NY START FÖR SVERIGE

Liberalernas landsmöte
19–21 november 2021
Linköping

Liberalerna

NY START FÖR SVERIGE

Liberalernas landsmöte
19–21 november 2021
Linköping

HANDLINGAR

Föredragningslista

Verksamhetsberättelse m.m.

Partistyrelsens förslag

Förhandlingsordning

Partistyrelsens yttrande över inkomna motioner

Rapporter för landsmötets behandling

Motioner

Liberalerna

INNEHÅLL

Föredragningslista 2

Verksamhetsberättelse 3

Granskningsutskottets rapport 43

Förslag från partistyrelsen 47
PS-förslag 1: Förhandlingsordning 48
PS-förslag 2: Redaktionella ändringar i partiprogrammet 51
PS-förslag 3: Jämställdhet mellan kvinnor och män i Liberalerna 52
PS-förslag 4: Medlemsavgifter 2022 och 2023 53
PS-förslag 5: Nationell riksdagslista för utlandsröstande m.fl. 54
PS-förslag 6: Stadgeändring: Rådgivande medlemsomröstning inför val av partiordförande m.m 55
PS-förslag 7: Det glömda Sverige 57
PS-förslag 8: Kunskapslinjen – skolpolitisk rapport till landsmötet 2021 69
PS-förslag 9: Vård formad för människor – mer omtanke, på nya sätt 89

Partistyrelsens yttrande över motioner 104
A. Allmänpolitik och liberal ideologi 105
B1. Utbildning och forskning 114
B2. Kultur, idrott och civilsamhälle 131
C1. Integrationspolitik för jobb och egen försörjning 134
C2. Integrationspolitik för jämställdhet och demokratiska värderingar 139
D1. Klimat, energi, miljö- och naturvård 145
D2. Bostadspolitik och samhällsbyggnad 161
D3. Trafik, IT-politik och infrastruktur 167
E1. Ekonomisk politik och skattepolitik 175
E2. Jobb och arbetsmarknad 181
E3. Regional utveckling i hela Sverige 184
E4. Företagarpolitik och konsumentfrågor 193
F1. Rättspolitik 196
F2. Allmänna grundlagsfrågor och demokratipolitik 213
F3. Allmän jämställdhetspolitik samt hbtq-frågor 225
G1. Hälso- och sjukvård samt folkhälsa 228
G2. Socialförsäkringar och andra ekonomiska trygghetssystem 239
G3. Politik för årsrika 242
G4. Socialtjänst och barnrättsfrågor 245
G5. Funktionsrättsfrågor 248
G6. Alkohol, narkotika och tobak samt missbruksvård 251
H1. Migrations- och asylpolitik 255
H2. Försvar och samhällsskydd 260
H3. Utrikespolitik och Europafrågor 262
J. Liberalernas verksamhet och stadgar 267

Rapporter för landsmötets behandling 274

Motioner 418
A. Allmänpolitik och liberal ideologi 419
B1. Utbildning och forskning 432
B2. Kultur, idrott och civilsamhälle 467
C1. Integrationspolitik för jobb och egen försörjning 473
C2. Integrationspolitik för jämställdhet och demokratiska värderingar 475
D1. Klimat, energi, miljö- och naturvård 481
D2. Bostadspolitik och samhällsbyggnad 521
D3. Trafik, IT-politik och infrastruktur 532
E1. Ekonomisk politik och skattepolitik 556
E2. Jobb och arbetsmarknad 570
E3. Regional utveckling i hela Sverige 575
E4. Företagarpolitik och konsumentfrågor 583
F1. Rättspolitik 589
F2. Allmänna grundlagsfrågor och demokratipolitik 608
F3. Allmän jämställdhetspolitik samt hbtq-frågor 627
G1. Hälso- och sjukvård samt folkhälsa 633
G2. Socialförsäkringar och andra ekonomiska trygghetssystem 659
G3. Politik för årsrika 667
G4. Socialtjänst och barnrättsfrågor 674
G5. Funktionsrättsfrågor 679
G6. Alkohol, narkotika och tobak samt missbruksvård 686
H1. Migrations- och asylpolitik 693
H2. Försvar och samhällsskydd 702
H3. Utrikespolitik och Europafrågor 705
J. Liberalernas verksamhet och stadgar 710

FÖREDRAGNINGSLISTA

1. Landsmötets öppnande
2. Fastställande av röstlängd
3. Val av ordförande, tre vice ordförande och förhandlingssekreterare för landsmötet
4. Val av protokollsjusterare och rösträknare
5. Fråga om landsmötet blivit behörigen utlyst
6. Fastställande av föredragningslista
7. Fastställande av förhandlingsordning
8. Tillsättande av utskott samt nominering och val till dessa
9. Verksamhetsberättelse inklusive rapport från riksdagsgruppen samt årsredovisning
10. Granskningsutskottets betänkande
11. Revisorernas berättelse
12. Fråga om ansvarsfrihet
13. Allmänpolitisk debatt
14. Partistyrelsens förslag
15. Motioner
16. Fastställande av medlemsavgift till Liberalerna och tid för vilken denna ska gälla
17. Nominering och val för tiden intill nästa ordinarie landsmöte av:
    a) partiordförande
    b) förste och andre vice ordförande
    c) 21 övriga ledamöter av partistyrelsen
    d) två revisorer, varav en auktoriserad, samt två ersättare för dessa
    e) ordförande och sex ledamöter i granskningsutskottet
    f) ordförande och sex ledamöter i valberedningen
    g) övriga eventuellt förekommande val
18. Under landsmötet väckta frågor som landsmötet beslutar behandla
19. Landsmötets avslutande

NY START FÖR SVERIGE

Liberalernas landsmöte
19–21 november 2021
Linköping

VERKSAMHETSBERÄTTELSE FÖR TIDEN EFTER LANDSMÖTET 2019

VERKSAMHETSBERÄTTELSE FÖR TIDEN EFTER LANDSMÖTET 2019

Förord

Äntligen får vi samlas för att diskutera politik. Även om vi ansträngt oss för att inte ställa in utan istället ställa om under pandemiåren som passerat är det en fröjd att vi nu får ses. Tänk att vi ska få samtala med varandra utan en bildskärm mellan oss, att vi ska få tillfälle att prata över en kopp kaffe och ge en saknad partivän en ordentlig kram.

Det är två händelserika år som passerat sedan senaste landsmötet. Vårt parti har utgjort regeringsunderlag och fått igenom liberala reformförslag inom ramen för januariavtalet. Men vi har också vid partirådet under våren 2021 tagit ett viktigt vägvalsbeslut om att fokusera på en Ny start för Sverige där vi nu utgör ett tydligt liberalt mittenankare i borgerligheten.

Detta har skett samtidigt som vår värld drabbats av en pandemi som tvingat oss till distansering. Tiden med tuffa restriktioner har skapat ett avstånd mellan oss som tidigare inte fanns men också höjt tonläget i vår interna kommunikation. Vi bär alla ett ansvar för återgången till det normala, nu samlas vi för att med lust och glädje sida vid sida i bänkraderna forma politik som gör Sverige mer liberalt och till ett möjligheternas land för alla.

Även om pandemin är en tragedi på många sätt har den gett oss en flygande start när det kommer till kunskapen om att mötas digitalt. Otaliga gånger har vi setts digitalt för att på så sätt fortsätta vårt viktiga gemensamma arbete. De digitala lärdomarna ska vi naturligtvis dra nytta av och utveckla framöver men då som ett komplement till inte en ersättning för de fysiska mötena.

Vi fortsätter med viktiga partiinterna processer som Ledarskapsakademin för kvinnor, Uppdrag hela landet och medlemssatsningen Vi ska bli fler och fler ska stanna kvar. Men i fokus för partiets interna arbete står att se till så att hela partilandet involveras i vårt gemensamma förberedelsearbete för maktskifte 2022. Vi lär tillsammans och delar generöst med oss av våra erfarenheter och kunskaper för att vinna väljarnas förtroende.

Det är med höga förväntningar om att framöver skörda framgångar utifrån alla de ansträngningar vi tillsammans bidragit med för att vårt parti ska växa sig starkt. Med stolthet lämnar jag över verksamhetsberättelsen för perioden efter landsmötet 2019.

Juno Blom
partisekreterare

1. Aktiviteter

1.1 LANDSMÖTEN

Landsmötet 2019 hölls den 15–17 november 2019 på Aros Congress Center, Västerås. Landsmötet består av 178 ombud fördelade på 21 förbund efter antalet medlemmar. Liberala ungdomsförbundet och Liberala kvinnor har vardera två ombud. Liberala studenter har ett ombud.

1.2 PARTIRÅD

Partirådet sammanträder minst en gång per år under de år landsmöte inte hålls samt i övrigt då partistyrelsen så beslutar. Under perioden har två partiråd genomförts.

Den 18 oktober 2020 hölls ett digitalt partiråd för att behandla två ämningen inom ramen för Förortslyftet nämligen skola och bostadspolitik. Även partistyrelsens förslag "Stärk medlemmarnas röst vid val av partiledare" behandlades. Partirådet arrangerades digitalt från Tensta träff, Stockholm.

Den 28 mars 2021 hölls ett digitalt partiråd för att ta beslut i regeringsfrågan. Partirådet arrangerades digitalt från Liberalerna parti- och riksdagskansli, Stockholm

Partirådet består av 61 ombud fördelade på förbunden efter antalet medlemmar samt partistyrelsen. Liberala ungdomsförbundet, Liberala studenter och liberala kvinnor har vardera ett ombud.

1.3 PARTISTYRELSEN

Partistyrelsen leder partiets verksamhet i enlighet med dess stadgar och landsmötets beslut. Partistyrelsen består av partiordföranden, partiets förste och andre vice ordförande, 21 av landsmötet utsedda övriga ledamöter samt partisekreteraren. Liberala Ungdomsförbundet utser två representanter, varav en från nätverket Liberala studenter, och Liberala kvinnor utser en representant som skall adjungeras till partistyrelsen.

Det åligger partistyrelsen särskilt att

- ansvara för att landsmötets beslut verkställs
- utse partisekreterare
- utse partiledning bestående av partiordföranden samt ytterligare fem till sju ledamöter, bland vilka partisekreteraren och gruppledaren för riksdagsgruppen alltid ska ingå
- fastställa vilka nationella nätverk som ska finnas i partiet samt utse nätverkens ordförande
- besluta om etiska riktlinjer för kandidater, förtroendevalda och anställda samt utse ordförande och ledamöter i etikkommittén

Partistyrelsen har under perioden sedan landsmötet 2019 och fram till den 24 september 2021 haft 36 sammanträden på följande datum:

2019

17 november
6 december

2020

27 januari
11 mars
20 mars
23 april
8 maj
22 juni
3 juni
5 juni
7 augusti
4 september
17 oktober
23 oktober
11 december
18 december

2021

22 januari
29 januari
5 februari
12 februari
19 februari
5 mars
12 mars
12 april
4 juni
19 juni
20 juni (två möten)
24 juni
28 juni
29 juni
1 juli
2 juli
12 juli
3–5 september
24 september

1.4 PARTILEDNINGEN

Partiledningen består av sex till åtta ledamöter inklusive partiledaren, partisekreteraren och gruppledaren i riksdagsgruppen. Partiledningen väljs normalt på partistyrelsens konstituerande sammanträde och så skedde den 17 november 2019. Utöver de ovan nämnda, Nyamko Sabuni, Juno Blom och Johan Pehrson, valdes då (i bokstavsordning) Gulan Avci, Axel Darvik, Jan Jönsson, Christer Nylander och Mats Persson.

Partiledningen har under perioden från landsmötet t.o.m. den 16 september 2021 haft 42 sammanträden.

1.5 SAMVERKANDE ORGANISATIONER OCH NÄTVERK

Vid sidan av ordinarie struktur av lokal och kommunföreningar samt förbund engagerar sig Liberalernas medlemmar i närstående nätverk och organisationer. Dessa kan indelas i tre kategorier: samverkande organisationer, nätverk utsedda av partiledningen samt övriga nätverk.

Samverkande organisationer är Liberala Ungdomsförbundet (LUF) och Liberala kvinnor (LK). En kortfattad redogörelse för deras verksamhet finns på annan plats i detta dokument. I partiet finns även nätverk där ordföranden utses av partiledningen. Dessa är (med ordförande inom parentes):

- Nätverket Kristna liberaler (Annika Carp, ordf.)
- Gröna Liberaler (Karin Karlsbro, ordf.)
- Nätverket Liberala seniorer (Barbro Westerholm, ordf.)

Utöver dessa samverkande organisationer och nätverk finns en lång rad fristående nätverk. Mer information om dessa finns på Liberalernas webbplats www.liberalerna.se.

1.6 KOMMUNALPOLITISKA RÅDET (KPR)

KPR:s målgrupp är kommunalråd, regionråd, gruppledare och politiska sekreterare i kommuner och regioner. Denna målgrupp gör det naturligt att verksamheten sker inom ramen för Liberalernas partigrupp inom SKR (Sveriges kommuner och regioner).

Sammanträden i Liberalernas partigrupp i SKR har skett 18 gånger sedan landsmötet 2019. Helene Odenjung har varit ordförande och Anna Starbrink vice ordförande.

En viktig del i SKR-gruppens arbete är att sprida goda exempel på hur Liberalernas politik kan implementeras lokalt. Gruppen är också ett viktigt bollplank för partiledning och kansli då politik och verksamhet planeras. För att understryka detta är alltid någon från partiets ledning på plats tillsammans med relevant personal på Liberalernas kansli.

1.7 MEDLEMSUTVECKLING

Här presenteras Liberalernas medlemsutveckling de senaste tio åren. Ett av de allra viktigaste förnyelseprojekten handlar om att vi ska bli fler men också att fler ska stanna kvar. Arbete sker i nära samarbete med förbundsledningar, kommunföreningar och personalen i partilandet.

Efter medlemstappet under de senaste åren har en nationell kraftansträngning gjorts och medlemsantalet var redan vid halvårsskiftet 2021 i samma nivå som vid årsskiftet 2020. Varje medborgare som nu övertygas om att bli medlem och varje befintlig medlem som betalar in sin medlemsavgift bidrar till att vi lämnar 2020 års bottennotering bakom oss. En riktad medlemsvärvningsinsats tillsammans med Liberala ungdomsförbundet förväntas bidra till en positiv medlemsutveckling i båda organisationerna under 2021.

2. Kommunikation

Det övergripande målet med partiets kommunikation är att Liberalerna ska vinna fler väljares förtroende. Vi gör ett omfattande arbete för att forma ett attraktivt, trovärdigt och modigt liberalt parti som möter väljarna i valrörelsen. I fokus för kommunikationsarbetet står utformning av olika verktyg som kan ge stöd åt kampanjorganisationerna runt om i partilandet.

LIBERALERNAS KOMMUNIKATIONSMANUAL

Kansliet har arbetat fram en dynamisk digital kommunikationsmanual som uppdateras och kompletteras löpande. Manualen är utformad för att tillgodose behovet av vägledning både för nybörjaren och för den som har goda kunskaper. Bitarna som utgör helheten är många, vi har återanvänt, reviderat och kompletterat för att skapa en manual som svarar på frågorna som faktiskt ställs.

VALRÖRELSE 2022

Ett gediget målgruppsanalysarbete har genomförts under 2020 och 2021. Analysen ligger till grund för strategiarbetet som kretsar kring tre personas som tillsammans beskriver vår potentiella väljarbas.

Samarbetet med bolaget som är specialister på målgruppsinriktad digital annonsering fortsätter och en reklambyrå är engagerad för att bistå med kreativitet och spetskompetens.

Valkartor

Tillsammans med ALDE och kloka medarbetare runt om i partilandet har valkartorna vidareutvecklats, ny funktionalitet bidrar till att öka träffsäkerheten för vår kommunikation. Vi har inte råd att kommunicera med alla, vi måste fokusera våra kommunikationsinsatser mot dem som är våra potentiella väljare. I det hänseendet är valkartorna ett oerhört viktigt verktyg.

INTERNKOMMUNIKATION

Medlemsappen som lanserades under våren 2019 och som utvecklas löpande är nu den naturliga kommunikationskanalen för interkommunikationen.

Google Classroom

Med ambitionen att kunna erbjuda utbildning och information när medlemmen behöver den och när det passar dem i tiden finns det nu en digital lärplattform tillgänglig för partiaktiva. Här kan man lära sig allt om att formulera en lokal eller regional valplan, man kan få tips kring upplägg om man tänker sig kampanj via telefonsamtal till potentiella

2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
16 910	16 411	16 441	15 283	14 264	14 062	15 390	15 774	14 139	12 179

väljare eller om man känner att man behöver stöd i konsten att annonsera digitalt utifrån målgruppsanalysen.

DÖRRKNACKNING

Kampanjmetoden dörrknackning som fått fäste i partiet har under pandemin inte varit möjlig att genomföra. En omstart görs under hösten 2021 med en nationell knacka-kick off. Partiet centralt stöttar och uppmuntrar då vi ser att dörrknackning har märkbar effekt på valresultatet.

Den hemsida som utvecklades inför valrörelsen 2018 och som kallas Knacka-appen har vidareutvecklats till en version 2.0.

TRYCKSAKER

Efterfrågan på tryckt material fortsätter minska. Partiet ingår nu ett avtal som innebär att vi får ett nytt webbtryckeri där man både kan få hjälp med tryck och med distribution till potentiella väljares brevlådor.

PRYLAR

Vi utvecklar samarbetet med företaget Felestad som hjälper oss att driva webbshoppen liberalerna.felestad.se där alla våra kläder och prylar finns att beställa.

HEMSIDAN

Liberalernas hemsida har efter en grundlig analys och i dialog med användarna byggts om. Processen har pågått under nästan ett år. Resultatet har uppskattats och delar av partiorganisationen som tidigare valt andra hemsideslösningar väljer nu att komma tillbaka till vår gemensamma hemsidesplattform.

SOCIALA MEDIER

Närvaron på sociala medier är viktig. Liberalerna prioriterar Facebook och Instagram. Datadriven annonsering utifrån målgruppsanalysen är idag en självklarhet. Utbildningsinsatser för att sprida kunskap om hur man hantera sociala medier har genomförts och återkommer som ett erbjudande löpande.

En satsning för att ge partilandet tillgång till ett proffsigt designverktyg för att skapa material men också dela material med varandra görs genom Canva-klubben som snart når 200 aktiva liberaler.

2.1 TIDNINGEN NU

Nu – det liberala nyhetsmagasinet har utkommit helgfria torsdagar sedan den 22 september 1983.

Partiet har infört annonser i Nu för att bland annat informera om större evenemang, utbildningar och lediga tjänster. Partisekreteraren har med jämna mellanrum en krönika publicerad där det informeras om partiangelägenheter och det politiska läget kommenteras.

Tidningen Nu ges ut av Liab, Liberal Information AB. Största aktieägare är Liberalerna (cirka 39 procent) och näst största aktieägare är Stiftelsen Pressorganisation (cirka 14 procent).

Under perioden har Tina Thorsell varit ordförande. Chefredaktör och ansvarig utgivare har varit Ylva Westlund. Verkställande direktör Bertil Östberg. Den TSnoterade upplagan är nära 3 000 exemplar.

2.2 TRYCKFRIHET

Tryckfrihet i Stockholm Tryckeri AB ägs helt av Liberalernas riksorganisation. Sedan mitten av 1999 har ingen verksamhet bedrivits i bolaget.

3. Utbildningsverksamhet

3.1 LIBERALA RIKSMÖTEN

Under perioden har ett liberalt riksmöte hållits. År 2020 ställdes det liberala riksmötet in på grund av covid-19.

2021 genomfördes det liberala riksmötet den 23 maj digitalt. Temat var Möjligheternas land och vi samlade närmare 600 deltagare. Vi hade 70 olika talare och 35 olika seminariepass. I samband med riksmötet anordnades en utbildningsdag med Uppdrag hela landet.

3.2 UPPDRAG HELA LANDET

Uppdrag hela landet startades 2015 med syfte att stärka Liberalerna på lokal nivå gällande ledarskap, politik och kommunikation. Initialt skulle projektet pågå till 2018, men då det varit framgångsrikt och efterfrågat pågår satsningen fortfarande.

Det övergripande målet är att Liberalerna ska växa såväl i antal medlemmar som antal röster för att vi ska trygga en stark liberal röst i svensk politik i hela landet. Den största kommunen i varje län ingår med såväl kommunalråd, gruppledare, politisk regionerna med regionråd, gruppledare och politisk sekreterare samt kommuner där Liberalerna har kommunstyrelseordförandeposten. Stockholm bidrar till satsningen och har därför 11 ytterligare utvalda kommuner som deltar. Även Väst har 8 kommuner utöver kriterierna som deltar. Förbundsledningar och personal hos förbunden har också knutits till projektet liksom riksdagsledamöterna. Detta gäller också för våra SKR-ledamöter. Deltagarna förbinder sig genom ett kontrakt till att delta i utbildningar, arbeta med politisk plattform och delta i kampanjer. I projektet genomförs årligen fyra träffar.

På grund av covid-19 ställdes två träffar in under 2020 och resterande under 2020 och 2021 har genomförts digitalt.

3.3 LIBERALA LEDARPRINCIPER

Under förra mandatperioden fastställde partistyrelsen ledarprinciper för Liberalerna. Arbetet med detta startade redan på riksmötet 2015 och har sedan i bearbetats och förankrats i olika grupper under 2016. Målet med ledarprinciperna är att de skall genomsyra alla våra utbildningar och verksamhet och de kan sammanfattas under tre rubriker:

- Engagemang för liberalismen
- Ansvar för Liberalerna
- Tillit till varandra

3.4 LEDARSKAPSAKADEMI FÖR KVINNOR

Efter valet 2014 stod det klart att vi inte bara förlorat mandat i hela Sverige, utan också kraftigt försämrat vår kvinnorepresentation. I ett parti som driver liberal feminism är det en självklarhet att både kvinnor och män ska finnas representerade på alla nivåer. Liberalerna ska ha fler kvinnor på ledande positioner. Vår ledarskapsakademi för kvinnor är en viktig del i arbetet att nå dit. Därför har en Ledarskapsakademi för kvinnor startats. Förhoppningen är att det skall vara en återkommande utbildning som skall ge deltagarna kunskaper och nätverk för att anta nya uppdrag inom Liberalerna.

Sen starten har fyra årskullar utexaminerats och en kull är pågående. Detta mycket tack vare Karl Staaffs fonden som hjälpt till att finansiera satsningen.

3.5 LIBERAL SJUKVÅRDSKONFERENS

Liberalerna inbjuder årligen till en konferens kring hälso- och sjukvårdspolitik i samarbete med Liberalerna i olika regioner. 2020 års konferens arrangerades i samarbete med Liberalerna Östergötland. Konferensen samlade över 100 deltagare som har uppdrag i regioner runt om i landet. Konferensen genomfördes i Linköping.

3.6 LIBERAL SKOLKONFERENS

Efter valet 2018 är Liberalerna med och styr skolan på många håll i landet. Detta ledde till att behovet av att skapa en gemensam plattform för skolpolitiker behövdes och den skolpolitiska konferensen kom till. Både 2020 och 2021 genomfördes denna konferens digitalt och samlade över 100 deltagare.

3.7 ÖVRIG UTBILDNINGSVERKSAMHET

Personalkonferenser

Under 2020 och 2021 har personal från hela landet erbjudits utbildning vid flera tillfällen digitalt. Träffarna har anordnats digitalt och till exempel handlat om kampanjer, provvalsystem och voteringsfunktioner. Vi har också anordnat interaktiva workshops med syfte att hjälpa varandra och inte uppfinna hjulet igen.

3.8 STUDIEFÖRBUNDET VUXENSKOLAN

Under perioden har arbete lagt på att stärka samarbetet med Studieförbundet Vuxenskolan (SV). Målet är att SV ska naturligt ses som partiets utbildningsavdelning. Efter att i början av mandatperioden haft mycket planering och uppbyggnad av samarbeten har denna period mer bestått i leverans.

4. INTERNATIONELLT ARBETE

Liberalernas internationella verksamhet har flera syften. Genom samarbete inom samarbetsorgan och med systerpartier söker vi få genomslag för Liberalernas idéer inom EU och internationellt, vi skapar och upprätthåller nätverk på olika nivåer till gagn för Liberalernas verksamhet, och vi utbyter erfarenheter med liberaler i runt om i världen kring kampanjmetoder och politikutveckling. Utöver detta bidrar Liberalerna till att ALDE-partiet utgör en central aktör i den politiska debatten på EU-nivå samt till att Liberala internationalen fungerar som ett forum för debatt för liberaler globalt och som ett viktigt stöd för liberaler som lever under auktoritära regimer.

Liberalerna är medlem i det europeiska partiet ALDE och i Liberala Internationalen. Som systerpartier räknas de partier som är medlemmar i dessa organisationer. Liberalerna har starka band med en rad liberala partier, vilket manifesteras i ett ofta tätt samarbete inför och under kongresser med ALDE. Det dagliga samarbete som sker inom ALDE/Renew Europe i Europaparlamentet, och i den liberala gruppen i Regionkommittén, är också helt centralt.

Samarbetet inom ALDE-partiet har under perioden fortsatt att prioriteras högt, och Liberalerna har engagerat sig aktivt i både politiska och organisatoriska frågor. Liberalerna har under perioden fått ett betydande stöd från ALDE i frågor kring utveckling av kampanjmetoder och kartläggning av väljargrupper. Under pandemin har ALDE:s verksamhet dock helt och hållet begränsats till digitala möten och seminarier, och så även Liberalernas internationella engagemang.

ALDE:s kongress skulle ha hållits i Stockholm i april 2021 under värdskap av Liberalerna och Centerpartiet, men ställdes in på grund av pandemin. Eventuellt kommer ett Council-möte att hållas i Sverige vid senare tillfälle. I stället hölls en digital kongress i juni 2021, där Liberalerna deltog med en delegation och fick genomslag för förslag i behandlingen av resolutioner på en rad olika områden. Liberalerna deltog även med en delegation vid det digitala Council-mötet i november 2020. ALDE har under pandemin haft en hög aktivitet med digitala seminarier och workshops, där även förtroendevalda och medlemmar i Liberalerna haft möjlighet att delta.

LUF:s ordförande Romina Pourmokhtari deltar i ALDE:s European Women's Academy under perioden 2020–21. Olle Schmidt var till och med hösten 2020 ledamot i styrelsen för ALDE:s politiska stiftelse European Liberal Forum. HBT-liberalers tidigare ordförande Mats Nordström har under

perioden varit styrelseledamot i föreningen LGBTI Liberals of Europe.

I juni 2020 publicerade Liberalerna en gemensam artikel på temat "Tillsammans för Europa" tillsammans med danska Radikale Venstre, österrikiska Neos, nederländska D66 och svenska Centerpartiet. Budskapet handlade om tätare EU-samarbete för ekonomin och klimatet, vikten av öppna gränser i Europa samt rättsstat och grundläggande rättigheter.

Liberalerna har även deltagit i Liberala Internationalens aktiviteter, i huvudsak genom SILC som inom ramen för IU ansvarar för de kontakterna. Liberalerna/SILC var representerat vid den digitala kongressen i oktober 2020. Liberalerna är representerat i LI:s människorättskommitté genom Åsa Nilsson Söderström (SILC), och i klimatkommittén genom Karin Karlsbro.

Liberalernas internationella verksamhet hanteras av internationella utskottet, som utses av partiledningen. Utskottet har under perioden haft tre möten och däremellan haft löpande kontakter. Utskottet har bestått av följande ledamöter: Oscar Wåglund Söderström (ordf.), Tina Acketoft, Ulrika Landergren, Åsa Nilsson Söderström, Olle Schmidt, Maria Weimer, Anders Rehnberg och Olle Johnsson (LUF).

Svenskt internationellt liberalt centrum, är liberalernas stiftelse för demokratibistånd. Silc handhar regeringens särskilda demokratibistånd genom partianknutna organisationer. Silc ger stöd till liberala partier och liberalt orienterade civilsamhällesorganisationer i postsovjetiska Österuropa, i Nordafrika och i Latinamerika. Valövervakning är en av Silcs verksamheter, och i de allmänna valen i Sverige 2018 arrangerade Silc en internationell valövervakning i samtliga valdistrikt i Stockholm. Silcs upprepade valövervakningar i Sverige har lett till lagstiftningsinitiativ ämnade att stärka den svenska valhemligheten.

Silc arrangerar åtskilliga utbyten mellan svenska liberaler och liberaler i andra länder. Silc styrelse utses av Liberalernas partiledning. I styrelsen ingår Lennart Nordfors (ordförande), Fredrik Malm, Fredrik Svensson, Isabel Sommerfeldt, Maria Weimer, Olle Schmidt, Lars Leijonborg, Karin Karlsbro och Anders Rehnberg. Silcs generalsekreterare är Martin Ängeby. Kansliet har fem anställda och ett fältkontor för arbete i Belarus, med säte i Vilnius, har ytterligare fyra anställda. Silc deltar i Liberala internationalens arbete, i ALDE-kongresser och som medlem European Liberal Forum (ELF) som är den europeiska paraplyorganisationen för liberala tankesmedjor.

5. Ekonomi

Se bilaga 4.

5.1 PERSONAL

Liberalernas riksorganisation har idag en historiskt sett liten personalstyrka. Mycket kraft läggs därför på att noggrant organisera arbetet och att se till att varje anställd får komma till sin rätt. Arbetet på parti- och riksdagskansliet har letts av partisekreterare Juno Blom tillsammans med bitr. partisekreterare Gustav Georgson. Chef för partiledarens stab är Erik Scheller och kanslichef för riksdagskansliet är Martin Andreasson.

- Medelantal anställda 2019: 23
- Medelantal anställda 2020: 20

6. Partistyrelsens åtgärder med anledning av uppdrag från landsmötet

Vid landsmötet 2019 fick partistyrelsen ett antal uppdrag. Dessa redovisas nedan tillsammans med vidtagna åtgärder.

1. SKOLSEGREGATION

Partistyrelsen fick i uppdrag att se till att "Liberalerna ska ta fram ett åtgärdsprogram för att minska skolsegregationen och öka likvärdigheten inklusive intagningsregler till skolor".

Frågan behandlades i den skolrapport inom Förortslyftet som partirådet antog 2020. Uppdraget är verkställt.

2. DET GLÖMDA SVERIGE

Landsmötet beslutade att ett förslag på ett nytt program för "Det glömda Sverige" ska tas fram för att beslutas senast på landsmötet 2021.

Rapporten läggs fram till årets landsmöte. Uppdraget är verkställt.

3. IDROTTSPOLITIK

Landsmötet beslutade att partistyrelsen ska bereda möjligheten att ta fram ett nytt nationellt idrottspolitiskt program.

Partistyrelsen har tillsatt en arbetsgrupp under ledning av Christer Nylander för att ta fram en idrottspolitisk rapport.

Tidsplanen är att rapporten kommer att behandlas och fastställas av partistyrelsen före årets utgång. Uppdraget är verkställt.

4. BOSTADSPOLITIK

Landsmötet beslutade att uppdra åt partistyrelsen att "tillsätta en arbetsgrupp för att ta fram en bostadspolitisk rapport inför valet 2022". Arbetsgruppen ska "ges ett brett uppdrag att ta fram konkreta förslag för en utveckling av Liberalernas bostadspolitik". Vidare ska "sociala och kulturella dimensioner av bostadspolitiken betonas" och "klimatsmart byggande och cirkulär ekonomi [...] vara grundläggande för arbetet".

Stora delar av ovanstående har tillgodosetts genom den bostadspolitiska rapport som partirådet 2020 fastställde.

Partistyrelsen avser att under 2022 fullfölja arbetet med en bostadspolitisk rapport som fastställs av partistyrelsen inför valet 2022.

Uppdraget, som enligt landsmötets beslut löper fram till valet, är delvis verkställt.

5. NÄTVERK

Landsmötet uppdrog åt partistyrelsen att anta riktlinjer och tydliggöra sitt ansvar för partiets nätverk i enlighet med granskningsutskottets erinran. I granskningsutskottets rapport till landsmötet stod: ”Granskningsutskottet vill erinra om medlemmar med starkt engagemang i olika frågor får möjlighet att samverka genom olika nätverk. Formerna för dessa kan variera och behöver inte stadgefästas. Dock bör partistyrelsen under tiden fram till nästa ordinarie landsmöte utarbeta riktlinjer för nätverken och tydliggöra vilket ansvar partistyrelsen har för dess ledningar och vem som innefattas i sådana nätverk, kanske utan att vara medlem i Liberalerna.”

Sedan år 2017 är det inskrivet i stadgarna att partistyrelsen har till ansvar att fastställa vilka nationella nätverk som ska finnas i partiet samt utse nätverkens ordförande. Eftersom nätverken inte är formellt knutna till partimedlemskap finns det möjlighet att vara med i ett nätverk utan att vara partimedlem. Partiledningen fastställde den 19 maj 2016 ett antal övergripande förutsättningar för partiets stöd till nätverken.

Partistyrelsens bedömning är att detta tillgodoser det som landsmötesbeslutet tar sikte på. Uppdraget är verkställt.

6. INTERN JÄMSTÄLLDHET I LIBERALERNA

Landsmötet uppdrog följande åt partistyrelsen:
”2.1 Jämn könsfördelning i arbetsgrupper
Tillse att det normalt är en fördelning på minst 40 procent av vartdera könet i centrala arbetsgrupper och programgrupper.
2.2 Jämställd profil
Tillse att partiet har en tydlig jämställdhetsprofil genom att det är en jämn könsfördelning bland Liberalernas företrädare i samtliga externa och interna arrangemang samt i partiets centrala marknadsföring.
2.3 Aktiv jämställdhetsintegrering och jämställdhetsanalys
Följ upp hur verksamhetsplanens åtaganden gällande den interna jämställdheten uppfylls. Uppmärksamma jämställdhetsfrågorna i kontakten med såväl förbund som lokala föreningar. Beakta särskilt valberedningarnas strategiska roll. Följ upp könsfördelningen bland Liberalernas medlemmar och förtroendevalda. Genomför riktade utbildningsinsatser i syfte att få en jämnare könsfördelning framöver i riksdag och fullmäktigeförsamlingar. Genomför åtgärder för att värva både kvinnor och män.
2.4 Jämställdhetsbokslut
Presentera i verksamhetsberättelsen inför varje landsmöte ett jämställdhetsbokslut innehållande en kartläggning och utvärdering av den gångna perioden på både riksnivå och förbundsnivå. Jämställdhetsbokslutet bör om behov föreligger innehålla förslag för att stärka den interna jämställdheten och arbetet med jämställdhetsintegreringen.”

Åtgärderna återredovisas i jämställdhetsbokslutet. Uppdraget är verkställt.

7. UPPDATERING AV PARTIPROGRAMMET

Landsmötet uppdrog åt partistyrelsen ”att vid behov vidta redaktionella ändringar i partiprogrammet med anledning av beslut på årets landsmöte”.

Uppdraget är verkställt.

8. FORMERNA FÖR PARTILEDARVAL

Landsmötet förnyade uppdraget till partistyrelsen att utreda formerna för val av partiledare samt lägga fram slutsatser och förslag till 2021 års landsmöte.

Förslag till stadgeändring, i enlighet med det principbeslut som partirådet 2020 fattade, framläggs till 2021 års landsmöte. Uppdraget är verkställt.

7. In memoriam

Anita Amlén, Järfälla
Gunnar Bergqvist, Sollentuna
Gösta-John Bredberg, Skillinge
Hans Cavalli-Björkman, Malmö
Lennart Degerliden, Umeå
Kerstin Gibson, Sollentuna
Håkan Holmberg, Uppsala
Märtalisa Holmgren, Östersund
Linnea Hörlén, Eksjö
Lennart Höög, Sandviken
Elver Jonsson, Alingsås
Lisbeth Karlsson, Påskallavik
Ernst Klein, Stocksund
Ulf Laurén, Gävle
Torkel Lindahl, Hamburgsund
Rakel Lundgren, Bollnäs
Göran Luterkort, Danderyd
Birger Möller, Göteborg
Birgitta Nilsson, Västerås
Marie Nordström, Lund
Enar Ohlsson, Öckerö
Nicke Ohlsson, Söderhamn
Hans-Göran Olsson, Stockholm
Urban Palmgren, Täby
Pehr-Ove Pehrson, Höör
Henry Stjerna, Asklanda
Lars B. Strand, Stockholm
Ann-Marie Svala, Nordingrå
Gunnar Wernolf, Lidingö

8. Liberala ungdomsförbundet (LUF)

Verksamhetsåren 2020–2021 präglades av pandemin. Trots svårigheter att värva nya medlemmar fortsatte LUF att ha ett högt medlemsantal och befäste sin position som ett av de mest relevanta ungdomsförbunden.

Trots pandemin har vi fortsatt internutbilda. Vi hann precis med ett stort Universitet Liberal tidigt i mars 2020 när pandemin började med knappa hundra deltagare. Bland talarna fanns Erik Scheller, Anders Rickman och Karin Svanborg Sjövall, dåvarande VD för tankesmedjan Timbro. Under perioden har tre omgångar av vår utbildning Spetsliberalen hållits för de mest erfarna medlemmarna.

Förbundet har under året tagit fram åtta stycken nya rapporter som finns att läsa på vår hemsida. Dessa har rört personlig frihet, motståndet mot politisk extremism, en flexiblare skolgång, vinsterna med legaliserad cannabis, ett förslag på en grön skattereform, sekularism, akademisk frihet och meritokrati. Innehållet har nått över en miljon personer räknat på synlighet i tidningar och sociala medier.

Mycket av vår opinionsbildning har fått ske digitalt. Särskilt stort genomslag har vi fått i frågor där vi gått emot regeringen i deras pandemihantering. Tidigt var Romina Pourmokhtari i en debatt med Magdalena Andersson om huruvida regeringen skulle reglera privata utdelningar. I april 2021 gjorde Liberalerna och LUF gemensam sak med krav på att samhället inom kort ska återöppnas helt och det ska finnas en plan för avskaffandet av alla restriktioner när viruset är under kontroll.

Medialt har LUF haft en fortsatt stark utveckling. Vi fortsätter behålla vår position i topp tre av ungdomsförbunden som får mest medialt utrymme - en stor insats med tanke på våra knappa resurser. Ibland i kritik mot partiet men i den absoluta merparten av fallen i strid med nationalister, socialister och konservativa.

Kongressen 2020 fick tyvärr avbokas med kort varsel och genomföras digitalt. Det var som för många andra organisationer det första större digitala evenemanget någonsin. Ordförande Romina Pourmokhtari blev omvald tillsammans med en ny styrelse.

Precis före och efter kongressen pågick en besöksturné där den omvalda ordföranden Romina Pourmokhtari besökte distrikt. Vintern 2020 inleddes med ett stort fokus på cannabis i och med lanseringen av ”En grön miljard” – vårt mest spridda video genom tiderna med över en halv miljon visningar.

LUF arrangerade också för första gången en bössa till förmån för Musikhjälpen där vi fick ihop 22 000kr. Max Hjelm och Frida Jansson programledde ett program en hel kväll för över hundra tittare. Förbundsstyrelsen anordnade för första gången en digital distriktsordförandekonferens (FSDO) som spikade verksamhetsplanen.

Under januari 2021 lanserades rapporten ”Hur skapas en extremist” författad av arbetsgruppen om politisk extremism. Den gamla DO-handboken uppdaterades till en ny snygg medlemshandbok med ökad användarvänlighet och fri tillgång för alla förbundets medlemmar.

Den första digitala basliberalen hölls och årets upplaga av Spetsliberalen blev helt digital. Under juni arrangerades ett Universitet Liberal vid havet i Halmstad. Workshops, tal och föreläsningar blandades med bad, lek och häng. Det var det första nationella evenemanget sedan pandemin. I augusti 2021 anordnade vi en kongress i Lund, en helg fylld med debatter, sena kvällar med sällskapsspel och den nuvarande förbundsstyrelsen valdes. Vid kongressen avgick förbundssekreterare Christian Brundu och ersattes av Hannes Sjöberg.

9. Liberala Kvinnor

Liberala Kvinnors centralstyrelse har under perioden 2019–2021 bestått av Cecilia Elving (ordförande), Ulrica Westerlund (vice ordförande), Britt-Inger Andersson, Sarah Karlsson, Sascha Carlsson, Jaqueline Tjällman, Lovisa Aldrin, Monica Wahlström, Anna Manell, Helene Nilsson (ers), Marmar Moshfeghi (ers).

Liberala Kvinnors centralstyrelse består under perioden 2021–2023 av Cecilia Elving (ordförande), Monica Wahlström (vice ordförande), Sarah Karlsson, Anna Manell, Lovisa Aldrin, Helene Adell, Jacqueline Tjällman, Jessica Hellström, Pernilla Ekelund, Birgitta Granquist (ers), Jennie Uller (ers), Adela Brkic Carlsson (ers).

År 2020 och 2021 har varit mycket speciella år - Coronapandemin har ställt om Liberala Kvinnors verksamhet rejält. Förutom ett förändrat arbetssätt och anpassning efter restriktioner har pandemin haft negativa effekter på jämställdheten. Pandemin har påverkat i stort sett alla våra fokusområden, kvinnors hälsa, kvinnors ekonomi, mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck. Vi har genom bland annat debattartiklar presenterat förslag både på att förebygga våld och förtryck samt stärka skyddet för de som utsätts. Påverkansarbetet har fortsatt, genom exempelvis debattartiklar, internt påverkansarbete och kampanjer. Under hösten 2020 genomförde Liberala Kvinnor bland annat en kampanj för att stå upp för aborträtten i Polen. Det fortlöpande samarbetet med andra organisationer inom jämställdhetsområdet, såsom GAPF, Sveriges Kvinnolobby och politiska kvinnoförbund löpte på såväl under 2020 som under 2021.

Under hösten 2020 genomfördes en ordförandekonferens där politikutveckling och medlemsutveckling stod på schemat. Ordförandekonferensen gästades av bland andra Nyamko Sabuni och dåvarande jämställdhetsminister Åsa Lindhagen skickade en hälsning. I december 2020 utsågs Liberala Kvinnors ordförande Cecilia Elving till jämställdhetspolitisk talesperson för Liberalerna.

Antalet distrikt var konstant år 2020 men under första halvan av 2021 tillkom hela tre nya distrikt; LK Halland, LK Jämtland- Härjedalen och LK Västmanland. Liberala Kvinnor ser däremot ett medlemstapp i jämförelse med tidigare år. Det är i huvudsak medlemmar som valt att lämna Liberalerna och därför också valt att lämna Liberala Kvinnor. Antalet betalande medlemmar var 808 stycken år 2020.

I maj 2021 höll Liberala Kvinnor landsmöte. Landsmötet hölls digitalt. På landsmötet gjordes stora uppdateringar av vår politiska plattform och vi fattade även beslut om nya stadgar och valde ny centralstyrelse för Liberala Kvinnor. Cecilia Elving fick förnyat förtroende som ordförande i ytterligare två år. Monica Wahlström valdes till ny vice ordförande.

År 2021 var det 100 år sedan kvinnor för första gången fick rösta i ett riksdagsval och var valbara till riksdagen. Det här uppmärksammade Liberala Kvinnor genom en rösträttskampanj under september månad, delvis tillsammans med Liberalerna. Bland annat togs det fram en jubileumsskrift för att hylla liberala rösträttskämpar, ett flygblad för kampanj, film till sociala medier och föreläsningsmaterial.

Bilaga 1

VALDA AV LANDSMÖTET 2019

Presidium

Nyamko Sabuni, Stockholm, ordförande
Johan Pehrson, Örebro, 1:e vice ordförande
Christer Nylander, Skåne, 2:e vice ordförande
Partistyrelse (i bokstavsordning)
Gulan Avci, Stockholm
Axel Darvik, Västsverige
Eva Julin Dombrowe, Värmland
Lotta Edholm, Stockholm (avsägelse 2020-09-08)
Louise Eklund, Skåne
Joar Forsell, Stockholm
Helena Gellerman, Västsverige
Nicke Grahn, Västerbotten
Emma Gröndahl, Västsverige (avsägelse 2021-01-04)
Roger Haddad, Västmanland
Alexander Höglund, Östergötland
Anne Kotavuopio Jatko, Norrbotten
Anna-Lena Johansson, Stockholm
Jan Jönsson, Stockholm
Pär Löfstrand, Jämtland
Maria Mattsson Mähl, Uppsala
Lina Nordquist, Uppsala
Helene Odenjung, Västsverige
Mats Persson, Skåne
Lars Tysklind, Västsverige
Ingeborg Wiksten, Västernorrland

Granskningsutskott

Gunnar Andrén, Stocksund (ordförande)
Anders Castberger, Västsverige
Marie Wahlgren, Skåne
Kent Olsson, Gävleborg
Inger Gustafsson, Jönköping
Björn Brändewall, Kalmar
Simona Mohamsson, Västsverige

Revisorer:

Fredrik Sjölander, KPMG, auktoriserad revisor
Anneli Bojesson, Malmö

Ersättare:

Anders Taalar, KPMG, auktoriserad revisor
Per Hansson, Jönköping

Bilaga 2

RAPPORT FRÅN RIKSDAGSGRUPPEN

Följande personer har ingått i riksdagsgruppen under hela eller delar av riksdagsåren 2019/20–2020/21. För varje person anges valkrets samt ordinarie utskottsplats eller, om sådan saknas, det utskott där personen är arbetande suppleant. Om personen har presidieuppdrag i ett utskott anges detta särskilt. En komplett förteckning över personernas utskottsuppdrag finns på www.riksdagen.se.

Tina Acketoft, Skåne läns västra. MJU t.o.m. 25/10 2019, KU fr.o.m. 25/10 2019, EUN t.o.m. 6/4 2021. Kvittningsman t.o.m. 24/9 2019.

Maria Arnholm, Stockholms län. Ledamot t.o.m. 31/1 2020. UbU 5/9–15/11 2019, AU 15/11 2019–31/1 2020.

Gulan Avci, Stockholms kommun. Förste vice ordförande AU t.o.m. 23/10 2020, SkU fr.o.m. 23/10 2020.

Juno Blom, Östergötland län. Ersättare SoU.

Jan Björklund, Stockholms län. Ledamot t.o.m. 31/10 2019.

Malin Danielsson, Stockholms län. Ledamot fr.o.m. 1/2 2020. AU fr.o.m. 7/2 2020.

Bengt Eliasson, Halland. KU t.o.m. 25/10 2019, SfU fr.o.m. 25/10 2019. Kvittningsman

Joar Forssell, Stockholms kommun. SkU t.o.m. 23/10 2020, NU 23/10 2020–8/9 2021, UU fr.o.m. 8/9 2021, UFöU.

Roger Haddad, Västmanland. Förste vice ordförande UbU t.o.m. 8/9 2021, förste vice ordförande AU fr.o.m. 9/9 2021.

Robert Hannah, Göteborgs kommun. CU.

Helena Gellerman, Västra Götalands västra. TU. Kvittningsman fr.o.m. 24/9 2019.

Nina Lundström, Stockholms län. Ledamot fr.o.m. 1/11 2019. MJU t.o.m. 2/9 2021, ersättare KrU fr.o.m. 2/9 2021.

Fredrik Malm, Stockholms kommun. UU t.o.m. 8/9 2021, förste vice ordförande UbU fr.o.m. 9/9 2021.

Maria Nilsson, Göteborgs kommun. UbU fr.o.m. 15/11 2019, EUN fr.o.m. 2/9 2021.

Lina Nordquist, Uppsala län. SoU.

Christer Nylander, Skåne läns norra och östra. Ordförande KrU.

Jakob Olofsgård, Jönköpings län. Ledamot fr.o.m. 1/8 2021. MJU fr.o.m. 2/9 2021.

Johan Pehrson, Örebro län. JuU.

Mats Persson, Skåne läns södra. FiU.

Arman Teimouri, Värmlands län. NU t.o.m. 23/10 2020 och fr.o.m. 8/9 2021, förste vice ordförande AU 3/11 2020–9/9 2021.

Barbro Westerholm, Stockholms län. SfU t.o.m. 25/10 2019, arbetande ersättare SoU.

Allan Widman, Malmö kommun. FöU.

Gruppledning

Gruppledare: Johan Pehrson
1:e vice gruppledare: Maria Nilsson
2:e vice gruppledare: Lina Nordquist

Uppdrag inom riksdagen m.m.

Krigsdelegationen

Juno Blom
Johan Pehrson
Allan Widman

Nordiska rådets svenska delegation

Arman Teimouri, ledamot
Maria Nilsson, suppleant

Ledamotsrådet

Ledamot: Helena Gellerman
Suppleant: Tina Acketoft t.o.m. 19/2 2020
Arman Teimouri: Arman Teimouri fr.o.m. 19/2 2020

Utrikesnämnden

Suppleant: Johan Pehrson

Riksdagens valberedning

Christer Nylander, ledamot t.o.m. 26/9 2019
Maria Nilsson, ledamot fr.o.m. 26/9 2019

Riksdagens råd för Riksrevisionen

Bengt Eliasson t.o.m. 21/11 2019
Tina Acketoft fr.o.m. 21/11 2019
Suppleant: Johan Pehrson

Riksdagens styrgrupp för bilaterala demokratifrämjande samarbeten

Ledamot: Joar Forssell
Suppleant: Nina Lundström

Avgivna riksdagsmotioner

Liberalernas parti- och kommittémotioner, samt motioner undertecknade gemensamt med andra partier och motioner från enskilda ledamöter, återfinns på www.riksdagen.se.

Riksdagskansliet

Riksdagskansliet biträder riksdagsledamöterna i deras arbete. Chef för Liberalernas riksdagskansli är Martin Andreasson.

Bilaga 3. Rapport från Europakansliet i Bryssel

Europakansliets uppgift är att driva Liberalernas kontor i Europaparlamentet och stödja ledamoten i dennas politiska arbete.

I februari 2020 röstade Europaparlamentet med en stor majoritet för det handelsavtal mellan EU och Vietnam som Karin Karlsbro varit ansvarig för. I utskottet för internationell handel är Karlsbro ansvarig ledamot för EU:s arbete med FLEGT vilket är en handlingsplan för att bekämpa illegal skogsavverkning genom att stärkta internationella ramverk för hållbart skogsbruk och handel med lagligt producerat timmer. Denna roll gör att Karlsbro också leder utskottets övriga arbete för minskad global avskogning. Karlsbro är också ansvarig i den liberala gruppen för de handelsavtal som EU förhandlar med Australien och Nya Zeeland.

Utöver dessa uppdrag har Karlsbro utsetts till det internationella handelsutskottets förhandlare för arbetet med en gränsjusteringsmekanism för koldioxid (carbon border adjustment mechanism, CBAM). Detta är en av hörnstenarna i EU-kommissionens plan för ett koldioxidneutralt EU till 2050, The European Green Deal. Under 2020 ledde Karlsbro arbetet med utskottets position inför att Kommissionens förslag skulle presenteras och nu leder hon utskottets arbete med att bearbeta det lagda förslaget.

I miljöutskottet har Karlsbro varit den liberala gruppens förhandlare för utskottets position om gränsöverskridande energiinfrastruktur, TEN-E, samt för utskottets position kring hur klimatförändringar påverkar mänskliga rättigheter för klimataktivister. Karlsbo har utsetts till den liberala gruppens förhandlare för den nya horisontella batteriförordningen som kommer reglera hela livscykeln för batterier i EU.

I underutskottet för mänskliga rättigheter har Karlsbro varit den liberala gruppens förhandlare för utskottets position inför kommande lagstiftning om heltäckande regler för företags tillbörliga aktsamhet och ansvarsskyldighet, också kallat “Due diligence”.

Karlsbro har även som vice-ordförande i Europaparlamentets delegation till Belarus varit aktiv både inom parlamentet och externt i svensk och internationell media för att kräva sanktioner mot den illegitima regimen i Belarus. Hon har exempelvis agerat för att få ishockey-VM 2021 flyttat från Minsk och för att utesluta den belarusiska statstelevisionen från EBU och Eurovision Song Contest 2021. Karlsbro har även kontinuerligt arbetat för en upprättad rättsstat i alla EU:s medlemsländer, för HBTQ-rättigheter och ökad jämställdhet i EU.

Europakansliets verksamhet har, liksom partiets övriga verksamhet, behövt anpassas efter de begränsningar som pandemin fört med sig. Kansliet deltog vid Landsmötet 2019 genom ett seminarium innan mötets inledning och en utställningsmonter under hela mötet. Europakansliet har under Europadagarna den 9e maj organiserat kampanjer. Europadagen 2020 fokuserade kampanjen på rätten till abort i Polen och 2021 var kampanjen fokuserad på hur EU arbetar för klimatet och miljön.

Den digitala verksamheten för Europakansliet har som följd av pandemin ökat. Sedan förra landsmötet har Europakansliet haft 49 digitala möten med partiets olika föreningar och sidoorganisationer. Det digitala formatet har inneburit att dessa möten haft stor geografisk spridning över landet. Europakansliet inledde under 2021 en EU-akademi, en möjlighet för särskilt EU-engagerade medlemmar att fördjupa sina kunskaper kring aktuella frågor och Liberalernas EU-politik.

Bilaga 4.
Årsredovisning 2019 och 2020

Årsredovisning

för

Liberalernas riksorganisation

802000-9349

Räkenskapsåret

2019

Liberalernas riksorganisation
Org.nr 802000-9349

Styrelsen för Liberalernas riksorganisation får härmed avge årsredovisning för räkenskapsåret 2019.

Årsredovisningen är upprättad i svenska kronor, SEK. Om inte annat särskilt anges, redovisas alla belopp i hela kronor (kr). Uppgifter inom parentes avser föregående år.

Förvaltningsberättelse

Verksamheten

Allmänt om verksamheten

Liberalernas uppgift är att samla personer med liberal samhällsåskådning till gemensamt arbete och uppträdande, att genom upplysning väcka intresse för samhällsfrågor, att främja en demokratisk utveckling samt att verka för val av personer med liberal åskådning till politiska förtroendeuppdrag.

Helägda dotterbolaget Tryckfrihet i Stockholm AB (556138-7829) har under året inte bedrivit någon verksamhet.

Föreningen äger 39,12% av intressebolaget LIAB Liberal Information AB (556222-6539) som ger ut *NU Det liberala nyhetsmagasinet*.

Föreningen har sitt säte i Stockholm.

Främjande av ändamålet

Liberalernas främsta arbete för att främja liberalismen i Sverige sker i våra folkvalda församlingar. Liberalerna är representerade i Europaparlamentet (1 mandat), Sveriges Riksdag (19 mandat), Sveriges regioner (94 mandat) samt Sveriges kommuner (689 mandat). I alla dessa församlingar bedrivs arbete genom att lägga förslag i linje med det av Landsmötet beslutade partiprogrammet.

Väsentliga händelser under räkenskapsåret

2019 präglades av framförallt tre saker. Året började med att Liberalerna tog ställning i regeringsfrågan. Detta genom att det så kallade januariavtalet. Denna sakpolitiska överenskommelse mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet ingicks efter ett partiråd i Stockholm den 13 januari 2019.

En annan väsentlig händelse var att partiordförande Jan Björklund meddelade den 6 februari 2019 att han inte har för avsikt att återkandidera vid landsmötet 2019. Efter detta besked startade valberedningens arbete vilket ledde till en bred och öppen process där till slut tre kandidater utkristalliserades och sedan deltog på fyra utfrågningar. Efter denna process nominerade valberedningen Nyamko Sabuni som ny partiordförande Sabuni valdes den 28 juni 2019 på Clarion hotel Stockholm.

Processen för ny partiledare tog en paus under våren för att bedriva val till Europaparlamentet som hölls den 26 maj 2019. Liberalerna erhöll i valet 4,13 % (8,62%) och därmed ett (två) mandat i europaparlamentet.

Under året har Liberalerna arrangerat en rad större arrangemang. Ett utdrag är:
13 jan Partiråd i regeringsfrågan, Stockholm
15 feb Partiråd med fastställande av EP-lista, Solna
9-10 mar Liberalt riksmöte, Västerås
29 mar Partiråd med fastställande av EP-lista, Stockholm
3 jun Partiledarkandidatutfrågning, Stockholm
5 jun Partiledarkandidatutfrågning, Göteborg
9 jun Partiledarkandidatutfrågning, Umeå
10 jun Partiledarkandidatutfrågning, Lund
28 jun Extra landsmöte med partiledarval
3 jul Liberalernas dag i Almedalen
15-17 nov Landsmöte, Västerås

Vidare har ett antal utbildningar bedrivits. Vid sidan av projektet Uppdrag hela landet har mycket kvalificerade kandidatutbildningar inför EU-valet anordnats. Även utbildningar för andra grupper har anordnats såsom ombudsmän, politiska sekreterare m fl. Ämneskonferenser har också arrangerats i form av sjukvårdspolitisk och skolpolitisk konferens. Alla utbildningar sker i samarbete med vårt studieförbund, Studieförbundet Vuxenskolan. Partiets engagemang i just studieförbundet har under året varit mycket stort. Samarbetet med våra sidoorganisationer LUF och LK har i år varit fortsatt gott.

Flerårsöversikt (Tkr)	**2019**	**2018**	**2017**	**2016**
Huvudintäkter	37 550	35 220	36 553	35 992
Resultat efter finansiella poster	-2 194	700	3 527	2 267
Soliditet (%)	54,6	46,2	45,3	39,6

Huvudorsakerna till det försämrade resultatet 2019 är ökade kostnader med anledning av val till Europaparlamentet, byte av partiordförande och personalförändringar samt minskade intäkter för gåvor och bidrag.

Riksorganisationens resultat och ställning i övrigt framgår av efterföljande resultat- och balansräkning med noter.

Liberalernas riksorganisation
Org.nr 802000-9349

Resultaträkning

	Not	2019-01-01 -2019-12-31	2018-01-01 -2018-12-31
Riksorganisationens intäkter			
Medlemsavgifter		1 156 767	1 468 125
Gåvor		407 650	1 687 037
Bidrag		31 899 443	32 499 259
Nettoomsättning		8 610 176	21 337 713
Summa riksorganisationens intäkter		**42 074 036**	**56 992 134**
Riksorganisationens kostnader			
Övriga externa kostnader		-22 887 092	-36 660 808
Personalkostnader	2	-20 947 900	-19 071 431
Av- och nedskrivningar av materiella och immateriella anläggningstillgångar		-406 568	-542 091
Summa riksorganisationens kostnader		**-44 241 560**	**-56 274 330**
Rörelseresultat		**-2 167 524**	**717 804**
Finansiella poster			
Övriga ränteintäkter och liknande resultatposter		0	10 204
Räntekostnader och liknande resultatposter		-27 402	-28 349
Summa finansiella poster		**-27 402**	**-18 145**
Resultat efter finansiella poster		**-2 194 926**	**699 659**
Resultat före skatt		**-2 194 926**	**699 659**
Årets resultat		**-2 194 926**	**699 659**

Liberalernas riksorganisation
Org.nr 802000-9349

Balansräkning

	Not	2019-12-31	2018-12-31
TILLGÅNGAR			
Anläggningstillgångar			
Immateriella anläggningstillgångar			
Koncessioner, patent, licenser, varumärken samt liknande rättigheter	3	0	406 568
Summa immateriella anläggningstillgångar		**0**	**406 568**
Materiella anläggningstillgångar			
Inventarier, verktyg och installationer	4	0	0
Summa materiella anläggningstillgångar		**0**	**0**
Finansiella anläggningstillgångar			
Andelar i koncernföretag	5	350 000	350 000
Andelar i intresseföretag och gemensamt styrda företag	6	120 409	120 409
Andra långfristiga värdepappersinnehav	7	1 648 208	1 648 208
Summa finansiella anläggningstillgångar		**2 118 617**	**2 118 617**
Summa anläggningstillgångar		**2 118 617**	**2 525 185**
Omsättningstillgångar			
Varulager m. m.			
Färdiga varor och handelsvaror		1 377 078	1 658 897
Summa varulager		**1 377 078**	**1 658 897**
Kortfristiga fordringar			
Kundfordringar		2 268 720	361 819
Övriga fordringar		669 474	650 605
Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter		91 101	51 866
Summa kortfristiga fordringar		**3 029 295**	**1 064 290**
Kassa och bank			
Kassa och bank		6 886 494	13 215 920
Summa kassa och bank		**6 886 494**	**13 215 920**
Summa omsättningstillgångar		**11 292 867**	**15 939 107**
SUMMA TILLGÅNGAR		**13 411 484**	**18 464 292**

Liberalernas riksorganisation
Org.nr 802000-9349

Balansräkning

	Not	2019-12-31	2018-12-31
EGET KAPITAL OCH SKULDER			
Eget kapital	8		
Fritt eget kapital			
Fritt eget kapital vid räkenskapsårets början		8 527 646	7 827 987
Årets resultat		-2 194 926	699 659
Fritt eget kapital vid räkenskapsårets slut		**6 332 720**	**8 527 646**
Summa eget kapital		**6 332 720**	**8 527 646**
Långfristiga skulder			
Skulder till koncernföretag		264 954	282 654
Summa långfristiga skulder		**264 954**	**282 654**
Kortfristiga skulder			
Leverantörsskulder		701 561	3 950 867
Mottagna ej använda bidrag		570 995	474 465
Övriga skulder		1 606 960	651 006
Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter		3 934 294	4 577 654
Summa kortfristiga skulder		**6 813 810**	**9 653 992**
SUMMA EGET KAPITAL OCH SKULDER		**13 411 484**	**18 464 292**

Noter

Not 1 Redovisnings- och värderingsprinciper

Allmänna upplysningar

Årsredovisningen är upprättad i enlighet med årsredovisningslagen och Bokföringsnämndens allmänna råd (BFNAR 2016:10) om årsredovisning i mindre företag.

Anläggningstillgångar

Tillämpade avskrivningstider:

Koncessioner, patent, licenser, varumärken	5 år
Inventarier, verktyg och installationer	5 år

Not 2 Medelantalet anställda

	2019	2018
Medelantalet anställda	22	27

Not 3 Koncessioner, patent, licenser, varumärken samt liknande rättigheter

	2019-12-31	2018-12-31
Ingående anskaffningsvärden	2 710 455	2 710 455
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	**2 710 455**	**2 710 455**
Ingående avskrivningar	-2 303 887	-1 761 796
Årets avskrivningar	-406 568	-542 091
Utgående ackumulerade avskrivningar	**-2 710 455**	**-2 303 887**
Utgående redovisat värde	**0**	**406 568**

Not 4 Inventarier, verktyg och installationer

	2019-12-31	2018-12-31
Ingående anskaffningsvärden	66 779	66 779
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	**66 779**	**66 779**
Ingående avskrivningar	-66 779	-66 779
Utgående ackumulerade avskrivningar	**-66 779**	**-66 779**
Utgående redovisat värde	**0**	**0**

Not 5 Andelar i koncernföretag

	2019-12-31	2018-12-31
Ingående anskaffningsvärden	350 000	350 000
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	**350 000**	**350 000**
Utgående redovisat värde	**350 000**	**350 000**

Not 6 Andelar i intresseföretag och gemensamt styrda företag

	2019-12-31	2018-12-31
Ingående anskaffningsvärden	120 409	120 409
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	**120 409**	**120 409**
Utgående redovisat värde	**120 409**	**120 409**

Not 7 Andra långfristiga värdepappersinnehav

	2019-12-31	2018-12-31
Ingående anskaffningsvärden	1 648 208	2 151 208
Försäljningar/utrangeringar		-503 000
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	**1 648 208**	**1 648 208**
Utgående redovisat värde	**1 648 208**	**1 648 208**

Not 8 Eget kapital

	Breviksfonden	Balanserat resultat	Årets resultat	Totalt
Belopp vid räkenskapsårets början	2 169 104	5 658 883	699 659	8 527 646
Föregående års resultat		699 659	-699 659	0
Årets resultat			-2 194 926	-2 194 926
Belopp vid räkenskapsårets slut	**2 169 104**	**6 358 542**	**-2 194 926**	**6 332 720**

Not 9 Väsentliga händelser efter räkenskapsårets slut

I början av 2020 utbröt pandemin Covid-19. Denna ledde till stora förändringar i arbetssätt samt en rad nya överenskommelser inom januariavtalskonstellationen. I mitten av mars 2020 kom rekommendationer mot större möten varför Liberala riksmötet liksom en rad årsmöten i förbunden tvingades bokas om.

Liberalernas riksorganisation
Org.nr 802000-9349

Stockholm den 4 juni 2020

Nyamko Sabuni Ordförande	Johan Pehrson 1:e vice ordförande
Christer Nylander 2:e vice ordförande	Juno Blom Partisekreterare
Gulan Avci	Axel Darvik
Lotta Edholm	Louise Eklund
Joar Forssell	Helena Gellerman
Nicke Grahn	Emma Gröndahl
Roger Haddad	Alexander Höglund
Eva Julin Dombrowe	Anna-Lena Johansson
Jan Jönsson	Anne Kotavuopio Jatko
Pär Löfstrand	Maria Mattsson Mähl
Lina Nordquist	Helene Odenljung
Mats Persson	Lars Tysklind

Vår revisionsberättelse har lämnats

Fredrik Sjölander
Auktoriserad revisor

Anneli Bojesson
Revisor

Revisionsberättelse

Till föreningsstämman i Liberalernas Riksorganisation, org. nr 802000-9349

Rapport om årsredovisningen

Uttalanden

Vi har utfört en revision av årsredovisningen för Liberalernas Riksorganisation för år 2019.

Enligt vår uppfattning har årsredovisningen upprättats i enlighet med årsredovisningslagen och ger en i alla väsentliga avseenden rättvisande bild av föreningens finansiella ställning per den 31 december 2019 och av dess finansiella resultat för året enligt årsredovisningslagen. Förvaltningsberättelsen är förenlig med årsredovisningens övriga delar.

Vi tillstyrker därför att föreningsstämman fastställer resultaträkningen och balansräkningen för föreningen.

Grund för uttalanden

Vi har utfört revisionen enligt god revisionssed i Sverige. Revisorernas ansvar enligt denna sed beskrivs närmare i avsnitten Den auktoriserade revisorns ansvar samt Den förtroendevalda revisorns ansvar.

Vi är oberoende i förhållande till föreningen enligt god revisorssed i Sverige. Jag som auktoriserad revisor har fullgjort mitt yrkesetiska ansvar enligt dessa krav.

Vi anser att de revisionsbevis vi har inhämtat är tillräckliga och ändamålsenliga som grund för våra uttalanden.

Styrelsens ansvar

Det är styrelsen som har ansvaret för att årsredovisningen upprättas och att den ger en rättvisande bild enligt årsredovisningslagen. Styrelsen ansvarar även för den interna kontroll som den bedömer är nödvändig för att upprätta en årsredovisning som inte innehåller några väsentliga felaktigheter, vare sig dessa beror på oegentligheter eller misstag.

Vid upprättandet av årsredovisningen ansvarar styrelsen för bedömningen av föreningens förmåga att fortsätta verksamheten. Den upplyser, när så är tillämpligt, om förhållanden som kan påverka förmågan att fortsätta verksamheten och att använda antagandet om fortsatt drift. Antagandet om fortsatt drift tillämpas dock inte om beslut har fattats om att avveckla verksamheten.

Den auktoriserade revisorns ansvar

Jag har att utföra revisionen enligt International Standards on Auditing (ISA) och god revisionssed i Sverige. Mitt mål är att uppnå en rimlig grad av säkerhet om huruvida årsredovisningen som helhet inte innehåller några väsentliga felaktigheter, vare sig dessa beror på oegentligheter eller misstag. Rimlig säkerhet är en hög grad av säkerhet, men är ingen garanti för att en revision som utförs enligt ISA och god revisionssed i Sverige alltid kommer att upptäcka en väsentlig felaktighet om en sådan finns. Felaktigheter kan uppstå på grund av oegentligheter eller misstag och anses vara väsentliga om de enskilt eller tillsammans rimligen kan förväntas påverka de ekonomiska beslut som användare fattar med grund i årsredovisningen.

Som del av en revision enligt ISA använder jag professionellt omdöme och har en professionellt skeptisk inställning under hela revisionen. Dessutom:

- identifierar och bedömer jag riskerna för väsentliga felaktigheter i årsredovisningen, vare sig dessa beror på oegentligheter eller misstag, utformar och utför granskningsåtgärder bland annat utifrån dessa risker och inhämtar revisionsbevis som är tillräckliga och ändamålsenliga för att utgöra en grund för mina uttalanden. Risken för att inte upptäcka en väsentlig felaktighet till följd av oegentligheter är högre än för en väsentlig felaktighet som beror på misstag, eftersom oegentligheter kan innefatta agerande i maskopi, förfalskning, avsiktliga utelämnanden, felaktig information eller åsidosättande av intern kontroll.
- skaffar jag mig en förståelse av den del av föreningens interna kontroll som har betydelse för min revision för att utforma granskningsåtgärder som är lämpliga med hänsyn till omständigheterna, men inte för att uttala mig om effektiviteten i den interna kontrollen.
- utvärderar jag lämpligheten i de redovisningsprinciper som används och rimligheten i styrelsens uppskattningar i redovisningen och tillhörande upplysningar.
- drar jag en slutsats om lämpligheten i att styrelsen använder antagandet om fortsatt drift vid upprättandet av årsredovisningen. Jag drar också en slutsats, med grund i de inhämtade revisionsbevisen, om huruvida det finns någon väsentlig osäkerhetsfaktor som avser sådana händelser eller förhållanden som kan leda till betydande tvivel om föreningens förmåga att fortsätta verksamheten. Om jag drar slutsatsen att det finns en väsentlig osäkerhetsfaktor, måste jag i revisionsberättelsen fästa uppmärksamheten på upplysningarna i årsredovisningen om den väsentliga osäkerhetsfaktorn eller, om sådana upplysningar är otillräckliga, modifiera uttalandet om årsredovisningen. Mina slutsatser baseras på de revisionsbevis som inhämtas fram till datumet för revisionsberättelsen. Dock kan framtida händelser eller förhållanden göra att en förening inte längre kan fortsätta verksamheten.
- utvärderar jag den övergripande presentationen, strukturen och innehållet i årsredovisningen, däribland upplysningarna, och om årsredovisningen återger de underliggande transaktionerna och händelserna på ett sätt som ger en rättvisande bild.

Jag måste informera styrelsen om bland annat revisionens planerade omfattning och inriktning samt tidpunkten för den. Jag måste också informera om betydelsefulla iakttagelser under revisionen, däribland de eventuella betydande brister i den interna kontrollen som jag identifierat.

Den förtroendevalda revisorns ansvar

Jag har att utföra en revision enligt revisionslagen och därmed enligt god revisionssed i Sverige. Mitt mål är att uppnå en rimlig grad av säkerhet om huruvida årsredovisningen har upprättats i enlighet med årsredovisningslagen och om årsredovisningen ger en rättvisande bild av föreningens resultat och ställning.

Rapport om andra krav enligt lagar och andra författningar samt stadgar

Uttalanden

Utöver vår revision av årsredovisningen har vi även utfört en revision av styrelsens förvaltning för Liberalernas Riksorganisation för år 2019.

Vi tillstyrker att föreningsstämman beviljar styrelsens ledamöter ansvarsfrihet för räkenskapsåret.

Grund för uttalanden

Vi har utfört revisionen enligt god revisionssed i Sverige. Vårt ansvar enligt denna beskrivs närmare i avsnittet Revisorns ansvar. Vi är oberoende i förhållande till föreningen enligt god revisorssed i Sverige. Jag som auktoriserad revisor har i övrigt fullgjort mitt yrkesetiska ansvar enligt dessa krav.

Vi anser att de revisionsbevis vi har inhämtat är tillräckliga och ändamålsenliga som grund för våra uttalanden.

Styrelsens ansvar

Det är styrelsen som har ansvaret för förvaltningen.

Revisorns ansvar

Vårt mål beträffande revisionen av förvaltningen, och därmed vårt uttalande om ansvarsfrihet, är att inhämta revisionsbevis för att med en rimlig grad av säkerhet kunna bedöma om någon styrelseledamot i något väsentligt avseende företagit någon åtgärd eller gjort sig skyldig till någon försummelse som kan föranleda ersättningsskyldighet mot föreningen.

Rimlig säkerhet är en hög grad av säkerhet, men ingen garanti för att en revision som utförs enligt god revisionssed i Sverige alltid kommer att upptäcka åtgärder eller försummelser som kan föranleda ersättningsskyldighet mot föreningen.

Som en del av en revision enligt god revisionssed i Sverige använder den auktoriserade revisorn professionellt omdöme och har en professionellt skeptisk inställning under hela revisionen. Granskningen av förvaltningen grundar sig främst på revisionen av räkenskaperna. Vilka tillkommande granskningsåtgärder som utförs baseras på den auktoriserade revisorns professionella bedömning och övriga valda revisorers bedömning med utgångspunkt i risk och väsentlighet. Det innebär att vi fokuserar granskningen på sådana åtgärder, områden och förhållanden som är väsentliga för verksamheten och där avsteg och överträdelser skulle ha särskild betydelse för föreningens situation. Vi går igenom och prövar fattade beslut, beslutsunderlag, vidtagna åtgärder och andra förhållanden som är relevanta för vårt uttalande om ansvarsfrihet.

Stockholm den

Fredrik Sjölander
Auktoriserad revisor
KPMG AB

Anneli Bojesson
Förtroendevald revisor

Årsredovisning för

Liberalernas riksorganisation

802000-9349

Räkenskapsåret
2020-01-01 - 2020-12-31

Innehållsförteckning:	**Sida**
Förvaltningsberättelse	1-2
Resultaträkning	3
Balansräkning	4-5
Noter	6-7
Underskrifter	8-9

Liberalernas riksorganisation
802000-9349

Förvaltningsberättelse

Styrelsen för Liberalernas riksorganisation, 802000-9349, får härmed avge årsredovisning för räkenskapsåret 2020.

Verksamheten

Allmänt om verksamheten

Liberalernas uppgift är att samla personer med liberal samhällsåskådning till gemensamt arbete och uppträdande, att genom upplysning väcka intresse för samhällsfrågor, att främja en demokratisk utveckling samt verka för val av personer med liberal åskådning till politiska förtroendeuppdrag.

Helägda dotterbolaget Tryckfrihet i Stockholm AB (556138-7829) har under året inte bedrivit någon verksamhet.

Föreningen äger 39,12% av intressebolaget LIAB Information AB (556222-6539) som ger ut *NU Det liberala nyhetsmagasinet.*

Föreningen har sitt säte i Stockholm.

Främjande av ändamålet

Liberalernas främsta arbete för att främja liberalismen i Sverige sker i våra folkvalda församlingar. Liberalerna är representerade i Europarlamentet (1 mandat), Sveriges Riksdag (19 mandat), Sveriges regioner (94 mandat) samt Sveriges kommuner (689 mandat). I alla dessa församlingar bedrivs arbete genom att lägga förslag i linje med det av Landsmötet beslutade partiprogrammet.

Väsentliga händelser under räkenskapsåret

2020 har naturligtvis framförallt präglats av Coronapandemin. Spridingen tog fart och folkhälsomyndighetens rekommendationer stramades upp strax före Liberala riksmötet 2020. Som en direkt konsekvens av detta ställdes sammankomsten in vilket blev en kostnad för partiet. Även andra traditionella arrangemang har ställts in såsom Almedalsveckan och Järvaveckan.

Under resten av året har inga arrangemang kunnat hållas i fysisk form utan all verksamhet har fasats över till digitala möten. Där har riksorganisationen haft en viktig roll i utvecklande av verktyg och metoder. Trots pandemin, eller kanske tack vare, har vi kunnat ha fler mindre träffar och för en större målgrupp. Naturligtvis på grund av att digitala möten inte har några logistiska begränsningar eller kostnader. Verksamheten har därmed med facit i hand kunnat hållas uppe på en bred front med tillägg för en rad nya initiativ som den digitala världen möjliggjort. Den digitala omställningen har dock lett till en ökad belastning på vår egen personal.

Trots pandemin har Liberalerna under året arrangerat några större arrangemang t ex:

14-15 februari	Sjukvårdspolitisk konferens
18 oktober	Partiråd, digitalt/Tensta

Vidare har ett antal utbildningar bedrivits. Vid sidan av projektet Uppdrag hela landet har även utbildningar för andra grupper anordnats såsom ombudsmän, politiska sekreterare m fl. Alla utbildningar sker i samarbete med vårt studieförbund, Studieförbundet Vuxenskolan. Partiets engagemang i just studieförbundet har under året varit mycket stort. Samarbetet med våra sidoorganisationer LUF och LK har i år varit fortsatt gott.

Liberalernas riksorganisation
802000-9349

Flerårsöversikt

Belopp i Tkr

	2020	*2019*	*2018*	*2017*
Nettoomsättning	35 340	37 550	35 220	36 553
Resultat efter finansiella poster	6 295	-2 194	700	3 527
Soliditet, %	64	55	46	45

Förändringar i eget kapital

	Breviksfonden	*Balanserat resultat*	*Året resultat*	*Summa*
Belopp vid årets början	2 169 104	6 358 542	-2 194 926	6 332 720
Korrigeringar vid övergång till				
Föregående års resultat		-2 194 926	2 194 926	-
Årets resultat			6 294 690	6 294 690
Belopp vid årets slut	**2 169 104**	**4 163 616**	**6 294 690**	**12 627 410**

Liberalernas riksorganisation
802000-9349

Resultaträkning

Belopp i kr	*Not*	*2020-01-01-2020-12-31*	*2019-01-01-2019-12-31*
Riksorganisationens intäkter			
Medlemsavgifter		1 540 800	1 156 767
Gåvor		313 315	407 650
Bidrag		32 440 732	31 899 443
Nettoomsättning		1 045 905	8 610 176
Summa rörelseintäkter, lagerförändring m.m.		35 340 752	42 074 036
Rörelsekostnader			
Övriga externa kostnader		-9 935 559	-22 887 092
Personalkostnader	*2*	-19 102 060	-20 947 900
Av- och nedskrivningar av materiella och immateriella anläggningstillgångar		-	-406 568
Summa rörelsekostnader		-29 037 619	-44 241 560
Rörelseresultat		6 303 133	-2 167 524
Finansiella poster			
Räntekostnader och liknande resultatposter		-8 443	-27 402
Summa finansiella poster		-8 443	-27 402
Resultat efter finansiella poster		6 294 690	-2 194 926
Bokslutsdispositioner			
Resultat före skatt		6 294 690	-2 194 926
Skatter			
Årets resultat		6 294 690	-2 194 926

Liberalernas riksorganisation
802000-9349

Balansräkning

Belopp i kr	*Not*	*2020-12-31*	*2019-12-31*
TILLGÅNGAR			
Anläggningstillgångar			
Immateriella anläggningstillgångar	*3*		
Koncessioner, patent, licenser, varumärken samt liknande rättigheter		-	-
Summa immateriella anläggningstillgångar		-	-
Materiella anläggningstillgångar			
Inventarier, verktyg och installationer	*4*	-	-
Summa materiella anläggningstillgångar		-	-
Finansiella anläggningstillgångar			
Andelar i koncernföretag	*5*	350 000	350 000
Andelar i intresseföretag och gemensamt styrda företag	*6*	120 409	120 409
Andra långfristiga värdepappersinnehav	*7*	1 648 208	1 648 208
Summa finansiella anläggningstillgångar		2 118 617	2 118 617
Summa anläggningstillgångar		2 118 617	2 118 617
Omsättningstillgångar			
Varulager m.m.			
Färdiga varor och handelsvaror		1 223 429	1 377 078
Summa varulager		1 223 429	1 377 078
Kortfristiga fordringar			
Kundfordringar		64 105	2 268 720
Övriga fordringar		1 055 995	669 474
Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter		121 791	91 102
Summa kortfristiga fordringar		1 241 891	3 029 296
Kassa och bank			
Kassa och bank		15 171 366	6 886 494
Summa kassa och bank		15 171 366	6 886 494
Summa omsättningstillgångar		17 636 686	11 292 868
SUMMA TILLGÅNGAR		19 755 303	13 411 485

Liberalernas riksorganisation
802000-9349

Balansräkning

Belopp i kr	*Not*	*2020-12-31*	*2019-12-31*
EGET KAPITAL OCH SKULDER			
Eget kapital			
Fritt eget kapital			
Fritt eget kapital vid räkenskapsårets början		6 332 720	8 527 646
Årets resultat		6 294 690	-2 194 926
Summa fritt eget kapital		12 627 410	6 332 720
Summa eget kapital		12 627 410	6 332 720
Långfristiga skulder			
Skulder till koncernföretag		264 954	264 954
Summa långfristiga skulder		264 954	264 954
Kortfristiga skulder			
Mottagna ej använda bidrag		532 456	570 995
Leverantörsskulder		606 064	701 561
Övriga skulder		308 414	1 606 960
Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter		5 416 005	3 934 295
Summa kortfristiga skulder		6 862 939	6 813 811
SUMMA EGET KAPITAL OCH SKULDER		19 755 303	13 411 485

Liberalernas riksorganisation
802000-9349

Noter

Belopp i kr om inget annat anges.

Not 1 Redovisningsprinciper

Årsredovisningen har upprättats i enlighet med Årsredovisningslagen och Bokföringsnämndens allmänna råd BFNAR 2016:10 Årsredovisning i mindre företag.

Avskrivningsprinciper för anläggningstillgångar

Avskrivningar enligt plan baseras på ursprungliga anskaffningsvärden och beräknad nyttjandeperiod. Följande avskrivningstider tillämpas:

Anläggningstillgångar	*År*
Immateriella anläggningstillgångar:	
-Koncessioner, patent, licenser, varumärken och likn rättigheter	5
Materiella anläggningstillgångar:	
-Inventarier, verktyg och installationer	5

Skillnaden mellan ovan nämnda avskrivningar och skattemässigt gjorda avskrivningar redovisas som ackumulerade överavskrivningar, vilka ingår i obeskattade reserver.

Not 2 Personal

Personal

	2020-01-01-2020-12-31	*2019-01-01-2019-12-31*
Medelantalet anställda	20	22
Summa	**20**	**22**

Not 3 Immateriella tillgångar

	2020-12-31	*2019-12-31*
Ackumulerade anskaffningsvärden		
-Vid årets början	2 710 455	2 710 455
Vid årets slut	2 710 455	2 710 455
Ackumulerade avskrivningar:		
-Vid årets början	-2 710 455	-2 303 887
-Årets avskrivning	-	-406 568
Redovisat värde vid årets slut	**-**	**-**

Not 4 Inventarier, verktyg och installationer

	2020-12-31	*2019-12-31*
Ackumulerade anskaffningsvärden:		
-Vid årets början	66 779	66 779
Vid årets slut	66 779	66 779
Ackumulerade avskrivningar enligt plan:		
-Vid årets början	-66 779	-66 779
Vid årets slut	-66 779	-66 779
Redovisat värde vid årets slut	**-**	**-**

Liberalernas riksorganisation
802000-9349

Not 5 Andelar i koncernföretag

	2020-12-31	*2019-12-31*
Ackumulerade anskaffningsvärden:		
-Vid årets början	350 000	350 000
Redovisat värde vid årets slut	**350 000**	**350 000**

Not 6 Andelar i intresseföretag och gemensamt styrda företag

	2020-12-31	*2019-12-31*
Ackumulerade anskaffningsvärden:		
-Vid årets början	120 409	120 409
Vid årets slut	**120 409**	**120 409**

Not 7 Andra långfristiga värdepappersinnehav

	2020-12-31	*2019-12-31*
Ackumulerade anskaffningsvärden:		
-Vid årets början	1 648 208	1 648 208
Redovisat värde vid årets slut	**1 648 208**	**1 648 208**

Not 8 Väsentliga händelser efter räkenskapsårets slut

28 mars 2021 inkallades ett partiråd att ta ställning i regeringsfrågan. Partirådet fattade beslut på temat "Ny start för Sverige" att Sverige behöver en ny och borgerlig regering. Eftersom pandemin fortsatt hölls även detta partiråd i digital form.

Liberalernas riksorganisation
802000-9349

Underskrifter

Stockholm den 2021

Nyamko Sabuni
Ordförande

Johan Pehrson
1:e vice ordförande

Christer Nylander
2:e vice ordförande

Juno Blom
Partisekreterare

Gulan Avci

Axel Darvik

Louise Eklund

Helena Gellerman

Nicke Grahn

Roger Haddad

Alexander Höglund

Anna-Lena Johansson

Eva Julin Dombrowe

Jan Jönsson

Joar Fosell

Anne Kotavuopio Jatko

Pär Löfstrand

Maria Mattsson Mähl

Revisionsberättelse

Till föreningsstämman i Liberalernas Riksorganisation, org. nr 802000-9349

Rapport om årsredovisningen

Uttalanden

Vi har utfört en revision av årsredovisningen för Liberalernas Riksorganisation för år 2020.

Enligt vår uppfattning har årsredovisningen upprättats i enlighet med årsredovisningslagen och ger en i alla väsentliga avseenden rättvisande bild av föreningens finansiella ställning per den 31 december 2020 och av dess finansiella resultat för året enligt årsredovisningslagen. Förvaltningsberättelsen är förenlig med årsredovisningens övriga delar.

Vi tillstyrker därför att föreningsstämman fastställer resultaträkningen och balansräkningen för föreningen.

Grund för uttalanden

Vi har utfört revisionen enligt god revisionssed i Sverige. Revisorernas ansvar enligt denna sed beskrivs närmare i avsnitten Den auktoriserade revisorns ansvar samt Den förtroendevalda revisorns ansvar.

Vi är oberoende i förhållande till föreningen enligt god revisorssed i Sverige. Jag som auktoriserad revisor har fullgjort mitt yrkesetiska ansvar enligt dessa krav.

Vi anser att de revisionsbevis vi har inhämtat är tillräckliga och ändamålsenliga som grund för våra uttalanden.

Styrelsens ansvar

Det är styrelsen som har ansvaret för att årsredovisningen upprättas och att den ger en rättvisande bild enligt årsredovisningslagen. Styrelsen ansvarar även för den interna kontroll som den bedömer är nödvändig för att upprätta en årsredovisning som inte innehåller några väsentliga felaktigheter, vare sig dessa beror på oegentligheter eller misstag.

Vid upprättandet av årsredovisningen ansvarar styrelsen för bedömningen av föreningens förmåga att fortsätta verksamheten. Den upplyser, när så är tillämpligt, om förhållanden som kan påverka förmågan att fortsätta verksamheten och att använda antagandet om fortsatt drift. Antagandet om fortsatt drift tillämpas dock inte om beslut har fattats om att avveckla verksamheten.

Den auktoriserade revisorns ansvar

Jag har att utföra revisionen enligt International Standards on Auditing (ISA) och god revisionssed i Sverige. Mitt mål är att uppnå en rimlig grad av säkerhet om huruvida årsredovisningen som helhet inte innehåller några väsentliga felaktigheter, vare sig dessa beror på oegentligheter eller misstag. Rimlig säkerhet är en hög grad av säkerhet, men är ingen garanti för att en revision som utförs enligt ISA och god revisionssed i Sverige alltid kommer att upptäcka en väsentlig felaktighet om en sådan finns. Felaktigheter kan uppstå på grund av oegentligheter eller misstag och anses vara väsentliga om de enskilt eller tillsammans rimligen kan förväntas påverka de ekonomiska beslut som användare fattar med grund i årsredovisningen.

Som del av en revision enligt ISA använder jag professionellt omdöme och har en professionellt skeptisk inställning under hela revisionen. Dessutom:

- identifierar och bedömer jag riskerna för väsentliga felaktigheter i årsredovisningen, vare sig dessa beror på oegentligheter eller misstag, utformar och utför granskningsåtgärder bland annat utifrån dessa risker och inhämtar revisionsbevis som är tillräckliga och ändamålsenliga för att utgöra en grund för mina uttalanden. Risken för att inte upptäcka en väsentlig felaktighet till följd av oegentligheter är högre än för en väsentlig felaktighet som beror på misstag, eftersom oegentligheter kan innefatta agerande i maskopi, förfalskning, avsiktliga utelämnanden, felaktig information eller åsidosättande av intern kontroll.
- skaffar jag mig en förståelse av den del av föreningens interna kontroll som har betydelse för min revision för att utforma granskningsåtgärder som är lämpliga med hänsyn till omständigheterna, men inte för att uttala mig om effektiviteten i den interna kontrollen.
- utvärderar jag lämpligheten i de redovisningsprinciper som används och rimligheten i styrelsens uppskattningar i redovisningen och tillhörande upplysningar.
- drar jag en slutsats om lämpligheten i att styrelsen använder antagandet om fortsatt drift vid upprättandet av årsredovisningen. Jag drar också en slutsats, med grund i de inhämtade revisionsbevisen, om huruvida det finns någon väsentlig osäkerhetsfaktor som avser sådana händelser eller förhållanden som kan leda till betydande tvivel om föreningens förmåga att fortsätta verksamheten. Om jag drar slutsatsen att det finns en väsentlig osäkerhetsfaktor, måste jag i revisionsberättelsen fästa uppmärksamheten på upplysningarna i årsredovisningen om den väsentliga osäkerhetsfaktorn eller, om sådana upplysningar är otillräckliga, modifiera uttalandet om årsredovisningen. Mina slutsatser baseras på de revisionsbevis som inhämtas fram till datumet för revisionsberättelsen. Dock kan framtida händelser eller förhållanden göra att en förening inte längre kan fortsätta verksamheten.
- utvärderar jag den övergripande presentationen, strukturen och innehållet i årsredovisningen, däribland upplysningarna, och om årsredovisningen återger de underliggande transaktionerna och händelserna på ett sätt som ger en rättvisande bild.

Jag måste informera styrelsen om bland annat revisionens planerade omfattning och inriktning samt tidpunkten för den. Jag måste också informera om betydelsefulla iakttagelser under revisionen, däribland de eventuella betydande brister i den interna kontrollen som jag identifierat.

Den förtroendevalda revisorns ansvar

Jag har att utföra en revision enligt revisionslagen och därmed enligt god revisionssed i Sverige. Mitt mål är att uppnå en rimlig grad av säkerhet om huruvida årsredovisningen har upprättats i enlighet med årsredovisningslagen och om årsredovisningen ger en rättvisande bild av föreningens resultat och ställning.

Rapport om andra krav enligt lagar och andra författningar samt stadgar

Uttalanden

Utöver vår revision av årsredovisningen har vi även utfört en revision av styrelsens förvaltning för Liberalernas Riksorganisation för år 2020.

Vi tillstyrker att föreningsstämman beviljar styrelsens ledamöter ansvarsfrihet för räkenskapsåret.

Grund för uttalanden

Vi har utfört revisionen enligt god revisionssed i Sverige. Vårt ansvar enligt denna beskrivs närmare i avsnittet Revisorns ansvar. Vi är oberoende i förhållande till föreningen enligt god revisorssed i Sverige. Jag som auktoriserad revisor har i övrigt fullgjort mitt yrkesetiska ansvar enligt dessa krav.

Vi anser att de revisionsbevis vi har inhämtat är tillräckliga och ändamålsenliga som grund för våra uttalanden.

Styrelsens ansvar

Det är styrelsen som har ansvaret för förvaltningen.

Revisorns ansvar

Vårt mål beträffande revisionen av förvaltningen, och därmed vårt uttalande om ansvarsfrihet, är att inhämta revisionsbevis för att med en rimlig grad av säkerhet kunna bedöma om någon styrelseledamot i något väsentligt avseende företagit någon åtgärd eller gjort sig skyldig till någon försummelse som kan föranleda ersättningsskyldighet mot föreningen.

Rimlig säkerhet är en hög grad av säkerhet, men ingen garanti för att en revision som utförs enligt god revisionssed i Sverige alltid kommer att upptäcka åtgärder eller försummelser som kan föranleda ersättningsskyldighet mot föreningen.

Som en del av en revision enligt god revisionssed i Sverige använder den auktoriserade revisorn professionellt omdöme och har en professionellt skeptisk inställning under hela revisionen. Granskningen av förvaltningen grundar sig främst på revisionen av räkenskaperna. Vilka tillkommande granskningsåtgärder som utförs baseras på den auktoriserade revisorns professionella bedömning och övriga valda revisorers bedömning med utgångspunkt i risk och väsentlighet. Det innebär att vi fokuserar granskningen på sådana åtgärder, områden och förhållanden som är väsentliga för verksamheten och där avsteg och överträdelser skulle ha särskild betydelse för föreningens situation. Vi går igenom och prövar fattade beslut, beslutsunderlag, vidtagna åtgärder och andra förhållanden som är relevanta för vårt uttalande om ansvarsfrihet.

Stockholm den 16 juni

DocuSigned by:
Fredrik Sjölander
829F60FB8DC3415...

DocuSigned by:
Anneli Bojesson
84D0B97EACACAAA...

Fredrik Sjölander
Auktoriserad revisor
KPMG AB

Anneli Bojesson
Förtroendevald revisor

Bilaga 5. Jämställdhetsbokslut för Liberalerna

Partistyrelsen redovisar här Liberalernas nionde bokslut över den interna jämställdheten inom partiet mellan kvinnor och män. Det första bokslutet presenterades vid landsmötet i Göteborg 2005 av en arbetsgrupp för den interna jämställdheten. Partistyrelsen har därefter lagt fram bokslut inför landsmötena från 2007 och framåt. Med utgångspunkt i det senaste bokslutet gav 2019 års landsmöte ett antal rekommendationer till förbund, lokala föreningar och granskningsutskottet samt ett antal uppdrag till partistyrelsen. De uppdrag som gavs till partistyrelsen var:

Jämn könsfördelning i arbetsgrupper

Tillse att det normalt är en fördelning på minst 40 procent av vartdera könet i centrala arbetsgrupper och programgrupper.

Jämställd profil

Tillse att partiet har en tydlig jämställdhetsprofil genom att det är en jämn könsfördelning bland Liberalernas företrädare i samtliga externa och interna arrangemang samt i partiets centrala marknadsföring.

Aktiv jämställdhetsintegrering och jämställdhetsanalys

Följ kontinuerligt och noggrant upp hur verksamhetsplanens åtaganden gällande den interna jämställdheten uppfylls. Uppmärksamma jämställdhetsfrågorna i kontakten med såväl förbund som lokala föreningar. Beakta särskilt valberedningarnas strategiska roll. Följ upp könsfördelningen bland Liberalernas medlemmar och förtroendevalda. Genomför riktade utbildningsinsatser i syfte att få en jämnare könsfördelning framöver i riksdag och fullmäktigeförsamlingar. Genomför åtgärder för att rekrytera både kvinnor och män.

Jämställdhetsbokslut

Presentera i verksamhetsberättelsen inför varje landsmöte ett jämställdhetsbokslut innehållande en kartläggning och utvärdering av den gångna perioden på både riksnivå och förbundsnivå. Jämställdhetsbokslutet bör om behov föreligger innehålla förslag för att stärka den interna jämställdheten och arbetet med jämställdhetsintegreringen.
Partistyrelsen överlämnar här sitt jämställdhetsbokslut för den gångna landsmötesperioden och sina förslag till det fortsatta arbetet.

KÖNSFÖRDELNING I ARBETSGRUPPER

Enligt landsmötesuppdraget avses med jämn könsfördelning det gängse måttet, dvs. att vartdera könet utgör minst 40 procent av antalet medlemmar i en grupp.

Av de arbetsgrupper (eller motsvarande) som arbetat med förslag som läggs fram till årets landsmöte har samtliga utom en haft jämn könsfördelning. I den arbetsgrupp där könsfördelningen varit ojämn hade det räckt med ytterligare en person från det underrepresenterade könet för att jämn könsfördelning skulle uppstå. Programarbetena har i fyra fall letts av män och i två fall av kvinnor. Ytterligare en arbetsgrupp har tillsatts och kommer att återrapportera sitt arbete till partistyrelsen. I den är könsfördelningen jämn.

KÖNSFÖRDELNING VID EXTERNA OCH INTERNA ARRANGEMANG SAMT MARKNADSFÖRING

Partiets viktigaste arrangemang vid sidan av landsmöte och partiråd är det liberala riksmötet. Riksmötet år 2020 inställdes på grund av coronapandemin. Vid 2021 års digitala riksmöte leddes arrangemanget av en kvinna och en man, och av de medverkande i huvudprogrampunkterna var två kvinnor och två män. Av de medverkande i seminarierna var 33 kvinnor och 31 män, det vill säga en könsfördelning på 52–48.

Partiets externa marknadsföring i all kommunikation har partiledaren som främsta budbärare.

AKTIV JÄMSTÄLLDHETSINTEGRERING OCH JÄMSTÄLLDHETSANALYS

Partistyrelsen betraktar jämställdhetsintegrering och det interna jämställdhetsarbetet som en fråga av strategisk betydelse i partiets förnyelsearbete. Partiet har två mål på detta område: att det ska synas i både teori och praktik att Liberalerna är ett feministiskt parti, och att Liberalerna ska ha fler kvinnor på ledande positioner. För att nå dessa mål ska Liberalerna arbeta aktivt med jämställdhetsintegrering, arbeta medvetet för att uppmuntra och underlätta för kvinnor att kliva fram och ta ansvar på ledande positioner i Liberalerna. Samarbetet med Liberala Kvinnor är en förutsättning för Liberalernas jämställdhetsarbete.

En viktig del i det interna jämställdhetsarbetet är att verka för god återväxt av såväl kvinnliga som manliga kandidater. De riktlinjer för nomineringsarbetet som togs fram inför valet 2018 har legat till grund för kommunikationen till såväl förbund som lokala föreningar också inför årets val. I dessa läggs särskild vikt vid betydelsen av att åstadkomma jämställd representation, i första hand genom att listorna varvas efter kön.

Vidare eftersträvas god representation av såväl kvinnor som män vid de kandidatutbildningar som riksorganisationen genomför. En ny omgång av den särskilda ledarakademin för kvinnor som siktar på framträdande politiska uppdrag genomförs.

Under landsmötesperioden har det täta samarbetet mellan partiet och Liberala kvinnor fortsatt, något som varit till fördel när det gällt att utveckla det interna och externa jämställdhetsarbetet. Att Liberala kvinnors förbundskansli är lokaliserat i partiets kanslilokaler i riksdagshuset är till stor fördel i den dagliga kontakten mellan partiet och kvinnoförbundet.

KÖNSFÖRDELNING PÅ INTERNA OCH EXTERNA UPPDRAG

En systematisk uppföljning har gjorts av könsfördelningen på interna och externa uppdrag.

Riksdagsgruppen

I riksdagsvalet invaldes tolv män och åtta kvinnor som ordinarie riksdagsledamöter, dvs. 60 procent män och 40 procent kvinnor. Avsägelser och utträden ur riksdagsgruppen har därefter ändrat sammansättningen så att riksdagsledamöterna i september 2021 utgjordes av elva män och nio kvinnor, dvs. 55 procent män och 45 procent kvinnor. Under innevarande mandatperiod uppfyller således riksdagsgruppen kravet på jämn könsfördelning.

Efter riksdagsvalet 2018 erhöll Liberalerna tre presidieposter i riksdagens utskott, en ordförandepost och två viceordförandeposter. I september 2021 innehades samtliga av män. Gruppledningen, som är riksdagsgruppens presidium, består av en man och två kvinnor.

Uppdrag i statliga myndigheter, utredningar m.m.

En genomgång har gjorts av de uppdrag inom myndigheter och utredningar m.m. på statlig nivå som utses via nominering från riksdagsgruppen. I september 2021 innehades 50 procent av uppdragen av män och 50 procent av kvinnor. Könsfördelningen är alltså helt jämn, vilket är en förbättring jämfört med 2019 då männen hade 71 procent av uppdragen.

POLITISKA FÖRTROENDEPOSTER I REGIONER OCH KOMMUNER

Partistyrelsen har även följt upp utvecklingen i könsfördelningen på uppdrag i regioner och kommuner. Redovisningen är denna gång annorlunda uppställd än vid tidigare bokslut. Bakgrunden är att de tidigare jämställdhetsboksluten har baserat sig dels på data från Statistiska centralbyrån (SCB), dels på utdrag ur Liberalernas medlemsregister, i vilket uppgifterna om politiska uppdrag registreras på lokal nivå. En fördjupad kontroll, genomförd 2020 med mycket betydelsefullt bistånd från Liberala kvinnor, har dock visat att en

Regionfullmäktige (ledamöter). Källa: SCB		1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Stockholms län	män	56%	63%	61%	48%	40%	46%	42%	44%	47%	46%	25%
	kvinnor	44%	38%	39%	52%	60%	54%	58%	56%	53%	54%	75%
Uppsala län	män	67%	38%	44%	56%	57%	50%	55%	50%	50%	20%	60%
	kvinnor	33%	63%	56%	44%	43%	50%	45%	50%	50%	80%	40%
Sörmland	män	25%	56%	33%	25%	40%	50%	63%	60%	60%	100%	33%
	kvinnor	75%	44%	67%	75%	60%	50%	38%	40%	40%	0%	67%
Östergötland	män	80%	69%	67%	64%	57%	20%	55%	43%	50%	33%	50%
	kvinnor	20%	31%	33%	36%	43%	80%	45%	57%	50%	67%	50%
Jönköpings län	män	80%	73%	78%	71%	83%	75%	29%	40%	50%	67%	67%
	kvinnor	20%	27%	22%	29%	17%	25%	71%	60%	50%	33%	33%
Kronoberg	män	100%	60%	50%	50%	100%	100%	50%	67%	67%	100%	67%
	kvinnor	0%	40%	50%	50%	0%	0%	50%	33%	33%	0%	33%
Kalmar län	män	100%	67%	67%	60%	100%	100%	80%	50%	67%	67%	67%
	kvinnor	0%	33%	33%	40%	0%	0%	20%	50%	33%	33%	33%
Blekinge	män	67%	50%	40%	40%	0%	50%	80%	67%	33%	50%	33%
	kvinnor	33%	50%	60%	60%	100%	50%	20%	33%	67%	50%	67%
Kristianstads län (till 1994)	män	60%	56%	50%	29%	25%	..	..	..	..	..	..
	kvinnor	40%	44%	50%	71%	75%	..	..	..	..	..	..
Skåne (från 1998)	män	..	..	..	..	..	25%	58%	38%	25%	56%	50%
	kvinnor	..	..	..	..	..	75%	42%	62%	75%	44%	50%
Malmöhus (till 1994)	män	71%	53%	54%	50%	50%	..	..	..	..	..	..
	kvinnor	29%	47%	46%	50%	50%	..	..	..	..	..	..

Tabellen fortsätter på nästa sida.

Regionfullmäktige (ledamöter). Källa: SCB		1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Halland	män	100%	56%	50%	50%	67%	25%	50%	33%	67%	40%	60%
	kvinnor	0%	44%	50%	50%	33%	75%	50%	67%	33%	60%	40%
Västra Götaland (från 1998)	män	..	..	..	..	..	50%	50%	57%	55%	45%	60%
	kvinnor	..	..	..	..	..	50%	50%	43%	45%	55%	40%
Bohuslän (till 1998)	män	86%	57%	54%	80%	75%	..	..	..	..	..	..
	kvinnor	14%	43%	46%	20%	25%	..	..	..	..	..	..
Älvsborg (till 1998)	män	86%	63%	62%	36%	57%	..	..	..	..	..	..
	kvinnor	14%	38%	38%	64%	43%	..	..	..	..	..	..
Skaraborg (till 1998)	män	100%	80%	88%	71%	80%	..	..	..	..	..	..
	kvinnor	0%	20%	13%	29%	20%	..	..	..	..	..	..
Värmland	män	100%	60%	56%	63%	33%	25%	43%	60%	40%	75%	50%
	kvinnor	0%	40%	44%	38%	67%	75%	57%	40%	60%	25%	50%
Örebro län	män	75%	78%	67%	78%	67%	25%	63%	60%	40%	50%	25%
	kvinnor	25%	22%	33%	22%	33%	75%	38%	40%	60%	50%	75%
Västmanland	män	75%	70%	60%	44%	33%	40%	45%	57%	50%	40%	50%
	kvinnor	25%	30%	40%	56%	67%	60%	55%	43%	50%	60%	50%
Dalarna	män	50%	78%	67%	38%	40%	25%	57%	60%	100%	67%	67%
	kvinnor	50%	22%	33%	63%	60%	75%	43%	40%	0%	33%	33%
Gävleborg	män	100%	88%	63%	43%	20%	25%	50%	40%	20%	33%	67%
	kvinnor	0%	13%	38%	57%	80%	75%	50%	60%	80%	67%	33%
Västernorrland	män	67%	43%	43%	57%	25%	33%	67%	75%	50%	25%	33%
	kvinnor	33%	57%	57%	43%	75%	67%	33%	25%	50%	75%	67%
Jämtland	män	100%	75%	75%	75%	100%	50%	67%	67%	67%	50%	50%
	kvinnor	0%	25%	25%	25%	0%	50%	33%	33%	33%	50%	50%
Västerbotten	män	80%	64%	56%	50%	50%	67%	56%	57%	29%	50%	50%
	kvinnor	20%	36%	44%	50%	50%	33%	44%	43%	71%	50%	50%
Norrbotten	män	50%	33%	33%	33%	33%	0%	50%	75%	67%	67%	..
	kvinnor	50%	67%	67%	67%	67%	100%	50%	25%	33%	33%	..
RIKET	män	76%	62%	58%	52%	53%	43%	53%	52%	48%	50%	49%
	kvinnor	24%	38%	42%	48%	47%	57%	47%	48%	52%	50%	51%

mycket stor del av medlemsregistrets uppgifter om kommunal- och regionalpolitiska förtroendeuppdrag är inaktuella. Kvaliteten är så pass skiftande att det inte är möjligt att ur registret dra några säkra slutsatser om utvecklingen av könsfördelningen bland t.ex. ledamöter i social- eller byggnadsnämnder.

För att skapa hållbar statistik har därför en manuell kontroll av uppdragen i samtliga kommuner och regioner gjorts. Den stora arbetsinsats detta innebär har gjort att granskningen här nedan avgränsas till de kategorier där det antingen finns säkra data från SCB eller där den manuella genomgången gett ett så heltäckande underlag att uppgifterna kan bedömas avspegla läget i hela landet. Detta gör att jämförelser bakåt mot tidigare jämställdhetsbokslut inte bör göras.

Regioner

Av de ledamöter som valdes till regionfullmäktige i valet 2018 (exklusive Gotland) är 49 procent män och 51 procent kvinnor. Könsfördelningen i landstings- och numera regionfullmäktige i landet som helhet har varit jämn sedan valet 1988 och har därefter stabiliserat sig kring 50/50-strecket. Av de nitton regioner (exklusive Gotland) där Liberalerna är representerade har nio jämn könsfördelning bland sina ledamöter, medan fem har manlig övervikt och fem har kvinnlig övervikt.

Bland de liberala representanterna i regionstyrelserna är 56 procent män och 44 procent kvinnor. Där råder alltså jämn könsfördelning, något som däremot inte är fallet när enbart de ordinarie ledamöterna granskas. Av dessa är 63 procent män och 37 procent kvinnor. Detta ska dock sättas i relation till att det råder jämn könsfördelning både bland regionråden, där 58 procent är män och 42 procent kvinnor, och bland gruppledarna i regionfullmäktigegrupperna där 53 procent är män och 47 procent kvinnor. Eftersom antalet uppdrag i denna kategori är litet är det svårt att dra generella slutsatser, men en möjlig delförklaring är att de liberala politikerna i vissa regioner har delat upp positionerna så att den som är regionråd inte nödvändigtvis är förstanamn i regionstyrelsen eller gruppledare.

Kommuner

Av de ledamöter som valdes till kommunfullmäktige år 2018 var 54 procent män och 46 procent kvinnor. Könsfördelningen i landet som helhet har varit jämn sedan 2002 och en gradvis trend till utjämning fortsätter. Andelen kvinnor bland fullmäktigeledamöterna 2018 var den högsta i något kommunalval.

En nedbrytning av dessa siffror på länsnivå visar att det råder jämn könsfördelning bland fullmäktigeledamöterna i femton av de 21 länen. I sex län råder det manlig övervikt bland ledamöterna. Inget län har, eller har haft, ojämn könsfördelning med kvinnlig övervikt bland kommunfullmäktiges ledamöter. En iakttagelse som kan göras är att ett förbund och län – Västernorrland – har haft jämn könsfördelning bland sina kommunfullmäktigeledamöter ända sedan 1982, då SCB:s jämställdhetskartläggningar började.

I den viktigaste nämnden, kommunstyrelsen, utgörs företrädarna till 56 procent av män och 44 procent av kvinnor. Ser man endast till de ordinarie ledamöterna blir fördelningen 55 procent män och 45 procent kvinnor. Där råder således jämn könsfördelning. Däremot är det ojämn könsfördelning bland de personer som sitter i kommunstyrelsens presidium som ordförande eller vice ordförande: 73 procent är män och 27 procent är kvinnor.

Bland Liberalernas kommunalråd (inklusive oppositionsråd) är 56 procent män och 44 procent kvinnor. Där råder jämn könsfördelning, medan detta inte är fallet för uppdraget som gruppledare i fullmäktigegrupperna, där 63 procent är män och 37 procent kvinnor.

Av de förtroendevalda som har presidieuppdrag i kommunala bolag (och motsvarande, t.ex. bostadsallmännytta i stiftelseform) är 75 procent män och 25 procent kvinnor. På grund av osäkerhet i statistiken redovisas i året bokslut inga siffror över könsfördelningen i facknämnder.

LIBERALERNA SOM MEDLEMSORGANISATION

Partistyrelsen har även följt upp utvecklingen i de interna uppdragen inom partiorganisationen.

Partiets ordförande och partisekreterare är båda kvinnor. Till partistyrelsen valdes vid landsmötet 2019 totalt tolv kvinnor och tolv män. Till detta kommer partisekreteraren, som är självskriven ledamot. Avsägelser har därefter gjort att partistyrelsen i september 2021 bestod av elva kvinnor och tolv män. Könsfördelningen är alltså den jämnast möjliga.

Detta är däremot inte fallet vad gäller det tunga uppdraget som förbundsordförande. Där är 71 procent män och 29 procent, således långt från jämn könsfördelning. Samma mönster märktes i 2019 års bokslut.

Även bland ordförandena i landets kommunföreningar råder ojämn könsfördelning, 63 procent män och 37 procent kvinnor. Detta är en viss ökning av skillnaderna jämfört med siffrorna år 2019. Däremot råder jämn könsfördelning (55 procent män, 45 procent kvinnor) bland ordförandena i de lokalföreningar som finns i vissa större kommuner. Även om kommunförenings- och lokalföreningsordförande ses som en helhet är könsfördelningen ojämn, med 63 procent män och 37 procent kvinnor.

På grund av osäkerhet i statistiken kan i år ingen redovisning göras av könsfördelningen bland partiets medlemmar.

Sammanfattning av nyckeltal

I tabellen på nästa sida återges de nyckeltal avseende könsfördelning som redovisas ovan. Med jämn könsfördelning avses, som nämnts, att det minst representerade könet står för en andel på 40 procent eller mer.

Funktion	Andel kvinnor/män (procent)	Jämn könsfördelning?
Arbetsgrupper		I sex av sju fall
Riksmöte 2021: Ledning	50/50	Ja
Riksmöte 2021: Medverkande i huvudprogrampunkter	50/50	Ja
Riksmöte 2021: Medverkande i seminarier	52/48	Ja
Riksdagsgruppen	45/55	Ja
Uppdrag i statliga myndigheter, utredningar m.m.	50/50	Ja
Regionfullmäktige, ledamöter	51/49	Ja
Regionfullmäktige, gruppledare	47/53	Ja
Regionstyrelse, ledamöter och ersättare	44/56	Ja
Regionstyrelse, ledamöter	37/63	Nej
Regionråd (inkl. oppositionsråd)	42/58	Ja
Kommunfullmäktige, ledamöter	46/54	Ja
Kommunfullmäktige, gruppledare	37/63	Nej
Kommunstyrelse, ledamöter och ersättare	44/56	Ja
Kommunstyrelse, ledamöter	45/55	Ja
Kommunstyrelse, ordförande eller vice ordförande	27/73	Nej
Kommunalråd (inkl. oppositionsråd)	44/56	Ja
Kommunala bolag, ordförande eller vice ordförande	25/75	Nej
Partistyrelsen	48/52	Ja
Förbundsordförande	29/71	Nej
Kommunföreningsordförande	37/63	Nej
Lokalföreningsordförande (i kommuner med fler än en lokal förening)	45/55	Ja
Kommunförenings- och lokalföreningsordförande	37/63	Nej

Sammanfattning: Jämställdhetsbokslut 2019–2021

Liberalernas feministiska engagemang ska genomsyra både politiken och organisationen. Vi vet att jämställdhet inte bara handlar om att undanröja formella hinder utan också om att granska attityder, arbetssätt och inrotade rutiner. Det är detta som skapar en organisationskultur där alla, oavsett kön, känner sig lika välkomna och har lika möjligheter att engagera sig och bidra med sitt kunnande.

Liberalerna påverkas som organisation av att vi är en del av ett samhälle som inte är fullt jämställt. De föreställningar om kön som upprätthåller den bristande jämställdheten får också genomslag internt. Därför ska vi fortsätta att noggrant följa upp den interna jämställdheten i vårt parti. Målet är självklart: Liberalerna ska i alla delar av Sverige vara ett attraktivt parti för både kvinnor och män att engagera sig i och företräda i valda församlingar.

Årets jämställdhetsbokslut visar på positiva tendenser men också på kvarstående problem. På många ledande uppdrag råder i dag jämn könsfördelning, vilket är glädjande eftersom det ger en tydlig indikation på att kvinnor och män har samma förutsättningar att aspirera på förtroendeuppdrag och väljas till dem. Samtidigt kvarstår markanta skillnader på andra typer av uppdrag. Ett kontinuerligt liberalfeministiskt arbete för att alla oavsett kön ska ha samma möjligheter i alla politiska sammanhang är alltså av nöden.

Inför kommande valrörelser är nomineringskommittéernas arbete centralt. Det gäller både inför valet, när det gäller att ta fram kandidatlistor för valsedlarna, och efter valet när de politiska uppdragen ska fördelas. Ansvaret att bedriva detta arbete utifrån en tydlig jämställdhetsanalys finns på alla nivåer.

Partistyrelsens yrkanden med anledning av jämställdhetsbokslutet återfinns som ett separat PS-förslag till landsmötet.

GRANSKNINGSUTSKOTTETS RAPPORT

för tiden 1 september 2019–30 september 2021

Granskningsutskottet valdes vid landsmötet 2019 på dess avslutningsdag 21 november.
Till ledamöter utsåg landsmötet:

- Gunnar Andrén, Stocksund (ordförande, omval)
- Björn Brändewall, Kalmar (nyval)
- Anders Castberger, Trollhättan (omval)
- Inger Gustafsson, Jönköping (nyval)
- Simona Mohamsson, Göteborg (nyval)
- Kent Olsson, Edsbyn (nyval)
- Marie Wahlgren, Burlöv (nyval)

För att värna landsmötets uppdrag som fristående granskningsorgan har utskottet också denna landsmötesperiod valt att arbeta personellt självständigt gentemot riksdags- som partikanslierna.

DEN ANNORLUNDA TIDEN

Granskningsutskottet, före 2017 med den fransk-svensklingande benämningen, dechargeutskottet, har normalt under tidigare år haft fysiska möten 4–6 gånger/år, för att kunna skaffa direktinformation från partiledare, partisekreterare, partistyrelseledamöter, riksdagsgruppledare, organisationschef och andra viktiga beslutsfattare, förtroendevalda och tjänstemän.

Denna landsmötesperiod blev annorlunda: bara två–tre månader efter landsmötet 2019 ägt rum, drabbades hela världen av covid-19-epidemin. Det har också begränsat granskningsutskottets möjligheter att, i motsats till tidigare, inte har haft några möten, utfrågningar eller enkäter, inte heller sedvanliga sammanträden.

GRANSKNINGSUTSKOTTETS UPPDRAG OCH MANDAT

Granskningsutskottet – ett av landsmötets fyra stadgevalda organ, de övriga är partistyrelse inklusive partiordförande, första och andre vice partiordförande, valberedning och revisorer – har som uppdrag att för landsmötets räkning granska partistyrelsens organisatoriska beslut och verksamhet, däremot inte partistyrelsens eller partiledningens politiska åtgärder, inte heller riksdagsgruppen.

Om detta är ett tillfredsställande uppdrag för granskningsutskottet kan och har diskuterats.

Under den gångna tiden har överläggningar också ägt rum mellan partiets förtroendevalda revisor och granskningsutskottets ordförande om samarbete och möjlig samverkan – eller åtskillnaden mellan uppdragen. De två av landsmötet valda organen överlappar i vissa avseenden varandra. Partiets organisation och ekonomi har breda gemensamma ytor.

Det är granskningsutskottets uppfattning att partistyrelsen under kommande landsmötesperiod bör överväga om dagens uppdelning av det granskande ansvaret mellan organisation och ekonomisk revision - vid sidan av den professionella sifferrevisionen - är rationell och befogad.

Partistyrelsen utser ordförande i nätverken Kristna liberaler (Annika Carp, Falköping), Gröna Liberaler (Karin Karlsbro, Stockholm) och Liberala Seniorer (Barbro Westerholm, Stockholm). Nätverken har inte varit föremål för utskottets granskning. Granskningsutskottet vill dock påtala vikten av att dessa nätverk finns – och att också andra kan bildas. Nätverkens koncentration till avgränsade sakfrågor öppnar möjlighet till engagemang och kunskaper hos medlemmar och även utomstående som annars kan ha svårighet att kanalisera sitt engagemang och få utlopp för sina intressen.

Granskningsutskottet noterar den positiva aktivitet som internationella frågor och engagemang skapar, inte att förväxla med utrikespolitik. Via främst ALDE och Silc (Swedish International Liberal Center) finns organisatoriska förutsättningar för många intresserade att skapa ökade insikter och kunskaper om komplicerade politiska förhållanden. Som den i grunden internationellt gränslösa frihetsrörelse liberalismen utgör är det viktigt att, även om inrikes partipolitik står i debattens centrum, inte glömma bort internationellt ansvar och mångas personliga intresse och engagemang. Frihet är alltid värd att försvara.

RIKSDAGSGRUPPEN OCH EU-PARLAMENTSREPRESENATIONEN

Riksdagsgruppen och dess kansli, liksom EU-parlamentskansliet, är nära samarbetande men organisatoriskt fristående från partiet. Utskottet har dock nära följt bådadera bl.a. genom flitig närvaro av utskottets ordförande vid riksdagsgruppens möten där aktuell politik diskuteras och beslutats. Formellt är också sedan 1995 liberala EU-parlamentariker medlemmar i Liberalernas riksdagsgrupp.

Granskningsutskottet vill gärna ge en eloge till nuvarande EU-parlamentarikern Karin Karlsbro och hennes medarbetet i Bryssel och Sverige för gott informationsarbete om EU-frågor. Detta engagemang är långsiktigt viktigt för partiets profil och liberala landvinningar.

Partistyrelsens verksamhetsberättelse, protokoll, ekonomi Slutjustering av granskningsutskottets rapport har skett sedan utskottet tagit del av verksamhetsberättelsen.

Ordföranden och en ledamot har gått igenom partistyrelsens och partiledningens protokoll. Därtill har personlig närvaro – digital sådan – vid de två partiråden efter landsmötet 2019 skett från flera av utskottets ledamöter.

Granskningsutskottet har förtjänstfullt – sedan organisationschefen Anders Yngman lämnade sin tjänst – försetts med protokoll genom partistyrelsens protokollssekreterare Martin Andreasson. Utskottet har vidare försetts med medlemsstatistik av kansliets Mohammad Noori.

Utskottet tackar båda för detta.

UPPDRAG FRÅN LANDSMÖTET TILL PARTISTYRELSEN OCH GRANSKNINGSUTSKOTTET

Partistyrelsen fick av 2019 års landsmöte ett antal uppdrag vad avser att ta fram rapporter och åtgärdsprogram inom specifika politikområden. Samtliga dessa områden har partistyrelsen arbetat med eller har pågående arbeten kring. Granskningsutskottet vill dock påpeka att det är av största vikt att partistyrelsen slutför dessa arbeten till valet 2022 och vill särskilt lyfta att vi anser det viktigt att slutföra arbetet med en bostadspolitisk rapport.

Förgående landsmöte gav också granskningsutskottet ett särskilt uppdrag att granska hur partiets jämställdhetsbokslut. Granskningsutskottet finner att jämställdhetsbokslutet är omfattande och till sitt innehåll tillfyllest. Vi vill särskilt lyfta fram partiets arbete med den särskilda ledarskapsakademin för kvinnor som siktar på framträdande politiska förtroendeuppdrag och ser också positivt på att de uppdragen inom myndigheter och utredningar har fördelats helt jämlikt dvs 50/50 mellan könen.

Utskottet konstaterar dock att det på region- och kommunalnivå ofta finns en övervikt större än 60 procent för det ena könet, ofta kvinnor regionalt och män kommunalt, och att detta är en fråga för hela partiet att arbeta vidare med. I övrigt anser granskningsutskottet att partistyrelsen genomfört de uppdrag som man fått från landsmötet vad avser jämställdhetsfrågor.

TRÄNGD EKONOMI – OCH FÄRRE ANSTÄLLDA

Som följd av minskat ekonomiskt stöd på alla nivåer – och som märktes efter valet 2014 då partiet inte längre var regeringsparti – har antalet anställda inom partiet minskat. Genom januariavtalet 2019 gavs efter några månader partiet möjlighet att placera några få medarbetare i regeringskansliet. Sedan avtalet föll i juni 2021 föreligger inte denna möjlighet.

Vi kan nu konstatera att partiets styrka inte ligger i antalet anställda – även om de gör ett utmärkt stödjande arbete – utan vilar i hög grad på förtroendevalda och den idérikedom de besitter. Det räcker långt för ett liberalt parti.

Samtidigt kan vi konstatera att rent organisatoriskt finns betydande personella resurser knutna till regionerna i Stockholms län, Västra Götaland och Skåne samt ett fåtal andra platser. Att nyttja vår samlade personalstab effektivt är en utmaning och uppgift som kräver partiledningens medverkan. Exakt hur detta skall genomföras organisatoriskt är en uppgift som partistyrelsen måste besluta om riktlinjer för.

PARTIETS MEDLEMMAR, SYMPATISÖRER OCH FÖRANKRING

Medlemmar är partiets största tillgång.

Oavsett vad som inte minst medialt ofta görs gällande om partiers påstådda ringa behov av medlemmar, vet vi att det förhåller sig tvärtom. Utan aktiva medlemmar, finns ingen verksamhet, inget parti.

Ett av de sedan 2015 av partistyrelsen prioriterade områdena har gällt att bryta många års minskat antal medlemmar. Målet sattes högt, det målet har inte nåtts men genom olika initiativ, ovanliga mötesformer och andra grepp för att engagera nya och behålla fler medlemmar, har medlemsutvecklingen förhoppningsvis vänt.

Granskningsutskottet har sammanställt ett omfattande statistiskt material om medlemsutvecklingen, utan omsvep oroande för vårt parti i alla landets distrikt och kommuner. Denna analys har överlämnats till partisekreteraren.

Granskningsutskottet konstaterar, så som skedde även inför 2018 års val att Liberalerna i alltför många kommuner saknar företrädare och medlemmar som kan tala för vårt parti. Den positiva trend som syns under 2021 med både ökat antal nya medlemmar och fler medlemmar som väljer att förnya sitt medlemskap inger hopp inför framtiden.

Om detta vill vi säga att frågan om företrädare och medlemmar runt om i landet inte bara är och kan vara en fråga för partiledning och partisekretaren. Föreningarna och länsorganisationerna måste ta ansvar för att Liberalerna blir ett parti som har företrädare landet runt. Väljare finns överallt – men på alltför många platser saknas organisation. Att förhållandet är detsamma för flera andra partier är ingen ursäkt för att inte arbeta för att hela Sverige skall ha liberala kommunala företrädare.

INFORMATIONSVERKSAMHETEN

Mycket politisk information sker 2021 genom sociala medier, Facebook, Instagram och likande fora är viktiga informationskanaler och del av människors vardag.

Informationsspridning är dock en annan sak än opinionsbildning som sker via partiföreträdare, program, ut- och inspel och kampanjer.

Hemsidan www.liberalerna.se - partiets skyltfönster - spelar här en roll, inte den viktigaste för masskommunikation men för att skapa en bild av partiets politik.

Granskningsutskottet vill här påtala att det finns en motsättning, inte lättlöst, mellan den centrala partiledningens ambitioner att sprida partiordförandens, partiledningens och riksdagsgruppens budskap, och de många lokala föreningarnas önskemål att informera om vad som sker lokalt i

distrikt och kommuner. Här behöver nya initiativ och idéer prövas för att förebygga konflikter och underlätta tekniska lösningar. Åtskilligt har gjorts under senaste året men partistyrelsen måste även i framtiden ägna tid och intresse åt denna del av partiverksamheten.

ALLRA SIST

Ännu har - och här citerar granskningsutskottet sin ordförande från landsmötet 2019 - ingen blivit medlem i vårt eller något annat parti för att bli en del av det organisatoriska arbete som väljarna uppfattar som en självklarhet.

Man går med i ett parti för att påverka, diskutera, förändra. Samtidigt måste man vara medveten om att politik består av ideologi, program, personer, prioriteringar och organisation.

Att sammansmälta dessa ting är partiets viktigaste uppgift för att göra Sverige, ett bra land, ännu bättre, friare och tryggare för den enskilde. Att göra vårt land lite bättre och mer hållbart än det samhälle vi tog över från våra föräldrar, nu förvaltar och vill att våra barn skall leva i, är varje liberals mål med sitt politiska arbete.

GRANSKNINGSUTSKOTTETS YRKANDE

Granskningsutskottet föreslår

1. att Liberalernas landsmöte 2021 beslutar att godkänna partistyrelsens verksamhetsberättelse som den föreligger i handlingarna till 2021 års landsmöte.

Gunnar Andrén
Björn Brändewall
Anders Castberger
Inger Gustafsson
Simona Mohamsson
Kent Olsson
Marie Wahlgren

Simona Mohamsson och Björn Brändewall anför:
”Vi har noterat att det har pågått en diskussion i partilandet kring omständigheterna för utlysandet av det partiråd som hölls den 28 mars 2021.

Granskningsutskottet har studerat frågan men inte funnit något brott mot stadgarna. Däremot kan vi konstatera att stadgarna lämnar ett tolkningsutrymme kring definitionen av ’synnerliga fall’ och som partistyrelsen äger rätt att tolka mellan landsmöten. Det ankommer på framtida landsmöten att överväga om stadgarna behöver konkretiseras.”

VALBEREDNINGENS FÖRSLAG

Valberedningen har bestått av: Lars Persson Skandevall, Sundsvall (ordförande), Anita Jernberger, Norrköping, Ann Catrine Fogelgren, Göteborg, Eric Hesselius, Kristinehamn, Patrik Silverudd, Stockholm, Thea Andersson, Uppsala LUF samt Lisa Flinth, Landskrona. Lisa Flinth har dock inte deltagit i valberedningsarbetet då hon under perioden haft en anställning hos riksorganisationen. Istället har Gilbert Tribo, Kristianstad, adjungerats till valberedningen.

PARTISTYRELSE, PRESIDIUM

Partiordförande: Nyamko Sabuni, Stockholm
Förste vice partiordförande: Johan Pehrson, Örebro
Andre vice partiordförande: Fredrik Malm, Stockholm (nyval)

PARTISTYRELSE, LEDAMÖTER I ALFABETISK ORDNING

Gulan Avci, Stockholm
Hans Backman, Gävleborg (nyval)
Axel Darvik, Västsverige
Louise Eklund, Skåne
Joar Forssell, Stockholm
Helena Gellerman, Västsverige
Nicke Grahn, Västerbotten
Anna-Lena Johansson, Stockholm
Eva Julin Dombrowe, Värmland
Jan Jönsson, Stockholm
Anne Kotavuopio Jatko, Norrbotten
Anna Lundberg, Västmanland (nyval)
Pär Lundqvist, Västsverige (nyval)
Pär Löfstrand, Jämtland
Maria Mattsson Mähl, Uppsala
Simona Mohamsson, Västsverige (nyval)
Lina Nordquist, Uppsala
Mats Persson. Skåne
Olle Schmidt, Skåne (nyval)
Lars Tysklind, Västsverige
Johanna Wyckman, Kalmar (nyval)

Utöver dessa ingår även partisekreteraren i partistyrelsen.

GRANSKNINGSUTSKOTT

Bodil Ericsson, Blekinge (ordförande) (nyval)
Eva Edwardsson, Uppsala (nyval)
Annelie Luthman, Västernorrland (nyval)
Inger Gustafsson, Jönköping
Björn Brändewall, Kalmar
Claes Jägevall, Skaraborg (nyval)
Lennart Nordfors, Stockholm (nyval)

REVISORER

Ordinarie:
Fredrik Sjölander, KPMG, auktoriserad revisor
Gun Alexandersson-Malm, Tjörn

Ersättare:
Anders Taaler, KPMG, auktoriserad revisor
Per Hansson, Jönköping

NY START FÖR SVERIGE

Liberalernas landsmöte
19–21 november 2021
Linköping

FÖRSLAG FRÅN PARTISTYRELSEN

PS-FÖRSLAG 1

Förhandlingsordning

Fysisk och digital närvaro

Medlem i Liberalerna har i enlighet med partistadgarna rätt att närvara vid landsmötet och där framställa förslag. Med tanke på de restriktioner som gäller under coronapandemin måste det samtidigt säkerställas tillräckliga fysiska avstånd mellan alla som närvarar i själva lokalen. Alla som deltar på landsmötet ansvarar för att bidra till en trygg och smittsäker miljö i enlighet med Folkhälsomyndighetens rekommendationer och andra föreskrifter.

Behöriga att närvara fysiskt är därför tjänstgörande landsmötesombud, partistyrelseledamot, riksdags- eller Europaparlamentsledamot, ledamot av landsmötespresidiet, revisor, valberedningen och granskningsutskottet samt ackrediterade journalister och andra särskilt inbjudna gäster. Icke tjänstgörande landsmötesersättare äger endast rätt att vistas fysiskt i landsmöteslokalen i den utsträckning som detta medges utifrån ett kvotsystem beräknat utifrån delegationernas storlek. Presidiet äger rätt att i särskilda undantagsfall föreslå att närvarorätt beviljas person som inte ingår i någon av de nämnda kategorierna.

Övriga som har rätt att närvara vid landsmötet ska beredas möjlighet att följa överläggningarna digitalt i realtid.

Utskottsförhandlingarna

YRKANDEN

Medlem i Liberalerna har i enlighet med partistadgarna rätt att närvara vid landsmötet och där framställa förslag. För den som inte är behörig att närvara fysiskt gäller att yrkanden måste inlämnas på elektroniskt formulär senast 60 minuter innan utskottsförhandlingarna påbörjas. Samma sak gäller landsmötesombud som önskar lägga yrkande till ett utskott som personen själv inte tillhör. Av partistadgarna framgår att yrkanden endast kan inlämnas av medlem som själv närvarar på landsmötet.

Under utskottets förhandlingar har såväl utskottsledamöter som partistyrelsens företrädare yrkanderätt. Yrkanden ska inlämnas skriftligt till mötespresidiet.

NÄRVARO

Närvarorätt vid utskottsförhandlingar tillkommer de av utskottet valda utskottsledamöterna, partistyrelsens företrädare samt utskottets sekretariat.

TIDSBEGRÄNSNING

För att utskottet ska kunna ta ställning till samtliga förslag får talarnas inlägg inte överskrida en minut. Utskottspresidiet har rätt att i undantagsfall medge förlängd talartid.

Förhandlingarna i plenum

ALLMÄNT

Förhandlingarna i plenum är indelade i förhandlingspass. Av tidsplanen för landsmötet framgår när förhandlingspassen börjar och slutar och vilka ämnen som tas upp på varje pass. För varje förhandlingspass fastställer landsmötet en dagordning över de ärenden som ska behandlas. Ett ärende består i sin tur av ett eller flera förslag. Dagordningen ska även innehålla ett tidsschema som anger hur lång debatten är under varje ärende. Beslut fattas efter varje ärende.

För att möjliggöra en noggrann behandling av frågorna samt ge olika åsikter rimliga och likvärdiga möjligheter att komma till tals erfordras en stark självdisciplin från deltagarna.

FAST DEBATTID

En debatt hålls för varje ärende på dagordningen till ett förhandlingspass. Vid landsmötet tillämpas fasta debattider, det vill säga att det av dagordningen för förhandlingspasset framgår hur lång tid som är reserverad för debatt i respektive ärende. När denna tid är förbrukad är debatten avslutad, även om alla som anmält sig på talarlistan inte hunnit yttra sig, och landsmötet går till beslut. Om det återstår tid efter att alla ärenden på ett förhandlingspass har behandlats övergår landsmötet till behandling av nästkommande förhandlingspass.

TALARLISTA

Vid upprättandet av talarlistan för ett ärende ska följande ordning tillämpas:

1. Debatten inleds av utskottets talesperson. Därefter ges ordet till talesperson för partistyrelsen samt en (1) talesperson för eventuella reservanter i utskottet.
2. Därefter öppnas debatten för övriga som är behöriga att närvara fysiskt. Talarna ges ordet i den ordning de anmäler sig, dock med det undantaget att talare som tidigare inte yttrat sig i den aktuella debatten ska ges företräde framför den som tidigare har yttrat sig. Presidiet äger rätt att göra justeringar i denna ordning där så är påkallat.
3. Talespersonerna för utskottet samt för partistyrelsen ska kunna beviljas möjlighet till sammanfattande anförande vid avslutningen av debatten om ett ärende om presidiet bedömer detta befogat.

ANFÖRANDEN

Tre typer av inlägg i debatter förekommer: anförande, replik och kontrareplik. Anförande begärs skriftligt. Anmälan till talarlistan kan göras från och med att behandlingen av ett ärende har inletts. Medlem som inte är ombud eller tillhör partistyrelsen har rätt till ett (1) anförande vid behandlingen av ett ärende.

REPLIKER

Replik och kontrareplik ska begäras före nästa anförande och kan begäras muntligt. Sittande ordförande har rätt att medge replik på den som blivit apostroferad i anförandet. Ordföranden ska medge den som hållit anförandet kontrareplik om så begärs. Replik på kontrareplik medges ej.

TIDSBEGRÄNSNING

För att samtliga ärenden ska kunna behandlas får talarna, i det fall de är ombud eller tillhör partistyrelsen, inte överskrida två minuter i första anförandet för ett visst ärende, en minut i andra anförandet och en minut i replik och kontrareplik. Övriga talares maximala tid är en minut. Talesperson för utskottet eller partistyrelsen samt revisorerna kan av presidiet medges längre tid. Vid plädering inför val gäller tidsbegränsning till en minut.

Landsmötet har möjlighet att besluta om skärpt tidsbegränsning utöver ovanstående. Om presidiet under pågående debatt gör bedömningen att inte alla anmälda talare kommer att hinna yttra sig inom den beslutade debattiden bör presidiet överväga skärpt tidsbegränsning.

YRKANDEN

Bifallsyrkande föreligger automatiskt endast till utskottets förslag. Den som vill att landsmötet bifaller andra yrkanden än utskottets måste alltså yrka bifall till dessa.

Yrkanden i plenum kan inlämnas av tjänstgörande landsmötesombud, partistyrelseledamöter, riksdags- eller Europaparlamentsledamöter, ledamot av landsmötespresidiet, revisor samt valberedningens talesperson. Övriga medlemmar har enligt partistadgarna rätt att framställa yrkanden enbart inför utskottsförhandlingarna (se ovan).

Yrkanden ska inlämnas skriftligt till presidiet och ska om möjligt läsas upp från talarstolen av den som lägger yrkandet. Om debatten avslutas innan alla anmälda talare hunnit yttra sig ska presidiet läsa upp de yrkanden som inlämnats men inte blivit upplästa.

Bifalls- eller avslagsyrkande kan framställas till yrkanden eller reservationer i utskott, yrkanden eller reservationer vid partistyrelsens behandling samt yrkanden i motioner. Andra yrkanden än dessa ska remitteras till beredningsutskott för behandling såvida inte presidiet bedömer att det nya yrkandet endast i ringa utsträckning avviker från de yrkanden som finns i landsmöteshandlingarna.

BEREDNINGSUTSKOTTET

Då landsmötet beslutar att hänskjuta ett ärende till beredningsutskottet anses samtliga yrkanden i ärendet ha fallit. Vid behandling av ett förslag från beredningsutskottet föreligger rätt att framställa nytt yrkande under pågående debatt. Sådant yrkande ska framställas skriftligt.

ORDNINGSFRÅGA

Om ordningsfråga begärs ska debatten i sakfrågan avbrytas och ordningsfrågan omedelbart upptas till behandling och beslut. Ordningsfråga kan inte upptas till behandling under pågående omröstning.

BORDLÄGGNING

Om särskilda skäl föreligger kan presidiet i undantagsfall yrka att behandlingen av ett visst ärende bordläggs till kommande förhandlingspass. Denna möjlighet ska användas restriktivt.

Deltagande och beslut

RÖSTRÄTT

För deltagande och beslut vid landsmötet gäller bestämmelserna i stadgarna (§ 5 samt § 6 mom. E):

”Omröstning sker öppet, utom vid val och fastställande av kandidatlista på landsmöte eller partiråd, där sluten omröstning genomförs om röstberättigad begär det. Som beslut gäller den mening som erhållit flest röster, om annat inte stadgas i särskild ordning. Röstning med fullmakt godtas inte.

Vid fastställande av kandidatlista samt val till uppdrag där endast en person kan väljas krävs absolut majoritet med mer än hälften av antalet röstande. Om ingen av de föreslagna fått absolut majoritet i första omgången sker förnyad omröstning mellan de två kandidater som fått flest röster. I denna andra omgång vinner den som fått flest röster.”

“Medlem i Liberalerna liksom revisorerna har rätt att närvara vid landsmötets överläggningar och där framställa förslag.

Rösträtt vid landsmöte tillkommer ombud eller för ombud tjänstgörande ersättare. Ombud eller ombudsersättare som ingår i den avgående partistyrelsen har dock inte rätt att delta i omröstning i fråga om ansvarsfrihet.

Landsmötet är beslutsmässigt när minst två tredjedelar av de röstberättigade är närvarande. Vid lika röstetal ska frågan avgöras genom lottning, utom vid val eller fastställande av kandidatlista där frågan avgörs enligt vad som föreskrivs i § 5 andra stycket.”

BEREDNINGSUTSKOTT

För beredning av nytt förslag som framkommer under landsmötet och andra frågor som landsmötet i varje enskilt fall beslutar om remittering av tillsätts vid landsmötets början ett beredningsutskott bestående av två personer samt ordföranden i det berörda utskottet.

PROPOSITIONSORDNING

Propositionsordning bestäms i regel av sittande ordförande. Om närvarande röstberättigad yrkar på annan propositionsordning ska frågan underställas landsmötet för beslut. När det finns förslag från utskottet eller beredningsutskottet bör detta vara huvudförslag.

VAL

Valen föregås av nominering vid tidpunkt som anges i dagordningen. Valberedningens förslag framläggs först. I anslutning därtill bereds landsmötet tillfälle att föreslå ytterligare kandidater.

En lista i bokstavsordning över nominerade kandidater utdelas före pläderingen. Direkt efter pläderingen sker val.

OMBUDSBYTE

Ombud har rätt att under landsmötet överlåta rösträtten till ersättare. Sådan överlåtelse kan endast ske i samband med byte av förhandlingspass och ska anmälas till mötesbyrån senast en timme före inledningen av påföljande förhandlingspass.

RESERVATION OCH SÄRSKILT YTTRANDE

Röstberättigade kan reservera sig mot landsmötets beslut. Röstberättigade samt partistyrelseledamöter och revisorer kan inlämna särskilt yttrande angående landsmötets beslut. Reservation och särskilt yttrande kan endast lämnas in för sådana beslut där det vid landsmötet har förelegat mer än ett yrkande.

Reservation och särskilt yttrande måste lämnas in skriftligen senast fyra timmar efter att beslutet har fattats. Den som reserverar sig mot landsmötets beslut ska ange till förmån för vilket av de vid landsmötet behandlade yrkandena som reservationen inlämnas. Presidiet ska, i mån av tid, läsa upp namnen på dem som har reserverat sig.

PS-FÖRSLAG 2

Redaktionella ändringar i partiprogrammet

Vid landsmötet kommer ett antal beslut att fattas med anledning av PS-förslag, motioner m.m. Om det i efterhand upptäcks att beslut har tagits i någon sådan fråga utan att motsvarande följdändring gjorts i partiprogrammet behöver redaktionella justeringar göras i efterhand. Likaså kan det behöva göras rättelser och justeringar på det rent språkliga planet.

Partistyrelsen bör därför ges mandat att genomföra de redaktionella ändringar i partiprogrammet som behövs med anledning av beslut på årets landsmöte.

FÖRSLAG TILL LANDSMÖTESBESLUT:

att landsmötet uppdrar åt partistyrelsen att vid behov vidta redaktionella ändringar i partiprogrammet med anledning av beslut på årets landsmöte

PS-FÖRSLAG 3

Jämställdhet mellan kvinnor och män i Liberalerna

Liberalerna är ännu inte ett jämställt parti. De maktstrukturer som finns i det omgivande samhället är närvarande också i vår organisation. För att ge kvinnor och män lika möjlighet att engagera sig och växa i Liberalerna krävs ett ambitiöst internt jämställdhetsarbete.

FÖRSLAG TILL LANDSMÖTESBESLUT:

1. Rekommendera följande till förbund och lokala föreningar:

1.1 Gå till väljarna med en varvad lista 2022

Vartannat namn på valsedeln bör vara en kvinna, vartannat namn en man. Detta gäller särskilt de översta platserna på listan. Om listan trots detta inte är varvad bör den på annat sätt ha en jämn könsfördelning. I det fall flera listor finns inom kommunen eller regionen bör dessa växelvis toppas av kvinnor och män. Detta kräver i förekommande fall samverkan mellan nomineringskommittéerna för de olika listorna.

1.2 Aktivt arbete från valberedningar och nomineringskommittéer

Valberedningar och nomineringskommittéer ska arbeta aktivt, uppsökande och förberedande för att skapa underlag för Liberalerna att ha väl kvalificerade kandidater av båda könen.

1.3 Jämställd representation i styrelser, nämnder och bolag

Då platser i styrelser, nämnder och bolag fördelas bör jämn könsfördelning råda, särskilt när det gäller de tyngsta posterna i de centrala nämnderna, styrelserna och bolagen, liksom när det gäller fördelning mellan ordinarie platser och ersättarplatser. Likaså måste valberedningarna för interna partiuppdrag eftersträva jämn könsfördelning på alla nivåer, och särskilt på de tyngsta posterna. Om jämn könsfördelning inte kan uppnås ska det kunna motiveras särskilt.

1.4 Aktivt arbete med jämställdhetsintegrering

Förbund och kommunföreningar bör ha en hög ambition och se till att den interna jämställdheten integreras i allt löpande arbete. Ansvaret för detta ska ligga på samma instanser och beslutsfattare som leder verksamheten i stort. Jämställdhetsintegrering av den interna partiverksamheten kan innebära kartläggningar av könsfördelning, analyser av arbetsmetoder och arbetsklimat, utbildningar för förtroendevalda m.m. Särskilda åtgärder bör göras för att göra nomineringskommittéerna delaktiga i arbetet. Det interna jämställdhetsarbetet ska kontinuerligt följas upp.

2. Uppdra följande åt partistyrelsen:

2.1 Jämn könsfördelning i arbetsgrupper

Tillse att det normalt är en fördelning på minst 40 procent av vartdera könet i centrala arbetsgrupper och programgrupper.

2.2 Jämställd profil

Tillse att partiet har en tydlig jämställdhetsprofil genom att det är en jämn könsfördelning bland Liberalernas företrädare i samtliga externa och interna arrangemang samt i partiets centrala marknadsföring.

2.3 Aktiv jämställdhetsintegrering och jämställdhetsanalys

Följ upp hur verksamhetsplanens åtaganden gällande den interna jämställdheten uppfylls. Uppmärksamma jämställdhetsfrågorna i kontakten med såväl förbund som lokala föreningar. Beakta särskilt valberedningarnas och nomineringskommittéernas strategiska roll. Följ upp könsfördelningen bland Liberalernas medlemmar och förtroendevalda. Genomför riktade utbildningsinsatser i syfte att möjliggöra jämnare könsfördelning på såväl interna partiuppdrag som politiska förtroendeuppdrag på alla nivåer.

2.4 Jämställdhetsbokslut

Presentera i verksamhetsberättelsen inför varje landsmöte ett jämställdhetsbokslut innehållande en kartläggning och utvärdering av den gångna perioden på både riksnivå och förbundsnivå. Jämställdhetsbokslutet bör om behov föreligger innehålla förslag för att stärka den interna jämställdheten och arbetet med jämställdhetsintegreringen.

Nationella kandidatlistor

Om en rikslista antas inför riksdagsvalet 2022 ska principen om varvad lista gälla även för den.

3. Uppdra följande åt granskningsutskottet:

Att granska partistyrelsens jämställdhetsbokslut som en del av verksamhetsberättelsen.

PS-FÖRSLAG 4

Medlemsavgifter 2022 och 2023

Sedan 2018 gäller ett system med enhetlig avgiftsnivå i hela landet. Enligt stadgarna ska avgiftsnivåerna fastställas vid landsmöte eller partiråd, som också ska fastställa hur avgiften ska fördelas mellan lokal förening, länsförbund och riksorganisationen.

Partistyrelsens uppfattning är att det nya systemet har visat sig fungera väl och att avgiftsnivåerna är rimligt avvägda. Systemet med reducerad avgift för ungdomar samt för nya medlemmar ska fortsätta gälla.

Det ska också finnas möjlighet till avgiftsbefrielse för en medlem ett år i taget i särskilt ömmande fall när det upplevs som orimligt att avkräva en medlem full avgift. Det kan till exempel handla om en mångårig medlem som vill kvarstå men som på grund av sjukdom eller svaghet inte klarar av att själv betala sin avgift. Det kan också handla om personer med mycket svag ekonomi. En förutsättning är givetvis att medlemmen tydligt uttryckt sin vilja att kvarstå i partiet. Medlemsansvarig i lokal förening kan i sådana lägen alltså vända sig till sitt förbund eller till riksorganisationen. Motiven till att en viss person bör få nedsatt avgift ska anges.

Partistyrelsen föreslår att de principer och nivåer för medlemsavgiften som fastställdes vid landsmötet 2019 ska fortsätta gälla.

FÖRSLAG TILL LANDSMÖTESBESLUT

1. **att** medlemsavgiften i Liberalerna för 2022 och 2023 fastställs till följande nivåer:

Nya medlemmar
Under 26 år..... 1 kr första året
26 år eller äldre..... 50 kr första året
För nya medlemmar som ansluter sig den 1 juli eller därefter behöver ny avgift inte erläggas nästföljande år.

Ordinarie medlemmar
Under 26 år..... 50 kr
26 år eller äldre..... 200 kr
I särskilt ömmande fall kan medlemsansvarig på förbunds- eller riksnivå bevilja nedsatt avgift ett år i taget.

Stödmedlemskap
Silvermedlem..... 500 kr
Guldmedlem..... 1 000 kr
Premiummedlem ..... 2 000 kr

Fördelning medlemsavgifter
Av medlemsavgiften tillfaller 25 procent den lokala föreningen (i förekommande fall kommunföreningen), 25 procent förbundet och 50 procent riksorganisationen. Om medlem registrerat sitt medlemskap direkt på förbundsnivå erhåller förbundet och riksorganisationen 50 procent vardera. Om medlem registrerat sitt medlemskap direkt på riksnivå erhåller riksorganisationen hela medlemsavgiften.

2. **att** det i särskilt ömmande fall ska vara möjligt att avgiftsbefria en medlem ett år i taget efter särskild anmälan till förbundet eller riksorganisationen

PS-FÖRSLAG 5

Nationell riksdagslista för utlandsröstande m.fl.

Inför valen 2014 och 2028 upprättade Liberalerna en gemensam nationell riksdagslista, som komplement till de kandidatlistor som gäller för respektive valkrets. Fördelen med en gemensam valsedel är att den underlättar för bl.a. utlandsröstande att kryssa den kandidat de föredrar. Det blir till exempel möjligt att genomföra utskick med information och valsedlar till utlandssvenskar på platser där det finns många svenska medborgare.

Enligt Liberalernas stadgar är det landsmötet eller partirådet som beslutar om denna typ av lista. Inför 2018 års val beslutade landsmötet om ett antal principer och uppdrog åt partistyrelsen att fastställa rikslistan efter dessa.

Partistyrelsen anser att det också inför 2022 finns goda skäl att anta en nationell riksdagslista. Landsmötet bör fastställa de vägledande principerna.

Partistyrelsen bör få landsmötets uppdrag att fastställa valsedeln enligt följande principer:

- Kandidatlistan ska vara varvad mellan kvinnor och män och ha regional balans.
- Partiledaren toppar listan.
- Förstanamnet i varje valkrets ska finnas med på listan, samt övriga kandidater som står på valbar plats. Huvudprincipen ska vara att kandidaterna rangordnas efter Liberalernas röstetal i respektive valkrets i valet 2018. Avvikelser från huvudprincipen kan behövas för att uppnå könsmässig eller regional balans.
- För att uppnå en varvad lista kan ytterligare namn behöva tillföras valsedeln. Dessa namn ska då utgöras av kandidater till riksdagen som enligt de antagna valkretsvalsedlarna står näst i tur att bli invalda.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska upprätta en nationell riksdagslista inför riksdagsvalet 2022
2. **att** kandidatlistan på valsedeln ska upprättas enligt de principer som redovisas ovan
3. **att** partistyrelsen ges i mandat att fastställa den nationella riksdagslistan enligt ovanstående

PS-FÖRSLAG 6

Stadgeändring: Rådgivande medlemsomröstning inför val av partiordförande m.m.

Partirådet 2020 gav partistyrelsen i uppdrag att ta fram förslag till stadgeändring för att reglera att val av partiledare i Liberalerna ska föregås av obligatorisk rådgivande medlemsomröstning, förutsatt att det finns minst två kandidater som har erforderligt stöd inom partiet. I uppdraget ingick även att göra en generell översyn av stadgarna i syfte att säkerställa att systemet för omröstningar är rättssäkert och motståndskraftigt mot försök till otillbörlig påverkan.

Samtliga förslag föreslås tas in i § 10 i partistadgarna. Denna paragraf behandlar i dag formerna för att fastställa valsedel till Europaparlamentet och riksvalsedel, men utvidgas nu enligt nedan.

NU GÄLLANDE LYDELSE:

§ 10. Nationella kandidatlistor

Inför nominering till val till Europaparlamentet bör provval genomföras. Medlem kan delta i provval först efter det att tre månader gått sedan inträdet i partiet. Partistyrelsen beslutar om regler och tidsplan för nomineringsarbetet. Beslut om kandidatlista inför val till Europaparlamentet ska fattas vid landsmöte eller partiråd.

Landsmöte eller partiråd äger rätt att fastställa riksvallista inför riksdagsval. Ärende om riksvallista ska beredas av partistyrelsen, som även beslutar om regler och tidsplan för nomineringsarbetet.

PARTISTYRELSENS FÖRSLAG:

§ 10. Nomineringar till allmänna val samt rådgivande omröstningar till partiordförande

A. Nomineringar till allmänna val

Inför nominering till val till Europaparlamentet bör provval genomföras. Medlem kan delta i provval först efter det att tre månader gått sedan inträdet i partiet. Partistyrelsen beslutar om regler och tidsplan för nomineringsarbetet. Beslut om kandidatlista inför val till Europaparlamentet ska fattas vid landsmöte eller partiråd.

Landsmöte eller partiråd äger rätt att fastställa riksvallista inför riksdagsval. Ärende om riksvallista ska beredas av partistyrelsen, som även beslutar om regler och tidsplan för nomineringsarbetet.

För nomineringar till valkretslista inför riksdagsval samt nominering inför regionfullmäktigeval och kommunfullmäktigeval gäller vad som föreskrivs i respektive stadgar på regional och lokal nivå.

B. Rådgivande omröstning inför val av partiordförande

Inför ordinarie landsmöte, samt extra landsmöte som har att behandla val av partiordförande, ska partistyrelsen efter samråd med valberedningen fastställa nomineringsperiod. Om det efter nomineringsperiodens utgång finns minst två personer som uppfyller de kvalificeringsregler som beskrivs nedan, och dessa till valberedningen bekräftar sin kandidatur, ska partistyrelsen besluta om rådgivande medlemsomröstning.

För att kandidera i en rådgivande medlemsomröstning inför val av partiordförande krävs att kandidaten nominerats av minst två förbund med ett samlat medlemsantal motsvarande minst en tjugondel av medlemskåren (räknat efter det medlemsantal som fastställdes vid närmast föregående årsskifte), alternativt minst två förbund och det antal lokala föreningar som behövs för att sammantaget nå upp till minst en tjugondel av medlemskåren. Finns mer än en lokal förening i samma kommun ska nominering göras av kommunföreningen. Nominering görs genom protokollfört beslut i styrelsen alternativt vid förbundsmöte, representantskap eller medlemsmöte. Vid nominering genom styrelsebeslut krävs därtill att ärendet anmälts till styrelsen minst sju dagar före styrelsemötet.

Partistyrelsen fastställer under vilken period som omröstningen äger rum och utser minst två och högst fem rösträknare som bistår valberedningen. Rösträknarna får inte engagera sig i kampanjer inför omröstningen. Framkommer att så skett ska partistyrelsen entlediga rösträknaren och utse en ny i dennas ställe. Rösträknarna har tystnadsplikt.

Om avsägelser gör att det före röstningsperiodens slut bara återstår en kandidat ska röstningen inställas eller avbrytas. Om yttre hot mot landet, naturkatastrof eller annan svår samhällsstörning gör det omöjligt att genomföra omröstningen under säkra förhållanden äger partistyrelsen rätt att besluta att rådgivande omröstning inte ska hållas.

Rösträtt vid rådgivande omröstning om partiordförande tillkommer var och en som vid nomineringsperiodens inledning varit medlem sedan minst tolv månader tillbaka, och som därtill styrkt sin identitet genom att ange sitt personnummer i medlemsregistret. Om sittande partiordförande före nomineringsperiodens inledning offentliggör sin avsikt att inte kandidera för omval ska tolvmånadersperioden räknas från datumet då detta sker.

Valberedningen fastställer röstlängd efter samråd med rösträknarna. Är en persons identitet oklar får personen inte

tas upp i röstlängden. Om en medlem har synnerliga personliga skäl för att inte ange sitt personnummer i medlemsregistret men har säkerställd identitet och i övrigt uppfyller kraven för rösträtt får valberedningen besluta att ta upp personen i röstlängden. Valberedningens beslut om fastställande av röstlängd får inte överklagas.

Inför den rådgivande omröstningen ska valberedningen genomföra aktiviteter för att ge kandidaterna möjligheter att presentera sig inför medlemmarna. För kandidaternas kampanjer gäller vad som föreskrivs i partiets etiska riktlinjer.

Vid den rådgivande omröstningen ska de röstberättigade rangordna samtliga kandidater. Om så inte sker är rösten ogiltig. Röstsammanräkning ska göras utifrån de röstberättigades förstahandsval. Om en kandidat har fått mer än 50 procent av de giltiga förstahandsrösterna ska ingen ytterligare röstsammanräkning ske. I annat fall görs förnyad röstsammanräkning, i vilken den kandidat som erhållit minst antal förstahandsröster stryks och dennas röster omfördelas på den kandidat som anges därnäst i rangordningen. Vid behov upprepas denna procedur till dess att det finns en kandidat med mer än 50 procent av de giltiga röster som då återstår.

Valberedningen ska offentliggöra resultatet i den rådgivande omröstningen. Om flera röstsammanräkningar har genomförts ska röstfördelningen i varje sammanräkning offentliggöras. Offentliggörandet av resultatet ska ske snarast, dock senast i samband med att valberedningen presenterar sitt förslag till ordförande. Om allvarliga störningar av omröstningen gjort det omöjligt att med rimlig säkerhet fastställa utfallet ska dock inget resultat offentliggöras.

Om det vid landsmötet finns minst två kandidater ska val genomföras genom sluten omröstning i enlighet med vad som föreskrivs i § 5. Landsmötesombud får inte åläggas att rösta på ett visst sätt eller att offentliggöra hur de röstat i den slutna omröstningen.

PS-FÖRSLAG 7

Det glömda Sverige

Inledning

DET GLÖMDA SVERIGE

Vi liberaler menar att varje individ har lika rätt till ett värdigt liv, oavsett förutsättningar, förmågor eller bakgrund. Liberalers kamp för demokrati, mänskliga rättigheter, välfärd med valfrihet och rivande av fördomsfulla hinder har gjort Sverige till ett rikt och humant land. På många sätt är Sverige ett land där människor har möjligheter att leva ett gott liv, så som de själva önskar. På många sätt är Sverige ett land där människor har möjligheter att leva ett gott liv, så som de själva önskar.

Men i Sverige finns människor som mitt i vår välfärd lever i ofärd. Människor som kommit i skymundan och som har berättigade krav på mer stöd från samhället men som inte får det. Trots att de behöver vårt engagemang mer än de flesta. De utgör det glömda Sverige.

Solidaritet mellan människor har varit en av de grundläggande förutsättningarna för det moderna välfärdssamhällets framväxt. Tanken att de med bättre förutsättningar i livet skall dela med sig till de som inte ännu har nått samma framgång har varit bärande för de politiska krafter som satt i gång och genomfört det fattiga ståndssamhällets förvandling till ett rikare och rättvisare samhälle.

De människor som lever i det glömda Sverige idag är oftast inte med när beslut fattas och resurser fördelas. Deras behov varierar. Varje grupp är liten och därför väger deras röster inte så tungt på valdagen. Ofta har de svårt att göra sig hörda i den politiska debatten och deras organisering är svag.

Liberalers uppgift har alltid varit att föra även dessa individers talan. På 1930-talet engagerade sig liberaler för de folkgrupper som hade mycket besvärliga förhållanden men vars behov trots detta inte beaktades i det politiska arbetet. De grupper som då hörde till vad Bertil Ohlin kallade det glömda Sverige var bl.a. lantarbetare, småjordbrukare och hemmets kvinnliga arbetare –hembiträden likaväl som husmödrar och hemmadöttrar.

I dag är uppgiften densamma även om det i stor utsträckning är andra grupper det nu handlar om, som hemlösa, psykiskt sjuka, våldsutsatta kvinnor och barn, anhöriga drabbade av det dödliga våldet, barn på institution, missbrukare och deras anhöriga, offer för människohandel, fattiga barn och ofrivilligt ensamma.

Den fördelnings- och socialpolitiska debatten förs ibland som om de flesta lever i utsatthet. Det kan lätt leda till att de som verkligen behöver samhällets stöd allra mest, osynliggörs och prioriteras bort. Detta är en utmaning för socialpolitiken. Den måste förmå angripa välfärdssamhällets värsta skamfläckar. Dess utformning måste i högre grad än i dag styras av hänsyn till de människor som är mest utsatta och i mindre grad av kortsiktig valtaktik. Det ställer särskilt höga krav på engagemang och inlevelseförmåga hos politiska beslutsfattare på alla nivåer.

Utgångspunkten för den liberala socialpolitiken som möjliggörare är att varje människa ska kunna leva ett självständigt liv i frihet utan myndigheters inblandning och utbildning, arbete och egen försörjning är vägen dit. Det liberala samhället tror på människans förmåga och kraft och tar aldrig över där egen förmåga finns, men är generös med att ge stöd för att den enskildes förmågor ska utvecklas. Därför krävs en sakpolitik som ger förutsättningar för alla att klara skolan, som förenklar för människor att hitta anställning eller starta eget företag och möjliggör för alla att ha råd till eget hem. För det krävs en resursskapande ekonomisk politik som hållbart ger ökat utrymme för socialpolitiskt reformarbete.

Ibland är omständigheterna i livet sådana att vi behöver mer stöd för att klara en utbildning eller upprätthålla en anställning. Kortvariga livskriser kan orsaka långvarigt lidande och utanförskap om inte rätt insats sätts in snabbt. Ingen väljer sin egen uppväxt, där skillnader i möjligheter grundläggs tidigt om inte rätt stöd ges tidigt. Den som inte har förmågan att för stunden eller på grund av funktionsnedsättning klara ett arbete, ska ändå kunna känna meningsfullhet och bidra på sina egna villkor. I Liberalernas Sverige tillåts ingen människa falla ner i ett sådant armod att livet blir ovärdigt.

I och med detta program visar Liberalerna återigen att vi menar allvar med att politiken ska prioritera att öka friheten där friheten är som mest begränsad. Politiken ska förbättra varje individs livschanser genom att utjämna de förutsättningar som befinner sig bortom den enskildes kontroll. Utifrån liberala idéer tar vi strid för varje människas frihet att forma sitt eget liv utan att förtröttas. För oss liberaler ska Sverige vara ett Möjligheternas land för alla.

Landsmötet 2019 beslutade att ett förslag på ett nytt program för ’Det glömda Sverige’ ska tas fram för att fastställas senast på landsmötet 2021. Förslag och underlag till detta program har samlats in under arbetets gång från liberaler i Sveriges alla kommuner och regioner. Även enskilda medlemmar har haft möjlighet att lämna in sina förslag via uppmaning i sociala medier.

Arbetet har letts av Stockholms socialborgarråd Jan Jönsson, tillsammans med socialrotelns utredare Marcus Wåhlberg, Erica Närlinge och David Ekstrand, i samarbete med Region Skånes utredare Amir Jawad. En referensgrupp bestående av förtroendevalda liberaler från olika delar av landet har haft som särskilt uppdrag att ge sina synpunkter på slutförslaget. Referensgruppen har bestått av Stefan Krstic, Sandra Pileman, Eva Julin Dombrowe, Wilhelm Sundman, Lina Nordquist, Barbro Westerholm, Bengt Eliasson, Ingeborg Wiksten, Nicke Grahn, Lovisa Aldrin, Gilbert Tribo och Helene Åkerlind.

Partistyrelsen överlämnar nu det färdiga förslaget till landsmötet.

1. Hemlöshet

En ytterdörr att stänga om sig. En bostad som man vet att man inte kan bli utkastad från när som helst. Ingen ska behöva leva utan den grundläggande tryggheten i en egen bostad.

Hemlöshet är i grunden en fråga om tillgången på bostäder i samhället. Finns det för få, rimligt prissatta bostäder så kommer personer med låga inkomster inte att hitta bostäder. Det finns också människor som på grund av till exempel sjukdom behöver hjälp för att kunna klarar av att leva på ett sätt som fungerar i ett flerbostadshus. Vi liberaler anser att rätten till en bostad är en av de grundläggande rättigheterna i vårt välfärdssamhälle.

Hemlöshet drabbar särskilt hårt barn till den som saknar bostad. I Sverige finns totalt 15 000 hemlösa barn som inte får uppleva den trygghet det innebära att ha ett hem att gå till eller den framtidsutsikt det innebära att ha ett bord att göra sina läxor vid. Även i barnkonventionen artikel 27, punkt 3 framgår att Sverige har en skyldighet att hjälpa barn ur hemlöshet.

Därför kan hemlöshet och bostadslöshet inte vara en fråga för enbart socialtjänsten och kommunerna. Vi behöver ett nationellt ansvar för att säkerställa att alla kan få tag på en dräglig bostad som man har råd med. I Finland har man på 30 år byggt upp ett bestånd av lägenheter som via en stiftelse hyrs ut till personer, ofta via kommunerna, som har sociala och ekonomiska behov. Vi behöver en liknande lösning i Sverige.

När det gäller vägen ut ur hemlöshet har svensk socialtjänst ofta arbetat i enlighet med den så kallade trappstegsmodellen, där den enskilde får ett mer stadigvarande boende i takt med att man hanterar sitt missbruk. Toleransen för återfall är ofta låg.

Internationell forskning ger dock ett starkt stöd för modellen Bostad först, där personer i hemlöshet får tillgång till en bostad utan krav på drogfrihet, och utifrån den stabilitet som en bostad ger kan ta tag i sina problem Det kräver dock tillgång till lägenhet och stödresurser i boendet.

Policyförslag:

1. **Statligt ansvar för hemlösheten och en nationell hemlöshetsstrategi.** En ny regering ska återinföra nationell plan mot hemlöshet. Staten bör ta ett ökat ansvar för att finansiera bostäder för hem- och bostadslösa med ett tydligt fokus på barn.

2. **Bostadsgaranti.** På sikt vill vi ha en bostadsgaranti. Den som har varit aktuell hos socialtjänsten på grund av hemlöshet under en längre tid och löper risk att fastna i hemlöshet ska ha rätt att få en bostad via det offentliga.

1.1 AKUT HEMLÖSHET

Den verkligt akuta hemlösheten där personer sover under bar himmel handlar ofta om individer som har många olika problem. Man kan till exempel ha missbrukssjukdom, råkat illa ut med myndigheter tidigare, psykiatriska tillstånd, våldsutsatthet och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Ofta har man också svårt att möta upp den byråkrati som faktiskt ofta krävs idag för att visa att man har rätt till stöd. Samhället måste börja möta dessa individer på ett sätt som de faktiskt kan ta emot om vi vill att de ska få hjälp.

Det måste finnas uppsökande socialsekreterare, sjuksköterskor och läkare på akutboenden, vid frivilligverksamheter, missbruksakuter, vid centrala kommunikationspunkter och i andra miljöer där akut hemlösa vistas. Dessa ska kunna bedriva viss verksamhet på plats och för att kunna göra bedömningar om människor behöver hjälp genom tvångsvård under en period om de inte själva inser att de behöver hjälp.

Policyförslag:

3. **Bostad först.** Personer som lever i missbruk och hemlöshet måste först få en bostad och sedan hjälp och behandling när bostadssituationen stabiliserats. Det måste bli lag att socialtjänsten som huvudregel ska utgå från Bostad först.

4. **Tak över huvudet-garanti.** Ingen, som inte själv kan ordna en plats att övernatta på, ska sova på gatan. Det måste vara tydligt att socialtjänstlagen ger den garantin till alla. Tillfälliga boenden för tak över huvudet måste också vara trygga. Även under akuta övernattningar bör den enskilde kunna stänga dörren om sig.

5. **Socialtjänsten och sjukvården på plats där de akut hemlösa är.** Där personer i akut hemlöshet vistas ska personal från socialtjänsten och sjukvården möta upp för att ge hjälp direkt. Det behöver finnas ett särskilt uppsökande arbete mot hemlösa äldre.

6. **Case managers och ombud för alla i akut hemlöshet.** Personer i akut hemlöshet ska inte slussas runt mellan myndigheter. De behöver en sammanhållen vårdsamordnare, “case manager”, som håller ihop

vård, praktiskt stöd och behandling. Personer som lever i akut hemlöshet ska också ha rätt till ett personligt ombud som hjälper till i kontakten med myndigheter, på samma sätt som för personer med psykisk funktionsnedsättning.

1.2 VÅLDSUTSATTHET

Att bli driven från sitt hem på grund av våldsutsatthet är framför allt en verklighet för ett stort antal kvinnor och barn som utsätts av de män de lever med. Även andra grupper kan behöva fly våld och hot om våld i hemmet och för dessa ska samhället finnas där och erbjuda en trygg bostad.

Kvinnor och barn, som utgör majoriteten av de som behöver fly sin våldsutövare och bosätta sig på nytt okänt ställe, måste kunna få en ny fast bostad. Kommuner behöver få en skyldighet att tillhandahålla förturer och att samordna behoven med andra kommuner.

Skulder blockerar normalt en person från ett hyreskontrakt. Ekonomiskt våld är mycket vanligt i våldsrelationer. För den som behöver fly så behövs möjlighet till kvinnofridsborgen eller -lån så att ekonomisk utsatthet inte blir ett hinder för ett liv fritt från våld.

Den som blivit utsatt för våld i nära relation känner ofta stor skam och är psykiskt nedbruten och mycket rädd för sin förövare. Det behövs sammanhållet stöd från polis, åklagare, vård och socialtjänst och övriga myndigheter för att skapa trygghet för en kvinna att anmäla, lämna och kunna återhämta sig. Myndigheterna behöver så långt som möjligt samordna sina verksamheter i gemensamma lokaler.

Policyförslag:

7. **Våldsutövare i hemmet ska vräkas.** Den som döms för att ha slagit sin sambo eller sina barn ska kunna förlora rätten till sin del av den gemensamma bostaden.

8. **Våldsutsatta i hemmet ska ha förtur till bostäder.** De som måste fly från sitt hem, och inte kan ordna en fast bostad på egen hand, har inte tid att vänta i bostadskön. Skulder ska inte vara ett hinder för ett liv fritt från våld.

9. **Våldsutsatta ska ha rätt till basbehov och vård.** Våldsutsatta ska ha rätt till praktiskt stöd att hantera myndighetskontakter, men också till vård och behandling för fysiska och psykiska skador.

10. **Inför Lex Lotta-hus.** Att få hjälp från myndigheterna under ett och samma tak, och inte behöva upprepa sin berättelse, skapar trygghet och tillit.

2. Psykiatri

Psykisk ohälsa är en av Sveriges största utmaningar och psykiska diagnoser är idag den vanligaste orsaken till sjukskrivning. Hjälp vid psykisk ohälsa ska finnas snabbt och nära.

Trots detta är det alltför många människor med psykisk ohälsa som inte får den hjälp de behöver i tid. Många upplever också att de inte vågar kontakta vården p.g.a. medias rapportering om att den är så hårt belastad. Det behöver synliggöras i primärvårdens grunduppdrag att primärvården ansvarar för hälso- och sjukvård avseende både fysisk och psykisk ohälsa.

Den psykiska ohälsan växer, särskilt bland unga personer i skolåldern. Unga med psykisk ohälsa måste fångas upp och få hjälp i tid. Att stärka både den fysiska och psykiska hälsan är centralt för barns välmående och förmåga att tillgodogöra sig kunskap. Barns och ungdomars rätt till vård ska stärkas genom att barn och unga ska kunna söka vård utan föräldrars vetskap.

Trots att Sverige även har en nollvision för suicid så har självmorden bland barn och unga inte minskat alls de senaste 20 åren. Suicid är en del av det glömda Sverige som behöver lyftas fram i debatten för att påskynda utvecklingen av diagnostisering, metodutveckling och inte minst resurser för att få till ett kraftigt trendbrott. I trafiken jobbas det aktivt för att nå målet ”nolltolerans”. Låt oss få samma ambition inom området suicid.

Hälso- och sjukvården i hela landet måste även ha tillgång till särskild kompetens eller verksamhet för att ta emot de flickor och kvinnor som utsatts för olika typer av våld och är i behov av vård, behandling samt psykosocialt stöd. Våldtäkt inom relationer, könsstympning, öppningsoperationer och förföljelse kopplad till hederskulturer skapar oerhörda trauman som kräver speciell kunskap och kompentens hos den myndighet som hjälper och stöttar dessa utsatta flickor och kvinnor.

2.1 VUXNA

Policyförslag:

11. **Inrätta psykiatriambulanser för att fånga upp akuta behov hos fler individer.** Runt om i de olika regionerna har psykiatriambulanser införts och gett lyckade resultat. Fler regioner bör därför införa psykiatriambulanser för att fånga upp de mest akuta behoven.

12. **Primärvården bör ansvara för patienter med mildare psykisk ohälsa.** Primärvården ska rustas upp och stärkas med fler kompetenser. Vidare behöver primärvården ges de allra bästa förutsättningarna för att genomföra förflyttningen till en god och nära vård.

13. **Stärk insatserna för personer med allvarligt samlarsyndrom.** Närmare 200 000 personer i Sverige kan lida av samlarsyndrom. Samlarsyndrom skapar stort mänskligt lidande då de drabbade inte kan leva

ett värdigt liv i sin bostad, och i förlängningen ofta blir vräkta. Socialtjänsten och psykiatrin måste tillsammans ge de drabbade hjälp utifrån evidensbaserade metoder.

2.2 BARN

Policyförslag:

14. **Psykiatrin behöver finnas närmare barn- och unga.** Socialtjänst samt barn- och ungdomspsykiatrin bör i högre utsträckning flytta ut sina resurser till skolorna där barnen befinner sig i syfte att kunna erbjuda snabbare och tillgängligare vård.

15. **Det är viktigt att socialtjänsten, eller den myndighet som möter barnet, har kunskaper om barns olika verkligheter och utsattheter.** Barn som direkt eller indirekt utsätts för våld, könsstympning, riskerat att tvingas in i barnäktenskap eller utsatts för sexuella övergrepp bär alla olika typer av trauman. För att möta dem krävs stor detaljkunskap och utbildning hos den som möter barn.

16. **Samordna över huvudmannagränserna för en bättre vårdkedja.** Stärk samordningen över kommun- och regiongränser för mer specialiserade vårdplatser vid exempelvis svår NPF-problematik.

17. **Stärk barn och ungas möjligheter till att söka vård på egen hand.** En förälder ska inte kunna fördröja vårdens insatser. Lagstiftningen måste ändras från föräldraperspektiv till att ha barnets behov i fokus.

2.3 SUICID

Policyförslag:

18. **Inrätta ett nytt nationell handlingsprogram för suicidprevention.** Det nationella suicidpreventiva handlingsprogrammet ska uppdateras, med tydliga, uppföljningsbara samt tidsatta målsättningar.

19. **Stärk kunskapen om suicid för att motverka detsamma.** Ta fram förslag på ett nationellt regelverk som säkerställer att händelseanalyser alltid genomförs vid självmord samt hur dessa ska göras för att skapa suicidpreventivt lärande.

20. **Förtydliga skolans uppdrag att främja elevers hälsa och välbefinnande genom att se över läroplanen för förskolan, grundskolan och gymnasieskolan.** Undervisningen om psykisk hälsa och kunskap i att hantera livets svårigheter bör då bli ett uppdrag till kuratorer och elevhälsan.

21. **Stärk beredskapen och säkerställ kompetensförsörjningen för att möta trauma.** PTSD är en faktor som spelar roll i suicid samt suicidprevention. Därför behöver antalet traumautbildade psykologer i landet öka för att säkerställa att vårdens beredskap är hög för att möta individernas behov av vård. Detta kan vara särskilt viktigt för nyanlända som kommit till Sverige från krigshärjade områden.

2.4 TRAUMA PÅ GRUND AV VÅLDSUTSATTHET

Policyförslag:

22. **Vården måste ha rätt kunskap för att möta våldsutsatta flickor och kvinnor.** Mindre regioner ska ha en skyldighet att samverka med regioner som har tillgång till denna typ av specialistmottagningar så att alla invånare, oavsett om de bor i storstad eller glesbygd, ges tillgång till denna vårdnivå utifrån behov.

23. **Uppföljningen av hälso- och sjukvårdens arbete med våldsutsatta samt kvinnor och flickor behöver stärkas.** Det krävs specifika KVÅ-koder (åtgärdskoder) för inrapportering av uppgifter till patientregistret och medicinska födelseregistret om hälso- och sjukvårdens förebyggande arbete mot alla typer av fysiskt våld, exempelvis könsstympning och s.k. öppningsoperation efter könsstympning. Våldsutsatta ska inte behöva upprepa sin historik.

3. Rättspsykiatri

Rättspsykiatrin – skärningspunkten mellan kriminalpolitik och psykiatrin - är ett område som få pratar om. Rättspsykiatrin är en sluten värld som få har kunskap och insyn i och patienterna och deras anhöriga kommer sällan till tals.

Nästan 95 procent av personer som döms till rättspsykiatrisk vård har undergått psykiatrisk vård tidigare. En majoritet av patienterna inom rättspsykiatrin har en dokumenterad historia av missbruk. Samtidigt ökar antalet människor som varje år döms till rättspsykiatrisk vård. Detta är en indikation på att samhället och hälso- och sjukvården behöver göra mer för den här gruppen. I takt med att psykiatriska slutenvårdsplatser försvunnit har det blivit allt svårare att bli inlagd i psykiatrisk slutenvård. Många personer känner att rättspsykiatrin är deras enda chans att få hjälp.

Idag anses 9,5 procent av patienterna i rättspsykiatrin vara färdigbehandlade och redo att skrivas ut. Trots det är de kvar i den rättspsykiatriska vården. För att rätten ska skriva ut en person måste de visa att de har boende och sysselsättning.

Ansvaret för att tillhandahålla bostad ligger på patientens hemkommun, ett ansvar som kommuner ibland inte tar, med stora konsekvenser för den enskilde. Vi vill att det

ska finnas en tydlig tidsfrist när kostnadsansvaret för färdigbehandlade patienter övergår till kommunerna. Ingen ska behöva sitta frihetsberövad i rättspsykiatrin längre än vad samma brott skulle ge i fängelsestraff.

Enligt en mätning 2015 var den aktiva vård- och behandlingstiden i rättspsykiatri 25 minuter per vecka. Vi vill att det ska tas fram en vårdgaranti för hur mycket aktiv vård och behandling en patient i rättspsykiatrin har rätt till.

Policyförslag:

24. **Tydligare reglering av medicinering och tvång för läkemedelsgenomgångar.** Det bör skyndsamt tas fram nationella riktlinjer för läkemedelsbehandling inom rättspsykiatrin och den psykiatriska tvångsvården, med utgångspunkt i de riktlinjer som redan finns för allmänpsykiatrin.

25. **Självvald inläggning inom psykiatrin.** Möjlighet till självvald inläggning inom psykiatrin, där patienten själv bestämmer över sina in- och utskrivningar, ska erbjudas i hela landet. Målet är att förebygga brottslighet och kunna hjälpa personer på ett så tidigt stadium som möjligt.

26. **Högre krav på kommunerna i utskrivningsprocessen.** Ingen ska tvingas kvar i vård på grund av att kommunen inte kan ordna boende.

27. **Inför vårdgaranti i rättspsykiatrin.** Vårdgarantin måste tas fram för att främja bättre och effektivare behandlingsresultat för den enskilde individen.

4. Samsjuklighet psykisk sjukdom/missbruk

Personer som lider av flera sjukdomar samtidigt har ofta mångdubbla problem eftersom de bollas runt mellan olika avdelningar och instanser. För de personer som lider av kombinationen psykisk ohälsa eller psykisk sjukdom och missbruk är det vanligt att fastna i limbo där man inte kan få hjälp med det ena förrän man blivit frisk från det andra. Så får det inte fortsätta att vara. Idag är ansvaret för missbruksvården delat mellan kommunerna och regionen. Det leder till att sjuka människor hela tiden hamnar mellan stolarna.

Patientsekretessen är central för att skydda integriteten, men samverkansformer och dokumentationssystem måste vara anpassade för patienter som behöver vård från flera olika professioner och huvudmän.

Policyförslag:

28. **Missbruk är en sjukdom och missbrukare ska få behandling.** Stärk arbetet med läkemedelsassisterad behandling i hela landet. Överdoshävande läkemedel såsom naloxon räddar liv vid opioidöverdoser och ska finnas överallt där det kan rädda liv, till exempel hos poliser och ordningsvakter. Inrätta sprututbytesmottagningar i hela landet.

29. **Hjälp på ett ställe.** Personer som lider av flera samtidiga sjukdomar och problem behöver ett ställe att gå till, där sjukvården och socialtjänst finns samlade i multiprofessionella team.

30. **Sjukvården ska ha ansvar för all behandling av missbruk.** Regionen ska ansvara för behandling, men socialtjänsten ska ge information och stöd till boende, sysselsättning och hjälp att utveckla egna resurser.

31. **Heldygnsbehandling med både sjukvård och socialt stöd.** Det behövs behandlingshem som kan erbjuda integrerad heldygnsvård och behandling för personer som lider av psykiatriska tillstånd och missbruk.

5. Anhöriga

Nästan var femte vuxen vårdar eller stödjer en närstående. Merparten är kvinnor. Uppskattningsvis 140 000 personer behöver gå ned i arbetstid eller säga upp sig för att kunna vårda sin närstående. Det samhällskontrakt som den socialliberala välfärdsstaten är byggd på utgår ifrån att anhörigas relationer till varandra, och den omsorg de ger varandra, är grundade i ömsesidig kärlek - inte nödvändighet och tvång. Att ge och ta emot stöd av en anhörig ska vara frivilligt. Anhörigas insatser ska inte utgöra en ursäkt för samhället att inte hjälpa. Det gäller särskilt när den närstående har behov av omfattande stöd. Liberaler har länge talat om att personer med funktionsnedsättning ska ha rätt att leva som andra - samma rätt till arbete, umgänge och fritid. Det gäller också deras anhöriga.

Det finns också andra kategorier av anhöriga, som är i behov av samhällets stöd men som inte uppmärksammas tillräckligt. När personer fallit offer för dödligt våld har samhället alltför ofta misslyckats med att fånga upp de anhörigas behov.

Barns behov, i de fall där föräldrar behöver hjälp från samhället, har gradvis uppmärksammats mera. Fortfarande återstår dock mycket att göra för att säkerställa att barn vars föräldrar behöver stöd själva får den hjälp de behöver.

När en närstående blivit dödad befinner sig anhöriga ofta i chock. När personer faller offer för dödligt våld ska regionen och socialtjänsten vara skyldig att direkt identifiera närståendekrets och aktivt rikta erbjudande om stöd, såväl i omedelbar anslutning till dödsfallet som vid senare uppföljning. Socialtjänsten måste ha beredskap att identifiera behov av praktiskt stöd i vardagen.

Samma digitala lösningar som säkerställer att en persons identitet inte utnyttjas eller kapas, riskerar också att göra det svårt för anhöriga att vårda sina närståendes angelägenheter. Det gäller även personer vars närstående gått bort, och

som mitt i sorgearbetet också måste sköta en mängd praktiska bestyr.

Barn kan vara anhöriga till föräldrar som behöver hjälp och stöd på olika sätt och av olika skäl, oavsett om det handlar om missbruk, psykisk ohälsa eller olika former av funktionsnedsättningar. Oavsett vilken situation som föräldern befinner sig i ska ett barn aldrig behöva bli sin förälders vårdare. Och samhället ska så långt som möjligt finnas som ett stöd, så att förälderns problem inte påverkar barnets framtid.

Policyförslag:

32. **Anhöriga ska inte behöva vara det offentligas samverkanscentral.** Anhöriga spelar i alldeles för stor utsträckning rollen som samordnare för sina närståendes insatser. Det offentliga måste ta ett större ansvar för att hålla samman vården och omsorgen, bland annat genom samordnade individuella planer.

5.1 ANHÖRIGA TILL PERSONER UTSATTA FÖR DÖDLIGT VÅLD

Policyförslag:

33. **Ge praktiskt stöd till anhöriga till våldsdödade.** Det kan röra sig om saker som hjälp med att betala räkningar, passa barn eller handla mat, för att få vardagen att fungera medan den drabbade anhöriga återhämtar sig.

34. **Anhöriga ska inte behöva kämpa för att få ut sitt skadestånd.** Staten ska ta ansvar för att betala ut skadestånd till drabbade, och sedan driva in det gentemot den dömde, detta är särskilt viktigt när det gäller barn, som har mycket svårt att få ut skadestånd av sina föräldrar.

5.2 ANHÖRIGVÅRDARE

Policyförslag:

35. **Man ska kunna ta hand om sina närstående i det digitala samhället.** Förutsättningarna för anhöriga att hjälpa sina närstående i det digitala samhället bör utredas.

36. **Anhöriga ska inte slitas ut.** Många kommuner har alltför låg ambitionsnivå på sitt stöd till anhöriga. Avlastning och annat stöd måste erbjudas i sådan omfattning att anhöriga orkar ge så mycket stöd de vill. Det bör bli lättare att förena anhörigstöd med arbete, till exempel genom rätt till tjänstledighet och deltid. När föräldrar till personer med intellektuell funktionsnedsättning blir äldre måste samhället vara berett att ta över i tid.

37. **Anhörigvård får inte bli en kvinnofälla.** Så kallade anhöriganställningar bör användas restriktivt, både eftersom det riskerar att låsa fast vårdaren i en ekonomiskt utsatt situation, men också för att omsorgstagaren riskerar att hamna i beroendeställning till den anhörige vårdaren.

5.3 BARN SOM ANHÖRIGA

Policyförslag:

38. **Se över behovet av anhörigstöd till barn.** Barn ska aldrig behöva vårda sina närstående. För att barn aldrig ska behöva bära ett sådant ansvar måste socialtjänstens roll tydliggöras. Idag kan anhörigstöd endast erbjudas till vuxna anhörigvårdare.

39. **Mellantvång för föräldrar med beroendeproblem.** Det bör bli möjligt för socialtjänsten att ålägga föräldrar att genomgå öppenvårdsbehandling för beroende när deras beroendesjukdom skadar barnen.

6. Ofrivilligt ensamma årsrika

Människan är en social varelse. Men var och en väljer själv hur och i vilken utsträckning man vill umgås med andra. Politikens möjligheter att styra över våra sociala kontakter är, och ska vara, begränsade.

Samtidigt lever det vissa människor i vårt samhälle som, i värsta fall, bokstavligen är bortglömda, i det att nästan ingen annan vet om att de finns. När de dör kan det ta år innan de upptäcks. Välfärdsstaten bygger på en stark princip om frivillighet, där den enskilde har ett stort ansvar att själv söka hjälp för sina behov. Samhället har därför ett stort ansvar att se till att den enskilde kan fatta informerade val i tid, innan sjukdomar eller funktionsnedsättningar gör att man inte längre förmår helt bestämma själv över sin framtid.

Den som behöver heldygnsomsorg har rätt att komma till ett vård- och omsorgsboende. För äldre som inte behöver heldygnsomsorg, men som vill eller behöver flytta från sitt ordinära boende, finns idag dels icke-biståndsbedömda trygghetsboenden och seniorboenden, och dels sedan några år tillbaka biståndsbedömda trygghetsboenden. Intresset för att inrätta biståndsbedömda trygghetsboenden har dock hittills visat sig vara relativt lågt, och byggandet av trygghetsboenden har stannat av. Som äldre ska man inte behöva vara orolig för att bli sittandes ensam och isolerad i ett otillgängligt boende. Kommunerna måste ha ett ansvar att se till att planera för att det finns tillräckligt många boenden med trygghet och gemenskap, antingen biståndsbedömda eller inte, den dag man behöver.

På flera håll i landet erbjuder kommuner eller pensionärsorganisationer trygghetsringning, där den äldre vid behov

blir uppringd för att se till att allt står rätt till. Regeringen bör genom ett handslag med civilsamhället verka för att denna tjänst finns tillgänglig överallt.

Policyförslag:

40. **Kommunerna måste planera för boende med trygghet och gemenskap.** Det ska finnas alternativ för den som inte längre vill eller kan bo kvar i sitt vanliga boende när man blir äldre.

41. **Stärk rätten och möjligheten att använda digitala hjälpmedel på äldreboenden.** Självklart bör det därför finnas krav på internetuppkoppling i lägenheterna i särskilda boenden, och personal med kompetens att hjälpa den äldre att koppla upp sig.

42. **Ge nationellt stöd till trygghetsringning.** Man ska kunna veta att någon uppmärksammar om något skulle ha hänt.

43. **Motverka årsrika invandrares isolering.** Många utrikes födda tappar svenskan när de blir äldre och riskerar att bli ensamma och isolerade. Information om vad äldreomsorgen kan erbjuda bör ges på många språk och på ett sätt som når ut i invandrargrupper. Kommunerna bör samordna sig bättre över kommungränserna kring att tillgodose behovet av äldreomsorg på andra språk än svenska.

7. Utsatta barn

Vår allra viktigaste uppgift som samhället är att hjälpa de barn som inte fått möjligheten att födas med föräldrar som kan älska och ta hand om dem på det sätt som alla barn behöver. Det förebyggande stödet ska ges i syfte att stötta föräldrar att utveckla sina föräldraförmågor. Men när det inte räcker behöver samhället ingripa, i tid och på bästa sätt.

Alla barn har rätt till en trygg uppväxt och samhället ska erbjuda adekvat stöd till de barn som behöver det. Ingen människa ska vara fången i de villkor han eller hon född in i.

Uppsökande program i hemmet med Barnavårdscentraler (BVC) och socialtjänsten tillsammans har visat mycket goda effekter på att utveckla föräldraförmågan och goda relationer mellan föräldrar och barn. Föräldrarna upplever att de får ett bra stöd den första tiden. Riskfamiljer kan tidigt identifieras och föräldrarnas förtroende för socialtjänsten stärks vilket gör att de själva vågar ta kontakt för stöd när barnet blivit äldre, istället för rädsla för socialtjänsten.

Vi vet att det har funnits orosanmälningar och ibland nekade frivilliga insatser kring nästan alla barn som blir tvångsomhändertagna i tonåren. Därför behöver den tvångslagstiftning som finns för att skydda barnen kunna användas tidigare och utan att helt omhänderta barnen.

När barn tillfrågas uppger 70% att de helst skulle vilja prata med någon i skolmiljö. För att barn som har svårt ska våga berätta behöver de känna tillit. Det krävs då ett arbetssätt där socialsekreterare och elevhälsa kan samarbeta tillsammans på plats.

Idag är utövandet av våld inom familjen inte i sig en automatisk grund för att en förälder ska mista vårdnaden eller umgängesrätten till sitt barn. Barn kan inte heller säga nej till umgänge med en förälder. Idag finns det skrivningar i lagen om att barn bör eller kan höras enskilt utan sina föräldrar under vissa omständigheter. Det måste vara tydligt i lagen att barn har rätt till enskilda samtal och att det är nödvändigt att socialtjänsten genomför enskilda samtal med barn som misstänks leva i utsatthet. Tvångslagstiftningen om omhändertagande om barn är till för att skydda barnen. Om en ungdom idag orosanmäler sin egen situation och vill bli omhändertagen så kan socialtjänstens beslut att inte starta en utredning inte överklagas. Vi måste ändra lagen.

Om ett barn försvinner eller förs bort olovligen måste detta snabbt rapporteras för att arbetet med att hitta barnet på bästa sätt ska kunna organiseras och insatser samordnas. I Sverige saknas dock ett nationellt center för att samordna detta arbete. Sådana center finns bland annat i USA, dit rapporteras alla försvunna barn direkt. Vi måste införa ett motsvarande center i Sverige.

Policyförslag:

44. **Rätt till stöd i tid.** Tidiga uppsökande insatser är det mest effektiva sättet vi nu känner till för att förebygga problem för barnet senare i livet. Viktigt att elevhälsan ställer frågor på rutin som rör alla former av våldsutsatthet inklusive sexhandel, hedersrelaterat våld och förtryck och dess olika uttrycksformer såsom till exempel barnäktenskap och könsstympning.

45. **Rätt till tvingande stöd i tid.** Det kan inte vara som det är i dag att alla insatser är frivilliga att delta i fram tills att det blivit så illa att barnen helt måste omhändertas.

46. **Stöd där barnen finns.** Socialtjänsten och barn- och ungdomspsykiatrin behöver finnas i skolan.

7.1 BARN UTSATTA FÖR VÅLD

Policyförslag:

47. **Barn ska inte behöva leva med vuxna våldsverkare.** Barn har rätt att slippa utsättas för otrygga vuxna oavsett om det är deras föräldrar eller inte.

48. **Rätt till enskilda samtal utan sina föräldrar.** Barn som misstänks leva i utsatthet har rätt till enskilda samtal utan närvarande vårdnadshavare.

49. **Barn behöver själva kunna ansöka om att omhändertas.** Barn behöver kunna göra en formell ansökan så att det blir ett formellt beslut så att det kan överklagas till domstol.

50. Genomför en screening av alla barn. Ge elevhälsan i uppdrag att genomföra screeningen utan vårdnadshavare närvarande. En årlig screening ger dessutom möjlighet att se på utvecklingen över tid.

7.2 FÖRSVUNNA OCH BORTFÖRDA BARN

Policyförslag:

51. Inrätta nationellt center för försvunna och bortförda barn. I Sverige saknas ett samordnat system för försvunna barn och det saknas nationell statistik. Det krävs ett samordnat arbete när det gäller barn som förs ut ur landet. Liberalerna föreslår att det inrättas ett nationellt center för försvunna och bortförda barn. UD måste ges bättre förutsättningar att proaktivt nyttja alla diplomatiska möjligheter.

8. Placerade barn

Förutom en bristfällig skolgång har en stor andel av de barn som placerats in samhällets vård bristande fysisk, psykisk och psykosocial hälsa. När samhället övertar vårdnaden av ett barn ska barnets skolgång och hälsa alltid prioriteras. Att klara skolan är den enskilt viktigaste faktorn för att ett barn ska växa upp och få ett fungerande liv där man klara sig själv.

När kommunen tar på sig ansvaret för barnet antingen genom att omhänderta eller genom att placera det i samråd med föräldrarna så måste samhället vara den allra bästa sortens vårdnadshavare och envist bevaka barnets rätt till utbildning, hälsa, trygghet och välmående.

Socialtjänstens ansvar för att följa upp skolresultat för alla placerade barn och att säkerställa att skolans insatser när ett barn återkommer till en skola efter placering måste vara så omfattande som krävs för att barnets ska lyckas. Det får aldrig bli att barnen misslyckas i skolan igen och därför återfaller i problem efter en framgångsrik beteendebehandling på institution.

Likaså måste Statens institutionsstyrelse reformeras och kontrolleras genom oanmälda besök och en visselblåsarfunktion för placerade barn. Med regelbundenhet rapporteras det om övergrepp på olika institutioner från både andra ungdomar men också från personal. Det är oacceptabelt. Placerade barn ska vara trygga och få det stöd och hjälp de behöver, inte riskera att utsättas för ytterligare övergrepp och fortsätta utveckla en kriminell livsstil.

Policyförslag:

52. Alla barn har rätt att kunna klara skolan. Skolfam är en metod för familjehemsplacerade grundskolebarn som visar enastående resultat - den ska alla familjehemsplacerade barn har rätt till och den bör utökas till att omfatta barn på institution. Socialtjänsten ska kunna följa placerade barns skolresultat för att avgöra kvaliteten i samhällets stöd.

53. Inför hälsokort för placerade barn. Placerade barn har mycket sämre hälsa än andra barn. För att säkerställa att placerade barn faktiskt får den vård de har rätt till ska checklistor för kontroller upprättas och alla placerade barn ska ha ett hälsokort som följer med dem när de flyttar. Att årligen säkerställa att barnet fått den sjukvård den har rätt till är socialtjänstens ansvar.

54. Verksamheten vid Statens institutionsstyrelse måste förändras i grunden. Nya rutiner och kontroller måste införas för att säkra att personalen inte begår övergrepp mot de unga. Grovt kriminella unga måste skiljas från övriga placerade.

55. Små barn ska inte hamna på hem. De ska aldrig vara möjligt att placera de allra yngsta barnen på SIS- eller HVB-hem. Därför måste lagen ses över. Det ska dock vara möjligt att placera små barn på jourhem i väntan på familjehemsplacering.

56. Statlig haverikommission för SIS-hem. En haverikommission ska tillsättas för att genomlysa verksamheten på SIS- och HVB-hem. I uppdraget ska ingå att identifiera både rutiner som fungerar väl som missförhållanden och misskötsel.

57. Oanmälda kontrollbesök och prata med barnen i enrum. Såväl den placerade socialtjänsten som Inspektionen för vård och omsorg måste jobba mycket mer medvetet med att skapa förutsättningar för att upptäcka missförhållanden. Det är oacceptabelt att man inte alltid pratar med barnen i enrum.

58. Visselblåsarfunktion för placerade barn. Utöver nuvarande uppföljningssystem behövs en oberoende nationell visselblåsarfunktion för placerade barn där de har möjlighet att vara anonyma och även ges tillgång till rättshjälp om de blir utsatta för övergrepp under sin placering.

59. Nationellt skyddsregister över institutioner och familjer som tar emot placeringar. Idag kan kommuner inte veta vad andra kommuner har haft för erfarenheter av placeringar på en institution eller familj. För att skydda barn och ungdomar måste det skyndsamt tas fram ett system som säkerställer att kommuner kan varna varandra för olämpliga boenden eller kriminella aktörer och stoppa placeringar på dessa boenden.

9. Lågutbildade

Bortom den obligatoriska grundskolan är det individens val hur länge man vill utbilda sig. Men på dagens arbetsmarknad är gymnasieutbildning ofta ett krav för att få jobb. Men i Gnosjö saknar mer än var femte i åldern 25-64 år gymnasieutbildning, en siffra som är sju gånger högre än i Danderyd.

Liberalerna har länge drivit förslag om startjobb med lägre lön för att ge människor deras första fotfäste på arbetsmarknaden. Sådana förslag har sin mest märkbara effekt på en arbetsmarknad där servicenäringen är stark, inte minst i storstadsområden. De måste kompletteras med förslag som gör det möjligt för människor att skaffa sig den kompetens som efterfrågas på arbetsmarknaden där de bor.

Välfärden kommer att stå inför stora rekryteringsbehov under kommande årtionden, inte minst i de glesbygdskommuner där störst andel av befolkningen är lågutbildad. Vi tror att samhället tjänar i längden på att personer som långvarigt uppburit försörjningsstöd får goda incitament att skaffa sig den utbildning de behöver för att vara attraktiva på arbetsmarknaden.

Policyförslag:

60. **Möjliggör för personer med långvarigt biståndsbehov att utbilda sig i bristyrken.** Vi vill se ett försök i utvalda kommuner där personer med långvarigt mottagande av försörjningsstöd får möjlighet att med bibehållet bistånd studera en gymnasieutbildning i ett bristyrke på den lokala arbetsmarknaden.

10. Nyligen frigivna från fängelse

För nyligen frigivna individer uppstår det ofta ett glapp mellan frigivningen och en återanpassning in i samhället. Hur stort det glappet blir beror bland annat på hur väletablerad individen var på arbets- och bostadsmarknaden innan tiden i fängelse men även på längden på fängelsestraffet. Tiden precis efter frigivning är även den tid som risken för återfall i brottslighet är som högst. Enligt Brottsförebyggande rådets statistik återfaller 66 procent av de som avtjänat fängelsestraff inom tre år från frigivningen.

Många nyligen frigivna har tänkt ta tag i sitt liv och lämna kriminalitet bakom sig. Men det är ett problem att många saknar tillräcklig utbildning och bostad. En stor del kan även vara i behov av kurativt stöd. För att minska glappet mellan frigivning och återanpassning in i samhället bör det därför införas inslussamordnare. Samordnaren ska fungera som dedikerad kontaktperson som ansvarar för att samordna stödet från flera samhällsaktörer och bistå med praktisk information när en individ friges.

Genom att samla de stödinsatser som finns och bistå med praktisk hjälp minskar glappet mellan tiden på anstalt och en etablering på arbets- och bostadsmarknaden. Samhället måste finnas där och stötta individer som vill lämna en kriminell livsstil.

Att som barn ha en intagen förälder kan vara en otroligt påfrestande och stressande situation. När en förälder försvinner, ibland i många år, kan barnet behöva stöd. Men långt ifrån alla barn har en nära anhörig som kan fylla den rollen. Därför ska barn till intagna alltid erbjudas en stödkontakt som bistår med både praktisk och kurativt stöd. Barn ska dels ha möjlighet att besöka intagna föräldrar om de själva vill, och dels ha någon att prata med om situationen.

Policyförslag:

61. **Inför inslussamordnare för nyligen frigivna.** Socialtjänsten ska ha en dedikerad inslussamordnare. Genom att koordinera stödinsatser och bistå med praktisk hjälp ska samordnaren minska glappet mellan anstalt och frihet för nyligen frigivna. Planering för utslussning från anstalt till inslussning i samhället ska alltid påbörjas dagen fängelsevistelsen börjar. Med en inslussamordnare blir vägen in i samhället för den som avtjänat ett längre fängelsestraff lättare och risken för återfall i brottslighet minskar.

62. **Lokal inslussning för gruppen korttidsdömda.** En majoritet av de intagna avtjänar straff kortare än 6 månader och återfallsfrekvensen för denna grupp är hög. Vi vill därför att en mindre omfattande variant av inslussning erbjuds även för denna målgrupp. Det kan exempelvis handla om praktisk information om vilka stödinsatser som finns. Genom att erbjuda samordnade stödinsatser även för de som avtjänat kortare straff kan man förhindra en fortsatt brottskarriär.

63. **Kurativt stöd även under verkställighet.** Även under verkställighet måste det finnas bättre tillgång till kurativt stöd för att ge den som döms för ett brott möjlighet att ändra beteende och få bearbeta egen utsatthet som kan ligga till grund för att de hamnat där de är. Detta är idag eftersatt.

10.1 BARN TILL INTAGNA

Policyförslag:

64. **Stödkontakt för barn med en förälder i fängelse.** I de fall där det är barnets bästa att ha kontakt med en intagen förälder ska socialtjänsten en stödkontakt. Stödkontakten ska bistå med praktisk hjälp för att barnet ska kunna besöka sin förälder men även fungera som kurativt stöd vid behov. Samtalsgrupper för unga kan också ge gott stöd. I de fall barnets bästa inte är att träffa en intagen förälder ska stödkontakten även stötta barnet i att slippa kontakt.

11. Missbruk som inte syns

Det är inte alltid ett missbruk av alkohol eller narkotika syns. Ett osynligt missbruk skadar inte heller enbart individen själv utan även familj och anhöriga och är ofta skambelagt. Men det är svårt att nå ut till en behövande grupp som inte själva söker sig till vården eller socialtjänsten. Mer praktiknära forskning behövs för att tidigt fånga upp och behandla ett osynligt missbruk.

Enligt en studie från Karolinska institutet så finns det en korrelation mellan socioekonomisk position och användning av narkotika. Personer med låg socioekonomisk position använde narkotika oftare än personer med hög socioekonomisk position. Studien fann även ett samband mellan narkotikaanvändning och en sämre självskattad hälsa hos både personer som använde narkotika och hos deras närstående. Särskilt dåligt mådde personer som använde narkotika ofta.

Forskningsresultaten antyder att vissa socioekonomiska grupper använder både mer och mindre narkotika än vad som skulle förväntas utifrån deras andel av befolkningen. Mer kunskap behövs därför om vilka risk- och skyddsfaktorer som är relevanta för olika grupper.

Varje person i beroende beräknas ha upp till sju närstående som kraftigt drabbas av missbruket och dit hör i högsta grad kollegor. Alna Sverige, som jobbar för att minska skadligt bruk, räknar med ett bortfall om 3,9 procent av en årslön per person som är beroende. Till det kommer produktionsbortfall genom oro i arbetsgruppen, olyckor och kvalitetsförsämringar. Det är därför viktigt att framförallt chefer och ansvariga på arbetsplatser utbildas i att upptäcka missbruk för att kunna erbjuda behandling.

Policyförslag:

65. **Satsa på forskning om vilka risk- och skyddsfaktorer som är relevanta för olika grupper vad gäller narkotikabruk.** Mer forskning och evidensbaserade metoder ger bättre förutsättningar för att kunna sätta in rätt insatser på rätt plats.

66. **Utbilda chefer att upptäcka missbruk.** Ett dolt missbruk drabbar många fler än bara individen själv. Samverkan med näringslivet är en viktig del för att nå ut till de som är fast i ett missbruk. Genom att utbilda chefer att upptäcka missbruk på jobbet kan individer i missbruk tidigare fångas upp och erbjudas behandling. Här kan även företagshälsovården bidra med stöd och råd.

12. Människohandelsoffer

Människor som utsatts för sexhandel är en grupp där det ofta finns en komplex problembild. Det kan exempelvis finnas missbruk, psykisk ohälsa och PTSD som kräver traumabehandling. I tillägg är det en grupp som inte sällan utsätts för våld. Det är därför ett problem att prostituerade och utsatta inte inkluderas i RVC och därmed inte har rätt till skyddat boende. En utsatt och resurssvag grupp ska inte slussas runt för att få det stöd de har rätt till.

De som utsätts ska behandlas som brottsoffer och ges traumabehandling, inte enbart beteendebehandling. Det ska tydligt informeras om att målgruppen faktiskt är välkommen att ta del att socialtjänstens stöd för våldsutsatta.

Sugardejting är inget annat än sexuella övergrepp på barn och ungdomar. Barnen är unga brottsoffer som behöver samhällets stöd. Det handlar inte om sex, utan om att vuxna faktiskt köper övergrepp på barn. Unga som utsatts måste ses som de brottsoffer de faktiskt är.

För de unga som utsätts för sugardejting är det ofta så oerhört skamfullt att man inte själv klarar att ta sig ur situationen. Dessa unga söker oerhört sällan hjälp själva. Därför är socialtjänstens och polisens uppsökande arbete väldigt viktigt.

Offer får ofta behandling utifrån att det är ett självskadebeteende, och ses inte som brottsoffer. Det är inte acceptabelt. Utsatta barn måste erbjudas traumabehandling och förövarna lagföras. Det är även viktigt att socialtjänsten arbetar i nära samverkan med polisen och att det finns en tydlig handlingsplan för hur kommuner ska arbeta mot sexuellt utnyttjande av barn. Polisen besitter kunskap och befogenheter för att hitta utsatta unga genom spaning på nätet, där både offer och förövare identifieras. Socialtjänsten kan direkt slussa vidare utsatta unga till stöd eller snabbt fatta beslut om ett omhändertagande (LVU) vid behov.

Genom att årligen ställa frågor kring utsatthet och våld till alla barn kan upptäcka barn som far illa och sätta in riktade insatser där det finns ökade behov. Det ska även alltid finnas snabbt tillgänglig traumabehandling för de barn som utsätts. Det handlar om unga brottsoffer i behov av stödinsatser utan dröjsmål.

12.1 PROSTITUERADE

Policyförslag:

67. **Samordna och stärk insatser för människor utsatta för människohandel.** Vi vill att stödinsatser, som bland annat traumabehandling, för människohandelsoffer samordnas och att gruppen inkluderas i socialtjänstens stöd för våldsutsatta i nära relation.

68. **Minska efterfrågan.** Många sexköpare ser det som en “hobby” och inte som en form av människohandel. Att få ut informationen till de forum där sexköpare träffas skulle kunna vara ett sätt att minska forumens förstärkande effekt på rådande uppfattningar och på

sikt minska viljan att köpa sex. Utan sexköpare finns det ingen sexhandel.

69. **Tidiga insatser i skola och förskola.** Genom tidiga insatser redan i förskola och skola kan destruktiva könsnormer motverkas. Forskning visar att många sexköpare legitimerar sina handlingar genom att framhålla en maskulinitet som ger rätt till kvinnans kropp, och framställa kvinnan som ett bruksföremål på en marknad.

12.2 SUGARDEJTING

Policyförslag:

70. **Samlokalisera socialsekreterare och polis.** En nära samverkan mellan socialtjänst och polis, där socialsekreterare åker ihop med polisen, behövs för att nå ut till de barn som utsätts. Socialsekreterare ska därför samlokaliseras med polisen och gemensamt åka ut vid ingripanden.

71. **Tillgänglig snabb traumabehandling för utsatta.** Det ska alltid erbjudas traumabehandling för de barn som utsatts. Väntetider på 1–2 år som idag är inte acceptabelt.

12.3 SEXUELLA ÖVERGREPP MOT BARN

72. **Sexköp av barn likställs med våldtäkt.** Barn befinner sig i en underlägsen position, både gällande makt och ekonomi, i relation till vuxna. Att som vuxen individ köpa sex av ett barn under 18 år ska alltid likställas med våldtäkt.

73. **Byt namn på barnpornografi.** Barnpornografibrottet ska helt eller delvis flyttas till brottsbalkens kapitel om sexualbrott och ges en rubricering som bättre uttrycker allvaret i att ladda ned, titta på eller sprida skildringar av sexuella övergrepp på barn. Rubriceringen ”Dokumenterade sexuella övergrepp mot barn” är en lämplig sådan.

13. Insatser som hjälper på riktigt

Trots att socialtjänstens uppdrag är att vara det yttersta skyddsnätet i vårt välfärdssamhälle finns det alldeles för lite forskning och kunskap om effekterna av olika insatser som genomförs inom socialtjänsten. Det beror till viss del på att det är svårt att isolera samband mellan orsak och verkan kring en människa som lever i komplexa situationer. Men det beror också på att socialtjänsten inte har en tradition av effektutvärderingar och forskningstjänster bland praktiker. Det finns inte lagliga förutsättningar för registerföring på samma sätt som för sjukvården. Huvudmännen är alla Sveriges kommuner av varierande storlek och det finns inget ordentligt nationellt fokus på den systematiska praktiknära forskning som behövs.

Den statistik som förs inom socialtjänsten idag mäter nästan uteslutande vad socialtjänsten har gjort: antalet bedömningar enligt olika instrument, antalet placeringar enligt något visst lagrum. Vi måste börja mäta systematiskt hur den individ som skulle bli hjälpt uppfattar att den faktiskt blivit hjälpt. Detta görs hela tiden i det lilla formatet i socialtjänsten men behöver systematiseras och kunskapen användas för att utveckla socialtjänsten.

Inom sjukvården finns det nationella kvalitetsregister för att säkra vårdens kvalitet, framställa statistik och inte minst vara en grund för forskning i hälso- och sjukvården. För socialtjänsten finns inget motsvarande. Socialstyrelsen tillhandahåller Öppna jämförelser, men dessa fokuserar till för stor del på förekomsten av rutiner och bedömningsinstrument, inte på vad effekterna blir för medborgarna.

Inom socialtjänstområdet finns det hundratals insatser som inte är utvärderade. Ute i kommunerna utvecklas och uppfinns nya insatser i olika projekt som sällan blir beständiga och än mer sällan effektutvärderas. Det behövs ett nationellt arbete för att samordna den forskningsbaserade kunskapsutvecklingen i socialtjänsten.

Sedan 2017 finns det en tioårig nationell satsning på att öka forskningen för att utveckla en kunskapsbaserad socialtjänst. Nu halvvägs in i perioden kan vi konstatera att detta arbete kommer att behöva pågå i minst ytterligare ett decennium. En kartläggning av samtliga effektutvärderingar de senaste 30 åren visar på att det finns få insatser som utvärderats inom områden som våld i nära relationer, stöd till barn i social dygnsvård, stöd till föräldrar som brister i omsorgsförmåga samt insatser för att förhindra hemlöshet och arbetslöshet. Få studier görs på socialtjänstens områden, och väldigt få av forskare inom disciplinerna socialt arbete eller sociologi. Kunskapen om effektutvärderingar behöver öka inom akademin.

De som behöver hjälp av socialtjänsten behöver hjälp som hjälper på riktigt. Därför behövs stora förändringar för att säkerställa en socialtjänst som ger människor just det - hjälp på riktigt.

Policyförslag:

74. **Vi måste mäta om individen har blivit hjälpt, inte bara antalet insatser.** Kommuners och statliga myndigheters statistikinsamling måste till mycket större del möjliggöra studier av vad effekten blir av olika insatser. Socialstyrelsens Öppna jämförelser bör utvecklas till ett nationellt kvalitetsregister för socialtjänsten.

75. **Effektutvärderingar och inte bara nya projekt.** Införandet av nya metoder behöver systematiseras och deras effekter utvärderas systematiskt. Kunskapen behöver sedan spridas så de används när de ger resultat, och slutar användas om de inte ger resultat.

76. **Vi behöver nationella forskningsprogram för att utveckla praktiknära kunskap i socialtjänsten.** Staten måste ge ett uthålligt stöd till lärosäten och kommuner.

PS-FÖRSLAG 8

Kunskapslinjen – skolpolitisk rapport till landsmötet 2021

Förord

Strax innan pandemin slog till med full kraft våren 2020 hade Liberalerna arbetat intensivt med att lyfta frågor kring studiero och trygghet i skolan. Det är en grundläggande förutsättning för en kunskapsskola. Våra förslag sammanförde vi i rapporten Ordningslyftet, där vi betonade vikten av att öka lärarnas befogenheter att ingripa mot ordningsstörningar, samt att vi inte kan acceptera att lärare avstår från att agera av rädsla för att bli anmälda till Barn- och elevombudet. Ska vi lyfta läraryrkets status så måste vi återupprätta respekten för Sveriges lärare.

Ingen kunde då ana konsekvenserna av den pandemi som skulle drabba hela samhället, så också skolans alla lärare och elever. När vi nu börjar skönja en återgång till det normala är det uppenbart att pandemin påverkat så väl undervisningen som skolungdomars hälsa negativt. Liberalerna har därför varit pådrivande för att det ska genomföras en nationell kartläggning av kunskapstappet för att bedöma omfattningen. Vi kommer göra vårt yttersta för att säkerställa att alla elever ges möjligheter att ta igen det de missat i skolan.

Under hösten 2020 antog partirådet liberala steg för att motverka utanförskapet och skolsegregationen. Partistyrelsen beslutade i december 2020 att tillsätta en skolpolitisk arbetsgrupp under ledning av partistyrelseledamoten Roger Haddad, Västerås. I arbetsgruppen har även följande personer ingått: Sara Wettergren, Malmö, Isabel Palmqvist-Smedberg, Stockholm, Axel Darvik, Göteborg, Anton Sjöstedt, Arvika, Pär Löfstrand, Östersund, Monica Lundin, Borlänge, Åsa Wennergren, Linköping. Maria Nilsson, Göteborg, adjungerades till gruppen under våren. Till sekreterare i gruppen utsågs utredaren Isak Skogstad vid Liberalernas riksdagskansli. Skolgruppen lämnade sin slutrapport i juni 2021, och det färdiga PS-förslag som partistyrelsen nu överlämnar bygger i allt väsentligt på skolgruppens förslag. Partistyrelsen vill framföra sitt varma tack till arbetsgruppen och alla som bidragit till detta programarbete.

Ett viktigt syfte med detta skolpolitiska program är att vidareutveckla förslag, presentera nya förslag samt ompröva delar av vår tidigare skolpolitik när det gäller de fristående skolorna. Liberalernas uppdrag är att aktivt bidra till en likvärdig skola där alla elever får samma möjligheter oavsett var de bor i landet och oavsett vilken skola de går på. Utvecklingen går istället åt fel håll – vi har fler obehöriga lärare i skolan och omfattande problem med pedagogisk segregation. Därtill speglar inte resurserna skolornas villkor och uppdrag. Ett av våra främsta krav förblir införandet av statligt huvudmannaskap för skolan i syfte att bidra till bättre villkor och förutsättningar i hela landet. Detta utreds nu på vårt initiativ, vilket är en viktig liberal seger.

Vi värnar också valfriheten, vårdnadshavare och elever måste kunna välja den skola som de önskar. Med det sagt finns det omfattande behov av politisk kursändring för att komma åt oseriösa aktörer. Det gäller oavsett om problemen beror på att aktören har en icke-demokratisk agenda, eller om kortsiktiga motiv går före kvalitet. Det är inte förenligt med hur Liberalerna ser på skolans samhällsbärande uppdrag.

Skolgruppen har haft en tydlig ambition att fokusera på skolans kunskapsuppdrag. Rapporten handlar därför om hur vi kan utveckla lärarutbildningen, läraryrket och skolsystemet. Syftet är att alla elever ska få möjlighet att nå sin potential, oavsett om de är i behov av särskilt stöd eller om de är högpresterande. Den svenska skolan ska vara en bildningsinstitution som bidrar till att alla elever kan växa.

Förslag från rapporten

KUNSKAPSSKOLA

1. **Uppvärdera och reformera lågstadielärarutbildningen.** Genom ökat fokus på metodik och evidensbaserade metoder för yngre elevers läs- och skrivinlärning kan risken för att elever lämnar lågstadiet utan att kunna läsa eller skriva motverkas.

2. **Skolans metoder för att lära elever att läsa ska baseras på den främsta tillgängliga vetenskapen Mängden forskning och nya studier om undervisningsmetoder är omöjlig att överdriva och utvärdera för enskilda lärare.** Skolverket ska årligen sammanställa den bästa evidensen och utifrån dem sammanställa lärarhandlingar i metodik.

3. **Kraften i civilsamhället ska tas tillvara.** För att vända skolan åt rätt håll krävs en kraftsamling från hela samhället. Det finns många aktörer inom civilsamhället som vill hjälpa elever och stötta lärare. Dessa ska få stöd – men då endast om de kan uppvisa att de arbetar i enlighet med både läroplanens värdegrund om inkludering samt uppfyller demokrativillkoren.

4. **Ingen elev ska lämna lågstadiet utan att kunna läsa och skriva.** Elever som inte klarar en grundläggande nivå på det obligatoriska bedömningsstöd

de genomför i årskurs 1, ska följas upp för att sedan genomgå en ny obligatorisk bedömning i årskurs 3. Om även den påvisar undermåliga resultat, ska huvudregeln vara att eleven får lågstadiet förlängt med ett år. Undantag från den föreslagna huvudregeln ska kunna ske vid synnerliga skäl, som då ska motiveras av rektor.

5. **Skolan kan göra mycket – men inte allt.** Skolan behöver fokusera på kunskapsuppdraget. Därför vill Liberalerna rensa bland alla de sidouppdrag som har tillförts skolan.

6. **Ökat fokus på programmering.** Den svenska skolan behöver bli bättre på att erbjuda undervisning i programmering. Det är en viktig del i ett digitaliserat samhälle. Programmering har en stark koppling till matematik- och teknikämnena i skolan, vilka ska utvecklas.

7. **Läroplanen ska fokusera på vad eleverna ska lära sig – inte hur.** Läroplanens två inledande kapitel består av ett mycket stort antal beskrivningar om hur lärare ska sköta sitt jobb. Exempelvis står det skrivet att lärare måste se till att alla elever ska få vara med och planera undervisningen och genomföra utvärderingar. Sidouppdragen har ingen koppling till kunskapsmålen i de olika skolämnena – och därför borde de tas bort. Läroplanen ska fokusera på vad eleverna ska lära sig. Lärarna ska utifrån sina professionella bedömningar och erfarenhet avgöra hur undervisningen ska bedrivas.

8. **Värna tiden för ämnesundervisning.** En fast timplan i skolan borde införas, så att 1 poäng i gymnasieskolan motsvarar en undervisningstimme.

9. **Mer svenska och matematik i stället för elevens val.** För att alla elever ska få bättre förutsättningar att nå målen och utvecklas i sina kunskaper behöver de centrala ämnena stärkas. Liberalerna vill utöka timplanen för svenska och matematik och ta bort ämnet ”elevens val”.

10. **Inför nationella och systematiska kunskapsmätningar i Sverige.** Betyg och nationella prov är till för att bedöma enskilda elever – inte för att kunna mäta utvecklingen i kunskapsresultat över tid. Årligen ska ett representativt urval elever skriva ämnestest i svenska, matematik och engelska samt ett slumpvis utvalt SO- och NO-ämne. Resultaten ska vara jämförbara övertid.

11. **Inga nationella prov ska vara frivilliga.** Regeringen Löfven har gjort flera nationella prov i skolan frivilliga. Liberalerna vill att alla nationella prov i grund- och gymnasieskolan ska vara obligatoriska – för kunskapsfokus och likvärdighet.

12. **Styr upp utbudet av gymnasieprogram.** Yrkesutbildningarna ska baseras på arbetsmarknadens reella behov och de högskoleförberedande ska lägga grunden för bildning, ämneskunskap eller estetisk utveckling.

13. **Inför en modern studentexamen.** För att erhålla en gymnasieexamen föreslår Liberalerna att alla elever ska skriva en nationell studentexamen i slutet av sin gymnasieutbildning.

14. **Höj antagningskraven för teoretiska gymnasieprogram.** kraven på behörighet till de nationella studieförberedande programmen ska höjas. Ett alternativ är att höja betygskravet från dagens E till ett C i minst ett av ämnena svenska, engelska eller matematik. Kraven ska inte höjas för yrkesprogrammen.

15. **Följ upp användningen av distansundervisning.** Det finns behov av inslag av fjärr- och distansundervisning i skolan, men eftersom det tenderar att missgynna svaga elever är det viktigt att distansundervisningen noga följs upp.

16. **Låt elever under 20 år i vissa fall få påbörja en vuxenutbildning.** Öka möjligheten att i särskilda fall ge elever som avslutat sin gymnasieutbildning utan godkända resultat möjligheten att direkt återuppta gymnasiala studier på komvux.

17. **En utbildning är en stor investering – låt arbetsmarknadens behov styra utbudet av vuxenutbildning.** Genom att samla kommunerna och arbetsmarknadens representanter för utbyte av kunskap och information, ska en regional instans kunna bidra till ökad kvaliteten och säkrad efterfrågan för vuxenutbildningarna. Detta genom att arbetsmarknadens behov i högre utsträckning kan påverka vuxenutbildningarnas utbud.

18. **Deltagare i SFI-utbildningen ska gå framåt – inte stå till.** Liberalerna föreslår att alla som läser SFI ska genomgå regelbundna kontroller och uppföljningar av sina svenskkunskaper. Efter 52 veckors undervisning ska alla deltagare genomgå en obligatorisk kontroll och de elever som inte uppnått en tillfredsställande nivå ska i stället slussas ut i jobb eller praktik, så att de kan lära sig svenska på arbetsplatsen.

19. **Låt de nationella proven inom SFI bli examensprov.** För att motverka betygsinflation och stärka fokus på kunskap vill Liberalerna låta de nationella proven inom SFI fungera som examensprov. För godkänt slutbetyg ska det krävas godkänt examensprov.

20. **Bidrag för att studera ska kräva att man studerar.** Liberalerna föreslår att den ersättning som Arbetsförmedlingen betalar ut till deltagare i etableringsprogrammet ska kunna dras in om deltagaren inte närvarar på sin SFI-utbildning.

21. **Kunskapslinjen är vägen ut från bidrag.** I dag kan Arbetsförmedlingen ställa krav på att nyanlända ska utbilda sig för att komma i arbete. Deltar de inte i utbildningen kan ersättningen dras in. Vi vill utvidga kravet så att det även omfattar de som tar emot försörjningsstöd.

ÄVEN DE BÄSTA ELEVERNA SKA KUNNA NÅ SIN FULLA POTENTIAL

22. **Alla elever ska bli utmanade i skolan.** Liberalerna göra det möjligt för fler ordinära skolor att vid tillfälle då både det råder förutsättningar och återfinns ett reellt behov, införa inslag med avancerade grupper för undervisning i skolämnen. I ett första steg ska avancerade spår implementeras på högstadieskolor där det finns förutsättningar och efterfrågan.

23. **Mindre undervisningsgrupper – även för elever som har höga skolresultat.** Även särskilt duktiga elever ska kunna delta i undervisning utanför sin vanliga klass, då de kan ha stor fördel av inslag av mindre gruppundervisning med högre nivå.

24. **Även duktiga elever förtjänar att uppmärksammas.** För att uppmärksamma duktiga elever ska årliga nationella ämnestävlingar. Elever från alla delar av landet ska kunna tävla i sin årskurs mot varandra i olika skolämnen.

25. **Elever ska uppmuntras – aldrig bromsas.** För att ingen ambitiös i elev i skolan ska bromsas ska det finnas öppna, digitala fördjupningskurser anpassade efter skolans läroplan.

SÄRSKILT STÖD FÖR SÄRSKILDA BEHOV

26. **Ge rektor i mandat att ordinera obligatorisk lovskola för elever.** Lovskola är i dag frivilligt, men om en rektor bedömer att det vore nödvändigt med extra undervisningstid förlagd till loven för att en elev ska lyckas nå målen bör rektorn ha mandat att ordinera obligatorisk lovskola.

27. **Lovskolan måste börja redan i tid.** Det obligatoriska kravet på huvudmän om att arrangera lovskola för elever i årskurs 8 och 9 ska utvidgas till att börja redan i årskurs 4.

28. **Vissa elever behöver mer tid för att lyckas i skolan.** Liberalerna vill ändra skollagen så att antalet tillåtna skoldagar utökas och att extra lektioner efter skoldagens slut eller på helger blir tillåtna.

29. **Inför ett stödår för elever som inte klarar grundskolan.** Liberalerna är kritiska till kvaliteten på och resultaten av dagens introduktionsprogram i gymnasieskolan. Vi föreslår i stället att elever som i slutet av grundskolan inte når kraven för att bli behöriga till gymnasieskolan ska gå ett extra läsår i grundskolan, ett så kallat stödår.

30. **Inför statliga skolakuter i alla delar av landet.** Utåtagerande elever kan behöva få hjälp av specialistkompetens i en annan skolmiljö under en begränsad period. Liberalerna föreslår därför att staten ska ta ansvar för att upprätta skolakuter med täckning i hela landet.

31. **Gör det möjligt för elever att gå på särskilda NPF-skolor.** Liberalerna vill införa särskilda NPF-skolor som är anpassade för de elever som har särskilt allvarliga NPF-diagnoser, exempelvis en elev som befinner sig långt ut på autismspektret, och vars behov vårdnadshavarna bedömer inte kan tillgodoses inom ramen för ordinär skolverksamhet.

32. **Inga föräldrar ska få hindra sina barn att få anpassad skolgång.** Skolan måste få avgöra om elever med särskilda behov hade gynnats av att gå i en anpassad skola. Barnens behov måste alltid komma i första rum – och alltid före eventuella skamkänslor för föräldrar.

33. **Inför spetsutbildningar även i anpassad undervisning – oavsett skolform.** Många elever har behov av anpassad undervisning – men kan samtidigt vara högpresterande. Därför borde det införas möjlighet att läsa spetsutbildningar oavsett anpassning och skolform.

34. **En diagnos ska aldrig krävas för att få särskilt stöd i skolan.** Liberalerna vill att skollagen skrivs om, så att det tydligt framgår att skolor inte får kräva särskilda diagnoser för att sätta in särskilt stöd.

STÄRKT LEDARSKAP – FRÅN KLASSRUM TILL KORRIDOR

35. **Hot i skolan ska alltid tas på allvar, inte sopas under mattan.** Liberalerna vill därför att alla skolor ska upprätta en anmälningsfunktion, där lärare direkt kan rapportera och anmäla elever eller lärare som exempelvis hotat dem.

36. **Elever som allvarligt stör skolverksamheten ska kunna flyttas.** Rektorer ska kunna omplacera elever som allvarligt stör skolverksamheten. Det förutsätter dock att det finns en mottagande part. Liberalerna vill att kommuner ska kunna ställa krav på akutplatser på skolor som tar emot skolpeng från dem.

37. **Lärare ska vara ledare i klassrummet.** Lärarutbildningen behöver ge blivande lärare såväl teoretisk som

praktisk förberedelse i ledarskap, och detta ska ses som den centrala del av kriterierna för lärarrollen som det är.

38. **Skolan får inte bli inte en laglös del av samhället.** Alla huvudmän ska ta fram rutiner för hur processen kring och vem som bär ansvaret för att anmäla en elev till polisen eller för att kontakta socialtjänsten.

39. **Elever som stör ska kunna få indraget studiebidrag.** Elever som förhindrar sin egen eller andra elevers utbildning – exempelvis genom att störa lektioner, kränka klasskamrater eller agera hotfullt mot lärare – ska kunna fråntas sitt studiebidrag tillfälligt.

LÄRARE – ETT FRAMTIDSYRKE FÖR AKADEMIKER

40. **Lärare är akademiker som måste få kunna fokusera på kunskapsuppdraget.** Onödiga detaljregleringar som upptar lärarnas dyrbara tid måste ifrågasättas. Samtliga styrdokument ska granskas med hjälp av lärare i syfte att identifiera krav och regler som orsakar ökad arbetsbelastning utan att samtidigt bidra till elevernas inlärning.

41. **Avlasta lärarna från sociala arbetsuppgifter.** Tidskrävande arbetsuppgifter som mentorskap, rastvakt och föräldrakontakt kan med fördel lyftas från lärarnas axlar och hanteras av annan personal, exempelvis i form av heltidsmentorer.

42. **Särskilda kunskaper ska kvalificera lärare för karriärtjänster.** Djupa ämneskunskaper eller relevanta akademiska meriter ska särskilt beaktas vid tillsättning av förstelärartjänster.

43. **Säkra och stärk ämnesdjupet i lärarutbildningarna.** Tiden som är avsatt för ämnesstudier i lärarutbildningarna måste fredas. De blivande lärarna ska även, i så hög utsträckning som möjligt, läsa samma ämneskurser som andra studenter. Den särskilda inriktningen mot högstadielärare kan läggas samman med gymnasielärarutbildningen.

44. **Ämneskunskap ska krävas för att få sätta ämnesbetyg.** Det ska inte räcka med att vara utbildad lärare för att få sätta betyg i alla olika skolämnen – det borde även ställas krav på att man är lärare i samma ämne man betygsätter i.

45. **Alla elever ska ha rätt till läroböcker av hög kvalitet i den svenska skolan.** Tillgången till läroböcker måste garanteras i skolan. Läromedel av hög kvalitet som är framtagna i enlighet med läroplanernas innehåll och kunskapskrav gynnar både undervisningens kvalitet och minskar lärarnas arbetsbörda. Liberalerna vill införa ett skarpt krav på att elever i grund- och gymnasieskolan har rätt till tryckta läroböcker av hög kvalitet.

46. **Skolor ska ha legitimerade lärare – inga undantag.** Att skolor rekryterar utbildade lärare från andra länder är positivt för professionens utveckling, men det ska alltid krävas svensk lärarlegitimation för att kunna få tillsvidareanställning som lärare. I de fall lärare har en utländsk examen kan en svensk lärarlegitimation utfärdas redan i dag, förutsatt att den sökande uppfyller de fastställda kraven på språkkunskap, kompetens och färdighet.

FRISKOLOR FÖR VALFRIHET OCH INTEGRATION

47. **Nationell skolpeng.** Att låta kommuner med varierande ekonomiska förutsättningar ansvara för ett nationellt skolväsende som ska vara likvärdigt och kompensatoriskt är orsakar problem. Staten ska överta ansvaret för alla grund- och gymnasieskolors finansiering genom en nationell skolpeng.

48. **Åtgärder mot glädjebetyg.** Betyg används som urval och vikten av att de faktiskt speglar elevernas faktiska kunskapsnivå är av största betydelse. Liberalerna vill därför införa en modell där lärare fortsatt ansvarar för att betygsätta eleverna individuellt, men att genomsnittet vad gäller betyg inte får avvika i för hög utsträckning från skolans genomsnittliga resultat på externt rättade nationella prov.

49. **En gemensam och inkluderande skolvalsplattform.** Liberalerna vill inrätta ett samordnat skolval som samlar alla skolor, oavsett huvudmän, och ger familjer statistik, information och jämförelseverktyg som underlättar för dem att rangordna vilka skolor de önskar. Plattformen ska även överta ansvaret för de kösystem som vissa fristående aktörer använder som urvalsmetod.

50. **Förtroendefull samverkan.** Även friskolor bör åta sig ett ansvar för elever som kommer nya till kommunen eller behöver omplaceras. När en skola misslyckats med sin uppgift så till den grad att den stängs av Skolinspektionen bör en annan huvudman erbjudas att ta över den – det kan vara det offentliga som tar över en friskola eller tvärtom.

51. **Legitimerade lärare ska alltid prioriteras först.** Andelen av behöriga lärare ska utgöra en av de flera bedömningspunkter som i dag används för att granska skolor. Det skulle göra det möjligt att utfärda kritik eller i värsta fall lägga ner skolor.

52. **Rensa upp i djungeln av statsbidrag.** Det är dags för ett omtag av de riktade statsbidragen till skolan. Liberalerna vill därför minska antalet statsbidrag och verka för att slå ihop fler av dem till ett samlat statligt skolstöd med långsiktighet i fokus. Det ska i sin tur utdelas automatiskt till huvudmännen, vilket minskar behovet av administration.

53. **Förstärkt ägarprövning.** Bara långsiktiga ägare, som kan visa på goda förutsättningar att bedriva en högkvalitativ utbildning, ska godtas. Även i de fall delar av ett bolags aktiestock handlas på börsen ska en förutsättning för tillstånd vara att det finns identifierbara, långsiktiga ägare (”ankarägare”) som uppfyller kriterierna. Utländskt ägarkapital bör vara föremål för särskild granskning, bland annat av säkerhetspolitiska skäl. Ägare som vill starta konfessionella skolor ska inte godtas. Transparens och öppenhet behöver stärkas med en offentlig ekonomisk redovisning för varje enskild skolenhet.

54. **Höj kraven på skolchefer och rektorer.** Liberalerna har drivit på för att de som äger skolor ska kontrolleras, exempelvis för att upptäcka ekonomisk brottslighet eller kopplingar till religiös extremism. Detta krav måste nu utökas till att även omfatta skolchefer och rektorer.

55. **Skolinspektionen ska inte förvarna för kommande inspektioner.** Därför vill Liberalerna att oanmälda inspektioner ska bli myndighetens huvudsakliga form av inspektion. När skolor förvarnas i god tid före inspektionen, uppstår en stor risk för att de anstränger sig för att ge en så anpassad bild av skolan som möjligt.

56. **Fristående bedömning av skolpengen för elever med särskilda behov.** Elever med funktionsnedsättningar möter idag stora svårigheter i skolväsendet. En stor del av dem går i friskolor, men kommunerna har visat sig alltmer ovilliga att stå för de verkliga kostnaderna. I ett nytt system bör ett fristående organ, exempelvis Specialpedagogiska skolmyndigheten, bedöma dessa elevers behov av förhöjd skolpeng.

57. **Uppdrag till alla huvudmän att motverka segregation.** Liberalerna har hittills, tillsammans med en majoritet i riksdagen, avvisat förslag som exempelvis bussning av elever i syfte att motverka elevsegregation. Liberalerna vill istället uppdra huvudmännen att motverka segregation genom exempelvis uppsökande verksamhet, förbättrade möjligheter till skolskjuts och så vidare. Det ska även vara möjligt att neka etablering av nya skolor i de fall de skulle medföra ökat utanförskap, minskad jämställdhet eller motverka integrationen. Det vore inte minst av vikt för att vända utvecklingen i socialt utsatta områden.

Inledning

”För att blomma ut som människa krävs en lärare som kan förmedla kunskaper, en personlig omtanke och som har tillräcklig mognad för att vägleda en på livets väg.”
– Fridtjuv Berg, liberal ecklesiastikminister

Det är svårt att överskatta betydelsen av en samhällsinstitution som skolan. En bra utbildning innebär både möjligheter för individ som för samhälle. Trots att mycket av skoltiden tillbringas stillasittande, innebär den en otrolig berikande resa för individen. Många barn som växer upp i Sverige kommer ägna nära två decennier inom utbildningsväsendet, från krypandes på förskolans golv till nagelbitandes i universitets tentasal.

Sverige har god anledning att vara stolt över utbildningsväsendet. Liberaler har drivit på för både demokrati och utbildning i över hundra år. I dag deltar nästan alla barn i förskolans verksamhet – 95 % av alla barn mellan tre och fem år – och nästan en lika stor andel av ungdomarna väljer att påbörja en gymnasieutbildning.

Efter gymnasieexamen väljer allt fler att studera vidare. Utbildningsnivån i Sverige stiger, och i dag har drygt var fjärde person – 28 procent – studerat i tre år eller mer efter avslutad gymnasieutbildning. Ökningen har gått fort, även i modern tid. Sedan år 2000 motsvarar det en ökning med 16 procentenheter.

Det är många faktorer som driver på den stigande utbildningsnivån i samhället. De två främsta förklaringsfaktorerna är ökade krav på arbetsmarknaden samt stigande konkurrens om jobben. När allt fler är allt högre utbildade medför det även en risk för att de som står utanför, exempelvis den grupp av ungdomar som aldrig lyckades ta en gymnasieexamen, får det tufft. Bland dem är arbetslösheten både högre än genomsnittet – och har till skillnad från de andra grupperna på arbetsmarknaden stigit under det senaste decenniet.

Det är ett styrkebesked för samhället att utbildningsnivån stiger. Utöver det egenvärde som kunskap och bildning har, så skapar det även livschanser för fler. Utbildning öppnar dörrar till utveckling, självförverkligande och samhällsdeltagande. Mycket tyder även på att utbildningsnivå är kopplat till välmående och förbättrade livsvillkor.

På så vis har skolsystemet en stor betydelse för att ge individen möjlighet till frigörelse. Det är därför vi liberaler alltid sätter skolan först.

ATT SÄTTA KUNSKAP I SKOLANS FÖRSTA RUM

Utvecklingen vad gäller stigande utbildningsnivå lär inte upphöra. Tvärtom kommer sannolikt arbetsmarknadens kvalifikationskrav fortsätta att öka, samtidigt som förväntningarna på fortbildning och livslångt lärande stiger. I en föränderlig omvärld är det inte förvånande att det finns en stark vilja bland både arbetsgivare och arbetstagare att underlätta för fler till omställning vid exempelvis tillfällen då det råder arbetsbrist.

Individens möjlighet att konkurrera om vidare utbildning eller jobb avgörs dock i allt lägre utsträckning av utbildningslängd. Det är en naturlig utveckling i ett land där skolutbildning historiskt sätt har varit förbehållen de priviligierade. Tack vare folkskolans införande år 1842 togs ett viktigt kliv mot ett Sverige som kunde utvecklas till en industriell nation med en framväxande demokrati.

Samhällets högre skikt lät dock sina barn utbildas vid privata skolor, och de fick även ofta betydligt längre utbildningar än andra barn. Folkskolan var således till för folket – men valdes bort av eliten. Fridtjuv Berg – liberal riksdagsman, ecklesiastikminister och författare till *”Folkskola såsom bottenskola”* – drev en kamp för att utveckla skolan vidare genom att införa en barndomsskola som skulle bli gemensam för alla samhällsklasser. Trots motstånd från konservativa kom han att lägga grunden för det som skulle komma att bli det vi i dag känner till som grundskolan.

I dag genomgår i princip alla barn som växer upp i Sverige några år i förskolan, nio år i grundskolan och därefter tre år i gymnasieskolan. Nästan hälften fortsätter vidare till universitet eller högskola. Särskild kompetens, kunskap eller särskilda praktiska färdigheter har blivit viktigare. Förändringar på arbetsmarknaden har alltid oroat, särskilt då många befarat att de riskerar förlora sina jobb. Förändring behöver inte betyda förluster, ofta är det tvärtom. Experter tycks eniga om att många jobb sällan helt försvinner, snarare förändras de i karaktär och blir mer avancerade. Den utveckling som nu äger rum, genom exempelvis automatisering och digitalisering, lär således driva på för ökade kvalifikationskrav.

Det fantastiska med kunskap är att det inte är ett nollsummespel. Det är snarare ett spel där alla blir vinnare – samhället utvecklas och livskvaliteten förstärks ju fler som besitter desto mer kunskap. Att utveckla och förbättra skolväsendet är således något av det viktigaste för ett samhälle som värnar frihet, välstånd och demokrati.

Även om vi lever allt längre, så är dagarna lika korta. Även om undervisningstiden i skolan har utökat över tid, så är det viktigt att även beakta undervisningens kvalitet. Ett skolbarn tillbringar i dag närmare 800 timmar om året i skolbänken. Det är tid som måste tas tillvara på om fler elever ska lära sig mer kunskap och fler färdigheter.

Den här rapporten består av ett stort antal förslag för att förbättra den svenska skolan. Särskilt fokus ligger på grundskolan, men i den inledande delen ingår förslag som träffar bredare än så. Det finns goda skäl till att man talar om ”utbildningskedjan”. Varje skolform hänger ihop och är beroende av varandra. En bättre grundskola skapar ringar på vattnet. Det är inte utan anledning som den heter ”grundskolan” – det är där grunden läggs för elevens livslånga resa.

1. En kunskapsskola med höga ambitioner

Kunskap är skolans viktigaste uppdrag. Det ska inte tas för givet, vilket framgår tydligt i Skolinspektionens granskning av ett större antal skolor som under en längre tid uppvisat mycket låga kunskapsresultat. Myndigheten konstaterar följande: ”Tidigare har det varit vanligt att skolorna har betonat skolans sociala uppdrag, med konsekvensen av lägre förväntningar på elevernas lärande och resultat.”

Att uppvärdera skolans kunskapsuppdrag i syfte att stärka resultaten och likvärdigheten är en utmaning som kräver både en omfattande reformagenda och långsiktigt engagemang. Det svenska skolsystemet är massivt. Enbart i grundskolan går cirka 1,1 miljoner elever – en siffra som beräknas stiga successivt under de kommande decennierna.

Därtill finns det cirka 100 000 grundskollärare, som i sin tur arbetar på drygt 4 8000 olika grundskolor runtom i landet – skolor som i sin tur drivs av cirka 900 olika huvudmän.

Det är huvudmannen, exempelvis en kommun eller fristående aktör, som har ansvar för att skolan ska bedrivas enligt den skollag och de styrdokument som staten fastställer på nationell nivå. Ansvaret för resurserna ligger dock på kommunal nivå sedan skolan kommunaliserades i början av 1990-talet. Krasst sammanfattat är det staten som beställer, exempelvis genom att styra läroplanen, men kommunerna som ska stå för notan, genom skolpengen.

Skolan bygger på en styrning som är splittrad. Det gör skolsystemet svårt att styra och trögrörligt. Det kan även förklara varför en betydande majoritet av landets lärare och rektorer uppger att de önskar ett förstatligande av skolan, vilket skulle innebära att ansvaret för skolans finansiering skulle flyttas från kommuner till staten samt att de kommunala skolorna skulle återfå ett statligt huvudmannaskap.

En grundskola som står mot tidens tand

Genom att i stället anta ett långsiktigt perspektiv och värdera betydelsen av kunskap och bildning som står mot tidens tand kan man öka sannolikheten att skolsystem både stärks och samtidigt förbättras i termer av högre resultat. Det finns dessutom mycket som tyder på eleverna gynnas av att få tillgång till en skola som värnar just bildning och kontinuitet med kvalitet i fokus. I en artikel om stora missuppfattning om världens mest högpresterande skolsystem besked OECD:s utbildningschef Andreas Schleicher det på följande vis:

> *Många länder bygger ut sina läroplaner med nya ämnen, som ska ge eleverna den nya kunskapen om det globaliserade och högteknologiska samhället kräver. Men enligt Pisa-resultaten är det inte de skolsystem som har den bredaste läroplanen som presterar bäst, det är tvärtom de med en rigorös läroplan, med få ämnen som eleverna får gå på djupet i som når toppresultat.*

Att ständigt vidareutveckla skolans uppdrag, styrdokument och läroplaner är en självklarhet i ett samhälle som värnar skolans betydelse och prioriterar kunskap och bild-

ning. Skolan är en samhällsinstitution och bär på så sätt ett stort ansvar för både samhällets och medborgarnas utveckling och självförverkligande. Det är på inget vis en institution som ska stå still eller isoleras från samhället i övrigt. Det finns även goda skäl att utveckla skolsystemet med försiktighet och långsiktighet; att vårda, förfina och utveckla i stället för att riva upp och förändra.

HÖGA AMBITIONER FÖR LÅGSTADIET

Något av det allra viktigaste är att främja framväxten av en grundskola som tidigt etablerar en stark grund som eleverna kan utgå ifrån. Det är därför avgörande att våga peka ut just kunskap som skolans viktigaste uppdrag – redan i lågstadiet. Dessvärre har kunskap ofta kommit att få stå tillbaka för det sociala uppdraget i grundskolans tidiga år. Det riskerar ge upphov till akademiska konsekvenser under lång tid, som kan vara mycket svåra att reparera genom sena insatser.

Att det råder brister både vad gäller omfattningen och kvaliteten i särskilda insatser är belagt i flera rapporter. Ofta vidtas åtgärders för sent – det är vanligare i högstadiet än lågstadiet. Elever med läs eller skrivsvårigheter ofta möts av en ”vänta och se”-attityd. Detta trots att betydelsen av tidiga insatser är väl känd i så väl nationella som internationella studier.

Även lärarna ser problemet; två av tre lärare anser att elever som är i behov av stödinsatser får det i antingen för lite utsträckning eller inte alls.

En annan faktor som har betydelse för hur väl elevernas lyckas i skolarbetet handlar om undervisningstiden. I jämförelse med OECD-snittet understiger den svenska skolans lågstadium både vad gäller antalet skoldagar per år (178 jämfört med 185) och antalet undervisningstimmar (765 jämfört med 837). En svensk studie visade nyligen att fler skoldagar för elever i lågstadiet gav upphov till förbättrade möjligheter till karriär och framtida inkomster.

LÄROPLANEN

Den svenska skolan har under de senaste decennierna fått ett allt bredare uppdrag. Ofta har nya uppgifter tillkommit lärarkåren, och inte sällan har de fokuserat på skolans sociala i stället för akademiska uppdrag. Parallellt har kunskapssynen förändrats, med mer betoning på abstrakta förmågor och mindre på fakta- och ämneskunskap.

För att utveckla förmågor som exempelvis kritiskt tänkande och problemlösning är det dock avgörande att man besitter rigorösa ämneskunskaper. Ju mer du kan, desto bättre blir du på att analysera, resonera och lösa problem. Det är svårt att tänka utanför boxen om du inte ens har en box från början. Det finns därmed goda skäl att renodla skolans uppdrag och utveckla ett tydligt fokus på kunskapsuppdraget.

UTAN PRAKTISKA FÄRDIGHETER BLIR INGET GJORT, BARA TÄNKT

I dag alla de tre största gymnasieprogrammen vad gäller antalet elever högskoleförberedande. Det är mer än dubbelt så många elever som läser högskoleförberedande gymnasieprogram jämfört med yrkesprogram. Störst i den förstnämnda kategorin är samhällsvetenskapsprogrammet som läses av närmare 60 000 elever, medan det största yrkesprogrammet är el- och energiprogrammet med sina drygt 15 000 elever.

Fördelningen av elever som läser högskoleförberedande och yrkesförberedande program motsvarar inte arbetsmarknadens behov vad gäller omfattning. På ett övergripande plan väljer för många högskoleförberedande program och för få yrkesprogram. Det medför både att yrkesbranschen får allvarliga problem med rekrytering samtidigt som akademien får större problem med studenter som saknar tillräcklig kunskap.

Policyförslag:

LÅGSTADIET

1. **Uppvärdera och reformera lågstadielärarutbildningen.** Liberalerna vill att lärarutbildningen för blivande lågstadielärare ska reformeras med fokus på ämneskunskap och mer praktiska färdigheter som evidensbaserade metoder läs- och skrivinlärning samt metodik och didaktik. Även undervisning för att lära yngre elever handskrift ska ingå i alla lärarutbildningar för blivande lågstadielärare.

2. **Skolans metoder för att lära elever att läsa ska baseras på den främsta tillgängliga vetenskapen.** I den internationella forskningslitteraturen har det framkommit att många metoder som vanligtvis används i undervisning för barn i lågstadiet saknar evidens. Skolverket har sedan tidigare ett allmänt uppdrag om att sammanställa och sprida kunskap om resultat av forskning som stöd till skolutveckling. Det har resulterat i att myndigheten publicerar nyheter om aktuella studier inom exempelvis pedagogisk forskning. Liberalerna menar dock att Skolverket borde få ett skarpt uppdrag om att ta fram och årligen revidera lärarhandledningar baserade på internationell evidens. Dessa ska tillgängliggöras fritt för alla lärare och bestå av lärarhandledningar, förslag på lektionsplaneringar och färdiga övningsmaterial för eleverna.

3. **Kraften i civilsamhället ska tas tillvara.** Liberalerna vill främja fristående initiativ inom civilsamhället som syftar till att stärka elevers kunskapsresultat och på så sätt kan ge fler elever möjlighet att lyckas i skolgången. Vi menar samtidigt att det är av största vikt att ställa höga krav på att aktörer inom civilsamhället som vill

erhålla offentliga medel alltid ska kunna påvisa att de bedriver en inkluderande verksamhet som följer skolans värdegrund.

4. **Ingen elev ska lämna lågstadiet utan att kunna läsa och skriva.** Att eleverna besitter goda läs- och skrivfärdigheter i det svenska språket är viktigt för eleverna ska lyckas även i andra skolämnen. Trots betydelsen av språket förekommer det att elever lämnar lågstadiet utan att behärska grundläggande färdigheter i svenskämnet. Liberalerna vill att eleverna ska fångas upp i så god tid som möjligt, och att ingen elev ska lämna lågstadiet utan att kunna läsa och skriva ordentligt. I syfte att fler elever ska få det stöd de behöver för att lyckas med det, föreslår vi att elever som misslyckas på det obligatoriska bedömningsmomentet i årskurs 1 alltid ska följas upp genom en ny, obligatorisk bedömning i årskurs 3. Om eleven inte heller då uppnår ett godkänt resultat ska huvudregeln vara att eleven i fråga får gå om en årskurs innan hen går vidare till mellanstadiet. Undantag från den föreslagna huvudregeln ska kunna ske vid synnerliga skäl, som då ska motiveras av rektor.

LÄROPLANERNA

5. **Skolan kan göra mycket – men inte allt.** Skolan behöver fokusera på kunskapsuppdraget. Därför vill Liberalerna rensa bland alla de sidouppdrag som har tillförts skolan.

6. **Ökat fokus på programmering.** Den svenska skolan behöver bli bättre på att erbjuda undervisning i programmering. Det är en viktig del i ett digitaliserat samhälle. Programmering har en stark koppling till matematik- och teknikämnena i skolan, vilka ska utvecklas.

7. **Läroplanen ska fokusera på vad eleverna ska lära sig – inte hur.** I grundskolans läroplan finns det, särskilt i de inledande kapitlen, mängder med skrivningar om hur lärare ska agera i klassrummet och hur de ska bedriva sin undervisning. Det är en form av detaljstyrning av professionens yrkesutövning som inte är önskvärd att detaljstyra. Läroplanen bör fokusera på vad eleverna ska lära sig, exempelvis läsfärdigheter eller ämnesinnehåll, inte hur lärare ska bedriva sin undervisning. Liberalerna vill därför revidera läroplanen genom att rensa upp bland alla pålagor som inkräktar på det som vi vill ska vara upp till professionen att själva avgöra.

8. **Värna tiden för ämnesundervisning.** Det är hög tid att införa en fast timplan i skolan. I gymnasieskolan ska 1 poäng motsvara en undervisningstimme, vilket inte är fallet i dag. Från 1980-talet fram till i dag har undervisningstiden i gymnasieskolan avreglerats och det är i dag rektorns sak att bedöma hur många undervisningstimmar som ska ges i olika kurser inom programmets ramar.

9. **Mer svenska och matematik i stället för elevens val.** Likvärdigheten och fokus på kunskap behöver öka i den svenska skolan. För att alla elever ska få bättre förutsättningar att nå målen och utvecklas i sina kunskaper behöver de centrala ämnena stärkas. Liberalerna vill därför utöka timplanen för svenska och matematik och ta bort ämnet elevens val.

SKOLSYSTEMET

10. **Inför nationella och systematiska kunskapsmätningar i Sverige.** I dag saknas instrument för att mäta kunskapen hos skolelever över tid. Det gör att vi måste förlita oss på resultaten från de internationella kunskapsmätningarna, exempelvis TIMSS, PISA och PIRLS, för att se hur kunskapsresultaten har utvecklats i skolan. De internationella mätningarna är också begränsade till vissa ämnen, i flera fall på exempelvis matematik och läsförståelse. Mätningar av elevers kunskap i flera ämnen från den svenska läroplanen sker således inte alls systematiskt på nationell nivå. En svensk kunskapsmätning ska vara jämförbar över tid, och på så sett bidra till information om hur skolsystemet utvecklats. Genom att slumpvis välja ut en mindre andel av eleverna kan mätningen ge mycket information utan att behöva skrivas av samtliga elever i den svenska skolan.

11. **Inga nationella prov ska vara frivilliga.** Liberalerna vill att alla nationella prov ska vara obligatoriska, och därmed slopa den form av frivilliga nationella prov som finns i dag. Att låta rektorer besluta huruvida vissa prov ska användas eller ej främjar inte skolans likvärdighet.

12. **Styr upp utbudet av gymnasieprogram.** Valet av program kan båda öppna och stänga framtida möjligheter för eleven. I dag erbjuder gymnasieskolor, både fristående och kommunala, olika nationella gymnasieprogram med särskilda inriktningar som riktar sig till elever som vill få jobb som stylister, influerare eller youtuber. Samtidigt är arbetsmarknadens behov av sådan kompetens högst begränsad. En gymnasieutbildning är en stor investering för både individen och för samhället. Liberalerna vill därför reglera utbudet av gymnasieutbildningar till de nationella programmen, samt att utbildningarnas innehåll, syfte och koppling till arbetsmarknad eller vidare studier fastställs av Skolverket. Om det finns lokala eller regionala arbetsmarknadsbehov av särskilda yrkesutbildningar, ska det kunna godkännas av Skolverket, förutsatt att behovet kan bekräftas.

13. **Inför en modern studentexamen.** En modern studentexamen ska bestå av ämnesprov och skrivas i slutet av utbildningen. För att erhålla en gymnasieexamen föreslår Liberalerna att alla elever ska skriva en nationell studentexamen i slutet av sin gymnasieutbildning. Godkänt resultat ska krävas för att gymnasieexamen ska kunna utfärdas. Provet ska rättas av externa censorer som är utsedda av Skolverket. Elevernas resultat ska normeras, likt högskoleprovet, och ge en poäng som de sedan kan söka till högskola och universitet med. Ett införande av slutprov i gymnasieskolan skulle också betyda att antalet nationella prov för gymnasieelever i årskurs tre hade behövts reduceras betydligt.

14. **Höj kraven för teoretiska gymnasieprogram.** Liberalerna vill skärpa kraven för antagning till gymnasieskolans studieförberedande program. Det är inte rimligt att kraven som ställs för behörighet långt understiger de krav som eleverna möter under utbildningens gång. De låga kraven har kommit att medföra att studieförberedande teoretiska program, särskilt samhällsprogrammen, av många tycks ha kommit att betraktas som en slags förlängd grundskoleutbildning som lämpar sig för alla. Liberalerna menar att det inte är rimligt att endast det lägsta möjliga godkända betyget krävs för att bli behörig till teoretiskt krävande gymnasieprogram. Därför föreslår vi att kraven på behörighet till de nationella studieförberedande programmen ska höjas. Ett alternativ är att höja betygskravet från dagens E till ett C i minst ett av ämnena svenska, engelska eller matematik. Kraven ska inte höjas för yrkesprogrammen.

15. **Följ upp användningen av distansundervisning.** Betydelsen av en närvarande lärare som förmedlar kunskap genom lärarledd undervisning kan inte överskattas. Distansundervisning har förvisso sin plats, särskilt i ett läge där det råder nationell lärarbrist. Liberalerna betraktar distansundervisning som ett sätt att hantera frånvaron av klassrumsundervisning under ledning av en legitimerad lärare – det vill säga som ett komplement, inte ersättning, till vanlig undervisning. Mycket tyder på att lågpresterande elever kan missgynnas när lärarledd klassrumsundervisning övergår till distans. Därför vill Liberalerna att Skolinspektionen ska få i uppdrag att noggrant följa upp hur distansundervisningen i grund- och gymnasieskolan fungerar.

VUXENUTBILDNINGEN

16. **Låt elever under 20 år i vissa fall få påbörja en vuxenutbildning.** Elever under 20 år som avslutat sin gymnasieutbildning utan att ha uppnått godkända resultat ska få bättre möjligheter att återuppta gymnasiala studier på komvux direkt efter att de lämnat gymnasieskolan. I dag är elever utan gymnasieexamen behöriga att återuppta gymnasiestudier på komvux från och med det år de fyller 20 år. Detta är ett ålderskrav som måste uppfyllas utöver de andra kriterierna, som i sin tur handlar om att man måste bo i Sverige, inte ha den kunskap utbildningen erbjuder och ha förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Undantag från åldersgränsen kan göras, men då endast under vissa omständigheter där det råder särskilda skäl. Liberalernas vision om en tydlig kunskapslinje möjliggörs bättre om elever som halkar efter får bättre möjligheter att komma ikapp. Det bör således finnas bättre möjligheter att vid behov frångå dagens åldersgräns.

17. **En utbildning är en stor investering – låt arbetsmarknadens behov styra utbudet av vuxenutbildning.** Flera utredningar har påvisat att utbudet av exempelvis yrkesutbildning i komvux både saknar bredd och en tydlig koppling till arbetsmarknadens behov. Liberalerna vill inrätta en funktion på regional nivå som ska säkra att utbudet matchar efterfrågan i högre utsträckning, exempelvis genom att samla de olika parterna för utbyte av information. Uppdraget ska vara att låta arbetsmarknadens behov i högre utsträckning påverka vuxenutbildningarnas utbud.

18. **Deltagare i SFI-utbildningen ska gå framåt – inte stå till.** Det måste finnas tydliga krav på framsteg för att förhindra passivisering inom SFI-utbildningen, där det i dag tar deltagarna i snitt 67 veckor att slutföra grundnivån. Liberalerna vill att alla som läser SFI ska genomgå regelbundna kontroller och uppföljningar av sina svenskkunskaper. Efter 52 veckors undervisning ska alla elever genomgå en obligatorisk kontroll och de elever som inte uppnått en tillfredsställande nivå ska i stället slussas ut i jobb eller praktik, så att de kan lära sig svenska på arbetsplatsen.

19. **Låt de nationella proven inom SFI bli examensprov.** För att motverka betygsinflation och stärka fokus på kunskap vill Liberalerna låta de nationella proven inom SFI fungera som examensprov. För godkänt slutbetyg ska det krävas godkänt examensprov. För högre betyg ska nuvarande regelverk fortsatt gälla, det vill säga att de nationella slutproven fungerar som ett stöd för lärare vid bedömning och betygssättning.

20. **Bidrag för att studera ska kräva att man studerar.** Nyanlända som deltar i etableringsprogrammet hos Arbetsförmedlingen kan få etableringsersättning. Om man deltar i programmet på heltid utgår en ersättning på 308 kronor skattefritt per dag. I dag saknas det dock bestämmelser om att ersättningen ska vara kopplad till närvaro. Först efter 30 dagars frånvaro i följd skrivs en person ut från etableringsprogrammet. Liberalerna föreslår att ersättningen ska slopas helt för en månad om man uteblir utan giltiga skäl från SFI-undervisningen.

21. Kunskapslinjen är vägen ut från bidrag. År 2018 infördes en utbildningsplikt som innebar att nyanlända i etableringsinsatser kan anvisas till viss utbildning för att möjliggöra inträde på arbetsmarknaden. Om anvisningen en följs kan ersättningen dras in. Liberalerna vill att utbildningsplikten ska utvidgas till att omfatta även de som erhåller försörjningsstöd. Om det bedöms att den som ansöker om att erhålla försörjningsstöd skulle gynnas av stärkta kunskaper, exempelvis utifrån integrations- eller arbetsmarknadsskäl, ska man kunna ställa krav på att individen genomgår relevant utbildning, exempelvis gymnasieutbildning eller yrkesutbildning.

2. Även de bästa eleverna ska kunna nå sin fulla potential

I debatten om skolan uppmärksammas ofta den höga andelen lågpresterande elever. Det är bra, men det får inte innebära att gruppen av högpresterande elever faller i glömska. En likvärdig skola som sätter kunskap i första rum måste även vara rustad för att hantera, stimulera och undervisa elever med hög akademisk förmåga. På samma sätt som golvet måste höjas, så måste taket krossas.

Det kan upplevas som kontroversiellt att tala om att vissa barn och ungdomar är mer högpresterande än andra. Men att vissa elever både behöver och kan gå före andra borde vara lika självklart som att vissa elever behöver mer tid och stöd för att lyckas. Alla elever ska ha rätt att stimuleras i skolan, oavsett vilken nivå de börjar ifrån.

MER KUNSKAP OM SÄRBEGÅVNING BEHÖVS

I en skola för alla måste även de särbegåvade inkluderas. Bedömningar gör gällande att omkring fem procent av eleverna i den svenska skolan kategoriseras som särskilt begåvade. Dessa elever uppvisar en mycket god förmåga att tänka abstrakt och logiskt, samtidigt som deras minne och inlärningsförmåga kraftigt överstiger genomsnittet.

Liberalerna tog under tiden i regering initiativ till att ge Skolverket i uppdrag att exempelvis ta fram stödmaterial med fokus på särskilt begåvade elever till grund- och gymnasieskolor.

Det är inte ovanligt att särbegåvade elever går oupptäckta, eller även misstas för det motsatta. Detta då skolproblematik, som exempelvis skoltrötthet och lågt engagemang,

Elever (%) på olika prestationsnivåer i läsförståelse, PISA 2000-2018.

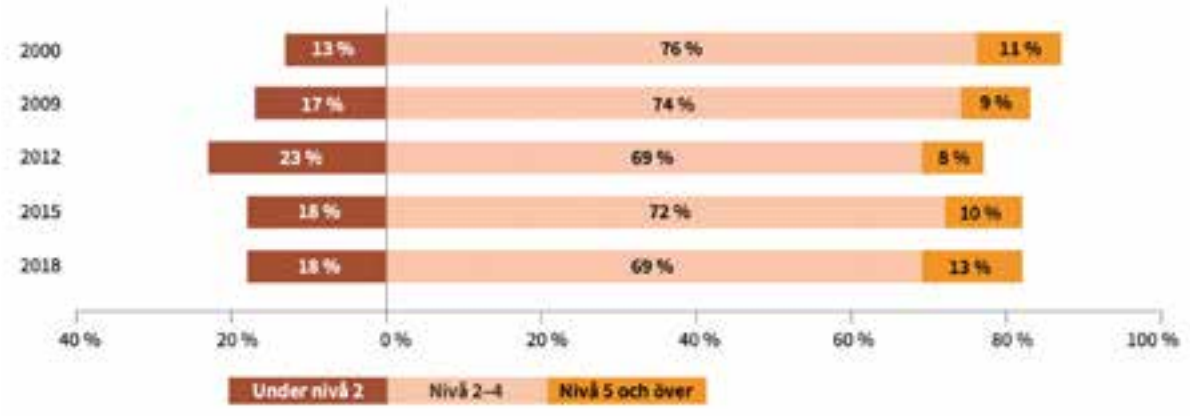

Not: Nivå 5 och över räknas som högpresterande

är vanligt även i denna grupp – ofta på grund av avsaknad av stimulans.

GOLVET MÅSTE HÖJAS – OCH TAKET KROSSAS

Ett mått på hur väl ett skolsystem presterar är andelen högpresterande elever. I PISA delas eleverna upp i olika nivåer baserade på deras prestationer, och de elever som uppnår nivå 5 och över kategoriseras som högpresterande. I det svenska skolsystemet har andelen högpresterande elever stått relativt still under hela 2000-talet.

Därtill sjönk kunskapsnivån hos de 5 procent högst presterande eleverna kraftigt mellan år 2000 och 2012.

Policyförslag:

22. **Alla elever ska bli utmanade i skolan.** I de flesta länder finns det goda möjligheter för ambitiösa och flitiga elever att läsa mer avancerade kurser i många skolämnen. Liberalerna vill göra det möjligt för elever att läsa på avancerad nivå på vanliga skolor. Därför vill Liberalerna att alla skolor ska ha möjlighet att införa avancerade undervisningsgrupper på skolor där det finns efterfrågan och en tillgång till resurser, exempelvis i form av behöriga ämneslärare eller lektorer. I ett första steg ska de avancerade spåren inrättas för elever i årskurs 7 till 9.

23. **Mindre undervisningsgrupper – även för elever som har höga skolresultat.** Särskilda undervisningsgrupper finns i dag för elever med särskilda svårigheter. Men direktiven för vilka elever som ska få delta i undervisning utanför sin vanliga klass omfattar inte särskilt duktiga elever. Liberalerna menar att även högpresterande elever kan få stora fördelar av att i högre utsträckning få ingå i mindre undervisningsgrupper i vilka undervisningen kan bedrivas på en högre nivå.

24. **Även duktiga elever förtjänar att uppmärksammas.** Liberalerna vill uppmuntra flitiga elever genom att införa nationella ämnestävlingar. Elever från alla delar av landet ska kunna tävla i sin årskurs mot varandra i olika skolämnen.

25. **Elever ska uppmuntras – aldrig bromsas.** För att fler elever ska få möjlighet att läsa mer avancerade kurser, även om de går på en skola där det saknas tillräckligt elevunderlag eller kompetens, vill Liberalerna låta utreda om Skolverket ska samordna digitala fördjupningskurser nationellt.

3. Särskilt stöd för särskilda behov

En ständigt pågående debatt i skolvärlden handlar om elever med särskilda behov av stöd för att klara av skolan. Behovet av stöd kan bero på flera skäl, exempelvis sociala problem eller inlärningssvårigheter. Liberalerna har tidigare gått ut och tydligt kritiserat idén om inkludering i den svenska skolan, vilket handlar om att det har blivit allt vanligare att elever med särskilda behov placeras i ordinarie klasser. Ansvaret har överlämnats från speciallärare till klasslärare, vilket varken gynnar elever eller lärare.

Det blir även allt vanligare att elever diagnosticeras med NPF-diagnoser (neuropsykiatriska funktionshinder) och att skolor kräver diagnoser för att elever ska beviljas särskilt stöd. Detta trots att en diagnos så som till exempelvis dyslexi, dyskalkyli eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar aldrig får vara ett villkor för att en elev ska få stöd i skolan. På motsvarande vis får inte heller en diagnos eller funktionsnedsättning medföra att en elev per automatik får särskilt stöd – det måste vara elevens förutsättningar att nå målen som ska avgöra vilket stöd som sätts in för eleven.

SÄRSKILT STÖD ÄR ATT HJÄLPA, INTE PEKA UT

Det råder även ett glapp mellan den nationella ambitionen om att dessa elever bör få mer undervisning i särskilda grupper av speciallärare, och de begränsade lokala förutsättningarna i termer av ekonomi och tillgång till speciallärare. Det är av stor vikt att framhålla att huvudmannen i dag har det yttersta ansvaret för att varje elev får rätt till stöd. Hur och i vilken omfattning en elev får sin rätt till särskilt stöd uppfylld varierar självfallet mellan olika skolor och huvudmän. Det är önskvärt, då stödet ska utgå från elevens individuella behov.

Att lagen om likvärdighet i skolan även gäller särskilt stöd är mycket tydligt. Det är således av stor vikt att det råder likvärdighet både vad gäller tillgång och förutsättningar till särskilt stöd för elever i behov av det, oavsett var de bor i landet. Det är således ett i mängden av viktiga skäl till att förstatliga det svenska skolväsendet och införa en nationell finansieringsmodell för fristående skolor.

POJKKRISEN I SKOLAN MÅSTE MOTARBETAS

Det råder stora skillnader mellan pojkars och flickors kunskapsresultat i skolan. Pojkar har lägre meritpoäng, sämre provresultat och fler som går ut nian utan gymnasiebehörighet. Därtill presterar de sämre i de internationella kunskapsmätningarna. I PISA utgör de dessutom en större andel av de lågpresterande eleverna, och det gäller oavsett socioekonomisk status.

Att allt fler pojkar presterar allt sämre i skolsystemet är ett allvarligt samhällsproblem som på sikt får konsekvenser för demokratin. Skolmisslyckanden riskerar i värsta fall leda till

att ungdomar söker sig till kriminella eller extrema miljöer. Det finns således goda skäl att tala om en pågående pojkkris i den svenska skolan. Att genomföra reformer som gynnar särskilt lågpresterande elever kan således vara effektivt för att hejda pojkkrisen. Det är även av stor vikt att hejda antipluggkulturen, som identifierats som ett problem bland skolpojkar i Sverige i studier sedan 1970-talet.

Policyförslag:

26. **Ge rektor i mandat att ordinera obligatorisk lovskola för elever.** Lovskola är i dag frivilligt, men om en rektor bedömer att det vore nödvändigt med extra undervisningstid förlagd till loven för att en elev ska lyckas nå målen bör rektorn ha mandat att ordinera obligatorisk lovskola.

27. **Lovskolan måste börja redan i tid.** Liberalerna har säkerställt att det har blivit obligatoriskt för huvudmän att arrangera lovskola – men det gäller bara för elever i årskurs 8 eller 9 under vissa förutsättningar.
För att skapa bättre förutsättningar för fler elever att lyckas i skolan är tidiga insatser avgörande. Liberalerna vill därför utvidga lovskolan och göra det obligatoriskt för huvudmän att arrangera det för elever från och med årskurs 4 i grundskolan.

28. **Vissa elever behöver mer tid för att lyckas i skolan.** Vi vill stärka skolans möjlighet att motarbeta skolmisslyckanden. Varje år går över 15 000 elever ut grundskolan utan att nå behörighet. För att motverka det krävs många insatser och en förståelse för att behoven skiljer sig åt mellan de elever som inte blir behöriga. Liberalerna menar att skolor därför borde få ökad frihet och större möjligheter att vidta särskilda lösningar för elever i behov. Vi vill ändra skollagen så att antalet tillåtna skoldagar utökas och att extra lektioner efter skoldagens slut eller på helger blir tillåtna.

29. **Inför ett stödår för elever som inte klarar grundskolan.** Dagens introduktionsprogram i gymnasieskolan misslyckas med för många elever. Liberalerna menar att det borde vara grundskolan, inte gymnasieskolan, som ska bedriva undervisning enligt grundskolans läroplan. Det är där resurser, lärare och kompetens finns för uppdraget. Elever som inte uppnår gymnasiebehörighet ska således få ett stödår, vilket innebär ett års förlängd skolplikt. I första hand ska självfallet insatser sättas in så tidigt som möjligt, gärna redan i lågstadiet. För elever som har allvarliga skolproblem, eller för nyanlända elever som anländer senare, är det dock av största vikt att ett stödår blir tillgängligt för elever efter grundskolans ordinarie slut.

30. **Inför statliga skolakuter i alla delar av landet.** Utåtagerande elever har behov av en skolmiljö med tydliga ramar, regler och krav. Det förutsätter resurser och personaltäthet som ofta inte kan erbjudas i vanliga skolor. I flera kommuner finns så kallade skolakuter för detta ändamål. Liberalerna föreslår att staten ska ta ansvar för att upprätta skolakuter i alla delar av landet.

31. **Gör det möjligt för elever att gå på särskilda NPF-skolor.** I dag bedriver staten specialskolor för elever som exempelvis är döva eller har en grav språkstörning. Liberalerna vill expandera specialskolorna, så att även elever med särskilt allvarliga NPF-diagnoser, exempelvis de som befinner såg långt ut på autismspektret, ska få möjlighet att söka statliga specialskolor. Särskilda NPF-skolor kräver särskilda resurser, exempelvis genom anpassade lokaler och omfattande specialpedagogiska insatser. Liberalerna vill låta SPSM starta en försöksverksamhet med NPF-skolor. Kommunerna ska ersätta staten för de elever som går i särskilda NPF-skolor.

32. **Inga föräldrar ska få hindra sina barn att få anpassad skolgång.** Föräldrar har rätt att neka barn från anpassad skolgång (f.d. särskola), vilket bland annat förekommit då det ansetts skambelagt. Liberalerna menar att barnens behov är viktigare än föräldrarnas eventuella skamkänslor. Därför ska skolan avgöra vilka elever som behöver anpassad skolgång. Beslutet ska kunna överklagas för att behandlas i kommunens nämnd.

33. **Inför spetsutbildningar även i anpassad undervisning – oavsett skolform.** Det finns många elever som är högpresterande och har hög akademisk kapacitet, men som samtidigt har olika former av funktionsnedsättningar som gör att de går i en anpassad gymnasieskola. Liberalerna vill att även dessa elever borde få möjlighet att läsa spetsutbildningar.

34. **En diagnos ska aldrig krävas för att få särskilt stöd i skolan.** Liberalerna vill att skollagen skrivs om, så att det tydligt framgår att skolor inte får kräva särskilda diagnoser för att sätta in särskilt stöd. Det förekommer nu att skolor kräver att vårdnadshavare kan uppvisa medicinska diagnoser, vilket belastar sjukvården och bidrar till långa köer till barn- och ungdomspsykiatrin. Liberalerna menar att ska alltid vara skolans bedömning som avgör vilka elever som ska få särskilt stöd.

4. Stärkt ledarskap – från klassrum till korridor

Att stärka tryggheten och studieron i den svenska skolan är av största vikt för att kunna ge fler elever bättre möjligheter att fokusera på lektionerna och känna sig trygga när de går igenom korridorerna. Eftersom båda delar hänger ihop kan frånvaron av det ena aldrig kompenseras av det andra; om en elev inte känner sig trygg mellan lektionerna försvåras dennes möjlighet att fokusera på lektionerna. Och vice versa; om en elev inte kan koncentrera sig på lektionerna och på så vis inte får känna den motivation som ofta infinner sig när man lyckas med studierna, ökar också risken för att elever känner sig misslyckade, vilket är en besvikelse som vissa elever dessvärre tenderar att ta ut på sin omgivning.

SKOLAN MÅSTE SE BARNET BAKOM BETEENDET

Att rektorer och lärare har goda möjligheter att hantera och ingripa vid ordningssituationer kommer aldrig kunna ersätta vikten av att förhindra att sådana situationer uppstår från första början. Det kan handla om att fånga upp elever som halkat efter i god tid, så att särskilt stöd kan sättas in och på så sätt förhindra att eleven i fråga misslyckas i skolan – och därmed uttrycker sig genom ett utåtagerande beteende. Att elever beter sig illa och bryter mot sociala normer och regler kan även bero på en bakomliggande social problematik i hemmet. Det är därför av stor vikt att det finns ett fungerande samarbete mellan exempelvis skola och socialtjänst, så att utsatta barn och ungdomar inte faller mellan stolarna utan i stället fångas upp i det sociala skyddsnätet.

Det som vid första anblick kan ses som slarv eller nonchalans, exempelvis när en elev kommer försent till lektionen, kan i stället bero på att eleven i fråga behövde ordna frukost åt sina syskon för att mamman var frånvarande på morgonen. Att alltid ha en stöttande, inlyssnande och uppmärksammande inställning till alla elever – och då särskilt dem som avviker genom sitt beteende – bör alltid vara normen hos all skolpersonal. Att lärarna leder undervisningen genom en fast hand är bra, men den ska då också vara varm.

Frånvaron i skolan är ett allvarligt problem. En nationell kvantitativ kartläggning från 2016 fann exempelvis att åtminstone 20 000 elever hade en såpass hög ogiltig frånvaro att det innebar en risk för skolmisslyckande och framtida utanförskap.

Det finns även studier som funnit att högre effekt av att minska frånvaron jämfört med att lägga till motsvarande skoldagar.

OTRYGGHETEN I SKOLAN SLÅR BÅDE HÅRT OCH BRETT MOT ELEVERNA

Avsaknaden av trygghet, studiero och ordning är ett problem som går att belägga i både nationella och internationella undersökningar. I Skolenkäten, som besvaras av 40 000 elever, framgår det att många elever känner sig otrygga i skolan. I grundskolan uppger var femte elev att det finns skolkamrater som orsakar rädsla hos dem. Problemet försvinner inte senare; i gymnasieskolan är uppvisar nästan var sjätte elev samma rädsla.

Särskilt viktigt är det att stärka tryggheten bland redan utsatta elevgrupper. Enligt en rapport från Myndigheten för delaktighet visar samlad kunskap att elever med olika typer av funktionsnedsättningar upplever otrygghet, mobbning eller andra former av kräkningar i skolan i en högre grad jämfört med elever utan funktionsnedsättningar.

När eleverna tillfrågas vad de ville förändra med skolan var det vanligaste svaret att de ville göra rasterna tryggare.

Policyförslag:

35. **Hot i skolan ska alltid tas på allvar, inte sopas under mattan.** Elever och föräldrar som hotar lärare ska alltid rapporteras. Lärarna bedriver myndighetsutövning, men trots det förekommer det ofta att de känner sig hotade eller kraftigt pressade i sin yrkesutövning. Liberalerna vill därför att alla skolor ska upprätta en anmälningsfunktion, där lärare direkt kan rapportera och anmäla elever eller lärare som exempelvis hotat dem.

36. **Elever som allvarligt stör skolverksamheten ska kunna flyttas.** Skolan måste ha mandat att bryta destruktiva mönster. Om det bedöms nödvändigt för trygghet och säkerhet ska elever kunna omplaceras till en annan skolenhet. Men för att det ska se måste det vara praktiskt möjligt. Därför vill Liberalerna att införa krav på alla skolor att tillhandahålla akutplatser. Antalet ska anpassas efter skolans storlek. Det skulle möjliggöra samarbete och beredskap för att både ta emot och omplacera elever.

37. **Lärare ska vara ledare i klassrummet.** Blivande lärare ska utbildas till tydliga ledare i klassrummet. Ju svårare elevunderlag eller yngre årskurser lärare ska undervisa i, desto högre krav tenderar det att ställa på lärarens förmåga att leda undervisningen i helklass. Lärarutbildningen behöver ge blivande lärare såväl teoretisk som praktisk förberedelse i ledarskap, och detta ska ses som den centrala del av kriterierna för lärarrollen som det är.

38. **Skolan får inte bli inte en laglös del av samhället.** Alla huvudmän ska ta fram rutiner för hur processen kring och vem som bär ansvaret för att anmäla en elev till polisen eller för att kontakta socialtjänsten. Liberalerna menar att allvarliga övertramp av skolans ordningsregler, exempelvis i form av skadegörelse av skolans egendom, alltid ska leda till polisanmälan. Även om elever inte är straffmyndiga, ska polisen underrättas för att eventuellt de i sin tur ska kunna kontakta socialtjänsten som kan överta ärendet.

39. **Elever som stör ska kunna få indraget studiebidrag.** Studiebidraget syftar till att möjliggöra studier.

Om en elev hindrar sig själv eller andra från att studera borde det vara ett möjligt skäl till att dra in studiebidraget. Indraget studiebidrag är i dag endast möjligt vid hög ogiltig frånvaro. Liberalerna vill att studiebidraget även ska kunna dras in om skolan rapporterar att eleven allvarligt eller återkommande bryter mot skolans ordningsregler.

5. Lärare – ett framtidsyrke för akademiker

Om man sätter lärarna först, följer eleverna med. Det är därför urholkningen av läraryrkets status och auktoritet i samhället har medfört så allvarliga konsekvenser för samhället. Om vi ska få fler att vilja bli lärare, och fler lärare att vilja stanna kvar i skolan, är det avgörande att fortsätta arbetet för ett återupprättat läraryrke.

FORTSATT STORT BEHOV AV REFORMER FÖR LÄRARYRKET

Det finns inget alexanderhugg för att stärka läraryrkets status i samhället. Det kräver en palett av åtgärder, varav flera initierades av Liberalerna i regeringsställning. Exempelvis infördes en ny lärarutbildning, lärarlegitimationer, en skärpt skollag och flera statliga satsningar på fortbildning.

Införandet av karriärtjänster för lärare gav enligt en ny studie från IFAU upphov till att skolor lyckades behålla fler lärare, och samtidigt få färre att lämna yrket helt. De positiva effekterna syns inte bara hos förstelärare – även andra lärare har påverkats av reformen; de slutar i något lägre utsträckning än tidigare. Därtill fann forskarna att elevernas kunskapsresultat gynnades av reformen.

Det finns även behov av att utveckla lärarlegitimationerna. Innan införandet 2011 saknades det helt kunskap om hur många lärare som saknade utbildning och behörighet. Lärarbristen, som tidigare var dold, blev nu smärtsamt tydlig. Att lösa den genom att slopa eller urholka legitimationerna är att ta ett stort steg tillbaka, när vi i själva verket behöver ta två kliv fram. En rapport från Lärarnas Riksförbund fann 2021 att många huvudmän försöker spara pengar genom att anlita obehöriga hellre än att försöka rekrytera obehöriga lärare.

LÄRARE SAKNAR VIKTIGA RESURSER TILL UNDERVISNINGEN

Behovet av fler reformer och satsningar illustreras dock inte minst av den fortsatt allvarliga lärarbristen. I takt med att löneutvecklingen har förbättrats kvarstår den bristfälliga arbetsmiljön. Administrationen är fortsatt betungande, men även frånvaron av adekvata resurser medför en onödig belastning för lärarkåren. Det gäller inte minst tillgången på läromedel, som är djupt eftersatt. Hela 85 procent av lärarna svarar att de inte har möjlighet att köpa in de läromedel som behövs för att lyckas med sin undervisning.

Avsaknaden av adekvata läroböcker är allvarlig, inte minst då flera studier har visat vikten av kvalitativa läromedel för elevernas inlärning.

Det handlar även om lärarnas arbetsbörda, många lärare uppger i dag att de ägnar mycket tid åt att producera egna läromedel – helt utan kvalitetsgranskning. Att Sverige är det land i Norden som investerar minst i läromedel är ett under-

betyg. mer än var femte skola uppger att de har mindre än 400 kronor per år och elev att köpa läromedel för.

Policyförslag:

40. Lärare är akademiker som måste få kunna fokusera på kunskapsuppdraget. Genom att säkerställa att lärare både får en tryggad autonomi och tillgång till de resurser de behöver i sin undervisning kan yrkets attraktivitet stärkas. Motsatt effekt har detaljstyrning i form av regleringar, krav och förväntningar på att de ska ägna tid åt dokumentation. Så ska det inte få gå till. Liberalerna föreslår därför en nationell kartläggning med lokala nedslag som syftar till att identifiera tidskrävande pålagor som inte bedöms som viktiga för att skolor ska kunna fokusera på kunskap och lärarna på undervisningsuppdraget.

41. Avlasta lärarna från sociala arbetsuppgifter. Lärare har för många arbetsuppgifter som inte är undervisningsrelaterade. Det handlar om allt ifrån krav på att agera rastvakt till att dokumentera elevnärvaro. Sådana uppgifter kan med fördel hanteras av heltidsmentorer. Liberalerna vill därför tydliggöra att huvudmannen har i uppdrag att värna lärarnas undervisningsuppdrag från påträngande uppgifter som inte handlar om kunskapsförmedling.

42. Särskilda kunskaper ska kvalificera lärare för karriärtjänster. Införandet av förstelärare och lektorer i den svenska skolan var ett viktigt steg för att stärka läraryrkets attraktivitet. Liberalerna vill förstärka och utveckla reformen vidare. Djupa ämneskunskaper eller relevanta akademiska meriter ska särskilt beaktas vid tillsättning av förstelärartjänster.

43. Säkra och stärk ämnesdjupet i lärarutbildningarna. Djupa ämneskunskaper är en förutsättning för att läraren ska kunna ge eleverna god undervisning. Genom de stora reformerna av lärarutbildningen 1985 och 2001 kom ämneskunskaperna att minska till förmån för mer allmän pedagogik. Det är tyvärr inte ovanligt att tiden avsatt för ämneskunskaper utnyttjas till annat. Vi menar att tiden avsatt för ämneskunskaper ska fredas och att lärarstudenter ska i den mån det är möjligt läsa samma ämneskurser som andra studenter.

44. Ämneskunskap ska krävas för att få sätta ämnesbetyg. I dag är det möjligt för exempelvis en matematiklärare att sätta betyg i svenskämnet. Detta då det endast krävs lärarbehörighet – inte ämnesbehörighet. Liberalerna vill införa krav på ämnesbehörighet för betygsättning. På sikt bör även kravet omfatta årskurser, så att exempelvis en lågstadielärare inte kan utfärda betyg till högstadieelever

45. Alla elever ska ha rätt till läroböcker av hög kvalitet i den svenska skolan. Tillgången till läroböcker måste garanteras i skolan. Läromedel av hög kvalitet som är framtagna i enlighet med läroplanernas innehåll och kunskapskrav gynnar både undervisningens kvalitet och minskar lärarnas arbetsbörda. Att återupprätta lärobokens ställning i skolsystemet hade även gynnat skolans likvärdighet, då både tillgång och kvalitet varierar stort i dag.
Liberalerna vill införa ett skarpt krav på att elever i grund- och gymnasieskolan har rätt till tryckta läroböcker av hög kvalitet.

46. Skolor ska ha legitimerade lärare – inga undantag. Det förekommer att skolor rekryterar utbildade lärare från andra länder, vilket Liberalerna ser som en stor fördel för professionens utveckling då det möjliggör ett internationellt utbyte av erfarenheter, kompetens och expertis. Vi menar samtidigt att det ska krävas svensk lärarlegitimation för att kunna få tillsvidareanställning som lärare. Utbildade lärare med examen från universitet i andra länder kan redan i dag erhålla svensk lärarlegitimation, förutsatt att de uppfyller krav på kompetens och språkkunskaper.

6. Friskolor för valfrihet och integration

Friskole- och skolvalsreformerna i början av 1990-talet innebar att beslut om vilken skola barn skulle gå i flyttades från makthavarnas skrivbord hem till barnfamiljernas köksbord. I dag finansieras alla skolor gemensamt, oavsett om eleverna går i offentliga eller fristående skolor.

Det är ett bra exempel på liberal reformpolitik. Systemet anpassas efter individen – inte tvärtom. Friskolor finns i näsan alla länder, men den svenska modellen innebär att möjligheten att gå i dem inte begränsas till de välbärgade. Genom möjligheten att välja en annan skola än den närmaste kan det fria skolvalet motverka boendesegregationen.

FRISKOLEREFORMEN OCH SKOLVALET BEHÖVER VÅRDAS

Liberalerna slår vakt om det fria skolvalet och möjligheten att driva friskolor. Det finns ett egenvärde i att kunna välja skola. Ibland kan det handla mer om att välja bort en skola, kanske för att man vantrivs för att det är stökigt på lektionerna, och ibland kan det handla om att söka sig till en skola som erbjuder en passande profil. I dag går cirka 15 procent av eleverna i grundskolan på en fristående skola, och motsvarande andel i gymnasieskolan är cirka 28 procent.

Men även förändringar i skolsystemet som i grunden är bra behöver ständigt ses över, förbättras och problem som uppkommer måste adresseras om reformerna ska kunna vårdas. Det pågår en hetsig debatt om friskolor och skolval, som delvis styrs mer av ideologi än fakta. Liberalerna ser däremot ett antal problem med dagens system som vi menar måste adresseras:

- Det finns friskolor med nära barn till fundamentalistiska islamister, som har kunnat drivas vidare år efter år utan att ha stoppats.
- Friskolor som använder kösystem som genom sin utformning kan försvara för exempelvis nyinflyttade eller familjer med sämre förutsättningarna att ta avsätta tid och ta del av information. Det upplevs med rätta som stötande – alla som vill kan naturligtvis inte komma in på en översökt skola, men för att systemets legitimitet ska bevaras måste reglerna för urval uppfattas så rättvisa och rimliga som möjligt.
- Att skolpengssystemet – där alla skolor för sin ekonomi är beroende av att elever väljer just dem – har frestat skolor, såväl kommunala som fristående, att bli alltför generösa i sin betygsättning. Betygsgenomsnitten har ökat år efter år, även när kunskaperna stagnerat eller sjunkit (se graf nedan).
- Att en typ av ägare kommit in, vars långsiktighet kan ifrågasättas. Riskkapitalbolag av den typ som växte fram efter avskaffandet av kredit- och valutaregleringarna fanns knappast när reformerna genomfördes.

Den grundläggande drivkraften för liberal politik är att ständigt kämpa för ett bättre samhälle och ökad frihet. Om inte de problem och brister som finns i friskolesystemet och skolvalet åtgärdas, riskerar reformernas legitimitet att urholkas och på sikt gå förlorade. Det är därför Liberalerna känner ett ansvar för att vårda reformerna genom en skolpolitik som aldrig sopar problemen under matten, utan som i stället visar vägen framåt med kunskap och frihet i fokus.

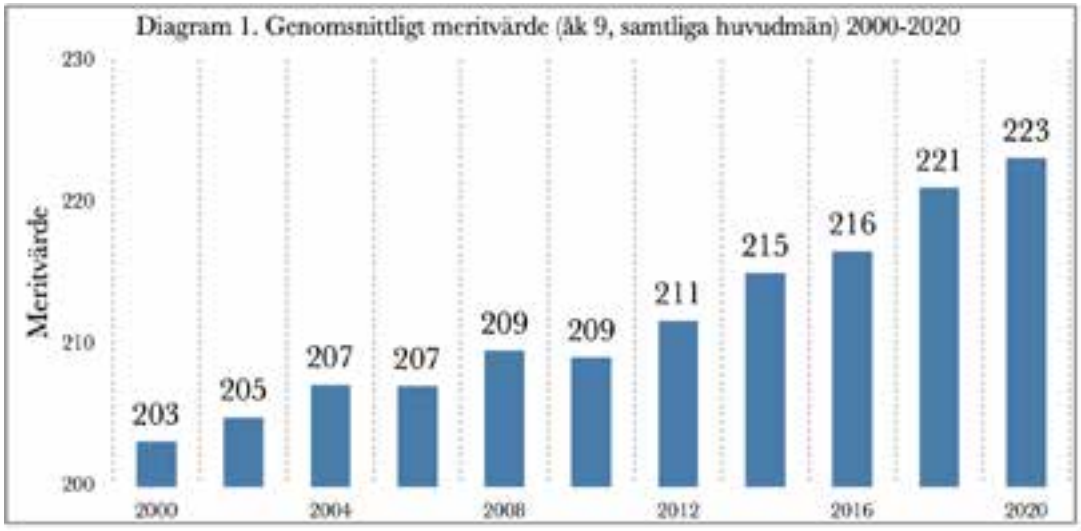

Notering: Datan är insamlad från Skolverkets databas med nationell skolstatistik och[hämtad inhämtades 2021-09-06.]

En liberal reformagenda

I detta kapitel utvecklas ett antal förslag till förändringar.

47. Nationell skolpeng. Som redan framgått vill Liberalerna se ett förstatligande av skolan. Det innebär att den nuvarande kommunala skolpengen ersätts av en statlig. Även den statliga skolpengen ska naturligtvis följa eleven - huvudprincipen är att det offentliga skolbidraget för en elev är lika stort oavsett vilken skola familjen väljer. Frågan om de offentligt drivna skolorna ska ges ett högre belopp på grund av det så kallade ”skolpliktsansvaret” (beredskapen för att alltid kunna ta emot elever, exempelvis om en skola läggs ner) har diskuterats länge och utretts flera gånger, med skiftande resultat. Vår bedömning är att det nu aktuella förslaget, där skolpengen till friskolor kan minskas med drygt åtta procent, inte är tillräckligt underbyggt. En annan lösning är att också friskolor åtar sig eller åläggs ett sådant beredskapsansvar. Den nationella skolpengen bör bestå av en fast del och en rörlig del, som varierar med den socioekonomiska situationen i skolans rekryteringsområde. En sådan socioekonomisk faktor tillämpas redan av de flesta kommuner, men genom att den blir enhetlig blir den ytterligare en faktor som motverkar segregationen.

48. Åtgärder mot glädjebetyg. Tendensen i hela skolväsendet att sätta betyg som inte motsvaras av kunskaper måste motverkas. Extern rättning, som efter liberala krav nu börjat tillämpas, kommer att ha viss effekt, särskilt när den kan genomföras digitalt. Det förefaller dock nödvändigt att nu ta ännu ett steg. Skolors vars betyg avviker från resultaten på externt rättade nationella prov bör få en erinran – och om problemet inte åtgärdas, vitesföreläggande – från Skolinspektionen. I grunden ansvarar varje lärare både för uppläggning av undervisning och betygsättning. Vi bedömer att den dialog med skolledningen som denna nya regel kan nödvändiggöra bara marginellt påverkar lärarnas självständighet i sin yrkesutövning, men samtidigt kan regleringen motverka betygsinflation och förhindra skolor som systematiskt sätter omotiverat höga betyg.

49. En gemensam och inkluderande skolvalsplattform. Genom att samordna skolvalet på en digital plattform där alla skolor ingår, oavsett huvudman, kan skolvalet bli både enklare och mer tillgängligt för fler. Genom att via plattformen, som även ska innehålla information, statistik och verktyg för jämförelser, ska familjer kunna rangordna vilka skolor de önskar åt sina barn. Familjernas önskemål ska tillgodoses i så hög utsträckning som möjligt. Populära skolor bör utan onödig byråkrati ges möjlighet att expandera antalet platser. Vissa begränsningar i möjligheterna att använda ”kö” (turordning) som urval införs, exempelvis genom att den tidigast får påbörjas ett år före skolstart. Vidare ska ansvaret för kösystemen administreras centralt av plattformen. Därtill bör skolor som använder kösystem som urvalsmetod alltid avsätta en andel av platserna öppna för elever som kan antas med andra urvalsmetoder, exempelvis närhetsprincip eller syskonförtur. Liknande modeller används både internationellt samt i flera svenska kommuner, exempelvis Uppsala, Malmö och Växjö, med goda resultat – exempelvis uppfylls fler familjers önskemål samtidigt som deltagandet i skolvalet ökar.

50. Förtroendefull samverkan. Den gemensamma antagningen ger förutsättningar för en god samverkan mellan skolor med olika huvudmän – ömsesidig misstro motverkas av den transparens som på detta sätt skapas. Även friskolor bör åta sig eller åläggas ett ansvar för elever som kommer nya till kommunen eller behöver omplaceras. När en skola misslyckats med sin uppgift så till den grad att den stängs av Skolinspektionen bör en annan huvudman erbjudas att ta över den – det kan vara det offentliga som tar över en friskola eller tvärtom.

51. Legitimerade lärare ska alltid prioriteras först. Liberalernas införande av lärarlegitimationerna år 2011 var ett viktigt sätt att synliggöra fakta och statistik om lärarnas behörighet. Dessvärre har andelen behöriga lärare minskat under de senaste åren och var tredje lärare saknar behörighet. Skillnaderna i behörighet skiljer sig mellan både skolor och kommungränser. Vi ser med oro på utvecklingen, då lärarnas kompetens är avgörande för undervisningens kvalitet. Liberalerna föreslår att andelen av behöriga lärare ska utgöra en av de flera bedömningspunkter som i dag används för att granska skolor. Det skulle göra det möjligt att utfärda kritik eller i värsta fall lägga ner skolor. Liberalerna är av åsikten att skolor där rektorer satsar på att stärka lärarkompetensen genom att tillsätta och behålla legitimerade lärare alltid ska gynnas.

52. Rensa upp i djungeln av statsbidrag. Under de senaste decennierna har antalet riktade statsbidrag för skolan blivit både fler och mer omfattande. Enbart i form av riktade statsbidrag fördelar nu Skolverket ut cirka 20 miljarder kronor per år. Liberalerna menar att det är viktigt att skolan får ordentliga resurser för att lyckas med sitt samhällsbärande uppdrag och för att främja både kvalitet och likvärdighet i skolsystemet. Vi ser att de riktade statsbidragen ofta fyller en viktig funktion och är ett viktigt ekonomiskt stöd från staten till huvudmännen ute i kommunerna. Vi delar problembilden som beskrivs i Björn Åstrands utredning om en mer likvärdig skola, som påpekar att de riktade statsbidragen kan vara kontraproduktiva om syftet är att stärka likvärdigheten. Detta då de ofta kräver en påtaglig administrativ pålaga – och således även resurser i form av personal och arbetstid – för huvudmännen. Därtill följs de ofta av lika omfattande

redovisningskrav. Detta orsakar en paradox i form av att de mindre kommunerna, som ofta har störst behov av statligt stöd, samtidigt har sämre förutsättningar att söka statens riktade statsbidrag till skolan. Skolverket har tidigare identifierat detta problem och varnar för att de systematiska skillnaderna i fördelningen av statsbidrag riskerar leda till att elever får olika förutsättningar beroende på var de bor i landet. Liberalerna vill därför minska antalet statsbidrag och verka för att slå ihop fler av dem till ett samlat statligt skolstöd. Det ska i sin tur utdelas automatiskt till huvudmännen, vilket minskar behovet av administration.

53. **Förstärkt ägarprövning.** Bara långsiktiga ägare, som kan visa på goda förutsättningar att bedriva en högkvalitativ utbildning ska godtas. Även i de fall delar av ett bolags aktiestock handlas på börsen ska en förutsättning för tillstånd vara att det finns identifierbara, långsiktiga ägare (”ankarägare”) som uppfyller kriterierna. Utländskt ägarkapital bör vara föremål för särskild granskning, bland annat av säkerhetspolitiska skäl. Ägare som vill starta konfessionella skolor ska inte godtas. Transparens och öppenhet behöver stärkas med en offentlig ekonomisk redovisning för varje enskild skolenhet.

54. **Höj kraven på skolchefer och rektorer.** I egenskap av ansvariga för skolverksamhet har skolchefer och rektorer både omfattande och viktiga uppdrag. De ansvar för att säkerställa att elever får undervisning i enlighet med skolans läroplan och värdegrund. Vidare är det även deras uppgift att säkerställa att skolan är en trygg miljö där alla barn och elever känner sig inkluderade och stimulerade. Liberalerna menar därför att det är särskilt viktigt att ställa höga krav på vem som kan bli verksamhetsansvarig för en offentligfinansierad skola, oavsett om huvudmannen är kommunal eller fristående. Det är exempelvis olämpligt att en rektor inte delar skolans värdegrund, och i värsta fall lockar elever till extremism eller brottslighet. Liberalerna har tidigare drivit på för att ägare av skolor ska kontrolleras och att de ska stoppas om det finns tecken på exempelvis bristfällig ekonomi, besvärande belastningsregister eller kopplingar till antidemokratiska rörelser. Detta gäller dock inte skolchefer och rektorer, vilket vi vill ändra på. Liberalerna föreslår således att den nuvarande så kallade ägarkontrollen vidareutvecklas till en ägar- och ledningskontroll, i vilken även rektorer och skolledare eller annan skolpersonal med ledarfunktion ska kunna kontrolleras och granskas.

55. **Skolinspektionen ska inte förvarna för kommande inspektioner.** I dag har polisen möjlighet till flygande inspektioner, och kan på så vis stoppa bilar för att besikta dem. Om fordonet är bristfälligt kan det få körförbud. Vi menar att även Skolinspektionen borde genomföra flygande inspektioner , vilket i dag endast sker i begränsad utsträckning vid vissa s.k. riktade inspektioner. I andra fall skickar myndigheten ut informationsbrev till både rektor och huvudman i god tid inför en eventuell inspektion. Detta förfarande möjliggör att en rektor kan säkerställa att staten aldrig upptäcker brister i skolverksamheten vid inspektionstillfällen. Vi menar att det helt motverkar syftet med inspektioner. Liberalerna vill därför att oanmälda inspektioner ska vara den huvudsakliga formen för myndighetens tillsyn och granskning av skolor.

56. **Fristående bedömning av skolpengen för elever med särskilda behov.** Elever med funktionsvariationer möter idag stora svårigheter i skolväsendet. En stor del av dem går i friskolor, men kommunerna har visat sig alltmer ovilliga att stå för de verkliga kostnaderna. I ett nytt system bör ett fristående organ, exempelvis Specialpedagogiska skolmyndigheten, bedöma dessa elevers behov av förhöjd skolpeng.

57. **Uppdrag till alla huvudmän att motverka segregation.** Alla skolor ska redovisa ett program med åtgärder för att motverka segregation. Liberalerna har hittills, tillsammans med en majoritet i riksdagen, avvisat sådana förslag därför att de varit så tydligt kopplade till ett kvoterings-, bussnings- och lotteritänkande, men det finns många andra åtgärder som skolor kan överväga. Det kan handla om bättre information till underrepresenterade grupper, förläggning av SFI och hemspråksundervisning till skolans lokaler, regler för skolskjutsar och mycket annat. Liberalerna vill även göra det möjligt att stoppa aktörer från att etablera skolor i det fall verksamheten bedöms medföra ökat utanförskap, minskad jämställdhet eller motverka integrationen. Det vore inte minst av vikt för att vända utvecklingen i socialt utsatta områden.

Källförteckning

Vetenskapliga artiklar och forskningssammanställningar

- Aucejo, E. M., & Romano, T. F. (2016). Assessing the effect of school days and absences on test score performance. *Economics of Education Review*, *55*, 70-87.
- Cliffordson,C. (2006). Differential prediction of study success across academic programs in the Swedish context: The validity of Grades and Tests as Selection Instruments for Higher Education. *Educational Assessment, 13 (1),* 56-75.
- Tjernberg, Catharina. *Framgångsfaktorer i läs-och skrivlärande: En praxisorienterad studie med utgångspunkt i skolpraktiken*, doktorsavhandling (Stockholm: Stockholms universitet, 2013).
- Grönqvist, E., Hensvik, L., & Thoresson, A. (2020). Teacher career opportunities and school quality (No. 2020: 2). Working Paper.
- Hallström, J., Hultén, M., & Lövheim, D. (2014). The study of technology as a field of knowledge in general education: historical insights and methodological considerations from a Swedish case study, 1842–2010. *International journal of technology and design education*, *24*(2), 121-139.
- Liljedahl, M. (2014). Särbegåvade tonåringar. Hur identifierar man dem. *Skolportens numrerade artikelserie för utvecklingsarbete i skolan*, *19*, 2014.
- Fischer, M., Karlsson, M. & Nilsson, T. (2020). Långsiktiga effekter av mer undervisningstid. *SNS Analys 64, juni 2020*
- Henrekson, M., & Jävervall, S. (2016). Educational performance in Swedish schools is plummeting—What are the facts? Kungliga Ingenjörsvetenskapsakademien, *Stockholm, Sverige.*

Böcker

- Landahl, Joakim. 2016. *Politik & Pedagogik – en biografi över Fridtjuv Berg.* Stockholm: Lärarförlaget.
- Oates, Tim. 2014. *Why textbooks count.* Cambridge: Cambridge Assessment.

- **Tidningsartiklar**
- Hellström, Maria, ”De sprider kunskap om särbegåvning”, *Läraren* 2021-03-19, *https://www.lararen.se/nyheter/reportage/uppdrag-sarbegavning* [hämtad 2021-04-27]
- Kornhall, P och Cederholm, P. ”Dags att uppvärdera läromedel”, *Skola & Samhälle* 2020-10-01, *https://www.skolaochsamhalle.se/flode/skolpolitik/per-kornhall-och-pia-cederholm-dags-att-uppvardera-laromedel/* [hämtad 2021-05-07]
- Riad Christer, Cecilia, ”Undervisning på engelska ger dåliga resultat”, *Forskning & Framsteg* (FoF) 2008-12-01, *https://fof.se/tidning/2008/8/undervisning-pa-engelska-ger-daliga-resultat* [hämtad 2021-05-06]
- Parkkila, Sebastian. ”Svenska skolorna där du kan plugga e-sport”, *Expressen*, 2019-09-22, *https://www.expressen.se/sport/e-sport/svenska-skolorna-dar-du-kan-plugga-e-sport/* [hämtad 2021-05-08]
- Schleicher, Andreas. ”Seven big myths about top-performing school systems”, *BBC News,* 2015-02-04, *https://www.bbc.com/news/business-31087545* [hämtad 2021-06-02]
- Stout, David., Zeleny, Jeff. “Obama calls for education changes”, *The New York Times,* 2009-03-10, *https://www.nytimes.com/2009/03/10/world/americas/10iht-prexy.4.20740328.html* [Hämtad 2021-06-02]
- Bergling, Mikael. ”2 av 3 lärare: Elever får inte särskilt stöd”, *Skolvärlden* 2021-02-22, *https://skolvarlden.se/artiklar/2-av-3-larare-elever-saknar-sarskilt-stod* [Hämtad 2021-06-25]

Rapporter

- Företagarna. (2016). *Det är attityden, dumbom*. Stockholm: Företagarna
- Folkhälsomyndigheten. (2015). *Utbildningsnivå och läsa – hur hänger de ihop?* Solna: Folkhälsomyndigheten
- Lärarnas Riksförbund. (2021). *En ny facklig organisering av Sveriges lärare och skolledare – Analys och förslag från organisationsutredningen.* Stockholm: Lärarnas Riksförbund
- Lärarnas Riksförbund. (2021). *Vem vill anställa en behörig lärare?*Stockholm: Lärarnas Riksförbund
- Lärarnas Riksförbund. (2015). *Kan bara de bästa studenterna bli bra lärare? En analys av studenter antagna till lärarutbildning hösten 2014*. Stockholm: Lärarnas Riksförbund
- Myndigheten för delaktighet. (2020). *Skapa en trygg skola – Genom trygghetsvandringar med elever med funktionsnedsättning*. Sundbyberg: Myndigheten för delaktighet.
- OECD. (2019). *PISA 2018 Reuslts (Volume II): Where All Students Can Succeed.* Paris: OECD
- Skolverket. (2018). *Engelskspråkig undervisning – En kartläggning och utvärdering av engelskspråkig undervisning i svensk gymnasieskola*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2019). *PISA 2018 – 15-åringars kunskaper i läsförståelse, matematik och naturvetenskap*. Stockholm: Skolverket
- Skolverket. (2020). *Likvärdiga betyg och meritvärden – ett kunskapsunderlag om modeller för att främja betygens och meritvärdernas likvärdighet*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2021). *Elever och skolenheter i grundskolan läsåret 2020/21*,. Stockholm: Skolverket
- Skolinspektionen. (2016). *Omfattande ogiltig frånvaro i Sveriges grundskolor*. Stockholm: Skolinspektionen
- Skolinspektionen. (2021). *Skolenkäten – Totalrapport 2021*. Stockholm: Skolinspektionen
- Skolinspektionen. (2021). *Långvarigt låga kunskapsresultat – Grundskolor som under 10 år haft en hög andel elever utan betyg i alla ämnen*. Stockholm: Skolinspektionen

- Specialpedagogiska skolmyndigheten. (2019). *Barnpanelsrapport. Vad säger elever med funktionsnedsättning om trygghet, studiero och studiemotivation?*. Stockholm: SPSM
- Statistiska Centralbyrån. (2021). *Sveriges framtida befolkning 2021-2070*. Stockholm: SCB
- Statliga utredningar
- SOU 2010:51 *Könsskillnader i skolprestationer – idéer om orsaker*
- SOU 2019:40. *Jämlikhet i möjligheter och utfall i den svenska skolan*.
- SOU 2020:28. *En mer likvärdig skola – misnkad skolsegregation och förbättrad resurstilldelning*
- SOU 2020:33. *Gemensamt ansvar – en modell för planering och dimensionering av gymnasial utbildning. Del 1*
- **Webbsidor**
- Ekonomifakta. (2021). *Arbetslöshet efter utbildningsnivå*. Senast uppdaterad 2021-02-03
- Skolverket. (2021). *Krav för att få lärar- och förskollärarlegitimation utländsk examen*. Senast uppdaterad 2021-02-05
- Skolverket. (2021). *Entreprenad och samverkan.* Senast uppdaterad 2021-06-21
- Skolverket. *Lovskola.* Senast uppdaterad 2021-05-21
- Skolverket. *Extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*. Senast uppdaterad 2021-05-26.
- Skolverket. *Rätt, behörighet och antagning till komvux på gymnasial nivå.* Senast uppdaterad 2021-02-16
- SCB. *Utbildningsnivån i Sverige*. Senast uppdaterad 2021-03-25
- Trygghetsstiftelsen. *Vad betyder omställning för dig?* Senast uppdaterad 2019-05-17

Reservation 1

Helene Odenjung reserverar sig i partistyrelsen till förmån för att punkt 39 utgår.

Motivering: ”Att en elev förhindrar eller stör andra elevers undervisning är oacceptabelt. På gymnasieskolan finns en åtgärdstrappa med exempelvis varning, avstängning och förvisning, dvs. att man inte längre får gå kvar på skola. Gymnasieskolan är en frivillig skolform. Studiebidraget kan i dag dras in om en elev har hög frånvaro.”

Reservation 2

Jan Jönsson och Helene Odenjung reserverar sig i partistyrelsen till förmån för att punkt 48 utgår.

Motivering: ”Vi oroar oss för betygsinflation och ser ett stort behov av att säkerställa att betygsättning görs av behöriga lärare. Det krävs en rad åtgärder. Nationella prov måste tydligare styra betyg, men vi ställer oss tveksamma till en modell där skolans genomsnitt på nationella prov ska avgöra betyget för en enskild elev.”

PS-FÖRSLAG 9

Vård formad för människor – mer omtanke, på nya sätt

Förord

Svensk hälso- och sjukvårds medicinska resultat, vårdkvalitet och patientsäkerhet ligger i världstoppen. Men när det gäller väntetider och vårdköer ligger vi i botten bland jämförbara länder. Medarbetarnas dyrbara arbetstid och engagemang äts upp av stelbent organisation och urmodigt it-stöd.

Det går att förändra detta. Men det kräver tydlighet och prioriteringar. Att korta vårdköerna och förbättra tillgängligheten är den absolut viktigaste patientfrågan. Att modernisera arbetssätten och få bort tidstjuvarna från ofta hårt krävande arbetspass är den absolut viktigaste personalfrågan.

Liberal hälso- och sjukvårdspolitik har som mål att individer krokar arm, som patienter, medarbetare och som anhöriga. För att vården ska fungera så bra som möjligt behöver patienter ha möjlighet att påverka sin vård, kunniga medarbetare måste ha mandat att agera och anhöriga måste kunna vara delaktiga. Denna rapport erbjuder några sådana förslag. Den ersätter inte, utan kompletterar och uppdaterar det program för hälso- och sjukvården som Liberalernas landsmöte antog 2017.

Arbetet med att ta fram denna rapport har letts av Liberalernas sjukvårdspolitiska talesperson Lina Nordquist. I arbetet har deltagit ett stort antal liberaler i olika idéutvecklingsteam, vars förslag har haft stor betydelse i arbetet. Partistyrelsen har därefter fastställt den slutliga rapporten som härmed överlämnas till landsmötet.

Sjukvården, lagstiftning och myndigheter behöver utformas efter patienterna. Bristyrken måste bli drömjobb och vården måste utvecklas säkert och snabbfotat. Vi vill ta tillvara digitaliseringen fullt ut och genomtänkt. Vården behöver avbyråkratiseras.

Det ligger i ordets mening att folkhälsa ska vara för alla som bor och verkar i Sverige. Ändå finns idag obefogade skillnader i hälsa mellan grupper, beroende på vilka vi är och var vi bor. I områden med mer fattigdom och lägre utbildningsnivå, där färre har etablerat sig på arbetsmarknaden och arbetslösheten är högre, där är också hälsan sämre och sårbarheten märkbar. Utanför större städer och i utsatta förorter behövs mer vård än vad som finns idag. Vi vill särskilt stärka hälsan och tillgången till vård där det behövs som mest.

Den pandemi som svept över världen har påverkat sjukvården oerhört. Många som arbetar i vården har slitit för hårt och för mycket. Pandemin har blottlagt många problem i våra omsorgs- och sjukvårdssystem. Den här rapporten innehåller några förslag också i det avseendet, men efter pandemin måste arbetet fortsätta.

Till denna rapport har särskilt bidragit:

Jonas Andersson
Hasse Backman
Katarina Beech
Roger Bergebo
Bo Brännström
Ewa Callhammar
Peter Christensen
Elias Collin
Anna Drake af Hagelsrum
Jimmy Ekström
Bengt Eliasson
Helena Englund
Lina Eriksson
Yngve Filipsson
Ann Catrine Fogelgren
Daniel Forslund
Camilla Fröjd
Helena Gellerman
Nicke Grahn
Sebastian Hallén
Jessica Hellström
Anna Horn
Alexander Höglund
Amir Jawad
Anna-Lena Johansson
Pär Johnson
Rasmus Jonlund
Eva Julin Dombrowe
Anne Kotavuopio Jatko
Adam Lagerstedt
Jan Liliemark
Annika Linde
Maria Lundqvist-Brömster
Pär Lundqvist
Camilla Mårtensen
Lina Nordquist
Petra Nåsell
Katarina Palm
Svante Parsjö Tegnér
Tommy Rydfeldt
Mats-Ola Rödén
Malin Sjöberg Högrell
Anna Starbrink
Malin Strid
Willhelm Sundman
Eva Sydhoff Henriksen
Gilbert Tribo
Barbro Westerholm
Ingeborg Wiksten
Johanna Wyckman

Vi vill rikta ett varmt tack till företrädare för professionsföreningar, fackförbund, civilsamhälle, tankesmedjor, patient-, anhörig- och intresseföreningar, stiftelser, myndigheter, företrädare för SKR och för Sveriges regioner, kommunanställda, professionsutövare, forskare inom vårdorganisation och sjukvårdsförbättring, vårdföetagare, läkemedelsföretag, regeringens särskilda utredare, liberaler över hela landet och alla andra som delat med sig till oss av sin tid och kunskap.

En nationell strategi för hälsa

Den som inte har sin fulla hälsa har sin frihet begränsad. För att fullt ut främja hälsa behövs en helhetssyn där sjukvård och förebyggande folkhälsoarbete hänger samman.

Därför arbetar Liberalerna för en sammanhållen nationell strategi för hälsa. Den ska ha ett brett samhällsperspektiv och inkludera frågor kring jämlikhet, delaktighet, språkkunskaper, jämställdhet och mycket annat. Särskilt ljus ska sättas på dem som oftare drabbas av ohälsa och för tidig död.

En central faktor är att varje individ ska ha tillgång till en nära vård i vardagen, och en läkare som känner till ens historia. Så skapas trygga och förtroendefulla kontakter på patientens villkor.

Därför ska alla rätt att välja en egen fast läkarkontakt. Därför behöver även mer av vården komma närmare i människors vardag, vare sig det handlar om traditionella vårdcentraler eller andra strukturer, även digitala sådana. Här finns stora brister som måste åtgärdas. Sverige behöver stärka den vardagsnära vården – primärvården – och även ge den ett tydligare uppdrag för hälsofrämjande och förebyggande arbete i sitt lokalområde.

I detta avsnitt tar vi upp ett antal frågor som behöver ingå i en sådan strategi. Det handlar bland annat om att bygga ut tillgången till nära vård i vardagen, att stärka kontinuiteten och värna valfriheten, att ha jämställdheten i fokus i vården och att utveckla barnperspektivet.

BYGG UT DEN VARDAGSNÄRA VÅRDEN

Sverige behöver stärka den så kallade primärvården, alltså den del av vården som finns ute i människors vardag i de samhällen, bostadsområden och stadsdelar där de bor och jobbar. Den utbyggnaden behöver ske i hela landet, även om organisationsformerna kan variera. Traditionella vårdcentraler kan fungera bra på sina håll, medan andra lösningar fungerar bättre på andra.

Det förebyggande, hälsofrämjande och rehabiliterande uppdraget behöver stärks, för både fysisk och psykisk hälsa. På många håll innebär detta att primärvården behöver resurser och strategier för att anställa fler fastläkare/husläkare, kuratorer, fysioterapeuter och distriktssjuksköterskor.

Valfriheten ska försvaras. Varje patient ska själv kunna välja var man vill lista sig. Vid sidan av detta behöver det dock finnas ett övergripande uppdrag för hälsofrämjande och förebyggande arbete i lokalsamhället. Det kan handla om samverkan med elevvårdsteam, socialtjänst, äldreboenden, BUP och annan psykiatri eller polisen, men det kan också handla om att tydliggöra ansvaret för gentemot hemlösa personer som mot skolor, förskolor och äldre med omsorgsbehov. Därför behövs ett lokalområdesuppdrag för primärvården.

Den nära vården ska vara det självklara valet för både psykisk och fysisk vård. Det behöver samtidigt ses över om uppgifter som inte måste ligga på primärvården kan flyttas till andra aktörer, till exempel vårdintyg, rondering på särskilda boenden och konstaterande av dödsfall.

Sverige har få allmänspecialister. Bara 16 procent av läkarkåren är allmänspecialister, att jämföra med medelvärdet i OECD, 23 procent och siffran i Finland som är hela 37 procent. Liberalerna vill därför se en stor satsning på ST-utbildning i allmänmedicin och på fler distriktssjuksköterskor. Behovet av medarbetare med inriktning på glesbygdsmedicin behöver tillgodoses.

STÄRK KONTINUITETEN I VÅRDEN

Kontinuiteten behöver stärkas. Alla ska ha en fast husläkare i primärvården som är lätt att nå och som har en fast och begränsad patientlista. De barn och vuxna som har många och täta kontakter i specialistsjukvården ska ha rätt till en fast vårdkontakt även där med god tid för uppdraget.

SÄTT DE OMRÅDEN FÖRST DÄR BEHOVEN ÄR SOM STÖRST

I områden med fattigdom, lägre utbildningsnivå, där fler har invandrat och arbetslösheten är högre, där är folkhälsan sämre och sårbarheten för sjukdom större. Där människors behov är som störst behövs insatser för att stärka hälsan som mest. Mödrahälsovård och föräldrautbildning, vaccinationer, hembesöksprogram för familjer med spädbarn samt familjecentraler är några exempel där det behövs mer skräddarsytt arbete utifrån sociogeografiska förutsättningar. Hälsa behöver också vara ett tydligt delmål för svensk integrationspolitik.

STÄRK FÖRETAGSHÄLSOVÅRDEN

Företagshälsovården, som finansieras av arbetsgivarna, spelar en viktig roll för att hjälpa företag och arbetsplatser att utveckla fysisk och psykosocial arbetsmiljö och förebygga ohälsa bland medarbetarna. Samtidigt är specialiteten arbetsmedicin en av de tydligaste bristspecialiteterna. Det behövs ett nationellt grepp för långsiktig kompetensförsörjning inom arbetsmedicin.

JÄMSTÄLLD VÅRD

Ingen människas hälsa ska äventyras av ojämställd vård. Fortfarande får dock kvinnor färre provtagningar och undersökningar och fler biverkningar. Vården vid en mans hjärtinfarkt är dyrare och mer avancerad och fler kvinnor dör efter akut hjärtinfarkt. Mäns blindtarmar opereras å andra sidan med öppen bukoperation, men kvinnors med titthålskirurgi, som är betydligt skonsammare. Vi vet inte om skillnader är medicinskt motiverade, förrän vi analyserat dem. Liberalerna anser därför att vårdrelaterad statistik ska analyseras ur ett genusperspektiv.

Många tillstånd och sjukdomar som främst drabbar kvinnor förblir okända, som endometrios, dyspareuni, benskörhet, fibromyalgi och lipödem. Kunskapen om underbeforskade tillstånd måste öka, liksom den om skillnader mellan

kvinnors och mäns sjukdomsbilder. Vi vill att medel avsätts för att sluta de identifierade kunskapsluckorna.

Ytterligare en jämställdhetsfråga är mödravård samt stöd och eftervård efter förlossning. Såväl förlossningsavdelningar som mödrahälsovård behöver bättre fånga upp kvinnor med förlossningsskador och fysiska och psykiska problem efter förlossning och ge snabb och tillräcklig hjälp. Förbättrat arbete för att förebygga självmord är ett annat område som först och främst skulle ge stora mänskliga vinster men är även skulle vara viktigt ur jämställdhetssynpunkt, i det fallet därför att män är kraftigt överrepresenterade i riskgrupperna för suicid.

SÄKRA TILLGÅNGEN TILL HJÄLPMEDEL

Rätt hjälpmedel kan vara en grundförutsättning för hälsa. Därför behövs enligt Liberalerna god tillgänglighet till både digitala och analoga hjälpmedel. Liberalerna ska vara grindvakt, så att avgifter på hjälpmedel inte blir oskäliga.

SÄKRA KOMMUNIKATIONEN I VÅRDEN, OAVSETT PATIENTENS BAKGRUND

För att integrationen ska fungera behöver det finnas tydliga förväntningar på att lära sig svenska, och goda möjligheter att göra det. Samtidigt får språket aldrig bli ett hinder för en säker och trygg vård. Den som måste ha hjälp av tolk ska erbjudas det, och tolkning ska finansieras av skattemedel.

För att värna patienternas integritet ska professionell tolktjänst användas så långt som möjligt, och vården ska ha rätt att vägra anhöriga att tolka. Fler digitala tolktjänster behöver utvecklas för att öka tillgängligheten men också för att förbättra integriteten. Internationella lösningar ska övervägas.

Barn ska aldrig tvingas bära det ansvar det innebär att tolka åt sina vuxna anhöriga, särskilt inte i känsliga vårdärenden. Därför ska barn överhuvudtaget aldrig tolka.

Människor som flyttar till Sverige i vuxen ålder kan bära med sig felaktiga föreställningar om hälsa, sjukdom, kost, motion, vikt, ålderdom och om den egna möjligheten att främja hälsa och förebygga sjukdom. Därför behöver det i vården finnas god kunskap om synen på kost, motion och hälsa i andra kulturer.

STÄRK ANHÖRIGA

Det behövs mer anhörigstöd i regioner och kommuner. Anhöriga ska kunna vara så delaktiga och involverade som deras närstående och de själva vill, men idag tvingas många anhöriga att ta ett större ansvar för en närståendes vård och omsorg än de vill och orkar. Anhöriga till långvarigt sjuka behöver avlastas med kontaktpersoner (case managers) som hjälper till med vårdlogistik och frågor.

Kommunernas anhörigstöd behöver dessutom utvecklas – en viktig del i detta är att anhöriga som har mist den de vårdat behöver få stöd även under sitt sorgearbete. Det behöver skrivas i förordning att en nationell anhörigstödlinje ska finansieras för gott stöd dygnet runt.

Det behöver också bli lättare att förena anhörigstöd med arbete. Möjligheten till avlastning behöver bli en rätt till avlastning.

Även om barn under 18 år inte formellt är anhörigvårdare är också barnen familjemedlemmar som oroar sig, undrar om föräldrar kommer ihåg att laga mat, som väcker sin förälder och lägger fram hjälpligt rena kläder. Även barn ska kunna få anhörigstöd. De yrkesgrupper som möter barn behöver ha särskild utbildning i hur man talar med och bemöter barn och kunskap att hjälpa dem utifrån deras förutsättningar.

FOKUS PÅ BARN OCH UNGA

Fysisk aktivitet är viktig i alla åldrar. Vart femte barn i Sverige lider av övervikt och två av tre barn ingår i WHO:s kategori ”fysiskt inaktiva” vilket är bland de sämsta placeringarna i Europa. Arbetet mot övervikt och fetma bland barn behöver byggas ut. Skoldagen ska stimulera till fysisk aktivitet inte bara på idrottslektioner. Ett arbetssätt med så kallade ECHO-zoner (Ending ChildHood Obesity zones), där utemiljöer, butiksmiljöer, skolaktiviteter, träningsmöjligheter och lekparker utformas för att främja barns hälsa och rörelse, behöver uppmuntras.

Skolans hälsofrämjande arbete ska utvecklas genom bland annat väl utbyggd elevhälsa och god tillgång till ungdomsmottagningar. Varje ung person ska ha ett gott stöd nära tillhands i frågor om fysisk och psykisk hälsa, preventivmedelsrådgivning och information om relationer, säker sex och sexualitet, våld och hedersrelaterat förtryck. Väl genomtänkta anpassningar i skolmiljöer och skoldagar för barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) kan förebygga ohälsa.

LÄKARES FÖRSKRIVNINGSRÄTT SKA GÄLLA FÖR DEN SOM ARBETAR I YRKET

I dag har legitimerade läkare rätt att skriva ut läkemedel även om de sedan länge slutat arbeta kliniskt. Det ökar riskerna för patienten och innebär också en fara för att möjligheten missbrukas. Därför bör rätten att förskriva preparat kopplas till att läkaren har arbetat kliniskt de senaste åren. En nationellt beslutad lägstanivå behöver beslutas.

Policyförslag

1. **Upprätta en nationell sammanhållen strategi för hälsa, där både sjukvård och förebyggande folkhälsoarbete ingår.**

2. **Bygg ut primärvården.** Det behövs ett lokalområdesuppdrag för primärvården, tydliga satsningar på det hälsofrämjande uppdraget samt en satsning på allmänspecialister och distriktssjuksköterskor. Alla ska ha rätt till en fast husläkare i primärvården. Patienter med många och täta kontakter i specialistsjukvården ska ha rätt till en fast vårdkontakt också där.

3. **Gör hälsa till ett eget delmål för svensk integrationspolitik.**

4. **Företagshälsovården, som bekostas av arbetsgivarna, är ett viktigt komplement till det hälsofrämjande arbete som bekostas med skattemedel.** Det behövs fler specialister i arbetsmedicin.

5. **Jämställ vården.** Genom att analysera vårdrelaterad statistik ur ett genusperspektiv, tillskjuta medel till kunskapsluckor och stärka mödra-, förlossnings- och eftervård utjämnar vi omotiverade skillnader mellan könen.

6. **Den som måste ha hjälp av tolk ska erbjudas det, och tolkning ska finansieras av skattemedel.** För att värna patienternas integritet ska professionell tolktjänst användas så långt som möjligt, och vården ska ha rätt att vägra anhöriga att tolka. Barn ska aldrig tolka åt sina anhöriga. Det behöver finnas god kunskap om synen på kost, motion och hälsa i andra kulturer

7. **Stärk anhörigstödet.** Anhöriga till långvarigt sjuka ska ha stöd av en kontaktperson. Det behövs en nationell anhöriglinje som stöttar dygnet runt. Särskilt stöd ska ges till anhöriga som är barn. Personal som arbetar med barn ska ha särskild utbildning i detta.

8. **Det behövs mer insatser för att stärka barns och ungdomars hälsa.** Bland annat behövs mer insatser mot övervikten hos barn. Ungdomsmottagningarnas verksamhet ska utvecklas.

9. **Avskaffa rätten att skriva ut recept för läkare som under längre tid inte arbetat kliniskt i yrket.**

Framtidens drömjobb

Vi vill att varje anställd ska kunna använda sin tid klokt, fokusera på sitt kärnuppdrag, hinna söka efter kunskap och arbeta på toppen av sin förmåga. Så är det inte i dag. En stelbent organisation och ålderdomligt it-stöd gör att skickliga medarbetare varje arbetspass tvingas lägga dyrbara timmar på annat än sitt uppdrag.

Svenska läkare ägnar motsvarande en dag i veckan åt administration och hinner träffa betydligt färre patienter än europeiska kollegor. Samtidigt som det råder brist på sjuksköterskor tvingas sjuksköterskor ägna tid åt dokumentation, kringuppgifter och vårdplatsjakt, istället för åt omvårdnad. Det är orimligt. Vi måste lämna tillbaka vårdpersonalens tid till patienterna och frigöra tid för handledning och vårdutveckling.

En huvudfråga i liberal sjukvårdspolitik är därför att ge alla professioner bättre förutsättningar genom att få bort tidstjuvarna i vardagen. Anställda i svensk hälso- och sjukvård måste få bättre arbetsvillkor och fler kollegor. Möjligheten att utveckla sig i sitt yrke och få högre lön behöver förbättras. Så kan dagens bristyrken i vården bli framtidens drömjobb.

ALLA VÅRDUTBILDADE SKA KUNNA ANVÄNDA SIN TID KLOKT

Varje anställd – vare sig hen är biomedicinsk analytiker, logoped, sjuksköterska, audionom, kurator, röntgensjuksköterska, läkare, fysioterapeut, arbetsterapeut, psykolog eller sjukhusfysiker – måste kunna fokusera på sina huvuduppgifter och känna delaktighet i yrkets utveckling. Målet måste vara att Sverige inom fem år når ner till det europeiska snittet, och helst under, för hur mycket arbetstid som vårdprofessionernas medarbetare får lägga på administration, redovisning och uppföljning.

Det behövs en rejäl gallring i den administrationsbörda som läggs på vårdutbildade. Likaså krävs en mer stringent och fokuserad uppföljning. En viktig del av överbyråkratin är att samma vårdverksamhet detaljstyrs och följs upp av flera olika myndigheter och inom skilda regelverk, i värsta fall på ett motstridigt sätt.

Liberalerna vill att onödiga regler avskaffas. Medarbetare ska enkelt kunna kräva motiveringar till regler. Den regel som inte kan försvaras ska därefter plockas bort.

Även andra kringuppgifter än administrativa är idag felfördelade. Undersökningar visar att en stor andel läkare, undersköterskor och sjuksköterskor anser att de utför arbete som andra skulle göra minst lika bra. Dessa uppgifter borde avlastas till andra, alternativt automatiseras.

FLER YRKESROLLER I VÅRDEN – BÅDE ENKLARE OCH KVALIFICERADE

Regioner och kommuner ska få kunskapsstöd för att inrätta enklare yrkesroller, lärlingsutbildningar och praktikplatser i vård och omsorg. Avlastning från jobb i personalrum och

vissa förråd kan samtidigt ge andra människor värdefull kunskap om svensk vård- och omsorgskultur.

Gradvis uppkommer arbetsuppgifter i sjukvården som kräver ny kompetens, inte minst logistik, fysik och systemvetenskap. Det behöver utvärderas hur nuvarande yrkesgruppers kompetens behöver förändras och vilka nya utbildningar som bör införas.

DIGITAL ARBETSMILJÖ I VÄRLDSKLASS

Tekniken ska hjälpa, inte ställa till. En uppgift ska behöva dokumenteras en gång. Telemedicin, smarta appar och webbesök låter sjukvårdens och omsorgens medarbetare fördela sin tid mellan hembesök, mottagningsbesök och distansbesök på bästa sätt. Intelligenta beslutsstöd vid exempelvis diagnosställning, symptomanalys och journalföring ska utnyttjas. Digitala stöd ska vara sammanhängande, standardiserade och användarvänliga.

Fortbildning i digitala förmågor och digifysiska arbetssätt ska integreras som en naturlig del i vårdpersonalens kunskapsutveckling och i kravprofilen för verksamhetschefer och beslutsfattare.

SATSNING PÅ ARBETSMILJÖ, LEDARSKAP OCH HÅLLBARHET

Alla som vill ska orka arbeta heltid i välfärden hela vägen fram till pension. Vi vill att Myndigheten för vård- och omsorgsanalys ska sammanställa och sprida kunskap om hälsosam schemaläggning, återhämtningstid och skiftarbete. Företagshälsovården ska stärkas.

Många personer som uppnått pensionsålder vill stanna kvar i arbetslivet, men inte på heltid eller obekväma arbetstider. Flexibla lösningar behövs för att behålla erfarna medarbetare.

Välmående arbetsplatser kräver goda chefer med mandat att styra sin verksamhet. Kunskapssatsningar ska göras på chefs- och ledarskap. Arbetsgivare behöver vara strukturerade i sitt arbete med att upptäcka och agera när anställda mår dåligt, exempelvis av utbrändhet, beroende eller våld i nära relation.

ETT UTVECKLANDE ARBETSLIV

Etableringsfrihet och mångfald av vårdgivare gör det möjlighet att byta arbetsgivare och roll utan att lämna professionen. Det ger mer makt åt den enskilda medarbetaren och gör det lättare att nå yrkesmässig utveckling.

Idéburna privata verksamheter behöver bättre villkor. Vi vill ändra regelverk och kultur, så att engagerade personer enklare ska kunna starta och driva god vård, stöd och omsorg över hela landet, särskilt småskalig sådan.

Tydliga karriärvägar med god löneutveckling ska skapas med hjälp av nationella kompetenssteg med tydligt definierade mål. Ett exempel på ett sådant steg är Första sjuksköterska.

ÖKA LÖNESPRIDNINGEN

I alla yrkesgrupper ska det finnas goda möjligheter att vidareutveckla sig och göra lönekarriär. Det är självklart att en erfaren och skicklig medarbetare ska få betydligt högre lön än den som är ny i yrket. Individuell lönesättning behöver få ett större genomslag. Vår långsiktiga målsättning är att en erfaren yrkesperson med specialkunskaper ska tjäna dubbelt så mycket som en nyutexaminerad.

KVALITET I UTBILDNING OCH MER VIDAREUTBILDNING

Alla vårdgivare ska ha ett uttalat ansvar att bidra till utbildning. Vi vill säkra ständig uppdatering av grundutbildningarna i relation till utbildningarnas mål och förändrade arbetssätt inom vården. En nationell standard ska definiera krav på handledning och kvalitet under sjukvårdsutbildningars kliniska allmäntjänstgöring (AT), bastjänstgöring (BT) och verksamhetsintegrerade lärande (VIL).

Det behövs också utbildningsmoment som tidigare identifierar studenter som saknar goda förutsättningar för nära patientkontakt, men som kan passa väl för andra utvecklande arbetsuppgifter inom vården. Vi ser positivt på introduktionsutbildningar för olika yrkesgrupper, liknande ESTA i Region Kalmar, KUÅ i Region Uppsala och ELSA i Östergötland. Läkares specialisering (ST) ska få garanterat antal utbildningsdagar för teoretiska kursmoment relevanta för utbildningsprogrammet. Varje region bör utbilda sin demografiska andel AT/BT-läkare och bistå med ST-utbildning i förhållande till sin storlek.

Inom sjuksköterskors specialisering bör lärosätena stå för teori och arbetsplatsen för den praktiska träningen och kontrollen av färdigheterna. För att stärka samverkan ska sjuksköterskornas specialiseringsområden knytas till de behov patienterna har, dvs. i många fall till de medicinska specialiteterna. Vi vill också nationellt införa utbildningsnivån Advanced Nurse Practitioner. För stärkt vårdkvalitet behövs specialistutbildning för fler yrkesgrupper, t.ex. socionomer och biomedicinska analytiker. Yrkeshögskolans (YH) utbildningar ska möjliggöra fler specialiseringar för undersköterskor.

NYA UTBILDNINGAR

Utbildning av nya yrkesgrupper att behövas. Många av dem lär vara så kallade hybridyrken, som kombinerar medicin med IT, teknik eller logistik. Sjukvårdshuvudmännen, lärosätena och staten behöver ta ansvar för att anpassa nya och befintliga utbildningar efter sjukvårdens utveckling.

GARANTERAD KOMPETENS OCH FORTBILDNING

Liberalerna vill att vårdens arbetsgivare ska ha ansvar för att ge regelbunden fortbildning inom alla legitimationsyrken. I sjukvårdsanställdas fortbildning ska beredskaps- och totalförsvarsövningar med självklarhet ingå, och här

behöver äldreomsorg och omsorg om personer med funktionsnedsättning inkluderas oftare än idag.

TRYGG PÅ JOBBET

Sjukvårdens ledarskap måste säkra att varje incident rapporteras som inbegripit minsta inslag av hot eller våld från patienter, anhöriga, besökare eller åskådare på olycksplatser. Påföljderna vid hot och våld mot sjukvårdspersonal behöver skärpas. Det ska vara arbetsgivarens, inte den anställdes, ansvar att anmäla hat och hot. I en tid då patienter hotar den personal som räddar deras liv behöver sekretesslagstiftningen ses över. Det behöver också bli enklare för vårdinrättningar att få tillstånd att montera metalldetektorer, samt kameror i låsta utrymmen där allmänheten inte bör röra sig.

Policyförslag

10. **Gallra i vårdprofessionernas administrativa börda och ta bort dubbelarbete i uppföljning och redovisning.** Inom fem år måste Sverige minst nå ner till det europeiska snittet för hur mycket arbetstid som medarbetare lägger på administration och uppföljning. Avlasta kvalificerad personal genom ökad automatisering samt genom att personal i enklare yrken tar över sysslor.

11. **Etableringsfriheten och mångfalden av vårdgivare ökar möjligheten för den enskilda medarbetaren att utvecklas i sitt yrke.** Idéburna privata verksamheter ska ges bättre villkor, bland annat genom idéburet–offentligt partnerskap och andra långsiktiga samarbeten.

12. **Inför nationella kompetenssteg och bättre lönespridning.** Målet ska vara att den mest erfarna och kompetenta tjänar det dubbla mot den som är helt ny i yrket.

13. **Vårdens arbetsgivare ska ha ett tydligt ansvar att ge vårdprofessionernas medarbetare fortbildning i sitt yrke.** Sprid kunskap om hälsosam schemaläggning för bättre arbetsförhållanden.

Mer vård på byn och hemma i vardagsrummet

Liberalerna vill att varje människa får stöd att leva livet så fritt som möjligt, oavsett långvarig sjukdom eller svaghet. Löser vi morgondagens problem på gårdagens sätt måste vi expandera sjukhus och äldreboenden radikalt, med passivisering, hospitalisering och bristande integritet som följd. Patientfokus och risker med mikrobiell resistens är tunga argument för att ge alltmer av sjukvård i människors kök, vardagsrum och närområde. Individer måste kunna bo och vårdas hemma och nära, utan att behöva ge avkall på trygghet.

TRYGGA, TILLITSFULLA RELATIONER

Sverige har idag låg kontinuitet i kontakter mellan patient och vårdpersonal. Vi vill utforma kultur, regelverk och ersättningssystem så att färre personer behöver vara inblandade i vården av den enskilde.

Tvärprofessionella team ska formas runt varje individ med ett kärnteam i vardaglig direktkontakt med individen. Den som har hemtjänst ska ha en fast omsorgskontakt som bör vara undersköterska.

Liberalerna har i mer än fyrtio år arbetat för att en ansvarig läkare tar ansvar för och samordnar individens vård. Alla ska ha en fastläkare (husläkare), som är lätt att nå. På äldreboenden ska geriatriker kunna anställas, men det ska i första hand vara den egna husläkaren som gör vårdbesök. Husläkaren å sin sida ska ha ett listningsspann anpassat efter demografin. Eftersom kommunerna ansvarar för alltmer avancerad vård och allt sjukare patienter, vill vi därutöver att varje kommun ska ha en medicinskt ledningsansvarig läkare (MAL).

Barn och vuxna med funktionsnedsättning eller långvarig sjukdom som har många kontakter med sjukvård och myndigheter ska få en fast vårdkontakt anpassad efter sina behov, till exempel en diabetessjuksköterska, undersköterska eller socionom.

En digital VIP-kod ska låta personer med långvarig sjukdom och behov av många besök direktboka sina återbesökstider utan telefonköer och krångel.

Fastläkarsystem behöver övervägas inom sjukvårdsområden där läkarkontakterna är långvariga, t.ex. inom psykiatri.

När allt fler vårdas hemma behöver anhörigas delaktighet och trygghet stärkas. Det kräver mer anhörigstöd både i region och kommun. Möjligheten till avlastning behöver bli en rätt till avlastning.

SKRÄDDARSYDD DIGIFYSISK VÅRD I HEMMET

Där det är medicinskt lämpligt vill vi att vården ska vara tillgänglig både digitalt och fysiskt – digifysisk – för att skräddarsys utifrån människors behov. Vi vill att vårdavtal ska uppmuntra utveckling av nya digitala lösningar. Digifysisk

vård ska prioriteras för personer med långvarig sjukdom, så att de genom hälso-appar, självtester, egenmonitorering och digitala besök kan få mer regelbunden vård och behandling.

En liberal prioritering är att mer psykiatrisk vård ska kunna flytta hem. Lättanvända e-besök till första linjens psykiatri, samtalsbehandlingar, neurologisk vård och andra specialiteter ger patientmakt och mer jämlik vård över landet.

För att underlätta digitala vård- och hälsotjänster vid långvarig sjukdom ska teknisk utrustning kunna lånas ut enligt samma princip som hjälpmedel.

HEMSJUKHUS – LÅT SLUTENVÅRDEN FLYTTA HEM

Vi vill att allt fler barn och vuxna ska kunna få slutenvård hemma efter inledande utredning, med möjlighet till sjukhusvård eller närvårdsplats för den som vill. Vården ska ske med punktinsatser från specialistvården, digital kommunikation och beredskap dygnet runt. Vi vill införa hemsjukhus där primärvård, sjukhusvård, kommunal hemsjukvård och ambulanstjänst samverkar. Lagen behöver möjliggöra enkel läkemedelshantering hemma, med slutenvården som medicinskt ansvarig.

FLER MOBILA TEAM ÖVER HELA LANDET

Mobila team är nära, trygg vård med enkla kontaktvägar. Planerad vård kan nå mindre orter och mer hjälp kan ges hemma. Liberalerna arbetar för mer mobil vård i hela Sverige.

Fler mobila vårdteam ska kunna göra hembesök hos personer med stora vårdbehov. Det ger trygghet och ro och minskar risken för vårdrelaterade infektioner och förvirringstillstånd. Teamen ska bemannas med både regionens och kommunens personal, så att de kan ge akut och planerad vård och samtidigt kan göra biståndsbedömning på plats. På så vis kan människor som får besök av mobila team kunna föras till sluten- eller sjukhusvård utan att passera akuten.

Genom mobila team ska patienter kunna få större möjlighet till insatser av skiftande slag, exempelvis läkare eller sjuksköterska med och utan hemtjänst, biståndsbedömning och hemsjukvård, provtagning, psykiatri, tandvård, hörselundersökning eller mobil akutröntgen. Vården ska få kunskapsstöd och tillfälliga resurser för detta.

REFORMERA VALFRIHETS-LAGSTIFTNINGEN

Lagen om valfrihet (LOV) var en frihetsreform både för patienter och anställda. Efter mer än ett decenniums erfarenheter är det tydligt för oss liberaler att LOV behöver uppdateras och kompletteras. En brist som behöver åtgärdas är att dagens LOV inte tillräckligt tar hänsyn till att förutsättningar, möjligheter och behov skiftar även inom en och samma region. Regionerna behöver kunna utforma vården med hänsyn till sådana skillnader, till exempel i en region med ett fåtal städer och en vidsträckt glesbefolkad landsbygd. Därför behöver LOV reformeras så att valfrihetssystem kan bli möjliga i en del av en region.

För att underlätta entreprenörskap för legitimerade yrkespersoner som vill driva eget, men utan den storskalighet som ofta krävs i LOV, vill vi även pröva möjligheten till en alternativ vårdvalsform i liten regi. En sådan modell, som behöver utredas närmare, bör på sikt ersätta dagens ersättningsmodeller för så kallade taxeläkare samt för fysioterapeuter.

DOKTORN KAN KOMMA MED MOTTAGNINGSHOTELL

Även om vårdval med LOV eller småskaligt vårdval (se ovan) ska vara utgångspunkten i öppen specialistvård finns det trakter där vårdval mellan flera lokala vårdgivare inte är genomförbart. Där vill vi istället öppna det vi kallar mottagningshotell där olika former av specialistvård enligt ett rullande schema kommer närmare patienterna. Även invånare i en mindre ort kan på så sätt få bokade besök hos ortoped, hjärtspecialist, diabetesläkare, kurator eller barnpsykolog nära hemmet någon dag varje månad. Detta betyder mycket för en tillgänglig vård också på landsbygd och i glesbygd.

SMÅSKALIGHET GER MER VÅRD

Liberalerna vill att engagerade personer enklare ska kunna starta och driva småskalig vård, stöd och omsorg över hela landet. Företagartröskeln ska vara låg där det idag är svårt att få vård. Det ska inte vara nödvändigt att anställa många yrkeskategorier för att driva vårdmottagning, utan istället ska läkare och distriktssjuksköterska kunna sluta avtal med dietister, psykologer, fysioterapeuter och vice versa, så att patienterna kan få stöd från de yrkespersonerna när de behöver.

FLER SJUKVÅRDSKUNNIGA UTANFÖR STORA STÄDER

Centralorter får ofta enklare tillgång till olika sorters kompetens än mindre orter. Vi vill säkra sjukvårdskompetensen såväl i bristyrken som på bristorter. Detta kräver ökade möjligheter till småskalighet i öppenvården, nationsgränsöverskridande vårdlösningar och goda förutsättningar att prova ut tekniska lösningar, såsom telemedicin.

Det behövs också goda möjligheter till specialisering inom glesbygdssjukvård för yrkesgrupper från undersköterska till läkare. Vi vill också att påbyggnadsutbildningar inrättas för räddningstjänst och polis, så att de kan trygga en patient till dess ambulansen kommer på platser där utryckningstiderna är långa.

FRAMTIDENS AMBULANSVÅRD

Ambulanser är olika typer av mobila vårdenheter, inklusive bussar, psykiatriambulans och luftambulans. Liberalerna arbetar för en utredning av hur framtidens ambulanssjukvård ska utformas för att säkra likvärdig vård över landet.

I en sådan utredning måste sjukhusens akutsjukvård ingå. Vi vill att fler patienter hjälps direkt till rätt vårdnivå utan att passera akutmottagningen. Ambulanssjukvården behöver en tydligare roll vid kris och beredskap och ett uttalat uppdrag att stötta utbildning och fortbildning av räddningstjänsten. Dessutom behöver samarbetet med våra grannländer stärkas.

APOTEKENS ROLL I VÅRDKEDJAN

Liberalerna vill ge apoteken en starkare roll i vårdkedjan och ett närmare samarbete med primärvården. Apotek bör hjälpa till mer än idag med egenvård och även erbjuda t.ex. hälsoundersökningar till självkostnadspris, viss vaccination, självhjälpsgrupper och enklare provtagning. För att hålla isär rollerna ska apotek däremot inte ges rätt att förskriva läkemedel.

Den som har många läkemedel kan ha svårt att komma ihåg och kan lätt ta fel. Därför vill vi att alla apotek ska kunna lämna ut alla patientens läkemedel uppdelade i datummärkta småpåsar till den som vill (s.k. kundvald dosdispensering). Farmaceuter ska kunna lämna ut små förpackningar av vissa receptbelagda läkemedel till den som har recept sedan tidigare, men inte hinner få ett läkarbesök innan läkemedlet tar slut.

Svensk läkemedelspolitik ska pressa på för globala miljöhänsyn från start till mål: tillverkning, förpackningar, upphandling, användning och utsläpp. Nationell miljömärkning behövs för läkemedel.

SAMVERKAN PÅ RIKTIGT MELLAN REGIONER OCH KOMMUNER

Region och kommuner behöver ta fram en gemensam målbild för vården som utgår från individens behov. Anställda ska kunna delta i gemensamma utbildningar och hemsjukvårdspersonal ska auskultera/hospitera (genomföra professionell praktik) i regioners öppen- och slutenvård och vice versa. Kommunal elevhälsa ska stärkas och hållas samman med barnens övriga vård.

Samverkansavtalens utformning måste få bero av geografi och demografi. I glest befolkade områden ska bygdesjukvårdshuvudman kunna införas, där regional och kommunal vård och omsorg (förutom slutenvård/sjukhusvård) läggs samman till en gemensam organisation. För att nå hela vägen i mål med detta krävs lagändring. Många samverkansformer är dock möjliga redan idag och kan innefatta akutvårdsbesök med biståndsbedömning, virtuellt hemsjukhus med specialistläkarsamtal, kommunala korttidsplatser på sjukhus och planerade hemläkarbesök i team med hemtjänst och hemsjukvård. Erfarenheterna från framgångsrik samverkan – såsom Borgholm, Norrtälje (Tiohundra), Ängelholm (Hälsostaden) och Skaraborg (Vårdsamverkan Skaraborg) – behöver tas tillvara.

Policyförslag

14. **Ge kommuner rätt att anställa läkare i den kommunala vården.** Varje kommun ska ha en medicinskt ledningsansvarig läkare. Inför fast omsorgskontakt och teamarbete i kommunal vård. Fastläkarsystem behöver även övervägas i specialistvård där läkarkontakten är långvarig, t.ex. i psykiatri.

15. **Skräddarsy olika former av digital och fysisk vård och forma vården i samråd med patienten.** Teknisk utrustning för hemmonitorering och liknande ska kunna lånas ut enligt samma princip som medicinska hjälpmedel.

16. **Öka möjligheten för både barn och vuxna att få slutenvård hemma istället för på sjukhus.** Öka andelen mobil vård och ge vården stöd för en sådan omorganisation.

17. **Reformera valfrihetslagstiftningen efter patienternas behov.** LOV ska kunna anpassas och avgränsas geografiskt inom en region. Det ska finnas goda möjligheter till specialisering inom glesbygdssjukvård för yrkesgrupper från undersköterska till läkare

18. **Inför mottagningshotell där olika grenar av specialistvård kan ges nära patienter i små orter, på landsbygden och i glesbygd.**

19. **Utveckla ambulanssjukvården som en del av en likvärdig vård i hela landet.** Ambulanssjukvården behöver en tydligare roll vid kris och beredskap. Samarbetet om ambulanstjänster i gränstrakter ska utvecklas med våra grannländer.

20. **Ge apoteken en starkare roll i vårdkedjan.** Låt apotek inhysa mottagningshotell, stärka egenvården och erbjuda vissa medicinska tjänster som hälsoundersökningar. Inför ett farmaceutsortiment – ett mellanläge mellan receptfritt och receptbelagt. Svensk läkemedelspolitik ska pressa på för ökad global miljöhänsyn.

21. **Fördjupa samverkan mellan regioner och kommuner.** Det behövs fler samverkansformer, särskilt för att säkra vård och omsorg på mindre orter och för att underlätta för personer som behöver insatser från både regionen och kommunen.

Sjukvårdens organisation och resursanvändning

En socialliberal grundprincip är att vård ska ges efter behov, inte efter ekonomisk styrka. Därför behövs en offentligt finansierad vård av hög kvalitet som är tillgänglig för hela befolkningen. Regionerna ska ha ansvaret för sjukvården samtidigt som det behövs ett tydligare statligt ansvarstagande för att säkerställa en likvärdig vård i hela landet, från primärvård till högspecialiserad vård. Att det finns en mångfald av aktörer, både offentliga, privata och civilsamhällsdrivna, är avgörande för valfrihet och innovation. Liberalerna vill bygga en mer dynamisk vård, där de som behöver vården får den i tid, där åldersgränser inte är huggna i sten, där det offentliga och privata tillåts samverka på fler sätt än idag och där politiskt förtroendevalda kompletteras med medicinsk expertis.

PRIORITERINGAR OCH PENGAR

Stigande livslängd och snabb medicinsk och medicinteknisk utveckling ger stora mänskliga vinster, men kommer också att sätta sjukvårdens finansiering på hårda prov. Det behövs en fördjupad diskussion om vilken vård som borde prioriteras högre, och vilka insatser som kanske inte är lika viktiga att rikta skattemedel till. Enligt gällande principer ska vård prioriteras efter människovärdesprincipen, behovs–solidaritetsprincipen och kostnadseffektivitetsprincipen, men det är idag otydligt hur förebyggande vård ska prioriteras och var gränsen bör dras till sådan vård som kräver sjukvårdens kompetens, men inte nödvändigtvis ska finansieras gemensamt. Det var över 25 år sedan den senaste stora utredningen om vårdens prioriteringar avslutade sitt arbete. Liberalerna anser att en det är dags för en ny parlamentarisk utredning om detta svåra ämne.

Vi vill också lägga samman högkostnadsskydden för läkemedel, sjukvård och slutenvård, för att skydda de människor som har det allra största vårdbehovet. Behandlingar som ingår i högkostnadsskyddet ska baseras på vetenskaplig grund.

För att stärka finansieringen vill vi att avgifter ska kunna tas ut för kompletterande intyg. I Finland utfärdas vissa läkarintyg avgiftsfritt medan det tas ut en smärre avgift för kompletterande intyg tas avgift ut för t.ex. körkort och allergier.

Patientens rätt till vård ska alltid respekteras och inga ekonomiska särkrav ska ställas, oavsett vad som orsakat vårdbehovet. Det allmänna ska dock kunna utkräva ett ekonomiskt ansvar av företag för undvikbara vårdskador efter sådana ingrepp som görs utan medicinska motiv, t.ex. av estetiska skäl. En möjlighet är en obligatorisk ansvarsförsäkring.

VÅRD I TID

Vårdgarantin ska stärkas och anpassas till den digitala vårdens möjligheter. Personer med långvarig sjukdom ska kunna direktboka sina återbesök på nätet.

Vårdköerna ska kortas genom ekonomiska styrmedel som kömiljarder, bättre arbetsorganisation och utökad samverkan mellan Försäkringskassan och sjukvården (Finsam). Patienten ska opereras och få annan slutenvård i den region hen själv vill, till exempel där anhöriga bor. Det är avgörande att patienterna alltid prioriteras efter medicinskt behov. Även vårdens ersättningssystem behöver ses över, så att god vård särskilt säkras för dem med störst behov.

REFORMERA STYRNINGEN AV SJUKVÅRDEN

Det är uppenbart att dagens statliga styrning och 1600-talets länsgränser inte fungerar optimalt. Detaljstyrande och administrationstunga statsbidrag hämmar utvecklingen och skillnaderna i förutsättningar skapar alltför stora utmaningar för vissa regioner. Att dagens ordning inte fungerar tillräckligt bra har på nytt bekräftats av erfarenheterna under coronapandemin. Det är inte rimligt att det finns så stora skillnader i tillgänglighet, finansiering och villkor för patienter och personalen mellan regioner som råder i dag. Vårdens förutsättningar måste bli mer jämlika för vården i Sverige, något som kräver en översyn av organiseringen.

Regionerna behöver bli färre. Närliggande regioner med mycket samarbete och stort utbyte bör överväga sammanslagning. Alla regionförändringar ska bygga på initiativ underifrån, inte tvingas fram, eftersom det riskerar att slå sönder fungerande strukturer för att förbättra vården. Staten ska däremot kunna vara behjälplig under processen.

Statens roll i sjukvården ska tydliggöras. Detaljstyrningen ska minska, men staten behöver ta ett större ansvar för sjukvårdens strategiska planering, beredskap och långsiktiga kompetensförsörjning. Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) behöver i högre grad bidra till vårdens utveckling.

Liberalerna anser att staten behöver ta större ansvar för sjukvårdsberedskapen. Regionerna ska hålla mindre lager, men staten ansvara för uthållighet genom omsättningslager, internationell samverkan och handel. Staten ska säkra licenser för 3D-utskrift för att kunna tillverka nödvändig utrustning vid svår kris. Dessutom bör sjukvårdspersonal krigsplaceras på sina arbetsplatser. Staten ska säkra licenser för 3D-utskrift för att kunna tillverka nödvändig utrustning vid svår kris. Dessutom bör sjukvårdspersonal krigsplaceras på sina arbetsplatser.

AVTAL MED NÄRINGSLIVET

Upphandlingar är ofta detaljstyrande och teknikspecifika. Sjukvårdens avtal ska istället stimulera utveckling genom mer funktionsupphandling, innovationsupphandling och långsiktiga innovationspartnerskap. Upphandlingar behöver i högre grad utformas så att även små, kreativa företag kan lämna anbud.

Lagen om offentlig upphandling (LOU) måste anpassas efter sjukvårdens villkor och roll i totalförsvaret. Sjukvården ska enklare kunna välja bort anbudsgivare som misskött sig, och måste få kräva en viss erfarenhet och trovärdighet av den aktör de ska sluta avtal med och kräva en viss geografisk närhet.

ÖKA TÄNJBARHETEN I SJUKVÅRDEN

Artonårsgränser i sjukvården ska suddas ut. Barn blir, juridiskt sett, vuxna över en natt när de fyller 18 år, men det innebär inte att en helt ny vårdform är vad de behöver. Liberalerna vill därför att gränsen för överflytt från barn- till vuxensjukvård ska vara flexibel och att den, i samråd mellan läkare och patient, ska justeras efter varje individs behov.

Rätten att skriva in patienter behöver vidgas. Självvald sluten- eller sjukhusvård i framförallt psykiatrin bör erbjudas i hela landet, där patienten själv styr sina egna in- och utskrivningar. Det ökar individens egenmakt och självständighet och leder till färre tvångsåtgärder och vårddygn.

ETT SAMMANHÅLLET VÅRD-INFORMATIONSSYSTEM MED HÖG INTEGRITET

Hela Vårdsverige ska ha ett kompatibelt, sammanhållet vårdinformationssystem med gemensamt överenskomna nationella standarder. På sikt ska även vacciner och tandvård inkluderas i detta. En nationell samtyckesportal ska upprättas där människor kan styra sitt integritetsskydd och ge eller återkalla samtycke. Sekretesslagstiftningen behöver ses över för att säkra patientsäkerhet, integritet och självbestämmande. Patientdata ska alltid kontrolleras av kommuner och regioner, inte av leverantörerna av olika journalsystem.

SMARTARE LEDNINGSSTRUKTURER

Skattefinansierad verksamhet ska styras av förtroendevalda personer som kan röstas bort. Samtidigt blir sjukvården alltmer faktatung och detaljkrävande. Trots det består idag även verksamhetsnära ledningsorgan i sjukvården idag av antingen enbart politiskt förtroendevalda eller av uteslutande tjänstemän. Liberalerna vill ha fler blandade organ där politiskt förtroendevalda i verksamhetsnära styrelser och beredningar kompletteras av opolitiskt tillsatta ledamöter med spetskompetens, exempelvis utvecklingsledare, forskare, vårdprofessioner eller företrädare för patientorganisationer. Dessa ledamöter ska inte ha egna intressen i den verksamhet de är satta att leda, vare sig ekonomiskt eller som anställda. Vi vill också att regionerna i högre grad än i dag övergår till rent avpolitiserade verksamhetsnära styrelser med enbart ämnessakkunniga.

ORGANISATIONSGRÄNSER, SAMARBETEN OCH REGLERINGAR I VÅRDEN

Staten måste göra det enklare för regioner, kommuner, akademi och näringsliv att samarbeta, inklusive när regioner själva initierar storregionbildning. I vård för alla åldrar ska kommun och region ha nära samarbete.

Försäkringsfinansierad vård har sin plats, till exempel för småföretagare som väljer att teckna en försäkring utöver den gemensamt finansierade vården. Väntetiderna i den gemensamt finansierade vården ska vara så korta att mycket få personer ska känna ett behov av en privat sjukförsäkring. Sådan vård ska hållas analyserbart skild från offentligfinansierad sjukvård för att utesluta undanträngningseffekter.

INGA DUBBLA INTRESSEN I VÅRDEN

För att värna vårdsystemets integritet och kostnadskontroll ska förbudet mot ekonomiska intressekonflikter i vårdkedjan skärpas. I dag är det förbjudet för läkare att äga apotek. Däremot får läkemedelsföretag äga vårdinrättningar och apotek får äga nätläkarbolag. Det bygger in ovidkommande hänsyn och driver på överförskrivning och felaktig användning av skattemedel. Liberalerna vill skärpa förbundet mot dubbla intressen i vårdkedjan.

Policyförslag

22. **Tillsätt en ny utredning om vårdens prioriteringar.**

23. **Lägg samman högkostnadsskydden för läkemedel, sjukvård och slutenvård till ett samlat högkostnadsskydd.** Gör vissa kompletterande läkarintyg avgiftsbelagda.

24. **Korta vårdköerna genom ekonomiska styrmedel, bättre arbetsorganisation och utökad samverkan mellan Försäkringskassan och sjukvården.** Ge patienter rätt att välja operation och annan slutenvård var de vill i landet.

25. **1600-talets länsgränser är inte anpassade för modern sjukvård.** Coronakrisen har visat att dubbelstyrningen av sjukvården har stora brister. Vårdens finansiering, tillgänglighet och villkor för både patienter och personal måste bli mer jämlik. Därför behövs en bred översyn av vårdens organisering och finansiering. Regionerna har en viktig roll framöver men regionerna behöver bli färre genom frivilliga samgåenden. Statens roll måste tydliggöras.

26. **Utvärdera hur LOU kan omformas för att bättre passa sjukvårdens varierade behov.**

27. **Gör överflytten från barn- till vuxenvård mer flexibel.** Låt patienter i psykiatrin själva välja att skriva in sig när de behöver en vårdplats.

28. **Inför fler blandade styrelser.** I ledningen för verksamhetsnära styrelser och beredningar ska politiker oftare kompletteras av opolitiskt tillsatta ledamöter med spetskompetens. Vi vill också att regionerna i högre grad än i dag övergår till rent avpolitiserade verksamhetsnära styrelser med enbart ämnessakkunniga.

29. **Skärp förbudet mot dubbla intressen i vårdkedjan.** Det ska inte vara tillåtet för läkemedelsföretag att äga vårdinrättningar eller för apotek att äga nätläkarbolag.

Innovation och vårdutveckling

Sjukvården ska inte vara en tidsresa bakåt i tiden, men så är det i dag för många av vårdens medarbetare. Det är dags för ett tekniskt generationsskifte. Digitalisering ska avlasta, aldrig belasta. Även förordningar och myndighetsanvisningar måste lämna den pappersbaserade världen och skrivas teknikneutrala, så att digitala tjänster blir möjliga.

DIGITAL FÖRENKLING OCH INKLUDERING

Vi vill att vårdens system ska minnas, analysera och vara till hjälp. Patienten ska bara behöva beskriva sitt vårdbehov en gång, oavsett om det är till 1177 på telefon, via en digital vård-app eller i samtal på vårdcentralen. Behovsbedömning ska ske med ett nationellt medicinskt beslutsstöd.

Patienter ska alltid ges möjlighet att påverka vid framtagandet av nya tekniska lösningar och digitala vårdtjänster. Användardriven utveckling ska alltså vara standardförfarande.

MÅNGA ANSTÄLLDA MÅSTE BIDRA TILL SJUKVÅRDENS UTVECKLING

Vi vill att alla regioner ska ha ett lagstadgat uppdrag att aktivt bidra till forskning, att bedriva utveckling och underlätta innovation. Både offentlig- och privatdriven vård ska ha ett ansvar att bidra till detta.

Det behöver bli lättare för anställda att få gehör för idéer och innovationer och öka möjligheten till verksamhetsnära utveckling för alla yrkesgrupper. Varje region eller vårdgivare behöver en struktur för innovation och för att genom mentorskap säkra kunskapsöverföring till nästa generations medarbetare.

LÄR AV OMVÄRLDEN

Vi vill att vården inför återkommande peer review, där internationella experter granskar behandlingsmetoder, bemötande, logistik, arbetssätt och miljö på kliniker och i verksamhetsområden. Att medarbetarna har internationella erfarenheter av hur vården bedrivs i andra länder är också en viktig källa till kunskap.

UTVECKLING OCH INNOVATION KRÄVER SAMARBETE

Framtidens lösningar måste utvecklas gemensamt mellan vården, akademin och start-ups, entreprenörer och företag. Liberalerna anser att varje region ska ha en budget och lokal organisation för verksamhetsnära innovationsarbete. Det behövs också frizoner för vårdinnovation: certifierade testbäddar i ett nationellt nätverk ska ge en säker miljö där nya lösningar kan provas och anpassas.

Vi anser att det även behövs en organisationsform för idéburet offentligt partnerskap på nationell nivå för att säkra

samverkan med civilsamhället och för att kunskapsorganisationer som Regionala cancercentra (RCC) ska kunna bli fler och permanentas, utan att behöva omvandlas till myndigheter. Regionala psykiatricentra bör inrättas i denna organisationsform.

LÅT HÄLSODATA RÄDDA LIV

Vi vill växla upp datadriven innovation och utveckling. Rätt använda kommer hälsodata att rädda liv. Det kräver satsningar på automatisering, så att manuell insamling inte längre är nödvändig, samt enhetliga processer för utlämning av forskningsdata och att mycket starkt dataskydd för den enskilde patientens integritet. Hälsodata som används i utvecklingsarbete ska aldrig i något led kunna spåras tillbaka till en enskild person.

LJUS FRAMTID FÖR LANDETS ENDA PATIENT

För en del allvarliga och mycket sällsynta tillstånd finns ingen fungerande behandling. Samtidigt är de svårt sjuka patienterna så få att det tar oerhört lång tid att samla data om möjliga behandlingar. Vi anser att det behövs ett mellanläge mellan klinisk prövning och godkänt läkemedel, ett sällsynt godkännande, där säker och lovande behandling får ordineras under strikt övervakning och noggrann insamling av hälsodata. Om läkemedlet visar sig ineffektivt ska ett sällsynt godkännande återtas.

CERTIFIERA NY TEKNIK

Otaliga appar, robotar och chattfunktioner utformas för privatpersoner, för sjukvården och för omsorgen. Vi vill att tekniska lösningar för sjukvård och omsorg ska certifieras med avseende på säkerhet, integritetsaspekter och etik innan de blir aktuella. Det förutsätter utveckling av gemensamma standarder för att testa och utvärdera ny teknik i välfärden. Tekniken får aldrig leda till bortprioritering av trygghet och mänsklig kontakt.

Policyförslag

30. **Genomför ett tekniskt generationsskifte.** På sikt ska patientjournaler och annan hälsodata vara kompatibla för all vård, både kommunal vård, regional hälso- och sjukvård och tandvård.

31. **Alla regioner ska bidra till forskning och utveckling.** Varje region ska ha en organisation för verksamhetsnära innovationsarbete och frizoner för vårdinnovation. Internationella experter ska regelbundet granska svensk sjukvård.

32. **Främja innovation genom funktionsupphandling, innovationsupphandling och småskalig upphandling.** Underlätta samverkan med näringsliv och civilsamhälle. Skapa en nationell standard för certifiering av ny välfärdsteknik.

33. **Inför ett så kallat ”sällsynt godkännande” för lovande mediciner som testats på mindre patientunderlag.**

Sjukskriv på nytt sätt

Varje sjuk människa ska få en trygg bedömning och rätt rehabiliteringsinsatser. Försäkringskassans och sjukvårdens roller och samarbete behöver förändras för att korta handläggningstider, minska behovet av överprövningar och bidra till rehabilitering. Vi vill också reformera sjukskrivningsprocessen för att minska onödig byråkrati med fortsatt god kostnadskontroll och legitimitet.

DIFFERENTIERADE INTYG

Differentierade läkarintyg skulle låta läkare ägna tid åt sjukvård och spara gemensamma resurser, med bibehållen rättssäkerhet. Tidigt under en sjukskrivning bör det räcka med ett kortfattat läkarintyg. Enklare intyg bör även räcka när den sjukskrivne inte behöver andra åtgärder än rent medicinsk. Intyg som kan digitaliseras ska digitaliseras.

Ansvaret för komplicerad, svårbedömd eller upprepad sjukskrivning ska flyttas till centrala team i varje region för att avlasta fastläkarna/husläkarna och ge tryggare bedömningar. I sådana lägen kan läkarintygen också behöva bli mer utförliga. De centrala teamen ska skapa en helhetsbild av rehabiliteringsbehov och möjligheter för varje person att återgå i arbete.

LÅT FLER YRKESGRUPPER BEDÖMA ARBETSFÖRMÅGA

Vi vill initiera en nationell översyn för att bedöma om fler yrkesgrupper kan bedöma arbetsförmåga vid vissa tillstånd, t.ex. om en arbetsterapeut eller sjukgymnast kan bedöma sjukdom eller arbetsförmåga i rörelseapparaten och skriva utlåtanden till Försäkringskassan.

FOKUS PÅ REHABILITERING

Rehabiliteringsintyg ska införas som kan utfärdas av flera yrkesgrupper än läkare. Längre tids sjukskrivning bör oavsett sjukskrivningsgrad innebära medicinska och sociala avstämningar för att minska risken för långvarig sjukskrivning.

Rehabiliteringsgrupper med rådgivande funktion till vårdgivarna ska införas på primärvårdsnivå. Grupperna bör involveras efter 60 dagars sjukskrivning (ej orsakade av vårdköer), för att stötta sjukskrivande läkare och minska risken för långvarig sjukskrivning.

KOMPETENSEN HOS FÖRSÄKRINGSKASSAN

Arbetsgången mellan sjukvården och Försäkringskassan är problematisk. Läkare vittnar om tidskrävande processer när Försäkringskassans handläggare ibland helt enkelt inte förstår deras utlåtanden. Den som är försäkringshandläggare ska ha särskild utbildning inom sitt område, inte minst kompetens i arbetsmedicin.

FÖRSÄKRINGSKASSAN, EN PARTNER

Det är orimligt att Försäkringskassan håller ett första avstämningsmöte med en sjukskriven persons arbetsgivare först efter över ett år, vilket myndigheten statistik idag visar. Försäkringskassan måste få ett stärkt samordningsuppdrag och bli en partner för sjuka människor för att komma tillbaka i arbete. En hörnsten i arbetet är att utöka så kallad Finsam, samarbetet mellan Försäkringskassa och vård.

Människor med många myndighetskontakter kan nästintill drabbas av administrationsutmattning. Givetvis behövs underlag och dokumentation, men det behövs också ett portaluppdrag att Försäkringskassan ska stötta och guida de invånare som har kontakt med dem.

SMARTARE SJUKFÖRSÄKRING

Dagens nivåer i sjukpenning samt sjuk- och aktivitetsersättning utgår ifrån en tjänstgöringsgrad på minst 25 procent. Liberalerna föreslår en ordning med steglösa sjukskrivningsgrader mellan 0 och 100 procent. Det måste också bli möjligt att fördela sin arbetstid ojämnt över veckor eller månader, så att personer kan anpassa sin sjukförsäkring efter en sjukdom i skov.

En testregion ska utvärdera om ansvaret för kortare sjukskrivningar kan överlåtas till regionerna.

Kömiljarderna ska ta hänsyn till hela vårdkedjan och vårdköerna ska därutöver kortas genom strategiska, ekonomiska transaktioner mellan Försäkringskassan och sjukvården, som ger mer resurser till operationer och annan behandling, samtidigt som sjukskrivningarna kortas. Det är avgörande att patienterna alltid prioriteras efter medicinskt behov.

STOPPA FUSKET

Försäkringsexperter och handläggare måste få bättre lagstöd för att upptäcka och förhindra fusk. Försäkringskassan behöver ha laglig befogenhet att spana på en klient som misstänks ha simulerade åkommor eller som både jobbar och är sjukskriven. Informationsdelningen mellan Försäkringskassan och andra myndigheter ska öka. För att ge ett robustare skydd mot ekonomisk brottslighet ska alla utbetalningar från de statliga trygghetssystemen till enskilda ske via ett och samma statliga transaktionskonto. I ett senare skede ska även utbetalningar från kommuner integreras i systemet.

Policyförslag

34. **Inför förenklade läkarintyg för enkla sjukskrivningar.** Flytta ansvaret för svårbedömda sjukskrivningar till centrala team. Se över om fler yrkesgrupper kan bedöma arbetsförmåga. Inför rehabiliteringsintyg och rehabiliteringsgrupper för enklare väg ut ur sjukskrivning. Genomför en testverksamhet där en region tar ett utökat ansvar för kortare sjukskrivningar. Ge möjlighet till steglös sjukskrivning mellan 0 och 100 procent.

35. **Förbättra Försäkringskassans kompetens och stärk Försäkringskassans uppdrag att bli en samarbetspartner för sjuka människor.**

36. **Stärk arbetet mot fusk.** Ge Försäkringskassan laglig befogenhet att spana på en klient som misstänks missbruka systemet. Öka informationsdelningen med andra myndigheter. Alla utbetalningar från Försäkringskassan och andra statliga myndigheter ska göras genom ett och samma transaktionskonto.

Reformera tandvården för bättre hälsa

Människor som förlorat tänder är sjukare än andra, bakteriebeläggningar på tänderna ökar risken att dö i förtid med 50 procent och människor med tandlossning dör i snitt 30 år tidigare än andra. Orsakssambanden är inte klarlagda, men troligtvis bär långvarig, låggradig inflammation i munnen åtminstone delar av skulden. Detta kräver fokus på riskgrupper. På sikt krävs också en stor omställning av tandvården.

LAGA HÅLEN

Sveriges befolkning har fått allt bättre munhälsa, men det finns hål i den bilden. Människor med långvariga sjukdomar och personer som lider av psykisk ohälsa är särskilt utsatta. Den nya specialiteten orofacial medicin stöttar människor med komplexa funktionsnedsättningar och/eller systemsjukdomar. Denna specialitet måste stärkas.

Utrikesfödda och människor med sämre socioekonomi halkar efter i munhälsa. Tidiga och uppsökande insatser behövs med intensiv tandvård, rådgivning och utbildning till vårdnadshavarna. Den sociala klyftan i munhälsa måste slutas.

Nationella tandvårdsprogram ska tas fram för riskgrupper. Kunskapen måste också öka om munhälsa vid åldrande och vid demenssjukdomar, neurologiska sjukdomar, Parkinsons sjukdom, MS och andra tillstånd som ofta drabbar äldre.

NYA YRKESROLLER OCH ETT KUNSKAPSHÖJANDE UPPDRAG

För att stärka riskgruppers munhälsa krävs legitimerad tandvårdskompetens även i den övriga hälso- och sjukvården som ger råd till patienter i riskgrupper. Personal på vårdcentraler, barnmorskemottagningar och barnavårdscentraler ska ha grundläggande kunskap om munhälsa.

INTEGRERA TANDVÅRDEN I VÅRDKEDJAN

Senare års forskning har visat att diabetes, benskörhet och andra sjukdomar med modern diagnostik kan upptäckas tidigare genom symtom från tänder och munslemhinna. Liberalerna vill därför att tandvården får en roll att tidigt fånga upp sjukdomsprocesser.

Inom omsorgen ska ingen behöva resa för att få sin munhälsa omskött, istället ska vården kunna ges med mobila enheter och hembesöksteam. På sikt bör tandvårdens journalsystem bli kompatibla med sjukvårdens.

STEGVIS, FINANSIELL TANDVÅRDSREFORM

Liberalerna vill att tandvårdens finansiering gradvis blir alltmer lik övrig hälso- och sjukvård. Vi vill åstadkomma detta genom ett allt starkare högkostnadsskydd med stegvis höjd subventionsgrad, i praktiken en prioritering av personer med långvariga sjukdomar och personer över 70 år. Högkostnadsskyddet ska även omfatta abonnemangstandvården. Utgifter och administrativt krångel ska minska, allra först för dem med högst risker, behov och kostnader.

Policyförslag

37. **Stärk tandvården för de vuxna och barn som löper störst risk för dålig munhälsa.** Ta fram nationella tandvårdsprogram och inför uppsökande verksamhet.

38. **Ge tandvården uppdrag att utbilda och höja kunskap, främst för dem som jobbar inom kommunal vård och omsorg.**

39. **Inför testverksamhet där tandvården integreras i vårdkedjan för att upptäcka och minska munhälsorelaterad ohälsa.** Inför mobil tandvård.

40. **Gör tandvårdens finansiering stegvis mer lik den i övrig hälso- och sjukvård, genom gradvis ökande subventionsgrad, dvs.** priorite

NY START FÖR SVERIGE

Liberalernas landsmöte
19–21 november 2021
Linköping

PARTISTYRELSENS YTTRANDE ÖVER MOTIONER TILL LANDSMÖTET 2021

A. ALLMÄNPOLITIK OCH LIBERAL IDEOLOGI

Ny start för Sverige. Partistyrelsens allmänpolitiska yttrande till landsmötet 2021 samt yttrande över motioner.

Liberalerna är det enda parti som har bildats för att verka för liberala idéer. Vår roll är att stå upp för varje människas frihet att forma sitt liv. De konkreta utmaningarna ser olika ut i varje tid, men uppdraget består: friheten måste försvaras.

Det var denna strävan som ledde liberala pionjärer att lägga grunden till dagens öppna och demokratiska Sverige. Till exempel genom deras arbete för Sveriges tryck- och yttrandefrihetslagar, avvecklande av tull- och handelshinder, införande av folkskolan, näringsfrihet, allmän och lika rösträtt, socialförsäkringar, jämställdhetsreformer och LSS.

På samma sätt har liberala reformer ökat friheten för kvinnor och män, barn och unga, hbtq-personer och personer med funktionsnedsättningar. Och på samma sätt har välståndet ökat när Sverige som en öppen ekonomi efter liberala reformer kunnat välkomna utländsk arbetskraft hit och bytt varor med världen utan handelshinder. Det har gjort Sverige till ett bättre och friare land – utan dessa landvinningar hade vårt samhälle i stort såväl som vardagen för den enskilde sett kraftigt annorlunda ut. Detta är ingen slump: Det är just i korsningen mellan samhällets utmaningar och de liberala idéerna som vi i Liberalerna har vårt existensberättigande. Vi sätter individen och hennes faktiska frihet i centrum. Det förutsätter att vi rätt analyserar världen omkring oss och pekar ut liberala lösningar med kunnighet och kreativitet.

I dag har klyftan vidgats mellan de som har det bra och de som lever i utanförskap. De som får det stadigt bättre och de som lever i social utsatthet och fattigdom. De som lever tryggt och de som lever med konsekvenserna av en tilltagande och allt grövre brottslighet.

För alldeles för många är Sverige fortfarande de stängda dörrarnas land. För alldeles för många är möjligheterna i Sverige på sin höjd teoretiska. Det är för alla dessa människor, det glömda Sverige, som Liberalernas uppgift är som allra viktigast.

2021 samlas Liberalerna till landsmöte i svallvågorna av den värsta krisen i modern tid. Coronapandemin har inneburit att många har mist nära och kära, andra lever med allvarliga hälsokonsekvenser av viruset, än fler har förlorat sin försörjning. Det är med en historiskt svag arbetsmarknad och en allvarlig utbildningsskuld som en ny generation gör sig redo att möta vuxenlivet. Liberalerna ska finnas där för dem.

De senaste två åren har även synliggjort hur det skulle vara att leva i en värld utan de liberala framsteg som lätt tas för givna. Friheter som har tagits för självklara har begränsats genom reseförbud och isolering. Mycket av det som gör livet värt att leva har fått stå tillbaka för att bokstavligen rädda liv. Den vaccinering som vid tiden för landsmötet trycker tillbaka sjukdomen visar även på värdet av många av de friheter som liberaler försvarar. Det är tack vare globalt samarbete, forskning, handel, innovation, äganderätt och tankens frihet som samhället åter ser ut att kunna öppna sig.

Allt detta, och mycket mer som gör världen till vad den är, är en konsekvens av liberalismen. Närmare bestämt möjliggörs demokrati, marknadsekonomi, skaparkraft och tolerans runtom i världen av att människor åtnjuter rättigheter. Det är dessa rättigheter som skyddar varje människa när hon går ut i världen på jakt efter lycka, gemenskap och en bättre värld. Denna helhet, grundad i de allmänna och lika mänskliga rättigheterna, för världen framåt när konsekvenserna av att stå still skulle vara som mest ödesdigra.

När pandemin kom till Sverige och världen förvärrades och synliggjordes även de brister i samhället som under lång tid redan hade minskat friheten för alldeles för många. Dessutom var många frihetsinskränkande åtgärder långtgående och synliggjorde hur enkelt det kan vara att rulla tillbaka tidigare vunna fri- och rättigheter. Att återskapa framtidstron efter att Sverige har drabbats av coronapandemin handlar därför inte enbart om att hantera pandemins direkta följder, utan ställer också krav på att redan förut kända problem får sin lösning.

Hit hör att skolan inte rustar alla elever med den kunskap de har rätt till. Att alltför många med utländsk bakgrund lever i utanförskap, att vi i Sverige välkomnat många människor till vårt land utan att också välkomna dem till vårt samhälle. Att klimathotet riskerar att ödelägga människors förutsättningar att leva och verka.

Hit hör att demokratier runtom i världen urholkas eller avskaffas av auktoritära krafter. Att långtidsarbetslösheten når rekordnivåer. Att företagares livsverk har gått under. Hit hör att assistansen brister och människor med funktionsnedsättningar lämnas utanför. Att sexuella rättigheter avskaffas och sexuella minoriteter förtrycks. Att den regelstyrda globala världsordningen eroderas. Att tiotusentals och åter tiotusentals lever i hedersförtryck runtom i Sverige. Att gårdagens regler hindrar framväxten av morgondagens näringsliv. Att årsrikas erfarenheter inte tas tillvara. Att anställda i offentlig förvaltning larmar om hot, hat och en framväxande tystnadskultur.

Hit hör att alltför få människor spänner bågen och läser de riktigt svåra utbildningar som morgondagens jobb och välstånd är beroende av. Att gängbrottslighet och klanvälde håller allt fler i skräck. Att välfärdsstaten har blinda fläckar runtom i landet. Att kvinnor inte vågar gå hem själva om natten. Att elförsörjningen brister, vilket riskerar allt från företagsetableringar till sjukvårdens operationer. Att utbredningen av invasiva arter hotar miljövärden och vad generationer har låtit vårda.

Hit hör att minoriteter möter rasism och antisemitism. Att säkerheten i vårt närområde är långt mer hotad än tidigare. Att utsatta kvinnors och barn förs ut ur landet och gifts bort. Att våld mot kvinnor och barn och unga har tilltagit när pandemin förvisat fler till hemmet. Att utsatta barn och kvinnors vägar till trygghet stängs när kvotflyktingsystemet ifrågasätts och motverkas.

Hit hör allt detta och långt mycket mer. Problem som väntar på lösningar. Ofria som väntar på frihet. Vårt samhällssystem har uppnått större segrar för människans välstånd och frihet än något alternativ, men för varje dag som vi misslyckas att lösa samhällsutmaningarna vädrar antiliberala, kollektivistiska, socialiseringsivrande och främlingsfientliga rörelser livsluft.

Vi har kommit långt från det 1990-tal då många såg liberalismen som den slutliga segraren. Den liberala demokratin kombinerad med en liberal ekonomi sågs alldeles nyligen som den ideala samhällsmodellen också av breda lager bland liberalismens motståndare. I det ena landet efter det andra anammades detta tänkande och liberala reformer genomfördes. Globaliseringen hyllades och sågs med rätta som en avgörande drivkraft till allt från fred till välstånd till ekonomisk utveckling. Det internationella samarbetet utvecklades och internationellt institutionsbyggande stod högt på dagordningen. Sverige blev medlem i EU. Öppenhet och tolerans var värderingar som anammades av allt fler. 1998 hölls den första Pride-festivalen i Stockholm, fler skulle följa.

I dag råder det snarast en motreaktion mot denna tid och mot dessa idéer som har kommit att prägla samhällsutvecklingen. Runtom i världen flyttar frihetens och liberalismens fiender fram sina positioner. Liberalerna står nu och alltid upp för att värna asylrätten, fri kultur, media och forskning, rättssäkerhet, skydd för minoriteter, frihandel och internationellt samarbete liksom demokrati, fria aborter, mänskliga rättigheter, feminism, tryckfrihet och rättigheterna för den som lever med funktionsnedsättning. Detta är grunden för vårt partiprogram, såväl som vårens partirådsbeslut.

Hoten är många: Tjugoårsdagen av elfte september inträffade med talibanerna tillbaka vid makten i Afghanistan. Aggressiva diktaturer som Kina och Ryssland är på frammarsch. Samtidigt vacklar ledare runtom i västvärlden i kampen för liberalismen, utrikes såväl som inrikes. Inte minst oroar utvecklingen i Polen och Ungern där friheter som en gång troddes vunna nu monteras ned. Kampen för människans fri- och rättigheter behöver därför intensifieras. Globaliseringen – frihandeln och den ökade öppenheten i hela världen – behöver försvaras och utvecklas.

Liberalers uppgift är nu att konsekvent motverka antiliberala krafters försök till inflytande och tydligt visa upp det liberala alternativet till dessa krafter. Tiden från det förra landsmötet och fram till årets har präglats av en omprövning av hur denna uppgift bäst genomförs. Då gällde tanken om ständig isolering. Nu gäller tanken att ett liberalt regeringsskifte är möjligt. Att det är så vi bäst kan söka stöd för det liberala alternativet. Att Sverige behöver en liberal borgerlig ny regering som kan tala med hela riksdagen. En regering som kan anpassa sig till ett nytt parlamentariskt läge där riksdagens betydelse ökar i den politiska processen. De politiker eller det parti som vill få något gjort under kommande år måste tillstå denna verklighet och ge svar på hur den ska hanteras. Inte minst blir detta tydligt mot bakgrund av den budgetsituation som präglar den nu sittande regeringens förutsättningar. Med partirådsbeslutet och våra grundmurade värderingar i ryggen står Liberalerna rustade för att från start ta sig an dessa realiteter och utgöra ett liberalt mittenankare i en framtida borgerlig regering.

De överväganden som har skett under denna tid har skett med stort allvar. Vägledande har varit att liberalismen fortfarande utgör ett överlägset alternativ till varje annan ideologi, må det vara socialismen eller nationalkonservatismens irrläror. Liberaler kan och ska lösa de problem som medborgarna möter. Liberaler kan och ska fortsätta utvidga friheten för fler. Så visar vi upp det liberala alternativet. Så kan den organiserade liberalismen finna ny kraft och våra meningsmotståndare på ytterkanterna tryckas tillbaka.

Den inrikespolitiska utvecklingen har under samma period varit dramatisk. I juni fann riksdagens flanker varandra i strävan efter att avsätta den sittande regeringen. Riksdagen underkände statsminister Stefan Löfven och därmed det avtal som hans regeringsmakt vilade på. Vad fyra partier hade slutit, bröt fyra andra partier upp.

Liberalerna står nu i opposition mot den rödgröna regering som därefter tillträdde. Sakpolitiska framsteg har skett inom ramen för januariavtalet och liberala påtryckningar i budgetsamarbetet. Men efter sju år med socialdemokratiskt styre står likväl många av vår tids stora problem utan tillräckliga åtgärder. Vi möter därför väljarna i en fast tro på att Sverige behöver en ny liberal borgerlig regering. Genom samarbete inom en ansvarsfull och reformivrande borgerlighet kan vi nu sjösätta de förändringar som Sverige behöver. Uppgiften kommer inte att vara enkel, men ofriheten i Sverige kommer att växa om Liberalerna inte åtar sig att lösa den.

Liberalerna är Sveriges skol- och integrationsparti. Vi kommer att möta väljarna för att vända utvecklingen i utsatta områden och för att skapa en likvärdig kunskapsskola för alla barn. Vi gör det stärkta av vår historia och med förväntan om vår framtid.

Vi gör det därför att Sverige för alldeles för många fortfarande är de stängda dörrarnas land. Vi gör det för att möjligheterna i Sverige för alldeles för många i bästa fall är teoretiska. Det är för alla dessa människor, det glömda Sverige, som Liberalernas uppgift är som allra viktigast. Tillsammans vill vi nu skapa ett land där framtidstro gäller. Där alla får en god start i livet. Där alla ges möjlighet att bidra efter sina unika förutsättningar. Där integrationen vägleds av principen att tillhöra och tillföra. Där alla ges möjlighet att växa också genom de skyldigheter som följer av att vara

medborgare i en demokrati. Där samhället stöttar. Där tryggheten gäller alla och överallt. Där innovation och skaparkraft tas tillvara. Där det finns goda möjligheter i hela landet att leva, verka och bygga sin framtid. Ett land där demokratin stärks och utvecklas. Där alla skolor är kunskapsskolor. Där klimatutmaningen klaras. Där öppenhet råder och utanförskapet bryts. Där Sverige är ett möjligheternas land, för alla.

Motionerna

Flera motioner till landsmötet berör Liberalernas inställning till regeringsbildning, samverkan med andra partier eller former för det parlamentariska arbetet i stort. I **motion A101** föreslås att landsmötet uttalar att Liberalerna inte är ett stödparti men gärna ser väljares och andra partiets stöd för sin politik. I **motion A102** föreslås att Liberalerna ska gå till val utan att samordna sig med andra partier, vara fria att inte förorda något regeringsparti och efter valet arbeta för det regeringsalternativ som har störst möjligheter att genomföra viktig socialliberal politik och som motarbetar extremistpartiers inflytande. I **motion A103** föreslås att Liberalerna går till val som ett självständigt liberalt parti och efter valet förhandlar fram det budgetunderlag som är bäst ur ett liberalt perspektiv. I **motion A104** föreslås att landsmötet förtydligar Liberalernas politik de kommande åren så att grundläggande liberala värden aldrig kan förhandlas bort. I **motion A105** föreslås ett antal liberala grundvärden som behöver garanteras för att Liberalerna ska delta i eller släppa fram en regering. I **motion A106** föreslås att Liberalerna inte ska utgöra regeringsunderlag, eller vara del av en regering, som i någon del inte står upp för FN:s förklaring om mänskliga rättigheter. I **motion A107** föreslås att inga som helst förändringar av svensk lagstiftning får ske som negativt särbehandlar eller diskriminerar homo-, bi-, intersexuella eller transpersoner samt att detta i sin helhet utgör vägledning i Liberalernas samtal och förhandlingar vid kommande regeringsbildning, annan form av samarbete med andra partier eller om partiet går i opposition och söker hoppande majoriteter inom det hbtqi-politiska området. I **motion A108** föreslås att Ny start för Sverige kompletteras med två meningar om förhållningssättet till regeringar där Sverigedemokraterna ingår eller har ett formaliserat inflytande. I **motion A109** föreslås att Liberalerna inte ska regera med eller i budgetsamarbete med Sverigedemokraterna. I **motion A110** föreslås att statens budgetprocess ska vårdas samt att inga budgetförhandlingar om statsbudgeten kommer ske med Sverigedemokraterna. I **motion A111** föreslås fem ställningstaganden för att precisera partiets hållning i regeringsfrågan och för att klargöra att partiet är ett parti i det politiska mittfältet, som betraktar Sverigedemokraterna som en viktig huvudmotståndare. I **motion A113** föreslås att Liberalerna ska ta ansvar för liberalfeminism och inte aktivt samarbeta med partier som för antifeministisk politik, i stort eller inom en rad preciserade politikområden. I **motion A114** föreslås att Liberalerna ska verka för att Jämställdhetsmyndigheten ska utvecklas respektive att nedläggning av Jämställdhetsmyndigheten ska vara en röd linje för Liberalerna vid eventuella regeringsförhandlingar efter nästa val. I **motion G116 yrkande 3** yrkas att rätten till subventionerad vård är en röd linje som oavsett framtida samarbete inte kommer att överträdas. I **motion A115** föreslås att Liberalerna inte ska acceptera att en regering eller ett regeringsunderlag vi ingår i eller stödjer, ska ändra kulturpolitikens innehåll eller mål i riktning mot en nationalkonservativ kultursyn. I **motion A116** föreslås att landsmötet uttalar att Liberalerna inte ska ingå i, stödja eller tolerera en regering vars politik försvagar public service genom att frånta den dess bredd i programutbudet. I **motion A117** föreslås att Liberalerna skall värna och stärka den oberoende ställning som public service har, samt stärka bredd och kvalitet i programutbudet respektive att Liberalerna därmed inte kan ingå i, stödja eller tolerera en regering som försvagar public service. I **motion A118** föreslås att landsmötet uttalar att Liberalerna inte ska ingå i, stödja eller tolerera en regering som vill sätta ett volymmål för migrationspolitiken. I **motion A119 yrkande 1 samt motion A120 yrkande 1** yrkas, med varierande formuleringar, att ett bibehållet enprocentsmål för bistånd ska vara en förutsättning för regeringssamverkan.

Partistyrelsen instämmer i betydelsen av flertalet av de synpunkter som lyfts fram i motionerna. Inte sällan rör det sig om frågor där det liberala engagemanget sträcker sig mer än hundra år tillbaka i tiden. Så är också Liberalerna det enda parti som har bildats för att verka för liberala idéer. Den historien ska vi vara stolta över: Vår roll är nu som förr att stå upp för varje människas frihet att forma sitt liv. Liberalernas uppgift är nu att konsekvent motverka anti-liberala krafters försök till inflytande och tydligt visa upp det liberala alternativet till dessa. Liberalerna står nu och alltid upp för demokratin, rättsstaten, mänskliga rättigheter, fria medier och kulturinstitutioner, liberal feminism, internationellt samarbete, asylrätt, säkra aborter, frihandel, tryckfrihet och rättigheterna för människor med funktionsnedsättning. Flera motioner lyfter värden inom ramen för detta, exempelvis avseende biståndet och domstolsväsendets oberoende.

Partistyrelsen instämmer i att Liberalerna ska säkerställa detta, och därför var det en nödvändig förutsättning inför partirådsbeslutet att den liberala ideologin och idétraditionen skulle genomsyra vägvalet. Detta blev fallet och detta ligger fast.

Partistyrelsen anser att det är av vikt att landsmötet betraktar det beslut som fattades vid Liberalernas partiråd den 28 mars som en väl avvägd och demokratiskt förankrad helhet. Detta beslut tillkom mot bakgrund av att Liberalerna tidigare enats om att ett vägval om regeringsfrågan ska meddelas i god tid innan valet 2022.

I december 2020 inleddes således samtal om hur vi bäst möter de samhällsutmaningar Sverige står inför och hur partiet ska formeras inför valet 2022. Dialogen skedde i partiledning, partistyrelse, riksdagsgrupp, med förbundsordföranden och med förbund runtom i landet. Allt detta mynnade sedan ut i partirådsbeslutet i början av året.

Bland skälen för att denna process var angelägen kan särskilt nämnas att väljarna under lång tid i undersökningar av opinionen beskrivit Liberalerna som ett parti som vacklar

hit och dit. Med ett tydligt besked i regeringsfrågan kan vi nu frångå denna upplevelse och bygga väljarnas förtroende med en tydlig linje.

Av samma skäl som gjorde att landsmötet 2019 accepterade utfallet av den gedigna process som låg bakom tillkomsten av januariavtalet finns det nu goda skäl att inte ompröva partirådets beslut om en ny start för Sverige. Detta inte minst eftersom den analys av det politiska landskapet som beslutet vilade på visat sig överensstämma väl med utvecklingen i riksdagen sedan dess. Partistyrelsens uppfattning är därför att beslutet ska ligga fast i sin helhet. I det som följer argumenteras för att motionerna behandlas med hänsyn till vad som bäst säkerställer att partirådsbeslutet står obrutet.

Efter partirådet har regeringen Löfven II och därmed januarisamarbetet fällts av Sveriges riksdag. I och med att Vänsterpartiet visat sig berett att rösta med alla partier om alltifrån budgetförslag till regeringsbildning har premisserna för Liberalernas tidigare parlamentariska agerande försvunnit. Liberalerna är nu ett fristående liberalt och borgerligt oppositionsparti med sikte på ett regeringsskifte. Som ett sådant bör vi vara bereda att med parlamentariskt självförtroende få igenom vår politik oavsett vilka partier som röstar för den, men också att gå från varje förhandlingsbord samt att hålla gränsen mot varje parti som går fram med frihetsinskränkande förslag.

En viktig del i det parlamentariska arbetet bör vara att vi när det är lämpligt söker blocköverskridande lösningar, utan att vi för den skull utesluter att bilda sakpolitiska majoriteter avseende exempelvis energiförsörjningens villkor eller skolans styrning.

Allt detta och det partirådsbeslut som ligger till grund för partiets ställningstagande i regeringsfrågan täcker in flera av de aspekter som ovan nämnda motioner behandlar. Därför anser partistyrelsen att det finns goda skäl att stå fast vid vad som i grunden är ett väl förankrat och berett ställningstagande i regeringsfrågan.

På partirådet i mars 2021 beslutades:

1. att Liberalerna 2022 går till val på en liberal reformagenda för att lösa integrationen, lyfta kunskapsresultaten i skolan och skapa framgångar i klimatomställningen. Därför behöver Sverige en ny och borgerlig regering. För att en sådan regering ska kunna tillträda och styra landet kan Liberalerna i sakfrågor söka samsyn med riksdagens alla partier.
2. att Liberalernas uppdrag är fortsatt att utifrån liberala idéer ta strid för varje människas frihet att forma sitt eget liv. Vi kommer som parti inte att medverka i en regering som inte säkrar liberala grundvärden, bland annat dem som beskrivs ovan. [Anmärkning: nedan i denna text.]
3. att Liberalerna även i övrigt agerar med utgångspunkt i det som beskrivs i ställningstagandet om en Ny start för Sverige.

Från detta ställningstagande kan i sammanhanget särskilt lyftas fram att det inledningsvis fastslås:

> ”Liberalernas uppdrag är att utifrån liberala idéer ta strid för varje människas frihet att forma sitt eget liv. Under århundraden har liberaler identifierat, bekämpat och rivit hinder för människans frihet.

Vi har gått i främsta ledet för demokrati, jämställdhet och ett fritt näringsliv. Vi har tagit strid både mot varje tendens till diktatursträvande och mot dem som vill reducera demokratin till att enbart innebära ett folkvälde utan rättigheter, friheter och ett starkt skydd för minoriteter och enskilda människor. Vi har kämpat för sociala reformer utan socialism. För företagande och för goda villkor för de välståndsbildande krafterna. Vi har varit med och byggt välfärdssamhället genom att vara rösten för det glömda Sverige som ingen annan talar för. Vi har arbetat för jämställdhet, lika lön för lika arbete och för fri abort. Vi har infört valfrihet i välfärden och gång på gång samverkat brett för att få ned skatterna. Vi har brutit kunskapstappet i den svenska skolan och slagits för bildning och forskning. Vi har markerat hur varje människas frihet också följs av varje människas ansvar för sitt eget liv.

Vi har som parti i över hundra år utfört detta uppdrag under skiftande omständigheter. Under världskrig, ekonomiska kriser och vänstervågor lika väl som under rekordår och i globaliseringens tidevarv. I lägen då liberalismens parlamentariska förutsättningar varit lätta och i lägen då de varit svåra. Arbetet har skett i tider då vi kunnat skörda framgångar och i tider då all kraft fått ägnas åt att försvara tidigare landvinningar. Att vinna och värna liberala segrar har alltid inneburit och fortsätter att innebära att gå i hård konflikt mot samtidens illiberala tankegods, oavsett vilka partier till höger eller vänster som där och då härbärgerar det. Vi har tjänstgjort och tjänstgör alltid som jourhavande varningsklocka när demokratin hotas.”

Vidare beskrivs januariavtalets bakgrund samt behovet av att avveckla detsamma. Samhällsproblemen måste i stället ges liberala lösningar på andra sätt. För att uppnå allt detta fastslås i partirådets beslut att Sverige efter nästa val behöver en liberal borgerlig regering. Inom borgerligheten är låsningarna färre och förutsättningarna bättre att forma en politik för en ny start för Sverige. Ett sådant samarbete kan ge samhällsproblemen djupa och långsiktiga lösningar. Vidare är förutsättningarna för att både vinna nya och försvara tidigare liberala segrar störst i regeringsställning. Inte minst kan Liberalerna i en sådan position slå vakt om borgerlighetens liberala inslag och förankra en sådan regering i den breda mitten av svensk politik.

Partirådsbeslutet konstaterade vidare att nästa mandatperiod sannolikt kommer att präglas av ett fortsatt komplicerat parlamentariskt läge. I dag finner Sverigedemokraterna och Vänsterpartiet varandra i budgetfrågor. Samtidigt har Socialdemokraterna och Miljöpartiet i omgångar öppnat för regeringssamverkan tillsammans med Vänsterpartiet. Detta förhållningssätt till ytterkantspartierna är inte vår: partirådsbeslutet fastslog att Liberalerna inte kommer att medverka till en regering där Sverigedemokraterna ingår. Inget ytterkantsparti kan tillåtas bli en del av Sveriges regering och därigenom få ett direkt inflytande över utrikespolitiken, styrningen av myndigheterna och utnämningsmakten.

Men ett parti som söker inflytande och regeringsmakt för att värna och vidareutveckla vårt liberala samhälle kan inte heller gå till val på att rösta nej till varje sannolik regering. För att en liberal borgerlig regering ska kunna tillträda och styra landet kommer det att vara nödvändigt att samtala och söka samsyn i sakfrågor med riksdagens alla partier. Så ofta som möjligt bör det ske i breda och blocköverskridande processer med målet att söka stora parlamentariska majoriteter i för Sverige viktiga frågor.

I partirådsbeslutet beskrivs även att en utgångspunkt för Liberalerna är att regeringens budgetpropositioner i första hand bereds mellan de borgerliga partierna och att vi därmed inte vill se ett budgetsamarbete, på det sätt som då skedde mellan januaripartierna, med något ytterkantsparti. I stället söker vi en ordning där en ny borgerlig regering med bibehållen integritet förhåller sig, formar och förankrar den ekonomiska politiken efter de majoriteteter och möjligheter som parlamentariskt finns.

Partirådet ställde sig bakom följande:

> "Att dessa liberala grundvärden kan säkras är en förutsättning för en liberal regeringsmedverkan. Därför fastslås att:
>
> **1.** Även kommande mandatperiod är Liberalernas uppdrag att utifrån liberala idéer ta strid för varje människas frihet att forma sitt eget liv. De demokratiska värdena måste försvaras och varje tendens till rasism, ojämställdhet, inskränkthet och intolerans bekämpas.
>
> **2.** Den liberala demokratin och domstolarnas oberoende ska nästa mandatperiod inte bara värnas utan också stärkas. Förvaltningens grundlagsskyddade självständighet i myndighetsutövningen ska bestå. Principerna om saklighet, opartiskhet och allas likhet inför lagen ska vara grunden för all myndighetsövning.
>
> **3.** Ett liberalt Sverige ska ta sin del av ansvaret för människor på flykt och för att genom internationell solidaritet avhjälpa nöd och stärka demokratin i vår omvärld. Jämställdheten i Sverige ska fortsätta gå framåt samtidigt som kulturen, civilsamhället och public service-medierna ska stå fria och oberoende. Ett internationellt orienterat Sverige ska fortsätta verka för både frihandel och ett fördjupat europeiskt och multilateralt samarbete.
>
> Som ett liberalt mittenankare söker Liberalerna en roll där vi kan ge samhällsproblemen liberala lösningar, samtidigt som vi säkrar rågången mot frihetsbegränsade förslag oavsett vilket parti som förfäktar dem. Det är partistyrelsens uppfattning att Liberalerna därigenom här och nu kan göra Sverige till ett möjligheternas land för alla, samtidigt som vi gör det möjligt att långsiktigt minska det parlamentariska stödet för det samhällsproblem som nationalismen och slutenheten utgör för Sverige."

Partistyrelsen finner att detta uttalande väl svarar upp mot den sammantagna intentionen av de motioner gällande regeringsfrågan som har inkommit till landsmötet 2021. Det kommer att finnas goda skäl för partiets företrädare att återkomma till och fördjupa de krav som Liberalerna ställer på och för nästa regering. För detta bör partirådsbeslutet, Liberalernas partiprogram samt våra medlemmars ideologiska kompass ligga till grund. I partirådets beslut poängteras att en förutsättning för regeringssamverkan är att liberala grundvärden kan säkras. Finns inte den övergripande förutsättningen ska Liberalerna inte medverka. Men om å andra sidan den förutsättningen uppfylls är det vårt ansvar som liberalt parti att använda det inflytande som väljarna har gett oss till att föra samhällsutvecklingen i liberal riktning, och göra detta i regeringsställning.

Partistyrelsen anser således att partirådets beslut ger en tydlig beskrivning av de principiella förutsättningarna för kommande mandatperiod. Hur de ovan beslutade gränserna ska uttryckas ytterligare på enskilda sakområden kräver ett löpande arbete med stor hänsyn till hur partiets dubbla mål ska nås: att nå politiskt inflytande för att uppnå liberal förändring. En annan hantering riskerar att försätta Liberalerna i den i riksdagen nu unika situationen att en omfattande kravlista fastslagits på förhand, där de frågor som inte finns med uppfattas som ståndpunkter där partiet kan vika sig medan de frågor som står med blir till ett verktyg som politiska motståndare enkelt kan utnyttja genom att med offentliga krav skjuta ut partiet ur det parlamentariska arbetet. Att Vänsterpartiet misslyckats med att avskräcka regeringen från att under mandatperioden gå fram med allt ifrån historiskt omfattande skattesänkningar på jobb och företagande till skärpta konfliktregler visar dessutom att det finns betydande svårigheter med att på förhand bedöma vilka förslag som kommer att vara politiskt aktuella.

Liberalerna kommer att fortsätta arbeta för en liberal, borgerlig regering. De värden utifrån vilka Liberalerna en gång bildades, att utifrån liberala idéer ta strid för varje människas frihet att forma sitt eget liv, är idéer och tankar som är lika centrala nu som i framtiden. De är, som alltid, grunden för all regeringspolitik som vi kan medverka till.

Vi försvarar vår demokrati och de mänskliga rättigheterna. Vi bekämpar rasism, inskränkthet och intolerans. Vi står upp för jämställdheten, hbtq-personers och Sveriges minoriteters rättigheter och för kulturens, akademins och mediernas frihet. Vi värnar asylrätten och bejakar internationalism, global solidaritet och det europeiska samarbetet. Nu liksom alltid, i medvind och motvind, i opposition liksom i regering, är vi garanten för liberala värden. Vi är garanten för att kampen för jämställdhet, minoriteters rättigheter, kulturens frihet eller svenskt ansvarstagande för den liberala internationella världsordningen inte trycks tillbaka.

Det vägval som har gjorts är resultatet av flera månader av diskussioner i hela partilandet. Vi har lyssnat till varandra. Vi har diskuterat med varandra. I förbund och kommunföreningar. I partiledning, partistyrelse och riksdagsgrupp. Den utförliga processen ledde fram till ett beslut som har stöd hos en tydlig majoritet. Partistyrelsens uppfattning är därför att partirådets beslut ska ligga fast. För att öka friheten för dem som behöver den allra mest bör den organiserade liberalismens parti nu inte blotta varje linje inför det arbete som väntar. Snarast bör vi ta strid för liberala principer trygga i vår historia och med höga ambitioner för vår framtid.

Nu är tid att sätta liberala svar på samhällsproblemen i fokus. Nu är tid att möta väljarna för skolan, integrationen och klimatet. Nu är tid att tillsammans med andra öka friheten för fler, att själva visa att gamla segrar står kvar och byggs på med nya. Nu är tid att göra Sverige till möjligheternas land, för alla.

Oavsett med vilka Liberalerna samtalar så ligger våra värderingar fast. Partistyrelsen avser med detta svar, det allmänpolitiska yttrandet ovan såväl som tidigare liggande partirådsbeslut möta upp intentionen i flera av de motioner som ligger för behandling. Partistyrelsen finner att den motionsbehandling som bäst säkerställer att partirådsbeslutet i sin helhet ligger fast är enligt nedan.

Med detta yrkar partistyrelsen att **motionerna A107 yrkande 1, A111 yrkande 3 och 4 samt A113 yrkande 1 anses bifallna med vad partistyrelsen anfört, att motionerna A101, A103, A104 yrkande 1–7, A105 yrkande 3–6, A106, A107 yrkande 2, A109 yrkande 3, A110 yrkande 1, A111 yrkande 1 och 5, A113 yrkande 5, A114, A115, A116 samt A117 anses besvarade samt att motionerna A102, A104 yrkande 8, A109 yrkande 1 och 2, A110 yrkande 2 samt A113 yrkande 2–4 avslås.**

I tillägg till det ovan anförda vill partistyrelsen kort yttra sig särskilt om några av motionsyrkandena.

Partistyrelsen yrkar att motion A118 bör anses **besvarad** och vill med detta understryka att det behövs en långsiktigt hållbar migrationspolitik som värnar asylrätten men där svensk lagstiftning framöver måste ligga i linje med andra EU-länder. Liberalerna ser både principiella och praktiska problem med ett så kallat volymmål i migrationspolitiken och motsätter sig ett sådant Att exempelvis Moderata samlingspartiet har en annan uppfattning i denna sakfråga bör dock inte utesluta politiskt samarbete mellan våra partier. **Partistyrelsen yrkar vidare att motion A108 och A111 yrkande 2 anses besvarade.** Partistyrelsen vill understryka att det, för att en liberal borgerlig regering ska kunna tillträda och styra landet, kommer att vara nödvändigt att samtala och söka samsyn i sakfrågor med riksdagens alla partier. I enlighet med partirådsbeslutet kommer Liberalerna inte att medverka till en regering där Sverigedemokraterna ingår. **Därtill yrkar partistyrelsen att motion A105 yrkande 1 och 2 anses bifallna med vad partistyrelsen anför.** Flera motioner behandlar public service och kultur**.** I enlighet med partirådsbeslutet och det ovan anförda vill partistyrelsen med denna behandling understryka att Liberalerna avser att verka för att kulturen, civilsamhället och public service-medierna ska stå fria och oberoende. Partirådsbeslutet ligger fast. I enlighet med partirådsbeslutet och det ovan anförda vill partistyrelsen understryka att jämställdheten i Sverige ska fortsätta gå framåt. Partirådsbeslutet ligger fast. En fördjupad argumentation om partistyrelsens syn på Jämställdhetsmyndigheten återfinns därutöver under motionsbehandlingen av område F3. **Vidare yrkar partistyrelsen att motionerna A119 yrkande 1 samt A120 yrkande 1 anses besvarade.** I enlighet med partirådsbeslutet och det ovan anförda vill partistyrelsen understryka att ett liberalt Sverige genom internationell solidaritet ska avhjälpa nöd och stärka demokratin i vår omvärld. Vidare har partistyrelsen i avsnitt H3 markerar att Liberalerna står bakom enprocentsmålet i biståndspolitiken. Partirådsbeslutet ligger fast. **Partistyrelsen yrkar slutligen att motion G116 yrkande 3 anses besvarat.**

Partistyrelsen övergår därefter till de övriga motionerna under det allmänpolitiska avsnittet. I **motion A121** yrkas att partirådets vägvalsbeslut rivs upp. I **motion A122** yrkas att Liberalerna inför valet 2022 ska ingå valsamverkan med något av de andra borgerliga partierna. Av de skäl som redovisas ovan anser partistyrelsen att det efter en grundlig interndemokratisk beslutsprocess antagna partirådsbeslutet bör ligga fast. Vad gäller frågan om valsamverkan anser partistyrelsen att frågan saknar aktualitet. Liberalerna går till val som ett oberoende liberalt och borgerligt oppositionsparti, och det är så vi avser att möta väljarna. **Motion A121 och A122 bör därför avslås.**

Liberalismens frihetsmål tas upp i **motion A123**, som i **yrkande 1** föreslår att Liberalerna i god tid före varje riksdagsval ska lägga fram en frihetsrapport om friheter och ofriheter i Sverige samt i **yrkande 2** att frihetsrapporten ska återrapporteras till landsmötet och att den första rapporten ska tas fram inför valet 2022. Partistyrelsen har stor sympati för de resonemang som ligger till grund för motionen. Det liberala partiets uppdrag är att öka människors frihet och riva ofrihetens hinder, var de än befinner sig. Men just därför är det närmast ogörligt att sammanställa en särskild frihetsrapport, eftersom detta perspektiv finns ständigt närvarande i snart sagt alla politiska frågor. Frihetsfrågor är aktuella i ekonomisk politik, jämställdhet, utrikespolitik, funktionshinderfrågor och skolpolitik – bara för att ta några exempel. All politik för årsrikas rättigheter handlar ytterst om att människans frihet ska vara så stor som möjligt, hela livet. Miljö- och naturvården handlar i slutänden om att vi som lever i dag inte ska förstöra för kommande generationers frihet och livschanser. Listan kan göras lång. Djupast sett finns en frihetsrapport i form av själva landsmöteshandlingarna, där partistyrelsens och medlemmarnas engagemang för friheten över olika politikområden finns samlade. Landsmötets utvärdering av hur pass väl de förtroendevalda tar tillvara frihetsfrågorna sker genom det ansvarsutkrävande som sker när personer väljs till uppdrag. Partistyrelsen är enig med motionärerna om att frihetsfrågorna ska vara ständigt närvarande i partiets arbete, men anser att detta tillvaratas bättre på annat sätt än genom en separat rapport som ska föreläggas landsmötet. **Partistyrelsen föreslår därför att motion A123 anses besvarad.**

I **motion A124 yrkande 1** föreslås att Liberalernas valprogram ska kompletteras med att Liberalernas värdegrund utgår från FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. I **motion A124 yrkande 2** föreslås att landsmötet beslutar att Liberalernas överenskommelser med andra partier ska omfatta FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna vilket är värdegrunden för samarbeten. I **motion A125** yrkas att 2021 års landsmöte inför framtagandet av valbudskapen för 2022 konfirmerar 2019 års landsmötesbeslut om avståndstagande från populism, och om att liberalers uppgift är att konsekvent motverka anti-liberala krafters försök till inflytande över svensk politik och tyd-

ligt visa upp det liberala alternativet till populisternas samhällsvisioner. I **motion A126** yrkas att landsmötet uttalar att nationalismen är den liberala demokratins huvudfiende.

Partistyrelsen är helt enig med motionärerna om att de mänskliga rättigheterna ingår i fundamentet för Liberalernas politik och värderingar. Detta kommer bland annat till uttryck i partiprogrammet, där det uttrycks som det liberala ansvaret att verka för den samhällsmodell som förenar demokrati, marknadsekonomi och mänskliga rättigheter. I partiprogrammet framhålls också att Sverige ska vara en stark röst för dessa värden och ge stöd åt de människor som utmanar förtrycket. Men värt att därtill framhålla är att dessa värden givetvis var lika centrala för liberaler också innan FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna kom till, liksom att liberaler i dag bör ha högre ambitioner för dessa värden än vad något enskilt dokument ger uttryck för. Det är alltså inte för att värdena finns i FN-förklaringen som de är liberala, utan snarare är det därför att ett framgångsrikt förhandlingsarbete – i hård konflikt med totalitära regimer – ledde fram till att centrala principer för den liberala demokratin också kunde etableras som grundprinciper för de mänskliga rättigheterna, först i FN:s allmänna förklaring och därefter i de centrala MR-konventioner som utarbetats med denna som grund. Partistyrelsen har i det allmänpolitiska yttrandet här ovan understrukit de mänskliga rättigheternas centrala roll i partiets värdegrund och arbete. Eftersom den formella behandlingen av partiets valmanifest inför valet inte sker vid landsmötet bör dock inte landsmötet behandla enskilda yrkanden med textförslag kring ett dokument som inte föreligger. Av den orsaken föreslår partistyrelsen att **motion A124 yrkande 1 anses besvarad.** Avseende motionens andra yrkande råder ingen tvekan om att de mänskliga rättigheterna, såsom de kommer till uttryck i exempelvis Europakonventionen och FN:s deklaration om mänskliga rättigheter, ska genomsyra Liberalernas politiska arbete. Detta återspeglas bland annat i det allmänpolitiska yttrandet ovan, som i partirådsbeslutet och partiprogrammet. Lika självklart som detta är att liberaler därutöver behöver gå långt mycket längre än att FN:s allmänna förklaring ska utgöra värdegrunden för politiska överenskommelser. Vi vill också arbeta för sådant som där saknas, såsom bland annat marknadsekonomi och fullvärdiga hbtq-rättigheter. Det ovan anförda bör framåt liksom tidigare vägleda Liberalernas agerande. Mot bakgrund av detta anser partistyrelsen att partirådsbeslutet ligger fast samt föreslår att **motion A124 yrkande 2 anses bifallet med vad partistyrelsen anfört.** Vad gäller ställningstagandet mot anti-liberala krafter finns det ingen oenighet i sak om att Liberalerna ska erbjuda ett tydligt alternativ till populisternas samhällsvisioner och på så sätt bidra till att antiliberala krafters inflytande över svensk politik minskar. Detta kommer också till tydligt uttryck i partistyrelsens allmänpolitiska yttrande ovan. Det specifika uttalande som motionärerna vill se upprepat tillkom vid 2019 års landsmöte och kommer även till uttryck i partirådsbeslutet. Även innan det allmänpolitiska yttrandets tillkomst har partiets försvar för liberala värderingar, och följaktligen partiets motstånd mot alla former av antiliberala strävanden, varit konstant under partiets existens, även om de exakta ordvalen varierar från landsmöte till landsmöte. Partistyrelsen **föreslår därför att motion A125 anses besvarad.** Vad slutligen gäller avståndstagandet från nationalism vill partistyrelsen erinra om att detta redan finns inskrivet i partiprogrammet. Partistyrelsen vill dock bredda perspektiven och påminna om att hoten mot friheten under historiens gång har kommit från olika håll, och kommer att göra det också i framtiden. Kommunism, nazism, aggressiv nationalism och religiös fanatism är alla exempel på antiliberala krafter som har skapat omätligt lidande för mänskligheten och fortsätter att göra så också i dag. Vårt besked ska vara tydligt: liberaler ska vara en motkraft mot frihetens fiender, från vilket håll de än kommer. **Med detta bör motion A126 anses besvarad.**

I motion A112 föreslås att landsmötet tar avstånd från Sverigedemokraternas förslag om att bland annat bosättningsbaserade ersättningar endast ska kunna gå till svenska medborgare och EU-medborgare. Partistyrelsen instämmer i att tillgången till den svenska välfärdsstaten, i enlighet med de principer som gäller i dag, inte ska begränsas till medborgare. Detta är också partiets ståndpunkt redan i dag. Samtidigt vill partistyrelsen även framhålla att Liberalerna, inom ramen för ovanstående principer, i syfte att minska utanförskapet arbetar för att efterlevandestöd och garantipension tydligare ska kopplas till vistelsetid i Sverige (däremot alltså inte till medborgarskap). **Med detta bör motion A112 anses besvarad.**

Avslutningsvis föreslås i **motion A127** att partiprogrammets skrivning om allas rätt till ”liv, frihet och sökande efter lycka” ska ändras till ”liv, frihet och egendom”. Partistyrelsen delar inte den uppfattningen. Partiprogrammets formulering tar bland annat sikte på den grundläggande liberala principen att varje människa har rätten att sätta upp sina egna livsmål – att söka lyckan – i stället för att reduceras till att bli ett objekt för andras strävanden. Även äganderätten är en liberal grundprincip, precis som motionären framhåller, men detta kommer till uttryck på ett annat ställe i partiprogrammets portalkapitel. Partistyrelsen anser att den nu gällande skrivningen är att föredra och föreslår därför att **motion A127 avslås.**

Förslag till landsmötet

1. att motion A101 anses besvarad
2. att motion A102 avslås
3. att motion A103 anses besvarad
4. att motion A104 yrkande 1–7 anses besvarade
5. att motion A104 yrkande 8 avslås
6. att motion A105 yrkande 3–6 anses besvarade
7. att motion A106 anses besvarad
8. att motion A107 yrkande 1 anses bifallet med vad partistyrelsen anfört
9. att motion A107 yrkande 2 anses besvarat
10. att motion A109 yrkande 1–2 avslås
11. att motion A109 yrkande 3 anses besvarat
12. att motion A110 yrkande 1 anses besvarat
13. att motion A110 yrkande 2 avslås
14. att motion A111 yrkande 1 anses besvarat
15. att motion A111 yrkande 3–4 anses bifallna med vad partistyrelsen anfört
16. att motion A111 yrkande 5 anses besvarat
17. att motion A113 yrkande 1 anses bifallet med vad partistyrelsen anfört
18. att motion A113 yrkande 2–4 avslås
19. att motion A113 yrkande 5 anses besvarat
20. att motion A114 anses besvarad
21. att motion A115 anses besvarad
22. att motion A116 anses besvarad
23. att motion A117 anses besvarad
24. att motion A118 anses besvarad
25. att motion A108 anses besvarad
26. att motion A111 yrkande 2 anses besvarat
27. att motion A105 yrkande 1–2 anses bifallna med vad partistyrelsen anfört
28. att motion A119 yrkande 1 samt A120 yrkande 1 anses besvarade
29. att motion G116 yrkande 3 anses besvarat
30. att motion A121 avslås
31. att motion A122 avslås
32. att motion A123 anses besvarad
33. att motion A124 yrkande 1 anses besvarat
34. att motion A124 yrkande 2 anses bifallet med vad partistyrelsen anfört
35. att motion A125 anses besvarad
36. att motion A126 anses besvarad
37. att motion A112 anses besvarad
38. att motion A127 avslås

Reservation 1

Joar Forssell, Anna-Lena Johansson, Jan Jönsson, Helene Odenjung, Lars Tysklind och Ingeborg Wiksten reserverar sig till förmån för att det efter texten som börjar
”Liberalerna är nu ett fristående liberalt och borgerligt oppositionsparti med sikte på ett regeringsskifte. Som ett sådant bör vi vara beredda att med parlamentariskt självförtroende få igenom vår politik oavsett vilka partier som röstar för den, men också att gå från varje förhandlingsbord samt att hålla gränsen mot varje parti som går fram med frihetsinskränkande förslag.”
görs tillägget:
”Vi välkomnar att andra partier röstar på vår politik, men för att väljarna ska kunna få en tydlig bild av Liberalernas sakpolitiska förslag kommer vi inte att förhandla eller skriva ihop oss med andra partier inför valet utan gå fram med egna tydliga reformförslag.”,
samt att det i stycket som slutar med
”Inget ytterkantsparti kan tillåtas bli en del av Sveriges regering och därigenom få ett direkt inflytande över utrikespolitiken, styrningen av myndigheterna och utnämningsmakten.”
görs tillägget:
”En regering som Liberalerna ingår i ska inte heller låta något av dessa partier ha politiskt tillsatta tjänstepersoner i Regeringskansliet.”
och att motion A104 yrkande 7 därmed anses bifallet med vad partistyrelsen anfört.

Motivering: ”För att Liberalerna ska nå framgång valet 2022 måste partiets ledning ena partiet om en linje som är attraktiv för många väljare. Partistyrelsen har därför en viktig uppgift i att lägga fast en tydlig liberal reformagenda för landsmötet och en linje inför valet som kan nå bred samsyn efter den för partiet svåra period som följt efter valet 2018.

Den oro som finns i delar av partiet efter partirådet handlar om vilka konsekvenser på kort och lång sikt det innebär att ge partier på de politiska ytterkanterna ett avgörande inflytande på svensk politik.

Bland de som var och är tveksamma till besluten på partirådet handlar det i klartext om att man inte vill att Liberalerna bidrar till att Sverigedemokraterna får det stora och avgörande inflytande som de skulle få om en borgerlig minoritetsregering bildas efter nästa val där Sverigedemokraterna är en del av regeringsunderlaget, budgetunderlaget eller rent av ingår i regeringen.

På flera områden bemöts denna oro i förslaget till svar från partistyrelsen på motionerna. Det är bra att vi slår fast att Liberalerna aldrig tummar på rättsstatens principer, inte viker sig om mänskliga rättigheter eller tolererar inskränkningar i kulturens eller mediers frihet. Det är bra att vi i svaret visar att vi inte kompromissar om internationell solidaritet varken vad gäller biståndS- och asylpolitiken.

För att ytterligare förtydliga vår beslutsamhet att stå upp för grundläggande liberala värderingar bör två tillägg göras i förslaget.

I det allmänpolitiska yttrandet anförs bland annat följande:

’Liberalerna är nu ett fristående liberalt och borgerligt oppositionsparti med sikte på ett regeringsskifte. Som ett

sådant bör vi vara bereda att med parlamentariskt självförtroende få igenom vår politik oavsett vilka partier som röstar för den, men också att gå från varje förhandlingsbord samt att hålla gränsen mot varje parti som går fram med frihetsinskränkande förslag.'

Mot bakgrund av detta och det faktum att partirådets beslut i regeringsfrågan handlade om hur Liberalerna ska agera under nästa mandatperiod, bör det förtydligas att Liberalerna under tiden fram till valet 2022 ska fokusera på att vara just ett fristående liberalt oppositionsparti som för fram sina egen politik.

Vi ska självklart välkomna när andra tycker lika, men inte i förväg förhandla bort ståndpunkter och på det sättet göra det otydligt för väljarna vilket som är Liberalernas politik och vårt unika erbjudande till väljarna. För att ytterligare förtydliga detta borde denna passage i texten ha lytt enligt vårt yrkande ovan.

Motion A104 av Mohamad Hassan m.fl. innehåller åtta yrkanden som alla syftar att förtydliga att liberala värden aldrig ska förhandlas bort. Flera av dessa hanteras välvilligt i dokumentet, men kring två yrkanden, sju och åtta, saknas argumentation för det besvarande som föreslås.

Yrkande 7 i motionen vill ”slå vakt om liberalismens idé om att hålla extremister ifrån inflytande genom att ej sitta i samma regering som Sverigedemokraterna, medverka till att Sverigedemokraterna får politiska tjänstepersoner i Regeringskansliet eller på något departement eller budgetförhandla med Sverigedemokraterna”.

Vi tror inte att någon i partistyrelsen vill ge något av ytterkantspartierna det inflytande som ges när man har tjänstepersoner i regeringskansliet. Den delen av vår reservation kan därför ses som en komplettering till det som anförs av partistyrelsen.”

Särskilt yttrande 1

Cecilia Elving och Romina Pourmokhtari anmäler följande särskilda yttrande med anledning av motion A104 yrkande 7:

”Inget ytterkantsparti kan tillåtas bli en del av Sveriges regering. Liberalerna bör också motsätta sig att dessa partier har politiskt tillsatta tjänstepersoner i Regeringskansliet.”

B1. UTBILDNING OCH FORSKNING

Inledning

Kunskap och bildning är den viktigaste faktorn för att stärka den enskilda människans möjlighet att leva i frihet. Utbildning ger alla möjlighet att, utifrån sina egna förutsättningar, förbättra sin livssituation. Kunskap bryter barriärer, minskar klyftor, öppnar nya vägar och stärker den enskildes förmåga att orientera sig och fatta egna självständiga beslut. Utbildningssystemet ska ställa höga krav och ha höga förväntningar på alla elever för att vi ska få en likvärdig skola där alla elever har samma möjlighet till utbildning. Liberalerna vill genomföra kunskapsreformer som ska få alla elever att lyckas, så att Sverige inom tio år är bland de tio bästa i kunskapsmätningen PISA.

Att förmedla kunskap är skolans huvuduppdrag. Skolan ska ge varje barn de kunskaper som krävs för att kunna förverkliga sina livsdrömmar, utöva sitt demokratiska medborgarskap och finna sig till rätta i världen. Allt för länge präglades svensk skolpolitik av rädsla för att mäta elevers kunskaper med sjunkande resultat som följd. Liberalerna ledde i alliansregering en total omläggning av svensk skola som vi vill fortsätta. Kunskapsresultaten hos svenska elever förbättrades efter en lång period av försvagade resultat i de internationella mätningarna PISA 2015 och TIMSS 2016. Liberalernas uppfattning är att det var skolreformerna 2006–2014 som banade väg för de förbättrade resultaten.

Liberalerna anser att fortsatta skolreformer är nödvändiga. Baskunskaper ska kartläggas redan i förskoleklassen och åk 1 så att alla elever går ut grundskolan med de kunskaper de behöver för att klara fortsatta studier. Fler speciallärare behövs och det pedagogiska arbetet måste utvecklas. Fler insatser krävs för att nyanlända ska nå kunskapsmålen.

Liberalerna vill se ytterligare ekonomiska satsningar på skolan, men mer resurser är inte tillräckligt. Också attityden till skolan måste förändras. Lärare ska respekteras för sina kunskaper och ha de befogenheterna som krävs för att skapa studiero i klassrummet. Sverige behöver fortsätta arbetet med att lyfta läraryrket och höja lärarnas status. Kommunaliseringen av skolan var ett misslyckande. För att ge alla elever en likvärdig skolgång bör staten ta tillbaka ansvaret för det offentliga skolväsendet.

Integrationen börjar i skolan. För elever i skolor i utsatta områden, områden där arbetslösheten är hög och utbildningsnivån låg, är utmaningarna extra stora. För att uppmuntra erfarna och behöriga lärare samt rektorer att söka sig till skolor i utsatta områden ska dessa erbjudas särskilt förmånliga arbetsvillkor, både vad gäller lön och arbetsmiljö.

s För de nyanlända som kommer till Sverige i förskole- och lågstadieåldern är det viktigt att det finns ett tydligt fokus på språkkunskaper. När rätt förutsättningar ges klarar sig de eleverna ofta förhållandevis bra i skolan.

Liberalerna slår vakt om det fria skolvalet och möjligheten att driva friskolor. Det finns ett egenvärde i att kunna välja skola. Ibland kan det handla mer om att välja bort en skola, kanske för att man vantrivs för att det är stökigt på lektionerna, och ibland kan det handla om att söka sig till en skola som erbjuder en passande profil. Friskole- och skolvalsreformerna i början av 1990-talet innebar att beslut om vilken skola barn skulle gå i flyttades från makthavarnas skrivbord hem till barnfamiljernas köksbord. I dag finansieras alla skolor gemensamt, oavsett om eleverna går i offentliga eller fristående skolor.

Men även förändringar i skolsystemet som i grunden är bra behöver ständigt ses över, förbättras och problem som uppkommer måste adresseras om reformerna ska kunna vårdas. Om inte de problem och brister som finns i friskolesystemet och skolvalet åtgärdas, riskerar reformernas legitimitet att urholkas och på sikt gå förlorade. Det är därför Liberalerna känner ett ansvar för att vårda reformerna genom en skolpolitik som aldrig sopar problemen under matten, utan som i stället visar vägen framåt med kunskap och frihet i fokus. Därför föreslår Liberalerna en reformagenda för ett skolsystem som sätter kunskap i första rum, förhindrar betygsinflation, stoppar oseriösa och kortsiktiga aktörer från att driva skola samt utvecklar skolvalssystemet så att det blir mer inkluderande.

I svensk skola ska elever känna sig trygga. Lektionerna ska präglas av studiero och studiemotivation. Vi vet att dessa förutsättningar skiljer sig avsevärt bland landets skolor. För att skapa bättre förutsättningar för en jämlik och trygg skola vill Liberalerna införa mobilfrihet på lektionerna, ge skolorna möjlighet att ge eleverna skriftliga ordningsomdömen och skärpa lagstiftningen så att det blir lättare för rektorer att flytta elever som hotar och utövar våld mot andra elever.

Till detta landsmöte lägger partistyrelsen även fram den skolpolitiska rapporten Kunskapslinjen. Rapporten återfinns i handlingarna som PS-förslag 8 och kommer vid landsmötet att behandlas i ett sammanhang tillsammans med de motioner om skolpolitik som inkommit och som behandlas här nedan. Att vi sätter skolan i första rummet visas inte minst av det stora antalet motioner som inkommit. Liberaler styr över skolan i många kommuner och det råder ett stort intresse för utvecklingen av vår skolpolitik. För att underlätta läsning har partistyrelsen valt att besvara motionerna enligt samma disposition som rapporten har.

Motionerna

Allmänna motioner

Motionerna **B101** och **B102** yrkar att Liberalerna ska sluta verka för ett förstatligande av skolan, för att i stället verka för att skolan även fortsättningsvis ska ha kommunalt huvudmannaskap. Motion **B103** yrkar att bland annat kommunaliseringen ska utvärderas. Partistyrelsen delar inte uppfattningen om att ett förstatligande av skolan vore dåligt för skolans kvalitet och. Tvärtom är partistyrelsen av uppfattningen att det vore viktigt att fortsätta kampen för ett förstatligande av skolan. Under vår tid i regeringsställning genomfördes en statlig utredning som undersökte konsekvenserna av kommunaliseringen. Utredningen fann att kommunaliseringen både bidrog till nya och förvärrade tidigare problem i skolsystemet, särskilt vad likvärdighet och akademisk kvalitet i undervisningen beträffar. Därtill drev Liberalerna mer nyligen på för att tillsätta en utredning inom ramen för det dåvarande januariavtalet. Regeringen tillsatte utredningen i slutet av 2020 och gav utredaren i uppdrag att bland annat föreslå hur staten kan ta över ansvaret för de skolor som i dag drivs av offentliga huvudmän samt ge förslag på hur en myndighetsorganisation för den statliga skolan ska se ut. Därtill ska utredningen lämna förslag på hur en finansieringsmodell kan se ut och hur staten ska kunna ta över arbetsgivarskapet för offentliganställda lärare. För Liberalernas del handlar ett förstatligande av skolan handlar både om att resurser ska fördelas mer efter behov och om att säkerställa att skolan – som vi menar är ett nationellt intresse – även är ett nationellt ansvar. Det är korrekt att staten redan i dag styr skolan genom exempelvis skollag och läroplaner, men eftersom det är kommunerna som ansvarar för genomförandet uppstår ofta ett glapp mellan vad som krävs av staten och vad som levereras av kommunerna. Partistyrelsen ser således ett tydligt behov av att fortsätta driva frågan om ett förstatligande av skolan samt ett införande av ett modernt och nationellt finansieringssystem som främjar kvalitet genom att skapa incitament för ökat fokus på kunskap samtidigt som likvärdigheten förstärks genom att resurser kan fördelas efter elevernas behov i högre utsträckning än vad som är möjligt i dag. Partistyrelsen yrkar därmed att **motionerna B101 samt B102 ska avslås och motion B103 anses besvarad.**

I **motion B104** yrkas att tidpunkten för övergång från förskola till förskoleklass flyttas från den 1 juli till den 1 augusti, så att inskolningen på fritidshem därmed inte behöver ske mitt i sommaren. Partistyrelsen vill framhålla att Liberalernas ståndpunkt sedan tidigare är att förskoleklassen avvecklas som egen skolform och blir det första året i en tioårig grundskola. Ett reformarbete för detta har påbörjats under mandatperioden, och en statlig utredning presenterade i maj 2021 förslag på hur reformen ska kunna genomföras (SOU 2021:33). Partistyrelsen anser att de frågor som motionärerna tar upp bör övervägas i det fortsatta arbetet. Med detta bör **motion B104 anses besvarad**.

En kunskapsskola med höga ambitioner

I syfte att motverka senare skolmisslyckanden är det av största vikt att särskilda insatser för att fånga upp elever som inte når målen i så god tid som möjligt. Om elever inte lär sig grundläggande läs- och skrivkunskaper i grundskolans första år är risken stor att de halkar efter under resten av sin skoltid. Det är därför av största vikt att stärka lågstadielärarutbildningen genom ökat fokus på metodik, det vill säga undervisningskonsten, men även med inslag av evidensbaserade metoder för att lära yngre elever att läsa, skriva och räkna. Forskningen går framåt och de mest effektiva metoderna för att lära ut sådana färdigheter bör inte bara vara en självklar del av lärarutbildningen, utan även ackompanjeras av lättillgängliga forskningssammanställningar som även yrkesverksamma lärare kan ta del av. Skolverket ska få ett konkret uppdrag om att ta fram och årligen revidera lärarhandledningar i metodik baserat på evidensbaserad forskning.

Liberalerna ska vara en kraft som verkar för att tillvarata potentialen som finns i civilsamhället. Skolan kan göra mycket, men inte allt. Att frivilliga krafter organiserar sig i syfte att hjälpa fler barn att lyckas i skolan, genom att exempelvis anordna läxhjälp efter skoltid, ska få stöttning från samhället – men då alltid förutsatt att så väl organisationerna som aktörerna bakom dem alltid arbetar med värderingar grundande i ambitionen av att utveckla den svenska demokratin och principer om exempelvis alla människors lika rättigheter. I de fall det särskilt handlar om aktörer i civilsamhället som vill stötta skolan eller särskilda elever på olika sätt, anser partistyrelsen att det är minst likt viktigt att dessa föreningar helt arbetar i enighet med den värdegrund som framgår i läroplanerna.

Motion **B105** yrkar bland annat på att stoppa alla utbetalningar av bidrag till föreningen Ibn Rushd, då rapporter

har varnat för att det aktuella förbundet har kopplingar till våldsbejakande islamism och antisemitism. Partistyrelsen instämmer i motionens beskrivning av hur allvarligt det är att offentliga medel utbetalas som bidrag till föreningar som är associerade med exempelvis politisk eller religiös extremism. För att samhället ska kunna motverka allt ifrån segregation till antisemitism är det helt oförsvarligt att offentliga medel tilldelas föreningar eller organisationer som motverkar demokratiska värderingar. Liberalerna har även varit drivande för införande av demokrativillkor, något som även vore av vikt för att upprätthålla allmänhetens förtroende för bidragsgivningen. Även om partistyrelsen ser uppenbara skäl till att ifrågasätta hur granskningen av de aktörer som ansöker om bidrag till föreningar och organisationer granskas, så anser partistyrelsen att den huvudsakliga bristen inte återfinns i avsaknad av krav och regelverk, utan snarare återfinns i uppföljning och kontroll av efterlevnaden bland de föreningar som ansöker om bidrag. Partistyrelsen menar att tillsynen borde skärpas, exempelvis genom oannonserade besök och inspektioner vid evenemang som genomförs av föreningar och organisationer som får statliga bidrag. Vad gäller bidrag till föreningar verksamma inom folkbildningsrörelsen i Sverige, så är det Folkbildningsrådet som bedömer huruvida ett studieförbund uppfyller de krav som ställs på aktören. Kraven består i sin tur av allt ifrån krav på att folkbildningen som bedrivs ska stärka och utveckla demokratin till krav på att folkbildningen ska utjämna utbildningsklyftor. Därmed yrkar partistyrelsen att motion **B105 anses besvarad.**

Partistyrelsen anser att läroplanen ska peka ut vad eleverna ska lära sig och inte hur lärarna ska undervisa. Timplanen i skolan behöver revideras i syfte för att möjliggöra utökad undervisningstid i framförallt svensk- och matematikämnet. Resurser för ökad kvalitet i skolverksamheten ska vidare frigöras genom att helt slopa elevens val – vilket även hade minskat många lärares arbetsbörda. Vidare ska tiden för ämnesundervisning i gymnasieskolan värnas, genom att låta en gymnasiepoäng motsvara en timma ämnesundervisning. En sådan reglering hade gynnat kunskapsresultaten genom att alla elever blir garanterade ett visst antal timmar undervisning i alla ämnen.

Motion **B106** yrkar att läroplanen ska skrivas om med fokus på inlärning och examinering. Motion **B107 yrkande 1** är likalydande. Att läroplanen för grundskolan från 2011 har sina brister har Liberalerna konstaterat tidigare, då särskilt vad gäller de alltför abstrakta kunskapskraven som fokuserar alltför mycket på högre kognitiva förmågor, och alltför lite på konkret ämneskunskap. Liberalerna har drivit på för att reformera läroplanen och Skolverket arbetar just nu med att formulera om kunskapskraven med mer fokus på fakta och kunskap i stället för abstrakta förmågor. Därtill konstaterar Partistyrelsen att den nya skolrapporten, Kunskapslinjen, redan berör ämnet genom förslag om en läroplan som betonar ämneskunskap samt förslag om att återinföra en modern form av studentexamen. **Motion B106 och B107 yrkande 1 ska därmed anses besvarade.**

Motion **B108** yrkar att Liberalerna ska gå till val på att ge Skolinspektionen nya direktiv som fokuserar på att utvärdera skolornas studieresultat. Motion **B107 yrkande 3** är likalydande. Partistyrelsen instämmer delvis i den problembeskrivning som framkommer i motionerna. Det stämmer att Skolinspektionen kan rikta kritik mot skolor som bedriver en mer traditionell form av undervisning, men det beror i så fall på att myndigheten har gjort bedömningen att skolverksamheten inte följer de styrdokument som är gällande. Partistyrelsen menar vidare att det är en klok idé att utvärdera skolor mer utifrån deras kunskapsresultat än utifrån vilka pedagogiska metoder de använder sig av, men vill i stället att det ska adresseras genom det förslag om förändring i läroplanen som är en del av skolrapporten Kunskapslinjen. Däri föreslås det att läroplanen ska renodlas så att den fokuserar på vad eleverna ska lära sig – inte hur lärarna ska undervisa. Eftersom Skolinspektionen har i uppdrag att kontrollera hur skolor följer styrdokumenten, hade en sådan förändring inneburit att de inte längre hade kommit med kritik mot lärarens val av pedagogiska metoder. Partistyrelsen föreslår därmed att **motionerna B108 och B107 yrkande 3 anses besvarade.**

Motion **B109** består av fyra yrkanden som syftar till att stärka Skolinspektionens uppdrag. Partistyrelsen ser positivt på motionens samtliga yrkanden, då de både var för sig och gemensamt hade bidragit till ett ökat fokus på kunskap och kvalitet i det svenska skolsystemet. Yrkande 1 handlar om att Skolinspektionen ska fokusera mer på att uppmärksamma brister i kvalitet, och mindre på styrdokumenten. Motionens problembeskrivning stämmer väl överens med bakgrunden till skolrapportens punkt 5, som föreslår att bland annat läroplanen ska renodlas i syfte att sätta ämneskunskap i första rum. **Motion B109 yrkande 1 ska därmed anses besvarat.**

Motion **B110** yrkar att Skolverket och Skolinspektionen ska sammanställa de lärdomar och erfarenheter Skolinspektionen fått i och med att de inspekterat skolor. Vidare yrkar motionen på att dessa erfarenheten ska ligga till grund för en beskrivning som visar hur framgångsrika skolor nyttjar ett så kallat förbättringshjul. Motion **B111** har ett närbesläktat yrkande som syftar till att det ska bli obligatoriskt med en fördjupningskurs i systematiskt kvalitetsarbete för rektorer. Partistyrelsen instämmer förvisso i beskrivningen av att det är viktigt att huvudmän och skolor systematiskt utvärderar sin verksamhet i syfte att höja kvaliteten. Partistyrelsen bedömer dock att intentionen med motionerna – det vill säga att säkerställa att ett systematiskt kvalitetsarbete används för att stärka skolverksamheten – redan tillfredsställd genom att det i skollagen ställs krav på just systematiskt kvalitetsarbete. Vidare ser partistyrelsen inte det som önskvärt att landsmötet ska specificera i detalj vilken typ av modell för kvalitetsarbete myndigheter och skolor ska använda sig av, eller vilka vidareutbildningar som ska vara obligatoriskt för rektorer. Därmed yrkar partistyrelsen att **motionerna B110 och B111 anses besvarade.**

Motion **B112** belyser problemet som uppstår när nyanlända elever bedöms enligt samma kunskapskrav i engelska som de elever som gått igenom hela den svenska grundskolan och således läst engelska enligt läroplanen. Då engelska inte är obligatoriskt i alla andra skolsystem leder det till att nyanlända elever, som inte läst engelska i sitt hemland,

behöver lära sig två nya språk samtidigt: svenska och engelska. Partistyrelsen vill påtala att skollagens 16 kap. 32 § redan möjliggör för sökande till ett nationellt gymnasieprogram som saknar godkänt betyg i engelska, men som uppfyller övriga behörighetskrav, ändå ska anses behörig om den sökande inte haft möjlighet ”att delta i undervisning i engelska under en betydande del av sin tid i grundskolan eller motsvarande utbildning” och ”bedöms ha förutsättningar att klara studierna på det sökta programmet”. Även om så inte är fallet, finns det flera skäl till att inte ändra engelskan som ämne. Partistyrelsen anser att nyanlända elever som kommer till grundskolan i tonåren ska ges mer tid för att uppnå kunskapsmålen. De nyanlända som kommer till Sverige i förskole- och lågstadieåldern klarar sig ofta förhållandevis bra och bör ha goda förutsättningar att uppnå grundskolans kunskapsmål. För de nyanlända som kommer till Sverige som tonåring är förutsättningarna betydligt sämre. De får en alltför kort tid i skolan och hinner därmed kanske inte nå kunskapsmålen i grundskolan. Många av dem har en besvärlig skolgång bakom sig i hemlandet eller i flyktingläger. Några har aldrig gått i skolan och är analfabeter. För elever i grundskolan upphör skolplikten vid vårterminens slut det nionde året efter skolstarten, vilket vanligtvis sker när eleven fyllt 16 år eller tidigare om de uppnått kunskapsmålen. För att ge nyanlända elever samma chans att nå kunskapsmålen är det rimligt att förlänga skolplikten för dessa eftersom tiden är en så betydelsefull inlärningsfaktor. Det kan exempelvis vara aktuellt med ett stödår, vilket skulle innebära ett års förlängd skolgång i grundskolan. Vidare ska rektor ges långtgående befogenheter att för dessa elever prioritera om i timplanen så att målen i första hand nås i de viktigaste basämnena. Nyanlända ska också ha rätt till modersmålsstöd, studiehandledning och modersmålsundervisning. **Motion B112 bör därmed anses besvarad.**

Motion **B113** består av fem yrkanden som gemensamt handlar om att stärka modersmålsundervisningen i det svenska skolväsendet. Partistyrelsen instämmer i motionärernas beskrivning av vikten av ett starkt modersmål och ser att det finns goda skäl att stärka kvaliteten på undervisningen i modersmål för elever i den svenska skolan. Motion **B113 yrkande 1** handlar om att Liberalerna ska göra modersmålsundervisningen till en prioriterad fråga i partiets integrationsarbete. Ett starkt modersmål kan stärka individens möjlighet att lära sig sitt nya hemspråk, svenska. Det är i sin tur vitalt för en välfungerande integration. Partistyrelsen yrkar således att **motion B113 yrkande 1 bifalls**.

Motion **B113 yrkande 2** handlar om att reformera modersmålsundervisningen genom att stärka kopplingen mellan den och ordinarie skolundervisning samt att den ska omfattas av en kursplan. Partistyrelsen instämmer att det vore viktigt för att stärka både kvaliteten och likvärdigheten i modersmålsundervisningen. Läroplanen står dock redan i dag av kursplaner för modersmålsundervisning för grundskolan och motsvarande obligatoriska skolformer. Dessa innehåller det motionärerna efterfrågar, exempelvis centralt innehåll och kunskapskrav. Särskilda kursplaner finns dessutom för modersmålsundervisning i de nationella minoritetsspråken. Vidare är det på sin plats att påpeka att situationen vad gäller tillgång på utbildade modersmålslärare är omfattande och att många huvudmän har påtagliga svårigheter att rekrytera utbildade lärare i modersmål. För att hantera lärarbristen, fluktuationer i elevunderlag och samtidigt värna möjligheten till samordning av modersmålsundervisning mellan olika skolor och huvudmän, är partistyrelsen av den åsikt att det vore opassande att ovanifrån kräva att man på lokal nivå måste integrera modersmålsundervisningen i ordinarie undervisning. Det bör finnas goda möjligheter för skolor att exempelvis anordna modersmålsundervisning i de språk där det inte finns lärare i den geografiska närheten, och som därmed behöver införa distansundervisning – och kanske förlägga den på en central skola i kommunen. Partistyrelsen yrkar därmed på att **motion B113 yrkande 2 ska avslås.**

Motion **B113 yrkande 3** handlar om att alla elever som vill läsa modersmål och som har rätt till det enligt skollag, ska också erbjudas det i form av närundervisning eller distansundervisning. Elever i grund- och gymnasieskola som tillhör målgruppen har redan rätt till modersmålsundervisning i dag. Partistyrelsen yrkar därmed på att **motion B113 yrkande 3 anses besvarat.**

Motion **B113 yrkande 4** handlar om att rätten till modersmålsundervisning ska utvidgas så att den inkluderar hela skolgången. Partistyrelsen kan konstatera att så redan är fallet. Förskolan, förskoleklassen och fritidshemmet har i uppdrag att bidra till att barnen och eleverna får utveckla och använda sitt modersmål. Vidare ska elever i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan erbjudas undervisning i modersmål med andra modersmål än svenska. En elev som får modersmålsundervisning får fortsätta att delta i undervisningen även om språket skulle sluta att vara dagligt umgängesspråk för eleven. Partistyrelsen yrkar därmed på att **motion B113 yrkande 4 anses besvarat. Motion B113 yrkande 5** handlar om att staten ska kompensera alla huvudmän som får ökade kostnader vid utökad modersmålsundervisning. Som framgår av svaret från partistyrelsen till motionens yrkande 4, så menar partistyrelsen att rätten till modersmålsundervisning redan sträcker sig genom hela skolväsendet enligt den gällande lagstiftningen och att det därmed saknas behov av att införa ett särskilt nytt statligt bidrag till skolhuvudmän för det. Partistyrelsen yrkar således att **motion B113 yrkande 5 ska avslås**.

I **motion B114** yrkas att nyanlända föräldrar med skolbarn får sin egen svenskundervisning i den skola där barnen går. Partistyrelsen tror inte att det är önskvärt att sammanblanda vuxenutbildningen i sfi med den allmänna skolan för barn. Vilken lokal som sfi-undervisningen bedrivs i får vara de utbildningsansvarigas sak att avgöra, men inget hindrar i och för sig en samlokalisering om detta bedöms ändamålsenligt i det enskilda fallet. **Motion B114** bör med detta anses besvarad.

Motion B115 yrkar att avskaffa modersmålsundervisningen och använda de resurser som frigörs till ytterligare satsningar på svenskundervisningen. Partistyrelsen anser förvisso att svenskämnet måste stärkas i det svenska skolväsendet, och då redan med start i förskolan, och att särskilda insatser behöver göras för att fler elever med utländsk bak-

grund får förutsättningar att lyckas nå sin fulla potential i skolan. Partistyrelsen anser däremot inte att det vore gynnsamt för eleverna att avskaffa modersmålsundervisningen. Att fler behärskar sina modersmål gynnar så väl eleverna individuellt som samhället i stort. Många studier har påvisat att en hög kompetens i ett språk ger ökade möjligheter att tillägna sig motsvarande kompetens i ett annat språk. Det finns även studier som finner att elever som blivit undervisade i sitt modersmål parallellt med det nya språket, även har gynnats vad gäller kunskapsresultaten i andra, icke språkanknutna, ämnen i skolan. Erfarenheter talar även för att liknande effekter uppstår när elever får tillgång till studiehandling på sitt modersmål – något som kan motverka att elever medandra modersmål än svenska halkar efter i skolan. Därtill så menar partistyrelsen att det är viktigt att se till hela samhällets behov av språklig och mångkulturell kompetens. Ska Sverige konkurrera på en internationell kunskapsmarknad är språkkunskaper avgörande, och det finns inget som talar för att elever blir bättre på ett språk om de behärskar färre språk. **Motion B115 ska därmed avslås.**

I **motion B116** yrkas att det skapas tydligare riktlinjer för när en elev ska placeras i svenska som andraspråk (SVA) respektive svenska som modersmål (SV). Partistyrelsen delar motionärernas åsikt att bedömningsgrunden ska vara enhetlig så att eleverna bedöms likvärdigt, men anser att detta i första hand är en fråga för ansvariga skolmyndigheter att bedöma. **Motion B116 bör anses besvarad.**

Motion B117 yrkar att läroplanen ska skrivas om i syfte att kunskap och inlärning ska stå i centrum. Partistyrelsen instämmer helt i motionens intention och anser det av stor vikt att Liberalerna fortsätter driva på för en skola som sätter kunskap i första rum. Yrkandet går väl ihop med punkt 5 i den skolpolitiska rapporten och partistyrelsen yrkar därmed för att **motion B117 ska bifallas.**

Motion B118 yrkar att Liberalerna ska verka för att tillsätta en utredning om särskilda inslag av distansundervisning för skolor i glesbygd. Partistyrelsen instämmer förvisso i motionens beskrivning om behovet av nytänkande lösningar för att exempelvis lyckas med lärarförsörjningen till skolor i glesbygd. Det saknas dock konkretion i motionen och förklaringar på vad exempelvis det innebär att centralisera ”vissa landsbygdsskolor”. Liberalerna driver på för att förstatliga alla kommunala skolor och har inom ramen för det nuvarande regeringssamarbetet stärkt möjligheterna till att bedriva distans- och fjärrundervisning. De nya reglerna börjar gälla från och med den 1 juli 2021 och som nämnt ovan syftar dem till att göra det möjligt för skolor att använda sig av fjärr- eller distansundervisning om det exempelvis råder en lokal och akut brist på legitimerade lärare, vilket i sin tur kan komma att bli aktuellt i exempelvis glesbygd. Det vore således mer önskvärt att nära följa utvecklingen på området i syfte att utreda och utvärdera förändringarna. Det är ett argument bakom skolrapportens punkt 14, som föreslår att Skolinspektionen ska få i uppdrag att noggrant följa hur distansundervisningen i grund- och gymnasieskolan fungerar. Partistyrelsen yrkar därmed att **motion B118 ska avslås**.

Motion B119 yrkar att utöka inslagen av kultur i skolan genom att bland annat låta eleverna läsa mer litteratur och skolor bjuda in fler kulturutövare. Partistyrelsen anser att motionärerna påpekar viktiga aspekter av kulturens betydelse för att forma fria, tänkande och kreativa individer. Samtidigt menar partistyrelsen att Liberalerna inte bör detaljreglera skolan mer än nödvändigt. Även om det är önskvärt att elever läser mer litteratur, så uppnås det inte nödvändigtvis om ytterligare formuleringar om vikten av läsning skrivs in i skolans läroplan. Därtill anser vi att lärare, rektorer och skolledare bör själva få bestämma vilka och i så fall när externa gäster, som exempelvis författare och musiker, ska bjudas in till skolor. Partistyrelsen yrkar därmed att **motion B119 anses besvarad.**

Motion B120 yrkar att elever som har presterat bra i skolan under den tid som skolan övergått till distansundervisning under pandemin ska kunna fortsätta med det även framgent. Partistyrelsen anser förvisso att olika former av distansundervisning både ska vara och förbli ett möjligt alternativ i det svenska skolväsendet. Det kan exempelvis vara aktuellt för skolor i glesbygd som inte har någon annan möjlighet att bedriva undervisning i ett språkämne med en närvara lärare på plats. Däremot så yrkar partistyrelsen avslag på motionen i fråga, då de negativa följdverkningar som övergången till distansundervisning medfört – både vad kunskapsresultat och välmående beträffar – bör tas på största allvar. Redan nu har studier visat att övergång till distansstudier medför ett stort kunskapstapp, och inom de kommande åren kommer sannolikt vår kunskap om vilka effekter det faktiskt får öka enormt. Det vore således klokt att skynda långsamt. **Motion B120 ska därmed avslås.**

Motion B121 yrkar bland annat att Liberalerna verkar för att estetiska ämnen åter blir obligatoriska i gymnasiets alla teoretiska utbildningsprogram och att skolan ges större utrymme för mer mångfald och kreativitet. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att kreativitet och mångfald ska uppmuntras i utbildningsväsendet. Liberalernas uppfattning är att man bör återinföra ett estetiskt ämne för vissa program på gymnasiet, men att det ska ske i formen av ett frivilligt tillval. Den dåvarande rödgröna regeringen föreslog våren 2018 att ett estetiskt ämne som omfattade 50 gymnasiepoäng skull ingå bland de gymnasiegemensamma ämnena i alla nationella program i gymnasiet, utom för det estetiska programmet. Ämnet skulle heta estetiska uttryck. Förslaget innebar att de 50 gymnasiepoäng som estetiska uttryck skulle omfatta skulle tas från gymnasiearbetet, som föreslogs minskas med motsvarande omfattning. Liberalerna motsätter sig att den totala undervisningstiden på gymnasiet ökar, men också att tid tas det viktiga gymnasiearbetet.

Partistyrelsen konstaterar att Sverige är ett av världens mest kreativa länder. Vi har en rik flora av internationellt framgångsrika företag, tjänster, produkter, formgivare, modedesigner, artister, skådespelare och filmskapare. Det ska vi vara stolta över och förvalta väl. Ett uttryck för detta är den svenska grundskolans stora fokus på de estetiska ämnena. Ämnena musik, bild och slöjd omfattar i grundskolans timplan 790 timmar. Det är ungefär lika många timmar som eleverna får i de naturorienterande ämnena och teknikämnet tillsammans.

Det finns i Sverige en stor samsyn i frågan om kulturens och de estetiska ämnenas roll i skolan. Liberalerna och alliansregeringen 2006–2014 tog lanserade exempelvis Skapande skola som handlar om att sätta alla elevers rätt till kultur och egen kreativ utveckling i centrum. Partistyrelsen anser att det kan vara motiverat att återinföra estetiskt ämne som tillval på vissa gymnasieprogram, men att det inte får innebära att den totala undervisningstiden utökas eller att det inkräktar på andra ämnen eller arbeten som är viktiga för utbildningen, särskilt på de yrkesförberedande programmen. Därtill menar partistyrelsen att det vore önskvärt att vara öppna för att mer generellt se över hur barn och unga kan möta mer kultur i skolverksamheten. Partistyrelsen yrkar dock på att **motion B121 ska därför avslås**.

Motion B122 yrkar att slöjd ska ersättas med privatekonomi som obligatoriskt ämne i grundskolans läroplan. Partistyrelsen delar motionärernas ambition om att låta skolan och läroplanen utvecklas i takt med omvärldens krav och behov. Liberalerna har sedan tidigare drivit på för en revidering av läroplanen och tillhörande timplan. Partistyrelsen är dock av uppfattningen att de resurser, särskilt i form av undervisningstimmar, som en reviderad timplan i grundskolan kan möjliggöra i stället bör fördelas till svenskämnet eller matematik genom att ämnet elevens val tas bort. Detta i syfte att främja ämnesdjup, vilket i sin tur är av stor vikt för att eleverna ska utveckla högre kognitiva förmågor, som exempelvis problemlösning. Det kan vara lämpligt att nämna att OECD har genomfört ett kunskapstest i privatekonomi som flera länder har deltagit i. De fann tydligt att det som utmärkte de länder vars elever presterade högt i privatekonomi, var inte att de hade privatekonomi som separat skolämne – vilket förekommer – utan i stället att de hade stort fokus på matematik som skolämne. Det var ett av flera skäl till att OECD har rekommenderat skolsystem att anamma läroplaner som fokuserar på djup och kvalitet framför bredd och kvantitet – och undvika att utöka antalet ämnen i läroplanen. **Partistyrelsen anser att motion B122 anses besvarad.**

Motion B123 beskriver behovet av att skolans läroplan bör ändras i syfte att alla skolämnen i grundskolan bör beröra sex- och samlevnadsundervisning utifrån ett genusvetenskapligt perspektiv. Syftet är bland annat att motverka machokultur och destruktiva könsroller. Partistyrelsen instämmer i behovet av att skolan ska motverka strukturer som hämmar individens frihet vad gäller exempelvis könsidentitet och sexualitet. Partistyrelsen menar att det är vår liberala plikt att tydligt ställa oss bakom en liberal syn på frågor som rör exempelvis sexualitet och relationer. Det är således med stort intresse vi följer de ändringar i läroplanerna som kommer att tillämpas från höstterminen 2022 bör utvärderas före ytterligare ändringar föreslås. Ändringarna innebär bland annat att kunskapsområdet byter namn till Sexualitet, samtycke och relationer och områdets bredd framgår tydligare genom särskilda skrivningar i läroplanerna. Syftet med ändringarna var att förbättra kvaliteten och stärka likvärdigheten i undervisning om sexualitet, samtycke och relationer. Av den anledningen föreslår partistyrelsen att **motion B123 anses besvarad.**

Motion B124 yrkar att läroplanen ska tillföras skrivningar som leder till att kunskap om nedskräpning och återvinning integreras i undervisningen bättre. Syftet med motionen är att Liberalerna genom att anta förslaget ska bereda vägen för ett renare framtida samhälle. Partistyrelsen står bakom motionärernas beskrivning av betydelsen av kunskap för att motverka både miljöförstöring på global nivå genom att motverka nedskräpning på lokal nivå. Samtidigt är partistyrelsen av uppfattningen att läroplanen rent generellt snarare är i behov av att renodlas med ökat fokus på ämnesspecifik kunskap än att införa ytterligare generella uppdrag till skolan. Läroplanen innehåller redan i dag ett mycket stort antal uppdrag som inte är direkt relaterade till ämnesundervisningen. Allt annat lika måste ytterligare uppdrag till skolan som införs mötas av att andra delar i läroplanen faller bort. Därtill vill partistyrelsen påpeka att läroplanen redan i dag uppdrar åt skolan att eleverna ska lära sig att koppla sina egna handlingar till effekter på miljön. Hur varje skola bör arbeta mer exakt för att motverka exempelvis nedskräpning varierar naturligtvis, och redan i dag pågår flera stora projekt där många olika skolor deltar genom att prova och utvärdera olika metoder för att exempelvis motverka nedskräpning i skolan. Partistyrelsen anser således att **motion B124 ska anses besvarad**.

Motion B125 yrkar att Liberalerna ska verka för att digitaliseringen i och av skolan ska påskyndas och utökas genom bland annat robotisering i skolan. Partistyrelsen instämmer förvisso i motionens positiva syn på de fördelar som robotisering, automatisering och digitalisering kan medföra i hela samhället, och så även i skolan. Samtidigt är partistyrelsen av uppfattningen att skolans viktigaste uppdrag måste vara kunskapsförmedling. Partistyrelsen anser exempelvis att det bör vara läraren som har mandat och autonomin att själv fatta beslut om vilka metoder, exempelvis i form av digitala läromedel eller dylikt, som är bäst lämpat att nyttja för att eleverna ska lyckas i skolarbetet. Syftet är att helt enkelt minska detaljstyrningen av hur skolan ska arbeta, oavsett om det handlar om fler datorer eller fler skrivpennor på lektionerna. Partistyrelsen yrkar därmed att **motion B125 ska avslås**.

Motion B126 yrkar att Liberalerna ska verka för en ändring i skollagen som möjliggör införandet av tre terminer per årskurs i så väl grund- som gymnasieskolan. Partistyrelsen är av uppfattningen att det är önskvärt att både grund- och gymnasieskolor får utökade möjligheter att anpassa utformningen av skolverksamheten i syfte att stärka elevernas kunskapsresultat och få fler elever att nå behörighet för vidare studier. Under pandemin har exempelvis Liberalerna verkat för bättre möjligheter till terminer och ett utökat antal skoldagar. Samtidigt är partistyrelsen av uppfattningen att behovet av flexibilitet vad gäller skolårets utformning – då vad gäller allt ifrån antalet skoldagar till fördelningen av dem mellan olika terminer – även kommer kvarstå efter att pandemin har avtagit. Partistyrelsen anser dock att det vore förhastat att förespråka en förändring av antalet terminer i skolsystemet, men däremot så är partistyrelsen av uppfattningen att det bör råda generellt bättre möjlighet till så väl frihet som autonomi vad gäller fördelningen av de fastställda anta-

let undervisningstimmar som måste uppnås. Partistyrelsen yrkar därmed på att **motion B126 anses besvarad.**

Motion B127 yrkar att landsmötet ska uttala sig för att alla barn ska lära sig simma i vårt liberala samhälle. Det ska i sin tur uppnås genom att anordna obligatorisk simskola för barn mellan 6 till 12 år inom ramen för grundskolans undervisning. Att alla barn ska få möjlighet att lära sig simma står partistyrelsen bakom. Utöver den frihet det innebär, så handlar det även om att förebygga olyckor. Behovet av att simundervisning är en del av skolsystemet har dessutom ökat i takt med att allt fler elever kommer från länder där simkunnigheten lyser med sin frånvaro och där det inte är en del av skolundervisningen. Partistyrelsen kan samtidigt konstatera att simning och lekar i vatten redan ingår i det obligatoriska skolämnet Idrott och hälsa. Redan i årskurs 1–3 inleds undervisningen genom att eleverna då ska få utveckla vattenvana genom övningar och lek i vatten. Eleverna ska vidare få lära sig att flyta och att simma i både mag- och ryggläge. I takt med att eleverna går vidare från årskurs 4 ökar kraven på vilka färdigheter vad gäller simkunnighet eleverna ska uppnå, ända till årskurs 9. Partistyrelser anser således att det redan i dag råder tydliga krav på simkunnighet för alla skolpliktiga barn och ungdomar. Att det däremot råder olika förutsättningar för elever att uppnå dessa färdigheter som en följd av att likvärdigheten brister vad gäller tillgången till simundervisning i så väl skola som på fritiden, är ett faktum vi beklagar. Frågan om likvärdig undervisning är fortsatt prioriterad och partistyrelsen menar att ett förstatligande av skolan och en nationell finansiering av hela skolsystemet på sikt kommer att skapa bättre förutsättningar för en likvärdig skolundervisning i simkunnighet. **Motion B127 ska därmed anses besvarad.**

Partistyrelsen övergår nu till frågor om vuxenutbildningens funktion och utformning i det svenska skolväsendet. **Motion B128** yrkar att Liberalerna ska verka för ett inrättande av en kompetensförsörjningsmyndigheten med nationell och regional närvaro som har ansvaret för kompetensförsörjningsfrågor inklusive vuxenutbildningen. Partistyrelsen instämmer förvisso i så väl motionens intention som dess problembeskrivning. Däremot så anser partistyrelsen att beslut om vilka myndigheter som ska bildas eller avbildas ej bör fattas av ett landsmöte, då myndighetsstrukturen är komplex och förtjänar en mer rigorös analys. Det är heller inte säkert att en ny myndighet är det mest optimala sättet att stärka kompetensförsörjningsperspektivet i vuxenutbildningen, vilket också motionärerna nämner. **Partistyrelsen yrkar därmed att motion B128 anses besvarad.**

I **motion B129** tas folkbildningsarbetet upp. Motionärerna lyfter fram studieförbunden och folkhögskolorna som hörnstenar i folkbildningen och pläderar för att liberaler försvarar folkbildningen som en grundsten i demokratin och står upp för att studieförbunden ska vara fortsatt fria och självständiga men med krav på redovisad egenkontroll. Likaså framhålls att Folkbildningsrådet inte ska vara en statlig organisation utan ska få fortsätta som en civilsamhällesorganisation med ett statligt uppdrag.

Partistyrelsen anser att motionen ligger väl i linje med den politik Liberalerna bedriver. När de svenska folkrörelserna växte fram betonade de alla mycket starkt behovet av folkbildning. Det var genom litteratur, studier och diskussion som individen skulle skaffa sig verktyg att ta ökat ansvar för sig själv och i samhället. Folkbildningen har allt sedan dess genom sin särart spelat en viktig roll för att höja kunskapsnivån i samhället. Genom till exempel studiecirklar och folkhögskolor låter folkbildningen människor vara medskapare i stället för passiva konsumenter av kultur och bildning. Genom att vara fri och frivillig ger den ett frihetligt värde i sig till samhällsbygget, samtidigt som den når och lyfter människor som kanske inte kommit till sin rätt i det formella utbildningssystemet. Denna del i det så viktiga bildningsuppdraget gäller inte minst personer som är särskilt utsatta, exempelvis personer med intellektuella eller neuropsykiatriska funktionsvariationer.

Studieförbunden utgör ett viktigt nav i kulturens infrastruktur. Genom studieförbundens rikstäckande nätverk skapas diskussioner, debatter, föreläsningar, studiecirklar och utställningar över hela landet. Den lokala närvaron gör studieförbunden unika i sina möjligheter att arrangera kulturaktiviteter även på mycket små orter. Stödet till folkbildningen ska präglas av långsiktighet.

Partistyrelsen är väl medveten om de problem som förekommit kring bidragsgivning, där pengar gått till oseriös och i vissa fall extremistisk verksamhet. Det är av yttersta vikt för studieförbundens framtida legitimitet att säkerställa att detta inte upprepas. Statskontoret bör genomföra regelbundna utvärderingar av folkbildningen och riksdagen ska utse en extern revisor i Folkbildningsrådets styrelse samt ta fram skarpare demokrativillkor. Till detta ska läggas det arbete som görs av Folkbildningsrådet och studieförbunden själva för att skärpa rutiner och interngranskning samt samarbeta med polisen. Det är rimliga åtgärder.

I den politiska debatten förekommer förslag om att lägga ned Folkbildningsrådet. Partistyrelsen anser att det vore fel väg att gå. En tung statlig överrock skulle kväva folkbildningen. Partistyrelsen anser att sammanfattningsvis att motionens övergripande inriktning ligger väl i linje med den politik partiet redan bedriver, och föreslår därför att **motion B129 anses besvarad**.

Även **motion B130** yrkar att Liberalernas partiprogram ska lyfta fram betydelsen av folkhögskolor för det livslånga lärandet och tillväxten av det rika kulturlivet i Sverige. Likaså lyfter **motion B131 yrkande 1, 6 och 7** förslag som syftar till att lyfta betydelsen av folkhögskolor i Liberalernas politiska arbete och kommunikation. I **motion B132** framläggs flera förslag om reformering av anslagstilldelning för folkhögskolor.

Partistyrelsen uppskattar och välkomnar motioner som lyfter folkhögskolans betydelse för Sverige som likvärdig kunskapsnation. I ett liberalt samhälle är det av största vikt att individen ges goda förutsättningar att nå sin fulla potential genom att säkra tillgången till livschanser för fler. För att det ska bli möjligt mer konkret, är det avgörande med ett starkt skolsystem och en utbildningskedja som inte bara möjliggör, utan som dessutom främjar, ett livslångt lärande. Motionens yrkande om en likvärdig finansiering i hela landet vad gäller folkhögskolan må förvisso vara lovvärd – men

hade i praktiken inneburit att ansvaret för finansieringen hade behövt flyttas över till staten. Partistyrelsen menar att det förvisso finns potential att förbättra folkhögskolornas verksamhet och funktion i utbildningskedjan, men att det är viktigt att framhålla betydelsen av folkhögskolornas särart. Av de cirka 155 folkhögskolor som finns över hela landet drivs många utifrån särskilda profiler, ofta baserade på sina band till idéburna organisationer och folkrörelser. Av det skälet ser partistyrelsen inte att det vore önskvärt att genom exempelvis lagstiftning säkerställa folkhögskolans finansiering. Partistyrelsen yrkar därmed att **motionerna B130 och B131 yrkande 1, 6 och 7 ska bifallas. Motion B131 yrkande 2–5 samt motion B132** bör **anses besvarade.**

Motion **B133** yrkar att ett särskilt koncept ska införas i syfte att korta ned tiden från att nyanlända kommer till Sverige och att de lär sig det svenska språket. Partistyrelsen instämmer tillfullo i motionärens intention om att korta ned etableringstiden med särskilt fokus på det svenska språket. Däremot så menar partistyrelsen att det vore mer önskvärt att genomdriva de reformförslag för en förbättrad SFI-utbildning som föreslås i skolrapporten Kunskapslinjen, än att landsmötet fattar beslut om exakt vilket konceptet som ska användas inom utbildningsväsendet. Partistyrelsen yrkar därmed på att **motion B133 ska avslås**.

Även de bästa eleverna ska kunna nå sin fulla potential

Partistyrelsen vill framhålla vikten av att högpresterande eller särbegåvade elever ska få bättre förutsättningar att nå sin fulla potential. Skolan ska säkerställa att alla elever – även de som ligger före andra – alltid kan bli akademiskt och intellektuellt stimulerade. Det ska finnas goda möjligheter för elever att läsa både fler och mer avancerade spår i skolan. Vidare ska särskilda undervisningsgrupper inte bara vara aktuellt för elever som halkat efter eller som har inlärningssvårigheter – det är minst lika viktigt att det även kan användas för elever som är särskilt begåvade eller mycket högpresterande.

Vidare måste jantelagen i synen på kunskap utmanas i Sverige. Ett viktigt, om än symboliskt, inslag vore att införa nationella ämnestävlingar för frivilliga elever. De bästa eleverna ska årligen kunna vinna både stipendier för högre utbildning eller akademiskt relevanta upplevelser. Därtill ska alla elever få bättre möjligheter att läsa fördjupningskurser vid sidan av de ordinarie studierna, exempelvis i form av avancerade digitala kurser i skolämnen.

Motion B134 yrkar att Liberalerna ska verka för att elever ska kunna läsa i sin takt, även om det innebär att de läser in kunskap före andra. Partistyrelsen instämmer i motionens intention; ingen elev ska hållas tillbaka i skolan och de som vill gå före ska alltid uppmuntras. Partistyrelsen menar dock att det redan är möjligt i viss mån, exempelvis genom att elever får hoppa över en årskurs i grundskolan. Eftersom skolplikt upphör efter att eleven lämnat grundskolan alternativ fyllt 16 år, innebär det i praktiken att en elev som hoppar över en årskurs blir klar med skolan tidigare än andra. Samtidigt ser partistyrelsen att elever som lär sig i en högre takt än andra inte nödvändigtvis behöver eller vill få en kortare utbildning än jämnåriga klasskamrater. På så vis borde skolan stärkas med bättre möjligheter att erbjuda utmaningar för högpresterande elever, vilket också är intentionen med skolrapportens förslag i kapitel 2, ”Även de bästa eleverna ska kunna nå sin fulla potential”. Därmed föreslår partistyrelsen att **motion B134 anses besvarad.**

Motion B135 yrkar att Liberalerna i sin utbildningspolitik ska verka för att fler kommuner ska ha spetsklasser i teoretiska ämnen i syfte att även högpresterande elever ska få mötas av akademiska utmaningar i skolan. Partistyrelsen instämmer helt i Stockholmsförbundets motion och ämnet utgör ett helt kapitel i den skolrapport som landsmötet ska behandla. I kapitlet finns flera punkter som syftar till att även högpresterande och särbegåvade elever ska mötas av en skola som tillvaratar deras potential. Därmed yrkar partistyrelsen för att **motion B135 anses besvarad.**

Motion B136 yrkar att Liberalerna ska verka för att det inte ska krävas en gymnasieexamen för universitetsstudier i undantagsfall, så att högpresterande elever kan påbörja högre studier redan i gymnasieskolan. Partistyrelsen instämmer i motionärernas intention om att högpresterande elever måste få bättre möjligheter och förutsättningar att ta sig vidare i sin egen takt. Vårt parti har infört spetsutbildningar, vilket har möjliggjort för högpresterande elever att redan i gymnasietiden läsa in högskolekurser. Det har pågått en försöksverksamhet, som Liberalerna har drivit på för att permanenta, exempelvis inom ramen för det dåvarande januariavtalet. Partistyrelsen yrkar därmed att **motion B136 anses besvarad**.

Motion B137 yrkar att Liberalerna ska genomföra en skolreform som utreder möjligheterna och kostnaderna för skolan att mer generellt använda sig av nivågruppering. Syftet är att detta ska leda till lett fler elever når sin fulla potential. Partistyrelsen kan konstatera att det vore önskvärt om skolan fick bättre förutsättningar att möta varje elev på deras individuella nivå och att normen om att alla elever ska stöpas i samma mall ifrågasättes. Därför behöver det säkerställas att elever med särskilda behov får bättre möjlighet till särskilt stöd – men även att särskilt begåvade och högpresterande elever ska kunna gå före i studierna. Det kan förvisso finns skäl till att titta närmare på kostnaderna det medför, men partistyrelsen menar att det inte finns goda skäl till att driva frågan om en separat utredning gällande kostnaderna för ökade inslag av individuellt stöd eller mindre undervisningsgrupper i skolan. Däremot så menar partistyrelsen att det är viktigt att beakta hur en nationell finansieringsmodell för skolan kan främja sådana inslag i skolverksamheten. **Motion B137 ska således anses besvarad.**

Motion B138 yrkar att kommunerna ska ta fram handlingsprogram för att identifiera och stötta särskilt begåvade barn i förskolan och skolan. Partistyrelsen instämmer i motionens beskrivning av vikten att särbegåvade barn och ungdomar fångas upp i så väl förskolan som grundskolan, men är samtidigt av den åsikt att landsmötet inte ska fatta

beslut som innebär nya krav på lokala handlingsplaner. **Motion B138 ska således anses besvarad.**

Motion B139 yrkar att elever ska kunna tillgodogöra sig fler än en gymnasieexamen om de studerar fler än ett gymnasieprogram. Partistyrelsen finner motionen både intressant och lovvärd. Även om det kvarstår att besvara mer exakt hur det bör fungera och på vilket sätt det skulle komma att påverka elevens eventuella behörighet till högskolestudier, så finner partistyrelsen inga goda skäl till något annat än att ställa sig bakom motionen. Därmed yrkar partistyrelsen på att **motion B139 ska bifallas.**

Särskilt stöd för särskilda behov

I ett likvärdigt och kompensatoriskt skolsystem ska det vara självklart att resurser och insatser fördelas efter elevernas behov. Eftersom det ska vara elevernas individuella behov som ska styra vilka insatser skolan ska vidta, är det av stor vikt att skolan i sin tur har de förutsättningar och det mandat som krävs för att hantera alla elevers individuella behov. Rapporten föreslår därför att det exempelvis ska vara möjligt för rektorer att ordinera obligatorisk lovskola för elever som bedöms vara i behov av det.

Vidare är det hög tid att erkänna att alla elever varken kan eller borde stöpas i samma mall. På samma sätt som vissa lär sig lite fortare än andra, behöver många elever mer tid än andra för att lyckas. Att utöka undervisningstiden för elever med särskilda behov av det, ska således vara möjligt redan i lågstadiet. Därför består rapporten av två förslag som gemensamt gör det möjligt för elever att gå i sommarskola redan från lågstadiet till att få förlängda terminer upp till högstadiet. I stället för att låta elever som misslyckas i grundskolan gå vidare till gymnasieskolan, för att i sin tur läsa in gymnasiebehörigheten där, borde grundskolan ansvara för elevers grundskoleutbildning. Med ett stödår för elever som inte når behörighet kan stora delar av gymnasieskolans introduktionsprogram ersättas, ett program som sedan länge uppvisat låga resultat. Att förlägga stödåret till grundskolan kan stärka kvaliteten och minskade kompetens i form av lärare som behövs för att ge elever undervisning enligt grundskolans läroplan.

För de elever som har särskilt allvarliga svårigheter att lyckas inom ramen för den ordinarie skolverksamheten, exempelvis elever med allvarliga former av NPF-diagnoser eller för kraftigt utåtagerande elever som hotar sina klasskamrater eller lärare, måste det finnas bättre alternativ än den lokala skolan. Liberalerna vill förstatliga den svenska skolan, men redan nu utöka Specialpedagogiska Skolmyndighetens skolverksamhet genom att ge dem i uppdrag att finansiera enstaka NPF-skolor och utvärdera huruvida det kan skalas upp. Vidare föreslår vi även att det ska införas statligt finansierade skolakuter som kan täcka alla delar av landet. Dessa skolakuter ska kunna upplåta platser för att hantera särskilt brådskande fall av exempelvis hotfulla elever, som för både sin och andras skull tillfälligt behöver byta skolmiljö.

Motion B140 yrkar att Liberalerna ska tillsätta en arbetsgrupp bestående av personer med särskilda kunskaper med syftet att behandla särskolan. Partistyrelsen anser att den anpassade skolan – det som tidigare kallades för särskola – är en särskild källa till stolthet över något som faktiskt fungerar förhållandevis väl i det svenska skolsystemet. Med det sagt så finns det, som motionären belyser, behov av att fortsätta arbetet för en mer välfungerande anpassad skola. Att det politiska utvecklingsarbetet bäst bedrivs inom ramen för en ny arbetsgrupp är dock partistyrelsen tveksam till. Den anpassade skolan bör betraktas som helt vanlig del av det ordinära skolsystemet, och på så vis ingå i det ordinarie arbetet med att förbättra skolväsendet. Partistyrelsen yrkar därmed på att **motion B140 anses besvarad**.

Motion B141 yrkar att Liberalerna ska arbeta för att skollagen ändras, så att det blir ett lagstadgat krav på att logopeder ska finnas anställda i skolans elevhälsa. Partistyrelsen instämmer i motionärens beskrivning av behovet av att elever med språkstörning ska få det stöd de behöver. Däremot anser vi att det är viktigt att undvika att detaljstyra ytterligare professioner som huvudmännen ska anställa inom ramen för elevhälsan. Redan i dag krävs det tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator – men vidare dikterar skollagen att det även ska finnas tillgång till personal ”med sådan kompetens att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses”. Partistyrelsen anser de nuvarande skrivningarna med krav på kompetens inom elevhälsan är tillräckliga. **Motion B141 ska således anses besvarad.**

Motion B142 yrkar att Liberalerna ska sluta driva tesen att inkludering i skolan är något negativt. Partistyrelsen yrkar att motionen ska avslås, men vill samtidigt understryka att motionärens beskrivning av vikten att alla elever förtjänar att få det stöd de behöver för att lyckas i skolan och nå målen. Vidare menar motionären att Liberalerna använder begreppet inkludering på ett felaktigt sätt, då det handlar om något annat än att alla elever hela tiden ska sitta i samma klassrum. Partistyrelsen vill påtala att det finns olika former av inkludering, varav inkludering i form av integration i klassrummet är en sådan. Att alla elever ska känna sig välkomna i skolan och få möjlighet att studera med sina kamrater står partistyrelsen självfallet bakom. När det gäller formen av inkludering som innebär att alla elever har rätt till att känna sig välkomna i skolan är det självfallet gå i skolan och känna s finns olika former av inkludering. En akademisk auktoritet på området är Claes Nilholm, som är professor i specialpedagogik med inriktning mot specialpedagogik vid Uppsala universitet. Han brukar tala om att det inom forskningen finns flera olika former av inkludering – varav en av dem handlar om ”integration”, alltså inkludering i form av grupptillhörighet i skolan. Den av Sverige undertecknade Salamanca-deklarationen (UNESCO, 1994) berör specialpedagogiska åtgärder i skolsammanhang. Även i den återfinns formen av inkludering som handlar om integration i grupper. Det framgår därtill av den skollag vi drev igenom under vår tid i regeringsställning att det vid behov ska sät-

tas in stöd skyndsamt till elever i form av era anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen. Vi bör idka självkritik och kritiskt granska vilka konsekvenser våra egna skolreformer har givit upphov till. Det är exempelvis olyckligt att kraven på inkludering i ordinarie undervisning har ökat samtidigt som tillgången till speciallärare har minskat. Inkludering är ett eftersträvansvärt ideal, men för att det ska fungera och inte få följden att elever lämnas utan särskilt stöd, är det av stor vikt att säkerställa att det finns tillgång till adekvata stödresurser för elever i behov av det. Det är ett viktigt skäl till att Liberalerna varit drivande för att uppmärksamma betydelsen av exempelvis resursskolor och särskilda undervisningsgrupper. Utifrån ett liberalt perspektiv är det även på sin plats att påpeka att elever varken kan eller bör stöpas i samma mall – det måste finnas gott om utrymme för att anpassa skolverksamheten efter elevernas individuella behov. Partistyrelsen anser således att det finns flera goda skäl att beskriva vilka problem som inkludering kan ge upphov till i skolsammanhang. Vidare finns det självfallet alltid både nyanser och utläggningar som går förlorade i kortare och rappare former av politisk kommunikation, men för den intresserade finns gott om fördjupande problembeskrivningar av inkludering i skolsammanhang från Liberalerna att ta del av. Som alltid är vi måna om att inte bara framhäva kritik, utan även föreslå lösningar. Det är av det skälet som partistyrelsen under de senaste åren har arbetat fram flertalet förslag på hur skolans uppdrag att erbjuda särskilt stöd till elever med behov av det. Partistyrelsen yrkar därmed på att **motion B142 ska avslås.**

Motion B143 består av två yrkanden. Det första yrkandet handlar om att Liberalerna ska verka för en översyn av elevhälsans hälsofrämjande och förebyggande roll. Partistyrelsen instämmer att elevhälsan behöver förbättras och att det är önskvärt med en översyn. Det är dock redan genomfört: SOU 2021:11 ”Bättre möjligheter för elever att nå kunskapskraven – aktivt stöd- och elevhälsoarbete samt stärkt utbildning för elever med intellektuell funktionsnedsättning” har bland annat haft som direktiv att kartlägga och analysera skolornas elevhälsoarbete. Därmed anser partistyrelsen att **motion B143 yrkande 1** anses besvarat. Vidare föreslås i **motion B143 yrkande 2** en översyn av huvudmannaskapet för elevhälsan. Partistyrelsen menar att det finns fördelar av att skilja på elevhälsans och sjukvårdens funktion. Om en annan huvudman övertar ansvaret för elevhälsan i skolan finns en risk att avståndet och tillgängligheten till stöd för elever försämras. Partistyrelsen anser att elevhälsans funktion bör behållas i skolan – men att förutsättningarna för ökad likvärdighet, vad gäller exempelvis tillgång till skolläkare och psykolog, kommer att stärkas vid ett förstatligande av skolan. Däremot så ser partistyrelsen det som en självklarhet att även elevhälsan ska vara en viktig aspekt som ska beaktas noggrant under arbetet med förstatligandet av skolan. Partistyrelsen yrkar således att landsmötet ska anse **motion B143 yrkande 2 besvarat**.

Motion B144 yrkar att sociala team ska tillsättas i skolor, som i sin tur ska kunna fånga upp elever med sociala utmaningar. Partistyrelsen instämmer i motionärens ambition och mål; elever med särskilt behov av social stöttning måste fångas upp och det bör inte huvudsakligen ske genom att ålägga lärare med sådana arbetsuppgifter. I Förortslyftet: Skola, som antogs av partirådet 2020, finns flera förslag som berör ämnet. Bland annat antogs en punkt om att skapa bättre förutsättningar för sociala insatser för barn i förskolan, samt en punkt om att socialtjänsten ska få i uppdrag att stötta utsatta barns skolgång. Partistyrelsen anser att dessa förslag är tillräckliga, då de angriper problemet utan att peka ut exakt hur varje enskild skola ska organiseras i form av exempelvis yrkeskategorier som ansvarar för psykosociala frågor. Partistyrelsen yrkar således att **motion B144 anses besvarad**.

Motion B145 yrkar att partiprogrammet ska kompletteras med skrivelsen ”Elever, som efter en individuell behovsprövning, bedöms behöva undervisning i ett mindre sammanhang ska bereddas plats i en så kallad särskild undervisningsgrupp”. Partistyrelsen instämmer i motionens intention om att säkra alla elevers rätt till det stöd de behöver – samt att det Stockholmsförbundet beskriver som ”inkludering till varje pris” måste förändras. Partistyrelsen vill påtala att Liberalerna driver detta sakpolitiska förslag redan nu. Således ska **motion B145 bifallas**.

Motion B146 består av två yrkanden, varav **yrkande 1** syftar till att införa en lagstiftning som tydliggör att det är kommunerna som har huvudansvaret för att leva upp till skollagen där det står att barn som har en funktionsnedsättning så långt som möjligt ska få hjälp att motverka nedsättningens konsekvenser. **Yrkande 2** syftar till att Liberalerna ska verka för att Regionerna blir ansvariga att stödja kommunerna genom att förmedla handledning till förskolorna av den pedagogiska behandling som enligt universiteten har starkast belägg i evidensbaserad forskning. Partistyrelsen är av den åsikt att frågan förtjänar att belysas mer grundligt på grund av dess vikt och komplexitet. Kommunerna och de fristående huvudmännen bär i dag ansvaret för eleverna. är i dag huvudmän för skolväsendet och därmed ansvariga. Det innebär även att de bär ansvaret för att säkerställa att elever får det stöd de behöver i skolan. Vidare anser partistyrelsen att ansvaret för att stödja skolan genom exempelvis lärarhandledningar som handlar om hur barn med NPF-diagnoser kan stöttas, även fortsättningsvis bör hanteras av Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM). Myndigheten har Sveriges största kunskapsbank inom specialpedagogik och erbjuder stöd i form av kunskap och kompetensutveckling över hela Sverige, ett stöd som är kostnadsfritt. Partistyrelsen yrkar därmed för att **motion B146 anses besvarad**.

Motion B147 yrkar att alla skolor ska få i uppdrag att följa upp elevernas frånvaro, och att det vid behov ska tillsättas särskilda team som stöttar elever som är så kallade hemmasittare – detta med syfte att de ska börja delta i skolverksamheten igen. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning om att problemet med hemmasittande elever samt annan problematisk och ogiltig frånvaro behöver uppmärksammas mer. Vad gäller uppföljning har Liberalerna drivit förslaget att införa ett nationellt frånvaroregister. Syftet med ett sådant är bland annat att motverka att frånvarande elever faller mellan stolarna och därför inte uppmärksammas av huvudmännen. Liberalerna har bland annat varit med och

drivit igenom ett tillkännagivande från riksdagens utbildningsutskott till regeringen, i vilket regeringen uppmanas att införa ett nationellt frånvaroregister. Partistyrelsen yrkar därmed att **motion B147 ska avslås**.

Motion B148 yrkar att skolan ska få rätt att ta initiativ att starta en så kallad Samordnad Individuell Plan (SIP). Partistyrelsen anser att det är tillräckligt med dagens skrivningar i lagboken. I både socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen fastslås det att kommunen och regionen har i ansvar att upprätta en SIP när de bedömer att det råder ett behov av att samordna insatserna för exempelvis barn i behov av det. Även i lagen om samverkan vid utskrivning från sluten hälso- och sjukvård finns även SIP med som en del. Hur varje kommun utformar och säkerställer att detta ansvars uppfylls bör inte bestämmas på nationell nivå, utan i stället anpassas efter lokala förutsättningar och behov. Partistyrelsen yrkar därmed på att **motion B148 ska avslås**.

Motion B149 yrkar att barn som vistas i Sverige utan stöd av myndighetsbeslut eller författning ska ha rätt till 15 timmars avgiftsfri barnomsorg i veckan från tre års ålder. Partistyrelsen kan konstatera att sedan skollagen ändrades i juli 2013 har alla barn rätt att gå i skolan. Det innebär i praktiken att även barn som vistas i landet utan tillstånd, så kallat papperslösa barn, har samma rätt till skolgång som andra barn. Att den nya lagen däremot inte även omfattande en rätt till förskola är korrekt. Det betyder dock inte att dörren är helt stängd; tvärtom så är det både juridiskt och praktiskt möjligt att erbjuda papperslösa barn förskola – men det är upp till varje enskilt eller kommunalt driven förskola att ta ställning till huruvida papperslösa barn ska erbjudas det eller inte. Det finns även kommuner som självständigt fattat allmänna beslut om att alla barn, även de som vistas i landet illegalt, ska ha rätt till förskola. Partistyrelsen står bakom dagens system och menar att det inte är önskvärt att genom nationell lagstiftning vare sig förbjuda eller garantera förskola för papperslösa barn – det är således fullt rimligt att det fortsatt är upp till varje förskola eller kommun att fatta sådana beslut. Därmed bör **motion B149 avslås**.

Stärkt ledarskap – från klassrum till korridor

Det är av största vikt om fler elever ska kunna få bättre möjligheter att fokusera på lektionen och känna sig trygga i korridorerna. Eftersom trygghet och studiero hänger ihop, kan frånvaron av det ena aldrig kompenseras av det andra. För att elever ska kunna fokusera på lektionerna, måste de kunna känna sig trygga på rasterna – och vice versa.

För att möjliggöra en tryggare och lugnare skolgång för fler elever föreslår vi att hot och våld i skolsammanhang alltid ska tas på allvar och aldrig sopas under mattan. Det ska finnas möjlighet för alla lärare att upprätta anmälningar om exempelvis de blivit hotade av en elev. I de fall elever har begått lagbrott, exempelvis genom skadegörelse av skolans egendom, ska det alltid polisanmälas. Vidare ska kraftigt utåtagerande elever kunna omplaceras enklare om skolledningen bedömer att det vore gynnsamt för exempelvis klasskamraternas trygghet. Lärarutbildningarna ska säkerställa att blivande lärare får möjlighet att utveckla ledarskap och förmågan att leda undervisningen i klassrummet.

I **motion B150** framläggs ett antal förslag om hur principen att arbetet för studiero ska vila på vetenskaplig grund kan genomföras i praktiken. Bland annat föreslås en samordnad nationell stödfunktion och förtydligade skrivningar i examensordningen för lärare. Partistyrelsen noterar i likhet med motionären att denna fråga ingick i den skolpolitiska rapport som antogs vid partirådet 2020. Partistyrelsen anser att detta ger en tillräcklig grund för den politiska inriktningen, och att de förslag för det praktiska genomförandet som motionären tar upp får bedömas i det konkreta genomförandet. **Motion B150** bör anses besvarad.

Motion B151 yrkar att Liberalerna ska utveckla Barn- och elevombudet (BEO) i stället för att avveckla funktionen. Partistyrelsen instämmer i motionärernas åsikt: Trygghet och ett tydligt arbete mot kränkningar i skolsystemet är viktigt och Liberalerna ska alltid stå upp för alla elevers rätt att inte utsättas för kränkande behandling. Partistyrelsen är av den bestämda uppfattningen att det måste finnas en tydlig instans som elever kan vända sig till om de blir dåligt behandlade eller inte får sina rättigheter tillgodosedda i skolan. Det är därför partistyrelsen anser att det uppdraget bäst hanteras av den myndighet som de facto redan har det uppdraget, det vill säga Skolinspektionen. Statskontoret lät 2020 utreda hur klagomålshanteringen i den svenska skolan skulle kunna förbättras. De framförde stark kritik mot otydligheten vad gäller ansvarsfördelningen i processen. Trots att Skolinspektionen ska hantera klagomål, så är det den av regeringen utsedda BEO som hanterar klagomål som enbart rör kränkande behandling. Statskontoret påpekar att det skapar otydlighet och svårigheter vad gäller gränsdragning. Exempelvis kan en anmälan om brister i särskilt stöd även ha inslag av kränkande behandling. Därtill påpekar Statskontoret att det råder rollkonflikter för Skolinspektionen och BEO, då SI genomgående ska agera som en neutral part, medan BEO ska växla mellan att vara en neutral part och att företräda den enskilda individen – vilket i sin tur kan försvåra både Skolinspektionens och BEO:s möjlighet att genomföra sina uppdrag, eftersom det kan minska huvudmannens förtroende för tillsynsmyndighetens oberoende, och elevers förtroende för att ombudet är på deras sida. Slutsatsen är att det vore lättare för både anmälaren och huvudmannen att ansvaret renodlades genom att det endast behövdes kontakt med en myndighetsaktör. Att det är högst olämpligt att blanda tillsyns- och ombudsmannafunktionerna är en kritik som både framförts av Skolverket, men även redan i den utredning som låg till grund för skapandet av BEO från första början. Partistyrelsen menar således att det finns mycket goda argument för en tydlig styrkedja – som även ska bestå av ett system där en aktör – inte olika – ska ha det fulla ansvaret för att hantera klagomål i skolan. En sådan tydlighet hade gynnat både elever som huvudmän, vilket vore högst önskvärt om vi ska säkerställa att fler elever eller föräldrar faktiskt anmäler brister i skolan.

Skolans styrdokument är tydliga vad gäller elevers rätt till trygghet och studiero. Ansvaret för detta åligger huvudmännen – och ansvaret för att kontrollera efterlevnaden borde helt åligga Skolinspektionen. Därmed yrkar partistyrelsen att **motion B151 ska avslås**.

Lärare – ett framtidsyrke för akademiker

Utan lärare stannar samhället. Det är därför Liberalerna måste fortsätta arbetet för att återupprätta lärarkårens status. Införandet av lärarlegitimationer har blottat den brist på utbildade lärare som funnits sedan länge – och även gjort det möjligt att bevaka utvecklingen. Mycket tyder på att bristen både är fortsatt stor och om inget görs riskerar den att växa sig ännu större. Att bemöta lärarbristen genom att slopa lärarlegitimationerna varken är eller kan bli det politiska svaret. I stället behövs ett fortsatt arbete med politiska reformer som återupprättar kunskapsskolan, stärker lärarnas auktoritet i klassrummet och ett regelverk som både utkräver och främjar lärare som besitter god undervisningsskicklighet och djup akademisk ämneskunskap.

Ämneskunniga och skickliga lärare är skolväsendets stomme. Styrdokumenten ska därför granskas särskilt i samråd med representanter från lärarkåren i syfte att identifiera krav och regler som tillför mer arbetsbelastning eller fler problem, utan att samtidigt bidra till elevernas inlärning. Vidare ska icke undervisningsrelaterade arbetsuppgifter, exempelvis mentorskap, inte åläggas lärare. Därtill ska akademisk ämneskunskap alltid beaktas vid tillsättning av förstelärartjänster. Partistyrelsen vill vidareutveckla legitimationsreformen genom att införa ett krav på ämnesbehörighet för betygsättning i det aktuella ämnet. Därtill vill vi stärka lärarnas tillgång till adekvata läromedel med hög kvalitet.

Motion B152 yrkar att partistyrelsen ska få i uppdrag att aktivt verka för att analysera orsaken till de ökande avhoppen inom lärarutbildningen och att ta initiativ till att lärarutbildningen reformeras för att möta behoven av skolans utveckling. Partistyrelsen instämmer i motionens intention att få bukt med problemet som avhopp från lärarutbildningarna de facto utgör, men hyser en viss tveksamhet inför förslaget om att det bör hanteras genom att partistyrelsen ska få i uppdrag att analysera avhoppen. Liberalerna driver sedan tidigare på inom ramen för riksdagsarbetet för att både höja kraven till lärarutbildningarna och att höja kvaliteten genom exempelvis utökad undervisningstid. Vidare har myndigheten Universitetskanslersämbetet, UKÄ, redan i uppdrag att analysera avhopp från bland annat lärarutbildningarna. **Motion B152 ska därför anses besvarad.**

Motion B153 och B107 yrkande 2 yrkar att lärarutbildningarna bör bestå av inslag av kognitionsvetenskap och inlärningspsykologi. Partistyrelsen vill uppmärksamma landsmötesdeltagarna på det faktum att detta redan föreslogs i den proposition som låg till grund för dagens lärarutbildningar, som kom att införas år 2011. Alla lärarutbildningar består av en så kallad utbildningsvetenskaplig kärna, och i propositionen framgår det att exempelvis kognitionsvetenskap är en naturlig del av kärnan. Att utfallet inte har varit tillfredsställande, då dessa inslag lyst med sin frånvaro på de flesta lärarutbildningarna, är ett problem som partistyrelsen menar att Liberalerna fortsatt ska verka för att adressera. Inom ramen för det tidigare samarbetet genom januariavtalet tog Utbildningsdepartementet fram promemorian ”Ökad kvalitet i lärarutbildningen och fler lärare i skolan” (U2021/00301). Den innehåller bland annat förslag om att stärka inslagen av kognitionsvetenskap och psykologi i lärarutbildningarnas utbildningsvetenskapliga kärna. Partistyrelsen anser därför **motion B153 och B107 yrkande 2 anses besvarade**.

Motion B154 yrkar att Liberalerna ska bejaka att alla skolor prioriterar att anställa behöriga lärare. Partistyrelsen menar att reformer som ökar läraryrkets attraktivitet och som värnar lärarnas särskilda undervisningsskicklighet och akademiska ämneskunskap är och bör fortsatt förbli en prioriterad fråga för Liberalerna. I den skolrapport som partistyrelsen lägger fram till detta landsmöte finns flera punkter med förslag som syftar till att stärka behöriga lärarens ställning i det svenska skolväsendet. Att det kan komma att bli aktuellt med ändringar av skollag eller förordningar i syfte att främja en ökad andel behöriga lärare ska förvisso inte uteslutas, men partistyrelsen menar förvisso att betydelsen av skickliga lärare för elevernas kunskapsresultat är uppenbar – och att reformer som leder till ett ökat fokus på kunskapsresultat i skolväsendet, också kommer att medföra ökade krav på vilka som kan bli aktuella för lärartjänster. Det är även av vikt att påpeka att ett direkt förbud av att anställa lärare som saknar legitimation hade inneburit drastiskt försämrade villkor för skolor i hela landet, och att klassstorlekarna hade behövt mer än fördubblats. Partistyrelsen yrkar därmed att **motion B154 anses besvarad**.

Motion B155 yrkar att ansvaret för mentorskapet för elever i skolan ska hanteras av särskilda mentorer och på så vis inte åligga lärare. Partistyrelsen instämmer i motionens intention, då det råder allvarliga problem med läraryrkets attraktivitet, och att det i mångt och mycket beror på en ansträngd arbetssituation med hög arbetsbörda. Likväl är det viktigt att renodla lärarkårens arbetsuppgifter för att möjliggöra ökat fokus på ämnesundervisningen, vilket i sin tur kommer att gynna elevernas kunskapsresultat. Partistyrelsen vill att lärare ska avlastas från bland annat sociala arbetsuppgifter i syfte att ge dem bättre förutsättningar att fokusera på undervisningens kvalitet. Partistyrelsen yrkar därmed på att **motion B155 ska anses bifallen med vad partistyrelsen anfört.**

Ett friskolesystem för frihet

Likvärdigheten och förutsättningarna att göra ett välinformerat skolval måste bli bättre. Bland annat behövs det i Sverige ett gemensamt nationellt skolval på en digital plattform. Dit ska alla elever och föräldrar kunna vända sig för att ta del av vilka alternativ på skolor de har att välja mellan – men också för att kunna ta el av information om exempelvis skolans kunskapsresultat eller hur stor andel av lärarna på skolan som är ämnesbehöriga. elevernas likvärdiga möjligheter till att till att värna och vårda friskolereformen och det fria skolvalet i det svenska skolsystemet.

Motion B156 yrkande 1 handlar om att införa ett obligatoriskt skolval, så att alla familjer ska göra ett aktivt skolval. **Motion B156 yrkande 2 och 3** syftar till att införa en samordnad antagningsprocess till skolor samt att det ska finnas en digital sida där relevant information om olika skolor finns tillgängligt. **Motion B157** yrkar att Liberalerna ska verka för att lottning ska användas i stället för kötid som urvalskriterium när en fristående skola har fler sökande än platser, och **motion B158** yrkar att kötid inte ska få användas som urvalsmetod.

Partistyrelsen instämmer att det finns ett behov av att säkerställa att skolvalet blir aktivt, på så sätt att huvudregeln blir att föräldrar ska rangordna vilken eller vilka skolor de önskar. Partistyrelsen ser samtidigt att det finns skäl att vidareutveckla skolvalssystemet. Partistyrelsen är av den åsikten att dagens kösystem har brister och att det i sin tur kan ge upphov till försämrad likvärdighet. Att skolsystemet är av hög kvalitet i hela landet och ger elever likvärdiga förutsättningar att lyckas är en prioriterad fråga för Liberalerna. Partistyrelsen anser dock att det bäst sker genom de förslag som presenteras i de framlagda skolrapporterna, exempelvis genom att införa ett gemensamt skolvalssystem och att införa begränsningar för kötid som urvalsmetod. Det ska dock sägas att det redan finns möjlighet till olika former av antagningsförfaranden som friskolor har möjlighet att använda sig av. Det är Skolinspektionen som avgör vilka modeller som är tillåtna. I dag används exempelvis lottning av vissa friskolor när det finns fler sökande än platser. Partistyrelsen anser det som en mer framkomlig väg att reformera skolvalet med bredare reformer än vad motionerna efterlyser. Det skulle skapa förutsättningar för både ökad likvärdighet – samtidigt som en alltför långtgående detaljstyrning undviks. Partistyrelsen yrkar därmed att **motion B156 yrkande 1 ska bifallas**, **motion B157 och motion B156 yrkande 2 och 3 anses besvarade**, och **motion B158 ska avslås.**

Motion B159 och B160 yrkande 1 och 2 syftar till att Liberalerna ska verka för att dagens elevpeng (ofta kallat för skolpeng) ska avskaffas. I stället efterfrågar motionerna ett finansieringssystem som är mer likvärdigt över hela landet. Partistyrelsen tycker att skolan förtjänar en finansieringsmodell som främjar så väl kvalitet som stabilitet. Det finns flera skäl att reformera skolpengssystemet. Partistyrelsen förstår förvisso att skolans finansieringssystem är både en komplex och oerhört viktig fråga, som därför med stor sannolikhet kommer att behöva utredas grundligt. Däremot så menar partistyrelsen att det redan nu är tydligt att dagens elevpeng behöver reformeras och att det framförs relevant kritik i flertalet motioner. Detta belyses i den rapport som läggs fram till årets landsmöte. Partistyrelsen yrkar därmed att **motion B159 och motion B160 yrkande 1 och 2 anses besvarade.**

Motion B161 yrkar att Liberalerna ska verka för tydliga regler för vad som ska ske när skolor läggs ner, särskilt om det rör mindre skolor på landsbygd. Partistyrelsen ser tydligt behovet av att skapa ett skolsystem som är stabilt och starkt i hela landet – så även i glesbygd. För att möjliggöra det ser partistyrelsen att vägen framåt går igenom att fortsätta driva frågan om att förstatliga det svenska skolväsendet och genom det även säkerställa en nationell finansieringsmodell av skolan. En sådan modell ska självfallet beakta att det finns varierande behov mellan olika geografiska delar av Sverige. Liberalerna värnar om glesbygden och anser att skolan är en så viktig samhällsinstitution att den inte kan utsättas för godtyckliga nedläggningar, inte minst i mindre orter och i glesbygd – som redan är hårt drabbade av utflyttning av så väl invånare som företag. Partistyrelsen yrkar därmed att **motion B161 anses besvarad**.

De riktade statsbidragen till skolor behöver få enklare regler och att flera av dem ska slås ihop. Det är orimligt att det krävs en massa resurser, både i form av tid och personal, och som dessutom sällan finns i mindre kommuner eller hos mindre friskolor, för att ta del av statens stöd till skolan. Vidare föreslås även att ett ökat fokus på kvalitet i stället för kvantitet vad gäller antalet statsbidrag till skolor ska kompenseras med ett förslag om särskilt riktade statsbidrag till skolans verksamhet som huvudregel alltid ska utformas med långsiktighet som princip.

Motion B162 yrkar att Liberalerna ska verka för att förenkla de riktade statsbidragen på skolområdet i syfte att bland annat minska krångel och administration. Partistyrelsen instämmer i motionens intention och ser behovet av att både förenkla och minska det totala antalet riktade statsbidrag till skolan. Detta beskrivs närmare i den skolpolitiska rapporten. Partistyrelsen yrkar att **motion B162 anses besvarad**.

Det behövs högre krav på de aktörer som bedriver skolverksamhet inom ramen för det svenska skolväsendet. Liberalerna har tidigare föreslagit att neka ansökan om att starta en ny konfessionell förskola i fall att den bedöms bidra till förvärrad segregation i samhället. Det krav bör nu vidareutvecklas, så att det även blir möjligt att neka ansökningar från konfessionella aktörer som vill starta även grundskolor – då förutsatt att det bedöms riskera att ytterligare öka segregationen. Vidare föreslår partistyrelsen att kraven på både de som leder skolans verksamhet, det vill säga skolchefer och rektorer, ska skärpas genom att även de ska omfattas av den tidigare skärpta ägargranskningen Skolinspektionen gör av de som äger skolan.

Motion B109 yrkande 2, om att Skolinspektionen ska göra fler flygande kontroller, är i princip identisk med vad som föreslås i skolrapporten. **Yrkande 3** syftar till att korta handläggningstiderna i Skolinspektionens verksamhet, vilket partistyrelsen menar vore bra i syfte att skolverksamhe-

ten ska kunna förbättras och fortsätta så fort som möjligt. **Motion B109 yrkande 2 och 3 ska därmed bifallas. Motionens yrkande 4** handlar om att Skolinspektionen ska kunna kräva underlag av högre kvalitet som påvisar att det finns ett potentiellt elevunderlag för att etablera en ny friskola. Partistyrelsen instämmer i motionärens yrkande, inte minst då det handlar om att använda skattemedel så resurseffektiva som möjligt. Partistyrelsen yrkar därmed att **motion B109 yrkande 4 ska bifallas**.

Partistyrelsen vill införa krav på långsiktigt ägarskap om en aktör vill starta, ta över eller köpa upp en fristående skolan. Vi menar att inte alla organisationer, stiftelser eller företag är lämpade att bedriva skolverksamhet. Liberalerna vill därför införa en lagskärpning som förhindrar kortsiktigt ägarskap, då vi inte anser det höra hemma i skolvärlden. Skattefinansierade skolor ska inte vara en handelsvara som köp och säljs i spekulationssyfte

Motion B163 yrkar att riskkapitalbolag inte ska få äga eller driva skolor. Partistyrelsen är av åsikten att det ska råda höga krav på de aktörer som vill bedriva skolverksamhet inom ramen för det svenska friskolesystemet. De krav som finns i dag bör utvidgas till att även omfatta krav på långsiktighet vad gäller ägarskap. Transparens och öppenhet behöver säven stärkas med en offentlig ekonomisk redovisning för varje enskild skolenhet. Genom de förslag partistyrelsen lägger fram i den skolpolitiska rapporten adresseras problemet med spekulativa skolägare, vilket i sin tur hanterar det den farhåga motionären anför om riskerna med kortsiktiga aktörer som exempelvis köper upp en friskola. Partistyrelsen yrkar därmed att **motion B163 ska ses besvarad**.

Motion B164 och B165 yrkar båda för förändringar vad gäller kraven på fristående aktörer som vill starta och bedriva skolverksamhet. **Motion B168** yrkar att det ska införas krav på att alla fristående skolor ska ha särskilda inriktningar eller specialiseringar, medan **motion B165** består av ett bredare yrkande om att skärpa kraven på skolaktörer vad gäller långsiktighet och kompetens. Partistyrelsen instämmer i motionärernas syn på att det ska råda höga krav för att starta och driva fristående skolor i Sverige. Däremot så menar partistyrelsen att det är alltför långtgående att kräva att varje friskola ska ha en särskild specialisering för att få tillåtas, men att det samtidigt är högst önskvärt att det ställs höga krav på kompetens och långsiktighet på samtliga skolaktörer. Partistyrelsen anser att skollagen ska kramas upp genom att det införs krav på långsiktigt ägarskap över en skolverksamhet. Konsekvensen av detta blir att aktörer som drivs av kortsiktiga eller spekulativa intressen inte ska kunna agera som ägare. Partistyrelsen yrkar därmed på att **motion B164 ska avslås och motion B165 ska bifallas**.

Motion B166 vill göra det enklare att starta friskolor om aktören har en bra plan för att säkerställa tillgången av behöriga lärare. Partistyrelsen yrkar avslag på motion med motiveringen att Skolinspektionen redan i dag har i uppdrag att utfärda tillstånd till aktörer som vill starta en fristående skola, då förutsatt att vissa kvalitetskrav uppfylls. Partistyrelsen menar att dagens krav inte ska sänkas, utan ser snarare behovet av att skärpa kraven ytterligare Därmed bör **motion B166 avslås**.

Motion B167 yrkar att en skolmyndighet ska reglera vad som bör ingå i skolmiljön och motion **B160 yrkande 3** yrkar att skärpa kraven på vad elever ska erbjudas, exempelvis i form av läroböcker, ska regleras. Partistyrelsen är av uppfattningen att skolans utformning av vad exempelvis gäller lokaler och utrustning i form av exempelvis läromedel inte nödvändigtvis gynnas av att regleras ännu mer detaljerat av staten. I den skollag vi tog fram och som implementerades 2010 står det skrivet att skolverksamheten måste bedrivas i ändamålsenliga lokaler i grupper med en lämplig sammansättning och storlek. Vad som är att anse ändamålsenligt styrs i sin tur av läroplanen, vilket skapar en flexibel reglering av skolans lokaler. Om exempelvis kursplanen i ett ämne ändras på ett sätt som tillför eller fråntar behovet av särskild utrustning i skolans lokaler, ändras också innebörden av ändamålsenliga lokaler. Skollagen innehåller även en skrivelse om att eleverna ska utan kostnad ha tillgång till böcker och andra lärverktyg som behövs för en tidsenlig utbildning. Partistyrelsen bedömer således att skollokaler regleras tillräckligt väl genom dagens skollag, och anser således att **motion B167 och motion B160 yrkande 3 anses besvarade.**

Motion B168 yrkar vidare på ett förbud mot religiösa friskolor samt att Liberalerna ska värna en jämlik skola. Samtidigt yrkar **motion B169** på att Liberalerna ska tillåta nyetablering av konfessionella friskolor, förutsatt att de uppfyller bland annat skollag och FN:s barnkonvention. Landsmötet 2017 beslutade bland annat att ett stopp för nya religiösa friskolor införs och befintliga religiösa skolor bör inte ges tillstånd att utöka antalet elever, att Skolinspektionen får ett särskilt uppdrag att granska skolor med religiösa inslag samt friskolor som drivs av ideella föreningar och trossamfund och att kommuner bör ges rätt att stoppa nya religiösa förskolor om de riskerar motverka integrationen. Partistyrelsen vill därutöver att Skolinspektionen ska få ett särskilt uppdrag att granska friskolor med religiösa eller konfessionella inslag och friskolor som drivs av ideella föreningar och trossamfund och att det är viktigt att huvudmännen för friskolor, inte bara i formell mening utan även i den dagliga verksamheten, lever upp till de krav som ställs på dem. Dagens lagstiftning ger skolor med enskilda huvudmän rätt att ha konfessionella inslag utanför den direkta undervisningen som ska vara icke-konfessionell. Det finns exempel på skolor där sådana konfessionella inslag i sin helhet förläggs utanför den del av dagen som innehåller schemalagd undervisning, medan andra konfessionella skolor förlägger hela eller delar av de konfessionella inslagen emellan lektioner med icke-konfessionell undervisning. Partistyrelsen är av uppfattningen att en sammanhållen skoldag med icke-konfessionell undervisning där eventuella konfessionella inslag kan förläggs före eller efter den sammanhållna skoldagen är den ordning som bör föredras. Det skapar en tydligare gräns mellan det konfessionella och icke-konfessionella och underlättar för elever som vill välja bort de frivilliga konfessionella inslaget. Liberalerna bör därför verka för en sådan ordning. Detta kräver sannolikt en förändring av skollagen men de närmare formerna för hur en ny reglering ska ses ut behöver ses över. Partistyrelsen menar att Liberalerna även

fortsättningsvis bör verka för ett etableringsstopp för religiösa friskolor. **Motion B168 ska därmed anses besvarad och motion B169 ska avslås.**

I **motion B170** anförs att dagens skolsystem leder till ökad segregation och minskad likvärdighet, samtidigt som problem i form av betygsinflation och ohämmade vinstuttag tillåts frodas. Partistyrelsen och motionären är överens om att skolan är en av de viktigaste institutionerna i samhället vi har samt att det även finns brister som behöver åtgärdas i det svenska skolsystemet, exempelvis vad gäller friskolesystemet. Partistyrelsen är dock av uppfattningen att friheten är värd att bevara. Att alla elever i dag har möjlighet att välja skola och att det inte är plånboken som avgör vem som kan gå på en fristående respektive offentlig skola är en frihet som partistyrelsen både står upp för och fortsatt vill försvara. Det betyder inte att dagens friskolesystem och skolvalsmodeller är perfekta – tvärtom menar partistyrelsen att vi som liberaler har ett viktigt ansvar att vårda dessa reformer. Partistyrelsen menar att det är rätt väg att gå, även när vindarna blåser åt andra hållet. Exempelvis menar partistyrelsen att det vore mycket önskvärt att införa ett samordnat skolval: ett system där alla skolor man kan välja mellan samlas, och där det också statistik om skolornas resultat och information från exempelvis Skolinspektionens granskningar framgår. På så sätt ska information om alla olika skolor både bli direkt tillgänglig och inte minst lätt att tillgå för alla familjer i hela landet. Vidare ser partistyrelsen det av stor vikt att motverka betygsinflationen genom en ny betygsmodell, som säkerställer att skolor har incitament att satsa på kunskapshöjande insatser i skolan. Detta utvecklas vidare i skolrapporten Kunskapslinjen. **Motion B170 yrkande 1, 2, 6 och 7 ska avslås. Motion B170 yrkande 5 anses besvarat.**

Högre utbildning och forskning

Motion B171 yrkar att det ska införas en skrivning i Liberalernas partiprogram om vikten av individuell akademisk frihet. Partistyrelsen instämmer i motionärens yrkande; den del av partiprogrammet om högre utbildning och forskning bör mycket riktigt innehålla en skrivning om vikten av akademisk frihet, då det är en viktig frihet inom akademien att försvara som inte heller ska tas för given. **Motion B171 ska således bifallas.**

Motion B172 yrkar att Liberalerna ska verka för en översyn av högskole- och universitetssystemet i syfte att fler studenter ska läsa mer yrkesinriktade utbildningar. Syftet med yrkandet är att säkerställa att fler studenter kommer in i arbetsmarknaden tidigare i livet. Partistyrelsen instämmer i motionärernas problembeskrivning: Rent generellt läser alltför för in yrkesutbildningar i det svenska utbildningssystemet, och inträdet på arbetsmarknaden är anmärkningsvärt sent. Det tror vi dock bäst hanteras av högre kvalitet vad gäller studie- och yrkeshandledning i skolan samt fortsätta reformer för att uppvärdera yrkesprogram i gymnasieskolan. Vidare menar partistyrelsen att det inte är önskvärt att avgiftsbelägga högre studier – och ej heller att försöka styra den mer. Högre utbildning bör stå på sina egna ben och partistyrelsen menar att den fria akademien har ett starkt egenvärde i sig, och behöver på så vis inte heller styras i syfte att individer ska nå särskilda yrken. **Motion B172 ska därmed anses besvarad.**

Motion B173 och B174 yrkar båda för att genomföra förenklingar och införa ett bättre system för skolskjuts. Partistyrelsen menar att båda motionerna är intressanta och att frågan om utformningen av skolskjutsen förtjänar att uppmärksammas mer djupgående. Partistyrelsen föreslår att för egen del fatta beslut om att verka för en utredning av skolskjutsens utformning och tillgänglighet tillsätts. **Därmed yrkar partistyrelsen för att motion B173 och B174 anses besvarade.**

Motion B175 yrkar att Liberalerna ska verka för att lärosätena får en ny myndighetsform med syfte att ge dem bättre autonomi från politisk styrning. Partistyrelsen instämmer i motionärernas intention och ser det som problematiskt att det finns tecken på ökad detaljstyrning av akademin. Liberalerna som parti är inte fri från skuld och vi anser oss ha ett särskilt ansvar för att värna akademins autonomi. Att renodla och särskilja högre utbildning från andra myndigheter, som motionen yrkar, ser partistyrelsen som en möjlig väg fram mot stärkt autonomi. Partistyrelsen yrkar därmed på att **motion B175 ska bifallas.**

Motion B176 yrkar att forskningsmedel från det offentliga ska fortsätta inkludera köns- och genusperspektiv. Partistyrelsen konstaterar att det redan finns krav på genusperspektiv inom forskningen, och att motionen yrkar att dessa perspektiv fortsatt ska finnas. Sedan år 2020 begär Vetenskapsrådet att de som söker bidrag till sin forskning ska redogöra för om köns- och genusperspektiv är relevant i forskningen, vilket VR menar gäller de flesta av deras utlysningar. Det kan handla om att inkludera så väl sociala som biologiska aspekter av kön och könsidentitet i forskningens metoder, analyser och resultat. Samtidigt vill partistyrelsen lyfta ett problematiserande perspektiv utifrån var gränsen ska gå för statlig styrning av forskningen. **Motion B176 ska därmed anses besvarad.**

Motion B177 yrkar att Liberalerna ska verka för att reformera resurstilldelningsmodellen för högre utbildning, så att andra värden än genomströmning premieras vid anslagstilldelning till lärosäten. Partistyrelsen välkomnar att motionen tar sig an problemet med att högskolans resurstilldelning premierar genomströmning av studenter, vilket i sin tur kan leda till lägre kvalitet då det finns ekonomiska incitament till att både sänka kraven för att fler studenter ska bli godkända, men också till att expandera populära utbildningar som generar stora intäkter – även i de fall det handlar om utbildningar som har en svag koppling till arbetsmarknadens behov. Partistyrelsen menar att Liberalernas arbete för att premiera kvalitet framför kvantitet i högre utbildning är av stor vikt för att Sverige ska kunna utvecklas till en framtida kunskapsnation. Resurstilldelningen till högre utbildning är ett viktigt styrinstrument. För att premiera vetenskaplig kvalitet inrättades på Liberalernas initiativ i Utbildnings-

departementet 2006–2014 en modell där 20 procent av nya resurser omfördelades mellan lärosätena baserat på indikatorerna externa anslag för forskning samt publiceringar och citeringar. För att fortsätta att stärka kvaliteten i forskningen och excellensen i forskningen är det viktigt att denna omfördelningsmodell utvecklas vidare för att ännu starkare premiera kvalitet. Det vore högst önskvärt att fortsätta arbetet för att utveckla en hållbar finansieringsmodell som främjar akademins och Sverige framtida utveckling. Partistyrelsen yrkar därmed att **motion B177 ska bifallas**.

Motion B178 yrkar att studiestödet ska höjas för studenter som har barn samt att fribeloppet ska slopas permanent. Även **motion B179** yrkar ett slopat fribelopp för studiestöd. Partistyrelsen ser att det kan finnas behov av bättre förutsättningar för föräldrar att studera, men om svaret på det är höjt tilläggsbelopp från CSN eller andra politiska åtgärder ser styrelsen inte som självklart. Vad fribeloppet beträffar har Liberalerna under lång tid verkat för att öka fribeloppet, exempelvis genom att vi under vår tid i regering höjde fribeloppet med 30 000 kronor samt under coronakrisen verkade för det tillfälliga slopandet av fribeloppet som sedan förverkligades. Det är viktigt för den som vill arbeta samtidigt som de studerar, inte minst för dem som inte har föräldrar eller andra som kan bidra ekonomiskt. Ett högt fribelopp har därför en viktig rättviseprofil – men ett slopat fribelopp skulle innebära att bidrag utbetalas även till de som inte har något behov alls av det. **Därmed ska motion B178 och B179 anses besvarade.**

Motion B180 består av fyra yrkanden som syftar till att förändra förutsättningarna och villkoren för doktorander och forskare. Partistyrelsen anser förvisso att det kan finnas goda skäl bakom motionens yrkanden, exempelvis vad gäller att stärka jämlikheten vid tillsättning av doktorandtjänster. Däremot så är partistyrelsen av uppfattningen att motion **B180** yrkande 1, 2, 3 och 4 är alltför detaljerade för att bifallas av landsmötet. Partistyrelsen ser flera goda skäl till att upprätthålla traditionen av att inte bifalla motioner som yrkar konkreta uppdrag från landsmötet till riksdagsgruppen. Därmed yrkar partistyrelsen för att **motion B180 ska avslås**.

Motion B181 yrkar att Liberalernas landsmöte ska uttala att rymdforskning i världsklass är ett strategiskt mål för svensk forskning under det kommande decenniet. Partistyrelsen delar motionens intention om att Sverige ska ligga i framkant vad gäller rymdforskning internationellt. Rymdforskning är dessutom långt mer applicerbart än vad man kan tro; exempelvis berör rymdforskning även GPS-teknik, vilket i sin tur är en fundamental del i Försvarsmaktens skydd av den svenska demokratin. Däremot så menar partistyrelsen att det inte vore önskvärt att besluta om exakta budgetanslag till särskilda forskningsanslag via beslut på landsmötet – men att prioritera rymdforskning som strategiskt mål under det kommande decenniet ställer sig partistyrelsen bakom. Därför yrkar partistyrelsen att **motion B181 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion B101 avslås
2. att motion B102 avslås
3. att motion B103 anses besvarad
4. att motion B104 anses besvarad
5. att motion B105 anses besvarad
6. att motion B106 anses besvarad
7. att motion B107 yrkande 1 anses besvarat
8. att motion B108 anses besvarad
9. att motion B107 yrkande 2 anses besvarat
10. att motion B109 yrkande 1 anses besvarat
11. att motion B110 anses besvarad
12. att motion B111 anses besvarad
13. att motion B112 anses besvarad
14. att motion B113 yrkande 1 bifalls
15. att motion B113 yrkande 2 avslås
16. att motion B113 yrkande 3 anses besvarat
17. att motion B113 yrkande 4 anses besvarat
18. att motion B113 yrkande 5 avslås
19. att motion B114 anses besvarad
20. att motion B115 avslås
21. att motion B116 anses besvarad
22. att motion B117 bifalls
23. att motion B118 avslås
24. att motion B119 anses besvarad
25. att motion B120 avslås
26. att motion B121 avslås
27. att motion B122 anses besvarad
28. att motion B123 anses besvarad
29. att motion B124 anses besvarad
30. att motion B125 avslås
31. att motion B126 anses besvarad
32. att motion B127 anses besvarad
33. att motion B128 anses besvarad
34. att motion B129 anses besvarad
35. att motion B130 anses besvarad
36. att motion B131 yrkande 1 bifalls
37. att motion B131 yrkande 6 bifalls
38. att motion B131 yrkande 7 bifalls
39. att motion B131 yrkande 2 anses besvarat
40. att motion B131 yrkande 3 anses besvarat
41. att motion B131 yrkande 4 anses besvarat
42. att motion B131 yrkande 5 anses besvarat
43. att motion B132 anses besvarad
44. att motion B133 avslås
45. att motion B134 anses besvarad
46. att motion B135 anses besvarad
47. att motion B136 anses besvarad
48. att motion B137 anses besvarad
49. att motion B138 anses besvarad
50. att motion B139 bifalls
51. att motion B140 anses besvarad

52. att motion B141 anses besvarad
53. att motion B142 avslås
54. att motion B143 yrkande 1 anses besvarat
55. att motion B143 yrkande 2 anses besvarat
56. att motion B144 anses besvarad
57. att motion B145 bifalls
58. att motion B146 anses besvarad
59. att motion B147 avslås
60. att motion B148 avslås
61. att motion B149 avslås
62. att motion B150 anses besvarad
63. att motion B151 avslås
64. att motion B152 anses besvarad
65. att motion B153 anses besvarad
66. att motion B107 yrkande 2 anses besvarat
67. att motion B154 anses besvarad
68. att motion B155 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
69. att motion B156 yrkande 1 bifalls
70. att motion B156 yrkande 2 anses besvarat
71. att motion B156 yrkande 3 anses besvarat
72. att motion B157 anses besvarad
73. att motion B158 avslås
74. att motion B159 anses besvarad
75. att motion B160 yrkande 1 anses besvarat
76. att motion B160 yrkande 2 anses besvarat
77. att motion B161 anses besvarad
78. att motion B162 anses besvarad
79. att motion B109 yrkande 2 bifalls
80. att motion B109 yrkande 3 bifalls
81. att motion B109 yrkande 4 bifalls
82. att motion B163 anses besvarad
83. att motion B164 avslås
84. att motion B165 bifalls
85. att motion B166 avslås
86. att motion B167 anses besvarad
87. att motion B160 yrkande 3 anses besvarat
88. att motion B168 anses besvarad
89. att motion B169 avslås
90. att motion B170 yrkande 1 avslås
91. att motion B170 yrkande 2 avslås
92. att motion B170 yrkande 6 avslås
93. att motion B170 yrkande 7 avslås
94. att motion B170 yrkande 5 anses besvarat
95. att motion B171 bifalls
96. att motion B172 anses besvarad
97. att motion B173 anses besvarad
98. att motion B174 anses besvarad
99. att motion B175 bifalls
100. att motion B176 anses besvarad
101. att motion B177 bifalls
102. att motion B178 anses besvarad
103. att motion B179 anses besvarad
104. att motion B180 avslås
105. att motion B181 anses besvarad

Särskilt yttrande nr 1

Christoffer Heimbrand, Liberala studenter, anför med anledning av motion B176:

”Att politiken ska ställa ideologiska krav på forskningen är både principiellt fel och får märkliga konsekvenser i praktiken. Ett liberalt parti ska i alla lägen värna den akademiska friheten och stå upp för mindre statlig styrning av forskningen. Förutsättningslös forskning ger dessutom bättre resultat och håller högre kvalitet än den forskning som behöver förhålla sig till politiska skygglappar.”

Särskilt yttrande nr 2

Christoffer Heimbrand, Liberala studenter, anför med anledning av motion B179:

”Fribeloppet har tillfälligt slopats under coronapandemin. Liberala studenter anser att reformen bör förlängas så att studenter som arbetar vid sidan av studierna inte riskerar att förlora studiestödet. Så länge man fullbordar sin utbildning spelar det mindre roll att man samtidigt får arbetslivserfarenhet och säkrar viktig kompetens inom exempelvis vården.”

B2. KULTUR, IDROTT OCH CIVILSAMHÄLLE

Inledning

Kulturen är samhällets intellektuella infrastruktur. Med kulturens olika uttrycksformer får människor möjlighet att förstå, ifrågasätta och påverka samhället. Som liberaler värnar vi även kulturens betydelse för att varje individ ska kunna tillvarata sin rätt att få finna, formulera och förverkliga sin personlighet. Tanken att se människan för vad hon är och kan bli – inte bara var hon kommer ifrån – är en central skillnad mellan liberaler å ena sidan och populister, konservativa och identitetsvänster å den andra. Medan andra strävar efter att den enskilda människan ska stanna med sin grupp välkomnar liberaler att individen utmanar gruppen.

När människor utövar eller tar del av kultur föds inspiration, kreativitet och nya idéer. Kultur kan öka människors nyfikenhet också på sådant man inte tidigare visste man var intresserad av eller ens visste fanns. Kulturpolitiken ska sträva efter att människor lär sig mer om sig själva, sin personlighet, sin förmåga, sina fördomar, sitt sammanhang, sitt samhälle, sin samtid och sin framtid. I mötet med kvalitetskultur växer man som människa.

Kulturens frihet är helt central för Liberalerna. Vi värnar ett öppet samhälle, och i det har litteratur, konst och andra kulturella uttryck en viktig roll. Kulturen underhåller ibland, tydliggör ibland, förklarar ibland och provocerar eller utmanar ibland. För auktoritära makthavare kan det te sig misshagligt, i land efter land ser vi hur de monterar ner det öppna samhällets struktur.

Även i Sverige hörs rop på att misshaglig kultur ska tystas. Några vill ha policyer för att konst inte ska provocera, andra vill göra kulturen till verktyg för att främja ett hållbart samhälle, jämställdhet och integration – de senare är mål som vi i Liberalerna i och för sig delar, men om vi börjar använda kulturen som verktyg för sånt som är gott, öppnar vi också för dem som vill använda den i andra syften.

Kulturpolitiken ska syfta till att kulturen får växa, förändras och präglas av många olika åsikter, uttryckssätt och aktörer. Kulturarvet ska både bevaras och brukas ur många olika perspektiv. Kulturlivet ska vara tillgängligt för alla oavsett kön, bakgrund eller funktionalitet, och olika kulturyttringar ska finnas tillgängliga i hela landet. Kulturpolitiken ska slå vakt om såväl bredd som spets. Det ska finnas utrymme för både kulturupplevelser av högsta kvalitet och enskilda människors eget deltagande och skapande i kulturaktiviteter.

En liberal kulturpolitik är en garant för kulturell mångfald och utveckling i hela landet samtidigt som kulturarvet hålls levande. Sverige ska vara öppet, välkomnande och intresserat av omvärlden och söka sig utåt. Detta är särskilt viktigt på kulturens område där de internationella impulserna alltid varit avgörande. Denna öppenhet och mångfald är viktig i sig. Det vi i dag känner som svenskt kulturarv har skapats i ett intimt samtal och utbyte med omvärlden. Sverige ska öka sitt engagemang i det internationella kultursamarbetet. Attraktiva förutsättningar för etablering och upprätthållande av konstnärliga miljöer på hög internationell nivå ska skapas.

Kvalitet är nyckelordet i Liberalernas kulturpolitik. Principen om armlängds avstånd ska gälla och säkras, det vill säga att det är kulturskapare och experter som fattar de konstnärliga besluten och inte politiker. Kulturpolitiken ska värna kulturens eget värde gentemot rena nyttoändamål. Målet innebär att kulturell kvalitet, professionalism och skapande frihet blir vägledande för kulturpolitiken utan hänsyn till vad som enbart är kommersiellt gångbart. Liberalerna vill stödja förnyelse inom kulturlivet. Det innebär att den konstnärliga kvaliteten ska vara avgörande utan att arbetsmarknadsmässiga, regionalpolitiska, sociala eller andra syften överordnas kvalitetsaspekterna.

Liberalerna menar att ett viktigt syfte med kulturpolitiken är att fler ska få ta del av kvalitetskultur. De institutioner som erhåller statlig finansiering bör ha till uppdrag att söka ny publik. Uppdraget bör handla om att bryta såväl sociala som regionala skillnader i kulturkonsumtion. De nationella institutionerna bör sträva efter att nå publik i hela landet, bland annat genom turnéer, digitala sändningar och samarbete med folkbildningens aktörer. Ett sätt att stimulera detta vore att införa en bonus i de statliga stöden till kulturen. En sådan bonus bör gå till de kulturaktörer som breddar sin publik. Kriterierna för bonusen bör utarbetas i nära dialog med kulturlivet.

I pandemins tidevarv har många blivit påminda om hur viktig och betydelsefull kulturen är i vår vardag. För kulturskaparna och aktörerna inom kulturbranschen har pandemin inneburit ett stålbad och en mycket tuff tid. Samtidigt hade det svenska kulturlivet många problem redan före coronapandemin. Många områden inom kulturen har varit konstant och kroniskt underfinansierade. Tillgången till kulturen har även varit socialt snedfördelad. Liberalerna menar att det finns flera stora frågor som behöver få ett svar.

Det har nu gått över tio år sedan den senaste kulturutredningen genomfördes. Det var uppenbart redan före pandemin att kulturpolitiken behöver se över mål, medel och finansiering. Vi har sett hur digitaliseringen och de stora globala nätjättarna har förändrat förutsättningarna för stora delar av kulturlivet. Vi har sett hur sociala arvet fortsätter

sätta djupa spår i hur barn tar del av kultur. Vi ser behov av att främja läsning.

Vi behöver fundera mer kring hur berättelsens makt både kan brukas och missbrukas i en tid där många vill använda den till att styra, splittra och söndra. För detta och mycket mer behövs en bred översyn av kulturpolitikens mål, medel och finansiering. Det behövs helt enkelt en rejäl förnyelse av kulturpolitiken. Liberalerna vill därför att regeringen ska tillsätta en ny kulturutredning.

Motionerna

Motion B201 yrkar att Liberalerna ska värna och främja det svenska matkulturarvet, samt verka för att utöka Jordbruksverkets och Livsmedelsverkets arbete med det svenska matkulturarvet. Partistyrelsen instämmer i motionens beskrivning om både den kulturella som ekonomiska betydelsen av en stark svensk matkultur. Det finns flera goda skäl till att både bejaka och bevaka det svenska matkulturarvet – och som motionen framhäver handlar det till viss del även om att det kan bidra till ett ökat intresse för lokal matproduktion, vilket i sin tur är av vikt i arbetet för klimatomställning. Partistyrelsen är av uppfattningen att Sverige förvisso kan behöva agera mer aktivt för att stärka det immateriella kulturarvet – och då även inkluderat matkulturarvet. Däremot så tror partistyrelsen att det kan vara mer önskvärt att bedriva ett sådant arbete genom ett mer aktivt agerande i Unesco. Partistyrelsen yrkar på att **motion B201 bör anses besvarad**.

Motion B202 yrkar på att Liberalerna ska verka för att ideella ledare för ungdomar, framförallt inom idrott och kultur, ska få rätt att göra avdrag för kostnader relaterat till uppdraget. Syftet med motionen är att skapa bättre förutsättningar för att få ideella ledare inom civilsamhället att ställa upp, och att det med tanke på den stora mängden ideella och oavlönade arbetet vore rimligt att det kan göras avdrag för kostnader som kan uppstå i samband med det ideella arbetet. Partistyrelsen instämmer i motionens intention om att stärka villkoren för civilsamhället. Däremot så menar partistyrelsen att det bäst kan åstadkommas genom att fokusera på generellt goda villkor för hela civilsamhället och en minskad byråkratisk börda. Att justera och ha olika former av inkomstskatt baserat på om en individ är idrottsledare för andra vore dock för komplicerat. Partistyrelsen vill dock inte utesluta att det vore en aspekt att beakta i arbetet för en allmän översyn av skattesystemet. **Motion B202 bör därmed anses besvarad.**

Motion B203 yrkar att Liberalerna ska föra fram goda exempel på hur väl statliga satsningar hanteras av frivilligorganisationer. Partistyrelsen menar att det bästa sättet att lyfta fram betydelsen av civilsamhället och frivilligorganisationer vore att ge dem goda allmänna förutsättningar att verka, då den bästa möjligheten för fler att inse betydelsen av dem är att låta dem verka i högre utsträckning, och på så sätt nå fler. Därmed yrkar partistyrelsen att **motion B203 anses besvarad**.

Motion B204 yrkar att ett funktionshindermuseum ska startas i Sverige, och att detta museum ska bidra till kunskap om de orättvisor och kränkningar personer med funktionshinder fått uppleva genom svensk historia. Syftet med ett sådant museum vore att genom spridandet av kunskap förhindra att historien inte upprepar sig, och att det dessutom skulle ses som ett steg mot den ursäkt som motionärerna anser att staten är skyldig personer med funktionsnedsättning. Partistyrelsen menar att det både är angeläget och viktigt att synliggöra de perspektiv som motionen beskriver. Vad partistyrelsen däremot inte är övertygad om, är att inrättningen av nya museum alltid är den bästa lösningen. Sverige har ett stort antal museer i dag, och det bör finnas goda möjligheter för redan befintliga museum att anordna utställningar på temat funktionshinder i Sverige. Särskild kompetens vad gäller ett historiskt perspektiv på frågan om hur funktionshindrade har behandlat genom den moderna svenska historien behandlas redan i dag av exempelvis Forum för levande historia. Nordiska museet har exempelvis anordnat utställningen ”Perspektiv på funktionshinder”, som var ett samarbete mellan Handikapphistoriska Föreningen och Nordiska museet med stöd av Allmänna arvsfonden. Partistyrelsen yrkar på att **motion B204 bör anses besvarad**.

Motion B205 yrkar på att Liberalerna ska verka för införandet av offentlig statistik som innefattar kulturens och de kreativa näringarnas samhällsekonomiska betydelse. **Motion B206** är likalydande, men med skillnaden att den yrkar på att statistiken ska tas fram för idrottens samhällsekonomiska betydelse. Att mäta de samhällsekonomiska effekterna av idrotten i Sverige på ett nationellt plan vore förvisso intressant, men partistyrelsen anser att det vore för svårt. Partistyrelsen menar att det i ett första steg vore bäst att ta sig an en samhällsekonomisk analys av kulturens betydelse på ett mer övergripande plan. Att Sverige i dag saknar offentlig redovisning och statistik över den betydelse som kultursektorn har i den svenska samhällsekonomin är beklagligt. Partistyrelsen anser att det möjligtvis kan vara rimligt att ålägga Myndigheten för kulturanalys och Tillväxtverket att kontinuerligt sammanställa relevant information på temat och genomföra ekonomiska analyser av kulturens samhällsekonomiska effekt. **Partistyrelsen yrkar att motion B205 ska bifallas och motion B206 anses besvarad.**

Motion B207 yrkar på att Liberalerna ska verka för inrättande av ett nationellt museum för fotografi. Motionen framhäver att det vore på sin plats att lyfta fotografi som samtidskonst och som den unika konstform den är i egen rätt. Sverige har, som motionärerna anför, en rik historia vad gäller internationellt kända och erkända fotografer – och därtill är Sverige hem för Hasselblad. Partistyrelsen instämmer i motionen och föreslår att ett offentligt uppdrag kring foto som konstform bör utformas och riktas till relevant aktör. Däremot så är partistyrelsen av uppfattningen att det inte nödvändigtvis bör vara i form av ett nytt nationellt museum – det kan exempelvis inordnas som uppdrag till ett redan befintligt museum. Det, och mycket mer kring kulturformen fotografi, anser partistyrelsen borde vara föremål för en

genomlysande utredning. **Motion B207 bör därmed bifallas med vad partistyrelsen anfört.**

Motion B208 yrkar att Liberalerna ska ställa sig bakom förslaget om att införa en minnesdag för Seyfo och det armeniska folkmordet i syfte att tillkännage detta för regeringen. Liberalernas landsmöte antog som första parti i Sverige förslaget om att erkänna Seyfo som folkmord. Det skedde år 2005. Sedan dess har Liberalerna lyft frågan om ett erkännande på flera olika nivåer, både i riksdagen som i Europaparlamentet. Exempelvis har det första partiet i Sverige som erkände Seyfo som folkmord. Detta erkännande antogs av landsmötet 2005. Sveriges riksdag blev sedermera det första parlamentet i världen att erkänna Seyfo som folkmord. Sedan år 2019 är den 24 april en nationell minnesdag för Seyfo/det armeniska folkmordet i Frankrike. Det finns flera skäl för även Sverige att utlysa den 24 april till en nationell minnesdag för Seyfo/det armeniska folkmordet. **Motion B208 bör därmed bifallas.**

Motion B209 består av fyra yrkanden som syftar till att framhäva betydelsen av civilsamhället samt stärka det genom att förbättra förutsättningarna för idéburen verksamhet. Motionen yrkar vidare på att Liberalerna ska uttala sitt stöd till civilsamhällets viktiga roll inom biståndet, bland annat gällande demokratiutveckling och mänskliga rättigheter. Partistyrelsen instämmer i motionen beskrivning av betydelsen av civilsamhället. Att i fler kontexter och i högre omfattning lyfta fram civilsamhällets betydelse anser partistyrelsen vore högst önskvärt – på samma sätt som det vore önskvärt att säkerställa att den offentligt finansierade välfärden får goda förutsättningar och möjligheter att involvera och ta hjälp av idéburna verksamheter. Vad gäller civilsamhällets betydelse för arbetet med bistånd, socialt företagande och innovation ställer sig partistyrelsen till fullo bakom motionens yrkanden. Liberalerna har verkat för att upprätta ett tydligt politiskt mål för en samhällsutveckling med tillväxt och utveckling av civilsamhällets organisationer inom välfärden. Det är den politiska viljan som har gett förutsättningarna för en sådan utveckling i alla de länder där civilsamhället har en stark ställning i välfärdstjänsterna. Vidare har vi föreslagit att non-profitföretagens möjligheter att finansiera investeringar på välfärdsområdet bör förbättras, till exempel genom ett särskilt uppdrag till Almi att erbjuda lån anpassade för civilsamhällets förutsättningar. Därtill har Liberalerna antagit ett förslag om att verksamheten med IOP (idéburet–offentligt partnerskap) där civilsamhällets aktörer och offentlig sektor samverkar kring gemensam verksamhet ska utvidgas. **Därmed yrkar partistyrelsen att motion B209 bör fallas med vad partistyrelsen anfört.**

Motion B210 yrkar på att Liberalerna ska bli ett tydligt idrottsparti samt verka för att utreda hur tillståndsgivning bör gå till när det gäller kommersiella idrottsevenemang. Partistyrelsen instämmer i det motionen anför om idrottens betydelse för både individens välmående som för samhällets gemenskap. Ett starkt idrottsväsende i Sverige är mycket riktigt viktigt för en välfungerande jämställdhet, integration och möjlighet för individen att utveckla sin fulla potential. Partistyrelsen menar att motionen bör hanteras som ett medskicka till det pågående arbete som sker inom ramen för den idrottspolitiska arbetsgrupp som nu arbetar med att ta fram ny idrottspolitik för Liberalerna. **Motion B210 bör därmed anses besvarad.**

Motion B211 yrkar att Liberalerna ska verka för ett svenskt värdskap för de olympiska sommarspelen om cirka 25 år, alltså någon gång mellan år 2044 och 2052. Partistyrelsen är av den åsikt att det vore mycket önskvärt med fler stora internationella idrottsarrangemang i Sverige. Däremot så menar partistyrelsen att det vore olyckligt om landsmötet fattade beslut om vilka större arrangemang som borde äga rum och när i tiden. Det vore bättre om det låg i händerna på de kommuner som eventuellt vill agera värdar för sådana framtida arrangemang. **Partistyrelsen yrkar därmed att motion B211 bör avslås.**

Motion B212 yrkar att Liberalerna ska verka för att Sverige tar avstånd från så kallad sportswashing, som innebär att auktoritära regimer försöker att tvätta sin image genom att arrangera idrottsevenemang som visar upp en yta som döljer missbruk mot mänskliga rättigheter och dylikt. Vidare yrkar motionärerna för att det ska tillsättas en utredning i ärendet och att Liberalerna ska driva fram en policy för hur idrottsaktörer ska förhålla sig till detta. Partistyrelsen menar att det finns starka skäl att förhålla sig kritisk till auktoritära regimers systematiska försök att måla upp en starkt förskönad bild gentemot andra länder. Att det sker genom exempelvis sportswashing har inte minst blivit tydligt på senare år. Partistyrelsen menar att det förvisso vore bra att Liberalerna verkar för att Sverige ska agera mot och ta avstånd från alla regimers försök till sportswashing, men är samtidigt av uppfattningen att landsmötet inte bör fatta beslut om det ska tillsattas en utredning i fråga. Det är mer önskvärt att uppmärksamma problemet och driva frågan på EU-nivå, som motionären anför. **Partistyrelsen yrkar därmed på att motion B212 yrkande 1–4 anses besvarade och yrkande 5 ska bifallas.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion B201 anses besvarad
2. att motion B202 anses besvarad
3. att motion B203 anses besvarad
4. att motion B204 anses besvarad
5. att motion B205 bifalls
6. att motion B206 anses besvarad
7. att motion B207 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
8. att motion B208 bifalls
9. att motion B209 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
10. att motion B210 anses besvarad
11. att motion B211 avslås
12. att motion B212 yrkande 1–4 anses besvarade
13. att motion B212 yrkande 5 bifalls

C1. INTEGRATIONSPOLITIK FÖR JOBB OCH EGEN FÖRSÖRJNING

Inledning

När människor inte försörjer sig själva och inte får uppleva friheten av att tjäna en lön för arbete, skapas spänningar i samhället. Att kunna försörja sig själv är vägen till ett självständigt liv. Men i dag är det alldeles för svårt att komma in på svensk arbetsmarknad – särskilt för nyanlända, funktionsnedsatta och ungdomar. Liberalerna vill göra det enklare för fler att få sitt första jobb.

Liberalerna har varit drivande i att nyanlända ska ges möjligheter och verktyg att snabbt ta ansvar för sin försörjning och delaktighet i samhället, i stället för att tidigt fastna i ett långvarigt bidragsberoende och utanförskap.

När den liberala arbetslinjen rullades ut under 00-talet innebar den ett paradigmskifte: Sjukskrivningarna sjönk och sysselsättningen tog fart. Men arbetslinjen har inte kommit att gälla alla. För den som aldrig har arbetat eller tjänar lite, lönar det sig många gånger inte att arbeta i stället för att leva på bidrag. Det är förödande. När människor möts av system där det inte lönar sig att ta ett deltidsjobb sänds budskapet att det inte spelar någon roll om du försörjer dig själv eller får bidrag.

Detta är ett växande problem i takt med ett allt djupare och permanent bidragsberoende i Sverige. Det är inte minst allvarligt mot bakgrund av att bidragsberoende riskerar att gå i arv. Detta utgör en del av de problem som gör tillvaron ofri, i synnerhet i våra utsatta områden. Alltför många går hemma med liten möjlighet till den egenmakt som en egen försörjning ger. Alltför få får uppleva arbetsplatsgemenskap och yrkesstolthet.

Genom lägre skatter kan det löna sig att ta på sig mer ansvar på arbetsplatsen eller att gå till jobbet också upp i åldrarna. Genom en lägre regelbörda kan fler entreprenörer lägga mer kraft på jobbskapande och affärsnytta.

Sverige ska ha starka sociala skyddsnät. Den som blir sjuk, arbetslös eller fastnar i social problematik ska fångas upp. Samtidigt är många av de socialförsäkringar som finns byggda för en annan tid och har varit menade att lösa andra problem än de vi ser i dag. Vår tids omfattande utanförskap, tudelade arbetsmarknad och stora integrationsskuld ställer krav på ett brett reformarbete.

I detta arbete bör drivkrafterna till arbete komma i första rummet och att var och en ska kunna bidra till Sverige utifrån sina förutsättningar. Samhället ska uppmuntra omställning, utbildning, arbete och strävan.

Rapporten "Förortslyftet: Fler i egen försörjning" samt tillhörande motioner

Antalet långtidsarbetslösa riskerar nå över 200 000 personer och utgöra hälften av alla inskrivna i Arbetsförmedlingen. En ny grupp extra utsatta arbetare av utrikesfödda som inte kommer in på arbetsmarknaden håller på att växa fram. Även andra grupper drabbas hårt. Självklart innebär Coronapandemin en annan typ av kris än vad vi sett i modern tid, effekterna på arbetsmarknaden är stora och snabbt verkande. Men faktum är att arbetslösheten låg på en hög nivå redan innan pandemin – särskilt bland unga och de som är nya i Sverige. Rapporten presenterar därför flera viktiga och nya förslag för att bryta långtidsarbetslösheten och få fler i arbete, men fokus i våra förorter. Att kunna försörja sig själv är vägen till ett självständigt liv.

Liberalerna vill vara partiet som bröt bidragsberoendet och stärkte egenmakten i hela Sverige. Rapporten lyfter behoven av reformer där arbetslinjen stärks och hinder för strävsamhet rivs. Som ett egenförsörjningsmål, ett kraftigt reformerat försörjningsstöd, strategiska skattesänkningar för fler i arbete och regelförenklingar för morgondagens företag.

För den som aldrig har arbetat eller tjänar lite, lönar det sig många gånger inte att arbeta i stället för att leva på bidrag. När människor möts av system där det inte lönar sig att ta ett deltidsjobb sänds budskapet att det inte spelar någon roll om du försörjer dig själv eller får bidrag. Det vill vi ändra på. Men när vi diskuterar dessa problem får det aldrig förtigas att det i förorten lever och verkar tusentals och åter tusentals som arbetar eller driver företag. Genom lägre regelbörda kan fler av förortens entreprenörer lägga mer kraft på jobbskapande och affärsnytta.

I **rapporten punkt 1** förespråkas införandet av ett nationellt egenförsörjningsmål. Tydliga mål om att öka egenförsörjningen innebär tydliga mål om att öka samhällets välstånd och individens självständighet. Att en egen lön är viktig och inte kan ersättas av tillfälliga bidrag, projekt eller insatser kommer även till uttryck i **punkt 2 till 3**. Punkterna föreslår att vi ska införa ett bidragstak enligt dansk modell och en ny typ av dagsersättning för arbetsföra som i dagens system får försörjningsstöd. För att öka incitamenten till egenförsörjning måste det alltid löna sig att gå från bidrag till arbete. **Punkt 9** föreslår ett konkret tillvägagångssätt, spridning av Solnamodellen, för att få fler i arbete via utökat krav på motprestation för försörjningsstöd. Våra sociala skyddsnät är till för att skydda, men måste också vara utformade så att de hjälper individen att återfå sin självständighet och att kunna försörja sig själv.

Motion C101 föreslår att brödtexten hörande till punkt 2 i rapporten "Fler i egen försörjning" får lydelsen: "Modernisera bidragssystemen". För att koncentrera det offentligas ofta spretiga agerande vill Liberalerna inför ett bidragstak och ett egenförsörjningsmål. Vi föreslår detta därför att det dels behövs ett inriktningsmål för finans-, arbetsmarknads-, socialförsäkrings- och integrationspolitiken. Dels för att erfarenheter från Danmark visar att det ger effekt när beslutsfattarna säkerställer att bidragsnivåerna inte överskrider inkomsterna från att ta ett arbete. Förortslyftet tar ett helhetsgrepp kring långvarigt bidragsberoende utifrån flera aspekter. Partistyrelsen anser i linje med motionen att ett bidragstak måste införas tillsammans med andra åtgärder för att ge goda resultat som lägre anställningskostnader och riktade utbildnings- och arbetsmarknadsinsatser. Liberalerna vill även motverka fusket inom välfärdssystemen genom att göra alla utbetalningar från det offentliga till enskilda via ett och samma transaktionskonto, oavsett vilken instans som fattat beslutet. En statlig utredning har nyligen föreslagit detta för utbetalningar från statliga myndigheter, men det är viktigt att även utbetalningar från kommuner och regioner också ingår i systemet. Genom ett samlat transaktionskonto blir det mycket lättare att upptäcka och förhindra felaktiga utbetalningar.

I **motion C102** föreslås att meningen "Stödet för arbetslösa som mottar försörjningsstöd bör vara lägre än för personer med annan problematik." stryks ur brödtexten till punkt 3 i rapporten "Fler i egen försörjning", och att punkt 3 i stället kompletteras med meningen: "Då kopplingen mellan arbetsmarknadsinsatser, vuxenutbildning och ekonomiskt bistånd snarare behöver stärkas än fragmenteras ytterligare."

Försörjningsstödet, det som tidigare kallades socialbidrag, är vårt yttersta skyddsnät. Många som söker detta stöd tillhör samhällets mest utsatta. Försörjningsstödet är egentligen inte avsett för den som söker arbete, men många som aldrig kommit in på arbetsmarknaden har blivit beroende av stödet. Partistyrelsen instämmer att det är viktigt med god förankring mellan offentliga arbetsmarknadsinsatser och försörjningsstöd. I Las-uppgörelsen finns till exempel förslag på ett nytt system för att stötta personer som av olika anledningar blivit av med jobbet. Omställningsstödet ska hjälpa den som blivit arbetslös att hitta nytt jobb, börja studera eller starta eget företag. Att skapa incitament att gå från bidrag till arbete behöver inte följas av ökad utsatthet och barnfattigdom enligt partistyrelsen. Den som behöver försörjningsstöd ska ha rätt till detta men vi måste bryta det långvariga bidragsberoendet. Därav är det angeläget att förslagen i Förortslyftet läggs fram i sin helhet.

I **rapporten punkt 4–6** föreslås flera åtgärder för jobbstimulans och uppmuntran till arbete hos den enskilda för att öka sysselsättningen. Kommuners jobbstimulans måste säkerställas liksom drivkraften att tjäna sina egna pengar. Detta kan bland annat göras via sänkt skatt på låga inkomster.

Dagens arbetsmarknad är under snabb omställning i ljuset av pågående digitalisering och medförande delningsekonomi. Det skapar nya behov och efterfrågan av kompetenser där både arbetsgivare och arbetstagare kan komma att lida av en allt för trögflytande arbetsmarknadspolitik. **Punkt 7 och 8** vill genom flera åtgärder röja hinder för sysselsättningen på dagens moderna arbetsmarknad.

Partistyrelsen anser att rapportens förslag lägger grunden för satsningar som är viktiga för att bryta långtidsarbets-

lösheten och få fler i arbete, men föreslår mot bakgrund av inkomna motioner vissa smärre justeringar och tillägg.

Dels menar partistyrelsen att ett bidragstak i Sverige inte behöver införas efter just dansk modell och föreslår att **punkt 2 ges lydelsen: "Inför ett bidragstak. Det ska löna sig att arbeta. Modernisera därför bidragssystemet så att kommuner och myndigheter spärras från att höja eller lägga till ersättningar när summan av transfereringarna överstiger den inkomst som kan antas vid ett kollektivavtalsenligt okvalificerat arbete."**

Vad gäller **punkt 3** föreslår partistyrelsen inga ändringar i punkten men vill markera att ett nytt system med dagsersättning för arbetsföra, i likhet med motionärens förslag, inte ska vara på en lägre nivå än dagens försörjningsstöd. Detta föranleder redaktionella ändringar i rapportens brödtext, som inte är föremål för landsmötes behandling. Punkt 3 föreslås alltså fortsatt få lydelsen: "Nytt försörjningsstöd för arbetsföra. Renodla offentliga aktörers uppdrag och kompetenser. Inför en ny typ av dagersättning för arbetsföra som i dagens system får försörjningsstöd."

Sammantaget menar partistyrelsen att punkterna 1–9 i rapporten med ovanstående justeringar är väl avvägda och bör utgöra inriktningen på det kommande reformarbetet. **Partistyrelsen yrkar därför att punkt 1 samt 3–9 i rapporten bifalls, att punkt 2 i rapporten bifalls med ovanstående förändring samt att motionerna C101 och C102 därmed anses besvarade.**

En mer inkluderande arbetsmarknad

Partistyrelsen övergår nu till frågor hur hinder för människor att försörja sig själva kan tas bort, hur incitamenten att arbeta kan bli starkare och om hur diskriminering och tröskeleffekter kan motverkas. Som framhålls i rapporten är andelen arbetslösa oproportionerligt hög i våra utsatta områden. Där bor det en hög andel som är särskilt svaga på arbetsmarknaden - ofta på grund av att de är nya i Sverige, att de är lågutbildade eller att de inte kan prata tillräckligt bra svenska. För att vända på den utvecklingen måste vi säkerställa att det går snabbt att etableras i Sverige, att fler lär sig god svenska snabbare och att det finns alternativa vägar in i arbete för den som saknar gymnasieutbildning. Dessa förslag, som är ämnade att ge människor fler vägar till arbete, måste kombineras med hårda insatser mot rasism och diskriminering. Mångfald måste ses som resurs det är. För att det ska vara möjligt måste också arbetslinjen stärkas och fler få en ärlig chans att hitta ett jobb.

I **motion C104** yrkas att Liberalerna utvecklar en politik att förändra situationen för boende i alla utsatta områden oavsett etnisk sammansättning. Ett utsatt område är, enligt den definition som används av polisen, ett geografiskt avgränsat område som karaktäriseras av en låg socioekonomisk status där kriminella har en inverkan på lokalsamhället. Partistyrelsen delar uppfattningen att det råder problem med hög arbetslöshet, högt bidragsberoende, låg utbildningsnivå och en känsla av utanförskap i fler delar av landet än i de områden som polisen bedömer som utsatta områden. "Bo och leva i hela landet" är en rapport från Liberalernas bygdepolitiska arbetsgrupp, tillsatt av Liberalernas partistyrelse i juni 2020 på uppdrag av landsmötet 2019 som beslutade att ge partistyrelsen i uppdrag att presentera ett program för regional utveckling att antas på landsmötet 2021.

I **punkt 10** föreslås införandet av en ny utbildningsform: Yrkesskolan, en yrkesutbildning för vuxna motsvarande gymnasial nivå, med stort inslag av arbetsplatsförlagt lärande. Utbildningen ska vara öppen för alla som saknar gymnasiekompetens, men vara särskilt anpassad för att kunna följa fullgjord SFI. Yrkesskolan ska vara ett komplement till yrkesvux, med staten som huvudman, och skapa en tydlig väg in i ett specifikt bristyrke. I **motion C103** yrkas att punkt 10 i rapporten får en ny inriktning som markerar värdet av den gymnasiala vuxenutbildningen och som argumenterar emot att den nya yrkesskolan ska vara statlig. Partistyrelsen menar att den kommunala vuxenutbildningen har stort värde men också har stora brister i dag. Exempelvis styr kommunens ekonomi och kompetens utbudet av insatser, både vad gäller kvalitet och inriktning. Vidare är det svårt för arbetsgivare att hitta stabila och pålitliga rekryteringskanaler. Det är brister som snarast bör åtgärdas för att råda bukt med de problem som motionen ställer upp, inte minst gällande matchningsproblematiken på arbetsmarknaden och det ojämlika utbudet runt om i landet. Partistyrelsen vill i sammanhanget markera vikten av att den nya utbildningsformen ska verka med nära koppling till berörda branscher och att den i linje tidigare fastlagd politik bör, inspirerad av Yrkeshögskolan, vara statligt organiserad.

I **punkterna 11 och 13** uppmärksammar rapporten det ansvar och den påverkan som arbetsgivare och företag har på integration kopplat till anställning. För att stoppa den omfattande diskrimineringen som dessvärre fortfarande sker i jobbansökningar föreslår partistyrelsen att ett antal statliga myndigheter i ett första steg inför anonymiserade ansökningar och därmed agerar mall för en fortsatt utveckling med anonymiserade anställningar. Vidare föreslås arbetsgivare bör uppmuntras mer att ta sitt samhällsansvar och hjälpa till att underlätta för personer att komma in på arbetsmarknaden.

Men trots att etableringsprocessen är utformad med anställning som norm får inte möjligheten att starta eget företag gå förlorad. **Punkt 12** vill se ett ökat egenföretagarperspektiv i integrationsprocessen, både gällande utbildning och etablering. I **punkt 14** framhålls att den erfarenhet och yrkeskunskap bland de som kommer till Sverige snabbare måste tas tillvara på. Detta kan ske genom tidig kompetenskartläggning för den som kommer till Sverige, och tydlig väg till validerad kompetens och yrkesspråk.

I **motion C105** yrkas att de som fullgjort Arbetsförmedlingens etableringsprogram inte direkt omfattas av jobb- och utvecklingsgarantin. Motionären framhåller att det minskar incitamenten att söka jobb eller utbilda sig och vill se att deltagarna efter etableringsprogrammet måste söka jobb i 14 månader på samma villkor som övriga arbetssökande.

Partistyrelsen instämmer i att Sverige behöver färre konstgjorda arbetstillfällen och fler riktiga jobb. Därför behöver trösklarna in på arbetsmarknaden sänkas och prioriteringarna för statens utgifter förändras samtidigt som insatserna blir mer ändamålsenliga och kan användas av fler aktörer som i dag står utanför. Flera av dessa strukturella reformer har Liberalerna medverkat till genom det tidigare januariavtalet. Partistyrelsen vill därför framföra att landsmötet inte bör låsa partiet gällande enskilda arbetsmarknadspolitiska program då Liberalernas breda arbetsmarknadspolitiska inriktning anses möta de strukturella förändringar som efterfrågas.

Sammantaget anser partistyrelsen att rapportens förslag i denna del är väl underbyggda reformförslag

som skulle bidra påtagligt till att förbättra möjligheterna för personer att komma in på arbetsmarknaden. **Partistyrelsen yrkar sammantaget att punkt 10 ges lydelsen: "Inför yrkesskolan och ge dem som saknar gymnasieutbildning chansen till utbildning inom bristyrken. Vi vill införa en ny utbildningsform riktad till den som saknar fullgjord gymnasieutbildning. Yrkesskolan ska verka nära relevanta branscher, vara inriktad mot bristyrken, som exempelvis plattläggare, undersköterska och personlig assistent, och delar av utbildningen ska förläggas på arbetsplatser." Vidare bör punkterna 11–14 bifallas och motionerna C103–C105 anses besvarade.**

En mer jämställd arbetsmarknad

Rapporten innehåller även ett särskilt avsnitt om självständigheten bland kvinnor i utsatta områden och hur vi kan se till att fler kvinnor går från bidrag till arbete. Könsskillnaden i sysselsättning har nästan utraderas utanför våra utsatta områden. Det är nu bara 2 procentenheters skillnad mellan andelen sysselsatta kvinnor och män. I utsatta områden är skillnaden fem gånger större – endast 53 procent av kvinnorna arbetar. För andelen företagare är skillnaderna ännu större. Enbart 3,7 procent av kvinnorna i utsatta områden är företagare, ungefär hälften så stor andel som bland männen. Därför föreslås bland annat en reformering av flerbarnstillägget och ett mer individualiserat försörjningsstöd.

I **punkt 15** understryks vikten att Arbetsförmedlingen, socialtjänsten och Försäkringskassan måste ha ett tydligt uppdrag att tidigarelägga nyanlända kvinnors inträde på arbetsmarknaden. I **punkt 16** föreslås en utredning och reformering av flerbarnstillägget och dess ersättningsnivåer som i dagsläget minskar incitamenten för kvinnor att förvärvsarbeta. Detsamma gäller även för dagens hushållsbaserade försörjningsstöd som i **punkt 17** föreslås utredas för att bli mer individualiserat och jämställt. **Partistyrelsen yrkar att rapportens punkt 15–17 bifalls.**

En snabbare väg in i det svenska språket

I rapporten framhålls att det svenska språket varit lågt prioriterad under en lång tid i integrationsprocessen och många som kommer till Sverige lär sig aldrig kommunicera på något annat språk än sitt modersmål. Det gäller såväl barn som vuxna. Effekterna av detta blir att många begränsas till att bara kunna kommunicera med sin familj i Sverige. Att kunna svenska handlar om frihet och självbestämmande. Den som kan svenska kan få jobb, prata med barnens lärare eller gå till läkaren på egen hand.

Vårt mål är att alla människor som bor permanent i Sverige också ska ha möjligheten att förstå och göra sig förstådd. Språket behöver prioriteras upp redan i förskolan, men hela utbildningskedjan måste ge de som kommer till Sverige goda förutsättningar att lära sig det svenska språket. Därför föreslår partistyrelsen bland annat reformförslag för SFI.

I **punkt 18–20** läggs ett antal förslag fram hur SFI bör utvecklas för att fler ska få en lyckad skolgång av hög kvalitet och därmed snabbare integreras i det svenska samhället och etablera sig på arbetsmarknaden. Rapporten föreslår att SFI ska följa en tydlig progressionstrappa med kontrollstationer vid varje steg och en yttre tidsgräns (**punkt 18**), att de nationella kraven på SFI skärps (**punkt 19**), samt att möjligheten att läsa SFI parallellt med jobb eller utbildning förbättras (**punkt 20**).

I **punkt 21** lyfts behovet av ökade språkkrav i vissa välfärdsyrken. Rapporten föreslår därför både krav på svenskkunskaper, och/eller svenskutbildning. för kärnyrken inom vård, skola och omsorg - men också att språkkurser ska ha samma villkor för skatteavdrag som andra utbildningar och kurser.

Till sist anser partistyrelsen att nyanlända ska ha rätt att lära sig svenska på distans. **Punkt 22** föreslår att SFI ska innefatta flexibla lösningar så att både den som saknar lång utbildningsbakgrund och den som kan lära sig svenska snabbt får möjligheterna att lära sig svenska så effektivt som möjligt.

Partistyrelsen anser sammantaget att rapportens förslag är angelägna att genomföra för att alla som kommer till Sverige ska lära sig god svenska och ge fler möjligheten att arbeta och integreras. Partistyrelsen yrkar således att **punkterna 18–22 bifalls.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att rapporten punkt 1 bifalls

2. att rapporten punkt 2 ges lydelsen: ”Inför ett bidragstak. Det ska löna sig att arbeta. Modernisera därför bidragssystemet så att kommuner och myndigheter spärras från att höja eller lägga till ersättningar när summan av transfereringarna överstiger den inkomst som kan antas vid ett kollektivavtalsenligt okvalificerat arbete.”

3. att rapporten punkt 3 bifalls

4. att rapporten punkt 4 bifalls

5. att rapporten punkt 5 bifalls

6. att rapporten punkt 6 bifalls

7. att rapporten punkt 7 bifalls

8. att rapporten punkt 8 bifalls

9. att rapporten punkt 9 bifalls

10. att motion C101 anses besvarad

11. att motion C102 anses besvarad

12. att rapporten punkt 10 ges lydelsen: ”Inför yrkesskolan och ge dem som saknar gymnasieutbildning chansen till utbildning inom bristyrken. Vi vill införa en ny utbildningsform riktad till den som saknar fullgjord gymnasieutbildning. Yrkesskolan ska verka nära relevanta branscher, vara inriktad mot bristyrken, som exempelvis plattläggare, undersköterska och personlig assistent, och delar av utbildningen ska förläggas på arbetsplatser.”

13. att motion C103 anses besvarad

14. att rapporten punkt 11 bifalls

15. att rapporten punkt 12 bifalls

16. att rapporten punkt 13 bifalls

17. att rapporten punkt 14 bifalls

18. att motion C104 anses besvarad

19. att motion C105 anses besvarad

20. att rapporten punkt 15 bifalls

21. att rapporten punkt 16 bifalls

22. att rapporten punkt 17 bifalls

23. att rapporten punkt 18 bifalls

24. att rapporten punkt 19 bifalls

25. att rapporten punkt 20 bifalls

26. att rapporten punkt 21 bifalls

27. att rapporten punkt 22 bifalls

C2. INTEGRATIONSPOLITIK FÖR JÄMSTÄLLDHET OCH DEMOKRATISKA VÄRDERINGAR

Inledning

Sverige ska vara ett öppet land som välkomnar nya invånare, ett land där vi oavsett ursprung skapar en gemensam framtid. Integrationen är en ömsesidig process mellan människor, där känslan av samhörighet är resultatet. Språk, jobb, kunskaper om det nya landet och frihet från diskriminering är medel och förutsättningar för den processen. Invandring har spelat och fortsätter spela en viktig och positiv roll för Sveriges utveckling.

Varje individs frihet är grunden för den liberala integrationspolitiken. Jämställdheten är därför avgörande för att integrationen ska lyckas. Män och kvinnor ska mötas av samma förväntningar och få samma frihet att bestämma över sitt eget liv. Men om integrationen inte fungerar växer i stället problemen. I dag står samhället inför stora utmaningar som den förda politiken inte kunnat hantera.

Vår tids omfattande utanförskap, tudelade arbetsmarknad och stora integrationsskuld ställer krav på ett brett reformarbete. I detta arbete bör drivkrafterna till arbete komma i första rummet, Sverige får aldrig mer befinna sig i det läge där människors görs till mål för ett medel och döljs i arbetsmarknadspolitisk statistik. Syftet bör i stället vara att var och en ska kunna bidra till Sverige utifrån sina förutsättningar. Samhället ska uppmuntra omställning, utbildning, arbete och strävan. För att koncentrera det offentligas ofta spretiga agerande vill Liberalerna införa ett bidragstak och ett egenförsörjningsmål.

Liberalerna har varit drivande i att nyanlända ska ges möjligheter och verktyg att snabbt ta ansvar för sin försörjning och delaktighet i samhället i januariavtalet, i stället för att tidigt fastna i ett långvarigt bidragsberoende och utanförskap. Huvudprincipen för integrationspolitiken är att den ska vara generell. Den ska bygga på lagar och regler som tillämpas lika för alla. Reformer som sänker trösklarna till arbets- och bostadsmarknaden stärker också möjligheten för nya invånare att skapa sig en framtid i Sverige.

Att underlätta introduktionen i det nya landet är avgörande, framför allt vad gäller att lära sig språket, hitta egen försörjning, finna en bostad och skaffa sig kunskap om samhället. Kortvariga insatser behövs därför under den första tiden i det nya landet. Samhällsorienteringen till nyanlända ska byggas ut och ha en tydlig jämställdhetsprofil. Arbete och kunskaper i svenska språket är viktigast för att människor från andra länder snabbt ska komma in i samhället.

Liberalerna har nu tagit fram det mest omfattande integrationsprogrammet av alla riksdagspartier på 226 konkreta förslag i strävan att ge var och en de verktyg som behövs för att växa, försörja sig själv och fullt ut delta i det svenska samhället. Det är vi stolta över.

Rapporten "Förortslyftet: Demokrati och jämställdhet" samt tillhörande motioner

En tydlig integration i samhället

Rapportens första kapitel handlar om den övergripande integrationspolitiken och politikens ansvar att upprätthålla ramar för integrationsprocessen. Alla nyanlända ska få verktyg att ta ansvar för sin integration utifrån sina individuella förutsättningar, men politiken har också ett viktigt ansvar att förändra de strukturer som under lång tid upprättats i utsatta områden.

Sverige ska vara ett öppet land som välkomnar nya invånare, ett land där vi oavsett ursprung skapar en gemensam framtid. Integrationen är en ömsesidig process mellan människor, där känslan av tillhörighet till samhället är resultatet. Språk, jobb, kunskaper om det nya landet och frihet från diskriminering är medel och förutsättningar för den processen.

Processen kräver av politiken tydligt uppsatta mål. I **punkt 1–2** kommer vägledande mål till uttryck som ska styra de integrationspolitiska insatserna. Liberalerna vill se ett samhälle utan några utsatta områden senast 2030. Integrationspolitikens övergripande mål om lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund, som fastställdes 2009, måste också kompletteras med tydliga delmål som årligen följs upp. I **punkt 8** presenteras även ett förslag på att det bör tas fram en plan för att lyfta de utsatta områden där problemen i bebyggelsestrukturen är som störst.

I **motion C201** hävdas att lydelsen om strategiska rivningar i **punkt 8** är ett intrång i äganderätten och ett förslag som riskerar skapa oro bland dem som bor i våra utsatta områden. Mot detta bör invändas att strategiska rivningar rätt utförda ökar tryggheten i utsatta områden och bör genomföras i dialog med relevanta intressenter. I arbetet för att vända utvecklingen i utsatta områden bör politiken ta intryck av lyckade svenska exempel på hur stadsplanering ändrats till det bättre. Detta är inte minst en feministisk fråga då stadsplaneringen alltför länge värderat kvinnors upplevda trygghet alltför lågt. Partistyrelsen anser vidare att expropriationsrättsliga principer ska gälla vid beslut om strategiska rivningar och att uppkomna frågor bör hanteras med respekt för det enskilda fallet. I **motion C202** yrkas att det i rapporten om demokrati och jämställdhet läggs till en punkt som anger att utvecklingen av utsatta områden ska göras i samverkan med dem som bor där. Partistyrelsen instämmer att delaktighet och samverkan är viktigt med invånare som berörs och därmed att utveckling av områden bör ske med hänsyn till boende i områdena. Detta följer av rapporten om demokrati och jämställdhet och behöver i detta sammanhang inte förtydligas ytterligare.

Integrationen bör som sagt ses som en ömsesidig process där känslan av tillhörighet till samhället är resultatet. Därför föreslås i **rapporten punkt 3–5** obligatorisk samhällsundervisning för alla nyanlända med särskilt ansvar hos skolverket och migrationsverket.

I punkt 6 framhålls att medborgarskap ska erhållas först när man har uppnått de sociala, ekonomiska och demokratiska mål som politiken vill ställa upp. Detta är på väg att förverkligas med den nya migrationslagstiftningen och det är viktigt att det implementeras på ett sätt som stärker individens möjligheter att snabbt bli en del av samhället. I **punkt 7** lyfts behovet av språkkunskaper i svenska hos den enskilda utifrån ett barnperspektiv. Nyckeln in i det svenska samhället är det svenska språket. Det ska finnas höga förväntningar på att alla som kan lära sig svenska också gör det, men för den som behöver tolkning i kontakt med sjukvården, kommunen eller någon myndighet ska tolkar användas. Annars riskerar barn att agera tolkar åt sina vuxna familjemedlemmar, ett ansvar som aldrig ska läggas på ett barn.

I **motion C203** yrkas att punkt 6 utgår. Liberalerna vill öka incitamenten för människor att snabba på sin integrationsresa i Sverige. Detta måste ske parallellt med att vi förbättrar de verktyg samhället erbjuder för att människor ska komma ut i arbete, genom att insatser följs upp, kvalitetssäkras och arbetsmarknadsanpassas. Kraven för att kunna få permanent uppehållstillstånd bör tydliggöras. Det bör finnas ett krav på egen försörjning, kunskaper i svenska språket och samhället samt god vandel för att få erhålla permanent uppehållstillstånd. Barn eller personer som på grund av funktionsnedsättning, sjukdom eller andra begränsningar som innebär att de har betydande svårigheter att kunna uppfylla t.ex. kraven för språkkunskaper eller försörjningskravet måste kunna undantas, liksom kvotflyktingar. Detta är på väg att förverkligas med den nya migrationslagstiftningen och det är viktigt att det implementeras på ett sätt som stärker individens möjligheter att snabbt bli en del av samhället. Det är nödvändigt att Sverige får en hållbar migrationspolitik som har bred förankring i riksdagen. Den ska vara human med fokus på de människor som har asylskäl och måste vara långsiktigt hållbar. Det finns redan i dag ett antal villkor för att erhålla permanent uppehållstillstånd. Med ovanstående villkor skapas en tydlig koppling mellan ekonomisk integration och permanent uppehållstillstånd.

Partistyrelsen konstaterar även att kvinnor i många fall är mer utsatta i frågor som rör migration och integration, inte minst till följd av svagare arbetsmarknadsanknytning. Det ska givetvis beaktas och följas upp enligt ovan. Att arbeta för att fler kvinnor integreras och kommer i egen försörjning kommer långsiktigt att stärka deras frihet, egenmakt och framtidstro.

I **motionerna C204 och C205** yrkas bland annat att rätten till avgiftsfri tolk begränsas till två respektive tre år, vilket ska motsvara den tid som anses krävas för att kunna ta till sig och lära sig svenska. Det yrkas även på undantag till huvudregeln för individer med inlärningssvårigheter.

Liberalernas integrationspolitik utgår från att människor vill och kan ta ansvar för sina liv. Politikens uppgift är att ge människor förutsättningar och möjligheter att bli självständiga, och riva strukturer som leder till permanenta utanförskap, bidragsberoende och parallellsamhällen. Att inte behärska det svenska språket är en stor orsak till utanförskap och ofrihet i Sverige. Partistyrelsen anser därför bland annat att krav bör ställas på kunskaper i svenska för svenskt medborgarskap.

Partistyrelsen vill dock inte att barn ska behöva tolka åt sina föräldrar i kontakt med myndigheter eller i samband med vård. Med en begränsad tillgång till avgiftsfri tolk kommer risken för barntolkar öka. Det är därför viktigt att rätten till avgiftsfri tolk kvarstår samtidigt som tolkningstjänsterna professionaliseras. En särskilt viktig utveckling både ur perspektivet att fler ska kunna tillgodogöra sig god tolkning och ur ett effektivitetsperspektiv är framväxten av digitala tolktjänster. Partistyrelsen följer denna utveckling med intresse och ämnar återkomma till frågan om att fler ska lära sig svenska snabbare i en rad sammanhang.

Det är viktigt att nyanlända som ska påbörja sin integrations- och etableringsresa även känner sig trygga och välkomna. För att förbättra integrationsprocessen bör myndigheter använda ett mer inkluderande språk. Begrepp som första generationens svenskar föreslås användas i stället för exempel invandrare, invandrarområde, invandrarskola för att säkerställa en inkludering. Det är viktigt att myndigheter är medvetna om språkets betydelse för utanförskapet (**punkt 9**). Vidare måste förtroendet för rättsväsendet öka genom en rad insatser (**punkt 10**) och medborgarskapets status höjas och främjas genom införande av medborgarsamtal (**punkt 11**).

I **motion C206 yrkande 1** argumenterar motionärerna för att ett eget kapitel om hbtqi-personers rättigheter bör införas i förortslyftet samt att anhöriga till hbtqi-flyktingar ska undantas från försörjningskrav för permanent uppehållstillstånd. Hbtqi-personers frihet är en liberal hörnsten och en viktig anledning till att ett förortslyft måste genomföras i utsatta områden. Det har därför varit av stor betydelse att hbtq-personers rättigheter nämns i exempelvis skrivelserna om vad alla lärare ska känna trygghet att undervisa om samt vad samhällsundervisningen bör handla om. Partistyrelsen finner det därför också självklart att flera av de frågor som motionärerna nämner ska beröras i det fortsatta arbetet i dessa frågor. Partistyrelsen finner det av redaktionella skäl däremot mindre lämpligt att lyfta ut dessa frågor till ett eget kapitel i rapporten. För att än tydligare lyfta fram dessa perspektiv föreslår partistyrelsen dock att det tjänar som exempel även i punkten om medborgarsamtal.

Sammantaget anser partistyrelsen att rapportens förslag i denna del är väl underbyggda reformförslag

som skulle bidra påtagligt till att förbättra integrationsprocessen i Sverige. **Partistyrelsen yrkar att punkterna 1–11 bifalls, med den redaktionella ändringen i punkt 1 att orden ”bygga på” ändras till ”innehålla en”, och att motionerna C201 och C202 anses besvarade**. Partistyrelsen föreslår även att **motion C206 yrkande 1** besvaras med att den sista meningen i **punkt 11** ges följande lydelse: ”Medborgarsamtalet ska också handla om varför man vill bli medborgare och kunskaper om hur samhället fungerar, exempelvis avseende jämställdhet och hbtq-personers rättigheter.” Mot bakgrund av det anförda ovan bör **motionerna C203–C205 avslås.**

Stärk kvinnors livssituation i utsatta område

Partistyrelsen över går nu till de stärkande insatser för kvinnor i utsatta områden som föreslås i denna rapport. Inte minst är det ett komplement till de jämställdhetsförslag som ingått i övriga fyra rapporter.

Först och främst måste flickor och kvinnors röster i förorten synliggöras mer för att uppnå de jämställdhetspolitiska målen Sverige satt upp. Rätten att forma och påverka våra liv ska råda i hela vårt samhälle. Kvinnors organisering har historiskt sätt varit avgörande för att nå den utveckling som skett under de senaste 100 åren i Sverige. Därför föreslår **punkt 12** att Liberalerna ska verka för inrättandet av ett riktat stöd för att främja organiseringen av och flickor och kvinnor i utsatta områden och att stärka deras egenmakt och självständighet.

I **motion C207** yrkas att Liberalerna ska verka för att införa ett nationellt slöjförbud i grundskolan. Partistyrelsen konstaterar att det i dag ligger i skolans uppdrag att förmedla och förankra respekten för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. I det ligger den rätt som slås fast i både Europakonventionen och den svenska grundlagen att få utöva, men också att slippa utöva, en religion. Skolan har därutöver bland annat ett ansvar för att motverka stereotypa könsroller, främja jämställdhet mellan flickor och pojkar och låta varje enskild elev finna sin unika egenart.

Detta illustrerar att det finns god anledning att betrakta frågan om slöjan ur flera perspektiv. Det bör exempelvis framhållas att ett liberalt parti bör respektera varje individs valfrihet. Denna aspekt bör i synnerhet vägas in i frågan om slöjbärande i skolans högre årskurser. Samtidigt är skolan i dag inte alltid den fristad den kan och bör vara där den enskilda eleven fritt kan söka sina egna värderingar, sin egen livsåskådning och egenart. Partistyrelsen instämmer därför i att det är viktigt att föra dialog med de unga flickor som bär eller med stor sannolikhet kommer att bära slöja i framtiden. Den sekulära staten ska se och ta ställning för barnets rätt att i skolan slippa möta direkt eller indirekt tvång från släkt och familj på att inordna sig i religiösa traditioner. Det finns därför också goda skäl för skolan att arbeta i uppsökande dialog med både elever och föräldrar i dessa frågor. Vidare bör offentliga institutioner såsom skolan arbeta för att barn ska få sin barndom skyddad och att barnens intresse och individuella behov ska sättas främst. Mot bakgrund av ovan finns det särskild anledning att återkommande reflektera kring flickors bärande av slöja i förskolan och tidigare stadier av grundskolan. Partistyrelsen är dock i detta läge

inte beredd att på det sätt som föreslås begränsa möjligheten att bära slöjan eller andra religiöst präglade plagg i grundskolan. Arbetet för barns rättigheter och mot olika former av förtryck inom familjer ska fortsätta med full kraft.

Det behövs radikalt förbättrade arbetsmarknadsinsatser och svenska språkinsatser när kvinnor är nya i Sverige för att det inte ska leda till ett livslångt utanförskap, bidragsberoende och beroende av manlig partner. Föräldraförsäkringen för nyanlända måste förändras för att det ska bli möjligt. I **punkt 13** framhålls det fortsatta behovet av en reformerad föräldraförsäkring, en ny modell som ska öka valfriheten och jämställdheten. Mot den bakgrunden föreslås i **punkt 14** att 90 dagar ska reserveras för vardera föräldern även för föräldrapenning på grundnivå.

I **motion C208** yrkas att punkt 14 i rapporten om demokrati och jämställdhet utgår med hänvisning till att landsmötet redan har fattat ett mer långtgående beslut i frågan om föräldraförsäkringen sedan tidigare. I rapporten ”principer för en flexibel och jämställd föräldraförsäkring” av Liberalernas jämställdhetspolitiska arbetsgrupp från 2017 uttrycks att partiet vill ha en flexibel och jämställd föräldraförsäkring – för 2020-talets behov.

Partistyrelsen önskar nu komplettera detta beslut genom att de reserverade månaderna gäller även vid grundnivå. En sådan reform skickar en signal om att jämställda föräldraskap gäller i alla ekonomiska situationer. Detta är inte minst viktigt för integrationen. Svenskar med utländsk bakgrund – särskilt kvinnor – är kraftigt överrepresenterade i gruppen som har föräldrapenning på grundnivå. Partistyrelsen anser därför att det nuvarande systemet där bara föräldrar med inkomster verkningsfullt styrs mot jämställda val bortser från alltför många föräldrar.

I **punkt 15–16** lyfts vikten av kunskap och uppföljning i frågor som rör hedersrelaterat våld och förtryck. I **punkt 15** föreslås en ny kartläggning av omfattningen av könsstympning av flickor och kvinnor i Sverige, samt hur många som befinner sig i riskzonen, behöver genomföras eftersom den tidigare har varit begränsad och bygger på gammal statistik. Likaså behöver vårdgivares och skolors kunskap förbättras om vilka allmänna symptom som tyder på att en flicka eller kvinna kan ha könsstympats. **Punkt 16** framhåller att både skolan och hälso- och sjukvården i hela landet måste ha tillgång till särskild kompetens eller rutiner för att hantera och möta dem flickor och kvinnor som är könsstympade, eller i riskzon att bli, samt är i behov av vård, behandling och psykosocialt stöd. I **motion C209** yrkas att punkt 15 i rapporten utgår. Partistyrelsen instämmer att det krävs flera åtgärder för att motverka könsstympning. Till följd av januariavtalet gavs i maj 2021 ett myndighetsgemensamt uppdrag där ett flertal myndigheter ska genomföra åtgärder för att förebygga och bekämpa könsstympning av flickor och kvinnor. Arbetet mot könsstympning är långsiktigt och behöver fortsätta utvecklas genom ökad kunskap, effektiva arbetssätt och ett nära samarbete mellan berörda aktörer på nationell, regional och lokal nivå.

Den kunskapsöversikt som behövs saknas dock ännu. Det är centralt att det fortsatt görs arbete för att hitta ett sätt att systematiskt kartlägga utbredningen av hedersrelaterat våld och förtryck och dess utveckling. En ny kartläggning av omfattningen av könsstympning av flickor och kvinnor i Sverige, samt hur många som befinner sig i riskzonen, behöver genomföras eftersom den tidigare har varit begränsad och bygger på gammal statistik.

Flickor och pojkar ska även ges samma förutsättningar till en utvecklande fritid. I **punkt 17** understryks att lika mycket resurser bör avsättas till flickors respektive pojkars fritid. Idrotts- och fritidsverksamheter som får offentliga bidrag ska visa att de arbetar inkluderande och att alla barn och unga får tillgång till verksamheten, oavsett kön.

I **motion C210** yrkas att Liberalerna verkar för att inrätta finansiella stödfunktioner för att bekosta projekt och aktiviteter för att få in fler i idrotten med integration som ett av målen.

Partistyrelsen instämmer att det civila samhället är ett omistligt komplement till det offentligas integrationsinsatser. Möten människor emellan skapar nätverk, gemenskap och ger kunskaper om hur vårt samhälle fungerar. Det handlar om språkträning, idrott och kulturföreningar och det handlar om nätverk och sociala kontakter som på ett ovärderligt sätt bidrar till att fler nyanlända snabbare kommer i jobb och in i ett socialt sammanhang.

Alla ska kunna motionera och idrotta, för att ha roligt och må bra. Det ska gälla oavsett var du kommer ifrån eller hur mycket pengar du har. Den ideella idrottsrörelsen betyder väldigt mycket för samhället och behöver bra och stabil finansiering från staten. Detta drivs i dag av Liberalerna nationellt och går att ta del av i rapporten Liberal idrottspolitik (2019/20:339).

Men endast i undantagsfall, till exempel då det är uppenbart att idrotten inte lever upp till de mål som riksdagen har formulerat, bör öronmärkta stöd övervägas. Liberalerna utesluter alltså inte att tillfälliga undantag görs från principen om generella anslag; detta ska dock ske med stor försiktighet och strävan ska vara att öronmärkta satsningar snarast möjligt ska ingå i det fria anslaget.

Avslutningsvis vill partistyrelsen se att Sambolagen ändras så att den inte kan användas för att ge legitimitet och erkännande åt samma förtryckande traditioner som ligger bakom barnäktenskap i juridisk mening (**punkt 18**).

Partistyrelsen anser att rapportens punkter avsevärt kan stärka och förbättra kvinnors livssituation i utsatta områden och yrkar att rapportens **punkt 12–18 bifalls**. Därmed bör **motionerna C207–C210 avslås**.

Stärk det demokratiska civilsamhället i utsatta områden

I rapportens tredje kapital kommer partistyrelsens vision om att alla ska kunna känna sig delaktiga och inkluderade i Sverige till uttryck. Rättsstaten, demokratin, civila samhället och de individuella mänskliga rättigheterna är ryggraden som bär upp ett fredligt liberalt samhälle och som har fått uttryck på ett unikt sätt i Sverige. Därför är de också de regler som håller ihop samhället och som alla måste följa.

Iden om det liberala samhället är att individer har rätt att leva som de vill på en mångfald av sätt, med vilken kulturell identitet man vill så länge man inte skadar andra eller bryter mot lagen. Detta skiljer sig från ett samhälle där familjen eller staten delar ut repressalier och bestämmer hur man ska tänka, tycka och leva. Av den anledningen är det viktigt att utformningen och kontrollen av organisationsbidrag skärps så att bidrag aldrig går till verksamhet som främjar segregation eller motverkar demokratiska värderingar. Det ska vara förbjudet för organisationer att förmedla bidrag till medlemsorganisationer som inte uppfyller demokratiska villkor (**punkt 19**). Det bör även göras en kartläggning över det svenska språkets ställning i vardagslivet i utsatta områden och vad som kan göras för att underlätta användningen av svenska som gemensamt kommunikationsspråk. När myndighetsinformation ges på andra språk än svenska bör en svensk version alltid finns med (**punkt 20**).

En viktig demokratisk aspekt är tillgången till likvärdig och jämlik samhällsservice i hela landet. Men i åratal har utvecklingen gått mot att områden som i dag är utsatta har förlorat samhällsservice, allt från postkontor, medborgarkontor och statliga myndigheter har flyttat ut från områdena. **Punkt 21** föreslår att i ett led att stärka samhällena och öka gemenskapen måste statliga myndigheter och företag öka sin närvaro i utsatta områden, samt att medel bär tillföras för detta ändamål.

I **punkt 22** framhåller att det är viktigt för demokratiska integrationen att alla elever under sin skolgång får träffa politiska partier och deras ungdomsförbund. Därför vill vi bredda skolans demokratiuppdrag till att skapa sådana kontaktytor. Gymnasierektorer ska ha ett särskilt uppdrag. Det kan ske genom regelrätta debatter, bokbord eller klasspresentationer. I **motion C211** yrkas att punkt 22 i rapporten stryks. Partistyrelsen anser att det länge pågått en negativ utveckling av avslag på förfrågan av partier och ungdomsförbund om att besöka skolor för kampanjer eller samtal med elever. För några år sedan förtydligades skollagen för att säkerställa att partier och deras ungdomsförbund behandlas neutralt och opartiskt av skolorna. Ett neutralt sätt kan till exempel vara att ge möjlighet för alla partier som är representerade i kommunfullmäktige, regionfullmäktige, riksdag och EU-parlament att få komma till skolan. Lagen är dock ingen garanti för att partier och ungdomsförbund bjuds in och fortfarande hanterar många skolor detta genom att neka alla partiorganisationer tillträde. Skolans demokratiska uppdrag syftar bland annat till att främja elevernas medborgerliga (demokratiska) kompetens. Partistyrelsen menar att det är särskilt viktigt för den demokratiska integrationen att alla elever under sin skolgång får träffa politiska partier och deras ungdomsförbund. Att gymnasieskolor får i uppdrag att skapa kontaktytor mellan ungdomar och ungdomsförbund motsätter inte skolor från att (inte) bjuda in företrädare för politiska partier.

I ett fortsatt led för en demokratisk integration bör ett instrument för att förstå den svenska demokratins rötter tas fram. En grupp experter från olika delar av samhället, till exempel statsvetare, historiker, lärare, Svenska Akademien bör få i uppgift att ta fram en demokratikanon som ska bestå av en samling texter som har haft särskild betydelse för framväxten av demokratin i Sverige (**punkt 23**).

I **motionerna C212 och C213** yrkas på flera ändringar av lydelser i **rapportens två avslutande kapitel. Punkterna 19, 20 och 26** föreslås ersättas av annat förslag på nya lydelser. Partistyrelsen konstaterar att lydelserna i **motionerna C212** och **C213** redan motsvarar den politik som framgår i rapporten om demokrati och jämställdhet. Sammanfattningsvis yrkar partistyrelsen att **motion C211 avslås, att motionerna C212 och C213 anses besvarade och att punkterna 19–23 bifalls.**

Bekämpa extrema krafter i utsatta områden

Det är en svensk mångfald, som värnar individens frihet att forma sitt liv, men stänger dörren för den som utifrån extrema värderingar vill begränsa andras friheter och rättigheter. Efter kommunismen och nazismen ser vi hur den islamska fundamentalismen ställer liknande krav på oss. Precis som vi ska slå vakt om religionsfriheten, och rätten att utöva sin tro, ska vi motarbeta våld och förtryck när det kläs i religiösa kläder. De radikala islamisterna ryggar inte för ohämmat våld, målet är erövring och utplåning av deras fiender. Samtidigt växer också det extremistiska hotet från radikalnationalistiska krafter, inte minst från så kallade ensamagerande som radikaliseras av nätbaserade forum. Avslutningsvis tar rapporten upp flera viktiga förslag hur vi kan bekämpa dessa extrema krafter i utsatta områden.

En viktig fråga som vi lyft länge är att förhindra att offentliga medel går till icke-demokratiska organisationer och verksamheter med våldsbejakande budskap som strider mot demokratiska värderingar. Det är inget vi kan acceptera. I **punkt 24–25** föreslås skärpt tillsyns av demokrativillkor för statlig bidragsgivning. I samband med att demokrativillkoret för ca 40 statliga myndigheter införs vill Liberalerna se att ett demokrativillkor införs för regional och kommunala bidrag. Det behövs även ett demokratikriterium vid bidragsgivning till religiösa samfund (**punkt 32**) Vidare behövs ett omtag i bidragsgivningen till studieförbundens verksamhet. Varken kommunala, regionala eller statliga bidrag till den fria folkbildningen i studieförbund och högskolor får försvinna

i bidragsfusk eller slussas till antidemokratiska krafter. Regeringen måste presentera konkreta insatser för att kraftfullt förbättra transparensen och uppföljningen (**punkt 26**). Medel från Folkbildningen måste även säkras, via stöttning av nationellt centrum mot våldsbejakande extremism, från att gå ut till studieförbund med kopplingar till internationella extrema rörelser (**punkt 27**). Slutligen krävs en anmälningsskyldighet till polisen för samtliga bidragsgivande myndigheter såväl på kommunal, regional som statlig nivå när man misstänker att bidragsfusk har begåtts **(punkt 33**).

För att bekämpa den våldbejakande islamismen, antisemitismen och alla former av rasism och diskriminering föreslås i **punkt 28–30** ett brett spektrum av åtgärder med fokus på utbildning, stöttning och uppföljning. Sverige kan inte vara en fristad för icke-demokratiska stater att sprida extremism**. Punkt 31** föreslår därför att regeringen bör, likt flera andra europeiska länder har gjort, lägga fram lagstiftning som stoppar icke-demokratiska stater och organisationer med nära koppling till icke-demokratiska stater från att finansiera verksamhet i Sverige. **Partistyrelsen yrkar att rapportens punkt 24–33 bifalls.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att rapporten punkt 1 ges lydelsen: ”Inga utsatta områden senast 2030 bör vara ett vägledande mål för statens budget. Alla integrations- eller migrationspolitiska reformer måste innehålla en konsekvensanalys om reformerna minskar eller ökar utanförskapet.”
2. att rapporten punkt 2 bifalls
3. att rapporten punkt 8 bifalls
4. att motion C201 anses besvarad
5. att motion C202 anses besvarad
6. att rapporten punkt 3 bifalls
7. att rapporten punkt 4 bifalls
8. att rapporten punkt 5 bifalls
9. att rapporten punkt 6 bifalls
10. att rapporten punkt 7 bifalls
11. att motion C203 avslås
12. att motion C204 avslås
13. att motion C205 avslås
14. att rapporten punkt 9 bifalls
15. att rapporten punkt 10 bifalls
16. att rapporten punkt 11 ges lydelsen: ”Medborgarskapssamtal. Vi vill stärka medborgarskapets status och främja ett inkluderande samhälle där varje människas frihet är i fokus och där alla ökar sina möjligheter att bli en aktiv samhällsmedborgare. När språk- och samhällsprov för medborgarskap som Liberalerna drivit fram har blivit verklighet ska ansökningsprocessen därefter kompletteras med ett personligt samtal. Medborgarsamtalet ska också handla om varför man vill bli medborgare och kunskaper om hur samhället fungerar, exempelvis avseende jämställdhet och hbtq-personers rättigheter.”
17. att motion C206 yrkande 1 anses besvarat med vad partistyrelsen anfört
18. att rapporten punkt 12 bifalls
19. att motion C207 avslås
20. att rapporten punkt 13 bifalls
21. att motion C208 avslås
22. att rapporten punkt 14 bifalls
23. att rapporten punkt 15 bifalls
24. att rapporten punkt 16 bifalls
25. att motion C209 avslås
26. att rapporten punkt 17 bifalls
27. att motion C210 avslås
28. att rapporten punkt 18 bifalls
29. att rapporten punkt 19 bifalls
30. att rapporten punkt 20 bifalls
31. att rapporten punkt 21 bifalls
32. att rapporten punkt 22 bifalls
33. att motion C211 avslås
34. att rapporten punkt 23 bifalls
35. att motion C212 anses besvarad
36. att motion C213 anses besvarad
37. att rapporten punkt 24 bifalls
38. att rapporten punkt 25 bifalls
39. att rapporten punkt 32 bifalls
40. att rapporten punkt 26 bifalls
41. att rapporten punkt 27 bifalls
42. att rapporten punkt 33 bifalls
43. att rapporten punkt 28 bifalls
44. att rapporten punkt 29 bifalls
45. att rapporten punkt 30 bifalls
46. att rapporten punkt 31 bifalls

Reservation nr 1

Joar Forssell och Jan Jönsson reserverar sig till förmån för att motion C201 bifalls.
Motivering: ”Det är inte en statlig utrednings roll att peka ut hus som ska rivas. Utveckling av bebyggelse är att föredra framför rivningar.”

D1. KLIMAT, ENERGI, MILJÖ- OCH NATURVÅRD

Inledning

Klimatet är vår tids ödesfråga. Det är de närmaste åren det kommer att avgöras om mänskligheten kommer att kunna bromsa de skenande utsläppen av växthusgaser och se till att klimatet inte ohjälpligt förändras på ett sätt som kommer att göra livet för framtida generationer svårare, fattigare och farligare. Omätliga värden, såväl mänskliga som naturmässiga, ligger i vågskålen.

Klimatutmaningen går att lösa – om vi går rätt till väga. I stället för symbolåtgärder behövs en förnuftsbaserad politik som underlättar den snabba utvecklingen mot mer klimatvänlig teknik. Det behövs tydliga marknadsekonomiska styrmedel och en tilltro till människors eget ansvar: den som förorenar ska betala. Och klimatanpassning förutsätter ekonomisk utveckling. Sverige har unika förutsättningar att bli världens första klimatneutrala välfärdsnation. Det ska vi förverkliga.

Vi delar alla ansvaret för klimatarbetet. Vi kommer också alla att påverkas av klimatförändringarna. Politiken har ansvar att se till att de rätta styrmedlen finns, som lagstiftning och ekonomiska styrmedel. Marknaden driver på för teknikutveckling och innovation för klimatsmarta lösningar. Som konsumenter har vi möjligheter att välja klimatsmart och det ska vara lätt att välja rätt. Samtidigt är det genom att åstadkomma förändringar i de stora tekniska systemen som vi når målet. Det kräver internationellt samarbete och att vi släpper loss de mest kraftfulla verktyg för förändring vi känner – entreprenörskap, marknadsekonomi och frihandel.

Vi liberaler är övertygade om att ett lyckat klimatarbete måste vara kombinerat med ekonomisk tillväxt och en växande välfärd, i Sverige såväl som globalt. Människor måste få möjligheter att ta sig ur fattigdom. Människor som lever liv i välstånd måste ha rätt till drömmar. Människor ska kunna bygga och driva växande företag, genom vilka idéer och drömmar kan förverkligas. En klimatpolitik som förvägrar människor detta är dömd att misslyckas.

Skyddet och vården av naturen har länge legat oss liberaler varmt om hjärtat. Riksdagen biföll 1904 den liberale ledamoten Karl Starbäcks motion om att inrätta nationalparker, och som andra land i världen efter USA fick vi 1909 nio nationalparker.

Hugo Osvald arbetade under sin tid i förstakammaren 1948–1963 hårt för att uppmärksamma riskerna med de orenade utsläpp i luft och vatten som på den tiden var praxis. Vårt partiprogram från 1962 blev det första från ett svenskt parti med ett eget avsnitt om miljöfrågor. Samma år började vi också kräva generella gränsvärden för utsläpp från landets industrier, vilket mötte starkt motstånd.

När dåvarande Folkpartiet kämpade för att rädda de sista älvarna från att byggas ut sågs vår hållning som extrem av övriga partier. Samtidigt ledde de fossila bränslena till allvarliga problem med försurning. Genom utbyggnaden av kärnkraften stoppades utbyggnaden av älvarna och oljekraftverken förvisades till att bli reservkraftverk.

Vår miljöpolitik har inte varit älskad. Näringsliv, fackförbund, en rad intresseorganisationer och flera av de övriga partierna har genom åren framfört från kritik mot våra förslag. Men, med tiden har de flesta insett att miljöpolitiken är viktig och att den liberala politiken har gjort stor nytta.

Klimatpolitiken går hand i hand med skyddet av den biologiska mångfalden. Dels spelar havet och skogen en nyckelroll för jordens klimat, dels är utarmningen av den biologiska mångfalden direkt kopplat till klimatförändringarna. Genom ett helhetsperspektiv får vi en hållbar utveckling.

Partistyrelsen anser att Liberalerna ska fortsätta att vara det ledande partiet inom klimat- och miljöområdet. Vår miljöpolitik ger ekosystemen möjlighet att återhämta sig och vår klimatpolitik stakar ut en plan för att eliminera de fossila växthusgasutsläppen och för att börja sänka koldioxidhalten i atmosfären. Klimatarbetet kan bara lyckas om det utformas så att människors frihet värnas och kampen mot fattigdomen kan vinnas. Den insikten skiljer både Liberalernas klimat- och miljöpolitik från andra partier som driver på inom de här områdena.

Den liberala klimat- och miljöpolitiken är teknikoptimistisk och den ger utrymme för ekonomisk tillväxt. Faktum är att en stark ekonomi är en förutsättning för att klimatomställningen ska lyckas och för att miljömålen ska nås.

Landsmötet har att behandla en klimatpolitisk rapport som innebär en uppdatering av en redan väl genomarbetad och solid liberal klimatpolitik. Inom området klimat, miljö och energi finns också det största antalet motioner till årets landsmöte. Den liberala klimat- och miljöpolitiken engagerar!

Rapporten "Klimatomställning i en växande ekonomi" samt motioner

Den klimatpolitiska rapporten innehåller 54 punkter med konkret politik. Av de till landsmötet inlämnade motionerna har ett knappt hundratal sorterats in under rubriken Klimat, miljö, energi. Här ingår också motioner som rör de gröna näringarna, och en del till området associerade frågor som allemansrätten och djurvälfärd. Partistyrelsen har valt att sortera förslagen enligt klimatrapportens disposition, därefter följer de miljöpolitiska motionerna.

Motion D101 yrkar att landsmötet bör ge partistyrelsen i uppdrag att arbeta igenom och tydliggöra Liberalernas klimatpolitik. Klimatrapporten utgör just en sådan omarbetning. Partistyrelsen anser att **motion D101 ska anses besvarad.**

Liberala utgångspunkter i klimatpolitiken

Punkt 1–7 i den klimatpolitiska rapporten rör de liberala utgångspunkterna för klimatpolitiken. Klimatmålen ska nås i en ekonomi i tillväxt. Den som förorenar ska betala. Klimatpolitiken ska fokusera på åtgärder som har stor påverkan på klimatgasutsläppen. Fortsatta tekniska framsteg kommer, i kombination med de verktyg vi redan har, att bidra till att lösa klimatutmaningen. Marknadsdriven märkning och certifiering av varor är bra. Styrmedel ska vara teknikneutrala. Alla subventioner till fossila bränslen ska avskaffas så fort som möjligt. Det här är väl etablerad liberal politik som sätter ramarna för den liberala klimatpolitiken. Partistyrelsen yrkar **bifall till punkterna 1 till 7**.

Motion D103 yrkande 4 innebär att Liberalernas klimatpolitik ska gå hand i hand med skydd för den biologiska mångfalden och viktiga naturvärden. Kopplingen mellan ekosystemen och klimatarbetet är stark. Dels utgör klimatförändringarna ett hot mot den biologiska mångfalden, dels är klimatarbetet beroende av ekosystemtjänster till exempel genom kolinlagring i skog och mark. Klimatrapportens upplägg utgår från utsläppen och hur de ska elimineras. Samtidigt fortsätter Liberalernas hårda arbete för skyddet av ekosystemen och den biologiska mångfalden. Det sätter gränser för hur klimatåtgärder kan utformas. Biobränslen måste skördas hållbart, vattenkraften måste vara utformad och drivas så att ekosystemen får återhämta sig och vindkraften måste byggas ut varsamt. Partistyrelsen anser att **motion D103 yrkande 4 ska anses besvarat**.

Mål och verktyg i klimatarbetet

Rapportens **punkt 8** innebär att det överordnade målet i EU:s klimatpolitik ska vara att nå nettonegativa utsläpp så snart som möjligt. Energieffektivisering och förnybar energi är viktiga verktyg för att nå detta mål men de ska inte vara inte klimatpolitiska mål i sig. Landsmötet 2009 slog fast att klimatmålet ska vara det överordnade. Partistyrelsen anser att denna linje ska bekräftas genom **bifall till punkt 8**.

Motion D102 yrkar att Liberalerna ska verka för, att målet att årtalet när Sverige ska nå nettonollutsläpp av klimatgaser ska tidigareläggas från 2045 till 2035. Att fortsätta släppa ut växthusgaser en god bit in på 2040-talet innebär ett risktagande. Sannolikheten för att trigga irreversibla effekter i klimatsystemet ökar ju mer klimatgaser som släpps ut. Det talar för en mycket snabb minskning av utsläppen. Samtidigt räcker det inte att ha mål. Det måste också finnas en plan för hur målen ska nås. Planen måste vara realistisk i den mening att den går att följa utan att skapa större spänningar i samhället än det demokratiska systemet kan hantera och utan att väsentligt försämra konkurrenskraften för företag i Sverige. Även om det vore önskvärt ser partistyrelsen stora svårigheter för att eliminera de svenska klimatgasutsläppen till 2035 och yrkar därför **avslag på motion D102**.

Punkt 9 i rapporten lyfter att utsläppshandelssystemet EU-ETS måste skärpas för att klimatmålen ska kunna nås. Det här återfinns också i **motion D103 yrkande 1** som innebär att Liberalerna ska verka för att utveckla handeln med utsläppsrätter inom EU och för att en koldioxidskatt på EU-nivå införs. **Motion D153 yrkande 2** vill se ett högre pris på utsläpp inom EU-ETS, att utomeuropeiska länder ska uppmuntras att ansluta sig till systemet och att flyget ska ingå. Dessa förslag beskriver sammantaget väl den linje Liberalerna länge drivit. Partistyrelsen yrkar **bifall till rapportens punkt 9** och att **motionerna D103 yrkande 1 och D153 yrkande 2 ska anses besvarade**.

EU:s regelverk för vad som räknas som hållbart, den så kallade taxonomin, måste vara teknikneutralt. Detta lyfts i rapportens **punkt 10**. Vattenkraft och skogsbruk kan bedrivas hållbart, vilket måste avspeglas i regelverkets kriterier. Kriterier för när kärnkraften anses hållbar behöver tas fram. Partistyrelsen yrkar **bifall till punkt 10**.

Punkt 11 innebär ett krav på att EU:s energipolitik läggs om. Det behövs en tidsatt plan för att så snart som möjligt avveckla kol- och gasanvändningen. Kärnkraften ska behandlas teknikneutralt gentemot andra fossilfria energislag, vilket skulle skapa ett alternativ till den mycket omfattande satsningen på havbaserad vindkraft och lagring av energi som vätgas. I rapportens **punkt 12** understryks att EU:s energisystem ska byggas samhällsekonomiskt effektivt. En viktig del i att åstadkomma det är att säkerställa att de tillgängliga verktygen kommer till effektiv användning. Både **motionerna D104** och **D181 yrkande 2** innebär att Liberalerna ska verka för en utfasning av kolkraften i EU inom tio år. Partistyrelsen anser att EU:s energipolitik behöver för-

ändras och yrkar **bifall till punkt 11 och punkt 12**. **Motionerna D104 och D181 yrkande 2 ska anses besvarade**.

Punkt 13 rör EU:s energiunion som bör utvecklas ytterligare. Fokus ska vara fossilfri elproduktion. Beroendet av import av fossila bränslen från Ryssland ska minska. Arbetet med att länka samman EU:s elnät ska fortsätta i hög takt. Partistyrelsen anser att det är klokt att peka på att det just är fossilfri el som ska stå i fokus. Alternativet hade varit att vidga skrivningen till ”energi”, vilket också skulle ha inkluderat biobränslen. Det leder dock till en rad besvärliga hållbarhetsavvägningar. Partistyrelsen yrkar **bifall till punkt 13**.

Punkt 14 i programmet innebär att Liberalerna ska verka för att EU:s klimatbistånd ökar. **Motion D105** yrkar att Liberalerna ska verka för att Sverige jobbar mer för att minska de globala utsläppen och att satsningar på förbättrad miljö och klimat i högre utsträckning ska riktas mot insatser utomlands där nyttan är större än i Sverige. Partistyrelsen anser att alla fossila utsläpp ska försvinna helt. Därmed behöver arbetet bedrivas både i Sverige och i andra länder. Klimatbiståndet bör öka, både för att skynda på utfasningen av fossila bränslen och för att lindra klimatförändringarnas konsekvenser. Men, ett ökat bistånd är inget argument för att minska takten i den svenska klimatomställningen. Partistyrelsen yrkar **bifall till punkt 14** och att **motion D105 anses besvarad**.

Motion D103 yrkande 3 innebär att Liberalerna ska arbeta för att principen om att förorenaren betalar även ska gälla importerade utsläpp genom en så kallad gränsjusteringsmekanism. **Motion D106** vill se att Liberalerna fortsätter att starkt arbeta för en gränsjusteringsmekanism, och att intäkterna i sin helhet ska återbetalas till medborgarna som en årlig utbetalning. Liberalerna driver redan framgångsrikt den linje motion D103 förespråkar. Linjen har dock varit att intäkterna till stor del ska gå till en utökning av klimatbiståndet, inte minst för att detta system inte ska ses som en tull av länder utanför unionen. Partistyrelsen yrkar därför **bifall till motion D103 yrkande 3** och att **motion D106 anses besvarad**.

Motionerna D107–D109 yrkar att skatter och avgifter på koldioxidutsläpp successivt ska höjas och att de medel som genom skattehöjningen samlas in ska delas ut till befolkningen. **Motion D108** yrkar i tillägg att det behövs anpassade regler för glesbygden och utsatta marknader samt att flygets såväl som klimatskadliga biobränslen ska omfattas av ett sådant här system. Utgångspunkten för en successiv höjning är att det inte går att sätta ett korrekt pris på de fossila utsläppen när ambitionen är att de ska upphöra. Men genom möjligheten till negativa utsläpp finns ett maximalt pris för koldioxidutsläpp motsvarande kostnaden för negativa utsläpp. Partistyrelsen bedömer att det är sannolikt att detta maxpris ligger i nivå med den svenska koldioxidskatten, eller till och med lägre. Därmed finns inget stort utrymme för skattehöjningar och därmed skulle utdelningen som bli ringa och styrmedlet svagt. Partistyrelsen anser att koldioxidskatten och EU-ETS i kombination med möjligheten att betala för negativa utsläpp medan man fasar ut sitt bruk av fossila bränslen är en bra kombination av styrmedel som gör det möjligt att nå klimatmålen. Partistyrelsen yrkar **avslag på motionerna D107–D109**.

Motion D103 yrkande 2 menar att Liberalerna ska arbeta för att integrera klimataspekterna i handelspolitiken. Handelspolitiken är ett av EU:s viktigaste verktyg för att utöva påverkan mot länder utanför unionen. Den är också ett effektivt verktyg. Partistyrelsen anser att det är viktigt att handelspolitiken används för att uppmuntra andra länder att intensifiera sitt klimatarbete och yrkar **bifall till motion D103 yrkande 2**.

Motion D110 yrkar att Naturvårdsverket ska få i uppdrag att ta fram en informationskampanj om klimatkrisen och individens möjlighet att påverka sitt klimatavtryck och att Skolverket får i uppdrag att skyndsamt genomföra kampanjen. Målgruppen skulle vara elever i grundskolans tredje och sjunde klass. Partistyrelsen menar att det är en viktig uppgift för skolan att undervisa om klimatförändringarna, deras effekter och vad som görs och kan göras för att ställa om samhället och hindra en katastrofal förändring. Naturvårdsverket, inte minst websidan, är en bra resurs där mycket kunskap om klimatet finns samlad. Partistyrelsen anser dock inte att något särskilt uppdrag till myndigheten behövs utöver det uppdrag skolan redan har. Partistyrelsen anser att **motion D110** bör anses besvarad.

Motion D111 yrkar att kommunerna ska få skyldighet att budgetera koldioxidutsläppen från aktiviteter över vilka de har rådighet och ta fram åtgärder för att minska dessa. **Motion D112** yrkar att kommunerna ska årligen sammanställa ett estimat av de klimatgasutsläpp som sker totalt inom kommunen. Partistyrelsen ser positivt på att många kommuner arbetar aktivt för att förbättra samhällets resiliens i stort och minska klimatpåverkan i synnerhet, men menar samtidigt att det viktigaste i klimatomställningen är att åstadkomma systemförändringar. Inte minst pandemin visar tydligt att även mycket omfattande förändringar i beteende bara minskar utsläppen relativt marginellt. Båda motionerna skulle innebära ingrepp i det kommunala självstyret. Det här arbetet bör även i fortsättningen bygga på frivillighet. Partistyrelsen anser att **motion D111 ska anses besvarad** och att **motion D112 avslås**.

Motion D153 yrkande 3 innebär att skattesystemet och reglerna för den offentliga upphandlingen borde ses över i syfte att minska klimatavtrycket. Partistyrelsen anser att intentionen i motionen är god. Det finns ett värde av att både skattesystemet och reglerna för offentlig upphandling är enkla samtidigt som det offentliga bör gå före genom att ställa krav på klimatprestanda. Detta är en viktig avvägning. Implementeringen av den liberala principen att förorenaren betalar går ofta genom skattesystemet, vilket gör att det är viktigt att skattesystemet har en stark koppling till klimat- och miljöpolitiken. Partistyrelsen anser att **motion D153 yrkande 3 ska anses besvarat**.

Åtgärder för att eliminera växthusgasutsläpp

Rapportens **punkt 15** slår fast att användningen av fossila bränslen ska upphöra, att negativa utsläpp behövs för att kompensera för de klimatgasutsläpp som är orimliga att eliminera och att utökade negativa utsläpp ska kunna användas för att kompensera för utsläpp från fossila bränslen medan utfasningen pågår. I **punkt 16** tar rapporten ställning för att fossilt bränsle ska beskattas likvärdigt oavsett användningsområde. Partistyrelsen anser att **punkt 15 och punkt 16 ska bifallas**.

Fossilfria transporter

Rapportens **punkt 17** innebär att alla transportslag ska stå för sina klimatkostnader. Partistyrelsen anser att klimatstyrmedlen ska vara jämförbara oavsett var utsläppen sker. **Punkt 17 ska bifallas**.

I **punkt 18** tar rapporten ställning för att utbyggnaden av laddinfrastruktur ska främjas genom ändrade byggregler, genom att underlätta utbyggnad av regional laddinfrastruktur för tyngre fordon och genom utbyggnad av elvägar. Partistyrelsen ser elektrifieringen av landsvägstransporter som en viktig klimatåtgärd då den – givet att elen är fossilfri – både åtgärdar en stor del av utsläppen och kan få effekt tidigt i förhållande till andra viktiga klimatåtgärder. **Motion D113 yrkande 1** innebär att punkt 18 skulle kompletteras med att det också behövs ”lokal” (inte bara ”regional”) infrastruktur för laddning av tunga fordon samt att formuleringen om elvägar i punkt 18 skulle strykas. **Motion D113 yrkande 2** innebär att en ny punkt skulle läggas till i klimatrapporten: ”Liberalerna bör verka för implementering av laddinfrastruktur för personbilar och lätta fordon i stadsmiljöer där tillgång till privata laddmöjligheter är begränsade. Utgångspunkten ska vara att installation och drift bekostas av användarna, samt att laddinfrastrukturen ska vara tillgänglig för alla medborgare och alla fordon oavsett tillverkare.” Partistyrelsen anser att elvägar kan komma att bli viktiga i elektrifieringen av de tunga vägtransporterna. Det vore därför olyckligt att stryka formuleringen om elvägar i punkt 18. Partistyrelsen håller med motionären om att behovet av att bygga publik laddinfrastruktur behöver understrykas. Partistyrelsen yrkar **att punkt 18 omformuleras till: ”Utbyggnaden av laddinfrastruktur ska främjas genom ändrade byggregler, genom att underlätta för utbyggnad av publik laddinfrastruktur där privata laddmöjligheter är begränsade, genom utbyggnad av lokal och regional laddinfrastruktur för tyngre fordon och genom utbyggnad av elvägar.”** Partistyrelsen yrkar **avslag på motion D113 yrkande 1** och anser att **motion D113 yrkande 2 anses besvarat** genom partistyrelsens förslag.

Enligt **punkt 19** ska elskatten vara densamma för alla kollektiva transportslag, inklusive elbussar. Partistyrelsen vill se teknikneutrala styrmedel. Så länge det bara var spårbunden trafik som var elektrifierad var detta inte en aktuell fråga, men nu elektrifieras även bussar och trafik till sjöss. Partistyrelsen yrkar att **punkt 19 bifalls**.

Rapportens **punkt 20** sätter upp målet att all kollektivtrafik i Sverige på väg eller spår ska drivas av el eller fossilfria bränslen senaste 2030. Partistyrelsen anser att offentliga transporter bör gå före i klimatomställningen och utfasningen av de fossila bränslena. Partistyrelsen yrkar **bifall till punkt 20**.

I **punkt 21** sägs att koldioxidbeskattningen ska utgå från utsläppen. Skatten ska successivt bli lägre när reduktionsplikten ger drivmedel lägre utsläpp. Klimatomställningen av transportsektorn ska, enligt rapportens **punkt 22**, byggas på skärpta utsläppskrav för nya fordon och fartyg, samt ekonomiska styrmedel för att påskynda omställningen. **Motion D114 yrkande 1** innebär att Liberalerna borde verka för att den indexuppräkning av energi- och koldioxidskatterna på fossila bränslen som görs för att inte skatterna ska urholkas ska avskaffas. Motion **D114 yrkande 2 och 3** innebär att koldioxidbeskattningen av bränslen ska vara kopplade till de koldioxidutsläpp bränslet ger upphov till. Partistyrelsen anser att koldioxidbeskattningen är en principiellt viktig fråga. Koldioxidskatten måste vara strikt kopplad till de faktiska koldioxidutsläppen både för att ge rätt styrsignaler men också för att accepteras. Ett problem i dag är att EU:s regelverk inte tillåter att medlemsstaterna tillåter dubbla styrmedel, till exempel både reduktionsplikt och koldioxidskattelättnader (mätt per volym drivmedel). Köpkraftsindexuppräkningen av skatterna på fossila bränslen ger både företag och privatpersoner en tydlig signal om att fossila bränslen kommer att fortsätta bli allt dyrare i förhållande till alternativen. Det är en viktig princip att förorenaren ska betala. **Punkterna 21 och 22 bör bifallas**. **Motion D114 yrkande 1 bör avslås**. **Motion D114 yrkande 2 och 3 bör anses besvarade**.

Det ska, enligt **punkt 23** i rapporten, utvecklas ett tydligt enkelt system för konsumentinformation där personbilar graderas utifrån klimatpåverkan över sin livscykel. Partistyrelsen menar att det behövs ett tydligt system som hjälper konsumenterna att skaffa sig en bild av personbilars livscykelutsläpp av klimatgaser. Tillverkningen av batterier ger fortfarande stora klimatgasutsläpp, men de minskar i takt med att fossila bränslen fasas ut i andra sektorer. Det här lyfts ofta i klimatdebatten och det krävs i dag god kunskap för att bedöma klimatpåverkan av olika bilar. Det behövs ett enkelt system. **Punkt 23 bör bifallas**.

Motion D115 yrkar att Liberalerna ska verka för att bonus-malus systemet i nuvarande form avskaffas. Partistyrelsen anser att systemet fyller en viktig funktion i nuläget. Liberalerna har tidigare varit motståndare till framförallt bonusdelen, men nu finns systemet på plats och underlättar den snabba elektrifieringen av fordonsflottan. Det är viktigt att inte skapa osäkerhet runt styrmedlen. I takt med att nybilspriset för laddbara bilar närmar sig kostnaden för fossildrivna bilar kan bonusdelen fasas ut. Partistyrelsen anser att **motion D115 ska anses besvarad**.

Rapportens **punkt 24** innebär att Sverige ska driva på för en europeisk flygskatt och att flyget internationellt ska

betala för sina klimatkostnader. Partistyrelsen anser inte att flyget ska vara undantaget principen att den som släpper ut klimatgaser ska betala. Flygningar till eller från destinationer utanför EU kan inte beskattas. Här behövs en ändring i Chicagokonventionen. Inom EU kan en klimatskatt införas. Partistyrelsen anser att **punkt 24 ska bifallas**.

Punkt 25 tar upp elflyg. Forskning och innovationssystem ska främjas. Möjligheten till lånegarantier för elflygsutveckling ska underlättas. **Punkt 26** konstaterar att flyget kommer att behöva bekosta negativa utsläpp för att kompensera för sina kvarvarande utsläpp medan omställningen pågår samt för höghöjdseffekten även sedan flyget blivit helt fossilfritt. Partistyrelsen anser att flyget behövs. Samtidigt måste flygets klimatpåverkan upphöra, de fossila bränslena ska bort och höghöjdseffekterna måste kompenseras genom negativa utsläpp. Flyget är samtidigt en transportsektor som har en svårare resa framför sig för att klara kommande krav på utsläppsreduktion. Staten har här en roll i att stötta utvecklingen, inte minst inom elflyg, vilket skulle kunna underlätta övergången till ett fossilfritt flyg i Norden och bli en ny näringsgren i Sverige. Flyget är också en sektor där negativa utsläpp kan behövas för att uppfylla klimatåtaganden medan utfasningen av de fossila bränslena pågår. Både **punkt 25 och punkt 26 bör bifallas**.

Motion D116 yrkar att Liberalerna ska arbeta för att förändra flygskatten så att den riktas mot flygavgångar snarare än mot passagerare. Partistyrelsen anser att miljöskatter ska ha en tydligt styrande effekt. Den som förorenar ska betala. Dagens flygskatt får därmed anses vara ineffektivt utformad. Det mest effektiva är att beskatta flygets utsläpp snarare än flygavgångarna. Vi liberaler ser positivt på flyget. Det ger människor frihet och underlättar företagens konkurrenskraft när avstånden är stora. Men, flyget behöver sluta använda fossila bränslen och det ska betala för sina utsläpp medan omställningen pågår. Partistyrelsen anser att **motion D116 kan anses besvarad**.

Motion D117 yrkar att flyglinjer kortare än 50 mil inte ska förekomma. Partistyrelsen anser inte att flyg ska förbjudas, oavsett flygsträckans längd. Däremot ska de fossila bränslena fasas ut. Flyget ska liksom annan verksamhet betala för de utsläpp som görs under utfasningen. Partistyrelsen yrkar **avslag på motion D117**.

Punkt 27 anger att sjöfartens klimatomställning behöver främjas genom miljödifferentierade avgifter och att överflyttning av gods till inrikes sjöfart och närsjöfart bör ske genom översyn av regelverk och avgifter. Bytet till fossilfria bränslealternativ och elektrifieringen av fartygen innebär enligt **punkt 28** att hamnarna behöver förberedas. Partistyrelsen menar att det finns en outnyttjad potential att frakta gods på fartyg längs kusten och på de inre vattenvägarna. Samtidigt måste sjöfarten också upphöra med sin stora förbrukning av fossila bränslen. Det kräver ny infrastruktur i hamnarna. **Punkterna 27 och 28 bör bifallas**.

Överflyttning av gods och persontransporter till järnväg ska, enligt **punkt 29**, underlättas genom kapacitetshöjningar, ökad punktlighet och infrastruktur för omlastning mellan transportslag. Partistyrelsen ser ett värde i att fortsätta utveckla järnvägens infrastruktur och att förbättra kvaliteten i järnvägstransporterna. När järnvägen avlastar vägtransporter minskar utmaningen att eliminera utsläppen från landsvägstransporterna. Partistyrelsen yrkar att **punkt 29 bifalls**.

Sverige en klimatneutral industrination

I rapportens **punkt 30** uttrycks att industrins användning av fossila bränslen ska fasas ut. Varje aktör har ett eget ansvar. Staten ska underlätta omställningen. Partistyrelsen menar att klimatarbetet måste genomföras genom oräkneliga beslut som fattas av individer och företag. Politikens roll är att möjliggöra beslut som leder till att klimatgasutsläppen upphör. Det behövs regelverk och samordning, och i vissa fall kan det behövas stöd. Detta sammanfattas, vad gäller industrin, väl i **punkt 30 som bör bifallas**.

Motion D118 yrkar att Liberalerna ska arbeta för en utredning av nuvarande rabattsystem på energiskatten för företag. **Motion D119** yrkar att det bör utredas hur den fasta energiskatten på el kan ersättas med relativ beskattning som följer elpriset. Partistyrelsen håller med motionärerna om att det finns problem med energiskatten på el. Dels är skatten för hög, vilket får snedvridande effekter samhällsekonomiskt. Partistyrelsen anser också att riktade skatterabatter likt de den elintensiva industrin åtnjuter är ineffektiva. Även detta ger incitament för aktörer att agera på sätt som inte är i samhällets intresse. Samtidigt står energiskatterna för betydande intäkter i statskassan. En översyn av energiskatterna bör vara en del av en skattereform. Partistyrelsen anser att **motionerna D118 och D119 ska anses besvarade**.

Motion D120 yrkar att Liberalerna ska verka för att avskaffa de undantag som finns i energibeskattningen och koldioxidskatten, samt verka för att metan, lustgas och andra ämnen som bidrar till växthuseffekten beskattas. Partistyrelsen delar motionärens principiella tankar. Klimatrapporten trycker också på vikten av att avskaffa subventionerna till fossila bränslen, till exempel skatteundantag. Grundprincipen är att den som förorenar ska betala och att kostnaden för att släppa ut ska utgå ifrån klimatpåverkan snarare än vilken klimatgas man släpper ut. Svårigheten är att utformningen av ett sådant system blir komplex. Liberalerna ska fortsätta att verka för att utsläppen av andra klimatgaser än koldioxid också minskar och, i de fall det är möjligt, elimineras. Partistyrelsen anser att **motion D120 kan anses besvarad**.

Jordbrukets klimatpåverkan

Rapportens **punkt 31** menar att produktionen av biogas i Sverige bör öka i syfte att minska jordbrukets utsläpp av växthusgaser samt för att öka tillgången på fossilfria bränslen. Partistyrelsen anser att biogasens roll är viktig både som bränsle, råvara för industrin och som ett sätt att hantera biologiskt avfall. Efterfrågan är också potentiellt stor då biogasen i princip rakt av kan ersätta fossil gas. Utmaningen är att skapa en miljö där efterfrågan växer fram parallellt med produktionen och gärna också lokalt, nära produktionen. Biogasens betydelse för klimatomställningen framstår tydligt. Partistyrelsen anser att **punkt 31 bör bifallas**.

Energikällor

Motion D121 yrkar att Liberalerna ska verka för ett bidragssystem till fossilfri energiproduktion baserat på energislagens flexibilitet och tillgänglighet. Partistyrelsen delar motionärens intention att vi ska styra mot ett leveranssäkert, flexibelt och fossilfritt kraftsystem. Partistyrelsen vill dock helst inte se några subventioner alls till elproduktionen. Om subventioner ska användas ska det motiveras av att marknaden inte förmår upprätthålla ett kraftsystem som är leveranssäkert, samhällsekonomiskt effektivt och ekologiskt hållbart. Liberalerna arbetar för att aktörerna i kraftsystemet ska få skäligt betalt för de stödtjänster många av dem i dag tillhandahåller gratis och som krävs för att systemet ska fungera. Partistyrelsen anser att **motion D121 anses besvarad**.

Motion D122 yrkar att Liberalerna ska verka för att ändra det svenska energimålet gällande elproduktion för 2030 och framåt till ”Elproduktionen ska år 2040 vara 100 procent fossilfri”. Partistyrelsen pekar på att förslaget ligger helt i linje med dagens liberala politik på området och anser att **motion D122 kan anses besvarad**.

Motion D123 yrkande 1 anför att Liberalerna ska verka för ett planeringsmål om ytterligare minst 160 TWh årlig elproduktion i Sverige till 2040. Partistyrelsen menar att det inte råder någon tvekan om att det kommer att krävas betydligt mer el 2040 än i dag då el direkt, eller indirekt via fossilfria energibärare som vätgas, ammoniak och elektrobränslen, tillsammans med biobränslen behöver ersätta de fossila bränslena. Det finns också krav på liknande planeringsmål från andra partier. Partistyrelsen instämmer i att det finns ett behov av en starkt ökad elproduktion mot 2040, men ställer sig tveksam till att landsmötet ska peka ut på vilken nivå ett sådant planeringsmål ska läggas. Partistyrelsen anser att **motion D123 yrkande 1 bör anses besvarat**.

Rapportens **punkt 33** slår fast principen att när ett uttag av biomassa ökas ska det göras på ett sådant sätt att klimateffekten av ökningen blir positiv redan inom några år. Kolet ska snabbt bindas in igen genom att biomassan växer tillbaka, genom bio-CCS eller genom att bindas i byggnader och i infrastruktur. **Motion D124** yrkar att avsnittet om bioenergi i klimatrapporten och den därtill hörande punkten 33 ska skrivas om så att klimateffekten av biobränsleuttagen beräknas samlat över hela landet snarare än att utgå från klimateffekten av det som punkt 33 beskriver som ”ett ökat uttag”. Motion **D164 yrkande 3** anger att Liberalerna borde verka för att använda minskad skogsavverkning som ett verktyg för att nå svenska utsläppsmål av växthusgaser.

Skogen är redan i dag en viktig kolsänka i Sverige. Skog och mark i Sverige har år efter år ett omfattande nettoupptag av kol. Partistyrelsen anser att det vore bra om kolupptaget i skog och mark ökade ytterligare. Det är positivt då det dämpar klimatförändringarna. I den internationella redovisningen av sådana här utsläpp utgår man ifrån att annan växande skog någonstans i samma land tar upp den koldioxid som släpps ut när biobränslen eldas. Punkt 33 fokuserar på minskad mängd koldioxid i atmosfären. Det punkten tar fasta på är att övrig skog skulle ha fortsatt växa och bundit koldioxid oavsett om det sker ett biomasseuttag. Hur påverkar ett uttag av skogen koldioxidmängden ur ett användningsperspektiv också ställt mot vad produkterna från skogen ersätter? Punkt 33 frågar sig vad som skulle ha hänt med kolet i biomassan om den inte eldats upp och gett koldioxidutsläpp. Skulle kolet ha blivit koldioxidutsläpp oavsett genom en förruttnelseprocess, skulle det i så fall ha gått snabbt eller tagit lång tid? Kunde det bindas in i trähus eller kan utsläppen fångas in genom bio-CCS? Frågan är vart kolet tar vägen, om det hamnar i atmosfären eller om det binds in.

Motion D124 gör, i enlighet med den internationella redovisningen, ingen skillnad på vad som sker med biomassan. Om kolet släpps ut eller binds som virke i byggnader spelar ingen roll. Svensk skog och mark är i dag en stor nettosänka och enligt (det internationellt erkända) synsättet i motion D124 skulle biobränsleuttagen kunna ökas väldigt mycket utan att Sverige bryter mot våra klimatlöften. Motion D124 yrkar också att uttaget av biomassa ska kunna ökas till dess nettotillväxten i skogen blir noll. Punkt 33 syftar i stället till att öka inbindningen av kol i skog och mark, men också i den byggda miljön och genom bio-CCS.

Partistyrelsen ser rapportens punkt 33 som ett principiellt ställningstagande som sätter klimateffekten av mänskliga aktiviteter var för sig i centrum. Partistyrelsen är väl medveten om att detta synsätt avviker från hur den nationella rapporteringen görs i dag och att det därmed inte kan implementeras omedelbart, men Liberalerna bör arbeta för en förändring då det skulle ge en rejäl påverkan på klimatgaskoncentrationen i atmosfären i det korta perspektivet. **Punkt 33 bör bifallas. Motionerna D124 och D164 yrkande 3 bör anses besvarade.**

Punkt 34 i rapporten menar att marknaden är bäst lämpad att avgöra hur biomassa ska användas. Styrmedel måste utformas så att biomassan används där den har högst förädlingsvärde och där det saknas rimliga alternativ. Det är till exempel bättre att tillverka flygbränsle av biomassan än att göra bränsle till personbilar av den. Partistyrelsen anser att det finns en risk att politiska styrmedel leder till en samhällsekonomiskt ineffektiv användning av biobränslen. Liberalerna behöver vara vaksamma på detta. **Punkt 34 bör bifallas**.

Rapportens **punkt 35** menar att det för klimatets skull måste vidtas åtgärder för att förlänga driften av kärnkraftsreaktorerna och att ansvariga myndigheter ska planera för detta. Partistyrelsen menar att reaktorerna ska drivas så länge det är tekniskt och ekonomiskt rationellt givet marknadsförutsättningarna och möjligheten att underhålla dem. Myndigheterna behöver underlätta fortsatt drift och i sin planering ta utgångspunkten att reaktorernas drifttid styrs av ekonomiska förutsättningar snarare än av att koppla till vissa datum. **Punkt 35 bör bifallas**.

I sin **punkt 36** konstaterar rapporten att det, de facto, behöver bli möjligt att uppföra ny kärnkraft i Sverige. Myndigheterna behöver planera för en expansion av kärnkraften. Ett motsvarande yrkande görs i **motion D125** som yrkar att Liberalerna ska verka för en massiv utbyggnad av kärnkraften för att möta kommande elbehov. **Motion D126** däremot yrkar att landsmötet ska ta ställning mot ny kärnkraft. **Motion D127** yrkar att Liberalerna ska verka för en avveckling av kärnkraften, en förnybar elproduktion, en effektiv elanvändning samt stödja forskning som kan bidra till utveckling av andra miljövänliga energikällor.

Partistyrelsen anser att spelreglerna för de fossilfria energislagen, varav kärnkraften är ett, ska vara jämförbara. Alla energislag har sina för- och nackdelar. Att balansera mellan dem har sedan 1996 då elmarknaden avreglerades varit marknadens uppgift. Det finns i dag hinder mot att utveckla energisystemet, det gäller alla energislag, det gäller elnät och det gäller annan infrastruktur. En del hinder framstår som omotiverade, det gäller särskilt kärnkraften. Innan det – de facto – blir möjligt att bygga ny kärnkraft i Sverige behövs en översyn av processen i syfte att göra det enklare och billigare att få licens för att uppföra en ny reaktor. Det kommer sannolikt att visa sig rationellt att uppföra nya reaktorer.

Partistyrelsen menar dock att det är önskvärt att marknaden även fortsatt ska fatta besluten om ny energiproduktion. Särskilt inom kraftsystemet krävs det dock att reglerna för marknaden ändras så att aktörerna får incitament att stärka systemet och garantera försörjningstryggheten, även kallat stödtjänster. Ett fortsatt arbete för att använda energi effektivare är en självklarhet. El och värme produceras i dag i det närmaste klimatneutralt i Sverige. Det viktigaste skälet för att effektivisera användningen av dem är därmed det ekonomiska. Den kraftiga expansion av kraftsystemet som krävs för att elektrifieringen och därmed klimatomställningen ska kunna genomföras innebär att elen behöver användas effektivt för att i någon mån begränsa hur stor expansionen behöver bli. Statens energiforskning har i många år varit inriktad på att möjliggöra en kärnkraftsavveckling, bland annat genom att stötta utveckling av nya energislag. Partistyrelsen anser att energiforskningen ska vara teknikneutral och inriktas på att genomföra klimatomställningen där energisystemet är nyckeln. Partistyrelsen anser att **punkt 36 bör bifallas, att motion D125 anses besvarad och att motionerna D126 och D127 ska avslås**.

Motion D128 yrkar att Liberalerna ska verka för forskning kring fjärde generationens kärnkraft inklusive uppförandet av en forskningsreaktor. **Motion D129** yrkar att Liberalerna ska verka för att Sverige ska gå med i nätverket Generation IV international forum där samarbete sker kring fjärde generationens kärnkraft. Partistyrelsen anser att kärnkraften i egenskap av ett av våra viktigaste energislag ska vara en självklar del av energiforskningen. Det finns en rad viktiga frågor som behöver studeras, varav den långsiktiga utvecklingen av området är en. Vilka internationella samarbeten som vore gynnsamma för Sverige att delta i behöver utredas närmare. Partistyrelsen yrkar att **motionerna D128 och D129 anses besvarade**.

Kraftsystemet

I rapportens **punkt 32** slås fast att elektrifieringen innebär att kraftsystemet behöver byggas ut kraftigt. Både produktionen och distributionen av el behöver stärkas för att de fossila bränslena ska kunna fasas ut. Kraftsystemet ska under hela expansionen vara leveranssäkert, konkurrenskraftigt och fossilfritt. I **punkt 37** tar rapporten ställning för att elnäten ska kunna byggas ut baserat på prognoser i stället för redan identifierade behov. Partistyrelsen ser ett behov av ändringar i det regelverk elnätsföretagen verkar inom. Att bygga ut elnäten på spekulation innebär en risk för en överutbyggnad och därmed högre kostnader än nödvändigt. Det måste dock ställas mot risken av en underutbyggnad, långa väntetider för anslutning och de risker mot samhällsekonomin det innebär att det inte går att få fram el dit människor och företag behöver den när de behöver den. Elektrifieringen av industrin och transportsektorn gör att elbehovet ökar, sannolikt mycket kraftigt. Eldistributionen behöver ligga steget före när expansionen sker. Både **punkt 32 och punkt 37 bör bifallas**.

I **punkt 38** anger rapporten att det behövs en marknad för tekniska egenskaper som stabiliserar kraftsystemet, så kallade stödtjänster. Denna marknad ska vara utformad utifrån kraftsystemets behov och vara teknikneutral. Den som tillhandahåller stödtjänster ska få betalt för det. Den som inte bidrar ska betala. Partistyrelsen menar att en stödtjänstmarknad är helt nödvändig för att den fria marknaden ska kunna bygga ut elproduktionen kraftigt. Alternativet är någon form av återreglering. **Punkt 38 bör bifallas**.

Punkt 39 i rapporten anger att all flexibilitet i energianvändningen ska ske på frivillig basis. Konsumenten ska ha makten över sin elanvändning. Partistyrelsen anser att det här är en viktig frihetsfråga. Ett vägval som bygger på ett energisystem utan kärnkraft, innebär att användarsidan måste göra stora anpassningar. Elanvändningen måste anpassas efter vädret. Partistyrelsen anser att ett sådant här flexibelt beteende inte får bli tvingande. Användarna ska ha makten över sina apparater och ha möjlighet att använda energi när de behöver. Att användarna kan välja att frivilligt dra ner sin elanvändning för att det på något sätt gynnar dem är en annan sak. Det är individen som är bäst på att bedöma sitt behov av energi. **Punkt 39 bör bifallas**.

I **punkt 40** menar rapporten att de långa ledtiderna för elproduktion och -distribution medför ett behov av planering och styrning av kraftsystemets utformning och att staten måste ta en tydlig roll utan att för den skull begränsa mark-

nadens aktörer. Partistyrelsen anser att de stora utmaningar Sverige står inför, med ett kraftigt försvagat kraftsystem i södra Sverige och ett behov av att expandera kraftsystemet i hela landet motiverar en tydligare styrning. **Punkt 40 bör bifallas**.

Motion D123 yrkande 2 innebär att Liberalerna ska verka för att staten ska ta ett större helhetsansvar för att säkerställa elnätets stabilitet och att det ska göras investeringar i energilagring och elöverföring. Staten har genom Svenska Kraftnät ansvaret för transmissionsnätet och för de åtgärder som behövs där. De regionala och lokala elnäten ägs av en lång rad aktörer, vilka också har ett tydligt ansvar genom EU:s förordningar i ren energipaketet, genom Ellagen och genom myndigheternas förordningar. Partistyrelsen anser att tillämpningen av regelverket behöver utvecklas, men inte att det behövs ny lagstiftning. Partistyrelsen anser att **motion D123 yrkande 2 ska anses besvarat**.

Motion D130 yrkande 1–5 anger att Liberalerna ska ta ställning för att avskaffa nätmonopolet, att nätavgiftens fasta del ska avskaffas till förmån för en helt rörlig tariff, samt att kunderna ska få möjlighet att välja ett och samma bolag för nättjänster och elhandel. Partistyrelsen anser att elnät, tillsammans med till exempel vatten och avlopp, är ett utmärkt exempel på ett naturligt monopol. Det är inte samhällsekonomiskt effektivt att avskaffa nätmonopolet. Det vore önskvärt om elnätstariffen bättre speglade de faktiska kostnaderna för elnätet, vilket talar för att tariffen till största delen borde vara fast. Det talar också för att det ska finnas anslutningsavgifter för att täcka de kostnader en anslutning innebär. Partistyrelsen yrkar **avslag på motion D130 yrkande 1–5**.

Motion D130 yrkande 6 innebär att Liberalerna ska verka för ökade möjligheter för svenska bolag att exportera förnybar el till andra länder inom EU. De metoder som föreslås är – med undantag för ett avskaffande av nätmonopolet, vilket partistyrelsen inte ser som önskvärt – redan en del av EU:s sätt att arbeta. Partistyrelsen anser att **motion D130 yrkande 6 bör anses besvarat**.

Motion D131 yrkande 1–3 menar att Liberalerna genom att bygga nya kraftledningar ska gynna utvecklingen av vindkraften inte minst på Öland, Gotland och Åland. Partistyrelsen anser inte att något enskilt energislag ska gynnas. Nya kraftledningar ska planeras och byggas utifrån kraftsystemets behov. **Motion D131 yrkande 1–3 bör avslås**.

Motion D131 yrkande 4 innebär att Liberalerna tar ställning för expansion av en nordisk kraftkabel till EU-länder runt Baltikum och Östersjön för energisäkerhet samt import- och exportmöjligheter. Partistyrelsen är öppen för att förstärka elhandelskapaciteten till de baltiska staterna. Det är motiverat av samhällsekonomiska skäl, men också utifrån säkerhetspolitiken. Liberalerna står bakom EU:s energiunion som tar sikte på de här frågorna. **Motion D131 yrkande 4 bör anses besvarat**.

Motion D131 yrkande 5 menar att Liberalerna ska verka för att Svenska Kraftnät ska ta emot grön el från prosumenter. Partistyrelsen menar att förutsättningarna för att leverera el till nätet är tydliga i gällande regelverk. Just Svenska Kraftnät tar bara emot el direkt från de allra största kraftverken. **Motion D131 yrkande 5 bör anses besvarat**.

Motion D132 yrkar att Liberalerna ska verka för att utreda elnätsabonnemang där effektuttaget är flexibelt. Partistyrelsen håller med motionären om att detta vore en önskvärd utveckling men anser att frågan bör lösas i anslutningsavtal mellan elnätsägaren och elanvändaren. **Motion D132** bör anses besvarad.

Motion D133 yrkar att Liberalerna ska verka för att vattendomar omprövas och att torrlagda vattendrag ska återfå strömmande vatten. **Motion D134** menar att Liberalerna ska verka för att förstörda vattenmiljöer ska återställas, men yrkar att undantag görs för dammar som är skyddsvärda av historiska eller kulturmiljöskäl. **Motion D135** yrkar att Liberalerna ska verka för att ineffektiv vattenkraft, särskilt den småskaliga, rivs ut och att den storskaliga miljöanpassas med målet att återställa förstörda vattenmiljöer.

Partistyrelsen är enig med motionärerna om den generella inriktningen. Målet måste vara att all vattenverksamhet har tillstånd enligt miljöbalken. För att detta ska uppnås på ett bra och effektivt sätt är det en förutsättning att tillståndsprocesserna är så flexibla att de kan anpassas, så att t.ex. den småskaliga vattenkraften inte får helt orimliga kostnader för nyprövning. Åtgärder för att miljöanpassa vattenkraften bör ske långsiktigt, och insatser bör prioriteras där störst potential finns för att med relativt begränsade åtgärder uppnå stor miljönytta. Inte minst gäller det skapandet av fiskvandringsvägar, men också återskapandet av strömmande vatten i fler tidigare torrlagda strömfåror. Hur åtgärderna ska prioriteras bör dock inte låsas i ett landsmötesbeslut. Det är också angeläget att ta hänsyn till att vissa äldre vattenkraftverk i sig utgör kulturhistoriskt värdefulla miljöer vars värden för kommande generationer också behöver beaktas. Med dessa förtydliganden och preciseringar föreslår partistyrelsen att **motionerna D133 och D134** bör anses **bifallna med vad partistyrelsen anfört och att motion D135 anses besvarad**.

Motion D136 yrkar att Liberalerna ska verka för en rad åtgärder i syfte att göra det enklare att få tillstånd att bygga vindkraft och som begränsar kommuners möjligheter att stoppa etableringen. Partistyrelsen menar att det är viktigt att de som berörs av stora etableringar i sin närmiljö, som till exempel vindkraftparker, ska ha ett reellt inflytande. Partistyrelsen oroas över det stora tryck som finns att bygga ut vindkraften och de förslag som finns om att inskränka människors rätt till inflytande. Den liberala energipolitiken har fler verktyg än andra partiers. Det ger oss liberaler goda möjligheter att ta hänsyn till lokala förutsättningar och kraftslagens miljöpåverkan. Vår politik skapar utrymme för att ibland avstå från en etablering. **Motion D136** bör avslås.

Motion D137 yrkar att Liberalerna ska verka för ett tvåårigt moratorium mot vindkraftsetableringar, detta för att ge tid att samla kunskap om sociala, ekonomiska, tekniska, hälsomässiga och miljömässiga konsekvenser av den pågående vindkraftsutbyggnaden. Partistyrelsen anser inte att det finns skäl att införa ett moratorium, men vindkraften ska självklart byggas ut på ett sådant sätt så att påverkan på människa och miljö blir acceptabel. Kraven ska vara tydliga och relevanta, och för att säkra den lokala förankringen är det viktigt att det kommunala vetot mot vindkraftsetableringar består. **Motion D137** bör avslås.

Motion D138 yrkar att Liberalerna ska verka för att vindkraften ska byggas ut på ett sådant sätt att skadorna på rovfågel minimeras. Partistyrelsen anser att vindkraft ska byggas så att ingreppet på miljön, inklusive faunan, kan anses acceptabel. Liberalerna har en lång historia av att värna den biologiska mångfalden. **Motion D138** bör anses besvarad.

Motion D139 yrkar att Liberalerna ska verka för att det tas fram en nationell plan för avveckling, rivning och återvinning av vindkraftverk och att det inrättas en fond för att finansiera verksamheten. Partistyrelsen anser att det behövs en tydlig plan för rivning och återvinning av vindkraftverk och för återställning av marken redan innan anläggningarna uppförs. Det gäller också andra energislag. Det behövs också fonderade eller garanterade medel för att betala för åtgärderna. I stor utsträckning fungerar det så här redan i dag. Partistyrelsen anser att **motion D139 ska anses besvarad**.

Fossilfria energibärare

Motionerna D140–D144 yrkar alla att Liberalerna ska verka för att etablera vätgasen som energibärare inom transportsektorn och industrin i Sverige, detta genom statliga satsningar på att bygga ut den nödvändiga infrastrukturen. Partistyrelsen ser en stor potential i vätgasen som råvara i industrins processer, som drivmedel för långväga tunga transporter, och för andra applikationer där det saknas alternativ. Vätgasen kan till exempel bli en mycket betydelsefull energibärare, antingen direkt eller genom framställning av ammoniak eller elektrobränslen. Samtidigt lider vätgasen av en dålig cykelverkningsgrad när den används som energilager. Väldigt mycket el förloras längs vägen. Den stora entusiasmen över vätgasens potential som återfinns hos en del EU-länder kan förstås mot bakgrund av att man gjort energipolitiska vägval som gör det omöjligt att bygga fossilfri planerbar elproduktion. Det komplicerar elektrifieringen och ställer krav på att energi kan lagras. Med möjligheten att bygga kärnkraft minskar behovet av vätgas genom att det finns flera valmöjligheter. Partistyrelsen anser att vätgasen har en viktig roll att spela men att den måste passas in i energisystemet på sina egna meriter. Staten har en roll i att röja undan hinder. Det kommer att behövas uppdaterade regelverk och det kan komma att behövas statlig samordning för att lönsamma infrastrukturinvesteringar ska genomföras. **Motionerna D140–D144** bör anses besvarade.

Rapportens **punkt 41** slår fast att EU:s produktion av vätgas genom ångmetanreformering av fossil gas måste fasas ut snarast. Partistyrelsen vill se en plan för att ställa om EU:s befintliga vätgasproduktion och anser att **punkt 41 ska bifallas**.

Elektrobränslen framställda av vätgas och koldioxid har stor potential att rakt av ersätta fossila drivmedel. Lagstiftaren ska, enligt rapportens **punkt 42**, alltid se fossilfria elektrobränslen som ett fullvärdigt alternativ till biobränslen. Partistyrelsens utgångspunkt är teknikneutralitet. De fossilfria elektrobränslena fyller då samma roll i klimatomställningen som biobränslena gör. **Punkten 42 bör bifallas**.

Energi- och resurseffektivisering

Motion D145 yrkar att Sverige ska införa ett resurseffektiviseringsprogram riktat mot näringslivet med inspiration från det japanska Top runner-programmet där de mest framgångsrika företagen lyftes fram för att tjäna som exempel för andra. Partistyrelsen anser att det mest effektiva är att ge näringslivet ekonomiska incitament att välja metoder och arbetssätt som minimerar klimatpåverkan. Framförallt bör principen förorenaren betalar tillämpas, en princip som tjänat Sverige väl. **Motion D145** bör anses besvarad.

Motion D123 yrkande 3 att Liberalerna ska verkar för att energibesparande åtgärder premieras ytterligare. Partistyrelsen anser att det i princip är oproblematiskt att använda energi som produceras hållbart. Energin kan då ses som vilken resurs som helst och den behöver inte omgärdas av några speciella politiska ambitioner om hushållning. Det är bättre att valet att använda hållbar energi avgörs av den ekonomiska nyttan i förhållande till kostnaden än att lagstiftaren försöker styra konsumtionen i riktning mot minskad användning. **Motion D123 yrkande 3 bör anses besvarat**.

Motion D146 yrkar att Liberalerna ska verka för införande av timbaserad elmätning och informationsöverföring av elpriset till konsumenterna. Partistyrelsen anser att prissäkringar av elpriset är en fråga för elanvändaren och elhandlaren respektive nätägaren att förhandla och avtala om. Sedan 2012 är det möjligt för användare med en säkringsstorlek om max 63 ampere att få sin el mätt per timme utan extra kostnad. Realtidsinformation om elpriset finns sedan länge tillgänglig. Partistyrelsen anser att **motion D146 ska anses besvarad**.

Motion D147 yrkar att kravet på energideklaration bara ska gälla vid fastighetsförsäljning och att genomförandet av energideklarationer ska förenklas. Partistyrelsen håller med om att rutinerna kring energideklarationer kan förenklas för att förbättra förhållandet mellan kostnaden och nyttan. Dåvarande Folkpartiet hade ett eget förslag om ett betydligt enklare system när lagstiftningen infördes. Detaljerna vilka förändringar som bör göras behöver studeras närmare. Partistyrelsen yrkar att **Liberalerna ska arbeta för att förenkla förfarandet kring energideklaration av fastigheter och att motion D147** därmed ska anses besvarad.

Transporteffektivt samhälle

Rapporten föreslår i **punkt 43** att längre och tyngre lastbilar och tåg ska tillåtas. **Punkt 44** anger att planeringen av trafik och infrastruktur måste göras långsiktigt hållbar med klimataspekter och hållbara städer i åtanke och **punkt 45** anger att reseavdraget ska begränsas där det finns en fungerande kollektivtrafik. Partistyrelsen ställer sig bakom de åtgärder rapporten föreslår för att åstadkomma ett mer transporteffektivt samhälle. **Punkterna 43, 44 och 45 bör bifallas**.

Cirkulär ekonomi

Rapportens **punkt 46** konstaterar att energiåtervinning behövs men att avfallet ibland har ett stort fossilt innehåll. Avfallets värde måste tas till vara genom ökad återanvändning och återvinning. Partistyrelsen anser att arbetet för att minska avfallsmängderna och öka både återanvändning och återvinning behöver fortsätta. **Punkt 46 bör bifallas**.

Motion D103 yrkande 6 innebär att Liberalerna ska arbeta för en cirkulär ekonomi, inklusive pant- och återvinningssystem för elektronik såsom batterier, datorer och mobiltelefoner nationellt och inom EU. Partistyrelsen skulle gärna se att återvinningsgraden generellt, och specifikt för småelektronik, ökade och det är något partiet bör fortsätta arbeta för. Ett pantsystem för småelektronik har nyligen utretts (SOU 2021:26). Utredningen visar att det skulle vara komplext och förknippat med en omfattande administration att införa ett sådant system. Partistyrelsen anser att **motion D103 yrkande 6 bör anses besvarat**.

I **punkt 47** konstaterar rapporten att skatten på plastanvändning behöver ses över för att styra mot en cirkulär resursanvändning och hållbar plastproduktion. **Motion D148** yrkar att skatten på plastpåsar ska avskaffas. Partistyrelsen konstaterar att det behövs en översyn av skatten på plast där platspåseskatten bör ingå. **Punkt 47 bör bifallas. Motion D148** bör anses besvarad.

Motion D149 yrkar att landsmötet ställa sig bakom att ta steg mot en cirkulär ekonomi genom krav på märkning av produkter, tydlig information om livscykelpåverkan och ändrade krav vid offentlig upphandling. Produkter behöver vara tillverkade för återbruk och återvinning. **Motion D150** yrkar att Liberalerna ska verka för ökad återanvändning genom krav på återanvändning samt genom att återvinningscentraler utformas så att återanvändning uppmuntras. Även **motion D151** yrkar på att Liberalerna ska verka för att genom lagstiftning införa striktare krav på att produkter återvinns. Rapportens **punkt 48** innebär att det behövs tydligare krav på återvinning av sällsynta jordartsmetaller. Partistyrelsen instämmer i att den cirkulära ekonomin skulle gynnas av bättre information till konsumenterna. Möjligheten att reparera produkter och information om hur de ska återvinnas samt om deras klimatpåverkan över sin livscykel behöver framgå tydligt i köpögonblicket. Det kan göras genom märkning eller genom så kallade digitala produktpass. Det offentliga bör gå före vad gäller klimat- och miljökrav. Produkter behöver också redan i sin utformning vara gjorda för att kunna repareras och återvinns. Partistyrelsen håller med om att återvinningscentralernas utformning är viktig för att uppmuntra till återanvändning. Liberalerna driver linjen att det behövs bättre utformade krav på återvinning. Inom EU är det till exempel vanligt att kravet sätts utifrån vikt. Problemet är att det inte nödvändigtvis är de tunga delarna i ett hus eller ett batteri som är de mesta angelägna att återvinna. Ett krav på återvinning av sällsynta jordartsmetaller, är ett led i att komma åt detta. Partistyrelsen anser att **punkt 48 ska bifallas** och **motionerna D149–D151 anses besvarade**.

Punkt 49 innebär att fel på nya varor ska anses vara säljarens ansvar under två år mot dagens sex månader. Även **Motion D152** yrkar att Liberalerna ska verka för förlängda garantitider och för att produkter ska vara enkla att reparera. I konsumentlagen (1990:932) 20 a § sägs att fel som upptäcks inom sex månader, med vissa undantag, ska anses ha funnits vid köpet. Partistyrelsen menar att en ändring i denna bestämmelse skulle leda till att produkters kvalitet förbättras. Produkter ska också utformas så att de är enkla att reparera. Konsumenten ska vid köptillfället ha tillgång till information om produkters förväntade livslängd, hur produkten kan repareras och vilka reservdelar som finns. Partistyrelsen anser att **punkt 49 bör bifallas** och att **motion D152 anses besvarad**.

Negativa utsläpp

Punkt 50 i rapporten anger att koldioxidavskiljning med permanent lagring ska skalas upp i närtid. Negativa utsläpp behöver börja göras långt innan de sista fossila utsläppen sker. **Motion D153 yrkande 1** innebär att Liberalerna ska verka för att göra det mer lönsamt att fånga in koldioxid alternativt producera sin egen el. **Motion D154** yrkar att Liberalerna bör verka för att ett krav ställs mot verksamheter som producerar utsläpp, såsom avfallsanläggningar, att från och med 2040 måste utsläpp fångas in och lagras. **Punkt 51** i rapporten innebär att ersättningen för att samla in och permanent lagra koldioxid ska vara densamma som nivån på koldioxidskatten. **Punkt 52** anger att koldioxidinfångning vid raffinaderier och cementfabriker på olika sätt ska främjas.

Partistyrelsen anser att det är av stor vikt att negativa utsläpp kommer igång i stor skala. De behövs för att nå nettonegativa utsläpp bortom 2045, i enlighet med riksdagens klimatmål. De behövs för att sektorer som inte kan komma undan utsläpp av klimatgaser till exempel cementindustrin och jordbruket ska kunna kompensera sina utsläpp. De behövs också för att branscher som har svårt att fasa ut de fossila bränslena i tillräcklig takt ska kunna kompensera fossila utsläpp medan utfasningen pågår. Det övergripande syftet med att fånga och lagra koldioxid är att sänka koldioxidhalten i atmosfären och därmed att bromsa klimatförändringarna. Ju förr det börjar göras, desto bättre. Lönsam-

heten i verksamheten beror av att det växer fram en marknad för negativa utsläpp där dels staten, men även andra aktörer betalar för att negativa utsläpp görs. Partistyrelsen anser inte att elproducenter ska gynnas baserat på sin storlek. Däremot ska inte el man producerar och använder själv, utan att skicka ut på elnätet, beskattas. Därmed bör **punkt 50 bifallas.** Sedan klimatrapporten skrevs har arbetet med att få till stånd negativa utsläpp kommit längre. Att kräva en lösning som bygger på en lagringspeng skulle kunna vara kontraproduktivt i den mening att det skulle försena verksamheten. **Punkt 51 bör därför utgå**. **Punkt 52 bör bifallas**. **Motion D153 yrkande 1 bör anses besvarat**. Partistyrelsen vill gärna att det ska utvärderas hur väl koldioxidinfångningen faller ut innan det ställs krav. **Motion D154** bör anses besvarad.

Rapportens **punkt 53** anger att klimatmålen för att vara så effektiva som möjligt bör vara gemensamma både för utsläpp av klimatgaser och för negativa utsläpp. Partistyrelsen anser att utsläpp av fossil koldioxid korresponderar mot infångning med permanent lagring av koldioxid. Infångning bör därmed kunna bidra till klimatmålen. Samtidigt är potentialen att fånga in, och framförallt att lagra koldioxid, begränsad. Därmed måste de fossila bränslena bort och på längre sikt kan det behövas mål relaterade till att eliminera fossila bränslen. Partistyrelsen anser att **punkt 53 bör bifallas**.

Motion D155 yrkar att Liberalerna ska arbeta nationellt och internationellt för att skogsägare som låter gammal skog stå orörd ska ersättas för kolinbindningen. Partistyrelsen menar att det kan behövas system för att ge incitament för kolinlagring som inte är permanent, till exempel i växande skog, som biokol, eller genom byggnation i trä. Det är dock långt ifrån okomplicerat att utforma ett sådant system. Partistyrelsen anser att **motion D155** bör anses besvarad.

Klimatanpassning

Rapportens **punkt 54** tar ställning för att staten ska samordna, och vid större insatser, delvis bekosta det växande behovet av klimatanpassning. Partistyrelsen ser klimatanpassningsåtgärder som en nationell angelägenhet där staten behövs för samordningen med också i vissa fall för finansieringen. En stor del av det förebyggande arbetet handlar om att bygga på rätt platser för att undvika framtida problem. Det ger även kommunerna ett stort ansvar. Partistyrelsen anser att **punkt 54 bör bifallas**.

Naturvård, biologisk mångfald och allemansrätten

Motion D156 yrkande 1 har innebörden att Liberalerna ska fortsätter att arbeta för, både juridiskt och resursmässigt, stärkt stöd för naturvård och skydd av den biologiska mångfalden. Genom **motion D156 yrkande 2** menar motionärerna att Liberalerna ska verka för att snabbt och effektivt genomföra av EU:s biodiversitetsstrategi i Sverige. Partistyrelsen är enig med motionärerna. Arbetet för naturvården och den biologiska mångfalden bör fortsätta och biodiversitetsstrategin bör genomföras. Partistyrelsen anser att **motion D156 yrkande 1 och 2 ska anses besvarade**.

Motionerna D157 och **D158** yrkar att Liberalerna ska verka för att utreda hur mer värdefull natur kan skyddas med början i Norrbotten. Man efterfrågar särskilt försiktighet vad gäller att introducera nya arter i norra Sverige. Partistyrelsen menar att skydd av värdefull natur är ett viktigt arbete och att stor försiktighet ska råda vid introduktion av nya arter. Arbetet mot invasiva arter är angeläget. Partistyrelsen menar att arbetet ska bedrivas över hela landet och styras av behoven. **Motionerna D157 och D158** bör anses besvarade.

Motion D159 yrkar att Liberalerna ska verka för en utredning av allemansrätten med sikte på att göra den mer restriktiv genom att möjligheten till tillfälliga begränsningar av naturvårdsskäl införs. **Motion D160** yrkar på att Liberalerna ska verka för att allemansrätten ska begränsas så att kommersiell användning av annans mark utan tillstånd förbjuds. Partistyrelsen menar att allemansrätten är viktig då den ger människor unika möjligheter att vistas i naturen. Allemansrätten lägger dock ett stort ansvar på individen att visa hänsyn när hon vistas i naturen. Vistelsen ska inte störa och absolut inte förstöra. Därigenom finns i grunden en tillräcklig reglering av hur man har rätt att bete sig på annans mark. Partistyrelsen inser att det finns problem med hur vissa individer uppför sig i naturen, men anser inte att de bör lösas genom inskränkningar i allemansrätten som sådan. **Motionerna D159 och D160** bör anses besvarade.

Motion D161 yrkar att Liberalerna ska ta ställning för att i större utsträckning göra det tillåtet att tälta i naturreservat, detta för att öka tillgängligheten för vandrare, kanotister och cyklister till områden som i dag i praktiken bara går att nå per bil eller motorbåt. Partistyrelsen anser att regelverken för våra naturreservat måste avgöras från fall till fall. Det är inte lämpligt att införa generella bestämmelser. **Motion D161** bör anses besvarad.

Motion D162 yrkar att Liberalerna ska verka för att återinföra den, under 1890-talet utrotade, skogsrenen i den svenska faunan söder om renbeteslandet. Partistyrelsen anser att förslaget är intressant. Men det behöver noga utredas vilka förutsättningarna är i dag och vad det skulle innebära att återinföra skogsrenen i den svenska faunan. **Motion D162** bör anses besvarad.

Motion D156 yrkande 3 föreslår att Liberalerna ska fortsätta verka för skydd av skogen. **Motion D163** yrkar att landsmötet beslutar att Liberalerna ska verka för ett nord-sydligt bälte av skyddad natur i Sverige som täcker en mångfald av naturtyper. **Motion D164 yrkande 1** anför att Liberalerna ska verka för att skydda kvarvarande naturskog i norra Sverige från avverkning. **Motion D164 yrkande 2** innebär att två miljoner hektar produktiv skog, som inte nödvändigtvis har höga naturvärden, borde avsättas som reservat. Motion **D167 yrkande 3** menar att det behövs tillräckliga medel för reservatsbildning så att en kedja av skyddad natur genom hela landet kan ge en grön infrastruktur som bevarar artrikedomen.

Partistyrelsen håller med motionärerna om att ytterligare områden behöver skyddas. Inte minst innebär klimatförändringarna att strategin för hur vi skyddar områden behöver ses över. Behovet av sammanhängande skyddade områden ökar när djur och växter behöver kunna flytta på sig varefter klimatet förändras. Vikten av att skydda naturskog lyfts i Liberalernas partiprogram. **Motionerna D156 yrkande 3, D163, D164 yrkande 1–2 samt D167 yrkande 3 bör anses besvarade**.

Motion D167 yrkande 4 anför att det behöver tydliggöras hur skyddad natur ska mätas, hur internationella naturskyddsmål ska uppfyllas och hur artskyddet ska genomföras i praktiken. Partistyrelsen är enig med motionären om att dessa naturrelaterade regler och planer behöver bli tydligare. Liberalernas röst behövs i sådana här frågor då partiet står för synen att marken behöver kunna brukas samtidigt som ekosystemen måste vara starka och den biologiska mångfalden ska värnas. Partistyrelsen yrkar att landsmötet ska ta ställning för att **Liberalerna ska verka för att det ska utvecklas metoder att mäta och redovisa framstegen i arbetet med att skydda den biologiska mångfalden och att motion D167 yrkande 4 bör anses besvarat**.

Skogen

Motion D165 yrkar att Liberalerna ska driva ett temporärt försäljningsstopp i svenska butiker av alla produkter med klara samband till Amazonas avskogning. Partistyrelsen är bekymrad över den accelererade avskogningen i Amazonas. Liberalerna arbetar aktivt för att miljö- och klimatfrågor ska få en rejäl tyngd när EU tecknar handelsavtal med tredje land. Det är också viktigt att produkter är ursprungsmärkta så att konsumenter kan göra aktiva val. Partistyrelsen anser att **motion D165 ska anses besvarad**.

Motion D166 yrkar att landsmötet beslutar att skogens miljömål om biologisk mångfald och genetisk variation bör vara vägledande och ges ökad betydelse för en långsiktigt hållbar skogspolitik. **Motion D167 yrkande 1** innebär att Sverige ska fortsätta ha både produktionsmål och miljömål för förvaltningen av skogen. **Motion D167 yrkande 5** innebär att människan ska ses som en del av naturen och ha en roll som förvaltare och brukare av skog. Partistyrelsen anser att miljömålen och produktionsmålet även fortsatt måste balanseras i skogsförvaltningen och genomsyra skogspolitiken. Skogen är oerhört viktig för den biologiska mångfalden. Samtidigt är vi helt beroende av de ekosystemtjänster skogen ger oss. **Motionerna D166 samt D167 yrkande 1 och 5 bör anses besvarade**.

Motion D167 yrkande 2 menar att Liberalerna ska verka för att kunskapen om miljöanpassat skogsbruk, lämpliga hyggesstorlekar och hur skog som inte är skyddad ska brukas ska förbättras genom forskning. Partistyrelsen delar motionärens syn. Liberalernas hittillsvarande linje, som stämmer väl överens med yrkandet, är att det går att kombinera ett konkurrenskraftigt skogsbruk med omsorg om skogens ekosystem och skydd av den biologiska mångfalden. Precis som motionären anför behövs bättre metoder inom skogsbruket och Liberalerna är positiva till ökad forskning om skogsrelaterade frågor vilket avspeglades i medverkan i Forskningspropositionen. Partistyrelsen anser att **motion D167 yrkande 2 anses besvarat**.

Motion D168 anför att Liberalerna ska verka för att all reservatsbildning i skogen ska ske på frivillig basis och att beslut ska vara möjliga att överklaga. Motionären menar att frivilligheten ska vara viktigare än ambitionen att skapa sammanhängande reservat. Vidare yrkar motionären att skogsägare ska ha rätt till ränta på ersättningen för en reservatsbildning medan utredningen pågår och att ersättningen ska kunna periodiseras på samma sätt som intäkter från skogsbruket. Motionären efterfrågar också mer transparens kring reservatsutredningar och anser att EU:s art- och habitatdirektiv ställer orealistiska krav på skyddet av skog och att gränsen mellan miljömålet och produktionsmålet behöver förtydligas. Slutligen yrkar motionären att statens egen skog i större utsträckning ska avsättas för reservat. Partistyrelsen anser att motionen innehåller intressanta förslag om hur markägarens rättigheter kan stärkas utan att det behövs kompromisser med ekologiska hänsyn. Partistyrelsen ser att det förändrade klimatet skulle kunna öka behovet av sammanhängande reservat och menar att det kommer att behövas sätt att bilda dem. **Motion D168** bör anses besvarad.

Motion D169 påpekar att de siffror som anges i partiets program ”En klimatsmartframtid”, antaget av landsmötet 2017, inte stämmer med Statistiska Centralbyråns statistik för 2018. Motionären vill se en uppdatering av programmet. Partistyrelsen anser inte att programmet behöver uppdateras då det tydligt är daterat 2017. Nya program ska däremot innehålla uppdaterade siffror. Partistyrelsen yrkar **avslag på motion D169**.

Viltförvaltning och tamdjur

Motion D170 yrkande 1 innebär att Liberalerna borde verka för att klövvilt ska samförvaltas över hela landet snarare än att arterna förvaltas var och en för sig. Partistyrelsen delar motionärens syn att viltförvaltningen behöver utgå från ett ekosystemperspektiv och utifrån viltets påverkan. Det innebär ett behov av samförvaltning. Samtidigt är det viktigt att länsstyrelserna i sin viltförvaltning har frihet att utforma arbetet utifrån förutsättningarna i respektive län vilket talar emot ytterligare styrning. Partistyrelsen yrkar att **motion D170 yrkande 1 ska anses besvarat**.

Motion D171 yrkar att det inom Liberalerna etableras en plattform för samverkan mellan de som för partiets räkning har förtroendeuppdrag som rör viltförvaltningsfrågor, inklusive ansvarig riksdagsledamot. Partistyrelsen uppmuntrar samarbete mellan förtroendevalda med liknande uppdrag. För att bli effektivt menar partistyrelsen dock att sådana här initiativ behöver komma från de som ska ingå i nätverket och göra arbetet. **Motion D171** bör anses besvarad.

Motion D172 yrkar att rovdjursstammen ska minskas för att gynna rennäringen. Även **motion D173** och **motion D174** yrkar att vargstammen ska minskas. Motionerna hänvisar till riksdagens beslut om viltförvaltningen 2013. Partistyrelsen anser att principerna för rovdjursförvaltningen ska avgöras genom politiska beslut. Hur stor stammen av respektive art behöver vara för att de beslutade principerna ska kunna upprätthållas är däremot en fråga för vetenskaplig bedömning, vilken kan variera över tid vartefter kunskapen förbättras. Detta är också innebörden av riksdagens beslut från 2013. Rovdjursstammarnas storlek bör även fortsatt vara en fråga för vetenskaplig bedömning. Partistyrelsen anser inte att vare sig landsmötet eller riksdagen bör fatta beslut om hur stora stammarna ska vara. I övrigt hänvisar partistyrelsen till landsmötets diskussion kring den bygdepolitiska rapportens punkter 40 och 41 som även de rör rovdjursförvaltningen. Partistyrelsen yrkar att **motionerna D172 yrkande 1, D173 och D174 avslås samt att motion D172 yrkande 2 anses besvarat**.

Motion D175 yrkar att Liberalerna ska verka för att chipmärkning av hundar ska göras obligatorisk i Sverige i syfte att försvåra olaglig införsel av hundar och hunduppfödning i regi av oseriösa aktörer. Partistyrelsen menar att det redan i dag finns incitament för att chipmärka hundar. Chipmärkning är sedan juli 2011 obligatorisk för hundar som reser mellan EU-länder. Det vanligaste är dock fortfarande att hundar i Sverige id-märks med en tatuering. Alla hunduppfödare som är medlemmar i Svenska Kennelklubben är skyldiga att märka de hundar de föder upp. Det är inte givet att ett krav på chipmärkning skulle lösa problemet med smugglingen. **Motion D175** bör anses besvarad.

Motion D176 yrkar att Liberalerna ska verka för att gynna hästnäringen. Som exempel lyfts att olika regler gäller för hästhållningen och för djur inom lantbruket och att metoder behöver utvecklas för att minska hästnäringens miljöpåverkan. Partistyrelsen håller med motionären om att hästnäringen är viktig och att det är en rimlig princip att den ska kunna bedrivas utifrån villkor som motsvarar jordbrukets. Det är samtidigt viktigt att hästnäringen arbetar för att minimera de problem den orsakar till exempel genom sin gödselhantering. Partistyrelsen yrkar att **motion D176** bör anses besvarad.

Hav och vatten

Motion D177 yrkar att Liberalerna ska verka för att motverka bottendöden i Östersjön genom att i stor skala pumpa ned syrerikt ytvatten till bottnarna. Partistyrelsen delar motionärens syn att åtgärder behövs för att återställa de döda bottnarna i Östersjön. Frågan är dock komplex och saknar enkla lösningar. Det viktigaste är att stoppa tillförseln av kväve och fosfor. Det har visats att syresättning av bottnar kan fungera, men att det skulle vara ett kostnadseffektivt sätt att lösa frågan är inte självklart. Liberalernas arbete för Östersjön ska fortsätta. Att syresätta bottnar är en intressant åtgärd. **Motion D177** bör anses besvarad.

Motion D178 yrkar att landsmötet tar ställning för att ta upp och identifiera det stora antal tunnor med kvicksilverhaltigt innehåll som ligger på Östersjöns botten utanför Sundsvall. **Motion D179** yrkar att Liberalerna ska arbeta för att fisken i Östersjön ska bli ofarlig att äta. Partistyrelsen anser liksom motionärerna att det är angeläget att städa efter gamla tiders miljösynder, inklusive kvicksilveravfallet utanför Sundsvall, detta inte minst för att fisken från Östersjön ska bli ofarlig att äta. Behoven att sanera efter gamla synder är stora och det finns ett system för att prioritera i vilken ordning de hanteras. Arbetet kommer att ta tid och partistyrelsen anser att det är rimligt att expertisen har uppgiften att avgöra vad som är angeläget att genast åtgärda och vad som kan vänta. **Motionerna D178 och D179** bör anses besvarade.

Motion D180 yrkar att Liberalerna ska verka för att kommunernas inventeringstakt av de enskilda avloppen ska öka till minst fem procent av det totala beståndet per år och att avlopp nära vattentäkter och miljömässigt känsliga områden ska prioriteras. Partistyrelsen håller med motionären om att det är angeläget att dåliga avlopp åtgärdas. Inventeringen behövs och känsliga områden bör prioriteras. Det är också viktigt att de krav på åtgärder som ställs på individen står i proportion till nyttan. **Motion D180** bör anses besvarad.

Motion D181 yrkande 1 lyfter att Liberalerna ska verka för att ställa krav på Sveriges grannländer att intensifiera sitt havsmiljöarbete. Partistyrelsen menar att Liberalerna länge har gjort just detta. Arbetet inom EU är särskilt viktigt i sammanhanget. Partistyrelsen anser att EU går åt rätt håll i de här frågorna. **Motion D181 yrkande 1 bör anses besvarat**.

Motion D182 efterfrågar åtgärder för att förbättra vattenkvaliteten på platser där föroreningar påverkat fiskbestånden. Motionären vill också se ett förbud mot att plantera in främmande fiskarter och att försök görs att utrota de fiskar som redan planterats in, till exempel kanadarödingen. Partistyrelsen delar motionärens syn att inplantering av främmande arter ofta ger problem och att åtgärder behövs för att

förbättra den ekologiska statusen i våra vattenförekomster. Vilka åtgärder som bör sättas in behöver dock avgöras från fall till fall. Partistyrelsen yrkar att **motion D182 ska anses besvarad**.

Luftmiljö och föroreningar

Motion D183 yrkar att Liberalerna ska arbeta för lagstiftning som ställer krav på kommuner att mäta kvaliteten på utomhusluften vid förskolor i trafikutsatta miljöer. Partistyrelsen anser att luftkvaliteten behöver förbättras då dålig luft ger stora konsekvenser på människors hälsa. Barn är särskilt utsatta. Det som i första hand behövs är åtgärder och för att de ska bli effektiva kan det vara motiverat att utöka de mätningar som görs. Detta måste dock avgöras från fall till fall. **Motion D183** bör anses besvarad.

Motion D184 yrkar att Liberalerna verkar för att åtgärder vidtas för att minska de skadliga effekterna av belysning på ekosystemen utan att för den skull försämra människors trygghet, säkerhet eller välbefinnande. Partistyrelsen anser frågan som lyfts i motionen har hamnat i skymundan bland andra miljöfrågor. Det gör att det sannolikt finns en rad lågt hängande frukter inom området där stora förbättringar kan åstadkommas utan att ingreppen i människors liv och frihet blir allt för påtagliga. Partistyrelsen anser **att Liberalerna bör tar sig an ljusproblematiken och yrkar att motion D184** därmed ska anses besvarad.

Motion D185 yrkar att Liberalerna ska göra kampen mot nedskräpningen till en profilfråga. Partistyrelsen är enig med motionären om att nedskräpningen är ett problem med många bottnar. Det är partistyrelsens bild att Liberalerna är ett parti som lyfter just nedskräpningen mer än vad de flesta andra gör. Mer går att göra och partiet bör fortsätta arbeta mot nedskräpningen. **Motion D185** bör anses besvarad.

Jordbruk, fiske, rennäring och livsmedel

Motion D186 föreslår att rennäringen borde bedrivas i hägn och att Liberalerna ska verka för en utredning för att undersöka förutsättningarna för detta. Partistyrelsen anser att det redan på förhand går att se att renskötsel i hägn skulle innebära en mycket stor förändring av rennäringen. Liberalerna bör inte verka för en sådan utveckling. **Motion D186** bör avslås.

Motion D187 yrkar att Liberalerna ska verka för offentligt upphandlade livsmedel ska leva upp till krav jämförbara med de krav som ställs på svenskproducerade livsmedel. Partistyrelsen konstaterar att det i dag är fullt är fullt möjligt att ställa den här typen av krav. Det vore önskvärt om även importerade livsmedel levde upp till samma krav som svenska livsmedel. Men partistyrelsen ser problem med att genomföra detta. **Motion D187** bör anses besvarad.

Motion D188 yrkar att Liberalerna ska verka för att EU:s gemensamma jordbruksstöd ska utformas efter principerna att förorenaren betalar, att stödet främst ska gå till kollektiva nyttigheter, att stödet ska styras av tydliga mål och att stödet ska ges på lika villkor oavsett medlemsstat. Partistyrelsen är enig med motionären. De föreslagna principerna ligger väl i linje med den politik partiet driver. **Motion D188** bör anses besvarad.

Motion D189 yrkar att Liberalerna ska verka för att EU:s jordbruksstöd helt ska avskaffas. Partistyrelsen anser att avskaffade direktstöd och marknadsstörande regler ska fasa ut så snart som möjligt. Liberalerna vill dock behålla landsbygdsprogrammet, som är viktigt för miljöskydd och för att bevara öppna ängsmarker, och biologisk mångfald. Partistyrelsen anser att **motion D189 ska anses besvarad**.

Motion D156 yrkande 5 innebär att Liberalerna ska verka för ett stärkt skydd för Östersjön inklusive ökat skydd mot utfiskning av strömming. **Motion D190** yrkar att landsmötet ställer sig bakom att Liberalerna ska verka för att gynna småskaligt kustfiske och fritidsfiske genom begränsningar av det industriella fisket, skyddsjakt på säl och skarv och genom restaurering av habitat. **Motion D191** vill se att trålning i Östersjön motverkas och att det småskaliga fisket gynnas. **Motion D192** yrkar att Liberalerna ska arbeta för att freda Östersjön från trålfiske och för en minskning av bottentrålningen inom hela EU. **Motion D193** efterfrågar en begränsning för hur stora fartyg som ska få fiska i Östersjön. **Motion D194** yrkar att Liberalerna ska verka för att all trålning efter strömming i och utanför Stockholms skärgård ska förbjudas närmare kusten än 12 sjömil från baslinjen. **Motion D195 yrkande 1–3** innebär att Liberalerna ska ställa krav på ett hållbart fiske och verka för ett system med spårbara fiskeredskap i syfte att motverka dumpning i havet. Motionären yrkar också att vissa vatten helt ska fredas från fiske. **Motion D195 yrkande 4** menar att Liberalerna ska verka för ett mer småskaligt fiske.

Partistyrelsen ser ett värde i att gynna det småskaliga fisket även om det sker på bekostnad av det storskaliga. Småskaligt fiske bidrar ofta till andra värden än enbart det ekonomiska värdet av fisken. Det behövs mer skonsamma fiskemetoder. Trålningen, särskilt bottentrålningen, behöver minska till förmån för andra metoder. Vissa områden ska också skyddas från fiske, särskilt från trålning. Partistyrelsen delar motionärernas syn att Östersjöns skydd behöver förbättras och att åtgärder behövs vad gäller strömmingsfisket. Särskilt behöver fisket begränsas när strömmingen samlas i stora stim inför leken. Förlorade och dumpade fiskeredskap är ett problem. Märkning är ett sätt att minska det. Partistyrelsen konstaterar att partiet arbetar aktivt med de här frågorna. **Motionerna D156 yrkande 5, D190–D194 och D195 yrkande 1–4** bör anses besvarade.

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion D101 anses besvarad
2. att punkt 1–7 i rapporten bifalls
3. att motion D103 yrkande 4 anses besvarat
4. att punkt 8 i rapporten bifalls
5. att motion D102 avslås
6. att punkt 9 i rapporten bifalls och motionerna D103 yrkande 1 och D153 yrkande 2 därmed anses besvarade
7. att punkt 10 i rapporten bifalls
8. att punkt 11 och 12 i rapporten bifalls och att motionerna D104 och D181 yrkande 2 därmed anses besvarade
9. att punkt 13 i rapporten bifalls
10. att punkt 14 i rapporten bifalls och motion D105 anses besvarad
11. att motion D103 yrkande 3 bifalls
12. att motion D106 anses besvarad
13. att motion D107–D109 avslås
14. att motion D103 yrkande 2 bifalls
15. att motion D110 anses besvarad
16. att motion D111 anses besvarad
17. att motion D112 avslås
18. att motion D153 yrkande 3 anses besvarat
19. att punkt 15 och 16 i rapporten bifalls
20. att punkt 17 i rapporten bifalls
21. att punkt 18 omformuleras till: ”Utbyggnaden av laddinfrastruktur ska främjas genom ändrade byggregler, genom att underlätta för utbyggnad av publik laddinfrastruktur där privata laddmöjligheter är begränsade, genom utbyggnad av lokal och regional laddinfrastruktur för tyngre fordon och genom utbyggnad av elvägar.”
22. att därmed motion D113 yrkande 1 avslås
23. att motion D113 yrkande 2 anses besvarat
24. att punkt 19 i rapporten bifalls
25. att punkt 20 i rapporten bifalls
26. att punkt 21 och 22 i rapporten bifalls
27. att motion D114 yrkande 1 avslås
28. att motion D114 yrkande 2 och 3 anses besvarade
29. att punkt 23 i rapporten bifalls
30. att motion D115 anses besvarad
31. att punkt 24 i rapporten bifalls
32. att punkt 25 och 26 i rapporten bifalls
33. att motion D116 anses besvarad
34. att motion D117 avslås
35. att punkt 27 och 28 i rapporten bifalls
36. att punkt 29 i rapporten bifalls
37. att punkt 30 i rapporten bifalls
38. att motionerna D118 och D119 anses besvarade
39. att motion D120 anses besvarad
40. att punkt 31 i rapporten bifalls
41. att motion D121 anses besvarad
42. att motion D122 anses besvarad
43. att motion D123 yrkande 1 anses besvarat
44. att punkt 33 i rapporten bifalls
45. att motionerna D124 och D164 yrkande 3 anses besvarade
46. att punkt 34 i rapporten bifalls
47. att punkt 35 i rapporten bifalls
48. att punkt 36 i rapporten bifalls
49. att motion D125 anses besvarad
50. att motion D126 avslås
51. att motion D127 avslås
52. att motion D128 anses besvarad
53. att motion D129 anses besvarad
54. att punkt 32 och punkt 37 i rapporten bifalls
55. att punkt 38 i rapporten bifalls
56. att punkt 39 i rapporten bifalls
57. att punkt 40 i rapporten bifalls
58. att motion D123 yrkande 2 anses besvarat
59. att motion D130 yrkande 1–5 avslås
60. att motion D130 yrkande 6 anses besvarat
61. att motion D131 yrkande 1–3 avslås
62. att motion D131 yrkande 4 anses besvarat
63. att motion D131 yrkande 5 anses besvarat
64. att motion D132 anses besvarad
65. att motion D133 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
66. att motion D134 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
67. att motion D135 anses besvarad
68. att motion D136 avslås
69. att motion D137 avslås
70. att motion D138 anses besvarad
71. att motion D139 anses besvarad
72. att motionerna D140–D144 anses besvarade
73. att punkt 41 i rapporten bifalls
74. att punkt 42 i rapporten bifalls
75. att motion D145 anses besvarad
76. att motion D123 yrkande 3 anses besvarat
77. att motion D146 anses besvarad
78. att landsmötet tar ställning för att Liberalerna ska arbeta för att förenkla förfarandet kring energideklaration av fastigheter och att motion D147 därmed anses besvarad
79. att punkterna 43, 44 och 45 i rapporten bifalls
80. att punkt 46 i rapporten bifalls
81. att motion D103 yrkande 6 anses besvarat
82. att punkt 47 i rapporten bifalls och att motion D148 därmed anses besvarad
83. att punkt 48 bifalls
84. att motionerna D149–D151 anses besvarade

85. att punkt 49 i rapporten bifalls och att motion D152 därmed anses besvarad
86. att punkt 50 i rapporten bifalls
87. att punkt 51 i rapporten utgår
88. att punkt 52 i rapporten bifalls
89. att motion D153 yrkande 1 anses besvarat
90. att motion D154 anses besvarad
91. att punkt 53 i rapporten bifalls
92. att motion D155 anses besvarad
93. att punkt 54 i rapporten bifalls
94. att motion D156 yrkande 1 och 2 anses besvarade
95. att motionerna D157 och D158 anses besvarade
96. att motionerna D159 och D160 anses besvarade
97. att motion D161 anses besvarad
98. att motion D162 anses besvarad
99. att motion D156 yrkande 3 anses besvarat
100. att motion D163 anses besvarad
101. att motion D164 yrkande 1 anses besvarat
102. att motion D164 yrkande 2 anses besvarat
103. att motion D167 yrkande 3 anses besvarat
104. att landsmötet tar ställning för att Liberalerna ska verka för att det ska utvecklas metoder att mäta och redovisa framstegen i arbetet med att skydda den biologiska mångfalden
105. att motion D167 yrkande 4 därmed anses besvarat
106. att motion D165 anses besvarad
107. att motionerna D166 samt D167 yrkande 1 och 5 anses besvarade
108. att motion D167 yrkande 2 anses besvarat
109. att motion D168 anses besvarad
110. att motion D169 avslås
111. att motion D170 yrkande 1 anses besvarat
112. att motion D171 anses besvarad
113. att motionerna D172 yrkande 1, D173 och D174 avslås
114. att motion D172 yrkande 2 anses besvarat
115. att motion D175 anses besvarad
116. att motion D176 anses besvarad
117. att motion D177 anses besvarad
118. att motionerna D178 och D179 anses besvarade
119. att motion D180 anses besvarad
120. att motion D181 yrkande 1 anses besvarat
121. att motion D182 anses besvarad
122. att motion D183 anses besvarad
123. att landsmötet tar ställning för att Liberalerna bör tar sig an ljusproblematiken och att motion D184 därmed anses besvarad
124. att motion D185 anses besvarad
125. att motion D186 avslås
126. att motion D187 anses besvarad
127. att motion D188 anses besvarad
128. att motion D189 anses besvarad
129. att motion D190 anses besvarad
130. att motion D195 yrkande 4 anses besvarat
131. att motion D191 anses besvarad
132. att motion D192 anses besvarad
133. att motion D193 anses besvarad
134. att motion D156 yrkande 5 anses besvarat
135. att motion D194 anses besvarad
136. att motion D195 yrkande 1–3 anses besvarade

•

Reservation nr 1

Alexander Höglund, Roger Haddad och Pär Löfstrand reserverar sig till förmån för att motion D137 yrkande 2 bifalls.

Särskilt yttrande nr 1

Erik Berg, LUF, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion D120:

”Samtliga skadliga växthusgaser måste punktbeskattas för den skada de medför. Det är en hörnsten i den gröna skatteväxlingen Liberalerna kämpar för. Även metangas och lustgas etc. bör inkluderas i denna princip.”

Särskilt yttrande nr 2

Christoffer Heimbrand, Liberala studenter, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion D120:

”Tillsammans med koldioxid är metan och lustgas de två allvarligaste växthusgaserna. Enbart metanutsläppen står för 20 procent av växthuseffekten, enligt SMHI. Att beskatta metan skapar incitament att exempelvis ta fram nytt foder som minskar de idisslande djurens utsläpp. Liberalerna saknar tidigare landsmötesbeslut om beskattning av metan och därför borde motionen bifallas.”

D2. BOSTADSPOLITIK OCH SAMHÄLLSBYGGNAD

Inledning

En bostadsmarknad där fler finner ett hem ökar människors frihet, ger fler möjlighet att forma sina liv och ger bättre förutsättningar för jobb och tillväxt i Sverige. En fungerande bostadsmarknad med mer dynamik är också en bostadsmarknad där fler kan göra en social resa.

Dagens svenska bostadsmarknad är raka motsatsen. Den är stängd, oflexibel och i permanent obalans. Hundratusentals människor som skulle vilja komma in på den ordinarie bostadsmarknaden är i dag utestängda. Den svenska bostadsmarknaden är delad mellan insiders och outsiders. Priset på ägda bostäder har fördubblats på en tioårsperiod och bostadsköer till hyreslägenheter slår rekord för varje år. Det gör att särskilt unga och nya svenskar hamnar utanför.

För att komma in på dagens bostadsmarknad krävs tid, kontakter och pengar. För den som saknar detta är porten stängd. Det drabbar framför allt ungdomar och nyanlända, men också människor som behöver få en ny chans mitt i livet. Allt detta fördjupar samhällsklyftorna mellan människor som har många möjligheter och människor som saknar dem. Också den som inte tillhör en utsatt grupp drabbas av en dysfunktionell bostadsmarknad. Det måste vara enkelt att flytta till en ny ort för ett jobb. Människor måste ha möjligheten att pröva sambo- eller särboskap eller lämna ett dysfunktionellt äktenskap. Årsrika personer som vill flytta till ett mindre boende ska inte hellre hindras av onödigt höga skatter eller avgifter.

En huvuduppgift inför framtiden måste vara att ge den svenska bostadsmarknaden en ny dynamik. Det behövs breda systemreformer i liberal riktning. Hindren för att komma in på bostadsmarknaden måste rivas. Utanförskapet ska brytas. Systemet behöver bli mer marknadsmässigt samtidigt som människor med små ekonomiska resurser ska få ökade möjligheter.

Det bör vara ett politiskt mål att fler svenskar ska äga sitt boende, särskilt för dem med lägre inkomster. Därför behövs ett skattegynnat bosparande för den som vill spara ihop till sin första egna ägda bostad.

Byggande och bostäder är en strategisk sektor för att klara av omställningen till ett klimat- och miljömässigt hållbart samhälle. Bygg- och fastighetssektorn står för totalt cirka 19 procent av Sveriges totala utsläpp av växthusgaser, och att successivt minska och så småningom helt eliminera nettoutsläppen från denna sektor är alltså av avgörande betydelse.

Arbetet med att minska klimatpåverkan från bygg- och fastighetssektorn måste hänga ihop med den övergripande klimatpolitiken. De allra viktigaste åtgärderna är generella och handlar om effektiva ekonomiska styrmedel, efter principen om att utsläpparen betalar. Till detta behöver läggas regelförändringar för att successivt driva på övergången till mer klimatneutrala lösningar.

I januariavtalet har Liberalerna, Centerpartiet, Socialdemokraterna och Miljöpartiet gjort upp om att breda liberaliseringar av bostadspolitiken ska genomföras under denna mandatperiod. Utredningen om fri hyressättning vid nybyggnation är nu färdig och går ut på remiss under sommaren 2021. Även utredningen om ett begränsat strandskydd har färdigställts och kommer remitteras nu. I det befintliga beståndet ska lägenheternas kvalitet och läge få ett större genomslag i hyressättningen.

Genom januariavtalet har dessutom räntebeläggningen på uppskovsräntan vid försäljning redan tagits bort.

Även om viktiga förändringar alltså genomförs denna mandatperiod behövs många fler förändringar för att frigöra och liberalisera den svenska bostadsmarknaden. Liberalerna ska gå i spetsen för det arbetet.

Motionerna

Motion D201 uppmanar till arbete med förebyggande bostadspolitik med särskilt fokus på unga, våldsutsatta kvinnor och integrationen. Motionären tar upp många viktiga aspekter på varför en fungerande bostadspolitik är viktig, något Liberalerna jobbat hårt för länge och som vi nu ser resultat av.

Liberalernas program Förortslyftet innehåller över 200 förslag på förbättrad integration, 59 förslag som berör just bostadspolitik för förbättrad integration. De flesta är allmängiltiga och kan användas i de kontexter som motionären berör. Exempelvis BID-samarbeten (Business Improvement Districts), behovsbostäder, möjlighet till startlån och skattefritt bosparande. Det motionären föreslår ligger med andra ord i linje med partiets politik. Partistyrelsen föreslår att **motion D201 anses besvarad.**

Motionärerna till **motion D202** föreslår att L ska arbeta för social housing på olika vis och motionärerna till **motion D203** föreslår att alla medborgare har rätt till enklare bostäder. Frågan om social housing, att genom olika typer av offentliga stöd tillgodose bostad för exempelvis socialt eller ekonomiskt utsatta grupper, är mycket omdiskuterat och långt ifrån problemfritt.

Som motionärerna påpekar krävs dock någon form av stöd till den som är ofrivilligt bostadslös och saknar tillräckliga möjligheter för att åtgärda det. Liberalerna har arbetat intensivt med frågan och föreslår i den bostadspolitiska delen av Förortslyftet att ett system med behovsbostäder ska införas i Sverige. Modellen Liberalerna föreslår innebär att en ny boendeform, behovsbostaden, inrättas. Behovsbostäderna ska placeras i välfungerande områden, i nybyggt eller befintligt bestånd, ha reducerade hyror och förmedlas till utsatta grupper efter behov. Boende ska ha ett begränsat besittningsskydd och som längst kunna bo i bostaden i fem år.

Eftersom de förslag som presenteras i motionerna är så pass lika befintlig politik **föreslår partistyrelsen landsmötet att motionerna D202–D203 anses besvarade.**

Bygglov och detaljplanering

I **motion D204** föreslås att nedbrunna eller totalförstörda bostadshus ska få återuppbyggas även om detta strider mot befintlig detaljplan. Olika uppmärksammade berättelser har visat att individer som fått sin egendom förstörd av exempelvis brand eller översvämningar har mött problem när de sökt tillstånd för att återuppbygga sin fastighet. Som motionärerna anför kan nekande av bygglov bland annat bero på ändringar i detaljplan eller utvecklig av bostadsstandarder.

Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att individer som drabbats av den här typen av personliga tragedier inte ska möta ytterligare betungande omständigheter i kontakten med myndigheter. Därför anser partistyrelsen att det bör utredas hur en ny huvudregel, med innebörden att hus som totalförstörts på grund av olycka eller annat missöde får återuppbyggas i samma utförande som innan händelsen, kan införas. I denna huvudregel ska det finnas ett undantag som tar hänsyn till att det, under särskilda omständigheter, dock kan finnas skäl att neka ett sådant bygglov. Partistyrelsen yrkar att **motion D204 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört.**

Motionären till **motion D205** föreslår att bygglovsprocessen ska bli mer transparent. Särskilt tar motionären fasta på att överläggningar i beslutande nämnder, så som byggnads- eller samhällsbyggnadsnämnder, ska vara offentliga. Partistyrelsen fastslår att det i dag finns möjlighet för nämnder att hålla sin möten offentligt efter medgivande av kommunfullmäktige (KL 25§). Partistyrelsen delar motionärens värdering att öppenhet och transparens är grunden till en god relation med det offentliga. Att ta fram en detaljplan är en omfattande process som till allra största del är offentlig. Det kan dock finnas fördelar med att en enskild del av processen inte är offentlig, exempelvis ärenden där detaljer av känsligare natur kan behöva diskuteras. Eftersom möjligheten till offentlighet redan finns **föreslår partistyrelsen landsmötet att besvara motion D205.**

Motion D206 innehåller förslag om att helt avskaffa länsstyrelsers rätt att upphäva detaljplaner. Länsstyrelsers roll är att ute i landet företräda staten och bevaka riksintressen. Det kan bli aktuellt i flera avseenden men inte minst när kommuner planerar och bebygger mark, där de nationella intressena kan vara av exempelvis miljöpåverkande, historisk eller försvarsmässig karaktär.

Liberalerna driver sedan landsmötet 2017 linjen att länsstyrelsen ska upphöra som instans för överprövning av bygglov och endast vara en renodlad instans för statens intressen och som rådgivare till kommuner vid arbete med både översikts- och detaljplaner. Partistyrelsen är dock inte beredd att gå lika långt som motionären när det gäller att begränsa länsstyrelsernas rätt. När olika intressen står i konflikt med varandra är det viktigt att dessa intressen företräds av någon. Vid planeringen av samhället förekommer sådana intressekonflikter ofta varför länsstyrelsens roll är nödvändig. **Partistyrelsen föreslår därför att motion D206 avslås.**

I **motion D207** tar motionären fasta på vikten av att bejaka arkeologiska undersökningar innan och under byggprojekt. Motionären sätter här fingret på en mindre diskuterad men inte för den sakens skulle mindre viktig fråga i samband med att nya områden grävs ut och bebyggs. Liberalerna har sedan tidigare behandlat frågan och erkänner den målkonflikt som finns mellan kunskap om det förgångna och intresset av att pressa byggkostnaderna och öka byggnadstakten. Arkeologiska undersökningar är ofta kostsamma och förlänger byggtiden.

Liberalerna har tidigare motionerat i riksdagen om att det finns anledning att göra en översyn av om det finns anledning att vidga möjligheten att bevilja statsbidrag för arkeologiska undersökningar vid bostadsbyggande till alla tätorter. **Partistyrelsen föreslår därför att motion D207 anses besvarad.**

I **motion D208** föreslås att människor inte ska behöva bo för nära industriområden och att människor som blir störda av exempelvis damm eller smuts från industrier ska kompenseras av den orsakande industrin. Det är kommuners uppgift att via detaljplaner sörja för att människor kan bo säkert och tryggt – exempelvis genom att se till att industri och bostadsområden hålls åtskilda där det är nödvändigt. Partistyrelsen delar motionärens intention men konstaterar samtidigt att de ersättningskrav som ställs innebär oerhört betungande åtaganden för företag. Partistyrelsen föreslår därför **landsmötet att besvara motion D208.**

I **motion D209** föreslås åtgärder för att underlätta byggandet av småhus, bland annat nämns kommunala planer på stadsbebyggelse för flerbostadshus som något som försvårar byggandet av, och sålunda tillgången till, småhus. Partistyrelsen delar helt motionärens syn att det är efterfrågan på småhus, inte kommunala planer, som ska styra tillgången på desamma. Liberalerna är ett parti som arbetar hårt för att göra bostadsmarknaden friare, i det bostadspolitiska delprogrammet i Förortslyftet lyfts också vikten av att få till stånd en ny egnahemsrörelse. Det programmet är sedan partirådet 2020 Liberalernas politik. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **besvara motion D209.**

I **motion D210** anförs att Liberalerna borde förbättra möjligheterna till byggande och ägande av ägarlägenheter. Motionären redogör för ett förtjänstfullt sätt för skillnaden mellan de båda boendeformerna bostads- och äganderätt. Mycket förenklat kan skillnaden beskrivas som att äganderätten innebär en större frihet för den som bor i en sådan att exempelvis renovera och hyra ut sin lägenhet. Detta till skillnad från bostadsrätter där beslut av den här karaktären kan

komma att kräva kollektiva överenskommelser. Att bostadsbeståndet är varierat öppnar upp fler möjligheter och ger en ökad flexibilitet. Partistyrelsen ser därför mycket positivt på motionen. Sedan partirådet 2020 finns en punkt om ökade möjligheter till att både bygga äganderätter och att ombilda befintliga lägenheter till äganderätter i partiets bostadspolitik i och med antagandet av Förortslyftets bostadspolitiska rapport. Partistyrelsen föreslår därför att **motion D210 anses besvarad**.

Motionären till **motion D211** föreslår att kommunal obebyggd detaljplanerad mark ska kunna beläggas med en särskild avgift i syfte att minska incitamenten att passivt äga mark i väntan på värdeökning och på så vis tillskansa sig vinst utan att bidra till samhällsnytta genom att bygga avsedda hus på marken.

Förslaget kan tänkas få just dessa avsedda effekter på mycket populär mark i storstadsområden men dylika avgifter kan samtidigt verka avskräckande för byggherrar som köper mark i områden där värdeökningen är mer osäker. Anledningen att man inte bebygger hela sin mark samtidigt kan dessutom vara att det kan vara svårt att få ett stort antal lägenheter uthyrda samtidigt eller andra rent ekonomiska skäl. Vill kommunen dessutom försäkra sig om att mark som säljs för nybyggnation ska bebyggas är det möjligt att vid markförsäljning avtala om återköpsklausuler i de fall byggnation uteblir. Partistyrelsen anser således att motionärens tanke är god men att det finns både problem med förslaget samt alternativa lösningar som kan fungera minst lika effektivt. **Landsmötet förslås därför att avslå motion D211.**

Motion D212 innehåller ett förslag om att marknadshyror ska införas på den svenska bostadsmarknaden. Ett sådant system finns inte entydigt definierat varför partistyrelsen här gör en längre redogörelse. I korta drag innebär redogörelsen att partiets sen tidigare väl förankrade linje ligger fast.

Den svenska hyresregleringen beskrivs av OECD som en av de striktaste bland organisationens medlemsländer. Vi skiljer därmed ut oss även gentemot våra nordiska grannländer. I Norge, Finland, Danmark och Island råder marknadshyror på hela eller delar av hyresmarknaden och den svenska hyresregleringen har fått kritik av bland andra EU-kommissionen, OECD, IMF, Världsbanken och Finanspolitiska rådet.

Liberalerna delar dessa experters uppfattning. Hyressättningssystemet behöver förändras. Samtidigt behöver förändringarna göras på ett sätt som tar hänsyn till att hyran av en bostadslägenhet inte är vilken tjänst som helst. Reformerna behöver ske under förutsägbara former så att inte den som i dag hyr en lägenhet råkar ut för plötsliga förändringar av hyresvillkoren.

Vid landsmötet 2015 fattade Liberalerna beslut om en liberaliserad bostadspolitik som innebär helt fri hyressättning i nyproduktion. Den fria hyressättningen ska kombineras med ett starkt besittningsskydd och en tydlig och förutsägbar indexreglering av hyreshöjningar under hela perioden hyresgästen väljer att bo kvar. Just sådana förslag har den utredning som tillsattes inom ramen för januariavtalet lagt fram under våren i år. Dessa förslag är nu ute på remiss och ska enligt avtalet genomföras under sommaren 2022. Partistyrelsen konstaterar att detta är en stor liberal vinst och en reform som är viktig för Sverige. Partiets primära fokus måste därför vara att slå vakt om dessa snart vunna reformer men för den sakens skull inte sluta fundera över våra långsiktiga visioner för hur svenska bostadsmarknad ska fungera.

Inom det befintliga beståndet bör hyressättningen framöver i större utsträckning avspegla konsumenternas efterfrågan och individuella val. Inom bruksvärdessystemet behöver läge därför få betydligt större genomslag. Det är rimligt att en centralt placerad lägenhet har högre hyra än en som är mindre centralt placerad. Dessa förändringar ska kombineras med regler som ger hyresgäster långsiktigt förutsägbara villkor och ett skydd mot plötsliga höjningar av hyran för den befintliga bostaden.

Samtidigt är det viktigt att slå vakt om de konsumentskydd som finns på dagens hyresmarknad. Ett starkt besittningsskydd är viktigt för att människor ska känna trygghet i sitt boende oavsett boendeform och ska därför bevaras.

Partistyrelsen vill vidare understryka vikten av ett kraftigt ökat bostadsbyggande. Den bostadspolitik partiet driver i riksdagen har som ett huvudsyfte att ta bort de hinder som försvårar byggande och finansiering av byggande. Partistyrelsen föreslår med stöd i ovan gjord redogörelse att landsmötet **besvarar motion D212**.

Motionären till **motion D213** föreslår att förändra de byggregler som rör byggande av så kallade Attefallhus i nyproduktion i syfte att täppa till ett antal kryphål som i dag försvårar för detaljplanering och belastning på infrastruktur och planeringen av närliggande samhällsservice.

Motionären beskriver hur, vid maximal tillämpning av Attefallsreglerna, exploatörer som köpt flera tomter i ett område kan välja att bygga hus på 300 kvadratmeter, men interiört bara inreda halva byggnaden med en bostad på 150 kvadratmeter. När slutbesked för denna bostad givits så inreds andra halvan, med stöd av Attefallsreglernas bestämmelse om att inreda ytterligare en bostad i ett enbostadshus, med en identisk bostad om 150 kvadratmeter. I samband med detta byggs även ett komplementbostadshus. Eftersom tomten sedan tidigare varit oexploaterad kan exploatören redan från start planera bebyggelsen så att Attefallshuset blir möjligt att delvis ”gräva ned” och därmed bygga en större komplementbyggnad. I stället för det planerade enbostadshuset på 300 kvadratmeter innehåller fastigheten efter detta tre lägenheter.

Totalt sett innebär detta att man i vissa områden med stöd i Attefallsreglerna kan få tre gånger så många bostäder än vad som planerats för. Problem som kan leda till den ökade belastning som nämnts ovan. För att motverka detta problem föreslår motionären att anmälan om Attefallsåtgärder ska kunna göras först fem år efter slutbesked för en huvudbyggnad getts.

Mot intresset att avhjälpa det beskrivna problemet för kommunerna står det allmänna intresset att bygga fler bostäder. Liberalerna var, och är, för införandet av Attefallsreglerna som en av många åtgärder för att förbättra en närmast planekonomisk bostadsmarknad. Alla regelförändringar kan förstås skapa vissa svårigheter – och då bli avvägningar nödvän-

diga. I det här fallet är partistyrelsens uppfattning att enstaka problem med detaljplanering inte kan stå över den positiva effekten att det faktiskt byggs fler bostäder. Med detta sagt ser dock partistyrelsen att det problem motionären pekar på är värt att hålla ögonen på även i framtiden, varför partistyrelsen nu föreslår landsmötet **att besvara motion D213.**

I motion D214 finns yrkanden om att etablera samverkansmodeller vid stadsplanering av lokalsamhällen i syfte att förbättra lokalmiljön, öka lokal service, förbättra trygghet och förebygga brottslighet. Motionärerna har sunda resonemang om effekterna av att boende i en stadsdel eller ett lokalsamhälle tar gemensamt ansvar för att förbättra området – såväl trygghets- som miljömässigt. Partistyrelsen delar uppfattningen att den här typen av arbete fungerar, det har vi inte minst sett i Sofielund i Malmö där just den här typen av samverkan använts för att bryta decennium av utsatthet och kriminalitet. Partistyrelsen menar dock att skrivningar med liknande lydelser redan finns i av partiet antagna program. Partistyrelsen **föreslår därför landsmötet att motion D214 ska anses besvarad.**

I motion D215 föreslås att fastigheter och byggnader som står tomma ska kunna tvångsinlösas av stat eller kommun där de riskerar att stå öde och oanvända, med risk till förfall. Motionären pekar på det samhällsproblem som uppstår där fastighetsägare inte väljer att vårda eller förvalta sin fastighet på ett seriöst sett. Detta kan ha många olika förklaringar. Det kan vara svårt att få en hållbar ekonomi i sådana projekt – flerbostadshus i avfolkningskommuner kan kosta mer att underhålla än en långsiktig avkastning kan beräknas inbringa. Enstaka obebyggda småhus, ödehus, på landsbygden kan lida av liknande problem. Den som väljer att rusta upp ett sådant hus kan helt enkelt inte räkna hem investeringen. Som motionären lyfter fram kan vissa fastigheter av den här typen tillmätas ett visst kulturhistoriskt värde men partistyrelsen ställer sig tveksam till om det för den sakens skulle rättfärdigar de stora ingrepp i äganderätten tvångsinlösen innebär. Vidare är det också tveksamt om det är ett ansvarsfullt användande av skattebetalarnas pengar att kommunen tar på sig den finansiella bördan att förvalta och rusta de fastigheter som marknaden dömt ut.

Liberalerna har dock sedan partirådet 2020 politik för att öka incitamenten hos fastighetsägare att ta hand om sina bostäder samt om att tillåta en ökad grad av offentlig tvångsförvaltning av den fastighet som missköts. Partistyrelsens bedömning är att dessa åtgärder är tillräckliga för att motverka att oseriösa aktörer eftersätter underhåll och bidrar till förfall. Då motionärens förslag är något mer långtgående **föreslår partistyrelsen landsmötet att avslå motion D215.**

Motionärerna till **motion D216** föreslår flera generella regellättnader och förändringar på bostadsmarknaden, bland annat ändrade regler för markanvisning och borttagna amorteringskrav. Deras intention är god, en mindre segregerad bostadsmarknad gynnar alla, och de förslag de lyfter är intressanta. Motionärerna föreslår att bostadsbeståndet kan styras genom markanvisningar där 20 procent av beståndet reserveras för så kallade åtkomliga bostäder. Bostäder med reducerad hyra och en begränsad standard. Förslaget har likhet med de behovsbostäder som föreslås i Förortslyftet. Partistyrelsen delar uppfattningen att någon form av enklare och prisreducerad boendeform är önskvärd för att hjälpa den som befinner sig i social eller ekonomisk utsatthet. Att fastslå hårda procentgränser eller rakt av anpassa modellen till vad motionärerna föreslår innebär dock en onödig låsning.

Vidare innehåller motionen också förslag om ett helt avskaffat amorteringskrav. Partistyrelsen delar uppfattningen att amorteringskraven utestänger onödigt många från bostadsmarknaden varför Liberalerna redan nu driver frågan om ett reducerat amorteringskrav. Partistyrelsen är dock inte beredd att gå riktigt lika långt som motionärerna utan fastslår att gällande linje är en bra balans mellan olika intressen. Partistyrelsen föreslår härmed, med stöd i vad som ovan anförts, **landsmötet att besvara motion D216.**

I **motion D217** yrkas att de kommunala planmonopolen ska avskaffas i sin helhet. I kommunens uppgift att detaljplanera områden för bebyggelse innebär såväl ett uppdrag att tillse att erforderlig samhällsservice finns på plats som att styra utformningen av byggnationer och vilka övriga krav de bör uppfylla. Liberalerna menar att dessa krav ofta ställs alldeles för långtgående i dag och att överklagandeprocesser som ofta kan följa antagandet av planer måste begränsas. Att helt avskaffa det kommunala planmonopolet ser partistyrelsen dock inte som en gynnsam väg framåt. Partistyrelsen föreslår därmed **landsmötet att avslå motion D217**.

Bo och äga

Motion D218 syftar till att öka samboende. Det är välkommet att motionären tar sig an det ökade behov av bostäder som finns på den svenska bostadsmarknaden. Att människor sambor har många olika skäl. Det kan vara en ekonomisk fråga, en fråga om tillgänglighet men vanligast är kanske att man delar en relation med den man bor med. Att utnyttja det befintliga beståndet effektivare är en viktig åtgärd för att fler ska få en bostad. I dag arbetar Liberalerna redan för detta, exempelvis med det regelverk som finns för privatuthyrning av bostäder. Sammanboende är förstås en av många möjliga lösningar men partistyrelsen menar att det inte är ett liberalt partis uppgift att styra folk mot den ena eller andra boendeformen. Partistyrelsen föreslår därför **landsmötet att avslå motion D218.**

Motion D219 innehåller förslag om att både reducera och avskaffa den så kallade flyttskatten baserat på hur lång tid man ägt fastigheten. Flyttskatten är ett begrepp som används i den allmänpolitiska debatten men någon sådan generell skatt finns inte. Med termen åsyftas en rad olika skatter och avgifter som tas ut i samband med förvärv och försäljning av fasighet. Förenklat kan de uppdelas i realisationsvinstskatt, som betalas på den eventuella värdeökningen av fastigheten vid försäljning, skatt på uppskov på inbetalning av kapitalvinstskatt och en rad skatter och avgifter som betalas i samband med att en lagfart överflyttas från säljare till köpare.

Dessa skatter och avgifter gör det mindre lönsamt att sälja sin bostad vilket innebär att bostadsmarknaden som helhet

bli mer trögrörlig. För Liberalerna har det därför varit en prioriterad fråga att sänka dessa kostnader.

Inom ramen för januariavtalet har vi prioriterat att ta bort just skatten på uppskov, den så kallade uppskovsräntan, som tagits bort från och med 1 januari 2021. Det är förstås glädjande.

Partistyrelsen slår fast att Sverige dock fortfarande har ett mycket högt skattetryck och att många skattesänkningar är behövliga inom kommande mandatperioder, allra helst inom en bred skattereform. För Liberalernas del kan sådana sänkningar inkludera en sänkning av reavinstskatten men också skattesänkningar som leder till fler jobb och bättre villkor för företag. **Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att anse motion D219 besvarad.**

I **motion D220 yrkande 1** föreslås att amorteringskraven vid bostadslån ska slopas och i **motion D220 yrkande 2** föreslås att bolånetaket ska höjas till 92,5 procent. Nuvarande regler stipulerar att den som har ett lån med belåningsgrad på mellan 70–85 procent av bostadens värde ska årligen amortera 2 procent av bostadens värde ned till 70 procent. Därefter ska 1 procent amorteras ned till 50 procent av bostadens värde.

Dessutom ska den som har en skuld som överskrider 4,5 gånger sin årsinkomst innan skatt amortera ytterligare 1 procent till dess att skulden underskrider 4,5 gånger personens årsinkomst före skatt. Detta är vad som kallas för det andra amorteringskravet och infördes 2018.

Amorteringskrav har alltså införts i två omgångar, 2016 och 2018, och syftar till att långsiktigt minska de svenska hushållens belåningsgrad.

Bolånetaket är i dag satt till 85 procent av den anskaffade bostadens värde. Omvänt innebär det att den som köper bostad själv måste finansiera resterande 15 procent, vanligen via en kontantinsats.

I frågorna om amorteringskrav och bolånetak står olika värden emot varandra. Hushåll som är alltför skuldsatta blir mycket känsliga i tider med högre räntor och mer återhållsam offentlig finanspolitik. Samtidigt behöver bostadsmarknaden göras tillgänglig också för den som inte haft möjlighet att spara ihop många hundratusen i kontantinsats eller har en lägre inkomst. Bolånetaket förhindrar att en individ med för känslig ekonomi medges lån och bör därför behållas.

Rörande amorteringskraven har Liberalerna under en tid drivit avskaffandet av det amorteringskrav som säger att den som lånar mer än 4,5 gånger sin årsinkomst måste amortera ytterligare 1 procent av sitt lån årligen. Totalt ska då 3 procent per år amorteras. De ekonomiska effekterna av detta krav blir alldeles för hårda för att bostadsmarknaden ska fungera optimalt. Partistyrelsen delar motionärernas intention att öppna upp bostadsmarknaden för fler men vill samtidigt lyfta fram värdet av försiktighet i den ekonomiska politiken. Partistyrelsen anser att partiets nuvarande politik rörande amorteringskravet, i kombination med reformförslag som skattefritt bosparande och statliga startlån för att möjliggöra för fler att få ihop till kontantinsatsen, uppfyller denna ambition och föreslår därför **landsmötet att motion D220 anses besvarad.**

Förslagen i **motion D221** syftar till att skärpa bullerreglerna för bostäder. Motionären lyfter förtjänstfullt att buller i bostäder kan vara hälsovådligt och att det därför finns skäl till begränsning. Partistyrelsen fastslår att partiets politik i frågan om buller vilar på en balans mellan hälsa för de boende och möjlighet att bygga hyfsat kostnadseffektivt i områden som präglas av en högre ljudvolym. Det är rimligt att den som bor i centrala stadskärnor får tåla mer buller än den som bor mer avskilt. Partistyrelsen uppfattar inte att en ytterligare skärpt gräns för bullernormen är önskvärd, särskilt inte när partiet, med stöd i tidigare landsmötesbeslut, redan har genomdrivit en reformerad bullernorm. Landsmötet förslås därför att **avslå motion D221**.

Motionären till **motion D222** föreslår att förvärvslån ska införas för att möjliggöra för ekonomiskt utsatta att köpa en bostad. Som motionären beskriver hade det offentliga under delar av 80- och 90-talen ett system med så kallade förvärvslån som skulle möjliggöra för barnfamiljer som var berättigade till bostadsbidrag att kunna köpa en bostad, vanligen i form av ett små- eller radhus. Det gamla förvärvslånet kunde medges med upp till 25 procent av låneunderlaget (som utgjordes av köpeskillingen för bostaden samt tillägg för lagfartskostnader och kostnader för eventuella pantbrev) men någon exakt lånenivå förespråkas inte i motionen.

De gamla förvärvslånen liknar det förslag om startlån för förstagångsköpare som Liberalerna i dag preciserar i den bostadspolitiska delrapporten till Förortslyftet, något motionären poängterar men alltså vill utöka. Startlånen syftar primärt till att komplettera ett normalt banklån vid ett köp av en första bostad, vilket ger fler möjlighet att köpa en bostad. Lån av den här typen är ett stort statsfinansiellt åtagande och behöver därför utredas nog innan de eventuellt införs. I andemening anser partistyrelsen dock att partiets nuvarande linje och motionärens intention ligger nära varandra varför **motion D222** bör anses besvarad.

Motion G301 yrkande 3 innehåller förslag om att dels lagstifta om krav på gemensamhetsutrymmen vi byggnation av fler bostadshus. Partistyrelsen delar motionärens syn på hur viktigt det är att motverka ofrivillig ensamhet bland äldre. Motionärerna har föreslagit ett sätt att skapa mötesplatser i samband med att nya fastigheter byggs. Partistyrelsen ser positivt på att sådana gemensamhetsytor skapas och ser hur det kan vara en god konkurrensfördel för den fastighetsägare som gör en sådan prioritering. Partistyrelsen tror dock inte att det är önskvärt att förverkliga förslagen genom att ändra byggnormer och på så vis lägga ytterligare en komplicerande åtgärd till de många utmaningar som möter byggföretagen i Sverige. Vägen framåt måste i stället vara ett varierat bestånd där olika fastigheter har olika konkurrensfördelar – en sådan kan vara gemensamhetsrum. **Partistyrelsen yrkar i och med ovanstående att motion G301 yrkande 3 avslås.**

Motion G301 yrkande 4 innehåller ett förslag om att genomföra en kartläggning av hissbehovet i flerbostadshus samt införandet av ett statsbidrag för installation av hiss i sådana bostadshus. Som flertalet utredningar visat leder avsaknaden av hiss till isolering för den som har svårt att bruka trappor, vanligen årsrika och funktionsvarierade, men

det leder också till minskade möjligheter för dessa grupper att besöka vänner som bor i fastighet utan hiss. Lyckligtvis finns redan i dag ett bidrag att söka från Boverket för just installation av hiss. **Partistyrelsen föreslår därmed landsmötet att anse motion G301 yrkande 4 besvarat.**

Motion D223 föreslår mer flexibla krav på tillgänglighetsanpassning av studentbostäder samt att nybyggda studentbostäder inte ska behöva vara tillgänglighetsanpassade. Frågan har behandlats av tidigare landsmöten och väcker den intressekonflikt som står emellan att möjliggöra enkelt och billigt byggande och tillgänglighet i egen bostad eller för besök av den som har en varierad funktion. Partistyrelsen anser, som tidigare, att partiets nuvarande avvägning är en sund balans mellan dessa två intressen och att det måste finnas möjlighet att för till exempel studenter avstå från vissa av de krav som normalt ställs på bostäder. Partistyrelsen föreslår således landsmötet att **besvara motion D223.**

I **motion D224** föreslås att byggbranschen ska ges förbättrade förutsättningar att verka i Sverige. Som motionären lyfter finns det flera försvårande omständigheter som gör att byggande i Sverige är svårt. Krångliga regler och långa prövotider är några sådana omständigheter. Den senast mandatperioden har Liberalerna arbetat hårt för att få till verkningsfulla reformer på bostadsmarknaden. Bland annat handlar det om fri hyressättning vid nyproduktion av nya lägenheter och ett flertal utredningar vars syfte är att minska den regelbörda som byggherrar och fastighetsägare möter. I framtiden kommer Liberalerna fortsätta driva på för ytterligare förslag som möjliggör för fler att ta sig in på bostadsmarknaden och som gör det enklare att bygga. Partistyrelsen föreslår med hänvisning till ovanstående att **motion D224 anses besvarad.**

I **motion D225** förslås att hyresvärdar bara ska få ta hyresskulder, inkomst och hur man skött tidigare hyresbetalningar i beaktande vid val av nya hyresgäster. Det skulle innebära ett mer förlåtande system för den sökande som har en icke-bostadsrelaterad betalningsanmärkning sedan tidigare men samtidigt begränsa den information hyresvärdar får om sina hyresgäster. Liberalismen är en ideologi som rymmer en andra chans för den som begått snedsteg i livet men som samtidigt inbegriper en marknadslogik, där en av förutsättningarna är att parter kan sluta avtal med varandra baserade på korrekt information.

Att inte medge hyresvärdar att samla relevant information om hyresgäster och, om de vill, anpassa priset efter den informationen har sannolikt effekten att den risk det innebär att ovetandes ta emot en hyresgäst med sämre ekonomisk situation än en annan måste spridas på alla hyresgäster. Det är i grunden ett orättvist system.

Sammantaget tycker partistyrelsen att motionärerna på ett intressant sätt visar på en konfliktyta i den liberala ideologin, där möjligheten att bättra sig står emot förutsättningar för marknaden att fungera väl, men landar ändå i att det måste vara upp till den risktagande parten, hyresvärden, att välja vilka underlag man vill fatta sina beslut på. **Partistyrelsen anser härmed att motion D225 ska avslås.**

I **motion D226** föreslås ett antal insatser för att Sveriges kommuner ska få bättre förutsättningar att tillhandahålla dricksvatten. I dag är det ett kommunalt uppdrag att sörja för dricksvattenförsörjning för kommunmedborgare. I Sverige finns ca 2 000 kommunala vattenverk som tillsammans står för 85 procent av dricksvattenförsörjningen. Utöver dessa finns även närmare 3 000 privata vattenverk som försörjer samfälligheter, livsmedelsföretag, samt offentliga och kommersiella anläggningar med dricksvatten. Privata vattenverk är ofta relativt små. Ca 1,4 miljoner svenskar förser sig med dricksvatten från en egen brunn och ungefär lika många använder egen brunn i sitt fritidsboende.

Dricksvatten hämtas från ytvattentäkter, sjöar och vattendrag, eller grundvattentäkter, som finns under jord. Liberalerna har sedan länge drivit frågan om att fler yt- och grundvattentäkter ska ges ökat skydd. Liberalerna anser även att Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, ska ha ett ansvar att bistå kommuner vid torka eller andra nödsituationer, när den normala vattenförsörjningen sätts ur spel.

Motionen är därför aktuell och ligger väl i linje med partiets arbete. Särskilt möjligheten att ta in extern kapital för att uppfylla uppdraget anser partistyrelsen är värt att titta vidare på. Partistyrelsen menar dock att vattenförsörjning är en av många prioriterade framtida frågor varför **motion D226** bör anses besvarad.

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion D201 anses besvarad
2. att motion D202 anses besvarad
3. att motion D203 anses besvarad
4. att motion D204 anses bifallen med vad partistyrelsen anför
5. att motion D205 anses besvarad
6. att motion D206 avslås
7. att motion D207 anses besvarad
8. att motion D208 anses besvarad
9. att motion D209 anses besvarad
10. att motion D210 anses besvarad
11. att motion D211 avslås
12. att motion D212 anses besvarad
13. att motion D213 anses besvarad
14. att motion D214 anses besvarad
15. att motion D215 avslås
16. att motion D216 anses besvarad
17. att motion D217 avslås
18. att motion D218 avslås
19. att motion D219 anses besvarad
20. att motion D220 anses besvarad
21. att motion D221 avslås
22. att motion D222 anses besvarad
23. att motion G301 yrkande 3 avslås
24. att motion G301 yrkande 4 anses besvarat
25. att motion D223 anses besvarad
26. att motion D224 anses besvarad
27. att motion D225 avslås
28. att motion D226 anses besvarad

D3. TRAFIK, IT-POLITIK OCH INFRASTRUKTUR

Inledning

Pålitliga och miljövänliga transporter blir allt viktigare i en globaliserad värld. Välfungerande kommunikationer och modern infrastruktur är grundläggande förutsättningar för individens frihet, ett blomstrande näringsliv och öppna gränsöverskridande marknader. Människor transporterar sig mellan skolan, jobbet och hemmet. Kraven på fungerande transporter för pendling ökar i takt med att arbetsgivare efterfrågar mer specifika kompetenser och att arbetstagare också skaffar sig mer specialiserade utbildningar. Flödet av varor och tjänster skapar hållbar tillväxt för Sverige och handeln med andra länder stärker Sveriges position i den globala ekonomin.

Transportsystemet är på så sätt en grundbult för landets utveckling framåt; därför är det viktigt att infrastrukturinvesteringar analyseras långsiktigt och ur ett helhetsperspektiv. Transportsektorn står för en tredjedel av de totala svenska växthusgasutsläppen. Drygt 90 procent av sektorns utsläpp kommer från vägtransporter. Den svenska fordonsflottan måste därför bli mer hållbar och utsläppen från sektorn minska. För att reducera klimatpåverkan, men behålla mobilitet måste elektrifieringen påskyndas, såväl användning av biodrivmedel som forskning och introduktion av ny teknik öka samt transporterna bli effektivare. Den enskilt viktigaste åtgärden fram till 2030 är satsningar på laddinfrastruktur för vägtransporterna, så att tillgängligheten till laddpunkter inte blir en hämsko för klimatomställningen inom vägtransporterna och att vi därmed inte når det nationella målet om 70 procents reduktion av utsläppen från 2010 till 2030 för inrikes transporter exklusive flyget.

Politiken har ansvar att se till att de rätta styrmedlen finns, som lagstiftning och ekonomiska styrmedel. Marknaden driver på för teknikutveckling och innovation för klimatsmarta lösningar. Som konsumenter har vi möjligheter att välja klimatsmart och det ska vara lätt att välja rätt. Samtidigt är det genom att åstadkomma förändringar i de stora tekniska systemen som vi når målet. Det kräver internationellt samarbete och att vi släpper loss de mest kraftfulla verktyg för förändring vi känner –entreprenörskap, marknadsekonomi och frihandel.

Sverige är EU:s till ytan tredje största land och det land som har längst avstånd mellan landsändarna. För att bibehålla och fortsätta utveckla ett konkurrenskraftigt Sverige krävs en fungerande infrastruktur. De långa avstånden i Sverige får inte vara hämmande för konkurrenskraften. Det är viktigt för att företag ska kunna frakta sina varor och för att människor enkelt ska kunna resa inom Sverige och till utlandet.

En fungerande infrastruktur är hela Sveriges blodomlopp som binder samman landet. Därför är det avgörande att vi vårdar den infrastruktur vi har samtidigt som nya satsningar görs för att öka kapaciteten och punktligheten i transportsystemet. Prioriteringen av infrastrukturinvesteringar ska följa fyrstegsprincipen för att använda statens medel effektivt. Liberalerna vill utveckla de samhällsekonomiska kalkylmodellerna för infrastrukturinvesteringar. Med en missvisande eller en ofullständig kalkyl kommer felaktiga samhälleliga investeringsbeslut att fattas. Särskild vikt bör läggas vid utveckling av de tidiga kalkylerna. Vi vill också framhålla att godset är undervärderat i vårt transportsystem.

Nyttan av tillförlitliga godstransporter behöver lyftas tydligare och därmed öka godsets betydelse vid prioritering av infrastruktur. Vi anser därför att utvecklingsarbetet med kalkylmodeller och samlade effektbedömningar av godstransporter måste intensifieras.

I arbetet för att nå en hållbar utveckling av vårt samhälle spelar infrastruktur en viktig roll. Genom att satsa på klimatsmarta lösningar kan vi utveckla Sverige och behålla vår konkurrenskraft. Liberalerna tror inte på att ställa olika transportslag mot varandra; vi behöver både väg, järnväg, flyg, sjöfart och inte minst i våra städer kollektivtrafik och cykelbanor för att människor ska kunna arbetspendla och resa, för att företag ska kunna ta emot och skicka sina varor och för att sammanlänka hela Sverige.

Dessa transporter sker ofta i samverkan mellan olika transportslag. Liberalerna vill därför att transporter ses ur ett dörr-till-dörr-perspektiv, där totaltid för en transport och resurseffektivitet är viktiga parametrar. För att få en sammanhängande infrastruktur är det därför angeläget att prioritera fungerande knutpunkter för lastning och lossning av gods och genomtänkta platser för byte av transportslag för persontransporter.

Teknikutveckling får ofta stor effekt på transportsystemet och det är därför viktigt att politiken tar hänsyn till ny teknik och utvecklar en lagstiftning som anpassas därefter. Några trender är extra tydliga inom framtidens teknik för infrastrukturen: elektrifiering, klimathänsyn, digitalisering och uppkoppling, delningsekonomi, autonomi och nya affärsmodeller. Dessa trender för med sig såväl möjligheter som utmaningar för hur vi planerar den framtida transportinfrastrukturen. Den snabba utvecklingen av ny teknik innebär att det finns stor potential att förbättra mobilitetstjänsterna över hela landet och vi anser att för att säkerställa att Sverige

ligger i framkant måste dessa sex trender och teknikutveckling inom transportsystemet främjas.

Liberalerna vill också understryka vikten av att lagstiftningen är teknikneutral och inte förhindrar teknikutvecklingen utan möjliggör brukande av ny teknik så länge den uppfyller kravställda säkerhetsaspekter. Principiellt sett anser vi att funktionalitet måste gå före krav på specifik utrustning eftersom sådan lätt blir daterad när utvecklingen går snabbt. Med en ökad introduktion av ny teknik och uppkopplade fordon ersätts vissa traditionella funktioner med nya. Vi anser således att lagstiftningen bör följa teknikutvecklingen och inriktas mer på funktionalitet i stället för att ställa tekniskspecifika krav.

Digitaliseringen innebär en stärkt demokrati, rätt använt kan digitala tjänster bidra till ökade valmöjligheter och förbättra delaktighet och tillgänglighet. Digitaliseringen kan ge invånarna makt och potential att påverka genom alla de möjligheter som det digitala kan bidra till. Samtidigt handlar det om att bryta det digitala utanförskapet och även tillse att personlig integritet och cybersäkerhet tillgodoses. Den digitala tekniken gör att vi kan möta olika människor utifrån deras specifika behov när samhällsservice designas och erbjuds genom smarta digitala lösningar. En förutsättning för digitalisering och en jämlik tillgång till digitala tjänster är ett väl utbyggt bredband i hela landet tillsammans med säkra molntjänster.

Motionerna

Motion D301 yrkar att Liberalerna ska verka för en stor trafikskattereform som innefattar skatteväxling mellan drivmedelsskatt och en ny avståndsbaserad skatt som är miljömässigt och regionalt differentierad. Motion **D302** yrkar att Liberalerna ska verka för att trängselzonerna i våra största städer också används som miljözoner, där bilar med högre utsläppsnivåer inte får köra in. **Motion D303** yrkar att Liberalerna ska verka för att fasa ut reseavdraget och att andra statliga subventioner av fossila bränslen avskaffas. **Motion D304** yrkar att Liberalerna ska verka för att Trafikverket ges i uppdrag omarbeta sin långtidsplan så att den blir förenlig med Sveriges klimatmål där fokus bör ligga på kollektivtrafik, cykelbanor och pendlarparkeringar, att avdragsmöjligheterna för resor justeras så att de bättre främjar klimatmålen samt att bilar måste vara både energieffektiva och ha låga direkta koldioxidutsläpp för att skattemässigt räknas som miljöbilar. **Motion D305** yrkar att Liberalerna ska verka för införande av ett nytt fordons- och vägskattesystem som bättre speglar de klimatutmaningar som samhället står inför, att skatt eller avgift bör tas ut baserat på fordonets utsläpp av växthusgaser sett till fordonets hela livscykel. Ett fordon med hög klimatpåverkan betalar högre procentuella avgifter, att fordonsskatt och vägavgift bör kopplas till var och när fordonet körs där resor i glesbygd och områden med begränsad kollektivtrafik ska betala en lägre avgift än liknande resor i tätbebyggda områden, att det nya fordons- och vägskattesystemet bör ersätta trängselskatten, vägtullar och fordonsskatt och ska ha samma totala skattetryck som nuvarande skattesystem samt att den framtida utformningen av fordon- och vägskatter ska vara progressiv så att styrande effekt blir samma för alla oavsett inkomst. **Motion D306** yrkar att Liberalerna som tidigare kunnat kalla sig Alliansens grönaste parti tar debatt om nöjesåkande och denna motorkultur med mål att en ny lagstiftning kommer som ger rätt att använda miljöförstörande motorfordon endast när så verkligen är nödvändigt. **Motion D307** yrkar att Liberalerna ska verka för att den statliga milersättningen höjs. **Motion D308** yrkar att Liberalerna ska verka för att höja ersättningen för resor med egen bil i tjänsten till 40 kronor per mil. **Motion D309** yrkar att Liberalerna ska verka för ett generellt förbud mot bilar utan katalysator.

Partistyrelsen konstaterar att transportsektorn står för en tredjedel av de totala svenska växthusgasutsläppen och att drygt 90 procent av sektorns utsläpp kommer från vägtransporter. Den svenska fordonsflottan måste därför bli mer hållbar och utsläppen från sektorn minska. Liberal miljö- och klimatpolitik bygger på försiktighetsprincipen och att förorenaren betalar samt att lagstiftningen är teknikneutral. Politiken ska ge bästa möjliga förutsättningar till innovationer och ett genomslag för ny klimatvänlig teknik. Det allmänna ska skapa stabila spelregler som gör att företagen vågar satsa långsiktigt och genom ekonomiska styrmedel göra de mer klimatvänliga valen mer lönsamma. Subventionerna ska successivt fasas ut. Liberalerna står bakom riksdagens transport- och klimatpolitiska mål. Direkta förbud är ofta alldeles för trubbiga för att skapa acceptans för åtgärderna och för att kunna genomföra dem effektivt. Att förbjuda bilar utan katalysatorer innebär ett totalförbud för veteranbilar som skulle slå oproportionellt hårt mot en begränsad del av den totala fordonsflottan. Det är bättre att genom avgifter riktade direkt mot utsläppen styra mot alternativen. På så sätt kommer olika verksamheter i högre grad att stå för sina klimatkostnader.

Partistyrelsen är inte av uppfattningen att trängselzonerna i våra största städer också används som miljözoner då det exempelvis skulle innebära att delar av E4/E20 inte kunde användas av delar av fordonsflottan med konsekvensen av kraftigt försämra effektiviteten i transportsystemet som helhet. Partistyrelsen vill dock i sammanhanget påminna om att Liberalerna samtidigt som parti sedan tidigare menar att miljözoner mer generellt bör införas i fler städer och att endast fossilfria fordon tillåtas ska tillåtas inom vissa områden.

Vad gäller reseavdrag vill partistyrelsen understryka att förutsättningarna för resande mellan hem och arbete skiljer sig åt mellan olika delar av landet. Ett avdrag för reskostnader mellan hem och arbete är motiverat för att öka rörligheten på arbetsmarknaden och göra det enklare för människor att kunna ta arbete på annan ort än hemmet. Reseavdraget bör dock reformeras för att tydligare inriktas mot de mer glest befolkade delarna av landet där en bättre fungerande kollektivtrafik ofta saknas. Denna sedan tidigare väl förankrade linje bekräftas i det förslag till klimatrapport som föreläggs detta landsmöte.

Elektrifieringen kommer att driva fram behovet av förändringar när det gäller beskattningen av bilismen och transporter på vägarna, vilket kommer att kräva en översyn av också bland annat milersättningen och beskattningen av bränsle. Genom en grön skatteväxling riktas skatter mot utsläpp och klimatskadlig verksamhet samtidigt som företag och hushåll kompenseras genom att andra skatter sänks. Därmed upprätthålls näringslivets konkurrenskraft och hushållens köpkraft. Partistyrelsens syn på ekonomiska styrmedel för en hållbar och klimatsmart fordonsflotta utvecklas ytterligare i den klimatpolitiska rapport som presenteras för landsmötet. **Partistyrelsen yrkar att motionerna D301–D308** bör anses besvarade samt att motion **D309 avslås.**

Motion D310 yrkar att Liberalerna ska arbeta för att järnvägsförbindelsen mellan Stockholm och Oslo på under 3 timmar, i enlighet med projektet Oslo–Sthlm 2.55, snarast blir verklighet. **Motion D311** yrkar att Liberalerna ska verka för att underhållet och förnyelsearbetet i det befintliga järnvägsnätet ökas radikalt, att utbyggnaden av flerspårighet i det befintliga järnvägsnätet ges hög prioritet, att rejält med pengar avsätts för att myndigheterna noga ska kunna följa och i praktiken testa den snabba tekniska utvecklingen inom området höghastighetståg, men inte i nuläget göra några fysiska investeringar i höghastighetståg samt att man ska bortse från den eventuella prestige och upp-märksamhet som ett visst projekt för höghastighetståg kan generera och enbart fördela de resurser som tilldelas järnvägsområdet baserat på hur de kan ge största möjliga samhällsnytta. **Motion D312** yrkar att Liberalerna ska verka för inrättande av magnettåg Arlanda–Västerås, för minskade koldioxidutsläpp genom Park & Ride Västerås, för avlastning av Arlanda, för att Västerås utses till reservflygplats samt att Arlanda och Västerås blir tvåkärnig storflygplats. **Motion D313** yrkar att Liberalerna ska verka för att en teststräcka för magnettåg för del av Oslo–Stockholm utvecklas, förordar ett kompletterande magnettåg Oslo–Stockholm samlokaliserat med motorväg E18/E4 (närmast Stockholm), ska verka för ett infrastruktursystem ska uppfylla såväl fjärrtrafiks- som regionaltrafiksmål, ska verka för att respektive stads resecentra ska ligga centralt som ett uttalat krav på ny infrastruktur, verkar för att kundernas krav på infrastruktur uppfylls, såsom nåbar, kostnadseffektiv, användarvänlig och frekvent samt verkar för att Trafikverket åläggs att utverka funktionsspecifikationer som infrastrukturleverantörer måste uppfylla. **Motion D314** yrkar att Liberalerna ska verka för att ett dubbelspår Luleå–Kiruna och stickspår mot gruvan i Pajala byggs. **Motion D315** yrkar att Liberalerna ska verka för införandet av biltåg. **Motion D316** yrkar att Liberalerna ska verka för att vi får mest tåg för pengarna, för självfinansierande tågsystem, för att stoppa miljardrullningen på höghastighetståg, för ett tågsystem i världsklass, för fjärr- och regionaltrafik, för att stannande tåg avlänkas medan övriga tåg passerar samlokaliserat med motorvägs- eller riksvägskorridor samt för att funktionsupphandling rekommenderas. **Motion D317** yrkar att landsmötet uttalar att höghastighetsbana för tåg även bör byggas på sträckan Linköping – Borås. **Motion D318** yrkar att Liberalerna ska verka för snabb utbyggnad av ny stambana mellan Göteborg och Stockholm via Borås, Jönköping, Linköping och Norrköping genom upplåning utanför statsbudgeten, att ny stambana mellan Göteborg och Stockholm bör byggas som höghastighetsjärnväg, att verka för infrastruktursatsningar inom Sverige som tillser att en ny höghastighetsjärnväg byggs på sträckan Oslo–Göteborg–Köpenhamn–Hamburg inom ramen för Trans-European Transport Network (TEN-T), att Liberalerna bör verka för snabbtåg på sträckan Oslo–Göteborg–Köpenhamn samt att verka för kraftigt förbättrad kapacitet för gods på järnväg till och från Göteborgs hamn. **Motion D319** yrkar att Liberalerna ska verka för att farliga järnvägskorsningar åtgärdas innan ekodukter byggs. **Motion D320** yrkar att landsmötet ger partistyrelsen i uppdrag att aktivt verka för en utbyggnad av Västra stambanan. **Motion D321** yrkar att Liberalerna ska verka för att tunga transporter som timmer, malm, långväga post och övrig frakt ska gå på järnväg.

Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att järnvägsnätet ska rustas och byggas ut för att hålla en hög standard i hela landet och att behoven av investeringar i och underhåll av järnvägen är mycket stora, men är inte beredd att peka ut enskilda objekt som landsmötet ska ta ställning till. Partistyrelsen anser att det inte finns någon motsättning mellan att bygga bort farliga järnvägskorsningar och ekodukter. Varje enskild korsning måste bedömas var för sig och ibland kan det räckas med mindre förändringar medan det i vissa fall krävs mer omfattande ombyggnationer där viadukt/ekodukt är den bästa lösningen. Sveriges väg- och järnvägsnät är i många delar 60–70 år gammalt och underhållsbehovet är stort, inte minst på landsbygden.

Partistyrelsens uppfattning är att prioriteringarna av järnvägssatsningarna ska ske enligt principen att kapacitetsbrister ska byggas bort och trånga flaskhalsar som stoppar upp eller allvarligt stör trafiken i hela landet ska lösas, att tillgängligheten ökar och att nya satsningar inte får påverka det långsiktiga underhållet negativt. Det är kostnadseffektivt att underhålla det vi har och partistyrelsen vill lyfta fram 2021 års rekordstora satsning på underhåll av väg och järnväg som är ett resultat av Liberalernas arbete i riksdagen. Liberalerna driver också frågan om att underhållet även framöver ska ske på marknadsmässiga grunder och genom en utvecklad upphandlingsprocess för högsta kostnadseffektivitet och kvalitet.

Partistyrelsen delar uppfattningen att gods på järnväg bör öka. Liberalerna har i riksdagen verkat för att så ska bli möjligt, men partistyrelsen är inte beredd att genom lagstiftning eller subventioner gynna järnvägen före andra trafikslag. Biltåg är ett intressant alternativ och Liberalerna ser positivt på det om det finns aktörer som vill satsa på det på kommersiella grunder. När det gäller självfinansierade tågsystem anser Partistyrelsen att självfinansiering kan vara en ambition att sträva efter i samband med utvalda projekt inom vissa trafikslag, men större delen av infrastrukturen kräver offentliga investeringar. OPS-lösningar kan vara ett sätt att påskynda infrastrukturinvesteringar som annars inte skulle ha blivit av. När det gäller höghastighetsbanan Stockholm–Göteborg–Malmö vill partistyrelsen påminna om att projektet var en del av Sverigeförhandlingen som skedde under alliansregeringen 2006–2014. Projektet övertogs efter

regeringsskiftet 2014 av den rödgröna regeringen som drev frågan vidare och fattade sommaren 2018 beslut om finansiering och byggstart av vissa sträckor. Gigantiska fördyringar av projektet har lett till att Liberalerna blivit alltmer skeptiska. Partistyrelsen anser att höghastighetsbanan måste ställas mot andra järnvägsinvesteringar och att ett beslut om att fullfölja projektet inte får innebär att nödvändiga investeringar och underhåll försenas eller trängs undan. Det är viktigt att satsningar på infrastrukturen görs utifrån samhällsnytta och att hela landet ska leva. Liberalerna har förhandlat fram mandatperiodens proposition för en ny nationell infrastrukturplan, där de ekonomiska ramarna för de kommande 12 åren ökat med över 20 procent till 799 miljoner kronor. Infrastrukturen är viktig för individers möjlighet till arbete, företagens konkurrenskraft och därmed vår framtida välfärd i Sverige. **Partistyrelsen yrkar att motionerna D310–D321** bör anses besvarade.

Motion D322 yrkar att Liberalerna i framtida infrastrukturplanering ska verka för en ny förbindelse mellan Öland och fastlandet. **Motion D323** yrkar att Liberalerna ska verka för att det vid alla projekt som syftar till att förändra infrastrukturen ska vara obligatorisk att ha en rubrik som heter ”Sårbarhetsperspektivet” där man analyserar projektets konsekvenser för sårbarheten i den aktuella infrastrukturen. **Motion D324** yrkar att Liberalerna ska verkar för och seriöst pröva att städer byggs som funktionella enheter, förordar digitalisering och automatisering av del av lokaltrafik, för konkurrenskraftig kollektivtrafik gentemot bil, för att EU-bidrag utverkas för detta samt för att Kompetenscentrum K2 ges möjlighet att forska om detta. **Motion D325** yrkar att Liberalerna ska verka för en likvärdig fördelning av statliga medel för infrastrukturinvesteringar. **Motion D326** yrkar att Liberalerna ska verka för att få till stånd en nordeuropeisk infrastrukturplan, genom en formaliserad infrastrukturplaneringsprocess över nationsgränserna gemensamt med de nordiska grannländerna och norra Tyskland. **Motion D327** yrkar att Liberalerna ska verka en nationell strategisk samling för inventering och renovering av landets samtliga broar.

Partistyrelsen är inte beredd att peka ut enskilda objekt som landsmötet ska ta ställning till, men delar motionärernas uppfattning att analysen av de långsiktiga konsekvenserna av projekten i infrastrukturplaneringen bör förbättras. Liberalerna har i riksdagen konstaterat att prioriteringen av infrastrukturinvesteringar ska följa den så kallade fyrstegsprincipen för att garantera att statens medel används effektivt samt utveckla de samhällsekonomiska kalkylmodellerna för infrastrukturinvesteringar. Precis som framgår ovan har Liberalerna förhandlat fram mandatperiodens proposition för en ny nationell infrastrukturplan, där de ekonomiska ramarna för de kommande 12 åren ökat med över 20 procent till 799 miljoner kronor. De statliga medlen ska fördelas utifrån behoven och där resurserna gör största möjliga nytta. I underlaget för infrastrukturplanen finns Trafikverkets prioriteringar och vilka vägar och broar som ska prioriteras i underhållsplanen. Det bygger bland annat på inventeringen av landets broar för en omklassning av vägsträckor som klarar tyngre fordon till så kallad BK4-väg. I den nya nationella infrastrukturplanen återfinns en ny rubrik, ”Samhällssäkerhet och beredskap”, som tillgodoser kravet på sårbarhetsanalys som tas upp i motion D323. Digitalisering och automatisering inom trafiksektorn är två viktiga tekniktrender som kommer innebär en förbättring av konkurrenskraften av kollektivtrafiken, t.ex. i form av anropsstyrd kollektivtrafik och där bilen i flera fall blir en del av kollektivtrafiken. Partistyrelsen delar uppfattningen av forskningen inom transportsektorn bör intensifieras för att kunna hålla en fortsatt hög innovationstakt och att samverkan för gränsöverskridande trafik ska samordnas mellan våra grannländer. **Partistyrelsen yrkar att motionerna D322–D327** bör anses besvarade.

Motion D328 yrkar att Liberalerna ska verka och hitta lösningar för en snabbare utbyggnad av bredband i hela landet och utökade medel för detta. **Motion D329** yrkar att Liberalerna ska verka för att icke-digitala lösningar alltid finns som alternativ till de digitala så att alla kan vara med i samhället på lika villkor. **Motion D330** yrkar att Liberalerna ska verka för ett IT-lyft inom offentlig sektor. **Motion D331** yrkar att Liberalerna ska verka för att ge DIGG i uppdrag att utveckla gemensamma lösningar som myndigheter kan nyttja. **Motion D332** yrkar att Liberalerna ska verka för att IMY och/eller MSB får i uppdrag att ge vägledande juridiska och tekniska bedömningar av de största branschledande tjänstebaserade och/eller molnbaserade digitala plattformarna oavsett om de finns inom Sverige, EU eller i tredje land. **Motion D333** yrkar att Liberalerna ska tillsätta en arbetsgrupp om informationsteknologins utmaningar avseende tech-bolagens opaka inställning till hur informationen som samlas in används och säljs samt tech-bolagens monopolliknande ställning, att arbetsgruppen utreder det eventuella behovet av ytterligare reglering och lagstiftning samt att Liberalerna inför valet 2022 presenterar ett politiskt program rörande dessa frågor. **Motion D334** yrkar att Liberalerna ska medverka till att det tillsätts en utredning om hur man ska kunna stoppa utländska serverföretag att etablera sig i Sverige.

Partistyrelsens uppfattning är att Liberalerna ska ligga i framkant när det gäller att underlätta utvecklingen för digitala tjänster. Liberalerna har i riksdagen tagit flera initiativ för en snabbare utbyggnad av bredband i hela landet dels när det gäller ökad statlig finansiering och dels undanröjande av hinder som förhindrar utbyggnaden. Liberalerna har också krävt att riksdagen tydligt uttalar att det gamla kopparnätet för fast telefoni inte får avvecklas innan det finns fullgoda digitala alternativ för de abonnenter som berörs av omställningen till ny teknik. Användandet av digitala tjänster måste också implementeras så att inte invånare utestängs från samhällsservice på grund av bristande digitala möjligheter.

När det gäller frågan om ett IT-lyft har Liberalerna tagit initiativ till en national digital strategi som ska utveckla och samordna digitala tjänster hos myndigheter och inom den offentliga sektorn. Ett sådan nationell strategi bör även ta upp hur Sveriges relation till internationella molnbaserade digitala plattformar. Arbete för att reglera detta pågår också inom EU där Sverige spelar en aktiv roll. Partistyrelsen är inte beredd att ställa sig bakom förslaget att stoppa utländska serverföretag i Sverige utan vill i stället underlätta etableringen av utländska företag i Sverige. Partistyrelsen är inte beredd att ta ställning för att ta fram ett nytt digitaliserings-

program, men anser att det kan finnas skäl att bättre sammanställa den politik som finns samlad i partiets riksdagsmotioner. **Partistyrelsen yrkar att motionerna D328–D333** bör anses besvarade samt att motion **D334 avslås.**

Motion D335 yrkar att landsmötet uttalar att en mångfald av delningstjänster bör stimuleras genom att definiera all delning av fordon som kollektivtrafik och därför ge delningstjänsterna sänkt moms, oavsett affärsmodell, att en ekonomisk stimulans införs för delning av fossilfria fordon mellan privatpersoner för uthyrning som ett sätt att gynna den växande andelen förnybart drivna bilar i bilparken, att kommunerna ges rätt att reservera platser för alla typer av delade fordon oberoende av affärsmodell samt att Boverket eller Trafikverket ges i uppdrag att upprätta ett system för kommuner att ansluta sig till för att underlätta ansökningsprocessen för delningsföretag, så att ett tillstånd kan gälla i alla kommuner som anslutit sig. **Motion D336** yrkar att Liberalerna ska verka för att en statlig samåkningstjänst startas.

Partistyrelsen är negativ till en samåkningstjänst i statlig regi, men ser positivt på möjligheten att underlätta för delningstjänster. Den nyligen presenterade så kallade Bilpoolsutredningen har lyft fram legala och skattemässiga förändringar för att bilpooler och andra liknande delningstjänster ska kunna utvecklas. **Partistyrelsen ser positivt på denna utveckling och yrkar att motion D335** bör anses besvarad och att motion **D336 avslås.**

Motion D337 yrkar att landsmötet ställer sig bakom 1,5-metersregeln för att öka trafiksäkerheten för cyklister. **Motion D338** yrkar att landsmötet uttalar att en nationell cykelstrategi med rejäla satsningar på ökad cykelsinfrastruktur bör tas fram. **Motion D339** yrkar att Liberalerna ska verka för att det blir ordning på våra gångbanor, cykelvägar och skogsstigar och därmed minska konfliktnivån mellan olika grupper. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att det bör ske ökade satsningar på cykelinfrastrukturen och att säkerheten för cyklister måste förbättras. Därför vill Liberalerna satsa på fler sammanhängande regionala cykelstråk för att göra det lättare att cykla längre sträckor och att det ska bli enklare att ta med cykeln i kollektivtrafiken. Partistyrelsen konstaterar att det redan i dag finns en nationell cykelstrategi som kan ligga till grund för detta arbete. För att förbättra säkerheten bör skyltning och vägmarkering förbättras och göras mer enhetlig. När det gäller den så kallade 1,5-metersregeln har Liberalerna i riksdagen ställt sig bakom denna princip. **Partistyrelsen yrkar att motionerna D337–D339** bör anses besvarade.

Motion D340 yrkar att landsmötet uttalar att Sverige kraftfullt bör driva på för en kostnadseffektiv minskning av den internationella sjöfartens klimatpåverkan samt vara pådrivande för att samordna hamnavgifternas miljödifferentiering med övriga EU länder. **Motion D341** yrkar att Liberalerna ska verka för att ett nytt båtregister för fritidsbåtar ska införas. **Motion D342** yrkar att Liberalerna ska verka för att skärpa miljöreglerna för båtar genom att bland annat förbjuda gammal tvåtaktsteknik i båtmotorer inom tre år.

Partistyrelsen anser att sjöfarten har stor betydelse för det svenska transportsystemet inte minst när det gäller att minska miljöbelastningen och menar att ekonomiska styrmedel är nödvändiga för nå miljömålen. En differentiering av Sjöfartsverkets avgifter för att stimulera miljövänliga alternativ och att fartyg bör stimuleras att använda landström, i stället för att ligga med motorer igång i hamn, är några av de förslag Liberalerna har fört fram i riksdagen för att minska sjöfartens miljöbelastning. Förändringar ska ske i samverkan med övriga EU-länder och på global nivå för att nå största möjliga klimatnytta. Partistyrelsen ställer sig tveksam till ett statligt register för fritidsbåtar, men ställer sig positiv till ett ideellt register på föreningsbasis. Därutöver anser partistyrelsen att det redan sker en utfasning av äldre båtmotorer och att detta bäst sker genom introduktion av nya miljövänliga motorer och ekonomiska incitament enligt principen förorenaren betalar, som stimulerar båtägare att välja bort de gamla tvåtaktsmotorerna. **Partistyrelsen yrkar att motionerna D340 och D341** bör anses besvarad**e och motion D342 avslås.**

Motion D343 yrkar att systemen för resor i annan kommun (RIAK) och riksfärdtjänst samordnas i hela riket, att den enskildes färdtjänstkort ska digitaliseras för att lagra resor och effektivisera biljetthantering både för färdtjänst i annan kommun och för riksfärdtjänst samt att utreda hur riksfärdtjänsten kan bli rikstäckande. **Motion D344** yrkar att Liberalerna ska arbeta för att skyndsamt utreda förutsättningarna för ett samordnat eller gemensamt betal- och biljettsystem för hela landets särskilda kollektivtrafik (färdtjänst samordnat med riksfärdtjänsten). Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att biljetthanteringen för riksfärdtjänsten bör förenklas. Liberalernas arbete i riksdagen för att införa ett biljettsystem för all kollektivtrafik i hela Sverige och det som framförts i utredningen Särskilda persontransporter – moderniserad lagstiftning för ökad samordning (SOU 2018:58) bör kunna ligga till grund för det motionärerna föreslår. **Partistyrelsen yrkar att motionerna D343 och D344** bör anses bifall**na med vad partistyrelsen anfört.**

Motion D345 yrkar att landsmötet uttalar att ekonomiska styrmedel och bygglovsregler bör tas fram som verkar för att större soliga parkeringsplatser enkelt kan byggas ut med solceller och laddstolpar. **Motion D346** yrkar att Liberalerna ska verka för att ett teknikneutralt stöd införs till utbyggnad av laddstolpar och annan infrastruktur för elektrifierade vägtransporter, bränslecells-och vätgasbilar, för att det utvecklas elvägar för tunga lastbilar längs de stora godsstråken, för ett förenklat regelverk för utbyggnad av elvägar samt för att ge Energimyndigheten i uppdrag att ta fram en strategi för elektrifieringen av vägtransporterna. **Motion D347** yrkar att Liberalerna ska verka för att platser och laddstolpar för laddning av elbilar ska vara tillgängliga.

Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att infrastrukturen för laddstolpar bör stimuleras och att de bygglovsregler som hindrar utbyggnad av solceller ska avvecklas. Dock bedömer partistyrelsen att solceller på parkeringsytor är orealistiskt då det krävs så stora ytor för att bidra med el till en laddstolpe. Liberalerna initierade Elektrifieringskommissionen med uppdrag att påskynda elektrifieringen av tunga transporter, företrädesvis vägtransporter. I centrum står den framtida utvecklingen av fast laddinfrastruktur, elvägar samt

vätgasinfrastruktur, där förutsättningar och affärsmodeller utreds. Partistyrelsen delar motionärens tanke om behovet av en elektrifieringsstrategi och en utredning kommer att lägga fram sin slutrapport under hösten, vars direktiv Liberalerna har medverkat till. I dag kan bidrag till publika laddstolpar för lätta fordon sökas via Klimatklivet. God tillgång på laddpunkter gör att fler väljer elfordon. Fler elfordon på vägarna gör det mer intressant att investera i laddinfrastruktur. Utbyggnaden av laddinfrastruktur både för personbilar och tyngre fordon måste skyndas på för att inte bli en flaskhals för övergången till elfordon. Det gäller inte minst möjligheten att ladda hemma. Byggreglerna kring laddning behöver förtydligas, inte minst för flerbostadshus. Bilar ska kunna laddas på parkeringar där de står under flera timmar. Den minimiimplementering av EU:s direktiv som genomfördes under 2020 räcker inte. Liberalerna har varit pådrivande för ökade krav på antalet laddstolpar i flerbostadshus och på parkeringar för att möta den ökande efterfrågan. Partistyrelsens syn på strukturen för laddstolpar utvecklas ytterligare i den klimatpolitiska rapporten som presenteras för landsmötet. **Partistyrelsen yrkar att motionerna D345–D347** bör anses besvarade.

Motion D348 yrkar att Liberalerna bör verka för att lagen om a-traktor ändras tillbaka till 16 år och att hastigheten höjs till max 50 kilometer i timmen för trafik i tätort och max 80 kilometer i timmen för trafik efter landsväg samt en ökad utbildning med övningskörning och halkbana via trafikskolan. **Motion D349** yrkar att Liberalerna ska verka för att A-traktorer får köras i 45 kilometer i timmen. Partistyrelsen delar inte motionärernas uppfattning. Mopedbilar, som har 45 kilometer i timmen som maximal fart, har ökat kraftigt de senaste två åren och tagit över en stor del av marknaden från A-traktorer, som har en maximal hastighet av 30 kilometer i timmen. Det krävs samma körkort för mopedbilen som för en EU-moped. Trafikverket utreder nu trafiksäkerheten och olycksstatistiken runt mopedbilen och Liberalerna följer utvecklingen. **Partistyrelsen yrkar att motionerna D348 och D349** bör anses besvarade.

Motion D350 yrkar att Liberalerna ska verka för att öka marknadskrafternas inflytande i driften av Sveriges flygplatser och arbeta mot kommunalt och regionalt slöseri av skattepengar i form av flygplatssubventioner. **Motion D351** yrkar att landsmötet uttalar att det införs ytterligare miljödifferentiering för start- och landningsavgifter som uppmuntrar till investeringar i mer bränslesnåla plan och inblandning av biodrivmedel, medverkar till att införa krav på erbjudande om klimatkompensation som ett tillägg vid biljettköp, medverkar till ökad takt i implementeringen av Single European Sky samt att Liberalerna ska medverka till att Sverige ska ta en aktiv roll för att EU ska driva på för en omförhandling av Chicagokonventionen i syfte att sluta en global överenskommelse om en nationell minimiskatt baserad på koldioxidutsläpp från flygbränsle. **Motion D352** yrkar att Liberalerna ska verka för att staten fortsättningsvis säkrar flyglinjer från Arlanda till Kiruna, Luleå, Umeå, Östersund, Skellefteå, Örnsköldsvik, Ronneby och Visby, verkar för att ersätta flygresor med digitala möten, där det är lämpligt, verkar för att flygresor ersätts med tåg på de sträckor, där tågresans sammanlagda restid mellan målpunkterna är kring 3 timmar, verkar för reduktionsplikten ska gälla även inrikesflyget, medverkar till att uppmana alla relevanta myndigheter och verk till samordnade inköp av sådant bioflygbränsle som är producerat på ett hållbart sätt samt verkar för forskning och utveckling för att främja framväxten av el- och vätgasflyg. **Motion D353** yrkar att Liberalerna ska verka för att slopa de offentliga flygplatssubventioner som inte ger en samhällsekonomisk vinst samt att privatisera de kommunala flygplatser som inte är beredskapsflygplatser. **Motion D354** yrkar att Liberalerna ska verka för att Sverige försöker teckna ett avtal med Danmark om att Sverige ska arrendera och ansvara för Kastrups flygplats.

Partistyrelsen ser gärna att fler flygplatser drivs av privata intressen. Liberalerna har t.ex. ställt sig positiva till att ett privat konsortium ska ges möjlighet att ta över driften av Bromma flygplats som föreslogs i samband med att Swedavia föreslog att flygplatsen avvecklas. Liberalerna har tagit ställning för och driver aktivt det som framförs i **motion D351** om ökad miljöstyrning av flygtrafiken t.ex. när det differentierade start- och landningsavgifter, en omförhandling av Chicagokonventionen, stimulans av teknisk utveckling för bränslesnåla plan och elflyg samt inblandning av biodrivmedel. Det senare beslutades i riksdagen under våren 2021 genom reduktionsplikt för inblandning av biodrivmedel i flygbränsle. Partistyrelsen anser dock att klimatkompensation som ett tillägg vid biljettköp bör drivas av marknadens aktörer och i dag erbjuds detta av flertalet flygbolag på den svenska marknaden. Liberalerna bör även fortsättningsvis överlåta till individen och företag att från fall till fall bestämma vilket transportslag som bäst lämpar sig för en kommande resa eller om distansmöte är en bättre lösning. Inom övriga EU får regioner och kommuner upphandla och finansiera flygtrafik medan det i Sverige bara är staten som får upphandla flygtrafik. Partistyrelsen anser därför att möjligheten att tillåta kommuner och regioner att upphandla flygtrafik bör ses över för att säkra framtiden för vissa viktiga flyglinjer i Sverige. Kommunerna bör även själva bedöma om behov finns för kommuninvånarna att finansiera en flygplats. Partistyrelsen finner ingen anledning till varför Sverige ska driva Kastrups flygplats. **Partistyrelsen yrkar att motionerna D350–D353** bör anses besvarade samt att motion **D354 avslås.**

Motion D355 yrkar att Liberalerna ska verka för att det snarast tillsätts en bred mellanstatlig utredning som studerar behoven av och ger förslag om minst en ny fast förbindelse mellan Sverige och Danmark, som kan komplettera den befintliga Öresundsbron. **Motion D356** yrkar att Liberalerna ska arbeta för att danska och svenska staten beslutar bygga Helsingör–Helsingborgförbindelsen i form av en motorvägstunnel och en tågtunnel, att verka för att förbindelsen ska vara i drift senast 2035, att verka för att Sverige går vidare med projektet och tar huvudansvaret även vid ett eventuellt danskt ointresse samt att arbeta för att möjliggöra för regioner att bidra och vara delägare i förbindelsen. Partistyrelsen delar uppfattningen i **motion D355** att de i dagsläget tre alternativ som finns för ytterligare en Öresundsförbindelse bör utredas och där kostnader och tekniska

lösningar bör jämföras för att få fram ett underlag för den bästa lösningen. Då detta tidigare ej gjorts har Liberalerna fört fram ett sådant krav i riksdagen. **Partistyrelsen yrkar att motionerna D355 och D356** bör anses besvarade.

Motion D357 yrkar att Liberalerna tar initiativ till en utredning på områden hur antalet körkort ute i samhället kan begränsas, nya krav på körkortsinnehavare, när körkort kan återkallas och vad som krävs för att ett återkallat körkort åter kan bli aktuellt. **Motion D358** yrkar att Liberalerna tar initiativ till en utredning på området hur många fordon som är rimligt att äga, med syfte att komma åt kriminella som inte äger sina egna fordon, samt minska totala antalet motorfordon i samhället. **Motion D359** yrkar att Liberalerna ska verka för att införa en obligatorisk hälsoundersökning för fortsatt körkort efter 80 år.

Partistyrelsen delar uppfattningen i motion D357 och D358 att det kan finnas skäl att tydliggöra körkortsreglerna och vidta åtgärder mot kriminalitet kopplat till bilägande, men motsätter sig kravet på hälsoundersökningar vid en viss ålder. Liberalerna har i riksdagen pekat på behovet av att avveckla regler som diskriminerar årsrika, då ingen ökad olycksrisk i trafiken har kunnat konstateras, och i stället finna andra vägar för att öka trafiksäkerheten. Eftersom bedömningen av körförmåga ligger på regionerna och i dag utförs efter olika regionala riktlinjer, har Liberalerna föreslagit att regeringen behöver tillse att det utformas enhetliga nationella riktlinjer för hur bedömningen av körförmåga hos en person bör genomföras. När det gäller åtgärder för att motverka kriminalitet kopplat till körkort och bilägande har Liberalerna fört fram ett flertal förslag i riksdagen för att stävja detta. **Partistyrelsen yrkar att motionerna D357 och D358 anses besvarade och att motion D359 avslås.**

Motion D360 yrkar att Liberalerna ska arbeta för friskoterkörning i naturen, fjällen och nationalparker under ansvar där snömarker är täckta. Partistyrelsen anser att skoterkörning i huvudsak bör begränsas till skoterleder och att skoterlederna bör prioriteras då det finns en stor underhållsskuld i infrastrukturen för skoterleder då delar av lederna, broarna och skyltningen förfallit. I stället för fri skoteråkning bör Naturvårdsverket ges i uppdrag att prioritera en översyn av lednätets standard samt ansvarsfördelningen vad gäller underhåll och drift. Satsningar på fler och bättre skoterleder måste åtföljas av skärpta miljökrav på fordonen. **Partistyrelsen yrkar att motion D360 avslås.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion D301 anses besvarad
2. att motion D302 anses besvarad
3. att motion D303 anses besvarad
4. att motion D304 anses besvarad
5. att motion D305 anses besvarad
6. att motion D306 anses besvarad
7. att motion D307 anses besvarad
8. att motion D308 anses besvarad
9. att motion D309 avslås
10. att motion D310 anses besvarad
11. att motion D311 anses besvarad
12. att motion D312 anses besvarad
13. att motion D313 anses besvarad
14. att motion D314 anses besvarad
15. att motion D315 anses besvarad
16. att motion D316 anses besvarad
17. att motion D317 anses besvarad
18. att motion D318 anses besvarad
19. att motion D319 anses besvarad
20. att motion D320 anses besvarad
21. att motion D321 anses besvarad
22. att motion D322 anses besvarad
23. att motion D323 anses besvarad
24. att motion D324 anses besvarad
25. att motion D325 anses besvarad
26. att motion D326 anses besvarad
27. att motion D327 anses besvarad
28. att motion D328 anses besvarad
29. att motion D329 anses besvarad
30. att motion D330 anses besvarad
31. att motion D331 anses besvarad
32. att motion D332 anses besvarad
33. att motion D333 anses besvarad
34. att motion D334 avslås
35. att motion D335 anses besvarad
36. att motion D336 avslås
37. att motion D337 anses besvarad
38. att motion D338 anses besvarad
39. att motion D339 anses besvarad
40. att motion D340 anses besvarad
41. att motion D341 anses besvarad
42. att motion D342 avslås
43. att motionerna D343 och D344 anses bifallna med vad partistyrelsen anfört
44. att motion D345 anses besvarad
45. att motion D346 anses besvarad
46. att motion D347 anses besvarad
47. att motion D348 anses besvarad
48. att motion D349 anses besvarad
49. att motion D350 anses besvarad
50. att motion D351 anses besvarad
51. att motion D352 anses besvarad
52. att motion D353 anses besvarad
53. att motion D354 avslås
54. att motionerna D355 och D356 anses besvarade
55. att motionerna D357 och D358 anses besvarade
56. att motion D359 avslås
57. att motion D360 avslås

Reservation nr 1

Louise Eklund och Joar Forssell reserverar sig till förmån för att motion D355 bifalls.
Motivering: ”Gröna transporter är avgörande för ett hållbart samhälle. Nu behövs infrastrukturen byggas ut. Bara så kan vi styra över mer gods till räls.”

Särskilt yttrande nr 1

Christoffer Heimbrand, LS och Erik Berg, LUF, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion D353:

”Alla transportslag ska stå för sina egna klimatkostnader. Årtionden av subventioner och kommunalt ägande har skapat en överkapacitet som satt tillgången och efterfrågan ur spel, särskilt i Mellansverige. Om de tolv mest olönsamma kommunala flygplatserna avvecklas kan vi spara 850 miljoner kronor i samhällsekonomiska kostnader. Det är pengar som behövs i välfärdens kärnverksamhet.”

E1. EKONOMISK POLITIK OCH SKATTEPOLITIK

Inledning

Den enskilda människans skapande och arbete utgör grunden för vårt gemensamma välstånd och samhällets utveckling. Under coronapandemin har Liberalerna bidragit konstruktivt till att samhället, jobben och företagen ska värnas från de effekter som virusets spridning orsakar och har orsakat. Vi vet att fri företagsamhet och fler kvinnor och män som tar steget att bli företagare är nyckeln till hög sysselsättning och långsiktig konkurrenskraft i den svenska ekonomin. Liberalerna har därför presenterat omfattande åtgärdspaket för att öka företagsamheten och sysselsättningen i hela landet i rapporterna Förortslyftet och Bo och Leva i hela landet.

Sverige ska ha goda villkor för de välståndsbildande krafterna. Det ska löna sig att arbeta, starta företag, utbilda sig och ta ansvar. Det ska löna sig att ta risker, vara entreprenör och tänka nytt. Människor ska försörja sig själva så långt som möjligt. Sverige ska vara en dynamisk ekonomi. Ett öppet, fritt land som erbjuder kreativa miljöer och som lockar till sig människor, idéer och kapital. Ett land där man kan förverkliga sina drömmar och samtidigt veta att den som har det svårt får nya chanser att komma igen.

För att långsiktigt kunna finansiera satsningar på välfärd och trygghet, sänkta skatter på arbete och företagande samt en skola med kunskap för alla, är det avgörande att Sverige också i fortsättningen har ett välordnat finanspolitiskt ramverk som för politiken i en stram och ansvarsfull riktning. Det finanspolitiska ramverket säkerställer finansiell stabilitet och en beredskap att klara framtida kriser, och det har tjänat Sverige väl. Förtroendet för Sveriges offentliga finanser är högt, och statsskulden är relativt låg.

Sverige behöver ett skattesystem som är enkelt och överskådligt, som uppmuntrar arbete, utbildning och sparande och som möter klimatkrisen. Där är vi inte i dag. I stället har vi ett skattesystem som inte tar tillräcklig hänsyn till det internationella konkurrens- och omvandlingstryck som globaliseringen och digitaliseringen för med sig.

Det måste bli billigare och enklare att anställa, vi måste öppna upp arbetsmarknaden för dem med låg utbildning. Klimatkrisen ökar behovet av att öka kostnaderna för utsläpp och miljöskadlig verksamhet, enligt principen förorenaren betalar.

Sverige behöver därför en genomgripande reformering av skattesystemet som omfördelar tyngdpunkten i beskattningen. Huvudinriktningen ska vara att de skatter som håller jobben och sysselsättningen tillbaka tydligt sänks.

Skatten på jobb och företagande behöver sänkas och misshushållning med skattepengar upphöra. Skatten på klimat och miljöskadlig verksamhet behöver höjas så att var och en bär mer av kostnaderna för den egna påverkan på miljön. Skattesystemet måste bli enklare och överskådligt. Därför vill vi se en bred och fullt finansierad skattereform.

Det svenska skattesystemets största problem är att vi har världens högsta skatter på arbete. Sveriges höga marginalskatter på arbete bidrar till att utbildningspremien är låg och att antalet arbetade timmar hålls tillbaka. Liberalernas viktigaste skattepolitiska prioritering är därför att skatterna på arbete, både på kort och på lång sikt, ska sänkas. I Liberalernas rapport Fler i egen försörjning föreslås vidare att en första jobbet-reduktion bör införas där de första 100 000 kronorna som redovisas från arbete eller företagande görs skattefria och att ett nytt permanent jobbskatteavdrag ska införas. Vi vill att betydligt färre ska betala statlig skatt och att den högsta marginalskatten ska närma sig snittet i OECD.

En genomgripande skattereform kan inte enkom utgå från vad som är effektivt för statsfinanserna. Inriktningen för en skattereform måste också vara att värna den enskildes rätt till sina egna pengar, att i lägre grad styra hur var och en väljer att använda sina pengar samt att använda de pengar som staten tar in på ett mer välmotiverat sätt.

På sikt vill vi som liberalt parti ha ett så lågt skattetryck som möjligt, samtidigt som vi ser att det de kommande åren finns enbart begränsade möjligheter att sänka skattetrycket. Det finns självfallet utrymme att sänka enskilda skatter, men give de behov som finns i skolan, rättsväsendet och vården måste skattesänkningarna i en skattereform vara fullt ut finansierade.

Finansieringen av en ny genomgripande skattereform bör delvis ske genom höjda miljöskatter och större enhetlighet genom nedtrappade avdrag såsom till exempel ränteavdrag. Generella konsumtionsskatter har lägre negativa effekter på tillväxt och sysselsättning än andra skatter. Men det krävs även utgiftsminskningar. Ineffektiva byggsubventioner är exempel på sådant som ligger utanför statens grunduppgifter och inte kan motiveras på bekostnad av den enskildes rätt att själv få behålla och vara fri att bestämma över sina egna inkomster. Genom rätt prioriteringar kan en skattereform med fokus på sänkta skatter på jobb och företagande genomföras och dessutom vara fullt finansierad.

Rättvisa villkor för företagande handlar om att skapa fler möjligheter för människor att utvecklas utifrån sina egna drivkrafter, som att söka nya lösningar på problem, att pröva och förverkliga sina idéer, tjäna egna pengar eller kunna bo kvar i sin hembygd. Därför är ett bättre företagarklimat

grundläggande för Liberalerna. Särskilt viktigt är en politik som underlättar för den som driver små och medelstora företag, samt att främja kvinnors och nyanländas företagande. För unga människor ska rollen som företagare vara en lika självklar framtidsmöjlighet som rollen som anställd.

Liberalerna vill att det ska löna sig att driva företag och ta risker. Fler företagare betyder fler jobb, högre tillväxt och ökade skatteintäkter, vilket finansierar vår gemensamma välfärd. I Sverige ska entreprenörer och företagare uppmuntras genom ett bra företagarklimat, konkurrenskraftiga skatteregler och väl fungerande finansiella marknader.

Globaliseringen och handel med vår omvärld främjar tillväxt och öppenhet och är grunden för en välmående ekonomi. Svensk export motsvarar nästan hälften av Sveriges BNP. Därför ska Sverige fortsätta riva handelshinder samtidigt som vi värnar konsumentskydd och miljö. Vi ska fortsätta och vara pådrivande för ambitiösa handels- och investeringsavtal med länder i hela världen. Varje ratificerat frihandelsavtal som sluts gynnar svenska företagare och är viktiga för svenska handelsförbindelser.

Globalisering och digitalisering innebär en stor omdaning. Utvecklingen utgör en utmaning, men framförallt finns det stor potential att stärka tjänstesektorns och industrins långsiktiga konkurrenskraft på en global marknad. Sverige är ett litet exportberoende land med en tradition av att knyta kontakter med företag och konsumenter i andra länder. Det är en god grund att stå på när en ny modern näringslivspolitik ska utvecklas för att möta globaliseringens och digitaliseringens utmaningar.

Företag ska drivas av entreprenörer, inte av offentliga aktörer som skapar osund konkurrens. I grunden är det fel att det offentliga driver företag. För undantag från denna huvudprincip krävs att företaget svarar för ett uppenbart samhällsintresse, som exempelvis Systembolaget.

En liberal konsumentpolitik handlar om att stärka konsumenternas makt och möjlighet att göra aktiva val. Då behövs kunskap och en öppen debatt, där marknadsaktörer granskas och där oseriösa företag avslöjas. Staten ska ge konsumenterna goda möjligheter att göra val och vara medvetna om konsekvenserna av dem. Staten ska däremot inte ge pekpinnar och bestämma vilka val konsumenterna ska göra.

Sparande ska gynnas. Skatten på sparande ska vara låg.

Motionerna

Motionerna E101 och E102 vill göra ändringar i det kommunala skatteuttaget med anledning av att dagens system anses dåligt anpassat till de moderna förutsättningarna att leva, verka och bo i olika kommuner. Det skapar enligt motionärerna orättvisor i det kommunala skatteunderlaget i förhållande till den samhällsservice som brukas i kommunerna.

Liberalerna är inte tillfreds med de ekonomiska förutsättningar som kommuner och regioner i dag möter eller dagens kommunala utjämningssystem. Partistyrelsen anser att de allt mer skilda förutsättningar mellan olika delar av Sverige att klara välfärden och den statliga servicen mycket allvarlig. Partistyrelsen är därför av uppfattningen att vi behöver ha en bred översyn av kommunsektorns ekonomi och välfärdens finansiering. I detta ligger att framöver ta mer hänsyn till både dagens kostnads- och inkomstutjämning, men även hur och av vem skatter tas ut, ansvarsfördelningen mellan stat och kommunsektorn och statens stöd till alla delar av landet.

Det finns anledning att framåt ta mer hänsyn till viktiga frågor om kommuners olika förutsättningar. De exakta formerna för detta arbete överlag avser partistyrelsen att återkomma till. Men dessa frågor berörs till del i rapporten om att leva och bo på landsbygden som bland annat vill se ytterligare förenklar samverkan och samarbeten över kommungränser. **Motionerna E101 och E102** bör därmed anses besvarade.

Motion E103 föreslår, i linje med ovan anförda motioner, att människor på egen begäran borde kunna anmäla en ”sekundär bostadsort”, där de betalar skatt de månader som de faktiskt bor där.

Partistyrelsen är enig med motionären om att regionala skillnader måste minska och att skattesystemet är ett möjligt sätt att åstadkomma detta. Dock är det kommunala självbestämmandet över inkomstbeskattningen viktigt och förändringar i detta måste utredas grundligt. Samtidigt är det viktigt att skattesystemet är transparent och rättvist vilket riskeras om systemet för inkomstbeskattning ska inkludera fler parametrar än det gör i dag. Att övergå till ett system där beskattningskommun – och därmed rimligen folkbokföringsort – anmäls på månadsbasis har dock tydliga problem ur både byråkrati- och integritetssynpunkt. Det finns som sagt anledning att framåt ta mer hänsyn till viktiga frågor om kommuners olika förutsättningar och det görs redan i viss mån i rapporten om att leva och bo på landsbygden. **Motion E103** bör därmed anses besvarad.

I **motion E104** yrkas att Liberalerna tar ställning emot en enhetlig kommunalskatt. Liberalerna värnar den kommunala demokratin och att alla människor ska ha möjlighet att påverka frågor som rör deras närområde. Kommuners ekonomiska förutsättningar och skatteunderlag skiljer sig åt och en likvärdig samhällsservice runt om i landet ska säkerställas genom det kommunala utjämningssystemet. Partistyrelsen instämmer att Sverige är i behov av en ny skattereform och det är något som drivs aktivt av paritet. Partistyrelsen anser att det kommunala självbestämmandet över inkomstbeskattningen är viktigt och förändringar i detta måste utredas grundligt. **Motion E104** bör anses besvarad.

I **motion E105** yrkas att svenska staten ska ta en större roll vid finansiering och utlåning till stat och kommuner. Det finns goda skäl att vara restriktiv med att låta staten överta risktagande från andra aktörer vid lån eller finansiering. Många kommuner och regioner agerar ansvarsfullt och klarar sig utan en statlig överrock. Därför anser partistyrelsen att Liberalernas politik för kommuners roll på kapitalmarknader bör vara föremål för en samlad bedömning utifrån en marknadsekonomisk grundsyn inom ramen för exempelvis arbetet i riksdagen och SKR. **Motion E105** bör därmed avslås.

Motion E106 föreslår att inkomstskatten bör sänkas ytterligare för låginkomsttagare och pensionärer samt att brytpunkten för statlig inkomstskatt bör höjas.

Liberalerna prioriterar arbetslinjen. Det ska löna sig att arbeta. Men utanförskapet och integrationsskulden växer samtidigt som arbetslösheten ökar. Liberalerna verkar för att bryta bidragsberoendet i samhället och presenterade till exempel förra året två reformer för sänkt skatt för låg-och medelinkomsttagare inom det dåvarande januarisamarbetet. Genom det tidigare januariavtalet sänktes även skatten för pensionärer. I Liberalernas rapport Fler i egen försörjning föreslås vidare att en första jobbet-reduktion bör införas där de första 100 000 kronorna som redovisas från arbete eller företagande görs skattefria och att ett nytt permanent jobbskatteavdrag ska införas. Med hänvisning till den politik partiet driver yrkar partistyrelsen att **motion E106 anses besvarad**.

I **motion E107** föreslås att inkomstskatten ska bli enhetlig över hela inkomstskalan. Liberalernas fastslagna politik är att inkomstskatteskalan ska göras plattare genom bland annat höjd brytpunkt och Platt skatt är dock inte aktuellt. Inte minst finns det goda skäl att låta kommande års skattepolitiska utvecklingsarbete handla om låginkomsttagares drivkrafter till arbete. I dag lönar det sig inte tillräckligt mycket att arbeta för många av de människor som allra mest behöver kommer i arbete. En reform för platt inkomstskatt skulle begränsa politikens möjligheter att kraftfullt sänka marginalskatten för dessa grupper. Partistyrelsen yrkar därför att **motion E107 avslås**.

I **motion E108** yrkas att Liberalerna tar ställning för en frivillig höjning av inkomstskatten hos den enskilda. Skattesystemet bör vara rättssäkert, effektivt och förutsägbart. Ett system med extra frivilliga skatteinbetalningar är belagda med risker för exempelvis korruption och otillbörliga påtryckningar. Partistyrelsen anser därför att Liberalerna inte bör öppna upp för denna möjlighet. **Motion E108** bör därmed avslås.

Motionerna E109 och E110 yrkar på förslag som ger medborgare möjlighet att följa och få direkt inflytande över vart deras skattepengar går till. Enligt motionärerna skulle det vitalisera debatten om hur vi hanterar våra gemensamma skattemedel och skapa en mer demokratisk uppslutning för skattesystemet.

Partistyrelsen instämmer att skattepolitiken gynnas av transparens, effektivitet och tydlighet. Partistyrelsen anser dock att de frågor motionärerna lyfter är mer lämpade att lämna till hantering inom ramen för exempelvis riksdagsarbetet. **Motionerna E109 och E110** bör därmed anses besvarade.

I **motion E111** yrkas att Liberalerna ställer sig bakom lagstadgad rätt till lönespecifikation som innehåller uppgifter om arbetsgivaravgifter, kommunalskatter, avdrag, arbetsgivaruppgifter, ersättningar, etc.

Liberalerna värnar om trygghet i skattesystemet. En ökad transparens kan vitalisera debatten om hur vi hanterar våra gemensamma skattemedel och skapa en mer demokratisk uppslutning för skattesystemet. Partistyrelsen instämmer att mer utförliga lönespecifikationer skulle bidra till detta. Kravet på ökade uppgifter i lönespecifikationen riskerar dock att öka administrationen för arbetsgivare. Det är viktigt att säkerställa att den ökade regelbördan som förslaget skulle medföra inte missgynnar mindre företagare. Offentliga arbetsgivare bör rimligtvis implementera mer utförligt rapporterade lönespecifikationer i ett första led. **Motion E111** bör därmed anses bifallen med vad **partistyrelsen anfört**.

I **motion E112** yrkas att Skatteverket redovisar arbetsgivaravgifterna den anställde betalar på dennes slutskattebesked. Med hänvisning till vad partistyrelsen anfört ovan bör **motion E112 anses besvarad**.

I **motion E113** yrkas att Liberalerna ställer sig bakom ett höjt grundavdrag om 100 000 kronor per år och driver detta i framtida skattereformer. Partistyrelsen anser att det är fortsatt viktigt att skapa starka ekonomiska incitament för att gå från bidragsberoende till arbete och att jobbskatteavdraget är det mest effektiva för detta ändamål. Att generellt höja grundavdraget skulle dock utgöra ett stort åtagande för statens finanser och är inte något som i dagsläget bör prioriteras inom ramen för en ansvarsfull ekonomisk politik. Fullt genomförd skulle det uppskattningsvis röra sig om en skattesänkning med en offentligfinansiell effekt på över 40 miljarder kronor per år. **Motion E113** bör därmed anses besvarad.

I **motion E114** yrkas att Liberalerna verkar för att den första intjänade miljonen ska vara skattefri. I rapporten om Fler i egenförsörjning föreslår Liberalerna att sänka skatten på låga inkomster och att de första 100 000 kronorna ska vara skattefria. Partistyrelsen instämmer att alla ska ha chans att bygga upp ett sparkapital för ökad frihet och självständighet. Liberalerna vill på olika sätt verka för att generellt uppmuntra sparande – att verka för sparsamhet och strävsamhet lönar sig är en liberal uppgift. Med särskild hänvisning till att den skattefria summan inte bör fastslås av landsmötet yrkar partistyrelsen att **motion E114 anses besvarad**.

I motion E115 yrkas att alla egenföretagare ska få en skattelättnad på 5000 kronor per månad för att öka befintliga näringsidkares trygghet och för att få fler att vilja starta företag.

Liberalerna ser företagandet både som ett uttryck för individens möjlighet att förverkliga sina drömmar såväl som en grundförutsättning för vårt gemensamma samhällsbygge. Egenföretagande ska uppmuntras och underlättas. Partistyrelsen instämmer att välfärdssystemet inte ska baseras på att man delar in medborgarna i ett A- och ett B-lag, där löntagare erbjuds bättre skydd än den som väljer att skapa ett produktivt företag. Dagens arbetsmarknad kräver tydliga och generella regler som värnar samtliga medborgare. Systemen för sjukpenning, arbetslöshetsförsäkring, föräldrapenning och friskvård måste i större utsträckning likställas mellan företagare och anställda. Skattesystemet ska dock utformas för att skapa spelregler för en dynamisk och växande marknadsekonomi, däremot är skattepolitiken sämre lämpad för att riktat lösa enskilda gruppers problem. I rapporten om Fler i egen försörjning föreslås bland annat att en första jobbet-reduktion bör införas där de första 100 000 kronorna som redovisas från arbete eller företagande görs skattefria och vidare föreslås betydande regelförenklingar för små företag. **Motion E115** bör därmed anses besvarad.

Motion E116 yrkande 1 föreslår att det görs lättare att göra karriärbyte med hjälp av en ny omställningsfond. **Motion E116 yrkande 2** föreslår att en ny pensionssparandeform inrättas där individen avdragsgillt kan spara ett belopp på högst 1 000 kronor i månaden. **Motion E116 yrkande 3** föreslår att utreda möjligheten att införa två olika lägstanivåer för pensioner.

Den ekonomiska makten är ojämställt fördelad och de strukturella löneskillnaderna mellan män och kvinnor påverkar kvinnors pensions och möjlighet till sparande negativt. Partistyrelsen prioriterar reformer som ökar drivkrafterna för dem med lägre inkomster, eller dem som i dag inte sparar, att inleda ett sparande. Liberalerna driver till exempel att de första 100 000 kronorna på sparkontot ska vara skattefria, samt att införa ett skattegynnat bosparande för den som vill köpa sin första ägda bostad. I Las-uppgörelsen finns även förslag på ett nytt system för att stötta personer som av olika anledningar blivit av med jobbet. Omställningsstödet ska hjälpa den som blivit arbetslös att hitta nytt jobb, börja studera eller starta eget företag. Vidare har skatten på pension sänkts de senaste åren. **Motion E116 yrkande 1 och 3 bör anses besvarade** med hänvisning till Las-uppgörelsen. **Motion E116 yrkande 2 bör avslås**.

I **motion E117** yrkas att fastighetsregistret ska föra könsuppdelad statistik av lagfartsinnehavare och att Liberalerna verkar för en utredning om genusskillnader i ägande, dess orsaker och konsekvenser.

Inkomst- och taxeringsregistret visar att samtliga kapitalinkomster och kapitalvinster var totalt 356,5 miljarder kronor år 2018. Av det gick 32 procent till kvinnor och 68 procent till män. Ojämnast var fördelningen av ränteutbetalningar och olika former av aktieutdelningar. Det rör sig om totalt 132 miljarder kronor där 21 procent gick till kvinnor och 79 procent till män. De stora könsskillnaderna i ägande syns även på andra områden. Kvinnor och män äger olika mycket såväl i det enskilda förhållandet som i samhället i stort. Kvinnors nettoägande är 76 procent av männens och skillnaden ökar med stigande ålder. Partistyrelsen instämmer att utveckling av fördelningen av det monetära kapitalet mellan män och kvinnor är viktig att följa som ett led i det långsiktiga jämställdhetsarbetet. Partistyrelsen anser därmed att **motion E117** bör bifallas i sin helhet.

Motionerna E118 och E119 föreslår att i olika grad minska och begränsa möjligheterna till skatteavdrag för ränteutgifter. Liberalerna har skarpt föreslagit att möjligheten att göra avdrag för kapitalförluster inom inkomstslaget inkomster från tjänst över en tioårsperiod sänks från 30 procent till 20 procent av kapitalförlusten. Det menar partistyrelsen är en väl avvägd linje som tar hänsyn både till fördelningseffekter, riskerna på bostadsmarknaden, behovet av att stärka de offentliga finanserna och människors privatekonomi. Att helt avskaffa ränteavdraget är för närvarande inte aktuellt. Med hänvisning till redan fastlagd politik yrkar partistyrelsen på att **motionerna E118 och E119 anses besvarade**.

I **motion E120** yrkas att Liberalerna ska verka för att höja det skattefria beloppet för hyresintäkter från uthyrning av del i privatbostad.

I dag är det för krångligt och svårt att hitta någonstans att bo. Det saknas bostäder – och marknaden fungerar dåligt. Partistyrelsen instämmer att bristen på bostäder i delar av landet och låga inkomster för unga gör att många bor hemma längre än de skulle vilja. Att kunna bo självständigt påverkar också i hög grad vilken makt ungdomar har över sitt eget liv. Det är angeläget att politiken inte skapar hinder för ett effektivt nyttjande av bostadsbeståndet. Partistyrelsen anser att villkoren för uthyrning av privatbostäder för uthyrning av privatbostäder bör göras mer generösa, och föreslår med detta att **motion E120 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört.**

Motion E121 vill att Liberalerna är öppna för att förändra nuvarande fastighetsbeskattning. Liberalerna vill se rörlighet på bostadsmarknaden, minskade ränterisker och snabbare byggstart. Därför driver vi att reavinstskatten vid fastighetsförsäljningar bör sänkas och att sänkningen av flyttskatten kompenseras med en stegvis nedtrappning av ränteavdragen. En ägd bostad är mer än en kapitalplacering utan är för de allra flesta en viktig känslomässig bas i tillvaron och den allra viktigaste investering man gör i livet. Det ställer höga krav på att beskattningen av fastighetssektorn sker på ett förutsägbart sätt som framstår som legitimt hos den stora allmänheten. **Motion E121** bör därmed avslås.

I motionerna E122 och E123 föreslås att reavinstskatten utformas med hänsyn till inflationen. Partistyrelsen anser att en sådan utformning skulle bryta mot viktiga principer inom det svenska skattesystemet. Inte minst skulle det som enskild åtgärd skapa olika skatteprinciper för försäljning av bostäder och exempelvis värdepapper. Därför anser partistyrelsen att reavinstbeskattningen i stället fortsatt ska sänkas på andra sätt. Från och med i år har Liberalerna exempelvis drivit igenom att räntan på uppskov slopas. **Partistyrelsen yrkar därför att motionerna E122 och E123 avslås.**

I **motion E124** yrkas att inför nästa skattereform grundligt utreda konsekvenserna av stämpelskattens utformning. Enligt det dåvarande januariavtalet bestämdes att flyttskatten genom att räntebeläggningen på uppskovsbeloppet skulle avskaffas. Det innebär inte i sig att flyttskatten för säljare och köpare slopas. Säljaren betalar fortfarande 22 procent i reavinstskatt och köparen 1,5 procent i stämpelskatt på lagfart och 2 procent på pantbrev. Regeringen har även givit Lantmäteriet i uppdrag att se över reglerna kring stämpelskatt och fastighetsbildning med syfte att utreda om det finns förutsättningar att införa en generell stämpelskatteplikt. Januariavtalet nämnde inte stämpelskatten, men det finns anledning i ljuset av Liberalernas skattereform att se över skattens möjliga skada på bostadsmarknaden i nuvarande form. **Motion E124** bör därmed anses besvarad.

I **motion E125** föreslås att Liberalerna ska agera för att mervärdesskatten blir enhetlig. Partistyrelsen anser att momsen behöver ses över och bli mer enhetlig. Detta bland annat för att förenkla skattesystemet. Helt enhetlig moms är dock inte den konstruktion som framstår som mest önskvärd, exempelvis kan den reducerade momssatsen för böcker framhållas som ett exempel där en harmonierad nivå sannolikt skulle få negativa effekter. Vidare kan framhållas att skattepolitiken ska kunna utformas med hänsyn till vissa

varors priselasticitet. En förändring av momsstrukturen skulle även leda till att hushållen minskar sin konsumtion av vissa varor till förmån för ökningar av andra. En sådan förändring skulle sannolikt vara belagd med effektivitetsförluster där hushåll påverkas olika och kostnaden för exempelvis semester inom Sverige relativt utlandet skulle stiga. **Motion E125** bör anses besvarad.

I motion E126 att Liberalerna ska verka för en sänkning av momssatsen för egenföretagare inom tjänstesektorn, t.ex. frisörer. Partistyrelsen anser att momssystemet ska bli mer enhetligt, inte mer splittrat än vad det redan är i dag. Att underlätta företagande inom tjänstesektorn är avgörande för Sveriges framtid men detta bör ske på andra sätt än genom införande av ytterligare momsundantag. **Därför yrkar partistyrelsen att motion E126 avslås.**

I motion E127 yrkas att Liberalerna ska verka för att undantaget i socialavgiftslagen från att erlägga socialavgifter upp till ett halvt basbelopp ska gälla även för friluftsorganisationer. Även om partistyrelsen har förståelse för motionärens resonemang är det inte självklart att det gränsdragningsproblem som lyfts fram löses genom att flytta gränsdragningen så att den uppstår någon annanstans, exempelvis i förhållande till den del av föreningslivet som varken är idrotts- eller friluftsorganisationer. Nästa gång det görs en samlad översyn över skattereglerna för civilsamhället kan dock denna fråga belysas, utredas och vägas mot andra tänkbara förändringar. **Partistyrelsen finner motion E127 besvarad.**

I **motion E128** yrkas flera ändringar i hantering och verkande av turistmomsen. Sverige behöver ett enkelt skattesystem som uppmuntrar arbete, företagande, utbildning och sparande och som möter den internationella konkurrensen. Partistyrelsen ser problematiken att den så kallade turistmomsen varierar kraftigt enligt ett komplicerat regelverk. Många mindre företag har efterlyst en enhetligare turismmoms för att underlätta verksamheter och skapa mer likvärdiga förutsättningar inom turismnäringen. Partistyrelsen anser att partiet bör vara beredda att verka för att ändra dagens regler för moms av olika turismtjänster och att turismmomsen i Sverige därmed bör ses över. **Motion E128** bör bifallas med **vad partistyrelsen anfört**.

Motion E129 yrkande 1 föreslår att RUT- och ROT-avdragen inte ska påverka varandras tak utan att man ska kunna göra avdrag för en viss summa RUT-tjänster och för en viss summa ROT-tjänster. **Motion E129 yrkande 2** föreslår att RUT-tjänster inte ska innefatta säkerhetstjänster. I **motion E130** lyfts ett behov av att på olika vis värna ursprungsidén med RUT.

Partistyrelsen vill inledningsvis framhålla att både RUT och ROT är viktiga reformer för att minska svartarbete och öka sysselsättningen. Sammantaget har RUT- och ROT-avdragen inneburit att många tjänster som tidigare utfördes på den svarta marknaden nu utförs vitt, med pensionspoäng och ökad trygghet för arbetstagarna.

Värt att framhålla är dock att ROT- och rutavdraget i dag har ett tak på 75 000 kronor per person och år. ROT-avdraget får däremot högst vara 50 000 kronor per år, vilket betyder att motionärens farhåga om att ROT-avdraget sker på bekostnad av RUT-tjänster minimeras.

De senaste åren har RUT-avdraget vidgats till fler områden. Det är angeläget att sådana utvidgningar sker på ett sätt så att man säkerställer reformens ursprungliga syfte med att göra fler tjänster i hemmet tillgängliga för vita tjänster i stället för den svarta marknaden. Reformen om så kallad trygghets-RUT är en sådan utvidgning som har problematiska drag och behöver utvärderas i grunden. Partistyrelsen ser RUT-reformen som en viktig insats för att göra svarta jobb vita. Den bidrar till fler jobb, potentiellt för många utrikes födda. Därför vill Liberalerna höja taket för RUT-avdraget. Mot den bakgrunden yrkar partistyrelsen att **motionerna E129 och E130 anses besvarade**.

Motion E131 föreslår att serveringshjälp vid privata fester i hem eller hyrd lokal ska innefattas av RUT-avdraget. Partistyrelsen vill inledningsvis framhålla att både RUT och ROT vidgats påtagligt sedan reformerna först kom på plats. Fler tjänster ingår i dag och taken är relativt generöst tilltagna. Sammantaget har RUT- och ROT avdragen har inneburit att många tjänster som tidigare utfördes på den svarta marknaden nu utförs vitt. **Motion E131 bör därmed anses besvarad**.

I **motion E132** föreslås införande av en avgift på husdjur i syfte att säkerställa att djur hamnar hos seriösa ägare. Liberalerna värnar människor frihet och rätt att bestämma över sina egna liv. En avgift på husdjur kan möjligen skydda djur från att hamna hos oseriösa ägare men beläggen för detta är svaga. Det finns redan instanser som ska säkerställa att djur inte far illa och partistyrelsen anser att dessa bör ansvara för förbättringsarbete och framtida resursbedömningar. **Motion E132** bör avslås.

Motion E133 föreslår att Liberalerna verkar för en utredning som behandlar hur företag och organisationer kan avkrävas en särskild skatt i förhållande till mängden data kopplad till personuppgifter de har. Partistyrelsen anser att skattesystemet ska utformas för att skapa spelregler för en dynamisk och växande marknadsekonomi, däremot är skattepolitiken sämre lämpad för att riktat lösa enskilda gruppers och branschers problem. Partistyrelsen anser därmed att **motion E133 avslås**.

I **motion E134** yrkas att Liberalerna ska initiera en utredning för att hitta en ändamålsenlig beskattning av livsmedel med ohälsosamma nivåer av sackaros och i **motion E135** yrkas att Liberalerna ska driva ett införande av sockerskatt.

Det finns flera verktyg för staten att använda för en jämlik hälsa. Liberala lösningar för minskat sockerintag bör ske på individnivå där information och utbildning är att föredra framför skatter, subventioner och förbud. Därför är det glädjande att se att allt fler regioner börjar bredda folkhälsoperspektivet i sina verksamheter och i sitt uppdrag.

I Norge har det funnits en sockerskatt sedan 1980-talet och Storbritannien har infört en läskskatt där intäkterna ska gå till ökad skolidrott. Partistyrelsen anser dock att skattesystemet ska utformas för att skapa spelregler för en dynamisk och växande marknadsekonomi, däremot är skattepolitiken sämre lämpad för att riktat lösa enskilda gruppers problem. Partistyrelsen instämmer dock att mer måste göras för att minska de skadliga hälsoeffekterna av sackaros. Erfarenhe-

terna av Danmarks sockerskatt inspirerar inte till efterföljd. **Motionerna E134 och E135** bör anses besvarade.

Motion E136 föreslår att valutor som möjliggör anonyma transaktioner förbjuds. Anonyma transaktioner möjliggör nätanonymitet. För att kunna bevara sin anonymitet, och rätten till privatliv, ansågs det behövas en möjlighet att genomföra transaktioner utan översikt från en finansinstitution. Partistyrelsen instämmer att möjligheten till anonyma transaktioner öppnar upp för finansiering av terrorism och pengatvätt. Men säkerhetsaspekten och riskerna med anonyma transaktioner anser partistyrelsen bäst regleras på EU-nivå. **Motion E136 bör därmed anses besvarad.**

Motion E137 föreslår flera yrkanden i en ny skattereform. På sikt vill vi som liberalt parti ha ett så lågt skattetryck som möjligt – i kombination med fortsatt stora ambitioner vad gäller kärnan i vår gemensamma välfärd. Det är fullt genomförbart om man skalar bort allt som Liberalerna tycker att staten ska låta bli att ägna sig åt. Partistyrelsen anser motionens yrkande redan beaktas i den genomgripande skattereform som partiet driver. **Motion E137 bör därmed anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion E101 anses besvarad
2. att motion E102 anses besvarad
3. att motion E103 anses besvarad
4. att motion E104 anses besvarad
5. att motion E105 avslås
6. att motion E106 anses besvarad
7. att motion E107 avslås
8. att motion E108 avslås
9. att motion E109 anses besvarad
10. att motion E110 anses besvarad
11. att motion E111 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
12. att motion E112 anses besvarad
13. att motion E113 anses besvarad
14. att motion E114 anses besvarad
15. att motion E115 anses besvarad
16. att motion E116 yrkande 1 och 3 anses besvarade
17. att motion E116 yrkande 2 avslås
18. att motion E117 bifalls
19. att motion E118 anses besvarad
20. att motion E119 anses besvarad
21. att motion E120 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
22. att motion E121 avslås
23. att motion E122 avslås
24. att motion E123 avslås
25. att motion E124 anses besvarad
26. att motion E125 anses besvarad
27. att motion E126 avslås
28. att motion E127 anses besvarad
29. att motion E128 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
30. att motion E129 anses besvarad
31. att motion E130 anses besvarad
32. att motion E131 anses besvarad
33. att motion E132 avslås
34. att motion E133 avslås
35. att motion E134 anses besvarad
36. att motion E135 anses besvarad
37. att motion E136 anses besvarad
38. att motion E137 anses besvarad

Reservation nr 1

Jan Jönsson reserverar sig till förmån för att motion E129 yrkande 2 bifalls.
Motivering: ”I första hand ska staten garantera människors trygghet och säkerhet. Det ska inte ges skattelättnader till personer som redan har råd med trygghetstjänster, medan andra med lägre inkomster står utan möjligheten men subventionerar bättre bemedlades köp av trygghetstjänster.”

Särskilt yttrande nr 1

Erik Berg, LUF, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion E125:

”Differentieringen i mervärdesskatten är enligt riksrevisionen ett stort misslyckande när det kommer till den omfördelning man menade på att reformen skulle bidra med. Liberalerna ska vara Sveriges klokaste parti, och det vore mycket klokt att göra momsen enhetlig. ”

Särskilt yttrande nr 2

Monica Wahlström, Liberala Kvinnor, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion E129 yrkande 2:

”RUT-reformen måste värnas och skyddas från förslag som riskerar att undergräva dess legitimitet. Trygghets-RUT innebär en sådan risk-vattning av blommor och tömmande av brevlådan skapar ytterst få nya jobb. Trygghet och brottsbekämpning är rättsväsendets uppgift. Risken för en glidning mot att inbegripa även ytterligare nivåer av tjänster inom bevakningssektorn är stor vid bibehållandet av Trygghets-RUT. Det är en korkad reform som Liberalerna bör säga nej till. E129 punkt 2 bör därför bifallas.”

E2. JOBB OCH ARBETSMARKNAD

Inledning

Coronapandemin har slagit hårt på arbetsmarknaden. Företag har tvingats minska sin verksamhet eller gått i konkurs. Människor har förlorat sitt jobb, sitt sammanhang och sin självständighet. Läget på arbetsmarknaden har förbättrats, men återhämtningen når inte alla. Den rekordhöga långtidsarbetslösheten riskerar att bita sig fast och situationen kommer att kräva att individer och samhället ställer om.

Liberalerna vet att det behövs ett attraktivt företagsklimat i Sverige som gör att nya arbetstillfällen växer fram och att dessa måste matchas med en väl rustad arbetskraft. Under pandemin har Liberalerna varit med och drivit igenom stora åtgärdspaket för att minska de negativa ekonomiska konsekvenserna på arbetsmarknaden. Vidare fick vi genom överenskommelser i januariavtalet till stånd flera viktiga reformer för att få fler i arbete, och i rapporten ”Fler i egen försörjning” lägger vi fram ytterligare 22 förslag för att öka sysselsättningsgraden i landet. En socialliberal arbetsmarknad kännetecknas av låga trösklar och hög rörlighet i kombination med starka trygghetssystem som bidrar till att den enskilde kommer tillbaka i arbete så snart som möjligt. Hög sysselsättning är avgörande för välfärden. Vi människor lever inte för att arbeta, men för att stärka den enskildes möjlighet till ett självständigt liv och för den gemensamma välfärdens skull är det viktigt att hävda arbetslinjen och sträva mot full sysselsättning. När fler jobbar minskar utanförskapet. Individen har också ett ansvar att så långt som möjligt försörja sig själv. Det ska alltid löna sig att arbeta.

Digitalisering och globaliseringen förändrar arbetsmarknaden. När gamla jobb och arbetsuppgifter försvinner behövs ett attraktivt företagsklimat som gör att nya arbetstillfällen växer fram. Sveriges arbetsmarknad lider dock av paradoxen att ha arbetsbrist och arbetslöshet på samma gång. Det är arbetsbrist inom såväl den offentliga som den privata sektorn. Kompetensbristen är utbredd, 9 av 10 industriföretag rapporterar att de har svårt att hitta rätt kompetens och flertalet får säga nej till nya ordrar på grund av kompetensbrist. Kompetensförsörjning och det livslånga lärandet behöver premieras. Samtidigt ser vi hur personer med låg utbildning, utomeuropeiskt födda och nyanlända har mycket svårt att få in en fot på arbetsmarknaden. Sveriges arbetsmarknad är tudelad och det är en av vår tids största samhällsutmaningar. Det är nämligen inte alla samhällsgrupper som gagnas av högkonjunkturen utan det finns samhällsgrupper som är fortsatt exkluderade på arbetsmarknaden. Trots att arbetslösheten har sjunkit generellt har personer med utsatt ställning på arbetsmarknaden inte fått det enklare att få ett jobb. Sysselsättningsskillnaden mellan inrikes- och utrikesfödda är nästan åtta procentenheter. För utrikesfödda män och kvinnor är skillnaden ännu större.

Sverige och Sveriges utsatta grupper behöver liberal arbetsmarknadspolitik som inte rycker undan mattan för människor som inget hellre vill än att ha ett riktigt jobb att gå till och tjäna egna pengar. Att ha ett jobb och egen försörjning ökar människors frihet. Kvinnors självständighet både gentemot samhället och gentemot sin partner ökar med en egen lön. Varje människa har ett ansvar att försörja sig själv.

Motionerna

Motion E201 föreslår att Liberalerna ska verka för att utforma ett system för finansierad utbildning.

Digitalisering och förbättrad hälsa ställer allt högre krav på kompetens samtidigt som arbetsuppgifter förändras. Vi ser det som politikens ansvar att möjliggöra den ständigt tekniska utvecklingen och skapa goda förutsättningar på arbetsmarknaden. I det uppdraget är utbildning, kompetensförsörjning och förebyggande åtgärder centrala. I januariavtalet gjordes flera sådana överenskommelser, pådrivna av Liberalerna, såsom en reformering av Arbetsförmedlingen och att kunskapslyftet byggs ut, inklusive högskola, yrkeshögskola, vuxenutbildning och yrkesinriktad arbetsmarknadsutbildning. Vidare utökas möjligheten att vidareutbilda sig eller omskola sig högre upp i åldrarna och det ges mer generösa villkor för detta inom studiemedelssystemet. Partistyrelsen instämmer att det behövs aktiva insatser för fler samhällsnyttiga yrkesförflyttningar och ökade incitament för utbildning senare i livet. Det krävs ett ordentligt krafttag kring den kommunala vuxenutbildningen för att möjliggöra en likvärdig och relevant utbildning i hela landet. Partistyrelsen yrkar därmed att **motion E201 anses besvarad**.

I **motion E202** yrkas på att Liberalerna ska driva att könsbaserade löner inte ska finnas. Löneskillnaderna mellan män och kvinnor är en del av en struktur där det som är traditionellt manligt värderas högre. Liberal feminism handlar om att förändra detta så att du får samma frihet och möjlighet, vilket kön du än har. Partistyrelsen håller med om att utbildning och erfarenhet ska synas i lönekuvertet för både kvinnor och män. Men det handlar också om att dela ansvaret för hem och barn. Först då kan lönegapet stängas. Vidare bör politiken på detta område utformas med respekt för den svenska partsmodellen och marknadsekonomins principer.

Det offentliga bör inom ramen för detta vara en förebild avseende exempelvis löneutvecklingen i kvinnodominerade akademikeryrken som lärare och sjuksköterskor. Med hänvisning till redan fastlagd politik yrkar partistyrelsen på att **motion E202 anses besvarad**.

I **motion E203** föreslår motionären mer generösa regler för ersättning till arbetstagare som i arbetet fått ökade levnadsomkostnader. Det finns skäl att inom ramen för en skattereform se över hur dagens skatteregler fungerar på en modern arbetsmarknad. En sådan översyn bör vila på en samlad bedömning där det lönar sig att arbeta men snedvridande effekter eller oönskad påverkan på uppgörelser mellan arbetsmarknadens parter undviks. Mot bakgrund av det ovan anförd anser partistyrelsen **motion E203 besvarad**.

Motion E204 föreslår att inskrivningen på Arbetsförmedlingen ska vara frivillig för arbetssökande och frånkopplad rätten till försörjningsstöd och a-kassa. En arbetssökande ska även kunna skrivas ut från Arbetsförmedlingens uppdrag om denna inte fullföljer sina åtaganden. Vidare görs flera yrkanden på Arbetsförmedlingens verksamhet i **motion E205**.

Den nya arbetslösheten och bidragsberoendet är en av vår tids största samhällsproblem. I stället för att Arbetsförmedlingen fokuserar på arbetssökande som inte behöver eller vill ha myndighetens hjälp instämmer partistyrelsen att fokus bör läggas på att rusta dem längst ifrån arbetsmarknaden för jobb och sysselsättning.

Samhället ska ha höga förväntningar på egenförsörjning. Liberalerna vill därför att motprestation för försörjningsstöd ska bli obligatoriskt i kommunerna. Det kan handla om ett aktivitetskrav på arbetsföra människor med försörjningsstöd, att genomföra praktik eller att man som arbetssökande ska söka arbete utanför kommungränsen. Det finns redan i dag en möjlighet för kommuner att ställa en sådan motprestation för att erhålla försörjningsstöd, men alltför få tillämpar den möjligheten. I rapporten ”Fler i egen försörjning” vill Liberalerna renodla offentliga aktörers uppdrag och kompetenser och införa en ny typ av dagersättning för arbetsföra som i dagens system får försörjningsstöd.

Partistyrelsen föreslog att landsmötet 2017 skulle besluta att Arbetsförmedlingen borde läggas ned i sin nuvarande form. Därefter har Liberalerna drivit att arbetsförmedlingen reformeras i grunden och att insatser behöver stärkas och anpassas så att utsatta grupper får en bättre chans i samhället. Ska människor känna tillit krävs en fungerande myndighet med ett uppdrag som motsvarar dagens arbetsmarknad. I det dåvarande januariavtalet 2019 enades därför regeringen, Centerpartiet och Liberalerna om att *Arbetsförmedlingen* ska *reformeras* i grunden. Enligt överenskommelsen ska Arbetsförmedlingen ha ett fortsatt myndighetsansvar för arbetsmarknadspolitiken och ett nytt system ska utvecklas där fristående aktörer matchar och rustar arbetssökande för lediga jobb. **Motionerna E204 och E205 yrkande 1 bör avslås.** Partistyrelsen anser att övriga delar av motion E205 överlag harmonierar med den redan befintliga partilinjen, varför **motion E205 yrkande 2–4 bör anses besvarade**.

Motion E206 föreslår att Liberalerna arbetar för att lyfta småföretagares villkor och jämställa företagande med andra typer av anställningar. Liberaler tror på att människors frihet och välstånd gynnas av ett gott företagsklimat. För oss liberaler är därför företagandet både ett uttryck för individens möjlighet att förverkliga sina drömmar och en grundförutsättning för vårt gemensamma samhällsbygge. Vi arbetar aktivt för att förbättra möjligheterna att bli och förutsättningarna att vara egenföretagare som en väg till egen försörjning.

Partistyrelsen framhåller att det finns flera förslag i rapporterna till landsmötet både i Förortslyftet och i vår bygdepolitik som ska främja företagande som en möjlighet till jobb i hela landet. Därtill antogs en företagspolitisk rapport vid landsmötet 2017 och en näringspolitisk arbetsgrupp har nyligen tillsats av partistyrelsen. Vidare har Liberalerna utifrån den ovan angivna grundsynen varit drivande i utformning av de krispaket som tilldelats småföretagare under covid-19-pandemin såväl som ett antal viktiga regelförenklingar inom ramen för det tidigare januariavtalet. **Motion E206 bör därmed anses bifallen med vad partistyrelsen anfört.**

I **motion E207** yrkas att Liberalerna ska verka för att vissa yrken ska lyftas som extra viktiga för att ge ökad status till specifika yrkeskårer och att yrkesutövarna ges förmåner i form av bland annat tidigare pension och en extra betald semestervecka.

Det ska givetvis framhållas att de som arbetar i motionärens exempel på yrken gör ett oerhört viktigt jobb i vårt samhälle och för vår gemensamma välfärd. Partistyrelsen anser dock inte att det är politikens uppgift att bestämma värdet av ett yrke och tycker inte att motionärens förmånsförslag nödvändigtvis speglar yrkeskårernas behov. **Partistyrelsen föreslår att motion E207 avslås**.

I **motion E208** föreslår motionärerna att Liberalerna ska arbeta för ett antal förslag i syfte att vi ska kunna arbeta längre upp i åldrarna och att årsrika bättre ska tas tillvara i arbetslivet, bland annat att den så kallade LAS-åldern på sikt bör höjas till 75 år.

Partistyrelsen vill inledningsvis understryka att äldre människors kunskap, kompetens och erfarenhet måste tas tillvara och att fler bör ges förutsättningar att arbeta längre. Inte minst är denna utveckling önskvärd för att fler ska uppleva egenmakten av en egen försörjning längre såväl som nödvändig ur ett samhällsekonomiskt perspektiv.

Flera olika åldersgränser är förknippade med pensionssystemet; bland annat en undre åldersgräns för rätten att ta ut pension och en åldersgräns för vilken du upp till omfattas av det anställningsskydd som kommer med LAS. Liberalerna är stolta över att ha varit med och drivit på för att dessa åldersgränser gradvis nu höjs. Från och med 1 januari 2020 höjdes bland annat den lägsta åldern för att ta ut allmän pension från 61 till 62 år. Från 2027 kommer vidare bland annat rätten till garantipension höjas från 65 till 67 samtidigt som LAS-åldern höjs från 67 till 69 år. Inom pensionsgruppen finns en samsyn att dessa åldersgränser succesivt ska justeras uppåt i takt med att medellivslängden ökar. Det innebär bland annat att LAS-åldern på lång sikt kommer att nå de 71 år som Liberalerna tidigare har tagit ställning för. Det är i grund och botten positivt att de årsrika som vill och kan har rätt att stanna kvar i arbetslivet och att åldersgrän-

serna i socialförsäkringssystem, välfärdstjänster och skattesystem på ett balanserat sätt anpassas i takt med en stigande medellivslängd. **Partistyrelsen yrkar mot bakgrund av det ovanstående att motion E208 ska anses besvarad.**

I **motion E209** yrkas att Liberalerna arbetar för att tillsynen utifrån arbetsmiljölagstiftningen utökas och att arbetsmiljölagstiftningen efterlevs bättre. Partistyrelsen delar inställningen att vi ska ha hållbara och sunda arbetsplatser. Partistyrelsen vill understryka vikten av att Arbetsmiljöverket fungerar, men menar att balansen mellan tillsyn, information och olika regleringar är primärt upp till myndighetsledningen och politiskt bör hanteras i exempelvis arbetsmarknadsutskottet. **Motion E209 bör därmed anses besvarad**.

I **motion E210 yrkande 1 samt 3–6** läggs fram ett antal förslag för att förbättra villkoren i arbetslivet för transpersoner. Partistyrelsen anser att förslagen generellt ligger i linje med den politik som partiet redan arbetar för i riksdagen vilket partistyrelsen också framhöll när en likalydande motion lades till landsmötet 2019. Partistyrelsen noterar också att den statliga utredningen om transpersoners situation i samhället år 2017 lade fram ett omfattande betänkande som belyser delar av de frågor som motionärerna tar upp, bland annat genom att ge den sammanställning av kunskap om transpersoners situation på arbetsmarknaden som efterlyses i motionen. På basis av utredningen är det viktigt att utveckla lagstiftningen och tillämpningen för att förbättra villkoren för transpersoner. Med anledning av ovanstående föreslås att **motion E210 yrkande 1 samt 3–6 anses besvarade**.

I **motion E210 yrkande 2 framförs** förslag som berör hbtq-frågor i föreningsliv och civilsamhälle. Partistyrelsen delar uppfattningen att statens stöd till civilsamhället ska bidra till att alla människor blir respekterade, att projekt som syftar till inkludering av hbtq-personer ska gynnas och att föreningsstöd inte ska ges till organisationer som diskriminerar. **Motion E210 yrkande 2 bör anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion E201 anses besvarad
2. att motion E202 anses besvarad
3. att motion E203 anses besvarad
4. att motion E204 avslås
5. att motion E205 yrkande 1 avslås
6. att motion E205 yrkande 2–4 anses besvarade
7. att motion E206 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
8. att motion E207 avslås
9. att motion E208 anses besvarad
10. att motion E209 anses besvarad
11. att motion E210 anses besvarad

Särskilt yttrande nr 1

Monica Wahlström, Liberala Kvinnor, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion E116 yrkande 2:

”Möjlighet till nytt pensionssparande ökar möjligheterna för kvinnor att få bättre sparande. Vi lever allt längre och jobbar inte i partiet med livslängd, vilket innebär att pensionsnivåerna sjunker successivt. Vi vet alla att det är kvinnor som är de stora förlorarna när det kommer till pensioner, pga. ojämställdhet vid uttag av vab-dagar, föräldraledighet och deltidsarbete när barnen är små – som påverkar kvinnors pensioner. Skattelättnader vid början av yrkeslivet leder inte till möjlighet för kvinnor att spara till bättre pension. Därför bör motion E210 yrkande 2 bifallas.”

E3. REGIONAL UTVECKLING I HELA SVERIGE

Inledning

Utgångspunkten för oss som liberaler är värnandet om människors makt över sin egen situation och möjlighet att skapa sin egen framtid. En liberal politik för hela Sverige strävar efter att skapa förutsättningar för dem som vill bo, arbeta eller driva företag på landsbygden eller i mindre tätort att kunna göra det. Vi ska ta vara på de unika förutsättningar för individers utvecklingskraft och företags konkurrenskraft som finns i olika delar av vårt land. Du ska kunna bo och verka där du vill, om du vill. Digitaliseringen gör att fler har denna möjlighet och vi ser att alltfler lämnar storstäderna för att bosätta sig på landsbygden.

Samhällen förändras. Urbanisering bygger i grunden på människors fria val, och det försvarar vi. Samtidigt vill vi ge människor möjlighet att ta tillvara de förbättrade möjligheter som öppnar sig för att leva och bo utanför storstäderna och på långa avstånd från befolkningstäta områden genom förbättrade kommunikationer och digitalisering som ger ökade möjligheter att arbeta hemifrån, ersätta resor med videokonferenser osv. Det kommer dock alltid finnas utmaningar med skillnader mellan å ena sidan städer med en starkt växande privat tjänstesektor och å andra sidan områden med en hög sårbarhet och lokala utmaningar i form av t.ex. en enskild eller ett fåtal industriella arbetsgivare. I kommuner med sjunkande folkmängd blir konsekvensen en åldrande befolkning och ett minskat skatteunderlag. Samtidigt har flera av landets kommuner under en tid haft en positiv befolkningstillväxt på grund av att antalet nyanlända ökade i kommunerna. Det är i grunden positivt, men kräver samtidigt att de nya invånarna snabbt kommer i utbildning och arbete för att sedan kunna bidra till samhällets utveckling.

Liberalerna vill att hela Sveriges utvecklingskraft, tillväxtpotential och sysselsättningsmöjligheter ska tas till vara. Det är företagande och ekonomisk utveckling som är grunden för vårt välstånd. Därför måste människor och företag över hela landet ges möjligheter att växa och utvecklas.

För att medborgare och företag ska vilja bo och verka i hela Sverige är det viktigt att det finns tillgång till en fungerande grundläggande service på rimligt avstånd. Detta gäller inte minst kommersiell service. I gles- och landsbygd har särskilt servicelösningar som bygger på lokala förutsättningar och samverkan med företagare och civilsamhället möjlighet att bli långsiktiga och bärkraftiga. Regering och riksdag behöver ta ett särskilt ansvar för att invånare och företag får tillgång till en grundläggande nivå av kommersiell service.

Bredband och annan digital uppkoppling är i dag en lika viktig del i infrastrukturen som el- och vägnäten. En god utbyggnad är viktigt för såväl privatpersoner som företag och oerhört viktigt för regional tillväxt. Glesbygden måste få bättre digital kapacitet och statens huvudsakliga uppgift bör vara att skapa förutsättningar genom att undanröja hinder för utvecklingen, men även att stötta där lönsamheten för utbyggnad är bristfällig.

Trygghet och säkerhet har blivit en allt viktigare fråga på landsbygden, inte minst den tätortsnära landsbygden på senare år. Många polisstationer har dragits in på senare år, liksom lokala räddningstjänster. Samtidigt ökar grannsamverkan mot brott och olika frivilliga organisationer har börjat bevakningsrundor vissa nätter, t.ex. byvaktsystemen. Det är av yttersta vikt att vi inte får en utveckling där människor ser sig tvingade att ta lagen i egna händer. Samtidigt finns inom t.ex. räddningstjänst och frivilligförsvar en tradition av lokal organisering som fungerat i alla tider.

Skogen spelar en viktig roll för svensk ekonomi och är avgörande för den biologiska mångfalden. Skogen är också en viktig del av många svenskars privatekonomi. Många skogsbruk drivs småskaligt och långsiktigt hållbart. Skogspolitiken är därför viktig och central i arbetet för att hejda förlusten av biologisk mångfald och livsviktiga ekosystem. Det innebär att arbetet med att skydda värdefull skog måste fortsätta liksom arbetet med att använda skogen som kolsänka. Både staten och skogsnäringen har ett stort ansvar att skydda skogens ekosystem, bevara den biologiska mångfalden och slå vakt om naturvård och miljöhänsyn. Både effekter på klimat och miljö behöver stå i fokus vad gäller åtgärder inom skogsbruket. Frågor om markanvändning, återvätning samt alternativa bruknings- och avverkningsmetoder måste omfatta konsekvensanalyser för klimatarbetet. Skogens potential som källa till förnybara material, kemiska produkter, textilier och energiproduktion bör även tillvaratas.

Rapporten "Bo och leva i hela landet" samt motionerna

Motion E301 föreslår att Liberalerna ska verka för fler kommunsammanslagningar. I **punkt 1–6** i den bygdepolitiska rapporten Bo och leva i hela landet föreslås hur kommunerna ska kunna öka sin samverkan och utveckla sina verksamheter bl.a. i ett omfattande reformkommunförsök. Partistyrelsen delar gruppens uppfattning att alla förändringar i kommunindelningen behöver vara väl förankrade lokalt och bygga på initiativ underifrån. Detta gäller såväl kommunsammanläggningar som eventuella framtida kommundelningar. I stället för kommunsammanslagningar för att effektivisera kommunernas verksamhet förordar partistyrelsen att kommunerna ges större möjlighet att friare organisera sin verksamhet och ökad samverkan mellan kommunerna. **Partistyrelsen yrkar att punkt 1–6 i rapporten bifalls och att motion E301 avslås.**

Motion E302 yrkar att Liberalerna utreder möjligheten att införa lokal beskattningsrätt av företag, kommersiella fastigheter och naturtillgångar och hur ett sådant system skulle kunna utformas. **Motion E303** yrkar att Liberalerna ska initiera en skatteutredning som skiftar fastighetsskatten på kraftverk till en kommunal fastighetsavgift likt den för privata fastigheter. **Motion D123 yrkande 4** yrkar att Liberalerna verkar för att energiproduktion främst beskattas i den region där den genereras. I **punkt 7** i rapporten föreslås att kommunerna inte ska ha rätt att beskatta natur- och energitillgångar. Partistyrelsen delar gruppens uppfattning och anser att all fossilfri energiproduktion ska ha likvärdiga spelregler och att det även ska gälla beskattningen och delar rapportens slutsats att kommunal beskattning av uttag av naturresurser, vattenkraft och markupplåtelse av vindkraft är en direkt uppmaning till exploatering av naturresurser. Kommunerna ska därför inte ges rätt att beskatta natur- och energitillgångar. **Partistyrelsen yrkar att punkt 7 i rapporten bifalls och att motionerna E302, E303 och D123 yrkande 4 bör avslås.**

I rapporten **punkt 8–11** föreslås åtgärder för att stärka den regionala utvecklingen. Partistyrelsen delar gruppens uppfattning att förutsättningarna för den regionala utvecklingen bör stärkas. **Partistyrelsen yrkar att punkt 8–11 i rapporten bifalls.**

I rapporten **punkt 12–16** föreslås åtgärder för att stärka den statliga närvaron. Partistyrelsen delar gruppens uppfattning att den statliga närvaron bör stärkas i hela landet. **Partistyrelsen yrkar att punkt 12–16 i rapporten bifalls.**

Motion E304 yrkar att landsbygdsprogrammet ska kompletteras med behovet av trygghetsboenden på landsbygden. **Punkt 17–19** och **21** i rapporten tar upp flera förslag om bostadsförsörjningen i hela landet där byggandet av olika former att kategoriboenden ingår. Partistyrelsen delar motionärens uppfattning att det finns skäl att underlätta för byggandet av kategoriboendet, t.ex. trygghetsboenden, i hela landet. Partistyrelsen konstaterar att det numera råder bostadsbrist i nästan alla kommuner i hela landet och att det därför behövs underlättas för byggandet av olika boendeformer i olika faser av livet. Svårigheter med finansiering, krav på nedskrivning och höga byggkostnader utgör de främsta hindren för bostadsproduktion samt alltför detaljerade regelverk utgöra hinder vilket måste uppmärksammas för att kunna öka bostadsbyggandet, inklusive kategoriboenden, i hela landet. Partistyrelsen anser att det kan finnas goda skäl att komplettera rapporten med ett förslag om att underlätta byggande inklusive kategoriboende i hela landet. **Partistyrelsen yrkar att det införs en ny punkt efter punkt 17 i rapporten som ges följande lydelse: "Underlätta byggandet i hela landet. Det råder bostadsbrist i hela landet och därför finns ett behov av att underlätta byggandet av olika boendeformer i olika faser av livet inklusive kategoriboenden såsom trygghetsboende i alla kommuner. Byggkostnader, finansiering och regelverket begränsar byggandet och bör ses över." och att motion därmed E304 anses besvarad.**

I **rapporten punkt 20** föreslås att strandskyddet ska göras mer flexibelt för att tillgodose lokalt behov av bostadsbyggande. Partistyrelsen står fast vid Liberalernas sedan länge fastlagda politik att strandskyddet ska reformeras, inom ramen för ett starkt generellt strandskydd, för att ge möjlighet till ökat bostadsbyggande på landsbygden inom lågexploaterade områden. I områden med högt exploateringstryck och höga naturvärden ska strikt strandskydd gälla.

Motion E305 yrkar att Liberalerna verkar för att kommuner genom detaljplan eller områdesbestämmelser enklare kan utveckla strandnära områden för bostads- och fritidsändamål samt att Liberalerna verkar för tillägg av särskilda skäl i Miljöbalken som underlättar för enskilda och kommuner att få undantag från strandskyddsregler när saken har liten betydelse för friluftsliv och naturskydd. **Motion E306** yrkar att Liberalerna ska verka för att strandskyddet decentraliseras genom att kommunerna ska kunna besluta om att upphäva strandskyddet och att andra meningen i punkt 20 i rapporten stryks. **Motion E307** yrkar att Liberalerna verkar för att dammar eller andra vattenreservoarer som anläggs för att spara vatten inte ska omfattas av strandskyddet. **Motion E308** yrkar att Liberalerna verkar för att förslagen i utredningen Tillgängliga stränder - ett mer differentierat strandskydd (SOU 2020:78) med tillhörande proposition är förenlig med egendomsskyddet i regeringsformen och i Europakonventionen och att detta måste utredas i det fortsatta lagstiftningsarbetet, att Länsstyrelsens möjlighet att överpröva kommunens beslut i strandskyddsärenden bör ses över för att bättre tillgodose enskildas rätt till domstolsprövning inom skälig tid samt att i lagförslaget beskriva hur differentieringen är avsedd att utformas. **Motion D156 yrkande 4** föreslår att Liberalerna slår vakt om strandskyddet genom en balanserad reformering av reglerna som gör det möjligt att upprätthålla allemansrätten men samtidig ökar möjligheterna att bo nära vatten, särskilt på landsbygden.

Partistyrelsen anser att punkt 20 i rapporten som berör strandskyddet väl beskriver Liberalernas ståndpunkt och på ett bra sätt beskriver behovet av en reformering såväl som behovet av att värna skyddsvärda miljöer. Precis som framförs i **motion E307** anser partistyrelsen att det finns

goda skäl att dammar, diken, vattenreservoarer och andra liknande vattensamlingar, ofta av människor konstruerade, undantas från strandskyddet. **Partistyrelsen yrkar att punkt 20 i rapporten bifalls och att motionerna E305–E308 samt motion D156 yrkande 4 anses besvarade.**

I rapportens **punkt 22–29** föreslås åtgärder för att stärka företagandet i hela landet. Det krävs generella åtgärder för att stärka företagandet i hela landet genom lägre skatt på företagande och minskad byråkrati. **Partistyrelsen delar gruppens uppfattning och yrkar att punkt 22–29 i rapporten bifalls.**

Motion E309 yrkar att **punkt 30** i rapporten tillförs meningen: ”Staten ska ha ett särskilt ansvar för samordnade paketleveranser.” I **punkt 30** och **59** i rapporten föreslås att samordningen av transporter bör öka i syfte att minska belastningen på klimatet och för att effektivisera transporterna samt att postverksamheten ska finnas i hela landet. Partistyrelsen delar gruppens uppfattning anser att staten inte ska ges samordningsansvar då det sker bäst i samverkan utifrån lokala förutsättningar, men att staten även fortsättningsvis ska ha ett övergripande ansvar för att det finns postservice i hela landet. Ökad samordning innebär att näringsidkare, kommuner, regioner, staten och andra aktörer samverkar lokalt för att uppnå klimat- och effektivitetsmålen, t.ex. när det gäller paketleveranser**. Partistyrelsen yrkar att punkt 30 och 59 i rapporten bifalls och att motion E309 anses besvarad.**

I rapportens **punkt 31–33** och **35** föreslås åtgärder för att öka tryggheten och bekämpa kriminaliteten i hela landet. **Partistyrelsen delar gruppens uppfattning och yrkar att punkt 31–33 och 35 i rapporten bifalls.**

Motion E310 yrkar att Liberalerna ska verka för en skrotningspremie för bilar som en del av klimatomställningen och att förslaget om en reformerad skrotbilspremie i **punkt 34** ”Ökad möjlighet att forsla bort övergivna fordon” i rapporten också införs i syfte att underlätta klimatomställningen och skrivs in i punkt 22 i avsnittet om transportsektorn i förslaget om klimatprogram. I **punkt 34** i rapporten föreslås åtgärder för att öka möjligheten att transportera bort övergivna fordon. Partistyrelsen delar gruppens uppfattning att möjligheten att ta hand om övergivna fordon på landsbygden måste förbättras. För att öka intresset för att ta hand om uttjänta bilar behövs fler ekonomiska styrmedel. Det kan vara en reformerad skrotbilspremie eller via en annan metod. När det gäller förslaget om skrivning om övergivna fordon i klimatrapporten bör det betraktas som ett redigeringsförslag som inte behandlas av landsmötet. **Partistyrelsen delar gruppens uppfattning och yrkar att punkt 34 i rapporten bifalls och att motion E310** bör anses besvarad.

Motion E311 yrkar att **punkt 36** i rapporten ges följande lydelse: ”Sveriges skogar bidrar till vårt välstånd genom en mångfald produkter och tjänster, likaså ger skogen en mängd goda miljönyttor, däribland nyttan för vårt klimat att lagra in kol. Effektiv kolinlagring förutsätter långsiktighet i ett aktivt brukande av vitala skogar. Lagstiftningen ska även fortsatt möjliggöra en variation av skogsbruksmetoder, från trakthyggesbruk till kontinuitetsskogsbruk. Det är bra med variation i brukningsmetoder för det ökar den biologiska mångfalden och kan bredda skogsnäringens inkomstkällor, vilket i sin tur är viktigt för en levande landsbygd. Den svenska skogspolitiken ska även fortsatt vila på två jämställda mål, produktionsmålet och miljömålet. Miljöhänsynen inom skogsbruket kan öka genom att t.ex. avverkningsmetoder, återbeskogning och återvätning av mark anpassas.” **Motion E312** yrkar att **punkt 37** i rapporten får följande lydelse: ”Den mest skyddsvärda skogen kan skyddas genom naturreservat och nationalparker. Skötselavtal som tecknas mellan staten och berörda markägare är ett alternativ till reservatsbildning. De kvarvarande naturskogarna, eller gammelskogarna, bör värnas. Skog som avsätts från virkesproduktion behöver skötselplaner som sedan följs, för om så inte sker förfelas syftet med skyddet och mer mark än nödvändigt riskeras att tas i anspråk för skyddsändamål. Statligt ägd skog ska även fortsättningsvis kunna användas som inbyte för privatägd skyddsvärd skog. Skogsstyrelsen bör ha uppdraget att identifiera skogsmark som är lämplig att återväta av klimatskäl då detta vore en mycket kostnadseffektiv klimatåtgärd.” **Motion E314** yrkar att **punkt 37** i rapporten omarbetas för att ge bättre skydd till äganderätt och nyttjanderätt till egen mark och skog. **Motion E313** yrkar att Liberalerna arbetar för att genom skattelagstiftning skapa incitament att stycka av eller sammanföra skogs- och jordbruksmark i anslutning till permanentbostäder. **Punkt 36–40, punkt 42–43** och punkt **45–49** i rapporten tar upp flera förslag om jordbruk, skogsbruk, jakt och fiske.

Partistyrelsen delar gruppens uppfattning att den svenska skogspolitiken ska vila på två jämställda mål, produktionsmålet och miljömålet och att lagstiftningen ska möjliggöra en variation av skogsbruksmetoder för att öka den biologiska mångfalden. Partistyrelsen anser att förslaget i **motion E311** redan är tillgodosett i klimatrapporten och inte bör bifallas. Detsamma gäller förslaget i **motion E312** som partistyrelsen dels anser i huvudsak är tillgodosett i klimatrapporten och dels anser är alldeles för detaljerat för att föras in bygderapporten och inte bör bifallas. Partistyrelsen anser att förslaget i **motion E314** inte uppfyller partistyrelsens uppfattning att den svenska skogspolitiken ska vila på två jämställda mål, något beskrivs ovan.

När det gäller **motion E313** konstaterar partistyrelsen att det redan i dag är möjligt att stycka av eller sammanföra skogs- och jordbruksmark i anslutning till permanentbostäder. Denna möjlighet bör kunna öka, men ser risker med att öka incitamenten då det kan öka viss exploatering. Vad gäller vapenlagstiftningen föreslår partistyrelsen ett förtydligande så att sista meningen i punkt 45 ges lydelsen: ”Legal befattning med vapen av jägare, sportskyttar och medlemmar av den frivilliga försvarsrörelsen bör stärkas och regleras separat i annan lagstiftning.” **Partistyrelsen delar i övrigt gruppens uppfattning och yrkar att punkt 36–40, punkt 42–43 och punkt 45–49 i rapporten bifalls (med den nyss nämnda ändringen i punkt 45) och att motionerna E311–E313 anses besvarade och att motion E314 avslås.**

Motion E315 yrkar att sista meningen om vargförekomst i **punkt 41** i rapporten stryks. **Punkt 41** i rapporten tar upp frågan om vargförekomst i Sverige. Partistyrelsens uppfattning är att vargen är det besvärligaste rovdjuret för rennä-

ringen. Det beror på vargens jaktmetod i flock med samarbete mellan individerna. Vargen spränger hjorden, driva renarna och sprida dem över stora områden. I det läget är det mycket svårt att återsamla renarna eftersom de skyggar för allt. Partistyrelsen delar gruppens uppfattning och anser därför att det inte går inte att ha varg i renskötselområdet. **Partistyrelsen yrkar att punkt 41 i rapporten bifalls och att motion E315 avslås.**

Motion E316 yrkar att jordbrukspolitiken ska ingå i rapporten och att punkten ” EU:s jordbrukspolitik måste liberaliseras, jordbruksstödet ska minska – alla direktstöd ska tas bort, stödet ska användas till klimat- och miljöåtgärder” plockas bort från partiprogrammet samt att Liberalernas jordbrukspolitik omarbetas till nästa landsmöte. Partistyrelsen delar visserligen motionärens uppfattning att jordbruket självfallet är en viktig del av näringarna i stora delar av Sverige, men anser att den nuvarande jordbrukspolitiken i Liberalerna är en väl förankrad del av partiets politik och har varit så under lång tid där liberalisering, minskade subventioner och att jordbruksstödet omvandlas till stöd för miljöåtgärder är en bärande del av den politiken. **Partistyrelsen yrkar att motion E316 avslås.**

Motion E317 yrkar att sista meningen i **punkt 44** i rapporten får följande lydelse: ”Underlätta försäljning av köttet vilket är en faktor som kan påverka intresset att jaga vildsvin.” **Motion D170 yrkande 2 och 3** föreslår att Liberalerna verkar för att underlätta försäljning av kött från samtliga arter som går under klövvilt och för att cesiumprover också tas på vildsvinskött till försäljning, framförallt i de områden som har problem med detta. I **punkt 44** i rapporten föreslås att försäljningen och jakten av vildsvin ska underlättas. Partistyrelsen anser att motionerna tar upp en viktig aspekt och att det finns goda skäl att komplettera **punkt 44** i rapporten för att tydliggöra att Liberalerna vill underlätta försäljningen av vildsvinskött. **Partistyrelsen yrkar att punkt 44 i rapporten ges följande lydelse: ”Underlätta jakt på vildsvin och försäljning av vildsvinskött. Dagens stora vildsvinsstam drabbar många mark-och skogsägare genom vildsvinens framfart. De åtgärder som vidtagits för att öka efterfrågan på vildsvinskött kan förhoppningsvis öka incitamentet till att stammen minskar genom jakt. Förenklad hantering av trikintester av köttet är en faktor som kan påverka intresset för att jaga vildsvin och underlätta försäljningen av vildsvinskött.” och att motionerna E317 samt D170 yrkande 2 och 3 anses besvarade.**

Motion E318 vill att Liberalerna ska jobba för att det ska bli lättare att starta en friskola för att värna glesbygdens skolor. **Motion E319** yrkar att det i rapporten förs in en ny punkt under rubriken Utbildning och arbetsmarknad som får följande lydelse: ”För att erbjuda folkbildning och kultur i hela landet är Studieförbunden en viktig aktör. För att stärka och utveckla den fria folkbildningen i hela landet är det viktigt med en självförvaltningsmodellen för att vårda relationen, men också oberoendet mellan stat och civilsamhälle.” I **punkt 46–49** i rapporten beskrivs bl.a. vikten av utbildning på yrkeshögskole- och högskolenivå för att höja kompetensen i hela landet och behovet av att värna friskolereformen för att underlätta bevarandet av byskolorna.

Partistyrelsen delar uppfattningen att friskolereformen i många fall har varit helt avgörande för att skolor i glesbygd kunnat bevarats genom att de ombildats till fristående skolor. Rapporten tar upp denna aspekt av friskolereformens viktiga betydelse för skolorna i glesbygden och hur viktigt det är att värna denna. Partistyrelsens uppfattning är att folkbildningens och kulturens betydelse för bildning och demokratisk utveckling inte nog kan understrykas och att motionen tar upp en viktig aspekt. Det finns goda skäl att komplettera rapporten med folkbildningens och kulturens betydelse för utvecklingen i hela landet.

Partistyrelsen yrkar att det införs en ny punkt efter punkt 49 i rapporten som ges lydelsen: ”Folkbildning för lokal utveckling. Folkbildning och demokratiska samtal har stor betydelse för bildning och utveckling i hela landet. Bygdebolag och andra lokala sammanslutningar, ofta i samverkan med studieförbunden, bidrar till lokal utveckling på glesbygden. Upphandlings- och bidragsregler ska utformas så att de bidrar till sådan utveckling.” och att punkt 46–49 i rapporten bifalls, att yrkandet i motion E318 är tillgodosett i rapporten och att motion E318 därmed bör anses besvarad samt att motion **E319** bör anses besvarad med partistyrelsens förslag till ny punkt efter punkt 49.

Motion E320 yrkar att Liberalerna ska verka för att avskrivning av studielånet i någon form vid flytt till glesbygd blir verklighet. Partistyrelsen instämmer i att det kan vara en utmaning att behålla och nyrekrytera den kompetens som behövs i kommunerna. De förslag som tidigare presenterats för hur detta ska gå till har visat sig endast kunnat lösa problemen på kort sikt och är inte enligt partistyrelsen en långsiktig lösning på utvecklingen i landets alla kommuner. För att rekrytera kvalificerad personal krävs goda arbetsvillkor med en rimlig löneutveckling och trygg arbetsmiljö samt förutsättningar för att kunna bo och leva i hela Sverige. **Partistyrelsen anser att motion E320 avslås.**

Motion E321 yrkar att ytterligare en punkt tillförs rapporten där det anges att det lågtrafikerade statliga vägnätet tillförs mer medel då det är en viktig förutsättning att bo och verka på landsbygden samt att ytterligare en punkt tillförs där det anges att fler grusvägar på det lågtrafikerade statliga vägnätet beläggs med asfalt, då det är en viktig förutsättning att bo och verka på landsbygden och minskar även underhållet för Trafikverket. I **punkt 50–58** och **60–62** i rapporten beskrivs behovet av en fungerande infrastruktur i hela landet, inte minst när det gäller ett vägnät av hög kvalitet. Partistyrelsen delar motionärens uppfattning att det statliga vägnätet bör tillföras ökade medel och att vägar och broar ska förstärkas. I dag tvingas Vägverket att sänka hastigheterna eller andra restriktioner för att klara trafiken på illa underhålla vägar. Partistyrelsen vill dock framhålla att rejält ökade anslag till upprustning av statliga vägar är en av Liberalernas viktigaste prioriteringar vilket tydligt framgår av resultatet av den senaste infrastrukturpropositionen som partiet har haft möjligt att ha inflytande över där anslagen ökade med 20 procent jämfört med i dag. **Partistyrelsen anser att punkt 50–58 och 60–62 bifalls och att motion E321** bör anses besvarad.

I rapportens **punkt 63–65** förslås åtgärder för att stärka och utveckla sjukvården, färdtjänsten över nationsgränserna och sjukresorna. **Partistyrelsen yrkar att punkt 63–65 i rapporten bifalls.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att den bygdepolitiska rapporten punkt 1 bifalls: ”Inrätta reformkommuner för utveckling efter lokala förutsättningar En kommun eller del av en kommun ska kunna utses till reformkommun för att under en längre period i praktiken testa olika idéer för att förbättra möjligheterna att åstadkomma en god utveckling. Det kan innebära förändrad lagtillämpning, möjlighet till nya samarbetsformer och avregleringar. Försöken ska utvärderas vetenskapligt och kunna ligga till grund för att genomföra reformverksamhet i alla kommuner.”

2. att den bygdepolitiska rapporten punkt 2 bifalls: ”Riv hindren för samverkan mellan kommunerna och underlätta frivilliga sammanslagningar Ett ökat samarbete mellan kommunerna är positivt och ska underlättas. Samverkan ska ske på frivillig grund och riksdagen bör underlätta för de kommuner som frivilligt vill gå samman för att höja kvaliteten på servicen och minska sårbarheten. Alla förändringar i kommunindelningen ska bygga på initiativ underifrån.”

3. att den bygdepolitiska rapporten punkt 3 bifalls: ”Öka kommunernas frihet att samverka över nationsgränserna I gränsområden mot Danmark, Finland och Norge ska det vara tillåtet med gemensamma utförarorganisationer på välfärdsområdet inom exempelvis skola, vård och omsorg. Liberalerna ser mycket positivt på närmare samarbete i gränsbygderna.”

4. att den bygdepolitiska rapporten punkt 4 bifalls: ”Ökat statligt ansvar ger mer likvärdiga villkor för kommunerna Små glesbygdskommuner har ofta de högsta skattesatserna. För att underlätta för kommuner att hålla nere kommunalskatten bör staten lyfta av kommunerna vissa uppgifter och därmed skapa mer likvärdiga villkor. Huvudmannaskapet för det offentliga skolväsendet bör förstatligas och staten genom Försäkringskassan ta över det fulla ansvaret för att bevilja och finansiera insatsen personlig assistans inom ramen för LSS.”

5. att den bygdepolitiska rapporten punkt 5 bifalls: ”Statsbidragen ska vara mer generella De statliga bidragen till kommunerna, som alltför ofta är riktade, bör i större utsträckning omvandlas till generella bidrag.”

6. att den bygdepolitiska rapporten punkt 6 bifalls: ”Öka takten - undanröj hinder för bredbandsutbyggnad över kommungränserna Kommuner får i dag inte bygga ut bredbandsnät utanför sina geografiska gränser. Det är ett hinder som måste röjas undan för att målet om digital uppkoppling ska kunna nås. Genom ett undantag från den så kallade lokaliseringsprincipen kan utbyggnadstakten öka och målen om täckning i hela landet uppnås snabbare.”

7. att motion E301 avslås

8. att den bygdepolitiska rapporten punkt 7 bifalls: ”Värna miljön - ge inte kommunerna rätt att beskatta natur- och energitillgångar Liberalerna anser att all fossilfri energiproduktion ska ha likvärdiga spelregler och att det även ska gälla beskattningen. En kommunal beskattning av uttag av naturresurser, vattenkraft och markupplåtelse av vindkraft är en direkt uppmaning till exploatering. Kommuner med dålig ekonomi kan tvingas till oönskade exploateringar för att klara sin välfärd om lokal beskattning av naturresurser införs.”

9. att motionerna E302, E303 och D123 yrkande 4 avslås

10. att den bygdepolitiska rapporten punkt 8 bifalls: ”Det regionala stödet måste bli mer lokalt Stödet från EU:s olika fonder som går till medlemsländer ska i större utsträckning gå direkt till den regionala eller lokala nivån. Det ska också vara möjligt att ge EU-stöd direkt till organisationer verksamma i civilsamhället.”

11. att den bygdepolitiska rapporten punkt 9 bifalls: ”Avveckla gränshinder som motverkar regional utveckling EU:s regionalpolitiska samarbetsprogram måste skapa ett mervärde för Sverige, Norden och EU så att de bidrar till en hållbar regional utveckling. Onödiga och omotiverade gränshinder som motverkar och hindrar regional utveckling på var sin sida om nationsgränser ska avvecklas. Utökade samarbeten i gränsregioner, såsom det pågående pilotprojektet i Tornedalen, ska uppmuntras.”

12. att den bygdepolitiska rapporten punkt 10 bifalls: ”Inrätta en kultursamverkansmodell för kulturmiljöer Ett system liknande kultursamverkansmodellen, där regionerna har ett större inflytande över det statliga kulturstödet, skulle kunna användas för att utveckla ett system för bevarandet av hotade kulturmiljöer i hela landet som bör bevaras.”

13. att den bygdepolitiska rapporten punkt 11 bifalls: ”Prioritera stödet till lanthandlare som är ombud Många lanthandlare i mindre tätbefolkade delar av Sverige är särskilt viktiga då de tillhandahåller många olika tjänster. Möjligheten att vid stödgivning prioritera lanthandlare som agerar ombud ska utnyttjas. Stödet bör vara konkurrensneutralt och de som erhåller stöd ska förväntas agera ombud.”

14. att den bygdepolitiska rapporten punkt 12 bifalls: ”Statlig service i hela landet Det är viktigt att statlig service till medborgarna finns tillgänglig i hela landet. I dag ger de lokala servicekontoren förutsättningar för kontinuitet och långsiktig planering mellan Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten och Skatteverket och andra statliga myndigheter. Kvaliteten av kontoren bör säkerställas. Utbyggnaden av servicekontor ska fortsätta och fler myndigheter bör inordnas.”

15. att den bygdepolitiska rapporten punkt 13 bifalls: ”Inrätta ortsombud – myndighetskontaktperson i mindre orter Tidigare fanns ett finmaskigt nät av offentlig verksamhet även utanför större orter. Det behövs en modern motsvarighet i form av så kallade ortsombud som kan fungera som kontaktperson mot myndigheterna på mindre orter. Uppgiften som ortsombud kan ligga på ett lokalt företag, lantbrukare, lanthandel, bensinstation, campingplats eller liknande.”

16. att den bygdepolitiska rapporten punkt 14 bifalls: ”Förstärkningen av polisen ska komma hela landet tillgodo Fram till utgången av 2024 ska antalet polis-

anställda öka med 10 000 jämfört i dag. Det är en ökning som måste ge betydande effekter i hela landet. Polisens organisation ska vara så stark och måste bli så synlig så att det märks i hela Sverige. Eftersom det tar tid att utbilda poliser och bygga ut organisationen ska staten underlätta för kommunerna att kunna anställa ordningsvakter i kommunal regi."

17. att den bygdepolitiska rapporten punkt 15 bifalls: "Vi värnar det kommunala vetot Kommunerna ska ha fullt bestämmande över markanvändningen i kommunen. Vid etablering av större tillståndspliktiga verksamheter, t.ex. vindkraftverksparker, finns i dag krav på att etableringen ska tillstyrkas av kommunen. Besluten ska fattas så nära medborgarna som möjligt och Liberalerna säger nej till förslagen att avskaffa det kommunala vetot."

18. att den bygdepolitiska rapporten punkt 16 bifalls: "Behåll kopparnätet innan fullgoda alternativ finns Avvecklingen av det gamla kopparnätet i en bygd ska inte ske innan det finns fullgod ersättning på plats till en rimlig kostnad, till exempel fibernät eller mobilnät med hög kapacitet."

19. att den bygdepolitiska rapporten punkt 17 bifalls: "Underlätta för en fungerande bostadsmarknad i glesbygd Det behövs fler åtgärder för att underlätta finansieringen och sprida de finansiella riskerna av bostadsbyggande i kommuner med låga fastighetsvärden och rådande bostadsbrist. Ett begränsat statligt startlån skulle kunna komplettera ett banklån vid en första bostad, så att fler ges möjlighet att köpa en bostad."

20. att det införs en ny punkt efter punkt 17 i den bygdepolitiska rapporten som ges följande lydelse: "Underlätta byggandet i hela landet Det råder bostadsbrist i hela landet och därför finns ett behov av att underlätta byggandet av olika boendeformer i olika faser av livet, inklusive kategoriboenden såsom trygghetsboende, i alla kommuner. Byggkostnader, finansiering och regelverket begränsar byggandet och bör ses över."

21. att motion E304 anses besvarad

22. att den bygdepolitiska rapporten punkt 18 bifalls: "Ett skattebefriat bosparande för förstagångsköpare Det ska löna sig att spara och ta ansvar. Genom att hjälpa människor att hjälpa sig själva kan ett skattebefriat bosparande leda till samhällsvinster och att framför allt unga personer kan bo kvar i den ort de är uppvuxna eller vill flytta till utanför storstäderna, utan att staten behöver gå in med ekonomiskt stöd eller bidrag."

23. att den bygdepolitiska rapporten punkt 19 bifalls: "Inför särskilda bostadsutvecklingsområden i översiktsplan Låt kommunerna i sin översiktsplan peka ut områden som är särskilt intressanta som bostadsutvecklingsområden med möjlighet till undantag vad gäller t.ex. särtaxor, minskade avgifter och förenklad statlig och kommunal myndighetsprövning."

24. att den bygdepolitiska rapporten punkt 20 bifalls: "Strandskyddet som hindrar byggande måste bli mer flexibelt. Strandskyddet ska mjukas upp och decentraliseras genom att kommuner ska kunna ansöka om att upphäva strandskyddet med hänvisning till ett lokalt behov av bostadsbyggande. I områden där exploateringstrycket bedöms som exceptionellt högt eller synnerliga skäl föreligger ska fortfarande ett strikt strandskydd tillämpas."

25. att motion E305 anses besvarad

26. att motion E306 anses besvarad

27. att motion E307 anses besvarad

28. att motion D156 yrkande 4 anses besvarat

29. att motion E308 anses besvarad

30. att den bygdepolitiska rapporten punkt 21 bifalls: "Underlätta för en modern egnahemsrörelse i hela Sverige Det behövs mer färdigplanerad tomtmark och standardiserade bygglösningar för en modern egnahemsrörelse för att fler ska ha möjlighet att förverkliga drömmen om ett eget byggt hem, något som skulle underlättas av minskade regleringar."

31. att den bygdepolitiska rapporten punkt 22 bifalls: "Värna äganderätten – balans mellan ägande, miljö och behovet av råvaror Miljö- och naturvårdsinsatser ska genomföras i god dialog med markägare som har förvaltat och skött sin skog och jord genom många generationer. Småskalig kraftproduktion ska ha tillstånd enligt miljöbalken, men det är orimligt att den prövas efter samma mall som storskalig produktion. Det finns även skäl att stärka markägarens äganderätt i samband med prospektering av gruvdrift så att det råder en rimlig balans mellan miljö, markägarens intressen och behovet av råvaror."

32. att den bygdepolitiska rapporten punkt 23 bifalls: "Ge myndigheter ett främjandeuppdrag att gynna företagandet Sverige ska ha en politik som minskar regelkrånglet och sänker kostnaderna för företagande och arbete. Myndigheternas perspektiv måste ändras. Exempelvis bör en översyn göras av regleringsbreven för alla myndigheter som bedriver myndighetsutövning för att tydliggöra det ansvar dessa har för att värna näringsklimatet i Sverige."

33. att den bygdepolitiska rapporten punkt 24 bifalls: "Utvidga och höj skattefriheten för primärproduktion till fler verksamheter Liberalerna vill uppmuntra en utveckling där fler privatpersoner som bor på landsbygden, i fjällen eller i skärgårdsområden kan få sidoinkomster från det som växer i naturen eller på den egna tomten. Därför vill vi dels höja den skattefria inkomsten och dels bredda skattefriheten till det som man tar tillvara från naturen eller den egna tomten. Privat försäljning av frukt och grönt, honung, virke från den egna tomten, kött och fisk ska inte beskattas."

34. att den bygdepolitiska rapporten punkt 25 bifalls: "Statligt riskkapital ska vara ett komplement - inte ersätta privat kapital Privat kapital är helt avgörande för att kunna starta, driva och utveckla ett företag, men i vissa fall kan det statliga riskkapitalet behövas för att komplettera det privata kapitalet. Det kan handla om nystartade företag utan tillräckligt kapital eller där näringsidkaren inte har egen säkerhet för ett eventuellt lån."

35. att den bygdepolitiska rapporten punkt 26 bifalls: "Tillgång till statligt riskkapital i hela landet Det är viktigt att det statliga riskkapitalet är tillgängligt i hela Sverige så att alla företag i landet ges goda förutsättningar. I de fall det är motiverat med statligt riskkapital är en

s.k. fond-i-fond-lösning är att föredra, där statligt riskkapital från början samverkar med privata fonder för att nå mindre och växande företag i hela Sverige."

36. att den bygdepolitiska rapporten punkt 27 bifalls: "Inför en tidsgräns för myndighetsbeslut – en beslutsgaranti om handläggningstider Sverige bör införa en servicegaranti. Garanti om beslut inom en viss tid ska vara standard för svenska myndigheter, t.ex. Jordbruksverket, länsstyrelserna och mark- och miljödomstolen, och ekonomisk kompensation ska utgå om den garanterade handläggningstiden inte uppfylls."

37. att den bygdepolitiska rapporten punkt 28 bifalls: "Inrätta en anmäl en bestämmelsefunktion om onödig byråkrati Myndigheter ska införa en "anmäl orimliga bestämmelser"-funktion inom sitt område. Inte minst inom bygg-miljö-livsmedel-djurhållnings-området vore det önskvärt. Det ska vara lätt att anmäla svårtolkade eller orimliga föreskrifter som borde göras mer lättförståeliga eller tas bort."

38. att den bygdepolitiska rapporten punkt 29 bifalls: "Konsekvensbeskrivning ur landsbygdsperspektiv Konsekvenser för landsbygden inför statliga beslut bör synliggöras genom en särskild landsbygdsbedömning, en s.k. landsbygdssäkring."

39. att den bygdepolitiska rapporten punkt 30 bifalls: "Säkra framtida grundläggande posttjänster i hela landet Det är fortsatt viktigt med god tillgång av posttjänster, både för att människor ska kunna bo och verka i hela landet och för ett välfungerande näringsliv."

40. att den bygdepolitiska rapporten punkt 59 bifalls: "Verka för samordnade transporter Både i tätortsnära byar och på glesare landsbygd har kollektivtrafiken en stor utmaning med det låga resandeunderlaget. Samordnade transporter, till exempel skolskjutsar och lokaltrafik, gynnar både miljön och individen eftersom man både minskar transporterna och kan möjliggöra fler resor kollektivt."

41. att motion E309 anses besvarad

42. att den bygdepolitiska rapporten punkt 31 bifalls: "Ge kommunerna rätt att inrätta trygghetsvärn – ögon och öron för ökad trygghet Liberalerna vill att lokala trygghetsorganisationer kan få ökade uppgifter och att det inte enbart ska bygga på ideella insatser. Kommuner ska upprätta räddningsvärn och att dessa kan ges trygghetsskapande uppgifter, t.ex. inbrottsförebyggande verksamhet eller delta i eftersök av försvunna personer."

43. att den bygdepolitiska rapporten punkt 32 bifalls: "Utnyttja polisaspiranternas lokalkännedom Poliser bör ges möjlighet att få göra sin aspiranttjänstgöring och sedan jobba där de vuxit upp. Lokal och personkännedom skapar en närmare och mer personlig poliskår."

44. att den bygdepolitiska rapporten punkt 33 bifalls: "Snabbare lagföring i hela landet Polisens projekt för snabbare lagföring behöver rullas ut i samtliga lokalpolisområden. I projektet har tiden mellan brott och rättegång minskats från 22 till 6 veckor, vilket behöver få genomslag i hela landet."

45. att den bygdepolitiska rapporten punkt 34 bifalls: "Ökad möjlighet att forsla bort övergivna fordon Övergivna och dumpade fordon är ett enormt problem på landsbygden. Det måste bli lättare och en snabbare process införas för kommuner och privata markägares möjligheter att bortforsla övergivna fordon. För att öka intresset för att ta hand om bilar behövs fler ekonomiska styrmedel, som en reformerad skrotbilspremie eller annan metod."

46. att motion E310 anses besvarad

47. att den bygdepolitiska rapporten punkt 35 bifalls: "Ökad lokal trygghet genom samverkan Kommuner med långa utryckningstider för ambulans ska teckna avtal om IVPA ("i väntan på ambulans") med sina regioner. Detta för att korta insatstider och ha en första insatsperson på plats snabbare. Ett rikstäckande system motsvarande SMS-livräddare ska införas."

48. att den bygdepolitiska rapporten punkt 36 bifalls: "Gynna ett mer varierat skogsbruk Det behövs en variation av skogsbruksmetoder, från trakthyggesbruk till kontinuitetsskogsbruk. Den svenska skogspolitiken ska även fortsatt vila på två jämställda mål, produktionsmålet och miljömålet. Miljöhänsynen inom skogsbruket måste öka genom att t.ex. avverkningsmetoder, återplantering och återvätning anpassas."

49. att den bygdepolitiska rapporten punkt 37 bifalls: "Ekologiskt värdefull skog bör skyddas och bevaras Den mest värdefulla skogen och dess nyckelbiotoper kan skyddas genom naturreservat och nationalparker. De kvarvarande naturskogarna, eller gammelskogarna, bör värnas. Statligt ägd skog ska även fortsättningsvis kunna användas som inbyte för privatägd skyddsvärd skog. Skogsstyrelsen bör ha uppdraget att identifiera skogsmark som är lämplig att återväta av klimatskäl då detta vore en mycket kostnadseffektiv klimatåtgärd."

50. att den bygdepolitiska rapporten punkt 38 bifalls: "Ett hållbart fiske från fjäll till kust Storskaligt trålfiske i svenska vatten ska minskas till förmån för kustnära garn-, krok- och sportfiske. Kvoter ska baseras på vetenskap och ges ur ett ekosystemperspektiv. Kustområden i särskilt känsliga områden kan omfattas av fiskekort. Det kan handla om åmynningar, kända vandringsvägar eller grunda vikar där reglerat fiske kan verka gynnande. Arbetet för att förverkliga visionen om fungerande fiskvandring från kust till inland måste fortsätta."

51. att den bygdepolitiska rapporten punkt 39 bifalls: "Ett säl- och skarvbestånd i balans med fisken Stammarna av säl och skarv har vuxit kraftigt, vilket har lett till att fiskbestånd utarmas, öar ödeläggs och redskap förstörs. Skyddsjakten på skarv behöver utökas och licensjakten på gråsäl bör permanentas och utökas till att gälla livskraftiga bestånd av övriga sälarter. Det bör vara tillåtet att kunna sälja sälprodukter från skyddsjakt."

52. att den bygdepolitiska rapporten punkt 40 bifalls: "Stärkt dialog om rovdjuren En samexistens med rovdjur bygger på att det finns en förvaltning som tar hänsyn till regionala och lokala förutsättningar. Människors oro för till exempel angrepp mot tamboskap behöver komma till uttryck i en hållbar förvaltning. Det är därför viktigt att stärka dialogen om rovdjursförvaltningen

så att de som är berörda ges möjlighet att bli involverade."

53. att motion E311 anses besvarad

54. att motion E312 anses besvarad

55. att motion E313 anses besvarad

56. att motion E314 avslås

57. att den bygdepolitiska rapporten punkt 41 bifalls: "Fler metoder för förbättrad samexistens mellan rovdjur och tamboskap Länsstyrelser och Sametinget kan i dag vidta förebyggande åtgärder för att förebygga rovdjursangrepp. Det är ett statligt ansvar att ersätta för de skador som uppstår genom av rovdjur. Det bör utredas hur exempelvis Landsbygdsprogrammet i ökad utsträckning kan användas för åtgärder kring både förebyggande åtgärder och för rovdjursskador. Varg ska ej förekomma inom renskötselområdena."

58. att motion E315 avslås

59. att motion E316 avslås

60. att den bygdepolitiska rapporten punkt 42 bifalls: "Stoppa trakasserier vid beslut om skyddsjakt Vid beslut om skyddsjakt kan sekretessbestämmelser vara nödvändiga. Den sökande gällande skyddsjakt kan uppleva risk för trakasserier, men även den som överklagar beslut om skyddsjakt. Det behövs en utvärdering av hur sekretessbestämmelser vid beslut om skyddsjakt har fungerat."

61. att den bygdepolitiska rapporten punkt 43 bifalls: "Stärk säkerheten för eftersöksjägare. Eftersöksjägare utför ett samhällsviktigt uppdrag. På uppdrag bör de få använda blåljus på de trianglar de sätter ut för att varna sin omgivning och passerande trafik att eftersök pågår."

62. att den bygdepolitiska rapporten punkt 44 får följande lydelse: "Underlätta jakt på vildsvin och försäljning av vildsvinskött Dagens stora vildsvinsstam drabbar många mark-och skogsägare genom vildsvinens framfart. De åtgärder som vidtagits för att öka efterfrågan på vildsvinskött kan förhoppningsvis öka incitamentet till att stammen minskar genom jakt. Förenklad hantering av trikintester av köttet är en faktor som kan påverka intresset för att jaga vildsvin och underlätta försäljningen av vildsvinskött."

63. att motionerna E317 och D170 yrkande 2 och 3 anses besvarade

64. att den bygdepolitiska rapporten punkt 45 ges lydelsen: "Skärpta vapenrestriktioner ska riktas mot kriminell verksamhet – inte jägare och sportskyttar Arbetet mot den organiserade brottsligheten behöver ske på ett sätt som skapar minsta möjliga risk för negativa effekter för alla laglydiga vapenägare i jägar- och sportskytterörelsen, vilket dessvärre inte skedde när riksdagen tog ställning till EU:s vapendirektiv. Liberalerna förordar en bred översyn av vapenlagstiftningen. Det behövs en särskild vapenstrafflag med straffbestämmelser för all olaga hantering. Legal befattning med vapen av jägare, sportskyttar och medlemmar av den frivilliga försvarsrörelsen bör stärkas och regleras separat i annan lagstiftning."

65. att den bygdepolitiska rapporten punkt 46 bifalls: "Bygg ut yrkeshögskolan (YH) Yrkeshögskolan är en effektiv utbildning som är kopplad till den regionala arbetsmarknaden. Därför bör yrkeshögskolan öka samverkan med det regionala näringslivet, som de närliggande kommuner och den region de är verksamma i."

66. att den bygdepolitiska rapporten punkt 47 bifalls: "Fjärr- och distansundervisning ökar möjligheten att bo kvar Olika typer av fjärr- och distansutbildningar gör det möjligt att bo långt från universitet och högskolor och ändå har möjlighet till högre utbildning. Det ska bli lättare att ordna fjärrundervisning där det lämpligt."

67. att den bygdepolitiska rapporten punkt 48 bifalls: "Friskolereformen har räddat byskolor Friskolereformen har inneburit att by- och bygdeskolor kunnat leva vidare genom starkt lokalt engagemang. Detta är en del av friskolereformen som måste uppmärksammas och slås vakt om."

68. att den bygdepolitiska rapporten punkt 49 bifalls: "Högskolefilialer bidrar till rekrytering och utbildning De regionala högskolorna är betydelsefulla för utvecklingen inom sitt geografiska område. Liberalerna ser positivt på att universitet förlägger högskolefilialer lokalt där så är lämpligt."

69. att det införs en ny punkt efter punkt 49 i den bygdepolitiska rapporten som ges följande lydelse: "Folkbildning för lokal utveckling Folkbildning och demokratiska samtal har stor betydelse för bildning och utveckling i hela landet. Bygdebolag och andra lokala sammanslutningar, ofta i samverkan med studieförbunden, bidrar till lokal utveckling på glesbygden. Upphandlings- och bidragsregler ska utformas så att de bidrar till sådan utveckling."

70. att motion E318 anses besvarad

71. att motion E319 anses besvarad

72. att motion E320 avslås

73. att den bygdepolitiska rapporten punkt 50 bifalls: "Tillåt längre och tyngre ekipage på väg och järnväg Gods på väg med långa lastbilsekipage och långa tyngre godståg minskar miljöbelastningen och bidrar till att näringslivet utvecklas i hela Sverige. Förstärkningen av vägar och broar och ett förbättrat järnvägsunderhåll för skogs- och industritransporter ska prioriteras."

74. att den bygdepolitiska rapporten punkt 51 bifalls: "Värna de regionala flygplatserna i glesbygd – se över finansieringen Alla län behöver en god internationell tillgänglighet för att företagen ska kunna verka och växa. Regionala flygplatser står dock inför stora utmaningar. Inom övriga EU får även regioner och kommuner upphandla och finansiera flygtrafik medan det i Sverige bara är staten som får upphandla flygtrafik. Liberalerna anser att möjligheten att tillåta kommuner och regioner att upphandla flygtrafik bör ses över."

75. att den bygdepolitiska rapporten punkt 52 bifalls: "Elflyget kan bli ett lyft för de regionala flygplatserna Inom elflyget sker i dag en intressant utveckling som kan medverka till att göra kortflygningar mellan olika regioner lönsamma, men samtidigt pekar på betydelsen av mindre flygplatser som komplement till de stora knutpunkterna. Elflyg kan komma att bli en viktig faktor för utvecklingen av landets regioner och erbjuda snabba transporter, inte minst för näringslivet."

76. att den bygdepolitiska rapporten punkt 53 bifalls: ”Tillåt pråmtrafik och utnyttja de inre vattenvägarna Ökad inlandssjöfart leder till att transportinfrastrukturen på land avlastas och att det finns kapacitet för den samlade godsvolymen att öka. Liberalerna anser att arbetet med att främja våra vattenvägar fortsatt måste prioriteras för att öka andelen hållbara transporter.”

77. att den bygdepolitiska rapporten punkt 54 bifalls: ”Bygg ut och rusta upp järnvägen i hela landet Behoven av investeringar i och underhåll av järnvägen är stora. Ett robust och punktligt järnvägssystem är en förutsättning för att fler ska välja tåget. Det är viktigt att resenärerna kan lita på att tåget kommer fram i tid och kan använda restiden effektivt.”

78. att den bygdepolitiska rapporten punkt 55 bifalls: ”Inför regionala differentierade regler för dubbdäck Behovet att byta dubbdäck varierar med klimatet över landet. Dubbdäck måste kunna användas där de behövs och det behovet varierar över landet. En regional differentiering med ett väl tilltaget tidsspann för däckbyte skulle ge högre trafiksäkerhet och lägre miljöpåverkan.”

79. att den bygdepolitiska rapporten punkt 56 bifalls: ”Statens ansvar för finansieringen av det enskilda vägnätet Staten bör även fortsättningsvis ta ett betydande ekonomiskt ansvar för att upprätthålla en god standard på det enskilda vägnätet, och myndigheternas tillämpning av regelverken bör syfta till att underlätta för underhåll. Ett exempel är samordning av snöröjning på statliga, kommunala och enskilda vägar.”

80. att den bygdepolitiska rapporten punkt 57 bifalls: ”Tydliggör ansvaret mellan det statliga, kommunala och enskilda vägnätet Landsbygdens behov av transporter ska vara i centrum när en allmän väg görs om till enskild väg. Det är viktigt att en indragning av allmän väg inte får innebära en övervältring av kostnader från staten till kommunerna eller enskilda fastighetsägare. I vissa fall bör det vara möjligt för kommunerna att ta över väghållaransvaret i de mindre tätorterna.”

81. att den bygdepolitiska rapporten punkt 58 bifalls: ”Använd digital teknik för en flexibel anropsstyrd kollektivtrafik Tidtabellsstyrd kollektivtrafik på landsbygden leder ofta till att bussar går tomma på landsbygdslinjer. Den digitala tekniken bör användas för en mer flexibel och anropsstyrd trafik där individens resa sätts i fokus.”

82. att den bygdepolitiska rapporten punkt 60 bifalls: ”Res på en kollektivtrafikbiljett i hela Sverige För att underlätta resande över länsgränserna bör ett nationellt biljettsystem som gör det enklare att boka och köpa en kollektivtrafikbiljett för all kollektivtrafik i Sverige införas.”

83. att den bygdepolitiska rapporten punkt 61 bifalls: ”Inför ett regionalt anpassat reseavdrag Reseavdraget bör reformeras och anpassas regionalt. Reseavdraget bör göras mer generöst i kommuner där kollektivtrafiken kan antas vara mindre väl utbyggd, medan avdraget stramas åt i kommuner där möjligheten att använda kollektivtrafiklösningar bör betraktas som större.”

84. att den bygdepolitiska rapporten punkt 62 bifalls: ”Reformera skoterledsystemet Det finns en stor underhållsskuld i infrastrukturen för skoterleder då delar av lederna, broarna och skyltningen förfaller. Naturvårdsverket bör ges i uppdrag att prioritera en översyn av lednätets standard samt ansvarsfördelningen vad gäller underhåll och drift. Satsningar på fler och bättre skoterleder måste åtföljas av skärpta miljökrav på fordonen.”

85. att motion E321 anses besvarad

86. att den bygdepolitiska rapporten punkt 63 bifalls: ”Bättre sjukvård och omsorg i glest befolkade områden Sjukvård och omsorg måste stärkas på landsbygd och i glesbygd. Bättre villkor för småskalig vård, god arbetsgivarpolitik, digitala lösningar och kunskap i glesbygdsmedicin är viktiga generella delar i detta. Därutöver bör det öppnas möjligheten att etablera en ny huvudmannaform i glest befolkade områden för den som önskar. Vi kallar detta bygdesjukvårdshuvudman (BSH). Det kan innebära en sammanläggning av regionens och kommunens vård och omsorg till en lokal organisation. Sjukhusvård omfattas inte av sammanläggningen. Lagstiftningen måste dock ändras så att det blir lättare att etablera BSH.”

87. att den bygdepolitiska rapporten punkt 64 bifalls: ”Tillåt gränsöverskridande färdtjänst inom Norden De nordiska länderna har olika nationella färdtjänstsystem för personer med funktionsnedsättning. Det finns dock ingen möjlighet att resa över gränserna med färdtjänst i dag. Möjligheterna för personer som är bosatta i gränsområdena att kunna resa med färdtjänst över gränserna i Norden bör därför utvidgas.”

88. att den bygdepolitiska rapporten punkt 65 bifalls: ”Bredda ersättningen för s.k. sjukresa Regionernas system för ersättning för s.k. sjukresor ska ta hänsyn till glesbygdsbornas behov för resor med bil där avstånden är långa och möjligheten att resa med kollektivtrafik är begränsad. Systemen behöver också ta hänsyn till att resor kan behöva göras över regiongränserna.”

Reservation nr 1

Roger Haddad och Jan Jönsson reserverar sig till förmån för att punkt 31 i den bygdepolitiska rapporten stryks.

E4. FÖRETAGARPOLITIK OCH KONSUMENTFRÅGOR

Inledning

För oss liberaler är företagandet både ett utryck för individens möjlighet att förverkliga sina drömmar och en grundförutsättning för vårt gemensamma samhällsbygge. Det är genom företagens möjlighet att växa som jobb skapas. Fler jobb i växande företag betyder nya livschanser för individer, minskat utanförskap och i förlängningen ökade skatteintäkter; vilket i sin tur finansierar den gemensamma välfärden.

Småföretagen och deras anställda är den största skattebetalaren på kommunal nivå i Sverige och står för en tredjedel av intäkterna för Sveriges kommuner. Förståelsen för vår välfärdsgrund måste spridas bland offentliga aktörer i Sverige. Det måste göras i vardagen och i myndighetsutövningen. Med hänsyn genom hela det offentliga systemet från den lagstiftande till den verkställande och dömande makten. Politiska beslut inverkar på företagandets förutsättningar. Arbetet för att nå ett gott näringslivsklimat i en global konkurrens börjar i det lilla: i det kommunala beslutet och i det statliga verkets handläggning.

Förvaltningsmyndigheterna måste förstå att förutsättningen för vårt sociala skyddsnät, vår skola och omsorg står att finna i den entreprenör som varje dag går till arbetet. Som möter de kollegor som personen har anställt och som tillsammans producerar det välstånd som gjort Sverige starkt. Utmaningen ligger i den negativa attityd gentemot företagande som fortfarande förekommer inom vissa myndigheter.

Globaliseringen leder till stora förändringar av Sverige. Det innebär en ökad ekonomisk tillväxt och ökar individens frihet. Samtidigt finns utmaningar med skillnader mellan å ena sidan städer med en starkt växande privat tjänstesektor och å andra sidan områden med en hög sårbarhet och lokala utmaningar.

Liberalerna vill att hela Sveriges utvecklingskraft, tillväxtpotential och sysselsättningsmöjligheter ska tas till vara. Det är företagande och ekonomisk utveckling som är grunden för vårt välstånd. Därför måste människor och företag över hela landet ges möjligheter att växa och utvecklas.

En liberal konsumentpolitik handlar om att stärka konsumenternas makt och möjlighet att göra aktiva val. Då behövs kunskap och en öppen debatt, där marknadsaktörer granskas och där oseriösa företag avslöjas. Staten ska ge konsumenterna goda möjligheter att göra val och vara medvetna om konsekvenserna av dem. Staten ska däremot inte ge pekpinnar och bestämma vilka val det är konsumenterna ska göra.

Motionerna

Motion E401 yrkar att Liberalerna ska verka för att de kommunala villkoren för nyetablering av företag förbättras. **Motion E402** yrkar att Liberalerna ska verka för att förutsättningarna för mindre välfärdsföretag t.ex. inom hemtjänst och äldrevård är sådana att de kan utvecklas och växa och att verksamheten även långsiktigt kan bedrivas småskaligt. **Motion E403** yrkar att Liberalerna ska verka för att en bredare aspekt måste tas tillvara vid offentligupphandling så att priser inte kan dumpas för att bara komma in med ett företag på marknaden eftersom det drabbar landsbygdsföretagare. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning om vikten av att underlätta för nyetablering av företag, inte minst inom välfärdssektorn. Liberalerna har i riksdagen presenterat flera förslag för hur upphandlingsregler inte ska missgynna mindre företag, att kommuner på ett otillbörligt sätt inte ska kunna konkurrera med privata företag samt regelförenklingar och skattelättnader som underlättar företagande. **Partistyrelsen yrkar att motionerna E401–E403 anses besvarade.**

Motion E404 yrkar att Liberalerna ska verka för att reglerna för betalningsanmärkningar ska förändras så att betalningsanmärkningar som är betalda tas bort ur systemet, att betalningsanmärkningar inte ska ligga kvar mer än 18 månader, att de som låter bli att betala sina skulder och sätter det i system ska vänta tre år innan anmärkningarna tas bort samt att de som råkat illa ut tillfälligt skyddas. **Motion E405** yrkar att Liberalerna ska verka för att Sverige ska införa ett nationellt kreditregister som i Norge, att alla banker ska vara skyldiga att rapportera in alla lån som ingår i registret, att alla banker ska vara skyldiga att inhämta information från registret, att inga lån får betalas ut snabbare än 48 timmar mot dagens 5–15 minuter samt att kreditregistret ska innefatta bolån, billån och kreditkort. Partistyrelsens uppfattning är att människor som sitter fast i en skuldfälla måste få möjlighet att ta sig ur den. Huvudprincipen, som Liberalerna fört fram i riksdagen, ska vara att den som beviljas skuldsanering får en betalningsplan på tre år, vilket är ett bättre alternativ än den nu gällande modellen med fem års betalningsplan med inslag av betalningsfria månader. Partistyrelsens uppfattning är att privatpersoner som genomgått skuldsanering ska, i likhet med företagare, bli av med betalningsanmärkningen samma dag som skuldsaneringen är avslutad och att personer som inte kvalificerar sig för skuldsanering ska ändå kunna få utökad hjälp jämfört med i dag, till exempel genom att kommunernas budget- och skuldrådgivare aktivt medver-

kar till att upprätta skuldplaner för avbetalning. Liberalerna har i riksdagen föreslagit en översyn av lagstiftningen kring skuldsanering där behovet av ett nationellt kreditregister som förs fram i motionen kan vara intressant att studera. **Partistyrelsen yrkar att motionerna E404 och E405** bör anses besvarade.

I motion E406 yrkas att alla konton i sociala medier som är inaktiva måste raderas av plattformen efter tre år. Syftet är att motverka ID-kapning samt hat och hot från anonyma konton. Partistyrelsen instämmer i att det finns problem både vad gäller ID-kapningar på internet och omfattande hot- och hat från anonyma konton i sociala medier. Däremot ser partistyrelsen det varken som framkomligt eller önskvärt att landsmötet beslutar om precis hur denna problematik ska regleras. En fel utformad lagstiftning riskerar att både hålla tillbaka innovation på området och att hålla tillbaka Sverige eller EU från full tillgång till de aktuella tjänsterna. Därmed yrkar partistyrelsen att **landsmötet tar ställning för att den enskildes ställning på sociala medier bör ses över och stärkas inom ramen för ett dynamiskt och innovativt näringslivsklimat, och att motion E406 med detta anses besvarad.**

Motion E407 yrkar att Liberalerna ska verka för att avskaffa kravet på aktiekapital i privata aktiebolag. **Motion E408** yrkar att Liberalerna ska verka för att en ny bolagsform, EAB (embryoaktiebolag), införs som tillåter att man skattefritt bygger upp ett aktiekapital på 200 000 kronor och därefter blir ett aktiebolag på traditionellt sätt, att Liberalerna är drivande i att säkerställa att statliga finansieringsformer och bidrag fördelas på ett jämställt sätt samt att berörda regleringsbrev och riktlinjer uppdateras så att de tydligt inkluderar krav på kartläggning av de statliga stödens mottagare utifrån kön.

Partistyrelsen konstaterar att Liberalerna i riksdagen under lång tid drivit kravet på att sänka kravet på aktiekapital, men bedömer att det inte finns någon anledning att helt avskaffa aktiekapitalet Däremot anser partistyrelsen att det kan finnas skäl att se över bolagsformerna. I Sverige finns möjligheten att starta och driva ett antal bolagsformer som saknar aktiebolagets kapitalkrav, bland annat enskild firma och handelsbolag. Dessa bolagsformer är dock dåligt anpassade för dagens snabbväxande företagskonstellationer, där företagsoptioner fungerar som det främsta incitamentet för att locka investerare och anställda. Liberalerna i riksdagen har därför föreslagit en enklare bolagsform för småföretag, t.ex. enligt den modell som finns i Tyskland, ett så kallat UG (Unternehmergesellschaft).

I sammanhanget vill partistyrelsen också lyfta fram hur viktigt det är underlätta för alla att se företagande som ett självklart alternativ. Därför vill partistyrelsen att alla som bor i Sverige redan från födseln får en vilande F-skattsedel. Det minskar administrationen för både myndigheter och individer och sänker därmed tröskeln som det i dag innebär att ansöka om en F-skattsedel. Kapitalinvesteringen för att starta ett aktiebolag har successivt sänkts, från 100 000 kronor till dagens 25 000 kronor. En liknande utveckling har skett i våra grannländer. Kapital ska aldrig vara ett hinder för att bli företagare. **Partistyrelsen yrkar med detta att motionerna E407 och E408** bör anses besvarade.

Motion E409 yrkar att Liberalerna ska verka för instiftandet av en servicemyndighet för uppgiftsinlämnande. Partistyrelsen delar motionärens uppfattning. Det är helt orimligt att företag tvingas vända sig till många olika nationella myndigheter när det uppgiftslämnande, t.ex. till SCB, Skatteverket och Bolagsverket. Det innebär en alltför tung regelbörda för näringsidkaren. Liberalerna har i riksdagen föreslagit att en så kallad en-dörr-in-funktion för uppgiftslämnande skapas för landets företag. **Partistyrelsen yrkar att motion E409** bör anses besvarad.

Motion E410 yrkar att Liberalerna ska verka för ett avskaffande av det skatterättsliga företrädaransvaret. Partistyrelsens delar motionärens uppfattning att reglerna bör reformeras. Liberalerna har länge kritiserat de nuvarande reglerna om det skatterättsliga företrädaransvaret för att vara rättsosäkert, driva fram konkurser i onödan, försvåra rekrytering till styrelser samt haft synpunkter på att de tillämpas oproportionerligt strikt. En begränsad utredning av regelverket gjordes av Statskontoret för ett par år sedan, men efter att bl.a. Liberalerna i riksdagen ställt krav på ett avskaffande tillsatte regeringen i fjol en mer ingående statlig utredning som har lämnat sitt betänkande. Frågan bereds för närvarande hos regeringen. **Partistyrelsen yrkar att motion E410** bör **anses besvarad.**

Motion E411 yrkar att Liberalerna ska verka för att en svensk ESOP-modell utreds och genomförs. Partistyrelsen delar motionärens uppfattning att det finns anledning att stärka möjligheten till ökat personalägande i allmänhet, men också när den hittillsvarande ägaren inte kan eller vill fortsätta driva företaget, vilket ESOP-modellen innebär. Liberalerna har i riksdagen tagit flera olika initiativ för att underlätta företagandet i Sverige. Vi har föreslagit att den extra beskattning som tas ut vid generationsväxling jämfört med om företaget säljs till någon utomstående ska tas bort och att beskattningen av personaloptioner ska reformeras, bl.a. genom att utvidga storleken och personkretsen så att svenska regler är konkurrenskraftiga i ett internationellt perspektiv. Den införda regleringen om återbetalning av medlemsinsatser med högre belopp än insatsens nominella värde, som Liberalerna medverkat till, bidrar också till att stärka anställdas inflytande och möjlighet att ta del av ett företags vinst. Partistyrelsen anser att det finns skäl att fortsätta att verka för fler åtgärder där en svensk ESOP kan vara en av flera reformer. **Partistyrelsen yrkar att motion E411** bör anses besvarad.

Motion E412 yrkar att Liberalerna ska verka för att fler utbildningar på gymnasiet genomför Ung företagsamhet och därmed stimulerar unga personer att driva och få insikt i företagande, att Liberalerna verkar för att Tillväxtverket får till uppgift att arbeta fram en rutin för certifiering för lokala aktörer, som kan erbjuda kvalificerad rådgivning inom nyföretagsamhet, att Liberalerna verkar för att man utreder att inom A-kassan ges möjlighet att pröva att starta eget företag samt att Liberalerna verkar för att regionerna ser över hur man kan rikta mer av sina resurser till stöd för nyföretagandet. Partistyrelsen delar motionärens uppfattning om att en

god väg till nyföretagande är utbildningar i entreprenörskap i skolan. Där får ungdomar förverkliga sina idéer och pröva sina vingar som entreprenörer tack vare stöd från ideella aktörer som Ung Företagsamhet. Liberalerna har i riksdagen föreslagit att fler utbildningar och därmed fler unga svenskar borde få möjlighet att förverkliga sina idéer och att förutsättningarna för sådana samarbeten mellan skolväsendet och ideella aktörer ska vara goda och bör utvecklas. **Partistyrelsen yrkar att motion E412** bör anses besvarad.

Motion E413 yrkar att Liberalerna ska verka för att det görs en analys av hur staten ska kunna hjälpa de företagare som har tagit lån som privatpersoner för att klara sina verksamheter p g COVID och nu har hamnat eller riskerar att hamna i personlig konkurs. Partistyrelsen konstaterar att Liberalerna har gjort stora insatser för att staten ska stötta företagare ekonomiskt under covid-19-mandemin, särskilt har det gällt de små- och medelstora företagen där regeringens motstånd har varit stort. Det kan behövas visst efterarbete för att se om stödet verkligen har kommit företagen till godo och för att förbättra rutinerna för myndigheterna som ansvarar för utbetalningen av stödet som i flera fall uppfattats som byråkratiska och senfärdiga i sin hantering. **Partistyrelsen yrkar att motion E413** bör anses besvarad.

Motion E414 yrkar att Liberalerna tar ställning för att rymdfördraget (the Outer Space Treaty) efter att stater i rymden är etablerade bör omförhandlas med målet att tillåta privat ägande av himlakroppar men samtidigt förhindra ett monopol på ägande. Partistyrelsen konstaterar att för att vi ska kunna bo och leva i rymden kommer mineraler och naturtillgångar på asteroider att behöva användas och att det finns flera projekt, både kommersiella och inom forskning, kring asteroidbrytning finns runt om i världen, även i Sverige. Liberalerna i riksdagen därför föreslagit att FN driva på för en internationell överenskommelse liksom en ny nationell lagstiftning som reglerar mineralbrytning på asteroider. **Partistyrelsen yrkar att motion E414** bör anses besvarad.

Motion D103 yrkande 5 föreslår att Liberalerna arbetar för en så kallad due diligence-lagstiftning på EU-nivå för att säkerställa att brott mot mänskliga rättigheter eller allvarliga miljöbrott inte förekommer i de globala värdekedjorna. Partistyrelsen instämmer i att mer behöver göras för att motverka de missförhållanden som motionärerna beskriver, och Liberalerna har i olika sammanhang uttryckt sig principiellt positiva till en reglering på EU-nivå. Det är dock en mycket grannlaga avvägning att nå fram till en lagstiftning som kan uppnå sitt syfte på ett träffsäkert och samtidigt effektivt sätt. **Partistyrelsen yrkar därmed att motion D103 yrkande 5 anses besvarat.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion E401 anses besvarad
2. att motion E402 anses besvarad
3. att motion E403 anses besvarad
4. att motion E404 anses besvarad
5. att motion E405 anses besvarad
6. att landsmötet tar ställning för att den enskildes ställning på sociala medier bör ses över och stärkas inom ramen för ett dynamiskt och innovativt näringslivsklimat
7. att motion E406 därmed anses besvarad
8. att motion E407 anses besvarad
9. att motion E408 anses besvarad
10. att motion E409 anses besvarad
11. att motion E410 anses besvarad
12. att motion E411 anses besvarad
13. att motion E412 anses besvarad
14. att motion E413 anses besvarad
15. att motion E414 anses besvarad
16. att motion D103 yrkande 5 anses besvarat

F1. RÄTTSPOLITIK

Inledning

Det fria samhället kräver en fungerande rättsstat. Rättstrygghet är en frihetsfråga.

Tillvaron krymper för den som inte känner trygghet. Att veta att polisen kommer när det verkligen behövs, att känna sig trygg i sitt bostadsområde, att inte känna sig tvungen att avstå från en kvällspromenad – allt detta handlar om frihet i vardagen.

De kriminella miljöerna växer i Sverige, och det dödliga våldet i den kriminella miljön likaså. Jämfört med andra länder är Sverige ett jämförelsevis tryggt land, men den grova brottsligheten utvecklas på ett allvarligt sätt och Sverige är unikt bland Europas välfärdsländer vad gäller förekomsten av skjutningar och sprängningar. Allmänhetens upplevda trygghet i samhället har minskat, något som visas av utvecklingen i den nationella trygghetsundersökningen (NTU), en frågeundersökning som sedan 2006 utförs årligen av Brottsförebyggande rådet. Efter många år av ökande trygghet har kurvorna på senare år vänt neråt.

Polisen har identifierat 60 områden i Sverige där det finns påtagliga problem med kriminella nätverk, och det finns 22 särskilt utsatta områden där kriminella grupper upprättat parallella maktstrukturer. Våldsbrottsligheten är omfattande, och det grova dödliga våldet kopplat till skjutningar och sprängdåd i samband med gängbrottslighet har eskalerat till ett av våra stora samhällsproblem. Till detta ska fogas bidragsbrott, skattefusk, smuggling av narkotika, sprit och tobak och många andra brottskategorier. I spåren av detta växer otryggheten generellt och brottsligheten ökar i dess spår. Det gäller särskilt de utsatta områdena, där det finns många barn och unga som riskerar att dras in i omfattande kriminalitet i de organiserade gängen. Detta är ett särskilt svek mot de människor som bor i dessa områden, till stor del personer födda i utlandet eller med föräldrarna födda utomlands, men motsvarande problem finns runt om i Sverige och angår alla. En avgörande faktor för integrationen är att tryggheten finns i vardagen och att brottsbekämpningen fungerar.

Sverige förtjänar bättre. Barn och unga ska inte behöva växa upp till att rekryteras in i gängbrottslighet. Alla ska kunna leva i förvissningen om att rättsstaten finns där när det verkligen behövs. Och ingen ska behöva uppleva att makten över det egna bostadsområdet glider över i händerna på kriminella som vill skapa sig zoner där de ostört kan utöva sin brottslighet.

Statens förmåga att garantera tryggheten är fundamental för varje människas frihet. Det handlar om att friheten säkras genom lagen och dess upprätthållande i hela landet – en lagbunden frihet. Den går långt tillbaka i vår rättstradition, till de första landskapslagarna som yttrade att land ska med lag byggas, inte med våldshandlingar. Därför menar vi att en av de allra viktigaste liberala uppgifterna vårt samhälle står inför är att återupprätta rättsstaten. När kriminella klaner eller gäng börjar kontrollera rättsskipning eller begränsa människors frihet så hotas själva samhällskontraktet. Nu menar vi att det är dags för ett omtag av svensk rättspolitik, där fokus ligger brottsoffret och att förhindra att nya brottsoffer skapas. Det är en liberal rättspolitik som står upp för individens rätt att inte utsättas för våld, övergrepp och annan kriminalitet. Det är ett Sverige som står på brottsoffrens sida. Liberalerna kommer vara pådrivande för att alla som bor i Sverige ska få den grundläggande trygghet och frihet från våld och kriminalitet de har rätt till.

Rapporten ”Förortslyftet: Trygghet” samt motioner

Förebyggande insatser: Rapporten punkt 1–13

Behovet av att stärka de förebyggande insatserna mot brott och mot att unga dras in i kriminalitet tas upp i rapportens första kapitel, som pekar på att 2 000 barn varje år går ut grundskolan utan fullständiga betyg i utsatta områden och att dessa barn ofta är i riskzonen för kriminalitet. Därför, framhålls det i rapporten, behövs nya verktyg till socialtjänsten att agera tidigt och starka insatser för en fungerande skolgång där skolan erbjuder en trygg miljö och där varje barn får de kunskaper som behövs.

Rapporten tar också upp behovet av resursförstärkningar till samhällsinstitutioner som polis och socialtjänst. Polisen har ofta inte resurser att arbeta förebyggande och tillitsskapande och socialtjänsterna hinner inte alltid med att kalla, handlägga och verkställa beslut för barn och ungdomar med normbrytande beteende. När personal- och kompetensbrist hos socialförvaltningen leder till att barn inte får den hjälp de kan behöva skapar detta sämre livsvillkor och ökad risk för en negativ utveckling. I rapporten framhålls också att skolor i utsatta områden måste också fortsätta att prioriteras.

Individanpassning är viktig för att insatserna ska stämma med barnet eller den unges behov, mottaglighet och motivation. Det handlar om att motivera barn och unga till förändringar inom olika livsområden som umgänge, skola och familj och stärka den unges möjlighet att utveckla sina individuella färdigheter och välja en annan livsstil.

I **rapporten punkt 1** förespråkas ett uttryckligt brottsförebyggande uppdrag för alla myndigheter som arbetar med barn och unga. Detta innebär bland annat ändringar i socialtjänstlagen. För att stärka samverkan mellan myndigheter föreslås även i **punkt 2** att socialtjänsten ska få ett tydligt uppdrag att stötta utsatta elevers skolgång och att sekretessreglerna mellan skola och socialtjänst lättas upp.

I **punkterna 3–6** tas ett antal frågor upp gällande omhändertaganden och placeringar utanför familjen. För att kommuners ekonomi aldrig ska vara ett argument mot tvångsomhändertaganden föreslås att staten tar över kostnadsansvaret för LVU-omhändertaganden (**punkt 3**). Samtidigt föreslås i **punkt 4** att tvångsvården enligt LVU reformeras och att tydliga mål och krav på uppföljningar införs i lagen. Motsvarande ambitionshöjningar för hem för vård och boende (HVB-hem) föreslås i **punkt 5**, och i **punkt 6** yrkas en utökad användning av LVU-omhändertaganden för att hindra att barn växer upp i kriminella miljöer med de faror och den utsatthet för bl.a. våld eller risken att bevittna våld som detta innebär.

Olika aspekter på det förebyggande arbetet till stöd för utsatta barn tas upp i **punkterna 7–10**, där det bland annat yrkas att orosanmälan till socialtjänsten alltid ska göras när en vårdnadshavare anhålls för våldsbrott (**punkt 7**) samt att socialtjänsten satsar mer på kontaktskapande och förebyggande hembesök till nyblivna föräldrar i utsatta områden (**punkt 8**). Samma fråga tas upp i **motion F101**, där det yrkas att det i alla socialt utsatta områden införs rutinen att socialtjänsten tillsammans med barnavården gör hembesök hos alla hos nyblivna mammor, och om möjligt båda föräldrarna. Motionären förordar även rådgivning och utbildning till barnfamiljer för att hantera olika problemsituationer som kan dyka upp. Partistyrelsen bedömer att de förslag som finns i motionen täcks in av rapportens förslag.

I rapporten yrkas vidare att alla elever ska erbjudas hälsosamtal i skolan minst tre gånger under skoltiden (**punkt 9**) och att skolans generella våldspreventiva arbete ska utökas och inkludera frågor kring kroppsintegritet, hbtq-frågor och religiösa minoriteter (**punkt 10**).

Socialtjänstens övergripande förutsättningar tas upp i **punkterna 11–12**, där det lyfts fram behovet av att socialsekreterarnas villkor förbättras (**punkt 11**) och att det görs mer satsningar på kunskapsbaserade metoder och utvärderingar av socialtjänstens arbetssätt (**punkt 12**). Ett anslutande ämne tas upp i **motion F102**, som yrkar på att socialtjänstens resurser ökas väsentligt för att på så vis minska nyrekryteringen till brottslighet. Motionären hänvisar till de förslag som Liberalerna har lagt även tidigare, och pekar på att dessa kräver resursförstärkningar. Partistyrelsen delar denna bedömning och menar att det är viktigt att kommunerna ges förutsättningar att göra de förstärkningar av socialtjänsten som behövs. Detta handlar dels om nivån på de generella statsbidragen till kommunerna, dels om prioriteringar inom varje kommuns verksamhet. Partistyrelsen instämmer i motionens resonemang, samtidigt som de närmare budgetprioriteringarna behöver ske inom ramen för en sammanhållen ekonomisk politik.

Avslutningsvis i detta avsnitt föreslås en bredare satsning på idrott för att nå ut till socioekonomiskt utsatta barn i utsatta områden (**punkt 13**).

Partistyrelsen anser att rapportens förslag lägger grunden för den breda satsning på förebyggande insatser som är helt nödvändig för att bryta nyrekryteringen till kriminalitet. Partistyrelsen anser att detta bör vara inriktningen på det kommande reformarbetet och yrkar därför att **punkterna 1–13 bifalls och att motionerna F101 och F102** därmed anses besvarade.

Ungdomsbrottslighet: Rapporten punkt 14–23

Partistyrelsen övergår nu till frågan om hur barn och unga som redan dragits in i kriminalitet ska mötas av en snabb och adekvat reaktion, och hur samhällsinstanser ska kunna samverka för att bryta den destruktiva utvecklingen. Som framhålls i rapporten handlar detta också om att se barn och unga även som brottsoffer. Barns och ungas utsatthet för gängrelaterade brott har ökat dramatiskt. Medan antalet personrån mot personer över 18 år ligger relativt konstant har antalet rån mot barn och unga under 18 år under den senaste fyraårsperioden ökat med nästan 130 procent. Ofta handlar det om förövare som agerar i grupp och väljer ensamma offer på väg till eller ifrån skolan, omringar, hotar och kräver mobiltelefon, hörlurar, jackor, skor och kod till bankkort. Många av dessa rån har kombinerats med våld och grova hot för att få offren att hålla tyst, och chockerande fall av förnedringsrån förekommer.

Rapporten påminner om att en halv miljon människor bor i områden som av polisen utpekas som utsatta eller särskilt utsatta. I dessa områden är kriminella miljöer ett påtagligt problem och äldre rekryterar yngre till att begå brott. Kampen mot den gängrelaterade brottsligheten hänger därför ihop med arbetet för att rädda barn och unga från att hamna i kriminalitet. Ingen enskild åtgärd är viktigare för att långsiktigt få ned brottsligheten än att hindra att barn och unga rekryteras till en kriminell livsstil och fastnar där.

Socialtjänstens arbete och samverkan socialtjänst–polis tas upp i **rapporten punkt 14–15**, där det föreslås att socialtjänsten ska ha befogenhet att besluta om fler obligatoriska insatser för både vårdnadshavare och unga med stöd av socialtjänstlagen, så kallat mellantvång (**punkt 14**), samt att det införs en ny huvudregel att socialtjänst och polis ska kunna dela information mellan varandra i ungdomsärenden om det bedöms viktigt för den unge (**punkt 15**).

Den så kallade ungdomsrabatten i straffmätningen för ungdomar i åldern 15–20 år tas upp i **punkt 16**, där det yrkas på en reformering i två steg: dels ska ingen straffrabatt ges vid grova brott som begås av myndiga unga, dels ska straffrabatten för myndiga unga även tas bort vid lindrigare brott om den unge tidigare varit straffad.

Ett antal punkter i rapporten tar upp polisens, kriminalvårdens och Statens institutionsstyrelses arbete med ungdomar som begår brott. I **punkt 17** föreslås en lagöversyn så att polisen inte som i dag ska kunna tvingas släppa ungdomar som gripits för brott innan socialtjänst eller vårdnadshavare kan ta hand om dem. Vidare föreslås en bred översyn av lagstiftningen så att häktning kan ske i fler fall än i dag i väntan på socialtjänst eller vårdnadshavare. I sammanhanget kan nämnas att Liberalerna nyligen i enlighet med 2019 års landsmötesbeslut har medverkat till en skärpt lagreglering för hur länge häktning ska pågå: i normalfallet tre månader för unga under 18 år och nio månader för myndiga. I **punkt 18** föreslås att ansvaret för rehabilitering av gängkriminella ungdomar med särskilt svår problematik flyttas från socialtjänsten till Kriminalvården. I sammanhanget kan nämnas att det från den 1 januari 2021 har införts en ny påföljd, ungdomsövervakning, för unga personer mellan 15 och 17 år som har begått ett allvarligt brott eller som har upprepad brottslighet. Kriminalvården ansvarar för verkställandet av ungdomsövervakning, som ska tillämpas när ungdomsvård eller ungdomstjänst inte bedöms vara tillräckligt ingripande med hänsyn till brottets straffvärde och art eller tidigare brottslighet, men där det heller inte finns tillräckliga skäl för sluten ungdomsvård. Ungdomsövervakning är alltså tänkt att fylla luckan mellan ungdomsvård/ungdomstjänst och sluten ungdomsvård.

Verksamheten vid Statens institutionsstyrelse uppmärksammas i **punkterna 19 och 20**, där det föreslås att utsatta barn inte blandas med kriminellt belastade unga på samma SiS-enhet och att säkerhetsarbetet förbättras. I **punkt 23** föreslås att maxtaket för påföljden sluten ungdomsvård höjs från dagens fyra år, vilket bedöms som otillräckligt för att rehabilitera den som begått mord eller andra mycket grova våldsbrott.

Allvaret i att vuxna rekryterar in unga i brottslighet uppmärksammas i **punkt 21**, där det föreslås skärpta straff för den som rekryterar unga till kriminalitet, begår brott tillsammans med yngre eller förmår dem att begå brott. Samma fråga tas också upp i **motion F103**, där det yrkas på en lag mot att rekrytera barn för att utföra kriminella handlingar som leder till ett straff motsvarande det för vapenbrott. Motionären har också förslag på det som partistyrelsen uppfattar vara bestämmelser för tvångsmedel som husrannsakan och liknande vid misstanke om detta brott.

Partistyrelsen anser att såväl rapporten som motionären tar upp en väsentlig fråga. Rättsstaten reagerar i dag inte med tillräcklig kraft när kriminella – som ofta själva är ungdomar eller unga vuxna – rekryterar in yngre barn och ungdomar i kriminalitet. Även barn som är långt yngre än 15 år används som hjälpredor eller som utkiksvakter för de kriminella gängen, eller så ges de i uppdrag att ha på sig vapen eller narkotika eftersom de ändå inte kan straffas för innehavet. Partistyrelsen anser det vara mycket angeläget att de straffrättsliga reglerna för att förleda unga till kriminalitet skärps. Detta kan ske antingen genom straffskärpningar i befintliga lagrum eller genom ny lagstiftning. Partistyrelsen anser att rapportens något öppnare formulering är att föredra och att motionens förslag därmed är tillgodosett.

I **punkt 22** framhålls att huvudregeln ska vara att brott som begås av barn under 15 år ska utredas av polis, inte för att straffa utan för att skapa klarhet i vad som hänt. I detta sammanhang tar partistyrelsen också upp **motion F104**, som menar att brott som begås av unga under 15 år inte ska polisanmälas utan i stället följas upp med obligatoriska så kallade allvarssamtal där polis, socialsekreterare och föräldrar närvarar. Motionären förespråkar att denna modell sprids över landet och att forskning görs för att öka konceptets genomslagskraft.

Partistyrelsen noterar att rapportförslaget och motionen har det gemensamt att barn under 15 år inte ska kallas till polis för att straffas. Straffmyndighetsåldern är 15 år och ska så förbli. Däremot menar partistyrelsen att det alltid måste ses som en varningssignal när barn under 15 år begår brott.

Huvudregeln bör därför vara att brott som begås av barn under 15 år ska utredas av polis, något som inte bara hjälper till att få fram information som kan hjälpa socialtjänsten i eventuella insatser utan också kan bidra till att oskyldigt misstänkta blir rentvådda. De så kallade allvarssamtal som nämns i motionen är ett värdefullt arbetssätt och ett exempel på hur samhället kan visa på en reaktion, men partistyrelsen vill påminna om att även dessa allvarssamtal bygger på att polisen blir inkopplad från första början.

Sammantaget anser partistyrelsen att rapportens förslag i denna del är väl underbyggda reformförslag som skulle bidra påtagligt till att förbättra insatserna för unga som begår brott. **Partistyrelsen yrkar att punkterna 14–23 bifalls och att motionerna F103 och F104 anses besvarade.**

Jaga pengarna: Rapporten punkt 24–27

Rapporten innehåller även ett särskilt avsnitt om vikten av att minska möjligheten till ekonomisk vinning av brott. Därför föreslås bland annat att lagstiftningen om så kallat förverkande, som gör att samhället kan beslagta brottsvinster från kriminella, anpassas ytterligare. Till exempel måste brottsvinster även från mindre allvarliga brott kunna förverkas, och det oavsett om brottet i fråga ligger inom brottsbalken eller i någon specialstraffrättslig bestämmelse. Rapporten framhåller att det är oförsvarligt att den som t.ex. berikar sig på dumpning av miljöfarligt avfall eller svarttaxiverksamhet inte omfattas av samma regler om förverkande som den som rånar och stjäl.

I **punkt 24** lyfts fram att inte bara statliga utbetalningar, utan även utbetalningar från socialtjänsten, behöver granskas för att motverka fusk i välfärdssystemen. I samma syfte föreslås i **punkt 25** att alla utbetalningar från det offentliga till enskilda görs via ett och samma transaktionskonto, så att det därmed finns en överblick över vilka pengar som går till en viss person.

I **punkt 26** föreslås utökade möjligheter till så kallat utökat förverkande. I linje med vad som redan gäller i vissa andra västländer föreslås att det blir lättare att beslagta tillgångar som förekommer i samband med gängkriminalitet. I **punkt 27** föreslås fler myndighetsgemensamma tillslag för att bekämpa gängrelaterad brottslighet.

Frågan om ekonomisk brottslighet tas även upp i **motion F105**, som yrkar på att hålen i lagstiftningen täpps till och att en utredning tillsätts för att vidta adekvata åtgärder. Likaså föreslås att Sverige och EU inspireras av amerikansk lagstiftning. Partistyrelsen anser att motionens allmänna inriktning ligger väl i linje med rapportens förslag och att den torde vara tillgodosedd i och med de ovan redovisade punkterna. **Partistyrelsen yrkar att rapportens punkt 24–27 bifalls och att motion F105 anses besvarad.**

I detta sammanhang tar partistyrelsen även upp **motion F106**, som föreslår att den särskilda bidragsbrottslagen avskaffas och att de allmänna bestämmelserna om bedrägeri i stället tillämpas. Samma motionär har lagt liknande förslag även vid tidigare landsmöten. Motionärens grundläggande argument synes vara att detta skulle skapa ökad klarhet om vad bidragsbrott egentligen handlar om. Med anledning av detta vill partistyrelsen understryka att en avgörande skillnad mellan bidragsbrott och bedrägeri är att det förstnämnda brottet också innefattar handling som begås av grov oaktsamhet, medan bedrägeribrottet kräver uppsåt. Att avskaffa bidragsbrottslagen skulle alltså innebära att möjligheten att straffrättsligt komma åt bidragsfusk minskar påtagligt, eftersom det kriminaliserade området skulle krympas. Detta synes vara raka motsatsen till motionärens intention, men skulle ofrånkomligen bli följden av motionärens förslag. Partistyrelsen vidhåller den vid tidigare landsmöten redovisade ståndpunkten att bidragsbrottslagen behövs som självständig straffbestämmelse och yrkar därför att **motion F106 avslås.**

Lex Nimo – lagpaket för att skydda vittnen: Rapporten punkt 28–32

I rapporten framhålls att ett av de största hindren för polisen att utreda den grova brottsligheten i utsatta områden, inte minst skjutningar, är att invånarna inte vågar samarbeta. För att fler ska våga vittna och fler ska våga vända sig till polisen föreslås i rapporten ett paket av åtgärder med samlingsnamnet ”Lex Nimo”, efter den unga person som i medier berättade om det våld han utsattes för när han vittnade i en rättegång. Förslagen läggs fram i **punkterna 28–32.**

I **punkt 28** föreslås en strängare straffrättslig bedömning av hot mot vittnen som är minderåriga. Det föreslås också en utökad användning av elektronisk fotboja om brottsmisstänkta unga personer, som misstänks för att försöka hota eller skrämma vittnen till tystnad inför en rättegång men som på grund av att de är under 18 år inte får häktas på misstanken om övergrepp i rättssak. I **punkt 29** föreslås utökad användning av kontaktförbud för att skydda vittnen, och i **punkt 30** fler åtgärder för tryggare villkor för vittnen i samband med domstolsförhandlingar. I **punkt 31** föreslås att möjligheterna att begränsa tillgången till adress- och kontaktuppgifter till vittnen och brottsoffer bör ses över, för att minska kriminellas tillgång till vittnesuppgifter.

En annan vittnesrelaterad fråga tas upp i **punkt 32**, där det föreslås att Sverige inför ett system med så kallade kronvittnen. Kronvittnen innebär att en brottsmisstänkt person ska få kunna få strafflindring om han eller hon lämnar uppgifter som underlättar utredningen av även andras brott. Vid landsmötet 2019 föreslogs att Liberalerna verkar för en utredning om kronvittnen. Detta har nu genomförts inom ramen för utredningen om en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring, som i sitt betänkande (SOU 2021:35) har föreslagit en ordning där domstolen vid straffmätningen ska kunna väga in om den åtalade har lämnat uppgifter som bidrar till

utredningen av en annans brott. Utredningen föreslår däremot inte införande av en möjlighet att vittna anonymt.

Partistyrelsen anser sammantaget att rapportens förslag är angelägna att genomföra för att stärka rättsprocessen och för att fler ska känna tillräcklig trygghet för att våga vittna. Partistyrelsen yrkar således att **punkterna 28–32 bifalls.**

Insatser mot grov kriminalitet: Rapporten punkt 33–47

Partistyrelsen tar nu upp det kapitel i rapporten som handlar om den grova och organiserade kriminaliteten. I rapporten framhålls att det finns flera olika former av nätverk, och att den vanligaste är en platsbaserad organisering som bygger på att kontroll (av kriminell verksamhet) i ett visst område eller i vissa fall rentav en viss gata. Dessa platsbaserade nätverk är baserade på vänskaps- eller bekantskap och har ofta fokus på just dessa band, t.ex. en gemensam uppväxt i ett område. Symbolik, ett högt våldskapital och ”gatans regler” enar också dessa nätverk, men de är instabila till sin natur och personliga konflikter utvecklas lätt till våldsepisoder.

Detta har särskild relevans för situationen i de utsatta områdena. Den största förändringen mellan 2010 och 2020 av den grova brottsligheten är att antalet territoriella nätverk i utsatta bostadsområden har ökat explosionsartat. Ett stort antal konflikter har blossat upp på grund av konflikter mellan nätverken, inte minst på grund av narkotikahandeln. Sedan 2013 har drygt 250 personer skjutits till döds och över 600 skadats.

För att förbättra insatserna mot grov kriminalitet föreslås i rapporten ett antal åtgärder. I **punkt 33** föreslås generellt skärpta straff för brott som är kopplade till kriminella uppgörelser och kriminella nätverk. Det är också viktigt att det finns en tydlig progressivitet i straffvärdesmätning vid återfall i brott, och att det görs en kraftig minskning av dagens så kallade mängdrabatter då en person döms för flera brott. Partistyrelsen yrkar att **punkt 33 bifalls.**

I brottsbekämpningen är polisväsendets kapacitet en avgörande faktor. I **punkt 34** föreslås att den pågående utbyggnaden av polisen tas ytterligare ett steg, så att det långsiktiga målet blir att Sverige når det europeiska snittet i polistäthet. Detta skulle innebära att Sverige i stället för dagens cirka 22 000 poliser kommer upp i cirka 33 000 poliser, utifrån dagens folkmängd. Ett liknande förslag läggs fram i **motion F107**, där det yrkas på ett riktmärke för Polisens dimensionering satt i relation till folkmängden.

Partistyrelsen vill i detta sammanhang peka på att det låga antalet poliser har varit ett långvarigt problem i Sverige. När Folkpartiet tillsammans med Moderaterna, Centerpartiet och Kristdemokraterna tog över regeringsmakten 2006 hade landet 17 000 poliser, en siffra som under alliansregeringens tid ökade till 20 000. Därefter låg antalet poliser i princip stilla till strax före valet 2018. En viktig del av det tidigare januariavtalet var att driva på för den pågående utbyggnaden av antalet polisanställda med 10 000 fram till utgången av 2024, men även efter att detta uppnås har Sverige en polistäthet långt under det europeiska snittet. Detta försämrar tryggheten och brottsbekämpningen i hela Sverige, både i storstäder och på landsbygd. Att fortsätta arbeta för att Sverige når Europasnittet är ett mycket ambitiöst mål. Icke desto mindre är det angeläget att sätta upp detta långsiktiga mål och fortsätta utbyggnaden, som behöver komma hela landet till del. En första etapp bör vara år 2029 då antalet polisanställda ska ha ökat med ytterligare 5 000 jämfört med 2024. För att öka effektiviteten behövs både fler poliser och fler civila experter inom olika fält, från IT till ekonomisk brottslighet. **Med det anförda yrkar partistyrelsen att punkt 34 och motion F107 bifalls.**

Frågor kring bevisföring i brottmål tas upp i **punkterna 35–37**, där det föreslås att dagens förbud mot att använda sms och andra meddelanden mellan nära släktingar som bevismaterial tas bort (**punkt 35**), att inspelningar av tidiga förhör ska få användas som bevis i domstol **(punkt 36**) och att bevisprovokation för att få fram bevisning gällande redan begångna brott i högre grad bör vara tillåtet när det gäller grov brottslighet (**punkt 37**). Partistyrelsen instämmer i rapportens analys och föreslår att **punkterna 35–37 bifalls.**

För att förbättra möjligheterna att agera mot brottslighet eller brottsrisker i ett visst geografiskt område föreslås i **punkt 38** utökade möjligheter till kamerabevakning i särskilt utsatta områden. Även i **motion F108** föreslås ökad användning av kameror inom polisverksamheten, bland annat i form av mobila kameror monterade på t.ex. bilar samt drönare. I **motion F109 yrkande 1** yrkas tvärtom på strängare regler för polisens användning av drönare, och motionären föreslår ett förbud mot permanent drönarövervakning av ett visst område. I **motion F109 yrkande 2**, som partistyrelsen tar upp i detta sammanhang, föreslås vidare att polisen inte ska få använda tjänster för ansiktsigenkänning via kamerabevakning.

Med anledning av rapportens och motionernas förslag vill partistyrelsen framhålla följande. Kamerabevakning kan vara en effektiv trygghetsskapande åtgärd och kan också vara avgörande för att utreda brott, något som till exempel visades vid spaningen efter terrordådet på Drottninggatan i Stockholm. Samtidigt innebär kameror i det offentliga rummet en noggrann reglering ur integritetssynpunkt. Det gäller både på vilka villkor kameror får sättas upp, hur länge de ska vara på plats och hur materialet får användas.

Liberalerna har medverkat till att lagstiftningen kring kamerabevakning har moderniserats. Det finns numera ett generellt undantag från tillståndsplikt som bedrivs av bland annat Polismyndigheten. Även då ska dock kamerabevakning anmälas, och intresset av att t.ex. förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet eller utreda eller lagföra brott på en brottsutsatt plats måste väga tyngre än den enskildes intresse av att inte bli bevakad. Liberalerna har tidigare framfört att även kommuner inom ramen för sitt brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete bör ha motsvarande befogenheter.

Polisens och andra brottsbekämpande myndigheters rätt att sätta upp kameror är alltså inte villkorslös. Kameror förutsätter att det finns ett konkret och påtagligt behov, till exempel att en viss plats är särskilt utsatt för brott. Detta gäller oavsett om kameran är fastmonterad eller finns i en drönare. I exempelvis vissa brottsutsatta stadsdelar i Malmö har polisen använt drönare för att övervaka och förebygga brottslighet på platser där allmänheten uppehåller sig (däremot kan inte drönare användas på samma sätt för att spana in i byggnader). Eftersom det hela tiden måste finnas ett tydligt behov som motiverar kamerabevakning bortfaller rätten att kamerabevaka när detta behov upphör, t.ex. när platsen inte längre är brottsutsatt. Partistyrelsen anser att de grundläggande principerna bakom dagens lagstiftning är väl avvägda och föreslår därför att **punkt 38 bifalls och att motionerna F108 och F109 yrkande 1 anses besvarade.**

Frågan om ansiktsigenkänning handlar om att bearbeta bildmaterial med hjälp av datorstödd biometrisk analys. Biometri syftar inom brottsbekämpningen i regel på automatiserade metoder för att identifiera en person utifrån personens fysiska karaktärsdrag. Biometri och biometriska uppgifter kan vara mycket kraftfulla verktyg för att identifiera och lagföra personer som har gjort sig skyldiga till brott, och de tekniska möjligheterna att identifiera personer med hjälp av biometri har utvecklats snabbt på senare tid. Till exempel finns det i dag programvara för ansiktsigenkänning som gör det möjligt att snabbt och med stor träffsäkerhet jämföra en enskild ansiktsbild med tusentals andra bilder i en databas. Detta gör att tekniken naturligtvis också är integritetskänslig.

För närvarande pågår en statlig utredning som ska se över frågan om biometri i brottsbekämpningen. Utredaren har till uppgift att se hur regelverket kan förändras för att effektivisera brottsbekämpningen samtidigt som en avgörande förutsättning är att individens grundläggande fri- och rättigheter, däribland rätten till privatliv, respekteras. Utredaren ska således noga väga behovet av en effektiv brottsbekämpning mot den enskildes rätt till skydd för sin personliga integritet. Partistyrelsen anser inte att slutsatserna från denna utredning bör föregripas och föreslår att **motion F109 yrkande 2 anses besvarat.**

I **rapporten punkt 39** föreslås att vistelseförbud i ett visst område under en viss tid ska kunna utgöra del av påföljden för den som döms för grova brott med koppling till kriminell gängverksamhet och våldsbejakande extremism i området i fråga, samt i **punkt 40** att det geografiska området för kontaktförbud ska kunna utökas kraftigt och i vissa fall kunna omfatta en hel kommun.

Frågor kring utvisning tas upp i **punkterna 41 och 42.** I **punkt 41** föreslås att utvisning ska vara huvudregel om en person som inte är svensk medborgare begår grova brott, och att prövning av utvisning då ska vara obligatorisk vid rättegången. För att underlätta att utvisningsbeslut verkställs föreslås i **punkt 42** att Sverige ökar sina ansträngningar för att åstadkomma avtal med andra länder så att dessa tar ansvar för sina medborgare om de döms till utvisning för brott.

För att underlätta polisens arbete med ordning i gatumiljön i utsatta områden föreslås i **punkt 43** en översyn av lagbestämmelsen om ohörsamhet mot ordningsmakten, och i **punkt 44** en skärpt lagstiftning mot illegala vägspärrar och andra metoder som kriminella gäng använder för att markera att ett visst område är under deras kontroll. Partistyrelsen anser att rapportens förslag är välmotiverade och väl underbyggda och föreslår att **punkterna 39–44 bifalls.**

I **punkt 45** föreslås skärpta straff och utökade preskriptionstider för sexualbrott. I detta sammanhang tar partistyrelsen också upp **motion F110**, som föreslår att sexualförbrytare alltid ska erbjudas så kallad kemisk kastration som en del av behandlingen efter en fällande dom, samt **motion F111** där det yrkas att den som villkorligt friges efter att ha avtjänat fängelsestraff för sexualbrott ska bära elektronisk fotboja. Vidare framläggs i **motion F112** förslag med den allmänna innebörden att det allmänna behöver engagera sig mer i fall där sexualbrott eller andra former av utnyttjande i relation kan misstänkas.

Så kallad kemisk kastration handlar om att dämpa en persons sexualdrift genom medicinering. Detta används ibland för att förebygga att en person med svår sexualpatologisk störning begår nya övergrepp. Med dagens medicinering kan behandlingen ha god effekt, men bara så länge den pågår. Tvångsmedicinering som straff strider mot de grundlagsskyddade fri- och rättigheterna och all behandling (utanför den medicinskt motiverade psykiatriska tvångsvården) måste således bygga på frivillighet. I de fall då medicinsk behandling förekommer i dag sker det på dessa grunder. Partistyrelsen anser att detta ligger i linje med motionärens intentioner och föreslår därför att **motion F110 anses besvarad.**

Sedan den 1 juli 2020 har Kriminalvården rätt att fatta beslut om elektronisk övervakning (dvs. fotboja) för att kontrollera att den villkorligt frigivne följer sina föreskrifter. **Motion F111** bör därmed anses tillgodosedd och bör anses besvarad.

Vad avser **motion F112** är partistyrelsen enig med motionärens allmänna syfte, och detta är också en högt prioriterad fråga i partiets politik. Liberalerna har varit pådrivande för en lång rad lagändringar för att stärka individens rätt till sin sexuella integritet, inte minst genom den nya sexualbrottslagstiftningen som är baserad på samtycke. Liberalerna har också tagit initiativ till förbättrad sexualundervisning och en rad andra förebyggande och värderingsskapande insatser. Eftersom motionen ligger i linje med partiets politik föreslår partistyrelsen att **motion F112 anses besvarad och att punkt 45 bifalls.**

Avslutningsvis i detta avsnitt tas behovet av uppföljning och insyn i polisens arbete upp i **punkterna 46 och 47**, där det bland annat föreslås lättillgänglig lokal statistik om brottsutvecklingen i närområdet samt inrättandet av en särskild tillsynsmyndighet för Polismyndigheten och Kriminalvården. Ett närliggande förslag finns i **motion F113**, där det föreslås åtgärder för att effektivisera polisens arbete genom en stödjande och oberoende organisation med uppdraget att ge en fristående bild av hur polisens arbete och kunskap utvecklas och förbättras. Partistyrelsen tolkar motionen som

helt i linje med det som föreslås i punkt 47 i rapporten, och partistyrelsen föreslår därför att såväl **punkterna 46 och 47 som motion F113 bifalls.**

Lär av Frankrikes kamp mot extremism: Rapporten punkt 48–53

Ett särskilt kapitel i rapporten tar upp våldsbejakande extremism. Som Polismyndigheten har framhållit i sina kartläggningar av särskilt utsatta områden är det ett särskilt problem att många sådana områden har starka våldsbejakande extremistnätverk med lokal synlighet. Rapporten lyfter fram ett antal förslag, många av dem med inspiration från Frankrike som kommit längre än Sverige med ett samlat och strukturerat arbete mot radikalisering.

I **punkt 48** föreslås ökade statliga insatser för att stoppa det radikalnationalistiska våldet. I punkten öppnas också för en lagöversyn för att förebygga att våldsbejakande extremister ges vapenlicens och därmed kan beväpna sig. Efter att rapporten presenterades har Högsta förvaltningsdomstolen i en vägledande dom gett en aktiv medlem i nazistiska Nordiska motståndsrörelsen rätt att behålla sin vapenlicens. Partistyrelsen anser att detta understryker behovet av lagändringar – det kan inte vara försvarbart att staten medverkar till ökad beväpning av de våldsbejakande miljöerna.

Skolans arbete mot extremism tas upp i **punkterna 49 och 50**, som lyfter fram att skolor med kopplingar till våldsbejakande extremism måste stängas och att mer måste göras för att säkerställa att lärare kan ta upp även så kallat kontroversiella ämnen i skolundervisningen, såsom antisemitism, homofobi eller rasism.

I **punkt 51 och 52** föreslås straffrättsliga skärpningar mot terrorbrott samt utökade möjligheter till kontroll av personer som fått utvisningsbeslut på grund av att de bedöms som hot mot rikets säkerhet men där utvisningen inte kan verkställas på grund av förhållandena i hemlandet. Barns situation tas upp i **punkt 53**, där det föreslås lagändringar för att stärka socialtjänstens möjligheter att agera då barn riskerar att växa upp i våldsbejakande extremistiska miljöer som innebär en fara för barnen.

Sammantaget anser partistyrelsen att rapporten tar upp en rad frågor av hög relevans för att pressa tillbaka de våldsbejakande extremistmiljöerna, både utsatta områden och i samhället som helhet. **Punkterna 48–53 bör därför bifallas.**

Heder: Rapporten punkt 54–66

I rapportens avslutande kapitel tas ett antal frågor upp gällande hedersrelaterat våld och förtryck. Som framhålls i rapporten är det en av vår tids största frihetsfrågor att bryta det hedersrelaterade förtrycket. Det handlar om att alla, oavsett kön och oavsett familjebakgrund, ska kunna få del av rätten att bestämma över sin egen framtid. Det handlar om saker som tagits för självklara i vårt samhälle men som förblivit oåtkomliga för de flickor och pojkar, kvinnor och män som lever i en miljö där familjens och gruppens heder är överordnad individens frihet.

Enligt en kartläggning från dåvarande Ungdomsstyrelsen (2009) hade omkring 70 000 unga kvinnor och män mellan 16 och 25 år i Sverige begränsningar i förhållande till äktenskap eller av familjen bestämda villkor för val av partner. Den nationella samordnaren mot våld i nära relationer uppskattade 2014 att det kunde vara uppåt 100 000 personer som lever under hedersrelaterade begränsningar i valet av partner (SOU 2014:49). Forskare har bedömt att det kan vara så många som 240 000 unga som lever under hedersrelaterade normer. Att detta hänger samman med våldsutsatthet visas av en rapport i juni 2018 från Stiftelsen Allmänna Barnhuset, där 88 procent av de elever som uppgav att de inte själva får välja vem de ska gifta sig med eller leva tillsammans med som vuxen svarade att de utsatts för någon form av misshandel någon gång under uppväxten.

För att stärka lagskyddet mot hedersrelaterat våld och förtryck föreslås i **punkt 54** ett förbud mot att skicka minderåriga på uppfostringsresor eller andra form av resor utomlands där syftet är att bestraffa, och i **punkt 56** en kriminalisering av så kallade oskuldskontroller och oskuldsoperationer. Samma fråga tas upp i **motion F114**, där det bland annat yrkas att Socialstyrelsen tar avstånd från oskuldsoperationer, att oskuldsmyter exponeras i sexualundervisningen och att det ställs krav på vårdgivare att, då de får förfrågningar om att utföra oskuldskontroller och oskuldsoperationer, informera om gällande lagstiftning.

Frågan om oskuldskontroller togs även upp vid 2019 års landsmöte. Partistyrelsen vill understryka att påtvingade oskuldskontroller är ett oacceptabelt ingrepp i den enskilda människans integritet. Så kallade oskuldskontroller är en seglivad del av det hedersrelaterade förtrycket. Det förekommer också personer vänder sig till vården med krav på så kallade oskuldsintyg. Trots att det är medicinskt omöjligt att utreda om någon är oskuld eller ej förekommer det också att sjukvårdspersonal erbjuder sig att genomföra oskuldskontroller eller operera flickors underliv i det påstådda syftet att återskapa en så kallad mödomshinna.

Socialstyrelsen har fastslagit att oskuldskontroller och oskuldsintyg inte är tillåtna i vården enligt svensk lag. Till att börja med saknas det vetenskaplig grund, vilket gör att de strider mot patientsäkerhetslagen. Den yttersta konsekvensen är att vårdpersonalen blir av med legitimationen.

Det finns i dag inget specifikt förbud mot oskuldskontroller och oskuldsoperationer. Bestämmelserna om våldtäkt

och olaga tvång kan användas, men det finns inte något heltäckande förbud. Partistyrelsen delar den analys som framförs i rapporten om att det är dags att införa en sådan lagstiftning för att därmed stärka den kroppsliga och sexuella integriteten. Vad gäller motionsförslaget om Socialstyrelsen anser partistyrelsen att detta får anses tillgodosett med myndighetens ställningstaganden. Partistyrelsen delar motionärernas syn att dessa frågor behöver uppmärksammas i sexualundervisningen, och vill peka på att Liberalerna nyligen medverkat till en förstärkt sexualundervisning i skolan och med en tydligare inriktning på frågor kring bland annat sexuell och kroppslig integritet. **Partistyrelsen anser sammanfattningsvis att punkterna 54 och 56 samt motion F114 yrkande 3 bör bifallas, och att motion F114 yrkande 1 och 2 bör anses besvarade.**

I **punkt 55** föreslås en utredning av förbud mot kusingiften, som i hög utsträckning förekommer som ett led i att upprätthålla familjers kontroll över sina barn. Partistyrelsen instämmer i rapportens förslag. Att ett förbud mot kusingiften behöver övervägas handlar inte om moralism och inte heller om genetik, även om det finns genetiska risker då personer som är nära släkt skaffar barn tillsammans. Det avgörande motivet för att utreda frågan handlar i stället om att värna individers rätt till att kunna forma sitt vuxenliv på sina egna villkor, eftersom kusingiften i huvudsak i dag förekommer i hårt sammansvetsade släkter präglade av patriarkala och hedersrelaterade normer. Att familjeöverhuvuden medverkar till giftermål mellan kusiner blir ett sätt att hålla samman kontrollen över släkten också i nästa led. Partistyrelsen anser att denna fråga behöver synliggöras som den makt- och frihetsfråga det är, och **yrkar att punkt 55 bifalls.**

Frågor kring rättsprocessen tas upp i **punkt 57 och 58**, där det föreslås en generell rätt till målsägandebiträde i alla brott som flaggas som hedersrelaterade samt att domstolsförhandlingar i hedersrelaterade brott som huvudregel ska föras bakom stängda dörrar, detta för att skydda offer och vittnen mot påtryckningar och hot från närvarande släktingar.

Behovet av ökade insatser för att motverka bortförande av barn utomlands i hedersrelaterade syften tas upp i flera punkter. I **punkt 59** föreslås utökade sanktioner då vårdnadshavare inte hjälper bortförda barn att komma hem, i **punkt 60** att tillfälliga vårdnadshavare ska ges till bortförda barn, i **punkt 64** att UD ska nyttja alla diplomatiska möjligheter att få hem barn som förts ut ur landet mot sin vilja och i **punkt 66** att skolan ska använda bestämmelserna om skolplikt för att sätta tryck på vårdnadshavare att medverka till att återföra barn som förts utomlands.

Ensamkommande asylsökande flickors utsatthet tas upp i **punkt 61**, där det yrkas att dessa barn aldrig ska nätverksplaceras i familjehem om det finns risk för hedersrelaterat förtryck. Behovet av ökade insatser från skolans sida mot hedersrelaterat våld och förtryck tas upp i **punkt 62**, och i **punkt 63** yrkas på ett generellt kunskapslyft om hedersrelaterat våld och förtryck för personal som arbetar med barn och unga under 18 år. I **punkt 65**, slutligen, förespråkas särskilda enheter inom polisen för frågor kring hedersrelaterat våld och förtryck. Partistyrelsen vill instämma i rapportens resonemang, som lägger grunden för höjda ambitioner i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck, och yrkar sammanfattningsvis att **punkterna 57–66 bifalls.**

Allmän rättspolitik samt straffrätt

I **motion F115** uppmärksammas frågan om brott som begås under inflytande av en allvarlig psykisk störning. Motionären förespråkar en bredare reform där begreppet tillräknelighet återinförs i svensk rätt och att endast den som är tillräknelig ska kunna ställas till straffrättsligt ansvar. I samband med detta ska domstolars möjlighet att döma till rättspsykiatrisk vård tas bort. Motionären pekar på att en statlig utredning i början av 2000-talet lade förslag i linje med motionens innehåll, men att detta ännu inte lett till reform.

En person som har begått brott under inverkan av en allvarlig psykisk störning kan, enligt svensk lag, inte dömas till fängelse. I stället brukar domstolen besluta om en medicinsk bedömning, en så kallad rättspsykiatrisk undersökning. I den undersöks om personen i fråga är i behov av rättspsykiatrisk vård. Skulle så visa sig vara fallet så blir domen inte fängelse, utan i stället vård inom en rättspsykiatrisk verksamhet. Målet med vården är att förbättra patientens psykiska hälsa, bli fri från eventuellt missbruk och minimera risken för återfall i allvarliga brott. Rättspsykiatrisk vård kombineras med särskild utskrivningsprövning när den psykiska störningen hos patienten anses innebära en risk för återfall i brott. Förvaltningsdomstolen bestämmer då om utskrivning.

Som motionären påpekar skiljer sig den svenska ordningen från vad som gäller i många andra länder. Sverige hade i äldre tid ett system som liknar det motionären förespråkar. En statlig utredning av f.d. justitieministern Sten Heckscher föreslog i början av 2000-talet en övergång till en ordning där personer som inte bedöms tillräkneliga överlämnas till psykiatrisk vård utan dom. Bland annat Liberalerna stödde i princip utredningens förslag. Partistyrelsen konstaterar således att det finns argument emot dagens ordning, samtidigt som det också måste konstateras att remissutfallet på utredningen blev blandat och att den aldrig ledde till lagstiftning. Partistyrelsen är inte beredd att i dag binda sig vid den reform som motionären förespråkar, samtidigt som det inte ska uteslutas att frågan kan komma att prövas på nytt. Oavsett vilken juridisk konstruktion som väljs är det från liberala och humanistiska värderingar centralt är att en person som vid brottet led av en allvarlig psykisk störning inte ska dömas till straff. Den som är i behov av psykiatrisk vård också ska få det samtidigt som personer som på grund av hög risk för att begå brott måste kunna skyddas för sig själva och sin omgivning. **Motion F115** bör med detta anses besvarad

Frågan om den personliga integriteten på nätet tas upp i **motion F116**, vars förslag får tolkas som ett uttryckligt förbud mot alla tjänster på nätet som innebär att individens förehavanden kan kartläggas. Motionären exemplifierar med möjligheten att spåra paketleveranser och därmed var

chaufförен befinner sig, karttjänster som lagrar användarens geografiska position eller lagring av vilka webbplatser som en viss användare besökt.

Motionären tar upp en principiellt viktig fråga. I det digitala samhället är det viktigt att den enskilda människan har full överblick över vilka möjligheter som finns att lagra personens aktiviteter på nätet. Liberalerna har varit pådrivande för ett stärkt integritetsskydd på nätet liksom för att privatpersoner alltid ska ha möjlighet att ta del av de uppgifter om dem som finns lagrade hos företag och andra aktörer. Ett led i detta är också att den tidigare Datainspektionen har fått ett breddat uppdrag under det nya namnet Integritetsskyddsmyndigheten, en förändring som Liberalerna står bakom.

EU:s dataskyddsförordning, som trädde i kraft för några år sedan, har inneburit kraftigt utbyggda regelverk till skydd för den enskildes integritet. Genom den nya lagstiftningen finns betydligt starkare skydd för den enskildes rättigheter att få information om och kunna förhandsgodkänna vilka uppgifter som lagras. Det gäller allt från kakor till användardata eller lagring av geografiska positioner. Motionärens intention att individen ska ha ett mycket starkt integritetsskydd på nätet synes i det avseendet vara tillgodosett. I den mån motionären vill gå längre och införa ett generellt förbud mot lagring av användaruppgifter även med användarens godkännande är partistyrelsen dock inte beredd att ansluta sig till resonemanget fullt ut. **Motion F116** bör därmed anses besvarad.

I **motion F117** uppmärksammas våld i nära relationer som ett allvarligt samhällsproblem och som ett hot mot kvinnors frihet. Motionärerna förespråkar en nationell strategi för att eliminera våld i nära relationer (**yrkande 1**), stärkt och mer långsiktig finansiering av kvinnojourernas verksamhet (**yrkande 2**) och skärpta straff för våld i nära relationer (**yrkande 3**). Samma ämne tas upp i **motion F118**, där det framläggs en rad förslag för att underlätta för den som vill lämna ett destruktivt förhållande. I **motion F119** yrkas att staten erbjuder kostnadsfri juridisk rådgivning till utsatta personer vid misstanke om våld i nära relationer, samt vid och inför rättsliga processer.

Partistyrelsen är fullkomligt enig med motionärerna. Våld i nära relationer och sexualbrott angår hela samhället, begås av både män och kvinnor, förekommer i både olikkönade och samkönade relationer och kan ha både kvinnor och män som offer. Men de flesta förövarna är män, och de flesta offer är kvinnor.

Denna genusdimension är central för att förstå orsakerna till att våldet fördelar sig som det gör, och den är också central för att förstå vilka konsekvenser våldet får, inte bara för det enskilda offret utan också för människors föreställningar om vad de ska vara rädda för. Mäns våld mot kvinnor är det mest extrema uttrycket för de värderingar som upprätthåller föreställningen att kvinnors frihet, värdighet och integritet betyder mindre än mäns. Våld av fysiskt, psykiskt eller annat slag, liksom hot om våld, används som medel för makt, kontroll och underordning.

Därför är insatserna för att motverka våld i nära relationer och sexualbrott inte bara ett arbete mot en allvarlig typ av brottslighet, utan också en av de allra mest prioriterade jämställdhetsfrågorna. Ett samhälle där individens utsatthet för våld avgörs av könet kan aldrig vara fullt ut jämställt.

Medvetenheten om denna genusdimension ska samtidigt inte osynliggöra andra former av våld i nära relationer. För den enskilda individen är våldet och kränkningen lika förödande oavsett kön. Offer för våld i samkönade relationer ska inte osynliggöras på grund av medvetet eller omedvetet heteronormativt tänkande. De brottsoffer som är män ska inte osynliggöras på grund av att de är i minoritet.

Varje brottsoffer behöver ses som den individ hen är och bemötas utifrån sin egen situation. Därför behöver insatserna till offer för våld i nära relationer, sexualbrott eller hedersrelaterat våld och förtryck utformas så att inte vissa grupper står utan hjälp. Det behövs ett tydligt hbtq-perspektiv, och likaså medvetenhet om att vissa brottsoffer kan vara särskilt utsatta på grund av sin personliga situation. Detta gäller bland annat äldre, personer med funktionsnedsättning samt personer med dåliga kunskaper i svenska.

Den genusdimension som finns vad gäller våld i nära relationer och sexualbrott får inte bli ett svepskäl för kollektivt tänkande. Här finns en avgörande skillnad mellan liberal feminism och vissa former av vänsterfeminism. Varje individ, oavsett kön, har ett ansvar att reflektera över och bli medveten om de mekanismer som ligger bakom att så många fler kvinnor än män utsätts för våld i relationer. Men skulden för det våld som utövas ligger hos den som slår – inte hos kollektivet. Däremot har vi ett gemensamt ansvar att förändra.

För att bryta ett destruktivt mönster vad gäller våld och nära relationer krävs ett brett och långsiktigt arbete där både förebyggande insatser, polisiära åtgärder, stöd till offren och behandling av gärningsmännen ingår. För att komma tillrätta med våldet måste vi börja arbeta tidigt.

Liberalerna har under lång tid haft våld i nära relationer som en av de mest prioriterade jämställdhets- och rättsfrågorna. Det var under jämställdhetsminister Nyamko Sabuni som Sverige antog sin första nationella handlingsplan på området. Enbart under det senaste riksdagsåret har Liberalerna lagt fram konkreta förslag om skärpta regler om kontaktförbud, skärpta regler om villkorlig frigivning och permissionsregler för den som har dömts för grova brott mot närstående eller grova sexualbrott, förlängda eller avskaffade preskriptionstider för sexualbrott, skärpta straff för grovt sexuellt ofredande och om kränkande fotografering, en utökning av brottskatalogen i bestämmelsen om olaga förföljelse, en breddad definition av fridskränkningsbrottet och av brottet olaga förföljelse av flera personer samt om ett tydligt ungdoms- och äldreperspektiv i arbetet mot våld i nära relationer. Likaså arbetar Liberalerna, i enlighet med tidigare landsmötesbeslut, i riksdagen för ökad samverkan mellan kommuner och jourer för våldsutsatta, bättre uppföljning och tydligare nationella riktlinjer gällande socialtjänstens insatser för personer som har utsatts för våld eller andra övergrepp av närstående och för barn som har utsatts för brott, en översyn av det långsiktiga systemet för statligt och kommunalt stöd till kvinno- och tjejjourer samt andra jourer för våldsutsatta samt ökad tillgång till jourlägenheter och skyddade boenden och förtydligad lagstiftning om kom-

munernas ansvar för jourlägenheter och skyddade boenden. Vidare har Liberalerna lagt konkreta förslag i riksdagen om förebyggande arbete riktat till potentiella förövare samt förbättrad granskning av myndigheternas agerande i enskilda fall av dödligt våld och andra grova våldsbrott. I de budgetar som Liberalerna medverkat till under denna mandatperiod har det ekonomiska stödet till kvinno- och tjejjourer utökats väsentligt. Vad gäller frågan om juridiskt stöd, som tas upp i en av motionerna, vill partistyrelsen peka på att det finns en generell rätt till målsägandebiträde i alla sexualbrottsmål, liksom även vid samtliga våldsbrott eller brott mot frihet eller frid där fängelse ingår i straffskalan. Partistyrelsen bedömer sammantaget att motionsyrkandena ligger väl i linje med den politik som Liberalerna redan arbetar för, och föreslår därför att **motionerna F117–F119 anses besvarade.**

I **motion F120** yrkas att definitionen av hatbrott utvidgas till att även omfatta kön (**yrkande 1**) och att det ska leda till straffskärpning om ett motiv för brott varit att kränka personen för att hon är kvinna (**yrkande 2**). Begreppet hatbrott existerar inte i lagstiftningen. Partistyrelsen väljer att tolka motionen som att den tar sikte på den straffskärpningsregel i brottsbalken som innebär att det ska bedömas som en försvårande omständighet om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck eller annan liknande omständighet.

Partistyrelsen vill inledningsvis understryka att alla brott mot enskilda innebär en allvarlig kränkning av brottsoffrets värdighet och integritet. En grundläggande straffrättslig princip är att straffet ska fastställas utifrån intresset av en enhetlig straffmätning. Att det i brottsbalken finns bestämmelser om vad som ska utgöra försvårande respektive förmildrande omständigheter ska därför inte ses som uttryck för att vissa brottsoffer är mer skyddsvärda än andra, utan har sin grund i att det finns omständigheter som behöver vägas in. Till exempel finns det generella straffskärpningsregler om den åtalade visad särskild hänsynslöshet eller gärningen varit en del av organiserad brottslighet. När det gäller den så kallade hatbrottsparagrafen har den ett tydligt minoritetsperspektiv. Syftet är alltså att ta sikte på den sorts brottslighet som syftar till att injaga skräck och oro i en utsatt befolkningsgrupp genom att begå rasistisk, främlingsfientlig eller liknande brottslighet mot enskilda. Liberalerna har tidigare tagit ställning för att även brott som syftar till att kränka personer med funktionsnedsättning ska omfattas av hatbrottsparagrafen, men partistyrelsen är mer tveksam till om det i dagsläget också finns tillräckliga skäl till att också utvidga den till brott som syftar till att kränka så pass stora befolkningsgrupper som kvinnor respektive män. I stället för att gå vägen via straffskärpningsparagrafen är det sannolikt mer träffsäkert att skärpa straffen för de brott som typiskt sett är brott som begås av män för att kränka kvinnors integritet, såsom våldtäkt och andra sexualbrott, fridskränkningsbrott och andra brott i nära relation. **Partistyrelsen yrkar sammanfattningsvis att motion F120** därmed anses besvarad.

I **motion F121** föreslås på liknande sätt en generell bestämmelse om att ett brott alltid ska ge strängare straff om det begås mot ett barn. Partistyrelsen vill peka på att ett stort antal brott redan har en särskild och högre straffskala om de begås mot barn. Detta gäller i synnerhet sexualbrott, men Liberalerna arbetar i riksdagen för att motsvarande även ska gälla för våldsbrott. Vidare finns det i lagstiftningen en särskild straffskärpningsregel som innebär att det ska ses som en försvårande omständighet om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig, vilket typiskt sett gäller barn. Eftersom motionen ligger i linje med gällande lag och den politik partiet redan driver yrkar partistyrelsen att **motion F121 anses besvarad.**

Motion F122 förespråkar kraftigt skärpta straff för återfall i grova våldsbrott på så vis att den som döms för andra gången för ett grovt våldsbrott automatiskt ska få livstids fängelse utan möjlighet till att detta omvandlas till tidsbegränsat straff. I särskilda fall ska domstol dock kunna försöksutskriva personen efter nådeansökan. Partistyrelsen delar i och för sig motionärens allvarliga syn på grova våldsbrott, men anser att den föreslagna regeln skulle vara både oproportionerlig och oförsvarlig. Partistyrelsen anser att livstidsstraffet ska finnas kvar men användas för de absolut grövsta brotten, såsom mord. Som nämnts i annat avsnitt verkar Liberalerna för skärpta straff vid återfall i brott och för färre och kraftigt minskade mängdrabatter vid multipel brottslighet, något som dock kan genomföras utan att gå på motionärens linje. **Motion F122** bör avslås.

Motion F123 tar upp lagstiftningen kring människohandel, både i allmänhet och för sexuella ändamål. Motionärerna anser att straffen för människohandel bör skärpas.

Den som för bort någon för att till exempel sätta hen i tvångsarbete kan i de allvarligaste fallen dömas för människorov till livstids fängelse. I de fall det inte är aktuellt att döma för människorov kan förövaren dömas för människohandel till upp till tio års fängelse. Samma maximistraff gäller för grov människoexploatering samt för olaga frihetsberövande. Partistyrelsen delar motionärens syn att människohandel för alla slags ändamål är synnerligen allvarliga brott, och menar att detta också avspeglas i straffskalorna. **Motion F123** bör anses besvarad.

Jaktbrott tas upp i **motion F124**. Motionens resonemang, med utgångspunkt i enskilt namngivet rättsfall, får tolkas som att rättsväsendet bör lägga mindre energi på utredningar av misstänkta jaktbrott. Partistyrelsen vill understryka att varken landsmötet eller någon lagstiftande församling bör ta ställning i enskilda brottmål. Partistyrelsen är inte beredd att förorda en omprioritering av rättsväsendets arbete i enlighet med motionärens önskemål. **Motion F124** bör anses besvarad.

Några motioner tar upp trafikbrott. I **motion F125** förespråkas ökad polisiär närvaro i trafiken och höjda anslag för bevakning av trafikbrott. Faran med alkohol och droger i trafiken tas upp i **motion F126**, som yrkar på generellt höjda straff för alkohol- eller drogrelaterade trafikbrott. Motionärerna menar att straffskalan bör höjas väsentligt för den som är vållande till en olycka i trafiken och visar sig vara påverkad. I **motion F127** föreslås skärpt lagstiftning för musik på

hög volym i bilar som kör runt nattetid, något som är ett stort problem i vissa städer och orter.

Som nämns ovan vill partistyrelsen att Liberalerna driver på för en fortsatt utbyggnad av polisväsendet så att Sverige på lång sikt når det europeiska snittet i polistäthet. Det innebär väsentligt ökade möjligheter för polisen att förebygga och beivra brott, bland annat trafikbrott. **Motion F125** bör med detta anses besvarad. Liberalerna arbetar i riksdagen för en strängare straffrättslig syn på återfall i rattfylleri och drograttfylleri, vilket ligger i linje med den inriktning som finns i **motion F126, vilken därmed bör anses besvarad.** Partistyrelsen delar ståndpunkten att det behövs tydligare lagstiftning mot kraftigt störande musik och andra ordningsstörningar kopplade till trafik.

Riksåklagaren har den 23 juni beslutat att polisen ska få utfärda böter direkt på plats för den som spelar hög och störande musik, exempelvis från en bil. Nyordningen gäller från den 1 juli 2021. Det aktuella brottet är förargelseväckande beteende. Tidigare har ordningsbot för förargelseväckande beteende enbart kunnat utfärdas mot den som urinerar offentligt, men nu utvidgas alltså möjligheten. Boten för störande hög musik blir 1 000 kronor. Partistyrelsen utesluter dock inte att mer behöver göras. Till exempel har Liberalerna i riksdagen föreslagit ett strikt föraransvar för förargelseväckande beteende (som spelande av mycket hög musik nattetid) från motorfordon – en ”lex Nattfrid”. Med detta föreslås att **motion F127 bifalls.**

Frågan om resning i brottmål tas upp i **motion F128**, som yrkar att resningsärenden flyttas från ordinarie domstolar till ett fristående resningsinstitut. Samma motionär lade en motion i ämnet vid förra landsmötet.

När tiden för att överklaga en brottmålsdom som har meddelats av en tingsrätt eller en hovrätt har gått ut utan att det förts talan mot domen, vinner den laga kraft. Detta betyder att den fråga som avgjorts i princip inte kan bli föremål för en ny rättegång. Principen om lagakraftvunna domars orubblighet är dock inte undantagslös. En ny prövning av domen kan komma till stånd om domstol beslutar om resning. Enligt rättegångsbalken är hovrätten rätt instans för ansökan om resning om den lagakraftvunna domen meddelats av en tingsrätt, och i annat fall är Högsta domstolen den rätta instansen.

Frågan om ett oberoende resningsinstitut har då och då lyfts i den allmänna debatten, även av justitieråd i Högsta domstolen och andra högt uppsatta jurister. Det finns argument som talar för att skilja den dömande rollen från prövningen av resningsärenden. Samtidigt går det inte att komma ifrån att även resningsärenden är en fråga för domstolar. Partistyrelsen vidhåller därför sin åsikt från landsmötet 2019 om att partiet inte bör binda sig för en lagändring, men ser gärna att frågan prövas i en kommande utredning. **Med detta bör motion F128 anses besvarad.**

I **motion F129** förespråkas att även pensionärer ska kunna dömas till elektronisk övervakning (fotboja i hemmet) som alternativ till fängelsestraff. Den som är dömd till högst sex månaders fängelse kan ansöka om att avtjäna straffet genom intensivövervakning med elektronisk kontroll, så kallad fotboja. För att den dömde få ska få fotboja krävs någon form av sysselsättning, till exempel arbete eller studier. Vidare krävs att bostaden är godkänd och att övriga myndiga i bostaden ger sitt samtycke. Kravet på sysselsättning hänger samman med att det förväntas att den dömde har en strukturerad tillvaro och i princip endast lämnar hemmet för nödvändiga resor, såsom till arbetet. Pensionärer kan inte avtjäna fängelsestraff genom fotboja i hemmet, men detsamma gäller också till exempel arbetslösa. Partistyrelsen kan inte se att det framkommit argument för att generellt slopa sysselsättningskravet och ser inte heller skäl till att införa specialregler för de sällsynta fall då äldre personer döms till fängelse. **Motion F129** bör därför anses besvarad.

Polis, tull och åklagarväsende, domstolar och kriminalvård

Tre motioner tar upp polisens verksamhet. Behovet av en lokalt närvarande polis tas upp i **motion F130**, där det yrkas att ingen oavsett bostadsort ska behöva vänta mer än 45 minuter på polisen. I **motion F131** föreslås en satsning på jourtjänstgöring så att fler poliser ska kunna kallas in vid behov. Polisutbildningen uppmärksammas i **motion F132**, där det yrkas Liberalerna ska verka för att antagningen till polisutbildningen ska bygga på individuella bedömningar. Motionärerna är kritiska mot att vissa sökande har nekats intagning enbart på diagnoser, till exempel adhd, utan en bedömning av deras individuella förutsättningar.

Partistyrelsen är enig med motionärerna om vikten av en lokalt närvarande polis. De extremt långa utryckningstiderna i glesbygd är ett påtagligt problem som både försvårar brottsbekämpningen och tilliten till rättsstaten. Att polisens närvaro på landsbygden behöver förbättras är därför viktigt, något som också möjliggörs genom den breda utbyggnad av polisen som Liberalerna förespråkar. Utryckningstiderna behöver kontinuerligt följas upp. Hur länge en person får vänta beror på en kombination av tillgången på poliser i tjänst och brottets allvar. Partistyrelsen ser det inte som realistiskt att ställa upp en tvingande regel om att polis alltid ska infinna sig inom 45 minuter oavsett vilket brott som anmäls och oavsett plats och tid på dygnet. Med detta sagt vill partistyrelsen fortsätta verka för att markant få ner de ibland oacceptabelt långa utryckningstiderna, och det är en högst motiverad ambition att polis vid fall av allvarlig brottslighet ska kunna infinnas sig inom 45 minuter oavsett boendeort. Förslaget om att utveckla fler jourlösningar för att underlätta fler poliser i glesbygd som kan kallas in vid behov är intressant. Partistyrelsen ser gärna att fler jourtjänster inrättas för att bidra till ökad polisnärvaro på mindre orter och kortare utryckningstider, samtidigt som det finns principiella skillnader mellan att vara polis och till exempel deltidsbrandman i jour. Det får ankomma på polisledningen att finna anställningsformer som underlättar det som motionären eftersträvar. **Motionerna F130 och F131** bör därmed anses

besvarade. Vad gäller antagningen och urvalet av sökande till polisutbildningen är partistyrelsen helt enig med motionärerna om att detta alltid ska ske på objektiva grunder och baserat på en individuell bedömning av varje sökandes lämplighet. Den sökande har samtidigt ett ansvar att dela med sig av den information som kan vara relevant, till exempel medicinska diagnoser. Det finns samtidigt många diagnosbegrepp som omfattar ett brett spektrum, från lättare besvär till svåra funktionsnedsättningar. Det är angeläget att såväl Polismyndigheten som Plikt- och prövningsverket, som svarar för urvalen, i alla lägen agerar sakligt och icke-diskriminerande. **Med detta bör motion F132 anses besvarad.**

Ett par frågor tar upp Tullens verksamhet. I **motionerna F133 och F134** föreslås olika lagändringar och andra åtgärder för att öka Tullens möjligheter att ingripa vid misstänkt utförsel av stöldgods. I **motion F135** yrkas att Liberalerna verkar för att EU-ländernas tullmyndigheter slås samman till en gemensam europeisk tullmyndighet. På så vis, menar motionären, skulle tullens brottsbekämpande arbete effektiviseras.

Partistyrelsen instämmer helt i motionärernas förslag om att stärka Tullens befogenheter att ingripa mot stöldgods. När Sverige gick med i Schengensamarbetet avskaffades de permanenta inre gränskontrollerna mot övriga EU-länder, och förhoppningen var att detta skulle balanseras genom en samverkan mellan Tullen och Polisen vid gränserna. Verkligheten blev en annan, bland annat på grund av bristande polisresurser. Lagändringar har sedan dess skett för att öka Tullens befogenheter att ingripa mot brott i samband med tullkontroller, men partistyrelsen anser att ytterligare lagändringar behöver ske för att stärka Tullens möjligheter att självständigt fylla sin brottsbekämpande roll, bland annat vad gäller utförsel av misstänkt stöldgods. De lagändringar som görs behöver alltid analyseras ur ett EU-perspektiv. Exakt vilka informationssystem som används i Tullens arbete bör dock avgöras i myndighetsstyrningen. I sammanhanget kan nämnas att riksdagen i juni 2021, med bifall till motionsyrkanden från bland annat Liberalerna, fattade beslut om ett tillkännagivande om att Tullverket borde ges befogenheter att ingripa vid andra tillfällen än vid ordinarie kontroller samt ett utökat uppdrag att genomföra kontroller vid utförsel av varor, och att det också behöver utredas att klassa utförsel av stöldgods som ett brott enligt smugglingslagen. Detta ligger i linje med de skärpningar som föreslås i motionerna.

Partistyrelsen är däremot inte beredd att verka för att alla europeiska tullmyndigheter slås samman till ett europeiskt tullverk. I sammanhanget bör det framhållas att tullen har både en brottsbekämpande och en fiskal funktion. Tullgränserna är helt gemensamma för unionen, men brottsbekämpningen faller bara delvis inom EU:s befogenheter. **Med det anförda bör motion F133 bifallas, motion F134 anses besvarad och motion F135 avslås.**

Domstolsväsendets oberoende tas upp i **motion F136**. Bakgrunden är att domstolarna i dag sorterar under Domstolsverket, som är en statlig myndighet som leds av en av regeringen utsedd generaldirektör. Det är via anslagen till Domstolsverket som domstolarna erhåller sin finansiering. Motionären pekar på att detta ger otillräckliga garantier för domstolarnas oberoende gentemot den politiska makten, och föreslår att Domstolsverket ersätts av ett domarråd i likhet med vad som finns i andra länder. På så sätt överlåts administrationen av domstolarna på domarkåren.

Den fråga som motionären tar upp är just nu föremål för en översyn inom en grundlagsutredning som Liberalerna varit pådrivande för. Partistyrelsen delar motionärens åsikt att dagens förvaltningsmodell ger ett oacceptabelt svagt skydd för domstolarnas oberoende. En viktig del i detta är att reformera den administrativa styrningen av domstolarna. Att ersätta dagens domstolsverk med ett domarråd är en näraliggande lösning, men eftersom en grundlagsutredning just nu arbetar med frågan vill partistyrelsen inte föregripa dess förslag. **Partistyrelsen föreslår därför att landsmötet tar ställning för att dagens modell, där den administrativa styrningen av domstolarna sker via det regeringsstyrda Domstolsverket, ersätts av en modell som garanterar domstolarnas oberoende och att motion F136** därmed anses besvarad.

Systemet för att utse nämndemän tas upp i **motion F137**. Motionären är kritisk till att nämndemän nomineras via de politiska partierna, och förespråkar en övergång till ett rent opolitiskt system där nämndemän utses utan inblandning av partierna. I **motion F138** förespråkas höjda arvoden till nämndemännen samt mer generösa regler för ersättning för förlorad arbetsinkomst vid inställda förhandlingar.

Vid landsmötet 2017 beslutades att Liberalerna ska verka för att nämndemannasystemet ska ses över så att det politiska inflytandet minskar. Naturligtvis ska partiers medlemmar kunna tjänstgöra som nämndemän, men däremot ska uppdraget som nämndemän inte politiseras. Tyvärr förekommer det att nämndemän ser sin roll som partipolitisk trots att uppdraget inte har med partipolitik att göra. Partistyrelsen ser inte någon anledning att ändra det ställningstagande som gjordes av landsmötet 2017 och anser att **motion F137** bör anses besvarad. Partistyrelsen vill i sammanhanget också påminna om att partiet sedan tidigare arbetar för att nämndemännen endast ska finnas i första instans, och att de pengar som sparas in genom att nämndemännen tas bort i kammarrätt och hovrätt ska användas till förbättrade nämndemannaarvoden. **Med detta bör motion F138 anses besvarad.**

Hbtq-personers situation i kriminalvården tas upp i **motion F139**, som yrkar på stärkt hbtqi-kompetens och ett säkerhetsmedvetande som gör att intagna hbtqi-personer kan vara trygga på häkten och anstalter. Motionärerna pekar även på att transpersoner kan vara särskilt utsatta eftersom visitation och förvarstagande är uppdelat utifrån juridiskt kön. Partistyrelsen vill med anledning av detta framhålla att Kriminalvården liksom alla andra myndigheter måste ha rätt kompetens för att behandla alla korrekt oavsett till exempel sexuell läggning eller könsidentitet. Detta är särskilt viktigt när det handlar om frihetsberövade som kan riskera att utsättas för våld av andra intagna. Partistyrelsen erinrar om att Liberalerna sedan länge arbetar för generellt ökad hbtq-kompetens i landets myndigheter och bedömer att motionens förslag ligger väl i linje med befintlig politik, varför **motion F139** bör anses besvarad.

Familjerätt

Partistyrelsen övergår nu till de motioner som tar upp civilrättslig lagstiftning om familjer, föräldraskap och anknytande frågor.

Reglerna för att ingå äktenskap tas upp ett par motioner. I **motion F140** yrkas på en generell översyn av äktenskapsbalken och äktenskapsförordningen, utifrån ett antal frågeställningar med den allmänna innebörden att dagens formkrav för att ingå äktenskap är otillräckliga och att det ställs otillräckliga krav på utbildning av vigselförrättare. Vidare anförs att kommuner har olika praxis vad gäller vigselavgift och administrativt stöd till borgerliga vigselförrättare. Avslutningsvis nämns i brödtexten att det inte är acceptabelt att kyrkliga vigselförrättare får neka att genomföra vigsel. Även i **motion F141 yrkande 1** med delvis samma undertecknare yrkas att myndighetsutövningen i samband med vigsel ska vara enhetlig, rättssäker och fri från diskriminering.

En liknande motion behandlades vid landsmötet 2019 och gick då till beredningsutskottet, som uttalade att det är viktigt att säkerställa att vigselförrättare får den information och utbildning som behövs för den myndighetsutövning som ligger i uppdraget och att reglerna tillämpas enhetligt i hela landet. Partistyrelsen har ingen annan uppfattning, men anser inte att motionären på ett övertygande sätt har visat att det skulle finnas påtagliga rättssäkerhetsproblem i dagens ordning. Partistyrelsen vill påminna om att vigsel måste föregås av obligatorisk hindersprövning som den som vill gifta sig ansöker om individuellt. Denna prövning sker på enhetliga villkor i hela landet via en statlig myndighet. De formkrav som ställs på en vigsel är också enhetliga. Däremot stämmer det att vissa kringfunktioner, till exempel avgifter som ofta är förknippade med användning av vissa lokaler, varierar mellan kommuner. Partistyrelsen anser att det ställningstagande som landsmötet gjorde 2019 fortfarande äger giltighet och föreslår därför att **motionerna F140 samt F141 yrkande 1 anses besvarade.**

I **motion F141 yrkande 2** yrkas på införande av obligatorisk civil vigsel, det vill säga att religiösa vigslar inte ska ha juridisk giltighet. Frågan om civiläktenskap har behandlats vid flera landsmöten på senare år, senast år 2019. Partistyrelsen vill då liksom nu betona att äktenskapet i juridisk mening redan i dag är rent civilrättsligt. Äktenskapets juridiska innebörd är densamma oavsett om det ingås inför en myndighetsföreträdare eller i ett trossamfund, och äktenskapsbalken är inte i något avseende baserad på ställningstaganden till förmån för den ena eller andra religiösa traditionen. Det är, kort sagt, staten och inte trossamfunden som definierar äktenskapets juridiska innebörd.

Dagens lagstiftning innebär att borgerliga vigselförrättare har vigselplikt, medan trossamfundens företrädare har vigselrätt. Samma system finns i många länder, medan andra länder tillämpar civiläktenskap. Länder som i likhet med Sverige har en könsneutral äktenskapslagstiftning återfinns i båda grupperna.

Vigselakten i ett trossamfund är en religiös ceremoni och som sådan en del av religionsutövningen. Äktenskapet som rättslig företeelse har dock djupa historiska rötter och var i äldre tid inte nödvändigtvis en del av den religiösa sfären. På den tiden Sverige var en luthersk-ortodox enhetsstat utan religionsfrihet ingick vigselrätten i kyrkans maktmonopol. Endast en kyrklig vigsel inom Svenska kyrkan var juridiskt giltig. Kravet på rätt till borgerlig vigsel, liksom att andra trossamfund skulle få rätt att förrätta juridiskt giltiga vigslar, var då en självklar del av kampen för religionsfrihet i Sverige.

I dagens samhälle är statsreligionen avskaffad. Det råder stor religiös mångfald och många tillhör inte något samfund alls. Frågan om trossamfundens vigselrätt handlar därför i dag snarare om hur gränslinjen mellan den religiöst neutrala staten och trossamfunden ska se ut.

Ett tungt vägande argument för civiläktenskap är att det skulle klargöra skillnaden mellan det juridiska äktenskapet och äktenskapet som religiöst begrepp. Det juridiska äktenskapet reglerar makarnas rättsliga relation inbördes och i förhållande till tredje man och staten. Den som gifter sig tar del av ett lagpaket som innebär både rättigheter och förpliktelser, till exempel när det gäller egendom, försörjning, arv och vårdnad.

Som religiöst begrepp handlar i stället äktenskapet eller vigseln om att makarna ingår ett förbund inför sin gud eller sin församling. Den religiösa innebörden varierar mellan olika samfund. I vissa trosriktningar räknas äktenskapet som ett oupplösligt förbund.

Eftersom den juridiska och den religiösa innebörden inte har något med varandra att göra skulle ett argument för civiläktenskap därmed vara att skapa en tydligare rågång. Det är då alltid den civila (borgerliga) vigseln som är juridiskt giltig, och den som vill ha det kan sedan komplettera med en religiös vigselakt. Så ser systemet ut i till exempel Belgien och Nederländerna.

Det finns emellertid också tungt vägande argument för att behålla dagens system. Ett sådant argument är att den enda praktiska effekten av att införa civiläktenskap skulle vara att det blir krångligare för många par att gifta sig.

Redan i dag finns det full valfrihet mellan civil och religiös vigsel. De som vill gifta sig borgerligt det redan i dag, liksom de par som är hänvisade till en borgerlig vigsel därför att deras trossamfund inte vill förrätta vigseln. De par som i dag kan och vill gifta sig inom ett trossamfund måste däremot i ett system med civiläktenskap gifta sig två gånger: först en civil vigsel och sedan en religiös ceremoni. Rent praktiskt vore denna reform en försämring, samtidigt som den för övriga par inte innebär någon praktisk förbättring.

Det nuvarande systemet med valfrihet mellan vigsel inom trossamfund och borgerlig vigsel har funnits under mycket lång tid och har en stark folklig förankring. Det framgår inte minst av att ett stort antal par väljer att ingå äktenskap genom vigsel i samfund.

Ett argument som ibland framförs för civiläktenskap är att trossamfunden inte förtjänar att behålla vigselrätten eftersom alla par inte kan gifta sig religiöst. Partistyrelsen vill ta tillfället i att problematisera detta argument.

Det är en självklar liberal ståndpunkt att äktenskapsbalken ska vara öppen för alla myndiga par. Det är också en

självklar liberal ståndpunkt att staten inte ska lägga sig i trossamfundens religionsutövning. En religiös vigselakt är alltid religionsutövning och staten bör av principiella skäl avhålla sig från att försöka styra samfunden till att påverka vilka religiösa vigselakter mellan myndiga som samfundet vill förrätta eller inte förrätta. Det betyder inte att ett samfund ska vara fredat från kritik för sina val, men den kritiken bör då tas upp i den allmänna samhällsdebatten och inom samfunden.

Det bör också observeras att det finns många situationer där företrädare för trossamfund avböjer att förrätta vigslar. Åtskilliga samfund vägrar till exempel att viga frånskilda. Detta gäller till exempel inom romersk-katolska kyrkan, ett av de största samfunden. Ofta förutsätts det att de blivande makarna, eller åtminstone en av dem, bekänner sig till samfundets tro.

Det förekommer också att samfundets företrädare efter själavårdande samtal avråder paret från att gifta sig och av det skälet förklarar sig ovillig att genomföra vigseln. Trossamfundens juridiska vigselrätt innebär att staten konstaterar att den religiösa vigselakten motsvarar de formkrav som ställs på en borgerlig vigsel, och därför kan erkännas juridiskt. Partistyrelsen konstaterar att religionsfriheten förutsätter att trossamfunden själva avgör vilka vigselceremonier de vill förrätta. **Partistyrelsen yrkar därför sammanfattningsvis att motion F141 yrkande 2 avslås.**

I **motion F142** föreslås en förändring av äktenskapsbalken med utgångspunkt i individens frihet och avtalsfrihet. Motionären anför att familjekonstellationer kan se ut på olika sätt och anser att äktenskapsbalken bör anpassas därefter. Partistyrelsen konstaterar att äktenskapet i juridisk mening är utformat som ett lagpaket som innebär rättigheter och skyldigheter mellan makarna men också i förhållande till barn samt till samhället i övrigt. Stora delar av lagpaketet kan avtalas bort, till exempel genom att makarna genom äktenskapsförord beslutar om att giftorättsgods ska göras till enskild egendom eller omvänt. Även arvsförhållanden kan regleras genom testamente. Samhället bör erbjuda det lagpaket som äktenskapet medför, men detta innebär i sig ingen värdering av huruvida personer bör ingå äktenskap eller ej. Den neutralitet i förhållande till familjers mångfald och den avtalsfrihet som motionären förespråkar ryms alltså inom dagens lagstiftning. Med detta bör **motion F142 anses besvarad.**

Flera motioner tar upp regelverket för skilsmässa. I **motion F143** föreslås att möjligheten till betänketid tas bort, så att skilsmässa alltid genomförs omedelbart. I **motionerna F144 och F145** yrkas att avgiften för äktenskapsskillnad (i dag 900 kronor) tas bort.

Enligt reglerna i äktenskapsbalken kan skilsmässa beviljas omedelbart om båda makarna är överens om detta och om ingen av dem bor tillsammans med ett eget barn under 16 år. Om endast en av makarna vill skilja sig eller om någon bor med ett barn under 16 år måste en skilsmässa föregås av sex till tolv månaders betänketid. Betänketid ska även ges om någon av makarna begär det. Betänketiden är således till för att ge rådrum åt den person som kan riskera att ha svårt att försvara sina intressen vid en omedelbar äktenskapsskillnad, det vill säga den make som inte vill att äktenskapet upplöses eller de barn som bor i familjen. Vad gäller barn bör det understrykas att betänketiden inte har något att göra med domstolens möjlighet att t.ex. besluta om interimistisk vårdnad. Partistyrelsen är inte beredd att nu förorda ett avskaffande av betänketiden och föreslår att **motion F143 avslås.** Vad gäller avgiften om 900 kronor vill partistyrelsen framhålla att detta typiskt sett är en mycket ringa kostnad i förhållande till de övriga ekonomiska konsekvenser som följer av en skilsmässa. Om personen är ekonomiskt utsatt finns det vissa, om än begränsade, möjligheter att få rättshjälp för kostnaderna i samband med en skilsmässa. Partistyrelsen är öppen för att se över möjligheten till avgiftsbefrielse för ekonomiskt utsatta, men anser det inte prioriterat att ta bort avgiften för personer som kan försörja sig själva. **Med detta föreslås att motionerna F144 och F145 anses besvarade.**

Motion F146 tar upp behovet av en förändrad lagstiftning om värdmoderskap för att möjliggöra detta i Sverige (**yrkande 1**). Vidare föreslås anpassningar av lagen för att beakta barns och föräldrars rättigheter vid värdgraviditet i annat land (**yrkande 2**) samt lagändringar för snabbare fastställande av juridiskt vårdnadshavarskap vid värdgraviditet i annat land (**yrkande 3**). Vidare föreslås en regeländring som får tolkas som att Sverige automatiskt ska erkänna giltigheten av utländska födelsebevis för att därmed förenkla utfärdande av samordningsnummer och pass till ett i utlandet fött barn (**yrkande 4**). Avslutningsvis föreslås en utredning för att reglera hur svenskar som har nedfrysta könsceller i Sverige kan få använda dessa vid värdmödraskap i Sverige och utomlands (**yrkande 5**).

Partistyrelsen vill inledningsvis understryka att Liberalerna anser att lagen bör ändras för att möjliggöra altruistiskt (icke-kommersiellt) värdmoderskap i Sverige. Partiet arbetar redan för detta, liksom för att förändra lagstiftningen för att underlätta för barn och föräldrar då värdmoderskapsarrangemang genomförs utomlands. **Motion F146 yrkande 1–3 bör därför anses besvarade**, eftersom de ligger helt i linje med partiets redan antagna politik. Vad gäller **yrkande 4** har partistyrelsen förståelse för resonemanget eftersom många barn som föds genom värdmoderskapsarrangemang utomlands i dag hamnar i en juridisk knipa. Att införa en generell regel om att alla andra länders födelsebevis automatiskt ska erkännas i Sverige är dock alltför långtgående, eftersom det finns många andra situationer då det ligger i barnets intresse att svenska myndigheter gör en självständig prövning av om det går att fastställa föräldraskapet till ett barn. Det gäller i synnerhet då familjer kommer till Sverige från länder där folkbokföring saknas eller är mycket bristfällig. Vad gäller yrkandet om nedfrysta könsceller vill partistyrelsen göra en principiell åtskillnad mellan de situationer då en person bett att få spara könsceller för eget bruk, till exempel inför en komplicerad operation som riskerar att påverka fertiliteten, och de situationer då en person donerat spermier eller äggceller till en sperma- eller äggbank för att andra personer ska kunna bli föräldrar. I det sistnämnda fallet kan det inte vara rimligt att personen återtar sina könsceller när de en gång donerats. Däremot bör personen i det förstnämnda fallet ha bestämmanderätt över sina egna nedfrysta könsceller,

så länge detta sker under etiskt försvarbara och medicinskt säkra former (med tanke på att det ytterst handlar om det blivande barnets villkor). **Med detta föreslås att motion F146 yrkande 4 och 5 anses besvarade.**

Motion F147 tar upp lagstiftningen om gode män och förvaltare. Motionären lägger ett antal förslag med den övergripande innebörden att uppdraget som god man eller förvaltare inte ska ses som ett ideellt uppdrag, utan ställföreträdaren ska ges ekonomisk ersättning för den faktiska arbetsinsatsen. Vidare föreslås olika förändringar för att tydliggöra ställföreträdarens ansvar att sköta huvudmannens ekonomi och för att underlätta att ställföreträdaren snabbt befrias från sitt uppdrag om hen så begär det.

Liberalerna har länge arbetat för en bred översyn av systemet med god man och förvaltare, bland annat genom att tillsätta en nationell tillsynsmyndighet, något som också bekräftats genom landsmötesbeslut. Partistyrelsen står fast vid att detta är en angelägen fråga som har blivit allt mer akut i flera kommuner när kraven har ökat på frivilliga gode män, samtidigt som söktrycket redan är lågt. Partistyrelsen är av uppfattningen att en allmän professionalisering av uppdragen, inklusive kommunala förvaltningsenheter vars anställda är ställföreträdare i svårrekryterade fall, bör ses som huvudalternativet. Att helt avskaffa systemet med frivilliga goda män är dock i dagsläget inte aktuellt. **Med detta bör motion F147 anses besvarad.**

Reglerna om arv tas upp i **motion F148**, där det förespråkas en förändring av bestämmelserna om särkullbarns rätt till arv efter avliden förälder. Då en person som lever i äktenskap eller partnerskap avlider ärver den efterlevande maken före de gemensamma barnen, medan däremot så kallade särkullbarn har rätt att direkt få ut sin laglott i arv efter sin biologiska förälder. Motionärerna menar att denna regel bör ändras och att motsvarande bör gälla även vid samboförhållanden.

Partistyrelsen instämmer i att det finns situationer där det uppstår problem och ibland konflikt mellan särkullbarn och efterlevande make/maka utifrån dagens arvsregler. Den fråga som måste ställas är emellertid om konflikterna skulle bli färre om reglerna ändrades. På den punkten befarar partistyrelsen tvärtom att risken finns för fler utdragna arvstvister. Om särkullbarnen skulle få stå tillbaka för den efterlevande maken/makan, och de båda parterna inte kan komma överens om hur och när arvet ska betalas ut, skulle ju en lagändring i den riktning som förespråkas i motionen innebära att konflikten förlängs in i framtiden, till den tidpunkt då den efterlevande maken eller makan avlider. Det skulle orsaka många olustiga situationer med permanentade familjekonflikter om regelverket innebär att en arvinge, för att få ut sitt arv efter en avliden förälder, först måste vänta ut att ytterligare en person avlider. Eftersom arvskiftet, om reglerna ändras, ibland skulle få anstå i flera decennier (i många fall överlever ju den efterlevande maken eller makan sin livskamrat med många år) skulle det även uppstå situationer där barnen aldrig hinner få ut arvet efter sin avlidna förälder innan de själva dör. Inte heller detta vore enligt partistyrelsen rimligt.

Det finns alltså flera skäl som talar emot förändrad arvsrätt för särkullbarn. De problem som motionären pekar på kan i många fall – om frivilliga överenskommelser mellan särkullbarnen och den efterlevande maken eller makan inte kan åstadkommas – lösas bättre genom testamente. Partistyrelsen föreslår därför att **motion F148 avslås.**

Avslutningsvis tar partistyrelsen upp **motion F149**, som föreslår en ändrad begravningslagstiftning för att möjliggöra privata begravningsplatser. Motionären föreslår en övergång till valfrihet på begravningsmarknaden i stil med vad som gäller inom vården och skolan, så att den som vill bli begravd på en begravningsplats som drivs av t.ex. ett aktiebolag ska kunna göra det.

I dag är Svenska kyrkan huvudman för begravningsväsendet, utom i Stockholms och Tranås kommuner där kommunen är huvudman. För att bekosta begravningsväsendet tas en obligatorisk begravningsavgift ut, som tillfaller respektive huvudman. Vid sidan av detta finns ett fåtal enskilda begravningsplatser, såsom de judiska begravningsplatserna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Karlskrona och Sundsvall, den katolska begravningsplatsen i Stockholm och Stiftelsen Stora Sköndals begravningsplats i Stockholm. Vidare finns den kungliga begravningsplatsen i Hagaparken i Solna samt ett fyrtiotal enskilda begravningsplatser i anslutning till slott och äldre herresäten i landet. Partistyrelsen anser att en övergång till fler begravningsplatser i enskild regi i första hand är en fråga för huvudmännen att ta ställning till. En reform av detta förutsätter en genomgripande reform av hela begravningssystemet och hur detta finansieras, så att varje människa i alla lägen har rätt till begravning efter sin död. **Partistyrelsen vill med detta föreslå att motion F149 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att rapporten punkt 1 bifalls
2. att rapporten punkt 2 bifalls
3. att rapporten punkt 3 bifalls
4. att rapporten punkt 4 bifalls
5. att rapporten punkt 5 bifalls
6. att rapporten punkt 6 bifalls
7. att rapporten punkt 7 bifalls
8. att rapporten punkt 8 bifalls
9. att motion F101 anses besvarad
10. att rapporten punkt 9 bifalls
11. att rapporten punkt 10 bifalls
12. att rapporten punkt 11 bifalls
13. att rapporten punkt 12 bifalls
14. att motion F102 anses besvarad
15. att rapporten punkt 13 bifalls
16. att rapporten punkt 14 bifalls
17. att rapporten punkt 15 bifalls
18. att rapporten punkt 16 bifalls
19. att rapporten punkt 17 bifalls
20. att rapporten punkt 18 bifalls
21. att rapporten punkt 19 bifalls

22. att rapporten punkt 20 bifalls
23. att rapporten punkt 21 bifalls
24. att motion F103 anses besvarad
25. att rapporten punkt 22 bifalls
26. att motion F104 anses besvarad
27. att rapporten punkt 23 bifalls
28. att rapporten punkt 24 bifalls
29. att rapporten punkt 25 bifalls
30. att rapporten punkt 26 bifalls
31. att rapporten punkt 27 bifalls
32. att motion F105 anses besvarad
33. att motion F106 avslås
34. att rapporten punkt 28 bifalls
35. att rapporten punkt 29 bifalls
36. att rapporten punkt 30 bifalls
37. att rapporten punkt 31 bifalls
38. att rapporten punkt 32 bifalls
39. att rapporten punkt 33 bifalls
40. att rapporten punkt 34 bifalls
41. att motion F107 bifalls
42. att rapporten punkt 35 bifalls
43. att rapporten punkt 36 bifalls
44. att rapporten punkt 37 bifalls
45. att rapporten punkt 38 bifalls
46. att motion F108 anses besvarad
47. att motion F109 yrkande 1 anses besvarat
48. att motion F109 yrkande 2 anses besvarat
49. att rapporten punkt 39 bifalls
50. att rapporten punkt 40 bifalls
51. att rapporten punkt 41 bifalls
52. att rapporten punkt 42 bifalls
53. att rapporten punkt 43 bifalls
54. att rapporten punkt 44 bifalls
55. att rapporten punkt 45 bifalls
56. att motion F110 anses besvarad
57. att motion F111 anses besvarad
58. att motion F112 anses besvarad
59. att rapporten punkt 46 bifalls
60. att rapporten punkt 47 bifalls
61. att motion F113 bifalls
62. att rapporten punkt 48 bifalls
63. att rapporten punkt 49 bifalls
64. att rapporten punkt 50 bifalls
65. att rapporten punkt 51 bifalls
66. att rapporten punkt 52 bifalls
67. att rapporten punkt 53 bifalls
68. att rapporten punkt 54 bifalls
69. att rapporten punkt 55 bifalls
70. att rapporten punkt 56 bifalls
71. att motion F114 yrkande 1 anses besvarat
72. att motion F114 yrkande 2 anses besvarat
73. att motion F114 yrkande 3 bifalls
74. att rapporten punkt 57 bifalls
75. att rapporten punkt 58 bifalls
76. att rapporten punkt 59 bifalls
77. att rapporten punkt 60 bifalls
78. att rapporten punkt 61 bifalls
79. att rapporten punkt 62 bifalls
80. att rapporten punkt 63 bifalls
81. att rapporten punkt 64 bifalls
82. att rapporten punkt 65 bifalls
83. att rapporten punkt 66 bifalls
84. att motion F115 anses besvarad
85. att motion F116 anses besvarad
86. att motion F117 anses besvarad
87. att motion F118 anses besvarad
88. att motion F119 anses besvarad
89. att motion F120 anses besvarad
90. att motion F121 anses besvarad
91. att motion F122 avslås
92. att motion F123 anses besvarad
93. att motion F124 anses besvarad
94. att motion F125 anses besvarad
95. att motion F126 anses besvarad
96. att motion F127 bifalls
97. att motion F128 anses besvarad
98. att motion F129 anses besvarad
99. att motion F130 anses besvarad
100. att motion F131 anses besvarad
101. att motion F132 anses besvarad
102. att motion F133 bifalls
103. att motion F134 anses besvarad
104. att motion F135 avslås
105. att landsmötet tar ställning för att dagens modell, där den administrativa styrningen av domstolarna sker via det regeringsstyrda Domstolsverket, ersätts av en modell som garanterar domstolarnas oberoende
106. att motion F136 därmed anses besvarad
107. att motion F137 anses besvarad
108. att motion F138 anses besvarad
109. att motion F139 anses besvarad
110. att motionerna F140 samt F141 yrkande 1 anses besvarade
111. att motion F141 yrkande 2 avslås
112. att motion F142 anses besvarad
113. att motion F143 avslås
114. att motion F144 anses besvarad
115. att motion F145 anses besvarad
116. att motion F146 yrkande 1 anses besvarat
117. att motion F146 yrkande 2 anses besvarat
118. att motion F146 yrkande 3 anses besvarat

119. att motion F146 yrkande 4 anses besvarat
120. att motion F146 yrkande 5 anses besvarat
121. att motion F147 anses besvarad
122. att motion F148 avslås
123. att motion F149 anses besvarad

Särskilt yttrande nr 1

Erik Berg, LUF, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion F119:

”Kronvittnen hotar riskera de principer det svenska rättssystemet bygger på. Landsmötet bör avslå förslaget.”

Särskilt yttrande nr 2

Erik Berg, LUF, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion F108:

”Regler för kameraövervakning har redan förändrats och ytterligare förändringar utgör ett hot mot individers rätt till integritet. Staten ska ha särskilt goda anledningar till varför medborgare övervakas, och liberala partier ska värna denna princip. Landsmötet bör avslå förslaget.”

F2. ALLMÄNNA GRUNDLAGSFRÅGOR OCH DEMOKRATIPOLITIK

Inledning

Demokratin är ung. I Sverige är det bara hundra år sedan det demokratiska genombrottet. I december 1918 tog riksdagen efter en proposition på initiativ av den liberale statsministern Nils Edén principbeslutet om att införa allmän rösträtt för kvinnor och män, och i år firar vi hundraårsminnet av det första riksdagsvalet där kvinnor och män deltog på lika villkor. Även därefter fanns dock begränsningar för vissa grupper som hade uppnått rösträttsålder, till exempel för personer som hade dömts till fängelse eller försatts i konkurs. Först 1989 fick alla svenska medborgare över 18 år rösträtt, när omyndighetsbegreppet avskaffades.

Det demokratiska genombrottet hände inte av sig självt. När Sverige införde allmän och lika rösträtt för kvinnor och män var vi det sista landet i Norden att göra så. Det var en lång kamp, kantad av hårda politiska motsättningar, innan demokratin slutligen fick sitt genombrott genom författningsuppgörelsen i riksdagen.

Den offentliga makten är begränsad och utövas under lagarna. Det offentligas maktbefogenheter gentemot den enskilde får aldrig sträcka sig längre än vad som är nödvändigt och försvarligt för att sköta de gemensamma uppgifterna. Dessa liberala kärnvärden innebär att den offentliga makten också ska betraktas med hälsosam vaksamhet. Den enskildes möjligheter att hävda sig gentemot staten handlar om varje människas lika fri- och rättigheter och om att begränsa statsmaktens maktanspråk.

Sverige är i dag en av världens mest stabila demokratier, men demokratins arbetssätt måste hela tiden utvecklas. Likaså behövs fortsatta reformer för att stärka det konstitutionella skyddet för det demokratiska systemet, den fria åsiktsbildningen och de individuella fri- och rättigheterna. För att folkstyret, rättssäkerheten och den fria åsiktsbildningen ska fungera också i ett politiskt skymningsläge behövs det en fördjupad diskussion om hur de demokratiska strukturerna ska göras mer robusta.

Den liberala demokratiska modellen med organisationsfrihet, fri åsiktsbildning och oberoende domstolar är satt under press globalt. Antalet länder som enligt den ansedda tankesmedjan Freedom House definieras som fria sjunker. Ungern räknas inte längre som fullvärdig demokrati, och visar liksom Polen visar hur regimer i länder som är fullvärdiga EU-medlemmar framgångsrikt kan nedmontera de strukturer som borde ha varit självklara och bättre skyddade i alla demokratier.

Det yttersta skyddet för demokratin ligger i en stark folklig uppslutning för de demokratiska värderingarna. Demokratin behöver ständigt återerövras och de demokratiska principerna ständigt förklaras och försvaras. Den dag vi tar dem för givna blir demokratin sårbar på allvar.

Grundlagsfrågor och statsskicket m.m.

Skyddet för de demokratiska strukturerna tas upp i **motion F201**, som förespråkar att Liberalerna arbetar för en grundlagsändring som gör att grundlagen inte kan ändras utan att ett ordinarie riksdagsval har hållits mellan de två besluten. Samma fråga tas också upp i **motion F202 yrkande 3**.

I **motion F202 yrkande 1 samt motion F203 yrkande 1** förespråkas införande av en författningsdomstol. I **motion F203 yrkande 2** föreslås även att detta blir en viktig fråga i ett eventuellt regeringssamarbete efter 2022 års val. I **motion F202** förespråkas att en översyn ska göras av vilken majoritet som ska krävas för att ändra grundlagen (**yrkande 4**) och en allmän grundlagsöversyn (**yrkande 2**).

Partistyrelsen delar motionärernas bedömning. Även om de demokratiska principerna är fast förankrade i grundlagen har Sverige ett alldeles för svagt skydd för demokratin, eftersom grundlagsändring kan genomföras genom en rösts övervikt i två riksdagsbeslut med mellanliggande val, som kan vara extra val. I teorin skulle därmed hela demokratin kunna avskaffas på drygt ett år. Eftersom det inte heller ställs upp några regler om hur många riksdagsledamöter som måste delta i beslutet skulle sådana grundlagsändringar i ett krisläge kunna genomdrivas av en handfull personer.

Efter att bland annat Liberalerna har uppmärksammat denna fråga i riksdagen tillsattes den 13 februari 2020 en parlamentarisk grundlagsutredning om förstärkt skydd för demokratin m.m. Vad gäller grundlagsändringar ska kommittén bl.a. bedöma om det bör införas ett krav på kvalificerad majoritet vid riksdagsbeslut om grundlagsändring, om det bör införas ett krav på att ett visst antal av riksdagsledamöterna deltar i omröstningen vid beslut om grundlagsändring (en s.k. kvorumregel) samt om det val till riksdagen som ska hållas mellan de två riksdagsbesluten om grundlagsändring måste vara ett ordinarie val. Samma utredning ska även se över bl.a. domstolarnas oberoende, en fråga som inför landsmötet behandlas under avsnitt F1.

Sverige saknar det som många andra demokratier har, nämligen en författningsdomstol som kan upphäva lagar eller bestämmelser som strider mot fri- och rättigheterna eller andra överordnade lagregler. Domstolar kan göra denna så kallade lagprövning, men det kan bara ske i enskilda fall som genom överklagande eller på annat sätt kommer under domstolsprövning. Att Sverige behöver en författningsdomstol nämns i Liberalernas partiprogram, som antogs 2013, och detta är alltsedan dess vägledande för partiets arbete i riksdagen.

Partistyrelsen konstaterar att den nu arbetande grundlagsutredningen kommer att slutföra sitt arbete den 15 februari 2023. Liberalerna bör tydligt markera sin ståndpunkt att stärka grundlagsskyddet för demokratin och fri- och rättigheterna genom ett landsmötesbeslut. **Motionerna F201 och F202 yrkande 3 bör därmed bifallas.** Yrkandena om att en grundlagsöversyn ska göras är tillgodosedda genom den parlamentariska utredning som nu arbetar, och **motion F202 yrkande 2 och 4 bör därmed anses besvarade.** Eftersom det redan framgår av partiprogrammet att Liberalerna arbetar för en författningsdomstol är **motionerna F202 yrkande 1 samt F203 tillgodosedda och bör anses besvarade.**

I **motion F204** förespråkas att transpersoner ska ges skydd i grundlagen. Motionären påpekar att transpersoner inte omfattas av regeringsformens skydd mot diskriminerande lagstiftning och förespråkar att diskrimineringsförbudet utvidgas.

Diskrimineringslagen, som finns i vanlig lag, omfattar redan i dag könsidentitet och könsuttryck. Det diskrimineringsförbud som finns i regeringsformen tar sikte på lagstiftningsmakten, och går ut på att lagar och myndighetsregler inte får diskriminera på grund av etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande, sexuell läggning eller kön. Vid landsmötet 2019 behandlades en motion med liknande innebörd.

Partistyrelsen konstaterade då att Liberalerna var pådrivande för att förbudet mot diskriminerande lagstiftning i den senaste grundlagsreformen breddades till att inkludera sexuell läggning, och uttryckte sig positivt till att frågan inkluderas i en kommande grundlagsöversyn. Med detta som grund beslutade landsmötet 2019 att anse motionen bifallen. Partistyrelsen anser därför att det redan finns ett ställningstagande i den fråga som motionären aktualiserar, varför **motion F204 bör anses besvarad.**

I **motion F205** yrkas att rätten till abort skyddas i grundlagen. Partistyrelsen vill med anledning av detta anföra följande.

Det är en fundamental liberal princip att kvinnan har rätt att bestämma över sin kropp. Av detta följer att aborträtten ska värnas och att ingen form av rätt till vårdvägran för vårdpersonal ska införas. Liberalerna anser också att Sverige ska verka internationellt för att rätten till abort erkänns som en del av de mänskliga rättigheterna, något som framgår av Liberalernas partiprogram.

Europakonventionen för de mänskliga rättigheterna är en del av den svenska regeringsformen. I Europakonventionens artikel 8 uttrycks att var och en har rätt till sitt privat- och familjeliv, något som dock hittills inte har tolkats av Europadomstolen i Strasbourg som en ovillkorlig rätt till abort. I de flera europeiska länder har kvinnan i dag rätt att besluta om abort, men i bl.a. Finland, Island och Storbritannien tillåts abort endast på vissa villkor (såsom ekonomiska, sociala eller hälsomässiga skäl). I Malta är abort totalförbjudet och även i Polen är abortlagstiftningen ytterst sträng.

Att grundlagsskydda rätten till abort ligger i linje med partiprogrammets ställningstagande för att sträva efter ett internationellt erkännande av aborträtten som en del av de mänskliga rättigheterna. Det finns dock också argument i andra vågskålen. Ett grundlagsskydd för rätten till abort stärker inte bara skyddet i Sverige, utan bidrar också ett bredare genomslag på längre sikt för att erkänna rätten till abort som skyddad av de internationella konventionerna om mänskliga fri- och rättigheter. **Med detta bör motion F205 bifallas.**

Regeringsformen innehåller i dag ett absolut förbud mot återkallande av medborgarskap. I **motion F206** yrkas på en ändring av detta så att det i vissa fall ska bli möjligt att återkalla svenska medborgarskap för personer som också är medborgare i andra stater. Motionären nämner situationer där medborgarskapet beviljats till följd av oriktiga uppgifter, eller där personen begått terrorbrott eller begått andra handlingar som allvarligt skadar Sveriges vitala intressen. Ingen ska dock bli statslös.

I regeringsformen finns ett ovillkorligt förbud mot att en person mot sin vilja berövas sitt svenska medborgarskap. Kopplat till detta finns också det ovillkorliga förbudet mot att landsförvisa svenska medborgare. Sverige har också skrivit på internationella konventioner om medborgarskap om att motverka statslöshet.

I Danmark, Norge och Finland liksom i flera andra europeiska länder finns lagstiftning som gör det möjligt att i vissa lägen frånta en person medborgarskapet. De internationella konventionerna ger utrymme för detta i vissa lägen, framför allt om medborgarskapet har erhållits genom bedrägligt förfarande, lämnande av osanna uppgifter, förtigande av viktiga uppgifter eller genom att personen begått handlingar som allvarligt skadar medborgarskapsstatens vitala intressen. Det sistnämnda begreppet innefattar bland annat terrorism eller grova brott mot rikets säkerhet, som spioneri. De internationella konventionerna innebär att statslöshet ska motverkas, vilket innebär att det i första hand är personer med dubbelt medborgarskap som kan fråntas det ena medborgarskapet.

Frågan har varit föremål för en statlig utredning (SOU 2006:2), som föreslog att det infördes en rätt till återkallande av medborgarskap om detta beviljats på grund av bedrägligt förfarande eller lämnande av osanna uppgifter. I betänkandet konstaterades att det förekommer att svenskt medborgarskap beviljas på grundval av oriktiga eller ofullständiga uppgifter från den sökande. Antalet fall per år bedömdes dock vara litet. Hur många fall det rör sig om hade inte kunnat fastställas. Det hade också framkommit att det kan ha förekommit mutor vid handläggningen av medborgarskapsärenden.

Utredaren ansåg att det fanns många skäl emot att införa möjlighet att återkalla medborgarskap, men ansåg samtidigt att det var ”otillfredsställande att staten inte i efterhand

kunde ingripa mot den som på ett illojalt eller bedrägligt sätt har tillskansat sig en så långtgående och grundläggande rättighet som medborgarskap". Utredaren föreslog därför en grundlagsändring som innebar att medborgarskapet ska fråntas den som förvärvat det genom oriktiga eller ofullständiga uppgifter eller genom annat otillbörligt förfarande. Även de fall då felaktiga identitetsuppgifter har lämnats för att dölja grov kriminell belastning, terroristanknytning eller liknande omfattades. Utredningen ledde aldrig till något lagstiftningsarbete.

Partistyrelsen konstaterar att det finns argument både för och emot en lagändring. Ett argument för lagändring är att det undergräver tilltron till rättsstaten att man inte i efterhand kan ingripa mot personer som skaffat sig medborgarskap genom brott eller vilseledande. Staten har också en legitim anledning att skydda samhället mot personer som begått brott som skadar landets vitala intressen. Handlar det om högförräderi, landsförräderi och terroristbrott, och personen är dubbel medborgare, talar det för att det svenska medborgarskapet måste kunna återkallas. Man kan likaså notera att möjligheten till återkallelse av medborgarskap är fullt förenligt med folkrätten och motsvarar vad som redan gäller i våra nordiska grannländer. Att välfungerande rättsstater har denna möjlighet talar för att det borde kunna fungera också i Sverige.

Ett argument emot att ändra lagen är att det – i alla fall om principen om att motverka statslöshet ska upprätthållas – bara skulle kunna bli aktuellt för personer med dubbelt medborgarskap, vilket skulle kunna motverka principen om likabehandling eftersom bara vissa personer skulle kunna fråntas sitt medborgskap. Det skulle också i vissa lägen vara svårt att avgöra vilket land som skulle ha bättre rätt att frånta personen medborgarskapet. Om skälet att frånta medborgarskap till exempel är ett grovt internationellt terroristbrott skulle båda länderna kunna ha lika goda skäl att beröva personen medborgarskapet. Det finns också risk för att införandet av en möjlighet att beröva medborgarskap skapar ett sluttande plan där det ständigt kommer nya krav på lagskärpningar. Ett exempel är Finland, där möjligheten att återkalla medborgarskap vid förräderi- och terroristbrott trädde i kraft den 1 april 2019. Redan innan denna lagändring trädde i kraft föreslog den dåvarande inrikesministern, mitt i valrörelsen inför riksdagsvalet, att medborgarskap också borde kunna återkallas för grova sexualbrott.

Sammantaget anser partistyrelsen att det finns skäl att göra en grundlagsöversyn i syfte att i vissa lägen frånta en person medborgarskapet. Detta bör dock bara vara aktuellt i lägen vid synnerligen grova brott mot statens vitala intressen. Det ska vara snävt definierat och omfatta till exempel spionerі eller terroristbrott. Att däremot inkludera exempelvis fusk med välfärdssystemen eller brott som begås med hedersmotiv eller för att kränka personers sexuella läggning – för att nämna några exempel som nämns i motionen – skulle vara alldeles för långtgående.

Partistyrelsen föreslår därför att **landsmötet tar ställning för en grundlagsöversyn i syfte att en person med dubbelt medborgarskap ska kunna fråntas sitt svenska medborgarskap om personen begått synnerligen grova brott mot statens vitala intressen, som spionerі eller terroristbrott, samt att motion F206** därmed anses besvarad**.**

I **motion F207** problematiseras religionsfriheten. Motionärens intention får tolkas som att rätten till böneutrop på offentlig plats ska begränsas om än inte förbjudas. Partistyrelsen konsterarar att den grundlagsskyddade rätten till religionsfrihet inte är detsamma som en ovillkorlig rätt till t.ex. böneutrop på offentlig plats. Sådana får bedömas på samma sätt som annat som kan vara störande på grund av t.ex. ljudnivån. **Med detta bör motion F207 anses besvarad.**

Föreningsfriheten tas upp i ett antal motioner. I **motion F208** föreslås att landsmötet bekräftar den ståndpunkt som Liberalerna gett uttryck för i en statlig utredning (SOU 2021:27), nämligen att rasismen ska bekämpas på annat sätt än genom ett regelrätt förbud mot rasistiska organisationer. I **motion F209** förespråkas i stället att Liberalerna ska arbeta för ett förbud mot rasistiska och våldsbejakande organisationer samt mot deltagande i sådana organisationer. Samma ståndpunkt kommer till uttryck i **motion F210** av delvis samma motionärer, där det också specifikt förespråkas en terroriststämpling av Nordiska motståndsrörelsen samt utökat samarbete i EU för att förhindra att rasistisk och våldsbejakande extremism slår rot.

Partistyrelsen vill inledningsvis understryka att det inte råder någon som helst tvekan om att nazistisk och rasistisk hets och förföljelse är oacceptabel. I ett öppet samhälle ska judar orädda kunna samlas till gudstjänst i synagogan, homosexuella ostört kunna hålla seminarier i Almedalen och människor oavsett etnicitet ska kunna vandra på stan utan att få glåpord kastade efter sig.

Samtidigt är partistyrelsens uppfattning också att yttrandefriheten och med den knutna friheter, såsom till exempel demonstrationsfrihet och föreningsfrihet, i en demokrati måste innefatta skydd för det som chockerar och som breda majoriteten fördömer. Det som tillåts yttras i den offentliga debatten kan inte bara vara det som flertalet accepterar.

De nazistiska och rasistiska grupperingarna i Sverige är högljudda och utgör ett konkret hot mot de enskilda individer och grupper som de ser som sina fiender. Men det är viktigt att konstatera att de i dag inte utgör något hot mot samhällsskicket som sådant.

En förbudslagstiftning av detta slag är inte principiellt oförenlig med grundläggande demokratiska principer. Regeringsformen tillåter en inskränkning av föreningsfriheten beträffande sammanslutningar vilkas verksamhet "innebär förföljelse av en folkgrupp på grund av etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande". Begränsningen får dock aldrig gå utöver vad som är "nödvändigt". Om föreningsfriheten inskränks utan att detta är helt nödvändigt, utan enbart för att göra en politisk markering, skapas en princip för oönskade inskränkningar i medborgerliga friheter vid senare tillfällen.

Frågan om kriminalisering av organisationer eller deltagande i organisationer med en extrem politisk ideologi har varit föremål för politisk debatt vid många tillfällen under Sveriges demokratiska historia. Under andra världskriget infördes lagstiftning som gav utrymme för kriminalisering av såväl nazistiska som kommunistiska partier. Denna lag-

stiftning kom dock aldrig till användning. Inte ens under den extrema situation som rådde under andra världskriget såg lagstiftaren alltså skäl att införa sådan lagstiftning. Bevisbördan för den som anser det nödvändigt att införa förbud måste därför vara mycket hög.

Under efterkrigstiden har det funnits en bred majoritet bland de politiska partierna om att rasism och liknade ideologier ska bekämpas på annat sätt än genom organisationsförbud eller deltagandeförbud. Denna enighet upphörde då Socialdemokraterna och Miljöpartiet i valrörelsen 2018 meddelade att de numera förespråkade ett förbud. Hur avskyvärda de nazistiska och rasistiska grupperna än är anser partistyrelsen dock inte att förbudsanhängarna har redovisat övertygande argument för att den svenska demokratin är till den grad hotad att en förbudslagstiftning är nödvändig. Partistyrelsen anser alltså att de ställningstaganden som ligger till grund för Folkpartiet/Liberalernas agerande under tidigare årtionden fortfarande äger bärkraft.

Partistyrelsen vill i likhet med en av motionärerna framhålla att detta inte innebär att staten lämnar walkover. Förföljelse av människor på grund av etniskt ursprung, hudfärg eller liknande kan aldrig accepteras. Sådana handlingar är redan i dag kriminaliserade. Polisens och kommunernas arbete mot alla former av våldsbejakande och våldsutövande extremism behöver utvecklas. Lagstiftningen om hets mot folkgrupp finns och ska användas. Säkerhetspolisen kan, med stöd av sitt ansvar för författningsskyddet, punktbevaka extremister som genom trakasserier, hot och våld angriper demokratiska strukturer. Det måste också vara möjligt att villkora våldsutövande gruppers demonstrationstillstånd till en tid och plats som gör att vardagen inte lamslås för ortens invånare. På så sätt kan skyddet för hotade minoriteter, gudstjänstlokaler och mötesplatser stärkas.

Partistyrelsen anser sammanfattningsvis att den ståndpunkt som Liberalerna gett uttryck för i kommittén om förbud mot rasistiska organisationer (SOU 2021:27), och som har förankring i partiets tidigare ställningstaganden, bör bekräftas av landsmötet. Partistyrelsen yrkar därför att **motion F208 bifalls och att motion F209 och F210 avslås.**

Den rättsliga regleringen av pornografi tas upp i **motion F211**, som förespråkar en översyn av rättsläget för att peka på det som motionären anser är oklarheter. I motionen anförs att Sverige har en åldersgräns på pornografi men att den inte är teknikneutral. Bland annat menas att lagstiftning om trafficking, koppleri, samtycke och olaga våldsskildring i vissa fall skulle kunna tillämpas på våldspornografi. Motionärerna anför också att det behöver göras en undersökning av de juridiska möjligheterna att begränsa tillgången till pornografi på internet för personer under 18 år. En motion med ett liknande innehåll lämnades in av delvis samma motionärer till landsmötet 2019.

Partistyrelsen vill först och främst beskriva gällande rättsläge. I Sverige råder grundlagsstadgad tryck- och yttrandefrihet, vilket kommer till uttryck dels i regeringsformen (RF), dels i tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). Förenklat kan sägas att tryckfrihetsförordningen reglerar tryckta medier, medan yttrandefrihetsgrundlagen reglerar radio, tv, film och internet.

Grundlagsskyddet för tryck- och yttrandefriheten är i dag inte teknikneutralt. Det finns reglering om hur aktörer inom radio, tv och film ska verka. Till exempel finns det reglering av sändningsvillkoren för public service-medierna liksom för hur täta reklampauserna får lov att vara i reklamfinansierad tv. Det finns också EU-lagstiftning om hur stor andel av programutbudet i kommersiell tv som måste ha europeiskt ursprung, något som Liberalerna har motsatt sig men som dock är ett faktum. Likaså måste filmer som visas på biografer förses med åldersgräns, även om förhandscensuren har tagits bort. Allt detta är helt främmande när det gäller tryckta medier, där det tvärtom finns ett mycket starkt grundlagsskydd mot ingrepp i olika produktionsled. Ingen tryckfrihetsfientlig riksdagsmajoritet ska till exempel kunna införa lagar om att en viss andel tidningsartiklar ska ha europeiska författare eller att böcker eller tidningar ska förses med åldersgräns innan de släpps ut på marknaden.

Att partistyrelsen uppehåller sig vid detta med viss utförlighet beror på att motionen synes vara skriven utifrån föreställningen att avsaknaden av teknikneutrala lagbestämmelser är något specifikt för pornografi. Så är inte fallet.

Den svenska tryckfrihetsförordningen förbjöd fram till 1970 publicering och spridande av pornografi (”framställning som sårar tukt och sedlighet”). Detta generella förbud mot pornografi avskaffades då, och i stället infördes ett förbud mot skyltning av pornografisk bild på allmän plats och mot att utan föregående beställning skicka pornografi till annan person med posten. I ordningslagen finns ett förbud mot anordnande av offentlig tillställning som utgör pornografisk föreställning. I radio- och tv-lagen finns särskilda regler om annonsering och sändning av pornografi i tv. Vidare finns ett förbud mot olaga våldsskildring, som i viss mån kan användas mot mycket grov våldspornografi. Alla former av dokumenterade sexuella övergrepp på barn i bild eller på film – det som i lagen kallas barnpornografi – är kriminaliserat och saknar grundlagsskydd.

I övrigt finns ingen särskild lagstiftning om pornografi. Den svenska tryck- och yttrandefrihetslagstiftningen är tvärtom generell och gäller alla slags yttranden vars spridning inte är särskilt förbjudna i grundlagen. I tryckfrihetsförordningens portalparagraf beskrivs detta som att det ska stå varje medborgare fritt att ”yttra sina tankar och åsikter [...] samt meddela uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst”. I yttrandefrihetsgrundlagen anges att ”yttrandefriheten enligt denna grundlag har till ändamål att säkra ett fritt meningsutbyte, en fri och allsidig upplysning och ett fritt konstnärligt skapande. I den får inga andra begränsningar göras än de som följer av denna grundlag.”

Att regleringen av pornografi inte är teknikneutral är alltså ingen följd av en särreglering av pornografi utan tvärtom en direkt följd av att lagstiftningen kring tryck- och yttrandefrihet ser olika ut i olika medier. Detta gäller alla sorters yttranden, oavsett om det handlar om pornografi eller om något annat. Det som däremot är teknikneutralt är tryck- och yttrandefrihetsbrotten, såsom förtal, olaga hot och hets mot folkgrupp.

I motionen anförs att redan i dag finns en åldersgräns för pornografi men att denna inte är teknikneutral. Partistyrelsen vill något nyansera den beskrivningen.

Det är till exempel korrekt att det i radio- och tv-lagen finns en bestämmelse om att program med pornografiskt innehåll inte får sändas på sådana tider på dygnet då det finns en betydande risk för att barn kan se programmen. När det gäller biograffilmer finns lagstiftning om åldersgränser. När det gäller exempelvis tryckt press finns inte sådana begränsningar, därför att grundlagsskyddet innebär att det inte går att förbjuda att personer under 18 år läser vissa böcker eller tidningar. I motionen anförs att porrtidningar inte får exponeras i barnhöjd i butiker, men i själva verket finns ingenstans i vare sig lagstiftning, förarbeten eller rättspraxis någon bestämmelse eller dom som kräver att pornografiskt material inte ska exponeras i barnhöjd. Att pornografiska tidningar i butiker i praktiken aldrig exponeras i barnhöjd torde i stället vara en konsekvens av butiksbranschens praxis samt att det finns ett skyltningsförbud av pornografiska bilder på allmän plats.

Den som vill införa en helt teknikneutral lagstiftning för pornografi behöver alltså antingen montera ner stora delar av det generella skyddet för tryck- och yttrandefriheten, eller också återgå till någon variant av det rättsläge som rådde före 1970 då grundlagsförbudet mot pornografi hävdes. Partistyrelsen ser inte att någon av dessa vägar är önskvärd.

I motionen tas också upp att det behöver göras en undersökning av de juridiska möjligheterna att begränsa tillgången till pornografi på internet för personer under 18 år. Ett liknande förslag framfördes i motioner till landsmötet 2019, där det föreslogs införande av en åldersgräns på 18 år för pornografiska webbplatser. Partistyrelsen vill därför även till årets landsmöte framhålla att det inte är förenligt med grundlagens bestämmelser. Det finns i grundlagen regler som möjliggör en åldersgräns för marknadsföring av alkohol. Grundlagen hindrar inte heller att licenspliktig kommersiell verksamhet, som nätkasinon, är ålagda en åldersgräns. Däremot ger inte grundlagen några juridiska möjligheter i övrigt att generellt begränsa tillgången till vissa webbplatser för personer under 18 år enbart på grund av deras innehåll. Detta hindrar inte att t.ex. den som äger ett trådlöst nätverk sätter upp begränsningar, till exempel genom så kallade porrfilter för skolor och förskolor. Partistyrelsen vill i sammanhanget nämna att landsmötet 2019 beslutade att Liberalerna ska verka för att Skolverket, i syfte att bistå rektorer och lärare, får i uppdrag att ta fram riktlinjer som hjälper skolhuvudmän att ta ansvar för att skolans digitala hjälpmedel inte används för spridning av pornografiskt material.

Partistyrelsen vill också med kraft framhålla att exploatering och övergrepp aldrig kan accepteras, oavsett om det förekommer i pornografiska skildringar eller inte. Pornografi är ingen juridisk frizon. När det till exempel gäller olaga våldsskildring, som nämns i motionen, är detta en lagbestämmelse som uttryckligen tillkom för att möjliggöra en lagföring av bland annat pornografiska skildringar med ett oacceptabelt inslag av våld. I de fall då människor utsätts för olaga tvång eller människohandel i samband med pornografi måste rättsväsendet agera med full kraft och även hjälpa offren att få upprättelse.

Partistyrelsen anser sammanfattningsvis att det finns goda skäl att ha en kritisk debatt om den syn på sexualitet och kvinnor som förekommer i kommersiell pornografi, och den brottslighet och exploatering som förekommer i samband med framställning av pornografi måste bekämpas kraftfullt på samma sätt som all annan brottslighet och exploatering. Däremot är partistyrelsen inte beredd att föreslå att detta sker genom att grundlagsskyddet för tryck- och yttrandefriheten ändras. Det är också viktigt att sex- och samlevnadsundervisningen på ett kunskapsbaserat sätt tar upp frågor kring pornografi och att elever, i takt med stigande ålder och mognad, ges möjlighet att i skolan reflektera över pornografi. **Med det ovan anförda föreslås att motion F211 avslås.**

Frågan om statsskicket aktualiseras i **motion F212**, som förespråkar att Liberalerna tar ställning för republik. Motionärerna anför att monarkin är en kvarleva från en fördemokratisk tid, att den är ett allvarligt avsteg från demokratins grunder och att den strider helt mot liberala värderingar.

Liberalismen i Europa uppstod på 1700-talet bland annat som en reaktion mot kungligt envälde. Svenska liberaler införde allmän och lika rösträtt i Sverige i strid med monarkin och högern. Liberalernas duster med inskränkta monarker var stundtals hård. Särskilt uppmärksammad är Gustav V:s borggårdskupp 1914 som resulterade i att den liberale statsministern Karl Staaff avgick i protest mot kungens antiparlamentariska agerande. Också efter att parlamentarismen infördes har kungamakten försökt att spela en politisk roll, exempelvis under den så kallade midsommarkrisen 1941 rörande tysk transitering på svensk järnväg.

Vår nuvarande svenska grundlag fastslår att Sverige är en konstitutionell monarki där statschefens uppgift enbart är av representativ och ceremoniell betydelse. Det är innebörden av den så kallade Torekovkompromissen från 1970, som bland annat det dåvarande Folkpartiet ställde sig bakom.

Partistyrelsen konstaterar att Torekovkompromissen innebär att statschefen saknar makt. Monarkins maktställning i det politiska systemet är således redan undanröjd. Även om det går att anföra principiella argument mot arvsmonarkin anser partistyrelsen att Torekovkompromissen visat sig fungera väl och har ett starkt folkligt stöd. Det saknas alltså anledning att i dag väcka frågan om statsskickets grunder. **Med anledning av detta föreslås att motion F212 avslås.**

Kungahusets ställning tas även upp i **motion F213**, där det i **yrkande 1** föreslås att hovstaten ska införlivas i den svenska rättsordningen. Partistyrelsen tolkar detta som att hovstaten fullt ut ska ses som en del av den statliga förvaltningsorganisationen.

Kungliga hovstaterna är den officiella beteckningen på den organisation (i dagligt tal kallad hovet) som har till uppgift att bistå statschefen och det kungliga huset. I budgetsammanhang delas de kungliga hovstaterna in i Kungliga hovstaten och Kungliga slottsstaten. Kungliga hovstaten består av riksmarskalksämbetet och hovmarskalksämbetet inklusive de enskilda hovstaterna för kungahusets medlemmar. Kungliga slottsstaten består av husgerådskammaren och

ståthållarämbetet. Från denna del av anslaget betalas bl.a. driftskostnader för de kungliga slotten.

Medan Kungliga slottsstaten omfattas av det statliga regelverket för revision och redovisning är detsamma inte fallet för Kungliga hovstaten. Av förarbetena till regeringsformen framgår att hovet står utanför den statliga förvaltningsorganisationen (prop. 1973:90 s. 176). Att ändra på denna ordning är inte möjligt utan grundlagsändring.

Insynen i hovstatens ekonomi har stegvis ökat på senare år. Regeringen och Riksmarskalksämbetet enades 2005 om att komplettera en tidigare överenskommelse när det gäller insyn i den verksamhet som bedrivs inom ramen för anslaget till kungliga hovstaten. Efter ett tillkännagivande 2011 från riksdagen enades regeringen och Riksmarskalksämbetet 2013 om att ytterligare komplettera de tidigare överenskommelserna. För att öka insynen i hovstatens verksamhet har den ekonomiska redogörelsen i verksamhetsberättelsen för hovstaten blivit utförligare, och redogörelsen består av en uppställning som liknar den redogörelse som lämnas för slottsstaten. Det innebär att uppställningen består av resultat- och balansinformation samt kommentarer i form av tilläggsupplysningar och noter.

Partistyrelsen bedömer därför att den insyn som är önskvärd i Kungliga hovstatens ekonomi och verksamhet går att uppnå. Den grundlagsändring som skulle bli nödvändig med motionärens förslag är därmed inte meningsfull. **Motion F213 yrkande 1 bör därför anses besvarat.**

I **motion F213 yrkande 2** föreslås att kungens åtalsimmunitet avskaffas. Enligt regeringsformen gäller straffrättslig åtalsimmunitet för statschefen. Om riksföreståndare är statschef gäller åtalsimmunitet för gärningar i tjänsten som statschef.

Straffrättslig åtalsimmunitet för regenten finns även i de nordiska grannländer som är monarkier och har i svensk rätt funnits sedan urminnes tid. I samband med att den nuvarande regeringsformen infördes överfördes äldre bestämmelser i den nya grundlagen. Det bör nämnas att statschefen däremot inte är civilrättsligt immun och alltså kan stämmas inför rätta i civilrättsliga tvister. Frågan om statschefens åtalsimmunitet har prövats flera gånger av konstitutionsutskottet och partistyrelsen anser att det saknas skäl att i dag väcka frågan om en förändring. **Motion F213 yrkande 2 bör därför avslås.**

I **motion F214** yrkas att successionsordningens regel om att kungen måste tillhöra den ”rena evangeliska läran” tas bort. Detta är redan Liberalernas ståndpunkt, varför **motion F214 bör anses besvarad.**

Avslutningsvis under detta avsnitt behandlar partistyrelsen ett par motioner om helg- och flaggdagar. I **motion F215 yrkande 1** föreslås att Europadagen den 9 maj görs till flaggdag, och i **yrkande 2** att Sverige officiellt erkänner Europeiska unionens symboler, i första hand genom att ansluta sig till den icke-bindande förklaringen om de fem symbolerna flaggan, hymnen, mottot, valutan och Europadagen. I **motion F216** föreslås att Europadagen den 9 maj görs till allmän helgdag för att möjliggöra att denna dag blir till ett firande av Europatanken. I **motion F217** förespråkas en översyn om möjligheten att återinföra annandag pingst som helgdag, bland annat för att gynna besöksnäringen eftersom annandag pingst är helgdag i våra grannländer.

Efter att bland annat motionsyrkanden från Liberalerna bifallits i riksdagen beslutade regeringen den 7 november 2019 att tillsätta en parlamentarisk kommitté med uppdrag att göra en översyn av det offentliga belöningssystemet, de allmänna flaggdagarna och att överväga utformningen av anslaget till hovet. Kommittén, som antog namnet Förtjänstutredningen, har lämnat sina förslag den 15 september 2021 (SOU 2021:74). Vad gäller Europadagen föreslår utredningen ingen ändring, men däremot föreslås att dagen för val till Europaparlamentet blir flaggdag på samma sätt som redan är fallet för dagen för val till riksdagen. I skrivande stund pågår remissbehandling av utredningsförslagen. Partistyrelsen anser att förändringar av flaggdagarna bör ske i bred politisk enighet och vill därför inte föregripa den fortsatta processen, varför **motion F215 yrkande 1 bör anses besvarat.** Vad gäller EU:s symboler är det en självklarhet för partistyrelsen att Sverige ska tillhöra det europeiska samarbetets kärna och att Sverige således bör gå med i alla delar av EU-samarbetet, inklusive den gemensamma valutan. Däremot skulle det vara en tom gest som i värsta fall skulle motverka sitt syfte om Sverige skulle erkänna valutan som en av EU:s symboler utan att för den skull gå med i själva valutasamarbetet. Den dagen Sverige infört euron som valuta bör frågan om EU:s symboler prövas på nytt. **Motion F215 yrkande 2 bör därmed anses besvarat.**

Bland EU:s medlemsländer är Europadagen den 9 maj i dagsläget enbart helgdag i Luxemburg, och det förefaller således inte självklart att det självklara arbetet för att stärka sammanhållningen kring Europatanken föranleder att Europadagen blir helgdag. Annandag pingst avskaffades som allmän helgdag år 2005, då nationaldagen den 6 juni gjordes till helgdag. När det gäller våra europeiska grannländer gäller att annandag pingst är helgdag i Danmark, Norge, Tyskland och Frankrike, men däremot inte i Finland, Estland, Lettland, Litauen, Storbritannien eller Polen. Partistyrelsen anser inte att det är önskvärt att nu göra nya förändringar av helgdagssystemet och föreslår att **motionerna F216 och F217 avslås.**

Demokratins funktionssätt

I **motion F218** uppmärksammas erfarenheterna från pandemin om att de demokratiska beslutsprocesserna i kommuner inte varit ändamålsenligt utformade. Motionärerna pekar på att övergången till digitala beslutsformer skedde på olika sätt i olika kommuner, och att digitala eller coronasäkrade möten ibland hållits på ett sätt som motionärerna anser vara diskriminerande mot vissa förtroendevalda. Motionärerna yrkar därför på en utredning och tydligare lagreglering av digitala möten.

Partistyrelsen anser att motionärerna tar upp en viktig fråga. Kommunallagen har inte fullt ut varit anpassad till de behov som uppstått under pandemin, och det har uppstått situationer då sammanträden har genomförts på ett sätt som

blivit ifrågasatt både i förväg och i efterhand. Det är angeläget att dra lärdom av erfarenheterna från pandemin och överväga vilka förändringar som kan bli aktuella. **Motion F218** bör därmed bifallas.

Valsystemet tas upp i **motion F219**, där det förespråkas en utredning och ett införande av ett system med andrahandsröstning. Andrahandsröstning innebär att väljaren kan ange ett parti som förstahandsval, men också ett andrahandsval för den händelse att det föredragna partiet inte passerar procentspärren. På så sätt, menar motionärerna, skulle väljarna kunna känna sig representerade även om deras förstahandsval inte kommer in i den beslutande församlingen.

Partistyrelsen sympatiserar med motionärernas intention att den röstande ska kunna påverka även om förstahandsvalet inte kan förverkligas. Samtidigt får det konstateras att det som föreslås skulle vara en mycket stor förändring av valsystemet. Det som ligger närmast till hands att jämföra med skulle vara systemet med så kallad alternativröstning i vissa länder med ett utpräglat personvalssystem i enmandatsvalkretsar – samma system som partistyrelsen föreslår för de rådgivande medlemsomröstningarna vid framtida partiledarval. Att ge möjlighet till andrahandsval på parti skulle visserligen ge de cirka 1,5 procenten som i senaste valet röstade på ett parti som hamnade utanför riksdagen en ytterligare möjlighet att påverka. Det måste dock vägas mot att andrahandsrösten för de cirka 98,5 procenten som röstade på ett parti som hamnade i riksdagen skulle framstå som en meningslös gest. Sammantaget är partistyrelsen inte övertygad om att just denna metod är den bästa för att öka genomslaget för väljarens röst. Det är mer prioriterat att till exempel sänka gränsen för personval, så att fler väljare kan påverka vilken kandidat som blir vald. Partistyrelsen vill dock inte på förhand utesluta att för- och nackdelar med alternativröstning analyseras närmare nästa gång det i framtiden blir aktuellt med en bredare översyn av valsystemet. **Med detta föreslås motion F219 anses besvarad.**

I **motion F220** uppmärksammas mandatperiodernas längd. Motionären förespråkar en övergång till femåriga mandatperioder till riksdagen och att riksdagsvalen samordnas med valen till Europaparlamentet. Mandatperioderna till kommuner och regioner föreslås förbli fyra år.

Partistyrelsen delar inte motionärens uppfattning. Det var rätt att mandatperioderna år 1994 förlängdes från tre år till fyra år, så att de långsiktiga effekterna av en regerings politik blir mer tydliga. Samtidigt måste väljarna inom rimlig tid ges rätt att utvärdera om den förda politiken bör fortsätta eller ej. Att samordna riksdagsvalen med Europaval skulle dessutom innebära att det är på EU-nivå som tidpunkterna för svenska riksdagsval bestäms, vilket inte är principiellt rimligt. **Motion F220** bör därför avslås.

Ett antal frågor aktualiseras i **motion F221**, där det förespråkas att landsmötet uttalar det som en huvuduppgift för Liberalerna att uppmärksamma att demokratin aldrig är självklar (**yrkande 1**) och att partiet tar fram ett reformprogram för att öka medborgarnas delaktighet och engagemang mellan valen (**yrkande 2**). Vidare yrkas att det görs mer för att uppmärksamma demokratifrågor i skolans undervisning (**yrkande 3**). Även om detta formellt faller under skolpolitikens område väljer partistyrelsen att ta upp hela motionen i ett sammanhang. Avslutningsvis yrkas på en försöksverksamhet med kommunal rösträtt från 16 års ålder (**yrkande 4**). Samma fråga tas även upp i **motionerna F222 och F242 yrkande 3.**

Partistyrelsen är helt enig med motion F221 om vikten av att de demokratiska värderingarna ständigt hålls levande och erövras av nya generationer. Detta är något som behöver genomsyra skolans arbete, men det är också något som behöver prägla arbetet i kommuner och regioner samt stat och förvaltning. Partistyrelsen anser att detta ligger väl i linje med den politik som partiet redan bedriver, varför **motion F221 yrkande 1–3 bör anses besvarade.**

Frågan om sänkt ålder för kommunal rösträtt har behandlats vid flera tidigare landsmöten. Partistyrelsen vill med anledning av detta anföra följande. En bärande princip i det demokratiska systemet är att folket (demos) inom sig väljer sina egna representanter. Av den orsaken följs rösträtt och valbarhet åt, och har gjort så ända sedan den nu gällande regeringsformen infördes.

En viktig del av det författningspolitiska reformarbetet efter demokratins genombrott i Sverige handlade om att successivt ta bort de olika åldersgränser och andra regler som förhindrade valbarheten till politiska uppdrag. Liberalerna var pådrivande i detta arbete, som genomfördes fullt ut i och med tvåkammarriksdagens avskaffande 1970. Sedan dess gäller principen att myndighetsåldern, rösträttsåldern och valbarhetsåldern följs åt.

Liberalerna har förståelse för att förslag återkommande framförs om sänkt rösträttsålder. En avgörande invändning mot detta är dock att sambandet mellan rösträtt och valbarhet bryts. Enligt partistyrelsens synsätt vore det ett steg bakåt i utvecklingen att återinföra en ordning där en person med rösträtt inte ska kunna vara valbar till den folkvalda församlingen.

En åldersgräns på 18 år kan naturligtvis framstå som orättvis för den unga person som har ett starkt samhällsengagemang och vill påverka genom att lägga sin röst på ett visst parti. En åldersgräns på 16 år kan dock på samma sätt upplevas som exkluderande gentemot den politiskt intresserade femtonåringen. Varje åldersgräns kan upplevas som en nackdel för den som ligger strax under den, även om rösträttsåldern sänks.

Sammantaget finner därför partistyrelsen att nackdelarna överväger fördelarna med att införa sänkt rösträttsålder i val. Det finns därmed inte heller skäl att införa en försöksverksamhet, något som också skulle kräva lagändringar. Liberalerna delar däremot motionärernas iakttagelse att många unga är intresserade av politik och vill vara med och påverka. Av den orsaken är det angeläget att underlätta för ungas deltagande i partipolitiskt arbete och ge unga möjlighet att framföra synpunkter i den politiska beslutsprocessen. **Sammanfattningsvis yrkar partistyrelsen därför att motionerna F221 yrkande 4, F222 och F242 yrkande 3 avslås.**

I **motion F223** tas upp riksdagsledamöters villkor. Motionären förespråkar att riksdagen avskaffar de övernattningslägenheter som finns för ledamöter från andra delar av Sverige än Stockholmsområdet. Vidare vill motionären att riksdags-

husets gym och andra kringfunktioner inte ska finansieras av skattemedel.

Partistyrelsen vill framhålla att det är viktigt att villkoren för riksdagsledamöter inte uppfattas som överdrivet förmånliga eller omotiverat gynnsamma. Därför har också ersättningsvillkoren setts över stegvis i flera utredningar. Bland annat har pensionsreglerna ändrats för att motsvara vad som gäller för tjänstepensioner för anställda, och nyligen har också en bredare översyn gjorts av reglerna för till exempel resekostnadsersättning, traktamente och övernattningsbostad samt företagshälsovård. Vad gäller övernattningsbostäder vill partistyrelsen nämna att dessa finns för att säkerställa att ledamöter från hela landet ska ha likvärdiga villkor för att utöva sitt riksdagsuppdrag och att nya ledamöter också snabbt ska kunna tillträda.

En särskild utredare med uppdrag att se över vissa frågor om ledamöternas ersättning har nyligen föreslagit att behovet av övernattningsbostad i första hand ska tillgodoses genom att ledamoten erbjuds kostnadsfritt boende inom Riksdagsförvaltningens bostadsbestånd och att ledamoten ska ha rätt till logiersättning endast om förvaltningen inte kan ordna en övernattningsbostad eller det annars finns särskilda skäl. Logiersättning bör vidare inte kunna lämnas om ledamoten hyr sin bostad av en närstående fysisk eller juridisk person (bet. 2020/21:URF2). Liberalerna har i sitt remissyttrande ställt sig bakom dessa förslag. När det gäller faciliteter i riksdagens lokaler vill partistyrelsen i sammanhanget nämna att riksdagen även är arbetsplats för cirka 1 000 anställda vid sidan av de 349 folkvalda. Det är inte ovanligt att det på arbetsplatser av den storleken finns till exempel träningslokaler. Partistyrelsen, som anser att riksdagsledamöternas villkor inte heller i det avseendet ska skilja sig från vad som gäller på andra motsvarande arbetsplatser, föreslår att **motion F223 anses besvarad.**

Slutligen behandlar partistyrelsen **motion F224**, som förespråkar införande av ett krav på adekvat utbildning och erfarenhet för den som innehar politiska uppdrag i kommuner, regioner, riksdag och regering. Motionärerna förespråkar dessutom att folkvaldas meritförteckningar ska vara offentligt tillgängliga.

Partistyrelsen menar att det naturligtvis ska ställas höga krav på den som tar på sig ett politiskt förtroendeuppdrag, och det är viktigt att den som har en ansvarsfull post också har de kunskaper och den personliga lämplighet som krävs för uppdraget. Det är en sak. Om det däremot skulle handla om att enbart personer med en viss utbildning eller en viss bakgrund får väljas vill partistyrelsen med bestämdhet vända sig emot resonemanget.

Den frisinnade statsministern Carl Gustaf Ekman växte upp under mycket enkla förhållanden och började arbeta som dräng vid tolv års ålder. Den socialdemokratiske statsministern Per Albin Hansson gick fyra år i folkskolan. Den centerpartistiske statsministern Thorbjörn Fälldin fullbordade realskolan, men läste inte vidare. Den moderate statsministern Carl Bildt började visserligen på universitetet, men fullbordade aldrig studierna fram till en akademisk examen. Detta är bara några exempel på personer som genom personlig duglighet nått fram till politikens topp utan att ha någon högre formell utbildning. Folkets rätt att inom sig välja sina egna representanter, och att fritt kunna värdera alla kandidater utifrån deras lämplighet, är en hörnsten i demokratin. **Motion F224** bör avslås.

Förvaltningspolitik

Den samlade regelbördan i samhället uppmärksammas i **motion F225**, som föreslår att Liberalerna ska verka för färre myndigheter och ökad produktivitet i byråkratin. Med liknande argumentation yrkas i **motion F226** på en systematisk genomgång av alla lagar för att gallra bort bestämmelser som inte fyller någon funktion för det allmänna bästa. Även i **motion F227** föreslås med ungefär samma resonemang ett antal åtgärder för ökad effektivitet i förvaltningen.

Partistyrelsen delar motionärernas allmänna ambition. Det är viktigt att den statliga förvaltningen inte hålls större än vad som är helt nödvändigt. Liberalerna har varit pådrivande för nedläggningar av stora och små myndigheter som inte har haft en meningsfull roll, till exempel Integrationsverket, Glesbygdsmyndigheten och Stängselnämnden. Det finns anledning att fortsätta hålla uppe ett rationaliseringstryck, och detta även för de myndigheter som behöver finnas kvar därför att de fyller en angelägen samhällsuppgift. Detta åstadkoms i dag genom den så kallade pris- och löneomräkningen, som är konstruerad så att myndigheterna inte automatiskt får full kompensation för inflation och löneökningar. På så vis skapas ett tryck för att ständigt effektivisera verksamheten inom tilldelade resurser. Det viktiga är dock inte antalet myndigheter utan de samlade resurser som går åt till den statliga förvaltningen. Med dessa förbehåll föreslås att **motion F225 bifalls och att motionerna F226 och F227 anses besvarade.**

I **motion F228** förespråkas att Liberalerna verkar för ett återinförande av det statliga ämbetsansvaret. Ämbetsansvaret avskaffades 1975 som en del i en bredare lagreform, och motionären anser att dagens regelverk ger ett otillräckligt skydd om en myndighetsperson begår oegentligheter i tjänsten eller missköter sitt myndighetsutövande. Ett liknande förslag framförs även i **motion F229.** Vid landsmötet 2015 tog Liberalerna ställning för att ett modernt ämbetsansvar ska återinföras, och detta är också något som Liberalerna sedan dess arbetar för i riksdagen. Eftersom detta redan är partiets politik föreslår partistyrelsen att **motionerna F228 och F229 anses besvarade.**

Frågor om korruption tas upp i **motion F230**, där det föreslås utbildning i antikorruptionsmetoder till personer i ledande eller utsatta positioner i offentlig verksamhet. I **motion F231** av delvis samma motionärer föreslås också förstärkta visselblåsarfunktioner, bland annat en oberoende nationell visselblåsarfunktion och ett svenskt genomförande av EU:s visselblåsardirektiv.

Liberalerna har under en följd av år varit pådrivande för stärkt skydd för visselblåsare, så att ingen som slår larm om brott eller andra allvarliga oegentligheter ska riskera repressalier för detta. Redan under alliansregeringen medverkade

Liberalerna till en utredning för att se över skyddet för arbetstagare som slår larm om olika former av missförhållanden, oegentligheter eller brott och föreslå åtgärder som syftar till att stärka skyddet. Utredningen lämnade sitt betänkande (SOU 2014:31) strax före valet 2014, och låg till grund för den proposition (2015/16:128) med förslag till lag om särskilt skydd mot repressalier för arbetstagare som slår larm om allvarliga missförhållanden som trädde i kraft. Lagen trädde i kraft den 1 januari 2017. Skyddet för visselblåsare har därefter stärkts även på EU-nivå, och i maj 2021 presenterades den proposition (2020/21:193) som innehåller förslag till hur EU:s visselblåsardirektiv ska genomföras i svensk rätt. Liberalerna har i riksdagsmotion 2020/21:4091 i huvudsak ställt sig bakom förslaget, dock med en begäran om ett klargörande av att larm om sexuella trakasserier och liknande missförhållanden också omfattas av lagskyddet. Riksdagen biföll propositionen den 29 september 2021. Partistyrelsen anser att båda motionerna i huvudsak ligger väl i linje med den politik som Liberalerna redan bedriver, och föreslår därför att **motionerna F230 och F231 anses besvarade.**

I **motion F232** föreslås skärpta regler om intygande av att de uppgifter som lämnas till en offentlig myndighet är korrekta. Motionären förespråkar en ”lag om heder och samvete”, enligt vilken personer åläggs strikt ansvar för personuppgifter som de lämnar till myndigheter i ärenden som gäller tillstånd, förmåner och registrering och liknande.

Partistyrelsen vill inledningsvis notera att bidragsbrottslagen, som behandlas i avsnitt F1, innebär en kriminalisering av att i bidragssammanhang lämna osanna uppgifter genom grov oaktsamhet till myndigheter. Uppsåtligt lämnande av osanna uppgifter kan även bedömas som bedrägeri. Motionären vill alltså gå ett steg längre genom att införa ett strikt ansvar, dvs. att uppgiftslämnaren alltid blir ansvarig för den felaktiga uppgiften. Regler om att uppgifter ska lämnas på heder och samvete finns redan på vissa ställen i lagstiftningen, bland annat i socialförsäkringsbalken. Partistyrelsen anser dock att det finns skäl att göra en bredare översyn och föreslår att **motion F232 bifalls.**

Frågor kring anställningsförhållanden i statliga anställningar tas upp i två motioner. I **motion F233** föreslås att myndigheter generellt ska erbjuda möjlighet för den anställde att arbeta hemifrån. Därigenom, menar motionären, skulle glesbygdsbor lättare kunna ta statlig anställning och tendensen till centralisering skulle minska. Partistyrelsen är positiv till att statliga myndigheter ger möjlighet till distansarbete där arbetsuppgifterna tillåter detta. Precis som motionären nämner ökar det möjligheten för personer som bor långt från myndigheternas verksamhetsorter att ta statlig anställning. Detta är dock svårt att genomdriva genom generella beslut, utan i första hand är detta något som respektive myndighet bör ansvara för. **Partistyrelsen föreslår därför att motion F233 anses besvarad.**

I **motion F234** yrkas att ett statligt anställningsavtal alltid upphör att gälla om anställningsbeslutet ändras i en högre instans, och att en överklagandenämnds ändring av ett anställningsbeslut blir bindande för berörd myndighet. Motionären hänvisar till två avgöranden i Arbetsdomstolen i ärenden där överklaganden av anställningsbeslut har vunnit laga kraft men där den som vunnit bifall ändå inte blivit anställd.

Vid beslut om statliga anställningar ska avseende endast fästas vid sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet enligt 12 kap. 5 § andra stycket regeringsformen. Ett beslut i ett anställningsärende som fattats av en myndighet under regeringen får överklagas hos Statens överklagandenämnd (SÖN). På samma sätt får beslut om anställning vid en högskola får överklagas till Överklagandenämnden för högskolan.

En anställningsprocess avslutas i regel med att arbetsgivaren och en sökande ingår ett civilrättsligt avtal om anställning. När det är fråga om en statlig anställning fattar myndigheten även ett förvaltningsrättsligt beslut om anställningen. Detta beslut kan överklagas av de sökande som inte har anställts, medan det civilrättsliga avtalet inte kan det. Detta innebär att det kan uppstå svårigheter om en överklagandenämnd ändrar det förvaltningsrättsliga beslutet om anställning. Denna situation har, som motionären nämner, ställts på sin spets i några domar från Arbetsdomstolen under senare år.

I en dom från 2016 fastslog Arbetsdomstolen att det faktum att Statens överklagandenämnd efter överklagande beslutar att undanröja en statlig myndighets anställningsbeslut inte innebär att ett redan ingånget anställningsavtal upphör eller att anställningsmyndigheten får avsluta den påbörjade anställningen utan att följa anställningsskyddslagen. Statens överklagandenämnds beslut utgör inte heller enligt Arbetsdomstolen saklig grund för uppsägning av arbetstagaren. I en annan dom från 2018 tog Arbetsdomstolen ställning till ett fall där Polismyndigheten i strid mot ett beslut från Statens överklagandenämnd underlåtit att erbjuda en person en viss anställning. Arbetsdomstolen fann då att överklagandenämndens beslut i sig inte inneburit att det uppstått ett nytt anställningsförhållande och därmed inte heller något avskedande.

Det kan tilläggas att Polismyndighetens agerande i det fall som prövades i Arbetsdomstolen 2018 har granskats av Justitieombudsmannen (JO). I ett beslut den 31 mars 2020 konstaterar JO att det finns en principiell skyldighet för en beslutsmyndighet att tolka och tillämpa en överinstans beslut på ett lojalt sätt. Polismyndigheten får i beslutet allvarlig kritik för att inte ha följt överinstansen SÖN:s beslut och rättat sig efter vad nämnden har bestämt. Enligt JO har Polismyndigheten genom sitt agerande inte bara satt en grundläggande förvaltningsrättslig princip ur spel, utan också omintetgjort effekten av SÖN:s kontroll av att myndigheter följer regeringsformens krav på saklighet vid statliga anställningsbeslut.

Arbetsdomstolens domar har blivit mycket omdiskuterade, och i juridisk litteratur nämns att förhållandet mellan civilrätten och förvaltningsrätten i anställningsfrågor har blivit en närmast ohanterlig fråga för myndigheterna. När överklagandenämnden upphäver ett anställningsbeslut enligt förvaltningsrättsliga regler så kvarstår ju ändå anställningen enligt civilrättsliga regler.

Regeringen tillsatte i november 2020 en särskild utredare som bland annat har i uppdrag att överväga konsekvenserna av ett ändrat anställningsbeslut. Utredaren ska lämna för-

slag som säkerställer att Statens överklagandenämnds och Överklagandenämnden för högskolans beslut att ändra ett anställningsbeslut följs. I direktiven hänvisas till det beslut där JO uttryckte allvarlig kritik som nämnts ovan. Utredningen ska redovisas senast den 19 november 2021.

Partistyrelsen delar motionärens syn att det har uppstått en problematisk situation när förvaltningsrättsliga upphävanden av statliga anställningsbeslut inte får genomslag i praktiken. Frågan är just nu föremål för en statlig utredning och partistyrelsen vill därför inte föregripa den juridiska analys som pågår. **Partistyrelsen föreslår därför att motion F234 anses besvarad.**

Tillsättandet av högre chefstjänster uppmärksammas i **motion F235.** Motionärerna förespråkar att de tillsättanden av tjänster som sker genom regeringsbeslut – såsom tjänsterna som generaldirektör, chefsdomare eller ambassadör – också ska kräva godkännande av riksdagens konstitutionsutskott.

Liberalerna har varit pådrivande för att göra rekryteringen till höga statliga tjänster mer transparent än tidigare. Under alliansregeringen infördes en huvudregel om att tjänster ska utlysas offentligt och att det också ska upprättas sakligt grundade och objektiva kravprofiler enligt vilka de sökande ska bedömas. Det är viktigt att detta upprätthålls. Däremot är partistyrelsen inte beredd att föreslå att tillsättandet av statliga tjänster ska gå via riksdagen, eftersom det enligt grundlagen är regeringen som styr myndigheterna. Undantag från detta är de myndigheter som ligger under riksdagen (såsom Riksbanken och justitieombudsmannen). Vad gäller domstolarna vill partistyrelsen, som nämns i annat sammanhang, snarare gå åt motsatt håll genom att minska möjligheten till politisk styrning även från regeringen. **Med detta bör motion F235 anses besvarad.**

Ett antal hbtq-frågor inom offentlig sektor tas upp i **motion F236**, som bland annat föreslår personalutbildningar i hbtq-frågor och en hbtq-säkring av offentliga styrdokument och policyer. Partistyrelsen konstaterar att hbtq-personer än i dag möts av fördomar och dåligt bemötande i olika delar av samhället. Intoleransen föds ofta ur okunskap. För att hbtq-personer ska känna sig trygga i mötet med det offentliga arbetar Liberalerna sedan länge för ett kompetenslyft avseende hbtq-frågor inom skola och fritid, socialtjänst, vård och omsorg och andra välfärdstjänster som kommuner och regioner ansvarar för. Bland annat behövs olika former av utbildningssatsningar och kompetenshöjande åtgärder. Eftersom motionens förslag ligger väl i linje med den politik som Liberalerna redan bedriver i riksdagen föreslår partistyrelsen att **motion F236 anses besvarad.**

I detta sammanhang tar partistyrelsen också upp **motion F237**, som förespråkar att beteendevetenskap ska tillämpas som policyverktyg vid beslutsfattande och föreslår inrättandet av en svensk motsvarighet till de statliga enheter som finns i USA och Storbritannien för så kallad puffning eller beteendedesign (”nudging” på engelska). Puffning innebär att beslutssystem utformas för att underlätta valet av det önskade alternativet, till exempel mindre storlek på tallrikar i en restaurang med självservering för att gästerna ska ta mindre portioner. Partistyrelsen konstaterar att regeringsformen fastslår att domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter ska iaktta saklighet och opartiskhet i sin verksamhet. I detta ligger att ovetenskapliga antaganden inte ska ligga till grund för myndighetsutövningen. Vilka vetenskapsgrenar som ska beaktas i samband med beslutsfattande bör inte vara föremål för landsmötets beslut. **Motion F237** bör anses besvarad.

Nationella minoriteter samt språkfrågor

I **motion F238** föreslås bland annat att skogsfinnar ska få status som nationell minoritet och att organisationer för skogsfinnars intressen ska bli remissinstans för en sanningskommission. Vidare föreslås en ändring av namnlagen så att det ska bli möjligt att ta ett efternamn som funnits i släkten även om kopplingen finns mer än fyra släktled bakåt. I **motion F239** förespråkas en utökad användning av nordiska grannspråk i gränstrakter, t.ex. så att danska blir regionspråk i Skåne och norska blir regionspråk i Värmland.

Sverige har ratificerat Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Sverige har erkänt fem nationella minoriteter (sverigefinnar, samer, romer, judar och tornedalingar) samt fem nationella minoritetsspråk (finska, samiska, romani chib, jiddisch och meänkieli).

Den finska närvaron i dagens Sverige har urgamla rötter, och precis som nämns i en av motionerna är skogsfinnarna en viktig del av detta. När Sverige erkände sverigefinnarna som nationell minoritet omfattar det hela den sverigefinska gruppen, och skogsfinnarna lyftes uttryckligen fram som ett av flera exempel som visar på den starka historiska finska närvaron i det som i dag är Sverige. Skogsfinnarna är alltså erkända som del av den nationella minoriteten sverigefinnar. Vad gäller lagen om personnamn är dess bestämmelser generella. Den nuvarande lagen om personnamn trädde i kraft den 1 juli 2017 och ersatte den tidigare namnlagen. Möjligheten att ta ett efternamn som funnits i personens släkt i rakt uppstigande led i minst två generationer är begränsad till fyra generationer bakåt, alltså personens farfars farfar, mormors mormor etc. Det kan inte uteslutas att någon gång i framtiden se över denna bestämmelse, men det bör i så fall ske generellt och inte genom särlagstiftning för nationella minoriteter. **Med det anförda föreslås att motion F238 anses besvarad.**

Partistyrelsen anser det angeläget att vårda den skandinaviska språkgemenskapen så att svenska, danska och norska är levande umgängesspråk i kontakterna mellan länderna. Ett led i detta är att skolans kursplan i svenska föreskriver att eleverna ska bekanta sig med de nordiska grannspråken. Partistyrelsen är däremot inte beredd att föreslå särreglering för danska eller norska i gränsregionerna, utan det bör vara på andra sätt som personer uppmuntras att använda grannspråken. **Med detta föreslås att motion F239 anses besvarad.**

Kommunala frågor

I **motion F240** förespråkas en ökad grad av regionalt och kommunal självbestämmande. Motionären anser att alltför många beslut tas på statlig nivå, och förespråkar en övergång till en federal beslutsmodell med en starkare roll för kommuner och regioner. I motsatt riktning går **motion F241**, som tvärtom föreslår mer enhetliga lösningar och en starkare roll för den statliga nivån så att individen får starkare ställning gentemot lokalpolitiker.

Partistyrelsen konstaterar att det kommunala självstyret, via kommuner eller regioner, är en viktig del av den svenska demokratin. Det kommunala självbestämmandet är också skyddat i regeringsformen.

Samtidigt är det ett faktum att Sverige är uppbyggt som en enhetsstat där det är folkets valda representanter som på nationell nivå har beslutat om hur staten ska organiseras. Detta skiljer sig från den federala principen där delstaterna (eller motsvarande) går samman i ett fördrag för att tilldela den nationella nivån dess befogenheter, alternativt där delstaterna och den nationella nivån gemensamt upprättar ett konstitutionellt fördrag som likaberättigade parter. Partistyrelsen väljer dock att tolka motionens resonemang i denna del snarare som ett uttryck för att det kommunala självstyret inom ramen för dagens grundlag ska värnas och att statlig klåfingrighet i sådant som är lokala angelägenheter ska motverkas. Partistyrelsen ansluter sig till det synsättet. Detta leder till – för att ta ett exempel – att kommunernas vetorätt mot etablering av vindkraftsparker ska upprätthållas. Till årets landsmöte lägger partistyrelsen också fram ett bygdepolitiskt program där det föreslås en ny försöksverksamhet med reformkommuner för att utveckla det lokala självstyret. **Partistyrelsen föreslår med det ovan anförda att motionerna F240 och F241 anses besvarade.**

I **motion F242 yrkande 1, 2 och 4** föreslås fler åtgärder för att öka dialogen mellan kommuninvånare och kommunens företrädare, bland annat bättre information till allmänheten före beslut samt utökat remissförfarande. Medborgardialogen uppmärksammas även i **motion F243**, då med fokus på kommunens årsrika invånare. Partistyrelsen delar motionärernas synsätt, som får anses ligga väl i linje med den politik som Liberalerna bedriver. Vikten av en systematisk medborgardialog är också något som lyfts fram i partiprogrammet, som även pekar på vikten av att alla tendenser till åldersfördomar bekämpas. Att även årsrika personer ska inkluderas i medborgardialogen är således i högsta grad angeläget. **Partistyrelsen föreslår med det anförda att motionerna F242 yrkande 1, 2 och 4 och F243 anses besvarade.**

Avslutningsvis tar partistyrelsen upp **motion F244**, som förespråkar en övergång till en helt oberoende och professionell revision i kommuner och regioner. Motionären anser att dagens lagreglering, som innebär att de förtroendevalda revisorerna måste biträdas av sakkunniga, är otillräcklig.

Enligt kommunallagen ska revisorerna utses av fullmäktige efter förslag från partierna. Den som är kommunal revisor får inte samtidigt ha andra kommunala uppdrag. De förtroendevalda revisorerna är i sitt arbete skyldiga att anlita professionella revisorer i den utsträckning som detta krävs. De professionella revisorernas iakttagelser ska också redovisas till fullmäktige.

Den professionella revisionens ställning har stegvis stärkts genom ändringar i kommunallagen. Samtidigt kvarstår de inbyggda rollproblem som ligger i att kommunalt förtroendevalda svarar för revisionen av kommunens angelägenheter. Återkommande inträffar händelser som pekar på att revisionens slutsatser eller behandlingen av desamma blir påverkade av partipolitiska hänsyn eller lojalitet med den styrande kommunledningen. Partistyrelsen anser därför i likhet med motionären att det är dags att på allvar utreda en övergång till en helt professionell revision i kommuner och regioner, på samma sätt som redan gäller för statlig verksamhet. **Med det anförda bör motion F244 bifallas.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motionerna F201 och F202 yrkande 3 bifalls
2. att motion F202 yrkande 2 och 4 anses besvarade
3. att motionerna F202 yrkande 1 och F203 anses besvarade
4. att motion F204 anses besvarad
5. att motion F205 bifalls
6. att landsmötet tar ställning för en grundlagsöversyn i syfte att en person med dubbelt medborgarskap ska kunna frântas sitt svenska medborgarskap om personen begått synnerligen grova brott mot statens vitala intressen, som spioneri eller terroristbrott
7. att motion F206 därmed anses besvarad
8. att motion F207 anses besvarad
9. att motion F208 bifalls
10. att motionerna F209 och F210 avslås
11. att motion F211 avslås
12. att motion F212 avslås
13. att motion F213 yrkande 1 anses besvarat
14. att motion F213 yrkande 2 avslås
15. att motion F214 anses besvarad
16. att motion F215 yrkande 1 anses besvarat
17. att motion F215 yrkande 2 anses besvarat
18. att motion F216 avslås
19. att motion F217 avslås
20. att motion F218 bifalls
21. att motion F219 anses besvarad
22. att motion F220 avslås
23. att motion F221 yrkande 1–3 anses besvarade
24. att motionerna F221 yrkande 4, F222 och F242 yrkande 3 avslås
25. att motion F223 anses besvarad
26. att motion F224 avslås
27. att motion F225 bifalls
28. att motionerna F226 och F227 anses besvarade
29. att motionerna F228 och F229 anses besvarade
30. att motionerna F230 och F231 anses besvarade
31. att motion F232 bifalls

32. att motion F233 anses besvarad
33. att motion F234 anses besvarad
34. att motion F235 anses besvarad
35. att motion F236 anses besvarad
36. att motion F237 anses besvarad
37. att motion F238 anses besvarad
38. att motion F239 anses besvarad
39. att motionerna F240 och F241 anses besvarade
40. att motion F242 yrkande 1, 2 och 4 anses besvarade
41. att motion F243 anses besvarad
42. att motion F244 bifalls

Reservation nr 1

Helene Odenjung och Joar Forssell reserverar sig till förmån för att motion F206, samt det tillhörande förslaget om grundlagsöversyn, avslås.

Reservation nr 2

Joar Forssell och Lina Nordquist reserverar sig till förmån för att motion F212 bifalls.
Motivering: ”Själva grunden i liberalismen är att alla föds fria och i statens ögon helt jämlika. Monarkin ska därför avskaffas.”

Särskilt yttrande nr 1

Erik Berg, LUF, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion F206:

”Det är oroande att Sveriges liberala parti i dessa tider är villigt att öppna upp för att försvaga individers mest grundläggande rättigheter i grundlagen.”

Särskilt yttrande nr 2

Monica Wahlström, Liberala Kvinnor, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion F211:

”Vi föreslår skarpa skrivningar i rapporten ”Det glömda Sverige”, där allt under 18 år gällande sexköp ska vara våldtäkt, och all barnpornografi under 18 ska betecknas som sexuella övergrepp. I barnrättsrapporten står att konsekvenserna av våldspornografi för barns sexuella utsatthet behöver utredas. Otydligheter gällande huruvida ”olaga våldsskildring” kan användas beträffande mycket grov våldspornografi, samt oklarheter kopplat till hur och var visst pornografiskt material framställs – kopplat till människohandel och trafficking, gör att en utredning kan bidra till bättre kunskap. Motion F211 bör därför bifallas.”

Särskilt yttrande nr 3

Erik Berg, LUF, samt Christoffer Heimbrand, Liberala studenter, anmäler särskilt yttrande till stöd för Joar Forssells och Lina Nordquists reservation avseende att motion F212 bifalls.

F3. ALLMÄN JÄMSTÄLLDHETSPOLITIK SAMT HBTQ-FRÅGOR

Inledning

Sverige år 2021 är fortfarande inte ett jämställt land. Vi har kommit en bra bit på vägen men utvecklingen går för långsamt. Som en följd av coronapandemin har jämställdheten även backat, både i Sverige och runt om i världen. Pandemin spås kunna få konsekvenser inom samtliga delmål i den svenska jämställdhetspolitiken.

En kvinnas genomsnittliga livsarbetsinkomst är fortfarande mer än tre miljoner kronor lägre än en mans. Resultatet märks i plånboken livet ut. De allra flesta fattigpensionärer är kvinnor. Fortfarande tas bara en fjärdedel av föräldraledigheten ut av män. Fortfarande är normen att det är kvinnan som går ner i deltid om det behövs för att klara vardagen som småbarnsförälder. Och fortfarande är det männen som dominerar på ledande uppdrag i arbetslivet, trots att kvinnor har högre utbildningsnivå. Det vore ett allvarligt misstag att ta för givet att utvecklingen per automatik kommer att gå åt rätt håll.

De värderingar som ligger till grund för ett jämställt samhälle måste försvaras, förklaras och vinnas i varje ny generation. I dag är jämställdheten satt under press. Tidigare vunna segrar ifrågasätts och begränsas, som aborträtten eller kvinnors ekonomiska självständighet genom återinförd sambeskattning. Feministiska debattörer och opinionsbildare möts på nätet av förlöjliganden och hån. Detsamma gäller företag som i sin marknadsföring ifrågasätter givna könsroller.

För de flickor, kvinnor, pojkar och män som varje dag lever i ofrihet på grund av omgivningens hederstänkande är jämställdhet bara ett tomt ord. Som liberala feminister vill vi fortsätta ändra och reformera för att komma ännu längre. Det liberala jämställdhetsuppdraget handlar om att den enskilda människans frihet, rättigheter, ansvar och skyldigheter inte ska begränsas av kön eller föreställningar om kön. Det handlar om att frigöra individen genom att bekämpa den bristande jämställdheten och de värderingar som ligger bakom. Även om Sverige har kommit långt jämfört med andra länder finns det starka traditioner och strukturer som begränsar individens frihet och möjlighet att delta fullt ut i samhället. Insikten att denna ofrihet särskilt drabbar kvinnor och att dessa maktstrukturer måste brytas gör Liberalerna till ett feministiskt parti. Att denna ofrihet särskilt drabbar kvinnor ska inte tas som intäkt för att samma strukturer också inte drabbar pojkar och män. Traditionella könsroller bidrar till att pojkar har sämre resultat än flickor i skolan och att män oftare än kvinnor både utsätts för och begår våldsbrott. All sådan ofrihet är vår roll att bekämpa.

Motionerna

Motion F301 innehåller flera förslag på reformer som motionärerna vill se genomförda senast under nästa mandatperiod. Motionärerna lyfter att reformtakten i Sverige för att förbättra villkoren för hbtq-personer har tappat fart. Denna negativa utveckling måste Liberalerna ta ansvar för att vända.

Partistyrelsen instämmer i flera av de reformförslag som presenteras i motionen, det är viktigt att arbeta för riktade insatser för hbtq-personer, såväl som att höja kunskapen om gruppens villkor och levnadsförhållanden.

Partistyrelsen konstaterar också att Liberalerna redan driver många av motionens förslag. I partimotioner i riksdagen framhålls bland annat att för att hbtq-personer ska känna sig trygga i mötet med det offentliga anser Liberalerna att det krävs ett kompetenslyft avseende hbtq-frågor inom skola, förskola, socialtjänst, vård och omsorg och andra välfärdstjänster som kommuner och regioner ansvarar för. Liberalerna har även länge arbetat för ökad hbtq-kompetens i myndigheter, bland annat polisen. Detta inbegriper flera av de specifika aspekter på hbtq-frågorna som motionärerna tar upp. **Motion F301 bör därför anses besvarad.**

I **motion F302** yrkas på flera riktade insatser för ökat fokus på mansrollen i Liberalernas jämställdhetsarbete. Det har länge förts diskussioner kring flickors och kvinnors könsroll, men det finns stor anledning att även tidigt arbeta mer aktivt mot den schabloniserade bilden av mannen. Partistyrelsen instämmer i att alla barn ska ha möjlighet att utveckla sin personlighet, fri från könsstereotypa förväntningar. Föreskrivna normer styr människors beteende och förväntan på varandra.

I en undersökning av Jämställdhetsmyndigheten framgår att utvecklingen mot jämställdhet i flera avseenden har stagnerat i Sverige. Var femte ung man tycker till exempel att kvinnor överdriver när de vill lyfta frågor som rör jämställdhet. Det är en attityd som har förändrats de senaste åren. Denna utveckling är mycket allvarlig.

Förklaringar till destruktiva manliga handlings- och beteendemönster kan till stor del hittas i det sociala systemet kring pojkar och män. Eftersom dessa handlingar och beteenden ligger till grund för rådande könsmaktsordning och hindrar individers frihet är det av största vikt att pojkar och mäns roll undersöks, medvetandegörs och arbetas med i större utsträckning. Ansvaret för ökad jämställdhet åligger både pojkar och flickor, män och kvinnor. Partistyrelsen ser därför positivt på de förslag som läggs fram i motionen. Med

anledning av detta anser partistyrelsen att Liberalerna bör verka för följande:

- En nationell satsning för att utveckla det våldspreventiva arbetet i skolan genom ökad kunskap om arbetet med pojkar och unga mäns kroppsintegritet, impulskontroll, syn på manlighet samt värderingar gällande hbtq-personer och kvinnor bör genomföras.
- Att kunskap om jämställdhet och genus blir en obligatorisk del av förskollärar- och grundskollärarutbildningen och ett nationellt kompetenslyft för befintliga förskollärare och grundskolelärare genomförs.
- En nationell satsning på att höja pojkars läskunnighet och skolresultat bör genomföras.
- En nationell satsning på att evidensbaserade metoder för att förebygga mäns våld mot kvinnor implementeras inom socialtjänsten och polisväsendet bör genomföras.
- Att det ska vara lagstadgat med kommunalt förebyggande arbete riktat mot barn och unga.

Med det ovan anförda bör **motion F302 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört.**

Vad gäller **motionerna F303 och F304** instämmer partistyrelsen i värdet av långsiktig struktur på nationell nivå i syfte att säkerställa att jämställdhetspolitiken genomförs. Därför var grundandet av Jämställdhetsmyndigheten en viktig liberalfeministisk framgång. Dagens myndighet ska därför reformeras, inte minst är det viktigt att fler perspektiv framöver präglar myndighetens arbete. Det är även viktigt att myndighetens arbete beläggs med tydliga återrapporteringskrav för att säkerställa att jämställdhetsarbetet går i rätt riktning och att de satsningar som görs innehåller god kvalitet. Behovet av detta förtar likväl inte att det var rätt av den dåvarande Alliansregeringen att ta initiativ till att utreda inrättandet av Jämställdhetsmyndigheten och att Liberalerna som ett feministiskt parti står fast vid att jämställdhetsarbetet gynnas av att myndigheten finns. Det är viktigt för att säkerställa att regeringens jämställdhetspolitiska mål genomförs och att jämställdhetsfrågorna inte prioriteras bort.

Partistyrelsen anser därför att Liberalerna ska verka för att behålla, reformera och ta ansvar för att Jämställdhetsmyndigheten verksamhet ligger i linje med de ursprungliga intentionerna för myndigheten. Bland annat är kritiken att myndigheten i dess nuvarande form i alltför hög utsträckning arbetar utifrån ett enda perspektiv på jämställdhet och inte inkorporerar fler feministiska perspektiv värd att ta på allvar. Myndighetens arbete bör hålla hög kvalitet och i sin myndighetsutövning kännetecknas av oberoende såväl som öppenhet för flera relevanta perspektiv. **Motionerna F303 och F304** bör anses bifallna med **vad partistyrelsen anfört.**

I **motion F305** yrkas att stödet till kvinnojourerna måste förbättras. Bland annat genom långsiktiga organisationsbidrag och tydligare ansvarsfördelning.

Rätten att inte utsättas för våld är inte enbart en av de viktigaste jämställdhetsfrågorna, utan också en fråga om demokrati och grundläggande mänskliga rättigheter. Kvinnojourer, brottsofferjourer och andra idéburna organisationer är ett mycket viktigt komplement till kommuner och myndigheter. Deras verksamhet måste stödjas och säkerställas.

Partistyrelsen instämmer att kvinnojourerna gör ett ovärderligt arbete för att ge skydd åt hotade personer. När Liberalerna satt i regeringen gjorde vi rejäla höjningar av det statliga stödet till kvinnojourerna. Det är viktigt att kvinnojourerna får rätt förutsättningar att kunna bedriva och säkra sina verksamheter. De har länge uttryckt önskan om vissa förändringar både gällande finansiering och myndighetsutövning. Liberalerna har tidigare deklarerat viljan att se över bidragssystemen så att kvinno- och tjejjourerna får stabila och långsiktiga villkor. Partistyrelsen anser att kvinnojourers arbete i hela landet stärks genom ett nytt statligt stöd för drift av skyddat boende. Däremot anser partistyrelsen att Liberalerna bör återkomma till den vidare utformningen av denna finansiering i andra sammanhang.

Därmed bör **motion F305 yrkande 1 och 3 bifallas, yrkande 2 anses bifallet med vad partistyrelsen anfört och yrkande 4 avslås.**

I **motion F306** yrkas att Liberalerna ska jobba för en föräldrapenning utan öronmärkta dagar medan **motion F307** vill se att 120 dagar ska vikas för varje förälder för en ökad jämlikhet i föräldraförsäkringen.

Barnfamiljer kan se ut på många olika sätt, och alla föräldrar ska ha möjlighet att kombinera jobb och föräldraskap. Partistyrelsen vill ha en föräldraförsäkring som ökar jämställdheten, ger valfrihet och uppmuntrar till arbete. Landsmötet 2017 beslutade om en ny, modernare modell för föräldrasäkringen med syfte att föräldrapenning skulle bli mer flexibel och jämnt fördelad mellan föräldrarna.

Partistyrelsen instämmer att det i den politiska diskussionen om föräldraskap och fördelningen av föräldraansvar är viktigt att göra vissa gränsdragningar. Vi som liberaler anser inte att det är politikens uppgift att värdera om det är ett bra eller mindre bra val av den enskilda föräldern att vara hemma en viss tid med sina barn. Däremot är det en politisk fråga att diskutera om det finns lagar, normer eller traditioner vars styrande inverkan leder till att föräldrarnas ansvar för barnen fördelas olika beroende på föreställningar om kön.

Detta är det vi ska förändra genom att forma en politik som främjar ett jämställt och jämlikt föräldraskap. Vår uppgift som liberaler är att möjliggöra att varje människa oavsett kön har samma förutsättningar när hen gör sina val. Detta ger förutsättningar till ett jämställt föräldraskap, och eftersom detta i sin tur hänger ihop med möjligheten att förena föräldraskap och arbete gynnar det också kvinnors ekonomiska självständighet.

Mot bakgrund av det ovan anförda finner partistyrelsen nuvarande politik väl avvägd och anser **att motionerna F306 och F307** bör avslås.

I **motion F308** yrkas att Liberalerna i EU-parlamentet verkar för att EU beslutar om sanktioner mot länder som diskriminerar hbtq-personer.

Partistyrelsen instämmer att hbtq-personers rättigheter måste stärkas i EU. I Liberalernas EU-program inför valet till Europaparlamentet 2019 är det redan fastslaget att vi ska verka i EU och internationellt för att stärka hbtq-personers

rättigheter som en del av de mänskliga rättigheterna. Diskrimineringsskyddet på EU-nivå måste stärkas. Rättsakter inom ramen för EU-samarbetet ska alltid erkänna den samkönade familjen fullt ut.

Vidare driver Liberalerna att EU ska vara en stark röst för demokrati, marknadsekonomi och mänskliga rättigheter och stödja demokratirörelser världen över. Såväl det svenska som det europeiska biståndet ska ha som överordnat mål att bidra till demokratisering och respekt för mänskliga rättigheter. Diskussioner kring mänskliga rättigheter, demokrati, sexuella och reproduktiva rättigheter samt hbtq-rättigheter ska vara centrala med länder som tar emot bistånd, tecknar handelsavtal eller på annat sätt samarbetar med EU. **Motion F308 bör därmed anses besvarad.**

I **motion F309** yrkas på flera åtgärder för att stärka hbtipersoners rättigheter i samhället. Bland annat föreslås att Liberalerna ska jobba för att inkludera personer med intersexvariationer i diskrimineringslagen, straffskärpningsregeln och hetslagstiftningen och säkerställa att kunskap om hbt-/ trans- /intersexvariationer ingår i alla relevanta utbildningar på Högskolan.

För oss liberaler är det självklart att alla ska ha lika rättigheter oavsett kön, könsidentitet eller sexuell läggning. Sverige har kommit en bra bit på vägen. Men fortfarande vågar många hbti-personer inte leva öppet. Många utsätts för hatbrott. Därför fortsätter vi arbeta för ett öppet och liberalt samhälle där alla har samma möjligheter. Vårt mål är enkelt: Sverige ska vara det bästa landet i världen att leva i som hbtiperson.

Partistyrelsen instämmer i flera av förslagen, det är viktigt att bredda perspektiv och göra relevanta inkluderingar i vår lagstigning för att förbättra alla individers villkor och levnadsförhållanden, i syfte att minska skillnader i mellan hbtipersoner och andra. Vi behöver då även höja kunskapen om specifika gruppers villkor och levnadsförhållanden. Partistyrelsen finner det däremot mindre lämpligt att på landsmötet fastslå hur lagstiftningen ska förändras i dessa avseenden. **Motion F309 bör därmed anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion F301 anses besvarad
2. att motion F302 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
3. att motion F303 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
4. att motion F304 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
5. att motion F305 yrkande 1 bifalls
6. att motion F305 yrkande 2 anses bifallet med vad partistyrelsen anfört
7. att motion F305 yrkande 3 bifalls
8. att motion F305 yrkande 4 avslås
9. att motion F306 avslås
10. att motion F307 avslås
11. att motion F308 anses besvarad
12. att motion F309 anses besvarad

G1. HÄLSO- OCH SJUKVÅRD SAMT FOLKHÄLSA

Inledning

Den som är sjuk är inte fri. Liberal hälso- och sjukvårdspolitik sätter människan i centrum, oavsett om hen är patient, medarbetare eller anhörig. Den som har det största behovet av hälso- och sjukvård ska ges företräde till vården och den ska finansieras gemensamt.

Över hela landet och under hela sitt liv ska den sjuka människan vara delaktig, ha makten och kunskapen att styra sitt liv och få ett bemötande som gör vården personlig och som ser enskilda behov. Större möjligheter att välja vårdgivare, mötesform och geografisk plats ger kortare väntan och ökat patientinflytande. Dessa är alla liberala uppdrag.

Inför årets landsmöte lägger partistyrelsen utöver motionssvaren även fram en sjukvårdspolitisk fördjupningsrapport med ett flertal förslag på en ny nationell strategi för hälsa, nära vård i hela landet, innovation och utveckling, förbättrade arbetssituationer för anställda i vården, nya sätt att organisera vården och sjukskrivningar samt vissa reformer inom tandvårdsområdet. I vissa fall överlappar dessa förslag med de motioner landsmötet har att behandla. Vid landsmötet kommer den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten (PS-förslag 9) att behandlas tillsammans med nedanstående motioner.

I det nedanstående behandlas först allmänna sjukvårdspolitiska motioner. Därefter tar partistyrelsen upp sådana som särskilt rör vaccin och vaccination, motioner om läkemedel och läkemedelshantering, förlossningsvård och slutligen motioner som rör hbtq-frågor och frågor om könsöverskridande variation och identiteter.

Allmän sjukvårdspolitik och dess organisation

I **motion G101** förordas att Liberalerna ska arbeta för en effektivare och närmare vård. Motionären beskriver förtjänstfullt de många fördelar som finns med regionalt samarbete. Specialistvård kan behöva komma att behöva koncentreras till några få sjukhus i landet medan primärvården måste komma närmare medborgarna. Förslag om mobila vårdteam, likt de som nämns i den sjukvårdspolitiska sjukvårdsrapporten, förordas som en lösning på de platser där patientunderlaget för en vårdcentral är för litet. Även den viktiga frågan om kontinuitet lyfts – att samma personal stannar längre på jobbet skapar trygghet, både för den som arbetar i och den som besöker vården. Partistyrelsen delar motionärens syn, men eftersom de som framförs redan är befintlig politik föreslås landsmötet **besvara motion G101.**

Motionären till **motion G102** föreslår att den nationella vårdgarantin ska avskaffas och ersättas med ett betalningsansvar för den region som inte kan tillhandahålla vård i tid. Vårdgarantin innebär att en region har ansvar för att se till att patienten får vård i tid. Om den tiden inte kan uppfyllas har regionen ansvar att se till att patienten får vård hos annan vårdgivare, inklusive ersättning för extra kostnader. Det är hemregionen som bär betalningsansvaret. Liberalerna vill att patienten ska ha rätt att själv välja var i landet hen vill få sin operation eller annan slutenvård utförd, även om hemregionen kan ge vård inom tiden för vårdgarantin. Vi vill också att kömiljarden, som Liberalerna har arbetat vidare med inom ramen för det tidigare januariavtalet, finslipas för att ge kortare väntan på vård, både för första besök och vid långvariga behov. Kömiljard(erna) har fungerat påtagligt effektivt och partistyrelsen förordar därför den vägen framför den motionären föreslagit. Partistyrelsen föreslår således landsmötet att **avslå motion G102**.

Motionärerna till **motion G103** föreslår att en bredare genomgång bör göras av de åldersgränser som tillämpas i hälso- och sjukvården. I **motionerna G104 och G105** adresseras särskilt åldersgränser för mammografi, och i **motion G135 yrkande 2** föreslås att åldersgränsen för HPV-vaccination utvärderas och eventuellt ändras, från dagens 26 år till 45 år. Också genom riksdagsarbetet driver Liberalerna frågan om att ta bort kronologiska åldersgränser i sjukvården.

I dag är sjukvården präglad av flera fasta åldersgränser. Kvinnor över en viss ålder får inte längre screening för allvarliga sjukdomar. Det skapar problem för individer som över en natt går från att ha rätt till att inte ha rätt till en behandling. Det skapar problem för den enskilde att få en konsekvent och fungerande vård, det försvårar planering för vårdgivare och skapar onödigt merarbete när nya läkare måste sätta sig in i en patients vårdhistorik och enskilda fall.

Flera kloka motionärer har pekat på enskilda problem med alldeles för strikt satta åldersgränser. Att individer som behöver det inte screenas för bröstcancer eller inte får vaccin för att de passerat en viss biologisk ålder är såklart helt oförsvarbart. Partistyrelsen fastslår att Liberalerna redan i dag tycker att sjukvården ska arbeta mer sömlöst och individanpassat med åldersgränser över 18 år. I den sjukvårdspolitiska rapporten punkt 26 föreslås därutöver att även åldersgränsen vid vilken barn blir vuxna, 18 år, måste göras mer flexi-

bel. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet **att motionerna G103–G105 och G135 yrkande 2 anses besvarade.**

Motion G106 innehåller förslag om att läkare och övriga legitimationsyrken ska få obligatorisk vidareutbildning som en del av sina tjänster. **Motion G107** innehåller liknande förslag rörande fortbildning och kompetensutvärdering för läkare. I den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten punkt 12 framförs också att läkare och vårdpersonal ska ha rätt till kontinuerlig fortbildning.

Sjukvårdsforskning går framåt, i dag fortarare än någonsin. Nya medicinska metoder utvecklas och den kunskap som är högaktuell vid ett utbildningstillfälle kan snabbt bli daterad. Det är därför behövligt att läkare och vårdpersonal uppdaterar sin kunskap genom hela yrkeslivet. Många yrkesverksamma sköter i dag sådan kunskapsuppdatering på ett effektivt sätt själva, genom exempelvis närvaro på konferenser eller genom egen forskning, men det finns inte någon lag eller föreskrift som säkerställer legitimationsyrkens rätt till fortbildning, eller att arbetsgivarna tar sitt ansvar för den. Sverige utgör här ett undantag inom EU. Det innebär i praktiken att patienten inte garanterat får träffa legitimerad sjukvårdspersonal som är uppdaterad på de senaste metoderna. Liberalerna vill därför att arbetsgivaren ska ha ansvar för att ge regelbunden fortbildning inom alla legitimationsyrken. Partistyrelsen föreslår att **motionerna G106 och G107 anses besvarade.**

Motion G108 innehåller förslag om att antalet undervisningsplatser på läkarlinjen bör utökas i syfte att öka tillgången på läkare. Motionärens intention är god. En bra och effektiv vård bygger på att vi har rätt mängd kompetent personal som arbetar i den. Dock är undervisningsplatser på universitet inte det enda som garanterar att Sverige förses med kompetenta läkare. Under utbildningen finns fler moment av klinisk praktik och efter utbildning krävs handledarledd allmän- eller bastjänstgöring för att bli fullvärdig läkare. Dessa platser är i dag begränsade av sjukhus handledarkapacitet och leder till att många nyexaminerade läkare fastnar länge i positionen som underläkare i väntan på praktik.

För oss liberaler är det inte ett alternativ att tumma på kvaliteten i läkarutbildningen varför denna handledda tjänstgöringsperiod, där flaskhalsen sitter, är viktig. Partistyrelsen delar motionärens ambition att öka antalet behöriga läkare i Sverige. Den föreslagna vägen medför dock problem. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **besvara motion G108.**

Motion G109 innehåller förslag om att sjukvården borde anställa fler ingenjörer. För att förbereda sig på de pucklar av vårdbehov som vården har att bemöta kärvs kunskap om när sådana kan komma att inträffa. Då kan man vidta rätt åtgärder och förbättra vårdens prestation. Ökad användning av tekniska lösningar och nya innovationer kommer också det kräva nya yrkesgrupper som arbetar i anslutning till traditionell medicinsk personal. Detta kan ingenjörer hjälpa till med.

I den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten punkt 9–12 finns också förslag om att bredda de yrkeskårer som arbetar i vården. I rapporten lyfts också det potentiella behovet av nya utbildningar, som kombinerar tekniskt och medicinskt kunnande och kan arbeta i gränslandet mellan teknik och hälso- och sjukvård. Partistyrelsen föreslår således landsmötet att **motion G109 anses besvarad.**

I **motion G110** finns förslag om att försvarsmakten ska ges ansvar för att varje region ska ha ett militärsjukhus med akut- och krisansvar. Partistyrelsen är enig med motionären om att krisberedskap är en viktig fråga men är inte övertygad om att just ett byte av huvudmannaskap för en viss del av vården är rätt väg att åstadkomma en förbättrad beredskap. I den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten finns förslag om både ökad krisberedskap, sjukvårdens medverkan vid totalförsvarsövningar och att införa möjligheten att krigsplacera vårdanställda. Dessa lösningar tror partistyrelsen bättre avhjälper de problem motionären identifierat. Partistyrelsen föreslår därför **att besvara motion G110.**

Motion G111 innehåller förslag rörande hanteringen av digitala vårdbesök. Motionärerna påpekar att ett besök som sker digitalt per definition inte bör anses vara, vad som i hälso- och sjukvårdslagen och i patientlagen definieras som, ett utomlänsbesök. Frågan är viktig men av relativt komplicerad karaktär.

I Sverige har vi ett sjukvårdssystem där människor har rätt att söka vård också utanför det den region de bor i. Det följer, som motionärerna anför, goda liberala principer om valfrihet och möjlighet att påverka sin vård. Den som söker vård utanför sitt län gör då ett så kallat utomlänsbesök och den region som patienten är skriven i betalar då den region som utför vården. Det här systemet fungerar över lag bra.

Sedan några år tillbaka har dock, som motionärerna redogör för, jämställandet av digitala besök i sjukvården med fysiska besök skapat en mindre önskad utveckling i form av så kallade digitala utomlänsbesök. Marknaden för dessa besök har växt på ett vis som satt många regioner i en problematisk ekonomisk situation. Kombinationen av hälso- och sjukvårdslagen och i patientlagen och den sjukvårdsorganisation vi har i Sverige har gjort att de 21 regionerna i dag måste finansiera en digital verksamhet som kan sättas upp i en region utan att kunna påverka omfattningen, kvaliteten eller kostnaderna för den verksamheten. Detta har lett till skenande kostnader och en mycket ojämn kostnadsbörda för regionerna.

Motionärernas lösning på problemet är väl utformad, liknar den som föreslås under punkt 20 i den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten och går ut på att man ändrar den legala definitionen för ett digitalt vårdbesök så att det aldrig likställs med ett utomlänsbesök. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet **att motion G111 anses besvarad.**

I **motion G112** anförs en rad olika förslag för att främja psykisk hälsa bland barn och unga, särskilt kopplat till skolan. Det rör både förbättring av möjligheterna att röra på sig, ergonomi i klassrum och skolans elevhälsa samt en rad andra frågor.

Partistyrelsen ser positivt på motionärernas engagemang i frågan om psykisk hälsa och instämmer i många av de problem som lyfts i motionen. Flera av motionärernas yrkanden, som att återförstatliga skolan, är åsikter som Liberalerna länge drivit och andra förslag i motionen, som att på

olika vis uppmuntra till mer fysisk aktivitet under skoldagen finns med i den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten som presenteras till landsmötet. Partistyrelsen föreslår därför att **motion G112 anses besvarad.**

Motionärerna till **motion G113** adresserar konsekvenser av föräldrars begränsade tillgång till sina barns journaler. I dag har föräldrar möjlighet att, fram tills dessa att de fyllt 13 år, komma åt sina barns journaler. När ett barn fyllt 13 begränsas dock den rättigheten vilket kan göra att föräldrar inte längre själva exempelvis kan hämta ut medicin till sitt barn utan att barnet är med, något som förstås kan försvåra ett vardagspussel. Systemet innebär alltså en del problem.

I andra vågskålen ligger dock barnets integritet och rätt till att självständigt mogna till en egen individ. Från och med 12–13 års ålder tillmäts barn i flera sammanhang mer självbestämmande än i yngre år och anses också ha rätt till en större självständighet mot sina föräldrar. Alla barn såklart har rätt till ett privatliv. Extra viktigt är det om barnet lever inom en hederskultur eller på annat vis är kontrollerat av sina föräldrar. Det är svårt att designa ett system med fullmakt eller liknande som både är rättssäkert i det att det värnar barnets integritet och självbestämmande men samtidigt kan underlätta för de föräldrar som bara vill underlätta för och hjälpa sina barn.

Partistyrelsen föreslår därför att landsmötet tar ställning för att **föräldrar som i dag upplever att en begränsad tillgång till sitt barns journal måste få hjälp utan att barnets integritet försämras och att landsmötet med detta anser motion G113 besvarad.**

Motionärerna till **motion G114** vill införa ett krav på att minst 60 patienter ska tas emot på sjukhusmottagningar samt att verksamheterna ska garantera att patienter som önskar det ska tas emot samma dag som de kommer. Partistyrelsen delar inte motionärens bild av att ett visst krav på antal mottagna patienter per sjukhus kommer avhjälpa något aktuellt samhällsproblem på ett effektivt sätt och föreslår därför landsmötet att **avslå motion G114.**

Motion G115 innehåller förslag om att Liberalerna ska verka för att hälsa blir ett prioriterat område för ökad integration (**yrkande 1**), att hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande insatser särskilt riktas till de områden där behoven är som störst (**yrkande 2**) och att tolk i talade språk ska fortsätta vara en del av sjukvården och ingå i patientavgiften som omfattas av högkostnadsskyddet (**yrkande 3**).

Partistyrelsen instämmer i motionens allmänna inriktning. Precis som motionärerna slår fast finns det starka samband mellan segregation, utsatta områden och sämre hälsa. Människor i utsatta områden upplever ofta ett stort mentalt avstånd till samhällets institutioner, även om en vårdinrättning kan ligga geografiskt nära. Att satsa extra på att nå människor i dessa områden måste därför vara en prioritering.

I den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten adresseras behovet av att göra sjukvården till en prioriterad integrationsfråga. Sjukvården måste tas närmare den som upplever ett stort avstånd till den, såväl fysiskt som psykologiskt. Här kan en lösning vara kontinuerliga hembesök.

Rätten till tolk är en annan viktig del av det offentligas service. Liberalernas inställning är att anhörigtolkar, exempelvis en partner eller förälder, kan tolka åt en patient om patienten begär det men att sjukvården fortfarande måste vara skyldig att erbjuda tolk. Det är dessutom av oerhörd vikt att sjukvården ska ha rätt att neka en tolk som misstänks översätta felaktigt eller av andra skäl vara olämplig. Detta beror dels på att den sjukvården är en komplex värld där även den med god kunskap i ett språk lätt kan göra allvarliga fel i sin översättning. Dessutom föreligger risken att den som översätter, med goda eller illvilliga intentioner, avsiktligt utlämnar eller felöversätter information som patient och läkare behöver för att vården ska bli så effektiv som möjligt. Barntolkning, där barn till utlandsfödda, som ofta kan språket bättre än sina föräldrar, ombeds tolka åt sina föräldrar, ska överhuvudtaget inte förekomma.

Partistyrelsen föreslår, med stöd i vad som ovan anförts, att **motion G115 yrkande 1 och 2 bifalls och att yrkande 3 anses besvarat.**

I **motion G116 yrkande 1** föreslås att Liberalerna ska fatta beslut om att rätten till subventionerad vård som inte kan anstå för vissa utlänningar ska gälla även papperslösa EU-medborgare och i **motion G116 yrkande 2** föreslås att Liberalerna ska arbeta för att alla EU-länder ska säkerställa sina medborgares grundläggande rättigheter att söka vård i annat EU-land sam att länderna ska stå för kostnaden för sådan vård, även för vård som inte kan anstå för sina medborgare som saknar försäkringshandlingar.

Partistyrelsen vill inledningsvis understryka dels att ingen ska förvägras nödvändig vård och att ingen ska diskrimineras i ett liberalt Europa. Den diskriminering som råder av exempelvis romer i bland annat Rumänien, och som i praktiken ofta leder till att sådana personer inte omfattas av det nationella försäkringssystemet för sjukvård är ovärdigt Europa. Motionärerna föreslår därför både att Sverige ska erbjuda subventionerad vård till EU-medborgare som saknar försäkringshandlingar och att Liberalerna på EU-nivå ska arbeta för att så kallad vård som inte kan anstå ska finansierad av den medlemsstat där EU-medborgaren är medborgare oavsett försäkringsstatus.

I sammanhanget vill partistyrelsen understryka att patienter som inte är folkbokförda i Sverige som huvudregel har rätt till nödvändig vård. Det är för Liberalerna en grundläggande förutsättning som ska värnas. Nödvändig vård är vård som inte kan vänta tills patienten kommer tillbaka till sitt hemland och inkludering exempelvis även provtagningar, medicinska kontroller, vård avses också vård som orsakas av kronisk sjukdom med mera. Personer som är tredjelandsmedborgare, utlandssvensk eller som inte är försäkrade i ett EU/EES-land har dock som regel inte rätt att för denna vård enbart betala samma patentavgift som den som är folkbokförd i Sverige.

Vård som inte kan anstå är i svensk rätt ett annat begrepp än nödvändig vård men inkluderar exempelvis vård för att undvika mer omfattande vård och behandling, vård där även en måttlig fördröjning kan innebära allvarliga följder för patienten samt vård som är följdinsatser av vård som

gets. Sådan vård erbjuds i dag subventionerat till personer som vistas i Sverige utan tillstånd.

Partistyrelsen föreslår att Liberalerna än tydligare än i dag ska föra en politik som tar sikte på och möta den diskriminering som motionärerna pekar på och arbeta för att stärka varje lands ansvar att erbjuda sina medborgare tillgång till grundläggande sjukvårdstjänster. Partistyrelsen föreslår därför att Liberalerna ska verka för att revidera EU-lagstiftningen så att all nödvändig vård, inte enbart vård som inte kan anstå, ska kunna faktureras en EU-medborgares hemland oavsett hennes försäkringsstatus. Det skulle skapa ett ekonomiskt tryck mot de länder som i dag förvägrar delar av sina medborgare tillgång till ett europeiskt sjukförsäkringskort - det ska kosta att diskriminera. Att såsom motionärerna föreslår på nationell nivå erbjuda subventionerad sjukvård till EU-migranter utan en reell möjlighet att kräva tillbaka pengarna från exempelvis Rumänien riskerar, menar partistyrelsen, att indirekt underlätta för andra EU-länder att fortsätta diskriminera olika minoritetsgrupper. Det ändrar inte att ingen i Sverige, såsom i dag, ska förvägras nödvändig vård. **Därmed föreslår partistyrelsen att motion G116 yrkande 1 anses besvarat samt att yrkande 2 anses bifallet med vad partistyrelsen anfört.**

I **motion G117 yrkande 1** föreslås att Liberalerna ska ta ställning för att Sverige ska utforma en nationell strategi för hälsa. I samma motion **yrkande 2** föreslås att hälsa ska inkluderas som ett viktigt mål i krisberedskapen och i **yrkande 3** föreslås att Liberalerna ska ta initiativ för att utveckla en ny finansieringsmodell för sjukdomsförebyggande insatser genom hälsoobligationer. Partistyrelsen vill lyfta fram vikten av friskvård som en investering för att undvika de relativt höga kostnaderna för efterkommande sjukvård. I punkterna 1–8 i den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten som partistyrelsen arbetat med under 2020 och 2021 finns flera förslag på hur en nationell strategi för hälsa kan utformas. De handlar om en utbyggnad av primärvården, bättre tillgång på medicinska hjälpmedel, stärkt kommunikation och anhörigstöd, mer insatser mot övervikten hos barn, mer jämställd vård och stärkt företagshälsovård. Listan är förstås inte uttömmande men visar flera prioriterade frågor som partistyrelsen vill arbeta med. Det är glädjande att många av dessa frågor stämmer överens med motionärernas förslag. Rörande motionärernas yrkande 2 och 3 är partistyrelsen också positiv. Det är viktigt att man i krigsförberedelser och -hantering för framtida pandemier och andra hälsokriser räknar in befolkningens hälsosituation. Grupper som har särskilt utsatt hälsa kan behöva särskild krishantering vilket innebär att en god grundkunskap om befolkningens hälsa är mycket viktig. Partistyrelsen ser även positivt på att nya finansieringslösningar diskuteras och tas fram i takt med att ett ökat offentligt åtagande rörande hälso- och sjukvård. Partistyrelsen föreslår i och med ovanstående resonemang **att motion G117 anses besvarad.**

I **motion G118** framförs förslag om att modernisera lagen om valfrihetssystem, LOV. Liknande förslag anförs i den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapproten punkt 16**.** LOV kom till under den första alliansregeringen, 2008, och innehåller regler för hur vård och omsorg kan konkurrensutsättas och att den som nyttjar tjänster ska kunna få möjlighet att välja sin vård- eller omsorgsgivare. Precis som motionärerna anför var LOV en mycket viktig frihetsreform.

Efter mer än ett decenniums erfarenheter är det tydligt för partistyrelsen att LOV behöver uppdateras och kompletteras. En brist som behöver åtgärdas är att dagens LOV inte tillräckligt tar hänsyn till att förutsättningar, möjligheter och behov skiftar i landet och även inom en och samma region. Regionerna behöver kunna utforma vården med hänsyn till sådana skillnader, men i dag är lagstiftningen inte tillräckligt flexibel. När valet som exempel står mellan stordrift och ingen drift alls är det patienter i mindre tätbefolkade områden som hamnar i kläm. När ersättningssystem måste utformas för ett genomsnitt av invånarna finns risk att för lite vård etableras i stadsdelar eller länsdelar där få invånare ligger nära genomsnittet. Det måste bli enklare att utforma parallella ersättningsmodeller efter invånarnas behov. Det behövs också möjlighet att tillåta småskalig vård i de delar av en region där det behövs, men samtidigt ha större vårdverksamheter med bättre utbildnings- och forskningsmöjligheter i andra delar av samma region. Personer med kommunal vård och omsorg behöver få del av vårdval som är gemensamma mellan region och kommun, där deras stöd, omsorg och vård hänger samman.

Om LOV ska bevaras måste lagen utvecklas, göras mer flexibel och användningsbar. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning och föreslår därför **att motion G118** därmed anses besvarad.

I **motion G129 yrkande 5** föreslås att Liberalerna ska bidra till mer jämlik vård i hela landet. Partistyrelsen slår fast att dagens sjukvårdslagstiftning vilar på en grundidé om att god och jämlik vård ska ges i hela landet. Det är i vissa fall en utmaning. Förutsättningarna ser olika ut i olika delar av landet vilket innebär att vården också behöver utformas på olika sätt. Partistyrelsen delar dock motionärernas intentioner och föreslår därför landsmötet **att besvara motion G129 yrkande 5.**

I **motion G119** yrkas alla barn med psykisk ohälsa ska ha rätt till jämlik vård oavsett bostadsort. Liknande förslag återfinns i **motion G120** där vikten av likvärdighet inom barnpsykiatrin lyfts. I **motion G121** föreslås att ungdomsmottagningars uppdrag ska breddas till att även arbeta förebyggande.

Partistyrelsen konstaterar att det i den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten finns förslag om att psykiatri måste utvecklas genom att komma närmare de som behöver den, både geografiskt och mentalt, samt att den tekniska utvecklingen erbjuder mycket goda möjligheter att lösa de problem långa geografiska avstånd rent praktiskt innebär. Att psykiatrin ska vara jämlik i hela landet och att just barn- och ungdomspsykiatri är prioriterade frågor håller partistyrelsen med om, det är etablerad liberal politik. Partistyrelsen är även positiv till att bredda ungdomsmottagningars verksamhet till att också arbetar förebyggande som motionären till motion G121 argumenterar klokt för, en liknande poäng framkommer i den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten punkt 26.

Partistyrelsen föreslår med vad som ovan anförs att **motionerna G119–G121 ska anses besvarade.**

I **motion G122 yrkande 1** lyfts behovet av jämlik vård i allmänhet och det förespråkas dessutom att vård och skola ska prioriteras framför exempelvis vägbyggen. I **motion G122 yrkande 2** föreslås i sin tur att en utredning ska tillsättas för att förbättra vårdens tillgänglighet i hela landet. Partistyrelsen delar motionärens engagemang för vårdfrågorna och konstaterar att jämlik vård och utbildning är prioriterade frågor för partiet. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **besvara motion G122.**

I **motion G129 yrkande 3** föreslås att (sjukvårds)byråkratin ska minskas och i **motion G129 yrkande 4** föreslås att läkare och sjuksköterskor ska ges mer inflytande över vården. Partistyrelsen konstaterar att det förstås är av godo att minska onödig byråkrati, något som tas upp i flera punkter i den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten. Partistyrelsen värdesätter vidare läkares, sjuksköterskors och övrig vårdpersonals tankar om vårdens utformning och håller med motionärerna om att det är något som kan förbättra vården kvalitet. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **besvara motion G129 yrkande 3 och 4.**

Motion G123 rör administration kring sjukskrivingar och innehåller förslag om att patienter själva ska fylla in en ansökan om intyg där symptom och andra skäl för sjukskrivning beskrivs. Läkare tar sedan att ta ställning till detta. I den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten finns liknande förslag som syftar till att differentiera dagens läkarintyg. Partistyrelsen menar att motionärens intention är mycket god och stämmer väl överens med den politik partiet avser driva. Därför föreslår partistyrelsen landsmötet **att besvara motion G123.**

I **motion G124** föreslås att partistyrelsen ska utse en arbetsgrupp för att ta fram förslag på hur tandvården kan integreras i den allmänna sjukvårdsförsäkringen, i **motion G125** föreslås en liknande arbetsgrupp för att ta fram förslag för en ny tandvårdsförsäkring, i **motion G126** anförs att en maxtaxa bör införas i tandvården samt att ett Liberalerna ska verka för att få till stånd ett mer aktivt arbete mellan tand-, primärvård och äldreomsorg och i **motion G127** framläggs förslag om att tandvårdssystemet aldrig bör bli en del av sjukvårdssystemet. I **den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten punkterna 36–39** återfinns också förslag som rör tandvårdens organisering.

Liknande förslag har behandlats på varje landsmöte så länge partistyrelsen gemensamt kan överblicka. Landsmötet 2017 uttalade följande: ”Liberalerna prioriterar åtgärder som främjar tandhälsan. Genom att sänka gränserna i högkostnadsskyddet, såsom vi redan gjort och vill fortsätta att göra, förflyttar vi på ett hållbart sätt balansen i finansieringen mellan den enskilda och det offentliga. Vi ser till att kostnaden för dem som är i behov av tandvård sjunker och tar steg mot att tandvårdens finansiering mer efterliknar sjukvårdens. Att i ett steg subventionera tandvården i lika hög grad som sjukvården är dock, som både partistyrelsen och landsmötesutskottet konstaterat, en mycket kostsam reform.”

Partistyrelsen ser med glädje på det engagemang som finns i frågan om tand- och munhälsa och slår fast att av majoriteten av ovan nämnda motioner att döma finns det fortsatt stöd för partiets sedan tidigare beslutade politik. I den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten punkterna 36–39 tas bland annat fasta på en ökad prioritering av grupper som i dag har dålig munhälsa, att tandvård och annan vård och omsorg ska arbeta mer tillsammans, att mobil tandvård ska införas och att tandvården stegvis ska övergå till att integreras i övrig hälso- och sjukvård. Om det sistnämnda skrivs närmare bestämt att tandvårdens finansiering gradvis bör bli alltmer lik övrig hälso- och sjukvård. Detta genom ett allt starkare högkostnadsskydd med stegvis höjd subventionsgrad, i praktiken en prioritering av personer med långvariga sjukdomar och personer över 70 år.

Högkostnadsskyddet föreslås även omfatta abonnemangstandvården. Utgifter och administrativt krångel föreslås minska, allra först för de med högst risker, behov och kostnader. Det faktum att en arbetsgrupp alltså nyligen utvecklat partiets politik på området förefaller minska behovet av att landsmötet 2021 tillsätter ytterligare arbetsgrupper i detta syfte. **Partistyrelsen föreslår landsmötet att anse motionerna G124–G126 besvarade och avslå motion G127.**

Motionerna G128, G129 yrkande 1 och 2 samt G133 innehåller förslag på att sjukvården ska förstatligas, att regionala beskattningsrätt avförs och att regionalt styrd primärvård kommunaliseras. I **motion G130 yrkande 1** föreslås en mer sömlös vård. **Motion G131** innehåller också den flera förslag på förändringar i geografiska sjukvårdsområden och det statliga ansvaret för delar av vården och att en arbetsgrupp ska tillsättas för det ändamålet. I **motion G132** finns slutligen yttranden om att Liberalerna ska motverka ett förstatligande av sjukvården. Partistyrelsen har valt att behandla de här motionerna tillsammans. Den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapportens förslag 21–28 berör liknande frågor och kan därför med fördel läsas i samband med motionerna.

Partistyrelsen vill inleda med att slå fast att Sverige är ett land med högkvalitativ vård. Samtidigt finns stora utmaningar. Som påpekas i den sjukvårdspolitiska rapporten visar inte minst coronapandemin att dagens organisering inte fungerar. Det är inte rimligt att det finns så stora skillnader i tillgänglighet, finansiering och villkor för patienter och personalen mellan regioner som råder i dag. Vårdens förutsättningar måste bli mer jämlika för vården i Sverige, något som kräver en översyn av organiseringen.

Det är uppenbart att dagens statliga styrning och 1600-talets länsgränser inte fungerar optimalt. Därför behöver regionerna bli färre. Närliggande regioner med mycket samarbete och stort utbyte bör överväga sammanslagning. Alla regionförändringar ska bygga på initiativ underifrån, inte tvingas fram, eftersom det riskerar att slå sönder fungerande strukturer för att förbättra vården. Staten ska däremot kunna vara behjälplig under processen.

Statens roll i sjukvården ska tydliggöras. Detaljstyrningen ska minska, men staten behöver ta ett större ansvar för sjukvårdens strategiska planering, beredskap och långsiktiga kompetensförsörjning.

Partistyrelsen vill att Liberalerna ska arbeta mer för en sömlös vård, där det inte går vattentäta skott mellan kommu-

nala och regionala åtaganden och där samverkan uppmuntras. Det är en viktig del i att göra vården mer tillgänglig och utveckla dess bemötande.

Med anledning av detta föreslår partistyrelsen **att landsmötet besvarar motionerna G128 yrkande 2, G129 yrkande 1 och 2, G130 yrkande 1, G131 och G132 och avslår motionerna G128 yrkande 1 och 3 samt G133.**

Vaccin och vaccinering

I **motion G134** anförs förslag om att Liberalerna ska verka för ett visst antal vaccinproducerande fabriker ska finnas i världen. Motionären anför att för få vaccinproducerande fabriker innebär stora risker eftersom en enskild olycka då påverkar en stor andel av den sammanlagda produktionen. Flera fabriker i världen innebär ökad riskspridning och mindre påverkan från en enskild olycka. Motionären har rätt i att fler produktionspunkter innebär en ökad riskspridning men för den sakens skull är inte antalet fabriker eller produktionen av en viss vara någonting politiken ska reglera. Som liberaler tror vi på att öppna marknader som fungerar under förutsägbara regler är det bästa sättet att tillse att produktion av varor produceras i den mängd som efterfrågas i världen. I fallet covid-19 har vi sett hur vaccin forskats fram och producerats av privata företag på ett effektivt sätt (snabbare än många experter trodde var möjligt). Vad som däremot satt käppar i hjulet är vissa länders exportbegränsningar och andra handelshinder. Även om motionärens intention är god vittnar den senaste tidens kriser alltså om att vaccinmarknaden, som många andra marknader, behöver färre, inte fler regleringar. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **motion G134 avslås.**

I **motion G135 yrkande 1** framförs förslaget att HPV-vaccin i läkemedelsrabatten för pojkar. Vaccinet skyddar mot humant papillomvirus, en av Sveriges vanligaste sexuellt överförbara virus, som i vissa arter kan framkalla cancer. HPV-vaccin ingår i det allmänna vaccinationsprogrammet för barn i årskurs fem och sex men ges därefter, upp till 26 årsålder, rabatterat enbart till flickor. Pojkar kan dock också dra nytta av vaccinet varför motionärerna föreslår att samma åldersgräns ska gälla även för läkemedelsrabatten för pojkar. Partistyrelsen delar motionärens idé om att vaccin ska användas i stor utsträckning för att förebygga och förhindra allvarliga sjukdomar. Det är dock inte politikens jobb att på detaljnivå reglera vilka vaccin som bör och inte bör ges – detta ska beslutas på grundvalar av expertis och bör således lämnas åt professionen.

Vidare är det, som anförs i motionssvaren till G103–G105 samt motion G135 yrkande 2, partistyrelsens mening att komma bort från fasta åldersgränser i sjukvården och så även vid HPV-vaccinering. Eftersom HPV är ett sexuellt överförbart virus bör det vara möjligt att ge vaccin mot det i vilken ålder som helst, men med fördel till den som är sexuellt aktiv med fler olika partner. Sjukvården ska inte utan grund göra åtskillnad på personer utifrån ålder – den som är i behov av skydd ska få det. Partistyrelsen föreslår i och med vad som anförts ovan att landsmötet bör **besvara motion G135 yrkande 1**.

Motionerna G136 och G138 rör vaccinering, mot den specifika bakteriegruppen meningokocker och mot bältros. I **motion G137** föreslås ett särskilt vaccinationsprogram för äldre. I Sverige finns ett allmänt vaccinationsprogram för barn. Det är uppdelat i en allmän del, som ges till alla barn, och en mer specifik, som ges till vissa barn med större behov. Vaccinet är en enastående uppfinning och de allmänna vaccinationsprogrammen har varit otroligt viktiga för att förbättra hälsan för människor i vårt land. Det är dock inte självklart att allmän vaccinering alltid är nödvändigt eller effektivt för att minimera förekomsten av olika sjukdomar – det är inte alltid säkert att de investerade resurserna går att motivera. Partistyrelsens uppfattning är att vacciner som bedöms vara värdefulla för invånarna i högre grad än i dag ska ingå i nationella vaccinationsprogram. Att experter och expertmyndigheter fortsätter ge korrekta och pålitliga råd är därför av stor vikt vid beslut om vilka vaccin som ska ingå i det nationella vaccinationsprogrammet. Utan sådan fakta är det inte politiskt möjligt att peka ut vilka sjukdomar som ska vaccineras mot och inte. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **motionerna G136–G138 anses besvarade**.

Läkemedel och läkemedelshantering

I **motion G139** föreslås att en särskild nationell läkemedelsexamen som krav för läkarlegitimation. Att skriva ut läkemedel kräver redan i dag lång utbildning och giltig läkarlegitimation. Ett problem är dock att särskilt fokus på hur läkemedelsbehandling ska gå till, biverkningar och kunskap om hur läkemedel används av patienterna inte får tillräckligt utrymme på dessa utbildningar. Motionären vill därför att den som ska skriva ut läkemedel ska ha en särskild examen i läkemedelsförskrivning.

Att få fel läkemedel utskrivet innebär såklart stora risker för den enskilde patienten. Vidare innebär också överförskrivning, att skriva ut mer läkemedel än nödvändigt, också risker och problem. Det kan för det första bli ett problem för patienten som riskerar att medicinera för mycket eller för länge men innebär dessutom miljöproblem. Mediciner, så väl receptfria som receptbelagda kan innehålla toxiner, hormoner eller andra skadliga substanser som måste hanteras varsamt och har stor påverkan på djur och växtliv om de hamnar i naturen. Dessutom innebär överförskrivning stora kostnader för regionerna.

Partistyrelsen föreslår härmed att landsmötet antar en skrivelse om **att Liberalerna ska verka för att ökade krav på kunskap om läkemedel, hur de konsumeras, dess effekter och miljöpåverkan ska ställas på den som ansöker om läkarlegitimation. I och med detta föreslås att motion G139 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört.**

I **motion G140** anförs förslag om att en statlig utredning bör tillsättas i syfte att undersöka om det finns andra system för styrning av inköp av läkemedel. Sådana system ska vara mer kostnadseffektiva och leda till färre felmedicineringar. Vidare anförs också att systemet ska utvärderas på månadsbasis och att endast kostnaden för de mest kostnadseffektiva läkemedlen ska vara grundande för högkostnadsskyddet. Partistyrelsens uppfattning är att motionärens intention är

god men att det finns fler praktiska problem med de föreslagna lösningarna – det kan bland annat vara väldigt ineffektivt att byta utbud månatligen.

I riksdagen driver Liberalerna i dag liknande förslag på en mängd punkter och partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **motion G140** bör anses besvarad.

I **motion G130 yrkande 2** föreslås att läkemedelslagen ska förenklas för att möjliggöra läkemedelshantering utanför sjukhus fysiska lokaler. Motionärerna pekar här ut ett intressant problem som måste åtgärdas om vi ska möjliggöra en mer diversifierad vård, hemsjukvård inte minst. I dag försvårar läkemedelslagstiftningen att akutsjukvård och avancerad vård ges i hemmet. Lagen behöver möjliggöra enkel läkemedelshantering hemma, med slutenvården som medicinskt ansvarig. Vi vill också satsa på virtuella lösningar, så att den som vill kan få sin vård hemma i stället för på sjukhus. I den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten punkt 15 föreslås liknande reformer. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **anse motion G130 yrkande 2 besvarat.**

I **motionerna G141 samt G156 yrkande 2** lämnas förslag på att Liberalerna ska verka för att de statliga anslagen till regionerna för hivpreventivt arbete ska återinföras och förstärkas. Vidare föreslås se minskade köer för att få så kallad PrEP-medicin utskrivet. Samma skrivningar om PrEP återfinns i **motion G156 yrkande 3.**

I Sverige finns det i dag ca 8 000 personer med en känd hiv-diagnos. Genom ett framgångsrikt arbete med moderna mediciner kan den som har hiv dock leva ett långt och relativt friskt liv så länge medicinering fortgår. Även om inget botemedel finns mot viruset är dagens mediciner så effektiva att virusnivåerna i kroppen blir så låga att de är omätbara, vid så låga nivåer smittar inte heller viruset. En hivinfektion är fortsatt förenad med ett stort stigma och den som drabbats kräver livslång medicinering.

Liberalerna har tidigare förordat höjda anslag för hivförebyggande arbete och delar motionärernas bild att arbetet är viktigt, både för att den som fått en diagnos ska kunna leva ett så normalt liv som möjligt och för att motverka att fler människor insjuknar.

Preexpositionsprofylax (PrEP) är ett läkemedel som tas av någon som ska ha samlag med en person som är hiv-positiv och hindrar överföringen av hiv. PrEP motverkar dock inte spridningen av andra könssjukdomar och bör därför kombineras med exempelvis vaccin mot hepatit A och B, ytterligare ett skydd mot sjukdomar som smittar via kontakt mellan slemhinnor är dock fortsatt kondom eller slicklapp. Motionärerna vill att extra resurser ska tillskjutas för att minska köerna för att skriva ut recept till just PrEP. Partistyrelsen delar motionärernas ambition om att det ska gå att leva med hiv och umgås sexuellt med den som har diagnosen men menar samtidigt att det inte är landsmötets roll att förorda en (typ av) läkemedel framför ett annat.

Partistyrelsen föreslår med stöd i ovanstående att **motionerna G141 samt G156 yrkande 2 och 3 ska anses besvarade**.

I **motion G142** föreslår motionärerna att abortpiller ska gå att köpa som vanliga receptbelagda mediciner på apotek i stället för att, som i dag, vara tvungen att få och ta pillret i sjukhusmiljö. Partistyrelsen delar helt motionärernas vision. Sverige ska vara ett land där aborter är fria och säkra att genomföra. Vägen dit är dock inte alltid enkel och frågan om medicinsk abort är en sådan.

Det är varken lätt eller riskfritt att göra en medicinsk abort. Kvinnan måste därför få kontakt med vården, dels för att få erbjudanden om stödsamtal men också för att beredskap ska finns för de fall som inte går som planerat. En medicinsk abort kan medföra livshotande blödningar efter att det första pillret tagits. Då behövs snabb och professionell vård för att undvika att det värsta händer.

Partistyrelsens uppfattning är dock att det ska vara möjligt att genomföra en abort i hemmet men med kvalificerad vårdpersonal närvarande, eller nära till hands. Då kan den trygghet hemmet erbjuder kombineras med god patientsäkerhet. Som motionärerna lägger fram ska det vara en självklarhet att den som vill utföra en abort inte möts av vårdpersonal som försöker övertyga en om det motsatta. Det är dock inte säkert att motionärernas lösning garanterar att den enskilde slipper möta sådan personal. Både den läkare som skriver receptet och den receptarie eller apotekare som lämnar ut det skulle kunna hysa samma värdering rörande abort och vilja hindra den enskilde. För att få bukt med det problemet menar därför partistyrelsen att andra lösningar behövs.

Sammanfattningsvis delar partistyrelsen helt motionärernas intentioner och målbild. Den föreslagna lösningen skulle dock kunna få en motsatt effekt gentemot den avsedda, varför partistyrelsen föreslår landsmötet **att avslå motion G142.**

Förlossningsvård

Motionerna G143–G146 rör alla rätten till en säker och trygg förlossning. Motionerna tar alla upp vikten av jämlik vård i hela landet. **Motionerna G143 och G144** innehåller därutöver en rad förslag på åtgärder för att motverka specifika förlossningskopplade komplikationer, att inrapportering till det nationella bristningsregistret ska prioriteras, vikten av utbildad personal och av att beprövade och vetenskapligt belagda metoder används, och i **motion G146** uppmärksammas stödet till kvinnor som drabbats av förlossningspsykos.

Partistyrelsen delar motionärernas bild om att förlossningsvården ska vara högt prioriterad och att en trygg och säker förlossning ska vara ett faktum för alla som föder i Sverige. Med anledning av motionerna vill partistyrelsen anföra att varje kvinna ska ha rätt till en trygg förlossning med högsta möjliga valfrihet, minimerad risk för skador och världens bästa eftervård. Hon ska stöttas av en barnmorska med sund arbetsmiljö och tid att utvecklas i sitt yrke.

Sverige har en bra förlossningsvård, men för många förlossningsskador och en brist på barnmorskor. De mest erfarna barnmorskorna ska inte behöva lämna förlossningsvården på grund av hög arbetsbelastning. Kvinnor ska kunna lita på att det finns närvarande personal med god kunskap som minimerar risk en för skador. Liberalerna vill garantera kontinuerlig fortbildning för alla barnmorskor och förlossningsläkare. Det behövs fler enkla jobb på förlossningsavdel-

ningen som kan avlasta barnmorskor. Vi vill också säkra att komplikationsrapporter automatiskt överförs till kvalitetsregister för förbättringsarbete och forskning. Vården ska fortsätta sömlöst när kvinnan lämnar förlossningen.

Liberalerna arbetar för att upprätthålla förutsättningar för en fullgod förlossningsvård i hela landet. Detta innebär bland annat att förlossningsvården behöver fungera bättre än i dag i både glesbygd och landsbygd.

När en graviditet slutar i tragedi ska föräldrarna bemötas på ett respektfullt sätt, skilda från nyförlösta kvinnor och deras barn. Om en kvinna drabbas av förlossningsdepression, förlossningspsykos eller svåra fysiska komplikationer ska hon alltid kunna vårdas tillsammans med sitt barn, om det är vad som är bäst för barnet och henne.

De riktlinjer för förbättrad förlossningsvård som beskrivs här ovan säkrar därmed enligt partistyrelsen förutsättningarna för lugn och trygghet före, under och efter förlossning för såväl den födande kvinnan som för de barnmorskor som bistår. **Med detta bör motionerna G143–G146 anses bifallna med vad partistyrelsen anfört.**

I **motion G147** föreslås att förlossningsavdelningar (BB) ska placeras avskilt från gynekologiska avdelningar i syfte att motverka stress och otrygghet hos dem som står inför en misslyckad graviditet. Motionären resonerar klokt. En lyckad förlossning är för många den lyckligaste stunden i livet. För den som tvingas föda ut ett avlidet foster eller åker in för så kallad skrapning är det förstås extra betungande att tvingas konfronteras med andra människor vars graviditeter slutat lyckligare. När man befinner sig i dessa, ofta livets mest utsatta stunder behöver samhället stödsystem vara väldesignade och inte, som i dag, orsaka ytterligare lidande. Partistyrelsen vill berömma motionären som här pekar ut en mycket viktig fråga. Partistyrelsen konstaterar vidare att en god och trygg förlossningsvård länge varit en prioriterad fråga för Liberalerna. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **besvara motion G147.**

Även **motion G148** innehåller förslag som rör förlossningsvården och ökade resurser till patientsäkerhet inom densamma. Partistyrelsen konstaterar att Liberalerna under mandatperioden, bland annat inom det tidigare januariavtalet, har haft förlossningsvården som en högt prioriterad fråga och att stora medel därigenom vikts åt både förlossnings- och eftervård. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **besvara motion G148.**

Motion G149 rör också den förlossningsvård. Här föreslår motionären att den som fött barn ska erbjudas avgiftsfri och rutinmässig sjukgymnastbedömning för att få individanpassade rehab-rekommendationer efter födelsen. Partistyrelsen vill understryka att den här typen av rehabilitering skulle hjälpa många föderskor att snabbt komma tillbaka efter en födsel. Frågan är viktig för Liberalerna och tack vare vårt arbete har det under denna mandatperiod satsats stora summor på eftervård av den som fött. Vidare är det i dag redan möjligt för de regioner som så önskar att införa den föreslagna rutinen. Partistyrelsen menar dock inte att det är den nationella politikens uppgift att fatta den här sortens beslut. Partistyrelse föreslår därför landsmötet att **besvara motion G149.**

Hbtq-frågor i vården

I **motion G150** föreslås att det i samkönade par där båda bär livmoder ska vara upp till de både individerna vem som ska bära barnet. Motionären tar särskilt sikte på de par som använder sig av IVF (när genetiskt material paras ihop utanför kroppen för att sedan placeras i livmodern). I vissa fall kan den individ vars ägg som blivit befruktat inte vara lämplig att bära barnet varpå det är rimligt att den andra partnern får möjlighet. Motionärerna menar att ett sådant byte är svårt att genomföra.

Partistyrelsen delar motionärens ambition om att förenkla för par där båda är livmoderbärare, något som också länge varit partiets politik. I dag finns inga hinder i lag för att förflytta ett befruktat ägg från en livmoderbärare till en annan, däremot finns en risk att socialstyrelsens uppdaterade riktlinjer för liknade ingrepp som kommer under hösten 2021 föreskriver att det ska föreligga medicinska skäl för att flytta ett embryo på det sätt som motionären beskriver. Liberalernas syn är att den här typen av donationer/flyttar av embryon ska vara möjlig så länge den är medicinskt säker. Därför föreslår partistyrelsen att **besvara motion G150.**

Motion G151 yrkande 1 rör familjebildning och där anförs att regioner ska ha likvärdiga regler för insemination för lesbiska och båda kvinnorna ska kunna insemineras. I **motion G151 yrkande 2** föreslås att inseminering ska kunna erbjudas på privata kliniker.

Liberalerna har en stolt tradition av progressiv och liberal hbtq-politik. Liberalernas ståndpunkt är, likt hälso- och sjukvårdslagen, att all vård ska vara jämlik över hela landet, detta bör dock också alltid ställas i relation till vad större nationell styrning innebär. Partistyrelsen instämmer i att inseminationsbehandling även ska kunna erbjudas på privata kliniker i Sverige, ett yrkande som bifölls när det inkom med exakt samma lydelse från samma motionärer 2019. Mångfald och ett större vårdutbud är någonting eftersträvansvärt i vården. Därmed bör **motion G151 yrkande 1 och 2 anses besvarade.**

I **motion G151 yrkande 3** föreslås att föräldraskapspresumtionen ska göras könsneutral och i **motion G151 yrkande 4** att genetiskt material ska kunna förfogas över fritt.

Föräldrabalken innehåller bestämmelser om föräldraskap, vårdnad, förmyndarskap och adoption. Föräldraskapspresumtion handlar om att en person automatiskt erkänns som ett barns förälder utan att frågan behöver utredas av familjerätten eller avgöras i domstol. Den som är folkbokförd som man och är gift med en kvinna som föder ett barn blir till exempel automatiskt bokförd som barnets far, så kallad faderskapspresumtion. För personer som lever i samkönade relationer är det mer komplicerat att få föräldraskapet fastställt för båda föräldrarna. Liberalerna har länge arbetat för att detta ska förändras, och nyligen har en reform trätt i kraft som skapar samma regler om föräldraskap efter assisterad befruktning utomlands för både olikkönade och samkönade par. Liberalerna anser att en fortsatt översyn av lagstiftningen bör ske för att skapa ytterligare juridisk jämlikhet mellan olikkönade och samkönade par i reglerna om

föräldraskap. Detta är något som Liberalerna arbetar för i riksdagen sedan många år. Något ytterligare landsmötesbeslut är därför inte nödvändigt. **Motion G151 yrkande 3 bör därmed anses besvarat.**

Rörande **motion G151 yrkande 4** är Liberalernas ståndpunkt är att altruistiskt värdmoderskap bör tillåtas i Sverige, förutsatt att det finns starka rättsliga garantier för både barnets och den födande kvinnans rättigheter. Det ska välkomnas om det kan skapas nya former för barn att komma till världen under former som är trygga för både barnet och den som är gravid med barnet. Partistyrelsen anser att det bör genomföras en ny utredning om värdmoderskapsfrågor. Denna bör se över möjligheterna att tillåta altruistiskt värdmoderskap, hur rättigheterna för barn som föts genom värdmoderskap utomlands till svenska föräldrar kan tillgodoses och flera frågor kring embryodonation, bland annat hur sparade embryon får användas. Med detta bör **motion G151 yrkande 4 anses besvarat.**

Motion G152 innehåller förslag om ändrade karenstider för blodgivning för män som har sex med män, att större individuell hänsyn tas till enskilda personers leverne och arbete för att minska fördomar och höja patientsäkerhet när det kommer till blodgivning.

Partistyrelsen är enig med motionären. Regler för vem som får ge blod ska såklart ta hänsyn till givarens hälsa och eventuell smitta denne kan bära. Det är därför rimligt att det finns en viss karenstid från dess att en potentiell givare haft en ny sexuell kontakt, riskerat att utsättas för blodsmitta eller liknande. Det är dock inte rimligt att avsiktligt exkludera potentiella blodgivare ur givarskaran på grund av sexuell läggning. Partistyrelsen konstaterar att Liberalerna i riksdagen arbetar för att motionärernas vision ska bli verklighet och föreslår därför landsmötet att **motion G152** bör anses besvarad.

Motion G153 yrkande 1 föreslås ökade utbildningsinsatser om särskilda villkor för transpersoner och personer med intersexvariation. Med anledning av detta vill partistyrelsen understryka att hbtq-personer än i dag möts av fördomar och dåligt bemötande i olika delar av samhället. Intoleransen föds ofta ur okunskap. För att hbtq-personer ska känna sig trygga i mötet med det offentliga arbetar Liberalerna för ett kompetenslyft avseende hbtq-frågor inom skola och fritid, socialtjänst, vård och omsorg och andra välfärdstjänster som kommuner och regioner ansvarar för.

Vidare arbetar Liberalerna aktivt för en integrering av hbtq-frågorna i alla verksamheter som kommuner och regioner ansvarar för, bland annat genom hbtq-kompetenssatsningar på vårdcentraler, ungdomsmottagningar och boenden. Partiet efterlyser också en bredare dialog mellan staten och kommunsektorn om vad som behövs för att bättre kunna garantera likvärdigt bemötande på jämlika villkor av alla oavsett sexuell läggning eller könsidentitet. De frågor som tas upp i dessa motioner får alltså anses tillgodosedda inom ramen för den övergripande politik som Liberalerna redan bedriver. Vissa av de konkreta åtgärderna är dock alltför specifika för att landsmötet ska ta ställning i detalj. I **yrkande 2** föreslås att fler trygga mötesplatser ska skapas för transpersoner. Något partistyrelsen ställer sig bakom men anser vara en kommunal fråga. I motion **G153 yrkande 4** föreslås att kunskap om transpersoner och personer med intersexvariation ska ingå i kursplanerna på högskoleutbildningar till folkhälsovetare. Kursplaner är dock inget som politiken beslutar om, och regleringen av examina är på mycket översiktlig nivå. Det tycker Liberalerna är en bra ordning.

Motion G153 yrkande 3 samt 5–8 innehåller flera förslag på hur Liberalerna ska verka för att förbättra hälsan för transpersoner och personer med intersexvariation. Det är viktigt att arbeta för preventiva riktade insatser för hbtq-personer, och att höja kunskapen om gruppens villkor och levnadsförhållanden, i syfte att minska skillnader i ohälsa mellan hbtq-personer och andra. Partistyrelsen konstaterar också att Liberalerna redan driver många av motionens förslag. I partimotioner i riksdagen framhålls bland annat att för att hbtq-personer ska känna sig trygga i mötet med det offentliga anser Liberalerna att det krävs ett kompetenslyft avseende hbtq-frågor inom skola och fritid, socialtjänst, vård och omsorg och andra välfärdstjänster som kommuner och regioner ansvarar för. En liknande motion inkom även 2019 varvid partistyrelsen instämde i flera av förslagen. Med stöd i ovanstående föreslår partistyrelsen sammantaget landsmötet att **besvara motion G153.**

Motion G154 innehåller förslag som rör transpersoners rättigheter. Partistyrelsen konstaterar att samma motion skickades in 2019. **Yrkande 1 och 2** rör kunskap och utbildning om transpersoners villkor och villkor för personer med intersexvariation. Då skrev partistyrelsen att kursplaner och utbildningars utformning inte är något politiken beslutar över och att motionen därför inte kan bifallas. Redan i dag finns redan liknande kurser på många håll i landet. Nuvarande partistyrelsen vill till detta göra ett principiellt tillägg:

Liberalernas självklara hållning är att den som besöker sjukvården ska bemötas som en individ och behandlas lika oavsett vilken könsvariation eller -identitet, och oavsett vilken läggning individen har. Det faller på liberaler i sjukhusstyrelser, kommuner och regioner att se till att personal och organisationer ska ha god kunskap om hur man bemöter transpersoner och personer med intersexvariation, utbildningar om vilket partistyrelsen uppmuntrar. Med detta sagt föreslår dock partistyrelsen landsmötet **att besvara motion G154 yrkande 1 och 2.**

Motion G154 yrkande 3–5 handlar om bättre vård vid könsbekräftande behandling samt om åtgärder för att förbättra bemötandet för personer med som ändrat juridisk könstillhörighet och därmed personnummer.

Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att hbtq-personer ska känna sig trygga i mötet med det offentliga, och det krävs ett kompetenslyft avseende hbtq-frågor inom skola och fritid, socialtjänst, vård och omsorg och andra välfärdstjänster som kommuner och regioner ansvarar för. Hälso- och sjukvård ska ges med respekt för alla människors lika värde och den enskildes värdighet, patientsäkerhet ska alltid stå högt på agendan. Likvärdigheten över landet när det handlar om könskorrigerande vård behöver öka. Partistyrelsen samtycker med stora delar av motionärernas förslag, och flera av dem är sådant som Liberalerna redan driver i både regioner och i riksdagen. Fler av förslagen är dock väl detal-

jerade för landsmötet att ta ställning till. **Partistyrelsen föreslår i och med detta landsmötet att besvara motion G154 yrkande 3–5.**

Motion G155 innehåller flera förslag för ett bättre bemötande av transpersoner och personer med intersexvariation i hälso- och sjukvården, samt bättre vård vid könskorrigering. Partistyrelsen delar nu, på samma vis som när precis samma motion inkom 2019, motionärernas uppfattning att hbtq-personer ska känna sig trygga i mötet med det offentliga, och det krävs ett kompetenslyft avseende hbtq-frågor inom skola och fritid, socialtjänst, vård och omsorg och andra välfärdstjänster som kommuner och regioner ansvarar för. Hälso- och sjukvård ska ges med respekt för alla människors lika värde och den enskildes värdighet, patientsäkerhet ska alltid stå högst på agendan. Likvärdigheten över landet när det handlar om könskorrigerande vård behöver öka. Partistyrelsen samtycker med stora delar av motionärernas förslag, och flera av dem är sådant som Liberalerna redan driver i både regioner och i riksdagen. En del av förslagen är dock väl detaljerade för landsmötet att ta ställning till. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att alla har rätt att få god och rätt vård när de behöver den. Vad viktigare är dock att ingen riskerar att få fel vård, varför mer kunskap behövs innan kunniga experter bör besluta i fråga. Partistyrelsen föreslår därmed landsmötet **att motion G155 anses besvarad.**

I **motion G156 yrkande 1** föreslås att Liberalerna ska verka för att riksdagens beslut om att tillsätta en utredning om översyn av smittskyddslagen skyndsamt ska verkställas. I **motion G156 yrkande 4** föreslås vidare att primärvårdens kompetens kring Män som har sex med män (MSM) och hiv-positiva ska höjas.

Partistyrelsen är enig med motionären om att beslutade utredningar ska verkställas så snart som möjligt, en fråga Liberalerna också driver gentemot regeringen. Partistyrelsen är också enig om att MSM förtjänar ett lika gott bemötande i vården som andra individer och ställer sig positiv också till motionens fjärde att-sats. Partistyrelsen menar samtidigt att det finns fler personer som kan stöta på sämre bemötanden än andra på grund av sexuell läggning eller preferenser. Även detta är frågor som partiet driver varför partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **besvara motion G156 yrkande 1 och 4.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion G101 anses besvarad
2. att motion G102 avslås
3. att motion G103 anses besvarad
4. att motion G104 anses besvarad
5. att motion G105 anses besvarad
6. att motion G135 yrkande 2 anses besvarat
7. att motion G106 anses besvarad
8. att motion G107 anses besvarad
9. att motion G108 anses besvarad
10. att motion G109 anses besvarad
11. att motion G110 anses besvarad
12. att motion G111 anses besvarad
13. att motion G112 anses besvarad
14. att landsmötet tar ställning för att föräldrar som i dag upplever att en begränsad tillgång till sitt barns journal måste få hjälp utan att barnets integritet försämras
15. att motion G113 därmed anses besvarad
16. att motion G114 avslås
17. att motion G115 yrkande 1 och 2 bifalls
18. att motion G115 yrkande 3 anses besvarat
19. att motion G116 yrkande 1 anses besvarat
20. att motion G116 yrkande 2 anses bifallet med vad partistyrelsen anfört
21. att motion G117 anses besvarad
22. att motion G118 anses besvarad
23. att motion G129 yrkande 5 anses besvarat
24. att motion G119 anses besvarat
25. att motion G120 anses besvarad
26. att motion G121 anses besvarad
27. att motion G122 anses besvarad
28. att motion G129 yrkande 3 anses besvarat
29. att motion G129 yrkande 4 anses besvarat
30. att motion G123 anses besvarad
31. att motion G124 anses besvarad
32. att motion G125 anses besvarad
33. att motion G126 anses besvarad
34. att motion G127 avslås
35. att motion G128 yrkande 1 avslås
36. att motion G128 yrkande 2 anses besvarad
37. att motion G128 yrkande 3 avslås
38. att motion G129 yrkande 1 och 2 anses besvarade
39. att motion G130 yrkande 1 anses besvarat
40. att motion G131 anses besvarad
41. att motion G132 anses besvarad
42. att motion G133 avslås
43. att motion G134 avslås
44. att motion G135 yrkande 1 anses besvarat
45. att motion G136 anses besvarad
46. att motion G137 anses besvarad
47. att motion G138 anses besvarad

48. att Liberalerna ska verka för att ökade krav på kunskap om läkemedel, hur de konsumeras, dess effekter och miljöpåverkan ska ställas på den som ansöker om läkarlegitimation

49. att motion G139 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört

50. att motion G140 anses besvarad

51. att motion G130 yrkande 2 anses besvarat

52. att motion G141 anses besvarad

53. att motion G156 yrkande 2 anses besvarat

54. att motion G156 yrkande 3 anses besvarat

55. att motion G142 avslås

56. att motion G143 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört

57. att motion G144 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört

58. att motion G145 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört

59. att motion G146 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört

60. att motion G147 anses besvarad

61. att motion G148 anses besvarad

62. att motion G149 anses besvarad

63. att motion G150 anses besvarad

64. att motion G151 yrkande 1 och 2 anses besvarade

65. att motion G151 yrkande 3 anses besvarat

66. att motion G151 yrkande 4 anses besvarat

67. att motion G152 anses besvarad

68. att motion G153 anses besvarad

69. att motion G154 yrkande 1 och 2 anses besvarade

70. att motion G154 yrkande 3–5 anses besvarade

71. att motion G155 anses besvarad

72. att motion G156 yrkande 1 anses besvarat

73. att motion G156 yrkande 4 anses besvarat

Reservation nr 1

Alexander Höglund, Pär Löfstrand och Nicke Grahn reserverar sig till förmån för att landsmötet med anledning av motion G124 tar ställning för att tandvården inom ett decennium ska vara en del av hälso- och sjukvårdens högkostnadsskydd.

G2. SOCIALFÖRSÄKRINGAR OCH ANDRA EKONOMISKA TRYGGHETSSYSTEM

Inledning

Det liberala uppdraget är att förbättra varje individs livschanser genom att utjämna de förutsättningar som finns bortom den enskildes kontroll. Ingen människa ska vara fången i de villkor han eller hon föddes in i. Försörjningsstödet, det som tidigare kallades socialbidrag, är vårt yttersta skyddsnät. Många som söker detta stöd tillhör samhällets mest utsatta och måste värnas.

Sedan årtionden har den organiserade liberalismen i Sverige uppmärksammat glömda grupper i samhället. Från Bertil Ohlins uppmärksammande av det glömda Sverige på 1930-talet till Bengt Westerbergs LSS-reform och den senaste tidens arbete för en förbättrad och fördjupad integration.

Ingen ska behöva vara orolig för sin ekonomi när man blir äldre. Sverige har ett av världens mest stabila pensionssystem. Enkelt uttryckt finansieras dagens pensioner av dem som jobbar i dag, bortsett från premiepensionen som var och en sparar till själv. Ju mer man betalar in och ju senare man går i pension, desto mer får man i pension. Medborgarna skyddas mot politiska infall och tjänar på att arbeta mer och betala in skatt.

För liberaler är det en självklarhet att människor är olika. Vi har olika kön, könsidentitet, sexuell läggning, ålder, härkomst och livsåskådning men också skiftande funktionalitet. Var fjärde svensk uppger sig ha någon form av funktionsnedsättning. Personer med funktionsnedsättningar finns i alla åldrar, klasser och yrkesgrupper, lever i staden och på landet, ensamma och i familjer, arbetar, är studerande, arbetslösa och sjukpensionärer, har olika värderingar och intressen, det vill säga, är precis som alla andra.

Det handlar om människor som finns överallt, här och nu, med olika ambitioner och olika livsdrömmar. Människor med förutsättningar som i vissa avseenden kan skilja sig från majoritetens, men som är en viktig del av samhällsgemenskapen och har lika rätt till delaktighet i den. Funktionshinderspolitik handlar om att ge möjlighet att förverkliga den rätten och om självständighet och självbestämmande. En liberal politik innebär att skapa förutsättningar för att alla ska kunna bli sitt bästa jag, oavsett funktionsvariationer.

Sverige ska vara ett jämställt, barnvänligt och föräldravänligt land. En central del av detta är att det finns en väl utbyggd och offentligt finansierad barnomsorg som gör att föräldrar kan kombinera jobb och föräldraskap under barnens uppväxt. En annan hörnsten är rätten till betald föräldraledighet, alltså det system som utgörs av föräldraförsäkringen tillsammans med lagstiftningen om föräldraledighet. För ett liberalt och feministiskt parti som Liberalerna är detta frågor som på ett självklart sett tillhör politikens huvuduppgifter. Vi liberaler är stolta över att Sverige har en generös föräldraförsäkring, och vi har också tagit striden för en väl utbyggd barnomsorg. Det ska vårt land ha också i fortsättningen.

Motionerna

Motion G201 yrkar att landsmötet ger partistyrelsen i uppdrag att utreda och arbeta fram ett förslag till ett reformerat pensionssystem till den nivå (70 procent) som skulle gälla i början av 2000-talet. **Motion G202** yrkar att Liberalerna ska verka för att en lämplig del av löneavgiften på 11, 62 % som ingår i arbetsgivaravgiften ska omfördelas till ålderspensionsavgiften. **Motion G203** yrkar att Liberalerna ska verka för att avtalspensionen också kan placeras via direktägande i aktier och inte enbart i fondförsäkringar. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att ingen ska behöva vara orolig för sin ekonomi när man blir äldre. Vårt pensionssystem är stabilt och bygger på långsiktiga överenskommelser där den egna livsinkomsten är avgörande för den framtida pensionen. Liberalerna bidrar i samverkan med övriga partier i pensionsöverenskommelsen att ständigt utvärdera och justera i pensionssystemet, t.ex. när det gäller pensionsavgiftens konstruktion och storlek, behovet av jämställda pensioner, fondernas antal och avgifterna, förändrade åldersgränser och kompensation för eftersatta grupper. Partistyrelsens principiella uppfattning om pensionssystemet är att det alltid ska lön sig att arbeta och de egna inbetalningarna till pensionssystemet ska avspegla nivån på den framtida pensionen samt att sparande i ett individuellt pensionssparande i aktier ska stimuleras. **Partistyrelsen yrkar att motionerna G201–G203** bör anses besvarade.

Motion G204 yrkar att Liberalerna tar ställning för en utökad sociallagstiftning som medger en tillfällig närståendepenning på samma villkor som tillfällig föräldrapenning samt att Landsmötet ger partistyrelsen i uppdrag att låta utreda de samhällsekonomiska konsekvenserna av införandet av en tillfällig närståendepenning. Partistyrelsen konstaterar att ersättning i form av närståendepenning kan utges till en närstående som avstår från förvärvsarbete för att vårda en svårt sjuk person. En arbetstagare har också rätt till ledighet från sitt arbete under den tid som han eller hon uppbär närståendepenning. Partistyrelsen anser att närstående- och tillfällig föräldrapenning är förmåner som är nödvän-

diga för att kunna kombinera arbete och familjeliv, särskilt för kvinnor, och att det kan finnas skäl att se över sociallagstiftningen i detta avseende, men vill inte binda sig vid den exakta utformningen. **Partistyrelsen yrkar att motion G204** bör anses besvarad.

Motion G205 yrkar att Liberalerna ska verka för ett bidrag från en stiftelse, öronmärkt till ett specifikt ändamål och med redovisningskrav inte ska ses som inkomst och därmed minska försörjningsstödet. Rätten till försörjningsstöd bygger på att alla tillgångar redovisas och att det görs en utredning av behovet av vilket stöd som är det mest lämpliga för den sökande. Partistyrelsens anser att det inte går att göra vissa undantag från denna utredning utan att man ska ta hänsyn till den samlade bilden. **Partistyrelsen yrkar att motion G205** bör **avslås.**

Motion G206 yrkar att Liberalerna ska verka för att försörjningsstöd delas lika mellan vuxna i ett gemensamt hushåll. Partistyrelsen delar uppfattningen att försörjningsstödet ska delas lika mellan vuxna i ett gemensamt hushåll. Det är ett viktigt krav för ökad jämställdhet. Liberalerna i riksdagen driver förslaget och kravet på jämställt försörjningsstöd återfinns i rapporten ”Fler i egen försörjning” inom ramen för förortslyftet som läggs fram för beslut på Landsmötet. **Partistyrelsen yrkar att motion G206** bör anses besvarad.

Motion G207 yrkar att Liberalerna ska verka för att LSS aktivitetsersättning/sjukersättning för personer med funktionsnedsättning inom LSS höjs till ett rimligt belopp som går att leva på, att den totala inkomsthöjningen höjs rejält innan man börjar dra bort bostadstillägget samt att man har en gemensam enhetlig hyra för alla LSS bostäder oavsett var man bor i landet för de som själva inte kan ha ett lönearbete. Partistyrelsen delar motionärens uppfattning att LSS ytterligare ska stärkas. Liberalerna i riksdagen har bidragit till att förstärka LSS genom ett flertal reformer, men det finns goda skäl att vidta fler åtgärder. Partistyrelsen konstaterar att de som bor i en bostad med särskild service enligt LSS har låga inkomster och små möjligheter att påverka sin ekonomiska situation. Behovet av stöd och hjälp medför att valfriheten vad gäller bostadens läge och pris är mycket begränsad för dessa personer, som också är beroende av de sociala ersättningssystemen för sin försörjning. Det kommunala självstyret medför att utgifterna för den enskilda personen kan se olika ut beroende på var man bor i landet. Liberalerna i riksdagen har föreslagit att det behövs en översyn av hur kommunerna tillämpar merkostnadsprincipen och regelverken förförbehållsbelopp i LSS och socialtjänstlagen. **Partistyrelsen yrkar att motion G207** bör anses besvarad.

Motion G208 yrkar att barnbidraget höjs till det dubbla för de som tjänar under 250 000 kronor om året. **Motion G209** yrkar att Liberalerna ska verka för avveckla maxtaxan inom barnomsorgen och fritidsomsorg och i stället införa en inkomstprövad barn- och fritidsomsorgsavgift, att höja och behålla allmänna barnbidraget upp till att barnet är tre år, att efter tre år fyllda låta allmänna barnbidraget utgå och i stället införa en skattelättnad per barn från 3-19 års ålder som fördelas lika mellan vårdnadshavare för att stimulera jämställdhet och stimulera arbete före bidrag samt att koppla ihop inkomststöd/försörjningsstöd och bostadsbidrag med en allmän och lika arbetslöshetsförsäkring. **Motion G210** yrkar att Liberalerna ska verka för att ensamstående mammor är de enda som ska ha barnbidrag och underhållsbidrag. **Motion G211** yrkar att Liberalerna ska verka för att flerbarnstillägget skrotas. Partistyrelsen konstaterar att barnbidraget fyller en viktig funktion genom att utjämna de ekonomiska förutsättningarna mellan familjer med och utan barn, och för individer under deras livstid. Det är mycket enkelt att administrera och det är i princip helt befriat från gränsdragningsproblem och fusk. Ett inkomstprövat barnbidrag, ett tak eller att vissa föräldrar skulle få dubbla bidrag eller liknande skulle ytterligare förstärka problemet att det inte lönar sig att arbeta för föräldrar i ekonomisk utsatthet. En liten inkomstökning innebär redan i dag att bostadsbidraget minskar, försörjningsstödet försvinner och avgiften till förskolan höjs för dem med låga inkomster. Marginaleffekterna i alla inkomstskikt bör minskas. Av det skälet finns det anledning att reformera flerbarnstillägget. Partistyrelsen anser dessutom att maxtaxan för avgiften i förskolan bör ses över för att kunna höja kvaliteten i förskolan. Dagens maxtaxa har lett till låga avgifter för föräldrar med höga inkomster, och finansieringen av förskolan riskerar att urholkas gradvis eftersom kommunerna inte har kunnat höja avgifterna. **Partistyrelsen yrkar att motionerna G208–G210 avslås samt att motion G211** bör anses besvarad.

Motion G212 yrkar att Liberalerna tar initiativ till ett genomgripande reformprogram för Försäkringskassan i syfte att återställa och höja förtroendet för myndigheten. **Motion G213** yrkar att Liberalerna ska verka för att upprätta en utbetalningsmyndighet som samordnar och genomför alla utbetalningar från det offentliga. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att Försäkringskassan ska reformeras och att utbetalningar bör samordnas eller på att annat sätt säkerställas. Liberalerna har i riksdagen föreslagit en oberoende utredning av Försäkringskassan för att säkerställa att besluten fattas på ett rättssäkert sätt och att besluten inte skiljer sig åt beroende var i landet man bor. En utredning om samordning av statliga utbetalningar från välfärdssystemen har i sitt betänkande (SOU 2020:35) föreslagit att alla statliga transfereringar till enskilda ska ske via ett och samma transaktionskonto, oavsett vilken myndighet som beslutat om utbetalningen. Partistyrelsen ser positivt på denna idé. **Partistyrelsen yrkar att motionerna G212 och G213** bör anses besvarade.

Motion G214 yrkar att Liberalerna tar ställning för en individualiserad föräldraförsäkring. **Motion G215** yrkar att Liberalerna strävar efter ett jämnt uttag av föräldraförsäkringen mellan föräldrar, att de icke överlåtelsebara månaderna i föräldraförsäkringen gäller alla oavsett deras sjukpenninggrundande inkomst, att snabbhetspremien för tätt barnafödande avskaffas, att försäkringskassan ges i uppdrag att utveckla sin handläggning och information till föräldrar kring föräldraförsäkringen med fokus på nudging för ett mer jämställt uttag, att Försäkringskassans uppdrag att informera om fördelarna med ett jämställt föräldrauttag följs upp och utvärderas, att jämställdhetsmålen i Försäkringskassans uppdrag följs upp, att jämställdheten i deltagandet i föräldrastödsprogram ökar genom att verka för att fler män deltar

samt att vårdnadsbidrag, barnomsorgspeng eller liknande förslag inte införs. Partistyrelsen konstaterar att föräldraförsäkringen ända sedan införandet 1974 varit individuell. Det är inte familjen som får rätt till ett antal föräldrapenningdagar, utan den enskilde vårdnadshavaren. Under de första två decennierna med dagens föräldraförsäkring kunde en vårdnadshavare fritt överlåta hur många som helst av sina dagar till barnets andra vårdnadshavare, men tack vare liberala politikers reformkrav beslutades 1994 om en öronmärkning av ett visst antal dagar. Antalet öronmärkta dagar har sedandess ökat stegvis, och Liberalerna var även pådrivande för den senaste ökningen till 90 öronmärkta dagar för vardera vårdnadshavaren. Partistyrelsen konstaterar att den politiska debatten om föräldraförsäkringen under lång tid nästan helt har dominerats av frågan om hur många dagar som ska vara öronmärkta åt vardera vårdnadshavaren. Frågan är viktig, men andra aspekter på föräldraförsäkringen är väl så viktiga för jämställdheten. Antalet ersättningsdagar totalt, konstruktionen av inkomstskyddet, antalet dagar som måste tas ut under barnets allra första år och kopplingen mellan föräldraledighetsreglerna och föräldrapenningsreglerna är några sådana faktorer som har avgörande betydelse. Vid landsmötet 2017 fattades beslut i mycket bred enighet om att föreslå grundläggande förändringar av föräldraförsäkringen. Liberalernas politik innebär att en helt ny modell införs. I stället för en mycket lång föräldraförsäkring med partiellt inkomstskydd införs en kortare försäkring med mycket bättre inkomstskydd som i huvudsak uppfyller de yrkanden som framförs i **motion G215**. Partistyrelsen delar för övrigt uppfattningen i motion G215 att uppföljningen av jämställdhetsarbetet bör förbättras och att det inte är aktuellt att införa ett vårdnadsbidrag. Partistyrelsen anser att antalet öronmärkta dagar bör kvarstå till 90 per vårdnadshavare. **Partistyrelsen yrkar att motion G214 avslås och att motion G215** bör anses besvarad.

Motion G216 yrkar att Liberalerna ska verka för ett avskaffande av karensavdraget för anställda inom vård- och omsorgsyrken och för att förändra sjuklöneavtalen för anställda inom vård- och omsorgsyrken så att staten tar det fulla ansvaret för sjuklönekostnaderna från dag ett. Partistyrelsen anser att karensdagen bör bibehållas och att det inte ska gälla olika regler för olika grupper. Erfarenheterna från Norge, där det inte finns karensdag, talar starkt emot att Sverige ska följa efter. **Partistyrelsen yrkar att motion G216 avslås**.

Motion G217 yrkar att Liberalerna ska verka för ett försök av ett basinkomstsystem för några få utvalda frivilliga kommuner av varierande storlekar. Partistyrelsen delar inte motionärernas uppfattning. Liberalernas principiella uppfattning är att socialförsäkringar är just försäkringar mot inkomstbortfall. Det är samhällsekonomiskt effektivt att även de som har höga inkomster finns i samma system, i stället för att de anser sig behöva köpa försäkringar vid sidan om, och det ökar också höginkomsttagarnas betalningsvilja om de vet att även de kan få en ersättning som gör att de inte behöver gå från hus och hem den dag de blir sjuka eller arbetslösa – samtidigt som höginkomsttagare av socioekonomiska skäl löper låg risk att behöva utnyttja försäkringarna. Lika viktigt är att det ska löna sig att arbeta, även för den som har låginkomst. I Sverige finns redan ett grundskydd som gör att ingen behöver gå hungrig eller utan tak över huvudet, bland annat i form av en garantinivå i de flesta socialförsäkringar, bostadsbidrag och ytterst försörjningsstöd. Denna grundnivå ligger totalt sett högre än de flesta i debatten förekommande förslag om basinkomst, och kan göra det eftersom det inte betalas ut till alla. En lika hög basinkomst torde bli svår att finansiera, en lägre skulle å andra sidan vara svår att leva på i ett högkostnadsland som Sverige, och kraven på olika kompletterande stöd skulle kvarstå. **Partistyrelsen yrkar att motion G217 avslås.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion G201 anses besvarad
2. att motion G202 anses besvarad
3. att motion G203 anses besvarad
4. att motion G204 anses besvarad
5. att motion G205 avslås
6. att motion G206 anses besvarad
7. att motion G207 anses besvarad
8. att motion G208 avslås
9. att motion G209 avslås
10. att motion G210 avslås
11. att motion G211 anses besvarad
12. att motion G212 anses besvarad
13. att motion G213 anses besvarad
14. att motion G214 avslås
15. att motion G215 anses besvarad
16. att motion G216 avslås
17. att motion G217 avslås

Särskilt yttrande nr 1

Erik Berg, LUF, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion G214:

”Föräldraförsäkringens öronmärkta månader är en historiskt viktig reform, vilket resulterat i jämställdhet på riktigt. Nästa steg mot ett jämställt samhälle är individualisering av försäkringen.”

G3. POLITIK FÖR ÅRSRIKA

Inledning

Kärnan i liberal politik är att varje individ ska ha rätt att bestämma över sitt liv, så länge detta inte inkräktar på någon annans frihet. Denna rätt gäller hela livet igenom, också för den mest årsrika generationen. Årsrika människor har alltför länge betraktats som ett kollektiv och inte som de individer de är. Människor blir mer och mer olika varandra under livets gång och vet därmed också bättre själva hur de vill ha det.

Årsrika ses också alltför ofta som en tärande del av samhället trots att människor långt upp i åren utgör en tillgång. För att understryka det använder vi ordet årsrik som synonym till gammal och äldre. Det betecknar att det handlar om människor som är rika på antal levda år, kunskap och livserfarenhet. Att öka årsrika människors självbestämmande och valmöjligheter är en central uppgift i Liberalernas politik för årsrika.

Motionerna

Motion G301 yrkande 1 innehåller förslag om att Liberalerna ska motverka ofrivillig ensamhet bland årsrika genom att införa samtalsmottagningar. Som motionärerna skriver har Liberalerna arbetat hårt för att bekämpa den ofrivilliga ensamheten bland äldre. Vi vet i dag att sådan ofrivillig ensamhet är stark kopplad till såväl fysiska som psykiska åkommor, varför den är viktig att motverka. Motionärerna föreslår att satsa på samtalsmottagningar där det dels finns legitimerad och ålderskompetenta legitimerade psykoterapeuter och andra med god kunskap om årsrika människor. Partistyrelsen ställer sig positiv till motionärens förslag och föreslår landsmötet **att bifalla motion G301 yrkande 1.**

I **motion G301 yrkande 2** föreslår motionärerna att Liberalerna ska verka för byggandet av fler kommunala trygghetsboenden för äldre. Även i **motion G302** framförs liknande synpunkter. Partistyrelsen ser positivt på det faktum att flertalet kommuner, sedan stödet för trygghetsboenden införts 2008, tagit chansen att bygga sådana men ser samtidigt, likt motionären, att andra halkat efter. Partistyrelsen håller med motionären om att det är önskvärt att fler kommuner följer efter och att Liberalerna därför bör verka för att fler kommuner uppmanas att bygga trygghetsboenden. **Motion G301 yrkande 2 föreslås därför bifallas.** Med detta bör **motion G302** vara tillgodosedd och bör **anses besvarad.**

I **motion G303** finns förslag om att införa fasta omsorgskontakter i äldreomsorgen. Sådana kontaktpersoner kan på ett effektivt sätt lotsa äldre genom den byråkrati som årsrika som behöver hjälp från flera olika instanser möter. Förslaget är hämtat ur utredningen Fast omsorgskontakt i hemtjänsten som leddes av Barbro Westerholm och presenterades den 27 november 2020.

I **motion G304** föreslås att en helt ny äldreomsorgslagstiftning tas fram. Motionärerna menar att dagens system, där kommunen är ansvarig för hemtjänst och äldreomsorg och där hälso- och sjukvård ligger på regionerna, kan skapa förvirring för den enskilde och dessutom kan leda till felbehandlingar eller andra brister i omsorg och vård av äldre.

Partistyrelsen delar bilden av att äldreomsorgen har utvecklingspotential. Samtidigt är motionärens förslag mycket långtgående och riskerar i vissa lägen att stjälpa mer än att hjälpa. Som partistyrelsen anfört i motionssvar rörande sjukvård når Sveriges sjukvård mycket goda resultat när det kommer till behandling och kunskap. Vad vården behöver förbättra är bemötande och tillgänglighet – något som partistyrelsen inte är övertygad om att ett förstatligande åstadkommer. Vidare är förslagen om att skapa en ny, rättighetsbaserad, lag också problematiska, inte minst ur kostnadssynpunkt.

Partistyrelsen tror att lösningsförslagen i motion G303 på ett mer effektivt sätt löser problemet båda motionärerna identifierat och föreslår därför landsmötet **att bifalla motion G303** och **besvara motion G304.**

Motion G305 innehåller förslag om rätt till vård och omsorg på fler språk än svenska. Redan i dag finns det äldreboenden som arbetar på andra språk än svenska. Allt eftersom vi får en åldrande befolkning som inte har svenska som modersmål ställs nya krav på kommunikation inom äldreomsorgen. I grunden tycker Liberalerna att det är viktigt att lära sig svenska språket. Det är dock inte ovanligt att årsrika personer, särskilt demenssjuka, tappar språkfärdigheter de haft tidigare i livet. Det leder till att det blir svårare för en helt svenskspråkig vård att tillse deras behov. Forskning visar dessutom att demensvård som ges på modersmål är extra effektiv. Det är därför viktigt att vårdens och äldreomsorgens anställda i möjligaste mån behärskar fler språk. Här bör särskilt nämnas den grupp som har teckenspråk som modersmål, en grupp som lätt faller bort när liknande frågor diskuteras. Liknande frågor berörs också i rapporten Det glömda Sverige punkt 43. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning och anser att Liberalerna ska verka för målet att äldreomsorg och vård av äldre i möjligaste mån ska ges på den äldres modersmål där behov finns, och att

flerspråkighet inom sådan verksamhet ska ses som en tillgång. Med detta bör **motion G305 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört.**

I **motion G306** anser motionärerna att läkare och sjuksköterskor bör anställas i äldreomsorgen. Coronapandemin har blottlagt flera brister i vår äldreomsorg. Bland annat har bristen på medicinskt kunnande inom äldreomsorgen och på äldreboenden lett till onödigt lidande och dödsfall. Motionärerna vill råda bot på detta genom ett uttalande om att fler läkare och sjuksköterskor bör anställas på landets äldreboenden. I dag är det inte tillåtet för kommuner att anställa läkare varför partistyrelsen menar att en lagändring är ett första steg för att gå motionärerna tillmötes – en sådan lagändring är Liberalerna i dagsläget för. Liberalerna vill dessutom att alla kommuner ska ha en ledningsansvarig läkare med övergripande ansvar att ge råd och stötta befintlig personal ur medicinsk synvinkel. Utöver detta ska äldreboenden ha möjlighet, ej skyldighet, att anställa läkare. Även detta är i dagsläget Liberalernas politik. Partistyrelsen föreslår därför att **motion G306 ska anses besvarad.**

I **motion G307** föreslås en utredning av behovet av friskvård och friskvårdsbidrag för årsrika. Motionärerna har rätt i att motion och en aktiv livsstil är viktig för att hålla sig frisk, för årsrika liksom för alla människor. Den konstruktion för friskvårdsavdrag som finns i dag innebär en skattelättnad för de företag som väljer att ge sina anställda bidrag för idrott. Resultatet är en lägre sjukfrånvaro samt ett incitament för arbetsgivare att ta ansvar för en insats som annars kan anses vara det offentligas, därför är det en effektiv politik. Ett generellt friskvårdsbidrag till pensionären skulle däremot ta sig formen av ett rent bidrag vilket är både mer kostsamt och saknar de goda synergier friskvårdsavdraget innebär. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **avslå motion G307.**

Motion G308 innehåller förslag om att introducera ett särskilt obligatoriskt äldreomsorgssparande som ska gå till att den enskilde sparar till en särskild typ av äldreomsorg eller boende att nyttja som årsrik. Partistyrelsen ser inget hinder för att man sparar på det här viset i dag och menar att ett liberalt parti bör vara försiktigt med hur mycket det styr vad människor göra med sina pengar. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet **att avslå motion G308**.

Tre motioner rör hemtjänsten i allmänhet. **Motion G309** föreslår att hemtjänst garanterat ska inkludera snöröjning, **motion G310** föreslår en allmän översyn av hemtjänstens regler.

Partistyrelsen ser inget hinder mot att i dag inkludera snöröjning som en del av hemtjänsten och att motionärens förslag skulle innebära onödigt byråkratiskt krångel och prövningar. Bättre då att låta den enskilde välja hemtjänst baserat på dess service. **Motion G309** föreslås anses besvarad.

Reglerna för all offentlig verksamhet bör kontinuerlig ses över för att undvika den typer av problem motionären lyfter. Hemtjänsten är i vissa falla alldeles för stelbent, när den väl beviljats måste hemtjänsten vara flexiblare. Partistyrelsen ser dock inte motionärens förlag skulle avhjälpa något konkret problem och föreslår därför landsmötet att **besvara motion G310**.

I **motion G311** föreslås en utredning för att underlätta hemtjänst vid halvårsvis boende i olika kommuner. Dagens system för en årsrik med rätt till hemtjänst är att den kommun som den årsrika personen befinner sig i har ansvar för att ordna hemtjänsten medan den kommun där hemtjänsttagaren står skriven, och alltså betalar skatt, ska betala. Under 2020 hamnade frågan i ropet eftersom ovanligt många årsrika valde att isolera sig från den pågående pandemin i sina fritidshus, ofta belägna i mindre kommuner på kusten. Frågan diskuterades dels då dels ur ett kostnads- men även ur ett personalförsörjningsperspektiv. Det är dock partistyrelsens uppfattning gällande lagstiftning och partiets hållning till den avhjälper det beskrivna problemet, varför partistyrelsen menar att **motion G311 bör anses besvarad**.

Forskning, kunskap och utveckling

I **motion G312** föreslås att särskilt rikta forskningsmedel mot sådana studenter som väljer att inrikta sina examensarbeten på geriatrisk forskning. I **motion G313 yrkande 2** föreslås den snarlika insatsen att läkarstuderande ska stimuleras att i sina vetenskapliga arbeten ägna sig åt frågor som rör årsrika människors vård- och omsorgsbehov. Partistyrelsen delar motionärernas ambition att öka kunskapen om åldrandets sjukdomar och att läkarstuderandes arbete inte ska förringas i denna strävan. Partistyrelsen ställer sig positiv till att läkarstuderande informeras om möjligheten att ägna sig åt åldrandets komplikationer och de vård- och omsorgsbehov de medför men är samtidigt av uppfattningen att det inte är det offentligas roll att styra studenter mot en särskild medicinsk specialitet. **Motionerna G312 och G313 yrkande 2 bör därmed anses besvarade.**

I **motion G313 yrkande 1** föreslås att Forte, som har i uppdrag att bland annat samordna den nationella forskningen inom äldreområdet, ska ges ett särskilt uppdrag att söka forskningsbehov om årsrika även utanför forskarsamhället, exempelvis inom äldreomsorgen. Partistyrelsen delar uppfattningen att kunskapsluckor kan identifieras även där praktiskt arbete utförs och föreslår därför landsmötet att **bifalla motion G313 yrkande 1.**

Vidare föreslås i motion **G313 yrkande 3 och 4** att läkarstuderande särskilt ska stimuleras i att intresseras för geriatrisk specialitet och att sjuksköterskor under vidareutbildning och sjuksköterskestuderande särskilt ska satsa på forskning om årsrikas vård och omsorgsbehov. Partistyrelsen delar motionärens uppfattning av att det är viktigt att forska på geriatrik och hur årsrika kan omvårdas och vårdas bättre, det är däremot inte en uppgift för politiken att stimulera ett medicinskt fält framför ett annat. Studenter ska ges en opartisk och öppen undervisning om de tillgängliga medicinska specialistområdena, där ska geriatriken inte halka efter, men ingen området ska lyftas fram som särskilt viktigt eller önskvärt framför ett annat i en sådan undervisning. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **besvara motion G313 yrkande 3 och 4.**

Motion G314 tar sikte på en utredning av hur ny teknik bättre kan användas inom äldreomsorgen. Partistyrelsen delar motionärens bedömning att ny teknik både kommer kunna bidra till att lösa de problem äldreomsorgen har i dag. Både när det kommer till bemanning och arbetsmiljö

före personalen men också när det kommer till att öppna nya dörrar för att kunna hjälpa årsrika att känna mer frihet än i dag. Partistyrelsen har under åren sedan förra landsmötet arbetat med en sjukvårdspolitisk fördjupningsrapport som innehåller fler liknande förslag som de motionären lägger fram. Den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten behandlas under avsnitt G1 där liknande förslag alltså föreslås bifallas. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet **att anse motion G314 besvarad.**

Diskriminering

I **motion G315** föreslås stärkt rättssäkerhet för dementa genom att tilldela dem ett särskilt ombud. Liberalerna är ett parti som står upp för såväl rättssäkerheten som individuellt självbestämmande så långt det är möjligt. Det finns exempel på när individer, på grund av till exempel missbruk eller psykisk sjukdom, blir en fara för sig själva eller andra. Vid de fallen kan det individuella självbestämmandet inskränkas genom de så kallade tvångslagarna. Sådan rättstillämpning ska dock användas oerhört restriktivt och med stor respekt för den enskilde.

Demens är ett samlingsnamn för ett flertal olika sjukdomar som kan ta sig olika uttryck, ha snabba eller långsamma sjukdomsförlopp och innebära störningar av flera kognitiva förmågor. I flera fall kan den här typen av kognitiva störningar kräva att det allmänna ingriper men det måste göras med stor respekt för den enskildes samtycke.

Partistyrelsens uppfattning är att gällande lagstiftning medger god behandling av den som drabbas av den här typen av sjukdom men att det offentligas hantering av dessa människor i olika fall kan brista. Enskilda företeelser är dock svåra att reglera från politiskt håll varför partistyrelsen föreslår att **motion G315 anses besvarad**.

I **motion G316** föreslås införandet av en äldreminister och ökat arbete mot diskriminering av årsrika och i **motion G317** yrkas att förbättra Diskrimineringsombudsmannens möjligheter att ingripa mot och sprida kunskap om diskriminering. Partistyrelsen delar motionärernas bild av att årsrika behöver ta en större plats i samhällsdebatten och att diskriminering mot årsrika bör motverkas.

I en regering finns ett antal beständiga ministerposter och -poster vars portföljer kan upprättas och ombildas efter regeringschefens beslut. Det innebär dock inte att politiska frågor slutar vara eller blir regeringens ansvar. Partistyrelsen ser inte en enskild ministerpost som en lösning på något problem, det riskerar i stället att bli ett tomt poserande om portföljen inte kommer med någon reell makt. Exempelvis kan sägas att en socialminister, som departementschef över socialdepartementet, med äldrefrågor i sin portfölj i realiteten kan vara en större tillgång för årsrika än en särskild minister utan samma typ av chefskap. Som ett extra tillägg menar partistyrelsen att det är viktigt att arbeta områdesövergripande vid behandlingen av frågor om årsrika. Såväl sjukvårds-, kultur-, infrastruktur- som civilpolitiken behöver ett integrerat äldreperspektiv.

Vidare anser partistyrelsen att diskrimineringsombudsmannen redan i dag har möjlighet att driva frågor som rör åldersdiskriminering. Rörande förslagen på ändringarna i lagtext som båda motionerna berör är de redan i dag liberal politik. Därför föreslår **partistyrelsen landsmötet att besvara motionerna G316 och G317.**

Motion G318 innehåller förslag om att personliga ombud ska kunna tilldelas även årsrika i behov av hjälp och stöd i vissa avseenden. Att som årsrik uppleva att kroppen eller knoppen in orkar med vad den tidigare gjort påverkar naturligtvis den enskildes liv i stor utsträckning. Personliga ombud som kan hjälpa den enskilde är att leva sitt liv i lite mer frihet. Partistyrelsen anser att Liberalerna bör verka för att utreda behovet av att utvidga möjligheten att få personliga ombud att gälla även årsrika och föreslår att **motion G318 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion G301 yrkande 1 bifalls
2. att motion G301 yrkande 2 bifalls
3. att motion G302 anses besvarad
4. att motion G303 bifalls
5. att motion G304 anses besvarad
6. att motion G305 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
7. att motion G306 anses besvarad
8. att motion G307 avslås
9. att motion G308 avslås
10. att motion G309 anses besvarad
11. att motion G310 anses besvarad
12. att motion G311 anses besvarad
13. att motion G312 anses besvarad
14. att motion G313 yrkande 2 anses besvarat
15. att motion G313 yrkande 1 bifalls
16. att motion G313 yrkande 3 och 4 anses besvarade
17. att motion G314 anses besvarad
18. att motion G315 anses besvarad
19. att motion G316 anses besvarad
20. att motion G317 anses besvarad
21. att motion G318 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört

G4. SOCIALTJÄNST OCH BARNRÄTTSFRÅGOR

Inledning

Det socialliberala uppdraget är att förbättra varje individs livschanser genom att utjämna de förutsättningar som finns bortom den enskildes kontroll. Ingen människa ska vara fången i de villkor han eller hon föddes in i. När det kommer till socialtjänst och barns rättigheter syftar Liberalernas politik till att hjälpa de som blir utsatta för våld och förtryck och vårt perspektiv i det arbetat är alltid att öka utsatta människors frihet.

Den organiserade liberalismen i Sverige har under hela sin historia uppmärksammat glömda grupper i samhället, de som lever under svåra förhållanden men som inte får någon eller mycket liten uppmärksamhet i debatten eller av politiken. När Bertil Ohlin på 1930-talet talade om ”det glömda Sverige” handlade det om de fattiga barnen, byns suput och så kallade fattighjon. Om människor som hade svårt att göra sina röster hörda och ofta tillhörde små grupper vilket gjorde det enkelt för beslutsfattarna att bortse från dem. Till de inkomna motioner som behandlas nedan lägger partistyrelsen också fram rapporten Det glömda Sverige. Många förslag i den rapporten kompletterar till landsmötet inkomna motioner.

Motionerna

I **motion G401** yrkas att Liberalerna ska verka för en kartläggning av Sveriges frivilligcentraler, dit människor som vill ge eller är i behov av frivillig hjälp kan vända sig. Frivilligcentraler är kontaktpunkter i vissa kommuner dit människor som behöver hjälp och människor som vill engagera sig för att hjälpa andra kan få kontakt. Sveriges olika frivilligcentraler finns organiserade tillsammans under Riksförbundet Sveriges Frivilligcentraler.

Partistyrelsen tycker att motionärens intention är god, det ska vara enkelt att hjälpa andra för den som vill, men partistyrelsen tror samtidigt att en riksorganisation som Riksförbundet Sveriges Frivilligcentraler lämpar sig bättre än staten för att utföra den föreslagna uppgiften. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet **att besvara motion G401.**

I **motion G402** anförs att en utredning av hur socialtjänsten kan bli mer jämlik ska tillsättas och att mer utbildning inom en rad sociala specialområden behövs. Partistyrelsen delar motionärens idé om att socialtjänsten i hela landet ska vara jämlik samt att det är centralt att personal som handhar människor med olika typer av problem har kunskap om just de problemen. Liberalerna arbetar i dagsläget med just de här frågorna och partistyrelsen föreslår därför att landsmötet att **motion G402 ska anses besvarad.**

I **motion G403 yrkande 1** föreslår motionärerna inrättandet av en särskild samarbetsenhet mellan polis, socialtjänst och utrikesförvaltning med uppdraget att stötta dem som faller offer för hedersförtryck och motverka tvångsäktenskap.

Redan i dag finns ett särskilt uppdrag till det Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen Östergötland om att ta fram en vägledning och strategi för hur personal inom socialtjänst, hälso- och sjukvård, skolväsendet och polis ska arbeta för att förhindra och förebygga att barn förs bort från Sverige för att giftas bort, könsstympas eller utsättas för olika former av hedersrelaterat våld eller tvång. Partistyrelsen delar motionärens syn att detta inte är tillräckligt. I rapporten om det glömda Sverige (PS-förslag 7) ingår därför ett särskilt förslag om ett nationellt center för försvunna och bortförda barn. Partistyrelsen föreslår därmed landsmötet att **besvara motion G403 yrkande 1.**

I **motion G403 yrkande 2** föreslås att Sverige bör upprätta bilaterala avtal med länder för att lättare kunna hämta hem svenska förtryckta medborgare, ofta barn, från dessa länder.

Motionärernas förslag är intressant men har fler implikationer och förutsättningar som motionären inte tycks ha övervägt. Ett viktigt sådant övervägande är att bilaterala avtal är just bilaterala. Om Sverige tillåts gå in i främmande land för att hämta hem en kvinna eller flicka som är på väg att utsättas för exempelvis en könsstympning kan Sverige samtidigt behöva medge samma land möjlighet att ifrån Sverige hämta hem människor som exempelvis lever öppet homosexuellt här. Partistyrelsen anser dock att UD måste ges bättre förutsättningar att proaktivt nyttja alla diplomatiska möjligheter i fall av bortförande av barn, något som tas upp i rapporten om det glömda Sverige. Med hänvisning till detta föreslår partistyrelsen landsmötet **att avslå motion G403 yrkande 2.**

I **motion G404 yrkande 1** föreslås att säkra lagstöd i socialtjänstlagen (SoL) rörande kommunalt våldsförebyggande arbete riktat mot barn och unga. Det ska vara en prioriterad kommunal uppgift att arbeta förebyggande mot mäns våld mot kvinnor. Som motionärerna anför måste den nationella politiken, i den mån den ska betyda någonting i reellt, följa den så kallade finansieringsprincipen – där pengar följer uppdrag.

Partistyrelsen är enig med motionärerna om att det våldsförebyggande arbetet är ett viktigt kommunalt uppdrag.

Detta är också något som Liberalerna arbetar för i riksdagen. Partistyrelsen anser det viktigt att Liberalerna ska arbeta för lagändringar avseenden kommunalt våldsförebyggande arbete riktat mot barn och unga, som inkluderar alla barns och ungas verklighet, samt statliga finansiering av ett sådant arbete. Partistyrelsen föreslår således **att motion G404 yrkande 1 anses bifallet med vad partistyrelsen anfört.**

I **motion G404 yrkande 2** föreslår motionärerna att våldsförebyggande insatser särskilt ska fokusera på att minska alkohol- och narkotikabruk samt att arbeta normbrytande. Partistyrelsen ställer sig även här positiv till motionärernas tankar och resonemang men menar samtidigt att det är viktigt att ta höjd för den variation som finns mellan kommuner. Det vore olyckligt om styrning mot att motverka några våldskopplade faktorer satt krokben för kommuner som identifierar andra faktorer som ännu mer påträngande. Därför föreslår partistyrelsen att **besvara motion G404 yrkande 2.**

Motion G405 innehåller förslag om att socialtjänsten ska beredas möjlighet att medverka i elevhälsoarbetet på skolor samt att alla skolor, oavsett huvudmän, och socialtjänst ska ha en skyldighet att samverka kring barn som far illa. I partistyrelsens förslag till rapport om Det glömd Sverige punkt 44 behandlas en liknande problematik. Där föreslås att barn i skolålder har rätt till att få hjälp och stöd i tid när det utsätts för våld eller mår dåligt. Detta gäller alla barn och inte bara de som orkar söka hjälp, för att komma åt även de som inte ber om hjälp. Därför ska uppsökande insatser användas för att nå dessa barn, exempelvis genom att elevhälsan ställer frågor på rutin. Partistyrelsen menar att punktens lösningsförslag tar adresserar samma problem men löser det på ett något smidigare sätt, därför föreslår partistyrelsen **att motion G405 därmed anses besvarad.**

I **motion G406** beskrivs ett antal åtgärder för att säkra att antalet SiS-hem (hem hos Statens institutionsstyrelse) är tillräckliga samt en rad åtgärder för att förbättra verksamheten hos dessa. Bland annat föreslås att tillräckliga medel ska tillskjutas för att säkra tillgången på SiS-hem, att de som arbetar vid hemmen ska ha adekvat utbildning, inte minst i att hantera trauman och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (npf), att hemmen ska ha fungerande rutiner för att skydda de boende från påtryckningar och sexuella övergrepp, att professionell vård bedrivs samt att någon form av vård kan ges trots misstänkt drogbruk.

Det offentliga i Sverige driver primärt två typer av hem för behandling, stöd eller omvårdnad av barn och unga: Hem för vård eller boende (HVB-hem) som ligger på den kommunala förvaltningen och Statens institutionsstyrelses hem (SiS-hem).

Partistyrelsen anser här att motionärerna tar upp en rad viktiga punkter angående en särskilt viktig del i den politik som rör utsatta barn, liknande frågor har även lyfts i tidigare landsmötesmotioner.

I likhet med motionärerna konstaterar partistyrelsen att det finns alltför många tecken på att de berörda verksamheterna har stora problem. Det handlar om plats- och resursbrist, samtidigt som efterfrågan på vård i SiS-regi har ökat. Media, forskare och behandlingspersonalens fackliga organisationer larmar om missförhållanden, om för lite vård, för mycket tvång och ibland rena övergrepp. Sverige har vid flera tillfällen kritiserats av både FN:s kommitté mot tortyr och av FN:s barnrättskommitté för att isolering används mot minderåriga i arrest, häkte och ungdomshem. Isolering är inte förenligt dessa konventioner. Liberalerna har drivit på i riksdagen för att höja kvaliteten på HVB- och SiS-hemmen. Vi kräver redan i dag att regeringen ska ta ett större ansvar för statens SiS-hem och har varit pådrivande för att det föreslås kraftfulla satsningar på SiS under kommande år. Detta kommer att motverka platsbristen, men ger också möjlighet att höja personalens kompetens och ge utrymme för inriktning mot olika målgrupper. Partistyrelsen instämmer också med övriga förslag i **motion G406 och föreslår därför att den anses besvarad.**

I **motion G407** föreslås att det ska vara obligatoriskt för personer i kontakt med barn i idrottsföreningar att uppvisa registerutdrag från polisen i syfte att stävja sexualförbrytares eller andra grova brottslingars kontakt med barn.

Partistyrelsen ser positivt på motionärernas intention. Samtidigt är det mycket svårt att se till att den föreslagna regeln efterföljs. Liberalerna ställer sig positivt till åtgärder som innebär ökad dialog med klubbar, framtagande av exempelpolicyer som idrottsföreningar kan använda eller egeninitierade krav på registerutdrag från föreningarna. Därför föreslår partistyrelsen att **motion G407 anses besvarad.**

I **motion G408** föreslås att familjehem som tar emot barn på uppdrag av socialtjänsten ska garanteras ökad social trygghet. Att öppna sitt hem för att ta emot ett barn som av olika skäl inte kan bo hos sina tidigare föräldrar är en stor välgärning. Familjehem ersätts i dag för sitt åtagande genom en ersättning bestående av två delar. Den ena delen ersätter de faktiska kostnaderna för att ha barnet och den andra delen är ett fast arvode för den insats mottagandet innebär. I dag är arvodet både skattepliktigt och sjukpennings- och pensionsgrundande.

Partistyrelsen ser dagens system som en fungerande ordning och vill poängtera att det finns en idé med en balans mellan finansiell ersättning åt och en socialt kall hos den eller de som åtar sig uppdraget att ta emot ett barn i sitt hem. Partistyrelsen tycker att dagens system är en fungerande ordning och föreslår därför **att motion G408 anses besvarad**.

I **motion G409** föreslås olika åtgärder för att säkra skolgången för barn i skyddade boenden. Partistyrelsen vill inleda med att fastslå att det offentligas högsta prioritet gällande barn som ska skyddas från hot och våld måste vara att dessa barn ska kunna leva i största möjliga frihet. En typ av insatser för att göra det är att låsa in eller på andra sätt begränsa den hotfulle aktörens möjlighet att realisera sitt eller sina hot. En annan typ av insatser är att flytta de utsatta barnen eller familjerna till en annan ort – vilket också kraftigt försvårar att hot om våld, våld eller förtyck kan realiseras. I de fall den här typen av åtgärder fungerar på ett tillfredsställande sätt möjliggör det för barn att vela ett liv i frihet, där de kan gå till skolan, umgås med kompisar och ägna sig åt fritidsaktiviteter. Användandet av skyddade

boenden ska ses som ett medel för att möjliggöra en sådant mål, aldrig som en permanent lösning.

I de fall barn tillfälligt sätts i skyddade boende är partistyrelsen enig med motionärerna om att barns andra rättigheter, som rätten att gå i skola, inte får nedprioriteras. Motionärerna föreslår att mobila utbildningsteam ska kunna komma till boendet för att säkerställa undervisning på plats, att kostnaden för eventuella läromedel ska falla på den huvudman som tillhandahåller undervisningen (inte på barnet eller dess förälder) och att staten ska ta över ansvaret som huvudman för skyddade boenden.

Partistyrelsen menar att ansvaret för skyddade boenden bör ligga kvar på kommunerna (yrkande 1) eftersom det kräver en nära kontakt mellan den som driver boendet och andra kommunala organ som är inblandade när utsatta barn och familjer ges skydd. Partistyrelsen anser också att det ska vara det offentligas uppgift att förse barn med skolmateriel, oavsett om det är digital utrustning för fjärrundervisning, pennor eller andra läromedel. Partistyrelsen är därtill enig om att undervisning på plats på skyddade boenden ska säkerställas, men poängterar att det alltid ska ses som en tillfällig insats. Partistyrelsen föreslår därför att **motion G409 yrkande 1 avslås** samt att **motion G409 yrkande 2–4 anses besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion G401 anses besvarad
2. att motion G402 anses besvarad
3. att motion G403 yrkande 1 anses besvarat
4. att motion G403 yrkande 2 avslås
5. att motion G404 yrkande 1 bifalls
6. att motion G404 yrkande 2 anses besvarat
7. att motion G405 anses besvarad
8. att motion G406 anses besvarad
9. att motion G407 anses besvarad
10. att motion G408 anses besvarad
11. att motion G409 yrkande 1 avslås
12. att motion G409 yrkande 2–4 anses besvarade

G5. FUNKTIONSRÄTTSFRÅGOR

Inledning

Liberaler vet att människor är olika. Vi har olika kön, könsidentitet, sexuell läggning, ålder, härkomst, livsåskådning och skiftande funktionalitet. Var fjärde svensk uppger sig ha någon form av funktionsnedsättning. Personer med funktionsnedsättningar finns i alla åldrar, yrkesgrupper, lever i staden och på landet, ensamma och i familjer, arbetar, är studerande, arbetslösa och sjukpensionärer, har olika värderingar och intressen. Det vill säga: de är precis som alla andra.

Det handlar om människor som finns överallt, här och nu, med olika ambitioner och olika livsdrömmar. Det handlar om människor med förutsättningar som i vissa avseenden kan skilja sig från majoritetens, men som är en viktig del av samhällsgemenskapen och har rätt att delta i den. Funktionshinderspolitik handlar om att förverkliga den rätten och om självständighet och självbestämmande. En liberal politik innebär att skapa förutsättningar för att alla ska kunna bli sitt bästa jag, också de som har funktionsnedsättningar. Respekten för den enskilda människans frihet och värdighet är utgångspunkten för all liberal politik. Det är särskilt viktigt när det handlar om människor som mött hinder i livet – för vilka friheten inte är självklar.

Motionerna

I det här avsnittet behandlas först sådana motioner som rör funktionsnedsattas sysselsättning och arbete, därefter sådana motioner som rör rättigheter och kunskap kopplade till funktionsnedsättningar.

Motion G501 innehåller förslag om att införa ett fribelopp för personer med LSS. Motionärerna tar fasta på den försämrade ekonomiska status personer med LSS fått de senaste 15 åren och föreslår ett fribelopp, likt det som finns för studenter, om 60 000 kronor per år inom vilket ekonomiska stöd inte ska påverkas. Motionärerna menar att reformen skulle innebära ökade incitament för den enskilde med stöd i LSS att söka provanställningar eller tillfälliga anställningar utan att riskera att få problem med sin ekonomiska situation.

Partistyrelsen tycker att motionen har intressanta förslag men att dess yrkanden är alltför specifika för att anta. Partistyrelsen anser att Liberalerna ska verka för att utreda ett fribelopp för den som har rätt till stöd via LSS i syfte att öka deras incitament till arbete, och mot bakgrund av detta föreslås att **motion G501 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört.**

I **motion G502** ges förslag på att ett sysselsättningsmål för personer med funktionsersättning ska införas samt att detta mål ska vara jämställt och vara lika högt som sysselsättningen för de utan funktionsnedsättning. I motion **G503 yrkande 1** föreslås det att arbetslinjen ska gälla även funktionsnedsatta.

Liberalernas generella hållning till sysselsättningspolitik är att det är eftersträvansvärt att så många som möjligt arbetar för att bidra till vårt gemensamma samhälle. Motionärerna för fram att de mål för sysselsättning som finns för den generella marknaden också ska omfatta individer med funktionsersättning. Partistyrelsen konstaterar att det är en god ambition att så många som möjligt ska arbeta och att insatser för att exempelvis individer med stöd av LSS ska kunna ta ett arbete finns. Därför föreslår partistyrelsen **att motionerna G502 och G503 yrkande 1 ska anses besvarade.**

I **motion G503 yrkande 2** föreslås att habiliteringsersättningen för funktionsnedsatta ska individanpassas och i **yrkande 3** att ersättningsnivån ska vara samma i kommunerna.

Habiliteringsersättning är en ekonomisk ersättning som betalas till den som deltar i daglig verksamhet. Det finns i dag inga lagkrav på att ha en ersättning men den används på de flesta håll som ett incitament att få folk att delta i verksamheten. Partistyrelsen stödjer motionärens yrkanden 3, att harmonisera ersättningen mellan kommuner men delar inte motionärens uppfattning när det kommer till yrkandet 2, att ersättning bör individualiseras. Detta beror på att personer med habiliteringsersättning utför arbeten som, till sin karaktär, är mycket svåra att bedöma kvalitet och kvantitet i. Ersättningarna och verksamheterna ska ju till sin natur inte vara sådana som kräver kompetens enligt marknadsmässiga villkor, att avgöra storleken på ersättning med en sådan logik blir därför aningen märkligt. Partistyrelsen föreslår därför att **avslå motion G503 yrkade 2 och besvara motion G503 yrkande 3.**

I **motion G504** yrkas att Samhall ska återgå till sitt grunduppdrag och utvecklas. Samhall är ett statligt aktiebolag som ska tillhandahålla meningsfulla och utvecklande arbeten för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. Bolaget har funnits sedan 1980 och omsätter drygt nio miljarder kronor.

Liberalerna vill verka för ett inkluderande arbetsliv där individens behov och situation ska stå i centrum. Som motionären anger har Samhall under en tid påverkats i riktning mot tjänstesektor och mer och mer börjat användas som ett

arbetsmarknadspolitiskt instrument för fler än bara funktionsvarierade. Framför allt gäller det personer som står långt ifrån arbetsmarknaden av andra skäl, inte sällan språkkunskap. Detta har bland annat fått till konsekvens att personer med funktionsnedsättningar trängs ut ur Samhalls verksamhet samtidigt som osund konkurrens uppstått mot privata aktörer.

Partistyrelsen delar motionärens vilja att styra Samhall mot dess kärnuppdrag och att utveckla politiken på detta område i stort – till detta hör att se över utformningen av bolagets vinstkrav och att anpassa verksamheten utifrån individuella förutsättningar. Samtidigt är Samhall satt i förändring tack vare liberala påtryckningar gentemot regeringen. Partistyrelsen anser därför att det finns goda skäl att i nuläget avstå från att till landsmötet binda ytterligare skrivelser. **Partistyrelsen yrkar därför att motion G504 anses besvarad.**

I **motion G505** föreslås att Liberalerna fortsätter utveckla möjlighet till ökad valfrihet och delaktighet för personer med LSS genom att ge dessa personer möjlighet att söka daglig verksamhet även utanför sina hemkommuner.

Systemet med daglig verksamhet finns till för personer i yrkesverksam ålder med utvecklingsstörning, autism, autismliknande, personer med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder. Daglig verksamhet tillhandahålls av kommunen efter en individuell prövning av individens arbetsförmåga och kan innefatta arbete med enklare matlagning, olika lagerliknande arbeten eller att spela musik. Den som deltar i daglig verksamhet har rätt till habiliteringsersättning.

Det är i dag inte reglerat hur daglig verksamhet ska var utformad eller vilken tid den ska omfatta men likt liknande frågor som rör LSS ska den anpassas till mottagarens individuella behov och tillförsäkra deltagaren goda levnadsvillkor. Detta leder till att olika kommuner har väldigt varierade verksamheter.

Partistyrelsen bedömer att motionärens förslag skulle öka incitamenten hos kommuner att arrangera bättre verksamheter och skulle innebära en ökad valfrihet för de som deltar i verksamheten. Motionärens yrkanden är också välformulerade. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **bifalla motion G505.**

Motion G506 föreslår inrättandet av en statlig LSS-inspektion. I dag granskas de huvudmän som erbjuder olika typer av stöd inom ramen för LSS av IVO och i viss utsträckning av Försäkringskassan och Socialstyrelsen. Motionären föreslår en ny myndighet med ett renodlat inspektionsuppdrag. En bättre kontroll av LSS-utförare hade dels kunnat stävja vissa problem med kriminalitet samt öka frihet för de individer som får stöd – personer som kan ha begränsad möjlighet att föra sin egen talan.

Partistyrelsen delar motionärens intention om att renodla, förtydliga och samordna inspektionsuppdraget men är inte övertygad om att landsmötet är rätt instans att avgöra om detta ska vara en särskild myndighet eller en autonom enhet i en annan myndighet. Partistyrelsen anser att Liberalerna ska verka för ökad kontroll och inspektion av LSS-verksamhet och att sådan kontroll särskilt ska fokusera på att öka LSS-tagares frihet och stävja kriminell verksamhet. **Motion G506 bör därför anses bifallen med vad partistyrelsen anfört.**

Motion G507 innehåller förslag på att verka för ett starkt, och jämställt, anhörigstöd till anhöriga till personer med funktionsnedsättning, särskilt med fokus på att fler föräldrar ska kunna arbeta heltid.

Inom ramen för det tidigare januariavtalssamarbetet har Liberalerna arbetat för att återupprätta LSS och särskilt för att föräldraansvaret ska smalnas av. Det är partistyrelsens uppfattning att föräldrars ansvar för sina barn är stort men att många föräldrar med barn med stora funktionsvariationer i dag bär ett alldeles för stort ansvar. Utredningen Stärkt rätt till personlig assistans för stöd vid egenvård, vid tillsyn samt för barn som Liberalerna ställde som ett krav i januarisamarbetet har på ett förtjänstfullt sätt bland annat utrett hur just föräldraansvaret kan smalnas av. Där föreslås bland annat att dagens term ”föräldraansvar”, som i dag upplevs mycket osäkert och godtyckligt, ska schabloniseras och fastslås i lag eller förordning – vilket gör prövningar mer rättssäkra än i dag. Föräldraansvaret i LSS föreslås också minska.

Partistyrelsen konstaterar att de förslag som motionären lägger ligger väl i linje med vad den refererade utredningen föreslagit och vad Liberalerna i dag motionerat om i riksdagen. Partistyrelsen vill understryka motionens vikt och föreslår därför **att bifalla motion G507.**

Motion G508 innehåller förslag om ett förstatligande av finansieringen av funktionshinderrelaterade insatser och hjälpmedel samt att dessa ska var individkopplade. Motionärerna belyser ett viktigt problem. Enligt hälso- och sjukvårdslagen ska svensk vård vara jämlik i hela landet och ges på basis av kunskap och beprövad erfarenhet. Vidare är vården i dag geografiskt organiserad i 21 regioner, alla med olika förutsättningar. Organiseringen vill Liberalerna inte ändra på. Landets regioner har i dag ansvar för hela sjukvården varför det vore ett misstag att gå in och särreglera hur eller vilka typer av proteser eller andra hjälpmedel som ska användas var. Vilka hjälpmedel som fungerar bäst kan också till viss del vara beroende på regionens övriga förutsättningar och system.

Vidare tycker Liberalerna redan i dag att assistansen ska förstatligas för att säkra jämlikt stöd över hela landet. Partistyrelsen föreslår därför att **motion G508 ska anses besvarad.**

I **motion G509** återfinns förslag om att göra artikel 19 i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD) till svensk lag. Partistyrelsen delar motionärernas andemening men är inte säker på att införandet av konventionens artikel 19 i lag är det som skulle gynna motionärernas syften på bästa sätt. Liberalerna arbetar aktivt med att skärpa den befintliga diskrimineringslagstiftningen, inte minst för personer med funktionsvariation och partistyrelsen tror att det är ett bättre sätt att infria motionärernas andemening. Partistyrelsen föreslår därför att **motion G509 ska anses besvarad.**

I **motion G510** föreslås att inrätta ett kunskapscentrum för vård och behandling av personer med olika funktions-

nedsättningar. Vård och omsorg i Sverige ska ges med stöd i kunskap och beprövad erfarenhet. Att sådan erfarenhet och kunskap finns samlad är en förutsättning för det kravet ska gå att uppfylla. Motionärerna argumenterar väl för behovet att ökad samordning av befintlig kunskap, något partistyrelsen vill poängtera vikten av. Partistyrelsen anser att Liberalerna ska verka för inrättandet av ett kunskapscentrum om personer med intellektuell funktionsnedsättning och autismspektrumtillstånd. **Mot bakgrund av detta föreslås att motion G510 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört.**

Motion G511 innehåller förslag på att hjälpmedel till personer med LSS ska var avgiftsfria samt att hjälpmedel som krävs på grund av andra skador eller sjukdom ska ha ett avgiftstak på 500 kronor.

Partistyrelsen delar motionärernas andemening att ingen ska behöva avstå vård eller hjälpmedel de har behöver på grund av svag ekonomi. Om hjälpmedel är helt avgiftsfria eller belagda med avgift kan i dag variera mellan kommuner och regioner, ofta täcks hjälpmedel också av högkostnadsskyddet. Att helt lägga om finansieringsmodellen till att göra hjälpmedel helt gratis/avgiftsfria ser dock inte partistyrelsen som en framkomlig väg och föreslår därför landsmötet **att avslå motion G511.**

Motion G512 innehåller yrkanden om att införa regionala och lokala syn- och hörselinstruktörer samt att regioner och kommuner ska upprätta samarbetsavtal med sådana instruktörer. Motionärernas intention är god och partistyrelsen delar målet att alla individer med syn- eller hörselnedsättning har rätt att kunna leva funktionella liv. Däremot är partistyrelsen tveksam till om den föreslagna lösningen är den enda eller ens den bästa för att lösa det uttryckta problemet. Man kan exempelvis tänka sig att samlade kunskapsstöd i skriftligt format eller digitala förinspelad information kan fungera lika väl, och dessutom vara mer kostnadseffektiva än motionärernas förslag. Partistyrelsen föreslår därför **att avslå motion G512.**

I **motion G513** föreslås att rätten till LSS ska dömas mot individers fullständig behov och inte efter nuvarande grundläggande behov.

Rätten till personlig assistans infördes 1994 när Bengt Westerberg, dåvarande Folkpartiets partiledare, var socialminister. Utgångspunkten var att människor med omfattande funktionsnedsättningar ska kunna leva ett liv med samma frihet som andra. Dagens lag är en rättighetslag som ger tusentals människor makt över sina egna liv. Det arbete är Liberalerna stolta över.

Liberalerna har sedan dess slagits för att försvara LSS, inte minst inom januariavtalet. Den L-märkta utredningen Stärkt rätt till personlig assistans för stöd vid egenvård, vid tillsyn samt för barn adresserar till viss del samma frågor som motionärerna även om motionärerna går längre. Att få assistans ska enligt utredningens förslag utöver de fem befintliga grundläggande behoven nu också ges för kontinuerligt stöd som den enskilde till följd av sitt funktionshinder behöver för att förebygga att han eller hon fysiskt skadar sig själv, någon annan eller egendom och kontinuerligt stöd som föranleds av varaktig eller långvarig medicinsk problematik där uteblivet stöd utgör en allvarlig risk för liv eller hälsa.

Motionärernas förslag är alltså i stort i linje med Liberalernas befintliga politik men i flera enskilda yrkanden väl specifika för landsmötet att besluta om. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet **att besvara motion G513.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion G501 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
2. att motion G502 anses besvarad
3. att motion G503 yrkande 1 anses besvarat
4. att motion G503 yrkande 2 avslås
5. att motion G503 yrkande 3 anses besvarat
6. att motion G504 anses besvarad
7. att motion G505 bifalls
8. att motion G506 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
9. att motion G507 bifalls
10. att motion G508 anses besvarad
11. att motion G509 anses besvarad
12. att motion G510 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
13. att motion G511 avslås
14. att motion G512 avslås
15. att motion G513 anses besvarad

Reservation nr 1

Roger Haddad reserverar sig till förmån för att motion G503 yrkande 3 bifalls.

G6. ALKOHOL, NARKOTIKA OCH TOBAK SAMT MISSBRUKSVÅRD

Inledning

Liberal alkohol-, narkotika-, tobaks- och missburkspolitik har som överordnat mål att motverka de skador och problem som kopplas till dessa områden. Den som är fast i ett beroende kan aldrig vara fri, därför krävs det politiska ingrepp för att rädda den som fastnat i ett beroende eller en ohälsosam konsumtion.

Ett beroende skapar dessutom fler offer. Människor som lever nära eller är beroende av en person med missbruksproblematik dras lätt in i medberoende och löper större risk att utsättas för våld eller hot. Systembolaget har en naturlig plats i svensk alkoholpolitik, detaljhandelsmonopolet ska värnas.

Samtidigt måste liberal narkotikapolitik ta sin utgångspunkt i forskning och beprövad erfarenhet. Vi måste veta att de åtgärder vi vidtar är de allra bästa för att uppnå våra mål.

Motionerna

Alkohol

I **motion G601 yrkande 1 och 3** föreslås att Liberalerna ska verka för att kraftigt begränsa alkoholkonsumtionen samt att fokusera på alkoholens skadeverkningar, framförallt gällande kriminalitet och social utsatthet. I **motion G602** föreslås att partiet ska behålla sin restriktiva alkohol-, tobaks- och narkotikapolitik. I Sverige arbetar vi med en rad olika insatser för att minska tillgången och konsumtionen av dessa produkter: punktskatter, åldersgränser för försäljning, ett alkoholmonopol med begränsad försäljning och rena förbud mot vissa produkter och preparat. Partistyrelsen menar att motionärernas föreslag ligger i linje med nuvarande svensk politik varför partistyrelsen föreslår landsmötet att **besvara motionerna G601 yrkande 1 och 3 samt G602.**

I **motion G601 yrkande 2** föreslås att lägga en större del av ansvaret och kostnaderna uppkomna från alkohol på alkoholproducenterna. Partistyrelsen förstår motionärernas resonemang om att den som skapar ett samhällsproblem också ska bidra till dess lösning. I Sverige har vi en mycket hög punktskatt på alkohol som, förutom att stävja konsumtion, också syftar till att betala för de negativa effekterna alkoholen medför. Partistyrelsen anser att detta är en bra ordning och föreslår därför landsmötet att **avslå motion G601 yrkande 2.**

Motion G603 föreslår att öl och cider ska kunna köpas på take-away från restauranger. Under pandemin har det förekommit rapportering om att vissa kommuner låtit restauranger sälja alkohol genom hemleverans. Detta har dock inte haft stöd i lag utan snarare byggt på olika formen av löften från kommunen att inte vidta åtgärder mot den restaurang som väljer att göra det.

Partistyrelsen ser skeptiskt på sådan förvaltning men är för den sakens skull inte främmande för idén om hemleverans av alkohol på ett principiellt plan. Partistyrelsen menar dock att kontrollen över vem som blir slutkonsument av den köpta alkoholen blir mycket komplicerad och att förslaget därför snarare kan bli en smitväg för langning än ett lyft för restaurangbranschen och individuell frihet. Partistyrelsen föreslår därför **att avslå motion G603.**

Motion G604 innehåller förslag om att tillåta licensbutiker att, som komplement till Systembolaget och under reglerade former, få sälja öl, vin och cider. Liknande förslag har behandlats av varje landsmöte sedan 2007, och högst sannolikt även tidigare. Partistyrelsen har inte ändrat uppfattning. Systembolagets detaljhandelsmonopol är en bra avvägning mellan att å ena sidan erbjuda en hög servicenivå, å andra sidan motverka alkoholens skadeverkningar.

Som motionären anför finns en ökande trend kring bryggning och destillering runt om i Sverige. Många av dessa aktörer är seriösa företagare med ett genuint intresse för smak och kvalitet i sina produkter. För sådana aktörer är det naturligtvis frustrerande att inte få sälja sina produkter fritt till lika intresserade konsumenter. Systembolaget har här ett viktigt uppdrag att se till att ha en struktur där det är enkelt för producenter av alkoholhaltiga drycker att komma in i systemet och erbjuda sina produkter till försäljning – här finns utvecklingspotential givet hur situationen ser ut i dag.

Partistyrelsen ser dock goda skäl till att Sveriges detaljhandelsmonopol på alkohol ska bevaras och föreslår därför landsmötet **att avslå motion G604.**

Motion G605 föreslår ett antal olika lättnader gällande de regler som gäller för alkoholservering. Bland annat föreslås att kraven på servering av tillredd mat och på lokalens utformning tas bort, att normer för serveringstider tas bort och att obetydlig servering tillåts.

För den som vill servera alkohol till människor krävs som huvudregel ett serveringstillstånd. För att ett sådant ska medges måste man hålla en ordnad lokal, ha kontroll över vilka som konsumerar alkoholen, kunna servera varm mat

och uppfylla en rad andra krav. I krogbranschen finns en rad seriösa aktörer som arbetar flitigt för att ge sina gäster goda upplevelser rörande båda mat och dryck. Tyvärr finns också mindre seriösa aktörer som på olika sätt arbetar för att kringgå lagar och regler för egen eller någon annans vinning. Ett mer komplicerat regelverk gör de senare enkla att komma åt men försvårar samtidigt för seriösare näringsidkare att göra vinst och kunna leva på sin verksamhet.

Partistyrelsen ser därför positivt på att de här frågorna lyfts även om alla förslag inte bör genomföras. Bland annat föreslår motionärerna att obetydlig servering av alkohol ska kunna tillåtas. Termen obetydlig servering finns inte, till partistyrelsens kännedom, i vare sig lagtext eller förordningar men kan tänkas innebära att den som arrangerar en vernissage, släpper en bok eller håller frisersalong får bjuda sina besökare eller kunder på ett enstaka glas. Med detta ser partistyrelsen inte något samhällsproblem eller andra överhängande risker. Partistyrelsen vill dock förtydliga att en sådan aktör ska bära samma ansvara som andra inte servera minderåriga eller den som är märkbart alkoholpåverkad.

Med stöd i ovanstående föreslår partistyrelsen att **avslå motion G605 yrkande 1–6 och bifalla yrkande 7.**

I **motion G606** förslås om att gårdsförsäljning fortsatt ska var förbjuden. Gårdsförsäljning innebär att den producent som tillverkar en alkoholdryck tillåts sälja produkten direkt vid produktionsplatsen. Två statliga utredningar har utrett införandet av gårdsförsäljning i Sverige och kommit fram till att det inte går att kombinera med Systembolagets detaljhandelsmonopol. En tredje utredning, tillsatt inom ramen för januariavtalet, arbetar nu med samma fråga och förväntas leverera förslag i december 2021.

Under landsmötet 2015 tog Liberalerna ställning för att verka för en lagstiftning som möjliggör gårdsförsäljning i begränsad utsträckning, under förutsättning att detta inte påverkar Systembolagets roll negativt. Partistyrelsen ser ingen anledning att ompröva den ståndpunkten. Systembolagets detaljhandelsmonopol ska upprätthållas. Om det går att hitta en modell som kombinerar detta med småskalig gårdsförsäljning är detta något som Liberalerna ska bejaka. Partistyrelsen föreslår därmed att **motion G606 anses besvarad.**

Motion G607 innehåller förslag om att förlänga Systembolagets öppettider. Systembolaget är en alkoholpolitisk kompromiss mellan ett förbud mot försäljning av drycker vi vet har stora skadeverkningar och individuell frihet. En av Systembolagets uppgifter är att arbeta för att minska tillgången på alkohol under den tid då den gör mest skada. Därför är öppettiderna begränsade under helger och sena kvällar. Det finns många i Sverige som har en sund alkoholkonsumtion och god förmåga att planera sina inköp, för dem torde dagens öppettider fungera. Samtidigt är det viktigt för alkoholmonopolets legitimitet att de inte uppfattas som alltför oresonliga.

Men alkoholpolitiken finns också tillför att begränsa tillgången för den som har sämre kontroll över sitt drickande. Alkoholberoende är inte bara ett problem för individen utan också ett stort problem för dess anhöriga som kan drabbas av medberoende, själva halka in i ett missbruk eller bli utsatt för hot eller våld. Partistyrelsen menar därför att dagens öppettider är en väl avvägda och föreslår landsmötet **att avslå motion G607.**

Tobak

Motion G608 innehåller förslag om att verka för en differentierad tobaksskatt. Motionärerna berör en intressant fråga där argumenten för en generell tobaksskatt ställs i relation till snusets enskilda skadeverkningar. Motionärerna har rätt i att snus är mindre skadligt än exempelvis cigaretter men även snus har skadeverkningar. Enligt den refererade rapporten och motionärernas logik om en mer differentierad tobaksskatt skulle skatten på cigaretter dessutom behöva höjas, något partistyrelsen tvivlar på att motionärerna förespråkar. Partistyrelsen föreslår därför att tobaksskatterna ska ligga kvar på dagens nivåer och att **avslå motion G608.**

Narkotika

I **motion G609** föreslås att cannabis ska få säljas i medicinska syften, i **motion G610 yrkande 1** att cannabis ska få brukas medicinskt och i **motion G610 yrkande 2** att cannabis ska få odlas för privat medicinskt bruk.

Liberalerna är ett parti som i största möjliga mån utgår ifrån kunskap i sin politik, så också i frågan om läkemedel. I dag skrivs en rad substanser ut på recept för att stävja smärta, som cellgifter eller som medicin mot sjukdomar. De aktiva substanserna i sådana mediciner är ofta olagliga att bruka i annan form och utan recept från läkare. Det här tycker partistyrelsen är en bra linje. Det som kännetecknar de läkemedel som används och brukas i Sverige är delvis att de finns tydliga dokumenterade tester på deras verkan och biverkningar. De läkemedel som används i Sverige tas också fram och kontrolleras under kontrollerade former, det är knappast tänkbart att vi skulle se speciellt positivt på den som hemma odlar opiumvallmo i syfte att framställa sitt eget morfin.

Liberalerna ska inte vara ett dogmatiskt parti, men inte heller ska vi ta ställning för otestade preparat på annan grund än vetenskaplig. Därför föreslår partistyrelsen **att avslå motionerna G609 och G610 yrkande 1 och 2.**

Motionerna G611 och G612 yrkande 1 innehåller förslag om avkriminalisering av narkotika för eget bruk. I **motion G612 yrkande 2** föreslås dessutom en avkriminalisering av narkotikainnehav för personligt bruk. I **motion G612 yrkande 3 samt G613** föreslås vidare olika typer av fristående utredningar av svensk narkotikapolitik med fokus på effekter och skadereducering.

Partistyrelsens hållning är att narkotikapolitiken fortsatt ska vara restriktiv: försäljning och bruk av narkotika ska fortfarande vara kriminellt, inte minst eftersom övertygande faktaunderlag inte visar att en annan lagstiftning bättre minimerar lidande och död. Inom ramen för en restriktiv narkotikapolitik har Liberalerna i riksdagen drivit att den

nuvarande narkotikapolitiken ska utvärderas. Vi har gjort det för att narkotikapolitiken ska utgå från en skadereduceringsprincip med nolltolerans för narkotikarelaterat lidande och död. Det är en vision som har sin utgångpunkt i en syn på narkotika som i kombination med missbruk och beroende leder till ofrihet, och därmed är oförenligt med liberalismen. En invändning mot detta argument är att den som klarar av att bruka utan att falla in i missbruk får svårare att bruka om narkotikapolitiken är restriktiv. Också det kan stämma, men Liberalernas hållning är att i valet mellan frihet för de som lyckas använda narkotika och den som får sin frihet inskränkt på grund av en beroendesjukdom måste samhället ställa sig på den beroendesjukes sida. Därför ska vår nolltolerans för narkotikarelaterat lidande och död bestå.

Liberalerna ska samtidigt driva en evidensbaserad politik. Därför vill partistyrelsen att Liberalerna fortsatt ska stå bakom att vi ska utreda vilka regler, medel och metoder som, inom ramen för en restriktiv narkotikapolitik, mest effektivt bidrar till att minska narkotikarelaterat lidande och dödlighet och därefter verka för att sådana regler, medel och metoder genomförs i Sverige. Bland frågor som bör beröras finns exempelvis vilka förebyggande åtgärder, behandlings- och påföljdsformer som minimerar de skador som narkotikan orsakar.

Partistyrelsen föreslår i och med ovanstående skrivning **att landsmötet avslår motionerna G611, G612 yrkande 1 och 2 samt G613, samt anser motion G612 yrkande 3 besvarat.**

I **motion G610 yrkande 3** föreslås inrättandet av ett kunskapscentrum med fokus på cannabis. Partistyrelsen noterar att sådana kunskapscentra redan finns, U-FOLD – Forum för forskning om läkemedels- och drogberoende vid Uppsala universitet och föreslår därför **att motion G610 yrkande 3 anses besvarat.**

Missbruksvård

Motion G614 innehåller förslag om att reformera missbruksvården genom att förtydliga vilken aktör av stat, region och kommun som bär huvudansvaret för den.

Liberalerna har sedan tidigare landsmöten fattat beslut om att ett narkotikaberoende är en sjukdom och att den som är sjuk har rätt till vård – därför faller det sig naturligt att sjukvården och regionerna ska ha det primära ansvaret för missbruksvård. Partistyrelsen slår fast vid att detta sedan tidigare är Liberalernas hållning och föreslår därför landsmötet att **besvara motion G614.**

I **motion G615** föreslås att åtgärder och behandlingar mot läkemedelsberoende måste säkras. **Yrkande 1** innehåller förslag om att regioner ska säkra individuella handlingsplaner, i **yrkande 2** anförs att psykologisk behandling ska erbjudas den som är läkemedelsberoende, i **yrkande 3** föreslås att vårdcentraler särskilt ska lyfta upp behandlingsformen och i **yrkande 4** föreslås att forskning på kvinnors hälsa och läkemedelsberoende stärks.

I riksdagen driver Liberalerna sedan länge aktivt frågan om läkemedelsberoende, men det finns inget landsmötesbeslut på området. Partistyrelsen konstaterar att läkemedelsberoende är ett allvarligt folkhälsoproblem som behöver motverkas. Den som är läkemedelsberoende har rätt till en individuell behandlingsplan med hjälp att bli frisk från sitt beroende. **Partistyrelsen föreslår därför att motion G615 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört.**

Motionären till **motion G616** vill motverka injektionsrum. I dag finns det på fler håll i landet olika former av sprututbytesprogram där narkotikamissbrukare har möjlighet att få tillgång till rena sprutor eller kanyler. Detta har tydligt skadereducerande effekter eftersom det exempelvis minskar spridningen av sjukdomar.

Utöver den här typen av program finns också förslag om att runt om i landet på prov införa så kallade fix- eller injektionsrum där missbrukare får hjälp att injicera sina preparat – ofta i samband med information och erbjudande om hjälp och stöd. Sedan landsmötet 2019 är Liberalerna positiva till att regioner inför den här typen av behandling på prov för att sjukvården och forskare ska få chans att utvärdera dess effekter. Partistyrelsen ser ingen anledning att ompröva 2019 års beslut och föreslår därför att **motion G616 avslås.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion G601 yrkande 1 och yrkande 3 anses besvarade
2. att motion G602 anses besvarad
3. att motion G601 yrkande 2 avslås
4. att motion G603 avslås
5. att motion G604 avslås
6. att motion G605 yrkande 1–6 avslås
7. att motion G605 yrkande 7 bifalls
8. att motion G606 anses besvarad
9. att motion G607 avslås
10. att motion G608 avslås
11. att motion G609 avslås
12. att motion G610 yrkande 1 avslås
13. att motion G610 yrkande 2 avslås
14. att motion G611 avslås
15. att motion G612 yrkande 1 avslås
16. att motion G612 yrkande 2 avslås
17. att motion G612 yrkande 3 anses besvarat
18. att motion G613 avslås
19. att motion G610 yrkande 3 anses besvarat
20. att motion G614 besvaras
21. att motion G615 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört.
22. att motion G616 avslås

Reservation nr 1

Pär Löfstrand och Joar Forssell reserverar sig till förmån för att motion G603 bör anses besvarad.
Motivering: ”Under pandemin har flera kommuner möjliggjort take-away av alkohol i samband med köp av mat. Detta har fungerat väl och är positivt för såväl företagare som kunder. Liberalerna bör verka för att förutsättningarna för att införa detta noggrant utreds.”

Reservation nr 2

Louise Eklund och Joar Forssell reserverar sig till förmån för att motion G604 anses besvarad.
Motivering: ”Partistyrelsens svar understryker vikten av att Systembolaget tillhandahåller goda möjligheter för lokala producenter av öl och vin att komma in i Systembolagets sortiment.”

Särskilt yttrande nr 1

Christoffer Heimbrand, LS, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion G613:

”Ett liberalt kunskapsparti kan aldrig hysa rädsla för mer kunskap. Sverige har i dag Europas högsta narkotikarelaterade dödlighet. För att få bukt med problemen behövs evidensbaserad politik och en förutsättningslös utredning – utan politiska skygglappar om att narkotikapolitiken fortsatt ska vara restriktiv, oavsett vad forskningen visar.”

Särskilt yttrande nr 2

Erik Berg, LUF, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion G605:

”Dagens statliga detaljregleringar i alkohollagen är ineffektiva och skadliga för påverkade branscher. Alkohollagen borde fokusera på att motverka ofriheterna som kommer av alkoholmissbruk, inte lägga sig i bardiskars längd, och annat som kan regleras lokalt.”

H1. MIGRATIONS- OCH ASYLPOLITIK

Inledning

Sveriges långa tradition av öppenhet gentemot omvärlden har bidragit till utveckling, tillväxt och välfärd. I dag bor här människor med rötter från världens alla hörn, här talas alla större språk. Det gör vårt land rikare och mer pluralistiskt och ger oss större möjligheter på en global marknad. Det finns en oerhörd potential i att människor kommer till vårt land. Vår demografiska situation visar också på behovet av fler i arbetsför ålder. Vi vill att människor ska kunna flytta, jobba och studera i andra länder.

Vi lever i en tid med flyktingströmmar som saknar motstycke i historien. För att förändra situationen måste framför allt väpnade konflikter få ett slut. Omvärlden måste öka det humanitära stödet till flyktingar och till de hjälporganisationer som verkar i och runt konfliktområden. Alla EU-länder måste ta ett solidariskt ansvar för att hjälpa asylsökande som söker skydd i EU.

I tider av stora migrationsströmmar är det särskilt viktigt att hålla på rättssäkerheten och principerna. Den som har skyddsskäl ska få stanna i Sverige, medan den som får avslag måste lämna. Det är en ohållbar situation att ett fåtal länder, däribland Sverige, får ta ansvar för flyktingmottagandet när andra EU-länder blundar för sina skyldigheter.

Sverige kan inte långsiktigt ta emot fler flyktingar än vad vårt samhälle klarar av vad gäller jobb, bostäder, skola och välfärd. En passiviserande integrationspolitik i kombination med en generös flyktingpolitik har lett till att delar av Sverige i dag präglas av utanförskap och bidragsberoende. I Sverige bor i dag över 550 000 vuxna utrikes födda med så låga inkomster att de riskerar fattigdom och social utestängning. Det motsvarar ett helt Göteborg eller var fjortonde vuxen svensk. Det är ett stort misslyckande för oss som vill se Sverige som ett öppet samhälle. Dessa personer måste nu få förutsättningar att lyckas i Sverige. Samhällets integrationsskuld måste minskas.

Att detta utanförskap byggts upp är ett av huvudskälen till varför en stor majoritet av Sveriges riksdag och svenska folket vill ha en mer restriktiv migrationspolitik. Liberalerna omprövade efter valet 2014 en del ståndpunkter i flyktingpolitiken och var hösten 2015 en del av sexpartiöverenskommelsen om migrationspolitiska åtstramningar.

Liberalernas fokus måste vara att hjälpa dem som har skyddsskäl. Att ge alla människor som fått en fristad i Sverige möjligheter att bidra till och bli delaktiga i vårt samhälle är en av de största uppgifterna vårt land står inför. Misslyckas det kommer nya generationer att hamna i utanförskap.

Behovet av en mer varaktig lösning för att dela ansvaret för asylmottagandet mellan EU:s länder är stort och för oss liberaler är det självklart att Sverige ska vara drivande för att nå resultat i förhandlingarna. Vi vill stärka och harmonisera EU:s asylsystem. Samma regler ska gälla i alla medlemsländer. Alla medlemsstaters ansvar måste tydliggöras.

Svensk lagstiftning måste framöver ligga mer i linje med andra jämförbara EU-länder. Det behövs en human och hållbar asylpolitik som värnar individuell prövning och rätten att överklaga i domstol. Vårt fokus ska vara att hjälpa människor som har skyddsskäl, vilket också innebär att de som saknar skyddsskäl måste lämna landet.

Om personer inte kommer i arbete och har en ordnad boendesituation riskerar nya generationer av nyanlända att drivas in i långvarigt bidragsberoende, trångboddhet och stor social misär. Sverige måste ta ansvar för den segregation som råder i vårt land och vi måste hantera den integrationsskuld som har byggts upp under en lång tid. Därför är det rimligt att det undantag från försörjningskravet som finns för den som ansöker om att vara anknytningsperson inom 3 månader efter att hen fått uppehållstillstånd, fortsatt ska gälla för konventionsflyktingar, men inte för andra grupper av migranter. Konventionsflyktingar har också ett sådant undantag fastslaget i EU-rätten. Liberalerna anser att även skyddsbehövande ska kunna familjeåterförenas i Sverige, men det är då viktigt att anknytningspersonen har skaffat arbete och har en boendesituation som är rimlig för att resten av familjen ska kunna få en anständig tillvaro i Sverige och lättare kunna integreras.

Liberalerna anser att en översyn bör göras över hur rättssäkerheten i migrationspolitiken i alla avseenden kan stärkas ytterligare. Detta skulle till exempel kunna ske genom ett förändringsarbete inom Migrationsverket och migrationsdomstolarna i syfte bland annat att uppnå målen om kortare handläggningstider, ge förbättrade möjligheter till vidareutbildning av beslutsfattare, att främja kvalitetssäkring av beslutsprocesser och i synnerhet att kvalitetssäkra tolkningen vid muntliga förhör och förhandlingar.

Asylprocessen kan aldrig bli rättssäker och rättvis om inte lagar och myndighetsbeslut efterlevs. De som har fått utvisningsbeslut måste i högre grad lämna Sverige. I Riksrevisionens rapport om återvändandeverksamheten 2020:7 framgår det tydligt att ambitionerna inte uppnås i återvändandeverksamheten. Det är fortsatt ungefär hälften av de som fått avslag som stannat i Sverige fyra år efter avslagsbeslut. För att upprätta en fungerande återvändandeverksamhet måste flertalet åtgärder sättas in. Återvändandestödet måste ses över för att se om det är tillräckligt högt för att

uppnå önskad effekt. Samordningen mellan olika myndigheter och en tydligare gemensam och enhetlig målbild behöver sättas.

Förföljelse eller välgrundad fruktan för förföljelse på grund av sexuell läggning, kön eller könsuttryck är enligt gällande lag skäl för asyl, och den som förföljs kan beviljas flyktingstatus. Det finns dock anledning att analysera hur rättstillämpningen ser ut i praktiken avseende asylsökande hbtq-personer. Liberalerna anser att hbtq-personer inte ska nekas asyl för att de tvingas stanna i garderoben, särskilt när själva anledningen till att de inte har kommit ut i hemlandet är landets förtryckande sociala och rättsliga normer. Praxisutvecklingen för asylsökande som hänvisar till könsrelaterad förföljelse, däribland hbtq-personer, behöver fortlöpande följas. Dessutom behöver insatser göras för att stärka hbtq-kompetensen vid själva asylprövningen.

Även mottagandet av asylsökande måste ske på ett sätt som tydligt värnar hbtq-personers lika rättigheter. Det är av största vikt att Migrationsverket gör allt vad som krävs för att upprätthålla de boendes trygghet och att det från första dagen klargörs vilka lagar som gäller i Sverige. Hot eller kränkningar får aldrig accepteras, och alla incidenter som utgör lagbrott ska polisanmälas.

Motionerna

Motion H101 yrkar att Liberalerna ska arbeta mot ett stopp för att Sverige ska ta emot kvotflyktingar. Partistyrelsen delar fullt ut motionärens uppfattning att Sverige ska ta emot kvotflyktingar. Liberalerna står bakom beslutet från 2016 att Sverige ska ta emot 5 000 kvotflyktingar per år, vilket var en ökning med 3 100 från tidigare. Kvotflyktingar till Sverige blir utvalda av FN:s flyktingorgan UNHCR och grunden för UNHCR:s urval är en bedömning enligt sju kriterier för vilka som är i störst behov av vidarebosättning därför att deras skyddsbehov inte tillfredsställs i det land de befinner sig i eller för att andra långsiktiga lösningar saknas. Kvotflyktingar väljs ut bland människor som redan har fått flyktingstatus, antingen enligt Flyktingkonventionen eller UNHCR:s bredare definition som innefattar de som till exempel flyr från väpnad konflikt. Det finns stora fördelar med att ta emot kvotflyktingar. När en flykting erbjuds vidarebosättning i Sverige genom kvotflyktingsystemet får flyktingen ett organiserat mottagande. Kvotflyktingar får även förberedande informationsinsatser för att förbereda dem på vad som väntar i Sverige. Sammantaget förespråkar alltså motionären en linje som ligger väl i linje med den politiken som Liberalerna sedan länge driver – att Sverige fortsatt ska ta emot kvotflyktingar – och **yrkar därför att motion H101 bör anses besvarad.**

Motion H102 yrkar att Liberalerna bör tillsätta en utredning kring en ny asylpolitik. Partistyrelsen anser att den Migrationskommitté som nyligen presenterat sitt förslag till en långsiktig och permanent asyl- och migrationslag, där Liberalerna i riksdagen spelat en aktiv och framträdande roll, som väl uppfyller motionärens krav. **Partistyrelsen yrkar att motion H102 avslås.**

Flera motioner tar upp frågor kring barn och familjeåterförening i asylprocessen. **Motion H103** yrkar att Liberalerna ska verka för att barns ställning stärks i asylprocessen, att Liberalerna ställer krav på att barns rättigheter ska tillgodoses genom att barnspecifika asylskäl prövas på ett rättssäkert sätt, att Liberalerna tar ställning för att barn som under asylprocessen omhändertagits enligt LVU för att föräldrarna brister i omsorg inte får utvisas tillsammans med föräldrarna samt att Liberalerna bestämt tar avstånd från att barn hålls i förvar på grund av att de är asylsökande.

Partistyrelsen vill understryka att asylprocessen måste ha ett tydligt barnperspektiv och att barn som är asylsökande måste ses som de rättighetsbärande individer de där. Det betyder bland annat att barns asylskäl alltid måste bedömas på sina egna grunder. Likaså måste barn och barnens föräldrar tidigt under asylprocessen ges tydlig information om lagar och regler gällande barns rättigheter. Socialtjänstens ansvar för barn som far illa gäller alla barn, även asylsökande barn. Om vårdnadspersonerna utsätter ett barn för våld eller vanvård, eller barnet självt utsätter sig för fara genom sitt eget beteende i form av t.ex. missbruk eller kriminalitet, ska socialtjänsten kunna ge skydd enligt LVU. Samtidigt innebär värnandet av asylrätten att det även i sådana situationer måste vara barnets asylskäl som avgör om barnet ska beviljas uppehållstillstånd. När det gäller frågan om förvar är det gällande regelverket att ett barn får hållas i förvar i högst 72 timmar. Om det finns synnerliga skäl kan tiden förlängas med ytterligare 72 timmar, men aldrig längre än så. Förvar kan bara förekomma om det finns risk att personen annars går under jorden och det inte är tillräckligt med mindre ingripande åtgärder, t.ex. uppsikt. Förvar får inte innebära att ett barn skiljs från båda sina vårdnadshavare. Partistyrelsen är enig med motionärerna om att förvarshållande av barn ska undvikas så långt som möjligt, men att helt förbjuda förvar för barn och barnfamiljer är inte realistiskt.

Motion H104 yrkar att förslagen i punkt 6 och 11 i rapporten Demokrati och jämställdhet som handlar om permanent uppehållstillstånd och medborgarskap utreds ordentligt för att ta fram konsekvenser om de genomförs, särskilt med fokus på barnperspektivet. **Motion H105** yrkar att särskilda skäl ska gälla när barn är inblandade, att barn hörs i asylprocessen, att barnfamiljer som ges asyl ges permanent uppehållstillstånd direkt samt att försörjningskraven för familjeåterförening tas bort. Även i **motion H106** behandlas frågan om familjeåterförening, och motionen yrkar att Liberalerna ska fortsatt värna familjeåterförening inom asylrätten så att barn ska kunna återförenas med sina föräldrar. I denna del ligger motionen helt i linje med partiets befintliga politik, som partistyrelsen anser ska ligga fast.

I motionens brödtext finns därutöver kritik mot de regler om försörjningskrav vid familjeåterförening som har införts. Motionärerna anför att kravet på bostad och inkomst kommer att försvåra möjligheten för barn och föräldrar att återförenas och menar att och försörjningskrav som försvårar eller omöjliggör

familjeåterförening måste ses över. Avslutningsvis anförs i brödtexten att det måste finnas utrymme att ta hänsyn för att undvika orimliga humanitära konsekvenser när det gäller barn och deras föräldrar. Även om detta inte uttryckligen berörs i själva yrkandet vill partistyrelsen kommentera frågan.

Liberalerna värnar rätten till familjeåterförening. När den tillfälliga utlänningslagen infördes 2016 var Liberalerna mycket kritiska till att möjligheten till familjeåterförening för krigsflyktingar – så kallat alternativt skyddsbehövande – helt togs bort. Därför var Liberalerna pådrivande för att möjligheten till familjeåterförening för krigsflyktingar återinfördes, vilket skedde 2019.

Rätten till familjeåterförening kan dock inte vara helt villkorslös. Sverige har stora integrationsutmaningar. Om personer inte kommer i arbete och har en ordnad boendesituation riskerar nya generationer av nyanlända att drivas in i långvarigt bidragsberoende, trångboddhet och stor social misär. Sverige måste ta ansvar för den segregation som råder i vårt land och vi måste hantera den integrationsskuld som byggts upp under lång tid. Därför anser partistyrelsen att det är rimligt att det i vissa sammanhang ställs upp ett krav på att den som befinner sig i Sverige har bostad och inkomst ordnad innan de anhöriga tas hit.

Enligt den utlänningslag som infördes i juli 2021 finns flera undantag från kravet på bostad och försörjning. Kravet ställs inte på barn under 18 år som fått uppehållstillstånd och ska återförenas med familjemedlemmar. Kvotflyktingar, personer som har fått flyktingstatus enligt Genèvekonventioner (konventionsflyktingar) och alternativt skyddsbehövande omfattas inte heller av försörjningskravet under de tre första månaderna efter uppehållstillstånd. Generellt finns det också möjlighet att slopa försörjningskravet om det finns särskilda skäl, till exempel varaktigt nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning.

För att stärka drivkraften till integration anser partistyrelsen att alternativt skyddsbehövande inte ska omfattas av tremånadersregeln. Partistyrelsen anser även att det bör krävas synnerliga skäl för att befrias från försörjningskravet, vilket är ett striktare villkor än särskilda skäl. Givetvis ska även skyddsbehövande kunna familjeåterförenas i Sverige, men det är då viktigt att anknytningspersonen har skaffat arbete och har en boendesituation som är rimlig för att resten av familjen ska kunna få en anständig tillvaro i Sverige och lättare kunna integreras. Partistyrelsen anser att ovanstående, som också legat till grund för partiets agerande i riksdagen, garanterar rätten till familjeåterförening samtidigt som det finns ett tydligt regelverk för hur denna ska kunna genomföras på ett sätt som stärker integrationen.

Partistyrelsen anser sammanfattningsvis att barnperspektivet utifrån barnkonventionen bör alltid vara vägledande i all lagstiftning där sammanhållna familjer och familjeåterförening ska vara grunden för Liberalernas migrationspolitik, men där det också måste finnas möjlighet till undantag i enlighet med vad beskrivs ovan. Däremot är partistyrelsen inte beredd att ställa sig bakom förslaget att försörjningskravet för familjeåterförening tas bort. **Partistyrelsen yrkar således att motion H103 yrkande 1–3 anses bifallna med vad partistyrelsen anfört samt att motionerna H103 yrkande 4 och H104–H106 bör anses besvarade.**

Motion H107 yrkar att Liberalerna ska verka för att inom ramen för direktivet om varaktigt bosatta tredjelandsmedborgares ställning (2003/109/EG) ställa krav på VABO att kunna försörja sig samt, fortfarande inom ramen för direktivet, att reglerna för invandring av anhöriga till VABO anpassas till motsvarande regelverk för anhöriginvandringen. Partistyrelsen konstaterar att Migrationskommitténs betänkande, vars förslag Liberalerna i huvudsak stod bakom, berörde frågan om reglerna för VABO och om de kan komma i konflikt med ett system där tillfälliga uppehållstillstånd ersätter det tidigare systemet med permanenta uppehållstillstånd samt om det skulle kunna leda till ökade VABO-ansökningar till Sverige då försörjningskraven är olika. Det föreslogs dock inga förändringar utan bedömningen var att VABO-ansökningarna inte skulle öka. I den nya utlänningslagen finns inga nya försörjningskrav för de personer som är berörda av VABO utöver de som finns sedan tidigare. Partistyrelsen anser det kan skäl att ställa högre försörjningskrav, men vill följa utvecklingen för att se hur effekterna blir i detta avseende. **Partistyrelsen yrkar att motion H107** bör anses besvarad.

Motion H108 yrkar att landsmötet uttalar att regeringen snarast bör ge ett uppdrag till Migrationsverket att utreda och följa upp rättssäkerheten för hbtqi-flyktingar samt uttalar att nuvarande lagstiftning bör ändras så att hbtqi-flyktingars rätt till asyl säkerställs. **Motion H109** yrkar att Liberalerna ska verka för att hbtqi-personer med skyddsbehov ska få permanent uppehållstillstånd. Även i **motion H110 yrkande 4** tas upp en liknande fråga. I **motion H110 yrkande 1–3** tas upp andra frågor gällande hbtqi-flyktingar, som partistyrelsen bedömer ligger i linje med partiets gällande politik. **Motion C206 yrkande 2** föreslår att i rapporten ”Fler i egen försörjning” punkt 8 hbtqi-flyktingar ska undantas från försörjningskrav för permanent uppehållstillstånd.

Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att förföljelse på grund av sexuell läggning ska skäl för asyl och den som förföljs kan beviljas flyktingstatus samt att det finns anledning att analysera hur rättstillämpningen ser ut i praktiken avseende asylsökande hbtq-personer. Liberalerna har i riksdagen krävt att personer inte ska nekas asyl för att de tvingats dölja sin sexuella läggning på grund av landets förtryckande sociala och rättsliga normer och praxis för asylsökande som hänvisar till könsrelaterad förföljelse behöver fortlöpande följas. Då tillfälliga uppehållstillstånd numera är grunden för Sveriges migrationspolitik ställer sig partistyrelsen tveksam till undantag från den grundregeln för vissa grupper. **Partistyrelsens yrkar att motionerna H108–H110 bör anses besvarade samt motion C206 yrkande 2 avslås**.

Motion H111 yrkar att landsmötet uppdrar åt partistyrelsen att sammanställa redan antagna landsmötesbeslut i ett migrationspolitiskt program. Partistyrelsen delar motionärens uppfattning att det är viktigt att tydligt och på ett pedagogiskt sätt beskriva Liberalernas politik. Det gäller partiets politik på alla områden. Partistyrelsen anser motionens yrkande är av redaktionell karaktär och menar därför **att motion H111** bör anses besvarad.

I motion H112 yrkas att Liberalerna ska verka för att utreda införandet av ett sponsorsystem för asylsökande enligt kanadensisk modell. Partistyrelsen anser att det kanadensiska systemet har intressanta inslag som är värda att studera men att Liberalernas syn på asylrätt först och främst ska präglas av den enskildes skyddsbehov. Partistyrelsen yrkar att **motion H112 anses besvarad.**

I motion H113 yrkas att EU ska införa en livbåtsmekanism för politiska flyktingar från Hong Kong som underlättar deras möjlighet att snabbt få skydd i EU och Sverige. Partistyrelsen ser goda skäl att följa den dramatiska utvecklingen i Hong Kong men finner det olyckligt att till landsmötet binda migrationspolitiska överväganden knutna till utvecklingen i detta fall. Demokratiaktivister som har välgrundade skäl att frukta förföljelse ska beviljas asyl. Vidare har Sverige och Liberalerna en stolt historia av att verka för olika initiativ för förföljda dissidenter. Ett landsmötesbundet ställningstagande för en organiserad europeisk livbåtsmekanism förefaller däremot utgöra ett avsteg från de migrationspolitiska principer som partiet arbetat fram. Partistyrelsen yrkar att **motion H113 yrkande 1 avslås och yrkande 2 och 3 anses besvarade.**

Motion H114 yrkar att Liberalerna ska verka för att klimatflyktingar får en egen asylgrund i Sverige och att Liberalerna bör verka för att Sverige driver på för ett bindande internationellt avtal för klimatflyktingarna på nästa klimattoppmöte. Partistyrelsen anser att rätten att söka asyl är en central del av Genèvekonventionen som Sverige och EU har att följa. Rätten till asyl utgår från individens behov av skydd oavsett anledning. Av det skälet finns det ingen anledning att införa nya begrepp i migrations- och asylpolitiken. **Partistyrelsen yrkar att motion H114 avslås.**

Motion H115 yrkar att Liberalerna tar ställning för att det inte ska införas språkkrav i svenska för att kunna beviljas permanent uppehållstillstånd i Sverige. Partistyrelsen anser att kunskaperna i svenska och samhällskunskap tidigt ska introduceras i migrationsprocessen. I rapporten Demokrati och jämställdhet ställs krav på försörjning, kunskaper i svenska språket och samhället samt god vandel ska vara villkor för att få erhålla permanent uppehållstillstånd för att stärka individens möjligheter att snabbt bli en del av samhället. Uppehållstillstånd ska ses som ett steg på vägen mot medborgarskap och integration in i det svenska samhället. **Partistyrelsen yrkar att motion H115 avslås.**

Motion H116 yrkar att Liberalerna ska verka för att permanenta uppehållstillstånd (PUT) ska vara utgångspunkten för de personer som beviljas asyl i Sverige och att det genomsyrar partiets rapporter, program och förslag. Partistyrelsens uppfattning är att permanent uppehållstillstånd, till skillnad från tillfälligt uppehållstillstånd som är huvudregeln, primärt inte handlar om skyddsbehov utan innebär i stället en livslång rätt för personen att bo i Sverige. **Partistyrelsen yrkar att motion H116 avslås.**

Motion H117 yrkar att landsmötet uttalar sitt stöd för att Liberalerna ska verka för att ge gymnasieungdomarna ytterligare sex månader för att söka arbete på grund av pandemin, att landsmötet uttalar sitt stöd att det fortsatt ska vara Liberalernas uppfattning är att Sverige behöver fler som flyttar hit för att jobba och studera och att gymnasieungdomarna borde inkluderas samt att landsmötet uppmanar Liberalerna att med hänsyn tagen till Liberalernas uppfattning ”att vi behöver fler som flyttar hit för att jobba och studera” att vi har färdigutbildad inflyttad arbetskraft samt att det råder krigstillstånd i Afghanistan bör berörda få stanna i Sverige.

Partistyrelsen värnar asylrätten och står upp för en rättssäker asyllagstiftning med individuell prövning. Den som är på flykt och är i behov av skydd ska få en fristad. Men för att asylrätten ska kunna upprätthållas behöver också den som saknar skyddsskäl lämna landet om så är möjligt. Med serien av gymnasielagar har regeringen skräddarsytt en särlagstiftning för att en viss grupp personer, som enligt domstolsprövning visat sig sakna skyddsskäl och som i dag är vuxna, ändå ska få stanna i Sverige. Liberalerna har hela tiden varit kritiska och pekat på vikten av en generell, långsiktig och stabil asyllagstiftning som utgår från behoven hos de människor som är på flykt och behöver en fristad, inte särlagstiftning för en viss grupp. Liberalerna är fortsatt starkt avvisande till sådana kollektiva särlösningar som exempelvis de så kallade gymnasielagarna utgör. Partistyrelsen vill i sammanhanget notera att nuvarande lagstiftning på ett ändamålsenligt sätt hanterar den akuta situation som uppstått i Afghanistan då Migrationsverket, i skrivande stund, beslutat om verkställighetsstopp för eventuella avvisnings- eller utvisningar till Afghanistan. Nuvarande migrationslagstiftning tillåter vidare att uppehållstillstånd, på grund av praktiska verkställighetshinder, kan beviljas efter individuell prövning. Sammantaget ser alltså partistyrelsen inga skäl att besluta om ytterligare en gymnasielag och yrkar att **motion H117 avslås**.

I **motion H118** yrkas att Liberalerna ska verka för att EBO-lagstiftningen avskaffas. Lagen om eget boende (EBO) innebär att en asylsökande kan välja att ordna sitt boende på egen hand och gör det möjligt för asylsökande att ordna eget boende i stället för att bo på Migrationsverkets anläggningsboenden, till exempel hos vänner eller släkt, utan att förlora sin ersättning. Motiven då lagstiftningen infördes var bland annat att bidra till att asylsökande själva skulle ta ett större ansvarstagande för sin vardag och främja möjligheten till integration. Partistyrelsen delar dock motionärernas oro för hur dagens lagstiftning driver på trångboddhet och utanförskap. Detta är särskilt allvarligt mot bakgrund av att bostadssegregationen är roten till nästan alla integrationsproblem: olikheterna i skolan, otryggheten och svårigheten att komma in i det svenska samhället. Liberalerna har därför under lång tid arbetat för att begränsa de negativa konsekvenserna med EBO. Till dessa hör att EBO med tiden har lett till trångboddhet och koncentration av asylsökande till vissa områden och kommuner samt segregation och utanförskap. Därför har Liberalerna nyligen bidragit till att EBO förändrats så att ett eget boende i vissa områden i ett antal kommuner inte längre ger ersättning. Syftet är att stimulera ett boende i flera kommuner i landet. Partistyrelsen konstaterar att det nya systemet är så nytt att det ännu inte gått att utvärdera och att det därför är för tidigt att uttala sig om effekterna, men att detta när så ska göras ska ske mot bakgrund av en liberal grundsyn där kampen mot ofrihet och utanförskap har stor tyngd. **Partistyrelsen yrkar att motion H118 avslås.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion H101 anses besvarad
2. att motion H102 avslås
3. att motion H103 yrkande 1–3 anses bifallna med vad partistyrelsen anfört
4. att motion H103 yrkande 4 anses besvarat
5. att motion H104 anses besvarad
6. att motion H105 anses besvarad
7. att motion H106 anses besvarad
8. att motion H107 anses besvarad
9. att motion H108 anses besvarad
10. att motion H109 anses besvarad
11. att motion H110 anses besvarad
12. att motion C206 yrkande 2 avslås
13. att motion H111 anses besvarad
14. att motion H112 anses besvarad
15. att motion H113 yrkande 1 avslås
16. att motion H113 yrkande 2 och 3 anses besvarade
17. att motion H114 avslås
18. att motion H115 avslås
19. att motion H116 avslås
20. att motion H117 avslås
21. att motion H118 avslås

Reservation nr 1

Jan Jönsson, Anna-Lena Johansson och Joar Forssell reserverar sig till förmån för att motion H106 bifalls.
Motivering: ”Barns rätt att återförenas med sina föräldrar och syskon är en princip som Liberalerna alltid värnat. Vi skall inte följa Trumps väg. Partistyrelsens svar på motionen svarar inte på hur rätten till familjeåterföreningar ska garanteras.”

Reservation nr 2

Roger Haddad reserverar sig till förmån för att motion H118 bifalls.
Motivering: ”Den förändring som införts kring EBO år 2020 är ett viktigt steg för att förebygga utanförskap i de kommunerna med högt mottagande. Men EBO-lagen måste reformeras i grunden, därför anser jag att motionens yrkande ska bifallas.”

Särskilt yttrande nr 1

Erik Berg, LUF, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion H106:

”Sverige är ett av världens rikaste, friaste och mest välmående länder. Att vi låter familjer hållas isär är inget annat än skamligt. Det är dags att Sveriges liberala parti står upp för rätten till familjeåterförening.”

Särskilt yttrande nr 2

Erik Berg, LUF, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion H114:

”Det är den rika världens industrialisering och ohållbara konsumtion som leder till att människor i mindre utvecklade samhällen tvingas fly. Vi har en skyldighet att hjälpa dessa individer, och för att göra detta behövs en ny grund för asyl.”

H2. FÖRSVAR OCH SAMHÄLLSSKYDD

Inledning

Vi går en säkerhetspolitiskt mörk tid till mötes. Den upprustning som under några år pågått i Ryssland har befäst landet som en militärt överlägsen stormakt i Östersjöregionen. Skulle en konflikt uppstå kommer Sverige att drabbas, direkt eller indirekt. Den ryska militären har kränkt svenskt territorium till havs, i luften och på cybernätet. Man har annekterat delar av andra europeiska länder och för just nu ett lågintensivt krig i Ukraina.

Det auktoritära Kina är ett mångfasetterat säkerhetspolitiskt hot som opererar inom en rad olika områden som övervakning, cyberattacker, handelskrig och teknikstölder.

Försvarsöverenskommelsen innebär visserligen en historisk satsning på det militära och civila försvaret men samtidigt är det mycket som måste åtgärdas innan Sverige har ett robust försvar.

Coronapandemin har blottat oacceptabla svagheter i Sveriges krisberedskap, krislagsstiftning, krisledning och mycket mer.

Bristerna i landets säkerhet är många vilket ställer två säkerhetspolitiska frågor på sin spets: Hur det svenska försvaret ska stärkas och när vi ska besluta oss för ett fullvärdigt medlemskap i Nato? Liberalerna har under lång tid arbetat för att stärka försvaret, men oavsett hur stora resurser vi själva satsar behövs även ett svenskt Natomedlemskap. För ett litet land kräver nationell säkerhet även ett Natomedlemskap och fördjupat försvarssamarbete med andra EU-länder. Liberalerna inser allvaret. Ensam är inte stark, utan bara ensam.

Motionerna

I motion **H201** yrkar motionären på att en cybersolidaritetspakt ska inrättas mellan demokratier och att Liberalerna driver detta i riksdagen.

Motionen lyfter viktiga aspekter kring framtida krigsföring. Sverige måste ha kapacitet att hantera cyberattacker och det hot det utgör mot Sverige. Därför behöver vi både stärka cyberförsvaret i vårt eget land men också ingå djupare samarbeten med andra demokratier för att skydda oss. Ett sådant arbete inom EU. Förutom EU:s cybersäkerhetscentrum (ENISA) kommer ett europeiskt centrum för cybersäkerhet inom näringsliv, teknik och forskning inrättas i Rumänien. Liberalerna har även verkat för Sveriges nationella cybersäkerhetscentrum som kommer bli operativt i år. Utvecklingen och fördjupandet av samarbetet med EU och dess demokratiska medlemsländer borde därmed vara prioriterat i det viktiga arbetet med cyberförsvar. Partistyrelsen är positiv till en cybersolidaritetspakt men avvaktar beslut tills det pågående arbetet med stärkt cybersförsvar både nationellt och inom EU konsoliderats och behovet av en sådan tvingande pakt kan analyseras mer ingående. **Motion H201 bör därmed anses besvarad.**

I H202 vill motionärerna maximera Sveriges andel i europeiska försvarsfonden vilket både är klokt och viktigt. Liberalerna vill fördjupa det militära försvarssamarbetet inom EU. Den europeiska försvarsfonden (EDF) är en mycket viktig del av detta då syftet med fonden är forskning och utveckling av nya vapensystem. Med tanke på den snabba utvecklingen inom tekniken borde det vara självklart att samarbeta inom dessa områden.

Dock är det ett problem att flera svenska försvarsföretag har amerikanska, brittiska och norska ägare vilket innebär att de som icke-medlemmar i EU är diskvalificerade från fonden. Det saknas även ett politiskt beslut om vilka länder Sverige ska samarbeta med samt vilken teknik vi kan erbjuda i gengäld. Utan ett sådant beslut saknas incitament för beställningar och samarbete. Partistyrelsen anser att Liberalerna borde driva frågan att ett sådant politiskt beslut ska fattas så att europeiska försvarsfonden kan utnyttjas till fullo. Med detta bör **motion H202 bifallas.**

I motion **H203** föreslås att militär ska kunna användas i det civilas tjänst när så är lämpligt. Partistyrelsen håller med om att detta är en viktig fråga men konstatera att militären redan i dag stöttar civilsamhället. Under Corona-pandemin har bland annat officerare varit utposterade hos myndigheter för att hjälpa till med krisorganisationen, gränsen mot Norge har bevakats av hemvärnet och ett fältsjukhus i Älvsjö stod redo att avlasta sjukvården.

Försvarsmakten hjälper även polisen med exempelvis transporter, eftersök och dylikt. Sedan 2006 är det möjligt för polisen att söka stöd av militären vid terrorsituationer. Då samarbete redan pågår finner partistyrelsen att det inte finns något behov att införa ytterligare ändringar. **Motion H203 bör avslås.**

I motion **H204** vill motionären att Liberalerna ska arbeta för att fördubbla resurserna till kustbevakningen, sjöräddning och marinen så att bevakningen av Östersjön förbättras, samt att Liberalerna ska arbeta för att Försvarsmakten skaffar sig avancerade drönare.

Partistyrelsen håller med om att Östersjön, på många olika sätt, är viktig för Sverige. Likaså är ett starkt försvar nödvändigt. Liberalerna står bakom den historiska ökningen av försvarsanslagen som riksdagen beslutat om, vilket även innebär ökade resurser för marinen. Sjöräddningssällskapet är däremot en ideell organisation som inte får statsstöd och Kustbevakningen är en civil myndighet som står under justitiedepartementet och som redan nu använder drönare i sitt arbete. Även Försvarsmakten har drönare där TUAV-system Örnen ger en överblick över operationsområden. Satelliter spelar även en allt större roll i övervakning som exempelvis försvar och miljö. **Motion H204 bör avslås.**

I motion **H205** föreslås att Sverige verkar för en marin Natobas längs Norrlandskusten. Värdlandsavtalet från 2014 innebär att Sverige kan ta emot och ge hjälp av Natoländer. Svensk militär samövar regelbundet med Nato-länder och dessutom är en majoritet i riksdagen för en Nato-option. Det är positiva steg mot Liberalernas mål: ett svenskt Natomedlemskap. En Natoinstallation på svensk mark är i sig inte principiellt uteslutet, men det är först när Sverige är fullvärdiga medlemmar i försvarsorganisationen som frågan kan diskuteras. Till dess fortsätter vi driva frågan om ett svenskt medlemskap i försvarsalliansen. **Motion H205 bör avslås.**

I **motion H206** vill motionärerna återinföra civilplikt i en modern form som kan möta dagens angrepp och hot. Även i **motion H207** vill man införa obligatorisk samhällsplikt. I **motion H208** föreslås införande av det motionären kalla jordplikt, vilket skulle innebära ett års obligatorisk tjänstgöring i någon av landets basnäringar.

Liberalerna vill återinföra civilplikten som är en viktig del i det civila försvar som nu håller på att byggas upp. Vår partiledare Nyamko Sabuni gjorde ett utspel om detta i januari 2021 och Liberalerna har framgångsrikt drivit frågan i försvarsberedningen. Riksdagen har nu fattat beslut om att regeringen ska göra en utredning om hur en modern civilplikt ska se ut. Partistyrelsen ser fram emot resultatet av denna utredning. Vad gäller motion H207 vill partistyrelsen också peka på att det inom ramen för den totalförsvarsplikt som omfattar alla mellan 16 och 70 år finns möjlighet att vid höjd beredskap föreskriva om allmän tjänsteplikt, något som i mångt och mycket tillgodoser motionärernas viljeinriktning. **Motionerna H206–H208 bör med detta anses besvarade.**

H209 föreslår införandet av en årlig innovationstävling inom jordplikten (se motion H208) med ett pris på en miljon kronor. Innovationstävlingar för unga är värdefulla och kan tjäna som inspiration. Dock är det inte statens uppgift att bekosta dem. Nobelprisen bekostas exempelvis av en stiftelse. Det som i motionen benämns som jordplikt kommer sannolikt bli ett återinförande av civilplikten och därför är det svårt att godkänna ett sådant beslut. **Därför bör motion H209 avslås.**

.

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion H201 anses besvarad
2. att motion H202 bifalls
3. att motion H203 avslås
4. att motion H204 avslås
5. att motion H205 avslås
6. att motion H206 anses besvarad
7. att motion H207 anses besvarad
8. att motion H208 anses besvarad
9. att motion H209 avslås

H3. UTRIKESPOLITIK OCH EUROPAFRÅGOR

Inledning

Samtidigt som Sverige firar 100 år av demokrati sveper en våg av antiliberala och antidemokratiska idéer över världen. Populistiska och auktoritära strömningar vinner anhängare och allt fler europeiska regeringar inkluderar populistiska partier. Centrala liberala värden som öppenhet, demokrati, frihandel och jämställdhet hotas på flera håll. Därför måste svensk utrikespolitik ha demokrati som övergripande mål.

Demokratiska länder låter inte sin befolkning svälta och för i regel inte krig med andra demokratiska länder, konflikter hanteras i stället genom diplomati. Globalisering, frihandel och internationellt samarbete skapar fantastiska möjligheter för människors utveckling och rättigheter, och är en grundpelare för en fungerande demokrati. Världen behöver ett mer transparent, handlingskraftigt och trovärdigt FN och Europa behöver ett EU som står upp mot populism och som värnar demokratin. Det är därför nödvändigt att Sverige inte vacklar på dessa internationella spelplaner.

Demokrati behöver vara Sveriges övergripande mål i utrikespolitiken när flera tidigare stabila demokratier har urholkat viktiga liberala värderingar och när tidigare unga och lovande demokratier nu gjort flera avsteg från liberala principer. I Europa har vi sett en sådan utveckling inte minst i Ryssland, Ungern, Polen och det närliggande Turkiet. Sveriges utrikespolitik ska arbeta aktivt för demokratisering eftersom demokrati är det enda system som kan förenas med mänskliga fri- och rättigheter.

Genom bistånd kan Sverige bidra till att göra världen friare, mänskligare och grönare. Sverige behöver använda sina ekonomiska muskler och sitt inflytande till att lösa både akuta och långsiktiga problem. Sveriges biståndspolitik bör därför fokusera på bistånd genom FN:s humanitära hjälporganisationer för att lösa människors akuta behov, och för att komma åt de långsiktiga globala problemen behöver Sverige och EU öka demokratibiståndet och klimatbiståndet.

Vi som lever i den fredliga delen av världen måste arbeta för att hjälpa våra medmänniskor globalt. Humanitärt bistånd har som mål att rädda liv, lindra nöd och upprätta värdighet för människor som drabbas i olika katastrofsituationer. Coronapandemin har ökat behovet av nödbistånd och nu, under 2021, är 235 miljoner människor i behov av humanitär hjälp och skydd enligt UNHCR. För Liberalerna är det självklart att svenskt bistånd alltid måste prioritera hjälpen till dem som är i akut nöd.

I stunder av oroligheter finns det de som tvekar på Sveriges internationella åtaganden. Fler partier har öppnat för att det biståndspolitiska enprocentsmålet ska sänkas för att i stället fokusera på hemmaplan. Det tycker Liberalerna är fel. När världens behov ökar och i tider av kris är det liberalers plikt att bära fanan för internationell solidaritet och utbyte med andra människor. Det svenska biståndsmålet ska därför ligga fast.

Flera av de krig och flyktingkatastrofer som finns i dag har en direkt koppling till klimatförändringarna. Små medel för klimatet kan göra större global klimatnytta i andra länder, än i Sverige, i och med att vårt samhälle har kommit längre än flera andra länder i synen på återvinning och utsläpp. Det betyder inte att Sverige ska minska sina egna klimatambitioner, tvärtom, vi behöver tänka större och använda de verktyg vi har för att skapa maximal klimatnytta. Genom klimatbistånd, från såväl Sverige som EU, kan vi skapa incitament för plaståtervinning, ren vattenhållning, och minskade koldioxidutsläpp. Genom handelsavtal kan vi förmå länder att ta sitt klimatansvar, och genom att fördjupa samarbetet inom EU kan vi gemensamt sätta tuffare internationella krav på länder att minska sina utsläpp.

Den europeiska unionen står inför stora utmaningar. Europa har att hantera hot som kommer utifrån såsom den hårda konkurrensen från ett expanderande Kina. Där leder president Xi Jinping nu världens största ekonomi, som fortsätter att växa utan hänsyn till hållbarhet och mänskliga rättigheter. Den ryska regimen under president Vladimir Putin utgör ett allt större hot mot Europa, såväl militärt som genom försöken att splittra EU-länderna med desinformation och cyberkrigföring. De krafter i och utanför Europa som vill försvaga det europeiska samarbetet är starkare än på länge. Samtidigt växer hoten inifrån. Premiärminister Viktor Orbán leder i Ungern en främlingsfientlig och nationalistisk regering som öppet kränker rättsstaten och vill stänga EU mot omvärlden.

Samtidigt finns ljusglimtar. Att USA valde att inte välja om en protektionistisk och faktaresistent president utan i stället välja en som är mer öppen mot omvärlden är en sådan.

Behovet av ett mer enat Europa är större än någonsin. Liberalernas recept är ett kraftfullt EU som håller ihop, där vi samarbetar ännu tätare än i dag. Ett EU som rustas för framtiden och som ges verktyg att möta hoten mot vår kontinent och leverera lösningar på problem som vi bara kan hantera tillsammans. Där andra tvekar är vi tydliga: Sverige ska fullt ut vara med i det europeiska samarbetet.

Motionerna

Motion H301 innehåller förslag på att Tibet ska erkännas som självständig stat. Tibet utropades som självständig stat 1912 men invaderades 1950 av den kinesiska regimen. Tibets tidigare ledare Dalai Lama befinner sig sedan 1959 i exil i norra Indien där den nuvarande exilregeringen, under ledning av Lobsang Sangay, också befinner sig. Under det senaste decenniet har många människorättsorganisationer rapporterat att två miljoner tibetaner tvångsförflyttats till nya områden i syfte att utveckla en socialistisk landsbygd. De många fredliga protester som ägt rum i området sedan 2009 har av kinesiska myndigheter mötts av skärpt kontroll och fängslande av fler personer.

Liberalerna fattade redan på landsmötet 2013 beslut om att den kinesiska ockupationen av Tibet måste upphöra och att tibetanernas mänskliga rättigheter ska respekteras av regimen i Peking. Landsmötet fann det då angeläget att Liberalerna (då Folkpartiet) ska arbeta för att Sverige, EU och det internationella samfundet intensifierar och förstärker sina ansträngningar i fråga om Tibets rätt till självstyre och att respekten för de mänskliga rättigheterna efterlevs.

Partistyrelsen vill till att börja med slå fast att Kinas politik gentemot Tibet är oacceptabel. Alla individer i världen är födda med samma okränkbara rättigheter vilket Sverige, som humanitär stormakt, måste slå vakt om. Partistyrelsen är enig med motionären och tidigare landsmöten i att situationen i Tibet förtjänar större uppmärksamhet och att omvärlden måste öka trycket på den kinesiska regimen att ingå i seriösa förhandlingar om Tibets framtid med den regering som är vald av det tibetanska folket. Liberalerna vill att Sverige erkänner Tibets och det tibetanska folkets rätt att forma sin egen samhällsutveckling, råda över sitt politiska system och integreras i internationella institutioner och samarbeten. Med anledning av ovanstående föreslår partistyrelsen att landsmötet **besvarar motion H301.**

I **motion H302** framläggs en rad förslag på ställningstaganden i Israel–Palestinakonflikten. Liberalerna står bakom internationell rätt som en grundpelare för utrikespolitiken. Vi menar också att frågor av stor utrikespolitisk vikt bör i möjligaste mån samordnas inom EU:s gemensamma utrikespolitik.

Ända sedan staten Israel utropades 1948 har Liberalerna försvarat Israels rätt att existera med säkra och internationellt erkända gränser. I frågan om Israel–Palestinakonflikten har Liberalerna sedan länge förespråkat en tvåstatslösning där dialog, handel och samarbete mellan de båda staterna är vägen framåt i likhet med det som anförs i Osloavtalet. I detta är motionären och partistyrelsen eniga – det är också sedan länge Liberalernas politik i frågan.

Konflikten mellan Israel och den palestinska sidan tog sig nytt väpnat uttryck under maj 2021, när sammanstötningar i Jerusalem följdes av missilattacker från Hamas mot Israel vilka i sin tur följdes av ett israeliskt svar mot Gazaremsan. Samtidigt har valet av en ny president i Israel, Isaac Herzog, och en ny israelisk regering under ledning av Naftali Bennett öppnat möjlighet för nya förhandlingar. Även det faktum att flera arabländer under de senaste åren har upprättat diplomatiska förbindelser med Israel visar att en förändring och fred är möjlig.

Återkommande terrorattacker och avsaknaden av fria val på Västbanken och i Gaza undergräver i dag legitimiteten för den parten i konflikten. Detta är något som EU bör trycka mer på för att få till stånd fria val och nya fredsförhandlingar.

Motionären och partistyrelsen delar samma ambition och målet om att nå en fred som leder fram till en tvåstatslösning. Motionen anför en rad frågor där Liberalerna sedan tidigare helt eller delvis redan tycker som motionären.

I yrkande 6 föreslås att kritik riktas mot handelsvillkoren mellan EU och Israel. Partistyrelsen vill i sammanhanget konstatera att EU:s – och därmed Sveriges – handelsvillkor med Israel bygger på associeringsavtalet från 1995. Det finns inget förbud mot att handla med varor från bosättningar på mark utanför 1967 års gränser, men enligt en dom i EU-domstolen från 2010 omfattas bosättningsprodukter inte av tullfrihet eller andra tullförmåner. Det ska också gå att utläsa ursprunget för varorna. Partistyrelsens uppfattning är att begränsningar i handelsvillkoren mellan EU och Israel, eller för den delen mellan EU och Palestina, inte kommer att bidra till att lösa den israelisk–palestinska konflikten. Detta är också den svenska hållningen i EU:s handelspolitik, och partistyrelsen anser att Liberalerna ska verka för att den upprätthålls.

Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **anse motion H302 yrkande 1–5 besvarade samt avslå yrkande 6.**

I **motion H303** föreslås att Sverige ska bryta med den så kallade ettlandsprincipen och upprätta diplomatiska förbindelser med Taiwan. De öar som i dag utgör Taiwan fungerar i praktiken som en självständig stat, och sedan 1949 har de kineser som förlorade inbördeskriget mot den kommunistiska regimen som i dag styr Folkrepubliken Kina bosatt sig på öarna. Fram till 1971 höll Taiwan under beteckningen Republiken Kina en plats i FN:s säkerhetsråd, en plats som Folkrepubliken Kina då tog över samtidigt som Taiwan miste sin representation i FN.

Taiwan liksom Folkrepubliken Kina håller fast vid den så kallade ettlandsprincipen, det vill säga att Fastlandskina och Taiwan folkrättsligt är ett och samma land. Det gör att Taiwan hittills inte utropat sig som en självständig stat, trots att landet i praktiken fungerar som det. Ettlandsprincipen innebär för tredje land att fullvärdiga diplomatiska relationer bara kan has med antingen Folkrepubliken Kina eller Taiwan, inte både och. I dagsläget är det därför bara ett drygt dussin stater i världen som erkänner Taiwan som stat, varav de flesta är små östater i Oceanien eller stater i Mellanamerika.

Liberalerna ser Taiwan som den första och hittills enda fullt ut fungerande kinesiska demokratin, vars trygghet måste värnas. Det är oroväckande att Taiwan inte kan delta i internationella sammanhang på grund av Kinas påtryckningar. Bland annat blockerar Kina att Taiwan blir medlem i världshälsoorganisationen WHO, vilket har varit skadligt för arbetet mot covid-19-pandemin eftersom Taiwan inte

getts likvärdiga möjligheter att bidra med sin information i det internationella samarbetet.

Liberalerna har redan tidigare tagit ställning för att Sverige erkänner Taiwans rätt att forma sin egen samhällsutveckling, råda över sitt demokratiska system och integreras i internationella institutioner och samarbeten. Partistyrelsen anser att detta också i fortsättningen ska vara Liberalernas hållning. Det måste alltså vara det taiwanesiska folkets sak att avgöra om ettlandsprincipen ska överges eller inte. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **motion H303 ska anses besvarad.**

Motionären till **motion H304** föreslår att diktaturerna Ryssland och Kina ska bojkottas helt. Partistyrelsen delar motionärernas bild av att Ryssland och Kina leds av grymma förtryckande regimer som förtjänar att fördömas internationellt. Samtidigt får man inte glömma att en helt isolationistisk politik mot förtryckande länder även drabbar dessa länders oskyldiga medborgare. Liberalerna tror på en utrikespolitik som gynnar demokrati och individuella rättigheter för alla, för att kunna bedriva den sortens politik krävs ett begränsat utbyte med förtryckande länder. Det är däremot en effektiv väg framåt att identifiera enskilda makthavare eller nyckelpersoner i de nämnda länderna och vidta bojkottliknande åtgärder mot dessa. Exempelvis kan det handla om att frysa tillgångar eller att tillsammans med andra länder införa inreseförbud till betydelsefulla platser. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet **att avslå motion H304**.

I **motion H305** vill motionären att Sverige ska göra det till en prioriterad utrikespolitisk fråga att i internationella organ driva frågan om skydd för de många religiösa minoriteter som finns i Mellanöstern. Mellanöstern, och framför allt de områden som härjats av Daish/Islamiska staten, är ett område som de senaste åren sett en oerhörd grymhet men har också en längre historia av förföljelse av kristna och oliktänkande. Under slutet av 1800-talet inledde exempelvis dåvarande osmanska riket, dagens Turkiet, en systematisk utrensning av armenier, assyrier, syrianer, kaldéer och pontiska greker som kulminerade i ett rent folkmord under 1915–1916. En mycket hård och systematisk förföljelse av dessa grupper fortsatte därefter och än i dag är dessa grupper, och fler, allvarligt utsatta och deras närvaro nästan helt utraderad i regionen. Än i dag förnekar Turkiet händelserna och det är straffbelagt att hävda att folkmordet har ägt rum.

De systematiska utrensningarna som skett i området ska självklart fördömas och de kvarvarande minoriteterna förtjänar alla hjälp och omvärldens beskydd. Rörande detta är partistyrelsens position precis densamma som motionärens. Partistyrelsen vill även göra tillägget att det inte bara är religiösa, utan även etniska och sekulära, minoriteter som förtrycks i området, även om motionen belyser situationen för kristna minoritetsgruppers allvarliga utsatthet i Mellanöstern.

Liberalerna har länge arbetat för att erkänna dessa grymheter och för att Sverige ska agera för att hjälpa de minoriteterna efter bästa förmåga. Detta ser partistyrelsen ingen anledning att ändra på och föreslår därför landsmötet att **besvara motion H305**.

EU

Ett antal motioner rör EU-projektets framtid. I **motionerna H306 och H307** föreslås att EU ska utvecklas till en federal stat, och **motion H308** anförs att EU ska begränsa sin verksamhet till sina kärnområden och att dess uppgifter inte ska utökas.

Partistyrelsen konstaterar att mycket liknande motioner insänts till landsmötena 2017 och 2019. Då som nu är Liberalernas vision ett federalt Europa som står starkt och enat i de frågor där samarbete behövs, och som lämnar andra frågor åt medlemsländerna och medborgarna själva. Federalism bygger på principen att maktdelningen mellan unionen och medlemsländerna regleras i grundlag. Ett sådant system innebär en tydligt reglerad makt- och ansvarsfördelning där EU ägnar sig åt frågor där de lokala, regionala och nationella nivåerna inte räcker till. I den delen är alltså motionärernas förslag redan partiets politik. Rörande EU:s sociala pelare sägs nu något särskilt. Till att börja med bör det fastslås att den sociala pelaren vare sig är eller varit något bindande avtal. Liberalerna står bakom den grundinställning som innebär att fri rörlighet för tjänster i unionen kräver en form av överenskommelse av vad en tjänst är och på vilka villkor den kan utföras. Att fylla en sådan överenskommelse med minimilöner eller andra frågor som länder under lång tid hanterat själva är att överskrida den överenskommelsen och fel väg att gå.

Liberalerna står bakom ett mer integrerat EU där liberala principer för maktdelning och subsidiaritet respekteras. Med det menar vi att EU ska stå starkt och enat i de frågor där samarbete behövs, och som lämnar andra frågor åt medlemsländerna och medborgarna. För oss är det viktigt att det finns en tydlig maktdelning byggd på subsidiaritetsprincipen som utgångspunkt. Att gå vidare och verka för att EU ska utvecklas till en federation är en annan fråga som bland går in på EU-ländernas självständighet. Partistyrelsen föreslår att **motionerna H306 och H307 ska anses besvarade** samt **att motion H308 avslås.**

I **motion H309** går motionärerna ett steg längre och föreslår att Liberalerna ska verka för en världsfederation. Partistyrelsen vill inleda med att understryka att internationellt samarbete, utbyte och rörelsefrihet är grundbultar i den liberala ideologin. När konservativa eller socialdemokratiska partier vill stänga dörren för omvärlden vill vi bejaka kontakterna utåt, för vi vet att det är genom handel, resor och samarbete som världen blir rikare och människor kan få det bättre. Detta måste vara ett liberalt partis grundinställning.

Samtidigt måste ett parti, emot vad motionärerna anser, förhålla sig till vad som är politiskt möjligt och önskvärt. Partistyrelsen har i föregående motionssvar kommenterat frågan om EU-federation. Redan på europeisk nivå är det knappast kontroversiellt att hävda att relationerna mellan staterna behöver förstärkas liksom att den gemensamma identiteten som européer behöver utvecklas. EU:s medlemsländer delar dock mer än vad som skiljer oss åt och har beretts medlemskap i unionen på demokratisk grund.

I den mån man ska leta efter ett liknande fundament för en global stat ligger det kanske nära till hands att nämna Förenta Nationerna. Även om mycket arbete som FN bedriver är värdefullt är det dock varken möjligt eller önskvärt att ge statsliknande drag åt denna organisation Andra framkomliga vägar för motionärernas vision är också svåra att se. Med hänsyn till ovanstående föreslår partistyrelsen att **motion H309 avslås**.

Motion H310 innehåller förslag på Liberalerna ska arbeta för, och säga ja till, ett EU som gör mer för människor. Partistyrelsen delar motionärens syn på vikten av att visa hur EU-medlemskapet skapar möjligheter som märks i vardagen. Som Sveriges EU-vänligaste parti ska Liberalerna fortsätta gå i spetsen för en opinionsbildning för EU-medlemskapet, men inte för dess egen skull utan för de mervärden detta ger. Partistyrelsen föreslår landsmötet att **besvara motion H310**.

Motion H311 innehåller förslag om att Liberalerna ska kräva förändringar av de regler som förhindrar EU från att driva mer gemensam utrikes- och säkerhetspolitik. Som motionären förkunnar är Liberalerna Sveriges mest europavänliga parti som ställer sig positiv till ett mer integrerat samarbete. Vi har det senaste året sett hur ett ökat internationellt polisiärt samarbete har lett till goda resultat när det kommer till brottsbekämpning, kampen mot människohandel och terrorism och partistyrelsen ser positivt på ett ökat säkerhetspolitiskt samarbete så länge medlemsländernas självbestämmande och integritet bevaras. På försvarssidan kan EU:s storlek vara särskilt avgörande när det kommer till materialsidan. Att gemensamt köpa in försvarsmateriell bör vara fördelaktigt ekonomiskt men också kunna bidra till ökad integration mellan respektive lands försvarssystem, särskilt för de länder som redan i dag har ett militärsamarbete via Nato. Liberalerna arbetar i dag hårt för ett mer EU-integrerat projekt och partistyrelsen ser att motionärernas förslag passar väl in i detta. Därför föreslår partistyrelsen att **motion H311 ska anses besvarad.**

Bistånd

Sju motioner rör Sveriges biståndspolitik. I **motion H312** anför motionären att en större del av svenskt bistånd ska gå till klimatåtgärder, i **motion H313** anförs att jordbruk bör vara en prioriterad fråga. I **motion H314** yrkas att biståndet ska vara minst en procent. Partistyrelsen har valt att behandla dessa motioner med ett gemensamt svar. I **motion A119 yrkande 2** tas hedersförtryck upp som ett prioriterat område för svenskt bistånd, och i **motion A120 yrkande 2** föreslås att bistånd ska fördelas i tre lika stora delar, för klimat, demokratiutveckling och korruptionsbekämpning. I **motion A120 yrkande 3** föreslås att det ska göras uppföljningar av biståndet för att klarlägga effekter och nytta.

Sedan 2006 har allokerat Sverige en procent av bruttonationalinkomsten (BNI) till bistånd varje år. Det gör vårt land till världens största biståndsgivare per capita, och det är något Liberalerna är stolta över. För en liberal är det självklart att ha ett stort internationellt engagemang, i ett sådant är biståndet en viktig del. Även om partistyrelsen inte är av uppfattningen att Liberalerna ska eftersträva ett bistånd över en procent av BNI vill partistyrelsen i linje med redan fastslagen politik understryka att Liberalerna även fortsatt står bakom enprocentsmålet för svenskt bistånd.

Enprocentsmålet har sen det infördes skapat enighet, förutsägbarhet och långsiktighet i svensk biståndspolitik. Att målet dessutom justeras efter inflation gör att det följer den generella samhällsekonomiska utvecklingen, när ekonomin i samhället minskar följer biståndsmålet med. Det tycker partistyrelsen är något eftersträvansvärt.

När andra partier pratar om att sänka biståndet måste det vara ett liberalt partis uppdrag att slå vakt om de svaga och mest utsatta människorna på vår jord. Särskilt i Liberalernas biståndspolitik är flickors möjligheter att få gå i skolan utbilda sig och skaffa sig arbete. Vi vet sedan tidigare att kvinnliga inkomsttagare är bra för hela familjer eftersom kvinnor generellt sett delar sina inkomster med resten av familjen. Liberalerna har länge stått upp för biståndsmålet och för internationell solidaritet. Något som märks tydligt genom historien. Sverige uppnådde enprocentsmålet för första gången under den liberala statsministern Ola Ullsten, 1978–1979. Den liberala stiftelsen Silc har genom åren arbetat för just demokratifrämjande runt om i världen och Liberalerna är ett pådrivande kraft för att organisationer som EU ska göra mer för ett mer välriktat bistånd. Inte minns visas det i den förtjänstfulla historiska redogörelsen från motionärerna till **motion H314**.

Liberalerna står upp för en biståndspolitik som sätter demokrati i främsta rummet. Det är på demokratisk väg vi ska rädda klimatet, bekämpa fattigdom och hjälpa människor ur förtryck. I detta ingår att stödja civilsamhällesorganisationer, arbeta med utbildning, motverka korruption och lägga särskilt fokus på att stötta flickor och kvinnor, inte minst i kampen mot hedersförtryck. Liksom är fallet med alla andra ekonomiska satsningar ska effekterna av biståndet kontinuerligt följas upp.

Partistyrelsen föreslår i och med detta att **motionerna H312, A119 yrkande 2 och A120 yrkande 3 anses besvarade samt att motionerna H313 och A120 yrkande 2 avslås. Partistyrelsen yrkar slutligen att motion H314 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion H301 anses besvarad
2. att motion H302 yrkande 1–5 anses besvarade
3. att motion H302 yrkade 6 avslås
4. att motion H303 anses besvarad
5. att motion H304 avslås
6. att motion H305 anses besvarad
7. att motion H306 anses besvarad
8. att motion H307 anses besvarad
9. att motion H308 avslås
10. att motion H309 avslås
11. att motion H310 anses besvarad
12. att motion H311 anses besvarad
13. att motion H312 anses besvarad
14. att motion A119 yrkande 2 anses besvarat
15. att motion A120 yrkande 3 anses besvarat
16. att motion H313 avslås
17. att motion A120 yrkande 2 avslås
18. att motion H314 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört

Särskilt yttrande nr 1

Erik Berg, LUF, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion H306:

”Liberalerna är på sikt för ett federalt EU. Vi har en skyldighet gentemot medlemmar, väljare och mot vår ideologi att vara tydliga i hur en sådan federation ska utformas. Exempelvis maktdelning är av största vikt i en framtida federation. Därav bör motionen bifallas.”

J. LIBERALERNAS VERKSAMHET OCH STADGAR

Inledning

I detta avsnitt behandlar partistyrelsen de motioner som tar upp Liberalernas interna verksamhet, liksom de stadgefrågor som inte har att göra med förslaget om rådgivande medlemsomröstning inför framtida val av partiordförande (se PS-förslag nr 6), vilket vid landsmötet behandlas tillsammans med nedanstående motioner. Vid sidan av motionerna om det interna arbetet i Liberalerna som medlemsorganisation behandlas också motioner som rör Liberalernas relationer till närstående föreningar och nätverk.

Organisation och verksamhet

Kampanjverksamhet till internationella väljare tas upp i **motion J101**, som pekar på att detta är en viktig väljargrupp för Liberalerna. Med internationella väljare avser motionärerna personer som har sitt ursprung i ett annat land och ofta inte är svenska medborgare. En viktig målgrupp enligt motionärerna är välutbildade personer med engelska som arbetsspråk som inte tar del av den politiska debatten i svenskspråkiga medier.

Partistyrelsen instämmer med motionärerna i att det är viktigt att Liberalernas valkampanj når fram till alla rösträttigade. Personer som inte är svenska medborgare har rösträtt i kommun- och regionval (med vissa kvalifikationsregler för personer som inte är medborgare i ett annat nordiskt land eller EU-land) och utgör i många kommuner en betydande andel av väljarkåren. Inför varje val tar Liberalerna fram valinformation på ett antal språk. Det förekommer också att enskilda kandidater driver framgångsrika personvalskampanjer genom att vända sig till personer i vissa språkgrupper. Med begränsade resurser är det alltid en prioriteringsfråga hur stor del av kampanjmedlen i form av pengar, tid och valarbetare som ska läggas på olika delar av väljarkåren, men partistyrelsen är helt enig med motionären att partiet självklart ska nå ut på ett strategiskt sätt också till den som har internationell bakgrund. **Med detta föreslår partistyrelsen att motion J101 anses besvarad.**

Att partiets valkampanj ska vara tillgänglig för personer med hörsel- och synnedsättning tas upp i **motion J102**, som även lägger fram flera konkreta förslag. Det kan handla om tydliga kontraster på affischer och trycksaker, så att texten blir mer lättläst för en person med nedsatt syn, men också om att ha dialog med organisationer för personer med hörsel- och synnedsättning och om att använda skrivtolkning av muntlig kommunikation.

Även här vill partistyrelsen ställa sig bakom det som motionen ger uttryck för. Det är av stor vikt att partiet arbetar strategiskt för att vår kommunikation och våra arbetssätt är tillgängliga. Här har vi dessutom draghjälp av den mycket snabba tekniska utvecklingen. Datorstödd textning och andra stöd är i dag mycket effektivare och användarvänligt än bara några år sedan. Precis som motionärerna pekar på är det också viktigt att ha en tydlig och tillgänglig utformning av t.ex. trycksaker och webbsidor, och att undvika färgval som skapar otydlig kontrastverkan och gör det svårt för personer med synnedsättning. Partistyrelsen anser att motionens inriktning lägger väl i linje med det arbetssätt som vi redan eftersträvar, och anser att det finns goda exempel att hämta ur de konkreta förslag som nämns. Med det ovan anförda föreslås att **motion J102 anses besvarad.**

Ett par motioner tar upp strukturen för Liberalernas partiprogram och sakpolitiska programdokument. I **motion J103** föreslås att partiprogrammet avskaffas och ersätts med ett ideologiskt hållet, kortfattat liberalt manifest som får vara på högst 15 sidor. Om manifestet blir längre än så bör det enligt motionären automatiskt upphöra att gälla. I **motion J104** föreslås att det skapas en digital struktur för att spåra beslut som fattats av tidigare landsmöten och partiråd, hur dessa förhåller sig till varandra och i vilken mån de ännu uttrycker partiets aktuella ståndpunkt.

Den motionär som i **motion J103** föreslår att partiprogrammet avskaffas pekar på att det finns en olycklig tendens att partiaktiva vill ha med alltför många och alltför detaljerade förslag i programmet. Det har lett till att de senaste decenniernas partiprogram är betydligt längre än de som gällde i äldre tid. Partistyrelsen har stor förståelse för den analysen. Även partistyrelsen anser att det är viktigt att partiprogrammet är ett någorlunda kortfattat dokument som fokuserar på de långsiktiga frågorna. Konkreta policyförslag på olika sakområden kan i stället behandlas i sakpolitiska program.

En del partier har delat upp sina programdokument i ett idéprogram, som är långsiktigt, och ett handlingsprogram med de konkreta sakförslagen för de närmaste åren framåt. Det tycks ligga i linje med vad motionären förespråkar. Men skillnaden mot nuläget ska inte överdrivas. Partiprogrammets inledningskapitel drar upp de ideologiska ramarna för Liberalerna och kan ses som ett särdeles kortfattat idéprogram. Partistyrelsen noterar att detta kapitel är i princip

oförändrat sedan partiprogrammet antogs 2013, vilket tyder på att det klarar det krav på långsiktighet som motionären förespråkar. Partistyrelsen anser inte att det nu är en prioriterad uppgift att avskaffa partiets programstruktur. Vad avser förslaget i **motion J104** bedömer inte partistyrelsen att detta är praktiskt genomförbart. I ungdomsförbund och intresseorganisationer är det inte ovanligt att samla alla antagna ståndpunkter i ett sammanhållet system, till exempel ett principprogram, som sedan uppdateras fortlöpande. Mängden ställningstaganden som hanteras på ett landsmöte är oerhört mycket större. Vilka beslut som fattas av landsmötet framgår tydligt av protokollet, men att sammanställa detta i något som kan liknas vid en författningssamling skulle vara mycket resurskrävande. Inte heller detta förslag är något som är möjligt att prioritera i dag. **Partistyrelsen föreslår att därför att motionerna J103 och J104 avslås.**

Partiets externa kommunikation och interna diskussionsformer tas upp i flera motioner. I **motion J105** förespråkas att partiet tar fram en ideologiskt baserad kommunikationsplan, för att möjliggöra en mer värderingsburen kommunikation. Även **motion J106** tar upp vikten av att tala om liberalismens grundvärden i kontakt med väljare. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning och anser att det är viktigt att vi inte bara berättar om vad vi vill göra, utan också berättar om de liberala värden som ligger till grund för våra förslag. Motionärernas ansats ligger i linje med det som redan är vårt förhållningssätt, och partistyrelsen föreslår därför att **motionerna J105 och J106 anses besvarade.**

I **motion J107** uttalas en oro för diskussionsklimatet i de från partiet helt fristående diskussionsgrupperna för liberaler i sociala medier, och motionären föreslår att partiet skapar ett allmänpolitiskt diskussionsforum med en av partiet utsedd moderator. Även i **motion J108** påtalas det bekymmersamma i en alltför hård diskussionston på sociala medier, men motionärens förslag är bredare och förespråkar utförligare etiska riktlinjer med en tydlig konsekvensbeskrivning vid etiska övertramp, såsom kränkande behandling eller sexuella trakasserier. Vidare föreslås en visselblåsarfunktion. Frågan om sexuella trakasserier och övergrepp tas även upp i **motion J109**, som bland annat förespråkar förtydligade etiska riktlinjer som uttryckligen innebär nolltolerans för sexuella trakasserier, mobbning och andra former av kränkande särbehandling i enlighet med diskrimineringslagens grunder.

I likhet med motionärerna vill partistyrelsen uttrycka sin oro för det hårda och ibland direkt oförsonliga debattklimat som förekommer i sociala medier. Det förekommer i det politiska samtalet i stort, men även i delar av den interna diskussionen liberaler emellan. Här vill partistyrelsen med kraft framhålla att varje företrädare för Liberalerna har ett ansvar för att bidra till ett sansat och respektfullt debattklimat. Det gäller både internt och i debatten med personer utanför Liberalerna. Debatten mellan personer av olika åsikt ska kunna vara rak och ibland hård, men den ska inte föras med personangrepp och andra oförsvarliga metoder.

Sedan 2005 finns etiska riktlinjer, vilka omfattar alla kandidater, förtroendevalda och anställda på alla nivåer i Liberalerna. De etiska riktlinjerna ingår som bilaga till partistadgarna och fastslår att varje företrädare för Liberalerna ska vara beredd på att ses som representant för partiet i alla sammanhang, och vara medveten om att allt man gör och säger ska tåla offentlig granskning. Den som är misstänkt för brott eller riskerar att hamna i motsvarande situation är skyldig att informera Liberalernas ledning. Liberalerna har i högsta grad medverkat till att Sverige har en heltäckande lagstiftning mot diskriminering och alla former av sexuella övergrepp. Sexuella trakasserier omfattas av diskrimineringsförbudet men kan dessutom utgöra ett sexualbrott enligt brottsbalkens regler. Partistyrelsen anser att detta uttrycker den nolltolerans för sexuella trakasserier, mobbning och andra former av kränkande särbehandling som efterlyses i en av motionerna.

Vad gäller förslaget att skapa ett nytt diskussionsforum i partiets regi för åsiktsutbyte mellan Liberalernas medlemmar på sociala medier vill partistyrelsen problematisera frågan. Det är svårt att styra i vilka forum på sociala medier som diskussionen uppstår. I dag finns flera diskussionsforum som uppstått genom enskilda personers initiativ. Inget av dessa diskussionsforum har någon formell koppling till Liberalerna. Det är långt ifrån säkert att ett nytt forum i partiets egen regi skulle få debatten att flytta dit. Partistyrelsen vill i stället – återigen – poängtera att alla företrädare för Liberalerna har ett personligt ansvar för att föra diskussionen på ett nyanserat och respektfullt sätt. **Med det ovan anförda vill partistyrelsen föreslå att motionerna J107–J109 anses besvarade.**

Flera motioner tar upp hur uppdrag fördelas utifrån kön, ålder och andra personliga egenskaper. I **motion J110** föreslås att Liberalernas förbund ges i uppdrag att lokalt analysera könsrepresentationen i sitt förbund och upprätta en handlingsplan för jämställdhet med metoder för såväl jämställd värvning som fördelning av interna och externa förtroendeuppdrag, samt att Liberalerna centralt ska bistå med att ta fram sådana handlingsplaner. **Motion J111** föreslår partiet ska tillsätta en arbetsgrupp för att ta fram förslag till riktlinjer till landsmötet 2023 för äldres representation i partiet såväl som för partiet. Även **motion J112** tar upp behovet av fler äldre i politiken, men lägger i stället förslaget att minst en av de fyra högst placerade kandidaterna på valsedlar till riksdag, regioner och kommuner ska vara över 65 år.

Partistyrelsen är helt enig med motionärerna om vikten av att nomineringsprocesserna är jämställda och att alla former av ålderism ska motverkas. Som liberalt och feministiskt parti ska vi vara pådrivare i jämställdhetsarbetet, också inom vårt eget parti. Som ett parti som står upp för individens möjligheter och rättigheter i alla skeden av livet ska vi också bejaka fler årsrika i politiken.

Liberalernas interna jämställdhetsarbete redovisas inför varje landsmöte i ett särskilt jämställdhetsbokslut, tillsammans med kvantitativa data om könsfördelningen på olika positioner. För årets jämställdhetsbokslut hänvisas till verksamhetsberättelsen. Landsmötet har inte möjligheter att besluta om formella uppdrag till förbunden på regional nivå, däremot rekommendationer. De rekommendationer som föregående landsmöte riktade till förbunden innehåller just det som motionärerna förespråkar vad gäller förbundsvisa

genomlysningar av könsfördelning. Partistyrelsen föreslår i PS-förslag att denna rekommendation står fast.

Vad gäller åldersfördelningen vill partistyrelsen framhålla att årsrikas erfarenheter har mycket stor betydelse i politiken. På samma sätt är det viktigt att fler unga liberaler kommer in på olika former av uppdrag. Det är ett beklagligt faktum att det finns en tydlig underrepresentation av årsrika i politiken på alla nivåer och i de flesta kommuner. Partistyrelsen är enig med motionärerna om att fortsatt arbete behövs för att uppmuntra fler över 65 år att engagera sig. I det arbetet är Liberala seniorers verksamhet som internt nätverk inom partiet betydelsefull. Däremot är det svårt att göra detta i form av fasta fördelningskvoter. **Med det ovan anförda föreslås att motionerna J110 och J111 anses besvarade och att motion J112 avslås.**

Partiets ansvarsfördelning på olika sakområden tas upp i några motioner. I **motion J113** yrkas att partiet tillsätter en särskild talesperson för tech-frågor eller digitaliseringsfrågor, medan det i **motion J114** bland annat föreslås att det inrättas ett internt expertråd för LSS-frågor. I **motion J115** föreslås generellt att partiet inrättar kompetensgrupper för att samla medlemmar med kunskaper inom olika sakområden, för att därmed fungera som ett stöd till bland annat förtroendevalda.

Vilka talespersoner som utses och för vilka områden avgörs av partiledningen och varierar över tid. Därutöver gäller att partiets förstanamn i det berörda riksdagsutskottet är talesperson för utskottets frågor i riksdagsarbetet, om inte riksdagsgruppen beslutar om en särskild ansvarsuppdelning. IT-politiken hanteras i trafikutskottet och det är således partiets förstanamn i trafikutskottet som är parlamentarisk talesperson för dessa frågor. Många av partiets talespersoner knyter olika referensgrupper eller nätverk till sitt arbete, något som är positivt och bidrar till delaktighet. Det finns dock inte skäl för landsmötet att fatta särskilda beslut om detta. Partistyrelsen yrkar därför att **motionerna J113–J115 anses besvarade.**

Ett par motioner tar upp möten och utbildningar för partiets medlemmar, liksom hur medlemmarnas kompetens tas tillvara. I **motion J116** pekas på den satsning som gjordes på så kallade ovanliga möten, för att stimulera till mer dialogmässiga interna möten där alla deltar. Motionären lyfter också fram vikten av att mötena ska bygga på delaktighet, glädje och inspiration och att det även bör utvecklas nya former för diskussion på nätet. Samma motionär tar i **motion J117** upp det generella behovet av mer utbildningar, bland annat digitalt, för att engagera fler aktiva medlemmar. I **motion J118** pekas på behovet av en strategi och policy för medlemsvård.

Partistyrelsen instämmer i motionärernas intentioner. Det är viktigt att ta tillvara medlemmarnas engagemang och fortsätta förnya det interna arbetet, bland annat genom nya mötesformer. Pandemiåret har gett värdefulla lärdomar om hur digitala mötessätt kan utveckla partiarbetet, något som också underlättar i utbildningsverksamheten. I detta sammanhang är det också av stor vikt att understryka betydelsen av att partiet på alla nivåer fullt ut utnyttjar möjligheterna till samverkan med vårt studieförbund Studieförbundet Vuxenskolan. Under valåret 2022 kommer breda utbildningssatsningar att göras för kandidater och valarbetare, och det är viktigt att arbetet fortsätter också därutöver. Exakt hur utbildningar och möten ska organiseras behöver dock anpassas kontinuerligt efter omständigheterna. **Motionerna J116–J118** bör med detta anses besvarade.

I **motion J119** uppmärksammas att den personal som är anställd av eller för Liberalerna har mycket skiftande lokala förutsättningar, beroende på vad som gäller i den region, kommun eller förbund där personen är anställd. Motionärerna förespråkar att partiet vidta åtgärder för samordning, bättre psykosocial arbetsmiljö och kompetenshöjande insatser för anställda i hela partiet, dvs. både politiska sekreterare, ombudsmän och övriga personal. Partistyrelsen är helt överens med motionärerna om att all personal i partiets tjänst ska nås av utbildningar och andra gemensamma insatser i partiets regi. Återkommande ordnas gemensamma personalträffar som är öppna för all personal. De partigemensamma verksamheterna syftar till att vara till utveckling för alla som är anställda för partiets räkning, utan att för den skull åsidosätta de formella ansvarsstrukturer som följer av anställningsförhållanden och lagstiftning. Partistyrelsen vill framhålla att det ska vara attraktivt och utvecklande att vara anställd i och för Liberalerna och att alla berörda arbetsgivare således har ett stort ansvar att säkerställa goda arbetsförhållanden. Inom ramen för givna ansvarsförhållanden ska partiet på lämpliga sätt bidra till detta. **Med detta bör motion J119 anses besvarad.**

Stadgefrågor

Till årets landsmöte lägger partistyrelsen fram förslag till stadgeändringar om formerna för rådgivande medlemsomröstning inför val av partiledare. Förslaget, som återfinns i PS-förslag 6, ligger helt i linje med det principbeslut som togs vid partirådet 2020 efter ett brett samrådsförfarande. I och med detta blir Liberalerna det första riksdagsparti i Sverige som inför medlemsomröstning vid partiledarval.

I **motion J120** behandlas frågan om en reglering av formerna för rådgivande medlemsomröstningar i sakfrågor. Motionärerna välkomnar att det nu tas fram ett förslag till reglering av rådgivande medlemsomröstningar inför val av partiordförande, och föreslår en motsvarande process för att ta fram principer för rådgivande medlemsomröstningar i sakfrågor. Även om motionen inte explicit tar upp frågan om stadgeändring behandlar partistyrelsen den därför under detta avsnitt.

Partistyrelsen anser att det inte finns skäl att införa en särskild stadgebestämmelse om medlemsomröstningar i sakfrågor. Sakfrågor avgörs löpande i de beslutsorgan i partiet eller politiken som har att hantera dem. I det avseendet finns således en saklig skillnad mellan hanteringen av sakfrågor och valärenden i personfrågor. **Partistyrelsen anser att motion J120** bör avslås.

Ett par motioner tar upp stadgebestämmelserna kring landsmöten. Formerna för landsmöte och partiråd tas upp i flera motioner. I **motion J121** föreslås att partistyrelsen ska samråda med förbunden om möjligheten till så kallade temalandsmöten där motionsrätten begränsas till några ämnesområden som pekas ut på förhand. På så vis skulle enligt motionärens åsikt den begränsade tiden för landsmötena användas mer effektivt. I **motion J122** yrkas på stadgeändringar som möjliggör för motionärer att delta på distans i landsmötets överläggningar, till exempel genom någon form av digital plattform.

Möjligheten till temalandsmöten fanns under en kortare tid i början av 2000-talet, och innebar att motionsrätten vid ett landsmöte begränsades till de områden som partistyrelsen utpekade. Ett enda landsmöte skedde genom temalandsmöte, nämligen det år 2005. Partistyrelsen delar motionärens syn att det vore hög tid att pröva frågan igen på ett seriöst sätt. Detta förutsätter en intern process för att få fram en välförankrad stadgeändring till landsmötet 2023. Vad gäller frågan om digital medverkan vill partistyrelsen framhålla att den mest komplicerade av alla mötesformer är den där vissa av deltagarna medverkar fysiskt och andra digitalt. Det går inte att utesluta att framtida partiråd eller landsmöten av praktiska skäl – till exempel pandemier – hålls digitalt, men det är inte eftersträvansvärt att institutionalisera en ordning med blandad sammanträdesform. **Med det ovan anförda bör motion J121 bifallas och motion J122 avslås.**

Landsmötesombudens roll tas upp flera motioner. I **motion J123** föreslår att partiet ser över reglerna för hur ombud till landsmötet väljs. Motionären anser att dagens system inte ger medlemmarna tillräckliga möjligheter att påverka hur deras åsikter tas tillvara, och pekar på olika tänkbara vägar för att förändra detta. I **motion J124** läggs ett antal förslag som bland annat innebär att förslag till landsmötesombud ska skickas ut ett visst antal dagar i förväg och att kandidaternas ålder och hemkommun alltid ska presenteras.

Landsmötesombuden väljs av förbunden, normalt på förbundsårsmötet. Det innebär att det är förbundens valberedningar som har att bereda dessa valärenden på samma sätt som alla andra uppdrag som ska väljas på förbundsnivå. Partistyrelsen ser inte skäl att ytterligare stadgereglera exakt hur detta ska gå till. Inte heller anser partistyrelsen det önskvärt att begränsa den fria nomineringsrätten, vilket förslaget i **motion J124** om att nomineringar till landsmötesombud måste göras ett visst antal dagar i förväg skulle ha inneburit. **Partistyrelsen yrkar därför att motionerna J123 och J124 avslås.**

Två motioner tar upp inlämnande av motioner till landsmöten. För överskådlighetens skull behandlar partistyrelsen dem i detta sammanhang, även om de inte strikt handlar om stadgefrågor. I **motion J125** förespråkas en ändrad procedur för inlämnande av motioner till landsmöten. Motionärerna önskar att det skapas en möjlighet för personer att kontinuerligt läsa inlämnade motioner och ansluta sig som medundertecknare, något som enligt motionärerna skulle leda till mer medlemsengagemang och färre fall där flera motioner i identiska ämnen lämnas in. En modell i enlighet med vad motionärerna skisserar tillämpades för tiotalet år sedan. I **motion J126** föreslås att alla landsmötesmotioner ska presenteras med undertecknarna anonymiserade. Motionären är kritisk till att det ibland uttalas att en motion med så kallat tunga undertecknare kommer att ha större chans att behandlas positivt på landsmötet, och framhåller att de liberala värderingarna innebär att alla ska behandlas lika.

Både enskilda medlemmar, lokala föreningar och förbund har rätt att lämna in motioner till Liberalernas landsmöte. Exakt hur formerna för inlämning ska ske varierar. Inte ens i riksdagen eller andra folkvalda organ finns det en ordning där man i efterhand kan ansluta sig till redan inlämnade motioner. Det motionsverktyg som fanns i början av 2000-talet var en applikation till partiets dåvarande medlemsregistersystem, som fick avvecklas av en lång rad skäl. Vilka formulär som ska användas i framtiden får till syvende og sidst avgöras av vad som är praktiskt görbart och försvarbart för ett parti med synnerligen begränsade resurser, såväl ekonomiskt som personellt. **Motion J125** bör därför anses besvarad. Vad avser **motion J126** är partistyrelsen fullkomligt överens med motionären om att det är argumentens bärkraft som ska avgöra partiets ställningstaganden. Partistyrelsen vill därför understryka att det alltid är innehållet i en motion, och inte namnen på undertecknarna, som ska väga tyngst. Att enskilda medlemmar i Liberalerna har motionsrätt till landsmötet har sin grund i just detta synsätt. Varje medlem, ny liksom gammal och känd liksom okänd, ska kunna vara med och forma partiets politik. Däremot ser partistyrelsen nackdelar med att anonymisera motioner, eftersom de som står bakom en motion har ett legitimt intresse av att synas som undertecknare. **Med det anförda bör motion J126 anses besvarad.**

Även stadgereglerna kring partiråd tas upp i flera motioner. I **motion J127** föreslås av kostnads- och effektivitetsskäl ett slopande av stadgeregeln om att det alltid ska hållas partiråd de år som ordinarie landsmöte inte hålls. I **motion J128** yrkas att riksdagsgruppens medlemmar ska ges status som fullvärdiga ombud med rösträtt vid partiråd, samt att vid partiråd inför Europaval detsamma gäller för partiets Europaparlamentariker samt de tio första namnen på Liberalernas EU-valsedel.

Frågan om hur ofta partiråd ska inkallas har prövats även vid tidigare landsmöten. Partistyrelsen anser att det är en rimlig princip att partiråd även fortsättningsvis ska hållas de år då landsmöte inte hålls. På så vis säkerställs att det minst en gång per år sammankallas ett beslutstillfälle på nationell nivå där representanter för alla förbund kan delta. Vad avser partirådets sammansättning vill partistyrelsen erinra om att riksdagsgruppen eller Europaparlamentariker inte i den egenskapen är röstberättigade vid landsmötena, trots att det även där kan fattas beslut av mycket stor vikt för partiets agerande i riksdagen eller Europaparlamentet. Den stadgeändring som motionären förespråkar skulle kraftigt förskjuta maktbalansen vid partiråden i riktning mot de förbund som är representerade i riksdagen eller Europaparlamentet, alternativt har kandidater högt upp på Europavalsedeln. Partistyrelsen anser att stadgarnas nuvarande utformning är väl avvägd och yrkar således att **motionerna J127 och J128 avslås.**

I **motion J129** yrkas på skärpta kriterier för i vilka lägen som partiråd ska kunna sammankallas på kortare tid än en månad. I dag gäller att en kortare kallelsetid är möjlig i synnerliga fall, något som motionärerna vill ändra till ”yttersta undantagsfall”. Förslaget läggs mot bakgrund av att motionärerna är kritiska till att partirådet i mars 2021 sammankallades på tre veckors varsel. Partistyrelsen är överens med motionärerna om att partirådet normalt ska utlysas på minst en månads varsel. I vissa lägen måste dock ett partiråd kunna inkallas på kortare tid än så, för att kunna avgöra frågor där det av synnerlig vikt för partiet att nå ett ställningstagande. Stadgebestämmelsen om att partirådet ska pröva om det blivit stadgeenligt utlyst är den yttersta kontrollfunktionen, men det bör i sammanhanget understrykas att partiråden i januari 2019 och mars 2021 – de enda tillfällen då kallelsetiden varit kortare än en månad – utlystes efter noggranna sonderingar med partilandet och först efter att partistyrelsen hade försäkrat sig om att det fanns brett stöd i partiet för en kortare kallelsetid. Partistyrelsen anser inte att den av motionärerna föreslagna ändringen skulle tillföra något i sak, eftersom även motionärerna ser behov av att i undantagsfall tillåta kortare kallelsetid, och yrkar därför att **motion J129 avslås.**

I **motion J130** uppmärksammas stadgeregeln om beslutsfattande, och motionären föreslår en ordning som innebär att alla omröstningar ska vara offentliga och att det alltid ska protokollföras hur varje enskilt ombud har röstat. Frågan om beslutsfattandet tas även upp i **motion J131**, där det yrkas att lottning eller ordförandes utslagsröst endast ska användas vid extraordinära lägen och att stadgarnas huvudregel i stället ska vara att det krävs 75–90 procents majoritet för att få igenom ett beslut.

Enligt partiets stadgar sker alla omröstningar öppet, utom vid personval då sluten omröstning kan genomföras om någon begär det. Partistyrelsen anser att det är en klok ordning, med tanke på att omröstningar i personfrågor ofta kan vara mer känsliga. Vid ett normalt landsmöte sker hundratals omröstningar och partistyrelsen anser det inte försvarligt att övergå till en ordning där varje ombuds röst i alla omröstningar måste protokollföras. Partistyrelsen anser inte heller att det finns skäl att ändra bestämmelserna kring hur stor majoritet som ska krävas för ett beslut. **Med det ovan anförda bör motionerna J130 och J131 avslås.**

Frågan om ett tak för hur länge en person kan inneha ett politiskt uppdrag tas upp i **motion J132**, där det föreslås en utredning om att begränsa antalet perioder som liberala företrädare kan sitta på samma post. Motionären anser att detta skulle underlätta växling vid makten, spridning av erfarenhet och att fler liberalers kompetens kan tas tillvara.

Frågan om en så kallad rotationsprincip, alltså en regel om att ingen får sitta mer än ett visst antal år på ett och samma uppdrag, har varit föremål för debatt på ett antal landsmöten. Partistyrelsen anser det vara viktigt att slå fast att varje person har sitt förtroendeuppdrag till låns och måste vara beredd att lämna det vidare. Den som valts till ett uppdrag får det för en begränsad tid, och vid nästa årsmöte eller efter nästa val är det alltid medlemmarna som avgör om samma person ska få fortsatt förtroende eller om det är dags för någon annan. Detta synsätt behöver genomsyra den interna partikulturen, och i ett modernt ledarskap ingår att befästa detta synsätt. Detta ansvar åvilar partiets företrädare på alla nivåer.

Partistyrelsen ställer sig, nu liksom tidigare när dessa förslag har framförts, avvisande till att införa en stadgebestämmelse som hindrar medlemmarna från att rösta på vem de vill till interna förtroendeuppdrag eller politiska positioner. Däremot vill partistyrelsen understryka betydelsen av fortsatt arbete för att få fram fler kandidater till olika uppdrag. Det ska välkomnas om det finns konkurrens mellan flera dugliga kandidater om en och samma position.

Det är viktigt att uppmuntra fler liberaler att ställa upp till val och kandidera till förtroendeuppdrag. Även Liberalernas krav på sänkta spärrar i personvalssystemet skulle öka konkurrensen och därmed underlätta maktväxling på heltidsarvoderade poster. Något formellt förbud för medlemmarna att omvälja en person till ett visst uppdrag bör dock inte införas. **Motion J132** bör därmed avslås.

Flera motioner tar upp liberala nätverks ställning i förhållande till Liberalerna. **I motion J133 yrkande 1 samt J135 yrkande 1** föreslås att nätverket Liberala seniorer ska få en adjungerad representant i partistyrelsen. Motsvarande krav avseende nätverket Funktionella liberaler finns i **motion J136**, där det även yrkas att Funktionella liberaler ska ha rätt att adjungera företrädare till alla förbundsstyrelser samt till de större kommunernas kommunföreningsstyrelser. I **motion J133 yrkande 2**, liksom i det tidigare nämnda **J135 yrkande 1**, föreslås att nätverket Liberala seniorer ska få ett röstberättigat ombud vid partirådet (i det sistnämnda yrkandet tar förslaget även sikte på ombudsplats vid landsmötet). I **motion J134** yrkas att det görs en utredning för att ombilda Liberala seniorer från nätverk till förbund. I **motion J137 yrkande 1** yrkas att det fristående nätverket Funktionella liberaler görs till ett av partiets egna nätverk. Slutligen yrkas i **motion J135 yrkande 2** att partiet bör göra en förutsättningslös utredning av sin inre substruktur i form av s.k. sidoorganisationer och lobbygrupper, och ett liknande yrkande läggs i **motion J137 yrkande 2** där det föreslås att partistyrelsen skyndsamt utarbetar tydliga riktlinjer för nätverken samt beslutar om vilket ansvar partistyrelsen har för dess ledningar och vem som innefattas i sådana nätverk.

Även om de konkreta yrkandena går åt olika håll har motionerna det gemensamt att de uttrycker att de liberala nätverken har en verksamhet som är viktig och värdefull för Liberalerna. Partistyrelsen vill helhjärtat instämma i detta. Partistyrelsen vill i detta sammanhang ge sin övergripande syn på partiets funktionssätt och relationen till närstående föreningar och nätverk.

Liberalerna är en medlemsstyrd demokratisk organisation där beslutsfattandet bygger på individuellt medlemskap. Det är medlemmarnas röst som avgör vilka som ska ha förtroendeuppdrag på olika nivåer, antingen indirekt eller direkt, och det är även medlemmarna som indirekt eller direkt avgör vilken politik som partiet ska föra. Ända sedan det liberala partiet bildades 1934 har partiet haft formellt etablerade relationer till sitt kvinnoförbund och sitt ungdomsförbund. I partiets regi finns nationella nätverk vars ordförande

utses av partistyrelsen. Därtill finns ett stort antal fristående föreningar och nätverk kring Liberalerna, vilka alla bidrar till att samla liberaler med intresse för olika sakfrågor.

Liberalernas relation till samverkande organisationer samt övriga liberala föreningar och nätverk behandlades utförligt vid landsmötet 2011, och partistyrelsen uttalade i det sammanhanget ett antal principer. Sedan det liberala partiet bildades 1934 har ungdomsförbundet och kvinnoförbundet haft status som samverkande organisationer med rätt till adjungerad plats i partistyrelsen och förbundsstyrelser samt ombudsplatser på landsmöte, partiråd och förbundsmöte. Vid landsmötet 2011 uttalade partistyrelsen att denna status också framöver bör förbehållas Liberala Ungdomsförbundet och Liberala kvinnor, som har en särställning i kraft av bland annat att de är separata organisationer med egna stadgar, högt medlemsantal, organisatorisk stabilitet och nationell täckning över hela Sverige. Landsmötet stod bakom den bedömningen.

Partistyrelsen instämmer i vad som framförs i motionerna om seniorfrågornas respektive funktionshinderfrågornas betydelse för liberal politik. Både Liberala seniorer och Funktionella liberaler fyller även en viktig funktion vad gäller att samla liberaler med särskilt intresse för dessa frågor. Motsvarande gäller HBT-liberaler, Kristna liberaler, Gröna liberaler, Liberala företagare och Liberala lärare, för att nämna några andra föreningar och nätverk som finns i och kring Liberalerna. Om en av de fristående föreningarna och ett av nätverken ges rätt att utse egna ombud och ha egna adjungerade platser i partistyrelsen kommer frågan att uppkomma varför inte samma rätt ska ges övriga föreningar och nätverk som bildats. Det leder i sin tur till frågan varför nätverk och föreningar ska ges garanterad representation i exempelvis partistyrelsen när detta inte är fallet för partiets egna förbund. Den viktigaste funktionen partistyrelsen, landsmötet, partirådet och förbundsstyrelsen har är att representera partiets medlemmar.

Vad avser frågan om att göra Funktionella liberaler till ett nätverk inom partiet vill partistyrelsen nämna att detta enligt partistadgarna prövas av partistyrelsen och inte av landsmötet. Vad avser motionsyrkandet om att partiet ska göra en översyn av de interna strukturerna i förhållande till föreningar och nätverk vill partistyrelsen erinra om att detta skedde inför antagandet av nya partistadgar 2017. I dagens partistadgar tydliggörs partistyrelsens ansvar för att fastställa vilka nationella nätverk som ska finnas i partiets regi och även utse deras ordförande. Inför framtagandet av detta stadgeförslag antog även partiledningen principer för samverkan med liberala nätverk och föreningar runt Liberalerna. Partistyrelsen vill sammanfattningsvis än en gång understryka att fristående liberala föreningar och nätverk fyller en viktig roll, såväl för sakfrågorna som för medlemsrekryteringen och för att stimulera debatten i olika frågor. Partistyrelsen anser att dessa intressen tillvaratas väl inom ramen för dagens strukturer och anser därför att **motionerna J133–J137 anses besvarade.**

Avslutningsvis finns två motioner som är kritiska till det namnbyte till Liberalerna som skedde 2015. I **motion J138** föreslås att partiet förbereder en återgång till det tidigare partinamnet Folkpartiet Liberalerna (**yrkande 1**) och att valsedlarna även i 2022 års val tydliggör att Liberalerna är samma parti som tidigare hette Folkpartiet (**yrkande 2**). I **motion J139** förespråkas i stället ett namnbyte till Socialliberalerna och ett framtagande av ett socialliberalt program.

Partistyrelsen konstaterar att partinamnet har varit föremål för debatt under många decennier. När Folkpartiet år 1990 kompletterade partinamnet till Folkpartiet Liberalerna var det för att tydliggöra partiets grundläggande värderingar. Tjugofem år senare fullföljdes namnbytet genom att landsmötet 2015 i mycket stor enighet beslutade att partiets namn ska vara Liberalerna.

Partibeteckningen är viktig för våra möjligheter att förklara vårt partis unika uppdrag. De bästa långsiktiga möjligheterna ges genom ett partinamn som i sig är en tydlig varudeklaration. Partistyrelsen anser att de argument som låg bakom namnbytet 2015 fortfarande har full bärkraft. Det parti som har till uppgift att vara bärare av de liberala idéerna ska kalla sig Liberalerna. Valsedlarnas närmare utformning bör avgöras i sedvanlig ordning och inte låsas genom landsmötesbeslut. **Motionerna J138 yrkande 1 och J139 bör därför avslås och motion J138 yrkande 2 anses besvarat.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion J101 anses besvarad
2. att motion J102 anses besvarad
3. att motion J103 avslås
4. att motion J104 avslås
5. att motion J105 anses besvarad
6. att motion J106 anses besvarad
7. att motion J107 anses besvarad
8. att motion J108 anses besvarad
9. att motion J109 anses besvarad
10. att motion J110 anses besvarad
11. att motion J111 anses besvarad
12. att motion J112 avslås
13. att motion J113 anses besvarad
14. att motion J114 anses besvarad
15. att motion J115 anses besvarad
16. att motion J116 anses besvarad
17. att motion J117 anses besvarad
18. att motion J118 anses besvarad
19. att motion J119 anses besvarad
20. att motion J120 avslås
21. att motion J121 bifalls
22. att motion J122 avslås
23. att motion J123 avslås
24. att motion J124 avslås
25. att motion J125 anses besvarad
26. att motion J126 anses besvarad
27. att motion J127 avslås
28. att motion J128 avslås
29. att motion J129 avslås
30. att motion J130 avslås
31. att motion J131 avslås
32. att motion J132 avslås
33. att motion J133 anses besvarad
34. att motion J134 anses besvarad
35. att motion J135 anses besvarad
36. att motion J136 anses besvarad
37. att motion J137 anses besvarad
38. att motion J138 yrkande 1 avslås
39. att motion J139 avslås
40. att motion J138 yrkande 2 anses besvarat

Reservation nr 1

Joar Forsell och Jan Jönsson reserverar sig till förmån för att motion J109 bifalls.

Motivering: ”Sexuella trakasserier, övergrepp och mobbning är tack och lov sällsynta inom Liberalernas verksamhet, men har likväl inträffat och kommer även framöver inträffa. Vi menar i likhet med Liberala Kvinnor att föreningar och förbund vore hjälpta av att dessa aspekter förtydligas.”

Särskilt yttrande nr 1

Monica Wahlström, Liberala Kvinnor, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion J109:

”För Liberala kvinnor är det väsentligt att synliggöra utsatthet och särskilt sådan som oftast riktas mot kvinnor. Liberalernas etiskas riktlinjer uttalar inte något avseende nolltolerans mot sexuella trakasserier, mobbning och andra former av kränkande särbehandling (i enlighet med diskrimineringslagens grunder). Det ska vara underförstått att detta inte är acceptabelt menar PS, samtidigt som det finns detaljerade skrivningar om andra etiska tvivelaktiga beteenden. Antalet kvinnor som hoppar av politiken ökar, och för att särskilt värna kvinnor som ger sig in i politiken bör motion J109 bifallas.”

NY START FÖR SVERIGE

Liberalernas landsmöte
19–21 november 2021
Linköping

RAPPORTER FÖR LANDSMÖTETS BEHANDLING

Förortslyftet: Fler i egen försörjning 281

Förortslyftet: Trygghet 301

Förortslyftet: Demokrati och jämställdhet 331

Bo och leva i hela landet 353

Klimatomställning i en växande ekonomi 383

Förortslyftet

Fler i egen försörjning

En plan för att Sverige inte ska ha några utsatta områden år 2030

Liberalerna

Innehåll

Inledning **2**

Förslag från programmet **3**

Egen försörjning för ökad frihet 3

En mer inkluderande arbetsmarknad 4

En mer jämställd arbetsmarknad 4

En snabbare väg in i det svenska språket 4

1. Egen försörjning för ökad frihet **6**

Förslag 8

2. En mer inkluderande arbetsmarknad **11**

Förslag 12

3. En mer jämställd arbetsmarknad **14**

Förslag 15

4. En snabbare väg in i det svenska språket **16**

Förslag 17

Referenser **19**

Inledning

Varje människa, oavsett bakgrund, ska vara fri att själv få forma sitt liv. En förutsättning för att alla ska ha reella möjligheter att göra det är att samhället de växer upp i är säkert och har fungerande samhällsfunktioner. Polis, skola, rättsväsende, sjukvård och socialtjänst måste kunna garantera att alla får en god skolgång och att människors rättigheter försvaras. Det gäller inte alla överallt i dagens Sverige. Därför har Liberalerna satt upp ett ambitiöst men avgörande mål om att inget bostadsområde ska vara utsatt 2030. För att nå upp till målet presenterar vi omfattande reformförslag för att förbättra integrationen och se till att rätten till ett fritt liv upprätthålls.

Liberalerna har alltid arbetat för *det glömda Sverige*. Liberalismen utgår från varje människas rätt att leva ett fritt liv där hon tillåts följa sina drömmar och får göra egna val. Det är i våra utsatta områden som människors levnadsöden är som mest ofria i Sverige. Därför behöver vi ett förortslyft som lyfter dessa områden.

Fler än 550 000 människor bor i våra utsatta områden[1]. Majoriteten är hederliga, arbetar, betalar skatt och följer svensk lag. Några få har tillåtits kidnappa dessa områden med sina kriminella gärningar. Samhället måste ta tillbaka kontrollen. Därför behövs omfattande reformer. Liberalerna är det parti som står för reformerna som tar tillbaka de utsatta områdena från de kriminella.

Som en del av Förortslyftet lägger vi fram omfattande förslag mot brott, extremism, skolsegregation och bostadssegregation. Programmen presenterar omfattande reformer för ökad egen försörjning, stärkt jämställdhet, demokratiska värderingar, tryggare bostadsområden och en minskad boendesegregation. Det här programmet innehåller flera omfattande förslag för hur vi ska kunna få fler in i egen försörjning.

I arbetet med att ta fram det här dokumentet har Liberalernas medlemmar bidragit med förslag genom olika remissrundor. Arbetet har letts av riksdagsledamoten Robert Hannah och utredarna André Nilsson och Joakim Rönnbäck har bistått i arbetet med att skriva programmet. Till stor hjälp för arbetet har en referensgrupp bestående av liberala politiker från olika delar av landet involverats genom kontinuerliga sammanträden under vilka programmets innehåll och sakpolitiska förslag har diskuterats. Referensgruppen har bestått av Catharina Bildt Grape, Helena Holmberg, Frida Jansson, Jan Jönsson, Roko Kursar, Monica Lundin och Torkild Strandberg. Därtill har utredarpraktikanten Mathias Sköldebrand inkommit med värdefulla redaktionella synpunkter.

Sverige ska vara möjligheternas land, för alla. Det ska inte spela någon roll var du bor eller var du kommer ifrån – bara vart du är på väg. Därför behöver vi ett förortslyft.

1 SCB, **Befolkningsstatistik**

Förslag från programmet

EGEN FÖRSÖRJNING FÖR ÖKAD FRIHET

1. **Inför ett egenförsörjningsmål.** Redovisa och följ upp egenförsörjningens och integrationsskuldens utveckling. Åtta av tio vuxna i Sverige ska försörja sig själva 2030.

2. **Inför ett bidragstak efter dansk modell.** Spärra kommuner och myndigheter från att höja eller lägga till ersättningar när summan av transfereringarna överstiger den inkomst som kan antas vid ett kollektivavtalsenligt okvalificerat arbete.

3. **Nytt försörjningsstöd för arbetsföra.** Renodla offentliga aktörers uppdrag och kompetenser. Inför en ny typ av dagersättning för arbetsföra som i dagens system får försörjningsstöd.

4. **Fortsätt förstärka jobbstimulansen.** Stärk drivkrafterna till arbete genom uppstramade bidragsnivåer samtidigt som jobbstimulansen i försörjningsstödet fortsätter att göras mer generös, bland annat genom att säkerställa att jobbstimulans ges i alla kommuner.

5. **Sänk skatten på låga inkomster – 1000 kronor mer kvar i plånboken.** Ett nytt kraftfullt och permanent jobbskatteavdrag bör införas. En lokalvårdare, caféanställd eller barnskötare bör få 1000 kronor mer kvar i plånboken varje månad.

6. **Sänk skatten på låga inkomster – de första 100 000 kronorna ska vara skattefria.** Utrikes föddas och ungas arbetsmarknadsetablering måste förbättras. Särskilt det första jobbet är betydelsefullt för en lyckad etablering. En första jobbet-reduktion bör införas där de första 100 000 kronorna som redovisas från arbete eller företagande görs skattefria.

7. **Utred hinder för plattformsföretagande.** Alla jobb behövs, därför bör en förenklingsutredning tillsättas för att undersöka legala hinder för de plattformsföretag som matchar köpare och utförare i den framväxande delningsekonomin. Vidare behövs nya och kraftfullare möjligheter till schablonbeskattning för att slipa ned trösklarna till soloföretagande och egen försörjning.

8. **Inför inträdesjobb för unga och nyanlända.** För att bekämpa utanförskapet på arbetsmarknaden krävs en ny förenklad anställningsform, inträdesjobb, för nyanlända och unga upp till 23 år utan gymnasiexamen. Inträdesjobb bör få innehas i maximalt tre år och innebär att arbetsgivaravgiften slopas samtidigt som den anställde arbetar till en nedsatt ingångslön.

9. **Utöka kraven på motprestation för försörjningsstöd - sprid Solnamodellen.** Solnamodellen och Växjölöftet har varit ett framgångsrikt tillvägagångssätt för att i samverkan mellan kommunerna, arbetsförmedlingen och näringslivet få fler i arbete. Modellen bygger på motprestation för försörjningsstöd, bättre matchning på arbetsmarknaden och insatser med vuxenutbildning. Vi vill sprida Solnamodellen till hela Sverige.

EN MER INKLUDERANDE ARBETSMARKNAD

10. **Inför yrkesskolan och ge dem som saknar gymnasieutbildning chansen till utbildning inom bristyrken.** Vi vill införa en ny studieform riktad till den som saknar fullgjord gymnasieutbildning. Yrkesskolan ska vara inriktad mot bristyrken - som exempelvis plattläggare, undersköterska och personlig assistent, och delar av utbildningen ska förläggas på arbetsplatser.

11. **Anonymiserade jobbansökningar.** Ingen ska behöva diskrimineras på grund av sitt namn eller sin bakgrund. Liberalerna föreslår, som ett första steg, att anonymiserade jobbansökningar införs på ett antal statliga myndigheter för att motverka diskriminering i anställningsprocessen.

12. **Egenföretagarperspektivet ska finnas i hela etableringsprocessen.** Etablering på arbetsmarknaden ska inte enkom fokusera på att få en anställning. Det måste också vara tydligt hur man går tillväga för att starta företag i Sverige och att egenföretagande är en möjlig väg till egenförsörjning.

13. **Alla yrkeskunniga nyanlända ska få en tydlig plan för att validera kunskaper och lära sig yrkessvenska.** Språkinlärning och validering av yrkeskunskaper måste gå hand i hand. Det bör i större grad vara möjligt att lära sig, och få validera sitt, yrkesspråk på arbetsplatser.

EN MER JÄMSTÄLLD ARBETSMARKNAD

14. **Samma förväntningar på utrikes födda kvinnor och män.** Nyanlända kvinnor registreras senare hos Arbetsförmedlingen och påbörjar Svenska för invandrare (SFI) senare än män. Samtidigt vet vi att desto längre tid det tar innan en person är inskriven hos Arbetsförmedlingen desto mer försenas inträdet på arbetsmarknaden. Arbetsförmedlingen, socialtjänsten och Försäkringskassan måste ha ett tydligt uppdrag att tidigarelägga både nyanlända kvinnor och mäns inträde på arbetsmarknaden.

15. **Uppmuntra fler arbetsgivare att ta ett samhällsansvar.** Engagemanget från både privata, ideella och offentliga arbetsgivare är en integrationsmotor. Samhall ska fokusera på sitt kärnuppdrag att erbjuda jobb åt den som på grund av funktionsnedsättning har mycket långt till ett reguljärt arbete.

16. **Bort med social ingenjörskonst i bidragssystemen – se över flerbarnstillägget.** Dagens flerbarnstillägg är en kvinnofälla. Därför bör ersättningsnivåernas storlek och utformning reformeras.

17. **Ett mer individualiserat försörjningsstöd.** Skatter och bidrag ska utgå från individen, inte kollektiva enheter som familjen. Vi vill tillsätta en utredning för hur försörjningsstödet kan bli jämställt och mer individualiserat samtidigt som rådande marginaleffekter för den som går från bidrag till arbete förstärks.

EN SNABBARE VÄG IN I DET SVENSKA SPRÅKET

18. **SFI ska följa en tydlig progressionstrappa med kontrollstationer vid varje steg och en yttre tidsgräns.** Alla ska få en ärlig chans att lära sig svenska, få ett jobb och integreras i det svenska samhället. Idag kan SFI, praktikplatser och olika former av bidrag varvas i åratal. Därför föreslår vi en ny och förutsägbar progressionstrappa för SFI med tydliga förväntningar och krav.

19. **Höj de nationella kraven på SFI.** Tyvärr misslyckas många kommuner med upphandlingen av högkvalitativ SFI för att de lagstiftade grundkraven är för låga. Dagens system skapar ojämlikheter, brister

och försvårar för arbetsmarknadsetablering och rörlighet inom Sverige. Därför behöver kraven på vad SFI ska innefatta, vilken flexibilitet som ska finnas och vilken kvalitet den ska hålla skärpas.

20. **Integrera jobbperspektivet i SFI och förbättra möjligheten att läsa SFI parallellt med jobb eller utbildning.** Jobbcoacher ska arbeta parallellt, och i samarbete, med SFI. Yrkes-SFI och SFI med koppling till att starta eget ska finnas tillgängligt i varje kommun och det ska alltid vara möjligt och förväntat att eleven går klart SFI även om den fått ett heltidsjobb.

21. **Språkkrav och språkstöd för kärnyrken inom vård, skola och omsorg samt krav på svenskutbildning för de som saknar rätt kunskaper som jobbar idag.** Vi föreslår både krav på svenskkunskaper, och svenskutbildning för de som redan arbetar, men inte kan tillräcklig svenska, inom kärnyrken bland vård, skola och omsorg. Språkkurser ska också få samma villkor för skatteavdrag som andra utbildningar och kurser.

22. **Rätt att lära sig, och att tenta av, svenska digitalt.** Det behövs ett digitalt öppet språkverktyg i med pedagogiska tjänster som är tillgängliga för alla nyanlända i Sverige. Språkverktyget ska innehålla föreläsningar, träningsuppgifter och möjlighet att skriva tentor digitalt.

1. Egen försörjning för ökad frihet

När människor inte försörjer sig själva och inte får uppleva friheten av att tjäna en lön för arbete, skapas spänningar i samhället. När den liberala arbetslinjen rullades ut under 00-talet innebar den ett paradigmskifte: Sjukskrivningarna sjönk och sysselsättningen tog fart. De jobbskatteavdrag och bidragsreformer som då var kontroversiella har i efterhand kommit att bestå med bred politisk acceptans. Men arbetslinjen har inte kommit att gälla alla. För den som aldrig har arbetat eller tjänar lite, lönar det sig många gånger inte att arbeta i stället för att leva på bidrag.[2] Det är förödande. När människor möts av system där det inte lönar sig att ta ett deltidsjobb sänds budskapet att det inte spelar någon roll om du försörjer dig själv eller får bidrag. Detta är ett växande problem i takt med ett allt djupare och permanent bidragsberoende i Sverige. Det är inte minst allvarligt mot bakgrund av att bidragsberoende riskerar att gå i arv.

Detta utgör en del av de problem som gör tillvaron ofri i våra utsatta områden. Alltför många går hemma med liten möjlighet till den egenmakt som en egen försörjning ger. Alltför få får uppleva arbetsplatsgemenskap och yrkesstolthet. I Barnombudsmannens rapport från 2018 är det tydligt att barn och unga som växer upp i utsatta områden upplever att de har få chanser att lyckas i livet på grund av låga förväntningar och en syn att de bor i en förlorande stadsdel. Bland unga pojkar i förorten tror en tredjedel att det kommer att bli svårt att skaffa ett jobb när de är vuxna.[3] Det behövs fler vuxna förebilder som med sitt exempel visar varje ny generation att egen försörjning är möjlig.

När vi diskuterar dessa problem får det aldrig förtigas att det i förorten lever och verkar tusentals och åter tusentals som arbetar eller driver företag. Också dessa personer behöver få politikens uppmärksamhet. Genom lägre skatter kan det löna sig att ta på sig mer ansvar på arbetsplatsen eller att gå till jobbet också upp i åldrarna. Genom en lägre regelbörda kan fler av förortens entreprenörer lägga mer kraft på jobbskapande och affärsnytta.

Sverige ska ha starka sociala skyddsnät. Den som blir sjuk, arbetslös eller fastnar i social problematik ska fångas upp. Samtidigt är många av de socialförsäkringar som finns byggda för en annan tid och har varit menade att lösa andra problem än de vi ser i dag. Vår tids omfattande utanförskap, tudelade arbetsmarknad och stora integrationsskuld ställer krav på ett brett reformarbete. I detta arbete bör drivkrafterna till arbete komma i första rummet, Sverige får aldrig mer befinna sig i det läge där människors görs till mål för ett medel och döljs i arbetsmarknadspolitisk statistik. Syftet bör i stället vara att var och en ska kunna bidra till Sverige utifrån sina förutsättningar.

Samhället ska uppmuntra omställning, utbildning, arbete och strävan. För att koncentrera det offentligas ofta spretiga agerande vill Liberalerna inför ett bidragstak och ett egenförsörjningsmål. Vi gör detta därför att det dels behövs ett inriktningsmål för finans-, arbetsmarknads-, socialförsäkrings- och integrationspolitiken. Dels för att erfarenheter från Danmark visar att det ger effekt när beslutsfattarna säkerställer att bidragsnivåerna inte överskrider inkomsterna från att ta ett arbete.

2 Eva Löfbom, Lönar sig arbete 2.0? En ESO-rapport med fokus på nyanlända: Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi. Stockholm: Finansdepartementet, 2018

3 Barnombudsmannen, Utanförskap, våld och kärlek till orten. Stockholm: Barnombudsmannen, 2019

Att en individ har sysselsättning innebär inte att hon nödvändigtvis uppbär inkomster som är tillräckliga att försörja sig på. Enligt en översyn av Entreprenörskapsforum låg sysselsättningsgraden mätt som en nettomånadsinkomst om 12600 inkomster för inrikes födda (inklusive individer födda i Norden) 2016 på 89 procent medan självförsörjningsgraden låg på 73 procent. Motsvarande siffror för individer födda i Afrika låg på 68 procent respektive 38 procent och för Mellanöstern 56 procent respektive 36 procent. Det innebär att självförsörjningsgraden för vissa grupper av utrikes födda ligger dryga 30 procentenheter lägre än för inrikes födda.[4] Ett egenförsörjningsmål bör syfta till att lyfta individer och sluta också denna klyfta. 2040 bör självförsörjningsgraden vara 85 procent i hela befolkningen.

Sverige måste utforma skattesystemet för en arbetslinje, inte en bidragslinje. Trots skattesänkningar på 2000-talet är Sverige fortfarande bland de länder i världen som beskattar arbete allra hårdast. Resultatet har blivit att det för många lönar sig mindre än i motsvarande yrken i andra länder att arbeta mer – och för vissa lönar det sig ibland inte alls. Arbetet med att permanent sänka marginalskatterna för personer som går från bidrag till jobb, måste fortsätta. I takt med att ekonomin tillåter vill Liberalerna införa ett nytt kraftfullt och permanent jobbskatteavdrag med det tillfälliga jobbskatteavdraget 2021 och 2022 som bas. Vidare bör en första jobbet-reduktion införas där de första 100 000 kronorna som redovisas från arbete eller företagande görs skattefria.

Runtom i landet utgör kommuner goda exempel i frågor där statligt ledarskap saknats: vi vill nu exportera tänkande och lösningar från platser som Växjö, Solna, Landskrona, Kungälv och Sundbyberg. Här har lokala aktörer tänkt nytt om försörjningsstöd, arbetsmarknad och socialpolitik, inte sällan har staten stått i vägen. Liberalerna vill ändra detta förhållande med en rikstäckande politik för försörjningsstöd med arbetslinjen som värdegrund.

Arbetslinjen ska råda i utformningen också av bidragen. Det är vid de lägsta inkomsterna som Sveriges världsledande marginalskatter får som allra mest allvarliga konsekvenser för den enskilde. Ska egenförsörjningen öka, egenmakten stärkas och bidragsberoendet brytas behöver det politiska arbetet ta avstamp i det faktum att Sveriges utanförskapsområden präglas av omfattande integrationsproblem. Särskilt utrikesfödda kvinnor står i dag alltför långt från arbetsmarknaden. Därför behöver fler bidrag individualiseras samtidigt som incitamenten till arbete blir mer kraftfulla. Detta bör inte minst innebära kraftfulla reformer av försörjningsstödet. Jobbstimulansen bör fortsätta att byggas ut samtidigt som reformer görs för ett mer individualiserat försörjningsstöd. Vidare bör ett nytt statligt försörjningsstöd för arbetsföra införas med utgångspunkt i Långtidsutredningen 2011.[5] Nu som då mottar alltför många försörjningsstöd helt enkelt för att de saknar arbete. Ett särskilt stöd för denna grupp skulle renodla offentliga aktörers uppdrag och stärka arbetslinjen. Den snabba teknikutvecklingen medför en ny typ av arbetsmarknad.[6] Politiken måste förhålla sig till denna utveckling och snabbt röja undan hinder för sysselsättning i vår tids ekonomi. De politiker som försöker att begränsa utvecklingen för i grunden en tröstlös kamp och kommer istället att minska sysselsättningen där den behövs som mest. Ett viktigt reformområde är att snarast öppna upp för fler former av schablonbaserad redovisning för egenföretagare.

Regelbördan för plattformsföretagen bör utredas samtidigt som den frivilliga omsättningströskeln för att redovisa moms bör höjas till nordisk nivå. Sverige har idag den lägsta gränsen i EU för att inte behöva redovisa moms (30 000 kronor).[7] Samtidigt pekar 30 procent av alla tillfrågade företagare med färre än tio anställda ut skatte- och momsregler som det största tillväxthindret i en mätning från Näringslivets regelnämnd.[8] En höjning av nivån skulle förenkla tillvaron för unga företag, frilansare och plattformsföretag i delningsekonomin samtidigt som skattesystemet i stort skulle komma att betraktas som mer välavvägt och legitimt.

---

4 Johan Eklund och Johan P. Larsson, När blir utrikesfödda självförsörjande? Stockholm: Entreprenörskapsforum, 2020

5 Eva Mörk, "Från försörjningsstöd till arbete – Hur kan vägen underlättas?", i SOU 2011:2, Välfärdsstaten i arbete: Inkomsttrygghet och omfördelning med incitament till arbete. Stockholm: Fritzes, 2011, s. 191.

6 Linda Weidenstedt, Andrea Geissinger och Monia Lougui, Varför gigga som matkurir? Ratio 2020:15. Stockholm: Ratio.

7 Enrico Deiaco och Johan Eklund, Vägar till självförsörjning - slutrapport i projektet integration Sverige. Stockholm: Entreprenörskapsforum, 2020.

8 NNR, NNRs SKOP-undersökning 2020 med svenska företagare. Stockholm: Näringslivets Regelnämnd, 2020.

Vidare bör den brittiska regeringens Taylor-utredning 2017 tjäna som ett positivt exempel i ett arbete för förenklingar av deklaration, bokföring och fakturering. Enligt Braunerhjelm och Eklund (2014) kan en minskning av skatternas komplexitet med tio procent ökar entreprenörskapet med hela tre procent. Det sambandet måste politiken ta intryck av.[9]

Liberalerna måste gå till historien som det parti som bröt bidragsberoendet och stärkte egenmakten i hela Sverige. Det kan bara uppnås med reformer där arbetslinjen stärks och hinder för strävsamhet rivs. Därför vill Liberalerna se ett egenförsörjningsmål, ett kraftigt reformerat försörjningsstöd, strategiska skattesänkningar för fler i arbete och regelförenklingar för morgondagens företag.

Förslag

1. **Alla som är arbetsföra ska också förväntas försörja sig själva, vi behöver ett egenförsörjningsmål.** Individens självständighet och frihet att själv styra sitt liv bygger på att hon kan försörja sig själv. Tyvärr saknar många egen försörjning, och de som bor i utsatta områden har 17,7 procentenheter lägre andel som förvärvsarbetar jämfört med övriga Sverige10. Tydliga mål om att öka egenförsörjningen innebär tydliga mål om att öka samhällets välstånd och individens självständighet.

Egenförsörjningsmålet ska vara baserat på den andel som försörjer sig genom eget arbete och företagande, och jämföra detta med antalet som helt och delvis försörjs av bidrag och andra transfereringar från stat eller kommun, samt de som deltar i andra typer av arbetsmarknadsåtgärder eller utbildningar.

För att målen ska gå att följa upp och för att målen ska få effekt i de policyförslag som presenteras måste relevant data tas fram. SCB ska få i uppdrag att kontinuerligt ta fram data över hur stor andel av befolkningen som försörjer sig själva i olika demografiska grupper, där grupper som får hjälp av arbetsmarknadsinsatser separeras tydligt från andra som arbetar. Särskilt viktigt är det att det tas fram arbetslöshetsstatistik och egenförsörjningsdata för de utsatta områdena. Något som saknas idag.

Att en individ har sysselsättning innebär inte att hon även uppbär inkomster som är tillräckliga att försörja sig på. Enligt en översyn av Entreprenörskapsforum låg sysselsättningsgraden mätt som en nettomånadsinkomst om 12600 kronor för inrikes födda (inklusive individer födda i Norden) 2016 på 89 procent medan egenförsörjningsgraden (av forskarna kallad självförsörjnignsgraden) låg på 73 procent. Motsvarande siffror för individer födda i Afrika låg på 68 procent, mätt i andel sysselsatta, respektive 38 procent, mätt i andel självförsörjande, och för Mellanöstern 56 procent respektive 36 procent. Det innebär att egenförsörjningsgraden för vissa grupper av utrikes födda ligger dryga 30 procentenheter lägre än för inrikes födda och att egenförsörjningen i hela den vuxna befolkningen är mer blygsamma 68 %. Ett egenförsörjningsmål bör syfta till att lyfta individer och sluta också denna klyfta. 2030 bör egenförsörjningsgraden vara 85 procent i hela den vuxna befolkningen.[11]

Egenförsörjningsmålet ska bli ett inriktningsmål för integrationspolitiken, men också för den ekonomiska politiken. En grund för arbetet bör även vara att regeringen varje år lämnar en redovisning av integrationsskuldens utveckling till riksdagen. På så sätt placeras åtgärder mot vår tids stora integrationsmisslyckanden i hjärtat av varje regerings finanspolitik. En sådan prioritering krävs: Genom att fler får möjlighet att arbeta kan utanförskap brytas och fler ges makt över sin tillvaro.

9 Pontus Braunerhjelm och Johan Eklund. 2Taxes, tax administrative burdens and new firm formation, Kyklos vol 67, nr. 1, 2014.

10 Global Village, Fakta för förändring – En rapport om Sveriges 61 utsatta områden. Stockholm: Global Village, 2019

11 Johan Eklund och Johan P. Larsson, När blir utrikesfödda självförsörjande? Stockholm: Entreprenörskapsforum, 2020

2. **Inför ett danskt bidragstak.** Att gå från försörjningsstöd till att jobba lönar sig inte för många människor. En orsak till detta är att flera bidrag sammantaget kan skapa oavsedda marginaleffekter. Ett bidragstak liknande det danska, där summan av bidragen som regel är lägre än lönen från arbete, bör införas i syfte att undvika att utbetalningar staplas på varandra inom ett hushåll. Konkret kan det röra sig om att kommuner och myndigheter spärras från att höja eller lägga till ersättningar när summan av utbetalningarna överstiger den inkomst som kan antas vid ett kollektivavtalsenligt okvalificerat arbete. Inför reformen bör en utredning särskilt beakta hur hänsyn ska tas till det lokala kostnadsläget och ett fortsatt säkerställande av skäliga levnadsvillkor.

3. **Nytt försörjningsstöd för arbetsföra.** Allt för många som mottar försörjningsstöd gör det för att de helt enkelt saknar ett jobb. En ny form av statligt finansierad dagersättning, med utgångspunkt i Långtidsutredningen 2011, bör införas för arbetslösa. Människor med annan problematik bör fortsatt ha försörjningsstöd. Stödet för arbetslösa som mottar försörjningsstöd bör vara lägre än för personer med annan problematik. Denna ordning skulle renodla offentliga aktörers uppdrag och kompetenser och stärka arbetslinjen. Inför en reform bör konstruktionen av relationen mellan stat och kommuner särskilt utredas.

4. **Fortsätt att förstärka jobbstimulansen.** Försörjningsstödet för arbetsföra måste utformas så att det alltid lönar sig att gå från bidrag till arbete. Dagens bidragsnivåer behöver ses över och stramas upp samtidigt som jobbstimulansen i försörjningsstödet fortsätter göras mer generös, bland annat genom att säkerställa att jobbstimulans ges i alla kommuner.

5. **Sänk skatten på låga inkomster – 1000 mer kvar i plånboken.** Starka drivkrafter krävs till ökad sysselsättning och fler arbetade timmar. Detta är både god finanspolitik och en rättvisereform. Makten över den egna tillvaron ökar när individen får behålla mer av den inkomst som hon eller han själv tjänat hop. Därför är låga skatter en fråga om människors frihet och självbestämmande. Marginalskatten vid låga inkomster måste sänkas varaktigt. Ett nytt kraftfullt och permanent jobbskatteavdrag bör införas med det tillfälliga jobbskatteavdraget 2021 och 2022 som bas i takt med att ekonomin tillåter. Denna reform bör sammantaget ledat till att en lokalvårdare, caféanställd eller barnskötare få 1000 kronor mer kvar i plånboken varje månad.

6. **Sänk skatten på låga inkomster – de första 100 000 kronorna ska vara skattefria.** Utrikes föddas och ungas arbetsmarknadsetablering måste förbättras. Särskilt det första jobbet är betydelsefullt för en lyckad etablering. Därför är det avgörande att arbete och företagande lönar sig mer än bidrag för den som saknar tidigare anknytning till arbetsmarknaden. En första jobbet-reduktion bör införas där de första 100 000 kronorna som redovisas från arbete eller företagande görs skattefria.

7. **Utred hinder för plattformsföretagande.** Den snabba teknikutvecklingen medför en ny typ av arbetsmarknad. Politiken måste förhålla sig till utvecklingen och snabbt röja undan hinder för sysselsättning i vår tids ekonomi. Alla jobb behövs, därför bör en förenklingsutredning tillsättas för att undersöka legala hinder för de plattformsföretag som matchar köpare och utförare i den framväxande delningsekonomin. Vidare behövs nya och kraftfullare möjligheter till schablonbeskattning för att slipa ned trösklarna till soloföretagande och egen försörjning. Den frivilliga omsättningströskeln för att redovisa moms bör höjas till nordisk nivå, samtidigt som sådant som bokföring, fakturering och deklaration förenklas.

8. **Inför inträdesjobb för unga och nyanlända.** Dagens arbetsmarknad skapar tydliga insiders och outsiders, detta lämnar arbetsföra utan akademisk examen eller bristkompetenser i sticket. I Tyskland bidrar politiken till att fler enkla jobb kommer till i näringslivet. I Sverige är det dyrt att anställa vilket gör att färre arbetsgivare vågar chansa på unga eller utlandsfödda. Därför krävs en ny förenklad anställningsform, inträdesjobb, för nyanlända och unga upp till 23 år utan gymnasiexamen. Anställningsformen inträdesjobb får innehas i maximalt tre år och innebär att arbetsgivaravgiften slopas samtidigt som den anställde arbetar till en nedsatt ingångslön.

9. **Utöka kraven på motprestation för försörjningsstöd - sprid Solnamodellen.** Våra sociala skyddsnät är till för att skydda, men måste också vara utformade så att de hjälper individen att återfå sin självständighet och att kunna försörja sig själv. Solnamodellen har varit ett framgångsrikt tillvägagångssätt för att i samverkan mellan kommunen, arbetsförmedlingen och näringslivet få fler i arbete. Modellen bygger bl.a. på motprestation för försörjningsstöd, bättre matchning på arbetsmarknaden och insatser med vuxenutbildning, och har med framgång spridits bland annat i Växjölyftet.

Den som får försörjningsstöd måste också få stöd att återigen kunna försörja sig själv. Det är en fråga som är bärande för varje människas friheter och möjligheter att forma sitt liv. Socialtjänstlagen ger utrymme för kommuner att kräva deltagande i kompetenshöjande aktiviteter såsom arbetsträning, praktik och språkundervisning. Sådana krav bör göras obligatoriska i samtliga kommuner, detsamma gäller sanktioner för den som inte tillgodogör sig svenska inom SFI på en rimlig nivå eller vägrar att söka arbete på närliggande ort.

I dag hindrar Socialtjänstlagen kommuner från att kräva att bidragstagare deltar i relevanta aktiviteter som direkt liknar förvärvsarbete. Detta bör ändras och i stället bör kommuner tillåtas att ställa krav på att bidragstagare deltar också i relevant samhällsnyttig verksamhet. Solnamodellen borde spridas till hela Sverige.

2. En mer inkluderande arbetsmarknad

Liberalismen utgår från varje individs rättigheter och möjligheter att leva ett fritt liv. Varje människa ska fritt få följa sina drömmar och bestämma hur hon vill bidra till samhället utefter sin egna vilja och förmåga. Det här kapitlet handlar om hur hinder för människor att försörja sig själva kan tas bort, hur incitamenten att arbeta kan bli starkare och om hur diskriminering och tröskeleffekter kan motverkas för att fler ska få uppleva självständigheten som kommer med en egen försörjning.

Det är varje människas ansvar att försörja sig själv och bestämma vad den vill viga sitt liv åt. Stat, kommun och region ska se till att alla ges möjligheten att utbilda sig och att ingen hindras från sina drömmar på grund av diskriminering av exempelvis etnisk härkomst eller könsidentitet. Tyvärr är det tydligt att rasism och sexism skapar hinder för många att hitta ett arbete och försörja sig själva. Vi vill ta bort dessa hinder och ge alla en ärlig chans att bli sin egen lyckas smed.

I våra utsatta områden är andelen arbetslösa oproportionerligt hög. Där bor det en hög andel som är särskilt svaga på arbetsmarknaden - ofta på grund av att de är nya i Sverige, att de är lågutbildade eller att de inte kan prata tillräckligt bra svenska. För att vända på den utvecklingen måste vi säkerställa att det går snabbt att etableras i Sverige, att fler lär sig god svenska snabbare och att det finns alternativa vägar in i arbete för den som saknar gymnasieutbildning. Dessa förslag, som är ämnade att ge människor fler vägar till arbete, måste kombineras med hårda insatser mot rasism och diskriminering. Mångfald måste ses som resurs det är. För att det ska vara möjligt måste också arbetslinjen stärkas och fler få en ärlig chans att hitta ett jobb.

Långsiktigt behöver Sveriges arbetsmarknad reformeras i grunden för att sänka trösklarna och för att fler företagare ska våga expandera och anställa. Tryggheten behöver knytas till individen, inte hur länge den varit anställd, och det måste bli billigare och tryggare för arbetsgivare att anställa. Förslagen i det här kapitlet är till för att komplettera sådana långsiktiga förslag.

Att gapet i sysselsättning mellan högutbildade och lågutbildade är större än snittet i EU tyder på att den svenska arbetsmarknaden är dåligt anpassad för den med kort utbildning. Detta måste åtgärdas genom att tillåta och skapa förutsättningar för lågproduktiva jobb, genom att fler får utbilda sig och genom att arbetsmarknaden får lägre trösklar och blir mer inkluderande.

Den enskilt viktigaste åtgärden för att fler ska kunna arbeta är att göra det enklare och billigare att anställa. Det handlar dels om att se till så att skatten, arbetsgivaravgifterna och de administrativa bördorna hålls så låga som möjligt, men också om att se till att grupper som har svårt att utföra arbeten som värderas över en normal lägstalön att få utföra enklare arbeten. Reformer som är bärande för fler enkla jobb, som exempelvis RUT, behöver försvaras och utvecklas samtidigt som möjligheten till praktikplats, och lösningar med särskilda anställningsformer för den som varit långtidsarbetslös eller som är ny i Sverige. Etableringsjobben är en viktig del av det arbetet.

Fria samhällen bygger välstånd genom att en mångfald av idéer, kompetenser och synsätt fritt får konkurrera. Svensk arbetsmarknad är långt ifrån fri och det finns mycket kvar att göra innan det råder rättvisa möjligheter att delta och bidra på arbetsmarknaden. I utsatta områden är arbetslösheten större och möjligheterna till ett första jobb färre. Med det här kapitlet presenterar vi förslag för att öka meritokratin på arbetsmarknaden och för att öppna upp den för fler.

Människor måste tillåtas bidra. Inte stängs ute av höga trösklar till arbetsmarknaden eller diskriminering och rasism. Vi liberaler står för den frihetsprincip som garanterar alla människors rätt att söka framgång efter egen vilja och förmåga. Vi står också för en antidiskrimineringsprincip som innebär att ämbeten, utbildningar och arbeten ska fördelas till den som är mest lämpad och kompetent. Den med störst talang och ambition ska alltid vara den som blir tilldelad ett arbete - oavsett var den är född eller vilket bostadsområde den bor i.

Ett land där det är lätt att bidra till samhället och där trösklarna är låga till att försörja sig och skapa ett socialt sammanhang är också ett inkluderande land där utanförskap motverkas. För att nå dit måste den diskriminering som håller människor i utanförskap bekämpas, trösklarna till arbete sänkas och alla som bor i Sverige ha möjlighet att bli en del av samhället.

Förslag

10. **Inför yrkesskolan och ge dem som saknar gymnasieutbildning chansen till utbildning inom bristyrken.** Alla ska ha en möjlighet att jobba.Även den som är särskilt svag på arbetsmarknaden och som exempelvis saknar gymnasieutbildning måste ha en väg till att stärka sin kompetens och utbildas till ett bristyrke. Yrkesutbildningar spelar en viktig roll bland annat för att fler nyanlända ska komma i arbete, men är idag otillräckliga. Därför vill vi införa en ny utbildningsform: Yrkesskolan, en yrkesutbildning för vuxna motsvarande gymnasial nivå, med stort inslag av arbetsplatsförlagt lärande. Utbildningen ska vara öppen för alla som saknar gymnasiekompetens, men vara särskilt anpassad för att kunna följa fullgjord SFI. Utbildningen ska långsiktigt fokusera på bristyrken där det finns goda chanser att få arbete som exempelvis golvläggare, undersköterska och personlig assistent.

Yrkesskolan ska vara ett komplement till yrkesvux, med staten som huvudman, och utbildningen kommer att vara särskilt inriktad för människor som är nya i Sverige eller som saknar gymnasial utbildning. Nyanlända som har svårt att komma i arbete skulle stärkas av en yrkesskola som efter genomförd SFI ger en tydlig väg in i ett specifikt bristyrke.Utbildningen ska ha nära kopplingar till arbetsplatser och innefatta praktik.

Det är även viktigt att människor får stöd till kompetensutveckling, inte minst inom välfärdens områden. Möjligheten att vidareutbilda sig behöver förbättras. Även den som redan har en annan gymnasieutbildning bör kunna utbilda sig till undersköterska och andra bristyrken.

11. **Anonymiserade jobbansökningar till offentlig sektor.** Det är alltid den sökandes talang och kompetens som ska vara av avgörande vid en anställningsprocess. Aldrig etnisk bakgrund, könsidentitet eller religion. Tyvärr visar många studier att det fortfarande förekommer omfattande diskriminering vid jobbansökningar. I en studie från IFAU visade att en sökande med ett arabiskt namn nästan hade hälften så stor chans att få en arbetsintervju allt annat lika12. Den här typen av tydlig diskriminering måste stoppas.

Anonymiserade jobbansökningar är ett relativt enkelt verktyg som minskar risken för den sökande att utsättas för diskriminering. Som följd av att merparten av anställningsprocesser delvis sker digitalt är det också enklare än tidigare att anonymisera sökande automatisk samt att ta hjälp av maskininlärning. Vi föreslår därför, som ett första steg, att ett antal statliga myndigheter med anonymiserade ansökningar som kan agera mall för en fortsatt utveckling med anonymiserade anställningar.

12 Adrian Adermon och Lena Hensvik, Gigekonomin som dörröppnare? IFAU 2020:22. Uppsala: Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU), 2020.

12. **Företagarperspektivet genom integrationsprocessen.** Det är i företagen som vårt välstånd skapas. Tyvärr är det ofta svårt för den som är ny att starta företag för att etableringsprocessen är utformad med anställning som norm. Vi vill att egenföretagarperspektivet ska finnas med i integrationsprocessen, oavsett det gäller grund- eller vuxenutbildning eller i etableringsprocessen.

13. **Uppmuntra fler arbetsgivare att ta ett samhällsansvar.** Insatserna för att underlätta för personer att komma in på arbetsmarknaden ska så långt som möjligt vara generella. Engagemanget från både privata, ideella och offentliga arbetsgivare är en integrationsmotor. Samhall ska fokusera på sitt kärnuppdrag att erbjuda jobb åt den som på grund av funktionsnedsättning har mycket långt till ett reguljärt arbete.

14. **Tidig kompetenskartläggning för den som kommer till Sverige, och tydlig väg till validerad kompetens och yrkesspråk.** Den som kommer till Sverige och som har erfarenhet inom ett särskilt yrke behöver ofta inriktad språkinlärning och validering för att snabbt kunna arbeta inom sin kompetens. Alla som får uppehållstillstånd i Sverige ska få sin kunskap kartlagd tidigt och alla yrkeskunniga som kommer till Sverige ska få en tydlig väg för att hitta tillbaka till dennes arbete.

Validering måste gå hand i hand med språkinlärning som är särskilt anpassad för det relevanta arbetet. I många andra länder, exempelvis i Tyskland, utförs en del av språkinlärningen på arbetsplatser. Vi vill se ett liknande system i Sverige där yrkeskompetens kan valideras och svenska facktermer kan läras ut samlat. Det offentliga bör gå före i detta arbete. Ett antal statliga myndigheter bör få i uppdrag att införa praktiktjänster där yrkessvenskan kan läras ut under praktiken.

Institutioner med ansvar för validering ska samordna sitt arbete för att förkorta väntetiden. Universitet och högskolor måste också ges förutsättningar att validera och bedriva kompletterande utbildningar för att snabbt ge den kompletterande utbildning som behövs.

3. En mer jämställd arbetsmarknad

Liberalerna har kämpat för kvinnors lika rättigheter i över hundra år. Det är inte konstigt. Liberalismen fundament är försvaret av varje individs rättigheter och vi tror på alla människors lika rättigheter.

I utsatta områden är det på många sätt kvinnorna som har minst frihet att följa sina drömmar och ta kontroll över sina liv. Det handlar delvis om hedersförtryck och andra oacceptabla inskränkningar i deras rätt till självbestämmande. Vi föreslår många lösningar på dessa problem i andra delar av förortslyftet. I den här delen kommer vi att fokusera på den ekonomiska självständigheten bland kvinnor i utsatta områden och hur vi kan se till att fler kvinnor går från bidrag till arbete.

Könsskillnaden i sysselsättning har nästan utraderas utanför våra utsatta områden. Det är nu bara 2 procentenheters skillnad mellan andelen sysselsatta kvinnor och män. I utsatta områden är skillnaden fem gånger större – endast 53 procent av kvinnorna arbetar. För andelen företagare är skillnaderna ännu större. Enbart 3,7 procent av kvinnorna i utsatta områden är företagare, ungefär hälften så stor andel som bland männen.[13]

En stor orsak är att nyanlända kvinnor i mindre omfattning deltar i olika arbetsförberedande insatser jämfört med män. De registreras senare hos Arbetsförmedlingen och påbörjar SFI senare än män. Desto längre tid det tar innan en person är inskriven hos Arbetsförmedlingen desto mer försenas inträdet på arbetsmarknaden. Utrikes födda kvinnor måste i högre utsträckning få en egen lön att leva på för att få en starkare självständighet. Kvinnor och män måste mötas av samma förväntningar och krav på att jobba och svenska myndigheter ska inte bidra till att traditionella könsroller upprätthålls. Vårdnadsbidraget bidrog tyvärr till att kvinnors arbetsmarknadsintroduktion försenades. Det ska inte återinföras. Som en del av Januariavtalet genomför nu Liberalerna obligatorisk förskola. Det kommer att innebära att det blir tydligare att samhällets förväntningar är att alla försörjer sig själva, även om de har barn.

Att kvinnor arbetar mindre och i lägre grad vågar starta eget företag får effekter på deras möjlighet att vara ekonomiskt självständiga. Medianinkomsten bland kvinnor i särskilt utsatta områden är 69 procent av männens, vilket också riskerar att sätta många kvinnor i ekonomisk beroendeställning.[14] Detta trots att kvinnorna som bor i utsatta områden är bättre utbildade än männen.

Många av lösningarna på dessa problem är generella och går att finna i andra delar av det här programmet. Vi har valt ut de punkter som är särskilt viktiga för att se till att fler kvinnor får bättre förutsättningar att arbeta och bli ekonomiskt självständiga. Det handlar dels om lika förväntningar på män och kvinnor, men också om reformer för att göra bidragssystemen mer jämställda och att stärka arbetslinjen.

13 Global Village, Fakta för förändring – En rapport om Sveriges 61 utsatta områden. Stockholm: Global Village, 2019.

14 Ibid.

Förslag

15. **Samma förväntningar på utrikes födda kvinnor och män.** Utrikes födda kvinnor har samma rätt som andra svenskar att få uppleva den finansiella självständighet det innebär i förhållande till både samhälle och partner. Tyvärr har det flertalet gånger visat sig att istället för att få ett starkare stöd så blir dessa kvinnor nekade samma insatser och möjligheter som ges till män. Merparten av arbetsmarknadspolitiska program och insatser går idag till män.

Nyanlända kvinnor registreras senare hos Arbetsförmedlingen och påbörjar SFI senare än män. Samtidigt vet vi att längre tid det tar innan en person är inskriven hos Arbetsförmedlingen desto mer försenas inträdet på arbetsmarknaden. Arbetsförmedlingen, socialtjänsten och Försäkringskassan måste ha ett tydligt uppdrag att tidigarelägga nyanlända kvinnors inträde på arbetsmarknaden.

16. **Bort med social ingenjörskonst i bidragssystemen - reformera flerbarnstillägget.** Dagens flerbarnstillägg är en kvinnofälla. Därför bör ersättningsnivåernas storlek och utformning reformeras. Som liberaler har vi inga synpunkter på hur många barn som någon väljer att få. Däremot är det viktigt att samhället är tydligt med att alla ska kunna försörja sig och ha tillräcklig ekonomi för att kunna ta hand om sina barn. Därför föreslår vi att flerbarnstillägget utreds och reformeras.

Flerbarnstillägget är en tillkomst av konservativ social ingenjörskonst och minskar idag drivkrafterna till arbete. Kvinnor som kommer från en kultur där de förväntas föda många barn och inte förväntats förvärvsarbeta, får tyvärr ytterligare incitament till detta genom flerbarnstillägget. Effekterna har blivit att en växande andel av familjerna med många barn har fått sämre ekonomiskt standard, där exempelvis familjer med fler än 4 barn i drygt 70 procent av fallen har låg ekonomisk standard[15].

Den bästa politiken gentemot familjer med många barn är fokuserad på en avgiftsfri och kunskapsbaserad skola och att så många som möjligt arbetar.

17. **Ett mer individualiserat och jämställt försörjningsstöd.** Dagens hushållsbaserade försörjningsstöd har blivit en kvinnofälla som i för många situationer skapar marginaleffekter till arbete för den vuxne i ett hushåll som i utgångsläget arbetar minst. Detta förhållande motverkar systemets socialpolitiska syfte. Vi föreslår därför att en utredning tillsätts om hur försörjningsstödet kan bli mer individualiserat och jämställt.

För många familjer där två vuxna är arbetslösa lönar det sig inte för en av personerna att skaffa ett jobb på grund av bortfallet av stöd och bidrag. En utredning om ökad individualisering av försörjningsstödet ska ta fram ett förslag som både motverkar den typen av skadliga marginaleffekter, men också ser till att de som lever i samma hushåll fortsatt förväntas försörja varandra.

15 SCB, "LINDA, Riksrevisionens bearbetningar", i Regeringens skrivelse 2020/21:10, Riksrevisionens rapport om flerbarnstillägget i barnbidraget. Stockholm: Riksrevisionen.

4. En snabbare väg in i det svenska språket

Alla ska ha möjligheten att göra sig förstådda, tillgodogöra sig samhällsinformation och kunna kommunicera med andra människor. Tyvärr har det svenska språket varit lågt prioriterad under en lång tid och många som kommer till Sverige lär sig aldrig kommunicera på något annat språk än sitt modersmål. Det gäller såväl barn som vuxna. Effekterna av detta blir att många begränsas till att bara kunna kommunicera med sin familj i Sverige. Vårt mål är att alla människor som bor permanent i Sverige också ska ha möjligheten att förstå och göra sig förstådd. Språket behöver prioriteras upp redan i förskolan, men hela utbildningskedjan måste ge de som kommer till Sverige goda förutsättningar att lära sig det svenska språket. De måste tillåts bli en del av Sverige.

Svenskundervisningen för vuxna måste vara både väl anpassad för den som har lätt att lära sig och för den som har begränsad utbildningsbakgrund. De olika studievägarna inom SFI behöver renodlas för att ge varje individ bästa möjliga väg till svenska språket efter hennes egna förutsättningar. Analfabeter och akademiker ska inte blandas i samma klasser eller ha samma mål och kursplan. SFI behöver ett starkare kunskapsperspektiv som tydligare utgår från aktuell forskning om effektiv inlärning och som är anpassad för varje individ. Ett praktiskt exempel på detta är att studieförberedande SFI alltid måste särskiljas tidigt från SFI med annan studieplan. Ett annat exempel är att den som har goda möjligheter att tillgodogöra sig svenska ska kunna läsa och tenta av SFI digitalt och i snabbare tempo vid behov.

Som en del av Liberalernas samarbete med regeringen har vi fått till många förslag om att förbättra SFI, dessa finna i skrivande stund i betänkandet: Stärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk - KLIVA. Det är angeläget att många av de förslag som nu finns på bordet också förverkligas, då särskilt stöd till bättre upphandling av SFI, mer individanpassad SFI, tydligare progression och obligatorisk bedömning av litteraciteter. En handfull av dessa förslag återkommer även i det här kapitlet.

Vidare presenterar vi i kapitlet föreslår reformförslag för SFI som ska göra det lättare för alla som kommer till Sverige att lära sig god svenska, något som ger fler möjligheten att arbeta och integreras.

Att kunna svenska handlar om frihet och självbestämmande. Den som kan svenska kan få jobb, prata med barnens lärare eller gå till läkaren på egen hand. På SFI ska alla nyanlända snabbt få lära sig svenska.

Förslag

18. **SFI ska följa en tydlig progressionstrappa med kontrollstationer vid varje steg och en yttre tidsgräns.** Idag kan SFI, praktikplatser och olika former av aktiviteter varvas i åratal. Ingen som kommer till Sverige ska fastna i integrationsbyråkratin. Alla måste få en ärlig chans att lära sig svenska. Därför föreslår vi en ny och förutsägbar progressionstrappa för SFI, i linje med förslaget i KLIVA-utredningen, som efter varje etapp har en kontrollstation. Den som kontinuerligt inte når upp till målen i kontrollstationerna ska istället slussas ut till arbetsmarknaden.

För att fler ska få en lyckad skolgång inom SFI måste individanpassningen stärkas med mer renodlade spår som ger en tydlig progression för alla efter individuella förutsättningar. Innehåll och i kunskapskrav ska vara tydliga. För att det ska vara möjligt måste alla som är nya i Sverige tidigt få sina kunskaper kartlagda.

Varje steg i SFI ska vara tidsbegränsat och avslutas med en individuell utvärdering, en så kallad kontrollstation. Om en elev endast uppnått begränsade resultat efter den tiden i skolbänken, ska vederbörande i stället slussas ut i jobb eller praktik. Syftet med det är dels att låta eleven öva på det svenska språket genom jobbet, samt att ge eleven möjlighet till en relevant erfarenhet från arbetslivet. Det ska vara norm att delar av ordinarie SFI utförs som praktik och även den som har fått ett arbete ska kunna fortsätta att studera svenska med olika hjälpmedel efter avklarad SFI.

För att ta uti med problemet att många går på SFI i flera år utan att nå resultat ska kontrollstationerna kompletteras med en bortre tidsgräns i SFI, i linje med KLIVA-utredningens förslag om fyra år. Vid särskilda skäl, som exempelvis avbrott i SFI på grund av vård, ska givetvis någon som nått en bortre gräns också ha möjligheten att få en andra chans att lära sig svenska, samtidigt ska det vara tydligt att normen är att den som går på SFI ständigt ska utveckla sin svenska.

19. **Höj de nationella kraven på SFI.** SFI ska hålla hög kvalitet och nå resultat. Tyvärr misslyckas många kommuner med upphandlingen av högkvalitativ SFI för att de lagstiftade grundkraven är för låga. Dagens system skapar ojämlikheter, brister och försvårar för arbetsmarknadsetablering och rörlighet inom Sverige. Därför behöver kraven på vad SFI ska innefatta, vilken flexibilitet som ska finnas och vilken kvalitet den ska uppnå skärpas.

Upphandlingar är viktiga för att skapa rättssäkra köp av offentliga tjänster, men ofta saknar många kommuner förmågan att ställa krav på SFI på sådant sätt att kvaliteten inte försummas till förmån för ett lägre pris. Resultatet blir ofta svaga avtal och utdragna processer med överklaganden från konkurrenter som ytterst drabbar de som ska lära sig svenska. För att vända på detta vill vi förtydliga och utveckla skollagen och förordningen om vuxenutbildning så att det exempelvis ska bli tydligare hur många timmars lärarledd undervisning en heltidskurs i komvux ska omfatta och vilka möjligheter det ska finnas för elever att studera flexibelt så att de kan avsluta SFI även om de får ett jobb. Detta måste vi ändra på om SFI ska kunna stärkas i hela landet.

20. **Integrera jobbperspektivet i SFI och förbättra möjligheten att läsa SFI parallellt med jobb eller utbildning.** Att lära sig svenska ska vara nära kopplat till andra förberedelser för att jobba på den svenska arbetsmarknaden. Detta är särskilt viktigt för grupper som är svaga på arbetsmarknaden, exempelvis de som saknar gymnasieutbildning. Jobbcoacher måste arbeta parallellt, och i samarbete, med SFI. Yrkes-SFI och SFI med koppling till att starta eget företag ska finnas tillgängligt i varje kommun.

SFI måste kunna kombineras med heltidsjobb. Merparten av all SFI bedrivs idag på vardagar, oftast förmiddagar, när eleverna skulle kunna arbeta. Det är i praktiken ofta omöjligt att synkronisera SFI med jobb. Samtidigt som vi lyfter förslag om att göra det enklare att läsa SFI med yrkesinriktning i kombination med komplette-

rande utbildningar, måste också SFI kunna läsas på kvällar, helger och under lediga dagar. SFI behöver bli mer flexibelt, så att fler kan slutföra SFI.

Skollagen och förordningen om vuxenutbildningen måste ställa högre grundkrav om att SFI ska gå att kombinera med arbete. Det ska också finnas goda möjligheter att studera SFI och kombinera det med exempelvis föräldraledighet eller jobb. Föräldralediga ska erbjudas svenska för föräldralediga, till exempel inom ramen för öppna förskolan. Den som får försörjningsstöd och har bristfällig svenska ska läsa svenska, som ett motkrav för försörjningsstöd. Att vara tydlig med vad som förväntas av alla, framförallt när man ber om samhällets ekonomiska stöd, är viktigt för att skapa rätt ingång i samhället.

Som en del av att integrera jobbperspektivet måste också kopplingen mellan SFI och det lokala näringslivet stärkas, och SFI med koppling till att starta eget måste finnas i hela Sverige. Alla kommuner ska erbjuda yrkessvenska och samarbeta med det lokala näringslivet. Då kan fler nyanlända få möjlighet att studera enklare yrkessvenska ute på en arbetsplats.

21. **Språkkrav och språkstöd för kärnyrken inom vård, skola och omsorg samt krav på svenskutbildning för de som saknar rätt kunskaper som jobbar idag.** Kärnan av vår välfärd består av yrken där språket, och i förlängningen möjligheten att kommunicera effektivt med kollegor och klienter, är en viktig del i det värdet som en anställd skapar på arbetsplatsen. Vi vill både höja kraven på svenska i dessa yrken och stärka möjligheterna att lära sig bättre svenska för de som redan arbetar.

Vi föreslår både krav på svenskkunskaper, och/eller svenskutbildning. för kärnyrken inom vård, skola och omsorg - men också att språkkurser ska ha samma villkor för skatteavdrag som andra utbildningar och kurser. Idag är det skattemässigt ogynnsamt att skicka sina anställda på en språkkurs jämfört med en ledarskapskurs. Det vill vi ändra på. Med kärnyrken innefattas de yrken där goda språkkunskaper är av stor vikt, exempelvis undersköterska och lärare.

22. **Rätt att lära sig svenska på distans.** Genom att säkra möjligheten att läsa hela eller delar av SFI digitalt kan vi också förbättra möjligheten att läsa SFI på distans. SFI ska innefatta flexibla lösningar så att både den som saknar lång utbildningsbakgrund och den som kan lära sig svenska snabbt får möjligheterna att lära sig svenska så effektivt som möjligt. Digitala öppna språkverktyg i en digital plattform med pedagogiska tjänster som är tillgängliga för alla nyanlända ska tas fram och kunna användas av alla som vill bättra på sina svenskkunskaper eller tenta av etapper i SFI. För den som snabbt kan tillgodogöra sig svenska ska det vara möjligt att fritt studera snabbt och att kunna tenta av delar av, eller hela, SFI-stegen direkt i den digitala plattformen.

Referenser

SCB, **Befolkningsstatistik**. Stockholm: SCB, 2018. https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/befolkningens-sammansattning/befolkningsstatistik/

Pontus Braunerhjelm och Johan Eklund. "Taxes, tax administrative burdens and new firm formation", **Kyklos** vol. 67, nr. 1, 2014, s. 1–11.

Regeringens skrivelse 2020/21:10, **Riksrevisionens rapport om flerbarnstillägget i barnbidraget**. Stockholm: Riksrevisionen. https://www.regeringen.se/4a7704/contentassets/d4928e0a0b3e472dbc81d340c81c4e7a/skr.-2020_21_10.pdf

Eva Löfbom, **Lönar sig arbete 2.0? En ESO-rapport med fokus på nyanlända: Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi**. Stockholm: Finansdepartementet, 2018. https://eso.expertgrupp.se/wp-content/uploads/2016/12/2018_2-L%C3%B6nar-sig-arbetet-2_0.pdf

SOU 2020:66, **Samverkande krafter – för stärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux** för elever med svenska som andraspråk: betänkande av KLIVA-utredningen. Stockholm: Norstedts Juridik. https://www.regeringen.se/4ad508/contentassets/82847c1c20d94fb9973c4cbde06d2b56/samverkande-krafter--for-starkt-kvalitet-och-likvardighet-inom-komvux-for-elever-med-svenska-som-andrasprak-sou-202066

Barnombudsmannen, **Utanförskap, våld och kärlek till orten**. Stockholm: Barnombudsmannen, 2019, https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/publikationer/ar2018.pdf

Johan Eklund och Johan P. Larsson, **När blir utrikesfödda självförsörjande?** Stockholm: Entreprenörskapsforum, 2020. https://entreprenorskapsforum.se/wp-content/uploads/2020/04/Rapport_Sjalvforsorjning_web.pdf

Adrian Adermon och Lena Hensvik, **Gigekonomin som dörröppnare?** IFAU 2020:22. Uppsala: Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU), 2020. https://www.ifau.se/globalassets/pdf/se/2020/r-2020-22-gigekonomin-som-dorroppnare.pdf

SCB, "LINDA, Riksrevisionens bearbetningar", i Regeringens skrivelse 2020/21:10, **Riksrevisionens rapport om flerbarnstillägget i barnbidraget**. Stockholm: Riksrevisionen. https://www.regeringen.se/4a7704/contentassets/d4928e0a0b3e472dbc81d340c81c4e7a/skr.-2020_21_10.pdf

Eva Mörk, "Från försörjningsstöd till arbete – Hur kan vägen underlättas?", i SOU 2011:2, **Välfärdsstaten i arbete: Inkomsttrygghet och omfördelning med incitament till arbete**. Stockholm: Fritzes, 2011, s. 191. https://www.regeringen.se/contentassets/1f5c3eb6e5114ec49ef07adcac5ebd1e/valfardsstaten-i-arbete---omfordelning-och-inkomsttrygghet-med-incitament-till-arbete-sou-20112

Linda Weidenstedt, Andrea Geissinger och Monia Lougui, **Varför gigga som matkurir?** Ratio 2020:15. Stockholm: Ratio. https://ratio.se/app/uploads/2020/08/15-varfo%CC%88r-gigga-som-matkurir_webb.pdf

Enrico Deiaco och Johan Eklund, **Vägar till självförsörjning – slutrapport i projektet integration Sverige**. Stockholm: Entreprenörskapsforum, 2020. https://entreprenorskapsforum.se/wp-content/uploads/2020/12/Vagar_till_sjalvforsorjning_rapport_web.pdf

Global Village, **Fakta för förändring – En rapport om Sveriges 61 utsatta områden**. Stockholm: Global Village, 2019. https://theglobalvillage.se/wp-content/uploads/2021/03/Fakta-f%C3%B6r-f%C3%B6r%C3%A4ndring-Final-version.pdf

NNR, **NNRs SKOP-undersökning 2020 med svenska företagare**. Stockholm: Näringslivets Regelnämnd, 2020. https://nnr.se/wp-content/uploads/nnrs-skop-undersokning-2020-med-svenska-foretagare.pdf

Förortslyftet

Trygghet

En plan för att Sverige inte ska ha några utsatta områden år 2030

Innehåll

Introduktion 2
Sammanfattning av förslagen: 4
Förebyggande insatser 9
Ungdomsbrottslighet 13
Jaga pengarna 16
Lex Nimo – skydda vittnen 17
Insatser mot grovt kriminella 18
Lär av Frankrikes kamp mot extremism 22
Heder 25

Introduktion
Förortslyftet trygghet

Att känna sig trygg i sitt bostadsområde, att inte känna sig tvungen att avstå från en kvällspromenad – allt detta handlar om frihet i vardagen. Det borde vara en självklarhet i hela Sverige, men det är det inte idag.

Jämfört med andra länder är Sverige ett jämförelsevis tryggt land, men den grova brottsligheten utvecklas på ett allvarligt sätt. Polisen har identifierat 60 områden i Sverige där det finns påtagliga problem med kriminella nätverk, och det finns 22 särskilt utsatta områden där kriminella grupper men också religiösa fundamentalister upprättat parallella maktstrukturer.

Våldsbrottsligheten är omfattande. Det grova dödliga våldet kopplat till skjutningar och sprängdåd i samband med gängbrottslighet har eskalerat till ett av våra stora samhällsproblem. I spåren av detta växer otryggheten generellt och brottsligheten ökar i dess spår. Det gäller särskilt de utsatta områdena, där det finns många ungdomar som riskerar att dras in i omfattande kriminalitet i de organiserade gängen.

En överväldigande del av befolkningen som växt upp eller lever med utsatta villkor begår inte brott – endast drygt 1% av befolkningen i utsatta områden är med i kriminella nätverk och av dessa är nästan samtliga unga män.[1]

Polisen är den främsta garanten för trygghet i Sverige och trygghetsskapande åtgärder kan ha en extra stor effekt i utsatta områden just för att grundtryggheten är så låg i dessa områden. Otryggheten i dessa områden baseras till stor del på den verksamhet kriminella nätverk driver och det våld som sker i anknytning till denna.

För oss i Liberalerna är det självklart att det behövs en helhetssyn. Det behövs tidigare sociala insatser och det behövs skarpare brottsbekämpning. Repressiva insatser som fler poliser, skärpta straff och nya verktyg för polis och åklagare behöver hänga ihop med en historisk satsning på förebyggande och sociala insatser.

Alla barn och unga i farozonen ska tidigt bli sedda, fångas upp och ges stöd. Samhället ska vara kompromisslöst mot intoleranta krafter som begränsar individers fri- och rättigheter. Oavsett om det handlar om hedersrelaterat förtryck, radikal islamism, eller diskriminering. Alla som idag drabbas av våld och otrygghet ska få det stöd och skydd de har rätt till. Rättsväsendet måste få förutsättningar att återskapa tryggheten och att lagföra de som utför våldet.

Utvecklingen vänds inte av en enskild aktör – varken polis, skola, socialtjänst, civilsamhället eller föräldrar – utan det krävs en gemensam kraftsamling. Hela samhället måste agera för att återta kontrollen över områden som gängen kontrollerar och lagföra dem som begår brott. Det är enbart genom handlingskraft vi skapar trygghet och ett Sverige som blir möjligheternas land för alla.

Liberalerna ska gå i främsta ledet för att vi inte ska ha utsatta områden, precis som vi gjort tidigare när det gäller andra frågor, som att införa yttrandefrihet, lika rösträtt, pappamånader, LSS och äktenskap för samkönade personer.

Inte genom att svartmåla som högerkrafter i svensk politik gör, inte genom att ducka för problemen som vänsterkrafter i politiken ägnar sig åt. Vårt fokus är konkreta lösningar, försvaret av den liberala sekulära demokratin och en politik som skapar framtidstro. Det är så vi skapar förutsättningar för att Sverige ska vara möjligheternas land för alla. Där friheten är som minst ska våra ansträngningar vara som allra störst. 2030 ska vi inte ha några utsatta områden längre.

1 Gerell, Manne, m.fl, "Att vända utvecklingen," Malmö universitet, 2020

Därför presenterar vi förslag på sex områden som är avgörande för att öka tryggheten där den är mest hotad. Minskar vi otryggheten i de utsatta områdena blir Sverige som helhet ett tryggare land. Förslagen utgår från problem som aktualiserats av situationen i utsatta områden, eller är mest akuta där, men flera av förslagen är relevanta för stora delar av Sverige, inte bara i utsatta områden.

Arbetet med förslagen bygger på relevanta rapporter, men även möten med en rad experter inom forskningsvärlden och rättsväsendet, inspel från länsförbund och kommunföreningar samt samtal med referensgruppen för Förortslyftet. Arbetet har letts av riksdagsledamot Robert Hannah och utredare Yoav Bartal har bistått arbetet med rapporten. Till stor hjälp för arbetet har en referensgrupp bestående av liberala politiker från olika delar av landet involverats. Referensgruppen har bestått av Helena Holmberg, Monica Lundin, Jan Jönsson, Frida Jansson, Torkild Strandberg, Catharina Bildt och Roko Kursar.

Förslag från rapporten:

FÖREBYGG KRIMINALITET

1. **Förnya brottsförebyggande arbetet.** Samtliga myndigheter som arbetar med barn och unga ska få i uppdrag att inkludera brottsförebyggande arbete. Det pågående arbetet med ny socialtjänstlag måste innehålla socialtjänstens brottsförebyggande uppdrag.
2. **Socialtjänsten bör få tydligt uppdrag stötta skolgången och förebygga skolfrånvaro.** Samverkan mellan skola och socialtjänst måste förbättras och sekretessen däremellan underlättas för samordnat arbete kring barnet och familjen.
3. **Kommuners ekonomi ska inte hindra tvångsomhändertaganden.** Staten bör ta över finansieringen av LVU. Barn och unga ska få bättre stöd att klara sin skolgång efter beslut om omhändertagande.
4. **Inför nya mål för tvångsvården av barn och unga.** Det saknas tydliga mål och krav på uppföljningar för att säkra att vården är evidensbaserad och rätt utformat utifrån barnets behov. Liberalerna föreslår ett antal kvalitetsförbättringar.
5. **HVB-hem med kraftiga missförhållanden ska stängas.** Liberalerna vill se tydligare krav på mål och uppföljning för vilken vård som ges tvångsomhändertagna barn och missförhållanden vid boenden ska leda till skarpare konsekvenser
6. **LVU för att skydda barn utsatta för kriminella miljöer.** Omhändertagande enligt LVU måste komma i fråga i påtagligt högre omfattning för att skydda utsatta barn som lever i kriminella miljöer. Lagstiftningen ger utrymme för att den unge får bo i hemmet med vårdplan enligt LVU.
7. **Skydda barn som riskerar utsättas för våld i hemmet.** Barnets rätt till ett liv i trygghet ska stå före en dömd förälders rätt till sitt barn, i de fall det handlar om våldsbrott. Orosanmälning ska alltid göras när vårdshavare anhålls för våldsbrott. Umgängesrätten ska begränsas när våld mot barn utreds. Den förälder som döms för mord på barnets andra förälder ska alltid fråntas vårdnaden.
8. **Hembesöksprogram i utsatta områden .** Liberalerna bör verka för att Socialstyrelsen tar fram riktlinjer för kommuner att genomföra hembesöksprogram för nyblivna förstagångsföräldrar, där barn i områden som klassas som utsatta eller med en förhöjd riskfaktor.
9. **Alla barn ska erbjudas hälsosamtal i skolan minst tre gånger under en elevs skoltid.** Hälsosamtalet ska vara ett enskilt samtal som leds av skolsköterska (med utbildning i motiverande samtal) eller kurator. Frågor ska ställas om utsatthet som våld och trakasserier förutom livsstil och hälsa.
10. **Utveckla våldspreventivt arbete för skolan.** Det bör genomföras en nationell satsning för att skolpersonal ska kompetensutvecklas i att arbeta med pojkars och unga mäns kroppsintegritet, impulskontroll samt värderingar gällande jämställdhet, hbtq-personer och religiösa minoriteter.
11. **Bättre villkor för socialsekreterare.** Inför karriärtjänster för socialsekreterare och avlastning med hjälp av socialsekreterarassistenter. En legitimation för socialsekreterare och socionomutbildningen göras om med mer praktik och handledarstöd.
12. **Satsa på kunskapsbaserade metoder och forskning inom socialtjänst.** En del av dagens arbete är i realiteten välvilligt stöd som aldrig utvärderats ordentligt. Därför behövs mer forskning för att sluta alla de kunskapsluckor som identifierats.
13. **Statlig satsning på idrott för integration.** Inrätta ett statligt stöd för att barn i socioekonomisk utsatthet i utsatta områden ska kunna delta i idrottsföreningar och andra fritidsaktiviteter.

UNGDOMSBROTTSLIGHET

14. **Föräldrar samt barn och unga ska kunna tvingas delta i sociala insatser för barnen.** Socialtjänsten kunna besluta om fler insatser, sk mellantvång, än idag samt att ta hjälp av polis, genom så kallad handräckning, för att säkerställa att vårdnadshavare eller barn och unga deltar i insatserna.
15. **Lätta upp sekretessen som hindrar polis och socialtjänstens samverkan.** Inför ny huvudregel att polis och socialtjänst ska kunna dela uppgifter med varandra i ungdomsärenden om det bedöms viktigt för den unge.
16. **Slopa ungdomsrabatten för myndiga som begår grova brott.** Ålder ska inte beaktas vid straffmätningen om en myndig person har begått ett brott där minimistraffet är minst ett års fängelse. I ett nästa steg vill vi reformera reglerna ytterligare så att ungdomsrabatten även tas bort för den som återfaller i brott med lägre straffvärde.
17. **Släpp inte ut unga gripna direkt.** En ung person som begår ett förnedringsrån eller andra grova våldsbrott ska aldrig kunna släppas direkt för att kunna hota sina offer. Vi menar att en bred översyn måste ske av lagstiftningen så att häktning kan ske i fler fall än i dag i väntan på socialtjänst eller vårdnadshavare.
18. **Kriminalvården ska ansvara för unga som begår allvarlig brottslighet.** Det ska i ökad utsträckning vara Kriminalvården som ansvarar för rehabiliteringen av unga gängkriminella med särskilt svår problematik och av de unga som har begått grova brott.
19. **Renodla ungdomsvården.** Riktlinjerna måste tydliggöras så att barn och unga aldrig ska blandas på ett sätt som innebär risker för det enskilda barnet, samt av förutsättningarna till vård försämras.
20. **Arbeten med omhändertagna barn ska säkerhetsklassas.** I takt med ökat behov av säkerhetsstärkande arbete vid inte minst SiS-institutioner, bör det där även krävas registerutdrag vid anställning, likt det som krävs på Kriminalvården.
21. **Skärp straffen för de som rekryterar unga till brott.** Att förhindra nyrekrytering till gängkriminalitet är avgörande för att minska brottsligheten. Straffen för de som rekryterar unga till kriminalitet, begår brott tillsammans med yngre eller förmår dem att begå brott bör skärpas
22. **Brott av barn ska alltid utredas av polisen.** I dag är huvudregeln att brott som begås av personer under 15 år inte ska utredas av polis, men att utredning ska ske i särskilda fall. Vi vill tvärtom att huvudregeln ska vara att brott som begås av minderåriga ska utredas.
23. **Maxtak för sluten ungdomsvård bör höjas.** För att vården när det gäller de som begår de allra grövsta våldsbrotten ska vara effektiv bör man kunna döma personerna till vård en längre tid än fyra år. Maxtaket för de grövsta våldsbrotten bör kraftigt höjas.

JAGA PENGARNA

24. **Utbetalningar från socialtjänsten ska granskas för att motverka välfärdsfusk.** Det räcker inte med att granska utbetalningar från statliga system, även felaktiga utbetalningar som går till kriminella personer via kommunala system måste granskas.
25. **Gemensamt skattekonto.** För att bättre motverka fusket inom välfärdssystemen bör alla utbetalningar från det offentliga till enskilda göras till ett och samma transaktionskonto, oavsett vilken instans som fattat beslutet.
26. **Ta kriminellas tillgångar.** Rättsväsendet måste få bättre möjligheter att beslagta tillgångar från gängkriminella, till exempel kontanter, guld eller värdefulla smycken som härrör från en kriminell livsstil. Möjligheten bör stärkas till ett så kallat utvidgat förverkande.

27. **Myndigheter ska göra fler gemensamma tillslag mot gängen.** Tydliggör instruktionerna till myndigheter att genomföra fler gemensamma tillslag för att bekämpa gängrelaterad brottslighet som narkotikahandel, vapen eller prostitution.

LEX NIMO – LAGPAKET FÖR ATT SKYDDA VITTNEN

28. **Övergrepp i rättssak.** Övergrepp i rättssak som riktar sig mot ett barn bör införlivas i grovt övergrepp i rättssak, med strängare straffskala. Elektronisk fotboja bör kunna användas i de fall där unga personer misstänks.
29. **Fler kontaktförbud för den som är åtalad för brott.** Fler kontaktförbud mot misstänkta i brottmål behöver utfärdas. Kontaktförbud ska där så krävs även kunna meddelas personer i den brottsmisstänktes närhet vars agerande gör det rimligt tro att det finns risk för hot eller våld. Det kan till exempel kan handla om gängmedlemmar.
30. **Skydda vittnen vid rättegångar.** Vittnen eller målsäganden ska känna sig trygga i samband med rättegångar. Det kan åstadkommas genom separata ingångar och väntrum för vittnen. Det behövs också bättre möjligheter till fler förhör via länk för den som känner sig hotad.
31. **Begränsa kriminellas tillgång till vittnesuppgifter.** Möjligheterna att begränsa tillgången till adress- och kontaktuppgifter till vittnen och brottsoffer bör ses över. Det gäller även sekretessen kring uppgifter om brottsbekämpande myndigheters arbetsmetoder.
32. **Inför kronvittnen.** En brottsmisstänkt person ska få kunna få strafflindring om han eller hon lämnar uppgifter som underlättar utredningen av även andras brott.

INSATSER MOT GROV KRIMINALITET

33. **Skärp straffen för livsstilskriminella.** Det behövs skärpta straff för alla slags brott som är kopplade till kriminella uppgörelser och kriminella nätverk. Det är också viktigt att det finns en tydlig progressivitet i straffvärdesmätning vid återfall i brott.
34. **Sverige ska nå europeiska snittet i polistäthet.** Även efter den utbyggnad av polisen som nu pågår har Sverige en relativt liten polisstyrka i förhållande till sin befolkning. Bortom 2025 behöver polisen fortsätta byggas ut så att Sverige på sikt når det europeiska snittet.
35. **Meddelanden mellan släktingar ska kunna användas som bevisning.** Det måste vara tillåtet att använda meddelanden mellan familjemedlemmar i brottsutredningar, inte minst för att komma åt släktbaserad kriminalitet.
36. **Tidiga förhör ska få användas i domstol.** Det måste bli enklare att dra nytta av vittnesmål från brottsplats och förundersökningar, inte minst filmade. Genom att polispatruller i ökad utsträckning har tillgång till filmkameror kan man spela in fler förhör redan på brottsplatsen, som sedan ska kunna användas i rättegångar.
37. **Tillåt bevisprovokation oftare.** Bevisprovaktion – gällande redan begångna brott - bör i högre grad vara tillåtet när det gäller att komma åt bevisning av grov brottslighet.
38. **Enklare att införa kamerabevakning.** I områden som är klassade som särskilt utsatta bör polis, kommun och region som huvudregel alltid ha möjlighet att stätta upp kamerabevakning.
39. **Vistelseförbud för dömda våldsbejakande extremister och gängkriminella.** Vistelseförbud ska komma i fråga för personer som begått grova brott med koppling till kriminell gängverksamhet och våldsbejakande extremism i området i fråga.
40. **Kommunarrest för hedersbrott och våld mot kvinnor.** Området för kontaktförbudet ska ökas och kunna gälla en hel kommun – en omvänd kommunarrest. Det innebär att den som utövar våld och förtryck kan nekas tillåtelse att vistas i kommunen.

41. **Utvisning ska vara huvudregel när utländska medborgare begår grova brott.** Vid grövre brott, eller när det handlar om återfallsförbrytare, bör prövning av utvisningsfrågan vara obligatorisk vid rättegång.

42. **Avtal med biståndsländer om att ta emot utvisade.** Sverige bör i sina kontakter med andra länder sätta ökat tryck på att varje stat tar ansvar för sina medborgare i de fall de har dömts till utvisning på grund av brott i detta land.

43. **Skydda polis från aggressiva folksamlingar.** Detta är särskilt viktigt för att de kriminellt belastade gängens maktposition i brottsutsatta stadsdelar ska kunna utmanas och brytas av polisen. Bestämmelsen om ohörsamhet mot ordningsmakten bör göras lättare att tillämpa på t.ex. gäng som vägrar följa polisens uppmaning att skingra sig.

44. **Kriminalisera upprättandet av vägspärrar.** Upprättande av vägspärrar i kriminella syften bör vara kriminellt och omfattningen måste kartläggas.

45. **Skärpta straff för sexualbrott.** Straffen för sexualbrott, såsom våldtäkt och fridskränkningsbrott skärpas och preskriptionstionstiderna för sexualbrott skärpas. När det gäller våldtäkt på barn anser vi att preskriptionstiden ska tas bort helt.

46. **Ansvarsutkrävande av polisledningen.** . Allmänhetens insyn ska underlättas genom lätt åtkomlig statistik om läget i den egna kommunen eller stadsdelen. Dialog med lokala polisledningen om brottsutvecklingen i kommunfullmäktige ska uppmuntras.

47. **Inspektion för brottsbekämpning.** Polisen och Kriminalvården är bland få centrala samhällsfunktioner som inte har en särskild tillsynsmyndighet, i likhet med andra centrala samhällsfunktioner som vård och skola. En tillsynsmyndighet för polis och kriminalvård skulle förbättra systemtillsynen och möjliggöra en oberoende granskning.

LÄR AV FRANKRIKES KAMP MOT EXTREMISM

48. **Stoppa radikalnationalistiska våldet.** Det krävs ökade statliga insatser för att stoppa det radikalnationalistiska våldet. Vi är beredda att se över lagstiftningen om det domslutet visar sig råda tveksamheter rörande möjligheterna att förhindra att våldsbejakande extremister beväpnar sig.

49. **Stäng skolor som motverkar demokratin.** Extremister ska inte få bedriva skolor med offentliga medel. Skolinspektionen bör få skarpare verktyg att återkalla tillstånd för skolor som med kopplingar till extremism.

50. **Försvara lärares rätt att ta upp känsliga ämnen.** Det krävs kraftfulla reaktioner från samhället, inklusive rättsvårdande myndigheter, när lärare som tar upp känsliga ämnen hotas. Skolinspektionen ska kartlägga lärarnas trygghet vad gäller undervisning om exempelvis antisemitism, homofobi eller rasism. I de fall det uppdagas att lärare känner sig otrygga eller rent av undviker vissa ämnen i undervisningen, ska skolan erbjudas särskilt och konkret stöd.

51. **Skärp straffen för terrorbrott.** Liberalerna menar att det behövs ytterligare straffskärpningar vad gäller terroristbrott. De förändringar som regeringen presenterade räcker inte.

52. **Extremister som inte kan utvisas ges särskilda restriktioner.** Personer som utgör säkerhetshot men som inte kan utvisas måste hindras från att bedriva rekrytering eller sprida våldsbejakande propaganda. De ska inte få vistas i miljöer där det föreligger risk för att de kan sprida våldsbejakande budskap, rekrytera in personer i våldsbejakande rörelser eller påverka människors frihet.

53. **Ökade möjligheter att skydda barn till radikaliserade vårdnadshavare.** Lagstiftningen bör ses över för att underlätta socialtjänstens möjligheter att besluta om tvångsåtgärder när barn och unga under lång tid befunnit sig i våldsbejakande, extremistiska miljöer.

HEDER

54. **Förbjud uppfostringsresor.** Liberalerna har fått igenom nya regler för utreseförbud kopplat till tvångsäktenskap och könsstympning, men det omfattar inte minderåriga som skickas utomlands för att bestraffas för deras livsstil. Det bör införas ett förbud mot att skicka minderåriga på uppfostringsresor eller andra form av resor utomlands där syftet är att bestraffa

55. **Utred förbud mot kusingiften.** Ett förbud mot kusingiften bör utredas, i kombination med att relevanta myndigheter får i uppdrag att genomföra en upplysningskampanj om riskerna med att ingå kusinäktenskap.

56. **Kriminalisera oskuldskontroller och oskuldsoperationer.** Verksamheter som uppmanar till oskuldskontroller eller oskuldsoperationer bör inte få erhålla offentliga bidrag och läkare som genomför dem bör förlora sin läkarlegitimation. Ett särskilt brott bör även införas för oskuldskontroll för såväl den som utför kontrollen och den som begär kontrollen om det är en annan person. Oskuldsoperationer av minderåriga ska leda till fängelse.

57. **Rätt till målsägandebiträde för samtliga brott som flaggas som brott med hedersmotiv.** Alla som utsätts för brott med hedersmotiv ska ha rätt till målsägandebiträde som besitter kunskap om området så fort en utredning har tillsatts.

58. **Stängda dörrar i hedersrelaterade brott för att skydda offer och vittnen.** Vid en domstolsförhandling som gäller hedersrelaterade brott ska huvudregeln vara att dessa behandlas bakom stängda dörrar.

59. **Sanktioner när vårdnadshavare inte hjälper bortförda barn att komma hem.** Socialtjänsten ska kunna begära att domstol ska döma ut viten till föräldrarna och skadestånd till barnet så länge föräldrarna inte medverkar till att barnet förs hem.

60. **Tillfälliga vårdnadshavare ska ges till bortförda barn.** I lagstiftningen bör det framkomma att vid särskilda skäl ska en särskild förordnad vårdnadshavare kunna utses utan vårdnadshavares samtycke.

61. **Skydda ensamkommande flickor från övergrepp.** Socialstyrelsen bör skärpa riktlinjerna så att ensamkommande barn aldrig placeras i familjehem när det föreligger risk för övergrepp.

62. **Skolan ska motverka hederskultur.** Inför en skrivning i läroplanen om att skolan ska motverka hedersrelaterade normer, och säkerställa att alla elever vet att ingen får utsättas för förtryck eller våld av hedersskäl och informera alla elever om deras rättigheter.

63. **Nationellt kunskapslyft.** Det behövs ett statligt finansierat kompetenslyft för som säkerställer att all personal som möter barn under 18 år – även de som arbetar med yngre barn – får utbildning i frågor som handlar om hedersrelaterat våld och förtryck.

64. **Prioritera arbetet mot hedersvåld vid Utrikesdepartementet.** UD bör arbeta proaktivt för att nyttja alla diplomatiska möjligheter att få hem barn som förts ut ur landet mot sin vilja.

65. **Inrätta särskilda enheter inom polisen mot hedersbrott.** I varje polisområde finns det en uttalad enhet som ska omhänderta ärenden som rör brott i nära relationer eller narkotikabrott. Det bör finnas motsvarande för arbete mot hedersbrott i utsatta områden.

66. **Skolplikten måste upprätthållas när barn försvinner utomlands.** Skolpersonal måste ges glasklara riktlinjer för att alltid hävda skolplikten och utfärda viten till vårdnadshavare som inte säkerställer barnens skolnärvaro.

Förebyggande insatser

Varje år går 2 000 barn ur grundskolan utan fullständiga betyg i utsatta områden och dessa är ofta i riskzonen för kriminalitet.

Socialtjänsten måste få helt nya verktyg att agera tidigt. Och för barn i riskzonen finns ingen viktigare skyddsfaktor än en fungerande skolgång där skolan erbjuder en trygg miljö och där varje barn får de kunskaper som behövs.

Samhällsinstitutioners resurser och förmåga att klara av sina uppdrag, har försvagats i utsatta områden under de senaste decennierna. Polisen har ofta inte resurser att arbeta förebyggande och tillitsskapande och socialtjänsterna hinner inte alltid med att kalla, handlägga och verkställa beslut för barn och ungdomar med normbrytande beteende och som därför kan vara i riskzonen för rekrytering till kriminella aktiviteter. Socialtjänsten måste stärkas i dessa områden i alla led i barn och ungdomars liv. Tidiga insatser lyfts fram som nyckeln och det krävs därför att ren personal- och kompetensbrist hos socialförvaltningen i områden inte leder till att barn inte får den hjälp de kan behöva i skolan eller hemmet, vilket kan leda till sämre livsvillkor och ökad risk för en negativ utveckling. Skolor i utsatta områden måste också fortsätta att prioriteras för att bryta den onda cirkel av skolmisslyckanden, rekryteringar och kriminella närvaro som lockar känsliga ungdomar.

Liberalerna har redan antagit en rad viktiga förslag inom ramen för tidigare delrapporter av Förortslyftet. Ett exempel som har särskild vikt för långsiktigt fungerande förebyggande arbete är att skapa ett svenskt regelverk för gemensamt och obligatoriskt ansvar mellan alla fastighetsägare – det som på engelska kallas Business Improvement Districts (BID) – som kan skapa långsiktigt förbättringsarbete i områden genom samverkan och stöd.

Ju tidigare insatser sätts in för barn och unga i riskzonen, desto bättre möjlighet att barn och unga får förutsättningar att bryta ett destruktivt beteende. Socialtjänstens arbete är därför av största betydelse, liksom att förskola och skola tidigt fångar upp farosignaler. Detta gäller både öppna insatser och det uppsökande arbetet.

I Brottsförebyggande rådets rapport Insatser mot brott och otrygghet i socialt utsatta områden betonas särskilt vikten av tidiga brottsförebyggande insatser för att förhindra att barn i ett senare skede begår brott eller ansluter sig till kriminella nätverk. I rapporten framhålls att insatser som visat sig vara effektiva kan sättas in i ett mycket tidigt skede. Barn i riskzonen växer ofta upp i familjer där det redan tidigare finns tydliga riskfaktorer. Föräldrar som behöver hjälp att ta sitt föräldraansvar i vardagen ska få hjälp. Andra vuxna än föräldrar som är viktiga för barnet eller den unge, till exempel släktingar, lärare och idrottsledare, ska ges chans att bidra. Det finns barn i behov av att bli omhändertagna tidigare i de fall andra förebyggande insatser inte är tillräckliga.

Individanpassning är viktig för att insatserna ska stämma med barnet eller den unges behov, mottaglighet och motivation. Det handlar om att motivera barn och unga till förändringar inom olika livsområden som umgänge, skola och familj och stärka den unges möjlighet att utveckla sina individuella färdigheter och välja en annan livsstil.

1. FÖRNYA BROTTSFÖREBYGGANDE ARBETET

Problembilden för barn och unga som behöver samhällets hjälp har förändrats. Barn med utländsk bakgrund är starkt överrepresenterade bland socialtjänstens insatser. Våldet och kriminaliteten i samhället har ändrat karaktär, nya sorters gäng rekryterar barn och unga. Samtidigt har metoder att arbeta mot barn och unga inte förändrats nämnvärt och det saknas tydlig evidensbaserad forskning på många av insatserna som ges till barn och unga.

Samtliga rättsvårdande, stödjande och omhändertagande myndigheter som arbetar med barn och unga ska få i uppdrag att inkludera brottsförebyggande arbete mot släktbaserad kriminalitet, hedersförtryck och utanförskap hos unga och deras föräldrar i sitt förebyggande arbete. Experter inom dessa områden ska knytas till myndigheterna. Det pågående arbetet med ny socialtjänstlag måste innehålla ett tydligt brottsförebyggande uppdrag till socialtjänsten.

2. SOCIALTJÄNSTEN SKA STÖTTA SKOLGÅNGEN

Att klara skolgången är helt avgörande för barn och ungas möjligheter i framtiden. Många elever med hög och problematisk frånvaro kommer från familjer med social problematik. Om lärarna ska kunna fokusera på undervisningen, måste skolan få stöd från socialtjänsten. Därför bör socialtjänsten få tydligt uppdrag stötta skolgången och förebygga skolfrånvaro. Socialtjänsten bör även följa upp att insatser faktiskt leder till att skolgången fungerar och att betyg är tillfredställande. Samverkan mellan skola och socialtjänst måste förbättras och sekretessen däremellan underlättas så att skola och socialtjänst kan tillsammans arbeta tidigt och samordnat kring barnet och familjen.

3. EN KOMMUNS EKONOMI SKA INTE HINDRA TVÅNGSOMHÄNDERTAGANDE

Det är ett stort ingrepp att tvångsomhänderta ett barn. Lagstiftningen måste ges tydliga mål likväl som kravspecifikation för vad vården ska innehålla. Kommuner ska inte behöva tveka inför ett nödvändigt LVU-omhändertagande av ekonomiska skäl. Staten bör ta över finansieringen av LVU. Barn och unga ska få bättre stöd att klara sin skolgång efter beslut om omhändertagande.

4. TVÅNGSVÅRDEN AV BARN OCH UNGA MÅSTE FÅ TYDLIGARE MÅL

Barn som tvångsomhändertas genom myndighetsbeslut får vård, stöd och behandlingar som inte är kvalitetssäkrat. Det saknas tydliga mål och krav på uppföljningar för att säkra att vården är evidensbaserad och rätt utformat utifrån barnets behov. Liberalerna föreslår ett antal kvalitetsförbättringar. Det handlar om följande: (1) inför tydliga mål och krav för tvångsvården i LVU, samt omarbeta lagen för ökad tydlighet och begriplighet, (2) ett större urval på möjliga insatser både utifrån SoL och LVU, (3) utveckla stödet till samhällsvårdade barn i skolsituationen samt stärk tillsynen, (4) utveckla stödet till samhällsvårdade barn i skolsituationen samt stärk tillsynen samt (5) utveckla system för utvärdering av samhällsvården.

5. HVB-HEM MED KRAFTIGA MISSFÖRHÅLLANDEN SKA STÄNGAS NED

Liberalerna vill se tydligare krav på mål och uppföljning för vilken vård som ges tvångsomhändertagna barn och missförhållanden vid boenden ska leda till skarpare konsekvenser. En granskning från SVT visade att så många som en femtedel av alla runt 1 000 HVB-boenden har fått kritik vid granskningar. Det handlar om övergrepp, våld och otrygghet. Men endast tre boenden har stängts ner på grund av missförhållanden 2019. Ett tjugotal HVB-hem som kritiserats för upprepade missförhållanden i åratal ändå inte har stängts ner. Parallellt med att vi kräver statlig finansiering av tvångsomhändertaganden bör även kraven på HVB-boenden öka. Boenden med kraftiga missförhållanden ska kunna stängas permanent utan möjlighet till rättelse och boenden som uppvisar missförhållanden under mer än tre år i sträck ska förlora sitt tillstånd. Även missförhållanden vid boenden inom Statens institutionsstyrelse måste uppmärksammas och åtgärdas.

6. LVU FÖR ATT SKYDDA BARN UTSATTA FÖR KRIMINELLA MILJÖER

Omhändertagande enligt LVU måste komma i fråga i påtagligt högre omfattning för att skydda utsatta barn som lever i kriminella miljöer. Lagstiftningen ger utrymme för att den unge får bo i hemmet med vårdplan enligt LVU. Det bör enligt vår mening inte tillämpas annat än restriktivt vid utslussning från institution, och då

som en tidsbegränsad åtgärd för att säkerställa att insatserna i hemmiljön är tillräckliga för att ge den unge det skydd han eller hon behöver.

7. SKYDDA BARN SOM RISKERAR UTSÄTTAS FÖR VÅLD I HEMMET

Myndigheter måste vidta större säkerhetsmarginaler för att skydda barn som riskerar utsättas för våld i hemmet. Dagens lagstiftning och riktlinjer ger inte tillräckligt tydligt vägledning för att skydda barn när vårdnadshavare utgör ett hot mot barnets trygghet. Detta bör skärpas. Barnets rätt till ett liv i trygghet ska stå före en dömd förälders rätt till sitt barn, i de fall det handlar om våldsbrott. När den som är vårdnadshavare anhålls eller häktas för grova våldsbrott bör det rutinmässigt göras orosanmälan även om det grova våldsbrott personen misstänks för inte har begåtts i den egna bostaden eller mot en familjemedlem. Den förälder som döms för mord på barnets andra förälder ska alltid fråntas vårdnaden.

8. HEMBESÖKSPROGRAM I UTSATTA OMRÅDEN

En rad kommuner har initierat hembesöksprogram som bygger på att personal från BVC och socialtjänsten gör hembesök hos nyblivna . Forskning både i Sverige och internationellt visar att denna typ av program har långsiktigt förebyggande effekt för flertal former av sociala problematik samt uppmärksammar riskfamiljer. Genom tidiga hembesök och uppföljande insatser får såväl barnen som vårdnadshavare bättre förutsättningar till delaktighet och jämställda livsvillkor. Liberalerna bör verka för att Socialstyrelsen tar fram riktlinjer för kommuner att genomföra hembesöksprogram för nyblivna förstagångsföräldrar i områden som klassas som utsatta eller med en förhöjd riskfaktor.

9. ALLA SKOLELEVER SKA HA TILLGÅNG TILL ELEVHÄLSA

Det är viktigt för att förebygga och upptäcka unga som utsätts för våld i hemmet, inte minst hedersrelaterat våld och förtryck, genom kontakt med elevhälsan. Alla skolor ska ha elevhälsoteam med alla funktioner och det ska vara tydligt för elever vart de ska vända sig för att få hjälp. Det är av särskild betydelse för elever som växer upp i utsatta områden. Samverkan mellan skolans elevhälsa och andra aktörer, så som socialtjänst och BUP ska stärkas. Alla barn ska erbjudas hälsosamtal i skolan minst tre gånger under en elevs skoltid. Hälsosamtalet ska vara ett enskilt samtal som leds av skolsköterska (med utbildning i motiverande samtal) eller kurator. Frågor ska ställas om utsatthet som våld och trakasserier förutom livsstil och hälsa.

10. UTVECKLA DET VÅLDSPREVENTIVA ARBETET I SKOLAN

Det bör genomföras en nationell satsning för att skolpersonal, exempelvis kuratorer, skolsköterskor och dylikt i förskolor, skolor, fritidsgårdar och socialtjänst ska kompetensutvecklas i att arbeta med pojkars och unga mäns kroppsintegritet, impulskontroll samt värderingar gällande jämställdhet, hbtq-personer och religiösa minoriteter. En del i satsningen bör vara att utveckla och sprida evidensbaserade metoder för våldspreventivt arbete i skolan. Utvecklingen med destruktiva machoideal är inte unikt svenskt eller unikt för utsatta områden. Däremot förvärras problematiken där, inte minst genom förekomsten av patriarkala värderingar och destruktiva förebilder bland kriminella gäng som erbjuder möjligheter till snabba inkomster och status.

11. BÄTTRE VILLKOR FÖR SOCIALSEKRETERARE

Socialsekreterarnas arbetsvillkor måste prioriteras. Därför behövs nationella initiativ för att skapa bättre förutsättningar för löneutveckling, inte minst med karriärtjänster för socialsekreterare och avlastning med hjälp av socialsekreterarassistenter. En legitimation för socialsekreterare bör införas och socionomutbildningen göras om med mer praktik och handledarstöd.

12. SATSA PÅ KUNSKAPSBASERADE METODER OCH FORSKNING INOM SOCIALTJÄNST

Det pågår mycket arbete i socialtjänst för att förebygga och mota kriminalitet, men det finns alldeles för lite kunskap om vad av allt detta som faktiskt fungerar. En del av dagens arbete är i realiteten välvilligt stöd som aldrig utvärderats ordentligt. Därför behövs mer forskning för att sluta alla de kunskapsluckor som Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, SBU, ser när det gäller effektivt arbete mot ungdomskriminalitet. Det finns ett stort antal av identifierade kunskapsluckor, varav trettio enbart på sökordet ”kriminalitet”. Vi måste sluta göra saker som vi faktiskt inte vet om de hjälper och istället prioritera sådan forskning som syftar till att sluta sådana kunskapsluckor.

13. STATLIG SATSNING PÅ IDROTT FÖR UNGA FRÅN UTANFÖRSKAPSOMRÅDEN

Liberalerna bör verka för att inrätta ett statligt stöd för att barn i socioekonomisk utsatthet i utsatta områden ska kunna delta i idrottsföreningar och andra fritidsaktiviteter. Barn och unga bör vara delaktiga i utformningen. Stödet bör ges till idrottsföreningar för att erbjuda barn och unga som annars inte skulle kunna delta lägre deltagaravgifter. Idrottsföreningar i utsatta områden bör även kunna ansöka om medel för att kunna rekrytera ledare till föreningslivet och utbilda föräldrar om föreningslivet. Regeringen bör utforma stödet tillsammans med Riksidrottsförbundet och det bör ställas tydliga villkor på flickor och pojkars delaktighet i utformning och på blandat deltagande. Det är viktigt att säkerställa att det finns bättre möjligheter till fritidsaktiviteter även för de som inte har ett idrottsintresse. Vi ser ett behov av särskilda satsningar på läsning men också att kommunerna erbjuder en bredd av kultur- och fritidsaktiviteter, där kulturskolan spelar en viktig roll.

Ungdomsbrottslighet

Barns och ungas utsatthet för gängrelaterade brott har ökat dramatiskt. Medan antalet personrån mot personer över 18 år ligger relativt konstant har antalet rån mot barn och unga under 18 år under den senaste fyraårsperioden ökat med nästan 130 procent. Ofta handlar det om förövare som agerar i grupp och väljer ensamma offer på väg till eller ifrån skolan, omringar, hotar och kräver mobiltelefon, hörlurar, jackor, skor och kod till bankkort. Många av dessa rån har kombinerats med våld och grova hot för att få offren att hålla tyst, och chockerande fall av förnedringsrån förekommer.

Även siffrorna över gängbrottsligheten i stort talar sitt tydliga språk. Enligt statistik från Polismyndigheten har antalet skjutningar med dödlig utgång i kriminella miljöer fyrdubblats sedan millennieskiftet, från cirka tio fall per år i början av 2000-talet till omkring 40 fall per år de senaste tre åren. I snitt inträffar i Sverige en skjutning om dagen och fem sprängningar i veckan.

En halv miljon människor bor i områden som av polisen utpekas som utsatta eller särskilt utsatta. Där är områden där rättsordningar och kriminella miljöer är ett påtagligt problem och där äldre rekryterar yngre till att begå brott. I dessa områden har gängbrottsligheten blivit en lokal maktfaktor att förhålla sig till, och i de mest utsatta områdena har kriminaliteten upprättat en parallell rättsordning. Kriminella grupperingar – ibland släkt- eller klanbaserade, ibland vanliga nätverk av kriminella – utpekar vissa zoner som sitt eget privata territorium och trakasserar allmänhet genom vägspärrar och kontrollerande beteende. Detta drabbar alla invånare, men eftersom befolkningen i dessa områden är ung är det särskilt allvarligt för alla de barn och unga som växer upp med en kriminell närvaro i sin egen bostadsmiljö eller på sin egen skola.

Den här utvecklingen går att vända. Kampen mot den gängrelaterade brottsligheten hänger ihop med arbetet för att rädda barn och unga från att hamna i kriminalitet. I förgrunden för Liberalernas politik är alltid att förskolan och skolan spelar en central roll, vilket utvecklas i andra program. Ingen enskild åtgärd är viktigare för att långsiktigt få ned brottsligheten än att hindra att barn och unga rekryteras till en kriminell livsstil och fastnar där.

En rad olika metoder har använts i exempelvis Malmö för att få bort ungdomsgäng som skapar brottslighet och skapar rädsla i vissa väldigt lokala områden och några effektiva metoder visade sig vara att öka insyn och belysning samt att effektivt anmäla och döma flera av de drivande ungdomarna. Som tidigare nämnts är de flesta medlemmar i sådana nätverk bara aktiva under en kort period av sina liv, och det mest effektiva sättet att minska deras omfattning är således att minska eller stoppa nyrekryteringen av ungdomar in i kriminella verksamheter.

14. BÅDE FÖRÄLDRAR OCH BARN OCH UNGA SKA KUNNA ÅLÄGGAS DELTA I SOCIALA INSATSER

Fler barn och unga ska bli föremål för tidiga och obligatoriska insatser, med mellantvång där det är lämpligt, för att färre barn och unga längre fram i tiden ska behöva tvångsomhändertas. Idag används den möjligheten allt för sällan. För att säkerställa att möjligheten till mellantvång utnyttjas där så är lämpligt vill vi också förtydliga lagstiftningen och det ska även vara möjligt att besluta om obligatoriska insatser för föräldrar. Dessutom bör Socialtjänsten kunna besluta om fler insatser än idag samt att ta hjälp av polis, genom så kallad handräckning, för att säkerställa att vårdnadshavare eller barn och unga deltar i insatserna. En förutsättning är att barnet inte utsätts för våld, då blir mer långtgående åtgärder blir nödvändiga. Om detta inte är tillräckligt behöver socialtjänsten ha beredskap att oftare gå in med omhändertagande enligt LVU i de fall då detta är nödvändigt för att skydda ett barn.

15. LÄTTA UPP SEKRETESSREGLER SOM HINDRAR POLIS OCH SOCIALTJÄNSTENS SAMVERKAN

Sekretess hindrar socialtjänst och polis att få nödvändig information att agera tidigt och tydligt när barn och unga som har fallit eller riskerar att falla in i kriminellt beteende. Möjligheterna till informationsutbyte måste vidgas betydligt mellan polis, och socialtjänst. Inför ny huvudregel att polis och socialtjänst ska kunna dela uppgifter med varandra i ungdomsärenden om det bedöms viktigt för den unge. Även i uppföljningen av insatser ska det finnas möjlighet för socialtjänsten att utbyta information med polisen.

16. SLOPA UNGDOMSRABATTEN FÖR MYNDIGA SOM BEGÅR GROVA BROTT

Den som är myndig ska ta ansvar för sina gärningar. Därför är det fel att unga vuxna i åldern 18–20 år kan begå grova brott och ändå få lägre straff på grund av sin ålder. Vi vill inte att den unges ålder ska beaktas vid straffmätningen om en myndig person har begått ett brott där minimistraffet är minst ett års fängelse. I ett nästa steg vill vi reformera reglerna ytterligare så att ungdomsrabatten även tas bort för den som återfaller i brott med lägre straffvärde. Det ska inte heller krävas särskilda skäl för att döma lagöverträdare i den åldersgruppen till fängelse, och samma straff ska kunna dömas ut som för andra myndiga lagöverträdare. Den som är myndig ska alltså t.ex. kunna dömas till fängelse på livstid för mord.

17. SLÄPP INTE UT UNGA GRIPNA DIREKT

En ung person som begår ett förnedringsrån eller andra grova våldsbrott ska aldrig kunna släppas direkt för att kunna hota sina offer. Sedan 2017 är riktlinjerna för häktning av personer under 18 år alltför otydliga, inte minst när det gäller rån. Vi menar att en bred översyn måste ske av lagstiftningen så att häktning kan ske i fler fall än i dag i väntan på socialtjänst eller vårdnadshavare om omständigheterna gör detta nödvändigt. Vid allvarligare brott ska socialtjänsten ska ges bättre möjligheter att pröva frågan om omedelbart omhändertagande utan att den unge släpps.

18. KRIMINALVÅRDEN SKA ANSVARA FÖR UNGA SOM BEGÅR ALLVARLIG BROTTSLIGHET

Kriminalvården har erfarenhet och kompetens för att arbete med grova våldsförövare i gängkriminalitet. Det ska i ökad utsträckning vara Kriminalvården, snarare än socialtjänsten, som ansvarar för rehabiliteringen av unga gängkriminella med särskilt svår problematik och av de unga som har begått grova brott. Dessa insatser ska ske på särskilda avdelningar och enheter, skilda från Kriminalvårdens verksamheter för vuxna.

19. RENODLA UNGDOMSVÅRDEN SÅ ATT INTE OLIKA GRUPPER BLANDAS

Barn och unga som placeras i boenden har vitt skilda problem, från de som begått brott till de som har ett eget agerande och utsatts för sexuellt utnyttjande. Riktlinjerna måste tydliggöras så att barn och unga aldrig ska blandas på ett sätt som innebär risker för det enskilda barnet, samt av förutsättningarna till vård försämras.

20. ARBETEN MED OMHÄNDERTAGNA BARN SKA SÄKERHETSKLASSAS

Säkerheten vid ungdomsvården har aktualiserats av ett antal rymningar av unga gängkriminella. Vidare har flera fall har uppmärksammats där personal på boenden eller anställda inom myndigheter som arbetar med barnen har haft radikala åsikter. Idag görs regelmässigt endast utdrag ur brottsregister vid anställningar. Däremot görs registerutdrag enligt säkerhetsskyddslagen, som genomförs av Säpo, vid anställningar på Kriminalvården. I takt med ökat behov av säkerhetsstärkande arbete vid inte minst SiS-institutioner, bör det där även krävas registerutdrag vid anställning, likt det som krävs på Kriminalvården.

21. SKÄRP STRAFFEN FÖR DE SOM REKRYTERAR UNGA TILL BROTT

Ett allvarligt problem är de kriminella som utnyttjar unga människor och drar in dem i brottslighet. Att förhindra nyrekrytering till gängkriminalitet är avgörande för att minska brottsligheten på lång sikt. Barn och unga människor som inte är straffmyndiga eller som är straffmyndiga men på grund av sin ålder inte kan dömas till lika hårda straff används av tunga kriminella för att utföra brott och påbörjar därmed sin egen brottsliga linje. Detta måste stoppas och därför bör straffen för dem som rekryterar unga till kriminalitet, begår brott tillsammans med yngre eller förmår dem att begå brott, skärpas.

22. MINDERÅRIGAS BROTT SKA UTREDAS

I dag är huvudregeln att brott som begås av personer under 15 år inte ska utredas av polis, men att utredning ska ske i särskilda fall. Vi vill tvärtom att huvudregeln ska vara att brott som begås av minderåriga ska utredas. Det förekommer att barn under femton år begår så kallade strategiska brott, såsom tillgrepp av fortskaffningsmedel, rån och stöld, men även våldsbrott, som indikerar en fortsatt lång brottskarriär. Vid dessa brottstyper bör brottsutredningar genomföras, inte minst för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser, samt för att komma åt de individer som ligger bakom rekrytering av de minderåriga

23. MAXTAK FÖR SLUTEN UNGDOMSVÅRD BÖR HÖJAS

Idag kan unga dömas till sluten ungdomsvård i max fyra år. Möjligheten att döma en person under 18 till fängelse används ytterst restriktivt. Det innebär att unga återfallsförbrytare som begått grova våldsbrott såsom mord kan släppas ut i 20-års åldern, en ålder när konsekvenstänk inte är fullt utvecklat. För att vården när det gäller de som begår de allra grövsta våldsbrotten ska vara effektiv bör man kunna döma personerna till vård en längre tid än fyra år. Maxtaket för de grövsta våldsbrotten bör kraftigt höjas. Det bör göras individuell bedömning av mognad och återfallsrisk och Kriminalvården bör utveckla behandlingsprogram anpassade för den målgruppen.

Jaga pengarna

Den organiserade brottslighetens yttersta drivkraft är rikedom och makt. Med alla medel som ryms inom rättsstatens ram måste det allmänna alltså göra sitt yttersta för att hindra att någon berikar sig på brott. Lagstiftningen om så kallat förverkande, som gör att samhället kan beslagta brottsvinster från kriminella, har reformerats i flera steg men behöver anpassas ytterligare.

Till exempel måste brottsvinster även från mindre allvarliga brott kunna förverkas, och det oavsett om brottet i fråga ligger inom brottsbalken eller i någon specialstraffrättslig bestämmelse. Det är oförsvarligt att den som t.ex. berikar sig på dumpning av miljöfarligt avfall eller svarttaxiverksamhet inte omfattas av samma regler om förverkande som den som rånar och stjäl.

24. UTBETALNINGAR FRÅN SOCIALTJÄNSTEN SKA GRANSKAS FÖR ATT MOTVERKA VÄLFÄRDSFUSK

En statlig utredning har nyligen föreslagit inrättandet av Myndigheten för utbetalningskontroll för att förebygga, förhindra och upptäcka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen. Utbetalningar från Arbetsförmedlingen, CSN, Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, Skatteverket och arbetslöshetskassorna ska omfattas av myndighetens arbete. Det räcker inte med att granska utbetalningar från statliga system, även felaktiga utbetalningar som går till kriminella personer via kommunala system måste granskas. Självgranskningar av socialtjänsten i Södertälje visar på ett stort behov av granskning av socialtjänstens beslutsunderlag. Vi menar att även utbetalningar som sker efter beslut av socialtjänsten bör ingå i myndighetens granskning, inte minst rörande försörjningsstöd.

25. GEMENSAMT TRANSAKTIONSKONTO

För att bättre motverka fusket inom välfärdssystemen bör alla utbetalningar från det offentliga till enskilda göras till ett och samma transaktionskonto, oavsett vilken instans som fattat beslutet. En statlig utredning har nyligen föreslagit detta för utbetalningar från statliga myndigheter, men det är viktigt att även utbetalningar från kommuner och regioner också ingår i systemet. Genom ett samlat transaktionskonto blir det mycket lättare att upptäcka och förhindra felaktiga utbetalningar.

26. TA KRIMINELLAS TILLGÅNGAR

Rättsväsendet måste få bättre möjligheter att beslagta tillgångar från gängkriminella, till exempel kontanter, guld eller värdefulla smycken som härrör från en kriminell livsstil. Möjligheten bör stärkas till ett så kallat utvidgat förverkande. Det innebär förverkande av vinster och andra utbyten från annan inte närmare preciserad brottslighet än den som personen döms för. Lagstiftningen bör reformeras så att utvidgat förverkande kan komma i fråga vid fler situationer än i dag.

27. MYNDIGHETER SKA GÖRA FLER GEMENSAMMA TILLSLAG MOT GÄNGEN

Gemensamma tillslag från flera myndigheter samtidigt möjliggör att tillfoga en kriminell verksamhet maximal ekonomisk skada utifrån den lagstiftning som är lämplig. Regleringsbrev bör skärpas för att myndigheter i högre grad ska initiera samlade insatser för att dra nytta av lagar och regler för miljö, tobak, alkohol, brandsäkerhet, bygglov, tull, livsmedel, skatter m.m. i arbetet mot narkotikahandel, vapen eller prostitution. Det behöver genomföras en översyn av sekretessregler som förhindrar eller försvårar samverkan.

Lex Nimo – skydda vittnen

Det kommer återkommande rapporter om att den största hindret för polisen att utreda den grova brottsligheten i utsatta områden, inte minst skjutningar, är att invånarna inte vågar samarbeta. Vi föreslår ett paket av åtgärder för att underlätta för fler att våga vittnen. Det ska heta Lex Nimo, efter den unge som i media berättade om det våld han utsattes för när han vittnade i en rättegång.

28. ÖVERGREPP I RÄTTSSAK

Straffskalan för övergrepp i rättssak, mened och skyddande av brottsling behöver höjas kraftigt. Att ljuga inför rätta eller hota vittnen eller målsägande är ett angrepp inte bara på de enskilda människorna utan också mot rättsstaten. Barn och unga är särskilt utsatta som brottsoffer, och i de fall det blir en rättslig process kan utsattheten bli ännu större med tanke på att den misstänkte ofta är i liknande ålder och rör sig i samma miljö. Övergrepp i rättssak som riktar sig mot ett barn bör därför införlivas i grovt övergrepp i rättssak, med strängare straffskala. Elektronisk fotboja bör kunna användas i de fall där unga personer misstänks.

29. FLER KONTAKTFÖRBUD FÖR MISSTÄNKTA FÖR GROVA BROTT

Att målsägande eller vittnen hotas till tystnad är ett växande problem. Det förekommer också i alla åldrar, från grovt kriminella vuxna till unga lagöverträdare som skrämmer och hotar sina jämnåriga till att ta tillbaka sina berättelser och avstå från att vittna. För att stärka målsägandens och vittnens trygghet anser Liberalerna att fler kontaktförbud mot misstänkta i brottmål behöver utfärdas. Kontaktförbud ska där så krävs även kunna meddelas personer i den brottsmisstänktes närhet vars agerande gör det rimligt tro att det finns risk för hot eller våld. Det kan till exempel kan handla om gängmedlemmar.

30. SKYDDA VITTNEN VID RÄTTEGÅNGAR

Domstolarna behöver anpassa sina lokaler så att vittnen och målsägande aldrig ska behöva möta den åtalade eller dennes medföljande gäng utanför rättssalen. Det kan åstadkommas genom separata ingångar och väntrum för vittnen. Det behövs också bättre möjligheter till fler förhör via länk för den som känner sig hotad.

31. BEGRÄNSA KRIMINELLAS MÖJLIGHETER ATT KOMMA ÅT VITTNESUPPGIFTER

Offentlighetsprincipen är viktig för allmänhetens möjlighet att ha god insyn i myndigheters arbete och agerande. Det är dock alltför enkelt för gängkriminella att komma åt uppgifter om brottsoffer och vittnen. Därför bör möjligheterna att begränsa tillgången till adress- och kontaktuppgifter till vittnen och brottsoffer ses över. Allmänhetens möjlighet att ta del av vittnens identiteter ska hindras vid grov brottslighet om det finns risk för hot eller våld, i likhet med hur man hemlighåller brottsoffers namn för allmänheten. Den grova organiserade gängen måste också få svårare att komma undan med sina våldsbrott genom att ta del av hur polisen arbetar i förundersökningsprotokollen. Därför bör möjligheterna att än mer skärpa sekretessen kring uppgifter om brottsbekämpande myndigheters arbetsmetoder ses över.

32. INFÖR KRONVITTNEN

En lagändring från 2015 innebar att en person som medverkar i en utredning av egen brottslighet kan få strafflindring. En brottsmisstänkt person ska få kunna få strafflindring om han eller hon lämnar uppgifter som underlättar utredningen av även andras brott. Strafflindringen ska gälla den som lämnar uppgifter om bevisning som gör att allvarliga brott kan klaras upp.

Insatser mot grovt kriminella

Kriminaliteten tar sig oftast uttryck i olika former av nätverk – det är sällan någon väljer en kriminell bana och agerar helt självständigt. Det finns flera olika former av nätverk. Den vanligaste är en platsbaserad organisering som bygger på att kontroll (av kriminell verksamhet) i ett visst område eller i vissa fall rentav en viss gata. Dessa platsbaserade nätverk är baserade på vänskaps- eller bekantskap och har ofta fokus på just dessa band, t.ex. en gemensam uppväxt i ett område. Symbolik, ett högt våldskapital och ”gatans regler” enar också dessa nätverk, men de är instabila till sin natur och personliga konflikter utvecklas lätt till våldsepisoder. Dessa står i kontrast till familjebaserad organisering där lojalitet till släkten är centralt och där denna lojalitet måste intygas vid t.ex. bröllop och andra kollektiva ceremonier.

Den största förändringen mellan 2010 och 2020 av den grova brottsligheten är att antalet territoriella nätverk i utsatta bostadsområden har ökat explosionsartat.[2] Den kriminella nätverksmiljön kan beräknas till 350 konstellationer, vilket är mer än en tredubbling jämfört med 2010. Konstellationernas storlek varierar mellan ett tiotal individer till uppemot hundra. Ett stort antal konflikter har blossat upp på grund av konflikter mellan dessa, inte minst på grund av narkotikahandeln. Sedan 2013 har drygt 250 personer skjutits till döds och över 600 skadats. Ur rent våldsperspektiv kan detta beskrivas som det största samhällshotet.

Utvecklingen vänds inte av en enskild aktör – varken polis, skola, socialtjänst, civilsamhället eller föräldrar – utan det krävs en gemensam kraftsamling. Hela samhället måste agera för att återta kontrollen över områden som gängen kontrollerar och lagföra dem som begår brott. Det är enbart genom handlingskraft vi skapar trygghet och ett Sverige som blir möjligheternas land för alla.

33. SKÄRP STRAFFEN FÖR LIVSSTILSKRIMINELLA

Det behövs skärpta straff för alla slags brott som är kopplade till kriminella uppgörelser och kriminella nätverk. Förutom brottens allvar i sig är denna typ av brottslighet en mycket viktig faktor bakom de problem med bristande trygghet som finns i de mest utsatta stadsdelarna. Exempelvis är det orimligt att straffsatserna för narkotikabrott fortfarande är strängare än innehav och smuggling av vapen och handgranater. Dessa brott som är av grov karaktär bör kunna leda till uppemot 10 års fängelse. Det är också viktigt att det finns en tydlig progressivitet i straffvärdesmätning vid återfall i brott.

34. SVERIGE SKA NÅ EUROPEISKA SNITTET I POLISTÄTHET

Även efter den utbyggnad av polisen som nu pågår har Sverige en relativt liten polisstyrka i förhållande till sin befolkning. Bortom 2025 behöver polisen fortsätta byggas ut så att Sverige på sikt når det europeiska snittet. Det motsvarar en polistäthet på cirka 300 poliser per 100 000 invånare, det vill säga cirka 33 000 poliser mot dagens drygt 20 000 poliser. Utbyggnaden ska ske successivt. I utsatta bostadsområden där brottsligheten är särskilt hög är en kontinuerlig polisnärvaro i vardagen av avgörande betydelse. Polisen bör säkerställa att områdespoliser kan arbeta kontinuerligt i alla utsatta områden.

35. MEDDELANDEN MELLAN SLÄKTINGAR SKA KUNNA ANVÄNDAS SOM BEVISNING

Det måste vara tillåtet att använda meddelanden mellan familjemedlemmar i brottsutredningar, inte minst för att komma åt släktbaserad kriminalitet. Idag utgör mobiltelefoner och datorer ofta de viktigaste pusselbitarna i brottsutredningar. Ett särskilt problem är förbudet mot beslag i det så kallade närståendefallet, som innebär att

2 Lasse Wierup, Gangsterparadiset, Forum, 2020

det är förbjudet att beslagta vissa meddelanden mellan närstående. Det behövs en modernare lagstiftning som avskaffar förbud mot beslag i närståendefall.

36. TIDIGA FÖRHÖR SKA FÅ ANVÄNDAS I DOMSTOL

Det måste bli enklare att dra nytta av vittnesmål från brottsplats och förundersökningar, inte minst filmade. De flesta andra länder tillåter i varierande grad att förhör från förundersökningen läggs fram under huvudförhandlingen. Det bör Sverige också göra. Kriminella gäng sätter i system att utnyttja föråldrade principer i svensk rätt på ett sätt som belönar gängens tystnadskultur. Detta medför bl.a. att parterna normalt inte får spela eller läsa upp förhör som har hållits under förundersökningen.

Denna ordning för med sig ett flertal problem, bland annat att det lönar sig att tiga. Genom att polispatruller i ökad utsträckning har tillgång till filmkameror kan man spela in fler förhör redan på brottsplatsen, som sedan ska kunna användas i rättegångar.

37. TILLÅT BEVISPROVOKATION OFTARE

Bevisprovaktion – gällande redan begångna brott - bör i högre grad vara tillåtet när det gäller att komma åt bevisning av grov brottslighet. Idag förekommer det att polis och åklagare drar sig för provokativa metoder för att t.ex. få fram bevisning eftersom det inte finns någon tydlig lagreglering av i vilka fall provokation är tillåtet och vilka typer av provokation som är lagliga. Därför behöver vi en tydligare reglering i lag – inte minst för att stärka rättssäkerheten.

38. ENKLARE ATT INFÖRA KAMERABEVAKNING

Det generella tillståndskravet för kameror för området direkt utanför skolor och sjukvårdsinrättningar bör tas bort. I samband med att kommunernas brottsförebyggande ansvar lagstadgas bör det också övervägas att kommuner och regioner ges samma generella befogenhet som polis att sätta upp kameror på allmän plats utan tillstånd, om trygghetsproblem på platsen gör detta befogat. I områden som är klassade som särskilt utsatta bör polis, kommun och region som huvudregel alltid ha möjlighet att stätta upp kamerabevakning.

39. INFÖR VISTELSEFÖRBUD FÖR EXTREMISTER OCH GÄNGKRIMINELLA

För att minska de kriminella gängens möjlighet att använda sitt våldskapital som maktfaktor i ett bostadsområde bör det införas en ny form av påföljd, vistelseförbud, innebärande att den som döms förbjuds att vistas i ett visst geografiskt område under en viss period efter avtjänat fängelsestraff. Vistelseförbud ska komma i fråga för personer som begått grova brott med koppling till kriminell gängverksamhet, brott där heder är ett motiv, våld i nära relationer samt våldsbejakande extremism i området i fråga. På så vis blir det svårare för gängkriminella, våldsbejakande extremister eller individer som begränsar ungas frihet i förhållande till hedersrelaterat förtryck att snabbt återta sin roll som lokala maktfaktorer.

40. OMVÄND KOMMUNARREST FÖR HEDERSFÖRÖVARE OCH RELATIONSMISSHANDLARE

Åklagare kan besluta om kontaktförbud vilket innebär att det blir olagligt att kontakta offret. Därtill finns särskilt utökat kontaktförbud som även förbjuder förövaren från att vistas på några utvalda platser där offret ofta befinner sig, till exempel en arbetsplats. Vi vill att området för kontaktförbudet ska ökas och kunna gälla en hel kommun – ett kommunalt vistelseförbud, eller omvänd kommunarrest. Det innebär att den som utövar hedersrelaterat våld och förtryck kan nekas tillåtelse att vistas i kommunen. Det är inte den som utsatts som ska flytta på sig utan den som slår och förtrycker.

41. UTVISNING SKA VARA HUVUDREGEL NÄR UTLÄNDSKA MEDBORGARE BEGÅR GROVA BROTT

Liberalerna vill ha en stramare lagstiftning så att fler personer som lever kriminellt ska kunna utvisas, även om de bott länge i Sverige. Om en person som är medborgare i ett annat land år efter år lever kriminellt i Sverige ska inte bosättningstiden i sig räknas personen tillgodo vid prövningen av utvisning. Idag när en utländsk medborgare begår brott i Sverige, är det upp till åklagaren att ta upp frågan om utvisning. Det är en otillfredsställande ordning. Vid grövre brott, eller när det handlar om återfallsförbrytare, bör prövning av utvisningsfrågan vara obligatorisk vid rättegång. Huvudregeln bör vara att vid allvarliga brott bör utländska medborgare dömas till utvisning. Idag är det istället så att i de flesta fall av grov brottslighet, utvisas endast en minoritet av de utländska brottslingarna. Sveriges åtaganden enligt internationella konventioner ska följas. Fara för den enskilde för förföljelse, tortyr eller dödsstraff i hemlandet ska också fortsättningsvis anses vara verkställighetshinder.

42. FLER UTVISNINGAR AV KRIMINELLA

Antalet utvisningar som ställs in på grund av så kallade verkställighetshinder behöver minska. Verkställighetshinder uppstår när en dömd person inte kan utvisas på grund av omständigheter i hemlandet, t.ex. att den dömde riskerar förföljelse eller att landet vägrar ta emot honom eller henne. Sverige bör i sina kontakter med andra länder sätta ökat tryck på att varje stat tar ansvar för sina medborgare i de fall de har dömts till utvisning på grund av brott i detta land. Det kan bland annat ske genom så kallade diplomatiska garantier. Förväntningar om detta behöver också ingå i principerna för Sveriges utvecklingsbistånd, gällande mottagarländer Sverige eller EU har ett långsiktigt biståndssamarbete med. Självklart ska Sveriges åtaganden enligt internationella konventioner följas, vilket bland annat innebär att utvisning inte ska ske när en person riskerar förföljelse, tortyr eller dödsstraff.

43. SKYDDA POLIS FRÅN AGGRESSIVA FOLKSAMLINGAR

Ge polisen bättre möjlighet att agera när de utsätts för aggressiva folksamlingar som förhindrar deras arbete. Detta är särskilt viktigt för att de kriminellt belastade gängens maktposition i brottsutsatta stadsdelar ska kunna utmanas och brytas av polisen. Bestämmelsen om ohörsamhet mot ordningsmakten bör göras lättare att tillämpa på t.ex. gäng som vägrar följa polisens uppmaning att skingra sig. Lagrummet i fråga har varit oförändrat sedan mycket lång tid och tillkom i en annan tid med andra sociala utmaningar. En modernisering bör ske så för att möjliggöra effektivare lagföring även i situationer när t.ex. hot eller våld mot tjänsteman eller upplopp inte föreligger.

44. KRIMINALISERA UPPRÄTTANDET AV VÄGSPÄRRAR I BROTTSLIGA SYFTEN

Upprättande av vägspärrar i kriminella syften bör vara kriminellt och omfattningen måste kartläggas. Under 2020 har upprörande incidenter inträffat när kriminella gängmedlemmar har upprättat formliga vägspärrar där de kontrollerat identiteten på inpasserande och frågat efter deras ärende till stadsdelen. Svensk lagstiftning är illa rustad för att komma åt denna form av kriminell maktutövning. Samtidigt är den ett angrepp inte bara på enskildas integritet utan också några av våra mest centrala fri- och rättigheter, såsom rörelsefrihet.

45. SKÄRPTA STRAFF FÖR SEXUALBROTT

Kvinnor i socialt utsatta områden är otryggare än män i samma områden. Majoriteten av kvinnorna i socialt utsatta områden uppger att de är otrygga, vilket är nära dubbelt så många jämfört med kvinnor i andra urbana områden.[3]

3 https://www.bra.se/om-bra/nytt-fran-bra/arkiv/press/2018-03-15-boende-i-utsatta-omraden-anpassar-sig-efter-kriminella.html

Brå menar att etablerade förklaringsmodeller för kvinnors högre otrygghet har bäring även på socialt utsatta områden. En viktig faktor är att kvinnor, i mycket större utsträckning än män, utsätts och oroar sig för sexualbrott. Eftersom denna typ av brott orsakar stort lidande blir effekten på generell trygghet också betydande.4

Därför bör straffen för sexualbrott, såsom våldtäkt och fridskränkningsbrott skärpas och preskriptionstionstiderna för sexualbrott skärpas. När det gäller våldtäkt på barn anser vi att preskriptionstiden ska tas bort helt.

46. ANSVARSUTKRÄVANDE AV POLISLEDNINGEN.

Svensk polis har fått historiskt stora resurstillskott under senare år. Utvecklingen i brottsuppklaringen har inte följt efter. Politiken behöver fortsätta ge polisen de redskap som behövs för en fungerande brottsbekämpning, men det är också viktigt att stärka resultatuppföljningen och ansvarsutkrävandet. Allmänhetens insyn ska underlättas genom lätt åtkomlig statistik om läget i den egna kommunen eller stadsdelen. Såväl brottsutvecklingen som enskilda händelser kan med fördel diskuteras i kommunfullmäktige med polisledningen i öppna utfrågningar.

47. INSPEKTION FÖR BROTTSBEKÄMPNING

En av de största utmaningarna är att klara upp fler av de grova våldsbrotten. Inte minst när det gäller skjutningar och sprängningar är det för få som klaras upp. Polisen och Kriminalvården är bland få centrala samhällsfunktioner som inte har en särskild tillsynsmyndighet, i likhet med andra centrala samhällsfunktioner som vård och skola. En tillsynsmyndighet för polis och kriminalvård skulle förbättra systemtillsynen och möjliggöra en oberoende granskning. En förbättrad extern tillsyn skulle, rätt utformad, bidra såväl till ökad effektivitet som stärkt rättssäkerhet.

4 https://www.bra.se/download/18.10aae67f160e3eba6293067b/1521032613477/2018_6_Relationen_till_rattsv%C3%A4sendet_i_socialt_utsatta_omr%C3%A5den.pdf

Lär av Frankrikes kamp mot extremism

Den öppna demokratin måste värnas. Drygt 2000 personer bedöms enligt Säkerhetspolisen finnas inom den våldsbejakande islamistiska miljön. Ytterligare sammanlagt omkring 1000 personer bedöms finnas inom den högerextremistiska respektive vänsterextremistiska miljön. Den nazistiska rörelsen har vuxit i styrka och synlighet, och ett antal mord och grova våldsdåd kan knytas till denna miljö. Ökad uppmärksamhet bör också riktas mot problemet med så kallade ensamvargar, som visserligen kan drivas av politiska motiv men inte tillhör något fast nätverk.

Vi har mycket att lära av Frankrike och president Macrons arbete för att bekämpa extremism och radikalisering. I februari 2018 presenterade den franska regeringen en nationell handlingsplan för att förhindra radikalisering. Handlingsplanen omfattar 60 åtgärder under rubrikerna Förhindra radikalisering, Involvera samhället i upptäckt och förebyggande av radikalisering, Förstå och förutse radikaliseringsprocessen, Professionalisering av lokala aktörer och utvärdering av åtgärder, samt Återintegrering i samhället.

Samtidigt inleddes i februari 2018 en försöksverksamhet med riktade åt-gärdsprogram för bekämpning av radikalisering i 15 områden runtom i landet där ett stort antal personer företagit s.k. terrorresor. I november 2019 utsträcktes åtgärdsprogrammen till att omfatta hela landet genom en skrivelse från inrikesministern till landets prefekter. I skrivelsen framhölls att det var fråga om att tillämpa ett helt nytt synsätt på den statliga verksamheten på regional nivå genom att integrera be-kämpningen av islamism och parallellsamhällen i kärnuppdraget. Åtgärdsprogrammen omfattar bl.a. myndighetsgemensamma kontroller av olika verksamheter såsom religiösa samfund, idrottsinrättningar, friskolor, utskänkningsställen och bönelokaler och har lett till nedstängning av ”separatistiska” inrättningar och återkrav av ekonomiska förmåner

Arbetet mot terrorism är tätt sammanflätat med arbetet för att förebygga och motverka radikalisering till våldsbejakande extremism. Den våldsbejakande extremismen hotar såväl demokratins institutioner som människors liv och frihet. Därför behövs långsiktiga och uthålliga insatser, vad gäller både att förhindra och bekämpa brottsliga handlingar och att förebygga våldsbejakande extremism.

Trots ambitiösa satsningar brister det fortfarande i samordningen mellan olika insatser för att förebygga radikalisering. Det är också alldeles för svårt att få hjälp. Vi anser att en ny funktion bör införas på regional nivå för att ta fram lägesbilder, göra riskbedömningar och samordna de insatser som kan behövas på grund av varningssignaler som har fångats upp av olika samhällsaktörer: socialtjänst och skola, men också polis och säkerhetspolis. Med tanke på att känsliga personuppgifter hanteras är det naturligt att även denna regionala funktion ligger inom polisen. Det behövs en fördjupad analys av frågan om hur den regionala samordningen kan stärkas.

Detta arbete ska främst ske tillsammans med skolan och socialtjänsten i syfte att förebygga att fler radikaliseras, men inte minst för att förhindra ny rekrytering. Skolan, socialtjänsten och även andra aktörer kan tillsammans med lokal polis tidigt identifiera personer och direkt erbjuda dem råd och stöd för att inte fastna i miljöer där de radikaliseras.

Vi anser att Sverige kan lära mycket av det förebyggande arbete som har byggts upp i Frankrike efter attackerna mot det franska samhället. Den franska stödlinjen mot radikalisering är väl utbyggd, och det finns ett brett och systematiskt arbete mellan olika samhällsaktörer för att fånga upp larmsignaler.

48. STOPPA RADIKALNATIONALISTISKA VÅLDET

Det krävs ökade statliga insatser för att stoppa det radikalnationalistiska våldet. Människor som bor i utsatta områden riskerar också att utsättas för hot och våld av radikalnationalistiska organisationer. Det finns stor risk att Sverige drabbas av fler attentat från radikalnationalistiskt inspirerade våldsmän, konstaterar Försvarshögskolan. Sverige har redan drabbats av tre sådana attentat. Staten bör ta initiativ till ökade förebyggande och polisiära insatser mot radikalnationalistiska organisationer och individer. Högsta förvaltningsdomstolen prövar för närvarande ett ärende där en medlem i en nazistisk organisation nekats vapentillstånd. Vi är beredda att se över lagstiftningen om det domslutet visar sig råda tveksamheter rörande möjligheterna att förhindra att våldsbejakande extremister beväpnar sig.

49. STÄNG SKOLOR SOM MOTVERKAR DEMOKRATIN

Extremister ska inte få bedriva skolor med offentliga medel. Skolinspektionen bör få skarpare verktyg att återkalla tillstånd för skolor som med kopplingar till extremism. Skollagen behöver kompletteras med utökade bestämmelser om återkallelsegrunder som Skolinspektionen kan använda mot skolor som har kopplingar till extremism. Sådana återkallelsegrunder handlar inte bara om kunskapsinnehållet i undervisningen eller ekonomiska aspekter, utan även om skolan motverkar demokratiska värderingar som jämställdhet. Möjligheten till rättelse bör begränsas till förmån för återkallelse. Skolinspektionen bör regelbundet ges underlag från Säkerhetspolisen när personal är misstänkt för att vara del av en terror- eller våldsbejakande organisation.

50. FÖRSVARA LÄRARES RÄTT ATT TA UPP KÄNSLIGA ÄMNEN

Lärare som genom hot eller påtryckningar hindras eller skräms från att diskutera känsliga ämnen med elever får aldrig tolereras. Om elever eller vuxna i elevernas omgivning hotar eller skrämmer lärare som tar upp känsliga ämnen måste skolledning och huvudmän agera kraftfullt, inte minst genom att koppla rättsvårdande myndigheter. Det har uppmärksammats fall där lärare som tar upp Förintelsen eller HBTQ-frågor hotas av elever. Ett allvarligt problem är att det i dag saknas kunskap om vissa ämnen inte tas upp i undervisningen av trygghets- eller säkerhetsskäl. Alla lärare ska kunna känna sig trygga att undervisa om alla delar av läroplanen. Liberalerna vill ge Skolinspektionen särskilda medel för att kartlägga lärarnas upplevda trygghet vad gäller undervisning om exempelvis antisemitism, homofobi eller rasism. I de fall det uppdagas att lärare känner sig otrygga eller rent av undviker vissa ämnen i undervisningen, ska skolan erbjudas särskilt och konkret stöd från skolmyndigheterna.

51. SKÄRP STRAFFEN FÖR TERRORBROTT

Liberalerna menar att det behövs ytterligare straffskärpningar vad gäller terroristbrott. De förändringar som regeringen presenterade räcker inte. Även Säkerhetspolisen har konstaterar att trots ändringarna riskerar Sveriges låga straffsatser leda till att landet ses som en fristad för våldsbejakande extremister. Därför bör man höja minimistraffen för även terroristbrott av normalgraden. Vid sidan av dessa lagändringar behövs även ny lagstiftning för att göra det möjligt att tidigare gå in och förhindra en terrorresa. Svenska medborgare som begår terrorbrott utomlands bör kunna utlämnas, även till icke-EU länder. Om exempelvis en person aktivt insamlar information, hyllar terrororganisationer på sociala medier och planerar en resa i riktning mot ett konfliktområde med utrustning som är avsedd för en stridssituation borde rättsväsendet kunna ingripa.

52. EXTREMISTER SOM INTE KAN UTVISAS GES SÄRSKILDA RESTRIKTIONER

Personer som utgör ett säkerhetshot, men som inte kan utvisas, måste hindras från att bedriva rekrytering eller sprida propaganda för våldsbejakande syften. Vid ett antal tillfällen har det fattats beslut om utvisning men blivit kvar i Sverige på grund av verkställighetshinder. Åtgärder att begränsa deras möjligheter att utgöra hot mot demokratin eller enskilda människor måste förstärkas. Det kan handla om frihetsberövning, förbud mot

att vistas i miljöer där det finns risk att de bedriver rekrytering eller sprider propaganda, mot att de arbetar med barn eller i känsliga miljöer. Det bär även införas restriktioner vad gäller sociala förmåner och rätten att ha offentliga uppdrag.

53. ÖKADE MÖJLIGHETER ATT SKYDDA BARN TILL RADIKALISERADE VÅRDNADSHAVARE

Lagstiftningen kring socialtjänstens möjligheter att sätta in tvångsåtgärder för att skydda barn och unga fokuserar på den rådande situationen. När det gäller barn till radikaliserade vårdnadshavare, till exempel återvändande från terrororganisationen IS, är detta problematiskt. Indoktrineringen har då skett under lång tid, då barn och unga befunnit sig nära fruktansvärda våldsbrott. Därför bör lagstiftningen ses över för att underlätta socialtjänstens möjligheter att besluta om tvångsåtgärder när barn och unga under lång tid befunnit sig i våldsbejakande, extremistiska miljöer. Insatser bör vidtas för att barnen som tvångsomhändertas efter dessa omständigheter kan leva tryggt utan risk för att deras föräldrars handlingar drabbar dem.

Heder

Att bryta det hedersrelaterade förtrycket är en av vår tids största frihetsfrågor. Det handlar om att alla, oavsett kön och oavsett familjebakgrund, ska kunna få del av rätten att bestämma över sin egen framtid. Det handlar om saker som tagits för självklara i vårt samhälle men som förblivit oåtkomliga för de flickor och pojkar, kvinnor och män som lever i en miljö där familjens och gruppens heder är överordnad individens frihet.

Det är viktigt att synliggöra det hedersrelaterade våldet och förtrycket i samhället och följa utvecklingen över tid. Enligt en kartläggning från dåvarande Ungdomsstyrelsen (2009) hade omkring 70 000 unga kvinnor och män mellan 16 och 25 år i Sverige begränsningar i förhållande till äktenskap eller av familjen bestämda villkor för val av partner. Den nationella samordnaren mot våld i nära relationer uppskattade 2014 att det kunde vara uppåt 100 000 personer som lever under hedersrelaterade begränsningar i valet av partner (SOU 2014:49). Forskare har bedömt att det kan vara så många som 240 000 unga som lever under hedersrelaterade normer.

Utredningen om stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap (SOU 2012:35) uppskattade att minst 250–300 personer under 2011 upplevde en akut eller ganska akut risk att bli gifta mot sin vilja. När det gäller könsstympning uppskattade Socialstyrelsen år 2015 att 38 000 flickor och kvinnor i Sverige var könsstympade. Cirka 7000 av dem var under 18 år.

Tjejers rätt i samhället (TRIS) gjorde våren 2018 en kartläggning bland unga i årskurs nio i Uppsala med särskilt fokus på hedersrelaterat våld och förtryck. Resultatet visade att 20 procent av flickorna och 10 procent av pojkarna hade hedersrelaterade krav på sig. Av den gruppen svarade 23 procent att de kommer att utsättas för tvångsförlovning eller äktenskap vid en otillåten kärleksrelation. I gruppen uppgav vidare 41 procent av flickorna och 31 procent av pojkarna att de upplevde en oro över att inte få bestämma sin framtida partner. Nästan var tredje flicka som uppgav att hon inte får välja sin framtida partner uppgav vidare att hon utsatts för flera olika former av våld vid upprepade tillfällen de senaste tre åren.

På uppdrag av Länsstyrelsen i Östergötlands län har Stiftelsen Allmänna Barnhuset i juni 2018 tagit fram en rapport avseende hur unga med ett begränsat val gällande partner svarat kring bl.a. olika former av våldsutsatthet. Av eleverna som uppgav att de inte själva får välja vem de ska gifta sig med eller leva tillsammans med som vuxen, svarade 88 procent att de utsatts för någon form av misshandel någon gång under uppväxten.

Även storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö har, i samarbete med Örebro universitet, under 2017 och 2018 gjort en kartläggning i syfte att undersöka omfattningen och karaktären av det hedersrelaterade våldet och förtrycket i respektive stad. I Stockholmsstudien framkom att 10 procent lever med oskuldsnormer. I Malmö uppgick siffran till 20 procent och i Göteborg till 13 procent.

Antalet barn som förts ut ur landet har fördubblats i år under perioden juni-september, enligt statistiken från Länsstyrelsens Östergötland nationella stödtelefon. En nationell kartläggning kring bortförda barn som Länsstyrelsen Östergötland gjorde 2019 visar att 71 procent av de kommuner som svarade på enkäten uppgav att de saknade rutiner för att hantera ärenden kring bortförda barn.

Brås rapport Tystnadskulturer – En studie om tystnad mot rättsväsendet lyfter att tystnaden mot rättsväsendet är en tydlig ingrediens i hederskulturen, särskilt när det gäller brott som har begåtts inom kollektivet. Det tyder på att mörker talet är högt och att den hedersrelaterade brottsligheten i Sverige är mer omfattande än kartläggningar visar.

De senaste åren har kommuner och myndigheter uppmärksammat situationen för inte minst unga och flickor i utsatta områden. Polisen har presenterat flera årliga rapporter som visar hur fundamentalister begränsar flickor och kvinnors frihet i utsatta områden.

Enskilda kommuner som Borås har tagit fram rapporter som visar hur moralpoliser agerar i stadsdelar och hur en betydande andel av flickorna utsatts för könsstympning. Det är bra att mer kunskap och fakta om situationen kommer fram, nu måste de politiska åtgärderna vara tillräckligt kraftfulla.

Vi liberaler värnar individen före kollektivet. Ingen människa ska av sin omgivning hindras att utöva de självklara rättigheter och möjligheter som gäller lika för alla i hela landet. Det gäller alla oavsett kön, ursprung eller bostadsort och det gäller alla oavsett om man är medborgare, nyanländ eller asylsökande. Kultur, tradition eller religion får aldrig användas som ursäkt för att upprätthålla förtryckande sedvänjor.

Det är av största vikt att ha en tydlig analys av hedersrelaterat våld och förtryck. Av ideologiska skäl eller av missriktad välvilja förekommer det fortfarande – särskilt på politikens vänsterkant – att mekanismerna bakom denna form av våld osynliggörs eller att det öppet förnekas att hedersrelaterat våld och förtryck ens existerar som en särskild företeelse.

54. FÖRBJUD UPPFOSTRINGSRESOR

Uppfostringsresor är ett sätt att bestraffa minderåriga genom att skicka dem till släktingar i ett annat land. Det kan handla minderåriga som har en annan sexuell läggning än vad släkten anser önskvärt, som upprätthåller familjens föreställningar om heder eller som lever ett liv oförenligt med familjens värderingar. Nyligen larmade UD om att antalet unga svenskar som skickas utomlands till ”uppfostringsanstalter” stiger. De luras av familjen till att tro att de ska på semester, men lämnas i själva verket över till släktingar eller blir i värsta fall inlåsta på någon institution där de hålls fängslade och utsätts för psykiska och fysiska övergrepp. De som återvänder har ofta problem med psykisk ohälsa och missbruk, och de är ofta traumatiserade. Utrikesdepartementet hanterade 2019 25 ärenden som rörde så kallade uppfostringsresor med barn och unga vuxna. Det rörde sig då främst om resor till Kenya och Somalia. Liberalerna har fått igenom nya regler för utreseförbud kopplat till tvångsäktenskap och könsstympning, men det omfattar inte minderåriga som skickas utomlands för att bestraffas för deras livsstil. Det bör införas ett förbud mot att skicka minderåriga på uppfostringsresor eller andra form av resor utomlands där syftet är att bestraffa.

55. UTRED FÖRBUD MOT KUSINGIFTEN

Ett förbud mot kusingiften bör utredas, i kombination med att relevanta myndigheter får i uppdrag att genomföra en upplysningskampanj om riskerna med att ingå kusinäktenskap. Kusingifte är en del av hederskulturen, där giftermål inom släkten anses gynnsamt för familjens rykte och heder. Risken för sjukdomar på grund av inavel är överhängande i släkter med kusingiften i flera led. Men bruket att gifta sig inom sin släkt har även sociala konsekvenser som många gånger handlar om att behålla förtryckande hedersnormer.

56. KRIMINALISERA OSKULDSKONTROLLER OCH OSKULDSOPERATIONER

Media har gång på gång rapporterat att religiösa grupper och familjer med hedersnormer pressar unga till att genomföra oskuldskontroller vilket genomförs av vården, trots att det inte är förenligt med svensk lag. Verksamheter som uppmanar till oskuldskontroller och oskuldsoperationer ska inte erhålla offentliga bidrag. Legitimerad personal som vilseleder genom ovetenskaplig, felaktig information och genomför dessa ingrepp bör förlora sin legitimation. Ett särskilt brott bör även införas för oskuldskontroll för såväl den som utför kontrollen och den som begär kontrollen om det är en annan person än den som utsätts. Den som genomför eller medverkar till oskuldsoperation av minderårig ska dömas till fängelse.

57. RÄTT TILL MÅLSÄGANDEBITRÄDE FÖR SAMTLIGA HEDERSBROTT

Alla som utsätts för brott med hedersmotiv ska ha rätt till målsägandebiträde som besitter kunskap om området så fort en utredning har tillsatts. Tydliga riktlinjer för detta måste tas fram för att domstolen ska förordna målsägarbiträden med rätt kompetens.

58. STÄNGDA DÖRRAR I HEDERSRELATERADE BROTT FÖR ATT SKYDDA OFFER OCH VITTNEN.

Domstolsförhandlingar rörande minderåriga eller i sexualbrott eller migrationsmål sker oftast bakom stängda dörrar. Men i flera fall som rör hedersrelaterat våld och förtryck nekas förfrågan om detta. Vid en domstolsförhandling som gäller hedersrelaterade brott ska huvudregeln vara att dessa behandlas bakom stängda dörrar. Känsligheten i denna typ av fall och offer och vittnens behov av skydd och säkerhet överväger allmänhetens rätt till öppna rättegångar.

59. SANKTIONER MOT FÖRÄLDRAR SOM INTE HJÄLPER BORTFÖRDA BARN TILLBAKA TILL SVERIGE

Socialtjänsten ska kunna begära att domstol ska döma ut viten till föräldrarna och skadestånd till barnet så länge föräldrarna inte medverkar till att barnet förs hem. För att det ska bli effektivt måste rutiner för samverkan mellan socialtjänst, skola, polis och Försäkringskassan förbättras.

60. TILLFÄLLIGA VÅRDNADSHAVARE SKA GES TILL BORTFÖRDA BARN.

I lagstiftningen bör det framkomma att vid särskilda skäl ska en särskild förordnad vårdnadshavare kunna utses utan vårdnadshavares samtycke. Barn som är bortförda och som inte kan komma hem till Sverige eftersom föräldrarna inte deltar i utredningen ska få tillfälliga vårdnadshavare som har möjlighet att hjälpa att föra barnets talan.

61. SKYDDA ENSAMKOMMANDE FLICKOR FRÅN ÖVERGREPP

I Socialstyrelsens lägesrapport 2020 framkommer att andelen ensamkommande flickor har ökat från 8% till 28% och många placeras i familjehem, oftast hos släktingar. Det framkommer i rapporten att finns risker när ensamkommande flickor placeras i nätverkshem som bland annat hedersrelaterat våld och förtryck, människohandel samt utnyttjande och exploatering i hushållsslaveri (sexuellt eller annat). I ett ärende har JO riktat kritik mot en socialnämnd för att nämnden placerade en flicka, som var under 15 år, i ett familjehem trots att det hade kommit fram uppgifter om att flickan var gift med en vuxen son till familjehemsföräldrarna. Socialstyrelsen bör skärpa riktlinjerna så att ensamkommande barn aldrig placeras i familjehem när det föreligger risk för övergrepp.

62. SKOLAN SKA MOTVERKA HEDERSKULTUR

Skolans läroplan innehåller exempelvis skrivningar om att ingen ska utsättas för diskriminering och att främlingsfientlighet ska motverkas. Liberalerna vill även införa en skrivning i läroplanen om att skolan ska ”motverka hedersrelaterade normer, och säkerställa att alla elever vet att ingen får utsättas för förtryck eller våld av hedersskäl och informera alla elever om deras rättigheter.”

63. NATIONELLT KOMPETENSLYFT

Räcker inte med ny lag Det behövs ett statligt finansierat kompetenslyft för som säkerställer att all personal som möter barn under 18 år – även de som arbetar med yngre barn – får utbildning i frågor som handlar om hedersrelaterat våld och förtryck. Kompetenslyftet ska nå ut till personal vid bland annat barnavårdscentraler, förskolor, grundskolan och gymnasiet, fritidsverksamheter, socialtjänst samt Migrationsverket.

64. UTRIKESDEPARTEMENTET SKA GÖRA ALLT FÖR ATT FÅ HEM SVENSKA BARN

Utrikesdepartementet bör prioritera frågor som rör hedersrelaterat våld och förtryck. UD bör arbeta proaktivt för att nyttja alla diplomatiska möjligheter att få hem barn som förts ut ur landet mot sin vilja. Dessutom bör Socialtjänsten få i uppdrag att utveckla socialtjänsternas möjligheter att samverka effektivt med bl.a. utrikesförvaltningen och ta fram metodstöd för hanteringen av dessa ärenden.

65. INRÄTTA SÄRSKILDA ENHETER INOM POLISEN MOT HEDERSBROTT

I varje polisområde finns det en uttalad enhet som ska omhänderta ärenden som rör brott i nära relationer eller narkotikabrott. Det bör finnas motsvarande för arbete mot hedersbrott i utsatta områden. För att förbättra kunskapen om hedersrelaterat våld och förtryck inom åklagarkåren bör heder vara ett obligatoriskt moment på grundutbildningen för åklagare.

66. SKOLPLIKTEN MÅSTE UPPRÄTTHÅLLAS NÄR BARN FÖRSVINNER UTOMLANDS

Såväl Riksrevisionen som Länsstyrelsen Östergötland har uppmärksammat att det saknas tydliga rutiner och tillsyn när det gäller barn som inte är i skolan för att de befinner sig utomlands. Det kan handla om barn som inte är motiverade att gå i skolan, som har förts utomlands för uppfostringsresor eller för att giftas bort. Skolpersonal måste ges glasklara riktlinjer för att alltid hävda skolplikten och utfärda viten till vårdnadshavare som inte säkerställer barnens skolnärvaro.

Förortslyftet

Demokrati och jämställdhet

En plan för att Sverige inte ska ha några utsatta områden år 2030

Innehåll

Beslutspunkter 2
Inledning: Integrationspolitik som bygger på svensk mångfald och eget ansvar 6
Kapitel 1: En tydlig integration in i det svenska samhället 7
Kapitel 2: Stärk kvinnors livssituation i utsatta områden 11
Kapitel 3: Stärk det demokratiska civilsamhället i utsatta områden 15
Kapitel 4: Bekämpa extrema krafter i utsatta områden 17

Arbetet har letts av riksdagsledamot Robert Hannah och utredare Yoav Bartal har bistått arbetet med rapporten. Till stor hjälp för arbetet har en referensgrupp bestående av liberala politiker från olika delar av landet involverats. Referensgruppen har bestått av Helena Holmberg, Monica Lundin, Jan Jönsson, Frida Jansson, Torkild Strandberg, Catharina Bildt och Roko Kursar.

Förslag från rapporten

INTEGRATION

1. **Inga utsatta områden senast 2030 bör vara ett vägledande mål för statens budget.** Alla integrations- eller migrationspolitiska reformer måste bygga på en konsekvensanalys om reformerna minskar eller ökar utanförskapet
2. **Mål för integrationspolitiken.** Integrationspolitikens övergripande mål om lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund måste kompletteras med tydliga delmål.
    a. **Social integration.** Obligatoriskt deltagande i kvalitetssäkrad språk- och samhällsundervisning som följs upp.
    b. **Ekonomisk integration.** Mediantiden från uppehållstillstånd till att individen blir självförsörjande ska halveras till 2030.
    c. **Demokratisk integration.** Alla integrationsinsatser måste bygga på delaktighet i svenska samhället och respekt för demokratiska värderingar.
3. **Obligatorisk samhällsundervisning för alla nyanlända.** Alla nyanlända ska delta i obligatorisk samhällsundervisning. Det bör även inkludera de som idag väljer eget boende, samt anhöriginvandrare.
4. **Särskild samhällsinformation för nyanlända barn.** Skolverket ska få i uppdrag att ta fram ett särskilt studiematerial med information om svenska samhället för nyanlända barn inom ramen för den vanliga skolan.
5. **Digital kurs i samhällskunskap för anhöriginvandrare.** Migrationsverket ska få i uppdrag att ta fram en digital kurs i samhällskunskap för anhöriginvandrare inför ankomst.
6. **Ekonomisk integration för permanent uppehållstillstånd.** Egen försörjning, kunskaper i svenska språket och samhället samt god vandel ska vara villkor för att få erhålla permanent uppehållstillstånd för att stärka individens möjligheter att snabbt bli en del av samhället.
7. **Barn ska aldrig behöva tolka.** Det är oacceptabelt att minderåriga barn i dag används som tolkar när deras föräldrar eller andra vuxna släktingar inte kan göra sig förstådda på svenska. Integrationspolitiken måste bygga på tydliga förväntningar på att alla som kan lära sig svenska också gör det, men när men när tolkning behövs ska det ges. Barn under 18 år ska aldrig behöva tolka åt sina familjemedlemmar.
8. **Förnya stadsbyggnaden i de mest utsatta bostadsområdena.** En plan bör tas fram för att även bortom 2030 lyfta de områden där utsatthetsproblem kvarstår på grund av bebyggelsestrukturen. Tyngdpunkten ska ligga på ombyggnation samt omdragningar av vägar och andra strukturförändringar för att skapa tryggare och trivsammare miljöer. I vissa fall kan det också vara nödvändigt med strategiska rivningar för att ge möjlighet att bygga om och bygga nytt. Det bör tillsättas en utredning för att fastställa vilka delar av miljonprogramsområden där det saknas förutsättningar för att göra miljöer eller kvarter trygga.
9. **Myndigheter bör använda inkluderande språk.** Det är viktigt att svenska myndigheter, regioner och kommuner är medvetna om hur språket kan användas för att befästa utanförskap eller främja delaktighet. Exkluderande ordval, som att beskriva barn som är födda i Sverige som invandrarbarn, ska undvikas.

10. **Öka förtroendet för rättsväsendet.** Polisen måste få resurser att inte bara kunna genomföra rent polisiär brottsbekämpning utan även arbeta med relationsbyggande, inte minst genom regelbundna besök på skolor.

11. **Medborgarskapssamtal.** Vi vill stärka medborgarskapets status och främja ett inkluderande samhälle där varje människas frihet är i fokus och där alla ökar sina möjligheter att bli en aktiv samhällsmedborgare. När språk- och samhällsprov för medborgarskap som Liberalerna drivit fram har blivit verklighet ska ansökningsprocessen därefter kompletteras med ett personligt samtal. Ett så viktigt steg som att bli medborgare ska bygga på ett mänskligt möte som markerar det personliga åtagandet och förtrogenheten med såväl språk som de rättigheter och skyldigheter som medborgarskapet innefattar.

JÄMSTÄLLDHET

12. **Ekonomiskt stöd till förortens feministiska krafter.** Inrätta ett riktat statligt stöd för att främja organisering i utsatta områden för att stärka flickors och kvinnors egenmakt och självständighet.

13. **Gör det enklare för nyanlända föräldrar att genomföra etableringsinsatser.** Systemet för föräldraförsäkring för nyanlända bör bli en del av etableringsprogrammet för nyanlända istället för en del av den vanliga föräldraförsäkringen.

14. **Inför öronmärkta månader på grundnivå.** I dag finns det inga öronmärkta dagar i föräldraförsäkringen för den som har så låg inkomst att föräldrapenningen ges på grundnivå. Svenskar med utländsk bakgrund – särskilt kvinnor – är kraftigt överrepresenterade i denna grupp. För jämställdhetens och integrationens skull ska nittio dagar ska reserveras för vardera föräldern även för föräldrapenning på grundnivå.

15. **Nationell kartläggning av könsstympning.** Det måste genomföras en ny nationell kartläggning av hur många flickor och kvinnor som lever med konsekvenserna av könsstympning, samt hur många som riskerar att utsättas för det.

16. **Inför rutiner för vårdgivare och skolor för att upptäcka våldsutsatthet och hedersrelaterade problem.** Inför rutiner vid hälsokontroller att alltid ställa frågor för att upptäcka alla former av våldsutsatthet och tydligt synliggöra t.ex. barn- och tvångsäktenskap, könsstympning och sexualbrott.

17. **Säkerställ jämställd tillgång till fritid och idrott i utsatta områden.** Offentligt stöd till aktiviteter för de boende ska rikta sig till flickor och pojkar i lika hög grad. Idrotts- och fritidsverksamheter som får offentliga bidrag ska visa att de arbetar inkluderande och att alla barn och unga får likvärdig tillgång till verksamheten, oavsett kön.

18. **Ändra sambolagen för att stoppa informella barnäktenskap.** Barn under 18 år har inte fullt juridiskt självbestämmande, men trots detta gäller sambolagen även för omyndiga som bor med vuxna. Det behövs en 18-årsgräns för att inte vuxnas juridiska ansvar och skyldigheter ska läggas på omyndiga unga.

CIVILSAMHÄLLET

19. **Skärp kontrollen av organisationsbidrag.** Ett aktivt föreningsliv är en av stöttepelarna i samhället och måste uppmuntras. Nattvandringar, föreningsliv och idrott bygger på människors ofta ideella engagemang. Utformningen och kontrollen av organisationsbidrag bör skärpas så att bidrag aldrig går till verksamhet som främjar segregation eller motverkar demokratiska värderingar. Det ska vara förbjudet för organisationer att förmedla bidrag till medlemsorganisationer som inte uppfyller demokratiska villkor.

20. **Stärk svenska språkets ställning i utsatta områden.** Det bör göras en kartläggning av det svenska språkets ställning i vardagslivet i utsatta områden och vad som kan göras för att underlätta användningen av svenska som gemensamt kommunikationsspråk. När myndighetsinformation ges på andra språk ska samma information på svenska alltid inkluderas.

21. **Servicekontor ska finnas i utsatta områden.** För att stärka lokalsamhällena och öka gemenskapen behöver fler myndigheter öka sin närvaro i utsatta områden. Det bidrar också till att ge förutsättningar för fler företag. Lämpliga myndigheter, inte bara bidragsgivande, bör öppna servicekontor i utsatta områden.

22. **Ungdomsförbund ska få besöka skolor.** Bredda skolans demokratiuppdrag för att säkerställa att alla elever under sin skolgång ska ha möjlighet att komma i kontakt med politiska ungdomsförbund. Gymnasierektorer ska ha ett särskilt uppdrag att skapa kontaktytor mellan ungdomsförbund och ungdomar i skolan. Det kan ske genom regelrätta debatter, bokbord eller klasspresentationer. Skollagens regler om opartiskhet ska följas.

23. **Demokratikanon.** Ta fram en demokratikanon, ett urval av texter som har haft särskild betydelse under demokratins framväxt i Sverige. En demokratikanon ska kunna vara en viktig del i SFI-undervisningen men även användas i skolans olika årskurser samt för läsning och diskussion vid studiecirklar och folkhögskolor.

EXTREMISM

24. **Skärp tillsynen av demokrativillkoret för föreningsbidrag.** Tillsynen måste bli kraftfullare, inte minst genom oannonserade besök och inspektioner vid evenemang som genomförs av föreningar och organisationer som får statliga bidrag.

25. **Inför demokrativillkor även för kommunal och regional bidragsgivning.** Ett relativt stort antal organisationer med kopplingar till extremistmiljöer mottar offentliga medel genom såväl statliga som kommunala bidrag. Ett demokrativillkor även bör införas för regionala och kommunala bidrag.

26. **Stärk folkbildningen – reformera bidragssystemet.** Det behövs ett omtag i bidragsgivningen till studieförbundens verksamhet. Varken kommunala, regionala eller statliga bidrag till den fria folkbildningen i studieförbund och högskolor får försvinna i bidragsfusk eller slussas till antidemokratiska krafter. Regeringen måste presentera konkreta insatser för att kraftfullt förbättra transparensen och uppföljningen.

27. **Inte en skattekrona till extremism med studieverksamhet som täckmantel.** Nationellt centrum mot våldsbejakande extremism bör vara med och stödja så att den bidragsgivning till folkbildning som sker via kommuner och regioner samt Folkbildningsrådet aldrig stödjer extremism.

28. **Informera skolungdomar om den våldsbejakande islamismens brott mot mänskligheten.** Forum för levande historia bör få ett uppdrag att informera om den våldsbejakande islamismens brott mot mänskligheten samt det pågående hot mot demokratin som islamistisk fundamentalism fortfarande idag utgör.

29. **Bekämpa antisemitismen.** Det behövs ökad medvetenhet om hur antisemitismen i Sverige tar sig uttryck i dag. Det får aldrig förekomma att skolor undviker att diskutera antisemitism därför att ämnet skulle anses känsligt. Det bör genomföras en nationell kartläggning av förekomsten av antisemitism i skolorna. Målet bör vara att alla barn och ungdomar någon gång under skolgången ska ges möjligheten att göra en studieresa till ett förintelseläger.

30. **Bekämpa rasism och diskriminering.** Skolans arbete med en demokratisk värdegrund och kunskap mot antisemitism, afrofobi, islamofobi, homofobi och andra former av intolerans måste förstärkas. Den tio år gamla diskrimineringslagen bör utvärderas.

31. **Motverka icke-demokratiska staters påverkan i utsatta områden.** Sverige kan inte vara en fristad för icke-demokratiska stater att sprida extremism. Regeringen bör därför, likt flera andra europeiska länder har gjort, lägga fram lagstiftning som stoppar icke-demokratiska stater och organisationer med nära koppling till icke-demokratiska stater från att finansiera verksamhet i Sverige. En sådan lagstiftning bör föregås av en utredning som analyserar de olika lagstiftningarna som införts i andra liberala rättsstater och konsekvenser i förhållande till svenska grundlagen.

32. **Bättre och mer systematiska granskningar av religiösa samfund som får statsbidrag.** Inför ett demokratikriterium vid bidragsgivning till religiösa samfund. Kopplingar till icke demokratiska stater bör kartläggas.

33. **Anmälningsplikt vid fusk för bidragsgivande myndigheter.** Det bör införas en anmälningsskyldighet till Polisen för samtliga bidragsgivande myndigheter när man misstänker att bidragsfusk har begåtts.

Inledning: Integrationspolitik som bygger på svensk mångfald och eget ansvar

Denna rapport tar ett övergripande perspektiv på hur integrationspolitiken ska utvecklas för att främja demokrati och jämställdhet. Den innehåller förslag som ska styra integrationspolitiken i en mer liberal riktning, samt förslag som kompletterar de sakpolitiskt inriktade rapporterna, som partistyrelsen tidigare avhandlat. Dessa har handlat om bostadspolitik, utbildning, trygghet och arbetsmarknaden.

Liberalernas och liberalismens vision är att varje individ ska ha friheten att forma sitt eget liv efter egen vilja och drivkraft. Den friheten kräver ett öppet och inkluderande samhälle där varje person tillåts bidra, möts av höga förväntningar och där samhället bekämpar alla former av förtryck.

Vår integrationspolitik bygger på att det finns en oerhörd potential i att människor kommer till vårt land. Sverige, liksom många andra länder, står inför det faktum att fler och fler blir äldre samtidigt som en allt lägre andel av befolkningen befinner sig i arbetsför ålder. Att fler kommer till Sverige och jobbar är viktigt för vårt framtida välstånd. Vi vill att alla som kommer till Sverige ska ta ett stort eget ansvar för integrationsprocessen. Betoningen på eget ansvar är framförallt gynnsam för individen själv, som får bättre förutsättningar till ett självständigt liv. Genom att ta eget ansvar får man egenmakt.

Utgångspunkten ska vara att alla nya svenskar genom studier och jobb ska kunna axla ett personligt ansvar för sitt liv, utan att stå i beroendeställning till olika kollektiv vare sig det är socialtjänsten, släkten eller klanen. Liberal integrationspolitik säkrar och investerar i alla nyanlända så att de får förutsättningar att snabbt bli självförsörjande, lära sig det gemensamma språket, och ta till sig vilka lagar och värderingar som Sverige bygger på. Det står i bjärt kontrast till den vänsterinriktade integrationspolitiken, som lett till att nyanlända fastnat i bidragsberoende och utanförskap.

Vägen in i ett Sverige som är möjligheternas land ska bli öppnare för alla som respekterar de lagbundna ramarna för svenska samhället. Det är en svensk mångfald, som värnar individens frihet att forma sitt liv, men stänger dörren för den som utifrån extrema värderingar vill begränsa andras friheter och rättigheter. Iden om det liberala samhället är att individer har rätt att leva som de vill på en mångfald av sätt, med vilken kulturell identitet man vill så länge man inte skadar andra eller bryter mot lagen. Detta skiljer sig från ett samhälle där familjen eller staten delar ut repressalier och bestämmer hur man ska tänka, tycka och leva. Rättsstaten, demokratin, civila samhället och de individuella mänskliga rättigheterna är ryggraden som bär upp ett fredligt liberalt samhälle och som har fått uttryck på ett unikt sätt i Sverige. Därför är de också de regler som håller ihop samhället och som alla måste följa. Vår vision är att alla ska kunna känna sig delaktiga och inkluderade i ett Sverige som är möjligheternas land.

När Liberalernas fd partiledare Per Ahlmark 2003 skrev ett nytt förord till sin legendariska bok “Vänstern och tyranniet” underströk han att det demokratiska samhället åter måste rusta sig till kamp. ”Den tredje totalitära världsåskådningen under de senaste hundra åren har nu trätt fram med kraft och tydlighet. Efter kommunismen och nazismen ser vi hur den islamska fundamentalismen ställer liknande krav på oss. Vi ska anpassa oss till dess anspråk som inte medger invändningar, pluralism eller kompromisser”, varnade Ahlmark.

Precis som vi ska slå vakt om religionsfriheten, och rätten att utöva sin tro, ska vi motarbeta våld och förtryck när det kläs i religiösa kläder. De radikala islamisterna ryggar inte för ohämmat våld, målet är erövring och utplåning av deras fiender. Samtidigt växer också det extremistiska hotet från radikalnationalistiska krafter, inte minst från så kallade ensamagerande som radikaliseras av nätbaserade forum.

Kapitel 1: En tydlig integration in i det svenska samhället

Det här kapitlet handlar om den övergripande integrationspolitiken och politikens ansvar att upprätthålla ramar för integrationsprocessen. Alla nyanlända får verktygen att ta ansvar för sin integration utifrån sina individuella förutsättningar. Politiken har också ett viktigt ansvar att förändra de strukturer som under lång tid upprättats i utsatta områden där kriminalitet, misslyckade skolor och omhändertagandementalitet försvårar det egna ansvarstagandet.

Liberalerna är det parti som har en konkret politik för att bryta bidragsberoendet. I rapporten om arbetsmarknaden lyfter Liberalerna ett stort antal konkreta förslag för att öka drivkrafterna till arbete, att sänka trösklarna till arbetsmarknaden och att insatser som ges till nyanlända och arbetslösa är effektiva. Det är viktigt att tillfälliga arbetsmarknadsinsatser för arbetslösa under coronakrisen inte permanentas och därigenom gör det mindre lönsamt att arbeta. Hit hör bland annat det ändrade medlemsvillkoret till a-kassan där en medlemsmånad räknas som fyra, lättnaderna i arbetsvillkoret och det höjda grundbeloppet.

Liberal integrationspolitik handlar också om att befästa de demokratiska, jämställda och sekulära värderingar som präglar vårt land. Det handlar om att motverka parallellsamhällen som till exempel tar sig uttryck i hedersrelaterat våld och förtryck. Den som med hot och hat hindrar andra att leva i frihet ska aldrig mötas med tolerans. Inte minst måste politiken också bekämpa grogrunden och förekomsten av diskriminering, rasism och extremism.

Vi ser medborgarskapet som slutet på integrationsprocessen och inte ett steg på vägen. Medborgarskapet ska man erhålla först när man har uppnått de sociala, ekonomiska och demokratiska mål som vi vill ställa upp. Dessutom behöver skapa en mer inkluderande syn på vad det innebär att vara svensk. En svensk medborgare ska aldrig behöva känna sig ifrågasatt som svensk.

Sverige ska vara ett öppet land som välkomnar nya invånare, ett land där vi oavsett ursprung skapar en gemensam framtid. Integrationen är en ömsesidig process mellan människor, där känslan av tillhörighet till samhället är resultatet. Språk, jobb, kunskaper om det nya landet och frihet från diskriminering är medel och förutsättningar för den processen.

1. INGA UTSATTA OMRÅDEN SKA VARA VÄGLEDANDE MÅL FÖR BUDGETEN

Inga utsatta områden senast 2030 bör vara ett vägledande mål för statens budget. Alla integrations- eller migrationspolitiska reformer måste bygga på en konsekvensanalys om reformerna minskar eller ökar utanförskapet. Alla reformer ska vägledas av principen att nyanlända ska få verktyg att ta eget ansvar för sin integration utifrån sina individuella förutsättningar. Dagens system innebär att samhället inte bistår med effektiva insatser som leder till språkkunskaper och jobb och som utgår från individens behov.

2. MÅL FÖR INTEGRATIONSPOLITIKEN

Liberalerna ska verka för en tydligare styrning av integrationspolitiken. Integrationspolitikens övergripande mål om lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund, som fastställdes 2009, måste kompletteras med tydliga delmål som årligen följs upp. Alla integrationspolitiska insatser

för etableringen av nyanlända och att vända utvecklingen i utsatta områden ska bygga på forskningsbaserad evidens och vara långsiktiga.

1. Social integration.

Dagens system för att människor som kommer till Sverige ska delta i svenskundervisning och information om det svenska samhället måste kvalitetssäkras och följas upp mycket bättre. Det ska vara obligatoriskt att delta och ska ske både i väntan på uppehållstillstånd (asyltiden) och när uppehållstillstånd erhållits (etableringen).

2. Ekonomisk integration.

Arbetsföra personer ska ha egen försörjning. I ett första steg ska mediantiden från uppehållstillstånd till dess att invididen uppnår självförsörjning halveras till 2030, genom till exempel sänkta trösklar till arbetsmarknaden och ökade drivkrafter till arbete.

3. Demokratisk integration.

Alla integrationsinsatser ska genomsyras av ökad delaktighet i det svenska samhället, vilket innefattar kunskap om och respekt för vårt demokratiska och sekulära samhälle, inklusive yttrandefrihet och religionsfrihet, rättsstaten samt jämställdhet mellan kvinnor och män och brottslagstiftningen.

3. OBLIGATORISK SAMHÄLLSUNDERVISNING FÖR ALLA NYANLÄNDA

Liberalerna har genomfört reformer för att nyanlända får bättre tillgång till svenska språket och samhällsundervisning. Ytterligare steg behövs för att säkra att alla får kunskaper om svenska samhället och de rättigheter, skyldigheter och möjligheter som följer av att bo här. På motsvarande sätt är det också viktigt att verksamheter som sjukvården har den kulturkompetens som behövs för att möta och ge situationsanpassad information till människor som flyttar till Sverige i vuxen ålder.

Det bör vara obligatoriskt för samtliga asylsökande, inklusive de som idag väljer eget boende, samt anhöriginvandrare, att delta i samhällsundervisning. Undervisningen ska ske direkt vid ankomst till Sverige men även under asyltiden samt när man fått uppehållstillstånd. Undervisningen ska fokusera på frågor om vårt demokratiska, jämställda och sekulära samhälle.

Forskning har visat på en rad områden där kunskapen och förståelsen bland nyanlända brister trots att man vistats i Sverige under flera år. Det handlar om frågor som jämställdhet, sexuella rättigheter, hedersförtryck, hbtq-personers rättigheter samt judars och andra religiösa minoriteters rättigheter. Utöver insatser för nyanlända är det viktigt att fortsätta stärka kunskaper om mänskliga rättigheter och demokrati hos hela befolkningen. Samma frågor måste få ett särskilt fokus i undervisningen till nyanlända.

4. Skolverket ska få i uppdrag att ta fram ett särskilt studiematerial med information om svenska samhället för nyanlända barn inom ramen för den vanliga skolan.
5. Migrationsverket bör få i uppdrag att ta fram en digital kurs som anhöriginvandrare ska genomföra innan de kommer till landet. Det bör tydliggöras att det är ett villkor för anhöriginvandrare att ha genomfört kurs om samhället för att ta del av samhällets förmåner.

6. EKONOMISK INTEGRATION FÖR ATT ERHÅLLA PERMANENT UPPEHÅLLSTILLSTÅND

Liberalerna vill öka incitamenten för människor att snabba på sin integrationsresa i Sverige. Detta måste ske parallellt med att vi förbättrar de verktyg samhället erbjuder för att människor ska komma ut i arbete, genom att insatser följs upp, kvalitetssäkras och arbetsmarknadsanpassas.

Kraven för att kunna få permanent uppehållstillstånd bör tydliggöras. Det bör finnas ett krav på egen försörjning, kunskaper i svenska språket och samhället samt god vandel för att få erhålla permanent uppehållstillstånd. Barn eller personer som på grund av funktionsnedsättning, sjukdom eller andra begränsningar som innebär att de har betydande svårigheter att kunna uppfylla t.ex. kraven för språkkunskaper eller försörjningskravet måste kunna undantas, liksom så kallade kvotflyktingar. Detta är på väg att förverkligas med den nya migrationslagstiftningen och det är viktigt att det implementeras på ett sätt som stärker individens möjligheter att snabbt bli en del av samhället.

Det är nödvändigt att Sverige får en hållbar migrationspolitik som har bred förankring i riksdagen. Den ska vara human med fokus på de människor som har asylskäl och måste vara långsiktigt hållbar. Det finns redan i dag ett antal villkor för att erhålla permanent uppehållstillstånd. Med ovanstående villkor skapas en tydlig koppling mellan ekonomisk integration och permanent uppehållstillstånd.

7. BARN SKA ALDRIG BEHÖVA TOLKA

År 2019 presenterades en statlig utredning om tolksituationen. Utredningen presenterar ett antal viktiga förslag för att öka tillgången till kvalificerade tolkar och att se till att barntolkning inte förekommer.

Nyckeln in i det svenska samhället är det svenska språket. Det ska finnas höga förväntningar på att alla som kan lära sig svenska också gör det, men för den som behöver tolkning i kontakt med sjukvården, kommunen eller någon myndighet ska tolkar användas. På orter där tillgången är liten på tolkar är liten, eller i särskilt känsliga situationer, kan telefontolk av integritetsskäl ofta vara en lösning.

När barn tolkar åt sina vuxna familjemedlemmar blir de bärare av ett ansvar som aldrig ska läggas på ett barn. Detta är särskilt viktigt med tanke på att tolkning ofta används i känsliga och privata ärenden. Lagen bör skyndsamt ändras så att barn under 18 år inte ska behöva tolka åt vuxna i möten med myndigheter.

8. EN PLAN FÖR ATT BYGGA OM OMRÅDEN SOM ÄR SÄRSKILT UTSATTA EFTER 2030

Liberalerna har i en delrapport beskrivit ett antal bostadspolitiska reformer som är avgörande för att vända utvecklingen i utsatta områden. Det handlar om ökade investeringar, aktörssamverkan, feministisk stadsplanering, trygghetsskapande insatser, en nationell investeringsfond för att möjliggöra lån för investeringar i utsatta områden och mycket annat. Samtidigt krävs en plan för de områden där den fysiska miljön skapar särskilt stora problem. Det finns miljonprogramsområden där själva bebyggelsestrukturen är ett grundläggande problem som cementerar otrygghet, utanförskap och isolering från omgivande bostadsområden.

Därför bör det tas fram en plan för att lyfta de utsatta områden där problemen i bebyggelsestrukturen är som störst. Tyngdpunkten ska ligga på att identifiera hur ombyggnation samt omdragningar av vägar och andra strukturförändringar kan skapa bättre förutsättningar för trygga och trivsamma miljöer och områden. Förändringarna ska ha som självklar utgångspunkt att värna allas rätt – oavsett kön – att röra sig fritt och känna sig trygga i området. I vissa fall kan det också vara nödvändigt med strategiska rivningar för att ge möjlighet att bygga om och bygga nytt. Hänsyn ska tas till konsekvenserna för de boende av förändringarna, men också vad konsekvensen blir om inget görs för att förändra stadsdelar i långvarigt utanförskap.

9. MYNDIGHETER BÖR ANVÄNDA INKLUDERANDE SPRÅK

Ord som samhällets myndigheter använder har betydelse och kan förstärka utanförskapet. Många barn som är födda i landet känner idag en större tillhörighet med sina föräldrars hemland än deras egen - det beror inte enbart på att föräldrarna velat skapa en sådan identitet utan också på grund av att det svenska samhället genom ord och handlingar ofta visar att barnet inte har samma tillhörighet till sitt hemland. Istället för att fokusera på människors utseende eller bakgrund bör fokuset vara på vår gemensamma framtid. Begrepp som

invandrare, invandrarområde, invandrarskola med flera bör av myndigheter och myndighetspersoner användas mycket restriktivt för att benämna svenska medborgare, särskilt gentemot barn som är födda i Sverige. Istället bör begrepp som första generationens svenskar användas för att säkerställa en inkludering. Det är viktigt att myndigheter är medvetna om språkets betydelse för utanförskapet.

10. ÖKA FÖRTROENDET FÖR RÄTTSVÄSENDET

Att invånare känner förtroende för samhällets institutioner är en viktig demokratisk fråga. Generellt sett har invånare ett gott förtroende till polisen, men det finns undantag. Förtroendet är dock betydligt lägre bland unga i förorten. Bristfälliga eller negativa relationer till polis och rättsväsende uppmärksammas som ett grundläggande problem i utsatta områden i den omfattande studien ”Att vända utvecklingen – från utsatta områden till trygghet och delaktighet”.[1] Liberalerna har i en ny trygghetsrapport presenterat en rad nya förslag för att öka samhällets möjligheter att stoppa kriminella gäng i utsatta områden och att förhindra rekryteringen. Som komplement till dessa förslag, inte minst rörande fler poliser och brottsbekämpande åtgärder, vill vi att polisen ges resurser att i ökad utsträckning arbeta relationsbyggande. Det behövs poliser som känner till området och dess invånare och som långsiktigt bygger upp förtroendet bland de boende. Dessa bör ges tid att komma på regelbundna besök på skolor, inte bara dyka upp när det hänt något. För att stoppa parallella strukturer behövs en kontinuerlig polisiär närvaro och uthålliga riktade insatser i områdena. För att invånarna ska kunna känna ökat förtroende för polisen måste polisen ges bättre förutsättningar att verka. Det behövs fler synliga och närvarande poliser, inte bara vid utryckningar

11. INFÖR MEDBORGARSKAPSSAMTAL

Det är en viktig del i det liberala samhället att alla är medborgare fullt ut är inkluderade i det rättsliga förhållandet mellan medborgaren och staten som medför rättigheter och skyldigheter för båda parter. Medborgarskapet förenar alla medborgare och står för samhörighet med Sverige. Vi vill stärka medborgarskapets status och främja ett inkluderande samhälle där varje människas frihet är i fokus och där alla ökar sina möjligheter att bli en aktiv samhällsmedborgare.

Under lång tid var medborgarskapets betydelse nedprioriterat i Sverige. Liberalerna har under lång tid arbetat för att höja dess status, bland annat genom att driva på för medborgarskapsceremonier och att införa språk och samhällskrav. Det genomför vi nu som ett led i Januariavtalet.

När den reformen är på plats vill vi att den utvidgas utöver rent skriftliga test till att även inkludera fysiska samtal.

Det är något som genomförs i en rad länder som Kanada, Frankrike, Finland, Australien, och USA. Ett så viktigt steg som att bli medborgare ska bygga på ett mänskligt möte som markerar det personliga åtagandet och förtrogenheten med såväl språk som de rättigheter och skyldigheter som medborgarskapet innefattar. Medborgarsamtalet ska också handla om varför man vill bli medborgare och kunskaper om hur samhället fungerar.

1 Att vända utvecklingen”, red: Gerell, Manne, Malmö universtitet, 2020

Kapitel 2: Stärk kvinnors livssituation i utsatta områden

Hela Liberalernas arbete med Förortslyftet har ett tydligt feministiskt perspektiv. En av utgångspunkterna för arbetet är polisens kartläggning och analys av utsattheten i bostadsområden, där just flickor och kvinnors utsatthet särskilt uppmärksammas. Det här kapitlet fokuserar på stärkande insatser för kvinnor i utsatta områden. Inte minst är det ett komplement till de jämställdhetsförslag som ingått i övriga fyra rapporter.

Vår rapport om trygghet innehåller ett dussintal nya politiska förslag för att bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck. Rapporten om skolan tar upp att bristande ordning och trygghet i skolan särskilt drabbar flickor och presenterar förslag på det området, liksom att förskolan måste lyftas, bland annat för ökad jämställdhet. Dessutom uppmärksammar bostadsrapporten behovet av mer feministisk stadsplanering, just för att bygga bort miljöer som skapar otrygghet och rädsla för att visas på offentliga platser för flickor och kvinnor.

I arbetsmarknadsrapporten tar vi upp att allt för många utrikes födda kvinnor, framförallt de som kommer som asylsökande eller anhöriginvandrare, saknar idag jobb och egen lön. En viktig del av Förortslyftets arbetsmarknadsrapport har varit att se över transfererings- och stödsystem som skapar inlåsningseffekter vilket håller kvar många kvinnor i hemmet och i bidragsberoende.

12. EKONOMISKT STÖD TILL FÖRORTENS FEMINISTISKA KRAFTER

Flickor och kvinnors röster i förorten måste synliggöras mer för att uppnå de jämställdhetspolitiska målen Sverige satt upp. Rätten att forma och påverka våra liv ska råda i hela vårt samhälle. Kvinnors organisering har historiskt sätt varit avgörande för att nå den utveckling som skett under de senaste 100 åren i Sverige. Tidigare erfarenheter visar på att kvinnors egen organisering riskerar att möta motstånd då målet är att utmana och motverka de patriarkala strukturer som råder.

Samarbete är därför viktigt och avgörande för att få kraft att fortsätta den kamp som påbörjats likväl som erfarenhetsutbyte mellan olika verksamheter. Det kan vara genom ett strukturerat samarbete med etablerade kvinnorättsorganisstioner .

Liberalerna ska verka för inrättandet av ett riktat stöd för att främja organiseringen av och flickor och kvinnor i utsatta områden och att stärka deras egenmakt och självständighet. Det ska stärka flickor och kvinnors aktörskap, demokratiska delaktighet och åtnjutandet av grundläggande fri- och rättigheter. Det kan handla om entreprenörskap, arbete mot våld mot kvinnor, idrott och andra former av föreningsliv.

13. GÖR DET ENKLARE FÖR NYANLÄNDA FÖRÄLDRAR ATT GENOMFÖRA ETABLERINGSINSATSER

Det behövs radikalt förbättrade arbetsmarknadsinsatser och svenska språkinsatser när kvinnor är nya i Sverige för att det inte ska leda till ett livslångt utanförskap, bidragsberoende och beroende av manlig partner. Föräldraförsäkringen för nyanlända måste förändras för att det ska bli möjligt.

Det är något fler kvinnor (54 procent) än män (46 procent) som är inskrivna i etableringsuppdraget, men det är mer än dubbelt så hög andel män som arbetar 90 dagar efter etableringsuppdraget: 41 procent bland män jämfört med 18 procent bland kvinnorna.[2]

Sveriges kvinnolobbys rapport ”Snabbspår och stickspår” från 2017 visade att 16 procent av kvinnor med en etableringsplan var förhindrade att medverka i aktiviteter på grund av föräldraledighet, jämfört med 1 procent av männen. Undersökningar har visat att nära hälften av nyanlända kvinnor har så hög utnyttjande av föräldrapenning att de knappast har möjlighet att påbörja sfi eller andra insatser som underlättar inträde på arbetsmarknaden. En tredjedel av nyanlända män som får barn tar inte ut någon föräldrapenning alls, jämfört med sju procent med inrikes födda pappor.

Nyanlända kvinnor tar, som kvinnor vanligtvis gör, ofta ett större ansvar för det obetalda hemarbetet, vilket påverkar möjligheten att delta i arbetslivet. Men sambandet kan också gå åt andra hållet. Svårigheter att komma in på arbetsmarknaden, sämre utbildningsbakgrund och fördomar kan leda till att kvinnorna hänvisas till att ta hand om hem och barn i betydligt större utsträckning än vad de själva skulle önska.

En statlig utredning konstaterar: ”Slutsatsen blir därmed att föräldrapenning försenar etableringen på arbetsmarknaden för ganska många nyanlända mammor och att den kan bli en fälla särskilt för dem som har behov av kompletterande försörjningsstöd.”

Liberalerna har sedan flera år drivit en reformerad föräldraförsäkring, en ny modell som ska öka valfriheten och jämställdheten. Föräldraförsäkringen får inte bli en kvinnofälla som förstärker avståndet till det svenska samhället och arbetsmarknaden. Det finns ett trängande behov av feministisk politik för nyanlända kvinnor. Systemet för föräldraförsäkring för nyanlända bör bli en del av etableringsprogrammet för nyanlända istället för en del av den vanliga föräldraförsäkringen. Det möjliggör också ett arbetssätt som gör att föräldraskap inte blir ett hinder för etableringsprocessen. Arbetsförmedlingen bör uppmuntra föräldrarna att dela på föräldraledigheten inom systemet, t.ex. genom att båda föräldrarna deltar på deltid. Ersättningen för föräldralediga inom etableringsprogrammet bör vara på samma nivå som under den sk kartläggningsperioden.

14. INFÖR ÖRONMÄRKTA MÅNADER PÅ GRUNDNIVÅ

Vårdnadshavare har rätt att vara hemma för att ta hand om sina barn genom föräldrapenning. Den betalas ut i sammanlagt 480 dagar. Föräldrar som har arbetat innan man fått barn får en högre föräldrapenning som är baserad på sjukpenninggrundande inkomst (SGI). Det beror på att man har varit med och betalat in till systemet. För denna grupp är idag 90 dagar reserverade för vardera förälder. De går alltså inte att ge bort till den andre föräldern.

För alla andra, som inte har haft något arbete och inte har någon SGI, gäller en grundnivå. Grundnivån ligger idag på 250 kr per dag. För personer som har föräldrapenning på grundnivå finns det inte några reserverade dagar.

En ny forskningsrapport från SNS om föräldraledigheten som hinder eller möjlighet för etablering konstaterar att det låta de reserverade månaderna gälla även vid grund nivå vore en signal om att jämställdhet föräldraskap gäller i alla ekonomiska situationer. Man konstaterar också att det vore ett steg för nyanlända kvinnors etablering.[3]

Liberalerna menar att 90 dagar ska reserveras för vardera föräldern även för föräldrapenning på grundnivå. Svenskar med utländsk bakgrund – särskilt kvinnor - är kraftigt överrepresenterade i gruppen som har föräldrapenning på grundnivå.

---

2 http://www.sou.gov.se/wp-content/uploads/2020/06/Delredovisning_kartl%C3%A4ggning-av-hur-offentliga-st%C3%B6d%C3%A5tg%C3%A4rder-f%C3%B6rdelas-mellan-kvinnor-och-m%C3%A4n.pdf

3 https://snsse.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2021/03/foraldraledighet-hinder-eller-mojlighet-for-etablering-i-samhallet.pdf

Det är just den grupp som behöver störst uppmuntran från samhället att ta sig in i arbete – som också har störst tillgång till ojämlik delning av föräldraledighet. Det nuvarande systemet som bara gäller föräldrar med inkomster är en fälla för kvinnor med utländsk bakgrund och andra kvinnor som saknar inkomster.

15. NATIONELL KARTLÄGGNING AV KÖNSSTYMPNING.

Efter att bland annat Liberalerna krävt en nationell kartläggning av omfattningen av hedersrelaterat våld och förtryck gav den dåvarande regeringen i februari 2017 i uppdrag åt Socialstyrelsen att genomföra en nationell kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck. Uppdraget slutredovisades i mars 2019. Det kan konstateras att Socialstyrelsen kom fram till att det inom ramen för myndighetens uppdrag inte varit möjligt att göra en kartläggning av omfattningen i befolkningen av hedersrelaterat våld och förtryck i alla åldersgrupper. Den kunskapsöversikt som så väl behövs saknas alltså ännu. Det är centralt att det fortsatt görs arbete för att hitta ett sätt att systematiskt kartlägga utbredningen av hedersrelaterat våld och förtryck och dess utveckling. En ny kartläggning av omfattningen av könsstympning av flickor och kvinnor i Sverige, samt hur många som befinner sig i riskzonen, behöver genomföras eftersom den tidigare har varit begränsad och bygger på gammal statistik. Likaså behöver vårdgivares och skolors kunskap förbättras om vilka allmänna symptom som tyder på att en flicka eller kvinna kan ha könsstympats.

16. INFÖR RUTINER FÖR VÅRDGIVARE OCH SKOLOR FÖR ATT UPPTÄCKA VÅLDSUTSATTHET OCH HEDERSRELATERADE PROBLEM.

Utbilda vårdpersonal och inför rutiner vid allmänna hälsokontroller, inklusive tandvården och gynekologiska undersökningar att alltid ställa frågor för att upptäcka alla former av våldsutsatthet och tydligt synliggöra t.ex. barn- och tvångsäktenskap, könsstympning och sexualbrott. Även inom skolan behöver motsvarande utbildningar utvecklas. Mötesplatser som familjecentraler, där man med tidiga insatser kan möta riskfaktorer i samspelet barn och föräldrar, ska tillvaratas. Medan barnen leker på den öppna förskolan kan föräldrarna ges stöd och få information om olika insatser för att förbättra barns hälsa.

Hälso- och sjukvården i hela landet måste ha tillgång till särskild kompetens eller verksamhet för att ta emot de flickor och kvinnor som är könsstympade samt är i behov av vård och behandling samt psykosocialt stöd. Fler specialiserade mottagningar lär komma att behövas, och medicinska riktlinjer och rutiner behöver tas fram och tillämpas i alla regioner.

17. SÄKERSTÄLL JÄMSTÄLLD TILLGÅNG TILL IDROTT I UTSATTA OMRÅDEN

Flickor och pojkar ska ges samma förutsättningar till en utvecklande fritid. Det är nödvändigt att kartlägga hur mycket av kommuners satsningar på idrott, kultur och fritid till unga som kommer flickor respektive pojkar till del men även när det gäller hur tillgången till idrottslokaler fördelas. Lika mycket resurser bör avsättas till flickors respektive pojkars fritid. Idrotts- och fritidsverksamheter som får offentliga bidrag ska visa att de arbetar inkluderande och att alla barn och unga får tillgång till verksamheten, oavsett kön.

18. ÄNDRA SAMBOLAGEN FÖR ATT STOPPA INFORMELLA BARNÄKTENSKAP

Sambolagen bör ändras så att den inte kan användas för att ge legitimitet och erkännande åt samma förtryckande traditioner som ligger bakom barnäktenskap i juridisk mening. Till skillnad från äktenskapsbalken finns det i sambolagen inte någon formell åldersgräns. Detta gör att även vuxnas förhållanden med omyndiga räknas som samboförhållanden i lagens mening.

Det finns naturligtvis ett stort antal samboförhållanden mellan en vuxen och en omyndig som ingås fullt frivilligt och utan tvång eller påtryckningar. Men det finns också situationer där det som räknas som samboförhållanden i praktiken kan handla om informella barnäktenskap.

Av statistik från SCB för 2017, som är det senast tillgängliga året, framgår att 45 personer under 18 år hade barn tillsammans med en vuxen person som de levde i ett samboförhållande med. Av dessa 45 personer var 44 flickor. Det är samma patriarkala maktmönster som återspeglas i statistiken över utomlands bortgifta barn som kommer till Sverige: vuxna män som bor ihop med minderåriga flickor.

Den som är under 18 år har inte samma rättsliga självbestämmande som en myndig person och kan inte själv göra sina intressen gällande på samma sätt. Barn som blir föräldrar är typiskt sett i en utsatt situation och frågorna kring barnets utsatthet blir än mer brännande när det handlar om ett barn som blir förälder samtidigt som barnet är beroende av en väsentligt äldre person för bostad och vardagsekonomi. Därför ska inte vuxnas juridiska ansvar och skyldigheter läggas på omyndiga unga. Det behövs en 18-årsgräns i sambolagen.

Kapitel 3:
Stärk det demokratiska civilsamhället i utsatta områden

19. SKÄRP KONTROLLEN AV ORGANISATIONSBIDRAG

Staten har en viktig roll att bidra till att det finns förutsättningar för ett levande och självständigt civilt samhälle. Offentligt stöd kan göra stor nytta för människor att öka sin delaktighet i demokratin. Däremot är det viktigt att det offentliga stödet aldrig går till verksamheter som undergräver demokratiska värderingar. Flera myndigheter har varnat för att det idag sker.

Riksrevisionen konstaterar att Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor betalat ut över en miljard kronor i organisationsbidrag 2016-2020, varav 260 miljoner under 2020. Enligt Riksrevisionen föreligger betydande brister i kontrollen, inte minst av att de som tar emot bidragen uppfyller villkoren.

Utformningen och kontrollen av organisationsbidrag bör skärpas så att bidrag aldrig går till verksamhet som främjar segregation eller motverkar demokratiska värderingar. Det ska vara förbjudet för organisationer att förmedla bidrag till medlemsorganisationer som inte uppfyller demokratiska villkor. Riksrevisionen konstaterar: ”Enligt MUCF:s tolkning finns inget i stödförordningarna som hindrar att den bidragsmottagande organisationen förmedlar hela eller delar av organisationsbidraget till medlemsföreningar som inte uppfyller villkoren i stödförordningarna”.[4]

20. STÄRK SVENSKA SPRÅKETS STÄLLNING I UTSATTA OMRÅDEN

Människor som bor i utsatta områden kommer från många olika kulturer och bakgrunder språkmässigt. Det finns en otrolig kraft i att över 100 språk talas i till exempel Göteborgsområdet Angered men det betyder också hinder i kommunikationen mellan invånarna. Det språk som är den gemensamma för alla är det svenska språket. En studie uppskattar att mellan 20 och 25 procent av de boende i utsatta områdena Bergsjön och Hjällbo som bäst talar bristfällig svenska. Om så många i ett område inte talar det gemensamma språket försvagas det sociala relationerna i stadsdelarna. När man talar det gemensamma språket svenska så kan de sociala relationerna stärkas, exempelvis i kontakt med andra föräldrar på föräldramöten i skolan, eller när föräldrar följer med sina barn ut på fritidsaktiviteter

Det bör göras en kartläggning över det svenska språkets ställning i vardagslivet i utsatta områden och vad som kan göras för att underlätta användningen av svenska som gemensamt kommunikationsspråk. När myndighetsinformation ges på andra språk än svenska bör en svensk version alltid finns med.

21. SERVICEKONTOR SKA FINNAS I UTSATTA OMRÅDEN

I åratal har utvecklingen gått mot att områden som idag är utsatta har förlorat samhällsservice, allt från postkontor, medborgarkontor och statliga myndigheter har flyttat ut från områdena. Det är särskilt viktigt i utsatta områden att medborgarna ska känna en närvaro av samhällsstöd. För att stärka samhällena och öka gemenskapen måste statliga myndigheter och företag öka sin närvaro i utsatta områden. Det är viktigt att det inte bara är bidragsgivande myndigheter som ska placeras i utsatta områden. Medel bör tillföras till lämpliga myndigheter för att de ska kunna öppna gemensamma servicekontor i utsatta områden.

4 https://www.riksrevisionen.se/download/18.1cb1a0f0177db532033358ef/1614592178931/MUCF%20Rapport%20Brister%20i%20MUCFs%20handl%C3%A4ggning%20av%20organisationsbidrag%202020.pdf

22. UNGDOMSFÖRBUND SKA FÅ BESÖKA SKOLOR

Valdeltagandet i utsatta områden är väldigt lågt och relativt få personer är aktiva medlemmar i politiska partier. De undersökningar som Demokratiutredningen 2015 tog fram visade att människor blir medlemmar i ett politiskt parti därför att någon de känner ber dem – en granne, skolkamrat, förälder, arbetskamrat. Men om det inte finns någon i närheten som är partimedlem är det ingen som frågar.

Demokratin är inte bara ett regelverk man kan förklara - kontakt med partierna borde vara varje elevs rätt. Det har på senare år genomförts ett antal satsningar på att öka valdeltagandet i utsatta områden. Medel har bland annat gått till informationskampanjer och organisationer som Höj Rösten. Till syvende och sist är det ändå de politiska partierna som har det yttersta ansvaret att bära upp demokratin och rekryterar nya politiker. Det kan gälla exempelvis i utsatta stadsdelar men även andra delar av landet.

För några år sedan förtydligades skollagen för att säkerställa att partier och deras ungdomsförbund behandlas neutralt och opartiskt av skolorna. Ett neutralt sätt kan till exempel vara att ge möjlighet för alla partier som är representerade i kommunfullmäktige att presentera vad de tycker i lokalpolitiken. Men alltför många skolor hanterar detta i stället genom att neka alla partier och ungdomsförbund tillträde. Vi menar att det är särskilt viktigt för den demokratiska integrationen att alla elever under sin skolgång får träffa politiska partier och deras ungdomsförbund. Därför vill vi bredda skolans demokratiuppdrag till att skapa sådana kontaktytor. Gymnasierektorer ska ha ett särskilt uppdrag. Det kan ske genom regelrätta debatter, bokbord eller klasspresentationer.

23. DEMOKRATIKANON – ETT INSTRUMENT FÖR ATT FÖRSTÅ DEMOKRATINS RÖTTER

Vårt demokratiska samhälle har vuxit sig starkt genom århundranden och längs vägen finns en rad viktiga milstolpar. Det handlar bland annat om tryckfriheten, yttrandefriheten, den allmänna rösträtten liksom viktiga jämställdhetsreformer. En grupp experter från olika delar av samhället, till exempel statsvetare, historiker, lärare, Svenska Akademien bör få i uppgift att ta fram en demokratikanon som ska bestå av en samling texter som har haft särskild betydelse för framväxten av demokratin i Sverige. Det kan handla om att illustrera hur tryckfriheten tidigt fick fotfäste i Sverige eller hur kampen för kvinnors rösträtt och jämställdhet gick till. Även internationella texter som influerat, utvecklat och fördjupat vår demokrati bör finnas med som inspiration. En demokratikanon ska kunna vara en viktig del i SFI-undervisningen men även användas i skolans olika årskurser samt för läsning och diskussion vid studiecirklar och folkhögskolor.

Kapitel 4: Bekämpa extrema krafter i utsatta områden

24. SKÄRP TILLSYN AV DEMOKRATIVILLKORET

Nu ska ett demokrativillkor för statlig bidragsgivning införas. Regeringen har föreslagit att det ska införas en särskild stödfunktion. Liberalernas anser att demokrativillkoret inte bara ska tillämpas när myndigheterna granskar organisationernas officiella dokument och uppgifter som lämnas i ansökan om bidrag, utan också baseras på organisationens och företrädarnas verksamhet. Det är viktigt att bevisbördan för att visa att verksamheten inte strider mot demokratiska värderingar inte enbart ligger på den bidragsgivande myndigheten, utan även på organisationen som mottar bidraget.

Tillsynen måste bli kraftfullare, inte minst genom oannonserade besök och inspektioner vid evenemang som genomförs av föreningar och organisationer som får bidrag. Det bör tas fram statliga riktlinjer till myndigheter, samt regioner och kommuner i hur man ska bedöma demokrativillkoret. För att göra det lättare bör standardmodeller för ansökan och redovisning för allmänna medel tas fram.

25. INFÖR DEMOKRATIVILLKOR ÄVEN FÖR KOMMUNAL OCH REGIONAL BIDRAGSGIVNING

Demokrativillkorsutredningen har lämnat förslag på att införa demokrativillkor för statliga bidrag. Cirka 40 statliga myndigheter fördelar ungefär 14 miljarder kronor i bidrag till civilsamhället. Samtidigt fördelar Sveriges kommuner och regioner sex miljarder om året till civilsamhället.

Utredningen hade inte till uppdrag att föreslå demokrativillkor för kommuner och regioner, även om utredningen ser att det finns ett värde av att man utvecklar sådana villkor. Säkerhetspolisen gör bedömningen "att ett relativt stort antal organisationer med kopplingar till extremistmiljöer mottar offentliga medel genom såväl statliga som kommunala bidrag." I likhet med Säkerhetspolisen menar vi att ett demokrativillkor även bör införas för regionala och kommunala bidrag.

26. STÄRK FOLKBILDNINGEN – REFORMERA FOLKBILDNINGEN

Folkbildningsrådet bildades 1991 i samband med kommunaliseringen av den svenska skolan och är en ideell förening med myndighetsuppgifter. Föreningen fördelar statsbidrag inom Utbildningsdepartementets verksamhetsområde: folkhögskolor, studieförbund och folkhögskolors studerandeorganisationer.

Rådets bidragsfördelning har uppvisat stora brister. Det är också oklart hur stor del av rådets verksamhet som omfattas av offentlighetsprincipen. Den del av rådet som omfattar fördelning av statsbidrag omfattas av offentlighetsprincipen, men i praktiken är det enligt Riksrevisionen otydligt vilka handlingar som omfattas då Justitieombudsmannen och kammarrätten har haft olika uppfattningar.

Riksrevisionen har rekommenderat regeringen att ställa tydligare krav på Folkbildningsrådets myndighetsutövning, att ge Folkbildningsrådet ett tydligare uppdrag att följa upp statsbidraget utifrån de statliga intentionerna och att säkerställa att relevanta utvärderingar gjordes.

Det behövs ett omtag i bidragsgivningen till studieförbundens verksamhet. Varken kommunala, regionala eller statliga bidrag till den fria folkbildningen i studieförbund och högskolor får försvinna i bidragsfusk eller slussas

till antidemokratiska krafter. Regeringen måste presentera konkreta insatser för att kraftfullt förbättra transparensen och uppföljningen.

27. INTE EN SKATTEKRONA TILL EXTREMISM MED STUDIEVERKSAMHET SOM TÄCKMANTEL

Dels finns starka indikationer att medel från Folkbildningsrådet betalas ut till studieförbund som har kopplingar till internationella extrema rörelser, såsom Muslimska brödraskapet. Nationellt centrum mot våldsbejakande extremism bör vara med och stödja så att bidragsgivningen som sker via kommuner och regioner samt Folkbildningsrådet aldrig stödjer extremism.

28. INFORMERA SKOLUNGDOMAR OM DEN VÅLDSBEJAKANDE ISLAMISMENS BROTT MOT MÄNSKLIGHETEN

Forum för levande historia har idag ett uppdrag att informera om kommunismens och nazismens brott mot mänskligheten - myndigheten bör nu också få ett fördjupat uppdrag och ökade medel för att informera om den våldsbejakande islamismens brott mot mänskligheten men även den pågående rörelsen som islamistisk fundamentalism fortfarande idag utgör, hur de sprider sin propaganda och försöker rekrytera svenskar till sin rörelse.

Centrum mot våldsbejakande extremism sammanfattar den våldsbejakande extremistiska islamism som att den i Sverige domineras av salafijihadism, vilken främst representeras av terroristorganisationerna al-Qaida (AQ) och Islamiska staten/Daesh (IS). Denna transnationella rörelse kom att växa fram under mitten av 1980-talet. Genom att huvudsakligen agera och rikta sig mot civilbefolkningar istället för mot nationella intressen, syftar den transnationella rörelsen att förstöra det internationella systemets grundläggande normer, värderingar, institutioner och regler. Under 2000- och 2010-talet har ett stort antal terrordåd, inspirerade av den transnationella våldsbejakande islamistiska rörelsens ideologiska budskap, genomförts i Europa och i andra delar av världen.

29. BEKÄMPA ANTISEMITISMEN

Antisemitism förekommer i många olika delar av samhället och tar sig olika uttryck. De fördomar och fiendebilder om judar som har sin förankring i svensk och europeisk tradition – och som i europeisk nutidshistoria fått katastrofala följder – lever kvar, i extremistmiljöer men även i samhället i stort. Det finns också svensk antisemitism som hämtar sin näring i de fördomar och tankefigurer från andra regioner. Många svenskar kommer från länder där antisemitism är statligt sanktionerad genom statskontrollerad media, skolor och religiösa institutioner. Oavsett varför antisemitismen återfinns i delar av samhället innebär den att många människor utsätts och att deras frihet begränsas.

Det behövs ökad medvetenhet om hur antisemitismen i Sverige tar sig uttryck i dag. Mycket oroväckande är att det förekommer att skolor undviker att diskutera antisemitism och konfrontera antisemitiska attityder, därför att ämnet skulle anses känsligt. I Malmö har det nyligen gjorts en kartläggning som visar att antisemitiska attityder bland stadens invånare sätter sin prägel på tillvaron för Malmös judiska befolkning. Bland annat undviker judiska elever att gå i vissa skolor på grund av stämningarna mot judar. Det bör genomföras en motsvarande nationell kartläggning. Det får heller aldrig förekomma att skolor undviker att diskutera antisemitism därför att ämnet anses för känsligt.

Elever som lever i områden som har problem med att unga rekryteras in i extrema rörelser ska få stöd till särskilda insatser. Organisationen ”Unga muslimer mot antisemitism” i Malmö är en förebild och ordnar varje år många resor till Auschwitz. Det bör genomföras en nationell kartläggning av förekomsten av antisemitism i skolorna. Målet bör vara att alla barn och ungdomar någon gång under skolgången ska ges möjligheten att göra en studieresa till ett förintelseläger.

Med årens gång blir det allt färre människor som kan vittna om sina egna upplevelser från Förintelsen. Det är viktigt att stödja arbetet, bland annat av förintelseöverlevarnas ättlingar, för att föra vidare deras berättelser till kommande generationer.

30. BEKÄMPA RASISM OCH DISKRIMINERING

Liberaler har i alla tider bekämpat alla former av rasism, främlingsfientlighet och intolerans. Hatbrott ska inte få förekomma. Religiösa och kulturella institutioner som är utsatta måste känna att det sekulära samhället erbjuder skydd. Ingen ska behöva utsättas för fördomar eller nedvärderande attityder på grund av sin hudfärg eller sitt ursprung. Skolans arbete med en demokratisk värdegrund och kunskap mot antisemitism, afrofobi, islamofobi, homofobi och andra former av intolerans måste förstärkas.

Skolan är inte värdeneutral, utan ska stå för alla människors lika värde. Skolan har en viktig roll i att förebygga antisemitism, antiziganism, främlingsfientlighet, kvinnohat, islamofobi, afrofobi men även homofobi och andra former av intolerans. Skolan ska vara en frizon från fördomar och hat.

Den nuvarande diskrimineringslagen har nu funnits i tio år. Det behövs nu en utvärdering av lagen för att se hur fler människor kan hävda sin rätt.

31. STOPPA ICKE-DEMOKRATISKA STATERS PÅVERKAN I UTSATTA OMRÅDEN

Frågan om att begränsa restriktioner av utländsk finansiering av religiösa verksamheter har blivit alltmer aktuell, inte minst i kölvattnet av terrordåd. EU:s inrikesministrar gjorde så sent som i november 2020 ett uttalande om att den oönskade utländska finansieringen från nationella civila och religiösa organisationer genom icke-transparant finansiering bör begränsas.

Extrema krafter i bland annat Saudiarabien, Iran, gulfstater som Qatar, Iran, Turkiet köper sig religiös makt i Sverige genom att bland annat finansiera byggen av moskéer i Sverige. Saudiarabien finansierar redan idag en av fyra moskéer som byggs i Sverige. I ett dokumenterat fall var saudiska intressen nära att köpa en moské i Sverige och krävde då i utbyte att de själva skulle få tillsätta styrelsen för moskén. Det finns även kristna samfund med starka kopplingar till icke-demokratiska stater såsom Syrien och Egypten.

Det behövs ett bättre arbete i Sverige för att öka transparensen. Flera andra europeiska länder har numera krav på öppen redovisning av inkomna bidrag till religiösa samfund och även öppenhet om vem som givit en gåva över en viss summa. Politiska partier måste redovisa finansiering över vissa belopp. Myndigheten för statens stöd till trossamfund ställer i sina allmänna regler upp ett antal villkor för utbetalning av bidrag, bland annat att bidra till att upprätthålla och stärka samhällets grundläggande värderingar och att verksamheten ska i huvudsak finansieras av personer bosatta i Sverige. Liberalerna menar att huvudprincipen bör vara att trossamfund i Sverige ska finansieras av församlingsmedlemmar bosatta i Sverige, och att reglerna behöver tydliggöras för motverka finansiering från länder som är odemokratiska eller stödjer extremism.

Sverige kan inte vara en fristad för icke-demokratiska stater att sprida extremism. Regeringen bör därför, likt flera andra europeiska länder har gjort, lägga fram lagstiftning som stoppar icke-demokratiska stater och organisationer med nära koppling till icke-demokratiska stater från att finansiera verksamhet i Sverige. En sådan lagstiftning bör föregås av en utredning som analyserar de olika lagstiftningarna som införts i andra liberala rättsstater och konsekvenser i förhållande till svenska grundlagen.

32. BÄTTRE OCH MER SYSTEMATISKA GRANSKNINGAR AV RELIGIÖSA SAMFUND SOM FÅR STATSBIDRAG

Liberalerna anser att ett demokratikriterium behövs vid bidragsgivning till religiösa samfund. Kriteriet ska ta sikte på det som uppenbart angriper eller står i strid med det demokratiska samhällets grundläggande värderingar. Kopplingar till icke demokratiska stater bör även granskas hårdare. Tillsynen ska vara rättssäker och involvera Nationellt centrum mot våldsbejakande extremism.

33. ANMÄLNINGSPLIKT VID FUSK FÖR BIDRAGSGIVANDE MYNDIGHETER

Det förekommer att organisationer som har fått bidrag från svenska myndigheter använder medlen på annat sätt som är tilltänkt - och även fuskat med redovisning av till exempel antal deltagare och kostnader. Det har i många år tagits för lätt på dessa frågor. Liberalerna anser att det mot bakgrund av detta bör införas en anmälningsskyldighet till Polisen för samtliga bidragsgivande myndigheter såväl på kommunal, regional som statlig nivå när man misstänker att bidragsfusk har begåtts. Lagen bör baseras på den redan existerande bidragsbrottslagen.

Bo och leva i hela landet

Innehåll

Förord **2**

Förslag till landsmötet **3**

Inledning **11**

Våra örslag **18**

A. Kommunernas organisation och dess verksamheter 18
B. Regional utveckling 19
C. Statens närvaro 20
D. Bostadsförsörjningen 21
E. Företagandet 22
F. Lokal mobilisering och trygghet 23
G. Miljö, klimat, skog, jakt och fiske 24
H. Utbildning och arbetsmarknad 26
I. Infrastruktur 26
J. Sjukvård och omsorg 28

Förord

”Bo och leva i hela landet” är en rapport från Liberalernas bygdepolitiska arbetsgrupp, tillsatt av Liberalernas partistyrelse i juni 2020 på uppdrag av landsmötet 2019 som beslutade att ge partistyrelsen i uppdrag att presentera ett program för regional utveckling att antas på Landsmötet 2021.

Rapporterna har tagits fram av en arbetsgrupp bestående av Nicke Grahn, Dorotea, som ordförande, Daniel Adborn, Nynäshamn, Alda Danial, Tibro, Jenny Gavelin, Enköping, Börje Helgesson, Virserum, Lars Hultkrantz, Karlskoga, Anne Kotavuopio Jatko, Jukkasjärvi, Karl Philip Nilsson, Landskrona och Carl-Henrik Sölvinger, Ljungbyholm. Lars Granath har varit gruppens sekreterare.

Som ordförande vill jag rikta ett varmt tack för ett synnerligen företagsamt samarbete i arbetsgruppen, och dessutom ta tillfället i akt och tacka alla som hört av sig och bidragit med synpunkter och idéer under resans gång.

Dorotea den 2 mars 2021

Nicke Grahn

Förslag till landsmötet

A. KOMMUNERNAS ORGANISATION OCH DESS VERKSAMHETER

1. Inrätta reformkommuner för utveckling efter lokala förutsättningar

En kommun eller del av en kommun ska kunna utses till reformkommun för att under en längre period i praktiken testa olika idéer för att förbättra möjligheterna att åstadkomma en god utveckling. Det kan innebära förändrad lagtillämpning, möjlighet till nya samarbetsformer och avregleringar. Försöken ska utvärderas vetenskapligt och kunna ligga till grund för att genomföra reformverksamhet i alla kommuner.

2. Riv hindren för samverkan mellan kommunerna och underlätta frivilliga sammanslagningar

Ett ökat samarbete mellan kommunerna är positivt och ska underlättas. Samverkan ska ske på frivillig grund och riksdagen bör underlätta för de kommuner som frivilligt vill gå samman för att höja kvaliteten på servicen och minska sårbarheten. Alla förändringar i kommunindelningen ska bygga på initiativ underifrån.

3. Öka kommunernas frihet att samverka över nationsgränserna

I gränsområden mot Danmark, Finland och Norge ska det vara tillåtet med gemensamma utförarorganisationer på välfärdsområdet inom exempelvis skola, vård och omsorg. Liberalerna ser mycket positivt på närmare samarbete i gränsbygderna.

4. Ökat statligt ansvar ger mer likvärdiga villkor för kommunerna

Små glesbygdskommuner har ofta de högsta skattesatserna. För att underlätta för kommuner att hålla nere kommunalskatten bör staten lyfta av kommunerna vissa uppgifter och därmed skapa mer likvärdiga villkor. Huvudmannaskapet för det offentliga skolväsendet bör förstatligas och staten genom Försäkringskassan ta över det fulla ansvaret för att bevilja och finansiera insatsen personlig assistans inom ramen för LSS.

5. Statsbidragen ska vara mer generella

De statliga bidragen till kommunerna, som alltför ofta är riktade, bör i större utsträckning omvandlas till generella bidrag.

6. Öka takten - undanröj hinder för bredbandsutbyggnad över kommungränserna

Kommuner får i dag inte bygga ut bredbandsnät utanför sina geografiska gränser. Det är ett hinder som måste röjas undan för att målet om digital uppkoppling ska kunna nås. Genom ett undantag från den så kallade lokaliseringsprincipen kan utbyggnadstakten öka och målen om täckning i hela landet uppnås snabbare.

7. Värna miljön - ge inte kommunerna rätt att beskatta natur- och energitillgångar

Liberalerna anser att all fossilfri energiproduktion ska ha likvärdiga spelregler och att det även ska gälla beskattningen. En kommunal beskattning av uttag av naturresurser, vattenkraft och markupplåtelse av vindkraft är en direkt uppmaning till exploatering. Kommuner med dålig ekonomi kan tvingas till oönskade exploateringar för att klara sin välfärd om lokal beskattning av naturresurser införs.

B. REGIONAL UTVECKLING

8. Det regionala stödet måste bli mer lokalt

Stödet från EU:s olika fonder som går till medlemsländer ska i större utsträckning gå direkt till den regionala eller lokala nivån. Det ska också vara möjligt att ge EU-stöd direkt till organisationer verksamma i civilsamhället.

9. Avveckla gränshinder som motverkar regional utveckling

EU:s regionalpolitiska samarbetsprogram måste skapa ett mervärde för Sverige, Norden och EU så att de bidrar till en hållbar regional utveckling. Onödiga och omotiverade gränshinder som motverkar och hindrar regional utveckling på var sin sida om nationsgränser ska avvecklas. Utökade samarbeten i gränsregioner, såsom det pågående pilotprojektet i Tornedalen, ska uppmuntras.

10. Inrätta en kultursamverkansmodell för kulturmiljöer

Ett system liknande kultursamverkansmodellen, där regionerna har ett större inflytande över det statliga kulturstödet, skulle kunna användas för att utveckla ett system för bevarandet av hotade kulturmiljöer i hela landet som bör bevaras.

11. Prioritera stödet till lanthandlare som är ombud

Många lanthandlare i mindre tätbefolkade delar av Sverige är särskilt viktiga då de tillhandahåller många olika tjänster. Möjligheten att vid stödgivning prioritera lanthandlare som agerar ombud ska utnyttjas. Stödet bör vara konkurrensneutralt och de som erhåller stöd ska förväntas agera ombud.

C. STATENS NÄRVARO

12. Statlig service i hela landet

Det är viktigt att statlig service till medborgarna finns tillgänglig i hela landet. I dag ger de lokala servicekontoren förutsättningar för kontinuitet och långsiktig planering mellan Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten och Skatteverket och andra statliga myndigheter. Kvaliteten av kontoren bör säkerställas. Utbyggnaden av servicekontor ska fortsätta och fler myndigheter bör inordnas.

13. Inrätta ortsombud – myndighetskontaktperson i mindre orter

Tidigare fanns ett finmaskigt nät av offentlig verksamhet även utanför större orter. Det behövs en modern motsvarighet i form av så kallade ortsombud som kan fungera som kontaktperson mot myndigheterna på mindre orter. Uppgiften som ortsombud kan ligga på ett lokalt företag, lantbrukare, lanthandel, bensinstation, campingplats eller liknande.

14. Förstärkningen av polisen ska komma hela landet tillgodo

Fram till utgången av 2024 ska antalet polisanställda öka med 10 000 jämfört idag. Det är en ökning som måste ge betydande effekter i hela landet. Polisens organisation ska vara så stark och måste bli så synlig så att det märks i hela Sverige. Eftersom det tar tid att utbilda poliser och bygga ut organisationen ska staten underlätta för kommunerna att kunna anställa ordningsvakter i kommunal regi.

15. Vi värnar det kommunala vetot

Kommunerna ska ha fullt bestämmande över markanvändningen i kommunen. Vid etablering av större tillståndspliktiga verksamheter, t.ex. vindkraftverksparker, finns i dag krav på att etableringen ska tillstyrkas av kommunen. Besluten ska fattas så nära medborgarna som möjligt och Liberalerna säger nej till förslagen att avskaffa det kommunala vetot.

16. Behåll kopparnätet innan fullgoda alternativ finns

Avvecklingen av det gamla kopparnätet i en bygd ska inte ske innan det finns fullgod ersättning på plats till en rimlig kostnad, till exempel fibernät eller mobilnät med hög kapacitet.

D. BOSTADSFÖRSÖRJNINGEN

17. Underlätta för en fungerande bostadsmarknad i glesbygd

Det behövs fler åtgärder för att underlätta finansieringen och sprida de finansiella riskerna av bostadsbyggande i kommuner med låga fastighetsvärden och rådande bostadsbrist. Ett begränsat statligt startlån skulle kunna komplettera ett banklån vid en första bostad, så att fler ges möjlighet att köpa en bostad.

18. Ett skattebefriat bosparande för förstagångsköpare

Det ska löna sig att spara och ta ansvar. Genom att hjälpa människor att hjälpa sig själva kan ett skattebefriat bosparande leda till samhällsvinster och att framför allt unga personer kan bo kvar i den ort de är uppvuxna eller vill flytta till utanför storstäderna, utan att staten behöver gå in med ekonomiskt stöd eller bidrag.

19. Inför särskilda bostadsutvecklingsområden i översiktsplan

Låt kommunerna i sin översiktsplan peka ut områden som är särskilt intressanta som bostadsutvecklingsområden med möjlighet till undantag vad gäller t.ex. särtaxor, minskade avgifter och förenklad statlig och kommunal myndighetsprövning.

20. Strandskyddet som hindrar byggande måste bli mer flexibelt

Strandskyddet ska mjukas upp och decentraliseras genom att kommuner ska kunna ansöka om att upphäva strandskyddet med hänvisning till ett lokalt behov av bostadsbyggande. I områden där exploateringstrycket bedöms som exceptionellt högt eller synnerliga skäl föreligger ska fortfarande ett strikt strandskydd tillämpas.

21. Underlätta för en modern egnahemsrörelse i hela Sverige

Det behövs mer färdigplanerad tomtmark och standardiserade bygglösningar för en modern egnahemsrörelse för att fler ska ha möjlighet att förverkliga drömmen om ett eget byggt hem, något som skulle underlättas av minskade regleringar.

E. FÖRETAGANDET

22. Värna äganderätten – balans mellan ägande, miljö och behovet av råvaror

Miljö- och naturvårdsinsatser ska genomföras i god dialog med markägare som har förvaltat och skött sin skog och jord genom många generationer. Småskalig kraftproduktion ska ha tillstånd enligt miljöbalken, men det är orimligt att den prövas efter samma mall som storskalig produktion. Det finns även skäl att stärka markägarens äganderätt i samband med prospektering av gruvdrift så att det råder en rimlig balans mellan miljö, markägarens intressen och behovet av råvaror.

23. Ge myndigheter ett främjandeuppdrag att gynna företagandet

Sverige ska ha en politik som minskar regelkrånglet och sänker kostnaderna för företagande och arbete. Myndigheternas perspektiv måste ändras. Exempelvis bör en översyn göras av regleringsbreven för alla myndigheter som bedriver myndighetsutövning för att tydliggöra det ansvar dessa har för att värna näringsklimatet i Sverige.

24. Utvidga och höj skattefriheten för primärproduktion till fler verksamheter

Liberalerna vill uppmuntra en utveckling där fler privatpersoner som bor på landsbygden, i fjällen eller i skärgårdsområden kan få sidoinkomster från det som växer i naturen eller på den egna tomten. Därför vill vi dels höja den skattefria inkomsten och dels bredda skattefriheten till det som man tar tillvara från naturen eller den egna tomten. Privat försäljning av frukt och grönt, honung, virke från den egna tomten, kött och fisk ska inte beskattas.

25. Statligt riskkapital ska vara ett komplement - inte ersätta privat kapital

Privat kapital är helt avgörande för att kunna starta, driva och utveckla ett företag, men i vissa fall kan det statliga riskkapitalet behövas för att komplettera det privata kapitalet. Det kan handla om nystartade företag utan tillräckligt kapital eller där näringsidkaren inte har egen säkerhet för ett eventuellt lån.

26. Tillgång till statligt riskkapital i hela landet

Det är viktigt att det statliga riskkapitalet är tillgängligt i hela Sverige så att alla företag i landet ges goda förutsättningar. I de fall det är motiverat med statligt riskkapital är en s.k. fond-i-fond-lösning är att föredra, där statligt riskkapital från början samverkar med privata fonder för att nå mindre och växande företag i hela Sverige.

27. Inför en tidsgräns för myndighetsbeslut – en beslutsgaranti om handläggningstider

Sverige bör införa en servicegaranti. Garanti om beslut inom en viss tid ska vara standard för svenska myndigheter, t. ex jordbruksverket, länsstyrelserna och mark- och miljödomstolen, och ekonomisk kompensation ska utgå om den garanterade handläggningstiden inte uppfylls.

28. Inrätta en anmäl en bestämmelsefunktion om onödig byråkrati

Myndigheter ska införa en ”anmäl orimliga bestämmelser”-funktion inom sitt område. Inte minst inom bygg-miljö-livsmedel-djurhållnings-området vore det önskvärt. Det ska vara lätt att anmäla svårtolkade eller orimliga föreskrifter som borde göras mer lättförståeliga eller tas bort.

29. Konsekvensbeskrivning ur landsbygdsperspektiv

Konsekvenser för landsbygden inför statliga beslut bör synliggöras genom en särskild landsbygdsbedömning, en s.k. landsbygdssäkring.

30. Säkra framtida grundläggande posttjänster i hela landet

Det är fortsatt viktigt med god tillgång av posttjänster, både för att människor ska kunna bo och verka i hela landet och för ett välfungerande näringsliv.

F. LOKAL MOBILISERING OCH TRYGGHET

31. Ge kommunerna rätt att inrätta trygghetsvärn – ögon och öron för ökad trygghet

Liberalerna vill att lokala trygghetsorganisationer kan få ökade uppgifter och att det inte enbart ska bygga på ideella insatser. Kommuner ska upprätta räddningsvärn och att dessa kan ges trygghetsskapande uppgifter, t. ex. inbrottsförebyggande verksamhet eller delta i eftersök av försvunna personer.

32. Utnyttja polisaspiranternas lokalkännedom

Poliser bör ges möjlighet att få göra sin aspiranttjänstgöring och sedan jobba där de vuxit upp. Lokal- och personkännedom skapar en närmare och mer personlig poliskår.

33. Snabbare lagföring i hela landet

Polisens projekt för snabbare lagföring behöver rullas ut i samtliga lokalpolisområden. I projektet har tiden mellan brott och rättegång minskats från 22 till 6 veckor, vilket behöver få genomslag i hela landet.

34. Ökad möjlighet att forsla bort övergivna fordon

Övergivna och dumpade fordon är ett enormt problem på landsbygden. Det måste bli lättare och en snabbare process införas för kommuner och privata markägares möjligheter att bortforsla övergivna fordon. För att öka intresset för att ta hand om bilar behövs fler ekonomiska styrmedel, som en reformerad skrotbilspremie eller annan metod.

35. Ökad lokal trygghet genom samverkan

Kommuner med långa utryckningstider för ambulans ska teckna avtal om IVPA (”i väntan på ambulans”) med sina regioner. Detta för att korta insatstider och ha en första insatsperson på plats snabbare. Ett rikstäckande system motsvarande SMS-livräddare ska införas.

G. MILJÖ, KLIMAT, SKOG, JAKT OCH FISKE

36. Gynna ett mer varierat skogsbruk

Det behövs en variation av skogsbruksmetoder, från trakthyggesbruk till kontinuitetsskogsbruk. Den svenska skogspolitiken ska även fortsatt vila på två jämställda mål, produktionsmålet och miljömålet. Miljöhänsynen inom skogsbruket måste öka genom att t.ex. avverkningsmetoder, återplantering och återvätning anpassas.

37. Ekologiskt värdefull skog bör skyddas och bevaras

Den mest värdefulla skogen och dess nyckelbiotoper kan skyddas genom naturreservat och nationalparker. De kvarvarande naturskogarna, eller gammelskogarna, bör värnas. Statligt ägd skog ska även fortsättningsvis kunna användas som inbyte för privatägd skyddsvärd skog. Skogsstyrelsen bör ha uppdraget att identifiera skogsmark som är lämplig att återväta av klimatskäl då detta vore en mycket kostnadseffektiv klimatåtgärd.

38. Ett hållbart fiske från fjäll till kust

Storskaligt trålfiske i svenska vatten ska minskas till förmån för kustnära garn-, krok- och sportfiske. Kvoter ska baseras på vetenskap och ges ur ett ekosystemperspektiv. Kustområden i särskilt känsliga områden kan omfattas av fiskekort. Det kan handla om åmynningar, kända vandringsvägar eller grunda vikar där reglerat fiske kan verka gynnande. Arbetet för att förverkliga visionen om fungerande fiskvandring från kust till inland måste fortsätta.

39. Ett säl- och skarvbestånd i balans med fisken

Stammarna av säl och skarv har vuxit kraftigt, vilket har lett till att fiskbestånd utarmas, öar ödeläggs och redskap förstörs. Skyddsjakten på skarv behöver utökas och licensjakten på gråsäl bör permanentas och utökas till att gälla livskraftiga bestånd av övriga sälarter. Det bör vara tillåtet att kunna sälja sälprodukter från skyddsjakt.

40. Stärkt dialog om rovdjuren

En samexistens med rovdjur bygger på att det finns en förvaltning som tar hänsyn till regionala och lokala förutsättningar. Människors oro för till exempel angrepp mot tamboskap behöver komma till uttryck i en hållbar förvaltning. Det är därför viktigt att stärka dialogen om rovdjursförvaltningen så att de som är berörda ges möjlighet att bli involverade.

41. Fler metoder för förbättrad samexistens mellan rovdjur och tamboskap

Länsstyrelser och Sametinget kan idag vidta förebyggande åtgärder för att förebygga rovdjursangrepp. Det är ett statligt ansvar att ersätta för de skador som uppstår genom av rovdjur. Det bör utredas hur exempelvis Landsbygdsprogrammet i ökad utsträckning kan användas för åtgärder kring både förebyggande åtgärder och för rovdjursskador. Varg ska ej förekomma inom renskötselområdena.

42. Stoppa trakasserier vid beslut om skyddsjakt

Vid beslut om skyddsjakt kan sekretessbestämmelser vara nödvändiga. Den sökande gällande skyddsjakt kan uppleva risk för trakasserier, men även den som överklagar beslut om skyddsjakt. Det behövs en utvärdering av hur sekretessbestämmelser vid beslut om skyddsjakt har fungerat.

43. Stärk säkerheten för eftersöksjägare

Eftersöksjägare utför ett samhällsviktigt uppdrag. På uppdrag bör de få använda blåljus på de trianglar de sätter ut för att varna sin omgivning och passerande trafik att eftersök pågår.

44. Underlätta jakt på vildsvin och försäljning av vildsvinskött

Dagens stora vildsvinsstam drabbar många mark-och skogsägare genom vildsvinens framfart. De åtgärder som vidtagits för att öka efterfrågan på vildsvinskött kan förhoppningsvis öka incitamentet till att stammen minskar genom jakt. Underlätta trikintester av köttet vilket är en faktor som kan påverka intresset att jaga vildsvin.

45. Skärpta vapenrestriktioner ska riktas mot kriminell verksamhet – inte jägare och sportskyttar

Arbetet mot den organiserade brottsligheten behöver ske på ett sätt som skapar minsta möjliga risk för negativa effekter för alla laglydiga vapenägare i jägar- och sportskytterörelsen, vilket dessvärre inte skedde när riksdagen tog ställning till EU:s vapendirektiv. Liberalerna förordar en bred översyn av vapenlagstiftningen. Det behövs en särskild vapenstrafflag med straffbestämmelser för all olaga hantering. Legal befattning med vapen av jägare, sportskyttar och medlemmar av den frivilliga försvarsrörelsen bör regleras separat i annan lagstiftning.

H. UTBILDNING OCH ARBETSMARKNAD

46. Bygg ut yrkeshögskolan (YH)

Yrkeshögskolan är en effektiv utbildning som är kopplad till den regionala arbetsmarknaden. Därför bör yrkeshögskolan öka samverkan med det regionala näringslivet, som de närliggande kommuner och den region de är verksamma i.

47. Fjärr- och distansundervisning ökar möjligheten att bo kvar

Olika typer av fjärr- och distansutbildningar gör det möjligt att bo långt från universitet och högskolor och ändå har möjlighet till högre utbildning. Det ska bli lättare att ordna fjärrundervisning där det lämpligt.

48. Friskolereformen har räddat byskolor

Friskolereformen har inneburit att by- och bygdeskolor kunnat leva vidare genom starkt lokalt engagemang. Detta är en del av friskolereformen som måste uppmärksammas och slås vakt om.

49. Högskolefilialer bidrar till rekrytering och utbildning

De regionala högskolorna är betydelsefulla för utvecklingen inom sitt geografiska område. Liberalerna ser positivt på att universitet förlägger högskolefilialer lokalt där så är lämpligt.

I. INFRASTRUKTUR

50. Tillåt längre och tyngre ekipage på väg och järnväg

Gods på väg med långa lastbilsekipage och långa tyngre godståg minskar miljöbelastningen och bidrar till att näringslivet utvecklas i hela Sverige. Förstärkningen av vägar och broar och ett förbättrat järnvägsunderhåll för skogs- och industritransporter ska prioriteras.

51. Värna de regionala flygplatserna i glesbygd – se över finansieringen

Alla län behöver en god internationell tillgänglighet för att företagen ska kunna verka och växa. Regionala flygplatser står dock inför stora utmaningar. Inom övriga EU får även regioner och kommuner upphandla och finansiera flygtrafik medan det i Sverige bara är staten som får upphandla flygtrafik. Liberalerna anser att möjligheten att tillåta kommuner och regioner att upphandla flygtrafik bör ses över.

52. Elflyget kan bli ett lyft för de regionala flygplatserna

Inom elflyget sker i dag en intressant utveckling som kan medverka till att göra kortflygningar mellan olika regioner lönsamma, men samtidigt pekar på betydelsen av mindre flygplatser som komplement till de stora knutpunkterna. Elflyg kan komma att bli en viktig faktor för utvecklingen av landets regioner och erbjuda snabba transporter, inte minst för näringslivet.

53. Tillåt pråmtrafik och utnyttja de inre vattenvägarna

Ökad inlandssjöfart leder till att transportinfrastrukturen på land avlastas och att det finns kapacitet för den samlade godsvolymen att öka. Liberalerna anser att arbetet med att främja våra vattenvägar fortsatt måste prioriteras för att öka andelen hållbara transporter.

54. Bygg ut och rusta upp järnvägen i hela landet

Behoven av investeringar i och underhåll av järnvägen är stora. Ett robust och punktligt järnvägssystem är en förutsättning för att fler ska välja tåget. Det är viktigt att resenärerna kan lita på att tåget kommer fram i tid och kan använda restiden effektivt.

55. Inför regionala differentierade regler för dubbdäck

Behovet att byta dubbdäck varierar med klimatet över landet. Dubbdäck måste kunna användas där de behövs och det behovet varierar över landet. En regional differentiering med ett väl tilltaget tidsspann för däckbyte skulle ge högre trafiksäkerhet och lägre miljöpåverkan.

56. Statens ansvar för finansieringen av det enskilda vägnätet

Staten bör även fortsättningsvis ta ett betydande ekonomiskt ansvar för att upprätthålla en god standard på det enskilda vägnätet, och myndigheternas tillämpning av regelverken bör syfta till att underlätta för underhåll. Ett exempel är samordning av snöröjning på statliga, kommunala och enskilda vägar.

57. Tydliggör ansvaret mellan det statliga, kommunala och enskilda vägnätet

Landsbygdens behov av transporter ska vara i centrum när en allmän väg görs om till enskild väg. Det är viktigt att en indragning av allmän väg inte får innebära en övervältring av kostnader från staten till kommunerna eller enskilda fastighetsägare. I vissa fall bör det vara möjligt för kommunerna att ta över väghållaransvaret i de mindre tätorterna.

58. Använd digital teknik för en flexibel anropsstyrd kollektivtrafik

Tidtabellsstyrd kollektivtrafik på landsbygden leder ofta till att bussar går tomma på landsbygdslinjer. Den digitala tekniken bör användas för en mer flexibel och anropsstyrd trafik där individens resa sätts i fokus.

59. Verka för samordnade transporter

Både i tätortsnära byar och på glesare landsbygd har kollektivtrafiken en stor utmaning med det låga resandeunderlaget. Samordnade transporter, till exempel skolskjutsar och lokaltrafik, gynnar både miljön och individen eftersom man både minskar transporterna och kan möjliggöra fler resor kollektivt.

60. Res på en kollektivtrafikbiljett i hela Sverige

För att underlätta resande över länsgränserna bör ett nationellt biljettsystem som gör det enklare att boka och köpa en kollektivtrafikbiljett för all kollektivtrafik i Sverige införas.

61. Inför ett regionalt anpassat reseavdrag

Reseavdraget bör reformeras och anpassas regionalt. Reseavdraget bör göras mer generöst i kommuner där kollektivtrafiken kan antas vara mindre väl utbyggd, medan avdraget stramas åt i kommuner där möjligheten att använda kollektivtrafiklösningar bör betraktas som större.

62. Reformera skoterledsystemet

Det finns en stor underhållsskuld i infrastrukturen för skoterleder då delar av lederna, broarna och skyltningen förfaller. Naturvårdsverket bör ges i uppdrag att prioritera en översyn av lednätets standard samt ansvarsfördelningen vad gäller underhåll och drift. Satsningar på fler och bättre skoterleder måste åtföljas av skärpta miljökrav på fordonen.

J. SJUKVÅRD OCH OMSORG

63. Bättre sjukvård och omsorg i glest befolkade områden

Sjukvård och omsorg måste stärkas på landsbygd och i glesbygd. Bättre villkor för småskalig vård, god arbetsgivarpolitik, digitala lösningar och kunskap i glesbygdsmedicin är viktiga generella delar i detta. Därutöver bör det öppnas möjligheten att etablera en ny huvudmannaform i glest befolkade områden för den som önskar. Vi kallar detta bygdesjukvårdshuvudman (BSH). Det kan innebära en sammanläggning av regionens och kommunens vård och omsorg till en lokal organisation. Sjukhusvård omfattas inte av sammanläggningen. Lagstiftningen måste dock ändras så att det blir lättare att etablera BSH.

64. Tillåt gränsöverskridande färdtjänst inom Norden

De nordiska länderna har olika nationella färdtjänstsystem för personer med funktionsnedsättning. Det finns dock ingen möjlighet att resa över gränserna med färdtjänst idag. Möjligheterna för personer som är bosatta i gränsområdena att kunna resa med färdtjänst över gränserna i Norden bör därför utvidgas.

65. Bredda ersättningen för s.k. sjukresa

Regionernas system för ersättning för s.k. sjukresor ska ta hänsyn till glesbygdsbornas behov för resor med bil där avstånden är långa och möjligheten att resa med kollektivtrafik är begränsad. Systemen behöver också ta hänsyn till att resor kan behöva göras över regiongränserna.

Inledning

Utgångspunkten för oss som liberaler är värnandet om människors makt över sin egen situation och möjlighet att skapa sin egen framtid. En liberal politik för hela Sverige strävar efter att skapa förutsättningar för dem som vill bo, arbeta eller driva företag på landsbygden eller i mindre tätort att kunna göra det. Vi ska ta vara på de unika förutsättningar för individers utvecklingskraft och företags konkurrenskraft som finns i olika delar av vårt land. Du ska kunna bo och verka där du vill, om du vill. Digitaliseringen gör att fler har denna möjlighet och vi ser att alltfler lämnar storstäderna för att bosätta sig på landsbygden.

Samhällen förändras. Urbanisering bygger i grunden på människors fria val, och det försvarar vi. Samtidigt vill vi ge människor möjlighet att ta tillvara de förbättrade möjligheter som öppnar sig för att leva och bo utanför storstäderna och på långa avstånd från befolkningstäta områden genom förbättrade kommunikationer och digitalisering som ger ökade möjligheter att arbeta hemifrån, ersätta resor med videokonferenser osv. Det kommer dock alltid finnas utmaningar med skillnader mellan å ena sidan städer med en starkt växande privat tjänstesektor och å andra sidan områden med en hög sårbarhet och lokala utmaningar i form av t.ex. en enskild eller ett fåtal industriella arbetsgivare. I kommuner med sjunkande folkmängd blir konsekvensen en åldrande befolkning och ett minskat skatteunderlag. Samtidigt har flera av landets kommuner under en tid haft en positiv befolkningstillväxt på grund av att antalet nyanlända ökade i kommunerna. Det är i grunden positivt, men kräver samtidigt att de nya invånarna snabbt kommer i utbildning och arbete för att sedan kunna bidra till samhällets utveckling.

Liberalerna vill att hela Sveriges utvecklingskraft, tillväxtpotential och sysselsättningsmöjligheter ska tas till vara. Det är företagande och ekonomisk utveckling som är grunden för vårt välstånd. Därför måste människor och företag över hela landet ges möjligheter att växa och utvecklas.

Kommunernas organisation och dess verksamheter

Möjligheterna för kommuner att samverka och utvecklas fritt ska stärkas.

Det är de lokala förutsättningarna och engagemanget som avgör om en bygd kan bygga en god framtid. Alltför ofta hindras det lokala arbetet av stelbent lagstiftning som reglerar verksamheter sektorsvis i så kallade stuprör. Detta leder till svårigheter att arbeta över sektorsgränser och det är särskilt hindrande i små kommuner där man är särskilt beroende av att kunna hjälpas åt. Att anpassa lagstiftning till nya sätt att arbeta kan ta lång tid och ibland gör det att goda idéer aldrig ens får en chans att bli prövade. Om landsortskommunerna ska kunna fortsätta vara attraktiva krävs nya sätt att arbeta och därför behövs större utrymma för att pröva nya idéer om hur olika typer av samhällsservice ska kunna behållas och utvecklas. Vi vill att det i en kommun, eller i en del av en kommun, ensamt eller i samarbete, ska vara möjligt att pröva arbetsformer som innebär utökat samarbete mellan olika förvaltningsenheter inom en kommun, mellan kommuner, med regioner och statliga myndigheter och aktörer i civilsamhället. Vi föreslår därför att sådana möjligheter ska ges geografiskt avgränsat och tidsbegränsad genom en verksamhet som vi kallar reformkommuner.

Vårt förslag är mer omfattande än det svenska försök med frikommuner som infördes i mitten 1980-talet och inspirerasav den norska permanenta Forsöksloven och de danska försöken med utmaningsrätt och försöks-kommuner För Liberalerna är det viktigt att öka den lokala friheten för att kunna utveckla bygden. Syftet med verksamheten ska vara lärande och därför är det av avgörande betydelsen att den från början utformas så att

det går att göra meningsfulla uppföljningar och effektutvärderingar, samt att det finns en planering för hur erfarenheter ska spridas.

Exempel: 1) Att få slå ihop den kommunala sjukvården med den regiondrivna på lokal basis. Idag har vi parallella organisationer i avlägsna bygder och det är svårt att bygga samverkan p g a lagstiftning. 2) Organisering av lokala servicekontor 3) Lokala antagningskrav för högskoleutbildning på distans 4) Lagar på arbetsmarknadsområdet 5) Strandskyddsregler 6) Lokal polisorganisation 7) Regelverk inom utbildningsområdet

Statskontoret har i flera studier funnit att den samlade statliga styrningen har ökat i omfång, komplexitet, detaljeringsgrad under de senaste decennierna. Det är många myndigheter som styr den kommunala verksamheten och inom vissa områden tillkommer också styrning från EU. Studien visar att det finns skillnader i omfattning och på vilket sätt staten styr de olika kommunala verksamheterna. Den statliga styrningen ses av kommunerna som kortsiktig, ryckig och inte anpassad efter lokala förhållanden och förutsättningar.

Av de nordiska länderna är det endast i Sverige som fastighetsskatten på vindkraftverk går till staten. Bland annat Svensk vindenergi och nätverket Vindkraftens klimatnytta anser att ett sätt till att bidra till den fortsatta vindkraftsutbyggnaden i Sverige vore att låta kommunerna få ta del av fastighetsskatten från vindkraft. Det kan ifrågasättas då det riskerar att öka rovdriften på landets naturtillgångar.

Regional utveckling

Regionala satsningar ska ge reell utveckling
Stärk det gränsöverskridande samarbetet

Ett utökat gränsöverskridande samarbete såsom pilotområde Tornedalen skulle innebära särskilda rättigheter, exempelvis i form av ett gränspass som skulle garantera gränsövergången och underlätta arbetspendling, företagsverksamhet och utbildning. Projektets syfte är att föreskrifter och regler som gäller för myndighetssamarbete så som arbetsmarknadsåtgärder och polissamarbete samt utbildning och hälsa ska tillämpas mer flexibelt för gränsområdets befolkning. Pilotområde Tornedalen skulle även innebära gemensam marknadsföring för medlemskommunerna då områdets invånare och näringsliv skulle få konkreta fördelar. Att anställa arbetskraft från ett annat land ska göras ännu smidigare än i dag, för att Tornedalsrådets vision om Europas mest integrerade gränszon ska bli verklighet.

Tornedalsrådet består av 13 medlemskommuner från Sverige, Norge och Finland. Det handlar om ett gemensamt och naturligt arbetsmarknadsområde där invånarna passerar riksgränsen dagligen både i arbete och på fritiden. Tornedalsrådets styrelse har tillsammans med vd:n Tuula Ajanki tagit fram ett förslag som går ut på att man på pendlings- och/eller gränsområdena kan säkerställa fortsatt rörlighet och ett levnadssätt som invånarna, näringslivet och den offentliga sektorn är vana vid, även under eventuella undantagstillstånd.

Statens närvaro

Fortsatt utbyggnad av statlig service och närvaro i hela landet

För att medborgare och företag ska vilja bo och verka i hela Sverige är det viktigt att det finns tillgång till en fungerande grundläggande service på rimligt avstånd. Detta gäller inte minst kommersiell service. I gles- och landsbygd har särskilt servicelösningar som bygger på lokala förutsättningar och samverkan med företagare och civilsamhället möjlighet att bli långsiktiga och bärkraftiga. Regering och riksdag behöver ta ett särskilt ansvar för att invånare och företag får tillgång till en grundläggande nivå av kommersiell service.

Bredband och annan digital uppkoppling är i dag en lika viktig del i infrastrukturen som el- och vägnäten. En god utbyggnad är viktigt för såväl privatpersoner som företag och oerhört viktigt för regional tillväxt. Glesbygden måste få bättre digital kapacitet och statens huvudsakliga uppgift bör vara att skapa förutsättningar genom att undanröja hinder för utvecklingen, men även att stötta där lönsamheten för utbyggnad är bristfällig.

Bostadsförsörjningen

Underlätta för byggande och bosättning i hela landet – full fart på bostadsmarknaden i hela Sverige

Idag har nästan alla kommuner, inklusive de mindre kommunerna, bostadsbrist. Alla invånare, oavsett bostadsort, behöver olika boendeformer i olika faser av livet. Svårigheten med finansiering, krav på nedskrivning och höga byggkostnader utgör de främsta hindren för bostadsproduktion, men även alltför detaljerade regelverk kan utgöra hinder för kommuninvånarna att bo och leva som de vill.

Företagandet

Ett gott företagsklimat gynnar hela Sverige

Liberalerna inser att det kan behövas riktade insatser, men framför allt krävs generella insatser för att fler företag ska kunna växa och anställa i hela Sverige. Ett generellt förbättrat företagsklimat med sänkta skatter och mindre byråkrati gynnar alla företag, inte minst företagen i glesbygd.

Ett av de främsta hindren för företagare som vill expandera eller nyanställa är svårigheten att få finansiering. Ett fungerande finansieringssystem för små och medelstora företag som står inför en expansion skapar både jobb, tillväxt och ökade intäkter till den gemensamma välfärden.

Besöksnäringen är en av Sveriges snabbast växande näringar och sysselsätter närmare 200 000 personer i hela landet och består av olika sorters tjänste- och upplevelseföretag. Det är närmare 3 000 aktivitets- och guideföretag som tillsammans med boenden, restauranger och uthyrningsverksamhet omfattar bortåt 10 000 företag. Företag som ofta drivs som mindre familjeföretag och som är starkt kopplade till bygden och är särskilt viktiga i många glesbygdskommuner som kan erbjuda besökare och, inte minst utländska turister, fantastiska naturupplevelser, vistelser på lantgårdar, sportfiskeresor och annan naturnära turism. Dessa företag måste ges goda förutsättningar att driva och utveckla sitt företagande utan byråkratiska hinder och utan en skattepolitik som missgynnar företagandet.

Den svenska livsmedelsproduktionen skulle med en mer företagsvänlig politik ha goda förutsättningar att utvecklas där det svenska jordbrukets fördelar bättre tas till vara. Sverige har EU:s bästa djurskydd, låg användning av antibiotika, stor miljöhänsyn och ett smittskydd i världsklass. Livsmedelsförädlingen är en sektor med stor geografisk spridning, vilket gör att branschen kan bidra till att skapa arbetstillfällen i hela landet. Den matbaserade turismen är också en viktig sektor som kan ge ökade möjligheter till fler jobb och stärka Sveriges position som matnation.

Det är viktigt med god tillgång av posttjänster och digital infrastruktur för att människor ska kunna bo och verka i hela landet. Tillgång till väl fungerande mobiltelefoni och goda uppkopplingsmöjligheter för digitala tjänster blir allt viktigare. Sverige behöver bra mobila och digitala kommunikationer med god geografisk täckning som har en tillräcklig kapacitet när allt fler använder mobil och digital teknik. Sverige ska därför ha en digital uppkoppling i världsklass.

I Sverige har bygdebolag startats på många orter de senaste åren. Bygdebolagen ägs av lokala krafter, enskilda föreningar och företag och är en allt viktigare aktör för utvecklingen i bygder runt om i landet. Bygdebolagen verkar för hela bygdens utveckling och kommer ur att man vill öka traktens långsiktiga utveckling och attraktivitet. Initiativet kommer ofta när offentlig eller privat service läggs ner eller flyttas. Bolagen är inte begränsade till en viss organisationsform och verkar i zonen mellan kommersiellt företagande och ideella insatser. Liberalerna ser mycket positivt på bygdebolagen och vill verka för att de ska bli framgångsrika. Bygdebolagens gemensamma nämnare är att de lyckas bygga upp ett större kapital som kan finansiera utvecklingsinsatser som kräver större finansiering.

Kooperationen, med sina liberala rötter, har i minst 150 år bidragit till en positiv samhällsförändring och med en affärsmodell som bygger på demokratiska fundament gjort ekonomisk och social nytta för såväl sina medlemmar som för samhället. Utifrån en internationell jämförelse utgör kooperationen en liten del av det svenska näringslivet där allmän okunskap om associationsformen, bristande förutsättningar samt avsaknaden av en samlad politik och nationella mål för den kooperativa sektorn lyfts fram som hinder.

Upphandlingsregler som missgynnar kooperativa och sociala företag, lagstiftning som begränsar den ömsesidiga bolagsformen till försäkringsbolag och avsaknaden av kreditgarantier och förlagslån, framförallt när det gäller nystart av kooperativa företag försvårar utvecklingen samtidigt som Sverige ska utveckla den resurseffektiva, cirkulära och biobaserade ekonomin. När traditionella ekonomiska modeller i delningsekonomins anda omprövas kan den kooperativa affärsmodellen vara ett hållbart alternativ.

Den kooperativa företagsformen passar väl in när flera vill dela på arbete och ägandet för att styra och dela risker gemensamt. Den kan spela en viktig roll i näringslivets tillväxt. Det är därför angeläget att lägga fast långsiktigt bra förutsättningar för företagsutvecklingen i hela landet.

Lokal mobilisering och trygghet

Uppmuntra och gynna bygdens gemensamma mobilisering för ökad trygghet

Trygghet och säkerhet har blivit en allt viktigare fråga på landsbygden, inte minst den tätortsnära landsbygden på senare år. Många polisstationer har dragits in på senare år, liksom lokala räddningstjänster. Samtidigt ökar grannsamverkan mot brott och olika frivilliga organisationer har börjat bevakningsrundor vissa nätter, t ex byvaktsystemen. Det är av yttersta vikt att vi inte får en utveckling där människor ser sig tvingade att ta lagen i egna händer. Samtidigt finns inom t ex räddningstjänst och frivilligförsvar en tradition av lokal organisering som fungerat i alla tider.

Livsstilskriminella finns på landsbygden som ibland kan sätta hela bygder i skräck. Brottsligheten i kombination med missbruk resulterar ofta i stölder, inbrott och upprepad drog- och trafikrelaterad brottslighet

Miljö, klimat, skog, jakt och fiske

Miljö och näringar i balans

Skogen spelar en viktig roll för svensk ekonomi och är avgörande för den biologiska mångfalden. Skogen är också en viktig del av många svenskars privatekonomi. Många skogsbruk drivs småskaligt och långsiktigt hållbart. Skogspolitiken är därför viktig och central i arbetet för att hejda förlusten av biologisk mångfald och livsviktiga ekosystem. Det innebär att arbetet med att skydda värdefull skog måste fortsätta liksom arbetet med att använda skogen som kolsänka. Både staten och skogsnäringen har ett stort ansvar att skydda skogens ekosystem, bevara den biologiska mångfalden och slå vakt om naturvård och miljöhänsyn. Både effekter på klimat och miljö behöver stå i fokus vad gäller åtgärder inom skogsbruket. Frågor om markanvändning, återvätning

samt alternativa bruknings- och avverkningsmetoder måste omfatta konsekvensanalyser för klimatarbetet. Skogens potential som källa till förnybara material, kemiska produkter, textilier och energiproduktion bör även tillvaratas.

De stora rovdjuren har en särskilt viktig roll i ekosystemen. Rovdjursstammarna ska värnas samtidigt som det inte får begränsa tamdjurshållningen. Sverige ska ha livskraftiga stammar av alla de fem stora rovdjuren: björn, järv, lo, varg och kungsörn. Den regionaliserade rovdjursförvaltningen ska fortsätta. Dialog med lokalbefolkningen i berörda områden är en viktig del av det. Sverige ska ha livskraftiga och genetiskt friska stammar av rovdjur. För att gynna livskraftiga stammar krävs både lagar och ökad acceptans för vargen i vår miljö.

Vilt- och rovdjursförvaltningen bör ske ur ett ekosystemperspektiv. Flerartsförvaltningen av klövvilt är ett bra exempel på hur viltförvalningen kan bedrivas.

Det bör finnas många metoder för att förebygga konflikter mellan rovdjur och tamboskap. Det kan handla om allt från att skrämma individer, sätta upp stängsel, använda hundar och i slutändan kunna ta bort närgångna individer genom skyddsjakt när allt annat har prövats. Det är angeläget att pröva andra metoder än att avliva rovdjur och istället hantera närgångna rovdjur tidigt genom exempelvis skrämma dessa. Åtgärder för att hålla vargen borta från boskap bör genomföras i förebyggande syfte och ska som regel användas innan skyddsjakt blir aktuellt.

Utbildning och arbetsmarknad

Höj den lokala utbildningskompetensen och stärk den regionala arbetsmarknaden

Företagens problem med kompetensförsörjning och bristen på matchning mellan arbetslösa och lediga jobb innebär stora konsekvenser för svensk tillväxt och välståndsskapande både på lång och kort sikt. Om inte utbildad och arbetskraft med rätt kompetens finns tillgänglig riskerar företag att tvingas lägga ner sin verksamhet eller flytta den till andra länder. Ett företagande och en väl fungerande arbetsmarknad i hela landet förutsätter en fungerande bostadspolitik och en väl utbyggd kommersiell såväl som offentlig samhällsservice för att vara attraktiv och locka till sig arbetskraft. För att säkra kompetensförsörjningen på lång sikt krävs utbildning med vuxenutbildning, högskolor och universitet av hög kvalitet.

Infrastruktur

En väl utbyggd klimatsmart infrastruktur i hela Sverige

Fungerande kommunikationer är viktiga för jobb och hållbar tillväxt i hela landet. Därför krävs fortsatta investeringar i järnväg, väg och annan infrastruktur. Effektiva och väl fungerande transporter är centralt för att företag ska kunna leverera varor till kunder och leverantörer. Liberalernas utgångspunkt är att hela Sverige tjänar på tillväxt och satsningar i olika regioner, där särskilt storstadsregionerna fungerar som tillväxtmotorer för hela landet. Både Storstockholms och västra Skånes arbetsmarknadsregioner har kunnat expandera kraftigt under senare år tack vare investeringar i infrastruktur, vilket har varit bra för hela landets utveckling, medan den norrländska och västsvenska arbetsmarknadsregionen och infrastrukturen inte utvecklats lika starkt, vilket lett till kapacitetsbrist i hela Sverige.

Tidigare nedprioriterades vägarna genom minskat vägunderhåll vilket har fått konsekvenser i samtliga regioner. De delar som främst påverkats är det lågtrafikerade landsbygdsvägnätet, som ligger längre ned i Trafikverkets prioritering. Det slår hårdast mot de delar av landet där bilen kan vara det enda alternativet för att transportera sig.

En fortsatt satsning på underhåll och bärighetshöjande åtgärder på vägarna i hela landet med betydelse för näringslivets transporter är mycket angelägen, eftersom många av dessa vägar enligt den nuvarande nationella planen riskerar att vara i än sämre skick i slutet av den nuvarande planperioden. Regeringen bör därför skynda på utbyggnaden av BK4-vägarna för tyngre lastbilar och även tillåta längre lastbilar. Tyngre och längre lastbilar ger mer gods på färre bilar vilket främjar miljön, men ställer ökade krav på vägnätet. Även på det kommunala vägnätet krävs åtgärder för att klara tyngre lastbilar, vilka riskerar att utebli i covid-19-pandemins spår.

Liberalerna vill att vägnätet ska fortsätta att rustas upp och förstärkas så att det kan trafikeras av tyngre lastbilar. Det bidrar till minskade utsläpp, mindre energianvändning och ökad trafiksäkerhet då färre transporter med tyngre gods trafikerar våra vägar.

Liberalerna anser att möjligheten att frakta gods på järnväg och till sjöss ska underlättas genom attraktivitet och tillgänglighet, inte genom en politik som hindrar vägtransporter då det på många håll i landet saknas alternativ till vägtransporter.

Sverige har i förhållande till sin befolkning ett av Europas största järnvägsnät, vilket innebär att enbart vidmakthållande av systemets funktion är mycket resurskrävande. Oavsett var i Sverige man bor ska man kunna lita på att tågen kommer och går i tid. Kaoset på järnvägen och de många tågförseningarna är ett hårt slag mot alla som är beroende av tåget till arbetet och för att få ihop livspusslet, och försvagar förutsättningarna för järnvägen att vara ett pålitligt och klimatsmart transportslag för godstrafiken. Behoven av investeringar i och underhåll av järnvägen är stora

Det finns inget land inom EU som har så långt mellan landsändarna som Sverige. Det gör oss beroende av väl fungerande flygtrafik och flygplatser i hela landet, inte minst i Stockholmsregionen där Arlanda och Bromma för närvarande utgör de två viktigaste naven i flygtrafiken för såväl privatresenärer som affärsresenärer.

En väl fungerande kollektivtrafik lägger grunden för att transportsystemet i hela Sverige ska fungera på ett tillfredsställande sätt. En välfungerande kollektivtrafik är även centralt för att människor enkelt ska kunna ta sig till jobb och skola. Ökat kollektivt resande bidrar till att uppfylla de transportpolitiska mål som riksdagen har beslutat om. Därför vill Liberalerna att kollektivtrafiken fortsätter att byggas ut på ett ansvarsfullt sätt i hela landet.

Sjukvård och omsorg

En vård och omsorg av god kvalitet i hela landet

Lokal verksamhet förbättras lokalt. Det är de lokala förutsättningarna och engagemanget som avgör om en bygd kan bygga en god framtid. Ofta hindras det lokala framtidsarbetet av stelbent lagstiftning, brist på samarbete mellan olika samhällsaktörer. De stora avstånden i delar av Sverige kräver nya lösningar och stärkta samarbeten.

Sjukvård och omsorg måste stärkas på landsbygd och i glesbygd. Bättre villkor för småskalig vård, god arbetsgivarpolitik, digitala lösningar och kunskap i glesbygdsmedicin är viktiga generella delar i detta. Vi ser gärna en utbyggnad av digitala sjuksköterskemottagningar och utbildning i specialiseringen glesbygdsmedicin.

Sjukstugorna i Norrbotten och Västerbottens inland har under 100 år tillhandhållit god hälso- och sjukvård för lokalbefolkningen. Sjukstugorna är en vårdcentral men med några vårdplatser. Sjukstugorna är dygnet-runt-bemannade av minst undersköterska. Vårdplatserna är en mellanvårdsform som gör att inläggning på sjukhus undviks. Det är viktigt att påpeka att det inte bara är äldre patienter utan alla åldrar som kan vara inlagda. Sjukstugekonceptet är en unik vårdaktör och konceptet bör spridas i Sverige.

Därutöver bör det öppnas möjligheten att etablera en ny huvudmannaform i glest befolkade områden för den som önskar. Vi kallar detta bygdesjukvårdshuvudman (BSH). Det kan innebära en sammanläggning av regionens och kommunens vård och omsorg till en lokal organisation. Sjukhusvård omfattas inte av sammanläggningen. Lagstiftningen måste dock ändras så att det blir lättare att etablera BSH. I samband med att BSH-konceptet utarbetas bör också en ökad möjlighet till specialisering inom glesbygdssjukvård genomföras. Goda möjligheter till specialisering ska finnas inom glesbygdssjukvård ska finnas fr o m undersköterska. Kommuner och regioner ska kunna bilda en gemensam organisation för den lokala hälso- och sjukvården. Det är inte vettigt att man har två organisationer som delvis överlappar varandra t ex inom hemsjukvård och omsorg. Inom bygdesjukvårdshuvudman (BSH) är sjukstugan nav. Sjukstuga är vårdplatser och vårdcentral/hälsocentral i samma byggnad. BSH organiserar all lokal sjukvård och omsorg inom sitt område.

Exakt hur BSH organiseras kan bero på lokala förhållanden. Liknande samarbeten finns t ex i Frostviken/Gäddede i Jämtland inom Närvård Frostviken. Mer information kan sökas t ex genom att läsa om glesbygdsmedicinskt centrum GMC i Storuman.

Våra förslag

A. KOMMUNERNAS ORGANISATION OCH DESS VERKSAMHETER

1. Inrätta reformkommuner för utveckling efter lokala förutsättningar

En kommun eller del av en kommun ska kunna utses till reformkommun för att under en längre period i praktiken testa olika idéer för att förbättra möjligheterna att åstadkomma en god utveckling. Det kan innebära förändrad lagtillämpning, möjlighet till nya samarbetsformer och avregleringar. Det bör också vara möjligt att en del av en vidsträckt kommun med omfattande landsbygd görs till ett reformdistrikt utanför tätorten. För att bli en reformkommun ska det finnas stöd i kommunfullmäktige och vara ett klart definierat verksamhetsområde/områden som avses. Reformkommunverksamheten ska utvärderas vetenskapligt och kunna ligga till grund för att genomföra reformverksamhet i alla kommuner.

2. Riv hindren för samverkan mellan kommunerna och underlätta frivilliga sammanslagningar

Ett ökat samarbete mellan kommunerna är positivt och ska underlättas. Samverkan ska ske på frivillig grund och riksdagen bör underlätta för de kommuner som frivilligt vill gå samman för att höja kvaliteten på servicen och minska sårbarheten. Alla förändringar i kommunindelningen ska vara väl förankrade och bygga på initiativ underifrån. Detta gäller såväl kommunsammanläggningar som eventuella framtida kommundelningar.

3. Öka kommunernas frihet att samverka över nationsgränserna

I gränsområden mot Danmark, Finland och Norge ska det vara tillåtet med gemensamma utförarorganisationer på välfärdsområdet inom exempelvis skola, vård och omsorg. Liberalerna ser mycket positivt på närmare samarbete i gränsbygderna och i exempelvis Tornedalen finns stora möjligheter för gemensamt byggande av välfärd.

4. Ökat statligt ansvar ger mer likvärdiga villkor för kommunerna

Små glesbygdskommuner har ofta de högsta skattesatserna kombinerat med låg köpkraft hos kommuninvånarna. För att underlätta för dessa kommuner att hålla nere kommunalskatten bör staten lyfta av kommunerna vissa uppgifter och därmed skapa mer likvärdiga villkor för kommunerna. Huvudmannaskapet för det offentliga skolväsendet förstatligas och staten genom Försäkringskassan ta över det fulla ansvaret för att bevilja och finansiera insatsen personlig assistans inom ramen för LSS. Det finns tunga utbildningspolitiska respektive funktionshinderpolitiska skäl för sådana reformer, och de skulle dessutom innebära mer långsiktigt förutsägbara och likvärdiga ekonomiska förutsättningar för dessa kommuner.

5. Statsbidragen ska vara mer generella

De statliga bidragen till kommunerna, som alltför ofta är riktade, bör i större utsträckning omvandlas till generella bidrag. Riktade bidrag kan vara motiverade under vissa tidsbegränsade perioder, men då måste ansöknings- och nyttjandeförfarandet förenklas rejält. Nuvarande regler skapar en stor klyfta mellan de större och de mindre kommunerna eftersom de mindre kommunerna har knappa personella resurser. Risken är då att de mindre kommunerna överhuvudtaget inte söker de riktade statsbidragen.

6. Öka takten – undanröj hinder för bredbandsutbyggnad över kommungränserna

Kommuner får i dag inte bygga ut bredbandsnät utanför sina geografiska gränser. Det är ett hinder som måste röjas undan för att målet om digital uppkoppling ska kunna nås. Det finns i dag stadsnät i drygt 160 kommuner. Till skillnad från övriga aktörer på marknaden får inte stadsnäten bedriva sin verksamhet över kommungränser.

De hindras bygga ut bredbandsnät i sin geografiska närhet trots att det kan vara kostnadseffektivt och trots att stadsnätet i fråga kan vara den enda aktören som kan bygga bredband i området. Genom att införa ett undantag från den så kallade lokaliseringsprincipen, som hindrar stadsnäten att verka över kommungränser, i lagen om elektronisk kommunikation, kan utbyggnadstakten öka och målen om täckning i hela landet uppnås snabbare.

7. Värna miljön - ge inte kommunerna rätt att beskatta natur- och energitillgångar

Liberalerna anser att all fossilfri energiproduktion ska ha likvärdiga spelregler och att det även ska gälla beskattningen. Att låta fastighetsskatten från vindkraft, vattenkraft, gruvnäring och skog gå till kommunerna istället för staten skulle innebära en subvention i form av ett statligt stöd till kommuner med naturresurser. En kommunal beskattning av uttag av naturresurser, vattenkraft och markupplåtelse av vindkraft är en direkt uppmaning till exploatering och rovdrift. Kommuner med dålig ekonomi kan tvingas till oönskade exploateringar för att klara sin välfärd om lokal beskattning av naturresurser införs.

B. Regional utveckling

8. Det regionala stödet måste bli mer lokalt styrt och kunna ges till civilsamhället

Stödet från EU:s olika fonder som går till medlemsländer på nationell nivå ska i större utsträckning gå direkt till den regionala eller lokala nivån. Det ska också vara möjligt att ge EU-stöd direkt till organisationer verksamma i civilsamhället som driver projekt i linje med målen för fonderna och att stödet från EU:s olika strukturfonder bör riktas mot projekt med ett tydligt europeiskt mervärde.

9. Avveckla gränshinder som motverkar regional utveckling

Det gränsöverskridande samarbetet ska ges hög prioritet. EU:s regionalpolitiska samarbetsprogram måste skapa ett mervärde för Sverige, Norden och EU så att de bidrar till en hållbar regional utveckling. En översyn av programstruktur och inriktning bör göras i syfte att undvika överlappande geografisk indelning och inriktning. Onödiga och omotiverade gränshinder som motverkar och hindrar regional utveckling av två regioner på var sin sida om nationsgränser oavsett om det gäller land- eller vattengränser ska avvecklas. Utökade samarbeten i gränsregioner, såsom det pågående pilotprojektet i Tornedalen, ska uppmuntras.

10. Inrätta en kultursamverkansmodell för kulturmiljöer

Ett system liknande kultursamverkansmodellen, där regionerna har ett större inflytande över det statliga kulturstödet, skulle kunna användas för att utveckla ett system för bevarandet av hotade kulturmiljöer i hela landet som bör bevaras. Många kulturmiljöer och byggnader som staten förvaltar genom Statens Fastighetsverk (SFV) finns på landsbygden. SFV bör ges ett särskilt uppdrag att ta ett större ansvar för kulturarvet.

11. Prioritera stödet till lanthandlare som är ombud

Många lanthandlare i mindre tätbefolkade delar av Sverige är särskilt viktiga då de tillhandahåller många olika tjänster. När det gäller att underlätta för lanthandlare att vara ombud för statliga tjänster och ersättningar för dessa fattas besluten av de enskilda bolagen, t ex. Systembolaget. Det finns dock inom ramen för gällande stödförordning en möjlighet för regionala aktörer att när de betalar ut servicebidrag prioritera lanthandlare som agerar ombud. Stödet bör vara konkurrensneutralt och de som erhåller stöd ska förväntas agera ombud.

C. Statens närvaro

12. Statlig service i hela landet

Det är viktigt att statlig service till medborgarna, som under lång tid successivt försvunnit från stora delar av landet, återupprättas. För att kunna erbjuda service av god kvalitet och med hög kostnadseffektivitet sker detta idag i en gemensam organisation, servicekontor, under Statens Servicecenter. De lokala servicekontoren ger förutsättningar för kontinuitet och långsiktig planering mellan Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten och Skatteverket och andra statliga myndigheter. Kvaliteten av kontoren bör säkerställas. Utbyggnaden av servicekontor ska fortsätta och fler myndigheter bör inordnas eller ges i uppdrag att samverka för att kunna erbjuda statlig service av god kvalitet och med hög kostnadseffektivitet i hela landet. Det kan även finnas skäl att se över möjligheten att skapa förutsättningar för att öka samverkan mellan de lokala servicekontoren och de lokala och regionala myndigheterna, vilket inte ska förväxlas med kommunala servicepunkter, men skulle kunna kombineras med dessa.

13. Inrätta ortsombud – myndighetskontaktperson i mindre orter

Tidigare fanns ett finmaskigt nät av offentlig verksamhet även utanför större orter, vilket gjorde att ett stort antal samhällsfunktioner fanns i hela Sverige. De är till största delen borta och stora delar av befolkningen på landsbygden känner sig övergivna. Ortsombud är ett enkelt och billigt sätt att upprätthålla samhällsnärvaro i hela landet. Ett riktmärke för att ha ortsombud kan vara orter/bygder med mellan 200 och 1000 invånare. Arten av serviceutbud kan variera. Viktigast är principen att markera närvaro för det offentliga. För kommuner som önskar inrättas i orter som är för små för statligt servicekontor ortsombud där medborgare som önskar kan ta kontakt för att få råd om myndighetskontakter. Uppgiften som ortsombud kan ligga på ett lokalt företag, lantbrukare, lanthandel, bensinstation, campingplats eller liknande. Systemet kan liknas vid att vara postombud, tipsombud eller liknande och ska inte förväxlas med dagens kommunala servicepunkter.

14. Förstärkningen av polisen ska komma hela landet tillgodo

Genom januariavtalet har Liberalerna fått igenom en kraftig förstärkning av polisväsendet. Fram till utgången av 2024 ska antalet polisanställda öka med 10 000 jämfört idag. Det är en ökning som måste ge betydande effekter i hela landet. Polisens organisation ska vara så stark och måste bli så synlig så att det märks i hela Sverige. Liberalernas uppfattning är att ökningen måste ske med bibehållna proportioner mellan poliser och civilanställda, dvs. huvuddelen av personalökningen ska åstadkommas i form av fler poliser i tjänst. Lönesättningen och utbildningen måste vara konkurrenskraftig så att det blir möjligt att rekrytera det stora antalet nya poliser som behövs. Eftersom det tar tid att utbilda poliser och bygga ut organisationen ska staten underlätta för kommunerna att kunna anställa ordningsvakter i kommunal regi.

15. Vi värnar det kommunala vetot

Kommunerna ska ha fullt bestämmande över markanvändningen i kommunen. Vid etablering av större tillståndspliktiga verksamheter t. ex vindkraftverksparker, finns i dag krav på att etableringen ska tillstyrkas av kommunen, det kommunala vetot. Besluten ska fattas så nära medborgarna som möjligt och Liberalerna säger nej till förslagen att avskaffa det kommunala vetot.

16. Behåll kopparnätet innan fullgoda alternativ finns

Den pågående nedmonteringen av det gamla kopparnätet för telefoni påverkar tillgången på telefoni- och bredbandstjänster som hittills erbjudits genom ADSL-teknik och uppkoppling genom telefonjacket. Denna omställning påverkar framför allt landsbygdens befolkning eftersom alternativen till den fasta kopparförbindelsen, t.ex. fiber eller mobila tekniker med hög överföringshastighet, inte har installerats eller är alltför kostsamma. För att förhindra att människor lämnas utan möjlighet till fungerande kommunikationer, anser vi att den som

E. Företagandet

22. Värna äganderätten – balans mellan ägande, miljö och behovet av råvaror

Liberalerna värnar äganderätten. Miljö- och naturvårdsinsatser ska genomföras i god dialog med markägare som har förvaltat och skött sin skog och jord genom många generationer. Vi ser positivt på utveckling av LIS-områden för att öka attraktiviteten till bosättning på landsbygden, men dessutom behövs en grundläggande översyn av strandskyddsreglerna. Småskalig kraftproduktion ska ha tillstånd enligt miljöbalken, men det är orimligt att den prövas efter samma mall som storskalig produktion. Det finns även skäl att stärka markägarens äganderätt i samband med prospektering av gruvdrift så att det råder en rimlig balans mellan miljö, markägarens intressen och behovet av råvaror.

23. Ge myndigheter ett främjandeuppdrag att gynna företagandet

Sverige ska ha en politik som minskar regelkrånglet och sänker kostnaderna för företagande och arbete. Det för landsbygden så viktiga småföretagandet hämmas ofta av statliga pekpinnar och en alltför stor fyrkantighet från myndigheternas sida. Myndigheternas perspektiv måste ändras. Fler främjandeuppdrag till statliga myndigheter behöver formuleras. Myndigheternas uppgifter ska inte enbart vara att kontrollera och stoppa felaktigheter utan att hjälpa människor och företag att göra rätt. Exempelvis bör en översyn göras av regleringsbreven för alla myndigheter som bedriver myndighetsutövning för att tydliggöra det ansvar dessa har för att värna näringsklimatet i Sverige.

24. Utvidga och höj skattefriheten för primärproduktion till fler verksamheter

Liberalerna vill uppmuntra en utveckling där fler privatpersoner som bor på landsbygden, i fjällen eller i skärgårdsområden kan få sidoinkomster från det som växer i naturen eller på den egna tomten. Därför vill vi dels höja den skattefria inkomsten till ett prisbasbelopp och dels bredda skattefriheten till det som man tar tillvara från naturen eller den egna tomten. Privat försäljning av frukt och grönt, honung, virke från den egna tomten, kött och fisk ska inte beskattas. Kostnaden för samhället skulle bli liten, eftersom skatteinkomsterna är små.

25. Statligt riskkapital ska vara ett komplement - inte ersätta privat kapital

Privat kapital är helt avgörande för att kunna starta, driva och utveckla ett företag, men i vissa fall kan det statliga riskkapitalet behövas för att komplettera det privata kapitalet. Det gäller särskilt när marknaden av ett eller annat skäl inte fungerar eller där glesbygd och geografiska utmaningar försvårar företagens kapitalförsörjning. Den statliga verksamheten bör således riktas mot att stärka just de aktörer som marknaden inte satsar på, vilket kan handla om nystartade företag utan kapital eller där näringsidkaren inte har något eget kapital som kan fungera som säkerhet för ett eventuellt lån.

26. Tillgång till statligt riskkapital i hela landet

Om den statliga verksamheten ska riktas mot att stärka de aktörer som marknaden inte satsar på är det viktigt att det statliga riskkapitalet är tillgängligt i hela Sverige så att alla företag i landet ges goda förutsättningar. I de fall det är motiverat med statligt riskkapital är en s.k. fond-i-fond-lösning är att föredra, där statligt riskkapital från början samverkar med privata fonder för att nå mindre och växande företag i hela Sverige.

27. Inför en tidsgräns för myndighetsbeslut – en beslutsgaranti om handläggningstider

Sverige har alltför långa handläggningstider för myndighetsbeslut. Sverige bör vara föregångare och gå i bräschen för garanterade handläggningstider genom att införa en servicegaranti. Garanti om beslut inom en viss tid ska vara standard för svenska myndigheter, t. ex jordbruksverket, länsstyrelserna och mark- och miljödomstolen, och ekonomisk kompensation ska utgå om den garanterade handläggningstiden inte uppfylls.

28. Inrätta en anmäl en bestämmelsefunktion om onödig byråkrati

Myndigheter ska införa en ”anmäl orimliga bestämmelser”-funktion inom sitt område. Inte minst inom bygg-miljö-livsmedel-djurhållnings-området vore det önskvärt. Myndighetskrångel är ett välkänt begrepp inklusive krångliga bestämmelser. I en del länder finns en ”anmäl en bestämmelse-funktion” som innebär att svårtolkade eller orimliga föreskrifter kan anmälas till en myndighet för att om möjligt göra dem mer lättförståeliga eller tas bort i de fall motstridiga föreskrifter förekommer.

29. Konsekvensbeskrivning ur landsbygdsperspektiv

Konsekvenser för landsbygden, en s.k. landsbygdsförsäkring, bör synliggöras genom en särskild landsbygdsbedömning inför statliga beslut. Ett särskilt frågeformulär för landsbygdsbedömning ger svar på vilka konsekvenser ett förslag kan ha för landsbygden. Fångar man tidigt de negativa konsekvenserna kan förslaget utvecklas så att det blir mer gynnsam för landsbygderna. Erfarenheterna i de länder där man tillämpar landsbygdssäkring inför ett beslut visar att det är viktigt att ansvarig för landsbygdssäkring utses.

30. Säkra framtida grundläggande posttjänster i hela landet

Det är fortsatt viktigt med god tillgång av posttjänster för att människor ska kunna bo och verka i hela landet. Även om många företag är internetbaserade kommer de inte ifrån att de måste använda post- och pakettjänster för att leverera och frakta varor. Det är därför viktigt för företagen och enskilda att det finns väl fungerande post- och pakettjänster i Sverige.

F. Lokal mobilisering och trygghet

31. Ge kommunerna rätt att inrätta trygghetsvärn – ögon och öron för ökad trygghet

Liberalerna vill att lokala trygghetsorganisationer kan få ökade uppgifter och att det inte enbart ska bygga på ideella insatser. Kommuner ska upprätta räddningsvärn och att dessa kan ges trygghetsskapande uppgifter, t. ex. inbrottsförebyggande verksamhet eller delta i eftersök av försvunna personer. Värnen bör dimensioneras beroende på kommunstorlek och också klara traditionell räddningstjänst uppgifter så som skogsbränder, översvämningar och oljespill enligt MSB:s rekommendationer.

32. Utnyttja polisaspiranternas lokalkännedom

Poliser bör ges möjlighet att få göra sin aspiranttjänstgöring och sedan jobba där de vuxit upp. Lokal- och personkännedom skapar en närmare och mer personlig poliskår.

33. Snabbare lagföring i hela landet

Polisens projekt ”Snabbare lagföring” behöver rullas ut i samtliga lokalpolisområden. I projektet har tiden mellan brott och rättegång minskats från 22 till 6 veckor.

34. Ökad möjlighet att forsla bort övergivna fordon

Övergivna och dumpade fordon är ett enormt problem på landsbygden. Lagen och förordningen om bortforsling av fordon i vissa fall måste moderniseras. Det måste bli lättare och en snabbare process införas för kommuner och privata markägares möjligheter att bortforsla övergivna fordon. För att öka intresset för att ta hand om bilar som riskerar att dumpas behövs fler ekonomiska styrmedel, som en reformerad skrotbilspremie eller annan metod, utnyttjas för att skrota bort icke trafikvärdiga fordon ur bilflottan.

35. Ökad lokal trygghet genom samverkan

Kommuner med långa utryckningstider för ambulans ska teckna avtal om IVPA (”i väntan på ambulans”) med sina regioner. Detta för att korta insatstider och ha en första insatsperson på plats snabbare. Ett rikstäckande system motsvarande SMS-livräddare ska införas.

G. Miljö, klimat, skog, jakt och fiske

36. Gynna ett mer varierat skogsbruk

Liberalerna framhåller vikten av att möjliggöra även variation av skogsbruksmetod, från trakthyggesbruk till kontinuitetsskogsbruk. Den svenska skogspolitiken ska vila på två jämställda mål, produktionsmålet och miljömålet. Miljöhänsynen inom skogsbruket måste öka genom att t.ex. avverkningsmetoder, återplantering och återvätning anpassas.

37. Ekologiskt värdefull skog bör skyddas och bevaras

Den mest värdefulla skogen och dess nyckelbiotoper kan skyddas genom naturreservat och nationalparker. De kvarvarande naturskogarna, eller gammelskogarna, bör värnas. Befintliga modeller för att skydda värdefull natur bör kunna användas i större utsträckning. Till exempel kan statligt ägd skog även fortsättningsvis kunna användas som inbyte för privatägd skyddsvärd skog. Skogsstyrelsen bör ha uppdraget att identifiera skogsmark som är lämplig att återväta av klimatskäl då detta vore en mycket kostnadseffektiv klimatåtgärd. Skogsstyrelsen bör också ha medel för att finansiera markinköp och återvätningsåtgärder.

38. Ett hållbart fiske från fjäll till kust

Storskaligt trålfiske i svenska vatten ska minskas till förmån för kustnära garn-, krok- och sportfiske. Kvoter ska baseras på vetenskap och ges ur ett ekosystemperspektiv. Ge länsstyrelserna i uppdrag att öka dialogen och samarbetet med aktörer i vattenvårds-, vandrings och föryngringsprojekt. Utred hur fler kustområden i särskilt känsliga områden kan omfattas av fiskekort. Det kan handla om åmynningar, kända vandringsvägar eller grunda vikar där reglerat fiske kan verka gynnande. Arbeta för att förverkliga visionen om fungerande fiskvandring från kust till inland.

39. Ett säl- och skarvbestånd i balans med fisken

Sälen och skarven orsakar stora skador på den kustnära fisket. Stammarna har stadig vuxit, vilket har lett till att fiskebestånd utarmas, öar ödeläggs och redskap förstörs. Skyddsjakten på skarv behöver utökas och licensjakten på gråsäl bör permanentas och utökas till att gälla livskraftiga bestånd av övriga sälarter. Det bör vara tillåtet att kunna sälja sälprodukter från skyddsjakt.

40. Stärkt dialog om rovdjuren

En samexistens med rovdjur bygger på att det finns en förvaltning som tar hänsyn till regionala och lokala förutsättningar. Att det finns en acceptans hos allmänheten för rovdjurspolitiken är en viktig förutsättning för att de som lever och verkar i områden med stora rovdjur ingår i en dialog avseende förvaltningen. Människors oro för till exempel angrepp mot tamboskap behöver ges möjlighet att komma till uttryck för att lyckas med en hållbar förvaltning. Det är därför viktigt att stärka dialogen om rovdjursförvaltningen så att de som känner sig berörda ges möjlighet att bli involverade.

41. Fler metoder för förbättrad samexistens mellan rovdjur och tamboskap

I frågor rörande rovdjursförvaltning är det viktigt med dialog. Administrativa frågor kring åtgärder och skyddsjakt bör hanteras effektivt. Länsstyrelser och Sametinget kan idag vidta förebyggande åtgärder för att förebygga rovdjursangrepp. Förebyggande åtgärder kan bestå av rovdjursstängsel men även akuta åtgärder. Licensierade

hundar kan vara ett sätt att verifiera vargangrepp. Problematiken med kostnaderna för att förebygga och hantera konsekvenser av rovdjursangrepp bör belysas och jämförelser bör göras med hur andra länder ersätter för skador på tamboskap och hundar. Det bör även ske en genomlysning av andra kostnader som när rovdjursangrepp splittrat en renhjord. Det är ett statligt ansvar att ersätta för de skador som uppstår genom att rovdjur vistas i område där människor bor och där tamboskap och hundar finns. När staten bär ansvar för konsekvenserna av rovdjursförvaltning kan sannolikt attityder till rovdjursförvaltningen i allmänhet, och vargen i synnerhet, påverkas positivt. Det bör utredas hur exempelvis Landsbygdsprogrammet i ökad utsträckning kan användas för åtgärder kring både förebyggande åtgärder och för rovdjursskador. Varg ska ej förekomma inom renskötselområdena.

42. Stoppa trakasserier vid beslut om skyddsjakt

Vid beslut om skyddsjakt kan olika reaktioner i samhället vara aktuella. Sekretessbestämmelser vid beslut om skyddsjakt kan vara nödvändiga. Den sökande gällande skyddsjakt kan uppleva risk för trakasserier, men även den som överklagar beslut om skyddsjakt kan uppleva behov av sekretessbestämmelser. Sekretess och trygghet är viktigt men samtidigt bör allmänhetens insyn bevakas genom att möjligheten att klaga på beslut värnas vilket förutsätter kunskap och information. Det behövs en utvärdering av hur sekretessbestämmelser vid beslut om skyddsjakt har fungerat.

43. Stärk säkerheten för eftersöksjägare

Eftersöksjägare utför ett samhällsviktigt uppdrag. På uppdrag bör de få använda blåljus på de trianglar de sätter ut för att varna sin omgivning och passerande trafik att eftersök pågår. Incidenterna för jägarna är många, de är utsatta i trafiken och hot och hat är förekommer. Eftersöksjägarnas säkerhet behöver därför stärkas.

44. Underlätta jakt på vildsvin och försäljning av vildsvinskött

År 1981 beslutade riksdagen om en försöksverksamhet med frilevande vildsvin i Sverige. Rymningar från vilthägn innebar en spridning av vildsvin landet. År 1987 beslutade riksdagen att vildsvin ska betraktas tillhöra Sveriges fauna och att jägare och markägare ska ansvara för att vildsvinsstammen hålls under kontroll. Dagens stora vildsvinsstam drabbar många mark-och skogsägare genom vildsvinens framfart. Grödor äts upp eller skadas vilket påverkar jordbrukets förutsättningar. De åtgärder som vidtagits för att öka efterfrågan på vildsvinskött kan förhoppningsvis öka incitamentet till att stammen minskar genom jakt. Underlätta trikintester av köttet vilket är en faktor som kan påverka intresset att jaga vildsvin.

45. Skärpta vapenrestriktioner ska riktas mot kriminell verksamhet – inte jägare och sportskyttar

Liberalerna har länge drivit på för en strängare syn på brott med vapen och explosiva varor, som handgranater. Flera straffskärpningar har också blivit verklighet, t ex skärpta straff för de grövsta vapenbrotten och införande av en särskild straffskala för vapensmuggling, men det krävs ytterligare straffskärpningar för att arbetet mot den organiserade brottsligheten bli effektiv. Det behöver dock ske på ett sätt som skapar minsta möjliga risk för negativa effekter för alla laglydiga vapenägare i jägar- och sportskytterörelsen, vilket dessvärre inte skedde när riksdagen tog ställning till EU:s vapendirektiv. Liberalerna förordar en bred översyn av vapenlagstiftningen. Den legala vapenhanteringen hos jägare, sportskyttar och medlemmar av frivilliga försvarsorganisationer bör lagstiftningsmässigt hållas åtskild från vapensmuggling och annan hantering av vapen för brottsliga ändamål. Därför bör det införas en särskild vapenstrafflag med straffbestämmelser för all olaga hantering, såsom innehav, förvaring, förvärv eller annat anskaffande, överlåtelse, tillverkning och transport. Legal befattning med vapen och explosiva varor, liksom licens- och tillståndsärenden, bör regleras separat i annan lagstiftning.

H. Utbildning och arbetsmarknad

46. Bygg ut yrkeshögskolan (YH)

Yrkeshögskolan har här en viktig uppgift att fylla, då den är en effektiv utbildning som är kopplad till den regionala arbetsmarknaden. Även här har de högre lärosätena en viktig uppgift. Därför bör yrkeshögskolan öka samverkan med det regionala näringslivet, som de närliggande kommuner och den region de är verksamma i.

47. Fjärr- och distansundervisning ökar möjligheten att bo kvar

Olika typer av fjärr- och distansutbildningar gör det möjligt att bo långt från universitet och högskolor och ändå har möjlighet till högre utbildning. Sverige har en lång tradition av att erbjuda möjligheter att byta yrkesinriktning i vuxen ålder, och det är viktigt att dessa möjligheter finns på så många orter som möjligt. Olika utbildningsnätverk som Akademi Norr med kommunernas lärcentrum där all vuxenutbildning inklusive utbildning i svenska för nyanlända finns under samma tak är goda exempel som Liberalerna vill sprida till fler områden i Sverige. Det ska bli lättare att ordna fjärrundervisning där det lämpligt.

48. Friskolereformen har räddat byskolor

Friskolereformen har inneburit att by- och bygdeskolor kunnat leva vidare genom starkt lokalt engagemang. Detta är en del av friskolereformen som måste uppmärksammas och slås vakt om.

49. Högskolefilialer bidrar till rekrytering och utbildning

De regionala högskolorna är betydelsefulla för utvecklingen inom sitt geografiska område. Liberalerna ser positivt på att universitet förlägger högskolefilialer lokalt där så är lämpligt.

I. Infrastruktur

50. Tillåt längre och tyngre ekipage på väg och järnväg

Gods på järnväg och väg med långa lastbilsekipage och långa tyngre godståg är miljövänliga och bidrar till att näringslivet kan kunna utvecklas i hela Sverige. Förstärkningen av vägar och broar och ett förbättrat järnvägsunderhåll för skogs- och industritransporter är därför avgörande för landets basindustrier och ska prioriteras.

51. Värna de regionala flygplatserna i glesbygd – se över finansieringen

Alla län behöver en god internationell tillgänglighet för att företagen ska kunna verka och växa. Regionala flygplatser står dock inför stora utmaningar såsom omfattande regelverk på EU-nivå, kostnadsdrivande ökande säkerhetskrav, underhåll och ensamt ansvarstagande för enskilda kommuner utöver annan kollektivtrafik och infrastruktur. Sverige ska värna de nödvändiga regionala flygplatserna. Inom övriga EU får även regioner och kommuner upphandla och finansiera flygtrafik medan det i Sverige bara är staten som får upphandla flygtrafik. Liberalerna anser därför att möjligheten att tillåta kommuner och regioner att upphandla flygtrafik bör ses över.

52. Elflyget kan bli ett lyft för de regionala flygplatserna

Det svenska flyget måste bli mer hållbart och det behövs därför åtgärder för att utsläppen från sektorn ska kunna minska. Elflyg är ett område under stark utveckling där det är viktigt att staten bidrar till forskning och utveckling eftersom detta har en potential att minska flygets klimatpåverkan och samtidigt bli en ny industrigren i Sverige. Inom elflyget sker i dag en intressant utveckling som kan medverka till att åter göra kortflygningar mellan olika regioner lönsamma, men samtidigt pekar på betydelsen av mindre flygplatser som

komplement till de stora knutpunkterna. Elflyg kan komma att bli en viktig faktor för utvecklingen av landets regioner och erbjuda snabba transporter, inte minst för näringslivet. Det vore ett enormt lyft för de regionala flygplatserna, klimatet och de regioner de trafikerar.

53. Tillåt pråmtrafik och utnyttja de inre vattenvägarna

För 10 år sedan påbörjades ett viktigt arbete för att införa EU:s regelverk för inre vattenvägar i Sverige, vilket kan leda till mer godstransporter till sjöss. Ökad inlandssjöfart leder till att transportinfrastrukturen på land avlastas och att det finns kapacitet för den samlade godsvolymen att öka. Regelverket för de inre vattenvägar bör utredas vad gäller pråmtrafik i syfte att identifiera lagstiftning som hindrar pråmtrafik. Liberalerna anser att arbetet med att främja våra vattenvägar fortsatt måste prioriteras för att öka andelen hållbara transporter.

54. Bygg ut och rusta upp järnvägen i hela landet

Behoven av investeringar i och underhåll av järnvägen är stora. Ett robust och punktligt järnvägssystem är en förutsättning för att fler ska välja tåget. Det är viktigt att resenärerna kan lita på att tåget kommer fram i tid och kan använda restiden effektivt.

55. Inför regionala differentierade regler för dubbdäck

Enligt nuvarande regelverk ska bilister i hela Sverige använda vinterdäck fram till den 31 mars. Vinterdäck med dubbar måste tas av senast den 15 april, om det inte råder vinterväglag. Bestämmelsen gäller personbilar och tunga fordon som lastbilar och bussar. Behovet att byta dubbdäck varierar med klimatet över landet. Dubbdäck måste kunna användas där de behövs och det behovet varierar över landet. En regional differentiering med ett väl tilltaget tidsspann för däckbyte skulle ge högre trafiksäkerhet och lägre miljöpåverkan.

56. Statens ansvar för finansieringen av det enskilda vägnätet

Staten bör även fortsättningsvis ta ett betydande ekonomiskt ansvar för att upprätthålla en god standard på det enskilda vägnätet, och myndigheternas tillämpning av regelverken bör syfta till att underlätta för underhåll och reinvestering av dessa vägar. Ett exempel är snöröjning som är ett återkommande problem, där en effektivsamordning av snöröjning på statliga, kommunal och enskilda vägar kan underlätta snöröjningen och sänka kostnaderna för väghållarna av det enskilda vägnätet.

57. Tydliggör ansvaret mellan det statliga, kommunala och enskilda vägnätet

Liberalerna anser att landsbygdens behov av transporter alltid måste vara i centrum när en allmän väg görs om till enskild väg. Det är viktigt att en indragning av allmän väg inte får innebära en övervältring av kostnader från staten till kommunerna eller enskilda fastighetsägare. Sveriges Kommuner och Regioners (SKR) överenskommelse med Trafikverket som slår fast att staten bör ha ansvar för allmänna vägar på landsbygden och för ett övergripande vägnät i tätort är här av avgörande principiell betydelse för ansvarsfördelningen. I vissa fall bör det vara möjligt för kommunerna att ta över väghållaransvaret i de mindre tätorterna.

58. Använd digital teknik för en flexibel anropsstyrd kollektivtrafik

Kollektivtrafiken på landsbygden leder ofta till att bussar går tomma på landsbygdslinjer. Idag finns primärt två typer av kollektivtrafik, traditionell linjetrafik och anropsstyrd trafik. I många fall bygger dessa på att en buss eller ett tåg har förutbestämda hållplatser och tider. Vi måste försöka se förbi det som kan efterliknas till en gammal tv-tablå och försöka göra kollektivtrafiken modern och likna mer en streamingtjänst där individens resa sätts i fokus. För att kunna erbjuda denna service krävs en digital utveckling där man förslagsvis via en app kan inom en rimlig tidsmarginal kan bestämma sin resa. I det skånska projektet är målsättningen en timme.

59. Verka för samordnade transporter

Både i tätortsnära byar och på glesare landsbygd har kollektivtrafiken en stor utmaning med det låga resandeunderlaget. För att stärka resandeunderlaget har man på olika håll i landet arbetat med att kombinera resor för

att hitta synergieffekter, det kan vara att kombinera skolskjutsen med den vanliga linjedragningen och säkerställa att bussen är vid skolan i rimlig tid till när skolbarnen börjar samt att det finns möjlighet för skolbarnen att ta sig hem efter skolan. I den mer glesare landsbygden finns det en möjlighet att kombinera transporter med inte bara skolskjuts utan även samhällsnödvändig transport så som post. Samordnade transporter gynnar både miljön och individen eftersom man både minskar transporterna och kan möjliggöra fler resor kollektivt.

60. Res på en kollektivtrafikbiljett i hela Sverige

En väl fungerande kollektivtrafik lägger grunden för att transportsystemet i hela Sverige ska fungera på ett tillfredsställande sätt. Resande med buss, spårväg, tunnelbana och pendeltåg reducerar utsläppen och minskar trängseln på vägarna. En välfungerande kollektivtrafik är även centralt för att människor enkelt ska kunna ta sig till jobb och skola. Ökat kollektivt resande bidrar till att uppfylla de transportpolitiska mål som riksdagen har beslutat om. För att underlätta resande över länsgränserna bör ett nationellt biljettsystem som gör det enklare att boka och köpa en kollektivtrafikbiljett för all kollektivtrafik i Sverige införas.

61. Inför ett regionalt anpassat reseavdrag

Sverige är ett glest befolkat land och förutsättningarna för resande mellan hem och arbete skiljer sig åt mellan olika delar av landet. Ett avdrag för reskostnader mellan hem och arbete är motiverat för att öka rörligheten på arbetsmarknaden och göra det enklare för människor att kunna ta arbete på annan ort än hemmet. Reseavdraget bör dock reformeras för att huvudsakligen inriktas mot de mer glest befolkade delarna av landet. Vi föreslår därför en regional anpassning av reseavdraget. Förslaget innebär att reseavdraget görs mer generöst i kommuner där kollektivtrafiken kan antas vara mindre väl utbyggd, medan avdraget stramas åt i kommuner där möjligheten att använda kollektivtrafiklösningar bör betraktas som större.

62. Reformera skoterledsystemet

Brister i det nationella ledsystemet har lett till att underhållet är eftersatt och det finns en stor underhållsskuld i infrastrukturen då delar av lederna, broarna och skyltningen förfaller. I nuläget ansvarar Naturvårdsverket för underhåll och renovering av skoterlederna. Naturvårdsverket bör ges i uppdrag att prioritera en översyn av lednätets standard samt ansvarsfördelningen vad gäller underhåll och drift. Satsningar på fler och bättre skoterleder måste åtföljas av skärpta miljökrav på fordonen så att man får en god balans mellan naturvärden och det positiva bidrag till näringslivet och det rörliga friluftslivet som skotertrafiken innebär.

J. Sjukvård och omsorg

63. Bättre sjukvård och omsorg i glest befolkade områden

Sjukvård och omsorg måste stärkas på landsbygd och i glesbygd. Bättre villkor för småskalig vård, god arbetsgivarpolitik, digitala lösningar och kunskap i glesbygdsmedicin är viktiga generella delar i detta. Därutöver bör det öppnas möjligheten att etablera en ny huvudmannaform i glest befolkade områden för den som önskar. Vi kallar detta bygdesjukvårdshuvudman (BSH). Det kan innebära en sammanläggning av regionens och kommunens vård och omsorg till en lokal organisation. Sjukhusvård omfattas inte av sammanläggningen. Lagstiftningen måste dock ändras så att det blir lättare att etablera BSH. I samband med att BSH-konceptet utarbetas bör också en ökad möjlighet till specialisering inom glesbygdssjukvård genomföras. Goda möjligheter till specialisering ska finnas inom glesbygdssjukvård ska finnas fr o m undersköterska. Kommuner och regioner ska kunna bilda en gemensam organisation för den lokala hälso- och sjukvården. Det är inte vettigt att man har två organisationer som delvis överlappar varandra t ex inom hemsjukvård och omsorg. Inom bygdesjukvårdshuvudman (BSH) är sjukstugan nav. Sjukstuga är vårdplatser och vårdcentral/hälsocentral i samma byggnad. BSH organiserar all lokal sjukvård och omsorg inom sitt område.

64. Tillåt gränsöverskridande färdtjänst inom Norden

De nordiska länderna har olika nationella färdtjänstsystem för personer med funktionsvariation. Gemensamt för dessa system är att de ska bidra till att personer med funktionsvariation ska kunna delta i utbildning, arbete och fritidsaktiviteter. Det finns dock ingen möjlighet att resa över gränserna med färdtjänst idag. Möjligheterna för personer som är bosatta i gränsområdena att kunna resa med färdtjänst över gränserna i Norden bör därför utvidgas.

65. Bredda ersättningen för s.k. sjukresa

Regionernas system för ersättning för s.k. sjukresor ska ta hänsyn till glesbygdsbornas behov för resor med bil där avstånden är långa och möjligheten att resa med kollektivtrafik är begränsad. Systemen behöver också ta hänsyn till att resor kan behöva göras över regiongränserna.

Klimatomställning i en växande ekonomi

Innehåll

Liberala förslag **2**

Liberala utgångspunkter **5**
Den liberala klimatpolitiken i sammandrag 5
En växande ekonomi är en förutsättning för omställningen 7
Förorenaren betalar 8
Internationellt samarbete – inom EU och globalt 8
Forskning och teknikutveckling 9
Konsumenters aktiva val 10
Staten som medaktör och möjliggörare 10

Klimatförändringar och klimatarbete **12**
Utsläpp av växthusgaser 12
Effekter av ett förändrat klimat 13
Mål och verktyg i klimatarbetet 14

Åtgärder för att eliminera växthusgasutsläpp **18**
Fossilfria transporter 18
Sverige en klimatneutral industrination 23
Jordbruket 26
Energisystemet 28
Primärenergi 28
Kraftsystemet 32
Energilagring 33
Vätgas, ammoniak och elektrobränslen 35
Fjärrvärmen 36

Möjliggörare för klimatomställningen **37**
Cirkulär ekonomi 38

Klimatanpassning **41**

Referenser **43**

Rapporten har tagits fram under ledning av Liberalernas klimatpolitiska talespersoner Helena Gellerman (ordförande) och Joar Forssell. Sekreterare för rapporten är utredare Daniel Westlén.

Liberala förslag

LIBERALA UTGÅNGSPUNKTER

1. Klimatmålen ska nås i en ekonomi i tillväxt.
2. Den som förorenar ska betala.
3. Klimatpolitiken ska fokusera på åtgärder som har stor påverkan på klimatgasutsläppen.
4. Fortsatta tekniska framsteg kommer att bidra till att lösa klimatutmaningen i kombination med de verktyg vi redan har.
5. Marknadsdriven märkning och certifiering av varor är bra, inte minst märkning avseende varors klimatavtryck för att underlätta konsumenternas val. Digitala produktpass ska innehålla information om klimatpåverkan.
6. Styrmedel ska vara teknikneutrala. Det skapar öppningar för innovation och ny teknik.
7. Alla subventioner, inklusive skattelättnader och stöd, till fossila bränslen i Sverige, Europa såväl som globalt ska avskaffas så fort som möjligt.

EU AVGÖRANDE FÖR KLIMATET

8. EU:s klimatpolitik ska ha ett tydligt överordnat mål, att nå nettonegativa utsläpp så snart som möjligt. Energieffektivisering och förnybar energi är viktiga verktyg för att nå detta mål men inte klimatpolitiska mål i sig..
9. Utsläppshandelssystemet EU-ETS måste skärpas så att klimatmålen kan nås.
10. EU:s regelverk för vad som räknas som hållbart, den så kallade taxonomin, måste vara teknikneutral. Vattenkraft och skogsbruk kan bedrivas hållbart, vilket måste avspeglas i regelverkets kriterier. Även kärnkraften måste få kriterier för när den anses hållbar.
11. EU:s energipolitik behöver läggas om. Det behövs en tidsatt plan för att så snart som möjligt avveckla kol- och gasanvändningen. Kärnkraften ska behandlas teknikneutralt gentemot andra fossilfria energislag.
12. Europas energisystem ska byggas samhällsekonomiskt effektivt.
13. EU:s energiunion bör utvecklas ytterligare, med fokus på fossilfri elproduktion. Beroendet av import av fossila bränslen från Ryssland ska minska. Arbetet med att länka samman EU:s elnät ska fortsätta i hög takt.
14. EU:s klimatbistånd bör öka.

ÅTGÄRDER FÖR ATT ELIMINERA VÄXTHUSGASUTSLÄPP

15. Användningen av fossila bränslen ska upphöra. Negativa utsläpp behövs för att kompensera för klimatgasutsläpp som är svåra att helt få bort. Utökade negativa utsläpp kan också användas för att kompensera för utsläpp från fossila bränslen medan utfasningen pågår.
16. Fossilt bränsle ska beskattas likvärdigt oavsett användningsområde.
17. Alla transportslag ska stå för sina klimatkostnader.

18. Utbyggnaden av laddinfrastruktur ska främjas genom ändrade byggregler, genom att underlätta utbyggnad av regional laddinfrastruktur för tyngre fordon och genom utbyggnad av elvägar.
19. Elskatten ska vara densamma för alla kollektiva transportslag, inklusive elbussar.
20. 2030 ska all kollektivtrafik på väg eller spår drivas av el eller fossilfria bränslen.
21. Koldioxidbeskattningen ska utgå från utsläppen. Den ska successivt bli lägre när reduktionsplikten ger drivmedel lägre utsläpp.
22. Klimatomställningen av transportsektorn ska byggas på skärpta utsläppskrav för nya fordon och fartyg, samt ekonomiska styrmedel för att påskynda omställningen.
23. Ett tydligt, enkelt system för konsumentinformation där personbilar graderas utifrån klimatpåverkan över sin livscykel ska utvecklas.
24. Sverige ska driva på för en europeisk flygskatt och att flyget internationellt ska betala för sina klimatkostnader.
25. Forskning och innovationssystem för elflyg ska främjas. Möjligheten till lånegarantier för elflygsutveckling ska underlättas.
26. Flyget kommer att behöva bekosta negativa utsläpp för att kompensera för sina kvarvarande utsläpp medan omställningen pågår samt för höghöjdseffekten även sedan flyget blivit helt fossilfritt.
27. Främja sjöfartens klimatomställning genom miljödifferentierade avgifter. Underlätta överflyttning av gods till inrikes sjöfart och närsjöfart genom översyn av regelverk och avgifter.
28. Hamnarna behöver förberedas för byte till fossilfria bränslealternativ och elektrifiering av fartyg.
29. Överflyttning av gods och persontransporter till järnväg ska underlättas genom kapacitetshöjningar, ökad punktlighet och infrastruktur för omlastning mellan transportslag.
30. Industrins användning av fossila bränslen ska fasas ut. Varje aktör har ett eget ansvar. Staten ska underlätta omställningen.
31. Produktionen av biogas i Sverige bör öka i syfte att minska jordbrukets utsläpp av växthusgaser samt öka tillgången på fossilfria bränslen.

ENERGISYSTEMET

32. Elektrifieringen innebär att kraftsystemet behöver byggas ut kraftigt. Både produktion och distribution av el behöver stärkas för att de fossila bränslena ska kunna fasas ut. Kraftsystemet ska under hela expansionen vara leveranssäkert, konkurrenskraftigt och fossilfritt.
33. När uttaget av biomassa ökas ska det göras på ett sådant sätt att klimateffekten av ökningen blir positiv redan inom fem år. Kolet ska snabbt bindas in igen genom att biomassan växer tillbaka, genom bio-CCS eller i byggnader och i infrastruktur.
34. Marknaden är bäst lämpad att avgöra hur biomassa ska användas. Styrmedel måste utformas så att biomassan används där den har högst förädlingsvärde.
35. För klimatets skull måste åtgärder vidtas för att förlänga driften av kärnkraftsreaktorerna. De ansvariga myndigheterna ska planera för detta.
36. Det behöver de facto bli möjligt att uppföra ny kärnkraft i Sverige. Målet ska vara att energin är fossilfri. Myndigheterna behöver planera för en expansion av kärnkraften.
37. Elnäten ska kunna byggas ut baserat på prognoser i stället för redan identifierade behov.
38. Det behövs en marknad för stödtjänster som stabiliserar kraftsystemet. Denna marknad ska vara utformad utifrån kraftsystemets behov och vara teknikneutral. Den som tillhandahåller stödtjänster ska få betalt för det. Den som inte bidrar ska betala.

39. Människors liv ska inte begränsas av brist på energi. All flexibilitet i energianvändningen ska ske på frivillig basis. Konsumenten ska ha makten över sin elanvändning.

40. De långa ledtiderna för elproduktion och -distribution innebär att det behövs en planering och en styrning av hur kraftsystemet utformas. Här måste staten ta en tydlig roll utan att för den skull begränsa marknadens aktörer.

41. Vätgasframställning genom ångmetanreformering av fossil gas ska snarast fasas ut inom EU.

42. Fossilfria elektrobränslen ska, av lagstiftaren alltid ses som ett fullvärdigt alternativ till biobränslen, enligt principen om teknikneutralitet.

MÖJLIGGÖRARE FÖR KLIMATOMSTÄLLNINGEN

43. Tillåt längre och tyngre lastbilar och tåg.

44. Planeringen av trafik och infrastruktur måste göras långsiktigt hållbar med klimataspekter och hållbara städer i åtanke.

45. Reseavdraget ska begränsas där det finns en fungerande kollektivtrafik.

46. Energiåtervinning av avfall är en viktig energikälla men har ibland ett stort fossilt innehåll. Avfallets värde måste tas till vara genom ökad återanvändning och återvinning.

47. Skatten på plastanvändning behöver ses över för att styra mot en cirkulär resursanvändning och hållbar plastproduktion.

48. För att underlätta tekniskiftet och samtidigt minska miljöbelastningen behövs tydligare krav på återvinning av sällsynta jordartsmetaller som används bland annat i batterier.

49. För att uppmuntra produktionen av hållbara produkter ska fel på en vara under dess första två år – till skillnad från dagens sex månader – anses vara säljarens ansvar.

NEGATIVA UTSLÄPP

50. Det brådskar att ta hand om den koldioxid som finns i atmosfären samtidigt som utfasningen sker av de fossila utsläppen. Koldioxidavskiljning med permanent lagring ska skalas upp i närtid. Negativa utsläpp behöver börja göras långt innan de sista fossila utsläppen sker.

51. Ersättningen för att samla in och permanent lagra koldioxid ska vara densamma som nivån på koldioxidskatten.

52. Koldioxidinfångning vid raffinaderier och cementfabriker ska på olika sätt främjas.

53. För att vara så effektiva som möjligt bör klimatmålen vara gemensamma både för utsläpp av klimatgaser och för negativa utsläpp.

KLIMATANPASSNING

54. Staten ska samordna, och vid större insatser, delvis bekosta det växande behovet av klimatanpassning.

Liberala utgångspunkter

Den liberala klimatpolitiken i sammandrag

Klimatet är vår generations ödesfråga. Det är de närmaste åren det kommer att avgöras om mänskligheten kommer att kunna bromsa de skenande utsläppen av växthusgaser och se till att klimatet inte ohjälpligt förändras på ett sätt som kommer att göra livet för framtida generationer svårare, fattigare och farligare. Omätliga värden, såväl mänskliga som naturmässiga, ligger i vågskålen.

Klimatpolitiken och skyddet av den biologiska mångfalden måste gå hand i hand. Dels spelar havet och skogen en nyckelroll för jordens klimat, dels är utarmningen av den biologiska mångfalden direkt kopplad till klimatförändringarna. Den livsviktiga kampen mot klimatutsläppen måste ske parallellt med stärkt skydd av biologisk mångfald och naturvård. Bara genom detta helhetsperspektiv får vi en hållbar utveckling.

Denna rapport fokuserar på den politik som behöver komma på plats för att hejda klimatförändringarna. Utöver det som beskrivs här behövs också kraftfulla insatser för den biologiska mångfalden och naturvården.

Klimatutmaningen går att lösa – om vi går rätt till väga. I stället för symbolåtgärder behövs en förnuftsbaserad politik som underlättar den snabba utvecklingen mot klimatvänligare teknik. Det behövs tydliga marknadsekonomiska styrmedel och en tilltro till människors eget ansvar: den som förorenar ska betala. Och klimatanpassning förutsätter ekonomisk utveckling. Sverige har unika förutsättningar att bli världens första klimatneutrala välfärdsnation. Det ska vi förverkliga.

Den liberala klimatpolitiken utgår från några viktiga principer, vilka utvecklas i rapporten:

- En växande ekonomi är en förutsättning för omställningen
- Förorenaren betalar
- Klimatarbetet kräver internationellt samarbete
- Handel, teknikutveckling och entreprenörskap är förutsättningar för att klimatarbetet ska lyckas
- För att nå klimatmålen krävs framför allt systemförändringar samtidigt som individers agerande är betydelsefullt

Vi delar alla ansvaret för klimatarbetet. Vi kommer också alla att påverkas av klimatförändringarna. Politiken har ansvar att se till att de rätta styrmedlen finns, som lagstiftning och ekonomiska styrmedel. Marknaden driver på för teknikutveckling och innovation för klimatsmarta lösningar. Som konsumenter har vi möjligheter att välja klimatsmart och det ska vara lätt att välja rätt. Samtidigt är det genom att åstadkomma förändringar i de stora tekniska systemen som vi når målet. Det kräver internationellt samarbete och att vi släpper loss de mest kraftfulla verktyg för förändring vi känner – entreprenörskap, marknadsekonomi och frihandel.

Liberalernas klimatpolitik kännetecknas av beslutsamhet och handlingskraft. Stora och relativt snabba förändringar är nödvändiga för att nå målen och därigenom avvärja de allvarligaste konsekvenserna av att planeten blir varmare. Klimatpolitiken behöver handla om konkreta åtgärder som det politiska systemet i samverkan med samhällets aktörer förmår leverera. De beslut som fattas de kommande två mandatperioderna lägger också grunden för att komma hela vägen i mål, till att eliminera utsläppen. De måste därför tydligt ta sikte på målet.

Den liberala klimatpolitiken är inriktad på att:

- Eliminera utsläppen av fossil koldioxid
- Minska utsläppen av metan och lustgas
- Bygga upp kapacitet för negativa utsläpp av koldioxid
- Minska naturlig avgång och öka naturligt upptag av klimatgaser genom klok markanvändning

Vi liberaler är övertygade om att ett lyckat klimatarbete måste vara kombinerat med ekonomisk tillväxt och en växande välfärd, i Sverige såväl som globalt. Människor måste få möjligheter att ta sig ur fattigdom. Människor som lever liv i välstånd måste ha rätt till drömmar. Människor ska kunna bygga och driva växande företag, genom vilka idéer och drömmar kan förverkligas. En klimatpolitik som förvägrar människor detta är dömd att misslyckas.

Liberalernas politik bygger på konkret handling som är förenlig med vetenskap och som bärs av fria människor, vårt liberala samhällssystem och rättsstatens principer. Politiken måste gå att översätta i verkningsfulla medel som kan genomföras i närtid.

En del av de åtgärder som behövs för att få stopp på utsläppen kommer att möta motstånd från företag och människor som ser att de leder till förändringar. Den liberala klimatpolitiken innebär att ekonomin som helhet går stärkt ur omställningen bort från fossila bränslen. Men företag vars verksamhet bygger på billig fossil energi kommer att se sina marknadsandelar krympa om de inte kan hitta kostnadseffektiva alternativ. På samma sätt kommer människor som i sin vardag är beroende av transporter som inte kan elektrifieras att få se en större del av sin inkomst gå till dessa. Det kommer att behövas anpassningar men förändringar är nödvändiga när klimatomställningen genomförs.

Det kommer alltid att finnas andra partier som driver populistiska förslag för att tona ner problem eller slippa klimatåtgärder och även sådana partier som inte ser olika sorters frihetsinskränkningar och tvång som något hinder för att genomföra de politiska förslag de ställer sig bakom. Den liberala klimatpolitiken behöver därför vara konstruktiv och påhittig för att hitta attraktiva och verkningsfulla alternativ till populisternas lättköpta lösningar, samtidigt som den är trovärdig och ger löften om resultat, så att även den som vill ha långtgående klimatåtgärder kan hålla för troligt att politiken har önskad effekt.

På ett antal områden finns teknik som radikalt skulle kunna minska klimatgasutsläppen. Den behöver få genomslag och implementeras. Den behöver också i de flesta fall bli billigare och industrialiseras. Marknadskrafterna i kombination med tydliga och långsiktiga incitament från den ekonomiska politiken är avgörande för att teknikskiften ska bli verklighet. Utfasningen av de fossila bränslena kan tidigareläggas väsentligt med rätt typ av politiska styrmedel.

Denna rapport fokuserar på åtgärder i de sektorer där de stora utsläppen sker, vilket gör elektrifieringen av fordon och processer central. Rapporten uppehåller sig också vid energisystemet – trots att det i Sverige till stora delar är klimatneutralt – då energisystemet är nyckeln till att fasa ut de fossila bränslena, men också till att åstadkomma negativa utsläpp. Utöver energin är cirkulära resursflöden, samhällets transporteffektivitet och energieffektivitet också viktiga möjliggörare för en lyckad klimatomställning. Rapporten avslutas med ett avsnitt om klimatanpassning. Vi behöver planera för att dämpa effekterna på samhället och miljön av ett klimat i snabb förändring.

En växande ekonomi är en förutsättning för omställningen

Människor ska ha möjligheter att leva goda liv samtidigt som utsläppen snabbt minskar mot noll. Det är helt nödvändigt för att målen ska nås. Om människor förhindras från att förverkliga sina drömmar eller att ta sig ur fattigdom så kommer klimatarbetet att sakna trovärdighet och misslyckas. Detta är utmanande, men det finns inget annat sätt. Det är starka ekonomier som historiskt har lyckats hantera miljöproblem. Det gäller även för klimatarbetet.

Verksamheter baserade på fossila bränslen och råvaror måste ställa om till fossilfria alternativ. Men omställningen står inte i motsättning till fortsatt tillväxt. Snarare är det tvärt om. Hållbara verksamheter har utrymme att utvecklas och expandera. Själva omställningen i sig driver också tillväxten då den innebär både innovation och stora investeringar. Sverige har – mycket tack vare Liberalerna – länge haft ett starkt regelverk på miljöområdet som industrin är van att arbeta efter. Industrin i Sverige har goda förutsättningar att ta marknadsandelar och växa kraftigt. Det behöver vi planera för och möjliggöra. Industrins utsläpp ska bort, men industrin ska fortsätta växa.

Resursflöden måste bli cirkulära. Produkter behöver redan från början utformas för att kunna repareras och återvinnas. Den utvinning av material som behövs för att komplettera återvinningen måste ske klimatneutralt och med i övrigt acceptabla miljökonsekvenser.

Ännu idag saknar många människor helt tillgång till modern energi1. Även om situationen har förbättrats saknar nästan 800 miljoner människor elektricitet, många fler skulle behöva mer el. En tredjedel av mänskligheten, 2,6 miljarder människor eldar inomhus för att laga mat [IEA]. Fyra miljoner människor dör i förtid varje år av luftföroreningar från inomhuseldningen [WHO].

Att ge människor tillgång till modern energi är ett av de viktigaste verktygen för att bekämpa fattigdomen. Det är också ett av FN:s globala utvecklingsmål. Inte minst behöver fler få tillgång till el. God tillgång till energi är en frihetsfråga. De fossila bränslena behöver fasas ut snabbt i hela världen, samtidigt behöver energianvändningen totalt växa, detta trots de stora effektiviseringar elektrifieringen innebär. Energin måste produceras klimatneutralt och med i övrigt acceptabel miljöpåverkan. Uppgiften är utmanande men inte omöjlig.

Även i rika länder måste energianvändningen tillåtas öka. Energi är en möjliggörare för rika liv. Människors liv ska inte begränsas av brist på energi. Energianvändningen blir hela tiden effektivare, men ny efterfrågan tillkommer också, inte minst genom klimatomställningen. Tekniken för att fånga och lagra koldioxid är ett sådant exempel. Den kräver förhållandevis mycket energi. Ett annat exempel är lagring av energi som driver upp energianvändningen då lagring ofta innebär energiförluster (det gäller batterier och framför allt vätgas). Energi ska, liksom allt annat, användas effektivt och energin ska produceras hållbart. Men, det får inte bli ett självändamål att minska energianvändningen.

1. Klimatmålen ska nås i en ekonomi i tillväxt.

1 International Energy Agency talar om "modern energi" som att människor har; någon tillgång till elektricitet; möjlighet att laga mat på ett sätt som inte är hälsovådligt; tillgång till energi för att mekanisera arbetsuppgifter i jordbruk och småindustrier; att skolor och sjukhus har el och att det finns någon form av gatubelysning [IEA 2020b].

Förorenaren betalar

Vi liberaler tar en teknikneutral ansats. Klimatpolitiken syftar till att stoppa ökningen av klimatgaskoncentrationerna i atmosfären för att på sikt börja sänka dem. Vilken teknik som används för att nå målet är inte det viktiga. De verktyg vi känner ska användas effektivt.

Förorenare ska betala. Det stimulerar innovation och ny teknik får möjlighet till genomslag. Att prissätta det skadliga beteendet skapar en kraftfull och framförallt träffsäker styrning. Det ger stabila spelregler och företagen vågar satsa långsiktigt genom att det blir mer lönsamt att välja klimatvänliga lösningar.

Direkta förbud är ofta alldeles för trubbiga för att skapa acceptans för åtgärderna och för att kunna genomföras effektivt. Därför är de väldigt sällan effektiva. När skatter riktas direkt mot utsläpp och klimatskadlig verksamhet kan andra skatter sänkas för att kompensera företag och hushåll. Därmed upprätthålls näringslivets konkurrenskraft och hushållens köpkraft. En grön skatteväxling är nödvändig för att stärka principen om att förorenaren betalar.

Vägen mot ett klimatsmart samhälle kräver långsiktiga investeringar där det offentliga behöver medverka till finansieringen. Det handlar om strukturella investeringar som till exempel är kopplat till infrastruktur och där det offentliga är avgörande för att investeringarna ska bli av. Fokus ska vara på att få ner utsläppen och stöd ska inriktas mot de insatser där investeringarna får störst klimateffekt. Det handlar om åtgärder som kommer många till del och som bidrar till omställningen mot ett klimatsmartare samhälle. Brådskan att få förändringar till stånd motiverar att staten under en begränsad tid ger verksamheter stöd för att katalysera utfasningen av de fossila bränslena. Detta är en subvention som – teknikneutralt och effektivt konstruerad – kan accepteras.

2. Den som förorenar ska betala.

Internationellt samarbete – inom EU och globalt

EU ska ta täten i det internationella klimatarbetet. Utsläppen stannar inte vid landsgränser men det gör inte lösningarna heller. EU ska vara en garant för Parisavtalet och visa vägen framåt i klimatarbetet. Det är genom EU som Sverige kan få störst genomslag för sin klimatpolitik. Sverige ska därför ta en tydlig roll inom EU-samarbetet. Sverige ska driva på för effektiva och ambitiösa klimatmål, för teknikneutrala styrmedel som utgår från målen. De satsningar som EU gör genom sin budget, sina fonder och genom Europeiska investeringsbanken ska också på ett teknikneutralt sätt effektivt styra mot klimatmålen. Sverige ska också visa att det är möjligt att åstadkomma nettonegativa utsläpp i en välmående växande ekonomi.

Alla EU:s medlemsstater måste ta sitt klimatansvar. Sverige har idag – tack vare den omfattande biobränsleanvändningen, den rena elproduktionen och den höga graden av elektrifiering i industrin – relativt låga koldioxidutsläpp per capita jämfört med de flesta EU-länder. Vi ska självklart fortsätta att minska våra utsläpp samtidigt som vi ska driva på för att EU ska ha en gemensam effektiv politik som bidrar till att klimatgasutsläppen i alla EU-länder går mot noll tillräckligt snabbt.

Sverige ska fortsätta det progressiva arbetet inom FN-systemet för att skynda på utfasningen av de fossila bränslena. Sverige har en viktig uppgift att visa att en utfasning av fossil energi är möjlig i en växande ekonomi. Det är därmed viktigt att Sverige visar upp goda exempel som andra har praktisk möjlighet att ta efter.

Den svenska omställningen av elproduktionen i slutet av 1970-talet och början av 1980-talet är ett föredöme internationellt. Vi är idag ett av få länder i världen som har fossilfri el. Omställningen gick dessutom rekordsnabbt i en internationell jämförelse. Sverige har visat att det är möjligt att ställa om energisystemet i betydligt högre takt än vad som behövs för att uppfylla löftena från Paris.

Uppgiften som nu ligger framför oss är att slutföra omställningen av industrin och transportsektorn. Därutöver behöver vi få igång negativa utsläpp i stor skala för att klara nettonollutsläpp 2045 och nettonegativa utsläpp efter det. Vi behöver de kommande 25 åren i princip helt överge de fossila bränslena. Sverige ska återigen vara ett föredöme. Det kommer att gynna både klimatarbetet globalt och vår konkurrenskraft.

Ett exempel där Sverige är ett föredöme är avfallshantering. Globalt är metanavgång från avfallsdeponier en betydande utsläppskälla I Sverige har det problemet nästan eliminerats genom återvinning och förbränning av fraktioner som inte återvinns.

Forskning och teknikutveckling

Forskning, utveckling och kommersialisering av innovationer är en viktig del av lösningen för att klara klimatkrisen. Inom en del sektorer finns lösningar framme som möjliggör en utfasning av klimatgasutsläppen. Inom andra krävs det betydande forskningsinsatser innan utsläppen kan upphöra. Däremellan finns en rad områden där det behövs insatser för att förfina teknik så att den blir praktiskt och ekonomiskt möjlig att tillämpa.

Sveriges välfärd och tillväxt är beroende av en konkurrenskraftig industri. Samtidigt står industrin för en stor del av våra koldioxidutsläpp och alla insatser för att reducera utsläppen är viktiga. Staten bör bidra till forskning och utveckling för att tillsammans med berörda industrier få fram klimatsmarta lösningar som minskar industrins utsläpp.

Det behövs även mer forskning kring klimatsmarta transporter inklusive fullskaletester i verklig miljö, bland annat vad gäller laddinfrastrukturens samspel med samhällsplaneringen. Flyget är ett av de områden där störst utvecklingsinsatser krävs för att verksamheten ska kunna fortsätta utan fossila bränslen. Tre utvecklingsspår har utkristalliserat sig inom flyget – elflyg, fossilfria substitut till flygfotogen och vätgasdrift. Här bör staten bidra till forskningen. Dels finns en potential att minska flygets klimat- och miljöpåverkan, dels finns det här chans att ta fram teknik som kan bli kommersiellt värdefull och leda till ny näringsverksamhet.

Sjöfarten är ett annat exempel. Flera fossilfria energibärare kommer att behövas parallellt. För flera av dem återstår arbete för att de praktiskt ska bli möjliga.

När de fossila bränslena försvinner integreras energisystemen för el, värme och bränslen till ett enda system där den viktigaste primärenergikällan är el. Det behövs bättre kunskap om hur de fossilfria energislagen kan samverka så effektivt som möjligt. Metoderna för att omvandla el till andra energibärare som vätgas, ammoniak och syntetiskt framställda kolväten behöver också bli effektivare och industrialiseras.

3. Klimatpolitiken ska fokusera på åtgärder som har stor påverkan på klimatgasutsläppen.
4. Fortsatta tekniska framsteg kommer att bidra till att lösa klimatutmaningen i kombination med de verktyg vi redan har.

Konsumenters aktiva val

Det måste vara enkelt för människor att handla klimatsmart, återvinna och resa utan klimatpåverkan. Vi menar att människor genom medvetna val vill minska sin egen påverkan på miljö och klimat. Det är positivt och det behöver underlättas. Kraften i att många människor gör förändringar i sin vardag är stor. Den är viktig för att klimatarbetet ska lyckas.

Märkning och certifiering av varor förenklar för människor att göra klimatsmarta val. Då krävs också relevanta beräkningar och information kring konsumtionsbaserade utsläpp som tar hänsyn till skillnader mellan olika produktionskedjor. Vi ser gärna en obligatorisk klimatmärkning när det gäller vissa varor såsom kött och bilar. Det behövs också information om klimatpåverkan i reklam och vid bokning av resor. Informationen om klimatpåverkan blir mest effektiv om den ges just när köpbeslutet fattas.

5. Marknadsdriven märkning och certifiering av varor är bra, inte minst märkning avseende varors klimatavtryck för att underlätta konsumenternas val. Digitala produktpass ska innehålla information om klimatpåverkan.

Staten som medaktör och möjliggörare

En del klimatdebattörer vill angripa klimatkrisen genom att samla makten över samhället i statens händer. För oss liberaler är det helt främmande. Här liksom i alla andra sammanhang ligger en stor fara i att ropa på en stark ledare som ska ta kommandot. Som liberaler står vi upp för tanken på en begränsad statsmakt, vars roll är oundgänglig men inte obegränsad. Detta gäller även inom klimatpolitiken, där staten ska bidra genom att införa väl utformad lagstiftning och effektiva ekonomiska styrmedel, stimulera innovation och tekniskiften samt gå före i sin egen konsumtion – men däremot inte ta ifrån individer, företag och andra aktörer deras ansvar.

Det går inte att mäta hur effektiv klimatpolitiken är utifrån hur mycket den kostar.

Vi liberaler menar att de starkaste drivkrafterna för att få till förändring är entreprenörskap och marknadskrafter. När människor får möjlighet att fritt testa och utveckla sina idéer kan företag uppstå och växa. När nya lösningar kan konkurrera med de gamla är konsumenternas efterfrågan en mycket stark kraft som snabbt kan ställa om de tekniska systemen. Riktigt stark blir kraften när frihandeln möjliggör att lösningar sprids globalt.

Statens roll är att underlätta denna process. Det krävs att reglering på alla områden – i den mån den behövs – utformas teknikneutralt. Små aktörer behöver skydd när de ger sig in på etablerade marknader. Existerande aktörer ser inte nödvändigtvis behovet av att ny teknik etableras. Reglering och styrmedel behöver vara utformade så att ny teknik i praktiken har en chans även inom branscher med väletablerade aktörer.

Implementeringen av regelverken ska vara effektiv och snabb. Ett omfattande arbete behövs över hela linjen för att säkerställa att tillståndsprocesser för olika former av verksamheter inte drar ut på tiden. Optimalt ska en tillståndsprocess inte ta mer tid än att den kan drivas parallellt med övriga delare av ett projekt. Problemen uppstår när det är tillståndsprocessen som blir tidsstyrande. Ett effektivt och serviceinriktat arbete från det offentligas sida gör det billigare och enklare att bedriva verksamhet i Sverige. Det gynnar alla. Styrningen från det offentliga får får aldrig ske genom en ineffektiv handläggning.

Staten har en viktig uppgift i att skapa transparens mellan olika lösningar så att samhällets kostnader för dem blir tydliga. Vi liberaler ser till exempel gärna att godstransporter flyttas över från lastbil till sjöfart och järnväg för att minska klimatpåverkan. Samtidigt är detta inget självändamål. När vägtransporternas utsläppsproble-

matik är löst ska givetvis den mest effektiva lösningen användas. Överflyttningen kommer dock inte att lösa problemet. Alla transportslag behövs och det krävs fossilfria sätt att driva alla typer av transporter.

Staten har själv en stor konsumtion, som har en betydande klimatpåverkan. Liksom företag och privatpersoner har statens tjänstemän nytta av transparens och tydlig information om konsumtionens klimatpåverkan.

Staten bör stödja forskning och utveckling. I tidiga teknikmognadsfaser behövs ett större engagemang, i senare skeden nära kommersialisering är det huvudsakligen marknadens ansvar att utveckla tekniken.

Vägen mot ett klimatsmart samhälle kräver långsiktiga investeringar som det offentliga ska finansiera. Det handlar om strukturella investeringar som till exempel är kopplat till infrastruktur och där det offentliga är avgörande för att investeringarna ska bli av. Fokus ska vara på att få ner utsläppen och stöd ska inriktas mot insatser där investerade medel har störst klimateffekt. Det handlar om åtgärder som kommer många till del och som bidrar till omställningen mot ett klimatsmartare samhälle. Genom att göra initiala investeringar i infrastruktur kan marknadskrafterna få förutsättningar att göra investeringar som i sig är lönsamma men som beror av en tillräckligt väl utbyggd infrastruktur. Industrin kan inte elektrifiera utan ett robust och pålitligt kraftsystem i hela landet. Det blir inte heller någon vätgasdrift av skärgårdsbåtarna utan en infrastruktur för att producera och distribuera vätgas.

Myndigheter ska jobba evidensbaserat. Myndighetsutövningen ska vara teknikneutral och sikta mot de mål som styr respektive myndighets arbete.

Individer ska vara fria att utifrån korrekt information göra sina val. Individerna bär också ansvaret för sina val. Staten kan genom punktbeskattning höja priset för ett alternativ som har negativa externa effekter, men staten ska inte hindra individer i deras val.

6. Styrmedel ska vara teknikneutrala. Det skapar öppningar för innovation och ny teknik.
7. Alla subventioner, inklusive skattelättnader och stöd, till fossila bränslen i Sverige, Europa såväl som globalt ska avskaffas så fort som möjligt.

Klimatförändringar och klimatarbete

Utsläpp av växthusgaser

Växthusgaser har egenskapen att de absorberar och emitterar värmestrålning. Växthusgaser i atmosfären håller kvar en del värme som annars skulle ha strålat bort från jorden genom att återutsända absorberad värmestrålning tillbaka mot jordytan. Det här är en förutsättning för livet på jorden då planeten annars skulle vara betydligt kallare.

Människans aktiviteter har höjt koncentrationen av flera växthusgaser kraftig och även tillfört några nya som inte fanns i atmosfären tidigare. Utsläppen av koldioxid har haft den kraftigaste effekten. Sedan den industriella revolutionen har koldioxidhalten i atmosfären ökat nästan 50 procent [Climate.gov]. Det är den helt avgörande förklaringen till att jordens medeltemperatur stiger. Sedan mitten av 1800-talet har temperaturen stigit omkring en grad och ökningen fortsätter. De senaste 60 åren har temperaturförändringen varit runt 100 gånger snabbare än när temperaturen varierat historiskt [Climate.gov].

Våra utsläpp av metan från soptippar, risodlingar, idisslande boskap och utsläpp av naturgas ger ett betydande bidrag till den förstärkta växthuseffekten. Metangasutsläppen är betydligt mindre än koldioxidutsläppen och metanet bryts ner i atmosfären2, men i gengäld är metan en mycket mer kraftfull växthusgas. Minskningar av metanflödena till atmosfären har en omedelbar effekt på klimatet.

Lustgas, till exempel från kvävegödslad mark, är också en viktig växthusgas.

Till de här naturliga växthusgaserna kommer en rad halogener – där freonerna är de mest välkända – som inte finns naturligt i atmosfären. De här gaserna är mycket kraftfulla växthusgaser. Många av dem är tusentals gånger mer potenta än koldioxid. Trots sina låga koncentrationer ger de därför ändå ett bidrag till växthuseffekten.

För att hejda ökningen av jordens medeltemperatur behöver halterna av de här gaserna i atmosfären sluta öka. För att undvika de mest allvarliga konsekvenserna av ett förändrat klimat behöver koncentrationerna så småningom också börja minska3.

Det viktigaste är att eliminera utsläppen av fossil koldioxid. Människans utsläpp av metan och lustgas är svårare att helt få bort, men de kan minskas rejält. Koldioxid är den växthusgas som vi har en reell chans att åter börja samla in genom så kallade negativa utsläpp. Vi behöver samtidigt genomföra åtgärder för att minska den naturliga avgången av koldioxid och skapa kolsänkor genom förändrad markanvändning.

---

2 Att det tar relativt kort tid för metan att brytas ned i atmosfären gör att förändringar i hur stora utsläpp som görs blir viktiga. För koldioxid är den totala mängden som har släppts ut det viktiga. För metan är det istället viktigare i vilken takt utsläppen sker.

3 IPCC beskriver ett antal scenarier för att nå 1,5-gradersmålet [IPCC 2018]. Att begränsa ökningen av jordens medeltemperatur till under 1,5 grader utan negativa utsläpp skulle kräva att energianvändningen globalt minskar kraftigt. Kolanvändningen skulle behöva falla med fyra femtedelar till 2030 (i förhållande till 2010 års förbrukning). Även tvågradersmålet är utmanande att nå utan negativa utsläpp [Gasser 2015]. Det är därför rimligt att utgå ifrån att negativa utsläpp kommer att bli nödvändiga.

Effekter av ett förändrat klimat

Klimatförändringarna påverkar allt liv på jorden. Temperaturförändringarna går för fort för att ekosystemen ska ha en rimlig chans att anpassa sig, vilket innebär att klimatförändringarna har en kraftig påverkan på livet på jorden. Även påverkan på samhället och på oss människor riskerar att bli omfattande. De ekonomiska effekterna av påverkan på ekosystemen och av naturkatastrofer är redan påtagliga. Torka, hetta och stigande havsnivåer skapar spänningar. Om de inte kan hanteras leder de till migration, vilket är ett skäl att befara geopolitiska spänningar. De direkta kostnaderna för att anpassa våra samhällen efter ett förändrat klimat kommer också att bli omfattande. Vi behöver hindra klimatförändringarna från att bli värre, men vi behöver också anpassa samhället efter att klimatet förändras.

Effekten av de pågående klimatförändringarna är särskilt stark långt norrut. Förändringarna Sverige upplever är kraftigare än i många andra länder. Den stigande temperaturen gör också att väderextremer blir vanligare och värre.

Runt hälften av den koldioxid som har släppts ut sedan 1850 har lösts i havet [AMS 2019]. Koldioxiden bildar där kolsyra som gör haven surare. Vattnets pH påverkar livet. Organismernas förmåga att ta upp kalcium ur vattnet påverkas när vattnet blir surare. Därmed är påverkan särskilt stor på djur som bildar skal av kalk.

Vattnet lagrar också en stor del av den värme som hålls kvar på jorden genom växthuseffekten. Haven har blivit varmare. Även det påverkar livet i haven. Den omfattande korallblekningen som observeras runt om i tropiska hav är det tydligaste exemplet. När havsvattnet blir för varmt försvinner den alg koralldjuren lever i symbios med. Korallen bleks då och blir också mer utsatt. Korallreven är ett av de ekosystem som är mest känsliga för klimatförändringar. IPCC anger med (hög tillförlitlighet) att ytterligare 70-90 procent kommer att försvinna om temperaturhöjningen stannar vid 1,5 grader. Vid 2,0 grader förlorar vi mer än 99 procent av korallreven (mycket hög tillförlitlighet) [IPCC 2018].

Det här är en tidig men viktig effekt av ett varmare klimat. Korallekosystemen är mycket viktiga för den biologiska mångfalden, men också för människor längs kusterna som lever av fiske och turism.

På sikt påverkar ett varmare klimat en lång rad ekosystem, men det leder också till att havet stiger. Havsnivåhöjningen har startat och den kommer att bli svår att stoppa, men takten – och möjligheterna för människor och ekosystem att anpassa sig – påverkas av vilken utveckling temperaturhöjningen kommer att ta.

Effekterna av den stigande medeltemperaturen ser tyvärr inte ut att vara linjära. Istället är det troligt att finnas tröskeleffekter där irreversibla förlopp startar. Sådana förlopp skulle mycket väl kunna leda till snabba förändringar i det globala klimatet. Ett exempel är vad en kollaps av istäcket på Grönland eller i Västantarktis skulle innebära. När isen väl har börjat smälta under en viss nivå räcker det inte med att temperaturen slutar öka för att förloppet ska stoppas [Lenton 2019]. Kunskapsläget kring när tröskeleffekter i klimatsystemet kommer att uppträda är än så länge otillräcklig. Men att det finns icke-linjära effekter i systemet är ett starkt argument för kraftfulla åtgärder för att stoppa temperaturökningen, särskilt då vi inte vet när dessa icke-linjära effekter inträffar.

Mål och verktyg i klimatarbetet

För att hejda klimatförändringarna behöver vi fatta beslut som gör skillnad på kort sikt. Det behövs ordentliga minskningar av utsläppen nu och de närmaste åren. Mjukstarten i klimatarbetet har pågått i årtionden. Nu måste utsläppen minska på allvar.

Samtidigt kommer en del nödvändiga förändringar att ta lång tid. Inom de områden där klimatarbetet är svårt kommer resultaten att dröja, det gör det desto viktigare att arbetet bedrivs aktivt. För varje aktivitet som släpper ut klimatgaser behövs en plan för hur utsläppen från just den aktiviteten ska upphöra. Koldioxidutsläppen ska elimineras. Utsläppen av metan och lustgas – framför allt från jordbruket – ska minskas så långt det går. Återstoden behöver kompenseras av negativa utsläpp.

När målet är att eliminera utsläpp snarare än att minska dem blir handlingsplanen en helt annan. Det kräver att planen når hela vägen i mål. Stegvisa förbättringar i form av energieffektivisering vid användning av fossilbränslen eller utbyte av kol mot fossilgas kommer visserligen att minska skadorna på klimatet men de leder inte hela vägen till noll.

Vi liberaler vänder oss emot synsättet enskilda individers, eller till och med Sveriges, bidrag till klimatgasutsläppen skulle sakna betydelse. Tvärtom räknas alla utsläpp. Då problemet är globalt har utsläppen också samma påverkan var de än sker.

Sverige bör ligga i framkant i och vara ett föredöme i klimatarbetet. Det är viktigt för klimatets skull, och samtidigt till svensk konkurrenskraft. För att dela upp klimatarbetet och för att åstadkomma kraftfulla åtgärder på kort sikt är klimatmålen viktiga. Politiken måste ta dem på största allvar. De viktigaste åtgärderna behöver beslutas i riksdagens innevarande mandatperiod och i de två kommande.

FN-SYSTEMET

Klimatarbetet kräver ett globalt samarbete. Det organiseras genom FN-systemet och de klimatavtal som där sluts mellan länderna. Sverige och EU ska vara pådrivande både genom att gå före, visa på goda exempel och genom att ställa krav. EU måste väldigt tydligt markera, i konkret handling och genom tydliga resultat, att Parisavtalet ska nås.

Sverige och övriga EU-länder har också ett stort ansvar att bidra till den internationella klimatforskningen och till den internationella klimatpanelens, IPCC, arbete.

SVENSKA MÅL OCH EU-MÅL

Sveriges mål är att växthusgasutsläppen ska vara nettonoll senast 2045. Bortom 2045 ska Sverige ha växande negativa utsläpp. Tre etappmål finns längs vägen. Senast 2020 skulle utsläppen från verksamhet som inte ingår i EU-ETS vara 40 procent lägre än 1990[4]. Till 2030 ska minskningen vara 63 procent och till 2040, 75 procent. Sverige har också ett specifikt mål om att minska utsläppen från inrikes transporter (exklusive inrikesflyg som ingår i EU-ETS) med 70 procent mellan 2010 och 2030.

EU som helhet ska vara klimatneutralt 2050. Till 2030 ska utsläppen inom unionen ha minskat med 55 procent i förhållande till 1990 års nivå.

En rad andra länder har också satt upp måldatum för när klimatgasutsläppen ska vara nettonegativa.

4 Detta innebär att utsläppen från den icke handlande sektorn under 2020 inte fick vara större än 28,6 miljoner ton koldioxidekvivalenter. Åtgärder i andra länder om max 6,7 miljoner ton kan räknas av i beräkningen av måluppfyllelsen. Siffrorna för 2020 fanns inte klara när detta skrevs. Men under 2019 var utsläppen från den icke handlande sektorn 31,7 miljoner ton [Naturvårdsverket]. Sifforna för 2020 förväntas uppvisa en rejäl minskning jämfört med 2019 på grund av pandemin.

VERKTYG I DET EUROPEISKA KLIMATARBETET

EU är världens viktigaste miljösamarbete. Liberalerna har konsekvent framhållit betydelsen av EU-samarbetet för att klimatarbetet ska kunna bli kraftfullt och vi har fått rätt. Klimatomställningen är i centrum av den europeiska politiken. Det skärpta klimatmålet till 2030 och EU:s gröna giv markerar tydligt hur viktig klimatpolitiken har blivit för unionen. EU är lokomotivet i det globala klimatarbetet.

EU är mycket betydelsefullt för utvecklingen i medlemsstaterna. EU:s roll för möjligheten att nå framgång kan inte överskattas. EU besitter en rad verktyg som har kraftigt styrande effekter för klimatarbetet. Lagstiftningsarbetet är det mest kraftfulla verktyget. Även EU:s handelspolitik har stor klimatpåverkan på klimatarbetet globalt genom hur handelsavtal har utformats och genom att det europeiska regelverket används även på andra håll. Men verktygen behöver vässas.

Med de höga ambitioner EU har på klimatområdet är det orimligt att medlemsstaterna subventionerar fossila bränslen och infrastruktur för dessa. Det är hög tid att vi i Europa ställer om vår ekonomi till fossilfria alternativ. Sverige ska vara pådrivande för att avskaffa subventionerna.

Liberalerna ställer höga krav på Sveriges agerande i EU:s lagstiftningsarbete. Sverige ska ta plats i klimatfrågan och i hållbarhetsfrågor. Det svenska klimatarbetet behöver försvaras och de goda exemplen behöver spridas.

Energieffektiviseringsmålet och förnybartmålet

EU har utöver klimatmålen mål både för energieffektivisering och för andelen förnybar energi. Båda dessa har bäring på klimatmålet, men de gör samtidigt klimatarbetet mindre effektivt genom att de föreskriver just energieffektivisering och förnybar energi som verktyg för att nå klimatmålen.

Det råder ingen tvekan om att förnybar energi och en effektiv användning av energin är viktiga för att få ner utsläppen. Det hade dock varit mer effektivt att låta marknaden välja det mest effektiva sättet att nå klimatmålen. Allt fokus måste läggas på att få ner utsläppen. Valet av verktyg ska inte skrivas in i målen. Målen för energieffektivisering och förnybar energi gör klimatarbetet mindre effektivt.

8. EU:s klimatpolitik ska ha ett tydligt överordnat mål, att nå nettonegativa utsläpp så snart som möjligt. Energieffektivisering och förnybar energi är viktiga verktyg för att nå detta mål men inte klimatpolitiska mål i sig.

EU-ETS

Den mest effektiva åtgärden för att minska klimatutsläppen inom EU vore att införa en europeisk koldioxidskatt. Genom en sådan skatt kan EU även med trovärdighet trycka på för att få fler länder i världen att följa efter. Ett första steg mot detta är att skärpa systemet för handel med utsläppsrätter inom EU.

EU:s system för handel med utsläppsrätter (ETS) är en mycket viktig del av unionens nuvarande arbete med att minska utsläppen av växthusgaser i Europa. Systemet behöver vidareutvecklas, så att flera av de sektorer som idag står utanför ETS införlivas i systemet. Ett gemensamt golv för priserna i det europeiska handelssystemet för utsläppsrätter kan bli ett viktigt steg på vägen mot en gemensam europeisk koldioxidbeskattning.

Mängden tillgängliga utsläppsrätter behöver kontinuerligt ses över och minskas eftersom priset på utsläppsrätter historiskt varit allt för lågt. Antalet utsläppsrätter är för högt för att EU ska kunna nå nettonollutsläpp. Kurvan nedåt i EU-ETS behöver omförhandlas och få en brantare lutning. Den fria tilldelningen av utsläppsrätter behöver upphöra.

För att bibehålla trovärdigheten i och acceptansen för EU-ETS är det viktigt att alla medlemsstater bedriver ett ambitiöst arbete för att sänka sina utsläpp. Verksamheter där det är svårt att eliminera utsläppen kan tack vare EU-ETS fortsätta släppa ut en tid, men den respit man på så sätt får måste användas för att förbereda de nödvändiga åtgärderna.

9. Utsläppshandelssystemet EU-ETS måste skärpas så att klimatmålen kan nås.

Taxonomin

EU:s taxonomi för hållbara ekonomiska aktiviteter utvecklas för att utgöra ett regelverk för gröna obligationer. Taxonomin ställer upp kriterier för när en aktivitet kan anses hållbar. Allt talar för att taxonomin kommer att användas långt bredare än som regelverk för finansmarknaden. När det finns en definition av hållbarhet på plats kommer det att vara den som gäller. Eftersom EU ska bli en klimatneutral och hållbar ekonomi sätter taxonomin ramarna för vad som kommer att vara tillåtet och för hur olika verksamheter ska bedrivas. Liberalerna är i grunden positiva till att det skapas en tydlighet i vad som definierar en hållbar ekonomi. Vissa delar av taxonomin behöver dock justeras för att den ska kunna bli det kraftfulla verktyg den är tänkt att vara.

Förordningen om taxonomin gör tydligt att regelverket ska vara teknikneutralt. Kommissionen har inte uppfyllt den principen i de förslag till delegerade akter, med detaljerade regler, som tagits fram. Tydligast blir det genom att kommissionen valt att inte utarbeta några kriterier för när kärnkraften kan anses hållbar. När den inte gick att utesluta utifrån objektiva kriterier valde man att helt sonika lägga den åt sidan. Skälet är politiskt då ett antal medlemsstater inte accepterar att den inkluderas, avsett de objektiva kriterierna.

Liberalerna fortsätter hävda att regelverket måste vara teknikneutralt. Liberalerna har också haft starka synpunkter på kommissionens hantering taxonomiregelverket. Vattenkraft och skogsbruk som uppfyller miljökraven måste kunna klassas som hållbart. Kärnkraften behöver utvärderas. Att definiera den som ohållbar på grund av att den inte har analyserats är oacceptabelt.

10. EU:s regelverk för vad som räknas som hållbart, den så kallade taxonomin, måste vara teknikneutral. Vattenkraft och skogsbruk kan bedrivas hållbart, vilket måste avspeglas i regelverkets kriterier. Även kärnkraften måste få kriterier för när den anses hållbar.

Carbon border adjustments

Inom EU pågår ett arbete för att införa ett nytt verktyg i klimatpolitiken som kallas Carbon Border Adjustment (CBA). Syftet är att göra det möjligt att prissätta koldioxidutsläpp från produktion av varor som importeras till EU.

Systemet blir ett viktigt verktyg i EU:s klimatarbete då det ger förutsättningar att inom EU kraftfullt motverka utsläppen utan att riskera att utsläppen flyttar någon annanstans. Förslaget ligger väl i linje med den klimatpolitik som Liberalerna sökte väljarnas förtroende för i valet till Europaparlamentet 2019, där de viktigaste budskapen var att klimatarbetet måste intensifieras och att förorenaren måste betala.

Systemet måste utformas i enlighet med världshandelsorganisationens regler. Förslaget balanserar flera viktiga liberala principer. Gränsjusteringarna är ett sätt att säkerställa att förorenare betalar för sina utsläpp även när varor importeras. De skapar incitament att välja varor med mindre klimatpåverkan och för andra länder att ställa om sin produktion.

En stor del av intäkterna från gränsjusteringarna behöver styras till klimatåtgärder utanför EU:s inre marknad. Det minskar frestelsen för EU att höja avgifterna över den klimatmässigt mest effektiva nivån. Det minskar också risken att andra länder inför strafftullar mot EU med CBA som svepskäl.

Liberalerna värnar en öppen, teknikoptimistisk och marknadsdriven klimatpolitik med ändamålsenliga styrmedel. CBA kan enbart motiveras utifrån klimatarbetet.

EU-kommissionens energipolitik

Kommissionen driver, med stöd av ett antal starka medlemsstater i rådet, en tydlig energipolitisk linje. Politiken bygger på en mycket omfattande satsning på energiproduktion till havs. Framförallt vindkraft, men också tidvatten- och vågkraft ska tillsammans med skörd av alger förse EU med stora mängder energi. Vattenkraft, vindkraft och solenergi på land är också en viktig del, men dessa kan inte expanderas i den omfattning som krävs för att ersätta de fossila bränslena inom unionen. Då en mycket stor del av primärenergiproduktionen är väderberoende i ett sådant här system behövs ett sätt att lagra energi.

Kommissionen föreslår i sin vätgasstrategi att ett system för att producera, lagra och distribuera vätgas över Europa ska byggas upp för att komplettera den väderberoende primärenergiproduktionen. Kommissionen ser framför sig en betydande roll för vätgasen som energibärare i både industrin och i transportsektorn.

Kommissionens energipolitiska linje är ett tydligt avsteg från de slutsatser den förra kommissionen (Juncker) nådde om möjligheten att samhällsekonomiskt effektivt göra EU:s ekonomi fossilfri. I långtidsstrategin ”En ren jord åt alla” konstaterade kommissionen att en kombination av förnybar energi och kärnkraft är den framkomliga vägen för att nå nollutsläpp. Andelen kärnkraft var liten i de scenarier som togs fram, men det bedömdes ändå att den är nödvändig för att hålla nere kostnaderna för omställningen [COM(2018) 773].

Liberalerna ser tydliga behov av förändringar i EU:s energipolitik. Dels gör den nuvarande politiken att klimatmålen blir svårare – om ens möjliga – att nå. Dels innebär den en risk för betydligt högre kostnader för det framtida energisystemet än vad som hade gått att åstadkomma om strategin utgått från teknikneutralitet och samhällsekonomisk effektivitet. Framförallt behöver kommissionen sluta motarbeta kärnkraften och ge den teknikneutrala förutsättningar i förhållande till de övriga fossilfria energislagen.

11. EU:s energipolitik behöver läggas om. Det behövs en tidsatt plan för att så snart som möjligt avveckla kol- och gasanvändningen. Kärnkraften ska behandlas teknikneutralt gentemot andra fossilfria energislag.
12. Europas energisystem ska byggas samhällsekonomiskt effektivt.
13. EU:s energiunion bör utvecklas ytterligare, med fokus på fossilfri elproduktion. Beroendet av import av fossila bränslen från Ryssland ska minska. Arbetet med att länka samman EU:s elnät ska fortsätta i hög takt.

Klimatbistånd

EU ska fortsätta investera i miljövänlig teknik i länder utanför unionen. Klimatbiståndet ska inriktas på insatser som ger stor effekt per satsad euro och som ger bestående förbättringar. Klimatfrågan är också en fråga om solidaritet. Genom klimatbistånd och tekniköverföring kan Europa göra stora insatser för en hållbar utveckling i utvecklingsländer med växande ekonomier.

Medlen som samlas in genom Carbon Border Adjustments ska även den huvudsakligen användas på det här sättet. De får dock inte bli en ursäkt för att minska det rena biståndet.

14. EU:s klimatbistånd bör öka.

Åtgärder för att eliminera växthusgasutsläpp

Koldioxidutsläppen från fossila bränslen ska upphöra. Det innebär att fossila bränslen behöver sluta användas. I en del sektorer kommer det att vara svårt att hitta alternativ till de fossila bränslena så att de kan fasas ut i den takt som krävs. Där är negativa utsläpp som kompenserar för utsläppen ett sätt att vinna tid. Andra utsläpp, till exempel från jordbruket, är svårare att eliminera. Det behövs negativa utsläpp i fortvarighet för att kompensera för den typen av utsläpp. Det är också mycket sannolikt att människan kommer att släppa ut för mycket klimatgaser för att Paris-avtalets mål ska kunna nås. Det innebär att negativa utsläpp under lång tid kommer att behövas för att långsamt sänka koldioxidkoncentrationen i atmosfären.

15. Användningen av fossila bränslen ska upphöra. Negativa utsläpp behövs för att kompensera för klimatgasutsläpp som är orimliga att eliminera. Utökade negativa utsläpp kan också användas för att kompensera för utsläpp från fossila bränslen medan utfasningen pågår.

16. Fossilt bränsle ska beskattas likvärdigt oavsett användningsområde.

Fossilfria transporter

Inrikes transporter står för en knapp tredjedel av de svenska klimatgasutsläppen, 16 miljoner ton koldioxid per år. Vägtransporterna står för över 90 procent och dominerar fullständigt. Utsläppen från transporter måste sänkas radikalt, det svenska nationella målet är att de ska minska med 70 procent till 2030 jämfört med 20105. Till utsläppen från transportsektorn kommer också drygt tre miljoner ton koldioxid per år från landets arbetsmaskiner.

Utrikes transporter räknas inte in i de svenska klimatmålen, men är likväl viktiga. Här är det viktiga för svensk del framför allt att driva på klimatarbetet inom EU och att påverka de internationella samarbetsorganisationerna, främst inom flyg och sjöfart. Ambitionen att införliva sjöfarten till och från EU i EU-ETS är positiv. Flyget inom Europa ingår redan i EU-ETS.

De svenska insatserna i det internationella klimatarbetet ska ha som utgångspunkt att ge konkurrensneutrala förutsättningar för svenskt näringsliv.

Transportsektorns mycket omfattande användning av fossila bränslen kommer att behöva ersättas med hjälp av en palett av olika verktyg. Det finns ingen universallösning för alla delar av sektorn. Direkt elektrifiering via batterier och elektrifierade vägar, indirekt elektrifiering via vätgas och bränsleceller, samt fossilfria energibärare för förbränningsmotorer har alla olika roller i sektorns omställning. De fungerar olika väl för olika nischer.

Paletten av lösningar för transportsektorn är ett utmärkt exempel på varför de styrmedel som används måste göras teknikneutrala.

17. Alla transportslag ska stå för sina klimatkostnader.

5 Detta mål exkluderar inrikesflyget då det ingår i EU-ETS.

VÄGTRANSPORTER

Elektrifiering av vägtransporter

Fordonens bränsle är helt avgörande för deras klimatpåverkan. Utsläppen i de övriga delarna av fordonens livscykel, så som tillverkning av fordon och batterier, transporter och skrotning beror av andra sektorers klimatarbete och de kommer att gå mot noll varefter fossila bränslen fasas ut där. Bränslets klimatpåverkan däremot är direkt kopplad till fordonet.

Liberalerna initierade Elektrifieringskommissionen med uppdrag att bland annat påskynda elektrifieringen av vägtransporterna. I centrum står den framtida utvecklingen av fast laddinfrastruktur, elvägar samt vätgasinfrastruktur.

Då primärenergin i det framtida integrerade energisystemet till största delen kommer att komma från el (se avsnittet Energisystemet) är det rationellt att elektrifiera fordonsparken – direkt, eller indirekt via bränsleceller – i så stor utsträckning som möjligt. Alternativet är att använda fossilfria bränslen avsedda för förbränningsmotorer. Det är också i praktiken det enda rimliga sättet att sänka utsläppen från de befintliga fordonen.

Elektrifieringen av personbilsflottan har kommit en bit på väg och infrastrukturen för laddning börjar samtidigt växa fram. Elektrifieringen av de tunga transporterna är i startgroparna. God tillgång på laddpunkter gör att fler väljer elfordon. Fler elfordon på vägarna gör det mer intressant att investera i laddinfrastruktur. Utbyggnaden av laddinfrastruktur både för personbilar och tyngre fordon måste skyndas på för att inte bli en flaskhals för övergången till elfordon. Det gäller inte minst möjligheten att ladda hemma. Byggreglerna kring laddning behöver förtydligas, inte minst för flerbostadshus. Bilar ska kunna laddas på parkeringar där de står under flera timmar. Den minimiimplementering av EU:s direktiv som genomfördes under 2020 räcker inte. Laddinfrastrukturen för tyngre fordon behöver på samma sätt utvecklas. Åttio procent av transportarbetet för gods sker inom 30 mils radie. I ett regionalt perspektiv behöver depåstopp, omlastningscentraler samt snabbladdningsstationer längs vägarna utrustas med laddpunkter för utformningen av ett robust, tillförlitligt system som möjliggör en bred satsning på laddbara tyngre fordon. Detta ställer stora krav på kraftsystemet.

Elektrifieringen av fordonsflottan är en central del av klimatomställningen. Här är det, under en begränsad tid, rimligt att ge ekonomiska incitament för att påskynda omställningen av fordonsparken och utbyggnaden av laddinfrastrukturen.

Teknikutvecklingen av elvägar visar stor potential för att lösa de tyngre långväga transporterna och problemet med stora effektuttag vid specifika, större laddplatser längs vägarna. Utvecklingen av vätgasteknik och infrastruktur för vätgas kan på sikt spela en stor roll för (den indirekta) elektrifieringen av de långväga transporterna. Utvecklingen i båda fallen bör följas nogsamt för att snarast driva på för minskade klimatutsläpp från långväga tyngre fordon.

Samtliga vägtransporter i EU ska så snart som möjligt bli helt fossilfria. Det behövs en EU-strategi för en utbyggnad av klimatsmart infrastruktur längs viktiga europeiska vägar som omfattar snabbladdstationer, möjlighet att tanka vätgas och en samordning av ett standardiserat potentiellt nät av elvägar över hela EU.

In kollektivttrafiken har klimatarbetet kommit långt. I städerna drivs en mycket stor del av kollektivtrafiken fossilfritt. 2030 ska all kollektivtrafik på väg eller spår drivas av el eller fossilfria bränslen. Vår principiella uppfattning är att elskatten ska vara densamma för alla kollektiva transportslag. Elbussar för kollektivtrafik ska omfattas av den reducerade energiskatt på el som spårvagnar och tåg redan åtnjuter.

18. Utbyggnaden av laddinfrastruktur ska främjas genom ändrade byggregler, genom att underlätta utbyggnad av regional laddinfrastruktur för tyngre fordon och genom utbyggnad av elvägar.
19. Elskatten ska vara densamma för alla kollektiva transportslag, inklusive elbussar.
20. 2030 ska all kollektivtrafik på väg eller spår drivas av el eller fossilfria bränslen.

Fossilfria bränslen och reduktionsplikt

Genom reduktionsplikten, som Liberalerna står bakom, måste bensin, diesel och flygfotogen innehålla en ökande andel icke-fossila bränslen. Kravet är formulerat som utsläppsreduktion, vilket gör att livscykelutsläppen från de bränslen som blandas räknas in.

Reduktionsplikten är en övergångslösning som gör det möjligt att sänka utsläppen snabbare än fordonsflottan hinner bytas ut. På sikt måste användningen av bränslen minska i transportsektorn till förmån för eldrift. Det gäller särskilt de lätta vägtransporterna. Den mängd biodrivmedel som kan produceras hållbart är begränsad. Biodrivmedlen behöver prioriteras till de sektorer som är svåra att elektrifiera. Att frigöra biodrivmedel är därmed ett starkt skäl till att driva på elektrifieringsarbetet för vägfordonen.

Reduktionsplikten uppfylls idag uteslutande av olika former av bränslen av biologiskt ursprung. Liberalerna har dock krävt – och fått igenom – ett teknikneutralt regelverk där även så kallade elektrobränslen producerade från infångad koldioxid och vätgas räknas in i reduktionsplikten oavsett vilket fossilfritt kraftslag elen som användes för att producera dem kom ifrån.

Reduktionsplikten innebär att utsläppen från fordonens drivmedel minskar. Därmed ska koldioxidbeskattningen av de utblandade bränslena minska successivt. Koldioxidskatten ska vara styrande och den ska strikt utgå ifrån utsläppen. Idag är det inte möjligt för Sverige att både ha ett reduktionspliktssystem och att justera koldioxidskatten så att den kopplar till de faktiska utsläppen då EU inte tillåter de dubbla styrmedel det skulle innebära. Detta måste ändras.

21. Koldioxidbeskattningen ska utgå från utsläppen. Den ska successivt bli lägre när reduktionsplikten ger drivmedel lägre utsläpp.

Andra åtgärder för att minska vägtransporternas klimatpåverkan

För den som behöver en bil har valet av fordon stor betydelse för klimatpåverkan. Det är viktigt att människor har friheten att själva avgöra vilken typ av bil som passar för deras egna behov. De styrmedel vi använder för att nå klimatmålen ska vara utformade så att de sätter ett pris på koldioxidutsläppen och på det sättet styr valet av fordon. Styrmedlen ska samtidigt säkerställa att klimatgasutsläppen från driften av personbilarna upphör. Klimatomställningen av fordonsflottan ska bygga på skärpta utsläppskrav för nya fordon samt på olika ekonomiska styrmedel riktade mot bilarnas utsläpp.

Individen ska fritt kunna välja det transportmedel som passar. Bilåkandet bör dock minska där kollektivtrafiken är väl utbyggd. Reseavdraget för bilåkande ska därför begränsas där det finns välfungerande kollektivtrafik.

Märkningen av bilar utifrån trafiksäkerhet och energimärkningen av vitvaror har haft stor effekt på köpmönstren. Det behövs ett liknande system för personbilars klimatpåverkan som utgår från påverkan över hela livscykeln.

22. Klimatomställningen av transportsektorn ska byggas på skärpta utsläppskrav för nya fordon och fartyg, samt ekonomiska styrmedel för att påskynda omställningen.

23. Ett tydligt, enkelt system för konsumentinformation där personbilar graderas utifrån klimatpåverkan över sin livscykel ska utvecklas.

FLYGET

Flyget är avgörande för att hålla ihop Sverige, underlätta företagsutveckling i hela Sverige samt för att Sverige som exportberoende nation, långt ifrån många av våra viktiga marknader och handelspartners, ska fungera. Flyget har också stor betydelse för människors möjlighet att studera och arbeta långt ifrån sina nära och kära samt att resa och uppleva nya miljöer och kulturer.

Samtidigt behöver utsläppen från flyget, likt för andra transportslag, upphöra. Det kommer att ta längre tid än i andra sektorer, vilket gör att arbetet brådskar.

Sammantaget står bunkringen för inrikes- och utrikesflyget i Sverige för drygt tre miljoner ton koldioxidutsläpp per år. Till det kommer höghöjdseffekten från framförallt utrikesflyget som ger ungefär lika stor klimatpåverkan som koldioxidutsläppen. Flygets utsläpp har i motsats till de flesta sektorer ökat kraftigt över tid på grund av en starkt ökad efterfrågan.

Flyget är också speciellt då ett enskilt beslut om att flyga eller inte flyga ofta har en betydande påverkan på de utsläpp en enskild individ orsakar.

Ensidiga styrmedel från svensk sida riskerar att enbart leda till att flyget flyttar till flygplatser utanför Sverige med negativa konsekvenser för svensk konkurrenskraft som följd. Internationella lösningar behövs därför.

Internationella flygskatter är svåra att införa då de kräver ändringar i flygets Chicago-konvention. Sverige och EU ska fortsätta arbeta för att nå internationella överenskommelser som direkt prissätter flygets koldioxidutsläpp. En bränslebaserad flygskatt som tar sikte på flygets faktiska utsläpp, inte på själva flygandet, bör införas inom EU genom multilaterala avtal.

Flygets klimatbeskattning behöver bli mer lik den för andra transportslag. Transportslaget med de största utsläppen per personkilometer kan inte vara det lägst beskattade.

Ett effektivt utnyttjande av det europeiska luftrummet som leder till att man kan flyga kortast möjliga rutt skulle innebära stora miljö- och effektivitetsvinster. Arbetet med ett gemensamt europeiskt luftrum behöver färdigställas så snart som möjligt.

Ett system med differentierade start- och landningsavgifter utifrån hur mycket fossilfritt bränsle som används vid flygningar bör införas. För att öka konsumenternas information och kunskap om flygets klimatpåverkan anser liberalerna att en obligatorisk klimatdeklaration i reklam och vid bokning av flygresor ska införas. Denna möjlighet bör också införas för andra transportslag för att underlätta jämförelser.

Flygets omställning består av flera komponenter; reduktionspliktsystem, utveckling av elflyg, energieffektivisiering och vätgasdrift. Medan flygets omställning pågår, behöver utsläppen kompenseras av negativa utsläpp. Höghöjdseffekten behöver fortsatt kompenseras även efter att flyget är helt fossilfritt.

Fossilfritt flyg

Den fossila flygfotogenen behöver bytas ut. På kortare sträckor ser flyget ut att kunna elektrifieras. På längre sträckor behövs fossilfria substitut till fotogenen och möjligen andra fossilfria energibärare, till exempel vätgas.

Reduktionsplikt har stor potential för flygets klimatarbete där biobränslen möjliggör ett första steg. Flygets mycket stora energiförbrukning gör dock att biobränslen bara kan stå för en mindre del av bränslebehovet. Det är därför nödvändigt att utveckla, och effektivt producera, syntetiskt framställd flygfotogen för att klara kostnadskraven.

Elektriskt flyg är intressant för kortare flygförbindelserna. Det skulle kunna skapa en ny näringsgren och skulle också minska flygets påverkan på stadsplaneringen.

Utvecklingen av vätgasdrivet flyg är viktig på lite längre sikt. Vätgasen har fördelen att den kommer att vara billigare än syntetiskt framställd flygfotogen. En nackdel är att den inte kan användas i befintliga flygplan. Reduktionsplikten kommer att spela en avgörande roll under överskådlig tid på grund av flygplanens tekniska livslängd.

Omställningstempot inom flygbranschen behöver höjas. Det är därför viktigt att det görs riktade satsningar på forskning och utveckling av elflyg, framtagning av fossilfria flygbränslen samt vidareutveckling av flygplan för

vätgasdrift. Reduktionsplikten bör vidareutvecklas. Satsningar på forskning och utveckling av elflyg, framtagning av fossilfria flygbränslen samt vidareutveckling av flygplan för vätgasdrift behövs.

24. Sverige ska driva på för en europeisk flygskatt och att flyget internationellt ska betala för sina klimatkostnader.
25. Forskning och innovationssystem för elflyg ska främjas. Möjligheten till lånegarantier för elflygsutveckling ska underlättas.
26. Flyget kommer att behöva bekosta negativa utsläpp för att kompensera för sina kvarvarande utsläpp medan omställningen pågår samt för höghöjdseffekten även sedan flyget blivit helt fossilfritt.

SJÖFARTEN

Sjöfarten är oerhört betydelsefull för världshandeln i stort och för Sverige som exportberoende land då 90 procent av exporten går via sjöfart. Den behöver goda förutsättningar och möjligheter att fortsätta expandera.

Godstransporter i deplacementfart till sjöss är mycket energieffektiva. När transporter flyttas från dieseldrivna lastbilar till båt görs därför generellt stora klimatvinster. Internationellt går stora flöden på sjön och avstånden är också stora. Det gör att utsläppen från utrikessjöfartens bunkring sammantaget blir relativt stora – 8,5 miljoner ton per år – trots den höga energieffektiviteten.

Det behövs ett bränslebyte inom sjöfarten. En del fartyg har gått över från olja till flytande fossil gas. Ett logiskt nästa steg är flytande biogas men tillgänglig biogasvolym är för liten för sjöfartens hela behov.

Både batterier och vätgas begränsas av energibärarnas energitäthet som kräver utrymme och adderar vikt och lämpar sig endast för korta sträckor t ex kustnära trafik. Eldrift av fartyg är mer utvecklad än vätgasdrift. Ammoniak har ungefär dubbelt så hög energitäthet som flytande vätgas och kan användas i en förbränningsmotor eller en bränslecell. Produktionen är mer energikrävande än för vätgasen och blir därför dyrare. Ammoniak ser lovande ut som energibärare för längre sjötransporter.

Det behövs ett politiskt tryck gentemot sjöfarten för att snabba på teknikskiftet. Dels behöver Sverige och EU trycka på genom FN-organet International Maritime Organisation, men mer effektivt är att EU ensidigt inför klimatkrav för fartyg som anländer till hamnar inom EU.

Sverige behöver följa den utveckling som sker internationellt för att ersätta bränslet i den internationella sjöfarten. Vi behöver ha beredskap för att våra hamnar ska kunna distribuera de bränslen som blir aktuella.

Utöver framdrivningen är fartygens energiförsörjning i hamn en viktig fråga. När fartygen försörjs med el från land under tiden de ligger i hamn kan motorerna stängas av. Det minskar klimatutsläppen då svensk elmix ersätter fartygsdieslar för elproduktion, men det är också en viktig åtgärd för att förbättra den lokala luftmiljön kring hamnarna som ofta ligger i eller nära tätbefolkade områden. Våra hamnar ska vara utrustade med anslutningar för landström. På sina håll innebär det att elnäten behöver anpassas för ett större effektuttag i hamnarna.

Ett sätt att styra över mot mer elanvändning i hamn är att införa differentierade hamnavgifter och/eller att endast de fartyg som ansluter till landström får besöka de citynära hamnarna. Det skulle ge tydliga incitament för fartygen att investera i anslutningsutrustning.

27. Främja sjöfartens klimatomställning genom miljödifferentierade avgifter. Underlätta överflyttning av gods till inrikes sjöfart och närsjöfart genom översyn av regelverk och avgifter.
28. Hamnarna behöver förberedas för byte till fossilfria bränslealternativ och elektrifiering av fartyg.

JÄRNVÄGEN

Transporter på den svenska järnvägen ger en mycket liten klimatpåverkan. En mycket stor del av transportarbetet sker på elektrifierade sträckor och elen är i det närmaste fossilfri. Ur ett klimatperspektiv bör därmed mer göras för att möjliggöra att fler transporter flyttas över till järnväg. För att underlätta överflyttningen behövs kapacitetsförstärkningar och infrastruktur för omlastning mellan olika transportslag. Järnvägens attraktivitet som transportslag behöver förbättras till exempel genom förbättrad punktlighet.

De järnvägstransporter som drivs av fossila bränslen, till exempel Inlandsbanan, ska bli fossilfria. Utmaningen i att ställa om den fossildrivna järnvägstrafiken liknar den i resten av transportsektorn. Alternativen är att antingen elektrifiera banorna eller att driva tågen med någon fossilfri energibärare som tas med ombord.

Järnvägens infrastruktur kan ha stor klimatpåverkan, särskilt för nya banor. Denna påverkan kommer att minska mot noll i takt med att utsläppen i andra sektorer, i första hand stål och betong, elimineras.

29. Överflyttning av gods och persontransporter till järnväg ska underlättas genom kapacitetshöjningar, ökad punktlighet och infrastruktur för omlastning mellan transportslag.

ARBETSMASKINER

Arbetsmaskiner som används för underhåll av vägar, bostäder, lokaler, i servicesektorn och för arbete inom industrin, jordbruket och skogsbruket och fisket står för ungefär sex procent av de svenska utsläppen av klimatgaser.

Vi liberaler har länge arbetat för att avskaffa de skattesubventioner som en del av de här maskinerna omfattas av. Det kan finnas goda skäl att stödja till exempel jordbruket och fisket, men det är orimligt att stödet baseras på hur mycket diesel man använder i sin verksamhet. Vi vill se att skatterabatterna till fossila bränslen avskaffas successivt så att beskattningen blir likvärdig oavsett användningsområde.

Användningen av fossila bränslen i arbetsmaskiner behöver fasas ut. Det kommer dock att kvarstå nischer där fossila bränslen används långt efter det att Sverige fått nettonegativa utsläpp. Vissa grupper av arbetsmaskiner utgör typexempel på nischer där det är rationellt att använda den begränsade tillgången på biobränslen. För andra grupper är en elektrifiering mer rationell, till exempel där maskinerna rör sig inom en begränsad yta.

Sverige en klimatneutral industrination

Industrin i Sverige genomförde en omfattande elektrifiering under 1970 och 1980-talen. I kombination med vår i princip klimatneutrala elproduktion är det ett av skälen till att klimatprestanda i svenska varor och tjänster är mycket bra i en internationell jämförelse.

Trots det omfattande arbete som har gjorts står dock industrin fortfarande för en tredjedel av de territoriella svenska klimatgasutsläppen, 17 miljoner ton koldioxid per år. Industrins utsläpp måste snabbt minska för att på sikt nå noll. Alla processer behöver ses över för att hitta fossilfria lösningar. Möjligheterna till negativa utsläpp ska utnyttjas där det är rimligt.

Klimatneutrala produkter kommer att ha en konkurrensfördel på de internationella marknaderna som kan väga upp det faktum att produkterna inledningsvis är dyrare att framställa än de klimatbelastande motsvarigheterna.

Nyckeln till att få bort utsläppen från industrin ligger i att elektrifiera processerna, att förse fabrikerna med fossilfri råvara och i att samla in de utsläpp som är oundvikliga. En mycket positiv utveckling är på gång.

Företagen och branscherna tar ett stort ansvar och planerar konkret för hur de fossila bränslena ska ersättas och för hur utsläppen ska elimineras. Det är precis så här industrins omställning ska gå till. Aktörerna ansvarar för sina utsläpp. Politikens uppgift är att formulera tydliga mål och att skapa de förutsättningar som krävs för att planerna ska gå att realisera. Industrins omställning är helt beroende av att energisystemet, och särskilt då kraftsystemet, förmår möta de nya behov industrin har. Även negativa utsläpp är avgörande för att nå målen. De konkreta förslagen som rör industrins omställning ligger därmed under energiavsnittet och under avsnittet om negativa utsläpp.

30. Industrins användning av fossila bränslen ska fasas ut. Varje aktör har ett eget ansvar. Staten ska underlätta omställningen.

INDUSTRIN SKA TILLÅTAS EXPANDERA KRAFTIGT

Vi liberaler ser en möjlighet för en kraftig expansion av industrin i Sverige. Här finns genom vår innovationskraft, vårt tekniska kunnande, närheten till viktiga råvaror och vår goda tillgång på fossilfri energi utmärkta möjligheter för den som vill bedriva klimatneutral industriproduktion. Det är bättre för klimatet att industrin finns i Sverige än snart sagt någon annanstans i världen. Liberalerna ser tillväxt som en nyckel i klimatomställningen. Det gäller i synnerhet industrin.

För att industrin ska kunna växa krävs effektiva tillståndsprocesser, tillförlitlig tillgång på fossilfri energi till en konkurrenskraftig kostnad, god tillgång på kompetens och goda möjligheter till utbyte med andra delar av världen genom handel, villkor för kvalificerad personal såväl som genom möjligheten att resa till och från Sverige.

UTSLÄPPSHANDELSSYSTEMET BEHÖVER KOMPLETTERAS MED NATIONELLA STYRMEDEL

Industrins utsläpp ingår i det europeiska systemet för handel med utsläppsrätter. Därmed är industrin undantagen annan lagstiftning som syftar till att begränsa klimatgasutsläppen. Detta regleras av industriutsläppsdirektivet, 2010/75/EU.

Kostnaden för utsläppsrätter ger industrin incitament att sänka sina utsläpp, men det finns inga tvingande krav. Industrins klimatarbete drivs av en vilja att ställa om och ett tryck på förändring från marknaden. Vi liberaler stödjer den ordningen. Det är alltid bättre när människor agerar frivilligt än under tvång. Samtidigt kan vi konstatera att Sveriges mål är att nå nettonollutsläpp i hela ekonomin 2045. EU har samma mål, men årtalet är satt till 2050. Denna diskrepans motiverar två åtgärder.

Dels behöver klimatfrågan på ett tydligt sätt lyftas in i miljöbalken. Dels bör Sverige utarbeta nationell lagstiftning som kan användas för att begränsa industrins utsläpp i en situation där det frivilliga arbetet och styrningen genom priset på utsläppsrätterna inte räcker för att de nationella klimatmålen ska nås. Storbritannien har infört sådan lagstiftning. Även Tysklands politiska beslut att stänga kolkraften till 2038 är ett exempel på att det är accepterat att medlemsstaterna inför den här sortens bestämmelser utanpå EU-ETS.

JÄRN OCH STÅL

De största utsläppen från i industrisektorn kommer från järn- och stålindustrin. Reduktionen av järnoxid till järn i masugnar genererar stora mängder koldioxid. Industrin är på god väg att lösa detta genom att istället för att reducera järnoxiden med kol reducera den med vätgas. Hybrit-projektet är ett gott exempel på hur branscher själva, på frivillig väg, genom statligt uppbackad innovation kan åstadkomma viktiga förändringar.

Det finns en mycket stor potential i att utvidga klimatnyttan av vätgasreduktionstekniken. Sverige exporterar idag stora mängder järnmalm. Om även den fossilfritt skulle reduceras till järn innan export skulle klimatnyttan bli flera gånger större än vad som kan åstadkommas genom att byta ut de svenska masugnarna. Fossilfri reduktion i Sverige ska ersätta masugnar över hela världen, varvid koldioxidutsläppen minskar. Förädlingsvär-

det i den svenska stålindustrin skulle öka markant om hela den svenska järnmalmsbrytningen reducerades till järn i Sverige.

Att reducera hela LKAB:s järnmalmsproduktion kräver att elanvändningen ökar med 50 TWh per år. Ökningen motsvarar hela industrins elanvändning idag, eller produktionen från de sex återstående reaktorerna. Det här illustrerar väl hur viktigt det är att kraftsystemet byggs ut i takt med omställningen av industrin.

CEMENT

Cement är en viktig råvara som ett modernt samhälle inte kan vara utan. Framställning av cement från kalksten innebär att koldioxid avgår. Tre olika saker kan göras för att komma tillrätta med utsläppen. Användning av cement kan minskas, till exempel genom att teknik för att bygga i trä utvecklas vidare och att träbyggande på olika sätt uppmuntras. Träbyggande har förutom att ersätta cement och betong också den fördelen att byggnaden i sig blir en kolsänka under den tid den står kvar. Den andra möjligheten är att fånga in och permanent lagra den koldioxid som uppstår vid cementtillverkningen. Den tredje är att byta ut kalksten som råvara mot kalcium från andra källor som till exempel flygaska. Liberalerna menar att alla tre metoderna bör kombineras.

Cementindustrin står inför stora förändringar. Branschen själv måste genomföra dem på eget initiativ. Staten har en roll i att, genom Energimyndigheten, stödja den nya tekniken på ett tidigt stadium, men också genom att via klimatdeklarationer för byggande och arbetet inom EU öka efterfrågan på koldioxidneutral cement.

RAFFINADERIER

De stora klimatgasutsläppen från raffinaderierna kommer från de fossila bränslen som verksamheten producerar. Men även den industriella processen i sig medför stora utsläpp.

Raffinaderierna kommer att behöva övergå till att raffinera biobränslen och producera syntetiskt framställda bränslen från koldioxid och vätgas, men det kommer att dröja. Råolja kommer sannolikt att raffineras även efter det att de svenska utsläppen blivit nettonegativa. Det kommer att vara rationellt att vänta med att fasa ut viss nischanvändning av petroleum för att istället bygga ut mer kapacitet för att åstadkomma negativa utsläpp. Under tiden användningen av petroleum minskar behövs åtgärder för att minska utsläppen också från raffinaderierna. Åtgärderna måste genomföras av raffinaderierna själva.

Användningen av fossila bränslen för att generera processvärme, till exempel vid raffinaderierna, behöver upphöra. Alternativen är biobränsle, el eller nukleär värme. Små reaktorer är ett intressant alternativ för industrier med stora värmebehov. De svenska regelverken behöver anpassas för att möjliggöra reaktorer för industrins behov av processvärme.

Produktion av vätgas genom ångmetanreformering vid raffinaderierna behöver upphöra till förmån för vätgasproduktion genom elektrolys. Kraftsystemet behöver stärkas för att kunna leverera tillräcklig stora volymer el till raffinaderierna. Kraftsystemet i södra Sverige är idag för svagt för att vätgasproduktionen ska kunna elektrifieras.

Som en tredje åtgärd bör raffinaderierna fånga in och permanent lagra den koldioxid som trots allt uppstår i processen.

KEMISK INDUSTRI

Den kemiska industrin är beroende av olja och gas som råvara för sin verksamhet. Bland annat levererar gasnätet i Västsverige gas som råvara till flera industrier. Gasen och oljan som används idag behöver ersättas av biooljor och biogas. Tillgången på biogas och biooljor är begränsad, men i den kemiska industrin är förädlingsvärdet högt och det är därmed rationellt att de begränsade volymer som finns används här. Alternativet är att använda infångad koldioxid och vätgas för att producera de organiska molekyler som utgör råvaran.

Kemiindustrins produkter binder kol vilket fördröjer utsläppet av koldioxiden jämfört med om biomassa eller infångad koldioxid används till exempel som fordonsbränsle. Det är positivt ur klimatsynpunkt. Kemiindustrins produkter, särskilt plaster, hamnar också till sist – när de inte längre kan återvinnas – i fjärrvärmeverken där koldioxiden från förbränningen kan fångas in.

Vi liberaler ser problem med subventioner. Exemplet med kemiindustrins användning av biomassa illustrerar problemen. Oaktsamt utformade subventioner kan leda till att biomassan går till bränslen istället för till produkter i kemiindustrin där de sannolikt skulle ha haft ett högre förädlingsvärde. Styrmedel ska vara att utformade så att den begränsade biobränsleresursen styrs till verksamheter där den har ett högt förädlingsvärde och där kol kan bindas in under så lång tid som möjligt. Samtidigt är det avgörande att branschen tar initiativen för att frångå sina fossila råvaror.

Jordbruket

Jordbrukets utsläpp av klimatgaser är komplexa. Utöver användningen av fossila bränslen ger också hanteringen av gödsel, djurens matsmältning och oxidering av kol i tidigare utdikad mark[6] alla stora bidrag till jordbrukets utsläpp. Samtidigt bidrar både jordbruksmark och skogsmark med stora kolsänkor. Mycket kan göras för att minska utsläppen. Redan genom smartare odling kan utsläppen minskas radikalt. Det finns en stor potential i precisionsodling och växtförädling. Handelsgödsel måste produceras fossilfritt och jordbrukets maskiner måste drivas på fossilfria bränslen.

Men, det är inte möjligt att helt eliminera jordbrukets utsläpp. Det är en av anledningarna till att det är så viktigt att andra sektorer helt fasar ut de fossila bränslena och att utsläppen elimineras där. En stor del av det utrymme som finns för att åstadkomma negativa utsläpp, till exempel genom att fånga och lagra biogen koldioxid, kommer att behövas för att kompensera för jordbrukets utsläpp. Jordbruket och skogsbruket behöver få incitament att genomföra insatser som ökar kolförrådet i marken. Marken och det växande virkesförrådet binder redan stora mängder koldioxid varje år. Förvaltningen av skog och mark är helt avgörande för de utsläpp som bokförs inom LULUCF-sektorn.

EU:s jordbruksstöd behöver reformeras. Det stöd som betalas ut ska kopplas till miljö- och klimatinsatser.

FOSSILA BRÄNSLEN

De gröna näringarnas användning av fossila bränslen behöver bytas ut mot fossilfria alternativ. Till största delen kommer det att behövas fossilfria energibärare. Biodiesel och syntetisk diesel kommer att ha en viktig roll då maskiner inom de gröna näringarna används relativt länge. Bränslet i maskiner som redan är i bruk behöver bytas ut om omställningen ska kunna göras inom rimlig tid.

Sverige subventionerar fortfarande fossila bränslen genom kraftiga skattelättnader till vissa sektorer, till exempel jordbruket. De här subventionerna ska avskaffas. Det kan finnas skäl att stötta de gröna näringarna av olika skäl, men stöden behöver i så fall vara utformade så att de bidrar till att klimatmålen uppfylls.

HANDELSGÖDSEL

Produktionen av handelsgödsel ger upphov till stora koldioxidutsläpp. Kvävegödsel framställs ur ammoniak som i sin tur tillverkas av vätgas och kväve. Nästan all vätgas som produceras i världen tillverkas från fossila

6 Avgången av klimatgaser från utdikad mark bokförs under ”land use, land use change, and forestry”, LULUCF och räknas därmed inte, i formell mening, in i jordbrukets och skogsbrukets utsläpp.

Energisystemet

När de fossila bränslena ska ersättas måste energin komma någon annanstans ifrån. Alternativen är inte så många. Biobränslen, vattenkraft, kärnkraft, vindkraft och solenergi är de viktigaste. Globalt kommer sol, vind och kärnkraft att vara de enda energislag som tillsammans kommer att ha störst betydelse då de går att bygga ut i stor skala. Övriga är på olika sätt begränsade.

De fossila bränslena dominerar energiproduktionen fullständigt. Runt tre fjärdedelar av de globala klimatgasutsläppen kommer också från energiproduktionen. Det globala energisystemet behöver förändras i grunden samtidigt som det behöver växa kraftigt för att tillgodose de stora behov av mer energi, särskilt el, som finns på många håll i världen.

Under den tid vi fortfarande använder kol, olja och gas ska klimatkraven på utvinning, förädling och distribution ställas högt. Fossilindustrin måste kraftigt minska sina egna utsläpp. Det gäller koldioxidutsläppen vid utvinning och i raffinaderier, men också metanutsläppen från oljeutvinning och från utvinning, distributionen och lagring av gas.

Sverige har utmärkta förutsättningar för att producera fossilfri energi. Skogen, älvarna, de goda vindlägena och kärnkraftskunnandet ger, klokt använda, möjligheter att möta en mycket stor energiefterfrågan på ett hållbart och konkurrenskraftigt sätt.

Energi ska användas effektivt, men det är inget självändamål att minska användningen så länge energin är hållbart producerad. God tillgång på energi möjliggör goda liv.

Globalt är det vind, sol och kärnkraft som går att skala upp på ett hållbart sätt i en sådan omfattning att de (tillsammans) kan ersätta de fossila bränslena. I Sverige är också både vattenkraften och biomassan viktiga. Men inte heller här är de skalbara i tillräcklig omfattning för att räcka till. De behöver användas där de gör mest nytta. Kärnkraften har en unik ställning som det enda planerbara fossilfria kraftslaget som kan byggas ut i stor skala.

Det relevanta mätetalet för hur väl vi lyckas är koldioxidintensiteten i den använda energin samt hur stora negativa utsläpp vi åstadkommer.

32. Elektrifieringen innebär att kraftsystemet behöver byggas ut kraftigt. Både produktion och distribution av el behöver stärkas för att de fossila bränslena ska kunna fasas ut. Kraftsystemet ska under hela expansionen vara leveranssäkert, konkurrenskraftigt och fossilfritt.

Primärenergi

BIOBRÄNSLEN

Biobränslen har en viktig roll att spela för att ersätta fossila bränslen i sektorer som inte är rationella att elektrifiera. De behövs också under övergången till full elektrifiering i andra sektorer. Styrkan i att använda biobränslen är att de ofta kan ersätta fossila bränslen tämligen rakt av till exempel i förbränningsmotorer eller som råvara för industrin. På sikt behöver dock de begränsade volymer biomassa som kan tas ut på ett hållbart sätt användas där den har högst förädlingsvärde och i tillämpningar som binder in kol åtminstone för en tid.

Biobränslen för lätta transporter är till exempel en övergångslösning för att sänka utsläppen från de återstående förbränningsmotorfordonen. På sikt gör dock biobränslena större nytta i andra sektorer. Förädlingsvärdet och

möjligheten att binda kol på lång sikt behöver styra allokeringen för att biomassan ske ge ett så stort bidrag som möjligt i klimatarbetet samtidigt som den utnyttjas samhällsekonomiskt effektivt.

Ur ett klimatperspektiv finns det bekymmer med att öka uttaget av bränslen. När uttaget är konstant över tid kan det anses att lika mycket koldioxid tas upp av träd och växter som släpps ut vid förbränningen. Men när uttaget ökar till en ny högre nivå finns det en risk för ett nettotillskott av klimatgaser till atmosfären7. Ökat uttag av biomassa bör bara ske i fall när kolet i biomassan snabbt binds in igen i växande biomassa, när det kan bindas in genom infångning och lagring av koldioxid eller när kolet binds in i långlivade produkter och infrastruktur. Ofta skulle biomassan ha gett utsläpp av klimatgaser även om den blivit kvar i naturen. Det viktiga då är tidsperspektivet. Med tanke på hur akut klimatfrågan är innebär det en vinst att fördröja utsläppen genom att låta biomassan multna snarare än att elda upp den direkt.

Det kan accepteras att det ökade uttaget av biomassa leder till en kortvarig ökning av koldioxidhalten i atmosfären, men redan på fem års sikt måste uttaget ge en positiv klimateffekt.

Länder med så god tillgång på biomassa som Sverige bör inte bygga sin biobränslestrategi på import8. Den inhemska produktionen behöver byggas ut och biobränslen ska används klokt.

Det är marknadens sak att avgöra hur resurser ska allokeras i ekonomin. På biobränsleområdet intervenerar dock staten kraftigt genom olika former av styrmedel. Det finns omfattande risker förknippat med det.

Biogas framställs i många kommunala reningsverk, inom jordbruket och i andra rötningsanläggningar. Små biogasanläggningar utan koppling till gasnätet kan på ett positivt sätt bidra till värme- och elproduktion. Matavfall bidrar till utsläppen. Ur ett klimatperspektiv är det centralt att minska matavfallet men det avfall som trots allt uppstår ska användas klimatsmart. Kommunerna bör öka återvinningen av matavfall för att använda det vid framställning av biogas.

33. När uttaget av biomassa ökas ska det göras på ett sådant sätt att klimateffekten av ökningen blir positiv redan inom några år. Kolet ska snabbt bindas in igen genom att biomassan växer tillbaka, genom bio-CCS eller i byggnader och i infrastruktur.

34. Marknaden är bäst lämpad att avgöra hur biomassa ska användas. Styrmedel måste utformas så att biomassan används där den har högst förädlingsvärde.

VATTENKRAFT

Vattenkraften är klimatsmart och spelar en mycket viktig roll för svensk energiförsörjning, nu och i framtiden. Vattenkraften ska utvecklas genom effektiviseringar som inte skadar miljön ytterligare samtidigt som outbyggda vattendrag inte exploateras. De fyra nationalälvarna ska fredas från utbyggnad, liksom övriga i lag skyddade vattendrag samt bäckar, åar och andra mindre vattendrag.

Den ökande andelen väderberoende elproduktion gör att vattenkraften behöver köras på ett nytt sätt. Snabbare och större förändringar av flöden är att vänta. Det här märks redan längs älvarna. De förändrade flödena håller sig inom de gällande vattendomarna, men kan ändå upplevas som en stor förändring för människor längs vattendragen.

7 Det kan tänkas att klimateffekten av att låta biomassan ligga kvar i naturen är lika stor som klimateffekten av att släppa ut koldioxiden vid förbränning av biomassan. Särskilt kan det vara fallet vid avgång av metan eller lustgas under nedbrytningen. När biomassan ligger kvar i markerna fördröjs dock utsläppet, vilket är viktigt.

8 Liberalerna är varma vänner av frihandel. Men Sverige kan inte räkna med storskalig import av biomassa som en viktig del av klimatarbetet.

KÄRNKRAFT

Kärnkraften är – på platser där det inte går att bygga ut vattenkraften – det enda fossilfria storskaliga alternativet. De framtida energisystemen runt om i världen kommer säkerligen att ha stora inslag av energilagring. Men för att bli kostnadseffektiva behöver energisystemen också innehålla energiproduktion som kan planeras och styras utifrån behovet. Kärnkraftens planerbarhet minskar behovet av energilagring och av att sänka elanvändningen i perioder. Båda dessa metoder att balansera kraftsystemet är mycket kostsamma. Det är därför de väderberoende energislagen runt om i världen så gott som alltid kombineras med fossila bränslen snarare än med lagring.

Det kommer att vara mycket utmanande om ens möjligt att bygga ett kraftsystem med en för liten andel planerbar produktion. Att kärnkraften är det enda energislaget som i stor skala kan leverera ny planerbar fossilfri energi gör den viktig för att vi ska lyckas med att fasa ut de fossila bränslena. Det är därför avgörande att Sverige behåller och utvecklar sin förmåga både att bygga och driva kärnkraft. Den kommer att behövas.

Kärnkraft är och kommer att förbli en viktig komponent i kraftsystemet i södra Sverige. Den måste ha spelregler som är jämförbara med de övriga fossilfria kraftslagen. Så är det inte idag, vilket är förklaringen till att kärnkraftens villkor ofta diskuteras när Liberalerna slåss för teknikneutrala regelverk och teknikneutral myndighetsutövning.

DRIFTTIDSFÖRLÄNGNINGAR AV BEFINTLIGA KÄRNKRAFTSREAKTORER

I Sverige har reaktorerna obegränsade tillstånd. Men i en del andra länder är drifttillstånden tidsbegränsade. I USA har de första drifttillstånden förlängts från 60 till 80 år efter man i en omfattande utvärdering av den amerikanska tillståndsmyndigheten konstaterat att det inte finns några tekniska eller organisatoriska hinder mot att fortsätta driva reaktorerna. De första två reaktorerna att få sina tillstånd förlängda var Turkey Point 3 och 4 i Florida som är systerreaktorer till Ringhals 2.

Just att förlänga drifttiden för reaktorerna är en helt fundamental pusselbit i att säkerställa kostnadseffektiviteten i kraftsystemet. Både Energimyndigheten och Strålsäkerhetsmyndigheten behöver vara tydligt engagerade i frågan då den är så pass väsentlig för Sveriges framtida energiförsörjning.

35. För klimatets skull måste åtgärder vidtas för att förlänga driften av kärnkraftsreaktorerna. De ansvariga myndigheterna ska planera för detta.

Ny kärnkraft

Den som vill bygga en ny reaktor i Sverige idag möts av en otydlighet. Det är tillåtet att bygga nya reaktorer, men trots det är lagar och regler på området föråldrade, vilket i princip gör det omöjligt att bygga många av de reaktormodeller som skulle vara intressanta. Svenska lagar och regler har inte följt med i den snabba utveckling som skett inom kärnkraftsområdet de senaste tio åren.

Det är en grundläggande uppgift för politiken att vidta de åtgärder som krävs för att samhället ska fungera effektivt. Det gäller inte minst regleringen av kärnkraften och tillståndsgivningen för nya reaktorer. Det är tillåtet att bygga reaktorer och då ska processen för att få de nödvändiga tillstånden vara effektiv. De hinder mot att bygga nya reaktorer som finns idag behöver undanröjas.

Det senaste decenniet har en rad olika småreaktorer utvecklats runt om i världen. Flera av dem liknar de vattenkylda reaktorer vi har i Sverige idag medan andra bygger på annan teknik. Det de alla har gemensamt är att de är betydligt mindre än dagens reaktorer.

När reaktorerna blir mindre blir de också mer flexibla. Det blir mer intressant att använda dem till annat än till storskalig produktion av el. Reaktorer kan leverera fjärrvärme eller värme till industriella processer. De

kan också användas för att framställa vätgas eller mer komplexa syntetiska bränslen (elektrobränslen) som kan ersätta olja och fossilgas.

Energimyndigheten, Strålsäkerhetsmyndigheten och Svenska kraftnät behöver vidta en rad åtgärder för att möjliggöra nya reaktorer i Sverige. Dagens regelverk är anpassat för reaktorer som liknar de vi redan har. Myndigheternas arbete lider av att myndigheterna inte planerar för att någon ska lämna in en ansökan om att bygga ny kärnkraft. Det är också tydligt inriktat på att underlätta för väderberoende fossilfria kraftslag. Det vore samhällsekonomiskt mer gynnsamt om myndigheterna arbetade teknikneutralt.

Det är bra för Sverige att det byggs ny kärnkraft. Kärnkraft i kraftsystemet gör det mer robust och sänker de totala kostnaderna [Qvist 2020]. För att detta ska vara möjligt krävs både lagändringar och att det politiska målet blir att energiproduktionen ska vara fossilfri.

36. Det behöver de facto bli möjligt att uppföra ny kärnkraft i Sverige. Målet ska vara att energin är fossilfri. Myndigheterna behöver planera för en expansion av kärnkraften.

VINDKRAFT

Vindkraftens kostnader har fallit snabbt och de senaste åren har en kraftig utbyggnad skett i Sverige. Kraftslaget står nu på egna ben och byggs konkurrenskraftigt. De subventioner som funnits genom elcertifikatssystemet behövs inte längre.

Det ska inte införas några nya subventioner, till exempel till havsbaserad vind. Investerare i elproduktion ska stå för de kostnader som uppstår. Det gäller till exempel anslutningar till kraftnätet. För en effektiv resursallokering behöver de samhällsekonomiska kostnaderna så transparent som möjligt föras över till den som fattar investeringsbeslut.

Expansionen av vindkraften har på flera håll mött lokalt motstånd. Det är viktigt att utbyggnaden sker i samförstånd med de människor som påverkas.

SOLENERGI

Solenergin expanderar kraftigt i Sverige men från en låg nivå. Särskilt privatpersoner kan bygga solcellsanläggningar förmånligt då de initialt är befriade från punktbeskattningen på el genom energiskatten. De betalar också en lägre avgift för elnätet då elnätsavgiftens rörliga del minskar för den som installerar solceller. Dessutom ger staten ett skatteavdrag för installationen. De här subventionerna gör att den som sätter upp solpaneler på sitt tak har en god chans att få pengarna tillbaka.

Klimatnyttan av solenergi beror av var elen kommer till användning. Om elen från de nyinstallerade solcellerna undantränger vatten-, kärn- eller vindkraft så är klimatnyttan negativ då dessa tre kraftslag alla har ett mindre klimatavtryck över sin livscykel än vad solceller har. Om solelen däremot exporteras vid en tid och till en plats där den ersätter fossila bränslen i mottagarlandet så är klimatnyttan positiv. Det gäller också om elen kan lagras för att exporteras vid ett tillfälle då villkoren är uppfyllda. Teknikutvecklingen för solceller är just nu mycket snabb, vilket i framtiden kan öka klimatnyttan av solel i svenska förhållanden.

En viktig fördel med solelen är att produktionen kan ske mycket nära den plats där elen ska förbrukas. Det minskar överföringsförlusterna kraftigt som när el transporteras långa sträckor ofta uppgår till flera procent av produktionen. Om solcellerna placeras nära elförbrukning som sammanfaller med att solen skiner, vilket till exempel ofta gäller luftkonditioneringsanläggningar, så kan behovet av investeringar och annan elproduktion frigöras för andra tillämpningar.

Småskaligt producerad el som inte skickas ut på nätet ska vara befriad från energiskatt. Den höga nivån på energiskatten innebär en påtaglig risk att solcellsinstallationer görs som inte är samhällsekonomiskt effektiva.

Kraftsystemet

Omställningen av framför allt transportsektorn och industrin förutsätter en kraftigt ökad elanvändning. Det kräver att kraftsystemet byggs ut både vad gäller produktion och distribution. Utbyggnaden måste hela tiden ske kostnadseffektivt och leveranssäkert. Om inte har inte industrin några förutsättningar att ställa om.

Om kraftsystemet klarar av att expandera utan klimatpåverkan finns goda förutsättningar för industrin att växa kraftigt. Utmaningen ligger i att producera och distribuera hållbar energi mer kostnadseffektivt än på andra håll i världen.

Samtidigt som vi har blivit allt mer beroende av att elen fungerar är kraftsystemet idag kraftigt försvagat gentemot situationen för bara några år sedan. Vi rör oss i rask takt mot en situation där elanvändarna regelmässigt förväntas anpassa sin konsumtion utifrån kraftsystemets förmåga att leverera. Människor förväntas göra anpassningar som begränsar dem i sin vardag och företag förväntas acceptera en sämre konkurrenskraft för att hantera problem som är en direkt följd av medvetna politiska beslut. Vi har ett sämre utgångsläge än vi borde ha haft när kraftsystemet nu behöver byggas ut kraftigt. Det är oacceptabelt. Energipolitiken och myndigheternas arbete behöver inriktas på att undvika bristsituationer – i tid och rum. Idag är bristsituationerna fler och värre än vad som är samhällsekonomiskt motiverat.

Den ökande andelen väderberoende elproduktion driver på utbytet med grannländerna. Utbytet är givetvis positivt då handeln med el leder till ett bättre resursutnyttjande i hela norra Europa. Men när produktionen i de väderberoende kraftslagen ökar så ökar också behovet av reglerförmåga i planerbara kraftverk. Det vi måste undvika är att vi genom utbyggnaden av väderberoende elproduktion de facto låser fast oss i ett beroende av fossil reglerkraft. Sverige behöver ett kvantifierat mål för koldioxidandelen i den använda elen som kopplas till målet om en fossilfri elproduktion. Det är nödvändigt att en så pass stor andel av elproduktionen är planerbar att även en relativt hög förbrukning kan klaras utan import av fossil el.

ELNÄT

Det finns en uppfattning om att de akuta problemen i kraftsystemet kan avhjälpas genom investeringar i elnäten och framförallt då i tranmissionskapacitet från norr till söder. Här behövs en nyansering. Att bygga ut näten löser vissa bekymmer, men långt ifrån alla.

Elnäten behöver byggas ut. Utan tillräcklig tillgång på el hos människor och företag är klimatomställningen omöjlig. I dag är det kapacitetsbrist i olika delar av Sverige. Det är ett problem och hinder för etablering och utveckling av vårt näringsliv. För att kunna hantera export och import, samt fördela elen.

Det behövs förstärkningar både i Svenska kraftnäts transmissionsnät, i de regionala näten och i de lokala näten. Elektrifieringen är en viktig del av förklaringen till att det uppstått brist. Men i transmissionsnätet beror bristen främst på att stora volymer elproduktion har stängt i södra Sverige utan att överföringsförmågan först byggts ut.

Det tar på sina håll i landet alldeles för lång tid att få en elnätsanslutning. Det beror på att elnäten är fulla och att de behöver förstärkas innan fler kunder kan kopplas in.

Det är kraftsystemet i alla dess delar som behöver utvecklas. Som exempel skulle många av de problem vi ser i södra Sverige vara lösta om det fanns mer planerbar elproduktion i söder. Den planerbara kapaciteten i norr är inte heller tillräcklig för att förse hela Sverige med el i ansträngda lägen oavsett hur mycket transmissionskapacitet som byggs. Det överskott på planerbar produktion som idag finns i norr ser också ut att minska snabbt de kommande åren i takt med att industrin elektrifieras.

37. Elnäten ska kunna byggas ut baserat på prognoser i stället för redan identifierade behov.

STÖDTJÄNSTER

Kärnkraften, vattenkraften och kraftvärmen tillhandahåller en rad stabiliserande egenskaper som behövs för att kraftsystemet ska vara stabilt, för att eventuella fel ska kunna hanteras och för att systemet ska kunna startas upp efter ett omfattande strömavbrott. De här förmågorna kallas stödtjänster och tillhandahålls idag gratis av kraftverken. När nu en rad anläggningar har stängts i södra Sverige har det börjat råda brist på en del av de här egenskaperna. Det har börjat bli uppenbart att de har ett värde.

En del av de stödtjänster som behövs kravställs i anslutningsavtalen för elproduktionsanläggningar. Den som ansluter till elnätet måste leverera vissa förmågor och möta en rad krav. I så stor utsträckning som möjligt ska stödtjänster handlas på en marknad eller upphandlas av nätägaren. Aktörer som har svårt att stötta systemet med vissa förmågor kan då betala andra för att göra det. Det ger ett mer kostnadseffektivt system än att alla ska klara allt. Kostnaderna för att ersätta aktörer för stödtjänster ska fördelas utifrån vilka som orsakar behoven. Det ger aktörerna dubbla incitament att agera samhällsekonomiskt effektivt.

38. Det behövs en marknad för stödtjänster som stabiliserar kraftsystemet. Denna marknad ska vara utformad utifrån kraftsystemets behov och vara teknikneutral. Den som tillhandahåller stödtjänster ska få betalt för det. Den som inte bidrar ska betala.

Energilagring

Stort hopp sätts till utvecklingen av olika tekniker för att lagra el. I det svenska kraftsystemet finns redan mycket omfattande lagringsmöjligheter i vattenkraftens magasin. Men om andelen väderberoende produktion ska kunna fortsätta öka krävs antingen mer lagring eller fossilfri planerbar produktion som kan täcka upp vid behov.

Runt om i världen är det i praktiken en kombination av väderberoende elproduktion och reglerbar produktion i form av fossil gas som växer fram. Lagring har en mycket ringa betydelse. I viss mån går även Sverige i den här riktningen genom att vårt kraftsystem när andelen väderberoende elproduktion växer blir alltmer beroende av att kunna importera reglerförmåga från fossil kraftproduktion i grannländerna. Denna utveckling måste dock motverkas vilket talar för att lagring kommer att få en större betydelse i ett system där en stor del av elproduktionen är väderberoende.

Sveriges största lagringsanläggning (utöver den konventionella vattenkraften) var pumpkraftverket Juktan som kunde lagra 24 GWh. Stationen kunde leverera 300 MW till nätet i över tre dygn innan vattenmagasinet sinade. Det kan jämföras med världens idag största batterilager som också ger upp till 300 MW effekt, men bara kan lagra 1,2 GWh [PM 2020]. Stationen byggdes dock om till ett konventionellt vattenkraftverk då den inte var lönsam att driva som pumpkraftverk. Detta illustrerar att lagringsanläggningar har en tuff konkurrenssituation gentemot planerbar elproduktion.

Ett sätt att underlätta för lagringsanläggningar vore att utforma en speciell typ elnätstariff för dessa anläggningar. Det blir orimligt dyrt att ansluta anläggningarna när man både betalar för att vara producent och för att vara elanvändare.

FLEXIBILITET – ALL FLEXIBILITET PÅ ANVÄNDARSIDAN SKA VARA FRIVILLIG

Prisvariationer är en signal om att det förekommer bristsituationer. Medan små prisvariationer är sunda så tyder kraftiga prisvariationer på att bristerna är allvarliga. Allvarlig brist på el i tid eller rum orsakar skador i ekonomin som inte nödvändigtvis prisas in av elmarknaden. Vid ett tillräckligt högt pris kommer användarna

att välja att sluta använda energi. Syftet med kraftsystemet och energisystemet i stort är att leverera den energi människor och företag behöver. Energisystemet måste anpassas efter deras behov.

Oavsett kraftsystemets utformning och oavsett sammansättningen av energislag på produktionssidan är det rationellt att bygga in en viss flexibilitet i efterfrågan. Flexibiliteten kan bestå i att konsumtion flyttas i tiden eller genom att användaren väljer att inte använda energin alls. Båda typerna av flexibilitet har en påverkan på användarens frihet, bekvämlighet och möjlighet att bedriva sin verksamhet, men båda kan på marginalen bidra starkt till ett kostnadseffektivt energisystem.

Alternativet till flexibilitet på användarsidan är givetvis att flexibiliteten finns på produktionssidan i form av planerbar produktion eller i lager. Produktionsresurserna och lagren kan finnas antingen nära användarna eller till och med i andra länder. Även om variationer i elanvändningen och i produktionen ofta mest rationellt hanteras genom handel mellan länder behövs ändå alltid någonstans i systemet en flexibel produktion eller konsumtion som kan reagera på prissignalen.

All flexibilitet i energianvändningen ska ske på frivillig basis. Användaren väljer att vara flexibel för att fördelarna överväger nackdelarna för den enskilde. Det ska inte finnas regelverk som till exempel kräver att elektriska apparater eller elbilsladdare ska agera flexibelt på egen hand utanför användarens kontroll.

39. Människors liv ska inte begränsas av brist på energi. All flexibilitet i energianvändningen ska ske på frivillig basis. Konsumenten ska ha makten över sin elanvändning.

PLANERING OCH UTVECKLING AV KRAFTSYSTEMET

Ledtiderna i kraftsystemet är långa. Oavsett det rör transmissionsnät, stora synkrona generatorer eller vindkraftsparker handlar det regelmässigt om 10-15 år från det att projekten inledes till dess den nya infrastrukturen är på plats. Det gör att vare sig politiken eller marknaden kan invänta att behovet uppenbarar sig i form av ökade samhällsekonomiska risker associerade med fel i elnätet eller genom att lokala kapacitetsutmaningar omöjliggör nyanslutningar. Det är uppenbart att kraftsystemet behöver planeras i förväg. Systemet behöver planeras för en viss överkapacitet för att möjliggöra nyanslutning utan orimlig väntan.

Att i förväg försöka förutse behoven kommer att innebära felaktiga avvägningar som driver kostnader. Alternativet, att investera för lite och för sent är dock mycket skadligt för samhällsekonomin. Kraftsystemet ska vara en drivkraft för tillväxten, det får inte begränsa densamma.

Det är djupt bekymmersamt att det tar så pass lång tid att få ny elproduktion och ny elnätskapacitet på plats. Det behövs en rad insatser för att korta ledtiderna. En grundläggande princip ska vara att myndigheternas handläggning ska kunna ske parallellt med övrig hantering i projekten. Tillståndsgivningen ska inte behöva bli tidsstyrande i annat än i undantagsfall när det finns särskilda skäl.

Den som ansöker om att bygga elproduktion, elnät eller annat som behövs för att kraftsystemet ska fungera ska mötas av en professionell och serviceinriktad stat som anstränger sig för att hanteringen ska vara effektiv.

40. De långa ledtiderna för elproduktion och -distribution innebär att det behövs en planering och en styrning av hur kraftsystemet utformas. Här måste staten ta en tydlig roll utan att för den skull begränsa marknadens aktörer.

Vätgas, ammoniak och elektrobränslen

Eftersom möjligheten till ett hållbart uttag av biomassa är begränsad finns det en risk att antingen tillväxten i ekonomin hindras eller att utfasningen av de fossila bränslena försenas om klimatarbetet allt för tungt lutar sig mot biobränslen. Biobränslena kommer att behöva kompletteras med olika former av syntetiskt framställda energibärare som produceras med el som primärenergi.

Det behövs statligt stöd till både forskning och till demonstrationsanläggningar för fossilfria energibärare så som vätgas, ammoniak och syntetiskt framställda flytande och gasformiga kolväten.

VÄTGAS

Vätgas kommer att få en viktig roll i industrin och troligen också för transportsektorn. Vätgas kan produceras direkt från el och den är förhållandevis enkel att lagra med små förluster.

Den storskaliga industriella användningen av vätgas som växer fram ger unika möjligheter att kostnadseffektivt bygga en vätgasinfrastruktur även för andra sektorer kring de stora användarna. Det finns också sektorer, till exempel lokal och regional sjöfart, där vätgasen kan vara ett attraktivt alternativ för att hantera både klimatgas-utsläpp och föroreningsproblematik.

Hur stor roll vätgasen kommer att få i transportsektorn beror av kostnadsutvecklingen för vätgasinfrastruktur i för hållande till kostnaderna för elektrifieringen. Staten har här en uppgift i att stötta teknikutvecklingen, särskilt för specifika svenska förhållanden.

Vätgasproduktion genom ångmetanreformering av fossilgas ska fasas ut helt på relativt kort sikt då varje ton vätgas som framställs genom metoden innebär att tio ton koldioxid släpps ut. Globalt används sex procent av den fossila gasen och två procent av kolet för att producera vätgas [IEA 2020]. EU-kommissionen behöver ta fram en plan för en snabb utfasning vätgasframställning genom ångmetanreformering av fossil gas inom EU.

Sverige ska driva på inom EU för att snabbt övergå till elektrolys för att producera vätgas. Vätgas producerad genom elektrolys med el från väderberoende produktion är inte konkurrenskraftig gentemot ångmetanreformering idag, men vätgas producerad med el från svensk elmix står sig tämligen väl ekonomiskt. Det beror på investeringen i elektrolysanläggningen som har en avgörande betydelse för den totala ekonomin i verksamheten. Det är då en fördel att använda el från kraftslag med hög tillgänglighet.

41. Vätgasframställning genom ångmetanreformering av fossil gas ska snarast fasas ut inom EU.

AMMONIAK

Ammoniak ett intressant alternativ som bränsle för sjöfarten. Ammoniak är enklare att lagra än vätgas men är bara något dyrare att framställa. Samtidigt finns stora utmaningar då ammoniak är en giftig gas. Sverige bör följa och bidra till det utvecklingsarbete som bedrivs internationellt. Vi bör också ha beredskap i våra hamnar för att börja hantera fossilfria energibärare som ammoniak.

ELEKTROBRÄNSLEN

Den mycket stora dominansen för förbränningsmotorn som energikälla i fordon och maskiner innebär att det kommer att ta lång tid, vara dyrt och ha stor påverkan på klimat och miljö att byta ut alla motorer för att möjliggöra ett bränslebyte. I stor utsträckning behöver därför fossila bränslen inklusive bensin, diesel, flygfotogen, gasol och flytande fossilgas (LNG) bytas ut mot fossilfria substitut. Det finns flera lämpliga biobränslen, men för att fasa ut de mycket stora volymer fossila bränslen som används i förbränningsmotorer kommer det också att behövas syntetiskt framställda flytande kolväten. Dessa kan tillverkas av infångad koldioxid och vätgas. Pro-

cessen är energikrävande och kapitalintensiv vilket talar för att bränslet till de kvarvarande förbränningsmotorerna kommer att bli dyrare när petroleum fasas ut.

42. Fossilfria elektrobränslen ska, av lagstiftaren alltid ses som ett fullvärdigt alternativ till biobränslen, enligt principen om teknikneutralitet.

Fjärrvärmen

Den svenska fjärrvärmen har över tid utvecklats till att i allt högre grad bli fossilfri. Men det används fortfarande fossila bränslen i svenska fjärrvärmeanläggningar. Kol, gas, olja och vårt enda inhemska fossila bränsle – torven – måste fasas ut.

Den största delen av de fossila koldioxidutsläppen i fjärrvärmesektorn kommer från användningen av avfall som bränsle. Det är positivt att vi har en fungerande avfallsförbränning i Sverige. Det kommer alltid att finnas avfallsfraktioner som inte går att materialåtervinna. Återanvändning – och som nästa steg materialåtervinning – är att föredra, men det är rationellt att avfall som inte kan återvinnas används som bränsle i fjärrvärmeproduktionen.

Den eldning av fossila bränslen för värmeändamål som sker utanför fjärrvärmenäten bör även den fasas ut. Företrädesvis bör detta ske genom en konvertering till värmepumpar eller fossilfri fjärrvärme.

Möjliggörare för klimatomställningen

Klimatomställningen kan genomföras enbart genom att adressera utsläppen i de respektive sektorerna och genom att med negativa utsläpp ta tillbaka koldioxid ur atmosfären. Men genom att använda energi effektivt, genom att planeras samhället så att transportbehovet minskar och genom att ställa om samhällets resursflöden från linjära till cirkulära kan omställningen underlättas och accelereras. De här tre verktygen ska ses som metoder för att göra omställningen enklare och för att förbättra chanserna att lyckas.

ENERGIEFFEKTIVISERING

Riksdagen har fastställt målet att Sveriges energianvändning normerat mot BNP ska vara halverad 2030 jämfört med basåret 2005.

Det är riktigt att hela tiden arbeta med att effektivisera energianvändningen, till exempel genom vidareutveckling av fordon och industriprocesser. Effektiviseringen ger en konkurrensfördel för svensk industri och minskar behovet av att bygga ut energisystemet. Att kunna åstadkomma mer med samma insats är grunden i ekonomisk tillväxt.

Så länge energin har en klimatpåverkan kan energieffektiviseringen också motiveras med att klimatpåverkan behöver minska, men för till exempel den svenska elanvändningen haltar klimatargumentet. Vid elbesparingar blir det tvärtom viktigt att säkerställa att energieffektiviseringsåtgärderna i sig inte har för stor klimatpåverkan. När energisystemet är hållbart återstår i princip bara de ekonomiska argumenten för att energieffektivisera.

Ansträngningarna att effektivisera energianvändningen ska fortsätta. Samtidigt finns det både ett behov och ett stort utrymme för att öka energianvändningen. I de fall då energieffektiviseringsmålet står i konflikt med klimatarbetet eller riskerar att begränsa den ekonomiska tillväxten måste det stå tillbaka.

TRANSPORTEFFEKTIVT SAMHÄLLE

Samhällsplaneringen har stor betydelse för hur vi reser. I tätare och blandad bebyggelse blir det möjligt att sköta vardagsärenden och att ta sig till arbete och skola till fots eller per cykel. Där blir det också möjlgt att bygga kapacitetsstark och välfungerande kollektivtrafik för transporter över längre avstånd. Samtidigt kommer bilen alltid att behövas. I stora delar av landet är bilen det mest effektiva sättet att resa.

Behovet av resor, och därmed samhällsplanering, har stor betydelse för klimatarbetet genom att transporter har en så stor klimatpåverkan. Visserligen ska transporterna bli klimatneutrala, men det kommer att ta lång tid, så åtgärder för att minska behovet av resor och transporter har betydelse.

En ökad användning av längre och tyngre lastbilar har en god potential att minska bränsleförbrukning och bidra till minskad klimatpåverkan inom transportsektorn. Liberalerna vill se reformerade EU-regler som tillåter längre och tyngre lastbilar i internationell trafik.

43. Tillåt längre och tyngre lastbilar och tåg.

44. Planeringen av trafik och infrastruktur måste göras långsiktigt hållbar med klimataspekter och hållbara städer i åtanke.

45. Reseavdraget ska begränsas där det finns en fungerande kollektivtrafik.

Cirkulär ekonomi

Vår konsumtion har stor klimatpåverkan. En stor del av konsumtionsutsläppen uppstår i andra länder där klimatomställningen går långsammare än i Sverige. Det kommer därmed – precis som för det transporteffektiva samhället – under lång tid framöver att ge klimatvinster att arbeta för en cirkulär ekonomi.

Grundtanken är att produkter ska användas längre och när de inte kan användas längre ska de gå att återvinna i princip fullständigt. På så sätt kan både resursuttag och klimatpåverkan minskas. Det är dock viktigt att minnas att det kommer att krävas uttag av naturresurser även vid en fullständig återvinning. Till exempel kommer det under lång tid framöver att behövas stora uttag av batterimetaller, då antalet batterier kommer att växa kraftigt.

Produkters livslängd förbättras genom högre kvalitet och bättre information till kunder om både produktens kvalitet och möjligheten att reparera den. Produkter behöver utformas för att kunna repareras och för att kunna återvinnas.

Inom stora delar av konsumentmarknaden finns utvecklade strukturer för andrahandsförsäljning. Både loppmarknader och auktionshusens konstauktioner är goda exempel på hur saker det inte är något fel på kan komma till nytta hos nya användare. Systemet behöver breddas till andra områden. Saker ska skickas till återvinning först när de inte går att använda längre.

Koldioxidutsläpp måste hanteras vid källan. Problemet med till exempel plast är att den tillverkas av fossil råvara, inte att den slutligt tas om hand. Plast ska produceras, plast ska användas, plast ska återvinnas och plast ska förbrännas. Men plast ska inte tillverkas av fossil olja. För att nå dit kommer plastanvändningen att behöva minska. Koldioxidutsläppen kommer vi åt genom att tillverka plast av förnybara råvaror och genom att byta ut plastanvändningen mot andra material som redan idag har en låg klimatpåverkan – bioråvara och syntetiskt framställda kolväten.

46. Energiåtervinning av avfall är en viktig energikälla men har ibland ett stort fossilt innehåll. Avfallets värde måste tas till vara genom ökad återanvändning och återvinning.

47. Skatten på plastanvändning behöver ses över för att styra mot en cirkulär resursanvändning och hållbar plastproduktion.

48. För att underlätta teknikskiftet och samtidigt minska miljöbelastningen behövs tydligare krav på återvinning av sällsynta jordartsmetaller som används bland annat i batterier.

49. För att uppmuntra produktionen av hållbara produkter ska fel på en vara under dess första två år – till skillnad från dagens sex månader – anses vara säljarens ansvar.

NEGATIVA UTSLÄPP

Mycket talar för att klimatmålen kommer att bli svåra att nå utan omfattande negativa utsläpp. Världen kommer inte att hinna bromsa in klimatgasutsläppen i tid för att riskera allvarliga konsekvenser. Klimatgaser som redan släppts ut i atmosfären behöver därför på olika sätt tas tillbaka och bindas in. Det är koldioxid som är aktuellt att fånga in och lagra.

Sverige ska åstadkomma nettonegativa utsläpp bortom 2045. Storskaliga infångning och lagring ska vara igång långt innan dess, men det året markerar tidpunkten när de negativa utsläppen för första gången är större än summan av de återstående utsläppen av fossil koldioxid, jordbrukets utsläpp av metan och lustgas samt övriga växthusgasutsläpp inom Sveriges territorium.

INFÅNGNING OCH LAGRING AV KOLDIOXID

Infångning och lagring av koldioxid innebär att gasen skiljs av ur rökgaser för att förvätskas och pumpas ner i porös berggrund belägen under täta berglager. Väl i berget mineraliseras den flytande koldioxiden sakta och binds därmed permanent som mineral.

För avskiljning av koldioxid finns kommersiellt tillgänglig teknik. Utveckling för att förfina tekniken för att effektivt skilja ut koldioxid ur rökgaser pågår. Stockholm Exergis pilotanläggning visar till exempel upp goda resultat. Vid det norska gasfältet Sleipner har man sedan 1996 samlat in och lagrat den koldioxid som kommer upp tillsammans med fossilgasen. Lösningen har valts för att slippa betala den norska koldioxidskatten. Kommersiella lager för koldioxid är på gång i Norge, Nederländerna och i Storbritannien. I Sverige finns lämplig berggrund i havet öster om Gotland där ett lager skulle kunna etableras.

Genom att fånga in den koldioxid som bildas vid förbränning av biomassa kan vi åstadkomma negativa utsläpp. Potentialen är stor i Sverige då det finns ett stort antal punktkällor av biogen koldioxid där det skulle vara effektivt att fånga in gasen. Framförallt är fjärrvärmeverken intressanta då överskottsvärme från avskiljningen där kan återföras till fjärrvärmenätet. Men, det är även intressant att ta omhand koldioxid vid pappersbruken. Majoriteten av de stora anläggningarna ligger vid vattnet vilket underlättar uttransporten av de infångade koldioxiden till lagringsplatserna.

De bedömningar som har gjorts [SOU 2020:4][SNS 2020] pekar på att kostnaden för att samla in och lagra koldioxid från de stora anläggningarna skulle vara lägre än koldioxidskatten för den koldioxid som släpps ut. En ”lagringspeng” i nivå med koldioxidskatten skulle alltså göra att verksamheten skulle bli lönsam.

Punktutsläppen av fossil koldioxid i Sverige omfattas av EU-ETS. Där är priset för koldioxid fortfarande för lågt för att det ska vara lönsamt att samla in och lagra koldioxiden, men priset stiger snabbt och då får det inte finnas några hinder för den som hellre tar hand om sina utsläpp än dumpar dem i atmosfären.

En förutsättning både för att kunna få ta del av lagringspengen och för att slippa undan att annullera utsläppsrätter inom EU-ETS måste vara att koldioxiden binds undan permanent. Eventuella förluster av koldioxid i hanteringen kan givetvis inte räknas in.

Det bör öppnas upp möjligheter för aktörer att köpa negativa utsläpp, som då kommer till stånd tidigare än de annars skulle ha gjort, för att kompensera för fossila utsläpp som tar längre tid att eliminera än vad som krävs för att klara de åtaganden man har. På sikt kommer hela kapaciteten för negativa utsläpp genom koldioxidinfångning att behövas för att sänka koldioxidhalten i atmosfären och kompensera för den översläng av utsläpp som vi med all sannolikhet kommer att se. Men, i närtid är det rimligt att negativa utsläpp kan användas för att kompensera återstående fossila utsläpp. Ju tidigare koldioxidinfångningen byggs ut desto bättre.

Under förutsättning att kostnaden för att fånga in koldioxid direkt ur atmosfären eller ur havsvatten sjunker så öppnas möjligheten till att åstadkomma obegränsade negativa utsläpp. I en sådan situation är det rimligt att negativa utsläpp ska kunna användas för att kompensera eventuella återstående utsläpp även av fossil koldioxid.

50. Det brådskar att ta hand om den koldioxid som finns i atmosfären samtidigt som utfasningen sker av de fossila utsläppen. Koldioxidavskiljning med permanent lagring ska skalas upp i närtid. Negativa utsläpp behöver börja göras långt innan de sista fossila utsläppen sker.

51. Ersättningen för att samla in och permanent lagra koldioxid ska vara densamma som nivån på koldioxidskatten.

52. Koldioxidinfångning vid raffinaderier och cementfabriker ska på olika sätt främjas.

BIOKOL

Biokol tillverkas genom pyrolys där biomassa hettas upp i en syrefri miljö. Biokol som plöjs ner i jordbruksmark är motståndskraftig mot nedbrytning. Kolet stannar i marken samtidigt som jorden blir bördigare. Det finns redan flera anläggningar för produktion av biokol som jordförbättringsmedel. Biokol kan tillverkas av en rad biologiska restprodukter, som halm och gödsel. Träkol som används som bränsle är inte lika stabilt som biokol. Biokolen produceras genom långsam pyrolys vid temperaturer över 450 grader, varvid en stor del av vätet och syret lämnar kolet, vilket gör det stabilt.

IPCC bedömer att åtminstone 80 procent av biokolet stannar i marken i 100 år [IPCC 2019]. För svenska förhållanden behövs mer kunskap. Det behöver undersökas hur länge kolet stannar i marken i våra förhållanden och vilken effekt biokolsinblandning i jorden skulle få på avgången av metan och lustgas. Det behövs också mer kunskap om biokolets effekt på jordbrukets avkastning.

ANDRA SÄTT ATT BINDA IN KOL

Det finns en rad andra sätt att binda in kol för kortare eller längre tid. Ett ökande virkesförråd i skogen håller kol bundet till dess virkesförrådet börjar minska igen. Byggnation i trä binder kol så länge huset står kvar (eller återanvänds efter att huset rivits). Återvätning av tidigare utdikad våtmark hindrar den avgång av koldioxid från nedbrytning av biomassa i marken som inleddes när marken torrlades. Flera av de här åtgärderna erbjuder mycket kostnadseffektiva sätt att dämpa ökningen av koldioxidhalten i atmosfären.

Hur skogen och jordbruksmarken brukas har mycket stor betydelse för hur mycket kol som binds in i marken och i virkesförrådet. Sverige har idag ett stort nettoupptag i mark och skog. Det ska bibehållas och kan gärna öka. Upptaget får dock inte bli en ursäkt för att inte fasa ut de fossila bränslena eller för att vänta med att påbörja negativa utsläpp.

De kostnadseffektiva åtgärderna ska genomföras så snart det är möjligt. Det finns inga skäl att vänta med de här sakerna till dess användningen av fossila bränslen har upphört. Det viktiga är hur koldioxidhalten i atmosfären utvecklas och där har den här typen av åtgärder omedelbar effekt.

Det finns också andra sätt att permanent binda koldioxid. En intressant metod är påskyndad vittring. Genom att sprida ut finfördelat mineral till exempel över jordbruksmark kan kemiska reaktioner som binder koldioxid skyndas på. När materialet är finfördelat blir arean som exponeras för koldioxiden stor och upptaget blir också stort [SOU 2020:4]. Metoden är förhållandevis dyr, men den stora potentialen motiverar att den undersöks närmare.

NEGATIVA UTSLÄPP OCH KLIMATMÅLEN

Det finns två vägar att välja mellan vad gäller mål för negativa utsläpp. Det ena alternativet är att det etableras ett enda mål, för nettoutsläpp. Permanent inbunden koldioxid räknas då av från den utsläppen vid bedömning av måluppfyllelsen. Det är med den typen av mål det blir relevant att prata om nettonollutsläpp.

Det andra alternativet är separata mål för utsläppsminskningar och för negativa utsläpp. Detta skulle tydligare tvinga fram en mindre användning av fossila bränslen och utbyggnaden av negativa utsläpp.

Det kombinerade målet borgar för en mer effektiv resursallokering och är det som bör användas.

53. För att vara så effektiva som möjligt bör klimatmålen vara gemensamma både för utsläpp av klimatgaser och för negativa utsläpp.

Klimatanpassning

Effekterna av klimatförändringarna har börjat märkas. Medeltemperaturen på jorden har stigit ungefär en grad sedan slutet av 1800-talet [NASA 2020]. I Sverige, särskilt i norra Sverige, ökar temperaturen snabbare än genomsnittet för hela jorden [WMO 2019]. Den svenska temperaturökningen går i genomsnitt runt dubbelt fort som ökningen på jorden som helhet [SMHI 2019].

Även om alla utsläpp av växthusgaser skulle upphöra omedelbart skulle konsekvenserna av de utsläpp som redan gjorts ändå påverka oss för lång tid framöver då det finns en stor tröghet i klimatsystemet.

Att genomsnittstemperaturen stiger gör att de ekologiska nischerna för många arter påverkas. Arterna har alltid behövt anpassa sig efter förändringar i sin miljö, men klimatförändringarna nu är så snabba att många arter har svårt att anpassa sig. Sårbarheten ökar då vilket gör insatser för att skydda arter och ekosystem än mer angelägna.

Vi människor och vårt samhälle påverkas också. Den stigande medeltemperaturen ger en ökande frekvens av extremt väder. Nya rekord för värme, vind, torka och nederbörd slås hela tiden runt om i världen. Väderhändelser som tidigare var mycket ovanliga inträffar nu allt oftare [EASAC 2018].

54. Staten ska samordna, och vid större insatser, delvis bekosta det växande behovet av klimatanpassning.

LIVSMEDELSFÖRSÖRJNING

De större variationerna i vädret utgör en utmaning för jord- och på sikt också skogsbruket. Vi behöver förbereda oss på år med varierande skördar samt påverkan på skogsbruket på grund av torka, regn och stormar.

Vi behöver använda genmodifiering för att göra grödor mer beständiga mot större variationer i vädret.

I delar av världen kan dåliga skördar orsaka politiska spänningar. Utmaningar i livsmedelsförsörjningen behöver få en långsiktig hantering. Frihandel och internationellt samarbete blir än viktigare för att klara livsmedelsförsörjningen när klimatet förändras. Men samhällets förmåga att klara stora påfrestningar kan även komma att kräva nationell beredskap. Såväl isolationism som klimatförändringarna utgör stora hot mot den svenska livsmedelsförsörjning.

DRICKSVATTENFÖRSÖRJNING

Klimatförändringarna förändrar förutsättningarna för att förse människor, djur och företag med vatten. Värme, torka och skyfall påverkar både tillgången och kvaliteten på råvatten. Utarmning av grundvatten och inträngning av salt i grundvatten ger en mer långsam påverkan men är nog så viktig. Möjligheten att rena vattnet kan också påverkas av väderhändelser.

Kostnaderna för de åtgärder som behöver vidtas för att skydda dricksvattnet, eller till och med ordna nya vattentäkter, är ofta höga. De ska ställas mot risken att vattenkvaliteten försämras eller risken att vattnet inte räcker. Då de direkta kostnaderna för åtgärderna för att minska riskerna och kostnaden för de risker som faller ut inte alltid landar hos samma aktör behöver det bevakas att samhällsekonomiskt effektiva åtgärder vidtas i tid.

INFRASTRUKTUR

Stora insatser för att säkra infrastrukturen mot ett förändrat klimat har genomförts. Bland annat har vattenkraftdammarna stärkts upp för att klara större nederbördsmängder.

Arbetet med att säkra infrastrukturen mot klimatförändringarnas effekter behöver intensifieras. Det handlar till exempel om att förbereda vägnätet för översvämningar och minskad tjäle och om att säkra banvallar mot skred och erosion.

STIGANDE HAVSNIVÅ

Havsnivån stiger när is på land smälter och ombildas till vatten och för att varmare vatten har lägre densitet än kallt. När vattnet i haven värms upp tar det större plats. Att havsnivån stiger när isarna smälter kan vi inte göra något åt. Mycket tyder på att avsmältningen på Grönland har gått så långt att den kommer att fortsätta även om temperaturen slutar stiga [King 2020]. För närvarande ger just grönlandsisen det största smältvattenbidraget till havsnivåhöjningen [IPCC 2014].

Världshaven har stigit mellan 21 och 24 centimeter sedan 1880. Under 2019 steg haven med 6,1 millimeter vilket är ett rekord. Under 1900-talet steg haven med i genomsnitt 1,4 mm per år, men takten har ökat. Mellan 2006 och 2015 var genomsnittet 3,6 mm per år [Climate.gov2]. I Sverige har havsnivåhöjningen i stor utsträckning kompenserats av landhöjningen, men takten i landhöjningen avtar och havsnivåhöjningen tilltar. I södra delen av landet är den genomsnittliga havsnivåhöjningen jämförbar med eller snabbare än landhöjningen.

I Sverige leder ett stigande hav till ökade problemen med stranderosion då strandnära bebyggelse och infrastruktur påverkas. Klimatförändringarna ökar också risken för allvarliga översvämningar, särskilt som förekomsten av kraftiga stormar med tillhörande temporärt höga vattenstånd ökar.

Globalt är stigande havsnivåer ett mycket allvarligt bekymmer då majoriteten av världens befolkning bor i låglänta områden. I viss mån kommer städer och infrastruktur att kunna skyddas. Nederländerna är ett exempel på att det är praktiskt möjligt. Havsnivåhöjningen kommer innebära stora investeringsbehov för att skydda människor och bebyggelse. Det troliga är också att många människor kommer att behöva bosätta sig på andra platser.

I Sverige är Falsterbonäset särskilt utsatt för effekterna av havsnivåhöjningen. Mark- och miljödomstolen har meddelat sitt tillstånd för att bygga ett översvämningsskydd. Planer finns också för hur till exempel Stockholm och Mälaren ska kunna skyddas mot översvämningar genom ett system av fördämningar genom Stockholms skärgård.

Om samhället på sikt ska kunna skyddas kommer det att krävas lösningar som gör stora ingrepp i naturen och stor påverkan på ekosystemen. Det kommer att krävas en översyn av lagar, regelverk och planer för att säkerställa att den här typen av projekt blir möjliga. Samtidigt behövs också en nationell strategi för Sveriges arbete med kustskydd, översvämningar och stranderosion till följd av stigande havsnivåer.

ÅTGÄRDER FÖR ATT SKYDDA EKOSYSTEMEN

När klimatförändringarna påverkar livsvillkoren för växter och djur måste de anpassa sig eller sprida sig till nya platser med bättre förutsättningar för att klara sig. De snabba förändringar som nu sker innebär att många arter inte har möjlighet att anpassa sig. Det tryck klimatförändringarna skapar på ekosystemen och på enskilda arter gör dem också mer sårbara för annan påverkan, till exempel från människans påverkan.

För att skydda ekosystemen och den biologiska mångfalden är det nödvändigt att både arbeta för att säkerställa att det finns tillräckligt stora områden där arterna kan finna en fristad. Ansträngningarna för att begränsa mänsklig påverkan på känsliga ekosystem kan också behöva intensifieras till följd av klimatförändringarna.

Referenser

[AMS 2019] "State of the Climate in 2019", American Meteorological Society, 2019

[Climate.gov] https://www.climate.gov/news-features/understanding-climate/climate-change-atmospheric-carbon-dioxide, hämtad 2021-02-12

[Climate.gov2] https://www.climate.gov/news-features/understanding-climate/climate-change-global-sea-level, hämtad 2021-02-12

[COM(2018) 773] "En ren jord åt alla - En europeisk strategisk långsiktig vision för en stark, modern, konkurrenskraftig och klimatneutral ekonomi", Europeiska Kommissionen, COM (2018) 773, Bryssel, 2018-11-28

[EASAC 2018] European Academies Science Advisory Council, "Extreme weather events in Europe - Preparing for climate change adaptation: an update on EASAC's 2013 study", mars 2018

[Gasser 2015] T. Gasser et al., "Negative emissions physically needed to keep global warming below 2 °C", Nature Communications 6, 7958 (2015)

[IEA] **https://www.iea.org/reports/sdg7-data-and-projections**, hämtad 2021-02-28

[IEA 2020] https://www.iea.org/fuels-and-technologies/hydrogen, hämtad 2021-02-28

[IEA 2020b] https://www.iea.org/articles/defining-energy-access-2020-methodology

[IPCC 2014] IPCC, "Climate Change 2014: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change", 2014

[IPCC 2018] Intergovernmental Panel on Climate Change, "Special Report: Global Warming of 1.5 °C", 2018

[IPCC 2019] Intergovernmental Panel on Climate Change, "2019 Refinement to the 2006 IPCC Guidelines for National Greenhouse Gas Inventories", 2019

[King 2020] Michalea D. King, et al., "Dynamic ice loss from the Greenland Ice Sheet driven by sustained glacier retreat", Nature Communications Earth & Environment, 2020:1

[Lenton 2019] Timothy M. Lenton et al., "Climate tipping points — too risky to bet against", Nature, vol 575, 2019-11-27

[NASA 2020] https://climate.nasa.gov/vital-signs/global-temperature/, hämtad 2021-02-12

[Natu rvårdsverket] **https://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Klimat-och-luft/Klimat/Tre-satt-att-berakna-klimatpaverkande-utslapp/Sa-foljer-vi-upp-klimatmalen/**, hämtad 2021-02-16

[PM 2020] https://www.powermag.com/vistra-energizes-massive-1-2-gwh-battery-system-at-california-gas-plant/, hämtad 2021-02-12

[Qvist 2020] Staffan Qvist, "Kraftsamling elförsörjning - Långsiktig scenarioanalys", Svenskt Näringsliv, september 2020

[SMHI 2019] https://www.smhi.se/nyhetsarkiv/temperaturen-i-sverige-stiger-mer-an-for-jorden-som-helhet-1.146120, hämtad 2021-01-12

[SNS 2020] SNS, "Konjunkturrådets rapport 2020 – Svensk politik för globalt klimat", januari 2020

[SOU 2020:4] SOU 2020:4, "Vägen till en klimatpositiv framtid", januari 2020

[WHO] https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/household-air-pollution-and-health

[WMO 2019] World Meteorological Organisation, "WMO Statement on the state of the global climate in 2018", 2019

NY START FÖR SVERIGE

Liberalernas landsmöte
19–21 november 2021
Linköping

MOTIONER TILL LANDSMÖTET 2021

A. ALLMÄNPOLITIK OCH LIBERAL IDEOLOGI

A101. Inget stödparti – men söker stöd

Gunnar Andrén, Danderyd

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att Liberalerna inte är ett stödparti men gärna ser väljares och andra partiets stöd för sin politik

Liberalerna har en stolt historia sedan partiet bildades 1902, som Frisinnade Landsföreningen, från 1934 Folkpartiet, därefter på 1990-talet Folkpartiet Liberalerna och sedan 2015 Liberalerna. Politiken har tagit häftiga svängar men ideologiskt har partiets kurs varit rak, alldeles oavsett vad kritiker som ömsom omfattat liberala värderingar, ömsom skytt desamma gör gällande.

Den senaste mandatperioden har varit prövande för liberaler. En del har – på grund av det svåra parlamentariska läge som väljarna skapade 2018 – funnit att januariavtalet 2019 innebar betydande liberala framgångar genom förhandlingar, andra har lagt större vikt vid att uppgörelsen mynnade ut i att fem partier, även Vänsterpartiet fast dess företrädare inte tycks ha insett det fullt ut, tolererar en socialdemokratisk statsminister.

Båda ståndpunkterna är väl förenliga med liberalt ansvarstagande: Sverige är viktigare än partier och politiker.

Den grundläggande, men även splittrande, frågan vid 2021 års partiråd den 28 februari var – även om själva propositionsordningen inte ställdes så av vare sig partistyrelsens majoritet eller minoritet – om Liberalerna är ett stödparti eller inte. Att det finns vissa i partirådets majoritet som ser saken sålunda är ostridigt, andra oroas av samma skäl.

Vilka väljare vill rösta på ett stödparti?

Jag anser – vilket jag utvecklade i en krönika i NU Det liberala nyhetsmagasinet, en utmärkt publikation, den 10 december 2020 – att Liberalerna inte är eller ska ses som ett stödparti men ett parti som söker stöd från väljarna och gärna från andra partiet för sin egen politik.

Landsmötet 2021 bör uttala att Liberalerna är – som partiet varit sedan 1902 – då partiordföranden hette Ernst Beckman och vice partiordföranden Karl Staaff – ett av medlemmarna bildat politiskt parti som söker stöd av väljarna för sin egen politik men som inte är, har varit eller kommer att bli ett stödparti åt andra partier.

Liberalernas övergripande ideologiska linje är dess egen, inga andra stödsökande partiers.

A102. Vägvalets konsekvenser för lokalt partiarbete

Cecilia Carpelan, Stockholm
Inge Jönsson, Stockholm
Margot Hedlin, Stockholm
Zazan Sanli, Stockholm
Kim Höglund, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalernas positionering i regeringsfrågan ska vara att stå fria och inte förorda något specifikt regeringsalternativ.
2. att Liberalerna ska gå till val på sin egen politik utan att före valet samordna sig med andra partier.
3. att Liberalerna ska efter valet arbeta för det regeringsalternativ som har störst möjligheter att genomföra viktig socialliberal politik och som motarbetar extremistpartiers inflytande.

Vi tillhör styrelsen för Skärholmens lokalförening i Stockholms ytterstad, i en stadsdel med stränder, naturreservat och spännande mångfald. Men de som bor här har lägre utbildningsnivå, lägre inkomster och arbetslösheten och otryggheten är större här än i de flesta andra stadsdelar. Invånarna röstar i hög grad på Socialdemokraterna och Vänsterpartiet och de fåtaliga valdistrikt där Liberalerna har hyfsat stöd bland väljarna omfattar radhus- och villaområdena. Vi verkar alltså i en stadsdel som innebär tuffa utmaningar i det politiska arbetet. Men samtidigt har vi stora möjligheter att nå valframgångar just här. Vi har vår paradfråga skolan som engagerar många, och vi har Förortslyftet som ju handlar om invånarna i bl.a. Skärholmen. Det är här som vi kan ta röster från främst vänstersidan, men närmandet till Sverigedemokraterna blockerar möjligheten att få väljare att rösta på Liberalerna.

I valrörelsen 2018 hade vi ett uppskattat och glasklart budskap om regeringsbildningen efter valet. Om de tidigare alliansparterna fick egen majoritet så skulle de bilda regering, om inte så skulle det bli nödvändigt att söka sig över blockgränsen för att bilda regering utan ytterkantspartierna. Vi var stolta valarbetare som kände oss trygga med budskapet om att jobba ”Mot extremism”. Valaffischen med partiledaren som budbärare blev en favorit. Det fanns ingen önskan bland väljarna vi mötte att på något sätt bidra till att ge Sverigedemokraterna inflytande, en del fick övertygas om att budskapet att hålla Sverigedemokraterna borta från makten var ett vallöfte vi skulle hålla.

Nu är allt annorlunda. Efter partirådets beslut om vägvalet så är vi en ledsen förening, och känslan av osäkerhet och

frustration är stor. Flera av våra mest aktiva medlemmar har lämnat vår styrelse och förening, och vi är fler som funderar på att göra det. Det är medlemmar som gick med i partiet när Sverigedemokraterna och högerextremismen växte och Trump blev president i USA. Det är medlemmar som varit med mycket länge men som nu känner sig svikna. Hur vi ska lyckas bedriva en riksvalrörelse 2022 är för närvarande svårt att begripa. Vi som valarbetare i ett socialliberalt parti kommer aldrig att kunna möta väljarna med ett budskap om att vi ska samarbeta med ett parti som hatar liberalismen, och som vill kasta ut stora delar av Skärholmens befolkning ur landet. Vi kommer aldrig att kunna gå till val som en del av högerblocket, inte ens med påståendet om att där vara garanten för en anständig liberal politik. I själva verket har vi redan blivit föremål för åtlöje i ivern att få vara med i en högerkonstellation. Beslutet om vägvalet innebar att vi skulle eftersträva en regering med de gamla allianspartierna om nödvändigt med stöd av Sverigedemokraterna, men det tycks inte bekymra partiledningen att Centern nu inte längre vill vara med. Nu, med de politiska initiativ som tagits, tycks vi inte vara långt ifrån att bilda regering med Sverigedemokraterna.

Ska vi överleva som lokalförening och ska vi kunna bedriva valrörelse 2022 som ett stolt socialliberalt parti så måste landsmötet ändra partirådets beslut.

A103. Ett självständigt liberalt parti

Liberalerna Ekerö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna går till val som ett självständigt liberalt parti 2022
2. att Liberalerna efter valet förhandlar fram det bästa regeringsunderlaget sett ur ett liberalt perspektiv

Partirådets beslut söndagen 28 mars öppnar för ett framtida samarbete för Liberalerna på riks med både Sverigedemokraterna och Vänsterpartiet i regeringsfrågan. Beslutet innebär att vi på riksplanet hamnar i en situation som innebär ett närmande till både Sverigedemokraterna, som är ett antiliberalt och främlingsfientligt parti och till Vänsterpartiet, som är ett socialistiskt parti. Vi liberaler på Ekerö tar avstånd från dessa båda partier och kommer aldrig i vårt kommunpolitiska arbete att göra oss beroende av dem och på så vis ge dem politisk makt. Detta har gällt sedan tidigare och kommer att gälla även i framtiden. Det anser vi även är den rätta strategin för Liberalerna på riksplanet.

Att samtala med alla partier är en självklarhet, även att rösta tillsammans på enskilda sakfrågor tillsammans med Sverigedemokraterna och Vänsterpartiet är helt okontroversiellt. Däremot att regera med, förhandla och göra sig beroende av ett antiliberalt och främlingsfientligt parti som Liberalerna nu riskerar att göra är ett steg för mycket. Det är även ett stort taktiskt misstag att redan nu välja sida i blockpolitiken och statsministerkandidat. Blockpolitiken i Sverige upphörde att fungera på gott och ont sedan Sverigedemokraterna blev stora. Liberalerna bör inte vara delaktiga i att återskapa blocken tillsammans med Sverigedemokraterna i ett block som är starkt värdekonservativt. Det passar Liberalerna illa.

Sverige har behov av ett framgångsrikt liberalt parti med ett stort hjärta och rationella idéer. De liberala idéerna ger de bästa lösningarna på de samhällsutmaningar vi står inför, det gäller skolan, klimatet, migrationen, ekonomin m.m. Vi bör därför på egna ben och med stark självkänsla söka väljarnas förtroende för Liberalerna i valet 2022.

A104. Grundläggande liberala värden ska aldrig förhandlas bort

Mohamad Hassan, Uppsala
Anders A. Aronsson, Uppsala
Anna Eling, Hedemora
Anita Ericsson, Uppsala
Marianne Damström Gereben, Solna
Malin Sjöberg Högrell, Uppsala
Maria Jern, Falköping
Lina Nordquist, Uppsala
Helena Hedman Skoglund, Uppsala
Anders Wallin, Uppsala
Urban Wästljung, Uppsala
Susanne Åhlander, Uppsala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska slå vakt om och aldrig kompromissa bort vunna jämställdhets- och likabehandlingsreformer
2. att Liberalerna ska slå vakt om public services oberoende samt ej medverka till att public service avvecklas, ”smalnas av” eller detaljstyrs av politiker
3. att Liberalerna ska slå vakt om kulturen och de kulturella institutionerna och försvara ”armlängds avstånd”
4. att Liberalerna ska slå vakt om självständighet och oberoende för domstolarna och det svenska rättssystemet
5. att Liberalerna ska slå vakt om universitetens och högskolornas självständighet och fri forskning
6. att Liberalerna ska slå vakt om rörelsefriheten och motverka förslag där individer som befinner sig lagligt i landet och gör rätt för sig drivs bort från Sverige
7. att Liberalerna ska slå vakt om liberalismens idé om att hålla extremister ifrån inflytande genom att ej sitta i samma regering som Sverigedemokraterna, medverka till att Sverigedemokraterna får politiska tjänstepersoner i Regeringskansliet eller på något departement eller budgetförhandla med Sverigedemokraterna
8. att landsmötet ska fastslå att bara ett landsmötesbeslut möjliggör avvikelse från ovanstående att-satser

Denna motion behöver ingen ingress som hänvisar till Liberalernas stolta historia och de politiska strider partiet tagit i århundraden. Vi känner alla till vår historia. Nu blickar vi framåt, mot en oviss framtid i en orolig värld. Partirådet den 28 mars valde med stor majoritet en väg som föranlett omfattande interna debatter. Det råder fortfarande stor oklarhet över vad beslutet egentligen innebär. När vi går till val 2022 behöver varje valarbetare och kandidat känna sig säkra på vad landsmötesbeslutet konkret innebär som politiskt ställ-

ningstagande när vi knackar dörr eller står i en valstuga med potentiella väljare. Därför föreslår denna motion att landsmötet förtydligar Liberalernas politik de kommande åren så att grundläggande liberala värden aldrig kan förhandlas bort.

A105. Röda linjer

Gabriel Romanus, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar:
"1. Kulturlivet ska vara fritt, även om kulturutövare får offentligt ekonomiskt stöd ska politiker hålla "armlängds avstånd".
2. Public service i radio och TV ska garanteras oberoende från politiska påtryckningar.
3. Liberalerna ska verka för ett förstärkt skydd för den svenska demokratin, genom att göra det svårare att snabbt ändra grundlagar och valsystem och att begränsa mänskliga rättigheter.
4. Liberalerna ska verka för ett förstärkt skydd för domstolsväsendets oberoende och skydd mot politiska påtryckningar.
5. Liberalerna slår vakt om forskningens frihet. Politiska organ kan besluta om vilka områden som det är viktigt att forska om, men fördelningen av forskningsmedel till projekt, liksom tillsättningen av forskartjänster ska beslutas av organ med forskarmajoritet. Styrelserna för offentligt finansierade universitet och högskolor ska ges en allsidig sammansättning.
6. Liberalerna värnar det budgetpolitiska ramverket."

I en motion till landsmötet, med rubriken "strategi" framför jag några förslag till preciseringar av partiets hållning i regeringsfrågan, för att klargöra att vårt parti fortfarande är ett parti i det politiska mittfältet, som betraktar Sverigedemokraterna som en viktig huvudmotståndare. Jag tror också att det är viktigt att partiet före valet preciserar var vi står i ett antal liberala grundfrågor, så att vi inte efter valet ådrar oss en svekdebatt, om partiets riksdagsgrupp röstar emot en regeringsbildning, därför att inte tillräckliga garantier ges mot populistiska förslag av den typ som kan väntas från Sverigedemokraterna, med tanke på vad deras kompisar i t.ex. Ungern och Polen har för sig.

För att undvika att vår partiledning och riksdagsgrupp försätts i en utpressningssituation, där partiet, som ett relativt litet parti, pressas att godkänna en "borgerlig regering" utan att få dessa garantier, är det lämpligt att ett antal så kallade röda linjer läggs fast av landsmötet.

Yrkandena i denna motion har i huvudsak anknytning till demokrati, yttrandefrihet och mänskliga rättigheter. Ambitionen är inte att vara heltäckande, självklart är det bra om landsmötet också i andra frågor lägger fast vilka "liberala grundvärden" som behöver garanteras för att Liberalerna ska delta i eller släppa fram en regering.

A106. Mänskliga rättigheter – en grundbult i demokratin

Niklas Lehresjön, Karlstad
Gösta Frödin, Arvika
Anton Sjöstedt, Arvika
Marianne Åhman, Sunne

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet ställer sig bakom följande formulering: "Liberalerna kompromissar inte om mänskliga rättigheter. Vi kommer inte att utgöra regeringsunderlag, eller vara del av en regering, som i någon del inte står upp för FN:s förklaring om mänskliga rättigheter. Artikel 14 (asylrätt) och artikel 17 (äganderätt), är exempel på frågor där andra vacklar men där vi står fast. Varken de eller de andra artiklarna är förhandlingsbara för Liberalerna."

Liberalerna bör tydliggöra att vi aldrig kompromissar med mänskliga rättigheter.

I av partirådet antaget dokument "Ny start för Sverige" beskrivs övergripande "Att Sverige ska ta sin del av ansvaret för människor på flykt". Det är bra, men en sådan formulering kan också öppna för en tolkning där endast kvotflyktingar men ej asylrätten värnas. Det får aldrig råda några tvivel att Liberalerna står upp konventionsflyktingar och för FN:s allmänna förklaring om mänskliga rättigheter. Det gäller asylrätten men också äganderätten, två exempel på frågor där andra partier vacklar men vi står fast.

A107. Hbtqi-personers rättigheter i Sverige

Mats Nordström, Täby
Anne-Marie Ekström, Borås
Richard Brodd, Göteborg
Peter Edholm, Solna
Carl Otto Engberg, Stockholm
Inez Holst, Mölndal
Nicke Johansson, Stockholm
Robin Nilsen, Stockholm
Ulrica Solver-Gustavsson, Örebro
Facundo Unia, Stockholm
Barbro Westerholm, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att inga som helst förändringar av svensk lagstiftning får ske som negativt särbehandlar eller diskriminerar homo-, bi-, intersexuella eller transpersoner,

2. att detta uttalande antas i sin helhet och utgör vägledning i Liberalernas samtal och förhandlingar vid kommande regeringsbildning, annan form av samarbete med andra partier eller om partiet går i opposition och söker hoppande majoriteter inom det hbtqi-politiska området

HBT-liberaler arbetar för att stärka hbtqi-personers rättigheter.

Genom många olika reformer har våra rättigheter successivt stärkts i Sverige. Folkpartiet/Liberalerna har hela tiden varit pådrivande. Det har handlat om lagändringar,

som införande av diskrimineringsförbud, stärkta rättigheter inom familjerätten och insatser mot hatbrott. Låt oss påminnas om våra politiska framgångar:

Allt började 1944 då samkönade relationer avkriminaliserades. 1972 träder lagen om fastställande av könstillhörighet i kraft och 1979 avskaffar Socialstyrelsen efter Barbro Westerholms initiativ, homosexualitet som sjukdomsdiagnos.

1987 läggs sexuell läggning till bland diskrimineringsgrunderna. 1988 träder lagen om homosexuella sambor i kraft.1995 införs registrerat partnerskap och 1999 förbjuds diskriminering i arbetslivet. HomO inrättas. 2003 utvidgas brottet hets mot folkgrupp och vi ges möjlighet att prövas som adoptivföräldrar. En ny sambolag träder i kraft. Vi får lagen om förbud mot diskriminering, en lag som utökas 2005. Samkönade par får tillgång till assisterad befruktning.

2006 kommer lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever. Diskrimineringslagen som ersätter tidigare lagar, börjar gälla 2009. Socialstyrelsen avskaffar transvestism som sjukdomsbegrepp och äktenskapsbalken görs könsneutral. 2011 införs ett utökat grundlagsskydd mot diskriminering och 2013 träder nya regler för ändrad könstillhörighet i kraft. Steriliseringskravet avskaffas och 2016 ges ensamstående kvinnor möjlighet till assisterad befruktning. 2018 stärks det straffrättsliga skyddet för transpersoner.

Den här uppräkningen är viktig för att vi ska påminnas om vad som kan gå förlorat om vi inte ständigt är på vår vakt. Ett målmedvetet liberalt arbete har gett rättvisa och stora framgångar men motståndet runt omkring oss i Sverige, i Europa och i andra delar av världen, har funnits och växer på många håll allt starkare.

Det är också viktigt att förstå att det inte bara är lagändringar som förbättrar våra levnadsvillkor. Ett generellt, frihetligt samhällsklimat präglat av rättvisa, generella mänskliga rättigheter och ett öppet och tillåtande samhällsklimat för alla människor är minst lika viktigt.

A108. Röd knapp till regering med Sverigedemokraterna

Urban Wästljung, Uppsala
Maria Jern, Falköping
Roko Kursar, Malmö
Ulf Larsson, Västerås
Erica Markusson, Örnsköldsvik
Dusjan Mijovski, Malmö
Ellena Dellios Vukic, Malmö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Ny start för Sverige kompletteras med meningen: ”Liberalerna röstar nej till en regering där Sverigedemokraterna ingår med statsråd, har tjänstemän i regeringskansliet eller som har samarbetsavtal med Sverigedemokraterna.”

I Ny start för Sverige slår vi fast att ”Liberalerna kommer samtidigt inte att medverka till en regering där Sverigedemokraterna ingår”. Det är dock inte helt klart hur en regering där Sverigedemokraterna ingår ska definieras. En regering där Sverigedemokraterna har statsråd uppfyller definitivt kriteriet. Men även en regering där det partiet har tjänstemän i regeringskansliet med insyn och som kan förhandla i varje fråga bör betraktas som att Sverigedemokraterna ingår.

Den andra oklarheten handlar om vad ”inte medverka till” betyder. Självklart borde det handla om att inte rösta ja till en sådan regering, men skulle det kunna tolkas som att Liberalerna ska rösta avstår i den statsministeromröstningen? Att inte medverka till en sådan regering måste självfallet innebära att Liberalerna röstar nej.

Det blir allt tydligare att Moderaterna kan öppna dörren för möjligheten av något sorts avtal med Sverigedemokraterna. Om så sker kommer det i direkt konflikt med texten i Ny start, som slår fast ”att vi därmed inte vill se ett budgetsamarbete, på det sätt som i dag sker mellan januaripartierna”.

Mot den här bakgrunden framstår det som nödvändigt att tydliggöra att Liberalerna ska rösta nej till en regering som har samarbetsavtal med Sverigedemokraterna, tjänstemän från Sverigedemokraterna i regeringskansliet eller ingående statsråd från Sverigedemokraterna.

A109. Vidden av ett fattat beslut

Annika Westh, Öckerö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att Liberalerna inte kommer att medverka till en regering som bildas med stöd av Sverigedemokraterna
2. att landsmötet uttalar att Liberalerna inte kommer att medverka i en regering som söker budgetsamverkan med Sverigedemokraterna
3. att landsmötet uttalar att en uppgift för Liberalerna är att identifiera, uppmärksamma och motverka ideologisk och politisk extremism i alla dess former

Den sista söndagen i mars beslöt Liberalernas partiråd att partiet ska verka för en borgerlig regering. För att nå målet är socialliberalismens parti berett att i klartext söka stöd hos Sverigedemokraterna. Partirådets beslut innebär att det råder acceptans för att samverka med det parti som präglas av populism, främlingsfientlighet och som har sina rötter i ett än mer extremt tankegods än så.

Det nya partilandskapet med ett stort populistparti har gjort det svårt att bilda en regering som bygger på den gamla blockpolitiken. Att Sverigedemokraterna vuxit kan ses som ett underbetyg till övriga. Men det följer en trend i Västvärlden, där populistiska partier fått fotfäste. När så sker, börjar de trad. partierna att anpassa sig till dem för att på så vis försöka suga upp deras väljare. Inflytande utan att för den skull sitta vid makten.

Partirådets beslut kan även förklaras med åsikten att politiskt engagemang utgår från ett tekniskt ingenjörsperspektiv: Att politik handlar om att leverera lösningar på problem och att den nu valda vägen är ett sätt lösa samhällsutmaningar där partirådets majoritet menar att de ideologiska kontrahenterna har en likartad syn. Det innebär att man anser att det handlar om problem som Sverigedemokraterna tydligen

har svaren på. Konsekvensen blir att Liberalerna är beredda att söka samverkan med det parti som utgår från att invandringen är roten till samtliga samhällsutmaningar. I valrörelsen 2018 var detta otänkbart.

Argumenten mot att söka samtal och samverkan med Sverigedemokraterna är ideologiska och knyter an till partiets tradition av motstånd mot totalitära och extrema krafter både till höger och vänster. För många dessutom ofta präglad av personliga erfarenheter mot bakgrund av att Liberalerna är mångfaldens parti: I Liberalerna finns människor med funktionsvariation, judisk bakgrund, hbtq-personer, invandrare. Människor som valt Liberalerna just för att de är det parti som stått upp för allas rätt att vara den man vill vara och är.

Partirådets beslut har större vidd än vi kan förstå. Beslutet bryter med en liberal grundhållning när det i praktiken upphäver den självklara avgränsningen mot den högernationalism som är liberalismens motsats.

Det som står på spel är att Liberalerna inte längre vill utesluta samarbete med ett parti som önskar införa ”återvandringskontor” i alla kommuner och som kräver kartläggning av ensamkommandes studieresultat. De vet mot bakgrund av den utveckling i Ungern som de framhåller som förebild, att kontroll över skola och kultur är bland det allra viktigaste när man vill ta kontroll över ett samhälle. Det börjar där och fortsätter med kontroll över medierna och rättsstatens institutioner.

”Vi måste vara relevanta i människors vardag” hörs också ofta. Liberalismen blir aldrig irrelevant. När människor inser att deras vunna friheter kan inskränkas bekräftas vikten av ideologiskt engagemang också i människors vardag. Den insikten har en långt större vidd än det beslut som fattades av Liberalernas partiråd i mars. Partirådets beslut bör mot denna bakgrund prövas av landsmötet.

A110. Statens budgetprocess måste vårdas

Nina Lundström, Sundbyberg
Maria Lundqvist-Brömster, Nordmaling
Sverker Thorén, Västervik
Barbro Westerholm, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att statens budgetprocess ska vårdas
2. att landsmötet uttalar att inga budgetförhandlingar om statsbudgeten kommer ske med Sverigedemokraterna

Den budgetdisciplin som infördes efter krisen i början av nittiotalet har bidragit till ordning i svensk ekonomi. En sammanhållen budgetprocess i staten är viktig. Regeringen lägger i september varje år fram ett förslag till statsbudget som är en helhet. Enligt Riksdagsordningen fastställs den genom rambeslutsmodellen vilket är riksdagens sätt att besluta om budgetpropositionen och motionsförslagen. Riksdagen beslutar om alla utgiftsramar och skatteförändringar som ett paket. De partier i riksdagen som inte stöder regeringens förslag måste lägga fram sina motförslag på samma sätt. Syftet är att undvika en allmän huggsexa där olika partikonstellationer gör upp om olika delar av budgeten och där det samlade resultatet är osäkert. En viss konstellation skulle vid en sådan process kunna besluta om ökade kostnader och en annan konstellation om minskade intäkter vilket skulle resultera i obalans. Budgetdisciplinen är viktig för trovärdigheten för finanspolitiken och trovärdigheten för svensk ekonomi generellt sett, även på den internationella marknaden.

Enligt rambeslutsmodellen räcker det alltså inte att partierna i opposition har majoritet kring en enskild fråga i budgeten för att kunna fälla ett förslag. De måste enas om ett helt paket av förslag. De olika paketen ställs sedan emot varandra när riksdagen fattar beslut.

Det är viktigt att inte bidra till att göra avsteg från den viktiga budgetprocessen. Det är inte förenligt med regelverket att i stället förhandla budgeten i Finansutskottet. Tanken att man ska kunna göra upp med andra partier i utskottet är en farlig och osäker väg bort från den disciplin som borde gälla och är en framgångsväg för Sverige. Vi har historiskt sett erfarenheter av när tillfälliga riksdagsmajoriteter bildats för att försöka bryta ut delar av en statsbudget. Det är djupt olyckligt. Liberalerna borde gå i bräschen för att rambeslutsmodellen värnas.

De stora satsningar som nu kan ske för att mildra effekterna av pandemin visar på betydelsen av att Sverige har en stabil ekonomi, grundad i en disciplinerad budgetprocess. Så bör det vara oavsett vilken regering som styr och det bör ligga i alla partiers intresse. Ordning och reda i finanserna är viktigt för att krisberedskapen i Sverige ska vara god, vid exempelvis pandemier, finanskriser och lågkonjunkturer. Det är också viktigt för trovärdigheten gentemot internationella aktörer.

Liberaler har i alla tider hyllat marknadens förtjänster men också sedan länge pekat på dess tillkortakommanden och den roll staten har att spela genom en aktiv stabiliseringspolitik. Ordning och reda i statsbudgeten är viktigt. Det är oroande om budgetprocessen försämras av politiskt taktiska skäl. Landsmötet bör framhålla vikten av en stark budgetdisciplin och tydliggöra att budgetförhandlingar om statsbudgeten inte ska ske med Sverigedemokraterna.

A111. Strategi

Gabriel Romanus, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar:

"1. En ny regering, som Liberalerna kan medverka till eller släppa fram, måste ha sin politiska tyngdpunkt i politikens mittfält. Det kan ske genom regeringsprogrammet, men också genom fördelningen av statsrådsposter.

2. Liberalerna kommer att rösta emot varje regering där Sverigedemokraterna tänks ingå, liksom en regering som ger Sverigedemokraterna tillträde till regeringskansliet genom partianknutna tjänstemän.

3. Liberalerna är ett socialliberalt parti, som slår vakt om både den generella välfärden och insatser för de mest utsatta, och är berett att anslå gemensamma resurser för detta.

4. En regering som Liberalerna ska medverka till måste stå för ökad jämställdhet mellan kvinnor och män, slå vakt om asylrätten och genom biståndspolitiken avhjälpa nöd och stärka demokratin i vår omvärld.

5. Oavsett valresultatet ska vårt parti arbeta för att stärka mittenkrafterna i svensk politik genom att eftersträva ett nära samarbete med Centerpartiet."

Vårt parti är inte, och har aldrig varit, ett högerparti eller ett konservativt parti. Men efter partirådets beslut och det gemensamma utskottsinitiativet i integrationsfrågan beskrivs Liberalerna i medierna som en del i ett "högerblock" eller ett konservativt block. Det var förhoppningsvis inte avsikten.

Inför partiledarvalet 2019 sade ju Nyamko Sabuni att hon vill att vårt parti ska vara ett oberoende liberalt parti i den politiska mitten. Så sent som i mars i år skrev hon att "en röst på Liberalerna är en röst både för en ny regering och för att politiken aldrig får kantra åt höger" (SvD 28/3).

Det är angeläget att landsmötet klarar ut missförståndet att Liberalerna har blivit ett högerparti. Till detta missförstånd bidrar förmodligen den flitiga användningen av termen "borgerlig", utan att man talar om vad man lägger in i detta begrepp.

Inför valet 2018 sade vår partiledning att partiet skulle verka för en alliansregering, men att ett blocköverskridande samarbete borde eftersträvas, om de rödgröna partierna fick fler mandat än allianspartierna. Så handlade partiet också efter valet. Det visade sig till slut, att januariavtalet var den enda form för blocköverskridande samarbete som stod till buds. Det godkändes också med bred majoritet av både riksdagsgruppen, partistyrelsen och partirådet. Det innebar ett fullföljande av vad som hade sagts före valet, men ändå drabbades partiet av en svekdebatt. Uppenbarligen hade alltför få uppfattat partiets budskap i dess helhet. Vi behöver vara mycket tydliga inför valet 2022 om vi ska undvika att drabbas av svekdebatt efter valet.

Det räcker inte att säga att vi efter valet ska verka för en "borgerlig regering". Vår partiledare har varit mycket tydlig i sina tal och artiklar: "Liberalernas löfte är naturligtvis inte villkorslöst. Det förutsätter att vi kan enas om en politik med starka liberala inslag. Och det förutsätter att vi tillsammans kan hålla fronten mot idéer som strider mot den liberala värdegrunden."

Det som inte klaras ut i partirådets beslut, är hur partiet kommer att ställa sig om dessa villkor inte uppfylls. Yrkandena i denna motion är ett försök att något precisera partiets hållning i regeringsfrågan.

Det är också angeläget att markera att vi, som vi har gjort under många år, eftersträvar att stärka mittenkrafterna i svensk politik, genom ett nära samarbete med Centerpartiet. Det vore trist om den nuvarande utvecklingen skulle leda till att Sverige permanent får två liberala partier, ett högerliberalt och ett socialliberalt, varav vårt parti uppfattas som det till höger. Både många förtroendevalda, många medlemmar och troligen också många av våra väljare, kommer att ha svårt att känna sig hemma med en sådan utgång.

A112. Integrationspolitik för lika rättigheter och skyldigheter

Simona Mohamsson, Göteborg
Abit Dundar, Stockholm
Joar Forssell, Stockholm
Tobias Hammarberg, Haninge
Jan Jönsson, Stockholm
Roko Kursar, Malmö
Åsa Nilsson Söderström, Stockholm
Ann-Katrin Åslund, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet tar avstånd från Sverigedemokraternas förslag samt uttalar att den i motionen beskrivna SD-politiken inte kan ligga till grund för en regering där Liberalerna ingår eller tolererar i samband med en statsministeromröstning

Grunden för den liberala integrationspolitiken är idén om lika rättigheter och skyldigheter. Endast så kan människor som flyttat till vårt land bli fullvärdiga delar av vårt samhälle. Genom åren har vi kämpat för lika, reella rättigheter. Vi har också tagit debatten och betonat att skyldigheter följer med dessa rättigheter. Skyldigheter, såsom respekt för våra lagar, en förväntan om att man ska söka försörja sig själv, att normen om jämställdhet ska gälla alla.

Nu står det klart att vi är på väg in i en debatt om integration över huvud taget är önskvärt.

Sverigedemokraternas samhällsvision är i grunden negativ till integrationstanken, till integration som sådan. Under lång tid har de gått emot integrationspolitiska satsningar i sina budgetmotioner.

De tar nu nästa steg: att knyta rättigheter till medborgarskap. Vi har sett utspel om att rösträtten i kommun- och regionval ska knytas till medborgarskapet. Inom kulturpolitiken har man motionerat om att rätten att låna böcker på bibliotek ska knytas till svenskt medborgarskap.

I en rapport – vars innehåll Jimmie Åkesson enligt medieuttalanden "kommer att ha högsta prioritet för Sverigedemokraterna i regeringsförhandlingar inför valet" och som han tror att "det är fullt möjligt att komma överens med Moderaterna och Kristdemokraterna om" (DN 25/4 2021) – föreslås

att bosättningsbaserade ersättningar endast ska kunna gå till svenska medborgare och EU-medborgare.

Konkret handlar det om att den som bedömts ha skyddsskäl och erhållit uppehållstillstånd, alternativt arbetskraftsinvandrare från länder utanför EU, inte ska ha rätt till barnbidrag, bostadsbidrag, föräldrapenning, garantipension, efterlevandestöd, äldreförsörjningsstöd, bostadstillägg, garantiersättning i sjukersättningen och garantiersättning i aktivitetsersättningen. Den stora delen av den besparing Sverigedemokraterna ser framför sig som följd av denna politik härrör från det indragna barnbidraget.

Sverigedemokraternas politik är motsatsen till integrationspolitik: skapandet av ett parallellsamhälle där inte samma rättigheter och skyldigheter gäller alla. Ett samhälle, som sätter icke-svenska medborgare i andra klassen.

De asyl- och arbetskraftsinvandrare som är i arbete ska inte få samma valuta för skattepengarna som svenska medborgare. Barnen ska inte få samma stöd till en start i livet som andra barn. Det är en politik för segregation.

Politiken är helt i linje med partiets ideologi som bygger på övertygelsen att ett samhälle där människor med många olika bakgrunder lever samman är omöjligt och det starkt etniskt homogena samhället hyllas. Detta är motsatsen till liberalismen som tar individen som utgångspunkt för all politik.

A113. Liberal feminism utan konservatism och socialism

Jessica Johnson, Vallentuna
Marianne Damström Gereben, Solna
Gunnar Asserhed, Norrköping
Bonnie Bernström, Stockholm
Fredrik Hörbom Bouvin, Norrköping
Anita Brodén, Alingsås
Annika Carp, Falköping
Ann-Christin Danielsson, Halmstad
Jessica Hellström, Malung-Sälen
Margareta Herthelius, Stockholm
Maria Bengtsson Hurtig, Nynäshamn
Maria Jern, Falköping
Dusjan Mijovski, Lund
Kajsa Olsson Persson, Sundbyberg
Sabine Pettersson, Stockholm
Hanna Wistrand, Stockholm
Ellena Dellios Vukic, Kristianstad
Katarina Zeste, Uppsala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna aktivt ska motarbeta antifeministiska förslag som direkt eller indirekt sänker kvinnors pensioner, förslag som t.ex. sambeskattning och vårdnadsbidrag
2. att Liberalerna ska ta ansvar för liberalfeminism och inte aktivt samarbeta med partier som för antifeministisk politik
3. att Liberalerna ska ta ansvar för liberalfeminism och inte aktivt samarbeta med partier som för antifeministisk utrikespolitik
4. att Liberalerna ska ta ansvar för liberalfeminism och inte aktivt samarbeta med partier som för antifeministisk biståndspolitik
5. att Liberalerna ska värna enprocentsmålet i biståndet och vidareutveckla den mer feministiskt genom att bli mer träffsäkert och inrikta sig på stöd till institutionellt byggande, kvinnors rättigheter och reproduktiva hälsa samt stöd till kvinnors verksamhet och företagande

100 år sedan kvinnor vann kvinnor kampen för rösträtt i Sverige. Folkpartiet var de som stred hårdast för detta. Konservativa var emot. Tack vare stöd från S-kvinnorna infriades en av vår tids största frihetsreformer. Vi har en stolt feministisk historia där vi drivit många viktiga sociala reformer som aborträtten, förskola, föräldraledighet, pappamånader m.m.

Liberalernas valanalys 2018 visade att jämställdhetsfrågan helt tappats bort. I och med det tappades även Liberalernas trovärdighet som ett liberalt alternativ bort. I valet 2022 ska detta vara en självklarhet igen.

Liberalerna ska vara det parti som tydligast positionerar sig för feminism utan socialism.

Vi ska driva på för mer feministisk utrikes- och biståndspolitik, värna enprocentsmålet i biståndet och vidareutveckla det mer feministiskt och träffsäkert genom att inrikta det på stöd till institutionellt byggande, kvinnors rättigheter, reproduktiva hälsa samt stöd till kvinnors verksamhet och företagande.

Ett feministiskt parti bör agera mot alla förslag som begränsar kvinnors fri- och rättigheter oavsett vilket håll dessa kommer från. Ett liberalfeministiskt parti ska inte aktivt samarbeta med partier som för antifeministisk politik. Med aktivt samarbeta menar vi att t.ex. att ingå i en koalitionsregering eller stödja en minoritetsregering som stöttas av socialkonservativa, högernationalistiska eller andra extremistiska partier. Om partier lägger feministiska förslag kan man rösta på dem, på samma sätt som andra partier kan rösta på Liberalernas förslag.

De som lägger en röst på Liberalerna 2022 måste kunna lita på att partiet verkar för maximal liberal politik. Något som utesluter nära samarbeten med partier som vill inskränka de fri- och rättigheter som våra feministiska föregångare fått kämpa hårt för. Hur lätt det är att utmana demokratiska grundvalar och självklara fri- och rättigheter har vi just nu tyvärr väldigt skrämmande exempel på i närtid, i världen och i grannländer.

Liberalerna ska vara en frihetlig och feministisk kraft i politikens mitt. I den breda mitten kan vi skapa förutsättningar för ett friare och mer jämställt Sverige och en ansvarsfull utrikes- och biståndspolitik.

A114. Utveckla Jämställdhetsmyndigheten

Malin Danielsson, Huddinge
Svante Adolfsson, Göteborg
Tobias Berg, Stockholm
Anki Danielsson, Halmstad
Johanna Ek, Flen
Margareta Forsell, Huddinge
Ulla Herbert, Malmö
Margareta Hertelius, Stockholm
Jessica Johnsson, Vallentuna
Niklas Lehresjön, Karlstad
Annika Linde, Danderyd
Pia Långström, Stockholm
Katja Åsbäck von Meyburg, Ystad
Ylva Mozis, Vallentuna
Martin Nielsson, Värnamo
Sofia Norlin, Linköping
Kajsa Olsson Persson, Sundbyberg
Birgitta Svensson, Solna
Madeleine Svensson, Huddinge
Lena Skaring Thorsen, Linköping
Christina Tufvesson, Stockholm
Hanna Wistrand, Stockholm
Gabriella Zaring, Huddinge
Marianne Åhman, Sunne

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att Jämställdhetsmyndigheten ska utvecklas i enlighet med motionens intentioner
2. att landsmötet uttalar att en nedläggning av Jämställdhetsmyndigheten ska vara en röd linje för Liberalerna vid eventuella regeringsförhandlingar efter nästa val som vi inte kan gå med på

Sedan den svenska jämställdhetspolitiken växte fram på tidigt 1970-tal har den ständiga akilleshälen varit bristen på uthållighet. Tillfälliga projekt och satsningar har avlöst varandra. Den bristen har avhjälpts genom en permanent myndighet, Jämställdhetsmyndigheten, som inrättades 2018 och som Liberalerna varit pådrivande för. En expertmyndighet är en viktig del i strategin för att forma en jämställdhetspolitik som är långsiktig, uthållig och kunskapsbaserad.

I myndighetens uppdrag ingår bland annat att sprida kunskap och information om mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. De hanterar även arbetet mot prostitution och all slags människohandel.

Flera partier i riksdagen arbetar för att myndigheten ska läggas ned vilket leder till att det långsiktiga arbetet med dessa viktiga frågor riskerar avstanna och fragmenteras.

Jämställdhetsmyndigheten behöver i stället utvecklas. I dag saknas t.ex. beprövade metoder för att förebygga mäns våld mot kvinnor, fokus på att pojkar halkar efter i skolan och lösningar på hur vi kommer till bukt med att kvinnors livsinkomster är oförändrade sedan 90-talet. Liberalerna bör därför driva på för utveckling av myndigheten i allmänhet och i synnerhet inom dessa tre områdena i kommande regeringsförhandlingar.

A115. Liberal kulturpolitik

Agne Furingsten, Sala
Henrik Edin, Göteborg
Rasmus Jonlund, Stockholm
Benita Nilsson, Tjörn
Birgitta Rydell, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna inte ska acceptera att en regering eller ett regeringsunderlag vi ingår i eller stödjer, ska ändra de kulturpolitiska målen i den riktning som anges ovan
2. att Liberalerna inte ska acceptera att en regering eller ett regeringsunderlag vi ingår i eller stödjer, ska ändra kulturpolitikens innehåll i riktning mot en nationalkonservativ kultursyn

Det är få politikområden där skillnaden mellan nationalistisk politik och liberal blir tydligare än inom kulturpolitiken. Liberaler ser kulturen som något individen kan njuta av, växa med och låta sig utmanas av, något som kan få oss att förstå lite mer av andra människor och kanske utforska, upptäcka och utveckla vår egen personlighet. För Sverigedemokraterna är kulturen något man kan använda för att forma individen så att hon bättre passar in i det nationalistiska projektet.

De nuvarande målen slår fast att ”kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund.”

Sverigedemokraterna motionerar om och vill att målen ska förändras så att kulturen får uppdraget att ”binda samman Sveriges förflutna med nutid och framtid, förvalta landets historia och arv samt stärka gemenskapen i samhället och den nationella identiteten.”

Böcker, filmer, teateruppsättningar, musikstycke, konserter och konstverk ska alltså inte stärka individen utan bidra till att stärka gemenskapen och den nationella identiteten. Det är med detta mål i tanken som Sverigedemokraternas nationella, regionala och lokala politiker agerar.

Det är därför man vill minska stödet till nutidskonst. Statyer och konstverk som det offentliga köper in ska inte provocera eller utmana våra tankar, den ska bekräfta det redan tänkta. Vi liberaler tycker snarare att det är bra att tanken ibland provoceras att tänka annorlunda, men framför allt vill vi inte att politiker ska begränsa den konstnärliga friheten.

En annan följd av Sverigedemokraternas önskan att kulturen ska sträva efter att stärka den nationella identiteten är att Sveriges ska kraftigt minska sitt engagemang för att förföljda författare. Fristadssystemet skapades för att främja det fria ordet. Författare som blir förföljda till följd av sitt skrivande – av diktaturer eller terrorgrupper – kan få en fristad i Sverige. Detta slår vi liberaler vakt om.

Det är för att stärka den nationella identiteten som SD-politiker i kommunerna vill minska bibliotekens inköp av litteratur på främmande språk. Det är också därför man i sina budgetalternativ vill införa kulturlotsar som ska få invånarna i Sverige att tycka om ”rätt” konst och tolka vårt kulturarv på ”rätt” sätt. Det är därför man i riksdagen föreslår

att filmer och spel som speglar det svenska historien ska främjas. Exemplen är fler, listan kan göras lång.

För Sverigedemokraterna är kulturpolitiken ett viktigt fält för strävandet att göra Sverige mer nationalkonservativt. Konstnärer ska bidra till att stärka den kollektiva nationella identiteten. Det som skaver och utmanar ska tas bort eller minskas. Det som får människor att tänka ”rätt” ska främjas. Det är svårt att se hur liberaler som främjar individens och kulturens frihet sa kunna finna samarbetsytor eller ens söka samsyn med ett parti som vill använda kulturen i nationalkonservativt syfte.

A116. Ett starkt och brett public service

Olle Wästberg, Stockholm
Tina Acketoft, Höganäs
Jan Fröman, Nacka
Rasmus Jonlund, Stockholm
Maria Leissner, Stockholm
Birgitta Rydell, Stockholm
Erik Wassén, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att Liberalerna inte ska ingå i, stödja eller tolerera en regering vars politik försvagar public service genom att frånta den dess bredd i programutbudet

Liberalerna är anhängare av ett starkt public service. Men i den mediedebatt som i dag förs är det få som inte säger sig dela den uppfattningen.

Kritiken mot public service rör sig i stället längs en annan dimension: i vilken mån den också ska vara bred i sitt innehåll. Denna kritik vänder sig emot tanken att en mångfald olika slags program ska återfinnas på tablåerna eller på Play. Ofta framförs uppfattningen att public service inte ska sända program av en kategori som också finns i andra medier.

Det kan handla om kritik mot förekomsten av underhållning (såsom Mello) eller idrottsevenemang i public service-kanalerna. Public service ska endast ägna sig åt ett mer ”smalt” utbud dit till exempel nyheter, samhällsprogram och kulturjournalistik ibland räknas.

Dock: ett starkt och ett brett public service hänger samman. Det är först när den kan samla större publikskaror – stora delar av befolkningen – som den kan spela en viktig roll. I länder där den smala modellen är förverkligad har public service decimerats till små nischkanaler som inte kan spela rollen av allmän mötesplats.

Hos vissa av kritikerna finns ovanstående insikt. Det är grupper som vill undergräva public service oberoende och som talar om att straffa enskilda, för dem misshagliga, journalister. De går emot breddtanken i syfte att försvaga. Andra av dessa kritiker ser inte sambandet och förstår inte följderna att frånta public service sin bredd och sin mångfald.

Vår uppfattning är att behovet av public service, som tilltalar många olika slags intressen och smakriktningar, har blivit än viktigare i takt med att medielandskapet präglats av fragmentering och försvagning av många redaktionellt framtagna medier.

En bred public service, som kan arbeta oberoende av reklamintäkter, är därmed en viktig till tillgång för demokratin och det offentliga samtalet.

I dag dominerar sociala medier en stor del av opinionsbildningen och har i de senaste valrörelserna använts av Ryssland och Kina för att minska förtroende för de valda svenska beslutfattarna. Det motiverar en stark och objektiv public service och att UR undervisar i källkritik

Ett annat exempel på public service-mediernas betydelse för demokratin är dess breda nät av lokalredaktioner. Lokal närvaro är inte minst viktigt i den tid när andra lokal- och regionalmedia befinner sig på reträtt. Kvalificerad lokaljournalistik även utanför större städer är en förutsättning för en väl fungerande lokal demokrati.

A117. Ett starkt och brett public service

Liberalerna Stockholms län

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att Liberalerna ska värna och stärka den oberoende ställning som public service har, samt stärka bredd och kvalitet i programutbudet
2. att landsmötet uttalar att Liberalerna därmed inte kan ingå i, stödja eller tolerera en regering som försvagar public service

Mediernas oberoende roll och kritiska granskning är grunden i varje demokrati. Public service har en viktig roll i detta arbete, och vår liberala uppgift är att värna och främja dess oberoende och kvalitet.

I dag hörs ofta en kritik mot förekomsten av idrottsevenemang eller underhållning som till exempel Melodifestivalen i public service-kanalerna. Public service ska endast ägna sig åt ett smalare utbud av bestående av nyheter, samhällsprogram och kulturjournalistik.

Det dessa debattörer missar är att starkt och ett brett public service hänger samman. Det är först när public service kan samla stora publikskaror som den kan spela en viktig roll. Ett smalt public service riskerar, precis som i länder där public service bantats ned, bli en små nischade kanaler som inte når den breda allmänheten. I länder där den smala modellen är förverkligad har public service decimerats till små nischkanaler som inte kan spela rollen av allmän mötesplats.

Behovet av public service, som tilltalar många olika slags intressen och smakriktningar, har blivit än viktigare i takt med att medielandskapet präglats av fragmentering och försvagning av många redaktionellt framtagna medier.

En bred public service, som kan arbeta oberoende av reklamintäkter, är därmed en viktig till tillgång för demokratin och det offentliga samtalet.

Ett annat exempel på public service-mediernas betydelse för demokratin är dess breda nät av lokalredaktioner. Lokal närvaro är inte minst viktigt i den tid när andra lokal- och regionalmedia befinner sig på reträtt. Kvalificerad lokaljournalistik även utanför större städer är en förutsättning för en väl fungerande lokal demokrati.

A118. De som har skyddsskäl ska få asyl

Gunnar Nordmark, Växjö
Jonas Andersson, Partille
Bo Bergsjö, Älmhult
Sofia Knutz, Huddinge
Niklas Lehresjön, Karlstad
Lars Solling, Ljungby
Marianne Åhman, Sunne
Martin Ängeby, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att Liberalerna inte ska ingå i, stödja eller tolerera en regering som vill sätta ett volymmål för migrationspolitiken

En viktig grund för migrationspolitiken är rätten till asyl. Principen är, i grunden, enkel. De som har skyddsskäl ska också ha rätt till uppehållstillstånd. De som saknar skyddsskäl ska inte ges uppehållstillstånd.

Rätten till asyl är enligt FN:s flyktingkonvention en mänsklig rättighet. Den asylsökandes ärende ska avgöras genom en individuell, rättssäker prövning.

I debatten i dag förekommer det att man säger sig stå för asylrätten och samtidigt framför förslag om absoluta gränser för hur många som ska kunna erhålla uppehållstillstånd – ”volymmål”. Det framförs som viktigt att volymmålet ska ligga på låg nivå. Andra går ett steg längre och vill se nettoinflödet av invandrare som målvärde. Förslag luftas om att detta nettovärde ska vara noll – in- och utflyttning från landet ska som högst balansera.

Att låta migrationspolitiken styras av denna typ av nyckeltal är inte förenligt med asylrätten.

Om man exempelvis lägger taket vid 5 000 beviljade uppehållstillstånd per år kommer det alltid att kunna innebära att människor med fullvärdiga skyddsskäl kommer att avvisas om taket är nått.

Detta gäller oavsett på vilken nivå volymmålet sätts: den individuella prövningen, liksom rätten till asyl generellt, upphäv som princip för politiken.

Med tanke på den kraft med vilken andra partier driver kravet på volymmål finns all anledning att anta att Liberalerna kommer att hamna i debatt eller i förhandlingar kring denna fråga. Ett landsmötesbeslut till stöd för asylrätten och mot idéer om volymmål i migrationspolitiken kommer i sådana lägen att ge vårt agerande ytterligare eftertryck.

A119. Biståndet

Liberalerna Stockholms län

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet slår fast att målet om en procent av BNP i bistånd står kvar och ingår som förutsättning i Liberalernas framtida förhandlingar om statens budget

2. att Liberalerna tar upp hedersförtryck som ett område för satsningar i svenskt bistånd[1]

Liberalernas och frisinnets internationella engagemang sträcker sig långt bakåt i tiden. Redan Anders Chydenius (1729–1803) engagerade sig för fattiga och förtryckta människor i de engelska och holländska kolonierna. Det svenska missionsförbundet, nära anknutet den svenska organiserade liberaler men, bedrev mission i Afrika på 1800talet. Inriktningen på jämställdhet i internationell politik fanns med tidigt. Fredrika Bremer, till exempel, skrev ett upprop i The Times 1854 om att skapa ett internationellt fredligt kvinnoförbund.

I modern tid är det svenska liberaler som har varit pådrivande för att Sverige ska medverka till fattigdomsbekämpningen i utvecklingsländerna. Det Liberala ungdomsförbundet var blad de första som tog upp denna fråga 1952. Två år senare motionerade två blivande partiledare, Gunnar Helén och Sven Wedén, om detta i riksdagen.

När Liberalerna för första gången kom i regeringsställning efter andra världskriget fick Ola Ullsten, även han blivande partiledare, ansvar för biståndsfrågorna. I sin första budget drev han igenom att målet om en procent av BNP i bistånd för första gången uppnåddes.

Under regeringen Bildt bidrog Liberalerna till en omorientering av biståndet till att fokusera mer på demokratisering. Detta förstärktes ytterligare under alliansregeringarna, när frihet från förtyck, på Liberalernas initiativ, upphöjdes till att jämte fattigdomsbekämpning vara det övergripande målet för biståndet.

I dag står Liberalerna för en demokratifokuserad biståndspolitik, med särskilda satsningar på jämställdhet, sexuell reproduktiv hälsa, anti-korruption och mänskliga rättigheter. Liberalerna vill ge stöd direkt till demokratiska krafter, och vänder sig mot samarbete med diktaturer. Inom ramarna för januariavtalet har Liberalernas demokratifokus fått genomslag, bland annat genom inställda stöd till regimerna i Belarus, Burma och Tanzania.

Med en ökad invandring till Sverige har medvetenheten ökat om den hederskultur som präglar många länder. Liberalerna, som redan har en jämställdhetsorienterad syn på biståndet, bör verka för att biståndet i högre grad arbetar med hedersnormer i de länder där dessa är utbredda och begränsande i människors liv.

1. Yrkande 2 besvaras under avsnitt H3.

A120. Bibehållet enprocentsmål för biståndsbudgeten

Henrik Östman, Västerås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna blir garanten för att biståndsmålet om en procent bibehålls oavsett vilken regeringskonstellation Liberalerna kommer att stödja under kommande mandatperiod
2. att en tredjedel av biståndsbudgeten avsätts till traditionellt bistånd till utvecklingsländer där kravet på demokratiutveckling och insatser för att stärka demokratin kopplas till biståndet[1]
3. att särskild uppföljning ska göras så att man kan redovisa effekter och nyttor av biståndet[2]

Den årliga tillväxten i den svenska ekonomin gör att biståndsanslagen per automatik höjs för varje år. Även om behoven är näst intill omättliga i vår omvärld är det viktigt att pengarna används effektivt och att också nya områden får del av det svenska biståndet. Ett sånt nytt område är att försöka hejda klimatförsämringen, det vill säga utsläpp av olika växthusgaser som koldioxidutsläpp som bidrar till ett förändrat klimat med temperaturhöjning, uttorkning och sämre odlingsmöjligheter som följd. Även vattenbristen i olika länder kommer att öka när klimatet förändras och kräver riktade insatser.

Liberalerna har av tradition tagit strid för ett stabilt och högt bistånd, det så kallade enprocentsmålet, men också strävat efter att med dessa medel både höja levnadsstandarden och skapa demokrati i fattiga länder, då ökad demokrati och fri handel tillsammans är bästa garanten för ökad levnadsstandard. Samtidigt måste korruption och ineffektivitet bekämpas för att så många som möjligt ska få ta del av den ökade levnadsstandarden. Därför behövs kontroll, uppföljning och redovisning av hur dessa biståndsmedel används och vilka resultat som uppnås. Bra projekt som uppvisar goda resultat ska premieras och spridas till fler och misslyckade projekt måste avbrytas och ersättas av andra insatser.

Fördelningen 30/30/30 mellan de tre biståndsslagen är ett mål där klimatbiståndet måste få högsta prioritet, därmed inte sagt att pengar får användas till tveksamma projekt eller projekt med låg eller ingen klimatnytta eller där denna inte kan verifieras. Situationen är sådan att den industrialiserade världen göra av med en större del av jordens resurser än vad befolkningsstorleken motiverar, det samma gäller för energiförbrukningen. Alternativ och hållbar teknik tillsammans med nya innovativa energilösningar krävs om de mindre utvecklade länderna också ska få tillgång till ren energi, el, bostäder, livsmedel, skolor, sjukvård och infrastruktur, sådant som vi har vant oss vid.

1. Yrkande 2 besvaras under avsnitt H3.
2. Yrkande 3 besvaras under avsnitt H3.

A121. Partirådsbeslutet

Jan Westerlund, Sollentuna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet fattar beslut om att riva upp partirådets beslut och därmed gå tillbaka till så som det var innan

Den 28 mars fattade partirådet beslut om att Liberalerna efter nästa val ska stödja en moderatledd regering även om den behöver stöd av Sverigedemokraterna.

Då infinner sig två frågor.

Fråga ett: har Liberalerna tappat sin liberala kompass i och med att vi säger att vi kan stödja en regering som bygger på stöd av ett antiliberalt parti.

Fråga två: hur tror vi att våra väljare som röstar på oss för att de vill ha en liberal reformagenda ser på oss om vi går med på att stödja en sådan regering.

Jag skulle med tanke på det ovanstående vilja att landsmötet fattar beslut om att riva upp partirådets beslut och att vi därmed återgår till hur det var innan beslutet fattades, för det kan väl i rimlighetens namn inte vara så att ett liberalt parti kan stödja en sådan regering där Sverigedemokraterna har ett finger med i spelet?

A122. Valsamverkan

Håkan Borg, Nyköping

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna går i valsamverkan med något av de tilltänkta allianspartierna med avsikt att få in minst en liberal i riksdagen vid nästa val, modell Alf Svenssons inval i riksdagen på Centerlista 1985

A123. Ett frihetsmanifest för Sverige

Liberalerna Värmdö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att partiledningen utser en grupp politiskt engagerade liberaler som inför varje riksdagsval i god tid till valet ska återkomma med en sammanfattande frihetsrapport över politiska och demokratiska friheter och ofriheter för personer i Sverige.
2. att denna frihetsrapport återrapporteras till landsmötet, året före riksdagsvalet och att gruppen inför valet 2022 gör sin första frihetsrapport.

I valmanifestet inför valet 2018 konstaterar Liberalerna

” Valet 2018 är ett vägval mellan politikens ytterkanter och den liberala mitten. Mellan det extrema och det förnuftiga. Det är ett val där vi liberaler försvarar friheten. Vårt valmanifest handlar om hur Liberalerna vill förändra Sverige så att du får större frihet och fler möjligheter. Det handlar om hur din och andras frihet hotas av extremister, populister och socialister.”

I centrum för den liberala ideologin står friheten och utvecklandet av varje individs möjligheter att fritt skapa sitt eget liv. Friheten hotas, som valmanifestet konstaterar, av extremister, populister och socialister, men många liberaler

skulle beskriva hoten mot friheten i Sverige bredare än så. Politiken och politiker upplevs av många som att de begränsar människors möjligheter att leva som de önskar. Påbud och lagar stiftas ofta i syfte att skapa ett bättre samhälle, men som varje liberal vet begränsar dessa ofta också friheten.

För politiken och även för oss liberaler kan det vara enklare att tala om vikten av den individuella och privata friheten: Frihet för individen att fritt välja sin partner eller att fritt välja tillhörighet till ett religiöst samfund, men frihet kan också handla om möjligheten att stå fri gentemot stora gruppers och kollektivs intressen avseende hur exempelvis en näringsverksamhet ska utformas.

Liberalerna ska, menar denna motions undertecknare, inför valet vart fjärde år, genomlysa hur Sverige förändras avseende just friheten att välja och skapa sitt liv. På det sättet, menar vi att Liberalerna kan öka intresset för frihetsfrågor inklusive den samhälleliga konflikt som ligger inbyggd i frihetsbegreppet: För Liberalerna ska friheten för den ena aldrig inkräkta på friheten för den andra.

Ett frihetsmanifest för Sverige kan kommuniceras i form av ett antal områden/punkter där friheten för personer i Sverige har minskat och områden där friheten för personer i Sverige hotas. Till varje punkt kan sedan politiska förslag utvecklas. Partistyrelsen ska självklart ta ställning till hur ett sådant manifest bäst benämns och kommuniceras.

A124. Liberalernas värdegrund och valprogram

Barbro Westerholm, Stockholm
Tina Acketoft, Höganäs
Malin Danielsson, Huddinge
Joar Forssell, Stockholm
Karin Karlsbro, Norrtälje
Nina Lundström, Sundbyberg
Lina Nordquist, Uppsala
Sverker Thorén, Västervik

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet beslutar att Liberalernas valprogram ska kompletteras med att Liberalernas värdegrund utgår från FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna.
2. att landsmötet beslutar att Liberalernas överenskommelser med andra partier ska omfatta FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna vilket är värdegrunden för samarbeten.

Vid Liberalernas partiråd den 28 mars 2021 antogs programmet Ny start för Sverige om vad Liberalerna ska gå till val på. Därvid öppnade Liberalerna möjligheten att ingå i en minoritetsregering med Moderaterna och Kristdemokraterna som tar stöd av Sverigedemokraterna. Den efterföljande debatten har tydliggjort att rågången mot frihetsbegränsande förslag oavsett vilket parti som förfäktar dem är oklar.

Vi anser därför att Liberalernas valplattform behöver kompletteras med ett tydliggörande av Liberalernas grundvärden. I texten bör införas att våra grundvärden utgår från FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna från 1948 samt att varje form av diskriminering av människor enligt de sju diskrimineringsgrunderna ska bekämpas. Deklarationen säger att envar är berättigad till dessa absoluta rättigheter, utan åtskillnad av något slag. Det handlar om mänsklig värdighet och hur mänsklig värdighet kan beskyddas och det är just erkännandet av människors universella och odelbara rättigheter som står i fokus. Alla är lika inför lagen och berättigade till samma skydd av lagen utan diskriminering av något slag. Alla är alltså berättigade till samma skydd mot alla former av diskriminering

Vi föreslår att landsmötet beslutar att Liberalernas valprogram ska kompletteras med att Liberalernas värdegrund utgår från FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna samt att Liberalernas överenskommelser med andra partier ska omfatta FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna

A125. Liberalism, extremism och populism

Roko Kursar, Malmö
Lovisa Aldrin, Halmstad
Gunnar Asserhed, Norrköping
Malin Danielsson, Huddinge
Joar Forssell, Stockholm
Agne Furingsten, Sala
David Gerson, Jönköping
Anna Horn, Stockholm
Rasmus Jonlund, Stockholm
André Nilsson, Stockholm
Gunnar Nordmark, Växjö
Birgitta Rydell, Stockholm
Anna Starbrink, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet, som underlag för kommande valbudskap 2022, konfirmerar sitt tidigare enhälligt antagna uttalande: ”Även i Sverige är anti-liberalismen på frammarsch. Många svenska väljare lägger sin röst på och sympatiserar med partier som inte står upp för äganderätt, individens valfrihet och näringsfrihet, på den ena sidan, och individens rätt att välja identitet, livsstil och religion på den andra. Samhällsdebatten är förråad inte minst i sociala medier. Liberalerna, som är ett frihetligt och progressivt bildningsparti, kommer aldrig att anamma populisternas språk och politiska agenda eller att aktivt medverka till att frihetsbegränsande politiska förslag vinner inflytande över förhållanden i det svenska samhället. Liberalers uppgift är att konsekvent motverka anti-liberala krafters försök till inflytande över svensk politik och tydligt visa upp det liberala alternativet till populisternas samhällsvisioner.”

Liberaler har alltid varit tydliga i sitt avståndstagande från extremism och populism. När partiet bildades valdes därför namnet Folkpartiet. Ett parti för enskilda människor, som inte resonerar utifrån klass, ras eller etnicitet. I en tid när både kommunism och fascism/nazism var på marsch markerade namnet att liberalismen står för individens rätt.

Även om partinamnet ändrats lever denna övertygelse kvar. Att vi nu heter ”Liberalerna” ska ses som ett förtydligande.

Under 70-talets vänstervåg agerade vi grindvakter. Den tidens partiledare – Gunnar Helén, Per Ahlmark och Ola Ullsten – drev alla inte bara de liberala sakfrågorna, hur vi ville förändra samhället, utan var också mycket tydliga i att markera mot dem som dragits med i vänstervågen. Under åttiotalets valrörelser var vi på samma sätt tydliga när Bengt Westerberg pressade dåvarande vpk-ledaren Lars Werner om hans kommunistiska rötter.

Vänster- och högerextremismen liknar varandra. I sin kollektivism, i sin auktoritära samhällssyn, i sitt stöd till auktoritära regimer. De förenas i att se liberalismen som sin huvudfiende. Vi har genom åren svarat upp mot deras utmaning och haft allt att vinna på att göra så – vårt försvar för frihetlig politik blir än tydligare när den kontrasteras mot de illiberala ideologiernas idéer.

I dag ser vi återigen hur populismen gör sig i gällande – i Sverige liksom i många andra länder. Vi kommer med stor säkerhet att uppleva en starkt ideologiskt laddad valrörelse.

I dag, precis som tidigare, faller att särskilt ansvar på liberaler att påtala rågången mot extremister och populister. Därför var det mycket positivt att landsmötet 2019 enhälligt antog ett uttalande med den innebörden.

Landsmötet 2021 har, som alla landsmöten året före en valrörelse, ett särskilt ansvar att lägga fast våra budskap till den kommande valrörelsen. Omvärlden följer därför just detta landsmöte extra noga. Mot den bakgrunden yrkar vi att landsmötet, med särskild hänvisning till kommande valrörelse, konfirmerar sitt enhälligt antagna uttalande.

A126. Den liberala demokratins fiende

Mats Andersson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att nationalismen som ideologi är ond och den liberala demokratins huvudfiende

Socialliberalismen, vårt partis ideologi, är raka motsatsen till nationalism. Det är som dag och natt. Vi hävdar alla individers rätt och frihet oavsett ursprung. De hävdar rätt utifrån ursprung och nationalitet. Vi hävdar ett öppet och fritt samhälle utifrån den liberala demokratins principer. De hävdar en nationalkonservativ begränsning av människor baserat på tidigare kulturella traditioner. Vi är för en global och gemensam värld. De är för att stänga in människor i länder som styr sig själva oavsett globala utmaningar.

Vi är ljuset och friheten, de är mörker och begränsning.

A127. Sökandet efter egendomen

Martin Norrby, Lidingö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ersätter frasen ”sökande efter lycka” med ”egendom” i portalstycket i partiprogrammet

Det var John Locke som en gång formulerade det starka rättighetsförsvaret för individen där han karaktäriserade rättigheten att äga som en av grunden för den mänskliga civilisationen. När den amerikanska konstitutionen skrevs valde man i stället att använda formuleringen ”strävan efter lycka” som är en mycket mer oklar formulering som öppnar för många olika tolkningar. Hundratals år av domar i den amerikanska högsta domstolen visar varför det var ett misstag vid USA:s grundande att kompromissa bort egendom ur portalparagrafen i dokument som ska uttrycka vrede över människans ofrihet.

Formuleringen ”sökande efter lycka” har dock smugit sig in i vårt viktigaste ideologiska dokument – partiprogrammet. Därför föreslår jag att meningen ”Vi har alla rätt till liv, frihet och sökande efter lycka.” ersätts med Vi har alla rätt till liv, frihet och egendom”. Gör John Locke stolt och bifall motionen.

B1. UTBILDNING OCH FORSKNING

B101. Förstatliga inte skolan

Bertil Östberg, Lidingö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att skolan även fortsättningsvis ska ha kommunalt huvudmannaskap

Motivet för förstatligande sägs vara att skapa likvärdighet för eleverna. Men kommunaliseringen har inte medfört att skillnaderna i resurser och elevresultat har ökat mellan kommunerna. Kommunens resurser påverkar också betygsresultaten i mycket liten utsträckning.

Det är viktigt med likvärdighet och det betyder förstås inte att det ska vara lika höga kostnader. Glesbygd och socioekonomisk tyngd är ett par goda skäl till att det ska vara olika. Staten verkar för likvärdighet genom skatteutjämning i olika former och statsbidrag. Det är inte perfekt men mycket lite talar för att det skulle vara lättare att uppnå likvärdighet om staten fördelar alla resurser. Tvärtom finns det en uppenbar risk för att en statlig resursfördelning av nödvändighet måste vara fyrkantig och inte medge hänsyn till olika lokala förutsättningar.

Om relativt små skillnader i likvärdighet är skäl för ett förstatligande så bör vi förstatliga hela äldreomsorgen och resten av socialtjänsten också.

Det har ibland också sagts att staten har mer pengar och att ett förstatligande skulle ge skolan mer resurser och därmed högre löner. Det finns givetvis ingenting i dag som hindrar att staten skjuter till mer pengar. Ibland har det sagts att detta inte går eftersom pengarna bara skulle försvinna i kommunens svarta hål. Detta hänger också samman med ett annat argument för förstatligande nämligen att kommuner och kommunalpolitiker är inkompetenta och mest intresserade av sociala frågor. Detta är att nedvärdera inte minst alla de liberaler som jobbar lokalt för en bättre skola. Och hur skulle demokratin påverkas av ett förstatligande där tusentals lokala förtroendevalda förlorar sina uppdrag?

Liberaler hänvisar ofta till att många lärare vill förstatliga skolan. Men det är ingen bra grund för kloka politiska ställningstaganden att titta alltför djupt i opinionsundersökningarna. Och förtroendet för folkpartiets skolpolitik var mycket stort innan partiet tog ställning för ett förstatligande. Det är snarare så att förtroendet för partiets skolpolitik har minskat därefter.

Det finns självklart en lockelse i att driva ett krav på förstatligande. Det kan uppfattas som handlingskraftigt och genomgripande. Men i själva verket är det förstås tvärtom. Det kommer osannolikt inte att genomföras inom överskådlig framtid och det innebär att vi inte har samma tryck att lägga fram åtgärder som verkligen skulle ha effekt.

Ibland kommer det önskemål om att vi ska precisera hur ett modernt statligt huvudmannaskap ska se ut. Det har vi givetvis inte gjort för nu kan alla lägga in vad de själva tycker att ett förstatligande innebär, t.ex. högre löner, tarifflöner, reglerad undervisningsskyldighet osv. Om vi skulle precisera skulle många bli besvikna.

Ett förstatligande skulle innebära en gigantisk och plågsam omorganisation som skulle ta all kraft under lång tid i stället för konkreta åtgärder för att förbättra undervisningen. Och det blir inte lätt att politiskt styra denna gigantiska skolmyndighet.

B102. Ge inte makten över de ungas framtid till staten

Tobias Hammarberg, Haninge
Nicole Forslund, Haninge
Amanda Fröberg, Stockholm
Lars G. Mellberg, Sigtuna
Oskar Örn, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att behålla kommunaliseringen av skolan

Ett viktigt inslag i liberal ideologi är maktfördelningsprincipen. Ett förstatligande av skolan går rakt emot denna för oss liberaler avgörande princip. Staten har redan i dag ansvaret att styra skolan genom skollagen, läroplaner och lärarutbildningen och utöver detta så har Skolinspektionen ansvaret för tillsynen av skolan.

Staten och riksdagen har i många av sina ansvarsområden misslyckats; Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, försvaret, infrastrukturen, LSS och rättsvårdande myndigheter är några tydliga exempel. Givet dessa många misslyckanden vore det direkt olämpligt att också överlåta ansvaret för skolan på staten. Det är svårt att förstå varifrån vi liberaler skulle finna detta förtroende för staten i den viktigaste frågan av alla – skolan.

Avståndet mellan en vårdnadshavare och en utbildningsminister är mycket längre än till en ordförande i kommunens skolnämnd. Möjligheten att kommunicera med ansvarig för sina barns framtid näst intill omöjliggörs. Om den kommunala förankringen tas bort försvåras människors möjligheter att kunna påverka den närliggande skolan där deras barn går och en viktig del i demokratin går förlorad.

Kommunalpolitikens fördel är att dess beslut tas nära medborgarna. Det är inte mellan kommuner, utan mellan skolor, eller till och med klassrum, som de flesta skillnader yttrar sig i dag. För en liberal är det anmärkningsvärt att utgå ifrån att ett förstatligande med automatik skulle innebära en mer likvärdig skola.

Den enskilda skolans förutsättningar kan dessutom skifta snabbt. Det blir med stor sannolikhet en betydligt ökad trögrörlighet i resurstilldelningen med en statlig skola. När det mesta i samhället i övrigt går mot en ökad flexibilitet för att möta de utmaningar som framtiden bär med sig skulle ett förstatligande av skolan gå i motsatt riktning.

När vi i dag också ser att konservativa krafter gör anspråk på regeringsmakten och hur de historiskt sett velat använda skolan till att likforma samhället och värna vissa grupper framför andra blir det nödvändigt att liberaler står upp för en tydlig maktfördelning kring inflytandet över skolan.

Det finns ingenting som talar för att staten skulle lyckas bättre än kommunerna. Förtroendet för staten och riksdagen är för lågt för att låta dessa ensamma bära ansvaret för vår viktigaste samhällsfunktion. Än mer i denna tid av politisk osäkerhet.

B103. Varför har Liberalerna övergivit skolfrågorna?

Liberalerna Färgelanda

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att partiet initierar en saklig utvärdering av de två mest genomgripande reformerna på skolområdet, nämligen kommunaliseringen och friskolereformen

Vi, liberaler i Färgelanda kommun, vill att partiet återtar sin ledande roll i skolpolitiken och presenterar skarpa förslag till förbättringar i den svenska skolan.

Kommunaliseringen och friskolereformen genomfördes för ungefär 25 år sedan och det vore intressant att få en genomlysning hur dessa reformer påverkat skolutvecklingen i vårt land. Vad har varit bra och vad har varit mindre bra i skolans värld? Har reformerna fungerat på det sätt som de var tänkta att fungera?

Exempel på problemområden är:

a) Lärarutbildningen – lärarbristen – lärarrollens förändring. Svårigheter att rekrytera sökande till utbildningen. Förskjutning från kunskap till sociala frågor. Övergången från lärarledd undervisning till individualiserad sådan.

b) Ökade kunskapsklyftor bland elever – segregationen skolor mellan kommuner och till och med inom en del kommuner.

c) På de senaste tio åren har antalet barn med neuropsykiatrisk diagnos ökat med mer än 300 procent.

d) Betygssättning – betygsinflation. Orättvisa betyg. Betyg som konkurrensmedel vid rekrytering av elever. Köbildning till populära skolor och anmälan i samband med att barn föds.

e) Aktiebolag som ägare av friskolor med begränsningar i insynen av verksamheten.

f) Otryggheten i skolmiljön. Många elever upplever otrivsel och kränkningar.

g) Urholkning av personalens auktoritet i skolmiljön. Att inte bry sig om varandra är förödande för arbetsmiljön.

B104. Övergång från förskola till förskoleklass

Liberalerna Norrtälje

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att övergång från förskola till förskoleklass sker den 1 augusti

Av skolförordningen (2011:185) 14 kap. 1 § 3 st. framgår att elever som börjar förskoleklass i augusti ska skrivas in i verksamheten den 1 juli. Det betyder att barn som slutar förskolan samtidigt skrivs ut från förskolan den 30 juni.

För de barn som har föräldrar som jobbar under sommaren innebär detta att barnen ska skolas in i skolans fritidsverksamhet mitt i sommaren, samtidigt som många fritidshem är stängda. Det blir därmed ingen bra inskolning för barnen. För barnen skulle det vara tryggare och bättre att gå kvar på förskolan fram till den 31 juli och i stället skolas in på fritidshemmet från och med den 1 augusti, när fritidshemmet är öppet och ordinarie personal finns på plats. Det sker givetvis sammanslagningar även mellan förskolor på sommaren, men det är ändå en tryggare och känd miljö för barnet att befinna sig i och barnet har även upparbetade relationer med de andra barnen på förskolan.

I vår kommun (Norrtälje kommun) lyfts detta återkommande som ett problem bland personal inom såväl förskolan som på fritidshemmen, samt av föräldrar. Visserligen finns det ingenting som hindrar kommuner från att ersätta förskolorna och låta barnen vara inskrivna i förskolan längre än till den 30 juni, men det blir i så fall en dubbel kostnad eftersom grundskolan som eleven ska börja vid har rätt till elevpeng från och med 1 juli. Detta ekonomiska utrymme saknar de flesta kommuner och det är inte heller en rimlig hantering av skattebetalarnas pengar.

Mot denna bakgrund bör Liberalerna verka för att skolförordningen ändras så att barn inte skrivs in i förskoleklass förrän från och med den 1 augusti och att barnen ska ha rätt att gå kvar i förskolan till och med den 31 juli.

B105. Sluta betala ut bidrag till studieförbundet Ibn Rushd

Alexander Werne, Malmö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att omedelbart avbryta allt samarbete med studieförbundet Ibn Rushd och för att inte betala ut bidrag till Ibn Rushd.

Ibn Rushd är ett studieförbund som årligen får bidrag från svenska staten och flertalet kommuner. Under ”Om oss” på Ibn Rushd hemsida skriver förbundet ”Ibn Rushd är ett studieförbund med fokus på mångfald, rättigheter och livsåskådning. Vårt utbud av studiecirklar och kulturarrangemang skapar delaktighet och bidrar till att människor

med olika bakgrund möts, stärks och lär sig tillsammans. Med folkbildning som verktyg arbetar vi för ett samhälle där demokratin inkluderar alla."

Dock har det visat sig att när förbundet granskas i media dyker en annan bild av förbundet upp. En bild om inte går ihop mångland, rättigheter och livsåskådning. Listan nedan syftar till att skapa en motbild till den som beskrivs på Ibn Rushd hemsida ovan.

- Enligt rapporten "Islamisk aktivism i en mångkulturell kontext: ideologisk kontinuitet eller förändring?" (1) av docent Aje Carlbom framgår det att Ibn Rushd har kopplingar till Muslimska Brödraskapet, vars motto är "Allah är vårt mål; Profeten är vår ledare; Koranen är vår lag; Jihad är vår väg; och döden för Allahs ära är vår högsta strävan."
- En av medlemsorganisationerna till Ibn Rushd är Eritreanska kulturforum som 2016–2019 bjöd in som Sheikh Tawfeeq As Sayegh som föreläsare. Denne ska ha uppmanat att judar ska dödas, slaktas och utrotas. 2016 uppträdde As Sayegh på Eritreanska sommarlägret som sponsrades av Ibn Rushd och Islamic Relief. (2)
- Ibn Rushd har även granskats av Folkbildningsrådet som resulterade i rapporten "När tilliten prövas" (3). Ett avsnitt tar upp ökända föreläsare som har uttryckt antisemitiska, våldsbejakande, terrorförespråkande, könsdiskriminerande och homofobiska värderingar. Detta avsnitt omfattar 25 sidor (s. 128–153). Vid varje tillfälle har Ibn Rushd reagerat först efter att dessa föreläsarna har uppmärksammats i media.
- I oktober gick den arabiska bokmässan av stapeln i Malmö. Denna hade blivit uppskjuten i ett halvår på grund av coronapandemin och anordnas av Ibn Rushd. Malmö stad hade investerat 150 000 kronor i bokmässan men drog in sitt stöd när det framkom att man kunde köpa antisemitisk litteratur på mässan (4). Återigen, fast Ibn Rushd hade haft ytterligare ett halvår på sig att planera mässan på grund av corona, tog man bort den antisemitiska litteraturen först efter att den hade uppmärksammats i media.

Det är helt uppenbart att studieförbundet Ibn Rushd inte står upp för de värderingar som de förmedlar på sin hemsida. 2020 fick förbundet nästan 800 000 kronor av Malmö Stad tiotals miljoner kronor av staten. Det är skamligt att Sverige som är så präglat av antisemitism i exempelvis Malmö inte har agerat tidigare, nu har vi chansen.

1 https://rib.msb.se/filer/pdf/28456.pdf

2 https://www.expressen.se/debatt/ska-miljoner-fortsatta-ga-till-fusk-judehat-och-islamism/

3 https://www.folkbildningsradet.se/globalassets/rapporter/ovriga-rapporter/2019/folkbildningsradet_rapport_ibn-rushd_2019-2.pdf

4 https://www.svt.se/nyheter/lokalt/skane/malmo-stad-bryter-med-arabiska-bokmassan

B106. En läroplan för grundskolan med fokus på inlärning och examinering

Alexander Werne, Malmö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska gå till val på att skriva om läroplanen för grundskolan med fokus på inlärning och examinering

Läroplanen är grunden för skolverksamheten och innehåller bland annat information om olika ämnen, mål och betygskriterier. Det första som slår en när man läser läroplanen är att ordet kunskap har förlorat sin betydelse. Kunskap är inte längre något man ska sträva efter. Kunskap ska i stället ses som en negativ maktutövning som inte ska uppmuntras. Detta trots att det är kunskap om naturen och samhället som har skapat det fantastiska land som vi lever i nu.

Det luddiga språket och målen i läroplanen i kombination med att eleven genomgående ska diskutera, argumentera och ifrågasätta undervisningen förvirrar både lärare och elev. Vad ska egentligen en elev lära sig från läraren? Hur ska en elev få kunskaper i exempelvis historia samtidigt som eleven ska ifrågasätta historiebeskrivningen? Vad innebär det att elever "utvecklar förtrogenhet", "utvecklar perspektiv" eller "ges en inblick" i ett visst ämne? Är det samma sak som att uppnå ett visst resultat på ett prov? Klara en laboration eller att kunna svara på frågor? Genomgående ska också eleven kunna diskutera problem, men aldrig lösa dem. Detta är en konsekvens av att eleven aldrig får lära sig kunskapen som krävs för problemlösning.

De samhällsvetenskapliga ämnena har tömts på alla konkreta fakta. Eleven ska konsekvent "utvärdera och diskutera" olika ståndpunkter. Detta innebär att elever går hela sin skolgång utan att egentligen lära sig exempelvis historia. De listor som nämner vilka mål eleven ska nå är så långa att en lärare inte vet vilka som ska prioriteras. Detta är en orsak till varför undervisningen varierar så mycket från skola till skola.

Det är ytterst märkligt att våra elever genomgående ska diskutera och uttrycka sina åsikter i en organisation som ska vara till för att inhämta den kunskap som eleven ännu inte har. Det går att urskilja ett samband mellan de fallande svenska skolresultaten i internationella kunskapsjämförelser i naturvetskap och läsförståelse och själva utformningen av läroplanen. Naturvetenskap innehåller inslag av både historia och samhällskunskap vilket medför mindre tid till själva fackämnet samtidigt som svenskämnet i sig själv fokuserar alldeles för lite på att eleven ska utveckla en läsförståelse. Sveriges enda fungerande skolpolitik på www.alexanderwerne.se ger en djupdykning i hur läroplanen ser ut och varför den måste skrivas om.

B107. Liberalerna går till val på att göra lärare till Sveriges attraktivaste yrke

Alexander Werne, Malmö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna går till val på att göra lärare till Sveriges attraktivaste yrke

Om ändringarna som jag förespråkar, och som listas nedan, genomförs kommer vi att få en skola som verkligen förtjänar samhällets respekt. Först då kommer lärarnas status att höjas vilket medför att jobbet kommer att bil mer attraktivt.

- Att: Liberalerna ska gå till val på att skriva om läroplanen för grundskolan med fokus på inlärning och examinering
- Att: Liberalerna ska gå till val på att omforma Lärarutbildningen med inriktning mot ämnesspecifika kunskaper och utlärning av dessa
- Att Liberalerna ska gå till val på att ge Skolinspektionen nya direktiv som fokuserar på att utvärdera skolornas studieresultat

En lärare är för många en person som ska lära ut kunskap till elever. Men tyvärr har lärare gått från att vara kunskapsförmedlare till att bli socialarbetare som ska psykologiskt handleda elever. En lärare ska bara skapa förutsättningarna medan eleven står för själva inlärningen. Denna uppdelning kan i sig bli problematisk eftersom det är oklart vem det är som är ansvarig för elevens inlärning.

Samtidigt ska även elevens föräldrar kunna påverka skolan vilket gör det hela ännu mer komplicerat. Läroplanen kräver att skolan ska ”samarbeta med elevernas vårdnadshavare så att man tillsammans kan utveckla skolans innehåll och verksamhet. (s.14)” Vad är poängen med att utbilda sig till lärare om en 13-åring eller en förälder förstår skolans uppgift lika bra som en legitimerad lärare? Varför ska vi då ha en läroplan, en organiserad skola eller ens lärare?

I Sverige finns det strax över en miljon föräldrar med barn under 18 år som har olika bakgrund, kulturer och idéer om skolan och samhället. Hur ska det gå till när en miljon människor ska påverka skolan samtidigt som skolan ska förmedla en högkvalitativ undervisning samt stimulera elever från familjer som inte har en studietradition? Idén faller på sin egen orimlighet och bidrar till att lärare måste utstå press från föräldrarna vilket medför att yrket blir ännu mer stressfyllt och mindre attraktivt.

Detta är en av många faktorer som håller tillbaka läraryrket från att attrahera de människor som borde bli lärare. Om vi genomför ändringarna som jag föreslår här tar vi de första stegen mot att skapa ett nytt, attraktivt och respekterat yrke.

B108. Ge Skolinspektionen direktiv som fokuserar på studieresultat

Alexander Werne, Malmö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska gå till val på att ge Skolinspektionen nya direktiv som fokuserar på att utvärdera skolornas studieresultat

En anledning till varför det har tagit så lång tid att inse att den svenska skolan inte fungerar är de gamla traditionella lärarna. Dessa lärare är de glömda hjältarna i den svenska skoldebatten. Tusentals svenskar har dessa att tacka för den kunskap som de nu har. Jag räknar mig själv till denna grupp. Jag som har växt upp i den moderna skolan kommer väl ihåg de riktiga lärarna. Min lärare i samhällsorienterande ämnen på högstadiet (som nu är pensionerad) är ett perfekt exempel på hur en lärare ska vara. I hennes klassrum fanns det inte tillstymmelse till stök och oro utan hon kunde med stor framgång förmedla riktig kunskap. Denna kunskap testade hon regelbundet med oförberedda prov. Än i dag kommer jag ihåg det jag lärde mig från henne.

Men problemet är inte bara att gamla lärare går i pension och ersätts av mindre kvalificerade lärare. Problemet är att vi 2011 skapade en myndighet som förhindrar all form av undervisning som inte stämmer överens med läroplanen, nämligen Skolinspektionen. Efter Skolinspektionens intåg kan inte lärare undervisa enligt de metoder och med den kunskapssyn som användes när Sverige genererade toppresultat.

Om vi på riktig vill förändra skolan måste den nuvarande myndigheten som granskar skolan gå från att vara en del av problemet till att bli en del av lösningen. Genom att flytta fokus till att värdera skolornas kunskapsresultat skulle en ny Skolinspektion bli det främsta instrumentet för att garantera att alla elever får samma chans till att lyckas i livet. Sveriges enda fungerande skolpolitik på www.alexanderwerne.se ger en djupdykning i varför Skolinspektionen måste få nya direktiv.

B109. Vässa Skolinspektionens uppdrag

Monica Brohede Tellström, Nacka

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska arbeta för att Skolinspektionen ska fokusera mer på faktiska kvalitetsbrister i skolorna än på att granska styrdokument.
2. att Liberalerna ska arbeta för att Skolinspektionen oftare gör oanmälda besök på skolor.
3. att Liberalerna ska arbeta för att Skolinspektionens handläggningstider efter ett föreläggande mot huvudman kortas.

Att Liberalerna ska arbeta för att Skolinspektionens krav på underlag för att påvisa elevunderlag för en nystartad friskola blir mer realistiska och relevanta

Skolinspektionen är en väldigt viktig myndighet, men den skulle kunna arbeta mer effektivt för att bidra till ökad kvalitet i landets skolor. Det vore önskvärt att huvudfokuset i granskningen av skolor utgår ifrån den dagliga verksamheten och faktiska kvalitetsbrister i utbildningen som drabbar elever, i dag består en alltför stor del av granskningen av att studera styrdokument och bakgrundsfaktorer. Ett sätt att komma åt svårupptäckta kvalitetsbrister är att oftare göra oanmälda besök på skolor, särskilt på förekommen anledning. Dessa oanmälda besök ska inte fokusera på detaljer utan på avgörande brister som måste upptäckas och åtgär-

das. När en granskning har skett fattas alltid någon form av beslut av Skolinspektionen. Vid allvarliga brister beslutas om ett föreläggande med krav på åtgärdsplan, och tyvärr kan Skolinspektionens handläggning av den inkomna åtgärdsplanen pågå under mycket lång tid, upp till ett år eller mer. Detta leder till att huvudmannen i ovisshet om verksamheten kommer behöva stängas eller kunna vara kvar inte vågar investera i vare sig fastighet eller personal, och detta riskerar att gå ut över eleverna som går i skolan. Därför måste handläggningstiderna kortas. När en fristående skola ansöker om att få starta ska bl.a. ett underlag bifogas som styrker att det finns ett elevunderlag för skolan. Kraven för hur detta underlag ska se ut har varierat över tid och är inte utformade på ett relevant eller realistiskt sätt. T.ex. räcker inte kommunens befolkningsprognos som ett underlag, men en enkel enkät bland boende i den tilltänkta skolans område där föräldrar fyller i att de kan tänka sig att i framtiden välja den ännu icke existerande skolan kan godkännas. En sådan enkät är omöjlig att genomföra i ett bostadsområde som ännu inte är byggt, och för många föräldrar upplevs en sådan framtidsenkät om eventuellt skolval förvirrande. En enkät av det slaget säger också mer om huvudmannens kompetenser inom marknadsföringsområdet än om kompetensen för att bedriva en god utbildning. Kommunernas befolkningsprognoser borde vara mer relevant och realistiskt underlag.

B110. Ge huvudmän bättre förutsättningar att klara sitt uppdrag för skolan

Ulf Hansson, Sollentuna
Mats Frick, Sollentuna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att ge Skolverket uppdraget att i samarbete med Skolinspektionen sammanställa erfarenheterna som Skolinspektionen har fått vid sina inspektioner. Speciellt ska man utforma en beskrivning som visar hur de framgångsrika huvudmännen och skolorna använder sig av förbättringshjulet med stegen Planera-Genomföra-Utvärdera-Förbättra.

I skollagen, som trädde i kraft 2011, står det att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Kärnan i denna del av lagen kan sammanfattas med följande paragraf:

4 kap. 3 § Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.

Skolinspektionen har under åren tydliggjort att huvudmännen i oroande stor utsträckning inte klarar sitt uppdrag. Det behövs åtgärder på politisk nivå för att åtgärda detta kroniska problem. Några källor för huvudmännens sätt att fungera är:

- Skolans kvalitetsarbete ger möjlighet till förändring: Skolinspektionens erfarenheter och resultat från tillsyn och kvalitetsgranskning, 2012.
- Huvudmannens styrning av grundskolan, 2015.
- Kommuners styrning av gymnasieskolan, 2018.
- Vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet: förutsättningar och arbetsformer i grundskolan, 2019.

En orsak till de svagheter som Skolinspektionen har funnit är att huvudmännen inte får ett adekvata förutsättningar från Skolverket. En åtgärd för att höja nivån är att Skolverket, i samarbete med Skolinspektionen, sammanställer erfarenheterna som Skolinspektionen har fått vid sina inspektioner. Speciellt finns det ett behov att utforma en praktiskt användbar beskrivning som visar hur de framgångsrika huvudmännen och skolorna använder sig av förbättringshjulet med stegen Planera-Genomföra-Utvärdera-Förbättra.

Som referens till motionen hänvisas till utredningen ”Styrning av undervisning i svenska för invandrare” som finns tillgänglig på www.ulfhansson.se/styrning-av-undervisning-i-svenska-for-invandrare/

B111. Ge rektorer adekvat kunskap i systematiskt kvalitetsarbete

Ulf Hansson, Sollentuna
Mats Frick, Sollentuna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar att efter rektorsprogrammet införa en obligatorisk fördjupningsutbildning om det systematiska kvalitetsarbetets roll i styrkedjan för skolan och att ersätta den nuvarande modulen i rektorsprogrammet med utbildning som uppfyller rektorernas behov av kunskap i systematiskt kvalitetsarbete

I skollagen, som trädde i kraft 2011, står det att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Kärnan i denna del av lagen kan sammanfattas med följande paragraf:

4 kap. 4 § Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3 § ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå.

Rektorerna har som grupp otillräckliga kunskaper i systematiskt kvalitetsarbete och har därför inte förutsättningar att leva upp till lagens intentioner. Det behövs åtgärder på politisk nivå för att åtgärda detta kroniska problem.

Exempel på hur bristande förutsättningar kan yttra sig är två rapporter från Skolinspektionen från 2019, ”Vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet, förutsättningar och arbetsformer i grundskolan” och ”Svenska som andraspråk i årskurs 7–9”.

En annan källa är utredningen SOU 2015:22 som hade som syfte att förbättra rektorernas arbetssituation för att i förlängningen förbättra elevernas resultat. Utredaren ser att det finns sådana brister i rektorsprogrammet, som är obligatoriskt för rektorerna, att han föreslår att efter rektorsprogrammet införa en obligatorisk fördjupningsutbildning om det systematiska kvalitetsarbetets roll i styrkedjan för skolan. För att belysa svagheterna i rektorsprogrammet kan man använda exemplet Stockholms universitet. För modulen systematiskt kvalitetsarbete är det den företagsekonomiska institutionen som har anlitats och de har ett annat expertområde än det för systematiskt kvalitetsarbete, vilket är det som rektorerna har behov av. Expertis som skulle kunna uppfylla

rektorernas behov av kunskap i systematiskt kvalitetsarbete är Skolinspektionen och experter involverade i ”Kvalitetsutmärkelsen bättre skola”, bland andra Swedish Institute for Quality, SIQ.

Som referens till motionen hänvisas till utredningen ”Styrning av undervisning i svenska för invandrare” som finns tillgänglig på www.ulfhansson.se/styrning-av-undervisning-i-svenska-for-invandrare/

B112. Engelska som nybörjarspråk, även i grundskolan

Liberalerna Norberg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. Liberalerna verkar för att engelska som nybörjarspråk införs i grundskolan som ett alternativ för dem som inte har läst ämnet tidigare.

I Sverige är engelska sedan många år tillbaka ett obligatoriskt kärnämne. Till viss del bygger vårt nuvarande system på att elever är en homogen grupp och där enspråkighet är normen (svenska). Att då lägga till ytterligare ett språk är inte orimligt. I dag är inte svenskarna en språkligt homogen grupp längre och det krävs reformer för att möta den nya demografin.

I dagens Sverige så har vi elever från jordens alla hörn. Många har flera språk med sig när de kommer till skolan. Få av de språken räknas i vårt nuvarande system, och ger heller inga meritpoäng. Vårt system är föråldrat och förlegat och sinkar nu många elever att ta sig igenom skolsystemet. Framförallt gäller detta elever som kommer i tonåren eller som vuxna. De hamnar ofta i en situation där de ska lära in två nybörjarspråk samtidigt, svenska och engelska.

Eftersom elever i tonåren prövas mot år 9s mål i engelska så står de inför en omöjlig uppgift. Det är inte rimligt att klara två nybörjarspråk samtidigt som du också ska ta till dig fakta om samhälle och så vidare. Många elever i grundskolan hinner inte läsa in hela grundskolans engelska till år 9, eftersom de har börjat med ämnet senare än alla andra. Liberalernas nuvarande lösning, att öka tiden genom att låta eleverna studera på lov, är inte rimlig. Det är få som klarar att hämta in flera års studier i engelska på några veckor. Skolgången är redan mer krävande för dessa elever, och lov är ofta en nödvändig vilopaus för att orka med.

I moderna språk kan elever få betyg i nybörjarspråk. Det torde vara rimligt att eleverna bedöms mot rimliga krav och kan få betyg utefter sina kunskaper. Om engelska är ett nybörjarspråk för en elev bör det också bedömas som ett sådant. Denna reform skulle också göra att fler elever blir behöriga till gymnasiet. Väl på gymnasiet fortsätter eleven att bygga på sina kunskaper i engelska språket utifrån den nivå hen befinner sig på. Komvux har redan ett system för detta vilket skulle kunna gå att överföra till grundskolan.

B113. Modersmålsundervisning ska uppmuntras i stället för att avvecklas

Isabel Smedberg-Palmqvist, Stockholm
Pär Gustafsson, Göteborg
Helena Hedman-Skoglund, Uppsala
Anna Lundberg, Västerås
Ylva Mozis, Vallentuna
Daniél Tejera, Kristianstad
Sara Wettergren, Malmö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att modersmålsundervisningen blir en prioriterad fråga i partiets integrationsarbete
2. att Liberalerna ska verka för att modersmålsundervisningen reformeras och integreras i ordinarie undervisning eller i nära anslutning till skoldagen samt får en kursplan med syfte, centralt innehåll och kunskapskrav
3. att alla elever som efterfrågar modersmålsundervisning och som har rätt till den erbjuds sådan i form av närundervisning eller digitalt
4. att rätten till modersmålsundervisning ska utvidgas till att inkludera hela skolgången
5. att staten kompenserar de kommunala och fristående huvudmännen för ökade kostnader vid utökad modersmålsundervisning

Att avskaffa modersmålsundervisning – ett förslag som har förts fram av politiker från flera riksdagspartier – vore helt fel väg att gå när det kommer till integration, då forskning i stället visar att språk gynnar språk. Om modersmålet får utvecklas så utvecklas även det nya språket. Därför bör modersmålsundervisningen uppmuntras snarare än avvecklas. Kunskapsmål för modersmålsundervisningen finns för årskurs 6 och årskurs 9, men den lagstadgade rätten till modersmålsundervisning är bara sju år. Det innebär att elever i kommuner som inte erbjuder modersmålsundervisning under hela grundskolan går miste om sin undervisning under de två förstå årskurserna, alternativt aldrig får ett avgångsbetyg i ämnet i nian.

Skolans verksamhet ska vila på vetenskap och beprövad erfarenhet. Både svensk och internationell forskning visar att modersmålsundervisningen inte bara har positiva inverkningar på inlärningen av majoritetsspråket utan också ger positiva fördelar i de övergripande skolprestationerna. Idén att elever skulle bli bättre på svenska om de berövas möjligheten att få undervisning i sitt modersmål stöds alltså inte av forskning.

Skolan har ett kompensatoriskt uppdrag och ska sträva mot att uppväga skillnader i elevers förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Elever med annat modersmål än svenska har enligt skollagen rätt till modersmålsundervisning. Detta finns föreskrivet i skollagen, grundskoleförordningen samt gymnasieförordningen. Undervisningen är frivillig och sker utanför skoltid. Kommunen är endast skyldigt att erbjuda modersmålsundervisning i sju år i grundskolan. Undantaget för detta är om en elev tillhör någon av de nationella minoriteterna, som ger dem rätt till modersmålsundervisning i årskurs 1–9.

I utredningen ”För flerspråkighet, kunskapsutveckling, och inkludering – modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmål, SOU 2019:18” föreslås flera åtgärder som syftar till att förbättra och lyfta kvaliteten på modersmålsundervisningen. Bland annat att elever som har rätt att få modersmålsundervisning ska kunna få det genom hela sin skolgång samt i anslutning till ordinarie undervisning. Idén att elever skulle bli bättre på svenska om de berövas möjligheten att få undervisning i modersmålet stöds varken av forskning eller i ovannämnda utredning. Vår mening är att svensk skola ska vila på beprövad erfarenhet och vetenskap, och att modersmålsundervisning är en självklar rätt för eleverna med annat modersmål än svenska.

B114. Invandrade föräldrar med skolbarn ska lära sig svenska i barnens skola

Monica Renstig, Danderyd

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för en skolreform där invandrade föräldrar med skolbarn ska lära sig svenska i barnens skola
2. att i andra hand denna verksamhet testas i ett fåtal kommuner för att sedan utvärderas

Trots att de elever som i dag bor i Sverige skiljer sig väsentligt från de som gick i skolan här för 50 år sedan ser undervisningen fortfarande likartad ut i vissa väsentliga avseenden. Den förutsätter i mångt och mycket föräldrars delaktighet i sina barns skolgång. Föräldrar förutsätts kunna hjälpa barnen med läxorna, eller förklara saker för barnen som de inte riktigt hängt med i skolan. Men många föräldrar till nyanlända eller nyligen invandrade barn behärskar inte svenska språket alls, eller på en alldeles för låg nivå för att kunna hjälpa sina barn. Detta förhållande skapar i sig en väldigt ojämlik skola, där de flesta infödda svenska barn kan få viss eller mycket hjälp av sina föräldrar, medan de nyanlända ofta ställs helt utanför denna hjälp. Detta gör att många elever får klara sig på egen hand, vilket kan leda till svaga skolresultat och i förlängningen öka risken för utanförskap.

Forskning om framgångsrika skolor, alltså vad som utmärker skolor som oavsett elevens bakgrund lyckas få alla elever att bli godkända, visar att föräldrars delaktighet i sina barns skolgång är en av de allra viktigaste variablerna. (se t.ex. Lennart Grosins internationella forskning vid pedagogiska institutionen vid Stockholms universitet)

Föräldrar erbjuds i dag enbart ett sätt att lära sig svenska, nämligen via SFI. Många invandrade deltar emellertid aldrig i SFI, eller fullföljer inte undervisningen. Det behövs fler alternativ för att lära sig svenska – och särskilt sådana alternativ som känns direkt meningsfulla och nyttiga. Många föräldrar som kommer från andra länder har en traditionell syn på kvinnans/moderns roll – det är kvinnan som står för fostran och ansvarar för barnens skolgång. I Sverige saknar hon denna möjlighet till delaktighet i skolan och hänvisas

Språket är nyckeln till en lyckad integration. Jag motionerar därför om att nyanlända föräldrar med skolbarn ska erbjudas svenskundervisning i barnens skola under ett halvt till ett år. Genom att lägga svenskundervisning i intilliggande lokaler på barnens skola skapas väsentligt större förutsättningar för föräldrarna att bli delaktiga i sina barns undervisning. De kan då se hur barnen har det under skoldagen på visst håll, men framförallt få dagliga avstämningar med läraren i vad barnet lärt sig under dagen och vad som är läxan. En sådan skolreform skulle sannolikt också ge andra positiva effekter i samhället eftersom föräldrars engagemang i sina barn blir större när de kan svenska.

I Toronto, Kanada, har man bedrivit en sådan verksamhet som jag motionerar om – alltså att föräldrarna får lära sig språket i barnens skola under en period i barnens liv. Det har gett mycket goda effekter och där finns inga skillnader mellan vad infödda och utlandsfödda elever presterar i skolan – även sedan man tagit hänsyn till att socioekonomisk bakgrund bland de utlandsfödda.

Ett sådant system som jag motionerar om bör vara obligatoriskt för nyanlända (med få undantag).

B115. Avskaffa modersmålsundervisningen

Mårten Hemström, Sala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att modersmålsundervisningen ersätts med ytterligare satsningar på svenskundervisningen

Det är dags för Liberalerna att höja sin ambitionsnivå i att människor i utanförskap på grund av dåliga kunskaper i svenska, kommer in mer i det svenska samhället genom bättre kunskaper i svenska. Det är dags att slopa ambitionen att gratis erbjuda människor att förbättra sitt tidigare huvudsakliga språk genom gratis modersmålsundervisning. Naturligtvis ska det vara tillåtet för vem som helst att studera vilket språk som helst på sin fritid och för egna pengar, men skolan ska snarare förstärka svenskan än att gratis hjälpa någon att behålla sitt modersmål.

Det är inte heller särskilt vanligt i andra länder att man erbjuder modersmålsundervisning. Det betyder inte att det är fel att erbjuda det, men ett samhälles resurser är begränsade. Svenskundervisningen är undermålig överhuvudtaget i Sverige i dag, och det är viktigare att lyfta svenskan än något annat ämne, särskilt för nyanlända. Det handlar inte bara om att få jobb, utan även om att komma in i samhället, om integration.

Det finns forskning som visar att den som läser modersmål har lättare att hänga med i andra ämnen, men den forskningen visar inte om eleverna hade lärt sig andra ämnen ännu bättre med ytterligare studier i svenska. Studier i svenska ger naturligtvis mer kunskaper i svenska än vad andra språk ger, på samma sätt som man lär sig bättre fiol av att spela fiol än av att spela piano.

Svenska skola står inför stora utmaningar, och det gör integrationen av de nyanlända också. Att förstärka svenskan och slopa modersmålsundervisningen i offentlig regi är viktig för att lösa dessa utmaningar.

B116. Svenska som andraspråk (SVA) eller svenska som modersmål (SV)

Liberalerna Skara

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att det finns någon form av gemensamma och transparenta riktlinjer som lärare kan nyttja när de beslutar om var eleven ska placeras när det gäller svenska som andraspråk (SVA) eller svenska som modersmål (SV)

Vi har upptäckt att barn som är födda i Sverige av föräldrar med invandrarbakgrund blir helt olika bedömda. En del barn som går i gemensam grupp i förskolan blir skilda åt när de senare ska placeras i SVA eller SV. Risken är stor att barn förlorar sin känsla av tillhörighet. Vi har också uppmärksammat att barn som är födda i Sverige av föräldrar med invandrarbakgrund blir placerade i SVA tillsammans med nyanlända barn.

Vi befarar att bedömningen sker godtyckligt från lärarens eller rektorns sida. För eleven kan detta vara en livsavgörande fråga. Många elever vill inte bli klassade som någon som inte har samma utvecklingsmöjligheter som de som från början har svenska som modersmål. Gemensamma transparenta riktlinjer kan också underlätta för alla lärare att göra en korrekt bedömning.

Vi är tillskyndare av att möjligheten med att SVA finns men också oroliga för att det kan vara ett verktyg för segregering.

B117. Skriv om läroplanen så att kunskapen står i centrum

Monica Renstig, Danderyd

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna blir drivande i att skriva om läroplanen så att kunskap och inlärning står i centrum

Resultaten i den svenska skolan har fallit kraftigt sedan 1990-talet. En av de mer väsentliga orsakerna till detta är den syn på kunskap och inlärning som länge varit förhärskande inom pedagogiken. Detta har några av våra mest namnkunniga forskare inom skolforskning, Inger Enkvist, Martin Ingvar, Magnus Henrekson och Ingrid Wållgren, förtjänstfullt pekat på i boken Kunskapssynen och pedagogiken (Dialogos 2017). Jag delar denna syn, både som långvarig ordförande i utbildningsnämnden i Danderyd och som skoldebattör och författare inom detta område sedan slutet av åttiotalet.

Forskarna pekar på att sedan början av 1990-talet har pedagogiska teorier som nedvärderar kunskap fått starkt genomslag i utbildningssystemet. Det anses bäst att elever själva upptäcker hur världen är beskaffad i stället för att bli undervisade och instruerade. Ibland hävdas till och med att verklig förståelse hindras av faktainlärning. I nuvarande läroplan står: ”Undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov [...] läraren ska organisera arbetet så att arbetet så att elever utvecklas efter sina förutsättningar.”

Synsättet saknar dock stöd i såväl forskning som beprövad erfarenhet. Det upptäcktsbaserade och elevcentrerade lärandet är ineffektivt och för att bli bra på något krävs betydande ansträngning, övning och repetition, konstaterar forskarna. Ett väl utformat lärarlett lärande är mycket mer effektivt och detta är välkänt och okontroversiellt inom kognitionsvetenskaperna, menar forskarna.

Liberaler, vi har ett ansvar att se till att alla elever klarar skolan. Vi måste ha en skola med strukturerade ämnen, där den undervisande läraren lär ut och där man mäter uppnådda resultat. Detta är den typ av undervisning som visat sig mest till hjälp för elever i bakgrund i socialt belastade miljöer. Det går att förändra. Länder som genomfört förändringar i en riktning där kunskapen och lärandet står i centrum har snabbt förändrat sina resultat.

För att vi ska lyckas få alla elever att klara skolan måste läroplan och skollag skrivas om så att verksamheten i skolan inriktas på inlärning, att eleverna examineras och att lärarutbildningen inriktas på ämneskunskap och hur denna förmedlas på ett effektivt sätt.

B118. Högre krav på skolan och höj statusen på läraryrket

Liberalerna Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna bör verka för en utredning om möjlighet till ämneslärare, att erbjuda fjärrundervisning från åk 7 för landsbygden, ta in resurshjälp till varje klass (behöver ej vara utbildad) för att hålla ordningen och hjälpa till, centralisera vissa landsbygdsskolor
2. att Liberalerna bör verka för en utredning om man på försök i två år kan ha betald utbildning för lärare, ställa mer krav på vikarier, höja statusen på yrket som pension vid 60 år och en extra betald semestervecka.

Effektivisera dagens skola. Alla bör ha tillgång till en utbildad lärare i varje ämne och ha ämneslärare redan från åk 1. Lärare kan planera upp veckan och fördela sig mellan t.ex. en grupp för åk 1–5 och en grupp för åk 6–9. Man är då specialiserad att lära ut ett ämne så det blir bra från grunden, det minskar risken för utbrändhet att bara jobba med ett ämne och man hinner få ut mer kunskap till elever.

Från åk 7 bör man erbjuda fjärrundervisning över Zoom eller liknande mot klassrum i tätort, med sammankomster i skolan minst en gång i veckan, för att inte döda Sveriges landsbygd och skärgårdsliv som gynnar en del av besöksnäringen, tillväxt i form av företag.

Ta in resurshjälp till varje klass eller personal som går emellan två klasser vid behov. De ska endast hålla ordningen och ge visst stöd (behöver ej vara utbildade).

Inför tydliga ordningsregler och ge föräldern ansvar att hämta sitt barn vid störning. Fritidspersonal eller resurshjälp tar ut barnet ur klassrummet tills föräldern kan komma. Det leder normalt sett till att barnet skärper sig. Inträffar det mer än fyra gånger per år tar man hjälp av kurator eller elevhälsan för att hjälpa individen så att den inte hamnar i ett utanförskap. Vid stora och långvariga problem så ska sista alternativet vara resursklass med utbildad speciallärare. Där måste man blanda årskullar och se till att varje elev har

en individuell plan för att få ihop lärare till varje skola med fortsatt stöd av kurator, elevhälsa för att förhoppningsvis kunna återvända till klassrummet inom en kortare tid. Det har fungerat tidigare för många som behövt viss resurs en kortare period.

Skrota tvålärarsystemet, då det kostar samhället onödiga pengar som kan läggas på viktigare samhällsfunktioner och det inte finns tillräckligt med lärare.

Centralisera vissa av landsbygdens skolor till en. Det har man gjort i vissa landsbygder så att närliggande byar har nära. Lägg hellre ned ett badhus i en landsbygd än en skola som påverkar människor varje dag.

Inför under två år ett försöksverksamhet med betald utbildning med utbildningslön om man vill bli lärare. Ställ krav på vikarier att de inom ett år ska börja utbilda sig för att få fortsätta jobba inom skolan. Höj statusen på yrket med extra betald semestervecka och en möjlighet för pension vid 60 år, så kommer nog fler att utbilda sig.

B119. Mer kultur i skolan

Charlotte Hedendahl, Malmö
William Hedendahl, Malmö
Torbjörn Karlsson, Malmö
Charlotte Söderlund, Bromölla

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att barn och unga behöver mer aktivt kulturutövande i skolan
2. att barn och ungdomar måste få läsa mer litteratur i skolan
3. att skolan ska bjuda på mer kulturupplevelser
4. att skolan ska bjuda in fler konstnärer, författare och föreläsare, konstnärer, musiker och lära ut dans.

Vi ser med oro på hur Sverigedemokraterna växer. Skolan har misslyckats med sitt uppdrag som är så väsentligt. Dess viktigaste uppdrag är att forma starka, fria, tänkande, kreativa individer. som står på demokratins fundament fyllda av mänskliga rättigheter och empati för världen och dess invånare. Vi ser en allt större psykisk och fysisk ökning av ohälsa bland barn och ungdomar och en alarmerande brist på empati och framtidstro. I stället ser vi ungdomar som bara är intresserade av internet och mammons fördelar. För att barn och ungdomar ska utvecklas och må bättre behöver skolan satsa mer på kulturutövande i många olika former. De behöver lära sig att skriva, läsa fler böcker lyssna på poesi, lyssna på musik, utöva musik, spela teater och se teater, måla och se olika typer av konst. Det har skett en kulturell utarmning. Dagens ungdomar förlorar sig allt mer i datorn och mobilens värld och allt för sällan checkar de in i verkligheten. Vi ser rädda ungdomar som ständigt oroar sig för att misslyckas och är mer intresserade av vad som skrivs på Facebook än vad man gör i skolan. På Facebook är varje ungdom sitt varumärke. Ständigt uppkopplad. Det finns mängder av forskning som bevisar att barn som lär sig ett instrument allmänt presterar bättre i skolan. Detsamma gäller idrott och rörelse som sker på ett lustfyllt sätt, gör att barn har bättre koncentrationsförmåga och de presterar bättre även i övriga ämnen. Dessutom ger detta en livslång stärkt hälsa som också har blivit en klassfråga. Barns hälsa kan påverkas tidigt i livet och påverka dem i en positiv riktning och bättre hälsa ger i sin tur bättre skolresultat. Detta tjänar alla på. I denna dataålder så behövs kulturen och dess inflytande på det unga sinnet som är under utveckling och detta mer än någonsin. Vi måste arbeta i mycket högre utsträckning med att ungdomar ska kunna uttrycka sig. Bli starka trygga individer som känner sig sedda och bekräftade. I skolan behövs fler människor som kan hjälpa till att forma ett ungt sinne till att kunna bli en frihetsälskande, kritiskt tänkande, empatisk, framgångsrik världsmedborgare.

Fler elever behöver få kulturupplevelser och utöva kultur.

B120. Tillåt distansstudier även efter pandemin

Liberalerna Norberg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. Liberalerna driver frågan att elever som presterar bra/bättre i skolan via distansstudier också ska kunna välja detta även i framtiden.

För många elever har distansundervisningen under pandemin inte varit bra, men de finns också relativt många elever som har presterat bättre än vanligt. Fokus borde vara på inlärning och inte var inlärningen sker. Därför anser vi att elever som presterar bra/bättre på distans ska kunna göra det även i fortsättningen. Detta möjliggör även för lärarna att kunna fokusera på de elever som bäst behöver undervisning på plats i klassrummet.

B121. Återinför estetiska ämnen på gymnasiet

Henrik Edin, Göteborg
Kristina Bergman Alme, Göteborg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att estetiska ämnen åter blir obligatoriska i gymnasiets alla teoretiska utbildningsprogram

Skolan, liksom samhället i övrigt, bör vara en plats med utrymme för mångfald och kreativitet. Många gymnasiestudenter väljer i dag motvilligt bort estetiska ämnen till förmån för sådant som ger meritpoäng. Det är ett problem

Ibland sätts felaktiga likhetstecken mellan estetiska ämnen och vad som kallas för ”flumskola”. Det är en olycklig uppställning. Även inom estetiska ämnen finns oumbärlig kunskap som svenska gymnasiestudenter måste uppmuntras ta del av. Ett framtida välmående Sverige kräver kreativa människor som kan spela, illustrera, dansa, sjunga och annat som faller inom ramen för det estetiska.

Vidare finns omfattande forskning som visar att aktivitet inom estetiska ämnen leder till högre prestation i andra. Exempelvis förbättras läskunnigheten, förmågan att komma ihåg ord och rumsuppfattningen av att spela musikinstrument.

De konstnärliga utbildningarna på Sveriges universitet, inklusive arkitektutbildningar, pekar tydligt på att den generella förkunskapen hos studenterna har minskat och att detta menligt påverkar kvaliteten på universitetsutbildningarna.

För liberaler har kunskap alltid haft ett egenvärde. Ett brett kunnande ger förnuftiga medborgare egenmakt att forma sina egna liv. I förlängningen gynnar det hela samhället. Att åter göra estetiska ämnen obligatoriska för gymnasiets alla teoretiska utbildningsprogram bör därmed ligga helt i linje med Liberalernas ideologiska ansats.

B122. Ersätt slöjd med privatekonomi som obligatoriskt ämne i grundskolan

Michael Westin, Sundsvall
Jeanette Lozanovski, Sundsvall

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att ersätta slöjd med privatekonomi som obligatoriskt ämne i grundskolan

Dagens samhälle utvecklas i ett rasande tempo. Digitaliseringen är här för att stanna och med den formas ett helt annat samhälle som ställer helt andra krav på framtidens individer. Lägg därtill ett samhälle som bjuder på en större valfrihet inom såväl konsumtion som finansiella lösningar. En valfrihet som kräver kunskap och insikt om hur individen har ett eget ansvar för sin finansiella framtid.

De unga som går ut skolan i dag står därmed inför helt andra utmaningar än för några decennier sedan. Alla förväntas ta ett eget ansvar för sin pension och de flesta behöver låna för att skaffa en egen bostad. De regler man förväntas känna till är många och de blir inte färre.

Med en marknad full av oseriösa aktörer som erbjuder snabba lån till hög ränta och dåliga sparformer med höga avgifter blir okunskapen förödande. Konsekvensen är att allt fler unga hamnar i svåra skuldproblem i tidiga år. När skolan misslyckas att förbereda dem riskerar de att börja livet med en orimlig nackdel.

Skolan och läroplanen måste utvecklas i takt med omvärldens krav och behov. Här måste vi ta ett ansvar och prioritera det som kan rusta framtidens individer. Vi föreslår att slöjden tas bort från läroplanen till förmån för privatekonomi. Slöjden fyllde en viktig funktion för att rusta dåtidens unga för vuxenlivet. Då var det viktigt att kunna snickra och laga sina egna saker. För att klara sig i dagens samhälle finns det andra saker som är viktigare och livsavgörande.

De kreativa och icke teoretiska ämnen i läroplanen är viktiga för barns utveckling och stimulerar hela den pedagogiska inlärningen. De estetiska ämnena tillsammans med idrott garanterar fortfarande den viktiga delen.

Med ämnet privatekonomi i läroplanen får dagens unga lära sig hur investeringar och lån fungerar och hur man spara i aktier och fonder. De måste också rustas med grundläggande konsumentjuridik och förstå vilka juridiska fallgropar som finns och när det är dags att söka rådgivning.

Likvärdiga förutsättningar skapar frihet

Vi vill ha ett fritt samhälle med stor valfrihet i så många fält som möjligt. Starka individer som själva kan ta tillvara sin rätt och styra sitt eget öde är en grundbult i ett sådant samhälle. När alla har likvärdiga förutsättningar och verktyg att klara framtidens utmaningar i allmänhet och privatekonomin i synnerhet – bara då kan vi skapa verklig frihet för alla.

B123. Gör sex- och samlevnadsundervisningen genusvetenskapligt integrerad

Mats Andersson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna lyfter motionens kärna i debatten, att det är väldigt viktigt att ha en konstant helhetssyn på detta genom åren i skolan för alla elever

Något som är så övergripande och viktigt i vårt liv som lust, känslor och relationer till andra ska inte behöva slås in i ett fyrkantigt paket och levereras som ett ämne bland andra i skolan. Relationer, genus och känslor är alltid viktigt att prata om. Oavsett ämne. Det vore därför bättre om skolans läroplan ändrades för att få in detta i hela skolans verksamhet från de yngsta åren fram till grundskolan är klar. Machokultur, könsroller och samtycke är något som ska vara väldigt naturligt för alla elever att prata öppet om. Annars kommer vi aldrig få till någon förändring i samhället.

B124. Bättre integrering av kunskap i skolan kring nedskräpning

Emil Rapp, Stockholm
Stefan Back, Stockholm
Tobias Berg, Stockholm
Gunilla Thorsson, Stockholm
Peter Öberg, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att kunskap om nedskräpning och återvinning integreras bättre i undervisningen i skolan för att få ett renare samhälle

Nedskräpning är ett problem vi alla möter i vår omgivning. Oavsett om man bor mitt i stan, ute i en villaförort eller på landet så möts man nästan dagligen av cigarettfimpar, påsar, förpackningar och annat skräp. Det är såklart något negativt som, utöver miljöförstöring, ger en tråkig och ovårdad bild av vårt samhälle samtidigt som det spär på den upplevda otryggheten. Nedskräpningen är därför något man vill åtgärda. En stor del av nedskräpningen beror på hur området redan ser ut och vilka normer som finns i samhället. I ett redan nedskräpat område så märks sällan ytterligare skräp, vilket bidrar till en spiral av mer nedskräpning.

I Japan så har man valt att integrera kunskap om nedskräpning och städning som en del av skolan tidigt. Man har daglig städning av olika slag, på ett sätt som ger eleverna i tidig ålder en uppskattning för en ren omgivning. Detta skulle kunna göras på liknande sätt i Sverige för att få bukt på problemet. Om inte i skolan i helhet, så skulle ämnena ”Idrott och hälsa” eller ”Hem- och konsumentkunskap” fungera som bra kanaler för denna kunskap. Även om återvinning och sopsortering är en viktig del av det moderna svenska samhället så är det många som inte lägger mer energi på det vardagliga hanterandet. Många svenskar är inte heller medvetna om just hur mycket skräp Sverige bara bränner.

Ofta förespråkas det hårdare straff som åtgärd mot nedskräpning. Men eftersom gällande lagstiftning inte följs eller tillämpas skulle straffskärpningar inte lösa hela problemet på det sätt som en omställning i undervisningen skulle klara av. Det är inte praktiskt genomförbart att kunna kontrollera alla personers nedskräpning var de än befinner sig, och att poliser skulle lägga tid på att jaga en nedskräpare vore inte klokt. Därför är tanken om kunskap om nedskräpning och städning i skolan en bra lösning för att utbilda medborgare så att det inte skräpas ned från första början.

B125. Låt fabrikssamhällets skola ta plats i SO-appens historieflik

Tobias Hammarberg, Haninge
Jesper Ek, Västerås
Nicole Forslund, Haninge
Andreas Froby, Botkyrka
Amanda Fröberg, Stockholm
Lars G. Mellberg, Sigtuna
Oskar Örn, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för en snabb och utökad digitalisering, automatisering och robotisering i skolan

En ansvarsfull skolpolitik innebär att ta fram reformer som minskar glappet mellan behov och resurser. Där är digitaliseringen och ny teknik en viktig del. Om vi med gott samvete även framöver ska kunna hävda att Liberalerna sätter skolan först kan vi inte fortsätta att förespråka gårdagens skola och låta svensk skola ytterligare tappa i konkurrenskraft i jämförelse med andra länder och därmed minska ungdomars möjligheter att nå sina drömmar.

När det inte finns lärare att tillgå i den utsträckning som behövs i dag och under många år framöver blir det allt kostsammare att upprätthålla den ambitionsnivå Liberalerna har för skolan. Det ökande antalet elever i skolan går inte hand i hand med antalet examinerade lärare. Nu är tiden inne för att rita kartan efter terrängen i stället för tvärtom och återta ledartröjan i skolpolitiken. De utmaningar som skolan står inför kommer vi inte kunna möta om vi inte fullt ut tar till vara på de fördelar som digitalisering, robotisering och automatisering skulle kunna innebära för svensk skola.

B126. Inför treterminssystem

Adam Simonsson, Haninge
Martin Norrby, Lidingö
Marcus Willershausen, Solna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar ställning för att ändra i skollagen för att möjliggöra införandet av ett treterminssystem i grundskolan och gymnasieskolan.

Liberalerna är för att treterminssystem skulle kunna prövas på högskolan men av anledningar vi ska gå in på föreslår att man breddar detta till att gälla grundskolan såväl som gymnasiet. Treterminssystem innebär alltså att läsåret anpassas till tre terminer under ett läsår i stället för två.

Främst skulle det öka kontinuiteten i den svenska skolan. Professionen och eleverna rapporterar att det långa studieuppehållet bidrar till att det är mer att ta igen i börja av året eftersom eleverna glömmer samtidigt som det är mer som ska färdigställas i slutet av terminerna. Vi tror att detta system skulle gynna både elevers och lärares psykiska välmående och leda till en bättre balans mellan arbete, lärande och återhämtning. I stället för att ha enbart ett långt sommarlov så förlängs höst- och sportlov med en vecka vardera med möjlighet till ökad återhämtning under pågående läsår.

Tvåterminssystemet och det långa sommarlovet slår extra hårt mot elever med mindre akademiskt skolade föräldrar som inte har samma möjlighet till en kontinuerlig kunskapsutveckling. Sommar- och lovskola och utökade timmar är inte tillräckligt för att säkerställa alla elevers utveckling.

Vi får framhålla att det är en bra lärare som främst står för elevens framtida framgång men samtidigt ser vi att ett treterminssystem kan hjälpa att skapa ett mer symmetriskt terminssystem. Trots bristen av jämförande studier mellan fördelen med två- och treterminssystem så finns det viss forskning som visar en någorlunda förbättring med treterminssystem enligt Christian Lundahl som är professor i pedagogik på Örebro universitet. Han bekräftar också nackdelen med ett långt sommarlov.

Detta skulle kunna utformas på olika sätt, men ett förslag skulle kunna vara att första terminen sträcker sig från början av augusti till slutet av oktober. Därefter får eleverna höstlov i två veckor. Andra terminen börjar således i mitten av november och pågår till slutet av februari med två veckors avbrott för jul- och nyårsledighet samt avslutas med ett sportlov. Den tredje och sista terminen får löpa fram till midsommar med avbrott för en veckas påsklov. Detta skulle också kräva en ändring i skollagen eftersom den stadgar att man inte får bedriva undervisning under juli månad.

En ny tid kräver nya lösningar. Tvåterminssystemet utgår ifrån bland annat de behov som fanns i det forna bondesamhället utifrån skördetider och religiösa högtider. Behov som i dag är irrelevanta och därför är det hög tid att se över alternativa lösningar för framtiden.

B127. Obligatorisk simskola i skolundervisningen

Mats Andersson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att i vårt liberala samhälle ska alla barn lära sig simma

Sverige ska vara ett land där alla kan cykla och alla kan simma. Det borde vara grundläggande för vår nationella stolthet. Barnen först brukar det heta, så även här. Cyklingen brukar kunna lösa sig, men simningen är fortfarande inte jämlik. Alltför många barn får inte denna undervisning. Därför är det dags att säkerställa den genom obligatorisk simgaranti. En möjlighet är att ge skolorna sex år på sig genom de yngre åren att tillhandahålla simskola för alla elever. När barn når tonåren ska de helt enkelt kunna simma, både inomhus och utomhus.

B128. En reformerad vuxenutbildning

Maria Nilsson, Göteborg
Maria Mattsson Mähl, Uppsala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. Liberalerna verkar för inrättandet av en kompetensförsörjningsmyndigheten med nationell och regional närvaro som har ansvaret för kompetensförsörjningsfrågor inklusive vuxenutbildningen.

Vuxenutbildningen har de senaste decennierna förändrats. I dag inbegriper vuxenutbildningen både svenska för invandrare och utbildning på grundläggande och gymnasialnivå såväl inom kärnämnen för vidare studier som yrkesutbildningar.

Utbildning för vuxna har kommunerna som huvudmän.

I dag har vuxenutbildningen en rad utmaningar. Detta inbegriper organisatoriska utmaningar där många kommuner upphandlar vuxenutbildning genom LOU-förfarande vilket i sin tur leder till prispress och till kvalitetsbrister samt ofta långa perioder av ineffektivitet vid överklagande. Många av dessa utmaningar tas upp i utredningar såsom Lars Stjernkvist utredning om planering och dimensioneringen av gymnasieskolan och vuxenutbildningen, Cecilia Fahlbergs arbetsmarknadsutredning, Kliva-utredningens betänkande kring SFI.

Frågan är om vuxenutbildningen såsom den i dag är strukturerad har de bästa förutsättningar att skapa nya möjligheter för vuxna. Svaret på den frågan är nej. Framför allt behöver kompetensförsörjningsperspektivet vara betydligt mer närvarande genom hela vuxenutbildningen än vad som är fallet i dag.

Detta är också i en tid då fler kommuner vittnar på att om att den gruppen elever som går på komvux i dag är en betydligt mer heterogen grupp med större behov än vad som varit fallet tidigare. Det kan handla om nyanlända som bär med sig svåra krigstrauma som skapar stress och försvårar möjligheter till inlärning. Det kan också handla om elever som har stått långt från arbetsmarknaden som lider av psykisk ohälsa.

I spåren av pandemin har vuxenutbildningen fått ytterligare ökad betydelse. Regeringen har tillsammans med Liberalerna och Centerpartiet ökat antalet platser inom t.ex. regionalt yrkesvux och yrkes SFI. Detta är bra men inte tillräckligt då det inte tar fasta på de strukturförändringar som behöver göras. Samtidigt fungerar arbetsförmedlingen fortsatt inte optimalt.

Det behöves därför en kompetensförsörjningsmyndighet med nationell och regional närvaro som har ansvaret för kompetensförsörjningsfrågor inklusive för vuxenutbildningen. Det innebär att ansvaret för vuxenutbildning flyttas från Skolverket till kompetensförsörjningsmyndigheten.

Denna Kompetensförsörjningsmyndigheten får uppdraget att samordna utbildningsutbudet så att den kommunala vuxenutbildningen, YH-utbildningar, Arbetsförmedlingens arbetsmarknadsutbildning och folkhögskolornas utbildningsutbud så att ett kompletterande utbildningsutbud kan erbjudas – inte ett konkurrerande.

Syftet med Kompetensförsörjningsmyndigheten är att säkerställa att vuxenutbildningen är snabbfotad, flexibel och kan starta utbildningar utifrån efterfrågan med några veckors varsel

Vi är väl medvetna ombehovet av att hålla nere antalet myndigheter. Det finns flera myndigheter och uppdrag som skulle kunna samlas i denna myndighet. T.ex. skulle MYH kunna ingå i denna myndighet. Antalet myndigheter behöver således inte bli fler

B129. Skola för livet

Jimmy Ekström, Aneby

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att folkhögskolornas betydelse för det livslånga lärandet och tillväxten av det rika kulturlivet lyfts fram i Liberalernas partiprogram.

Sveriges liberala parti ska stå upp för såväl det livslånga lärandet som ett fritt och rikt kulturliv. Sveriges folkhögskolor erbjuder i dag en ovärderlig möjlighet för människor i olika åldrar att under en tid utbilda sig med inriktning på vidare studier eller att under en tid hinna landa i livet och bli klar över vad man önskar av framtiden samtidigt som man får förkovra sig. I en miljö som för många erbjuder en chans att hitta ett positivt socialt sammanhang ges möjlighet att ladda om för vidare studier eller bilda sig i olika estetiska och skapande färdigheter

Många är de som via folkhögskolor i landet förkovrat sig och utbildat sig i foto, animation, illustration, sång, musik och drama med mera för att därefter söka sig vidare i karriären och här hemma eller ute i världen gjort sig ett namn på den offentliga scenen. Eller för den delen hittat en annan yrkesbana för, att vid sidan av, låta skapandet och konsten komma till uttryck.

Folkhögskolan som utbildningsform har en unik roll och erbjuder unika förutsättningar för att fler ska hitta sin väg fram i det livslånga lärandet. Därtill är skolorna en bred grund för framväxten av det rika kulturlivet. Liberalerna bör stå upp för och tala väl om folkhögskolans roll i ett bildat demokratiskt samhälle. Därför bör folkhögskolan också omnämnas och synliggöras i det liberala partiprogrammet.

B130. Till försvar för folkbildningen

Bonnie Bernström, Stockholm
Cecilia Carpelan, Stockholm
Pär Hommerberg, Stockholm
Lars Lundqvist, Stockholm
Charlotta Schenholm, Stockholm
Katarina Wendsjö, Mölndal

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar sitt stöd för en fri och frivillig folkbildning
2. att landsmötet uppdrar åt partikansliet att samordna liberaler, som är engagerade i Studieförbundet Vuxenskolan, till ett nätverk för information och aktion till folkbildningens bästa.
3. att Liberalernas riksdagsgrupp samråder med studieförbundens organiserade liberaler inför eventuella åtgärder och inskränkningar av den fria folkbildningen

Trots att den allmänna och lika rösträtten för kvinnor och män just nu firar 100 år diskuteras demokratins utsatthet allt intensivare. Hand i hand med diskussionen om demokratins vara ifrågasätts nu också folkbildningen, som har en stor betydelse för demokratiutvecklingen. En av de fyra statliga bidragsgrunderna för studieförbunden och folkhögskolorna är just att stärka demokratin.

Studieförbunden och folkhögskolorna är två av folkbildningens grundstenar med statligt, regionalt och kommunalt stöd. Folkbildningsrådet administrerar det statliga stödet. De tio studieförbunden finns i landets 290 kommuner. I 156 kommuner finns de mer än 150 folkhögskolorna med sin skolform. Under 2019 arrangerade studieförbunden 242 000 cirklar för cirka 600 000 deltagare. Nära 20 miljoner besökare kom till de 365 000 kulturprogrammen.

Bakom dessa deltagarsiffror finns människor vars ensamhet har brutits samt människor i ett livslångt lärande. Här finns nyanlända svenskar som får lära känna det nya hemlandet och dess språk. Här kan människor med funktionsnedsättning få uppleva värdighet i olika verksamheter. Här finns ungdomar som får en ny chans att skaffa sig en utbildning och därmed ett arbete. Här finns många arbetslösa på väg till något nytt. Detta gör folkbildningen till en stor ovärderlig social resurs.

Studieförbund och folkhögskola har en stark lokal närvaro. Folkbildningen är ofta det viktigaste navet på många orter för utveckling av kultur, samhälle och socialt liv. Tack vare folkbildningen kan hela Sverige leva.

Under förra året avslöjades upprörande fusk med bidragen till studieförbundens verksamhet i första hand i några av stadsdelar i Stockholm men också i Göteborg och Malmö. Flera omfattande granskningar har gjorts. Fler kommer att göras. Nio av tio studieförbund har strukit sammanlagt 1,9 procent (600 000 timmar av nära fyrtio miljoner) av studiecirkelverksamheten för åren 2017–2019. Pengar har återbetalts. Det tionde studieförbundet måste dock stryka 8,3 procent av studiecirkelverksamheten.

Folkbildningens ideologiska kritiker drar sig nu inte för att föreslå frysning av stödet till studieförbunden. Generaliseringarna om fuskets utbreddhet cirkulerar bland annat

med stöd av anonyma källor. Det finns ingen anledning att marginalisera fusket men inte heller att göra det värre än vad det är, för varför ska folkbildningen på skötsamma orter drabbas för att några lokala avdelningar i storstäderna har misslyckats med sin egenkontroll? Odemokratiska organisationer hör inte hemma i folkbildningens värld.

Nu behövs ett starkt försvar av liberaler för folkbildningen som en grundsten i demokratin. Det behövs saklighet och avgränsning men också återkommande kontroller bland annat med hjälp av teknik.

Studieförbunden måste få vara fortsatt fria och självständiga men med krav på redovisad egenkontroll. Folkbildningsrådet ska inte vara en statlig organisation utan ska få fortsätta som en civilsamhällesorganisation med ett statligt uppdrag.

B131. Folkhögskolorna, Folkbildningsrådet och Liberalernas politik

Katarina Wendsjö, Mölndal
Lovisa Aldrin, Halmstad
Gunnar Asserhed, Norrköping
Bonnie Bernström, Stockholm
Anita Brodén, Alingsås
Henrik Edin, Göteborg
Anita Ericsson, Uppsala
Jessica Johnson, Vallentuna
Mikael Lindgren, Alingsås
Anna-Karin Östling Sjöstrand, Umeå
Urban Wästljung, Uppsala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar sitt stöd för folkhögskolan som utbildningsform, nuvarande princip om folkbildningens självförvaltning och att Folkbildningsrådet fortsatt ansvarar för myndighetsuppgifterna inom folkbildningsområdet (med ett statligt uppdrag).
2. att landsmötet uttalar sitt stöd för att folkhögskolans finansiering säkerställs fullt ut för likvärdig ersättning per plats oavsett folkhögskola och del av landet.
3. att landsmötet uppmanar partistyrelsen att verka för att deltagare med omfattande funktionsnedsättning får likvärdigt stöd som andra skolformer.
4. att landsmötet uttalar sitt stöd för att den som studerar vid en folkhögskola fortsatt har kvar möjligheten att söka CSN.
5. att landsmötet uttalar sitt stöd för en nationell fortbildningssatsning för folkhögskollärare.
6. att Liberalernas partiprogram förtydligas och kompletteras med avseende på partiets politik inom folkbildningsområdet.
7. att Liberalernas Politik A-Ö kompletteras för folkbildningsområdet.

Folkbildningen är demokratins infrastruktur, en demokratisk möjliggörare. De folkrörelser som bidrog till att vi nu firar Demokratin 100 år har även starka kopplingar till folkhögskolornas framväxt. Redan 1868 startade Sveriges tre första folkhögskolor, i dag finns mer än 150 stycken, spridda över hela landet.

Dagens komplexa globala förändringar, digitalisering och informationsöverflöd bidrar till ett ökande behov av bildning. Bildning är mer än utbildning. Det handlar om att utveckla en personlig relation till sitt lärande, att bredda sitt vetande och sin förståelse av sig själv och världen. Därför har folkhögskolor och studieförbund fortsatt en betydelsefull roll i samhällsutvecklingen och det livslånga lärandet.

Tack vare folkhögskolorna kan människor få en ny chans till utbildning och personlig utveckling, kanske våga pröva nya vägval i livet. Folkhögskolan är oumbärlig som utbildningsform då den följer upp och ger nya möjligheter för många av dem som lämnar högstadie- och gymnasieskolan utan slutförd grundutbildning.

Folkbildningsrådet fördelar det statliga stödet. För att få ta del av statliga medel måste folkbildningen bidra till:

- att stärka och utveckla demokratin
- att göra det möjligt för människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen
- att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället
- att bredda intresset för kultur och öka delaktigheten i kulturlivet.

Detta är förväntningar som ligger i linje med varför ett idé- och bildningsparti som Liberalerna värnar folkbildningen.

Men att få en tydlig och samlad bild av vilken politik Liberalerna driver inom folkbildningsområdet är svårt. Folkbildningstanken nämns i partiprogrammet men hur tar den sig uttryck? Under politik A-Ö finns kultur och bibliotek men inget om studieförbund, folkhögskolor eller folkbildning.

Av Kulturmotionen 2020/2021:3249 framgår det att Liberalerna vill se ett långsiktigt stöd till folkbildningen.

B132. Likabehandling för alla folkhögskolestuderande

Anders A. Aronsson, Uppsala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna på alla nivåer ska verka för att staten tar ansvar för att nivån på anslagen till folkhögskolornas verksamhet uppgår till förväntade 100 procent, i första hand genom att staten tar hela anslagsansvaret,
2. att Liberalerna på alla nivåer ska verka för att likabehandlingsprincipen ska gälla för folkhögskolornas deltagare avseende regionernas ekonomiska stöd till folkhögskolorna,
3. att Liberalerna på alla nivåer ska verka för att en likvärdig nivå avseende folkhögskolornas ekonomiska stöd inklusive mobilitetsersättningar ska gälla över hela landet.

Folkhögskolan som egen utbildningsform markerades när riksdagen våren 2014 antog Maria Arnholms proposition om folkbildningen. Utbildningsformen ger varje skola stor frihet att lägga upp kurserna utifrån skolans inriktning och elevernas behov. Mångfalden av kurser och olika uppläggning är något av den grundläggande idén, det ger flexibilitet för att kunna tillgodose olika intressen och behov, varierande över

tid. Det finns 154 folkhögskolor runt om i Sverige, 112 av dem drivs av folkrörelser/liknande. 42 drivs av regioner. Det är drygt 59 000 deltagare i långa kurser, en stark expansion under senare år. Staten anslår medel till verksamheten, vilket ska täcka cirka 75 procent av kostnaderna. Regionerna förväntas bidra med resterande 25 procent. Statsbidragen per deltagarvecka till folkhögskolorna är förstås samma över hela landet. Men villkoren för folkhögskolorna är olika över landet. Bidragskonstruktionen skiljer sig åt mellan regionerna, likaså nivån på bidragen. Det görs dessutom i några fall skillnad på om deltagaren kommer från den region där skolan är belägen, vilket ger högre bidrag, än om deltagaren på grund av specialintresse väljer en skola i en annan region. Detta medför ekonomiska konsekvenser för den skola som tar emot deltagare från en region som ger fullt deltagarbidra enbart till dem som går på folkhögskola i den egna regionen. Detta är inte en rimlig ordning i deltagarnas perspektiv. Dessutom ger regionerna ofta högre bidrag till sina egna skolor än till dem som drivs av folkrörelser. Det är inte heller en rimlig ordning, i skolornas perspektiv. För övriga skolformer är regelverken tydliga med utgångspunkt i likabehandlingsprincipen, verksamhet som drivs i egen regi ska inte ha fördelar av sin huvudman. Ett exempel på detta är förhållandet mellan kommunerna och gymnasiefriskolorna, som regleras i gällande skollag.

Antalet årsplatser på folkhögskolorna har utökats under senare år. Det är naturligtvis positivt för alla de som nu kan få gå på folkhögskola. Skolorna har genom sin flexibilitet klarat att utöka verksamheten. Men ekonomin hänger inte med, genom att regionernas anslag till folkhögskolorna släpar efter eller till och med stryps. Detta i ett läge när folkhögskolorna möter angelägna behov av kompetensstärkning, t.ex. i form av kurser för lärarassistenter och språkträning för vårdpersonal. De sammantagna anslagen hänger således inte med vilket givit negativ effekt för folkhögskolornas ekonomi och orsaken är till stor del bristande anslag från regionerna. Enklast vore ett radikalt grepp: en smärre skatteväxling där staten tar hela ansvaret för anslaget till folkhögskolorna. Det skulle inte bara ge likabehandling över hela landet, det skulle dessutom innebära en rejäl administrativ besparing, 154 skolor skulle inte behöva ha ekonomirelationer med 21 regioner.

B133. Förkorta ledtiden för asylsökanden att lära sig svenska

Ulf Hansson, Sollentuna
Mats Frick, Sollentuna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att förkorta tiden för nyanlända att lära sig svenska genom att aktiviteten kommer igång under den allra första tiden i Sverige i enlighet med det beskrivna konceptet. Resurser utöver SFI-lärare är högutbildade bland de nyanlända samt digitala verktyg

Statskontoret framför att det är en stor fördel att få grundläggande svenskkunskaper och information om hur samhället fungerar oavsett om den asylsökande kommer att stanna i Sverige eller inte. För dem som får uppehållstillstånd kan det i väsentlig grad förkorta tiden att lära sig svenska om den aktiviteten kommer igång under den allra första tiden i Sverige. Det finns tre resurskategorier. Den traditionella är SFI-lärare. En annan resurs är den kunskap som finns bland de nyanlända. Ett alternativ är att den kan användas för att utbilda de lågutbildade så att de får kompetensen att läsa och skriva ordentligt på det egna modersmålet. Den tredje resursen är att utnyttja digitala hjälpmedel som kan användas för självstudier individuellt och i grupp. Hur man ska organisera en permanent språkutbildning kan göras på olika sätt. Mitt förslag är att Skolverket har det övergripande mandatet och att andra myndigheter har rollen som underleverantörer. Parallellt behöver Skolverket leda arbetet med att utveckla en första version av en digital verktygslåda. En bra start är att Skolverket på sin hemsida lägger upp det material som blev ett resultat av projektet Inväst, som drev drevs 2016 till 2019, för att förbättra SFI-verksamheten i Västsverige. Det är en digital kunskapsresurs med filmer och ett omfattande material i 15 moduler riktat mot arbetslag, rektorer och huvudmän. Ytterligare en aktivitet är att se vilka digitala verktyg som finns på marknaden. Ett exempel är Michel Thomas ”Method”, som finns för svenska.

Som referens till motionen hänvisas till utredningen ”Styrning av undervisning i svenska för invandrare” som finns tillgänglig på www.ulfhansson.se/styrning-av-undervisning-i-svenska-for-invandrare/

B134. Snabb elev – kortare skolgång

Liberalerna Norberg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att reformera skolan så att snabba elever kan läsa i sin takt, och därmed förkorta sin skoltid.

Sveriges skolsystem i dag bygger på att alla elever ska fullgöra ett visst antal år i skolan, när fokus i stället borde vara på vad de lär sig i skolan. Detta medför att de elever som lär sig fort ofta blir en utmaning både för lärare och för övriga klasskamrater, framförallt i de fall där eleven blir uttråkad och utåtagerande. Sällan sker det att en elev får hoppa över en årskurs. Det något vanligare att elever får gå om. Detta innebär att det finns risk för att inlärningstakten hela tiden måste anpassas till dem som har långsam inlärning, vilket gör undervisningen mindre utmanande för de elever som behöver utmanas. Vi föreslår härmed att skolsystemet görs om så att elever som lär sig snabbt kan få arbeta i sin takt och förkorta sin skoltid. Detta ger mer tid åt de elever som behöver det.

B135. Fler kommuner ska ha spetsklasser i teoretiska ämnen

Liberalerna Stockholms län

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna i sin utbildningspolitik verkar för att fler kommuner ska ha spetsklasser i teoretiska ämnen
2. att Liberalerna i sin utbildningspolitik verkar för att alla huvudmän ska ha konkreta handlingsplaner och insatser för särskilt begåvade elever

Alltför länge har den svenska utbildningspolitiken dominerats av tanken att alla ska passa in i samma tempo och samma klassrum. Detta drabbar särskilt begåvade elever när skolan inte tar tillvara på dessa elever speciella förmågor. Bristen på stimulans i skolan kan i förlängningen leda till att dessa elever tappar motivationen och inte går till skolan eller inte följer undervisningen. Följden kan bli underkända resultat och skolmisslyckanden. Den elev som inte får den stimulans den behöver inte uppnår sin potential.

I partiprogrammet står det att ”Varje elev ska varje dag mötas av höga ambitioner och ges hjälp att nå högt uppsatta mål utifrån sina egna förutsättningar.” samt att ”Skolan ska erbjuda stimulans och utvecklingsmöjligheter också för elever som är särbegåvade eller högpresterande i något ämne. Möjlighet ska finnas för elever att gå före i undervisningen eller att läsa i elitklasser.”.

Det är inte något ovanligt att vara särskilt begåvad eller högpresterande – sannolikt handlar detta om någon eller några elever i varje klassrum i varje skola. Att inte ta tillvara elevernas potential är katastrofalt för eleven själv men också för Sveriges konkurrenskraft. För arbetsmarknader i snabb omställning handlar framtidens konkurrenskraft just om att ta vara på människors förmåga att ställa nya frågor i stället för att svara på gamla.

Det finns många insatser som kan göras för att se till att särskilt begåvade eller högpresterande barn får utbildning på sin nivå. Det kan handla om att gå snabbare fram och i andra sammanhang än de vanliga för årskursen, till exempel att gå före genom spetsutbildningar men även genom att läsa mer avancerade kurser, som till exempel att läsa gymnasiematematik redan i högstadiet. Det kan också handla om att fördjupa kunskaperna i ett eller flera i ämnen inom den egna årskursen eller klassen. Ett nära samarbete med mentor eller coach som kan stötta eleven i känslan av att skolan är meningsfull samt en nära dialog medvårdnadshavarna är ofta viktigt. Det beror naturligtvis på elevens situation vad som passar bäst.

För att åtgärder som passar eleven ska komma ifråga krävs det dock att skolan är förberedd med fungerande övergångar mellan olika stadier och skolor. Det måste finnas möjligheter för en lärare att veta hur åtgärder kan sättas in och vilka åtgärder som finns. Det kan inte lämpas på den enskilda läraren i klassrummet – som många gånger har elever både med särskild begåvning och elever i behov av särskilt stöd, vilket ibland är samma elev. Det måste finnas vägledning på varje skola. Det måste också finnas en infrastruktur så de elever som det lämpar sig för kan söka en plats i till exempel en spetsklass.

Om vi inte ser till att det finns beredskap för att göra särskilda insatser för särskilt begåvade elever finns det en stor risk att de får sitta av tiden i klassrummet.

B136. En enkel frihetsreform för högpresterande elever

Romina Pourmokhtari, Sundbyberg
Linnea Bjärum, Malmö
Erik Berg, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. Liberalerna ska verka för att införa ett undantag till kravet på gymnasieexamen för universitetsstudier med målet att möjliggöra för högpresterande elever att studera ämnen på universitetsnivå under gymnasietiden.

Det finns i dag ingen möjlighet för elever som presterar över de kunskapsmål som finns satta i gymnasieskolan att fortsätta direkt upp till högskolenivå utan en gymnasieexamen. Detta har lett till att ett antal svenska universitet skapat egna system för att låta högpresterande och begåvade gymnasieelever gå vissa kurser på universitet utan en examen.

Exempelvis på Lunds universitet får gymnasieelever som klarat av den sista gymnasiala mattekursen möjlighet att läsa mattekurser på universitetsnivå. Eftersom detta tekniskt sett inte går eftersom alla universitetsstudenter ska ha en tidigare nämnd gymnasieexamen, får eleverna i fråga inte ett riktigt betyg satt eller några högskolepoäng inräknade efter kursens avslut. Däremot får de rätten att efter avklarad gymnasieexamen anmäla detta till universitet, få sitt betyg och sina högskolepoäng i redan avklarade universitetskurser i efterhand.

Det är dumt att svenska högskolor och universitet måste använda sig av kryphål likt dessa för att kunna erbjuda studier till hårt arbetande och begåvade unga människor. I ett liberalt Sverige ska det vara låga trösklar och högt i tak som genomsyrar skolpolitiken. Detta förslag höjer taket för alla de elever som inte får utmaningarna de behöver i gymnasieskolan i dag.

B137. Nivågruppering som metod att förbättra skolresultat

Monica Renstig, Danderyd

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna blir drivande i en skolreform som utreder möjligheterna och kostnaderna för skolan att mer generellt använda sig av nivågruppering för att förbättra skolresultaten

Det svenska skolsystemet bygger på en god tanke där elever från socialt helt olika områden blandas i en och samma klass – och där de mest begåvade eleverna ska ge draghjälp åt dem som inte riktigt hänger med. Verkligheten ser emellertid helt annorlunda ut, åtminstone i storstadsområdena där den geografiska segregationen är mycket stor eller där välinformerade föräldrar kan välja en annan skola längre bort från

bostaden. De flesta gör dock inte detta då barnen går i de lägre årskurserna.

För länge sedan var Sverige mer homogent, i dag är Sverige väldigt mycket mer heterogent. I vissa områden och skolor går elever där nästan alla föräldrar är akademiker, i andra områden och skolor går elever där många av eleverna har föräldrar som är analfabeter eller har mycket låg skolutbildning och som talar ingen eller knapphändig svenska. Barn till dessa föräldrar kan givetvis också vara mycket välbegåvade och med god utbildning kan de nå sin fulla potential.

Detta förutsätter att de också bereds möjlighet att gå fram i sin egen takt, som kan vara en lägre eller en betydligt högre takt. Detta förutsätter att skolorna ges möjlighet att nivågruppera eleverna i mycket större utsträckning än i dag. På så sätt kan eleverna få undervisning i mindre grupper i vissa ämnen en del av dagen. Nivågrupperingen ska vara flexibel och eleven ska kunna läsa på olika nivåer under sin skoltid Även i akademikertäta områden och skolor finns elever som ibland behöver gå fram i långsammare takt och det finns elever som behöver gå fram i betydligt snabbare takt. De särbegåvade eleverna utgör runt fem procent av alla elever i Sverige och denna grupp skulle också behöva kunna gå fram i betydligt snabbare takt – helst utan, som ofta i dag, att behöva läsa tillsammans med elever som är betydligt äldre.

Nivågruppering är inte förbjudet att tillämpa i dag så länge inte grupperna är konstanta. Det är dock inte särskilt vanligt, sannolikt för att det alltjämt finns ett motstånd mot att dela in elever i grupper och/eller av ekonomiska skäl. Samtidigt kan de ökande behoven av mer resurser till ”särskilt stöd” ses som ett uttryck för att undervisningen som ges inte är tillräckligt individualiserad efter elevens förutsättningar.

Många lärare uppger sig ha svårt att individualisera undervisningen så att den passar både starka och svaga elever och att läraren därför ofta lägger sig på en ”medelnivå” som de svaga inte klarar av att hänga med på, medan de starka får klara sig själva.

I Sverige sägs det ibland att det inte finns någon forskning som påvisar positiva effekter av nivågruppering. I andra länder är det självklart att man nivågrupperar elever ofta från slutet av mellanstadiet, eller början av högstadiet. Även det valet baseras på forskning. Många genomförda studier har visat att det finns fördelar för begåvade att nivågrupperas och även en hel del studier som indikerar att även svagare elever gynnas.

B138. Handlingsplan för särskilt begåvade barn

Mattias Reinholdson, Lidingö
Jonas Högardh, Lidingö
Amelie Tarschys Ingre, Lidingö
Mats Jonsson, Lidingö
Suzanne Liljegren, Lidingö
Nancy Mattsson, Lidingö
Erik Öberg, Lidingö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att kommunerna ska ta fram handlingsprogram för att identifiera och stötta särskilt begåvade barn i förskolan och skolan.

I en bra skola kan alla elever utveckla sin fulla potential. I Sverige är vi duktiga på att stötta elever som är duktiga på tennis eller hockey men vi ger inte lika mycket stimulans om favoritämnet det råkar vara matte.

En särbegåvad elev kan beskrivas ha en osedvanlig förmåga i ett eller flera områden. Eleven förvånar kontinuerligt, såväl i skolan som i vardagslivet, både med sina kunskaper och att tillämpa dem. Elever med särskilda begåvningar har stor potential och kan ge skolan mycket tillbaka. Men de känner sig ofta missförstådda i skolan. Det finns också en stor risk för dessa barn att de inte blir utmanade. Uttråkade barn kan i stället reagera med att störa i klassrummet eller drömma sig bort i egna tankar, många tröttnar tidigt på skolan och vissa får psykiska problem och andra blir hemmasittande.

SKR har tillsammans med kommunerna Luleå, Umeå, Uppsala, Karlstad, Sollentuna, Borås och Landskrona tagit fram en handlingsplan för hur särskilt begåvade barn kan stöttas.

Handlingsplanen lyfter bland annat fram vikten av acceptans, tolerans och kunskap hos skolans personal. I dag finns handlingsplaner för särbegåvade elever i cirka 30 av Sveriges 290 kommuner. För att höja särbegåvade elevers motivation finns flera etablerade strategier:

Acceleration innebär att eleven arbetar i en snabbare takt än sina jämnåriga skolkamrater, till exempel genom tidigare skolstart, att flytta upp en till flera årskurser eller läsa vissa ämnen med äldre elever.

Berikning innebär att eleven får fördjupa sig ytterligare, till exempel med mer avancerade undervisningsmoment.

Coachning, att en mentor eller coach träffar eleven regelbundet för att stötta och följa upp i utbildningen och vara en brygga till andra undervisande lärare.

Aktiviteter utanför skoldagen innebär att eleven kan träffa andra särbegåvade elever eller delta i spetsundervisning.

B139. Belöna folkpartism

Adam Simonsson, Haninge
Martin Norrby, Lidingö
Marcus Willershausen, Solna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar ställning för att man ska ha möjlighet att tillgodogöra sig fler än en gymnasieexamen om man studerar fler än ett gymnasieprogram.

Det kan finnas relevanta skäl att vilja ha två olika gymnasieexamina. Exempelvis kan man vilja gå en spetsutbildning inom exempelvis musik på samma gång som man går ett vanligt högskoleförberedande program för att maximera sin behörighet till högskolan. Oavsett skäl bör man, om man pluggar två program samtidigt, ha möjlighet att få ut två olika examina. Det får man inte i dag, vilket är dåligt. Hederligt folkpartistiskt plugg ska löna sig. Av det skälet yrkar vi att man ska kunna, om man studerar fler än ett gymnasieprogram, ha möjlighet att tillgodogöra sig fler än en gymnasieexamen.

B140. Särskola

Jan Westerlund, Sollentuna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att partistyrelsen får i uppdrag att vi i vårt skolpolitiska program tillför en text angående särskolans ställning i svenskt utbildningsväsende
2. att partistyrelsen tillsätter en arbetsgrupp där personer med speciella kunskaper om särskolan ingår

Liberalerna är det partiet som sätter skola och utbildning högt på dagordningen och så ska det vara, för att skola och utbildning är vägen till ett jobb. Problemet är att vi i debatten verkar ha glömt bort en viktig grupp när det gäller skola och det är gruppen som går på särskola, de ska ha samma rätt och möjligheter till en bra och adekvat utbildning som vem som helst, efter sina förutsättningar. Jag skulle därför vilja se att Liberalerna i vårt skolpolitiska program tillför en text om särskolans ställning i svenskt utbildningsväsende så att vi inkluderar även dessa ungdomar i debatten.

B141. Insatser i skolan för elever med språkstörning

Liberalerna Sunne

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska arbeta för att skollagen ändras så att logopeder ska ingå i den samlade skolhälsan.

Cirka 5–8 procent av alla barn/elever bedöms ha en språkstörning, varav 2–3 procent bekräftats vara grav. Funktionsnedsättningen är bestående under livet, men kan behandlas. I nuläget finns ingen laglig skyldighet för skolan att ge dessa elever behandlingsinsatser.

Bedömning samt interventioner med tal- och språkträning för språkutveckling ligger inom regionernas ansvarsområde, men i dag blir de flesta barn överförda till kommunernas ansvar vid sex års ålder, det vill säga när barnen börjar den obligatoriska förskoleklassen.

I vissa av landets kommuner finns skollogopeder anställda, men då det inte är lagstadgat är det är upp till varje kommuns förståelse för och kunskap om vikten av fortsatt tal- och språkträning för de barn som har en påbörjad behandling via regionen, eller för de barn som upptäcks när skolstarten redan skett.

En språkstörning medför svårigheter för eleven att tillägna sig skolans läs- och skrivinlärning, vilket ligger tillgrund för det fortsatta lärandet under grundskolan. Många elever riskerar att få uppleva svårigheter och misslyckanden, med medföljande kompensatoriska och negativa beteenden samt risk för utanförskap, utan dessa extra insatser. Skolans krav har ökat och medför än större svårigheter för elever med språkstörning, att bli godkända.

En god start på skolgången, där eleven upplever förståelse för och glädje i arbetet, ger förutsättningar för en lyckad skolgång med positiv kunskapsutveckling i stället för en känsla av att inte förstå och duga.

I skollagen står tydligt att alla elever ska få hjälp att nå godkända kunskapsmål. De elever som uppvisar svårigheter har rätt till extra hjälp och stöd. Då krävs lärare/mentorer med extra kunskap. Språkstörning är fortfarande ett område med alltför låg kunskap och prioritet. Specialpedagoger har inte den riktade och grundläggande kompetens som krävs för att möta och utveckla elevers tal- och språksvårigheter och vi menar att elever med språkstörning har hamnat utanför systemen och ser ett behov av förändring. Skollagen behöver ändras så att logopeder med sin speciella kompetens finns att tillgå, för att fler elever ska få möjlighet att lyckas i skolan och bli sitt bästa jag. I slutändan är det en fråga om demokrati, där alla medborgare ska ha möjlighet att delta i samhället. En viktig del av vår liberala syn.

B142. Ett inkluderande pedagogiskt förhållningssätt är bra

Monica Brohede Tellström, Nacka

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna sluta driva tesen att inkludering i skolan är något negativt.

Tyvärr finns det många brister i svenska skolor, inte minst för elever med behov av särskilt stöd av olika slag. Detta är oerhört viktiga frågor för Liberalerna att ta tag i eftersom varje elev förtjänar en riktigt bra utbildning.

Ibland framför Liberalerna att inkluderingen i skolan skulle ha gått för långt, men när vi säger så används begreppet inkludering på ett felaktigt sätt. Inkludering är något helt annat än att alla elever hela tiden ska sitta i samma klassrum. Inkludering handlar om att varje elev, även elever med särskilda utbildningsutmaningar, ska känna sig välkomna i skolan som ett socialt sammanhang, ha tillgång till ämnena i skolan, kunna delta aktivt och kunna lära sig. Ett inkluderande pedagogiskt förhållningssätt handlar om tillgänglighet, bemötande, undanröjande av såväl fysiska som psykologiska hinder samt att på olika sätt sträva efter att anpassa

undervisningens utformning så att elever med olika behov kan delta på sina villkor.

Varje människa är unik, detta gäller förstås även för barn och unga i skolan. För oss liberaler bör det vara en självklarhet att även elever är individer, med olika behov, talanger och personligheter. Att samma form av undervisning skulle fungera bäst för alla vore konstigt och så är det ju inte heller. För alla fungerar det inte bra att tillgodogöra sig utbildningen genom att sitta i en större grupp i ett traditionellt klassrum, men det är heller inte syftet med integrering. Ett integrerat pedagogiskt förhållningssätt kan mycket väl innebära att vissa eller alla elever under en större eller mindre del av skoldagen indelas i mindre grupper och vistas i olika utrymmen.

Jag inser att det är enklare att säga eller skriva att inkluderingen har gått för långt än att beskriva att elever med behov av särskilt stöd ska ha rätt till det stöd och den undervisningsmetodik som utgår ifrån deras behov, samt att varje elev har rätt till arbetsro under sin skoldag. Men denna förenkling leder fel, förminskar behoven samt leder tanken till att vi liberaler skulle eftersträva motsatsen till inkludering som ju är exkludering, och det kan ju inte stämma.

B143. Stärk och utveckla elevhälsan

Bengt Eliasson, Kungsbacka

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna arbetar för en översyn av elevhälsans hälsofrämjande och förebyggande roll
2. att Liberalerna arbetar för att initiera en översyn av huvudmannaskapet för elevhälsan i enlighet vad motionen anför

Elevhälsan är en mycket viktig del i den svenska skolan. Det är viktigt att varje skola har en väl fungerande elevhälsa för att kunna agera när en elev inte mår bra eller inte trivs i skolan.

Skolverket och Socialstyrelsen beskriver att elevhälsa ska ”främja alla elevers hälsa, utveckling och lärande” men också att man ska stödja elevernas utveckling mot utbildningens mål. För väldigt många barn och ungdomar är skolhälsovården ingången till en utredning om funktionsnedsättning, ett stabilt stöd i en orolig familjesituation, eller helt enkelt en trygg uppföljning av den allmänna hälsan, vaccinationer och liknande. Kommunernas ansvar för verksamheten innebär att utbudet och kvaliteten är väldigt olika i landet.

Skollagen säger att skolan måste ge eleverna tillgång till skolsköterska, skolläkare, kurator, psykolog och personal med kompetens för specialpedagogiska insatser och lyfter fram elevhälsans hälsofrämjande och förebyggande roll.

En välfungerande elevhälsa bidrar till att eleverna får bättre skolresultat. Samtidigt gör en

välfungerande elevhälsa att lärarna kan lägga mer tid på sitt huvuduppdrag: att planera och

genomföra undervisning. Allt tyder på att välfungerande elevhälsa är en god samhällsekonomisk investering.

Inom en välfungerande elevhälsa finns således tillgång till en mängd yrkeskategorier men varje skola avgör på vilket sätt dessa funktioner ska finnas på plats på skolan. Vi kan konstatera att det skiljer sig mycket mellan kommuner och mellan skolor och hur de har valt att prioritera elevhälsan. En del skolor väljer att prioritera elevhälsan högre än andra, vilket innebär att det finns elever som får ett bättre stöd. Det finns dessutom säkerligen behov av fler kompetenser för att fylla behovet och behov av mer kompetenser på plats på varje skola under längre tider.

Det hälsofrämjande arbetet ska bidra till att skapa miljöer som främjar elevernas lärande, utveckling och hälsa, genom att stärka elevernas delaktighet och självkänsla så att det skapas en miljö som bidrar till elevernas lärande. Elevhälsan spelar även en viktig roll för att handleda och utbilda den personal som finns inom skolan. Personalens kunskaper om hur de ska agera i olika situationer behöver förbättras. Förmågan att reflektera och agera vad gäller normer och processer är viktig för elevernas möjligheter att uppnå utbildningens mål.

För att skapa en större likvärdighet i skolan, för att förbättra skolresultaten och för att förebygga ohälsa hos unga är elevhälsan avgörande faktor. En översyn av elevhälsans hälsofrämjande och förebyggande roll bör därför ske. Likaså behövs det utredas om det är bättre för verksamheten att hälso- och sjukvårdshuvudmannen är en mer naturlig huvudman för att tillgodose kompetensförsörjning och upprätthålla kompetens inom elevhälsan.

B144. Sociala team i skolan

Jeanette Lozanovski, Sundsvall
Elise Backman, Sundsvall

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ger förutsättningar för lärare att vara lärare genom att tillsätta sociala team i skolor. De sociala teamen består av professionella yrkeskategorier som fångar upp elevernas utmaningar som inte berör det pedagogiska. Arbetsuppgifter som de sociala teamen kan ha hand om är exempelvis att föra dialog med elever och vårdnadshavare samt vara ett stöd i elevärenden. Vidare har teamet även ansvar för kränkningsärenden och vara en länk i arbetet med att få elever med hög frånvaro att komma till skolan

Sociala team i skolan – en hygienfaktor

Skolresultaten i den svenska skolan går kräftgång. Utmaningarna är i dag större än möjligheterna för skolans personal. Vi måste låta lärare får vara lärare och skapa förutsättningar för det genom att ge utrymme för professionella yrkeskategorier att hjälpa till i skolan. Med sociala team bestående av socialsekreterare, elevhälsan, kuratorer, beteendevetare och lärarassistenter är det teamen som fångar upp problem som dyker upp under en vanlig skoldag. Lärare ges då tid att få vara lärare med undervisning och pedagogik i fokus.

Fler experter i skolan

Sigtuna kommun har framgångsrikt etablerat konceptet på skolor som behöver extra stöd. I de tre skolor som de sociala teamen funnits har studieron och tryggheten blivit bättre. Arbetsuppgifter som de sociala teamen kan ha hand om är exempelvis att föra dialog med elever och vårdnadshavare samt vara ett stöd i elevärenden. Vidare kan socialpedagogen ha ansvar för kränkningsärenden och vara en länk i arbetet med att få elever med hög frånvaro att komma till skolan.

Genom att involvera flera vuxna runt eleverna finns det helt andra möjligheter att fånga upp konflikter tidigt och arbeta proaktivt med det på exempelvis rasterna där många konflikter börjar. När antalet bråk och konflikter minskas blir en direkt effekt att lärarna kan börja sina lektioner direkt efter rasten, och inte som det är i dag reda och medla i konflikten.

God arbetsmiljö – en attraktionskraft

Att skapa en attraktiv skola för lärare börjar med att arbetsmiljön är god och att lärarna får göra det de är utbildade för – att utbilda våra ungar. Om arbetsmiljön är bra och fokus för lärarna är att bedriva en pedagogisk verksamhet bör det i sin tur locka mer behörig personal till skolan.

Sociala team – en hygienfaktor

Arbetsplatser förändras i takt med omvärldens krav och behov. Verksamheter likaså. Att inte skolan förändras i samma utsträckning och möter de behov som ungarna har i dag är förödande, dels för skolans verksamhet, resultat och lärare, dels för den enskilde eleven. Med de behov som vi tydligt ser i samhället ur ett barnperspektiv måste vi vända även skolans sätt att organisera sig. I dag är det specialkompetens som behöver avlasta lärarna. När lärare får vara lärare – först då kan vi förvänta oss bättre skolresultat.

Varenda unge i Sverige bör få samma möjligheter som de tre skolorna i Sigtuna har fått. Sociala team i den svenska skolan måste bli en hygienfaktor.

B145. Särskild undervisningsgrupp

Liberalerna Stockholms län

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna i partiprogrammet under avsnittet 2.2.2 En skola för alla lägger till meningen ”Elever, som efter en individuell behovsprövning, bedöms behöva undervisning i ett mindre sammanhang ska beredas plats i en så kallad särskild undervisningsgrupp.”

Under en tid har utgångspunkten i svensk skola varit att så gott som samtliga elever i behov av särskilt stöd ska få sin undervisning i en vanlig klass, med individanpassat stöd. I många fall går det att anpassa lärmiljön så att även elever med behov av särskilt stöd kan få det stödet i helklass. Men i en del fall har konsekvensen i stället blivit att eleven inte fått tillgång till en undervisning som fungerar och gått miste om både kunskapsutveckling och fått uppleva ett stort lidande i att misslyckas i skolan. Inkluderingstanken har lett till exkludering. Alla elever klarar inte att sitta hela dagarna i helklass, utan behöver ett mindre sammanhang med en lärmiljö anpassad till deras behov, en så kallad särskild undervisningsgrupp.

Liberalerna har en stolt och stark tradition av att arbeta för alla elevers rätt till den undervisning de behöver, oavsett om det gäller särskilt begåvade elever eller elever i behov av särskilt stöd. I partiprogrammet finns skrivningar om att alla elever har rätt till stöd och utmaningar oavsett individuella förutsättningar samt att specialpedagogiskt stöd och tillgång till speciallärare är av största betydelse och att mer insatser ska inriktas på de tidiga skolåren. Allt detta är bra, men det behövs mer. Vi föreslår därför att Liberalerna för in i partiprogrammet att elever i behov av ett mindre sammanhang ska kunna få plats i en särskild undervisningsgrupp.

Vi bör vända perspektivet från att alla elever ska gå i ordinarie klass, till att alla elever ska få den bästa chansen till en god skolgång efter sina förutsättningar, för att kunna utvecklas, få goda kunskaper med sig från skolan och därmed så långt som möjligt kunna välja sin väg i livet. Tanken med ”inkludering till varje pris” måste förändras. I stället måste elevens individuella kunskapsutveckling stå i fokus.

B146. Tydliggör huvudansvar för barn med autism

Ulf Hansson, Sollentuna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att införa en lagstiftning som tydliggör att det är kommunerna som har huvudansvaret för att leva upp till skollagen där det står att barn som har en funktionsnedsättning så långt som möjligt ska få hjälp att motverka nedsättningens konsekvenser. Utgångspunkten är att barn med autism går i förskolan och att behandlingen därför genomförs i denna miljö.
2. att Liberalerna verkar för att Regionerna blir ansvariga att stödja kommunerna genom att förmedla handledning till förskolorna av den pedagogiska behandling som enligt universiteten har starkast evidensbevis

Autism är en utvecklingsrelaterad funktionsnedsättning som visar sig i hur en person uppfattar omvärlden och samspelar och kommunicerar med andra. Barn med autism får ofta diagnosen i tidig förskoleålder. Graden av funktionsnedsättningen varierar men kan ta sig uttryck i bråk, ett utåtagerande sätt och rymningar. Barnen kan ha kommunikationssvårigheter och ha vardagsproblem med sömn, toaletträning, mat, lek och språk. Utan evidensbaserade mångsidiga tidiga insatser är prognosen för denna målgrupp dyster. Det framkommer i en nyutkommen rapport från KIND (Karolinska institutet Center of neurodevelopmental disorders) att prevalensen i Sverige är runt 0,8 procent för flickor och 2,4 procent för pojkar. I rapporten belyser man också problem med bristande samordning mellan de olika aktörerna och att det saknas kunskaper och kompetens kring evidensbaserade och beteendeorienterade insatser. Behandlingen är pedagogisk och inte medicinsk och behöver genomföras i en miljö som barnet är van vid och det är förskolan. De insatser som har starkast evidensbevis är tillämpad beteendeanalys och den

utbildningen finns i Sverige enbart vid Stockholms universitet, som tillgodoser behovet av att kvalificera yrkesprofessioner som specialpedagoger, psykologer och logopeder inom området.

I skollagen står det att barn som har en funktionsnedsättning så långt som möjligt ska få hjälp att motverka nedsättningens konsekvenser. En uppmärksammad brist är att det av lagstiftningen inte framgår var huvudansvaret ligger. Det leder till att behandlingen av barn med autism tenderar att skjutas upp genom tidsödande administrativa processer. Det leder i förlängningen till att kostnaderna för samhället blir större än om man startar behandlingen tidigt. I praktiken finns det inget annat alternativ än att det är kommunerna som ska ha huvudansvaret. Problematiken beskrevs i programmet ” Samhällets resurser räcker inte till för 4-årige Omar” som sändes i Funk i P1 13 maj. Länken är: https://sverigesradio.se/funkip1

Länken till KIND-rapporten är: https://ki.se/media/100024/download

B147. Hemmasittare

Mattias Reinholdson, Lidingö
Jonas Högardh, Lidingö
Amelie Tarschys Ingre, Lidingö
Mats Jonsson, Lidingö
Suzanne Liljegren, Lidingö
Nancy Mattsson, Lidingö
Maria Wall Petrini, Lidingö
Isabel Smedberg-Palmqvist, Stockholm
Erik Öberg, Lidingö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att alla skolor och huvudmän får i uppdrag att följa upp giltig och ogiltig frånvaro bland eleverna och vid behov tillsätta team för att stötta hemmasittare med målet att de kommer tillbaka till skolan

Att gå i skolan varje dag och trivas där är kanske den viktigaste faktorn för att unga ska må bra. Tyvärr ser vi att allt fler unga har en problematisk skolfrånvaro eller blir hemmasittare. Att ett barn inte går till skolan och därmed missar viktiga delar av sin skolgång är ett växande samhällsproblem i Sverige. Tusentals elever i Sverige är så kallade hemmasittare. Det är tusentals barn som riskerar framtida utanförskap. Risken är stor att pandemin kommer att leda till att ännu fler elever fastnar hemma. För att kunna hjälpa dessa barn, som ofta mår mycket dåligt, tillbaka till skolan måste kommunerna först veta hur många de är och var de finns. Därefter behöver personal med rätt kompetens från förslagsvis socialtjänsten och skolans elevhälsa samarbeta för att stötta eleverna att komma tillbaka till skolan.

Ett första steg i arbetet är att alla skolor och huvudmän får i uppdrag att följa upp giltig och ogiltig frånvaro bland eleverna och vid behov tillsätta team för att stötta hemmasittare med målet att de kommer tillbaka till skolan.

B148. Ge skolan initiativrätt till SIP

Richard Fallqvist, Arboga

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att skolan bör ha initiativrätt att kalla till en samordnad individuell plan (SIP)

En samordnad individuell plan (SIP) ges till personer som behöver eller önskar samordnade insatser för att deras liv ska bli bättre, primärt sker detta antigen från sjukvården eller socialtjänsten. Skolan kan i dag genom lokala samordningsavtal få möjlighet till att kalla till en SIP. Men detta behandlas väldigt olika runt om i landet. Med ett ökande antal av elever som har någon form av psykisk ohälsa som många gånger behöver hjälp från flera instanser så får skolan en allt mer central roll i många elevers liv. För att alla barn och ungdomar runt om i Sverige ska få det stöd de behöver så behövs nationella riktlinjer och regler, därför anser jag att det är viktigt att skolan får möjlighet till att sammankalla till en SIP.

B149. Papperslösas rätt till att gå i förskola

Adam Simonsson, Haninge
Martin Norrby, Lidingö
Marcus Willershausen, Solna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar ställning för att barn som vistas här utan stöd av myndighetsbeslut eller författning ska ha rätt till 15 timmars avgiftsfri barnomsorg i veckan från tre års ålder

Någon som är papperslös är någon som vistas i Sverige utan att ha nationella identitetshandlingar eller dokument på sig som kan försäkra sig om ens identitet och som vistas utan laglig rätt att stanna i Sverige. I lagen heter det ”person som vistas här utan stöd av myndighetsbeslut eller författning”. Det kan till exempel vara någon som stannar kvar efter att dennes arbetstillstånd har gått ut.

I nuläget har papperslösa barn och barn till asylsökande rätt till skolgång från förskoleklass sedan en ändring i skollagen 2013. Denna rätt sträcker sig dock inte till förskolan. Därför måste kommunen stå för de extra kostnader som kan uppstå i form av eventuella fler barn i barngruppen. Även de rutiner som gäller papperslösa i resten av skolgången är svårare att hantera på förskolan vilket lägger en stor börda på förskollärarna. Skollagens utformning gör att de barn i förskoleåldern som är papperslösa måste förlita sig på huvudmännens goda vilja för att kanske få en plats, eftersom det är upp till huvudmännen på förskolan att bestämma ifall de ska ta emot eller inte.

Den godtyckligheten kan få förödande konsekvenser. Små barn är beroende av sina föräldrar och blir lätt isolerade i de här familjerna som saknar kontaktnät. En tvååring var exempelvis tvungen att stanna hemma hela dagarna när föräldrarna var tvungna att arbeta. För papperslösa barn kan maten på förskolan dessutom vara det enda målet de säkert får den dagen. Ungefär hälften av förskolorna tar emot och hälften gör det inte och att denna osäkerhet skulle försvinna

om man lagstiftade, enligt Ulrika Årehed Kågström som är generalsekreterare för svenska Röda Korset.

Precis som lagen stadgar har papperslösa rätt till skolgång just eftersom det är en skyddsfaktor för barn och unga. Förskolan är en lika stor om inte större skyddsfaktor för dem som behöver det mest. Därför ska Liberalerna ta ställning för att även papperslösa ska få gå i förskolan.

B150. Arbetet för trygghet och studiero ska vila på vetenskaplig grund

Ulf Hansson, Sollentuna
Mats Frick, Sollentuna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att ge Skolverket i uppdrag utvärdera vilka beteendeanalytiska metoder för att skapa trygghet och studiero i Sveriges skolor som kan införas som standard och vilka som kräver en fortsatt testverksamhet
2. att Liberalerna verkar för att uppdra åt Skolverket att organisera en samordnande nationell funktion som erbjuder stöd i implementering av beteendeanalytiska metoder för att skapa trygghet och studiero i Sveriges skolor. Funktionen ska klara en storskalig spridning med hög kvalitet i samverkan med forskare och skolpersonal
3. att Liberalerna verkar för att skapa en nationell fond för att stödja implementeringen av beteendeanalytiska metoder för att skapa trygghet och studiero i Sveriges skolor
4. att Liberalerna verkar för att i examensordningen för lärare införa kravet att utveckla färdigheter i beteendeanalys med syftet att skapa trygghet och studiero för eleverna

I partistyrelsens underlag till partirådet 2020 ingick i förslag 39 följande formulering.

Arbetet för trygghet och studiero ska vila på vetenskaplig grund. Ge Skolverket i uppgift att kontinuerligt sammanställa internationell evidens gällande konkreta metoder för att skapa trygghet och studiero samt motverka mobbning i skolor.

Det finns i dag en omfattande forskning om skolan inom området beteendeanalys, åtminstone på Stockholms universitet, Uppsalas universitet och Linnéuniversitetet, som ger kunskap i att införa praktiska tillämpningar för att skapa trygghet och studiero. Det finns en kurs, ”Inkluderande Beteendestöd I Skolan”, IBIS, om detta på Uppsala universitet. 20 skolor tillämpar metodiken i Uppsala och ett relativt stort antal i Mälardalen och södra Sverige. Sedan 2013 ingår beteendeanalys som en del i den lärarutbildning som bedrivs i Uppsala. En annan praktisk tillämpning av forskningen är PAX-modellen inriktad på låg- och mellanstadiet, som i ett forskningsprojekt har anpassats från en amerikansk till en svensk kontext. En pilotstudie, med finansiering av Folkhälsomyndigheten och Länsstyrelsen i Stockholm, slutfördes 2017. Metoden har fått en spridning och i dag är 700 – 800 lärare utbildade.

Huvudsyftet är att få en effektiv och pedagogisk undervisning men samtidigt får man en verktygslåda som kan bidra till att lärare kan skapa studiero i klassrummet och motsvarande på förskolan. Effekter man kan förvänta sig är bättre studieresultat, bättre livschanser, minskad brottslighet men också lägre stressnivåer för lärare. Insatserna som behövs är att utbilda förskolelärare och lärare. Förskolan, låg- och mellanstadiet utgör en stor del av barns uppväxt och med en utvecklad pedagogik kan man etablera normer där barn i hög utsträckning tar önskvärda beteenden för givna. Det leder till en situation där det är självklart att klassrum är en plats för studiero och samarbete.

Det finns en omfattande utbildningsverksamhet i Uppsala för beteendeanalys i skolan och en relativt omfattande verksamhet för PAX-modellen. För att påskynda implementeringen av metoderna för att skapa trygghet och studiero behövs det en samordnande nationell funktion med ett första uppdrag att utvärdera vilka av dem som kan införas som standard och vilka som kräver en fortsatt testverksamhet. För att få kunskap om sätt att sprida tillämpningen är det lämpligt att genomföra en aktionsorienterade forskning där forskare och skolpersonal samarbetar.

Som referens till motionen hänvisas till utredningen ”Styrning av undervisning i svenska för invandrare” som gjordes tillgänglig för delar av partistyrelsen 2020-08-31, och utredningen ”Koncept för att minska kriminaliteten”. De finns tillgängliga på:

www.ulfhansson.se/styrning-av-undervisning-i-svenska-for-invandrare/

www.ulfhansson.se/koncept-for-att-minska-kriminaliteten/

B151. Utveckla – inte avveckla – Barn- och elevombudet (BEO)

Monica Brohede Tellström, Nacka
Lovisa Aldrin, Halmstad
Mats Andersson, Stockholm
Jesper Ek, Västerås
Johanna Ek, Flen
Anne-Lie Elfvén, Stockholm
Marianne Damström Gereben, Solna
Charlotte Hedendahl, Malmö
Victor Hermansson, Varberg
Jessica Johnson, Vallentuna
Susanna Makstin, Vadstena
Anna Manell, Sollentuna
Åsa de Mander, Tyresö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna arbetar för att utveckla Barn- och Elevombudet BEO – inte avveckla

Alltför många barn och unga känner sig inte trygga i sin vardag på skolan. Många utsätts för mobbing och kränkningar, oftast av andra elever men ibland även av lärare eller andra vuxna på skolan. Varje elev har rätt att inte bli utsatt för kränkningar i skolan, och därför har vi lagar mot kränkande behandling. För oss liberaler är det en oerhört viktig frihetsfråga att varje elev har rätt att vara trygg i sin skola.

Barn- och Elevombudet BEO är en del av Skolinspektionen men har även en egen roll. Uppgiften för BEO är att arbeta mot kränkningar och mobbning i skolan genom informationsinsatser och granskning av anmälningar om kränkande behandling. Efter en granskning kan BEO, om de anser att ett fel har begåtts hos huvudmannen, utfärda en anmärkning, föreläggande och/eller begäran om att skadestånd ska utgå från huvudmannen till eleven som bedömts blivit utsatt. BEO får in många anmälningar varje år, 2019 kom det in 1 774 stycken om kränkande behandling. Cirka en tredjedel av anmälningarna ledde till någon form av kritik av huvudmannen.

Några gånger har enstaka ärenden lyfts fram i media, och det kan naturligtvis vara så att enskilda beslut har landat fel på samma sätt som att det ibland görs felbedömningar inom andra myndigheter. BEO:s beslut kan inte överklagas och om en huvudman och BEO är oeniga om ett skadestånd ska utgå måste detta prövas i domstol, och BEO har ensidigt att bedöma om ärendet är värt att pröva i rätten. Detta är förstås förutsättningar som kan förändras om man bedömer att en överklagandeprocess skulle vara mer rättssäker. Likaså kan instruktionerna för BEO revideras om vi anser att myndigheten ofta landar i orimliga beslut.

Liberalerna ska självklart stå upp för varje elevs rätt att inte utsättas för kränkande behandling, och därför bör vi arbeta för att utveckla BEO till en ännu bättre och mer rättssäker instans vars syfte är att skydda barn i skolan och ge upprättelse till de barn som kränkts. Att i stället driva på för att avveckla BEO, ett ombud som för många förtvivlade barn och föräldrar upplevts vara den enda instans som visat respekt för den situation barnet utsatts för, är helt fel väg att gå.

B152. Nollvision för avhopp från lärarutbildningen

Ulla-Britt Hagström, Skövde

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet ger partistyrelsen i uppdrag att aktivt verka för att analysera orsaken till de ökande avhoppen inom lärarutbildningen och
2. att Liberalerna ska verka för initiativ till att lärarutbildningen reformeras för att möta behoven av skolans utveckling

Tidningen Läraren från Lärarförbundet redovisar i nummer 4 2021 sin granskning av avhoppen på lärarutbildningen. 45 procent av lärarstudenterna i grundlärarutbildningen hoppar av. En av tre ämneslärarstudenter hoppar av under första läsåret. 28 procent hoppar av förskollärarutbildningen. Samtidigt är vi inne i en tid då behovet av utbildade lärare är mycket stort. Fram till 2033 bedöms behovet av nyutexaminerade lärare och förskollärare till 188 500.

Tyvärr innebär det låga söktrycket till lärarutbildningar att många kommer in med otillräckliga betyg och hoppar av för att de inte klarar utbildningen. Men det är också så att lärarutbildningar inte håller måttet och flera studenter därför tycker att förväntningarna inte uppfylls.

Lärarutbildningen gjordes senast om 2011. Nu är det dags att införa antagningsprov för att visa på tillräckliga kunskaper och kompetens för att klara utbildningen. Personlig lämplighet för läraryrket är viktig. Det behövs också en starkare knytning till forskning och beprövad erfarenhet. Digitaliseringen ställer höga krav på läraren. Om Liberalerna fortsatt ska framstå som ett skolparti är det av stor vikt att snabbt ta tag i utvecklingen av lärarutbildningen.

B153. Omforma lärarutbildningen

Alexander Werne, Malmö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska gå till val på att omforma lärarutbildningen med inriktning mot ämnesspecifika kunskaper och utlärning av dessa

En bidragande orsak till den negativa utvecklingen i den svenska skolan är innehållet i lärarutbildningen. Att lärare saknar kunskap visas i undersökningen som Skolverket genomförde 2012–2013. Den visade att 71 procent av lärarna i grundskolan inte har tillräcklig kunskap i ämnet de undervisar i eller att de helt saknar kunskap om ämnet.

Det finns också viktiga centrala fält som inte över huvud taget nämns och som lyser skrämmande med sin frånvaro. Till exempel neurovetenskap, inlärningspsykologi, modern kognitionsvetenskap och evolutionär psykologi har gjort stora framsteg om hur kunskap bäst förmedlas och hur inlärningen hos människor går.

För mig som medborgare är det märkligt att den utbildningsvetenskapliga kärnan i lärarutbildningen inte utvecklas. I dag lär sig blivande lärare att de gamla teorierna som utvecklades av tänkare vid förra sekelskiftet fortfarande utgör vetenskapens ståndspunk. Detta är självklart felaktigt. Lärarutbildningen är minst sagt unik i avseendet att de kunskapsteorier som präglar utbildningen inte ifrågasätts eller jämförs med exempelvis upptäckter som har gjorts om hjärnans signalsystem. Tänk om läkarutbildningen hade sett ut på samma sätt som lärarutbildningen, att ingen ny kunskap eller framsteg efter 1950 lärs ut till blivande läkare. Hur skulle vår sjukvård se ut då? Då skulle nyexaminerade läkare vara omedvetna om poliovaccin, hjärt-lungmaskin, kloning, pacemaker och provrörsbefruktning. Och då är dessa otroliga framsteg bara ett axplock av de medicinska upptäckter som gjordes på 50-talet. Insikten att alla de fantastiska upptäckter som har gjorts inom bland annat neurovetenskapen inte når våra blivande lärare är nästintill tragisk. Sveriges enda fungerande skolpolitik på www.alexanderwerne.se ger en djupdykning om varför lärarutbildningen måste förändras.

B154. Behöriga lärare – och obehöriga

Gunnar Andrén, Danderyd

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna bejakar att skolor oavsett ägarform premierar att skolor anställer behöriga lärare utan att

omöjliggöra för skolor att anställda sakkunniga, yrkesskickliga och pedagogiskt erfarna lärare

Den som väljer att flyga vill vara säker på att piloten är kunnig, behörig – och att flygmaskinen fungerar. Det gäller även den som genomgår en höftledsoperation, man vill vara säker på att sjukvårdsteamet kan sina saker, är behörigt – och att vårdgivaren har rätt utrustning. Exemplen skulle lätt kunna mångfaldigas.

Vem vill t.ex. åka buss eller taxi med någon utan körkort?

Den kursändring inom svensk skola som Folkpartiet och Liberalerna sedan 1990-talet stått bakom, först som idégivare, sedan initiativtagare, slutligen genomförare, kommer i sinom tid att framstå som en av vårt tids och därtill ett av vårt partis viktigare bidrag till formande av ett välståndsskapande Sverige, både från individperspektivet och för nationen.

Vissa lärares och lärarfacks missriktade reformkritik har haft skråtänkande som ideologiskt grund, detta i stället för att bejaka att skolans centralaste uppgift är att förmedla kunskap och att lärarnas engagemang, sakkunskap och pedagogiska skicklighet utgör den viktigaste förutsättningen i förvandlingen av en skola i utförsbacken till en kunskapsskola fått skymma en behövlig förnyelse. Att varje detalj inte blivit rätt, vore oklokt att förneka. Men inget kan ta ifrån det liberala partiet dess ledande roll i skapandet av framtidens skola: Kunskapsförmedlingen som mål. lärarna som medel.

De partier som systematiskt, särskilt 2006–2014, motsatte sig de många reformer som skapade helheten, har åtskilligt att fundera över. En återgång till tidigare skolformer är inte möjlig. Friheten att välja skola är här för att stanna.

Samtidigt måste varje skolledning, kommunal eller med annan ägare, ta det ansvar som kunskapsförmedlingen kräver. Skolpengens trubbiga utformning är därvid inte optimal, särskilt i förhållande till lärarlegitimationen.

Enligt Skolverket är 2021 ungefär 80 procent av lärarna i den svenska grundskolan behöriga. Det låter bra. Men för tio år sedan var motsvarande siffra 87 procent. Kommunala skolor har fler obehöriga lärare än friskolor, låt vara att variationen är stor men obestridlig.

Vad kan och bör göras åt detta?

Motståndare till det fria skolvalet tenderar att göra just skolvalet ansvarig för alla brister. Men en anledning till att fristående skolor har lägre andel behöriga lärare är – utöver skollagens 2 kap. 30 § som förbjuder skolor att fastanställa obehöriga lärare – att det bland icke behöriga lärare finns många som är skickliga pedagoger och som gör stora insatser för eleverna.

Likväl bör behörighet premiernas. Det kan ske genom att anställning av obehöriga lärare belastas med en särskild procentuell avgift utöver vanliga sociala avgifter. Det skulle göra anställandet av behöriga lärare ”billigare” utan att ta bort enskilda skolors möjlighet att anställa lärare som utan att vara behöriga uppfyller skolans önskemål och krav på att ge dess elever bästa möjliga undervisning.

Liberalerna bör bejaka denna skolorna ekonomiska valfrihet inom elevernas valfrihet att välja skola.

B155. Ett särskilt mentorsyrke i skolan

Marcus Willershausen, Solna
Martin Norrby, Lidingö
Adam Simonsson, Haninge

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att mentorskapet i skolan flyttas från lärare till personal med särskild kompetens för arbetsuppgifterna

Lärare ska lära ut till sina elever, men i dag har vi dumpat en enorm arbetsbörda på dem utöver lärandet. Det är därför vi i Liberalerna har tagit ställning för fler lärarassistenter i syfte att minska deras administrativa börda, men det är något som bara kommer lösa halva problemet. Fällan för dagens lärare är nämligen mentorskapet. Utöver alla elever man undervisar i ett ämne ska man ha särskild koll på att antal elever och veta hur det går för dem i alla ämnen i skolan, hur närvaron ser ut, hur man mår och ifall man hade med sig matsäck till friluftsdagen. Det här är ett helt orimligt system där både lärare och elever blir lidande. Lösningen är i stället särskilda mentorer som har bredare kompetens i allt vad det innebär att vara mentor för eleverna.

Med både fler lärarassistenter och mentorer skulle den administrativa bördan lätta rejält för Sveriges lärare. Då kommer de kunna göra mer av det lärare ska göra: lära ut till sina elever.

B156. Friskolereform i liberal anda

Amie Kronblad, Värmdö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att införa obligatoriskt skolval alltså att alla familjer ska göra ett aktivt skolval.
2. att införa en mer samordnad antagning, det vill säga att på statlig nivå reglera och tvinga kommunerna att införa kommunala gemensamma kölistor till samtliga skolor i kommunen. Systemet ska vara råttsäkert och transparent. En fördelningslista med erbjudande av platser med en spridning som är likvärdig med kommunens ska eftersträvas.
3. att information finns samlad på kommunens hemsida över samtliga skolor i kommunen, ett likställt nationellt informationssystem ska användas, digitalt och tillgängligt på flera språk och även som lättläst variant.

Friskolorna fyller en viktig funktion inom utbildning i Sverige. Friskolor har fler elever med icke-svensk bakgrund än de kommunala skolorna. Det är friskolorna som leder mycket av skolutvecklingsarbetet, som till exempel Järvaskolan, http://www.jarvaskolan.se/sv-SE.

Friskoleelever når något bättre resultat än elever i kommunala skolor, även med hänsyn tagen till olikheter i familjebakgrund. Personalen trivs bättre än i kommunala skolor. Vinsterna i fri- och förskolebolagen är inte särskilt höga (rörelsemarginal 3,5 procent i genomsnitt vilket är betydligt lägre än för näringslivet i stort.) Friskolor måste värnas och Sverige behöver sina friskolor men lagstiftningen och refor-

men behöver vässas som redan har skett genom förslag från Friskoleutredningen.

Sverige ser mycket annorlunda ut i dag än för trettio år sedan när friskolereformen och kommunaliseringen genomfördes. Många idealiserar skolorna innan reformernas genomförande och tror att ett förstatligande är universallösning men det räcker inte. Reformer måste vara framåtblickande och bygga på erfarenheter och skyttekrig måste undvikas i friskoledebatten. Kvalitetskraven ska vara höga på skolor i Sverige oavsett huvudmannaskap där är alla överens men debatten om friskolor, skolval och skolsegregation är politiserad och därför bör kvalitetskrav och likställighet vara fokus före ägandeskap.

B157. Lottning vid platsbrist i grundskolan

Romina Pourmokhtari, Sundbyberg
Linnea Bjärum, Malmö
Erik Berg, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar ställning för att använda lottning i stället för kötid som huvudsakliga urvalskriterium när en skola har fler sökande än platser.

2017 föreslog skolkommissionen i sin utredning ”samling för skolan” att lottning var en bra princip när en skola har fler sökande än platser. Det är god tid för Liberalerna att ansluta sig kommissionens förslag. Skolans roll är nämligen att ge alla chans till en likvärdig start i livet. Tills dess att skolorna i förorten har samma kvalitet som de på landsbygden eller samma kvalitet som skolorna i Stockholms innerstad så kan man inte låsa dörren för de elever som vill gå i en bättre skola. För dem kan en liten chans genom en lott vara avgörande för deras framtid.

Kö, som vissa högstadieskolor har i dag, är orättvist. Om föräldrar kan ställa barnen i kö från tidig ålder är det barn från rika välutbildade familjer som kommer först. Deras föräldrar har ofta större koll på hur systemet fungerar. Elever vars föräldrar inte har lika bra koll på systemet, som inte ställer sina barn i kö från det att de föds, hamnar då hopplöst efter. Privata skolor kan dessutom sköta sin kö själva utan insyn, det är omöjligt att veta hur de väljer elever.

Det fria skolvalet är och ska såklart fortsätta vara första princip, där elever eller föräldrar får välja den skola de tror är bästa. Men om många elever väljer att söka till samma skola fungerar det inte lika enkelt. På något sätt måste en välja vilka som ska få en plats om inte den populära högstadieskolan har tillräckligt med plats tills dess att eleverna har betyg som kan utgöra urval.

Lösningen på det är ett obligatoriskt skolval med lottning på skolor där det finns färre platser än sökande elever. Då är det inte bara högutbildade föräldrar som gör aktiva val utan alla föräldrar. Segregeringen som uppkommer på grund av kösystemet försvinner och skolan får göra det den ska: Ge alla oavsett bakgrund goda chanser i livets start.

B158. Kötid är inget bra urvalsinstrument

Bertil Östberg, Lidingö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att kötid inte ska få användas av friskolor som urvalsmetod

Att använda kötid vid urval till skolan leder till ökad segregation. Det torde de flesta vara överens om. Liberalernas förslag för att komma tillrätta med detta är att till de fristående skolor som väljer kötid som urvalskriterium ska man kunna ställa barn i kö tidigast ett år före förväntad skolstart.

Detta minskar sannolikt något den negativa effekten av kötid. Det kan säkert fungera hyggligt på friskolor som inte är särskilt attraktiva. Men det fungerar inte på skolor som är mycket attraktiva och där man kan förvänta sig att det finns många fler intresserade än det finns platser.

För att förstå hur kö fungerar om man får anmäla sig en viss tid i förväg kan man titta på andra verksamheter där man tillämpar ett sådant system, såsom idrottstävlingar och kulturarrangemang.

Till till exempel Vasaloppet och Vätternrundan kan man anmäla sig ungefär ett år i förväg. Det finns en angiven dag och ett klockslag där man kan börja anmäla sig. Det gäller självfallet att ha full koll på denna tidpunkt, att se till att man har en bra dator och en bra uppkoppling och också lite tur, för alla platser brukar gå åt på 3–4 minuter. Det är givetvis inte genomförbart att alla friskolor ska ha datorkapacitet eller köpa sådan för att kunna klara ett sådant urval.

Och även om alla friskolor ska ha sådan datorkapacitet så blir det sannolikt ändå inte bra. Den som inte har bra datorutrustning och bra uppkoppling har svårare att hävda sig. Det är sannolikt också så att kunskapen om när anmälningen ska ske inte sprids lika bra i alla grupper, det vill säga de resursstarka gynnas. Det blir också ofrånkomligt ett inslag av slump som avgör vem som kommer fram de första minuterna.

Liberalernas förslag om kö en viss tid före är alltså inte i praktiken genomförbart på attraktiva friskolor. Och även om det skulle finnas datorkapacitet m.m. för att genomföra en anmälan en viss tid före så blir urvalet ändå inte det önskvärda utan de resursstarka gynnas

Kö bör därför inte användas som urvalsmetod av friskolor.

B159. Reformera elevpengen

Romina Pourmokhtari, Sundbyberg
Linnea Bjärum, Malmö
Erik Berg, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att dagens elevpeng ersätts med ett mer rättvist finansieringssystem av svensk skola.
2. att Liberalerna tar ställning för att komplettera dagens elevpeng med en klasspeng.

Liberalerna är Sveriges skolparti. Vår kamp för att uppnå en skola i världsklass fortsätter, och inför nästa mandatperiod är våra chanser att införa ett statligt huvudmannaskap bättre än någonsin. Ett sådant huvudmannaskap kommer ändra hela den skolpolitiska spelplanen, och det gäller för oss liberaler att fortsätta stå i bräschen för att förbättra skolan. Nu när vi riskerar tappa vår kanske enskilt viktigaste fråga, i det statliga huvudmannaskapet, behöver den liberala skolpolitiken breddas och nya radikala förslag för en bättre skola utformas.

Det absolut viktigaste vi kan göra för att skapa en mer jämlik skola är att reformera elevpengen. Att skolor nästan ensamt finansieras av denna är nämligen smått bisarrt.

I en klass där 28 elever går är det i princip kostnadsfritt att lägga till ytterligare en elev i klassen. Ändå får skolor lika mycket för den eleven som för klassens första elev. Detta gör i sin tur att klasstorleken på svenska skolor alltid kommer pressas uppåt. Helt enkelt är elevpengen ett dåligt incitament, som kommer leda till att Sveriges skolor alltid kommer välja nya datorer eller skönare matsalsstolar över den ökning av personaltäthet för att möjliggöra fler klasser. Detta kan enkelt motverkas genom införandet av en klasspeng, så att incitament skapas för skolor att faktiskt organisera sig på ett sätt som maximerar kunskapsinlärningen.

Utöver detta skapar elevpengen ojämlikhet. Alla elever kostar inte lika mycket, ändå är elevpengen för de allra flesta elever i varje kommun relativt jämn. Detta gör att vinstdrivande friskolor får ett intresse att ta in de billigaste, mest självgående eleverna, i stället för de svaga eleverna som behöver det fria skolvalet som mest.

Hur elevpengen ska ändras kan ingen svara på exakt, många faktorer spelar roll och ett gediget arbete för att motverka dessa negativa effekter måste utredas. Men att dagens system snedvrider marknaden är omöjligt att förneka. Att bygga om elevpengen och skapa en incitamentsstruktur så att den bästa skolan faktiskt intresserar sig i att ta emot den svagaste eleven bör vara ett liberalt vallöfte inför nästa val. Så fortsätter Liberalerna vara Sveriges skolparti.

B160. Minska vinstincitamenten i friskolesystemet

Mårten Hemström, Sala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att skolpengen avskaffas och ersätts med ett statligt skolsystem för grundskola och gymnasium
2. att om skolpengen bevaras så ska vinstuttaget begränsas
3. att reglerna för vad skolor ska erbjuda eleverna villkoras mycket mer än i dag, t.ex. läroböcker och timplaner för alla stadier

Skolsystemet som tagit form de senaste 30 åren fungerar sämre än det äldre skolsystemet. Problem med allvarliga brister i form av glädjebetyg, bristande likvärdighet och försämrade skolresultat visar att det knappast räcker med mindre justeringar. En övergripande förändring av hela skolsystemet är nödvändig.

Kommunaliseringen, skolvalsreformen och idéer om att läraren skulle vara coach präglade 1990-talet och blev tillsammans en mix som inte gynnade svensk skola. De idéer om framtiden som 1990-talets politiker presenterade i samband med skolvalsreformen var annorlunda mot hur utfallet senare kom att bli. Man talade t.ex. om landsbygdsskolor och om idéburna skolor med annan pedagogik, inte om stora skolkoncerner som prioriterar icke kostnadskrävande elever eller om att glädjebetyg skulle bli lönsamt. Med andra ord, det var inte så här det var tänkt att bli.

Modellen med vinstdrivna friskolor, skolpeng och skolval är extrem i ett internationellt perspektiv. Inget annat land har valt denna modell. Ledande liberala företrädare har under senaste årtiondet ofta varit passiva i att bemöta bristerna i det nuvarande skolsystemet. Retoriken har betonat valfrihet men undvikit problemen med t.ex. glädjebetyg och skadliga incitament i skolvalsmodellen, som restaurangmat och gratis gymkort. Även kommunala skolor dras med i denna virvel.

Friskolor har vidare kunnat lägga ner verksamheter utan att ta ansvar för att elever ska kunna fullfölja sina utbildningar, och kommunerna har fått ta ansvaret i efterhand. Samtidigt har skolpengens utformning inte kompenserat kommuner för det mer övergripande ansvar man har i jämförelse med friskolor. Friskolornas prioritering av mindre kostsamma elever har varit logisk ur den enskilda skolans vinstperspektiv, men skadlig ur ett samhällsperspektiv. Att offentlighetsprincipen åsidosatts visar också på problemen med att tillåta vinstdrivande skolkoncerner.

Medborgarnas skattepengar har inte använts optimalt i det nuvarande skolsystemet. Pengar går i alltför stor utsträckning till vinster och marknadsföring.

Det är alltså inte ideologiska skäl som ligger bakom våra yrkanden, för valfrihet är i grunden liberalt, utan en bedömning av orsakerna till de problem dagens skolsystem uppvisar. Kort och gott har det nuvarande skolsystemet fler brister än styrkor jämfört med äldre skolsystem.

Kontrollsystemen är i dag otillräckliga. Att utöka övervaknings- och kontrollapparaten blir sannolikt en dyr historia.

Det är mer rationellt att ändra incitamenten i systemet. Därför bör modellen med vinstincitament förändras. Politikens roll måste vara att företräda ett skolpolitiskt allmänintresse, inte att se skolpolitiken som en form av företagsstöd.

Liberalerna har historiskt haft ett stort förtroende hos väljare i skolpolitiken. Detta förtroende måste återvinnas, och vi tror att det finns ett stort stöd bland allmänheten för en reform av friskolesystemet.

B161. Förhindra godtyckliga nedläggningar av skolor

Thomas Söderström, Luleå

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för en tydlighet i vad som gäller och krävs när man lägger ned skolor och främst vad som ska gälla för mindre skolor på landsbygd.
2. att partistyrelsen tar fram ett förslag på hur man i någon form kan skapa ett statligt stöd eller på annat sätt stöttar de mest utsatta landsbygdsskolorna.

Skoldöden är i dag ett faktum, överallt i hela Sverige lägger kommuner ned skolor och ersätts av stora och ofta väldigt dyra och centraliserade skolbyggnader.

Oftast är det landsbygdsskolor och stadsdelsskolor som läggs ned. Argumenten som används är ”ekonomi” men även andra argument som ”svårighet att rekrytera personal” och ”barnens bästa” finns med.

Som liberaler kan vi inte acceptera godtyckliga nedläggningar men såklart kan och bör skolor ibland läggas ned, främst bör det vara skolor som inte levererar kvalitet. Ibland kan även ekonomi vara en del av beslutet men det ekonomiska beslutet är olika i olika kommuner då vissa prioriterar skolan mer än andra vilket gör att när en nedläggning sker i en kommun hade den räddats i en annan kommun på grund av att den politiska majoriteten helt enkelt prioriterat annorlunda. Olika kommuner tänker tyvärr olika i när en skola är ”ekonomisk” vilket bara det i sig skapar godtycklighet. Att känna sig pressad som kommun att lägga ned en skola på grund av skolekonomi (då det oftast endast handlar om perspektivet i skolförvaltningen och inte för kommunen som helhet) för att t.ex. skolförvaltningen tagit fram statistik (som inte alltid är jämförbar då olika kommuner jobbar på olika sätt) är också något som skapar godtyckliga och svåra beslut.

Liberalerna vill förstatliga den svenska skolan genom att ta över huvudmannaskapet från kommunerna, med det kommer staten mest troligt också ta över bestämmandet av var och hur skolan ska verka i landet. Frågan vi liberaler ska ställa oss är, vilken skolstruktur vill vi att staten ska få ta över när det väl är dags för förstatligandet? en utarmad struktur där vissa delar av landet har landsbygdsskolor medans andra inte har det, eller om vi tycker det är klokt att i högsta möjligaste mån värna både den stora och den lilla skolan oavsett vart i landet vi bor?

Det finns få ämnen som engagerar så mycket som just skolnedläggningar, och det borde vi liberaler ha full förståelse kring, skolan är viktig oavsett var den finns, därför bör vi ha en attityd som i högsta möjligaste mån värderar skolan högt oavsett vart den befinner sig. När medborgarna protesterar så gör de det i välvilja för sitt bostadsområde, det är något vi därför behöver lyssna och uppvärdera om vi verkligen vill vara ett lyssnande parti.

Att skapa både en tydlighet i hur man får lägga ned en skola och även se till att de mest utsatta skolorna också stöttas där det är befogat trots att det kanske rent skolekonomiskt inte är värt att vara kvar vore klokt av ett bildningsparti att verka för.

B162. Mer verkstad, mindre krångel

Richard Fallqvist, Arboga

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna inte ska bidra till alltför krångliga och administrativ tunga statsbidrag.

Vi som parti har haft en stor ambition om att göra skolan bättre, det är bra och det ska vi fortsätta med, men i all iver att förbättra och ställa krav så har vi bidragit till en större administrativ börda för huvudmännen, och för de mindre huvudmännen så har detta blivit en böra, mer än en möjlighet. Självklart ska vår förbättringsambition fortsätta, men vi bör verka för att det blir mer verkstad och mindre administration.

B163. Riskkapitalbolag ska inte äga eller driva skolor

Nils Fredrikson, Solna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna bör verka för en lagändring som innebär att riskkapitalbolag inte tillåts att äga eller driva skolor

Friskolor utgör ett viktigt komplement till kommunala skolor. Riskkapitalbolag hör dock inte hemma i skolvärlden.

Riskkapitalbolag spelar en viktig roll inom näringslivet. Deras primära syfte är att få god avkastning på sitt kapital. Det innebär även att de inte alltid har ett långsiktigt intresse av att verka inom den verksamhet man går in i. Om riskkapitalbolag bedriver skolverksamhet blir friskolans pedagogiska- eller annan specialinriktning underordnad avkastningskravet och det finns även osäkerhet om hur långsiktigt intresse man har att vara kvar i verksamheten. Ytterligare ett argument mot att riskkapitalbolag tillåts som aktörer inom friskoleverksamhet är att de kan ge friskolor generellt sett ett oförtjänt dåligt rykte hos allmänheten. I media beskrivs riskkapitalbolag ofta som både stora och oseriösa aktörer i samband med skolverksamhet.

B164. Sätt högre krav på friskolan

Patrik Szefer, Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna driver igenom att man för att kunna starta en friskola ska ha en speciell inriktning på skolan.

Det kan gälla t.ex. att lära sig mer om sin närmiljö, vattendrag eller svensk historia

Värna om friskolor men sätt högre krav. Jag yrkar på att Liberalerna driver igenom att man för att kunna starta en friskola ska ha en speciell inriktning på skolan. Det kan gälla t.ex. att lära sig mer om sin närmiljö, vattendrag eller svensk historia. Det gör att den kommunala skolan alltid utvecklas och drar lärdom av nya lärosätt. En inriktning på en skola kan få andra barn motiverade så att det även blir mer motiverade i de ämnen de har det svårt i.

Friskolor hade också behövt få krav på sig att minst en gång per år visa Skolverket att man håller studiekvaliteten.

Friskolor har de fördelarna att skolmaten får en bättre kvalitet som är mer näringsrik, och man kan jobba mer mot speciella inriktningar i skolan och även med fler temaveckor. Lärare kan få en mer flexibel arbetstid och friare lägga upp scheman och arbetssätt som även gynnar eleverna.

Inriktningen på en skola skulle kunna vara extraundervisning, temadagar kring miljön för världen, hemlänet och vad man kan tänka på för att förbättra i sin hembygd för miljöns skull. (Det kan t.ex. handla om vattendrag, djurliv med mera.) Det ger en bredare utbildning, och har man en skolinriktning så har eleverna en morot även i de svårare ämnena.

Kommuner har nog svårt att få behöriga lärare att bo kvar, och ibland är en friskola en bra lösning för att höja kvaliteten och få personal att trivas i längden då det är en mindre skola med många möjligheter.

Man måste tänka kreativt, det gynnar nog landsbygden samt gör att fler utbildar sig till lärare om arbetet hela tiden känns mer utvecklande.

B165. Skärpta krav för att äga och driva friskola

Marcus Willershausen, Solna
Martin Norrby, Lidingö
Adam Simonsson, Haninge

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar ställning för att kraven på långsiktighet och kompetens för att äga och driva friskolor i Sverige skärps.

Det senaste året har debatten om friskolesystemet tagit ny fart. Regeringens Åstrandsutredning som presenterades i april 2020 lyfte bland annat förslag om gemensamt antagningssystem mellan kommunala och fristående skolor, samt en sänkt ersättningsnivå på skolpengen för friskolor. Förslagen har fått blandad kritik, men stödet för att systemet behöver göras om på något sätt har ökat.

En ny lag om ägarprövning för friskolor kom 2019, sex år efter att Jan Björklund och Anders Borg ville sätta stopp för kortsiktiga riskkapitalister i skolan. Lagen innebär att det krävs att alla personer med ägarmakt inte har begått brott eller har skulder hos Kronofogden. Däremot står det inget om långsiktighet eller skolkompetens. Enligt Skolinspektionen finns det därför inget hinder för att stoppa kortsiktiga ägare i svenska skolor. Det måste ändras på. Ägarprövningen måste bli skarpare och ställa krav på just långsiktighet och kompetens för att man ska få tillstånd att driva en skola.

B166. Framtiden för landsbygdens skola

Liberalerna Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna utreda förenklingar till att starta en friskola om man har en fullständig plan med behöriga lärare

Som liberaler tycker vi att folkinitiativet i Tjautjasjaure i Gällivare kommun bör fullfölja sin plan nu när man fick tag i mer behöriga lärare. Dessutom är en av dem specialpedagog och man fick in intresseanmälningar även från närmaste tätort om att elever vill börja hos dem.

Efter samtal med en del bybor kring tankegångarna kring en friskola hade det höjt kvaliteten på skolan i sin helhet och fått elever från Koskullskulle att börja där eftersom buss går till byn.

Friskolor har de fördelarna att skolmaten får en bättre kvalitet som är mer näringsrik och att man kan jobba mer mot speciella inriktningar i skolan och även med fler temaveckor. Tjautjasjaure är i en fjällmiljö och man hade kunnat ha en inriktning på lära kring miljön för världen, Norrbotten och vad man kan tänka på för att förbättra i sin hembygd för miljöns skull. Det kan t.ex. handla om vattendrag, djurliv med mera.

Detta är en utvecklingsby där medelåldern är låg och folk nu byggt nya hus på nya tomter.

Det är inte värt att fortsätta lita på att den kommunala skolan gör skillnad i detta läge där skolan några gånger varit nedläggningshotad. Då hade det skett tidigare, och nu fick man tag i mer utbildad personal om en friskola hade startats. Det hade gett tillväxt till byn, fler hade flyttat in och påsikt hade någon i byn kanske utbildat sig till lärare och haft nära till sin arbetsplats.

Gällivare kommun har nog svårt att få behöriga lärare att bo kvar och flytta hit och ibland är en friskola en bra lösning för att höja kvaliteten och få personal att trivas i längden då det är en mindre skola med många möjligheter.

Man måste tänka kreativt. All tillväxt är viktig. Bara en bensinpump kan göra att t.ex. besöksnäringen växer och att fler människor dras till en fjällnära eller annan attraktiv miljö. Det är en viktig tanke för alla Sveriges regioner om landsbygden ska överleva. Har man en plan och fått tag i personal måste det även gå snabbare än två år att starta upp en skola. Det var det som bromsade dem att orka fullfölja sin plan.

B167. Upprätta minimikrav på skolans lokaler

Richard Fallqvist, Arboga
Håkan Sandberg, Arboga

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Skolverket eller annan lämplig myndighet upprättar en standard för vad som bör ingå i skolmiljön

Dagens skolsystem möjliggör för fler aktörer att starta upp skolverksamhet. Flera aktörer är bra för bredden av möjligheter och det ger dessutom incitament till den traditionella kommunala verksamheten att vara med i utvecklingen för

att inte bli bortvald. Men många skolor i dag saknar väsentliga lokaler för sin verksamhet, och därför blir den pedagogiska verksamheten av låg kvalitet. Allt mer forskning tyder på att lokalens utformning har en väsentlig påverkan på elevernas möjlighet till att lära sig. Lokaler finns inte reglerat i varken skollagen eller läroplaner, utan individuella bedömningar görs från huvudman till huvudman hur de ska uppnå sina mål i respektive ämne. Lokaler är kostnadsdrivande och prisökningar på lokaler är en allt större del av en huvudmannens totala utgift, och därmed blir det allt för ofta bortprioriterade. Det finns i dag skolor som saknar gymnastiksalar, eller som permanenta specialsalar i till exempel kemi. Det finns gymnasieskolor med yrkesinriktningar som förlitar sig allt mer på att den praktiska utbildningen ska komma på den arbetsplatsförlagda praktiken.

Varje dag så går cirka 1,5 miljoner barn och cirka 150 tusen lärare och båda har skolan som sin arbetsplats. Det är dags att vi definierar kraven på vad en skola behöver innehålla.

B168. Bättre kunskap om kulturer

Patrik Szefer, Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna värnar om jämlik skola i hela landet och tar ställning för att religiösa friskolor inte är okej

Vi ska acceptera kulturskillnader i möjligheternas land och få ökade kunskaper redan i skolan om andra kulturer för att få bättre förståelse för andra människor.

Detta ska inte ses som att det har med förbud eller förtryck att göra mot någon kultur eller religion, men Sverige behöver helt enkelt en jämlik skola i hela landet. Folk kan för lite om Sveriges bakgrund och kulturer, t.ex. samer, kväner och tornedalingar, och även om andra kulturer som invandrat till Sverige i decennier.

Redan då handlade mycket om att Sverige saknade kompentens och hade svårt att få arbetskraft till vissa yrken som gruvindustrin i norr, pappersbruket i Hallstavik, taxichaufförer, vårdbiträden, städerskor med mera. T.ex. min faster drev ett städbolag i Stockholm och sedan en presentbutik med importerade glasdetaljer, och kom ursprungligen från Polen. Men än i dag finns vardagsrasism och fördomar även för polacker i samhället, och på småorter vet jag polacker som varit läkare på små hälsocentraler som t.ex. flyttat för att barnen stötts ut av okunskap. Många gånger är det nog vuxna som överför saker till barnen så utländska barn drabbas, för barn tänker oftast inte i dessa tankar. Därför måste arbetet med integrering verkligen börja redan i förskolan. Då har barn chans att säga ifrån även hemma och skydda sin kompis. Även jag drabbades under min barndom av fördomar om efternamnet med mera. Det påverkar även när man söker jobb om man inte får träffas eller komma på intervju.

B169. Inget etableringsstopp för skolor med konfessionell inriktning

Gunnar Asserhed, Norrköping
Gunilla Almesåker, Linköping
Annika Carp, Falköping
Telason Getachew, Järfälla
Ilona Heikka, Sundbyberg
Bengt Olsson, Linköping
Katarina Wendsjö, Mölndal
Lars-Erik Zackrisson, Jönköping

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna uttalar att skolor med konfessionell inriktning som följer skollagen, FN:s konvention om mänskliga fri- och rättigheter samt barnkonventionen och övriga regler som följer av etableringen ska välkomnas

Att Liberalerna ställt sig bakom införande av etableringsstopp för fristående skolor med konfessionell inriktning är mycket olyckligt. Friskolereformen var och är en frihetsreform som går helt i linje med att liberaler alltid vill ge den enskilde stor frihet. Detta måste också få gälla rätten att välja skola. Att socialistiska partier vill inskränka och helst förbjuda s.k. religiösa friskolor är naturligt med deras syn på samhället och människan. Men för ett liberalt parti borde detta vara främmande.

Frågan om s.k. religiösa friskolor berör religionsfriheten som är ett grundfundament för liberalismen. För liberaler har rätten till religion hittills varit lika viktig som rätten från religion. Att så ensidigt stämpla s.k. religiösa friskolor med etableringsstopp är diskriminerande. Staten ska naturligtvis med skollag och läroplaner föreskriva vad varje elev har rätt till. Skolinspektionen ska ges tillräckliga resurser och verktyg att se till att detta garanteras och genomförs.

Cirka 80 procent av alla s.k. religiösa friskolor har kristen eller judisk huvudman. De är ofta små lokalt och ideellt förankrade, välskötta och följer skollagen och de regler som följer av ett godkännande. Genom Liberalernas ensidiga beslut har dessa friskolors elever och föräldrar blivit utpekade och sårade. Många undrar också var gränsen går för beslutet. Förskolor, grundskolor, gymnasier, folkhögskolor ja t.o.m. högskolor. Ska dessa också begränsas bara för att de har kristen eller judisk anknytning i någon form?

Friskolor med konfessionell inriktning har utretts enligt SOU 2019:64. Utredningen har haft uppdraget att lämna förslag som behövs för ett etableringsstopp samt att redovisa vilka konsekvenser detta får i förhållande till Grundlagen, EU-rätten, Sveriges internationella åtaganden samt befintliga fristående skolor med konfessionell inriktning.

Ett etableringsstopp innebär enligt utredningen utmaningar när det gäller grundläggande fri- och rättigheter, religionsfrihet, näringsfrihet samt när det gäller likabehandling och diskriminering.

Vidare slår utredningen fast att etableringsstoppet framstår som problematiskt i förhållande till barnkonventionen. Där fastslås barnens rätt att anta och utöva föräldrarnas religion. Enligt barnkonventionen har enskilda och organisationer rätt att inrätta och driva utbildningsinstitutioner och

att mänskliga rättigheter där ska respekteras. Utredningen menar också att etableringsstoppet får konsekvenser för de befintliga friskolornas framtid som på sikt kan omöjliggöra skolverksamheten. Det är tydligt att utredningen ställer upp ett antal viktiga invändningar för genomförande av ett etableringsstopp för s.k. religiösa friskolor.

Med hänvisning till utredningens klarlägganden samt inte minst Liberalernas ansvar för den enskilda människans religionsfrihet och valfrihet föreslår vi landsmötet besluta i enlighet med yrkandet ovan.

B170. Avveckla marknadsskolan

Henrik von Mentzer, Göteborg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska arbeta för att marknadsskolan avvecklas:
2. att Liberalerna ska arbeta för att begränsa möjligheterna att ta ut vinst ur skolan
3. att Liberalerna ska arbeta för att skolpengen görs om i enlighet med Åstrands utredning
4. att Liberalerna ska arbeta för att skolvalet revideras och blir mer centraliserat och jämlikt
5. att Liberalerna ska arbeta för att offentlighetsprincipen införs för samtliga huvudmän
6. att Liberalerna ska arbeta för att kommuner har vetorätt vid nyetablering av friskolor
7. att Liberalerna ska arbeta för att svenska är det primära undervisningsspråket

Motionen består av flera olika delar som är viktiga tillsammans.

Marknadsskolan har nått vägs ände. Segregationen ökar och likvärdigheten minskar. Konkurrensen om barnen skapar betygsinflation och skolpengens konstruktion skapar stora ekonomiska problem för fler och fler kommuner. Samtidigt har flera friskolekoncerner etablerats sig och tillåts plocka ut stora vinster från våra gemensamma skattepengar. (De senaste 3–5 åren har mer än fyra miljarder kronor tagits ut i vinst.) Pengar som i stället bör gå till fler lärare, mer och bättre läromedel, bättre EHT-team och skolbibliotek.

Detta behöver vi nu komma till rätta med. Vi behöver se sanningen i vitögat och erkänna att det som var tanken med friskolereformen inte har uppnåtts. Tvärtom.

Skolan är en av de absolut viktigaste samhällsinstitutionerna vi har och den är avgörande för att skapa ett demokratiskt och sammanhållet samhälle. Skolan ska vara likvärdig och till för alla. En gammal liberal princip om EN SKOLA behöver återupprättas och att även värna det som är för det allmännas bästa är en viktig liberal princip. Private good kan inte vara viktigare än common good om det bara gäller för vissa grupper i samhället. Att värna möjligheten att uppnå frihet för individen är en stor del av det liberala arvet. Dagens skolsystem möjliggör bara att vissa människor uppnår den friheten. Det är inte acceptabelt.

Förslaget är därför följande:

Minska ersättningen (skolpengen) till friskolor till 85 procent av vad de kommunala skolorna har. Detta minskar den i dagsläget orättvisa fördelningen. Detta ligger i linje med hur systemet såg ut från början. Ger en bättre möjlighet för kommunerna att hantera det större ansvar som finns med utbudsansvaret.

Begränsa möjligheterna att ta ut vinst från skolverksamhet kraftigt. Inför om nödvändigt krav på att företag som driver skolor ska vara registrerade som aktiebolag utan vinstsyfte (SVB -särskild vinstutdelningsbegränsning). Detta ligger helt i linje med en majoritet av vad svenska folket vill (se SOM-undersökningar).

Inför vetorätt vid etablering av friskolor. Med dagens skolpengssystem urholkas kommunerna ekonomi när en friskola etableras. Därför behöver kommunerna ha möjlighet att säga nej till en etablering.

Engelska ska inte tillåtas vara det dominerande undervisningsspråket. En mängd forskningsrapporter visar på att det försämrar kunskaperna i både svenska och även i många fall engelska. Att undervisa på engelska verkar tvärtom segregerande och möjliggör även att lärare utan behörighet rekryteras i många fall till lägre löner.

Skolvalet bör göras om så att det säkerställer rättvisa. I huvudsak bör Liberalerna kunna stötta det förslag om ligger kring skolvalet i Åstrands utredning.

Detta förslag kan ge Liberalerna en valvinnarfråga som väldigt många människor skulle vilja att ett borgerligt och liberalt parti driver. Det skulle locka tillbaka lärare och återigen profilera Liberalerna som det riktiga skolpartiet.

B171. Lyft fram individuell akademisk frihet i partiprogrammet

Esbjörn Nyström, Täby

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att följande formulering förs in i partiprogrammet, avsnitt 2.2.5, som inledning till det andra stycket: ”Individuell akademisk frihet ska vara en bärande princip för all offentlig verksamhet inom forskning och högre utbildning.”

I forskningspropositionen (prop. 2020/21:60), som Liberalerna var med om att förhandla fram, initierades en viktig förändring av högskolelagen, som i april också röstades igenom i stor politisk enighet i riksdagen. Högskolelagens 1 kap. 6 § inleds fr.o.m. 1 juli 2021 med orden: ”I högskolornas verksamhet ska som allmän princip gälla att den akademiska friheten ska främjas och värnas.” I propositionen finns följande viktiga förtydligande: ”Med akademisk frihet avses här den individuella akademiska friheten avseende både forskning och utbildning”. Distinktionen är central: Den ger en tydlig signal om att det är de enskilda forskarna och universitetslärarna som ska åtnjuta friheten samt om att samtalsklimatet på alla nivåer inom lärosätena ska vara öppet, att alternativa synsätt och perspektiv ska kunna brytas mot varandra och bemötas sakligt, inte med maktspråk eller ignorans.

Liberalernas talesperson Maria Nilsson förutskickade i riksdagsdebatten att vårt parti också ”vill [...] se en parlamentarisk utredning för att föra in den akademiska friheten i grundlagen”. Det är välkommet och visar på vårt partis ambition att stärka skyddet för denna viktiga frihetsprincip.

Den som läser Liberalernas gällande partiprogram, delen om högre utbildning och forskning, tvingas dock konstatera att den individuella akademiska friheten inte omnämns där. Den nu gällande ordalydelsen är en tydlig produkt av det högskolepolitiska klimatet runt 2010, då lärosätenas organisatoriska autonomi ansågs vara den viktigaste frågan. Detta var och är inte oproblematiskt, då det finns tydliga konflikter mellan ökad administrativ frihet för lärosätesledningarna och enskilda universitetslärares och universitetsforskares akademiska frihet.

Partistyrelsens svar på min motion till landsmötet 2013 med ett liknande innehåll som denna visade att partiet då ensidigt prioriterade lärosätesledningarnas frihet som arbetsgivare. Mot bakgrund av de ställningstaganden som Liberalerna har gjort under senare tid utgår jag ifrån att detta är ett passerat stadium.

Som jag skrev redan för åtta år sedan är individuell akademisk frihet en gynnsam faktor för nytänkande och kvalitet, men framför allt innebär principen att de som bedriver forskning och högre utbildning ses som kompetenta att självständigt bedöma vilka ämnen, frågeställningar och metoder som är relevanta för deras respektive forskning och insatser inom högre utbildning. Detta synsätt borde vara näraliggande för ett liberalt parti som betonar kompetens och individuella rättigheter.

Att föra in en tydlig formulering om värdet av den individuella akademiska friheten i partiprogrammet framstår som än mer naturligt nu när Liberalerna faktiskt driver frågan politiskt. Det passar bäst som inledning till det andra stycket i avsnitt 2.2.5, före formuleringarna om institutionellt oberoende.

B172. Översyn av högskole- och universitetssystemet

Tobias Berg, Stockholm
Emil Rapp, Stockholm
Benjamin Malinowsky, Huddinge

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för en översyn av högskole- och universitetssystemet för att fler studenter ska läsa mer yrkesinriktat och komma in på arbetsmarknaden tidigare i livet

Alltför många svenskar läser i dag högskolekurser som inte är direkt relaterade till deras (framtida) yrkesliv. Dessutom kommer även svenskar ut på arbetsmarknaden betydligt senare än invånare i många andra jämförbara länder. Detta leder till stora utgifter för staten medan det också innebär förlorade inkomster för individen på både kort och lång sikt (genom pensionen). I takt med att Sveriges befolkning åldras och att arbetskraften på sikt kommer minska är det nödvändigt för staten att motverka denna utveckling för att säkra finansieringen av Sveriges framtida välfärd då utgifterna kommer öka.

För att spara pengar och skapa incitament för svenskar att både läsa mer yrkesinriktat och komma ut på arbetsmarknaden tidigare kan till exempel alla universitets- och högskolestudier utöver individens första kandidat, magister och masterexamen (eller motsvarande) avgiftsbeläggas – likt Nederländernas system. För att motverka att studenter väljer en inriktning de inte vill fullfölja kan möjlighet ges till att läsa kurser på grundnivå inom olika ämnen i början av högskole- och universitetsstudierna (exempelvis första året) utan att studenten behöver binda sig till något specifikt program.

B173. Det fria skolvalet måste ha skolskjuts som möjliggör valfrihet för alla

Johanna Ek, Flen
Rebecca Burlind, Kungsör
Jesper Ek, Västerås
Bengt Eliasson, Kungsbacka
Tobias Josefsson, Mjölby
Ulf Larsson, Västerås
Ulf Lindström, Piteå
Susanna Makstin, Vadstena
Fredrik Sneibjerg, Värmdö
Karolina Wallström, Örebro

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att skolskjuts erbjuds även till de elever som valt en annan skola än hemskolan.

På Liberalernas hemsida står: ”Det är värdefullt för alla elever och föräldrar att själva kunna välja skola. Det kan finnas många skäl till att en elev föredrar en särskild skola. Det kan handla om allt ifrån att en elev vill gå på en skola med en särskild profil, eller vill byta från en skola som hen inte trivs på. Liberalerna vill att alla, oavsett tjocklek på plånboken, ska ha möjlighet att välja skola.”

På Skolverkets hemsida står: ”en elev som går i en fristående förskoleklass, grundskola eller grundsärskola inom kommunen har som huvudregel inte rätt till kostnadsfri skolskjuts. Kommunen ska dock anordna skolskjuts för en sådan elev om det kan ske utan organisatoriska eller ekonomiska svårigheter för kommunen.”

Det fria skolvalet är en viktig liberal valfrihetsreform som är värd att försvara men finjusteringar behöver göras för att valfriheten ska gälla alla och att skolsegregationen ska minska. I dag hänvisar många kommuner till ovanstående text från Skolverket när de avslår skolskjuts till annan skola än hemskolan. Det innebär att de familjer som aktivt söker en annan skola än den kommunala närmast hemmet många gånger själv måste ombesörja skolskjutsen. För somliga innebär det att betala för ett kollektivtrafikkort och för andra kan det innebära en besvärligare situation, om bostaden inte ligger i anslutning till kollektivtrafiknätet, med föräldrar som tvingas skjutsa sina barn. Det är dock förståeligt att kommuner väljer att avslå skolskjuts av ekonomiska skäl och därför behöver finansiering av skolskjuts utredas.

När skolskjutsregler inte stödjer det fria skolvalet så är det endast de elever vars föräldrar har ekonomisk möjlighet eller flexibla arbetstider som i praktiken kan göra ett aktivt skolval. Dessutom är det en påfrestning på klimatet att fler tvingas skjutsa sina barn i stället för att kommuner bistår med skolskjuts till alla elever.

B174. Barnfokus när grundskoleelever har vårdnadshavare i olika kommuner

Liberalerna Uppsala län

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna bör driva att det görs en översyn av kommuners ansvar för skolskjuts för att skapa ett regelverk med barn- och familjefokus för i kommunen folkbokförda elever som har vårdnadshavare i olika kommuner. I översynen bör ingå en analys av möjligheten till skolskjuts från kommungräns, från bostad nära kommungräns och från tåg-/busstation.

Barn har rätt att bo med båda sina föräldrar. Barnen har också skolplikt. I dag krockar dessa rättigheter. En grundskoleelev i skola med offentlig huvudman har rätt till kostnadsfri skolskjuts fram och tillbaka till skolan om det behövs. Rätten påverkas bland annat av färdvägens längd, av trafikfaror och trafikförhållanden och av om barnet har en funktionsnedsättning. Barnet har enligt praxis rätt till kostnadsfri skolskjuts till och från båda vårdnadshavares hem, men bara om hemmen är inom samma kommun. När föräldrar bosatta i Östhammars och Tierps kommuner fick avslag på ansökan om skolskjuts och överklagade, konstaterade Högsta förvaltningsdomstolen (HFD 2014 ref. 34) att kommuner endast i undantagsfall har ansvar för skolskjuts om en elev bor växelvis i olika kommuner. Justitierådet Bull var av skiljaktig mening.

Dagens regelverk är stelbent. Visserligen kan en kommun inte förväntas betala för skolskjuts över stora sträckor över länet eller landet, men en kommun bör få ett större ansvar för dessa barns skolväg från den plats i kommunen där barnet kliver av buss eller ett lokaltåg eller korsar gränsen till den kommun där han eller hon går i skola. Möjligheten till flexibilitet behöver ses över när barnets andra bostad ligger i nära anslutning till kommungränsen.

B175. Släpp lärosätena fria – inför en ny myndighetsform för lärosäten

Christoffer Heimbrand, Stockholm
Victor Bolander, Örebro
Claes Ekstrand, Göteborg
Frida Gommel, Uppsala
Viktor Janrik, Uppsala
Willhelm Sundman, Örebro
Erik Svalling, Uppsala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att lärosäten ges en ny myndighetsform, som ger lärosäten större autonomi från regeringsmakten.

Fria och oberoende lärosäten är grundbulten i alla moderna demokratier. Det är endast genom att ge förutsättningar för en fri och oberoende forskning, en fri utbildning och ett fritt akademiskt samtal som vi framtidssäkrar vår demokrati. Dessvärre är den akademiska friheten i dag hotad såväl från vänster som höger. Vi liberaler måste göra allt i vår makt för att säkra lärosätenas oberoende. Ett grundläggande steg i riktning mot att stärka den akademiska friheten i Sverige är att ändra lärosätenas myndighetsform.

I dag klassas universitet och högskolor nämligen juridiskt sett som vilka andra myndigheter som helst. Med andra ord finns det inget som juridiskt sett skiljer Uppsala universitet från Alkoholsortimentsnämnden. Problemen med dagens ordning är både principiella och praktiska.

För en liberal är det uppenbart att det finns en grundläggande konflikt mellan att svenska lärosäten är föremål för statlig styrning på samma sätt som andra myndigheter, och den liberala tanken om akademins frihet och oberoende. Ett tydligt exempel på denna konflikt illustreras av att myndigheters grundlagsstadgade skyldighet att lyda under regeringen. En kontroll som bland annat utövas genom den så kallade utnämningsmakten, genom vilken regeringen utnämner alla chefer för statliga myndigheter. Sverige har fortfarande en ordning där rektorer för statliga lärosäten utses av regeringen. Detta står i rak strid mot idén om akademisk frihet.

En annan konsekvens av dagens ordning är att lärosäten inte kan äga eller förvalta fastigheter, vilket innebär att donationer till lärosäten automatiskt blir statens egendom. Detta har genom åren lett till rent oskäliga konsekvenser, då fastigheter som efter en donation i generationer ägts och förvaltats av en viss fakultet, genom ett enkelt beslut kunnat tilldelas en annan fakultet. Dessutom gör denna ordning att incitamenten att donera fastigheter till lärosäten i dag är i princip obefintliga.

Ett förslag som ofta lyfts i sammanhanget är att ombilda lärosäten till högskolestiftelser. Vi är inte övertygade om att detta är den rätta vägen att gå. Slutsatsen av departementspromemorian Ds 2013:49 Högskolestiftelser är att även om det finns principiella fördelar med stiftelseformen är det inte realistiskt med en sådan generell förändring. Lärosätenas förutsättningar och behov är så varierande över landet att en sådan form inte hade passat för alla. Goda exempel som Chalmers och Handelshögskolan i Stockholm kan inte jäm-

föras med lärosäten som Högskolan Dalarna eller Linneuniversitetet.

En mer realistisk linje är därför att gå emot en annan myndighetsform, något som förespråkas av bland annat Sveriges universitetslärare och forskare samt Svenskt Näringsliv. Myndighetsformen hade löst de problem med autonomi och ekonomisk självständighet som i dag finns, samtidigt som det hade inneburit ett mindre avsteg från dagens reglering än övergången till stiftelseform.

B176. Säkerställ genusperspektiv som en del i forskningen

Cecilia Elving, Stockholm
Monica Wahlström, Vännäs
Helene Adell, Boden
Lovisa Aldrin, Halmstad
Adela Brkic Carlsson, Ulricehamn
Pernilla Ekelund, Svalöv
Birgitta Granquist, Göteborg
Jessica Hellström, Malung-Sälen
Sarah Karlsson, Härnösand
Anna Manell, Sollentuna
Jacqueline Tjällman, Skövde
Jennie Uller, Kalmar

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att forskningsmedel från det offentliga fortsätter att inkludera köns- och genusperspektiv

Tillämpning av köns- och genusperspektiv i forskning handlar om att inkludera såväl sociala som biologiska aspekter av kön och könsidentitet i forskningens metoder, analyser och resultat. Finansiering av forskning där köns- och genusperspektiv är inkluderat är en del av regeringens arbete för jämställdhet.

Ett integrerat genusperspektiv i forskning innebär bättre studier och bättre lösningar. Förslag har lagts kring att ta bort genusperspektivet i forskning, trots att det är en grundläggande insats för att ta steg framåt när det kommer till jämställdhet. Utan genusperspektiv riskerar forskningen att missgynna stora grupper av människor – inte minst kvinnor.

För att genusperspektiv ska vara en del av forskningen även i framtiden, måste forskningsfinansiärerna även fortsatt ta ansvar för denna forskning. Liberala Kvinnor anser att de statliga forskningsfinansiärerna även i fortsättningen ska främja att köns- och genusperspektiv integreras i forskningen, när det är relevant.

B177. Lärosäten ska inte vara utbildningsfabriker

Christoffer Heimbrand, Stockholm
Victor Bolander, Örebro
Claes Ekstrand, Göteborg
Frida Gommel, Uppsala
Viktor Janrik, Uppsala
Willhelm Sundman, Örebro
Erik Svalling, Uppsala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att reformera resurstilldelningsmodellen för högre utbildning så att andra värden än genomströmning premieras vid anslagstilldelning till lärosäten.

Dagens resurstilldelningsmodell för högre utbildning lämnar mycket att önska. Enkelt beskrivet består modellen av en utbildningspeng som varje år tilldelas lärosätena inom ramen för ett takbelopp. Hur stor peng som lärosätet tilldelas avgörs av tre faktorer: vilken utbildning som lärosätet bedriver, hur många registrerade helårsstudenter som finns på lärosätet, och hur många studenter som slutför sin utbildning och tar sina högskolepoäng.

Det största problemet med denna modell (för det finns tyvärr flera) är att resurstilldelningen helt och hållet baseras på en faktor: genomströmning. Eftersom anslag ges baserat på antal registrerade helårsstudenter och antal studenter som tar högskolepoäng har lärosätena incitament att anta och godkänna så många studenter som möjligt i syfte att maximera utbildningsanslagen. Detta får en rad negativa konsekvenser för utbildningssystemet:

1. Sänkta krav. Eftersom utbildningsanslaget baseras på antalet studenter som klarar sig genom utbildningen har lärosätena inga som helst incitament att tillämpa höga krav för godkända betyg. Tvärtom premierar dagens system att så många studenter som möjligt slussas igenom utbildningen.

2. Inga incitament för kvalitetshöjningar. Av det som beskrivs ovan följer även implicit att lärosäten inte har några incitament att höja kvaliteten på utbildningen. Eftersom genomströmning är det enda som premieras skapas inga incitament för lärosätena att premiera andra värden som högre kvalitet, mer samverkan eller större forskningsanknytning.

3. Populära utbildningar med högt söktryck förvandlas till ”kassakor”. Ett symptom av den nuvarande resurstilldelningsmodellen är att fakulteter, för att få ihop utbildningsbudgeten, expanderar utbildningar som är populära för att erhålla utbildningsanslag. Pengarna kan sedan användas för att finansiera utbildningar med lägre söktryck.

4. Matchningen på arbetsmarknaden är satt ur spel. Ungefär vart fjärde rekryteringsförsök misslyckas på svensk arbetsmarknad (Svenskt Näringsliv 2018). En förklaring kan sannolikt finnas i att lärosätena i dag inte har några som helst incitament att premiera utbildningar som ger stora chanser till arbete efter examen. Som beskrivits ovan har lärosätena i stället incitament att expandera utbildningar som är populära.

Det ensidiga fokuset på genomströmning har förvandlat svenska lärosäten till utbildningsfabriker. Inte helt olikt

fabrikerna i Sovjets planekonomin, som enligt skrönan ska ha tillverkat endast små vänsterskor, examinerar svenska lärosäten i dag studenter på löpande band. En reformering av resurstilldelningsmodellen, så att en större del av anslagen viktas mot faktorer såsom exempelvis kvalitet, forskningsanknytning eller arbetsmarknadsrelevans, skulle möjliggöra för högre kvalitet, arbetsmarknadsrelevans och diversitet i utbildningsutbudet.

Lärosäten är inte utbildningsfabriker. De bör premieras för kvalitet – inte genomströmning.

B178. Revidering av det svenska studiestödssystemet

Henrik Estander, Ljusdal

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att CSN (Centrala studiestödsnämnden) höjer beloppet på Tilläggsbidrag för dig som har barn
2. att fribeloppet inom studiemedel tas bort permanent, studiestödet om 3 312 kronor ska alla studerande ges, oavsett vad du tjänar.

På regeringens hemsida kan man läsa att ”det svenska studiestödet är ett av världens mest omfattande studiestödssystem”, gott så men inte tillräckligt. Regeringen menar att det omfattande studiestödssystemet ska möjliggöra för vidare studier efter slutförd skolgång eller studier senare i livet. Att som ensamstående förälder studera på heltid är nästintill absurt.

Sverige ska vara möjligheternas land, för alla. Med anledning av det behöver därför skolpolitiken reformeras och ge större möjligheter för ensamstående föräldrar att vidareutbilda sig på lika premisser som andra. För en förälder med ett barn som studerar på heltid landar den totala inkomsten från såväl CSN (studiemedel och tilläggsbidrag) och Försäkringskassan (barnbidrag) på storartade 12 806 kronor, medan en person utan barn som studerar heltid har en inkomst från CSN (studiemedel) om 10 928 kronor.

Att skillnaden av intäkterna skiljer så lite är inte annat än ett medel för att hålla ensamstående föräldrar utanför skolvärlden. Utbildning ska uppmuntras och drivkrafterna stärkas för att de ska ha möjlighet att avstå arbete till förmån för att ta sig an en utbildning som kommer att gynna dem hela livet. Ett system som bygger på att individer utan barn ska ha bättre förutsättningar att utbilda sig är fel. Alla, oavsett vem man är, hur familjesammansättningen ser ut eller var man kommer ifrån, ska ha lika möjligheter att utföra en utbildning som inte enbart stärker individen utan också staten.

2013 presenterades den största undersökning som CSN gjort med fokus på studerande föräldrar. Rapporten fastslog att många föräldrar avstår att vidareutbilda sig när de skaffat barn och att dessa vanligtvis väntar med sina studier tills högre ålder. Tilläggsbidraget för studerande föräldrar som implementerades 2006 var en bra start men fortfarande avstår, särskilt ensamstående, föräldrar från att utbilda sig för att den ekonomiska stimulansen inte är tillräcklig. Och vem kan egentligen klandra dem? Jag har svårt att tro att många ser 12 806 kronor som en tillräckligt hög summa för att upprätthålla en god livsstandard som exempelvis en individ utan barn kan upprätthålla med sina 10 928 kronor.

Högre studier blir allt mer viktigt och för att Sverige ska vara möjligheternas land måste vi säkerställa att de som vill studera vidare ska ha möjlighet att göra det och inte begränsas på grund av ett felaktigt studiestödssystem.

Oavsett om du har barn eller inte kan det finnas vissa individer som vill arbeta samtidigt som man studerar. I kölvattnet av covid-19-pandemin togs fribeloppet inom studiemedlen bort, detta måste självklart vara regel, inte undantag. Huruvida en individ har en arbetsinkomst eller inte ska aldrig styra om en student får studiestöd eller inte. I dag vittnar vi om att ensamstående föräldrar, särskilt kvinnor, tvingas ta extrajobb för att ha råd med en dräglig livsstil. Då kan de inte riskera att studiestödet minskar, det kan heller inte någon annan riskera.

B179. Avskaffa fribeloppet för studiestöd

Liberalerna Östermalm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna omedelbart verka för att fribeloppet för studiestöd avskaffas

Liberalerna ska verka för att avskaffa fribeloppet för CSN bidrag och lån.

Varje år börjar runt 90 000 på Sveriges universitet och högskolor. Många börjar för att de ser högskola och universitet som vägen till ett mer kvalificerat jobb med bättre förutsättning för att skapa ett bättre liv. Oavsett anledning så är högre studier centralt för att öka Sveriges konkurrenskraft och välstånd. Under senare år har också antalet äldre som påbörjat högre studier, ökat.

Men, de flesta som studerat vet också att det vanligtvis är fler dagar kvar i månaden än vad det är pengar kvar i plånboken. För att dryga ut inkomsten arbetar därför många studenter extra. Enligt Centrala Studiestödsnämnden, CSN, arbetar 43 procent av landets studenter extra någon gång under året.

Men friheten att arbeta jämte studierna är i dag begränsad. Om du som student tjänar mer än 64 531 kronor per år, motsvarande 5 377 kronor per månad, riskerar du bli av med delar eller hela studiestödet. Detta är fel.

Att ha möjligheten att arbeta jämte studierna är bra av flera skäl. Inte minst har vården nu efter att regeringen tillfälligt slopat fribeloppet fått tillgång till kompetent arbetskraft när den behövt det som mest. Men det är inte bara under pandemier eller andra kriser som fribeloppet måste avskaffas.

Att ha möjligheten till extra-arbete innebär en chans, också för dem som inte har anhöriga som kan sponsra studierna, att utbilda sig och förändra sin livssituation. Exempelvis kan det som äldre eller ensamstående vara ett stort hinder att gå från ett fast arbete till att under flera år leva enbart på studiestöd.

Ett tredje skäl att avskaffa fribeloppet är att de som arbetar vid sidan av studierna inte bara skaffar väl behövda extrapengar, de skaffar sig också värdefull yrkeserfarenhet – erfarenhet som i sin tur stärker deras attraktivitets-kraft på arbetsmarknaden.

Nuvarande regering planerar att under 2021 återinföra maxtaket och de studenter som går över gränsen kommer bli tvungna att betala tillbaka stora delar eller hela studiestödet. Detta riskerar i sin tur leda till att studenter i stället kommer söka sig till svartjobb eller välja att helt ställa sig utanför arbetsmarknaden. Avsaknaden av arbetslivserfarenhet förklarar dessutom en stor del av akademikers arbetslöshet i Sverige i dag.

För att ytterligare öka möjligheten för alla, oavsett ålder eller ekonomisk bakgrund, att skaffa sig en högre utbildning föreslår vi att Liberalerna omedelbart verkar för att fribeloppet för studiestöd avskaffas.

B180. Forskning för Sverige

Rikard Lind, Helsingborg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att partiet ställer sig bakom ett ökande av incitament med mer jämställda villkor vid tillsättande av doktorandtjänst
2. att partiet i riksdagen verkar för att tillsätta en utredning avseende vilka alternativ landet har för att sänka kostnaden för att tillsätta en svensk person till en tidsbegränsad forskartjänst vid en forskningsinstitution.
3. att partiet verkar för ett statligt bidrag som möjliggör för en forskningsledare att tillsätta en person skriven i Sverige som doktorand till samma kostnad som för en icke svensk medborgare.
4. att en proposition i motionstextens anda godkänns

Våra forskningsinstitutioner har en budget och ett mål. Målet är forskning vilket mäts i publikationer (publicerade artiklar). En budget kan betala för utrustning, material eller tillsättande av en eller flera forskare, t.ex. en doktorand eller en postdoktor som är en tidsbegränsad forskartjänst som doktorander kan söka efter avslutad disputation.

Sveriges forskningsinstitutioner, t.ex. universitet är ofta uppdelade i olika avdelningar med egen budget. Avdelningens kostnad för att tillsätta en doktorand skriven i Sverige är 65 000 kronor per månad (inkluderar grundlön 30 000 kronor plus sociala avgifter och kringkostnader). Avdelningens kostnad per månad för att anställa en postdoktor varierar dock. Om avdelningen tillsätter en svensk person är kostnaden per månad cirka 80 000 kronor (grundlön plus sociala avgifter och kringkostnader) men om avdelningen tillsätter en utländsk person är kostnaden för avdelningen ofta månadskostnaden av ett stipendium på cirka 20 000–25 000 kronor per postdoktor.

Detta har visat fantastiska resultat för forskningen i Sverige som har kunna hålla sig framme i internationella sammanhang och visa på goda framsteg inom forskningsområden som är viktiga för landet.

Det är dock ett stort problem att kostnaden är så hög vid tillsättandet av en svensk postdoktor, att universitet av förklarliga skäl hellre tillsätter tre utländska personer som är minst lika duktiga som svenska och på så vis ökar avdelningens produktivitet och kapacitet. Tyvärr har Sverige visat oss vara dåliga på att integrera dessa postdoktorer i våra samhällen så att de i stor utsträckning i stället valt att i flytta härifrån med sin erfarenhet och kompetens efter avslutad forskartjänst.

Grant Thornton gick i början av 2021 ut med resultaten från en stor undersökning: ”Nästan en tredjedel av de svenska företagen förväntar sig att brist på kvalificerad personal ska påverka verksamheten. Undersökningen visar att det här är en kritisk fråga för företagens fortsatta tillväxt.”

Företag i Sverige pekar på en bristande tillgång till kompetens som våra universitet och högskolor producerar på löpande band. Hur får vi fler doktorander att stanna i Sverige efter avslutade forskningstjänster och göra Sverige lite smartare?

Vi måste absolut säkerställa en integration och migration värd namnet i vårt land, men det får utgöra grund för andra motioner. Just den här motionen föreslår att Sverige måste säkerställa att det inte är ekonomisk idioti att till en tidsbegränsad forskartjänst tillsätta en person som är skriven i landet där universitetet eller högskolan ligger och verkar.

Kostnaden för en utredning bör motsvara kostanden som krävs för en grundlig utredning, ett klargörande av vad utmaningen består i och dess omfattning inklusive möjliga risker, men även kloka alternativ för hur utmaningen hanteras eller avhjälps.

Finansiering av en utredning bör kunna fördelas från riksdagens budgetpost för oförutsedda utgifter.

B181. Satsning på rymdforskning

Mats Andersson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att rymdforskning i världsklass är något vårt land bör klara av och eftersträva som strategiskt mål kommande decennium

Satsning på rymdforskning, ger stora effekter på annan forskning och näringsliv

Vi har en egen rymdforsningsbas i Kiruna. Forskare världen över kommer dit för olika projekt. Detta är något vi bör satsa mer på och utveckla. För att bli en rymdnation av rang krävs mycket mer resurser. Detta kan komma åter i form av världsledande forskning, infrastruktur och nya möjligheter i näringslivet. Dessutom ger det något att ge nationell stolthet över, att eftersöka hur det ser ut där ute, utanför den lilla planet vi bor på. Storleksordningen 500 miljarder kronor extra på tio år skulle ge ett fokus och en spjutspets mot framtiden som hela världen var behjälpta av.

B2. KULTUR, IDROTT OCH CIVILSAMHÄLLE

B201. Värna svenskt matkulturarv, både i Sverige och internationellt

Anton Sjöstedt, Arvika

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska arbeta för att värna och främja det svenska matkulturarvet
2. att Liberalerna ska arbeta för att bevaka och utöka Jordbruksverkets och Livsmedelsverkets arbete med det svenska matkulturarvet

I ett avsnitt av Sveriges Radio P1:s program Meny påpekades det att över 1500 produkter har ursprungsmärkning i EU. Men bara elva produkter från Sverige. Martin Ragnar, författare och ledamot i Kålrotsakademien som arbetar för att främjandet av det svenska matkulturarvet, påpekar att allting som får ett erkännande internationellt har ett värde. Matkultur är därför lika viktigt som annan kultur, särskilt i globaliseringens tidevarv.

Håkan Jönsson, matforskare på Lunds universitet, påpekar i programmet Meny att fler produkter med ursprungsmärkning kan stärka Sverige kommersiellt, eftersom producenter som uppfattas göra unikt svenska produkter blir synligare, och för turister som vill njuta av inhemsk mat och dryck i Sverige. Han menar också att en fördel är att öka medvetenheten hos den svenska befolkningen om att det finns något unikt med svensk matkultur. Det kan öka stoltheten och intresset för matproduktion lokalt och i landet. Kommersiella argument och självkänsla är lika viktiga enligt Jönsson. Dessutom kan ett större fokus på mat också få konsumenterna att ställa högre krav på vad de äter.

Vid Unescos generalkonferens år 2003 antogs konventionen om tryggandet av det immateriella kulturarvet. Syftet är att höja medvetandet om det immateriella kulturarvet. Sverige har i sin förteckning bland annat inkluderat matkulturarv som fika och surströmming och bereder andra.

Håkan Jönsson menar att svenska politiker haft beröringsskräck när det gäller kulturarvsfrågor. Enligt honom ligger skräcken i att lyfta fram ett kulturarv över något annat och att kultur och historia kopplat till en plats skulle exkludera människor som inte funnits på platsen under generationer. Han menar att detta är ett felslut, därför att om det är några som skulle vinna mycket på att få anknyta till den plats där de nu befinner sig och vill rota sig på så finns inget bättre sätt att göra det på än genom maten och måltiden. Om de förvägras detta blir det svårare att få den kopplingen och låta rötterna växa.

Skydd av immateriella kulturarv, mat eller annat, är inget nationalistiskt projekt. Det är precis motsatsen. Det är ett internationellt projekt. Till exempel Eiffeltornet är inte bara fransk kultur. Utan Eiffeltornet blir världen fattigare. I dag arbetar Jordbruksverket och Livsmedelsverket med dessa frågor, men arbetet behöver bevakas och utökas.

B202. Ideella ledare bör få avdragsrätt

Liberalerna Västerbotten

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att ideella ledare för ungdomar inom framförallt idrott och kultur får rätt att göra avdrag för kostnader för uppdraget

I dag har vi svårare och svårare att få ideella ledare att ställa upp som tränare för idrott och kultur och på något sätt måste vi försöka bromsa denna utveckling.

Värdet på de timmar i Sverige där ideella ledare ställer upp med gratis för att leda andras barn och ungdomar är enormt stora pengar för samhället. Vi vet också att organiserade ungdomsaktiviteter, t.ex. idrott, är oerhört viktiga för demokratin i Sverige. För att ideellt ställa upp och leda andras barn borde man inte behöva betala för att göra detta.

Det är rimligt att man kan få göra avdrag för de kostnader man har när man arbetar gratis för samhällets bästa i former där samhället i andra former stöttar (aktivitetsstöd etc.) verksamheten.

B203. Mer resurser till frivilligorganisationer

Mats Andersson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna för fram goda exempel och visar på hur mycket som faktiskt sker, samt arbetar för att statliga resurser i större omfattning riktas till dessa olika frivilliga insatser då de står för ett stort, viktigt och oavlönat arbete där varje krona ger mer resultat än i det offentligas administration. Mer resurser till frivilligorganisationer, mer gjort billigare för vad det offentliga borde gjort

Vi har runt om i landet många goda exempel på hur frivilliga tar ansvar för saker som det offentliga egentligen borde göra. Städning av sjöar och skogar, provtagning av gifthalter i naturen, nattvandringar, skyddade boenden etc. Listan kan göras lång.

Genom dessa frivilliga görs massor som annars inte skulle blivit gjort alls, eller i en mer långsam takt.

Dessa insatser går ofta tyst och obemärkt förbi i debatten.

B204. Funktionshindermuseum

Charlotte Hedendahl, Malmö
William Hedendahl, Malmö
Torbjörn Karlsson, Malmö
Charlotte Söderlund, Bromölla

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att ett Funktionshinder museum byggs i Sverige.
2. att vi med ett museum kan belysa de orättvisor som personer med funktionshinder har fått utstå allt från misshandel kränkningar och svält.
3. att detta museum hjälper till att belysa och undervisa så att historien inte upprepar sig.
4. att detta museum byggs kan ge en typ av upprättelse och en början av den ursäkt som staten är skyldig personer med funktionsnedsättning.

Vi tycker att det är dags att Sverige får ett funktionshindermuseum.

Vi vill att man genom detta synliggör levnadsförhållandena för personer med funktionsnedsättning och samhällets synsätt och åtgärder ur ett historiskt och samtida perspektiv.

Man behöver samla in dokumentera och gestalta hur funktionshindrades liv har sett ut.

Förbättra dokumentationen för att öka kunskapen om föremål relaterade till funktionshindrades liv och erfarenheter och synliggöra föremålen i sin kontext

Vi vill genom detta öka inkludera människor med funktionsnedsättning innehållsmässigt och genom utställningar.

Vi vill öka medvetenheten och kunskapen om både hinder i samhället och om funktionsnedsättningar liksom mer allmänt mer utbildning.

B205. Kulturens samhällsekonomiska betydelse

Agne Furingsten, Sala
Henrik Östman, Västerås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att Sverige får en offentlig statistik som också innefattar kulturens och de kreativa näringarnas samhällsekonomiska betydelse.

Kulturen har ett stort egenvärde och främjar och vidgar våra perspektiv, utmanar oss och ger oss en mängd olika upplevelser och erfarenhet. Kulturen har vidare även operativa värden av olika slag: folkhälsa, främjande av kreativitet och kreativa näringar och även samhällsekonomi etc.

Sedan 1980-talet har olika typer av forskning kommit att intressera sig för sambandet mellan kultur och regional utveckling: regionalekonomi, kulturgeografi och även företags- och nationalekonomi. Sverige var tidigt ute inom detta forskningsfält, bl.a. genom professor Åke E Anderssons forskning kring det han kallade ”K-samhället”, där han kunde påvisa ett tydligt samband mellan kultur, kunskap, kommunikationer och kreativitet. Under senare år har forskning som vidareutvecklar dessa tankar förts fram av den amerikanske professorn i kulturgeografi, Richard Florida, som bl.a. genom sitt ”tolerance index” fört in ytterligare kunskap om kulturens betydelse för en god samhällsekonomisk utveckling. Den svenska professorn Charlotta Mellander i Jönköping har vidare utvecklat dessa tankar i sin forskning.

Likaså har under en längre tid dessa frågor lyfts bl.a. vid Handelshögskolan i Göteborg, som i vetenskapliga rapporter har kunnat påvisa hur mycket det offentliga samhällets insatser på kultur får en mångdubbel samhällspolitisk effekt. Som ett exempel har Nordiska akvarellmuseet i Skärhamn på Tjörn varit föremål för en sådan undersökning där det offentligas insatser beräknades till drygt tolv miljoner kronor, medan den samhällsekonomiska (positiva) värdet beräknats till 256 miljoner kronor.

Inte minst för de många småföretagarna inom besöksnäringen skulle sådana årliga analyser/rapporter vara värdefulla att ge dem styrka i förhandlingar med kommun, region och stat beträffande samhällets insatser visavi denna bransch.

Sverige saknar dock i dag en offentlig redovisning och statistik över kulturens samhällsekonomiska betydelse. Tidigare fanns ett tidsbegränsat uppdrag till Tillväxtverket i samarbete med vissa andra myndigheter som t.ex. Myndigheten för kulturanalys, som resulterade i rapporten Kreametern, men sedan 2017 är det uppdraget borttaget och inte överfört på någon annan. Mot bakgrund av kulturens och de kreativa näringarnas samhällsekonomiskt stora betydelse är det av stor vikt att detta kan redovisas för att finnas med också som en grund för näringspolitikens inriktning. Som jämförelse kan nämnas att kulturen och de kreativa näringarna i Tyskland är den näst största branschen efter bilindustrin, medan vi i Sverige just nu på grund av denna brist inte vet hur stor branschens samhällsekonomiska betydelse är.

Vi anser därför, på grund av frågans stora vikt, att Liberalerna driver denna fråga med kraft.

B206. Idrottens samhällsekonomiska betydelse

Agne Furingsten, Sala
Henrik Östman, Västerås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att Sverige får en offentlig statistik som också innefattar idrottens samhällsekonomiska betydelse.

Idrotten har ett stort egenvärde och främjar och vidgar våra perspektiv, utmanar oss och ger oss en mängd olika upplevelser och erfarenhet. Idrotten har vidare även operativa värden av olika slag: folkhälsa, främjande av ledarskap, social gemenskap och även samhällsekonomi, etc.

Till skillnad från många olika branscher i vårt samhälle har idrottens samhällsekonomiska betydelse inte beforskats i någon större utsträckning. Självklart finns det statistik på hur mycket det offentliga, kommun, region och stat, bidrar med till idrotten. Det ger dock bara en liten del av den totala samhällsekonomiska betydelsen av idrotten. Det finns ingen total bild av exempelvis sponsringens betydelse. Både av storföretagens satsningar, men inte heller av de små lokala företagens av lokala idrottslag o/e idrottare.

Inte heller har man systematiskt gjort undersökningar över den samhällsekonomiska effekten av stora idrottsevene-

mang eller återkommande matchers betydelse för branscher som handel, hotell- och restaurangbranschen och transportsektorn.

En liten aning av vad idrotten har för samhällsekonomisk betydelse kan man hämta i viss regionalekonomisk forskning som sedan 1980-talet har bedrivits inom angränsande branscher, fr a. inom kultursektorn och de kreativa näringarna. Forskningen som fr.a. bedrivits i regional- och nationalekonomi kan delvis ge en antydan om idrottens samhällsekonomiska betydelse, men bara genom specifika projekt.

I dag saknas alltså en samlad offentlig statistik och analys av idrottens samhällsekonomiska betydelse. Till skillnad från kulturen och de kreativa näringarna som fram till och med 2016 har behandlats, så gäller det inte idrotten. Beklagligtvis har analysen av kulturen och de kreativa näringarna, den s.k. Kreametern, upphört.

Vi anser att denna brist behöver åtgärdas. Att Liberalerna driver på för att uppdrag ska ges om detta, för att kontinuerligt följa idrottens betydelse för den totala samhällsekonomin. Lämplig statlig myndighet skulle kunna vara Tillväxtverket, som liksom för den tidigare Kreametern, skulle kunna samarbeta med SCB och Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och eventuellt andra myndigheter genom analyser i ärendet och återkommande rapporter.

Ska samhällets stöd till idrotten utvecklas på ett rätt och positivt sätt behövs ett ordentligt faktaunderlag för att kunna fatta kvalitativa beslut på både lokal, regional och statlig nivå.

Vi anser därför, på grund av frågans stora vikt, att Liberalerna driver denna fråga med kraft.

B207. Inrätta ett nationellt museum för fotografi

Daniel Andersson, Göteborg
Lovisa Aldrin, Halmstad
Henrik Edin, Göteborg
Ann Catrine Fogelgren, Göteborg
Agne Furingsten, Sala
Cristina Glad, Malmö
Maria Lundqvist-Brömster, Nordmaling

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar i enlighet med motionen för inrättandet av ett nationellt museum för fotografi.

Fotografi som konstform och uttryck lever i Sverige i dag på undantag som en del av samtidskonsten samtidigt som fotografiets betydelse i vår vardag sällan varit större. Vi tar foton, kommunicerar med foton och tar del av foton i högre grad än någonsin. Ett bra foto kan röra oss i vårt innersta och hjälpa oss förstå verkligheter som är främmande för oss.

Det är dags att lyfta fotografiet från samtidskonsten och se den för det mediet och den konstform den är i egen rätt. Områdena är många för ett nationellt fotografiskt museum att täcka in. Det historiska fotografiet som dokumenterat vårt lands transformation och kulturarv. Bildjournalistiken som fångat stora och små händelser som berört. Det vardagliga fotografiet som genom åren fångat människor i fest, vardag och på semester. Fotografiet i dag som kommunikationsmedel i sociala media med retuschering och filter som förhärligar och förvränger verkligheten.

Oavsett om det varit i tryck i en tidning eller i en ram. Om det varit från en ateljé, ur den enkla lådkameran till Kodak och Agfas 24-bilders rullar. Om det är diabilden eller den digitala bilden skickad via Instagram eller Snapchat så har generationer av människor haft och har en relation till fotografiet.

Ett museum ska enligt den internationella definitionen införskaffa, bevara, beforska, kommunicera och ställa ut det förgängliga och oförgängliga arvet från mänskligheten och dess livsmiljö i utbildnings-, studie- och nöjessyfte.

Ett nationellt fotografiskt museum bör inte skilja sig från detta uppdrag så att det inte bara blir ett galleri för häftiga bilder. Det pedagogiska uppdraget borde ligga starkt i institutionens uppdrag för att människor bättre ska bli medvetna om fotografiets kraft och betydelse i att påverka oss.

Sverige har en stark fotografisk historia med kända fotografer som Lennart Nilsson, Sune Jonsson, Bitte Alling-Ode, Hasse Persson eller Elisabeth Olsson-Wallin för att bara nämna ett fåtal. Även när det kommer till verktyget är Sverige hem för Hasselblad vars kameror togs med ut i rymden och förmedlade bilder från månens yta och över vår blå planet.

Fotografiet är till sin natur möjligt att reproducera vilket med modern teknik kanske innebär att ett museum av den här arten inte bara behöver vara en fysisk byggnad utan en verksamhet som dyker upp och finns på olika platser eller i olika sammanhang runt om i landet, permanent eller temporärt.

Vidden och betydelsen av fotografiet i Sverige historiskt liksom i vår samtid är stort och den samlande museala uppgiften i detta fattas oss. Det är dags att Sverige inrättar ett nationellt museum för fotografi.

B208. Nationell minnesdag för Seyfo/armeniska folkmordet

Robert Hannah, Göteborg
Metin Hawsho, Södertälje

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en minnesdag för Seyfo/det armeniska folkmordet

Sedan år 2019 är den 24 april en nationell minnesdag för Seyfo/det armeniska folkmordet i Frankrike. Det finns flera skäl för även Sverige att utlysa den 24 april till en nationell minnesdag för Seyfo/det armeniska folkmordet.

Turkiet förnekar än i dag – över hundra år senare – sitt folkmord på landets kristna minoriteter armenier, syrianer/assyrier och pontiska greker. Det är ett brott enligt turkisk lag att hävda att folkmordet har skett. Dessutom är folkmordet det första större folkmordet från 1900-talet och inspirerade Förintelsen. Det lämpligaste datumet för minnesdag är därför den 24 april, vilket är den dag som de utsatta folkslagen gemensamt har valt för att hålla årliga minnesstunder.

B209. Stärk och uppmuntra civilsamhället

Anita Brodén, Alingsås
Anders Aronsson, Uppsala
Maria Jern, Falköping
Jessica Johnson, Vallentuna
Björn Ljung, Stockholm
Nancy Mattsson, Lidingö
Gunnar Nordmark, Växjö
Åsa Nilsson Söderström, Spånga
Katarina Wendsjö, Mölndal

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uppmanar partistyrelsen att mer frekvent lyfta fram civilsamhällets betydelse.
2. att landsmötet uppmanar partistyrelsen att driva frågan att tillskapa goda förutsättningar för idéburen verksamhet att bedriva offentligt finansierad välfärd.
3. att landsmötet uttalar sitt stöd till civilsamhällets viktiga roll inom biståndet rörande bl.a. demokratiutveckling, mänskliga rättigheter och minskad fattigdom.
4. att landsmötet uppmanar partistyrelsen att föra fram socialt företagande och social innovation som en naturlig del i utvecklingen av ett hållbart samhälle.

Civilsamhället, det civila samhället, utgör kittet i vårt samhällsbygge. Folkrörelsernas betydelse är enormt, såväl demokratiskt som genom delaktighet och engagemang för människor i alla åldrar. Folkrörelserna har, inte att förglömma, bidragit till att utveckla den svenska välfärdsmodellen.

Civilsamhället är inte enbart kittet utan själva ryggraden där människor i folkrörelserna, föreningarna, kooperativen, församlingarna, samfunden och andra sammanslutningar engagerar sig. Detta engagemang genererar utöver alla mänskliga värden åtskilliga miljarder till statskassan genom frivilliga och obetalda insatser.

Det civila samhället utgörs av enskilda människor, grupper och organisationer som agerar tillsammans för gemensamma intressen. Det kan exempelvis vara kvinnors, barns och minoritetsgruppers rättigheter, klimat- och miljöfrågor eller politiska sammankomster.

Utredningen ” Palett för ett stärkt civilsamhälle” innehåller ett antal konkreta och utvecklande förslag.

Under senare år har andelen idéburna utförare i välfärden ökat. Det är viktigt att skapa goda förutsättningar för idéburen verksamhet att bedriva offentligt finansierad välfärd.

Socialt företagande och social innovation behöver bli en naturlig del i utvecklingen av ett hållbart samhälle.

Civilsamhället är självstyrande, bygger på frivillighet och är åtskilt från staten och marknaden. Därför har det en särskilt viktig roll i att påverka politiken, granska makthavare och försvara de mänskliga rättigheterna.

Det har en viktig roll i samhällets utveckling och därför också inom biståndet genom att bidra till att länder utvecklas demokratiskt, att respekten för människors rättigheter ökar och att fattigdomen minskar. Det kan också stötta människor som drabbas av kriser och katastrofer.

Trots dess stora betydelse för vårt land hör man sällan ledande liberala politiska företrädare lyfta fram detta. Med tanke på att det främst varit liberaler som gått i bräschen för folkbildnings- och folkrörelsefrågor vore det naturligt att påminna allmänheten och uppmuntra alla de människor som på ideell basis engagerar sig.

B210. Den kommersiella idrotten en av Sveriges viktigaste näringar

Lars G. Mellberg, Sigtuna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska bli idrottens amatör så väl som elitidrottensparti
2. att Liberalerna utreder frågan om tillståndsgivning när det gäller kommersiella idrottsevenemang
3. att Liberalerna ser till att idrotten uppgraderas och ses som en av vårt lands viktigaste näringar

När man ser internationell politik, när jag jobbat inom näringslivet och när man sitter på jobb debattera ofta senaste resultaten från olika idrottsevenemang ett OS, VM och Superbowl eller ett slutspel i ishockey. Eller när man är på konferens i Europa så ser man gärna på idrott. Man njuter och lider på läktare, känner sammanhang hejar så väl på tjejer, som killar unga som gamla sitter och sjunger med. Unga som gamla skapar en otrolig stämning för många är det ett andra hem en gemenskap.

Jag minns en berättelse från denna pandemi, där en som spelar träffar sin gamle senile far på långvården där han på andra sidan ett plexiglas visar upp en gammal Bajenmatch, där fadern skiner upp för en stund. De sjunger tillsammans, han känner igen matchen. Sonen gråter. Elitidrotten är värd så mycket mer än den icke kärlek den får från politiken. Vi som är möjligheternas parti ska ta den.

För många är det ett sätta att hitta ut ur destruktivt liv, för unga tjejer och killar med olika bakgrund, så är det en dröm och en chans att göra karriär på., man tränar och drömmer om att få spela inför publik. Den kärlek som du kan få från publik och av att få vinna titlar, resa till olika turnering kan och är för många en väg ur hopplöshet och utanförskap.

För så många är detta livet, men tyvärr så finns det för få politiker i Sverige som bryr sig om frågan och man vill inte ta i den med tång. De flesta regeringar i Sverige oavsett partifärg, ger det till någon som ett tröstpris, samtidigt som vårt landets största parti smart äger frågan genom att på de viktigaste posterna tillsätta partivänner vilket effektivt gör att många frågor som rör proffsidrotten inte hanteras.

Vi ser nu under denna pandemi hur lite det kommuniceras kring sporten och hur den tillskillnad från många andra näringar slits mellan hopp och förtvivlan. Kommunikationen är katastrofalt dålig, i vilket annat land kan man bete sig så.

Samma sak gäller hanteringen av problemen vid olika arrangemang där de flesta politiker har en skev bild av vad problemen är. Varför förslag till lösningar är lika dåliga som hanteringen av pandemin.

Dags för oss liberaler att ta tag i dessa frågor och lyfta en verksamhet som betyder så mycket för jämställdhet, integration och möjligheter till jobb. Det är liberalt att stå upp för

elitidrotten precis som vi står upp för skolan. Därför vill jag att vi liberaler ser till att utveckla en politik som tar elitidrotten på allvar. Att vi sätter oss in tillståndsgivning, i kriser som pandemier och när det gäller publikarrangeman.

B211. Sommar-OS i Sverige år 2048

Eva Edwardsson, Uppsala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för ett svenskt värdskap för de Olympiska sommarspelen om cirka 25 år.

Liberalerna bör verka för att Sverige söker värdskap för de Olympiska sommarspelen om cirka 25 år, alltså någon gång mellan år 2044 och 2052.

Sverige har alla förutsättningar att lyckas. Inte för OS ger några ekonomiska vinster, utan för att målsättningen – att inte bara arrangera de bästa och mest klimatsmarta olympiska spelen någonsin, utan också att vinna dem – skulle kräva det bästa av oss alla, vare sig vi bott i Sverige i generationer eller bara några år.

Ett land som vill vinna OS kan inte låta utanförskapsområden existera. Till varje årskull av barn som växer upp i Sverige skulle vi kunna säga: ”Du behövs! Ett OS väntar om hörnet och vi vill veta om du är en framtida olympier eller en funktionär, volontär, arkitekt, sjukvårdare, ekonom, bussförare, IT-specialist m.m.”

Fördelen med att nu bestämma sig för att under den kommande mandatperioden lägga en proposition/motion om att Sverige ska söka värdskap för en sommarolympiad om cirka 25 år är att målet är tydligt, men planeringshorisonten lång. Inga ställningstagande är givna. Vilken plats i Sverige medger de mest klimatvänliga transporterna? Vilka arenor, transportsystem och bostäder kan byggas så att de ger maximal nytta både före, under och efter ett OS? Hur kan konstnärliga, kreativa och entreprenöriella krafter bäst samverka för att utforma de svenska olympiska spelen på ett sätt som lyfter fram det bästa vad Sverige har att bjuda i fråga om bl.a. design, ingenjörskunnande, användande av IT och AI, turismnäring och frivilligarbete? Vilka idrottsgrenar skulle Sverige kunna uppnå världsklass i?

Den svenska idrottsrörelsen gör redan i dag mycket gott, särskilt för barn. Men en undersökning från WHO som Folkhälsomyndigheten refererar på sin hemsida visar att Sverige hamnar i botten bland 48 undersökta länder när det gäller fysisk aktivitet bland skolbarn. En del medelklassbarn har så många fritidsaktiviteter att det framkallar stress hos dem. För andra barn finns inga aktiviteter utöver skolgymnastiken och fritids.

Med målsättningen att en svensk eller ett svenskt lag ska kunna bli olympisk mästare i varje enskild OS-gren om cirka 25 år måste vi tänka nytt. Sverige måste försöka blir bra även i grenar där vi i dag saknar utövare. Varje barn kan introduceras till fysisk lek och aktivitet i unga år, få prova på många olika idrotter för att kanske fastna för någon och sedan lotsas vidare till mer träning. En bieffekt av arbetet med att hitta de idrottsaktiviteter som passar varje barn är att även den absoluta majoritet som aldrig kommer att vara i närhet av att kvalificera sig för ett OS kanske hittar ett par idrotter som de sedan fortsätter med hela livet.

Naturligtvis kommer förslaget Sverige ska söka sommar-OS år 2048 få många kritiker. I fråga om OS är emellertid målet ingenting – vägen är allt. För att travestera president John F. Kennedy. Sverige ska söka värdskap för Olympiska spelen och dessutom försöka vinna varje gren, inte för att det är lätt. Utan för att det är svårt.

B212. No more sportswashing

Pia Långström, Stockholm
Mats Andersson, Stockholm
Ulf Larsson, Västerås
Susanna Makstin, Vadstena

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att Sverige ska ta avstånd från sportswashing.
2. att Liberalerna ska tillsätta en utredning för hur auktoritära regimers vittvättande av brott mot mänskliga rättigheter och liknande ska hanteras av den svenska staten.
3. att Liberalerna ska driva utvecklingen av policy för att idrottsutövare och idrottsorganisationer ska slippa ta ansvar för hur Sverige ska förhålla sig till etiska dilemman som uppkommer i samband med OS, VM osv.
4. att Liberalerna ska verka för att det utvecklas ett samarbete med aktörer som IOC, FIFA m.fl. för att hantera sportswashing.
5. att Liberalerna ska verka för ett gemensamt hanterande av sportswashing på EU-nivå.

Sportswashing innebär att auktoritära regimer använder sig av OS och VM för att vittvätta sin image samt visa upp valda delar av sitt land där brotten mot mänskliga rättigheter skyfflats under mattan, på bekostnad av lokalbefolkningen och idrottsutövarna som ofrivilligt bidrar till att polera fernissan. Idrottsutövare och -organisationer ska kunna fokusera på idrott och inte behöva ta ansvar för utrikespolitiken om ansvariga ryggradslöst vänder kappan efter vinden. På sistone har det varit sponsorerna som löser problemet. Detta är under all kritik och människor som lever i icke-demokratiska system, idrottsutövare m.fl. ska kunna lita på att omvärlden ser och agerar. Det högaktuella exemplet är nu OS i Peking, där lokalbefolkningen har engagerat sig för att eventet inte ska få genomföras i Kinas regi med tanke på det kinesiska kommunistpartiets övertramp mot mänskliga rättigheter vad det gäller uigurerna, Hongkongborna och förtrycket av den egna befolkningen genom projektet www.stopbeijing2022.com som går under benämningen stopbeijing2022. Det minsta omvärlden kan göra är att inte ytterligare bidra till vittvättandet samt hjälpa människor som kämpar för sin frihet. Den här typen av regimers agerande är även ett glokalt problem vilket visar sig i lokala diplomaters agerande i andra länder som t.ex. Sverige, hot om man inte får göra affärer som man vill t.ex. vad gäller 5G, hot och smutskastning av svenska journalister, bortförande av icke-kinesiska medborgare som Gui Minhai eller kanadensarna Michael

Kovrig och Michael Spavor som svar på att Kanada placerade en kinesisk telekomchef i husarrest, eller hanteringen av coronaviruset och de som försökt minska effekterna genom information som t.ex. den nu fängslade Zhang Zhan. Listan kan tyvärr göras oändlig och det finns flera kandidater som inte bör tillåtas polera fernissan genom att arrangera prestigefyllda sportevenemang. No more sportswashing – för att frihet måste försvaras!

C1. INTEGRATIONSPOLITIK FÖR JOBB OCH EGEN FÖRSÖRJNING

C101. Marginaleffekter i bidragssystemen

Liberalerna Stockholms län

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att rubriken och beslutet i punkt 2 i Förortslyftets delrapport Fler i egen försörjning får följande lydelse: ”Modernisera bidragssystemen. Att gå från försörjningsstöd till att jobba ska alltid löna sig. I dag kan flera bidrag sammantaget skapa oönskade marginaleffekter. Utred hur ett modernt bidragssystem som bättre stödjer arbetslinjen kan utformas. Utredningen ska särskilt beakta hur hänsyn ska tas till det lokala kostnadsläget och ett fortsatt säkerställande av skäliga levnadsvillkor.”

Ekonomiska incitament spelar roll för människors beteende och val. Därför är en viktig princip att arbetslinjen ska råda i utformningen bidragssystemen. Kombinationen av höga bidragsnivåer och låga löneinkomster försvagar incitamenten. Punkt 2 i rapporten Fler i egen försörjning vill stärka dessa incitament genom att införa ett danskt bidragstak som ska sänka den sammantagna bidragsnivån.

Bidrags- och socialförsäkringssystem är komplexa nationella system som samverkar och att föra över en del av ett system från ett land till ett annat kan ge andra effekter än i ursprungslandet. En del av de svenska bidragen är även den som arbetar berättigad till, såsom barnbidrag och bostadsbidrag, och ett danskt bidragstak skulle i Sverige kunna få större konsekvenser.

I Danmark, som sänkt bidragsnivåerna och som rapporten hänvisar till som förebild för reformen, har man sett en positiv effekt på sysselsättningen i ett inledande skede, men inte på längre sikt. (Godmorgon världen, Sveriges radio, 2 maj 2021) Ekonomiska incitament är främst verkningsfulla för den som har ett val, det vill säga personer som står nära arbetsmarknaden och har möjlighet att komma i arbete direkt eller genom utbildning eller praktik. I Danmark har de olika sammantagna bidragssänkningarna lett till effekten att fler kvinnor lämnat arbetsmarknaden helt. Det är därför helt avgörande att sänkta bidragsnivåer inte sker isolerat utan måste ske i kombination med lägre anställningskostnader och med utbildnings- och arbetsmarknadsinsatser.

Barnfattigdomen i Sverige är främst koncentrerad till hushåll med låg grad av förvärvsarbete. I Danmark kopplar forskare en ökning av stölder som begås av unga till att barnfattigdomen i landet har ökat. Både effekten med ökad barnfattigdom och att kvinnor lämnar arbetsmarknaden går på tvärs med Liberalernas ambitioner för Förortslyftet.

Med detta sagt behöver det svenska bidragssystemet ses över i sin helhet. Incitamenten för arbete behöver stärkas. En viktig princip är att det alltid ska löna sig att ta ett arbete eller gå upp i arbetstid, samt att bidragssystemet beaktar lokala kostnadslägen och ett fortsatt säkerställande av skäliga levnadsvillkor.

C102. Nytt försörjningsstöd för arbetsföra

Liberalerna Stockholms län

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att följande mening stryks ur punkt 3 i Förortslyftets delrapport Fler i egen försörjning: ”Stödet för arbetslösa som mottar försörjningsstöd bör vara lägre än för personer med annan problematik.”
2. att sista meningen kompletteras med ”Då kopplingen mellan arbetsmarknadsinsatser, vuxenutbildning och ekonomiskt bistånd snarare behöver stärkas än fragmenteras ytterligare.” så att punkten lyder: ”3. Nytt försörjningsstöd för arbetsföra. Allt för många som mottar försörjningsstöd gör det för att de helt enkelt saknar ett jobb. En ny form av statligt finansierad dagersättning, med utgångspunkt i Långtidsutredningen 2011, bör införas för arbetslösa. Människor med annan problematik bör fortsatt ha försörjningsstöd. Denna ordning skulle renodla offentliga aktörers uppdrag och kompetenser och stärka arbetslinjen. Inför en reform bör konstruktionen av relationen mellan stat och kommuner särskilt utredas då kopplingen mellan arbetsmarknadsinsatser, vuxenutbildning och försörjningsstöd snarare behöver stärkas än fragmenteras ytterligare.”

Försörjningsstödet är i dag inte högre än att motivera skälig levnadsnivå, oavsett om en individ är arbetslös eller behöver försörjningsstöd av annat skäl. Det innebär att försörjningsstödet inte kan sänkas för arbetslösa utan att ligga under skälig levnadsnivå. Med detta följer ökad utsatthet och barnfattigdom.

Att förstatliga försörjningsstödet skulle stärka kopplingen mellan statens ansvar för arbetsmarknadsinsatser och kostnaderna för försörjningsstöd. Det är positivt. Samtidigt finns en risk att kopplingen mellan kommunala utbildningsinsatser och arbetsmarknadsinsatser försvagas. Förhoppningen är givetvis att de kommunala arbetsmarknadsinsatserna blir överflödiga om staten tar sitt fulla ansvar för arbetsförmedling och arbetsmarknadsinsatser. Men åtminstone initialt finns en risk att kopplingen mellan arbetsmarknadsinsatser och utbildningsinsatser försvagas. Redan i dag finns en

mängd olika aktörer som agerar på olika nivåer i ett fragmenterat system. Att undvika att individer faller mellan stolarna blir en viktig prioritering.

C103. Yrkesskolan

Liberalerna Stockholms län

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att punkt 10 i Förortslyftets delrapport Fler i egen försörjning får följande lydelse: ”Inför yrkesskolan och ge dem som saknar gymnasieutbildning chansen till utbildning inom bristyrken. Alla ska ha en möjlighet att jobba. Även den som är särskilt svag på arbetsmarknaden och som exempelvis saknar gymnasieutbildning måste ha en väg till att stärka sin kompetens och utbildas till ett bristyrke. Gymnasiala yrkesutbildningar spelar en viktig roll bland annat för att fler nyanlända ska komma i arbete, men är i dag otillräckliga. Därför vill vi införa en ny utbildningsform: Yrkesskolan, en yrkesutbildning för vuxna som fokuserar på att ge yrkeskunskaper som är attraktiva på arbetsmarknaden, med stort inslag av arbetsplatsförlagt lärande. Utbildningen ska vara öppen för alla som saknar gymnasiekompetens, men vara särskilt anpassad för att kunna följa fullgjord SFI. Utbildningen ska långsiktigt fokusera på bristyrken där det finns goda chanser att få arbete som exempelvis inom bygg, logistik, vård och personlig assistent.”

Det råder en stor matchningsproblematik på svensk arbetsmarknad. Samtidigt som arbetsgivare vill anställa och arbetsmarknaden lider av kompetensbrist står många arbetslösa väldigt långt ifrån arbetsmarknaden. En gymnasial yrkesutbildning är en av de viktigaste vägarna till jobb. Detta är i dag kommunernas ansvar, både inom gymnasieskolan och inom yrkesvuxenutbildning (yrkesvux). Arbetsplatsförlagt lärande (praktik) är en fastlagd och integrerad del av läroplanen. Att kunna kombinera yrkesvux med SFI är också en viktig prioritering.

Satsningar görs både från stat och kommuner för att finansiera det ökande behovet av yrkesvux, för att möjliggöra för fler att läsa yrkesvux och för att guida individer till just yrkesvux som leder till anställning inom bristyrken. Utbudet av utbildningsplatser är ofta större än efterfrågan bland eleverna. Samtidigt erbjuder även staten yrkesutbildningar.

En utmaning är att kommunernas ansvar är att erbjuda grundskoleutbildning och gymnasieutbildning, medan det i dag finns ett ökande behov av kortare vägar in i jobb. Individer med bristfällig skolgång bakom sig, och som har svårt att ta till sig en hel gymnasieutbildning på svenska, med alla de skolämnen som ingår, kan ändå arbeta, bidra till samhället och vara attraktiv på en arbetsmarknad som skriker efter yrkeskompetens. Här finns ett behov att fylla och en roll för staten att spela. En ny skolform, yrkesskola, kan erbjuda yrkeskunskaper med stort inslag av arbetsplatsförlagd lärande och anpassning för att integrera SFI i utbildningen eller kombinera med SFI.

Att skapa en ny utbildningsform som är snarlik den kommunala vuxenutbildningen men med statligt huvudmannaskap förstärker de gränsdragningsproblem som råder redan i dag mellan stat och kommuner vad gäller arbetsmarknadsinsatser. Risken ökar ytterligare att individer bollas mellan stat och nivå för att få samma typ av utbildning helt enkelt för att skjuta kostnader ifrån sig.

C104. Utsatta områden

Göte Edvinsson, Borås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna utvecklar en politik att förändra situationen för de boende alla utsatta områden oavsett etnisk sammansättning

Liberalerna har tagit fram en politik för att utveckla och avskaffa de så kallade utsatt områdena. Det finns också områden som har liknande problem, men där befolkningen huvudsakligen är svensk. Jag tänker till exempel på tidigare brukssamhällen. De har ofta liknande problem som de utsatta områdena – låga utbildningsresultat, arbetslöshet, bidragsberoende och stor känsla av utanförskap. I dessa miljöer har ofta Sverigedemokraterna stort stöd. Vi måste betona att vi vill satsa på alla områden med ovanstående problem oavsett etnisk sammansättning.

C105. Lås inte in nyanlända i åtgärder

Eva Svendén, Malmö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att nyanlända kunder på Arbetsförmedlingen som är klara med Etableringsprogrammet inte går direkt in i Jobb- och utvecklingsgarantin utan i stället först måste söka jobb i 14 månader och försöka få jobb som alla övriga sökande, innan de kan komma in i Jobb- och utvecklingsgarantin

Nyanlända arbetssökande på Arbetsförmedlingen har rätt att skrivas in i Etableringsprogrammet, i detta program är de sedan i två år och erhåller en ersättning. Efter att de dessa kunder har avslutat Etableringsprogrammet och då fortfarande skulle vara arbetslösa, så har de rätt att direkt skrivas in i Jobb- och utvecklingsgarantin och då åter också erhåller en ekonomisk ersättning. Det betyder att dessa nyanlända arbetssökande inte får något incitament att söka jobb, eller att utbilda sig för att bli gångbara på arbetsmarknaden eller att lära sig svenska, utan kan bara gå från ett program till ett annat och få ersättning. Det gynnar ingen, varken den arbetssökande, Arbetsförmedlingen eller samhället. Inga andra vuxna arbetssökande kan komma direkt in i Jobb- och utvecklingsgarantin utan måste först söka jobb, och kommer först in i Jobb- och utvecklingsgarantin efter att de har varit arbetslösa och jobbsökande i tolv månader (om de har A-kassa) och i 14 månader (om de ej har A-kassa). Samma regler borde givetvis gälla även för nyanlända.

C2. INTEGRATIONSPOLITIK FÖR JÄMSTÄLLDHET OCH DEMOKRATISKA VÄRDERINGAR

C201. Stadsbyggnad i de mest utsatta bostadsområdena

Liberalerna Stockholms län

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att punkt 8 i Förortslyftets delrapport Demokrati och jämställdhet skrivs om och får följande lydelse: ”8. Förnya stadsbyggnaden i de mest utsatta bostadsområdena. En plan bör tas fram för att även bortom 2030 lyfta de områden där utsatthetsproblem kvarstår på grund av bebyggelsestrukturen. Ombyggnation samt omdragningar av vägar och andra strukturförändringar kan användas för att skapa tryggare och trivsammare miljöer. Det bör tillsättas en utredning för att ta fram innovativa metoder för bebyggelseutveckling och strukturförändring inom befintliga miljonprogramområden.”

Äganderätten är och ska vara stark i ett liberalt samhälle. Det har liberaler i alla tider värnat. Tidigare rapporter inom förortslyftet har hanterat frågan om fastigheter som missköts eller används i kriminella syften och hur vi ska komma till bukt med den typen av problem vilket är viktigt och klokt. Även samverkan med fastighetsägare för att skapa ökad trygghet har varit fokus i den rapport som berörde bostadspolitiken inom förortslyftet.

I denna rapport går man dock ett steg länge. I punkt 8 i rapporten Förortlyftet: Demokrati och jämställdhet så föreslås att strategiska rivningar ska göras av hus för att möjliggöra nybyggnation. Detta är både ett intrång i äganderätten och ett förslag som riskerar skapa oro bland de som bor i våra utsatta områden. Det kan inte vara en statlig utrednings roll att peka ut hus som någon äger och som någon bor i som strategiskt viktiga att riva. Även om expropriationsrätten används en del i dag när t.ex. en ny väg ska dras fram så bör den användas sparsamt och där det är absolut nödvändigt för att tillgodose ett anmält intresse. Annars bör det enskilda intresset väga tyngre.

C202. Låt de boende vara med och utveckla sitt område

Anne-Marie Ekström, Borås
Reza Aghapoor, Borås
Jens Christian Berlin, Alingsås
Anita Brodén, Alingsås
Seidi Is, Borås
Fredrik Nilströmer, Borås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att i rapporten Demokrati och jämställdhet en punkt läggs till som anger att utvecklingen av utsatta områden ska göras i samverkan med de som bor där.

Av namnet Demokrati och jämställdhet att döma borde rapporten handla om demokrati och delaktighet. Till viss del är det sant. Det är oerhört viktigt med kunskap om demokratiska värderingar och att mänskliga rättigheter är det som gäller. Men hur demokratiskt är det när Liberalerna talar om för andra hur man ska uppnå demokrati och delaktighet utan att inkludera dem det berör. Olika problem ska bekämpas och andra ska kartläggas och det ska informeras och undervisas enligt rapporten. I rapporten saknas genomgående hur de som bor i utsatta områden kan bli delaktiga i sitt områdes utveckling. Det handlar om att skapa tillit. Det gör man inte genom att uppifrån tala om hur det ska vara utan det gör man genom dialog. Utgångspunkten bör vara att de som bor i ett område ska vara delaktiga i dess utveckling. Utveckling skapas inte genom en rapport där Liberalerna talar om hur det ska vara.

Vid en föreläsning sa Hans Abrahamsson, forskare vid Göteborgs Universitet, följande

”Den positiva säkerheten och den lokala sociala tilliten kan inte enbart stärkas genom olika åtgärder uppifrån och ner. De komplexa samhällsfrågorna gör att samhället inte längre på samma sätt som tidigare med hjälp av god social ingenjörskonst kan byggas för människor utan alltmer måste byggas tillsammans med människor. Medskapande med berörda samhällsengagerade medborgare blir legio liksom användandet av medborgardialog.”

I rapporten Demokrati och jämställdhet bör ett avsnitt införas kring invånarnas deltagande i utvecklingen av det egna området, exempelvis genom det som kallas Medskapande dialog

C203. Förortslyftet Demokrati och jämställdhet

Nina Lundström, Sundbyberg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att punkt 6 i programmet Förortslyftet Demokrati och jämställdhet utgår

I punkt 6 beskrivs villkor för permanenta uppehållstillstånd. Egen försörjning, kunskaper i svenska språket och samhälle samt god vandel ska enligt punkten vara villkor för permanent uppehållstillstånd. Den utveckling som pågår inom migrationspolitiken på nationell nivå, och som innebär att permanenta uppehållstillstånd inte längre kommer vara huvudregel, skapar nya utmaningar. I riksdagen finns sannolikt en majoritet för att tillfälliga uppehållstillstånd blir huvudregel. Det kommer då krävas ett tillfälligt uppehållstillstånd för att kunna ansöka om ett permanent uppehållstillstånd. Det kan innebära att det tillfälliga uppehållstillståndet gäller under många år genom förlängningar innan ett permanent uppehållstillstånd kan bli aktuellt. Kraven för permanenta uppehållstillstånd är redan i dag betydande. Att i detta läge ytterligare villkora permanenta uppehållstillstånd med nya villkor är inte rimligt. Skyddsskälen måste stå i fokus. Ett annat problem är att skillnaden mellan krav för permanent uppehållstillstånd kontra krav för medborgarskap minskar. Ur integrationssynpunkt är tillfälliga uppehållstillstånd sämre än permanenta uppehållstillstånd. Speciellt när vissa tillstånd endast löper på 13 månader. Den osäkerhet som människor lever under gynnar inte integrationen. Båda av humanitära skäl samt ur integrationssynpunkt är det bättre med familjeåterförening än att hålla barn och föräldrar åtskilda. Genusperspektivet borde genomsyra både migrations och integrationspolitiken. Kvinnor drabbas på många olika sätt i migrationen och ur integrationssynpunkt. Både genom svår tillvaro i flyktsituationen och sedan sämre möjligheter till arbetsmarknadsanknytning och därmed lägre inkomster. Kvinnor som lämnar en våldsam relation kan riskera att endast få ett tillfälligt uppehållstillstånd som löper 13 månader där förlängning måste sökas och beviljas. Om dessutom inkomstkrav enligt punkt 6 inte uppnås är det omöjligt för kvinnan att söka ett permanent uppehållstillstånd. Denna utsatthet riskerar leda till att kvinnor, och barn, tvingas vara kvar i relationer som innebär risk för att utsättas för nya kvinnofridsbrott. Frågor som rör uppehållstillstånd är dessutom migrationsfrågor och borde behandlas sammanhållet i ett migrationspolitiskt program där helheten framgår vad gäller möjligheten att söka skydd och erhålla skydd inte minst för kvinnor och barn som lever under extra stor utsatthet.

C204. Begränsa rätten till avgiftsfri tolk

Mårten Hemström, Sala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att rätten till avgiftsfri tolk begränsas, så att den endast ges i max två år
2. att undantag från detta beviljas personer som har begränsad språklig förmåga
3. att det tas ut en avgift för personer som uteblir från möten där avgiftsfri tolk erbjuds

Tolk är ett typexempel på sådant som bör bekostas av individens egna prioriteringar i en liberal stat. Under de första två åren är det rimligt att staten står för kostnaden, eftersom två år är en rimlig tid för att lära sig svenska. Därefter ska individen stå för sina egna kostnader, eftersom det är egen prioritering. Det ska inte vara möjligt att bo i Sverige i tiotals år utan att lära sig språket, men ändå få sina omkostnader för tolk bekostade av skattebetalarna.

En invändning är att det i vissa fall rör sig om liv och hälsa, och i dessa fall är det rimligt att personen som behöver tolk prioriterar tolk, trots att personen i fråga borde ha prioriterat annorlunda tidigare och lärt sig svenska. Kostnaden ska man då stå för själv.

Det är rättvist att individen bekostar sina egna utgifter och prioriteringar, och dessutom blir en begränsning av rätten tolk avgiftsfri tolk ett incitament för att lära sig språket i det land där man bor. Då ökar integrationen och det individuella ansvaret.

C205. Begränsa statens ansvar att betala för tolkar

Eva Svendén, Malmö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att statens ansvar för att betala för tolkar för nya medborgare drastiskt begränsas
2. att statens endast ska vara ansvariga för att betala för tolkar för nyanlända i max tre år från det att en person har fått sitt första uppehållstillstånd i Sverige- undantag från detta kan finnas om personen t.ex. har någon funktionsnedsättning som gör att de har svårare att lära, inlärningssvårigheter, med mera
3. att undantag från att minska statens ansvar för att bekosta tolkar för nyanlända till de tre första åren från första uppehållstillståndet t.ex. vara: om personen till exempel har någon funktionsnedsättning som gör att de har svårare att lära, har inlärningssvårigheter, eller om det gäller akut sjukvård/tandvård eller eventuellt sjukvård/tandvård i stort

I dag finns det ingen tidsgräns för hur länge staten är skyldiga att bekosta tolkkostnader för nyanlända och för övriga nysvenskar som har kommit till vårt land och bosatt sig här. Det betyder att vi har personer som aldrig ens försöker lära sig svenska och efter årtionde i Sverige kan ringa om någon svenska, vilket innebär stora kostnader för staten, det

vill säga skattebetalarna, medborgarna- pengar som kunde användas till annat.

Det bör också betraktas som respektlöst och totalt oansvarigt av personer som väljer att leva i Sverige och vilka också gives denna möjlighet att de inte lär sig svenska – svenska som också är nyckeln in i det svenska samhället, in på arbetsmarknaden. Det betyder att många av dem som inte kan svenska aldrig kommer att få ett jobb, aldrig kommer att bli självförsörjande. Genom att staten inte har någon gräns för hur länge den bekostar tolkar, så understödjer staten att många inte lär sig svenska.

Därför måste statens ansvar för att bekosta tolkar drastiskt begränsas till förslagsvis tre år från att den nyanlända har fått sitt första uppehållstillstånd- därefter är det den enskildes ansvar att bekosta tolk. Undantag kan så klar behöva göras om personen exempelvis har en funktionsnedsättning som påverkar inlärning, andra inlärningssvårigheter. Och möjligen vid akut sjukvård, och eventuellt vid viss annan sjukvård/tandvård.

C206. Hbtqi-frågor i Förortslyftet

Mats Nordström, Täby
Anne-Marie Ekström, Borås
Richard Brodd, Göteborg
Peter Edholm, Solna
Carl Otto Engberg, Stockholm
Inez Holst, Mölndal
Robin Nilsen, Stockholm
Ulrica Solver-Gustavsson, Örebro
Barbro Westerholm, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att ett eget kapitel införs i rapporten Demokrati och jämställdhet för att stärka hbtqi-personers rättigheter i utsatta områden med följande punkter: att hbtqi-personers rättigheter finns med i den obligatoriska samhällsundervisningen, att hedersförtryck och hedervåld mot hbtqi-personer måste motverkas, att inga bidrag ges till föreningar som exkluderar hbtqi-personer och/eller förnekar hbtqi-personers rättigheter och att asylsökande hbtqi-personer ska ges permanent uppehållstillstånd
2. att det i rapportens punkt 8 ska skrivas in att hbtqi-flyktingar ska undantas från försörjningskrav för permanent uppehållstillstånd[1]

I de utsatta områdena kommer många personer från kulturer och länder där det inte är accepterat att vara hbtqi-person. I alltför många länder riskerar hbtqi-personer att straffas med döden. Därför är dessa personer särskilt utsatta i förortsområdena. Även om hbtqi-personer nämns på en del ställen i rapporten ”Demokrati och jämställdhet” saknas ett särskilt avsnitt som lyfter de frågor som behöver uppmärksammas när det gäller hbtqi-personer. På samma sätt som kvinnor rättigheter lyfts. Rättigheter för hbtqi-personer är mänskliga rättigheter.

De punkter som är aktuella handlar om samhällsorientering, bidrag och uppehållstillstånd.

Det behöver säkerställas och förtydligas att den obligatoriska samhällsorienteringen också inkluderar vilka rättigheter hbtqi-personer har och att det är helt lagligt i Sverige att få älska den hen vill. Alla former av hedersförtryck och hedersvåld även mot hbtqi-personer måste motarbetas.

I Sverige har vi ett rikt föreningsliv som ska vara tillgängligt på lika villkor för alla. Att delta i en förening bidrar till att få kunskap om demokrati och delaktighet. För att ingen ska exkluderas behövs före utbetalning av olika former av bidrag till en förening eller annan organisation göras en ordentlig kontroll om föreningen inte exkluderar någon och att föreningen är demokratisk.

En person som söker asyl på grund av att hen inte kan leva öppet som hbtqi-person i sitt hemland kan förmodligen inte under överskådlig tid återvända dit. Därför är det logiskt att en hbtqi-person direkt får permanent uppehållstillstånd.

C207. Inför ett nationellt slöjförbud i grundskolan

Alexander Werne, Malmö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att införa ett nationellt slöjförbud i grundskolan

Få politiska frågor är så kontroversiella som den om slöjförbud i skolan. Fast frågan är så kontroversiell så saknar gemene man fundamentala grundkunskaper om frågans ursprung och dess effekt på individen.

För att hitta grunden till slöjan får man vända till islams heliga text Koranen samt till haditherna. Den omnämns bland annat i vers 31 i den 24:e suran i Koranen samt i Sahih Bukhari-hadithen 6:60:282. Från dessa texter är det enkelt att dra slutsatsen att grunden till slöjan kommer ifrån religiösa texter där syftet är att dölja kvinnan från män. Målet med denna motionen är befria de muslimska flickorna som bär slöja men som inte vill göra det.

Trots alla artiklar om frågan har jag inte hittat någon som har frågat unga muslimska flickor vad de tycker. Med ett anonymt formulär som tog upp frågor så som ”Går du i grundskolan i Malmö?”, ”Av vilka skäl använder du slöja?” och ” Hur ställer du dig till ett slöjförbud i skolan? Det vill säga att man inte får bära slöja i skolan under skoltid?” ville jag ändra på detta.

På första undersökningsdagen någonstans i Malmö fick jag ett extraordinärt svar på mitt formulär. En flicka i en av Malmös grundskolor som bär slöja av religiösa skäl uppgav att hon var positiv till ett slöjförbud i grundskolan. För att förverkliga denna flickan så kallar vi henne för Alima.

Tanken var först att samla ihop ett större statistiskt underlag. Men så länge antalet flickor som bär slöja mot deras vilja är mer än noll är det totala antalet egentligen irrelevant. Alima får därför bli symbolen för alla de flickor som bär slöja och som vill se ett slöjförbud i grundskolan.

Nu antar frågan en rent ideologisk form där olika värderingar ställs emot varandra. Alima är en flicka vars åsikt för-

1. Yrkande 2 besvaras under avsnitt H1.

modligen avviker från den stora gruppen, eller kollektivet, som inte vill se ett slöjförbud. Vi måste därmed bestämma oss för vilken sida vi ska hålla med, individen eller kollektivet. För mig är svaret enkelt. Individens frihet är överlägset viktigare än någon religion och dess yttringar.

Men för dem som inte vill se ett slöjförbud, de som vill att Alima ska fortsätta bära slöja mot sin vilja, måste svara på följande frågor. Hur många Alima, om det är antalet som är problemet, måste komma fram för att ett åsiktsskifte ska ske? Varför ska Alima redan i grundskolan förpassas till ett religiöst förtryck till skillnad från alla andra barn i det sekulariserade Sverige? Vad skulle du säga till Alima om hon frågade dig varför du inte hjälper henne?

Att vända Alima ryggen i denna avgörande frihetsfråga är att bortse från liberala värden. Att välja bort Alima och de andra flickorna är att välja bort individerna för kollektivet. Även fast vi inte kan ge Alima en hel vardag utan religiöst förtryck kan vi åtminstone ge henne så mycket tid som möjligt. Och eftersom det inte finns något laghinder för förslaget så är ett slöjförbud det effektivaste och absolut snabbaste sättet för att frigöra Alima från ett religiöst förtryck i Sverige.

C208. Förortslyftets förslag om föräldraförsäkringen

Liberalerna Stockholms län

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att punkt 14 i förortslyftets delrapport Demokrati och jämställdhet utgår med hänvisning till att landsmötet redan har fattat ett mer långtgående beslut i frågan tidigare.

Landsmötet beslutade 2017 om en ny modell för föräldraförsäkringen. Målet med förslaget till en modernare och mer flexibla föräldraförsäkring var att göra uttaget av föräldrapenning mer jämnt fördelat mellan föräldrarna. En kvinnofälla som då identifierades var de så kallade garantidagarna, det vill säga de 90 dagar som kan tas ut till en lägstanivå/grundnivå. Förslaget som landsmötet röstade igenom innebar att dessa dagar skulle slopas till förmån för fler ersättningsdagar med inkomstskydd. Detta minskar den totala tiden som föräldraledighet kan tas ut men gör att ersättningen ligger på samma nivå för samtliga dagar.

I punkt 15 i förortslyftets delrapport Demokrati och jämställdhet förslås dessa garantidagar i stället ska öronmärkas. Redan i dag pågår ett arbete för en öronmärkning av dessa dagar. En utredning pågår om Sveriges genomförande av det så kallade balansdirektivet (ett EU-direktiv om balans mellan arbete och privatliv för föräldrar och anhörigvårdare som Liberalerna har ställt sig bakom) och utredningen väntas inom kort att förslå att de 90 dagarna till lägstanivå ska öronmärkas. Vilket är ett välkommet steg i rätt riktning men fortfarande långt ifrån det förslag som landsmötet ställt sig bakom.

Liberalerna bör därför stå fast vid det förslag om en modern och mer flexibel föräldraförsäkring som antogs på landsmötet 2017 och där de så kallade garantidagarna ska slopas vilket är mer avgörande för ett jämställt uttag än att dagarna öronmärks.

C209. Nej till kartläggning av könsstympning

Anne-Marie Ekström, Borås
Reza Aghapoor, Borås
Anita Brodén, Alingsås
Seidi Is, Borås
Fredrik Nilströmer, Borås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att punkten 15 i rapporten Demokrati och jämställdhet om kartläggning av könsstympning utgår

Könsstympning är något vi alla fördömer. Det begränsar flickors och kvinnors liv. Självklart ska det motverkas på alla sätt att fler utsätts för detta liksom att de som har utsatts ska få hjälp och stöd för att få ett så bra liv som möjligt. Hälso- och sjukvården ska ha särskild kompetens och specialistmottagningar för behandling. Vårdpersonal och skolpersonal ska få utbildning så att de kan upptäcka flickor och kvinnor som har problem.

Frågan är däremot hur en relevant kartläggning av hur många som är könsstympade i Sverige ska kunna göras, utan att den personliga integriteten påverkas. Det är bättre att lägga pengarna på att utbilda och öppna mottagningar där flickor och kvinnor kan få hjälp i stället för en omfattande kartläggning. Som jämförelse kan nämnas att när Uppsala gjorde sin kartläggning av hedersvåld- och förtryck uppskattades kostnaden för kartläggningen till en miljon kronor.

C210. Använd idrotten för integration

Liberalerna Västerbotten

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att inrätta stödfunktioner där idrotten kan söka medel för att bekosta aktiviteter där man arbetar aktivt för att få in fler i idrotten med integration som ett av målen.

Idrottsrörelsen är en av de största och starkaste rörelserna vi har i landet med lång erfarenhet av att få ungdomar att röra sig, få vänner samt i många fall stor del av uppfostran och gränsdragning samtidigt som det är ett bra sätt att minska risk för drogberoende och ensamhet. Idrotten är också en viktig demokrati-spridare i samhället.

Sverige har senaste åren tagit emot många ensamkommande flyktingar men även andra invandrare, vi satsar i dag på skolan och polisen bland annat av det skälet. Men var är satsningarna på något vi VET fungerar, idrotten?

I dag går många idrottsföreningar på knäna, nya föreningar skulle lätt kunna skapas och många fler ungdomar skulle kunna rymmas inom detta paraply om resurserna kunde ökas.

Klubbarna får i dag stor del av sin intäkt från medlemskap och aktivitetsstöd, dock har denna grupp av personer varken eller. I och med att personnummer saknas får klubbarna och de ideella ledarna bekosta allt själva med stora

utgifter samt att de måste tacka nej till många personer som konsekvens.

Vi vill se riktade medel där staten, gärna med Svenska Spel som avsändare, går in och skapar en fond eller stödfunktion där idrottsföreningar kan söka pengar för att öka möjligheterna att arbeta med integration inom idrotten. Detta för att bilda nya föreningar eller ge möjlighet att hjälpa fler utsatta personer. MUCF eller RF skulle kunna hantera stödet.

C211. Demokrati och jämställdhet, punkt 22

Niklas Lehresjön, Karlstad
Anton Sjöstedt, Arvika

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att punkt 22 i partistyrelsens förslag, om ungdomsförbund i skolan, i rapporten Demokrati och jämställdhet avslås/stryks
2. att skolans demokratiuppdrag breddas och säkerställer att alla elever har möjlighet att komma i kontakt med politiska företrädare från olika partier. Urvalet ska ske objektivt och regler om opartiskhet ska följas.

Partistyrelsen föreslår i rapporten Demokrati och jämställdhet, punkt 22: ""Ungdomsförbund ska få besöka skolor. Bredda skolans demokratiuppdrag för att säkerställa att alla elever under sin skolgång ska ha möjlighet att komma i kontakt med politiska ungdomsförbund. Gymnasierektorer ska ha ett särskilt uppdrag att skapa kontaktytor mellan ungdomsförbund och ungdomar i skolan. Det kan ske genom regelrätta debatter, bokbord eller klasspresentationer. Skollagens regler om opartiskhet ska följas."

Syftet är behjärtansvärt men riskerar att snarare begränsa än vidga skolornas möjlighet att leva upp till demokratiuppdraget. Rektorer omfattas redan i dag kravet om objektivt urval vid inbjudan av politiska partier – det är bra. Och kanske kan kraven på tillgång till en mångfald av politiska åsikter i skolan vidgas. Att särskilt tvinga skolor att bjuda in just ungdomsförbund kan dock tränga undan andra medel för att åstadkomma detta. Vid ett objektivt urval kan i stället t.ex. företrädare från moderpartierna, politiker i egenskap av en viss roll såsom riksdagsledamot, kommunalråd, regionråd etc. också tjäna syfte att uppfylla och vidga skolans demokratiuppdrag. Även om detta inte står i motsats till att bjuda in ungdomsförbund, riskerar det förslaget att minska skolors praktiska möjlighet att faktiskt fatta beslut om de metoder som för aktuell skola är mest tidseffektiv och bäst möter opartiskhet och krav om mångfald av åsikter.

Geografi och huruvida ungdomsförbund ens finns etablerade på orten ska inte begränsa möjligheten till mångfald. Vidare bör politiken vara försiktig med att gå in och styra metoder för hur demokratiuppdraget ska genomföras men vara tydlig med dess syfte och nödvändighet.

C212. Stärk folkbildningen – utveckla kontrollen

Monica Brohede Tellström, Nacka

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att punkt 26 i rapporten Förortslyftet demokrati och jämställdhet ska ges lydelsen Stärk folkbildningen – utveckla finansiering och kontroll.

Folkbildningen spelar en viktig roll för demokratiutveckling, bildning och för att forma nya sociala nätverk, och att stärka denna verksamhet kan bidra konstruktivt till integration och för att främja människors personliga utveckling, inte minst i utsatta områden. Samtidigt behövs en översyn av finansieringsmodellen och kontrollen av studieförbundens verksamhet. Kommunala, regionala och statliga bidrag till den fria folkbildningen i studieförbund och folkhögskolor ska säkras mot bidragsfusk och finansiering av antidemokratiska organisationer. Konkreta insatser måste vidtas för att förbättra transparensen och uppföljningen.

Folkbildningen har spelat en central roll i civilsamhället för att fritt och frivilligt erbjuda människor bildning, utbildning, socialt nätverkande, kulturutövande samt aktivt deltagande i samhället. Statens syften med stödet till folkbildning är följande:

1. stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin

2. bidra till att göra det möjligt för en ökad mångfald människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen

3. bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället

4. bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet.

Dessa syften är i högsta grad relevanta för att stärka individens utveckling och aktiva roll i samhället och en väl fungerande folkbildning bidrar till en god integration.

Det är angeläget att folkbildningen även fortsatt kan vara en viktig del av civilsamhället, och ha en stark legitimitet. Rapporten Förortslyftet demokrati och jämställdhet belyser i punkt 26 vissa allvarliga problem som uppstått i en del av studieförbundens verksamheter, och detta måste självklart åtgärdas. Dagens modell för finansiering samt uppföljning av folkbildningen behöver därför ses över för att motverka risker för bidragsfusk och stöd till antidemokratiska organisationer. Det är dock viktigt att påpeka att den övervägande delen av statliga, kommunala och regionala bidrag till studieförbund och folkhögskolor har gått till bra verksamheter som uppfyller folkbildningens syften. Ökad tydlighet i finansieringsmodell, utvärdering och kontroll är viktigt, och samtidigt bör folkbildningen stärkas och utvecklas.

C213. Civilsamhället viktigt i utsatta områden

Anne-Marie Ekström, Borås
Reza Aghapoor, Borås
Seidi Is, Borås
Fredrik Nilströmer, Borås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att ersätta punkt 19 och 20 i rapporten om demokrati och jämställdhet med motiveringstexten samt i själva beslutssatsen: ”Stärk civilsamhället roll med särskilt fokus på studieförbunden i utsatta områden för utveckling av föreningslivet och främjande av demokratiska värderingar. Samtidigt måste kontrollen för utbetalning av bidrag skärpas för att motverka föreningar där demokratiska värderingar inte följs eller fusk förekommer.”

Civilsamhällets roll är särskilt viktig i utsatta områden. Civilsamhällets organisationer är en resurs som måste tas tillvara i samhällsutvecklingen.

Studieförbunden är en aktör som borde vara viktiga i utvecklingen av ett utsatt område. Tyvärr har studieförbunden den senaste tiden fått dåligt rykte på grund av fusk och att demokratiska värderingar åsidosatts av en del. Detta måste med kraft motverkas genom noggrann kontroll. Alla studieförbund ska inte drabbas på grund av att några missbrukar förtroendet de fått.

Med det arbetssätt som studieförbunden har, där delaktighet i lärandet finns med, stärks individerna och det blir lättare att ta till sig nya kunskaper när man har dialog. Det som studieförbunden kan bidra med är till exempel både återkommande samhällsorientering med fokus på demokrati och mänskliga rättigheter och språkutveckling. Dessutom kan studieförbunden vara en resurs för föreningslivet i stort genom att medverka till att utbilda föreningar där demokratiska värderingar styr. Genom detta ökar civilsamhällets roll i utsatta områden.

Offentligt statligt eller kommunalt stöd kan vara avgörande för att en förening kan starta och fortgå. I detta sammanhang är det självklart oerhört viktigt att noggrann kontroll görs innan bidrag betalas ut till en förening så att det inte går till verksamhet som främjar segregation eller motverkar demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter.

Ett alternativ är att i stället för rena bidrag göra ett samarbete mellan kommun och förening/föreningar i form av så kallat Idéburet Offentligt partnerskap (IOP). För att säkra att inte några tveksamheter uppstår bör villkoren ses över och förtydligas.

D1. KLIMAT, ENERGI, MILJÖ- OCH NATURVÅRD

D101. Liberalernas klimatpolitik ur ett 2030-årsperspektiv

Camilla Ifvarsson, Täby
Patrik Ferm, Täby
Eva Fogelquist, Täby

Förslag till landsmötesbeslut:

1. Vi yrkar att landsmötet uppdrar till partistyrelsen att arbeta igenom och tydliggöra Liberalernas klimatpolitik och formulera vad som ska genomföras för att nå klimatmålen ur ett 2030-årsperspektiv.

Klimatkrisen är en kris för mänskligheten. Utsläppen måste minska. Vi kan inte fortsätta att se Arktis isar smält, haven smutsas ner och extremväder tvinga människor på flykt. Vi måste agera nu. Vid FN:s toppmöte i september 2015 antog världens stats- och regeringschefer 17 globala mål för en hållbar utveckling – Agenda 2030. I och med Agenda 2030 har Sverige åtagit sig att fram till år 2030 leda landet mot en hållbar framtid. Ifall vi ska klara av att hantera klimatkrisen och nå målen i Agenda 2030 är det nödvändigt med ett politiskt ledarskaskap som inser vilka förändringar som krävs och som vågar driva en politik därefter.

Enligt en Sifo-undersökning från 2018 så tänker nästan hälften av svenskarna på klimatet som de pekar ut som en av de viktigaste samhällsfrågorna. I undersökningen säger var tredje ung kvinna olycklig på grund av klimathotet. Hela 76 procent uppger att de tycker att det är viktigt att det parti de röstar på satsar på klimatfrågan. En klar majoritet tycker att politiker och beslutsfattare borde göra mycket mer för att begränsa klimatförändringarna. Liberalerna bör vara det partiet som tar täten och visar vägen när det kommer till det arbetet.

Liberalerna har under flera år arbetat med och tagit fram förslag på lösningar i klimatarbetet. Vi pratar om mer EU-samarbete, om europeisk koldioxidskatt och flygskatt, teknikutveckling och klimatinvesteringar. Lika viktigt som att mängden utsläpp minskas är att det sker snart. Vad som görs åren fram till 2030 är avgörande. Om utsläppen inte minskas radikalt kommer med stor sannolikhet den globala uppvärmningen överstiga 1,5 grader. Det medför att mer tundra tinar och polarisar smälter. Vilket i sin tur ökar uppvärmningen. Varje år som går utan att utsläppen minskas måste kompenseras för med ännu kraftigare åtgärder.

Åtgärder som beslutas i dag kommer också att ta tid innan de får effekt på utsläppen.

Vi anser att vi redan har förlorat alltför mycket tid när det gäller klimatarbetet. För att nå den framgång som krävs måste Liberalerna precisera vad olika förslag innebär, men framför allt sätta skarpa krav avseende tidsaspekten. Världen kan inte stanna vid att diskutera och analysera klimatfrågan, vi måste också aktivt agera och visa våra väljare att Liberalerna menar allvar då vi pratar om åtgärder avseende klimatet. Vi tycker därför att Liberalerna kan bli tydligare och skarpare med tidsatta förslag som kan förverkligas inom en tioårsperiod.

Vi anser därför att landsmötet bör ge partistyrelsen i uppdrag att arbeta igenom och tydliggöra Liberalernas klimatpolitik och tydligt, med tidsatta ramar, formulera vad som ska genomföras för att nå klimatmålen.

D102. Sveriges nettoutsläpp av växthusgaser ska ned till noll senast år 2035

Patrik Ferm, Täby

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för, att målet att Sverige inte ska ha nettoutsläpp av växthusgaser senast 2045, ska i stället sättas till år 2035

Att lösa klimatförändringarna skulle vara det mest fantastiska som mänskligheten någonsin har gjort säger Bill Gates, grundare av Microsoft och B&M Gates Foundation.

Enligt IPCC ligger människan bakom huvuddelen av temperaturökning som skett sedan 1900-talets mitt. På norra halvklotet har de senaste årtiondena varit de varmaste under 1400 år. Nivån av växthusgaser i atmosfären har jorden inte haft på 800 000 år. Halten av koldioxid är 50 procent högre jämfört med industrialismens början. Ökningstakten är alarmerande, var slutar det?

Enligt antagna klimatmål ska Sverige senast 2045 ska inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären, för att därefter uppnå negativa utsläpp – detta betyder att utsläppen av växthusgaser från svenskt territorium ska vara minst 85 procent lägre år 2045 än utsläppen år 1990. De resterande utsläppen för att komma ned till noll kan uppnås genom kompletterande åtgärder.

Jag anser att Liberalerna måste ta det politiska ledarskap som krävs för att lösa klimatkrisen från ett svenskt perspektiv, politiken behövs för att skapa en folkopinion – att göra tvärtom och i huvudsak vänta in krav på snabba förändringar från boende i Sverige, kommer dock att ta för lång tid. Sverige behöver ta ledarskap genom handling och drastiskt öka förändringstakten genom ett bredd spektrum av åtgärder. Åtgärderna ska bland annat omfatta innovation och tekniska lösningar, men även motivera individer att ändra livs-

stil avseende konsumtionsmönster för att minska det egna klimatavtrycket.

I praktiken har Sverige redan släppt Parisavtalets mål – den nuvarande planen är tyvärr otillräcklig. För att ett ge en stark signal behöver Sveriges klimatmål skärpas – jag anser att målet att Sverige inte ska ha nettoutsläpp av växthusgaser senast 2045, borde sättas till år 2035 i stället. Som stöd för min slutsats refererar jag till Ekots lördagsintervju den 15 maj 2021 med Johan Kuylenstierna, ordförande för Klimatpolitiska rådet – han pekar på att Sverige behöver öka ambitionsnivån och ett sätt är just att tidigarelägga ”nettonoll-målet”.

Jag anser att Liberalerna måste ta huvudansvaret för det politiska ledarskap som krävs för att lösa klimatkrisen från ett svenskt perspektiv. En bieffekt av att ”axla denna mantel”, skulle även kunna ge ett kraftfullt svar på frågan varför Liberalerna behövs i svensk politik.

D103. Grön liberalism för en global klimat- och miljöpolitik

Karin Karlsbro, Stockholm
Anita Brodén, Alingsås
Nicke Grahn, Dorotea
Amie Kronblad, Värmdö
Mathias Lasu, Vallentuna
Nina Lundström, Sundbyberg
Ylva Mozis, Vallentuna
Emma Lilja Sjödin, Stockholm
Anton Sjöstedt, Arvika
Gabriela Tidblad, Solna
Sverker Thorén, Västervik
Lars Tysklind, Strömstad
Annika Westh, Göteborg
Urban Wästljung, Uppsala
Filip Zackrisson, Varberg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att utveckla handeln med utsläppsrätter inom EU och för att en koldioxidskatt på EU-nivå införs
2. att Liberalerna arbetar för att integrera klimataspekterna i handelspolitiken
3. att Liberalerna arbetar för att principen om att förorenaren ska betala även gäller importerade utsläpp i form av s.k. gränsjusteringsmekanism
4. att Liberalernas klimatpolitik går hand i hand med skydd för den biologiska mångfalden och viktiga naturvärden
5. att Liberalerna arbetar för en så kallad due diligence-lagstiftning på EU-nivå för att säkerställa att brott mot mänskliga rättigheter eller allvarliga miljöbrott inte förekommer i de globala värdekedjorna[1]
6. att Liberalerna arbetar för en cirkulär ekonomi, inklusive pant- och återvinningssystem för elektronik såsom batterier, datorer och mobiltelefoner nationellt och inom EU

De globala koldioxidutsläppen måste snabbt minska radikalt. EU är världens största ekonomi och handelspartner. EU är också världens mäktigaste och mest ambitiösa miljöorganisation genom lanseringen av ”The Green Deal” och klimatlagen med bindande mål för utsläppsminskningar är viktiga steg på vägen.

Klimatpolitik och skydd för biologisk mångfald samt viktiga naturvärden måste gå hand i hand. Detta helhetsperspektiv är grunden för grön liberalism och bara så når vi hållbar utveckling, ekonomiskt, ekologiskt och socialt. Försiktighetsprincipen och principen att förorenaren ska betala, är hörnstenar för liberal politik som stimulerar tillväxt med hänsyn till människor och miljö.

En europeisk koldioxidskatt, skulle vara en av de mest effektiva åtgärderna för att minska utsläppen samt bana väg för innovation och grön teknik. Genom en sådan skatt kan EU även med trovärdighet trycka på för att få fler länder att följa efter. Skatten ska tas in på EU-nivå och vara en intäkt till EU-budgeten. Som ett första steg bör en harmoniserad lägstanivå för koldioxidbeskattning i EU:s medlemsländer införas.

EU:s system för handel med utsläppsrätter (ETS) utgör ryggraden för unionens nuvarande arbete med att minska utsläppen av växthusgaser. Systemet behöver vidareutvecklas, så att sektorer som i dag står utanför ETS som huvudregel införlivas i systemet. Samtidigt bör mängden tillgängliga utsläppsrätter kontinuerligt ses över och minskas eftersom priset på utsläppsrätter är och historiskt har varit allt för lågt. Ett gemensamt golv för priserna i det europeiska handelssystemet för utsläppsrätter kan bli ett viktigt steg på vägen mot en gemensam europeisk koldioxidbeskattning.

Vi vill se ett stopp för alla former av subventioner till fossila bränslen, på alla politiska nivåer inom EU och att alla transportslag bär sina egna klimatkostnader.

EU ska visa globalt ledarskap för klimat och miljö. EU ska kräva att handelspartners lever upp till åtaganden i Parisavtalet och arbeta för grön omställning i den globala ekonomin. Principen om att förorenaren ska betala för klimatutsläpp ska även gälla importerade varor och därför ska en WTO-kompatibel s.k. gränsjusteringsmekanism för klimatet ska införas.

Regler för att komma till rätta med avskogning på grund av import av t.ex. soja, palmolja, kött, kakao eller timmer bör skrivas in i alla handelsavtal. EU:s arbete med att licensiera importerat timmer som inte avverkats illegalt bör utvidgas till produkter som har stor risk att leda till avskogning. En due diligence-lagstiftning för aktörer på EU:s inre marknad behövs för att säkerställa att brott mot mänskliga rättigheter eller allvarliga miljöbrott inte förekommer i de globala värdekedjorna.

Åtgärder för en mer cirkulär ekonomi behövs och fler varor måste märkas ur livscykelperspektiv och klimatbelastning. Pant- och återvinningssystem för batterier, datorer och mobiltelefoner måste komma på plats både nationellt och inom EU.

1. Yrkande 5 besvaras under avsnitt E4.

D104. Fast omställningsplan för miljö och energi

Patrik Szefer, Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna för klimatets skull och för att förbättra människors hälsa samt djur och natur jobbar inom EU att få bort all kolkraft, i t.ex. Tyskland, Polen och andra länder, inom en tioårsperiod

Man bör kika på olika exempel som jag läste om på nätet och med hjälp av en del forskare komma fram till det mest realistiska, då länder inte heller kan få elbrist om vi ska kunna övergå till mer transporter via järnväg, elbilar med mera.

Förslag jag kikat på är:

1. Nya reaktortyper, så kallade generation fyra, med torium och plutonium ska ge obegränsad energi utan långlivat avfall. Men trots forskning i femtio år finns inga i kommersiell drift?

2. En del hushåll kan använda belysning som solenergi, helst fritidshus.

3. I vissa fall kan det fungera med vindkraftsparker där det inte förstör närområdena.

4. På en del ställen kan man nog ha vågkraftverk.

Man bör med ett samarbete inom EU göra en snabb omställning samtidigt som man forskar fram nya alternativ.

Vi bör ställa krav på regeringen och EU att en omställningsplan ska finnas om ny kärnkraft i stället för kolkraft, vindkraft som påverkar naturen och besöksnäring. Tillsammans med EU måste vi snabbare få fram en förändring med hjälp av verkliga krav från vårt parti.

D105. Effektivare miljöpolitik ur ett globalt perspektiv

Per Lampinen, Arjeplog

Förslag till landsmötesbeslut:

1. Verkar för ökad andel globala satsningar på klimat och miljö

Under 2019 uppgick de totala koldioxidutsläppen till 38 miljarder ton medan Sveriges territoriella utsläpp enbart uppgick till 50 miljoner ton, det är 1,3 promille av världens totala utsläpp. Även utsläppen per capita är låga, till och med bland de lägsta inom OECD. Under 2018 var Sveriges konsumtionsbaserade utsläpp 80 miljoner ton varav 57 procent skedde utomlands. Detta sammantaget visar att Sveriges mål att minska och till och med bli fossilfria har i det närmaste ingen effekt på de globala utsläppen av växthusgaser och klimatförändringen. Därför bör Sverige som innovationsland använda sin teknik för att tillsammans med länder minska de globala utsläppen av växthusgaser. Forskning på fjärde generationens kärnreaktorer pågår redan, men takten behöver öka om vi ska klara våra klimatmål. Allt eftersom tillväxten ökar i många länder byggs ny fossil elkraft för att möjliggöra detta. Som exempel kan nämnas att Kina under 2020 startade ett nytt kolkraftverk varje vecka, detta borde ha varit kärnkraftverk för klimatets skull. Medan vi minskar våra territoriella utsläpp kommer produktion flytta till länder som till större del använder sig av fossila bränslen inom energi- och elproduktion, en sektor som står för den största andelen koldioxidutsläpp globalt.

Även inom avfallshanteringen bör Sverige jobba mer globalt. Många tillväxtländer saknar i dag fungerande avfallshanteringen vilket leder till att avfallet och framför allt plast hamnar i våra hav. Det är inte bara tillväxtländer i Asien som står för nedskräpningen även många EU-länder längs medelhavet står för stora delar av nedskräpningen i havet. I Sverige har vi en fungerande avfallshantering med återvinning av de flesta fraktionerna, men även här finns mycket kvar att göra.

Klimatförändring och miljöförstöring är ett globalt problem och Sverige bör därför jobba globalt för att förändra detta. Även om vi inte ska stanna av våra åtgärder för ett bättre klimat och bättre miljö nationellt bör vikten av vårt miljöarbete vara internationell. Även om Sveriges utsläpp skulle bli noll av både avfall och växthusgaser skulle det inte göra någon skillnad för de globala utsläppen. Varje investerad krona ska ge maximal klimat- och miljönytta globalt, för klimat och miljö är en global fråga. Därför föreslår jag att Liberalerna ska verka för att Sverige jobbar mer för att minska de globala utsläppen och att pengarna vi lägger på förbättrad miljö och klimat ska ge en högre global effekt än de gör i dag.

D106. Klimattullar och återbetalning till medborgarna

Bertil Friman, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna fortsätter att starkt arbeta för klimattullar, men för att väljarna ska acceptera de höjda priserna på importerade varor, bör inkomsterna i sin helhet återbetalas till medborgarna som en årlig utbetalning i slutet av varje år.

Det är positivt att höra att alla större företag verkar vara inställda på en omställning till koldioxidfri produktion och koldioxidfria transporter. Plötsligt finns det lösningar som så sent som för några år sedan kändes väldigt avlägsna.

Det är också positivt att höra att Liberalerna arbetar för att införa koldioxidtullar för import från länder som inte beskattar koldioxidutsläpp eller beskattar de lägre än i EU.

Det senare, koldioxidtullar, innebär också att man öppnar dörren för att varor och tjänster som innebär utsläpp av koldioxidutsläpp blir dyrare.

Detta innebär stora fördelar, eftersom enskilda människor och företag då äntligen har en realistisk möjlighet att ta hänsyn till koldioxidutsläppen i alla sina dagliga beslut om inköp, resor och transporter.

Det innebär också indirekt att utveckling av koldioxidfri produktion stimuleras, utan statliga ingripanden.

En ytterligare effekt kan också bli ett ändrat beteende, där man behåller och låter laga sina saker i stället för att kasta och köpa nytt, så fort en vara hinner bli litet sliten.

Om det blir så, kan det leda till framväxten av småskalig företagsamhet för att reparera och renovera existerande pro-

dukter, ungefär som de små verkstäder som i dag finns för att laga smartphones, men utvidgat till nya områden.

En fråga som uppstår är: Vad ska man göra med de pengar som kommer in från koldioxidtullarna. Syftet är ju att göra koldioxidutsläpp dyra, inte att höja skatterna. För närvarande talas det om att finansiera diverse gröna projekt.

Risken med detta är att tullen i praktiken blir en ny skatt, vilket kommer att skapa ett sådant motstånd att det kan bli svårt att lägga tullen på tillräckligt hög nivå för att det ska kunna påverka koldioxidutsläppen. Eftersom en stor del av produktionen sker i Kina, med energi från kolkraftverk, kan dessa varor bli betydligt dyrare än i dag.

I denna motion föreslår jag därför att Liberalerna fortsätter att starkt arbeta för klimattullar, men för att väljarna ska acceptera de höjda priserna på importerade varor, bör inkomsterna i sin helhet återbetalas till medborgarna som en årlig utbetalning i slutet av varje år.

D107. Koldioxidskatt enligt ekonomer

Harald Enoksson, Sundbyberg
Tobias Davidsson, Stockholm
Sebastian Dennerhag, Sundbyberg
Per Håkansson, Sundbyberg
Jan Lenander, Göteborg
Helena Mischel, Järfälla
Ulf Paulsson, Lund
Natalie Selin, Sundbyberg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna arbetar för ett svenskt avgifts- och utdelningssystem för minskade koldioxidutsläpp, i enlighet med "Economists' statement on carbon dividends"

Många av oss bryr oss om klimatet, men vad är rätt att göra? Ekologiskt eller inte? Ny elbil eller gammal fossilbil? Närodlat eller importerat? Vindkraft eller kärnkraft? Diskussionerna går långa bland oss.

Och vissa bryr sig inte alls, utan tänker att politikerna ska fixa det här åt oss. Så vad ska vi då som politiker göra?

3 585 nationalekonomer, varav 28 nobelpristagare, har tillsammans skrivit under en text (se hodler.se/econstatement för länkar) som anser att:

1. Koldioxidskatten är den mest kostnadseffektiva åtgärden för att få ner utsläppen.

2. Koldioxidskatten ska höjas varje år tills utsläppen är åtgärdade, och höjningen ska inte påverka statens budget, så att vi inte fastnar i diskussioner om statens storlek.

3. En allomfattande och stigande koldioxidskatt gör att vi sänker utsläppen på ett teknikneutralt sätt, och kan ta bort mindre effektiva politiska åtgärder för att minska utsläppen.

4. Koldioxidskatten måste inlemmas i handelspolitiken, så att vi förtullar varor mer om de kommer från länder utan koldioxidskatt (CBAM på EU-språk).

5. Skatten bör delas ut bland medborgarna, lika per huvud, vilket är det enda sättet att göra en stigande koldioxidskatt politiskt gångbar.

Punkt 5 illustreras väl av Kanada och Frankrike, som båda försökt höja sina koldioxidskatter. I Kanada delas pengarna ut, i Frankrike gör de det inte. Därför har Frankrike sänkt sin koldioxidskatt igen, efter att "gula västar" orsakat de värsta politiska våldsamheterna i landet sedan 1968. Därför bör även vi dela ut koldioxidskatten, så att den politiskt sett kan existera, och höjas.

Nationalekonomer har ofta fel. Men världens hittills största nationalekonomiska konsensus, har inte fel. Det här är precis det vi ska göra.

D108. Avgift och full utdelning: för att frihet måste försvaras

Pia Långström, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska ta ställning för att införa en stigande prislapp på föroreningar med full utdelning, "carbon fee and dividend"
2. att Liberalerna ska tillsätta en utredning för hur Sverige kan följa Kanadas exempel med en stigande prislapp på föroreningar och full utdelning
3. att Liberalerna ska verka för samarbete inom EU för att möjliggöra "carbon fee and dividend" i medlemsstaterna
4. att Liberalerna ska vara drivande i arbetet för att introducera en stigande prislapp på föroreningar med full utdelning, värna om individens frihet att själv disponera denna, säkerställa relevanta åtgärder för glesbygden och fortsatt fungerande konkurrens på utsatta marknader
5. att Liberalerna ska ta ställning till att avgift och full utdelning ska införas på alla typer av transporter, inklusive flyg
6. att Liberalerna ska verka för att avgift och full utdelning ska omfatta klimatskadliga biobränslen enligt EU:s direktiv 2003/96/EG som stipulerar att biobränslen ska hanteras som motsvarande fossila bränslen

Liberaler är överens om att klimatet inte kan vänta och att förorenaren ska betala. Samtidigt är det oerhört viktigt att värna om individens frihet. Det är en svårt nöt att knäcka på individnivå utan att kränka den personliga integriteten, idealet vore ju en personlig utsläppspott och det innebär ett intrång i den personliga integriteten om staten ska bokföra och kontrollera folks resor eller konsumtion.

Därför är tanken med koldioxidavgift och utdelning, "carbon fee and dividend", ingen dum idé. Kanada med Justin Trudeau i spetsen blev först i världen att introducera en prislapp på föroreningar, price on pollution, på federal nivå i hela landet 2019. Även i EU börjar man nu överväga systemet för att adressera klimatkrisen. I praktiken innebär det en koldioxidskatt med full utdelning. Genom att göra koldioxidutsläpp från fossila bränslen dyrare med en stigande prislapp och fördela hela intäkten lika över den myndiga befolkningen får förorenaren betala utan att skattetrycket höjs. Precis som i Kanada bör boende i glesbygd få en relevant extrautdelning eftersom det i stor utsträckning saknas alter-

nativa transportmedel i vårt avlånga land. Skatten på fossila bränslen är satt till 20 kanadensiska dollar per ton koldioxid i år och stiger till 50 kanadensiska dollar per ton 2022. Även konkurrensutsatt industri bör skyddas. I Kanada har man valt ett produktionsbaserat system, output-based pricing, där priset styrs av standarder för utsläpp per produktionsenhet, emission per unit of output. Miljöforskare har länge diskuterat hur man ska kunna minska utsläppen genom att visa sambandet mellan individer och deras faktiska individuella klimatavtryck. I försöken i den kanadensiska provinsen British Columbia ökade BNP med 17 procent medan utsläppen minskade med 4,7 procent mellan 2007 och 2015.

Detta är en lösning som värnar om individens frihet, man själv väljer hur man vill prioritera att använda sin utsläppspott. Den som släpper ut mer får också betala mer. I Kanada har det visat sig att över hälften av hushållen tjänar ekonomiskt på systemet med en ökad disponibel inkomst. Administrativt finns redan ett fungerande utdelningssystem genom skattemyndigheten. Initialt kommer det att behövas en pott med utdelningspengar innan intäkterna har flödat in. Barriärerna för att genomföra detta på EU-nivå verkar minska och fördelen är att det inte handlar om en EU-skatt utan om en avgift som även bör omfatta klimatskadliga biobränslen enligt EU-direktivet från den 27 oktober 2003. För att frihet måste försvaras.

Lästips:

https://klimatsvaret.se/forslag/

https://www.euractiv.com/section/transport/news/eu-to-launch-adjacent-carbon-market-for-transport-buildings/

https://www.canada.ca/en/services/environment/weather/climatechange/climate-action/pricing-carbon-pollution/output-based-pricing-system-technical-backgrounder.html

https://www.theguardian.com/environment/climate-consensus-97-per-cent/2018/oct/26/canada-passed-a-carbon-tax-that-will-give-most-canadians-more-money?CMP=share_btn_tw

D109. Utred svenskt avgifts- och utdelningssystem

Maria Nilsson, Göteborg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att utreda svenskt avgifts- och utdelningssystem för minskade koldioxidutsläpp

Det är väl känt att koldioxidhalten i atmosfären är den främsta orsaken till de klimatförändringar som vi ser. FN:s klimatpanel IPCC visade i sin rapport från 2018 att uppvärmningen av planeten går i mycket snabbare takt än vad som tidigare var känt. Rapporten poängterar att de närmaste tio åren kommer att vara kritiska för att vända utvecklingen av global uppvärmning. Parisavtalet 2015 förbinder de länder som skrivit under avtalet att begränsa temperaturökningen till väl under två grader. För att kunna klara målet krävs det radikala förändringar som främst måste riktas mot att få till stånd utsläppsminskningar.

Ett sätt att göra detta är att tillsätta utredning för att införa en svensk avgift och utdelningssystem för minskade koldioxidutsläpp. Ett avgifts- och utdelningssystem ökar inte skattetrycket och tillåter marknaden att spela stor roll i att reglera koldioxidutsläppet. Grunden i systemet utgörs av en kontinuerligt stigande koldioxidavgift samtidig som en kompensation delas ut till allmänheten, genom att statens hela intäkt från denna avgift delas ut, varje månad. Systemet måste också konstrueras så att det tar hänsyn till människor som av geografiska skäl fortfarande är tvingade att använda sig av fossila bränslen för att få vardagen att gå ihop, till exempel genom att glesbygdsbor får extra utdelning.

Kanada kan tjäna som förebild med sitt lagförslag från 2018 som i sin tur bygger på erfarenheter från delstaten British Columbia som var först ut med ett avgifts- och utdelningssystem.

D110. Informationskampanj om hur individer påverkar det egna klimatavtrycket

Patrik Ferm, Täby
Camilla Ifvarsson, Täby
Eva Fogelquist, Täby

Förslag till landsmötesbeslut:

1. Liberalerna ska verka för, genom ett regleringsbrev från regeringen, ett uppdrag till Naturvårdsverket att utforma och ta fram material för en konkret och handfast informationskampanj om klimatkrisen och individens möjlighet att påverka det egna klimatavtrycket, med två målgrupper: elever i tredje klass och elever i sjunde klass
2. att Liberalerna ska verka för, genom ett regleringsbrev från regeringen, ett uppdrag till Skolverket att skyndsamt genomföra att framtagen informationskampanj om klimatkrisen, enligt Naturvårdverkets beslutade upplägg/innehåll

Att lösa klimatförändringarna skulle vara det mest fantastiska som mänskligheten någonsin har gjort säger Bill Gates, grundare av Microsoft och B&M Gates Foundation.

Enligt IPCC ligger människan bakom huvuddelen av temperaturökning som skett sedan 1900-talets mitt. På norra halvklotet har de senaste årtiondena varit de varmaste under 1400 år. Nivån av växthusgaser i atmosfären har jorden inte haft på 800 000 år. Halten av koldioxid är 50 procent högre jämfört med industrialismens början. Ökningstakten är alarmerande, var slutar det?

Enligt SIFO ligger klimat-/miljöfrågan runt placering sex i betydelse. Varför är så det så här, när vetenskapen visar att klimatförändringen är ett existentiellt hot mot hela mänskligheten?

Kanske har Per Espen Stoknes, som har forskat på hur människor tar till sig information om klimatkrisen, svaret?

- Klimatförändringen upplevs avlägsen
- Beslut fattas i svårpåverkade klimatförhandlingar
- Domedagsperspektivet väcker känslor av skuld och flykt
- Katastrofvarningar engagerar inte, människor vänjer sig mentalt

Enligt Gates måste förändringen för att lösa klimatkrisen börja med politiskt ledarskap. Politiker behöver opinionsbilda genom att säga som det är och utgå från att klimatkrisen är en kris för mänskligheten. Har något parti verkligen insett att den förändring som krävs börjar med det egna ledarskapet – alltså inte med att vänta in en folkopinion?

Greta Thunberg säger att vi måste lyssna på vetenskapen. Stoknes håller med, men menar att Thunberg behöver förändra sin kommunikation och att vi människor har en ”undergångsbarriär” i hjärnan. I stället för engagemang blir resultatet passivitet, eller aktivt avståndstagande. Enligt Stoknes behövs en mer balanserad berättelse, med fokus på lösningar.

Vi anser att Liberalerna måste ta det politiska ledarskap som krävs för att lösa klimatkrisen från ett svenskt perspektiv. Ledarskapet för att lösa klimatkrisen behöver stå på flera ben. Ett ben är definitivt att utgå från entreprenörskap och teknikutveckling. Ett annat ben, som snarare utgör fundamentet, är det personliga beteendet och det egna förhållningssättet.

Det egna beteendet påverkar självfallet utsläpp av växthusgaser, men kanske än viktigare: det påverkar andra individer, inkluderande makthavarna. Det är först när vi har en verklig folkopinion för de drastiska åtgärder som krävs för att bryta den negativa klimatutvecklingen, som en tillräckligt snabb förändring kan ske.

Syftet med motionen är snarare att presentera ett smörgåsbord av konkreta lösningar att reflektera över, än att ovanifrån försöka detaljstyra. Individen ska inte skambeläggas, ge i stället fakta och konkreta uppslag.

Ett möjligt sätt att höja medvetenheten om det egna klimatavtrycket, kan göras genom att informera skolelever i grundskoleåldern – strategiskt och taktiskt sett väljs denna åldersgrupp genom att de naturligt är öppna för kunskap och är nyfikna, men också för att de i många fall är effektiva att påverka sina föräldrar.

D111. Koldioxidbudget för kommuner

Eva Fogelquist, Täby
Patrik Ferm, Täby
Camilla Ifvarsson, Täby
Mats Nordström, Täby
Agneta Sjölin, Täby

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att regeringen ålägger kommuner att årligen sammanställa en koldioxidbudget över utsläpp från aktiviteter där kommunen har rådighet
2. att Liberalerna verkar för att regeringen ålägger kommuner att årligen planera för aktiviteter för att minskning av utsläpp
3. att Liberalerna verkar för att regeringen ålägger kommunerna att årligen följa upp effekten av utförda aktiviteter

Sverige har åtagit sig att minska utsläpp av växthusgaser till netto noll 2045. Det innebär en minskning på 6–10 procent varje år. För att klara 1,5-gradersmålet behöver dessutom den större delen av den minskningen ske de närmaste tio åren. Enligt klimatpolitiska rådets rapport är vi långt ifrån att uppnå det målet. 2019, det senaste år som vi har officiell statistik från, var minskningen endast 2,4 procent.

För att få fart på omställningen krävs insatser på alla nivåer. Kommuner kan bidra genom minskning av utsläpp i egen verksamhet, kravställning vid upphandling och styrning av fysisk samhällsplanering. Dessutom kan kommuner spela en viktig roll som länk mellan olika aktörer och individer som vill agera för ökad hållbarhet.

Många kommuner rapporterar på eget initiativ utsläpp av växthusgaser. 53 av 290 kommuner har upprättat en koldioxidbudget och ungefär lika många anger att de har påbörjat arbetet enligt Kommunranking 2021 av Aktuell Hållbarhet. Så ungefär hälften av kommunerna har inte påbörjat arbetet. Det saknas också ett gemensamt ramverk för vad som ska ingå i redovisningen. En årlig redovisning av utsläpp och planerade minskningar skulle bidra till ökad förståelse inom kommunen och transparens för kommuninvånarna. Det skulle också driva på att aktiviteter löpande identifieras och prioriteras.

Att räkna på utsläpp av växthusgaser är komplicerat och kan göras på flera olika sätt. För att beräkna svenska utsläpp summerar Naturvårdsverket samtliga utsläpp som sker inom Sveriges gränser, s.k. territoriella utsläpp (52 milj. ton koldioxidekvivalenter 2018). Det är de territoriella utsläppen som Sverige har åtagit sig att begränsa enligt Parisavtalet. I tillägg räknar Naturvårdsverket ut hur mycket utsläpp som svensk konsumtion orsakar, både i Sverige och i Världen. S.k. konsumtionsbaserade utsläpp (82 milj. ton koldioxidekvivalenter 2018). Detta kompliceras ytterligare av att officiell statistik av utsläpp har en eftersläpning av två år.

På kommunal nivå bör i första hand en koldioxidbudget omfatta aktiviteter som kommunen har rådighet över. Det vill säga egen verksamhet, inklusive upphandlad verksamhet och fysisk samhällsplanering. Dessutom utsläpp från trafik

inom kommunen. Detta för att kommunen ska kunna ha ett reellt ägarskap över budgeten och planerade minskningar.

Förutom en koldioxidbudget kan det vara intressant att också sammanställa totala utsläpp. Totala utsläpp skulle innefatta också utsläpp från aktiviteter sker i kommunen men utanför dess direkta rådigheter. Exempelvis kan byggnadsprojekt utlagda på entreprenad, privata friskolor och trafikutsläpp orsaka stora utsläpp inom en kommun och att bara ha en koldioxidbudget utan dem kan vara direkt missvisande. Information om de totala utsläppen i en kommun är en väsentlig information till invånarna. En bättre helhetssyn kan också öppna upp för dialog mellan kommunen och andra aktörer kring relevanta åtgärder.

D112. Ålägg kommuner att sammanställa samtliga utsläpp

Eva Fogelquist, Täby
Patrik Ferm, Täby
Camilla Ifvarsson, Täby
Mats Nordström, Täby
Agneta Sjölin, Täby

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att regeringen ålägger kommuner att årligen sammanställa ett estimat av utsläpp från samtliga aktiviteter, också där kommunen inte äger rådighet

Sverige har åtagit sig att minska utsläpp av växthusgaser till netto noll 2045. Det innebär en minskning på 6–10 procent varje år. För att klara 1,5-gradersmålet behöver dessutom den större delen av den minskningen ske de närmaste tio åren. Enligt klimatpolitiska rådets rapport är vi långt ifrån att uppnå det målet. 2019, det senaste år som vi har officiell statistik från, var minskningen endast 2,4 procent.

För att få fart på omställningen krävs insatser på alla nivåer. Kommuner kan bidra genom minskning av utsläpp i egen verksamhet, kravställning vid upphandling och styrning av fysisk samhällsplanering. Dessutom kan kommuner spela en viktig roll som länk mellan olika aktörer och individer som vill agera för ökad hållbarhet.

Många kommuner rapporterar på eget initiativ utsläpp av växthusgaser. 53 av 290 kommuner har upprättat en koldioxidbudget och ungefär lika många anger att de har påbörjat arbetet enligt Kommunranking 2021 av Aktuell Hållbarhet. Så ungefär hälften av kommunerna har inte påbörjat arbetet. Det saknas också ett gemensamt ramverk för vad som ska ingå i redovisningen. En årlig redovisning av utsläpp och planerade minskningar skulle bidra till ökad förståelse inom kommunen och transparens för kommuninvånarna. Det skulle också driva på att aktiviteter löpande identifieras och prioriteras.

Att räkna på utsläpp av växthusgaser är komplicerat och kan göras på flera olika sätt. För att beräkna svenska utsläpp summerar Naturvårdsverket samtliga utsläpp som sker inom Sveriges gränser, s.k. territoriella utsläpp (52 milj. ton koldioxidekvivalenter 2018). Det är de territoriella utsläppen som Sverige har åtagit sig att begränsa enligt Parisavtalet. I tillägg räknar Naturvårdsverket ut hur mycket utsläpp som svensk konsumtion orsakar, både i Sverige och i Världen. S.k. konsumtionsbaserade utsläpp (82 milj. ton koldioxidekvivalenter 2018). Detta kompliceras ytterligare av att officiell statistik av utsläpp har en eftersläpning av två år.

På kommunal nivå bör i första hand en koldioxidbudget omfatta aktiviteter som kommunen har rådighet över. Det vill säga egen verksamhet, inklusive upphandlad verksamhet och fysisk samhällsplanering. Dessutom utsläpp från trafik inom kommunen. Detta för att kommunen ska kunna ha ett reellt ägarskap över budgeten och planerade minskningar.

Förutom en koldioxidbudget kan det vara intressant att också sammanställa totala utsläpp. Totala utsläpp skulle innefatta också utsläpp från aktiviteter sker i kommunen men utanför dess direkta rådigheter. Exempelvis kan byggnadsprojekt utlagda på entreprenad, privata friskolor och trafikutsläpp orsaka stora utsläpp inom en kommun och att bara ha en koldioxidbudget utan dem kan vara direkt missvisande. Information om de totala utsläppen i en kommun är en väsentlig information till invånarna. En bättre helhetssyn kan också öppna upp för dialog mellan kommunen och andra aktörer kring relevanta åtgärder.

D113. Elektrifiering av vägtransporter och laddinfrastruktur

Peter Lintin-Wold, Göteborg
Helena Holmberg, Göteborg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att texten i punkt 18 i klimatrapport ändras till: Utbyggnad av laddinfrastruktur ska främjas genom ändrade byggregler, genom att underlätta för utbyggnad av lokal och regional laddinfrastruktur för tyngre fordon
2. att en ny punkt i klimatrapport läggs till: ”Liberalerna bör verka för implementering av laddinfrastruktur för personbilar och lätta fordon i stadsmiljöer där tillgång till privata laddmöjligheter är begränsade. Utgångspunkten ska vara att installation och drift bekostas av användarna, samt att laddinfrastrukturen ska vara tillgänglig för alla medborgare och alla fordon oavsett tillverkare.”

För att möta kommande behov av laddning av både lätta och tunga fordon är det som det poängteras i klimatrapporten viktigt att omgående börja bygga ut laddinfrastruktur. I rapporten nämns speciellt elvägar som en specifik teknisk lösning att fokusera på. För närvarande utvecklar få om några lastbilstillverkare fordon som avser använda elvägar. Forskning och utveckling görs framför allt på batteri elektriska fordon och elektriska fordon som drivs av bränsleceller och vätgas. Då elvägar för närvarande inte förefaller vara någon lösning som förespråkas av industrin, och då begreppet enkelt går att inrymma under den generella termen laddinfrastruktur för tyngre fordon är det lämpligt att begreppet tas bort.

Gällande laddning av personbilar har personer med tillgång till uppställning av fordon på privat mark goda förutsättningar att bekosta egen laddutrustning. Den som däre-

mot bor i flerbostadshus i centrala delar av städer har det tyvärr svårare att på egen hand skaffa laddinfrastruktur för nattparkeringen. Det är därför viktigt att vi i Liberalerna driver på för att kommuner tillgodoser möjlighet att ladda bilar som står på allmänplatsmark under natten i städer.

D114. Fossilt bränsle

Thomas Högberg, Munkedal

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att ta bort indexuppräkning på drivmedel till personbilar och mindre fordon.
2. att ge mindre skatt på bränsle som är innehåller biomassa.
3. att vill ge mindre skatt på bränsle som ej innehåller fossilt bränsle

I Sverige i dag har vi en skattepolitik för att jämna ut orättvisor och skapa ett jämlikt förhållande för alla på alla platser i Sverige. Skatter har i dag har blivit ett politiskt medel för att lösa problem, på många eller alla nivåer. Jag ser detta som ett problem för den enskilde individens valmöjligheter att skapa sig eget mål i dagens snabba samhällsutveckling. När jag lagt fram min motion med mina förslag har jag fått till svar att ”en fråga kan väl inte hjälpa miljön”.

I dag i Sverige har vi den största urbaniseringsvågen någonsin och ingen pratar om den.

I dag flyttar människor konstant ifrån mindre orter till större, av olika skäl.

I dag finns det områden på landsbygden som står och förfaller.

I dag vill unga ha jobb, bostäder, nöjen, utbildning, högskola m.m. och då flyttar man till större orter som kan ge detta som unga vill ha.

Det finns ingen eller mycket lite politik för att man ska göra det möjligt för att vanliga Svensson ska trivas eller flytta till landet (mindre orter).

För cirka tio år sedan stängde man cirka 2000 bensinstationer med tanke på miljön, vilket gjorde att servicen försämrades.

I dag vill man ytterligare stänga fler bensinstationer med hänsyn till miljön, ytterligare försämringar för service på landsbygden.

Miljön är viktig och ska vara viktig men miljöpolitiken i Sverige är inte konsekvent och drabbar fel klienter. I nya Liberala förslag ser jag en konsekvens av logik och handlingsplaner. Elektrifiera lastbilar på motorvägar är ett mycket bra exempel på att gå i bräschen för ett hållbart samhälle. Där man ger industrin en pekpinne att följs och där det kan bli att andra länder kan följe vår Sveriges politiska agenda. I mitt sätt att utvecklingen av att rädda miljön från koldioxidutsläpp hjälper inte att ta bort Sverige koldioxidutsläpp från klimatet, det är för litet. I Sverige i dag släpper vi ut cirka 0,1 världens koldioxidutsläpp. Det innebär att vi I Sverige inte kan påverka fysiskt utsläppet endast att hjälpa till.

I min motion vill jag ge ett förslag till att påverka människor på landet att stanna kvar på landsbygden och att flytta till landsbygden. Att förklara för oss som liberaler att vi vill hjälpa människor till en bättre livsmiljö för att kunna bo och verka på landsbygden.

Jag tycker att dagens priser på drivmedel inte är bra för miljön på landsbygden. Den som blir drabbad av denna prispolitik er den som arbetar, går i skolan, kör barnen till träning, unga som vill träna i fotbollslaget m.m., ofta människor som inte har ett alternativ. I dag finns det en Facebook-sida som har 600 000 medlemmar som pratar om de dagliga problem som det innebär att jobba, köra barn till dagis, träning m.m. Många av dessa kan inte se eller förstå varför politiken förstör den dagliga verksamheten för att man vill ha sitt liv på landet.

Jag vill komma med ett liberalt förslag om att jag som individ ska få bättre möjligheter att bo på landsbygden.

Låt Liberalerna få ett förslag som ger oss landsbygdens perspektiv.

D115. Enklare och effektivare fordonsskatt

Niklas Lehresjön, Karlstad

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att bonus-malus-systemet i nuvarande form avskaffas.
2. att Liberalerna verkar för en översyn av fordonsbeskattningen i syfte att få teknikoberoende, enkla och överskådliga regler, som styr mot miljövänligare fordon samtidigt som livscykelperspektivet också omfattar andrahandsmarknaden och ”nästan nya bilar”.

Förutsättningarna att klara sig utan bil och förutsättningarna för vilken typ av bil som man faktiskt har praktisk möjlighet att välja, ser olika ut i vårt land. Därför behöver de ekonomiska förutsättningarna vara enkla att förstå, överskådliga och styra rätt & rättvist.

1 juli 2018 infördes så bonus-malus. Incitamenten för den som har en relativt ny bil att byta till en ny ännu miljövänligare bil blev då små. Bonus-malus-systemet ger en väsentligt högre fordonskatt de första tre åren, varefter den sjunker. Detta är fallet för i princip alla nya bensin- och dieselbilar. Andrahandsvärdet blir också högre på en nästan ny bil, när fordonsskatten efter tre år sjunker. Det försvårar för andra- och tredjegångsköpare att byta till sig en relativt sett miljövänligare bil.

Vi behöver nya, miljövänligare bilar men utan att bestraffa dem som faktiskt måste använda bilen i sin vardag, där inga andra alternativ finns. Ibland inte ens alternativ till en billigare, begagnad bil. Andrahandsmarknaden behöver därför fungera – det är också en del av livscykelperspektivet.

Elbil är inte alltid ett alternativ. Behöver man köra långa distanser i glesbygd och kyla samt dra tunga släp efter bilen, saknas i dag rimliga elbils-lösningar. Systemet bonus-malus är både orättvist, krångligt och styr fel. Tillkrånglade system tenderar att misslyckas, det har vi sett upprepade gånger i miljöpolitiken. Behöver man nämna Etanol-pumparna? Liberaler har kritiserat bonus-systemet men även malus styr fel. I synnerhet om inte malus tas ut i sin helhet vid inköpet.

D116. Felaktigt utformad flygskatt

Peter Hagström, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska arbeta för att flygskatten förändras till att logiskt träffa det den uppges ska träffa.

Dagens flygskatt bärs av den individuella resenären med det uppgivna syftet att minska flygresandet. Detta är ett logiskt felslut. Vill man minska flygandet så är det detta man ska beskatta, m.a.o. avgångar. Jämför med trängselskatten där man tar ut avgift per bil ej hur många passagerare som finns i bilen. Tvärtom, ju fler per bil ju bättre och ju fler flygpassagerare per flygplan ju bättre. Flygbolagen kan ju välja att höja priserna, men beskatta det som man vill påverka. Nuvarande politik är ett exempel på reflexmässighet, ej regeringsduglighet.

D117. Flygförbud under 50 mil gynnar miljö och landsbygd

Liberalerna Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att det införs ett förbud mot flyglinjer under 50 mil

Flyg behövs endast som färdmedel över 50 mil. Sverige måste tänka på klimatet och vara en förebild för Europa i att minska på klimatproblemen, samt stärka landsbygden så att besöksnäringen kan öka i Sveriges landsbygd. Med en centralisering skulle staten och kommuner kunna få loss pengar till annat som även gynnar landsbygdens infrastruktur i form av tåg och eventuellt busstrafik. I övrigt måste ändå vissa landningsbanor finnas kvar för t.ex. ambulansflyg och försvaret.

Liberalerna är det nya gröna. Det mest realistiska är att vi på sikt ska få dubbelspår i Sverige som gör att tågen ska kunna stanna på fler sträckor i landsbygden. Flygets största osäkerhet är vid start/landning även för boende. Det är viktigt att små flygplatser läggs ned, liksom flygplatser i centrum som t.ex. Bromma, och att man satsar på bostadsområden och parker. Annars är allt ett hyckleri mot miljön och människors säkerhet.

D118. Förändrad rabatt på energiskatten

Anna Östholm, Västerås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska arbeta för en utredning av nuvarande rabattsystem på energiskatten för företag

I dag ges en energirabatt för kunder som förbrukar över 300MWh. Historiskt sett har den energikrävande industrin varit beroende av en stor arbetskraft. Energirabatten har använts för att skapa arbetstillfällen. Alla anställda betalar skatt och företagen betalar arbetsgivaravgifter. I dag finns en ny energikrävande sektor, serverhallar och webhotell, som inte kräver förhållandevis lika stor arbetskraft. Är det rimligt att dessa verksamheter som inte bidrar till lika många arbetstillfällen får lika stor rabatt på energin?

D119. Låt marknadskrafterna hjälpa vårt elsystem

Liberalerna Svalöv

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska initiera en skatteutredning som kan visa på hur energiskattens punktutformning kan ersättas med procentuell beskattning i syfta att ta tillvara och främja ett mer aktivt energianvändande.

Det nordiska elsystemet, likt omvärldens, är i kraftig förändring. Planerbar kraftproduktion blir en allt mindre del av systemet då mer intermittenta kraftkällor som vind och sol tar större plats. Norden med sin stora tillgång på kärnkraft och vattenkraft har goda chanser att hantera dessa förändringar men inte utan utmaningar. En varierande kraftproduktion tillsammans med en varierande förbrukning kan resultera i ett kraftigt varierande timpris på el över ett och samma dygn. Allt enligt marknadskrafternas grundprincip av tillgång och efterfrågan. Prisskillnaden kan bli än större om överföringsförmågan i stamnätet dessutom når sitt max. Det vill säga: dyra timmar kan bli ännu dyrare i t.ex. södra Sverige. I grunden är ett varierande elpris bra, det är en konsekvens av en fungerande avreglerad marknad som i viss mån balanserar sig själv. Men i takt med att efterfrågan på el ökar och produktionen övergår till mer av intermittenta kraftslag måste marknadens inbyggda reglerförmågor utvecklas med behoven. Lösningen på vår energiförsörjning är inte en enkel ”quick-fix” utan en palett av tjänster, åtgärder och kraftslag. Om konsumenter, privatpersoner som företag till exempel skulle flytta sin konsumtion ifrån dyra till billigare timmar skulle de förutom att spara pengar också hjälpa systemet att hantera en varierande kraftproduktion. Till exempel producera varmvatten, ladda bilen på billigare timmar (billigare timmar = timmar med mycket el tillgängligt) i stället för i dag helt slumpmässigt. Elpriset i elområdet SE4 kan variera från 0 till 3 kronor per kilowattimme (ibland högre och även negativt). Men att flytta last från en timma då elen kostar 70 öre till en timma för 30 öre upplevs i dag inte så lönsamt för kunden, eftersom varje kilowattimme i dag beskattas med en punktskatt på 35,60 öre (exklusive moms). En kilowattimme kan därmed aldrig bli

billigare än 35,60 öre även om själva elen den timman kostar 0 öre per kilowattimme. Hade skatten däremot varit procentuell skulle skatt och moms fungera som en hävarm för att göra billiga timmar ”billiga” och dyrare timmar dyrare. Incitamentet för att skifta last ifrån höglasttimmar (dyra timmar) till låglasttimmar skulle då öka och konsumenter skulle genom sitt förändrade beteende då förutom att sänka sina elkostnader även hjälpa systemet att reglera last efter produktion.

D120. Samma skatt för samma skada

Romina Pourmokhtari, Sundbyberg
Linnea Bjärum, Malmö
Erik Berg, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att avskaffa undantag i energiskatten och koldioxidskatten, samt verka för att metan, lustgas och andra ämnen som bidrar till växthuseffekten beskattas.

En viktigt liberal princip inom klimatpolitiken är ”polluters pay”, att förorenaren ska betala för sina utsläpp. Skatter på utsläpp är därför legitimt, men det är också ett effektivt styrmedel att påverka företag, individer och marknaden att ställa om till klimatvänliga alternativ. Det uppmuntrar till koldioxidsnålhet och straffar koldioxidintensiva tekniker. En enhetlig koldioxidskatt är rättvis, effektiv och sänker risken för att minskade utsläpp i en sektor ger ökade utsläpp i en annan. Men i dag är den inte enhetlig. Det finns nämligen undantag för branscher och utsläpp som inte inkluderas in i systemet för klimatskatter. Svenskt jordbruk, skogsbruk och vattenbruk subventioneras genom sänkt skatt på koldioxid och energi. Även tillverkningsprocesser i industriell verksamhet får skattelättnader på el och uppvärmningsbränslen. Reduktioner på energi- och koldioxidskatten för dessa industrier gör att energieffektivisering lönar sig mindre och skapar obalanser. De bör därför tas bort. Ett annat exempel är det fossila bränslet torv som utvinns i våtmarker vilket undantas även det från energi- och koldioxidskatt. Sveriges växthusgasutsläpp till följd av torvproduktion uppgår till cirka 0,2 miljoner ton koldioxidekvivalenter. Det handlar också om den slopade energiskatt för datorhallar, som är en direkt subvention för IT-jättar såsom Facebook. Även det snedvrider marknaden och kan leda till ökade utsläpp om inte Sverige säkrar en grön elproduktion

Dagens system håller inte, klimatet bryr sig inte om utsläppen kommer från en bil, stålfabrik eller ko. Därför måste undantagen avskaffas och klimatskatterna gälla alla utsläpp.

D121. Ändrat stöd till förnybar, flexibel och tillgänglig energiproduktion

Per Perttu, Krokom

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för ett bidragssystem som styr investeringarna mer mot flexibel och tillgänglig energiproduktion

Elproduktion bör delas upp i olika kategorier beroende på de olika produktionernas bidrag till elnätets distribution. Ett produktionsslag kan ha följande olika typer:

Flexibilitet – kan produktionen stängas ner snabbt eller ej. Exempelvis kärnkraft går ej att variera med så många procent på kort tid.

Tillgänglighet – kan produktionen garantera tillgänglighet. Sol och vind är enbart tillgängliga när solen skiner och/eller vinden blåser.

Fossilfria – olika produktionsslag har olika klimatavtryck.

Exempelvis vattenkraft är ett bra energislag eftersom det är relativt flexibelt, har bra tillgänglighet och är fossilfritt.

Befintliga stöd hittas under denna länk: https://www.energimyndigheten.se/fornybart/stod-och-bidrag-pa-fornybartomradet/

Stödet för energilagring snuddar vid det som denna motion utgår ifrån genom att försöka förbättra tillgängligheten och flexibiliteten hos energislaget.

Utförande

Föreslår en ändring från solcellsstöd till stöd till fossilfri produktion med olika stöd beroende på produktionsslagets flexibilitet och tillgänglighet. Exempelvis bör mer stöd utgå till en pelletsdriven ångcykel eller stirlingmotor än till solceller.

D122. Inkludera mer kärnkraft i de svenska energi- och klimatmålen

Alexander Werne, Malmö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att ändra det svenska energimålet gällande elproduktion för 2030 och framåt till ”Elproduktionen ska år 2040 vara 100 procent fossilfri”

Sverige har som mål gällande elproduktion för 2030 och framåt att ”Elproduktionen ska år 2040 vara 100 procent förnybar (men det är inte ett stoppdatum som förbjuder kärnkraft)” (https://www.energimyndigheten.se/klimat–miljo/sveriges-energi–och-klimatmal/). Detta mål förminskar och i förläningen förhindrar kärnkraftens roll som är enligt mig ett av svaren på den globala uppvärmningen. Kärnkraft, som inte släpper ut någon koldioxid, räknas som ett fossilfritt energislag men inte förnybart.

Den vedertagna forskningen som ligger till grund för hur vi som samhälle ska möta klimatfrågan utgörs av FN:s klimatpanel IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change). Genom regelbundna rapporter syftar IPCC till att förse världen med ett tydligt vetenskapligt perspektiv på klimatfrågorna.

I IPCC:s sammanfattning för beslutsfattare (https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2019/05/SR15_SPM_version_report_LR.pdf) som baseras på rapporten ”Global Warming of 1.5 °C” (https://www.ipcc.ch/sr15/) så studeras samhällsmässiga tillvägagångssätt och utvecklingar för att nå de uppsatta klimatmålen. Dessa tillvägagångssätt redovisas i fyra scenarier (”pathways” i rapporten). I alla fyra scenarier kommer mängden kärnkraft att öka mellan 59 och 106 procent fram till 2030, och mellan 98 och 501 procent fram till 2050 (sidan 14). Forskarna slår härmed fast att kärnkraft kommer vara en del av framtidens energiutbud och en del av lösningen på den globala uppvärmningen.

Därför bör då Sverige ta Greta Thunbergs budskap till sig och lyssna på vad forskningen säger och ändra sitt energimål från ” Elproduktionen ska år 2040 vara 100 procent förnybar (men det är inte ett stoppdatum som förbjuder kärnkraft)” till: ”Elproduktionen ska år 2040 vara 100 procent fossilfri”. Detta för att inte utesluta en energikälla som enligt forskningen är en del av lösningen till den globala uppvärmningen.

D123. Stimulera en kraftigt utbyggd energiproduktion i Sverige

Fritjof Nilsson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för en massiv utbyggnad av klimatvänlig energiproduktion i Sverige, med ett planeringsmål på minst 160 TWh elektricitet ytterligare till 2040
2. att Liberalerna verkar för att staten tar ett större helhetsansvar för att säkerställa elnätets stabilitet, bl.a. genom investeringar i energilagring (vätgas, batterier etc.) och energiöverföring.
3. att Liberalerna verkar för att energibesparande åtgärder premieras ytterligare, både för företag, föreningar, kommuner och andra organisationer och privatpersoner
4. att Liberalerna verkar för att energiproduktion främst beskattas i den region där den genereras[1]

Den globala uppvärmningen är vår tids ödesfråga och innovativ teknik är ett måste för att kunna hantera dess konsekvenser. Elektrifierade transporter, fossilfritt stål och klimatvänligbetong är några av de verktyg som krävs för att få ned utsläppen av växthusgaser till hållbara nivåer. Dessa nya verksamheter kräver dock enorma mängder fossilfri el samt stora investeringar i energilagring och energidistribution för att begränsa volatiliteten i energisystemet. Sveriges elförbrukning kommer sannolikt att minst behöva fördubblas från cirka 130 TWh år 2021 till cirka 290 TWh år 2045 (SvD 2021-02-28). Det ökade behovet kommer från bland annat LKAB/SSAB, H2GS, Cementa, Northvolt, elfordon och serverhallar. För energiföretag i oligopolställning kan en viss elbrist vara ekonomiskt motiverad eftersom priserna då kan höjas, men för klimatet och samhället vore det förödande. Staten bör därför säkerställa en massiv utbyggnad av Sveriges energiproduktion samt ta ett helhetsansvar för elnätets stabilitet, bland annat genom att främja investeringar i energilagring och energidistribution. Eftersom produktionen av energi ofta har en negativ inverkan på närmiljön bör energiproduktion huvudsakligen beskattas i den region där den genereras.

1. Yrkande 4 besvaras under avsnitt E3.

D124. Biobränsle är klimatpositivt

Urban Wästljung, Uppsala
Lennart Ljungblom, Värmdö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet beslutar att avsnittet om bioenergi på s.28–29 ersätts med motsvarande text i motionens motivering
2. att landsmötet beslutar att punkten 33 ska lyda: ”Användningen av biomassa får ökas enbart så länge den årliga återväxten och kolsänkan är större i LULUCF-sektorn än uttaget. Ytterligare inlagring av kol stimuleras med bio-CCS och användning av biomassa i beständiga material, byggnader och infrastruktur.”

Klimatrapporten är mycket välskriven och fylld med djup kunskap. Avsnittet Biobränslen lider dock av ett antal missuppfattningar och förslag som är oförenliga med Klimatkonventionens och EU-reglernas sätt att redovisa utsläpp från bioenergi. Det här förslaget rättar till felaktigheterna och skärper kraven ytterligare.

Biobränslen är viktiga för att ersätta fossila bränslen i sektorer som inte är rationella att elektrifiera. De behövs också under övergången till full elektrifiering i andra sektorer. Biobränslen kan ofta ersätta fossila bränslen till exempel i förbränningsmotorer, i värmeverk eller som råvara för industrin. På sikt behöver dock den biomassa som kan tas ut på ett hållbart sätt användas där den har högst förädlingsvärde, inom andra tillämpningar i bioekonomin än bränsle och där den binder in kol åtminstone för en tid.

Biobränslen inom transportsektorn sänker utsläppen från de återstående förbränningsmotorfordonen. På sikt gör dock biobränslena större nytta i andra sektorer. Förädlingsvärdet och möjligheten att binda kol på lång sikt ska styra allokeringen så att bidraget blir så stort som möjligt i klimatarbetet samtidigt som den utnyttjas samhällsekonomiskt effektivt.

Det blir problem om uttaget av bränsle är större än återväxten. Uttaget bokförs i LULUCF och sätts därför till noll i den sektor där förbränningen sker. Nettoupptaget i svensk skog och skogsmark ligger på cirka 35 miljoner ton koldioxid per år enligt Riksskogstaxeringen och skulle kunna öka. Även kolförrådet i åkermark är stabilt, men det är mer osäkert om svenska jordar kan binda ökande mängder kol.

Således är uttaget av svensk biomassa långsiktigt hållbar, skogen är en kolsänka. Genom rapporteringen av statistik till EU och FN:s klimatkonvention finns det en god kontroll på förändringar i kolförrådet som hindrar att uttaget blir för stort. Eftersom upptaget av kol i LULUCF-sektorn är så betydande har biobränslen positiv klimateffekt och använd-

ningen av bioenergi ger inget nettotillskott av koldioxid till atmosfären.

Länder med god tillgång på biomassa som Sverige, bör inte bygga sin biobränslestrategi på import. Inhemsk produktion behöver byggas ut och biobränslen användas klokt.

Det är marknadens sak att avgöra allokeringen av resurser. På biobränsleområdet intervenerar dock staten genom olika former av styrmedel. Det finns risker förknippade med det och på sikt behöver mer av biomassan användas för annat än energiändamål i en växande bioekonomi, men under tiden hålls det kolet borta från kretsloppet.

Biogas framställs i många kommunala reningsverk, inom jordbruket och i andra rötningsanläggningar. Små biogasanläggningar utan koppling till gasnätet kan positivt bidra till värme- och elproduktion och minskar behovet av deponier. Matavfall bidrar till utsläppen och behöver minska men det avfall som trots allt uppstår ska användas klimatsmart. Kommunerna bör öka återvinningen av matavfall för att använda det vid framställning av biogas.

D125. Massiv utbyggnad av kärnkraft

Carl-Åke Utterström, Västerås
Henrik Östman, Västerås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna gör en realistisk bedömning av framtida elbehov.
2. att Liberalerna med detta som bas förordar planerbar kraft.
3. att Liberalerna aktivt upplyser om kärnkraftens relativa farlighet.
4. att Liberalerna informerar om förlängd kärnkraft till 80–100 år
5. att Liberalerna poängterar kärnkraftens potential, 75 terawattimmar utbyggd på tio år.
6. att Liberalerna poängterar att Olkiloutu 3 motsvarar mer än en och en halv reaktor

Vi måste göra en massiv utbyggnad av kärnkraft.

Per Langer Fortums förre VD prognosticerade ett framtida elbehov år 2045 på 240 terawattimmar. Detta var före att LKAB med sin järnsvampstillverkning aktualiserade ett behov av ytterligare 55 terawattimmar och SSAB:s ståltillverkning ytterligare tio terawattimmar.

Bill Gates talar om en tredubblad elförbrukning till år 2045 och en dansk utredning överförd till Sverige pekar mot ett behov av runt 500 terawattimmar på grund av digitalisering, serverhallar, batterifabriker och även flera tunga processer som övergår till fossilfria exempelvis Cementa. Merparten av dagens sektorer såsom jordbruks-, skogsbruks-, gruvnärings-, entreprenad- som hela fartygs- och flygsektorn väntas övergå till eldrift. Plus hela transport- och fordonssektorn. Med det som bas är 500 terawattimmar inte alls en omöjlig uppskattning.

Hur ska vi lösa detta? Ja, eftersom detta massiva ökade energi- och även effektbehov bör vi kanske i högre grad förlita oss på i högre grad planerbar produktion då vi under drygt tio år byggde ut kärnkraften med 75 terawattimmar.

Beträffande valet av leverantör kan vi under en övergångstid upphandla kinesiska reaktorer som byggts parvis identiska på stipulerad tid och till stipulerad kostnad och detta gäller även för koreanska reaktorer.

På runt tio år byggde vi ut kärnkraften med resultat 75 terawattimmar en betydligt snabb utbyggnadstakt och vi kan under en övergångstid likaväl bygga kinesiska kärnkraftverk som byggts parvis identiska på stipulerad tid och till stipulerad kostnad. Dessutom med en livslängd på 80 – 100 år.

Kärnkraften har gett ett förhållandevis fåtal dödade med tanke på dess produktion. Totalt ett 40-tal dödade under hela dess livslängd. Tjernobyl i dag har avger en årsdos om 800 millisievert enligt tidigare mailkontakt med före detta SSI (Strålskyddsinspektionen), i dag SSM. Runt 200 personer bor i dag inom avspärrat område i högönsklig välmåga.

Strålningen från Fukushima om årsdoser på 120 millisievert ger en ökad lungcancerrisk på en procent medan rökning 1 500 procent. Detta enligt universitet i Kiev som utvecklat mätutrustning som följde med Marslandaren för att detektera den ackumulerade strålningen som en astronaut skulle utsättas för eller 350 millisievert under uppfärd och vistelse på Mars. Resultat tre procent ökad lungcancerrisk.

Upplyst faktabaserad info om kärnkraftens relativa farlighet bör spridas så mycket som möjligt och därmed få det på en sansad nivå. Allt levande är radioaktivt och radioaktiviteten tillhör livet. Rådjur skjutna i Gävletrakten före Tjernobyl hade förhöjda strålvärden och bakgrundsstrålningen var mycket högre på 1960-talet som funktion av ovanjordssprängning i Nevada öknen av atombomber.

D126. Nej till kärnkraft

Mats Nilsson, Umeå

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att texten i partiprogrammet ska lyda: Kärnkraften bidrar till den globala uppvärmningen och har ingen plats i framtidens energiförsörjning. Inga nya kärnkraftverk ska uppföras i Sverige.

Det finns de som tror att kärnkraftens bidrag till uppvärmningen av planeten är försumbar. Det är inget seriöst påstående En enda av Forsmarks reaktorer ger en värmeeffekt kring 3000 MW. Utväxlingen i form av el är cirka 700 MW, vilket ger en verkningsgrad av 35 procent. 65 procent av energin går alltså bort i värme. Sannerligen inte imponerande. Till det kan läggas att elen i ett senare skede också ger en uppvärmning.

Värmen ger upphov till ökad halt av vattenånga i atmosfären. Vilket är den mest betydelsefulla faktorn bakom det som kallas växthuseffekten.

Någon ny generation kärnkraftverk är inte i sikte, och det skulle inte heller ändra på det faktum att tekniken fortfarande går ut på att värma upp kärnbränsle till tusentals grader för att i sin tur värma vatten till hundratals grader och i slutändan värma upp byggnader till någonstans kring 20

grader är absurd. Som det har sagts är detta som att skära smör med motorsåg.

Vad som dock är än värre är att den energi man här släpper loss, aldrig försvinner. Energi kan, som bekant, aldrig utplånas. Bara omvandlas. Ser man det hela globalt, vilket man kan och ska göra, innebär det att de ökande utsläppen av växthusgaser kombinerat med kärnkraft ger en synnerligen effektiv uppvärmning. Dock ingen önskvärd sådan.

I partiprogrammet står det att partiet vill öppna för att bygga ut ny kärnkraft. Det vore ett ödesdigert misstag.

D127. Sol, vind och vatten: förnybar elproduktion och avvecklad kärnkraft

Johny Samuelsson, Simrishamn

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar ställning för en avveckling av kärnkraften och ska verka för en fossilfri och förnybar elproduktion som sol, vind och vatten och i övrigt en effektiv och produktiv elanvändning samt stödja forskning som kan bidra till utveckling av andra miljövänliga energikällor.

Kärnkraft i Sverige produceras 2021 vid sex aktiva kärnreaktorer, fördelade på tre anläggningar: Forsmarks kärnkraftverk (tre reaktorer), Oskarshamns kärnkraftverk (en reaktor) och Ringhals kärnkraftverk (två reaktorer). Tillsammans producerar dessa reaktorer 30 procent av den totala elproduktionen i Sverige medan vattenkraften står för 45 procent, vindkraften för 17 procent och kraftvärmen fyra procent av den totala produktionen.

Det råder inte elbrist i Sverige men överföringsbrist det vill säga otillräckligt med elledningar. Om det råder det stor enighet. Det gör det däremot om vi ska ha kärnkraftverk eller inte. Vid folkomröstningen 1980 röstade man för att kärnkraften skulle avvecklas i den takt som var möjlig. Senare undersökningar från SOM-institutet vid Göteborgs universitet visar att fler vill avveckla kärnkraften än bygga ut den. Vi ska avveckla kärnkraften av följande skäl:

1. Risken för haveri. ”Så osannolikt att det inte kan hända.” De ironiska orden är Tage Danielssons i ett tidigare inlägg i debatten om kärnkraftens vara eller icke vara efter Harrisburgolyckan. Sedan dess har flera olyckor inträffat som varit mycket värre. I Sverige har under åren drygt ett tiotal incidenter och tillbud inträffat.
2. Om det skulle hända. Statens arbete med att förebygga kärntekniska olyckor har vissa brister. Inte heller beredskapen att handskas med konsekvenserna av en olycka är tillräckligt god, visar Riksrevisionens granskning av säkerhetsarbetet vid kärnteknisk verksamhet.
3. Miljöpåverkan. All gruvbrytning påverkar miljön. När uranmalm bryts frigörs radioaktiva gaser och damm, liksom att radioaktiva sönderfallsprodukter blir kvar i gruvavfallet och riskerar att läcka ut.
4. Inte moraliskt försvarbart. Från och med 2018 är det förbjudet att bevilja tillstånd för urangruvor i Sverige. Det innebär att vi måste importera uran från andra länder. Det kan ifrågasättas om det är moraliskt försvarbart att utsätta andra länder får miljörisker får att vi ska kunna få bränsle till kärnkraftverk.
5. Osäker lagring. Lagring av det använda kärnbränslet sker i tre led. Ett år på kärnkraftverket. 40 år i bassänger femtio meter under markytan i Oskarshamn. 100 000-tals år i kapslar 500 meter ner i urberget förbereds i Östhammar. Där ”ska kunna vara säkert” enligt SKB som är ansvariga för att ta hand avfallet från kärnkraftsreaktorerna.
6. Våra barn, barnbarn etc. Vänsterpartiet lägger ansvaret på våra barn, barnbarn etc. och kommande generationers axlar att ta konsekvenserna av våra handlingar i dag. I en tid då vi lagstiftat om barns rättigheter och skyldigheten att genomföra barnkonsekvensanalyser i alla ärenden för barns bästa äventyrar vi kommande generationers framtid utan hänsyn till hur de ser på saken.

D128. Bygg ny kärnkraft av typ SMR och FoU

Henrik Östman, Västerås
Agne Furingsten, Sala
Bror Larsson, Västerås
Örjan Rosell, Västerås
Carl-Åke Utterström, Västerås
Erik Ödmansson, Västerås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna lägger fram konkreta förslag och finansiering för att bygga en forskningsreaktor enligt Generation IV, så kallade SMR (”small modular reactor”). Den bör byggas i anslutning till någon av de fyra etablerade orterna för kärnkraft, förslagsvis Oskarshamn.
2. att Liberalerna initierar forskning och utveckling av hanteringen av utbränt kärnbränsle för raffinering till bränsle för en modern SMR-reaktor
3. att denna forskning/utveckling sker tillsammans med resurser från Westinghouse bränslefabrik i Västerås och att en testanläggning byggs i anslutning till CLAB i Oskarshamn, det vill säga det centrala mellanlagret för utbränt svenskt kärnbränsle
4. att regeländring i lagstiftningen görs så att denna forskning och utveckling blir möjlig att påbörja i Sverige.

Sveriges årliga elproduktion är för närvarande större, 150 terawattimmar, än den inhemska konsumtionen av el, cirka 135 terawattimmar. Däremot råder under kortare och längre stunder effektbrist i olika delar av landet som då får kompenseras med import eller egen produktion av fossilbaserad el. Vid dessa tillfällen är också effektutnyttjandet så högt att man har svårt att upprätthålla rätt frekvens och utlovad effekt vilket kan äventyra produktionen i industriella processer och energiproduktion, särskilt då i södra Sverige. En bättre stabilitet i elnäten erhålls av en viss andel tung, roterande utrustning som större generatorer i vatten- och kärnkraftsproduktionen ger. Effektbristen hotar när de väder-

beroende elproduktion från vindkraft och solceller uteblir temporärt. En del tror att detta löses med en kraftig utbyggnad av stamnäten för eldistribution, men detta är både dyrbart och tidsödande och på sikt finns inte något ytterligare elöverskott i Norrland som kan försörja södra Sverige.

Om 10–20 år hotar nedstängning av de kvarstående sex kärnkraftsreaktorerna med ett bortfall av cirka 40 procent av dagens elproduktion, samtidigt som nya stålprojekt i Norrland – där kolreduktion ersätts av vätgas, som produceras av el. Dessutom fortsätter elektrifiering av transporter och övrig industri så att det kommande elbehovet inom 20 år beräknas till närmare 200 terawattimmar per år. För att lösa detta behov behövs ytterligare elproduktion, där både sol, vind, vatten, vätgaslagring och ny kärnkraft måste samverka för att vi ska få en ekonomiskt, säkert och tekniskt väl fungerande elproduktion. Den nya kärnkraften måste baseras på små, modulära och säkra reaktorer, som byggs standardiserat och typgodkänns som en produkt som sedan kan levereras som flera moduler till flera orter där stabiliserande effekt och elenergi behövs.

Dessutom kan bränslet till dessa reaktorer baserat på utbränt svenskt kärnbränsle som kan anrikas och raffineras till fullödigt användbart bränsle i dessa moderna Generation IV reaktorer av svensk eller utländsk tillverkning. Det svenska utbrända kärnbränslet som mellanlagras i CLAB i Oskarshamn räcker till närmare 1000 års drift i ett 100-tal nya SMR-reaktorer. Vi löser på detta sätt både ett långsiktigt bränslebehov utan att behöva bryta nytt uran och delar av den slutförvaring som nu planeras till det svenska urberget vid Forsmark.

D129. Sverige bör gå med som medlem i Gen4 International forum

Urban Wikman, Umeå
Maria Lindvall, Umeå

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Sverige ska gå med i Generation IV International Forum som aktiv medlem

Generation IV International Forum bildades 2001 med syfte att samarbeta för forskning och utveckling av nästa version av kärnkraft, det vill säga GEN4, före år 2030.

Sverige var en av de ledande nationerna avseende forskning och produkter inom kärnkraft före valet med Asea-Atom med flera och Sverige har en enorm kunskap och fokus på säkerhet, miljö och kvalitet och kan starkt bidra inom många områden för att skynda på denna utveckling.

Globalt använder vi i dag 160 000 terawattimmar per år där 85 procent är fossila bränslen vilka ska ersättas. I dag produceras 9000 terawattimmar per år via vatten, sol, vind och kärnkraft med detta måste ökas till cirka 70 000 terawattimmar för att klara av att ställa om från de fossila bränslena.

Europa producerar cirka 2000 via dessa i dag och vilket behöver ökas till cirka 9 000 och i Sverige producerar vi cirka 140 terawattimmar vilket kommer att behövas ökas till cirka 700 terawattimmar för att vi ska klara av detta.

Vi kommer att behöva alla energislag för att lyckas och det krävs cirka 2 000 vindturbiner för att producera tio terawattimmar. En reaktor, Forsmark 3 (gen2+) ger lika mycket där livslängden är cirka 100 år på en ny reaktor. Motsvarande är 25 år på en vindturbin och kostnaden i dag är cirka fem miljoner euro för en ny reaktor gen3+ mot 30 miljoner kronor för en vindturbin.

Bara för att ställa om stålproduktionen i Sverige (4,5 miljoner ton) krävs cirka 20 terawattimmar (Hybrit) och i Europa är stålets behov på cirka 170 miljoner ton vilket ger ett behov av 600 terawattimmar bara för stålet.

På grund av det inom kort enormt ökade behov av energi bör Sverige gå med i samarbetet inom Gen IV International Forum där länder som Canada, Korea, Japan, UK, Schweiz, USA m.fl., totalt tretton länder, deltar i dag.

D130. Avskaffa nätmonopolet

Pia Långström, Stockholm
Björn Ljung, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska ta ställning för att avskaffa nätmonopolet
2. att Liberalerna ska ta ställning för att avskaffa anslutningskostnaden, nätavgiften, för konsumenten
3. att Liberalerna ska vara drivande i konsumentens fria val av ett enda energibolag för både nätanslutning och energiförsörjning med en enda räkning som i EU
4. att Liberalerna ska vara drivande för att den svenska energimarknaden ska närma sig EU, anpassa affärsmodellen, avskaffa nätavgiften för konsumenterna, tillåta trafikavgifter finansiera nätet
5. att Liberalerna ska verka för en fri energimarknad som främjar konkurrens och stärker konsumenten genom att avskaffa nätmonopolet och finansiera nätet med trafikavgifter så konsumenten får EN räkning från valfritt energibolag
6. att Liberalerna ska verka för ökade konkurrensmöjligheter i EU med export av förnyelsebar energi genom att avskaffa nätmonopolet, undanröja hinder för svenska bolag att närma sig EU:s energimarknad, främja utveckling, innovation och en fri energimarknad.

Liberalerna värnar om fria öppna marknader utan handelshinder som främjar konkurrens, utveckling och konsumenternas valfrihet. För att en fungerande energimarknad överhuvudtaget ska bli möjlig bör Liberalerna ta ställning för att avskaffa nätmonopolet och nätavgiften, det vill säga konsumentens anslutningsavgift till nätet, och tillåta att nätet i stället finansieras med trafikavgifter.

Det nuvarande nätmonopolet innebär att svenska konsumenter faktureras och betalar två gånger för energiförsörjningen och inte fritt tillåts välja ett energibolag som skickar en enda, begriplig räkning till hushållet som i övriga EU. En skev marknad urholkar konsumenternas position, plånbok och valfrihet.

Den svenska energimarknaden fungerar fortfarande bristfälligt och karakteriseras av kartellbildning, oligopol samt

svårmanövrerade barriärer för att ta sig in och etablera sig på den svenska marknaden. EU har vid flera tillfällen ifrågasatt varför det är så svårt för små, nya aktörer att lyckas på den svenska marknaden. Etablerade giganter fortsätter att styra och ställa som de vill och kan främja egna intressen samt undvika att satsa på utveckling och innovation som bidrar till en hållbar samhällsutveckling och medvetna konsumenter.

Även ur det perspektivet är avskaffandet av nätmonopolet och anslutningsavgiften, nätavgiften, en knäckfråga. Trafikavgifter bör finansiera nätkostnaden precis som i övriga EU, vilket även stärker den fria konkurrensen och möjliggör fri handel.

Ytterligare ett starkt skäl till att avskaffa nätmonopolet är att det annars blir mycket svårt att anpassa den svenska energimarknadens affärsmodell till EU:s, vilket i praktiken innebär sämre, färre och dyrare valmöjligheter för svenska konsumenter i avsaknad av fri handel på en fri fungerande energimarknad.

Den nödvändiga anpassningen till EU:s energimarknad främjar export av förnyelsebar energi och eventuellt överskott av vind- och solkraft till länder som är beroende av kol. Det är dock en myt att lagring är avgörande för vind- och solkraft eftersom man enkelt balanserar nätet genom att spara på hydrokraften och stänga dammluckorna vid överproduktion. Till skillnad från kärnkraft finns ingen startsträcka för att snabbt aktivera vattenkraften igen när efterfrågan ökar. Sveriges fina vattenkraftresurser innebär med andra ord att behovet av att lagra vind- och solkraft i batterier inte har någon större betydelse eftersom man kan balansera utbud och efterfrågan med vattenkraft.

Liberalerna verkar redan nu för att den svenska och nordiska energimarknaden ska närma sig den europeiska för att möjliggöra en fri fungerande marknad, säker och tillförlitlig energiförsörjning samt valfrihet för konsumenterna.

Det kräver dock avskaffandet av både nätmonopolet och anslutningsavgiften till nätet, nätavgiften, som i stället bör finansieras med trafikavgifter för att möjliggöra en fungerande, innovativ energimarknad med fri konkurrens som gynnar svenska konsumenters valmöjligheter och en hållbar samhällsutveckling.

D131. Säker energiförsörjning och kapacitet

Pia Långström, Stockholm
Björn Ljung, Stockholm
Mats Andersson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar ställning för att gemensamt förverkliga den nordiska kraftkabeln och koppla ihop Sverige och Finland genom att ansluta Gotland, Öland och Åland till varandra samt respektive fastland och därmed säkra en tillförlitlig energiförsörjning samt export-/importmöjligheter
2. att Liberalerna ska vara drivande i utveckling, uppgradering samt utbyggnad av kraftnätet och möjliggöra en marknadsdriven utvecklingstakt av vindkraft som tillvaratar möjligheter för fossilfri energiproduktion och export
3. att Liberalerna ska låta vindkraften nå sin fulla potential på Gotland och Öland och bidra till den nationella elproduktionen samt möjliggöra export till Finland genom att investera i den kritiska kraftkabeln till fastlandet
4. att Liberalerna tar ställning för expansion av en nordisk kraftkabel till EU-länder runt Baltikum och Östersjön för energisäkerhet samt import-/exportmöjligheter
5. att Liberalerna verkar för att Svenska Kraftnät ska ta emot grön el från prosumenter.

Kapacitetsbrist i svenska elnät är en flaskhals som förhindrar tillväxt, nya industrier och klimatomställningen. För att inte tala om beroendet av rysk gas. Omställning till elbilar är en förutsättning för att nå nationella och globala klimatmål. Liberaler river ju barriärer för en fri fungerande marknad och handel med EU. Energisektorn står för minst 25 procent av alla växthusgaser, transformationen brådskar. Investeringar krävs för att utveckla kraftnätet, trygga en tillförlitlig säker energiförsörjning och tillvarata vindkraftens snabba utvecklingspotential. Svenska Kraftnät saknar kapacitet att ta emot grön el från vindkraftsprojekt som Åsheda, beräknad årlig produktion en terawattimme. Det är dålig affär att fortsätta låta ren, fri energi blåsa bort.

Gotland och Öland har outnyttjade vindresurser, Åland siktar på att bli helt självförsörjande. Stoppklossen är transportkapaciteten eftersom det fortfarande saknas en kraftkabel för att koppla ihop öarna med fastlandet på båda sidor av Östersjön. Finland är en naturlig samarbetspartner med liknande energimarknad, samhällsstruktur och behov. Båda länderna har hittills klappat sig själva på axeln för gamla utsläppsmeriter. Det råder stiltje på grund av infrastrukturbarriärer och handelshinder, samtidigt som teknikutvecklingen och klimatförändringarna går blixtsnabbt.

Östersjöregionen har nytta av en marknadsdriven, snabb utvecklingstakt som tillvaratar gemensamma möjligheter för fossilfri förnyelsebar energiproduktion. En nordisk kraftkabel inverkar positivt på ekonomin, miljön, klimatet och samhället genom att minska effekterna av klimatförändringarna, beroendet av andra energikällor och bidra till en levande skärgård, innovation och jobb. Samarbete minskar risker, kostnader och ökar tillförlitlighet, säkerhet, kunskap och möjliggör skalekonomier.

Vindkraftsmotstånd baseras på okunskap och lösa farhågor sedan förra seklet som nu saknar grund tack vare snabb teknikutveckling, anpassning till miljö och samhälle, gedigen kunskap om hur vindkraftverk bör införlivas i miljön samt produktutveckling som tar hänsyn till ljud, fladdermöss, fåglar m.m. Ljudet från rotorbladen försvinner och blandas helt med naturliga ljud vid den optimala vindhastigheten 8–10 meter i sekunden. Det är en myt att lagring är avgörande för vindenergi eftersom man enkelt balanserar nätet genom att spara på hydrokraften och stänga dammluckorna vid överproduktion. Till skillnad från kärnkraft finns ingen startsträcka för att snabbt aktivera vattenkraft när efterfrågan ökar. För Sverige innebär det att man kan balansera utbud/efterfrågan med vattenkraft. En nordisk kraftkabel säkerstäl-

ler en tillförlitlig och säker energiförsörjning med kapacitet som främjar tillväxt, nya industrier och klimatomställning.

Lästips:

- https://www.svd.se/tranga-elnat-kommer-att-sta-sverige-dyrt
- https://www.svd.se/utan-elnat-blir-det-ingen-ny-industri
- https://second-opinion.se/tranga-elnat-hindrar-tillvaxt/
- http://elbilsnytt.se/elbilen-ar-en-viktig-komponent-for-en-hallbar-omstallning/

D132. Separation av elabonnemang

Per Perttu, Krokom

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att utreda en möjlig uppdelning av elabonnemangen för att optimera effekten i elnäten bättre.

Ett elabonnemang i dag definieras utifrån de inkommande säkringar som fastigheten har. Dessa dimensioneras efter fastighetens maximala effektuttag från elnätet och abonnenten betalar efter storleken på abonnemanget. Detta innebär att elnätet också måste dimensioneras efter den maximala förbrukningen. Dock är det för de flesta abonnenter ej nödvändigt att den maximala effekten utnyttjas utan olika processer kan oftast styras till att köras när förbrukningen är låg.

Exempelvis så duschar oftast en stor del av befolkningen innan de går till jobbet och direkt när varmvattnet förbrukas så börjar varmvattenberedarna att producera nytt varmvatten men detta varmvatten behövs normalt ej förrän de boende återkommer från jobbet 8–10 timmar senare. Om i stället varmvattenberedaren styrs att producera vattnet när elförbrukningen är låg så kan effektuttaget begränsas, detta brukar sammanfattas inom begreppet ”smarta elnät”.

Tyvärr är abonnemangskostnaden ett för grovt verktyg för att få dessa system installerade.

Utförande

Föreslår att abonnemangskostnaden delas upp i två delar ”Normalabonnemang” och ”Garantiabonnemang” där normalabonnemangen motsvarar dagens abonnemang och garantiabonnemanget motsvarar en mindre del av normalabonnemanget som elnätsbolaget ska garantera för abonnemangsägaren i större utsträckning.

När effekten i elnätet börjar närma sig gränsen för vad det klarar kan då elnätsägaren begränsa elnätet till ”Garantinivå” varvid en signal skickas som slår om t.ex. en relälösning som lägger om de aktuella elcentralerna i garantiläge. När detta skett så går elcentralerna på en lägre säkring.

De olika delarna i abonnemanget ska naturligtvis även prissättas olika och tiden som ett abonnemang går i garantiläge ska också vara billigare för abonnenten.

Genom att göra detta skapas ett incitament för abonnenter att skapa interna smarta elnät med styrning av sina förbrukningar.

För nätägaren skapas ett mer flexibelt nät som denne kan styra inför t.ex. kalla perioder i samordning med svenska kraftnät.

För samhället innebär detta att en bättre planering av den totala produktionen kan utföras och troligen kan områden med brist i dag i ett slag få möjlighet till fler abonnenter.

Svenska kraftnät talar i dag om risken för partiell nedstängning. Detta skulle i stället innebära en partiell begränsning av kapaciteten i elnätet.

D133. Omprövning av vattendomar som tillåter torrläggning av älvfåror

Nicke Grahn, Dorotea

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet beslutar att Liberalerna ska verka för omprövning av miljöskadliga vattendomar
2. att vattendomar som tillåter torrläggning av älvfåror ska prioriteras
3. att verka för att torrlagda älvfåror återfår strömmande vatten

Många vattendomar i Sverige är mycket gamla, och en del beslut innehåller tillstånd att helt eller delvis torrlägga älvsträckor. Detta är ett enormt ingrepp i miljön och omöjliggör en återställning av förstörda vandrande fiskbestånd. Liberalerna har en lång tradition att värna naturvården och levande vattendrag. Vårt parti bör verka för att gamla vattendomar omprövas och att fler älvfåror återfår en del av vattnet. Detta kan ske med relativt små förluster av elenergi. Miljövinsten kan bli enorm.

D134. Dammrivningar och fria fiskvägar för lekvandring

Mathias Lasu, Vallentuna
Kristoffer Andersson, Knivsta
Elise Backman, Sundsvall
Nicke Grahn, Dorotea

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska arbeta för att avveckla ineffektiva eller olagliga dammar.
2. att Liberalerna uppmanar staten till stötta alla kraftverks- och dammägare med likvida medel för att ha råd att riva dammar.
3. att Liberalerna verkar för att återställa förstörda vattenmiljöer. Undantag kan göras för synnerligen skyddsvärda dammar med historiskt eller kulturellt värde.

Det finns tusentals kraftverksdammar i Sverige som knappt ger någon effekt alls i fråga om att skapa elektricitet. Vad de gör är att effektivt hindra fiskvandringar, för lek och migration mellan olika delar av vattendragen. Dessutom är många av dammarna olagliga och saknar tillräckliga försäkringar. Att riva dem är dyrt för den enskilde ägaren men där borde staten kunna gå in och stötta. Att återställa vattendrag bör vara en vital fråga för Liberalerna då levande åar och älvar ger stor nytta i naturvärden och biologisk mångfald. Dessutom kan vandrande fisk som till exempel havsöring och lax ge intäkter till landsbygden i fråga om sportfisketurism.

Dammar är enskild egendom men förstör för så stor del av naturens livsmöjligheter och möjligheter för människor till att utnyttja den i fråga om allemansrätt.

D135. Riv bort småskalig vattenkraft

Liberalerna Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska arbeta för att riva bort småskalig vattenkraften i vårt land och i stället satsa mer på att utveckla den befintliga vattenkraften och miljöanpassa denna med t.ex. fångstgaller för fisk och att torrfåror försvinner med ledande fiskefåror så att t.ex. laxen igen kan flöda i Porjus i Norrbotten där historien en gång började.

Enlig Älvräddarna så finns det forskning på att småskalig vattenkraft inte ger någon större energi. Med tanke på dagens teknik om ny kärnkraft och landsbygdens överlevnad med besöksnäring så bör man riva bort all småskalig vattenkraft för fiskens och naturens skull.

D136. Ökad investeringsvilja och färre tillstånd för vindkraftsprojekt

Pia Långström, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att avskaffa kommunernas vetorätt
2. att Liberalerna ska verka för att lagstadga att kommunerna inte får lägga in veto för projekt i områden som kommunen pekat ut i översiktsplaner eller som avsatts som riksintresseområden för vindkraft
3. att Liberalerna ska tillåta att identifierade och utpekade riksintresseområden och områden för vindkraft i översiktsplaner ska innebära att projektörer är garanterade tillstånd att bygga vindkraft, endast villkoren för hur samt antal verk och vindparkens utformning ska kunna diskuteras som i andra länder
4. att Liberalerna ska verka för att samma krav på vetenskaplighet ska ställas på både projektörer och prövande myndigheterna
5. att Liberalerna verkar för att vindkraftsprojektörer kompenseras finansiellt om tillståndsprocessen förhalas
6. att Liberalerna verkar för att miljöbalken justeras så att klimatnyttan som vindkraften bidrar med får större tyngd när den vägs mot andra intressen

Vindkraft är nyckeln till en tillförlitlig, säker energiförsörjning och en fri fungerande energimarknad. Liberalerna bör vara drivande för en marknadsdriven fossilfri energimix med konkurrerande alternativ. Investeringsviljan i sol- och vindkraft ökar kraftigt men få nya ansökta tillstånd för vindkraft beviljas, vilket kan leda till en inbromsning av elektrifieringstakten samt att Sverige förlorar i konkurrenskraft för investerare. Enligt Svensk Vindenergi får i dagsläget 41 procent av alla tillståndsansökningar avslag. Vindkraftslagen som trädde i kraft 2006 visade att regeringen hade ambitioner att tillvarata vindkraftens snabba utvecklingspotential genom att förändra tillståndsprocessen för vindkraftsbyggnationer. Vindkraftsprojekten förhalas och stoppas ofta genom kommunalt veto. Detta trots att det sedan landsmötet 2017 gjorts en del försök runt om i landet för att motverka det kommunala vetot. Utifrån ser det ut som att det skett en ökning, men det beror på att de ansökningarna och tillståndsprocesserna startade för länge sedan. Faktum är att antalet tillstånd har minskat ordentligt från 836 verk per år mellan 2014–2016 och endast 402 och 157 verk för 2017 respektive 2018. ”Just nu pågår flera avgörande utredningar på klimat- och miljöområdet: klimaträttsutredningen, artskyddsutredningen, miljöprövningsutredningen och utredningen om det kommunala vetot mot vindkraft, för att nämna några. Det är jätteviktigt att dessa baserar sina förslag på korrekta uppgifter. Vi tror att vår nya granskning kan hjälpa till här, säger Daniel Badman, vd på Svensk Vindenergi.” (Mer info finns här: https://www.vindkraftsnyheter.se/20210423/6588/viljan-att-investera-i-vindkraft-ar-stor-men-manga-vindkraftverk-far-avslag). Trots etableringen av vindkraftsamordnare 2006 är problemet fortsatt bristfälligt samarbete mellan aktörerna. Nu, drygt 15 år senare, visar Statskontorets utvärdering (http://www.statskontoret.se/globalassets/publikationer/2016/201617.pdf) att hindren kvarstår i form av oklarheter och godtycklighet i tillståndsprocessen. Sverige saknar fortfarande tydliga och tillförlitliga spelregler, beslutsprocesser, ansvarsfördelning och acceptans för vindkraft som en konkurrenskraftig produkt. Projektörer ska kunna lita sig på att identifierade riksintresseområden och områden för vindkraft i översiktsplanering innebär att projektörer får byggnadstillstånd som i andra delar av världen. Fakta bör ligga till grund för beslut och motiveras med vetenskapliga bevis. Okunskapen saknar grund tack var den snabba teknikutvecklingen med anpassning till både miljö och samhälle. Hänsyn tas till ljud, fladdermöss och fåglar i produktutvecklingen. Det finns gedigen kunskap om hur vindkraftverk bör införlivas i miljön. Ljudet från rotorbladen försvinner och blandas numera helt med lövprassel och andra naturliga ljud vid den optimala vindhastigheten 8–10 meter i sekunden (för mer information om myter etc. läs Tore Wizelius Vindkraft i teori och praktik, 2015).

D137. Vindkraftsmoratorium

Sven Olof Andersson Hederoth, Simrishamn
Reidar Svedahl, Norrköping

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna arbetar för ett omedelbart tvåårigt moratorium för vidare utbyggnad av storskalig vindkraft (enheter större än 500 kW effekt).
2. att Moratorietiden ska användas till att utreda vindkraftens inverkan på juridik och rättssäkerhet, miljö, människors hälsa och levnadsvillkor, ekonomi och vindkraftens funktion i det svenska elproduktionssystemet.

Den snabba utbyggnaden av vindkraften i Sverige väcker oro och motvilja i stora delar av befolkningen, särskilt de som bor på landsbygden. Den tekniska utvecklingen har dri-

vit på storleken av anläggningarna. Påverkan av nya vindkraftverk med 300 meter höga torn som avger infraljud och ett ständigt blinkande ljus på nätterna är oprövad, oreglerad och eventuellt farlig. Närboende riskerar att bli ruinerade eftersom fastigheter i närheten av vindkraftsanläggningar inte går att sälja, och ekonomisk kompensation utgår ej.

1. Vindkraftens bidrag till svensk elförsörjning är begränsat. Ofta ger Sveriges 4500 vindkraftverk mindre än fem procent av den totala produktionen.

2. Argumentet att vindkraft minskar koldioxidutsläppen är felaktigt. Svensk elproduktion varit koldioxidfri i 40 år.

3. Ett vindkraftverk kan beräknas ha en ekonomisk och teknisk driftperiod om högst 15–25 år. Den låga livstidsproduktionen i ett vindkraftverk gör att materialflöde, transporter m.m. blir mycket stora per producerad energienhet, upp till cirka 20 – 50 ggr mer betong och stål per producerad energienhet än för ett kärnkraftverk.

4. Infraljud påverkar människor och djur i stor omfattning. Nya studier från bl.a. Finland visar på ohälsoeffekter upp till 15 km från ett vindkraftverk, med sömnstörningar, migrän, psykisk ohälsa m.m.

5. Miljöbalkens bestämmelser bör ses över så att sakägarnas rättssäkerhet förstärks.

6. De vindkraftverk som planeras och byggs i dag skiljer sig avsevärt från de som byggdes för 10–20 år sedan. Nya verk är betydligt större och regelverk och lagstiftning måste uppdateras för att bättre avspegla dessa förändringar.

7. Påverkan på fastighetsvärden i närheten av vindkraftverk ska analyseras för att möjliggöra en rättvis kompensation för de drabbade.

8. Vindkraften är ett stort hot mot biologisk mångfald. Rovfåglar, insekter och fladdermöss förgås i stora mängder.

9. Det finns inget sätt att återvinna de kompositmaterial som rotorbladen är tillverkade av och de måste därmed direktdeponeras. Detta måste utredas, inte minst för att undersöka konformitet med svensk och europeisk lagstiftning.

10. Under driftperioden avger vindkraftverkens vingar stora mängder epoximaterial på grund av erosion av turbinbladens ytskikt. Bisfenol sprids i naturen med förödande inverkan på djurliv och människor och mikroplastpartiklar sprids i naturen med oöverskådliga effekter på fauna, såväl på land som i havet.

11. Vindkraftsanläggningar begränsar allemansrätten eftersom områdena betraktas som riskområden, där allmänheten inte kommer att ha fullt tillträde. Därmed begränsas också utnyttjande av friluftsområden som i dag används för rekreation och motion.

12. Vindkraftsanläggningar bryter mot de globala målen i agenda 2030 där insatserna för klimatet ställs emot bevarande av natur, miljö, sjöar och hav och människors hälsa, samt ekonomi.

13. Byggandet av vindkraft skapar minimalt med arbetstillfällen i Sverige. Däremot blockerar det annan ekonomisk verksamhet, t.ex. besöksnäringen. Den samhällsekonomiska vinning som ställs i utsikt, kompenserar inte den attraktivitetsförlust som blir resultatet av vindkraftsetableringen.

14. Vindkraft är inte lönsamt utan generösa subventioner. Två tredjedelar av all svensk vindkraft har utländska ägare. Svenska elkonsumenter bidrar därmed till subventionerad export till Europa. Eventuell ekonomisk vinst kommer att hamna i utländska fickor och ska vägas mot de naturvärden som går förlorade.

D138. Skydda rovfåglar mot vindkraftverk

Liberalerna Norberg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna på samtliga nivåer ska driva på för att nya vindkraftverk uppförs med sådan teknik att så få rovfåglar skadas som möjligt.

Sveriges elnät håller nu på att förstärkas av vindkraftverksparker. Studier har gjorts som visar att genom att måla en av vingarna svarta så minskar rovfågelsdöden kring vindkraftverken med drygt 70 procent. Detta är således en relativt enkel åtgärd för att ändå kunna säkra biologisk mångfald även i de områden där nu vindparksfälten breder ut sig. Liberalerna bör verka för att djurlivet skyddas i den mån det kan skyddas.

- https://feber.se/samhalle/svart-farg-kan-gora-vindkraftverk-mindre-dodliga/415031/
- https://www.ekocentrum.se/svartmalade-rotorblad-minskade-rovfagelsdod-vid-vindkraftverk/
- https://www.vindkraftcentrum.se/index.php/arkiv/718-malad-vinge-raeddar-oern

D139. Landsbygd = skrotupplag för vindkraftverk?

Liberalerna Norberg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att det upprättas en nationell plan för hur vindkraftverk ska avvecklas och hur deponering av rotorblad ska ske.

2. att Liberalerna verkar för att en nationell fond upprättas så att inte enskilda kommuner ska bekosta deponering av de delar som inte går att återvinna på ett vindkraftverk.

Sveriges elnät håller nu på att förstärkas av vindkraftverksparker. Det som ännu lyser med sin frånvaro är vad planen är när det är dags att avveckla dessa. Andra länder har fått stora problem bland annat med rotorblad som är svåra att återvinna till fullo.

Vi som bor i områden med vindkraftparker ser inte bara vår natur förstöras av dessa utan oroar oss också för framtiden när dessa ska avvecklas. Det är viktigt att Sverige har en plan för detta. Bör en fond upprättas för skrotning av vindkraftverk? Vem ska deponera rotorbladen när vindkraftverket monteras ner eller behöver förnyas? Vi som bor i kommuner som kommer att försörja andra delar av Sverige med el, oroar oss över ett framtida skrotberg som Sverige gemensamt borde planera för att ta hand om. Ska landsbygden ännu en gång stå för lösningen?

https://www.energimyndigheten.se/globalassets/fornybart/framjande-av-vindkraft/aterbruk-och-atervinning-av-vindkraftverk_webb-final.pdf

https://www.bbc.com/news/business-51325101

D140. Vätgaslager på strategiska ställen vid det svenska elektriska stamnätet

Örjan Rosell, Västerås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet ger partistyrelsen i uppdrag att verka för att en utredning tas fram syftande till en plan för att uppföra vätgaslager. Lagren avses fungera som energilager för att säkerställa elförsörjningen. Lagren bör placeras på strategiska vid det elektriska stamnätet.
2. att landsmötet ger partistyrelsen i uppdrag att verka för att utreda om vätgaslagren kan ge möjlighet att, via gasledningar, mata närliggande gastankstationer för vägfordon, placerade vid lämpliga vägar.

Bakgrund

Att hålla stabiliteten i den svenska elkraftsförsörjningen har blivit allt svårare, då energimängden från icke styrbar elproduktion (t.ex. vindkraft) har nått en allt högre andel av den totala produktionen. Energilager kan fylla en viktig funktion genom att leverera ut eleffekt vid bristsituationer.

Vid lagring av stora energimängder framstår vätgaslager som attraktiva, då lagringsutrymmet (vätgastanken) är billigare jämfört med batterier i ett batterilager.

Vätgasen i lagren produceras med elektrolys när det finns överskott av el i stamnätet, då priset på el också är lågt.

D141. Vätgas

Jan-Håkan Otterberg, Skövde

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna satsar på att vätgasdrift enligt förklaringar nedan blir ett verkligt fossilfritt alternativ till drift av elmotorer, elmaskiner i industrin med mera.
2. att Liberalerna stödjer raffinaderier och oljebolag att ställa om produktion till vätgas.
3. att Liberalerna stödjer näringslivets omställning till lagring och leveranser av vätgas.
4. att Liberalerna underlättar för dagens bensin- och dieselstationer att även förse fordonsparken med vätgas.
5. att Liberalerna i en första utvecklingsfas av vätgasdrift enligt ovan bidrar med skattemedel.

När utmaningarna angående klimatet diskuteras propageras det ofta för bara en lösning. Det är synd, då det troligen kommer att behövas flera alternativa lösningar.

Ett ytterligare alternativ är vätgas. Vätgas är ett helt klimatvänligt sätt att driva elmotorer i olika storlekar utan att använda stora batterier. Batteriframställning kräver vissa metaller som bryts i bland annat Kina och skapar stora miljöproblem.

Jag har varit på ett studiebesök och där fått en beskrivning och även praktisk förevisning av hur vätgas kan användas till personbilar, lastbilar, tåg med mera.

Principen är genial:

Sol och vatten omvandlas i en process till vätgas. Vätgasen omvandlas med hjälp av en bränslecell till el som driver en elmotor. Som restprodukt blir det vatten som släpps ut.

I dag finns det en fungerande anläggning i Mariestad som nu drivs av Mariestads kommun.

Nu sker det en hel del utveckling. I Europa kan nämnas att i Tyskland byggs vätgastankstationer i ett stort antal, siffran 400 tankstationer nämns. Frankrike, Danmark och Norge har utbyggnad på programmet. Men Sverige verkar nästan helt sakna intresse. Sverige har i dag fyra stycken, varav en i Mariestad.

Det kan bli Liberalernas stora grej att lansera detta på stor bredd. I början krävs det subventioner från staten. Del av pengarna kan tas från att inte satsa på höghastighetståg. Vätgasdrift är mycket viktigare för klimat och miljö än höghastighetståg.

Läs mer på vatgas.se.

D142. Sverige måste ta initiativ till användning av vätgas

Annika Westh, Öckerö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalernas landsmöte tar initiativ till att verka för att skapa en infrastruktur för vätgas i form av pipelines.

Vätgas är och kommer att bli ett än viktigare komplement till andra fossilfria i drivmedel, vilket krävs om vi ska kunna nå klimatmålen. Utan vätgas kommer vi helt enkelt inte att ha tillräckligt med miljövänliga och kraftfulla drivmedel, när el inte kommer att räcka. Vätgas är det enda hållbara komplementet eftersom ensidig batteridrift inte kommer att räcka till. Men Sverige ligger dessvärre efter i utvecklingen av att skapa goda förutsättningar för vätgas.

Elförsörjningen i landet kommer exempelvis inte att räcka till för en fordonsflotta av endast eldrivna fordon.

Det är särskilt viktigt att byta ut drivmedel för de tunga transporterna, eftersom det är dessa som spyr ut mest avgaser i känslig natur. Men för att kunna använda vätgas, krävs även att det finns tillgängligt utefter vägarna. Så är alltså inte fallet i dag trots att EU har fattat beslut om att använda vätgas. Sverige ligger hopplöst efter.

Ett förslag till lösning som bör prövas är att bygga en infrastruktur av pipelines för säker och billig transport av vätgas. Den bör etableras längs med ostkusten och in i inlandet. Förslaget innebär att man inte behöver kyla eller komprimera vätgas för frakt efter vägar. Därmed blir det mest kostnadseffektiva och säkraste sättet att transportera vätgas via pipelines.

Till detta resonemang ska läggas att om ett nät av pipelines planeras parallellt med E12 så kan även produktion av vätgas finnas i nära anslutning till nätet. Här finns en marknad att erövra.

Produktionen och användningen av vätgasfordon kommer inte att komma igång så länge det saknas ställen att tanka dem på. Därför måste arbetet med pipelines inledas nu.

Liberalerna ska vara ledande i miljöfrågor och ta initiativ. Det gäller även i miljöfrågor som gynnar hållbara transporter och kommunikationer.

Yrkande landsmötet uppdrar åt partistyrelsen att vidareutveckla förslaget om en infrastruktur för vätgas som en del av Liberalernas program för att minska klimathotet.

D143. Infrastruktur för vätgas

Bror Larsson, Västerås
Liane Blom, Norberg
Anita Lilja-Stenholm, Fagersta
Örjan Rosell, Västerås
Carl-Åke Utterström, Västerås
Henrik Östman, Västerås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att införa infrastruktur för vätgas, vätgasmackar och vätgasdistribution

För att vätgasen är den enda energibäraren som är både miljö- och klimatneutral

För att klara uppsatta klimat- och miljömål inom Sverige samt Europa

Vätgasinfrastrukturen kommer avlasta elnäten då energin till många processer inom industrin kan ersättas med vätgas, samt genom minskat antal batteribilar som ska laddas från elnäten

Infrastrukturen för vätgas kommer vara en mycket viktig energikälla då det råder samhällskris (långa strömavbrott) i Sverige. Vätgasen kan tankas även då det råder totalt elavbrott på elnätet, är elnäten nere går det inte ladda batterier

Gårdarna på landsbygden kan ha sin egen lokala vätgasinfrastruktur. Vätgas kan produceras lokalt med hjälp av stora solcellsanläggningar på stora gårdsbyggnader. Vätgasen som produceras kan distribueras och säljas, samt användas för eget bruk.

Vätgasen kan också produceras av metangasen från djurhållningen.

Sol- och vätgasenergi blir en bra inkomstkälla för landsbygden.

Viktigt att stötta och ta vara på forskningen inom vätgasen som pågår i Sverige, Europa och övriga världen.

D144. Produktion och lagring av vätgas

Bror Larsson, Västerås
Liane Blom, Norberg
Anita Lilja-Stenholm, Fagersta
Örjan Rosell, Västerås
Carl-Åke Utterström, Västerås
Erik Ödmansson, Västerås
Henrik Östman, Västerås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att införa produktion samt lagring av vätgas i det Svenska Energisystemet

Att producera vätgas i stora anläggningar när elpriset är lågt skulle ge en stabilare elbörs, samt ett lågt produktionspris på vätgasen

- Att producera vätgas av mänskligt avfall gör att avfallet blir till en viktig samhällsnytta, samt ger ett lågt produktionspris på vätgasen
- För att vätgasen ska finnas i tillräckligt stor mängd vid distribution måste vi ha stora och små lager av vätgas, varje kommun bör ha eget vätgaslager
- Att lagra vätgas är viktigt då vi kan producera olika mycket vätgas över tid. Exempelvis då elen är billig genom vindkraft och solkraft.
- För att producera el då den är dyr (bränsleceller och vätgasturbiner), kommunala kraftvärmeverk skulle fungera utmärkt för denna typ av el och värmeproduktion
- För att producera el då det är effektbrist (vätgasturbiner)
- Energi-lager av vätgas är viktigt och kan användas vid olika typer av samhällskriser inom energiförsörjningen, exempelvis som bränsle till egen reservkraft i äldreboenden och sjukvården m. m.
- Som bränsle till fordon, att jämföra med elfordonen som inte har någon möjlighet till laddning av sina batterier då elnätet är överbelastat eller nere
- För att avlasta elnäten från laddning av elfordon
- Bilar/fordon som går på vätgas kräver inga lokala utbyggnader av elnäten, inom tätbebyggda områden i synnerhet
- Viktigt att stötta och ta vara på forskningen inom vätgasen som pågår i Sverige, Europa och övriga världen

D145. Top runner-program

Pia Långström, Stockholm
Ylva Mozis, Vallentuna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska utreda och ta ställning till hur man kan införa ett s.k. top runner-program i Sverige med inspiration från det japanska programmet samt utredningen från Naturvårdsverket.
2. att Liberalerna främjar samarbete med näringslivet för att förverkliga programmet.
3. att Liberalerna utreder möjligheten att Konsumentverket spelar en roll i den svenska motsvarigheten.
4. att Liberalerna verkar för ett skyndsamt genomförande av programmet för att stävja klimatkrisen.
5. att Liberalerna ska verka för att programmet genomförs på EU-nivå.

Samhället behöver snabbt ställas om till att bli mer hållbart och resilient, och företagen har en viktig roll givet att de ges rätt förutsättningar. ”Top-runner”-programmet som inleddes 1999 har varit framgångsrikt, och Naturvårdsverket granskade förutsättningarna för ett liknande program i EU men sedan dess (2005) har mycket lite hänt. (Rapporten finns här: https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-5515-1.pdf) I korthet går programmet ut på att skapa standarder som siktar högt, men är nåbara, för att främja konkurrensen mellan företag där ett ”grönt” tänk utgör en konkurrensfördel när konsumenterna gör sina val. Det kräver även att konsumenterna har information att göra korrekta bedömningar av alternativen – och i Sverige är konsumenterna relativ välinformerade tack vare konsumentverket. En del av den japanska strategin utgick även från ”name and shame” där de dåliga alternativen lyftes upp och bidrog till att öka innovationstakten i kombination med utmärkelser och priser för lysande innovativa insatser som bidrar till att minska klimat- och miljöpåverkan utifrån produktens hela livscykelanalys (LCA) från råmaterial till återanvändning. Nu är det bråttom #forclimatessake! För att frihet måste försvaras.

D146. Energimätning för energisparande

Örjan Rosell, Västerås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet ger partistyrelsen i uppdrag att verka för införande av timbaserad elenergimätning och informationsöverföring av priset på elenergi till elkonsument.

Elpriset varierar både efter vilken tid på dygnet det är och vilken tid på året. Priset på el avspeglar tillgång och efterfrågan. I dag sätt det ett pris på el för varje timme av elproducenterna. Om en del av elförbrukningen kan styras till de tider då priset är lågt, dvs. då tillgången på el är störst, så får man en utjämning av elförbrukningen över tiden. Elkonsumenten får också en besparing av sina energikostnader.

En jämnare elförbrukning minskar både driftskostnader och kapitalkostnader för de elproducerande anläggningarna och för elkraftsnätet. Samtidigt kan koldioxidutsläppen minskas.

För att hushåll och företag ska kunna flytta sin elkonsumtion till tider med lågt elpris och få ekonomisk vinning av det, så behövs två saker:

1. En elenergimätning med timdebitering. Mätningen ska ske både för konsumerad energi och för producerad ”egenenergi” (från t.ex. solceller), som då kan säljas ut på elkraftsnätet.

2. Information om pris för innevarande timme och prognoser för de närmaste kommande timmarna. Informationen kan sändas till hushåll och företag med ett IT-system och dels presenteras på en display och dels ges som insignal till automatiska energistyrsystem för att styra t.ex. elbilsladdning.

Timbaserad elenergimätning kombinerad med onlineprisinformation ger möjlighet för en energisparande elkonsumtion och för lokal energiproduktion. Hushållen får ett ekonomiskt incitament, genom att de kan styra sin elkonsumtion till tider med lågt pris.

D147. Avskaffa energideklarationen

Mattias Reinholdson, Lidingö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att en energideklaration bara ska krävas vid försäljning av fastigheter och
2. att fastighetsägarna själva ska kunna göra deklarationen på nätet på heder och samvete

Det ringde en energisk kvinna från ett konsultföretag. ”Hej! Vi har besökt Boverkets register och din bostadsrättsförening har ingen giltig energideklaration. Om ni inte skaffar en sådan genast kan ni få betala upp till 50 000 kronor i vite.” Jag sa att det ändå var någon av oss i styrelsen som måste plocka fram alla uppgifter åt konsultfirman för så var det förra gången. ”Vi kan kontakta ditt energibolag om vi får dina inloggningsuppgifter”, sa kvinnan.

För att bli kvitt henne accepterade jag erbjudandet om en offert och kunde lägga på luren.

Den offert min förening fick skulle gå på 8 000 kronor plus moms. Det kan vi göra ganska mycket för, som att byta ut gamla lampor mot LED, installera motorvärmare vid p-platserna, byta ut ett gammalt torkskåp i tvättstugan och annat som skulle sänka energiförbrukningen, alltså verkliga klimatinsatser.

Ska vi få alla svenskar att ställa upp för det nödvändiga klimatarbetet måste åtgärderna kännas vettiga och kostnaderna måste vara proportionerliga till nyttan. Det är inte energideklarationen. Varje gång jag sprättar upp kuvertet med räkningen från vår fjärrvärmeleverantör får jag en nyttig påminnelse om att styrelsen i min brf kunde ha gjort mer för att spara energi. På stämmorna diskuterar vi vad vi kan göra enskilt och tillsammans för att sänka våra boendekostnader och kostnaden för värme och el syns mycket tydligt i

bokslut och budget. Alla som betalar räkningar får redan all nödvändig stimulans för att spara energi.

Den som röstar nej till min motion måste förklara varför var och en av oss 24 medlemmar ska betala 417 kronor till en certifierad energikonsult och hur det leder till en ökad vilja att göra insatser för miljön. Jag kan som styrelseledamot fixa deklarationen på en timme. Jag behöver plocka fram bokföringspärmarna och addera ihop hur många kilowattimmar ström och megawattimmar fjärrvärme vi köpt. På senaste fastighetsdeklarationen står redan förtryckt exakt hur många kvadratmeter bostadsyta, lokalyta och gemensamma utrymmen föreningens båda hus innehåller.

I min kommun kan man ansöka på nätet om byggnadslov och om vilken skola ens barn ska gå i. Väldigt många av oss deklarerar våra inkomster på nätet. Det kan inte ta många dagar för Boverket att fixa en blankett där jag som villaägare eller styrelseledamot i en brf på heder och samvete får fylla i hur mycket energi mina hus krävde i fjol. Om den här byråkratin över huvud taget behövs skulle man också kunna ge Boverket rätt att ta in kontrolluppgifter från energileverantörerna och Skatteverket för stickprovsgranskningar.

Onödig byråkrati ska bekämpas. Myndigheterna ska bara begära in nödvändiga uppgifter. Energikostnader syns på räkningarna.

D148. Avskaffa påsskatten

Michael Westin, Sundsvall

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att avskaffa skatten på plastpåsar

När Sverige införde en skatt på plastpåsar var det uttalade syftet att färre påsar hamnar i havet.

Nu cirka fyra år efter skattens införande köper vi svenskar fler papperspåsar än någonsin och trots det är det ingen som tror att detta gör någon skillnad för världshaven. Svenska plastpåsar har nämligen aldrig hamnat i havet i någon större utsträckning. Svenskarna har burit hem sin mat i påsen och därefter använt den som soppåse varefter den gått till förbränning. Vi hade ett väl fungerande kretslopp som nu ersatts av ett system där man behöver köpa både plastpåse till sina sopor och en påse av annan kvalitet för att bära hem varorna.

Myten om att plastpåsen skulle vara en miljöbov blir ännu svårare att upprätthålla om man tittar på påsens klimatpåverkan. Där vinner plastpåsen stort över paper eftersom den väger mindre och således kan transporteras mer klimatsmart. Tygpåsen är egentligen ännu värre miljöbov och behöver användas flera tusen gånger innan den blir lika klimatsmart som en plastpåse.

Till råga på allt har vi valt att beskatta påsar som inte ens är gjorda av miljöfarlig plast. Enligt ett nyligt avgörande i Högsta förvaltningsdomstolen ska även påsar som är fullt nedbrytningsbara beskattas såsom plastpåsar därför att de ”ser ut som plastpåsar”. Vi har alltså infört en skatt som hämmar innovationer för att ersätta plastpåsar. Det är så att man tar sig för pannan.

En professor i miljöekonomi har kallat skatten ”feltänkt och ett skolboksexempel på en dåligt genomförd miljöskatt”. Det är verkligen det minsta man kan säga.

I bästa fall har påsskatten ingen påverkan alls på miljön men mycket talar för att den rent av är kontraproduktiv. Detta är inget annat än ännu ett sätt att stärka statskassan inlindat i dåliga miljöargument.

Motionären har inget emot att vi vidtar åtgärder för miljön. Men då ska det vara riktiga åtgärder som gör verklig miljönytta.

D149. Cirkulär ekonomi

Nina Lundström, Sundbyberg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet ställer sig bakom motionen gällande den cirkulära ekonomi och upphandlande enheters möjlighet att bidra till återbruk av produkter och material

Om dagens produkter var tillverkade för återbruk och återvinning kunde materialen återvinnas i högre utsträckning. Cirkularitet innebär att förbrukade produkter blir råvaror. Det finns många regelverk som sätter hinder i vägen för den cirkulära ekonomin. Det behövs ett standardiserat märkningssystem inom EU som uppmuntrar till att produkter återbrukas eller återvinns. De flesta tillverkare som för in varor på den inre marknaden slipper i dagsläget att ta ansvar för kostnader och miljöproblem. Offentlig upphandling kan börja köpa uppgraderade varor, särskilt inom inköpsområden som har en hög materialanvändning t.ex. bygg- och anläggning, fordon, möbler, textil och IT. Livscykelanalyser har under senare år blivit kraftfulla verktyg för att ge en helhetsbild av den miljöpåverkan som en produkt har under hela sin livslängd. I en sådan analys ingår en bedömning av den miljöpåverkan som sker i samband med bland annat råvaruuttag, tillverkningsprocess och avfallshantering kopplat till produkten. Genom livscykelanalyser ges en mer rättvis bild av olika produkters miljöpåverkan och bättre möjligheter att jämföra dem med varandra. Dessutom ger livscykelanalyser producenter möjlighet att rikta miljöinsatser mot de områden där deras produkter har som störst negativ miljöpåverkan. Byggnaders miljö- och klimatpåverkan sker inte bara under driften utan en väsentlig del av påverkan sker redan när husen byggs. Denna påverkan bör i högre grad synliggöras genom livscykelanalys. Den kan omfatta dels olika byggmaterial, dels olika metoder för om- och nybyggnation. En effektiv livscykelanalys måste genomföras på ett transparent sätt. Den färdiga analysen bör vara lättillgänglig, och den kan därmed komma att på sikt utgöra en grund för olika aktörer inom byggsektorn. Genom att integrera livscykelanalyser kan byggsektorn bidra till minskad klimatpåverkan. Många upphandlande enheter vill vara med och bidra till ett bättre klimat genom att köpa miljövänliga fordon som också är miljövänligt producerade. Det behövs utökade krav på redovisningen av fordons totala klimat- och miljöpåverkan.

D150. Underlätta återanvändning

Elin Andersson, Mölndal

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att göra det lättare för Sveriges invånare att återanvända sina saker genom att ställa krav på att återanvändning är normen (där så är möjligt) och därför ska underlättas på landets återvinningscentraler.
2. att det, när nya återvinningscentraler byggs eller gamla byggs om, ställs krav på att utforma dessa på ett sätt som inbjuder till återanvändning snarare än materialåtervinning. Att lämna till återanvändning får aldrig vara svårare, krångligare eller jobbigare än att lämna till materialåtervinning.

För att minska klimatavtrycket av vår konsumtion, behöver vi bli bättre på att återanvända produkter och ge dem nytt liv.

De senaste åren har insamlingen för återanvändning ökat på återvinningscentraler och det är en fråga kommunerna arbetar aktivt med. I dag har knappt 60 procent av landets återvinningscentraler enklare mottagning av material för återanvändning, som exempelvis husgeråd och möbler, ofta i samarbete med hjälporganisationer som säljer eller skänker materialet vidare. Det finns också återvinningscentraler med kretsloppsparker som har en mer utbyggd verksamhet, som reparationer och försäljning.

Tyvärr är de flesta återvinningscentraler gamla och från början utformade i första hand för materialåtervinning och förbränning. I de fall där återvinningscentraler byggts om för att hantera mer återanvändning i stället för materialåtervinning, är det ofta svårare och krångligare för invånaren att lämna till återanvändning än till materialåtervinning. Kanske finns någon container för att placera saker som kan gå till second hand-försäljning, i något hörn av tomten men det kräver ofta en osmidig omväg, om man ens lägger märke till möjligheten. Normen måste vara återanvändning och återvinningscentralerna behöver utformas därefter.

D151. Modernisering av Sveriges återvinning

Per Perttu, Krokom

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för en förnyad lag om återvinning där nya tekniker tas tillhanda.

Det finns fortfarande stora möjligheter att förbättra återvinning och återbruk av olika avfall i dag.

Exempel 1: Tekniker för återvinning av bomull och polyester är under införande

Exempel 2: Byggavfall kan i dag sorteras bättre med robotsortering

Det bör därför vara möjligt att förbättra dagens återvinning genom att ställa högre krav på branschen. Det är också viktigt att staten följer den utveckling som pågår så att de som tillhandahåller ny teknologi också ser att marknaden skapas för dem med hjälp av förordningar.

D152. EU ska konsumera klokt och hållbart

Liberalerna Svalöv

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för en garantitrappa för elprodukter inom EU, där kraven skärps årsvis. Exempelvis år 2025 ska alla sålda elprodukter sålda inom EU omfattas av 3års garanti, år 2030 ,5års garanti osv.
2. att Liberalerna verkar för att förbrukningsdelar av en produkt, likt batteri i en mobiltelefon och vattenpump i en diskmaskin ska vara enkel att ersätta och att reservdel ska finnas fem år efter att produkten gått ur produktion.
3. att Liberalerna nationellt verkar för högra krav på garanti för elektriska produkter.

Världen konsumerar som aldrig förr, som konsekvens stiger världens rikedomar i takt med allehanda miljöproblem. Men EU har gång efter annan visat prov på att reglering kan få stor inverkan inte bara i Europa utan även i hela världen. Utsläppskrav på fordon är ett gott exempel, marknaden hade inte självmant antagit denna utmaning om kraven inte funnits. I dag har elprodukter sällan längre garantitid än två år. En TV behöver alltså inte fungera längre. I takt med den tekniska utvecklingen är det i dag möjligt att också designa teknisk utrustning med ett inbyggt åldrande. Att producera, transportera och i viss mån återvinna är alla steg som kräver resurser. Det är därför ansvarslöst att vi tillåter marknaden översvämmas av tekniska produkter med låg kvalitet vars låga pris även bidrar till att konsumenterna slänger och köper nytt utan att protestera. EU ska ha en fri marknad av produkter med god kvalitet för ett hållbart och långsiktigt ägande.

D153. Ett skattesystem som gynnar klimatet

Fritjof Nilsson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att göra det mer ekonomiskt fördelaktigt för företag, organisationer och privatpersoner att infånga växthusgaser alternativt producera egen elektricitet.
2. att Liberalerna ska verka för att höja priset på utsläppsrätter inom EU, uppmuntra utomeuropeiska länder att ansluta sig till systemet för utsläppsrätter samt uppmana flyget att ingå i systemet.
3. att Liberalerna ska verka för att Sveriges skattesystem samt reglerna för statliga, regionala och kommunala upphandlingar och investeringar i Sverige ska ses över för att minska klimatavtrycket.

Den globala uppvärmningen är vår tids ödesfråga. Förutom användning av innovativ energiteknik krävs ett skattessystem som bidrar till att minska klimatutsläppen. Klimathänsyn ska tas vid större statliga och kommunala upphandlingar och investeringar.

D154. Inför krav för koldioxidinfångning

Romina Pourmokhtari, Sundbyberg
Linnea Bjärum, Malmö
Erik Berg, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna bör verka för att ett krav ställs mot verksamheter som producerar utsläpp, såsom avfallsanläggningar, att från och med 2040 måste utsläpp fångas in och lagras.

Det räcker inte bara att minska utsläpp, så snart det är möjligt måste Sverige nå minusutsläpp för att kompensera för historiska synder. Därför kommer det vara nödvändigt att fånga in och lagra koldioxid, särskilt i sektorer som troligtvis kommer släppa ut koldioxid en lång tid framöver, såsom avfallssektorn. I majoriteten av alla tänkbara scenarion som vi klarar klimatkrisen är koldioxidlagring inkluderat. Tekniken finns och blir bättre för varje dag. På Värtaverket, som är Stockholm Energis största kraftvärmeverk, testas tekniken med stora framsteg och företaget räknar med att både minska utsläppen och dessutom kunna göra stora ekonomiska vinster i framtiden. Det finns alltså en stor potential för tillväxt samtidigt som det bidrar till minskade utsläpp Det som saknas är alltså inte tekniken, det är den politiska viljan. Politiken måste göra mer för att skapa rätt incitament för att snabba på lagringen av koldioxid. Därför bör Liberalerna driva för att Sverige ställer krav att sektorer som även i framtiden kommer släppa ut koldioxid måste fånga in och lagra den samma. För att Sverige ska nå klimatmålen och skapa förutsättningen för grön tillväxt.

D155. Ersättning för koldioxidinlagring i skyddad skog

Inger Larén, Torsby

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska arbeta nationellt och internationellt för att skogsägare som låter gammal skog stå orörd ska ersättas för kolbindningen

I klimatprogrammet föreslås att den som samlar in och lagrar koldioxid ska ersättas. Det är bra, men inget nämns om det ojämförligt största koldioxidlagret – skogen. Sveriges skogar binder mer än hela det totala svenska utsläppet av koldioxid.

Det råder delade meningar om det är bättre att lämna skogen för fri utveckling för att öka inlagringen än att driva aktivt skogsbruk som binder mer kol ju mer det växer. Liberalernas hållning tycks vara ett mellanläge där vi både vill skydda gammelskogen som aldrig utsatts för trakthyggesbruk och att produktionsskogsbruket ska bedrivas effektivt.

Skogsbruk som producerar virke kan vara lönsamt utan att kompenseras för kolinlagringen men den orörda skogen behöver kompenseras för koldioxidlagringen. Detta gäller även för den regnskog som vi i västvärlden tycker ska skyddas, men som lokalbefolkningen vill avverka för ökade intäkter.

D156. Grön liberalism för stärkt naturvård och biologisk mångfald

Karin Karlsbro, Stockholm
Anita Brodén, Alingsås
Nicke Grahn, Dorotea
Mathias Lasu, Vallentuna
Nina Lundström, Sundbyberg
Ylva Mozis, Vallentuna
Emma Lilja Sjödin, Stockholm
Anton Sjöstedt, Arvika
Gabriella Tidblad, Solna
Sverker Thorén, Västervik
Lars Tysklind, Strömstad
Annika Westh, Göteborg
Urban Wästljung, Uppsala
Filip Zackrisson, Varberg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna fortsätter att arbeta för, både juridiskt och resursmässigt, stärkt stöd för naturvård och skydd av den biologiska mångfalden
2. att Liberalerna verkar för snabbt och effektivt genomförande av EU:s biodiversitetsstrategi i Sverige
3. att Liberalerna fortsätter verkar för skydd av skogen
4. att Liberalerna slår vakt om strandskyddet genom en balanserad reformering av reglerna som gör det möjligt att upprätthålla allemansrätten men samtidig ökar möjligheterna att bo nära vatten, särskilt på landsbygden[1]
5. att Liberalerna verkar för stärkt skydd för Östersjön inklusive ökat skydd mot utfiskning av strömming

Klimatförändringarna måste stoppas. De leder till både extrema väderleksförhållanden och naturkatastrofer. Samtidigt skövlas livsviktig skog och den biologiska mångfalden utarmas. Arter och ekosystem hotas. Risken för framtida pandemier ökar.

Klimatpolitik och åtgärder för att skydda den biologiska mångfalden och viktiga naturvärden måste gå hand i hand. Detta helhetsperspektiv är grunden för grön liberalism och bara så kan vi säkra en hållbar utveckling, ekonomiskt, ekologiskt och socialt.

Biologisk mångfald och de ekosystemtjänster naturen ger i form av livsmedel och dricksvatten, råvaror för virke och bioenergi, kolbindning och pollinering ska stärkas.

I coronatider vistas allt flera utomhus i naturen och friluftsliv i skyddade områden blir allt viktigare.

Den mest värdefulla naturen ska skyddas och bevaras – det gäller skogar, älvar, kust och hav, fjäll och kulturmarker. Vi ska leva upp till EU:s biodiversitetsstrategi att skydda minst 30 procent av havs- och landytan, varav minst tio procent ska vara strikt skyddat. Vi behöver flera skyddade områden i form av naturreservat och antal nationalparker ska öka. Skyddade områden är en allt viktigare förutsättning för utvecklingen av landets turism.

Vi vill satsa på skydd av skog som är viktig för biologisk mångfald, kolinbindning och våra internationella åtaganden. Äganderätten måste värnas, reglerna vara tydliga och

1. Yrkande 4 besvaras under avsnitt E3.

skogsägare ska få rätt ersättning snabbt. Anslagen måste därför vara höga och det är bra att Liberalerna bidragit till ökad frivillighet för skogsägare när det gäller skydd av skog. Uttaget av skogsbiomassa måste vara långsiktigt hållbar. Skog behöver skyddas mer och skogen behöver bli mer motståndskraftig mot till exempel stormar. Skogens miljömål om biologisk mångfald och genetisk variation bör ges ökad betydelse för en långsiktigt hållbar skogspolitik.

Många av Sveriges stränder har varit skyddade sedan 1950-talet, vilket gör att de i dag är en stor tillgång för allemansrätten och friluftsliv. Men att bo vid vatten är också viktigt för oss människor. Vi vill balansera ett fortsatt starkt skydd av stränder med ökade möjligheter att få bygga vid vatten på landsbygden, så den kan utvecklas. Där det finns ont om obebyggda stränder ska strandskyddet vara fortsatt starkt.

Läget för havet är fortsatt dåligt. Vi måste fortsätta arbetet med att minska övergödning, sanera vrak, ta upp spökgarn och anpassa yrkesfisket. Den nya diskussionen om strömmingens tillstånd i Östersjön måste tas på allvar och vi vill flytta ut trålgränserna.

D157. Bevara naturen

Liberalerna Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna som det nya miljöpartiet bör tillsätta en utredning på att arbeta för att man i Norrbotten ovan Luleå ska bevara skog, vattendrag, bäckar. En inventering måste ske så att de inte påverkas av byggnationer, industrier, avlopp och så att man får till ett förbud mot att kalhugga skog. Därtill behövs en undersökning om regler att man endast får ta ut något träd här och där när det gäller tall och gran i gamla skogar. Efter Norrbotten bör man arbeta för liknande utredningar och inventeringar i övriga Sverige, men det viktigaste är att bevara skog med höga naturvärden och där skog inte växer lika fort som söderöver

Vi måste bevara orörd natur i vårt land och ta ut skog på ett mer hållbart sätt. Vissa växter, djur, jakt och fiske och besöksnäringen blir påverkad i delar av vårt land om vi inte börjar tänka till redan nu. Våra närområden som ligger omkring centralorter är en viktig del. Allt kan inte handla om att bara bevara fjällvärlden. Vi måste vara rädda om våra närområden och vattensystem som skapar ett hållbart samhälle och ett friare liv på många sätt.

Alla människor är måna om vårt naturvärde och att det även i framtiden ska finns fisk i sjöar och vattendrag som ska kunna återproducera sig själv på ett naturligt sätt.

D158. Vårda naturen i Norrland, den har bara ett liv

Patrik Szefer, Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att skydda vattendrag och natur i vårt land och inte börja plantera nya snabbväxande träd och udda arter i Norrland

Vi måste bevara orörd natur i vårt land och ta ut skog på ett mer hållbart sätt. Vissa växter, djur, jakt och fiske och besöksnäringen blir påverkad i delar av vårt land om vi inte börjar tänka till redan nu. Våra närområden ligger runt centralorter är en viktig del. Allt kan inte handla om att bara bevara fjällvärlden. Vi måste vara rädda om våra närområden och vattensystem som skapar ett hållbart samhälle och ett friare liv på många sätt.

Alla människor är måna om vårt naturvärde och att det även i framtiden ska finns fisk i sjöar, vattendrag som ska kunna återproducera sig själv på ett naturligt sätt.

D159. Allemansrätten är bra, fast nu kan regelverket behöva uppdateras

Mats Andersson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna arbetar för en utredning gällande hur Allemansrätten kan uppdateras, med möjlighet att göra tillfälliga begränsningar när så krävs för att säkerställa en oskadad och fortsatt hälsosam natur.

Allemansrätten är bra, fast nu kan regelverket behöva uppdateras

Denna svenska klassiker har tjänat oss väl, däremot är det nu så att den både missbrukas och utnyttjas.

Vi har kunnat se hur naturområden tar skada av ett alltför stort utnyttjande av denna rätt, av många människor på kort tid.

D160. Reformera allemansrätten

Adam Simonsson, Haninge

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar ställning till att kommersiellt bruk av markägares mark utan dess inblandning med hänvisning till allemansrätten ska förbjudas.

”När du kommer in i en vingård som tillhör din nästa, får du äta så mycket druvor du vill så att du blir mätt, men du får inte lägga något i ditt kärl. När du kommer in på din nästas sädesfält, får du plocka ax med din hand, men du får inte röra din nästas säd med en skära.”

Citatet är hämtat från Femte Moseboken och visar en mer än tretusen år gammal förebild till våra dagars allemansrätt. Alltså är det inget nytt med regler och sedvänjor som styr vad vi får plocka på andras mark.

För att förstå allemansrättens utformning kan vi se skillnaden i det moderna och urbaniserade samhället gentemot hur man relaterade till naturen historiskt. För exempelvis fattiga

innebar äganderätten att de kunde plocka den potatis som blev kvar efter skörden och därmed tillfredsställa sitt grundläggande behov av mat. Detta syfte uppfyller troligen inte dagen bärplockning utan är snarare ett kryphål i lagen.

Det är också där dagens problem ligger. Själva ordet friluftsliv osar frihet, och tack vare allemansrätten kan vi njuta av den härliga svenska naturen. Men genom samma lag kan också företag helt fritt bedriva kommersiell verksamhet på andras mark, utan markägarens inblandning.

Vi skulle i princip kunna starta Martin, Marcus och Adam AB och tjäna pengar på att hämta alla fallna löv i skogen, plocka oändligt med bär och svamp och sälja dem. Allemansrätten utgör en inskränkning i allemansrätten och att man kan tjäna pengar på en annan persons mark får vi anse vara djupt problematiskt. Vill man tjäna pengar på någon annans mark är det självklart att markägaren bestämmer spelreglerna. Därför yrkar vi på att kommersiellt bruk av markägares mark utan dess inblandning med hänvisning till allemansrätten ska förbjudas.

D161. Underlätta för miljövänligare turism

Elin Andersson, Mölndal

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att göra det tillåtet att tälta en natt även i naturreservat, där så är möjligt.
2. att detta blir en del av partiets miljö- och klimatpolitik.

I Sverige har vi en fantastisk möjlighet att uppleva storslagen natur tack vara allemansrätten som gör det möjligt att tälta enstaka nätter på fantastiska platser. Denna möjlighet finns tyvärr inte i naturreservat.

Det är i dag sällan möjligt att tälta i naturreservat. Ibland finns särskilt angivna platser för tältning men oftast saknas detta helt. Det leder till att det enda sättet att besöka de flesta naturreservat är att köra dit med bil eller (motor-) båt, besöka reservatet under dagen och därefter ta sig därifrån innan kvällen. För att möjliggöra en mer miljövänlig turism, såsom cykelturism, vandring och kajakpaddling bör dessa regler ändras så att man kan övernatta en natt även i naturreservat. Speciellt öar är svåra att besöka i och med att hotell och vandrarhem ofta saknas och avstånden kan vara för långa att paddla fram och tillbaka för dagsturer. Givetvis finns det särskilt skyddsvärda platser i naturreservat där det aldrig bör vara tillåtet att tälta och på dessa ska det givetvis råda fortsatt tältförbud. Problemet i dag är att i stort sett all mark i naturreservat är förbjudna att tälta på, vilket inte är motiverat och endast försvårar för att besöka naturreservaten på ett miljövänligt och ansvarsfullt sätt. Normen bör vara att det ska vara tillåtet på alla ställen där det inte finns specifika skäl för att förbjuda det.

D162. Skogsrenen

Kristofer Andersson, Knivsta
Elise Backman, Sundsvall
Ann-Cathrin Larsson, Tierp
Mathias Lasu, Vallentuna
Niclas Svedberg, Mark
Lotta Wiström, Knivsta

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att skogsren åter ska leva vilt i Sveriges natur.
2. att skogsrenen etableras i området söder om nuvarande renbetesland med en buffertzon däremellan så att skogsrenen inte direkt konkurrerar med eller beblandar sig med samernas renar.

Tidigare förekom skogsrenen i stora delar av norra, men också delar av östra Europa. I Sverige levde skogsrenen vilt en bit in i artonhundratalet då den utrotades genom jakt. De sista levde i mellersta delen av landet. Försök att skydda vildrenen gjordes, men det var tyvärr för sent. Vid andra världskriget fanns arten endast i Ryssland, men vandrade åter in i Finland. I dag återfinns bara några tusen skogsrenar vilt i mellersta Finland och Ryska Karelen.

Skogsrenen (Rangifer tarandus fennicus) är en underart inom rensläktet och skiljer sig från samernas renar som kommer från en annan gren och som präglats av människan. Skogsrenen har historiskt haft en naturlig roll i landets natur som allsidigt djur som kan klara sig på olika sorters föda och inte nödvändigtvis konkurrera med nuvarande större växtätare. Skogsrenen skulle i framtiden kunna utgöra ett byte för svenska jägare, bli ytterligare ett byte för rovdjuren och bidra till naturturism. Genom att arten tillåts etableras i Sverige ökar chanserna för att arten ska överleva i vilt tillstånd för framtiden. I Norge, Finland och Ryska Karelen finns i dag vilda renar och de borde åter få ströva vilt i Sverige också.

D163. Grön vertikal genom Sverige

Nicke Grahn, Dorotea

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet beslutar att Liberalerna ska verka för ett nord-sydligt bälte skyddat natur i Sverige som täcker en mångfald av naturtyper

Skogsutredningen föreslår att ett bälte av skog längs fjällkedjan ska skyddas från skogsbruk. Den svenska fjällskogen är unik, men den har på många håll redan olika grader av skydd. Sverige skulle i ställe behöva ett sammanhållet nord-sydligt bälte av naturtyper som skyddas mot långtgående exploatering. Här skulle t.ex. nationalparker och naturreservat kunna ingå, och skulle ge ett bättre sammanhållet skydd än vad ett fjällskogsbälte skulle ge. Det är inte nödvändigt att avstå från skogsbruk om det kan ske på ett sätt som inte motverkar ändamålet med skyddet.

D164. Skydda skogen för klimatet och den biologiska mångfalden

Eva Fogelquist, Täby
Patrik Ferm, Täby
Nina Lundström, Sundbyberg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att skydda kvarvarande naturskog i norra Sverige från avverkning
2. att Liberalerna verkar för att återställa ytterligare minst två miljoner hektar produktiv skog i södra Sverige fram till 2030
3. att Liberalerna verkar för att använda minskad skogsavverkning som ett verktyg för att nå svenska utsläppsmål av växthusgaser

Klimatforskare menar att väsentlig minskning av utsläpp av växthusgaser måste ske inom de närmaste tio åren. 999 arter som hör hemma i svenska skogar är hotade. Avverkning av skog och ensidig odling är orsaken till att många arter rödlistas. Fler och fler människor är övertygade om att kraftfulla åtgärder är nödvändiga.

I Sverige är tre av 23,5 miljoner hektar produktiv skogsmark formellt skyddat eller frivilligt avsatt. Det vill säga drygt 20 miljoner hektar brukas för produktion av skogsprodukter. Endast en liten del av produkterna är långlivade. Den vanligaste typen av skogsbruk är det s.k. trakthyggesbruk, som resulterar i skogar som är känsliga för klimatförändringar, extremväder och olika angrepp. Även om större naturhänsyn på senare tid har tagits även vid trakthyggesbruk har antal rödlistade arter inte minskat utan ökat.

Sammanhängande naturskog som blivit avverkad går inte att återställa. Därför föreslår Skogsutredningen En statlig satsning för bevarande och utveckling av de stora sammanhängande naturskogarna med mycket höga naturvärden (SOU 2020:73 del 2.2) Skogsutredningen pekar vidare på att ökat produktionsuttag ur skogen är i konflikt med nuvarande mål om biologisk mångfald och andra värden. Ytterligare två miljoner hektar produktiv skog skulle behöva återställas för att ge tillräckliga förutsättningar för svenska skogarters överlevnad.

Träd som växer tar upp koldioxid. När träd fälls släpps koldioxiden ut via nedbrytning eller förbränning, alternativt lagras vidare i långvariga produkter. Efter de stora avverkningarna i början av 1900-talet växer fler träd än vad som fälls i Sverige och skogen som helhet har ett nettoupptag av koldioxid. Om avverkningarna minskas kan skogen ta upp mer koldioxid. När skogen slutat växa, slutar den ta upp ny koldioxid. Men, det är de närmaste tio åren som utsläppen behöver minska drastiskt. Detta är svårt att åstadkomma utan stora inskränkningar på människors friheter (typ covid-19-pandemin). Tekniska lösningar för att fånga och lagra koldioxid (CCS) i stor skala är ännu inte utvecklad. Att låta avverkningsredo skog stå kvar skapar utrymme för CCS och andra klimatåtgärder att genomföras.

Skogsindustrin är en svensk basnäring och exporterade 2020 för 145 miljarder kronor. Det finns alltså starka ekonomiska intressen av att bibehålla och öka produktionen. En ökad produktion efterfrågas också av dem som menar att biobränsle ska spela en stor roll då fossila drivmedel ska ersättas. Det är risk att kombinationen av starka ägarintressen, värnande om arbetstillfällen och en vision om skogen som en grön energikälla gör att ett överutnyttjande av skogen som resurs fortsätter och ytterligare eskalerar så att de naturvärden som finns i dag inte kan återställas.

Att bevara skogstyper och arter är ett samhällsintresse, liksom att bekämpa klimatkrisen utan att försämra förutsättningarna för biologisk mångfald. Alltså bör åtgärder för bevarande av biologisk mångfald och minskad skogsavverkning beslutas om.

D165. Livsmedelsförsörjningen och skövlingen av Amazonas regnskogar

Gabriela Tidblad, Solna
Nils Fredrikson, Solna
Kristina Nordin, Solna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska driva ett temporärt försäljningsstopp i svenska butiker av alla produkter med klara samband till Amazonas avskogning.
2. att Liberalerna sätter press på regeringen att inte godkänna handelsavtalet mellan EU och Mercosurländerna fram till att den franska expertrapportens påpekanden har undersökts fullständigt och eventuella klimatrelaterade åtgärder vidtagits (se nyhetsnotisen https://caneurope.org/eu-mercosur-climate-costs-higher-than-economic-benefits-new-report-shows-2/)
3. att Liberalerna inte ska acceptera ett avtal som kan bidra till fortsatt avskogning.

Liberalerna bör visa vägen i kampen mot klockan för klimatet och visa att liberalism också innebär hållbart ansvarstagande.

Amazonas är världens största regnskogsområde, den mest artrika skogen på jorden. Regnskogens har en viktig roll i den globala kolcykeln, men nu har en artikel i den vetenskapliga tidskriften ”Nature Climate Change” påvisat att Amazonas, på grund av avskogningen, för första gången läcker mer koldioxid än den binder. Mellan 2010 och 2019 läckte Amazonas 16,6 miljarder ton koldioxid, medan den bara band 13,9 miljarder ton. Fortsätter den negativa utvecklingen kan regnskogen sakta förvandlas till savann.

Dessvärre har Amazonas avskogning slagit nytt rekord i april i år enligt ny rapport från Brasiliens rymdforskningsinstitut (INPE). Rapporten visar att minst 58 000 hektar regnskog skövlades – den största ytan någonsin för april månad och en ökning med hela 43 procent jämfört med 2020.

Vad händer med vår planet om vi inte tar hand om våra regnskogar? Vi vet att klimatförändringarna förutom massutrotning av arter, kommer leda till ekonomisk och politisk instabilitet i många regioner.

EU har under de senaste 20 åren förhandlat frihandelsavtal med Argentina, Brasilien, Paraguay och Uruguay, så kallade Mercosur-länderna. Men enligt franska regeringens expertrapport (se nyhetsnotisen https://caneurope.org/eu-mercosur-climate-costs-higher-than-economic-benefits-new-

report-shows-2/) riskerar det nya handelsavtalet att leda till ökad ödeläggelse av Amazonas samt fler av Sydamerikas regnskogar och naturområden.

Rapporten pekar på risken för en ökning av exporten av varor som är kopplade till destruktiv skogsskövling. Avtalet ger heller inget utrymme att agera och införa sanktioner ifall något av länderna skulle bryta mot överenskommelserna i Parisavtalet. Enbart nötköttsproduktionen i Mercosur-regionen skulle till följd av avtalet påskynda avskogningen med minst 25 procent per år och förstöra 36 000 kvadratkilometer skog per år.

Godkänns avtalet kan det leda till att nötkött, sojamjöl och etanol för biodrivmedel kommer flöda till EU-marknaden i ännu större utsträckning, med en motsvarande ökning av miljökostnaden.

Fram till att EU har ändrat och skärpt avtalet behöver vi agera nationellt och sluta konsumera varor med koppling till skövlingen. Samma åtgärder kan motiveras för andra regioner och skogstyper, men denna motion är främst riktad mot Amazonas regnskog där vi måste agera snabbt innan ”tipping point” oåterkalleligt passeras. Vi liberaler måste visa att vi tar ansvar för alla sidor av frihandeln, och att vi aldrig accepterar klimatförstörande i den liberala frihandelns namn.

Denna negativa utveckling kan fortfarande stoppas och Amazonas regnskogar bevaras om vi agerar snabbt. Nya träd måste planteras i Amazonas och avskogningen måste upphöra. Vi måste agera nu för våra barns skull och för nästkommande generationers skull. De närmaste åren är kritiska. Omställningen orsakad av corona pandemin har visat att vi kan ta mer djärva åtgärder om vi måste. Låt oss vara en förebild för resten av Europa.

D166. Fokus på miljömålen i skogspolitiken

Nina Lundström, Sundbyberg
Eva Fogelquist, Täby

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet beslutar att skogens miljömål om biologisk mångfald och genetisk variation bör vara vägledande och ges ökad betydelse för en långsiktigt hållbar skogspolitik

I 1903 års skogsvårdslag gavs skogsvårdsstyrelsen möjlighet att ingripa mot sådan avverkning som äventyrade återväxten. Dagens skogspolitik beslutades av riksdagen år 1993 med de två målen miljö och produktion. Miljömålet innebär att en biologisk mångfald och genetisk variation i skogen ska säkras. Skogen ska brukas så att växt- och djurarter som naturligt hör hemma i skogen ges förutsättningar att fortleva under naturliga betingelser och i livskraftiga bestånd. Hotade arter och naturtyper ska skyddas. Skogens kulturmiljövärden samt dess estetiska och sociala värden ska värnas.

Produktionsmålet innebär att skogen och skogsmarken ska utnyttjas effektivt och ansvarsfullt så att den ger en uthålligt god avkastning. Skogsproduktionens inriktning ska ge handlingsfrihet i fråga om användningen av vad skogen producerar.

Skogspolitikens två mål om miljö och produktion ställs ofta mot varandra i det ständigt pågående debatten och produktionsperspektivet väger alltid tungt. Avskogningen i världen och inom EU leder till betydande miljö- och klimatkonsekvenser vilket föranlett internationella överenskommelser. Beslutsfattare och experter ser i allt större utsträckning behovet av en snabb omställning för att undvika de värsta konsekvenserna av klimatförändringarna och förlusten av biologiska mångfald. Denna insikt kommer påverka, och påverkar redan, företag i val av affärsmodell. Kopplingen med långsiktigt hållbar utveckling och finansiell utveckling är en tydlig trend.

Både i Sverige och internationellt används så kallade ESG som betyder ansvarsfulla investeringar, och står för miljöhänsyn, socialt ansvar och bolagsstyrning. Under de senaste åren har EU:s taxonomin bidragit till förutsägbarheten. Arbetet med att definiera hållbarhet inom skogspolitiken och markanvändning är en viktig fråga. Användningsområdena för den svenska skogsråvaran blir allt fler. Stigande efterfrågan, export av traditionella skogsprodukter samt export av nya produkter som ersätter fossila produkter. Skogsresursen kan dock inte tillgodose alla behov och uppfylla alla relevanta mål. Därför finns målkonflikter kring skogsresursens användning.

Uttaget av skogsbiomassa måste vara långsiktigt hållbar. Skog behöver skyddas mer och skogen behöver bli mer motståndskraftig mot stormar, skadeinsektangrepp, torka och stora regnmängder. Monokulturer som till exempel granplantager kan leda till många klimat- och miljöutmaningar. Skogens miljömål om biologisk mångfald och genetisk variation bör ges ökad betydelse för en långsiktigt hållbar skogspolitik.

D167. En liberal naturvård I skogen

Urban Wästljung, Uppsala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Sverige fortsätter ha både produktionsmål och miljömål i skogen
2. att skogsforskningen tar fram kunskap om miljöanpassat skogsbruk, regler om hyggesstorlekar och hur "vardagsskogen" kan fortsätta existera i brukat tillstånd
3. att tillräckliga medel avsätts för reservatsbildning så att en kedja av skyddad natur genom hela landet kan ge en grön infrastruktur som bevarar artrikedomen
4. att det tydliggörs hur skyddad natur ska mätas, hur internationella naturskyddsmål ska uppfyllas och hur artskyddet ska anpassas till verkligheten
5. att människan tillåts vara en del av naturen och ha en roll som förvaltare och brukare av skog.

Debatten om naturvården har de senaste åren allt mer utvecklats i riktning mot ett kulturkrig. Särskilt skogspolitiken visar på motsättningar som i den uppblåsta retoriken och i överdrivna påståenden med stöd i intressedrivna agendor snarare än i vetenskapen slår det mesta vi hittills sett i miljöpolitiken.

Det är mycket viktigt att nu se människan i den allt mer uppslitande kampen innan båda sidor totalt förlorar sig i uppfattningar där den andre demoniseras och verkligheten reduceras till att vara svart eller vit och där endera allt ska exploateras och förpackas i ett industriellt skogsbruk eller allt ska skyddas och isoleras i en tillvaro där människa och natur totalt har fjärmats från varandra.

Sanningen är att människan är och alltid har varit en del av naturen även om många har flyttat till stan.

Naturen har sedan jägarstenåldern påverkats av mänskliga aktiviteter och andra krafter och är ett resultat av alla dessa krafter.

Tillståndet i den svenska skogen är summan av dynamiska processer som har pågått sedan istidens slut och begreppet skog som vi känner den i dag har varit något annat i stora delar av landet. Snarare har skogen varit en rätt gles samling träd som karaktäriserats av bete, kolning, virkesfång och andra aktiviteter. ”Storskog” eller ”gammelskog” har främst funnits i Norrlands inland men även den har påverkats av dynamiska processer och mänsklig aktivitet.

De växter och djur som är skogen tål helt enkelt rätt mycket och är anpassade till dynamiken i landskapet och små och stora störningar. Sen kommer människor som blivit förfrämligade från skogen från olika håll och håller för givet att den endera måste skyddas från allt möjligt eller att den enbart består av granar och tallar som med industriell precision ska vårdas och skördas.

Sanningen är att de värden vi ser i skogen i dag – både skogsbrukets företrädare och den ideella naturvården – till stor del är resultatet av människans omsorger eller brist på omsorger om skogen.

Liberaler måste hjälpa till att hyfsa debatten. Vi behöver fortsätta att ha både produktionsmål och miljömål i skogen. Det behövs en fortsatt generös politik för att skydda värdefull natur. Januariavtalet har varit ett enastående instrument för att uppbringa statliga medel till reservatsbildning och att förbereda regelverk. Vi måste få tydliga riktlinjer för hur man ska definiera och mäta skyddad natur – om Sverige räknade som Tyskland skulle vi uppfylla EU:s naturskyddsmål med råge. Vi måste få en skyddslagstiftning som inser att skogslevande arter flyttar på sig och följer skogens naturliga utveckling.

Men vi måste också inse att människan har en given plats i naturen, att hon är med och formar utvecklingen och ska tillåtas vara en del i allt detta, bedriva anpassat skogsbruk och ta sitt ansvar för att förvalta naturresurserna. Det är inte rimligt att några tusen enskilda skogsägare i fjällranden ska förnekas rätten att äga och bruka skogen för att staten ska bevisa att den skyddar värdefull natur.

D168. Det statliga hotet mot äganderätten i den svenska skogen

Finn Cromberger, Östersund

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna förhåller sig till skogsutredningens förslag enligt vad som beskrivs i motionen.

Mycket positivt finns i den statliga utredningen om Sveriges framtida skogsbruk (SOU 2020:73), populärt kallad Skogsutredningen. Jag har tillskrivit flera liberaler med inflytande i partiet och Riksdagen om utredningsförslagen men vill ändå motionsvägen söka klargörande om hur vårt parti förhåller sig till förslagen.

1. Förslaget att tvångsinlösa huvuddelen av den fjällnära skogen från Treriksröset ner till norra Dalarna för bildandet av naturreservat eller motsvarande, skrotas och hamnar i papperskorgen. Vill man köpa skogen ska det ske på frivillighetens grund från säljarna. Det är frågan om ett cirka 100 mil långt skogslandskap, som i dag brukas av många tusen näringsidkare. Värdet av det är flera miljarder kronor.

2. För reservatsändamål önskvärd skog, varhelst i Sverige den finns, må kunna köpas av staten till överenskommet marknadspris eller bytas mot ersättningsskog men det måste ske med frivillighet från ägaren och med skyndsamhet från staten.

3. Reservatsbildning ska ske utan tidsutdräkt. Att som i dag förhala processen flera år kan hindras genom att ersättningen beläggs med ränta från dag brevet om bildande dimper ner i brevlådan.

4. Beskattningen av inkomster från reservatsbildning måste kunna periodiseras på samma sätt som inkomst från skogsbruk medels typ skogskonto.

5. ”Smusslet” från myndigheter måste upphöra. Man bör som markägare få full insyn i hanterandet vid letande efter eventuellt intressanta objekt, enklast genom brev eller mail. Vid öppenhet finns bara vinnare

6. Alla statliga ingrepp som påverkar ägarens möjligheter att bruka sin fastighet måste gå att överklaga och inte vara som i dag att det räcker för en tjänsteman att skriva ”nyckelbiotop” så omöjliggörs skötsel/brukande av sin skog.

7. Dagens målsättning i EU:s art- och habitatdirektiv är orealistisk och måste förändras skriver utredningen. Liberalerna bör ställa sig bakom den uppfattningen. Gränsen mellan att bevara skogen ur natur/miljöskäl kontra använda den som personell och nationell resurs måste klargöras.

8. Sveaskog, statens egna skog bör i mycket större utsträckning kunna avsättas för natur- och miljöskäl, särskilt i fjällskogsbältet där Sveaskog är stor markägare

Utredningsdirektivet måste följas, nämligen att värna och stärka äganderätten och göra det enklare att bedriva skogsbruk inom givna realistiska ramar med en växande cirkulär bioekonomi

D169. Rätt faktaunderlag gällande skyddad skog

Michael Helmersson, Filipstad

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att partiprogrammet håller sig till offentligt publicerade fakta och anger rätt procentsatser för skyddet av såväl produktiv skogsmark som all skogsmark samt att siffrorna för de formellt skyddade arealen kompletteras med siffrorna för den totalt skyddade.
2. att återge korrekt information bör vara ett liberalt partis plikt, speciellt om det avser att inte gå någon annan parts ärenden i sitt politiska arbete än den egna synen på människan, dennes möjligheter och problem.

Avseende partiprogrammets avsnitt om svenskt skogsbruk har en felaktighet smugit sig in som enkelt kan korrigeras med officiell statistik.

Källa: SCB. Formellt skyddad skogsmark, frivilliga avsättningar, hänsynsytor samt improduktiv skogsmark. Statistiken avser hela Sverige situationen år 2018. Arealer i anges i hektar samt procent, utan överlappning mellan former av skydd. Procentsiffrorna anges i hela procent och är ungefärliga. Dessutom tillkommer till dags datum, efter 2018 ytterligare arealer med olika former av skydd, däribland formella skydd.

Formellt skyddad skogsmark var sex procent av den produktiva skogsmarken eller 1 381 800 hektar. Av total areal skogsmark var nio procent eller 2 335 400 hektar formellt skyddad.

Av markägare frivilligt avsatt produktiv skogsmark där skogsbruk ej sker var 1 210 100 hektar eller fem procent av den produktiva arealen. Av total skogsmark utgjorde detta fyra procent.

Så kallade hänsynsytor som skapas inom produktiv brukad skog utgjorde 425 900 hektar eller cirka två procent av arealen skogsmark.

Improduktiv skogsmark utgörs av skog där virkesproduktionen är för låg för att motivera skogsbruk, exempelvis fjällbjörkskogar, beskogade myrar, hällmarker m.m. Dessa utgör cirka tolv procent eller 3 239 500 hektar.

Således kan konstateras från offentliga data som tillhandahålls av den opartiska svenska statistikbyrån SCB att av produktiv skogsmark hade år 2018 cirka 13 procent av den produktiva skogsmarken undantagits från skogsbruk och cirka 27 procent av den totala skogsarealen.

För övrigt kan konstateras att cirka 15 procent av Sveriges yta av mark och sötvatten omfattas av någon form av formellt skydd. Talet avser som ovan, avseende skogsmarken, förhållandet 2018.

Av ren anständighet bör partiprogrammets konstaterande om fem procents skyddad areal av skogsmark korrigeras till de fakta som SCB opartiskt och korrekt tillhandahåller. Formellt skydd avser sex procent av den produktiva skogsmarken. I övrigt har skogsbruket valt att skydda ytterligare sju procent. Av arealen skogsmark har nio procent formellt skydd medan ytterligare 18 procent av andra skäl undantagits från skogsbruk. Avseende produktiv skogsmark bör således sex procent och 13 procent anges och tydligt klargöras vad respektive tal redovisar. Om man däremot avser skyddet för all skogsmark ska nio procent anges för formellt skydd och 27 procent för all skyddad areal.

D170. Klövvilt – samförvaltning och försäljning

Liberalerna Norberg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att samförvaltning av klövvilt sker i alla regioner, i hela Sverige
2. att Liberalerna verkar för att underlätta försäljning av kött från samtliga arter som går under klövvilt. (punkt 44 i rapporten Bo och leva i hela landet)[1]
3. att Liberalerna verkar för att cesiumprover också tas på vildsvinskött till försäljning, framförallt i de områden som har problem med detta (punkt 44 i rapporten Bo och leva i hela landet)[2]

Som läget är i dag sitter varje Länsstyrelse och utmejslar olika skötselplaner för olika vilt. Några områden har redan planer för samförvaltning av klövvilt och några har separata skötselplaner för respektive djurslag. Mot bakgrund att älgstammen verkar minska på sina håll, vilket är ett orosmoment för en del jägare, så anser vi att Liberalerna bör driva frågan om att samförvaltning av klövvilt bör ske i alla regioner, i hela Sverige.

Olika regioner har olika problem med olika slags vilt. Det vi kan se i dag är att fler djurarter sprider sig norrut. Kron- och dovhjort ökar nu på sina ställen så pass mycket att de tränger undan andra djurslag, bland annat älg. Vildsvinstammen orsakar stor skada på sina håll. Frågan är också komplex då olika intressen står emot varandra. Skogsägare drabbas där klövvilt kan ställa till stora skador på unga träd vilket i sin tur ger stor ekonomisk skada. Jägare, i sin tur, vågar inte skjuta sin andel älg för att de ser stammen minska. Detta leder till konflikter när det inte ens är säkert att det är älgen som orsakat skadan från början.

Liberalerna bör verka för att samtligt klövvilt samförvaltas eftersom de alla är en del av ekosystem som måste fungera. Liberalerna bör också verka för att utvidga förslaget ”Bo

1. Yrkande 2 besvaras under avsnitt E3.
2. Yrkande 2 besvaras under avsnitt E3.

och leva i hela landet" så att även kött ifrån övrigt vilt kan säljas. Denna typ av kött är klimatsmart eftersom viltet ändå finns där och det kan också öka motivationen till att skjuta djurarter som nu breder ut sig på andra arters bekostnad. För att säkerställa kvaliteten på köttet som säljs så bör utöver trikintester på vildsvin också cesiumprover tas på vildsvin från de områden som fortfarande har problem med höga cesiumhalter efter Tjernobyl (Västmanland, Uppsala och Gävleborgs län).

https://www.livsmedelsverket.se/livsmedel-och-innehall/oonskade-amnen/radioaktivitet-och-bestralning/radioaktivt-cesium-i-vildsvin-fragor-och-svar

D171. Samverkan mellan liberala ledamöter i viltförvaltningsdelegationer

Liberalerna Norberg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna skapar en rikstäckande plattform för viltförvaltningsfrågor inom partiet
2. att liberaler, som sitter i viltförvaltningsdelegationer (VFD) ges möjlighet att samverka mellan länsgränserna
3. att en liberal riksdagsledamot som hanterar frågor inom viltförvaltningsdelegationernas område också är med i gruppen som nämns ovan, så att koppling till Liberalernas politik på riksnivå finns

Inför en plattform för liberaler som sitter som ledamöter i viltförvaltningsdelegationer (VFD) och övriga intresserade liberaler i Sverige. Tanken med viltförvaltningsdelegationerna är att de ska sprida information inom partier och intresseorganisationer. Detta fungerar olika bra på olika ställen i Sverige. Vi anser att det behövs en gemensam plattform för att diskutera dessa frågor – över regiongränserna. Som läget är nu kan delegater i norr argumentera mot delegater i söder på varsitt håll, vilket kan ge ett splittrat intryck. Det vore således önskvärt med ett rikstäckande forum där vi inom partiet kan diskutera dessa viktiga frågor. Det vore också önskvärt med någon form av riksdagsinblandning så att partiets inriktning på riksnivå förankras.

D172. Samerna och rovdjuren

Finn Cromberger, Östersund

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att det samlade rovdjurstrycket minskas genom avskjutning så att man snabbt når det av riksdagen uppsatta målet.
2. att det i renbeteslandet inte ska finnas några fasta etableringar av varg, (vilket det lär finnas riksdagsbeslut på). Det innebär att gränsen från norra Dalarna och norrut blir ett fredat område från varg.

Liberalerna hissar med stolthet Prideflaggan men nästan aldrig har jag hört eller sett att de ägnat samerna motsvarande uppmärksamhet eller ens hissat flaggan. Inget ont med Pride, men visst kan man fundera varför det ser ut så här. Vårt husorgan tidningen NU hade en kort artikelserie 19/20, men man undvek nogsamt det aktuellaste problemet, rovdjuren. De fem stora, björn, varg, lo, järv och örn. Alla fem stora rendräpare.

Landets renskötande samer är i en av staten skapad krisbransch som i sin yttersta förlängning har orsakat flera självmord.

Statistiken visar tydligt vilket är väl känt att unga samer mår dåligt.

Händer inget i närtid upphör rendriften som näringsgren och den yttersta glesbygden blir än mer öde på mänsklig aktivitet.

Staten har lagstiftat att samerna inte ska behöva tåla ett högre rovdjurstryck än tio procent av höststammen årligen men i många samebyar är rovdjurstrycket 30–40 procent.

Självklart blir det dödsstöten för denna näring och kultur om inget görs.

Det i sammanhanget absolut största hotet är om vargen tillåts etablera sig i renbetesland. En varg dödar inte bara utan den splittrar även renhjorden över stora områden vilket ger ett enormt extraarbete.

Naturvårdsverket har nyligen tillåtit vargetablering i det närmaste gränsområdet innebärande tio vargar i Härjedalen. Detta beslut har överklagats med negativt resultat men kommuner och länsstyrelse har varit negativa för att inte tala om folkviljan. Ett dåligt beslut av Naturvårdsverket.

D173. Landets vargstam måste minska

Finn Cromberger, Östersund

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna uttalar sig i frågan med uppmaning till dem som fattar beslut om jakt på varg att stammen snarast skjuts ner till det antal riksdagen beslutat.
2. att de liberaler som sitter på sådana platser där beslut fattas om vargjakt blir underrättade om att partiet står bakom riksdagsbeslutet om cirka 200 frilevande vargar i Götaland och Svealand, samt vill att det efterlevs

Vad jag förstår har riksdagen fattat beslut om en vargstam om cirka 200 djur i landet söder om renbetesområdet. Själv tycker jag det är för mycket men som demokratiskt skolad medelsvensk finner jag mig i beslutet och accepterar det. Men vad jag förstår har vi i dag, en vargstam som vida överstiger riksdagsbeslutet. Det finner jag mig inte i utan protesterar å det kraftigaste. Jag är glad att man börjat acceptera licensjakt och nu bedriver sådan samt att länsstyrelserna börjat bejaka skyddsjakter på oönskade individer. Men det räcker inte.

D174. Rovdjurspolitik enligt riksdagsbeslutet 2013

Magnus Bohman, Fagersta

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna agerar för att riksdagsbeslutet dec 2013 avseende rovdjursförvaltning efterlevs och att antalet vargar i Sverige anpassas efter taget riksdagsbeslut.

2. att ett nytt riksdagsbeslut tas avseende rovdjursförvaltning om tidigare riksdagsbeslut anses strida mot ny seriös forskning.

Förmågan att kunna kommunicera, ta in åsikter från alla, för att sedan genom vårt demokratiska system besluta i frågan i vår folkvalda riksdag, är grunden för hela vår västerländska demokrati. Ett riksdagsbeslut är alltid det som gäller. Detta självklara påstående måste dock bevakas och tyvärr har den känsliga vargfrågan inte hanterats enligt fattat riksdagsbeslut. Liberalerna måste här stå upp för våra grundläggande demokratiska värderingar. Även landsbygdens frihet måste försvaras. Den respektlöshet från myndigheter som landsbygden upplever vidgar gapet mellan stad och land.

Mina personliga upplevelser är en av orsakerna till varför jag vill lämna in denna motion. Ett vargpar med åtta valpar hade etablerat sig på våra marker och under det kommande året dödades fem hundar och cirka 30 får, två hästar blev svårt rivna, kvigor med kalvar skrämdes ner i ån, vargar påträffades i motionsslingan och ett stenkast från förskolan. Människors vardag var sönderriven. Länsstyrelsen avrådde från att släppa hundar. Att bedriva löshundsjakt, vilket är en del av friluftslivet på landet, var uteslutet. Man skickade i stället ut tjänstemän som skulle informera om vargens ofarliga och naturliga beteende. Barn fick smeka vargpälsar. Befolkningen fick höra på informationsträffar att den uppkomna situationen var något som man måste vänja sig vid. Alla drabbade kände sig förnedrade och ilskan kokade.

Efter att ha utrett vargfrågan med beaktande av alla intressen och en lång remissrunda, beslutade vår svenska riksdag, december 2013, att det räcker med 170–270 vargar för att uppnå alla krav, däribland biologisk mångfald, art- och habitatdirektivet. Endast Miljöpartiet och Vänsterpartiet röstade emot. Den svenska landsbygden andades ut, riksdagsbeslutet låg inom den acceptabla ramen. När Socialdemokraterna och Miljöpartiet sedan tog över makten 2014 höjdes dock nivån till 300 vargar.

Globalt sett är vargstammen inte utrotningshotad. I dag uppskattas vargstammen bestå av 365 vargar i Sverige. Efter beslutad licensjakten och naturlig nettotillväxt, kommer vargstammen att ligga på ungefär 50 procent mer än den övre gränsen i riksdagsbeslutet 2013. Risken för att den illegala jakten kommer att öka igen är uppenbar. Övergripande i EU:s direktiv är att rovdjurspolitik måste vara förankrad bland de som berörs för att kunna fungera. Det gör den uppenbarligen inte i Sverige, då det förekommer omfattande illegal jakt och man ignorerar riksdagsbeslut.

D175. ID-märk och registrera alla hundar med mikrochip

Urban Wikman, Umeå
Maria Lindvall, Umeå

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att införa krav på ID-märkning och registrering av alla hundar i Sverige och de hundar som hämtas hit från annat europeiskt land.

Hundar blir alltmer populära och priserna ökar vilket höjer risken för smuggling och valpfabriker

Ungefär en miljon hundar finns det i Sverige i dag och tyvärr ökar insmugglingen av både valpar och unga hundar. Smugglingen slutar i många fall tragiskt både för hundarna och de nya hundägarna samt medför risker för att vi får in sjukdomar såsom rabies, ekinokockos eller andra typer av dvärgbandmask vi inte vill få in i vårt land vilka är dödliga för människan

Det vore eftersträvansvärt att försvåra import av icke kontrollerade hundar till Sverige. Sverige borde därför införa krav på ID-märkning redan i utförsellandet vid import av hundar och valpar. Finland för nu år 2021 in detta som ett krav just av anledningarna ovan.

Förutom att minska risken för importerade sjukdomar så skulle vi vinna minskat djurplågeri av hundarna. Vi skulle samtidigt på ett bättre sätt att ha koll på att alla hunduppfödare är seriösa och djurvänliga och det skulle minska risken för uppkomsten av ”valpfabriker” utan etiska och moraliska spärrar i sin behandling av hundarna och valparna

D176. Främja hästnäringen och ridsporten

Nina Lundström, Sundbyberg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet ställer sig bakom motionen om att främja hästnäringen och ridsport

Ridsporten är en av de mest populära idrotterna bland flickor. Av Svenska Ridsportförbundets medlemmar är mer än 90 procent flickor/kvinnor. Ridsporten är en av våra största sporter, och varje dag går tusentals barn och vuxna till stallet för att träna, arbeta med djur eller umgås med vänner. I stallet lär sig barn och ungdomar att ta ansvar och de utvecklar goda ledaregenskaper. Hästsporten är dessutom en sport där män och kvinnor tränar och tävlar på lika villkor. I stallet kan barn och unga få fysisk aktivitet, hitta en gemenskap och få möjlighet att vistas nära djur och natur, vilket gynnar både det psykiska och det fysiska välbefinnandet.

Hästnäringen har blivit allt viktigare för våra öppna landskap. Hästnäringen är samhällsekonomiskt viktig och bidrar till en levande landsbygd men likställs inte med andra djur inom lantbruket. Det innebär att regler och myndighetstolkningar särbehandlas och särbehandlingen bromsar utvecklingen av näringen. All djurhållning innebär att åtgärder behövs för att minimera miljökonsekvens som till exempel näringsläckage. Gödsel bör samlas in och förvaras på säkert sätt innan den återförs till åkermark som näring eller t.ex.

blir råvara i biogasproduktion. Den största andelen hästgödsel produceras utanför jordbruk vilket innebär att en stor del av den resurs som hästgödseln utgör, inte tas till vara. Omkring 76 procent av Sveriges hästar finns i tätortsnära områden och där kan det vara svårt att få till ett fungerande kretslopp för hästgödseln. Det är viktigt att myndigheterna samverkar med hästnäringen för att utveckla metoder och kunskap kring åtgärder för miljön. Myndigheter ska agera möjliggörare. På landsbygden på platser med få hästar är problemen relativt sett mindre än i geografiska områden med många hästar. Sveriges cirka 350 000 hästar betyder mycket för landskapsvården har många positiva effekter bl.a. på folkhälsan, fritidssysselsättning och landsbygden. Det är viktigt att främja hästnäring och ridsport och riva, och förebygga, hinder för att verksamheter som betyder så mycket för så många ska kunna fortsätta att utvecklas.

D177. Öka syresättning av Östersjön

Mats Sahlin, Stockholm
Charlotta Hedendahl, Malmö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att havsbaserade vindkraftsprojekt bör komma tillstånd för att öka syresättning och förutsättningarna för marint liv i Östersjön i enlighet med van som anförts i motionen

Den marina miljöövervakningen visar att de döda bottnarna i Östersjön är tre gånger så stora som vid millennieskiftet. Utvecklingen är skrämmande. Det verkar som om algblomningarna bara ökar och fiskbestånden mår allt sämre. Orsakerna är övergödning, allt varmare vattentemperaturer och att Östersjön är så beroende av de trånga inflödena av syrerikt saltvatten via Öresund och Bälten i söder.

Sverige med sin långa kustlinje i Östersjön har ett särskilt ansvar. Arbetet att stoppa näringstillförseln från ett intensivt jordbruk och från reningsverken runt Östersjön måste fortsätta med oförminskad kraft. Men forskares bedömningar är att det inte kommer att räcka för att hejda den negativa utvecklingen. På kort sikt måste även inflödet av syrerikt ytvatten öka till Östersjön.

En möjlighet till detta har öppnats, nu när Tyskland och Danmark lägger om stora delar av sin fossilberoende elproduktion. Inom några år ska kapaciteten från havsbaserad vindkraft femfaldigas i Tyskland och båda länder bygger just nu stora vindkraftsparker i södra Östersjön. Flera nya stora projekt är på gång och det kan komma ännu fler, även initierade från svenska kraftbolag.

Dessa stora konstruktioner till havs har stor potential att verka positivt för att syresätta Östersjön om vi tar vara på möjligheterna. Genom pilotstudier i Byfjorden och Kanholmsfjärden har forskare vid Göteborgs universitet visat att det är effektivt att pumpa ner syrerikt ytvatten till havsbotten. Ibland blåser det mycket till havs och all producerad energi kan inte tas om hand av elnäten just då. Överproduktionen skulle då kunna utnyttjas till att driva storskaliga pumpar, som kunde driva ner syrerikt ytvatten till djupare vatten. Miljöuppföljningen för Öresundsbron har visat att stora pelare och konstruktioner under vatten kan fungera som fäste för musslor och som skydd för flera viktiga marina arter, till exempel ålgräs. Vindkraftsanläggningarna kunde troligen anpassas, så att de fungerade ännu bättre i detta syfte.

I Liberalernas hållning till elcertifikaten nämns havsbaserad vindkraft i förbigående, och i något skeptiska ordalag. De kommande investeringarna i havsbaserad vindkraft i Östersjön bör dock ses som positiva satsningar i stället för problem. Liberalerna bör därför verka för att vindkraftsparkerna i Östersjön ska kunna ge positiva effekter på syresättningen och för den biologiska mångfalden i Östersjön. Ett sätt är att lyfta in frågan i arbetet med EU:s Östersjöstrategi, ett annat är att i remisser uttala sig positivt om dessa möjligheter. Det handlar alltså om att påvisa möjligheter och att sätta villkor för att samma projekt ska kunna göra flera saker samtidigt: elproduktion, syresättning och fäste och skydd för marint liv. Liberaler ser på detta sätt möjligheter med den nya tekniken och bejakar smarta och kostnadseffektiva sätt att värna och utveckla vår havsmiljö.

D178. Gifttunnor som dumpats i Östersjön

Nina Lundström, Sundbyberg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet ställer sig bakom vad i motionen anförs om att ta upp och identifiera gifttunnor i Östersjön

Sanering av miljögifter både på land och till havs är viktigt. Det i första hand är den som bedrivit verksamheten och orsakat föroreningen som ska betala när ett förorenat område behöver åtgärdas i enlighet med principen att det är förorenaren som ska betala. Det finns ett saneringsanslag och statliga bidrag för att mycket förorenade områden ska bli sanerade om det inte finns någon som anses vara ansvarig för kostnaderna. Det behövs bättre kunskap om föroreningssituationen i Östersjön och om dumpade gifttunnor. Det ska finnas 23 000 gifttunnor med kvicksilverhaltigt innehåll i havet utanför Sundsvall som dumpades på 50- och 60-talet. För några decennier sedan var det fullt lagligt att dumpa tunnor med farligt avfall ute på öppet vatten. Det handlar om cirka åtta till nio ton kvicksilver som riskerar att komma ut i miljön. Sveriges geologiska undersökning (SGU) gör bedömningen att merparten av de 23 000 dumpade tunnorna kan lokaliseras. Tunnornas plåthölje rostar sönder och innehållet vittrar vilket gör att det miljöfarliga innehållet kan komma att spridas och tas upp av fisk.

Hittills har inte uppseendeväckande höga halter av kvicksilver uppmätts i dumpningsområdet, men undersökningarna betraktas inte som heltäckande. Länsstyrelsen Västernorrland skriver att ”området kan utgöra en mycket stor risk för människors hälsa och miljön”. Om tunnorna rostar sönder kommer mängder av kvicksilver drabba havsmiljön och fisket i Östersjön. Det primära bör vara att ta upp tunnorna och undvika en miljökatastrof. Vi kan inte vänta på utredningar om vilka företag som är ansvariga.

D179. Rädda Sveriges hav och stränder

Liberalerna Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för ett arbete över hela landet som leder till att man ska kunna äta fisk från Östersjön. Det ska inte finnas några frågetecken kring det. Den kända kalixlöjrommen ska kunna exporteras, och fiskarter som torsk, gös, abborre, sik och lax ska kunna säljas i lokala restauranger och butiker utan tveksamheter

I dag tänker man på vad äter. Om man fortsätter blunda kommer det till slut att även drabba våra stränder och vår attraktivitet som besöksmål från andra länder. Med hjälp av EU kan vi även ställa krav på andra länder om man kommer fram till orsakerna som försämrat allt.

Det viktigaste för Sverige just nu är att sätta ned foten och se till att med hjälp av provtagningar och forskning omgående sätta stopp för alla föroreningar som påverkar Östersjön, Bottenhavet och Bottenviken så att den levande fisken och andra organismer ska kunna fortsätta föröka sig. Det behövs även för ett hållbart yrkesfiske och för besöksnäringen.

Som det ser ut nu rekommenderas det inte att man äter mycket av fet fisk som är fångad och absolut inte för små barn och gravida. En del av dessa fiskar vandrar upp i våra bäckar med olika slags svampinfektioner samt med höga halter av giftigt dioxin.

Målet måste vara att vi liksom på västkusten ska kunna äta den fisk vi tar upp utan att behöva fundera vad vi får i oss.

Den som tänker på miljön måste i första hand jobba för att miljön inte försämras i vårt land innan vi tänker på globala frågor. Båtkyrkogårdar, farliga och gamla industrier som finns längs kusterna måste bort, och med bra samarbete inom EU kan man trycka på andra länder som påverkar oss.

Detta är verkligen en av våra tiders största naturkatastrofer i Sverige, och just nu tittar vi mest bara på.

Lästips:

- https://www.lansstyrelsen.se/norrbotten/miljo-och-vatten/miljoovervakning.html?fbclid=IwAR1CGJ6xJRKxG5IuP4jvjdZ9I9D7kigghZ9Cn59Cw1cWfx04mQy-fIJ-hZ1Y0
- https://www.livsmedelsverket.se/?fbclid=IwAR0Y7cOttty_jNhPEERH2pVkvzEsYaLkiW5p4BnQ6shb0EOFh1XNWxYBgKE
- https://sverigesradio.se/artikel/7576843?fbclid=IwAR3T-DQ31p-vu45KoqArMpW1Hp1XkF_LwScmsAwoSFOlqXI9-mvbpan7QjEM

D180. Dags att komma i kapp med inventeringen av de enskilda avloppen

Sara Gunnarsson, Karlstad

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att kommunernas inventeringstakt av de enskilda avloppen ökar till minst fem procent av det totala beståndet per år.
2. att Liberalerna verkar för att prioritera inventering av enskilda avlopp nära större vattentäkter och miljömässigt känsligt områden.

I Sverige finns det i dag cirka 700 000 enskilda avloppsanläggningar. Enligt Havs- och vattenmyndigheten behöver cirka 400 000 av dessa åtgärdas. Dessa enskilda avlopp släpper bland annat ut fosfor och kväve som bidrar till övergödning. De kan även släppa ut smittoämnen som kan vara farliga för människor och djur.

Många av de avloppsanläggningar som i dag inte är godkända saknar efterföljande rening och släpper med andra ord ut sitt avloppsvatten rakt ut i vatten och mark. Efterföljande rening har varit ett lagkrav sedan miljöskyddslagens införande 1969. Många fastighetsägare har inte heller kunskap om sin vattenbrunn, grannars vattenbrunnar eller andra viktiga vattenförekomster. Områden där det är särskilt viktigt att avloppsvatten inte släpps ut utan rening. Liberalerna har i sitt klimatprogram tydligt pekat ut att det är viktigt att vi ska skydda våra vattentäkter i Sverige – ska det vara möjligt behöver de dåliga avloppsanläggningarna också hanteras.

En traditionell avloppsanläggning har i snitt en förväntad livslängd på cirka 20 år. Fastighetsägaren ansvarar för att sin anläggning når upp till de satta kraven och kommunen ansvarar för att inventera att fastighetsägaren sköter sitt ansvar.

Att byta en dålig avloppsanläggning innebär för de allra flesta fastighetsägare en stor kostnad. Av den orsaken är det många fastighetsägare som i stället för att åtgärda problemet, inväntar kommunen inventering. En inventering som i många kommuner är nedprioriterat till förmån för annan tillsyn.

De enskilda avloppen släpper ut ämnen som vi inte vill ha i vår natur. Därför är det viktigt att vi i Liberalerna verkar för att få till en förändring på denna front.

D181. Ställ mer krav på andra länder

Patrik Szefer, Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att i EU-samarbetet ställa mer krav på Ryssland, Polen och andra länder att skärpa miljökraven och börja rensa upp stränder och se till att påbörja ett miljöarbete och att reservsystem ska finnas för länders avloppsanläggningar (en del vattendrag och floder är i dag förgiftade)
2. att Liberalerna verkar för att i EU-samarbetet ställa krav att också kolkraften måste börja arbetas bort med en tidsplan

EU måste ställa mer krav på länder om miljötänkande på ett realistiskt sätt. Vi har inte hur många chanser som helst innan det är försent.

Regimer ska inte kunna ställa till det för andra människor och vi måste ha ett hållbart ekosystem med fiske, mer närproducerad mat med mera.

D182. Fisket är hotat

Liberalerna Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att fisket och Natura 2000-vatten håller tillräcklig kvalitet för att fiskbestånden ska kunna återhämta sig. Liberalerna bör också verka för att fisksorter som kanadarödingen inte får planteras ut i Sverige och ska utrotas om så är möjligt

I dag håller många älvar inte tillräcklig vattenkvalitet för öring eller harr på grund av gruvors utsläpp i Natura 2000-vatten. Gruvor som LKAB har cirka fem procent av världsmarknaden, en nål i en höstack, och finns endast på grund av den höga kvaliteten på malmen. Men om gruvan läggs ned eller malmen tar slut, hur har gruvan då i generationer påverkat miljön och människor utanför gruvan samt vår besöksnäring? Vad ska vi då leva på här uppe?

När det gäller kanadarödingen är det en rovfisk som planterats ut bland annat i den svenska fjällen men är ett hot mot övriga bestånd som öring, som många gånger är utrotningshotad i många vatten. Enligt fakta ångrar man sig att man ens satt ut denna art på vissa ställen. Liberalerna bör verka för att befintliga naturliga fiskebestånd ska stärkas i Sverige, framförallt öring, harr, sik, vanlig röding och lax.

D183. Mät luftkvaliteten på trafiknära skolor

Anton Sjöstedt, Arvika

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska arbeta för lagstiftning som ställer krav på kommuner att börja mäta luftkvaliteten på vissa förskolor

Utomhusluften vid förskolor är ofta sämre än miljömålet för halter av luftföroreningar – det har en grupp forskare vid Lunds universitet kommit fram till. Samtidigt är det bara ett fåtal kommuner som undersöker luftkvaliteten vid just förskolor, visar forskarna i en ny rapport.

Det borde ställas krav på kommuner att börja mäta luftkvalitén på vissa förskolegårdar. Detta enligt forskare som upptäckt hälsoskadliga nivåer av luftföroreningar på förskolor i trafikutsatta miljöer. Bara drygt tio procent av kommunerna har någon gång mätt luftkvalitén på en förskola, visar en enkät bland Sveriges kommuner.

Det här är den mest sårbara gruppen och det är en grupp som växer, framförallt stadsbarn. Vi ska ha kontroll över barnens inne och utemiljöer. Emilie Stroh, forskare i miljö och arbetsmedicin vid Lunds universitet, säger: ”Jag tycker det är illa, jag tycker det behöver lagstiftas kring detta.”

Luften har blivit bättre i våra städer de senaste 50 åren, och i Sverige är också luften renare än på många andra platser.

Men de partikelhalter som Emilie Stroh och hennes kollegor själva har mätt upp vid ett antal trafikutsatta förskolor i Malmö, visar bland annat på halter som kan kopplas samman med en ökad risk för att utveckla astma och kronisk bronkit och att barnen där riskerar sämre lungfunktion i vuxen ålder.

D184. Minska onödiga ljusföroreningar

Jennie Uller, Kalmar

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar sig an ljusproblematiken och verkar för att svenska åtgärder vidtas för att minska onödiga ljusföroreningar.
2. att Liberalerna verkar för att lagstiftningen också ska ta hänsyn till ekologiska värden, till exempel vid bygglov för fasadbelysning.
3. att Liberalerna arbetar för att alla kommuner ska göra en belysningsutredning och ljusplanering där djurlivsperspektivet inte förbises

Vi lever i en allt ljusare värld. Belysning från artificiella ljuskällor ökar med 2–6 procent varje år över hela jorden och inte bara energiförbrukningen utan också så kallade ljusföroreningar har blivit ett miljöproblem.

I dag är det bara en femtedel av jordens befolkning som upplever naturligt mörker.

Det har blivit svårt att följa månens rörelse och att se stjärnor.

Detta stör bl.a. navigering och rovdjursskydd för djurlivet och ses som en stor anledning till insektsdöd (främst nattfjärilar), försämrad pollinering och stora problem för nattaktiva djurarter t.ex. fladdermöss.

Alla arter av fladdermöss har ett strikt skydd inom hela EU på grund av utrotningshot men sedan fasadbelysning blev populärt har fladdermuskolonier på vissa håll halverats.

En enkel åtgärd skulle vara att bara belysa från ett håll eller släcka vid vissa tidpunkter för att ge en mörk flygväg in och ut.

Ett annat exempel är den fridlysta ålen vars fortplantning förhindras av upplysta vattendrag. Ålen vandrar bara i mörker.

Belysning vid till exempel promenadstråk, broar och parkeringsplatser vid vattnet är ett problem för ålen men trygghetsskapande för människor.

Den tryggheten får absolut inte förringas, men det finns en del åtgärder man kan vidta för att minska problemen för nattdjuren och samtidigt behålla trygghetseffekten.

Det är också till viss del estetiskt och mysigt med ljussättning, motionens avsikt är definitivt inte att släcka landet. Den handlar om att bara använda ljus där – och när – det verkligen behövs. Utomhusbelysning kan till exempel styras av rörelsedetektorer.

Andra förslag på åtgärder är delvis släckta vägsträckor, släcka onödigt ljus några nattimmar, undvika blått ljus, montera bländskydd och nedåtriktade lampor, se över ljusnivåerna i skyltar m.m.

I naturreservat och andra värdefulla naturområden bör belysning inte förekomma alls.

Frankrike, Tyskland och Nederländerna är exempel på länder som har vidtagit åtgärder.

I t.ex. Paris har man valt att släcka belysningen på offentliga byggnader och i skyltfönster några timmar på sommarnatten.

Ett svenskt exempel finner vi i Växjö där ett område för fladdermöss störtes av vägbelysningen från väg 25. Trafikverket beslutade att en del av lamporna ska släckas under sommarhalvåret. Vissa platser längs vägen kommer fortfarande vara belysta av trafiksäkerhetsskäl.

Belysningsutredningar har gjorts i fler svenska kommuner där djurlivsperspektivet har fått plats sida vid sida med de mänskliga behoven.

Det regelverk som finns kring bygglov för uppförande av ljusanordningar i detaljplanerade områden tar hänsyn till grannarna men inte djurlivet. (Plan- och byggförordningen 3 §)

Människan är troligen inte heller opåverkad av problematiken. Vår biologiska klocka påverkas av ljus och har direkt betydelse för till exempel hormonproduktion och immunförsvar, men än så länge är det ett forskningsområde vad som händer med oss när det aldrig blir natt på riktigt.

D185. Bekämpa nedskräpningen

Jonas Lostelius, Västerås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna lyfter bekämpning av nedskräpningen i Sverige som en profilfråga
2. att bekämpning av nedskräpningen i Sverige skrivs in i partiprogrammet
3. att partistyrelsen får i uppdrag att ta fram konkreta åtgärder på hur nedskräpningen ska bekämpas

Avläsningen av aktuella samhällsproblem ger vid handen att nedskräpningen i Sverige har nått nya höjder under corona-pandemin. Det finns goda skäl att tro att den höga graden av nedskräpning har lett till attitydförändringar hos delar av befolkningen som gör att nedskräpningen kommer att kvarstå på den nya höga nivån även efter corona-pandemin.

Nedskräpning nämns sällan som ett samhällsproblem men nedskräpning är en viktig fråga av flera skäl:

- 1. En stor del av skräpet är plast och plast bryts inte ned av naturen undan sönderfaller i små partiklar som tar sig in i ekosystemet med konsekvenser som vi ännu inte har kunskap om.
- 2. Trygghet och trivsel påverkas negativt av skräp. Ser det skräpigt ut på gator och torg, i naturen och längs rikets vägar så skickar det en signal om att samhället inte bryr sig eller har dragit sig tillbaka.
- 3. Skräp påverkar köp-, kund- och turismupplevelsen negativt och kan därigenom få negativa ekonomiska konsekvenser.
- 4. Skräp föder mer skräp. Är det skräpigt på en plats, i en stad eller i ett land ökar risken för att det skräpas ned ännu mer.

Av det sistnämnda skälet följer att det krävs nationella åtgärder för att bekämpa nedskräpningen. Att bekämpa nedskräpning är komplext. Ofta är det svårt att snabbt identifiera vem som är ansvarig för en viss yta och skräp känner därtill inga gränser utan kan förflytta sig med hjälp av väder och vind. Aktörer som är potentiellt ansvariga skyller också gärna ifrån sig. För att lyckas bekämpa nedskräpning krävs olika typer av åtgärder på flera samhälleliga nivåer. Ansvar och kontrollansvar behöver tydliggöras. Sanktionsmöjligheterna behöver utökas. Stimulans till kommuner, fastighetsägare, medborgargrupper med mera behöver utökas. Opinionsbildare behöver prata mer om att nedskräpning är fel och straffbart. Nedskräpning hotar liberala värden eftersom det på ett eller annat sätt hotar eller direkt inskränker individers friheter och/eller rättigheter.

D186. Rennäring i inhägnade områden

Liberalerna Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska främja människors lika värde och starta en utredning om hur man kan utveckla rennäringen mer produktivt i inhägnande områden men ändå låta vildrenar finnas, för naturen med rovdjur måste kunna ha sin gång. Bland annat lodjur är utrotningshotade och är attraktiva för en besöksnäring. Samma gäller fjällmiljöer där lokalbefolkningen i dag är starkt begränsad

I dag gäller det lika värde. En annan människa kan inte komma och säga att man ska bruka mark på privata marker eller att man ska ta tillbaka eller kunna ta över mark som staten äger och förvaltar.

Det har varit nog med odemokratiska krig i världen där man försöker begränsa människor i vissa områden på grund av egna särintressen och där man utnyttjar historia. Norge gav mer eller mindre bort sin mark i Finnmark på grund av att det inte fanns några större intressen att vistas där Sverige bör inte följa med det odemokratiska värde Finland och Norge bidragit till. Vi bor också i norr. Det som hör till övertagande av mark, krig och övergrepp av folkslag i Sverige hör faktiskt till historien.

Dagens värde är människans lika värde inte efter en ras eller ursprung. Ändå tillät sig staten förra året att bli överkörd i Girjasdomen av en grupp samer som försöker ta tillbaka delar av Sverige hellre än att vi som också bor här uppe ska kunna nyttja hela vårt land fritt på nästan lika villkor, och i ett land som Sverige finns det dessutom något som heter allemansrätten.

I århundranden har andra också bott här uppe som brukat mark på olika sätt och i dag drar alla nytta av det moderna samhället samtidigt som man ändå har närheten till friheten, rent vatten och orörd natur.

Vi ska ju också kunna köra skoter och fiska fritt på ett hållbart sätt. Ingen äger vattnet, miljön i ett land och I Sverige råder frihet, demokrati. Landet måste kunna fortsätta vara möjligheternas land för alla på mer lika villkor med viss hänsyn till våra medmänniskor och natur utan att någon ska ta över statens mark.

ILO-konvention 169 erkänner urfolkens behov av att bevara och utveckla identitet, språk och religion. Men det ska ju utvecklas med samhället som allt annat och kulturer ska få vara kvar då det gynnar alla på många sätt inte minst vad gäller besöksnäringen, lokalproducerad mat och produkter av olika slag som t.ex. hantverk. Man ska helt enkelt inte behöva backa bandet så att allt måste ske som förr i tiden mer än att man håller historien, kultur vid liv, bevarar vissa byggnader och gårdar för framtida generationer.

När det gäller renskötselsmetoder så precis som jordbruket så går ju utvecklingen framåt på flera sätt men man bevarar ju både historia och kultur på olika museum i Norrbotten och på annat sätt. Tänk att innan järnvägen skedde de första malmtransporterna med hjälp av ren och ackja.

Vildrenar är nog också viktigt i dag för naturens gång när det gäller lodjur och andra arter för att de inte ska utrotas.

Att ge samerna ensamrätt på t.ex. hållbart yrkesfiske i fjällen är en sak att tänka på eftersom det gynnar närproducerat till butiker, att behålla kulturen och det gynnar besöksnäringen.

Att fisken ska kunna återproducera sig själv är något människan måste tänka på att inte fortsätta förstöra miljön och miljöer för både fisk och djurliv. naturvärden.

Till Pajala måste ett stickspår byggas från stambanan eftersom järnvägskrav för en gruva är viktigt.

Vi är som en bortglömd del av Sverige och i dag ska det vara människors lika värde. Vi som bor här uppe ska t.ex. fritt kunna köra skoter även i en nationalpark. Det är ingen som mår dåligt av det så länge det är snötäckt men vi ska ändå respektera kulturer och natur. (Frihet under ansvar.)

Inte hade andra människor i Sverige accepterat om vi t.ex. här uppe hade börjat begränsa andra att bara få vistas i delar av Sveriges skärgård av olika skäl eller bara på vissa platser.

Vi är som en bortglömd del av Sverige och i dag ska det vara människors lika värde.

D187. Motarbeta inte miljövänligare livsmedelsproduktion

Claes Nysell, Gotland

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska arbeta för att all offentlig upphandling av livsmedel ska uppfylla svenska lag- och miljökrav på livsmedelsproduktion

Livsmedelsproduktion och lantbruk omfattas av olika lagar och regler runt om i världen. Även inom EU finns det stora variationer. Sverige ser sig gärna som föregångare när det gäller god djurhållning och miljöbättre livsmedelsproduktion. Effekten av detta är många gånger att svensk produktion får högre kostnader gentemot omvärlden. Svenska livsmedel får konkurrensnackdelar. I det långa loppet riskerar svensk livsmedelsproduktion att slås ut. Frihandel är en liberal grundsten. Det kan inte betyda att vi ska ha hårdare krav på svenska producenter och använda offentliga medel för att upphandla livsmedel där produktionskostnaderna varit lägre på grund av mildare lag- och regelverk. En fri handel förutsätter lika villkor.

Genom att införa ett krav vid offentlig upphandling av livsmedel till minst svenska produktionsvillkor ger vi förutsättning för:

- Utveckling av miljövänligare livsmedelsproduktion både i Sverige och utomlands
- Förutsättning för svensk livsmedelsproduktion att konkurrera på lika villkor
- Att bibehålla svensk livsmedelsproduktion
- Ökad självförsörjning i landet

D188. En framtida EU:s gemensamma jordbrukspolitik

Anton Sjöstedt, Arvika

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska arbeta för att vad EU:s framtida gemensamma jordbrukspolitik Common Agricultural Policy (CAP) ska baseras på påminner om Världsnaturfondens (WWF) fyra principer och tre nivåer

EU:s gemensamma jordbrukspolitik Common Agricultural Policy (CAP) i sin nuvarande utformning bidrar inte till ett långsiktigt hållbart jordbruk. Det krävs en genomgripande reform där Pelare 1 – gårdsstöden – tas bort och ersätts med stöd till de lantbrukare som producerar kollektiva nyttigheter. Det krävs även rättvisa regler som gäller för alla. I stället för att som i dag dela ut arealbaserade stöd oberoende av prestation ska stödet bygga på att åtgärder genomförs för att nå gemensamma mål.

CAP bör, enligt Världsnaturfonden (WWF) Sverige baseras på fyra principer:

1. Förorenaren betalar. Principen om att förorenaren betalar innebär att den som orsakar skador i miljön ska betala uppkomna samhällsekonomiska kostnader. Konkurrens ska ske på lika villkor och det finns ingen anledning att betala någon för att följa lagarna, vilket sker med dagens jordbrukspolitik.

2. Kollektiva nyttigheter. Principen om att gemensamma resurser ska användas för kollektiva nyttigheter säger att skattepengar ska reserveras för att säkra nyttigheter som den fria marknaden inte klarar att tillhandahålla, exempelvis minskad övergödning, öppna landskap och en levande landsbygd.

3. Tydliga och konkreta målsättningar. Principen om att ekonomiskt stöd ska kopplas till tydliga och konkreta målsättningar. Dagens gårdsstöd delas ut till alla – ju större jordbruk desto mer pengar.

4. Konkurrens på lika villkor. Principen om konkurrens på lika villkor. I dag får Europas bönder stöd baserat på historiska belopp. Bönder i rika medlemsländer får avsevärt högre stöd än kollegor i nya medlemsländer, ett förhållande helt i strid med EU:s grundläggande principer. Det fortgår enbart för att de rikaste och mäktigaste medlemsländerna inte vill mista denna extrainkomst.

WWF har förslag på en framtida jordbrukspolitik, som enligt organisationen bör bygga på ett nytt kontrakt mellan samhället och lantbrukarna. Baserat på ovanstående principer består den nya politiken av tre nivåer:

1. En juridiskt bindande grundnivå. En juridiskt bindande grundnivå med kravet att alla som brukar jord följer de lagar och förordningar som beslutats inom EU och nationellt. Inget ekonomiskt stöd utgår för att man följer lagen.

2. Ett arealbaserat stöd till lantbrukare som bidrar till kollektiva nyttigheter. Kriterierna för att få stöd utformas för att uppnå mål som satts upp av samhället inom miljö, klimat, landsbygdsutveckling osv. Nivån på stöden bör läggas så att åtminstone 70–80 procent av den brukade arealen når upp till dessa krav.

3. Riktade stöd för att uppnå mer komplexa miljömål. Stöd som används för långtgående miljöåtgärder – till exempel skötsel av värdefulla natur- och kulturmiljöer. Medel kan utgå för engångsinvesteringar eller som ersättning för löpande åtgärder.

D189. Avskaffa jordbrukssubventionerna helt

Olle Johnsson, Göteborg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att inför nästa CAP-reform helt avskaffa subventionerna till jordbruk

EU:s gemensamma jordbrukspolitik (CAP) är ett planekonomiskt och protektionistiskt misslyckande. Kostnaden för denna politik bärs inte bara av EU:s skattebetalare utan också de bönder i övriga världen som får se sig utkonkurrerade när EU:s överproduktion dumpas på världsmarknaden.

Liberalerna drev inför valet 2019 för att stöden skulle halveras. Inför nästa långtidsbudget och CAP-reform bör Liberalerna verka för att subventionerna helt fasas ut.

D190. Småskaligt kustfiske och fritidsfiske

Nina Lundström, Sundbyberg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet ställer sig bakom motionen om att värna det småskaliga kustfisket samt fritidsfiske

Det småskaliga kustfiskets och fritidsfiskets förutsättningar bestäms i grunden av tillgången på fisk.

Det storskaliga industriella fisket, där stora flottor dammsuger havet på t.ex. strömming, skapar följdverkningar. Tillgången på fisk påverkas negativt och tillgången påverkar möjligheten till näringsverksamhet i samhällena och till förädling av fisken som råvara. Fisket behöver vara miljömässigt och socialt hållbart. Sverige behöver levande kustsamhällen och deras potential att utveckla det lokala näringslivet och besöksnäringen. Genom att arbeta hållbart värnas även de miljömässiga förutsättningarna. En långsiktig hållbar utveckling av fiskbestånd kräver ett fungerande

ekosystem. Den långsiktigt hållbara utvecklingen för fiskbestånd beror både på uttaget av fisk men till viss del även på hur fiskens livsmiljö fungerar. Vandringshinder och bottenfauna kan påverka utvecklingen av bestånden negativt. Vandringshinder kan bestå av dammar, kraftverk, vägtrummor och andra fysiska åtgärder som hindrar fiskens vandring och påverkar därmed fiskarnas möjligheter att leka. Fritidsfiskets uttag av fisk är ofta tämligen begränsat i förhållande till effekten på

bestånden av det storskaliga industriella fisket. Utbredning av säl och skarv kan påverkas genom skyddsjakt. Fritidsfiskarna bidrar till miljöåtgärder som till exempel att undanröja vandringshinder eller att återställa bottenfauna. Det krävs många olika insatser för att bidra till en positiv utveckling för fiskbestånden. Fisk som landas genom småskaligt kustfiske och fritidsfiske ger ett stort samhällsekonomiskt värde i förhållande till fisk som landas i storskaligt fiske. Möjligheten till det småskaliga kustfisket och fritidsfiske avgörs av tillgången till fisk och fiskets långsiktiga villkor bör stärkas för att möjliggöra levande kustsamhällen. Det kan handla om att skydda vissa områden från industriellt fiske samt att flytta trålgränsen. Det behövs miljöåtgärder som minskade utsläpp och restaurering av ålgräsängar. Det krävs åtgärder på EU nivå och/eller bilaterala förhandlingar gällande storskaligt industriellt fiske vilket Liberalerna bör vara pådrivande för.

D191. Östersjöns fiskekatastrof

Bertil Andersson, Nacka

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar ett initiativ för att motverka trålning/dammsugning av Östersjöns botten av stora EU-flottor

Bakgrunden för min del är en artikel av Karl Axell Falls i Kvartal som väl belyser den katastrof som pågår. I sammanhanget bör det även finnas utrymme för att stödja ett småskaligt kustnära fiske. Så frågan inbegriper många politikområden som miljöpolitik, näringspolitik, glesbygdspolitik och inte minst EU politik.

Ett bra bidrag till vår utmärkta men inte så kända miljöpolitik.

D192. Begränsa trålfiske i svenska vatten och EU:s territoriella kustnära vatten

Amie Kronblad, Värmdö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna skyndsamt ska arbeta för att freda Östersjön från trålfiske och omförhandla de bi- och trilaterala avtalen som Sverige har med sina grannländer. Svenska myndigheter kan gynna de fiskare som fiskar med garn, krokar och burar och ansluta sig till de länder som förbjuder bottentrålning i sina vatten. Sverige kan driva frågan om minskad bottentrålning i hela EU och globalt

Lagstiftare och förvaltare måste tillse etik och ekologisk hållbarhet inom yrkesfisket. Internationella havsforskningsrådet ICES siffror om utkast på 10–20 procent per år sedan 2015 fram till dags datum innebär i grova drag att 50 miljoner torskar kastats döda över bord i Östersjön. Ett massivt resursslöseri som måste stoppas.

En striktare reglering av bottentrålning globalt skulle få många av de problem som vi i dag förknippar med fiske att minska och här kan Sverige gå före och leda utveckling mot ett framtida ekologiskt fiske. Genom en kraftig begränsning eller upphörande av bottentrålning skulle skadeeffekterna minska betydligt och intakta bottenekosystem skulle ges möjlighet att läka och återuppstå och skydd och stabilitet skulle ges till de fiskarter som man fiskar efter och på de flesta djur som lever i havet.

Källor:

https://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/rapport-bottentralning-fiska-for-framtiden-2016.pdf

- https://www.di.se/debatt/stoppa-den-storskaliga-tralningen-i-ostersjon/
- https://www.ices.dk/sites/pub/Publication%20Reports/Advice/2019/2019/BalticSeaEcoregion_FisheriesOverviews.pdf

D193. Maxstorlek på fiskefartyg i svenska vatten i Östersjön

Urban Wikman, Umeå
Maria Lindvall, Umeå

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att utreda införande en maxlängd på fiskefartygen så att trålning där inte är möjligt

Fisket är under kris i många vatten i världen och Östersjön i synnerhet.

Sverige har haft restriktioner av fiske i många år inom svenska vatten och i östersjön har fisken tack vare det haft några år av bra utveckling. Men under fiskesäsongen 2020 kom ett (1) fartyg in i östersjön och i det närmaste rensade havet från torsk och många andra arter.

De stora fartygen är visserligen effektiva men det kostar men är det smakar att släppa in dessa i ömtåliga vatten Fiskefartygen kräver stora fångster för att gå runt ekonomiskt och slår därför ut det småskaliga fisket men framför allt minskar bestånden på ett oroväckande sätt.

Genom att införa ett krav på maxlängd på dessa större fiskebåtar i Östersjön skulle vi effektivt stoppa de stora fartygens framfart i ömtåliga miljöer och ge det småskaliga fisket en möjlighet att överleva utan bidrag, var gränsen bör ligga måste utredas men gärna med en gräns där trål inte fungerar.

D194. Trålning i Stockholms skärgård

Mathias Lasu, Vallentuna
Kristoffer Andersson, Knivsta
Elise Backman, Sundsvall
Hans-Peter Carlson, Storuman
Nicke Grahn, Dorotea
Ylva Mozis, Vallentuna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att all trålning av strömming utanför och i Stockholms skärgård bara ska få ske inte närmare än tolv sjömil utanför baslinjen

Den nuvarande trålgränsen går nu fyra sjömil från baslinjen och ibland ges dispenser för trålare att fiska närmare land än så. Att stora trålare kommer till Stockholms skärgård och tar upp oerhörda mängder med strömming kan inte ha undgått någon med intresse för någon form av skärgårdsliv. Många röster vittnar om fallande småskaliga fångster (sportfiskare, husbehovsfiskare och småskaliga yrkesfiskare). Om det kustnära fisket av trålare upphör kan rovfiskepopulationer som lever av strömming återhämta sig, det lokala kustfisket kunna ta upp mer strömming vilket gynnar lokal handel och möjlighet till fastboende samt ge möjligheter till sportfisketurism när rovfisken, som abborre och gädda, har fått återhämta sig.

D195. Fisk i haven – inte plast

Hans-Peter Carlson, Storuman
Birgitta Corin, Storuman

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ställer krav på ett hållbart fiske
2. att Liberalerna verkar för ett system med spårbara fiskeredskap
3. att Liberalerna verkar för att freda vissa vatten helt för fiske
4. att Liberalerna verkar för ett mer småskaligt fiske

Utan levande hav dör vi – de ger oss mat, de reglerar temperaturen och de suger upp mängder av koldioxid. Ändå gör vi mycket för att ta död på dem i högt tempo.

Bortåt hälften av all plast i haven består av trasiga fiskeredskap, huvudsakligen trålar och nät, som fiskeriindustrin dumpat där. Detta måste få ett stopp. Enklast genom att man inför en registrering och spårbarhet av fiskeredskap.

Vissa havslevande arter är på väg att utrotas helt. Många vanliga matfiskar kommer inte att finnas för våra barn och barnbarn om vi fortsätter ta upp dem i samma tempo som nu. Därför måste stora delar av våra hav fredas från fiske helt och hållet. Bestånden måste få återhämta sig. Det är dessutom bråttom. Många av arterna är på väg mot kollaps.

De stora industriella fiskeriföretagen dammsuger vattnen på fisk, ofta med stora bifångster som inte tas tillvara. Det gör att det kustnära och småskaliga fisket inte längre fungerar, när fisken är borta. Därför behöver kvoter, tilldelningar och redskap begränsas i storlek så att småskaligt kustnära fiske premieras. Det är mycket mer hållbart och ger snabb effekt på kustnära bestånd vilket gynnar ekologi och ekonomi längs kusterna.

D2. BOSTADSPOLITIK OCH SAMHÄLLSBYGGNAD

D201. Förebyggande bostadspolitik

Ulla-Britt Hagström, Skövde

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet ger partistyrelsen i uppdrag att aktivt verka för en förebyggande bostadspolitik

Det finns olika faser i livet då vikten av en ny bostad är särskilt hög. Som ung med önskan att flytta hemifrån, när önskan är att bilda familj och när önskan är att finna en trygg bostad för sin ålderdom växer. Dagens bostadspolitik och marknadens övertag gör att ”rika” personer har möjlighet att fritt välja hyreslägenhet, bostadsrätt, villa eller annat boende. Ungdomar utan sparkapital kan få vänta i flera år. Växande familjer riskerar att få bo för trångt och äldre kan ofta inte flytta för att de nya insatserna och hyrorna är för höga. Flera tvingas också mot sin vilja att flytta när fastigheter renoveras därför att de inte klarar de nya hyreskostnaderna. Segregerade bostadsområden missgynnar integrationen.

Som jämförelse kan nämnas att Norge har ett bosparande för unga som redan kan påbörjas av föräldrarna. Finland gynnar förstagångsköpare med statliga garantier. Tyskland har ett system med bosparkassor. Frankrike och Storbritannien har system med statligt subventionerade statslån. I Sverige är en utredning på gång som är viktig att följa.

I dessa tider arbetar alltfler hemifrån. Pandemin har lett till nya behov av möjligheter i bostaden. Flera kan ha behov av kontor i sin bostad för att kunna arbeta avskilt i lugn och ro. Det kan också innebära fördelar, då behov av långa resor till arbetet minskar. Trenden att förtäta centralt i medelstora och större städer kan lugna ned sig. Konkurrensen med allt högre hyressättningar kan minska. Alla städer har inte allmännytta i dag och ofta har de som finns kompensatoriska uppdrag.

I dag råder en s.k. bostadsojämlikhet. Ofta ser man rubriker som Rättvis bostadspolitik, Social bostadspolitik, Bostad mänsklig rättighet eller statens ansvar, Hemmet – skadlig plats för barn, Rättigheter hemmet, Hemlöshet och sociala bostäder, Forskare varnar för stigande bostadspris, Bostad först osv. Många frågor kan ställas. Varför ska den våldsutsatta kvinnan behöva flytta och våldsverkaren bo kvar? Problemen uppstår när bostadspolitiken leder till olika livsförutsättningar. Lösningen är ofta bostadsbidrag och hyresgarantier. Delegation 2030 har arbetat med att undersöka vår tids bostadspolitiska utmaning och möjligheter. Flera rapporter har släppts, nu senast ”Bara bostad för de rika. En granskning av direktiven till utredningen om fri hyressättning i nyproduktion”, ”Insatser i ’utsatta områden’” osv.

Det behövs en förebyggande statlig politik som tydligare visar på kommunernas ansvar. Den generella bostadspolitiken måste vara tillräckligt bred för att möta alla. Det känns helt naturligt att det är Liberalerna som blir föregångare.

D202. Minska bostadssegregationen för ensam- och låginkomsttagare

Jessica Johnson, Vallentuna
Telason Getachew, Järfälla
Martin Johansson, Falun

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna i sin bostadspolitik ska anamma social housing som ett verktyg att bekämpa det sociala utanförskapet som rådande bostadsmarknad i många fall leder till
2. att Liberalerna i sin bostadspolitik testar social housing i pilotprojekt föra att utvärdera som verktyg i syfte att bekämpa det sociala utanförskapet som rådande bostadsmarknad i många fall leder till
3. att när kommuner upplåter mark eller låter bygga bostäder ska en fastställd del av dessa vara hyresrätter för ett mer blandat bostadsbestånd, där en del av hyresrätterna ska vara socialt boende med lägre hyra
4. att sträva efter att alla kommuner i markanvisningsprocessen föreskrivs att en viss andel av hyresrätterna ska ha väsentligt lägre hyra än andra identiska lägenheter (i enlighet med Liberalernas riksdagsmotion 2017/18)
5. att dessa lägenheter ska preliminärt fördelas med hänsyn till hyresgästernas inkomst

Var fjärde kvinna vill men kan inte skilja sig på grund av ekonomiska skäl. De har inte råd att flytta till ett eget boende, utan är beroende av partnerns ekonomi. Det innebär att det även finns kvinnor som stannar kvar i våldsamma förhållanden. Några av dem med barn.

Många barnfamiljer i storstäderna bor trångt eller i socialt utsatta områden där den sociala servicen inte är tillräcklig och möjlighet att välja en bra skola är nästintill obefintlig. Samtidigt finns områden och kommuner i eller i nära anknytning till storstäderna där den sociala servicen och möjligheten att välja skola är utomordentligt bra. Det råder alltså ett glapp i systemet och människor hamnar i mellan. Något som kan få ödesdigra konsekvenser för många barns framtidsutsikter.

Sveriges misslyckade bostadsmarknad har inneburit en stor segregation med svåra inlåsningseffekter som ger många missade klassresor och ökade samhällsspänningar i

takt med att inkomstskillnaderna växer. Vi liberaler brukar slå oss för bröstet och tala om vikten av ett mångfacetterat samhälle men när det kommer till bostadsmarknaden så är mångfald ofta ett frånvarande begrepp i analysen.

Bostadsmarknaden är komplex och det finns mycket att göra för att den ska bli bra.

Det finns i dag områden och kommuner som nästan inte har några hyreslägenheter alls. Dessa områden blir konforma och exkluderande. Det finns i dag områden och kommuner som nästan inte har några hyreslägenheter alls. Dessa områden blir konforma och exkluderande. Det är dags att införa mer av socialt boende och boende som är prisvärt och som människor som bor i ensamhushåll har råd med. Många andra länder i Europa har det, t.ex. Storbritannien.

Det är dags att införa mer av socialt boende och boende som är prisvärt och som människor som bor i ensamhushåll har råd med. Många andra länder i Europa har det, t.ex. Storbritannien.

I en liberal motion i riksdagen 2017/18:3580* står det att en så kallad social housing-modell ska antas av riksdagen. Vidare står det om ett projekt i Göteborg med nybygge av hyresrätter där det genom politiska beslut i markanvisningsprocessen har föreskrivits att en viss andel av hyresrätterna ska ha väsentligt lägre hyra än andra, identiska lägenheter. Dessa lägenheter ska preliminärt fördelas med hänsyn till hyresgästernas inkomst. Detta ligger påtagligt nära vad som brukar kallas ”social housing”, där vissa lägenheter öronmärks för låginkomsttagare.

Med anledning av att en liberal motion redan lagts i riksdagen ser vi inte att ett landsmötesbeslut i frågan vore särskilt kontroversiellt.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/en-liberal-bostadsmarknad-med-fler-bostader-och_H5023580/html

D203. Inför bostadsgaranti för alla medborgare

Marie Ericsson Drotte, Strängnäs
Tiina Ihatsu-Harder, Strängnäs

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att alla medborgare har rätt till en bostad av enklaste standard

Utan bostad kan man inte bygga ett liv.

Vårt land har ett välbyggt socialt skyddsnät, ändå finns ingen garanti emot hemlöshet. I dag är flera tusen personer i Sverige hemlösa mot sin vilja. Vi som land borde ha som högsta prioritet att se till att alla individer har en säng att sova i, tillgång till vatten, värme och en dörr att stänga om sig. Någon typ av bostadsprogram behöver startas för detta.

D204. Rätten att återuppbygga nedbrunnet eller totalförstört bostadshus

Birgitta Berggren Hedin, Nacka
Martin Sääf, Nacka

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att ett nedbrunnet/totalförstört bostadshus ska få återuppbyggas även om det i dag inte är planenligt

Man skulle kunna tro att ett nedbrunnet eller totalförstört bostadshus alltid får återuppbyggas med samma utseende och på samma plats. Men i minst tre olika situationer är detta inte tillåtet.

1. Bygglov för det förstörda huset kan ha getts för länge sedan genom undantag eller dispens från bestämmelserna i en fortfarande gällande äldre stadsplan. Det är inte ovanligt.

2. Rättsutvecklingen kan ha gjort byggnaden planstridig, t.ex. genom nya definitioner på begreppet våning.

3. En ny detaljplan kan ha medfört att byggnaden blir planstridig. Utan bestämmelse på detaljplanekartan att huset trots detta får återuppföras kan bygglov inte lagligen ges.

En lagändring innebärande att en återuppbyggnad tillåts även när den saknar stöd i detaljplanen, skulle bättre rimma med allmänhetens förväntningar under förutsättning att det nya huset upplevs ha samma utseende, mått och placering som det förstörda.

D205. Demokratisera detaljplaneprocessen

Morgan Hjalmarsson, Borås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att lagstiftningen ändras så att bygglovsprocessen blir transparent

Att ta fram en detaljplan är en process som är komplicerad och i många fall berör en stor mängd människor. Det blir i slutändan ett förslag som ger ett avtryck på lång sikt. Människors livsmiljö förändras, och kanske inte på ett positivt sätt. Därför är det mycket viktigt att processen är transparent och alla beslut runt detaljplanen är tydliga och lättförståeliga.

När någon vill ändra eller göra en ny detaljplan skickas en förfrågan in till kommunen. Redan här blir förfrågan offentlig då ärendet diarieförs. I många kommuner är det kommunstyrelsen som sedan bifaller eller avslår att en detaljplan ska genomföras. Här är det ett politiskt beslut som tas i KS. I Borås liksom många andra kommuner har vi öppna KS-sammanträden. De berörda av detaljplanen har redan i detta skede möjlighet att höra hur politikerna diskuterar och fattar beslut i ärendet. Sedan blir processen både sekretessbelagd och offentlig.

När samhällsbyggnadsnämnden (byggnadsnämnden) har en politisk diskussion inför samråd, granskning och slutligt beslut så sker detta bakom lyckta dörrar. Däremot är både samrådet och granskningen offentligt och tillgängligt för alla som information och/eller för synpunkter När/om detaljplanen sedan ska beslutas i fullmäktige blir den politiska diskussionen offentlig.

Jag vill att Liberalerna verkar för att hela detaljplaneringsprocessen ska ske i offentlighetens ljus och att Liberalerna tar upp frågan om en lagförändring för att detta ska kunna ske.

D206. Avskaffa länsstyrelsens rätt upphäva detaljplaner

Tobias Davidsson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att länsstyrelsen blir av med sin särskilda rätt att upphäva detaljplaner

Länsstyrelser har en väldigt unik ställning inom den komplicerade processen att anta en detaljplan. Länsstyrelsen ska tillgodose statens intressen gentemot kommunerna i deras arbete med att ta fram detaljplaner. Främst genom den obligatoriska remissinstansen som länsstyrelsen är för detaljplaner angående strandskyddet, riksintressena, miljöbalken, samordningen mellan kommunerna och ett mer luddigt ansvar om att den föreslagna bebyggelsen inte ska bli olämplig. En synnerligen svävande skriven lag som i praxis kan omsättas i nästan vad som helst som länsstyrelsen anser vara olämpligt.

Länsstyrelsen fungerar både som en kunskapsbank med åsikter värda mycket i remissförförandet men också som en form av överrock då de på egen hand kan upphäva kommunernas beslut, vid sidan av den vanliga överklagan om detaljplaner. Kommunerna kan på egen hand ha gjort kompetenta lokala avvägningar om målkonflikter om byggnader, markanspråk, parkering, miljö, klimat osv och kommit fram till en bra kompromiss men länsstyrelsen kan gå in och kan kasta allt det åt sidan på egen hand utifrån lämplighetsprövningen. Länsstyrelsens åsikter i remissrundan får därmed ett extra tungt värde där kommunerna oftast väljer att anpassa sig till länsstyrelsen för att undvika upphävandet och långa processer. Kommuner kan ta en juridisk strid med länsstyrelsen, vilket i vissa fall också händer. Men oftast blir det ingen regelrätt juridisk prövning utan en ständig anpassning till lokal praxis. Denna praxis kan skilja sig stort mellan olika delar av landet och även beroende på vilka handläggare som jobbar med det specifika detaljplaneärendet. Just det faktum att kommuner välja att anpassa sig till vad länsstyrelsen önskar gör deras röst orimligt viktig och kör över det kommunala självbestämmandet och urholkar värdet på övriga remissrespondenters svar då det svar som verkligen betyder något är om länsstyrelsen kommer godkänna eller ej.

För privata företag som vill bygga är det väldigt svårt att navigera detta. Om kommunen väljer att anpassa sig i remissen utan en juridisk prövning så kan företaget inte veta vad som är och inte är tillåtet i exakta kvadratmeter, höjder, färgval, stilval och materialval utan det blir en gissningslek om vad som är acceptabelt och ofarligt nog på så många sätt som möjligt. Det är en nedslipning till vad som blivit tillåtet tidigare utifrån en ovilja att få sitt projekt fast i långa processer. Detta är en bidragande faktor till varför byggbolag är så tråkiga i modern arkitektur. Det är också en faktor till varför byggande är så dyrt. Företag vet inte, vilket innebär risker vilket innebär högre kapitalkostnader.

Om Länsstyrelsen skulle bli av med sin speciella rätt att upphäva detaljplaner och i stället precis som övriga remissrespondenter bli hänvisade till den vanliga överklagandeprocessen så skulle det bli en tydligare juridisk prövning gentemot lagtexter. Det skulle minska riskerna och göra det enklare för kommuner och privata aktörer att planera. Det skulle sänka kapitalkostnaderna i nyproduktion och antagligen leda till mer vågad arkitektur.

D207. Mer arkeologi

Mats Andersson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar initiativ till utredning om hur arkeologin oftare och mer bör användas vid byggprojekt, såväl större som mindre

Regelverken för när och hur arkeologiska undersökningar ska göras vid byggnationer i dagens samhälle är för snäv. Mer borde undersökas och mer borde grävas ut för att få bättre koll på hur olika platser, orter och samhällen växt fram genom historien. Vi vet inte vår egen väg framåt innan vi vet var vi varit. Kunskap om historien är otroligt viktig. Vid byggnationer är det alldeles för lätt att förstöra gamla spår av vad som varit.

D208. Människans hälsa

Liberalerna Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att ingen människa ska behöva bo närmare än 500 meter från stängslet från ett industriområde där gruvverksamhet bedrivs. Gör man det ska man omgående få huset inlöst av den industrin och få ett likvärdigt nyckelfärdigt hus och tomt om man själv vill

Vi yrkar på att Liberalerna driver denna fråga i regeringen med tanke på människors hälsa.

I Koskullskulle, nära Malmberget som i århundraden varit nära LKAB, dammar det och ändå fortsätter man satsa där det går tung trafik och är nära en stor gruvindustri.

Det är inte bra för människors hälsa att få in dammet som lägger sig på fönster och på tvätt, liksom på bär och potatis som folk odlar och äter.

Det är en sak att folk tvingas jobba i en industri eftersom det är en av få arbetsgivare på en liten ort, men att tvingas bo nära en industri utan att i dag själv kunna välja bort det är inte bra. I dag vet man mer och har mer koll på farligheter man andas in och äter.

D209. Möjliggör drömmen om eget hus

Nina Lundström, Sundbyberg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet ställer sig bakom åtgärder för att fler ska kunna realisera drömmen om ett eget hus

Pandemin påverkar utvecklingen på bostadsmarknaden. Många arbetar på distans hemifrån vilket har lett till att behoven och förutsättningarna för distansarbete leder till behovet av att byta bostad. Pandemin kommer sannolikt påverka hur vi arbetar långsiktigt. Fördelen med distansarbete för dem som kan jobba på distans leder till många positiva bieffekter som mindre klimatbelastning på grund av resor och större möjligheter att få livspusslet att fungera tidsmässigt. Nackdelen är att bostäder inte är anpassade för att en eller flera i ett hushåll arbetar eller studerar på distans. Behovet av utrymmen ökar. Distansarbete gör det också möjligt att ändra sin livsmiljö. Distansarbete kan möjliggöra längre avstånd mellan bostad och arbetsplats. Prisutvecklingen på villamarknaden på platser där utbudet är begränsat gör det svårt eller omöjligt för många hushåll att realisera drömmen om ett eget hus. Många kommuner har avvecklat tomtköer. Kommuner planerar för tät stadsbebyggelse med flerbostadshus i stället för att befrämja framväxten av egnahemsområden. Konsumenternas möjlighet till valfrihet begränsas och utvecklingen för ett arbetsliv som är mer klimatsmart hämmas i stället för att främjas. Det behövs en ny egnahemsrörelse. Liberalerna bör ta initiativ i kommuner, regioner och i riksdagen för att riva hinder och möjliggöra drömmen om eget hus. Det behövs tillgång till tomtmark, detaljplaner som tillåter småhus, infrastruktur samt skatteregler som gynnar ägande.

D210. Ägarlägenheter ökar utbudet av hyresrätter

Nina Lundström, Sundbyberg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet ställer sig bakom vad som i motionen anförs om att möjliggöra ökat utbud på hyresmarknaden genom att underlätta byggandet och ägandet av ägarlägenheter

Med ägarlägenheter ökar mångfalden i bostadsområden. Hyresmarknaden saknar det småskaliga ägandet vilket finns i andra länder och utomlands är det lättare att snabbt kunna hyra en bostad. I Sverige finns den möjligheten på villa- och fritidshusmarknaden. Där kan man hyra av en privatperson och besittningsskyddet som gäller efter två år kan förhandlas bort. Man kan hyra möblerat eller omöblerat samt med olika standard. Avsaknaden av ägarlägenheter, som kan hyras ut vid behov, hämmar utbudet av hyresbostäder på bostadsmarknaden. Den svenska hyresmarknaden som domineras av stora aktörer i form av bostadsbolag ger inte en mångfald i utbudet. Konsumenten har därför begränsad valfrihet. Om privatpersoner hade möjlighet att investera i ägarlägenheter och hyra ut skulle utbudet snabbt kunna ökas. Tyvärr hindrar regelverken framväxten av ägarlägenheter. Det är en stor skillnad mellan en bostadsrätt och en ägarlägenhet. Det kollektiva ägandet i bostadsrättsförening innebär endast nyttjanderätt till bostaden. Alla bostadsrättsinnehavare är delägare i den ekonomiska föreningen vilket innebär ett kollektivt ansvar. Boendeformen är reglerad både vad gäller vad enskilda kan göra i sin lägenhet och uthyrningsregler. Det råder gemensamt ansvar för drift och skötsel av föreningen. Därför är begränsningen i att hyra ut i andra hand en realitet. Det stora gemensamma åtagandet i både föreningens ekonomi och skötsel kräver att de som har bostadsrätten måste tåla vissa begränsningar.

En ägarlägenhet är en ägd bostad i likhet med ett småhus. Rätten att vidta åtgärder invändigt begränsas enbart av tekniska frågor såsom bärande väggar. Lägenheten kan hyras ut med förstahandskontrakt. Föreningen för ägarlägenheter består av en samfällighet som gemensamt ansvarar för tak, yttre väggar, garage och gård och driften finansieras genom en samfällighetsavgift. Genom att samfälligheten inte har några lån blir avgiften fördelaktig. Det innebär också att föreningen inte hamnar i ekonomiska svårigheter om bostadsmarknaden får problem. Ägarlägenheten är det vanligaste ägarformen i flerbostadshus i många länder, inte bostadsrättsföreningar. Det behövs flera åtgärder för att ägarlägenheter ska kunna byggas och ägas. Tyvärr finns det en rad hinder för att ägarlägenheter. Ägarlägenheter kan endast bildas i samband med nyproduktion. En ägarlägenhet ska ingå i en sammanhållen enhet om minst tre ägarlägenheter. Bestämmelsen hindrar bl.a. att ett småhus delas upp i två ägarlägenheter. Uthyrningsregler, skatteregler samt regelverk för infrastruktur och abonnemang behöver moderniseras för att underlätta byggandet och förvaltandet av ägalägenheter. Fler ägarlägenheter skulle snabbt öka utbudet av hyreslägenheter.

D211. En mer mark- och byggstyrd bostadspolitik

Gunnar Andrén, Danderyd

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna beslutar i syfte att stimulera bostadsbyggande verka för att kommunalt fastställda en obebyggda avgiftsbeläggs

Runt om i Sverige, 2021 i omkring 230 av landets 290 kommuner, råder brist på bostäder.

Däremot är det på många håll ingen brist på mark – eller planer. Det finns till och med en betydande markreserv i form av detaljplanebeslutad mark men där ägaren – det må vara enskilda, aktiebolag, stiftelse, bostadsrättsföreningar eller andra associationer, kommunen själv eller rent av staten – som av någon anledning, inte sällan en spekulation om på grund av förväntad värdestegring, gör att markägaren beslutar att vänta, vänta, vänta och åter vänta med att bygga.

En årlig kommunal avgift på detaljplanebeslutad mark skulle med visshet få intressanta följer.

Om förslagsvis kommunens byggnadsnämnd, strikt lagstyrd som den är av rättssäkerhetsskäl, skulle kunna beslut om en avgift, dessutom högre än den fastighetsavgift som numera vanligen inte tas ut under flera år, skulle det vara ett starkt incitament för ägaren att nyttja beslutade detaljplaner.

(Man skulle också sannolikt slippa kostnader för detaljplaner som aldrig kommer att nyttjas av ägaren, en betydande kostnad för skattebetalarna i många kommuner.)

Att äga mark där man fått tillstånd att bygga men avstår, skulle bli mycket mer ekonomiskt oförmånligt än det är i dag.

Nu ligger ägare – inte minst stora byggbolag och kommuner – på stora markarealer där ägaren väljer att göra ingenting i väntan på värdestegring.

Bostadsföretag är, inte heller kommuner när det gäller exploateringsobjekt, är några välgörenhetsorganisationer.

En sak har de dock gemensamt: De kan räkna – och vet att gratis pengar inte finns.

En kommunal avgift – utformningen kan ges olika skepnader – med betydligt högre belopp än i dag av på färdigplanerad mark, och särskilt om kommunen gjort investeringar i vägar, vatten, elektricitet, bredband, planerat skolor, äldreboenden och annat som behövs för framtida byggnation av bostäder eller arbetsplatser, skulle få dramatiska effekter.

Att inte göra någonting, är i dag fruktansvärt lönsamt för alldeles för många markägare.

D212. Dags för marknadshyror

Romina Pourmokhtari, Sundbyberg
Linnea Bjärum, Malmö
Erik Berg, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att marknadshyror införs på den svenska bostadsmarknaden

Dagens hyressystem subventionerar de som redan har attraktiva bostäder på bekostnad av dem som inte har det. Det är en insider-outsider-marknad. Det innebär att det är enkelt och billigt för människor som redan har en hyresrätt, medan för den som står utanför bostadsmarknaden är det nästintill omöjligt att hitta ett eget hem.

En reform som många nationalekonomer och experter är övertygade om skulle öka rörligheten är en övergång till marknadshyror. Dock vet inte svenssonsvensson vad det är Liberalerna egentligen tycker. Är vi för eller emot nuvarande system genom att säga att vi vill se marknadshyror på nyproduktion? Det är inte helt enkelt. Därför motionerar Liberala Ungdomsförbundet om att Liberalerna i denna fråga ska vara glasklara.

Det är helt uppenbart att Sverige har en dysfunktionell hyresmarknad. Köerna är längre än vad väntetiden för en östtysk Trabant var, med den genomsnittliga kötiden på drygt nio år hos Stockholms bostadsförmedling. Det resulterar i att unga människor har svårt att hitta sin första bostad, att årsrika har svårt att flytta från den stora villan och utsatta individer ser det som omöjligt att lämna destruktiva relationer. Bristen på rörlighet på den svenska bostadsmarknad är därför inte bara ett stort problem, det är en frihetsfråga.

Marknadshyror skulle leda till att hyrorna ligger i paritet med vad människor faktiskt är villig att betala för bostaden och alltså skapa en riktigt marknad, likt andra välfungerande marknader. I dag har vi redan marknadshyror på en marknad vi förpassas till – andrahandsmarknaden – här finns det bara höga hyror men ingen trygghet.

Vi liberaler tror på marknadsekonomin. Det bör rimligtvis också gälla för bostadsmarknaden. En tydlig ställning till marknadshyror skulle föra med sig att Liberalerna kan driva förslag om att luckra upp de regleringar som stänger så många ute.

Marknadshyror skulle föra med sig positiva effekter speciellt för dem som i dag betalar dyrt för andrahandskontrakt eller för att bo inneboende. De skulle ha chans till förstahandskontrakt och i många fall förmodligen betala mindre. Samt att fler skulle kunna bo i en bostad som faktiskt uppfyller individens behov.

Finland har visat att det inte är omöjligt att gå från en reglerad hyresmarknad till en friare med marknadshyror, med goda resultat dessutom.

Det finns två problem med svensk bostadsmarknad, det ena är brist på bostäder, det andra är en brist på marknad.

D213. Täpp till kryphålen i Attefallsreglerna

Liberalerna Huddinge

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för en översyn av de så kallade Attefallsreglerna i PBL så att dessa revideras i syfte skapa hållbara planeringsförutsättningar för Sveriges kommuner samtidigt som bestämmelsernas ursprungliga intention upprätthålls, i enlighet med vad som anförs i motionen

Vi vill inleda med att understryka att intentionen med Attefallsreglerna är bra. Att du som fastighetsägare enkelt ska kunna utveckla din fastighet utan att dra igång en kostsam byråkratisk process är bra för såväl den enskilda fastighetsägaren och för kommunen.

I befintliga villaområden är detta oftast inte något problem. Huvudbyggnaden finns redan på plats och den tillkommande ”extralägenheten” anpassas till den befintliga villans utformning. Problem uppstår när nya villaområden planeras på tidigare oexploaterad mark, eller i områden som omvandlas från fritidshusbebyggelse till permanentbostadsområde.

Ponera att en kommun tar fram en detaljplan som reglerar markanvändningen i ett område med bestämmelsen ”Enbostadshus, maximal byggnadsarea 150m2, högst två våningar”. Detta innebär att den tillhörande planeringen dimensioneras utifrån byggnation av tvåplansvillor på cirka 300 kvadratmeter. Utifrån kunskap om hur den demografiska sammansättningen i bostäder av den typen brukar se ut prognosticeras behovet av förskolor, skolor, gator, lekplatser, fotbollsplaner etc. och erforderlig mängd mark och resurser för dessa ändamål reserveras i detaljplanen och i övrig kommunal planering.

Vid maximal tillämpning av Attefallsreglerna kan dock exploatörer som köpt flera tomter i ett område välja att bygga hus på 300 kvadratmeter, men interiört bara inreda halva byggnaden med en bostad på 150 kvadratmeter. När slutbesked för denna bostad givits så inreds andra halvan, med stöd av Attefallsreglernas bestämmelse om att inreda ytterligare en bostad i ett enbostadshus, med en identisk bostad om 150 kvadratmeter. I samband med detta byggs även ett komplementbostadshus. Eftersom tomten sedan tidigare varit oexploaterad kan exploatören redan från start planera bebyggelsen så att Attefallshuset blir möjligt att delvis ”gräva ned” och därmed bygga en större komplementbyggnad. I stället för det planerade enbostadshuset på 300 kvadratmeter innehåller fastigheten efter detta tre lägenheter på mellan 55 och 150 kvadratmeter.

Detta leder till följdproblem. Med tre gånger så många bostäder som planerat uppstår problem med tillgången till platser i förskola och skola. Gatornas kapacitet räcker inte till för den ökade trafikmängden. Det är inte säkert att infrastrukturen för VA, avfallshantering etc. är tillräcklig. När dessa problem uppdagas är exploatörerna sedan länge borta och kvar med Svarte Petter sitter kommuninvånarna. Dels de boende som flyttat till ett område i tron att och att tillräcklig samhällsservice och infrastruktur ska finnas på plats i ett helt nyplanerat område, dels kommunens övriga invånare som får vara med och betala för dyra akutlösningar för att tillgodose områdets behov.

Syftet med Attefallsreglerna var att förenkla för den enskilde villaägaren. Det är fullt möjligt att bevara denna intention utan att det behöver leda till de problem som beskrivs ovan. En lösning skulle vara en revidering av bestämmelserna så att anmälan om Attefallsåtgärder kan göras först fem år efter slutbesked för huvudbyggnaden getts.

D214. Utveckla samverkansmodeller för levande och trygga stadsdelar

Carina Wellenius, Stockholm
Stefan Ennerfelt, Stockholm
Pia Lindgren, Stockholm
Louise Minnhagen, Stockholm
Hanna Wistrand, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att etablera samverkansmodeller för lokalsamhället vid stadsplanering i syfte att förbättra lokalmiljön, öka lokal service, förbättra trygghet och förebygga brottslighet. Detta ska gälla såväl nya områden som vid upprustning och förnyelse av befintliga områden

Det finns oftast många intressenter i en stadsdel t.ex. privata och offentligt ägda (allmännyttan) flerfamiljsbostäder, andra fastighetsägare, näringsverksamhet i form av tjänsteutbud och närservice för livsmedel, vård, restauranger med mera. Och kommunerna ansvarar t.ex. för sin parkmark och gatu- och parkeringsfrågor.

Alla sköter sin del – det blir ”stuprörstänk” – det saknas ofta helhetssyn. ”Utformningen” av ett visst område kan troligen förbättras för intressenterna och de som bor/vistas i området, om samverkan kan organiseras så att fler deltar vid arbetet att arbeta fram vad som ska åstadkommas.

Arbetet att hitta en gemensam lösning i ett visst område kan också kräva finansiering som kan behöva delas av de samverkande intressenterna. Även vid genomförandet av viss ”utformning” i ett område kan de samverkande intressenterna behöva bidra finansiellt men då kan alla också gynnas av en bättre lösning.

Ibland finns företagarföreningar t.ex. i vissa centrumanläggningar, som organiserar en del gemensamt. Men det rör sig troligen oftast om mer kortsiktiga aktiviteter kopplat till t.ex. årstider eller kampanjer. Vid mer långsiktiga satsningar och där fler intressenter deltar finns det inga för oss bra, tydliga och välkända samverkansmodeller.

Kommunala bostadsbolag har till uppgift både att tillhandahålla bostäder och ge boende i form av hyresrätter men har också ibland lokaler i sitt bestånd. De ska också erbjuda hyresgästerna möjlighet till boendeinflytande. De kommunala bolagen har därför möjlighet att åstadkomma mer i sina bestånd avseende t.ex. förbättrad trygghet och utemiljö som hyresgästerna efterfrågar än vad som kan vara fallet med privata hyresvärdar. Och framförallt kan det se olika ut mellan de olika fastigheterna beroende på vem som äger. Tillgång till kulturlokaler i närmiljön där människor bor är något

som också bör täckas och finnas med i en samverkansmodell för en levande och trygg stadsdel.

Lokal service har växande konkurrens av e-handel. Det kommer innebära förändringar, men ännu så länge är det vår uppfattning att levande miljöer med t.ex. lokal handel och andra aktiviteter efterfrågas av många människor och ökar tryggheten i ett område.

Vi tänker också att det kommer att behövas nya och innovativa samverkansmodeller i Förortslyftet där intressenterna i utsatta områden tillsammans skapar tryggare och bättre stadsmiljöer.

Hållbarhetstänk och därmed följande förändrade beteendemönster kommer också att påverka hur man vill planera lokalsamhället och att olika intressenter vill vara med och påverka utformning.

Kanske kan samverkansmodeller bygga på t.ex. samfälligheter eller BID (”business improvement districts”). Men framförallt menar vi att det behövs innovation och nya modeller för samverkan kring levande och trygga stadsdelar.

D215. Hus ska användas, inte stå tomma

Mats Andersson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för en ny lagstiftning i motionens andemening, där tvångsinlösen kan börja användas på fastigheter och byggnader där det riskerar bli öde och oanvänt, med risk till förfall i stället för att användas och rustas

Runt om i landet finns många fastigheter där byggnader står tomma, eller där användandet av dessa är högst begränsat. Ofta är det ödehus på landsbygden där ingen bor kvar längre och släkten tycker det är mer jobb att ta hand om, riva eller sälja, än att bara låta det stå.

Ibland syns hur i större samhällen lägenhetshus får förfalla, i stället för att användas. Inte sällan är dessa gamla byggnader av visst eller högt kulturhistoriskt intresse. Trots detta och trots att bostäder behövs får husen helt enkelt stå kvar tomma och övergivna.

Med en starkare lagstiftning, där det framgår att byggnader ska användas, skulle stat eller kommun kunna tillåtas i mångt större omfattning göra tvångsinlösen på fastigheter utan intresserad ägare. Fastigheter kan då börja användas igen, hus kan göras beboeliga och i slutändan kan det ge nya försäljningsintäkter till det offentliga

D216. Långsiktig socialliberal bostadspolitik

Mattias Reinholdson, Lidingö
Karl Alexanderson, Lidingö
Jonas Högardh, Lidingö
Mats Jonsson, Lidingö
Maria Wall Petrini, Lidingö
Göran Tegnér, Lidingö
Anders Ulfvarson, Lidingö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att utreda förslag som underlättar flyttkedjor i syfte att frigöra fler bostäder till marknaden genom en ändrad skattelagstiftning
2. att Liberalerna verkar för att utreda förslag som förbättrar hyresmarknaden i socialliberal riktning genom att ändra principerna för markanvisningen i kommunerna så att människor med måttliga inkomster ges rimliga möjligheter att träda in på hyresmarknaden (exempelvis ”åtkomliga bostäder”)
3. att Liberalerna verkar för att utreda förslag som avskaffar de statliga reglerna för amortering

Nyamko Sabunis ”Marshallplan för förorten” har målet inga utsatta områden 2030. Hon framhåller att vi ska ställa ambitiösa reformkrav för skolan, bostadspolitiken, arbetsmarknaden, socialtjänsten och rättsväsendet. Vi måste tänka nytt för att få olika människor att mötas i vardagen. Vi måste skapa förutsättningar för sociala möten vid förtätning och exploatering. Att bygga för en blandad befolkning motverkar segregering. Det räcker inte med höjda bostadsbidrag. Bostadsmarknadens dysfunktionella karaktär måste avlägsnas.

En socialliberal bostadspolitik bör utgå från marknadsmässiga lösningar som gynnar både producenter och konsumenter. Stat och kommun bör förstärka incitamenten till en bättre fungerande bostadsmarknad.

Utan tvekan subventionerar vi redan friska och resursstarka heltidsarbetande med billiga månadskort i kollektivtrafiken till cirka 50 procent. Det är då inte orimligt att även stödja mindre resursstarka inom bostadssektorn, där behoven är ännu större.

Vi anser det möjligt att styra med markanvisningar. Det kan göras genom att 20 procent reserveras för ”åtkomliga bostäder”. Denna lösning praktiseras framgångsrikt i flera andra länder. Det ger där bostäder med måttlig hyra, med godtagbar kvalitet i ett mindre attraktivt läge i samma område som de dyrare bostadsrätterna. De dyrare bostadsrätterna får betala lite mera. Nettot ger ändå byggherren marknadsmässigt intressanta intäkter totalt för bostadsprojektet. Förslaget blir inget hinder för bostadsmarknaden. Begreppet ”åtkomliga bostäder” är myntat av KTH-professorn Hans Lind i en rapport han skrev åt Studieförbundet Näringsliv och Samhälle.

För dem som argumenterar mot denna princip med hänvisning till eventuell konkurrens-lagstiftning vill vi framhålla att välbärgade kan se bostadsfrågan ur ett nytt perspektiv. För att få köpa platsen för en attraktiv bostad på vår gemensamt ägda kommunala mark måste vi vara med och tillse att området får en blandad befolkning, och att undvika segre-

gering för att få en naturligt trivsam boendemiljö. Detta ger en kvalitet i staden.

En gammal tumregel är att man med normal inkomst kan sträva efter att lägga ungefär 30 procent av inkomsten efter skatt på boendet. Bostadsutgifternas andel av den privata konsumtionen har visserligen sjunkit från 34 procent år 1980 till 24 procent år 2018. År 2017 var den andelen dock hela 39 procent för enpersonshushåll över 65 år för hyresrätter.

Kvadratmeterpriserna för nybyggda flerbostadshus har stigit med över fem procent per år i riket (5,8 procent per år i Stor-Stockholm) åren 1998–2019. Detta kan jämföras med att den disponibla inkomsten har stigit med cirka 1,7 procent per år. Dessa fakta visar att det saknas en rättvis socialliberal bostadspolitik.

D217. Avskaffa det kommunala planmonopolet

Alex Nilsson, Sundsvall
Anton Holmlund, Västerås
Alexander Karlsson, Linköping

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att avskaffa det kommunala planmonopolet

Sveriges bostadsmarknad är i kris. Vi har årslånga köer, på tok för lite byggande och överregleringar. Detta slår hårdast mot unga och nyanlända som oavsett hur mycket man försöker inte kan få in en fot på bostadsmarknaden. Man kan säga att det finns två problem med Sveriges bostadsmarknad: det finns inga bostäder och det finns knappt någon marknad.

För att försöka komma till bukt med detta har LUF tillsatt en bostadspolitisk arbetsgrupp som har fått i uppdrag att ta fram förslag till en förbättrad bostadsmarknad. Gruppen har tagit del av många olika aktörers synvinklar och kommit fram till ett antal förslag som vi tror kommer ge bostadsmarknaden en knuff i rätt riktning.

Vi vill därför lägga fram förslag om att avskaffa det kommunala planmonopolet, slopandet av båda amorteringskraven och halvera kontantinsatsen vid lån av bostad.

Att avskaffa det kommunala planmonopolet är en viktig reform för att öka byggtakten. Det skulle ge marknaden möjlighet att komma med egna förslag för de folkvalda att ta ställning till. Kommunerna har inte incitament nog att höja byggtakten. Det beror på att det finns starka intressegrupper med stor möjlighet att påverka som motsätter sig nybyggnation. Dessa intressegrupper kan i många fall på egen hand avsätta folkvalda. Det hämmar kommunernas möjlighet att tillgodose bostadsbehovet. Kommunerna kommer såklart fortfarande ha möjlighet att lägga egna planer och fatta besluta om dem, men att ge andra aktörer möjlighet att planera sin egna mark är både en frihetsfråga och en pragmatisk lösning för att lindra bostadsbristen.

D218. Ökning av samboende i svenska bostäder

Per Perttu, Krokom

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för ett ökat samboende i Sverige

Dagligen matas vi med nyheter om problem med brist på bostäder på den svenska bomarknaden vilket anses primärt ska lösas genom ökat byggande. Det snabbaste, billigaste och mest hållbara sättet att minska problemen vore dock att utnyttja befintliga bostäder mer effektivt. I debatten saknas detta perspektiv helt (i alla fall har motionens författare ej hört detta).

Jag föreslår en utredning om vad som kan göras för att öka utnyttjandegraden i svenska bostäder. Det kan handla om information till fastighetsägare/befintliga hyresgäster eller skatteändringar etc.

D219. Avskaffa flyttskatten på privata bostäder

Mattias Reinholdson, Lidingö
Jonas Högardh, Lidingö
Amelie Tarschys Ingre, Lidingö
Mats Jonsson, Lidingö
Suzanne Liljegren, Lidingö
Nancy Mattsson, Lidingö
Maria Wall Petrini, Lidingö
Erik Öberg, Lidingö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att partiet i fortsättningen ska arbeta för att flyttskatten avskaffas helt för privata fastigheter, max två fastigheter, efter ägande av fastighet i tio år eller mer
2. att partiet i fortsättningen ska arbeta för att efter fem år halveras flyttskatten för berörda fastigheter
3. att partiet i fortsättningen ska arbeta för att bibehålla flyttskatten som den är i dag med de milstolpar som angivits i yrkande 1 och 2 ovan

Vi vill att privatpersoner som tar en risk med att köpa sitt boende för att bilda ett bra och tryggt hem för sin familj och som generellt kontinuerligt lägger ner mycket tid, energi och pengar på underhåll och för att utveckla sitt boende inte ska drabbas av flyttskatt.

En lämplig tidsgräns när man slipper att betala flyttskatt helt bör vara tio år som får lov att anses vara ett långt ägande som inte är byggt på spekulation och efter fem år ska flyttskatten halveras. Medelvärdet för ett äktenskap i Stockholm 2014 var tio år vilket då skulle sammanfalla att både män, kvinnor och barn måste få möjlighet att kunna gå vidare i livet utan att behöva drabbas allt för mycket av ökade kostnader och skatter.

Förslaget underlättar också för 40-, 50-, och 60-talister med utflugna barn som eventuellt vill flytta till ett mindre boende som då möjliggör att barnfamiljer kan köpa ett större boende med plats för den större familjen. Vi får en

positiv flyttkedja och man kan skapa sig ett boende utefter de olika faserna i livet.

Avskaffande bör i huvudsak gälla två fastigheter inklusive bostadsrätter och ägarlägenheter per person, dels huvudbostaden där man betalar kommunalskatt och en fritidsfastighet.

D220. Paket för en bättre bostadsmarknad

Alex Nilsson, Sundsvall
Anton Holmlund, Västerås
Alexander Karlsson, Linköping

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att av slopa alla amorteringskrav
2. att Liberalerna ska verka för att höja bolånetaket till 92,5 procent

För att försöka komma till bukt med bostadskrisen har LUF tillsatt en bostadspolitisk arbetsgrupp som har fått i uppdrag att ta fram förslag till en förbättrad bostadsmarknad. Gruppen har tagit del av många olika aktörers synvinklar och kommit fram till ett antal förslag som vi tror kommer ge bostadsmarknaden en knuff i rätt riktning.

Vi vill därför lägga fram förslag om att avskaffa det kommunala planmonopolet, slopandet av båda amorteringskraven och halvera kontantinsatsen vid lån av bostad.

Amorteringskravet är dåligt för människor som vill in på bostadsmarknaden. För alldeles för många människor innebär amorteringskraven en oproportionerligt stor del av månadskostnaderna, i synnerhet bland unga personer. 50 procent av alla 25–29-åringar kan inte köpa en genomsnittlig etta i Stockholm (2017). Amorteringskravet innebär i det fallet en ökad månadskostnad med 6000kr. Utan amorteringskrav hade 80 procent av alla 25–29-åringar kunnat köpa en genomsnittlig etta i Stockholm.

Amorteringskravet syftar till att öka hushållens motståndskraft mot konjunktursvängningar genom att sänka hushållens skuldsättning. Det är ett bra mål men amorteringskraven minskar hushållens likviditet vilket gör det svårare för dem att upprätthålla samma konsumtion och levnadsstandard under en kris. Faktumet att kraven temporärt slopats under coronakrisen avslöjar hur ineffektiva de är som krisförmildrande policy.

Halvera ”kontantinsatsen”: Kontantinsatsen försvårar för unga att komma in på bostadsmarknaden och för arbetstagare att flytta till jobb i tillväxtregioner.

Moderaterna vill redan i dag höja bolånetaket till 90 procent och således minska kontantinsatsen med en tredjedel. Liberalerna borde gå steget längre och halvera kontantinsatsen. Bankerna kan själva avgöra hur stor risk en låntagare bär med sig.

I rapporten Sparande utan bostad från Skandia (2019), är en av slutsatserna att möjligheterna för unga personer att köpa sin första bostad är för begränsad i dag. Rapportförfattarna menar också att om ett helt barnbidrag, vilket motsvarar 324 176 kronor, sparas kommer inte det räcka för en kontantinsats för en normalstor etta i varken Storstockholm eller Storgöteborg. Om ett halvt barnbidrag sparas, vilket motsvarar 162 088 kronor, kommer inte heller det räcka för kontantinsatsen för en etta i 15 av Sveriges 25 största städer. Det förutsätter dessutom att ungdomen har ekonomiskt starka föräldrar som kan erbjuda den sparmöjligheten.

Sverige har väldigt hårda kreditregler och är relativt unik med att ha ett bolånetak på 85 procent gentemot länder i vårt närområde. Detta bolånetak medför ofta att onödiga blancolån tas ut för att finansiera kontantinsatsen samt skapar höga trösklar för unga som vill ta sig in på bostadsmarknaden.

D221. Byggregler för tystare bostäder

Mats Andersson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar initiativ till en översyn av regelverket med syfte att skärpa reglerna för hur mycket ljud en bostad behöver ta in utifrån och från grannar

Byggregler bör ses över för att få tystare bostäder. Samtidigt som det byggs allt mer och förtätas i städer blir det samhälleliga omgivande bullret allt intensivare. Trafik, levnadsljud och hemmabiosystem hörs genom golv och väggar. Forskning visar att detta buller, vilket allt oönskat ljud är, försämrar vår hälsa. Sömnproblem, stress och migrän är några effekter på buller. När det byggs måste reglerna skärpas så att alla kan känna sig lugna och trygga i sin egen bostad.

D222. Ett modernt förvärvslån för förstagångsköpare

Malin Danielsson, Huddinge

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska arbeta för att ett modernt förvärvslån för förstagångsköpare ska införas

Undersökning på undersökning, däribland Hyresgästföreningens egna, visar att en majoritet av svenskarna vill äga sitt egna boende. Samtidigt har förutsättningar för att bygga fler bostadsrätter och egnahem försvårats av ytterligare amorteringskrav och höga kalkylräntor. Färre har möjlighet att ta sig in på den ägda bostadsmarknaden trots att de har sparat ihop till kontantinsatsen.

Under slutet av 80-talet och början av 90-talet fanns något som kallades förvärvslån. Det riktade sig till flerbarnsfamiljer som var berättigade till bostadsbidrag. Kommunala nämnder fattade beslut om att ingå borgen för lånet för familjen.

På dagens bostadsmarknad är det långt ifrån bara flerbarnsfamiljer med ansträngd ekonomi som stängs ute från den ägda marknaden. Undersökningar visar att i 13 av 26 regioner i Sverige har inte en 28-åring med fast jobb möjlighet att få lån för att köpa en bostad. Så även unga vuxna med relativt höga inkomster och som sparat ihop en kontantinsats klarar ändå inte bankernas ”kvar att leva på kalkyl” och därmed inte får lån. Att bara kunna få ett startlån till kontantinsatsen är inte tillräckligt.

Därför är det är dags för ett nytt modernt förvärvslån som riktas sig till förstagångsköpare så att fler kan komma in på den ägda marknaden. Det är inte bara bra för individen utan kommer även stimulera nyproduktion av nya bostäder.

D223. Förenkla regelverket för tillgänglighetsanpassning av studentbostäder

Christoffer Heimbrand, Stockholm
Willhelm Sundman, Örebro
Viktor Janrik, Uppsala
Victor Bolander, Örebro
Claes Ekstrand, Göteborg
Frida Gommel, Uppsala
Erik Svalling, Uppsala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att regelverket för tillgänglighetsanpassning av studentbostäder ska bli mer flexibelt. Alla nya studentbostäder ska inte behöva vara tillgänglighetsanpassade

För många studenter finns det i dag en oro som gror även efter att antagningsbeskedet till utbildningen har kommit. Många studentstäder har bostadsbrist och det är svårt att få tillgång till någonstans att bo. En av anledningarna till detta är att utbudet är för lågt – det har byggts alldeles för få studentbostäder i förhållande till det behov som finns.

En av anledningarna till att det inte byggs tillräckligt många studentbostäder är de krav och regleringar som finns. Dessa är i mångt mån legitima och viktiga för att säkra god kvalitét och tillgänglighet av de nya bostäderna. Men kraven som finns gällande tillgänglighetsanpassning skapar ineffektivt nyttjande av bostäderna och en överanpassning.

Studentbostäder har andra krav än andra typer av bostadsformer. Detta för att den behöver bland annat vara mer kostnadseffektiv och bostaden är tillfällig då den endast ska nyttjas under studieåren vilket gör att man kan ställa lägre krav. Det regelverk som finns gällande tillgänglighetsanpassning håller tillbaka de andra, lägre kraven som ställs på studentbostäder och gör dessa mindre effektiva. Ett exempel på detta är små studentbostäder som har badrum som tar upp stor del av bostadens yta, just för att klara av regelverket för tillgänglighetsanpassning.

Det är viktigt att alla har samma möjlighet att kunna studera, och därmed tillgång till studentbostäder. Men regelverket som det ser ut i dag är för brett och gör att byggkostnader stiger och fastigheten inte används så effektivt som möjligt. Liberalerna borde driva att förenkla regelverket för tillgänglighetsanpassning, så att vi fortsatt ser till det finns ett tillräckligt stort bestånd med bostäder som är tillgänglighetsanpassade. Men dagens regelverk slår mot alla studenter och gör att den totala mängden studentbostäder inte växer i den takt som behövs. Regelverket behöver därför förenklas så att oro över boendesituationen inte kommer som ett brev på posten med antagningsbeskedet.

D224. Ge byggbranschen en fair chans att visa produktivitetsförbättringar

Bertil Andersson, Nacka

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att verka för att byggbranschen ges en fair chans att visa ökad produktivitet till fromma för Sveriges ekonomi och bostadssituation

Bakgrunden är att byggbranschen de senaste 40 åren underpresterat jämfört övriga industrisektorer. De flesta industrisektorer har vässat sin produktivitet medan byggbranschen inte gjort så till stora men för Sveriges ekonomi (Byggbranschen står för mer än tio procent av Sveriges BNP). Tänk hur mycket en bil eller TV skulle kosta i dag om ingen produktivitetsförbättring skett i dessa sektorer på 40 år.

Och den enkla förklaringen är inte bristande konkurrens utan ett antal strukturella problem ofta med politik som grund. Det finns i dag över 100 000 företag i branschen och de fem största har en mycket begränsad marknadsandel med undantag för ett fåtal mycket speciella projekt typ Öresundsbron, Karolinska etcetera.

Ett exempel från dagens (16/5) DI är ett uttalande från Hans Lind professor i fastighetsekonomi KTH och ledamot i DI s Bostadsråd. ”Den normala tiden från en markanvisning från Stockholms stad till dess att spaden kommer i marken är åtta år. Byråkrati och ändringar gör att det är enormt segt”

För att verkligen lära mer om detta problem rekommenderas boken ”Den ineffektiva byggbranschenen – en förändringsagenda” av Mikael Anjou, tidigare vice koncernchef och operativt ansvarig på Einar Matsson.

D225. Att få hyra lägenhet trots betalningsanmärkning

Charlotte Hedendahl, Malmö
William Hedendahl, Malmö
Torbjörn Karlsson, Malmö
Charlotte Söderlund, Bromölla

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att hyresvärden enbart får söka efter hur du har skött hyran, om det finns några hyresskulder och vad du har för inkomst

Allt fler människor får i dag betalningsanmärkningar och genom det får många också problem med att få ett hyreskontrakt för att hyra en lägenhet. De flesta hyresvärdar kräver att du har en inkomst som är två gånger hyran eller ibland tre. Hur ska ett vårdbiträde med barn få ett hyreskontrakt? En betalningsanmärkning behöver inte bero på misskötsel eller att människor lever över sina tillgångar. Det finns i stället orsaker bakom som kraftigt försämrad postgång, oseriösa företag som skickar fakturor utan att skicka påminnelser. Människor som känner sig trygga med handel på nätet kan få oönskade fakturor som man måste polisanmäla och bestrida. Det finns andra orsaker som vi ser i pandemins fotspår som t.ex. utebliven a-kassa, aktivitetsersättning eller sjukersättning m.m. Det finns olika typer av brottslighet som

har ökat och påverkar skötsamma både unga och äldre. Unga människor som vill flytta hemifrån kan får problem. Alla kan vi någon gång drabbas av detta. ID-stölder eller andra bedrägerier blir också allt vanligare. En betalningsanmärkning gör det svårt att få ett hyreskontrakt. Vi har undertecknat barnkonventionen som säger att inga barn ska vräkas till hemlöshet. Ensamstående föräldrar är överrepresenterade. 72 procent är kvinnor.

En vräkning leder till utestängning från bostadsmarknaden och hemlöshet men kostar dessutom i personligt lidande för den drabbade och för samhället. Barnens välmående är vår gemensamma investering. Vårt land har antagit en nollvision som säger att inga barn ska bli vräkt (2008).

Vi måste visa väljarna att vi är ett parti som tänker på den enskilde medborgare som råkat illa ut under pandemin eller på andra sätt, t.ex. som hamnat i kläm mellan olika myndigheters utövande.

Därför anser vi att Liberalerna bör göra det lättare för människor som behöver hyra sin bostad.

D226. Säkra Sveriges dricksvatten

Louise Eklund, Malmö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att landets VA-organisationer ges tillräckliga resurser för att genomföra nödvändiga reinvesteringar och nyinvesteringar utöver den dagliga driften
2. att Liberalerna ska verka för att utbildningar inom VA, i synnerhet på landsbygden, förstärks resursmässigt
3. att Liberalerna ska verka för att utreda möjligheten att ändra vattentjänstlagen så att kommuner ska kunna ta ut en högre VA-taxa än vad självkostnadsprincipen tillåter
4. att Liberalerna ska verka för att utreda de hinder som finns, bland annat i vattentjänstlagen, mot att ta in externt kapital och extern finansiering av VA-infrastrukturen, samt lämna förslag på hur sådan finansiering kan möjliggöras

Tillgång till rent dricksvatten har länge varit en självklarhet i Sverige. Med torkan 2018 i färskt minne är det tydligt att vi inte längre kan ta detta för givet. Lokal vattenbrist, kapacitetsproblem och stora investeringsbehov i VA-näten är den verklighet vi har att förhålla oss till. Förutsättningarna att tillgodose behovet av dricksvatten har försämrats. Även hotbilden mot viktig infrastruktur från främmande makter växer.

Sverige behöver nu säkerställa att dricksvattenförsörjningen säkras och att VA-infrastrukturen prioriteras. Av vikt är att se till att finansiering för att rusta upp befintliga nät och investera i ny vatteninfrastruktur kommer på plats. Nya miljökrav från EU samt skärpta nationella miljökvalitetsnormer kommer att ställa nya och högre krav på den reningsteknik som används. För mindre kommuner och VA-organisationer kommer investeringarna för att möta dessa krav att bli kostsamma. Att ta in externt kapital, exempelvis genom pensionskapitalet, skulle göra det möjligt för mindre kommuner att investera i VA-infrastrukturen. I dagsläget är detta dock inte fullt ut möjligt. Utöver detta behöver även den långsiktiga VA-kompetensen stärkas genom riktade satsningar på yrkesutbildningar och kompetensutveckling inom VA.

D3. TRAFIK, IT-POLITIK OCH INFRASTRUKTUR

D301. Kilometerskatt för bättre miljöanpassning och rättvisa

Urban Wästljung, Uppsala
Thomas Glennow, Lund
Christina Zoric Persson, Lund
Urban Wikman, Umeå

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för en stor trafikskattereform som innefattar skatteväxling mellan drivmedelsskatt och en ny avståndsbaserad skatt som är miljömässigt och regionalt differentierad

Drivmedelsskatter och fordonsskatt genererar årliga intäkter om cirka 65 miljarder kronor. Investerings- och underhållskostnader för vägnätet ligger på drygt 20 miljarder kronor. Under det närmaste decenniet kommer miljöpåverkan från trafiken att minska till följd av ökad inblandning av biodrivmedel och elektrifiering.

Motionen föreslår en skatteväxling mellan drivmedelsskatten och en ny avståndsbaserad skatt. Traditionellt har liberal miljöpolitik gått ut på att det ska kosta att belasta miljön. Ytligt kan motionen ses som ett avsteg från den principen, men i själva verket används nu ett annat styrmedel, reduktionsplikten, för att minska utsläpp från fossila drivmedel.

Sverige har kommit långt i användningen av förnybart drivmedel till trafiken med hjälp av skatteundantag. Sedan 2018 har en övergång skett till reduktionsplikt, en obligatorisk inblandning av förnybart som ökar successivt. Trafikens klimatmål till 2030 ska nås med en kombination av reduktionsplikt, elektrifiering och effektivisering.

Allt bränsle inom plikten beskattas likvärdigt, alltså även den förnybara delen. Allt annat lika skulle skatteintäkterna från drivmedel öka, men skattesatserna har justerats för att hålla priset konstant.

Ett ytterligare motiv för drivmedelsskatt, förutom att minska utsläpp, har varit att täcka kostnader för väginfrastruktur. Om vi nu ska minska utsläppen med ett annat styrmedel, reduktionsplikten, kan ju vägkostnader också kan betalas på något annat sätt, mer i proportion till hur mycket man sliter på vägen.

Ett sätt att få ihop ekvationen vore att göra en skatteväxling från drivmedelsskatt till en kilometerskatt som träffar alla vägfordon, både personbilar och lastbilar. Skatten ska gälla även för utrikesregistrerade fordon.

Då kan Sverige sänka drivmedelsskatten till EU:s miniminivå för energiskatt på drivmedel och ha kvar koldioxidskatten men successivt sänka i proportion med hur mycket förnybart som blandas in i allt drivmedel enligt krav från en upptrappad reduktionsplikt.

Skatten differentieras beroende på var man kör. Sådan teknik är standard för lastbilar och kan även tillämpas för personbilar. Om man har en gammal personbil och inte vill eftermontera sådan IT-utrustning schablonbeskattas man efter mätarställning vid besiktning.

För att undanröja integritetsproblem och möjligheten att spåra var någon varit behövs anpassningar i infrastrukturen. Genom att dela in vägnätet i olika zontyper som spänner över innerstad, tät trafikmiljö, motorväg, glesbygd osv. och registrera hur mycket som körs i varje zon, inte var fordonet uppehåller sig, kan man lösa det problemet.

Kilometerskatten ska differentieras mellan tätort och glesbygd men också efter fordonets miljöprestanda. I glesbygd betalar personbilstrafiken med råge sina samhällsekonomiska marginalkostnader enligt Trafikanalys medan det omvända gäller för tätorter. Med en sådan differentiering skapas rättvisa och konflikter mellan stad och landsbygd minskar.

D302. Inför miljözoner

Niklas Lehresjön, Karlstad

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att trängselzonerna i våra största städer också används som miljözoner, där bilar med högre utsläppsnivåer inte får köra in

I vårt grannland Tyskland började man för snart 15 år sedan införa miljözoner, först i de större städerna sedan i de mindre, men med god framförhållning. Det gjorde det attraktivt och lönsamt för människor som bodde eller hade för avsikt att köra inne i städerna att byta till en ny bil. Följden blev kraftigt sänkta priser på halvgamla bilar, vilket i sin tur gjorde att även de begränsad ekonomi, alternativt valde att ställa bilen utanför stadskärnorna, kunde byta bort sin riktigt gamla bil mot en som ändå var bättre. Bilparken förnyades i ett rasande tempo.

Styrningen mot miljövänligare fordonsflotta bör vara tydlig, förutsägbar och använda marknadens snabba anpassningsförmåga för att styra mot miljövänligare alternativ. Mindre krångliga system ger större positiv effekt, både för den enskildes ekonomi och för miljön. I Sverige kan vi använda ett enklare system än de plaketter som i Tyskland klistras på rutorna. I Sverige finns redan kameror för trängselavgifter på plats i de större städerna och de skulle kunna användas också för att förhindra miljöovänliga bilar att köra

in i staden. Sannolikt skulle det öka incitamenten att förnya bilparken och minska andelen försäljning av törstiga, fossilbränsledrivna bilar. I synnerhet i köpstarka grupper där ekonomiska styrmedel inte är lika starka. Om dessa inser att de inte får köra med bilen i stadskärnan, då väljs sannolikt ett annat fordon. Det skulle också snabbt leda till fallande priser på en andrahandsmarknad och möjliggöra byte till en något bättre, nyare bil med minskade utsläpp som följd. Även i de delar av landet där bilen är ett måste och där en elbil inte duger till att dra vedlasset.

D303. Reformera reseavdraget

Christoffer Heimbrand, Stockholm
Willhelm Sundman, Örebro
Viktor Janrik, Uppsala
Victor Bolander, Örebro
Claes Ekstrand, Göteborg
Frida Gommel, Uppsala
Erik Svalling, Uppsala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att fasa ut reseavdraget
2. att Liberalerna ska verka för att andra statliga subventioner av fossila bränslen avskaffas

I en liberal klimatpolitik fyller staten en roll för att garantera att den som smutsar ner eller släpper ut ska betala för det. Det finns även andra situationer när staten på ett teknikneutralt sätt kan snabba på den gröna omställningen. Men liberal klimatpolitik borde även handla om vad staten inte ska göra. Att svenska skattekronor går till subventioner av sådant som vi vet är dåligt för miljön och klimatet är under all kritik. Globalt går hela 6,5 procent av BNP till subventioner av fossila bränslen. I Sverige är den siffran 30 miljarder kronor för 2017, enligt Naturskyddsföreningen. Dessa subventioner motverkar direkt de satsningar som görs för att minska utsläppen. Genom indirekt styrning försvårar staten för marknaden att klara klimatutmaningen.

En del av dessa subventioner följer av Sveriges internationella åtaganden, men många andra kan och bör fasas ut ur statsbudgeten. En femtedel av de statliga fossilsubventionerna går exempelvis varje år till reseavdraget. I dag vill Liberalerna att reseavdraget ska begränsas i storstäder där det finns välutbyggd kollektivtrafik, men samtidigt att avdraget ska höjas på landsbygden. Även den nya bygdepolitiska rapporten innehåller liknande skrivningar. Det är en kompromisslinje som präglas mer av pragmatism än liberalism. Individer bör bära sina egna kostnader oavsett var de bor i landet – särskilt om de skadar någon annan och planeten genom sina utsläpp.

Att fasa ut och på sikt avskaffa reseavdraget ger inte bara ett mer enhetligt skattesystem utan är också populär klimatpolitik. Kantar Sifo har på uppdrag av Naturskyddsföreningen tagit fram siffror som visar att sex av tio svenskar vill få bort statliga subventioner som skadar klimatet. Att fortsätta subventionera klimatskadlig verksamhet under pågående klimatkris är att skjuta sig själv i foten. Vill Liberalerna vara ett klimatparti att räkna med är det hög tid att man sätter ner foten om reseavdraget.

D304. Hållbara transporter

Fritjof Nilsson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Trafikverket ges i uppdrag omarbeta sin långtidsplan så att den blir förenlig med Sveriges klimatmål. Fokus bör ligga på kollektivtrafik, cykelbanor och pendlarparkeringar
2. att avdragsmöjligheterna för resor justeras så att de bättre främjar klimatmålen
3. att bilar måste vara både energieffektiva och ha låga direkta koldioxidutsläpp för att skattemässigt räknas som miljöbilar

Ett klimateffektivt transportsystem är nödvändigt för att begränsa växthuseffekten till hållbara nivåer. Trafikverket planerar dock för en massiv utbyggnad av Sveriges motorvägar och järnvägar baserat på ett antagande om en kraftig trafikökning med 40 procent 2010–2030 respektive 70 procent 2010–2040. Detta beskrivs i Trafikverkets rapport ”Inriktningsunderlag inför transportinfrastruktur-planeringen för perioden 2022–2033 och 2022–2037”. Om denna plan genomförs kommer den med största sannolikhet medföra att det blir omöjligt för Sverige att bli klimatneutralt till år 2045. Trafikverkets förslag har därför fått mycket hård kritik från alla miljörelaterade remissinstanser, inklusive Naturvårdsverket, Naturskyddsföreningen, Greenpeace, Energimyndigheten etc. Vägverkets förslag måste dras tillbaka och omarbetas fullständigt så att den blir förenlig med Sveriges klimatmål.

Med rätt åtgärder från samhällets sida kan Trafikverkets prognosticerade trafikökning reduceras radikalt, exempelvis genom att uppmuntra till fortsatt bruk av videokonferenser, hemmakontor, cykling, kollektivtrafikanvändande och delningsekonomi. Transportsubventionerna bör också reduceras, exempelvis reseavdragen och tjänstebilsförmånerna.

När miljöbelastningen för olika transportslag jämförs analyseras ofta utsläppen från ”avgasröret” snarare än livscykelutsläppen, vilket gör att utsläppen från elfordon underskattas. Livscykelutsläppen från en elbil är visserligen lägre än för en motsvarande bensin/dieselbil, men de är långt ifrån försumbara. Se till exempel rapporten ”How clean are electric cars? T&E’s analysis of electric car lifecycle CO_2 emissions” från tankesmedjan ”Transport & Environment”. Notera också att ”marginal-elen” i både Sverige och resten av världen fortfarande är kolkraft även om den genomsnittliga energimixen är betydligt bättre. Marginaleffekter är väl studerade i klassisk ekonomi men försummas fortfarande ofta i dagens miljöforskning, inklusive i den citerade rapporten.

En elektrifiering av fordonsflottan är absolut nödvändig för att nå klimatmålen, men eftersom utsläppen från elfordon är större än noll måste samhället också sträva efter att fordonen blir energisnålare och att transporterna minskar. En stor, tung elbils-SUV genererar mer utsläpp än en liten snål dieselbil. Incitamenten för att köpa mer energisnåla

bilar kan ökas genom att uppdatera miljöbilsdefinitionerna så att en miljöbil måste vara både energieffektiv och ha låga direkta utsläpp.

D305. Individualiserad fordonsskatt

Peter Lintin-Wold, Göteborg
Maria Nilsson, Göteborg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna bör verka för införande av ett nytt fordons- och vägskattesystem som bättre speglar de klimatutmaningar som samhället står inför
2. att skatt eller avgift bör tas ut baserat på fordonets utsläpp av växthusgaser sett till fordonets hela livscykel. Ett fordon med hög klimatpåverkan betalar högre procentuella avgifter
3. att fordonsskatt och vägavgift bör kopplas till var och när fordonet körs. Resor i glesbygd och områden med begränsad kollektivtrafik ska betala en lägre avgift än liknande resor i tätbebyggda områden
4. att det nya fordons- och vägskattesystemet bör ersätta trängselskatten, vägtullar och fordonsskatt och ska ha samma totala skattetryck som nuvarande skattesystem
5. att den framtida utformningen av fordon- och vägskatter ska vara progressiv så att styrande effekt blir samma för alla oavsett inkomst

Liberalerna har som mål att den som förorenar ska betala. Detta är en mycket god princip. Liberalerna anser att marknadskrafterna är starka incitament för att ändra beteende. Avgifter och skatter har historiskt sett visat sig vara effektiva styrmedel för att komma till rätta med miljöproblem.

En förutsättning för att du som individ ska kunna välja ett miljövänligt transportsätt är dock att ett mindre miljöpåverkande transportsätt finns, Möjligheten att välja alternativa transportsätt är större i städer och tätorter med väl utbyggd kollektivtrafik.

Tekniken finns i dag som möjliggör kilometerbaserad skatt utifrån var och när ett fordon framförs. Sverige har en redan i dag stark lagstiftning kring datalagring och personlig integritet som skulle behöva uppdateras i samband med ett eventuellt införande av en individualiserad fordonsskatt.

En person som väljer att pendla med bilen på en sträcka i storstäderna under rusningstid, och där man har tillgång till kollektivtrafik, ska betala mer för sin resa än en person som kör till nattpasset på landsbygden. Sverige behöver växla om till ett mer hållbart resande samtidigt som landsbygden kan fortsätta fungera

D306. Fordon ska köras med syfte

Mats Andersson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna som tidigare kunnat kalla sig Alliansens grönaste parti tar debatt om nöjesåkande och denna motorkultur med mål att en ny lagstiftning kommer som ger rätt att använda miljöförstörande motorfordon endast när så verkligen är nödvändigt

Vi har i många delar av landet en motorkultur där syftet bara är att köra, för körandets skull. I dagens miljömedvetna samhälle borde detta vara tabu. För att ta miljöutmaningarna på allvar krävs en oerhört kraftig minskning av nöjesåkande. Att glida runt i fordon som släpper ut mängder av miljö- och klimatförstörande gifter bara för kul skull bör helt enkelt inte vara tillåtet.

D307. Höjning av den statliga milersättningen

Tiina Ihatsu-Harder, Strängnäs
Marie Ericsson Drotte, Strängnäs

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att den statliga milersättningen höjs

Tanken är att milersättningen ska stå för den förslitning och förbrukning av drivmedel som uppkommer vid körning i tjänsten. Den skattefria milersättning som en anställd kan få för användande av egen bil i tjänsten är 18,50 kronor per mil.

Beloppet är oförändrat sedan 2007 då en höjning skedde från 18 kronor till 18,50 kronor.

Snittpriset på bensin år 2007 var 11,65 kronor. Snittpriset på bensin 2021 är i genomsnitt 14,56 kronor.

Även andra bränslen och övriga bilkostnader har stigit och det är uppenbart att det nu är dags att höja den skattefria milersättningen.

Med dagens bensinpris så får den anställda inte full kompensation för sina kostnader med egen bil i tjänsten.

D308. Höj ersättningen för resor med egen bil

Liberalerna Västerbotten

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att höja ersättningen för resor med egen bil i tjänsten till 40 kronor per mil

Grunden är att anställda inte ska behöva betala för att arbeta.

Lagen säger detta i dag:

För resor i tjänsten får du i dag skattefri ersättning på:

- 18:50 kronor per mil för egen bil
- 9:50 kronor per mil för din egen, närståendes eller sambos förmånsbil om du kör på något annat än diesel, t.ex. bensin, el eller etanol
- 6:50 kronor per mil för förmånsbil om du kör på diesel.

Vissa arbetsgivare ger en högre ersättning av 18.50 per mil, dock är den högre delen i dag skattepliktig samt underlag för arbetsgivaravgift. Långt ifrån alla arbetsgivare ger

ytterligare ersättning utan många följer Skatteverkets riktlinjer på 18.50 per mil.

I Finland är följande regler:

Kilometerersättning om du använder din egen bil under arbetsresan

Om du använder din egen bil för en arbetsresa, betalar arbetsgivaren en skattefri kilometerersättning för användningen av din egen bil. Ersättningsbeloppet fastställs i Skatteförvaltningens årliga beslut. År 2019 är grundbeloppet på kilometerersättningen 0,43 euro per kilometer (0,42 euro per kilometer år 2018). Ersättningsbeloppet påverkas bland annat av om det är fråga om din egen bil eller en tjänstebil och om andra personer åker med dig i samma bil.

Norge har följande regler. Liknande som Finland med 35 kronor per mil (3,5 kronor per km).

I praktiken kan ingen köra en trafiksäker, modern bil på 18,50 per mil. Det kostar avsevärt mycket mer. Att då inte tillåta en ren kostnadsersättning utan att beskatta den eller belägga den med arbetsgivaravgifter innebär helt enkelt att man missgynnar anställda och företag som behöver resa mycket för att bedriva sin verksamhet.

Det är dags att göra det lite mera rättvist för dem som kör egen bil i tjänsten.

D309. Stopp för äldre fordon utan katalysator

Mats Andersson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna arbetar för ett generellt förbud mot bilar utan katalysator. Äldre bilar bör skrotas och återvinnas om inte synnerliga skäl finns

Kraven på katalysator för motorfordon gäller från årsmodell 1988. Detta var en viktig milstolpe i miljöarbetet gällande trafikens utsläpp.

Nu är det dags att fasa ut äldre bilar. Gamla fordon gör sig bäst som återvunnet material.

D310. Tågförbindelse mellan Stockholm och Oslo på under tre timmar

Liberalerna Arvika

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska arbeta för att järnvägsförbindelsen mellan Stockholm och Oslo på under tre timmar, i enlighet med projektet Oslo-Sthlm 2.55, snarast blir verklighet

Två huvudstäder i Skandinavien på ett avstånd av lite drygt 40 mil. Ett stråk genom Sveriges befolkningsrikaste område där närmare 3,5 miljoner människor bor. En länk mellan två av Europas just nu snabbast växande städer, unikt sammanlänkade i handel, affärer och kultur. Det låter som en självklarhet att det skulle finnas tillräckligt bra infrastruktur för att möjliggöra ett rimligt resande med tåg under sådana förutsättningar. Ändå är det inte så.

En bättre järnvägsförbindelse är avgörande för ett nytt hållbart resande, tillväxt och utveckling. Oslo-Sthlm 2.55, ett offentligt ägt bolag ägt av Karlstads kommun, Region Värmland, Region Västmanland, Region Örebro län, Västerås stad och Örebro kommun, driver på utvecklingen för att förverkliga den förbindelse som borde byggts för länge sedan. Deras arbete visar dessutom att projektet är lönsamt ur ett samhällsekonomiskt perspektiv och, i stora delar, ur ett företagsekonomiskt perspektiv. Så lönsamt att de vågar påstå att det är Skandinaviens mest lönsamma järnvägsprojekt.

Med förbättringar av dagens infrastruktur och ett par nya länkar skulle en restid på två timmar och 40 minuter kunna uppnås mellan huvudstäderna. Med fyra eller fem stopp längs vägen klarar ett vanligt tåg med hastigheten upp till 250 kilometer i timmen en restid under tre timmar

Norges infrastrukturminister Knut Arild Hareide har bekräftat att arbetet med att utreda förutsättningarna för en snabbare järnvägsförbindelse mellan Oslo och Stockholm har påbörjats. Ministern sade till tidningen Dagsavisen att Sverige och Norge har en gemensam överenskommelse och att en dialog upprättats mellan såväl departement som ansvariga myndigheter på båda sidor gränsen.

”Om Sverige nu kan samla sig till ett historiskt hållbart trafiklyft, med nya stambanor som en viktig del, då behöver också Oslo-Sthlm 2.55 få startsignal för att hela Sverige ska bli en del av lyftet och trafikpolitiken ska uppfattas som legitim och välbalanserad. Det är därför vår maning till riksdagspartier och regeringen: det är nu järnet är varmt i Norge, tappa då inte det historiska tillfället att starta bygget av Oslo-Sthlm 2.55!” skriver avslutningsvis ledande centerpartistiska företrädare i kommuner och regioner i det mellansvenska bältet mellan Oslo och Stockholm. Många liberala företrädare tycker samma sak.

D311. Satsningar på höghastighetståg

Ulf Paulsson, Lund
Christer Kedström, Lund

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att underhållet och förnyelsearbetet i det befintliga järnvägsnätet ökas radikalt
2. att Liberalerna verkar för att utbyggnaden av flerspårighet i det befintliga järnvägs-nätet ges hög prioritet
3. att Liberalerna verkar för att rejält med pengar avsätts för att myndigheterna noga ska kunna följa och i praktiken testa den snabba tekniska utvecklingen inom området höghastighetståg, men inte i nuläget göra några fysiska investeringar i höghastighetståg
4. att Liberalerna verkar för att man ska bortse från den eventuella prestige och upp-märksamhet som ett visst projekt för höghastighetståg kan generera och enbart fördela de resurser som tilldelas järnvägsområdet baserat på hur de kan ge största möjliga samhällsnytta

Denna motion ska ses som en komplettering till motion till riksdagen 2020/21:3235 av Helena Gellerman m.fl. (L).

De i Sverigeförhandlingen föreslagna tågsatsningarna utgår i stort från dagens teknologi. Genom att ha separata spår med en bana med större kurvradier, nya kraftfullare

tågsätt samt reservera banan för enbart höghastighetståg för persontransporter kan restiderna kortas betydligt.

I dagsläget finns under utveckling och i vissa fall även i drift ett flertal olika intressanta alternativ till de traditionella höghastighetstågen liksom utformningen av spårsystemet baserade på helt nya teknologier.

Redan om något år kommer inrikesflyget i Sverige och delvis även mellan de nordiska länderna att börja vara eldrivet. Och flyg inom Europa kommer alltmer att använda sig av biobränsle. Detta måste tas med i beräkningarna när vi bedömer det framtida behovet av snabba persontransporter med tåg. Likaså den ökande användningen av video-möten.

För byggandet av ett helt nytt järnvägsnät åtgår det stora mängder betong och stål. Tillverkning av betong respektive stål leder med dagens produktionssätt till mycket stora utsläpp av koldioxid. Utvecklingsarbete pågår dock med syfte att göra det möjligt att framställa stål respektive betong utan några utsläpp av koldioxid alls. Vad gäller fossilfri ståltillverkning är redan en pilotanläggning under byggande i Luleå (Hybrit). En senareläggning av satsningen på en höghastighetsjärnväg skulle därför sannolikt innebära att projektet kan genomföras med betydligt lägre utsläpp av koldioxid än i dag.

Avsätt rejält med pengar för att möjliggöra en effektiv omvärldsbevakning av den snabba tekniska utvecklingen av höghastighetståg, studiebesök i utlandet och byggande av test-anläggningar. Fördjupa även analysen av var höghastighetsbanor lämpligast förläggs. Gör i nuläget inga fysiska investeringar i höghastighetståg. Gör däremot betydande investeringar i det befintliga järnvägsnätet framför allt vad avser underhåll och utbyggnad av flerspårighet.

D312. Knyt ihop Arlanda och Västerås flygplatser

Carl-Åke Utterström, Västerås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för inrättande av magnettåg Arlanda–Västerås
2. att Liberalerna verkar för minskade koldioxidutsläpp genom Park & Ride Västerås
3. att Liberalerna verkar för avlastning av Arlanda
4. att Liberalerna verkar för att Västerås utses till reservflygplats
5. att Liberalerna verkar för att Arlanda och Västerås blir tvåkärnig storflygplats

Nu när beslutet tagits att behålla Västerås flygplats då den genomförda folkomröstningen givit ett tydligt nej till nedläggning.

Nu kanske det i stället är lämpligt att förorda ett annat alternativ. I en annan motion har föreslagits en dubbelspårig magnettågsbana mellan Västerås och Stockholm.

För att kraftfullare knyta ihop Arlanda med Västerås flygplats föreslås en komplettering de fem milen mellan Enköping och Arlanda med ett enkelspårigt magnettåg.

Den upphöjda magnetbanan kan dras någorlunda fritt närmaste vägen då dess konsekutiva pelarstöd var tjugofemte meter möjliggör fortsatt lantbruk under dess bana. För att minska skuggverkan kan banan även höjas ytterligare. Markbehovet under banan är 2,1 kvadratmeter per löpmeter bana. Magnettåget avger betydligt lägre ljudnivå än konventionella tåg. Vid besök på testbana i Tyskland sommaren 2011 var det subjektiva ljudet mindre störande än från närbelägen 70-väg åtminstone i 160 kilometer i timmen respektive 350 kilometer i timmen. Det helt beröringsfria förarlösa magnettåget alstrar enbart luftljud.

Den dubbelspåriga magnetbanan Västerås–Stockholm avlänkas i Enköping via växel i riktning mot Arlanda där avlänkningen växlas in på enkelspårsbanan (vänstertrafik). I riktning från Arlanda passeras den dubbelspåriga banan på en höjd av tio meter över denna för att sedan sjunka ner och ansluta i plan (klarar stigningar på tio procent) med Stockholm–Västeråsbanan.

Västerås/Hälla Park & Ride, grenslande E 18 vid Hälla, är både lokal- och regionalstation. Tanken är att E 18-bilister västerifrån ska kunna kort- och långtidsparkera i närområdet för att sedan åka vidare antingen till Stockholm eller Arlanda.

Från Arlanda går ett tre vagnars magnettåg med 92 passagerare per ändvagn. I mitten finns en låst bagagevagn med incheckat bagage i vagnar som transporteras till Västerås flygplats. Enkelresan på 10–12 minuter möjliggör avgång var tjugofemte minut från respektive ändstation.

Magnettåget i Shanghai har en bemanning på tio man för de tre stycken fem-vagnars tågsätten. För enkelbana krävs fyra à fem man. För tre mil dubbelbana är bemanningen 20 man eller i klass med Arlandabanan. Tågen övervakas av ett par man per skift i kontinuerligt femskift och delas med Västerås–Stockholmsbanan.

Underhållet är till stor del en ren lönekostnad (en miljon kronor per man) då reparatör i Shanghai säger att ”det räcker med byte av batteri och kretskort”.

Särkostnaden för den förarlösa driften är i stort sett elkostnaden som i en konstant hastighet av 400 kilometer i timmen uppgår till 52 wattimmar per kilometer och sittplats. En trevagnars Transrapid har normalt 286 sittplatser. Sträckan Arlanda–Västerås på 90 kilometer ger, vid ett storförbrukaravtal om 40 öre per kilowattimme, 52 wattimmar per sittplats och kilometer, totalt 535 kronor eller tre kronor per passagerare vid full beläggning.

Förutom Londonflyg och andra tillkommande flygrutter kan vissa avgångar med fördel överflyttas till Västerås då det motsvarar bussning ut till platta.

D313. Gör Oslo–Stockholm till teststräcka för höghastighetsmagnettåg

Carl-Åke Utterström, Västerås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att teststräcka för del av Oslo–Stockholm utverkas
2. att Liberalerna förordar ett kompletterande magnettåg Oslo–Stockholm samlokaliserat med motorväg E 18/E 4 (närmast Stockholm)

3. att Liberalerna verkar för ett infrastruktursystem ska uppfylla såväl fjärrtrafiks- som regionaltrafiks mål
4. att Liberalerna verkar för att respektive stads resecentrum ska ligga centralt. Detta ska vara ett uttalat krav på ny infrastruktur
5. att Liberalerna verkar för att kundernas krav på infrastruktur uppfylls: nåbar, kostnadseffektiv, användarvänlig och frekvent
6. att Liberalerna verkar för att Trafikverket åläggs att utverka funktionsspecifikationer som infrastrukturleverantörer måste uppfylla

Framtida tåg kommer med stor sannolikhet att vara magnettåg för höghastighet om 500 till 600 kilometer i timmen och över. Förmodligen 800 utan vakuumrör.

Dagens tänkta tåg Oslo–Stockholm med restid två timmar och 55 minuter är en dyr och ineffektiv lösning jämfört med magnettåget. Enbart underhållskostnaderna för ett tåg med maxfart 250 kilometer i timmen uppgår till högre kostnad än både att bygga och underhålla magnettåget. Enligt Dornier Consulting i Berlin förhåller sig underhållskostnaderna för systemet för ett tåg med maxfart 250 kilometer i timmen i icke blandad trafik som faktor 1:0.3 trots magnettågets både bättre acceleration och högre toppfart. I blandad trafik blir förhållandet 1.5:0.3.

Det nya kinesiska magnettåget CM1 som kommersialiseras till nästa år får en toppfart på 600 kilometer i timmen. Accelerationsprestanda är inte kända. Men kolfibertåget väger endast 13 ton och kan skjutas av ett barn.

Redan tågsättet Transrapid med maxfart 500 kilometer i timmen tillryggalägger på samma tid två till två och en halv gång så lång körsträcka som HSR (High Speed Rail).

Utöver att färdigställa dagens system Oslo–Stockholm med maxfart 250 kilometer i timmen genom delvis ändrad bandragning respektive komplettering till dubbelspår av enkelspårsträckor föreslås dessutom en separat upphöjd magnetbana samlokaliserad med motorväg E 18 i slutändan. Den banan blir självfinansierande, vilket en bana med en kapacitet på 250 kilometer i timmen inte blir.

För att övertyga Trafikverket så kan initialt en teststräcka byggas, lämpligen Västerås–Stockholm. Då, framför allt i Stockholms närhet, trängseln är mycket stor torde en komplettering i Stockholms närområde vara befogad.

Kina kommer att till 2025 bygga merparten av ett närmare 10 000 kilometer dubbelspårigt magnetbanenät, bl.a. sträckan Hongkong–Shanghai–Guangzhou. Sveriges totala järnvägsnät i sammanhanget omfattar 16 500 kilometer med i många fall enkelspår.

Två kinesiska kostnadsberäknade projekt finns. Det ena är en förlängning av dagens Shanghaibana till regionhuvudstaden Hangzhou och företagsparken Ningbo plus därefter under vattnet till den utanför liggande ön. Det andra är Kunming–Lijiang, där Lijiang ligger 2 900 meter över havet. I bägge fallen kostnadsfördyrande förhållanden, ändå till en kilometerkostnad av 32 miljoner euro.

Det högt automatiserade montaget med ytterst liten bemanning torde peka på att motsvarande kostnad i Sverige hamnar på 25 miljoner euro per mil. Detta är mindre än hälften gentemot Ostlänkens 16 mil för 84 miljarder kronor.

Magnettåget kan via en smäcker bro (markbehov 2,1 kvadratmeter per löpmeter bana dubbelspår) dras ända fram till respektive resecentrum för att där hamna en våning upp. Magnettågets kostnad inkluderar stationer och tågflotta. De tåg som stannar på mellanliggande stationer avlänkas från motorvägen till dess resecentra i annat fall passeras respektive ort ihop med motorvägskorridoren.

Magnettåget med sin snabba acceleration lämpar sig betydligt bättre för stop-and-go-trafik, vilket gör att det gynnar både fjärrförbindelser och regionalförbindelser och detta till en betydligt lägre anläggningskostnad och minimalt underhållsbehov trots nära dubbla topphastigheten.

D314. Satsa på järnvägen i hela landet inte bara delar

Liberalerna Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att det byggs dubbelspår Luleå–Kiruna samt stickspår mot gruvan i Pajala

Dubbelspår Luleå–Kiruna och stickspår mot gruvan i Pajala är viktigt för miljön, utveckling och annan tillväxt i norr på alla sätt. Det gynnar även arbetspendling mellan orter i norr och till en ökad besöksnäring från öst om man lättare kan ta sig söderut genom Sverige även från öst det gynnar all landsbygd med butiker.

Man får inte glömma bort ovan Luleå och dess flaskhalsar med tunga transporter från industrin som spårar ur eller tunga transporter i landsbygd till och från Pajala som förstör vår miljö och hotar vår säkerhet, på grund av tunga fordon på våra vägar som inte hade behövt finnas.

Aitik körde tidigare tunga transporter på våra vägar in till Gällivare, men en barnfamilj ska inte på våra vägar behöva möta timmerbilar och liknande transporter som kan köras på järnväg. Det är dags att Norrbotten får bort sina problem som man i dag brottas med på flera sätt, men det är även viktigt att flaskhalsar byggs bort och dubbelspår byggs ut mer i hela landet. Ett tåg på 200 kilometer i timmen räcker. Bygg hellre ut banorna innan man satsar på annat. Alla vill nog komma till Riksgränsen i tid utan att vänta på LKAB vid urspårning och vara tvungna att byta färdmedel.

D315. Införande av biltåg

Per Perttu, Krokom

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för införande av biltåg

Detta är en gammal ide som bör väckas upp på nytt. Införandet av biltåg på svenska järnvägar har ett behov hos ett flertal grupper:

Långåkare (till exempel semestrande familjer) som behöver få sin bil från punkt A-B där de behöver sin bil.

Elbilsägare som behöver kunna transportera sin elbil till det område de behöver vara i och där elbilens räckvidd gör det utmanande att ta sig dit. Exempelvis säljare.

Personer som behöver bilen men som ej orkar köra de långa sträckor som vårt land ibland kräver för att ta sig från A-B

För att få till detta kan ny teknik också komma ifråga se exempel på länk nedan:

https://www.flexiwaggon.se/

Problem som kan uppkomma för detta är framförallt ekonomiska i form av låg bokningsgrad i början samt möjligen trängsel på spåren.

Som information så finns detta att tillgå i Finland.

https://www.vr.fi/sv/biltag

Utförande

Föreslår införandet av nya biltåg på svenska järnvägar som främst går nattetid. Alternativt en utredning för att nå detta.

D316. Viktigt att anamma revolutionerande ny teknik

Carl-Åke Utterström, Västerås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för mest tåg för pengarna
2. att Liberalerna verkar för självfinansierande tågsystem
3. att Liberalerna verkar för att stoppa miljardrullningen på höghastighetståg
4. att Liberalerna verkar för ett tågsystem i världsklass
5. att Liberalerna verkar för fjärr- och regionaltrafik
6. att Liberalerna verkar för att stannande tåg avlänkas medan övriga tåg passeras samlokaliserat med motorväg- eller riksvägskorridor
7. att Liberalerna verkar för att funktionsupphandling rekommenderas.

Stora delar av Asien men även USA satsar nu på magnettåg.

Kina har sitt magnettåg med maxfart 600 kilometer i timmen framme till nästa år. Det är utvecklat utgående från tyska Transrapid via så kallad reverse engineering.

Kinesiska CRRC vill nu återstarta teststräckan i Tyskland för att utveckla fler varianter och detta gärna ihop med europeiska tillverkare.

Max Boegl har också tagit fram ett förarlöst automatiskt magnettåg för 150 kilometer i timmen för lokaltrafik. Vid testkörning hos samarbetspartner i Kina nått 167 kilometer i timmen.

Det är av yttersta vikt att Sverige och Europa hänger på. Vi hänger ju på inom flertalet andra teknikområdena.

En invändning som hörs är att det inte är kompatibelt. Men Japan med 50 års erfarenhet slår fast att det är tack vare helt separata banor men stopp på gemensamma stationer som de har uppnått en hög rättidighet endast slaget av magnettåget i Shanghai.

Att köra i blandad trafik sänker kapaciteten och tidshållningen och ökar definitivt underhållet. För höghastighetståg med maxfart 250 kilometer i timmen i blandad trafik ökar behovet med 50 procent.

En annan invändning är att det sägs att Kina inte går vidare med magnettåget. Inte alls så utan till 2025 ska man bygga merparten av ett magnettågsnät om närmare 10 000 kilometer dubbelspårig bana där Sveriges järnvägsnät omfattar 16 500 kilometer med stor andel enkelspåriga avsnitt.

En tredje invändning är att det skulle vara obeprövad teknik för längre sträckor. På den tre mil långa banan i Shanghai har Tyska Transrapid TR08 varit i drift sedan 31 december 2003 med en initial tillgänglighet på 99,7 procent för att i dag ligga på 99,98 procent. Total daglig försening ligger på sekundnivå. Om några år har vi erfarenhet av ett antal magnettågssträckor på 100 mil vardera, det vill säga långt innan Västlänken är tänkt att påbörjas 2025–2027. Varför inte avvakta detta. Magnettåget går ytterst fort att bygga. De tre milen byggdes på nio månader utan prefabricerade bansektioner som ytterligare snabbar upp montaget.

Varför bör magnettåget implementeras?

Ur ekonomisk synvinkel: Höghastighetsbanorna kostar upp mot 300 miljarder kronor medan ett magnettågssystem hamnar på 180 miljarder kronor och detta inklusive tåg och stationer i centrala lägen.

Ur förläggningstekniska skäl: Då magnettåget klarar snäva kurvradier och stigningar på tio procent kan banorna med fördel samlokaliseras med befintliga motorvägskorridorer.

Ur driftsäkerhetssynpunkt: Magnettåget är ett oerhört robust system som har klarat kraftiga väder med full drift. Då tåget delvis omfamnar banan är urspårningsrisken minimal. Därmed få inställda och försenade tåg.

Ur underhållssynpunkt: Ytterst minimalt underhåll, enligt reparatör i stort sett byte av batteri och kretskort. För ett höghastighetståg med maxfart 250 kilometer i timmen är kostnaden i icke blandad trafik i förhållandet 1:0.3, i blandad trafik 1.5:0.3. Magnettågets underhållsbehov är oberoende av hastighet, vilket gäller vid både 500, 600 och 800 kilometer i timmen.

Överlägsen prestanda: Sexvagnars tågsätt med 677 sittplatser accelererar till 300 kilometer i timmen på 4,2 kilometer medan höghastighetståg kräver 22–28 kilometer. Det gynnar både fjärr- och regionaltrafik.

D317. Bygg höghastighetsbana även på sträckan Linköping–Borås

Jimmy Ekström, Aneby
Reza Aghapoor, Borås
David Gerson, Jönköping
Niklas Henriksson, Falun
Anita Jernberger, Norrköping
Mari Lindahl, Habo
Ewa Magnusson, Vaggeryd
Mats Sahlin, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att höghastighetsbana bör byggas även på sträckan Linköping–Borås.

Sedan tidigare har Liberalerna tagit ställning för utbyggnad av höghastighetsbanor på sträckorna Järna–Linköping och Göteborg–Borås. En utbyggnad av höghastighetsbanor har mycket gynnsamma effekter för miljön, möjligheterna till

arbetspendling, regional utveckling och att göra Sverige lite rundare och närmare.

Med en fullt utbyggd höghastighetsbana mellan Göteborg och Stockholm skulle det ta cirka två timmar att resa mellan de två städerna. För alla städer och områden på sträckan mellan skulle en utbyggnad vara mycket betydelsefull – och det skulle göra att arbetspendling skulle bli möjligt mellan i princip samtliga dessa städer. Det skulle vara en fantastisk utveckling och skulle fungera som en lyft för dessa regioner med förbättrade möjligheter för näringsliv, utbildningsinstitutioner, arbetsmarknad m.m.

Tågtrafiken i Sverige har ökat mycket kraftigt under de senaste årtiondena. Det gör att vi på många sträckor redan i dag nått kapacitetstaket. För att mer trafik ska kunna styras över till järnväg krävs en utbyggnad av banor.

Forskningen visar också på mycket tydliga miljöeffekter av en ökad järnvägstrafik. Järnvägen är energieffektiv och den elektrifierade trafiken mycket ren. När en resa understiger tre timmar kommer också en betydande del av trafiken att gå över från flyg- och biltrafik till järnväg. För klimatets skull är en utbyggnad mycket betydelsefull.

Vi är medvetna om de höga kostnaderna för att bygga höghastighetsbanor. Vi menar att man bör titta på alla möjliga alternativ för att hålla kostnaderna på en rimlig nivå. Bygga på pelare och bygga med prefabricerade element är två exempel på lösningar som diskuterats, och Trafikverket har även uppdraget att hitta lösningar för att sänka kostnaderna.

Vi menar även att en något lägre hastighet, t.ex. 250 kilometer i timmen i stället för 320 kilometer i timmen, kan vara acceptabel om det kan sänka kostnaderna och göra en utbyggnad möjlig (en sådan sänkning av hastigheten skulle bara göra resan från Göteborg till Stockholm 15 minuter längre). Dock bör stationerna huvudsakligen ligga inne i städerna för att de ska fylla sin roll för arbetspendlare. Med stationer långt utanför stadskärnorna förloras en viktig del av banorna uppgift.

Liberalerna har sedan tidigare tagit ställning för utbyggnad av höghastighetsbanor på sträckorna (Stockholm) Järna – Linköping och Göteborg – Borås. Det innebär att sträckan mellan Linköping – Borås (via Jönköping) fattas för att banan ska nå sin fulla kapacitet. Utan den mellanliggande sträckan blir det ingen höghastighetsförbindelse mellan Stockholm och Göteborg och heller inte mellan de mellanliggande städerna. Vi menar därför att Liberalerna även bör ta ställning för byggandet av höghastighetsbana även på den kvarvarande sträckan Linköping – Borås.

Det är självklart viktigt att få en så bred uppslutning för byggandet som möjligt, men det är inte heller rimligt att den som vill minst ska styra allt.

D318. Utbyggnad av järnvägen

Peter Lintin-Wold, Göteborg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna bör verka för snabb utbyggnad av ny stambana mellan Göteborg och Stockholm via Borås, Jönköping, Linköping och Norrköping genom upplåning utanför statsbudgeten
2. att ny stambana mellan Göteborg och Stockholm bör byggas som höghastighetsjärnväg
3. att Liberalerna bör verka för infrastruktursatsningar inom Sverige som tillser att en ny höghastighetsjärnväg byggs mellan Oslo-Göteborg-Köpenhamn-Hamburg inom ramen för Trans-European Transport Network (TEN-T)
4. att Liberalerna bör verka för snabbtåg mellan Oslo-Göteborg-Köpenhamn
5. att Liberalerna bör verka för kraftigt förbättrad kapacitet för gods på järnväg till och från Göteborgs Hamn.

Järnvägen är ett av de transportsätt som har absolut bäst förutsättningar att bidra till en hållbar ekonomisk tillväxt. Frankrike och Japan är exempel på länder som sedan länge förstått vikten av att satsa på järnväg. Sverige och övriga Norden är mycket väl lämpat för denna typ av infrastruktur. I likhet med andra länder i Europa har vi täta befolkningsområden med landsbygd och relativt långa avstånd emellan.

Ett slag inte bara för miljön, men även för ekonomisk integration vore att knyta samman Sveriges och nordens storstadsregioner i ett logistiskt nätverk med Göteborg som ett naturligt nav.

D319. Åtgärda farliga järnvägskorsningar innan svindyra ekodukter byggs

Marcus Claesson, Mölndal

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att farliga järnvägskorsningar åtgärdas innan svindyra ekodukter byggs.

Det är huvud- och ansvarslöst att lägga 100-tals miljoner kronor på ekodukter innan Sveriges 1000-tals farliga järnvägskorsningar först åtgärdas, för att undvika ännu fler dödsolyckor med bl.a. ungdomar inblandade. Viltolyckor kan dessutom förhindras mycket billigare med viltstängsel.

D320. Bygg ut Västra stambanan Göteborg–Alingsås med två nya spår

Ulla-Britt Hagström, Skövde

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet ger partistyrelsen i uppdrag att aktivt verka för utbyggnad av Västra stambanan

Trafikverket anser att Västra stambanan är en av Sveriges viktigaste järnvägar och att banans maximala kapacitet nu är nådd. Banan behöver höja såväl kapacitet som kvalitet. Stambanan behövs för Sverige, för Stockholm och norrlandstransporter. Cirka 70 procent av godset till Göteborgs hamn är beroende av Västra stambanan.

För att uppnå trygga godstransporter på järnväg till hamnen i Göteborg som är Nordens största hamn måste ”flaskhalsen” Göteborg–Alingsås lösas med två nya spår. Miljön kommer att bli bättre, restiden förkortas och fler väljer tåget. Näringslivet har länge påtalat behovet. Åtgärden beräknas

vara samhällsekonomiskt lönsam. Enligt senaste åtgärdsvalsstudien beräknas kostnaden till 13–15 miljarder kronor.

Runt Sveriges två andra storstadsområden är fyrspår utbyggt. Runt Stockholm och Malmö är det i princip färdigbyggt. Till och från Göteborg är det i särklass sämst – också bantekniskt sett. Av de 35 problempunkter/områden som finns på Västra Stambanan finns 28 på sträckan Göteborg–Alingsås. Detta ger trafikrisker, trängsel och förseningar.

Liberalerna har i Trafikutskottet genom januariavtalet lyckats få fram en höjning på 21 procent mot tidigare ramar för Infrastrukturpropositionen. Det är nu av högsta vikt att partistyrelsen får uppdraget att påverka innehållet så att Sveriges värsta ”flaskhals” åtgärdas.

D321. Minska på tunga transporter på vägarna

Liberalerna Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att tunga transporter som timmer, malm och långväga post och annan frakt ska gå på järnväg

Vi måste minska antalet tunga transporter på våra vägar för att öka trafiksäkerheten i hela landet och tänka mer på miljön. Det är inte rimligt att ha lastbilar i onödan ens på en sträcka Luleå–Gällivare som drabbar landsbygd med buller av tunga transporter och tvinga möta dessa på vägarna.

Därför bör Liberalerna yrka på att slopa höghastighetståg och i stället arbeta för att se till att det byggs ut järnväg och dubbelspår där det krävs framförallt för miljön och tillväxtens skull.

Det går framåt i Stockholm med infrastruktur, men i Norrbotten? Tunga transporter som timmer, långväga post, frakt och mineraler ska gå på järnväg.

I norr mellan Luleå och Kiruna hade vi behövt dubbelspår, utbyggd infrastruktur för Kaunisvaara (Pajala) för att hjälpa miljön och de människor i området som i dag drabbas av tunga transporter.

Järnväg skapar även annan tillväxt i ett område och människor kan lättare och bekvämligare ta sig till större sjukhus och andra orter när det behövs.

D322. Dags att börja planera för en andra Ölandsbro

Liberalerna Kalmar län

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna i framtida infrastrukturplanering ska verka för en ny förbindelse mellan Öland och fastlandet

Liberalerna i Kalmar län är överens om att det är dags att börja planera/projektera för en ny Ölandsbro. Kalmar och Öland behöver varandra, något som vi blivit allt tydligare de sista åren. Tack vare närheten till varandra har vattenkriser kunnat lösas, IKEA etablerats och turismen utvecklats.

Ölandsbron är 50 år gammal och ska, enligt planen, stå i ytterligare 50 år. Vad som står klart är dock att bron redan i dag inte klarar av sitt ursprungliga uppdrag och inte lever upp till moderna krav på tungt trafikerade leder. Det finns t.ex. inte längre någon cykelbana och det saknas mitträcke.

Trafikvolymerna har ökat och är i dag långt större än vad konstruktörerna föreställde sig för 50 år sedan. Ölandsbrons årsdygnstrafik år 2019 var 18 596 fordon, vilket är i paritet med den mycket bredare Öresundsbrons 20 422 fordon. När bron invigdes räknade man med att drygt en miljon fordon skulle passera årligen. Nu är vi snart uppe i sju miljoner fordon. Det är inte rimligt att vänta 50 år till på att en ny bro står klar.

En ny bro innan 2070 kommer kräva politiska initiativ på alla nivåer. Liberalerna i Kalmar län har beslutat om vårt regionala handlingsprogram där ny bro är en av punkterna.

Liberala riksdagsledamöter har på vårt initiativ lämnat in enskilda riksdagsmotioner på temat ” En ny Ölandsbro” tre år i rad (2020/21:1428, 2019/20:2804, 2018/19:471).

Med hänvisning till ovan motiverade skäl bör Liberalerna verka för att regeringen ger Trafikverket i uppdrag att i kommande infrastrukturplanering se över förutsättningarna för en andra Ölandsbro.

Regionalt hade detta ställningstagande av Liberalernas landsmöte varit mycket betydelsefullt för vår valrörelse i Kalmar län 2022.

D323. Sårbarhet och förändringar i infrastrukturen

Ulf Paulsson, Lund

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att det vid alla projekt som syftar till att förändra infra-strukturen ska vara obligatorisk att ha en rubrik som heter "Sårbarhetsperspektivet" där man analyserar projektets konsekvenser för sårbarheten i den aktuella infrastrukturen.

Väldigt lite av de vi i dag behöver producerar vi själva. Vi är beroende av vår omvärld och av att olika infrastrukturer fungerar. Som exempelvis att ha kontinuerlig tillgång till el, vatten, avlopp, bredband och fungerande kommunikationer. Även ganska korta avbrott i exempelvis elförsörjningen får snabbt stora negativa konsekvenser. Samtidigt förändrar vi ständigt våra infrastrukturer. Många gånger utan att tänka på konsekvenserna för sårbarheten.

Ett exempel är godstransporter per järnväg mellan Skåne och kontinenten. I dag kan dessa transporter gå via Ystad, Trelleborg eller Öresundsbron men alla tåg måste passera sträckan mellan Åkarp och Postnords terminal i norra Malmö, en sträcka på några kilometer. Det finns visserligen flera parallella spår med dessa ligger tätt intill varandra. Exempelvis skulle en järnvägsvagn med farligt gods som råkade spåra ur och välta lätt kunna orsaka omfattande skador på samtliga spår och leda till ett längre avbrott. Det skulle, speciellt om det rör sig om mer än några dagar, lamslå stora delar av den svenska exporten och importen. Men även de nordiska grannländerna skulle drabbas. På 50-talet hade Skåne ett nätverk av järnvägslinjer och det fanns flera alternativa banor till de olika hamnarna. Men flertalet av banorna är i nuläget nedlagda. Fram till Öresundsbrons öppnande fanns det ett alternativ till sträckan Åkarp – Postnord och det var de speciella järnvägsfärjor med god kapacitet som gick mellan Sydhamnen i Helsingborg och Tuborg hamn i Köpenhamn. Så fort bron invigdes lades emellertid denna färjelinje ner, spåren revs upp och marken bebyggdes. Sedan dess måste alla godståg till/från kontinenten passera de få kilometrarna mellan Åkarp och Postnord i norra Malmö. Genom byggandet av Öresundsbron så ökade visserligen totalkapaciteten men samtidigt ökade också, genom nedläggningen av färjelinjen Helsingborg-Tuborg, sårbarheten avsevärt. Om det hade varit obligatoriskt att beakta sårbarhetsaspekterna så skulle sannolikt denna färjelinje lagts i malpåse i stället för att helt avvecklas.

Ett annat exempel är de fyra kärnkraftverk i södra Sverige som lagts ner utan att i tillräcklig utsträckning ersättas med ny elproduktion i södra delen av landet eller ökad överföringskapacitet från norra Sverige. När sydvästlänken som skulle överföra el från norr till södra Sverige så försenas år efter år blir därför läget snabbt kritiskt. Om det vid varje beslut om nedläggning av ett av dessa kärnkraftverk varit obligatoriskt att inkludera sårbarhetsperspektivet i beslutsunderlaget så skulle man sannolikt kommit fram till att de kunde avvecklas först när sydvästlänken var klar och när den fossilfria elproduktionen i Sydsverige ökat tillräckligt.

D324. Lokalt förarlöst automatiskt magnettåg

Carl-Åke Utterström, Västerås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att lovorda att detta prövas seriöst
2. att Liberalerna verkar för att städer byggs som funktionella enheter.
3. att Liberalerna förordar digitalisering och automatisering av del av lokaltrafik.
4. att Liberalerna verkar för konkurrenskraftig kollektivtrafik gentemot bil.
5. att Liberalerna verkar för att EU-bidrag utverkas.
6. att Liberalerna verkar för att Kompetenscentra K2 forskar om detta.

Vårt samhälle digitaliseras och automatiseras. Dags för kollektivtrafiken. Tillämpbart i varje stad av någorlunda storlek.

Ett tyskt företag har nyligen fått sitt förarlösa magnettåg med maxfart 150 kilometer i timmen godkänt och vid testkörning hos samarbetspartner i Kina uppnått 167 kilometer i timmen.

Banan består av prefabricerade sektioner som gör montaget snabbt, smidigt. Upphöjd förläggning, på marknivå eller som tunnelbana.

Föreslås en bana i upphöjt montage ihopkopplad med dagens radiella bussystem för smidig nåbarhet till sjukhus etc.

Ett möjligt etableringsalternativ: Västerås har tänkt sig en kollektivtrafikbana som knyter ihop ytterområden med centrum i form av ett upp- och nervänt U. Banan föreslås kompletteras till en loop i form av ändlös slingbana. Samtliga stadens entréer förses med infartsparkering med bananslutning en våning upp plus strategiska hållplatser i tättbebyggda ytterområden, evenemangs- och sportcentra, industriområden. Hälla Park & Ride-station grenslande E18. Både lokal- och regional tågstation. Möjliggör snabba tvärförbindelser som direkt konkurrerar med egen bil i restid

Anslagstavlor informerar om valet Stockholm med egen bil på 85 minuter eller magnettåget på 16 minuter med tre, fyra avgångar per timma. Lokalbanan börjar och slutar på resecentras övre plan.

En testanläggning bör byggas.

Genom den beröringsfria upphöjda driften får vi ett kollektivtransportsystem med minimalt underhållsbehov. T.ex. i Changsha har deras magnettåg med maxfart 120 kilometer i timmen varit i drift sedan 2016 utan en enda incident. Magnettågets snabba acceleration gör att topphastighet uppnås och utklassar tunnelbanans 80 kilometer i timmen.

Kapacitetsmässigt så har varje två-vagnars tågsätt 125 stående passagerare/vagn. Den högre medelhastigheten i kombination med stor passagerarkapacitet gör systemet överlägset buss, BRT, spårvagn och tunnelbana. Kapacitetsmässigt motsvarar ett tåg 17 bussar à 75 stående passagerare. Lämpligt för EU-bidrag och forskningsprojekt ihop med Kompetenscentrum K2?

Ett komplett turnkey-projekt inklusive tåg och stationer etc. hamnar på 3–5 miljarder kronor per mil, med ett varv om 2–3 mil. Årlig räntekostnad per två tåg och 1,5 procents ränta blir 45–225 miljoner kronor jämfört med enbart förarkostnad 2 x 17 bussar x 3 förare = 102 miljoner kronor (en miljon kronor per man). Magnettågets livslängd är 30 år medan bussens är tio år. Kan detta ge dels anskaffningskostnad på 3 x 34 bussar (à tio miljoner kronor) dels service (à en miljon kronor)?

Magnettågets särkostnad (el) per varv med storförbrukaravtal uppskattas till 50 kronor så det lämpar sig för anropsstyrd trafik på icke tidtabellbunden tid.

Det vi uppnår är ett tydligt system som är tyst, komfortabelt, billigt, överblickbart, helt utan mekaniskt slitage, icke barriärskapande, effektivt, miljövänligt, kapacitetsstarkt och kraftfullt kompletterar dagens radiella buss nät.

Kina kommer att bygga lokala magnettåg med maxfart 160 kilometer i timmen i 150 städer och på 107 turistdestinationer, varav 30–100 är miljonstäder. Det är den konkurrensen vi jobbar mot.

D325. En likvärdig fördelning av statliga medel för infrastrukturinvesteringar

Johanna Wyckman, Oskarshamn
Sebastian Hallén, Öland
Maria Björklund Strömberg, Mönsterås
Sverker Thorén, Västervik

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för en likvärdig fördelning av statliga medel för infrastrukturinvesteringar

Kalmar län är ett fantastiskt län att bo, leva och verka i. Men här finns också utmaningar – som långa avstånd och kompetensförsörjning. I jämförelse har vi inte lyckats minska antalet arbetsmarknadsregioner som andra län gjort. Att skapa större arbetsmarknadsregioner är viktigt eftersom upptagningsområdet för företagen ökar möjligheten att hitta rätt kompetens, och ger arbetssökande fler möjligheter att pendla till ett arbete.

En mycket viktig faktor för att skapa större arbetsmarknadsregioner är en välfungerande infrastruktur. En utökad pendling förutsätter att man kan koppla ihop arbetsmarknaden med vägar, tåg och bussar. I Sverige investeras 0,8 procent av BNP varje år på väg och järnväg. Den största delen görs av staten via Trafikverket.

Sydsvenska Handelskammaren har i en rapport jämfört Planerad investering per invånare för ett antal regioner. I de tre senaste nationella planerna, som täcker sammanlagt nästan 20 år, har Kalmar län tilldelats mycket låga investeringsnivåer. Tittar vi på perioden 2018–2029 uppgår investeringarna i Kalmar län till 2000 kronor per invånare medan riksgenomsnittet är 24 000 kronor per invånare. För perioden 2010–2021 är motsvarande siffror 4 000 kronor och 20 000 kronor.

Det är orimligt att vår region årtionde efter årtionde får extremt låg tilldelning av statliga investeringar i infrastruktur. Det statliga ansvaret måste gälla hela landet. Det finns dessutom inte bara regionala utan också nationella samhällsvinster att vinna på att åtminstone ge vår region samma tilldelning som riksgenomsnittet.

Vår region har nämligen mycket mer att bidra med till Sverige, vi har viktiga områden där förädlingen skulle kunna öka, både inom tillverkningsindustri, träindustri, livsmedel och turism. Just nu finns enligt mätningar också ett högre intresse att flytta från storstadsområden till mer glesbefolkade områden som Kalmar län.

Vi vill bidra mer till tillväxten i Sverige och infrastrukturen är medlet. I vår region kan skattebetalarna få stor effekt på förhållandevis små investeringar.

Dessutom, om våra ambitiösa klimatmål ska nås så måste hela trafiksystemet vara fossilfritt. Det duger inte att bara fokusera på megaprojekt i storstadsregionerna. Ingen kedja är starkare än dess svagaste länk. Kalmar läns regionala transportsystem kan, med hjälp av ny teknik, bli fossilfritt till en jämförelsevis väldigt låg kostnad.

Vi föreslår alltså landsmötet att bifalla motionen om en likvärdig fördelning av statliga infrastrukturinvesteringar för ökad tillväxt, ett hållbarare transportsystem och för att hela Sverige ska vara möjligheternas land för alla.

D326. Planera och utveckla infrastruktur över nationsgränserna

Helena Holmberg, Göteborg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att få till stånd en nordeuropeisk infrastrukturplan, genom en formaliserad infrastrukturplaneringsprocess över nationsgränserna gemensamt med de nordiska grannländerna och norra Tyskland.

Infrastruktur formar samhällen och regioner. Infrastruktur skapar förutsättningar för hållbar tillväxt, ett blomstrande och kunskapstungt näringsliv och utbyte mellan människor, platser och städer. Trots insikterna om det ömsesidiga beroendet med nordiska grannländer och Europa är planering och utveckling av transportinfrastruktur påtagligt nationellt enögd. Länderna i vår del av Europa arbetar fram och lägger fast nationella infrastrukturplaner med regelbundenhet. Men systematiska processer för transnationell strategisk infrastrukturplanering saknas. Ett konkret exempel på en effekt av detta är de undermåliga järnvägsförbindelserna mellan Oslo och Köpenhamn. Detta trots att ett pärlband av Nordens största städer ligger längs med sträckan. Det faktum att Göteborgs hamn är kanske Norges största importhamn leder till enorma godstransportvolymer som enbart kan tas på väg. Sträckan är den enda outbyggda i Sverige som sedan många år prioriteras inom det TEN-T-nätverket över strategisk infrastruktur på europeisk nivå, vilket ger möjligheter till europeisk medfinansiering vid en utveckling av sträckan. Den inom några år färdiga bron över Fehmarn-Bält kommer att driva fram en helt ny dynamik i förbindelserna mellan Skandinavien och Tyskland. Trots detta saknas kraft och systematik i planering av modern järnväg på sträckan Köpenhamn–Oslo, liksom flera andra viktiga transnationella infra-

strukturprojekt som skulle stärka samband över gränserna, knyta samman städer, platser, regioner och samhällen i våra grannländer och skapa stora nyttor. Liberalerna bör verka för att nationella infrastrukturmyndigheter i Sverige, våra nordiska grannländer och norra Tyskland utvecklar en formaliserad planeringsprocess för infrastruktur som överskrider nationsgränserna. Liberalerna bör verka för en nordeuropeisk infrastrukturplan som stärker och kompletterar nationell infrastrukturplanering.

D327. Renovering av broar nationellt, bättre broar och fler arbetstillfällen

Mats Andersson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna väcker motion i riksdagen över en nationell strategisk samling för inventering och renovering av landets samtliga broar i enlighet med andemeningen i denna motion

Runt om i landets olika kommuner finns mängder av mindre och större broar. Vissa har riksintresse medan andra bara används av lokalbefolkning via vägföreningar. Gemensamt för alla broar är att de behöver tas om hand och underhållas för att kunna fortsätta vara driftsäkra. Mindre broar i glesbygd är ibland så små, eller gamla, att de bara klarar trafik i en riktning. att göra något åt dessa kan för lokala intressenter vara oöverskådligt dyrt. Staten bör kunna ta denna kostnad som del i en ny infrastruktursatsning.

En nationell samordnat kraftig plan för att inventera och renovera broar borde i nationens intresse kunna ge ett bra stöd till kommunerna som ofta inte har råd med detta själva och ge arbetstillfällen under många år. På köpet får vi ett bättre vägnät totalt. Inventeringen ger också en historiskt intressant dokumentation över denna infrastruktur.

D328. Möjliggör snabbare bredbandsutbyggnad

Liberalerna Lund

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för en snabbare utbyggnad av bredband i hela landet och utökat medel för detta
2. att Liberalerna verkar för att hitta lösningar för en snabbare utbyggnad av bredband i hela landet och utökat medel för detta

Liberalerna driver redan att Sverige behöver bra mobila och digitala kommunikationer med god geografisk täckning. Att bredband och digital uppkoppling är en grundläggande infra-struktur i ett modernt samhälle. Dessvärre går utbyggnaden av bredband för långsamt i vissa delar av landet. Då Liberalerna inte anser att staten ska ansvara för bredbandsutbyggnaden, men underlätta den, är det hög tid att hitta lösningar och möjliggöra en snabbare utbyggnad i områden där marknadskrafterna brister.

Många som bor i lands- och glesbygd har fortfarande sämre tillgång till bredband och digital uppkoppling än de som bor i städerna. Även i områden som geografiskt ligger mycket nära städer är möjlighet till acceptabel uppkoppling ibland i stort sett obefintlig. Detta är både ett demokrati- och näringslivsproblem. I dagens samhälle så bygger många av våra gemensamma samhällstjänster på att vi kan nå information och kommunicera med varandra digitalt. Kommuner investerar även mycket i digital teknik i sin samhällsservice. Staten riskerar att bli en bromskloss om de inte infriar sina mål om bredbandsutbyggnad.

Möjligheterna att arbeta hemifrån, att kunna utföra skolarbete eller bedriva näringsverksamhet utanför urbana center är helt avhängigt av den digitala tekniken. Att de kvarvarande vita digitala fläckarna byggs bort är en viktig uppgift framöver. Lands- och glesbygden måste få bättre it-kapacitet. Det är även en viktig förutsättning för att lyckas med nödvändig klimatomställning. Bättre digitala kommunikationer kan till exempel minska pendlande och onödiga resor.

Liberalernas inställning är redan nu att staten vid behov ska kunna vara med och finansiera kostnaden för bredbandsutbyggnad utanför städerna och i glesbygd. Möjligen skulle statens finansiering till privata bolag vara villkorat att för varje utbyggt hushåll i ett lönsamt område, måste bolaget även bygga ut bredband till hushåll i ett olönsamt område.

Det behövs en snabbare utbyggnad av bredband och medlen för detta behöver ökas rejält. Om Sverige ska bli ett möjligheternas land för alla måste vi lösa detta problem omgående.

D329. Erbjud alternativa lösningar till uppkoppling

Birgitta Berggren Hedin, Nacka

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att icke-digitala lösningar alltid finns som alternativ till de digitala, så att alla kan vara med i samhället på lika villkor

Tillgänglighet i betydelsen fysisk tillgänglighet är en liberal hjärtefråga, eftersom vi liberaler anser att alla människor har rätt att vara med i samhället på lika villkor. Bristande tillgänglighet är diskriminering. I dag behöver begreppet breddas och inte bara syfta på fysisk tillgänglighet. Att som enda möjlighet erbjuda samhällets kontakter och tjänster i digital form är att helt utestänga minst 700 000 personer som av olika skäl inte kan använda internet eller som gör det begränsat och sällan. Enligt Sveriges Radios program ”Nedkopplad” beräknas cirka 400 000 personer över 65 år och cirka 300 000 yngre personer stå utanför det digitala samhället.

Skälen till att inte vara uppkopplad är flera. Ålder är inte det enda hindret. Sjukdom kan medföra att tidigare digitaliserade personer av rent fysiska orsaker inte längre kan hantera tekniken. Olika funktionshinder i alla åldrar är en annan orsak. Och därtill har många inte råd. Internet lär ingå i normen för försörjningsstöd, men många som inte kvalificerar för försörjningsstöd har i realiteten ändå inte råd med alla de kostnader som tekniken kräver.

Ofta hänvisas det i debatten till att mer utbildning och stöd skulle leda till att alla på sikt blir digitala. Seniornet m.fl.

bedriver en utmärkt verksamhet för äldre och funktionsnedsatta, men utbildning är inte svaret för alla. För full tillgänglighet till samhällets tjänster krävs därför att icke-digitala lösningar alltid erbjuds som alternativ till de digitala.

D330. Ett IT-lyft inom offentlig sektor

Malin Danielsson, Huddinge
Hendrik Andersson, Boden
Maria Bratt, Täby
Anne-Lie Elfvén, Stockholm
Nicole Forslund, Haninge
Andreas Froby, Botkyrka
Tobias Hammarberg, Haninge
Anna-Lena Hammarin, Sundbyberg
Tobias Josefsson, Mjölby
Ulf Larsson, Västerås
Johan Lisspers, Stockholm
Inger Lundberg, Älvsbyn
Pia Långström, Stockholm
Helena Mischel, Järfälla
Ylva Mozis, Vallentuna
Maria Noleryd, Stockholm
Daniel Ny, Linköping
Anna Porsaeus, Västerås
Emil Rapp, Stockholm
Peter Sedlacek, Umeå
Chris Smith, Huddinge
Jens Vollmer, Botkyrka
Reza Zarenoe, Sundbyberg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för ett IT-lyft inom offentlig sektor

290 kommuner upphandlar eller utvecklar sina egna skolplattformar för kommunikation mellan lärare och elev och mellan hem och skola. Miljardbelopp läggs på detta.

Antalet attacker mot IT-systemen inom offentlig sektor ökar. Vid flera tillfällen har kommuner utsatts för hackerattacker och bland annat uppgifter från socialtjänsten har befarats läcka ut. En undersökning av socialstyrelsen visar på att endast 13 procent av kommunerna har system som lever upp till säkerhetskraven för system som hanterar personuppgifter.

21 regioner ansvarar för att upphandla sina egna journalsystem. Dessa journalsystem ska dessutom kommunicera med skolhälsovårdens journalsystem i de 290 kommunerna. För ett antal år sedan när en region bytte system så hade detta missats och konsekvensen blev att skolsköterskorna i regionen blev de som för hand fick sitta och lägga in elevernas längd- och viktkurvor.

Inom brandförsvarsförbunden i landet finns exempel på mindre bra egenutvecklade lösningar för GPS och andra system som faktiskt kan vara skillnaden mellan liv och död beroende på hur de fungerar.

Att adekvat kompetens för att ställa rätt krav på kvalitet, funktionalitet och säkerhet i alla dessa upphandlande myndigheter finns är inte troligt eller ens rimligt

IT-system bör kunna hanteras på bättre sätt än vad som görs i dag. I andra länder finns exempel på nationella journalsystem eller skolplattformar. Inom forskningen höjs röster för nationella bassystem där grunddata finns och säkerställs att den klarar kvalitets- och säkerhetskrav och att marknaden kan utveckla applikationer som gör att data blir användbar i verksamheterna. Liberalerna borde som det framtidsorienterade, innovationsvänliga och teknikoptimistiska parti vi är vara de som går i bräschen för ett IT-lyft inom offentlig sektor.

D331. Ge DIGG i uppdrag att ta fram gemensamma digitala lösningar

Maria Bratt, Täby

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att ge DIGG i uppdrag att utveckla gemensamma lösningar som myndigheter kan nyttja

Inom myndigheter är digitalisering en prioriterad fråga och oavsett vilken storlek en myndighet har så ligger digitalisering och digital transformation högt upp på agendan. Många – för att inte säga alla – tittar på hur de kan implementera digitala tjänster för att allmänheten ska kunna kommunicera med myndigheten på ett informationssäkert och integritetssäkert sätt. Detta leder till att alla myndigheter – ibland var och en för sig, ibland genom att några få samverkar – lägger resurser på att ta fram arkitektur och kodlösningar som skulle kunna vara en tjänst alla kan använda sig av.

Ett konkret exempel som redan finns i dag är Min myndighetspost som förvaltas av Myndigheten för digital förvaltning (DIGG) och som alla myndigheter kan ansluta sig till och skicka säker post digitalt till personer och företag.

Det finns ett stort antal tjänster som DIGG skulle kunna ta fram och förvalta på ett liknande sätt, exempelvis en plattform för e-tjänster med inloggningslösning och möjlighet till eget utrymme. Utmaningen är att det inte får ta så lång tid som det gör i dag när myndigheter ska ta fram lösningar eftersom den digitala utvecklingen i så fall springer ifrån lösningen innan den är byggd.

Liberalerna bör arbeta för att ge DIGG i uppdrag att utveckla gemensamma lösningar som myndigheter kan nyttja. Det är både resurseffektivt och ger även små myndigheter möjlighet att kunna erbjuda allmänheten digitala lösningar.

D332. Vägled offentlig sektor kring molntjänster

Maria Bratt, Täby

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att IMY och/eller MSB får i uppdrag att ge vägledande juridiska och tekniska bedömningar av de största branschledande tjänstebaserade och/eller molnbaserade digitala plattformarna oavsett om de finns inom Sverige, EU eller i tredje land.

Efter Schrems II-domen pågår en intensiv debatt bland personer som arbetar med informationssäkerhet och personlig integritet huruvida det är möjligt att använda några digitala tjänster som hanteras av en annan part än en själv. Det är en debatt där olika personer kommer till olika slutsatser. Bl.a. har Skatteverket och Kronofogden valt att inte använda sig av Teams som tjänst med hänvisning till amerikanska övervakningslagar samtidigt som Teams ingår i plattformen Office365/Microsoft365 – samma plattform som Stockholms stad har valt att bygga sin skolplattform på.

I dag måste varje enskild personuppgiftsansvarig på varje enskild myndighet eller annan organisation inom offentlig sektor – oavsett hur stor eller liten organisationen är – göra en egen analys av mottagarlandets lagstiftning och det avtal som ligger på bordet för att säkerställa att den digitala tjänsten inte leder till att hanteringen av information strider mot lagar och förordningar i Sverige. Förutom att det i dag ger oss olika bedömningar så är det slöseri med resurser att alla kommuner, regioner och myndigheter ska göra en egen analys och utvärdering av t.ex. Teams och om den plattformen går att använda inom offentlig förvaltning. Här borde Integritetsmyndigheten (IMY) och/eller Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) göra en analys och vägleda övriga.

Liberalerna bör verka för att IMY och/eller MSB får i uppdrag att konkret vägleda övriga myndigheter och andra organisationer inom offentlig sektor när det gäller användning av molntjänster eller andra tjänster som levereras över internet. IMY och/eller MSB bör certifiera de största branschledande tjänsterna.

D333. Ny politik för informationsteknologi och digitalisering

Liberalerna Skåne

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tillsätter en arbetsgrupp om informationsteknologins utmaningar avseende tech-bolagens opaka inställning till hur informationen som samlas in används och säljs samt tech-bolagens monopolliknande ställning.
2. att arbetsgruppen utreder det eventuella behovet av ytterligare reglering och lagstiftning.
3. att Liberalerna inför valet 2022 presenterar ett politiskt program rörande dessa frågor.

De senaste decenniernas tekniska framsteg har varit omvälvande. Världen är öppnare, mer

sammankopplad, information finns i överflöd – vilket skapat företag, livschanser, nytänkande och innovationer. Det demokratiska samtalet har getts öppnare utrymme; slutna, auktoritära regimer har fått det svårare att undanhålla information vilket ökat medborgarnas frihet. Ett gränslöst samhälle med informationsutbyte i realtid har blivit möjligt för fler och används av miljarder människor varje minut.

Samtidigt har tech-jättarna har en nästan monopolliknande ställning. Sökhistorik, hälsouppgifter, rörelsemönster och ekonomiska transaktioner är några av de uppgifter som samlas in för att på olika sätt tjäna pengar. Även anonymiserad information går att koppla till individer om tillräckligt med material är tillgängligt. Algoritmer optimerade för att få oss att stanna längre på plattformen styr flödet genom att skapa reaktioner – det kontroversiella och extrema syns mest. Hur påverkas det offentliga samtalet?

All information vi lämnar från oss ger företagen möjlighet att nyttja kunskapen på ett för individen oacceptabelt sätt. FN har uppmärksammat Facebooks roll i förtrycket av rohingyerna i Myanmar. Stormningen av Capitolium förstärktes genom sociala medier. I Indien, med över 300 miljoner Facebookanvändare, rapporteras allvarliga problem med ökande polarisering mellan folkgrupper.

Man kan kartlägga en individs eller grupps politiska, religiösa, sexuella, ekonomiska, hälsomässiga preferenser. Vi har sett exempel på detta, bl.a. i det amerikanska valet 2016. Lagstiftningen i dag består av en mängd detaljregleringar, användaravtalen fungerar som en friskrivning för att informationen ska kunna användas. Är det rimligt att anse att avtalen ingås mellan jämbördiga parter? En fri marknad förutsätter konkurrens och att användaren förstår konsekvenserna av sina beslut.

I Sverige och EU förs diskussioner för att svara på medborgarnas frågor och oro. GDPR var ett viktigt steg, men reglerar inte meta- eller platsdata. EU menar att tydliga regleringar är nödvändiga för att skydda individen samt skapa en bättre, rättvisare digital marknad och har därför presenterat två omfattande lagförslag i syfte att stärka konkurrensen och öka öppenheten.

Flera länder utanför EU, som Australien och USA, ser över regelverk och lagstiftning. Enskilda EU-länder som Tyskland har vidtagit åtgärderför för att öka transparensen hos bolagen. En diskussion om statliga/överstatliga regleringar är den enda vägen att gå pågår: Garanteras yttrandefriheten bättre på nationell nivå i länder som Ryssland och andra totalitära regimer? Eller är det en fördel att detta fortsatt i första hand är en fråga för de privata aktörerna och deras plattformar? Facebook har svarat på kritiken genom att inrätta ett ”Oversight Board” som leds av förra statsministern i Danmark, Helle Thorning-Schmidt.

Liberalerna bör som ett framstegsoptimistiskt parti bejaka framstegen och samtidigt agera för att utvecklingen inte får oönskade effekter.

D334. Stoppa utländska serverhallar

Patrik Szefer, Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna bör tillsätta en utredning om man ska stoppa utländska serverföretag att etablera sig i Sverige och samtidigt undersöka om Sverige på något sätt kan tjäna på dessa hallar. I så fall kan man låta dem etablera sig, men i dagsläget ser det mörkt ut mer än att det ger arbetstillfällen vid uppbyggnad

Serverhallar tjänar utländska företag på i Sverige på grund av billig el. Det vi får ut av det är endast några få vaktmästare. Extra skatt bör de även få betala i Sverige.

Vi har redan problem vid de kallaste dagarna i landet att överföra el och dessa hallar drar mer el än det smakar. Vem får betala för utbyggnaden av våra elnät när fler av dessa företag etablerar sig utan att ge några större arbetstillfällen? Dessa företag är ingen vinst för vårt land. På landsbygden kan man i stället satsa mer på kulturvärden, industrier och annan besöksnäring.

https://www.breakit.se/artikel/26444/serverhall-drar-som-halvt-karnkraftverk-jattarnas-etablering-kan-ge-elbrist?fbclid=IwAR3QWTFKZSrfnjUPxl5lC7RUQUmIO4MQxvGwN-6vO9ibxUGcaWa7YYm9Lys4

https://www.aftonbladet.se/ledare/a/dde2pj/nya-jobb-stoppas-av-elnatets-brister?fbclid=IwAR1837hN_52Pt8kJqj6FVNql_ccnhq8wVueKgQkL2PHwpGF6N5saKi2_JQ0

D335. Skapa förutsättningar för ökade delningstjänster av fordon

Mats Sahlin, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att en mångfald av delningstjänster bör stimuleras genom att definiera all delning av fordon som kollektivtrafik och därför ge delningstjänsterna sänkt moms, oavsett affärsmodell.
2. att landsmötet uttalar att en ekonomisk stimulans införs för delning av fossilfriafordon mellan privatpersoner för uthyrning av som ett sätt att gynna den växande andelen förnybart drivna bilar i bilparken
3. att landsmötet uttalar att kommunerna ges rätt att reservera platser för alla typer av delade fordon oberoende av affärsmodell.
4. att landsmötet uttalar att Boverket eller Trafikverket ges i uppdrag att upprätta ett system för kommuner att ansluta sig till för att underlätta ansökningsprocessen för delningsföretag, så att ett tillstånd kan gälla i alla kommuner som anslutit sig.

Ju fler fordon som kan delas, desto mer kan vi få ner behovet av egen bil, vilket bidrar till klimatmålen. Därför ska vi gynna delade fordon, som då kan utgöra en del av det hållbara resandet ihop med kollektivtrafik, cykel, gång och mikromobilitet.

Tyvärr missade bilpoolsutredningen sin chans att kratta manegen för delade fordon. Bland alla möjligheter såg utredningen mest hinder. Utredningen utestängde vissa affärsmodeller ur definitionen bilpool när man i stället borde öppna för en mångfald av delningstjänster. Fordon som delas mellan privatpersoner bygger på existerande fordon och kan egen bil, precis som fordon som hyrs ut genom en hyrbilsfirma. De är viktiga komplement till fordonspooler, med olika upplägg beroende på behov.

För delning av fordon mellan privatpersoner kan en stimulans för uthyrning av fossilfria fordon behöva införas, som ett sätt att gynna den växande andelen förnybart drivna bilar i bilparken.

Bilpoolsutredningen menade att delade fordon inte är kollektivtrafik – trots att andra EU-länder tolkar det annorlunda och ger tjänsterna sänkt moms. År 2016 fattade Belgiens finansministerium beslut om att cykeldelningstjänster skulle räknas in, vilket också gav tjänsterna den lägre momsen. Irland har en halverad moms på korttidshyra av bilar. Här finns alltså en möjlighet att bana väg och Sverige kan gå före.

Fordon som hyrs ut utan förare, både tillgängligt för alla och som en del i en pool för till exempel en bostadsrättsförening, hyrs ut för att utföra det som kollektivtrafiken inte klarar. De räknas i praktiken dit redan i dag genom olika samarbeten mellan bilpooler och bussbolag – därför kan de också räknas som kollektivtrafik och av den anledningen få lägre moms.

En utredning ska underlätta utvecklingen, inte försvåra den.

D336. Samåkningstjänst

Per Perttu, Krokom

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att starta en statlig samåkningstjänst.

Alla som är ute i trafiken kan ibland fascineras över att stå i kö med hundratals andra bilar där det enbart åker en person. Det finns dessutom inte många som kan säga att de vet var samtliga inom en omkrets på 500 meter från hemmet åker varje dag. Därmed är det troligt att många människor kör ensamma i sina bilar efter varandra från sitt hem till en adress som ligger på vägen till den adress en granne åker ensam i sin bil till. Potentialen bör därför vara stor för samåkning och den miljömässiga fördelen är lätt att inse. Problematiken är att få samtliga parter som kan samåka att hitta varandra och att ge dessa ett reglemente att följa för kostnadsdelning.

Risken med denna tjänst är att den slår ut en del kollektivtrafik men då är det också till fördel för dem som åker och reglerna kan anpassas för att skydda kollektivtrafiken.

Jag föreslår en utredning för att få till en statlig samåkningstjänst som bilpendlare kan anmäla sig till och få paras ihop med andra som samåker åt samma håll och vid samma tider. I tjänsten bör också de ekonomiska ramarna för samåkningen bestämmas då detta medför en hög risk för konflikter om privatpersoner själva ska göra detta.

D337. Skydda cyklister – inför 1,5-metersregel

Nina Lundström, Sundbyberg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet ställer sig bakom en 1,5-metersregel för att öka trafiksäkerheten för cyklister

I dag regleras inte avståndet vid omkörning av cyklist. På samma sätt som när en bilförare kör om en annan bil ska en bilförare, när han eller hon kör om en cyklande, enligt 3 kap. 33 § trafikförordningen, lämna ett betryggande avstånd i sidled mellan det egna fordonet och det fordon som körs om. Det är i dag upp till bilföraren som gör en omkörning att avgöra vilket avstånd som är lämpligt. Detta bör ändras

så att det är möjligt att genom trafikskyltning reglera var motortrafik måste hålla ett avstånd på minst 1,5 meter från cyklister vid omkörning. Skälet till detta är att farliga omkörningar skulle kunna

förebyggas. Fordon kan i dag påbörja en omkörning även vid mötande trafik vilket ofta sker på länsvägar som är avsedda för blandtrafik. Detta utsätter cyklister för stor fara inte minst när vägrenen är obefintlig. Regeln om minsta avstånd vid omkörning finns redan i många länder i världen och syftar till att öka hänsynen gentemot cyklister. Antalet cyklister ökar på många håll vilket är glädjande, och många har på grund av den pågående pandemin sett fler fördelar med att förflytta sig på cykel inte minst för att kunna hålla social distans. Cyklister gör en stor insats för klimatet och det är viktigt att underlätta och premiera klimatsmart mobilitet. Cyklister möter dock många utmaningar såväl sommar som vinter. Det handlar om trafiksäkerhet, trafikregler, vägskyltning och många andra faktorer som påverkar intresset för att cykla negativt. Trafikregler tar inte tillräcklig hänsyn till hur cyklismen kan underlättas. Korta transportsträckor till trafikknutpunkter såsom busshållplatser och tågstopp skulle även kunna ske på cykel om exempelvis länsvägar med blandtrafik var mer trafiksäkra och hastigheterna lägre. Underlätta för cykling – det är klimatsmart att cykla.

D338. Öka investeringarna i cykelinfrastruktur

Mats Sahlin, Stockholm
Maria Leissner, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att en nationell cykelstrategi med rejäla satsningar på ökad cykelsinfrastruktur bör tas fram

Cykel är ett transportmedel utan utsläpp och med klara fördelar för folkhälsan. För att stimulera utbyggnaden av en sammanhängande infrastruktur för cykling krävs en bättre nationell samordning samt ökade investeringar.

En nationell cykelstrategi kan innehålla delar som att:

- Säkra ungas möjligheter att cykla till sina skolor och fritidsaktiviteter
- Uppmuntra unga att cykla mera
- Ge Boverket i uppdrag att särskilt uppmärksamma cykelfrämjande stadsplanering
- Skapa säkra pendlarparkeringar med laddmöjligheter vid kollektivtrafiknoder
- Bygga snabba cykelvägar mellan stora målpunkter
- Skapa säkrare och bekvämare P-platser med laddningsmöjligheter för elcyklar och andra eldrivna mindre fordon

D339. Gå till vänster när du promenerar

Bertil Andersson, Nacka

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att det blir ordning på våra gångbanor, cykelvägar och skogsstigar och därmed minska konfliktnivån mellan olika grupper

Bakgrunden är många års erfarenhet som bilförare och mer nyblivna erfarenheter som cyklist. Det känns som att regeln om att man går till vänster på vägar med biltrafik är väl accepterad och efterlevd. Men när det gäller hur cyklister och gående ska samverka på cykelbanor och stigar blir det ofta kaos. Mitt förslag är således att gående alltid håller till vänster. Detta gäller även i rulltrappor där gående går till vänster och stillastående står till höger.

D340. Klimatsäkra sjöfarten

Nina Lundström, Sundbyberg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att Sverige bör kraftfullt driva på för en kostnadseffektiv minskning av den internationella sjöfartens klimatpåverkan samt vara pådrivande för att samordna hamnavgifternas miljödifferentiering med övriga EU länder.

Det vore bra för klimatet om större andel gods- och persontransporter flyttades över till sjöfarten. Svensk sjöfart inkluderas i utsläppsmålet om att minska växthusutsläppen med 70 procent mellan 2010 och 2030, vilket kommer att kräva åtgärder. Fartyg har en lång livslängd, vilket innebär att enbart inköp av nya energieffektiva fartyg inte kommer lösa utsläppsproblematiken på kort sikt, utan att resurser även måste läggas på att minska utsläppen från befintliga fartyg.

Sjöfarten står i dagsläget för flera procent av de globala växthusutsläppen. Sjöfarten verkar på en global marknad och ytterligare nationella regleringar riskerar att svensk sjöfart och industri får konkurrensnackdelar i jämförelse med andra länder. Dessutom har nationella särkrav relativt liten verkningsgrad i jämförelse med internationella åtaganden. Mot denna bakgrund är internationella åtgärder inom ramen för FN:s internationella sjöfartsorganisation, IMO, viktiga för att minska utsläppen från den internationella sjöfarten.

IMO har tidigare fått påtryckningar från EU, som vid den senaste uppgörelsen om framtidens utsläppshandel beslutade att inkludera sjöfarten, om den inte vidtagit åtgärder senast år 2023. Sverige måste kraftfullt driva på för en kostnadseffektiv minskning av den internationella sjöfartens klimatpåverkan.

Kostnaderna för hamnavgifter står för en betydande andel av den totala transportkostnaden för sjöfarten och har en stor potential att bidra till miljö- och klimatförbättringar. En studie utförd på uppdrag av EU-kommissionen visar att 20 procents rabatt på hamnavgifter för energieffektiva fartyg med låga utsläpp skulle minska sektorns totala uppsläpp med omkring fyra procent år 2030. Sverige bör ta initiativ

till att samordna hamnavgifternas miljödifferentiering med övriga medlemsländer i EU.

Ett kostnadseffektivt sätt att minska sjöfartens klimatpåverkan är att öka fyllnadsgraden i transporterna. I dag är problemet att farledsavgifterna skapar en hög marginalkostnad när ett fartyg ska gå in i en hamn och hämta gods. Därför kör fartyg ofta inte med full last; i stället åker de förbi hamnarna utan att hämta upp gods. Detta gods får därmed transporteras med andra trafikslag, oftast lastbil. Sverige bör utreda ett system som möjliggör för fartyg att göra många hamnanlöp längs med kusten och öka fyllnadsgraden.

D341. Båtregister för fritidsbåtar

Mathias Lindow, Österåker

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att ett nytt båtregister för fritidsbåtar ska införas

I dag finns det drygt 850 000 fritidsbåtar i mer eller mindre sjödugligt skick. 1993 tog man bort båtregistret för fritidsbåtar men i dag är det många som ser stora fördelar med ett nationellt båtregister. Inte minst ur stöldskyddsskäl är ett register att föredra. Både från polis och andra myndigheter har frågan väckts på senare tid. Även för konsumenter är det en trygghet att säkerställa att säljaren också är ägaren av båten. För oss som en skärgårdskommun ser vi allt mer och mer övergivna båtar, då skrotningskostnaden allt för ofta överstiger värdet på båten. Det finns i dag många större fritidsbåtar från 50- och 60-talet som nu börjar närma sig sin livslängd. Ett motorbyte överstiger med stor marginal värdet av båten. Övergivna båtar är också svåra att flytta på då vi som kommun inte får flytta på dem hur som helst utan ägarens medgivande. Med ett register kan vi spåra ägarna och därmed få möjlighet att städa upp och se till att inte fler dumpas längs med kusten och våra sjöar.

D342. Gamla båtmotorer stor miljöfara

Mats Andersson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att skärpa miljöreglerna för båtar, genom att bland annat förbjuda gammal tvåtaktsteknik i båtmotorer inom tre år

Vi har kunnat höra rapporter om hur stor del av landets båtar som fortfarande drivs framåt av en gammal och miljöfarlig tvåtaktsteknik.

Det är inte rimligt att sätta allt större krav på vägtrafiken samtidigt som små båtar tillåts släppa ut så mycket gifter rakt ut i vattnet

D343. Likvärdigt resande med färdtjänst

Käte Alrutz, Umeå
Björn Alrutz Boman, Umeå
Maria Lindvall, Umeå

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att systemen för resor i annan kommun (riak) och riksfärdtjänst samordnas i hela riket.
2. att den enskildes färdtjänstkort ska digitaliseras för att lagra resor och effektivisera biljetthantering både för färdtjänst i annan kommun och för riksfärdtjänst.
3. att utreda hur riksfärdtjänsten kan bli rikstäckande

Färdtjänst är per definition en transportform för dem som har väsentliga svårigheter att förflytta sig på egen hand eller resa med allmänna kommunikationsmedel. Varje person med rätt till färdtjänst måste vid behov även ansöka om riksfärdtjänst.

Riksfärdtjänst Sverige AB är en specialiserad researrangör som i dag har avtal med hälften av landets kommuner och administrerar cirka 50 000 riksfärdtjänstresor per år.

Färdtjänst inom annan kommun administreras av den kommunala tillståndsgivaren i vistelsekommunen som då också ansvarar för att ordna lokala färdtjänstresor för resenärer som tillfälligt besöker kommunen, s.k. riak-resor.

För en person med rätt till färdtjänst krävs i dag en hel del planering såväl inför resor inom hemregionens kommuner som med riksfärdtjänst. Det går inte att boka en resa på stående fot. Att ordna en akut resa av familjeskäl är därmed ogörligt. Personen som ska resa har att ta hänsyn till de olika villkoren för beställning av resor som olika kommuner har. Det gäller hur lång tid i förväg som resan måste bokas och hur många kollin som är tillåtna, hur av- eller ombokning ska ske, var i en kommun en taxi stannar för att överlämna personen till denna kommuns taxibolag och det gäller villkor för medresenärer m.m. Lokala och regionala reglementen

hakar i varandra vid tillståndsgivningen och det finns även skillnader i egenavgifter. Fortfarande används pappersbiljetter i många kommuner, så när resan väl är bokad kommer biljetterna vanligen per post. Sammantaget blir allt detta väldigt komplext och svårt att överskåda för den som vill resa. För många blir hindren så stora att en de helt låter bli att resa.

Resor inom den egna kommunen är betydligt enklare. Resenären har då ett personligt färdtjänstkort där all nödvändig information finns lagrad. Vi anser att detta kort även borde kunna användas för riak-resor och för riksfärdtjänst. Med digitaliseringens möjligheter torde detta vara enkelt att genomföra och ge förbättringar för resenärerna samt minskad administration för tillståndsgivarna. För att nå likvärdiga och mindre krångliga färdtjänstresor krävs både översyn av befintliga regler och lagar men även ett utökat uppdrag till riksfärdtjänsten som bör omfatta alla kommuner. Målet är enklare resande och en friare fritid för personer med funktionsnedsättningar.

D344. Samordnad särskild kollektivtrafik

Bengt Eliasson, Kungsbacka

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna arbetar för att det skyndsamt utredas förutsättningarna för ett samordnat eller gemensamt betal- och biljettsystem för hela landets särskilda kollektivtrafik (färdtjänst samordnat med riksfärdtjänsten).

I takt med att kraven på mer, bättre anpassad och högre kvalitet inom den allmänna kollektivtrafiken så måste även den särskilda kollektivtrafiken, färdtjänsten utvecklas och förbättras. Resenären, oavsett om det är en person med funktionsvariation eller ej, måste uppleva att det är enkelt att planera, köpa/beställa och genomföra en resa. I många landsändar finns det för liten samordning mellan de regionala kollektivtrafikmyndigheterna när det gäller att göra det lättare för medborgarna att välja kollektivt resande framför den egna bilen. Särskilt gäller detta betal- och beställningssystem. Inom färdtjänsten är också kommun och regiongränsen ett begränsande problem för resenären.

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning baseras på individuellt självbestämmande, icke-diskriminering, lika möjligheter och deltagande i samhällslivet samt tillgänglighet. För att möjliggöra detta måste personer med funktionsnedsättning, både i städer och på landsbygden, få bättre tillgång till ändamålsenliga persontransporter.

För detta krävs ett förbättrat och gemensamt betal- och biljettsystem i hela landet, ett enhetligt biljettsystem där färdtjänst och riksfärdtjänst integreras i ett enda resenärskort för hela Sverige.

För att uppnå en större frihet och ett bättre arbetsliv för alla krävs en ny förbättrad färdtjänst. Regionala kollektivtrafikmyndigheter, eller den till vilken befogenhet överlämnats, ska ha möjlighet att ställa krav på operatörer som bedriver kommersiell trafik att ingå i ett gemensamt betal- och biljettsystem. Varje kommun och region kan ha sina egenavgifter och begränsningar inom ett sådant system men den enskilde drabbas inte av dessa gränsdragningar.

Ett införande av ett gemensamt betal- och biljettsystem inom färdtjänsten/riksfärdtjänsten tjänar sitt syfta när det gällerden enskildes frihet, kommunala, regionala och statliga stimulanser för att öka på det kollektiva resandet och möjligheter till arbete och fritid.

Det bör vara obligatoriskt för alla kommuner och regioner att ansluta sig till systemet. Liberalerna bör gå i främsta ledet för att öka friheten för alla människor och ta bort hinder i vardagen. Därför bör det skyndsamt utredas förutsättningarna för ett gemensamt betal- och biljettsystem för hela landets särskilda kollektivtrafik (färdtjänst samordnat med riksfärdtjänsten) liksom inom den allmänna kollektivtrafiken.

D345. Parkeringsplatser bör förses med laddstolpar

Mats Sahlin, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att ekonomiska styrmedel och bygglovregler bör tas fram som verkar för att större soliga parkeringsplatser enkelt kan byggas ut med solceller och laddstolpar.

Omställningen till ett mer miljövänligt och klimatsmart samhälle måste ske på så många områden som möjligt. Framtidens bilar bör i största möjliga mån vara eldriven. För att stimulera framväxten krävs en infrastruktur som gör det möjligt att ladda elbilar vid till exempel parkeringsplatser, arbetsplatser m.m.

D346. Underlätta omställningen av fordonsflottan

Mats Sahlin, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att Liberalerna ska verka för att ett teknikneutralt stöd införs till utbyggnad av laddstolpar och annan infrastruktur för elektrifierade vägtransporter, bränslecells- och vätgasbilar.
2. att Liberalerna verkar för att det utvecklas elvägar för tunga lastbilar längs de stora godsstråken.
3. att Liberalerna verkar för ett förenklat regelverk för utbyggnad av elvägar.
4. att Liberalerna verkar för att ge Energimyndigheten i uppdrag att ta fram en strategi för elektrifieringen av vägtransporterna.

Teknikerna för elvägar har utvecklats kraftigt de senaste åren. År 2016 invigdes världens första elväg på E16 mellan Sandviken och Kungsgården. Lastbilar som körs med denna teknik står i princip inte för några utsläpp av växthusgaser samtidigt som bullret som vanligtvis uppstår från den här typen av transporter minskas. Infrastrukturen kring elvägarna kan också användas för att ladda elbilar.

Elektrifiering är en av nycklarna för att nå våra klimatmål och minska utsläppen från transportsektorn. För att fler ska köpa en elbil behöver det finnas en infrastruktur som gör att människor kan ladda längs med våra vägar.

Ett teknikneutralt stöd bör införas till utbyggnad av laddstolpar och annan infrastruktur för elektrifierade vägtransporter, med fokus på utbyggnad där det är samhällsekonomiskt motiverat, men där det ännu så länge inte finns marknadsförutsättningar att bygga ut. Stödet bör kunna användas till att medfinansiera investeringar i bland annat publik laddinfrastruktur upp till och med 50 procent. Stödet bör också omfatta till exempel bränslecells-/vätgasbilar.

Det bör utvecklas elvägar och vätgasinfrastruktur för tunga lastbilar längs de stora godsstråken.

Det saknas i dag en nationell strategi för elektrifieringen av våra vägtransporter, och experter vid Statens väg- och transportforskningsinstitut, VTI, slår fast att Sverige inte är redo. I dagsläget saknas kapacitet i bland annat elnätet för

den ökade mängden elbilar som förväntas komma. Vi vill av den anledningen ge Energimyndigheten i uppdrag att ta fram en strategi för elektrifieringen av vägtransporterna. Det behöver också tas fram ett förenklat regelverk för utbyggnad av elvägar.

D347. Tillgängliga laddstolpar och parkeringsplatser för elfordon

Maria Lindvall, Umeå
Käte Alrutz, Umeå
Björn Alrutz Boman, Umeå

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att platser för laddning av elbilar ska vara tillgängliga
2. att ledstolparna ska vara tillgängliga

I dag saknas regler för arean på p-platser för handikappfordon vid laddstolpar. Det behöver utredas hur laddplatser kan bli tillgängliga för personer med funktionshinder så att de kan parkera och ta sig fram till laddstolpen.

Laddstolpar har heller inga regler för tillgänglighet vilket innebär att personer med olika funktionsnedsättningar som synskada, kortväxthet och rörelsehinder t.ex. personer med svåra balansproblem hindras från att använda laddstolpar på ett adekvat sätt eller inte alls kan använda de.

D348. Ändra på regler kring a-traktor

Liberalerna Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att lagen om a-traktor ändras tillbaka så att åldersgränsen blir till 16 år och hastigheten höjs till max 50 km i timmen för trafik i tätort och max 80 kilometer i timmen för trafik efter landsväg. Samt en ökad utbildning med övningskörning och halkbana via trafikskolan

A-traktorerna blir större och tyngre och fler med de nya reglerna, men bromsar då upp trafiken på många håll i tätorterna med den ökning av traktorer som skett. Förut fanns det på en liten ort kanske bara ett 30-tal A-traktorer, som mest. I dag är det flera hundra och en fortsatt ökning sker.

Det är en risk för fotgängare när femtonåriga ovana förare kommer i trafiken efter att ha kört upp med moped för mopedkort men i dag även får köra A-traktor.

Liberalerna bör verka för en sundare förändring som skapar frihet för ungdomar men även en möjlighet för en besöksnäring för landsbygder, andra orter och landsbygdens tillväxt.

En femtonåring som inte kan åka kollektivt från sin hembygd till skolan bör dock kunna få dispens för att tidigare få påbörja utbildning. Men hastigheten måste höjas med en utbildning som för körkort för att hänga med trafiken som i dag skapar problem med att blockera och skapa risker även landsväg och korta sträckor på motorväg.

D349. Låt A-traktorer köra 45 kilometer i timmen

Mathias Lindow, Österåker

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att A-traktorer får köras i 45 kilometer i timmen

Att skaffa moped är för många ungdomar en enorm frihetskänsla. Att inte vara beroende av att skjutsas hit och dit utan själv kunna styra sin fritid. För komfortens skull regniga och vintriga dagar har mopedbilen blivit ett väldigt populärt inslag i trafiken. På senare år har även antalet A-traktorer skjutit i höjden. Ett fordon som förr i tiden var mer vanligt ute i landet har nu blivit en naturlig del även i storstäderna. Utvecklingen har tagit fart efter att mopedbilarna kom till Sverige. En mopedbil får köra i 45 kilometer i timmen med ett AM-körkort. Samma körkort krävs också för A-traktorerna, som dock bara får köra i 30 kilometer i timmen. Trafiksäkerhetsmässigt är en A-traktor (en ombyggd personbil) överlägsen en mopedbil, som har en kaross av plast, när det gäller till krocksäkerhet. Att det mindre säkra fordonet ska vara det som får framföras i en högre hastighet är något som bör förändras. Eftersom en A-traktor givetvis ska framföras på väg och inte cykelbana så rimmar 45 kilometer i timmen också bättre med trafikrytmen i städerna där bashastighet är 50 kilometer i timmen. Det skulle därmed skapa en bättre rytm i trafiken och därmed ta bort onödiga och ibland vårdslösa omkörningar och därmed bli mer trafiksäkert för alla trafikanter

D350. Inte heller flyget ska leva i bidragsberoende

Romina Pourmokhtari, Sundbyberg
Linnea Bjärum, Malmö
Erik Berg, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att öka marknadskrafternas inflytande i driften av Sveriges flygplatser, och arbetar mot kommunalt och regionalt slöseri av skattepengar i form av flygplatssubventioner.

Det finns två problem med kommunala flygplatser, det ena är att de är kommunala, det andra att de är flygplatser. Kommuner har kärnuppdrag, såsom leverera kostnadseffektiv och kvalitativ utbildning och äldreomsorg. Ett kommunalt kärnuppdrag är däremot inte att äga en kommunal flygplats med charterresor till Mallorca.

I Timbros rapport ”Vingar för skattepengarna” kom författaren fram till att de kommunalt ägda flygplatsernas resultat har gått med nästan 2,7 miljarder kronor i förlust under perioden 2012–2018, alltså redan innan pandemin slog hårt mot flygbranschen. Det finns flygplatser som är riksintressen, men långt ifrån alla är det. Därför är det inte försvarbart när dessa också går med förlust.

Det är dags att Sveriges kommuner slutar tvinga den ensamstående undersköterskan som knappt har råd med vinterkläder till sina barn att med världens högsta inkomst-

skatter finansiera poänglösa, lokala flygplatser som under alla år i modern historia gått back, trots att hon själv aldrig kommer använda flygplatsen.

D351. Klimatvänligare utrikesflyg

Urban Wästljung, Uppsala
Mats Sahlin, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att det införs ytterligare miljödifferentiering för start- och landningsavgifter som uppmuntrar till investeringar i mer bränslesnåla plan och inblandning av biodrivmedel
2. att Liberalerna ska medverka till att införa krav på erbjudande om klimatkompensation som ett tillägg vid biljettköp
3. att Liberalerna ska medverka till ökad takt i implementeringen av Single European Sky
4. att Liberalerna ska medverkar till att Sverige ska ta en aktiv roll för att EU ska driva på för en omförhandling av Chicagokonventionen i syfte att sluta en global överenskommelse om en nationell minimiskatt baserad på koldioxidutsläpp från flygbränsle.

Om man vill komma fram snabbt och bekvämt är ofta flyget det enda alternativet. Att resa till nya platser är en stor del av den personliga friheten. Därför har prisvärda flygbiljetter varit en stor lycka för många. Att minska på semesterflygandet är nog en av de saker svenskarna minst av allt vill spara in på.

Sveriges konsumtionsbaserade utsläpp motsvarar i genomsnitt 9–10 ton per person, vilket är högre än det globala genomsnittet. För många är det flygresorna som har störst klimatpåverkan på individnivå. Vanorna motsvarar i genomsnitt cirka 1 ton koldioxidekvivalenter per person. Den svenska befolkningen flyger i genomsnitt utomlands en gång per år, vilket är dubbelt så ofta jämfört med nittiotalet, och fem gånger mer än det globala genomsnittet. Innan coronakrisen stod flyget för 2–3 procent av människans totala koldioxidutsläpp, men räknar man in effekterna av flygets utsläpp av vattenånga och kväveoxider på hög höjd är talet det dubbla, 4–6 procent.

För att klimatsäkra det internationella flyget, måste Sverige samarbeta med andra nationer, framförallt inom EU.

Ett sätt är att flyget tilldelas egna utsläppsrätter i EU:s handelssystem. Sverige bör inom ramen för EU verka för att flera länder ansluter sig till EU:s system för handel med utsläppsrätter. EU har länkat samman sitt system med Schweiz motsvarighet. Fler länder bör ingå för att öka effektiviteten.

Klimatkompensation kan användas till utveckling av nya biodrivmedel. Då bör det vara obligatoriskt för aktörer som säljer flygbiljetter att erbjuda klimatkompensation som ett tillägg vid biljettköp.

Man bör ytterligare miljödifferentiera start- och landningsavgifter i syfte att uppmuntra till investeringar i mer bränslesnåla plan och inblandning av biodrivmedel. Differentiering kan tillämpas på fler flygplatser än i dag. Flygresor som orsakar mindre utsläpp ska innebära lägre kostnader för flygbolagen och vice versa.

EU:s program Single European Sky bidrar till ett effektivt och miljömässigt användande av luftrummet genom att möjliggöra ett gemensamt europeiskt luftrum där flygbolag kan frångå landgränser och i stället flyga den rakaste sträckan. Det skapar kortare väntetid i luften innan flygen kan landa. Utsläppen skulle minska med tio till tolv procent genom att ett gemensamt luftrum. Det är oroande att arbetet med att få systemet på plats drar ut på tiden.

Chicagokonventionen (Convention on International Civil Aviation) tillåter ingen beskattning av flygbränsle och ICAO:s medlemsstater vill inte göra några förändringar. I stället har ICAO valt att införa ett globalt marknadsbaserat klimatstyrmedel för det internationella flyget, kallat Corsia (Carbon Offsetting and Reduction Scheme for International Aviation). Systemet baseras på målet att nå en koldioxidneutral tillväxt från år 2020. Det mest effektiva vore att införa en möjlighet till internationell koldioxidbeskattning av flygbränslet, som till skillnad från den svenska flygskatten baseras på utsläppen och inte resorna i sig.

D352. Klimatsäkrat inrikesflyg

Urban Wästljung, Uppsala
Mats Sahlin, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att staten fortsättningsvis säkrar flyglinjer från Arlanda till Kiruna, Luleå, Umeå, Östersund, Skellefteå, Örnsköldsvik, Ronneby och Visby.
2. att Liberalerna verkar för att ersätta flygresor med digitala möten, där det är lämpligt.
3. att Liberalerna verkar för att flygresor ersätts med tåg på de sträckor, där tågresans sammanlagda restid mellan målpunkterna är kring tre timmar.
4. att Liberalerna verkar för reduktionsplikten ska gälla även inrikesflyget.
5. att Liberalerna medverkar till att uppmana alla relevanta myndigheter och verk till samordnade inköp av sådant bioflygbränsle som är producerat på ett hållbart sätt.
6. att Liberalerna verkar för forskning och utveckling för att främja framväxten av el- och vätgasflyg.

Inrikesflyget stod 2017 enligt Naturvårdsverket för tre procent av transportsektorns utsläpp. Antalet inrikes flygpassagerare hade sin topp redan 1990, och antalet har inte växt i takt med befolkningsökningen såsom andra trafikslag.

Under coronakrisen har flygandet minskat med mellan 85 och 90 procent på Arlanda. Många affärsflygresor har ersatts av digitala möten, som i många fall är både bekväma och effektiva. Det är mycket osäkert om affärsflygandet kommer att kunna fortsätta som innan efter krisen. I ett modernt välfärdsland måste flygtransporter måste finnas i de delar av landet där det inte finns några alternativ.

Innan coronakrisen gick det över 15 000 flyg per år mellan Göteborg till Stockholm. Majoriteten var passagerarplan. Om passagerarna i stället hade valt tåget skulle utsläppet av

koldioxid stannat på cirka 1,3 ton i stället för 174 000 ton. Att ersätta inrikes flygresor med tåg på sådana sträckor där tågresans sammanlagda restid är konkurrenskraftig mot flygets, (upp till 3,5 timmar), är ur klimatsynpunkt en mycket god idé.

Runt om i världen pågår hoppingivande projekt för att minska flygets klimatpåverkan, till exempel pågår flera försök att ta fram elflyg och vätgasflyg. Svenska flygbranschen förutspår att redan inom några år kommer mindre passagerarflygplan med eldrift finnas i trafik i Sverige. Fördelarna med elflyg är många. De klimatpåverkande utsläppen minskar både under flygningen och vid tillverkningen av planen. Dessutom minskar bullernivåerna.

Företag i flygbranschen måste de ges förutsättningar att investera i ny teknik, effektivisering, modernisering, flygsätt och drivmedel. Tillgången på biodrivmedel för flyget är fortfarande begränsad, men precis som för vägtransportsektorn krävs långsiktiga styrmedel för att skapa en efterfrågan. Det kan man göra genom att införa en reduktionsplikt för ökad inblandning av biodrivmedel i flygplansbränsle, enligt samma principer som gäller för reduktionsplikten för vägtransporter.

Swedavia har redan påbörjat en samordnad upphandling av bioflygbränsle med Swedavia, SOS Alarm och Systembolaget. Mängden är hittills mycket liten, men ger en utsläppsminskning på 80 procent av fossil koldioxid jämfört med konventionellt flygbränsle. Bioflygbränslet kommer att blandas upp med vanligt flygbränsle upp till 50 procent och tankas på Arlanda. Inköpen av bioflygbränsle till Försvarets flygningar liksom andra myndigheters flygningar bör med fördel kunna samordnas för att ge förutsättningar till större beställningar av biobränsle. Det är viktigt att biobränslet är framställt av restprodukter från hållbart skogs och jordbruk.

Att ersätta affärsflygande med digitala möten, att ersätta flyg med tåg på lämpliga sträckor, att använda allt mer bioflygbränsle och på sikt styra om till elflyg eller vätgasflyg kan hjälpa till att minska inrikesflygets klimatpåverkan drastiskt.

D353. Kommuner ska inte äga olönsamma flygplatser

Christoffer Heimbrand, Stockholm
Willhelm Sundman, Örebro
Viktor Janrik, Uppsala
Victor Bolander, Örebro
Claes Ekstrand, Göteborg
Frida Gommel, Uppsala
Erik Svalling, Uppsala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att slopa de offentliga flygplatssubventioner som inte ger en samhällsekonomisk vinst
2. att Liberalerna ska verka för att privatisera de kommunala flygplatser som inte är beredskapsflygplatser.

I coronakrisens fotspår har det blivit smärtsamt tydligt hur eftersatt sjukvård och äldrevård är runt om i landet. Lösningen är inte fler skattehöjningar, utan att kommunerna renodlar sitt uppdrag och prioriterar det som är viktigt på riktigt. Den andra sidan på det myntet är att välja bort sådant som inte tillhör välfärdens kärna. Ett sådant område, som dränerar de kommunala resurserna, är de 26 kommunala flygplatserna runt om i landet.

År av offentliga subventioner och kommunalt ägande har skapat en överkapacitet på flygplatser i flera delar av landet. Det gör att privata aktörer kan pressa priserna på kommunernas bekostnad. I praktiken blir det omöjligt att uppnå lönsamhet när relationen mellan tillgång och efterfrågan är satt ur spel. En rapport från tankesmedjan Timbro (Vingar för skattepengarna, 2020) visar att om de tolv mest olönsamma kommunala flygplatserna hade avvecklats skulle kommunerna undvikit samhällsekonomiska förluster på 850 miljoner kronor. Det är pengar som hade kunnat gå till annan verksamhet. Bara i Västerås skulle en nedstängning av flygplatsen innebär att kommunen skulle kunna anställa 85 vårdbiträden, 70 undersköterskor 55 sjuksköterskor, 50 lärare och 50 socialsekreterare.

Ett föregångsland där flygplatserna har privatiserats är Storbritannien. På 1980-talet genomfördes en rad liberaliseringar som innebar att den sista statliga flygplatsen såldes år 1996. Privat ägande av flygplatser innebär att underskottet inte längre blir det offentligas ansvar. Den samhällsekonomiska nyttan kvarstår dock vid privat ägande.

Kommunalt ägda flygplatser är inte en förutsättning för framtidens elflyg. Små regionala flygplatser kommer att behövas, men den efterfrågan löser marknaden bäst. Att sätta marknadens logik ur spel, till förmån för statligt planerande kan aldrig vara godtagbart för ett liberalt parti. I stället borde flygplatssubventionerna slopas och de flygplatser som i dag är kommunala privatiseras.

D354. Arrendering av Kastrups flygplats

Martin Klerung, Ödeshög

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att Sverige försöker teckna ett avtal med Danmark om att Sverige ska arrendera och ansvara för Kastrups flygplats

Färdas man på E20 över Öresundsbron från den svenska sidan av gränsen är Kastrup det första man kommer till. Innan men ens kommer in i Köpenhamn. Från den svensk-danska gränsen mitt på bron till Kastrups flygplats är det exakt en mil, ett avstånd som är så kort att det egentligen hade kunnat vara ett gångavstånd, om det inte vore för det faktumet att fotgängare är förbjudna på Öresundsbron. Kastrup må geografiskt och politiskt ligga i Danmark, men ligger så nära svenska gränsen och används så frekvent av även svenska resenärer att det finns fog för att påstå att det som händer där angår många svenskar också.

Under coronapandemin har vi sett många exempel på stängda gränser, och trots att Kastrups flygplats används så frekvent även av svenska resenärer så har det i rådande pandemisituation i praktiken blivit omöjligt att ta sig dit från Sverige. Detta är något som inte är hållbart i framtiden och

för att undvika en liknande situation igen bör Sverige försöka teckna ett avtal med Danmark om att ta över driften av Kastrups flygplats. Att ett område rent geografiskt ligger i ett land men att det de facto är ett annat land som ansvarar för området (och därmed utövar viss jurisdiktion över det) är inget unikt. Historiskt sett finns det flera exempel. Två av de mest kända torde vara Suezkanalen som sköttes av Storbritannien och Panamakanalen som sköttes av USA. Gemensamt för dessa är att de har en tråkig historia då dessa avtal egentligen tecknades i strid med Egyptens och Panamas vilja. Det finns dock exempel i nutid som visar att länder på fredlig väg kan komma överens om sådana lösningar. Ett bra exempel på detta är Saima kanal som geografiskt ligger i både Finland och Ryssland men där länderna på helt frivillig basis har enats om att Finland får arrendera den ryska delen av kanalen (vilket leder till att passformaliteter inte äger rum vid den faktiska gränsen mitt på kanalen utan när man landstiger i Viborg). Motionären menar att en sådan lösning bör gälla även när det gäller Kastrups flygplats.

Motionären är fullt medveten om att detta är ett avtal som båda berörda länder, Sverige och Danmark måste gå med på, och säger Danmark nej går det inte att göra något. Det är dock större chans att Danmark säger ja om man får en svensk förfrågan än om man inte får frågan alls. Representanter för de båda länderna får sedan enas om praktiska frågor som exempelvis arrendetid, kostnad för arrende osv. sinsemellan.

D355. Utred en ny fast förbindelse mellan Sverige och Danmark

Simon Chrisander, Malmö
Ewa Bertz, Malmö
Linda Eklund, Malmö
Louise Eklund, Malmö
Roko Kursar, Malmö
Philip Sandberg, Lund
Torkild Strandberg, Landskrona
Sara Wettergren, Malmö
Allan Widman, Malmö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar ställning för att snarast tillsätta en bred mellanstatlig utredning som studerar behoven av och ger förslag om minst en ny fast förbindelse mellan Sverige och Danmark, som kan komplettera den befintliga Öresundsbron.

När Fehmarn Bält-tunneln mellan danska Rödby och tyska Puttgarden öppnar 2029 uppstår en möjlighet att kraftigt öka järnvägstrafiken mellan Sverige och Tyskland. Tunneln ska korta järnvägssträckan mellan Köpenhamn och Hamburg med 160 kilometer, vilket betyder att restiden med tåg kommer minska från dagens cirka 4,5 timmar till cirka 2,5 timmar. Från Malmö, Lund och Landskrona kommer det att gå snabbare att ta sig till Hamburg än till Stockholm med tåg.

Men förutsättningen för att kunna öka järnvägstrafiken är att Öresund inte blir en flaskhals. Därför behöver järnvägsförbindelserna mellan Danmark och Sverige också förbättras. Detta är en fråga av stort nationellt intresse. Ska vi minska trafikens klimatpåverkan behöver godstågstrafiken kunna öka, och det behövs snabba fjärrtåg som går mellan Sverige och övriga Europa.

Ett annat skäl att satsa på fler fasta förbindelser är Öresundsregionens betydelse för den svenska och danska ekonomin. Öresundsregionen har vuxit med över 320 000 invånare på tio år, och vid årsskiftet 2020/2021 bodde det närmare 4,1 miljoner invånare i regionen.

För att få en dynamisk och växande ekonomi måste det gå smidigare att resa och pendla över sundet för både arbetskraft och studenter. Det handlar om att skapa förutsättningar för fler kvalificerade jobb. I Öresundsregionen finns ett av Europas ledande Life science-kluster och i Lund etableras nu två världsledande forskningsanläggningar, Max IV-laboratoriet och European Spallation Source (ESS). Vill vi fortsätta denna utveckling är rörligheten och utbytet mellan Sverige och Danmark en nyckelfråga. Det är inte bara en regional angelägenhet, utan en fråga som påverkar hela Sverige.

I januari 2021 presenterades den så kallade HH-utredningen, en mellanstatlig utredning som studerat förutsättningarna för en fast förbindelse mellan Helsingborg och Helsingör.

Andra förslag som diskuteras är att bygga en tunnelbaneförbindelse mellan Malmö och Köpenhamn för att flytta persontrafik från Öresundsbron, eller att bygga en fast järnvägsförbindelse mellan Landskrona och Köpenhamn, det så kallade Europaspåret.

En ny fast förbindelse kommer att vara en stor infrastruktursatsning som tar tid att genomföra, det behövs lång framförhållning. Vårt förslag är att landsmötet tar ställning för att det ska tillsättas en ny mellanstatlig utredning, där Sverige och Danmark tillsammans tittar på behoven av en ny fast förbindelse över Öresund.

Förslagsvis är det en bred utredning, som studerar och jämför de olika alternativ som diskuteras – för att besvara frågan vilken lösning som bäst tillgodoser behoven, och som är mest genomförbar. Faktorer som behöver vägas in är exempelvis behoven av godstågstrafik, pendlartrafik och fjärrtågstrafik till kontinenten – men också kostnader och mottagligheten på den danska och svenska sidan. En ny fast förbindelse behöver kunna ansluta till befintlig eller planerad infrastruktur, annars krävs ytterligare investeringar för att förslaget ska gå att förverkliga.

D356. Dags för tunnel under Öresund mellan Helsingör och Helsingborg

Liberalerna Varberg
Liberalerna Bjuv
Liberalerna Halmstad
Liberalerna Hylte
Liberalerna Åstorp

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska arbeta för att danska och svenska staten beslutar bygga Helsingör–Helsingborg-förbindelsen i form av en motorvägstunnel och en tågtunnel
2. att Liberalerna verkar för att förbindelsen ska vara i drift senast 2035
3. att Liberalerna verkar för att Sverige går vidare med projektet och tar huvudansvaret även vid ett eventuellt danskt ointresse
4. att Liberalerna arbetar för att möjliggöra för regioner att bidra och vara delägare i förbindelsen

Det är dags att under Öresund bygga en Helsingör–Helsingborg-förbindelse i form av en motorvägstunnel och en passagerartågtunnel, även förkortat HH-förbindelse. Ett ersättande av färjor kommer avsevärt förbättra miljön i Öresund och minska klimatpåverkan.

HH-förbindelsen behövs för att öka kapaciteten över Öresund. Kapacitetstaket är snart nått på Öresundsbron. Sverige och Skandinavien får en kortare resväg och restid till kontinenten samt möjlighet att passera förbi Köpenhamn i stället för igenom.

Med förbindelsen går Öresund från att vara ett infrastrukturmässigt U till att bli en integrerad cirkel med möjlighet att resa på olika håll. Öresundsregionen eller Greater Copenhagen är Skandinaviens största storstadsregion med över fyra miljoner invånare och en motor för ekonomin i Sverige och norra Europa. En HH-tunnel förbinder Sverige, Skandinavien och inte minst regionerna i södra Sverige med Danmark och kontinenten.

Nu när Fehmarn bält-tunneln byggs mellan Danmark och Tyskland skapar en HH-tunnel en direktförbindelse till Hamburg och Köpenhamn från Sverige i allmänhet men från Helsingborg, Göteborg och Stockholm i synnerhet.

Vi liberaler är kraften som behövs för att stärka miljö, klimat, infrastruktur, integration och ekonomin såväl i regionen som denna del av Europa efter pandemin. Därför ska vi bygga HH-förbindelsen och en finansieringsmodell likt den för Öresundsbron bör vara att föredra.

Trafikverket och danska Vejdirektoratet har mellan 2018 och 2020 på uppdrag av de svenska och danska regeringarna utrett frågan och resultatet är nu presenterat. Förutsättningarna och möjligheterna som presenteras bör tas till vara för att nu gå vidare med ett förverkligande av HH-förbindelsen.

Liberalerna som det mest Europavänliga partiet bör jobba för att förbinda norra Europa.

D357. Strängare regler för att få och behålla körkort

Mats Andersson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar initiativ till utredning på områden hur antalet körkort ute i samhället kan begränsas, nya krav på körkortsinnehavare, när körkort kan återkallas och vad som krävs för att ett återkallat körkort åter kan bli aktuellt

Vi har sett en alltmer accelererad brottslighet knutet till motorfordon och bilkörning under senaste decennierna. Det kan vara transport av olagligt gods, användande av fordon som murbräcka mot byggnader, riskabelt aggressiv körning i trafiken eller helt enkelt ignorerande av vanlig efterlevnad av trafikregler. Människor tycker att de har rätt att köra och att köra på sitt eget sätt.

Samtidigt är det inte lätt att återkalla körkort. Det krävs ofta något allvarligt. Med strängare kontroll på vem som har körkort och en möjlighet att lättare återkalla körkort kan det bli mer attraktivt att köra klokt så du är berättigad till det.

D358. Maxantal ägda bilar, färre fordon och stoppa bilmålvakter

Mats Andersson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar initiativ till utredning på området hur många fordon som är rimligt att äga, med syfte att komma åt kriminella som inte äger sina egna fordon, samt minska totala antalet motorfordon i samhället

Vapenlagstiftningen är strikt i hur många skjutvapen du får inneha och varför. När det gäller bilar som kan användas som vapen finns inga begränsningar. Att förbjuda människor att äga bilar kan ses som extremt, men i skenet av både kriminalitet och miljöförstöring kan det vara nästa steg att ta.

D359. Obligatorisk hälsoundersökning för fortsatt körkort efter 80 år

Christina Soldan, Skellefteå
Inger Lundberg, Älvsbyn
Ingrid Sundman, Skellefteå

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att införa obligatorisk hälsoundersökning för fortsatt körkort efter 80 år.

Kravet på en läkarundersökning faktiskt vara till stor hjälp. Äldre människor klarar i de allra flesta fall av att själva avgöra när det är dags att sluta köra bil. Men andra klarar inte riktigt att ta det där sista definitiva beslutet på egen hand. Ett annat vanligt problem är att äldre, särskilt kvinnor, underskattar sin förmåga att köra bil och därmed slutar köra bil helt i onödan.

I dag görs inte regelbundna hälsokontroller av äldre bilförare. Därmed är Sverige det enda landet i Norden, och ett av

få i Europa, som inte kräver detta. I stället är läkarna skyldiga att rapportera till Transportstyrelsen när man anser att en människas hälsa inte längre medger bilkörning. När detta sker återkallar Transportstyrelsen körkortet. Men alltför få läkare anmäler, enligt Transportstyrelsen.

Vissa kan hända befarar att en åldersgräns för hälsokontroller riskerar att peka ut en viss grupp vilket lätt kan leda till diskriminering. Men vi ser omvänt på saken, ett kommande beslut om en läkarundersökning vid en viss ålder innebär inte ett kollektivt förbud för äldre att köra bil. Det innebär att de behandlas som individer, precis som i alla andra sammanhang.

D360. Fri skoterkörning

Liberalerna Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna bör arbeta för friskoterkörning i naturen, fjällen och nationalparker under ansvar där snömarker är täckta

Det är människans frihet att kunna ta sig runt i sitt land under ansvar. Vi lever inte på medeltiden.

Samerna skyller gärna på rennäringen men i vissa områden kan man begränsa skoterkörning till ett visst antal eller för turism, kanske med en ansökan om att få köra skoter för att kunna hålla nere massturism. men kan en folkgrupp köra i parker så är det alla människors lika värde och helst för oss som bor i Norrland att kunna köra skoter och besöka platser fritt på samma sätt som man kan utforska skärgården. Nationalparker finns mer för att skydda naturen men det ska ju vara lagligt att besöka dem på ett lämpligt sätt i tiden, och skoter är det alternativet för oss i Norrland. När det kommer ren och hjordar kan man ta en annan väg.

E1. EKONOMISK POLITIK OCH SKATTEPOLITIK

E101. Riv upp kejsar Augustus påbud

Hans-Peter Carlson, Storuman
Birgitta Corin, Storuman

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för ett nytt system för kommunalt skatteuttag som är anpassat till ett modernt liv med flexibel geografisk och tidsmässig skattehemvist

Sverige har bland världens högsta skatter. Vi har bra välfärd, men inte alltid den bästa. Vi har också ett system med tre nivåer för skatteuttag: statlig, regionkommunal och primärkommunal. Till detta kommer att man enbart (förutom eventuell statlig skatt) betalar skatt i den region och kommun man bor: den där man är folkbokförd.

Systemet är antikt: ”Från kejsar Augustus utgick ett påbud ...”

Kommuner med stor andel delårsboende, exempelvis kommuner med hög andel fritidsbostäder, får inte in skatt motsvarande sin genomsnittliga verkliga befolkningsstorlek (det antal människor som i snitt vistas i kommunen). Andra kommuner, däremot, får in mer skatt än vad som motsvarar deras genomsnittliga verkliga befolkningsstorlek.

Med dagens flexibla arbetsliv, digitalisering, distansarbete, säsongsarbete, ”gig-ekonomi” och projekttillvaro som några exempel kan man inte låta ett antikt system för folkbokföring styra kommunernas ekonomi.

Vår hemkommun, Storuman, har en mycket hög andel fritidsbostäder, bland de högsta i landet. Den genomsnittliga verkliga befolkningen är tiotals procent över den folkbokförda. Det är frustrerande att se att kommunala tjänster och kommunal service inte betalas av alla som nyttjar den – utan bara av de folkbokförda invånarna. Här kan det till handla om snöröjning, fritidsanläggningar eller informationstjänster för att nämna några exempel.

I ett system där den kommunalskatt man betalar kan hamna på mer än ett ställe skulle det inte vara något problem – och man skulle då också kunna få tillgång till samma tjänster som de ”ordinarie invånarna”. Exempel på det kan vara hemtjänst, barnomsorg eller liknande.

Den kommunala fastighetsavgiften och det nationella skatteutjämningssystemet, invänder vän av ordning, utjämnar ju problemet? Nej.

Fastighetsavgiften styrs av taxeringsvärden som är mycket olika beroende på fastighetsmarknaden lokalt. Den är dessutom de aktuella fastigheternas bidrag till den kommunala infrastrukturen (gator, gatubelysning, trottoarer etc.). Men renhållningsavgifter och va-avgifter då? De är inte heller utjämnande eftersom alla betalar; invånare eller inte.

Skatteutjämningssystemet baseras på skattekraft – alltså baserat på folkbokföringen.

Sverige behöver ett nytt sätt att ta ut skatt som bygger på var man verkligen är och hur mycket tid man spenderar där; inte på var man råkar bo och vistas vid ett visst bestämt datum under året. Lämpliga parametrar för ett sådant system kan bland annat vara vistelsetid/ort, fastighetsinnehav och arbetsort.

Alla arbetsgivare deklarerar numera inbetald skatt för sina anställda varje månad, mot tidigare en gång om året. Det gör att skattehemvisten skulle kunna flyttas varje månad.

Vi behöver ett helt nytt skattesystem i Sverige och i det sammanhanget behöver folkbokföringen och skattehemvisten förändras radikalt. Vad är mer liberalt än att mina skattepengar följer mig där jag faktiskt är?

Riv upp kejsar Augustus påbud, det börjar bli dags!

E102. Skatt ska betalas i den kommun du arbetar i

Patrik Szefer, Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att hela skatten av en inkomst annars cirka 50 procent av skatten från en inkomst ska betalas in den kommun du arbetar i

I dag sker fly-in-fly-out i hela Norrbotten utan att vi får in skattepengar till vår sjukvård med mera. Det är ändå vår region som bidrar trots lågkonjunkturer som åren kring 2009. Nu senast under covid har ändå Norrbotten klarat sig bra med sina starka basnäringar, men ändå har vi en sämre sjukvård och vägar. Antingen flyttar man hit eller så bör delar av skatten ändå gå hit. Det är den kommun man arbetar i som ska tjäna på det. Vissa kommuner ska inte vara en koloni för andra i Sverige där befolkningen drabbas trots att arbete och bostäder finns.

E103. Möjlighet till delårsskatt

Liberalerna Uppsala län

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att människor på egen begäran borde kunna anmäla en "sekundär bostadsort", där de betalar skatt de månader som de faktiskt bor där.
2. att ett alternativ som bör utredas är att den primära kommunen får i uppdrag att vidareförmedla skattemedel till delårskommunen för det antal månader invånarna uppger att de bor i sin andra bostad.

Många människor bor varje år månader i sträck någon annanstans än där de är skrivna, ofta i en älskad stuga eller åldrad släktgård. De har två boenden och vill ha det så, men de kan med dagens regelverk bara betala skatt i sin ena kommun.

De delårsboende behöver ofta använda skattesubventionerad kollektivtrafik, Internet, vatten, bygglovshantering, cykelvägar, renhållning m.m. på orten. Många delårsboende kan så småningom regelbundet behöva hemtjänst, hemsjukvård och annan sjukvård någon annanstans än där de är folkbokförda och betalar skatt.

För en del kommuner ökar befolkningen säsongsvis med tusentals invånare, samma personer år efter år, men utan att skatteintäkterna stiger i relation. För delårskommunen ställer det ofta till det när invånare i praktiken bor där, men officiellt ändå inte. Service, skyddsnät och infrastruktur måste ju anpassas även till dessa personer, men för många populära sommar- och semesterkommuner är de helårsbofasta invånarna få och skattebasen tunn. I dag får delårskommunen ersättning för utomlänsvård.

Delårskommunen ersätts för den kostnad som hemkommunen har för hemtjänst, men omsorg är ofta dyrare att ge på landet än i större städer. Annan service och infrastruktur är helt ofinansierad.

Undersökningar tyder på att fastighetspriserna i delårskommuner kan stiga kraftigt på grund av så kallad landsbygdsgentrifiering, det vill säga att köpstarka personer förvärvar permanentboende för att använda som delårsboenden. Detta minskar i sin tur chanserna för mindre köpstarka personer att köpa en bostad och bosätta sig permanent, och på så sätt kan de delårsboende oavsiktligt till och med minska skatteunderlaget för sin fritidskommun.

Dagens regelverk har en föråldrad syn på människors vanor och rörlighet. Lagstiftningen drabbar framför allt små kommuner som har stor andel delårsboende och betydligt färre åretruntboende. Den stelbenta folkbokföringen är helt onödig i ett land med så goda persondata som Sverige.

Stabila, invånarkorrelerade skatteintäkter som motsvarar det faktiska befolkningsunderlaget skulle vara till stor hjälp för små kommuner som har en stor andel delårsboende, ofta turism- och landsbygdskommuner. Det skulle även vara en trygghet för alla de människor som med åren behöver hemtjänst eller sjukvård i mer än en kommun. Därför bör det övervägas att tillåta att Sveriges invånare kan betala skatt på mer än en plats, men med rösträtt och möjlighet att bli förtroendevald enbart i den kommun där de tillbringar den största delen av året.

E104. Säg nej till enhetlig kommunalskatt

Mathias Lindow, Österåker

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att en enhetlig kommunalskatt inte ska genomföras

I Österåker har vi i dag en kommunalskatt på 17.00 procent. För lite drygt 15 år sedan låg vi och Dorotea på nästan exakt samma skattesats. I dag skiljer det över sex procentenheter mellan våra kommuner. Detta kan givetvis uppfattas som orättvist och det diskuteras allt mer en enhetlig kommunalskatt. Men lösningen är inte en enhetlig skattesats, utan denna skillnad måste kompenseras på annat håll, till exempel via utjämningsystemet. Beskattningsrätten är grundbulten i det kommunala självstyret och olika kommuner väljer olika vägar att säkerställa god kvalitet i kärnverksamheterna. Som kommunpolitiker står man alltid inför olika val. Ska vi bygga en ny simhall, höja lärarlönerna, mindre grupper i förskolan, fler särskilda boenden etcetera. Gör vi som Bygdeprogrammet föreslår att flyttar över ansvaret skola och LSS till staten kommer kanske skillnaden mellan kommunalskatt att minska. Men med samma kommunalskatt överallt skulle staten bli ansvarig för fördelningen av alla medel. Det skulle helt förändra den kommunalekonomiska logiken. Behovet av ny skattereform är stor och det är en av punkterna i januariöverenskommelsen, men låt inte kommunernas olika ambitionsnivå eller att vi får ett system där vi som kommunpolitiker måste äska medel från staten för våra satsningar bli en del av denna nya skattereform

E105. Staten bör ta en större roll vid finansiering av större projekt och utlåning

Urban Wikman, Umeå
Maria Lindvall, Umeå

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att svenska staten ska ta en större roll vid finansiering och utlåning till stat och kommuner

Landets kommuner är nu skyldiga mer än 700 miljarder kronor och stor del av dessa lån kommer från den internationella kapitalmarknaden.

Under många år har nu stora ekonomiska förflyttningar från samhälle och kommuner till några få privata aktörer skett genom olika bankväsenden på ett sätt där värden skapas från lån och pengarna flyttas från många till få.

Normala producerande företag är nöjda om de har ett påslag på 30–40 procent på sina varor eller tjänster men inom bankväsendet är samma påslag flera 100 procent trots att dessa inte har liknande behov av att täcka kostnaden av forskning, produktutveckling, produktion, marknad och försäljningskostnader och i slutändan skrotningskostnader då produkterna är gamla. Våra och internationella banker har få av dessa kostnader eller risker och konkurrensen är dålig (näst intill obefintlig) och i dessa fall är staten ofta risktagaren i slutändan då det trots allt avser lån till kommunala och statliga investeringar.

Här borde staten kunna ta en större roll, via SBAB eller liknande där ett statligt företag kan skapa värden genom att låna ut pengar till kommunerna i stället för på den internationella kapitalmarknaden.

Då skulle värdeökningarna och skapandet av valutan stanna i landet. Dessutom skulle utlåning ske med möjlighet till betydligt lägre räntor om kravet på vinst närmar sig normala företag eller tas bort helt då dessa investeringar såsom järnvägar, broar och fastigheter m.m. vilka ändå satsas i befolkningens bästa för ögonen.

E106. Fortsätt sänka inkomstskatten

Bo Daniel Ny, Linköping
Marianne Damström Gereben, Solna
Maria Jern, Falköping
Jessica Johnson, Vallentuna
Rasmus Jonlund, Stockholm
Jan Lenander, Göteborg
Mari Lindahl, Habo
Björn Ljung, Stockholm
Katarina Lorenz, Täby
Erik Nordman, Stockholm
Jonas Noréus, Varberg
Mats Sahlin, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att inkomstskatten för låginkomsttagare bör sänkas t.ex. genom riktade jobbskatteavdrag
2. att landsmötet uttalar att inkomstskatten för pensionärer bör sänkas i enlighet med vad som anförts i motionen
3. att landsmötet uttalar att brytpunkten för statlig inkomstskatt bör höjas

Sedan 1970-talet har inkomstskatterna successivt sänks, och inte minst gäller det marginalskatten. Folkpartiet/Liberalerna har sedan lång tid arbetat för att inkomskatterna ska hållas på en nivå som uppmuntrar till arbete, studier och ansvarstagande. Med fler arbetade timmar och högre löner får också staten in större intäkter som kan användas till välfärd och andra offentliga utgifter.

De borgerliga regeringarnas skattereformer på 1970- och 80-talen, den underbara nattens blocköverskridande överenskommelse, århundradets skattereform, Alliansregeringarnas jobbskatteavdrag och nu senast avskaffandet av värnskatten är alla exempel på hur FP/L successivt arbetat för mer rimliga nivåer på inkomstskatterna.

Vi menar att det finns all anledning att fortsätta på den inslagna vägen. Vi ser främst tre delar som bör prioriteras när det gäller sänkta inkomstskatter:

1. Sänkt skatt för låginkomsttagare

Låginkomsttagare betalar en relativt högre skatt i Sverige än många andra jämförbara länder. Effekten blir att det inte alltid är så lönsamt att gå från bidrag till arbete. Vi menar att det vore mycket önskvärt att införa riktade jobbskatteavdrag som sänker inkomstskatten för dem med lägst inkomst, och gör det mer lönsamt att gå från bidrag till arbete. Att få fler i arbete är en stor utmaning för Sverige, inte minst för dem som står längst från arbetsmarknaden. Utvecklingen i många av våra mest utsatta bostadsområden skulle också påverkas positivt med fler som har arbete och färre som går på bidrag.

2. Sänkt skatt för pensionärer

Pensionsreformen från 1990-talet har gett oss stabila statsfinanser och ett pensionssystem som är oberoende från statens finanser. Runt pensionssystemet finns också en stor politisk uppslutning och enighet, vilket ytterligare stärker systemets robusthet. Samtidigt måste också erkännas att pensionernas storlek från det allmänna systemet är lägre än vad man kunde förvänta sig efter ett långt arbetsliv med inbetalda premier till pensionssystemet.

Att ändra systemet kommer att ta lång tid innan det resulterar i högre utbetalningar av pensioner. För att snabbt förbättra situationen för pensionärerna bör skatten på pensionsutbetalningar sänkas.

3. Höjd brytpunkt för statlig inkomstskatt

När århundradets skattereform genomfördes var idén att endast att de allra högsta inkomsttagarna skulle betala statlig skatt. De flesta skulle bara betala den kommunala inkomstskatten. Dessvärre har allt fler kommit att betala även statlig inkomstskatt. Det innebär att marginalskatten för många kryper långt över 50 procent av inkomsten.

Höga marginalskatter minskar viljan att arbeta och studera och har en negativ effekt på tillväxt och på statens inkomster. Vi menar att brytpunkten för när man börjar betala statlig inkomstskatt bör höjas, så att successivt allt färre personer betalar statlig inkomstskatt.

E107. Översyn av skattepolitiken

Per Lindholm, Kalmar

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att det införs en procentuell skattesats på inkomster av arbete och pension

Synen på relation mellan hur mycket den enskilde ska betala till det gemensamma kan se olika ut. Här följer några exempel:

1. Alla betalar lika mycket skatt i kronor (som t.ex. i bostadssamfälligheter och föreningar)

2. Skatt relativt inkomsten, så kallad procentuell skatt. Den som tjänar 50 000 kronor per månad betalar då dubbelt så mycket skatt som den som tjänar 25 000 kronor per månad

3. Progressiv skatt över en viss brytpunkt. Detta system har vi i dag. Procentuell kommunalskatt (29–35 procent) upp till en brytpunkt och sedan 20 procent skatt därtill över brytpunkten.

4. All inkomst beskattas med 100 procent varvid staten sedan delar ut pengar och förmåner till individerna.

I dag tillämpas skattesystemet enligt punkt 3. Eftersom inkomstskatter då och då på kommunal nivå synes höjas med ett antal ören så minskar den del som individen får behålla för egen del. Det borde finnas någon princip som garanterar medborgaren att få behålla sin andel av inkomsten. Vid skat-

tereformen runt 1990 mellan Folkpartiet och Socialdemokraterna var principen att marginalskatten skulle vara max 50 procent. Ett fåtal skulle betala den 20-procentiga statliga skatten. Sen kom värnskatten som såg ut att permanentas innan Liberalerna nyligen fick igenom värnskattens avveckling från 2020.

Mitt liberala förslag är ett enkelt procentuellt skattesystem (punkt 2) med en garanti att den inte får överstiga en viss procentsats (t.ex. 35 procent som maxtak). Enligt denna princip får medborgaren hushålla med sin andel och det gemensamma med sin andel. Förhoppningsvis växer ekonomin och såväl medborgaren som det gemensamma får då ökade resurser.

Ju lägre siffra bland de fyra exemplen desto liberalare. Ju högre siffra desto mer socialistiskt. Punkt 3 och 4 skulle jag kalla konfiskatoriska.

Jag tror detta upplägg skulle uppfattas som rimligt av de flesta och att skatteplanering och skatteflykt skulle minska avsevärt.

Denna motion skickades in till landsmötet 2019. Den skickas nu om på grund av att partistyrelsen inte motiverade sitt förslag till avslag utan bara konstaterade att ”procentuell skatt inte är aktuell”.

E108. Frivillig beskattning

Martin Norrby, Lidingö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar ställning för att man frivilligt ska kunna betala mer i skatt under det inkomstår man registrerar det

För oss liberaler kan det tänkas självklart att vilja att människor ska betala så lite skatt som möjligt för att människor ska få behålla mer pengar i slutet av månaden. Som bekant hyser inte alla den åsikten. Därför borde de som anser att skattetrycket är för lågt för närvarande kunna välja att betala mer i skattekostnader.

Om man är övertygad att staten är den som kommer att använda ens pengar på ett bättre sätt än en själv eller om man känner att man vill följa sitt egna samvete borde man få den möjligheten. Rika kändisar som vill öka sin goodwill? Eller den lokala vänsterpartisten som inte gillar skattesänkningar? Få kommer nog göra det men möjligheten borde finnas. Pengarna skulle fortfarande kunna gå till den del av staten där vi anser att vår kärnverksamhet ska finnas.

E109. Införande av att betala skatter med kryptovaluta

Marie Ericsson Drotte, Strängnäs

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att alla skatter betalas med kryptovaluta och på så sätt blir följbara med blockchaintekniken

Ge medborgarna insyn i hur deras skattepengar spenderas. De kan följa sina egna skattepengar och se exakt vad de spenderas på.

Fördelar med skatt genom kryptovaluta:

- Insynen i hur pengarna spenderas blir total.
- Diskussionen hur vi hanterar våra gemensamma tillgångar, skattepengarna, kommer att bli mer relevant, när vi ser vart alla pengar går.
- Effektivisering av våra gemensamma system.
- Lägga pengar på ”rätt” saker.

Se: https://smartify.se/blogg/hur-fungerar-blockchain/

E110. Låt medborgarna styra vad tio procent av deras skattepengar ska gå till

Marie Ericsson Drotte, Strängnäs

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att ge medborgarna rättigheten att styra vart tio procent av deras skattepengar ska gå.

Medborgarna skulle bli mer delaktiga i hur samhället ska bedrivas och utvecklas. Skattepengarna skulle gå till det som medborgarna/individen tycker är viktigt.

Vi skulle få igång samhällsengagemanget på riktigt.

E111. En dold skatt att belysa: arbetsgivaravgiften

Romina Pourmokhtari, Sundbyberg
Linnea Bjärum, Malmö
Erik Berg, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ställer sig bakom lagstadgad rätt till lönespecifikation som bör innehålla relevanta uppgifter som arbetsgivaravgifter, kommunalskatter, avdrag, arbetsgivaruppgifter, ersättningar, etc.

En av statens grundläggande uppgifter är att förhindra bedrägerier. Därför skulle en lagstadgad rätt till lönespecifikation vara ett sätt att minska risken för bedrägerier för arbetstagare. Genom att de anställda kan kontrollera att företaget uppger korrekta uppgifter och inte har otillbörliga avdrag ökar insynen och transparensen. Utan lönebesked kan man arbeta svart omedvetet och stå utan lön och andra ersättningar eller utan försäkring vid en olycka.

Utöver det är arbetsgivaravgiften en skatt som är direkt proportionerlig till ens lönenivå. Det är alltså att tolka som en avgift som tas från arbetstagaren – inte minst då det är den som åtnjuter flera förmåner av dessa inbetalda skatter. En grundläggande princip är att alla har rätt att veta vilken nivå deras skatt ligger. På ett lönebesked borde ens bruttolön och ens nettolön presenteras så att arbetstagaren kan kontrollera vad den tjänar och vad som går till skatt.

När insikten i skatters utformande är låg uppstår något man inom nationalekonomisk forskning kallas ”fiscal illusion”, vilket innebär att dolda, spridda eller svårförstådda skatter kan få medborgarna att underskatta eller missförstå skattebördans storlek och fördelning. Målet bör därför vara ett transparent och lättförståeligt skattesystem.

Arbetsgivaravgifterna är den enskilt största skatt som de flesta arbetande betalar. Många känner dock inte till detta

eftersom den oftast inte syns på lönespecifikationer eller skattebesked och ur ett juridiskt perspektiv betalas av arbetsgivaren. Opinionsundersökningar visar att en stor majoritet av svenskarna underskattar hur mycket skatt en vanlig löntagare betalar. Därför behöver lönespecifikationen även innehålla information om arbetsgivaravgifterna. Det skulle synliggöra en av de enskilt största skatterna som de flesta arbetande betalar.

E112. Visa vad folk egentligen betalar i skatt

Christoffer Heimbrand, Stockholm
Willhelm Sundman, Örebro
Viktor Janrik, Uppsala
Victor Bolander, Örebro
Claes Ekstrand, Göteborg
Frida Gommel, Uppsala
Erik Svalling, Uppsala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att Skatteverket redovisar arbetsgivaravgifterna den anställde betalar på dennes slutskattebesked

I ett demokratiskt samhälle är det viktigt att alla medborgare tydligt kan se vad de betalar in till staten och vad de får ut. Skattesystemet ska vara transparent och lättförstått så att alla kan se vad de bidrar med till statskassan.

I Sverige finns det i dag en skatt som inte redovisas när man får skattebeskedet och det är arbetsgivaravgiften. Inkomstskatt, kommunalskatt, statlig skatt, begravningsavgift och public serviceavgift finns med när det redovisas men inte arbetsgivaravgiften. Detta betraktas som en skatt och den administreras av Skatteverket, som är samma myndighet som skickar ut skattebeskedet. Alla betalar denna skatt på sin lön och från denna skatt går en del till de sociala försäkringssystemen, men en del går direkt till statskassan. För att synliggöra detta bör arbetsgivaravgiften visas på skattebeskedet.

Kunskapen om arbetsgivaravgifterna är låg i samhället och många vet inte om att de betalar denna gömda och glömda skatt. Förslaget skulle inte öka de administrativa kostnaderna eftersom Skatteverket redan administrerar över arbetsgivaravgifterna och enkelt skulle kunna lägga till dem på slutskattebeskedet. Förslaget skulle inte heller tvinga på arbetsgivare mer krångel utan endast kostnadseffektivt upplysa den svenska befolkningen om vad de egentligen betalar i skatt.

E113. 100 000 kronor i grundavdrag

Romina Pourmokhtari, Sundbyberg
Linnea Bjärum, Malmö
Erik Berg, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ställer sig bakom ett höjt grundavdrag om 100 000 kronor per år och driver detta i framtida skattereformer.

I Förortslyftet föreslår Liberalerna att de första 100 000 i det svenska arbetslivet ska vara skattebefriade för såväl unga som nyanlända. Vi i Liberala Ungdomsförbundet vill gå längre. Vi föreslår ett grundavdrag på 100 000 kronor per år. Detta skulle innebära en skattesänkning på 33–40 miljarder kronor. Miljarder som stannar i människors fickor och som kommer öka låginkomsttagares möjligheter att ta jobb och starta företag.

För medborgare med inkomster under 100 000 blir dagens beskattning absurd. Merparten av skatten måste ändå återföras i form av olika bidrag. att direkt låta arbetstagaren behålla dessa pengar ökar inte bara incitamenten till att arbeta utan minskar också risken att ta ett svartjobb.

Först efter denna inkomstnivå skulle man betala kommunalskatt. Det skulle innebära sänkt skatt för alla som arbetar, men mest till låginkomsttagare. Resultatet blir större sysselsättning, starkare tillväxt och en högre levnadsstandard. Det är ett viktigt tillskott i ett läge där konjunkturen viker och arbetslösheten växer.

Efter ett års vistelse i Sverige har endast 13,1 procent av flyktinginvandrare någon form av arbete, det är den grupp som allra mest behöver komma närmare arbetsmarknaden. Det tar i genomsnitt åtta år för att mer än hälften av denna grupp ska förvärvsarbeta. Visst är enkla jobb viktiga, något som Liberalerna drivit länge, men det är minst lika viktigt att skapa ekonomiska incitament till att ta ett arbete eller starta företag. Ett höjt grundavdrag ger en skattesänkning till alla och den gör som mest skillnad för dem som behöver den som mest.

E114. Första miljonen skattefri

Bo Källström, Huddinge

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att den första intjänade miljonen är skattefri

Ge alla en chans att få en bra start på vuxenlivet. Låt den första intjänade miljonen vara skattefri.

Det om något är en frihetsreform värd namnet. Alla får chansen att under eget ansvar bygga upp ett sparkapital. Det kapitalet kan exempelvis användas för kontantinsats i ett boende eller för att satsa på en affärsidé. Några kommer säkert att sätta sprätt på pengarna men de fick i alla fall chansen men tog den inte.

Om det är någonting det svenska samhället har koll på så är det skatteuttaget. Alla våra inkomster (förutom de svarta) registreras per individ. Det är med andra ord enkelt att se när varje individ når en ackumulerad inkomst på 1 000 000.

Det innebär också att politiken inte behöver försöka klura ut speciella sparformer som i slutändan mest gynnar banker och andra finansinstitut.

E115. Skattelättnad på 5 000 kronor per månad till alla egenföretagare

Marie Ericsson Drotte, Strängnäs

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att alla egenföretagare får en skattereduktion med 5 000 kronor varje månad på sitt löneuttag

Genom att ge egenföretagarna denna skattelättnad skulle de få en lite tryggare situation. I dag är man i princip utanför alla trygghetssystem som egenföretagare.

Det här skulle göra att fler vågar starta företag och göra egenföretagarna mer motståndskraftiga mot tillfälliga nedgångar i verksamheten/omsättningen.

Fördelar med denna skattelättnad är att:

- det inte är ett bidrag som måste sökas och medför därför ingen extra administration varken för staten eller den enskilde egenföretagaren.
- de här pengarna behöver tjänas/arbetas in för att få tillgång till skattelättnaden.
- fler egenföretagare skulle ta ut högre lön för sitt arbete.

E116. Ekonomisk politik för jämställdhet

Cecilia Elving, Stockholm
Monica Wahlström, Vännäs
Helene Adell, Boden
Lovisa Aldrin, Halmstad
Adela Brkic Carlsson, Ulricehamn
Pernilla Ekelund, Svalöv
Birgitta Granquist, Göteborg
Jessica Hellström, Malung-Sälen
Sarah Karlsson, Härnösand
Anna Manell, Sollentuna
Jacqueline Tjällman, Skövde
Jennie Uller, Kalmar

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att det görs lättare att göra karriärbyte. För detta ska en omställningsfond inrättas där arbetstagaren har möjlighet att betala in 1000 kronor till framtida karriäromställningar i form av löneväxling
2. att en ny pensionssparandeform inrättas där individen avdragsgillt kan spara ett belopp på högst 1 000 kronor i månaden. Staten i sin tur matchar individens sparande med 20 procent av det sparade beloppet upp till ett sparande om 12 000 kronor per år
3. att utreda möjligheten för att införa två olika lägstanivåer för pensioner, så att det ska löna sig bättre att arbeta

Möjlighet att byta yrke är viktigt i takt med att vi blir friskare och lever allt längre. Därför behöver vi hitta möjligheter för att vara kvar längre på arbetsmarknaden. Redan 2012 öppnade dåvarande statsminister Fredrik Reinfeldt upp för att vi skulle komma att behöva jobba längre. Han underströk också vikten av att kunna byta yrkesbana mitt i livet. Det är en svaghet att dagens offentliga system inte kan utforma villkor för människor att göra karriärbyten. Vi behöver hitta lösningar för att människor ska kunna ställa om.

Sverige anses ofta vara ett feministiskt föregångsland internationellt men vad gäller den ekonomiska jämställdheten är det uppenbart att vi fortfarande har en lång väg att gå. Skillnader mellan kvinnor och män på arbetsmarknaden leder till att kvinnor har betydligt lägre arbetsinkomst än män, att kvinnor inte har samma förutsättningar till sparande och till en ojämställd pension.

Ett eget sparande ger frihet att lämna ett jobb man inte trivs med eller möjlighet att förverkliga drömmar och idéer. Kvinnor kan stärka sin egen frihet genom att göra medvetna ekonomiska val. Alla kvinnor bör ha ett eget ”dra-åthelvete” kapital på banken. Sedan regeringen införde schablonbeskattningen på investeringssparkontot (ISK) finns det ingen sparandeform som är avdragsgill. Vid alla sparformer tvingas man till dubbelbeskattning, det vill säga du betalar inkomstskatt på dina pengar och sedan skatt igen när du tar ut pengarna som pension. Ur ett liberalfeministiskt perspektiv är det mycket olyckligt att det inte finns några incitament för att öka sitt pensionssparande. Framför allt för kvinnor som inte får pensionen att räcka till. Liberala Kvinnor vill rikta insatserna till låg- och medelinkomsttagarna, som oftast är kvinnor. En sparandeform som uppmuntras av staten som vi föreslår, motsvarar kostnaden för flerbarnstillägget, men ger bättre jämställdhetseffekt.

Ett ojämställt arbetsliv leder till en ojämställd pension där kvinnor i genomsnitt tar ut 30 procent mindre i pension jämfört med män. Vi lever allt längre vilket gör att pensionen minskar eftersom den ska räcka längre. När pensionsnivåerna sjunker är det kvinnorna som blir de stora förlorarna. Om utvecklingen fortsätter i liknande takt kommer 50 procent av de kvinnliga och 35 procent av de manliga pensionärerna ha en låg ekonomisk standard år 2060, (det vill säga en disponibel inkomst under 60 procent av medianen i befolkningen) och därmed behöva leva på garantipension.

Grupper av pensionärer har de senaste åren halkat efter markant ekonomiskt. Var tredje kvinna över 75 år lever på en pension som ligger under EU:s fattigdomsgräns, vilket motsvarar 12 000 kronor i månadsinkomst efter skatt och olika bidrag.

För många kvinnor, som har låg lön, kommit till Sverige senare i livet eller varit borta från arbetsmarknaden i perioder, kan pensionen bli så låg att den blir marginellt högre än någon som inte jobbat alls. Det måste alltid löna sig att jobba och även låglönejobb måste kunna ge en rimlig pension.

E117. Jämställt ägande

Cecilia Elving, Stockholm
Monica Wahlström, Vännäs
Helene Adell, Boden
Lovisa Aldrin, Halmstad
Adela Brkic Carlsson, Ulricehamn
Pernilla Ekelund, Svalöv
Birgitta Granquist, Göteborg
Jessica Hellström, Malung-Sälen
Sarah Karlsson, Härnösand
Anna Manell, Sollentuna
Jacqueline Tjällman, Skövde
Jennie Uller, Kalmar

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att fastighetsregistret för könsuppdelad statistik av lagfartsinnehavare
2. att Liberalerna är drivande för en utredning om genusskillnader i ägande, för att utreda orsaker och konsekvenser av det ojämställda ägandet

Jämställdheten har kommit långt, men siffrorna talar fortfarande sitt tydliga språk. Kvinnor äger sammantaget ungefär hälften så mycket fastigheter, företag, sparkapital, värdepapper, patent, upphovsrätter, bilar, skog och mark. Enligt siffror från Lantmäteriet äger män 2,5 gånger mer än kvinnor av landets yta, vilket knappast är värdigt ett land som utger sig för att vara så jämställt som Sverige.

Klyftan mellan män och kvinnors ägande ökar med åldern och störst skillnad uppstår under de år de flesta har barn hemma. Det finns med andra ord anledning att tro att kvinnor förlorar ekonomiskt även i detta avseende på att ta större ansvar för hem och barn. En rad andra orsaker som inte har med familjepolitik eller skillnad i arbetsinkomst, som diskriminering, stereotyper, tilltro till sin egen förmåga och skillnader i sociala nätverk, har också pekats ut.

Ett ojämställt ägande i familjen påverkar jämvikten i förhandlingarna över ”köksbordet” om vem som ska vara hemma med barnen, varpå skillnaderna tenderar att bli självförstärkande. Egna pengar är vägen till kvinnors frihet och egenmakt att förbättra sin livssituation, genom alltifrån ökad inkomst till att kunna lämna en destruktiv relation. Liberala Kvinnor anser det därför av stor vikt att utreda och åtgärda de skillnader i ägande och ekonomi som sätter hinder för kvinnor och för jämställdheten.

E118. Avveckla avdragsrätten

Gunnar Andrén, Danderyd

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar till 100 procent för att ta bort 100 procent av rätten att göra avdrag för utgiftsräntor

En del liberala grundteser tål att upprepas. En sådan är:

Man ska leva på sin lön, inte på lån.

Breda skattebaser, inklusive samma skatt på mat som andra varor och tjänster, och låga skattesatser, måste vara grunden för liberal skattepolitik.

2015 års landsmöte tog, efter alltför många års försiktigt tassande viktiga steg i den riktningen. Ett sådant var att verka för att minska avdragsrätten för skuldräntor.

Tidigare liberala landsmöten hade, bland annat efter över tjugo års motioner från bland annat övertecknad, visat stor konsekvens i förmågan att försvara en totalt orimlig ståndpunkt.

Till saken hör också att avdragsrätten för räntor mer än annat – utöver den ekonomiska klyfta som skapas mellan arbete och arbetslöshet – bidrar till att skapa möjligheter för den som redan har men försvårar för den som inget har.

2017 års landsmöte tog ett ytterligare steg i rätt riktning att avskaffa avdragsrätt för betalda räntor, dock med den oklarhetsskapande formuleringen från partistyrelsens sida ”att helt avskaffa ränteavdragen skulle dock destabilisera bostadsmarknaden och är inte aktuellt”.

I själva verket förhåller det tvärtom.

Varför ska andra skattebetalare subventionera andras konsumtion genom 30-procentig avdragsrätt för räntor (upp till 100 000 kronor, därefter 21 procent)?

Nu bör mitt förslag, väckt för mer än två decennier sedan, en plan som tydliggör för varje låntagare att ränteavdragen ska fasas ut. Mitt förslag för nu mer än 20 år sedan var att avdragsrätten skulle avskaffas genom att den minskades med en procentenhet per år. Om så skett, skulle det dels vara förutsebart för varje låntagare och långivare, dels hade avdragsrätten 2021 varit borta till ungefär fem sjättedelar, den hade varit fem procent inför 2022, inte 30 procent.

Det finns många som vill ha kvar denna orättvisa: byggare, banker, partier, personer. Men en i motsats till vad som ofta sägs skulle en tydlig plan för avdragsrättens avskaffade göra det klart för alla att man inte kan räkna med att bostadspriser och andra tillgångar ”dopas” i framtiden med avdragsrätt för räntor.

Jag föreslog 2019 att man skulle öka takten från en procent per år till två. Det skulle innebära att avdragsrätten 2022 blir 28 procent, 2023 26 procent och 2027 vara helt försvunnen.

En sådan avdragsminskningsplan skulle öka rättvisan mellan den som har tillgångar och de som inte har.

Liberalerna har möjligheten att – liksom 1902 och 1990 – bidra till det som då kallades Århundradets skattereformer med att också sätta ramen för tjugohundratalets skatteprinciper. Avveckla ränteavdragseländet.

E119. Avskaffa ränteavdraget helt

Romina Pourmokhtari Sundbyberg
Linnea Bjärum, Malmö
Erik Berg, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för ett avskaffande av ränteavdraget i sin helhet

Med ränteavdraget subventionerar staten bolån och uppmuntrar folk att låna pengar, samtidigt som staten vill minska svenskarnas belåningsgrad genom amorteringskrav. Det är inget annat än motsägelsefullt. OECD har uppmanat Sverige flertalet gånger att minska eller slopa avdraget.

OECD menar är att det leder till ohälsosam hög skuldsättning och att det blåser upp bostadsbubblan. Samtidigt har experter på KI varnat att kostnaden för ränteavdraget skenar iväg och beräknas uppnå 65 miljarder kronor 2027, mer än vad hela polisen kostar. Det är alltså varken en rimlig prioritering av skattepengar eller hållbar politik för Sverige på lång sikt.

Det är inte en rimlig liberal politik att staten subventionerar välbärgade individer att låna pengar. Bidragspolitik är inte mindre socialistisk för att den gynnar rika. Liberalerna bör därför vara modiga, tro på vår egen politik och på riktigt ställa oss bakom att avskaffa ränteavdraget snarast.

E120. Höj det skattefria beloppet för hyresintäkter

Maria Bratt, Täby

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att höja det skattefria beloppet för hyresintäkter från uthyrning av del i privatbostad

Det råder stor bostadsbrist i många kommuner i Sverige. Inte minst i storstäder och studentstäder finns en efterfrågan på boende som inte marknaden klarar av att täcka i dag.

Många ung vuxna har svårt att ta sig in på bostadsmarknaden och tvingas bo kvar hemma länge samtidigt som många studenter har svårt att hitta boende på studieorten och tackar nej till en utbildning på grund av bostadsbristen.

Ett sätt att öka mängden boenden på marknaden är att få fler att hyra ut ett rum eller en del av villan och ett incitament är då att höja det skattefria beloppet för hyresintäkter från uthyrning av del i privatbostad. I dag är beloppet 40 000 kronor per år, vilket tillsammans med de 20 procenten av hyresintäkterna som du också kan dra av (och en del begränsningsregler), ger att du kan hyra ut för 48 000 kronor per år eller 4 000 kronor per månad skattefritt. Hyresmarknaden i framför allt storstäder har betydligt högre hyror än 4 000 kronor per månad även för ett rum och om vi skulle vara generösare med det skattefria beloppet skulle det troligen öka mängden boenden på de marknader som har brist.

Liberalerna bör därför arbeta för att höja – helst fördubbla – det skattefria beloppet för hyresintäkter från uthyrning av del i privatbostad.

E121. Öppenhet för fastighetsskatt

Jonas Andersson, Partille

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna är öppna för att förändra nuvarande fastighetsbeskattning som en del i en nödvändig skattereform för Sverige.

Liberalerna har historiskt arbetat hårt för att få ett hållbart skattesystem som prioriterar förutsägbarhet, tydlighet, logik och rättvisa, och ett skattesystem som strävar efter att minska inkomstskatterna för att öka människors frihet, skatteväxla för att hårdare beskatta miljöskadlig verksamhet och göra det mer lönsamt att utbilda sig eller arbeta mer.

Partiets landsmöten har de senaste åren pekat på ett stort behov av en genomgripande skattereform för att få ett mer hållbart skattesystem som bland annat kan uppnå ovanstående mål.

Tyvärr har Liberalerna under våren 2021 drivit någon form av kampanj mot ett återinförande av den fastighetsskatt som avskaffades av Alliansregeringen. Det finns mig veterligen inga förslag eller krav från några politiska partier att återinföra den fastighetsskatt som fanns i Sverige fram till för drygt tio år sedan och jag tror inte heller att den önskan finns hos Liberalernas medlemmar. Det som är beklagligt med vårens kampanj är att den ger intryck av att Liberalerna över huvud taget inte kan tänka sig någon form av ökad beskattning på fastigheter, och det vore olyckligt.

De allra flesta ekonomer är överens om att fastigheter är ett av de bästa skatteobjekten då rörligheten i princip är minimal. Ska det vara möjligt att åstadkomma en skattereform där vi liberaler kan få genomslag för de principer som vi länge värnat om vore det mycket olyckligt att utesluta en förändrad beskattning av fastigheter. Om vi önskar vara trovärdiga med våra önskemål och krav på en större skattereform bör vi också vara tydliga med att vi både kan och vill förändra dagens beskattning av fastigheter som en del i en större skattereform.

E122. Prisomräkna inköpspriset innan reavinsten räknas ut

Maria Bratt, Täby

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna arbetar för att inköpspriset för ett boende ska prisomräknas till penningvärdet vid försäljningsdagen innan reavinsten räknas ut

Om du säljer ett boende med vinst ska du betala 22 procent i skatt på vinsten. Hur detta räknas ut finns bra beskrivet på Skatteverkets hemsida och e-tjänsten för deklarationen ger bra stöd för att få försäljningen rätt redovisad och rätt beskattad.

Ett problem är dock att du betalar skatt på inflation och om du haft boendet under många år så blir det stora belopp i skatt som egentligen inte är en reell vinst i dagens penningvärde. Ett radhus som köptes för 75 000 kronor 1975 och säljs för 7 500 000 kronor i slutet år 2020 skulle minska skatten med cirka 75 000 kronor om inköpspriset prisomräknades före uträkningen av skatt. Det rimliga är att inköpspriset omräknas till penningvärdet det år som boendet säljs innan reavinsten räknas ut.

Liberalerna bör arbeta för att justera beräkningen av reavinsten genom att låta säljaren räkna om inköpspriset till dagens penningvärde.

E123. Reavinstbeskattning vid försäljning av privatbostad

Per Lindholm, Kalmar
Ann-Margret Lindholm, Öland

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att reavinstvinstskatten vid beräkning av vinst från försäljning av bostadshus tar hänsyn till inflationen vid beräkning av avdraget för bostadens inköpspris

När man säljer en bostadsfastighet uppstår vanligtvis en vinst. Reavinsten beräknas som skillnaden mellan försäljningspris och inköpspris jämte vissa avdrag för förbättringar. Skatteeffekten på reavinsten är 22 procent.

Har ägandet pågått i många uppstår vanligtvis en ansenligt stor vinst, främst på grund av inflationseffekten. Att utgå från det nominella inköpspriset är orimligt med tanke på inflationseffekten.

Vår förhoppning är att Liberalerna på riksnivå tar med motionens problembeskrivning i översynen av det nuvarande skattesystemet. Vi är medveten om att svensk kapitalbeskattning till sin karaktär är nominell men hyser stor till tilltro till Liberalernas förmåga att finna tekniska lösningar för att lösa problemet.

E124. Stämpelskatter

Michael Helmersson, Filipstad

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att inför nästa skattereform grundligt utreda konsekvenserna av stämpelskatternas utformning.

En del i vår skattelagstiftning som oftast undgår diskussion är de ålagda stämpelskatter som utgår vid ägarbyten av fastigheter. En enkel sammanfattning säger att stämpelskatt utgår för att få lagfart och skatten är 1,5 procent av köpeskillingen för privatpersoner medan företag debiteras 4,25 procent. Så tillkommer en expeditionsavgift på 825 kronor. Vid arv eller bodelning slipper ägaren betala stämpelskatt. Då debiteras enbart expeditionsavgiften.

Vid inteckning och uttag av pantbrev i fastigheten ska stämpelskatt betalas. Stämpelskatten är då två procent på inteckningsbeloppet. Den beräknas på hela tusentals kronor och avrundas nedåt. Även i detta fall tas en expeditionsavgift ut. I detta fall 375 kronor per inteckning.

Avseende gåva kan den skattskyldige behöva betala stämpelskatt om man övertar lån eller betalar något för gåvan. Då jämförs taxeringsvärdet från föregående år med summa som är en ersättning för gåvan. Uppgår summan till 85 procent eller mer av taxeringsvärdet ska stämpelskatt betalas, som vid ett köp.

Om en granne köper sin grannes bostad uppstår en kostnad i stämpelskatt, för att staten håller ett register. Skatten varierar såväl efter varans pris som efter fysisk eller juridisk person. Köper grannen i stället sin grannes jaktvapen debiteras en summa per licens oaktat vapnets pris, för här följs principen att inte debitera högre kostnad än staten faktiskt har.

Statens arbetsinsats i samtliga exempel är i stort sett inget annat än registerhållning. Hur orimligt framstår då inte dessa kraftigt skilda nivåer av debitering enbart utifrån en varas värde och inte utifrån statens kostnader.

E125. Enhetlig moms, javisst

Romina Pourmokhtari, Sundbyberg
Linnea Bjärum, Malmö
Erik Berg, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar ställning för att momsen ska göras enhetlig.

Ett exempel på detta är de många gränsdragningsproblem som uppstår på grund av undantagen. Koriander i kruka är livsmedel och ska därför ha nedsatt moms medan en tomatplanta är en krukväxt och ska därför ha full moms. Samtidigt som man ger en ensamstående mamma en fyra kronor rabatt på en falukorv ger man nämligen en resursstark individ åtta gånger så stor rabatt på hummer. Den differentierade momsen resulterar i att lobbyisternas regler styr konsumtionen och inte medborgarna.

Partistyrelsen har i tidigare uttalanden i denna fråga hävdat att helt enhetlig moms inte är den mest främsta momskonstruktionen eftersom priskänsliga varor ska momsbeskattas lägre. Detta är ej hur momsen är konstruerad alls i dag – det skulle leda till att exempelvis mat, hyra och transporter ska få högre moms än andra varor – knappast något Liberalerna driver.

En majoritet av alla ekonomer är överens om att det är mer samhällseffektivt att lösa resursbrist bland köpsvaga grupper genom bidrag eller sänkta skatter i stället för sänkta momssatser. Det finns beräkningar om att den differentierade momsen i dag skapar kostnader på en miljard kronor – pengar som bara används för att utreda vilka skattesatser som är tillämpliga. Bortsett är det i dag ingen ordning på vilka tjänster som är undantagna moms. Att hyror, banktjänster och försäkringar är undantagna är orättvisa subventioner till vissa branscher.

En enhetlig moms snedvrider inte konsumtion, är lätt att förstå för såväl medborgare som företag och lägger sig inte i vuxna människors konsumtionsval. I grunden är momsen en bra skatt. Den ökar inte procentuellt i takt med din inkomst, den är lätt att begripa för konsumenterna, den är svår att trixa med för säljarna, den erbjuder få möjligheter till avdrag och den gör dessutom att skatteintäkterna sprids ut över tid vilket gör statens intäkter mindre konjunkturkänsliga. Men det finns inga relevanta skäl till att den ska vara differentierad. Det kostar oss mer än vad det någonsin kommer hjälpa individer med låga inkomster.

E126. Sänkt moms för enmansföretag i tjänstesektorn

Anna Östholm, Västerås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för en sänkning av momssatsen för egenföretagare inom tjänstesektorn, till exempel frisörer

I spåren av covid-19-pandemin så finns en sektor som har droppats extra hårt på grund av restriktioner avseende social distansering, det är ensamföretagare inom frisör, fotvård och massage. För att motverka smittspridning så har dessa personer kunnat ta emot färre kunder per dag. Antalet konkurser bland frisörer är otroligt högt. En viss del av dessa frisörer klipper nu svart för att kunna försörja sig.

Detta är en stor förlust för individen som inte kan behålla sitt företag. Ingen inkomst, ingen inbetalning till den framtida pensionen. Det är även en stor förlust för samhället genom minskade skatteintäkter under yrkeslivet samt behov av extra bidrag vid pensioneringen.

För att motverka denna förödande utveckling så föreslår jag att momsen för dessa företag sänks från dagens 25 procent till 12 procent. Med detta förslag så skulle marknaden för svart verksamhet minska. Arbets- och förslitningsskadorna skulle minska. Skatteintäkterna skulle öka. Vanliga människor skulle fortfarande ha råd att betala för dessa tjänster. En konstnär som säljer egna verk betalar i dag 12 procent i moms. En frisör kan likställas med en konstnär. Fotvård och massage hjälper människor att klara sig längre utan att behöva uppsöka sjukvården och det är en enorm samhällsekonomisk vinst. Även här är social distansering svårt, därför bör även dessa ingå i förslaget.

E127. Socialavgiftslagens basbeloppsregel borde gälla även friluftslivet

Elisabeth Rytterström, Eskilstuna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att undantaget i socialavgiftslagen från att erlägga socialavgifter upp till ett halvt basbelopp ska gälla även för friluftsorganisationer.

Ersättningar som är undantagna från socialavgifter är ersättningar under 1 000 kronor (en gräns som funnits länge och egentligen borde höjas) samt vissa ersättningar till idrottsutövare.

I socialavgiftslagen (2000:980) 2 kap. 19 § står det: ”En ersättning till en idrottsutövare från en ideell förening som har till ändamål att främja idrott och som uppfyller kraven i 7 kap. 4–6 och 10 §§ inkomstskattelagen (1999:1229) är avgiftsfri, om ersättningen från föreningen under året inte har uppgått till ett halvt prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken.”

I förarbetet till socialavgiftslagen (prop. 1990/91:76 s.10) framgår det att med idrottslig verksamhet avses sådan verksamhet som anordnas av en organisation som är ansluten till Sveriges Riksidrottsförbund, RF, eller annan jämförlig organisation.

Paraplyorganisationen Svenskt Friluftsliv som organiserar föreningar verksamma inom friluftslivet borde anses vara jämförlig organisation, så är det tyvärr inte i dag.

Det går inte att skilja idrott och friluftsliv. Några exempel ur verkligheten:

Om Sportfiskarna genomför en ungdomssatsning och lär barnen om ekologin under vattenytan samtidigt som man fiskar gäller regeln om 999 kronor. Om däremot Castingförbundet genomför en aktivitet (utan ekologiska inslag) och kastar prick med samma utrustning på land gäller ett halvt basbelopp.

Om Svenska Livräddningssällskapet lär människor att simma gäller 999 kronor. Om Svenska Simförbundet lär människor att simma i samma bassäng gäller ett halvt basbelopp.

Om Kryssarklubben lär barn och ungdomar att segla i optimistjollar gäller 999 kronor. Om Svenska Seglarsällskapet lär samma barn att segla i likadana båtar gäller ett halvt basbelopp.

När Friluftsfrämjandet ordnar skidskola gäller beloppet 999 kronor. När en förening ansluten till Svenska Skidförbundet ordnar skidskola gäller ett halvt basbelopp.

Det kan inte vara rimligt att friluftsorganisationerna inte omfattas av detta undantag.

E128. Turismmoms

Michelle Winkel, Lilla Edet
Helena Gellerman, Lerum

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att turismmomsen utreds och om möjligt blir mera enhetlig.
2. att turismmomsen ses över så att den är konkurrenskraftig inom EU.
3. att svensk turismmoms jämförs och utvecklas i linje med våra nordiska länders turismmoms.

Turismen är en framtidsnäring med stor utvecklingspotential som lockar turister till Sverige från hela världen. Den växer kontinuerligt och räknas numera som en av Sveriges basnäringar som till skillnad från många andra näringar är lokal och måste konsumeras på plats. Den kan inte flyttas till utlandet som många andra företag. Turismen har stor betydelse för tillväxt och arbetstillfällen i både stad och på landsbygd.

Inom turismnäringen finns många momssatser 0, 6, 12 och 25 procent. Till exempel inom naturturism som växer nu – på en guidad promenad i naturen är det 6 procent och en guidad stadspromenad i en stad är det 25 procent.

Likvärdiga konkurrensvillkor med turismföretag i andra länder måste eftersträvas.

Vi vill att Liberalerna ser över turismmomsen i Sverige.

E129. Dela upp ROT och RUT och nej till trygghets-RUT

Cecilia Elving, Stockholm
Monica Wahlström, Vännäs
Helene Adell, Boden
Lovisa Aldrin, Halmstad
Adela Brkic Carlsson, Ulricehamn
Pernilla Ekelund, Svalöv
Birgitta Granquist, Göteborg
Jessica Hellström, Malung-Sälen
Sarah Karlsson, Härnösand
Anna Manell, Sollentuna
Jacqueline Tjällman, Skövde
Jennie Uller, Kalmar

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att RUT- och ROT-avdraget delas upp i två olika potter
2. att Liberalerna arbetar för ett avskaffande av trygghets-RUT

RUT-reformen är en av Alliansens mest framgångsrika reformer, som sedan den infördes 2007 har skapat mer än 30 000 jobb. RUT-tjänsterna har varit en viktig integrationsmotor och gett många som har kommit till Sverige chansen till en fot in på arbetsmarknaden. Enligt SCB var, år 2017, 49 procent av de kvinnor som drev företag inom RUT-sektorn utrikesfödda. Av de anställda i RUT-företagen var 63 procent kvinnor, jämfört med 50 procent i stort.

Ytterligare ett argument för RUT-avdragets inrättande var att underlätta för män och kvinnor att kombinera arbetsliv och familjeliv på lika villkor. I en studie från 2018 redogör Skatteverket för att kvinnor utnyttjar RUT-avdraget i högre utsträckning än män. Ett positivt samband har belagts mellan antalet timmar köpta hushållstjänster och kvinnors arbetsinkomster.

ROT- och RUT-reformen har ändrats och reformerats i olika omgångar under tidens gång. Den socialdemokratiska regeringen som tillträdde 2014 sänkte taket för RUT från 50 000 till 25 000 kronor. Som en del av flyktinguppgörelsen mellan regeringen och Alliansen 2015 utökades RUT-reformen för att stärka etableringen av nyanlända.

I januariavtalet har taket för ROT och RUT tredubblats till 75 000 kronor och RUT utvidgats till fler tjänster. En viktig punkt har dock missats – den undanträngningseffekt som sker när ROT-tjänster tränger ut RUT-tjänster när hushållens avdragstak är nått.

Konsumtionsmönster visar att man först köper köksrenoveringen innan det blir aktuellt att köpa städning. I praktiken innebär det ofta att köpet av RUT-tjänster helt uteblir eftersom avdraget redan är förbrukat. Liberala Kvinnor anser det nödvändigt att separera avdragen och lägga dem i varsin ”pott”.

Inom ramen för januariavtalet har RUT-tjänsterna breddats till att omfatta säkerhetstjänster. Privatpersoner får skattereduktion för att exempelvis installera larm eller för professionell tillsyn av hemmet vid semester. Satsningar för att öka tryggheten för medborgarna borde rimligtvis gå till polisen.

Trygghets-RUT riskerar att bli ett förslag för de rika där gated communities vaktas av skattesubventionerade väktare. En av Liberalernas grundtankar är att underlätta för fler människor att göra en klassresa och för det har RUT-reformen varit viktig. Trygghets-RUT riskerar i stället att befästa och spä på de socioekonomiska skillnader som finns mellan olika grupper i samhället.

Liberala Kvinnors centralstyrelse la en liknande motion som denna till Liberalernas landsmöte 2019. Partistyrelsens svar var att de undanträngningseffekter vi åberopar som stöd till vår första att sats bör utredas, vilket vi inte kan se har gjorts. Vidare ansåg partistyrelsen att vår andra att-sats skulle avslås med motiveringen att det reglerades i januariavtalet. Januariavtalet närmar sig nu sitt slutdatum och Liberalerna kan ånyo ha en självständig politik även i de frågor det omfattar. En sådan fråga där vi nu tydligt behöver sätta ner foten är i frågan om ett avskaffande av trygghets-RUT.

E130. Värna RUT

Jessica Johnson, Vallentuna
Marianne Damström Gereben, Solna
Mats Andersson, Stockholm
Ulf Larsson, Västerås
Kajsa Olsson Persson, Sundbyberg
Sabine Pettersson, Stockholm
Hanna Wistrand, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att en utvärdering görs efter den nya höjningen för att se vilka konsekvenserna blev kostnadsmässigt och vem det gynnar i huvudsak i förhållande till yrkesarbetande föräldrar
2. att värna ursprungsidén med RUT, lägg inte på fler tjänster som inte stöttar den
3. att ta bort tjänster som inte stöttar ursprungsidén med RUT
4. att RUT och ROT bör hållas separerade för att syftet med RUT ska kvarstå
5. att inte höja taket ytterligare då det ytterligare undergräver RUT-reformens legitimitet

Det första konkreta förslaget för RUT presenterades av Karin Pilsäter våren 1998 tillsammans med Moderater och Kristdemokrater. Något år senare blev även Centerpartiet med. Ursprungsförslaget var tänkt att lösa det så kallade livspusslet med heltidsjobb, barn och hushållslogistiken och att göra svarta jobb vita.

Fortfarande sjukskrivs flest kvinnor för utmattning och därför är RUT en viktig reform som måste värnas. Det innebär att städning är grunden, det vill säga 75 procent. RUT och ROT bör hållas separerade för att syftet med RUT ska kvarstå.

Riksrevisionen gjorde en granskning av rutavdraget 2020 (se källa) som visar att det är långt ifrån självfinansierande för statskassan. Ett av förslagen som kom från politiken till riksrevisionens uppdrag var att höja det sammanlagda taket för rutavdraget per person. Det fanns med i januariavtalet, men borde inte genomförts. Att höja taket för rutavdraget

per person till 75 000 kronor, tjänster för 150 000 kronor, har väldigt lite att göra med att få ihop vardagspusslet med jobb och barn och värnar därmed inte grundidén om att lösa livspussel.

Att ytterligare höja taket och utbudet av tjänster innebär att det kan endast användas av personer med väldigt höga inkomster eftersom det handlar om så mycket pengar, vilket återigen undergräver legitimiteten för systemet. Det gör också olika mer eller mindre krystade tjänster såsom att flytta runt möbler utan att städa eller köra saker till second hand. Det undergräver RUT-reformens legitimitet.

Källa: ”Rutavdraget – konsekvenser av reformen.” RiR 2020.2. https://riksrevisionen.se/rapporter/granskningsrapporter/2020/rutavdraget---konsekvenser-av-reformen.html?fbclid=IwAR1VXl2Em3iPdX2G_wdrnwaQhMf-7MA8IAWrJm1I1MW-FJCbocJl2q8–uUI

E131. Gör svarta pengar vita

Ann-Christin Danielsson, Halmstad

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att serveringshjälp vid privata fester i hem eller hyrd lokal ska innefattas av RUT-avdraget

Catering av mat för privata fester i hemmet eller på hyrd lokal, blir allt vanligare, inhyrd serveringshjälp likaså.

Maten köps från restaurang, men serveringen oftast betalas med svarta pengar.

Många ungdomar kan få en möjlighet att starta UF-företag genom att på seriöst vis arbeta med servering i hem och/eller tillhandahålla serveringspersonal.

E132. Inför avgift på husdjur

Richard Fallqvist, Arboga
Mona Johansson, Sala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att id-märkning av husdjur för privatpersoner blir obligatorisk.
2. att en husdjursavgift per husdjur tas ut för privatpersoner.
3. att avgiftens storlek utformas så att motionens syfte uppnås.

Den svenska djurskyddslagstiftningen syftar till att säkerställa att djur i Sverige har ett gott djurskydd. Ändå finns det över hundratusen hemlösa katter i Sverige, och det finns många djur som lider och vanvårdas i sina hem. Dessa djur lyder under regler från jordbruksverket och länsstyrelserna har i uppgift att kontrollera att dessa följs. Trots många bra regler så är kunskapen och kontrollen väldigt låg. Många katter ges bort eller säljs för en krona tassen som en symbolisk summa som ska förebygga otur. Många väljer även att bortse från regler om att katterna ska kastreras/steriliseras om de inte är avsedda för avel. Bara hälften av alla katter är försäkrade trots att det kan kosta stora belopp att gå till en veterinär. I Sverige är cirka tio procent av katterna hemlösa, och en kattkoloni kan snabbt explodera i antal katter som far illa på en enskild plats. Men även många husdjur som har ett hem far illa, och kontrollen och uppföljningar är bristfälliga.

Länsstyrelsen ansvarar för att motverka och omhänderta djur som far illa. När Länsstyrelsen får in sådana fall gällande katter så kan de omhänderta katter och placera dem i jourhem till en kostnad av 100–300 kronor per dygn, andra djur kan vara betydligt mycket dyrare. Denna kostnad betalas till större delen av skattekollektivet.

Syftet med att införa en husdjurskatt är tvådubbel. Det först är att det skulle få en hel del potentiella oseriösa djurägare att införskaffa ett djur. Det andra är att ge länsstyrelserna mer medel och möjlighet att följa upp att de uppsatta reglerna följs samt omhänderta djur som far illa.

E133. Min persondata äger jag

Rikard Lind, Helsingborg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för en utredning av hur företag och organisationer kan avkrävas en särskild skatt i förhållande till mängden data kopplad till personuppgifter
2. att en proposition i motionstextens anda godkänns

Fem av världens sex största börsbolag är företag vars viktigaste affärsidé är att samla information om människors beteenden och preferenser, och sälja informationen till företag, organisationer och länder. Bolagens ägare förväntar sig att deras företag fortsätter att växa. Alphabet, Facebook och Tencent tjänar sina pengar på reklam och kan bara växa genom att öka antalet användare, hålla sina användares uppmärksamhet längre och samla in mer av sina användares information.

Bolag	Land	Marknadsvärde (miljarder euro)
Microsoft	USA	851,5
Amazon	USA	785,2
Apple	USA	723,8
Alphabet (Googles moderbolag)	USA	642,8
Facebook	USA	383,1
Tencent	Kina	355,4

VAD ÄR PERSONDATA?

Personuppgifter är enligt GDPR all information som direkt eller indirekt handlar om en person. Världens 25 största bolag samlar personuppgifter och över hälften av dem har som enda eller betydande del av sin affärsidé att sälja informationen vidare för att tjäna pengar.

Denna utveckling går emot våra liberala grundtankar. Att individens data måste anses vara ägd av individen själv, är inte avgörande för den här motionen men det förtjänar att

poängteras innan vi går vidare. Vi kan begränsa företags incitament att samla mer data än de behöver genom att beskatta all lagring av persondata. För att den beskattande myndigheten inte heller ska tjäna pengar på persondatalagring skulle skattemyndigheten erbjuda samtliga enskilda individer en återbäring på skattsedeln för den persondata som samlats och lagrats om individen.

AVHJÄLPA LÅNGSIKTIGA PROBLEM

Det faktum att det i dag inte finns begränsande inslag i lag och företagen därför uppmuntras att samla så mycket information som möjligt kopplat till våra personuppgifter, är en tickande bomb.

TEKNIK

En cookie är en textfil som bl.a. underlättar sökningar och ser till att sidor vi besöker på nätet ser ut på det sättet som vi föredrar, genom att samla information om oss. För nästan tio år sedan (2012) gjorde Wall Street Journal en kartläggning som visade att de femtio mest använda webbsidorna i USA installerade i genomsnitt 64 spårningsprodukter och 3 180 cookie-filer. Integritetsskyddsmyndigheten (tidigare Datainspektionen) publicerade 2020 en rapport med slutsatserna att personer vet att data samlas in om oss men inte hur mycket. Rapporten konstaterade även att framväxten av sakernas internet (IoT) kommer att flytta säkerhetsluckor från internet direkt in samhällets tidigare uppkopplade delar, samt att vikten av skydd av personers biometriska data ökar avsevärt. Inga konkreta förslag presenterades.

EKONOMI

Kostnaden för en utredning bör motsvara kostanden som krävs för en grundlig utredning, ett klargörande av vad utmaningen består i och dess omfattning inklusive möjliga risker, men även kloka alternativ för hur utmaningen hanteras eller avhjälps. Finansiering av en utredning bör fördelas från riksdagens budgetpost för oförutsedda utgifter.

E134. Beskattning av livsmedel med ohälsosamma halter av sackaros

Anna Drake, Norrköping

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska visa hälsoansvar genom att initiera en utredning för att hitta en ändamålsenlig beskattning av livsmedel med ohälsosamma nivåer av sackaros.

Godis och läsk smakar gott. Det söta triggar våra belöningssystem och har så gjort sedan människan letade söta bär och frukter för sin överlevnad. I dag har det söta och goda vänts till välfärdens fiende. Det smakar lika gott men statistiken visar sitt tydliga språk. Varannan svensk är överviktig eller fet. Varannan! Fetma är tre gånger så vanligt i dag som 1980. Enligt WHO kommer nästan var fjärde svensk att lida av fetma om femton år om vi inte lyckas vända utvecklingen.

Men det är väl upp till var och en? kanske någon tänker. Ja, i en lite mer perfekt värld hade vi kunnat kosta på oss den valfriheten. I dag är det en klass- och kulturfråga. Hälsan är orimligt ojämlik. Den högutbildade lever i genomsnitt 5–6 år längre än en person med kortare utbildning. Det är kunskap och kulturbetingad livsstil som håller oss ifrån överkonsumtion av onyttiga och sötade produkter. De som inte får en uppväxt med någorlunda hälsosamma vanor är de som får betala priset. Redan i dag är var fjärde tioåring överviktig. De kommer att betala med sin hälsa och vi som samhälle kommer att betala skyhöga sjukvårdskostnader för deras kommande sjukdomar. Ohälsan korrelerar med föräldrar utbildning och med socioekonomisk status. Det är hög tid att vända trenden. Vi har utrett, forskat och insett att något måste göras. Vi ligger redan steget efter.

Många länder i Europa har redan infört olika former av beskattning för att dämpa det ohälsosamma sockerintaget. Fanta i Sverige innehåller nästan tre gånger så mycket socker som den i England och nästan dubbelt så mycket som en Fanta i Danmark och Finland. Cancerfonden ställer sig positiva till någon form att punktbeskattning. Det är inte konstigt, för övervikt och fetma ökar risken för minst tretton olika cancerformer. Näst efter rökning är det den största påverkbara orsaken till cancer. Livsmedelsverket och Folkhälsomyndigheten nämner i olika utredningar och underlag behovet av fler konkreta och resoluta åtgärder. Inga åtgärder av det här slaget är tyvärr perfekta. I Norge såg man hur konsumtionen av sötade produkter från Sverige steg till nya rekordnivåer. Danmark backade på beslutet efter bara några år. Vanor och förändrade konsumtionsmönster tar tid att förändra. WHO rekommenderar länder att införa en läsk skatt, då fördelarna överväger nackdelarna.

I rädsla för att införa en punktbeskattning som slår orättvist eller upplevs ineffektiv, så utreds dessa frågor, utan att något parti vågar ta steget till faktisk handling. Låt oss liberaler vara lite mer handlingskraftiga. Vi ser ojämlikheten i hälsa och vi gör något åt det. Skatteintäkterna kan med fördel öronmärkas till andra hälsofrämjande satsningar. Win-win, så att säga.

Låt oss visa hälsoansvar genom att initiera en utredning för att hitta en effektiv och ändamålsenlig beskattning av livsmedel med ohälsosamma nivåer av sackaros.

E135. Inför en sockerskatt

Ulf Paulsson, Lund

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att det införs en skatt på socker.

Globalt sett beräknas i dag fler människor dö av för stort och felaktigt matintag än av svält. Och problemet ökar hela tiden. För stort och felaktigt matintag leder till bland annat övervikt vilket i sin tur leder till ökad risk för bl.a. högt blodtryck och diabetes 2.

Även i Sverige är detta ett stort och växande problem. Andelen överviktiga utgör i dag cirka 52 procent av den vuxna befolkningen (16–84 år). Speciellt oroade är forskarna över den snabba ökningen av antalet feta och överviktiga barn som på sikt kan få stora negativa konsekvenser för hälsan, livskvaliteten och ytterst livslängden.

Socker innehåller mycket kalorier, s.k. ”tomma” kalorier eftersom socker inte innehåller några nyttigheter. Konsumtionen av socker tenderar att öka i Sverige för varje år. Och så gör övervikten. Och med den de s.k. vällevnads-sjukdomarna. En utveckling som vi måste försöka hejda.

En enkel åtgärd är att införa en sockerskatt. En sådan skulle ha en dämpande effekt på den totala konsumtionen av socker i landet eftersom priset på de produkter som innehåller socker skulle stiga. Alla skulle fortfarande ha möjlighet att köpa sitt lördagsgodis men kanske skulle man då stoppa ner lite mindre i sin påse.

E136. Förbjud alla digitala valutor som möjliggör anonyma transaktioner

Marcus Claesson, Mölndal

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att alla digitala valutor som möjliggör anonyma transaktioner förbjuds.

Anonyma transaktioner med digitala valutor öppnar för mycket grov och omfattande brottslighet, med mycket små möjligheter att ens hitta de skyldiga och än mindre lyckas få de lagförda och fällda i domstol med tillräcklig bevisning. Pengatvätt motsvarande miljardtals kronor, handel med droger och/eller vapen samt kriminella beställningsjobb måste försvåras.

E137. Århundradets skattereform

Pia Långström, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska tillsätta en utredning för en omfördelning av skattetrycket som främjar en hållbar samhällsutveckling genom att sänka skatten på inkomst och göra det möjligt att frigöra disponibel inkomst till att bekosta externaliteter (negativ påverkan på klimatet) när de internaliseras i priset. Syftet bör vara att öka efterfrågan på och utvecklingen av hållbara alternativ
2. att Liberalerna ska verka för att folk får behålla en större del av sin lön för att kunna har råd att betala för de externaliteter som uppstår vid val av icke klimat-/miljövänliga alternativ
3. att Liberalerna utreder på vilka (land)områden kompensatorisk hänsyn bör tas till dem som saknar alternativ
4. att Liberalerna ska främja att kostnader för externaliteter även räknas och synliggörs på EU-nivå
5. att Liberalerna ska utreda om ett komplement kan utgöras av avgift med full utdelning på områden där samhället kan ställa om till andra alternativ inom en kortare tioårsperiod

Samhället behöver snabbt ställas om till att bli mer hållbart och resilient, och lösning är inte högre skatter utan en omfördelning av skattetrycket. Folk, och företag, behöver få behålla en större del av sin inkomst om man på allvar ska kunna ta betalt för den negativ påverkan på klimat och miljö, det vill säga externaliteterna, som bör internaliseras i priset så att det tydligt syns på prislappen vad det kostar. I vissa fall kan det vara lämpligt med en skatt enligt Arthur Pigou och William Baumol, medan det i andra fall kan vara mer fördelaktigt att använda sig av avgift med full utdelning. Framförallt om det handlar om en övergångsperiod där behovet av styrmedel förväntas försvinna när nya hållbara alternativ görs tillgängliga. Detta bör vara tjugohundratalets skattereform, och det brådskar eftersom klimatkrisen är ett faktum som blir dyrare och mer komplex för varje dag som går. De verkliga kostnaderna måste synas på prislappen för att skapa medvetenhet och konsumenten måste ha råd att stå för de kostnaderna tills det finns billigare och mer hållbara alternativ, vilket även innebär konkurrensfördelar för innovativa ”gröna” entreprenörer. Och den som t.ex. väljer att fortsätta ”living on the edge” och vill köra runt i en utsläppsbil, kan göra det men tvingas även i fortsättningen att ta de verkliga kostnaderna. Även om den typen av fordonen förmodligen snabbt byggs om till elbilar. Det måste med andra ord vara möjligt för individer och företag att välja vad de kan avstå ifrån och när de prioriterar att även betala för negativ klimat- och miljöpåverkan samt ha råd med det. Kanske kan externaliteterna hanteras som olika momssatser (0, 6, 12 och 25 procent) beroende på de externa faktorerna och deras eventuella påverkan, vilka sedan justeras i nedåt i takt med produktutvecklingen. En början till en hållbar systemförändring för att stävja klimatkrisen för att frihet måste försvaras.

E2. JOBB OCH ARBETSMARKNAD

E201. Utbildningspott

Robin Alex, Linköping

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att utforma ett system där människor, genom arbete, kan kvalificera sig till finansierad utbildning. Detta för att möjliggöra samhällsviktiga yrkesförflyttningar.

Mitt förslag är att Liberalerna ska verka för att utforma ett system där arbete kvalificerar människor till möjlig utbildningsfinansiering.

Tanken är människor jobbar ihop sin utbildningspott som sedan kan användas för utbildning och resultera i för samhället prioriterade yrkesförflyttningar. En person som börjar jobba tidigt i livet börjar tidigt generera sin utbildningspott och kan också nyttja den tidigare än den som börjar jobba senare i livet. Nyttjandet av potten ska styras utifrån samhällsekonomi/samhällsnytta.

Behöver vi aktiva insatser för fler samhällsnyttiga yrkesförflyttningar och ökade incitament för utbildning senare i livet? Ja, jag tror att det kan finnas vinster i att få fler människor som har arbete att via utbildning göra en yrkesförflyttning.

Möjliga fördelar med en ”utbildningspott”.

- Ökade incitament att utbilda sig senare i livet.
- Ökade möjligheter att styra kandidater mot samhällsviktiga yrken.
- Ökade möjligheter att få människor med kvalificerad kompetens att förflytta sig till andra kvalificerade yrken.
- Ökad legitimitet för arbetsmarknadspolitiska insatser genom att signalera att arbetsmarknadspolitiken är till för alla, givetvis utifrån att insatserna bedöms som samhällsnyttiga.
- Minskade utgifter för sjukskrivning/arbetsskador genom att yrkesförflyttning i större utsträckning sker innan kostnader för ohälsa uppstår.
- Minskad arbetslöshet om fler människor går direkt från arbete till utbildning.

E202. Fortsatta löneskillnader mellan kön

Patrik Szefer, Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att könsbaserad lön inte ska finnas i ett samhälle

Lönegapet fortsätter att minska mellan kvinnor och män. Men är det tillräcklig jämställdhet? I dagens samhälle ska det inte finnas några skillnader eftersom kunskap och erfarenhet är makt. I dag bör Liberalerna yrka på att könsbaserad lön inte ska finnas i ett samhälle.

Kvinnliga ingenjörer får lägre i ingångslön än outbildade på samma tjänster inom t.ex. gruvindustrin. Det gäller även ingångslönen för röntgensjuksköterskor. Ingenstans ska en kvinna få lägre i lön, alla ska behandlas lika. En utbildad inom ett yrke kan ha fått bättre erfarenhet än en outbildad men ändå ger man kvinnor för låg ingångslön och inte efter ett jämlikt människovärde som bygger endast på kunskap och erfarenhet.

E203. Uppdatera reglerna för traktamente

Liberalerna Västerbotten

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för uppdaterade regler för traktamente som leder till att anställda inte längre behöver betala för att arbeta

Traktamente är en ersättning som du som arbetsgivare betalar ut till en anställd för dennes ökade levnadskostnader under en tjänsteresa. Enligt skattereglerna har den anställde rätt till avdrag för sina ökade levnadskostnader under tjänsteresa.

Det krävs alltid minst en hel övernattning (kl. 00–06) för att man ska kunna betala ut skattefritt traktamente.

Vi anser att arbetstagare inte ska behöva betala för att arbeta, detta ska vara grunden.

Tidigare hade Sverige ersättning för ökade kostnader vid tjänsteresor vilket togs bort för ett antal år sedan. Detta drabbar framförallt arbetstagare utanför storstadsregionerna vilka många gånger måste resa över dagen för arbete långt borta från hemorten. Att äta frukost, lunch och middag på t.ex. Arlanda är kostsamt och motionen syftar till att Sverige ska gå tillbaka till tidigare regler, ungefär såsom Finland i dag

Detta är Finlands regler:

År 2019 är beloppet på dagtraktamentet

• partiellt dagtraktamente (arbetsresan varar över sex timmar) 19 euro
• heldagtraktamente (arbetsresan varar över tio timmar) 42 euro
• utlandsdagtraktamente
• måltidsersättning 10,50 euro
- måltidsersättningen kan betalas för sådana arbetsresor för vilka det inte betalas något dagtraktamente till löntagaren.

Dagtraktamentet är en ersättning för högre måltidskostnader än normalt. Om arbetsresan inkluderar en gratis måltid eller en måltid som bekostas av arbetsgivaren, påverkar det beloppet på dagtraktamentet.

Vid övernattning får arbetstagare 2020, 240kr/dygn i Sverige. Reser man till Frankrike är summan 794kr. Alla inser att man i Sverige inte kan äta för en tredjedel av kostnaden i Frankrike. Det ska inte behöva kosta pengar att arbeta, arbetsgivaren borde få betala ut högre skattefria traktamenten i dag som inte heller ska beläggas med arbetsgivaravgift.

E204. Arbetsförmedlingen – inte en administratör

Eva Svendén, Malmö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att kunder som inte vill vara inskrivna på Arbetsförmedlingen, inte vill söka jobb, inte söker jobb, inte tar sitt ansvar för sig som kund på Arbetsförmedlingen, inte ska vara tvungna att vara inskrivna fast de ej vill och så ta tid och resurser i anspråk, för att få A-kassa eller Försörjningsstöd.
2. att kunder som ej sköter sina åtagande på Arbetsförmedlingen, som inte söker jobb, inte följer sin planering, inte kommer på möten, ska kunna skrivas ut från Arbetsförmedlingen. Det går ej i dag, Arbetsförmedlingen får inte skriva ut en kund som säger sig vilja/vara/r tvungen att vara inskriven (eller att hen måste det för att få A-kassa eller Försörjningsstöd) men inte sköter sina åtagande, tar sitt ansvar och inte söker jobb.
3. att Arbetsförmedlingen inte fortsätter att vara en administratör för andra myndigheter och kommunen

I dag måste kunder som till exempel vill ha försörjningsstöd eller A-kassa skriva in sig på Arbetsförmedlingen som arbetssökande. Självklart ska den som är arbetslösa och behöver exempelvis försörjningsstöd söka jobb. Men många av dem som skriver in sig på arbetsförmedlingen vill inte vara inskrivna där, vill inte söka jobb och skriver in sig just för att få försörjningsstöd eller A-kassa. När dessa personer är inskrivna på Arbetsförmedlingen så är det inte ovanligt att de missköter sitt åtagande där- söker inte jobb, tar inte sitt ansvar, följer inte sin planering för att komma i jobb, kommer inte till möten, med mera. Det betyder att dessa kunder bara tar tid och resurser i anspråk, tid och resurser som kunde använts till de arbetssökande på Arbetsförmedlingen som verkligen vill ha ett jobb, som söker jobb, tar sitt ansvar och följer sina åtagande. Tid och resurser som nu i stället bara försvinner, det vill säga att medborgarnas skattepengar bara slängs ut. Detta måste upphöra. Arbetsförmedlingen ska inte vara en administratör till kommunen eller andra myndigheter. Denna kontroll måste respektive institution själv sköta eller så får det utredas hur det annars kan ske.

E205. Avskaffa Arbetsförmedlingen

Eva Svendén, Malmö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Arbetsförmedlingen avskaffas – arbetsgivare och arbetssökande möts på andra arenor i dag
2. att Arbetsförmedlingen avskaffas i sin nuvarande form men eventuellt finns kvar i någon form för att jobba med och för dem med funktionsnedsättningar
3. att om Arbetsförmedlingen avskaffas så kan resurser i stället satsas på kommunen som på ett mycket mer effektivt och kvalitativt sätt i dag också jobbar med att få personer i jobb som står lång ifrån arbetsmarknaden, som till exempel ungdomar
4. att vi inser att många av dem som i dag inte söker jobb, inte vill försöka att få jobb eller göra sig attraktiva på arbetsmarknaden t.ex. genom utbildning, att samhället i dag ger dem möjlighet att agera så genom att vi erbjuder dem en insats hos Arbetsförmedlingen som ger ekonomisk ersättning (insatser som sällan ger pengar). Men också genom att de kan få försörjningsstöd genom att vara inskriven på Arbetsförmedlingen, fast att de inte söker jobb. Om inte Arbetsförmedlingen hade funnits så hade varit tvungna att söka jobb om de ville ha pengar.

Arbetsförmedlingen var tidigare, inte minst under 80-talet en plattform där arbetsgivare och arbetssökande kunde mötas och finna varandra. I dag finns det många andra plattformar för att söka jobb, finna jobb, och för arbetsgivare och arbetstagare kan mötas. Arbetsförmedlingen har dessutom lite tid och möjlighet att underlätta och skapa förutsättningar för folk att bli mer gångbara på arbetsmarknaden. De som har en gymnasieutbildning eller högra utbildning, kan svenska, söker jobb får jobb. Men det är inte Arbetsförmedlingens förtjänst för de får i princip ingen hjälp från Arbetsförmedlingen. Arbetsförmedlingen prioriterar inte ens de med funktionsnedsättningar, som är den grupp som har absolut svårast att överhuvudtaget komma in på arbetsmarknaden. De som Arbetsförmedlingen främst jobbar med är de som är nyanlända eller som har varit i Sverige i många år men inte kan svenska, inte söker jobb, inte vill ha jobb, inte vill utbilda sig för att bli gångbara på arbetsmarknaden. De kan få insatser och åtgärder, det vill säga vi belönar dem när de inte försöker ta ansvar för att få jobb med att sätta dem i en insats som ger dem en ekonomisk ersättning. Men samtidigt så gör det att de inte har incitament att söka jobb utan blir kvar i utanförskap. Om Arbetsförmedlingen ej hade funnits och fungerat som i dag så hade de varit tvungna att söka jobb, annars hade de inte fått några pengar. Argumentet att de inte har ett närverk i Sverige och därför har svårare att

få jobb, är ej relevant- många svenskar har inte heller något närverk men särbehandlas inte för det. Argumentet att de i så fall skulle söka svartjobb är ej hellre relevant då det inte sällan framkommer att de har ett svartjobb bredvid. Arbetsförmedlingen är i dag en stor, kostsam, otymplig och ineffektiv myndighet som främst jobbar med nyanlända eller folk som varit i Sverige i många år men inte tagit ansvar för att söka jobb, lära sig svenska. Mycket av Arbetsförmedlingens arbetsuppgifter görs mer kvalitativt och med mycket bättre resultat av kommunen- om Arbetsförmedlingen läggs ned så kan kommunen få mer resurser för den verksamheten. Att politiker låter Arbetsförmedlingen finnas kvar tror jag främst beror på att de vill dölja den stora grupp nyanlända och andra som varit i Sverige i många år men som ej tar ansvar för att få jobb. Prioritera i stället de arbetssökande med funktionsnedsättningar som sällan eller aldrig får jobb.

E206. Ökad normkritik för att skifta fokus från anställd till företagare

Mats Andersson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna arbetar för att lyfta den enkla egenföretagarens vardag, motgångar, utmaningar och fördelar.

Alla förstår innebörden av att vara anställd och ha en anställning, däremot blir det lätt förvirring kring samtal om inkomst/ersättning/jobb/investering/avkastning. Att vara företagare låter ofta stort och konstigt, samtidigt som all offentlig debatt kring full sysselsättning genast tolkas som att alla ska ha rätt till en fast månadslön. Det är ett märkligt och förlegat förhållningssätt att en företagare bara finns till för att andra ska få anställning, med tanke på alla små egenföretagare som har sin verksamhet som sin egen försörjning. Normkritik i genusdebatt är vanligt, men här kan det vara bra med lite ny normkritik.

E207. Sveriges viktigaste yrken

Patrik Szefer, Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att yrken inom vård som läkare, undersköterska, sjuksköterska och inom skola, utbildning som lärare, förskolelärare samt blåljuspersonal som ambulans, polis och brandkår ska ses som Sveriges viktigaste yrken och få möjlighet att ta pension vid 60 år samt en extra betald semestervecka för familjen så att yrkena ska framstå som extra statushöjande och viktiga i samhället. Man bör även utreda om rätt till arbetstidsförkortning som ger många yrken i dag ytterligare fyra dagar ledigt per år.

Det är brist inom dessa yrken och de bör ses som attraktiva. Vi bör visa vår glädje över att dessa människor finns i vår vardag på sjukhus, skola och i samhället.

E208. Längre arbetsliv, en nödvändighet

Barbro Westerholm, Stockholm
Gösta Frödin, Arvika
Margaretha Helgesson, Falun
Margaretha Herthelius, Stockholm
Lars Holmgren, Sundsvall

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna arbetar för att rätten att vara kvar i arbetslivet successivt höjs till det år då arbetstagaren fyller 75 år
2. att Liberalerna arbetar för ett åldersmedvetet ledarskap på alla nivåer i arbetslivet
3. att Liberalerna arbetar för att höja kunskaperna om värdet av årsrika människors kunskaper och erfarenheter hos arbetsgivare, chefer, rekryterare och personalfunktioner
4. att Liberalerna arbetar för att en god arbetsmiljö skapas genom hela arbetslivet med tillvaratagande av företagshälsovårdens och skyddsombudens kompetens
5. att Liberalerna arbetar för möjlighet till flexibel arbetstid för årsrika i arbetslivet
6. att Liberalerna arbetar för att även de som av olika anledningar inte orkar fortsätta i arbetslivet fram till eller efter normal pensionsålder ska kunna få pensioner som det går att leva på
7. att Liberalerna arbetar för en sänkning av arbetsgivaravgiften för arbetsgivare som anställer människor 60 år eller äldre

Vi lever allt längre och med bibehållen hälsa. En person som i dag är i 70-årsåldern kan i hälsa och funktionsförmåga jämföras med någon som var i 50-årsåldern för 50 år sedan. Det är glädjande men samtidigt problematiskt att vår syn på när det är dags att lämna arbetslivet inte ändrats sedan vi fick fört första pensionssystem 1913 med 67 år som pensionsålder. Då kunde vi räkna med att leva sju år efter pensioneringen, i dag 20 år efter 65 årsdagen.

I dag finns en inställning om att man ska lämna arbetslivet vid 65 års ålder. Det kan betraktas som norm och många människor känner sig därför tvungna att då gå i pension. Det kan bl.a. bero på att 65-årsgränsen finns kvar i olika lagar och avtal men också att man inte tagit till sig att forskning entydigt visar att dagens seniorer är friskare, smartare och mer välutbildade än gårdagens.

Riksdagen har beslutat om successiv höjning av rätten att vara kvar i arbetslivet. 2023 kommer den att ligga på 69 år. Liberala seniorer anser att höjningen bör gå fortare med en höjning av ett år om året. Därmed skulle pensionsåldern 2029 vara 75 år. Med en sådan höjning kan fler som vill och kan fortsätta att stanna kvar i arbetslivet. Höjningen är också viktig för finansieringen av vår välfärd. Vi har inte råd att hindra dem som vill och kan fortsätta i arbetslivet. Vi måste vi kunna sörja för att de som haft slitsamma arbeten och inte orkar fortsätta i arbetslivet ska kunna få pensioner att leva på och en välfärd värd namnet.

Vi anser att Liberalerna i arbetslivet behöver arbeta för ett åldersmedvetet ledarskap där varje arbetstagares kom-

petens och erfarenhet tas tillvara oavsett ålder. Det innebär att arbetsgivare, arbetsledare/chefer, rekryterare och personalfunktioner/HR-funktioner där de finns, måste bibringas kunskap och insikt om vikten av att ta vara både på värdet av de yngres nyare utbildning och energi och de årsrikas erfarenhet, överblick och ansvarstagande. Här krävs aktiva insatser för utbildning men också om arbetsmiljöarbetets viktiga roll för att på så sätt förebygga tidigt utträde från arbetslivet. Vi liberaler måste arbeta för en god arbetsmiljö genom hela arbetslivet för att ett längre arbetsliv ska bli möjligt för fler. Där spelar skyddsombuden och företagshälsovården en viktig roll.

För en del kan det kännas tungt att efter uppnådd pensionsålder lämna arbetslivet men också att fortsätta arbeta på heltid. Möjlighet måste därför finnas till successiv nedsättning av arbetstiden eller att dela upp arbetstiden efter önskemål. Det skulle innebära en valfrihetsreform innebärande tillvaratagande av erfarenhet och kunskap hos årsrika människor som i sin tur känner att de vill, kan och med glädje fortsätta i arbetlivet.

Liberala seniorer anser till sist att arbetsavgifterna behöver reduceras för att göra det billigare att behålla till åren komna arbetsföra personer. Den arbetsgivare som anställer en person 60 år eller äldre skulle t.ex. kunna få en reducering av arbetsgivaravgiften.

E209. Ökad tillsyn över arbetsmiljöområdet

Liberalerna Varberg
Liberalerna Hylte

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna arbetar för att tillsynen utifrån arbetsmiljölagstiftningen utökas, för att våra arbetsplatser ska bli ”hållbara” och sunda i så stor utsträckning som möjligt.
2. att den tillsynsverksamhet som redan finns utökas så att fysiska besök på arbetsplatser sker för stöd, och då det behövs kunna ge råd och direktiv, så att en arbetsmiljöfokusering säkerställs.
3. att arbetsmiljölagstiftningen efterlevs bättre.

Vi har en arbetsmiljölagstiftning sedan industrialismen började i vårt land och en utbyggd tillsynsverksamhet genom Arbetsmiljöverket

Digitaliseringen och ett hopp om att vunnen kunskap inte kräver så stor fysisk tillsyn har gjort att vi i dag har totalt elva platser i landet med arbetsmiljökontor, vilket kräver väldigt långa resor för att upprätthålla kontakt med företag och offentliga arbetsplatser så att fysiska möten och inspektioner kan ske som stöd för ett sunt arbetsliv.

Detta är att jämföra med varje kommuns tillsynsverksamhet inom miljöområdet via miljö- och hälsovårdsenheter för att den yttre miljön ska skyddas (290 stycken).

Vi behöver ett större fokus på våra arbetsplatser, så att de är hygieniska, säkra och sunda och vår arbetsmiljölagstiftning används konstruktivt för ett hållbart samhälle.

E210. Villkor i arbetslivet för transpersoner

Mats Nordström, Täby
Anne-Marie Ekström, Borås
Richard Brodd, Göteborg
Peter Edholm, Solna
Carl Otto Engberg, Stockholm
Inez Holst, Mölndal
Robin Nilsen, Stockholm
Ulrica Solver-Gustavsson, Örebro
Facundo Unia, Stockholm
Barbro Westerholm, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att sammanställa kunskap om transpersoners situation på arbetsmarknaden.
2. att Liberalerna ska verka för att det statliga stödet till civila samhället/antidiskrimineringsbyråerna utökas i syfte att hjälpa enskilda att pröva diskrimineringslagen och driva fler ärenden
3. att Liberalerna ska verka för att göra en kartläggning av arbetet med aktiva åtgärder och sammanställa goda exempel som kan användas som rådgivning för arbetsgivare
4. att Liberalerna ska verka för att säkerställa att statliga arbetsgivares rekryteringsverktyg inkluderar icke-binära personer.
5. att Liberalerna ska verka för att säkerställa att Arbetsförmedlingens samtliga system fungerar för personer som bytt juridiskt kön, inklusive bland annat kundundersökningar
6. att Liberalerna ska verka för att ta fram riktlinjer för hur statliga myndigheter kan inkludera icke-binära personer i enkäter och undersökningar samt för hur icke-binära ska inkluderas i enkäter och undersökningar samt för hur icke-binära ska inkluderas i könsuppdelad statistik

HBT-liberaler arbetar för att stärka hbtqi-personers rättigheter.

Samtlig personal på samtliga nivåer inom utbildningsväsendet ska vara medveten om och ha skyldighet att utbilda på ett evidensbaserat och fördomsfritt vis om vad överskridande identitet och uttryck betyder och hur det påverkar individen. Det är viktigt att full acceptans, stöd och en miljö fri från hot, våld, diskriminering och kränkningar är en verklighet. Information om gruppen ska ges och finnas tillgänglig genomgripande på alla nivåer inom utbildningsväsendet. En relevant historieskrivning samt kunskapsförmedling som är inkluderande ska vara obligatorisk inom utbildningsväsendet. Osynliggörande måste upphöra. Identitetsskapandet är oerhört viktigt för de berörda grupperna som under lång tid blivit fråntagna möjligheter att identifiera sig med och relatera till personer och händelser i världshistorien som inkluderar en för gruppen positiv roll och beskrivning. En förändring är absolut nödvändig.

Alla former av diskriminering och annan särbehandling på arbetsmarknaden måste upphöra. Lagstiftningen bör uppdateras för att ge optimalt skydd på samma nivå som för alla andra medborgare.

Ingen person ska kunna sägas upp, nekas anställning eller hindras i sin yrkesutövning på grund av könsidentitet och/eller könsuttryck. Inte heller ska exempelvis lönesättning eller annan relevant situation påverkas.

Det är HBT-liberalers övertygelse att arbetsgivare vinner på att stärka alla individers situation på arbetsplatsen och även möjliggöra förmåner, försäkringar och annat som kan ses som relevant för gruppen. Vi uppmuntrar därför uppgörelser kring detta hos arbetsgivare samt mellan arbetsmarknadens parter.

All information om personuppgifter som sparas i skola, yrkesliv, hos myndigheter och inom vården ska vara skyddad och kunna hanteras på sådant vis att en persons historia inte ifrågasätts, avslöjas eller på annat vis kompromitteras. Det är viktigt att individen kan känna sig trygg med att förtroenden inte bryts, samt att information rörande inte minst könskorrigering inte faller i fel händer.

E3. REGIONAL UTVECKLING I HELA SVERIGE

E301. Satsa på storkommuner

Liberalerna Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att kommunerna blir större så att bättre samarbeten kan ske över gränserna. Storkommuner är också något som kommit i Finland på grund av en minskad befolkning i vissa kommuner

Det är nog effektivt och bra för politik, utbildning, människors hälsa, fritid med t.ex. badhus och en del andra satsningar om kommuner i Sverige går ihop till storkommuner. Det gynnar också landsbygd så rätt satsningar sker.

Bara i Norrbotten är det för många kockar i mycket. Till exempel finns tre kommunalråd i en kommun som Gällivare, vilket är ett frågetecken. Luleå och Boden är rätt jämlika kommuner och delar dessutom sjukhus i Sunderbyn. Mindre kommuner har även svårt att få ihop ekonomin till fiber. Med storkommuner behöver inte människor lida var de än bor och staten tvingar inte folk att flytta.

E302. Lokal beskattningsrätt av företag och naturresurser

Hans Åberg, Upplands-Bro

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna utreder möjligheten att införa lokal beskattningsrätt av företag, kommersiella fastigheter och naturtillgångar och hur ett sådant system skulle kunna utformas.

Inför kommunal beskattningsrätt av företag, kommersiella fastigheter och naturresurser. Det skulle i ett slag förbättra ekonomin för kommuner som är rika på naturtillgångar och förmår utveckla ett dynamiskt företagsklimat. Det skulle smörja upp det kommunalekonomiska hjulet eftersom kommunernas skattekraft inte bara blir beroende av att folk bor i kommunen utan även lokala naturtillgångar som exploateras, företag som etableras lokalt och kommersiella fastigheter som utvecklas blir ett tillskott till den kommunala ekonomin. I Norge har man med framgång tillämpat ett sådant system.

Den lokala beskattningsrätten främsta syfte är att förbättra kommuners ekonomiska självständighet och utvecklingskraft. Förslaget ska INTE ses som ett sätt att höja det totala skattetrycket utan som en omfördelning av befintligt skatteuttag mellan stat och kommun. Lokal beskattningsrätt är ett sätt att tillföra fler operativa faktorer i den kommunalekonomiska ekvationen.

Lokal beskattningsrätt kommer bidra till en starkare lokal, kommunal ekonomi, särskilt i landsbygds- och avfolkningskommuner, och därmed till kommunernas förmåga att leverera nödvändig samhällsservice. Det kommer också bidra till att förbättra landsbygdens möjligheter att utvecklas efter sina lokala förutsättningar, tillgångar och potential.

E303. Främja ny elproduktion genom förändrad fastighetsskatt

Liberalerna Svalöv

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska initiera en skatteutredning som skiftar fastighetsskatten på kraftverk till en kommunal fastighetsavgift likt den för privata fastigheter.

Sverige behöver mera elkraft av alla slag. Nät, tjänster och produktion behöver alla byggas ut. Sveriges kraftproduktion ska i framtiden komma överallt ifrån, i stället som tidigare ifrån några få tryckpunkter i landet. Alla vill vi ha el men ingen vill ha produktionen nära. Sveriges demokratiska processer utnyttjas till fullo varje gång en kraftkälla ska byggas. En konsekvens av detta är att utbyggnaden dröjer, elpriset skjuter i höjden på grund av brist och ökade projekteringskostnader. ”Not-on-my-backyard” är en realitet och lokalsamhällen ser sällan nyttan. Diskussioner förs om att ta bort alternativt begränsa den kommunala vetorätten för att utbyggnaden av elproduktion inte ska avstanna. Att vetorätten för vindkraft t.ex. behöver förändras för att vara med tidsenligt råder det inga tvivel om men att ta bort den kommunala vetorätten skulle vara djupt olyckligt och något som ytterligare kan göra en infekterad fråga onödigt konfliktfylld och svårlöst. Se möjligheterna i stället för begränsningarna, premiera lösningar och lösningsorienterade kommuner. Skifta fastighetsskatten på kraftverken till en kommunal fastighetsavgift, likt den för privata fastigheter. En sådan avgift skulle kunna ge kommuner en god inkomst av kraftproduktion och stödja glesbygdskommuner där kraftproduktion möjligen har extra goda förutsättningar och extra inkomster kommer väl till pass. Att skifta skatteflöde skulle främja utbyggnaden av ny kraftproduktion utan att göra våld på de demokratiska processerna.

E304. Trygghetsboende på landet

Gunnar Asserhed, Norrköping

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att komplettera landsbygdsprogrammet med behovet av trygghetsboenden på landsbygden i enlighet med motionens intentioner

Liberalernas Bygdepolitiska program bör kompletteras med att satsa på Trygghetsboenden på landsbygden för att uppnå en mänskligare politik för årsrika också på landsbygden.

På svensk landsbygd bor mer än 2,7 miljoner människor. Många är äldre som kanske hela sitt liv varit verksamma som ägare eller anställda i lantbruk eller småföretag. De vill ofta som äldre efter pensioneringen bo kvar i närområdet. Efter pensioneringen görs ofta generationsskiften eller försäljning av verksamheter där människor varit verksamma under lång tid.

Många vill vara kvar i bygden även efter pensioneringen utan att vara en belastning för den generation eller de nya ägare som tagit över. Att på äldre dar behöva flytta från en invand miljö till en större tätort kan vara oönskat och öka risken för ohälsa. Ett mänskligare alternativ är att öka möjligheterna att bygga och driva trygghetsboenden för årsrika i bygden nära den invanda närmiljön där också deras vänner finns.

Satsning på trygghetsboenden har hittills ofta gjorts i större tätorter och städer. Förnärvarande finns ett mindre statligt stöd för uppförande av trygghetsboenden. Om Socialstyrelsens och Boverkets definition för trygghetsboende uppfylls bör stat och kommun stimulera till ett ökat uppförande av trygghetsboenden på landsbygden.

E305. Ett flexibelt strandskydd

Urban Wästljung, Uppsala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att kommuner genom detaljplan eller områdesbestämmelser enklare kan utveckla strandnära områden för bostads- och fritidsändamål
2. att Liberalerna verkar för tillägg av särskilda skäl i miljöbalken som underlättar för enskilda och kommuner att få undantag från strandskyddsregler när saken har liten betydelse för friluftsliv och naturskydd

Bygdeprogrammet föreslår i punkt 20 att ”Strandskyddet ska mjukas upp och decentraliseras genom att kommuner ska kunna ansöka om att upphäva strandskyddet med hänvisning till ett lokalt behov av bostadsbyggande. I områden där exploateringstrycket bedöms som exceptionellt högt eller synnerliga skäl föreligger ska fortfarande ett strikt strandskydd tillämpas.”

Det är en grannlaga uppgift att reformera strandskyddet och balansera krav från olika intressen. Strandskyddet garanterar tillgänglighet till stränderna för friluftslivet och har stor betydelse för naturskyddet. Samtidigt inskränker det markägares rådighet och kan hindra utveckling för tätorter och landsbygden.

Regler om att kommuner ska kunna ansöka om upphävt strandskydd finns egentligen i olika former redan i dag. Kommuner kan peka ut områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen (LIS-områden) i översiktsplanen. Genom detaljplan kan också strandskyddet upphävas. Den sortens beslut kan överklagas eller upphävas av länsstyrelsen. Därutöver kan enskilda ansöka om dispens.

Som lagen utformats är det dock svårt att göra avsteg från strandskyddet eftersom det krävs särskilda skäl för dispens och ett motiv som anges för att upphäva strandskyddet är att tillgodose ett ”angeläget allmänt intresse som inte kan tillgodoses utanför området”. Den enskildes behov kan sällan konkurrera med angelägna allmänna intressen och i alla sammanhang är det ofta enkelt att visa att behovet, i alla fall rent teoretiskt, kan tillgodoses på annan plats.

Det vore dock rimligt att kunna tillämpa strandskyddsreglerna mindre strängt där exploateringstrycket är svagt och för projekt som har liten betydelse för strandskyddet. Det borde gälla både den enskilde som vill bygga en brygga – debatten handlar annars mest om dispenser för bostadsbyggande medan mer triviala företeelser glöms bort – och för en näringsidkare eller kommun som vill utveckla en verksamhet eller bygga bostäder.

Fores har gett ut en liten skrift författad av Eidar Lindgren, som heter ”Strandskydd och riksintressen – och mark till bostäder”. I den ges intressanta förslag till lösningar på problemen som samtidigt garanterar skydd av stränder och tillgänglighet för allmänheten. Till exempel kan ett nytt särskilt skäl läggas till listan i miljöbalken. Det skulle kunna formuleras som ”området är lämpligt för ett angeläget allmänt intresse och har liten betydelse för friluftsliv och naturskydd”. Genom enkla tillägg i lagstiftningen och en fortsatt stark tillsyn kan således dispensmöjligheterna öka och tillsynsmyndigheterna kan fortfarande, om det behövs, ingripa mot byggande invid vattnet som hindrar allemansrättslig tillgång till stranden.

Ökad möjlighet för kommuner och enskilda att få dispens från strandskyddsregler där exploateringstrycket är svagt, samtidigt som själva stranden skyddas och i stort ändå görs tillgänglig för allmänheten, skulle förenkla för alla, sänka konfliktnivån i strandskyddsfrågan och fortsatt garantera ett generellt skydd

E306. Ett decentraliserat strandskydd

Mathias Lindow, Österåker

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att strandskyddet decentraliseras genom att kommunerna ska kunna besluta om att upphäva strandskyddet.
2. att andra meningen i punkt 20 i det bygdepolitiska programmet stryks

Ett på djupet reformerat strandskydd är viktigt då behovet av bostäder är stort i expansiva regioner. Bryggor, båthus med mera utgör ett viktigt karaktärsinslag i skärgården och det pittoreska inslag de bidrar till ger en ökad attraktionskraft för såväl boende som turister. Utgångspunkten är att

uppnå en mer balanserad och flexibel lagstiftning som skyddar stränder och natur där det är som viktigast, samtidigt som de generella restriktionerna avskaffas och att beslutsfattandet i frågor som rör strandskydd decentraliseras så långt det är möjligt. Kommunerna själva ska vara ansvariga för att fatta beslut om strandskydd. Kommunerna besitter planmonopol, vilket borgar för att exploatering sker balanserat. Kommunerna har de bästa förutsättningarna att hantera denna fråga, då närheten till det och de besluten rör och berör är större och lokalkunskapen är bättre. Länsstyrelsen har i många fall orimligt långa hanteringstider för frågor som rör strandskydd. Detta trots att kommunerna redan tvingats göra allt förberedande planarbete och upprättat all nödvändig dokumentation. Många näringsidkare bedriver i dag verksamheter som sträcker sig från areella näringar till turism och annan näringsverksamhet. Detta levandegör såväl landsbygd som skärgård och skapar turismintäkter och arbetstillfällen. Det lokala näringslivet, som agerar utifrån lokala förutsättningar har ofta god kontakt med kommunen och de lokala förtroendevalda

E307. Bort med strandskydd på egen anlagd damm

Liberalerna Norberg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. Liberalerna verkar för att dammar, eller andra vattenreservoarer som anläggs för att spara vatten, inte omfattas av strandskydd.

Vi är mitt under pågående klimatförändring. Oavsett om Sverige och världen når målet om en temperaturförändring under två grader eller inte så kan vi konstatera att klimatet blir varmare. Detta kan i sin tur leda till mer regn och/eller längre torrperioder. För att motverka detta behöver bland annat lantbrukare kunna lagra vatten för eventuella torrperioder.

Ett sätt att göra detta på är att anlägga egna dammar. Då är Sveriges lagstiftning problematiskt då dessa, egna anläggningar, också hamnar under strandskyddslagstiftningen. Sverige behöver ha en lagstiftning som gynnar näringsidkare och som kan säkerställa att vi har livsmedelsproduktion även under torrare år.

I anslutning till dammar kan det behöva uppföras byggnader och då bör Liberalerna verka för att regelkrånglet begränsas för att uppföra dessa, när näringsidkare försöker föregå klimatförändringar med miljövänliga alternativ.

E308. Strandskyddsutredningen

Gunilla Almesåker, Linköping

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att förslagens förenlighet med egendomsskyddet i regeringsformen och i Europakonventionen måste utredas i det fortsatta lagstiftningsarbetet

Betänkandet Tillgängliga stränder – ett mer differentierat strandskydd (SOU 2020:78) har nyligen presenterats.

Motiv nr 12 som anges i avsnittet ”Bakgrund”:

”Att Länsstyrelsens möjlighet att överpröva kommunens beslut i strandskyddsärenden bör ses över för att bättre tillgodose enskildas rätt till domstolsprövning inom skälig tid.”

Motiv nr 4 som anges i avsnittet ”Bakgrund”:

”Att i lagförslaget beskriva hur differentieringen är avsedd att utformas.”

Otydligheten framgår i hela utredningens betänkande

Med anledning av att remissyttranden över betänkandet Tillgängliga stränder – ett mer differentierat strandskydd (SOU 2020:78) nu ska hanteras av riksdagen måste följande skrivning beaktas och uppmärksammas. Betänkandets förslag om förändringar i aktuella lagar och förordningar ska enligt det så kallade Januariavtalet träda i kraft redan den 1 januari 2022.

Uppdraget för utredningsgruppen var att föreslå författningsändringar och andra åtgärder som kan medför att strandskyddet i miljöbalken görs om i grunden. Det ska ske genom en ökad differentiering som tar hänsyn till att tillgången till sjöar och stränder varierar i landet, liksom befolkningstäthet och exploateringstryck. Detta har inte skett. Betänkandet stramar åt mer i sin skrivning genom följande slutsats: ”Vi bedömer i konsekvensutredningen att våra förslag beräknas få positiva konsekvenser särskilt för små företag och enskilda i landsbygdsområden. Förslagen bedöms även medföra ökad rättssäkerhet, ökad tydlighet och förutsägbarhet samt större legitimitet för strandskyddslagstiftningen” (SOU 2020:78, s. 24). Att göra om i grunden är att få positiva konsekvenser för små företag och enskilda i landsbygdsområden räcker inte, då skärgården står helt utanför den ändrade lagstiftningen och med samma kritiserade regler som tidigare sedan 2014.

Utredningen har dragit slutsatsen att det ska bli enklare att bygga i landsbygdsområden.

Ingen ändring sker dock i skärgårdsområden, varken inom landets inre eller yttre skärgård.

Dessutom sägs: ”I sammanhanget föreslår vi också att det ska bli enklare att ändra gamla beslut om strandskyddets omfattning. Möjligheten att kunna ändra gamla beslut är viktigt för ett anpassat och dynamiskt strandskydd. Länsstyrelsen ska därför kunna upphäva tidigare beslut om undantag från strandskyddet, om området har betydelse för att tillgodose strandskyddets syften. Att kunna återinföra strandskyddet är en viktig motvikt till de lättnader som föreslås. Det innebär även förutsättningar för ett mer likvärdigt strandskydd i landet som helhet med hänsyn till strandskyddets syften. Detta ovan öppnar för att kunna upphäva redan utfärdade dispenser och upphävda strandskydd.

Ändringarna har nedtecknats sammanlagt på fem sidor lagtext med nuvarande lydelse och föreslagen. Som alla kan förstå är det inte fråga om omfattande förändringar.

Det s.k. nya strandskyddet gäller vid havet och vid insjöar som är större än en hektar och vattendrag som är bredare än två meter. Denna paragraf har dock tidigare funnits och är heller ingen förändring, jämfört med tidigare lagstiftning. Det vill säga, undantagna är sjöar av mindre yta än en och en halv fotbollsplan (en plan motsvarar 0,7 hektar). De undantagna vattendragen har en mindre bredd än två sängkuddar.

Det framkommer inte hur differentieringen kan införas på redan tagna beslut av landets Länsstyrelser. Detta visar att lagstiftningen bara bygger på gamla lagar, inte tar bort något för att förenkla.

Egendomsskydd beaktas överhuvudtaget inte i betänkandet.

E309. Samordnade paketleveranser

Mathias Lindow, Österåker

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att punkt 30 i Bygdeprogrammet tillförs meningen ”Staten ska ha ett särskilt ansvar för samordnade paketleveranser.

Näthandeln ökar ständigt och inte minst under det senaste året ser vi hur viktig den är för både företagare och konsumenter. Men om du bor du till exempel på Ingmarsö i Stockholms skärgård är det inte leverans hem till dörren som gäller. Olika speditörer har olika leveranspunkter vilket för de boende på Ingmarsö kan innebära att du måste hämta paket i Norrtälje, Bergshamra, Ljusterö, Åkersberga, Vaxholm, Västberga, Gustavsberg, Stavsnäs eller Möja. Det kan inte vara rimligt att du som konsument ska behöva undersöka vilket speditörsbolag företaget du beställer ifrån använder sig om du inte vill åka runt i fem olika kommuner och samla ihop dina beställda varor. I skärgården är ju inte heller fågelvägen det samma som dit skärgårdstrafiken trafikerar. Länsstyrelsen i Stockholm har haft ett försöksprojekt med samordnad leverans till ett par platser i skärgården, vilket är en väg att gå. Det finns andra exempel runt om i landet med till exempel leveransneutrala paketboxar.

E310. Inför skrotningspremie för bilar som en del av klimatomställningen

Mattias Cardell, Stockholm
Ola J. Hedin, Norrköping
Christoffer Jönsson, Stockholm
Christoffer Karlsson, Lund
Björn Ljung, Stockholm
Maria Karlman Noleryd, Stockholm
Patrik Silverudd, Stockholm
Sara Svanström, Österåker

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för en skrotningspremie för bilar som en del av klimatomställningen

2. att förslaget om en reformerad skrotbilspremie i punkt 34 ”Ökad möjlighet att forsla bort övergivna fordon” i förslaget om bygdeprogram också införs i syfte att underlätta klimatomställningen och skrivs in i punkt 22 i avsnittet om transportsektorn i förslaget om klimatprogram

Transportsektorn står för cirka en tredjedel av Sveriges totala koldioxidutsläpp och personbilar utgör en mycket stor andel av utsläppen. Trots att elektrifieringen antas öka kraftigt kommer inte Paris-målen för transportsektorn att nås i Sverige med dagens takt i omställningen. En orsak är att den gamla fordonsflottan med förbränningsmotorer byts ut för långsamt. Sedan skrotningspremien togs bort 2007 och ersattes av producentansvar har färre bilar skrotats. För att stimulera föryngringen av fordonsflottan föreslås ett nytt skrotningsbidrag för bilar.

Att byta en äldre bil mot en mer bränslesnål bil eller elbil skulle ge stora klimatvinster. Som jämförelse släpper en bil från år 2000 i snitt ut 200 gram koldioxid per kilometer medan en ny bil i dag släpper ut i snitt cirka 90 gram per kilometer. En nytillverkad elbil medför koldioxidutsläpp när bilen och batteriet tillverkas men livscykelanalyser visar att det i Sverige är bättre för klimatet att byta en gammal fossildriven bil till en ny elbil. Detta eftersom vi ”tankar” fossilfri el medan den gamla bilen fortsätter släppa ut stora mängder koldioxid under hela sin livstid. Samtidigt har inte alla ekonomisk eller praktisk möjlighet att köpa en ny bil eller elbil. En skrotningspremie skulle ge incitament för fler medborgare att bidra till den gröna omställningen genom att stimulera ett utbyte till en nyare och mer bränslesnål bil. En föryngring av fordonsflottan bidrar också till mindre kväveoxidutsläpp, som tyvärr fortfarande står bakom tusentals förtida dödsfall varje år.

Nivå på skrotningspremien och exakt utformning får närmare utredas men en nivå på 5 000–10 000 kronor per bil skulle kunna räcka för att de äldsta bilarna med de högsta utsläppen skulle sorteras ut. Bidraget kan finansieras i en grön skatteväxling med t.ex. en bredare koldioxidskatt med färre undantag än i dag, eller med differentierade trängselskatter i storstäder. För att undvika import av gamla bilar i syfte att tjäna pengar på skrotningen kan krav ställas på att bilen är registrerad i Sverige vid tidpunkten när skrotningspremien presenteras. Kombinerat med dagens producentansvar skulle en skrotning också innebära att gamla bilar återförs i den cirkulära ekonomin. Då säkrar vi att gamla bilar demonteras och återvinns i stället för att stå och rosta eller skeppas utomlands utan att ge några klimatvinster. En utfasning av bilar i det lägre prissegmentet innebär även att de mest trafikfarliga bilarna försvinner och Trafikverket har av den anledningen föreslagit en skrotningspremie.

Kraftigare politiska reformer inom transportsektorn är alldeles nödvändiga för att klara omställningen. Samtidigt kan reformer vara svåra att införa om människor känner att deras frihet blir begränsad. En skrotningspremie för bilar skulle dock ha mycket högt stöd bland svenska bilägare, vilket företaget Kvdbil 2021 visade i en Sifoundersökning.

E311. Punkt 36 i bygdeprogrammet

Michael Helmersson, Filipstad

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att bygdeprogrammets stycken 36 under kapitel G ges följande lydelse:
   ”36. Gynna ett aktivt och mer varierat skogsbruk. Sveriges skogar bidrar till vårt välstånd genom en mångfald produkter och tjänster, likaså ger skogen en mängd goda miljönyttor, däribland nyttan för vårt klimat att lagra in kol. Effektiv kolinlagring förutsätter långsiktighet i ett aktivt brukande av vitala skogar. Lagstiftningen ska även fortsatt möjliggöra en variation av skogsbruksmetoder, från trakthyggesbruk till kontinuitetsskogsbruk. Det är bra med variation i brukningsmetoder för det ökar den biologiska mångfalden och kan bredda skogsnäringens inkomstkällor, vilket i sin tur är viktigt för en levande landsbygd. Den svenska skogspolitiken ska även fortsatt vila på två jämställda mål, produktionsmålet och miljömålet. Miljöhänsynen inom skogsbruket kan öka genom att t.ex. avverkningsmetoder, återbeskogning och återvätning av mark anpassas.”

Bygdeprogrammets text om skog under kapitel G stycke 36 är kort och alldeles för slätstruken. Skogsbrukets nyttor synliggörs inte tillräckligt väl i texten. Texten bör omarbetas enligt detta förslag i stället.

E312. Punkt 37 i bygdeprogrammet

Michael Helmersson, Filipstad

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att punkt 37 i det bygdepolitiska programmet ges lydelsen:
   ”37. Ekologiskt värdefull skog bör skyddas och bevaras. Den mest skyddsvärda skogen kan skyddas genom naturreservat och nationalparker. Skötselavtal som tecknas mellan staten och berörda markägare är ett alternativ till reservatsbildning. De kvarvarande naturskogarna, eller gammelskogarna, bör värnas. Skog som avsätts från virkesproduktion behöver skötselplaner som sedan följs, för om så inte sker förfelas syftet med skyddet och mer mark än nödvändigt riskeras att tas i anspråk för skyddsändamål. Statligt ägd skog ska även fortsättningsvis kunna användas som inbyte för privatägd skyddsvärd skog. Skogsstyrelsen bör ha uppdraget att identifiera skogsmark som är lämplig att återväta av klimatskäl då detta vore en mycket kostnadseffektiv klimatåtgärd.”

Det föreslagna bygdeprogrammets andra stycke om skog, kapitel G stycke 37, visar inte på möjligheter att bredda former av skydd, t.ex. skötselavtal inte heller visar det på de avigsidor som visats när statens befattningshavare missköter reservat och riskerar att syftet med reservatsbildningen går förlorad när naturen på egen hand ändrar livets förutsättningar. Att skötselplaner verkligen följs är en viktig fråga om nyttan med reservatsbildningar ska bestå.

E313. Incitament för året-runt-boende på landsbygd

Erica Markusson, Örnsköldsvik
Anna Eling, Hedemora
Susanna Makstin, Vadsten
Christina Soldan, Skellefteå
Bror Wallström, Örnsköldsvik
Urban Wästljung, Uppsala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna arbetar för att genom skattelagstiftning skapa incitament att stycka av eller sammanföra skogs- och jordbruksmark i anslutning till permanentbostäder.

För många fastighetsägare på landsbygden är det ekonomiska värdet i en fastighet det värde som genereras av skog- och jordbruksmark. I generationer har gårdar vuxit fram och underhållits genom den avkastning som kommer från att äga och bruka marken. Det familjedrivna, småskaliga jord- och skogsbruket skapar samhällsnytta i flera perspektiv, det du äger vårdar du – särskilt om du dagligen ser effekterna av ditt arbete. Fastigheten skapar ett socialt skyddsnät och kan gå i arv från generation till generation.

Av skogsutredningen (s.86) framgår att skogen i Sverige ägs till 48 procent av enskilda, privata ägare vilket är fysiska personer, dödsbon och bolag som inte är aktiebolag. Det finns stora geografiska skillnader i ägarstrukturen i Sverige. Enskilda privata skogsägare äger tillsammans cirka 225 000 brukningsenheter varav 67 procent ägs av en ägare som bor i samma kommun som brukningsenheten (närboägda), 26 procent ägs av en ägare i annan kommun än brukningsenheten (utboägda) och sju procent delvis utboägda. De sista tio åren har antalet skogsägare minskat med 1616 skogsägare per år. Även antalet skogsfastigheter minskar genom sammanläggningar.

Skattelagstiftningen ger i dag incitament för t.ex. rationaliseringsförvärv, det ger vissa köpare skattefördelar att förvärva jord- och skogsbruksmark. Syftet med dessa regler är att stimulera sammanslagningar av små brukningsenheter till större och mer rationella och ändamålsenliga brukningsenheter. Motsvarande incitament saknas för att ge mer rationell och ändamålsenlig landsbygd. Rationaliseringsförvärv utan krav på bosättning i en permanentbostad i anslutning till skogsbruksenheten kan leda till att privatbostäder styckas ut och säljs vidare. Privatbostäder utan jord- och skogsbruksmark kräver att fastighetsägaren hittar andra källor för att finansiera sitt boende, vilket skapar hinder för ny- till- och ombyggnationer på landsbygden.

Ett incitament som ger säljaren t.ex. utökat avdragsutrymme att nyttja mot försäljningen av marken kan leda till minskad risk för avverkning i förtid, jämfört med enbart incitament som riktar sig till köparen.

För att bidra till en hållbar landsbygd på alla nivåer föreslår vi att Liberalerna arbetar för att genom skattelagstiftning skapa incitament att stycka av eller sammanföra skogs- och jordbruksmark i anslutning till permanentbostäder.

E314. Omarbetning av punkt 37 i bygdeprogrammet

Olof Hansson, Robertsfors

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att punkt 37 under våra förslag omarbetas för att ge bättre skydd till äganderätt och nyttjanderätt till egen mark och skog.
2. att ny expropriering stoppas

Mark kan lösas in om markägaren gör detta frivilligt och om ersättningsmark eller pengar kan erbjudas vid överlåtelsetillfället. Finns inte medel till markägaren bör inte staten konfiskera mark och skog

Bygdeprogrammets punkt 22 Värna äganderätten – balans mellan ägande, miljö och behovet av råvaror har en bra intention och viljeinriktning. Miljö- och naturvårdsinsatser ska genomföras i god dialog med markägare som har förvaltat och skött sin skog och jord genom många generationer. Småskalig kraftproduktion ska ha tillstånd enligt miljöbalken, men det är orimligt att den prövas efter samma mall som storskalig produktion. Det finns även skäl att stärka markägarens äganderätt i samband med prospektering av gruvdrift så att det råder en rimlig balans mellan miljö, markägarens intressen och behovet av råvaror.

Punkt 37 i samma program under våra förslag ger en helt annan bild av äganderätten där expropriering ska nyttjas i större omfattning detta är motstridigt till punkt 22 och med detta bör punkt 37 omarbetas. Svenska skogar är skyddade till cirka 28 procent inräknat frivilliga avsättningar, Eu har en målsättning att 17 procent av skogen ska avsättas till miljöförvaltande åtgärder så med lite enkel matematik borde staten återlämna elva procent som tidigare exproprierats. Detta lär inte ske men som god liberal bör vi arbeta för att ytterligare intrång i människors ägande eller nyttjande av sina tillgångar inte får fortgå.

E315. Varg i hela landet – inget frikort till norr

Liberalerna Norberg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att i punkt 41 i rapporten Bo och leva i hela landet stryks sista meningen

I rapporten ”Bo och leva i hela landet” så finns en punkt 41, som statuerar att varg inte ska förekomma inom renskötselområde. En till synes anspråkslös punkt men som har stora konsekvenser för hela vargstammen och för Liberalernas rovdjurspolitik i stort. Från att tidigare ha ansett att varg ska finnas i hela Sverige – ska vi nu gå över till att varg ska finnas i Svealand och Götaland. Trots upprepade försök att få karta ifrån gruppen som utformat rapporten så har inte någon sådan kunnat uppbådas.

Det är stor skillnad på skyddsjakt och licensjakt. Något som skiljer norr ifrån söder är att skyddsjakt oftare beviljas även på varg som ännu inte åsamkat någon skada i norr, jämfört med söder (källa: muntlig kommunikation, VFD Västmanland). Eftersom Sveriges vargstam är gravt inavlad så krävs att varg vandrar in ifrån norr (öster) och fyller på stammen genetiskt, minst en gång var femte år. Detta är en absolut miniminivå för att stammen ska bli livskraftig. Om nu vargen ska hindras från denna vandring så återstår bara flytt av varg som alternativ lösning om nu inte vargen ska skjutas på plats i norr. Flytt kan verka vara en enkel lösning på ett komplext problem. Vargar inte mår bra av att flyttas och det händer även att de vandrar tillbaka.

Vargar som flyttas från norr och som har vandrat in från öster är genetiskt viktiga. Det gör att när de flyttas till söder så kan skyddsjakt bli svårt att beviljas i söder även om just den individen ställer till stor skada. Djurägare från t.ex. Tiveden vittnar om detta. Då står således olika intressen mot varandra.

Svealand och Götaland är inte mer positivt inställda till varg än Norrland. Även här kämpar vi med att sprida kunskap och acceptans för varg. Att Norrland nu ska få ett frikort och att Liberalerna, från att inte ha företrätt ägarintressen tidigare, nu ska gå över till att företräda rennäringen anser vi vara ett olyckligt beslut om detta antas vid landsmötet. Detta är ett hot mot acceptansen av varg och går emot Liberalernas politik om en livskraftig vargstam.

Vi har full förståelse för den problematik som uppstår när varg ger sig in i renflockar och skingrar flocken. Att renar inte hålls inhägnat gör att det är mycket svårt att skydda en flock från vargangrepp. Detta problem finns dock också i söder – där vargar ibland går in bland tamdjur och ställer till stor förödelse. Vargen är ett rovdjur och beter sig som ett rovdjur. Skadan är inte mindre allvarlig hos en bonde i söder än hos en renägare i norr. Liberalerna måste verka för en annan lösning än den riktning som utpekas i rapporten.

https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vasternorrland/varg-vandrar-tillbaka

E316. Partiprogrammets jordbrukspolitik

Olof Hansson, Robertsfors

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att jordbrukspolitiken ska ingå i bygdeprogrammet
2. att skrivningen om att "EU:s jordbrukspolitik måste liberaliseras, jordbruksstödet ska minska – alla direktstöd ska tas bort, stödet ska användas till klimat- och miljöåtgärder" plockas bort från partiprogrammet
3. att Liberalernas jordbrukspolitik omarbetas till nästa landsmöte

Jordbruket i Liberalernas partiprogram tar tidigt upp att Liberalerna arbetar för att EU:s jordbrukspolitik måste liberaliseras, jordbruksstödet ska minska – alla direktstöd ska tas bort, stödet ska användas till klimat- och miljöåtgärder. Frågan jag självklart ställer mig är om det även gäller stöd till den energiintensiva industrin som åtnjuter subventioner för förbrukad el samt andra stöd som t.ex. transportstöd eller är det bara jordbruket som ska bli utan stöd. Självklar är det i en marknadsekonomi så att ingen verksamhet ska drivas med eviga stöd men direktstöden är EU stöd och inte en fråga som vi äger själva. Konsekvensen av att minska de nationella stöden skulle innebära en klart försämrad konkurrenskraft jämfört med våra grannländer och inom EU då t.ex. Finland och Norge har sina nationella stöd kvar. Alla stöd till europeiska jordbruk, vinproducenter, ölproducenter, olivproducenter etc. skulle helt upphöra med den ambitionen till politik. Ett totalstopp för stöd till lantbruken skulle också innebära att EU måste sätta upp handelstullar för jordbruksprodukter för att skydda våra egna jordbruksföretag, inte en politik för frihandel som vi normalt värnar om.

Liberalernas jordbrukspolitik är till stora delar väldigt bra men att jordbrukspolitiken inte finns med i bygdeprogrammet visar tyvärr på en oförståelse för jordbrukets betydelse för landsbygden.

E317. Trikintester är inte problemet

Victor Zetterman, Södertälje

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att sista meningen i punkt 44 i Bygdeprogrammet formuleras Underlätta försäljning av köttet vilket är en faktor som kan påverka intresset att jaga vildsvin.

En jägare får i dag inte enskilt sälja eller ge bort vildsvinskött utan att detta passerar en av Livsmedelsverket godkänd vilthanteringsanläggning. Detta är det enda viltslag som omfattas av denna lag och ses som ett stort hinder för att fler ska få tillgång till vildsvinskött.

Bygdeprogrammets punkt 44 ger intrycket att trikintesterna är hindret för att vildsvinskött inte når konsumenterna. Inget kunde vara längre ifrån sanningen. Ett trikintest kostar i dag runt 100 kronor och görs enkelt genom ett brev på posten till godkänt laboratorium. I höstbudgeten som presenterades hösten 2020 avsattes även 20 miljoner till subventioner av trikintester, fram till 2025 ska hela 100 miljoner kronor avsättas.

Bygdeprogrammets formulering är alltså ett slag i luften och löser inte grundproblematiken. Denna ligger i förbudet mot att ge köttet som gåva eller för småskalig försäljning. I dag måste många jägare upphöra med jakten när den egna frysen är full då försäljning är för svårt. Det är vad vi borde ställa tillrätta i stället.

E318. Landsbygdsutveckling – värna om friskolan

Patrik Szefer, Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna i varje kommun måste värna mer om tillväxt, och att kunna behålla en skola ger förutsättningar till att skapa mer utveckling för att en bygd ska kunna fortsätta leva

Att behålla en skola gör att fler människor har möjligheten att flytta ut till landsbygden. I dag bromsar kommuner människor på alla sätt till ökad tillväxt, även i de landsbygdsbyar där medelåldern är låg och viljan finns att driva egna företag som skapar arbetstillfällen för andra i ett närområde.

Jag yrkar på att Liberalerna ska jobba för att det ska bli lättare att starta en friskola. Det ska inte behöva ta två år innan den är igång med alla papper om man har en plan. Annars ger folk upp och kommuner har då svårare att få tag i utbildat personal för barnen i landsbygd. Får man ihop en plan ska det finnas en frihet att starta en friskola.

Friskolor har en framtid som Liberalerna ska värna om, där landsbygden ibland kan dra fördel av att det är lättare att få tag i lärare till en friskola.

Friskolor har de fördelarna att skolmaten får en bättre kvalitet som är mer näringsrik och att man kan jobba mer mot speciella inriktningar i skolan och även med fler temaveckor. Inriktningarna kan vara lära kring miljön för världen, om sitt län och vad man kan tänka på för att förbättra i sin hembygd för miljöns skull. (Det kan t.ex. handla om vattendrag, djurliv med mera.) Det leder till en bredare kunskap för elever kring t.ex. miljön.

En kommunal skola kan dra lärdom av arbetstid, flexibilitet, lärande och det betyder något för personalen. Med denna skolform kommer det att rädda många landsbygdsskolor och eleverna får en speciell inriktning på lärande. Det gör att skolan i Sverige alltid utvecklas till kreativitet och dem kommunala skolorna får höjda krav.

Det man såg i Gällivare, i en by med fjäll i närmiljön, var att när man skulle ansöka om en friskola i landsbygd eftersom kommunen skulle dra ner på skolan trots att det bara var en barnglapp på ett år var det lätt att få tag i utbildade lärare och specialpedagoger från andra orter.

Man fick även intresseanmälningar från tätorten eftersom buss går dit och kommunen valde därför att fortsätta gå in med pengar av den kommunala delen, men personalen som man hade fått tag i ville då inte flytta till Gällivare. Alltså skulle byborna ha fortsatt sin process som lett till en skola med högre kvalitet än den kommunala skolan.

Där ser man då vilken skillnad och lärdom en kommunal skola kan dra av att arbetstid, flexibilitet betyder något

för personal med denna skolform och det kommer att rädda många landsbygdsskolor och eleverna får en speciell inriktning på lärande.

Det hade även gett mer tillväxt som gör att yngre folk i byn hade utbildat sig till lärare och haft nära till sin arbetsplats.

Man måste tänka kreativt. All tillväxt är viktig. Bara en bensinpump kan göra att turistnäringen växer och att fler människor dras till en fjällnära miljö.

E319. Studieförbundens roll för folkbildning och kultur på landsbygden

Thomas Olofson, Luleå

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att det i rapporten Bo och leva i hela landet förs in en ny punkt under rubriken H Utbildning och arbetsmarknad som får följande lydelse: ”För att erbjuda folkbildning och kultur i hela landet är Studieförbunden en viktig aktör. För att stärka och utveckla den fria folkbildningen i hela landet är det viktigt med en självförvaltningsmodellen för att vårda relationen men också oberoendet mellan stat och civilsamhälle.”

Vi som liberaler är övertygade om att det är genom bildning som individer kan göra klassresor och förverkliga sina drömmar. Ser man ur ett historiskt perspektiv har studieförbunden spelat en stor och viktig roll för att kunna möjliggöra individens bildningsresa.

Studieförbunden jobbar tillsammans med föreningslivet genom tusentals frivilliga och engagerade, de skapar strukturer och arenor för samtal, bildning, kultur och samverkan. Tillsammans motverkar man ofrivillig ensamhet, psykisk ohälsa, bidrar till etablering för nyanlända. Studieförbunden är med sin storhet en aktör som finns i hela landet från Kiruna i norr till Ystad i söder. På många mindre orter och samhällen är Studieförbunden den enda kraften som ger individer, ung som gammal möjlighet till bildning och kultur, de är en samlingsplats för föreningslivet där de kan träffas, verka och utvecklas. Slutsatsen är att studieförbunden och folkbildningen är en viktig del i arbetet för att hela Sverige ska leva och det är därför viktigt att Liberalerna med stolthet lyfter fram och omfamnar detta viktiga arbete.

E320. Avskrivning av studielånet genom flytt till glesbygd

Thomas Söderström, Luleå

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att avskrivning av studielånet i någon form vid flytt till glesbygd blir verklighet

Glesbygdskommunerna får det allt svårare att behålla utbildad arbetskraft och skattebasen försämras år för år när befolkningen minskar i utsatta kommuner. När man pluggat klart är det många som, i stället för att återvända hem till glesbygden, väljer att stanna på studieorten eller flytta till storstan. Det har resulterat i att det på många håll råder brist på utbildad personal, bland annat lärare och poliser i glesbygd. Liberalerna vill skapa ett land där trygghet, strävsamhet och utbildning är självklart. Därför behöver vi också se hela landet, så även glesbygden. Ett införande av system för avskrivning av studielån (likt det norska systemet) skapar positiva effekter i den ort som får tillströmning och är ett av flera sätt att möjliggöra att kommuner som i dag har problem med sin skattebas och att locka utbildad arbetskraft.

E321. Ytterligare två punkter i det bygdepolitiska programmet

Kjell Fransson, Motala
Jan Fallsvik, Motala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att ytterligare en punkt tillförs det bygdepolitiska programmet där det anges att det lågtrafikerade statliga vägnätet tillförs mer medel, då det är en viktig förutsättning att bo och verka på landsbygden
2. att ytterligare en punkt tillförs det bygdepolitiska programmet där det anges att fler grusvägar på det lågtrafikerade statliga vägnätet beläggs med asfalt, då det är en viktig förutsättning att bo och verka på landsbygden och minskar även underhållet för Trafikverket

Det bygdepolitiska programmet Bygdepolitik är mycket bra. Det tar upp de flesta aspekterna att förbättra villkoren att bo på landsbygden. Dock anser vi att man bör trycka ännu hårdare på att det lågtrafikerade statliga vägnätet måste erhålla mer medel för underhållet av dessa. Det står visserligen i den inledande texten att de statliga lågtrafikerade vägarna är viktiga att de underhålls väl för den tunga trafiken. Men de är även viktiga för dem som bor och verkar på landsbygden. För de flesta är bilen en förutsättning att kunna bo på landsbygden. Då är det viktigt att det finmaskiga statliga vägnätet underhålls ordentligt.

Underhållet av det statliga finmaskiga vägnätet halkar efter varje år. Resurserna läggs framförallt på de högtrafikerade Europavägarna och riksvägarna. Av naturliga skäl. Men det innebär att det inte blir så mycket över för de mindre vägarna. Trafikverket påpekar varje år att underhållet släpar efter på det lågtrafikerade vägnätet.

Därför anser vi att de lågtrafikerade vägarna ska få mer medel till underhållet av dessa, med motiveringen att det är avgörande för att kunna bo och verka på landsbygden. Detta borde därmed få en egen punkt i Bygdepolitik.

Vi anser också att en större andel av grusvägarna på det statliga lågtrafikerade vägnätet beläggs med asfalt. Underhållet för Trafikverket minskas väsentligt om grusvägar beläggas med asfalt. Upp till två tredjedelar minskade kostnader har nämnts. Även slitaget på bilar minskar om man kör på asfalterade vägar i stället för på grusvägar. Särskilt om grusvägarna inte sköts ordentligt, vilket tyvärr inte är ovanligt. Detta borde därmed få en egen punkt i Bygdepolitik.

E4. FÖRETAGARPOLITIK OCH KONSUMENTFRÅGOR

E401. Kommunala villkor för nyetablering av företag

Liberalerna Västerbotten

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet beslutar att ställa sig bakom motionen med uppmaning till liberala företrädare i kommunerna att verka utifrån motionens intentioner.

Nyföretagande är något som av hävd ligger liberaler varmt om hjärtat. Det var liberala reformer som ledde till att näringsfrihet infördes under J. A. Gripenstedts tid som finansminister på 1860-talet.

En viktig faktor när det gäller att underlätta för presumtiva företagare att etablera sig är de villkor som erbjuds lokalt. Det handlar då om saker som en funktion som företagslots och de befogenheter som denne har och de avgifter som företagarna måste erlägga för att få tillstånd till att bedriva verksamheter som handel med livsmedel, utskänkning av alkohol och verksamheter som kräver tillstånd enligt miljöbalken, som bilverkstad och/eller bilvård.

En undersökning utförds av NNR, Näringslivets regelnämnd visar att endast en tredjedel av de svarande kommunerna säger sig kunna lämna ett besked om totalkostnaderna vid första kontakt med kommunen eller åtminstone innan ansökning. Dessutom lämnar 36 procent av kommunerna besked först efter särskild förfrågan eller bara genom utskick av fakturorna. När det gäller besked om förväntad total handläggningstid för samtliga nödvändiga tillstånd och anmälningar i verksamheten är det 56 procent av kommunerna som kan lämna ett sådant besked vid första kontakt med kommunens företagsservice eller åtminstone innan en ansökning. Hos 14 procent av de svarande kommunerna lämnas besked först efter särskild förfrågan eller enbart genom utskick av tillståndsbeskeden.

Det är tydligt att de kommunala taxorna behöver göras enklare och mer transparenta så att kollegor inom andra delar av den kommunala förvaltningen lätt kan förstå och beräkna en avgift. Ett fullt rimligt krav är att kommunerna har förmågan att i förväg svara, åtminstone ungefärligen, på frågan ”Vad kostar det?” oavsett bransch för etableringen.

Skillnaderna inom andra områden, som utskänkning eller livsmedelsförsäljning, kan vara olika men är i allmänhet ganska stora. Till det ska läggas att det för en del företagare givetvis blir än kostsammare om det inryms mer än ett avgiftsbelagt område inom nyetableringens ram.

Företag inom de branscher som det här är frågan om, ofta nog sådana som drivs av företagare med invandrarbakgrund. Eget företagande är en både vanlig och viktig inkörsport till det svenska arbetslivet för invandrare. Av det skälet är det en viktig faktor för att underlätta integrationen. För liberaler, med en positiv syn på företagande och som ser invandring som något som berikar ett samhälle, finns alla skäl att verka för att underlätta för nyetableringar. Därför är det viktigt att avgifterna hålls på en rimlig nivå och att servicen till företagare som vill etablera sig är god.

E402. Uppmuntra och ge småskaliga välfärdsföretag rimliga förutsättningar

Carina Wellenius, Stockholm
Stefan Ennerfelt, Stockholm
Pia Lindgren, Stockholm
Louise Minnhagen, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att förutsättningarna för mindre välfärdsföretag t.ex. inom hemtjänst och äldrevård är sådana att de kan utvecklas och växa och att verksamheten även långsiktigt kan bedrivas småskaligt.

Ofta startas ett litet välfärdsföretag av någon som är mycket duktig på att leverera sin tjänst till kunden och brinner för att utföra sin specialisttjänst till kunden. Och i utvärderingar får dessa företag ofta goda omdömen/betyg.

Det är viktigt för jämställdheten att kvinnor som är i majoritet i välfärdsarbete också ges förutsättningar att starta och driva företag i den skala som de önskar. Vill man växa ska det givetvis finnas förutsättningar för det, men småskalighet ska inte missgynnas.

Viktigt att äldre och andra som vill nyttja välfärdsföretag kan välja från vilka företag de får sina tjänster. Vi menar att den här marknaden mår bra av mångfald av olika företag och med fler små företag.

Det finns många exempel på att småskalig verksamhet missgynnas vid upphandlingar och/eller köps upp av större företag trots att de egentligen skulle vilja fortsätta småskaligt.

I glesbygd, där det finns många brukare av t.ex. hemtjänst i perifera orter, kan det vara extra viktigt och bra med småskalig geografisk specialisering.

E403. Offentlig upphandling

Liberalerna Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att en bredare aspekt måste tas tillvara vid offentlig upphandling så att priser inte kan dumpas för att bara komma in med ett företag på marknaden eftersom det drabbar landsbygdsföretagare. Om en upphandling kan gynna närservicen i en bygd är det något en kommun sparar in mer pengar på och det skapar mer företag och ökar lönsamheten

Att inte ta in alla aspekter vid offentlig upphandling av sjukresor eller färdtjänst påverkar människor och kostar i slutändan samhället mer pengar.

Efter en bra dialog kring upphandling med länstrafiken i Norrbotten borde man tänka på det i framtiden. Vi liberaler i Kiruna, Gällivare och Pajala kommer tillsammans att fortsätta bevaka det.

För en liten ort eller by kan detta vara dödsstöten för närservicen och att man tvingas vänta minst en timme på en bil för att det finns företagare som dumpar priserna gällande körningar åt regionen. Ingen tjänar på det.

Hur ska utveckling kunna ske eller folk kunna bo kvar på landsbygden när eventuella arbetstillfällen samt tryggheten som gynnar alla försvinner?

E404. Betalningsanmärkning

Charlotte Hedendahl, Malmö
William Hedendahl, Malmö
Torbjörn Karlsson, Malmö
Charlotte Söderlund, Bromölla

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att betalningsanmärkningar som är betalda där ska pricken tas bort ur systemet
2. att en betalningsanmärkning inte ska ligga kvar mer än 18 månader.
3. att de som låter bli att betala sina skulder och sätter det i system ska vänta tre år innan pricken tas bort.
4. att vi skyddar de som råkat illa ut tillfälligt.

I tider av ekonomisk oro så faller det på oss som liberaler att se till alla våra invånares ekonomiska möjligheter och svårigheter beaktas. Betalningsanmärkningar är något som har ökat. Då får man en prick som ligger kvar i tre år och gör att man inte kan köpa saker på avbetalning, man kan inte få mobilabonnemang, hyra lägenheter eller ta ett banklån. Ibland påverkar det även dina chanser till att få ett jobb. Vi anser att tiden som anmärkningen finns kvar är allt för lång. Om skulden är betald bör pricken tas bort. I annat fall så bör betalningsanmärkningen inte finnas kvar mer än 18 månader. De som har mer än fem betalningsanmärkningar under loppet av ett år eller satt detta i system bör det ta tre år innan betalningsanmärkningarna tas bort.

E405. Försvåra överskuldsättning

Marcus Claesson, Mölndal

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Sverige inför nationellt kreditregister som i Norge
2. att alla banker ska vara skyldiga att rapportera in alla lån som ingår i registret
3. att alla banker ska vara skyldiga att inhämta information från registret
4. att inga lån får betalas ut snabbare än 48 timmar, mot dagens 5–15 minuter
5. att kreditregistret innefattar bolån, billån och kreditkort

Drygt 400 000 personer finns i Kronofogdens register. Den sammanlagda skulden är nu drygt 87 miljarder kronor och ökar snabbt. Effekterna efter covid-19-pandemin har vi inte sett ännu. Det går alltså åt fel håll och mer måste göras för att motverka överskuldsättning.

E406. Skärp reglerna för sociala medier

Marcus Claesson, Mölndal

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att inaktiva konton i sociala media måste raderas efter tre år av verksamheterna som kontrollerar/äger aktuellt socialt media.
2. att reglerna kring sociala media skärps för att motverka ID-kapning, hot och hat – i synnerhet från anonyma konton.

Mängden inaktiva konton i sociala media ökar. Lösenord glöms bort, e-postadresser ändras. ID-kapning av konton ökar. Klimatet på sociala media hårdnar med hot och hat, ofta från anonyma konton. Mer behöver göras för att motverka dessa trender.

E407. Avskaffa kravet på aktiekapital i privata aktiebolag

Christoffer Heimbrand, Stockholm
Willhelm Sundman, Örebro
Viktor Janrik, Uppsala
Victor Bolander, Örebro
Claes Ekstrand, Göteborg
Frida Gommel, Uppsala
Erik Svalling, Uppsala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att avskaffa kravet på aktiekapital i privata aktiebolag.

Vid bildande av ett aktiebolag måste grundarna bidra med kapital till bolaget. Att täckning finns för kapitalet, det så kallade bundna egna kapitalet, utgör förutsättningar för att starta och bedriva ett bolag utan risk för personligt betalningsansvar. Genom en lagändring den 1 januari 2020 är kapitalkravet i privata aktiebolag 25 000 kronor, jämfört med det tidigare kravet på 50 000 kronor. Sänkningen var

ett steg i rätt riktning och bör följas upp med ett totalt avskaffande.

För det första kan det antas att lägre aktiekapital skapar en större tillgänglighet till aktiebolagsformen för nyföretagare. Bland annat visar erfarenheter från 2010 års sänkning av aktiekapitalet från 100 000 till 50 000 kronor att antalet aktiebolag ökade.

För det andra möjliggör en sänkning av aktiekapitalet för en mer effektiv prissättning av kapital. Kravet på aktiekapital är ett minimikrav. Eftersom andelen eget kapital är av stor betydelse för ett bolags kreditvillkor väljer många bolag att ha mer kapital än så. Ett avskaffande av aktiekapitalkravet skulle med andra ord inte leda till fler bolag utan kapital, utan till att värdet av kapital i bolag lämnas till marknaden att bestämma. Givetvis är marknaden mer lämpad att avgöra hur mycket bundet kapital ett bolag behöver, än lagstiftaren är.

För det tredje skulle en sänkning av aktiekapitalet ha en kostnadssänkande effekt. De bolag vars verksamhet kräver extern finansiering har redan i dag mer kapital i bolaget än vad det lagstadgade minimikravet fordrar. För dessa bolag saknar regleringen betydelse. För bolag vars verksamhet inte kräver extern finansiering är det lagstadgade minimikravet emellertid av stor betydelse. Dels kan det innebära ett hinder mot att över huvud taget starta verksamhet. Dels kan det innebära att pengar reserveras, som annars kunde ha investerats på något annat – för verksamheten mer relevant – sätt. Statistik tyder på att andelen nystartade bolag som saknar extern finansiering, och därmed inte är i behov av ett aktiekapital, uppgår till inte mindre än 80 procent.

Skälen för att behålla aktiekapitalkravet har sedan länge passerat bäst före-datum. När kravet infördes i svensk rätt år 1910 motsvarade det i dagens penningvärde ungefär 270 000 kronor. Då hade aktiekapitalkravet särskilt funktionen av att ge trygghet till bolagets borgenärer vid en eventuell konkurs. I dag är det knappast någon borgenär som känner sig tryggare av att veta att det finns 25 000 kronor i bolaget vid en eventuell konkurs. Om aktiekapitalkravet med andra ord ska återfå någon slags funktion i svensk rätt skulle det alltså behöva mångdubblas från dagens nivå – en ändring som ingen förhoppningsvis vill se.

I dag kan ett privat AB bildas helt utan aktiekapital eller med ett kapital på en euro i 19 av EU:s medlemsländer, däribland Tyskland, Belgien, Luxemburg och Nederländerna. Finland beslutade så sent som 2019 att avskaffa aktiekapitalkravet i privata aktiebolag. Det är dags att Sverige följer med i den utvecklingen.

E408. Ekonomisk politik för jämställt företagande

Cecilia Elving, Stockholm
Monica Wahlström, Vännäs
Helene Adell, Boden
Lovisa Aldrin, Halmstad
Adela Brkic Carlsson, Ulricehamn
Pernilla Ekelund, Svalöv
Birgitta Granquist, Göteborg
Jessica Hellström, Malung-Sälen
Sarah Karlsson, Härnösand
Anna Manell, Sollentuna
Jacqueline Tjällman, Skövde
Jennie Uller, Kalmar

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att en ny bolagsform, EAB (embryoaktiebolag), införs som tillåter att man skattefritt bygger upp ett aktiekapital på 200 000 kronor och därefter blir ett aktiebolag på traditionellt sätt.
2. att Liberalerna är drivande i att säkerställa att statliga finansieringsformer och bidrag fördelas på ett jämställt sätt.
3. att berörda regleringsbrev och riktlinjer uppdateras så att de tydligt inkluderar krav på kartläggning av de statliga stödens mottagare utifrån kön.

Även om kvinnors företagande ökar så finns det fortfarande skillnader mellan mäns och kvinnors företagande. Fler kvinnor har en anställning vid sidan av sitt företagande. Män driver oftare sitt företag som aktiebolag, medan kvinnor tenderar att ha enskild firma. Enskild firma är en företagsform där ägaren ansvarar personligen för hela bolagets verksamhet. En kundförlust kan bli kännbar och t.o.m. innebära att ägaren tvingas gå från hus och hem.

För att minska dessa risker föreslår vi att enskild firma helt skrotas som företagsform och i stället införs företagsformen EAB som står för ”embryoaktiebolag”. Den nya företagsformen EAB innebär att fler kvinnor kan starta företag med mindre risk för sin personliga ekonomi. Dessutom får Sverige ett stort antal relativt starka småföretag med trovärdighet, vilket kommer att minska kreditförluster. Som med alla andra företagsformer behöver även denna anpassas till socialförsäkringssystemet.

Inom näringspolitiken och den regionala utvecklingspolitiken finns ett flertal exempel på en ojämn fördelning av olika stödåtgärder mellan kvinnor och män som vill starta eller driva företag. Huruvida kvinnliga och manliga företagare ges tillgång till krediter eller annan statlig finansiering kan påverkas av de bedömningar som görs på de myndigheter eller regioner som ansvarar för stöden.

Endast en procent av allt riskkapital går till bolag med kvinnliga grundare. Där ska staten ha ett större uppdrag att arbeta för bättre jämställdhet i investeringar och stöd.

Staten satsar årligen miljarder kronor som i slutledet når entreprenörer. Det behövs en kartläggning och datatransparens som visar hur offentliga medel till entreprenörer fördelas utifrån kön och ägande som statliga bolag och myndigheter som Almi Invest, Tillväxtverket, innovations-

myndigheten Vinnova, pensionsförvaltning i t.ex. AP6. Statligt riskkapital ska fördelas jämställt.

E409. Minska antalet kockar i soppan

Christoffer Heimbrand, Stockholm
Willhelm Sundman, Örebro
Viktor Janrik, Uppsala
Victor Bolander, Örebro
Claes Ekstrand, Göteborg
Frida Gommel, Uppsala
Erik Svalling, Uppsala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att instifta en servicemyndighet för uppgiftsinlämnande

Företagens kostnader för efterlevnad och administrering av regler och lagar ökar med en (1) miljard kronor om året enligt en rapport från Tillväxtverket 2017. Samma myndighet har konstaterat att lagar och regler är ett av största tillväxthindren för företag. Dagens byråkratiska system skadar inte bara svensk ekonomi och företagande genom de kontinuerligt ökande kostnaderna. Det gör även att småföretagare väljer att inte utöka verksamheten, vilket gör att Sverige går miste om såväl anställningstillfällen som skatteintäkter. Företag som växer är de företag som i störst utsträckning upplever att regelbördan är ett hinder för verksamheten. Enligt Företagarna skapas fyra av fem jobb i småföretag. Att minska företagens administrativa börda är därför avgörande för att skapa fler arbetstillfällen i Sverige.

För att på långt sikt lösa problemet med hämmad företagstillväxt behöver reglerna förenklas. Kortsiktigt kan andra lösningar vara aktuella för att lösa den skenande ökningen av administrativa kostnader. I dag behöver företag ofta lämna samma uppgift till olika myndigheter på grund av bristen på samordning mellan myndigheter. Uppgifterna kan vara så enkla som adresser eller postnummer, vilka måste skickas in löpande till över 90 olika myndigheter som företagen har kontakt med. Bristen på samordning mellan myndigheterna beror bland annat på att myndigheterna faktiskt missgynnas av att dela uppgifter med varandra. Myndigheterna fakturerar varandra för att dela med sig av uppgifter, varför det är bättre för en myndighets budget att begära att företaget skickar in samma uppgift ytterligare en gång.

För företagen är detta en enorm tidstjuv. Småföretagare lägger cirka tio timmar per vecka på myndighetsrelaterad administration, vilket är alldeles för mycket. För att underlätta för företagen behöver staten göra vad den kan för att förenkla hanteringen av uppgifter. Därför bör Liberalerna driva på för att instifta en servicemyndighet för insamlandet av uppgifter från företag och föreningar. Att ge företagen mer tid att driva företag i stället för att fylla i myndighetsblanketter är inte bara positivt för företagsklimatet, utan enligt Liberala Studenters beräkningar, en samhällsekonomisk vinst. En reform som hela Sverige tjänar på helt enkelt.

E410. Staten behöver ingen fiskal gräddfil

Christoffer Heimbrand, Stockholm
Willhelm Sundman, Örebro
Viktor Janrik, Uppsala
Victor Bolander, Örebro
Claes Ekstrand, Göteborg
Frida Gommel, Uppsala
Erik Svalling, Uppsala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för ett avskaffande av det skatterättsliga företrädaransvaret

Det skatterättsliga företrädaransvaret innebär att en styrelseledamot eller vd för ett företag kan göras personligt ansvarig företagets obetalda skatteskulder om han uppsåtligen eller av grov oaktsamhet inte betalat dessa senast på förfallodagen.

Regleringen har varit föremål för omfattande kritik från såväl näringslivet som akademin. En kritik som är välgrundad – det skatterättsliga företrädaransvaret är nämligen rakt av företagsfientligt. Torgny Håstad, professor emeritus i civilrätt vid Uppsala universitet, har till och med uttalat att ”om företagare visste vad det skatterättsliga företrädaransvaret innebär hade ingen vid sina sinnens fulla bruk startat företag”.

De huvudsakliga problemen med regleringen är de följande:

1. Regleringen har en konkursdrivande effekt. Ett företag som befinner sig i tillfällig likviditetskris blir automatiskt föremål för företrädaransvar. För att undgå personligt betalningsansvar måste styrelsen begära bolaget i konkurs, ställa in samtliga betalningar eller ansöka om företagsrekonstruktion. Detta innebär att många företag som tillfälligtvis inte har medel för att betala sina skulder begärs i konkurs, för att styrelsen vill undvika personligt betalningsansvar.
2. Regleringen har en avskräckande effekt på benägenheten till företagande. Aktsamhetsnormen för att undvika personligt betalningsansvar är mycket sträng, inte bara ska styrelsen känna till samtliga förfallodagar för skatteskulder, den ska dessutom kontrollera att alla skatteskulder är korrekt beräknade och betalade innan förfallodagen.
3. Regleringen förhindrar rekrytering av externa styrelseledamöter till företag. Betalningsansvaret är solidariskt för företagets styrelse och verkställande direktör, vilket innebär att talan kan riktas mot den som har bäst betalningsmöjligheter oavsett graden av personlig skuld. Detta medför att det blir svårare för företag att locka till sig kompetens i form av externa styrelseledamöter, eftersom de inte vill riskera att träffas av företrädaransvaret.

Med anledning av den allvarliga kritik som riktats mot systemet har utredningen SOU 2020:60 överlämnats till regeringen. Där föreslås vissa förändringar men bland annat Svenskt Näringsliv konstaterar i sitt remissvar att utredningens förslag är otillräckliga och saknar ett helhetsperspektiv.

Det skatterättsliga företrädaransvaret är orättvist och direkt företagarfientligt. I praktiken har företrädaransvaret endast en praktisk effekt: att ge staten bättre förutsättningar än alla andra borgenärer att få utdelning på en kon-

kursfordran – något som har rönt regleringen den träffande beskrivningen ”en fiskal gräddfil utan legitimitet”. Faktum är att det inte heller fyller någon som helst funktion, annan än att ge staten en särställning. Staten kan, i likhet med alla andra borgenärer driva in fordringar eller som konkursborgenär i ett konkursbo. Mot bakgrund av detta förespråkar vi ett totalt avskaffande av det skatterättsliga företrädaransvaret.

E411. En svensk ESOP-modell och ökat personalägande i svenska företag

Johan Lisspers, Stockholm
Anne-Lie Elfvén, Stockholm
Ulf Lindström, Piteå
Pia Långström, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att en svensk ESOP-modell utreds och genomförs

Företagardemokrati och personalägande har varit en Liberal fråga i många år. 1948 skrevs den liberala antologin Socialliberal Samhällssyn som drev på för ökat arbetarinflytande på arbetsplatserna. Mycket har hänt sedan dess på arbetsmarknaden, men något som är säkert är att just personalägande har utvecklats vidare i många varianter. I rapporten ”Personalägda företag och den amerikanska ESOP-modellen”, framtagen på uppdrag av bland annat Svenskt Näringsliv och Unionen, belyser Patrik Witkowski problematiken i dagens företagarklimat.

I USA är ESOP (”Employee Stock Ownership Plan) ett väletablerat koncept som är populärt från både demokratiskt och republikanskt håll. Nästan 40 procent av alla anställda i USA har någon typ av finansiellt deltagande i företaget de jobbar för. Bland de stora teknikbolagen är ESOP program något som är en given faktor för att attrahera och bibehålla talang i en konkurrensutsatt marknad.

Men det är inte bara något för stora bolag. I Sverige finns i dag en stor mängd små och medelstora företag som inom de kommande åren ska genomgå generationsskiften. Något som kommer föra med sig en exit-problematik då ägandet ofta är koncentrerat till ett fåtal individer, eller en familj. Företaget i sig kan vara välfungerande med många arbetstillfällen och gå med vinst men för lite för att få intresse från större investerare som ofta har högre krav på avkastning och tillväxt. Det är nästan 200 000 företag och 60 000 anställda som kommer beröras av ett generationsskifte under de kommande åren, en tredjedel av dessa företag tror man kommer läggas ner i brist på köpare eller arvtagare. Risken för en företagardöd är påtaglig. Dessutom återfinns många av dessa företag utanför storstäderna, vilket gör att Sveriges landsbygd till slut blir den stora förloraren. I USA har nästan 75 procent av alla ESOP i onoterade bolag tillkommit vid ett generationsskifte.

EU och framför allt Sverige är långt bakom USA som föregångsland i dessa frågor. I korthet går ESOP ut på att en stiftelse upprättas där de anställda kan förvärva aktier i bolaget. Genom de skatteförmåner som finns så har både ägare och företag incitament att sälja aktier till en sådan stiftelse.

ESOP är alltså något som är starkt fördelaktigt för både stora och små företag som antingen ska attrahera talanger, eller genomgå generationsskiften. Exempel finns bland annat i Handelsbanken, men tyvärr lyser exempel med sin frånvaro.

Debatten har aktualiserats både genom förslag från Kristdemokraterna (budgetförslag 2020) och Miljöpartiet (motion 2016/17:2633) i olika former. Frågan har även dykt upp från fackligt håll. Nu har Liberalerna chansen att tillskansa sig frågan och göra den till sin.

E412. Ta vara på Sveriges nyföretagaranda

Helena Gellerman, Lerum
Ronny Johansson, Lerum

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att fler utbildningar på gymnasiet genomför Ung företagsamhet och därmed stimulerar unga personer att driva och få insikt i företagande
2. att Liberalerna verkar för att Tillväxtverket får till uppgift att arbeta fram en rutin för certifiering för lokala aktörer, som kan erbjuda kvalificerad rådgivning inom nyföretagsamhet
3. att Liberalerna verkar för att man utreder att inom A-kassan ges möjlighet att pröva att starta eget företag
4. att Liberalerna verkar för att regionerna ser över hur man kan rikta mer av sina resurser till stöd för nyföretagandet

Sverige måste bli bättre på att ta tillvara engagemanget hos alla de individer som bär på en idé och som vill testa den genom att starta ett företag.

Det finns i dag möjligheter som till exempel i olika science park, som regionerna till stor del finansierar. Vi har också Tillväxtverkets startup-verksamhet: https://tillvaxtverket.se/amnesomraden/digitalisering/startup-sweden.html

Vi tror dock att det behövs en större satsning på det lilla formatet, lokalt, där folk kan känna en trygghet och få stöttning i en omgivning de känner till. Vi tror dels på att få in företagsamheten på ett naturligt sätt i utbildningen och ett lokalt förankrat nyföretagarstöd.

Vi vill se entreprenörskap i hela utbildningsystemet. En god väg till nyföretagande är utbildningar i entreprenörskap i skolan. Där får ungdomar förverkliga sina idéer och pröva sina vingar som entreprenörer tack vare stöd från ideella aktörer. I dag är det till exempel få hantverksutbildningar på gymnasiet som erbjuder eleverna att driva ett företag genom verksamheten Ung Företagsamhet (UF). Många av eleverna kommer senare i livet att starta eget företag och en grundkunskap från utbildningen kan minska tröskeln för att ta det steget.

Nyföretagandet i Sverige behöver öka som helhet, både regionalt och i våra kommuner. Kvinnligt nyföretagande har en minskande trend, där i dag 30 procent av alla företags-

starter sker av kvinnor. Utrikes födda skulle också kunna starta fler företag. Vi vet att många, cirka 40 procent, av den vuxna befolkningen drömmer om att starta eget företag, cirka 30 procent säger att man är kompentent men få vågar ta steget att starta eget. Snittålder för den som startar företag är cirka 42 år. Lokala aktörer skulle kunna kvalificera sig för att ge rådgivning till dem som drömmer om att starta eget.

Arbetsförmedlingen erbjuder starta-eget-bidrag, som man kan ansöka. Det finns också erbjudande från Arbetsförmedlingen att gå på rådgivning hos avtalsleverantörer. Om du uppbär A-kassa så får du dock inte gå på rådgivning eller starta företag, du riskerar då att tappa A-kassan.

E413. Stötta företagare som drabbats på grund av covid

Eva Svendén, Malmö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att det görs en analys av hur staten ska kunna hjälpa de företagare som har tagit lån som privatpersoner för att klara sina verksamheter på grund av covid-19-pandemin och nu har hamnat eller riskerar att hamna i personlig konkurs

På grund av covid-19-pandemin har många företagare tagit lån som privatpersoner för att försöka rädd sina företag. Om pandemin håller i sig med restriktioner och inte verksamheter kommer i gång snart, så kommer vi att ha företagare som kommer att stå där som privatpersoner med skulder och personlig konkurs. Hur ska samhället hjälpa dem? Detta är n viktig fråga dels för den enskilda företagaren, dels för samhället och skatteintäkter och för att minska utgifter för arbetslöshet. Men det är också en viktig ideologisk fråga för Liberalerna då det handlar om företagsamhet, om kombinationen av att stötta de individer som har tagit sitt ansvar för sig själv och det gemensamma genom att starta företag. Här är en viktig fråga gällande företagsamhet där Liberalerna utifrån sin ideologi klart kan visa varför den är viktigt och varför vi som liberaler finner den viktig.

E414. Tillåt privat ägande av himlakroppar

Adam Simonsson, Haninge
Martin Norrby, Lidingö
Marcus Willershausen, Solna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar ställning för att efter att stater i rymden är etablerade bör rymdfördraget (the Outer Space Treaty) omförhandlas med målet att tillåta privat ägande av himlakroppar men samtidigt förhindra ett monopol på ägande

Tänk om det fanns ett sätt att öka incitamenten till rymdforskning och samtidigt minska lidande på jorden? Det man skulle kunna göra för att uppnå både dessa mål är att tillåta privat ägande av himlakroppar. Vi borde underlätta möjligheten till att utforska och utnyttja de resurser som inte används i vårt solsystem. För oss liberaler kan det bli en fantastisk möjlighet till att starta en ny era av rymdforskning som behövs för att vi ska lösa framtida utmaningar.

Rymden är fantastisk eftersom allt från planeter, stoft, galaxer och svarta hål ryms i vårt vackra universum. Äganderättsprinciperna för ägandet av dessa himlakroppar regleras här på jorden av rymdfördraget. Det är en FN-överenskommelse från 1960-talet som stadgar att rymden ska brukas till ”alla ländernas nytta och intresse och ska vara hela mänsklighetens provins”. Vidare förbjuder överenskommelsen exploatering och ägande av himlakroppar. Precis som vår eminente riksdagsledamot Joar Forssell motionerade till riksdagen (2018/19:511) om så anser vi att rymden borde vara underlagt äganderättsprinciper precis som på jorden.

Ett av de främsta argumenten för privat ägande av himlakroppar är att det kan flytta skadlig verksamhet ut i rymden. Exempelvis skadar gruvverksamhet på jorden både människor, djur och miljön i länder med svagt rättsskydd. I Demokratiska Republiken Kongo lever exempelvis Monica, fyra år gammal, som jobbar på en av de många koboltgruvorna i landet. Tillsammans med andra barn extraherar hon kobolt och andra värdemetaller. Ibland jobbar hon i skift som är längre än tolv timmar. Kobolt och andra konfliktresurser används exempelvis inom elektronik och vinsterna från den försäljningen används för att finansiera fortsatt stridande och allvarliga kränkningar av mänskliga rättigheter runtom i världen.

Vi behöver göra allt i vår makt för att stoppa dessa kränkningar men vi måste också se att genom att flytta gruvverksamheten till rymden kan man minska efterfrågan på jorden. Olika värdemetaller finns i mycket större omfattning i rymden. Exempelvis asteroiden 162173 Ryugu innehåller ämnen till ett värde av 83 miljarder dollar. Den japanska sonden Hayabusa 2 förde med sig provet till jorden efter att ha landat på asteroiden 2019. Det finns alltså redan den tekniska expertisen att genomföra en gruvoperation på en asteroid. Dock är inte det internationella regelverket redo.

Vi borde i stället ändra det regelverk som är decennier gammalt och inte anpassat för den moderna tidsperiod vi lever i. Förhoppningsvis kommer en dag då vi kan titta tillbaka på exempelvis gruvutvinning på jorden som en anakronistisk och farlig period i mänsklighetens historia och i stället blicka uppåt för att se dit ljusare tider leder oss. Precis som vi liberaler vet är ägande grunden för civilisation. Därför kan vi genom att bifalla den här motionen kanske vara ett steg närmare att bosätta oss i rymden.

F1. RÄTTSPOLITIK

F101. Stöd till föräldrar för att minska kriminaliteten

Ulf Hansson, Sollentuna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att i alla socialt utsatta områden införa rutinen att socialtjänsten tillsammans med barnavården gör hembesök hos alla hos nyblivna mammor, och om möjligt båda föräldrarna.
2. att Liberalerna verkar för att i alla socialt utsatta områden införa rådgivning och utbildning som kan hjälpa föräldrar att utifrån beteendeanalytiska principer hantera de olika situationer som finns i vardagen för barnfamiljer.

Det finns en bred samsyn att det är mycket lönsamt att förebygga brott genom tidiga satsningar på barn. Under uppväxten präglas vi i stor utsträckning av sådant som vår omgivning upplever vara positivt och negativt. Föräldrarnas roll för barns normer och livschanser kan därför inte överskattas.

I Stockholms stad gör socialtjänsten tillsammans med barnavården hembesök hos alla hos nyblivna mammor i socialt utsatta områden. Enligt socialborgarrådet Jan Jönsson är det den metod som enligt internationell forskning har den största förebyggande effekten för alla former av sociala problem, som missbruk, kriminalitet och psykisk ohälsa. Syftet är också att förbättra barnens allmänna hälsa och öka vaccinationsgraden. Erfarenheten har visat att en effekt är att föräldrar får större tillit till socialtjänsten och samhället. Detta är en åtgärd som skulle kunna införas på bred front som en del av reformpaketet ”Förortslyftet”. En möjlig invändning är att familjer i vissa samhällen kan känna sig utpekade och detta är en faktor som behöver beaktas.

Denna åtgärd kan utvidgas med rådgivning och utbildning som kan hjälpa föräldrar att hantera de olika situationer som finns i vardagen. Ett sådant område är anknytningsteori för små barn där föräldrar kan lära sig skillnaden mellan olika föräldrastilar. En sådan stil är att sätta gränser med värme där man är känslig för barnets behov vilket är en stil att eftersträva. En annan stil är en som präglas av kontroll och ofta en nyckfull bestraffning. En tredje är en alltför tillåtande stil med få regler och förväntningar på barnet. Föräldrar får på det sättet en naturlig ingång till grundläggande färdigheter i beteendepsykologi som hjälper dem att ge barnen positiva och negativa konsekvenser, eller med ett annat ord, förstärkning, som gynnar barnens utveckling.

Som referens till motionen hänvisas till utredningen ”Koncept för att minska kriminaliteten” som finns tillgänglig på www.ulfhansson.se/koncept-for-att-minska-kriminaliteten/

F102. Minska den kriminella nyrekryteringen

Ulf Hansson, Sollentuna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att väsentligt öka socialtjänstens resurser för att få en tydlig reduktion av den kriminella nyrekryteringen

Det finns en bred samsyn att det är mycket lönsamt att förebygga brott genom tidiga satsningar på barn. Barn som har ett problematiskt beteende behöver få stöd tidigt och där spelar socialtjänsten en central roll. Information ges till föräldrar när barnet börjar i skolan om att skolan använder sig av socialtjänsten som en viktig resurs. För att få acceptans från föräldrar är det väsentligt att avdramatisera socialtjänstens roll. I allvarligare fall, bland annat vid missbruk och våld i hemmet, behöver socialtjänsten ha befogenheter att omhänderta barn och kunna vidta förebyggande åtgärder utan föräldrarnas samtycke. Detta var ett av de 34 förslag som Liberalerna framförde den 7 oktober 2020 för att rusta Sverige mot våldsutvecklingen. I dag har socialtjänsten otillräckliga resurser och en väsentlig ökning av deras resurser är nödvändiga för att få en tydlig reduktion av den kriminella nyrekryteringen.

Som referens till motionen hänvisas till utredningen ”Koncept för att minska kriminaliteten” som finns tillgänglig på www.ulfhansson.se/koncept-for-att-minska-kriminaliteten/

F103. Förebygg rekrytering av barn till kriminell verksamhet

Ulf Hansson, Sollentuna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att införa en lag mot att rekrytera barn för att utföra kriminella handlingar som leder till ett straff motsvarande det för vapenbrott. För att polisen ska kunna utföra en visitation ska det krävas ett beslut av åklagare som baseras på underlag från polisens spaning där man ser att en misstänkt person i sin vardag åtföljs av ett eller flera barn.

Finns det ett väl genomfört preventivt program för åldrarna 0–12 år blir det svårare för kriminella att rekrytera barn. Rekryteringsförsök kommer ändå att göras och ytterligare incitament har blivit följden av den vapenlag som infördes den 1 december 2019. Det påverkade de kriminellas beteende eftersom de kunde frihetsberövas direkt om polis upptäckte att de var beväpnade. Det ledde till att kriminella systematiskt började rekrytera barn under 15 år, som inte

kunde frihetsberövas om de bar vapen. Begreppet vapenskåp började användas för de barn som kriminella rekryterade för detta ändamål.

Det har i debatten framförts att det skulle vara fördelaktig att motverka sådana rekryteringar genom att utforma en lag som gör det möjligt för polisen att visitera barn under 15 år. Utifrån ett beteendeanalytiskt perspektiv kan reaktionerna bli mycket negativa eftersom man kommer att hitta vapen mera sällan. En mer träffsäker och rättssäker lag skulle vara att införa en lag mot att rekrytera barn för att utföra kriminella handlingar som leder till ett straff motsvarande det för vapenbrott. För att polisen ska kunna utföra en visitation ska det krävas ett underlag som inhämtas genom polisens spaning där man ser att en misstänkt person i sin vardag åtföljs av ett eller flera barn. Åklagaren fattar i varje enskilt fall beslut om att visitation ska få utföras och det ska leda till att vapen hittas i tillräckligt många fall för att kriminella ska uppleva upptäcktsrisken som så hög att de ändrar sitt beteende. Den spaning som polisen utför i sin vardag gör att man har en god kunskap om personer som rör sig i kriminella kretsar.

Som referens till motionen hänvisas till utredningen ”Koncept för att minska kriminaliteten” som finns tillgänglig på www.ulfhansson.se/koncept-for-att-minska-kriminaliteten/

F104. Genomförande av allvarssamtal med barn för att minska kriminaliteten

Ulf Hansson, Sollentuna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att införa konceptet med allvarssamtal för hela landet
2. att Liberalerna verkar för att skolor undviker att polisanmäla oönskade beteenden av mer allvarlig natur och i stället inför fiktiva polisanmälningar, som man skulle kunna kalla rektorsanmälningar, följt av obligatoriska allvarssamtal
3. att Liberalerna verkar för att genomföra forskning för att få bättre kunskap om allvarssamtal där syftet är att bidra till att konceptet ger bästa möjliga effekt

Ett koncept som Stockholms socialborgarråd Jan Jönsson har spridit i Stockholms stad är allvarssamtal som främst är riktade mot barn under 15 år som har blivit anmälda för ett brott för första gången. Metoden är en tillämpning av beteendeanalys och innebär att barnet har ett möte med en socialsekreterare, en polis i uniform och med sina föräldrar. För att ge bra effekt ska mötet genomföras inom 48 timmar efter det att det misstänkta brottet har begåtts och vara konstruktivt och reflekterande för barnet. Konceptet är lovande och tillämpas bland annat i Stockholm, Linköping och Hudiksvall. Det finns behov att genomföra forskning för att få bekräftelse att metodiken med allvarssamtal ger signifikanta resultat och i det ingår att utvärdera vilken roll som skillnader i genomförandet har i den nuvarande tillämpningen.

En del skolor polisanmäler oönskade beteenden av mer allvarlig natur. En nackdel med detta är att generella slutsatser från forskningen visar att tidiga polisreaktioner kan öka risken för återfall i brott. Ett sätt att komma runt detta är att i stället införa ett regelverk där skolorna i stället gör en sorts fiktiva polisanmälningar som man skulle kunna kalla rektorsanmälningar. Allvarssamtalen genomförs på samma sätt som för riktiga polisanmälningar.

Som referens till motionen hänvisas till utredningen ”Koncept för att minska kriminaliteten” som finns tillgänglig på www.ulfhansson.se/koncept-for-att-minska-kriminaliteten/

F105. Ekobrottslighet: follow and nail the money

Pia Långström, Stockholm
Ylva Mozis, Vallentuna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att täppa till hålen i lagstiftningen för att Sverige ska förebygga och lagföra ekobrottslingar.
2. att Liberalerna ska tillsätta en utredning för att identifiera kryphål i lagen samt vidta adekvata åtgärder som täpper till kryphålen och förebygger med avskräckande påföljder.
3. att Liberalerna ska verka för att se över glappet mellan den svenska korruption/mutbrotts- och ekobrottslagstiftningen samt utöka omfattningen av korruptionsbegreppet i Sverige.
4. att Liberalerna ska verka för att förebygga ekobrottslighet, inkl. penningtvätt, genom att inspireras av den amerikanska Foreign Corrupt Practices Act (FCPA) som gör det att lagföra alla transaktioner som någon gång passerar det amerikanska banksystemet.
5. att Liberalerna ska verka för att ett FCPA-liknande system genomförs på EU-nivå för att förhindra att EU:s medlemsländer utnyttjas för penningtvätt, finansiering av organiserad brottslighet, terrorism osv.

I det svenska bankundret – ingen nämnd och ingen glömd – avlöser de oändliga penningtvättsskandalerna varandra och de ryska oligarkerna gnuggar händerna samtidig som de svenska telekombolagen dras inför skranket i USA i stället och våldsbejakande extremister och terrorister utnyttjar det släpphänta systemet för att finansiera sin verksamhet osv. Kort sagt, det verkar handla om mer än naivitet och framstår alltmer som en bristande affärskultur där man ser mellan fingrarna med oegentligheter som i sin tur leder till att Sverige och svenska organisationer blir en måltavla för samt importerar organiserad brottslighet. Det går även att ifrågasätta de relativt låga böterna som företag riskerar att få betala – trots höjningen – i Sverige jämfört med t.ex. USA. Brott lönar sig alltså även för seriösa aktörer, speciellt när det är individen som tar smällen – som t.ex. Telia Soneras mutskandaler i Uzbekistan. Samtidigt som terrorister utnyttjar kryphålen i ekobrottsparadiset Sverige för att finansiera terrorverksamhet. Finns med andra ord en hel del att göra för att frihet måste försvaras.

F106. Kalla en spade för spade

Gunnar Andrén, Danderyd

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska minska acceptansen för bidragsbrott genom att beteckna sådan stöld som bedrägeri

Den 1 augusti 2007 trädde lagen (2007:612) om bidragsbrott i kraft. Efter beslut av regeringen den 30 juni 2016 fick lagmannen i Solna tingsrätt Lena Egelin (ensamutredare) uppdraget att utvärdera lagen med de häpnadsväckande begränsningarna att lagens som sådan inte fick ifrågasättas och att dess verkan på rättsmedvetandet inte omfattades av uppdraget. Lagman Egelin presenterade sin utredning den 28 februari 2018 (SOU 2018:14).

Kartläggningen blev grunden för en proposition den 26 april 2019 som innebar, efter riksdagens bifall, att lagens tillämpningsområde utvidgades, dessutom skärptes maximistraffet för grovt bidragsbrott från fyra till sex års fängelse, preskriptionstiden för brott som betecknas som ringa förlängdes från två till fem år.

Riksdagsbeslutet 2007 innebar att tre nya brott infördes i Sverige: bidragsbrott (§ 2), grovt bidragsbrott (§ 3) och – vid grov oaktsamhet men utan uppsåt – vårdslöst bidragsbrott (§ 4).

Bidragsbrotten gällde från början bidrag, ersättningar och lån från Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, Centrala studiestödsnämnden, Migrationsverket, Arbetsförmedlingen, Arbetslöshetskassor, kommuner och landsting (regioner) men omfattar nu även utbetalningar som gäller tandvård och vissa arbetsförmedlingsåtgärder, samt från Skatteverket och Kronofogdemyndigheten.

Hur har antalet ärenden som hanteras enligt 2007 års lag utvecklats? (Siffrorna från Brottsförebyggande rådet)

	Antal inkomna brottsmisstankar	Beslutade brottsmisstankar
2000	3 146	2 223
2009	4 794	4 444
2010	7 155	6 955
2011	7 848	7 110
2012	7 413	8 267
2013	6 666	6 756
2014	7 575	7 526
2015	9 616	9 990
2016	13 365	13 510
2017	13 645	12 614
2018	15 124	–
2019	14 476	–
2020	27 023	–

(Att antalet beslutade brottsmisstankar saknas från 2018 hänger samman med att Brå inte redovisat sifforna som tidigare, i stället redovisar Brå andelen uppklarade brott, korrekt men inte samma sak.)

Partistyrelsen och landsmötet beslöt 2015, 2017 och 2019 att avslå förslag med samma inriktning med argumentet att ”lagen behövs” och att riksdagsgruppen stöttat lagförslagen. Styrkan i de argumenten får envar bedöma.

Däremot avstod partistyrelsen 2019 visligen från att värdera förslagens grundläggande syfte: Ifrågasättandet av om inte lagen i själva verket motverkar sitt syfte genom att öka acceptansen för den sorts stöld som ryms inom begreppet bidragsbrott och inte klassificeras vad det verkligen handlar om, bedrägeri riktat mot skattebetalarna.

Ordens valör är vare sig innehållslösa eller utanpåverk: En spade ska kallas en spade, ett misslyckande ett misslyckande, stöld ska kallas stöld oavsett vem som drabbas eller motivet för tillgreppet.

Och bedrägeri ska kallas bedrägeri och lagstiftningsmässigt hanteras som sådant.

F107. Minimiantal poliser baserat på procent av befolkningen

Mats Andersson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att ovan fråga ses över och att partiet tydligt förklarar hur vi ser på detta, i riksdagen och i den offentliga debatten

Minimiantal poliser baserat på procent av befolkningen, spridd på större områden

Så länge jag minns har jag bara hört att vi i Sverige klarar oss med 20 000 poliser. Oavsett regering, oavsett brottsstatistik. Varför inte 50 000, eller 100 000? Logiken har aldrig varit tydligt kommunicerad. Jag föreslår att det bestäms till en procentuell siffra av total befolkning. Att justeras så det finns en jämn fördelning över yta. Det är inte rimligt att i en norrlandskommun ska finnas en patrull att ta till, som dessutom har minst en timmes resväg om något händer. Inte heller att det i en storstad där mycket brukar kunna hända på kort tid i city inte finns resurser för att de omlokaliserats till någon förort.

F108. Utred hur mobila kameror kan öka trygghet och stödja brottsutredningar

Mats Andersson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar sitt stöd för fortsatt utveckling och användande av kameror och drönare för trygghet i samhället samt löpande översyn av regelverken kring detta

Det är inte alltid ökad kamerabevakning direkt leder till färre brott. Däremot är det lättare att utreda det som hänt och ha koll på om det händer något när det finns kamerabevakning.

Något som går att utveckla är användningen av så kallade dashcams. Kameror som är till att filma körning från

vindrutan i bilen. Dessa underlättar redan utredning av försäkringsskador och kan med fördel användas av yrkestrafik, samt speciellt blåljusfordon. Ronderande bevakning av väktare ges en ny dimension om allt filmas och kan kontrolleras i efterhand. Stod den bilen där tidigare, var dörren öppen eller stängd, vilka kläder hade personen etc.

Något som också bör utvecklas är drönarbevakning av polisen. Att ha ögon i skyn som direkt kan se vad som händer på marken och följa utan att behöva skicka upp en dyr helikopter är väl använda resurser.

F109. Nej till övervakningssamhället

Romina Pourmokhtari, Sundbyberg
Linnea Bjärum, Malmö
Erik Berg, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att polisen ej ska få drönarövervaka områden permanent
2. att Liberalerna verkar för att ansiktsigenkänning ej ska få användas av polisen

Att samla in information om en person mot dennes vilja eller medvetande är en integritetskränkning. Detta sker i dag med kameror, genom att övervaka datatrafik eller genom att helt enkelt registrera olika typer av beteenden. Det finns situationer där vissa typer av inskränkningar i den privata integriteten är befogade. Men dessa övervakningsåtgärder är, oavsett syfte, alltid integritetskränkande. Därför måste de alltid motiveras med tydliga bevis och påvisbara resultat. Dessa möjliga vinster måste alltid ställas mot kostnaden. Vi kan inte låta rädsla eller upplevd trygghet motivera grova inskränkningar i människors liv i vilken omfattning som helst.

Polisens drönarverksamhet har växt från en handfull 2018 till flera hundra i dag och väntas öka ytterligare. I vissa områden har permanenta tillstånd för drönarövervakning av vissa områden beviljats, vilket Liberala ungdomsförbundet ställer sig mycket kritiskt till. Denna typ av långtgående metoder måste behandlas med respekt och användas med stor försiktighet vid tydligt motiverade och avgränsade tillfällen. Övervakningen får aldrig bli norm.

Sedan en tid tillbaka har den svenska polisen också börjat använda sig av ansiktsigenkänning med hjälp av AI för att ”effektivisera polisarbetet”. Ingen människa hinner titta på alla övervakningskameror hela tiden. Men en dator kan. Med artificiell intelligens i form av ansiktsigenkänning får man ett obegränsat antal ”poliser” som sitter och kollar på vad som händer, i realtid. Det är sedan en längre tid verklighet i auktoritära samhällen som Ryssland och Kina där medborgarna konstant övervakas. I USA har polisen gripit flera personer av misstag, då man litat för mycket på datorns ansiktsigenkänning. Att använda sig av en metod som är så pass integritetskränkande och på samma gång riskerar att leda till att oskyldiga lagförs är inte förenligt med en demokratisk rättsstat.

Liberala ungdomsförbundet menar därför att Liberalerna ska ta ställning emot permanent drönarövervakning och ansiktsigenkänning i polisarbetet. Vi kan både värna om att brott beivras samtidigt som vi på ett seriöst sätt tar hänsyn till evidens och enskildas integritet.

F110. Kemisk kastration vid sexualbrott

Liberalerna Norberg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att sexualförbrytare obligatoriskt erbjuds kastration som del av behandling/straff.

Straffsatserna för sexualbrott i Sverige är löjligt låga. Brott, som förändrar offrets liv för evigt, borde ha straff i paritet med det brott som skett. Vi förordar att sexualförbrytare oftare erbjuds kastration som del av sin behandling/del av straff. En studie på Karolinska har visat goda resultat där pedofiler fått välja kemisk kastration som del av behandling.

https://svenska.yle.fi/artikel/2020/05/12/kemisk-kastrering-av-pedofiler-gav-bra-resultat-i-varldsunik-svensk-studie

F111. Inför fotboja för dömda sexualbrottslingar vid villkorlig frigivning

Urban Wikman, Umeå
Maria Lindvall, Umeå

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att införa fotboja under villkorlig frigivning vid sexualbrott

Brottslingar fällda för sexualbrott och dömda till fängelse har visats sig svåra att behandla och återfall i sexualbrott har skett redan under den villkorlig frigivningen

De som är dömda till längre fängelsestraff i samband med sexualbrott har gjort någon annan människa illa och under strafftiden vore det med tanke på återfallsrisken bra att kunna följa upp var dessa personer befunnit sig även under tiden för villkorlig frigivning.

Genom att låta elektronisk övervakning bli obligatorisk vid villkorlig frigivning låter vi personerna komma ut i samhället successivt med restriktionen att den dömde är tvingad att använda fotboja fram tills dess att straffet är helt och hållet avtjänat.

F112. Sex och samlevnad

Lars G. Mellberg, Sigtuna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar en utredning kring alternativ att lösa problem kring sex och samlevnad.
2. att Liberalerna utreder frågan om bemyndigande till att agera när det kan antas att någon farit illa i en relation där sex eller annat utnyttjade förekommer. Med möjlighet att agera med stöd av socialtjänstlagen – och kunna begära särskilda åtgärder för att skydda och part som är utsatt.

I vårt moderna komplexa samhälle med olika syn på, uppfostran, hur relationen mellan man och kvinna ska se ut och där vi har nya konstellationer med enkönade partnerskap så uppstår det relationsproblem.

I vissa fall leder det till att den ena parten använder någon form av våld, kontroll eller genom sex dominera den andra.

I dessa fall så står ofta ord mot ord, och det är väldigt svårt att inom ramen för den tradition vi har inom straffrätten genom dess höga krav på bevisföring samt att dess sanktioner inte alltid träffar rätt. Trots att antalet anmälda våldtäkter, i nära relation, våldtäkter utan några fysiska skador, uppraggningsvåldtäkter och våldtäkter där en part varit i berusat tillstånd har ökat. Leder sällan till fällande dom rätt eller fel.

Sex är inte uteslutandet negativt, ett beteende som kan vara önskvärt i en situation där parternas frivillighet spelar in, men som i ett annat fall betraktas som straffvärt om det sker mot någon partsvilja.

”Just gällande våldtäktsbrottet är sannolikt intresset för brottsoffret att få upprättelse extra stort, alltså rättstrygghetsintresset. Samtidigt finns det kanske få brott som är värre att felaktigt dömas för än våldtäkt. Det får alltså inte ställas så pass höga krav på bevisningen att det blir en omöjlighet att få till en fällande dom, samtidigt som kraven måste vara höga nog för att säkerställa att oskyldiga inte döms till ansvar för våldtäkt. Det är värre att fälla någon oskyldig än att fria någon skyldig – det är utgångspunkten i svensk rätt.”

Tror att en socialtjänst eller en liknande myndighet med expertkompetens inom sex och samlevnad kanske skulle kunna hantera detta bättre och kanske avdramatisera de tillfällen det blir fel.

Socialtjänsten skulle med liknande stöd som finns i socialtjänstlagen kring LVM och LVU agerar reglerande och omhändertagande.

Myndigheter som i sin verksamhet regelbundet kommer i kontakt med missbrukare är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de får kännedom om att någon kan antas vara i behov av vård enligt LVM. Även den som inte är anmälningsskyldig, exempelvis en anhörig, kan lämna uppgifter till nämnden. Socialtjänsten gör sedan en utredning. Om den visar att klienten behöver vård enligt LVM gör socialtjänsten en ansökan om tvångsvård hos förvaltningsrätten.

Ny myndighet och eller ett tillägg i socialtjänstlagen med särskilda spetskunskaper inom sex, samlevnad och våld i relationer skulle kunna agera snabbare och skickligare än vad polisen i dag gör. Med stöd av lagen, lösa dessa problem med välriktade insatser underbyggda på forskning om hur man bäst löser dess problem. Men också ha möjlighet att utfärda eller besluta sanktioner samt att det behövs expertkunskap för att utvärdera rimligheten i en händelse där en part känner sig kränkt. Det skulle kunna komplettera kanske bättre lösa de problem som BrB och RB inte kan lösas via kriminalvården och rättsväsendet.

F113. Förbättra polisens förmåga att öka upptäcktsrisken vid brott

Ulf Hansson, Sollentuna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att systematiskt förbättra polisens och andra aktörers arbetssätt för att öka den upplevda upptäcktsrisken vid brott genom att skapa en stödjande och oberoende organisation med uppdraget att ge en fristående bild av hur polisens arbete och kunskap utvecklas och förbättras, samt att samla in förbättringsförslag från professionen som är verksamma inom rättsväsendet. Mottagare av informationen är i första hand polismyndighetens ledning, riksdag och regering. Återkopplande information kan också ges till socialtjänsten och andra lokala aktörer, framförallt för utsatta områden, eftersom det tvärorganisatoriska samarbetet är så väsentligt för att få uthålliga resultat. En sådan oberoende organisation skulle kunna bli en del av Brottsförebyggande rådet. Kan inte oberoendet från polisen garanteras kan Ekonomistyrningsverket eller Statskontoret vara alternativ.

Den upplevda upptäcktsrisken har en stor betydelse på beteendet för dem som har kommit in på den kriminella banan. Polisen har haft problem att fullgöra sitt uppdrag vilket illustreras med fyra exempel.

För att kunna göra analyser av registrerade brott är det väsentligt att det kategoriseras korrekt. Detta arbete förefaller ha stora brister av att döma hur det ser ut för registreringen av dödligt våld. För 2017 registrerades cirka 440 fall i polisens system. Brå gör löpande en manuell granskning för att komma sanningen så nära som möjligt och fann att antalet var 113.

Att döma av utredningar av våld mot kvinnor i nära relationer har polisen kroniska problem att korrigera brister inom organisationen att tillämpa ett systematiskt arbetssätt. I metodiken ingår fyra faktorer:

1. att det finns något vittne som ger stöd till att det anmälda brottet har begåtts
2. att målsäganden deltar i utredningen
3. att det finns en dokumenterad skada
4. att den misstänkte medger gärningen helt eller till viss del

Vissa polisområden tillämpar metodiken år efter år med en hög andel personuppklarade ärenden, medan andra inte gör det och får därför väsentligt sämre resultat.

En brist som har framförts från åklagarsidan är att ledtiderna för att få teknisk bevisning genom analyser från Nationellt forensiskt centrum, NFC, är orimligt långa. Det

försvårar förundersökningar och leder till onödigt långa häktningstider. Den svenska polisen har tagit del av erfarenheter från USA som också hade problem med halvårslånga ledtider eller mer. Polisen i USA har kommit ner i ledtider på ett fåtal veckor. NFC:s förbättringsarbete går trögt.

Polisen i Stockholm startade 2009 ett treårigt projekt för nätverksanalys. Grunden är att samla data om kriminella nätverk som begångna brott, vilka de har suttit i fängelse med, ekonomiska transaktioner, telefontrafik. Ju bättre data desto större är möjligheterna att identifiera dolda ledare, potentiella avhoppare och rekryteringar. Nätverksanalyser har en stor potential men används inte i dag trots att skjutningar och sprängningar dominerar debatten. Det som polisen använder är en förenklad version, länkanalys, som gör det omöjligt att få en objektiv bild av ett nätverk. I en forskningsrapport beskriver man dilemmat. ”It may seem commonsensical to base enforcement responses and policy decisions on solid, intelligence-led information. Unfortunately, our experience is different. Many police departments and agencies adopt a mindset of ’just do it,’ a mindset that rarely produces positive results.”

Det finns samtidigt en stark kultur av systematiskt arbete inom polisen i form av metodiken POP och SARA. Man kan dra slutsatsen att polisen behöver få extern hjälp att stärka de interna krafter som fullt ut stöder ett sådant systematiskt arbete. Det behövs en av polisen oberoende organisation för att förverkliga detta.

En referens är utredningen ”Koncept för att minska kriminaliteten”, se www.ulfhansson.se/koncept-for-att-minska-kriminaliteten/

F114. Stopp för oskuldskontroller och oskuldsoperationer

Cecilia Elving, Stockholm
Monica Wahlström, Vännäs
Helene Adell, Boden
Lovisa Aldrin, Halmstad
Adela Brkic Carlsson, Ulricehamn
Pernilla Ekelund, Svalöv
Birgitta Granquist, Göteborg
Jessica Hellström, Malung-Sälen
Sarah Karlsson, Härnösand
Anna Manell, Sollentuna
Jacqueline Tjällman, Skövde
Jennie Uller, Kalmar

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna kräver att Socialstyrelsen tar avstånd från oskuldsoperationer och kommunicerar med alla vårdgivare samt med socialtjänsten
2. att oskuldsmyter exponeras i sexualundervisning och rätt information ges i samhällsintroduktion för nyanlända
3. att krav ställs på alla relevanta vårdgivare att informera om lagstiftning om oskuldskontroller och oskuldsoperationer om de får förfrågningar om att utföra dessa

Oskuldsmyter är en viktig del i det patriarkala hedersförtryck som drabbar upp till 240 000 unga i vårt land. Av myterna följer oskuldsoperationer och oskuldskontroller. Varken oskuldskontroller eller oskuldsoperationer har någon vetenskaplig förankring utan bygger på en förlegad myt om mödomshinnan, en livsfarlig myt som leder till förtryck av och våld mot kvinnor runt om i världen. Att tvinga unga kvinnor till medicinska undersökningar i underlivet är sexuella övergrepp och har av FN upprepade gånger likställts med tortyr.

Oskuldsoperationer är ett ingrepp där man genomför vad man kallar en reparation av mödomshinnan. Svensk förening för obstetrik och gynekologi (SFOG) har fastslagit att ingreppen inte är förenliga med vetenskap och inte bör utföras. Trots detta förekommer det att unga kvinnor i Sverige betalar stora summor pengar och genomför operationer för att rekonstruera något som inte finns.

Det är fullständigt oacceptabelt att det finns läkare och vårdkliniker i Sverige som utövar medicinsk humbug och hjälper till att upprätthålla hedersrelaterat våld och förtryck. Till landsmötet 2019 motionerade Liberala Kvinnor om att kriminalisera oskuldskontroller och blev bifallna av landsmötet (med vad partistyrelsen anfört). Liberala Kvinnor är glada att Liberalerna nu vill gå ännu längre och i rapporten Förortslyftet – Trygghet på punkt 56 föreslås att kriminalisera oskuldsoperationer och oskuldskontroller med rättsliga påföljder för både beställare och utförare. Den här motionen utgår ifrån att detta utmärkta förslag kommer att röstas igenom på landsmötet. Vi föreslår att Liberalerna ställer sig bakom ytterligare några viktiga förslag för att stoppa oskuldskontroller och oskuldsoperationer.

Liberala Kvinnor vill att Liberalerna kräver att socialstyrelsen agerar mot oskuldsoperationer. Socialstyrelsen tog år 2018 ansvar i frågan om oskuldskontroller och kommunicerade med alla vårdgivare samt med socialtjänsten. Det gav resultat. Socialstyrelsen behöver omgående sätta ner foten även i frågan om oskuldsintyg. Det måste stå helt klart för alla vårdgivare att varken oskuldsoperationer eller oskuldskontroller får utföras i Sverige, oavsett regi. Därför vill Liberala Kvinnor att alla vårdgivare som skulle kunna bli tillfrågade om en oskuldskontroll eller operation ska informeras om att praktiken är olaglig och vad påföljderna kan bli.

Det finns ingen mödomshinna och det går inte att avgöra ens i en gynekologisk undersökning om en kvinna haft vaginalt samlag eller inte. Detta måste vara tydligt i sexualundervisning och rätt information måste ges i samhällsintroduktion för nyanlända. All vårdpersonal i Sverige måste nås av korrekt information oavsett var man arbetar. Nu krävs handling. Oskuldskontroller och oskuldsoperationer måste omedelbart upphöra och den förlegade och farliga myten om mödomshinnan utrotas en gång för alla.

F115. Inför begreppet tillräknelighet och ta bort rättspsykiatrisk vård

Anton Sjöstedt, Arvika

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska arbeta för begreppet tillräknelighet ska återinföras i svensk lagstiftning

2. att Liberalerna ska arbeta för att rättspsykiatrisk vård tas bort

Två statliga utredningar, en i slutet av 1990-talet ledd av Sten Heckscher (psykansvarskommittén) och en annan som presenterades 2012, har föreslagit att Sverige ska sälla sig till resten av den civiliserade mänskligheten och införa begreppet tillräknelighet för personer som anses kunna ställas till straffrättsligt ansvar. Därmed ska en liten grupp personer som beläggs ha en allvarlig psykisk störning kunna räknas som otillräkneliga. Det har funnits starka instämmande från remissinstanser och politisk enighet bakom förslagen i utredningarna. Det svenska rättssystemet skiljer sig från nästan alla andra system i världen eftersom landet på 1960-talet tog bort begreppet tillräknelighet. Argumentet var att begreppet spelat ut sin roll, eftersom rättspsykiatrin skulle handla om vårdbehov. I resten av världen skiljer rättssystem på straff och vård för den lilla grupp människor som bedöms som otillräkneliga. I dessa system blir otillräkneliga personer frikända, men i vården finns både personens vårdbehov och samhällsskyddsbehoven. Regeringen Persson och Alliansregeringen föreslog båda att införa begreppet tillräknelighet och avveckla rättspsykiatrisk vård, men förslagen blev aldrig verklighet.

Programmet Kaliber i Sveriges Radio gjorde ett program i två delar om personer med intellektuell funktionsnedsättning som straffas för brott. Programmet beskrivs med orden: ”De har svårt att förstå vad de gjort – ändå ställs de inför rätta”. I programmet läses prövningar, som sker var sjätte månad, upp om huruvida den dömda personens vård ska förlängas. I några av fallen anser chefsläkarna, som deltar vid prövningarna, att rättspsykiatrin inte är rätt plats för den dömda.

Avslutningsvis handlar frågan om tillräknelighet om liberal demokrati, relationen mellan individen och staten och hur ett samhälle behandlar en liten marginaliserad grupp. Det är alltså ett mått på samhällets välmående. Tanken med rättspsykiatrisk vård är att den ska behandla den psykiska sjukdom som en gärningsperson har och att personen ska släppas ut när hen blir tillräckligt frisk. Problemet är att vissa psykiska diagnoser aldrig går över eller förbättras, däribland intellektuell funktionsnedsättning. En rättspsykiatriker som forskat på ämnet menar att rättspsykiatrin har ett annat syfte, brottsprevention, jämfört med dessa människors vårdbehov. Det är inte värdigt ett land som Sverige att ha rättegångar med människor som inte förstår det hela.

F116. Syna digitala hot mot den personliga integriteten

Annika Westh, Öckerö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för en lagstiftning som uppmärksammar och motverkar integritetskränkande övervakning både såväl som privatperson som anställd. Det ska uttryckligen vara förbjudet att snärja personer i övervakning oavsett vilka tjänster som erbjuds och oavsett om de är frivilliga och används i ditt privatliv eller om det handlar om system som måste användas i arbetslivet. Det ska gälla både offentliga och privata arbetsgivare.

Digitaliseringen på snart sagt alla samhällsområden innebär många fördelar som måste bejakas av liberaler. Men ett liberalt parti måste samtidigt förhålla sig kritiskt – ett kritiskt förhållningssätt som måste utgå från att den digitala utvecklingen kan hota den personliga integriteten.

Låt mig ta ett vardagsexempel: Att som kund kunna följa sin leverans av något man beställt i realtid, upplever många som en positiv service. Men funderar vi endast något steg ytterligare, inser vi att den chaufför som levererar varan hela tiden är övervakad av ett GPS-system. Minsta stopp på vägen kan följas av alla som önskar. Detta är endast ett exempel på integritetskränkning i arbetslivet, som genast måste uppmärksammas, prövas mot liberala krav på personlig integritet och kanske avbrytas.

Övervakning av människor på olika sätt sker hela tiden och sannolikt med alltmer sofistikerade medel. Övervakningen sker smygande och är ofta svår att upptäcka. Tänk endast på de godkännanden som kunden gör, för att kunna ta del av enkla tjänster på nätet. Ännu ett exempel: Den som använder Google Maps kan i efterhand få en sammanställning över alla platser man besökt. Detta med motiveringen om att ”förbättra dina upplevelser”.

Det står tydligt i det mejlet att det är möjligt att avböja tjänsten om man ej önskar få dessa översikter. Men att göra det är i princip omöjligt. Du leds längre och längre in i mer och mer oöverskådliga dokument som ska godkännas allt eftersom. Till slut ger du upp. Vem klarar av att lägga flera arbetsdagar på att reda ut hur man ska gå tillväga för att inte längre vara övervakad. Alternativen är alltid att inte delta alls, men till priset av att då inte ha tillgång till de tjänster som man i dag är beroende av.

Den liberala slutsatsen är att den personliga integriteten på nätet är allvarligt hotad. Det är en djungel av kontrakt som användaren godkänner, utan att egentligen veta vad de handlar om. Det mesta görs i arbetslivet och det mesta är oreglerat. Det är även därför svårt att säga nej.

Liberalerna ska vara ett parti som värnar integritet. Enligt en aktuell sammanställning av TCO bör vi se över medicinska undersökningar, drogtester och numera även vaccinationsintyg. Det gäller även utdrag ur register, personlighetstester, olika prestationsmätningar och övervakning av vilka sidor man använder på internet.

F117. Utradera våld i nära relationer

Liberalerna Varberg
Liberalerna Hylte
Liberalerna Laholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar fram en nationell strategi för att eliminera våld i nära relationer som bygger på åtgärder för att stärka lagarna, straffen, det förebyggande arbetet och frivilligorganisationer roll.

2. att Liberalerna verkar för att stärka kvinnojourernas arbete och säkra deras långsiktighet gällande finansiering. Kvinnojourerna ska finnas för alla våldsutsatta i nära relationer oavsett kön eller sexuell läggning samt inblandade barn.
3. att Liberalerna arbetar för att skyndsamt lägga fram förslag på straffskärpningar för brott mot personer i nära relationer så att de prioriteras högre inom polis- och rättsväsende.

I dag visar statistik på att det dödas en kvinna nästan var tredje vecka av en partner eller före detta partner. För män i motsvarande siffra knappt tre per år. Det är helt oförsvarligt att en enda människa ska behöva sätta livet till för att personen lever i en relation med någon annan. Detta måste Liberalerna utradera.

Liberalerna har gått före i många frågor som rör utsatta personer, minoriteter och jämställdhet. Vi har mycket att vara stolta över. Men vi kan inte en enda dag till acceptera att personer dör för att de lever i en relation.

Detta är en komplex fråga och det krävs att samhället agerar här och nu för att skydda de som blir utsatta och för att straffa de som begår brott. Höjer man straffen så blir brotten mer prioriterade av polis och rättsväsen samtidigt som samhället signalerar att dessa brott är oacceptabla. Samtidigt som detta görs behöver vi också jobba långsiktigt och förebyggande för att säkra att normer och värden i samhället och jämställdheten går framåt så att det inte blir ett alternativ att utsätta sin partner för något som helst våld.

Kvinnojourerna gör ett fantastiskt jobb i hela vårt land. Deras arbete är ovärderligt och helt nödvändigt för att hjälpa utsatta personer och barn. Att de behöver en långsiktig stabilitet och grund att stå på som inte baseras på årliga bidrag från kommunen är en nödvändighet. Liberalerna bör verka för att säkra ett system på kommunal eller statlig nivå där man säkrar en långsiktig finansiering till landets kvinnojourer. Dessa bör också ta emot alla våldsutsatta oavsett kön eller sexuell läggning. Kvinnor är det absolut mest utsatta, men det finns även utsatta män och hbtqia-personer som behöver veta var de kan få hjälp.

För att säkra att vi fångar alla perspektiv och komplexiteten i frågan bör Liberalerna utarbeta en nationell strategi för att utradera våld i nära relationer som jobbar med både insatser här och nu och förebyggande.

F118. Underlätta för dem som vill lämna ett destruktivt förhållande eller miljö

Charlotte Hedendahl, Malmö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att det finns anständiga lägenheter för dem som flyr missförhållanden
2. att den som flyr ska kunna lita på samhällets säkerhetsnät och får en trygg ekonomi
3. att det alltid är mannen som flyttas ut ur hemmet vid misshandel av kvinnor och barn
4. att det aldrig ska vara kvinnor och barn som måste omplaceras på grund av hot.
5. att barn aldrig ska kunna placeras hos förövaren eller förövarna.
6. att hemmet alltid tillfaller den som har blivit misshandlad, hotad eller förtryckt
7. att Liberalerna måste jobba för ett mer kvinnovänligt och jämlikt ekonomiskt samhälle.
8. att män som får besöksförbud eller döms till misshandel och hot, ska utrustas med fotboja.
9. att unga personer som nekas av sin familj att leva sitt liv på sina villkor, ska få hjälp till annat boende och stödperson.

De med låg inkomst är framförallt kvinnor med barn. Dessa får ofta ett väldigt torftigt liv och detta drabbar barnen. I Sverige är barnkonventionen lag. Självklart vore det bättre om kvinnor själva gjorde karriär men så ser inte verkligheten ut. Många kvinnor i destruktiva förhållanden eller hedersförtryck, stannar kvar enbart för att de inte kan klara sig ekonomiskt. Familjesituationen kan göra att man står långt ifrån arbetsmarknaden och att man inte har kunnat jobba heltid. Du kanske själv har en nedsatt arbetsförmåga /funktionsnedsättning eller har barn många barn eller barn med funktionsnedsättningar. Man kanske lever på försörjningsstöd, uppbär aktivitetsersättning, sjukersättning eller så har man en lönebidragsanställning. Det blir omöjligt att få en hyreslägenhet då din inkomst är för låg. Detta gör att många stannar kvar i det destruktiva förhållandet. Ofta är det en kvinna men det behöver inte alltid vara det utan det kan vara ett barn, tonåring eller en ung vuxen som blir illa behandlad/misshandlad för att man är homo, bi eller transsexuell. Eller riskerar den unge att familjen gifter bort dig.

Problematiken finns även inom familjer med psykiska funktionsnedsättningar med t.ex. missbruk som lever i samsjuklighet där tonåringar/unga vuxna inte lyckas flytta hemifrån för att man inte kan klara sig själv ekonomiskt. De unga får inget hyreskontrakt och klarar sig inte heller ekonomiskt. Det kan även vara unga vuxna från strikt religiösa familjer som vill lämna på grund av att man har en annan uppfattning. Detta är exempel för det finns ju många fler där personer behöver fly för att man upplever att ens livsutrymme kränks, att man inte har den frihet man behöver för att kunna leva självständigt i vårt land. Det finns ingen farligare tid för en kvinna i sitt liv än den när hon lämnar mannen. Då får inte samhället svika. Vi får inte svika de unga vuxna som flyr på grund av sin sexuella läggning eller trosuppfattning. Vi får inte heller svika de som på grund av sin nedsatta arbetsförmåga eller funktionsnedsättning vill lämna en destruktiv familjesituation.

Det är allmänt känt att när ekonomin krisar och besparingar görs inom skola vård och omsorg får det konsekvenser. Det får konsekvenser för kvinnor som arbetar i välfärden och för de kvinnor som måste ta ett ökat ansvar för att ta hand om barn, gamla och sjuka när inte samhället stöttar upp.

Inkomstskillnaderna mellan kvinnor och män är lika stora i dag som för 25 år sedan och på många områden är jämställdheten till och med mindre i dag.

F119. Erbjud kostnadsfri juridisk rådgivning vid våld i nära relationer

Tobias Berg, Stockholm
Benjamin Malinowsky, Huddinge
Emil Rapp, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att staten erbjuder kostnadsfri juridisk rådgivning till utsatta personer vid misstanke om våld i nära relationer, samt vid och inför rättsliga processer

Sverige är ett av världens mest jämställda länder. Under de senaste hundra åren har Sverige gjort fler framsteg på jämställdhetsområdet än de tusen föregående åren tillsammans. Trots detta finns det många utmaningar kvar, däribland det våld som förekommer i nära relationer vilket framför allt drabbar kvinnor. Denna utmaning kräver ett batteri av åtgärder, men det finns vissa åtgärder som sällan får tillräckligt med uppmärksamhet. En av dessa är att erbjuda kostnadsfri juridisk rådgivning till den våldsutsatta.

En anledning till varför många våldsutsatta stannar kvar i destruktiva förhållanden är för att det är svårt att få tag på den konkreta juridiska rådgivning som krävs för att bryta sig loss. Ofta kan man inte komma i kontakt med jurister förrän man väljer att gå vidare med exempelvis en polisanmälan eller skilsmässa, vilket för många är ett drastiskt steg och i många fall varken önskvärt eller proportionerligt. Dessutom befinner sig många, ofta kvinnor, både i en ekonomisk och social beroendeställning till sin manliga partner. Då det på egen hand kan vara svårt att skatta utfallet av en eventuell bodelning eller vårdnadstvist av barn väljer många att stanna kvar i sina förhållanden och lida i tystnad. Det kan även handla om ett informationsunderskott där den våldsutsatta inte är medveten om, eller undanhålls information om, sina fri- och rättigheter enligt svensk lag – vanligt förekommande inom hederskontext.

Professionell juridisk rådgivning innebär för många våldsutsatta en oöverkomlig kostnad. Detta leder till att det i många fall är ens plånbok som avgör om man får bryta sig loss från sin destruktiva relation eller inte. Och även i de fall då pengar finns kan en synlig transaktion på bankkontot innebära en säkerhetsrisk för den som övervakas av sin partner. Därför måste staten ingripa.

I en liberal demokrati och rättsstat är statens kärnuppgift att skydda sina medborgare, och i synnerhet de mest utsatta. Liberalerna bör därför verka för att rättsväsendet redan vid misstanke om våld i nära relationer erbjuder kostnadsfri juridisk rådgivning till den som är utsatt. Alla har rätt att få den hjälp de behöver för att hantera och bryta sig loss från våld och destruktiva relationer.

F120. Gör kvinnohat till grund för hatbrott

Louise Eklund, Malmö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att definitionen av hatbrott utvidgas till att även omfatta kön.
2. att Liberalerna ska verka för att om ett motiv för brott varit att kränka personen för att hon är kvinna, ska brottet klassas som hatbrott och innebära straffskärpning.

Tidigare i år mördades fem kvinnor inom en tidsrymd av tre veckor. Var tredje vecka dödas en kvinna av sin man i Sverige. Mäns våld mot kvinnor fortsätter därmed, tyvärr, att vara en aktuell fråga. Liberalerna har lagt fram flera bra förslag för att komma åt problematiken. Bland annat har elektronisk fotboja och förebyggande arbete vad gäller destruktiva könsrollsuppfattningar föreslagits. Detta är bra! Det skulle dock vara önskvärt med ytterligare insatser.

Våld mot kvinnor är en kränkning av kvinnors grundläggande friheter och rättigheter. När ett brott begås mot en kvinna just för att hon är kvinna är det viktigt att motivet till brottet belyses. Därför borde kön läggas till som grund för hatbrott.

En sådan förändring skulle innebära att ett hål i lagstiftningen täpps till. Grov kvinnofridskränkning tar endast sikte på upprepad brottslighet. Med hjälp av en hatbrottsbestämmelse kommer även en enskild misshandel eller ett mord att kunna dömas ut som ett hatbrott mot en kvinna.

F121. Brott mot barn ska alltid ses som allvarligare

Mats Andersson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna arbetar för att brott mot barn alltid ska ses som allvarligare än om det skett mot vuxen samt se över lagstiftningen om det går att differentiera straffskalorna härav.

Brott mot barn ska alltid ses som allvarligare.

Vi kan i våra domstolar se hur brott mot barn i många fall ges väldigt låga påföljder. Misshandel kan ge böter osv.

F122. Inkapacitering på livstid vid upprepade grova våldsbrott

Per Lindholm, Kalmar

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att personer som begår grova våldsbrott två gånger ska inkapaciteras på livstid enligt nedanstående tre punkter: 1) Vid grovt våldsbrott första gången dömes enligt brottsbalken som i dag. Efter eller under fängelsetiden ska den dömde (oavsett ålder) genomgå ett allvarligt samtal om framtiden med lämplig representant för rättsväsendet där denne förklarar att personen vid upprepad grov brottlighet kommer att bli livslångt inkapaciterad i betydelsen att aldrig släppas ut ur fängelset. 2) Den brottsling som döms för grovt våldsbrott för andra gången döms således till livslång inkapacitering, det vill säga att aldrig bli utsläppt från fängelset. 3) Den som dömts för grova våldsbrott två gånger och därefter blivit inkapacitetad på livstids ska ändå kunna ansöka om nåd och om domstol då finner det troligt att personen verkligen vill

leva ett lagligt liv ska personen ges en sista möjlighet att leva i frihet genom försöksutskrivning.

Brottligheten bedöms av kriminalvetenskapen minska i generella termer men den grova brottligheten med skjutningar och sprängningar ökar.

Samhället måste finna metoder att skydda vanliga hederliga medborgare från att utsättas för det ökade våldet. Motionären vill med motionen bidra med förslag i denna riktning.

Jag inbillar mig inte att brottslingar blir bättre av att vårdas i fängelse men om de sitter inne för gott så slipper vi vanliga medborgare drabbas och kan leva vidare i trygghet.

Huvudidén med förslaget är att gärningsmannen vid samtalet ska förstå att han vid upprepad grov våldsbrottslighet aldrig mera kommer att få leva i frihet och att detta budskap ska få personen att avstå från upprepad grov våldsbrottslighet.

Motionens innehåll bidrar till allmänpreventionen på grund av att lagändringarna efter genomförande kommer att bli känt hos allmänheten. Innehållet bedöms också ge individualpreventiva effekter främst genom samtalet enligt förslagets punkt 1.

F123. Skärp straff för människohandel

Liberalerna Varberg
Liberalerna Hylte
Liberalerna Laholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att straffen för människohandel skärps för både dem som säljer och håller människor i fångenskap och dem som köper sexuella tjänster.

Människohandel är ett vidrigt brott som måste stävjas. Det finns människohandel inom flera olika yrken men prostitution är ett av de vanligaste syftena till människohandel. Hur många liv denna fruktansvärda handel skördar varje år är inte känt.

För att få upp dessa brott till en högre prioritet är mycket viktigt, och för att det ska ske krävs det att det är längre straff för människohandel.

Straffet för köp av sexuell tjänst är böter eller fängelse i högst ett år. Detta får en effekt att polisen inte kan lägga tillräckliga resurser för att lagföra individer för dessa brott. Det gör också att det är relativt riskfritt att åka fast. Om man jämför med köp av narkotika som kan ge fängelse upp till tio år beroende på hur grovt brottet anses vara.

Det får inte vara mer riskfritt att kidnappa människor och sälja deras kroppar än det är att till exempel smuggla narkotika. Höj straffen rejält för att möjliggöra för polisen att lägga tillräckliga resurser på att eliminera dessa typ av brott.

F123. Skärp straff för människohandel

Liberalerna Varberg
Liberalerna Hylte
Liberalerna Laholm

Förslag till landsmötesbeslut:

2. att Liberalerna verkar för att straffen för människohandel skärps för både dem som säljer och håller människor i fångenskap och dem som köper sexuella tjänster.

Människohandel är ett vidrigt brott som måste stävjas. Det finns människohandel inom flera olika yrken men prostitution är ett av de vanligaste syftena till människohandel. Hur många liv denna fruktansvärda handel skördar varje år är inte känt.

För att få upp dessa brott till en högre prioritet är mycket viktigt, och för att det ska ske krävs det att det är längre straff för människohandel.

Straffet för köp av sexuell tjänst är böter eller fängelse i högst ett år. Detta får en effekt att polisen inte kan lägga tillräckliga resurser för att lagföra individer för dessa brott. Det gör också att det är relativt riskfritt att åka fast. Om man jämför med köp av narkotika som kan ge fängelse upp till tio år beroende på hur grovt brottet anses vara.

Det får inte vara mer riskfritt att kidnappa människor och sälja deras kroppar än det är att till exempel smuggla narkotika. Höj straffen rejält för att möjliggöra för polisen att lägga tillräckliga resurser på att eliminera dessa typ av brott.

F124. Jaktbrott och tjänstemannavsvaret

Finn Cromberger, Östersund

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna i sitt arbete med denna typ av ärenden och efter detta domslut o förväntat avslag från Hovrätten, fokuserar på hur denna typ av jaktbrott prioriteras. Själva detta ärende har säkert sysselsatt ett 50-tal personer inklusive NOA och proffssinsatsstyrka, flera polisbilar, polishelikopter, häkten, domstolsväsendet och har säkert kostat 20–40 miljoner kronor.

Tjänstemannaansvaret måste ses över och omprövas, då jag anser att man i detta ärende och även i andra, typ jaktärenden misskött det.

Samtidigt som dessa pengar förslösats ser vi vad som händer i utanförskapsområden, hedersvåld, kvinnomisshandel där väsentligt större statligt ekonomiskt engagemang måste till.

Vi måste prioritera ner jaktbrottsärenden, bl.a. till förmån för typ de ärenden jag nämnt ovanför.

Ryktet för polisen, åklagarväsendet och domstolsväsendet måste återupprättas.

Skogsmagnaten Karl Hedin fån Västmanland har under lång tid mycket tydligt profilerat sig i vargdebatten som en motståndare till dess utbredning i landet. Han har skrivit böcker om det samt varit på föreläsningsturnéer runt om i landet. En mycket uppskattad person i vida kretsar. Hans anhängare räknas i tiotusental i sociala medier.

En välrenommerad person som tycks ha misshagad individer på många betydelsefulla poster i vårt administrativa samhälle. Så till den höga grad att han har blivit gripen för att ha jagat och dräpt varg. Han blev gripen i gryningen, fraktad i handfängsel till Stockholm, där han efter cirka 30 dagar dragits fram till rättssal iklädd fångdräkt och handfängsel och avfotograferad i tidningar och tv. Hans namn offentliggjordes. Han bokstavligen släpades i ”dyngan” av rättsväsendet.

När han släppts ut ur häktet har han inte fått tillgång till sina vapen och därmed inte kunnat utöva sitt största intresse, jakt i skog och mark.

Nu tre år senare och efter rättegång har han friats på alla punkter och borde kunna känna sig som en fri man. Åklagaren har totalt misslyckats och många kända o okända lagkloka jurister, advokater och professorer har totalt dömt ut åklagarens argumenteringar och bevisföring.

Trots detta har åklagaren prövat att väcka frågan till Hovrätten och Hedin har ännu inte fått tillbaka sina vapen. Sannolikheten att åklagaren lyckas är mikroskopisk liten, utan man kan förmodligen vänta sig en skadeståndsprocess i miljonklassen.

F125. Trafiken ett allt större problem, polisen måste ut mer på vägarna

Mats Andersson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna uttalar stöd för att polisen måste ut mer på vägarna.

2. Fördubblade anslag till kontroll av trafiken.

För den som kör ute på landets vägar står snart klart att många inte har något trafikvett. Aggressiv körning, höga hastigheter och livsfarliga omkörningar är vanligt. Polisen är sällan på plats, eftersom resurser går till mer prioriterad verksamhet som gängskjutningar i förorten.

F126. Strängare straff för alkohol- och drogrelaterade trafikbrott

Lars-Erik Zakrisson, Jönköping
Ejlon Johansson, Vetlanda
Ingvar Åkerberg, Jönköping
Annika Carp, Falköping

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att straffskalan för alkohol- eller drogrelaterade trafikbrott ändras så att straffsatsen ökas rejält för dessa brott

På våra vägar sker årligen en mängd olyckor som slutar med skadade och ibland dödade människor som följd. Familjer drabbas hårt av de skador och dödsfall som olyckorna orsakar där stor sorg följer av dödsfall och oro för hur det ska gå för de skadade. En del av dessa olyckor, cirka 70 procent, förorsakas av alkohol- och drogpåverkade förare. Detta är en företeelse som definitivt inte ska förekomma på våra vägar. Straffskalan för förare som är alkohol- eller drogpåverkade är väldigt låg och i princip lika för den som är påverkad eller inte påverkad.

F127. Ge polisen effektiva verktyg mot bilar som spelar hög musik

Liberalerna Arvika

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska arbeta för lagstiftning som ger polisen effektivare verktyg för att få bukt med bilar med störande hög musik. Föraransvar och möjlighet att bötfälla på plats är viktiga delar

Bilar med hög musik som kör runt på nätterna var den enskilt största orsaken till att personer ringt till polisen i Värmland och Dalarna under sommaren. Nu efterlyser polisen en tydligare lagstiftning för att få stopp på problemet. Under två sommarmånader har polisen i region Bergslagen fått närmare 600 samtal gällande personer som upplevt sig störda av bilar som spelar hög musik på nätter och kvällar. Under den perioden var det den vanligaste orsaken till att kontakta polisen. Arvika kommun i Värmland är särskilt drabbad.

– Det är i särklass det största problemet för medborgarna i Arvika. Det här är inte enstaka störningar då och då. Det är systematiskt natt efter natt, år efter år. Vi har många medborgare som far väldigt illa av det här. Det finns folk som ringer till mig och berättar att de är sjukskrivna för att de inte kan sova, säger Jonas Wendel, lokalpolisområdeschef i Arvika.

Polisen har saknat effektiva verktyg för att få bukt med problemet. Men nu är en revision av ordningsbotskatalogen ute på remiss och där föreslår riksåklagaren att störande musik ska klassas som förargelseväckande beteende. Jonas Wendel vid polisen i Arvika anser att de skulle behöva möjlighet att ge böter på plats till den som framför fordonet för att komma till rätta med problemet. Gruppchefen för polisens utredningsavdelning i Arvika, Malin Hengärde, menar att problemet är stort men polisens verktyg att agera är begränsade. Hon vill se en annan lagstiftning.

– Dels att det blir ett föraransvar men också att det blir en genomtänkt lagstiftning kring det här problemet. Så det blir en snabb effekt där man får böter på plats, en snabb påföljd direkt.

– Det finns möjlighet att genomföra bötesförelägganden på olika sätt i dag. Om det inte fungerar så måste jag höra varför. Men också varför man inte kan beslagta stereoanläggningar om det är så, säger inrikesminister Mikael Damberg (S).

Nu vill riksåklagaren att det ska bli lättare att bötfälla fridstörarna. Straffet för att spela alltför hög musik föreslås bli böter på 800 kronor.

– Om det blir som jag vill får vi ett föraransvar och möjlighet att bötfälla på plats, säger Jonas Wendel vid polisen i Arvika.

F128. Oberoende resningsinstitut

Birgitta Berggren Hedin, Nacka

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska driva frågan om inrättandet av ett oberoende resningsinstitut.

Principen är att en fällande dom som vunnit laga kraft ska vara orubblig. Men samtidigt uppkommer numera oftare ett behov av att en fällande – men ibland också en friande – dom omprövas. Forskningsframsteg möjliggör ny teknisk bevisning och en slumpmässig DNA-träff kan vara orsak till att en dom visar sig felaktig. Ibland leder journalistiska eller andra djupdykningar i bevisningen till att resning beviljas. Den som ansöker om resning måste få en objektiv bedömning.

Ett flertal omskrivna ärenden visar att det finns personer som suttit fängslade under lång tid och som endast tack vare journalisters arbete varit framgångsrika med sina resningsansökningar. Många höga jurister önskar att Sverige följer Danmarks och Norges exempel och inrättar ett oberoende resningsinstitut. Även Högsta domstolen har flera gånger yttrat sitt stöd för en sådan oberoende institution.

I svaret på min motion om resningsinstitut vid förra landsmötet ansåg partistyrelsen att det fanns anledning att studera erfarenheterna hos den resningskommission som Norge inrättat vid sidan av de ordinarie domstolarna. Det är angeläget att frågan på allvar aktualiseras inom partiet.

F129. Möjlighet till fotboja även för årsrika som begått och dömts för brott

Urban Wikman, Umeå
Maria Lindvall, Umeå

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att ta bort kravet på arbete för att kunna avtjäna straff med elektronisk övervakning för att möjliggöra att äldre personer kan avtjäna straffet på så vis

I dag är kravet att dömda personer har ett arbete eller studier för att kunna ansöka om fotboja i stället för fängelsestraff som är kortare än sex månader. Vi har äldre personer som är pensionärer som är dömda för brott och eftersom de inte längre arbetar omfattas de inte av möjligheten att ansöka om att få fotboja. I vissa fall skulle fotboja vara att föredra jämfört med ett fängelsestraff även för personer i denna kategori.

Genom att domstolar oftare än i dag ska få möjlighet döma till påföljden fotboja lättar vi på dagens hårda tryck på tillgängliga fängelseplatser och ger i vissa fall ett mer lämpligt sätt att avtjäna sitt straff till årsrika personer vilka inte behöver fängelse för att de i stället klarar av att genomföra detta straff i det egna hemmet.

F130. Fler och synliga poliser

Liberalerna Norrbotten

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att polisen ska organisera sig så att människor som utsätts för brott oavsett bostadsort inte ska behöva vänta mer än 45 minuter på samhällets stöd.

Visst är det bra med de satsningar som Liberalerna gjort med fler poliser men även med ökat antal poliser så har vi i dag en ökad otrygghet när situationen kvarstår att poliser inte finns närvarande i vardagen i landets samtliga kommuner. En låg brottsstatistik kan aldrig kompensera känslan av otrygghet för den människa som blir utsatt för hot, våld eller inbrott.

Hur lång är egentligen en timme eller två? När någon står på din bro som du inte vill släppa in, är en timme en evighet. I dag har vi i delar av vårt land en situation där en enda tjänstgörande polispatrull kan finnas tre timmar bort och dessutom tjänstgöra i ett distrikt större än hela Svealand.

I SVT:s Veckans brott den 27 april 2021 beskrivs ett fall i Kalix där en kvinna blev allvarligt misshandlad till döds. Men eftersom det saknas poliser så tog det över två timmar innan de kom och när de var på plats var kvinnan död. Så ska det inte vara i en välfärdsstat där människor ska känna trygghet.

F131. Trygga folket med jourpolis

Patrik Szefer, Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att jour ska införas med schema för poliser som inte är i tjänst, samt se över förändringar inom polisyrket och lämna in förlag om förbättringar till regeringen inom polisyrket, samt ha med det i vår valkampanj inför 2022 för hela landet.

Kommuner och avstånd är stora i större delar av landet. Om polisen hade haft jourtjänst i t.ex. Kalix kanske en kvinna i dag hade levt. Jag föreslår att man bör kika över förbättringar inom polisen enligt följande för att trygga för befolkningen och göra arbetet mer attraktivt som polis: lokal närpolis, bättre arbetsvillkor, scheman med mer sammanhängande ledighet, lön, möjlighet till pension vid 60 år och jour för poliser som ej är i tjänst. Det kan göra skillnad när det plötsligt händer.

F132. Individuell prövning för antagning till polisutbildning

Johanna Ek, Flen
Elise Backman, Sundsvall
Rebecca Burlind, Kungsör
Ted Bäck, Katrineholm
Camilla Cederlöf, Eskilstuna
Jesper Ek, Västerås
Roger Haddad, Västerås
Ulf Larsson, Västerås
Martin Melin, Stockholm
Emanuel Norén, Karlshamn
Sofia Norlin, Linköping
Fredrik Sneibjerg, Värmdö
Monica Brohede Tellström, Nacka

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att antagningen till polisutbildningen ska bygga på individuella bedömningar.

Liberalerna har länge påtalat behovet av fler poliser och har också avsatt ökade resurser för att anställa poliser. Genom högre lön och bättre arbetsvillkor ska fler lockas att söka sig till polisyrket. Däremot är det tyvärr så att alla som vill bli polis inte får chansen.

Det är och ska förstås vara höga krav för att få bli polis och ingen som inte bedöms ha förutsättningar att arbeta som polis bör utbildas. För att antas till utbildningen krävs bland annat medborgarskap, körkort, simkunnighet, god fysik, god syn och hörsel samt psykisk stabilitet. Den som däremot har ADHD, diabetes, epilepsi eller andra hälsotillstånd får däremot inte antas till polisutbildningen. Polisen utgår från att detta är alltför stora hinder för att klara de speciella krav och påfrestningar som poliser kan utsättas för i sin yrkesutövning. Enligt informationen på polisens hemsida finns dock ingen fullständig lista över hälsotillstånd som omöjliggör antagning till polisutbildningen.

Utöver fysiska och medicinska krav görs också bedömningar av den sökandes förmåga att hantera mentala krav och personens psykologiska hälsa. Här blir det ännu svårare att tydligt beskriva hindren för antagning än vad som gäller för det medicinska. De sökande ska ha grundtrygghet och en grundläggande psykisk stabilitet vilket sedan tycks tolkas som att exempelvis transpersoner inte kan antas till utbildningen.

Vi liberaler vill att alla ska möta förväntningar att lyckas, ges förutsättningar att klara sig själva och få chansen att känna framtidstro. För en del hänger detta ihop med att få jobba som polis och det ska vi inte sätta stopp för utan tillräckligt goda skäl. Vi är alla individer och ska bedömas utifrån våra individuella egenskaper och förutsättningar – inte grupptillhörighet eller förutfattade meningar. Personlighetsdragen hos en person med t.ex. ADHD kan skilja sig åt, precis som att en transperson inte behöver ha en psykisk instabilitet.

Arbetsuppgifterna för en polis är varierande och långt ifrån alla jobbar i yttre tjänst.

Alltför många tänker i dag att de vill undvika att få sin (eller sina barns) sjukdom eller funktionsnedsättning diagnostiserad därför att de är rädda för de begränsningar en diagnos kan medföra under hela livet. Tyvärr bidrar polisutbildningen till att cementera ett sånt destruktivt synsätt som förhindrar att människor kan få rätt hjälp utan att hindra sina framtida möjligheter att välja sitt drömyrke.

F133. Tullkontroll av utgående misstänkt gods

Örjan Rosell, Västerås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet ger partistyrelsen i uppdrag att verka för att tullpersonal får rätt att kontrollera och kvarhålla misstänkta transporter tills polis anländer.
2. att landsmötet ger partistyrelsen i uppdrag att verka för att det ska ingå i Tullverkets arbetsuppgifter att kontrollera och kvarhålla misstänkta transporter.
3. att landsmötet ger partistyrelsen i uppdrag att verka för att Tullen får tillgång till kommunikationsutrustning för att få information för att kunna spåra stulet gods.

En stor del av det gods som stjäls, transporteras ut från Sverige. I dag har tullpersonal inte legala möjligheter att kontrollera misstänkta fordon på väg ut från Sverige. I arbetsuppgifterna ingår inte heller ett sådant arbetsmoment. Tullpersonal bör kunna kvarhålla misstänkta fordon tills polis anländer. Personalen behöver också hjälpmedel för att kunna spåra stulet gods.

F134. Spårning av stulet gods vid utförsel genom tullstation

Örjan Rosell, Västerås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet ger partistyrelsen i uppdrag att verka för att Tullen får ett informationssystem, som möjliggör att spårning av stulet gods kan göras vid utförsel genom en tullstation

2. att landsmötet ger partistyrelsen i uppdrag att verka för att ett lämpligt informationssystem för spårning av stulet gods tas fram, t.ex. genom samverkan mellan polis, tull och Försäkringsbolagen.

I dag stjäls bilar, motorcyklar, båtmotorer m.m. En stor del av detta transporteras ut från Sverige. För att kunna spåra stulna saker, när dessa passerar ut vi en tullstation, behöver tullen tillgång till information över stulna saker. Informationen kan komma från GPS-system, RFID-system och från databaser över stulet gods. Informationssystem, lämpliga för tullen, bör kunna utvecklas i samverkan mellan polis, tullen och Försäkringsbolagen.

F135. Gemensam tull

Michael Helmersson, Filipstad

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalernas landsmöte i partiprogrammet ställer sig positivt till en utveckling av 27 nationella tullmyndigheter till en gemensam europeisk.

Det samarbete som sker mellan medlemsstaterna inom EU på tullens område regleras inom Neapel II-konventionen. 27 medlemsstater som samarbetar om att utföra i stort sett samma arbete inom en marknad och handel samt människors rörelse över gränser, legalt som illegalt. Konventionen har bred täckning. Den gäller också nationella tullbestämmelser, inklusive sådana som rör narkotika, vapen och barnpornografi, samt icke-harmoniserade punktskatter. Konventionen reglerar överträdelser i vid bemärkelse, inklusive försök till överträdelser och alla former av deltagande, såsom anstiftan och att vara inblandad som medbrottsling, samt samröre med en kriminell organisation och penningtvätt. EU-ländernas myndigheter måste samarbeta med varandra för att framgångsrikt ta itu med tullbedrägerier och gränsöverskridande illegal handel för att möjliggöra åtal och få förövare straffade. Ömsesidigt bistånd mellan tullmyndigheterna ges efter en begäran om information, övervakning, utredning eller delgivning, eller på eget initiativ, utan föregående begäran, inklusive dold övervakning och spontant lämnad information. Det ovan nämnda är exempel på samverkan.

När nu samverkan avses vara så djup faller det sig naturligt att funder på om inte bäst effektivitet mellan tull och tull kan uppnås med en myndighet, i stället för 27 tullmyndigheter. Den inre marknaden är en, inte 27.

F136. Ett oberoende domstolsväsende

Erik Wassén, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar sig för att Domstolsverket ersätts av ett domarråd liknande (judicial councils) som finns i andra länder.

Ett oberoende domstolsväsende är ett av fundamenten i ett demokratiskt samhälle. Det är viktigt att allmänheten känner förtroende för att domstolarna är oberoende och att det inte finns någon risk för exempelvis politisk påverkan. Regeringsformen innehåller bestämmelser, dock otillräckliga, som avser att säkerställa domstolarnas och de enskilda domarnas oberoende.

Runt om i världen ser vi exempel på hur demokratin och rättsstaten utmanas. Inte minst höstens val i USA visar vikten av oberoende domare som kan stå emot påtryckningar från populister. Även i Polen och Ungern är rättsstaten utsatt för allvarliga hot.

En utredning, 2020 års grundlagskommitté, arbetar just nu med att analysera behovet av att stärka de svenska domstolarnas och domarnas oberoende på lång sikt. Domstolsverkets organisation, styrning och roll ska ses över. Kommittén ska utreda om en styrelse sammansatt huvudsakligen av domare ska inrättas för att leda Domstolsverket, eller om någon annan variant av domarråd kan vara aktuell.

I många rättsstater finns domarråd (judicial councils). Genom sådana råd styr domarna över domstolsadministrationen. Råden är oavhängiga gentemot de andra statsmakterna och består till största delen av domare, valda av landets domare. I domarråden finns också andra ledamöter, som representerar allmänheten och civilsamhället. Domarråden ska utgöra ett skydd för domarnas oavhängighet, så att inte den politiska makten kan påverka dömandet genom domstolsadministrationen.

Det bör vara domare som styr administrationen av domstolarna, inte tvärtom. Dessa domare bör representera hela domarkåren och ha en god förankring i domarkåren.

Domarnas oavhängighet och opartiskhet syftar till att skydda den enskildes rätt till rättvis rättegång inom rimlig tid. Detta intresse är gemensamt för domarna och den rättssökande allmänheten. Genom ett klokt utformat domarråd stärks skyddet för domarnas oavhängighet. Det blir svårare för den politiska makten att försöka underminera domarnas oberoende. Rättsstaten står då på en fastare grund.

F137. Opolitiska nämndemän

Birgitta Berggren Hedin, Nacka

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att verka för att nämndemän blir opolitiska medborgarrepresentanter.

Sedan min motion vid landsmötet 2019 har politiskt valda nämndemän genom olämpliga yttranden, brott mot tystnadsplikten och politiskt färgade ställningstaganden ytterligare bidragit till att skada tilltron till såväl rättssystemets oberoende som till politiska partier. Rättegångar har fått tas om till stora kostnader för skattebetalarna. Det är obegripligt att Liberalerna fortsatt vill vara delaktiga i detta system, som till sin natur är opolitiskt.

Flertalet västliga demokratier har lekmannainflytande, när det gäller allvarliga statliga ingripanden mot enskilda personer. Nämndemännens deltagande i den dömande verksamheten fyller främst den viktiga funktionen att den annars ensamma juristdomaren tvingas diskutera med lekmän och begripligt motivera sitt förslag till dom. Att man sedan blir oense om domslutet är mindre vanligt, men förekommer.

Alla svenska medborgare bör kunna fungera som nämndemän utan inblandning av politiska partier. Uppdraget skulle kunna sökas vart fjärde år hos en tillfällig tjänstemannakommitté hos kommuner och regioner. Antalet uppdrag behöver inte begränsas till nuvarande antal. Med en större pool av godkända nämndemän kan diversifieringen bli större och tjänstgöringsfrekvensen mer utspridd.

I Johan Pehrsons m.fl. motion till riksdagen 2020/21:3272 föreslås liksom i partistyrelsens svar vid föregående landsmöte följande: ”För att tydliggöra rågången mellan politik och rättsväsende vill vi göra en översyn av nämndemannasystemet för att minska det politiska inflytandet.” Detta är inte tillräckligt. Det är dags för en ordentlig reform.

F138. Nämndemännens ekonomiska ersättning m.m.

Liberalerna Lund

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att arvodet för nämndemän höjs till 1 000 kronor, att detta gäller alla dagar och oberoende av tjänstgöringstidens längd och att arvodet för tjänstgöring efter 16.30 (150 kronor) och arvodet för helgtjänstgöring (500 kronor) tas bort.
2. att Liberalerna verkar för att i den mån ersättning inte utbetalas för förlorad arbetsförtjänst ska arvode utgå för förhandling som inställs med kort varsel. Med kort varsel avses dagen innan förhandlingen eller senare. Antalet arvoderade timmar bör vara det antal som beräknats av rätten då förhandlingen utsatts.

Under de senare åren har statsmakten skjutit till allt större resurser till rättsväsendet och mer ser ut att vara på väg. Ingenting av dessa resurser verkar hittills ha kommit nämndemannakåren till del och det ger intrycket av att denna och dess arbete inte värdera särskilt högt. Det är sällan som nämndemännens arbetsförhållanden diskuteras i den allmänna debatten, trots att rättskipningen i landet inte skulle kunna fungera utan nämndemän. Upp-draget som nämndeman har länge setts som ett hedersuppdrag och någon brist på kandidater har såvitt känt är, har aldrig förelegat. Detta kan vara ett av skälet till att ersättningen till nämndemännen sällan eller aldrig förts upp till diskussion i den politiska debatten.

Arvodet till en nämndeman uppgår i nuläget normalt till 500 kronor för en dags tjänstgöring. Understiger tjänstgöringen tre timmar blir ersättningen 250 kronor. Dessa arvoden ha inte justerats sedan 2007, dvs. inte under 13 år. Detta torde vara unikt i fråga om politiska arvoden och då inte minst jämfört med de kommunala.

Ett annat problem är uteblivet arvode vid en inställd förhandling. För att ersättning för förlorad arbetsförtjänst ska utgå fordras att man tagit ledigt från sitt arbete och därigenom fått vidkännas ett löneavdrag. Denna ersättning utbetalas således enbart till personer som har en anställning med reglerad arbetstid, medan personer med oreglerad arbetstid typ vissa chefer eller den som är egenföretagare är exkluderade. Lantbrukare, affärsinnehavare och konsulter kan således normalt inte komma ifråga för denna form av ersättning. Samma förhållande gäller för pensionärer. Dessa personer måste ofta rensa och stuva om olika uppdrag i sin kalender för att kunna sitta i rätten under en eller flera dagar. Skulle förhandlingen nu bli inställd, vilket inte sällan sker och ofta då med kort varsel utgår i normalfallet ingen ersättning alls. (Undantag: särskilda skäl) Dessutom sitter man då med en eller flera ”blanka” dagar, då man kunde ha haft planerat för mycket annat. Detta förhållande är inte rimligt. Även en nämndemans tid måste anses som dyrbar, oberoende av yrke eller anställningsform, och idealiteten har sina gränser.

F139. Kriminalvården

Mats Nordström, Täby
Anne-Marie Ekström, Borås
Richard Brodd, Göteborg
Peter Edholm, Solna
Carl Otto Engberg, Stockholm
Inez Holst, Mölndal
Robin Nilsen, Stockholm
Ulrica Solver-Gustavsson, Örebro
Facundo Unia, Stockholm
Barbro Westerholm, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att hbtqi-kompetensen stärks inom kriminalvården

Kriminalvården måste ha konkreta och praktiska riktlinjer för att motarbeta diskriminering både bland personal och bland interner. Dessutom måste det finnas förebyggande arbete och ett säkerhetsmedvetande som gör att intagna hbtqi-personer kan vara trygga på häkten och anstalter. Transpersoner är särskilt utsatta, då visitation och förvarstagande är uppdelat utifrån juridiskt kön.

F140. Inför mer rättssäker och enhetlig vigsel över hela landet

Anne-Marie Ekström, Borås
Reza Aghapoor, Borås
Jens Christian Berlin, Alingsås
Anita Brodén, Alingsås
Andreas Froby, Botkyrka
Kristina Grapenholm, Alingsås
Seidi Is, Borås
Fredrik Nilströmer, Borås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet ställer sig bakom att äktenskapsbalken och äktenskapsförordningen ses över utifrån motivtexten.

Landsmötet 2019 beslutade efter en vända i beredningsutskottet att ”Det är viktigt att vigselförrättare får den information och utbildning som behövs för den myndighetsutövning som ligger i uppdraget och att reglerna tillämpas enhetligt i hela landet.”

Hittills har inget hänt utifrån det beslutet. Därför återkommer samma motion.

Att viga någon är en myndighetsutövning. Oavsett om det sker i kyrkan eller av en borgerlig vigselförrättare. Genom att säga ett muntligt ja vid vigselakten säger man också ja till en hel del juridiska förpliktelser. Vet de som säger ja vilka dessa är. Brukar inte avtal skrivas under med en namnteckning. Ingen sådan när det gäller vigsel.

En myndighetsutövning ska vara rättssäker.

I dag utses vigselförrättare av 22 olika myndigheter. Kammarkollegiet utser de kyrkliga vigselförrättarna och 21 länsstyrelser utser de borgerliga vigselförrättarna.

Enda kravet för att bli borgerlig vigselförrättare är att föreslås av sin kommun och svara på några frågor kring vigsel. Ingen formell utbildning där man kan ställa frågor och diskutera olika situationer som kan dyka upp.

Kommunerna gör väldigt olika. I en del kommuner bokas vigseln av kommunen och sedan tillfrågas en vigselförrättare. Som i Borås då vigselförrättaren träffar paret först vid vigseltillfället och kommunen sköter allt pappersarbete. I andra kommuner sköter vigselförrättaren allt själv inklusive pappersarbete. Eftersom att vara vigselförrättare anses vara ett hedersuppdrag är det lite betalt. 110 kronor för första vigseln och 30 kronor för de nästkommande. En orimlig ersättning för ett myndighetsuppdrag. I synnerhet för den vigselförrättare som sköter allt själv. Varför då ibland kommunen går in och arvoderar?

En del kommuner tar betalt av dem som vill vigas och andra inte. Finns inga regler kring formalia kring själva vigseln? Visa legitimation? Pratar någon inte svenska, ska det finnas tolk? Vem ska i så fall betala? Egen upplevelse med en ung kvinna som inte kunde ett ord svenska. Det kändes som tvångsäktenskap.

Till detta kommer också det att kyrkliga vigselförrättare kan säga nej till att viga till exempel samkönade par vilket inte är acceptabelt.

Myndighetsutövning ska vara transparent, lika och rättssäker.

F141. Äktenskap

Mats Nordström, Täby
Anne-Marie Ekström, Borås
Richard Brodd, Göteborg
Peter Edholm, Solna
Carl Otto Engberg, Stockholm
Inez Holst, Mölndal
Robin Nilsen, Stockholm
Ulrica Solver-Gustavsson, Örebro
Facundo Unia, Stockholm
Barbro Westerholm, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att myndighetsutövningen i samband med vigsel är enhetlig, rättssäker och fri från diskriminering.
2. att civiläktenskap inrättas

HBT-liberaler arbetar för att stärka hbtqi-personers rättigheter.

I dag ges religiösa samfund rätt att genom myndighetsutövning teckna juridiskt bindande avtal, äktenskap. Samtidigt ges personer med vigselrätt inom religiösa samfund rätt att vägra att viga samkönade par. Rätten att vägra viga samkönade par finns inte för den som är borgerlig vigselförrättare.

Att ingå äktenskap är en juridisk handling som ska vara enhetlig och rättssäker och fri från diskriminering. En religiös eller borgerlig ceremoni som inte är juridiskt bindande kan givetvis fortsatt hållas.

Lagar i Sverige ska inte diskriminera. Därför ska civiläktenskap införas och staten ska vara huvudman för att garantera rättssäkra juridiska avtal, som äktenskap.

F142. Utred äktenskapsbalken

Niklas Lehresjön, Karlstad
Anton Sjöstedt, Arvika

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för en utredning av äktenskapsbalken med utgångspunkt i individens frihet och avtalsfrihet. Utredningen bör ta hänsyn till mångfalden av frivilliga familjekonstellationer som vilar på jämlik grund.

Att utredningens syfte är att säkerställa att alla som ingår äktenskap gör det av fri vilja och att inblandade parter är medvetna om avtalets konsekvenser.

Liberalernas partiledning lanserade i maj -21 ett förslag att utreda förbud mot kusingifte. Syftet som anges är att stoppa förtryck och släktbaserade nätverk som tvingar unga till äktenskap. Ett gott syfte. Att endast utreda ett förbud mot ett visst släktskap är dock att göra det lite väl enkelt för sig, förutom att det riskerar att slå i fel riktning. Risken är att vi får diskussioner där udden snarast riktas mot biologiska och moralistiska argument i stället för problemets kärna.

En utredning av hela äktenskapsbalken vore därför att föredra. Familjebegreppet har vidgats och utvecklas sedan lagstiftningen kom till. Familjekonstellationer kan se ut många på olika sätt. Äktenskapsbalken kan ses som ett civilrättsligt, juridiskt paket som är tämligen långtgående. Att säkerställa att alla inblandade därför ingår detta avtal frivilligt och medvetet borde vara utredningens grundprincip. Förbud mot vissa biologiska band löser inte det problemet.

F143. Avskaffa betänketiden vid skilsmässa

Jessica Hellström, Malung-Sälen
Pia Börjeson, Falun
Ann-Sofie Jansson, Borlänge
Jessica Johnson, Vallentuna
Ami Norén, Mora
Maud Pettersson, Falun

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att betänketiden vid skilsmässa helt avskaffas

Att skilja sig om och när man så önskar bör vara en rättighet. I dagsläget kan den eller de som önskar skilja sig försättas i

betänketid mellan sex till tolv månader om vissa kriterier föreligger. Att tvingas vara gift med någon mot sin vilja är varken värdigt eller liberalt. Syftet med betänketiden är att ”motverka förhastade skilsmässor” (1), men det kan inte vara statens uppgift att verka för en viss typ av relationsstatus. Det finns heller inget självändamål med att upprätthålla en relation som inte är till belåtenhet, med eller utan barn i bilden.

Därför bör betänketiden vid skilsmässa helt avskaffas och tiden från ansökan till verkställande bör inte vara längre än handläggningstiden för ärendet.

1) https://www.domstol.se/amnen/familj/skilsmassa/betanketid-och-fullfoljd/

F144. Avskaffa avgiften för äktenskapsskillnad

Jens Christian Berlin, Alingsås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska arbeta för att ansökan om äktenskapsskillnad respektive upplösning av registrerat partnerskap ska vara avgiftsfri.

Äktenskap, samboförhållande samt registrerat partnerskap är de nuvarande tre formerna av rättslig reglering av förhållandet mellan två personer som lever tillsammans i en parrelation.

Äktenskap ingås genom en aktiv handling, en vigselceremoni, medan samboförhållande ingås formlöst genom att parterna flyttar samman och under en viss tid lever ”under äktenskapsliknande former”. Registrerat partnerskap kunde ingås mellan personer av samma kön under åren 1994 till 2009. När äktenskapsbalken 2009 blev könsneutral upphörde möjligheten att ingå registrerade partnerskap, men de partnerskap som ingåtts tidigare fortsätter att gälla.

Om en eller båda parterna vill upplösa ett samboförhållande så kan detta göras genom att parterna helt enkelt flyttar isär. Om en eller båda makar i ett äktenskap vill upplösa förhållandet så måste en ansökan om äktenskapsskillnad lämnas till domstol. Motsvarande gäller för registrerade partnerskap. En ansökan om äktenskapsskillnad är belagd med en avgift om 900 kronor.

Ansökningsavgiften kan skapa en inlåsningseffekt då en part som önskar lämna ett förhållande inte har den ekonomiska möjligheten att göra det. Detta gäller särskilt för destruktiva förhållanden där den svagare parten, ofta en kvinna, inte ges den ekonomiska självständighet som krävs för att kunna betala en ansökningsavgift.

F145. Friheten att lämna en destruktiv relation kan inte vara belagd med avgift

Johanna Ek, Flen
Elise Backman, Sundsvall
Jesper Ek, Västerås
Ulf Larsson, Västerås
Gustav Nordin, Stockholm
Sofia Norlin, Linköping
Camilla Rosencrantz, Eskilstuna
Elisabeth Rytterström, Eskilstuna
Fredrik Sneibjerg, Värmdö
Monica Brohede Tellström, Nacka

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att det ska bli avgiftsfritt att ansöka om skilsmässa.

När kvinnorörelsen startade var mannens makt över kvinnan t.ex. genom att han kontrollerade familjens ekonomi en av de saker som ledde fram till kampen för att möjliggöra för kvinnor att komma ut i arbetslivet och få en ekonomisk frihet. För många kvinnor är det i dag en självklarhet att vara ekonomiskt oberoende men så ser det inte ut för alla och det talas i dag allt mer om det ekonomiska våldet som kvinnor utsätts för av sina män.

I förhållanden där det förekommer fysiskt och psykiskt våld är det också vanligt förekommande med ekonomiskt våld, dock hamnar det ofta i skymundan för andra våldsformer och blir en gömd problematik trots att det drabbar både kvinnor och barn i hög grad. Enligt äktenskapsbalkens regler ska makar gemensamt sörja för varandras behov efter förmåga och makarna har rätt att leva på samma levnadsstandard men för många kvinnor är verkligheten en helt annan. Genom att mannen styr kvinnans alla finanser blir hon helt beroende av mannens ekonomiska stöd.

Studier visar att kvinnans ekonomi spelar en stor roll när det kommer till hennes beslut att lämna en destruktiv relation. Oron för att inte ha råd med bostad, mat och andra nödvändigheter till sig själv och barnen blir så stor att hon riskerar att bli kvar i en ofri relation.

Många kommuner tar inte ut någon avgift för att viga ett kärlekspar, men tingsrätten har en avgift på 900 kronor för en skilsmässoansökan. Det är alltså lättare att ingå ett äktenskap än att lämna det, särskilt för dem som lever i en ekonomiskt destruktiv relation.

Friheten att lämna en destruktiv relation kan inte vara förlagd med en avgift.

F146. Värdgraviditet

Mats Nordström, Täby
Anne-Marie Ekström, Borås
Richard Brodd, Göteborg
Peter Edholm, Solna
Carl Otto Engberg, Stockholm
Inez Holst, Mölndal
Nicke Johansson, Stockholm
Robin Nilsen, Stockholm
Ulrica Solver-Gustavsson, Örebro
Facundo Unia, Stockholm
Barbro Westerholm, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att en ny utredning skyndsamt tillsätts för att utreda och ta fram förslag hur värdmödraskap/surrogatmödraskap ska tillåtas och regleras i Sverige.
2. att en ny utredning skyndsamt tillsätts för att utreda hur barns och föräldrars rättigheter ska tillgodoses vid värdgraviditet arrangerat i annat land.
3. att en ny utredning skyndsamt tillsätts för att utreda och ta fram förslag på hur de tilltänkta föräldrarna kan bli juridiska vårdnadshavare till barn vid födseln, när det föds genom värdmödraskap utomlands och att faderskap enklare kan fastslås.
4. att Sverige ska acceptera utländska födelsebevis, vilket skulle innebära att det räcker för att påvisa faderskapet när föräldrarna går till ambassaden med sitt barn för att få ansöka om samordningsnummer som i sin tur ska vara grund för ett pass.
5. att en ny utredning skyndsamt tillsätts för att reglera hur svenskar som har nedfryst genetiskt material i Sverige kan få använda detta vid värdmödraskap i Sverige och utomlands

Regeringen har lagt fram proposition 2020/21:176, Modernare regler för bekräftelse av föräldraskap, faderskapsundersökningar och för att åstadkomma könsneutral föräldraskapspresumtion. Detta ser vi positivt på. Dock saknar vi förslag på bekräftelse av faderskap vid värdmödraskap, rätten till sitt egna genetiska material och hur barn och föräldrars rättigheter ska tillgodoses vid värdgraviditet arrangerat i annat land.

Värdgraviditet/surrogatmoderskap kan förenklat beskrivas som att en kvinna är gravid, bär och föder ett barn, till tilltänkta föräldrar. Den gravida kvinnan har ingen genetisk koppling till barnet eller något anspråk på att få vårdnaden. Barnen föds tack vare en IVF-behandling. Där ett ägg befruktas med spermie utanför kroppen och ett embryo skapas. Embryot förs sedan in i kvinnan som ska bära barnet.

En viktig förutsättning för värdgraviditet är att det sker på frivillig basis från alla berörda parter. Föräldrarna förbinder sig att vara barnets vårdnadshavare från födseln. Det råder tyvärr rättsosäkerhet för barnet på grund av att svensk lag ser den som föder barnet som dess moder/vårdnadshavare.

Barn som föds genom värdmödraskap i Sverige får inte sina tilltänkta föräldrar som vårdnadshavare direkt vid födsel. De tilltänkta föräldrarna måste gå igenom legala processer där faderskap fastställs och värdmodern måste avsäga sig vårdnaden och tillstyrker att den andra föräldern får adoptera barnet.

Samma osäkra rättsläge uppstår när barnet föds utomlands av en värdmoder. Då föds barnet enligt svensk lag både statslöst och föräldralöst. Det gör att barnet hamnar i kläm mellan olika länders lagstiftningar. Denna process är inte ur barnets bästa perspektiv.

Svenskar som på grund av sjukdom eller annan anledning fryst ner genetiskt material (ägg, spermie eller embryo) har ingen rätt att använda det vid värdmödraskap utomlands, då inget genetiskt material får lämna landet. Svenskar ska ha rätt till sitt egna genetiska material bland annat för värdmödraskap utomlands.

Den tidigare utredningens (SOU 2016:11 Olika vägar till föräldraskap) faktaunderlag är tunt. T.ex. blev familjer med erfarenhet av värdmödraskap helt uteslutna från utredningen. De lagändringar som föreslås kommer att skapa en rättsosäker situation för de barn som föds via värdmamma i utlandet.

Många barn hamnar i kläm vid hemkomsten på grund av bristen på tydligt regelverk, vilket ger utrymme för godtycklighet och tolkningar, vilket också refereras till i utredningen. Lagförslaget gör barnen direkt föräldralösa då landet där barnet fötts i, ser endast de svenska föräldrarna som barnets föräldrar. Utredningens förslag skapar också en stor osäkerhet för de barn och familjer som redan finns i Sverige, då utredningen menar att alla myndigheter som kommer i kontakt med en familj kan driva frågan i tingsrätt om att upphäva föräldraskapet.

Allt sammantaget gör att ny utredning skyndsamt bör tillsättas.

F147. Förbättrade möjligheter för gode män och förvaltare

Maria Lindvall, Umeå

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att när ställföreträdare på egen begäran vill avsluta sitt uppdrag så måste ett entledigande beslutas inom två månader
2. att uppdrag som gode man/förvaltare inte ska präglas av ideell verksamhet
3. att ersättningen till gode man/förvaltare ska motsvara den arbetsinsats som läggs ned på uppdraget
4. att huvudmannens skulder ska tas i beaktande vid beslut om arvode till ställföreträdare
5. att god man/förvaltare inte får förvärra en skuldsituation genom att underlåta att vidta nödvändiga åtgärder för att minska huvudmannens skulder såsom att inte betala förfallna skulder etc.
6. att det i uppdraget som god man/förvaltare skapas möjlighet att utföra flyttbestyr för huvudmannens räkning med rätt till ersättning för nedlagd tid och utlägg i samband med flytten i form av extraordinärt arbete.

Av förarbete till lagstiftningen, SOU 2004:112 s. 823, framgår att uppdrag som god man eller förvaltare präglas av ett

betydande mått av ideell verksamhet. Det är inte en fråga om anställning utan om ett frivilligt uppdrag och den ersättning som lämnas motsvarar inte på långa vägar arbetsinsatsen som ställföreträdare lagt ned.

Det är känt att det ofta tar lång tid innan gode män och förvaltare kan lämna sina uppdrag när de har begärt sitt entledigande, och att detta försvårar rekryteringen. Ställföreträdaren är som huvudregel skyldig att kvarstå till dess att en ny ställföreträdare har utsetts. En ställföreträdare kan ha rätt att omedelbart frånträda sitt uppdrag men endast om den själv drabbats av allvarlig sjukdom eller om huvudmannen allvarligt hotat eller utövat våld mot ställföreträdaren. Det är inte rimligt att ställföreträdare ska kunna hamna i en sådan låst position att de inte snarast kan lämna ett uppdrag där det förekommer samarbetssvårigheter eller då uppdraget upplevs som alltför betungande eller svårt.

De ekonomiska angelägenheterna omfattar bland annat att se till att inkomster tas om hand, att utgifter betalas i tid och att egendom hålls försäkrad. I ekonomiska angelägenheter ingår också att se till att myndigheter och andra aktörer har rätt uppgifter för att t.ex. kunna göra korrekta utbetalningar. Ett oinskränkt godmanskap eller förvaltarskap omfattar alltså bland annat att ingå avtal om t.ex. el eller telefon, bestrida oriktiga fakturor och ansöka om sociala förmåner och bistånd enligt socialförsäkringsbalken respektive socialtjänstlagen (2001:453). Ställföreträdaren är även behörig att föra den enskildes talan, exempelvis vid domstol, och att förhandla om avbetalningsplan med fordringsägare. Det finns fall när den enskilde inte kan bedöma vad som är bäst för honom eller henne, exempelvis på grund av en funktionsnedsättning eller ett missbruk. Ställföreträdarens uppgift är att i en sådan situation – liksom i andra – alltid handla på det sätt som bäst gagnar huvudmannen.

Det är huvudmannen som i regel ska betala arvodet till ställföreträdaren. Men om huvudmannen har omkostnader, räkningar eller lån som inte hunnit balanseras så riskerar ställföreträdaren att måsta spara på huvudmannens bekostnad i stället för att få betalt av kommunen. Det kan inte vara rimligt eller önskvärt att ställföreträdare i stället för att sanera ekonomin låter räkningar gå till inkasso och till Kronofogden och på så vis åsamka huvudmän mer kostnader.

Ibland behöver en huvudman flytta. En flytt innebär ofta mycket arbete med planering och övervakning så att allt går rätt till. Att t.ex. gå igenom bostadens lösöre och lista värdefull och betydelsefull egendom eller se över vad som kan säljas eller lämnas till förvaring samt att flyttpacka och sortera ägodelar ingår inte i uppdraget. En flytt är ingripande och kräver tid och engagemang och därför bör ställföreträdare ersättas för extraordinärt arbete vid huvudmannens flytt till annan bostad.

F148. Lagarna om arvsrätt behöver moderniseras

Elisabeth Rytterström, Eskilstuna
Johanna Ek, Flen
Ulf Larsson, Västerås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att lagarna om arvsrätt ses över och moderniseras.

I dag ser familjesituationen annorlunda ut för många mot när lagen skrevs. Det är vanligare att ha levt i flera förhållanden, det kan finnas barn med olika föräldrar samt att fler väljer att vara sambos. Vilket kan leda till oro för framtida arvsproblem.

Det borde vara möjligt att själv via testamente få bestämma att ens partner ska få ärva först oavsett tidigare egna barn (särkullbarn). Det är inte rimligt att efterlevande partner ska behöva sälja det gemensamma hemmet, företag och/eller avyttra andra tillhörigheter för att kunna lösa ut särkullbarn. Detsamma borde gälla när ett par väljer att leva tillsammans under äktenskapliga förhållanden utan att vara gifta.

Det är dags att se över och modernisera lagarna om arvsrätt.

F149. Valfrihet på begravningsmarknaden

Martin Norrby, Lidingö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar ställning för att ändra i begravningslagen för att tillåta valfrihet på begravningsmarknaden och tillåta privata begravningsplatser

I Sverige är privata begravningsplatser förbjudna enligt begravningslagen (1990:1144) vilket betyder att den som vill lägga sig till sista vilan i privat regi enligt egna önskemål inte har möjlighet till det. I stället behöver de vända sig till ett specifikt samfund eller en stiftelse vilket är de som har monopol på begravningsmarknaden. I stället borde vi skapa valfrihet på begravningsmarkanden precis som vi gjorde med skolan och vården.

Alla betalar en begravningsavgift på skatten eftersom begravning är ett offentligt åtagande oavsett om personen är med i Svenska kyrkan eller inte. Den delen av skatten täcker alla delar av begravningsverksamheten och därmed så betalar du inte bara för din egna begravning genom avgiften. Detta betyder också att avgiften kan variera efter huvudmän eftersom olika kyrkogårdar kan ha olika stora kostnader.

Vi borde skapa sund konkurrens på en marknad präglad av monopol eftersom människors frihet att välja var de vill bli begravda är olika. Vissa kanske vill ha en annan sorts utformning på den omgivande växtligheten eller i ett annat område. Alla människors sista önskan borde bli bättre säkerställda. Bifall motionen och bli begravd av ett aktiebolag.

F2. ALLMÄNNA GRUNDLAGSFRÅGOR OCH DEMOKRATIPOLITIK

F201. Ordinarie val ska krävas för en grundlagsändring

Kerstin Hillerström, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna lägger fram en motion i riksdagen att ändra i grundlagen så att den inte kan ändras utan att ett ordinarie val har ägt rum mellan besluten

Som det är nu kan grundlagen ändras efter att ett nyval hållits. Ett nyval kan utlysas i princip direkt efter första beslutet att ändra i grundlagen.

I Sverige krävs två likalydande beslut för att ändra i grundlagen. Det andra beslutet kan tas genom att ett s.k. nyval utlyses, det vill säga man inväntar inte nästa ordinarie val. Denna procedur innebär således att riksdagen kan ta ett beslut att ändra i grundlagen och därefter utlysa ett nyval för att få grundlagsändringen befäst. Nuvarande procedur innebär att det är, jämfört med andra länder i Europa, relativt lätt att ändra i grundlagen i Sverige.

Förslaget läggs för att värna om den demokratiska processen. Frågan är inte ny utan har diskuterats i olika kretsar till och från under ett flertal år. I vår tid känner flera liberaler oro inför förändringar i landets politiska sammansättning. Förslaget skulle kunna bidra till att dämpa en oro för snabba politiska förändringar och får därmed anses ligga väl i tiden

F202. Konstitutionsdomstol och ändring av grundlag

Liberalerna Eslöv

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att utredning för inrättande av författningsdomstol passande svenska förhållanden prioriteras
2. att översyn av grundlagen ska göras
3. att ändring av grundlagen kräver två lika beslut med ett ordinarie riksdagsval mellan besluten
4. att överväga vilken majoritet som bör krävas för en ändring av grundlagen

Vi lever i en värld där demokrati, demokratiskt tänkesätt och liberala idéer minskar i såväl Europa som i resten av världen. Några påtagliga exempel:

USA 6 januari – en mobb uppmanad av avgående president stormar parlamentet – upplopp, kanske försök till statskupp? USA:s starka konstitution står emot men brister i konsekvenser finns då en ”politisk domstol” frikänner president Trump. Hur hade en politiskt oberoende konstitutionsdomstol, exempelvis som den tyska, dömt i frågan?

Dagens EU: Länder som Ungern och Polen uppvisar allt större benägenhet att beskära mänskliga fri- och rättigheter med bland annat begränsningar vad gäller fri press och media och politisk styrning av rättsväsendet.

I vårt, vid det här laget, sargade parti vad gäller samröre med ytterlighetspartier, ska villigt erkännas att faror för den demokrati, vi hittills sett som självklar, föreligger. Samtidigt måste partiledningens beslut både ses som en åtgärd att, på ett annorlunda sätt, bekämpa ytterlighetspartiernas frammarsch och samtidigt sätta styrandet av landet i fokus genom att sätta sakfrågor i första rummet. Som ett sätt att överbrygga motsättningarna inom vårt parti föreslås en starkare grundlagsskyddad demokrati. Detta kan förverkligas genom att

1. Partiprogrammets idéer på en författningsdomstol prioriteras. Domstolen bör vara opolitisk som i till exempel Tyskland, bestå av ett antal jurister och tillsättas av riksdagen – inte av regeringen, som inte får påverka vilka som utvärderar deras eget arbete. Författningsdomstolen ska, förutom att granska regeringens arbete gentemot grundlagen, övervaka att Lagrådets granskning och påpekanden av nya lagar följs. I dagsläget beslutas alltför ofta lagar som går stick i stäv mot Lagrådets påpekanden.

2. Grundlagen ses över bland annat vad gäller pressfrihet och styrning av rättsväsendet – möjligheter till maktmissbruk och misstolkningar ska i möjligaste mån elimineras.

3. Då det för närvarande är alltför enkelt att ändra i grundlagen – två lika beslut med ett extraval emellan är vad som krävs – föreslås att det ska vara ett ordinarie val emellan, det vill säga åtminstone en tid av fyra år.

4. För närvarande krävs endast enkel majoritet för ändring av grundlagen. Är detta tillfyllest? Grundlagen är vår försäkran om att Sverige förblir ett demokratiskt land att leva i.

F203. Säkra den liberala demokratin i Sverige

Björn Ljung, Stockholm
Lovisa Aldrin, Halmstad
Mats Andersson, Stockholm
Gunnar Asserhed, Norrköping
Peter Backlund, Stockholm
Eva Bengtsson, Kävlinge
Tobias Berg, Farsta, Stockholm
Anita Brodén, Alingsås
Mattias Cardell, Stockholm
Linnéa Darell, Linköping
Peter Edholm, Solna
Johanna Ek, Flen
Anne-Lie Elfvén, Stockholm
Anita Ericsson, Uppsala
Joar Forssell, Stockholm
Andreas Froby, Botkyrka
Agne Furingsten, Sala
Telason Getachew, Järfälla
Mats Hasselgren, Stockholm
Charlotte Hedendahl, Malmö
Per Hommerberg, Stockholm
Anna Horn, Stockholm
Maria Jern, Falköping
Rasmus Jonlund, Stockholm
Linnea Sandström Lange, Stockholm
Ulf Larsson, Västerås
Niklas Lehresjön, Karlstad
Dante Ljung, Uppsala
Pia Långström, Stockholm
Nancy Mattsson, Lidingö
Christina S. Messick, Stockholm
Dusjan Mijovski, Malmö
Simona Mohamsson, Göteborg
Anders Norqvist, Umeå
Ylva Mozis, Vallentuna
André Nilsson, Stockholm
Inga Osbjer, Stockholm
Rosie Rothstein, Stockholm
Birgitta Svensson, Solna
Åsa Nilsson Söderström, Stockholm
Monica Brohede Tellström, Nacka
Anders Wallin, Uppsala
Hanna Wistrand, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att verka för att en författningsdomstol inrättas i Sverige i syfte att stärka den liberala demokratin
2. att detta blir ett viktigt krav i ett eventuellt regeringssamarbete eller för att Liberalerna ska ge sitt stöd till en regering efter 2022 års riksdagsval.

”All offentlig makt utgår från folket” är inledningen av den svenska grundlagen. De allra flesta svenskar tar demokratin och våra fri- och rättigheter för självklara och funderar inte så mycket på det. Det är egentligen bra och naturligt eftersom det indikerar att den i vardagen fungerar som den ska för de allra flesta.

De allra flesta människor som inte upplevt eller upplever demokrati ser den som något önskvärt och eftersträvansvärt. Både Polens och Ungerns folk förtrycktes av kommunismen innan muren föll 1989. Länderna inrättade demokratiska styrelseskick på några år och är båda medlemmar av EU. Dessvärre visade det sig att Polen och Ungern på några år nedmonterat demokratin med demokratiska metoder. Ungerns Orbán kallar Ungern för en illiberal nation. Han började som en god liberal och är nu en utpräglad autokrat som nedmonterat rättsstaten och inskränkt pressfriheten mycket kraftigt. Det högernationalistiska och populistiska Sverigedemokraterna ser Orbáns Ungern som ett föredöme.

Kan det Orbán åstadkommit i Ungern också genomföras i Sverige? Ja enligt Olle Wästbergs bok ”Den hotade demokratin. Så kan den räddas i populismens tid”. Teoretiskt kan det vara gjort på 14 månader. Grundlagen kan ändras av en riksdagsmajoritet med en rösts marginal vid två tillfällen med ett extraval emellan. Det är inte särskilt troligt att så skulle ske, men de flesta av oss trodde på en demokratisk utveckling av de forna kommuniststaterna, när kommunismen till slut kollapsade.

Den liberala svenska demokratin behöver ett starkare skydd. Rättsstaten behöver stärkas för att säkra domstolarnas självständighet, där en författningsdomstol är en viktig del. Friheten för muséer, konstutövande institutioner, utbildningsväsende och media måste upprätthållas och säkras. Frihet för media är en annan viktig del som behöver stärkt skydd. Public service har en stark ställning i Sverige men nationalistiska krafter har för avsikt att montera ner den. Public service bör ges ett grundlagsskydd.

En viktig pusselbit till att säkra den liberala demokratin är att inrätta en författningsdomstol som ska ha som sin primära uppgift att granska och att avgöra huruvida förslag och beslut stämmer överens med eller hotar den liberala demokratin och medborgarnas grundläggande fri- och rättigheter.

F204. Skydda transpersoner i grundlagen

Mats Sahlin, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att transpersoner ges skydd i grundlagen

I regeringsformens 1 kap. 2 § fastslås: ”Det allmänna ska motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person.”

Det innebär att transpersoner inte omfattas av grundlagens skydd mot diskriminering. I diskrimineringslagens portalparagraf i 1 kap. 1 § stadgas: ”Denna lag har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.”

Transpersoner är fortfarande mycket utsatta och det finns ingen rimlig anledning att de inte ska åtnjuta samma skydd mot diskriminering som andra. Regeringsformen bör därför ändras så att även könsöverskridande identitet eller uttryck skyddas på samma sätt som i Diskrimineringslagen.

F205. Skydda aborträtten i grundlagen

Malin Danielsson, Huddinge
Åsa Andersson, Höganäs
Tobias Berg, Stockholm
Bonnie Bernström, Stockholm
Niclas Bexelius, Halmstad
Jeanette Bohman, Skurup
Anita Brodén, Alingsås
Cecilia Carpelan, Stockholm
Ann-Christin Danielsson, Halmstad
Sukrî Demir, Solna
Anna-Brita Fransson, Falköping
Marianne Damström Gereben, Solna
Pär Gustafsson, Göteborg
Ilona Heikka, Sundbyberg
Maria Jern, Falköping
Jessica Johnson, Vallentuna
Rasmus Jonlund, Stockholm
Jan Lenander, Göteborg
Mari Lindahl, Habo
Björn Ljung, Stockholm
Katarina Lorenz, Täby
Carina Nertlinge, Skurup
Erik Nordman, Stockholm
Birgitta Rydell, Stockholm
Mats Sahlin, Stockholm
Anna Starbrink, Stockholm
Mattias Strand, Åstorp
André Strödin, Örnsköldsvik
Jacqueline Tjällman, Skövde
Hanna Wistrand, Stockholm
Ellena Dellios Vukic, Malmö
Ann-Katrin Åslund, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att aborträtten bör skrivas in i grundlagen, i enlighet av vad som ovan anförts i motionen.

Det görs uppskattningsvis 50 miljoner aborter i världen per år. 30 miljoner är säkra och legala aborter. 20 miljoner av dem är illegala. Varje år beräknas cirka 47 000 kvinnor i världen avlida i samband med illegala aborter, enligt uppgifter från WHO. Endast en tredjedel av världens kvinnor i fertil ålder har i dag tillgång till säkra och legala aborter.

I många länder tvingas flickor och kvinnor att genomgå graviditeten mot sin vilja, även i fall av våldtäkt och incest. I andra länder tvingas kvinnor att fullborda graviditeten även om det hotar kvinnans liv eller hälsa. I länder där abort är totalförbjudet görs inga undantag, även om fostret är så missbildat att det inte kan överleva.

Effekten av de hårda abortlagstiftningarna är förfärande. Kvinnor tvingas till osäkra aborter, ofta utförda under dåliga hygieniska och medicinska förhållanden. Inte minst gäller det flickor och kvinnor som bor i fattiga länder.

Efter lång liberal kamp blev aborter fullt legala i Sverige genom 1974 års abortlag. Lagen ger den gravida kvinnan rätt att i varje situation själv bestämma om hon vill avbryta graviditeten upp till den 18:e graviditetsveckan. Efter 18:e graviditetsveckan tillåts abort efter prövning hos Socialstyrelsen, t.ex. vid grava missbildningar eller svår sjukdom hos modern. Den absoluta majoriteten av aborter sker tidigt under graviditeten.

Utvecklingen av aborträtten går åt olika håll i olika länder. På Irland liberaliserades exempelvis abortlagstiftningen genom en folkomröstning 2018 där en stor majoritet röstade för en ny och liberaliserad lag. På andra ställen går utvecklingen åt motsatt håll.

I Polen har den strikta lagstiftningen skärpts ytterligare och landet har nu Europas strängaste lagstiftning på området. Inte ens när foster har mycket grava missbildningar är abort tillåtet, utan kvinnan tvingas genomföra graviditeten mot sin vilja.

Den utveckling som skett i Polen och en rad andra länder är mycket oroande. Även om aborträtten har ett genuint stöd i den svenska befolkningen, måste vi vara beredda på att aborträtten kan utmanas även hos oss.

Den svenska lagstiftningen om abort sker genom en vanlig lag. Det innebär att den också kan ändras eller upphöra genom ett enkelt beslut i riksdagen. Vi menar att rätten till abort är en fundamental fråga om rätt till liv och hälsa och att aborträtten därför bör skrivas in i grundlagen. Ett sådant skydd skulle göra det omöjligt att med ett enkelt beslut i riksdagen låta aborträtten upphöra. Ett grundlagsskydd innebär att lagstiftningen inte kan ändras utan två majoritetsbeslut i riksdagen med mellanliggande val.

F206. Gör det möjligt att återkalla svenskt medborgarskap

Eva Edwardsson, Uppsala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att lagstiftning som gör det möjligt att återkalla svenskt medborgarskap införs

I svensk lagstiftning saknas de möjligheter till återkallelse av medborgarskap som finns i artikel 7 i 1997 års europeiska konvention om medborgarskap. Enligt bestämmelsen kan ett medborgarskap återkallas bland annat i följande fall:

1. om den enskilde har erhållit medborgarskapet genom bedrägligt förfarande, osanna uppgifter eller förtigande av relevanta sakförhållande

2. vid uppförande som allvarligt skadar konventionsstatens vitala intressen.

I fråga om den första punkten är det normala i svensk rätt är att gynnande förvaltningsbeslut får återkallas om den enskilde har lämnat oriktiga eller vilseledande uppgifter. Det finns alltså inga principiella hinder vare sig i svensk eller internationell rätt mot att ett svenskt medborgarskap återkallas, om det beviljats till följd av oriktiga uppgifter. Införandet av en möjlighet att återkalla medborgarskap kräver dock en ändring av grundlagen.

Gällande den andra punkten ovan bör till uppförande som allvarligt skadar Sveriges vitala intressen räknas terrorism och andra former av säkerhetshot, men även allvarlig brottslighet som hotar det svenska samhällets vitala intresse av att behålla en sekulär rätts- och välfärdsstat grundad på jämlikhet och jämställdhet. Det bör därför övervägas att svenskt medborgarskap ska kunna återkallas vid systemho-

tande kriminalitet, som organiserad brottslighet, välfärdsbedrägerier, människohandel, hedersförtryck, och brottsliga handlingar som kränker medmänniskors sexuella läggning.

I andra länder, som Danmark, Finland, Norge, Nederländerna, Storbritannien och Tyskland finns redan möjligheten att återkalla medborgarskap. Ibland är det synnerligen stötande att ett svenskt medborgarskap inte kan återkallas, t.ex. i fallet med den irakiska försvarsministern som visade sig vara svensk medborgare. Ett hot om indraget medborgarskap vid hedersvåld kan vara det argument som gör att individer i familjer där hedersförtryck förekommer förmår att stå emot vad släkten i det gamla hemlandet kräver.

Återkallelse av ett svenskt medborgarskap ska endast kunna ske endast om det anses vara proportionerligt. Barnperspektivet ska beaktas. Non-refoulement-principen ska gälla. Ingen får göras statslös.

Kritiker av återkallelse av medborgarskap brukar hävda att svenska medborgare hamnar i ett A- och B-lag och att det vore diskriminering att möjliggöra återkallelse av medborgarskap. Men i vår globaliserade värld har emellertid en del människor anknytning till endast ett land medan andra har anknytning till flera länder. Det är inte diskriminering att behandla olika fall olika. Folkrätten bör få genomslag i denna fråga.

F207. Religionsfrihet utan konflikter

Liberalerna Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska jobba för bättre kunskap kring kulturer och att man ska få tillgång till föreningslokaler för att utöva sin religion eller som en samlingspunkt samt att moskéer endast bör finnas som en samlingspunkt i vissa större städer utan böneutrop.

Religion i dag skapar mycket konflikter av olika anledningar men vi alla människor är av lika värde. Böneutrop är inte farligt men massböneutrop är inte okej. Att en person nån gång utövar en bönesamling utomhus är människans frihet men att dagligen eller veckovis ropa ut saker är som att hjärntvätta eller propagera för något. Tänk på vad som hände i Iran 1979. Vill vi verkligen ha det så? Kvinnoförtryck. Att utöva religion är människans frihet men vi bör inte tillåta extremism. En utredning bör ske hur extremism påverkar storstäder som Malmö, Stockholm och Göteborg. Bara att bränna en bok skapade upplopp för Sverige. Är det extremism för att skapa upplopp för en sådan sak?

F208. Nej till förbud mot rasistiska organisationer

Erik Wassén, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar sig mot en straffbestämmelse om organiserad rasism eller en upplösningslagstiftning.

Under våren presenterade en statlig utredning förslag till förbud mot deltagande i rasistiska organisationer. Den liberala utgångspunkten är att rasistisk hets och förföljelse inte bara är förfärlig utan också oacceptabel. Laglydiga medborgare ska kunna utöva sina medborgerliga rättigheter utan att utsättas för våld eller hot om våld.

Men i en demokrati måste yttrandefriheten innefatta skydd för det som kränker, det som chockerar och är obegripligt för den stora andelen medborgare. Det som tillåts yttras i den offentliga debatten kan inte bara vara det som majoriteten accepterar.

Tonläget i Sverige har hårdnat. Sådant som var otänkbart att säga för några år sedan är numera vardagsmat på t.ex. Twitter. Men de nazistiska grupperingarna utgör inte något hot mot samhällsskicket.

Frågan om kriminalisering av organisationer med en extrem politisk ideologi har varit föremål för politisk debatt vid många tillfällen under Sveriges demokratiska historia. Under andra världskriget infördes lagstiftning som gav utrymme för kriminalisering av såväl nazistiska som kommunistiska partier. Denna lagstiftning kom dock aldrig till användning. Det kan således konstateras att inte ens under den extrema situation som rådde under andra världskriget såg man skäl att förverkliga sådana förbud.

Om en grundläggande medborgerlig frihet ska inskränkas måste det enligt regeringsformen finnas så starka skäl att det kan anses ”nödvändigt”. Om den inskränks utan tillräckliga, men emotionellt välgrundade, skäl vid ett tillfälle knäsätter det en princip för oönskade inskränkningar i medborgerliga friheter vid senare tillfällen.

Bevisbördan för den som anser det nödvändigt att införa förbud är hög. Hur avskyvärda de nazistiska grupperna än är, har inte förbudsanhängarna redovisat övertygande argument för att den svenska demokratin är till den grad hotad att en förbudslagstiftning är nödvändig. Om vi som försvarar demokratin inte känner oss rimligt övertygade om att man kommer åt nazister genom inskränkningar i den liberala demokratins grundvalar finns all anledning att vara försiktig med sådana förändringar. Slutsatsen är därför att det inte finns tillräckliga skäl att vare sig införa en straffbestämmelse om organiserad rasism eller en upplösningslagstiftning.

Det ska dock framhållas att detta inte innebär att staten lämnar ”walkover”. Förföljelse av människor på grund av etniskt ursprung, hudfärg eller liknande kan aldrig accepteras. Sådana handlingar är i dag kriminaliserade men måste mötas hårdare och mer beslutsamt av bl.a. de rättsvårdande myndigheterna – snarare än att införa nya svårtillämpade brott där gränserna för det straffrättsliga ansvaret i stort överlåts åt domstolarna.

Jag tror alltså inte att det är möjligt att få bort rasism genom att bestraffa deltagande i en rasistisk organisations verksamhet eller att upplösa sådana organisationer, hur motbjudande det än är med rasism. Man kan inte försvara medborgerliga fri- och rättigheter genom att inskränka dem.

F209. Rasistiska och våldsbejakande organisationer

Anton Sjöstedt, Arvika
Inger Lundberg, Älvsbyn
Pia Långström, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska arbeta för ett förbud av rasistiska och våldsbejakande extremistiska organisationer
2. att Liberalerna ska arbeta för en kriminalisering av deltagande i rasistiska och våldsbejakande extremistiska organisationer

Toleransparadoxen innebär att ett överskott av tolerans kommer leda till att tolerans avskaffas. Den beskrevs för första gången av filosofen Karl Popper i boken i ”Det öppna samhället och dess fiender”. Om vi på ett obegränsat sätt tolererar intoleranta människor, om vi inte är beredda att försvara ett tolerant samhälle mot de intolerantas angrepp, då kommer de toleranta att gå under, och toleransen med dem. Ett demokratiskt och öppet samhälle är således alltid utsatt för förfall inifrån, från människor som drar nytta av de friheter ett tolerant samhälle erbjuder i akt och mening att bekämpa just dessa friheter (till exempel yttrandefrihet). Poppers slutsats utifrån detta är att det därför är berättigat att inte acceptera denna intolerans: ”Vi måste därför, i toleransens namn, hävda rätten att inte tolerera de intoleranta.”

Filosofen John Rawls kommer till en liknande slutsats som Karl Popper. Han menar att samhället har en rimlig rätt till självbevarelse.

I Europakonventionen artikel elva står följande om mötes- och föreningsfrihet: ”Utövandet av dessa rättigheter får inte underkastas andra inskränkningar än sådana som är föreskrivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till den nationella säkerheten eller den allmänna säkerheten, till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter. Denna artikel hindrar inte att det för medlemmar av de väpnade styrkorna, polisen eller den statliga förvaltningen görs lagliga inskränkningar i utövandet av de nämnda rättigheterna.”

Nyligen skrev TT att de erfar att det inte blir något förslag om förbud från en kommitté som arbetat med frågorna om att förbjuda och kriminalisera deltagande i rasistiska organisationer. Däremot kommer kommittén att föreslå en kriminalisering av deltagande. Liberalerna har sagt nej till båda förslagen. En ledamot i kommittén påpekar att den här upplösningslagstiftningen finns bland annat i Finland, där forskningen hittills kunnat se att det förhindrar verksamhet och att verksamheten dött ut till stora delar jämfört med farhågorna om nybildning med annan yttre profilering eller att organisationerna går under jorden. Det har skett viss omgruppering, men till exempel Nordiska motståndsrörelsen (NMR) har dött ut. Avslutningsvis anser undertecknade att det är orimligt i en demokrati att rasistiska och våldsbejakande extremistiska organisationer tar sig friheten att begränsa andra människors frihet, genom att dra nytta av friheter för att i slutändan avskaffa samma friheter. Vi tänker till exempel på när organisationen RFSL lämnade återbud till Almedalsveckan i Visby efter att organisationen och dess medlemmar fått motta hot och hat från nazistiska Nordiska motståndsrörelsen (NMR), som fick tillstånd att vistas nära den lokal RFSL vanligen håller till.

F210. Förbjud organiserad rasism och våldsbejakande extremism

Pia Långström, Stockholm
Mats Andersson, Stockholm
Anders Wallin, Uppsala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska ta ställning för att förbjuda organiserad rasism och våldsbejakande extremism
2. att Liberalerna ska vara drivande för att terrorstämpla organisationer som Nordiska Motståndsrörelsen
3. att Liberalerna ska verka för samarbete inom EU för att förhindra att dessa krafter slår rot
4. att Liberalerna ska tillsätta en utredning för hur Sverige kan följa t.ex. Finlands exempel i förhållande till aktörer som NMR, Soldiers of Odin och liknande extrema aktörer från vänster- till högerkanten, inklusive IS-sympatisörer och liknande
5. att Liberalerna ska ändra uppfattning och stödja förslaget att kriminalisera ”organiserad rasism” som nu lagts fram i stället för att göra gemensam sak och sätta käppar i hjulet tillsammans med Vänsterpartiet och Sverigedemokraterna.

Liberalerna värnar om det fria demokratiska samhället och det är dags att ta de extrema krafter som florerar på allvar. Hela landet ska leva och dessa aktörer ska inte kunna slå rot på landsbygden och få terrorisera i lugn och ro. Exempelvis Dalarna är en del av Sverige om drabbats relativt hårt, och med ett groende missnöje riskerar fler att rekryteras till extrema organisationer. Effekterna på en liten ort som t.ex. Ludvika blir förödande. Därför bör Sverige följa Finlands exempel och hitta vägar för att förbjuda organiserad rasism och våldsbejakande extrema rörelser samt samarbeta över gränserna för att förebygga möjligheterna för dessa aktörer att sprida och etablera sig. Det nuvarande förslaget att kriminalisera ”organiserad rasism” gör det inte förbjudet att vara rasist och ger ej heller möjlighet att upplösa rasistiska organisationer (Källa: Mårten Schultz, SvD, den 4 maj 2021, hela artikeln finns här https://www.svd.se/nej-det-blir-inte-forbjudet-att-vara-rasist). Saknas adekvat lagstiftning bör den ses över för att säkerställa relevant regelverk som förhindrar etablering av extrema miljöer och påverkan på det fria demokratiska samhället. Om det är realisering av existerande lagstiftning som står i vägen så bör detta åtgärdas.

För att frihet måste försvaras.

F211. Utred rättsläget om pornografin

Cecilia Elving, Stockholm
Helene Adell, Boden
Lovisa Aldrin, Halmstad
Adela Brkic Carlsson, Ulricehamn
Pernilla Ekelund, Svalöv
Birgitta Granquist, Göteborg
Jessica Hellström, Malung-Sälen
Sarah Karlsson, Härnösand
Anna Manell, Sollentuna
Jacqueline Tjällman, Skövde
Jennie Uller, Kalmar

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att en statlig utredning genomförs för att se över oklarheterna i rättsläget kring pornografi

Omfattningen och spridningen av porr, framför allt på internet, har ökat under flera års tid, samtidigt har porren blivit alltmer våldsam. Att internetporren är två klick bort i mobiltelefonen gör att porren även är lättillgänglig för barn och unga.

Porrkonsumtionen ökar bland pojkar och män och debutåldern för att börja titta på porr är tolv år. Enligt Folkhälsomyndigheten porrsurfar fyra av tio killar under 18 år dagligen och en av sju säger att de inte kan styra över sin porrkonsumtion. Den nationella undersökningen Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter i Sverige år 2017 konstaterar att unga människors, i synnerhet unga mäns, syn på sexualitet och relationer påverkas av våldspornografi.

Enligt en Sifo-undersökning från år 2020 vill 71 procent av svenska folket ha lagstiftning som begränsar spridningen av pornografi till barn under 18 år på internet. I samma undersökning framgår även att åtta av tio unga tjejer och killar mellan 13 och 17 år vill begränsa pornografin för barn under 18 år.

Vi är glada att det påverkansarbete som vi Liberala Kvinnor och andra aktörer gjort har resulterat i att Barnombudsmannen fått i uppdrag att utreda våldspornografins påverkan på barn och ungas hälsa och relationer och ta fram metodmaterial för hur man kan tala med unga. Det räcker dock inte.

Porren får också konsekvenser för dem som utnyttjas i samband med att den produceras. Svensk lagstiftning ger tydliga riktlinjer till domstolarna i fråga om prostitution, koppleri och människohandel, men när det gäller produktion och distribution av pornografi saknas detta. Nuvarande lagstiftning lämnar alldeles för mycket utrymme för tolkning, vilket bland annat framgår av att koppleri- och människohandelslagstiftningen hittills inte tillämpats på porrindustrin. Vi ser också allt fler gråzoner som växer fram där unga tjejer och killar far illa, såsom sugardejting-sajter.

Det finns lagstiftning om till exempel trafficking, koppleri, samtycke och olaga våldsskildring som i vissa fall även skulle kunna tillämpas på våldspornografi. Sverige har redan i dag en åldersgräns på pornografi. Porr får inte exponeras på barnhöjd i affärer, annonseras i vanliga reklamkanaler eller visas på tv under tider då barn är vakna. Lagstiftningen är dock inte teknikneutral.

Det blir allt mer uppenbart att alla dessa lagliga oklarheter kring pornografin behöver utredas. Skyddet för dem som utsatts för människohandel behöver vara detsamma oavsett om de tvingas till prostitution eller tvingas till sex som filmas. Lagliga gråzoner måste tydliggöras. En statlig utredning bör även undersöka om lagstiftningen för att begränsa spridningen av pornografi på internet till barn under 18 år kan göras teknikneutral och anpassas till dagens digitala flöde.

F212. Dags att införa republik, liberaler

Magnus Simonsson, Stockholm
PerOla Axelsson, Stockholm
Tobias Berg, Stockholm
Anna-Karin Boréus, Nacka
Mariette Bremell, Göteborg
Anne-Lie Elfvén, Stockholm
Andreas Froby, Botkyrka
Telason Getachew, Järfälla
Patrik Högfelt, Dals-Ed
Amie Kronblad, Värmdö
Mathias Lindow, Österåker
Pia Långström, Stockholm
Helena Mischel, Järfälla
Mats Nilsson, Umeå
Anders Nordström, Uppsala
Mats Nordström, Täby
Peter Sedlacek, Umeå
Jesper Svensson, Stockholm
Karolina Wallström, Örebro
Ulf Öfverberg, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet beslutar att Liberalerna är för republik.

Liberaler har alltid kämpat för demokrati och jämlikhet. För ungefär 100 år sedan var vi med och införde allmän och lika rösträtt för både kvinnor och män. Vårt parti har bidragit till ett samhälle där framgång bygger på individens egna meriter snarare än privilegier och släktskap. Betonandet av individens rättigheter är en del av Liberalernas själ. Vi motionärer anser att dessa grundvärderingar borde leda till att partiet omvärderar synen på monarkin.

För Liberalerna borde det vara omöjligt att stödja ett statsskick där landets högsta offentliga ämbete, det som statschef, går i arv inom en utvald familj. Monarkin är en kvarleva från den tid då Sverige styrdes av en liten klick medborgare, är ett allvarligt avsteg från demokratins grunder och strider helt mot liberala värderingar.

Vårt parti får inte leva med missuppfattningen att kungen saknar politisk makt. Det är naivt att tro att positionen som statschef på livstid skulle vara ett ämbete utan makt. I rollen ingår det bland annat att hålla ett tal vid riksmötets öppnande (ett tal som lyfter fram politiska frågor), att representera Sverige vid officiella statsbesök utomlands och att ständigt förekomma i media.

Vi motionärer menar även att rätten att representera Sverige aldrig kan ärvas eller tas. Förtroendet kan endast ges i demokratisk ordning. Medborgarna eller deras representan-

ter ska ha rätten att välja vem som representerar dem och deras land. Det är inte konstigare än att medborgare i demokratiska stater ska ha rätten att välja vilka som sitter i deras beslutande församlingar eller att medlemmar i en förening ska ha rätt att välja vilka som sitter i föreningens styrelse.

Liberalerna ska fortsätta sträva efter demokratiska förbättringar i samhället. Vi ska fortsätta kämpa för ett slut på oförtjänt makt och privilegier. Vi bör stå upp för våra liberala ideal även när det gäller toppen av samhällskroppen. Torekovkompromissen på 1970-talet begränsade kungens makt, men det demokratiska reformarbetet måste fortsätta och det är nu dags att avskaffa monarkin. En liberal demokrati ska inte ha ett ärftligt statschefsämbete.

F213. Införliva hovstaten i den svenska rättsordningen

Martin Norrby, Lidingö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar ställning för att hovstaten ska införlivas i den svenska rättsordningen.
2. att Liberalerna tar ställning för att kungens åtalsimmunitet avskaffas

Genom historien så har liberaler stått upp mot skurkstater och maffiagäng men vi har glömt vår egna laglösa inomstatliga verksamhet. Denna verksamhet är hovet. Det många inte vet är att hovet inte lyder under den svenska rättsordningen. Det betyder att kontrollmekanismer som tillsynsmyndigheter och straffansvar inte gäller och insynen genom offentlighetsprincip eller redovisningskrav är närmast obefintlig. Därför kan kungen och kungafamiljen använda hovet som ett verktyg för sin egen berikning. Regeringsformens uttryck om att ”Den offentliga makten lyder under lagarna” gäller inte vilket betyder att hovet är laglöst och följer endast vad kungen bestämmer.

Kungen kan exempelvis bestämma sin och sin familjs ersättningar och förmåner utan insyn. Dessutom behöver de inte betala skatter eller avgifter på det dem överför till sin privata samling. Lagar som ska förhindra jäv, intressekonflikter och korruption undgår hovet. Allt som inte är förbjudet verkar tillåtet hos kungen, som att hovanställda sköter hans privata aktier, fastigheter, bolag, bilar, båtar och en enorm mängd inre lösöre. För att inte tala om alla hushållsnära tjänster.

Dessutom har de satt i system att föra över gemensamma kulturskatter till sina privata samlingar trots att de är köpta med skattepengar. Detta åstadkommer man genom bristande redovisning, olika former av komplicerade upplägg med stiftelser, hänvisningar till gamla och bara delvis dokumenterade överenskommelser. De pengar som frigörs från det kan sedan återinvesteras i juveler, konstverk och antikviteter. Vidare får lärarens och sjuksköterskans lön stå för att förvara dessa. På 1990-talet byggdes ett enormt magasin på 7 000 kvadratmeter för motsvarande 60 miljoner kronor, där mestadels smycken, konst och andra värdesaker från kungafamiljens privata samling förvaras. Dessa lösören fungerar sedan som en privat förmögenhet för när kungafamiljen inte längre kan leva på skattebetalarnas pengar. Dessa handlingar skulle innebära vanära, åtal och uppsägning för alla andra förutom honom.

Det är väl knappast någon som tycker att det är fel att statliga myndigheter står under Riksrevisionens granskningar? Det är ett sätt att förhindra korruption och säkerställa att skattepengar används på ett ansvarsfullt och ändamålsenligt vis. Samma sak bör gälla utövandet av landets högsta offentliga ämbete. Dagens situation borde inte ens den mest hängivna rojalist kunna tycka vara okej.

F214. Religionsfrihet för Sveriges statschef

Anton, Sjöstedt, Arvika

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska arbeta för att religionsfrihet ska gälla för Sveriges statschef.

Följande står i successionsordningen:

”§ 4. Såsom 2 § i 1809 års regeringsform uttryckligen stadgar, att Konung alltid ska vara av den rena evangeliska läran, sådan som den, uti den oförändrade Augsburgiska bekännelsen, samt Uppsala mötes beslut av år 1593, antagen och förklarad är, sålunda skola ock prinsar och prinsessor av det kungl. huset uppfödas i samma lära och inom riket. Den av kungl. familjen som ej sig till samma lära bekänner, vare från all successionsrätt utesluten.”

Liberaler lutar ibland mer åt republik än monarki, men som parti har Liberalerna stått bakom Torekovkompromissen som innebar att kungen fråntogs all formell politisk makt. Det har också gjorts andra förändringar för att följa Sverige i tiden. Bland annat ändrades successionsordningen för att det äldsta barnet, inte manlig arvsrätt, ska ha företräde till tronen.

I Sverige var den evangelisk-lutherska Svenska kyrkan tidigare nära knuten till svenska staten, och kyrkans lära kan således sägas ha varit statsreligion under åren 1527–2000. Sedan den 1 januari 2000 har relationerna mellan staten och Svenska kyrkan förändrats och kyrkans ställning som självständigt trossamfund etablerats. Genom successionsordningen ska Sveriges statschef tillhöra evangelisk-lutherska Svenska kyrkan, vilket stärker evangelisk-lutherska Svenska Kyrkan som en statskyrka i Sverige. Den är inte längre statskyrka i Sverige och färre är medlemmar i dag jämfört med förr och andra religioner samt icke-troende växer i Sverige. Enligt World Value Survey är Sverige ett av världens mest sekulära länder.

Avslutningsvis. Vi har inte längre en statskyrka i Sverige. Därför borde Liberalerna arbeta vidare för ett kompromissarbete med Sveriges statsskick. Monarki kan vi ha kvar, men religionsfrihet ska gälla för vår statschef som individ och funktion. Vi är ett sekulärt land utan statskyrka och landets högsta representant bör därför omfattas av religionsfriheten.

F215. Erkänn EU:s symboler och gör Europadagen till allmän flaggdag

Anton Sjöstedt, Arvika

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska arbeta för att göra Europadagen den 9 maj till allmän flaggdag
2. att Liberalerna ska arbeta för att Sverige ska erkänna Europeiska unionens symboler. I första hand genom att ansluta sig förklaringen om symbolerna.

Även om flera av symbolerna har använts av Europeiska unionens institutioner ända sedan mitten av 1980-talet har de aldrig erkänts som officiella symboler för unionen i dess fördrag. Genom den europeiska konstitutionen hade de fem symbolerna – flaggan, hymnen, mottot, valutan och Europadagen – blivit erkända som officiella symboler. Förslaget till konstitution avslogs dock i folkomröstningar i Frankrike och Nederländerna under 2005 och kunde därför aldrig träda i kraft.

I det omarbetade förslaget till fördrag, Lissabonfördraget, togs alla referenser till symbolerna bort med hänvisning till att de ansågs ge unionen alltför statsliknande drag. I stället valde 16 medlemsstater – nästan samtliga sådana som tidigare hade ratificerat förslaget till konstitution – att foga en icke-bindande förklaring till Lissabonfördraget där de förklarade att de fem symbolerna ”även i fortsättningen för dem kommer att vara symboler för medborgarnas gemensamma tillhörighet till Europeiska unionen och deras anknytning till denna”. Av de ursprungliga grundarstaterna var det endast Frankrike och Nederländerna, där förslaget till konstitution hade avslagits, som valde att inte ställa sig bakom förklaringen. I oktober 2017 valde dock Frankrikes nyvalda pro-europeiska president Emmanuel Macron att ansluta Frankrike till förklaringen av symboliska skäl. Detta visar också att ett land kan erkänna symbolerna eller inte oberoende av användning. Till exempel har länder som inte använder euron erkänt valutan som symbol medan vissa länder som använder euron inte anslutit sig till förklaringen.

Enligt förordning (1982:270) om allmänna flaggdagar är allmänna flaggdagar följande:

- nyårsdagen,
- den 28 januari: Konungens namnsdag,
- den 12 mars: Kronprinsessans namnsdag,
- påskdagen,
- den 29 maj: veterandagen,
- den 30 april: Konungens födelsedag
- den 1 maj,
- pingstdagen,
- den 6 juni: Sveriges nationaldag och svenska flaggans dag
- midsommardagen,
- den 14 juli: Kronprinsessans födelsedag,
- den 8 augusti: Drottningens namnsdag,
- dag för val i hela riket till riksdagen,
- den 24 oktober: FN-dagen,
- den 6 november: Gustav Adolfsdagen,
- den 10 december: Nobeldagen,
- den 23 december: Drottningens födelsedag,
- juldagen.

Liberalerna är Sveriges EU-vänligaste parti. År 2008, inför det svenska ordförandeskapet i EU, skrev dåvarande riksdagsledamot Cecilia Wikström en motion om att EU-flaggan skulle ta plats i riksdagen med motiveringen att ”EU har spelat en avgörande roll för framväxten av ett enat, fredligt och demokratiskt Europa” och att därför ”Intill den svenska flaggan i riksdagens plenisal bör därför den tolvstjärniga EU-flaggan hänga”. Liberalerna bör av samma anledning arbeta för att Europadagen blir allmän flaggdag.

F216. Gör Europadagen den 9 maj till allmän helgdag

Tobias Berg, Stockholm
Fredrik Brange, Lund
Andreas Froby, Botkyrka
Agne Furingsten, Sala
Metin Hawsho, Södertälje
Thomas Helleday, Täby
Jan Lenander, Göteborg
Mathias Lindow, Österåker
Pia Långström, Stockholm
Pär Löfstrand, Östersund
Benjamin Malinowsky, Huddinge
Emil Rapp, Stockholm
Erika Sandvik, Eskilstuna
Anton Sjöstedt, Arvika
Christina Soldan, Skellefteå
Monica Brohede Tellström, Nacka
Carl-Åke Utterström, Västerås
Victor Zetterman, Södertälje

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att göra Europadagen den 9 maj till en allmän helgdag

Europeiska unionen är fantastisk. Förutom att ha bringat bestående fred till en annars krigsdrabbad kontinent har unionen skapat ett välstånd och en gemenskap över nationsgränser som världen aldrig tidigare skådat. Dessa framsteg firas och uppmärksammas varje år på Europadagen den 9 maj, och för att fler ska få möjlighet att ta del av firandet bör dagen göras om till en allmän helgdag.

Liberalerna är Sveriges mest EU-positiva parti. Det är vi som tar kampen mot de krafter som försöker vrida tillbaka klockan och försvaga unionen. Det är just därför vi bör verka för att Sverige ansluter sig till Luxemburg och gör det självklara: inför Europadagen den 9 maj som allmän helgdag – för att med stolthet visa vår kärlek för unionen.

F217. Återinför annandag pingst som helgdag

Michelle Winkel, Lilla Edet

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att se över möjligheten att återinföra annandag pingst i Sverige

Pandemin har orsakat mycket stora uppoffringar för många människor. En näring som mer än någon annan har drabbats är turismen. Hur många av er som läser denna motion har varit med om följande i pandemitider: Fått uppleva att ens livsverk över en natt plötsligt inte längre har kunder med allt vad det innebär eller på kort tid se sitt familjeföretag gå i konkurs då kunder och bokningar uteblir?

Liberaler, vi måste göra något åt detta och det är nu. Beslut om stöd togs för sent och många turismföretagare har gått i konkurs i pandemin.

Ett sätt skulle vara att återinföra annandag pingst som helgdag och byta den med helgdagen 6 januari. Efter jul och nyårshelgernas ledighet är 6 januari oftast bara en ledig klämdag. I flera av våra grannländer är annandagen pingst en helgdag. Så att återfå tre sammanhängande dagar i början på sommaren gynnar besöksnäringen. En välkommen inkomst för många delar i ett samhälle, mataffär, camping, hotell, restauranger, gästhamnar och reseföretag samt alla andra delar inom besöksnäringen.

F218. Krissäkra demokratiska processer

Anne-Marie Ekström, Borås
Lars Afzelius, Stockholm
Reza Aghapoor, Borås
Jens Christian Berlin, Alingsås
Maria Bratt, Täby
Anita Brodén, Alingsås
Anne-Lie Elfvén, Stockholm
Andreas Froby, Botkyrka
Kristina Grapenholm, Alingsås
Patrik Högfelt, Dals-Ed
Seidi Is, Borås
Ulf Larsson, Västerås
Pia Långström, Stockholm
Fredrik Nilströmer, Borås
Birgitta Svensson, Solna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att möjligheten till och villkor för digitala möten, som kan behöva användas vid kris, utreds och lagstadgas.

Under coronapandemin har demokratin på många sätt ställts åt sidan. Människors frihet har begränsats på många sätt. Vissa åtgärder har varit nödvändiga för att minska smittspridning.

Tidigt stod klart att i demokratiskt beslutande församlingar, som fullmäktige och nämnder och även riksdagen, måste begränsningar göras för att kunna hålla avstånd till varandra.

Ingen var förberedd för detta. I en del kommuner och regioner infördes snabbt möjlighet till digital närvaro där mer än hälften (proportionerligt enligt partirepresentation) ändå var på plats för att kunna fatta beslut om det digitala inte fungerade. På andra håll vara bara drygt hälften på plats. Detta innebar ofta att ingen så kallad 70-plussare fick delta vilket innebar diskriminering. När restriktionerna skärptes gick en del fullmäktigeförsamlingar och nämnder över till helt digitala möten medan en del fortfarande hade fysiska möten med begränsat antal ledamöter närvarande. Vid något tillfälle har ett möte avhållits utomhus på en parkeringsplats.

Det har funnits en otydlighet vad som gäller varför en del kommuner och regioner inte vågat ta steget över till digitalt med risk att någon överklagar mötet. Tyvärr har då samtidigt möjligheten till demokratisk delaktighet i beslutsprocessen för förtroendevalda begränsats. På grund av fullmäktiges beslut men också på grund av oro för den egna hälsan om man deltar fysiskt.

Kommunallagen medger numera möjlighet att deltaga på distans. Men avsikten till den möjligheten var självklart att det gällde någon enstaka person, inte en hel församling.

Om någon ny pandemi eller annan kris kommer över oss måste vi vara rustade för att säkra den demokratiska processen. Det måste säkerställas att det är möjligt med digitala möten och vad som gäller i ett sådant. Vad åligger kommuner att tillhandahålla? Måste ledamöternas kamera vara på hela tiden? Vad händer om tekniken strular och mycket mer?

F219. Utred och inför valsystem med andrahandsröstning

Anton Sjöstedt, Arvika
Olle Wästberg, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska arbeta för att statligt utreda ett valsystem med andrahandsröstning
2. att Liberalerna ska arbeta för att införa ett valsystem med andrahandsröstning

”Unikt läge när tre partier riskerar att åka ur” var en rubrik på Dagens Nyheters hemsida 2021-03-24. Om vi ponerar att tre partier skulle få 3,9 procent av rösterna i nästa riksdagsval skulle det innebära att cirka 700–800 tusen väljare inte blir representerade i riksdagen, baserat på antalet röstberättigade och valdeltagandet i valet 2018. För att inte tala om att fler tusen väljare till röstar på ännu mindre partier. Fria val borde, förutom att ingen tvingar en väljare att rösta på ett särskilt sätt, rimligen också innebära att väljare vågar rösta på sitt förstahandsval. Det finns och har funnits partier som undersökningar visat har eller haft stöd, men där undersökningar också visat att det främsta skälet till att väljarna väljer annorlunda är fyraprocentsspärren. Spärren hör till den svenska demokratins styrelsevärde och bör förbli oförändrad. Därför är ett valsystem med andrahandsröstning ett liberalt alternativ, därför att människor ska känna sig fria att lägga sig röst på sitt förstahandsval samtidigt som de ska känna sig säkra på att bli representerade om deras förstahandsval inte kommer över fyraprocentsspärren.

Utöver ovanstående finns andra fördelar. I programmet Nordegren & Epstein i P1 2021-02-11 redogjorde Andreas

Bågenholm, universitetslektor och forskare vid statsvetenskapliga institutionen på Göteborgs universitet, för andra fördelar. Enligt honom uppmuntrar ett system med andrahandsröstning politiska partier att göra sig omtyckta hos fler väljare och kampanja mindre negativt, eftersom det finns andrahandsväljare att tilltala. Detta kan minska polarisering i ett polariserat samhälle. Det kan också stärka demokratin genom att väljarna uppmuntras till att inhämta ökad kunskap om andra partier än sitt förstahandsval, eftersom det finns en rangordning att ta ställning till.

Avslutningsvis är ett valsystem med andrahandsröstning en del av en liberal tradition. Liberalerna grundades bland annat på rösträttsfrågan och 1978 skrev, enligt Thomas Nordegren, två folkpartistiska riksdagsledamöter en motion i frågan. Tiden är inne för att göra de svenska valen, om inte alla val åtminstone kommunvalen eftersom det är särskilt viktig för människor att känna sig representerade där de bor, friare och därmed göra Sverige mer demokratiskt.

F220. Förändrade mandatperioder

Niklas Lehresjön, Karlstad
Anton Sjöstedt, Arvika

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna utreder förutsättningarna för förändrade mandatperioder för riksdagen så att val till riksdagen och Europaparlamentet sker på samma dag, vart femte år. Val till primär- och sekundärkommuner sker såsom i dag vart fjärde år

Ur demokratisk synvinkel är det av vikt att valrörelser handlar om de frågor som vi faktiskt beslutar om, i de församlingar som vi håller val till. Det är också viktigt att vi får större valdeltagande. Såväl Europaparlamentet som riksdagen är parlament med lagstiftning på sina agendor och deras respektive ansvarsområden är intimt sammanlänkade. På samma sätt är regionala och kommunala frågor intimt förknippade och kommuner/regioner har en mer likartad politisk organisation.

Genom att förändra mandatperioderna såsom anförs i min att-sats kan vi sannolikt öka fokus på lagstiftande, internationella och nationella frågor samt ideologi, öka valdeltagandet i EU-valet, ge ökat fokus på kommun- och regionfrågor vart fjärde år och allt detta utan att ha fler valdagar och valrörelser än i dag.

F221. Demokratin fyller 100 år

Annika Westh, Öckerö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att det är en huvuduppgift för Liberalerna att uppmärksamma vikten av demokratin aldrig får tas för självklar
2. att partistyrelsen får i uppdrag att utforma ett reformprogram för demokratin som bland annat syftar till att öka delaktigheten och medborgarnas möjligheter att få inflytande över samhällsutvecklingen mellan valen
3. att i detta sammanhang utveckla former för hur demokratin ska kunna förankras ytterligare skolundervisningen
4. att pröva frågan om försöksverksamhet med kommunal rösträtt från 16 års ålder.

Demokratin får aldrig tas för självklar. Den måste ständigt värnas och utvecklas för att inte bli en historisk parentes. Om det inte ska bli en tom fras, gäller det att konkretisera på vilka sätt vi kan bidra till det liberala uppdraget att levandehålla och fördjupa demokratin. Det måste vara vägledande för oss när vi förnyar partiets sätt att arbeta, när vi rekryterar nya medlemmar till vårt arbete, när vi möter vi väljarna mellan och under valen. Och det måste vara vägledande när vi på politisk väg utvecklar demokratin ytterligare bland annat genom att förstärka medborgarnas inflytande mellan valen. Även folkbildningen och andra delar av civilsamhället måste uppmärksammas därför att de är viktiga fundament för det demokratiska samhället. Bildning och kunskaper i skilda ämnen och det ansvarstagande som präglar föreningslivet skapar förutsättningar för delaktighet.

Ingenting kan vara viktigare än att tidigt vinna nya generationer för demokratin. De politiska ungdomsförbunden har en enastående viktig roll i denna strävan. Även undervisningen i skolan måste bidra; jag har därför i tidigare motioner argumenterat för att demokratin ska bli ett särskilt ämne i skolan. Nu vill jag peka på av att Liberalerna går vidare med det förslag om försök med kommunal rösträtt från 16 års ålder, som väcktes av Demokratiutredningen under ledning av Olle Wästberg.

F222. Sänk rösträttsåldern till 16 år i kommunval

Anton Sjöstedt, Arvika

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska arbeta för att få till stånd en försöksverksamhet där 16-åringar får rösta i kommunval
2. att Liberalerna ska arbeta för att sänka rösträttsåldern till 16 år i kommunval

Rösträttsåldern i Sverige har successivt sänkts. 1945 från 23 till 21 år, 1965 från 21 till 20 år, 1969 från 20 till 19 år, 1975 till 18 år. I och med att Sverige har så långa valperioder är svenska förstagångsväljare dock 20 år när de går till valurnan.

16-åringar får rösta i kommunalval i tyska delstater, Skottland, städer i USA, Argentina och Brasilien. Inte i något av

dessa länder är det kontroversiellt. I Österrike har alla medborgare rösträtt som fyllt 16 år senast på valdagen.

Efter en försöksverksamhet i Norge rapporterades det att I de kommuner där 16-åringar får rösta är 16-åringarna långt mer kunniga om lokal politik än 18-åringar i andra kommuner och att Den som röstat första gången när den är 16 år mer benägen att rösta när den är 18 eller 20 än den som fått rösträtt först vid 18.

Om det är på något ställe det är viktigt att känna sig representerad i är det i kommunen där du bor. Detta vet vi. Det är till exempel sedan 1976 inte nödvändigt att vara svensk medborgare för att få rösta i kommunalvalet, men man måste vara bosatt i kommunen.

F223. Riksdagsledamöters onödiga förmåner

Martin Norrby, Lidingö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar ställning för att riksdagsbostäder i innerstaden, riksdagsgym, riksdagsskjutbana, och andra förmåner som inte är direkt kopplade till riksdagsarbetet inte ska finansieras av skattepengar.

Det borde te sig självklart att de främsta företrädarna för folket borde vara aktsamma med rikets finanser men som så många andra gånger har det visats sig att så inte är fallet. Särskilt verkar vurmandet för den egna komforten ligga nära hjärtat då riksdagen har attraktiva bostäder i innerstaden, riksdagsgym, till och med en egen skjutbana och annat som inte är direkt kopplat till riksdagens arbete. De borde bekosta det precis som alla andra gör: ur egen ficka. Särskilt med tanke på att Riksdagens arvodesnämnd ökar riksdagsledamöternas arvoden i princip varje år.

F224. Meritokrati

Pia Långström, Stockholm
Mats Andersson, Stockholm
Susanna Makstin, Vadstena

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att det ska krävas adekvat utbildning och erfarenhet för riksdagsledamöter
2. att Liberalerna ska verka för att det ska krävas adekvat utbildning och erfarenhet för ministerposter
3. att Liberalerna ska verka för att det ska krävas adekvat utbildning och erfarenhet för uppdrag i regioner, kommuner och liknande
4. att Liberalerna ska verka för transparens angående folkvaldas meriter och samt att de är tydligt presenterade, tillgängliga och korrekta

I Sverige där alla har möjlighet att utbilda sig tack vare gratis utbildning och studielån finns det inga ursäkter för politiker att inte ha adekvat utbildning och erfarenhet. Meritokrati bör även gälla för folkvalda, och det vore en mer adekvat representation av folket som i Sverige är mer välutbildade än OECD-genomsnittet (https://www.expressen.se/ledare/linda-nordlund/bedrovligt-lag-utbildning-bland-lofvens-ministrar/). Det går att påminna om Lars Leijonborgs ”Sverige ska vinna Nobelpris, inte bara dela ut dem”. Folket genomskådar kunskapsbristen, avsaknaden av koppling till akademi och vetenskap blir ohållbar för trovärdigheten. I slutändan kan bristen på kompetens leda till att folkvalda misslyckas med att skydda befolkningen i en krissituation som t.ex. under en pandemi. För att frihet måste försvaras.

F225. Avskaffa onödiga myndigheter och effektivisera kvarvarande

Patrik Ferm, Täby

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för, att väsentligt reducera antal myndigheter genom att en långsiktig målsättning sätts upp för denna reduktion
2. att Liberalerna ska verka för, att ett utmanande årligt mål för produktivitetsökning sätts upp för varje myndighet som inte avses att avvecklas

Enligt Statistiska centralbyrån finns det i dag 346 myndigheter placerade i Sverige. Om även utlandsmyndigheter räknas in stiger siffran till 458.

Skattebetalarnas pengar ska användas produktivt och där byråkrati alltid borde effektiviseras. Antal myndigheter driver kostnader och det är ett varningstecken när myndigheter skapas för att hjälpa och vägleda andra myndigheter. En vägledande princip borde vara att enbart tillåta en renodlad linjeorganisation för myndighetsutövning – där varje verksamhet har ett tydligt och otvetydigt uppdrag. Myndigheter som i huvudsak ”jobbar på tvären” och på så sätt skapar en matrisorganisation, borde snarast avvecklas.

En verksam strategi för att effektivisera borde vara att sätta upp produktivitetsmål för varje myndighet som avses att behållas. Produktivitetsmålet baseras normalt sett på de kostnader som läggs ned för att driva/administrera verksamheten – om man exempelvis jämför med de bästa branscherna i näringslivet (globalt sett), så ligger ofta utfallen på omkring sju procent produktivitetsökning per år (för mogna marknader/produkter). Myndigheter borde åtminstone nå fyra procent produktivitetsökning per år.

F226. Alltför många lagar har ett kontraproduktivt utfall

Bertil Andersson, Nacka

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att verka för att det genomförs en systematisk genomgång av alla lagar som styr vårt samhälle i syfte att finna lagtexter som inte längre tjänar samhällets bästa

Bakgrunden är att det i stort varje dag rapporteras i media om myndigheter som inte kan göra sitt jobb på grund av lagtexter som förhindrar insatser som för allmänheten framstår som självklara. Ofta är det integritetsskäl som förhindrar självklara insatser.

Alliansen drev på sin tid en kampanj för att förenkla regelverk för företagandet. Det är väl något liknande jag tänker mig här.

F227. Utveckla effektivitet och produktivitet inom stat, kommun och regioner

Johny Samuelsson, Simrishamn

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna på ett lämpligt och kraftfullt sätt verkar för att den offentliga sektorn uppnår sina mål och medborgarnas tillit genom att 1) utveckla produktivitet och effektivitet inom stat, kommun och region, 2) Skapa förutsättningar för skärpt och frekvent tillsyn, 3) Åtgärder mot korruption, 5) Utbildningsinsatser, där det behovet finns, 6) En lagstiftning som är i samklang med samhällsutvecklingen och omvärlden, 7) En strukturerad samverkan mellan stat, kommun, region och medborgare, 8) En snävare tidsram för SOU-utredningar och ärendehanteringar, 9) Minskad byråkrati

Den offentliga förvaltningen har en central roll i samhällsbyggnaden. Hur staten, kommuner och regioner utvecklas, organiseras och styrs är avgörande för rättssäkerhet, utveckling, demokrati och medborgarnas tillit.

Men den offentliga sektorn är i olika avseenden svag eller otillräcklig. Måluppfyllelsen och resultaten varierar och medborgarna får inte alltid rättmätiga krav som de har rätt till, tillgodosedda.

Riksvisionen, Statskontoret, JO, Justitiekanslern har över tid haft anledning att rikta kritik mot stat, kommun och regioner i olika avseenden och under rådande pandemi har det blivit tydligt, att myndigheter som till exempel FHM, Skolverket, MSB, Tillväxtverket, IVO m.fl. i olika avseenden inte uppfyllt krav de krav som kan ställas.

Liberalerna har riksdagen motionerat om ett utvidgat tjänstemannaansvar vilket är en viktig åtgärd för att åstadkomma förändringar men även andra åtgärder är nödvändiga.

F228. Återinför ämbetsmannaansvaret

Eva Svendén, Malmö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att ämbetsmannaansvaret återinförs- men anpassat efter dagens samhälle
2. att ämbetsmannaansvaret omfattar verksamhet som utförs av myndighetspersoner men som inte är egentligt myndighetsutövande t.ex. upphandlingar som sker av myndighetspersoner
3. att stärka ämbetsmannaansvaret och förståelsen för de speciella krav som gäller i offentlig verksamhet
4. att ge ämbetsmännen adekvat och nödvändig utbildning, vidareutbildningar, handledning, resurser och verktyg som behövs för att utföra uppdraget
5. att det blir lätt får ämbetsmän att signalera, slå larm när de inte har resurser, förutsättningar att utföra sina uppgifter och om saker som ej fungerar i myndigheten men också om chefer ej hörsammar detta
6. att stärka ämbetsmannens roll i myndigheten så att de kan hävda sig mot chefer och vågar och kan lyfta frågor när det gäller saker som ej fungerar inom myndigheten
7. att en chef som misskött sitt myndighetsutövande på ett ställe inte ska kunna avtala bort att det inte får nämnas

När myndighetspersoner gör brottsliga saker privat så får det stora konsekvenser. Men när en myndighetsperson begår oegentligheter eller missköter sitt myndighetsutövande så får det ringa om någon konsekvens.

Med ämbetsansvarsreformen från år 1975 avkriminaliserades stora delar av det straffrättsliga ansvaret för offentligt anställda. Straffansvaret för tjänstefel och de särskilda ämbetsstraffen avsättning och suspension avskaffades och ersattes av bland annat brott mot tystnadsplikt och mutbrott och finns reglerade i brottsbalkens 20 kapitel. Det är emellertid ytterst ovanligt att någon döms efter bestämmelserna i brottsbalken, trenden i dag är tvärtom att allt fler anställda inom offentlig förvaltning anmäls för tjänstefel samtidigt som allt färre döms.

Mot denna bakgrund är det väsentligt att offentliga myndighetsutövare som begår tjänstefel tar konsekvenserna av sitt agerande. Det är viktigt i sak men har också ett högt symbolvärde. Myndighetsutövning handlar inte sällan om människors liv. Genom att återinföra ett reellt tjänstemannaansvar inskärps betydelsen av myndighetsutövningen, vilket kan bidra till att upprätthålla människors förtroende för det offentliga, för myndigheter. I dag löses många oegentligheter inom myndigheter vilket sällan leder till konsekvenser motsvarande det brott som sket, men också med föga transparens för medborgarna. Det skadar tilliten och förtroende från medborgarna mot det offentliga, mot myndigheter.

I dag har ämbetsmän allt mer ansvar och deras ansvarsområden omfattar allt mer och större områden även sådant som inte är egentligt myndighetsutövande, som t.ex. upphandlingar. Därför är det viktigt att ämbetsmannaansvaret omfattar också de områdena. När NPM genomsyrar mycket

av myndighetsutövandet så bör en ny lag om utökat ämbetsmannaansvar analysera hur lagen ska ta hänsyn till det.

Chefer på myndigheter har i dag mycket att säga till myndighetspersoner som tar beslut kan ha svårt att hävda, och våga hävda sig, påtala om något är fel, om beslut och agerande inom en myndighet inte följer lagverk m.m., men kanske då inte vågar påtala det. Det kan lätt då skapas en kultur av tystnad, lojalitet. Därför är det viktigt att myndighetspersoner stärks genom utbildning, att de får verktyg och redskap, resurser och lagrum som stödjer dem och ger dem förutsättningar att säga ifrån och också till chefer när myndigheten och beslut ej utförs enligt lagverk.

Likaså är det viktigt att chefer, medarbetare som har missskött sitt myndighetsutövande på en myndighet inte kan få tjänst på en annan myndighet och att de fel de begått inte får nämnas. I dag kan chefer inom myndigheter begå fel i sitt myndighetsutövande, säga upp sig och avtala att deras fel inte ska få nämnas för kommande arbetsgivare. Konsekvensen är att kvaliteten och rättssäkerheten i myndighetsutövandet och för individen riskeras.

F229. Tjänstemannaansvar

Torbjörn Jonung, Landskrona

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att återinföra tjänstemannaansvar enligt den finska modellen och ge justitieombudsmannen rätt att väcka åtal för tjänstefel

I Sverige är det mycket svårt att fällas för jäv, försummelse och aktivism. Vi måste få tillbaka ett hedersansvar där både huvudmän och undergrupperingar kan fällas för försumlighet, korruption och lagbrott. Kan inte tjänstemännen ersätta skadorna måste staten bära det yttersta ansvaret.

Enligt finsk lag ansvarar en tjänsteman personligen för att hans handläggande följer finsk lag. Han är ansvarig även för sådana beslut som fattats av en grupp och där han samtycker. Föredragande tjänsteman är ansvarig för föredragna beslut utom då han/hon kräver en notering för en avvikande åsikt i protokollet.

Varje person som lidit skada till följd av överträdelsen eller officiellt lagstridig verksamhet eller försumlighet, ska ha rätt att kräva att tjänstemannen döms till straff eller skadestånd. Den drabbade kan begära ersättning från regeringen eller tjänstemän själv. Som en allmän regel ligger ansvaret hos huvudmannen för de fel och försumlighet som orsakats av tjänstemän eller andra anställda. Dock kan en tjänsteman personligen ställas till ansvar om han/hon bedöms ha orsakat skadan uppsåtligen eller av oaktsamhet.

Det är av största betydelse att justitieombudsmannen får rätt att väcka åtal för tjänstefel.

F230. Antikorruption

Pia Långström, Stockholm
Susanna Makstin, Vadstena
Ylva Mozis, Vallentuna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att individer i ledande befattningar i offentlig verksamhet och offentliga bolag samt aktörer som tillhandahåller offentlig verksamhet samt service ska genomgå utbildning för hur antikorruption realiseras i praktiken.
2. att Liberalerna ska verka för att personal i utsatta positioner i offentlig verksamhet och offentliga bolag samt aktörer som tillhandahåller offentlig verksamhet samt service ska genomgå utbildning för hur antikorruption realiseras i praktiken.

Liberalerna värnar om det öppna och fria demokratiska samhället som riskerar att ifrågasättas i allt större utsträckning i takt med att korruptionsskandaler, maktmissbruk, jävsförhållanden och andra oegentligheter avlöser varandra. Extra utsatt är gränssnittet mellan den offentliga och privata sektorn. Detta tydliggörs bland annat i samband med offentliga upphandlingar, av sjukhus, IT-system, avfallshantering, snöröjning osv. men även enkla saker som representation och gåvor. Toppen sätter tonen och därför bär ledningen ett stort ansvar för att visa hur organisationen ska agera och även personer i utsatta positioner med makt att påverka t.ex. upphandlingar, fördelningen av resurser osv. bör omfattas av antikorruptionsarbetet som bör inledas med en kurs som t.ex. Institutet mot Mutors (www.institutetmotmutor.se) kurser i antikorruption i praktiken som efter ett par timmar brukar leda till att offentliga aktörer skruvar sig obekvämt på stolen när de inser vad som definieras som korruption. Transparency International Sveriges (2021) definition lyder korruption är att utnyttja sin ställning för att uppnå otillbörlig fördel för egen eller annans vinning, vilket sträcker sig längre än givande och tagande av muta och innefattar s.k. vänskapskorruption. För politiker som värnar om vårt demokratiska system handlar det om tillförlitlighet, och när korruptionsskandalerna avlöser varandra och det myglas med fakturor, vaccin osv. naggas trovärdigheten i kanten och samhällssystemets legitimitet riskerar att vittra sönder. Det gäller även hur resurser fördelas och vilka policy- och investeringsbeslut som fattas för att stävja klimatkrisen, korruption har identifierats som en grundorsak till avsaknaden av adekvata och relevanta åtgärder (Pellegrini, 2011). Antikorruption handlar alltså både om att säkerställa en hållbar, resilient och demokratisk samhällsutveckling och att sluta slösa resurser som (del)finansieras av skattebetalarna, direkt eller indirekt – samt förebygga politikerförakt. Varje förslösad skattekrona är som bekant en stöld från folket enligt Gustav Möllers bevingade, kloka ord – trots att han var en sosse. För att frihet måste försvaras.

F231. Visselblåsarfunktion

Pia Långström, Stockholm
Mats Andersson, Stockholm
Ylva Mozis, Vallentuna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska ta ställning för att införa en oberoende nationell hot-line för visselblåsare
2. att Liberalerna ska vara drivande för en gemensam koordinering i EU för visselblåsare att tryggt ska kunna slå larm
3. att Liberalerna ska verka för en oberoende utredning för hur visselblåsare tryggt ska kunna slå larm om misstänkta oegentligheter, korruption, mutor och annan brottslighet nationellt och internationellt
4. att Liberalerna ska ta ställning för det s.k. visselblåsardirektivet som bl.a. innebär att fler ska omfattas av skyddet för visselblåsare inkl. anställda, arbetssökande, egenföretagare, volontärer, praktikanter, personer som ingår i ett företags förvaltnings- och ledningsorgan och aktieägare som är verksamma i bolaget. Lagen föreslås träda i kraft den 17 december 2021.

Liberalerna värnar om det öppna och fria demokratiska samhället som riskerar att ifrågasättas i allt större utsträckning i takt med att korruptionsskandaler, maktmissbruk, jävsförhållanden och andra oegentligheter avlöser varandra. Det gäller alla sektorer, det privata näringslivet som demokratiuppehållande funktioner samt myndigheter. Riktigt allvarligt blir det när de aktörer som har fått i uppdrag att fungera som garant mot oegentligheter i stället slirar och deltar i mörkläggning samt låter oegentligheterna fortgå. Vem kan t.ex. glömma Riksenheten mot korruptions agerande? Sedan dess har skandalerna rullat in kontinuerligt, nu verkar penningtvätthärvorna avlösa varandra med Finansinspektionens goda minne. I princip alla fall som framkommit har visselblåsare i bästa fall ignorerats om de inte utsatts för repressalier, avsked och andra otrevligheter. Samtidigt visar studier att det är just interna visselblåsare som har bäst insyn i och kan förhindra att oegentligheterna kan fortgå om de vågar blåsa i visslan och någon lyssnar samt agerar. En hel del har gjorts på senare tid för att stärka visselblåsarskyddet både i Sverige och på EU-nivå men det räcker inte eftersom det inte finns någon tillförlitlig aktör att vända sig till. Det föreslagna visselblåsardirektivet är ett steg i rätt riktning (SOU 2020:38) och är i skrivande stund på lagrådsremiss. Den nya lagen föreslås ersätta lagen (2016:749) om särskilt skydd mot repressalier för arbetstagare som slår larm om allvarliga missförhållanden. Det föreslås vidare ändringar i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) som innebär att sekretess ska gälla vid uppföljningen av rapporter om missförhållanden och i domstol vid tillämpningen av den nya lagen. I korruptionssammanhang talar man om att fisken ruttnar från huvudet och det är inte den ljuva doften av surströmming som sprider sig i det ”naiva” Sverige. Korruption urholkar förtroendet för vårt demokratiska system och tilliten till förtroendevalda samt kostar enorma summor pengar. Enligt Institutet mot Mutor är ”korruptionsindustrin” världens tredje största industri, pengar som skulle kunna gå till viktiga samhällsfunktioner som infrastruktur, skola, sjukvård, äldreomsorg, polis, försvar samt att hantera klimatförändringarna. Visselblåsarens möjligheter att tryggt göra sig bör stärkas omgående. Det har både pandemin med allt tydlighet visat och det gäller även klimatfrågan, se bara på t.ex. Volkswagens dieselgate. För att frihet måste försvaras.

F232. Inför lagen om heder och samvete

Eva Edwardsson, Uppsala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att verka för att det införs en ”lag om heder och samvete”, enligt vilken personer åläggs strikt ansvar för personuppgifter som de lämnar till myndigheter i ärenden som gäller tillstånd, förmåner och registrering och liknande.

Vetskapen att det finns stöd och skyddsnät i form av socialförsäkringar i livets olika skeende och olika former av stöd vid bristande försörjningsförmåga och ohälsa, bidrar till att den enskilda individen kan känna trygghet.

Relationen mellan individen och de sociala trygghetssystemen måste dock med nödvändighet bygga på ärlighet. Varje gång en individ ansöker om en förmån, intygar hen följande:

”Jag intygar på heder och samvete att de uppgifter jag lämnar är riktiga och fullständiga.”

Om en enskild ändå lämnar oriktiga uppgifter om sig själv och om sin ekonomiska situation, hälsotillstånd, bostadsadress m.m. vid ansökan om en förmån, utgör det ett brott, t.ex. osant intygande, osann försäkran, bidragsbrott m.m.

För att fällas till ansvar när felaktiga uppgifter har lämnats måste den enskilde ha agerat uppsåtligen. I vissa fall räcker det med vårdslöshet. Väl i domstol måste åklagare bevisa att uppsåt/vårdslöshet förelegat, vilket ofta så pass resurskrävande att polis och åklagare inte prioriterar dessa brott. Risken att drabbas av en sanktion vid oärlighet är därför ganska låg, samtidigt som det tär på allmänhetens förtroende att det förekommer fusk och oärlighet i de trygghetssystem som skattebetalarna finansierar.

Det är en rimlig ordning i en rätts- och välfärdsstat att kräva av individer att de lämnar korrekta uppgifter om sig själva i sina kontakter med myndigheter. Därför bör det införas en Lag om heder och samvete där den enskilde åläggs strikt ansvar för personuppgifter som intygats på just heder och samvete.

Varje gång en myndighet upptäcker att en enskild har lämnat en felaktig personuppgift och uppgiften har kunnat ha betydelse för ett myndighetsbeslut, ska myndigheten skicka underlag för åtal till polis och åklagare. I fall som framstår som rena förbiseenden kan det bli fråga om åtalsunderlåtelse, men i övrigt får straffskalorna följa vad som annars gäller för t.ex. osant intygande.

Ett förslag om strikt ansvar för egna personuppgifter kommer att kritiseras, t.ex. för att det inte passar in i den svenska rättsordningens systematik med strikt ansvar bara i fall som medför fara för andra. Men individers oärlighet om egna inkomstuppgifter och boendeförhållanden innebär faktiskt

en fara för både funktionen hos och tilltron till välfärdssystemen.

Välfärdsstaten finns till skydd för den enskildes trygghet. En lag om heder och samvete bidrar till en rimlig balans mellan den enskildes och samhällets ansvar för ett fungerande trygghetssystem.

F233. Flexiblare statliga anställningar

Per Lampinen, Arjeplog

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för flexiblare möjlighet att välja anställningsort som statligt anställd

En positiv sak som coronapandemin har lärt oss att möjligheten till digitalt distansarbete är långt större än vi tidigare tänkt oss. Vi har sett att oavsett var företag och myndigheter har sina kontor har vi kunnat arbeta hemma i väldigt stor utsträckning. Därför föreslår jag att Liberalerna ska verka för att alla statliga företag och myndigheter ska erbjuda sina anställda att jobba var de vill i landet. Som ett första steg ska de gälla orter där det redan finns etableringar som exempelvis Lantmäteriet i Kiruna eller Transportstyrelsen i Arjeplog. I dessa lokaler borde den som är statligt anställd på en myndighet erbjudas kontorsplats om personen vill flytta till orten. I stället för att staten ska flytta myndigheters kontor till olika order kan det vara upp de anställda att jobba på orter de vill.

Många av dessa personer hanterar personuppgifter och annat som kan vara belagt med sekretess. Eftersom det i nuläget inte är tillåtet för myndigheter att byta information hur som helt måste även lagstiftningen ses över. Dels för att möjliggöra denna flexibilitet men även för att öka effektivitet mellan myndigheter.

Mindre orter och orter på landsbygd dras med sviktande befolkningssiffror mycket beroende på bristen på arbete och detta skulle vara ett sätt att råda bot på den bristen och låta människor själv få bestämma var de vill bo.

F234. Statliga anställningsavtal och överklagandenämndernas funktion

Esbjörn Nyström, Täby

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för en förändring i lagstiftningen som gör att ett statligt anställningsavtal alltid upphör att gälla om anställningsbeslutet ändras i en högre instans
2. att Liberalerna verkar för en förändring i lagstiftningen som gör att en överklagandenämnds ändring av ett anställningsbeslut blir bindande för berörd myndighet

Något av det mest centrala i en rättsstat är att motverka korruption, inklusive vänskapskorruption, och näraliggande fenomen som osaklighet och godtycke i offentlig verksamhet. Beslut om statliga anställningar får enligt två likalydande bestämmelser (regeringsformen 12 kap. 5 § 2 st. samt lagen om offentlig anställning 4 §), endast vägledas av sakliga skäl, såsom förtjänst och skicklighet. Två överklagandenämnder som hanterar anställningsärenden inom olika delar av statens verksamhet – Statens överklagandenämnd och Överklagandenämnden för högskolan – fyller en viktig funktion för att statliga anställningsbeslut som inte motiverats av sakliga skäl ska kunna ändras.

Emellertid har två domar i Arbetsdomstolen (AD) från 2016 och 2018 satt denna funktion ur spel. I det ena fallet går domen ut på att den som av överklagandenämnden fått bifall på sin överklagan ändå inte måste tilldelas en anställning av den ifrågavarande myndigheten. I det andra fallet – och det är lika viktigt – fann AD att ett beslut i en överklagandenämnd, som undanröjer ett felaktigt fattat anställningsbeslut, inte är ett sakligt grundat skäl för uppsägning i lagens (nämligen LAS) mening. Den som fått sin anställning genom ett felaktigt fattat beslut måste alltså få behålla anställningen. AD:s domar pekar indirekt på ett eller flera logiska fel i lagstiftningen.

Flera fall finns belysta i media och genom andra källor står det klart att fenomenet inte är marginellt. Myndigheter obstruerar och försöker undvika att anställa den som fått rätt i en överklagandenämnd genom att hänvisa till AD:s domar. Man har i många fall redan från början ”riggat” ärendet genom att skriva ett anställningsavtal med den man ursprungligen har valt att anställa, ett avtal som inte förutser att avtalet kan upphävas genom att anställningsbeslutet ändras. I sådana fall kan den andra personen, som får rätt i överklagandenämnden, erbjudas en anställning men samtidigt varslas om uppsägning på grund av övertalighet. Övertaligheten beror konkret på att myndigheten behåller den person som man ursprungligen anställt.

Enligt uppgift har Statens överklagandenämnd och Överklagandenämnden för högskolan uppmärksammat regeringen på att det på detta område finns en konflikt mellan förvaltningsrätt och avtalsrätt. Inget tycks dock ha hänt. Det som kommer till korta är rättssäkerheten och kampen mot osaklighet, godtycke och korruption i den statliga sektorn.

Det borde gälla generellt för alla statliga anställningar, och skrivas in i alla avtal, att de ovillkorligen upphör om en överklagandenämnd undanröjer beslutet och anställer någon annan. Denna risk borde alla som söker statliga anställningar också vara eller göras medvetna om. På samma sätt måste den som fått ett anställningsbeslut ändrat av en överklagandenämnd utan några som helst om eller men bli anställd av myndigheten.

F235. Reformera utnämningsmakten

Marcus Willershausen, Solna
Adam Simonsson, Haninge
Martin Norrby, Lidingö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar ställning för att reformera utnämningsmakten så att de chefsposter som i dag tillsätts av regeringen ska godkännas av konstitutionsutskottet

Den nuvarande utnämningsmakten i Sverige är en kvarleva från ett Sverige då kungen var enväldig i utnämningen av tjänstemän i staten. I dagens Sverige är det i stället regeringen som är enväldigt när det kommer till utnämningar av chefstjänster i staten, exempelvis höga domare, generaldirektörer eller landshövdingar. Detta gör att insynen är begränsad och kraven diffusa.

Per Molander utredde 2006 utnämningsmakten i sin utredning ”Chefstillsättning i staten”, där han konstaterade att det svenska systemet strider mot FN:s konvention om politisk korruption. Utnämningsmakten används även som ett politiskt verktyg för att erbjuda reträttpositioner till avdankade eller misslyckade politiker.

Därför föreslår vi att konstitutionsutskottet ska bereda och besluta om anställning av höga chefstjänster i staten, för regeringen ska lyda under riksdagen och statsförvaltningen är inte till för S-politikerna utan för medborgarna.

F236. Utbildning av personal i offentlig sektor

Mats Nordström, Täby
Anne-Marie Ekström, Borås
Richard Brodd, Göteborg
Peter Edholm, Solna
Carl Otto Engberg, Stockholm
Inez Holst, Mölndal
Robin Nilsen, Stockholm
Ulrica Solver-Gustavsson, Örebro
Facundo Unia, Stockholm
Barbro Westerholm, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att personal ska genomgå utbildning i hbtqi-frågor
2. att konkreta, tydliga och praktiskt användbara handlingsplaner eller policys ska upprättas och följas upp. Dessa ska omfatta både bemötandet gentemot de medborgare som nyttjar verksamheterna och gentemot de egna medarbetarna
3. att relevanta styrdokument ska innehålla skrivningar om diskrimineringsgrunden sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck
4. att i all grundutbildning av till exempel lärare, socionomer och vårdpersonal ingår hbtqi-kunskap
5. mötesplatser för unga ska också vara trygga för hbtqi-personer

HBT-liberaler arbetar för att stärka hbtqi-personers rättigheter.

Offentliga arbetsgivare har ett särskilt ansvar att motverka diskriminering av hbtqi-personer. Personal måste få regelbunden utbildning och konkreta och praktiskt användbara handlingsplaner eller policys måste upprättas och följas upp. Även kommunernas och regionernas arbetsgivar- och intresseorganisationer har ett ansvar för att motverka diskriminering.

F237. Liberalerna ska verka för puffning ska användas som policyverktyg

Amie Kronblad, Värmdö
Anton Sjöstedt, Arvika

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska arbeta för att beteendevetenskap ska tillämpas som policyverktyg vid beslutsfattande
2. att Liberalerna ska arbeta för att skapa en svensk motsvarighet till BIT och SBST

Puffning (engelska nudging) är ett samlingsbegrepp inom beteendeekonomi som används för att beskriva policyverktyg vars syfte är att underlätta för individer att fatta beslut som främjar deras välfärd utan att begränsa deras handlingsfrihet. Detta kan ske genom att man påverkar rutinbeteenden eller förenklar val i situationer med komplex information. Exempel på puffning innefattar försök att erbjuda mindre lunchtallrikar för att minska matsvinn eller att införa ett streck i en cykelbana som ska leda cyklisterna till cykelparkeringen. En puff (nudge) är oberoende av ekonomiska incitament, den ger med andra ord inte en belöning till användarna för att göra rätt.

Puffning fungerar ofta på en undermedveten nivå, det vill säga att den gör det mer sannolikt att man tar ett visst val utan att märka det. Ett exempel är att ifall en restaurang sätter ett vegetariskt alternativ högst upp på menyn kommer fler att välja det, utan att veta varför. Ett annat känt exempel är en fluga i en urinoar. Männen märker att det finns någonting och väljer aktivt att sikta på den

Begreppet puffa (nudge) myntades av Richard Thaler som år 2017 tilldelades Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne för hans bidrag till beteendeekonomi.

2010 grundade regeringsdepartementet Cabinet Office i Storbritannien (motsvarande statsrådsberedningen i Sverige) Behavioural Insights Team (BIT), den så kallade ”Nudge Unit”, för att tillämpa puffning i brittiska regeringens arbete. I dag är denna privat. 2015 skapade USA:s president Barack Obama genom en presidentorder en amerikansk motsvarighet, Social and Behavioral Sciences Team (SBST), i USA. Ordföranden Maya Shankar, i dag Global Director of Behavioral Science på Google, sade att målet med SBST var att ”hjälpa personer som vill ta ett givet steg men möter barriärer”. Deras uppdrag var att ge råd till och hjälpa federala myndigheter med att ta fram policys. I dag är teamet inte längre aktivt, utan arbetet fortsätter i viss mån av General Services Administration’s (GSA) Office of Evaluation Sciences.

I Sverige har flera kommuner genomfört projekt med tydlig puffning för att minska nedskräpning, bland annat Göteborgs kommun.

Under pandemin har undertecknade saknat beteendevetenskapen som en vetenskaplig grund i beslutsfattandet. Beteendevetare har kompetens att förutsäga beteende, till exempel vad som ligger bakom gruppbeteende och vad som leder till kluster och ökad smittspridning. De har även kompetensen att avgöra vilken effekt begrepp som ”rekommendationer” och ”restriktioner” har på människors beteende. Mer beteendevetenskap, till exempel genom en svensk motsvarighet till BIT och SBST, kan hjälpa en regering och statliga myndigheter att få bättre genomslag och önskad effekt.

F238. Höj skogsfinnarnas status

Anton Sjöstedt, Arvika

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska arbeta för att skogsfinnar ska få status som en nationell minoritet
2. att Liberalerna ska arbeta för en ändring av namnlagen från 2017 enligt Förbundet Skogsfinnars Intressen i Sveriges önskemål
3. att Liberalerna ska arbeta för att Förbundet Skogsfinnars Intresse i Sverige ska fungera som remissinstans för sanningskommissionen som utreder förtryck av nationella minoriteter

Dagens skogsfinnar och ättlingar till skogsfinnar har sitt ursprung i de svedjebönder som kom huvudsakligen från Savolax i slutet av 1500-talet till mellersta Sverige.

I dag beräknas 1,7 miljoner svenskar härstamma från svedjebönderna från Finland. Den mest berömda skogsfinneättlingen är förmodligen prinsessan Estelle, som på fars prins Daniels sida tillhör släkten Seppäinen.

Förbundet Skogsfinnars Intressen i Sverige vill höja skogsfinnarnas status och verka politiskt i frågor som rör skogsfinnar och ättlingar till skogsfinnar. Namnlagen från 2017 är ett bra exempel.

– Namnlagen i dess nuvarande form tillåter inte längre att man tar tillbaka skogsfinska namn. Man kan inte gå tillbaka längre än fyra generationer och det är för lite för oss, säger Niclas Persson Tenhuinen, vice ordförande i förbundet.

Förbundet vill också fungera som remissinstans för sanningskommissionen som utreder förtryck av nationella minoriteter.

De önskar även att få till en diskussion om det språkförlust som drabbade finsktalande skogsfinnar i modern tid.

I Värmland har finska talats i nästan 400 år, ända till slutet av 1900-talet.

Förbundet är ämnat att fungera som politiskt komplement till organisationen FINNSAM, som verkar för forskning och bevarande av skogsfinsk kultur och historia i Sverige.

Skogsfinnar är en av Norges fem nationella minoriteter. I dag uppskattas 500 000 norrmän ha skogsfinska rötter.

Enligt Europarådets ramkonvention är det upp till de undertecknande länderna att bestämma enligt vilka kriterier minoriteterna ska utses. I Sverige har riksdagen bestämt att man för att få status som nationell minoritet ska:

- Vara en grupp med en uttalad samhörighet, som går att urskilja från den övriga befolkningen
- Ha en religiös, språklig, traditionell eller kulturell särart, som den inte delar med andra
- Ha en uttalad vilja att behålla sin identitet
- Ha historiska eller långvariga band med Sverige.

F239. Nordiska regionspråk

Liberalerna Svalöv

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att stärka de nordiska språken i regioner som gränsar mot ett nordiskt grannland. Utred möjligheterna till nordiska regionsspråk där t.ex. danska kan ges ett särskilt utrymme i Skåne och norska i Värmland

Hur kan vi integrera regionernas språkförståelse bättre och stärka hemspråksundervisningen i dessa språk för att ytterligare värna den nordiska integrationen?

Sverige har i dag fem stycken minoritetsspråk: finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Dessa språk ges en särställning i samhället som vi ska värna. Men i en förändrlig värld växer regioner mellan våra nordiska grannländer sig allt starkare, främst längs gränsen mot Norge och Danmark. I Skåne är möjligen behovet av samiskan mindre än danska, men språk är det mest värdefulla vi människor har, det ska vi ha mera av och inte ställa dem emot varandra.

F240. Närdemokrati, inte over-there-demokrati

Willhelm Sundman, Örebro

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna arbetar för en ökad nivå av regionalt och kommunal självbestämmande

Lokala beslut påverkar i hög grad människors vardag. Kommuner och regioner står tveklöst för den dominerande delen av offentlig verksamhet i Sverige. Trotts detta överskuggas den offentliga debatten av vad politiker på nationell nivå vill göra, vilket osynliggör de lokala politikerna och leder till ökade statliga regleringen av den lokala demokratins spelregler.

Den pågående globaliseringen av ekonomin kombinerat med en allt ökade digitalisering förändrar behovet av en stark nationalstat som på central nivå planerar och reglerar samhället. Tillgång till kunskap och information är inte längre något som kräver den enhetsstat som Sverige byggt upp. En följd av detta är att den lokala politiken kan bli allt mer betydelsefull. Tyvärr upplever många svenskar, inte minst i glesbygd, att de inte har möjlighet att påverka politiska beslut som rör deras omgivning och dagliga liv. Det är en dålig utveckling som är farlig för demokratins förankring.

Sverige behöver en ny inriktning så att politiska och offentliga strukturen kan byggas underifrån enligt federalismens principer. De offentliga arenorna där demokrati och politik kan utspelas behöver bli fler. Lokala, kommunala och regionala beslut ska fattas nära dem som berörs av besluten. För att det ska vara möjligt måste även beslutsmakten kopplas samman med beskattningsrätten. Många verksamheter

som i dag ligger på statlig nivå skulle även göras gott av en maktdelning till lokala beslutsfattare för att öka det demokratiska beslutsfattandet.

I resten av Europa och övriga världen har för- och nackdelar med ett mer federalt styrelseskick diskuterats sedan länge. Trots att begreppet federalism har stor relevans för den pågående politiska debatten om förändringar i den svenska kommunala och regionala strukturen, liksom för diskussionen om det sjunkande politiska deltagandet och offentlig sektors bristande effektivitet är detta för nuvarande en ickefråga. Det bör vi som liberaler ändra på.

Vi måste öka individens självbestämmande och närma oss en närdemokrati med i högre grad självstyrande geografiska enheter. Att enbart arbete demokratiskt på de sätt som den nationella nivån sätter ramarna för omvandlar demokratin till en förvaltning utan möjlighet till nyskapande.

Den Sociala gemenskap som ett ökat närdemokratiskt beslutande har på samhällets alla nivåer kan förena det offentliga, det privata och det civila på ett sätt som ökar medborgarnas välbefinnande och Sveriges tillväxtmöjligheter. Därför behöver Liberalerna kämpa för en utvecklad närdemokrati där invånare har ett större självbestämmande över vad hur de ska driva, förvalta, reglera och beskatta sina geografiska gemenskaper. För sin frihet har man enbart i gemenskap.

F241. Svagare kommunalt självstyre, mer helhet

Mats Andersson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna i riksdagen för upp frågan om det kommunala självstyret, med mål att hitta en väg framåt där helheten över regionen blir viktigare och den lokala kommunen mer blir till en remissinstans

Det kommunala självstyret är medvetet satt som något väldigt starkt. I enlighet med att beslut ska tas där det påverkar mest är det förståeligt. Problemet är att världen blir allt mer global och vi inte längre kan se till det lilla när så mycket mer står på spel. En utmaning för ett liberalt parti där individ och situation ska stå i fokus, men med de globala frågorna vi har i dag kan lokala politiker på en liten ort inte rimligen vara de som har veto i frågor där hela regionen har intresse

F242. Delaktighet och jämlikt inflytande – inte dom och vi

Johny Samuelsson, Simrishamn

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att allmänhetens synpunkter, åsikter och intressen på kommunal nivå inhämtas före beslut, remisslistor i kommunen upprättas och samråd eftersträvas och genomförs
2. att all information om frågor som ska handläggas eller redogörelse för vad som beslutas, muntligt eller skriftligt, ska vara koncis och begriplig
3. att en försöksverksamhet med sänkt rösträttsålder till 16 år vid valen till kommunfullmäktige 2022 tillämpas
4. att fler metoder tillämpas för spridning av information för att fler kommuninnevånare kan ta del av frågor som berör dem

Medborgare saknar inflytande över det politiska beslutsfattandet. Uttrycket ”dom och vi” är vanligt förekommande och det så kallade politikerföraktet har inte blivit mindre. Orsakerna är flera och kan bl.a. handla om:

- att politikers muntliga framställningar och skrivelser är mer eller mindre obegripliga för en bredare allmänhet och förstås endast av sakkunniga och särskilt insatta. Det förhållandet innebär att viktig information inte blir tillgänglig för dem som berörs och språkbruket som tillämpas ett hinder för delaktighet i den demokratiska processen och för det engagemang i samhällsbyggnaden som eftersträvas.
- att medborgarnas inflytande mellan valen begränsas till, att digitalt i kommun och region yttra sig i olika frågor. Det förhållandet visar på en kanske lovvärd ambition men förutsätter vissa kunskaper som alla inte besitter vilket innebär att möjligheten att yttra sig är begränsad vilket varken är rättvist eller önskvärt.
- att information om vad som händer i kommunfullmäktige och nämnder är begränsad och tillhandahålls i regel bara på kommunernas hemsidor. samt i vissa kommuner under normala förhållanden via TV-länk. Avsaknaden av andra kanaler för information får till följd, att bara ett begränsat antal kommuninnevånare nås av viktig information. Därför behövs flera kanaler för information om den politiska verksamheten i kommunerna.
- att de flesta unga upplever att de saknar inflytande över det politiska beslutsfattandet och en stor del av dem känner sig inte delaktiga i samhället. I kyrkovalet har sedan många år 16 åringar kunnat rösta och den möjligheten borde de också få i kommunalvalet.

Jag föreslår att Liberalerna på ett lämpligt och kraftfullt sätt verkar för ett demokratiskt förhållningssätt i kommunerna som kännetecknas av delaktighet, jämlikt inflytande och integrerat med den kommunalpolitiska verksamheten innebärande:

F243. Medborgardialog med årsrika

Tomas Ohlin, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. Liberalerna bör verka för att kommuner och regioner i ökande grad stöder årsrikas närvaro i medborgardialog och medborgarbudget i samband med det kommunala beslutsfattandet

Trots ökad tillgång till information och medier är många människor i dag inte politiskt tillfreds. De känner sig vara på avstånd från det politiska beslutsfattandet, och tycks ofta ta ställning emotionellt och inte rationellt. Vi kan motverka en sådan ökad isolation genom att stödja vidgade dialoger i samhället. Utomlands finns många exempel på framgångs-

rik användning av medborgarbudget. Sveriges Kommuner och Regioner har samlat många värdefulla exempel på medborgardialoger som pågår i kommuner och regioner landet runt. Här kan medborgarna ge synpunkter och även delta i beslutsfattandet via lokal medborgarbudget. Årsrikas erfarenheter kan här vara särskilt värdefulla. Nätverket Liberala seniorer välkomnar att allt fler kommuner och regioner uppmärksammar det demokratiskt betydelsefulla i vidgad medborgardialog och medborgarbudget med deltagande av årsrika, som en del i styrningen av den kommunala och regionala verksamheten.

F244. Oberoende professionell revision i kommuner och regioner

Liberalerna Norrköping

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att kommunallagen ska kompletteras med regler som möjliggör en oberoende och professionell revision av kommuner och regioner

Sverige fick en ny kommunallag 2018. Kommunallagen ger ramarna för arbetet i såväl kommuner som regioner. I remissomgången framhöll flera tunga remissinstanser (bl.a. Statskontoret – regeringens rationaliseringsorgan – och Riksrevisionen) att det nya lagförslaget förbiså en viktig fråga, nämligen att införa en oberoende och professionell kommunal revision. Men tyvärr har regeringen i den nya kommunallagen valt att behålla den kommunala revisionen som den alltid har sett ut, där förtroendevalda revisorer ansvarar för verksamhetsgranskningen i kommunen.

Sveriges kommuner hade en omsättning på 701 miljarder kronor 2019. Samtidigt omsatte regionerna 374 miljarder kronor, det vill säga den kommunala sektorn omsatte detta år nästan 1,1 biljon kronor (eller drygt tusen miljarder, eller 1,1 miljon miljoner). (Källa: SKL).

Varje år ökar också den offentliga upphandlingen. Konkurrensverket har beräknat värdet av de inköp som omfattas av upphandlingsreglerna till 706 miljarder kronor år 2019. Detta motsvarade knappt en femtedel av rikets BNP detta år. (Källa: Konkurrensverket).

Med sådana summor borde det vara självklart att revisionen är professionell och oberoende. Inom staten granskar Riksrevisionen myndigheterna – oberoende och professionellt. Motsvarande steg har aldrig tagits när det gäller kommuner och regioner. En reform har diskuterats i årtionden, och förslaget borde ha genomförts för länge sedan. Men nu missade regeringen tåget när en ny kommunallag skulle genomföras 2018.

Liberalerna Norrköping anser att nuvarande modell är omodern och att det är direkt olämpligt att förtroendevalda revisorer ansvarar för revisionen. Att politiker granskar politiker på det sätt som sker i dag kan ifrågasättas såväl ur ett rättssäkerhets- som ur ett effektivitetsperspektiv. Denna ordning ger också medborgarna små möjligheter till ansvarsutkrävande. I vissa kommuner (särskilt stora kommuner, som Norrköping) avsätts det mer pengar och då fungerar revisionen bättre, eftersom professionella revisorer då upphandlas i högre utsträckning. I andra – särskilt i små kommuner – får revisionen till större del klara sig på den tid lekmannarevisorerna själva avsätter. I inget av fallen är revisionen extern och oberoende då det är kommunfullmäktige som utser politiska revisorer att styra och övergripande ansvara för verksamheten.

Vi vill därför stärka och utveckla revisionens roll för verksamhetsutveckling, som medborgarnas röst, och för kontroll av skattemedlen.

Följaktligen anser vi att Liberalerna snarast bör föreslå att kommunallagen ska kompletteras med regler som möjliggör en oberoende och professionell revision av kommuner och regioner. Inspiration och vägledning kan hämtas från det statliga området, där Riksrevisionen har till uppgift att granska myndigheterna – oberoende och professionellt.

F3. ALLMÄN JÄMSTÄLLDHETSPOLITIK SAMT HBTQ-FRÅGOR

F301. Fortsatta reformer för hbt

Barbro Westerholm, Stockholm
Åsa Andersson, Höganäs
Jeanette Bohman, Skurup
Ann-Christin Danielsson, Halmstad
Peter Edholm, Solna
Johanna Ek, Flen
Catrin Eliasson, Sundsvall
Marianne Damström Gereben, Solna
Pär Gustafsson, Göteborg
Ilona Heikka, Sundbyberg
Maria Jern, Falköping
Nicke Johansson, Stockholm
Jessica Johnson, Vallentuna
Rasmus Jonlund, Stockholm
Jan Lenander, Göteborg
Mari Lindahl, Habo
Björn Ljung, Stockholm
Katarina Lorenz, Täby
Carina Nertlinge, Skurup
Erik Nordman, Stockholm
Jonas Noréus, Varberg
Mats Sahlin, Stockholm
Mattias Strand, Åstorp
André Strödin, Örnsköldsvik
Ellena Dellios Vukic, Malmö
Ann-Katrin Åslund, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att de reformer som omnämns i motionen bör genomföras senast under den kommande mandatperioden

Utvecklingen för hbt-personer har varit fantastisk i Sverige och i stora delar av världen. Både när det gäller lagstiftning och allmänna attityder har situationen förbättrats radikalt. Liberalerna har varit starkt pådrivande, och liberaler har stått bakom varje viktig reform.

Liberalernas stöd till hbt-samhället har varit helt avgörande för den positiva utvecklingen. Vi är stolta att Liberalerna är Sveriges mest hbt-vänliga parti.

Samtidigt ser vi att den positiva utvecklingen möter motstånd. Illiberala krafter vill driva tillbaka tiden och ta bort de lagar som gett hbt-personer samma mänskliga rättigheter som andra. Utvecklingen i flera europeiska länder är mycket oroande. Hbt-personer görs till måltavla i rysk, polsk och ungersk agitation, för att nämna några länder.

Som liberaler kan vi aldrig acceptera att extremismen breder ut sig, oavsett om den har politiska eller religiösa förtecken.

Det är viktigt att Liberalerna alltid står upp för den enskilde individens frihet att forma sitt liv som hon, han eller hen önskar. De liberala värderingarna om frihet och medmänsklighet ligger långt från extremisternas värderingar.

Reformtakten i Sverige har tyvärr tappat fart under de senaste åren. Liberalerna har sedan tidigare tagit ställning för många viktiga reformer för hbt-personer. Senast under den kommande mandatperioden måste dessa reformer genomföras:

- Kompetenslyft inom offentlig verksamhet för att ge hbt-personer ett bättre bemötande inte minst inom t.ex. skola, socialtjänst, äldreomsorg m.m.
- En reformerad lagstiftning för juridiskt kön, könsbekräftande vård och förstärkt psykosocialt stöd för transpersoner med flera reformer
- Förstärkt skydd för hatbrott mot transpersoner
- Ytterligare satsningar på att förebygga hedersproblematik
- Översyn av diskrimineringslagstiftningen i syfte att mer effektivt hindra diskriminering av hbt-personer
- Ökat stöd till demokratibistånd med hbt-frågor
- Reformerad hiv-lagstiftning med bland annat avskaffad informationsplikt för personer utan mätbara virusnivåer
- Tillåta värdgraviditeter och stärkt skydd för barn i regnbågsfamiljer
- Ökade insatser till hbt-personer med psykisk ohälsa

F302. Fokus på mansrollen för ökad jämställdhet

Liberalerna Stockholms län

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för en nationell satsning för att utveckla det våldspreventiva arbetet i skolan genom ökad kunskap i hur man arbetar med pojkar och unga mäns kroppsintegritet, impulskontroll, syn på manlighet samt värderingar gällande hbtq-personer och kvinnor
2. att Liberalerna verkar för att genuspedagogik blir en obligatorisk del av förskollärar- och grundskollärarutbildningen och ett nationellt kompetenslyft för befintliga förskollärare och grundskolelärare genomförs.
3. att Liberalerna verkar för en nationell satsning på att höja pojkars läskunnighet och skolresultat.
4. att Liberalerna verkar för en nationell satsning på att evidensbaserade metoder för att förebygga mäns våld

mot kvinnor implementeras inom socialtjänsten och polisväsendet.

5. att Liberalerna verkar för att det ska vara lagstadgat med kommunalt förebyggande arbete riktat mot barn och unga.

För att komma tillrätta med den ojämställdhet som finns i Sverige i dag behöver vi arbeta för en bättre mansroll. Roten till de jämställdhetsproblem vi fortfarande har i Sverige är mäns beteenden. Det är de som slår, hotar, kontrollerar, osynliggör och motarbetar kvinnor. Det är inte kvinnor som ska lära sig hur man undviker bli slagen, det är männen som slår som ska sluta slå. Mäns roll i ett jämställt samhälle behöver vara i fokus för att komma till bukt med problem som exempelvis mäns våld mot kvinnor. Beteenden och attityder grundläggs tidigt och förskola och skola har en särskilt viktig roll att se varje individ utifrån hens unika förutsättningar samtidigt som man ser och motverkar strukturer som befäster traditionella könsroller.

Alla barn ska ha möjlighet att utveckla sin personlighet, fri från könsstereotypa förväntningar. Personalen behöver få utbildning i genuspedagogik för att garantera att flickor och pojkar behandlas likas. Ett sätt att tidigt bryta könsnormer är att också anställa manliga pedagoger och barnskötare på förskolorna.

Numera hör man allt mer sällan uttrycket ”pojkar är pojkar” som bortförklaring till att killar drar tjejer i håret eller liknande. Men ytterligare steg måste tas för att utveckla det våldspreventiva arbetet i skolan. Personal på skolor, fritidsgårdar och socialtjänst behöver kompetensutvecklas i att arbeta med pojkars och unga mäns kroppsintegritet, impulskontroll, syn på manlighet samt värderingar gällande hbtq-personer och kvinnor. Arbetet ska också leda till att det blir naturligt för barn och unga att agera när de ser kränkningar mot kamrater.

Risken för kriminalitet, missbruk, psykiska ohälsa med mera är betydligt högre för den som misslyckas i skolan. I dag är det i större utsträckning pojkar som lämnar skolan med ofullständiga betyg. Därför behöver vi i än högre grad satsa på pojkars skolresultat och förbättrade livsmöjligheter.

Många pojkar har problem med läskunnighet och halkar efter i skolan. Pojkars ”anti-pluggkultur” ska motverkas och man bör satsa på attraktiva skolbibliotek och positiva manliga förebilder i skolan.

Nationella satsningar behöver även göras för att män ska sluta slå. Polisens förebyggande och uppsökande verksamhet behöver utökas. Evidensbaserade metoder för förebyggande insatser behöver tas fram och implementeras inom socialtjänst och polisväsendet.

F303. Behåll och utveckla Jämställdhetsmyndigheten

Cecilia Elving, Stockholm
Monica Wahlström, Vännäs
Helene Adell, Boden
Lovisa Aldrin, Halmstad
Adela Brkic Carlsson, Ulricehamn
Pernilla Ekelund, Svalöv
Birgitta Granquist, Göteborg
Jessica Hellström, Malung-Sälen
Sarah Karlsson, Härnösand
Anna Manell, Sollentuna
Jacqueline Tjällman, Skövde
Jennie Uller, Kalmar

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna arbetar för att behålla Jämställdhetsmyndigheten
2. att Liberalerna arbetar för att Jämställdhetsmyndighetens arbete håller hög kvalitet och inkorporerar fler feministiska perspektiv, inte minst liberal feminism

Den senaste tiden har allt fler röster höjts om att lägga ner jämställdhetsmyndigheten. Vissa debattörer har till och med hävdat att det skulle vara gynna jämställdhetsarbetet att lägga ner myndigheten. Liberala Kvinnor vill framhäva att detta givetvis inte är korrekt.

Myndigheten skapades efter att flera utredningar visat att det finns ett behov av en långsiktig struktur på nationell nivå för att regeringen ska kunna säkerställa att jämställdhetspolitiken genomförs. Rekommendationen att inrätta jämställdhetsmyndigheten gavs av Jämställdhetsutredningen (SOU 2015:86) som tillsattes av alliansregeringen på den liberala jämställdhetsministern Maria Arnholms uppdrag.

I all kritik av myndigheten som nu hörs i debatten så finns det kritik att ta på allvar, särskilt gällande att myndigheten i alltför hög utsträckning arbetar utifrån ett enda perspektiv på jämställdhet och inte inkorporerar fler feministiska perspektiv. Vi liberaler inrättade jämställdhetsmyndigheten och vi behöver ta ansvar för att utveckla den. Jämställdhetsmyndigheten behövs men behöver kvalitetssäkras och arbeta utifrån fler olika feministiska perspektiv.

F304. Säkerställ ett strukturellt långsiktigt jämställdhetsarbete

Hanna Wistrand, Stockholm
Svante Adolfsson, Göteborg
Lovisa Aldrin, Halmstad
Mats Andersson, Stockholm
Åsa Andersson, Höganäs
Gunnar Asserhed, Norrköping
Bonnie Bernström, Stockholm
Anita Brodén, Alingsås
Anki Danielsson, Halmstad
Malin Danielsson, Huddinge
Annika Dellås, Sollentuna
Stefan Ennerfelt, Stockholm
Marianne Damström Gereben, Solna
Maria Jern, Falköping
Jessica Johnson, Vallentuna
Ulf Larsson, Västerås
Pia Långström, Stockholm
Helena Mischel, Järfälla
Mica Nordström, Värmdö
Kajsa Olsson Persson, Sundbyberg
Sabine Pettersson, Stockholm
Mats Sahlin, Stockholm
Anne Stenlund, Älvsbyn
Birgitta Svensson, Solna
Nanna Siewertz Tulinius, Lerum
Carina Wellenius, Stockholm
Ellena Dellios Vukic, Kristianstad

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Jämställdhetsmyndigheten bevaras och får fortsätta med sitt viktiga arbete
2. att det nationella sekretariatet för genusforskning ska bevaras
3. att det offentliga ska fortsätta stötta genusperspektivet i forskning
4. att Brottsförebyggande rådets viktiga verksamhet inte ska läggas ner utan i stället utvecklas

All forskning visar på att jämställa samhällen är mer framgångsrika. Det gäller inte bara ekonomiskt utan även folkhälsa och hållbarhet.

För att kunna uppnå ett jämställt och fritt samhälle där kvinnor och män får samma livsvillkor och valmöjligheter krävs det ett jämställdhetsarbete som bygger på strukturerad forskning och långsiktiga satsningar.

Vår jämställdhet attackeras nu ifrån många håll och vi vill därför särskilt lyfta några av dessa oerhört viktiga insatser för strukturellt långsiktigt jämställdhetsarbete som specifikt hotas av nedläggning. Vi behöver vi värna om de insatser som belyser och bryter upp gamla inlåsta strukturer och skapar nya arbetssätt och möjligheter.

1. Jämställdhetsmyndigheten

Den viktigaste slutsatsen i Jämställdhetsutredningens betänkande Mål och myndighet (SOU 2015:86) var att det krävs en fast och permanent struktur på nationell nivå för att regeringen ska kunna säkerställa att politiska prioriteringar genomförs.

Flera partier anser inte att jämställdhetsarbete ska ske på ett övergripande och strukturerat sätt och vill därför lägga ner myndigheten. För ett fortsatt långsiktigt och övergripande arbete med stöd, kunskap, analys och samordning i jämställdhetsfrågor måste Jämställdhetsmyndighetens verksamhet värnas. Jämställdhetsfrågor: Inflytande (makt), ekonomi, hälsa, utbildning, arbete och att mäns våld ska upphöra. Omfördela makt och resurser.

2. Nationella sekretariatet för genusforskning

Förslag om att lägga ner det nationella sekretariatet för genusforskning har lagts. Utan den forskning som genomförs av och via dem inom högskole- och universitetssektorn får vi inte den vetenskapliga grund vi behöver för att veta vilka de jämställdhetsinsatser som ska göras inom olika områden.

3. Genusperspektiv i forskning

Förslag har lagts att ta bort genusperspektivet i forskning. Detta är en grundläggande insats för att ta steg framåt för ett mer jämställt samhälle. Därför ska forskningsmedel ifrån det offentliga fortsätta att inkludera köns- och genusperspektiv när det är relevant. Vi behöver dessutom en gång för alla fastslå att genusteori är en vetenskap.

4. Brottsförebyggande rådet

Mäns våld emot kvinnor är en av våra största jämställdhetsutmaningar. Förslag har lagts att avskaffa BRÅ. Preventivt arbete är framförallt det som krävs för att få pojkar och män att sluta förtrycka flickor och kvinnor, då det framförallt handlar om att inte börja. Att avskaffa BRÅ skulle därför vara mycket skadligt, inte bara för kvinnor, utan även för alla de som riskerar att utsättas för brott och för alla de som inte förhindras att bli kriminella genom uteblivet preventivt arbete.

F305. Förbättra stödet till kvinnojourerna

Cecilia Elving, Stockholm
Monica Wahlström, Vännäs
Helene Adell, Boden
Lovisa Aldrin, Halmstad
Adela Brkic Carlsson, Ulricehamn
Pernilla Ekelund, Svalöv
Birgitta Granquist, Göteborg
Jessica Hellström, Malung-Sälen
Sarah Karlsson, Härnösand
Anna Manell, Sollentuna
Jacqueline Tjällman, Skövde
Jennie Uller, Kalmar

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att kvinnojourer, tjejjourer och brottsofferjourer får tillräckliga och långsiktiga organisationsbidrag
2. att ge kvinnojourer möjlighet att söka statligt stöd till skyddat boende
3. att ansvarsfördelningen för skydd och rehabilitering från mäns våld måste göras glasklar mellan stat, regioner, kommuner och civilsamhället
4. att det statliga stödet ska indexregleras varje år så att det inte äts upp av inflationen

Sverige är ett av världens minst ojämställda länder. Ändå är mäns våld mot kvinnor ett av våra största samhällsproblem. Tusentals kvinnor och barn söker skydd på landets kvinnojourer varje år. Varje dag begås runt 100 våldtäkter. Var tionde barn tvingas uppleva pappas våld mot mamma. Över hela världen är mäns våld ett hinder för kvinnors och barns mänskliga rättigheter.

Var tredje vecka dödas en kvinna av en man. 2020 anmäldes 39 200 misshandelsbrott och 8 690 våldtäkter mot kvinnor eller flickor. Det är mer än en våldtäkt i timmen, dygnet runt, året om. Mörkertalet är dock stort. Brottsförebyggande rådet uppskattar att 80 procent av våldet mot kvinnor aldrig polisanmäls.

Kvinnojourerna har lång erfarenhet av att ta emot kvinnor och barn som har utsatt för dessa hatbrott. De har unik kompetens och erbjuder en fristad dit kvinnor kan komma för att komma ifrån den akuta faran det innebär att dela hem med förövaren. De håller även utbildningar för att sprida kunskapen om mäns våld mot kvinnor som rent generellt är undermålig hos gemene man.

Kvinnojourerna får söka bidrag årligen via kommunerna. Allt för ofta handlar det om kortsiktiga projektbidrag. Detta är inte rimligt med tanke på den viktiga samhällsfunktion som jourerna fyller. De måste få en långsiktig ekonomisk ram att kunna förhålla sig till för att kunna planera sitt viktiga arbete på sikt.

Det är viktigt att säkra skyddet av våldsutsatta kvinnor och att männen som misshandlar, våldtar och mördar sätts i fängelse. 25 procent av alla svenska kvinnor blir utsatta för våld av en närstående man under sitt liv. Sveriges kvinnojourer har i årtionden varit den viktigaste aktören för att kvinnor och barn ska få skydd och stöd när de utsatts för mäns våld. Men trots att det offentligt inte tagit sitt ansvar för att skydda offren, har man heller inte gett kvinnojourerna långsiktiga förutsättningar.

Nuvarande statsbidrag som riktar sig till tjej- och kvinnojourerna har ett grundläggande problem: det är inte möjligt att söka till de insatser som utgör kärnan av de utsattas behov – skyddat boende. Regelverket behöver ändras. Orsaken är att staten anser att detta är ett ansvar som åligger kommunerna. Skyddat boende anses vidare vara ekonomisk verksamhet (som alltså måste upphandlas). Denna bild delas dock inte av Sveriges Kommuner och Regioner (SKR).

Det är regeringens ansvar att se till att det blir glasklart vilken ansvarsfördelning och vilka regelverk som ska gälla. I dag varierar både tolkning av lagen och graden av skydd alldeles för mycket mellan olika kommuner. Att många av de kvinnor och barn som måste skyddas inte kan bo kvar i sin hemkommun av skyddsskäl innebär ytterligare en komplikation. Allt för ofta sätts utsatta kvinnor på boenden som inte ger professionell hjälp och stöd med rehabilitering.

Vad som nu behövs är ett helhetsperspektiv med satsningar på alla delar för att den som är utsatt ska få insatser utifrån sina individuella behov och förutsättningar.

F306. Föräldrapenningen måste bli friare

Patrik Szefer, Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska jobba för barn och en friare föräldrapenning

Vi är inte ett feministiskt vänsterparti, utan människan ska ha ett friare val. Det är vår ideologi och vi vill att varje familj ska kunna styra över sin ekonomi och vem som ska arbeta. Det ska inte vi som parti bestämma. Vår syn och ideologi är ett friare liv.

Liberalerna bör yrka på att få tillbaka det gamla systemet och max ha trettio låsta dagar eftersom föräldraförsäkringen är till utifrån barnets behov och förälderns vardag. Det ska vara möjligt att kunna ta ut ledighet och spara dagar utan att bli av med dem efter fyra år. En del arbetsplatser har även tio procent extra i lön om man tar föräldraledigt. Föräldrapenningen ska ge fritt val och möjligheter.

Som politiskt parti bör vi inte försämra valmöjligheterna för folket eller dra ner på dagarna. Jag kan tycka att vi ska ha kvar våra 480 dagar och att lägstanivådagarna ska försvinna helt och ersättas med full ersättningsnivå.

Dem som väljer att gå tillbaka till jobbet tidigare ska kunna göra det om man själv vill det, men ska kunna spara sina dagar som förut ända fram till den dagen barnet fyller 8 år för att man ska kunna ta ut dagar vid eventuella lov eller så. Allas familjesituationer är så olika och vi ska inte begränsa eller försämra.

Det är för barnet man är ledig och man ska inte minska på dagarna eller bestämma vem av föräldrarna som ska vara ledig. Man ska inte heller begränsa någon från att vara hemma mindre för att vissa förespråkar om att svensk ekonomi ska blomstra bättre.

Med mina två första barn var jag hemma med det ena sex månader i sträck, vilket vi själva valde. Sen, med tvilling-

arna, så blev det inte på samma sätt och det har varit svårt att kombinera som vi ville på grund av jobb och annat i livet som kom emellan, vilket det även gör för många andra som inte heller gillar dessa låsta dagar.

Men minst 30 låsta dagar behövs för att alla ska ha förståelse för den andre hur det är att vara hemma.

F307. Mer jämlik föräldraförsäkring

Jessica Johnson, Vallentuna
Marianne Damström Gereben, Solna
Kajsa Olsson Persson, Sundbyberg
Sabine Pettersson, Stockholm
Hanna Wistrand, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att 120 dagar ska vikas för varje förälder för ökad jämlikhet i föräldraförsäkringen
2. att de 120 personliga dagarna ska tas ut innan barnet är 24 månader

Feminism, jämställdhet och föräldraförsäkring är en fin gammal liberal paradgren där vi historiskt med mod gått före och fått andra med oss. Det som har särskilt liberalismens lösningar på föräldraförsäkringen grundar sig i att liberalismen ser individen som samhällets minsta beståndsdel, inte familjen och kollektivet som andra partier.

Nu har det gått lång tid sedan den första pappamånaden infördes 1995 en reform som ökade pappaledigheten stort. Den andra pappamånaden infördes 2002 och den tredje 2016. Varje tillkommen månad har ökat uttaget av pappamånader, men inte i lika stor utsträckning som för den första. Tjugosex år senare är det dock fortfarande mammorna som tar ut den största delen av föräldraledigheten, cirka 70 procent. Det duger inte. Vi behöver öka tempot för världens mest generösa föräldraförsäkring och föreslår ytterligare 30 dagar vikta för respektive förälder.

Människors förutsättningar ser olika ut, och det påverkar hur man behöver ta ut sin del av föräldraförsäkringen. Därför ser vi att det är positivt att man bibehåller respektive förälders möjligheter att överlåta de överstigande dagarna till den andre föräldern, eller annan part, om man så önskar för att lösa sitt livspussel och för att skapa bästa möjliga omsorg om barnet.

F308. EU-politik och hbtq-politik

Jan Westerlund, Sollentuna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna i Europaparlamentet verkar för att EU beslutar om sanktioner mot länder som inte behandlar hbtq-personer på ett tillfredsställande sätt.

Hur står det egentligen till med hbtq-rättigheter i Europa?

Kan hbtq-personer leva ett normalt liv i Europa?

I Europa har vi två dominanta länder där hbtq-personer inte har samma rätt att leva som de vill såsom i övriga Europa. Jag tänker på Ungern och Polen. I dessa båda länder är det svårt att som hbtq-person vara öppen med sin sexuella läggning. Jag anser att hbtq-personer är som vilka personer som helst men att de kan tända på en person av samma kön. I Ungern och Polen är alltså dessa helt normala personer onormala i deras ögon.

Varför skriver jag en sådan här motion till landsmötet i Sverige?

Jo för att jag vill uppdra till vår Europaparlamentariker att verka för hbtq-rättigheter i dessa båda länder genom Europaparlamentet.

F309. Hbti-personers levnadsvillkor

Mats Nordström, Täby
Anne-Marie Ekström, Borås
Richard Brodd, Göteborg
Peter Edholm, Solna
Carl Otto Engberg, Stockholm
Inez Holst, Mölndal
Robin Nilsen, Stockholm
Ulrica Solver-Gustavsson, Örebro
Facundo Unia, Stockholm
Barbro Westerholm, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att inkludera personer med intersexvariationer i diskrimineringslagen, straffskärpningsregeln och hetslagstiftningen
2. att Liberalerna ska verka för att införa grundlagsskydd mot diskriminering på grund av könsidentitet/könsuttryck
3. att Liberalerna ska verka för att säkerställa att kunskap om hbt-, trans- och intersexvariationer ingår i alla relevanta utbildningar på högskolan
4. att Liberalerna ska verka för att arbetet med uppföljningen av de jämställdhetspolitiska målen blir trans/intersexinkluderande, liksom det internationella arbetet för jämställdhet
5. att Liberalerna ska verka för att se över situationen för familjer där en eller flera föräldrar är transpersoner, samt familjer med barn med transidentitet
6. att Liberalerna ska verka för att det i arbetet med att tillämpa barnkonventionen i Sverige finns ett tydligt trans- och intersexperspektiv
7. att Liberalerna ska verka för att genomföra en totalöversyn av föräldrabalken i syfte att göra den könsneutral

HBT-liberaler arbetar för att stärka hbti-personers rättigheter.

I dag vet vi att utsatthet baserad på homo- och transfobiska grunder är mycket vanligt. Detta gäller såväl fysiska som verbala och sexuella övergrepp av åtskilliga slag.

Lagrummet gällande hatbrott, diskriminering, våld, sexuellt våld och annan kränkande särbehandling av alla slag måste skyndsamt uppdateras för att inkludera samtliga grupper som hotas av hatbrott, våld och hot.

Det är mycket viktigt att personal på samtliga myndigheter, institutioner, kommuner, regioner med mera ges utbildning rörande gruppen.

Det är HBT-liberalers åsikt att organisationer som innehar statens förtroende och uppdrag att dokumentera, följa upp och föreslå åtgärder kring dåligt mående, hälsorelaterade frågor samt suicid ska ha skyldighet att även inkludera gruppen i denna statistik och påföljande åtgärdsplaner.

G1. HÄLSO- OCH SJUKVÅRD SAMT FOLKHÄLSA

G101. Effektivare och närmare sjukvård

Per Lampinen, Arjeplog

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för en effektivare sjukvård ökat samarbete mellan regioner och sjukvård närmare patienterna

Coronapandemin har tydliggjort de skillnader som under lång tid funnits inom sjukvården i Sverige. Den har visat att det är stor skillnad vilken region du tillhör både som vårdtagare och som anställd. Att det ska vara skillnad på vård och anställningsvillkor beroende på vilken region du tillhör är inte acceptabelt. Därför bör Liberalerna verka för en utökad samverkan mellan regioner, både för att dra nytta av skalfördelar samt att utjämna skillnaderna mellan olika regioner.

Skalfördelen med skulle vara att specialistvård för ovanliga och svåra sjukdomar kan koncentreras till ett eller få sjukhus för att kunna erbjuda den bästa vården och möjlighet för personalen att upprätthålla nödvändig kompetens och erfarenhet. Att behöva resa kan vara ett lågt pris att betala för att få den allra bästa vården. Alla regioner behöver inte erbjuda all vård utan målet ska vara att erbjuda den bästa möjliga vården

Samtidigt bör den lokala vården på vårdcentraler förbättras genom en ökad kontinuitet inom personalen. Främst små orter drabbas när hyrläkare kommer och går och patienter måste upprepa sin sjukdomshistorik och läkare tvingas gång på gång läsa nya journaler. För att undvika detta måste arbetsgivaren vara lyhörd för personalens behov för att ta en ”fast” tjänst. En läkare som känner sina patienter blir effektivare och patienten känner sig bättre omhändertagen. Detta minskar kostnader eftersom en läkare kan ta hand om fler patienter per dag. Beroende på ort ska också en minsta nivå av vård erbjudas beroende på ortens storlek. En samordning mellan olika vårdcentraler ska också vara möjlig för att minska resor som nu nästan uteslutande går till regionens större sjukhus. Läkarbesök behöver inte heller nödvändigtvis ske på vårdcentraler utan kan i samordning med kommer ske i exempelvis skolor eller på vårdhem. Även mobila lösningar liknande blodbussen skulle vara ett alternativ. På det sättet skulle vården kunna vara uppsökande och många som tvingas till långa resor i dag skulle slippa det.

Vården behöver även effektiviseras så rätt personer gör rätt saker. En läkare ska behandla och ställa diagnos medan en administratör kan ta han om journalskrivandet och andra administrativa uppgifter som läkare tvingas göra i dag. Även nyckeltal för kvalitet kan införas som exempelvis behandlade patienter per läkare i förhållande till patientnöjdhet och vårdskador. Chefer som uppfyller dessa bör få en bonus som ett incitament för att höja kvaliteten och bli så kostnadseffektiva som möjligt.

G102. Betalningsansvar för vård som inte kan tillhandahållas i tid

Torbjörn Jonung, Landskrona

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att skrota den nationella vårdgarantin och ersätt vårdgarantin med betalningsansvar för vård på annat sjukhus (inklusive privat i och utanför Sverige där avtal finnes) från regionerna för vård som inte kan till tillhandahållas i tid.

Nationella vårdgarantin från 2010 har inte lett till kortare vårdtiden för planerad vård. I Danmark har man ålagt regionerna att utredning och behandling ska ske inom 30 + 30 dagar för all slags vård. För cancer och vissa hjärtsjukdomar gäller kortare maximala vårdtider. Om detta inte kan uppfyllas ska patienterna få hjälp med vård på annat sjukhus i Sverige eller utomlands (där avtal finnes). Kostnaderna för vården betalas av den region patienten kommer från. Fritt val för patienten ska finnas.

Resultatet har blivit att Danmark har bland de kortaste vårdköerna i Europa. Nya arbetssätt och metoder skulle snabbare kunna utvecklas. Resultatet kan då bli att de flesta patienterna får vård i rätt tid. Reformen ska konsekvent följas upp av staten med tydlig nationell styrning.

G103. Åldersgränser i hälso- och sjukvården

Barbro Westerholm, Stockholm
Anita Afzelius-Alm, Skara
Margaretha Helgesson, Falun
Lars Holmgren, Sundsvall
Tove Klette, Lund
Monica Påhlsson, Göteborg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för en genomgång av vilka kronologiska åldersgränser som tillämpas i hälso- och sjukvården och bedömning av deras berättigande

År 2013 vidgades lagen om åldersdiskriminering till att omfatta inte bara arbetsliv och utbildning utan också samhällets övriga sektorer som hälso- och sjukvården. Av anmälningarna till DO samt genom andra informationskällor framgår att det inom hälso- och sjukvården tillämpas kro-

nologiska åldersgränser för diagnostik och behandling. Här finns t.ex. åldersgränser för screening av bröstcancer, cancer i tjock- och ändtarm och livmoderhalsen. Åldersgräns tillämpas också i en del regioner för blodgivning. Fallbeskrivningar presenteras om hur enskilda personer informeras om att hen med hänsyn till sin kronologiska ålder är för gammal för att operera eller behandla med läkemedel.

Liberala seniorer anser att det är den nytta en person kan ha av diagnostik/behandling vägd mot de risker den innebär som ska vara vägledande i hälso- och sjukvården, inte den kronologiska åldern. Vi anser därför att Liberalerna bör verka för en genomgång av vilka åldersgränser som tillämpas i hälso- och sjukvården för bedömning av om de är berättigade eller inte och om inte, inte längre tillämpas.

G104. Mammografi för 75+

Kristina Grapenholm, Alingsås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att kvinnor 75 år och äldre erbjuds mammografiscreening
2. att resultaten av tidig upptäckt av bröstcancer hos kvinnor 75 år och äldre ska dokumenteras och följas upp på samma sätt som görs för yngre kvinnor

Närmare 10 000 kvinnor insjuknar varje år i bröstcancer, vilket gör det till den vanligaste tumörsjukdomen hos svenska kvinnor. Var femte kvinna är äldre än 74 år och dödligheten i denna åldersgrupp är större än hos yngre kvinnor, trots att sjukdomen har ett långsammare förlopp hos äldre kvinnor. (Socialstyrelsens statistikdatabas för cancer)

Glädjande är att tack vare regelbunden mammografiscreening, så har den totala dödligheten minskat. Ändå erbjuds inte mammografi till kvinnor över 74 år, trots att sjukdomen ökar med ålder, vilket är dokumenterat. I den åldersgrupp som kallas upptäcks två av tre fall, tack vare mammografi. Om även de äldre kvinnorna kallades skulle större andel upptäckas, då sjukdomen har ett långsammare förlopp hos äldre kvinnor och tumörer är vid mammografi lättare att upptäcka, då bröstvävnaden inte är lika tät som hos yngre kvinnor. Tidig upptäckt leder till betydligt bättre prognos.

Region Norrbotten är föregångare här med sitt beslut att erbjuda gratis mammografiscreening upp till 80 år. Fler regioner bör följa efter.

Att man i dag inte erbjuder mammografi till kvinnor över 75 år beror på att det saknas forskning på denna åldersgrupp. Socialstyrelsen erkänner att det bara finns kunskap och studier på kvinnor upp till 74 år. Detta är verkligen en omotiverad åldersdiskriminering.

G105. Utökad och jämlik mammografiscreening till seniora kvinnor

Liberalerna Norrmalm
Christina Messick, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för en jämlik mammografiscreening i samtliga regioner i landet för alla kvinnor, även dem över 74 år.
2. att Liberalerna verkar för att de nationella riktlinjerna när det gäller mammografiscreening ändras till att omfatta även kvinnor över 74 år.

Enligt de nationella riktlinjerna i Sverige erbjuds sedan 2016 samtliga kvinnor mellan 40 och 74 år regelbundet att delta i avgiftsfri mammografiscreening med avsikt att upptäcka bröstcancer i ett tidigt skede. Genom de systematiska undersökningarna har dödligheten i bröstcancer minskat med 30 procent i Sverige.

Tidig upptäckt av cancer räddar liv. Var femte kvinna som drabbas av bröstcancer är över 74 år. Dagens åldersgräns för mammografi sattas för över 30 år sedan. Vi lever allt längre i dag och den medicinska utvecklingen har inneburit att allt fler räddas till livet.

Trots att screening innebär tidigare upptäckt måste kvinnor 75+ i de flesta regionerna i dag be sin läkare om en remiss för att genomgå mammografi. Åldersstrecket och remisskravet måste bort. Mammografiscreening måste ske jämlikt och rättvist i hela landet och även för seniora kvinnor. Bröstcancer har ingen åldersgräns. Vi måste stoppa åldersdiskrimineringen i vården.

G106. Utbildningskrav för legitimerad vårdpersonal

Barbro Westerholm, Stockholm
Yvonne Jandraeus, Skurup
Mats E. Nilsson, Östersund

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för obligatorisk vidareutbildning av läkare
2. att Liberalerna verkar för att personal i övriga legitimationsyrken får möjlighet till motsvarande vidareutbildning

I Sverige finns inga formella krav för att som läkare och specialist verka resten av livet. I Europa och USA finns däremot tydliga krav på kontinuerlig utbildning även av färdiga specialister. De ska regelbundet närvara vid och delta i internutbildning samt även i externa kurser och kongresser. Uppfylles ej kraven så gäller inte licensen som specialist. I Sverige saknas detta.

Det är viktigt med kontinuerlig utbildning av läkare eftersom utvecklingen inom hälso- och sjukvården med tillgång till ny diagnostik, nya behandlingar och rehabiliteringsmöjligheter går snabbt. Den är avgörande för att garantera patienterna rätten till god och lika vård och att inte utsättas för risker

I Sverige är fortbildningen av läkare bristfällig. När du blivit specialist är det enligt grundtanken ett eget ansvar att upprätthålla kompetensen. Brist på tid och pengar gör emellertid att även om läkare anmält sig till vidareutbildning så tvingas de tacka nej på grund av brist på ersättare. Läkarförbundet har i olika sammanhang tagit upp bristen på fortbildning för läkare och de allvarliga konsekvenser den kan medföra för patienterna men i princip har ingenting hänt.

Risk finns nu på grund av den vårdskuld som coronapandemin medfört, att möjligheterna till fortbildning för läkare blir ännu sämre även om vi tack vare pandemin lärt oss att använda fjärrundervisning vilket spar tid och pengar på resor och boende.

Liberala seniorer anser mot bakgrund av ovanstående att Liberalerna ska verka för obligatorisk vidareutbildning av läkare och att personal tillhörande övriga legitimationsyrken får möjlighet till motsvarande vidareutbildning.

G107. Utbildad vård

Liberalerna Östersund

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att chefer i vården ska regelbundet gå igenom medarbetarnas individuella kompetens som del i sitt ledaransvar för att tillgodose klinikens samlade kunnande. En planering ska ske för klinikens interna fortbildning samt deltagande i ett urval av externa kurser. Detta ska registreras för varje läkare och sjuksköterska och sammanställas årligen vid utvecklingssamtalet, kanske i form av utbildningspoäng. Bör även redovisas vid kvalitetsinspektion rörande specialistutbildning t.ex. SPUR-inspektion och då vederbörande söker tjänst.

Obligatorisk vidareutbildning för att få behålla behörighet finns för t.ex. långtradarchaufförer och lokförare. Genomgår de ej stadgad utbildning så får de ej köra.

För en läkare som blev specialist 1973 – som undertecknad – finns formellt inga krav alls för att få arbeta som specialist resten av livet.

I Europa och USA finns tydliga krav på kontinuerlig utbildning även av färdiga specialister.

De ska regelbundet närvara vid och deltaga i internutbildning samt även i externa kurser och kongresser. Uppfylles ej kraven så gäller ej ”licensen” som specialist.

Sverige saknar detta.

När du blivit specialist är det enligt grundtanken ett eget ansvar att upprätthålla sin kompetens. Det borde även vara ett ansvar för vederbörandes chef att inom kliniken tillse att medarbetarna följer med i olika ämnesområden som kliniken har ansvar för.

Inom t.ex. kardiologi yttrades det vid ett möte år 2015 att ”av det vi gjorde 1980 finns i dag inget kvar”. Tid och pengar till utbildning brukar vara det som först stryks vid dålig ekonomi eller dålig bemanning.

Hur är det med medborgarnas rätt till god och lika vård?

Möjligen kan de olika specialistföreningarna få en roll i att sammanställa varje kliniks utbildningsaktiviteter och likt övrigt kvalitetsarbete redovisas klinikvis officiellt.

Kostnad – JA – men vi talar om rätt till god och lika vård samt god användning av resurser.

Kan det bli verklighet utan kontinuerlig kompetensutveckling?

För dem som sakna fast anställning eller har eget bolag blir detta ett personligt ansvar. Förhoppningsvis kan det hos många ”stafettläkare” medföra intresse för fast anställning eller engagemang under längre tidsperioder vilket torde medföra bättre kontinuitet i vården.

G108. Utöka läkarutbildningen i Sverige

Göte Edvinsson, Borås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att utöka antalet platser på läkarutbildningen i Sverige med målsättning att vi så snart det är möjligt blir självförsörjande vad gäller rekrytering av läkare

Intresset för att söka läkarutbildningen är mycket stort i Sverige. Det krävs oerhört bra betyg eller resultat på högskoleprovet för att komma in. Vi skulle till exempel kunna fördubbla antalet studerande på utbildningarna och ändå enbart anta motiverade och studiebegåvade sökande. Samtidigt kan vi alla konstatera att antalet utländska läkare på våra sjukhus och vårdcentraler är mycket högt. En del av dessa läkare kommer dessutom från länder som själva skulle ha stor nytta av att sina läkare.

Vi klarar alltså inte av att utbilda våra egna läkare trots det stora intresset. Detta är en pinsam sanning som Liberalerna kraftfullt bör medverka till att förändra.

G109. Anställ fler ingenjörer i sjukvården

Lars G. Mellberg, Sigtuna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska driva frågan om automatisering och teknisk innovation inom sjukvården

Automatisera sjukvården, anställ fler ingenjörer inom sjukvården. Genom att satsa på ingenjörer inom sjukvården kan vi premiera teknikutvecklingen så att sjuksköterskor kan mäta, testa och diagnostisera mer. Därmed minskar beroendet av läkare samt kostnaden för dessa. Samt att de kan jobba effektivare.

Ingenjörer behövs inom vården, inte minst när det gäller att få ihop verksamheten med tekniken. Vi kan vara med och skapa förutsättningarna så att vårdpersonalens kompetens används på rätt sätt och kommer patienterna till nytta.

Ingenjör har ett systemtänk och kan se saker ur ett annat perspektiv än de som jobbar i professionen. Med utifrånperspektiv är dessutom en fördel, då man utan jag har inte har en klinisk profession eller status att upprätthålla.

Hur kan hårda fakta bidra till mänsklig omvårdnad? Ex från Linköping. Ett arbete som på många sätt innebär ett spännande möte mellan ingenjörskonsten och vårdparadigmet.

På kliniken arbetar närmare 200 personer inom olika yrkesgrupper – läkare, sjuksköterskor, undersköterskor och vårdadministratörer. Varje år vårdar de cirka 50 000 patienter, men patienterna kommer förstås inte i en jämn ström. Det är också en av de stora utmaningarna för verksamheten.

Det kan vara stora skillnader inflödet, men det finns ändå vissa mönster. Genom att analysera data och studera patienternas sökmönster får man vi en bild av hur dessa

Kunskapen om att den här patientgruppen kan ha långa vårdtider på akuten är viktig i förbättringsarbetet. Det innebär att vårdpersonalen kan utveckla rutiner och arbetssätt för just den här gruppen, både för att minska väntetiderna och för att förbättra vården av patienterna under tiden de är på akuten.

Regionpolitikerna konfronteras med rubriker om väntetider på akuten och brist på förlossningsplatser. Det finns en tydligare styrning i dag att lösa akuta problem.

Genom att som enda parti driva frågan om att budgetera för och anställa fler ingenjörer så kommer vi revolutionera den. Så får vi möjligheternas sjukvård

G110. Regionsjukhus bör organiseras under försvarsmakten

Mats Andersson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna arbetar fram ett förslag till riksdagen och som samhällsdebatt, hur försvarsmakten kan ges ansvar för att varje region har ett militärsjukhus som alltid ska fungera, vara i god drift och ha ett akutansvar för all tänkbar sjukvårdskris som regionen kan drabbas av.

Vi kan se hur olika politiker gör olika bedömningar i olika delar av landet hur viktig en väl fungerande sjukvård för alla egentligen är.

För att säkerställa en långsiktigt säker sjukvård i hela landet, som också är beredd att snabbt sätta in speciella resurser i kris kan de olika regionerna behöva ha vad som ibland kallas militärsjukhus.

Fördelen att ha ett regionsjukhus organiserat under försvarsmakten är att lokala politiker inte längre kan ha det som budgetregulator och försvarsmakten har som yttersta ansvar att agera när övriga samhället fallerar. De är helt enkelt experter på kris. En annan fördel är att ett militärt sjukhus är att se som skyddsobjekt och därför kan ha högre säkerhet på plats jämfört med andra sjukhus. Naturligtvis kräver detta strategiskt höjda anslag, men ger också en motsvarande besparing på den civila strukturen.

G111. Digital utomlänsvård

Jonas Andersson, Partille
Anna Starbrink, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar som sin åsikt och arbetar för att digitala besök i hälso- och sjukvården ska vara en del i det ordinarie sjukvårdsutbudet och inte ett utomlänsbesök i den meningen som anges i hälso- och sjukvårdslagen och i patientlagen.

I Sverige har vi ”sen alltid” en hälso- och sjukvårdslag som bland annat tillförsäkrar landets invånare tillgång till akut vård oavsett var i landet du befinner dig på lika villkor som invånarna i den region där du behöver vård. Sedan knappt tio år tillbaka har vi också en patientlag som tillförsäkrar landets invånare rätt att söka planerad öppenvård i hela landet oavsett i vilken region du är mantalsskriven. Det följer goda och liberala principer om att gränser inte ska hindra människor att få akut vård eller söka planerad vård i andra delar av landet.

Sedan en handfull år tillbaka har jämställandet av digitala besök i sjukvården med fysiska besök i sjukvården dock skapat en ny och mindre önskad utveckling i form av så kallade digitala utomlänsbesök. En kombination av hälso- och sjukvårdslagen, patientlagen och likställandet av digitala och fysiska besök har skapat en marknad som bryter med liberala önskemål om kontinuitet i sjukvården.

Digitala besök känner av naturliga skäl inga gränser. Kombinationen av dessa olika regelverk och den sjukvårdsstruktur vi har i Sverige med 21 regioner gör att alla regioner i dag måste finansiera en digital verksamhet som sätts upp i en region utan att kunna påverka omfattningen, kvaliteten eller kostnaderna för den verksamheten. Under 2020 omsatte den digitala utomlänsvården total cirka en miljard kronor och är en verksamhet i kraftig tillväxt.

Av all verksamhet som bedrivs i svensk hälso- och sjukvård så är denna verksamhet den enda som inte har någon form av begränsning i hur mycket den får kosta. Den är inte hellerföremål för några prioriteringar, på samma sätt som inom t.ex. cancervården eller psykiatrin. Verksamhetens logik är att tillhandahålla snabba, tillgängliga besök för i regel enkla besvär för en relativt sett ung målgrupp. Statistik visar också att det i hög utsträckning är boende i våra storstadsområden som nyttjar de digitala tjänsterna, en grupp som i dag har bäst tillgänglighet till hälso- och sjukvård.

Digitaliseringen av svensk hälso- och sjukvårdvård pågår för fullt och de så kallade nätläkarbolagen har definitivt bidragit positivt till den utvecklingen, men dagens regelverk leder till att korta snabba och enskilda nedslag i vården prioriteras framför kontinuitet och prioritering av de med störst behov av hälso- och sjukvård.

G112. Främja psykisk hälsa bland barn och unga, kopplat till skolsituation

Rebecca Burlind, Kungsör
Maria Vallgren Eriksson, Västerås
Anita Lilja-Stenholm, Fagersta
Helena Mischel, Järfälla

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att elevhälsan ska lyftas till regional nivå.
2. att elevhälsan ska vara tillgänglig och ett naturligt inslag i vardagen för eleverna.

3. att alla elever har möjlighet att få den måltid de har rätt till.
4. att mer idrott och rörelse införs på schemat.
5. att skolgårdsmiljön ska uppmuntra till rörelse.
6. att förbättra ergonomin i klassrummen.
7. att säkra elevernas skolresultat med undervisningsplikt i stället för skol/närvaroplikt så att eleverna som mår dåligt av att vara skolan kan få distansundervisning eller andra former som funkar för dem.
8. att öka kunskapen om NPF för att få en skola som fungerar för fler olika elever som har olika behov och förutsättningar.
9. att särskilt beakta Barnkonventionens artiklar 3, 14, 19, 23, 24, 29 och 31
10. att fortsatt driva ett förstatligande av skolan.
11. att utreda och säkerställa tidiga insatser och resurser, titta på systemet finska skolan har.

I skrivande stund är det bara några veckor kvar till skolavslutning för elever i Sverige. En vacker gemensam avslutning för att fira att eleverna studerat och ansträngt sig under skolåret. Så många glada barn och stolta anhöriga som brukar samlas för att fira. Facebook flödet fylls av vackra foton på uppklädda barn där glädjen riktigt lyser i ögonen. De något äldre eleverna får sina betyg och ett välförtjänt sommarlov väntar.

Tänk att utanför denna glädje och stolthet finns cirka 5500 barn som inte går på någon skolavslutning, barn som inte har någon skola att sluta ifrån då de har en problematisk skolfrånvaro. Alltså ingen självvald frånvaro utan en absolut nödvändig frånvaro för att de inte ska förgås av ångest, depression och funktionsnedsättningar kopplade till neuropsykiatriska diagnoser. Ge en tanke åt dessa bortglömda barn, barn som, om de har tur, får en hälsning från den klass de egentligen skulle tillhöra. Väldigt stor andel av dessa barn får ingen hälsning, får inte fira, inget avslut och inga betyg. Den enda belöning de får är att under ett par månaders tid slippa ångesten för att inte klara av att gå i skolan och göra alla runtomkring besvikna.

Dessa barn finns i alla åldrar, redan i förskoleåldern men då ofta omtalade som för små för att vara hemmasittare. Vi kan inte blunda för dessa individer utan det är vår skyldighet att erkänna dem och ge dem möjlighet att kunna ha det bästa möjliga ur deras eget perspektiv. I ”Möjligheternas land ” får alla barn sin livschans.

Skolan måste bli mer jämlik och det får inte spela roll var i landet man bor för att få det stöd som man behöver.

Vi behöver säkerställa att alla elever har möjlighet att få sin måltid de har rätt till, även de som inte kan äta sin måltid på plats i skolan vilket avser dem som är hemma eller har annan typ av undervisning, friluft- eller temadag etc. Elevhälsan är ofta en egen del och en avskärmad verksamhet. På samma sätt som elever får undervisning i matematik ska elevhälsan finnas där som ett naturligt moment och inte stigmatisera eleverna.

Dock behöver elevhälsan lyftas till regional nivå och även finansieras där för att säkerställa att alla skolor får alla professioner säkerställda för sina elever och för att få bättre dignitet i arbetet och för elevens bästa.

Anställ fler yrkesprofessioner inom skolan som t.ex. beteendevetare, socionomer för att bredda kompetensen och ett breddat perspektiv på elevhälsan för att skapa en trygg och framgångsrik skolmiljö för barn och unga.

Verka för att sociala team införs på alla skolor för att låta lärare vara lärare i stället för att vara hobbypsykologer. Låta detta finansieras av regionerna då små kommuner och skolenheter inte har möjlighet att finansiera kurators- eller skolsköterskejänster. Elever som behöver stöd ska inte skickas runt hela tiden.

G113. Förbättringar av digital identifiering

Jennie Uller, Kalmar

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna arbetar för att möjliggöra föräldrars fortsatta tillgång till sitt barns journaltjänster efter 13-årsdagen, i särskilda fall då det anses befogat och inte står i rak motsats till barnets bästa och dess rätt till integritet.
2. att Liberalerna arbetar för att driva på en översyn och förbättring av systemet för digital identifiering och dess regelverk, särskilt för individer som faller utanför systemet.
3. att Liberalerna arbetar för att e-legitimation ska utfärdas på ett enklare sätt.

Samhället digitaliseras i allt högre takt och digitala signaturer ses i dag som en självklar del i den utvecklingen. E-legitimation behövs för tillgång till vårdtjänster, till exempel på 1177.se, apotekstjänster, banktjänster, skolplattformar osv. Men det finns situationer när kravet på e-legitimation ställer till det för individer.

Utfärdande av digitalt ID sker framförallt av banker, men metoden för anskaffandet kan se lite olika ut vilket kan upplevas som otydligt för individen.

Föräldrar till barn med svåra sjukdomar eller funktionsnedsättning uttrycker en frustration över det faktum att de inte har tillgång till barnets vårdtjänster.

Givetvis ska individens integritet beaktas till det yttersta, barn från 13 år har rätt till ett privatliv, särskilt när barnets behov och vilja står i konflikt med föräldrarnas.

Ett vanligt sådant konfliktområde är till exempel anskaffande av preventivmedel, vårdbehov på grund av könsstympning, besök hos psykolog m.m. Barnets bästa ska alltid prioriteras.

Men att möjliggöra en slags sekretesspärr som går att öppna under synnerligen särskilda omständigheter skulle vara till stor hjälp i föräldraansvaret.

Tillgång till provsvar, recept, journalanteckningar osv kan vara enormt viktiga i till exempel en NPF-utredning där stora delar direkt berör föräldrarna och deras ansvar.

En paradox i sammanhanget är att vårdnadshavare får lov att begära ut journal eller receptlista på papper.

Situationen har ställts på sin spets under coronapandemin, eftersom digitala vårdtjänster kräver e-legitimation.

Vårdnadshavare har ibland möten om barnet och när de ska ske digitalt skickas länk enbart till barnets e-tjänst. När barnet då inte själv ska delta i mötet uppstår problem.

Situationen är än värre när individen har en god man. Att vara god man innebär ansvar för personens juridiska och ekonomiska rättigheter. Men som god man får man inte använda någon annans e-legitimation, även om den personen samtycker.

Det är ett system som är särskilt illa lämpat för personer med funktionsnedsättning. Här upplevs en digital diskriminering.

Det finns inget som generellt förhindrar en funktionsnedsatt eller omyndig person att skaffa sig e-legitimation men det finns en del krav som måste uppfyllas. Ett sådant är till exempel att personen själv måste hämta ut det, vilket kan vara fysiskt eller psykiskt omöjligt.

Det ska vara enkelt att skaffa e-legitimation. Så enkelt att barnet ska kunna göra det själv. Ett förslag har varit att till exempel Skatteverket sänder ut en pinkod till alla blivande 13-åringar. I en del länder som till exempel Tyskland utfärdar staten fysiska identitetskort som även fungerar som elektroniska id-kort (eIC), det vill säga både online och offline.

Systemet för digital identifiering behöver ses över för att motverka exkludering av funktionsnedsatta och för att i särskilda situationer underlätta i ungdomars vårdkontakter, särskilt i de fall där hela vårdprocessen är avhängig föräldrarnas delaktighet och ansvar.

Det behöver också bli lättare att skaffa digitalt Id.

G114. Fler fysiska besök i sjukhusvården

Håkan Borg, Nyköping

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att svenska sjukhusläkare tar emot minst 60 fysiska besök per vecka på sjukhusens mottagningar
2. att verksamhetscheferna på klinikerna garanterar att patient som så önskar tas emot samma dag och ej hänvisas till akutmottagning eller primärvård.

Viktig patienträttighet. Ska ej generellt ersätta besök i primärvården (husläkare).

G115. Lyft förorter och utsatta områden med hälsoinsatser

Anna Starbrink, Stockholm
Lovisa Aldrin, Halmstad
Gulan Avci, Stockholm
Jimmy Ekström, Aneby
Malin Sjöberg Högrell, Uppsala
Amelie Tarschys Ingre, Lidingö
Annika Linde, Danderyd
Maria Lundqvist-Brömster, Nordmaling
Barbro Westerholm, Stockholm
Ingeborg Wiksten, Sundsvall

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att hälsa blir ett prioriterat område Sveriges arbete för minskad segregation och ökad integration
2. att Liberalerna ska verkar för att hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande insatser särskilt riktas till de områden där behoven är som störst, utöver de generella insatser som kommer hela befolkningen till del
3. att Liberalerna tar ställning för att tolk i talade språk ska fortsätta vara en del av sjukvården och ingå i patientavgiften som omfattas av högkostnadsskyddet

Målet att lyfta utsatta områden och människorna som bor där måste inkludera hälsan. Där livet är svårare med mer fattigdom och lägre utbildningsnivå, där fler har invandrat och arbetslösheten är högre där är också folkhälsan sämre och sårbarheten större.

Gör hälsa till ett mål för integrationsarbetet. Ohälsa och segregation följs åt, ändå är inte hälsa ett prioriterat områdena i regeringens strategiska arbete för att motverka segregationen. Pandemin har gjort skillnaderna i hälsa påtagliga och synliggjort ofriheten som många tvingas leva med, när ohälsa hämmar dem. Att blunda för detta i förorterna är ett stort svek. Därför måste hälsa bli en prioriterad del av Sveriges integrationsarbete.

Stärk hälsan där den är som sämst. Hälsa är betydligt sämre i utsatta områden och för vissa grupper. Insatser måste riktas dit där hälsan är som sämst, och de bör i hög grad komma de yngsta till del eftersom mycket som påverkar hälsan grundläggs tidigt i livet. Hembesöksprogram, familjecentraler där man kan få stöd för ett hälsosamt liv för familjen, sluta röka-stöd och en god tillgänglighet i primärvården är viktiga insatser som behöver utvecklas mer i hela landet. Även samverkan mellan regionala och kommunala insatser måste stärkas.

Säkra rätten att förstå och göra sig förstådd i vården. Språket är centralt för människors självständighet. Stärkta kunskaper i svenska språket är viktigt för att frigöra människor. Men när språket inte räcker till behövs tolkar i livets sköra skeenden. Rätt till tolk är ibland avgörande för möjlighet att få vård, det har Liberalerna tidigare slagit fast i bl.a. riksdagsmotioner. Landsmötet bör bekräfta detta ställningstagande, eftersom andra partier driver motsatt politik. Att kommunicera är en avgörande del av sjukvården, som är och ska vara i huvudsak gemensamt och solidariskt finansierad. Annars riskerar vi en situation där den som ännu inte lärt

sig tillräckligt bra svenska blir hjälplös och i värsta fall inte får de insatser som behövs för lindring och bot. Flickor som utsatts för hedersrelaterat våld eller för könsstympning ska aldrig behöva ta med sig en familjemedlem som tolk. Barn ska aldrig tolka åt en sjuk förälder. Och ingen ska behöva avstå från en nödvändig behandling eller ha andra angelägna myndighetskontakter därför att de saknar ekonomisk möjlighet att anlita en tolk.

Modernisera tolktjänsterna. Samtidigt som vi slår fast att tolk kan vara en förutsättning för vård, måste vi också peka på problem som finns. Det är brist på kvalificerade tolkar. En tolk blir också ytterligare en person som får inblick i en enskild människas hälsotillstånd och det kan upplevas integritetskränkande. Tolktjänsterna behöver utvecklas, bland annat med digitala tjänster som både ger möjlighet till säker översättning och värnar den enskildes integritet. Här bör Liberalerna vara pådrivande.

G116. Rätten till vård

Anna Starbrink, Stockholm
Lovisa Aldrin, Halmstad
Jimmy Ekström, Aneby
Joar Forssell, Stockholm
Malin Sjöberg Högrell, Uppsala
Amelie Tarschys Ingre, Lidingö
Karin Karlsbro, Stockholm
Maria Lundqvist-Brömster, Nordmaling
Lina Nordquist, Uppsala
Barbro Westerholm, Stockholm
Ingeborg Wiksten, Sundsvall

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar ställning för att lagen om rätten till subventionerad vård som inte kan anstå för vissa utlänningar även ska gälla utsatta EU-medborgare
2. att Liberalerna ska arbeta för att alla EU-länder ska säkerställa sina medborgares grundläggande rättighet att kunna söka vård i annat EU-land samt att länderna står för kostnaderna, även för vård som inte kan anstå för sina medborgare som saknar försäkringshandlingar
3. att landsmötet uttalar att rätten till subventionerad vård är en röd linje som oavsett framtida samarbete inte kommer att överträdas[1]

Vem som helst kan bli sjuk och behöva vård. Det har inte minst covid19-pandemin visat. Ett benbrott händer när vi minst anar det och kroniska sjukdomar som diabetes kan inte lämnas obehandlade. Rätten till vård gäller alla och skyldigheten att tillgodose den rättigheter gäller den stat där människan i fråga befinner sig. Sverige måste leva upp till våra internationella förpliktelser för mänskliga rättigheter på allvar, och i detta ingår rätten till vård och möjligheten att leva ett värdigt liv.

Liberalerna har varit pådrivande för att rätt till nödvändig sjukvård är en grundläggande rättighet som ska omfatta alla människor, oavsett legal status. Sedan 2013 finns en lag som anger just detta. Den ger asylsökande och tillståndslösa människor tillgång till subventionerad vård som inte kan anstå. Men lagen är otydligt och rätten till vård ifrågasätt av krafter med en annan människosyn än vår liberala. Denna utveckling är skrämmande och inte värdig i Sverige 2021. Vi liberaler måste till slå fast och inte tumma på rätten till vård.

Vår utgångspunkt är att individens behov ska stå i centrum. EU-medborgarna har rätt till vård om de kan uppvisa europeiskt sjukförsäkringskort eller andra nödvändiga handlingar som innebär att fakturan för vårdkostnaderna kan skickas till personens hemland, på samma sätt som svenskar kan få vård i varje EU-land. Utblottade EU-medborgare som vistas i Sverige diskrimineras dock ofta i sina hemländer och saknar försäkringsintyg, vilket försvårar deras möjligheter att få vård. Det är naturligtvis en skam att EU-medborgare från länder som Rumänien och Bulgarien lever i så utbredd fattigdom, utanförskap och främlingsfientlighet eller antiziganism att de inte har andra alternativ till familjens försörjning än att komma till Sverige för att tigga.

Lagstiftningen är inte tillräckligt tydlig när det gäller utsatta EU-medborgare som vistas i Sverige. Olika tolkningar görs i olika delar av landet, och situationen blir därmed än mer osäker för den enskilde. Och människor nekas vård. Regeringen och socialministern visar inget som helst intresse för att lösa frågan, och Sverigedemokraterna föreslår att rätten till vård ska begränsas även för så kallade tillståndslösa människor. Liberalerna behöver därför tydligt ta ställning för individens grundläggande rättigheter:

Sverige ska driva på och EU måste ställa krav på att alla EU-länder ska säkerställa att deras medborgare får tillgång till den hälso- och sjukvård de behöver samt står för kostnaderna för sina medborgare när de söker vård i annat EU-land genom att förse sina medborgare med nödvändiga försäkringsintyg. Länder som bryter mot detta undergräver den fria rörligheten inom EU.

Lagstiftningen behöver förtydligas så att det står klart att även utsatta EU-medborgare utan sjukförsäkring från hemlandet ska få vård som inte kan anstå på samma sätt som asylsökande och så kallade tillståndslösa människor.

Vem som helst kan bli sjuk och alla ska ha rätt till nödvändig vård.

G117. Hälsa för frihet – liberal politik för folkhälsa

Anna Starbrink, Stockholm
Liberalerna Stockholms län
Lovisa Aldrin, Halmstad
Jimmy Ekström, Aneby
Joar Forssell, Stockholm
Malin Sjöberg Högrell, Uppsala
Amelie Tarschys Ingre, Lidingö
Annika Linde, Danderyd
Maria Lundqvist-Brömster, Nordmaling
Barbro Westerholm, Stockholm
Ingeborg Wiksten, Sundsvall

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar ställning för att Sverige ska forma en nationell strategi för hälsa.

1. Yrkande 3 besvaras under avsnitt A.

2. att Liberalerna tar ställning för att inkludera hälsa som ett viktigt mål för krisberedskapen för att stärka motståndskraften i befolkningen mot pandemier och andra hälsokriser.
3. att Liberalerna tar initiativ för att utveckla nya finansieringsmodeller för sjukdomsförebyggande insatser genom hälsoobligationer.

Hälsa ger frihet. Ohälsa däremot minskar vår självständighet och våra möjligheter i livet. Hälso- och sjukvården står inför uppgiften att möta behoven hos en åldrande befolkning, kraftig ökning av livsstilssjukdomar och ökade kostnader för läkemedel. Majoriteten av vårdens resurser går till att vårda dem som redan är sjuka, endast en liten del läggs på preventiva insatser för att minska sjukdomsförekomsten.

Sverige har länge haft en god utveckling av folkhälsan, men den positiva utvecklingen har avstannat. Brist på fysisk aktivitet och en stillasittande livsstil riskerar att försämra barns hälsa livslångt, barn i Sverige har en mer ohälsosam livsstil än i många andra länder (OECD).

Liberal hälsopolitik bygger på vetenskap och på människors egen kraft. Vi vänder oss mot en paternalistisk hållning med pekpinnar och förbud som främsta vapen. Människor har rätt att fatta sina egna beslut och forma sina liv. Samhällets uppgift blir att möjliggöra sunda livsval och erbjuda förutsättningar att etablera goda vanor samt ta ett särskilt ansvar för barns och ungas uppväxtvillkor.

Nationell strategi för hälsa. Befolkningens hälsa är en nationell angelägenhet. God hälsa är en långsiktig besparing för det offentliga, och effektivt hälsoarbete är därmed en investering.

Det behövs strukturella förändringar för goda levnadsvanor med bland annat mer fysisk aktivitet, bättre matvanor, minskad ensamhet, mindre rökning och insatser för jämlik hälsa. Strategin behöver ett brett angreppssätt och

- Se över ekonomiska incitament och upphandlingsregler för att stärka hälsa.
- Stimulera en hälsofrämjande samhällsplanering och infrastruktursatsningar som gynnar fysisk aktivitet, bland annat grönytor och cykelmöjligheter med mera.
- Stärka det hälsofrämjande arbetet i vården, till exempel fysisk aktivitet på recept och kultur i vården.
- Öka den fysiska aktiviteten i förskolor och skolor.
- Utveckla nudging som ett verktyg för att puffa för en hälsofrämjande livsstil, där individen har sin beslutanderätt och frihet.

Hälsa som beredskap: Pandemin har visat hur sårbara vi är. De som drabbats hårdas av covid-19 är människor som redan innan hade sämre hälsa. Sverige måste stärka sin beredskap att möta nya pandemier och andra kriser. I detta ingår en stärkt folkhälsa som ökar motståndskraften. Berörda myndigheter bör få i uppdrag att, i samverkan med kommuner, regioner och civilsamhället, att inkludera stärkt folkhälsa i arbetet med att utveckla Sveriges beredskap.

Ny finansieringsmodell: Prevention kan minska både lidande och vårdbehov. Ekonomiska besparingar genom preventivt arbete kommer dock alltid med fördröjning vilket gör de svåra att motivera när resurserna är knappa. För att möjliggöra hälsoinsatser i stor skala behövs nya finansiella lösningar. Där behövs socialt entreprenörskap och nya hälsoobligationer, där samverkan mellan offentliga och privata aktörer möjliggör investeringar i hälsa och koppla avkastningen till hur framgångsrik den preventiva insatsen är.

G118. Modernisera LOV

Anna Starbrink, Stockholm
Amelie Tarschys Ingre, Lidingö
Jan Liliemark, Stockholm
Barbro Westerholm, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska ta initiativ till en ny vårdvalsreform som bygger vidare på LOV i enlighet med förslagen i motionen.

Lagen om valfrihet, LOV, som skapades av Alliansregeringen har ökat mångfalden och stärkt valfrihet för patienter i vård och omsorg. Detta vill vi bygga vidare på.

Genom januariavtalet har Socialdemokraterna lagt sin gamla stoppolitik mot enskilda vårdföretagare åt sidan. Det är en seger för Liberalernas frihetliga linje.

Ett framåtsyftande arbete för att utveckla LOV bör bli nästa steg i det liberala reformarbetet. Individens ställning i vård och omsorg måste stärkas. Vårdköerna är ibland beklämmande långa. Det behövs flera som vill erbjuda vård, samtidigt som vården måste hållas samman kring patienterna och kontinuiteten främjas.

En ny reform måste bygga på vårdvalets framgångar, men också kritisk granskning av utfallet så att brister kan rättas till. Regioner och kommuner behöver utveckla ersättningsmodeller som minimerar hälsomässigt eller medicinskt omotiverade kostnadsökningar, säkrar en sammanhållen vård och omsorg och reglerar insyn och ansvar för utbildning, fortbildning och forskning.

Nationellt behövs en vårdvalsreform som vässar lagstiftningen för att möta ökade resursbehov och patienternas behov, med utgångspunkt i hälso- och sjukvårdslagens krav att den med störst behov ska ha företräde till vårdens resurser. Liberalerna bör ta initiativ för att utveckla LOV inom en rad områden:

- Patienten ska ha valfrihet inom alla områden där så är möjligt, och rätt till information om var behandlingen kan ges. LOV kan med fördel användas inom stora delar av specialistvården, liksom primärvård och omsorg.
- Regionerna ska ha möjlighet att rikta etablering inom vårdval till särskilda geografiska områden. Ansvaret för att tillgodose befolkningens vårdbehov ligger på regionerna och de behöver kunna anpassa vårdstrukturen utifrån lokala förutsättningar och behov, som t.ex. tillgången till vård i glesbygd eller s.k. utanförskapsområden.
- Sjukhusen bör kunna få möjlighet att skapa sammanhållna vårdprocesser i nära samverkan med vårdvalsaktörer inom olika medicinska områden.
- Sammanhållen vård måste möjliggöras genom gemensamma vårdval i regioner och kommuner. Den bris-

tande förmågan att hålla samman vården är särskilt kännbar för individer som både behöver vård och kommunal omsorg.
- Patientinformationen ska utvecklas och vara tillgänglig via nätet, men också på annat sätt för dem som inte kan tillgodogöra sig den digitalt. För att valfriheten ska fungera måste patienterna ha möjlighet att göra välinformerade val och att enkelt göra jämförelser mellan vårdgivare och regioner.
- Information om vårdgivares resultat vid mätningar av vårdkvalitet och patientnöjdhet bör vara lättillgängliga för alla patienter för att möjliggöra ett informerat vårdval.

Som liberaler ska vi främja mångfalden i vården, samtidigt som vi tar ansvar för att säkerställa jämlik och rättvis vård inom och mellan regionerna, att vården får en rimlig geografisk spridning och att hushålla med skattemedel. Så kan vi bidra till att utveckla välfärden.

G119. Stärka hälsovården för barn och unga

Tiina Ihatsu-Harder, Strängnäs
Marie Ericsson Drotte, Strängnäs

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att alla barn med psykisk ohälsa ska ha rätt till jämlik vård oavsett var du bor

En ökning av resurserna till barn- och ungdomspsykiatrin (BUP) borde prioriteras.

De senaste 20 åren har psykisk ohälsa bland barn och unga vuxna i Sverige ökat kraftigare än i de andra nordiska länderna. Det handlar både om självrapporterade psykiska besvär och diagnostiserade psykiska sjukdomar. Bakom stegringen ligger framför allt ångest och depressioner.

Tidiga insatser är jätteviktiga, annars riskerar motivationen hos patienten att tryta samtidigt som besvären kan bli svårare att få bukt med.

I dag har närmare 190 000 barn och unga vuxna någon form av psykisk ohälsa. Mest drabbade är unga kvinnor i åldern 18–24 år. Det motsvarar omkring tio procent av flickor, pojkar och unga män samt 15 procent av unga kvinnor.

Ökningen återspeglas i hela ungdomsgruppen, även om den är högre bland personer med svåra psykosociala förhållanden.

Den stora psykiska ohälsan skulle kunna handla om att det är svårare att ta sig in på arbetsmarknaden i dag än tidigare, eller att utbildningarna är mer teoretiska.

Personer som diagnostiseras med depression eller ångestsyndrom riskerar långa sjukdomsförlopp samtidigt som det finns en förhöjd risk för självmord eller självmordsförsök.

G120. Barnpsykiatrin i landet måste stärkas

Liberalerna Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att barnpsykiatrin i landet måste få rätt förutsättningar för att fungera

Det går inte an att det bara ska finnas högspecialiserade BUP på enstaka sjukhus i södra Sverige som till exempel kring ätstörningar, autism, borderline, självdestruktiva beteenden och även i vissa fall emotionellt instabilt personlighetssyndrom (EIPS). Dessa barn far mycket illa i vården på grund av okunskap från golvet på slutna avdelningar och att det brister i kunskap på öppna BUP i landet.

Se till att även vidareutbilda dem som jobbar som vårdare så de får en bättre grund hur man ska komma över problem. Det är bättre än att personal ska känna sig otrygga och ibland säga upp sig för att man tycker arbetet är krävande. Men grunden till att inte trivas och göra fel är många gånger okunskap om hur man kan försöka hitta andra vägar och lösningar till barnet som vårdas som t.ex. dialektisk beteendeterapi (dbt-behandling). Säkerheten är inte heller alltid på topp i landet där barn även kunnat fly från slutna avdelningar. Man måste ju alltid jobba två och två vid permissioner i t.ex. lekterapi. Barnpsykiatrin måste få rätt förutsättningar för att fungera.

Andra frågetecken i Norrbotten och Örebro är att det finns vårdare som kan börja prata om sin bantning, att barnen kan skada sig själva på en sluten avdelning med ärr för livet, att vården inte lyssnar mer på föräldrar från början, att inte dbt-terapi och mer kompetens kring olika ätstörningar med utbildad personal finns i Sunderbyn och på öppenvård i Gällivare som har ett stort upptagningsområde samt att inte ett öppenvårdsteam kommer över i Örebro på den akuta avdelningen så barnen inte bara sitter på förvaring.

Föräldrar och barn måste kunna få ett professionellt bemötande i tid för att i dag kunna få rätt hjälp. Det gäller att försöka bryta vissa mönster direkt som annars ger en längre vårdtid och mer skador i själen för individen, och till sist är allt också en merkostnad för samhället på flera plan. Barn som inte får rätt bemötande i tid straffas och måste lämna sin familj för att flytta till SiS eller privata hvb-hem med flerårig vård.

Man måste ständigt vidareutbilda sin personal som finns. Utvecklingen i Sverige kan inte stå still, psykiatrin är en avancerad vård och den psykiska ohälsan ökar, vilket måste förebyggas redan i skolan och med hjälp av att ungdomsmottagningarna breddar sitt arbetsområde så att fler vågar vända sig till en enhet i tid.

I slutändan måste det även göras en lagändring gällande LPT (lagen om psykiatrisk tvångsvård) som gör att det är bättre att rädda individen och helst barn i tid innan personen får livslånga problem.

Medicinering för barn ska inte heller vara ett första alternativ som läkare redan börjat förespråka, eftersom det inte riktigt finns forskning på vilka skador det kan ge. Men i vissa lägen kan det säkert vara nödvändigt.

G121. Förnya och bredda ungdomsmottagningarna

Liberalerna Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att bredda ungdomsmottagningarnas verksamhet i hela landet för att förebygga psykisk ohälsa

I dag är ungdomsmottagningarna föråldrade. Kuratorer och personal behöver mer utbildning om ätstörningar, diagnoser, kring utsatta barn och liknande samt att mottagningarna ska synas mer i skolor och på stan i olika sammanhang.

Förnya ungdomsmottagningarna i hela landet. Ett förebyggande arbete mot psykisk ohälsa ska kunna påbörjas på en ungdomsmottagning.

Ungdomsmottagningarna måste synas mer på skolor och i andra offentliga sammanhang för att i dag även kunna jobba ännu bredare, så att ungdomar ska våga vända sig till mottagningar ifall att man t.ex. blivit utsatt på internet eller har andra problem som man inte vågar ta med sina föräldrar eller anhöriga.

Ett bra och brett förebyggande arbete minskar risken för psykisk ohälsa. Förhoppningsvis får barn tidigare hjälp innan djupare destruktiva tankar uppstår.

G122. Satsa mer på jämlik vård

Patrik Szefer, Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna bör verka för att det i Sverige i första hand ska satsas på att nu få en fungerande vård och skola innan man börjar satsar på annat som vägbyggen och liknande
2. att Liberalerna bör verka för att det tillsätts en utredning vad som kan göras för att förbättra tillgängligheten för vård och omsorg. Utredningen ska undersöka om det finns möjlighet att dela in Sverige i tre–fyra regioner så att man kanske kan få bättre toppstyrning politiskt och även jobba mot mer jämlika mål över regionerna

Man kan inte dra ner på vården, men man kan prioritera om i samhället och tills vidare dra ner på kraven om höghastighetståg över 250 kilometer i timmen, onödiga vägbyggen samt lyxbyggen som skattebetalare står för, och börja titta mer var pengar verkligen tar vägen.

Framför allt kan man spara pengar och öka patientsäkerheten genom att centralisera en viss typ av vård för att få en bättre akutsjukvård på landsbygden.

G123. Mer vård – mindre administration

Liberalerna Östersund

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att låt patienten själv fylla i ansökan med motivering, – eventuellt med hjälp av sjuksköterska, arbetsterapeut eller arbetsgivaren – så att läkaren endast har att yttra sig över begäran

Läkare lägger för mycket tid på bl.a. intygsskrivande vilket tager tid från vården. Låt patienten själv fylla i ansökan med motivering – eventuellt med hjälp av sjuksköterska, arbetsterapeut eller arbetsgivaren – så att läkaren endast har att yttra sig över begäran.

Bör kunna spara in kanske 15 minuter av en konsultation där i dag 20 minuter av totalt 45 minuter ägnas åt intygsskrivande, det vill säga 30 procent tidsbesparing.

För att vården ska hinna med allt vi vill och ge t.ex. allmänläkare mer tid att träffa patienter finns ett norskt förslag om sjukintyg.

Tanken är att patienterna själva ska fylla i en ansökan om sjukpenning – kanske med hjälp t.ex. av sin arbetsgivare – en ansökan som doktorn sedan tager del av – eventuellt kompletterar – och skriver kort ”förslag” om lämplig tid och sjukskrivningsgrad.

Sedan den 1 januari 1970 ingår rätt till intyg i kostnaden (sju kronor år 1970) för besöket – men detta tager alltmer tid utan klar nytta. Den reella kostnaden för intygen icke är rimlig på grund av tidsåtgången.

Eftersom det enligt klok kollega tager cirka 20 minuter i dag för läkaren att fylla i sjukintyg på datorn så skulle då vården då spara 10–15 minuter per patient – och hinna med fler patienter. Nu är reella kostnaden för extra besök 2 250 kronor – kanske hos ny stafettdoktor – på grund av att Försäkringskassan ej godkänt intyget – med en timkostnad inklusive kringkostnad på 3 000 kronor (aktuell uppgift i Region Jämtland Härjedalen) och tränger även undan annan vård. Ibland underkänns upprepade gånger.

Är det rimligt att det ska behövas sex års universitetsstudier, sedan AT eller den nya bastjänstgöringen i 2,5 respektive 1 år samt därefter specialistutbildning i 5–6 år, det vill säga totalt 12–15 års utbildning för att försöka reda ut patientens yrkessituation och eventuellt även privatliv? Läkaren ska även själv skriva ned allt enligt fastställt formulär i datorn.

I dag kan Försäkringskassans anställda med mycket kortare utbildning – oftast utan kontakt med den som vill bli sjukskriven – snabbt underkänna intyget och begära komplettering.

Lägg över arbetet på Försäkringskassan – i samarbete med patienten.

Det införs även i vården olika datasystem inte bara för sjukintyg utan även för journaler, recept och remisser m.m. vilka var för sig säkert är förträffliga men de har före införandet mycket sällan testats angående tidsåtgång för vårdande läkare relativt t.ex. tidigare pappersrecept och remisser. De nya datarutinerna bidrager till köer genom att minska tillgängligheten till vård.

Det är enkelt att skanna t.ex. en PAD-remiss som har mycket illustrativ teckning av var preparatet är taget. Detta borde bedömas relativt tidsvinsten med remiss skriven i datorn.

Datoriserade recept borde kunna skrivas så att diagnos kopplas till läkemedlet utan att läkaren ska ägna extra tid till

statistikuppgifter t.ex. till Strama utan direkt nytta för den aktuella patienten.

Effektivare datarutiner kan snabbt ge 10–15 procent ökad kapacitet i primärvården – alla ska ju inte ha intyg. Med en tänkt ökad utbildning tager det 12–15 år att utbilda nya läkare motsvarande 10–15 procent – till stor kostnad. Datarutinerna borde kunna ändras på 2–3 år.

Det finns uppgifter om att den effektiva delen av arbetstiden till patientkontakt i dag bara är cirka en tredjedel – så den tiden må utnyttjas väl.

Revision lär kunna innefatta icke bara siffror utan även att se på produktivitet och kundnytta – i näringsliv och kanske även i vården.

G124. Tandvården – en naturligt integrerad del i sjukvårdsförsäkringen

Börje Dovstad, Karlskrona

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att partistyrelsen får i uppdrag att tillsätta en arbetsgrupp som får i uppdrag att ta fram ett förslag för att tandvården integreras i den allmänna sjukvårdsförsäkringen och lägga förslag på hur en sådan förändring ska utformas och finansieras samt hur reformen ska kunna implementeras

”Du som är politiker – kan du förklara för mig varför tandvården inte ingår i den vanliga sjukvårdsförsäkringen, varför jag ska behöva fundera på om jag har råd att få mina tänder lagade samtidigt som jag utan någon högre egenavgift kan få en ny knäled?”

Så ställdes frågan till mig i väntrummet hos min tandläkare. Tyvärr kunde jag inte ge något bra svar på frågan. Det är svårt att hitta några rationella orsaker eller medicinska skäl till varför just den delen av kroppen som har med tänderna att skaffa ska vara undantagen från den allmänna försäkring som omfattar sjukdomar i övriga kroppen.

Det enda skälet att inte införliva tandvården i övriga försäkringen torde vara den kostnad reformen skulle medföra för oss skattebetalare. Det är en invändning som historiskt alltid har kunnat ställas mot ömmande reformer och som framöver alltid kan användas för att inte genomföra angelägna socialliberala förändringar.

Det är nu dags att fullfölja Liberalernas goda traditioner inom tandhälsan område – det är dags att låta tandvården bli en integrerad del av den allmänna sjukvårdsförsäkringen.

G125. Jämställ munnen med övriga kroppen

Liberalerna Västsverige

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att partistyrelsen får i uppdrag att tillsätta en arbetsgrupp med uppgift att ta fram ett förslag för en ny tandvårdsförsäkring och lägga förslag på hur den ska kunna utformas, finansieras och införas.

Skulle någon kunna tänka sig att vi tar bort rätten till i princip kostnadsfri sjukvård och i stället lät patienterna betala stora delar av till exempel byte av höftled.

Argumentet skulle främst vara att vi inte har råd att ge denna subvention. Den som har en dålig höftled får betala bytet i stort sett själv. Det är för dyrt för samhället att betala höftleder. Och har man inte råd, får man leva med dessa problem.

Det blir givetvis ett rungande nej på den frågan.

Men så är det ju faktiskt inom tandvården. Munnen räknas inte till kroppen utan har en helt egen finansiering, där den enskilde betalar stora delar. Det finns en tandvårdsförsäkring, som försöker att ge stöd till de mest utsatta, men varje dag avstår människor från tandvård därför man inte har råd.

Patienter avstår från förebyggande behandlingar som kommer kosta dem pengar eller tänderna senare i livet. Man avstår från att göra åtgärder som skulle bevarat tanden utan drar ut den då det blir billigast. Man avstår från att ersätta utdragna tänder med tandkronor och tandbroar och lär sig leva med gluggar.

Det enda argument som ständigt kommer mot en tandvårdsförsäkring, som jämställer kostnaden för behandling av tänderna med en för övrig sjukvård, är kostnaden. Sällan eller aldrig får man argument emot i själva sakfrågan utan det är kostnaden och åter kostnaden som återkommer. Och vi förstår att argumenten i sakfrågan uteblir. Den som försöker argumentera om att bra tänder inte är så viktiga hamnar snart i en position där den personen måste börja ifrågasätta andra ingrepp på kroppen, som till exempel byte av just höftleder.

En fullt utbyggd tandvårdsförsäkring, där ett besök för patienten hos tandläkaren kostar lika mycket som ett hos specialistsjukvården, skulle sannolikt kosta 20–25 miljarder per år. Många som i dag har stora besvär med sina tänder, men inte har råd, skulle söka vård och skapa en initial puckel av behov.

Vi är medvetna om att man sannolikt får införa en ny tandvårdsförsäkring i fler steg kanske under 5–tio år. Men vi måste börja. Ett socialliberalt parti kan inte år efter år negligera det faktum att det finns invånare som inte har råd att gå till tandläkaren och lever med mycket dålig tandstatus, med argumentet att vi inte har råd.

Liberalerna borde utse en arbetsgrupp i denna viktiga fråga som får i uppdrag att arbeta fram ett förslag på hur Liberalerna ser på ny tandvårdsförsäkring. Hur den ska utformas, på vilket sätt den kan införas och hur den kan finansieras.

Det är dags att Liberalerna vågar titta på denna fråga och konstruktivt börjar arbeta för att få bort ojämlikheten vad gäller tandstatus och inte bara slentrianmässigt avfärdar frågan på landsmötena med att det kostar för mycket.

Att våga låta några titta på hur en ny tandvårdsförsäkring ska kunna utformas och komma med konstruktiva lösningar kostar så lite men kan ge Liberalerna ökad trovärdighet i dessa frågor, och till och med kanske fler anhängare. Det senare har vi ju inte för många av.

G126. Ja till en maxtaxa inom tandvården

Mardoukh Ahi, Järfälla

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet ställer sig bakom det som framgår i motionen och aktivt verka för att införa en maxtaxa inom tandvården.
2. att landsmötet ställer sig bakom det som framgår i motionen och aktivt verka för att utveckla ett samarbete mellan primärvården, tandvården och äldreomsorgen.

Inom Liberalerna eftersträvar man alltid att arbeta med förebyggande insatser och utifrån ett folkhälsoperspektiv med vård på lika villkor för alla. När en patients ekonomiska förutsättningar blir avgörande för vilken behandling hen ska få blir begreppen ”förebyggande insatser” och ”folkhälsoperspektiv” svåra att motivera.

Studier har visat att tandhälsan i Sverige har blivit allt bättre de senaste årtiondena. Allt fler äldre behåller kvar sina tänder vilket också medför att behovet av äldretandvård kommer att öka med tiden. Rapporter från pensionsmyndigheten tyder att en genomsnittlig allmän pension före skatt ligger på 13 000 kronor per månad. Eftersom många pensionärer inte har mycket kvar att leva på blir tandvården ett bortprioriterat alternativ och många väljer i stället att stå ut med en bristande oral hälsa och en nedsatt livskvalitet. För att kunna arbeta förebyggande bör man därför se till att utveckla samarbetet mellan primärvården, tandvården och äldreomsorgen. Inte minst när antalet fattigpensionärer har ökat drastiskt de senaste åren.

I dag har vi fri barntandvård upp till 23 år i syfte att kunna sätta in goda tandvårdsvanor redan i en tidig ålder men trots detta är det många i åldersgruppen 24–34 år som undviker tandläkarbesök som i ett förebyggande syfte när de blir betalande patienter då förutom tandvårdsrädsla, höga priser och många gånger en osäker personlig ekonomi.

Högkostnadsskydd inom tandvården

Högkostnadsskyddet inom tandvården innebär att om vården blir dyrare än 3 000 kronor per behandlingsår får patienten 50 procent i tandvårdsersättning i kostnaderna mellan 3001 kronor och 15 000 kronor och om kostnaderna överstiger 15 000 kronor uppgår tandvårdsersättningen upp till 85 procent av kostnaderna över 15 000 kronor under behandlingsåret. Tandvårdsersättningen beräknas på referensprislistan och mellanskillnaden betalar patienten själv som 100 procent oavsett var patienten befinner sig i trappan för högkostnadsskyddet. Detta innebär om vårdgivaren tar ett högre pris än referensprislistan blir tandläkarbesöket mycket dyrt.

Abonnemang tandvård

Att satsa på Frisktandvård räcker inte till då denna riktas i princip mot friska patienter och ersätter inte rehabiliterande och habiliterande vård och vård vid olycksfall och arbetsskador ingår inte i Frisktandvården utan att dessa besök får patienten bekosta själv.

Trots att man har lyckats uppnå goda resultat när det gäller förbättrad oral hälsa bland den svenska befolkningen finns det fortfarande utrymme för förbättring. Barn som kommer från familjer med låg socioekonomisk status har visat sämre tandhälsa än andra barn i samma ålder. Förutom hål i tänder kan även bristande oral hygien medföra åderförkalkning och därmed öka risken för hjärt- och kärlsjukdomar.

Målsättningen med vården är att alla ska behandlas på lika villkor oberoende av bakgrund eller socioekonomisk status. En målsättning att kunna se tänderna som en del av kroppen och att erkänna vilken betydelse en god tandhälsa har för folkhälsan.

G127. Tandhälsan kan inte ingå i sjukvårdssystemet

Liberalerna Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna bör verka för att aldrig låta tandvårdssystemet ingå i det sjukvårdskydd vi har i Sverige. De enda som bör få bidrag är de som har munsjukdomar

Tandhälsan är ett eget val och sköts förebyggande av god förebyggande vård som i dag är gratis fram till 23 års ålder. Att man efter det missköter sin hälsa och måste förebyggande gå till tandhygienist är ett eget val.

Att man årligen bör få komma på kontroll är bra för att se att man inte drabbats av kroniska sjukdomar, muncancer eller andra problem. Då kan man även kolla statusen på hur man sköter sin hälsa, så kallad tandstatus, och få råd om fortsatta förebyggande åtgärder eller behandling som man själv får betala.

Har man problem man inte själv inte kan rå för, men endast då, bör man få bidrag till sin tandvård.

Utöver det är det viktigaste att skydda vårt bidragssystem, så att pengarna går till sjukvård som är livsviktigt.

G128. Förstatligande av svensk hälso- och sjukvård på sjukhus

Thomas Gutke, Östersund

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna arbetar för att beskattningsrätten för region inom området hälso- och sjukvård (sjukhusen) avförs genom förändringar i nödvändig lagstiftning.
2. att Liberalerna arbetar för att staten tar över hela finansieringen av den svenska hälso- och sjukvården (sjukhusen) genom förändringar i nödvändig lagstiftning.
3. att Liberalerna arbetar för att all regional styrd primärvård kommunaliseras.

Svensk hälso- och sjukvård finansieras dels av staten i form av bidrag och stimulansbidrag och av regionerna själva den beskattningsrätt regionerna förfogar över.

Jag ser en allmän utbredd ojämlikhet vad gäller den hälso- och sjukvårdsservice som våra medborgare konsumerar. Flera regioner, däribland min egen region Jämtland/Härjedalen, dras med enorma, näst intill omöjliga årliga

underskott, inklusive en galopperande pensionsskuld, som ackumuleras för oöverskådlig framtid. Det är inte svårt att konstatera att skatteunderlaget är alldeles för lågt för många regioner som i t.ex. region Jämtland/Härjedalen, för att driva den nödvändiga och patientsäkra vård som stipuleras enligt lag.

Regionerna är politiskt styrda organisationer genom allmänna val vart fjärde år. Får vi en situation som vad vi har i Jämtland/Härjedalen med ett sjukhus och med mycket stora avstånd, där väljarna inte förmår ändra sitt röstbeteende, vilket innebär i förlängningen en urvattnad hälso- och sjukvårdsservice, bland annat i min region. Svensk hälso- och sjukvård är alldeles för viktig för att spelas bort i regionala val runt om landet, även om valen är demokratiskt genomförda.

Jag är fullständigt medveten om att avskaffa regionernas inflyttande är en komplex fråga, men dock nödvändig. Frågan är ständigt återkommande varje år. Oaktat att svensk vård är bra, så finns det mycket som måste förbättras. I processen är det därför viktigt att fokus måste vara att sätta medborgarna, patienternas rättigheter – och möjligheter – inflyttande, vårdkvalitén, medarbetarnas arbetsmiljö-arbetsvillkor-inflytande- för att bli en attraktiv arbetsgivare, i främsta ledet processen.

Processen kommer att ta tid att genomföra, men vi tillsammans är tvungna att starta denna process. Själv har jag drivit denna fråga sedan 2013. Inte helt okänt så drivs denna fråga av politiskt av Kristdemokraterna. Även Moderaterna har frågan på sin agenda.

Undertecknad motionär, menar att svensk hälso- och sjukvård (sjukhusen) är ock ska vara en nationell angelägenhet, precis som skolan ska vara. Det måste vara staten som garanterar att varje medborgare i vårt land har en likvärdig vård och patientsäker vård, oavsett vart den ges inom landets gränser, och oavsett vart man bor i landet. Så är inte fallet i dag.

G129. Förstatliga sjukhusvård

Gunilla Werme, Örebro
Inger Lundberg, Älvsbyn

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att förstatliga sjukvården
2. att reformera huvudmannaskapet
3. att minska byråkratin
4. att ge läkare och sjuksköterskor mer inflytande över vården.
5. att bidra till mer jämlikhet i vården över hela landet

Under pandemin har det blivit mer och mer tydligt att sjukvården inte ska drivas av 21 olika regioner. Nationell styrning med en reformering av huvudmannaskap med exempel från våra grannländer är nödvändig för att minska byråkratin och ge läkare och sjuksköterskor mer inflytande över vården. Jämlikhet i vården över hela landet skulle underlättas eftersom skatteunderlaget i dag är väldigt olika i olika regioner över landet. Primärvården skulle också behöva ha både dag- och kvällsöppet för att ge nära vård och därmed också avlasta våra akutmottagningar och ha fler fasta husläkare och införa någon form av hälsosamtal för personer i medelåldern och även utöka ungdomsmottagningar och BUP för att därmed främja fysisk och psykisk hälsa. Närhet till läkare, sjuksköterskor och undersköterskor inom äldrevården blir en uppgift för kommunerna även fortsättningsvis, men kan ske i samarbete med vårdcentralerna och annan kommande statlig hälso- och sjukvård.

G130. Akutsjukvård i hemmet

Camilla Mårtensen, Kävlinge
Christer Sörliden, Helsingborg
Gilbert Tribo, Kristianstad

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att verka för att se över lagtexten så att den blir anpassad för en sömlös vård mellan olika vårdformer
2. att verka för att läkemedelslagen förenklas och det ges möjlighet att ha en säker läkemedelshantering trots att akutvårdande patienter är utanför sjukhusets fysiska lokaler

I framtidens vård vill vi utgå mer från patientens behov och förutsättningar. Att arbeta personcentrerat är självklart för vårdens personal oavsett om du arbetar i kommunal eller regional förvaltningen. Men ett mer personcentrerat arbetssätt möter hinder i omodern lagstiftning

En möjlighet för framtiden är att det numera är fullt möjligt tekniskt att driva akutsjukvård i hemmet, så kallat ”Hospital at home” som bedrivs bl.a. i USA, Nederländerna och Tyskland.

I Sverige är Region Skåne först ut och ett pilotprojekt är startat, akutsjukvård i hemmet tillsammans med Malmö stad för att erbjuda patienten akutvård efter sina behov. Erbjudandet gäller både för patienter med enbart kortvarig akutsjukvård medan andra patienter parallellt har betydande behov av kommunala eller civila insatser

I akutsjukvård i hemmet är det fortfarande slutenvården som är ansvarig för patientens vård o hälsa. Det stöter på problem utifrån vilken vårdform som bedrivs. I svensk lagstiftning finns två vårdformer slutenvård eller öppenvård

Definitionen av lagstiftaren kring öppen och slutenvård medför till exempel att patienten utifrån ta emot vårdinsatser från SOL samtidigt som denna nyttjar slutenvården.

Väljer man att bedriva akutsjukvård i hemmet utifrån vårdformen öppenvård får i stället patienten mer kostnader än om denne är inlagd på sjukhus, vilket naturligtvis är orimligt och kan göra vårdformen mindre lockande

En annan utmaning är distribution av läkemedel som när akutsjukvården flyttar till hemmet måste ”lämna” sjukhusets lokaler för att komma patienten till nytta, vilket skapar utmaningar i läkemedelslagen o dess kontrollsystem

Liberalerna har i alla tider sett till individen före systemet, det är hög tid att vi tänker nytt vi yrkar på

G131. Ny regional indelning av sjukvården

Olle Schmidt, Malmö
Torkild Strandberg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att tillsätta en arbetsgrupp med uppdrag att i grunden reformera Sveriges sjukvårdssystem
2. att ett inriktningsprogram kan presenteras i valplattformen efter brett samråd och, om behov finns, ett nätbaserat partiråd våren 2022
3. att minska antalet geografiska sjukvårdsregioner till sex alt. nio i linje med Ansvarskommitténs förslag och intentioner
4. att öka det statliga ansvaret för sjukvården, i första hand universitetssjukhusen och den högspecialiserade vården
5. att det delade regionala och kommunala huvudansvaret för primärvården och äldrevården förtydligas

Pandemin har visat att Sveriges indelning av 21 självständiga sjukvårdsregioner inte fungerar optimalt. Samordningen och effektiviteten har blivit lidande.

Det har funnits behov av en statlig överblick, som till del kan avhjälpas av intresseorganisationen, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), en medlems- och arbetsgivarorganisation för samtliga Sverige kommuner och regioner.

Men SKR har en för många medborgare diffus roll.

Landstingen, från 2019 regioner, har sjukvården som huvudsakligt ansvar, även om ansvaret för den regionala utvecklingen har blivit större och tydligare genom åren.

Ansvarskommittén under ledning av Mats Svegfors, där en undertecknarna till denna motion (Olle Schmidt) var Folkpartiets representant, presenterade ett slutbetänkande år 2007 i stor enighet.

Bland annat föreslogs en rad åtgärder syftande att skapa en bättre balans mellan lokala och regionala avvägningar parat med det legitima nationella intresset av likvärdighet och sammanhållning över hela landet.

Det förslag som fick mest uppmärksamhet var initiativet till en ny regional geografi. Med stöd av ett antal kriterier föreslog utredningen att regionerna minskades från 21 till sex–nio s.k. regionkommuner.

Ansvarskommittén menade att de stora utmaningar som vårt land stod inför vad avser särskilt den tekniska utvecklingen inom sjukvården krävde en mer sammanhållen sjukvård med ett utökat statligt ansvar för att kunna garantera en likvärdig sjukvård över hela landet.

Ansvarskommittén blev till stora delar en ”hyllvärmare”.

De nationella initiativen har varit många det senaste decenniet från regeringar av skilda kulörer, och den ökande statliga styrningen har mötts med blandat mottagande från regioner och kommuner. Medborgarnas engagemang i dessa frågor har inte varit stort.

Inom Liberalerna, som inom övriga partier, har uppfattningarna gått isär. Försök har gjorts att hitta gemensamt förhållningssätt, men tyvärr utan några mer långtgående åtgärder. Det område som diskuterats mest är hur den högspecialiserade sjukvården ska organiseras.

Nu är det enligt vår mening tid att på nytt väcka liv i debatten om regionerna och sjukvårdens styrning.

Ett omfattande utredningsmaterial finns att tillgå, varför vi inte tror att frågan kräver mer omfattande nya utredningsdirektiv.

Vi kan också titta på Norge och Danmark för att finna möjliga vägar för svensk sjukvård.

G132. Motverka ett förstatligande av den svenska sjukvården

Bertil Andersson, Nacka

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ej ska stödja Kristdemokraternas linje på ett förstatligande av den svenska sjukvården

Bakgrunden är att Kristdemokraterna med flera ropar på förstatligande av sjukvården som en konsekvens av mindre lyckade insatser under coronapandemin.

Myten om centralisering har dåligt vetenskapligt stöd. Enligt min mening finns det många skäl att lära av akademi och andra länder innan man hänger sig åt alltför mycket tyckande. Exempelvis har Ratio gjort en insats för att öka kunskapsnivån i frågeställningen. I rapporten ”Myten om centralisering – Om sjukvården som ett polycentriskt system” analyserar och jämför Nils Karlson och Mattias Lundbäck svenskt sjukvårdssystem genom att använda begreppet och analysverktyget polycentrism.

Mycket talar för att ett pluralistiskt system med en mängd olika beslutsenheter och nivåer, var och en med betydande autonomi ger ett bättre utfall än helt centraliserade system. Att patienterna eller välfärdsanvändarna har betydande valfrihet är viktigt. Sjukvårdssystem som kombinerar ideella, vinstdrivande och offentliga utförare som verkar och samverkar sida vid sida är framgångsrika.

Det är många länder som bör studeras. Mitt inspel är här Nederländerna, Schweiz och Israel.

G133. Nationell ökad styrning av sjukvården

Liberalerna Norrbotten

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att partistyrelsen till nästa landsmöte får i uppdrag att ta fram ett förslag på en ny nationell styrning av svensk sjukvård där staten tar ett ökat ansvar. Som utgår från en mångfald av vårdgivare men ändå garanterar en likvärdig vård oavsett bakgrund, kön, ålder eller bostadsort.

Liberalerna Norrbotten har under flera år verkat för och försökt få partiet på central nivå att arbeta för en ökad statlig styrning av sjukvården. Under pandemin har det visat sig hur problematiskt det är med 21 olika regioner som ansvarar för vården, 21 olika viljor och 21 olika lösningar. Vi har varit sårbara och haft dålig beredskap i många av de 21 olika regionerna har det inte fungerat, trots ökade ekonomiska tillskott. Liberalerna Norrbotten är övertygade om att med ett

statligt huvudmannaskap för sjukvården hade Sverige klarat sig bättre under pandemin och haft bättre krisberedskap.

Ett av fundamenten i ett välfärdssamhälle är att alla människor har rätt till en god vård och omsorg, oavsett ekonomi, ålder eller bostadsort, mycket talar för att det inte kommer uppnås om vi har kvar dagens organisation över sjukvården. Liberalerna Norrbotten anser att för att kunna garantera en likvärdig vård krävs en större nationell styrning och finansiering. Det är också orimligt att de ekonomiska resurserna och kvaliteten varierar mellan olika regioner. Alla ska ha samma möjlighet till god sjukvård.

G134. Skapa genom FN ett minimum för antalet vaccinfabriker

Sören Jonsson, Umeå

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna arbetar för att FN ska anta regler om ett minsta antal fabriker i världen som tillverkar vaccin

Den pågående pandemin har satt fokus på behovet av fabriker som tillverkar vaccin. Men produktion av vaccin är en känslig operation, och om vi har ett alltför litet antal fabriker som producerar vaccin så kan kontaminering eller andra olyckor slå ut en stor del av världsproduktionen. Som exempel: om det finns tre fabriker i världen som tillverkar vaccin så kan en kontaminering slå ut en tredjedel av världsproduktionen. Naturligtvis kommer detta att kosta pengar, men det går inte att undvika att säkerhet kostar pengar. När vi slarvar med säkerheten för att spara pengar så kostar det människoliv i stället.

Det är därför rimligt att vi genom FN reglerar antalet fabriker för produktion av vaccin till ett minsta värde, som av säkerhetsskäl aldrig får underskridas. Mitt förslag är minst tolv fabriker i hela världen. Om en slås ut av någon anledning så kostar det bara cirka 8 procent av världsproduktionen och kan lätt ersättas av övriga producenter. Fabrikerna bör dessutom, av säkerhetsskäl, vara geografiskt utspridda så krosskontaminering inte kan förekomma.

Fabrikerna kan med fördel användas för produktion av andra vaccin så länge ingen pandemi pågår. Ett lämpligt exempel är ju produktion av influensavaccin som krävs varje år, men även andra vaccin kan produceras.

G135. HPV-vaccination

Barbro Westerholm, Stockholm
Tobias Berg, Stockholm
Ingwar Eklund, Nacka
Joel Idén, Nacka Stockholm
Nicke Johansson, Stockholm
Facundo Unia, Stockholm
Jan Westerlund, Sollentuna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att HPV-vaccination av pojkar införs i läkemedelsrabatten
2. att Liberalerna verkar för att HPV-vaccination utvärderas beträffande användning av kvinnor och män upp till 45 års ålder

Humant papillomvirus (HPV) är en av Sveriges mest spridda sexuellt överförbara sjukdomar. Vissa stammar av HPV kan orsaka cellförändringar i kroppens slemhinnor, som obehandlade kan leda till cancer. De flesta har någon gång i livet drabbats av en HPV-infektion utan att veta om det. Den cancerform som associeras med HPV är livmoderhalscancer men viruset kan också förorsaka cancer i analregionen, svalg, vulva och penis.

Numera finns vaccin som kan förebygga HPV-infektion. Vaccination mot HPV ingår i de nationella vaccinationsprogrammen sedan 2010 då det infördes till flickor i årskurs 5–6. Från och med hösten 2020 erbjuds vaccinet även till pojkar Det är sedan 2017 rabatterat för kvinnor upp till 26 år. Däremot inte för pojkar vilket vi anser måste ändras. Flickor/kvinnor och pojkar/män måste här behandlas lika, vilket Liberalerna måste arbeta för.

I USA är vaccination med HPV-vaccin godkänt för användning upp till 45 års ålder, däremot inte i EU. Vi anser det angeläget att de amerikanska erfarenheterna utvärderas för att se om de kan ligga till grund för godkännande också i Sverige för åldersgruppen 26–45 år.

G136. Vaccin för meningokocker

Maria Bratt, Täby

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att utöka det allmänna vaccinationsprogrammet med vaccin för meningokocker
2. att Liberalerna ska verka för att barnavårdscentralen och elevhälsan ska informera föräldrar och unga vuxna om hjärnhinneinflammation och de vaccin som finns som skydd

Meningokocker är en grupp bakterier finns naturligt i svalget på människor och ungefär tio procent av befolkningen bär på bakterien utan att ha några symtom men bakterien kan bland annat orsaka hjärnhinneinflammation och sepsis. Sjukdomar som orsakas av meningokocker är ovanliga men allvarliga där sjukdomsförloppet kan vara oerhört snabbt och i värsta fall ta ett liv på under 24 timmar. Personer i alla åldrar kan drabbas men spädbarn och barn under fem år samt ungdomar mellan 15 och 19 år är mest utsatt och utvecklar oftare än andra ett sjukdomsförlopp. Varje år drabbas över 50 personer i Sverige. Sedan 2020 har WHO en global plan för att besegra meningokocker i världen före 2030.

Det finns vaccin att ta, men den ingår inte i det nationella vaccinationsprogrammet.

Liberalerna bör arbeta för att höja medvetenheten om och skyddet mot en sjukdom som finns mitt bland oss och som dessutom går att vaccinera sig mot.

G137. Vaccinationsprogram för seniorer

Liberalerna Norrmalm
Christina Messick, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för införandet av ett kostnadsfritt jämlikt vaccinationsprogram för seniorer som innehåller influensavaccin, pneumokockvaccin, bältrosvaccin och i förekommande fall vaccin mot covid-19.

I dag finns inget nationellt vaccinationsprogram för äldre i Sverige. Dessutom har vi en låg täckningsgrad för influensavaccination: endast 49,7 procent bland äldre över 65 år vaccinerar sig, jämfört med WHO:s målsättning på 75 procent och det finns även variationer mellan regionerna.

Enligt Folkhälsomyndigheten kan överdödligheten i influensa vara upp till 3 000 personer under en influensasäsong. Sveriges befolkning förändras och blir allt äldre. Med en befolkning där över två miljoner invånare är över 65 år, och därmed hamnar i en extra utsatt riskgrupp, blir det ännu viktigare att agera. Vi behöver ett särskilt vaccinationsprogram för äldre.

2016 tog Folkhälsomyndigheten fram ett vetenskapligt underlag som starkt rekommenderar att influensa och pneumokockvaccination bör ingå i ett särskilt vaccinationsprogram för äldre och riskgrupper. Trots detta har inget hänt.

Vaccinerna för äldre är rekommenderade av Folkhälsomyndigheten och hanteras regionalt. Tyvärr så är situationen inte densamma runtom i Sverige. Frågan om äldrevaccinationer hanteras på olika sätt i de olika regionerna, vilket kan ses som ett slumpmässigt lotteri för de äldre, där väldigt få är vinnare. Det är oacceptabelt och anmärkningsvärt. Vården ska vara god och jämlik i hela landet.

Influensa, lunginflammation (pneumoni) och bältros orsakar stort lidande, inte minst bland äldre. Minst var femte människa får bältros någon gång i livet. Sjukdomen är vanligast bland de över 50 men alla som har haft vattkoppor kan drabbas. En person som drabbas av bältros blir sällan helt återställd och kan tvingas leva med både smärta och medicinering livet ut.

Bältros är allvarligt och det finns i dag ett bra vaccin, som ger lång immunitet. Vaccinet ingår inte i högkostnadsskyddet för läkemedel, det ska ges i två doser och varje dos kostar 2 400 kronor. Bältrosvaccin borde därför upphandlas centralt, vara kostnadsfritt för äldre och ingå i det nationella vaccinationsprogrammet för äldre.

När det gäller vaccin mot covid-19 är kunskapsläget angående framtida vaccinationsbehov inte känt. I arbetet med att ta fram en nationell operativ plan för framtida vaccination mot covid-19 följer Folkhälsomyndigheten kunskapsläget för utvecklingen av vaccinerna och förutsättningarna för att använda dem. Om det i framtiden finns behov av boosterdoser ska dessa självklart ingå i det nationella vaccinationsprogrammet för äldre.

I flera länder såsom Storbritannien och även i Danmark finns nationella, kostnadsfria vaccinationsprogram mot både influensa, pneumokocker och bältros, och som bidrar till att fler äldre väljer att vaccinera sig.

G138. Bältrosvaccinering för personer över 50–60 år

Urban Wikman, Umeå
Käte Alrutz, Umeå
Maria Lindvall, Umeå

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att i första hand införa helt kostnadsfri vaccinering mot bältros till årsrika personer 60+
2. att i andra hand införa delvis subventionerad vaccination till vuxna över 50 år

Bältros, eller herpes zoster, är en infektionssjukdom som endast drabbar dig som tidigare har haft vattkoppor och yttrar sig i form av smärtsamma hudutslag som orsakas av reaktivering av varicella zoster-viruset (samma virus som orsakar vattkoppor). Du kan ha en förhöjd risk att utveckla bältros om du har ett nedsatt immunförsvar, men de flesta som drabbas är fullt friska.

En svensk studie visade att cirka 98 procent av alla barn i åldern 9–12 år har antikroppar mot herpes zoster. Således löper praktiskt taget alla i Sverige risk att utveckla bältros under sitt vuxna liv

Årligen sjukhusvårdas upp till 1 200 patienter i Sverige, Bältros komplikationer kan leda till långvariga hälsoproblem. Den vanligaste komplikationen är postherpetisk neuralgi (PHN), andra är lunginflammation, hjärnhinneinflammation, hjärninflammation och stroke. Studier har visat att risken för stroke är ökad de första tolv månaderna efter genomgången bältros och drabbar framför allt äldre personer men ovan komplikationer kan även komma 10–15 år efter sjukdomen och ofta kopplas detta inte till virusinfektionen.

Då sjukdomen drabbar många och ger många olika typer av men, är storleken av drabbade förmodlen många fler än vad vi känner till i dag och vaccinet skulle ge många ett bättre liv under pensionsåldern

Sedan 2020 finns vaccin (Shingrix) som ger ett mer än nittioprocentigt skydd, lite osäkert ännu hur många år men troligen minst tio år. Det kan dock ge huvudvärk, muskelvärk och magtarmssymtom vilket innebär att det ska vara frivilligt att ta. Dessa vacciner är dyra och kan erbjudas med subvention eller fri vaccinering till befolkningen.

G139. Nationell läkemedelsexamen

Barbro Westerholm, Stockholm
Margaretha Herthelius, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna arbetar för att Sverige i likhet med England inför krav på nationell examen i läkemedelsförskrivning som krav för läkarlegitimation

Läkemedelsbehandling är den vanligaste behandlingsformen för årsrika människor. Läkemedel går nytta om de används på grundval av en bedömning av vilken nytta en patient kan ha av ett läkemedel i relation till vilka risker läkemedelsbehandlingen kan medföra.

I Sverige skriver läkare under ett år 112 miljoner recept till 6,6 miljoner individer på över fem och en halv miljard dygnsdoser läkemedel. Alla läkemedelsbehandlingar medför risker för biverkningar men också risker för felanvändning och därmed utebliven avsedd effekt.

Bristande kunskaper om läkemedelsbehandling bland läkarna har påtalats alltsedan vi fick receptstatistik och kunde följa användningen av läkemedel. Lärosätena tillämpar olika omfattning, form och lärarkompetens när det gäller farmakologiundervisningen. Olika insatser har gjorts beträffande fortbildning om läkemedelsbehandling. Tyvärr har insatserna inte haft fullgod effekt.

Professor Ylva Böttiger, klinisk farmakolog, har föreslagit att vi i Sverige ska införa det framgångsrika sätt man arbetar på i England, nämligen att kräva en nationell läkemedelsförskrivningsexamen som krav för läkarlegitimation. I Nederländerna och Belgien pågår en utveckling av en sådan gemensam läkemedelsexamen. Inom ramen för ett EU/Erasmus-projekt pågår också ett arbete med att utveckla en europeisk läkemedelsexamen. Övergången till en sexårig läkarutbildning utgör ett gyllene tillfälle för införande av en nationell läkemedelsförskrivningsexamen. Liberala seniorer anser att Liberalerna bör arbeta för att en sådan blir införd i Sverige.

G140. Utvärdera läkemedelsförordningen

Ulf Paulsson, Lund
Margareta Troein. Lund
Barbro Westerholm, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att verka för att det tillsätts en statlig utredning som undersöker om det, jämfört med den nuvarande Lag (2002:160) om läkemedelsförmåner m.m. med tillhörande förordning, finns andra system för styrning av inköpen av läkemedel som är kostnadseffektivare och som leder till lägre antal egna felmedicineringar

Läkemedelsförordningen med kompletterande föreskrifter innebär:

- Att en myndighet, Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket (TLV), fått i uppdrag att, för alla de läkemedel som ingår i högkostnadsskyddet, varje månad för en månad framåt välja den tillverkare som just då på spotmarknaden erbjuder lägst pris med generiskt alternativ.
- Att patienten får acceptera det preparat som myndigheten valt.
- Att om patienten inte accepterar utbytet utan vill ha preparatet från en annan tillverkare får hen själv betala mellanskillnaden.

Genom reformen reducerades statens kostnader för läkemedel. Men med reformen följde också en del nackdelar: Det krävs inför varje ny månad en hel del extra administrativt arbete för TLV men även för apoteken. Men framför allt ökar risken för att patienten ska ta fel medicin. Vid seminariet ”Äldres hälsa riskeras genom generiska byten av läkemedel” i Almedalen 2014 presenterades en undersökning från Novus som visade att sex procent av receptkunderna mellan 75 och 79 år sade sig ha förväxlat sitt läkemedel efter utbyte på apoteket.

Få företag och organisationer förlitar sig på spotmarknader då de anser det vara alltför osäkert och också bli dyrare i längden. Då och då uppstår det nämligen brist på spotmarknaden och då rusar priserna lätt i höjden. Det vanliga är att man skriver ramavtal för några år framåt och sen avropar inom detta avtal. Detta gäller även inom offentlig sektor. Om man lägger en order som t.ex. omfattar flera år kommer man att kunna förhandla sig till en rejäl mängdrabatt. Det blir helt enkelt billigare i längden med fleråriga inköpskontrakt.

Genom att förlänga avtalsperioderna blir det ett minskat antal utbyten och det leder till färre egna felmedicineringar. Dessutom får köparen (TLV) stora möjligheter att ställa krav på såväl produktens utformning som på förpackningens utformning och dess information. För produkten (tabletten/kapseln etc.) skulle man exempelvis kunna specificera konsistens, form och färg. För förpackningen skulle man kunna specificera t.ex. form, dimensioner, färg, innerförpackning samt antal tabletter/kapslar per blister. För informationen på förpackningen skulle man kunna specificera vilken information som ska finnas med och i vilken ordning m.m. Exempelvis kommer den för patienten (och läkaren) mest väsentliga informationen – den aktiva substansen det vill säga det generiska namnet – i nuläget först på rad nummer två och då med mindre textstorlek än det som står på första raden där vi finner tillverkarens produktnamn. Det rimligaste är att på översta raden ha namnet på den aktiva substansen. Genom fleråriga ramavtal skulle patienten kunna få samma läkemedel från samma tillverkare flera år i rad i en standardiserad förpackning med standardiserat uppställande av information och produktutseende vilket skulle leda till minskad förväxlingsrisk och därmed färre egna felmedicineringar.

G141. Stärk det förebyggande arbetet mot hiv och std

Barbro Westerholm, Stockholm
Tobias Berg, Stockholm
Ingvar Eklund, Nacka
Joel Idén, Stockholm
Nicke Johansson, Stockholm
Mats Sahlin, Stockholm
Facundo Unia, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att det statliga anslaget till regionerna för hiv- och std-förebyggande arbete återinföras och förstärkas, i enlighet med vad som anförts i motionen

2. att landsmötet uttalar att köerna för PreP måste bort.

Regionerna har som sjukvårdshuvudmän ansvaret för hälso- och sjukvården till medborgarna. Från mitten av 1980-talet fram till budgetåret 2017 gavs ett riktat statsbidrag till regionerna för det hiv-preventiva arbetet. Statsbidraget var betydelsefullt och bidrog till att regionerna kunde planera och

genomföra ett i huvudsak välfungerande preventivt arbete mot hiv.

Anslaget 2016 omfattande sammanlagt 145,5 miljoner kronor. Från budgetåret 2017 halverades anslaget och bidrag gavs fortsättningsvis endast till frivilligorganisationer. Även Folkhälsomyndigheten fick drastiskt minskade anslag.

Effekten har varit negativ. Det hiv-förebyggande arbetet har försvårats. Samtidigt har arbetsbelastningen på många av de kliniker som bedriver det förebyggande arbetet ökat på grund av ökad smittspridning av andra könssjukdomar (std) som kräver större insatser för testning och smittspårning.

Arbetsbelastningen har också ökat genom att förskrivningen av PreP (Pre-Exposure Prophylaxis) gjorts mer allmän. PreP är alltså en medicin som tas i förebyggande syfte och som hindrar spridningen av hiv. PreP har inneburit en revolution inom det förebyggande arbetet. Den är enkel, billig och mycket effektiv, men förutsätter noggrann uppföljning som kräver resurser. Dessvärre är det på många ställen mycket långa köer för att få PreP utskrivet. Dessa köer har ytterligare förlängts under pandemin. Dessa köer måste bort.

Som alltid är ett effektivt förebyggande arbete att föredra framför konsekvenserna av smitta och sjukdom.

En generell förskrivning av PreP till personer i riskgrupper är betydligt billigare än kostnaderna för behandling, förutom allt mänskligt lidande som kan besparas.

Det statliga anslaget för hiv-prevention bör återinföras till regioner och till

Folkhälsomyndigheten, och bör även omfatta preventivt arbete mot sexuellt överförbara sjukdomar, för att säkerställa att det förebyggande arbetet stärks. Regeringen bör ge Folkhälsomyndigheten uppdrag och resurser för riktade sjukdomsförebyggande och hälsofrämjande insatser mot sexuellt överförbara sjukdomar.

G142. Tillåt abortpiller på apotek

Romina Pourmokhtari, Sundbyberg
Linnea Bjärum, Malmö
Erik Berg, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att det ska vara möjligt att hämta ut abortpiller på apotek precis som andra läkemedel

Sverige har en liberal abortlagstiftning med starkt stöd. Det ska vi vara stolta över. Forskningens framsteg har dock gjort att vi skulle kunna frigöra kvinnor än mer. Nu för tiden kräver tidiga aborter inte kirurgiska ingrepp, utan ett piller räcker. Vi menar att det vore av godo att följa efter Storbritannien och Frankrike som gjort det möjligt för kvinnor att hämta abortpiller på apotek och ta de i hemmiljö. Det här vore en liberalisering och en feministisk politik som ger kvinnor större makt över sina liv. Dessutom är det viktigare än på länge att stå upp för och stärka aborträtten när den hotas högerifrån. Möjlighet att kunna göra tidig abort i hemmet skulle låta kvinnor ta pillret med en vän, ensamma eller på annat sätt de finner lämpligt. Vi har alla läst om skräckhistorier när vårdpersonal gjort att kvinnor känt sig ifrågasatta och skambelagda över en abort.

Medicinska aborter utgör 96 procent av aborterna i Sverige, och sedan 2003 kan man välja att ta det andra abortpillret hemma. Vi vet alltså redan att det går att ta abortpiller hemma riskfritt för kvinnor. Genom att möjliggöra att även ta det första pillret hemma skulle det alltså bara bli friare för kvinnor med oönskade graviditeter, och dessutom frigöra resurser i vården. För dem som vill ska det självklart fortfarande gå att få hjälp med tidig medicinsk abort på plats på sjukhus. Som liberalt och feministiskt parti anser vi att Liberalerna borde ställa sig bakom en liberaliserad aborträtt.

G143. Säkerställ trygg förlossning och eftervård i hela landet

Cecilia Elving, Stockholm
Monica Wahlström, Vännäs
Helene Adell, Boden
Lovisa Aldrin, Halmstad
Adela Brkic Carlsson, Ulricehamn
Pernilla Ekelund, Svalöv
Birgitta Granquist, Göteborg
Jessica Hellström, Malung-Sälen
Sarah Karlsson, Härnösand
Anna Manell, Sollentuna
Jacqueline Tjällman, Skövde
Jennie Uller, Kalmar

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att varje födande kvinna har rätt till en trygg förlossning och ges möjlighet till stöd av förlossningspersonal under hela den aktiva fasen av öppningsskedet och under hela utdrivningsskedet
2. att barnmorskor ska vara utbildade i och använda evidensbaserad teknik för att minska risken för förlossningsskador
3. att rapportering av förlossningsskador till bristningsregistret ska prioriteras, så att registret blir ett tillförlitligt instrument för uppföljning
4. att rapportering om var förlossningen planerades och sedermera ägde rum ska registreras på ett nationellt samordnat sätt
5. att vården av kvinnors tillstånd och eventuella komplikationer inte upphör när de lämnar förlossningen utan att hälso- och sjukvården övervakar och följer upp nyförlösta
6. att hälso- och sjukvårdens ansvar tydliggörs och utvecklas avseende nyförlösta kvinnor

Varje födande kvinna ska ges en trygg, säker och evidensbaserad vård med högsta möjliga valfrihet. Att kvinnan känner sig trygg är viktigt för att förlossningen ska gå så bra möjligt. Sverige har i många avseenden en mycket bra och välfungerande förlossningsvård, med låg mödradödlighet och förstklassig neonatalvård. Hög frekvens av vårdskador kopplade till förlossning och kvinnor som kräver kejsarsnitt vid nästa förlossning för att de saknat stöd vid sin förra är dock allvarliga brister som måste tas på allvar.

Kvinnor ska vid barnafödande få en förlossning som minimerar bestående skador som kan påverka samliv, kontinens och andra vardagliga aktiviteter. De förlossningsskador som ändå uppstår måste upptäckas, behandlas och följas upp i tid och på rätt sätt. Det står klart att eftervården måste utvecklas och kontinuiteten säkras. Vården av kvinnors tillstånd och eventuella komplikationer får inte upphöra när de lämnar förlossningen utan att hälso- och sjukvården övervakar och följer upp.

Ett tiotal förlossningsavdelningar har lagts ner i Sverige sedan år 2000 samtidigt som antalet förlossningar ökat med 30 procent. Sverige består till stor del av landsbygd med långa avstånd till centralorten där närmaste förlossningsklinik ofta ligger. Avstånd på 25–30 mil är inte unikt när kvinnor på landsbygden ska föda barn. Samtidigt kan kvinnor i våra större städer mötas av beskedet att det är fullt på den tilltänkta förlossningskliniken och man kan hänvisas till annan klinik med längre avstånd från hemmet och därmed längre restid än planerat. Vissa kvinnor väljer att föda planerat i hemmet och det vore önskvärt att kunna ta ut data för hur många av dessa som avslutas på sjukhus.

Det råder olika uppfattningar om huruvida tillförlitlig statistik för hur många förlossningar som, planerat eller oplanerat, äger rum utanför en förlossningsklinik finns att tillgå i Sverige. Efterforskningar visar att det inte tycks finnas något strukturerat nationellt sätt att rapportera detta på. Utan korrekt statistik saknas viktiga underlag för politiska beslut vad gäller exempelvis öppningar/nedläggningar av förlossningskliniker eller ställningstagande till finansierad hemförlossning. Det är dessutom av vikt för forskningen så att Sverige fortsatt kan ligga i framkant för en säker mödra- och förlossningsvård.

Sverige har ett högt antal förlossningsskador, platsbrist på flera förlossningsavdelningar, personalbrist, långa avstånd på flera håll i landet och föderskor som upplever att de inte får det stöd de behöver. Det här är i mångt och mycket ett politiskt problem och då krävs politiska lösningar. Söker man på ”förlossningsvård” på Liberalernas hemsida får man noll träffar. Förlossningsvården är märkligt frånvarande i Liberalernas annars så välfyllda olika politiska program. För att bli en trovärdig röst i frågor som rör vård och hälsa är det hög tid för Liberalerna att börja prioritera förlossningsvården. Ett bra första steg är att bifalla denna motion från Liberala Kvinnor.

G144. En förlossningsvård och eftervård med kvinnan i fokus

Jessica Johnson, Vallentuna
Marianne Damström Gereben, Solna
Inger Gran, Sundbyberg
Ilona Heikka, Sundbyberg
Anita Jernberger, Norrköping
Henrik Persson, Sundbyberg
Kajsa Olsson Persson, Sundbyberg
Sabine Pettersson, Stockholm
Johan Storåkers, Sundbyberg
Hanna Wistrand, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att barnmorskor ska vara utbildade i och använda teknik som minimerar förlossningsskador.
2. att förlossningsskador ska upptäckas och behandlas i tid och på rätt sätt.
3. att efterkontrollen utvecklas och förlängs upp till ett år för att fånga upp olika typer av muskelbristningar i underlivet, magmuskulatur som inte går ihop, förlossningsdepressioner eller andra förlossningsskador.
4. att information om bäckenbottenträning ska ges både av MVC och BB.
5. att det ska bli lättare att få behandling och operation mot inkontinens.
6. att hälso- och sjukvårdens står för kostnaden att åtgärda förlossningsskador, inklusive hudoperation vid rektus diastas, och att kvinnan har rätten att söka vård även hos privata aktörer
7. att alla förlossningskliniker rapporterar till det nationella bristningsregistret.
8. att finansieringen av forskning om förlossningsskador ges ökad prioritet.

Att bli förälder är en livsomvälvande upplevelse på många sätt. En av de förändringar som många av oss har upplevt i samband med att vi fött barn är att drabbas av skador på kropp och själ som gör att vi inte fungerar fullt ut.

Ett stort antal kvinnor lever med försämrad livskvalitet efter graviditet och förlossning. Av de cirka 100 000 kvinnor som föder barn varje år drabbas cirka 5 procent av allvarliga bristningar I bäckenbotten. Cirka 30 procent av dem som fött barn lider ett år efter förlossningen av separation i magmusklerna, och runt tio procent drabbas av förlossningsdepression.

Att inte kunna röra sig fritt av rädsla för att läcka urin eller avföring. Att inte kunna njuta av sex för att du har för ont. Att veta att varje toalettbesök ger dig besvär som kan vara i flera dagar. Att varje dag leva med ohanterlig sorg eller livsleda, samtidigt som du känner att det här borde vara en av de lyckligaste perioderna i ditt liv. Det är vardagen för alltför många kvinnor, inte sällan flera år efter förlossningen.

Den nyblivna mamman möts ofta av oförståelse och okunskap från vård och omgivning, en okunskap som bland annat grundar sig i otillräcklig forskning. När Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) gjorde en genomgång av kunskapsläget 2016, visade resultatet att det

saknas evidensbaserad kunskap om 14 av 18 typer av förlossningsskador.

Det är helt orimligt att permanenta förlossningsskador i vissa delar av landet räknas som skönhetskirurgi som kvinnan själv måste finansiera, när det i själva verket kan ge svåra smärtor, sämre fysisk och psykisk livskvalitet och riskera leda till allvarliga tarmbråck. Detta gör vården ojämlik över landet och mellan kvinnor med olika ekonomiska förutsättningar.

Samtidigt kan förbättrade resultat uppnås med begränsade resurser: genom utbildningssatsningar och kunskapsspridning minskade andelen kvinnor som drabbades av allvarliga bristningar i Region Stockholm från nästan 5 till drygt tre procent mellan 2014 och 2018.

Att vara gravid och föda barn är ingen sjukdom sägs det. Men att vara gravid och föda barn har medicinska konsekvenser på kvinnors kroppar och deras funktion. Dessa konsekvenser förtjänar att tas på allvar. Nyblivna mammor ska inte behöva känna skam över sina besvär. De fysiska skadorna på kroppen ska inte förminskas till att bara vara en fråga om utseende och skönhetsideal.

Det är hög tid att göra upp med skam och tabun kring förlossningsskador. Därför lyfter vi i Liberala kvinnor Stockholm kvinnans rätt till en fungerande kropp efter en förlossning.

Ingen kvinna ska behöva sitta på gynakuten med trasigt underliv, nyfödd bebis, svåra bukskador och förlossningsdepression. Varje kvinna som fött barn ska få hjälp och stöd för att få en fungerande kropp, utifrån sina behov och förutsättningar. Detta är ett nödvändigt steg mot en jämställd och individcentrerad vård.

G145. Förlossningsvården ska vara trygg och jämlik

Ulf Larsson, Västerås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för trygg och jämlik förlossningsvård över hela landet
2. att uppdra åt partistyrelsen att ta fram ett politiskt program för trygg och jämlik förlossningsvård

Ibland sägs lakoniskt att om det var män som var gravida och födde barnen så hade mycket sett annorlunda ut än i dag. Så vad sägs om att vi ger oss själva hemläxan att ta fram politiska förslag för en trygg och jämlik förlossningsvård? Partistyrelsen är säkerligen klok nog att lyssna på de som kan mest och bäst. Jag tänker att Liberala kvinnor redan har gott om kloka förslag som funkar och som partiet kan göra om till vår politik.

”Varje födande kvinna ska ges en trygg, säker och evidensbaserad vård med mesta möjliga valfrihet. Att kvinnan känner sig trygg när hon föder är viktigt för att förlossningen ska bli så bra som möjlig. Olika kvinnor vill föda barn på olika sätt. All förlossningsvård ska dock vara medicinskt säker för mamma och barn och hålla hög kvalitet när det gäller omvårdnad och bemötande. Därför är det självklart att förlossningsverksamhet ska ligga på eller i direkt anslutning till ett sjukhus. Kvinnor ska vid barnafödande få en förlossning som undviker bestående skador som kan påverka samliv, kontinens och andra vardagliga aktiviteter.

Barnmorskor ska vara utbildade i, och använda rätt teknik, för att minimera förlossningsskadorna. De förlossningsskador som ändå uppstår måste upptäckas och behandlas i tid och på rätt sätt. Information om och hjälp med bäckenbottenträning ska ges både av MVC och BB. Det måste bli lättare att få behandling och operation mot inkontinens. För att kunna följa upp de kvinnor som får svåra bristningar så är det viktigt att alla förlossningskliniker rapporterar till det nationella bristningsregistret.”

SFOG och Svenska Barnmorskeförbundet (SBF) har tagit fram tio punkter för jämlik förlossningsvård som vi kan inspireras av. De menar att ”Ojämlikheter och bristande resurser inom kvinnosjukvården är ett problem som kräver politisk uppmärksamhet och åtgärder. Att uppnå jämlik hälso- och sjukvård – och samtidigt stärka patientens ställning, oberoende av socioekonomisk status, ursprung, ålder, hemort och kön – är en av de viktigaste utmaningarna för det svenska hälso- och sjukvårdssystemet.” De har förslag som handlar om tillgång till vårdplatser och barnmorskor, stöd vid förlossningsrädsla, god vård vid förlossningsskador, stöd vid amningsproblem, vård vid assisterad befruktning, behandling av endometrios, införande av standardkostnad för sterilisering, avgiftsfri screening för livmoderhalscancer och tillgång till komplikationsfri abort utan dröjsmål.

G146. Kvinnor med förlossningspsykos måste få rätt hjälp

Robert Hannah, Göteborg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kvinnor som drabbas av förlossningspsykos eller grav förlossningsdepression inte ska få ordinarie psykiatrisk vård utan få vård på särskilt inrättade ”mamma- och spädbarnsenheter”
2. att Liberalerna ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning för att kartlägga om kvinnor med förlossningspsykos och deras spädbarn får den vård de har rätt till
3. att Liberalerna ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Socialstyrelsen bör få i uppdrag att stödja regionerna i hur kvinnor med förlossningspsykos bör vårdas
4. att Liberalerna ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en nollvision för antalet kvinnor som går bort i suicid till följd av förlossningspsykos eller dödar det nyfödda barnet

Förlossningspsykos är ett ovanligt men mycket allvarligt tillstånd av förvirring och försämrad verklighetsuppfattning som kan uppstå hos modern i samband med en förlossning. Förlossningspsykoser brukar uppstå en kort tid efter förlossningen och symtomen brukar uppvisas i tidigt skede och komma mycket plötsligt. Förlossningspsykos är ett akut medicinskt tillstånd som kräver direkta åtgärder. Kvinnor som redan har en psykisk skörhet löper större risk att drabbas av förlossningspsykos, men förlossningspsykos kan drabba vilken nyförlöst kvinna som helst.

Det finns enorma brister i vården av kvinnor som drabbas av förlossningspsykoser i Sverige. Befintlig vårdplan innebär att kvinnor som drabbas av grav förlossningsdepression eller förlossningspsykos läggs in i heldygnsvård i den generella psykiatrin. Även om behandlingsmetoderna i sig finns att tillgå, hör dessa kvinnor inte hemma där. De behöver vård och omhändertagande dygnet runt, av personal med erfarenhet av obstetrik (förlossnings- och mödravård) som vid sidan av den psykiatriska vården kan tillgodose omvårdnad anpassad för en nybliven mamma med allt vad det innebär: amningsplan, plan för anknytning till barnet och anpassat samtalsstöd. I dag innebär vården i praktiken förvaring, medicinering, korta tillsynstillfällen och bedömning av psykiatriker. I vårdplanen står förvisso att samverkan med obstetrik ska ske, dock fungerar detta inte i praktiken när kvinnan väl är utskriven från BB.

Många nyförlösta kvinnor upplever någon form av känslomässig instabilitet efter förlossningen. För de flesta kvinnor stabiliseras tillståndet snabbt, men inte för alla. Mellan 10–20 procent av nyförlösta kvinnor drabbas av någon form av depression efter förlossningen. Förlossningspsykoser drabbar däremot 0,1–0,2 procent av, i faktiska tal ett hundratal kvinnor varje år. Det är en relativt låg andel i jämförelse med hur många som drabbas av förlossningsdepressioner, varför förlossningspsykoser ofta hamnar i skymundan av förlossningsdepressioner. En första åtgärd bör vara att helt eller delvis specialisera en enhet per region där samtliga mammor med barn under ett år i behov av psykiatrisk heldygnsvård skrivs in. Där rutiner för exempelvis amning/avslutande av amning finns, där samverkan med mödravård sker, och utrymmen finns i lokalerna där mamman kan träffa barnet och den andra föräldern under trygga former, vilket är oerhört viktigt för moderns tillfrisknande. Vikten av anknytning till barnet står redan i dag i vårdplanen, dock saknas ofta i praktiken förutsättningar för detta inom den generella psykiatriska vården.

I bland annat Storbritannien finns särskilda ”mamma- och spädbarnsenheter” inom vården. Sverige bör ta lärdom av Storbritanniens arbete vid vård av förlossningspsykoser. På dessa mamma- och spädbarnsenheter samverkar psykiatri och mödravård och mamman kan fortsätta vara tillsammans med sitt barn under trygga och säkra former tillsammans med personal.

G147. BB och gynavdelningar

Patrik Szefer, Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för en förändring så att BB och gyn inte är på samma avdelning som man i dag gör i vissa regioner

Att BB och gyn är på samma avdelning, som man i dag gör i vissa regioner, skapar otrygghet och stress och gör att vissa känner sig utlämnade i sina sjukdomar. Dessutom måste de som fått tråkiga besked inför förlossningen få föda avskilt från BB så att man alltid har ett speciellt rum på t.ex. en gynavdelning, inte på BB/förlossning. Det känns tungt nog för en tjej/kvinna när det tråkiga beskedet kommer utan att man måste möta andra i korridorerna som säger grattis. Det kan vara förödande i processen där man ska bearbeta det man precis upplevt.

Kvinnor ska inte behöva blandas på en avdelning och känna sig utlämnade vid olika sjukdomar och missfall. De har det jobbigt nog.

När det tråkiga beskedet kring framtida förlossning kommer ska det finnas samma rutiner på alla sjukhus i landet att man förflyttas till ett rum på gyn och att sjukhuspräst ska tillfrågas. Sjukhuspersonalen ska efter vecka 20 inte kalla det för missfall inför den drabbade utan ska förbereda en liten bädd åt den lille som kommer ut, tända ett ljus, och göra så att kvinnan kan sättas igång direkt utan längre väntan. Inom en vecka ska man bli erbjuden kuratorsamtal för att bearbeta sina känslor och är man ensam ska man kunna få det samma dag. Det ska även finnas en valfrihet att kunna begrava sin lilla kista, inte bara bränna.

Det är bara sex veckor kvar från vecka 20 för att kunna få ett värdigt liv, och ibland hade vissa så kallade missfall kunnat bromsats upp om man inte blivit nonchalerad i vården. Därför är det svårare att bearbeta det man varit med om. Men samma rutiner ska finnas för alla för att förebygga psykisk ohälsa och att man i framtiden ska våga skaffa barn igen trots att det tråkiga skett.

Jag fick själv uppleva detta våren 2015, då sambon låg från 18.00 till dagen efter på BB och kände de sista sparkarna, plågad och sömnlös. Personalen sade innan vi kom att ”vi tar det imorgon i samma rum med tabletter” trots att det var lugnt på avdelningen. När jag ifrågasatte blev de bara irriterade. En bekant sade: ”Grattis, vad fick ni? Pojke eller flicka?” Kvinnor som får tråkiga besked bör prioriteras bättre. På flera andra sjukhus har man sett att äldre och yngre mår dåligt av att blandas på en så kallad BB/gyn-avdelning där de är i olika ärenden. Vården kan man inte spara på. Vården för kvinnor måste prioriteras bättre och vara värdig.

G148. Höj säkerheten inför och vid förlossningar

Liberalerna Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att patientsäkerheten höjs vid förlossningar

I dag drabbas flera kvinnor årligen av skador med sugklocka och personalens ovana, så att man spricker i onödan vid förlossning. Samma rutiner ska finnas på alla sjukhus i Sverige och man måste vara mer uppmärksam på havandeskapsförgiftningar och annat som kan hända inför en förlossning.

I dag vill man föda så tryggt som möjligt utan att ha ont i resten av sitt liv eller ha bestående ärr som hade kunna undvikas.

Regioner hade behövt satsa mer pengar på all sin personal så att alla ska få en jämlik vård och eftervård. Mödrar drabbas. I dag vill man gärna föda på rätt sjukhus för att få rätt hjälp om olyckan vore framme.

En blivande mamma födde i norr med kejsarsnitt som inte hade kunnat undvikas och stygnet blev inte bra. Modern fick inte heller god eftervård eller bra hjälp av hälsocentralen av barnmorska för att vägledas, något som resulterade i ett stort ärr.

När samma kvinna några år senare föder akut på ett sjukhus i södra Sverige med snitt igen ifrågasätts det: ”Var har man sytt så här fult?” I andra fall har samspelet med mamman vid krystning inte varit på topp eller att man använt sugklocka så man spruckit rejält.

Jag ser att patientsäkerheten skiljer på orter i Sverige från gång till gång och vill se en förbättring gällande samspel med kvinnan, god eftervård, samt att kompetensen höjs genom att all personal ges rätt förutsättningar till vidareutbildningar och en längre bredvidgång. Barnmorskor på hälsocentraler hade också behövt komma ut i verkligheten och jobba minst en till två gånger per år i en vecka på en förlossningsavdelning för att inte glömma bort rutiner med mera.

När det gäller delade magmuskler kan man med rätt förutsättningar med hjälp av vården träna tillbaka sin kropp någorlunda, men vid stora vardagliga problem ska det räknas som en förlossningsskada som måste bedömas individuellt.

G149. Erbjud alla föderskor en gratis och rutinmässig sjukgymnastbedömning

Alexander Werne, Malmö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna går till val på att erbjuda alla föderskor gratis och rutinmässig sjukgymnastbedömning

Efter att man som kvinna genomgått en förlossning inom Region Skåne erbjuds man en rutinmässig efterkontroll hos barnmorska. Denna kontroll sker cirka åtta till tio veckor efter förlossningen. Den innefattar primärt samtal kring upplevelsen av förlossningen, ett erbjudande om gynekologisk undersökning för att kontrollera läkning av potentiella bristningar och bedömning avseende knipförmåga samt eventuell förekomst av påverkad bäckenbottenmuskulatur.

Graviditet och förlossning är för många individer den största fysiska påfrestning kroppen går igenom. Man brukar säga att det tar cirka ett år för en kvinna att återanpassa kroppen. Det finns således självfallet många andra aspekter av rehabilitering utöver dem som adresseras på ovanstående efterkontroll hos barnmorska. Exempelvis separeras bukmuskulaturen under graviditet för att göra plats för den växande magen. Även kroppens tyngdpunkt förändras under graviditet, vilket medfört en annorlunda hållning och belastning. Inte sällan får kvinnor efter genomgången graviditet och förlossning problem med smärtor såväl från rygg, höfter och bäcken. Utöver detta förekommer specifika aspekter av rehabilitering efter exempelvis kejsarsnitt, förlossningar som förlöpt med komplikationer med mera.

I dagsläget får man ofta en kort, översiktlig och generell skriftlig information om allmän rehabilitering från förlossningsavdelningen/BB. Utöver det söker säkerligen många kompletterande information på exempelvis nätet, i appar och dylikt – vilket inte alltid är det lättaste att förstå och applicera på sig själv.

Alla kvinnor är inte stöpta i samma form, och den enas behov behöver inte vara den andras likt. Därför anser jag att det är befogat att – utöver den kostnadsfria, rutinmässiga bedömning hos barnmorska som erbjuds i dag – även erbjuda varje föderska inom hela Sverige en gratis sjukgymnastbedömning för att bejaka kompletterande och individanpassade aspekter på återhämtning efter förlossning.

G150. Tillåt byte av mamma

Liberalerna Norberg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna driver frågan att båda parterna inom en samkönad relation bör kunna få bära befruktade embryon.

Lagstiftning i Sverige i dag är inte tydlig vad gäller samkönade par (kvinnliga) som bestämt sig för att skaffa barn. I de fall där paret använder sig av IVF är det inte givet att den ena partnern får bära den andra partnerns befruktade ägg om så skulle behövas. Det innebär att ett par som bestämt sig för att skaffa barn, och vem som ska bära barnet, inte har självklar rätt att ändra vilken livmoder som ska användas

om så skulle behövas när det är dags för syskon, vid svår förlossning eller vid upprepade missfall. Regelverket är onödigt krångligt, rättsosäkert och otydligt. I en samkönad relation finns redan ett alternativ och det bör vara upp till paret att bestämma vem som ska bära barnet.

G151. Familjebildning

Mats Nordström, Täby
Anne-Marie Ekström, Borås
Richard Brodd, Göteborg
Peter Edholm, Solna
Carl Otto Engberg, Stockholm
Inez Holst, Mölndal
Robin Nilsen, Stockholm
Ulrica Solver-Gustavsson, Örebro
Facundo Unia, Stockholm
Barbro Westerholm, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att alla regioner ska ha likvärdiga regler för insemination för lesbiska och båda kvinnorna ska kunna inseminera
2. att inseminationsbehandling även ska kunna erbjudas på privata kliniker i Sverige
3. att samma regler ska gälla för alla föräldrar genom en könsneutral föräldraskapspresumtion
4. att alla ska ha rätt att förfoga över eget genetiskt material som spermier, ägg och embryon

HBT-liberaler arbetar för att stärka hbtqi-personers rättigheter.

I Liberalernas politiska program kan man läsa:

”Liberalerna har gått i täten för att samkönade par och ensamstående ska ha samma möjlighet att adoptera som olikkönade par. Så långt har vi lyckats. Däremot är det fortfarande krångligt för en kvinna som lever med en annan kvinna att erkännas som barnets andra förälder. Vi vill att reglerna för bekräftelse av föräldraskap ska vara lika för alla par.”

Detta är givetvis bra men inte tillräckligt. Ytterligare beslut behöver komma till stånd för att vårt program på riktigt ska stärka hbtqi-personers rättigheter att bilda familj.

Samma regler ska gälla oavsett om insemination gjorts i Sverige på sjukhus eller utomlands eller i hemmet. Den födande kvinnans partner ska direkt bli barnets andra juridiska förälder. I dag måste partnern ansöka om att adoptera barnet vid insemination utomlands eller i hemmet. För de enskilda familjerna leder detta till ökad rättslig otrygghet.

I dag är det inte tillåtet att fritt förfoga över ditt eget sparade genetiska material. Har du sparat ägg, spermier eller embryon, så är det inte tillåtet att exempelvis föra ut dessa från den region du sparat dessa i eller till annat land. Det finns dessutom olika regler i olika regioner.

Om du som transperson sparat spermier innan medicinsk och/eller kirurgisk behandling tvingas du som transkvinna gifta dig med en annan kvinna för att denna ska bära ditt barn. Staten bestämmer alltså att du måste ingå i äktenskap och ”utåt sett” ett lesbiskt förhållande för att kunna bli förälder med hjälp av dina egna könsceller.

G152. Regnbågsblod – gör bloddonation fri från diskriminering och fördomar

Liberalerna Varberg
Liberalerna Halmstad
Liberalerna Hylte

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att karenstiden ändras för MSM (Män som har sex med män) personer så att ingen skillnad görs utifrån sexuell läggning.
2. att blodgivning ska ha en evidensbaserad screening som identifierar risktagandet ur ett individuellt perspektiv.
3. att arbeta för att minska fördomar och höja patientsäkerheten när det kommer till blodgivning.

Liberalerna bör sträva efter att ändra lagstiftningen för hbtqia-personer att kunna ge blod. Man bör även göra den lika för alla som vill ge blod både hetero och hbtqia-personer. Man bör se över reglementet för en säker blodgivning.

Blod är liv. Bloddonation räddar liv.

Blod är också en bristvara.

Tyvärr kan inte alla potentiella blodgivare donera blod.

Enligt Socialstyrelsens senast uppdaterade regelverk tycks inte homosexuella mäns blod vara lika önskvärt. Utdrag från Socialstyrelsens hemsida 2021-05-01:

”Det räknas som en sexuell riskexposition när en man har sex med en annan man eftersom män som har sex med män löper en högre risk att drabbas av infektionssjukdomar som kan överföras via blod. Över en femårsperiod (2016–2020) har risken för män som har sex med män att smittas med hiv beräknats vara minst 40 gånger högre än risken för män som har sex med kvinnor.

Undersökningar visar att kvinnor som har sex med kvinnor är den grupp i befolkningen där förekomsten av infektionssjukdomar som överförs via blod som kan överföras via blod är lägst. Sexuellt umgänge mellan kvinnor räknas därför inte som riskexposition.

Socialstyrelsens föreskrifter innehåller ingen regel om karenstid efter sexuellt umgänge med en ny partner, eftersom det inte faller in under definitionen av sexuellt riskbeteende, under förutsättning att det inte handlar om sexuell riskexposition som beskrivs ovan. Blodcentralerna har däremot gjort en bedömning att det behövs tre månaders karens från senaste nya sexuella kontakt.”

Man frågar alltså inte huruvida den potentiella donatorn lever i ett stabilt förhållande, med stabil sexuell relation eller inte. Man frågar om du är homosexuell man. Är du det så dubblas din karenstid från senaste sexuella umgänge, från tre till sex månader. Man har dock efter den senaste utredningen sänkt tiden från tolv till sex månader från den 1 maj 2021. En justering som visserligen är till det bättre men fortfarande helt feltänkt och långt ifrån tillräcklig.

Att en sedan länge gift homosexuell man i monogam relation kan ses som en större risk för blodsmitta än en

heterosexuell person som lever promiskuöst är fullständigt orimligt. Potentiella blodgivare ska screenas för risktagande – inte läggning. Det korrekta är rimligtvis en evidensbaserad screening som identifierar det faktiska risktagandet ur ett individperspektiv. Liberalerna bör verka för att det ska finnas föreskrifter som screenar potentiella blodgivare baserat på vilken risk de faktiskt har utsatt sig för, i stället för att utesluta hela grupper baserat på generaliseringar.

Bo Hejdeman, infektionsöverläkare, har sagt: ”Allt donerat blod testas i dag och medicinskt finns det ingen anledning till att ha en längre karenstid än tre månader.” (https://www.xn–regnbgshjrtan-jfbk.se/kunskapsbaserad-blodgivning)

G153. Psykisk hälsa för transpersoner

Mats Nordström, Täby
Anne-Marie Ekström, Borås
Richard Brodd, Göteborg
Peter Edholm, Solna
Carl Otto Engberg, Stockholm
Inez Holst, Mölndal
Robin Nilsen, Stockholm
Ulrica Solver-Gustavsson, Örebro
Facundo Unia, Stockholm
Barbro Westerholm, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att genomföra en utbildningssatsning till relevanta målgrupper om de särskilda villkoren för transpersoner och personer med intersexvariation
2. att Liberalerna verkar för att skapa fler trygga mötesplatser för transpersoner i hela landet
3. att Liberalerna verkar för att integrera ett tydligt transperspektiv i ANDT-arbetet
4. att Liberalerna verkar för att kunskap om de särskilda villkoren för transpersoner och personer med intersexvariation ska ingå i kursplanerna på högskoleutbildningar för folkhälsovetare.
5. att Liberalerna verkar för att kommunerna ska redogöra för hur de tänker arbeta med att främja den psykiska hälsan och förebygga psykisk ohälsa hos gruppen transpersoner i de länsvisa planerna.
6. att Liberalerna verkar för att stödja kommuner i arbetet med de länsvisa planerna.
7. att Liberalerna verkar för att ta fram ny kunskap om vilka faktorer som förhindrar suicid hos transpersoner. Kartläggning av internationell forskning kring suicidprevention med fokus på hbt-personer. Uppdraget inkluderar informationsspridning.
8. att Liberalerna verkar för att regelbundet följa hälsan i gruppen transpersoner. Uppdraget bör genomföras i samverkan med berörda myndigheter, målgrupper och andra relevanta aktörer.

HBT-liberaler arbetar för att stärka hbti-personers rättigheter.

Det finns en stor grupp yngre och äldre som i dag osynliggörs eller glöms bort i vård och omsorg samt relevant forskning. Därför är det viktigt att vård och omsorg om såväl barn som äldre tar hänsyn till dessa grupper som till stor del kommer synas växa i framtiden i och med att samhället förändras och fler vågar leva öppet i rätt identitet eller med ett annat könsuttryck än det som i dag förväntas.

Det finns all anledning förutsätta att ökad forskning och kunskapsinhämtning samt utbildning rörande inte minst äldre och deras behov är högst nödvändig samt att sådan kunskapsinhämtning och analys har varit tämligen eftersatt.

Det är mycket viktigt att personal på samtliga myndigheter, institutioner, kommuner, regioner med mera ges utbildning rörande gruppen.

Det är HBT-liberalers åsikt att organisationer som innehar statens förtroende och uppdrag att dokumentera, följa upp och föreslå åtgärder kring dåligt mående, hälsorelaterade frågor samt suicid ska ha skyldighet att även inkludera gruppen i denna statistik och påföljande åtgärdsplaner.

G154. Transpersoners bemötande i hälso- och sjukvård

Mats Nordström, Täby
Anne-Marie Ekström, Borås
Richard Brodd, Göteborg
Peter Edholm, Solna
Carl Otto Engberg, Stockholm
Inez Holst, Mölndal
Robin Nilsen, Stockholm
Ulrica Solver-Gustavsson, Örebro
Facundo Unia, Stockholm
Barbro Westerholm, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att kunskap om transpersoners villkor och villkor för personer med intersexvariation ska ingå i kursplanerna på högskoleutbildningar för människovårdande yrken.
2. att genomföra en utbildningssatsning om de särskilda villkoren för transpersoner och personer med intersexvariation. Målgruppen ska vara vård- och omsorgspersonal med särskilt fokus på personal verksamma inom primärvård(vårdcentraler), vuxenpsykiatrin, barn- och ungdomspsykiatrin, LSS-verksamheter, äldreomsorg, mödravård, barnavård, förlossningsvård, samt verksamma gynekologer, androloger och endokrinologer. Även berörd personal på IVO bör inkluderas i utbildningssatsningen.
3. att ta fram ett underlag som kan användas nationellt för vad som gäller för att skriva remiss till utredning för könsdysfori. Detta för att få en jämlik vård i hela landet.
4. att göra en genomlysning av journalsystem i Sverige för att gravida med manligt personnummer ska ha samma patientsäkerhet som gravida med kvinnligt personnummer.
5. att nya system för till exempel journalföring inom sjukvården som tas fram ska vara kompatibla med alla personnummer.

HBT-liberaler arbetar för att stärka hbti-personers rättigheter.

Det är en självklarhet att individer ska respekteras genom hela vårdkedjan samt att exempelvis tilltal och journalföring görs på ett respektfullt vis.

Det är inte rimligt att den person som genomgår en utredning hänvisas till med ett namn eller ett pronomen som känns obekvämt för den enskilda. Det är inte rimligt att en person ska behöva genomleva ett real life test eller dylikt för att få rätten att genomgå behandling eller byta identitet. Det är kränkande, utsätter människor för risker samt tenderar att öka risken för diskriminering i skola och yrkesliv.

Vård som är relevant för vårdtagaren ska också tillgängliggöras utifrån teknisk och medicinsk kompetens. Det vore lämpligt om vården kunde standardiseras över landet samt innebära en kvalitetssäkrad vårdkedja där patientens bästa tas tillvara och vården anpassas efter individens behov. Finns behov av att anpassa exempelvis behandling för hårborttagning, så ska det också göras. Finns behov av feminiserande behandling av ansikte eller annan avancerad specialistvård, så ska den vården finnas tillgänglig. Behovet av utbildade sexologer med transkompetens är också stort och i dag finns endast mycket liten sådan kompetens inom landets gränser. Transkompetent gynekologisk och endokrinologisk kompetens är också mycket eftersatt. Det finns ett stort behov av tillgång till binders för att hålla inne bröstutväxt i väntan på bröstreducerande kirurgier samt för genitala proteser i de fall det är applicerbart för individen i fråga. Dessa behov ska naturligtvis tillgodoses på samma vis som andra patientgruppers behov av proteser och andra material.

Journalföringen måste ovillkorligen utformas på så vis att exempelvis uppgifter om korrigering eller annan information inte slentrianmässigt avslöjas inför exempelvis vårdgivare som inte har särskilt behov av att denna information kommer dem till del. Så är inte fallet i dag, då journalsystem är tämligen osäkra, innehåller obefintliga spärrmöjligheter och journalskrivning sker mycket slentrianmässigt. Möjligheten att skydda uppgifter för obehörig personal i dagens svenska journalsystem är bristfällig. Detta kan leda till ren fara eller obehag för vårdtagaren. Risken för felbehandling på grund av fördomar och diskriminering är högre än risken för felbehandling på grund av att delar av journaler inte är tillgängliga för hela vårdapparaten.

Naturligtvis måste även placering i flerpersonssalar på exempelvis sjukhus och institution möta behov och integritet, samt medicinering och annan specifik vård måste fungera oklanderligt. Det är inte heller ovanligt att individer nekas vård eller riskerar sämre bemötande och vårdinsatser på grund av fördomar och ovilja att behandla dem. Eller att de tvingas redogöra för sina erfarenheter, beskriva sina underliv eller på annat vis gå i svaromål eller för den delen utbilda vårdpersonal och andra inom myndigheter och institutioner.

Bättre uppföljning och eftervård krävs, liksom det finns ett behov av bättre och mer utförlig information kring vad en patient kan förvänta sig av respektive behandling och kirurgiskt ingrepp. Möjligheten att bedöma risker och potentiella livsförbättrande resultat måste öka och kunskapen om eventuella komplikationer, hur man känner igen dem och vad man kan göra åt dem måste också förbättras. Långtidsuppföljning av psykiskt och känslomässigt mående samt fysiologisk hälsa är i dag eftersatt och måste förbättras i mycket hög omfattning.

Det finns anledning att misstänka en förhöjd prevalens kring exempelvis neuropsykiatriska variationer inom gruppen. Av olika, dock sällan vidare väl utforskade, skäl är problematik rörande Aspergers syndrom, autism, add, adhd, bipolaritet, mer vanligt förekommande än i den allmänna befolkningen. Detta måste vård, myndigheter och andra samhällsaktörer ha en ökad förståelse och beredskap för att kunna hantera. Detta påverkar säkerligen behovet av insatser relaterade till psykisk ohälsa, ökat riskbeteende, social utslagning samt suicidrisk. Det ligger i samhällets intresse att minimera dessa risker till följd av en kombinerad och långvarig problematik så långt det är möjligt.

G155. Könsbekräftande vård

Mats Nordström, Täby
Anne-Marie Ekström, Borås
Richard Brodd, Göteborg
Peter Edholm, Solna
Carl Otto Engberg, Stockholm
Inez Holst, Mölndal
Robin Nilsen, Stockholm
Ulrica Solver-Gustavsson, Örebro
Facundo Unia, Stockholm
Barbro Westerholm, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att implementera ett standardiserat vårdförlopp av hela eller delar av den könsbekräftande vården. Detta ska inkludera möjligheten till fertilitetsbevarande insatser.
2. att göra den könsbekräftande vården mer jämlik över landet och säkra tillgång till vård för alla som har behov av den oavsett till exempel ålder och könsidentitet.
3. att informera alla regioner om att möjligheten att söka vård i andra regioner i enlighet med patientlagen gäller också för den könsbekräftande vården.
4. att utreda möjligheten om förskrivning av hormoner till personer som redan genomgått utredning kan utlokaliseras till andra vårdgivare inom primärvården för att avlasta teamen.
5. att förutsättningslöst utreda frågan om lagstiftning eller andra åtgärder gällande kirurgiska och andra ingrepp på personer som föds med intersexvariationer.
6. att säkra patientens rätt till information om den egna medicinska historien.
7. att ta fram ett kunskapsstöd för vården av personer som föds med intersexvariationer.

HBT-liberaler arbetar för att stärka hbti-personers rättigheter.

Patologiseringen av transpersoner måste strykas ur svenska vårdmanualer och vårdkriterier. I stället bör diagnosticering beslutas vara en fråga om självdiagnosticering

med hjälp från behörig vårdpersonal för att utesluta annan orsak till begäran om korrigering. I stället för en patologisering bör exempelvis transsexualism, intersexualism, intergenderism och andra relevanta tillstånd placeras under avsnitt i vårdmanualer som berör somatiska (kroppsliga) tillstånd med starkt vårdbehov och rätten till vård ska garanteras i lag samt utföras på det allmännas bekostnad såsom redan i viss mån sker i dag för delar av gruppen.

Särskilda utrednings- och behandlingsteam med relevant och multidisciplinär specialistkompetens ska inrättas i samtliga län, men kan vid behov klassas som rikssjukvård för att garantera jämn kvalitet och tillgång. Särskilda specialistteam med uppgift för att hjälpa barn och ungdomar ska inrättas på länsnivå med samma höga krav som för vuxna patienter. Utformningen av dessa team bör kunna lämnas åt exempelvis Socialstyrelsen att utvärdera och genomföra.

Det är fullständigt orimligt att intersexuella i behov av vård inte beaktas utifrån detta och i vissa fall behandlas med könshormoner som strider mot den egna identiteten för att säkerställa individens behov av vård. Detta är fråga om en kroppsbestraffning och ett omyndigförklarande av individen utifrån förlegade skäl som får anses vara synnerligen besvärande i en rättsstat. Individens egen uppfattning och behov ska alltid beaktas.

Såvida ingrepp inte anses vara absolut nödvändiga för individens hälsa ska inga ingrepp göras i barns genitalier och reproduktiva organ på grund av intersexuella tillstånd innan den dagen då barnet själv beslutar vad som ska ske och varför. I de flesta fall behöver inga ingrepp göras för att personen ska kunna leva ett normalt liv, sköta kroppsliga funktioner, hygien och liknande. Det är fullt rimligt att kräva att barnet själv får en chans att bestämma vilket kön hen tillhör och vad som eventuellt bör eller inte bör göras i form av behandling och kirurgi.

G156. HIV

Mats Nordström, Täby
Anne-Marie Ekström, Borås
Richard Brodd, Göteborg
Peter Edholm, Solna
Carl Otto Engberg, Stockholm
Inez Holst, Mölndal
Nicke Johansson, Stockholm
Robin Nilsen, Stockholm
Henrik Silfverstolpe, Trelleborg
Ulrica Solver-Gustavsson, Örebro
Facundo Unia, Stockholm
Barbro Westerholm, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att riksdagens beslut att tillsätta en utredning om översyn av smittskyddslagen, skyndsamt ska verkställas,
2. att statliga och regionala bidrag för hiv- och annan STI-prevention och testning riktade till män som har sex med män (MSM), ska höjas,
3. att tillgängligheten för preexpositionsprofylax (PrEP) och postexpositionsprofylax (PEP) ska ökas i alla regioner och via fler mottagningar som även kan finnas inom primärvården för att minska kötiden och
4. att primärvårdens kompetens höjs för att kunna möta de speciella behov som gruppen MSM i allmänhet och hivpositiva i synnerhet har samtidigt som utrymme ges för mottagningsenheter som dessutom kan bedriva patientnära forskning och metodutveckling.

HBT-liberaler arbetar för att stärka hbti-personers rättigheter.

Riksdagen har gett regeringen i uppdrag att utreda smittskyddslagstiftningen men frågan har förhalats under oacceptabelt lång tid.

Folkhälsomyndigheten och högsta domstolen har båda slagit fast att ingen risk finns för överföring av hiv vid sexuella kontakter om personen med en hivinfektion behandlas framgångsrikt. Därför behövs inte längre speciella villkor för välbehandlade hivpositiva i smittskyddslagen. Detta är en fråga vi liberaler har drivit under många år.

I mars 2021 beslutade Socialstyrelsen att fortsatt diskriminera män som har sex med män (MSM) som vill bidra till samhällets stora behov av blodgivare. Fortfarande gäller sex månaders celibat trots att allt blod från alla blodgivare testas med samma metod. Regler för blodgivning och organdonation ska ta hänsyn till risken för spridning av hiv och vara utformade så att patientsäkerheten kommer främst, men det ska vara samma regler för alla.

Svensk sjukvård, svenska myndigheter och frivilligorganisationer har varit så framgångsrika i hanteringen av hivpandemin så att vi var första land att med marginal uppnå 90-90-90-målet. Det lanserades av UNAIDS och innebär att 90 procent av alla som lever med hiv ska vara diagnostiserade och av dem ska 90 procent behandlas så att minst 90 procent har en så låg virusnivå att den inte längre är mätbar så att hiv inte kan överföras till annan person.

Vi kan nu se framtiden an och arbeta mot målet att år 2030 inte längre ha någon inhemsk hivöverföring, men det kräver fortsatta ansträngningar och fortsatt målmedvetenhet. En erkänt viktig faktor för bl.a. gruppen (MSM, är tillgången till förebyggande läkemedel, s.k. preexpositionsprofylax (PrEP) men kötiden i Stockholm är f.n. över ett år. Minst fyra personer har testats hivpositiva under sin kötid vid Venhälsan vid Södersjukhuset. Parallellt måste hälso- och sjukvården förbättras och det växande behovet av åldringsvård tillgodoses för alla de drygt 8 000 personer som i dag lever med hiv i Sverige.

G2. SOCIALFÖRSÄKRINGAR OCH ANDRA EKONOMISKA TRYGGHETSSYSTEM

G201. Reformera pensionssystemet

Liberalerna Skaraborg
Liberalerna Skövde

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet ger partistyrelsen i uppdrag att utreda och arbeta fram ett förslag till ett reformerat pensionssystem till den nivå (70 procent) som skulle gälla i början av 2000-talet

Nuvarande pensionssystem måste reformeras nu. Vårt pensionssystem byggdes upp i mitten av 90-talet under Liberalernas ledning och skulle då motsvara 70 procent av slutlönen.

I dag är den på 50 procent och om 5 år är den 40 procent, om inget förändras.

Den s.k. pensionsgruppen har misslyckats med sitt uppdrag och alla samtal där sker i slutet rum vilket innebär också att man måste vara överens. Denna strategi har till skillnad mot en öppen dialog t.ex. i riksdagen, inneburit att väljarna inte längre vet vad varje parti har framfört för önskemål och kunnat rösta därefter. Detta måste ändras.

Systemet har inneburit att vi har fått de sämsta pensionerna i hela Norden.

Vi ligger näst sist inom EU, på 25:te plats av de 26 EU-länderna.

Vår tidigare liberala riksdagsledamot och landshövding Eva Eriksson som nu är ordförande i SPF Seniorerna har i flera tidningsartiklar i rikspressen redovisat hur illa det är med vårt pensionssystem. Alla pensionärsorganisationer och LO håller med om detta.

För en person med 52 års heltidsarbete som normalinkomsttagare har pensionen efter skatt ökat från 2013 till 2021 med sju procent på 8 år, att jämföra med en normalinkomsttagare med 24 procent. Denna ökning täcker inte ens inflationen utan blir minus för varje år att röra sig med. Många har tyvärr en betydligt sämre utveckling. Sverige slits isär och klyftorna ökar ständigt.

24 procent av väljarkåren är över 65 år och utgör en mycket viktig väljargrupp för Liberalerna. Denna grupp befinner sig i ett sluttande utanförskapsområde vad gäller pensionerna.

Liberalerna måste återigen ta initiativ till att reformera pensionssystemet och hålla ihop landet. Sverige håller på att slitas isär så nu är det dags att återigen reformera pensionssystemet.

Detta kommer att bli en stor valfråga 2022. Liberalerna måste återigen ta initiativet.

Liberalerna drev igenom den första allmänna folkpensionen, år 1913, i Sverige.

Liberalerna reformerade pensionssystemet på 1990-talet, då det var på väg att urholkas.

Liberalerna måste återigen reformera pensionssystemet och det brådskar.

G202. Bättre pensioner för alla som har arbetat

Mats Werne, Helsingborg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att en lämplig del av löneavgiften på 11,62 procent som ingår i arbetsgivaravgiften ska omfördelas till ålderspensionsavgiften
2. att Liberalerna driver denna fråga och tar fram ett underlag och lägger fram en motion i Sveriges riksdag.

För att ålderspensionen ska bli rimlig behöver ålderspensionsavgiften öka. Detta kan ske genom en omfördelning från den allmänna löneavgiften.

Så här ser fördelningen av arbetsgivaravgiften för de olika avgifterna ut för år 2020:

Benämning	Procent
Sjukförsäkringsavgift	3,55
Föräldraförsäkringsavgift	2,6
Ålderspensionsavgift	10,21
Efterlevandepensionsavgift	0,6
Arbetsmarknadsavgift	2,64
Arbetsskadeavgift	0,2
Allmän löneavgift	11,62
Summa arbetsgivaravgift	31,42

Det är välkänt att dagens pensionssystem resulterar i att många medborgare som har varit verksamma under ett helt yrkesliv erhåller en väldigt låg pension. Det här drabbar bl.a. många kvinnor som har varit yrkesverksamma inom offentlig sektor. Många arbetstagare får en chock när de går i pension och inser hur lite de får i pension efter ett långt och troget arbetsliv. Det är t.o.m. så illa att de blir fattigpensionärer.

Ett exempel från 2019: Undersköterska, en yrkesgrupp som vi nu i dessa pandemitider så väl behöver. Efter att ett helt yrkesliv ha arbetat från 25 års ålder fram till 65 år erhålles 56,8 procent av slutlönen i pension. Det blir cirka 13 800 kronor efter skatt.

Vilka vill utbilda sig till undersköterskor under dessa förutsättningar?

Det finns statistik som visar att den genomsnittliga pensionsåldern i dag inte är 65 år. Personer utan gymnasieutbildning arbetar till 61,7 år. Inom LO kollektivet t.ex. inom byggnads är pensionsålder inte ens 60 år. Inom Kommunal arbetar bara en av tio efter 65 år.

Arbetsmarknaden i Sverige förändras. Teknikskiften, digitalisering och artificiell intelligens utmanar många yrken i olika branscher, liksom globaliseringen.

Att lösningen på de låga pensionerna är att arbetskraften ska orka arbeta tills man är 70 år är inte realistiskt. Lägg därtill att personer som är 50+ som av olika anledningarna blivit av med sitt arbete, t.ex. på grund av strukturomvandlingar, har mycket svårt att få en ny anställning.

Vi liberaler kan ta en position här.

Liberalerna är det parti som ska värna de välfärdsgrundande systemen i samhället. Alla de som dagligen och strävsamt går till sitt arbete år ut och år in, ska erhålla samhällets aktning och belöning för att de är en del i att bygga ett starkt välfärdssamhälle.

Vi liberaler ska kämpa för att de som yrkesarbetar och bidrar till de välfärdsgrundande systemen ska få trygga och rimliga pensionsvillkor.

G203. Gör avtalspensionen möjlig att placera via direktägande i aktier

Monica Renstig, Danderyd

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att avtalspensionen också kan placeras via direktägande i aktier, inte enbart fondförsäkringar

Nästan alla anställda i Sverige har kollektivavtalade pensioner, där denna avtalspension betalas in varje månad av arbetsgivaren. Beroende på vilken bransch den enskilde arbetar inom och vilket tjänstepensionsavtal hen tillhör kan hen välja förvaltning av vissa delar av tjänstepension. De två sparformerna som i dag kan väljas för tjänstepensionen är traditionell försäkring och fondförsäkring. Om den enskilda inte gör något val för den kollektivavtalade tjänstepension placeras pengarna i förvalsalternativet i en traditionell försäkring. Det innebär att förvaltaren sköter tjänstepension – där man inte har möjlighet att påverka tjänstepensionens placeringar. Om en enskild väljer fondförsäkring kan hen själv välja risknivå genom att välja olika fonder.

Lönen och hur länge man har jobbat påverkar hur mycket man kommer att få i tjänstepension. Hur den enskilde valt att placera sin tjänstepension tillsammans med värdeutvecklingen på sparandet påverkar också.

Att spara via de finansiella förvaltarnas olika fonder innebär att mycket av den värdeökning den enskilde skulle kunna haft försvinner i dyra förvaltningsavgifter. En procent i fondavgift kan synas lite, men eftersom detta får en ”ränta på ränta-effekt” blir det betydligt större belopp som leder till rätt avbräck för den enskilde. Höga avgifter urholkar därför individens obligatoriska pensionssparande. Analyser av hur väl olika fonder lyckas förvalta pensionssparandet visar också att dessa inte lyckas bättre än vad index visar.

Jag motionerar därför om att Liberalerna ska verka för en pensionsreform där det blir tillåtet för individer som så önskar att själva svara för sitt pensionssparande via direktägande i aktier. Detta för att det skulle ge mycket större möjligheter för den enskilde att bygga upp ett större pensionskapital. Det finns också ett stort egenvärde i att öka medborgarnas intresse för ekonomi och företagande. Utredningen bör också beakta hur stor del av de inbetalningar som görs via avtalspensionen som i dagsläget inte alls får hanteras av den enskilde som i dag ”direktförvaltas” av fonder och då överväga att även göra dessa belopp tillgängliga för individen att direktäga och direktplacera.

Förslaget får konstrueras så att det sparade kapitalet har någon form av inlåsning som gör att det inte går att ta ur förrän vid en viss ålder.

G204. Låt föräldrar vabba och anhöriga vanna

Ingrid Sandelin, Sjöbo
Tove Klette, Lund

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar ställning för en utökad sociallagstiftning som medger en tillfällig närståendepenning på samma villkor som tillfällig föräldrapenning
2. att landsmötet ger partistyrelsen i uppdrag att låta utreda de samhällsekonomiska konsekvenserna av införandet av en tillfällig närståendepenning.

Den svenska jämlikhetsdebatten handlar i stort sett bara om jämlikhet mellan könen och då främst ”lika lön för lika arbete”. Men vi vill uppmärksamma en ojämlikhet mellan generationerna.

Sedan en tid kan föräldrar till barn ”vabba”, det vill säga ta ledigt från jobbet och stanna hemma för att vårda sitt sjuka barn och då via Försäkringskassan få ekonomiskt stöd genom tillfällig föräldrapenning. Man kan också sätta in en annan person i sitt ställe

Det tycker vi naturligtvis är bra.

Men i andra ändan av generationsaxeln finns äldre människor som bor hemma men också kan bli sjuka och inte klarar sig själva utan hjälp under sin sjukdom. Då kan någon av de vuxna barnen behöva ta ledigt från sitt jobb för att hjälpa sin gamla mor eller far. Ibland kan det vara andra anhöriga personer som rycker in.

Medellivslängden i Sverige ökar kraftigt och därmed också antalet äldre som behöver hjälp vid sjukdom.

Ofta ser inte arbetsgivare eller kollegor sådan ledighet som lika självklar som när föräldrar tar hand om sina sjuka barn. Hjälpbehoven gäller naturligtvis vård av både barn, vuxna, funktionsnedsättningsdrabbade och äldre utan någon som helst åldersdiskriminering.

Vi anser att det borde vara lika självklart att kunna ”vanna” som att kunna ”vabba”, det vill säga via Försäkringskassan kunna få en tillfällig närståendepenning för vård av förälder, annan anhörig eller närstående. Vi är övertygade om att en sådan kan medföra att äldre människor kan bo kvar i sina

hem längre utan att behöva utnyttja kostnadskrävande vårdresurser.

G205. Bidrag från stiftelser och fonder ska inte dras från försörjningsstödet

Lotta Nachemson, Göteborg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att ett bidrag från en stiftelse, öronmärkt till ett specifikt ändamål och med redovisningskrav, inte ska ses som inkomst och därmed minska försörjningsstödet

En stiftelse förvaltar en ekonomisk förmögenhet, som en eller flera personer (stiftare) har avsatt för ett särskilt ändamål. Stiftelsen styrs av en stadga, som bland annat anger hur avkastningen ska användas (ändamålet) och vem eller vilka som är möjliga mottagare av förmåner från stiftelsen. En stiftelse ska vara varaktig och måste dela ut 80 procent av sin avkastning och till ändamålen enligt dess stadga för att behålla sin status som stiftelse.

Ekonomiskt bistånd (försörjningsstöd) ges, efter prövning av socialtjänst i kommunerna, till enskilda och familjer i behov av ekonomiskt stöd till sin försörjning.

Socialtjänsten räknar av allt som inkommit på kontot och minskar därmed försörjningsstödet med samma storlek. Detta görs oavsett, ingen hänsyn tas till om bidraget kommer från en stiftelse, bidraget är öronmärkt till ett specifikt ändamål, ändamålet inte är något som socialtjänsten skulle gett bidrag till, och trots att mottagaren förväntas redovisa bidraget till stiftelsen.

Konsekvensen blir att mottagaren inte kan uppfylla stiftelsens ändamål och stiftelsen kan inte uppfylla stadgan. Risken är att stiftelsen förlorar sin skattefria status och urholkas på sikt. Donatorns önskan och goda intentioner riskerar gå förlorad för all framtid. Den som erhållit bidrag får minskat försörjningsstöd och kan inte uppfylla ändamålet man beviljats till, trots att ändamålet inte är något som täcks av försörjningsstöd.

Socialtjänsten ska därför inte tillåtas räkna in bidrag från en stiftelse, som inte ersätter det samhället ska stå för. Bidrag från en stiftelse ska därför inte ses som inkomst och påverka försörjningsstödet.

G206. Jämställt försörjningsstöd

Johanna Ek, Flen
Rebecca Burlind, Kungsör
Oxana Erixon, Flen
Jessica Johnson, Vallentuna
Camilla Rosencrantz, Eskilstuna
Elisabeth Rytterström, Eskilstuna
Fredrik Sneibjerg, Värmdö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att försörjningsstöd ska delas lika mellan vuxna i ett gemensamt hushåll

Den svenska jämställdhetspolitiken bygger på att mannen och kvinnan ska vara självständiga, så även ekonomiskt. Men i många kommuner betalas försörjningsstödet automatiskt ut till mannen i hushållet. Ett system som passerat sitt utgångsdatum för länge sedan.

När en familjs huvudsakliga inkomst automatiskt hamnar på mannens konto riskerar många kvinnor att försättas i en ekonomisk beroendeställning till sina män. För kvinnor som lever i en ekonomisk destruktiv relation eller i hem där det förekommer våld blir det än mer förödande.

Dessutom, om vi ska lyckas med integrationen fullt ut, måste vi ge utlandsfödda kvinnor samma förutsättningar att komma in i och delta i samhället som män. Att frånta kvinnan ansvaret för familjens ekonomi är att underminera hennes möjligheter att leva som en självständig individ. Vi riskerar i och med detta förfarande att ytterligare bidra till segregation och ojämställda familjeförhållanden.

Detta behöver naturligtvis inte begränsas till relationer som består av en man och en kvinna, utan principen kan vara lika relevant i samkönade relationer.

G207. Rätt till goda levnadsvillkor

Charlotte Söderlund, Bromölla
Charlotte Hedendahl, Malmö
William Hedendahl, Malmö
Anders Karlsson, Örebro
Roko Kursar, Malmö
Marianne Åhman, Sunne

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att aktivitetsersättning inom LSS samt sjukersättning för personer med funktionsnedsättning inom LSS höjs till ett rimligt belopp som går att leva på
2. att den totala inkomsthöjningen höjs rejält innan man börjar dra bort bostadstillägget
3. att man har en gemensam enhetlig hyra för alla LSS-bostäder, oavsett var man bor i landet för dem som själva inte kan ha ett lönearbete

Fattigdomen för många i LSS-gruppen har ökat under senare år. En del av orsakerna till detta är dåligt anpassad aktivitets- och sjukersättning med hög skatt men också orimligt höga hyror och icke anpassat bostadstillägg. Personer med funktionsnedsättning har bortprioriterats under de senaste 15 åren trots flera rapporter och utredningar. Vi har både LSS, lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, som slår fast att man har rätt att leva ett liv som andra med goda levnadsvillkor – men vi har också FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som i artikel 28 erkänner rätten för personer med funktionsnedsättning ska ha rätt till en tillfredsställande levnadsstandard. Det står tydligt att personer med funktionsnedsättning ska ha rätt till samma positiva ekonomiska utveckling som landets övriga medborgare. Gruppens köpkraft har bara förbättrats en tredjedel så mycket som för en genomsnittlig löntagare under motsvarande period. Nettoinkomsten efter skatt är knappt 8 000 kronor per månad medan minimilönen efter skatt för personer i kommunal anställning är cirka 16 000 kronor. Detta är en grupp människor som alla andra och det handlar inte längre om välgörenhet utan om människo-

värde. Ska Liberalerna se på personer med funktionsnedsättning som fullvärdiga medborgare eller ska denna grupp bli en fråga för välgörenhet? Ska alla människor ha rätt till sina basala behov och kunna vara en aktiv del av samhällsgemenskapen så måste vi ge dem verktygen och ekonomin. Vi vill särskilt betona att kvinnor med funktionsnedsättning är överrepresenterade i den grupp vars inkomst understiger den relativa fattigdomsgränsen.

Regeringen själv skriver om detta i nya utredningar, som här i kommittédirektiv 2020:28: ”Den genomsnittliga disponibla inkomsten för personer med funktionsnedsättning är lägre än för den övriga befolkningen. För personer med boende med särskild service enligt LSS är den ekonomiska situationen sannolikt särskilt svår [...]. Det innebär att den enskilde går 4 650 kronor minus per månad.” Detta blir en fråga som kommer till sin spets och handlar ytterst om allas lika värde.

Vi menar att det är dags att göra en höjning som gör skäl för vår LSS-lag som ju beskriver goda levnadsvillkor. Bakgrund till denna motion är rapporten Fångad i fattigdom ifrån funktionshinderorganisationen FUB: https://www.fub.se/wp-content/uploads/2021/03fangad-i-fattigdom-2021-1.pdf

G208. Extra barnbidrag

Charlotte Hedendahl, Malmö
William Hedendahl, Malmö
Torbjörn Karlsson, Malmö
Charlotte Söderlund, Bromölla

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att barnbidraget höjs till det dubbla för dem som tjänar under 250 000 kronor om året

Låginkomsttagare som uppbär barnbidrag vilket oftast är kvinnor men kan naturligtvis också vara män eller hen. De som tjänar under 250 000 kronor om året bör få dubbelt barnbidrag med hänvisning till barnkonventionen.

För att jämna ut den skillnaden som finns i samhället. Barn är väldigt medvetna om skillnaderna och känner snabbt ett utanförskap. Vi vill att alla barn ska få en bra start i livet och de måste få känna trygghet. Vi måste investera i barnen som är vår framtid.

G209. Liberala välfärdsreformer för framtiden

Amie Kronblad, Värmdö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att avveckla maxtaxa inom barnomsorgen och fritidsomsorg och i stället införa en inkomstprövad barn- och fritidsomsorgsavgift
2. att Liberalerna verkar för att höja och behålla allmänna barnbidraget upp till att barnet är tre år. Efter tre år fyllda låta allmänna barnbidraget utgå och i stället införa en skattelättnad per barn från 3 till 19 års ålder fördelas lika mellan vårdnadshavare för att stimulera jämställdhet och stimulera arbete före bidrag
3. att Liberalerna verkar för att koppla ihop inkomststöd/ försörjningsstöd och bostadsbidrag med en allmän och lika arbetslöshetsförsäkring.

Vår välfärd måste ställas om för att möta en ny värld. Maxtaxa måste ändras och bli inkomstprövad, lägre avgifter för dem med behov och högre avgifter för dem med resurser. Barnbidrag borde höjas för barn under tre år, men tas bort efter tre år fyllda och i stället bör en skattereducering för modern och fadern införas för varje barn upp till 19 år, på grund av föräldraskapets skyldighet att försörja barn och ungdomar genom gymnasiet. Bidrag bör ställas om skattelättnad vilket blir arbetsstimulerande /kopplas i stället till inkomst. Som komplement ska inkomststöd/ försörjningsstöd och bostadsbidrag stärkas och kopplas till arbetslöshetskassan som precis som Försäkringskassan bör innefatta alla. Vi behöver inte barnafödande stimulerade åtgärder, för vår befolkning växer så det knakar vilket är positivt för vårt land. Vi behöver anpassa våra välfärdsreformer efter en globaliserad värld och efter en demografisk förändring. Vi behöver arbetsstimulerande åtgärder och ett modernare välfärdstänk, mer till dem som behöver och mindre bidrag till svensk medelklass. Vi behöver anpassa våra bidragssystem till att stimulera egen jämställdhet, egen försörjning, företagande och anställningsbarhet.

G210. Inkomstprövade bidrag

Liberalerna Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att ensamstående mammor är de enda som ska ha barnbidrag och underhållsbidrag, eller åtminstone utreda förslaget

I vardagen i Sverige ska inte barnfattigdom finnas. Bidrag är som ett skyddsnät men ska inte finnas för att folk ska spara de pengarna på hög.

Liberalerna i Norrbotten tog upp frågan på förra landsmötet 2019 om barnbidraget. Men underhållsbidrag som ibland betalas av den ena föräldern om barnet endast är bosatt hos en är bara nödvändigt om någon av föräldrarna där barnet eller barnen är ensamstående.

Om man flyttar ihop med någon så ska man räknas som ett hushåll och bidra till sin nya familj gemensamt där man accepterat att den andre har barn sen tidigare. Den andra föräldern, oavsett om han eller hon är ensamstående eller

har familj, behöver ekonomi för kunna tillhandahålla ett bättre umgänge med barnet för den som inte är boförälder. Det är en viktig fråga att driva så att kontakten med barnet inte försämras och att man har råd att göra saker med barnet och hjälpa barnet, t.ex. med moped och liknande, i stället för att vara tvingad till att betala månadsvis ett bidrag till ett fullt fungerande hushåll som valt att leva med varandra.

G211. Skrota flerbarnstillägg

Liberalerna Norberg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna driver på för att skrota flerbarnstillägget.

Riksrevisionen har gett sin syn på flerbarnstillägget och där konstaterat att tillägget har lite i övrigt att önska, framförallt vad gäller träffsäkerheten. Moderaterna har också lämnat in en motion till riksdagen i detta ärende men denna har fått avslag vad vi förstår.

Liberalerna Norberg anser att flerbarnstillägget bör avskaffas. Det ska löna sig att arbeta och ju fler barn en förälder skaffar sig, desto mer försvåras möjligheten att arbeta. Detta i sin tur påverkar din framtida pension och så vidare. Ofta är det första barnet som kostar mer eftersom föräldrarna i regel inte har något som kan återanvändas till barnet.

För att främja arbetslinjen och öka jämställdheten bör Liberalerna verka för att flerbarnstillägget skrotas.

G212. Reformera Försäkringskassan

Bengt Eliasson, Kungsbacka

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar initiativ till ett genomgripande reformprogram för Försäkringskassan i syfte att återställa och höja förtroendet för myndigheten

Försäkringskassan (FK) är en av Sveriges allra största myndigheter. Försäkringskassans uppdrag är att besluta om och betala ut en stor del av de förmåner som ingår i socialförsäkringen. Utbetalningarna omfattar mer än 200 miljarder kronor per år, vilket motsvarar sex procent av Sveriges BNP.

Den svenska socialförsäkringen omfattar i stort sett alla som bor eller arbetar i Sverige. Försäkringen är en viktig del av de offentliga trygghetssystemen och har stor betydelse, inte bara för enskilda, hushåll och företag, utan för hela samhällsekonomin. Försäkringskassan administrerar och beslutar om cirka 50 olika förmåner och försäkringar. Dessutom sköter Försäkringskassan i det närmaste all drift av statens IT-system och utreds som samlad utbetalningsmyndighet.

En allt starkare och ökande kritik riktas mot Försäkringskassans hantering av ett flertal olika förmåner. En sak är själva socialförsäkringarna och dess olika funktioner och utformningar och en annan är själva myndighetshanteringen och dess funktion i utförandet. Dessa delar måste skiljas på och det är oftast kritik och brist på förtroende i själva myndighetens utförande som är störst. Detta är en trend som måste brytas och är farlig utveckling för tilltron och sammanhållningen i samhället. En viktig del i detta är att politiken tar kommandot över utvecklingen och startar ett stort och välgrundat reformarbete för myndigheten. Liberalerna ska ta initiativet i detta arbetet för att återge förtroendet för att socialförsäkringarna finns där när vi behöver dem och att myndigheten sköter dem väl.

Sannolikt behöver Försäkringskassans uppdrag renodlas och minskas. En naturlig del att lyfta ur Försäkringskassans uppdrag är exempelvis delarna som hör till det funktionshinderpolitiska området, t.ex. delar av sjuk- och aktivitetsersättningen, personlig assistans och assistansersättning, bilstöd, handikappersättning, merkostnadsersättning och annat stöd för personer med funktionsnedsättning. Merparten av dessa förmåner är enkelt avskiljningsbara och enhetligt placerade och kan lyftas över till t.ex. Myndigheten för Delaktighet.

Samtliga åtgärder i ett kommande myndighetsövergripande reformarbete behöver noggrant utredas och genomlysas grundligt. Målet måste vara att säkerställa medborgarnas förtroende, rättssäkerheten och transparensen för myndigheten och socialförsäkringssystemen.

G213. Upprätta en utbetalningsmyndighet

Tobias Davidsson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att upprätta en utbetalningsmyndighet som samordnar och genomför alla utbetalningar från det offentliga.

En utbetalningsmyndighet skulle kunna samordna alla offentliga organs utbetalningar främst för att kunna upptäcka eventuella bidragsfusk samt skattefusk. Portalmyndigheten skulle inte ta över några beslut över utbetalningar från kommuner, regioner, Skatteverket, Försäkringskassa eller andra myndigheter utan enbart vara samlingsportal för utbetalningar. Genom att samordna alla offentliga utbetalningar så försvinner möjligheten att oriktiga utbetalningar fortsätter när det pågår andra processer mot mottagaren för till exempel bidragsbrott eller andra pågående utredningar. Myndigheten skulle även kunna flagga att rätten till olika bidrag strider mot varandra till relevanta beslutande instanser som då får möjlighet att agera. En myndighet som sköter alla utbetalningar skulle även kunna avlasta mindre kommuner eller andra offentliga organ från det ekonomiska arbetet med utbetalningar och återkrav vilket gör det möjligt att fokusera på kärnverksamheten med utredningar och beslut. Det skulle även underlätta för medborgare att enbart ha en portal där utbetalningskonton och liknande ska hanteras. Så fort ett beslut tagits så kan även myndigheten sköta utbetalningarna vilket skulle göra att pengar snabbare hamnar hos den som ska ha den och man inte hamnar i ingenmanslandet när man väntar på pengar.

En annan fördel är att det blir mycket enklare att mäta statistiken på utbetalningar från det offentliga till medborgare, företag, föreningar och organisationer. Det skulle gå att enkelt följa upp det ekonomiska arbetet för till exempel föreningar som får medel och om summan av arbetet är värt

alla offentliga medel. Även det offentliga själv skulle kunna indexmätas från påbörjade ärenden till utbetalat medel.

Genom att behålla beslutanderätten hos alla nuvarande myndigheter så kräver inte förslaget ett stort omfattande reformarbete som berör otaliga aktörer utan kan fungera som ett lager ovanpå nuvarande system.

G214. Individualiserad föräldraförsäkring

Romina Pourmokhtari, Sundbyberg
Linnea Bjärum, Malmö
Erik Berg, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar ställning för en individualiserad föräldraförsäkring

Kvinnors ekonomiska förutsättningar är en av nycklarna till hur vi ska göra Sverige jämställt. Män och kvinnor har enligt lag haft lika rättigheter att utbilda sig och göra karriär ganska länge. Ändå är samhället i dag inte så jämställt som vi liberaler vill att det ska vara. Normer och strukturer håller tillbaka människor och hindrar, i det här fallet kvinnor, från självförverkligande. Det är med sådana glasögon vi ska se på föräldraförsäkringen. Även om vilken vårdnadshavare som helst skulle kunna överlåta dagar till den andra vet vi att det blir kvinnor som tar den största delen av ansvaret. Kvinnor är i dag hemma i snitt 60 veckor per barn, motsvarar 76 procent. Utifrån det är det inte så konstigt att kvinnor hamnar efter på arbetsmarknaden och att skillnaderna i inkomst mellan män och kvinnor i dag fortfarande är så stora som dem är. Det finns ingen annan del i vår gemensamt finansierade välfärd som tilldelas kollektiv och inte individer och det tycker inte Liberala ungdomsförbundet att föräldraförsäkringen borde göra i fortsättningen heller.

Livslönen för manliga akademiker är i genomsnitt 16 procent högre än för kvinnliga. Det är 2,8 miljoner kronor efter skatt. Enligt IFAU kan hälften förklaras av den svenska föräldraförsäkringen och att kvinnor tar ut cirka tre fjärdedelar av den. Ett jämnare uttag av föräldrapenningdagarna skulle leda till att lönegapet mellan kvinnor och män minskar. Även den kvinna som inte skaffar barn tjänar generellt sett sämre än män och får en svagare ställning på arbetsmarknaden. Detta på grund av arbetsgivares stereotypa förväntningar om att kvinnor står för den huvudsakliga andelen av uttaget av föräldraförsäkringen. Det ska stå alla föräldrar fritt att avgöra hur länge de vill vara hemma med sina barn. Detta innebär däremot inte att man kan förvänta sig att skattebetalarna ska stå för hela notan för de val man gör. Den period som statligt finansieras bör inte befästa strukturer som missgynnar män i familjelivet och kvinnor i arbetslivet.

Kvinnors ställning på arbetsmarknaden är svagare än mäns, såväl i mer sjukskrivningar, lägre lön, färre chefsposter och mindre heltid. I stort sett alla dessa kan delvis förklaras av det ojämna uttaget av föräldraförsäkringen.

G215. Ett mer jämställt föräldraskap

Cecilia Elving, Stockholm
Monica Wahlström, Vännäs
Helene Adell, Boden
Lovisa Aldrin, Halmstad
Adela Brkic Carlsson, Ulricehamn
Pernilla Ekelund, Svalöv
Birgitta Granquist, Göteborg
Jessica Hellström, Malung-Sälen
Sarah Karlsson, Härnösand
Anna Manell, Sollentuna
Jacqueline Tjällman, Skövde
Jennie Uller, Kalmar

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna strävar efter ett jämnt uttag av föräldraförsäkringen mellan föräldrar
2. att de icke överlåtelsebara månaderna i föräldraförsäkringen gäller alla, oavsett deras sjukpenninggrundande inkomst
3. att snabbhetspremien för tätt barnafödande avskaffas
4. att Försäkringskassan ges i uppdrag att utveckla sin handläggning och information till föräldrar kring föräldraförsäkringen med fokus på nudging för ett mer jämställt uttag
5. att Försäkringskassans uppdrag att informera om fördelarna med ett jämställt föräldrauttag följs upp och utvärderas, samt att jämställdhetsmålen i Försäkringskassans uppdrag följs upp
6. att jämställdheten i deltagandet i föräldrastödsprogram ökar, genom att verka för att fler män deltar
7. att vårdnadsbidrag, barnomsorgspeng eller liknande förslag inte införs

Liberalerna har ett innovativt nytt förslag till en ny föräldraförsäkring. Liberala Kvinnor ställer oss bakom förslagen. I denna motion redogör vi för politiska förslag som bör komplettera Liberalernas övriga förslag om föräldraförsäkringen.

I dag är fortfarande en kvinnas genomsnittliga livsinkomst under livet över tre miljoner kronor lägre än en mans och resultatet märks i plånboken livet ut. En jämställd arbetsmarknad börjar med ett jämställt föräldraskap.

Männen dominerar på ledande uppdrag i arbetslivet, trots att kvinnor har högre utbildningsnivå. Fortfarande tas bara en fjärdedel av föräldraledigheten ut av män och normen kvarstår att det är kvinnan som går ner i deltid om vardagen som småbarnsförälder så kräver. Som liberala feminister vill vi fortsätta ändra och reformera för att komma ännu längre. För oss är målet att barnets vårdnadshavare tar ett lika stort ansvar under dess första tid i livet och delar lika på föräldraledigheten.

Vi vill att de överlåtelsebara månaderna i föräldraförsäkringen ska gälla alla. Utan att tidigare ha arbetat i Sverige har du inte rätt till sjukpenninggrundande inkomst. Konstruktionen av dagens föräldraförsäkring gör att de som saknar SGI inte får några icke överlåtelsebara dagar i föräldraförsäkringen. Det påverkar jämställdheten i grupper där den kanske behövs som allra mest – som nyanlända.

Vi vill även slopa snabbhetspremien eftersom det medför att svenska kvinnor föder barn med tätare intervaller än i många jämförbara länder. Premien gynnar den som går ner till deltidsarbete mellan barnen. Detta bidrar till en längre frånvaro för kvinnor från arbetsmarknaden under en mer koncentrerad tidsperiod, vilket får stora konsekvenser för kvinnors karriärutveckling. Att föda barn för tätt kan även innebära hälsorisker för kvinnan och kan öka risken för förlossningsskador.

En reform som går tvärt emot arbetslinjen och bidrar till att försvaga kvinnors ställning på arbetsmarknaden är införandet av vårdnadsbidrag, barnomsorgspeng eller liknande reformer. Forskning visar på förskolans betydelse för att utjämna förutsättningarna för hur väl barn lyckas i skolan. I Sverige bidrar vi gemensamt till välfärden som vi använder efter behov, vårdnadsbidraget bygger på tanken att man ska få ersättning för välfärd man inte använder. Vårdnadsbidraget visade sig vara en kvinnofälla men även ett stort hinder för integration. Förslag som barnomsorgspengen och andra liknande förslag skulle, om de genomfördes, visa sig skapa samma jämställdhets- och integrationsproblem. Därför är det en viktig uppgift för liberaler att motsätta sig dylika förslag.

Vidare vill vi att Försäkringskassans roll i att verka för ett jämnt uttag utvecklas och utvärderas. Studier indikerar att ”pappaledighet” gynnar både mammor, barn och pappor. Då uttaget trots detta är så pass ojämnt anser vi att det är på sin plats med en utvärdering av hur väl information om fördelarna med ett jämställt uttag når ut samt en reformering av hur informationen förmedlas.

G216. Förändra sjuklöneavtalen för anställda inom vård- och omsorg

Liberalerna Sandviken

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för ett avskaffande av karensavdraget för anställda inom vård- och omsorgsyrken.
2. att Liberalerna verkar för att förändra sjuklöneavtalen för anställda inom vård- och omsorgsyrken så att staten tar det fulla ansvaret för sjuklönekostnaderna från dag ett.

En avgörande lärdom från den pandemi vi levt under i snart 18 månader är att säkra upp och förhindra smittspridningen bland de sköraste i vårt samhälle nämligen bland äldre.

Efter åtgärder och rekommendationer från Folkhälsomyndigheten om att bland annat, tvätta händerna, ofta, hålla avstånd, bära skyddsutrustning samt att stanna hemma vid minsta symptom så har vi inom kommunen sett en tydlig nedgång i sjukstatistiken bland personalen inom kontaktyrken. Tydligast är statistiken inom vård- och omsorgspersonal. En avgörande faktor till att man följt råd och rekommendationer är, av förklarliga själ, risken att sprida det fruktansvärda och dödliga viruset till omsorgs- och vårdtagare eller till kollegor.

Tack vare de uttalade rekommendationerna, råden och kraven på skyddsutrustning så har smittspridningen inom omsorgsboenden och hemtjänst helt stannat av. Även personalen har varit friskare 2021 än under 2019, innan pandemin. Vi har under två vintrar varit i stort sett helt förskonade från vinterkräksjuka och har endast haft ett fåtal fall av ”vanlig” säsongsinfluensa.

När vi nu ska börja återgå till det normala bör vi se över de åtgärder som har haft en positiv effekt avseende minskad smittspridning. Att, efter pandemin, hålla kvar vid användandet av skyddsutrustning i den omfattning som nu råder är knappast görbart. Däremot så anser vi att ”kravet” på att stanna hemma vid minsta symptom kan permanentas och att staten tar ansvaret för sjuklöneersättningen från dag ett och att inget karensavdrag ska gälla för personal inom vård- och omsorgsyrken. Vi anser god hygien och att personalen stannar hemma från jobbet vid minsta symptom är den bästa metoden för att minska smittspridningen vid säsongsinfluensa, vinterkräksjuka och andra smittsjukdomar.

G217. Testa basinkomst

Harald Enoksson, Sundbyberg
Lars Afzelius, Stockholm
Tobias Davidsson, Stockholm
Sebastian Dennerhag, Sundbyberg
Helena Mischel, Järfälla
Natalie Selin, Sundbyberg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna förordar test av ett basinkomstsystem för några få utvalda frivilliga kommuner av varierande storlekar

Liberalerna är ett socialliberalt parti, vilket innebär att vi står för ekonomisk omfördelning, men utan den byråkrati som karaktäriserar den socialdemokratiska omfördelningen.

Problemet med byråkratiskt fingerläggande är att en byråkrat helt enkelt inte vet något om den som ska ha bidrag. Det leder till en ofrihet för den personen, och att hinder läggs i hens väg till lycka och framgång. Några exempel:

Om du går på A-kassa och jobbar en eftermiddag, så kan du förlora en veckas A-kassa. Det motsvarar en marginalskatt på många hundra procent, och precis som vi sänkt marginalskatten för de rikaste, så måste den givetvis sänkas för de allra fattigaste, som möter en betydligt högre marginalskatt.

Om du går på socialbidrag så får du inte spara pengar, socialstyrelsen kan kräva att du säljer din bil, trots att du därmed får svårare att arbeta osv. Hanif Bali delade en tweet med hur man kan räkna fram ett socialbidrag på över 33 000 kronor (går att göra själv hos Socialstyrelsen), vilket innebär att man måste få ett jobb med 33 000 efter skatt för att det ska löna sig en krona att arbeta.

Den är som sjukskriven måste låtsas vara sjuk för att inte blir friskförklarad. Om du t.ex. är deprimerad och jobbar på krogen varje fredag, så måste du helt plötsligt sluta med det jobbet, trots att det är just då du hamnar i ett sammanhang och träffar bekanta.

Men för att man ska få mer pengar av att arbeta, så behöver vi ett bidrag som kan kombineras med en låg månadslön, utan att hamna i bidragsträsket.

Liberalerna i Kanada är för basinkomst, liksom Liberalerna i Storbritannien. I Sverige har CUF och Centerstudenter visat stöd för idén (som de kallar ”grundtrygghet”). Milton Friedman föreslog en negativ inkomstskatt, i stället för den uppsjö av trygghetssystem de haft i USA. Andrew Yang, presidentkandidat i USA, och numera ledande kandidat till borgmästare i New York, vill ge alla amerikaner 1 000 dollar i månaden. I Sverige har både Gröna Studenter och Sverigedemokraterna lagt fram liknande (kortsiktiga) förslag. (Se libiralerna.se för länkar.)

Det är en marknadsekonomisk lösning, där vi låter mottagaren bestämma hur pengarna ska användas. Det handlar om att vi litar på folk.

G3. POLITIK FÖR ÅRSRIKA

G301. Bekämpa ensamheten hos årsrika människor

Barbro Westerholm, Stockholm
Yvonne Jandraeus, Skurup
Metan Sandberg, Timrå
Matts Söderberg, Kramfors

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att samtalsmottagningar för årsrika människor drivna av ålderskompetenta legitimerade yrkesverksamma inom hälso- och sjukvården
2. att Liberalerna verkar för byggande av trygghetsboende i kommunerna
3. att Liberalerna verkar för ändring av byggnormerna med införande av bestämmelse om byggande av samlingslokaler i visst förhållande till antal lägenheter[1]
4. att Liberalerna verkar för kartläggning av hissbehov och införande av statsbidrag för installation av hissar i flerbostadshus utan hiss[2]

Tack vare bl.a. Liberalerna har årsrika människors ensamhet uppmärksammats alltmer under senare år. Ofrivillig ensamhet kan leda till depression, hjärt-kärlsjukdom och andra hälsoproblem vilket är allvarligt. Regeringen har i statsbudgeten avsatt pengar för att åtgärda problemet. Pensionärsorganisationerna, Stadsmissionen m.fl. organisationer i civilsamhället har därmed fått medel för att minska ensamheten i samhället.

Men satsningarna behöver breddas. En viktig åtgärd är att satsa på samtalsmottagningar för årsrika människor där man kan få terapeutiska samtal med ålderskompetenta legitimerade psykoterapeuter och andra med god kunskap om årsrika människor som själva är 60+ och fortsatt verksamma. Det bör Liberalerna arbeta för. Det är viktigt att få möta människor med både yrkeskompetens och livserfarenhet.

Sedan 2008 har såväl alliansregeringen som den rödgröna regeringen stött byggandet av trygghetsboenden. En del kommuner har tagit vara på möjligheten medan andra förhållit sig helt passiva. Liberala seniorer anser att Liberalerna i landets kommuner ska uppmanas att driva frågan om trygghetsboenden som genom tillgång till husvärd och gemensamma aktiviteter kan minska ofrivillig ensamhet och öka livskvalitet.

Många årsrika bor ensamma i en bostad där det saknas tillgång till enkelt tillgängliga gemensamhetslokaler i nära anknytning till bostaden. För många årsrika kan hemtjänst vara dagens eller veckans enda kontakt med omvärlden. Tillgång till gemensamhetslokaler skulle öka möjligheterna för ökad gemenskap och minskad ensamhet. Även föräldrar som är barnlediga kan ha behov av att det finns lokaler där man kan träffas i anslutning till bostaden. Därför bör det i byggnormerna införas en bestämmelse om att bygga samlingslokaler i visst förhållande till antal lägenheter.

De båda utredningarna om äldreboenden 2008 och 2015 visade att avsaknaden av hiss framför allt i miljonprogramhusen leder till isolering. Årsrika människor hindras därigenom att lämna bostaden, vilket leder till ökad isolering och ensamhet. Det leder också till ökat behov av hemtjänst eftersom den boende inte själv kan ta sig ut och handla mat, läkemedel och besöka t.ex. sin vårdcentral. Liberala seniorer anser att en kartläggning bör göras i kommunerna av behovet av hissinstallationer samt statligt bidrag införas för installation av hissar i berörda byggnader.

1. Yrkande 3 besvaras under avsnitt D2.
2. Yrkande 4 besvaras under avsnitt D2.

G302. Subventionerat byggande för ökad livskvalitet

Mattias Reinholdson, Lidingö
Jonas Högardh, Lidingö
Mats Jonsson, Lidingö
Suzanne Liljegren, Lidingö
Nancy Matsson, Lidingö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna i riksdagen och kommunerna får i uppdrag att arbeta för subventionerade bostäder för äldre i motionens anda.

Svensk bostadspolitik har gått i baklås. Bostadsbristen är enorm och det mesta som byggs är dyrt. Många svenskar har inte råd att byta bostad. Bostadsbristen försvårar för dem som vill flytta ihop eller isär eller för att de fått drömjobbet någon annanstans. Samtidigt bor många, inte minst medelålders och äldre i stora egnahem men har inte alltid råd att flytta eftersom nybyggda lägenheter är så mycket dyrare.

Ska man subventionera boendet måste man rikta det till sådana grupper, som man valt ut på något sätt; annars blir kostnaderna orimliga. I ”Förortslyftet” finns flera goda förslag på bosparande och startlån. Vi anser att Liberalerna också ska utarbeta en särskild bostadspolitik för de äldre och vi tror att svensken i gemen går med på att betala för att den äldre generationen får en god bostad.

Många äldre sitter i sina nedamorterade radhus och villor men har inte råd att flytta till en lägenhet eftersom nybyggen är så mycket dyrare och reavinstskatten är hög. Det gäller

inte minst kvinnor som i genomsnitt har lägre pensioner än män. Och om man bor i ett litet äldre hus med hyres- eller bostadsrätt har man kanske låg månadskostnad men får allt svårare att gå i trapporna eller bort till busshållplatsen. För ens jämnåriga vänner blir det också svårare att komma på besök. Stelheten på bostadsmarknaden får ofta som följd en fysisk isolering som gör att många får en sämre livskvalitet på äldre dar. Genom att erbjuda billigare bostäder i centrala lägen till landets äldre invånare blir deras nuvarande egnahem och lägenheter lediga för en yngre generation.

Liberalen Barbro Westerholm har utarbetat förslaget ”trygghetsboende” som föreslår hur ett äldreboende skulle kunna se ut för ”pigga pensionärer”. Det är ett bra koncept med en enda baksida: Höga månadshyror om det handlar om nybyggen.

Ett annat förslag är utarbetat av bland annat allmännyttiga Uppsalahem, Max4lax. Det riktar sig framför allt mot kvinnor med lägre pension och är ett slags kollektivboende. Varje person hyr en privat del och delar kök och vardagsrum med sina grannar. Minskade boytor ger lägre hyror. Det finns fler förslag ute på marknaden.

Det finns två sätt att sänka boendekostnaderna för äldreboendena: det ena är att staten subventionerar byggkostnaden och/eller räntorna. Det andra är att kommunen säljer eller arrenderar ut marken billigare. Kommuner och staten ska inte kunna lägga ansvaret för bra bostäder för de äldre på den andra parten. De måste börja samarbeta.

Vi tycker att det är viktigt att skattepengarna går till vad vi beslutar om: bra bostäder för äldre; därför måste det finnas regler för hur subventionerna och den låga markarrendet dras tillbaka ifall byggnaderna säljs och får andra invånare.

Vi tycker också att det är viktigt med konkurrens så att olika aktörer, privata och allmännyttiga fastighetsbolag, föreningar och församlingar och så vidare får samma spelregler.

G303. Fast omsorgskontakt i hemtjänsten

Barbro Westerholm, Stockholm
Anita Afzelius-Alm, Skara
Gösta Fröding, Arvika
Lars Holmgren, Sundsvall
Marianne Normark, Umeå
Matts Söderberg, Kramfors

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för införande av fast omsorgskontakt i hemtjänsten

Ädelreformen 1992 syftade till att höja kvaliteten i äldreomsorgen bl.a. genom överförande av ansvar för vissa sjukvårdsuppgifter till kommunerna. Tyvärr har äldreomsorgen, inte minst hemtjänsten, sedan dess haft ett antal problem och utmaningar som brister i personalkontinuitet, kompetens och samordning. Arbetet i hemtjänsten präglas av stor komplexitet. Om den som utför omsorgsarbetet brister i kompetens finns risk för att omsorgstagare drabbas av otrygghet, dålig livskvalitet och i värsta fall skador och olyckor. Många anhöriga upplever otrygghet när de inte kan kontakta en person som har en helhetsbild av omsorgstagarens situation. De behöver även ofta samordna kontakter med olika yrkesgrupper runt omsorgstagaren.

Den utredning som regeringen hösten 2019 tillsatte om en fast omsorgskontakt i hemtjänsten – den finns redan i dag i 80 procent av kommunerna men används på olika sätt -kunde användas på ett mer effektivt sätt.

Utredningen kom med sitt betänkande november 2020 (SOU 2020:70) och fann att det finns en stor variation i hur hemtjänsten arbetar med fast omsorgkontakt. När omsorgskontakten har en mer administrativ roll går mervärdena av omsorgskapet förlorade.

I betänkandet förs fram att hemtjänstverksamheterna behöver planera arbetet med fokus på kontinuitet och låta omsorgskontakten gå ofta till sina omsorgstagare. Ett sådant omsorgskap ökar möjligheterna att arbeta förebyggande och bevarande av den enskildes funktionsförmågor. Samordningsvinster kan uppnås då den fasta omsorgskontakten utgör en viktig informationskälla till anhöriga, närstående, arbetslaget och andra professioner inom vården och omsorgen. I den fasta omsorgskontaktens roll ingår bör ingå att planera och utföra omsorgsarbete och medicinska uppgifter hos sina omsorgstagare. För att kunna utföra uppgifterna på ett tryggt och säkert sätt behöver omsorgskontaktens kompetens motsvara undersköterskas.

Förslaget om fast omsorgskontakt ligger f.n. hos regeringen men ingenting hindrar att kommunerna själva redan nu inför en sådan kontakt utan lagstöd. Liberala seniorer anser därför att Liberalerna i kommunerna redan nu bör driva frågan om inrättande av fast omsorgskontakt i hemtjänsten.

G304. Gör om – gör rätt: inför en rättighetslag för äldrevård och äldreomsorg

Rosie Rothstein, Stockholm
Bonnie Bernström, Stockholm
Emma Jakobsson, Orust
Berit Krantz, Göteborg
Monica Påhlson, Göteborg
Ann-Katrin Åslund, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ställer sig bakom kravet på en helt ny lagstiftning för äldreomsorgen/vården
2. att Liberalerna tar initiativ till en helt ny SOU för att utreda en rättighetslagstiftning för äldreomsorgen
3. att frågan om kommunalt eller statligt huvudmannaskap ingår i direktiven.

I praktiken finns i dag flera huvudmän och lagar för äldre/vården/omsorgen. Kommunerna tillämpar socialtjänstlagen och regionerna tillämpar Hälso- och sjukvårdslagen. I alldeles för många fall fungerar det inte för personer som är beroende av såväl kommunala insatser (t.ex. hemtjänst och särskilt boende) som medicinska. Trots många avtal mellan regioner och kommuner är det alldeles för många äldre som hamnar mellan stolarna och inte får den hjälp och den vård de har rätt till.

Coronapandemin och Coronakommissionens första rapport visar med all tydlighet på sedan länge välkända problem.

För att få insatser t.ex. inom hemtjänst och särskilt boende, krävs ett biståndsbeslut enligt socialtjänstlagen. Biståndet prövas, dvs. om man kan få det man anser sig behöva. Den som inte beviljas det sökta biståndet kan överklaga till förvaltningsrätt med små chanser att få rätt. Eftersom kommunen är huvudman varierar biståndsbesluten. Man kan ha tur och bo i ”rätt” kommun eller ha otur. I dag fungerar det som ett slags lotteri. Oavsett behov.

Många försök har gjorts för att försöka rätta till dessa orättvisor men det har inte hjälp, Kommunernas olika ekonomiska förutsättningar är en ytterligare komplikation. Alla har rätt att kunna känna sig helt trygga när man blir äldre och behöver insatser, oavsett var i landet man bor och vilken majoritet som styr i kommun och region. Därför borde Äldrevården/Äldreomsorgen vara en rättighetslag, modell LSS. Det behövs en helt egen lagstiftning för äldre i stället för att försöka lappa och laga i ett system som har visat sig vara så ytterst sårbart.

Regeringen har tillsatt en utredning med uppdrag att föreslå en äldreomsorgslag. Där igår tyvärr inte uppdraget att utreda införandet av en rättighetslagstiftning, något vi tror skulle leda till stor förändring och förbättring.

G305. Rätt till vård på eget språk

Rosie Rothstein, Stockholm
Bonnie Bernström, Stockholm
Emma Jakobsson, Orust
Monica Påhlsson, Göteborg
Ann-Katrin Åslund, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att besluta om rätt till vård på eget språk för demenssjuka äldre som inte längre kan kommunicera på svenska
2. att flerspråkighet ses som en tillgång för personal inom äldreomsorgen.

I Sverige beräknas 130 000–1500 00 människor ha en kognitiv sjukdom (Socialstyrelsen 2018). Cirka 20 000 av dessa har utländsk bakgrund, en siffra som väntas fördubblas inom den kommande 20 års perioden. Undersökningar visar också att utrikes födda kvinnor är en grupp som visar på tidigt insjuknande med en demensdiagnos. Den som utvecklar demens riskerar att tappa alla språk utom modersmålet

En del av dem som är utrikesfödda har också upplevt svåra trauman. Många har klarat av att bygga ett nytt liv, utbildat sig, bildat familj och försörjt sig, men med demensen riskerar upplevelserna av svåra trauman komma upp till ytan, ofta i form av s.k. flash-back, dvs. mycket plågsamma upplevelser som upplevs i repris.

För många i denna kategori är det helt nödvändigt att kunna få vård på ett språk som de kan göra sig förstådda och kommunicera på eftersom alla de senare inlärda språken har försvunnit ur deras förmåga.

Inom äldreomsorgen finns det många som kan flera språk, förutom svenskan, dvs. är flerspråkiga. Detta är en stor tillgång i vård och omsorg som borde användas vid behov och minskar onödigt lidande hos äldre demenssjuka personer med utländsk bakgrund. Kommuner, regioner och andra vårdgivare bör därför genomföra kontinuerliga inventeringar av personalens språkkunskaper.

G306. Anställ läkare på äldreboenden

Catrin Eliasson, Sundsvall
Marianne Damström Gereben, Solna
Maria Jern, Falköping
Jan Lenander, Göteborg
Mari Lindahl, Habo
Björn Ljung, Stockholm
Katarina Lorenz, Täby
Erik Nordman, Stockholm
Mats Sahlin, Stockholm
André Strödin, Örnsköldsvik
Ann-Katrin Åslund, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att läkare och fler sjuksköterskor bör anställas vid landets äldreboenden i enlighet med vad som anförts i motionen

Genom Ädel-reformen fick kommunerna den 1 januari 1992 ansvar för långvarig service, vård och omsorg för äldre och handikappade, ett ansvar som tidigare legat på landstingen. I samband med detta infördes en skyldighet för kommunerna att inrätta särskilda boendeformer för service och omvårdnad för personer med behov av särskilt stöd. Till de särskilda boendeformerna hör ålderdomshem, servicehus, gruppbostäder och de sjukhem som överfördes från landstingen. Kommunerna fick också ansvar för hälso- och sjukvård, exklusive läkarinsatser.

Med närmare 30 års erfarenhet är det lätt att konstatera att reformen både haft sina positiva och negativa sidor. Den tidigare regiondrivna verksamheten var ofta av institutionell karaktär. På de nya kommundrivna verksamheterna fick de boende ofta en mer hemlik miljö och på de flesta ställen en god omvårdnad. Men vi måste också konstatera att vården för dessa personer inte fungerar på det sätt det borde.

En förändring under de gångna 30 åren är också att årsrika personer generellt sett bor längre hemma, med stöd av hemtjänst och hemsjukvård. Det innebär också att de som flyttar in på särskilda boenden är äldre och med större vårdbehov än tidigare.

Det bästa sättet att öka med medicinska kompetensen och tillgängligheten vore att anställa läkare på de särskilda boendena. Dagens medicinskt ansvariga sjuksköterska (MAS), som ensam kan ha ansvaret för hundratals patienter, behöver också få fler sjuksköterskor som kollegor. Med fler sjuksköterskor och läkare kan vi säkerställa att alla boende kan få den vård de har rätt till.

Om kommunerna ska anställa läkarna och sjuksköterskorna och det därmed ska ske en skatteväxling gentemot regionerna, eller om de ska vara anställda av regionerna och

placerade på de särskilda boendena är en teknisk fråga som får utredas och utvärderas. Det viktigaste är inte organisationsformen, utan att de som bor på de särskilda boendena får en bättre vård.

Vi är medvetna att liberaler på olika sätt tagit ställning för att anställa läkare inom äldreomsorgen, men vi menar att det vore bra att landsmötet fastställer denna ståndpunkt.

G307. Friskvårdsbidrag till seniorer

Margita Jacobsson, Stockholm
Janne Bressler, Stockholm
Mats Carlsson, Stockholm
Patricia Lilliesköld, Stockholm
Niclas Peyron, Stockholm
Marie Pålstam, Stockholm
Christina Tufvesson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att utreda behovet av friskvård för seniorer och vilka hälsomässiga konsekvenser införandet av ett friskvårdsbidrag till seniorer skulle ha.

Enligt SKR, Sveriges kommuner och regioner, skadades år 2017 närmare 70 000 personer så allvarligt att de behövde läggas in på sjukhus till följd av fallolyckor. Drygt 1 000 personer avled

Ungefär åtta av tio av dem som faller och skadar sig är personer över 65 år. Risken för att falla skapar rädsla. Den hindrar många personer att gå ut och röra på sig. Konsekvenserna blir ökad isolering, försämrad fysisk prestationsförmåga och ett påskyndat åldrande. Det effektivaste sättet att undvika eller klara ett fall, är att vara fysisk aktiv. Då påverkas muskelstyrka, balans, koordination, rörlighet och skelettet positivt.

Det är heller aldrig för sent att börja röra på sig. Forskning har visat att till och med de som är äldre än 90 år kan öka sin muskelstyrka med 50–200 procent tack vare styrketräning.

Rörelse och motion stärker hälsan, balansen och ökar välbefinnandet oavsett ålder.

I skolan finns gymnastik, i arbetslivet kan arbetsgivare erbjuda friskvårdbidrag upp till 5000 kronor som en skattefri förmån, avdragsgill för företaget. På vårdcentralen kan man erbjudas fysik aktivitet på recept, FAR, som ingår i högkostnadsskyddet för sjukvård.

Ett friskvårdsbidrag skulle inte upplevas som sjukvård.

Ingen årsrik ska behöva undvika rörelse av ekonomiska skäl.

G308. Äldreomsorgssparande

Hans Åberg, Upplands-Bro

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna utreder möjligheten att införa äldreomsorgssparande som ett nytt sätt att individualisera valet och utbudet av äldreomsorg.

Liberalerna bör verka för att ett system med individualiserat men obligatoriskt äldreomsorgssparande byggs upp i Sverige. Fonderna skulle kunna var egna eller kollektiva äldrefonder på samma sätt som pensionssparandet är i dag. I botten en obligatorisk del som alla måste betala in motsvarande ATP. Fonderna ska vara dedicerade för äldreomsorg och trygghetsboende.

Fondsparandet skulle t.ex. kunna introduceras från det år man fyller 40 och fortsätta till det år man växlar in i aktiv äldreomsorg eller trygghetsboende. Därmed skulle ett sparande i äldreomsorgsfonden för de flesta bli åtminstone 30 år innan det omsätts aktivt.

Genom att bygga upp personliga fonder så kan makten över beslut om äldreomsorg flyttas över till individen från kommunernas biståndshandläggare. Ett system med utbyggda äldreomsorgsfonder bör kunna stimulera en större mångfald av omsorgsaktörer som bättre möter olika behov från enskilda individer. T.ex. kan tidpunkten för valet av omsorgsutförare tidigareläggas och kopplas till en särskild omsorgsutförare i en tid då förmågan att välja är större och behovet inte bara är panikartat. Med ett personligt sparande blir också diskussionen om guldkant i omsorgen överflödig.

G309. Äldre som beviljas hemtjänst ska också vara garanterade snöskottning

Mats Andersson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tydligt tar ställning till frågan att om en person har beviljats hemtjänst av kommunen ska det automatiskt också ske en översyn av snöröjningsbehov. Ingen utsatt ska behöva bli isolerad och insnöad

Som det är i dag kan en person beviljas hemtjänst av kommunen för att klara sig bättre själv i hemmet. Däremot har kommunen inte någon skyldighet att se till att denna personal kan ta sig fram till hemmet året om, oavsett snö. Det är orimligt. En person som får hemtjänst är kanske inte den mest lämpade att själv skotta snö

G310. Se över regelverket för hemtjänst

Mats Andersson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar initiativ till en översyn av reglerna kring hemtjänst så äldre inte hamnar i kläm mellan vilken hjälp de behöver och vad reglerna säger att de får

En person beviljas i dag hemtjänst med en mycket strikt byråkrati. Exempelvis kan det innebära att endast en av hemmets två toaletter städas. Detta måste styras upp bättre så att det som behöver göras är vad som också blir gjort, inte att låta byråkrati styra över ett hjälpbehov.

G311. Riv hinder för årsrika

Monica Brohede Tellström, Nacka

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna utreder vilka förändringar som skulle kunna ske för att möjliggöra att de som bor halvårsvis på annan ort eller sammanbor delar av tiden med en särbo ska kunna fortsätta göra det även om behov av hemtjänst eller hjälpmedel uppstår.

För oss liberaler är det viktigt att se årsrika människor som vuxna människor med egen vilja, och vi eftersträvar att undanröja de hinder som finns för att även årsrika ska kunna leva sina liv som de önskar. Många människor har ett sommarboende där man sedan man slutat arbeta vill och kan tillbringa en större del av året än några veckor på sommaren, t.ex. bor man vinterhalvåret i en bostad och sommarhalvåret på en annan ort. Andra har ett stadigt förhållande med en person som bor på annan ort och vill och klarar att växelvis bo i sin egen bostad och i sin partners bostad. Detta är en naturlig del av livet för många, men det stöter ofta till problem om dessa personer får ett behov av hemtjänst eller av större hjälpmedel som ska beviljas och bekostas av den egna kommunen eller regionen. Dessa hinder måste gå att riva. Liberalerna bör titta närmare på vilka lagar och/eller regelverk som kan förändras för att möjliggöra att fler kan fortsätta leva sitt liv som de vill. Områden som kan ses över är t.ex. regler för folkbokföringen och interndebitering mellan regioner samt mellan kommuner som avräknas för del av år, men det kan även handla om andra områden som inverkar. Det är viktigt att det inte blir överkostnader för regioner eller kommuner med många sommarbostäder, därför måste både regelverk och finansieringsansvar ses över.

G312. Stöd forskning om äldres hälsa

Liberalerna Östersund

Förslag till landsmötesbeslut:

1. Ge särskilda forskningsmedel som stöd till forskning om äldres hälsa till de läkarstuderande som i det vetenskapliga arbete de ska göra sin sista termin väljer forskning med geriatrisk inriktning. Detta kan medverka till höjd kunskapsnivå och intresset för dessa frågor tills vi hinner utbilda fler geriatriker.

För barn finns det pediatriker, barnläkare, vanligen vid alla länssjukhus.

De som arbetar ha oftast tillgång till företagshälsovård som stöds av staten, fackföreningar och arbetsgivarna.

För äldre, eventuellt pensionärer, finns det enstaka geriatriker, men inte ens i var kommun eller vid varje länssjukhus.

Bevilja extra medel till att stödja och stimulera att det vetenskapliga arbete som ska utföras under den sista terminen i svensk läkarutbildning i ökande omfattning ägnas åt forskning kring äldre, t.ex. genom bidrag till etikansökan, publiceringskostnad, översättning e.d.

Då borde intresset för och kunskapen om äldres hälsa, medicinering och eventuella sjukdomar kunna ökas. Detta i avvaktan på att vi hinner utbilda fler geriatriker.

Viktigt är att stödja påbörjad planering redan tidigt i studierna genom att lärarna i t.ex. medicin, kirurgi, öronnäs- hals osv uppmanas ägna några dubbelföreläsningar per kurs åt hälsa hos äldre samt då även försöka intressera några elever per kurs att börja förbereda sitt vetenskapliga arbete. Med lämpliga handledare och även förberedande möten för planering kan de ligga i startgroparna inför den sista terminen då detta ska utföras.

Tanken är att använda handledare i de olika specialiteterna för dessa arbeten då handledarna inom geriatrik är väldigt få i dag.

Avsikten är att via utökad forskning och kunskapsinhämtande inför detta kunna få in mer kompetens och tänkande om äldres hälsa och sjukdomar, det vill säga ”geriatrik”, i befintlig utbildning i de flesta specialiteter och ej behöva vänta bortåt tio år till nästa schemareform där en särskild kurs i geriatrik kanske kan beredas plats.

Rekrytering till formell utbildning som specialist i ”geriatrik” bör självfallet även stimuleras men utbildningsplatserna för detta är få och det tager 5 år från det någon antagits tills de är färdiga specialister varför effekten dröjer.

Motsvarande stöd bör även gå till de uppsatser m.m. som de som studerar till sjuksköterska ska skriva och även för arbeten vid sjuksköterskornas vidareutbildning.

G313. Forskning och utbildning om årsrika

Barbro Westerholm, Stockholm
Margaretha Helgesson, Falun
Mats E. Nilsson, Östersund
Megan Sandberg, Timrå

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för ett vidgat uppdrag till Forte att identifiera behovet av forskning om årsrika människor som identifieras utanför forskarsamhället

2. att Liberalerna verkar för att läkarstuderande stimuleras att i sina vetenskapliga arbeten satsa på forskning om årsrika människors vård och omsorgsbehov

3. att Liberalerna verkar för att läkarstuderandes intresse för att välja geriatrik som specialitet stimuleras

4. att Liberalerna verkar för att sjuksköterskestuderande och sjuksköterskor under vidareutbildning kan satsa på forskning om årsrika människors vård- och omsorgsbehov

Forte har i uppdrag av regeringen att samordna den nationella forskningen inom äldreområdet, identifiera kunskapsluckor och bidra till att forskningsresultaten kommer samhället till nytta. I det arbetet har Forte inbjudit forskarsamhället att komma med förslag och synpunkter hösten 2020. Bearbetning av det materialet pågår. Det är bra.

Brist på kunskap och behov av forskning inom äldreområdet upptäcks inte bara av forskare utan också av dem som arbetar med äldrefrågor inom olika samhällssektorer utanför forskarsamhället. Som exempel kan nämnas arbetslivet där det saknas kunskap om värdet av livserfarenhet, orsakerna bakom åldersdiskriminering och utformning av arbetsplatser och arbetstider för att orka arbeta längre. Vi saknar också

forskning bakom en del behandlingsmetoder som med läkemedel och deras värde för de äldre patienterna. Till det kommer att vi saknar forskning om digitalisering, inte minst dess användarvänlighet för årsrika människor, och nödvändig utbildning. Liberala seniorer anser därför att Forte borde få ett tilläggsuppdrag för att identifiera behovet av forskning om årsrika människor som identifieras också utanför forskarsamhället.

Men det behövs mer. Liberala seniorer anser att läkarstuderande under utbildningens olika delar måste få ordentlig utbildning om det normala åldrandet, hälsoutveckling, vårdbehov och behandlings- och rehabiliteringsmöjligheter för årsrika. Några elever per kurs bör intresseras för att förbereda det vetenskapliga arbete de ska genomföra under sista terminen att ligga inom äldreområdet med lämpliga handledare. Därmed skulle man via utökat kunskapsinhämtande få in mer kompetens inom områdena gerontologi och geriatrik och intresse för geriatrik stimuleras. Samtidigt bör formell utbildning som specialist i geriatrik stimuleras.

Motsvarande upplägg bör genomföras för sjuksköterskor inför skrivande av de uppsatser som kravs för sjuksköterskestuderande och också för arbeten inom ramen för deras vidareutbildning.

G314. Rädda liv med ny teknik inom äldreomsorg

Mattias Gerdås, Göteborg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att man låter utreda hur modern teknik, integritetsskydd och samtycke bättre kan samverka inom äldreomsorgen.
2. att man även utreder denna fråga parallellt med funktionsrättsrörelsen avseende bostad med särskild service.

Förra vintern avled en äldre senildement man som nattetid lämnat sitt äldreboende i Angered. Detta hade enkelt kunnat förhindrats men dagens otidsenliga integritetsskydd omöjliggjorde bruk av lämplig teknik.

Det är inte alltid en enkel balansgång mellan övervakning och integritet, men när det gäller personer som inte förmår att självständigt se till sina egna intressen verkar dagens stelbenta regelverk riskera liv.

Att stänga in brukare på rummen är självklart oacceptabelt, och att utforma låsen på ytterdörrarna på ett sätt som kräver hjälp från personalen är också alltför integritetskränkande. Man kan sätta ett larm i receptionen som visar när en ytterdörr öppnas kvällstid, men detta förutsätter att en reception är bemannad vid tillfället och gör det inte nödvändigtvis lättare att sen spåra den brukare som förirrat sig ut i vinternatten. Vissa äldreboenden har varit kreativa i att utveckla egna lösningar för att förhindra tragedier, men man kan samtidigt inte acceptera att integritetskränkande tvångsåtgärder införs utan lagstöd.

Lösningen torde vara en diskret spårsändare t.ex. i brukarens trygghetslarm. I dag krävs dock samtycke från individen, vilket åtminstone när det gäller äldrepsykiatrin inte är möjligt att utverka. Inte ens god man eller anhöriga kan ge detta samtycke å den gamles vägnar. Detta bör utredas liksom tillämpningen av dagens informella och ofta (antagligen) otillåtna tvångsåtgärder.

G315. Även dementa ska ha rättssäkerhet

Fredrik Blanck, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att dementa ges samma rättssäkerhet som psykiskt sjuka, missbrukare och missanpassade ungdomar

Carl drabbades av Alzheimer. Vid nära 90års ålder räckte inte samhällets hjälpinsatser längre. Situationen blev till slut farlig för honom själv. Han måste komma under vård.

Psykiatrin har dekreterat att Alzheimer inte är en psykiatrisk diagnos. Han kunde alltså inte tas omhand med stöd av psykiatrisk tvångslagstiftning. Sociallagen tillåter inte tvångsomhändertaganden i sådana här lägen. Alla var överens om att Carl behövde vård dygnet runt, men han måste ge sitt samtycke och han ville inte.

Man försökte vid flera tillfällen få honom att samtycka. En gång var tre företrädare för vården närvarande. Efter att ha presenterat det ställe de avsåg att skriva in honom på frågade de om han inte ville flytta dit. Han svarade att det ville han verkligen inte ”men det är väl ni som bestämmer”. Det samstämmiga svaret var att det var han som bestämde. På ett annat utredningshem började de med att sätta på honom blöjor utan något som helst behov. Vid en avslutande intervju frågade handläggaren hur han tyckte det var där. Han svarade då att det var rätt bra. Handläggaren konstaterade då att nu hade man erforderligt samtycke och tog fram ett färdigskrivet protokoll. Han flyttade in på ett rum på en avdelning, vars dörrar var låsta. Endast den som hade tillgång till koden kunde passera.

Sammanfattningsvis fanns det inget samtycke och ingen laglig möjlighet att besluta om tvångsvård men han frihetsberövades ändå.

Sociallagstiftningen måste kompletteras med en möjlighet till tvångsvård av dementa. Dessa människor behöver rättssäkerhetsgarantier likaväl som missbrukare, psykiskt sjuka och missanpassade ungdomar. De har rätt till ett eget ombud vid en förhandling vid domstol om de inte ger sitt samtycke. Förvirrade äldre ska inte ha ett sämre rättsskydd. Det är inte värdigt en anständig stat.

G316. Äldreminister

Rosie Rothstein, Stockholm
Berit Krantz, Göteborg
Monica Påhlsson, Göteborg
Ann-Katrin Åslund, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att arbeta för att det ska finnas en äldreminister
2. att den kommande äldreministern tar initiativ till lagstiftning som förbjuder all form av åldersdiskriminering.

Antal äldre, 65+ ökar markant i befolkningen. Det är ett högt betyg till ett samhälle att många lever ett aktivt och långt liv.

Coronapandemin visade med all tydlighet, att diskriminering av äldre är ett stort problem, i många sammanhang och på många nivåer. Vi var många som chockerades av uttalanden som ”våra äldre”. Ett utryck som användes av såväl ministrar som myndighetschefer. På en sekund förändrades äldre medborgare från viktiga personer till värdelösa objekt. De blev föremål och beroende av andras insatser, utan att själva bli direkt tilltalade.

Detta synsätt får inte permanentas. Förändrade attityder är inte tillräckligt, det behövs en äldreminister. En äldreminister kan också påverka lagstiftning och tillämpning av de lagar som förbjuder alla former av diskriminering av äldre. Dagens lagstiftning är inte tillräcklig.

1979 blev Sverige först i världen med att förbjuda alla former av barnaga. Den lagstiftningen hade föregåtts av många debatter. Lagstiftningen ledde också till förändrade attityder. På samma sätt kan en äldreminister med makt att föreslå lagar (etc.) leda till förändrade attityder.

G317. Förstärkning av diskrimineringslagen och DO:s ansvar

Barbro Westerholm, Stockholm
Lars Holmgren, Sundsvall
Monica Påhlsson, Göteborg
Megan Sandberg, Timrå
Matts Söderberg, Kramfors

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för en förstärkning och ett förtydligande av diskrimineringslagen med bättre möjligheter för DO att rättsligt ingripa i fall av åldersdiskriminering
2. att Liberalerna verkar för ökade resurser för DO att sprida kunskap om den åldersdiskriminering som framkommer i anmälningarna

Ålderism – den fördomsfulla synen på människor grundad på kronologisk ålder med åldersdiskriminering som följd – är betydligt mer uttalad i Sverige jämfört med andra länder. Som ett led i kampen mot ålderismen fick Sverige 2009 en lag mot åldersdiskriminering i arbetsliv och utbildning. Den vidgades 2013 till att omfatta alla samhällets sektorer. Särskilt viktigt var att hälso- och sjukvården samt socialtjänsten inklusive omsorgerna inkluderades.

De som upplever att de åldersdiskrimineras kan anmäla det till DO. De flesta anmälningar som kommer in bedöms dock inte falla inom ramen för det som omfattas av lagens förbud. DO:s uppdrag att arbeta med att informera arbetsgivare och andra om vilka skyldigheter de har enligt lagen bidrar i viss mån att upplysa om åldersdiskrimineringen men är långtifrån tillräckligt i kampen mot ålderism och åldersdiskriminering.

Liberala seniorer anser att Liberalerna bör verka för en förstärkning av diskrimineringslagen så att DO får bättre verktyg för rättslig prövning av anmälda fall av åldersdiskriminering. DO bör också få ett tydligare ansvar för kunskapsspridning om den åldersdiskriminering som framkommer av anmälningarna.

G318. Utvidga funktionen som personligt ombud

Christina Soldan, Skellefteå
Inger Lundberg, Älvsbyn
Ingrid Sundman, Skellefteå

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att funktionen som personligt ombud utvidgas till att gälla inte bara personer med psykisk funktionsnedsättning utan även äldre med behov av hjälp och stöd i dessa avseenden

Äldre personer får ofta fysiska och kognitiva nedsättningar vilket bidrar till att de hamnar utanför viktiga funktioner i samhället, exempelvis post, apotek och bankärenden m.m. Det kan t.ex. vara alltför svårt att betala räkningar via internet, hämta ut paket, mediciner m.m. och att beställa tid i sjukvården eller sjuktransport.

G4. SOCIALTJÄNST OCH BARNRÄTTSFRÅGOR

G401. Frivilligcentraler som mötesplats

Barbro Westerholm, Stockholm
Tove Klette, Lund
Marianne Normark, Umeå

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för en kartläggning av Sveriges frivilligcentraler och deras arbete med syfte att kunna gå vidare med stimulans och utveckling av denna verksamhet

Sedan början av 1990-talet finns i Sverige i flera kommuner frivilligcentraler som kontaktpunkt för människor som behöver hjälp och för människor som vill engagera sig för att hjälpa medmänniskor. Till en början fick centralerna statligt stöd för sin verksamhet som en del av utvecklingen av den ideella sektorn.

Frivilligcentralerna erbjuder aktiviteter utifrån de besökandes behov och önskemål, såväl inom som utanför lokalen. Det är också ett informations- och förmedlingskontor för frivilliga insatser som kan underlätta för enskilda, grupper och organisationer att göra frivilliga insatser i lokalsamhället. Frivilligcentralen har kunskap om frivilligorganisationernas verksamhet och kan förmedla kontakt mellan personer som vill göra en frivilliginsats via en organisation. Frivilligorganisationerna bidrar till att skapa sociala nätverk och motverka ensamhet och isolering. Det är en förebyggande verksamhet och ett komplement till verksamhet inom den offentliga sektorn.

I dag saknas emellertid samordning och en funktion som kan stödja och utveckla frivilligcentralernas roll och verksamhet. Det finns ingen översikt över var i Sverige det finns frivilligcentraler, bara information om enstaka centraler på nätet. Den senaste är Socialstyrelsens kartläggning från 2005.

Frivilligcentraler ser ut att kunna vara en viktig resurs inte minst i arbetet mot att förebygga och hjälpa vid isolering och ensamhet. Liberala seniorer anser därför att Liberalerna bör verka för att staten genomför en kartläggning av Sveriges frivilligcentraler och deras arbete för att utifrån den kunskapen gå vidare med hur sådan verksamhet kan stimuleras och utvecklas. I Norge och Danmark finns sådan som anses så värdefull att den finansieras med statsbidrag.

G402. Utredning om en mer jämlik socialtjänst

Liberalerna Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att socialtjänsten i landet blir mer jämlik och även samarbetar bättre med sjukvården

Liberalerna bör starta upp en utredning om hur socialtjänsten kan bli mer jämlik och att det om möjligt under ett utredningsmöte alltid ska vara en man och en kvinna som slutgiltigt bedömer ett fall. Dessutom behövs längre bredvidgång för nya socionomer och ständiga vidareutbildningar i yrket om ätstörningar, missbruk och andra problem.

I dag finns för många brister där barn far illa av vårdnadstvister där föräldrarna ägnar sig åt pajkastning på varandra, liksom där barn felplacerats på grund av bristande kompetens hos socialttjänsten och i vissa fall även bristande samarbete med sjukvården eller psykiatrin.

G403. Nationell insatsstyrka mot tvångsäktenskap

Romina Pourmokhtari, Sundbyberg
Linnea Bjärum, Malmö
Erik Berg, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar ställning för att LVU-förfarandet mer aktivt ska användas även utomlands i de länder som är anslutna till 1996 och 1980 års Haagkonvention och att det för detta inrättas en särskild enhet mellan polis, socialtjänst och utrikesförvaltning.
2. att Liberalerna verkar för att upprätta bilaterala avtal mellan Sverige och länder med höga antal tvångsäktenskap med svenska medborgare för att lättare få dem hemskickade.

En av vår tids stora frihetsfrågor är att bekämpa det avskyvärda hedersförtrycket. Unkna och primitiva normer hindrar unga tjejer och kvinnor från att leva i den frihet som vår svenska demokrati faktiskt garanterar enskilda medborgare. Och det blir alldeles uppenbart att hedersförtrycket i Sverige växt sig starkare på senare år.

En av indikatorerna är att det ärendena till den nationella stödtelefonen för hedersförtrycksfrågor har ökat explosionsartat. Från 187 stycken 2014 till 1090 år 2019 vilket är mer än en femdubbling. De ärenden som rör direkta personer som med avsikt förts ut eller kvarhålls av sina närstående i utlandet rörde det sig om 211 individer – 73 myndiga och

138 barn 2019 enligt Utrikesförvaltningens statistik. Det kan handla om så kallade uppfostringresor där släktingar skickar iväg familjemedlemmar där de ska disciplineras med grymma metoder eller tvångsäktenskap där kvinnan förlorar sin frihet och värdighet.

Gifta flickor isoleras från familj och vänner, tvingas sluta skolan och utsätts regelbundet för sexuellt våld. De blir ofta gravida och föder barn när de själva är barn, vilket är förenat med livsfara, både för mamman och för barnet. Komplikationer vid graviditet och förlossning är den vanligaste dödsorsaken för flickor mellan 15 och 19 år världen över.

Detta är de ärenden där man endast har vetskap om vilket betyder att det finns ett stort mörkertal. Exempelvis beskrev Azam Qarai som är verksamhetsansvarig på Linnamottagningen, som hjälper barn och kvinnor som har utsatts för hedersvåld, om mörkertalet: ”Tappar man kontakten med ett barn, då räknas hon inte in i någon statistik. Det hemska är att vi har de som har blivit mördade och då har inte heller kommunerna någon aning om det.”

För att hjälpa dem i absolut nöd, de unga flickor och kvinnor som riskeras att föras bort från Sverige till sina föräldrars hemländer för tvångsäktenskap, behövs nu kraftfulla åtgärder.

I Storbritannien har man sedan flera år tillbaka en särskild enhet under utrikes- och inrikesdepartementet som arbetar med tvångsäktenskap. ”Forced Marriage Unit” hanterar en nationell stödtelefon, som vi också har, men hjälper även till på andra sätt för att motverka tvångsäktenskap.

Bland annat kan man försvåra för en oönskad make att flytta till Storbritannien. I de mest extrema fallen har man även räddat offer från tvångsäktenskap utomlands. Sverige bör genast inrätta en särskild enhet mot barn- och tvångsäktenskap med uppdraget att stödja hedersoffer och motverka tvångsäktenskap.

I samarbete med Utrikesdepartementet och våra ambassader utomlands ska man även kunna rädda barn som förts bort mot sin vilja till föräldrarnas hemländer. Unga flickor som är svenska medborgare slutar inte vara svenska medborgare bara för att deras föräldrar gifter bort dem i ett annat land. Och därför måste de kunna räkna med stöd från våra myndigheter.

G404. Säkra lagstöd för kommunalt våldsförebyggande arbete

Cecilia Elving, Stockholm
Monica Wahlström, Vännäs
Helene Adell, Boden
Lovisa Aldrin, Halmstad
Adela Brkic Carlsson, Ulricehamn
Pernilla Ekelund, Svalöv
Birgitta Granquist, Göteborg
Jessica Hellström, Malung-Sälen
Sarah Karlsson, Härnösand
Anna Manell, Sollentuna
Jacqueline Tjällman, Skövde
Jennie Uller, Kalmar

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att säkra lagstöd i socialtjänstlagen avseende kommunalt förebyggande arbete riktat mot barn och unga
2. att det kommunalt förebyggande arbetet särskilt avser insatser för att förebygga alkohol- och droganvändning samt normbrytande beteende hos barn och unga

Mäns våld mot kvinnor kostar samhället enorma summor varje år. Att gå till roten med våldet skyddar inte bara mot av psykiskt och fysiskt lidande samt ofrihet, utan sparar också samhället mycket pengar. Därför måste det förebyggande arbetet på kommunal nivå säkras för att hindra själva grunden för våldsutövande. Delar av socialtjänsten är svårbudgeterad, och en ekonomiskt pressad kommun har även normalt sett svårt att budgetera och ta höjd för exempelvis tillfälligt ökade behov av placeringar av unga. När en socialnämnd beläggs med sparkrav, tvingas den ofta skära i ej lagstadgade delar, eftersom det mesta är starkt lagreglerat. I dagsläget är formuleringarna runt förebyggande arbete av en sådan karaktär att de kan komma att fungera som en form av budgetregulator i en i övrigt pressad socialtjänst, där arbetet kring de mest utsatta alltid måste prioriteras.

En kommun som underlåter att satsa tillräckligt på förebyggande arbete riskerar att agera först när problematiken är större och djupare. Tidigt normbrytande beteende, det vill säga tidig debut av att utföra kriminella handlingar är en tydlig riskfaktor. Droganvändning är nära kopplad till kriminalitet. Ju senare såväl droganvändning som kriminalitet upptäcks, desto svårare är det att få bukt med och avhjälpa. När behovet av en insats blir akut på grund av allvaret, blir också notan mycket högre än vad de tidiga insatserna hade kostat.

Det finns många kommuner som inte har fördelat resurser på ett sätt som även säkrar långsiktigt och strukturellt förebyggande arbete. Genom att konkretisera och lagstifta om vissa grundnivåer på det förebyggande arbetet, behöver kommunen lyfta detta till den mer övergripande kommunala nivån och säkra finansiering.

I den första stora översynen av socialtjänstlagen på 40 år, Framtidens socialtjänst, beklagar utredare Margareta Winberg att man inte kunnat presentera förslag skarpa nog inom området långsiktigt och strukturellt förebyggande arbete. Detta med hänvisning till att direktivet angav att utredningens förslag inte fick vara kostnadsdrivande eller

ambitionshöjande. Under utredningstiden publicerades delbetänkandet Ju förr desto bättre – vägar till en förebyggande socialtjänst i april 2018, där fokus var på strukturellt övergripande och förebyggande arbete. Delbetänkandet menar att ett förebyggande perspektiv ska bidra till att på sikt minska behovet av individuella insatser. Liberala Kvinnor anser det vara ytterst beklagligt att betänkandet Framtidens socialtjänst inte tar höjd för att tydligt föreslå lagstiftning för att säkra ett robust, framåtsyftande och strukturerat förebyggande arbete på kommunal nivå, med fokus på barn och unga, inom ramen för socialtjänstlagen. Därför föreslås att med beaktande av finansieringsprincipen säkra lagstödet i socialtjänstlagen avseende kommunalt förebyggande arbete riktat mot barn och unga, särskilt avseende insatser för att förebygga alkohol- och droganvändning och normbrytande beteende.

G405. Säkra samverkan mellan skola och socialtjänst

Cecilia Elving, Stockholm
Monica Wahlström, Vännäs
Helene Adell, Boden
Lovisa Aldrin, Halmstad
Adela Brkic Carlsson, Ulricehamn
Pernilla Ekelund, Svalöv
Birgitta Granquist, Göteborg
Jessica Hellström, Malung-Sälen
Sarah Karlsson, Härnösand
Anna Manell, Sollentuna
Jacqueline Tjällman, Skövde
Jennie Uller, Kalmar

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att kommunens socialtjänst bereds möjlighet att medverka i elevhälsoarbetet på det sätt som lokalt överenskommits, med syfte att öka samarbete mellan familjer, skola och socialförvaltningen
2. att samtliga huvudmän för förskolor, grundskolor och gymnasieskolor samt kommunens socialtjänst har en skyldighet att samverka kring barn som far illa, samt i det förebyggande arbetet

Det förebyggande arbetet inom kommunen är grundläggande för att fånga upp barn i tid. Det är grunden för att kunna mota ett tidigt riskfyllt beteende så att detta kan hanteras i tid. Detta är också väsentligt för att motverka våldsutövande, vilket Liberala kvinnor lyfter i en annan motion.

För att lyckas väl med det förebyggande arbetet behöver en mycket nära samverkan ske mellan skola och socialtjänst. Hur samverkan ser ut mellan skolförvaltningar och socialförvaltningar hanteras i dag olika i olika kommuner. Vi vet till exempel att Stockholms stad där Liberalerna styr såväl skola som socialtjänst, så arbetas intensivt för att koppla samman skola och socialtjänst. Men det kommunala självstyret gör att det kan vara mycket stora variationer i denna del mellan olika kommuner. Detaljer om hur respektive kommun och framförallt socialtjänst i samverkan med skola bäst ser möjligheter att lägga upp ett sådant samarbete bör inte detaljregleras av politiken. Men vissa hinder lyfts ofta från många kommuner, som försvårar nära samverkan mellan socialtjänst och skola. Det finns JO-yttranden som kritiserar att socialtjänsten har representanter i skolan, och i viss mån kan sekretessen och hur regler kring den ska uttolkas ge svårigheter. Detta kan verka hämmande och behöver ses över.

Liberala Kvinnor vill att socialtjänsten – inom ramen för förebyggande arbete – ska kunna ha en naturlig plats inom skolan, och särskilt i samverkan med elevhälsan. I många kommuner är fortfarande kommunala skolor dominerande, och inom kommunen kan krav ställas högt på en god samverkan mellan skola och socialtjänst, och det går att ge incitament för detta på olika sätt. Men, det är också väsentligt att socialtjänsten når ut till samtliga skolor oavsett huvudman. Dels i det löpande arbetet, men särskilt för att kunna arbeta förebyggande och nå elever och även familjer i ett tidigt skede.

G406. Säkra SiS-hem

Jessica Johnson, Vallentuna
Marianne Damström Gereben, Solna
Kajsa Olsson Persson, Sundbyberg
Sabine Pettersson, Stockholm
Hanna Wistrand, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att det ska finnas tillräckligt många SiS-hem endast för flickor för att möta det ökade behovet.
2. att det skjuts till statliga medel för att säkerställa att alla SIS-hem har möjlighet att ge den utredning, behandling och vårdbehov varje individ har.
3. att de som arbetar med dessa unga har adekvat utbildning inom trauman av sexuellt våld och övergrepp samt npf-utbildning.
4. att säkerställa att unga på hemmen inte utsätts för påtryckningar eller sexuella övergrepp av personal med t.ex. ett visselblåsarsystem.
5. att tillräckliga medel tillförs för professionell vård ges och inte bara förvaring.
6. att unga får någon sorts behandling trots ett misstänkt drogbruk eller missbruk i bakgrunden och därmed inte får en utredning tills de är redo för utredning

Att bo på HVB- och Sis-hem ska hjälpa ungdomar på glid att få livet på rätt köl. Ökningen av flickor på Sis-hemmen har ökat stort, men alltför ofta förekommer både våld och sexuella övergrepp på boendena. Vi har kunnat ta del av i media om systematiska övergrepp på barn vid flera HVB-boenden i Malmö och landet. Det handla om gruppvåldtäkter av drogade flickor och nattpersonal som använde sin position för att tvinga till sig sex.

Där det finns utsatta flickor kommer även sexuella förövare finnas. Detta vet vi med säkerhet av erfarenhet i dag. Varje fall som uppdagas är ett för mycket. Det ställer högre krav och tillsyn av personal som anställs samt adekvat utbildning av dem. Det är svårt att hitta personal till hemmen, men socialförvaltningar måste ställa krav på de hem de anlitar.

Det framkommer också att de som placeras på SIS-hem blir allt yngre, 9–12 år, och att det inte finns varken kompe-

tens eller beredskap för det. SIS-hemmen är anpassade till för äldre tonåriga kriminella killar.

Det finns också statistik nu över att många av de placerade barnen och unga har någon slags NPF-diagnos (neuropsykiatriska diagnoser) och att dessa i mycket hög grad riskerar att utsättas för institutionellt våld jämfört med de utan. De som i dag utsätts för mest så kallad avskiljning och fasthållningar är tolvåriga flickor med ADHD och/eller autism. Det här är allvarligt och åtgärder behöver göras så fort som möjligt för att se till att även flickor och pojkar får den vård de behöver för att säkerställa att de får en trygg tillvaro, en bra skolgång och fullständiga avgångsbetyg för att öka deras frihet och livschanser.

Det finns också en grupp som har en pågående eller av och till missbruk. Det rör sig ofta om så kallad självmedicinering på grund av en npf-diagnos, ADHD eller autism som är outredd. I dag kan det ta år innan en ung person får en utredning på grund av att de kanske självmedicinerar eller skadar sig själva för att döva sin ångest och smärta. I dag får de som påvisat bruk i provtagning utesluts därmed från att påbörja eller fortsätta en utredning eller behandling. Det är orimligt och omänskligt. Någon slags vård och stöd behövs tills ungdomen är tillräckligt ”ren” från eventuellt missbruk tills utredning kan göras. Något annat är inte rimligt.

G407. Tänk på barnen – kräv registerutdrag för folk som arbetar med barn

Adam Simonsson, Haninge
Martin Norrby, Lidingö
Marcus Willershausen, Solna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar ställning för att det ska vara obligatoriskt för personer som ska arbeta med eller på annat sätt ha kontinuerlig och nära kontakt med barn i idrottsföreningar att uppvisa ett begränsat registerutdrag från Polisen.

I dag har föreningar enligt lag rätt att begära ut registerutdrag för personer som ska arbeta med barn. Detta för att säkerställa att personer som jobbar i föreningar inte är dömda för grova brott. Dock finns ett kryphål eftersom det inte är obligatoriskt att ett sådant utdrag ska visas upp för en ansvarig i föreningen. Detta är ett problem som finns främst i idrottsrörelsen. I dag finns det dessvärre idrottstränare som blivit dömda för sexualbrott mot barn men som fortfarande kan och får träna barn. Det är helt orimligt att lagstiftningen har den här typen av kryphål, och om vi kan förebygga sexuella övergrepp mot barn – då ska vi göra det.

G408. Social trygghet för familjehem

Liberalerna Varberg
Liberalerna Hylte

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att familjehem får en social trygghet när de tar emot barn på uppdrag av socialtjänsten.

Dessvärre är det många barn som, av olika skäl, inte kan eller ska fortsätta bo med sina biologiska föräldrar. Ibland omhändertas barnen med omedelbar verkan och ibland sker det lite mer planerat. Detta kan ske i samråd med, eller i strid med de biologiska föräldrarnas vilja. Barnet blir omhändertagna i alla åldrar, redan på BB eller i de senare tonåren.

Det är socialtjänsten som, efter utredning och beslut i socialnämnden, placerar barnen i dessa familjehem.

Familjehemmen är precis som det låter, ett hem med en familj. Där det placerade barnet ska få trygghet, kärlek och slippa bli utsatta för det som är orsaken till placeringen.

Barnen är många gånger otrygga, har med sig upplevelser och trauman som vuxna inte ens kan tänka sig omfattningen av. De kanske inte är åldersadekvata i sin utveckling, de kan behöva behandling för trauman och upplevelser, har saknat omsorg och inte fått tillgodosett ens de mest basala behov som alla barn har rätt till.

Dessa är de förutsättningar som gäller för den mottagande familjen

Det finns ingen rättighet för någon av de vuxna att vara tjänstledig för att ge barnet de rätta förutsättningarna om barnet är äldre än 8 år. Detta är upp till arbetsgivarens goda vilja.

Familjehemmet får ett arvode, som baseras på barnets behov av omsorg, som beskattas som en inkomst.

Om den placerande kommunen ersätter inkomstbortfall får detta inte räknas som inkomst som grundar SGI, det skyddar inte heller den SGI som personen redan har.

Det är pensionsgrundande men tjänstepension får den enskilde själv betala in.

Om det placerade barnet är litet, eller har så stora behov att en vuxen behöver vara hemma på del- eller heltid, med tjänstledighet, så kan personen förlora sin SGI och får ingen ersättning från socialförsäkringen vid till exempel sjukdom.

Det utgår en omkostnadsersättning som är skattefri för det belopp som överstiger 5 000 kronor per år. Även omkostnaden baseras på barnets behov. Beloppen grundar sig på rekommendationer från SKR

Det är uppdrag som utförs 24 timmar per dygn, sju dagar per vecka. Det finns ingen semester.

I uppdraget ingår även barnets biologiska nätverk och att möta upp till umgänge. Hantera besvikelser och hot från det biologiska nätverket, det förekommer inte sällan att de orosanmäler familjehemmet då de vill ha hem barnen. Skapa en förutsättning för en god relation med det biologiska nätverket.

De familjer som öppnar sina hem för dessa barn ska inte förlora sin sociala trygghet för att de vill ge barn vad barn behöver.

G409. Stärk skolgången för barn i skyddade boenden

Anna Manell, Sollentuna
Lovisa Aldrin, Halmstad
Gulan Avci, Stockholm
Pernilla Bergqvist, Sigtuna
Anna-Karin Boréus, Nacka
Johanna Ek, Flen
Anne-Lie Elfvén, Stockholm
Carl Otto Engberg, Stockholm
Rose-Marie Fihn, Ale
Gunilla Grudevall-Steen, Nacka
Pär Gustafsson, Göteborg
Anna-Lena Hammarin, Sundbyberg
Metin Hawsho, Södertälje
Ulla Herbert, Malmö
Malin Sjöberg Högrell, Uppsala
Maria Jern, Falköping
Tobias Josefsson, Mjölby
Ulf Larsson, Västerås
Anna Lundberg, Västerås
Inger Lundberg, Älvsbyn
Pia Långström, Stockholm
Susanna Makstin, Vadstena
Åsa de Mander, Tyresö
Ylva Mozis, Vallentuna
Lina Nordquist, Uppsala
Romina Pourmokhtari, Sundbyberg
Helena Hedman Skoglund, Uppsala
Birgitta Svensson, Solna
Monica Brohede Tellström, Nacka
Jacqueline Tjällman, Skövde
Hanna Wistrand, Stockholm
Reza Zarenoe, Sundbyberg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att staten är huvudman för barn i skyddade boenden
2. att rätten till skolgång stärks för barn i skyddade boenden och att dessa barn ska få en skolplats inom två veckor
3. att barn på skyddade boenden omfattas av rätten till studier på distans
4. att huvudmannen står för kostnaden av den nödvändiga tekniska utrustning samt de läromedel som krävs, för att kunna tillgodogöra sig studierna

Över 6 000 barn vistas minst en natt i skyddat boende under ett år, enligt en kartläggning gjord av Socialstyrelsen. Kvinnojourer vittnar om att det finns kommuner som nekar dessa barn plats i ny skola.

Skolan är en av de viktigaste skyddsfaktorerna för dessa barn, utifrån det trauma som barnen upplever efter våld i hemmet och flykt till skyddat boende. De barn som bor på skyddade boenden kan bli utan skolgång i flera månader, då det inte finns något utarbetat system eller rutiner för detta. I vissa kommuner finns skolteam som kan undervisa barnen på plats. I andra kommuner kan detta bli svårt att organisera. Därför måste det finnas möjlighet och lösningar för barnen att kunna delta i undervisningen så snart det går.

En lösning kan vara mobila team, och om det inte är möjligt borde även dessa barn kunna plugga på distans, som svenska utlandsboende barn får ta del av. Det finns alltså en skolform som redan fungerar, som skulle kunna få ett utökat uppdrag. Eftersom det är av vikt att skolgången hålls ihop och blir sammanhållen, även när barnen kan behöva byta boende eller flytta till ny kommun, ska staten ta över huvudmannaansvaret för dessa barn, tills dess att ett permanent boende etablerats.

G5. FUNKTIONSRÄTTSFRÅGOR

G501. Rätt till fribelopp

Charlotte Hedendahl, Malmö
William Hedendahl, Malmö
Anders Karlsson, Örebro
Torbjörn Karlsson, Malmö
Roko Kursar, Malmö
Charlotte Söderlund, Bromölla
Marianne Åhman, Sunne

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att personer med funktionsnedsättning inom LSS ska ha rätt till ett fribelopp
2. att man ser varje chans in på arbetsmarknaden för funktionshindrade som en möjlighet
3. att denna summa ska vara 60 000 kronor per år utöver de 100 000 kronor hen får ha på banken.

Fattigdomen för många i LSS-gruppen har ökat under senare år. En del av orsakerna till detta är dåligt anpassad aktivitets- och sjukersättning med hög skatt men också orimligt höga hyror och icke anpassat bostadstillägg. Personer med funktionsnedsättning har bortprioriterats under de senaste 15 åren trots flera rapporter och utredningar. Vi har LSS, lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, som slår fast att man har rätt att leva ett liv som andra med goda levnadsvillkor – men vi har också FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som i artikel 28 erkänner rätten för personer med funktionsnedsättning ska ha rätt till en tillfredsställande levnadsstandard. Det står tydligt att personer med funktionsnedsättning ska ha rätt till samma positiva ekonomiska utveckling som landets övriga medborgare. Gruppens köpkraft har bara förbättrats en tredjedel så mycket som för en genomsnittlig löntagare under motsvarande period. Nettoinkomsten efter skatt är knappt 8 000 kronor och vissa har tom ännu mindre per månad medan minimilönen efter skatt för personer i kommunal anställning är cirka 16 000 kronor. Detta är en grupp människor som alla andra och det handlar inte längre om välgörenhet utan om människovärde. Ska Liberalerna se på personer med funktionsnedsättning som fullvärdiga medborgare eller ska denna grupp bli en fråga för välgörenhet? Ska denna grupp av människor ha rätt till sina basala behov och kunna vara en aktiv del av samhällsgemenskapen så måste vi ge dem verktygen och ekonomin.

Regeringen själv skriver om detta i nya utredningar, som här i kommittédirektiv 2020:28: ”Den genomsnittliga disponibla inkomsten för personer med funktionsnedsättning är lägre än för den övriga befolkningen. För personer med boende med särskild service enligt LSS är den ekonomiska situationen sannolikt särskilt svår [...] Det innebär att den enskilde går 4 650 kronor minus per månad.” Detta blir en fråga som kommer till sin spets och handlar ytterst om allas lika värde.

Vi menar att det är dags att sluta jaga människor som redan har en tuff situation genom sin funktionsnedsättning i de trygghetssystem som ska ge goda levnadsvillkor. Ingen i vårt samhälle tjänar på att personer med funktionsnedsättning hamnar i svåra situationer när man ska prova på ett arbete. Den person inom LSS som har en funktionsnedsättning med aktivitetsersättning/sjukersättning som får chansen till en tillfällig anställning, ett sommarjobb eller en provanställning får i dag så stora problem så att många funderar på om det ens är lönt att våga ta chansen att prova.

Vi behöver ha en mer flexibel och trygg lösning för att göra det lättare så att den som tillfälligt får ett jobb inte ska behöva gå minus. Därför föreslår vi att personer med funktionsnedsättning precis som studenter ska kunna tjäna ett fribelopp. Studenter får tjäna över 80 000 kronor per termin och vi tycker att det är rimligt att personer med funktionsnedsättning får tjäna 60 000 kronor per år.

G502. Sysselsättning och försörjning för personer med funktionsnedsättning

Mikael Sternemar, Sotenäs
Karin Blomstrand, Munkedal
Bengt Eliasson, Kungsbacka

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att fatta beslut om ett mål att sysselsättningsgraden inom gruppen funktionsnedsatta ska vara lika hög som övriga på arbetsmarknaden
2. att antalet med funktionsnedsättning som arbetar heltid ska vara lika hög som de utan funktionsnedsättning
3. att kvinnor och män ska ha lika hög tjänstgöringsgrad, inom gruppen funktionsnedsatta
4. att Liberalerna verkar för att detta infrias

Omkring 16 procent av befolkningen, i åldern 16–64 år har en funktionsnedsättning. Det motsvarar 1 014 000 personer. Bland personer med funktionsnedsättning bedömer 42 procent att funktionsnedsättningen medför nedsatt arbetsförmåga.

Ungefär lika många kvinnor som män har en funktionsnedsättning. Andelen som har en funktionsnedsättning är lägst i åldersgruppen 30–49 år och högst i gruppen 50–64 år. Det är en lägre andel bland personer med funktionsnedsätt-

ning, än i befolkningen totalt, som har eftergymnasial utbildning, 37 procent jämfört med 48 procent.

Arbetskraften kallas den del av befolkningen som antingen är sysselsatta eller arbetslösa. I befolkningen mellan 16 och 64 år tillhörde 84 procent arbetskraften under 2020. För personer med funktionsnedsättning är andelen lägre, 74 procent.

Av gruppen funktionsnedsatta, både de som har funktionsvariationer och fysiska funktionshinder, i Sverige är antalet sysselsatta 67 procent i åldern 16–64 år i jämförelse med den övriga befolkningens 77 procent. Totalt sett i Sverige finns det drygt 5 miljoner människor sysselsatta, i åldern 16–64 år. Detta utgör 80 procent av den totala befolkningen och är bland EU:s högsta.

I gruppen med funktionsvariationer, var dock sysselsättningsgraden endast 55 procent.

Personer med funktionsnedsättning, som inte bidrar till nedsatt arbetsförmåga, har dock en sysselsättningsgrad som är nästan lika hög som övriga på den svenska arbetsmarknaden.

År 2020 var arbetslösheten nio procent, det gällde såväl personer med funktionsnedsättning som befolkningen totalt. Andelen arbetslösa bland personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga var däremot högre, 17 procent.

Det är en lägre andel personer med funktionsnedsättning som arbetar heltid jämfört med i befolkningen totalt. Bland sysselsatta med funktionsnedsättning arbetar 70 procent heltid. Bland personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga är motsvarande siffra 58 procent. I befolkningen totalt är det 77 procent som arbetar heltid.

Andelen som arbetar heltid är lägre bland kvinnor än bland män. Det gäller såväl bland personer med funktionsnedsättning som i befolkningen totalt.

Att många individer med nedsatt arbetsförmåga på grund av funktionsnedsättning inte kan etablera sig på den svenska arbetsmarknaden, bidrar till ett livslångt utanförskap både ekonomiskt och socialt. Detta är inte acceptabelt.

Med de stolta traditioner vi har inom Liberalerna på funktionshinderområdet och med vikten av arbetslinjen fullföljs, så föreslår vi landsmötet att fatta beslut om ett mål att sysselsättningsgraden inom gruppen funktionsnedsatta ska vara lika hög som övriga på arbetsmarknaden, att antalet med funktionsnedsättning som arbetar heltid ska vara lika hög som de utan funktionsnedsättning samt att kvinnor och män ska ha lika hög tjänstgöringsgrad, inom gruppen funktionsnedsatta.

G503. Arbetslinjen ska gälla alla

Bengt Eliasson, Kungsbacka

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att arbetslinjen ska gälla för alla i arbetet med arbetsmarknadspolitiken
2. att Liberalerna verkar för att reglera habiliteringsersättningen så att den görs mer individuell
3. att Liberalerna verkar för att reglera habiliteringsersättningen så att ersättningens storlek inte skiljer sig åt mellan kommunerna

I Sverige ska alla ha möjlighet att delta i samhället utifrån sina förutsättningar. En funktionsnedsättning ska inte begränsa möjligheterna för den som kan och vill jobba att bidra utifrån sin förmåga. Men många människor med funktionsnedsättning saknar arbete trots att de både vill och kan arbeta. Liberalerna står för att arbetslinjen gäller alla. Fler arbetsgivare behöver se den kompetens som finns hos en person med funktionsnedsättning och att arbetet anpassas, på så sätt blir det en gynnsam arbetsmarknad för alla parter. Likaså ska daglig verksamhet ses som ett arbete och en arbetsplats för dem som deltar där. Har man arbetsförmåga ska leda till att alla krafter sätts in för att ge möjligheter till arbete. Man gynnar såväl den enskilde, som ges möjlighet att känna arbetsgemenskap och glädje i att utvecklas, som samhället i stort att motverka det nya utanförskapet. Det måste också finnas bättre möjligheter att kombinera stöd från socialförsäkringen, främst sjuk- och aktivitetsersättningen och arbete så att den som har ett långvarigt behov av stöd, ändå kan arbeta i viss mån.

Habiliteringsersättning är den ersättning som kommuner kan välja att betala ut till personer med funktionsnedsättning som deltar i daglig verksamhet enligt LSS. Deltagarna i daglig verksamhet har olika arbetsuppgifter och deltar i olika verksamheter beroende på förmåga. Hur mycket kommunerna betalar skiljer sig åt. Sveriges kommuner betalar olika mycket, och några kommuner betalar ingenting alls. Ersättningen är frivillig för landets kommuner att betala ut trots att ett statsbidrag kan sökas. Alla kommuner har dock inte alls sökt statsbidraget, och andra har sökt i mindre omfattning än möjligt. Att ersättningens storlek skiljer sig mellan olika kommuner gör att det blir väldigt godtyckligt för deltagarna i kommunernas dagliga verksamhet hur deras insats värdesätts. Somliga får en acceptabel dagersättning. Några andra får ingen ersättning alls, medan andra får så låg ersättning att det inte ens täcker bussbiljetten. Detta är djupt kränkande och orättvist. Det här är redan i dag en utsatt grupp människor. Ersättningens storlek bör inte skilja sig åt beroende på i vilken kommun man är bosatt.

Habiliteringsersättningen kan göras mer ”lönelik” genom att den görs obligatorisk och knyts till den enskildes insats och utvecklas över tid och eftersom det naturligtvis skiljer sig åt i både arbetsuppgifter och deltagarnas arbetsförmåga.

Allas arbetsförmåga måste tas tillvara för att ge fler människor med funktionsnedsättningar fler och snabbare möjligheter att komma in på arbetsmarknaden, insatserna måste stärkas. Detta kräver ett stabilt och långsiktigt ansvarstagande från samhällets sida.

G504. Utveckla Samhall

Bengt Eliasson, Kungsbacka

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna driver på för arbetslinjen genom att verka för att Samhall återgår till sitt grunduppdrag
2. att Liberalerna verkar för att ett Samhall 2.0 skapas

I dag ställs alltför många människor ”åt sidan” eftersom man inte kan räkna med lönsamhet. Samtidigt är det en Liberal självklarhet att alla ska få plats i samhället, ha arbete och leva i delaktighet.

Samhall är Sveriges största arbetsgivare för personer med funktionsnedsättning men har under de senaste decennierna helt bytt inriktning. Från att ha varit en underleverantör till industrin, till att ha blivit en underleverantör i tjänstesektorn. Från tillverkning i egna små verkstäder, till bemanning inom städ, fastighet, lager och omsorg. Samtidigt har ägaren, staten, succesivt skärpt kraven på effektivitet och lönsamhet. Den så kallade merkostnadsersättningen – som är till för att kompensera för den regionala utbredningen och medarbetarnas lägre arbetsförmåga – har stadigt minskat. Samtidigt har självfinansieringsgraden successivt ökat och Samhall drar i dag in 30 procent av sina egna kostnader.

Uppskruvade lönsamhetskrav och nya bemanningsjobb har gjort att personer med funktionsnedsättningar stängts ute från Samhall till förmån för personer som ”står långt från arbetsmarknaden” av t.ex. språkskäl eller annat. Under åren sedan Samhall bildades har det så kallade övergångsmålet, det vill säga måltalet över hur många som lämnar Samhall för annan anställning, successivt trappats upp. Intåget i tjänstesektorn, ökade lönsamhetskrav och effektivitetskrav har gjort att kraven på arbetsförmåga hos deltagarna successivt har skruvats upp. Samtidigt har själva uppdraget – att prioritera de med störst funktionsnedsättningar – förblivit oförändrat.

Samhall har med tiden blivit allt mer pressade att göra bra affärer. Och allt mer pressade att få ut sina medarbetare på den öppna arbetsmarknaden.

Samhalls ursprungliga uppdrag från före 2006 behöver därför återerövras och ett Samhall 2.0 utvecklas. Här ska dagens LSS-daglig verksamhet införlivas men också breddas med fler grupper. Samhall 2.0 ska vara till för personer som står allra längst ifrån arbetsmarknaden men likväl har rätt till att vara delaktiga i arbetslinjens politik och vara en arbetsplats med utrymme för alla. Möjlighet till utbildning och personlig utveckling ska erbjudas.

I ett Samhall 2.0 ska olika modeller och arbetssätt kunna prövas och utvecklas. Människor ska kunna stanna kvar på ett arbete eller tränas för att gå vidare till annat arbete. Här ska modeller som IPS-metoden (Individual Placement and Support), SE (Supported Employment), vara inkubator till sociala företag och andra evidensbaserade metoder som hela tiden syftar till att tillvarata resurser och hitta hållbara lösningar för den enskilde individen med funktionsnedsättning i långsiktigt arbete. Den enskilde ska kunna stanna kvar i företaget eller komma ut på en annan arbetsplats eller en praktikplats. Uppdraget ska vara helt inriktad på den enskildes möjligheter, personlig vinst och delaktighet i samhällslivet och inte syfta på företagsekonomisk vinst eller effektivitet.

G505. Ökad valfrihet i daglig verksamhet

Liberalerna Lund

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar agendan i denna viktiga fråga och fortsätter utveckla möjligheten till ökad valfrihet och delaktighet för personer som tillhör personkretsen för LSS
2. att Liberalerna verkar för att individen ska ges möjlighet att välja daglig verksamhet oavsett hemkommun

Personer i yrkesverksam ålder som saknar förvärvsarbete och inte utbildar sig kan få daglig verksamhet. Insatsen omfattar personer med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd samt personer med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom.

I dag finns det ingen möjlighet att välja i vilken kommun som man vill ha sin dagliga verk-samhet. Personer som förvärvsarbetar kan arbeta i en kommun och bo i en annan. Detta är i dag inte möjligt för den som har daglig verksamhet.

Detta skulle kunna lösas på samma sätt som man har samverkan mellan kommuner vad gäller gymnasieskolan. Många kommuner har förbund och samverkansavtal för gymnasieskolan men samverkan kring daglig verksamhet är helt outforskat.

För att göra det möjligt måste det till en attitydförändring och möjlighet till ändringar i lagar, förordningar och riktlinjer. Att ge personer med funktionsvariation valfrihet att välja den verk-samhet som passar individen bäst. Att inte vara utlämnad till den dagliga verksamhet som finns i hemkommunen utan kunna pröva på andra alternativ, precis som den som förvärvs-arbetar.

G506. Inför en LSS-inspektion

Bengt Eliasson, Kungsbacka

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna arbetar för att en statlig myndighet, en LSS-inspektion, inrättas enligt motionens intentioner

En LSS-inspektion ska, precis som en Skolinspektion, arbeta för att alla ska få en likvärdighet, god kvalitet och trygg miljö samt att utförare följer lagar och regler. Det övergripande målet ska vara att bidra till att personer med funktionsnedsättning ska ha goda levnadsvillkor och kunna leva som andra.

Det är huvudmännen för LSS, det vill säga staten för huvuddelen av assistansen och kommunen för de andra nio insatserna, som har ansvar för kvalitet och rätt utförande. LSS-inspektionens roll är att granska, kontrollera och följa

upp att lagens intentioner följs och den enskildes rättigheter uppfylls.

En LSS-inspektion samlar och renodlar funktioner som i dag ligger på Inspektionen för vård och omsorg, Försäkringskassan och Socialstyrelsen.

LSS-inspektionens verksamhet ska bestå av flera olika delar men i huvudsak ha två huvuduppdrag.

Inspektionen ska ta tillvara den enskilde insatsberättigades rättigheter gentemot myndigheterna i enlighet med rättighetslagstiftningens intentioner, de nationella målen för funktionshinderpolitiken och CRPD (FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning). Detta sker genom kvalitetstillsyn och kvalitetsuppföljning av verksamheterna oavsett driftsform. Det sker också genom en allmän rättshjälp för råd och stöd samt juridiskt bistånd vid överklagningar och liknande.

Inspektionen ska stoppa kriminalitet och fusk genom att tillse att den enskildes trygghet säkerhet upprätthålls samt att välfärdsystemens integritet upprätthålls genom att oseriösa och kriminella utförare stängs av och eventuellt lagförs. Inspektionen ska beivra alla former av fusk och oegentligheter med fokus på utförare och inte rättighetsbärare.

Inspektionen ska leda en allmän rättshjälp för stödberättigade som drabbats av myndigheters avslag och neddragningar. I samband med tillsyn och kvalitetsgranskning ska LSS-inspektionen råd och vägledning om vad försäkringskassan eller kommunen behöver rätta till utifrån de krav som finns i lagstiftningen. Man ska också ge råd och stöd till LSS-berättigade inom ramen för rättshjälpen. Rättshjälpen måste vara en självständig funktion vid inspektionen. LSS-rättshjälpen, ska vara oberoende och utsedd av regeringen och ta ställning till anmälningar om kränkningar av den enskildes rättigheter i beslut eller utförande. Ytterst ska skadestånd kunna krävas från huvudmannen och/eller utföraren. Den ska kunna driva ärenden mot såväl kommuner som Försäkringskassan. Alla ska kunna lämna uppgifter om missförhållanden inom verksamheter eller i beslutsfattande till LSS-inspektionen.

G507. Avlasta och ge bättre stöd till anhöriga till funktionsnedsatta

Johanna Ek, Flen
Karin Andersson, Västerås
Rebecca Burlind, Kungsör
Camilla Cederlöf, Eskilstuna
Jesper Ek, Västerås
Bengt Eliasson, Kungsbacka
Anna Eling, Hedemora
Charlotte Hedendahl, Malmö
Åsa Karlsson, Värmdö
Ulf Larsson, Västerås
Gustav Nordin, Stockholm
Sofia Norlin, Linköping
Inger Tolsved Rosenkvist, Lund
Fredrik Sneibjerg, Värmdö
Charlotte Söderlund, Bromölla

Monica Brohede Tellström, Nacka

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att anhöriga till funktionsnedsatta avlastas och ges bättre stöd
2. att Liberalerna ska verka för ökad jämställdhet mellan föräldrar till barn med funktionsnedsättning
3. att Liberalerna ska verka för att fler föräldrar till barn med funktionsnedsättning ska kunna arbeta heltid och minska sjukskrivningarna

Liberalerna har en stolt historia att leva upp till när det kommer till frihetsreformer för personer med funktionsnedsättningar. Under ledning av Bengt Westerberg infördes LSS (lagen om stöd och service till vissa funktionsnedsatta) 1994, och snart trettio år senare är det dags att förnya och utveckla stödet för att möta nutidens aktuella utmaningar. Inte minst för anhöriga som i dag tvingas ta ett orimligt stort ansvar för att projektleda och koordinera livet för sina anhöriga med funktionsnedsättning.

I en studie som Riksförbundet Attention genomfört bland sina medlemmar svarar drygt två femtedelar av föräldrar till barn med neuropsykiatrisk diagnos att det går dåligt att kombinera yrkesliv med tidsåtgången och det extra ansvar som det innebär att ha barn med funktionsnedsättning. I familjer där ett eller flera barn har en funktionsnedsättning är det i stor utsträckning mamman som bär ansvaret och följden blir ofta att mamman går ner i arbetstid, medan den andre föräldern arbetar mer än tidigare. Socialförsäkringsstatistik visar att mammor till barn med funktionsnedsättning är arbetslösa, förtidspensionerade eller sjukskrivna i högre utsträckning än övriga mammor.

Socialtjänsten ska enligt socialtjänstlagens 5 kap. 10 § erbjuda stöd för att underlätta för de personer som vårdar en närstående och stödjer en närstående som har funktionshinder. Trots det är det en stor andel (63 procent) av de tillfrågade i Attentions studie som inte känner till att de via kommunen har rätt till eget stöd.

Andra viktiga resultat från enkäten är:

- 41 procent lägger 3–5 timmar/vecka eller mer på kontakter med myndigheter, skola och omsorg m.m. i frågor som gäller barnet med funktionsnedsättning.
- 57 procent uppger att de behöver stöd för egen del och av dessa har 27 procent uppgett att de inte får/har inte fått några insatser.

De vanligaste stöden anhöriga får är informationsträffar/föreläsningar, anhörigträffar och stödsamtal.

Vi kan tydligt se att detta har kommit att bli en kvinnofälla som kostar mångas frihet och självständighet, även ekonomiskt. Det är orimligt att föräldrar, ofta mammor, till barn med funktionsnedsättningar ska bära ett så stort anhörigansvar att deras egna levnadsvillkor kraftigt reduceras. Det måste vara en grundläggande rättighet att kunna arbeta och ha en god psykisk hälsa så därför bör socialtjänstens stöd till anhöriga utökas med en koordinatorfunktion. Koordinatorn bör ha god kännedom om vilket stöd som finns att söka och vara behjälplig att avlasta i ansökningar och myndighetskontakter.

G508. En liberal och likvärdig funktionshinderpolitik

Tobias Berg, Stockholm
Benjamin Malinowsky, Huddinge
Emil Rapp, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för ett förstatligande av finansieringen av funktionshinderrelaterade insatser såsom assistans, tillhandahållande av proteser och annat stöd
2. att funktionshinderrelaterade insatser och hjälpmedel ska vara kopplade till individen

Liberalismens kärna är allas frihet och rätt till att forma sitt eget liv. För att detta ska vara möjligt måste alla individer ha samma förutsättningar och möjligheter för att kunna ta sig dit de vill. Tyvärr ser det inte ut så i Sverige i dag om man lever med funktionshinder.

I dag är det var man bor i landet som avgör vilka hjälpmedel man erbjuds som funktionshindrad eftersom finansieringen och administrationen går via regionerna. Har man oturen att bo i ”fel” region kan det innebära att man inte får de hjälpmedel som behövs för att kunna leva ett självständigt och värdigt liv. T.ex. kan man bli erbjuden en benprotes i Region Stockholm medan man enbart blir erbjuden en rullstol i Västra Götalandsregionen. Vidare är samtliga hjälpmedel kopplade till regionen där de lämnas ut, vilket innebär att man måste genomgå en process för att skriva över sina hjälpmedel om man väljer att flytta från en region till en annan – med risk att förlora sina hjälpmedel. Ofta är personer med funktionshinder redan utsatta, och att lägga den här typen av administrativ börda på dessa personer kan inte ses som annat än hänsynslöst.

I en liberal demokrati kan det inte vara var man bor i landet som avgör om man får de hjälpmedel som behövs för att leva ett självständigt och värdigt liv. Därför måste hjälpmedlen kopplas till individen och finansieringen tas över av staten – för att kunna garantera likvärdigheten i hela Sverige.

G509. Artikel 19 i konventionen för personer med funktionsnedsättning som lag

Charlotte Söderlund, Bromölla
Charlotte Hedendahl, Malmö
William Hedendahl, Malmö
Anders Karlsson, Örebro
Marianne Åhman, Sunne

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Sverige måste skydda de funktionshindrade medborgarnas intressen och deras säkerhet, därför måste hela artikel 19 måste bli en lag precis som barnkonventionen.
2. att artikel 19 i Funktionsrättskonventionen ska läsas tillsammans med konventionens andra rättigheter och med de allmänna principerna.
3. att originaltexten av konventionen på engelska ska var den som gäller.
4. att Liberalerna antar den människosyn som Bengt Westerberg definierade i förarbetet till rättighetslagen LSS.

Artikel 19 i Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning måste bli lag i Sverige

LSS och personlig assistans är i Sverige en rättighetslag. Trots det väljer i dag vår regering att bortse från gällande lag. Sveriges funktionshindrade medborgare har därför förlorat många av sina rättigheter.

Varje dag så ökar antalet funktionshindrade som förlorar sin rätt att kunna delta aktivt i samhällslivet. Rättighetslagen i Sverige har visat att det inte är ett fullgott skydd för individen då regeringen bortser ifrån rådande lag. Därför behöver Sverige nu göra artikel 19 till lag. Vi behöver vända på perspektivet och se varje individ med funktionsnedsättning som en rättighetsbärare.

Alla personer med funktionsnedsättning borde precis som övriga befolkningen har rätt att välja var, med vem man vill bo och på lika villkor som andra. Ingen ska vara tvungen att bo i en särskild boendeform om man inte själv vill det.

Alla personer med funktionsnedsättning har dessutom rätt till det stöd som behövs för att de ska kunna vara fullt delaktiga, inkluderade i samhället och kunna välja vem de vill bo med.

Alla tjänster som tillhandahålls av allmänheten och alla verksamheter som är öppna för allmänheten ska vara tillgängliga för personer med funktionsnedsättning.

Artikel 19 ska läsas tillsammans med konventionens andra rättigheter och med de allmänna principerna i Funktionsrättskonventionen och LSS lagen.

Liberalerna måste vara de som tar striden för att leva upp till den humanistiska människosynen som innebär ”att människan alltid är att betrakta som en individ med eget värde i sig” ska gälla. Ingen människa är mer värd än någon annan. En ovillkorlig rätt till respekt för människovärdet förändras inte av grad eller art av funktionsnedsättning. Den människa som har ett svårt handikapp får aldrig betraktas som ”föremål för åtgärder” utan ska ses som en individ med rättigheter. Personer med funktionsnedsättning är i dag rättslösa och därför måste lagen omsättas i en praktik. På riktigt.

G510. Nationellt kunskapscentrum

Charlotte Söderlund, Bromölla
Pia Delin, Örebro
Charlotte Hedendahl, Malmö
William Hedendahl, Malmö
Anders Karlsson, Örebro
Roko Kursar, Malmö
Marianne Åhman, Sunne

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att det tas ett beslut om att det startas ett nationellt kompetenscentrum som får ansvar för kunskapsutveckling och stöd för god vård och omsorg för personer med intellektuell funktionsnedsättning och autismspektrumtillstånd.

Ett nationellt kunskapscentrum behövs för personer med intellektuell funktionsnedsättning och autismspektrumtillstånd

Det finns en grupp som konstaterats har mycket sämre hälsa än befolkningen i övrigt och det är personer med intellektuell funktionsnedsättning och personer med autismspektrumtillstånd.

Enligt folkhälsomyndigheten så har personer med LSS-insatser tredje högsta dödligheten i covid-19.

Nästan 90 procent av personer med en LSS-insats har en intellektuell funktionsnedsättning eller autism/autismliknande tillstånd.

Det är välkänt hos viktiga myndigheter att hälsoinsatserna för personer inom LSS är kraftigt eftersatta.

Sedan mer än tio år sedan tillbaka har flera forskningsrapporter rapporterat om sämre hälsa och levnadsvanor hos personer med intellektuell funktionsnedsättning/autismspektrum.

Aktuell statistik visar tydligt att det finns stora hälsoklyftor.

Trots att kunskaperna om vad gruppen behöver för att förbättra sin hälsa och sina levnadsvanor så är det svårt att omsätta detta i vardagen.

Det behövs mer fokus på målgruppens hälsa och levnadsvanor. Det är enskilda personer som behöver aktivt stöd för att förbättra sin hälsa och levnadsvanor. De är beroende av att man aktivt arbetar på olika sätt med olika medel.

Det som inte finns är en nationell samordning som når ut med denna kunskap på bred front. Ingen myndighet har detta som sitt kunskapsområde. Varken Folkhälsomyndigheten, Socialstyrelsen, Myndigheten för delaktighet och Sveriges Kommuner och Regioner (SKR).

Vi har folkhälsomål om jämlik hälsa och nu måste vi skapa en möjlighet för personer som

- är kraftigt överrepresenterad vad det gäller kroniska sjukdomar såsom fetma, diabetes, högt blodtryck, benskörhet och psykisk sjukdom
- huvudsakligen får behandling inom primärvården där det finns stora brister i nödvändiga kunskaper om intellektuell funktionsnedsättning /autismspektrumtillstånd
- lever större delen av sina liv med LSS-insatser, det betyder att man i olika grad har behov av stöd och ett beroende av personal. Personalen får i dagsläget inte den nödvändiga kompetensen om hur man kan stödja personer med intellektuell funktionsnedsättning / autismspektrumtillstånd för att utveckla hälsosamma levnadsvanor.
- åldras med multisjuklighet utan tillgång till insatser för hälsosamt åldrande som övriga äldre i befolkningen.

Sjukvården saknar kunskaper, strategier för att på olika sätt arbeta förebyggande med personer med intellektuell funktionsnedsättningar / autismspektrum tillstånds hälsa och deras tillstånd beskrivs som komplexa.

Men trots konstaterad komplexitet, görs inga krafttag för att skapa den nödvändiga plattformen för spridning av evidensbaserade, hälsofrämjande kunskap för den här målgruppen.

Under coronapandemin har denna gruppens isolering och eftersatta hälsa samt deras utsatthet blivit än mer tydlig. Agenda 2030:s mål om god och jämlik hälsa går i dag inte att uppnås om inte något görs akut.

G511. Hjälpmedel till personer med funktionsnedsättning

Charlotte Hedendahl, Malmö
William Hedendahl, Malmö
Torbjörn Karlsson, Malmö
Charlotte Söderlund, Bromölla

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att alla inom LSS ska få sina hjälpmedel gratis.
2. att de som genom sjukdom eller de genom skada tillfällig eller förvärvad skada, ska betala max 500 kronor per år totalt för alla hjälpmedel.

Personer inom LSS ska inte behöva betala för sina hjälpmedel eftersom deras inkomster/bidrag är så låga att de redan ligger under fattigdoms normen. Det finns inget ekonomiskt utrymme. Barn och deras föräldrar ska inte betala för hjälpmedel. Vi betalar skatt för att detta ska ingå. Många har dessutom flera olika funktionsnedsättningar och då ta betalt för vart och ett av dessa olika saker du behöver blir då en klassfråga. Då får vi en grupp som inte kan ta ut de hjälpmedel som de har rätt till. Tar de ut hjälpmedlen ändå så finns det risk att man hamnar hos kronofogden. Det värsta är de som inte tar ut hjälpmedlen som t.ex. sin hörapparat, inte kan höra, vara aktiva eller fungera i vardagen. Man utestängs. När man inte kan betala för t.ex. sin elrullstol betyder det att man inte kan komma ut. Det blir helt avgörande att du har en familj/ samt att denna kan betala för dig.

Sedan finns det fler grupper som t.ex. de som får en funktionsnedsättning eller får en svår sjukdom eller råkar ut för en svår olycka. Där ser ekonomin olika ut men beroende på framtidsutsikter så kommer ekonomin också se olika ut. Där finns också de med låga inkomster och det måste vi ta hänsyn till. De som behöver ett hjälpmedel ska inte vara beroende av vilken ekonomi du har. Samma regler måste gälla i hela Sverige.

G512. Syn- och hörselinstruktör

Sarah Skogberg, Mölndal
Glenn Grimhage, Mölndal

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ställer sig bakom att regionala funktionsstöd av syn- och hörselinstruktörer införs i samtliga regioner
2. att Liberalerna på region och kommunal nivå arbetar fram ett samverkansavtal avseende Syn och Hörselinstruktörer

Ge bättre stöd till människor med syn- och hörselnedsättningar

För människor med syn- och hörselnedsättning är vardagen ofta tuff att hantera för att kunna leva ett så normalt liv som möjligt.

Begränsningar i att leva ett aktivt och självständigt liv kan leda till en ökad isolering och sämre livskvalitet. I Sverige finns cirka 1 400 000 personer med hörselnedsättning varav cirka 500 000 är i behov av hörhjälpmedel. Antalet synskadade är cirka 100 000 personer och synnedsättningar är vanligare ju äldre man blir. Den som behöver hjälpmedel för att kunna se och höra ska också få stöd i att använda dessa och här brister samhället i ansvar.

Hjälpmedelsförskrivning är regionens ansvar och att den som är i behov av hjälpmedel också ska få stöd i att använda dem. Vad gör hjälpmedlen annars för nytta?

Vi anser att regionerna ska stödja kommunerna med funktionsstöd av syn- och hörselinstruktörer. Täta samarbeten mellan region och kommun och en fungerande strategi krävs för att stödet ska fungera.

Kommunens ansvar är att medverka till att de boende med kommunala insatser bibehåller självständighet och delaktighet så långt som möjligt. Därför behövs en regional funktion för att omhänderta det behov som finns i form av syn- och hörselinstruktörer som bistår den som inte själv klarar hantera sina hjälpmedel i vardagen. Syn- och hörselinstruktörer kunde också utbilda Syn- och Hörselombud i kommunernas vård och omsorgsboenden samt inom Hemtjänst och då underlätta vardagen för den enskilde samt ge ökad delaktighet och inflytande i sin egen vardag.

En syn- och hörselinstruktör kan också ge stöd med praktiska frågor kring vilka olika hjälpmedel som finns tillgängliga, stöd med hjälp till självhjälp och andra råd och tips för att öka individens livskvalitet.

G513. En mänskligare och mer rättssäker bedömning av personlig assistans

Charlotte Hedendahl, Malmö
William Hedendahl, Malmö
Anders Karlsson, Örebro
Roko Kursar, Malmö
Charlotte Söderlund, Bromölla

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att slopa krav på grundläggande behov för assistans
2. att man gör en helhetsbedömning av personens fullständiga behov
3. att erbjuda assistans när det är den mest träffsäkra insatsen
4. att funktionshindrade har rätt att lukta gott, raka sig och lägga make up
5. att man öppnar upp för att få fler timmar efter 65 års ålder
6. att det görs en samlad bedömning av timbehovet
7. att komplettera assistans med personlig service som kräver särskild kompetens
8. att omprövning bara görs när behoven ökar eller minskar

För att få personlig assistans i dag utgår försäkringskassan och kommunerna utifrån bedömningen grundläggande behov.

Vi anser att detta är kränkande, ovärdigt och rättsosäkert.

Man utgår ifrån att bara vissa behov räknas men en funktionsnedsättning består av åtskilliga behov som måste räknas in för att personen ska få ett värdigt liv.

Tidsjakten gör att punktinsatser räknas men det fungerar inte i praktiken.

Vi behöver en bedömning som utgår ifrån helheten och de behov man har.

Människor med funktionsnedsättning har samma behov som alla andra medborgare. Det betyder att de som söker behöver ha en assistent hos sig för att kunna leva som andra. När assistans är den bästa insatsen så är det den som man bör få.

Ekonomiskt är personlig assistans billigare än exempelvis hemtjänst eller ... gruppbostad.

För en person med omfattande funktionsnedsättningar som behöver speciell kompetens så är assistansen bättre eftersom där har man bara ett visst antal assistenter som är kopplade till personen.

Vi i Liberalerna är för valfrihet och det borde också gälla för personer med funktionsnedsättning.

G6. ALKOHOL, NARKOTIKA OCH TOBAK SAMT MISSBRUKSVÅRD

G601. Ansvarsfull alkoholpolitik för folkhälsa och frihet

Niklas Lehresjön, Karlstad
Michael Helmersson, Filipstad
Anna-Lena Knutsson, Årjäng

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar fram en alkoholpolitik, med uttalat syfte att långsiktigt kraftigt begränsa alkoholkonsumtionen.
2. att Liberalerna arbetar fram förslag som innebär att alkoholproducenter i betydligt högre grad än i dag också blir ansvariga för de kostnader konsumtionen genererar samhället, den ekonomiska frihet den berövar oss skattebetalare.
3. att Liberalerna generellt lyfter fram alkoholens negativa påverkan för folkhälsa, kriminalitet och social utsatthet och tar krafttag mot alkoholnormen.

WHO anger i en rapport om alkohol och hälsa att cirka tre miljoner människor, dör i sviter av skadlig alkoholkonsumtion – varje år! Det är lika många som globalt dog i sviter av covid-19-pandemin under år 2020.

Från svensk statistik vet vi att 62 procent av alla våldsbrott i vårt land sker under alkoholpåverkan, liksom vart sjätte dödsfall i vägtrafiken. Alkoholen orsakar miljarder i samhällskostnader varje år enbart i Sverige och därtill mänskligt lidande, sjukdom och död i förtid.

Termen producentansvar används när det gäller konsumtion av varor som belastar miljön. Det är på tiden att ett liknande ansvar också gäller alkohol. Skatteuttaget på alkohol har stadigt minskat under årtionden. Det är rimligt att de som väljer att producera och konsumera alkohol också bär kostnaderna för detta.

Vi liberaler har stark tilltro till människors förmåga att själva välja och ta ansvar. Vi söker optimera individens frihet att med eftertanke forma sitt eget liv. Därför måste vi också våga ta krafttag mot substanser som fråntar människor just den förmågan. Liberalernas historia och rötter i nykterhetsrörelsen förpliktar.

G602. Bibehåll en restriktiv alkohol-, tobak- och narkotikapolitik

Fritjof Nilsson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att följande stycke förs in under avsnitt 1.1 i partiprogrammet: ”Liberalerna är ett socialliberalt parti som inte bara förespråkar ekonomisk frihet utan även socialt ansvar. Därför står Liberalerna för en restriktiv alkohol, tobaks och narkotikapolitik.”

Konsumtionen av alkohol, tobak och narkotika orsakar varje år tiotusentals svenskars död och kostar samhället mångmiljardbelopp. Den genererar också mer kvinnomisshandel, organiserad brottslighet, dödsolyckor, cancer, hjärt- och kärlsjukdomar och förhöjda skatter. Liberalerna är sprungna ur nykterhetsrörelsen och har därför ett stolt arv att förvalta. Avsnitt 3.3.2 i partiprogrammet är utmärkt men kan kompletteras med ett kort stycke av principkaraktär i avsnitt 1.1.

G603. Take away-alkohol

Liberalerna Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att man ska kunna ta med sig sin öl eller cider hem från det ställe där man har beställt mat

Ingen tar skada av att man tar med sig sin öl eller cider hem från det ställe där man har beställt mat. Sverige är föråldrat av hårda regler. Vi liberaler finns för folket och företag, inte för staten.

G604. Licensbutiker för öl, vin och cider

Mathias Lindow, Österåker

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att tillåta licensbutiker att, under reglerade former, sälja öl, vin och cider som komplement till Systembolagets försäljning av alkohol.

Svenskarnas intresse för mat och dryck bara fortsätter att växa år för år. Vi har sedan länge lämnat spritkulturen bakom oss och är i dag ett vinland med ölet som god tvåa. Vi ser vinodlingar öka i Sverige och mikrobryggerier poppar upp som svampar. Systembolaget sortiment ser på ytan ut att vara fyllt med spännande alternativ, men skrapar man på ytan är det egentligen väldigt likriktat, då produkter som kommer in via deras upphandlingar, ganska snart sätts

under försäljningsmål och då försvinner de lite mer udda varorna ganska snabbt ur sortimentet. Även om Systembolaget hela tiden gör anpassningar för att möta det stora intresset för dryck, med lokalt efterfrågat sortiment, små partier och ett stort beställningssortiment så är vi många som skulle vilja gå in i en specialbutik och prata druvor eller humlesorter på ett sätt som inte riktigt medges på Systembolaget. Systembolaget har haft, och ska fortfarande ha, en viktig roll i svensk alkoholpolitik men det är dags att luckra upp monopolet. Redan i dag kan man med lätthet beställa hem från danska webshopar och därmed runda monopolet. Men genom licensbutiker, där man kan kontrollera till exempel öppettider och att de inte säljer till alkoholpåverkade personer etcetera, kan man fortfarande ha en ansvarsfull alkoholförsäljning i Sverige. Jag tänker mig också att dessa butiker ska vara fristående butiker, det vill säga inte i vanliga matbutiker, men okej i direkt anslutning, och samma öppettider som Systembolaget. Jag anser att man ska begränsa det till öl, vin och cider och därmed låta Systembolaget har monopol på spritförsäljningen. Men allt detta får givetvis en utredning svara på. Finns alltid gränsdragningar, så som starkvin, alkoläsk etcetera. Detta går också att kombinera med gårdsförsäljning, då dessa gårdar kan verka under samma licenssystem.

G605. Förenkla serveringstillstånden

Romina Pourmokhtari, Sundbyberg
Linnea Bjärum, Malmö
Erik Berg, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att en grundlig genomgång av alkohollagen i syfte att förenkla för företagare genomförs
2. att Liberalerna verkar för att begränsa betydelsen av den personliga vandeln i bedömningar av serveringstillstånd till grov brottslighet eller tidigare allvarlig misskötsel av alkoholservering
3. att Liberalerna verkar för att kravet på servering av tillredd mat för att få sälja alkohol tas bort
4. att Liberalerna verkar för att kraven på utformning av lokaler för alkoholservering kraftigt begränsas
5. att Liberalerna verkar för att en begränsad och enhetlig nationell lagstiftning ersätter de kommunala alkoholpolitiska program
6. att Liberalerna verkar för att normerna för serveringstider tas bort
7. att Liberalerna verkar för att obetydlig servering till allmänheten tillåts

Det är svårt och krångligt att vara krogägare i Sverige. Det svenska serveringstillståndet som det formuleras i alkohollagen ger upphov till stora tolkningsfriheter för kommunernas tillståndsenheter vilket drabbar både krogägare och besökare. De senaste trettio åren, och i synnerhet sedan EU-inträdet, har Sverige genomfört en rad liberaliseringar inom alkoholpolitiken, men inte inom de lagar som rör servering. Serveringstillståndet omfattas av lagstiftning som inte längre går att motivera, varken med hänsyn till folkhälsan eller till den alkoholrelaterade brottsligheten.

Serveringstillståndet regleras av alkohollagen och kompletteras sedan 1994 av kommunernas egna alkoholpolitiska program. Detta innebär att kommuner kan driva egen alkoholpolitik inom ramen för alkohollagen. Detta har lett till godtyckliga nekanden av tillstånd, felaktigt indragna tillstånd och många förvaltningsrättsliga processer. På nationell nivå saknas statistik över antalet av kommuner avslagna tillstånd. Det är därför svårt att få översikt över hur omfattande problemet är.

En enskild person som ansöker om serveringstillstånd granskas oskäligt hårt. Det görs omfattande utredningar som närmast kan liknas vid en brottsutredning. Personen måste inte bara vara skuldfri utan ska ej ha förekommit i Kronofogdens register. Man kontrolleras också mot brottsregister och måste kunna visa upp en fullständig finansieringsplan. Liknande krav ställs inte på någon annan jämförbar näringsverksamhet.

Det finns många utdaterade regler. Lokalerna där utskänkning sker måste till exempel ha ett kök som är utrustat tillräckligt för att kunna servera en trerättersmiddag och ha en varierad meny med tillredda rätter, trots att krogen kanske inte avser att sälja mat. Lokalerna måste vara utformade så att personalen har konstant uppsikt över alla utrymmen, baren får inte ta upp för stor plats och gästerna får inte ta med alkohol utomhus.

I vissa kommuner finns strikta utbildningskrav på all personal trots att restaurangen inte är utsatt för oordning. Därtill kommer både tillstånds- och tillsynsavgift. Sammantaget innebär det stora kostnader och höga hinder in på marknaden.

Kommunerna har i dag börjat experimentera med längre öppettider, vilket inte har haft negativa effekter. I praktiken har de längre öppettiderna på vissa platser blivit norm. Ändå finns normaltiderna kvar i lagen.

Det finns en föreställning om att svensk alkoholpolitik är mycket mer liberal i dag än vad den var tidigare, särskilt efter inträdet i EU. Det stämmer på många områden. Svenskarna får importera själva och har tillgång till ett mer omfattande utbud. Icke-statliga företag har numera också rätt att producera alkohol. Serveringstillståndet släpar dock efter och har inte genomgått samma liberalisering. För att stötta den bransch som drabbats kanske allra hårdast under pandemin är det hög tid att göra oss av med flera onödiga regleringar.

G606. Gårdsförsäljning av alkohol

Martin Klerung, Ödeshög

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att gårdsförsäljning av alkohol fortsatt ska vara förbjuden

Liberalerna har i dag ett tidigare landsmötesbeslut på att verka för att gårdsförsäljning av vin ska bli tillåtet i Sverige. Hur ett parti, sprunget ur nykterhetsrörelsen och med ambition att värna folkhälsan kan ha en sådan ståndpunkt är för mig helt obegripligt. Ännu mer obegripligt blir det eftersom

vi säger i samma andetag att vi vill bibehålla Systembolagets monopol på alkoholförsäljning. Man borde rimligtvis inse att gårdsförsäljning av vin är första steget mot ett avskaffande av Systembolagets monopol. För om en vingård ska få sälja egentillverkad vin på gården, varför ska då inte ett ölbryggeri få ta emot besökare i bryggeriet och där sälja sin egen öl? Och varför ska då inte matvaruaffären, som ligger granne med bryggeriet, få sälja samma öl bara tvärs över gatan? Och så är vi ute på ett sluttande plan.

All forskning visar att alkohol är något skadligt, det är ett påstående som egentligen inte ska behöva beläggas. Ungefär som att rökning är cancerframkallande. Den svenska alkoholpolitiken som inneburit en restriktiv alkoholpolitik har varit framgångsrik sett till folkhälsan. Låt oss inte bryta med detta. Vi bör stryka den tidigare formuleringen om att verka för att gårdsförsäljning av viner ska vara tillåtet.

G607. Tillåt söndagsöppet på Systembolaget

Marcus Willershausen, Solna
Adam Simonsson, Haninge
Martin Norrby, Lidingö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar ställning för att Systembolaget ska få ha öppet veckans alla dagar fram till klockan 20

Dagens alkoholmonopol har stort stöd bland befolkningen och Systembolaget har hög kundnöjdhet. Däremot är dagens system där man inte kan handla på Systembolaget på lördagar efter klockan 15 eller inte alls på söndagar ett typexempel där statens regleringar har gått för långt.

Systembolaget har själva många förklaringar till varför det måste vara så här. De själva påstår exempelvis att ett helt avskaffat monopol hade inneburit att alkoholkonsumtionen skulle öka med mellan 20 och 31 procent. Men en granskning av den liberala tankesmedjan Timbro visade att det finns bara vetenskapligt stöd för att det svenska alkoholmonopolet eventuellt minskar konsumtionen med omkring en procent jämfört med en helt avreglerad marknad. Det är med andra ord tydligt att Systembolagets egna siffror är vinklade på samma sätt som cigarettföretag menar att rökning inte är skadligt för lungorna.

Att tillåta något generösare öppettider vore en rimlig lösning på dagens problem många konsumenter upplever – dålig tillgänglighet och trängsel. Exempelvis under coronapandemin har det gång på gång varit alldeles för högt tryck inne på Systembolaget, något som troligen hade kunnat lösas av att öppettiderna var något mer generösa. Systembolaget ska finnas tillgängligt för alla, oavsett om man bor i storstan eller glesbygden, om man jobbar nio till fem på kontor eller arbetar helger på skogsbruket. Att tillgången till alkohol ska vara reglerad i Sverige finns det stort stöd för, men en rimlig sak vi alla borde kunna komma överens om är att man borde kunna köpa en flaska vin även om man jobbar obekväma tider.

G608. Sluta straffbeskatta snusare

Romina Pourmokhtari, Sundbyberg
Linnea Bjärum, Malmö
Erik Berg, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för en differentierad tobaksskatt där skatten på snus motsvaras av nivån av dess samhällskostnader

Beskattningen av snus i Sverige är överdriven och verkningslös. Liberala ungdomsförbundet vill se en svensk tobakspolitik som bygger på fakta i stället för moraliska pekpinnar.

I rapporten ”Synd och skatt” från Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, ESO, blottlägger forskaren David Sundén stora brister i den svenska tobakspolitiken. I rapporten framgår att de moraliska pekpinnar som svensk folkhälsopolitik är byggd på i verkligheten är verkningslösa.

De senaste tio åren har snusskatten höjts med omkring 300 procent, något som främst motiverats med folkhälsoargument. Intentionen är förstås god, snus är inte i sig självt en hälsobringande substans. I praktiken däremot så har det svenska snuset en starkt folkhälsofrämjande effekt. Faktum är att Sverige har den lägsta frekvensen av tobaksrelaterad dödlighet i Europa. Det beror inte på att vi konsumerar mindre tobaksprodukter än andra länder, utan på att vi snusar i stället för att röka. Rökning är betydligt skadligare än snus och orsakar många olika lung-, hjärt- och kärlsjukdomar som sedan belastar sjukvården. Snus är ofta en bra utkörsport från cigaretter. På så vis borde snus snarare uppmuntras som substitut för cigaretter om man menar allvar med att sänka tobakskonsumtionens kostnader.

Utöver att bespara statskassan stora summor i sjukvårdskostnader för rökning så betalar snusare alldeles för mycket i förhållande till vad snuskonsumtionen faktiskt kostar samhället. Sundéns beräkningar visar att skatten på snus är 4,5 gånger högre än de kostnader som snusandet leder till.

Vi motsätter oss inte att snus ska bära sina kostnader – men inom rimliga gränser. Svensk folkhälsopolitik bör utgå ifrån att informera människor om riskerna och låta dem stå för de kostnaderna. Det måste sedan vara upp till människor själva att välja om man vill röka, snusa eller avstå. Den som frivilligt väljer att leva ett liv som belastar välfärden bör sedan betala för den extra belastningen man åsamkar samhället.

Snusare bör därför betala för den extra sjukvården som krävs genom en tobaksskatt som i stället för att vägas efter mängden tobak, vägs efter den effekt snusandet ålägger samhället. Då hade man varit tvungen att differentiera tobaksskatten, något som forskare som Kenneth Warner, Frank Chaloupka och David Sweanor länge förordat. På detta sätt får vi en rimlig och rättvis tobaksskatt som fokuserar på vetenskapligt bevisade konsekvenser och gynnar både folk- och individhälsan.

G609. Föråldrad narkotikapolitik

Patrik Szefer, Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att cannabis ska säljas lagligt på Systembolaget till dem med kronisk värk samt sjukdomar som cancer, och även säljas i testverksamhet under två år till folk över 25 års ålder, alternativt verka för att en utredning tillsätts

Människan har ett fritt liv. Vi ska lägga fakta på bordet och inte utgå från egna känslor. Vi kommer aldrig att bli av med droger i Sverige som Föräldraföreningen mot narkotika menar, däremot kan vi sätta krav på mer förebyggande information om vad som händer med kroppen när man tar olika droger så att de flesta väljer att inte använda droger. Framförallt kan krav ändå ställas på att droger inte är OK på arbetsplatser. Vissa arbeten kommer att kräva drogfrihet på grund av att man ska kunna säkra andras säkerhet på arbetsplatsen. Men det är fortfarande ett fritt val av individen om denne vill ta en risk och endast kunna förhålla sig till vissa arbetsplatser. Att tillåta försäljning av cannabis kommer i huvudsak att minska de grovt kriminellas inkomster eftersom Sverige inte kommer vara lika attraktivt att sälja i. Mer resurser kommer att läggas på att få fast dem som säljer tunga och farliga droger som påverkas oss direkt, t.ex. amfetamin, kokain och heroin. Mer resurser kan även då läggas på att få fast dem som smugglar in vapen i landet i stället för att jaga småbusar och plocka folk som röker på. För ungdomar behövs mer förebyggande information i skolan om vad som händer med kroppen innan den växt färdigt och om man börjar för tidigt med alkohol och cannabis, eftersom man då inte är mogen att göra ett val.

G610. Amnesti för medicinsk cannabis

Peter Lindqvist, Umeå
Björn Kjellsson, Umeå

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet ska besluta om liberalare reglering kring växtsläktet cannabis – ge amnesti till sjuka människor i behov att använda cannabis som medicin.
2. att Liberalerna verkar för att människor i behov av medicinsk cannabis tillåts odla upp till sex plantor
3. att Liberalerna verkar för att starta ett nationellt kompetenscenter för medicinsk cannabis

Världens nationer liberaliserar regleringarna runt växtsläktet cannabis och i Nordamerika hålls CME-ackrediterade utbildningar (Continual Medical Education) specialiserade om cannabis och det endocannabinoida systemet för sjukvårdspersonal.

Sverige hör i dag till världens mest konservativa länder när det gäller regleringen av cannabis, i synnerhet efter att Högsta domstolen 2019 beslutat att narkotikaklassa beredningar av lagligt odlad hampa som innehåller THC. Enbart ett fåtal människor som lyckats få laglig tillgång till medicinsk cannabis i Sverige och majoriteten av patienter tvingas välja mellan att köpa ett semi-syntetiskt preparat som beräknas kosta 50 000 kronor per år eller att vända sig till en betydligt billigare svart marknad alternativt att odla själv.

I Sverige i dag är det lagmässigt mindre straffbart att handla mindre mängder cannabis av kriminella organisationer än att själv odla cannabis, även så om det är i förmildrande medicinskt syfte. Det utsätter människor i behov av medicinsk cannabis för onödiga risker, exempelvis som att få kontaminerade produkter, dessutom främjar det kriminell verksamhet.

Svenska läkare får i dag ingen nämnvärd utbildning som rör vetenskapen om det endocannabinoida systemet och cannabis, som är en av världens äldsta medicinalväxter. Svenska läkare behöver mer utbildning på området samt ges fler alternativ till förskrivning av cannabis i stället för opiater och andra preparat med svåra biverkningar.

G611. Avkriminalisera narkotika för eget bruk

Maria Nilsson, Göteborg
Peter Lintin Wold, Göteborg
Jens Adamik, Göteborg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för en avkriminalisering av narkotika för eget bruk i syfte att minska den narkotikarelaterade dödligheten

I Sverige dör varje vecka i genomsnitt tio personer till följd av överdos. Det är bland de värsta i EU. Narkotikamissbruk är svårt att prata om. Det är inte sällan en fråga om skuldbeläggande från dig själv och av det omkringliggande samhället. Skuldbeläggandet och moraliserandet minskar inte det tunga narkotikamissbruket, det gör däremot att medmänniskor ser kriminella personer när vi borde se människor i behov av stod och hjälp. Personer med kända missbruksproblem får stora svårigheter i samhället. De stängs av från skolor, de förvägras medicinska behandlingar osv. Vi sätter in polis i stället för behandling.

Få söker hjälp i tid och få får hjälp i tid.

Vad innebär då avkriminalisering? Det innebär att Sverige upphör med att lagföra personer som påträffas med rester av illegala droger i blodet. I Sverige har eget bruk av narkotika varit straffbart sedan 1988. Ett av de tyngsta argumenten för att vi kriminaliserade eget bruk var att förhindra att unga människor skulle börja bruka droger. Sedan kriminaliseringen har fler börjat bruka droger, vilket borde visa att interventionen inte fungerar. Det andra argumentet var att möjliggöra för tidig upptäckt. Detta är svårt bedömt hur om hur lyckat resultatet blivit, ett stort fokus har lagts vid om unga personer är påverkade med mycket provtagning som följd. Då Polis kan anmäla till socialtjänsten redan vid oro borde det inte finnas behov av verifierade prover.

Under många år var det tabubelagt att ens röra vid frågor som avkriminalisering. Betäckning som drogromantiker var ett av de snällare epiteten på den som vågade närma sig frågan. Allt eftersom narkotikadödligheten har ökat har också fler personer uppmärksammat att det kan behövas en förändring i narkotikalagstiftningen. Inte för att legitimera narkotikaanvändning utan för att förhindra att människor

dör i överdoser. Flera tunga internationella och nationella instanser har på senare år efterlyst en annan politik på detta område. WTO till exempel rekommenderar numera en avkriminalisering för att minska narkotikadödligheten. I Sverige rekommenderar numera Folkhälsomyndigheten att regeringen utreder en avkriminalisering. Frågan har fått extra uppmärksamhet sedan Norges regering beslutade att lägga fram förslag om att reformera narkotikalagstiftningen så att användning av narkotika och mindre droginnehav avkriminaliseras. I Sverige har ofta svaret varit bättre missbruksvård, ökad tillgänglighet av naloxon och sprututbytesprogram. Vi måste dock inse att det inte räcker. Huvudlinjen måste vara att ansvaret för drogproblematiken flyttas från rättsväsendet till sjukvården. Den svenska regeringen har varit mycket ovillig att överhuvudtaget närma sig frågan. Detta är en liberal men framför allt en socialliberal fråga.

Människor kan inte fortsätta dö i missbruk på grund av att de inte vågar söka hjälp.

Sverige behöver en reformerad narkotikalagstiftning.

G612. Avkriminalisering är skademinimering

Romina Pourmokhtari, Sundbyberg
Linnea Bjärum, Malmö
Erik Berg, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att avkriminalisera bruket av narkotikaklassade preparat
2. att Liberalerna ska verka för att avkriminalisera innehav av narkotikaklassade preparat för personligt bruk
3. att Liberalerna ska verka för att svensk narkotikapolitik regelbundet utvärderas av fristående forskare och med utgångspunkten att skadorna av bruket ska minska

Den svenska narkotikapolitiken utgår i dag från ett nolltoleransperspektiv. Det ska vara svårt och jobbigt att vara en knarkare – man har med den policyn trott att man ska minska narkotikadödligheten och rädda fler liv. Tyvärr visar facit efter decennier av den förda politiken att effekten är motsatsen. Sverige har i dagsläget högst narkotikadödlighet i EU. Det är fullkomligt oacceptabelt. Med så dramatiska dödssiffror krävs dramatiska åtgärder.

Liberalerna har länge varit ett parti som kämpar för de svagaste i samhället – det är dags att vi tar ansvar också för den som lider av en beroendesjukdom och erbjuder en väg ut ur misären och framförallt en möjlighet att rädda sina liv.

Sedan 2017 har vi i Liberalerna skiftat utgångspunkt för narkotikapolitiken från nolltolerans mot narkotika till en nolltolerans mot narkotikarelaterade skador och dödsfall. För att på allvar stå bakom detta inriktningsbeslut måste vi backa upp det med konkreta policyförslag. Att det inte längre ska vara straffbart att ha en beroendesjukdom är en avgörande del av det, enligt både oss i Liberala ungdomsförbundet samt Global Commission on Drug Policy och Världshälsoorganisationen WHO.

Ett enigt socialutskott i riksdagen har ställt sig bakom en utvärdering av den svenska narkotikapolitiken, men Socialdemokraterna blockerar en opartisk utredning. Tror man på sin egen politik borde man våga ställa denna inför granskning och det är vi beredda att göra. Av humanitära skäl motionerar vi för att Liberalernas narkotikapolitik ska ha syftet att rädda liv. Såväl forskningen som antalet dödsfall tvingar oss att välja rätt väg.

G613. Statlig utredning om avkriminalisering och legalisering av cannabis

Simon Chrisander, Malmö
Roko Kursar, Malmö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att få till en statlig utredning som utreder avkriminalisering och legalisering av cannabis med syfte att ge ett fullständigt faktabaserat underlag på vilken den framtida politiken inom detta område kan beslutas

Sveriges hållning till cannabis står ut i ett nordiskt, europeiskt och globalt perspektiv. Det är hög tid att rådande lagstiftning och politik inom det här området utvärderas med hjälp av grundliga fakta. En utvärdering skulle vara möjlig med hjälp av en statlig utredning som tittar på samtliga aspekter av den förda politiken. Samhällskostnader, hälsoaspekter och individens frihet bör vara självklara delar av utvärderingen.

Den illegala cannabisförsäljningen göder organiserad brottslighet i vårt land. Med pengar som härstammar från försäljningen av cannabis lockar gängkriminaliteten ungdomar på glid. Legalisering av cannabis minskar de ekonomiska möjligheterna för gängen att locka till sig ungdomar och minskar även rättsväsendets utgifter för brottsbekämpning av cannabisbruk. Medel som i stället kan användas för vårdinsatser till personer med missbruksproblematik. Enligt en rapport uppgår samhällskostnaderna för en gängkriminell till mer än 14 miljoner kronor under en tioårsperiod. Efter 15 år är kostnaderna uppe i nära 24 miljoner kronor för en gängkriminell. Rent samhällsekonomiskt är kostnaderna enorma. Med en legalisering av cannabis och full statlig kontroll av produkten, från frö till användning, så tillkommer dessutom en inkomstkälla som kan användas till missbruksbehandling och drogförebyggande arbete.

I många länder är medicinskt bruk av marijuana tillåtet. Marijuana har visat en positiv effekt på reumatism och smärta. Värdet av de positiva aspekterna för individen bör sannolikt vida överstiga de negativa samhällseffekterna av att tillåta medicinsk marijuana.

Bruket av cannabis ökar i Sverige, vilket tyder på att den nollvision som för närvarande följs inte fungerar. I stället för att brukare går till en langare som troligen har minimalt fokus på säkerhet och kvalitetskontroll så skulle en statligt kontrollerad försäljning innebära ordentliga kvalitetskontroller och minska brukarens exponering för kriminella miljöer och tyngre droger.

Individens rätt att använda vissa droger, som till exempel alkohol och tobak, finns sedan länge i Sverige. Från ett folkhälsoperspektiv framstår det som inkonsekvent att tillåta alkohol och tobak när man samtidigt förbjuder marijuana.

Enligt en studie i The Lancet är alkohol väsentligt mycket värre både när det gäller skada på brukaren och skada för andra/omgivningen. Även tobak är värre än marijuana för både brukaren och andra/omgivningen.

Det finns självklart negativa effekter från cannabisbruk framförallt i ung ålder. Sådana ska självklart vägas in när politiken bestäms, men precis som de positiva effekterna så måste de negativa baseras på fakta och inte på en ingrodd social avsky som är faktaresistent.

Vi vill därför att staten utreder avkriminalisering och legalisering av cannabis med syfte att ge ett fullständigt faktabaserat underlag på vilken den framtida politiken inom detta område kan beslutas.

G614. Reformera missbruksvården

Liberalerna Västerbotten

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att missbruksvården reformeras och att ansvaret mellan kommun, region och staten förtydligas och där en huvudman bör ha ansvaret

För oss liberaler är missbruks-relaterade frågor viktiga och den som är beroende av narkotika eller annan substans förlorar sin frihet. Vi vill att den som är beroende ska få snabb hjälp och vård att bryta sitt missbruk och just nu är det akut med tanke på att Sverige just nu innehar den högsta narkotikadödligheten i EU.

Det faktum att vi har den högsta narkotikadödligheten inom EU är en skam för ett välfärdsland som Sverige. Den syn på narkotika och missbrukare, samt den missbruksvård som existerar i Sverige i dag är flera betydande faktorer till den höga narkotikadödligheten.

I media har vi nåtts av alarmerande information om hur ansvaret mellan kommuner, region och staten gör att personer som missbrukar faller mellan stolarna. Nu är det dags att något parti tar fronten i denna fråga och det bör Liberalerna ta. Det är på många plan som missbruksvården behöver reformeras och få ett modernt arbetssätt och synsätt som mer liknar våra grannländer som befriat sig från konservativa arbetssätt och synsätt på personer som missbrukar och narkotika.

Missbruksvården måste reformeras.

G615. Bättre stöd och behandling till personer med tablettmissbruk

Monica Wahlström, Vännäs
Maria Lindvall, Umeå
Carinne Sjöberg, Umeå
Christina Soldan, Skellefteå
Ulrica Westerlund, Umeå
IngMarie Westh, Umeå

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att alla regioner säkrar individuellt anpassad behandling till personer med läkemedelsberoende, med tillhörande hälsosamtal och helhetssyn på patientens situation och symptom
2. att psykologisk behandling ska erbjudas som ett komplement vid konstaterat läkemedelsberoende
3. att information om hjälp och behandling vid läkemedelsberoende särskilt lyfts fram och säkras på alla vårdcentraler
4. att forskning med särskilt fokus på kvinnors hälsa kopplat till läkemedelsberoende stärks

Kvinnors psykiska ohälsa sticker ut i landet och i länet där vi i Liberala kvinnor Västerbotten verkar. I en rapport från Jämställdhetsmyndigheten i februari 2021, där hälsoläget följs upp utifrån det jämställdhetspolitiska delmålet jämställd hälsa, framkommer att kvinnor fortsatt är överrepresenterade och uppvisar en snabbare ökning angående psykisk ohälsa.

Vid oro, ångest, sömnbesvär, och också vid depressionstillstånd skrivs i stor omfattning lugnande medel ut, som ofta är beroendeframkallande. Likaledes vid smärttillstånd, där kvinnor också är överrepresenterade, används i stor omfattning läkemedel som kan vara beroendeframkallande. Det handlar därmed om läkemedel utskrivna på recept men som med regelbunden användning ökar risken att utveckla ett beroende. Forskning på kvinnors hälsa och olika symptom som är förknippade med diffusa sjukdomstillstånd skulle behöva stärkas, för hitta rätt diagnos och behandling. Om inte roten till problem som patienten upplever ringas in, kan en felbehandling med beroendeframkallande läkemedel få svåra konsekvenser i form av ett missbruk närmast av misstag.

Kvinnor har också en tendens att uppvisa kroppsliga symptom, diffus värk eller liknande när det kan finns en underliggande psykisk ohälsa eller icke upptäckta depression, och risk finns att depression inte lyfts. Bekymmer med felbehandling har också stora mörkertal. Det finns kvinnor som upplever hur läkaren i stället för att se patienten och hennes situation ur en helhetsbild och söka ursprunget till problemen förskriver lugnande. Vidare har vi i många delar av vårt land svårigheter med läkartillgång, och vårdcentraler med stafettläkare och/eller stor omsättning av läkare vilket försvårar uppföljning och kontinuitet.

I Region Stockholm finns exempel på en ny mottagning för läkemedelsberoende, som fokuserar på individuellt anpassad behandling till personer med läkemedelsberoende. Kliniken jobbar för att också göra noggranna kontroller och anpassningar av medicinering för att växla läkemedel och samtidigt arbeta för nedtrappning av de beroendeframkallande läkemedlen. En annan viktig del är att arbeta med hälsa ur ett större perspektiv, och utifrån hälsosamtal även väga in patientens situation kring flera aspekter som sömn, kost, alkohol och nikotin. Vidare erbjuds psykologisk behandling för ångest, depression och sömnproblem.

Många kvinnor runt om i landet som söker hjälp vid misstanke om eventuellt beroende av läkemedel, finner via vårdguiden information om beroende mest kopplat till skadligt bruk eller missbruk av alkohol och droger, något som kan uppfattas som hämmande. Liberala kvinnor i Västerbotten

noterar också att en googling på ordet ”tablettmissbruk”, som är den vanligaste benämningen, ger noll träffar hos Vårdguiden. Kunskapen om kvinnors ohälsa inom detta område behöver stärkas, och finnas lätt tillgänglig. Varje hälsocentral måste ha en beredskap att kunna ge ett individuellt anpassat bemötande för att kunna upptäcka kvinnor med läkemedelsberoende

G616. Inga injektionsrum

Michael Helmersson, Filipstad

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att man inte vill se inrättandet av injektionsrum för narkomaner inom svensk sjukvård

Frisinnade och liberaler brukar hylla individens förmåga att rationellt och nyktert, med eftertanke, ta beslut om det egna livets viktiga vägval. Detta förutsätter förstås att individen är fri att fatta dessa beslut, att individen inte begränsas i sina valmöjligheter. En begränsande faktor är slaveri, i vår tid främst slaveri under drogmissbruk. Det är rimligen en liberals plikt att verka för att minska de skador som missbruk för med sig för individer såväl som för samhället i stort.

Jag och många med mig anser att landsmötet tog ett ogenomtänkt beslut 2019 när man förespråkade inrättandet av injektionsrum för narkomaner. Den åtgärden hjälper inte mot missbruket, den underlättar det missbruk som är en form av slaveri, som skapar och med hjälp av injektionsrummen låser fast individen i slaveriet under drogerna. Samhällets och därmed vårdens mål ska i stället vara att befria individen från detta slaveri.

Sjukvårdens fokus får inte flyttas från det viktiga, att bota narkomanerna. Inrättandet av injektionsrummen ger i stället sjukvården den omvända uppgiften, att hjälpa narkomanerna så att de kan fortsätta med sitt missbruk.

Var gång vi använder medborgarnas skattemedel till en offentligfinansierad tjänst, så begränsar vi individers ekonomiska frihet för att kunna hjälpa andra. Då ska också denna tjänst ha ett gott syfte. Att motverka narkomanin är ett gott syfte, att underlätta den är det inte.

H1. MIGRATIONS- OCH ASYLPOLITIK

H101. Inget stopp på kvotflyktingar

Anton Sjöstedt, Arvika

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska arbeta mot ett stopp för att Sverige ska ta emot kvotflyktingar

En kvotflykting är en person som har flytt från sitt land och som har blivit utvald av FN:s flyktingorgan UNHCR för att få flytta till ett annat land. Det kallas vidarebosättning (på engelska resettlement). Sverige brukar ta emot 5 000 kvotflyktingar per år.

Sverige har tagit emot kvotflyktingar sedan 1950. Den svenska flyktingkvoten ska bidra till att lösa utdragna flyktingsituationer som riskerar att bli permanenta. Den kan också erbjuda skydd snabbt till personer i utsatta lägen. Personer som blir uttagna som kvotflyktingar kan befinna sig i flyktingläger, men även i städer eller på landsbygden. Att vidarebosättas till ett annat land kan vara den enda lösningen för personer som varken kan stanna i det första asylländet eller återvända hem. Processen administreras av FN:s flyktingorgan UNHCR.

De flesta kvotflyktingar vidarebosätts från områden som gränsar till kriser och konflikthärdar. Vidarebosättning blir en allt viktigare insats för att förhindra att människor riskerar livet i sina försök att korsa Medelhavet. En del av Sveriges uttagningar i Nordafrika kommer nu att ske längs den centrala Medelhavsrutten. Genom att göra vidarebosättning till ett alternativ under vägen genom Afrika eller Mellanöstern hoppas UNHCR kunna minska dessa olyckor.

UNHCR förordar ytterligare två fokusområden. Det ena är vidarebosättning från Syrien och dess närområde, främst avseende syrier i primärt Turkiet, Libanon och Jordanien. Det andra är flyktingar i Afrika, framförallt etiopier, eritreaner, kongoleser, sudaneser, sydsudaneser och somalier. Dessutom framhåller UNHCR vikten av att den svenska kvoten innehåller platser för akuta och prioriterade ärenden runt om i världen.

Varje år ger regering och riksdag Migrationsverket resurser för att kunna överföra ett visst antal kvotflyktingar till Sverige. Inriktningen på uttagningarna bestäms av Sveriges regering men vilka flyktinggrupper som ska prövas för vidarebosättning från olika länder bestäms av Migrationsverket i samarbete med UNHCR.

Sedan 2018 har Sverige tagit emot 5 000 kvotflyktingar om året och under 2020 var antalet platser lika många, men 1 401 platser kunde inte fyllas på grund av coronapandemins effekter på arbetet med vidarebosättning. Regeringen har beslutat att dessa platser ska fyllas under 2021 utöver årets kvot som omfattar 5 000 individer. Under 2021 ska därför total 6 401 kvotflyktingar tas emot av Sverige.

H102. Utveckla asylhjälpen, skydd för människor

Patrik Szefer, Gällivare

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna bör tillsätta en utredning kring ny asylpolitik och även ta med den utredningen i arbetet inom EU om en mer gemensam hjälp och asylpolitik

Alla länder måste värna och kunna ge trygghet åt människor i andra länder. Att endast säga att folk får fly hit som kanske inte ens vill fly eller inte kunnat återvända till sitt hem är inte realistiskt, men har man bott över fem år i Sverige och har ett jobb så måste man kunna kalla det hem (eller om man har bott här tre år med barn som börjat i skola och dagis). Massflykt borde inte få pågå i dag, när den går att stoppa mycket tidigare av FN, Nato eller andra styrkor som ska skydda andra människor mot diktatur, extremism och andra inbördeskrig innan barn och andra får men för livet. Sverige kan nog bidra med en hel del både ekonomiskt och med militära insatser.

Asyl bör ske i närmaste land för tillfälligt skydd enligt Dublinförordningen med bättre EU-samarbete.

Många länder har mer yta än Sverige och tillsammans kan flera länder, räddningsorganisationer som Röda korset gå in och hjälpa ekonomiskt med bidrag för att bygga upp tillfälliga barackbyar där skola och samhällen kan ske tillfälligt i situationer där människor tvingas söka tillfälligt skydd för att sedan förhoppningsvis kunna återvända till sitt hemland.

Arbetskraftsinvandring är en annan sak för vårt land och ger nettonytta med rätt integration i samhället.

Genom tillfälliga barackbyar på lämpliga platser i närmaste land så går det att övervaka, skydda människor med hjälp av FN-soldater i stället för att fortsätta få in problem i flera andra länder som i dag sker på ett eller annat sätt. Då har man hjälpt människor och värnat om asylrätten för att människor ska få skydd. I Sverige i dag saknas bostäder för folket, en del får inte rätt vård eller har inte nära tillgång till den, och skolan har problem. Utöver deta har Sverige problem med extremister, narkotika, skjutningar, våldtäkter, kvinnoförnedring och utanförskapsområden. I vårt land har vi nog med problem som uppstått på grund av en sämre flyktingpolitik i Sverige och EU. Alla bör sedan tidigare ha lärt sig vilka problem som kom efter kriget i Bosnien och liknande under 90-talet.

Om länder bara 2011 hade hjälpt att sätta stopp för regimen och Ryssland i Syrien hade vi inte fått den massflykt som uppstod till andra EU-länder och Sverige. Många av människorna ville inte ens fly och ville ha hjälp av världen som svek för att kunna stanna kvar i landet eller i närheten.

Genom ett bättre EU-samarbete, hjälp från FN, kanske Nato och om man i stället bygger tillfälliga byar så tror jag att Sverige och EU hade kunnat minimera problem i stället för att ta emot flyktingar som egentligen inte hade behövt fly till just vissa länder om alla redan från hade hjälpts åt på ett bättre sätt. Då hade vi inte haft dagens problem.

Under andra världskriget tog Sverige tillfälligt emot ensamkommande barn från Finland (närmaste land).

Jag hoppas i dag enligt ovanstående text att man ska börja tänka till och få upp ögonen för detta. Nu är det dags för en omstart för Sverige och EU där man kan tänka om och göra rätt när krig uppstår på grund av extremister som måste bekämpas, så att människor förhoppningsvis kunna återvända till sitt hemland.

Det viktiga är att minimera att mer framtida problem ska uppstå. Kom också ihåg att jag inte vill dra alla över en kam, men jag vill att Liberalerna ska se en mer realistisk flyktingpolitik där länder tillsammans kan fördela pengar och skapa mer trygghet för folket igenom att bygga lägenheter, skolor och förskolor av baracker i Sverige på grund av tillfällig lokal och bostadsbrist. Till Sverige kommer man för att arbeta och bidra till landet precis som min mormor och morfar när de kom från Finland.

H103. Barns rättigheter vid asylprövning

Gunnar Nordmark, Växjö
Lovisa Aldrin, Halmstad
Jimmy Ekström, Aneby
Joar Forssell, Stockholm
Malin Sjöberg Högrell, Uppsala
Amelie Tarschys Ingre, Lidingö
Karin Karlsbro, Stockholm
Annika Linde, Danderyd
Maria Lundqvist Brömster, Nordmaling
Birgitta Rydell, Stockholm
Anna Starbrink, Stockholm
Barbro Westerholm, Stockholm
Ingeborg Wiksten, Sundsvall

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att barns ställning stärks i asylprocessen.
2. att Liberalerna ställer krav på att barns rättigheter ska tillgodoses genom att barnspecifika asylskäl prövas på ett rättssäkert sätt.
3. att Liberalerna tar ställning för att barn som under asylprocessen omhändertagits enligt LVU för att föräldrarna brister i omsorg inte får utvisas tillsammans med föräldrarna.
4. att Liberalerna bestämt tar avstånd från att barn hålls i förvarar på grund av att de är asylsökande.

Barn på flykt – värna individen i asylprocessen

För oss liberaler är det självklart att utgå från den enskilda människan. Hon är utgångspunkten också i flyktingpolitiken där vi ska fortsätta värna asylrätten. Att säkerställa att varje människa, även barnet, får sin sak prövad i en individuell och rättssäker process där skyddsbehovet står i centrum är självklart för ett land som vill leva upp till de mänskliga rättigheterna. I dag lever Sverige inte upp till detta tillräckligt väl.

Barn och unga har rätt att få sina egna asylskäl prövade i en rättssäker process. De måste betraktas som individer med egna mänskliga rättigheter och egna skyddsskäl. Barnperspektivet behöver stärkas i asylprocessen. Barnombudsmannen har tidigare pekat på att barnspecifika asylskäl inte alltid kommer fram i processen. Unicef har framhållit samma brister. Det kan handla om så allvarliga saker som hot om barnäktenskap, risk att tvingas bli barnsoldater i krig, könsstympning och så vidare.

Det förekommer även att barn sätts i förvar, trots att det aldrig får ske på grund av att barnen och familjen är asylsökande, enligt FN:s barnrättskommitté. Detta bör Liberalerna med kraft ta avstånd ifrån och motverka.

För att barnets rättigheter ska tillgodoses på ett rättssäkert sätt behöver asylutredningarna göras mer barnanpassade, exempelvis genom att Migrationsverket säkerställer att de har barnanpassade utredningsenheter med hög kompetens på området. Viktigt är också att hålla handläggningstiderna nere, eftersom långt perioder av ovisshet riskerar att slå hårt mot barnet, vilket Europarådet tidigare kritiserat Sverige för.

Liberalerna var pådrivande för att göra FN:s barnkonvention till svensk lag. Det är glädjande att detta också blivit verklighet. Sverige är därmed förpliktigat att sätta barnets bästa främst. Tyvärr har Unicef alltså haft anledning att kritiserat Sverige för att barnets bästa inte prioriteras i asylprocessen och att rättssäkerheten blir lidande. Asylsökande barn får inte heller sina rättigheter tillgodosedda på samma sätt som andra barn i landet. Det händer att barn till asylsökande omhändertas enligt LVU då föräldrarna brister i omsorg. Ändå kan utvisningsbeslut tas och barnet utvisas tillsammans med sina föräldrar, trots att de av samhället bedömts brista så allvarligt att barnet omhändertagits. Det är ett svek mot några av de mest utsatta individerna.

Liberalerna bör fullfölja vår starka tradition att värna och främja barns trygghet och ständig kräva att individens rättigheter tillvaratas, i synnerhet när individen är ett barn i mycket sårbar situation. Därför föreslår vi att Liberalerna driver på för att stärka barnperspektivet i asylprocessen.

H104. Konsekvenser för barn av krav för permanent uppehållstillstånd

Anne-Marie Ekström, Borås
Reza Aghapoor, Borås
Anita Brodén, Alingsås
Andreas Froby, Botkyrka
Seidi Is, Borås
Jessica Johnson, Vallentuna
Linnea Sandström Lange, Stockholm
Fredrik Nilströmer, Borås
Anders Wallin, Uppsala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att förslagen i punkt 6 och 11 i rapporten Demokrati och jämställdhet som handlar om permanent uppehållstillstånd och medborgarskap utreds ordentligt för att ta fram konsekvenser om de genomförs. Särskilt med fokus på barnperspektivet.

I rapporten Demokrati och jämställdhet föreslås krav på egenförsörjning, språkkunskaper och kunskap om det svenska samhället samt god vandel för att få permanent uppehållstillstånd. En del personer exkluderas från dessa krav. Det handlar om barn, personer med funktionsnedsättning eller annan sjukdom och kvotflyktingar. Detta är ett förslag som skapar många frågor. Hur skulle man kunna ha försörjningskrav på barn? Hur ser man på hela familjen? Om kvinnan eller mannen inte kan svenska, ska då bara den ena parten plus barnen få permanent uppehållstillstånd? Och vad menas med god vandel? Hur ser man på hbtqi-flyktingar och andra som inte inom överskådlig tid kan återvända till sitt hemland. Hur hanterar man egenförsörjning när arbetslösheten är stor? De allra flesta vill kunna försörja sig och göra rätt för sig men om jobben saknas ska då människor fortsatt leva i ovisshet om framtiden. Var finns barnperspektivet? Ska barn kunna leva i otrygghet hur länge som helst? Liberalerna vill ju att alla barn ska ha en trygg uppväxt.

När det sedan kommer till medborgarskap föreslås att också ett medborgarsamtal ska genomföras. Det finns många frågetecken också kring detta. Vem ska hålla i samtalet? Vilken kompetens kommer att krävas för den som ska samtala med den som söker om svenskt medborgarskap? Samma frågor som kring permanent uppehållstillstånd måste ställas. Ska det ske familjevis? Om inte både mannen och kvinnan uppfyller kraven ska bara den ena parten få medborgarskap? Var finns barnperspektivet?

Innan sådana här förslag läggs måste konsekvenser utredas och framförallt måste barnperspektivet finnas med.

H105. Rätt till trygg uppväxt för barn i asylsökande familjer

Anne-Marie Ekström, Borås
Reza Aghapoor, Borås
Anita Brodén, Alingsås
Andreas Froby, Botkyrka
Seidi Is, Borås
Fredrik Nilströmer, Borås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att särskilda skäl ska gälla när barn är inblandade

2. att barn hörs i asylprocessen

3. att barnfamiljer som ges asyl ges permanent uppehållstillstånd direkt

4. att försörjningskraven för familjeåterförening tas bort

Liberalerna vill att alla barn ska ha rätt till en trygg uppväxt. Men det verkar inte gälla alla barn. Barn i asylsökande familjer har ingen rätt alls. Oavsett de är med hela familjen i Sverige eller väntar på att få återförenas med sin pappa eller mamma som sökt skydd i Sverige.

I dag skeppas familjer som väntar på uppehållstillstånd i Sverige runt till olika förläggningar utan hänsyn till hur barnen påverkas av att byta skola och kompisar. Det finns exempel där en ensamstående mamma som är statslös palestinier och inte kan utvisas till något land och hon och hennes barn har varit i Sverige i 11 år utan att få uppehållstillstånd eller att kunna lämna landet. Familjen tvingas lämna den ort där de hittat trygghet för en annan förläggning inom en månad efter besked. Ingen hänsyn tas heller till de barn som kanske väntar i en överfull flyktingförläggning någonstans i världen på att återigen få träffa sin pappa eller mamma som samtidigt som de oroar sig för resten av familjen sliter för att hitta ett jobb i arbetslöshetens Sverige.

Det är dags att återigen se till barns bästa i asylprocessen. När utlänningslagen klubbades i Riksdagen 2005 hade dåvarande Folkpartiet flera reservationer som inte gick igenom. Men som visade på att liberaler värnar barns rättigheter. Vi ville att barn skulle höras i större omfattning. Vi påpekade att när det gäller barn ska man ta hänsyn till lägre krav och ge uppehållstillstånd vid särskilt ömmande omständigheter medan för vuxna kraven är högre och kan ges vid synnerligen ömmande omständigheter. Det var en enig folkpartigrupp som röstade för detta. Det är dags att ta med asylsökande barn i vår politik för barns rättigheter igen. Det är dags att driva frågan att när det gäller familjer med barn så ska det vara särskilda skäl som ska gälla för uppehållstillstånd. Permanenta uppehållstillstånd borde ges när barn finns med i bilden.

När det gäller familjeåterförening bör kraven för försörjning tas bort. För att alla barn ska få en trygg uppväxt.

H106. Familjeåterförening ska värnas

Nina Lundström, Sundbyberg
Anita Brodén, Alingsås
Maria Lundqvist-Brömster, Nordmaling

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet beslutar att Liberalerna ska fortsatt värna familjeåterförening inom asylrätten så att barn ska kunna återförenas med sina föräldrar

Liberalerna har under lång tid värnat rätten för barn att återförenas med sina föräldrar. En human asylpolitik värnar möjligheten för familjer att återförenas. Enligt folkrätten har människor rätt till ett familjeliv och staterna ska underlätta för familjer som splittrats på grund av krig och konflikt att återförenas. Principen om familjens enhet fastslogs för första gången i FN:s allmänna förklaring om mänskliga rättigheter. Att få bo ihop med sin familj är en mänsklig rättighet som har starkt skydd i internationella konventioner. Det finns en uppfattning om att det är lätt att få återförenas i Sverige men i själva verket är det svårt att få återförenas med sin familj. För vissa familjemedlemmar, såsom åldrande och sjuka föräldrar eller barn över 18 år, är det mycket svårt – eller i princip omöjligt. Det försörjningskrav som uppställs för familjeåterförening genom den tillfälliga lagen har lett till att många familjer tvingas leva åtskilda från varandra. Att tvinga familjer att leva åtskilda från varandra skapar stort lidande och stress. Oro för vad som händer anhöriga, osäkerhet kring om eller när återförening kan ske och saknad gör att personer som har fått skydd i Sverige ofta har svårt att finna en meningsfull tillvaro, planera för framtiden och koncentrera sig på språkinlärning, utbildning och arbetssökande. Kvinnor drabbas hårdare än män. Krav på bostad och inkomst kommer försvåra möjligheten för barn och föräldrar att återförenas. Om kraven blir permanenta kommer fler familjer splittras. Ärenden om familjeåterförening avslås redan i dag trots att familjemedlemmen i Sverige har både bostad och inkomst. Kvinnor har svårare att uppfylla försörjningskraven om de befinner sig i Sverige eftersom de i många fall har lägre inkomster. Kvinnor har också ofta svårare än män att klara sig i hemländerna om de är ensamma kvar. På grund av de svåra humanitära konsekvenserna kan det inte anses proportionerligt att neka familjer återförening. Rätten till familjeåterförening måste garanteras för alla som beviljas skydd i Sverige och försörjningskrav som försvårar eller omöjliggör familjeåterförening måste ses över. Det måste finnas utrymme att ta hänsyn för att undvika orimliga humanitära konsekvenser när det gäller barn och deras föräldrar.

H107. Regelverket för VABO-invandrare

Urban Wästljung, Uppsala
Anders Wallin, Uppsala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att inom ramen för direktivet om varaktigt bosatta tredjelandsmedborgares ställning (Dir. 2003/109/EG) ställa krav på VABO att kunna försörja sig samt, fortfarande inom ramen för direktivet, att reglerna för invandring av anhöriga till VABO anpassas till motsvarande regelverk för anhöriginvandringen.

Trots att asylinvandringen konstant minskat är fortsatt huvudfokus att strama åt regelverket som rör just asylinvandringen och anhöriginvandringen som till del hänger ihop med den. År 2019 var antalet beviljade uppehållstillstånd grundat på asyl 17 502. Av dem var kvotflyktingar 5259, de som hade särskilt och synnerligen ömmande skäl 327 och de som beviljades enligt gymnasielagen 2664. Alla dessa är grupper som fått stort utrymme i de senaste årens debatt med återkommande krav på skärpningar i regelverken.

Samtidigt finns andra grupper av invandrare som beviljas tillstånd på andra grunder än asyl som till antalet är i samma storleksordning, men som inte alls har fått någon större uppmärksamhet i de senaste årens utredningar och förslag till ny lagstiftning. En sådan grupp är tredjelandsmedborgare som är varaktigt bosatta i andra EU-länder (VABO). Sverige har valt att dessa ska ha rätt att på samma grunder som EU/EES-medborgare kunna bosätta sig i Sverige och även ta med familjemedlemmar, och till dessa räknas även mor- och farföräldrar och vuxna barn. Antalet beviljade uppehållstillstånd för denna grupp har ökat från 2292 år 2016 till 6229 år 2019 och får antas fortsätta växa efter pandemin.

För att få ett femårigt uppehållstillstånd i Sverige som VABO räcker tio timmars arbetstid i veckan och något krav på att kunna försörja sig finns inte. Detta står i stark kontrast till regelverket för arbetskraftinvandring, då det för dessa både finns ett lägsta krav på inkomst på 13 000 kronor i månaden och krav på att lönen ska vara i kollektivavtalsenlig nivå – ett krav som inte alls finns för VABO. Medföljande familjemedlemmar behöver inte heller kunna försörjas och det finns inga krav på att ha någon bostad till sig och sin familj, vilket skiljer sig från reglerna för anhöriginvandring.

H108. Stärkt skydd för hbt-flyktingar

Barbro Westerholm, Stockholm
Åsa Andersson, Höganäs
Ann-Christin Danielsson, Halmstad
Peter Edholm, Solna
Johanna Ek, Flen
Ilona Heikka, Sundbyberg
Maria Jern, Falköping
Nicke Johansson, Stockholm
Jessica Johnson, Vallentuna
Rasmus Jonlund, Stockholm
Carina Nertlinge, Skurup
Niclas Peyron, Stockholm
Mats Sahlin, Stockholm
Jesper Svensson, Stockholm
Mattias Strand, Åstorp
Ellena Dellios Vukic, Malmö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att regeringen snarast bör ge ett uppdrag till Migrationsverket att utreda och följa upp rättssäkerheten för hbtqi-flyktingar i enlighet med vad som anförts i motionen.

2. att landsmötet uttalar att nuvarande lagstiftning bör ändras så att hbtqi-flyktingars rätt till asyl säkerställs.

Svensk lagstiftning ger i dag möjlighet till asyl med anledning av förföljelse och skyddsbehov på grund av sexuell läggning och könsidentitet. Dessvärre gör den praxis som utvecklats hos Migrationsverket och migrationsdomstolarna att skyddet kraftigt urholkats och att många personer med skyddsbehov, inte får det skydd de är berättigade till, utan skickas tillbaka till förföljelse i sina hemländer.

RFSL har gjort en rättsutredning där över 2 000 fall under perioden 2012 – 2020 granskats. Utredningen visar att rättsprövningen inte är enhetlig. Två identiska fall kan bedömas helt olika av två domstolar eller olika asylprövningsenheter hos Migrationsverket.

RFSL identifierar också att otillåtna krav ställs inom ramen för trovärdighets- och tillförlitlighetsbedömningen, i hbtqi-asylärenden. Det krävs exempelvis att personen ifråga ska ha genomgått en inre process som ska ha lett fram till en insikt om sin sexuella läggning, könsidentitet och/eller sitt könsuttryck. Det krävs också att hen har känt eller åtminstone kan reflektera kring känslor av olikhet, stigma och skam. Ju mer tabu hbtqi är i hemlandet, desto mer förväntas den asylsökande kunna prata om sin egen identitet.

Dessa krav framstår som orimliga och saknar lagstöd. De strider mot svensk och internationell rätt, eftersom de bygger uteslutande på stereotypa föreställningar om hbtqi-personer. En persons tankar, utveckling, känslor, identitet och reflektioner är individuella och inget som passar in i ett krav eller teoretisk mall på det sätt som migrationsmyndigheterna i dag kräver.

Rättsutredningen visar också att transpersoners asylskäl inte prövas korrekt. Trots att könsidentitet, könsuttryck och sexuell läggning är olika saker och utgör olika juridiska asylskäl, blandas de samman i bedömningarna och leder till felaktiga avslag och utvisningar till länder där hbtqi-personer utsätts för förföljelse och ibland dödsstraff.

Migrationsverket har tagit till sig RFSL:s rättsutredning och har inlett ett utvecklingsarbete, som syftar till att ge mer korrekta bedömningar av hbtqi-asylärenden, så att de hbtqi-asylsökande beviljas det skydd de har rätt till. Migrationsverket bör få regeringens uppdrag att utreda och följa upp rättssäkerheten för hbtqi-flyktingar. Nuvarande lagstiftning måste ändras så att den tydligare värnar hbtqi-personers möjligheter att få korrekta bedömningar och rätt till asyl.

H109. Låt hbtqi-flyktingar stanna i Sverige

Mats Nordström, Täby
Anne-Marie Ekström, Borås
Richard Brodd, Göteborg
Peter Edholm, Solna
Carl Otto Engberg, Stockholm
Inez Holst, Mölndal
Robin Nilsen, Stockholm
Ulrica Solver-Gustavsson, Örebro
Facundo Unia, Stockholm
Barbro Westerholm, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att hbtqi-personer med skyddsbehov ska få permanent uppehållstillstånd

Förföljelse eller välgrundad fruktan för förföljelse på grund av sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck är enligt gällande lag skäl för asyl. Detta har varit viktigt för utsatta grupper, däribland hbtqi-personer men den hårdnade asylpolitiken innebär en risk att personer i behov av uppehållstillstånd nekas detta.

H110. Hbtqi-personer i asylprocessen

Mats Nordström, Täby
Anne-Marie Ekström, Borås
Richard Brodd, Göteborg
Peter Edholm, Solna
Inez Holst, Mölndal
Robin Nilsen, Stockholm
Ulrica Solver-Gustavsson, Örebro
Facundo Unia, Stockholm
Barbro Westerholm, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Stärka rättssäkerheten och kompetensen vid asylprövningar som gäller hbtqi-personer genom utbildning av utredare, advokater och tolkar

2. att hbtqi-säkra asylboenden

3. att ingen ska utvisas med argumentet att hen kan leva i garderoben

4. att hbtqi-personer ska ges permanent uppehållstillstånd

För att kunna värna asylrätten är det viktigt att asylprocessen är rättssäker. Kompetensen hos de som utreder, biträder och tolkar en asylsökande måste vara hög. Särskilt när det gäller hbtqi-personer är det angeläget att det finns kunskap kring dessas situation i hemlandet. Dessutom måste säkerställas att de inblandade i asylprocessen har en positiv inställning till hbtqi-personer. Det vore katastrofalt om till exempel en tolk instämmer i den inställning som den asylsökandes hemland har kring hbtqi-personer.

Eftersom det på asylboenden blandas personer från olika länder och kulturer kan hbtqi-personer råka ut för att bo tillsammans med andra som har en negativ inställning till hbtqi-personer. Risken finns att de då utsätts för hot och våld. De som står för ett asylboende måste säkerställa att så inte sker. Asylboenden ska hbtqi-certifieras eller diplomeras.

En person som söker asyl på grund av att hen inte kan leva öppet som hbtqi-person i sitt hemland kan förmodligen inte under överskådlig tid återvända dit. Därför är det logiskt att en hbtqi-person direkt får permanent uppehållstillstånd. En hbtqi-person ska inte heller utvisas med argumentet att hen kan leva i garderoben.

H111. Sammanställ ett migrationspolitiskt program

Nina Lundström, Sundbyberg
Anita Brodén Alingsås
Maria Lundqvist-Brömster, Nordmaling

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uppdrar till partistyrelsen att sammanställa redan antagna landsmötesbeslut i ett migrationspolitiskt program

Liberalernas partiprogram innehåller ståndpunkter om migration antagna på landsmöten. Att sammanställa fattade beslut i ett migrationspolitiskt program bör vara en insats av begränsad omfattning. Det krävs inget nytt programarbete. Ett program gör att politikområdet finns samlat. Det underlättar kommunikationen av partiets helhetsförslag samt är viktigt för arbetet i politiska församlingar. Migrationsområdet innehåller en rad ståndpunkter antagna på landsmöten och den politisk inriktningen slår fast att asylrätten är en grundläggande mänsklig rättighet. I länder som präglas av förtryck och förföljelse riskerar människor sina liv för frihet. Sverige ska verka inom EU-samarbetet för att göra det möjligt att få inresevisum för att söka asyl. Transportörsansvaret ska avskaffas. Ansvaret för flyktingmottagandet ska fördelas jämnare mellan länderna så att fler flyktingar ska få skydd. Då stora konflikter utbryter ska EU tillfälligt slopa visumkraven gentemot personer som flyr från området, och FN:s medlemsländer ta ett större ansvar för att avlasta angränsande regioner. Asylprocessen i Sverige behöver förändras för att leva upp till folkrättsliga åtaganden. Kritik från FN:s flyktingorgan UNHCR och FN:s tortyrkommitté ska vägleda svensk asylprövning. Särskild hänsyn ska tas till barns egna asylskäl, och ensamkommande barn ska särskilt värnas. Avvisningar och utvisningar från Sverige ska utvärderas och kvalitetsgranskas. Ingen ska utsättas för skadlig eller förnedrande behandling under avvisning eller utvisning.

Att människor flyttar till arbete bidrar till utveckling. Arbetskrafts- och företagarinvandringen bidrar till Sveriges tillväxt, och student- och forskarinvandringen stärker Sverige som kunskapsnation. Både tillfällig arbetskraft och nya invånare ska välkomnas. Det ska bli enklare att få tillstånd att komma hit för att söka arbete eller starta företag för den som kan försörja sig under tiden i Sverige. Fler ska på plats i Sverige kunna söka om uppehållstillstånd för att arbeta. Reglerna för ansökan om och förlängning av uppehållstillstånd för den som vistas här lagligt ska förenklas. Utländska studenter ska ha rätt att söka arbete i Sverige också efter fullföljd utbildning. Utländska doktorander och deras medföljande ska få samma rättigheter beträffande permanent uppehållstillstånd och arbetstillstånd som gäller för personer med uppehållstillstånd för arbete.

Den enskilde har ett försörjningskrav för anhöriga som invandrar till Sverige. Försörjningskravet ska inte gälla vid återförening mellan föräldrar och minderåriga barn. Flyktingar och skyddsbehövande samt personer som varit långvarigt bosatta i Sverige ska inte omfattas av försörjningskravet för att ta hit sin närmaste familj. De generella välfärdssystemen ska underlätta för en trygg rörlighet. Många människor lever utan tillstånd i Sverige, så kallade papperslösa. Att de vistas här utan tillstånd gör inte att de saknar de grundläggande mänskliga rättigheter som tillkommer alla.

H112. Utred möjligt sponsorsystem enligt kanadensisk modell

Maria Nilsson, Göteborg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att utreda införandet av ett sponsorsystem enligt kanadensisk modell

Allt som oftast i debatten hörs förslag på att Kanada bör stå som modell för hur en svensk långsiktig migrationspolitik bör se ut. Det finns positiva aspekter men också negativa delar av den kanadensiska modellen. Kanadas migrationspolitik är planerad, det är möjligt delvis på grund av landets geografi. Den kanadensiska migrationspolitiken grundar sig nästan uteslutande på ett kvotflyktingförfarande. Det gäller oberoende om det handlar om ekonomiska migranter eller asylsökande från konflikthärdar. Inom ramen för den kvoten som reglerar kvotflyktingar finns det så kallade air Canada programmet. Det intressanta är det sponsorsystem som finns inom ramen för detta program. En flyktingsponsor kan vara ett företag, en organisation som under ett antal år förbinder sig att försörja den asylsökandes hjälpbehov. Även en grupp av privatpersoner kan ta på sig rollen som sponsor. I Sverige befinner vi oss i en situation där förhoppningen om en bred politisk långsiktig migrationsöverenskommelse har grusats. Alltför många nyanlända drabbas av vår bristande integration och fastnar i ett utanförskap. Vi behöver nya idéer för hur nyanlända bättre kan integreras. En sådan vore att utreda möjligheten till att införa ett sponsorsystem enligt kanadensisk modell.

H113. Amnesti för Hong Kongbor

Romina Pourmokhtari, Sundbyberg
Linnea Bjärum, Malmö
Erik Berg, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att EU ska införa en livbåtsmekanism för politiska flyktingar som underlättar deras möjlighet att snabbt få skydd i EU och Sverige.
2. att möjliggöra sponsorskap för organisationer och individer som vill hjälpa personer som flyr från politisk förföljelse.
3. att underlätta för unga personer som varit delaktiga i demokratirörelsen att få studentvisum i EU och Sverige.

När Hongkong överlämnades från Storbritannien till Kina 1997 var det med löftet om att ön skulle få behålla det delvis demokratiska system som redan fanns på plats. Modellen kom att kallas ”ett land, två system” och var tänkt att ses som en förebild inför Taiwans anslutning till Fastlandskina. När Kina blev medlem i WTO i början av 2000-talet fanns stora förhoppningar om att landet skulle demokratiseras i takt med att ekonomin privatiserades och landet införde marknadsekonomi.

I stället för att demokratiseras har Kina de senaste åren bedrivit en allt mer konfrontativ utrikespolitik och har gång på gång hotat demokratiska länder som gått emot kinesiska intressen. Denna utveckling har särskilt drabbat Hongkong i form av ökad kinesisk inblandning i Hongkongs inrikespolitik, vilket lett till omfattande protester. Sedan demonstrationerna i Hongkong började sommaren 2019 har över 7000 personer gripits och nära 2000 skadats efter våldsamma ingripanden från poliser.

Att stå upp för demokratin i Hongkong är förenat med risken för långa fängelsestraff och risken att stängas ute från karriärmöjligheter och lyckas i samhället. Samtidigt som det är viktigt att kampen fortsätter i Hongkong måste det finnas en ventil för de demokratiaktivister som hotas av förföljelse.

Runt om i världen tas nu olika initiativ för att demokratiaktivister i Hongkong ska få möjligheten att fly genom livbåtsmekanismer som förenklar processen att fly undan förföljelse och börja ett nytt liv i frihet. I Storbritannien kan personer som har BNO-pass (British Nationals Overseas) kunnat flytta till Storbritannien och i USA har Hong Kong Safe Harbour Act antagits som syftar till att förenkla asylprocessen för personer som deltagit i Hongkongs demokratirörelse.

Personer som bor i Hongkong har möjlighet att söka asyl i EU men vi ser behovet av att lättare kunna underlätta för i synnerhet unga personer att snabbt kunna få möjligheten att ta sig till EU och påbörja ett nytt liv här. Sverige och EU borde därför följa Kanadas exempel där man dels öppnat upp för möjligheten för organisationer och individer att sponsra personer som söker skydd i Sverige och därtill också göra det lättare att få studentvisum, samt ta del av studiemedel för unga personer från Hongkong.

Vårt förslag riktar sig till unga personer i Hong Kong som deltagit i demokratikampen men i tanke på förekomsten av utbredd förföljelse av unga demokratiaktivister i världen så skulle även fler länder kunna inkluderas.

H114. Klimatflyktingar bör få en egen asylgrund

Romina Pourmokhtari, Sundbyberg
Linnea Bjärum, Malmö
Erik Berg, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna bör verka för att klimatflyktingar får en egen asylgrund i Sverige.
2. att Liberalerna bör verka för att Sverige driver på för ett bindande internationellt avtal för klimatflyktingarna på nästa klimattoppmöte

Tiotals miljoner människor tvingas på flykt till följd av klimatkrisen. I en fri värld får du göra vad du vill så länge du inte skadar andra. Klimatutsläppen som har gjort västvärlden rik skadar nu människor i det globala syd. Extremt väder till följd av utsläppen riskerar att agera som bensin på elden i konflikthärdar. Det är vårt ansvar, Sverige måste ta emot fler klimatflyktingar, nu. Det finns en stor risk att önationer som Kiribati och Vanuatu, där tillsammans nästan en halv miljon människor bor, hamnar under vatten. Samtidigt som det redan i dag går att se människor som flyr från torka, översvämningar och andra naturkatastrofer. Då vi är en del av problemet som skapar detta måste vi ta ansvar. I dag har klimatflyktingar begränsade juridiska rättigheter som flyktingar och Parisavtalet kom inte fram till ett hållbart internationellt avtal för denna grupp. Vår asyllagstiftning utgår från att man flyr från krig och personlig förföljelse. Det behövs nu en ny asylgrund i Sverige och världen, för dem som jagas av opersonliga krafter som stigande havsnivåer och tyfoner. Sverige kämpa för ett bindande avtal för klimatflyktingarna på nästa klimattoppmöte. Precis som flyktingvågen 2014 och de stängda gränserna efter det visat är det omöjligt att få en hållbarhet i mottagande om bara enstaka länder tar ansvar. Engagemanget att få ned koldioxidutsläppen måste vara globalt, så även att hjälpa de som flyr. Tills dess att andra länder erkänner klimatflyktingars asylstatus bör Sverige ta ett extra stort ansvar. Internationella avtal kan ta lång tid att få till. Sverige bör gå i bräschen av två stora anledningar: Folk vars hem svämmar över kan inte snällt vänta på att få någonstans att fly till, och det går att sätta press på andra länder först om vi är ett föredöme. Vi måste ändra vårt samhälle till ett som inte leder mot klimatkatastrof jorden över, tills dess måste Sverige och andra länder hjälpa de som bor i länder där klimatkatastrofen redan är ett faktum.

H115. Försvåra inte arbetskraftsinvandring

Marcus Willershausen, Solna
Martin Norrby, Lidingö
Adam Simonsson, Haninge

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar ställning för att det inte ska införas språkkrav i svenska för att kunna beviljas permanent uppehållstillstånd i Sverige

Det svenska språket är nyckeln in i samhället. Språket är väldigt viktigt för integrationen och det är därför vi i Liberalerna är nöjda med att det äntligen ska införas krav på grundläggande kunskaper i det svenska språket för att få svenskt medborgarskap. Det finns även dem som tycker att man ska kunna svenska för att få ett permanent uppehållstillstånd i Sverige. Även om intentionen är god är det fel tänkt att ändra systemet på det sättet. Tanken utgår från att all invandring till Sverige är asylinvandring och att det därför behövs hårda krav på människor så att de anstränger sig för att komma in i det svenska samhället. Men så är det inte. Den andra stora kategorin av invandring till Sverige är arbetskraftsinvandringen som är extremt viktig för vårt land, och den borde bli större så att svenska företag kan hitta rätt kompetens över hela världen, och inte bara inom Sverige. För att det ska vara möjligt behöver våra regelverk vara enkla och lätta att förstå sig på. I stället för att arbetskraftsinvandrare som kanske jobbar för en svensk spelstudio i Stockholm eller i en högspecialiserad industri i Norrland ska behöva genomgå byråkratiskt krångel borde det vara enklare för dem att få ett permanent uppehållstillstånd. Att införa ett språkkrav när det inte finns något särskilt behov för det vore ett misstag.

Tanken med reformen är ju att incitamenten för den egna ansträngningen för integrationen blir högre, men det finns andra sätt man från politiskt håll kan styra det på. Exempelvis ska vi verka för möjligheten att läsa SFI från dag ett, att man ska kunna jobba i Sverige från dag ett och att bidragsnivåerna är justerade så att det aldrig lönar sig att gå på bidrag i stället för att arbeta.

Risken med att införa ett krav på kunskaper i svenska för permanent uppehållstillstånd är att de många arbetskraftsinvandrare som bidrar till välfärden hamnar i kläm i Migrationsverkets byråkrati och att det blir svårare för svenska företag att långsiktigt kunna trygga kompetens. Människor som arbetar i internationella sektorer på svenska företag har inte ett behov av att lära sig svenska för att göra sina jobb och bidra till välfärden. Vi bör inte göra det svårare för dem att få permanenta uppehållstillstånd i Sverige.

H116. Bättre integration med PUT

Jonas Andersson, Partille

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att permanenta uppehållstillstånd (PUT) ska vara utgångspunkten för de personer som beviljas asyl i Sverige och att det genomsyrar partiet rapporter, program och förslag.

Trots att såväl Liberalerna, och även forskare, i rapport efter rapport har pekat på att permanenta uppehållstillstånd (PUT) är den bästa vägen för att främja integration så har partiet successivt under de senaste 5–6 åren intagit en allt mer restriktiv linje till permanenta uppehållstillstånd för personer som beviljas asyl och uppehållstillstånd i Sverige.

Med permanenta uppehållstillstånd ges de människor som sökt och fått skydd i Sverige en reell chans att starta ett nytt liv. De får ett större incitament att lära sig språk, söka utbildning och arbete om de vet att de har en möjlighet att skapa sig en ny framtid i Sverige.

Genom att ställa upp allt fler villkor – ekonomiska, språkliga och andra – för att få PUT skapar vi hinder för en framgångsrik integration för dem som söker och får tillstånd att vistas i Sverige. Vi skickar signaler om att vi egentligen önskar dem ut ur landet igen fortast möjligt och de tvingas förutom det trauma de redan har över att behöva fly till ett annat land leva med en ständig osäkerhet om de kommer att ha möjlighet att stanna långsiktigt i Sverige och bygga sig en framtid.

Det är både ovärdigt mot de flyktingar som kommer hit och en förlust för Sverige och för en lyckad integration. Därför bör permanenta uppehållstillstånd vara utgångspunkten och grundregeln när vi beviljar uppehållstillstånd för dem som söker asyl i Sverige.

H117. Sverige behöver fler som flyttar hit för att jobba och studera

Anita Brodén, Alingsås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar sitt stöd till att Liberalerna ger gymnasieungdomarna ytterligare sex månader för att söka arbete, på grund av pandemin
2. att landsmötet uttalar sitt stöd att det fortsatt ska vara Liberalernas uppfattning att Sverige behöver fler som flyttar hit för att jobba och studera, och att gymnasieungdomarna borde inkluderas
3. att landsmötet uttalar att med hänsyn tagen till Liberalernas uppfattning ”att vi behöver fler som flyttar hit för att jobba och studera”, att vi har färdigutbildad inflyttad arbetskraft samt att det råder krigstillstånd i Afghanistan bör berörda få stanna i Sverige

Liberalernas uppfattning att vårt land” behöver fler som flyttar hit för att jobba och studera” kan läsas på Liberalernas hemsida under rubriken migration/integration.

Man kan också läsa en liberal uppfattning att ” öppenhet gör vårt land rikare”. Något som socialliberaler proklamerat

i valstugor och på gator och torg under valrörelser då frågan om migration lyfts fram.

Mångfald, inte enfald, berikar.

Vi kan konstatera att det redan kommit ett antal unga personer som gjort just detta som Liberalerna efterfrågat. Studerat och under alla ferier också jobbat med syfte att efter avslutade studier få ett fast jobb. Samhället har satsat på dessa ungdomar men också ställt krav. Många av dem har flytt från Afghanistan, ett land i kaos.

Ett krav är att efter avslutade gymnasiestudier skaffa en tillsvidareanställning på minst två år. Man har sex månader på sig att ordna detta jobb.

I normala fall kan ungdomar med driv och vilja att stanna kvar i sitt nya hemland klara detta.

En pandemi drabbade en hel värld, vilket också bl.a. påverkade arbetsmarknaden i Sverige. Ett antal branscher fick problem, bland annat inom hotell, restaurang och kultursektorerna. Många varslade sina anställda och för ungdomar med endast en gymnasieexamen i bagaget har det blivit mycket svårt att klara jobbsökaruppdraget på sex månader.

Liberalerna har hittills hårdnackat vägrat att ge dessa ungdomar en förlängd tid på ytterligare sex månader för att hitta en tillsvidareanställning. Det är dubbelt hårdnackat då en avvisning till Afghanistan där krigstillstånd och förföljelse råder är allt annat än humant.

Att mångfald och öppenhet berikar vårt land borde framföras oftare av liberala företrädare. Det som mestadels uttalas handlar om att måla en problembild och förstärka en negativ syn på invandring.

I de kommuner där man trots pandemin lyckats få en anställning har det ofta funnits en volontärcoachgrupp som stöttat och kunnat bistå med kontakter.

H118. Den förändrade EBO-lagen fungerar inte

Liberalerna Södertälje

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att EBO-lagstiftningen avskaffas

En förändring i EBO-lagen möjliggjorde för kommuner med en hög asylmottagning att undanta vissa specifika områden från just denna lagstiftning och därigenom verka för en ökad integration i samhället. Med facit i hand kan vi nu se att denna åtgärd inte fungerat och många kommuner använde även lagen på ett sätt som den inte var konstruerad genom att undanta hela kommunen och inte enbart områden där integrationen bedöms som svår.

EBO-lagen fungerar som så att den asylsökande kan välja att bo hemma hos någon under etableringsperioden i Sverige. Tanken är att detta ska ske hemma hos släkt eller vänner, men oftast är det en affärsuppgörelse som leder till trångboddhet och stor misär. Att personen faktiskt bor på anvisad adress kontrolleras inte det heller. I stället skapas trångboddhet och social utslagning i områden där integrationen redan är låg och möjligheterna att lära sig svenska kan anses vara obefintliga. Systemet sätter även en onödigt stor press på de kommuner som redan i dag har ett stort mottagande och en ond spiral uppstår.

EBO-lagen har inte fungerat tillfredsställande under lång tid och denna mindre förändring som trädde i kraft 2020 har inte lett till en minskad inflyttning av asylsökande till områden där integrationsmöjligheterna bedöms som låga. Förändringen har helt enkelt inte haft avsedd effekt.

För att motverka social utslagning, svarta hyreskontrakt och för att se till att de som kommer till Sverige får bästa möjliga mottagande bör ansvaret övergå helt till Migrationsverket och EBO-lagen avskaffas.

H2. FÖRSVAR OCH SAMHÄLLSSKYDD

H201. Inrätta en cybersolidaritetspakt

Maria Nilsson, Göteborg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ställer sig bakom behovet av att inrätta en cybersolidaritetspakt mellan demokratier och driver detta i riksdagen

Det har skrivits mycket om den så kallade gråzonen det vill säga de hot som inte kan klassificeras som konventionella krigshandlingar men som ofta är diffusa och komplexa och kan riktas mot en rad samhällssektorer till exempel cyberattacker mot myndigheter, företag, elnät, fientliga företagsuppköp osv. Syftet med angrepp i den så kallade gråzonen är att linjerna mellan krig och fred blir otydliga. Säpo har i sina senaste årsrapporter återkommande tagit upp de hot som stater som Kina, Ryssland och Iran utgör för Sverige i gråzonen.

Ofta handlar attackerna i gråzonen om cyberintrång. För snart ett år sedan drabbades det norska Stortinget av ett omfattande cyberintrång som går att spåra till den ryska militära underrättelsetjänsten GRU. Detsamma har tidigare hänt tyska förbundsdagen och naturligtvis det demokratiska partiet i USA under valrörelsen 2016. Även den finska riksdagen har varit utsatt för dataintrång men har inte officiellt anklagat någon stat för att ligga bakom det.

I Officerstidningen nr 3 2021 skriver den kände försvars- och säkerhetsjournalisten Patrik Oksanen att priset för dessa cyberintrång är mycket lågt jämfört med handlingar i den verkliga världen. De orsakar också mycket begränsade fördömanden från allierade. Oksanen för därför fram förslaget om en cybersolidaritetspakt mellan demokratier som ökar angriparens ”kostnad” vid en attack.

Liberalerna har som parti varit mycket tydliga med det hot som cyberattacker utgör. Lika tydligare har vi varit med kravet på ett Natomedlemskap. Det är därför naturligt att Liberalerna också för upp frågan om en cybersolidaritetspakt på den nationella agendan.

H202. Sverige ska maximera sin andel av den europeiska försvarsfonden

Romina Pourmokhtari, Sundbyberg
Linnea Bjärum, Malmö
Erik Berg, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att Sverige ska maximera sin andel av den europeiska försvarsfonden

Under de senaste fem åren har EU:s försvarssamarbete fördjupats rekordsnabbt. Ett exempel på detta är inte minst den europeiska försvarsfonden (EDF) vars syfte är att bidra till gemensam forskning och utveckling av nya vapensystem. I april fastställdes fondens budget till nära 8 miljarder euro, medel som ska delas ut till försvarsföretag med start sommaren 2021. Under fondens pilotfas visade det sig däremot att Sveriges försvarsindustri redan halkar efter. Det gäller nyttjande av stöd kopplat till produktion, vilket kräver medfinansiering av respektive medlemsstat – något som Sveriges regering inte ställt upp på.

Som liberaler och Europavänner borde det vara viktigt för oss att dels främja en konkurrenskraftig svensk försvarsindustri som bygger på samarbete, dels kostnadseffektivisera våra befintliga försvarsutgifter. Det förra är viktigt i ljuset av att andra länder har varit bättre på att bistå företagen i medfinansieringsprocessen – med en andel som dessutom inte behöver uppgå till mer än en fjärdedel av projektkostnaden. Det senare handlar om att maximera Sveriges andel av EU:s nya investeringar och fonder. Sveriges medlemsavgift är betald, EU:s budget är fastställd och den euroepiska försvarsfonden är sjösatt. Det enda rimliga nu är att se till att nyttja fonden också, särskilt då det offentliga i Sverige redan finansierar inköp av sådan försvarsmateriel som fonden ämnar finansiera.

EU behöver bli mer demokratiskt, och maktfördelningen inom unionen behöver förtydligas. Ett exempel på detta är att den verkställande makten i EU i dag utgörs av en EU-kommission som kan bestå av allt från nationalister till vänsterpartister och de är i praktiken garanterade att sitta kvar oavsett om Europaparlamentet stöttar deras politik eller inte. Det gör att EU-kommissionen inte kan hållas politiskt ansvariga för sina beslut vilket i sin tur åsidosätter de parlamentariska spelregler som vi annars står upp för.

Liberala ungdomsförbundet menar att EU-kommissionen behöver ges demokratisk legitimitet, att Europaparlamentet behöver ges mer inflytande och att detta behöver förtydligas i en gemensam europeisk konstitution.

H203. Försvarsmakten bör benämnas ”samhällets yttersta resurs”

Mats Andersson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna aktivt ska arbeta för att försvarsmakten börjar benämnas ”samhällets yttersta resurs”, som kan användas i det civilas tjänst när så är lämpligt

Landet har ett obegripligt trauma fortfarande från Ådalen 1931. På grund av detta är det tabu med att låta försvarsmakten ge resurser och stöd i någon betydande omfattning till civilsamhället. Med ett förändrat samhälle krävs också en förändrad syn på detta.

Försvarsmakten har kunskap, personal, fordon och andra resurser som skulle kunna hjälpa övriga samhället i stort som smått. I stället bygger vi upp parallella organisationer trots bristande ekonomi.

Ett exempel är militärpolisen som ofta skulle kunna stötta vanlig polis i eskort, bevakning, utredning eller vägspärrar. Låt oss använda samhällets resurser på bästa sätt och öppna upp för de möjligheter som finns.

H204. Östersjön

Mats Andersson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna arbetar för att fördubbla resurserna till kustbevakning, sjöräddning och marinen enligt motionen
2. att arbeta för att Sverige ska skaffa sig avancerade drönare för övervakning av land och hav

Östersjön är historiskt sett ”vårt hav”. Inget annat land har så lång kust här. Vi bör ha ledartröjan i att ta ansvar för miljöarbete såväl som säkerheten. Resurser för kustbevakning, sjöräddning och försvarsmaktens marina delar bör därför fördubblas. Automatiska drönare bör kunna övervaka kust och hav dygnet runt, året om. Detta för att lättare upptäcka tjuvfiske, smuggling, militära kränkningar från andra länder och miljöförstörande utsläpp.

H205. Natobas på svensk mark

Mats Andersson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna för upp diskussionen på dagordningen att Sverige skulle kunna hyra ut ett område längs Norrlandskusten till Nato för en marin bas under överskådlig men realistisk tid

Nära samarbete med Nato bör fördjupas. Hyr ut område för marinbas längs norrlandskusten.

Vi har som nation i dag nära band till Nato. Även om partiet fortfarande förordar ett fullt medlemskap kan det vara bra att öka samarbetet på andra sätt. Om vi upplåter en liten bit av norrlandskusten för en marin Natobas kan det innebära ett gott samarbete, ekonomiska intäkter och hjälp att praktiskt bevaka östersjöområdet. Det går naturligtvis i ett avtal förhandla om en hyra på exempelvis 25 år, mot att Nato ställer vissa praktiska resurser till vårt förfogande att kunna begära hjälp av såväl för det civila som militärt.

H206. Inför civilplikt för det moderna samhället

Hanna Wistrand, Stockholm
Svante Adolfsson, Göteborg
Mats Andersson, Stockholm
Stefan Ennerfelt, Stockholm
Jessica Johnson, Vallentuna
Jan Lenander, Göteborg
Lars G. Mellberg, Sigtuna
Louise Minnhagen, Stockholm
Christina Soldan, Skellefteå
Karolina Wallström, Örebro
Carina Wellenius, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att civilplikten återinförs och att den anpassas till de hot som i dag finns mot vårt samhälle och vårt demokratiska system

Civilplikten ersatte de vapenfria utbildningarna 1995 och var en del av totalförsvarsplikten inom totalförsvaret. Sedan 2008 utbildas inga civilpliktiga med lång grundutbildning i Sverige.

Förra civilplikten innehöll kommunala beredskapsmän, flygplatsbrandman, räddningsman och banverksreparatör.

Försvarsberedningen 2017–2019 förordade i sin delrapport Motståndskraft (december 2017) och slutrapport Värnkraft (maj 2019) att behovet av återaktivering av civilplikten bör utredas.

I dagens föränderliga värld är det inte endast den lede fi i form av konventionell militär som är ett hot mot vårt samhälle och vår demokrati. Pandemier, digitala intrång och virus, fake news, extremväder är nya fiender som alla slår hårt mot våra samhällsfunktioner och mot vår demokrati. För att säkerställa Sveriges resiliens i kris, oavsett orsak, bör vi återinföra civilplikt.

Med en civilplikt anpassad till dagens verklighet skulle vi kunna få ett starkare civilförsvar rustat inte endast mot krig utan även mot andra angrepp och hot. Detta samtidigt som vår ungdom skulle få en första erfarenhet av arbetslivet inom viktiga områden som är samhällsbärande. Se MSB:s Vägledning för identifiering av samhällsviktig verksamhet https://rib.msb.se/filer/pdf/28862.pdf

H207. Obligatorisk samhällsplikt

Monica Påhlsson, Göteborg
Wanda Klintberg, Göteborg
Berit Krantz, Göteborg
Margareta Svensson, Göteborg
Kjell Öhlund, Göteborg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar initiativ till en utredning om obligatorisk samhällsplikt, som syftar till att alla svenska medborgare under ett år ska tjänstgöra inom något angeläget område som försvar, skola, omsorg etc.

Liberaler tror på varje människas vilja och förmåga att styra sitt eget liv men att samhället ska stötta när problem uppstår.

Rättigheter bör följas av skyldigheter och möjligheter ges för att uppnå balans mellan rättigheter och skyldigheter.

I juli 2010 lades värnplikt i fredstid ned i Sverige. I mars 2017 återinfördes värnplikten och 4 000 kvinnor och män kallades in till grundutbildning med värnplikt, ett antal som nu utökats. De som genomför den nya grundutbildningen krigsplaceras som värnpliktiga även i de fall de inte anställs i Försvarsmakten.

”Lumpen” kallades den tidigare avskaffade värnplikten och var inte bara ett sätt att organisera Sveriges försvar. Det var också en institution där unga män med vitt skiftande bakgrund och från olika delar av landet samlades. De lärde känna varandra, varandras bakgrunder och hemvister i samhället och ”lumpen” gjorde (ett) folk av dem. Göran Rosenberg skrev i en krönika 2009 bl.a.:

”Värnpliktens betydelse som nationell brobyggare och smältdegel kan knappast underskattas och därmed inte heller dess betydelse för den nationella samhörigheten och demokratin.”

De samhällsproblem Rosenberg m fl har påvisat under de år som förflutit har sedan dess ökat i omfattning och tydlighet. Den vittomfattande segregation har fått påtagliga konsekvenser med etablerade utanförskapsområden som följd. Riskerna är stora att etniska, kulturella och sociala gränser växer allt högre med förstärkt främlingskap.

Ett annat samhällsproblem vi blivit medvetna om det senaste decenniet är att antalet äldre människor ökar – om cirka 20 år är antalet 85-åringar fördubblat. Det kommer att innebära mycket stora påfrestningar inte bara på ekonomin utan också på många anhörigas insatser under lång tid.

Vi menar att alla svenska medborgare mellan 18 och 24 år samt de som erhållit uppehållstillstånd – kvinnor och män – ska under ett år som obligatorisk samhällsplikt tjänstgöra inom något angeläget område som försvar, skola, omsorg m.m.

H208. Jordplikt

Marie Ericsson Drotte, Strängnäs
Tiina Ihatsu-Harder, Strängnäs

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att införa jordplikt för alla 19–20-åringar i Sverige

Förklaring jordplikt: Jordplikt är något man gör i stället för värnplikt. Jordplikt görs både av pojkar och flickor. Jordplikt innebär att man under ett år utför sin medborgerliga plikt för landet.

Under ett år arbetar man som praktikant inom någon basnäring i Sverige. Det kan exempelvis vara försvaret (värnplikt), sjukvården, äldrevården, gruvindustrin, skogsnäringen, energi, jordbruk, räddningstjänsten, sophantering, byggande av bostäder för hemlösa, med flera sysselsättningar.

Samtidigt med sin jordplikt ingår också undervisning i svensk samhällskunskap för ett större kunnande hur samhället fungerar, vilka lagar och regler som finns, vilka som är dina medborgerliga fri- och rättigheter samt vilka skyldigheter du har som medborgare.

Genom jordplikt skulle man ge ungdomarna en tillhörighet, en gemenskap och främja integrationen i samhället. Det ger ungdomarna en inblick i hur samhället fungerar, ökar deras kunskap och stärker deras förmåga att starta ett bra liv i vårt land.

Detta främjar också tillhörigheten och helhetstänket i stort i samhället. Alla som genomför jordplikt känner att de är en viktig del och bidrar till samhällets positiva utveckling.

H209. ”Jordpris” till alla som genomfört jordplikt

Marie Ericsson Drotte, Strängnäs
Tiina Ihatsu-Harder, Strängnäs

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att införa en innovationstävling med ”jordpris” på en miljon kronor (som nobelpris) för bästa innovation/förbättringsidé inom varje näring inom jordplikten

Låt ungdomarna vara med och bidra till sin egen framtid genom att ge dem möjlighet att påverka med nya idéer och komma med innovationsförslag inom den näring där de utfört sin jordplikt.

På så vis får man ungdomarna engagerade i samhällets utveckling och får igång innovationstänket på individnivå.

Man skulle få igång tankekraften i hela landet och skapa innovationer, som vi sedan kan föra ut i världen.

H3. UTRIKESPOLITIK OCH EUROPAFRÅGOR

H301. Tibet

Martin Klerung, Ödeshög

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att Sverige erkänner Tibet som en självständig stat

1950 ockuperades det självständiga landet Tibet av Kina. Det har varit under kinesisk ockupation sedan dess medan omvärlden, av rädsla för att stöta sig med den mäktiga kinesiska diktaturen, har valt att blunda för detta. Tibets dåvarande regent, fredspristagaren Dalai lama, undkom ett kinesiskt mordförsök på honom 1959 och flydde till Indien där han leder en exilregering i Dharmsala sedan dess. Om världssamfundet hade följt alla de internationella konventioner man upprättat och högtidlighållit i alla andra sammanhang hade denna exilregering varit Tibets erkänd som Tibets enda lagliga regering, precis som den norska exilregeringen i London under andra världskriget förblev Norges lagliga regering.

Den kinesiska propagandan försöker göra gällande att Tibet alltid har varit en del av Kina, och att Kina befriade Tibet. Inget kunde vara mer felaktigt. Beträffande den första punkten så använder Kina som ett argument ett avtal som tecknades mellan den tibetanske ledaren Sakya Pandita och mongolernas ledare Godan Khan år 1249 som innebar att den tibetanske laman skulle vara den högste religiösa auktoriteten i Tibet och Mongoliet och i utbyte skulle den mongoliske ledaren vara högste politiske ledare i Tibet. Kina var på den tiden ockuperat av mongolerna och när dessa störtades så övertog den kinesiske kejsaren avtalet med Tibet. Det är dock viktigt att komma ihåg att avtalet var ett arrangemang som ingicks mellan två parter, det var alltså i juridisk mening att betrakta som en personalunion. När den siste kinesiska kejsaren hade störtats 1911 sade Tibet upp avtalet med Kina året därpå, 1912 (en parallell kan här dras till unionsupplösningen 1905 då Norge, som var i personalunion med Sverige, sade upp unionen). Tibet fungerade därefter som en fullt suverän stat fram till den kinesiska ockupationen 1950.

Argumentet att Kina befriade Tibet är ytterligare ett propagandaknep. Kina tog som förevändning påstådd tortyr och människorättsbrott under den tibetanska statens existens för att intervenera Tibet. Det är möjligt att det på individnivå går att hitta belägg för det som Kina påstår, men det rättfärdigar ändå inte en ockupation av ett annat land. Hur många liv hade inte Mao Zedong på sitt samvete? Hur många torteras inte i Kina i dag under Xi Jinpings ledning? Ska omvärlden militärt angripa Kina på grund av detta? Jag tror de flesta inser att det är fullkomligt absurt.

Den tibetanska exilregeringen förtjänar allt erkännande för sin icke-våldsprincip. Det är en regering som i kampen mot en stor övermakt gjort allt rätt, men som ändå svikits av världssamfundet. Det är dags att rätta till detta misstag nu. Låt oss erkänna Tibet som en självständig stat.

H302. Israel–Palestina-konflikten

Anita Brodén, Alingsås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar sitt stöd för att Liberalerna står upp för folkrätten, mänskliga rättigheter, demokrati, FN- och Genèvekonventioner också i konflikten mellan Israel och Palestina.
2. att landsmötet uppmanar Liberalerna att fördöma den israeliska bosättningspolitiken.
3. att landsmötet uttalar sitt stöd för en tvåstatslösning samt att Liberalerna agerar när denna lösning förhindras.
4. att landsmötet uttalar sitt stöd till freds- och människorättsorganisationer i regionen som kämpar för fred och mänskliga rättigheter för både israeler och palestinier.
5. att landsmötet uttalar sitt stöd till initiativ och arbete som syftar till att motverka antisemitism och islamofobi.
6. att landsmötet uttalar sitt stöd att på EU-nivå kritisera de avsteg som gjorts rörande respekt för mänskliga rättigheter som krävdes i förmånliga handelsvillkor mellan EU och Israel.

Fred måste byggas på politiska krafter som erkänner folkrätten, mänskliga rättigheter och demokrati.

Ett litet stycke land bebos i huvudsak av två folk, judiska israeler och arabiska palestinier som både har kunnat leva som goda grannar till att under lång tid se varandra som fiender.

Den s.k. kvartetten som bestått av FN, EU, USA och Ryssland lyckades mejsla fram tänkbara lösningar på gränser, bosättningar, säkerhet och Jerusalemfrågan.

Israels regering har fortsatt att bygga illegala bosättningar som nu uppgår till över 700 000 israeler inne på Västbanken och i östra Jerusalem. Mark som tidigare tillhört privata palestinier har beslagtagits.

Bosättnings- och annekteringspolitiken är problematisk. Den utgör ett brott mot internationell rätt. FN:s medlemsstater ska enligt säkerhetsrådsresolution 2334 från 2016 göra skillnad mellan den erkända staten Israel och de israeliska bosättningarna på ockuperad mark, så kallad differentiering.

Den smular sönder tvåstatslösningen. FN-beslutet om en palestinsk statsbyggnad sida vid sida med Israel har starkt politiskt och ekonomiskt stöd från det internationella samfundet men bosättningspolitiken har successivt undermine-rat detta.

Den underminerar också demokrati och MR.

Israel är en rättsstat i det Israel som gäller 1967 års gränser.

Palestinierna i de ockuperade områdena lever under israeliska militärlagar.

FN-stadgan förbjuder att internationella gränser ändras med våld eller tvång.

Fjärde Genèvekonventionen förbjuder en ockupationsmakt att föra över egen befolkning på ockuperad mark.

Det är en David-Goliat-situation. Sverige ska fortsatt ha vänskapliga relationer och gott samarbete med staten Israel. Det är en naturlig hörnsten i svensk utrikespolitik. Det innebär dock inte ett försvar av den förda politik som förhindrar en tvåstatslösning och där den svagare parten inte har samma rättigheter.

Den palestinska staten är ingen rättsstat. Allvarliga problem som korruption, censurlagar, godtyckliga arresteringar och tortyr förekommer. Läget har försämrats vilket dessvärre också inneburit radikalisering av Hamas i Gaza och Hizbollah i norr.

I april 2020 uppmanade 38 tidigare regeringschefer och utrikesministrar EU:s ledare att stå fast vid

principen att fredsprocessen måste utgå från grundläggande principer i internationell rätt.

Undertecknarna – bland dem Carl Bildt (M) – varnade också EU för att vara passiva inför en kommande annektering.

Civilsamhället i regionen som kämpar för fred och mänskliga rättigheter för båda parter ska inte behöva tveka om att liberaler stödjer dem i deras kamp.

Initiativ och arbete som sker för att motverka antisemitism och islamofobi behöver stödjas då det blivit ett växande problem också i vårt land.

EU-domstolen slog 2019 fast att EU:s medlemsländer måste skilja på produkter från ockuperade områden och produkter från Israel. Det är rimligt att Sverige och EU tar ytterligare steg för att inte ge stöd till bosättningar som undergräver tvåstatslösningen.

H303. Lämna ett-Kina-politiken bakom oss

Olle Johnsson, Göteborg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att EU och Sverige avslutar ett-Kina-politiken och upprättar diplomatiska förbindelser med Taiwan.

Taiwan har de senaste åren visat att de är ett ljus i mörkret när det kommer till demokratin i Asien. När bakslag för friheten har skett på Filippinerna, i Myanmar, i Thailand och i synnerhet i Folkrepubliken Kina, är Taiwan en välmående liberal demokrati.

Allt för länge har Taiwans öde legat i malpåse då deras diplomatiska status varit omtvistad. Detta har medfört att Taiwan inte fått ta plats i internationella organisationer som WHO eftersom Folkrepubliken Kina aktivt motsatt sig detta. därtill har Kina hotat Taiwan med en invasion om de skulle besluta att bli självständiga.

Sverige bör gå i fronten för att legitimera Taiwan och vi bör därför verka för att både Sverige och EU upprättar diplomatiska förbindelser med Taiwan. Intentionen att vilja upprätta sådana förbindelser skulle tydligt skicka en signal till Beijing att omvärlden inte anser att Taiwan är en del av Folkrepubliken Kina. Gör avsteg från ett-Kina-principen.

De senaste årens aggression från Folkrepubliken Kina mot demokratiska länder, deras övergrepp mot uigurer i Xinjiang och attack på demokratin i Hongkong visar tydligt vikten av att Taiwan behöver skyddas.

H304. Bojkotta diktaturer

Mats Andersson. Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att diktaturer som Kina och Ryssland ska bojkottas

Liberala demokratier kan inte samarbeta med diktaturer, dessa ska bojkottas

H305. Religiösa minoriteters överlevnad i Mellanöstern

Robert Hannah, Göteborg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör göra det till en prioriterad utrikespolitisk fråga att EU, FN och andra internationella organ ska prioritera religiösa minoriteters överlevnad i Mellanöstern

Mellanöstern är civilisationens vagga. En plats många folkslag och trosbekännelser härstammar ifrån. Genom den historiska och religiösa anknytningen till området har Mellanöstern behållit en viktig och central roll för många religioner och folk. Fram till början av 1900-talet var Mellanöstern en region präglad av mångfald, men har numera förvandlats till en intoleransens region där etniska och religiösa minoriteter successivt fördrivits iväg av exempelvis IS.

I dag är endast 5 procent av regionens befolkning kristna, för 100 år sedan var andelen 20 procent. Kristna grupper som assyrier, syrianer och kopter har varit hårt utsatta i Mellanöstern, liksom andra grupper som yezidier och mandéer. Judarna i området bor numera nästan uteslutande i Israel.

Radikala islamister har i generationer attackerat muslimer såväl som icke-muslimer som inte delar den islamistiska världsbilden. Syrien, Iran, Irak, Turkiet och Egypten är några av länderna i Mellanöstern som inte respekterar alla människors lika värde och stater som har en total avsaknad av religionsfrihet. Staterna har gjort sig skyldiga till förtryck,

förföljelser och diskriminering av religiösa minoriteter i decennier.

Grundläggande fri- och rättigheter är någonting varje enskild individ bör ha rätten till. I dagens Mellanöstern diskrimineras människor beroende på vilken religiös trosbekännelse de tillhör. För det kan de dödas, misshandlas och våldtas. På många platser är situationen alarmerande.

Förföljelsen och rensningen av religiösa minoriteter i Mellanöstern är systematisk och genomsyrar samhällsinstitutionerna. I bland annat Syrien, Iran, Irak, Turkiet och Egypten är övergreppen på religiösa minoriteter vedervärdiga.

Sverige bör därför inom EU och FN och andra internationella organ verka för att Mellanösterns religiösa minoriteter har en möjlighet att överleva i regionen.

H306. Federalist, javisst

Romina Pourmokhtari, Sundbyberg
Linnea Bjärum, Malmö
Erik Berg, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att EU utvecklas till en federation. Den federala tanken bygger på idén om strikt maktdelning mellan de olika nivåerna. De federala respektive delstatliga kompetenserna bör därför tydligt definieras i en europeisk författning, som tar sin utgångspunkt i maktdelningsprincipen och parlamentarismen. Det folkvalda Europaparlamentet bör ges en större roll i beslutsfattandet och EU-kommissionen bör bestå av den partigrupp eller koalition av partigrupper som samlar mest stöd i Europaparlamentet

Den nionde maj markerade startskottet för EU:s framtidskonferens, den medborgardialog som ska mynna ut i förslag om hur EU kan förbättras för att bli bättre på att möta de utmaningar som Unionen står inför. Det är tydligt att EU under de senaste kriserna agerat alldeles för ineffektivt och senfärdigt. Vill vi på riktigt att ett EU som löser de problem som vi förväntar oss att EU ska lösa måste EU:s institutioner förändras i grunden.

Vi liberaler säger oss ofta vara positiva till en europeisk federation, men när någon frågar hur vi tänker att denna federation ska se ut finns det ungefär lika många svar som partimedlemmar. Det är en logisk konsekvens av att vi faktiskt inte definierat vad vi menar med just federation eller hur vi tänker oss att EU ska styras i framtiden.

EU behöver bli mer demokratiskt, och maktfördelningen inom unionen behöver förtydligas. Ett exempel på detta är att den verkställande makten i EU i dag utgörs av en EU-kommission som kan bestå av allt från nationalister till vänsterpartister och de är i praktiken garanterade att sitta kvar oavsett om Europaparlamentet stöttar deras politik eller inte. Det gör att EU-kommissionen inte kan hållas politiskt ansvariga för sina beslut vilket i sin tur åsidosätter de parlamentariska spelregler som vi annars står upp för.

Liberala ungdomsförbundet menar att EU-kommissionen behöver ges demokratisk legitimitet, att Europaparlamentet behöver ges mer inflytande och att detta behöver förtydligas i en gemensam europeisk konstitution

H307. Federation

Mats Andersson, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet ställer sig bakom ett uttalande att partiets mål är att utveckla EU till en Europafederation med det långsiktiga målet att upplösa nationsgränser som de hittills sett ut

EU bör utvecklas till en federation där klassiska nationsgränser på sikt försvinner.

H308. EU:s sociala pelare är en olycka och bör motverkas

Bertil Andersson, Nacka

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalernas EU-politik har sitt fokus på EU s kärnområden och att vi motverkar EU s inblandning i frågor som bäst hanteras på länder nivå och att kostnadsnivån inte utökas utan snarare reduceras.

Bakgrunden är Lars Anells artikel i Kvartal där han på ett mycket pedagogiskt vis redogör för hur detta kan bli en stor olycka för Sverige inom ett antal områden.

H309. En värld utan gränser

Adam Simonsson, Haninge
Marcus Willershausen, Solna
Martin Norrby, Lidingö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar ställning för att en demokratisk världsfederation med begränsad makt som kan garantera de mest grundläggande rättigheterna för alla människor ska upprättas

Liberalismen ser att alla människor ska vara varandras jämlikar i förutsättningar och frihet. För liberaler stannar inte strävan efter ett bättre samhälle vid nationens gränser. De grundläggande fri- och rättigheter som omfattar oss ska även gälla för människor i resten av världen. Vårt mål är en värld där allas lika värde respekteras, där alla ges chansen att lyckas och där individer lever i harmoni med varandra. Den logiska följden av de liberala ställningstagandena blir att vara för en demokratisk världsfederation med begränsad makt som kan garantera de mest grundläggande rättigheterna för alla människor.

Dagens nationalstater kan inte ensamma lösa de utmaningar vi ser framför oss. De är både för stora och för små på samma gång. De är för stora eftersom vi ser hur klåfingriga stater lägger sig i människors privatliv och att vissa stater dessutom kränker grundläggande mänskliga rättigheter. Samtidigt är stater för små eftersom ingen stat eller samhälle ensamt kan hantera klimatkriser, migration eller åstad-

komma fred i världen. Vi ser därför att det behövs mer samarbete och på olika nivåer för att åstadkomma mer frihet i såväl Norden som Europa, men också i världen. Tanken med en världsstat är inte att åstadkomma en allsmäktig stat, men däremot att bygga ett globalt samarbete där människors friheter är viktigare än staters makt.

Invändningarna mot en världsstat brukar vara att det skulle innebära maktkoncentration ifall federationen skulle förvaltas dåligt. Ifall den urartar till en diktatur som själv kränker människors rättigheter, så skulle det bli mycket svårt att sätta upp något motstånd eller ansöka om asyl hos någon annan stat. Vi håller med om att det är seriösa problem.

Det finns dock sätt att förebygga att detta händer. Många stater har omfattande intern maktdelning, det kan exempelvis finnas en stark konstitution med strikta regler som förhindrar att armén eller domstolarna hamnar utanför demokratins kontroll. Dessutom är en federation utformad med starkare skydd mot maktkoncentration än i en enhetsstat.

En värld med många stater är dessutom knappast problemfri, det visar historien tydligt. Många som argumenterar mot en världsstat utgår från det värsta tänkbara scenariot, att den urartar till diktatur. Men det kan jämföras med det värsta scenariot då flera stater finns – kärnvapenkrig. Med det vill vi inte förneka problematiken, vi menar däremot att fördelarna överväger nackdelarna.

Realpolitikens gränser får aldrig vara måttet för våra visioner. Oavsett hur orealistiskt det kan verka att vara för en världsfederation är det principen om att skapa en bättre värld som ska vägleda oss. Därför ska Liberalerna göra ett principiellt ställningstagande för en demokratisk världsfederation med begränsad makt som kan garantera de mest grundläggande rättigheterna för alla människor ska upprättas.

H310. Ett EU som gör mer för människor

Anton Sjöstedt, Arvika

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska arbeta för ett EU som gör mer för människor
2. att Liberalerna ska säga ja till ett EU som gör mer för människor

I riksdagsvalet 2018 och i valet till Europaparlamentet gick Liberalerna till val på mer EU och ja till EU. Detta hade sina för- och nackdelar. Liberalerna ska vara det tydligaste EU-vänliga partiet, samtidigt ska Liberalerna inte gå ut med budskapet att säga ja till mer EU oavsett vad eller att säga ja till höjda avgifter utan att redogöra för varför detta är nödvändigt. Liberalerna vill se en ökning av värdet som EU ger människor, det vill säga fred, frihet och välstånd, genom förädling av EU. Liberalerna ska kunna säga ja till mer EU om det innebär att EU gör mer för människor i deras vardagsliv och nej till EU om det innebär att byråkratin växer på människors bekostnad. Detta bör vara Liberalernas inställning både som ett liberalt politiskt parti och i partiets arbete i riksdagen eller/och regeringen.

Undertecknad deltog i valet till Europaparlamentet 2019 som kandidat och som enda kandidat i Värmlands län. Undertecknad kampanjade som en oblyg EU vän och ovanstående är reflektioner från framför allt den valrörelsen. Inte bara undertecknad drog slutsatsen att Liberalerna var tydliga i sitt EU-stöd, men inte lyckades formulera ett slagkraftigt budskap om politisk inriktning. En annan nackdel var att Liberalerna gick val till ja till EU i ett val då inget riksdagsparti drev frågan om ett svenskt utträde ur EU. Liberalernas liberala EU-vänliga inställning bör i framtiden kunna formuleras på följande sätt, för partiet själv och när partiet möter väljare: Ja till ett EU som gör mer för dig som person.

Avslutningsvis sammanfattar ovanstående budskap vad Liberalerna borde vara och stå för. Ett oblygt EU-vänligt parti som inte är rädda för utan omfamnar mer EU om det skapar fred, frihet och välstånd för människor, vilket Liberalerna ofta med rätta anser att mer EU gör. I slutändan, för ett liberalt parti, borde Liberalerna sätta personen i centrum. Detta gäller även partiets EU-politik och vad partiet borde vilja för Sveriges EU-politik.

H311. En mer gemensam europeisk utrikes- och säkerhetspolitik

Hadar Cars, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska kräva förändringar av de lagar och regler som förhindrar EU från att med mer gemensam utrikes- och säkerhetspolitik ta bättre tillvara sina medlemmars och medborgares intressen och värderingar.

Kinas växande ekonomi och militära styrka förändrar den globala säkerheten. Förenta staternas roll som den yttersta garanten också för andra demokratiers säkerhet har urholkats. Främst skedde detta under Donald Trumps period som president. Trots de positiva och viktiga förändringar som skett sedan Joe Biden tillträdde, framstår garantin inte lika fast och tydlig som tidigare.

Konkurrensen mellan de två stormakterna, Förenta staterna och Kina, om det avgörande inflytandet över utvecklingen i världen är påtaglig.

Var för sig saknar de länder som bildar Europeiska unionen, även Frankrike, Italien, Spanien och Tyskland, tillräckliga ”muskler” för att ha en central – i vissa frågor kanske avgörande – roll vid utformningen av globala regler och åtgärder rörande fred, säkerhet, handel och respekt för människors frihet och rättigheter.

Dessvärre – inte ens tillsammans har de inte detta. De författningar som är styrande för EU medför allt för stora begränsningar av unionens möjligheter att agera såväl utrikes- som säkerhetspolitiskt. Särskilt inskränks möjligheterna av bestämmelser med krav på total enighet vid omröstningar i ministerrådet.

EU:s röst som företrädare i världspolitiken för medlemmar och medborgare är för svag. För mig känns det både rätt och naturligt, att det parti i Sveriges riksdag som med berättigad stolthet framträder som Sveriges Europaparti ska kräva förändringar av de lagar och regler som förhindrar EU

från att med mer gemensam utrikes- och säkerhetspolitik ta bättre tillvara sina medlemmars och medborgares intressen och värderingar.

H312. Styr över mer av biståndet till klimatåtgärder

Hans Åberg, Upplands-Bro

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att en större del av svenskt bistånd går till klimatåtgärder

Sverige tar nu betydande klimatframsteg i vår råvaru- och processindustri tack vare ett mycket stort teknikkunnande men de åtgärder som görs har trots det en mycket liten global betydelse för klimatet. Vi borde omsätta vårt fantastiska kunnande inom klimatområdet i större skala t.ex. genom att styra om vårt bistånd att i större grad omfatta klimatinvesteringar i våra mottagarländer. Vår teknik och vårt teknikkunnande skulle kunna betyda så mycket mer på global nivå om klimatinvesteringarna fick verka där klimatpåverkan är som störst. I våra mottagarländer ligger ofta klimatåtgärder långt ner på listan på möjliga prioriteringar, Här skulle svensk biståndspolitik verkligen kunna göra skillnad. Låt en större del av biståndet styras över till klimatteknik och klimatåtgärder.

H313. Bistånd för landsbygdsutveckling

Urban Wästljung, Uppsala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna lägger ökat fokus på jordbruket och landsbygdsutveckling i biståndspolitiken

Nya krav ställs på biståndspolitiken. På kort sikt handlar utmaningarna om att få samhällsutvecklingen att komma igång efter coronapandemin. På längre sikt att kunna möta och lindra klimatförändringar. I båda fallen handlar stora delar av lösningarna om olika aspekter av livsmedelssäkerhet och uthålligt brukande av naturresurser. Särskilt i Afrika söder om Sahara behöver livsmedelsproduktionen utvecklas för att kunna möta förväntad befolkningsökning. De gemensamma nämnarna är landsbygdsutveckling, förbättringar i lantbruket och husdjursskötseln samt utvecklad skötsel av jordbruksmark, skog och andra naturresurser. Med allt det på plats kan även bördigheten och förmågan att lagra in kol i jordar och vegetation öka.

Landsbygdsutveckling har hittills inte haft någon särskilt framträdande plats i svenskt bistånd eller i Liberalernas biståndspolitik. Det är hög tid att ändra på det förhållandet. En hållbar och ökande livsmedelsproduktion är en nyckelfråga för Afrika. Kontinenten fick aldrig del i den gröna revolutionen. Nu krävs ett ökat fokus på att förbättra näringsstatus i jordarna, husdjurshälsa och -produktion samt antagligen också strukturella reformer med stor känslighet för lokala förhållanden och traditioner. Svenskt bistånd behöver ägna mer kraft åt landsbygdsutveckling inom befintliga och utökade ekonomiska ramar.

H314. Det svenska biståndsanslaget

Hadar Cars, Stockholm
Ingemar Eliasson, Ekerö
Birgit Friggebo, Stockholm
Staffan Werme, Örebro

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalernas ställningstagande i frågan om biståndets storlek ska lyda att det svenska biståndsanslaget ska utgöra en procent eller mer av Sveriges BNI

För unga liberaler under 1950- och 60-talet var det en politisk hjärtefråga att få till stånd en omfattande svensk hjälp till fattiga i fattiga länder. I den frågan var samstämmigheten stor mellan alla i ungdomsförbundet.

Partiledningen lyssnade och tog ställning för att en procent av den svenska bruttonationalinkomsten (BNI) skulle avsättas för bistånd till utvecklingsländer.

Motståndet var stort, inte minst inom den socialdemokratiska regeringen. Finansminister Gunnar Sträng höll emot. Inom regeringen var statsrådet Ulla Lindström ansvarig för u-landshjälpen. Även hennes måttfulla förslag till ökat u-landsanslag avvisades av Sträng. När statsminister Tage Erlander gav sitt stöd till finansministern avgick Lindström.

Enprocentsmålet uppnåddes första gången under det år, 1978–79, då Ola Ullsten som statsminister ledde en liberal minoritetsregering.

Under några decennier efter Andra världskriget frigjorde sig allt flera kolonier och bildade självständiga stater. Till motiven för en förhållandevis stor u-hjälp hörde att dessa nya stater behövde stöd för att bygga upp sina institutioner och ekonomier och kunna ge sina växande befolkningar skolor, yrkesskolor, universitet, sjukvård, bostäder, kommunikationer m.m.

Efterhand kom flera stater – såväl u-länder som de som befriat sig från kommunistiska och fascistiska regimer – att utvecklas till enpartidiktaturer. Till stöd för demokratin beslöt ett antal biståndsgivande länder, däribland Sverige, att via det egna landets politiska partier bistå med uppbyggnad och utveckling av pluralism, politiska partier, rättsstat, oberoende media, enskilt förtagande m.m. Den liberala stiftelsen SILC medverkar i detta arbete.

Det bistånd som lämnas av Sverige och andra välutvecklade stater liksom av FN, EU och ett stort antal frivilligorganisationer och religiösa samfund har positivt påverkat utvecklingen i stora delar av världen. Därför har också Liberalernas ledning kraftfullt avvisat förslag från andra partier om stora nedskärningar av det svenska biståndet och klart markerat Liberalernas avsikt att bevara biståndsnivån om en procent av Sveriges BNI.

Den pågående klimatförändringen i kombination med ökande flyktingströmmar innebär dock att behovet av stöd från ekonomiskt välutvecklade länder till länder med svagare ekonomi har vuxit avsevärt och kan förväntas fortsätta växa. Av den anledningen yrkar vi att Liberalernas ställningstagande i frågan om biståndets storlek ska lyda att det svenska biståndsanslaget ska utgöra en procent eller mer av Sveriges BNI.

J. LIBERALERNAS VERKSAMHET OCH STADGAR

J101. Att nå internationella väljare kan göra skillnad i nästa val

Liberalerna Lund

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna etablerar en internationell valorganisation med uppdrag att fokusera på att nå ut till internationella väljare. Denna grupp ska ha en förankring i den lokala valledningen i de nedannämnda städerna
2. att Liberalernas riksorganisation upprätthåller ett nätverk av alla som arbetar i de internationella grupperna för att kunna utnyttja både personal och andra resurser
3. att resurser ställs till förfogande för icke-svenskt kampanjmaterial inför valet 2022

Liberalerna i Lund har valt att fokusera på internationella väljare och det har visat sig framgångsrikt. Vi tror att hela partiet skulle gagnas av detta förhållningssätt. Enligt 2017 års statistik var nästan tio procent av Lunds invånare medborgare i ett annat land och 20 procent födda utanför Sverige. Vi såg att denna grupp, som kanske inte följer svensk media och politik men åtminstone har rösträtt i lokal- och regionalvalen, saknar information om sina rättigheter och beslutsunderlag för att kunna göra ett välavvägt val. Vi skapade en kampanj där vi använde engelska och andra språk för att nå ut till denna grupp och kunna förklara den liberala politiken, i synnerhet den lokala och regionala, i bland annat en Facebookkanal vid namn Liberals in Lund. Visserligen kan vi inte bevisa något samband men Liberalerna nådde cirka 14 procent i förra lokalvalet och vi tror oss veta att något fullmäktigemandat kan tillskrivas denna kampanj. Nu har vi en internationell grupp i vår lokala organisation och ämnar fortsätta att utveckla metoderna.

Lund är inte unikt och metoden kan användas på annat håll. Vår målgrupp är välutbildade personer med engelska som arbetsspråk som inte tar del av den politiska debatten i svensk media. Liberalerna har på riksnivå traditionellt stöttat översättning av grundläggande material till olika språk men vi tror att ett mera ambitiöst förhållningssätt skulle kunna göra en skillnad i nästa val i miljöer som liknar Lunds såsom Stockholm, Göteborg, Malmö samt Uppsala, Umeå, Linköping och Örebro. Att samarbeta över landet och utbyta idéer skulle skapa energi och leda till framgång.

J102. Anpassa valrörelsen till hörsel- och synskadade

Stefan Holmberg, Motala
Kjell Fransson, Motala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att partiet tar hjälp av Hörselskadades Riksförbund (HRF) och Synskadades Riksförbund (SRF) när material till valrörelsen ska tas fram
2. att skrivtolkning alltid ska finnas för alla med hörselnedsättning
3. att text görs tillgänglig för synskadade

Fick redan under förra valrörelsen höra att många med syn- och hörselnedsättning förloras i valrörelsen på grund av bristande kunskap om vad som krävs för att de ska förstå de olika partierna budskap. Liberalerna fick beröm från en synskadad som påtalade att affischen med den blå bakgrund och den stora vita texten syntes bra.

En av undertecknarna till denna motion är vice ordförande i HRF Östergötland. Vi är extra måna om att alla ska höra bra. Skrivtolkning glöms ofta bort vid sammankomster och seminarier.

Denna motion handlar om att Liberalerna bör ta hjälp av såväl HRF som SRF för att få fram så bra valmaterial som möjligt som gör att såväl synskadade som hörselskadade lätt förstår vårt budskap.

Se till att alla hör:

- Ta hjälp av Hörselskadades Riksförbund (HRF) för att få råd.
- Läs mer om tolkning på https://horsellinjen.se/fakta-och-rad/tillganglighet/tolkning/
- Skrivtolkning ska alltid finnas (inte bara vara möjlig). Gäller talare i TV, på webbsändningar, på sociala medier (streaming), seminarier och på konferenser. I dag bokas skrivtolk lätt via regionernas tolkcentraler, se https://www.tolkcentralen.se/start/sida/start eller så anlitas en arrangör som t.ex. Svensk Skrivtolkning, https://skrivtolkning.se/
- Använd symbolen för tolkning i marknadsföringen, se https://hrf.se/ny-symbol-for-skrivtolkning-pa-initiativ-av-hrf/
- Se till att alla ser:
- Ta hjälp av Synskadades Riksförbund (SRF) för att få råd. se https://www.srf.nu/leva-med-synnedsattning/
- Gör text tillgänglig för synskadade på affischer, valmanifest m.m. Läs mer på https://www.srf.nu/leva-med-synnedsattning/tips-till-dig-som-ser/att-inklu-

dera-personer-med-synnedsattning/genom-att-gora-text-tillganglig/
- Adressera synskadade specifikt genom riktade utskick

J103. Avskaffa partiprogrammet

Ulf Schyldt, Täby

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet beslutar att upphäva Liberalernas partiprogram
2. att partistyrelsen inför valet tar fram ett ideologiskt, kortfattat, liberalt manifest som ersätter den fyrtiosidiga ”åsiktskatalogen”
3. att landsmötet beslutar att om det liberala manifestet någonsin blir mer än 15 sidor långt, ska det automatiskt anses upphävt och partistyrelsen på eget initiativ förelägga nästkommande landsmöte ett nytt – avsevärt kortare – förslag till nytt manifest

Dagens partiprogram är snart längre än alla tidigare partiprogram tillsammans, i alla fall om det näst senaste räknas bort. Men ett partiprogram som vill behandla alla frågor, signalerar ingenting särskilt tydligt.

Och föga förvånande är det återkommande i snart sagt alla valutvärderingar, -analyser och konsultrapporter, att Liberalernas profil är otydlig.

Vid sidan om partiprogrammet lägger dessutom partistyrelsen ofta fram snävare, sakpolitiska program – som har den fördelen att de ofta kan vara både mer konkret och aktuella. Men med nackdelen att de inte så sällan säger emot något som råkar stå i partiprogrammet. Eller i alla fall skapa oklarhet om vad som egentligen gäller, när de går i lite olika riktning.

Tidigare ändrades inte partiprogrammets innehåll efter varje landsmöte. Och det dröjde flera decennier innan det svällde ut – inte förrän med datorernas intåg blev det riktigt omfattande.

Jag tror Liberalerna skulle må bra av att tvingas fokusera. Om vi någonsin ska få bukt med bilden av att vara otydliga, krävs det att vi anstränger oss för att hålla fokus på övergripande frågor. Inte söka att i detalj utreda och lista alla förekommande samhällsproblem, och därefter resonera om möjliga lösningar.

Landsmötet upptas ofta också av långa listor med ”fiffiga förslag” – saker som i sig är alldeles utmärkta. Men ofta knappast av principiell betydelse. Och det blir ett dilemma. Om landsmötet avslår just den här lösningen, på just det här problemet, innebär det att liberaler lokalt och regionalt inte ska plocka upp den idén?

Att försöka få in en viss åsikt i partiprogrammet har kommit att ses som ett slags offentlig välsignelse att detta ”detta är gott och liberalt, detta må ni driva”. Och det betyder att inte sällan är landsmötet centralt för politikutvecklingen inte bara för riksorganisationen utan för 21 regioner och nästan 300 kommunföreningar.

Så var det aldrig tänkt.

Denna utveckling kom till gradvis. Men det är dags för landsmötet att ta till ett alexanderhugg för att lösa knuten. Avskaffa partiprogrammet. Låt partistyrelsen ta fram ett märkbart kortare manifest inför valet, ideologiskt hållet och övergripande.

Därefter inför vi en slags solnedgångsparagraf, att om sagda manifest efter kommande landsmöten blir för omfattande så ska samma process automatiskt påbörjas på nytt.

J104. Digitalisera partiprogrammet

Liberalerna Huddinge

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att partiet tillgängliggör de beslut som fattas av partiråd och landsmöte på ett digitalt och sökbart sätt där man lätt kan följa beslutshistoriken och hitta den aktuella ståndpunkten i olika sakpolitiska frågor samt bakgrunden till denna.

Det är svårt att som medlem hitta de ställningstaganden som partiet har i olika sakfrågor och som har fattats av landsmöte och partiråd. En del återfinns i partiprogrammet, annat i rapporter och en del återfinns i handlingar till tidigare landsmöten. Vissa ställningstaganden har förändrats över tid och det är svårt att veta vilket beslut som är det senast fattade. Det är inte heller lätt att söka sig fram till denna informationen. Problem uppstår till exempel när medlemmar motionerar till årsmöten i föreningar och förbund och ideella krafter behöver läggas på att försöka reda ut partiets senaste ståndpunkt.

Om man i dagsläget gör en sökning på hur vi ser på aktivitetsersättning för personer med funktionsnedsättning på hemsidan så får man noll träffar. Däremot hittar man info i olika pdf-filer på följande sidor:

- https://www.liberalerna.se/paverka-i-liberalerna (protokoll och handlingar till tidigare landsmöten)
- https://www.liberalerna.se/program-och-rapporter (program och rapporter)

För att hitta information måste man gå in i varje pdf-fil och söka.

Förutom att det blir enklare att hitta våra ställningstaganden när dessa efterfrågas vore det även bra att inför nästa landsmöte tydligare kunna ta del av senaste årens politikutveckling inom sin hjärtefråga så att man kan lägga tid på att motionera om nya förslag i stället för att riskera att ”slå in öppna dörrar”.

För tydlighet och transparens vore det därför bra om fattade beslut kunna publiceras i en mer tillgänglig och sökbar form. Exempelvis skulle man kunna utgå från det senast antagna partiprogrammet och i det länka till aktuella beslut i olika sakfrågor.

J105. Kommunikationsplan som förstärker vår ideologiska grund

Monica Brohede Tellström, Nacka

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att partistyrelsen tar fram en kommunikationsplan i syfte att förstärka vår ideologiska grund när vi kommunicerar vår politik

Partipolitik består av en ideologisk grund, många olika sakpolitiska förslag samt den retorik som används för att kommunicera ut de politiska förslagen. Som medlem är ofta den ideologiska grunden central för medlemskapet och engagemanget i ett parti då den anger visionen för samhällsutvecklingen, de grundläggande värdena och själva syftet för partiets existens. De sakpolitiska förslagen utgör förutsättningen för att kunna förändra samhället i den riktning partiets ideologi pekar, i såväl riksdag, regering och Europaparlament som kommuner och regioner. Väljarna möter oftast politiken genom kortfattade formuleringar i sociala media, annonser, flygblad och på affischer, och då blir retoriken viktig för att rätt budskap ska nå fram.

Att olika partier med olika ideologisk grund kan landa i samma sakpolitiska förslag är inte ovanligt, och heller ingenting konstigt. Men det finns ingenting som säger att dessa partier måste kommunicera förslaget på samma sätt, tvärt om finns det poänger med att använda sig av retoriken för att påvisa det egna partiets bevekelsegrunder, särskilt om dessa skiljer sig åt från andra partier som av andra skäl landat i samma förslag. En språksatsning för äldreomsorgspersonal kan kommuniceras Nu kräver vi att personal i äldreomsorgen lär sig svenska, vi är ju ändå i Sverige eller Omsorgen blir tryggare för de äldre om de förstår och kan göra sig förstådda hos personalen, därför satsar vi på svenskutbildning för personal. En förändring av regelverket på arbetsmarknaden kan kommuniceras ”Minska bidragsberoendet och se till att fler arbetar” eller ”Öka incitamenten för att fler ska kunna försörja sig själva genom att ha ett arbete”.

Att genom retoriken tydliggöra syftet med förslaget och synliggöra den ideologiska bevekelsegrunden underlättar för väljarna att förutse hur partiet kommer landa i helt nya beslutssituationer som vid valdagen är okända. Samtidigt stärks medlemmarnas engagemang när de kan känna sig hemma i den ideologiska klangbotten med vilket de sakpolitiska förslagen presenteras. Detta är extra viktigt för att särskilja vårt Liberala parti i samverkan med andra partier.

Partistyrelsen bör utarbeta en kommunikationsstrategi som tar sikte på att synliggöra den socialliberala grunden för vårt parti. Värden som frihet, ansvar, jämlikhet, jämställdhet, öppenhet, marknadsekonomi, globalt samarbete, egenmakt och integritet bör då genomsyra våra texter och våra förslag bör presenteras i en andra av framtidsoptimism.

J106. Retoriska tekniker för att nå fram med budskapet

Sören Jonsson, Umeå

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska tala mer om liberalismens grundvärden i kontakt med väljare, och mindre om andra partier

Jag har märkt att många väljare tycker illa om när politiker angriper varandra, och/eller förslag från andra partier.

Jag tycker att det fungerar bra för mig att prata uteslutande om liberalismens grundvärden: individuell frihet och individuellt ansvar, marknadsekonomi kontra planekonomi, och skillnaden mellan negativ frihet och ett positivt frihetsbegrepp. (Se Wikipedia). Jag kan även använda konkreta exempel från nutida politik som exempel på hur kollektiva beslut kan bli mycket dyra utan att producera resultat som gynnar samhället och väljarna. Ett exempel som jag gärna använder är hur mycket pengar som har gått till att subventionera etanolbilar och miljödiesel bilar.

Jag har även slutat diskutera andra partiers politik när jag möter väljare, med motiveringen att jag vill prata om liberal politik och inte göra reklam för andra partier. När människor jag möter påpekar att andra partier gärna pratar liberal politik tackar jag bara för den reklam vi får.

De flesta verkar uppskatta mitt sätt att arbeta för liberalism och liberala frågor, och jag känner därför att det är ett bra sätt att nå fram med ett liberalt budskap.

Om någon tar upp partiledarfrågor så kommer jag att påpeka att de utgår från att partiet är centraliserat, men Liberalerna är decentraliserat och att alla medlemmar kan föra fram sina åsikter. Interna debatter är bara ett exempel på hur liberalismen fungerar.

J107. Organisatoriskt ansvarstagande för diskussionsforum i sociala medier

Liberalerna Stockholms län

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att partistyrelsen ges i uppdrag att utse en ordförande/ledande moderator för ett allmänpolitiskt diskussionsforum för Liberalerna i sociala medier (till exempel Facebookgrupp), med uppdraget att verka i andan av denna motion.

Diskussionsforum i sociala medier blir en allt viktigare arena för policydialog inom Liberalerna, och denna utveckling har accelererat under pandemiåren 2020–2021. Diskussionsforum i sociala medier är i grunden bra för partiets inre liv, då frågor kan diskuteras och partimedlemmar från hela landet kan lära känna varandra.

Diskussioner i sociala medier har samtidigt en tendens att spåra ur eller polarisera, om diskussionen inte är väl moderad. Diskussionsforumen är viktiga arenor för debatt, samtidigt kan personer uteslutas från forumen trots att de är medlemmar i Liberalerna, vilket avgörs av de frivilliga personer som har startat forumet.

Liberalernas stadgar ger partistyrelsen i uppgift att fastställa vilka nationella nätverk som ska finnas i partiet samt utse nätverkens ordförande. Existerande nätverk inom partiet är bland andra Liberala seniorer, Liberala företagare och Gröna liberaler.

Liberalernas allmänpolitiska diskussionsforum i sociala medier är så viktiga att de bör hanteras med samma omsorg som de nationella nätverken.

Att aktivt moderera ett diskussionsforum kräver tid och engagemang. Liberalerna har i dag inte tjänstemannakraft att lägga på moderation av diskussionsforum. Dessutom är det lämpligt att den som utses att leda moderationen av diskussionsforum är en person som uppfattas som oklanderlig, balanserad och allmänt betrodd.

Denna motion föreslår att partistyrelsen, analogt med hur partistyrelsen hanterar övriga nätverk, utser en lämplig person att leda ett allmänpolitiskt diskussionsforum för Liberalernas politik. Detta forum blir inte officiellt en del av Liberalerna, men någonstans kommer det att vara möjligt att utkräva ansvar om diskussionerna i sociala medier fortsätter att spåra ur.

Den utnämnda ordföranden/ledarmoderatorn för forumet bör ges i uppdrag knyta till sig en grupp likaledes respekterade assisterande moderatorer samt att i samråd med dessa sätta upp reglerna för det allmänpolitiska diskussionsforumet. Lämpliga moderatorer som skulle kunna stå till buds kan finnas, till exempel men inte uteslutande, bland de personer som förbunden utsett som etikansvariga.

Man kan tänka sig att något av de två större forumen skulle kunna acceptera att lämna över sitt modereringsansvar till en ledarmoderator utsedd av partistyrelsen. Men om detta inte är fallet så är det högt troligt att en Facebookgrupp som lanseras som Liberalernas certifierade allmänpolitiska diskussionsforum snabbt skulle bli det mest välbesökta. Denna motion menar på intet sätt att övriga partianknutna forum ska upphöra. Organisationsfrihet och nätverk av olika slag är av godo för Liberalerna.

J108. Vett och etikett inom Liberalerna

Christina Soldan, Skellefteå
Inger Lundberg, Älvsbyn

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att etikkommittén får i uppdrag att ta fram nya och utförliga etiska riktlinjer för Liberalerna där det framgår klar och tydligt om vilka konsekvenser är om inte riktlinjerna följs och respekteras.
2. att Liberalerna tar fram en handlingsplan, ett etiskt förhållningssätt för Liberalerna där hantering av kränkande behandling, trakasserier eller sexuella trakasserier.
3. att partiet skaffar en visselblåsarfunktion vid sexuella trakasserier och att en grupp bildas direkt underställd partisekreteraren som jobbar med anmälningarna och som följer de riktlinjer och rutiner Liberalerna har gällande sexuella trakasserier.
4. att partiet skapar en checklista i händelse av kränkningar, trakasserier eller sexuella trakasserier.
5. att partiet jobbar aktivt och kontinuerligt med att upplysa medlemmarna lokalt, regionalt och på riksnivå om våra etiska regler och vilka konsekvenserna är om inte riktlinjerna följs och respekteras.

Liberalerna har som ambition att vara det mest demokratiska partiet i Sverige.

Det är typiskt liberalt att stå upp för varje människas frihet och för frihet och rättvisa i allmänhet. Alla behöver och ska få en ärlig chans i starten om friheten inte bara ska gälla de starkaste. Vi står upp för politisk frihet och demokrati, för ekonomisk frihet och marknadsekonomi, för rättvisa och solidaritet, för feminism och jämställdhet, för barnens rätt, för internationalism och internationell solidaritet och för mycket mer. Som första svenska parti vill vi stärka medlemmarnas direktinflytande genom att valet av partiledare alltid ska föregås av en rådgivande medlemsomröstning.

I våra debattforum är ambitionen att det ska högt i tak, transparent och yttrandefriheten ska inte begränsas. Det blir dock problematiskt då demokratiskt fattade beslut inte respekteras och ifrågasätts gång på gång internt och externt i tidningar och sociala medier.

Debattklimatet blir het när vi tycker olika i olika frågor och många gånger övergår till personangrepp och påhopp och grupper ställs mot varandra i strävan om att överbevisa vad som är rätt och fel, vem är syndabocken i det ena eller det andra eller att vissa är mer liberaler än andra. Förtal, hot, hat, kränkningar uppstår lite här och var. I media följer löpsedel på löpsedel om vår oenighet och djungeltrummorna går på högvarv om att vi är ett bråkigt parti. Detta på bekostnad av vår fantastiska sakpolitik som kommer i skymundan.

Det är den verklighet vi i dag befinner oss i och det går inte att sticka under stolen med att det suger musten ur en, vi tappar medlemmar och väljare. Men ska det vara på detta vis?

Liberalerna behöver stanna upp, fundera flera varv och uppgradera våra regler kring vett och etikett i vårt fina parti.

J109. Nolltolerans mot sexuella trakasserier och övergrepp i Liberalerna

Cecilia Elving, Stockholm
Monica Wahlström, Vännäs
Helene Adell, Boden
Lovisa Aldrin, Halmstad
Adela Brkic Carlsson, Ulricehamn
Pernilla Ekelund, Svalöv
Birgitta Granquist, Göteborg
Jessica Hellström, Malung-Sälen
Sarah Karlsson, Härnösand
Anna Manell, Sollentuna
Jacqueline Tjällman, Skövde
Jennie Uller, Kalmar

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna uppdaterar partiets etiska riktlinjer så att det tydliggörs att kandidater och förtroendevalda förväntas ta avstånd från alla former av sexuella trakasserier och övergrepp
2. att samtliga kandidater och förtroendevalda inom Liberalerna förpliktigas att ha kännedom om och respektera samtyckeslagen i dess vida bemärkelse och att detta tydliggörs i partiets etiska riktlinjer
3. att Liberalerna tydliggör en nolltolerans för sexuella trakasserier, mobbning och andra former av kränkande särbehandling i enlighet med diskrimineringslagens grunder och att det framgår i partiets etiska riktlinjer

Politiken är som samhället i övrigt. Alltså förekommer olika former av sexuella kränkningar och övergrepp även inom partierna. Vid åtal och fällande dom avgår oftast den anklagade snabbt.

Politiska poster innebär makt och inflytande. Poster med större inflytande och arvoderingar innebär en särskild ställning gentemot de många uppdrag som sker på fritidsbasis. Politik på kommunal och regional nivå innebär stort engagemang, tätt samarbete och arbete över flera år där alla engagerade lägger ned många timmar. Enligt Diskrimineringsombudsmannen (DO) finns en gråzon, när det kommer till misstankar om sexuella trakasserier, övergrepp och kränkningar inom politiken. På en arbetsplats – som den politiska arenan i mycket påminner om – har arbetsgivaren ett stort och tydligt ansvar att utreda oklarheter eller misstankar om kränkningar och sexuella trakasserier. Det är inom arbetslivet också givet att personer med ledande befattningar har särskilt ansvar och att särskilt skydd ska finnas gentemot personer som kan uppfattas vara i beroendeställning till någon i en högre position. Detta är inte tydligt inom partier, och DO har aldrig utrett situationer om sexuella trakasserier i ett politiskt parti.

Vi liberaler med stolta vinningar gällande kvinnors villkor ska vara en frizon från sexuella övergrepp och trakasserier, nolltolerans måste råda. Detta synnerligen gällande personer i ledande ställning inom vårt parti.

Liberala Kvinnor konstaterar några år efter metoo att det inte är helt givet att lyfta och förmedla situationer där samtyckesfrågan är otydlig. Det finns exempel inom politiken där kvinnor har uppfattat en situation av utnyttjande eller sexuella trakasserier från partiföreträdare. Skyddandet av integritet kan i dagsläget leda till osäkerhet. Det är inte tydligt vad en kvinna kan berätta, då regler om förtal komplicerat bilden. Att inte utredningsansvar liknande en arbetsgivares finns inom politiken komplicerar ytterligare. Givetvis ska gällande rättsordning accepteras. Men situationer där en underliggande oro kring förtal tystar får inte uppstå i partiet. Gränslösa beteenden av sexuell karaktär där det finns tveksamhet runt samtycket måste enstämmigt motverkas inom Liberalerna som politisk organisation.

I Liberalernas etiska riktlinjer omnämns inte sexuella trakasserier. Partiet har valt en policy där allmänna principer lyfts och ska följas i alla sammanhang. Dessa baseras på ”grundläggande mänskliga värderingar” i stället för att benämna specifika beteenden. Kring att inte agera utifrån partsintressen, undvika rollkonflikter; vara varsam med ekonomiska medel samt kring mottagande av gåvor finns särskilda skrivningar. I övrigt talas allmänt om ”etikfrågor” och om förtroendevalda i rättsprocesser. Liberala kvinnor anser att den utsatthet som följer av sexuella trakasserier eller övergrepp är av en sådan art att ett tydliggörande måste till i de etiska riktlinjerna på liknande sätt som hos många andra partier.

J110. Jämställdhetsstärkande handlingsplan i förbunden

Cecilia Elving, Stockholm
Monica Wahlström, Vännäs
Helene Adell, Boden
Lovisa Aldrin, Halmstad
Adela Brkic Carlsson, Ulricehamn
Pernilla Ekelund, Svalöv
Birgitta Granquist, Göteborg
Jessica Hellström, Malung-Sälen
Sarah Karlsson, Härnösand
Anna Manell, Sollentuna
Jacqueline Tjällman, Skövde
Jennie Uller, Kalmar

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalernas förbund i hela landet lokalt analyserar könsrepresentationen i sitt förbund
2. att varje förbund får i uppdrag att upprätta en handlingsplan för jämställdhet med metoder för såväl jämställd värvning som fördelning av interna och externa förtroendeuppdrag
3. att Liberalerna centralt hjälper till att ta fram metoder och underlag för att underlätta framtagandet av sådana handlingsplaner
4. att handlingsplanerna därefter implementeras i verksamhetsplanerna

Liberalerna är ett parti med höga mål och stora ambitioner när det kommer till jämställdhetspolitiken. Vårt parti skapades ur rösträttsrörelsen och många av de stora jämställdhetsreformerna sedan demokratins införande har drivits och införts av liberaler.

Ett parti med så tydlig feministisk profil borde också vara ett jämställt parti internt. Så är dessvärre inte fallet. På

många håll i landet råder skevhet i jämställdheten, både vad gäller förtroendevalda i våra egna styrelser och politiskt i kommuner och regioner. Vi har länge haft med i rekommendationerna till våra valberedningar att våra listor ska varvas jämställt, det lyckas vi oftast bra med men det råder fortfarande en manlig dominans över förstaplatserna.

Utfallet i kommunpolitiken blir inte alltid det önskvärda, särskilt inte vid sämre valresultat. I valet 2018 såg statistiken för könsfördelningen bland förstanamnen i Liberalerna ut enligt följande:

Riksdagsvalet, 29 listor. 10 kvinnor = 34 procent. 19 män = 66 procent.

Kommunvalen, 290 kommuner, 270 listor (20 kommuner saknade lista). 104 kvinnor = 39 procent. 166 män = 61 procent.

Det är ofta en stor utmaning att vara valberedning. På många håll i landet är det svårt att få medlemmar, särskilt kvinnor, att ställa upp i styrelser och på listor. Vi måste ställa oss frågan varför det är så, analysera svaret och vidta åtgärder utifrån det. Vi behöver en genomtänkt plan.

Det är viktigt att vi har med oss jämställdhetsperspektivet redan i värvningsprocessen och att vi tar väl hand om våra nya medlemmar och uppmuntrar dem att ta uppdrag internt och politiskt. I dag väljer fler män än kvinnor att bli medlemmar i Liberalerna. Vi ska vara ett attraktivt, inkluderande parti och vi måste erbjuda ett internt klimat som välkomnar jämställdhet.

Liberala Kvinnor vill lägga i en högre växel i Liberalernas interna jämställdhetsutveckling. Vill vi äga trovärdigheten i jämställdhetsfrågan måste Liberalerna vara ett föredöme vad det gäller politisk representation.

J111. Fler äldre i politiken

Bonnie Bernström, Stockholm
Anita Brodén, Alingsås
Maria Lundqvist-Brömster, Nordmaling
Gabriel Romanus, Stockholm
Rosie Rothstein, Stockholm
Lars Tysklind, Strömstad
Ann-Katrin Åslund, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet beslutar att partistyrelsen tillsätter en arbetsgrupp för att arbeta fram riktlinjer för äldres representation i partiet såväl som för partiet.
2. att landsmötet 2023 tar ställning till dessa riktlinjer.

Sveriges befolkning blir allt äldre. Tjugo procent är nu 65 år eller äldre. Andelen äldre i Sverige är av olika skäl något högre än i EU:s 27 medlemsländer (17,4 procent).

Liberalerna har genom Barbro Westerholm lyckats att etablera begreppet årsrika för att betona att denna stora grupp om cirka två miljoner har värdefull kompetens som samhället borde ta tillvara. På sätt och vis har det hörsammats i och med att riktåldern för pensionsålder kommer att höjas. Fler ska arbeta längre vilket också många vill och redan gör. Revyartisten Hasse Alfredsons nidbild av pensionären som matar duvor i parken blir alltmer obsolet.

Men höjningen av pensionsåldern haltar. Samtidigt som de allt fler äldre förväntas medverka allt högre upp i åren till försörjningen av välfärdssystemet är det politiska inflytandet mycket lågt på gränsen till obefintligt. Endast två procent av riksdagens ledamöter är 65+. Riksdagens äldsta ledamot är i skrivande stund 87 år vilken också är Liberalernas äldsta. Näst äldsta Liberalen i riksdagen är inte mer än 61 år.

Många 65+ ställer krav på ett politiskt inflytande – inte ”bara” genom organisationer som SPF Seniorerna och PRO. Kraven kan nu vara föranledda av de synliggjorda bristerna i äldrevården med pandemins höga dödstal. Men det kan också handla om att vilja vårda humanistiska värden som att värna klimatet och ekonomin.

Liberalerna bör dra slutsatser av det potentiella engagemanget och bygga vidare på sitt stora förtroende som förespråkare för de äldres plats i samhället. Fler äldre bör kunna representera Liberalerna i politiken. Möjligheten att påverka riksdagsrepresentationen är dock mer begränsad eftersom den handlar om så få mandat. Men det bör inte hindra att det blir fler äldre liberaler i kommuner och regioner liksom i interna sammanhang.

J112. Årsrika personer behövs i politiken

Barbro Westerholm, Stockholm
Gösta Frödin, Arvika
Margaretha Herthelius, Stockholm
Tove Klette, Lund
Marianne Normark, Umeå
Monica Påhlsson, Göteborg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna bland de fyra första namnen på valsedlarna till riksdag, regioner och kommuner har minst en kandidat över 65 år

Riksdagsledamöter över 65 år är kraftigt underrepresenterade i riksdagen. Endast mellan två till tre procent är över 65 år medan deras andel utgör 25 procent av befolkningen. Samtidigt har andelen 50–64-åringar i riksdagen minskat från 55 procent 1998 till 35 procent 20 år senare. Riksdagsledamöterna blir med andra ord allt yngre. På kommunal och regional nivå motsvarar andelen seniorer i politiken däremot relativt väl andelen äldre i befolkningen men de är underrepresenterade i ledande befattningar. I Europaparlamentet är ingen av de svenska parlamentarikerna över 65 år.

Liberala seniorer anser att det är viktigt att årsrika människors kunskaper och erfarenheter tas tillvara i politiken. Det är också en viktig maktfråga i en demokrati och ökar trovärdigheten i budskap om satsningar inom äldreområdet, inte minst om vikten av ett längre arbetsliv.

För att öka andelen seniorer i politiken borde vi bygga på den erfarenhet och de satsningar som ligger bakom den kraftiga ökningen av andelen kvinnor i riksdagen och övriga folkvalda församlingar. Här kommer personvalssystemet och utformningen av valsedlarna in. I dag varvar vi könsmässigt valsedlarna för att uppmärksamma att vi vill se jämställda politiska församlingar. Genom att ha en erfaren, kunnig kandidat fyllda 65 år bland de fyra översta namnen på valsed-

larna skulle vi visa partiets vilja att ta vara på den tillgång seniorer utgör i det politiska beslutsfattandet.

J113. Utse en särskild talesperson för tech-frågor (digitaliseringsfrågor)

Maria Bratt, Täby

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna utser en särskild talesperson för tech-frågor (digitaliseringsfrågor)

Sedan 2017 har Sverige en uttalad digitaliseringsstrategi och en vision om ett hållbart digitaliserat Sverige. På regeringens hemsida står det att Det övergripande målet är att Sverige ska vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter. Digitalt kompetenta och trygga människor har möjlighet att driva innovation där målmedveten ledning och infrastruktur är viktiga förutsättningar.

Digitaliseringsstrategin innehåller fem delmål

- Digital kompetens. I Sverige ska alla kunna utveckla och använda sin digitala kompetens.
- Digital trygghet. I Sverige ska det finnas de bästa förutsättningarna för alla att på ett säkert sätt ta del av, ta ansvar för samt ha tillit till det digitala samhället.
- Digital innovation. I Sverige ska det finnas de bästa förutsättningarna för att digitalt drivna innovationer ska utvecklas, spridas och användas.
- Digital ledning. I Sverige ska relevant, målmedveten och rättssäker effektivisering och kvalitetsutveckling ske genom digitalisering.
- Digital infrastruktur. Hela Sverige bör ha tillgång till infrastruktur som medger snabbt bredband, stabila mobila tjänster och som stödjer digitalisering.

En ny rapport från IT- och Telekomföretagen (”Tech – Sveriges nya basindustri”) visar att techbranschen har etablerat sig som en ny basindustri i Sverige. Techbranschen är större än det som många tänker när de ser framför sig it och telekom. I techbranschen finns även företag inom t.ex. dataspel, finans (fintech), hälsa (healthtech), skola (edtech) och offentlig sektor (govtech). En beräkning visar att branschen bidrar med 281 miljarder kronor år 2020 till BNP och är nästan lika stort som de traditionella svenska basindustrierna tillsammans. Mer än 60 procent av de nya jobb som skapades i Sverige under åren 2006–2016 skapades i de IT-intensiva sektorerna och totalt sysselsatte branschen omkring 216 000 personer år 2018. Branschen är också en stark exportindustri och över sex procent av Sveriges totala export kommer från tech-sektorn.

Det faktum att vi länge varit i framkant inom digitalisering och tech har gjort att vi klarat oss bra genom den pågående pandemin och vi rankas som bäst i världen under 2020 Network Readiness Index (NRI), en årlig jämförelse av länders förmåga att tillvarata digitaliseringens möjligheter.

Summa summarum – digitalisering, digital transformation och tech är sedan många år en viktig del av Sveriges framtid och därför behöver vi som parti ta frågorna på allvar, vara pålästa och finnas med i debatten. Vi bör utse en särskild talesperson för tech-frågor.

J114. LSS-expertråd

Jan Westerlund, Sollentuna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att partistyrelsen får i uppdrag att inrätta ett LSS-expertråd
2. att alla våra talespersoner tar upp funktionshinderfrågor då det ska genomsyra alla politikområden
3. att Funktionella liberaler får en tydligare roll i partiet

Hur ser vi på våra funktionsnedsatta i Sverige i dag?

Tycker vi inte att de ska ha rätt att leva ett så bra liv som möjligt?

Sedan den socialdemokratiska regeringen skickade regleringsbrevet till Försäkringskassan så har vi sett en dramatisk neddragning på beviljandet av assistanstimmar. Man skulle nästan kunna säga att i regeringen finns en ovilja att reformera lagen. Sedan Liberalerna gick in i januariavtalet så tycker jag mig inte se att funktionshinderpolitiken får det upplyftande som den förtjänar. Visst, det finns en punkt i avtalet som pratar om LSS men det är ingen mer än vår funktionshinderpolitiska talesperson som pratar om frågorna i riksdagen från vårt parti. Jag anser att i Liberalerna som är det partiet som antog lagen på 1990-talet bör det förekomma en livligare debatt angående våra frågor. Jag skulle därför vilja se att det inrättades ett expertråd i direkt anslutning till partistyrelsen där personer med adekvata kunskaper i LSS och funktionshinderpolitik sitter, så att partistyrelsen kan få råd i frågor som rör de funktionsnedsatta.

J115. Inrätta kompetensgrupper inom Liberalerna

Lars Naur, Sigtuna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uppdrar åt partistyrelsen att bilda kompetensgrupper av medlemmar med kunskaper i olika sakområden som ska fungera som stöd till förtroendevalda och medlemmar.

Vi liberaler står för utbildning och kunskap vilket är fundamentalt för ett eget kritiskt tänkande och en frihet att forma sin egen lycka. Min motion har till syfte att samla den djupa kompetens som finns hos våra medlemmar till gagn för vårt partis arbete med att etablera politiska ställningstaganden och att presentera dessa i media och i andra publika sammanhang med resultatet att åstadkomma förändringar.

Vi vill betona att Liberalerna är det parti man väljer för våra genomtänkta lösningar, faktabaserad argumentation och vår förtroendeingivande etik. Vi måste då själva utstråla en törst efter kunskap och förståelse.

Många frågor är för komplexa för att snabbt sätta sig in i och för att stötta våra förtroendevalda liberaler och medlemmar föreslår jag därför att vi etablerar kompetensgrupper inom områden som kräver gedigen utbildning och/eller erfarenhet samt ett långsiktigt intresse.

Grupperna konsulteras då inför debatter, intervjuer och andra publika sammanhang samt under arbetet i de olika

arbetsgrupper som regelbundet etableras med resultat av genomtänkta och optimala lösningar. Kompetensgruppernas input kompletterar den information vi får från de tjänstemän som, utifrån sina egna perspektiv, gör utlåtanden om våra förslag.

Kompetensgrupperna lägger också upp texter på hemsidan till hands för att alla medlemmar ska kunna ta del av de grundförutsättningar som råder i syfte att engagera och sprida kunskap. Det ska vara intressant att vara liberal i Sverige!

Grupperna välkomnar den som är medlem i Liberalerna och ska vara attraktiva att deltaga i. Sociala sammankomster såsom studiebesök och diskussionsträffar samt naturligtvis användande av olika verktyg på internet. Stämningen i grupperna ska genomsyras av respekt, en liberal riktlinje, positivitet och kreativitet.

Grupperna etableras av partistyrelsen som också utser en ansvariga ledare. Ekonomiska resurser av en smärre storlek tilldelas för att skapa legitimitet och som kan betala för medlemmarnas utgifter enligt en mall som etableras i förväg.

Grupperna rapporterar med jämna mellanrum till partistyrelsen, riksdagsgrupp, regionala och lokala styrelser.

En kompetensgrupp inom området Flyg startas upp först för att testa konceptet och skapa ramar för övriga grupper.

J116. Ovanliga möten behövs även efter avslutad pandemi

Ulf Larsson, Västerås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att ambitionen åter bör vara att Liberalerna ska använda moderna mötesformer byggda på delaktighet, glädje och inspiration.
2. att uppdra åt partistyrelsen att ta fram en verktygslåda med moderna digitala verktyg för ovanliga möten och policyutveckling.
3. att uppdra åt partistyrelsen att med hjälp av medlemskåren utveckla former och forum för politisk diskussion på nätet.

Nu är det snart fem år sedan verktygslådan för ovanliga möten togs fram. Ambitionen då var att sluta ha så många tråkiga, energislösande möten där en håller låda medan resten zoomar ut. Vid ovanliga möten är ambitionen i stället att alla ska vara delaktiga genom att vi söker dialog, får inspiration och att ingen tillåts prata mer än tio minuter. Mötena ska alltid ha ett tydligt syfte och leda fram till något resultat samtidigt som vi håller tiden.

Även om jag är en av dem som utbildades till processledare för ovanliga möten så känns det som att vi nu fem år senare har glömt bort metoderna och att vi som organisation skulle behöva påminnas. Alla som är aktiva i dag har dessutom inte haft chansen att förstå vad ovanliga möten går ut på eftersom de inte var med när verktygslådan och konceptet lanserades.

Pandemin har tvingat oss att bli bättre på att anpassa vår verksamhet till digitala mötesformer med digitala hjälpmedel för att överhuvudtaget få träffas och prata politik. Vi borde ju förstås behålla det bästa med digitala möten även efter att restriktionerna för fysiska möten tas bort. När fler medlemmar blir alltmer IT-vana och kan använda smarta mobiler och läsplattor så borde det gå att fräscha upp verktygslådan för ovanliga möten för detta. Denna utveckling kräver dock samordning och ledarskap från vår riksorganisation.

Under många år sedan det för vissa klassiska forumet Nubbs avvecklades har vi som parti saknat fungerande diskussionsforum. Vissa försök har gjorts men inget har varit tillräckligt lyckat för att få upp så hög aktivitetsnivå för att locka tillräckligt många medlemmar. Vissa olyckskorpar kanske kraxar att det inte går att ha digitala forum för politisk debatt och idéutveckling därför att de till slut bara lockar fram det sämsta hos oss. Men jag menar att vi måste försöka ändå då just IT kan överbrygga fysiska avstånd.

Alla föreningar och förbund har inte samma möjligheter att erbjuda forum för diskussion om vi bara ska träffas fysiskt. De inofficiella diskussionsgrupper som har skapats på Facebook visar att det finns ett sug efter att få ventilera politik. Problemet med dessa enskilda initiativ är att de inte är partidrivna eller reglerade men att partiet ändå drabbas när tonen och stämningen från grupperna smittar av sig på vårt parti.

Något bör göras och jag tänker att kreativitet, kompetens och klurighet borde finnas så det räcker och blir över bland våra medlemmar. Så nu är det dags för partistyrelsen att peka ut riktningen och göra en omstart för ovanliga digitala möten där medlemmarna får prata politik.

J117. Framtiden börjar i Google Classroom

Ulf Larsson, Västerås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att uppdra till partistyrelsen att tillsammans med förbunden ta fram utbildningar som kan användas för öka andelen aktiva medlemmar som vill vara kvar i vårt parti längre.

Vi i Liberalerna har kanske tidvis inte dragit tillräckligt stor nytta vår studieorganisation, Studieförbundet Vuxenskolan. Det finns goda exempel på utbildningar som har tagits fram i detta samarbete. Studieboken ”Politik i praktiken” är ett gott exempel men mer behöver göras. Den som gör lite omvärldsspaning ser snabbt att andra partier erbjuder mer omfattande grundutbildning för nya medlemmar. Det borde vi inspireras av.

För att vi ska kunna fortsätta fungera effektivt för att påverka samhället genom politikutveckling, genomföra valrörelser och bemanna uppdrag efter valen krävs att vi har medlemmar som är aktiva. När vårt parti gör viktiga vägval kan det hända att vissa medlemmar lämnar medan andra kommer till eller tillbaka. Då räcker det inte att medlemsnettot är positivt om vi tappar aktiva medlemmar och dessa ersätts av passiva och oerfarna medlemmar.

Namn i medlemsregistret räcker inte säkert för att vi ska få ihop folk som kan och vill dela ut flygbladen, stå på torget, få spinn på våra inlägg i sociala media eller ställa upp på

våra listor. Jag inser och förstår att ansvaret för medlemsutbildning vilar på förbund och föreningar. Men det skulle underlätta om vi som parti kunde göra en kraftsamling och ta fram ett mer varierat och genomarbetat utbildningsprogram som steg för steg visar vägen från helt ny medlem till förtroendevald med ansvar för vårt partis värdegrund och ideologi.

J118. Medlemsvård

Anita Lilja-Stenholm, Fagersta
Rebecca Burlind, Kungsör
Maria Vallgren Eriksson, Västerås

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att partiledningen utarbetar strategi- och policydokument för medlemsvård

Liberalerna går igenom en krävande utvecklingsperiod med nyorientering i fokus och den medlemsvärvning som aktualiserats och inleddes efter landsmötet 2019 kräver också att de medlemmar som anslutit sig till Liberalerna omfattas av medlemsvård. Det räcker inte att bli en siffra i statistiken. Vi föreslår därför att partiledningen utformar ett medlemsvårdsprogram som stöd och inspiration för länsförbund och lokalföreningar. Låt oss ta tillvara alla goda tips och förslag i Möjligheternas land.

J119. Samordna personalen och skapa en bättre psykosocial arbetsmiljö

Johanna Ek, Flen
Camilla Cederlöf, Eskilstuna
Anne-Lie Elfvén, Stockholm
Andreas Froby, Botkyrka
Ulf Larsson, Västerås
Nicklas Salmin, Norrtälje
Ina Lindh Skandevall, Sundsvall
Fredrik Sneibjerg, Värmdö
John Thornander, Borlänge
Victor Zetterman, Södertälje

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att uppdra åt partistyrelsen att vidta åtgärder för samordning, ta större ansvar för en bättre psykosocial arbetsmiljö och genomföra kompetenshöjande insatser för de anställda i hela vårt parti (det vill säga politiska sekreterare, ombudsmän och övriga).

Vi vet sedan tidigare att förutsättningarna är väldigt olika gällande personalbemanning runt om i partilandet. Somliga har politiska sekreterare, ombudsmän, förbundssekreterare och annat medans andra bygger hela sin verksamhet på ideella krafter.

Att vara anställd tjänsteman och arbeta för Liberalerna, oavsett om man är anställd av partiet eller kommun/region, kan många gånger vara ensamt. Personalen sitter utspritt över hela landet och det finns i dag ingen god samordning för att dra nytta av varandras existens. Dessutom är det inte säkert att den som är arbetsledare har vana eller kunskap som krävs för att leda anställd personal.

Det är arbetsgivaren som har huvudansvaret för arbetsmiljön, men inte sällan hamnar politiska tjänstemän i kläm mellan arbetsgivaren (t.ex. kommunen) och uppdragsgivaren (partiet). Den politiska tjänstemannen bjuds inte med på t.ex. julbord, konferenser eller andra aktiviteter på samma sätt som övriga anställda. Partiet har på många ställen bara en anställd och då arrangeras inte heller några åtgärder för att höja välmående hos den anställde. Den psykosociala arbetsmiljön är viktig och påverkar individens förutsättningar att göra ett bra jobb.

Riksorganisationen borde ta ett större ansvar i att samordna Liberalernas personal för att skapa samarbete och utbyte av material och erfarenheter i stället för att samma problem löses enskilt av var och en. Detta skulle bidra till att effektivisera personalens arbetstid, skapa utrymme för verksamhetsutveckling och förbättra den psykosociala arbetsmiljön.

Med de erfarenheter vi har skaffat oss under pandemin kan man tänka sig många olika sätt att samordna personalen. Det kan handla om ett register över all personal, återkommande personalkonferenser för kunskapsutbyten och nätverkande, gemensamma mappar för checklistor och andra viktiga dokument samt digitala utbildningar i flera steg för både nya och mer erfarna medarbetare. Detta kan bli ett värdefullt stöd för de av våra politiker som sätts att vara arbetsledare och arbetsgivare.

J120. Öka medlemsinflytandet i partiet

Liberalerna Östergötland

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att uppdra till partistyrelsen att utreda för vilka frågor medlemsomröstningar kan komma i fråga, samt utarbeta ett ram- och regelverk för detsamma

Ett skäl till att bli medlem i ett politiskt parti som Liberalerna handlar om en önskan och vilja att påverka och utveckla politiken för att skapa ett bättre samhälle. Att partiet tar tillvara på lusten och rätten för medlemmar att påverka är viktigt. Medlemmarnas vilja att utöva inflytande på politikens utformning är betydelsefullt för partiet, det är så vi utvecklar och förbättrar vår politik. Ett sätt för att öka tilliten och stärka känslan av att det går att påverka som medlem är att tillämpa medlemsomröstningar.

Det är glädjande att Liberalerna på landsmötet 2021 ska förnya formerna för att välja partiledare. Förslaget är att det blir obligatoriskt med en nationell rådgivande medlemsomröstning inför val av partiledare på landsmötet, förutsatt att det finns minst två kandidater. Det är ett resultat av att partiet aktivt verkat för att förändra vår organisation och öppet pröva nya lösningar för att involvera medlemmarna i partiledarvalet.

Ett ökat medlemsinflytande är viktigt att få till för att engagera nuvarande medlemmar men också locka till oss nya. Men i dag har Liberalerna inte anpassat våra stadgar för medlemsröstningar och inte heller någon tradition av att genomföra dessa, det finns ingen praxis att utgå ifrån. Då

finns det bland annat en risk att diskussionen börjar handla om formen i stället för själva sakfrågan.

Det finns många frågor kring hur medlemsomröstningar ska gå till. Dessa behöver redas ut och klargöras. Det bör också vara riksorganisationen som tar initiativ till medlemsomröstningar, så att det blir samma process i hela landet. Detta är en viktig fråga och ett beslut bör fattas med utgångspunkt i ett väl genomarbetat analys- och utredningsmaterial.

J121. Ge landsmötena mer fokus

Ulf Schyldt, Täby

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att partistyrelsen ges i uppdrag att ta upp en diskussion med förbunden, om dagens kortare landsmöten ska innebära en begränsad motionsrätt inför varje landsmöte, likt den möjlighet som tidigare fanns och prövades 2007

Liberalernas landsmöten är unika på det sättet att alla medlemmar har möjlighet att lyfta frågor genom motioner. Det brukar resultera i ett försvarligt antal.

Samtidigt lägger ofta partistyrelsen ett eller flera sakpolitiska program, med eller utan möjlighet att skriva motioner specifik om dessa. Dessutom ska varje ordinarie landsmöte förrätta ett antal viktiga val och behandla sedvanliga formalia.

Och allt detta ska klaras av på nästan två dygn.

Av ekonomiska skäl kortades tiden för landsmöten ned, från att pågå torsdag till och med söndag, till at börja på fredagen – men då ofta kring lunchtid. Och mycket tid går bort till det viktiga utskottsarbetet.

Många debatter får därför så lite tid, att alla ämnen måste samsas under några få underrubriker. Det betyder en salig blandning av inlägg, svårt att få tid för ”svar på tal”. Och inte sällan ta tiden slut innan icke-ombud ens har fått möjlighet att ge sig in i debatten.

Då måste frågan ställas om landsmötena blir för splittrade för att kunna vara den arena som kan erbjuda partiet ett brett medlemsinflytande över politikutvecklingen?

Stadgarna innehöll tidigare en möjlighet för partistyrelsen att vid vartannat tillfälle utlysa motionsrätt enbart inom vissa utpekade områden. Det testades dock bara en gång, och då lades så många sakpolitiska rapporter fram att det snarare blev mer omfattande debatter än de ”smalare men vassare” som var tanken.

Men det återkommande bruket att lägga fram sakpolitiska program för partiråd eller landsmöten, visar att partistyrelsen ingalunda ser något problem att utnyttja sitt prerogativ för att dirigera vilket fokus den politiska diskussionen bör ha.

Vore det inte rimligt att tänka sig att en annan form för landsmötena skulle kunna ge utrymme för djupare debatter, om antalet ämnen vore något färre?

Fler skulle då också troligen kunna komma till tals i debatterna, vilket skulle kunna bidra positivt till att landsmötet återfår ett starkare förtroende som institution.

För att detta ska kunna ske på ett bättre sätt än försöket 2007, så bör partistyrelsen dock först inhämta synpunkter i dialog med förbunden, som till exempel kan vilja diskutera vad detta kan betyda för hur de utser sina ombud om enbart vissa ämnen kommer upp till debatt.

För förbundens ombud är kanske inte dagens ordning något stort problem, men förbunden representerar ju även medlemmar som inte är ombud men väl aktiva förtroendevalda – och inte sällan kanske motionärer. Vilka synpunkter kan där finnas om hur landsmötet skulle bli ett tydligare och mer fokuserat beslutsforum?

Givet att det finns stöd och önskemål om förslag om att landsmötet skulle kunna vara mer fokuserat, är det då förstås underförstått att partistyrelsen kan dra igång en egen utredning om den stadgeändringen, som nästa steg.

J122. Debattera på distans

Mathias Lindow, Österåker

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att uppdra åt partistyrelsen att utreda hur landsmötesmotionärer som inte är ombud kan delta i debatten på distans och föreslå nödvändiga stadgeändringar i § 6 moment E

Det här är en motion som jag skrivit ett flertal gånger i nästan 20 år. Förslaget har sitt ursprung från rapport som en förnyelsegrupp inom Folkpartiet lade fram 2003. Tiden har inte varit mogen, men nu har digitaliseringen verkligen fått fart och vi är numera vana användare av digitala mötesplattformar. Inom Liberalerna har vi en stark och till viss del unik interndemokrati där alla medlemmar får motionera, men även komma till vårt landsmöte för att debattera de olika förslagen. Dock är det inte alltid så lätt att planera till vilken tid under helgen som man som åhörare ska vara på plats för att få chansen att försvara sin motion. När jag först började driva denna fråga så varade våra landsmöten inklusive utskott i fyra dagar, i dag är vi tyvärr nere på tre vilket gör att talartiden är begränsad. Men jag vill fortfarande ge motionärer chansen att komma till tals via någon digital plattform. Men jag inser att man bör begränsa det till huvudmotionär samt att man får vid mån av tid komma in efter att landsmötesombuden har haft sina första inlägg.

J123. Utred ombudssystemet

Ulf Schyldt, Täby

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att partistyrelsen, efter att ha fört processen att låta medlemmarna säga sitt i partiledarval i mål, går vidare och utreder hur processen att utse ombud till centrala partiorgan kan öppnas upp och förbättras, i enlighet med vad motionen diskuterar

De senaste åren har blottlagt en utbedd misstro mot flera av partiets centrala institutioner. Partiledarval kan numera knappast ske utan att medlemmarna får säga sitt, och en process för att stadgefästa detta pågår. Det är bra.

Men det är samtidigt illavarslande att landsmötet och partirådet inte automatiskt längre uppfattas som forum som kan slita de tvister som finns internt om politisk inriktning med mera. Konflikter och motsättningar förlängs i onödan och riskerar att fördjupas om misstron uttrycks i personliga attacker mot de som deltagit i ett beslut.

Många medlemmar beskriver i olika ordalag bristande förtroende för processen att utse ombud, hur dessa bör agera – vad ligger i termen ombud? – och uttrycker misstro mot besluten i sig såväl som mot processen hur de kommit till.

När sammansättningen av ombud inte kan motsvara fördelningen av åsikter i förbundet, blir de som står utan representation – eller känner sig gravt underrepresenterade – av uppenbara skäl missnöjda.

Många har, i debatten om hur partiledare bör utses, sagt sig vilja värna om den representativa demokrati som är grunden för Liberalernas interndemokrati. Det är då förpliktigande att också värna medlemmars rätt att få sina åsikter representerade i avgörande frågor, i centrala beslutsorgan. Hur är annars interndemokratin ”representativ”, om den kan systematiskt undertrycka medlemmars möjligheter att genom representanter få delta i ett viktigt beslut?

Om det saknas vilja att se till att hela förbundets bredd i åsikter representeras någorlunda proportionerligt, kommer detta problem sannolikt inte att gå att lösa utan att formerna ändras – till exempel med öppna nomineringar, medlemsomröstningar/provval av ombud efter ett proportionerligt valsystem eller andra liknande förändringar.

Det bidrar också att ombuden ibland ska väljas upp till ett år innan landsmötet eller partirådet sammanträder. Hur ska ombud rimligen kunna väljas som tillgodoser medlemmarnas önskemål om representation, om valet förrättas kanske långt innan det är känt att frågan kommer att tas upp till behandling?

Så har det varit med flera mycket betydelsefulla beslut de senaste fem åren. Medlemmarna kan då inte ens rösta om vem som ska representera dem, utan får nöja sig med att i bästa fall kanske få möjlighet att yttra sig på ett sammankallat möte och hoppas att de sedan länge valda ombuden tar intryck av den förda diskussionen.

Flera möjliga lösningar skulle kunna finnas för detta. En möjlighet är att enbart senarelägga valet av ombud, men det riskerar att föra med sig att beslutsorganen kräver längre kallelsetider för att medge en sådan process – särskilt om den också ska innebära val.

Partistyrelsen bör dock få i uppdrag att fortsätta det arbetet med ökat medlemsinflytande som påbörjats i och med översynen av partiledarvalets former och gå vidare med att utreda hur ombud väljs.

J124. Förhindra skev representation vid val av landsmötesombud

Marcus Claesson, Mölndal

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att samtliga handlingar inför årsmöten, inklusive valberedningens, ska skickas ut minst sju dagar i förväg,
2. att samtliga föreslagna namn ska kunna identifieras med hemkommun och ålder, för att undvika åldersdiskriminering,
3. att det framgår om aktuellt namn innebär omval eller nyval,
4. att landsmötesombud utses valkretsvis och endast av de kommuner som ingår i berörd valkrets.

Liberalerna Västsverige hade förbundsårsmöte söndag 25 april 2021. Därav ovanstående förslag till beslut.

J125. Förbättrad process för motioner till landsmöten

Liberalerna Mjölby
Tobias Josefsson, Mjölby
Rebecca Burlind, Kungsör
Rose-Marie Fihn, Ale
Kjell Fransson, Motala
Andreas Froby, Botkyrka
Kristina Grapenholm, Alingsås
Anders Grassman, Värmdö
Maria Jern, Falköping
Ulf Larsson, Västerås
Pia Långström, Stockholm
Susanna Makstin, Vadstena
Lars Naur, Sigtuna
Marianne Åhman, Sunne

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att i god tid före nästa landsmöte utreda hur processen för motioner till landsmöten kan förbättras, med syfte att skapa ökad delaktighet och transparens samtidigt som behovet av administration minskas.
2. att inför nästa landsmöte tillämpa den uppdaterade processen för motioner till landsmöten.

Några viktiga delar för att stärka demokratin är att underlätta för delaktighet och transparens. Detta gäller även för den interna partidemokratin inom Liberalerna.

Med detta som utgångspunkt har en tydlig förbättringspotential identifierats för dagens hantering av motioner till landsmöten. Det är viktigt att ta vara på medlemmarnas kreativitet och vilja att bidra till partiets framtid. Dagens hantering av motionerna saknar dock de två ingredienserna delaktighet och transparens. Att respektive medlem kan lämna in motioner via ett webbformulär må uppfylla grundläggande krav, men allt runt omkring är omotiverat omständligt. Vi behöver lägga ribban högre än så inför framtiden.

I god tid före nästa landsmöte behöver vi som parti utveckla den interna demokratiska processen för motioner, genom att göra det möjligt att på ett strukturerat sätt samarbeta om och ta del av andras motioner redan innan handlingarna inför landsmötet är färdiga.

Delaktighet handlar om att flera personer än undertecknaren på ett smidigt sätt ska bidra under arbetets gång och även kunna medundertecknа motioner. Att människor samarbetar och ger varandra återkoppling kring motioner redan innan inlämnandet ger sannolikt en högre kvalitet på både motionernas utformning och deras innehåll. Det blir också

tydligt att motioner som samlar många medundertecknare sannolikt har ett bredare stöd redan på förhand.

Transparens handlar om att synliggöra motioner för andra medlemmar, med effekten att antalet snarlika motioner och administrationen för att hantera dessa sannolikt kommer att minska. Det blir även lättare för landsmötesombud att ta till sig innehållet i motionerna om de är färre till antalet och inte är snarlika varandra.

Historiskt sett har ett webbaserat system för motioner, inklusive medundertecknande, använts av Liberalerna inför landsmöten. Det används tyvärr inte längre av olika skäl, men det finns stor anledning att återinföra en liknande lösning för att stärka just delaktighet och transparens i den interna partidemokratin.

J126. Demokrati och likvärdighet

Kristina Nordin, Solna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motioner som kommer in till landsmötet ska anonymiseras

Liberalerna är ett demokratiskt parti som värderar alla människor lika, eller?

Partiet ska vara demokratiskt och alla människor lika mycket värda.

Då jag gick kursen ”lär dig skriva en motion” hos Liberalerna nu i våras kom det fram att det var bra att ha med någon känd/ något ”tungt” namn som skrivit på motionen. Detta för att lättare få den antagen. Detta är odemokratiskt och behandlar alla olika.

J127. Ta bort obligatoriskt partiråd ur stadgarna

Mathias Lindow, Österåker

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att paragraf 7 i Liberalernas stadgar ändras så att den del som anger att partiråd ska sammanträda minst en gång per år de år det inte är landsmöte stryks

Liberalerna är i dag ett litet och därmed ett fattigt parti. Att arrangera stora partimöten som landsmöten och partiråd kostar på för hela partiet. Även om vi nu levt i en digital värld, så hoppas jag att vi i framtiden tar dessa viktiga diskussioner fysiskt. I våra stadgar finns krav på att de år vi inte har landsmöte så ska minst ett partiråd hållas. Under 2018 valde partistyrelsen att inte kalla till något partiråd trots att stadgarna egentligen kräver det. Å andra sidan hade vi under 2019 tre partiråd. 2020 hade vi ett partiråd som tog upp politiska program, vilka kanske lika gärna hade kunnat vänta till landsmötet 2021. Även 2021 har vi haft ett partiråd för att landa i vägvalsfrågan. Det är viktigt med interndemokrati och att viktiga beslut mellan landsmöten förankras och fattas av en större grupp så som partirådet. Men här måste vi som organisation kunna lita på att partistyrelsen vid behov kallar in partirådet när det behövs och inte på grund av att stadgan kräver det vissa år.

J128. Justering av stadgan rörande partirådet

Olle Schmidt, Malmö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att ledamöter av Liberalernas riksdagsgrupp ingår som fullvärdiga ombud vid Liberalernas partiråd
2. att partiets EU-parlamentariker och de tio främsta kandidaterna på EU-listan är fullvärdiga ombud vid partiråden inför EU-valet

I Liberalernas stadgar från 2017 i paragraf 7 redogörs vad som gäller för partirådet: sammansättning, antal ombud, beslutskompetens, villkor för utseende av ombud m.m.

Vid de två uppmärksammade partiråden om januariavtalet 2019 och Vägvalet tidigare i år beslöt partirådet enligt förhandlingsordningen ge riksdagsledamöter rätt att delta i debatten och lägga yrkanden. Däremot hade de inte rösträtt.

Det har varit naturligt att ge våra parlamentariker denna möjlighet att delta i en diskussion som så direkt berör deras eget fögderi.

På samma sätt har partiets EU-parlamentariker och kandidater på EU-listan kunnat delta i partiråden inför EU-valet, men utan rösträtt.

Jag har ingenting emot denna ordning, som snarare är både rimlig och högst motiverad.

Ett problem som dock uppstod för oss som följde partiråden på TV resp. nätet var att det inte gick att veta vem som var ombud och vem som inte var det. Detta skulle kunna avhjälpas genom tydligare muntlig och skriftlig information.

Ett annat problem är att en osäkerhet kan uppstå hur länsförbundet är representerat, via sina stadgeenliga ombud eller via länets riksdagsledamot -(möter).

Jag föreslår därför en stadgeändring i linje med den praxis som har gällt för de senaste partiråden.

J129. Dribbla inte bort tiden för diskussion inför viktiga beslut i partirådet

Ulf Larsson, Västerås
Mats Andersson, Stockholm
Åsa Andersson, Höganäs
Jens Christian Berlin, Alingsås
Bonnie Bernström, Stockholm
Anita Brodén, Alingsås
Lis Carlander, Lund
Cecilia Carpelan, Stockholm
Annika Dellås, Sollentuna
Johanna Ek, Flen
Anne-Marie Ekström, Borås
Anne-Lie Elfvén, Stockholm
Anna Eling, Hedemora
Anita Ericsson, Uppsala
Andreas Froby, Botkyrka
Marianne Damström Gereben, Solna
Telason Getachew, Järfälla
Pär Hommerberg, Stockholm
Maria Jern, Falköping
Anders Johnson, Stockholm
Rasmus Jonlund, Stockholm
Piotr Kiszkiel, Göteborg
Björn Ljung, Stockholm
Katarina Lorenz, Stockholm
Pia Långström, Stockholm
Susanna Makstin, Vadstena
Anna Manell, Sollentuna
Inga Osbjer, Stockholm
Niclas Peyron, Stockholm
Birgitta Rydell, Stockholm
Birgitta Svensson, Solna
Sverker Thorén, Västervik
Anders Wallin, Uppsala
Matts Wallin, Haninge
Hanna Wistrand, Stockholm
Jens Vollmer, Botkyrka
Ellena Dellios Vukic, Malmö
Urban Wästljung, Uppsala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att ändra sjätte stycket i § 7 i avdelning I till: ”Endast i yttersta undantagsfall kan partistyrelsen sammankalla partirådet utan att iaktta de tidsgränser för offentliggörande och kallelse som anges i föregående stycke. Även i sådant fall måste dock uppgift om de ärenden som ska behandlas tillställas alla röstberättigade minst tre dygn före partirådet.”

Land ska med lag byggas och partier ska med stadgar styras. De flesta av oss läser säkert inte partiets stadgar särskilt ofta, men vi bör vara glada för att vi har rediga stadgar som tydliggör våra rättigheter som medlemmar. Det skapar goda förutsättningar för att vi tillsammans ska ta kloka beslut. I stadgarna balanseras intressen mot varandra. Behovet av stark interndemokrati, öppenhet och tydliga processer måste förstås vägas mot pragmatism, flexibilitet och effektivitet.

Trots att landsmötet så sent som 2017 förnyade stadgarna efter en grundlig genomgång har det redan uppstått onödig oklarhet om hur stadgarna ska användas och tolkas. Vi vill därför skärpa formuleringen om tidsgränserna som gäller för när tid och plats för partirådet ska offentliggöras och när kallelsen ska tillställas de röstberättigade.

I juridiska sammanhang brukar begreppet ”synnerliga skäl” användas för att vid mycket speciella eller extraordinära omständigheter kunna strunta i huvudregeln. I våra stadgar är huvudregeln att tid och plats ska offentliggöras ”minst en månad före partirådet”, men i synnerliga fall kan partirådet sammanträda utan att iaktta tidsgränserna i stadgarna.

Partistyrelsen tolkade stadgarna så att behovet av ett snabbt beslut om vägvalet var så viktigt att det handlade om ”synnerliga fall”. Tolkningen bekräftades visserligen av ombuden på partirådet, men krävs nog väldigt stor integritet av ‘besvärliga’ ombud för att de ska ge sig på att förhindra att partirådet anses behörigt utlyst.

Viktiga beslut kräver tid för eftertanke. Ju kortare tiden blir mellan kallelse och partiråd desto svårare blir det ju för förbunden att anordna aktiviteter där ombuden ges möjligheter att diskutera och ventilera partistyrelsens förslag med medlemmarna.

För många medlemmar var beslutet om vägvalet en viktig fråga om vår historia, vår själ och vårt existensberättigande. Frågan var förstås inte ny och hade diskuterats i media länge. Men det är först när det blir dags för ett avgörande beslut på partirådet som det blev allvar och det fanns något konkret för medlemmarna att förhålla sig till. Med bättre planering och framförhållning hade inte partistyrelsen kunnat kalla till partiråd med vanliga tidsgränser.

Våra interndemokratiska spelregler måste vara stabila och långsiktigt hållbara. För att inte riskera att skapa prejudikat av partistyrelsens stadgetolkning utan i stället upprätthålla en mer respektfull tolkning av stadgarna bör formuleringen i avdelning I § 7 sjätte stycket därför skärpas till enligt nedan.

J130. Redovisa vad förtroendevalda röstar på vid partiråd och landsmöte

Maria Bratt, Täby

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att ge partistyrelsen i uppdrag att ta fram en digital lösning för omröstning vid partiråd och landsmöte samt föra till protokollet vad närvarande förtroendevalda röstat på vid varje enskild omröstning

Den representativa demokratin är hela grunden i vår interna demokrati där vi väljer förtroendevalda att närvara vid våra högsta beslutade organ, partiråd och landsmöte.

Ett förtroende behöver kunna utvärderas och därför bör protokollet för varje enskilt beslut på partiråd och landsmöte innehålla en redovisning av vilka förtroendevalda som röstat och hur de har röstat. För att det ska vara praktiskt genomförbart bör partiet skaffa en digital plattform för omröstning.

J131. Stadgar avseende tillvägagångssätt vid beslutsfattande

Johny Samuelsson, Simrishamn

Förslag till landsmötesbeslut:

1. stadgeändringar som innebär att inga beslut ska avgöras genom lottning eller ordförandes utslagsröst och undantag endast tillämpas om det föreligger extraordinära förhållanden som kan göra det nödvändigt.
2. stadgeändringar som innebär att som princip ska majoritetsbeslut tillämpas med krav att 75–90 procent av de röstberättigade ska rösta ja i en fråga för att få igenom den.
3. att uppmärksamma och tillämpa beslutsprocesser som kan leda till enhetliga beslut som konsensus och sociokrati

Landsmötet, partirådet, partistyrelsen, andra centrala organ samt lokala föreningar beslut i förekommande frågor genom lottning, ordförandes utslagsröst eller det förslag som erhållit flest röster.

Men efterdyningarna bl.a. efter partirådets möte i mars 2021 som lett till splittring, missnöje och att såväl medlemmar som väljare övergett partiet ger anledning till eftertanke och reflektion om vad Liberalerna vill uppnå vid möten på alla nivåer.

Att alla tycker samma sak i varje fråga är i praktiken nästintill en omöjlighet men att allas åsikter respekteras är fundamentalt liksom att bredare majoriteter ska eftersträvas.

J132. Begränsning av antalet mandatperioder i politiska ämbeten

Lennart Perborg, Helsingborg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tillsätter en utredning rörande hur vi kan begränsa antalet mandatperioder i ett politiskt ämbete för våra förtroendevalda för att skapa ett mer dynamiskt och demokratiskt parti

I liberalismens grundvärden som de t.ex. uttrycks i Upsala Nya Tidnings ledarartikelserie, av Håkan Holmberg 1999, anges att liberalismen

- vill motverka all form av maktkoncentration
- har insikten att makt kan korrumpera
- anser att den politiska makten måste balanseras, kontrolleras och växlas.

Av detta drar förslagsställaren slutsatsen att ett mångårigt innehav av samma politiska ämbete är mycket tveksamt ur ett liberalt och demokratiskt perspektiv. Dessutom riskerar man att tappa dynamik och förnyelse i partiet och inte minst yngre medlemmar som vill vara med och påverka inriktningen på politiken. När politikerrollen också blir till ett livslångt yrke är risken stor att man tappar förståelsen för väljarens vardag. Kan man begränsa antalet mandatperioder till två stycken för världens mäktigaste ämbete, USA:s president, är det ju inte mer än rimligt att vi även i vårt parti kan begränsa antal mandatperioder som våra partimedlemmar kan inneha ett politiskt ämbete som t.ex. riksdagsman, kommunfullmäktigeledamot, eller kommunalråd. Det skulle uppmuntra till att periodvis göra karriär i ett civilt arbete och periodvis arbeta som politiker och i den rollen dra nytta av erfarenheterna från det civila arbetet.

J133. Liberala seniorers representation i partistyrelsen och partirådet

Liberalerna Norrmalm
Barbro Westerholm, Stockholm
Christina Messick, Stockholm

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att en representant från Liberala seniorer ska adjungeras till partistyrelsen
2. att Liberala seniorer ska utse ett ombud till partirådet

Till partistyrelsens adjungeras i dag en person från respektive Liberala Ungdomsförbundet, Liberala Kvinnor och Liberala Studenter, men ingen från Liberala Seniorer. Seniorer utgör 20 procent av valmanskåren och är en växande grupp. Sjukvård, boendefrågor, trygghet samt vård och omsorgsfrågor är allt viktigare för väljarna, inte minst för seniora väljare. Inom Liberala Seniorer finns en erfarenhet av alla dessa frågor, som borde tas till vara i partiet.

I partirådet (65 ombud) har partistyrelsens 25 ombud en given plats, liberala ungdomsförbundet, liberala studenter och liberala kvinnor utser varsitt ombud och resterande 37 utses av de 21 förbunden efter medlemsantal. Liberala Seniorer borde också med all sin erfarenhet få utse ett ombud.

J134. Utredning om omvandling av nätverket Liberala seniorer till förbund

Monica Påhlsson, Göteborg
Anita Afzelius-Alm, Skara
Margaretha Helgesson, Falun
Lars Holmgren, Sundsvall
Yvonne Jandraeus, Skurup
Ismail Kamil, Uppsala
Tove Klette, Lund
Wanda Klintberg, Göteborg
Berit Krantz, Göteborg
Mats E. Nilsson, Östersund
Margareta Svensson, Göteborg
Gunnel Wandel, Varberg
Kjell Öhlund, Göteborg

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att en utredning tillsätts med målet att omvandla Nätverket Liberala Seniorer till ett förbund med Liberala Kvinnor och Liberala ungdomsförbundet.

Frågor som rör äldre angår snart en fjärdedel av befolkningen och nästan alla blir vi till slut gamla. Trots denna stora befolkningsandel hör vi återkommande att äldrefrågor handlar om särintressen.

Under kommande år kommer dessutom både antalet och andelen äldre att öka än mer. Detta innebär helt naturligt en ökning av behovet av vård och omsorg. De uppdagade stora kvalitetsbristerna inom äldreomsorg måste samtidigt åtgärdas. Det blir ett stort åtagande för främst kommunerna.

Men i släptåg av detta tenderar hela gruppen äldre bli definierade som en tärande grupp, presumtivt i behov av vård och omhändertagande. Förväntningarna på äldres kompetens är låga och i många sammanhang blir äldre diskriminerade.

Visst, vi lever längre, men vi lever många av dessa år med god hälsa. Många vill och kan fortsätta arbeta vidare och vara aktiva i civilsamhället.

Vi årsrika utgör en resurs, och vi vill att politiken för årsrika formas med detta i åtanke för en modern attraktiv äldrepolitik, som har förutsättningar att tilltala vår stora målgrupp.

Därför bör den livserfarenhet som vi har, inte minst i äldrefrågor, alltifrån årsrikas deltagande i arbetslivet till vård och omsorg i livets slutskede, bättre tas tillvara i Liberalerna.

Liberala Seniorer är sedan lång tid organiserade som ett nätverk. Vi anser att vår unika kompetens bättre skulle kunna tas tillvara om nätverket omvandlades till ett förbund i likhet med Liberala kvinnor och Liberala ungdomsförbundet och adjungeras till partistyrelsen samt ha plats som ombud vid partiråd och landsmöten.

J135. Liberala seniorer

Mats Dafnäs, Uppsala
Kjell Dufvenberg, Håbo
Stig Forshult, Enköping
Ismail Kamil, Uppsala

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att det nuvarande nätverket Liberala Seniorer ska ges samma status i partiers inre organisation som Liberala Kvinnor och Liberala Ungdomsförbundet och därigenom bli representerat i partistyrelsen och vid partiråd och landsmöte

2. att partiet bör göra en förutsättningslös utredning av sin inre substruktur i form av s.k. sidoorganisationer och lobbygrupper, eftersom några av dessa till synes slumpartat har en särställning som övriga saknar.

Motiveringen är att den nuvarande organisationen är både otydlig och ologisk. I denna finns drygt ett halvdussin sidoorganisationer med olika tyngd. Endast två av dessa har ett formellt inflytande i partiets beslutande organ medan övriga saknar detta. Detta är inte rimligt.

Ungefär en fjärdedel av Liberalernas medlemmar och väljare är över 65 år, men dessa har trots en ökande numerär fått alltför lite uppmärksamhet och är svagt representerade i Riks-dagen (20 procent av befolkningen 5 procent av riksdagens ledamöter). I denna grupp finns både stor kunskap och erfarenhet samt många väljare som inte upplever sig sedda. Genom en tydligare roll och mer beslutskraft för Liberala Seniorer borde partiet kunna fokusera mer på årsrikas behov och därmed locka betydligt fler väljare.

J136. Funktionella liberalers plats i förbundsstyrelser och partistyrelsen

Charlotte Hedendahl, Malmö
William Hedendahl, Malmö
Torbjörn Karlsson Malmö
Charlotte Söderlund, Bromölla

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Funktionella liberaler ska ha adjungerad plats i alla förbundsstyrelser och i partistyrelsen samt i de större städernas styrelser

Personer med funktionsnedsättning är mer utsatt i samhället genom att många är beroende av tillgänglighet men också för att andra personer än de själva ofta för deras talan. Personer med funktionsnedsättning finns sällan representerade i styrelser. Vi vill inte att dessa gruppers frågor ska försvinna och stå tillbaka. Vi jämför med Liberala Kvinnor och LUF som har representanter. Vi behöver komma närmare där frågorna diskuteras och ta plats. Även om platserna bara är adjungerade så är det av största vikt för denna grupp. Även om vi inte har rätt att rösta så borde vi åtminstone ha rätten att bli hörda.

För partiet borde det vara extra viktigt att lyfta dessa grupper då vi har en hel del att leva upp till. Historiskt har funktionshinderspolitiken varit Liberalernas fråga. Vi har framgångsrikt drivit rättigheter för dem som stått längst

ifrån makten och varit spjutspetsar med både LSS-lagen och personlig assistans. Vill vi fortsätta räknas som ledande i dessa frågor och kunna räkna med dessa personers fortsatta ansträngningar. Liberalerna måste på allvar inkludera personer med funktionsnedsättning i partiets inre kretsar och inte hålla dem utanför partiets styrelser och beslut.

Detta krävs för att partiet ska vara trovärdigt.

J137. Gör Funktionella liberaler till etablerat nätverk i riksorganisationen

Charlotte Söderlund, Bromölla
Charlotte Hedendahl, Malmö
William Hedendahl, Malmö
Anders Karlsson, Örebro
Roko Kursar, Malmö
Marianne Åhman, Sunne

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Funktionella liberaler ska få ingå som ett etablerat nätverk i Liberalernas riksorganisation.
2. att partistyrelsen skyndsamt utarbetar tydliga riktlinjer för nätverken samt beslutar om vilket ansvar partistyrelsen har för dess ledningar och vem som innefattas i sådana nätverk

Funktionella liberaler är ett nätverk för medlemmar inom Liberalerna som vill lyfta fram Funktionshinderfrågorna på dagordningen på alla politiska nivåer. Liberalernas (Fp) före detta partiledare Bent Westerberg skapade LSS lagen. En lag som öppnade dörren ut till samhället för många personer med funktionsnedsättning och gav möjligheten att leva ett liv på lika villkor som alla andra, utifrån FN:s konvention om mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Vi som nu är aktiva i partiet har här ett arv att förvalta. Vi ska sprida kunskap om LSS lagen och om FN:s konvention. Funktionella liberaler är ett nätverk som genom sina medlemmar och ”Ambassadörer” ska sprida kunskap om hur vardagen ser ut för personer med funktionsnedsättning och vilka problem som behöver åtgärdas föra att FN:s konvention ska uppfyllas. I nätverkets stadgar står:

”Funktionella liberaler är ett fristående nätverk, som i nära anslutning till Folkpartiet Liberalernas program och stadgar verkar för

- att funktionshinderperspektivet synliggörs, debatteras och diskuteras i Liberalerna
- att stärka funktionshinderperspektivet som en naturlig del av Liberalernas arbete för mänskliga rättigheter och mångfald
- att samla personer med liberal samhällsåskådning till gemensamt arbete i frågor som berör personer med funktionsnedsättning och funktionshinderpolitik i Sverige och vid förfrågan även internationellt.
- att främja en demokratisk utveckling och för att personer med insyn och kunskap i funktionshinderfrågor bereds plats inom Liberalerna.
- att bedriva opinionsbildande arbete för att åstadkomma funktionshinderpolitisk förändring.
- att sprida liberalismens idéer bland personer med funktionsnedsättning ”

Vi anser att Funktionella liberaler bör få vara ett etablerat nätverk till Liberalerna på riksnivå, i likhet med Gröna liberaler och Liberala Seniorer. En önskan är att Funktionella liberaler kan ses som en Referensgrupp till partistyrelsen och riksdagsledamöter i funktionshinderfrågor. Genom att ha en väl etablerad kontakt kan frågor som kommer upp på riksnivå diskuteras och ett ömsesidigt lärande kommer att ske mellan nätverket, riksdagsledamöter och partistyrelse kring aktuella funktionshinderfrågor.

På landsmötet 2019 lämnade granskningsutskottet en erinran till partistyrelsen: ”Granskningsutskottet vill erinra om att medlemmar med starkt engagemang i olika frågor får möjlighet att samverka genom olika nätverk. Formerna för dessa kan variera och behöver inte stadgefästas. Dock bör partistyrelsen under tiden fram till nästa ordinarie landsmöte utarbeta riktlinjer för nätverken och tydliggöra vilket ansvar partistyrelsen har för dess ledningar och vem som innefattas i sådana nätverk, kanske utan att vara medlem i Liberalerna.” Ett yrkande kring detta bifölls av landsmötet 2019 i enlighet med Granskningsutskottets erinran. Såvitt vi har fått kännedom om, så har inte detta verkställts ännu.

J138. Ompröva namnbytet och återta partinamnet Folkpartiet Liberalerna

Börje Dovstad, Karlskrona

Förslag till landsmötesbeslut:

1. partistyrelsen får i uppdrag att tillsätta en arbetsgrupp som får i uppdrag att ta fram ett förslag till nästa landsmöte som syftar till att återta partinamnet Folkpartiet Liberalerna
2. att det på valsedlarna i 2022 års val markeras att Liberalerna är det som tidigare benämndes Folkpartiet

Den 22 november 2015 – på dagen sex år innan landsmötet 2021 – fattade landsmötet beslut om att byta partibeteckning från Folkpartiet Liberalerna till endast Liberalerna. I folkmun skulle vi gå från Folkpartiet till Liberalerna.

Bakgrunden till beslutet var vällovliga ambitioner att markera den politiska förnyelse som paritet påbörjade efter valförlusten 2014.

Genomslaget för vår nya partibeteckning har inte blivit det vi hoppades på. Tvärtom har det visat sig att risken för förväxling med andra politiska partier och rörelse är större än vad som kunde förutses när landsmötet tog beslutet 2015. Ett exempel på sådan förväxlingsrisk är att Centerpartiet också torgför sig som ett liberalt parti. Fortfarande hör vi politiska journalister som vid beskrivning av oss tar miste och nämner oss som ”Folkpartiet”.

Vid 2018 år val försökte vi parera förväxlingsrisken genom att på valsedlarna ange partibeteckningen” Liberalerna (tidigare Folkpartiet)”.

När opinionsundersökningarna nu ger oss låga siffror går det inte at utesluta att vårt namnbyte är en del av förklaringen. Personer som tidigare röstat på Folkpartiet kän-

ner möjligen inte igen sig i partilandskapet och anger då ett annat borgerligt parti vid opinionsinstitutets frågor.

Det är tid att ompröva namnbytet och ta tillbaka vårt tidigare väl inarbetade partinamn och varumärke. Det är dags att återinföra partibeteckningen Folkpartiet Liberalerna.

Inför valet 2022 behöver vi också – i likhet med inför valet 2018 – tydliggöra att Liberalerna är det som tidigare benämndes Folkpartiet.

J139. Namnbyte till Socialliberalerna

Björn Lagerbäck, Malmö

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet tillsätter en arbetsgrupp med uppgift att formulera ett socialliberalt program, för kommande verksamhetsår
2. att ett namnbyte från Liberalerna till partinamnet Socialliberalerna initieras

Ett tydliggörande av det som bör vara Liberalernas politiska inriktning. Vi tillhör varken ett borgerligt block, inte heller ett socialistiskt block. Vi är med stolthet försvarare av socialliberal tradition. Det är inom detta område flertalet medborgare politiskt befinner sig. Vår utmaning är nu att formulera ett socialliberalt program inför valet 2022.